D. BONAVENTVRAE S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANENSIS. DOCTORISQ. SERAPHICI.

In Secundum Librum Sententiarum elaborata Dilucidatio.

COLLECTIS VNIVERSIS PRIORIBVS EDITIONIBVS; quidquid aut elegantiæ, aut eruditionis in illis anteà sparsim legebatur; huic uni appositum est totum; & longè copiosius, ac emendacius: ita ut uix ampliùs sit, quod in tanto opere desiderari queat.

Recognoscente R. P. M. Ioanne Balainio Andrio, Franciscano Conuentuali.

CVM QVINCVPLICI INDICE.

VENETIIS, ad Signum Seminantis.

M. D. LXXIII.

ELENCHVS QVAESTIONVM IN HOC SECVNDO LIBRO DISPVTATARVM.

† 2 DI-

Ar-

DISTINCT. VIII.
PARS SECVNDA
ARTICVLVS I.

DISTINCTIO IX.
ARTICVLVS I.

DISTINCTIO X.
ARTICVLVS I.

ARTICVLVS II.

ARTICVLVS III.

DISTINCTIO XI.
ARTICVLVS I.

ARTICVLVS II.

DISTINCTIO XII.
ARTICVLVS I.

uni

DISTINCT. XXXII.

ARTICVLVS I.

ARTICVLVS II.

ARTICVLVS III.

DISTINCT. XXXIII.

ARTICVLVS I.

ARTICVLVS II.

ARTICVLVS III.

DISTINCT. XXXIIII.

ARTICVLVS I.

ARTICVLVS II.

DISTINCT. XXXV.

ARTICVLVS I.

ARTICVLVS II.

DISTINCT. XXXVI.

ARTICVLVS I.

DI-

FINIS.

D. BONAVENTVRAE IN SECVNDVM LIBRVM SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

Eccl. 7. SOLVMMODO hoc inueni, ꝙ Deus fecit hominem rectũ; & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus. Solicitè consideranti presentis Libri, scilicet, Secundi Sententiarũ principalem intentionem, & totalẽ continentiam, illud occurrit, ad quod suam inquisitionem, dicit Sapiens esse perductam. Eccl. 7. in uerbo proposito. Cum enim cuncta tentasset in sapientia, & plus defecisset, quàm profecisset: tandem hoc se inuenisse fatetur, ꝙ Deus fecerit hominem rectum, &c. In quo uerbo duo clauduntur. s. ꝙ hominis recta formatio, & rectitudo est a Deo; & hoc tangitur cum dicitur, Deus fecit hominem rectum. Aliud est, ꝙ hominis miseria, & obliquatio est a seipso: & hoc tangitur cum dicitur, & ipse se infinitis immiscuit questionibus. In his autem duobus clauditur terminus totius humanę comprehensionis: Vt cognoscat originem boni, & cognoscendo requirat, & ad illam perueniat, & ibi requiescat: Et ut cognoscat originẽ, & principium mali. & illud uitet, & caueat. In his etiam clauditur tota intentio tractatus Libri præsentis: qui circa duo uersatur. s. circa hominis conditionem, & eius deuiationem. Hominis autem conditio tangitur, cum dicitur; Deus fecit hominem rectũ. Qualiter autem illud intelligitur, ꝙ Deus fecerit hominem rectum, explicatur Eccle. 17. ubi dicitur. Deus creauit hominem de terra: hoc dicit quantum ad corpus: Et secundum imaginem suam fecit illum: hoc dicit quantum ad animæ naturam. Et iterum conuertit illũ in ipsam: hoc dicit quantũ ad gratiam superadditam, quæ animam cõuertit ad Deum per uirtutum habitus. & ideo subiungit. Et secundum se uestiuit illum uirtute. In hoc uerbo ostenditur, ꝙ Deus non tantum fecit hominem possibilem ad rectitudinẽ, suam ei imaginem conferendo: sed etiam fecit hominem rectum ad se conuertendo ipsum. Tunc enim homo rectus est, quando intelligẽtia adæquatur summæ ueritati in cognoscendo: uoluntas conformatur summæ bonitati in diligendo: & uirtus continuatur summæ potestati in operando. Hoc autem est quando homo ad Deum conuertitur ex se toto. Primò igitur homo rectus est, cum intelligentia ueritati summæ æquatur: æquari autem dico non per omnimodam

perfectionem, uel impletionem: sed per quandam imitationem Si enim veritas (vt dicit Ansel.) est rectitudo sola mente perceptibilis, & rectitudini non pōt æquari, nisi rectum, cum intellectus noster æquatur veritati, necessariò rectificatur. Tunc autē æquatur, quando actualiter se conuertit ad ueritatem. Veritas enim ī actu diffinitur, quòd est adæquatio rei, & intellectus. Intelligentia autem nostra ad ueritatem conuersa uerificatur, ac per hoc ueritati æquatur, & dū ęquatī rectitudini rectificatī: vnde sine ueritate nullus rectè iudicat; ut dicit̄ in Lib. De uera relig. & qui aspicit ad veritatē, iudicat rectè, secundum ꝙ Dominus dicit Simoni. Luc. 7. Rectè iudicasti, id est rectè dixisti, uel decreuisti. Similiter rectificatur, dum uolūtas summę beatitudini conformatur. Summa enim bonitas est summa æquitas, siue iustitia: tanto enim melior quis, quantò iustior. Sed (ut dicit Ansel.) Iustitia est rectitudo uoluntatis, nihil autem conformatur rectitudini, nisi rectū. Dū ergo uoluntas bonitati summæ, & æquitati conformatur, necessariò rectificatur. Tunc autem cōformatur, cum ad ipsum cōuertitur diligendo. vnde Hugo. Scio anima mea, ꝙ dum aliquid diligis, in eius similitudine transformaris. Qui enim diligit bonitatē, rectus est. Et hoc est, quod dicitur Canti. Recti diligunt te. Recti enim ad tuā bonitatem sunt conuersi, & tua bonitas ad eos inclinatur. Vnde anima experta clamat, & dicit, Quam bonus Israel Deus his, q recto sunt cordo. Et quia soli recti experiuntur: ideo rectos decet collaudatio. Nihilominus rectificatur: dum uirtus summæ potestati continuatur. Rectum enim est, cuius medium nō exit ab extremis. Extrema sunt primum, & ultimū, alpha, & omega, principium & finis. Operatio inter hæc est medium, per quam efficiens peruenit in finē. Illa ergo uirtus recta est, cuius operatio est a principio primo, & ad finem ultimum. Quoniam ergo diuina uirtus omnia operatur a Deo, & propter Deū, hinc est ꝙ rectissima est in operādo. Nihil autem continuatur recto, nisi rectum, cum ergo uirtus nostra summæ potestati continuatur; absque dubio rectificatur: & ex hoc homo non solum rectus, sed etiam rector, & Rex efficitur. Deut. penu. Et erit apud rectissimū Rex cōgregatis principibus populi cum tribubus Israel. Hoc autem erit in gloria, quando uirtus nostra continuabitur diuinę uirtuti: tūc erimus omnipotētes uoluntatis nostrę, sicut, & Deus suæ: & ideo oēs Reges: & ideo oībus promittitur regnum cœlorum. Fecit igitur Deus hominē rectum, dum ipsum fecit ad se conuersum. In conuersione enim hominis ad Deum nō solum rectificabatur ad id, quod sursum: sed etiā ad id quod deorsum. Homo enim in medio constitutus, dum factus est ad Deum conuersus, & subditus: cętera sunt ei subiecta: ita ꝙ Deus, omnem ueritatem creatam subiecerat eius intellectui ad iudicandum: omnem bonitatē eius affectui ad utēdum;

In Dialogo de veritate. c. 12.

In Dialogo de lib. arb. cap. 9.

Cap. 1.

Ps. 72.

omnem uirtutem eius potestati ad gubernãdum. Ex hoc namq; ꝙ intelligentia conuersa est ad diuinam ueritatem, uendicat sapientiã, per quam oĩa diiudicat: secundum ꝙ dicitur Sap. 7. Ipsa dedit mihi oĩum, quę sunt, scientiam: vt scirem orbis terrarum dispositionem, & uirtutes cœlorum: initium, & conseruationẽ, & medietatem temporum, anni cursus, stellarum dispositiones, naturas animaliũ, & iras bestiarum, uires herbarum, uim uentorũ, & cognitiones hominum, differentias uirgultorum, & uirtutes radicum, & quæcumque sunt absconsa, & improuisa. Vnde & Adam omnibus nomina imposuit. Subiecit nihilominus uoluntati omnia ad vtẽdum: vt posset oĩa in vsum, & utilitatẽ suam conuertere. Vnde Psal. 8. Oĩa subiecisti sub pedibus eius. Vnde Apostolus dicit ad Deum conuersis. 1. Cor. 3. Omnia uestra sunt. Subiecit etiam uirtuti ad gubernandum. Gene. 1. Subiicite eam. s. terram, & dominamini piscibus maris, & uolatilibus cœli. Ista autem recta hominis conditio quantum ad superius, & inferius simul tangitur in illo uerbo. Faciamus hoĩem ad imaginem, & similitudinem nostram: & præsit, &c. Fecit ergo Deus hoĩem rectum dum ad se conuertendo, sibi eum assimilauit, & per hoc omnibus præposuit; & sic patet recta humanæ naturę conditio. Et sequitur miserabilis deuiatio, ĩ hoc quod subditur, & ipse infinitis se immiscuit quæstionibus. In quo potest notari, & modus labendi, & status, in quem cecidit. Modus labendi in his tribus, quę dicit secundum tria, quæ in peccato considerantur, & tria quæ in hoc uerbo proponuntur. In peccato namque est conuersio, & auersio, & bonorum amissio, siue expoliatio. Conuersio intelligitur per immixtionem, auersio per finis priuationem, sed expoliatio per quæstionem. Nam conuersio facit prauum, uel impurum, auersio infirmum, expoliatio mendicum: & hoc totum tãgitur, cum dicitur, Immiscuit se infinitis quęstionibus. Potest etiam notari status, in quem cecidit. Sic enim cecidit a rectitudine, ut perderet ipsam rectitudinem, non rectitudinis aptitudinem: perderet habitum, non appetitum: quia sic amisit similitudinem, ut tamen pertranseat in imagine. Quoniam igitur remansit appetitus sine habitu: iõ factus est homo quærendo sollicitus. Et quia nihil creatum recompensare potest bonum amissum, cum sit infinitum: ideo appetit, quærit & nunq̃ quiescit: & ideo declinando a rectitudine, infinitis quæstionibus se immiscuit. Vnde intelligẽtia auertẽdo se a summa ueritate, & gratia; effecta ignara, infinitis quæstionibus se immiscuit per curiositatem. Eccle. 8. Est homo, qui diebus, & noctibus somnũ non capit oculis, & intellexi, ꝙ omnium operum Dei nullã possit homo inuenire rationẽ, supple, quæ finiat appetitum, siue inquisitionem: immo generat aliam quæstionem, & parit nouam contentionem, & immiscet inextricabilẽ dubitationẽ: propter quod dicitur Proue. 20.

Honor est homini, qui separat se a contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis. Tales sunt miseri homines, qui intendunt fabulis, & genealogiis infinitis. Quia sicut dicitur 2. Timo. 3. Semper sunt discentes, & nunquam ad scientiã ueritatis peruenientes. Voluntas discedendo a summa bonitate, egena effecta, immiscuit se infinitis quæstionibus per concupiscentiam, & cupiditatem. Quia sicut dicitur Prouerb. 30. Ignis nunquam dicit, sufficit: unde & auarus non implebitur pecunia, sicut dicitur Ecclesi. 5. Ideo semper quærit, & mendicat. Similiter concupiscentia nõ satiatur: imo infinitis uoluptatum quæstionibus implicatur. Sap. 14. Omnia commixta sunt; sanguis, homicidium, furtum, fictio, corruptio, & infidelitas, turbatio, periurium, tumultus, bonorum Dei imemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis imutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mechiæ, & impudicitiæ. Hæ sunt quæstiones infinitæ, quæ commixtæ sunt, quibus imiscuit se homo, dum uoluntatem deformauit a summa bonitate. Virtus autẽ discõtinuando se a summa potestate, facta infirma immiscuit se infinitis quæstionibus per instabilitatem, unde semper quęrit quietẽ, & non inuenit. Vnde Esa. 19. Dominus immiscuit in medio Aegypti spiritũ uertiginis: iste est spiritus instabilitatis pro eo, ꝙ nihil potest stabilire. Vnde homo peccator est sicut puluis, quem proiicit uentus a faciẽ terræ. Vñ in Ps. 103. Auertente te faciem, turbabuntur: auferes spiritum, &c. & ideo erit tamquam puluis, quẽ proiicit uentus a facie terrę. Sicut igitur puluis non potest quiescere, quandiu est uentus uertiginis; sic nec nostra uirtus stabilis permanere: & ideo infinita loca quærit, & mutat, & mẽdicat suffragia. Immiscuit igitur se homo infinitis quæstionibus per curiositatem, dum cecidit a ueritate in ignorantiam: per cupiditatem, dum cecidit a bonitate in malitiam: per instabilitatem, dum cecidit a potestate in impotentiam. Sic ergo in uerbo proposito notatur hoĩs cõditio, & eius deuiatio: & hoc solum inuenio determinatum in hoc Libro.

TEX-

TEXTVS MAGISTRI.

DISTINCTIO PRIMA, PARS PRIMA.

De creatione humanæ naturæ quantùm ad principium efficiens, in generali.

CREATIONEM rerum insinuans scriptura, Deum esse creatorem, initiumq; temporis, atque omnium uisibilium, uel inuisibiliũ creaturarum in primordio sui ostendit, dicẽs: In principio creauit Deus cœlum, & terram. His etenim uerbis Moyses spiritu Dei afflatus, in uno principio à Deo creatore mundum factum refert, elidens errorem quorundam, plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato namq; tria initia existimauit: Deum, s. exemplar, & materiam, & ipsam increatam sine principio, & Deum quasi artificem nõ creatorem. Creator. n. est, qui de nihilo aliquid facit. Et creare proprie est de nihilo aliquid facere. Facere uerò non modo de nihilo aliquid operari, sed etiam de materia. Vnde et homo, & angelus dicitur aliqua facere, sed non creare: uocaturq; factor, siue artifex, sed non creator. Hoc. n. nomen soli Deo proprie congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator, & opifex, et factor: sed creationis nomẽ sibi proprie retinuit, alia uero ẽt creaturis cõicauit. In scriptura tamẽ sæpe creator accipitur tanquã factor, et creare tanquam facere, sine distinctione significationis. Gen. 1.

Agere, facere, & huiusmodi non æquè de Deo, & de creaturis dicuntur.

Verumtamen sciendum est, hæc uerba scilicet creare, facere, agere, & alia huiusmodi de Deo non posse dici secundũ eam rationẽ, qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus, eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi inesse intelligimus, uel aliquam in laborãdo passionem (sicut nobis solet accidere) sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquem significamus effectum. i. æterna eius uoluntate aliquid nouiter existere. Cũ ergo aliquid dicitur facere,

tale est ac si dicatur, iuxta eius uolũtatem, uel per eius uoluntatem aliquid nouiter contingere, uel esse: ut in ipso nihil noui contingat, sed nouum aliquid sicut in eius ęterna uoluntate fuerat, fiat sine aliqua motione, uel sui mutatione. Nos uero operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere, uel facere dicitur, quia causa est rerum nouiter existẽtium, dum eius uoluntate res nouæ esse incipiunt, quæ ante non erant absq; ipsius agitatione: ut actus proprie dici nõ queat, cũ uidelicet actus omnis in motu consistat, in deo aũt motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipso, uel in eius calore facta motione, uel mutatione: ita ex Dei uoluntate noua habent esse sine mutatione authoris, qui est unum, & solum, & omnium principium. Aristoteles uerò posuit principia, scilicet materiã, & speciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque semper esse, & fuisse.

Per simile ostendit. circa fine de 2. Generatione.

Quod catholicum est, docet.

Horum ergo & similium errorem spiritus sanctus euacuans, ueritatisq; disciplinam tradens, Deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem, & omnipotentiam commendans. Cui uoluisse, facere est, quia (ut prædiximus) ex eius uoluntate, & bonitate res nouæ existunt. Credamus ergo rerum creatarum cælestium, terrestrium, uisibilium, uel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem creatoris, qui est Deus vnus, & verus. Cuius tanta est bonitas, ut summe bonus beatitudinis suæ, qua æternaliter beatus est, alios uelit esse participes: quam uidet & communicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum, quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate, non necessitate alijs communicari uoluit: quia summe boni erat prodesse uelle, & omnipotentissimi nocere non posse.

Aug. in Enchi. Cap. 6. tom. 3.

POstquam Magister supra in Primo Lib. determinauit de mysterio Trinitatis, cõsequenter in hoc Secundo Lib. determinat de rebus creatis. Et diuiditur ista pars in duas. In prima agit de creatione humanæ naturæ, in secunda de creatione angelicæ naturæ, infra

Di-

Distinct. 2. *De angelica itaque natura, &c.*) Prima pars diuiditur in duas partes. In prima agit de hominis conditione. In secunda de lapsu eius, & tentatione, infra Distin. 21. *Videns igitur diabolus, &c.*) Prima pars hēt duas: quia enim homo communicat cum omnibus creaturis, & cætera facta sunt propter hominem, ideo primo agit de conditione rerum in generali: secundo uero in speciali, infra Distin. 2. *De angelica itaque natura, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat de conditione rerum quantum ad principiū efficiens: in secunda uero quantum ad finem, ibi. *Et quia non ualet eius beatitudinis, &c.*) Prima pars habet tres particulas. In prima proponit ueritatem, quæ exprimitur in scripturæ sacræ auctoritate. In secunda uero auctoritatem explanat, ibi. *Creator enim est, &c.*) In tertia uero: quia per illam auctoritatem positiones erroneæ eliduntur, concludit ultitimo earum euacuationem, ibi. *Horum ergo & similium errorum, &c.*) Et quælibet harum partium habet duas. In prima nanque parte proponit auctoritatē ueritatis. In secunda Platonis errorem, ibi. *Plato nanque, &c.*) Similiter & secunda duas hēt. In prima explanat auctoritatē, & uerba auctoritatis. In secūda ponit errorem Arist. ibi. *Arist. uero duo, &c.*) Eodem modo tertia habet duas. Primo enim concludit errorum improbationē: secundo uerò fidei confirmationem, ibi. *Credamus igitur &c.*

Dub. I. CReationem rerum, &c.] Quæritur de ordine istius Libri ad præcedentem. Cum enim nos cognoscamus creatorem ꝑ creaturas, quia uidemus per speculum: & scientia debeat inchoari a notioribus nobis: ergo prius debuit agere de creaturis, quàm de creatore: ergo iste Liber primus, non secundus debet esse. Resp. Dicendum, ꝙ supra cum actum est de creatore, actū est etiā de creaturis prout sunt uia ad perueniendum in cognitionem: nunc aūt agitur de cognitione rerum, prout cognitio de creatore adminiculatur ei, quia agitur de conditione & lapsu. Non pōt aūt cognosci cōditio, nisi prius cognoscatur eius principium, principium autē huius conditionis solus Deus est: ideo oportet doctrinam huius libri sequi doctrinam præcedētibus, & patet obiectum.

Dub. II. *In uno principio a Deo, &c.*] Quæro ꝑ quo supponat ille terminus (principio) aut pro creato, aut pro increato. Non pro increato, quia præpositiones sunt transitiuæ. Non pro creato, quia nihil creatum erat, in quo fieret. Item. Ab æterno fuerunt res in principio suo. s. Deo: si ergo productio respicit egressum a Deo, nullo modo pōt stare pro principio increato: nec pro creato: quia nondum erat aliquid, &c. Resp. Dicendum, ꝙ præpositio cum suo casuali tripliciter potest accipi. Vno modo, ut dicat purè ordinem, & sic idē est facere in principio, & facere ante aliquā, ita ꝙ connotet priuationem respectu alicuius temporalis prioris, & connotet præpositionem posterioris. Alio modo potest importare habitudinem.

nem mensuræ, & tunc in principio, idem est, ꝙ in primo instanti tēporis. Tertio modo potest importare habitudinem causæ, & tunc sensus est, in principio, idest in filio dicitur creasse: secundum, ꝙ dicitur in Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti domine: ut sic notetur non tantum cā efficiens: sed etiam exemplaris. Omnes istæ expositiones ueræ sunt, & catholicæ, & per eas eliduntur tres errores circa mundi productionem. Ex prima eliditur error quorundam modernorum Philosophantium, q dixerunt mundum esse factum ex tempore, sed mediante intelligētia, ita ꝙ Deus primò fecit Angelos, & cum illis condidit mūdum: contra quos est prima expositio. Si enim Deus in principio cōditionis creauit mundū, non ergo primo angelos, uel intelligentias ita, ꝙ per illos cōdiderit mundum: & hic error ortū hēt ex illo uerbo. Faciamus hoīem ad imaginē, & similitudinem: quasi Deus loquat̄ angelis. Ex secūda expositione elidit̄ error Aristotelicorum, q dixerunt mundū conditum ab æterno. Si.n. in principio t̄pis factus est ex nihilo, non ergo fuit sine principio: & hic error ortū habuit ex hoc qđ non potuerunt uidere, qualiter mūdus incepit, & quare tūc, & nō ante. Ex tertia expositione elidit̄ error Platonicorū, q dixerunt principia mundi tria esse. s. Deum, materiā, & exemplar. Si enim Deus in filio sicut per exemplar æternū condidit de nihilo mundū, nō ergo reqritur secundū principium, qđ est exemplar, nec tertium, qđ sit materia: & hic ortū habuit ex hoc, ꝙ nō potuerunt intelligere oīno, qūo aliqd fiat ex nihilo. Ex oībus his eliditur error Manichæorū, qui posuerunt principia mundi effectiua duo, & iste eliditur ꝑ subiectū dictæ locutionis. Creauit Deus cœlū, & terram, lucem, & tenebras; & hic error est oībus uilior; & habēt se gradatim. Nam primus solū errat in eo a quo. Secūdus errat in eo de quo, & qñ, qa ex aliquo, & ab æterno. Tertius errat in eo de quo, qa dicit factū esse de materia, & nō ex nihilo: & in eo per qđ. s. circa exēplar, qđ posuit aliud a Deo, ut apparet; & in qñ, qa posuit materiā ab æterno, & imperfectā. Et iste error ē multo uilior, q̄ error aliorū, q ponūt ab æterno materiā fuisse ꝑfectā sua forma. Quartus error Manichæorū oībus est abominabilior, qa deficit in primo principio, in quo Philosophi cōiter cōcordauerūt, ponētes primo duo principia: ac ꝑ hoc auferētes ordinē atque decorem uniuersi, & bonitatem, & Dei potestatē. Et hunc errorem inter ceteros nō humanam maliciam, sed diabolicam astutiam credo adinuenisse, ut se alterum Deum esse persuadeat mentibus peccatorum. Ex dictis igitur patet, pro quo supponat hoc nomen, principium. Potest enim supponere pro filio, & Deus pro patre, & ex modo construendi fit talis appropriatio. Potest etiam supponere pro creatura, utpote pro principio temporis; sed non dicit, tunc ordinem; sed concomitantiam mensuræ ad mensuratum scili-

Primo cœli dixit esse æternū Thomista tamen & maior pars latinorū esse factū ab æterno.

scilicet quod cœlum, & terra cũ principio tẽporis esse ceperunt, & sic patet illud.

Dub. 3 *Aristoteles uero tria posuit principia, &c.*) Quæritur, quare distinguit illa duo a tertio. Et iterũ non vr̃ illud esse uerũ pscrutanti libros Philosophi; qa ipse nõ ponit nisi ista tria, materiã, & formam, & priuationem, in principio noni Metha. & in 1. Phy. non ergo ista, q̃ ponit Magister. Resp. Dicendum, ꝙ ideo duo distinguit a tertio; qa duo sunt intrinseca tanq̃ elementa, & unum est extrinsecũ. Vbi aũt Philoso. ista tria distinguit, & ponit, si quæratur: expresse inuenitur in Secũdo de generatione circa finẽ. Sed tunc est q̃stio, qa vr̃ non sufficiẽter principia in 1. Physi. assignasse; immo si ibi assignauit tria pter operationẽ; tunc ergo sunt quatuor. Et dicendũ adhoc, ꝙ priuatio non differt a forma uel materia. Siue enim priuatio nominet appetitum formæ cum eius carẽtia, siue nominet ipsam formæ essẽtiam, prout est in materia in potentia, nõ differt ab his duobus, scilicet materia, & specie. Nam appetitus ad materiã reducitur, nec est aliud, & essentia formæ ad speciem secundum rẽ. Et hęc duo principia determinat in primo, postmodum adiungit tertium, scilicet operationem, dum oĩa reducit ad motorem primũ in viii. & sic patet, quod Magister uere, & proprie loquitur.

(1. Phy tex. 42. & deinceps. Tex. 3.)

Dub. 4 *In principio temporum mundum creasse, &c.*] Cõtra. Si cepit cum primo mobili, & illud cepit in secundo die, nõ ergo in principio tpis, sed ante. Resp. Dicendũ, ꝙ tps dr̃ tripliciter, cõissime, cõiter, & proprie. Cõissime dr̃ mensura exitus de non esse in esse. Cõiter, dr̃ tẽpus mẽsura cuiuslibet mutationis, maximè illius, q̃ fuit ante primũ mobile. Tertio modo dr̃ proprie mensura motus primi mobilis, ut cõiter cõsueuit distingui. Et qa primo modo dictũ est primũ omniũ, & in illo cõditũ est seculũ; iõ dicit, In principio tẽporũ.

Omnipotentissimus est, &c.) Contra. Omnis pœna affligit, & lædit, si lædit nocet; ergo si Deus non potest nocere, non põt punire. Respõ. Dicendum, ꝙ sicut duplex est malum. s. culpę & pęnæ: sic etiã duplex est nocumentum. Cum ergo dicitur, qđ non potest nocere, non intelligitur quantum ad nocumentum, qđ facit malum pęnæ; sed quod facit malum culpæ. Dub. 5.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An res habeant principium causale?

AD intelligentiam eorum, quæ in hac parte dicuntur, quærit̃ hic de exitu rerum in esse. Primò quantum ad principii entitatem, uel causalitatẽ. Secundò quantũ ad unitatem. Tertiò quantum ad productionũ quidditatem. Circa primum duo quæruntur. Primò quæritur, utrum res habeant principium causale. Secundò, utrũ habeant principium initiale.

AD quam sic proceditur. Cũ cõstet secundum sanctos & Philosophos, quod oẽs res mundanę

danæ habuerint principiũ productiuum tum ꝑꝑ rerum uarietatẽ, tum ꝑꝑ rerum mutabilitatẽ, tum ꝑꝑ rerum ordinẽ, tum ẽt ꝑꝑ imperfectionem. Multitudo.n.ortum habet ab unitate, & motus siue mutabile ab immutabili, & ordo ad primum, & imperfectũ ad perfectum originaliter reducunt, iõ hoc supposito .s. ꝙ res hẽant principiũ causale, aliquo mõ est q̃stio, utrũ res productæ sint oĩno, hoc ẽ scd̃m principiũ materiale, & formale, an tm̃ secundũ alterũ principiorũ. Et ꝙ secũdũ utrũque, uɫ primò a parte ꝓducẽtis sic. Quãto ꝓducens est prius & ꝑfectius, tanto plus influit in rẽ; ergo primũ, & perfectissimũ influit totũ, & ĩ totum: & si hoc, ergo totũ ꝓducit; sed primũ agens est hmõi; ergo &c. ITEM quãto nobilius & perfectius est agens, tãto paucioribus indiget ad agendum; ergo agens nobilissimum nullo extra se eget; ergo si ipsum solũ esset, adhuc res produceret; sed nõ ex se, cũ ipse nullius sit pars; ergo ex nihilo, patet ergo, ꝙ Deus potest in totã substantiam creaturæ. ITEM. Agens secundum formã potest producere formam; ergo pari ratione agens secundum se totum potest producere totũ: sed Deus de toto agit, cum sit omnino simplex; ergo producit totũ. ITEM. Hoc ipsum ostenditur a parte rei conditæ sic. Quod nõ est ab alio, est a seipso: nihil autem tale, quod a seipso est, indiget alio ut sit: sed omne intrinsecum principiũ rei indiget alio ut sit: nam forma indiget materia, & econuerso; ergo &c.

ITEM. Efficiẽs & finis sunt cãę correlatiuę; ergo quod non est ab alio, nõ est a iud: sed omnia sunt ad aliud secundum omne quod sunt; quia secundum omne quod sunt, appetũt bonum, & status non est nisi in summo bono. ET QVOD ista ratio sit bona, ostenditur. Si enim bonum & ens cõuertuntur; ergo ꝙ est seipso ens, seipso est bonum: sed quod seipso est bonum, non est propter aliquid aliud; ergo qđ non est ab alio, non est propter aliud. Si ergo omnia mundana secundum se tota sunt propter aliud; ergo sunt ab alio. ITEM. Si res non est totaliter ab alio, aut est hoc ratione formæ, aut ratione materiæ. Constat quòd non formæ; quia uidemus formas produci, & si formæ non producerent, omnino nihil produceretur. Si ratione materiæ. Sed cõtra (ut dicit Philosophus in 1. Philosophia) actus est ante potẽtiam, constat ꝙ non loquitur de potentia actiua, sed passiua; ergo cũ actus rei ab alio sit, similiter & materia. Si tu dicas ꝙ intelligitur non de actu, qui est forma, sed efficiens: idem cõcluditur. Et iterum ergo quæro quare materia nõ sit ab alio. Si q̃a est principiũ ex quo fiũt cætera, nec habet unde fiat, tũc ergo quæro de forma, utrum fiat ex aliquo uel ex nihilo. Si ex nihilo, pari ratione & materia ex nihilo. Si ex aliquo, quæro quid sit illud. Nõ essentia materiæ; constat, quia forma simplex est, ergo forma non fit ex materia: ita ꝙ materia sit eius principium constitutiuum. Nec fit ex materia, ita ꝙ materia fiat for-

Arist. 2 phy. 22 & 23.

9. Met. 19.

forma: fit ergo ex aliquo quod est in materia: tunc ego quæro de quo est illud, & cõstat quòd non est ex materia pari ratione: ergo uel erit abire in infinitum in causando: uel necesse est ponere essentias formarum a primo opifice ꝓductas ex nihilo; ergo pari ratione & materiam.

AD OPPOSITVM sunt rationes primo a parte efficientis. Prima est hæc. Omnis effectus aliquo modo assimilaĩ causæ: sed principium primum ẽ actus purus, nihil habẽs de possibili: materia autem rerum est potentiale purum per sui essentiam, nihil habẽs de actu: ergo cum materia in nullo assimiletur opifici non est ab ipso. ITEM. Ab agente pulcherrimo, & luminosissimo non procedit turpe, & tenebrosum; sed Deus est ipsa pulchritudo, & ipsa lux; materiale principium est turpe, & tenebrosum: ergo &c. Ex parte rerum ostenditur de formali principio. Omne enim, quod producitur, & fit, fit a sibi simili nomine, & specie, ut homo ab homine, secũdum ꝙ dicit Philos. 7. Philo. primæ. Si ergo formæ rerum sunt principia producendi, & principiũ producendi præcedit rerum productionem; ergo res non sunt productæ quo ad principium formale. ITEM. Artifex non potest producere nisi præcognoscat, sed nõ potest præcognoscere nisi per formas, & non potest præcognoscere ꝑ formas, quæ nullo modo sunt; ergo ĩpossibile ẽ ꝙ summus artifex mũdum formaret, nisi formę essent prius, per quas cognosceret: & illæ nõ potuerunt produci similiter nisi per formas: ergo si nõ est in infinitum abire, est ponere formas rerum nõ esse productas. ITEM. Hoc ipsum ostendiĩ quo ad materiale principium. Oẽ, ꝙ produciĩ, ꝓduciĩ ex aliquo, uel ex nihilo. Si ex nihilo, ex nihilo nihil fit: ergo oĩa ex aliquo, illud ãt est materia; ergo si stare est, & nõ abire ĩ infinitum, illud nõ est productũ. Quod autẽ ex nihilo nihil fiat, uidetur. Productio enim rei est actio; sed omnis actio requirit in quod agat: ergo & omnis productio: ergo omni productioni subiicitur aliquid, non nisi materia; ergo &c. ITEM. Ego quæro de productione siue creatione passiua, utrum illa sit substãtia uel accidens. Non substantia; ergo accidens: sed omne accidens fundatur in aliquo; sed hoc non potest esse creatum, cũ illud sequaĩ naturaliter ipsam creationem: ergo necesse est (ut uidetur) ꝙ sit increatum, & aliquid aliud a Deo: quia creatio passio in alio est: ergo necesse ẽ omne, quod producitur, ex aliquo inproducto ꝓduci: & ideo dicit Philosophus ĩ primo Phy. quòd materia est ingenita.

Arist. 1. Phy. ꝑ longum processum.

Arist. 1. Phy. 80

Tex. cõ 82. et 3 cel, cõ. 61.

RESOLVTIO.

Quidquid dicant Philosophi: sacra scriptura innitamur: quæ mundum quondam de nihilo factum, testantur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ hæc ueritas est, mundus in esse productus est, & non solum secundum se totum: sed etiam secũdum intrinseca sua principia, quæ non ex aliis; sed de nihilo sunt producta. Hæc autem ueritas & si cuilibet fideli sit aperta

& lucida: latuit tñ prudentiã, uel prudentiã Philosophicã, q in huius q̃stionis inq̃sitione ex longo tẽpore ambulauit per deuia. FVERVNT .n. quidam phil. antiqui, q dixerũt mundum factũ esse a Deo, & de sui essentia: quia non uidebant quõo aliquid posset fieri ex nihilo, & solus Deus fuit in principio, & iõ dixerunt ꝙ fecit oĩa de seipso. Sed hæc positio nõ solũ fidelibus; sed ẽt sequẽtibus Philosophis apparuit improbabilis ꝙ Dei essẽtia oĩno inuariabilis, & nobilissima, fieret corporaliũ, & uariabiliũ materia, q̃ est de se imperfecta, nisi ꝑficiatur per formas. FVERVNT ẽt alii, qui dixerunt mundũ factũ esse ex principiis ꝑexistentibus. s. ex materia & forma: sed formæ latebãt in materia, antequã intellectus eas distingueret, & hoc ponit Anaxagoras. Sed q̃a formas esse oẽs simul in materia non capit rõ recta, iõ per sequẽtes Philosophos ista positio improbata est. FVERVNT ẽt tertii, qui mundũ dixerunt ex principiis ꝑexistentibus factum. s. materia, & forma: sed materiã, per se posuerunt: separatas ẽt ꝑ se posuerunt formas, & postmodũ ex tẽpore ab opifice summo esse coniunctas: & hi Platonici fuerunt. Sed q̃a illud irrationabile uṙ, ꝙ materia fuerit imperfecta ab æterno, & ꝙ eadẽ forma sit separata pariter, & cõiuncta: & absurdũ uṙ triplicem hoĩem ponere. s. naturalẽ, mathematicum, & diuinũ, ideo ẽt per sequentes philosophos hæc positio reprobata est. FVERVNT ẽt quarti. s. Peripathetici quorum Princeps & Dux Aristote. ut ueritati magis appropinquãtes, dixerunt mundũ factũ, sicut legitur in Secũdo Meteororũ, Dico igitur ꝙ mare factũ est; & in Primo de cælo, & mũdo, & ex pluribus aliis locis põt elici. Sed dixerunt non esse factũ ex principiis præexistentibus. Sicut .n. uult in Secundo uegetabilium, mũdus semper fuit, plãtis, & aĩalibus plenus, ubi loquiṙ cõtra Abrutalum. Verũ ãt posuerit materiam, & formã factã de nihilo, hoc ego nescio: credo tñ ꝙ non peruenit ad hoc: sicut melius patebit in Problemate secundo: ideo & ipse defecit, licet minus q̃ alii. Vbi autem defecit Philosophorũ peritia, subuenit nobis sacrosancta Scriptura, q̃ dicit oĩa esse creata, & secũdũ oẽ, qđ sunt, in esse producta: & rõ a fide non discordat, sicut supra ĩ opponẽdo ostsum ẽ.

QVOD ergo obiicitur de similitudine ꝙ materia est ens oĩno in potẽtia, Dicendum; ꝙ materia non ꝑꝑ se facta est; sed ꝑꝑ substrationẽ seu sustentationẽ formæ, q̃ eius est actus: quãuis ergo materia nõ sit Deo actu similis, tamen assimilabilis est ꝑ formam: unde Aug. dicit ꝙ ipsa materia & si nõ habeat de se & in se actum formæ, ipsa tamen capacitas formę est ei ꝑ forma: iõ patet illud. QVOD obṙ, ꝙ turpis &c. Dicẽdum ꝙ nec turpis, nec tenebrosa dṙ nisi cõparatione. Nã materia nõ est priuatio pura, immo rõne suæ essentiæ hẽt aliquid de pulchritudine, & aliq̃d de luce: unde Aug. dicit ꝙ hẽt modum, speciẽ, & ordinẽ: quãuis imperfecte; non oportet ãt ꝙ Deus oẽs res producat sibi æqua-

Arist. 1 Physi. 69.

æqualiter similes, immo secundũ gradũ? Et iõ ad hoc ꝙ gradus sint perfecti, necesse est aliqd ponere prope Deũ, & hoc si millimũ, & aliquid prope nihil, & hoc aliquo modo simile, non ãt oĩno, nec perfecte: qđ quamuis ĩ se minimum habeat de bono, tamen optime ordinatũ est. QVOD obĩ, ꝙ omne, qđ producitur, producit per simile in forma, & cognoscit similiter. Dicẽdũ, ꝙ est agens sc̃dm naturã, & secundũ intellectũ. Agẽs sc̃dm naturã producit ꝑ formas, q̃ sũt uere naturæ, sicut hõ hoĩem, & asinum. Agẽs per intellectũ producit per formas, q̃ non sunt aliquid rei: sed ideæ in mẽte, sicut artifex ꝑducit arcam: & sic productę sunt res, & hoc modo sũt formę rerum æternæ, quia sunt Deus: & si ita posuit Plato commendandus est, & sic imponit ei Augustin. Si ãt ultra processerit, ut imponit ei Arist. absq; dubio errauit: & rõ sua q prędicta est, nihil cogit oĩno. Nam sicut dicit Philosophus, formæ rerũ extra Deũ a singularibus separatæ nihil oĩno faciũt, nec ad operationẽ, nec ad cognitionẽ. QVOD viti. obĩ de materia ꝙ nõ pt fieri, q̃a uel ex aliquo, uel ex nihilo. Dicendũ, ꝙ ex nihilo, & hoc ꝑ creationẽ. QVOD obĩ, ꝙ actio ẽ in aliquid. Dicendum, ꝙ creare nõ ẽ agere: sed facere, & hoc refert inter agere & facere, nã agere ĩ qd agat, nõ qd agat exigit, facere ãt ecõuerso. QVOD ulterius q̃ritur, qd vel in quo sit creatio passio: dupliciter rñdetur. Quidã dñt, ꝙ nec ẽ substantia nec accidens, sed uia ad utrũque, & tã ẽ ꝓcedat illud ad quod est naturaliter: quãuis ĩ eo habeat esse. Aliter dñt alii, ꝙ aliquid creari non est aliud quàm nunc primo esse, nec creatio dicit naturã aliquam mediã inter Deum, & creaturã: sed iõ lum dicit esse rei cõnotando ordinẽ ad primum efficiẽs a quo, & ad non esse: ita tamẽ ꝙ ordo ille totaliter est in re creata, & non in nihilo. Vnde cum dr ex nihilo aliquid fieri, potest intelligi tripliciter. Aut materialiter, ut ex ferro cultellus. Aut causaliter, ut ex patre filius. Aut ordinaliter, ut de mane fit meridies. Primis duobus modis uerũ est, ex nihilo nihil fieri: tertio mõ uerũ est secũdum naturam, sed falsum supra naturam. Per uirtutem .n. infinitam, quæ non indiget fulcimẽto materię, ita faciliter põt aliquid produci ex nihilo, sicut de aliquo, alioquin nõ esset uirtus primi principii infinita: sed egeret materię fundamento: & iõ illi uirtuti soli hoc attribuendum est necessario, quãuis non possetconsimile reperiri ĩ aliquo creato. Hoc .n. est eius proprium, sicut & ipsa omnipotentia.

7. Metaph. et alibi pluries.

Sco. cõtra hec in di. 1. q. 4. tenet qđ sit accidens respectiuũ.

Distinctio 8 Alex. de Ales. 1. p. q. 42. mẽb. 4. art. 2.

QVAESTIO II.

An mundus ex tempore, sicut fideles, uel ab æterno sicut Philosophi productus sit.

VTRVM mundus productus fuerit ex tempore, aut ab ęterno. Et quòd non ex tempore ostenditur duabus rationibus, sumptis a motu. Prima est ostensiua sic, Ante oẽm motũ, & mutationem ẽ motus primi mobilis: sed oẽ qđ incipit, incipit ꝑ motum uel mutationem: ergo

Aris. 8. Physic. tex. 54

ergo añ omne illud, qđ incipit est motus ille; sed ille motus nõ potuit esse ante se, nec ante suũ mobile: ergo impossibile est incipere. Prima propositio supponitur, & eius probatio patet sic: quia suppositio ẽ in Philosophicis, ꝙ in omni genere perfectũ est ante imperfectum; sed inter omnia genera motuum motus ad situm est perfectior, quia est entis completi inter oĩa genera motuum localium, motus circularis & uelocior ẽ & perfectior: sed talis est motus cęli: ergo perfectissimus; ergo primus, patet ergo &c. ITEM. Oñditur per impossibile. Omne, ꝙ exit in esse, exit ꝑ motum uel mutationem: ergo si motus exit in esse, exit ꝑ motum, uel mutationem: & similiter de illo q̃ritur: ergo uel est abire in infinitum, uel ẽ ponere aliquẽ motum sine principio. Si motũ: ergo mobile: ergo & mundum. SIMILITER ratio oñsiua sumitur a tꝑe sic. Oẽ, qđ incipit, incipit aut ĩ instãti, aut in tẽpore. Si ergo mundus incipit, aut ĩ instanti, aut in tẽpore: sed ante omne tẽpus & ante omne instans est tẽpus; ergo tẽpus est ante omnia quæ inceperũt: sed non potuit esse ante mundum, & motum; ergo mundus non incepit. Prima propositio necessaria uel nota est per se. Secunda. s. ꝙ ante oẽ tẽpus sit tẽpus, patet ex hoc ꝙ si currit, currebat prius de necessitate. Similiter ꝙ ante oẽ instãs sit tẽpus patet sic. Tẽpus ẽ mensura circularis cõueniens motui & mobili; sed oĩs pũctusq; ẽ in circulo, ita est principiũ qđ finis: ergo omne instans tẽporis ita est princĩpiũ futuri ꝙ terminus ꝑteriti: ergo ante omne istãs fuit ꝑteritũ: patet ergo &c. ITEM. Probo ꝑ impossibile. Si tẽpus producitur, aut in tẽpore, aut in instãti. Non in instanti, cũ non sit in instanti: ergo in tẽpore: sed in omni tẽpore est ponere prius & posterius & ꝑteritum, & futurũ; ergo si tẽpus in tẽpore fuit productum, ante omne tempus fuit tẽpus, & hoc est impossibile: ergo &c. Et hę sunt rõnes philosophi, q̃ sũt sumptæ a parte ipsius mundi. ITEM. Aliæ sunt rõnes Philosophorũ, q̃ sumunt ex parte causæ producẽtis: & gñaliter ad duas pñt reduci: quarum prima ẽ oñsiua, secunda uero ꝑ impossibile. Prima est hæc: posita causa sufficiẽti & actuali, ponit effectus; sed Deus ab ęterno fuit cã sufficiens, & actualis ipsius mũdi: ergo &c. Maior ꝓpositio per se nota est. Minor patet. s. ꝙ Deus sit cã sufficiens: q̃a cũ nullo extrinseco indigeat ad mũdi creationẽ: sed solum potẽtia, sapientia, & bonitate: & hæc in Deo fuerunt perfectissima ab æterno: patet quòd ab æterno fuit sufficiens. Quod etiam actualis, patet: Deus enim est actus purus, & suum uelle (ut dicit Philosophus, & sancti dicunt) est suum agere: restat ergo &c. ITEM. Per impossibile. Omne, illud quòd incipit agere prius uel producere, cum prius non produceret, exit ab ocio in actum: si ergo Deus incipit mundum producere, exit ab ocio in actum: sed in omni tali cadit ociositas, & mutatio siue mutabilitas; ergo circa Deũ est ociositas, & mutabilitas.

Arist. 2. cæl. 23. *Arist. 4 Phy. 108.* *Arist. 4. Phy. 110.* *Ari. 9. meth. 10.* *Arist. 12. meth. tex. 39* *Ari. 8. Phy. tex. 7.*

Hoc autem est contra summam bonitatem, & contra simplicitatem: ergo hoc est impossibile, & blasphemum dicere de Deo: & ita ꝙ mundus ceperit. Hæ sunt rationes, quas commentatores, & moderniores superaddunt rationibus Arist. siue ad has possunt reduci.

Sed ad oppositum sunt rationes ex propositionibus per se notis secundum rationem, & philosophiam: quarum prima est hæc. Impossibile est infinito addi: hæc est manifesta per se, quia omne illud, quod recipit additionem, fit maius: infinito, autem nihil maius. Sed si mundus est sine principio, durauit in infinitũ: ergo durationi eius non posset addi: sed constat hoc esse falsum, quia reuolutio additur reuolutioni omni die: ergo &c. Si tu dicas, quod infinitum est quantum ad præterita, tamen quãtum ad præsens, quod nunc est, est finitũ actu; & ideo ex ea parte qua finitum est actu, est reperire maius. Contra. Ostẽditur, ꝙ in præterito est reperire maius. Hæc est ueritas infallibilis: ꝙ si mundus est æternus, reuolutiones solis in orbe suo sunt infinitæ. Rurtus. Vna reuolutione solis necesse est fuisse, xii. ipsius lunæ: ergo plus est reuoluta luna, quàm sol, & sol infinitus: ergo in finitorum ex ea parte quia infinita sunt, est reperire excessum: hoc autem est impossibile; ergo &c. Secunda propositio est ista. Impossibile est infinita ordinari: omnis.n. ordo fluit a principio in mediũ: si ergo non est primum, non est ordo. Sed duratio mũdi siue reuolutiones cęli si sunt infinitę, non habent primum; ergo non habent ordinem; ergo una non est ante aliã: sed hoc est falsum. restat ergo, ꝙ habent primum. Si dicas, quod statum ordinis nõ est necesse ponere nisi ĩ his, quæ ordinantur secundum ordinem causalitatis: quia in causis necessario est status, quæro quare non in aliis. Præterea tu ex hoc nõ euades: nunquam.n. fuit reuolutio cœli, quin fuisset generatio animalis ex animali; sed cõstat, ꝙ animal ordinatur ad animal ex quo generatur secundum ordinem causæ: ergo si secundũ & Philosophum & rationem, necesse est ponere statũ in his, quæ ordinantur secundũ ordinem causæ: ergo in generatione animalium necesse est ponere primum animal; & mũdus non fuit sine animalibus; ergo &c. Tertia propositio est ista. Impossibile est infinita pertransiri; sed si mundus non cepit, infinitæ reuolutiones fuerunt; ergo impossibile est illas pertrãsiri; ergo impossibile fuit deuenire usque ad hanc. Si tu dicas, ꝙ non sunt pertransita, q̃a nulla fuit prima, aut ꝙ etiã bene possunt pertransiri in tempore infinito: per hoc non euades. Quæro enim a te, utrum aliqua reuolutio præcessit hodiernam in infinitum, an nulla. Si nulla; ergo oẽs finitè distant ab hac; ergo sunt omnes finitæ; ergo habent principium. Si aliqua in infinitum distat; quæro de reuolutione, quæ immediate sequitur illam, utrum distet in infinitum. Si non; ergo nec illa distat, quoniam finita distantia est in-

Arist. 3 Phy. Et 1. de cœ. 130

Arist. 1. Poster. & 3. cel. 19.

per utranque. Si uerò distat in infinitum; similiter quęro de tertia, & quarta, & sic in infinitum; ergo non magis distat ab hac una, quàm ab alia: ergo una non est ante aliam; ergo omnes sunt simul. QVARTA propositio est ista. Impossibile est infinita a uirtute finita comprehẽdi; sed si mundus non cepit, infinita comprehenduntur a uirtute finita; ergo &c. Probatio maioris per se patet. Minor ostenditur sic. Supponendo Deum solum esse uirtutis actu infinitę, & omnia alia habere finitatem: Rursum, supponẽdo quòd motus cœli nunquam fuit sine substantia spirituali creata, quę uel ipsum faceret, uel saltem cognosceret; Rursum hoc supposito, quòd substãtia spiritualis nihil obliuiscitur; si ergo aliqua spiritualis substantia uirtutis finitę simul fuit cum cœlo, nulla fuit reuolutio cœli, quam non cognosceret, & non est oblita; ergo omnes actu cognoscit, & fuerunt infinitę; ergo aliqua spiritualis substantia uirtutis finitę simul comprehendit infinita. Si dicas, quòd non est inconueniens, ꝙ unica similitudine cognoscit omnes reuolutiones, q̃ sunt eiusdem speciei, & omnino consimiles: Obiicitur, quòd nō tantum cognouerit circulationes, sed earum effectus; & effectus uarii, & diuersi sunt infiniti; patet ergo &c. QVINTA est ista. Impossibile est infinita simul esse; sed si mundus est ęternus sine principio, cum non sit sine homine (propter hominem enim sunt quodammodo omnia) & homo duret finito tempore, igitur infiniti hoĩes fuerunt. Sed quot fuerunt homines, tot animę rationales fuerunt; ergo infinitę fuerunt animę. Sed quot animę fuerunt, tot sunt, quia sunt formę incorruptibiles; ergo ĩfinitę sunt aĩę. Si tu dicas adhoc, quòd circulatio est in animalibus, uel quod una anima est in omnibus hominibus. Primum est error in philosophia, quia (ut uult Philosophus) proprius actus est in propria materia; ergo non põt anima, quæ fuit imperfectio vnius, esse perfectio alterius etiã secundum Philosophum. Secũdum etiam magis est erroneũ; quia multo minus una est anima omnium. VLTIMA ratio ad hoc est. Impossibile est, quod habet esse post non esse, habere esse ęternum, quoniam hæc est implicatio contradictionis; sed mundus habet esse post nõ esse; ergo impossibile ẽ esse ęternũ. Quod autem habeat esse post non esse, probatur sic. Omne illud, quod totaliter habet esse ab aliquo, producitur ab illo ex nihilo; sed mundus totaliter hẽt esse a Deo; ergo mundus producitur ex nihilo a Deo; sed non ex nihilo materialiter, nec causaliter; ergo ordinaliter. Quod autem onne, quod totaliter producitur ab aliquo differente ꝑ essentiã, habeat esse ex nihilo, patẽs est; nã qđ totaliter producit, ꝓducitur scđm materiã, & formã; sed materia non hẽt, ex quo producatur, q̃a nõ ex Deo; manifestum est igitur, ꝙ ex nihilo. Minor aũt. s. ꝙ mundus totaliter a Deo producatur, patet ex alio problemate.

RESO-

RESOLVTIO.

Ponere mundum nunquam incepisse secundum natura, rationabile uidetur: At prorsus non incepisse: omnino absurdum dicimus.

RESP. Dicendum, quod ponere mundũ æternum esse, siue æternaliter productum, ponẽdo res omnes ex nihilo productas, omnino est cõtra ueritatem, & rationem sicut ultima ratio probat: & adeo contra rationem, ut nullum philosophorum quantumcumque parui intellectus crediderim hoc posuisse. Hoc enim implicat in se manifestã contradictionem. Ponere autem mundum æternũ præsupposita æternitate materiæ, rationabile uidetur, & intelligibile, & hoc duplici exemplo. Egressus enim rerũ mundanarum a Deo, est per modum uestigii; unde si pes esset æternus, & puluis, ĩquo formatur uestigium, esset æternus: nihil prohiberet intelligere uestigium pedis esse coæternũ, & tamen a pede esset uestigium. Per hunc modũ si materia, siue principium potentiale esset coæternum auctori, quid prohibet ipsũ uestigium esse æternum? immo uidetur congruũ. Rursus aliud exemplũ. Rationalis enim creatura procedit a Deo, ut umbra: filius procedit, ut splendor: sed quã cito est lux, statim est splendor: & statim est umbra, si sit corpus opacum ei obiectum. Si ergo materia coæterna est auctori tanquam opacum luci, sicut rationabile est ponere filiũ (qui est splendor patris) coæternum: ita rationabile, uidetur creaturas, siue mundum, qui est umbra summæ lucis, esse æternũ: & magis rationale est, quã suum oppositum, scilicet quòd materia æternaliter fuerit imperfecta sine forma, uel diuina influentia: sicut posuerunt quidã Philosophorum: & adeo rationabilius, ut etiam ille excellentior inter philosophos Aristote. (sicut Sancti imponunt, & Cõmentatores exponunt, et uerba eius prætendunt) in hunc errorem dilapsus fuerit. Quidam tamen moderni dicũt Philosophũ nequaquam illud sensisse, nec intendisse probare, quòd mundus omnino non ceperit, sed quod nõ ceperit naturali motu. Quod horum magis sit uerum, ego nescio: hoc unum scio: quòd si posuit mundum non incepisse secundum naturam, uerum posuit: & rationes eius sumptæ a motu, & tempore sunt efficaces. Si autem hoc sensit, quòd nullo modo ceperit, manifestè errauit: sicut pluribus rationibus ostensum est supra: & necesse fuit eum ad uitandum contradictionem ponere, aut mundum esse factum ex tempore, aut nõ esse factum ex nihilo. Ad uitandum autem infinitatem actualẽ necesse fuit ponere, aut animæ rationalis corruptionẽ, aut unitatem, aut circulationem; & ita auferre beatitudinem: unde iste error & malum habet initium, & pessimum finem.

QVOD ergo obiicitur, primò de motu primi mobilis, qui est primus inter oẽs motus, & mutationes, quasi perfectissimus. Dicendũ, quod loquendo de motibus, & mutationibus naturalibus, uerũ dicit, & nõ hẽt instãtiã: loquendo, ãt de mutatione super natura

li, per quā ipsū mobile processit in esse, non habet ueritatem: nā illa præcessit oē creatum, & ita mobile primum: ac per hoc, & eius motum. QVOD obiicitur, omnis motus exit in esse p motum. Dicendum, quòd motus non exit in esse per se, nec in se: sed cum alio, & in alio: & quia Deus in eodem instanti mobile fecit, & ut motor super mobile influxit: ideo motum mobili concreauit. Si autem quæras de illa creatione. Dicendum, quòd ibi stare est sicut in primis, & hoc melius infra patebit. QVOD tertio obiicitur de nunc temporis, &c. Dicendum, quòd sicut in circulo est dupliciter assignare punctū, aut cum fit, aut post q̄ factus est: & sicut dum fit est ponere, & assignare primū punctum, dum uero iam est, non est ponere primum: sic est accipere in tempore nunc dupliciter, & in ipsa productione temporis fuit nunc primum, ante quod non fuit aliud, quod fuit primum principium temporis, in quo omnia dicuntur esse producta. Si autē de tempore post quam factum est, uerum est ꝙ est terminus præteriti, & se habet per modum circuli: sed hoc modo non fuerunt res productæ in tempore, iam perfecto: & ita patet quod rationes Philosophi nihil ualent omnino ad hāc conclusionem. Et ꝙ dicitur ꝙ ante omne tempus est tempus, uerum est accipiendo intus diuidendo, nō extra anterius procedendo. QVOD obiicitur, de tempore, ꝙ cepit. Dicendum, ꝙ cepit in suo principio, principiū aut temporis est instās, uel nūc: & ita cepit in instanti: & non ualet illatio, non fuit in instanti, ergo non cepit in instanti, qm̄ successiua nō sunt in sui initio. Potest tamen aliter dici: ꝙ dupliciter est loqui de tp̄e, aut secūdum essentiam, aut secundū esse. Si secundum essentiam, sic nunc est tota essentia tp̄is, & illud nūc cepit cū re mobili, non in alio nunc, sed in seipso, quia status est in primis, unde nō habuit aliam mensuram. Si secūdū esse, sic cepit cū motu uariationis: nec cepit p̄ creationē, sed potius per ipsorum mutabiliū mutationē, & maximè primi mobilis. QVOD obiicitur, de causæ sufficientia, & actualitate. Dicēdum, ꝙ causa sufficiens, ad aliquid est duobus modis, aut operans per naturam, aut per uolūtatem, & rationem. Si operans per naturam: sic statim cū est, producit. Si autem operans per uoluntatem, & quamuis sit sufficiens, non oportuit, ꝙ statim cū est, operetur: operatur enim secundum sapientiam, & discretionem: & ita considerat congruitatē. Quoniam igitur non conueniebat naturæ, ipsius creaturę æternitas, nec decebat Deū alicui hanc nobilissimam conditionem donare: ideo diuina uoluntas, quæ operatur secūdum diuinam sapientiam produxit, non ab æterno, sed in tempore: quia & sicut produxit, sic & disposuit, & sic uoluit. Ab æterno .n. uoluit producere: tunc quando produxit: sicut ego nunc uolo cras audire missam: & ita patet ꝙ sufficientia non cogit.

SIMILITER, de actualitate, dicendum, quòd causa duobus

modis potest esse in actu. Aut in se: ut si dicam, sol lucet. Aut in effectu: ut si dicam, sol illuminat. Primò modo Deus semper fuit in actu: quoniam ipse est actus purus, nihil habẽs admixtum de possibili. Alio modo nõ semper in actu: non enim semper fuit producens. QVOD obiicitur secundo, si de non producente factus est producens, mutans est ab ocio in actum. Dicẽdum, quòd quoddã est agens; cuius actio, & productio addit aliquid supra agentem, & producentem. Tale, cum de non agẽte fit agens, uariatur aliquo modo: & in tali ante operationem cadit ocium, & in operatione additur cõplemẽtum. Aliud est agens, quod est sua actio: & tali nihil omnino aduenit cum producit, nec etiam in eo fit aliquid, quod non prius infuit: & tale, nec recipit complementum in operando, nec in non operando est ociosum: nec cum de nõ producente fit producens, mutatur ab ocio in actũ. Tale autẽ est Deus, etiam sc̃d̃m Philosophos, qui posuerunt Deum simplicissimum: patet ergo, quòd stulta est eorum ratio. Si enim propter ocium uitandum res ab æterno produxisset, sine rebus perfectum bonum non esset, ac ꝑ hoc, nec cum rebus, quia perfectissimum seipso perfectũ est. Rursus, si propter immutationem oporteret res ab æterno esse, nihil posset nunc de nouo producere. Qualis igitur Deus esset, qui nunc nihil per se posset? Hæc omnia dementiam indicãt magis quam philosophiã, uel rationem aliquam. Si tu quęras qualiter possit capi, ꝙ Deus agat seipso, & tamen non incipiat agere. Dicendum, quòd si hoc non possit plenè capi propter imaginationem cõiunctã, potest tamen necessaria ratione conuinci: & si quis a sensibilibus se trahat ad intelligibilia aspicienda, aliquo modo perciperet. Si enim quis quęrat, utrũ angelus possit facere potum figuli; cum nõ habeat manus: uel proiicere lapidem: respondebitur, quòd potest, quia hoc potest sola uirtute sui absq; organo, quod potest anima cum corpore, & membro suo. Si igitur angelus propter suam simplicitatem, & perfectionem tantum excedit hominem, ut possit facere sine organo medio illud, ad quod homo necessariò indiget organo, posset etiam facere per unũ, quod homo potest per plura: quanto magis Deus, qui est in fine totius simplicitatis, & perfectionis; absque omni medio suæ uoluntatis imperio (quæ non est aliud quam ipse) potest omnia producere, ac per hoc in producendo immutabilis permanere? Et sic potest homo manuduci, ad hoc intelligendum. Hoc autem perfectius capiet, si quis ista duo potest in suo opifice contemplari, scilicet, quòd est perfectissimus, & simplicissimus. Quia perfectissimus, omnia quæ sunt perfectionis, ei attribuuntur. Quia simplicissimus, nullam diuersitatem in eo ponunt: ac per hoc, nec ponunt ullam uarietatem, nec mutabilitatem: ideo stabilis manens dat cuncta moueri.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An res productæ sint in esse a pluribus principiis?

CONSEQVENTER quæritur, de principii unitate. Circa quod duo quæruntur. Primum, utrum res productæ sint in esse a pluribus principiis. Secūdò dato, ꝙ ab uno principio; quæritur, utrum illud produxerit oīa a seipso, an mediāte alio.

QVOD a pluribus principiis sint productæ res, dicunt Manichæi qui ponunt aliud eē principiū spiritualium, & incorporaliū, siue inuisibilium: aliud corruptibiliū, & corporalium, siue uisibilium: & primum uocant Deum lucis: secundum uocant Deum tenebrarum. Et ꝙ positio eorum sit uera, & catholica, uidetur per sacram scripturam. Iohan. 18. Regnum meum non est de hoc mundo: dicitur ipse Rex gloriæ, & Deus lucis: ergo mundus iste uisibilis ad Deum lucis non spectat: non ergo est conditus ab eo. ITEM. Iohan. xiiii. Venit princeps mūdi huius. Rursus Iohan. 12. Vocat diabolum principem huius mundi: & ille Deus est tenebrarum; ergo uidetur &c. ITEM. Apostolus. 2. ad Corinth. 4. & Ephe. 2. Vocat diabolum Deum huius sæculi: sed non meretur aliquis dici Deus alicuius, nisi eius quod condidit: ergo, &c. Alias plurimas adducūt auctoritates de scriptura: sed his solutis soluuntur, & aliæ. ITEM. Rationibus probant idipsum hoc modo. Oppositorum oppositæ sunt causæ: sed spiritualia, & corporalia habēt repugnantiā. vnde Rom. 7. Video aliam legē in membris meis repugnantē legi mentis meæ: & Gala. 5. Caro cōcupiscit aduersus spiritū, &c. ITEM. Et nouum & uetus testamentum aduersantur sicut patet Matth. 5. Quia ibi præcipiuntur rectè contraria, sicut iurare, & non iurare: occidere, & non occidere; ergo necessariū est ponere duo principia prima, unū ueteris, aliud noui.

SECVNDA ratio. Idem similiter se habens semper natum est facere idem; ergo cum Deus bonus uniformiter se habeat, & similiter semper facit idem: ergo cum sit causa conditiua, nullius est destructiua: & cum sit causa productionis, non erit causa destructionis, nec corruptibilitatis; ergo corruptibilia sunt ab alio principio. TERTIA ratio est. Omne, quod bonus Deus facit, est bonum: omne quod est bonum, est diligendum, & nihil omnino, quod fecerit, est odiendum: sed iste mundus est odiendus, & spernendus: similiter, & uita carnalis. 1. Iohan. 2. Nolite diligere mūdū: & iterū Ioā. 12. Qui amat animā suam, perdet eam; ergo, &c.

IN CONTRARIVM aūt sunt rōnes, & auctoritates. Iohan. 1. dicitur de uerbo. Oīa per ipsum facta sunt: sed uerbum est bonus Deus: ergo &c. Si dicas ꝙ (oīa) nō distribuit pro uisibilibus, Contra. Statim sequitur. Et mundus factus est ꝑ eū, &c. cōstat ꝙ de hoc mundo loqͥ, &c. ITEM. Matth. vlti. Data est mihi oīs potestas in cœlo, & in terra

(dicit

dicit Deus bonus:) ergo aut iuste data est, aut iniuste. Si iuste: ergo cęlum, & terra sua sunt, & ipse fecit. Si iniuste, ergo uidet, quod ipse Deus bonus iniuste usurpauit alienum. ITEM. Idem fuit ille conditor rerum uisibilium, qui dedit uetus testamentum. Probatio. Act. 13. dicit Paulus, Viri fratres, Deus plebis Israel elegit patres nostros. Et post, Qui habitant Hierusalem principes hunc ignorantes, & iudicantes impleuerunt; sed iste fuit Deus lucis, ergo &c. ITEM. Rationibus ostenditur. Omne bonum, & pulchrũ est a Deo bono; sed omnia uisibilia sunt bona, & pulchra, ergo &c. Probatio. Aut sunt bona, aut mala. Si bona, habeo propositum. Si mala: ergo eorum corruptio est bona; ergo corruptio eorum est a Deo bono, quoniam omne bonũ ab ipso; ergo &c. ITEM. Quęcunque adinuicem coniunguntur, necesse est coniungi per aliquid, in quo communicant; sed in nullo communicant, quæ differunt in principiis primis; si ergo anima, & corpus coniunguntur, necesse est, quod ab eodẽ Deo producantur; sed anima est a Deo lucis; ergo &c. ITEM. Quæritur de istis duobus principiis qualiter se habeant adinuicem; aut enim habent pacem, aut bellum; aliter enim non uideo, quomodo possit esse. Sed Deus lucis non potest bellare, cum in eo sit summa pax, & quies. Deus tenebrarum (cum in eo sit omnimoda malitia) non potest quiescere; ergo uidetur, quòd nec bellant, nec quiescunt.

RESOLVTIO.

Obstrepent, ut lubet Manichei, ab uno tantum principio uniuersa deriuata sunt.

RESPONDEO. Dicendũ, quòd quęstio de pluralitate principiorum tripliciter potest intelligi; & secundum hoc in diuersis locis tractanda est. Potest enim quæri, utrũ plura sint principia, quorum utrumq; bonum: & illud habet determinari in Primo Libro: ubi quæritur de unitate diuinæ essentiæ. Potest nihilominus quæri, utrũ plura sint principia; ita quòd unum sit summum bonum, alterũ uerò summum malum: ita quod ab uno sit omne bonum, ab alio omne malum: & illud habet determinari in Tractatu de malo: non enim potest hæc quæstio sciri, nisi sciatur, quid sit malum primo. Põt etiam quæri, utrum plura sint principia quorũ unum sit principium incorruptibilium, & spiritualium, aliud sit principium corruptibiliũ, & uisibilium: & hoc het determinari nũc, ubi quæritur de exitu rerum in esse. AD HANC quæstionẽ dicendum, quod error ille de positione duorum principiorum nõ solum est contra fidẽ, immo adeo cõtra rationẽ, ut uix credã hoĩem, qui aliquid de Philosophia sciuit, hunc errorem posuisse, aut defendisse. Iste error tamen pessimus est, quia prætendit aliquam specẽ pietatis. Videtur enim Deo bono attribuere bona, & pulchra, & nobilia: & alii principio alia: & ideo magis subintrauit, & ecclesiam Dei magis fędauit. Et quia etiam a simplicibus magis potest capi, & falsa imagi-

natione cogitari: & ad istū errorem pessimum de multitudine principiorum innumerabiles errores c nsequuntur uanissimi, sicut illis est notum qui sectam Manichæorum nouere, sicut de iuramento, matrimonio, homicidio, & aliis pluribus, quæ omnia suas habent improbationes per scripturas. Caput autem, & principiū erroris oīs dānat Philosophia, ꝙ duo sint rerū principia prima: tum quia ordo uniuersi destruitur hoc posito: tum quia diuina potentia limitatur ex hoc, ut nō possit corporalia producere: tum etiam quia ex hoc diuina essentia circūscriptibilis ponitur, ut tantum sit in regione lucis: & si hæc uera sunt, Deus nec ē, nec aliqd est boni.

12. Metaph.

AD auctoritates quas adducunt. Dicendum, ꝙ mundus dupliciter accipitur in scriptura, uidelicet pro mundana conuersatione, q̄ uana est, & immunda, & pro mūdana creatura. Primo modo damnatur in scripturis, & non dicitur esse a Deo tanq̄ malum, quia peccatum nō est a Deo, sicut alibi patebit. Secundo modo cōmendatur tāquam bonum, & pulchrum, sicut dicit Gen. i. Vidit Deus oīa quæ fecerat, & erant ualde bona: & hoc modo est a Deo. Secundū hanc distinctionē soluuntur obiecta. Nā ꝙ dicitur, regnū Christi nō est de hoc mūdo, intelligitur de mundana conuersatione, q̄a ipse nō regnat in malis: sed in bonis, quorum conuersatio est in cœlis. Similiter ꝙ dr̄, diabolus ē princeps mundi, & non Deus, intelligitur de mundanè, & secularitèr conuersantibus. Patet ergo, ꝙ deceptus est stultus, & impius Manichæus, quia nesciuit distinguere. Et iterum peccauit in illatione: non enim sequitur, est princeps mundi: ergo conditor. Sic enim sequeretur: cum Rex Franciæ sit Princeps Franciæ; ergo fecit eam: qui sic argueret, stultus iudicaret̄: certe multo stultius arguit Manichęus. Rursus non sequitur: est Deus; ergo cōditor. Nā si sic, cū dicatur Phil. 3. Quorū Deus uēter est; ergo uēter creauit illos: stulta igitur est hęc rō, quare & Manichæi. QVOD obiicitur, ꝙ cōtrariorum cōtrariæ sunt causæ: illud intelligitur de causis intrinsecis proximis: nam de causa extra non habet ueritatem: & ideo quia nesciuit distinguere, deceptus est pessimus Manichęus. Et ꝙ ita sit, patet. Si enim contrariorū contrariæ sunt causæ primæ producētes, tot essent principia quot sunt genera contrarietatum: ergo alius Deus fecisset calidum, & alius frigidū, & sic de aliis contrarietatibus. Si quis ita argueret, ab omnibus deridendus esset: quanto magis stultissimus Manichęus? QVOD TAMEN dicitur, quòd caro contrariatur spiritui. Dicendum, quòd nomen (carnis) aliquando accipitur pro natura: sicut Ephe. 5. Nemo carnem suam unquam odio habuit: & sic non contrariantur, immo miro amore nectuntur. Accipitur etiam pro uitio, & corruptione, quæ est in carne: & ratione huius contrariantur, nec tamen habent causam contrariā, quia non habent causam efficientem: sed deficientem.

Et sic intellige, illud Christi: mūdus non potest vos diligere.

Quod

Qvod obiicitur, quod idem similiter se habens, &c. Dicendũ, ꝙ aliquid est agens, quod agit seipso, & illud impossibile est, ꝙ producendo diuersa diuersificetur: immo uno & eodẽ producit multa. Aliud est agens, qđ agit ꝑ aliud a se, & illud uariatur in agẽdo diuersa. Deus ãt est agẽs primo modo, & nõ secundo: & quia hoc non intellexit Manichęus: posuit diuersa principia, & diuersos legislatores, cum uideat in legibus diuersitatem, & in rebus. Et ꝙ stulte motus fuit, sensibiliter patet: uidemus.n. ꝙ idem artifex per eandẽ artẽ domificãdi facit aulã, & cloacã: nũ q̃d duo artifex oportuit ad hęc faciẽda inuenire? Rursus. Idem medicus secundũ eandẽ artem medicinæ diuersa eidẽ ægroto secundum diuersos status apponit medicamenta, & diuersa dat ꝓcepta, & cõtraria, sc̃d̃m diuersitates infirmorũ: immo stultus esset medicus, q̃ eadẽ daret semper medicamẽta, & mandata. Si ergo diuersus fuit status hoĩum incipientiũ, ut Iudæorum, & uirorũ euãgelicorum, quid prohibet unum & eũdem, diuersa & contraria præcepisse? attamen contraria non sunt spiritualiter intellecta. Qvod ultimo obiicitur iam solutum est, quia uitiositas mundanorũ est contemnẽda: sed creatura amãda, & Deus in ea laudandus: & omnes creaturæ laudant Deum, & bonæ sunt. Et hæc sufficiant.

QVAESTIO II.

An primum principium produxerit uniuersa rerum se solo, an mediante alio, si res produxerit?

Svpposito, ꝙ oĩa sint ab uno principio, quæritur utrũ illud produxerit oĩa seipso, aut mediante alio. Et ꝙ mediante, uř congruũ. De liberalitate.n. agẽtis est, ut non tantum cõicet alii actum: sed ẽt potentiam multiplicandi, & diffundendi se: sed Deus est agens liberalissimum: ergo uř, ꝙ primę creaturæ, quã fecit, dederit potentiam faciẽdi aliam, & illa dat alii, & sic procedendo usque ad ultimã. Si dicas, ꝙ creatura non est capax tantæ potentiæ. Contra. Maius est facere aliquid, cũ est resistentia, q̃ ubi nulla: sed creatura in faciendo aliquid ex contrario hẽt resistentiã, & faciẽdo ex nihilo nullam: ergo si capax ẽ primæ potẽtiæ, & secundæ. Item. De nobilitate agentis est facere nobilissima opera per seipsum, & minus nobilia per ministrũ, ut patet. Decet.n. Regem iudicare: sed non decet eum coquinam facere: ergo si primus Rex est nobilissimus, & producit res secundum ꝙ decet eius nobilitatẽ: uř, ꝙ ipse debuit aliquid unũ producere, & ꝑ illud minus nobilia: & sic procedendo usq; ad ultimum. Si tv dicas, ꝙ nõ est simile de Deo, & aliquo agente creato; quia Deus nõ perficitur ab aliquo opere: obiicitur. Quia opus regiminis, propagationis, & gubernationis diuinum est: & Deus tamẽ gubernat, & regit unã creaturam per aliã: & hoc est ad ostẽsionem suæ nobilitatis: quare non similiter creat? Item. Ostẽditur, ꝙ necessariũ sit ita esse, sic. Oĩs effectus, qui exit ab aliqua causa uniuersali, exit ab ea, uel ꝑ aliã causã propriã, uel ꝑ seipsam appropriatam:

sed Deus est causa uniuersalissima nou ualens arctari, nec appropriari, cũ nulla possit ei fieri additio: ergo cũ producit multa, producit ꝑ aliã causam propriam. ITEM. Ego uideo, ꝙ uirtus unitatis est ad numeros infinitos, tamẽ unitas nullũ numerũ producit, quin producatur pariter a numero, qui immediate ipsam sequitur. s. dualitate: vnde nullo modo unitas faceret ternariũ, & nonum procedẽdo nisi ꝑ dualitatẽ, & sic in aliis, ꝓcedẽdo: ergo uidetur similiter, ꝙ non procedit a Deo multitudo rerum, cum ipse sit summe unus, nisi per ipsas res.

SED CONTRA. Quod illud non sit congruũ, videt. Quantũ hõ recipit ab alio, intãtũ ei tenetur: sed ad solũ Deũ tenet creatura ex toto; solũ. n. Deũ dẽt diligere hõ ex toto corde, & nihil aliud ęqualiter: ergo solus Deus creat totũ; sed creatio est actio, in qua totũ producit; ergo &c. ITEM. Maius est rem de non esse ad esse producere, q̃ cõseruare, & ꝑficere; ergo si Deus mediãte alio produceret res, uidet, ꝙ mediãte alio cõseruaret, & ꝑficeret; ergo res nullo mõ Deo indigerent; ergo nec ad Deũ tẽderent; sed oĩa sunt bona, qa tẽdunt ad ipsum, & ordinata; ergo nihil esset bonũ, nec ordinatum. In quo. n. principaliter est rõ finis, in eodẽ est ratio boni. ITEM. Quod sit impossibile uidetur. Impossibile est creaturam agere se tota, cũ nulla sit oĩno simplex; ergo impossibile est, ꝙ agat totũ; ergo solum partem. ITEM. Impossibile est creaturã agere ꝑ potentiam infinitã; sed inter omnino nihil, & aliquid est distantia infinita; ergo non potest educi nisi ab agente uirtutis infinitæ; tale autem est solus Deus; ergo &c.

Arist. 1 Eth. c. 8

RESOLVTIO.

Immediate & se solo uniuersa Deus condidit, cũ sit actus purissimus, & causa sufficientissima.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ponere, ꝙ Deus produxerit res ꝑ aliud agens, est contra ueritatem, & cõtra fidẽ, sed solum ꝑ filium suũ; dixit. n. & facta sunt. Nec solum contra fidẽ, uerum etiã cõtra rõnem; & ponere res oẽs ꝓductas ex nihilo, oĩno est contra rõnem; ita ut non possit capi, qũo agẽs potẽtiæ finitæ aliqd ex nihilo producat. Nec credo aliquẽ Philosophorum hoc posuisse. Sed supposito potẽtiali siue materiali principio, plures fuerunt Philosophi, qui posuerunt ordinẽ in producendo gradatim descẽdẽdo hoc modo. Cũ sit Deus oĩno simplex, cuius actus est intelligere, non ꝓduxit nisi intelligẽtiã primã, & unicã; illa uerò ꝑ distantiã a primo intellexit se primũ; & ita aliquo mõ fuit cõposita; & ita produxit orbẽ suum, & intelligentiã secundi orbis; & sic deinceps usq; ad orbẽ lunæ, & intelligentiã decimã, q̃ irradiabat sup aĩas rõnales, & sicut ordo est in producẽdo, ita in & irradiãdo. Sed iste error falsum fundamẽtũ hẽt. s. ꝙ materiale principium nõ sit productum, sicut supra ꝓbatũ est. Itẽ falsam hẽt rõnem. Dicit. n. ꝙ qa simplicissimus est Deus; nõ producit nisi unũ; sed hoc magis est ad oppositũ; qa quanto aliquid simplicius,

eius, tantò potentius; & q̃to potẽtius, tãto in plura põt; ergo si deus sit simplicissimus, hoc ipso põt in oĩa sine medio. Rursus, hęc rõ repugnat eis. Si.n. p̃p simplicitatẽ nõ produxit nisi unũ, cum intelligentia sc̃da sit simplicior inter oẽs, unde uenit in orbe eius maior uarietas stellarum, q̃ in aliquo orbium inferiorum? q̃a uidetur p̃ rõnẽ suã, ꝙ uniformes sint; & ita ratio positionis contradicit positioni. Propter hoc dicendum, sicut dicit fides nostra; ꝙ oĩa in prima conditione immediate a Deo sunt producta. Quia.n. creatio est totius substantiæ secundum totũ; ideo decuit esse solius dei, nec potuit esse alterius, siue per alterum, ut probãt rationes ad hanc partem inductæ.

QVOD obiicitur de liberalitate, & nobilitate. Dicẽdum, ꝙ tam liberalitas, q̃ nobilitas non supponunt ordinẽ, & possibilitatẽ in actum. In actu.n. creationis non attenditur ordo, æqualis.n. uirtutis, & dignitatis est est producere asinũ ex nihilo, & angelum, quia utrunq; infinite. Non est ẽt in hoc actu possibilitas creaturæ (ut uisum est) propter infinitatem: Nõ sic est de actu regiminis, & propagationis; ideo patet, ꝙ non est simile. QVOD obiicitur, ꝙ creatura est capax, q̃a non habet resistens. Dicendum, ꝙ in contrariis resistentia confert ad operationem. Præterea. Esto, quòd impediat, nihilominus habet iuuans.i. fundamentum. & appetitum materiæ, sed in creatione nullum habet iuuamẽtum; ideo difficilius; ideo non est locus a minori, ut patet. QVOD obiicit, ꝙ causa uniuersalis non potest in effectus proprios. Dicẽdum, ꝙ causa uniuersalis, quæ nõ est actus purus, indiget actualitate causæ particularis: sed illa, quæ omnino est actus, simul habet in se rationem uniuersalis causæ, & particularis, quia simul habet primitatem, & actualitatem; ideo potest in multa, & secundum totum potest in illa. QVOD vltimò obiicitur, quòd unitas non potest in numeros posteriores sine prioribus. Dicendum, quòd nec in pũcto est omnino potentia actiua, & sufficiẽs ad lineam, nec in unitate ad numerum. Nam ipsa unitas est potentia omnis numerus, non potentia sufficiẽs per se; & ideo non solum actualis, & omnino actiua, uerumetiam aliquo modo passiua est potentia numeri; Deus autem in omnia potest potentia omnino actiua, et ideo sine omni medio potest creare omnia.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An creatio mutationem dicat?

VIso de emptitate, & quidditate principii producentis, quæritur hic tertio de ipsa productione, quæ creatio appellatur. Circa quam quærũtur duo. Primum est, utrum dicat mutationẽ aliquam. Secundum est, utrum dicat aliquid mediũ inter creatorem, & creaturã.

QVOD creatio dicat mutationem, uidetur primo per auctoritatem August. 12. de Ciuitate Dei. Oĩa, quę creata sunt. mu-

mutabilia sunt, quia de nihilo facta sunt: si ergo creabile est mutabile:ergo creatum, & mutatum: & creatio est mutatio. Si tu dicas, ꝙ est mutabile, quia potest in nihil cedere, & non qa productum est. Contra. Sicut destrui dicit uiam ueniendi in non esse, ita creari in esse: si ergo destructio ponit mutationē: ergo pari ratione & productio. ITEM. Creatio est actio: sed omnis actio est in motu, & omnis motus in actione: ergo q̄ creat, uere agit:ergo uere mouet. Si tu dicas, ꝙ actio Dei magis est substantia, q̄ actio, & talis est creatio: obiicitur de passione, quia creari est ipsius creaturæ. Si ergo creatura susceptibilis est uerè passionis, & mutationis: ergo creatio, & passio est mutatio.

ITEM. Per Dam. qui Philosophus, & Theologus est. Omne, quod a uersione incipit, in uersionem tendit (loquitur de creatione) ergo secundū ipsum creatio est uersio: sed omnis uersio est mutatio, sicut ipse idem dicit, ꝙ cætera sunt mutabilia, & uertibilia:ergo creatio est mutatio. ITEM. Quanto aliqua sunt magis distātia, tanto in ꝑueniēdo ab uno in alterū maior est mutatio, & uariatio: sed ens & nō ens sūme distāt:ergo cū creatione de non ente fiat ens, creatio verissime est mutatio. ITEM. Magis mutatur res quando suscipit formam nouam, q̄ quando acquirit nouum situm:& rursus adhuc magis, quando acquirit formam substantialem, quā quando acquirit dispositionem accidentalem: ergo quando totum de nouo recipit, & accipit, tunc mutatur maximè: sed hoc est in creatione: ergo ibi uere ē mutatio. ITEM. Si creatio dicit actionem absque omni mutatione, ergo absque omni tempore: & talia possunt inesse, & insunt Deo ab æterno:ergo uidetur, ꝙ Deus res produxit ab æterno.

AD oppositum Magister dicit, & habetur in litera:cum dicimus Deum facere aliquid, non aliquem in operando motū intelligimus inesse. Si dicas, quòd creatio actio non dicit motum, sed creatio passio tantum. Contra. Idem manet signatum in actiuo, & passiuo (sicut dicit grāmaticus) sicut recti, & obliqui: si ergo in actione non dicit motū: ergo nec in passione. ITEM. Mutari est se aliter habere nūc, quam prius: sed ꝙ creatur non se habet aliter nunc & prius, qa nunquam aliter se habuit, quā sicut nunc se habet in creatione, nunquam enim fuit aliquo alio modo, nec se habuit aliqualiter, nec ergo aliter, quam nunc: ergo non mutatur dum creatur: ergo creatio non est mutatio. *Arist. 9 Phy. 7.*

ITEM. Omnis motus, & mutatio est perfectio entis in potentia, creatio autem est nullo modo entis: ergo creatio non ē motus, nec mutatio. Prima patet ꝑ Philosophum; secunda uerò ꝑ Magistrum. ITEM. Omnis mutatio fundatur super aliqđ mobile: sed creatio non præexigit aliquod mobile, quia omne mobile per creationem inducitur inesse: ergo creatio non est mutatio. ITEM. Si creatio est mutatio, aut ergo secundum accidēs, aut secundum substantiam. Nō secundum accidens; quia tunc sola *Arist. 2 Phy. 6.* *Arist. 8 Phy. 4.* *Arist. 5 Phy. 1.*

sola accidentia crearentur. Sed nec secundum substantiã, quia tunc esset generatio, uel corruptio. Si dicas, quod sub nulla harũ specierum continetur: obr, quod non solum secundũ Philosophum; sed secundum Aug. oĩs motus aut est ad situm, aut ad formam; sed creatio est ad materiã recte ac proprie; ergo uidetur, quod nõ sit mutatio. ITEM. Ex tanta potentia creat Deus, ex quanta gñat, quia utrunque facit per potentiam infinitam; sed Deus põt generare sine mutatione sui, & et personæ genitæ: ergo pari ratione põt creare sine mutatione sui, & creaturæ, aut si non, quæro quare non.

RESOLVTIO.

Creatio eiusmodi mutatio est, in qua res aliquo modo se habent nũc, et nullo modo prius; & cuius terminus est tota rei substantia.

Arist. 1 Phy. 1

RESPON. Dicendum, quòd quædam est productio, in qua productum se habet aliter nũc & prius, quia secundũ aliquid sui fuit prius sub una dispositione, & nunc est sub alia: & talis est productio quæ est ex materiali principio; ut naturalis generatio. Quædam uerò est productio, in qua productũ aliquo modo se hẽt nunc, & nullo modo prius, & talis est productio, quæ est ex nihilo. Tertia est productio, in qua productum oĩno se hẽt nunc, & prius (si tamẽ est ibi dicere prius) & talis est filii generatio ab æterno. Ab æterno enim sic processit ut nunc est. Prima habet rationem motus, & mutationis, & productionis. Motus, ratione præparationis materiæ, quæ fit per dispositiones accidentales, & hæc indiget successione, & tempore. Mutationes, ratione exitus in esse, siue receptionis substantialis formæ, quę fit in instanti. Productionis uero, ratione eius qua illam formam non a se hẽt; sed ab alio affectiuo principio. Secũda caret ratione motus, hẽt tamen productionis rationẽ, & mutationis. Ratione motus caret, quia cum non habeat materiã, nulla potest præire dispositio: tamen hẽt rationem mutationis, quia ibi est subita, & noua formæ inductio: habet rationem productionis, quoniã hoc hẽt ab alio effectiuo principio. Tertia caret ratione motus, & mutationis, hẽt tamen rationem productionis. Ratione motus, & mutationis caret, quia nec est ex materiali principio, nec est ex nihilo: sed tamen est ab aliquo, & sempiternaliter est ab ipso. Concedendum est igitur, quod productio creaturę ẽ mutatio, & cõcedẽdę sunt rõnes ad hoc, licet aliquę uideantur sophisticę.

Arist. 3 Phy. 6

Arist. 1 Phy. 4

Arist. 1 Phy. 9

QVOD ergo obiicit, quod est sine motu. Dicẽdum, quod illud intelligit sine motu agentis, non tamẽ sine mutatione producti. Si enim (ut dicit Philosophus) anima dum mouet corpus, immobilis perseuerat: quanto magis, Deus, dũ creat & mutat omnia, ipse stabilis manens dat cũcta moueri. SI VERO obiiciatur, quod uerbum actiuum, & passiuũ significat idem. Dicendum, quod falsum est, quia actio, & passio dicunt diuersa genera: tamen in coniugatione unum ponit iuxta alterum, quia secundũ uocis formationẽ unũ uenit ab alio. Quod

Collige ex 1.36 et inde, et ex 8. phy. cõ. 27. & inde. Videtur innuere, actionẽ & passionem differre reale

QVOD obiicitur, quod mutari ē aliter se habere nūc, & prius. Dicendum, ꝙ ista non est generalis ratio eius, qđ est mutari, siue mutationis; sed solius mutationis naturalis. QVOD ergo obiicitur, mutabile est, quod se hēt eodem modo, & mutabile quod se hēt aliter. Dicēdum, ꝙ hic est consequens, quia si mutabile, & immutabile opponunt, opponuntur ut priuatio, & habitus, & immutabile est qđ se habet eodem modo, tunc mutabile est, siue mutandum, quod non se habet eodem modo. Sed hæc habet tres causas ueritatis, aut quia nullo mō hēt prius, & posterius: aut nullo mō prius, & aliquo modo posterius: & ita non eodem modo, aut quia simpliciter aliter se habet prius & aliter posterius: & ideo cum ꝓceditur a pluribus causis ueritatis ad unam, peccatur secundū consequens. AD TRES rationes sequentes patet responsio, quia omnes procedūt de mutatione naturali, q̄ præexigit materiā, et ens in potentia, et quæ est generatio, tali āt modo creato non est mutatio: sed supra hanc mutationem, unde pōt dici supernaturalis mutatio. Et si quęras, utrum sit mutatio ad formam, aut ad situm? Dico qđ est ad totā rei substantiam, et ita ad formam, ac per hoc sub mutatione ad formam potest cōprehendi. QVOD obī de generatione filii. Dicēdum, ꝙ non est simile: quāuis .n. utraque sit ab æquali potētia, tñ creatio ē ex nihilo. Sed (ex) non pōt dicere idētitatem, nec causalitatē: ergo ordinē: ergo fieri ex nihilo hēt esse post nihil, et ita pōt nō esse; ergo aliquo modo se hēt nunc, quo modo non se habebat prius: et ideo necessario mutatio ponitur per productionem de nihilo, et inceptio. Filius autē est de patris substantia per idēptitatem: nec oportet qđ habeat ordinem ad nihil, siue ad non esse; ergo pōt semper esse, et ita produci sine initio, et mutatione. Vnde ꝓductio rei non ponit inchoationem rei necessario; sed productio ex nihilo necessario ponit, et ideo creatio necessario includit mutationem, generatio uero filii minime.

QVAESTIO II.

An creatio dicat medium inter creatorem & creaturam?

VTRVM creatio dicat mediū inter creatorem & creaturam. Et quod sic, uī. Sicut se hēt generari ad generatum esse, & fieri ad factum esse: ita creari ad creatum esse: sed fieri est medium inter facientē, & factum; & generari inter generantem, & generatum: ergo &c. ITEM. In omnibus creatis entibus differt, quod est, & quo est ēt formaliter: ergo differt similiter quo creatur, & quod creatur. Sed quod creatur, est creatura, quo creatur formaliter est creatio: ergo differt creatio actio a creatura, & similiter a creatore creatio passio; ergo est inter utrunque. ITEM. Quod transit non est idem cum eo quod permanet: sed creari rei est in instāti, & non amplius: ergo cum esse creaturę duret, & maneat post creationem: ergo differt creari, & esse: ergo creatio, & creatura. ITEM. Oīs mutatio ē uia

Arist. 3. de ani. tex. 36 et 7. metha. t. 42.

Arist. 3 Phy. 6.

uia, & omnis uia differt a termino, qa nihil terminatur ad seipsum. Si ergo creatio ē mutatio, & habet creaturā pro termino: ergo differt creatura vt uia a termino: sed uia cadit media inter extrema: ergo &c. ITEM. Per impossibile. Si creatio est creatura, & omnis creatura creatur: ergo creatio creatur. Sed omne, qđ creatur; creatur per creationem mediam; ergo creatio per aliam creationē, & sic deinceps usque in infinitum: si ergo non est abire in infinitum, patet &c.

Auctor Lib. de Causis. propositione. 4 CONTRA. Philosophus de causis. Prima rerum creatarum est esse: sed nihil ex parte creaturæ ē ante creari: ergo creari non est aliud quam esse; ergo nec creatio aliud quā essentia: ergo nulla est differentia creationis ad creaturā. ITEM. Inter ens ab alio, & non ab alio, non est medium: sed omne quod non est ab alio est creator, omne āt qđ est ab alio essentialiter, est creatura: ergo inter ea nihil est medium. ITEM. Per impossibile ostenditur. Creatura refertur ad creatorem; aut ergo per se, aut ꝑ aliud. Si per aliud, qritur de illo, vtrū referat seipso, aut alio, & sic procedendo in infinitū. Si uero referī seipsa: sed refertur ꝑ creationem: ergo creatio nō est aliud quam creatura. ITEM. Si creatio est mediū inter creatorē, & creaturā, aut ergo ęternū, aut tēporale. Quod si ęternū: ergo aliqd æternū ē aliud a Deo. Si tēporale: ergo ante omnium creationē est aliquid tēporale. Horum āt utrumque est hæreticum dicere, & reprobatū in cōcilio Senonen. de ideis, q ponebantur a quibusdā mediæ inter Deū, & res. ITEM. A proportione uī hoc posse ostēdi. Sicut.n. se habet creator ad creaturam, ita creatio actio ad creationem passionē: ergo a permutata proportione, sicut se habet creator ad creationē actiuā, ita creatura ad creationē passiuam; sed creator nō differt secundum rem a creatione actione: ergo &c.

RESOLVTIO.

Creatio actio utique secundum rationem præcisam tantum: at creatio passio secundum rationem non præcisam

RESP. Dicendum, ꝙ est loqui de creatione actione, & de creatione passione. Si de creatione actione loquamur: sic dico qđ non est mediū secūdum rē: sed solū secūdum rationē intelligēdi: ꝑ eo qđ Deus cū sit summe simplex, ē sua actio. Si āt loquamur de creatione passione, tūc distinguiī, qa ꝑ creaturę nomē pōt signari, & importari oē, ꝙ est ab alio ita qđ hēat esse post oīno nō esse: & hoc mō in noīe creaturę clauditur ipsa creatio, qm̄ creatura non tantum noīat ipsa creata; sed ēt concreata: & sic non ē medium nec re, nec ratione. Alio mō creatura noīat ipsam substantiā rei ab aliquo ꝑducente de nihilo: & sic creatio tenet mediū nō scđm rē, & naturā: sed scđm rationē, & habitudinē. Illa tñ rō nihil dicit: sed non dicit aliqd per essentiā diuersum a creatura, & hoc patet sic. Creatio.n. dr̄ esse de nihilo, creatio nihilominus dr̄ esse a Deo: unde habitudinem dicit ipsius ad non esse ꝑcedens & ad suum esse producēs de ratione sui *Scō. d. 1 2. q. 4. net qđ ē idem realiter ibi ad quastionē.*

sui nominis: creari enim non significat esse principaliter: sed exire de non esse in esse, & hoc ab aliquo. Si ergo quæratur, q̃ sit habitudo, quæ importatur in comparatione ad non esse? dicendũ quod illa habitudo dicitur mutatio. Et si quæras, quid sit illa mutatio: dico, quod non est aliud, quam ipsa res extra. Et hoc patet, quia est mutatio ad esse, & mutatio ab esse, & mutatio in esse. Mutatio ad esse, nihil ponit nisi a parte termini. Mutatio ab esse, nihil ponit nisi a parte principii. Mutatio inesse, ponit ex parte utriusque: & ideo mutari primo modo nihil aliud est, quã nunc primo esse. Mutatio secundo modo nihil aliud est, quam nunc ultimo esse, & ideo nõ ponit aliquid aliud secundum rẽ esse: sed solum secundum intentionẽ. Mutatio uerò inesse, utrũque extremum habet, & subiectum, quod est prius natura, q̃ terminus. Et ideo talis mutatio aliquid potest esse natura præcedens terminum, & diuersum ab illo secundum rem, quamuis non sit ens actu completum: & ideo non sic creatio est medium inter creatorem, & creaturam, sicut generatio inter generantẽ, & generatum. Dicendo igitur comparationem ad non esse, dicit medium non diuersum per essentiam, sed secundum rationem: similiter dicendo comparationẽ ad creatorem. Triplex enim est relatio Quædam, quæ fundatur super proprietatem accidentalem, sicut aliqui dicũtur similes, quia albi. Quædam, quę fundatur super dependentiam essentialem, sicut cõparatio materiæ ad formam. Quædam, quę super originem naturalem. Prima relatio addit aliud sup essentiam. Tertia relatio nihil aliud, nisi pure esse, sicut patet in diuinis. Media relatio dicit aliqd, quod est quodam modo idem, quodam modo aliud. Creatio autem dicit relationem secundum medium modum, quoniã ipsa creatura essentialiter & totaliter a creatore dependet. Et ideo concedendum, quod creatio non est aliud secundum rem a creatura, nec medium inter ipsam, & Deum secundum essentiam, sed secundum rationem, & habitudinem: unde est prius nata creari, quàm esse, non duratione, plus tamen est idẽ creatio actio cum creante, quã creatio passio cum creatura: quia ibi non est differentia nisi solum secundum modum nostrum accipiendi. Hic autem est differentia rationis, & etiam habitudinis, quæ non facit diuersitatem per essentiam, quia habitudo illa est essentialis. Similiter iudicandum est de unitate, bonitate, ueritate essentiali.

S. B. hoc in loco partim uĩ declinare ad uiã Sco. ponẽtis relationẽ depẽdẽtiæ p tinere ad substãtiã, creaturæ: et sic nõ decere realitatẽ aliam a creatura: Partim uerò uĩ adhærere Thomi. q aliã realitatẽ dicũt esse, & nõ pertinere ad essentiã creaturæ.

HIS uisis patent obiecta. Concedendæ enim sunt rationes probantes, quod non est uerum medium secundum rem. QVOD obiicitur de generari, & generatum esse: patet responsio ex dictis, quia generatio nõ est secundum totum, immo aliqd præexigitur de generando, cuius est endelichia ipsa generatio natura præcedens ipsam formam, ac per hoc diuersitatem notat. Non sic creatio, secundũ quam fit tota rei substantia a uirtute diuina immediate, quæ

ui. Sco. i 12. q. Quotli. arti. 1. ibi. Diceretur hic, q fundamentũ, &c.

rem creat, nolendo eam primò esse, cum non sit. QVOD obiicitur, quod differt, quod, & quo. Dicendum, quod illa nō est differentia per essentiam. Sed quodammodo differt, quodammodo conuenit. Vel dicendum, q̃d non est simile, quia creatio complectitur totam rei substātiam, quæ cōstare dicitur ex quo est, & quod est. QVOD obiicitur, quod transit. Dicendum, ꝙ nō transit ratione eius, quod significationi suæ substernitur: sed solū ratione connotati, quod patet. Si enim creari est nunc primo esse, desinit creari non ratione eius, quod ponit, sed ratione immediatæ collationis ad nihilum. QVOD obiicitur, ꝙ mutatio est uia. Dicendum, quod mutatio, quæ habet duo extrema entia positiua, illa est, quæ necessario differt a termino, cuiusmodi est mutatio inesse; mutatio uerò, quæ tantum habet ultimum extremum ens, non pōt dicere medium: sed necessario oportet, quod se teneat cum altero extremorum. QVOD obiicitur, quod omnis creatura creatur. Dicendum est, quod uerum est de creatura propriè dicta: si autem large dicatur, non solum creatura dicitur, q̃d creatur: sed quod concreatur, & q̃d est creaturæ annexū: & hoc modo est creatio. Si ergo quæritur, quomodo potest esse. Dicendum, ꝙ in primis est status, ut prius tactum fuit. Vnde sicut unitas, quæ facit subiectum unum, nō est una alia unitate, sic nec creatio qua substantia exit inesse p̱ aliam creatione in producitur siue concreatur.

DISTINCTIO I.

PARS SECVNDA.

De hominis conditione in generali quantùm ad finem propter quem creatus est.

ET quia non ualet eius beatitudinis particeps existere aliquis, nisi per intelligentiam, quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur: fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur. Eamque hoc modo distinxit, ut pars in sui puritate permaneret, nec corpori uniretur, scilicet angeli: pars corpori iungeretur. s. animæ. Distincta est utique rationalis creatura in incorpoream, & corpoream: & incorporea quidem angelus, corporea uerò homo uocatur, ex anima rationali, & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primā causā habuit dei bonitatē.

Quare

Quare creatus sit homo, uel angelus.

Ideoq; si quæratur, quare creatus sit homo, uel angelus: breui sermone responderi potest, propter bonitatem eius:
Lib. 1. *Vnde August. in lib. de Doctr. Christ. quia bonus est Deus,*
cap. 13 *sumus: & in quantum sumus, boni sumus.*
Tom. 3

Ad quid creata sit rationalis creatura.

Et si quæratur ad quid creata sit rationalis creatura. Respondetur, ad laudandum Deum, ad seruiendũ ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, nõ Deus. Deus.n. perfectus, & summa bonitate plenus, nec augeri potest, nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est à Deo, referendum est ad creatoris bonitatem, & ad creaturę utilitatem.

Responsio ad inquisitionem propositam.

Cum ergo quæritur quare, uel ad quid facta sit rationalis creatura? breuissime responderi potest, propter dei bonitatem, & suam utilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire deo, & frui eo. Factus ergo angelus, siue homo propter deũ dicitur esse, non quia creator deus & summè beatus propter alterius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum nõ eget: sed
Ps. 15. *ut seruiret ei, ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiens, non ille, cui seruitur.*

Sicut factus est homo, ut seruiret Deo, sic mundus ut seruiret homini.

Psal. 8. *Et sicut factus est homo propter deũ, idest, ut ei seruiret, ita mundus factus est propter hominem, scilicet, ut ei seruiret. Positus est ergo homo in medio, vt ei seruiretur, & ipse seruiret, ut acciperet utrunque, & reflueret ad bonum hominis, & quod accepit obsequium, & quod impendit. Ita.n. uoluit deus sibi ab homine seruiri, ut ea seruitute non deus, sed homo seruiens iuuaretur: & uoluit ut mundus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum est propter ipsum, &*
1. Cor. *propter quod ipse factus est. Omnia enim (ut ait Apostolus)*
3. Aug. *nostra sunt, scilicet, superiora, & æqualia, et inferiora Supe*
lib. 2. *riora quidem nostra sunt, ad perfruendum: ut deus, trinitas.*
q. euã. *Aequalia, ad cõuiuendum, scilicet, angeli. Qui etsi nobis mo*
Ad Heb. 1. *do superiores sunt, in futuro erunt æquales, qui & modo no*

stri

stri sunt, quia ad vsum nobis sunt: sicut res dominorũ dicuntur esse famulorum, non dominio, sed quia sunt ad vsum eorum. Ipsiq; angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministerium mittuntur.

Quomodo homo dicatur quandoque in sacris, factus propter reparationem angelici casus.

De hoīe quoq; in Scriptura interdum reperitur, quòd factus sit propter reparationē angelicæ ruinæ. Quod non ita est intelligendũ, quasi non fuisset hō factus, si non peccasset angelus: sed quia inter alias causas. s. præcipuas, hæc ēt non nulla causa extitit. Nostra ergo sunt superiora, et ęqualia: nostra etiam sunt inferiora, quia ad seruiēdum nobis facta. Aug. lib. 2. de ciui. Dei ca. 1 & in ench. c. 29.

Quare ita sit homo institutus, vt anima sit vnita corpori.

Solet ēt quæri: cum maioris dignitatis videtur esse aīa, si absq; corpore permāsisset, cur vnita sit corpori. Ad quod primo dici pōt, quia Deus voluit, & voluntatis eius cā quærenda nō est. Secundò aūt pōt dici: quòd ideo Deus voluit eā corpori vniri, vt in humana ostēderet cōditione nouū exemplū beatæ vnionis, quæ est inter Deum, & spiritũ, in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciē. Putaret .n. creatura se non posse vniri creatori suo tanta propinquitate, vt eũ tota mente diligeret, & cognosceret, nisi videret spiritum, qui est excellentissima creatura tam infimæ .i. carni, quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc vt velit eam relinquere, sicut ostendit Apost. dicens, Nolumus corpore expoliari, sed superuestiri: per quod ostēditur spiritum creatum spiritu increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ societatis, quæ inter deũ & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat: animam corporeis indumentis, & terrenis mansionibus copulauit, luteamque materiam fecit ad uitæ sensum uegetare: ut sciret homo, quia si potuit Deus tam disparem naturam corporis, & animæ in fœderationem unam, & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impossibile futurum rationalis creaturæ humilitatem, licet longe inferiorem, ad suæ gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsque ad con- Matt. 22. 1. Cor. 13 2. Co 5 Gen. 2. & Io 4 Ex. Augu. lib. de spi. & anima. ca. 14.

ſortium terreni corporis humiliatus eſt, ne forte ĩ hoc nimiũs depreſſus videretur, addidit Dei prouidentia, vt poſtmodũ cum eodem corpore glorificato ad conſortium illorũ, qui in ſua permanſerunt puritate, ſublimetur: ut quod minus ex diſpenſatione creatoris ſui acceperat conditus, poſtmodum per gratiam eiuſdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noſter deus rationales ſpiritus varia ſorte pro arbitrio voluntatis ſuæ diſponens, illis quos in ſua puritate reliquerat, ſurſum in cœlo manſionem: illis uero quos corporibus terrenis ſociauerat, deorſum in terra habitationẽ cõſtituit: vtriſq; regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant, non caderent: & iſti ab eo vbi erant, ad id vbi nõ erant, aſcenderent. Fecit itaque Deus hominẽ ex dupli-ci ſubſtantia, corpus de terra componens, animam uero de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ ſunt animæ corporibus, vt in eis Deo famulantes, maiorem mereantur coronam.

De angelica creatura, tanquam de præſtantori.

Ex præmiſſis apparet rationalem creaturam in angelicam, & humanam fuiſſe diſtinctam, quarum altera eſt tota ſpiritualis, ideſt, angelica; altera ex parte ſpiritualis, & ex parte corporalis. i. humana. Cum itaque de his tractandum ſit. ſ. de ſpirituali & corporali creatura, & de rationali & ſpirituali, ideſt de angelis agendum uidetur, vt a contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio noſtra intendat: deinde ad conſiderationẽ corporeatam illius, quæ eſt rationalis, quam illius quæ non eſt rationalis, deſcendat, vt Trinitatis increatæ ſacramentũ tripartitæ creaturæ, eique concretorum atq; contingentiũ ſequatur documentum.

Vſque ad 12. Diſt.

SVpra egit Magiſter de conditione rerum a parte principii, hic agit a parte finis. Et qm res a fine, & ſecundum illũ reſpectum accipiunt diſtinctionem formarum: ideo pars iſta habet tres particulas. In prima præmiſſo, quare rationalis creatura facta ſit ex comparatione rerum ad finem; oſtendit rerũ diſtinctionem. In ſecunda uero ſecundum illam diſtinctionem aſſignat diuerſam comparationem ad finem, ibi. *Ideoque ſi quæratur, quarè ſit creatus homo, &c.*) Tertiò, uerò breuiter epilogat determinata ex ipſis, faciẽs uiã ad cętera ſequentia determinãda, ibi. *Ex præmiſſis apparet, &c.*) Prima, & ultima parte remanẽtibus indiuiſis, media diuiditur in

in tres. In prima determinat finem intellectualis substantiæ. In secunda finem substātiæ puræ corporalis, ibi. *Et sicut factus est homo propter Deum, &c.*) In tertia uero determinat fine cōpositi ex utroque, inquantū est tale, ibi. *De homine quoque ut scriptura, &c.*) Et ibi primò determinat ueritatem. Secundo soluit dubitationem, ibi. *Solet etiam quæri, &c.*)

Dub. 1. QVia bonus est Deus, summus, &c.] Videtur August. falsum dicere. Nā si consequentia est bona: ergo si non essemus, Deus non esset bonus. Si dicas, quod non est consequentia necessaria, quia non dicit ibi consequentiam: sed causam. Obiicitur cōtra hoc, quia bonitas Dei aut est causa sufficiens, aut nō. Si sufficiens: ergo ponit effectū eodem mō quo inest: sed necessarium est Deum esse bonū: ergo necesse fuit creaturas exire in esse: ergo non uoluntarium, cuius oppositum monstratum est in Lib. 1. in tractatu de uoluntate. Item. Videtur malè appropriare. In uestigio enim est corrèspondentia causæ ad effectum, ita quod essentia creaturæ repræsentat essentiā creatoris, potētia potentiā, ueritas ueritatem, & bonitas bonitatem: ergo debet dicere quod Deus ē summus. Propter hoc est quæstio. Cum ad nostrū esse cōcurrat potentia, sapientia, bonitas: quare causalitas nostri esse potius attribuitur bonitati, quam aliis? Resp. Dicendū, quod cā in actu est ex concursu efficientis & finis, quia finis mouet efficiētē in his inferioribus. Et qm̄ uoluntas dicit illud, quo efficiens iungitur fini in habentibus intellectū, hinc est qđ uolūtas est causa īmediata: & ita dictū est, & ostensum in 1. Lib. Qm̄ ergo bonum dicit rōnē duplicis causę. s. efficientis, & finis: hinc est, quod bonum est rō, quare uoluntas, est in actu, & ita potissima rō productionis effectuum. Et iō esse nostrum attribuitur bonitati non p modū repſentādi, uel appropriationis in repręsentādo: sed rōnis in causando. Vnde prima consequētia includit hanc. s. quia bonus est Deus, uult se diffundere, & quia uult se diffundere, uult creaturā producere, & quia uult creaturam producere, uult creaturā esse, & ita quia bonus est, sumus.

Di. 45.

Inquātū sumus, boni sumus, &c.] Ergo vř, qđ nos boni simus per essentiā, qđ est cōtra Boetiū de Hebdomadibus, q dicit qđ sumus boni participatione. Itē. Si inquantū sumus, boni sumus: ergo nō est intelligere esse abstracta. Respon. Dicendū quod bonitas est duplex ī creatura, una quæ est ex forma dāte esse: alia quæ est ex forma dante bene esse. Prima est bonitas substantialis, quæ non addit supra formā nouum esse: sed solum relationem ad finalem causam: ex qua comparationem omne aliud a Deo habet esse bonum. Et quia illa comparatio ad causam essentialem, siue finalem est essentialis, nec unquam esse relinquit, nec potest relinquere, hinc est quòd August. dicit inquantum sumus, boni sumus. Ad illud ergo, quod obiicitur de Boetio. Dicendū qđ ipse uocat

Dub. 2.

Inseritur nūc Libellus hic An oē, qđ est, bonum sit.

uide pag. 663.

cat bonum per essentiã, illud bonũ, qđ est absolutè bonũ, nõ est ex dependẽtia ad aliud. Hoc aũt mõ nulla creatura bona ē, imo ex cõparatione, & iõ participatione. Nec seq̃ quod accidentaliter: qa participatio nõ est accidentalis respectu primæ bonitatis, q̃ est ex forma dãte esse, quãuis sit accidẽtalis secũdũ qđ est ex forma dante bene esse. Ad illud, quod cbr, quod nõ est intelligere esse, &c. Dicẽdum, quod illud, quod attribuitur alicui secundũ quod ipsum, põt dupliciter attribui. Aut.n.conseq̃, aut pcedit. Si pcedit, sic est ita essentiale, quod sine ipso nõ est, nec põt ĩtelligi. Sed si aliquo mõ cõseq̃, non tamẽ cadit in aliud genus, põt qdẽ intelligi intellectu apprehẽdẽte, & intellectu semiplenè, resoluẽte: sed intellectu plenè ad cãs cõparante non põt intelligi nõ intellecto illo: maximè cum illud dicit habitudinẽ necessariam, & relationẽ ad causam, sicut uerum, & bonum.

Dub.3. *Solet etia quæri, cu m moris, &c*) Assignat Magr̃ cãs quare aĩa unita sit corpori. Quarum prima ē Dei uoluntas: secunda instructio nostra. Contra. Vr̃, quod utraque sit inartificialis. Prima .n.responsio potest ad oĩa dari: in secunda, vr̃ principium peti, quia si non esset unita, limpidè uideret Deum, nec indigeret exemplo; ergo si exemplo indiguit, nõ fuit, nisi propter minorationem suæ cognitionis. Respon. Dicendum, quod Magr̃ respondet sufficienter & bene. Sufficienter quidẽ, quia cum sit duplex uia cognoscẽdi opera Dei, scilic. t fide, & intelligentia, ad soliditatẽ fidei sufficit scire qđ Deus uoluit, quẽ credit nõ uelle, nisi rõnabile: ūn in prima responsione sati-facit fidei, & hęc resp. in oĩbus fideli (ut fidelis ē) plenè sufficit. Ad soliditatem intelligẽtiæ respõdeĩ: iõ & cũ nõ possit reddi rõ, uel cã ex parte Dei, reddiĩ ex parte creaturæ. Et hæc est manifestatio diuinæ bonitatis ĩ suo opere, in quo debet se manifestare non solũ pp nostrã indigentiã, uerum ẽt ad suã gloriã: & sic patent obiecta. Rñdetur ẽt hic, tã efficiens, & finalis, & sic sufficiẽter, & plenè.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An à primo efficiente potuerit, vel debuerit esse rerũ multiplicitas?

AD intelligentiã huius partis, in qua agiĩ de rebus pductis in cõparatione ad finẽ, secũdũ ordinẽ, & distinctionẽ, q̃runĩ principaliter tria. Primũ est de rerũ distinctione. Secundũ de ordine. Tertiũ de differẽtia angeli, & aĩæ. Circa primũ, q̃runĩ duo. Primũ est de multitudine rerũ quantum ad principium. Secundum quantum ad differentias secundum quas distinguuntur.

VTRVM a primo efficiente debuerit, uel potuerit esse rerum multitudo. Et ꝙ non, vr̃ primo sic p Philosophum. Idẽ uniformiter se habẽs natum est efficere idẽ: sed efficiẽs primum ē unum oĩno uniformiter se habẽs: ergo vr̃ ꝙ nunq̃ multa facere potuerit, ergo unum solum. 2. de Generat. ultimo. ITEM. A summo bono nunquã possunt esse mala, nec a summo uero

uero unq̃ possunt esse falsa; ergo a summe uno nõ possunt esse multa. ITEM. Mundus sensibilis dr̃ assimilari mũdo archetypo, q̃ est ĩ mẽte diuina, ad illius.n. expressionẽ factus est; sed in illo oĩa sunt unũ, ergo & in hoc mũdo; ergo uidetur, q̃ ab illo non potuerit esse multitudo. ITEM. A Deo est exitus per gña tionẽ, p spirationẽ, per creationẽ; sed per generationem non emanat nisi una sola persona, & similiter per spirationem; ergo per creationem non egreditur nisi una sola creatura.

CONTRA. Quanto substantia ꝓducẽs est melior tanto magis est sui diffusiua: & quãto magis est sui diffusiua, tãto pluribus ẽ nata se cõicare; sed primũ efficiẽs est optimũ inter oĩa; ergo &c. ITEM. Quãto substãtia spiritualior, tãto pluriũ est cognitiua; sed suprema substãtia est spiritualissima; ergo multorum est cognitiua; sed nõ est cognitiua multorũ pcedentiũ se, vel comitãtium; ergo multorum ab ipsa exeũtiũ. ITEM. Quãto substãtia simplicior, tãto potẽtior; qa uirtus quato magis est unita, tanto magis infinita; sed quãto potentior, tãto in plura pt; ergo si substãtia primi principii est simplicissima; ergo & pt, & dẽt ad sui manifestationẽ producere multa, cũ ipsa sit unica. ITEM. Quanto causa prior, tanto uniuersalior; unde prima est uniuersalissima; & quantò uniuersalior, tãtò plurium principium; ergo cum principium productiuum uniuersi sit simpliciter primum, debuit ergo, & potuit exire ab ipso multitudo rerum.

Auctor lib. de causis. propos. 24. & 12. Metaph. 53.

RESOLVTIO.

Tametsi primum rerum principium unicè unum sit: nihilominus quia summe potens est, sapiens, ac bonus: potuit, nouit, & uoluit rerum multitudinem produxisse.

RESP. Ad pdictorum intelligẽtiam notãdum est: q̃ si de principio intrinseco quæratur unde ueniat multitudo rerũ, maxime scd̃m speciem; patet q̃ a forma. Si uero quæratur unde ueniat multitudo formarum tanquã a principio effectiuo extrinseco: patet q̃ ab efficiente uno. Sed qualiter põt uenire multitudo a principio summe & perfectissime uno, difficile est intelligere. Et aliq̃ circa hoc errauerũt. Quidam.n. dixerunt q̃ quãuis unus esset rerũ cõditor tñ multa & uaria fecit pp multitudinẽ formarum idealiũ: sed illud improbatum ẽ in Primo Libro, ubi oñditur q̃ oẽs illæ unum sunt: nec ẽ in Deo scd̃m rẽ alius numerus, quã psonarum. Aliq̃ uero dicere uoluerunt, q̃ hoc erat pp multitudinẽ mediorũ. Deus .n. cum sit unus, & summe simplex intellexit se: & se intelligẽdo & nihil aliud, ꝓduxit primã intelligẽtiam: & illa intelligẽtia intellexit se, & Deum; & iõ produxit duo. s. aliã intelligẽtiam, & orbem suum: & sic descẽdendo, & multiplicãdo. Et ista opinio in lectione pcedenti est improbata, ubi ostẽditur q̃ Deus immediate producit oĩa. Tertii dixerunt q̃ multitudo rerum erat a principio unico propter multitudinẽ, & infinitatẽ reflexionum, quibus diuinus intellectus supra reflectiĩ, & intelligit se, & intelligit se intelligere: & sic

S. B. limitat sermonẽ suũ de origine multitudinis, q̃ formæ tribuit: cũ periPateticeã, a materia proficisci doceãt.

sic usq; ad infinitũ. Sed illud nihil est. Primũ, q̃a falsũ est, ꝙ in Deo sit multitudo reflexionũ, cũ Deus sit suũ intelligere. Itẽ. Ex hoc nunq̃ ꝑueniret nisi diuersitas sc̃d'm numerũ: & ideo positio recta est, ꝙ multitudo in rebus est a principio uno, q̃a est primũ principiũ unicè unum. Quia.n.est principiũ simpliciter primũ, iõ fœcundũ & potẽs est fœcunditate infinita, & immensa. Si.n.unitas, q̃ est prima ĩ gñe numeri, est principiũ a quo p̃nt infiniti numeri egredi, & pũctus a quo infinitæ lineæ: ergo, ꝙ ẽ simpliciter primum, est ita potẽs, ꝙ oĩno immẽsum. Propter ergo immẽsitatẽ infinita p̃t; sed ꝑꝑ immẽsitatis manifestationẽ multa de thesauris suis profert: non oĩa: q̃a effectus nõ p̃t ęquari uirtuti ipsius primæ causæ. Quia uerò ẽ unicè unum, iõ simplicissimum, & spũalissimũ, & ꝑfectissimum. Et q̃a simplicissimũ: maximæ potẽtiæ. Quia spiritualissimũ: maximæ sapientiæ. Quia ꝑfectissimũ, ẽ bonitatis sũmæ. Quia maximæ potẽtię: multa p̃t. Quia maximę sapientię: multa nouit. Quia sũmæ bonitatis: multa uult ꝑducere, & se cõicare: & iõ a principio uno, q̃a primũ & unũ, exiit multitudo.

Qvod ergo obĩ, ꝙ idẽ similiter se h̃ns &c. Dicendũ, ꝙ intelligit in his agẽtibus, quorũ uirtus est arctata, & limitata: & hoc nõ hẽt locũ in Deo. Qvod obĩ, a bono non sunt mala. Dicẽdũ, ꝙ non est simile: q̃a mala & falsa dicũtur priuationes & defectus: & iõ nõ habẽt cãm efficientẽ: sed deficiẽtem, qualẽ non decet esse Deũ; sed multitudo est positio: & iõ cãm hẽt effectiuã. Qvod obiicitur de archetypo & sensibili mũdo. Dicẽdum, ꝙ ipse imitatur illum inquãtũ p̃t, sed deficit. In illo.n.est summa pulchritudo ꝑ oĩmodã unitatẽ: hic ãt si esset unitas, nõ esset pulchritudo, q̃a nõ esset ordo, nec ꝑfectio: & iõ ut mundus hic imitaret in ꝑfectione, & pulchritudine: oportuit, ꝙ hiet multitudinẽ, ut multa facerẽt, ꝙ unũ facere ꝑ se nõ posset. Qvod ultimò obiicitur de generatione & spiratione, iã patet: q̃a genitus ęqualis generãti ꝑ oĩa implet, & imitatur ipsum: similiter & S.S. & iõ superflueret aliã ponere ꝑsonã: sed nõ sic est in creatura, q̃ bonitatis finitæ est. Ideo q̃d nõ potuit capere creatura in se, accepit quodammodo in sibi sociã: ut sic ex multis una perficeretur mundialis machina.

Qvaestio II.

An rerum uniuersitas triplici, hac distinctione, sectioneque distinguatur. s. creatura spirituali, corporali, & ex utraque media?

Secundo q̃ritur, circa hoc de differẽtiis, sc̃d'm quas res multiplicatæ sunt: quas Magister ponit in litera. s. substãtiã corporalẽ, & spũalẽ, & ex utraq; cõpositã. Quæritur utrum hæc distinctio debeat esse in uniuerso. Et vr̃, ꝙ nõ: primo de corporali. Nã (sicut tactum est) oẽ, q̃d Deus facit, facit salua ordinatione, ergo ꝑꝑ suã bonitatem: sed non facit ꝑꝑ bonitatẽ suã augendã, sed participãdã: sed sola creatura spũalis Dei capax est, & eius particeps esse p̃t: ergo solã spũalẽ debuit facere, nõ corporalem. Si tu dicas,

eas, ꝙ corporalis est particeps ĩ effectu, q̃uis nõ in se: hoc nihil est: q̃a participare bonitatẽ diuinã in effectu, nõ est aliud, quam esse: hoc.n.ipso, ꝙ est, participat effectũ bonitatis: ergo idẽ est dicere creaturã esse factã ꝓp participationẽ diuinę bonitatis, ꝙ dicere creaturã esse factã, ut sit: sed hoc nihil est: ergo &c. ITEM. De cõposito vr̃. Oẽ.n.cõpositum, ꝙ Deus facit, facit salua ꝓportione: sp.n.formã coniungit materiæ summè ꝓportionabili: sed creaturæ spũalis ad corporalem nulla, aut ualde modica, & longinqua est proportio: ergo nullo mõ deberet Deus hæc unire, ut ꝑfectionẽ perfectibili. Quod nõ sit ꝓportio, patet: spirituale .n. est simplex: corporale hẽt partium infinitatẽ. ITEM. Corporale est corruptibile, & ita hẽt durationẽ finitã: spirituale ãt incorruptibile, & ita hẽt durationem infinitã: si ergo infiniti ad finitum nulla est proportio, patet &c. SI TU dicas, ꝙ corpus fuit incorruptibile a cõditione prima, sed peccato factum est corruptibile: tunc ergo saltem postq̃ corruptibile fuit, dẽt cessare unio.

2. de Ani. tex. 31

ITEM. De spũali vr̃. Oẽ, ꝙ Deus facit, dẽt facere salua naturarũ connexione; sed natura generis essentialiter est connexa differẽtiæ; ergo si animatum, & sensibile est cõnexum rõnali: ergo impossibile est, qđ aliqd fiat hñs rõnem, quin habeat uegetationẽ, & sensum, siue quin sit aĩal: sed aĩal est substãtia composita ex spirituali, & corporali: ergo &c. Et hoc uidet̃ dicere Philosophus, ꝙ uegetatiuum est in sensitiuo, sicut trigonum in tetrigono: & hæc in rõnali, sicut in pentagono; sed nunq̃ Deus facit trigonum sine tetrigono, nec pentagonum sine tetrigono & trigono: ergo &c. ITEM. Nihil facit Deus nisi ex magna dilectione, aut summa deliberatione: ergo, ꝙ sp facit, melius est naturæ unicuiq;. Aut igitur naturæ spirituali melius est esse separatã, aut melius est esse cõiũctã: quocũq; dato, altera pars tollitur.

SED CONTRA. Decuit Deũ ita res facere, ut essent in manifestatione suæ potẽtiæ: sed potentia manifestatur in productione rum multũ distãtium, & in earum cõiunctione: nã potentia tãto uirtuosior ostẽditur, quanto põt sup magis distãtia. Sed prima, & summa distãtia substãtiarum est inter corporeũ, & incorporeum: q̃a primæ dr̃iæ generis sunt; ergo adhoc, ꝙ diuina potẽtia manifestetur plene, necesse fuit substãtiã spiritualẽ, & corporalẽ producere, & rursus productas unire. ITEM. Decuit Deũ ita res producere, ut manifestaretur eius sapiẽtia: sed sapientia artificis manifestatur in ordinis ꝑfectione: oĩs ãt ordo habet de necessitate & summum, & medium, & infimum. Si ergo infimum est natura corporalis, summum natura spiritualis, mediũ cõposita ex utraq;: nisi hæc oĩa fecisset, ut ostenderetur ꝑfecte Dei sapiẽtia, oportuit igitur hęc oĩa fieri. Vnde Aug. 11. Confessio. Duo fecisti domine, unum prope te, aliud ꝓpe nihil. ITEM. Deum decuit sic res producere, ut manifestaretur eius bonitas: sed bonitas cõsistit in diffusione, & cõicatione sui in alterũ: si Cap. 7. in fine To. 1.

ergo sua bonitas cōsistat in cōicatione actus nobilissimi, q̄ est uiuere, & intelligere, decuit, ut non tn̄ daret alii potētiam uiuēdi, & intelligēdi, sed ēt potentiā alii cōicandi Si ergo uiuēs, & intelligēs est sub stātia spūalis, ꝙ āt uiuificatur, & ꝑ intellectū ꝑficitur, est corpus: ergo ad ꝑfectā bonitatis manifestatione necesse fuit fieri substantiam spiritualem, & corporalē: sed hoc nō ꝑfecte manifestaretur nisi una alteri cōicaret, & hoc nō pr esse, nisi ꝑ unionē; ergo necesse fuit facere compositam ex utraque.

ITEM. Hoc nō solū uidetur rōne theologica, sed ēt philoso. q̄a si est ponere unā dr̄iam contrarietatis, & alterā; si ergo corporale, et spirituale; & si ponere est extrema componibilia, ergo ēt medium; ergo etc.

RESOLVTIO.

Triplici hac natura ornari debuit uniuersum, quia tribus iis eius perfectio completur, scilicet ambitus amplitudine, ordinis suffici entia, & bonitatis influentia.

RESPOND. Dicendum, ꝙ ad ꝑfectionē uniuersi hoc triplex genus sub stātiæ requiritur, et hoc ꝑꝑ triplicē perfectionē uniuersi, q̄ attenditur in amplitudine ambitus ī sufficiētia ordinis, ī influentia bonitatis: in q̄bus trib. exprimitur cā triplex ꝑfectio: uidelicet sapientiæ, potentiæ, et bonitatis Vnde concedendæ sunt rōnes ad hoc inductæ.

QVOD obiicitur, q̄d in operibus salua dēt esse ordinatio, ut oīa fiant ꝑꝑ diuinam bonitatē participandā. Dicēdum, ꝙ fieri ꝑꝑ diuinā bonitatē est dupliciter. Aut ostendendā, et sic facta sūt cetera: oīa. n. diuinam exprimūt bonitatem. Aut participādā, et hoc dupliciter, aut q̄a sunt nata participare, aut q̄a seruiunt participantibus. Primo modo cōditæ sunt creaturæ spirituales: secūdo modo corporales: ipsæ tn̄ aliquo modo participant: sed in earū participatione status non est, sed ordinatur ad ulteriorē.

QVOD obiicitur, ꝙ in oī cōiunctione dēt esse salua proportio. Dicendum est, ꝙ in coniunctione aīæ ad corpus salua est proportio et absolute, et in relatione ad finē: Absolute: nā quāuis supremum spiritus, et infimum corporis multā habeāt elōgationē: tn̄ supremū corporis, et infimū spiritus summā habent uicinitatē. Spiritus. n. aīalis siue rōnalis hēt potentiā uiuificandi, potētiā uegetādi, et sensificādi: corpus aūt humanum hēt complexionis æqualitatē, hēt organorum multiplicitatem, hēt rursus spirituū subtilitatē, et sc̄d'm triplicem dr̄am. Hēt. n. spiritū uitalē, spiritū naturalē, et spiritū aīalem. Cōparando igitur cōplexionē æqualē ad uim uiuificatiuā ꝑ mediū, et uinculū spiritus uitalis, optimus est nexus. Similiter cōparando nō solum cōplexionis æqualitatē, sed et organizationē, et organizationis perfectionē ad uim uegetandi, et sentiendi mediante spiritu naturali, et animali: optima est ꝑportio, et mirabilis nexus: unde sicut terra, et ignis, quæ multū distant nectuntur duplici medio: uno quod magis communicat cum terra: et reliquo, quod magis cum igne: similiter est in proposito. Attenditur ēt perfe-

ta proportio in relatione ad finem. Cum enim animæ humanæ data sit libertas arbitrii uertibilis, & reuertibilis. i. potẽs stare, cadere, & resurgere: datũ est ei corpus potens mori, & potẽs nõ mori; & deinde potẽs in sempiternum uiuificari. Rursus, cũ anima creata sit ueluti tabula nuda, datum est ei corpus humanum habens organa multiplicia, ut in illo posset ꝑfici sciẽtiis. Similiter ex parte corporis est optima proportio in relatione ad finẽ. Cum enim sit ordo in formis corporalibus, qđ patet, quia forma elementi ad formam mixti, & formam mixtionis ad formam complexionis, et rursus uegetabilis ad sensibile, & nõ sit status in re corporali, & imperfecta, nõ est status ibi, sed ulterius disponũt huiusmodi formæ ad animam rationalẽ, per quam etiam corpus & natura corporalis efficitur particeps æternæ beatitudinis. Aut ergo oĩs intentio naturæ corporalis soluitur, aut necesse est ꝑuenire mediãte aĩa rõnali in ulti. finẽ. QVOD obiicitur, in opere Dei dẽt saluari naturarum colligatio. Dicendum, ꝙ uerum est; sed sensibile, & uegetabile non sunt de necessitate rationalis, nisi sc̃dm qđ est rõnale per unionem Aĩa. n. (ut prius tactũ est) cum sit spiritus simplex, & purus, non põt uniri carni, nisi duplici medio ex parte sui. Similiter, nec corpus complexionatũ: et ideo necesse est, quod interueniat natura uiuificandi, siue uegetandi, et natura ulterius sensificandi, et ideo in omni homine hæc cadũt; sed quia angelus est spiritus purus; ideo istis non indiget. Patet igitur, quod contra fidem, & ueritatem errant Saducæi, qui negant esse spiritum. Patet nihilominus, quod errant Manichæi, qui negant animam uniri corpori non ut perfectibili, sed ut carceri. QVOD obiicitur ultimo, quod Deus dat unicuique quod melius est. Dicendum, quod Deus dat unicuique simpliciter melius; quia tunc non faceret res ordinatas, sed æqualiter perfectas, & hoc repugnaret perfectioni, quia si omnia essent æqualia, non essent ordinata, ut dicit Aug. Cum ergo dicitur, quod Deus dat unicuique, quod sibi melius est, hoc intelligendum est secundum exigentiam ordinis, & naturæ: naturæ autem animæ cõpetit uniri corpori, naturæ autem angelicæ separatam esse a corpore; & ideo illa ratio non ualet, quia dilectio Dei non excludit ordinẽ. *Lib. 83 q. q. 41.*

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

Ad sui gloriam, an ad rerum met utilitatem res ipsas produxerit Deus?

CONSEQVENTER secundo loco quærĩt de rebus ꝑductis quãtum ad ordinem. Et circa hoc quæruntur duo. Primum est de ordine rerum in cõparatione ad finem. Secundum est de ordine earum, quem habent ad inuicem.

CVM oẽs creaturæ cõditæ sint ꝑp diuinã gloriã, & utilitatẽ propriam, sicut dicit Magister, & accipi potest ex scriptura, & Augustin. dicit in Lib. de doct. Chri-

Christia. ꝙ Deus nos fecit, & dilegit nō ꝑ utilitatē suā, sed ꝑ bonitatē suā, & utilitatē nostrā; Quæritur ergo q̄s sit finis principalior cōditionis rerū; Vtrum diuina gloria, uel utilitas nr̄a. Et ꝙ gloria Dei vr. Ille est finis principalior, q̄ est ultior; finis .n. ultimus est potissimus; sed ulterior finis est Dei gloria, q̄ utilitas nostra; nā non gloria Dei ꝑ utilitatē, sed utilitas ad gloriā ordinatur; ergo uidetur, ꝙ gloria sit principalior. ITEM. Ille finis est principalior, q est ꝑfectior: sed gloria Dei est perfectior, ergo &c. Probatio mediæ. Perfectior finis est, q ꝑfectiorē reddit operationē ordinatā ad ipsū; sed multomelius est opus, ꝙ q̄s facit ꝑ gloriā Dei, q̄ ꝑ utilitatē suam. Vnde Apos. 1. ad Cor. x. Oīa in gloriam dei facite; ergo &c. ITEM. Ille est finis principalior, q est essentialior; sed gloria Dei est essētialior unicuiq; rei cōditæ maximè rōnali, q̄ utilitas sua; nā res ꝑ maliciā ṗt priuari sua utilitate; sed non ṗt unq̄, quin sit ad Dei gloriā: ITEM. Ille est principalior finis, qui est uniuersalior; ꝑ hoc, ꝙ principalis finis totum dēt complecti; sed gloria Dei est finis, quem assequitur oīs natura, siue humana, siue angelica, siue bona, siue mala; ergo &c.

CONTRA. Ille est finis principalior rei cōditæ, quem efficiēs magis intēdit; sed Deus magis intēdit in cōditione creaturæ eius utilitatē, q̄ gloriā suam; ergo &c. Probatio mediæ. Sicut dicit Apos. 1. Cor. 13. Charitas nō q̄rit q̄ sua sunt, sed qđ alterius; sed Deus, q̄ agit, facit ex ꝑfectissima charitate; ergo nec quærit, nec intendit, qđ suum est; ergo non suā gloriā, sed utilitatē nostrā. ITEM. Ille finis est principalior conditionis rei, quē res condita magis appetit; sed unaquęq; res ita appetit suū cōmodū uel utilitatē; ꝙ nullo modo ṗt uelle oppositum; sed oppositum gloriæ diuinæ ṗt uelle, sicut patet in blasphemis; ergo utilitas, &c. ITEM. Ille finis est potior conditionis rei, ad quē efficiēs nō ꝑuenit nisi ꝑ effectum: hoc patet; qa si æque bene defēdora pluuis absq; domo, sicut cū domo, si facerē domum ꝑ talē defensionē, facerē frustra. Si ergo Deus nō est magis gloriosus post cōditionē reru, quā ante; si faceret res principaliter ꝑ gloriā suā, faceret frustra: ꝙ si nō frustra facit, non producit ergo principaliter ꝑ gloriam suam, sed propter utilitatē alienam. ITEM. Ille finis principalior est, qui effectum magis perficit, cum ad ipsum peruenit, sed Dei fruitio magis animam perficit, q̄ Dei laudatio; ergo principalius facta est anima propter fruitionem, quam propter Dei gloriam, & laudem.

RESOLVTIO.

Ad sui gloriam primum (nō quidem augendam, sed manifestandam, & communicandam) ad rerum met deinde utilitatem produxit deus, quæcunq; produxit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ finis cōditionis rei, siue rerum cōditarū principalior est Dei gloria, siue bonitas, q̄ creaturæ utilitas. Sicut enim patet. 16. Prou. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus; sed non pro-

propter suam utilitatem, uel indigētiam, q a ait Ps. 15. Dixi domino Deus meus es tu, quoniā bonorum meorum non eges: ergo propter sui gloriam, non inquam propter gloriam augendam: sed propter gloriam manifestandam, & propter gloriam suam communicādam: in cuius manifestatione, & participatione attendit summa utilitas creaturę, uidelicet eius glorificatio, siue beatificatio. Qđ ergo obiicitur, ꝙ charitas alienum commodum quærit: Dicendum, ꝙ secus est in nobis, & in Deo. Nā in nobis bonum proprium differt a bono cōmuni: sed in Deo bonum suum est bonum commune: nam ipse est bonum omnis boni. Si ergo effectum non ordinaret ad se, uel non faceret propter se, cum ipse sit bonum a quo omne bonum, iam effectus non esset bonus. Quoniam ergo utilitas creaturæ tota attēditur in ordinatione ad bonum qđ Deus est: ideo charitas Dei: oīa rectissime fecit, & conuertit ad se, & sic non est in nobis.

Qvod obiicitur, ꝙ ille finis est principalior, quē natura magis appetit. Dicendum, ꝙ est loq de natura dupliciter. Aut de natura ut deficiente, aut ut perfecta. Dico ergo, ꝙ natura deficiens in se recuruatur: ideo proprium bonum desiderat, & ideo suum commodum. Natura uero perfecta amore charitatis supra se eleuatur, & multo magis improportionaliter Dei gloriā desiderat, quàm utilitatem propriā, ut patet in habentibus charitatem. Qvod ergo obiicitur, ꝙ ille finis est principalior, quē magis natura desiderat: uerum est de natura recta, & perfecta. Qvod obiicitur, ꝙ ille est principalior finis conditionis rei, ad quem res perfecta pertingit. Respondēri potest dupliciter. Primò, ꝙ hoc habet ueritatē quando operans operatur propter indigētiam alicuius finis, ad quē non potest peruenire nisi per opus, quod ꝓducit, sed talis operans non est Deus, sicut patet: & ideo non habet locū hic. Vel aliter dicendū, ꝙ res factæ sunt propter Dei gloriam, non (inquam) acquirēdam, uel ampliādam; sed ostendendam, & communicandam. Et quamuis gloria Dei sit sine rebus factis: non tamen communicatur, uel manifestatur nisi per res productas. Qvod obiicitur, ꝙ fruitio magis perficit. Dicēdum, quòd laus dupliciter est, scilicet perfecta, & imperfecta. Laus imperfecta minus perficit animam, quā fruitio: sed nō sic laus perfecta, quia anima magis lætatur ī gloria: & plus gaudebit de Dei gloria, & honore, quàm de sua glorificatione, & plus iocundabitur in laudando, quàm in considerando proprium bonum, & ideo patet quod ille finis est ulterior.

QVAESTIO II.

An Angelus præstantior sit homine?

De ordine rerum adinuicē: nam hunc tangit Magister ī litera. Vtrum uidelicet natura spiritualis dignitate naturæ pręcellat compositam ex spirituali, & corporali. Certum est enim, ꝙ utraque præcellit corporalē: & ꝙ sic, uidetur. In omni genere no-

Christia, ꝙ Deus nos fecit, & diligit nō ꝑ utilitatē suā, sed ꝑ bonitatē suā, & utilitatē nostrā. Quæritur ergo q̄s sit finis principalior cōditionis rerū. Vtrum diuina gloria, uel utilitas nr̃a. Et ꝙ gloria Dei v;. Ille est finis principalior, q̄ est melior: finis .n. ultimus est potissimus; sed ulterior finis est Dei gloria, q̄ utilitas nostra; nā non gloria Dei ꝑ utilitatē, sed utilitas ad gloriā ordinatur: ergo uidetur, ꝙ gloria sit principalior. ITEM. Ille finis est principalior, q̄ est ꝑfectior: sed gloria Dei est perfectior, ergo &c. Probatio mediæ. Perfectior finis est, q̄ ꝑfectiorē reddit operationē ordinatā ad ipsū; sed multomelius est opus, ꝙ q̄s facit ꝑ gloriā Dei, q̄ ꝑ utilitatē suam. Vnde Apos. 1. ad Cor. x. Oīa in gloriam dei facite; ergo &c. ITEM. Ille est finis principalior, q̄ est essentialior: sed gloria Dei est essēnialior unicuiq; rei cōditæ maximè rōnali, q̄ utilitas sua; nā res ꝑ maliciā pt priuari sua utilitate; sed non pt unq̄, quin sit ad Dei gloriā. ITEM. Ille est principalior finis, qui est uniuersalior; ꝑ hoc, ꝙ principalis finis totum dēt complecti; sed gloria Dei est finis, quem assequitur oīs natura, siue humana, siue angelica, siue bona, siue mala: ergo &c.

CONTRA. Ille est finis principalior rei cōditæ, quem efficiēs magis intēdit; sed Deus magis intēdit in cōditione creaturæ eius utilitatē, q̄ gloriā suam; ergo &c. Probatio mediæ. Sicut dicit Apos. 1. Cor. 13. Charitas nō q̄rit q̄ sua sunt, sed qđ alterius; sed Deus, q̄ agit, facit ex ꝑfectissima charitate; ergo nec quærit, nec intendit, qđ suum est; ergo non suā gloriā, sed utilitatē nostrā. ITEM. Ille finis est principalior conditionis rei; quē res condita magis appetit; sed unaquęq; res ita appetit suū cōmodū uel utilitate; ꝙ nullo modo pt uelle oppositum; sed oppositum gloriæ diuinæ pt uelle, sicut patet in blasphemis: ergo utilitas, &c. ITEM. Ille finis est potior conditionis rei, ad quē efficiēs nō ꝑuenit nisi ꝑ effectum; hoc patet; qa si æque bene defēdor a pluuis absq; domo, sicut cū domo, si facerē domum ꝑ talē defensionē, facerē frustra. Si ergo Deus nō est magis gloriosus post cōditionē rerū, quā ante: si faceret res principaliter ꝑ gloriā suā, faceret frustra: ꝙ si nō frustra facit, non producit ergo principaliter ꝑ gloriam suam, sed propter utilitatē alienam. ITEM. Ille finis principalior est, qui effectum magis perficit, cum ad ipsum peruenit, sed Dei fruitio magis animam perficit, q̄ Dei laudatio; ergo principalius facta est anima propter fruitionem, quam propter Dei gloriam, & laudem.

RESOLVTIO.

Ad sui gloriam primum (nō quidem augendam, sed manifestandam, & communicandam) ad rerum met deinde utilitatem produxit deus, quæcunq; produxit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ finis cōditionis rei, siue rerum cōditarū principalior est Dei gloria, siue bonitas, q̄ creaturæ utilitas. Sicut enim patet. 16. Prou. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus; sed non

pro-

propter suam utilitatem, uel indigẽtiam, q̃a ait Ps. 15. Dixi domino Deus meus es tu, quoniã bonorum meorum non eges; ergo propter sui gloriam, non inquam propter gloriam augendam; sed propter gloriam manifestandam, & propter gloriam suam communicãdam: in cuius manifestatione, & participatione attendit summa utilitas creaturę, uidelicet eius glorificatio, siue beatificatio. Qđ ergo obiicitur, ꝙ charitas alienum commodum quærit. Dicendum, ꝙ secus est in nobis, & in Deo. Nã in nobis bonum proprium differt a bono cõmuni; sed in Deo bonum suum est bonum commune: nam ipse est bonum omnis boni. Si ergo effectum non ordinaret ad se, uel non faceret propter se, cum ipse sit bonum a quo omne bonum, iam effectus non esset bonus. Quoniam ergo utilitas creaturæ tota attẽditur in ordinatione ad bonum qđ Deus est: ideo charitas Dei oĩa rectissime fecit, & conuertit ad se, & sic non est in nobis.

Qvod obiicitur, ꝙ ille finis est principalior, quẽ natura magis appetit. Dicendum, ꝙ est loq̃ de natura dupliciter. Aut de natura ut deficiente, aut ut perfecta. Dico ergo, ꝙ natura deficiens in se recuruatur: ideo proprium bonum desiderat, & ideo suum commodum. Natura uero perfecta amore charitatis supra se eleuatur, & multo magis improportionaliter Dei gloriã desiderat, quàm utilitatem propriã, ut patet in habentibus charitatem. Qvod ergo obiicitur, ꝙ ille finis est principalior, quẽ magis natura desiderat: uerum est de natura recta, & perfecta. Qvod obiicitur, ꝙ ille est principalior finis conditionis rei, ad quem res perfecta pertingit. Responderi potest dupliciter. Primò, ꝙ hoc habet ueritatẽ quando operans operatur propter indigẽtiam alicuius finis, ad quẽ non potest peruenire nisi per opus, quod ꝓducit, sed talis operans non est Deus, sicut patet: & ideo non habet locũ hic. Vel aliter dicendũ, ꝙ res factæ sunt propter Dei gloriam, non (inquam) acquirẽdam, uel ampliãdam; sed ostendendam, & communicandam. Et quamuis gloria Dei sit sine rebus factis: non tamen communicatur, uel manifestatur nisi per res productas. Qvod obiicitur, ꝙ fruitio magis perficit. Dicẽdum, quòd laus dupliciter est, scilicet perfecta, & imperfecta. Laus imperfecta minus perficit animam, quã fruitio: sed nõ sic laus perfecta, quia anima magis lætatur ĩ gloria: & plus gaudebit de Dei gloria, & honore, quàm de sua glorificatione, & plus iocundabitur in laudando, quàm in considerando proprium bonum, & ideo patet quod ille finis est ulterior.

Qvaestio II.

An Angelus præstantior sit homine?

De ordine rerum adinuicẽ: nam hunc tangit Magister ĩ litera. Vtrum uidelicet natura spiritualis dignitate naturæ pręcellat compositam ex spirituali, & corporali. Certum est enim, ꝙ utraque præcellit corporalẽ: & ꝙ sic, uidetur. In omni genere no-

sibilitatē in resurgendo; iō Angelus stans sustentat hoīem, siue infirmitatem humanam: & homo resurgēs reparat ruinam angelicam: Ideo quodammodo Angelus propter hominem, & quodammodo homo pp Angelū: & ideo in hoc ordine pares sunt. Si āt loquamur de ordine quantum ad naturę dignitatē, dicendum ꝙ (simpliciter loquēdo) Angelus est creatura superior homine. Natura.n. Angelica (sicut patet ex multis scripturæ locis) nobilior est humana; & in superiori gradu consistit. Concedēdę igit̄ sunt rōnes manifestātes ꝙ Angelus naturę dignitate pcellit hoīem, pter primam, ad quam solutum est.

Qvod ergo obiicitur in contrarium, quod nullum cadit medium inter mentē, & Deū. Dicēdum, ꝙ est medium secundum dignitatem naturę, uel secundū causalitatem influentiæ. Primo modo cadit medium: secundo mō non. Nā Deus immediate influit mentem, & propterea ipsa mēs immediate a prima veritate format̄. Qvod obiicit̄, secundo, ꝙ hō tenet rationē finis Dicendum, ꝙ aliquod, pp quod res est, est dupliciter. I. aut ad supplendū indigentiā, sicut domus pp hominem, & calceus pp pedem: aut ad suscipiendū eius influētiam, sicut hō propter Deū. Quòd ultimo modo hēt rationē finis, nobilius est, quod primo modo non. Quia n. homo omnibus indiget, Angelus nullo nisi Deo: ideo omnia pp hominem, non omnia pp Angelū. In cuius rei signum Angelus cōditus ē in principio; hō uero in die sexto. Qvod obiicitur de optimo, intelligendum est per se, & pręcise. Sed nec B. Virgo, nec Christus excedūt Angelos pure ratione naturę sed ratione multiplicitatis gratiæ. Qvod ultimo obiicitur de ministerio, infra melius patebit: ad pſens tantum sufficiet dicere, ꝙ alicui ministratur dupliciter, aut pp se, sicut regi, & domino; & talis ē nobilior: aut pp aliū, sicut ministrat miles gartioni Regis: & p hoc ē arg. soluēdū. Angelus.n. ministrat hoī pp Deū, sicut diues pauperi fortis ęgrotanti. *Dist. 11.*

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An Angelus & anima differant specie?

Consequenter tertio loco quęritur de modo distinguēdi spiritum Angelicum ab anima rationali. Et quęruntur duo. Primo q̄ritur, utrū differant specie, an tantū numero. Secundo, q̄ sit illa differētia per quam differunt.

Qvod autem spē, uī. Quę differunt specie habēt diuersas perfectiones secundum speciē: sed hō & Angelus differunt specie, constat; & aīa dat speciē homini, & actum specificum: ergo & anima, & Angelus. Item. Quæ sunt similia specie, uel simul pducuntur, uel unū facit ad productionē alterius, ubi pducunt̄ per propagationem: sed animæ non simul cum Angelis sunt pductæ: nec Angeli faciūt ad aīarum productionem: ergo &c. Si tv dicas, ꝙ similiter pōt argui de animabus; hoc falsum

uidetur; quia pater facit ad generationem prolis. ITEM. Plus conuenit sensibile cum sensibili, & uegetabile cũ uegetabili, q̃ sẽsibile, & uegetabile cũ nõ sensibili, & nõ uegetabili; sed anima humana per essentiam est sensibilis, & uegetabilis, alioquin nõ faceret animal: ergo cum differat specie ab anima sensibili tantũ, & uegetabili: multo plus differt a spiritu angelico, qui nec ẽ sensibilis, nec uegetabilis.

CONTRA. Quorũ perfectio, & complementum ultimum est unum specie, ipsa sunt unum; sed ad eandem beatitudinem ordinatur homo, & Angelus, quę est uisio, & fruitio Dei: ergo homo, & Angelus, siue anima, & Angelus sunt specie unum.

ITEM. Quorum differentia ultimò completiua est specie una, ipsa sunt unum: sed differentia ultimò completiua animę rationalis, & Angeli est una, & eadem, scilicet hoc quod est rationale, siue intellectuale: & in hac communicant, sicut dicit Greg. ꝙ homo communicat esse cum lapidibus, intelligere cum Angelis: ergo &c. ITEM. Quorum optimum naturale est unum, ipsa sunt specie unum; sed optimum naturale hominis, & Angeli est unum, sicut dicit Ber. ad Eugen. Optimũ (inquit) tui & Angeli rõ est: ergo cum spẽs accipiatur ab optimo, patet, &c.

Homil. 29. in Euãg. nõ lõge a principio.

RESOLVTIO.

Differunt quidem; tametsi anima humana forma potius speciei, quàm species dici debeat.

RESPONDEO. Ad prædictorũ intelligentiam notãdum, ꝙ circa hoc fuit triplex opinio. Quidam namque dicere uoluerũt, ꝙ quæstio ista nulla est. Cum quæritur utrum aliqua differãt specie, supponitur ꝙ utrumque sit in genere, ut species: & quoniam anima non est species; sed speciei pars: nec est in genere secundum rectam lineam, ut species, uel individuum; sed a latere, uel magis per reductionem sicut principium: ideo dicunt ꝙ quæstio ista nulla est, cum anima non sit species. Sed hæc responsio potius est euasio ad hominem, quàm solutio ad rem. Nam adhuc restat quæstio. Cũ anima sit substantia, & forma substantialis, uel habens formã substãtialem, in qua omnes animæ conueniunt: utrum in eadem conueniant anima, & Angelus: an sit ibi solum differentia accidentalis. Præterea. Anima separata spiritus est, & substantia, prout est res per se existens, & per se substans accidẽtibus, & scd'm sui mutationẽ susceptibilis contrariorũ: ergo proprie est substantia, & recte in genere substantiæ, sicut substãtia prima, & Angelus similiter constat. Si ergo de omnibus primis substantiis rationabiliter cõtingit quærere, utrum specie conueniant uel differant: patet, ꝙ quæstio est bona, & recta, & responsio est fuga. Secunda uero positio est, ꝙ aĩa, & Angelus, si consideratur anima ut spiritus, est eadem specie cum Angelo; sed differt in hoc, ꝙ animarum ad animas est aliqua uandior similitudo, sicut aqua eadẽ aquæ dicitur esse. Et ratio que mouet eos, est propter conuenientiam in optimo, & nobilissimo esse suo,

Obuiat his Sco. in 2. d. 6. bi. cõclusio istius q̃stionis ẽ certa

suo, sicut ostensum est in obiiciendo. Sed hæc positio cômmuniter nô tenetur, quia planum est hominem, & Angelum non solum specie; sed etiam genere differre: ergo & perfectio, siue forma dans speciem homini ab Angelo differt: hæc autem est anima: ergo differt specie ab Angelo, & hoc melius patebit infra. Tertia positio est, ꝙ Angelus, & anima specie differant, q̃ sit autem illa differentia, quæretur iam. Nunc autem iuxta cômunem positionem omnium tenendum est, ꝙ essentialiter differât & in genere, & specie. Vnde concedendæ sunt rationes probantes Angelum, & animã esse specie differêtes, eo modo quo licet dicere animam rationalem esse speciem: nam (ꝓprie loquendo) potius est forma speciei, siue pars formalis, quã species: extenso tamen nomine pôt species appellari.

Qvod obiicitur, ꝙ perfectio Angeli, & hominis eadem sunt specie. Dicendum, ꝙ est perfectio in esse primo, & in esse secũdo. Quorũ perfectio in esse secũdo est eadem, ipsa propter hoc non sunt eadem: nam cygnus, & nix sunt alba eadem albedine secundum speciem. Sed illud habet ueritatem in perfectione, quantũ ad primum esse: hoc autem modo non est gloria, uel gratiæ perfectio. Qvod, obiicitur: quorum differentia ultimo completiua est eadem, &c. Dicẽdum, ꝙ rationale secũdum qđ est differentia animæ, & Angeli, differt. Nam rationale Angeli est intelligere; sed rationale animæ proprie est rationale. Nam Angelus natus est intelligere secundum intellectum simplicem, & deiformem: animæ secundum intellectum inquisitiuum, & possibilem. Et per hoc patet solutio ad sequens. Nam quamuis ratio sit optimũ mei, & angeli: tamen ratio mea, & ratio Angeli est alia, & alia, non tantum secundum accidens; sed etiam secundum speciem, & essentiam, ut patet.

Qvaestio II.

Angelus & anima, ex quo differunt; quæ nam est isthæc eorum differentia?

Qvae sit illa differentia per quam Angelus, & anima differunt. Quod autem differât essentialiter per hoc quod ẽ unibile, uidetur primo sic. Sicut se habet corpus humanum ad corpus non unibile, sic se habet spiritus humanus ad spiritum nô unibilem: sed corpus humanum differt specie, immo etiam genere, ut uidetur, a corpore nô unibili, utpote a lapide, per hoc ꝙ est unibile animæ uiuificanti: ergo &c. Item. Esse unibile conuenit rationali animæ: aut ergo essentialiter, aut accidentaliter. Quod non accidentaliter, constat; quia tũc ex homine, & anima non fieret unum per essentiam, ergo essentialiter hoc conuenit animæ; sed quæcumque differũt in aliquo essentiali; differũt specie: & sic anima, & Angelus: ergo &c. Item. Pars suũ esse completum non habet nisi secundum, ꝙ est in toto; ergo similiter anima rationalis cum sit pars hominis; sed non ẽ pars hominis nisi inquãtum est unibilis; ergo in unibilitate ad corpus

pus consistit complementū animę; sed per illud habet unumquodque essentialiter differre, siue distingui ab aliquo, in quo consistit eius complementum; ergo etc. ITEM. Viuificare est actus animæ rationalis, quē habet in corpus; aut ergo actus accidentalis, aut essentialis. Si accidentalis, ergo uita accidit homini: quod manifeste falsum est, quia tunc accideret ei esse aīal. Si est actus substantialis, siue essentialis: ergo inest animæ rōne sui, quo est siue formalis, et cōpletiui. Ergo si penes illud accipitur differentia formalis, et cōpletiua uniuscuiusque, quod est formale, et completiuum penes illud, quo anima nata est uiuificare corpus, sumitur illa differētia; sed eo ipso nata est anima vniri corpori, quo nata est corpus uiuificare; ergo penes unibilitatem sumitur animæ ad angelū differētia esētialis specifica.

CONTRA. Omnis differentia prior est per naturam, quàm id cuius est differentia; sed unio, siue unibilitas ad corpus consequitur animam, quia dicit relationem ad alterum, sine quo potest anima esse, et intelligi; ergo unibilitas, siue unibile non est illud, per quod differt angelus, et anima. ITEM. Differentia cōpletiua debet esse propria eius, cuius est differentia; sed esse unibile non solum rationali animę conuenit, sed etiam uegetabili, et sensibili; ergo non est animæ rationalis completiua differentia. ITEM. Differentia specifica debet accipi penes id, quod in re est optimum; sed unumquodque debet diffiniri per id, quod est optimū in ipso; sed esse unibile conuenit animæ penes suū infimum; ergo penes illud differentia completiua nō potest accip. ITEM. Differentia completiua ita essentialiter adhæret, ꝙ eius oppositum non potest inesse, uel si inest actu, non tamen inest naturaliter; sed anima rōnalis sic est unibilis, quòd separabilis: & præterea separabile esse conuenit animæ per naturā; & per hoc differt a uegetabili, & sensibili: ergo esse unibile corpori nullo modo potest esse specifica differentia, per quam differunt angelus, & anima.

RESOLVTIO.

In hoc distat angelus ab anima humana; quòd hæc inclinationem ad corpus habeat; ille verò minimè.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc triplex est modus dicēdi. Quidam enim conati sunt assignare differentiam specificā angeli, & animæ per comparationem ad Deum. Et ratio, quæ mouit eos hæc, fuit, quia differētia ultimo completiua penes id, quod est in re nobilius, debet accipi; & ideo uoluerunt dicere, ꝙ anima, & angelus differunt, quia angelus habet intellectum Deiformem, ut uult Dionysius: vnde habet sibi species innatas, & uidet aspectu simplici: sed anima habet intellectum potentialem, siue collatiuum, & inquisitiuum, & hoc per naturam, qd quid sit de gloria. Sed iste modus assignandi differentiam nō uidetur esse omnino cōueniēs. Primo quia differentiæ rerum accipiuntur secundum comparationem rerum, quam habent inter

Cap. 7 de diui. nomin.

inter se, nō in relatione ad Deū, respectu cuius potius cōuenitū. Amplius. Deiformitas intellectus respicit potentiā intellectiuā: nos aūt quærimus de differentia essentiarum, non de differētia potentiarum. Postremo, Quod obtinetur per gratiā, nō est contra naturā institutā: sed deiformitatē acqrit intellectus per gloriā: ergo hæc differētia intellectui humano non est aliena: ergo per hanc nō differt angelus ab aīa. Et ꝙ plus est, aīa separata modū intelligendi habet quem habet angelus: & aīa Adæ habuit species innatas, ut habet angelus: & hoc totum q̄d accidentale vr̄ dicere: ergo penes hoc essentialis differētia nō debet sumi. Alii uerò fuerunt, qui conati sunt differentiā inuenire secundum cōparationē rerum adinuicē: & quia nō potuerunt inuenire actus differentes formaliter, per quos uenirēt in cognitionē diuersarum differētiarum: sed inuenerūt actus differētes gradu, & dignitate: dixerunt, ꝙ aīa, & angelus differūt specie pp maiorem excessum in simplicitate, & bonitate naturę: & iste excessus in essentialibus uariat speciē, quādo excessus ille exit limitē speciei debitum, sicut calidum ī quarto gradu est alterius speciei, q̄ calidum ī primo: sic dicunt esse in proposito. Sed hoc ualde dubium est, ꝙ angelus tantum excedat aīam, ꝙ ex ipso excessu differētia specierū fiat, cū optima aīa. s. Christi nobilissima sit creatura: nec exeat speciē humanā. Et pterea, Esto ꝙ eēt ibi excessus, penes ipsum non dēt sumi differētia specifica, quia potius uidetur cōsequi differentiā specificā, q̄ econuersò. Potius n. res diuersarum bonitatum gradum habēt in nobilitate pp naturas diuersas specierum, q̄ sunt natæ capere plus, & minus, q̄ econuersò. Et iterum. Hæc differētia ualde generalis, & transcendens esse vr̄: quia si ita pōt accipi hic, pari rōne, ubique. Et iō tertius est hic modus dicendi, quē probabiliorē æstimo, qui sumitur per cōparationē aīæ rōnalis ad corpus humanum, ex qua parte innotescit nobis aīa non solum secundum accidentia: sed ēt secundum substantiam, & naturam: & non solum secundum id, quod indignitatis est, sed ēt secundum id, q̄d nobilitatis. Hoc enim quod est animā uniri corpori humano, siue uiuificare corpus humanū, non dicit actum accidentalem, nec dicit actum ignobilē. Nō accidentalē, qa rōne illius est aīa forma substantialis. Non ignobilē, quia rōne illius est aīa nobilissima forma omnium: & in anima stat appetitus totius naturæ. Corpus. n. humanum nobilissima cōplexione, & organizatione, q̄ sit in natura, est organizatum, & cōplexionatum: iō non completur, nec natum est compleri, nisi nobilissima forma, siue natura. Illud ergo quo anima est unibilis corpori, tale dicit quid essentiale respiciens, quod est nobilissimum in anima: & ita penes illud rectè sumitur specifica differentia, secundum quam differt anima a natura angelica: unde rōnes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

AD ILLA, quæ obiiciuntur, in

Carpit Sco. D. Bo. dist. 2. q. 6. sibi, sed quæ sit prima rō, etc. similiter

etiā. sen. di. 3. q. 4. vbi agitur de principio indiuiduationis cōtra S. Th. qui 3. p. q. 1 & 2. & 4. Sent. d 12. q. 1 ar. 1. & 1. p. q 3. ar. 3. & q. 11. ar. 3. & q. 13. ar. 9. & 3. p. q. 2. ar. 2. et de principio indiuiduatiōis, tenet indiuiduationis principium esse materiā. & 1. pa. q. 76. art. 2. & 2. sent. di. 3. q. 1. tenet animam multiplicari per corpora.

in contrarium ex dictis patet. Qvod.n.dicit primò, ꝙ differētia debet esse prior. Dicendum, ꝙ uerum est: sed differentia illa, quæ est esse unibile, non dicit puram relationem, sed naturalem aptitudinem, quæ inest animæ secundum principia intrinseca, quæ priora sunt anima per naturam, sicut rationale respectu hoīs. Qvod obiicitur, quòd differentia completiua debet esse propria. Dicendum ꝙ uniri corpori non est proprium animæ rationalis: sed tantum uniri corpori humano; sicut dicit illud, quod est animę essentiale & nobile: sic etiam importat, quod est proprium. Et per hoc patet rñsio ad aliud. Nam illud quo mediante anima perficit corpus humanum, est illud quo anima est anima rationalis, & quod etiā est principium aliarum nobilium operationum: sed perficit illud nō mediante potentia: sed perficit seipsa: seipsa.n.aīa perficit corpus, sicut forma seipsa unit materiæ. Qvod obiicitur vltimò, ꝙ differentia essentialiter adhęret. Dicendum, ꝙ esse unibile adhęret inseparabiliter, q͂a aptitudo semper inest, quamuis nō semper insit actus, sicut patet in rationabilitate, & gressibilitate; & sicut gressibilis truncatur: & rationalis anima stulta efficitur non natura, sed propter defectum naturæ: ita quòd anima separatur, hoc est in pœnā peccati: & ideo esse separabile non sic assignatur differentia animæ, sicut esse unibile. Amplius. Anima rationalis eoipso, quòd nata est perficere corpus sic perfectum & ordinatum per naturam ad immortalitatem, est immortalis: & eoipso nata est separari ab hoc corpore, iam mortuo propter peccatum: & ita nunc non dicit aliam differentiam, quàm hoc, quòd est esse unibile: sed consequitur illam. Quia sicut non est separatio, nisi prius uniti: sic non est separabilitas in aliquo, nisi prius fuerit unibilitas per naturam. Et ideo si aliquid potest esse differentia animæ, uidetur, quod hoc maximè sit, id est, illud quod per nomen significatur. Intellectus enim noster rarissimè, peruenit ad cognitionem formæ substantialis, nisi a posteriori: & quia sicut cognoscit, nominat: ideo differentias per naturam priores, & ut plurimum nominat a posteriori: & sic patent quæsita.

DISTINCTIO II.
PARS PRIMA.

De conditione spiritualis, siue angelicę creaturæ in speciali: qualis. s. facta sit.

De angelica itaque natura hæc primo consideranda sunt: quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit, dum primùm conderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam, & conuersione quorundam. De ex-

cellentia quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officijs, ac nominibus, alijsq; pluribus aliqua dicēda sunt.

Quando facti sunt angeli, disputatiuè.

Quædam authoritates videntur innuere, quod ante omnem creaturam creati sunt angeli. Vnde illud, Primo omnium creata est sapientia, quod intelligitur de angelica natura, quæ in scriptura sæpe vita, sapientia, & lux dicitur. Nam sapientia illa, quę Deus est, creata non est. Illius enim sapientia patris est genita, non facta, nec creata, & tota trinitas vna sapientia est, quę non facta, nec creata est, nec genita, vel producens. De angelica ergo vita illud accipiendum est, de qua dicit scriptura, quando facta est, scilicet primo omnium. Sed rursum alia scriptura dicit, In principio creauit Deus cælum, & terram. Et in propheta: Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex assertionibus illis. Nam si primò omnium creata est sapientia, omnia post ipsam facta videntur, & ita post ipsam facta videntur cælum & terra, & ipsa facta ante cælum, & terram. Item si in principio creauit Deus cælum, & terram, nihil factum est ante cælum, & terram: nec ipsa sapientia facta est ante cælum, & terram. Cum ergo hæc contraria videantur, nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis, requiramus intelligentiā veritatis.

Eccl. 1. Isid. Li. 1. de sūmo bono Cap. 12. Gen. 1. Ps. 101.

Quid tenendum pro veritate.

Videtur itaque hoc esse tenendum, quod simul creata est spiritualis creatura, id est, angelica, & corporalis, secundum quòd potest accipi illud Salomonis, Qui viuit in æternum creauit omnia simul: idest, spiritualem & corporalem naturam: & ita nō prius tempore creati sunt angeli, quàm illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primo omnium creata est sapientia, quia etsi non tempore, præcedit tamen dignitate. Quod autem simul creata fuerit corporalis spiritualisque creatura, Aug. super Gene. ad literam apertè ostendit, dicens, per cælum, & terram spirituale corporalemq; creaturā intelligi: & hæc creata sunt in principio. s. tēporis, vel in principio, quia primo facta sūt.

Eccl. 18 Lib. 1. Cap. 1.

Quod nihil factum est ante cœlum, & terram, nec etiam tempus, cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore.

Antea enim nihil factum est, nec etiam tempus factum est ante spiritualem, scilicet angelicam naturam, & ante corporalem, scilicet materiam illam quatuor elementorum confusam. Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequam esset cælum, & terra. Vnde Augustinus in Libro de Trinita. dicit, quòd Deus fuit dominus antequam tempus esset, & non in tempore cœpit esse dominus, quia fuit dominus temporis, quando cœpit esse tempus, nec vtique tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus.

Libr. 5. ca. 6. & lib. 12. De Ciu. Dei. ca. 15.

Quod simul cum tempore, & cum mundo cœpit corporalis, & spiritualis creatura.

Simul ergo cum tempore facta est corporalis, & spiritualis creatura, & simul cum mundo: nec fuit ante angelica creatura quàm mundus, quia vt ait Augustinus. Nulla creatura est ante secula, sed a seculis, cum quibus cœpit. Hieronymus, tamen super epistolam ad Titum aliud, videtur sentire dicens, Sex millia necdum nostri temporis implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cęterique ordines seruierunt Deo absque temporum vicibus atque mensuris, & Deo iubente substiterunt. His verbis quidam adhærentes dixerunt cum mundo cœpisse tempus seculare, sed ante mundum extitisse tempus æternum sine mutabilitate, & in eo immutabiliter, & in temporaliter astruunt angelos Deo iubente substitisse, eiq; seruiuisse. Nos autē quod prius dictum est, pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerentia secretorum, in quibus nihil temere asserendum est, & illud Hierony. dixisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo arbitramur.

In to. 3. Libr. de Genesi ad lit. 5 c. 19. in tomo 9. Ad c. 1. epist. ad Tit.

Aug. Lib. 12. De Ciui. Dei c. 5. et sequē tib. duo 6.

SVpra egit Magister de rerũ productione ĩ generali. In hac aũt parte agit de productione rerũ in speciali. Et qm̃ triplex ẽ differẽtia creaturę. s. spiritualis, & corporalis, & composita ex utraque: iõ hæc pars habet tres. In prima agit de conditione spiritualis creaturæ. In secunda de conditione corporalis creaturę, infra Dist. xii. *Hac de angelica natura, &c*) In tertia de conditione naturę ex utrisq; cõpositę. s. humanæ: infra Dist. xvi. *His ex tursis, quæ supra de homine, &c*) Prima pars hẽt duas. In prima determinat quales facti sunt angeli ex prima conditione. In secunda determinat quales facti sunt auersione, & conuersione: infra Dist. v. *Post hac consideratio adducit, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat quãdo, & ubi creati sunt angeli. In sc̃da uero quales creati sũt: infr. Dist. ii. *Ecce ostensum est, vbi angeli. &c.*) Prima pars habet duas. Primo. n. determinat quãdo angeli creati fuerunt. In secunda ubi: infra Dist. eadem. *Iam ostensum est, &c.*) Prima pars habet quatuor particulas. In prima p̃mittit ꝓœmiũ, in quo aperit suã intentionẽ. In secunda uero mouet ex auctoritatibus dubitationẽ circa durationẽ, siue initiũ, uel mẽsurã angelicę cõditionis: ibi. *Quædam auctoritates videntur, &c.*) In tertia determinat ueritatẽ, & cõfirmat, ibi. *Videtur itaq; hoc esse tenendum, &c.*) Quarto uero, & ultimò ue itatẽ p̃determinatã & ꝓbatã cõcludit: & auctoritatẽ in oppositũ determinat, ibi. *Simul ergo cum tempore, &c.*)

TV *in principio domine, &c.*] Dub. 1. Vr̃ hoc falsũ. Primo ex hoc qđ dicit terrã eẽ fundatã, q̃a nõ vr̃ esse fundata: sed potius appẽsa scđm qđ dr̃ Esa. 40. Qui appẽdit tribus digitis molẽ terræ. Et Prouer. 8. Qñ appendebat fundamenta terræ. Itẽ. Falsum ur̃ dicere, cũ ait. In principio terrã fundasti, q̃a terra facta fuit tertio die; ergo non fuit fundata in principio. Iuxta hoc quærit̃, supra quid terra fundata sit. Vr̃ quod super aquas ꝓꝓ illud Psal. Qui fundauit terrã super aquas. Contrarium aũt ur̃ ꝑ scripturã, quæ dicit. Qui fundauit terram super stabilitatẽ suam, & per naturam, quæ dictat aquã esse minus grauẽ, quã terram, & ita secundum ordinẽ naturæ non terram supra aquã, sed econuersò. Resp. Dicendum quod noĩe terræ, in scriptura intelligitur materia corporalium, intelligitur etiam elementũ terræ: & utroque mõ accipi põt in prædicta auctoritate, & uerè. Si enim terra accipiatur pro materia informi, sic rectè dicitur; In principio domine terram fundasti. i. In principio fecisti materiã informẽ quasi fundamẽtũ oĩum formarum. Quæ ideo dicitur esse fundata, q̃a omnes formę sustentantur a materia: & ipsæ nõ sustentantur ab alio, nisi a Deo. Ideo aũt dicitur fundata in principio, quia nihil ante ipsã creatum est. Si autem nomine terrę intelligitur elementum terræ, adhuc uerus est prædictus sermo. Terra enim fundata dicitur ꝓꝓ sui stabilitatem, secundum illud Eccle. 1. Generatio p̃terit, & generatio aduenit, terra aũt

in æternum ſtat. Hoc elementũ .ſ. terræ & dicitur fundatum, & dicitur appenſum. Fundatum ſuper ſtabilitatem ſuam, & fundatum etiam ſuper aquas. Fundamentũ dr̃, quia ſicut fundamentum eſt infimũ inter oẽs partes domus, ſic terra eſt infimum inter omnia corpora mũdi, & in cẽtro exiſtens, tenet locũ fundamẽti. Et cũ uirtute propria ſibi diuinitus data cẽtrum appetat ut in centro requieſcat, fundata dr̃ ſuper ſtabilitatem ſuam. Et hoc dictum eſſe intelligendum eſt ſecundum ueritatẽ. Secundum ãt noſtram imaginationẽ, & vulgarẽ opinionẽ, cum aquæ cooperuerint inferiorẽ ſuperficiẽ terrę reſpectu noſtri, & ultra aquam ſit aer, & vltra aerẽ ſit ignis, dr̃ terra fundata ſuper aquas. Nos.n. ęſtimamus terrã eſſe ſuꝑ aquã, dũ conſideramus aquã ſub pedibus noſtris. Dicit̃ etiam eſſe tribus digitis appẽſa, pro eo quod tribus elementis intermediis diſtat a cęli circunferentia, & mediantibus illis uidetur eſſe quaſi appenſa. Et ꝑ hoc patet rñſio ad oĩa obiecta. Nota tamẽ quod aliter accipitur principium, ſecundũ qđ nomine terræ intelligitur materia; aliter ſecundum qđ intelligitur elementum terræ. Secundum n. qđ nomine terrę intelligitur materia, tunc dr̃ fundata in principio. i. in primordio productionis rerum; ſed quod terra dr̃ elementum, tunc dicitur eſſe fundata in principio, id eſt in primis operibus ſex dierum.

Nec utique tempus cœpit, &c.) Contra. Omne.n quod cępit eſſe, aut cępit eſſe in tempore, aut in æternitate, ſi igit̃ tẽpus cępit eſſe & nõ cępit eſſe in æternitate, ergo cępit eſſe in tẽpore. Itẽ. Dicit qđ Deus nõ cępit eſſe dñs ex tempore. Et ur̃ eſſe falſum, qa non fuit dñs antequam haberet ſeruum; ſed nõ habuit ſeruum niſi ex tẽpore: ergo cœpit eſſe dñs ex tẽpore. Iuxta hoc q̃ritur, utrum cœpit eſſe dñs. Et qđ non, ur̃; quia dominium eſt poteſtas coercendi ſubditos, & hoc fuit ſemper in Deo. Contrarium ãt ur̃; quia relatiua ſimul ſunt natura, & ſeruus non fuit ab æterno: ergo nec dominus. Reſp. Dicendum, ꝙ differt dicere ſecundũ Aug. aliquid fieri ex tẽpore, & in tẽpore & cũ tẽpore. Ex.n. importat ordinẽ: In importat continentiã, cũ importat ſimultatẽ, & iõ nihil eſt factum in tẽpore, nec ex tẽpore, niſi qđ excedit a tẽpore. Quia igitur tẽpus, & ea q̃ in primordio tẽporis creata ſunt, a tẽpore non exceduntur: iõ dicit ea eſſe creata cũ tẽpore, non in tẽpore, nec ex tẽpore. Et iõ cũ Deus dicat̃ dñs reſpectu oĩs rei creatę, Deus nõ potuit incipere dñs eſſe ex tẽpore, nec ĩ tẽpore, ꝓ ꝓprie accipiẽdo habitudinẽ eius ꝙ eſt Ex & In, nos ãt in cõi ſermone large accipimus. Quod ãt quæritur, utrũ Deus inceperit eſſe dominus. Dicẽdum, ꝙ dominus uno modo importat poteſtatẽ coercẽdi ſubditos, & ſic dicit ꝓſidentiam ſecundũ habitum, & conuenit Deo ab æterno. Alio modo importat ꝓſidentiam actualem reſpectu ſerui, & ſic incepit eſſe dominus non ratione mutationis factæ ĩ ipſo: ſed ratione mutationis factæ in ſuo correlatiuo.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An spiritualia habeant propriam mensuram?

AD intelligentiam huius partis, in qua q̃ritur de mẽsura cõditionis angelicæ naturę duo principaliter q̃runtur. Primo de mensura eius in se. Secundo per comparationẽ ad mẽsurã esse corporalis naturæ. Circa primũ tria q̃runtur. Primo, utrũ spiritualia habeant mensuram propriam. Secundo, utrum habeant mensuram unicã. Tertio, utrum habeant mensuram simplicẽ, aut compositam, siue stantem, uel successiuam.

QVOD habeant propriã mensuram primo ur̃ per Philosop. in Lib. de causis in penultima propositione. Inter rẽ, cuius substantia, & operatio ẽ in ęternitate: & rẽ cuius substantia, & operatio est ĩ tẽpore: est res media, cuius substantia est in æternitate, & actio ĩ tẽpore: sed hoc non põt intelligi de æternitate increata; ergo de creata, & hac distinguit a tẽpore, & ponit mẽsurã substantiarũ spũalium, & incorruptibliũ: ergo uideť &c. ITEM. Eccl. primo. Omnis sapiẽtia a domino Deo est: usque ibi, ante ęuum: ergo ęuum dicit q̃d creatum, non substãtiam: ergo mensuram non rerum materialium: sed spiritualiũ, & hæc differt a tempore: unde Boetius de consolatione. Qui tẽpus ab æuo ire iubes: ergo &c. Omne. n. q̃d exit ab alio, differt ab eo. ITEM. Dion. de di. no. cap. de æuo. Proprietas, cui est inueteratũ, & antiquum secundũ totum esse mẽsurans: tẽporis uero in alteratione aliter, & aliter se habẽs: ergo si idem non se habet sic aliter simul, & semel, non est eadẽ mẽsura tempus, & æuum: sed æuũ est mensura durantium perpetuo, & talis est natura angelica: &c. ITEM. Sicut se hẽt unitas ad distinctionem, ita (nunc) ad durationẽ: sed in spiritualibus nõ solum est reperire distinctionẽ secundum substantiã, uerum ẽt eius mensuram: ergo pari ratione, & esse Angeli mensurã durationis hẽt: sed non tẽporis, cũ nõ uarietur, nec mutetur: ergo aliam mensurã propriã. ITEM. Omne, q̃d habet esse limitatum actu, habet mensuram, per quã põt cognosci eius limitatio: sed tale est esse omnis creati: ergo &c. arguatur ut prius. ITEM. Mẽsura durationis respicit modũ durandi: sed spiritualia habent modũ suę durationis differentẽ a corporalibus, maxime a mutabilibus, cũ durẽt ꝑpetualiter, & immutabiliter: ergo ꝑ istã mensuram habent mensurari.

auctor de causis.

Lib. 5. poesi. 9

CONTRA. Aug. ad Orosium. Deus mouet spũalem naturam ꝑ tempora, corporalem uero ꝑ loca, & tẽpora: ergo spiritualis naturę mẽsura est tẽpus. ITEM. Beda, Quatuor fuerunt primo creata, angelica natura, materia prima, cęlum empyreum, & tẽpus. Si ergo tẽpus stat pro mensura: ergo aut spiritualia in principio non habuerunt mensurã: aut nõ habuerunt aliã a corporalibus: aut Beda fuit insufficiẽs in illa numeratione. ITEM. Ratione ur̃. Vnus ẽ locus, q̃ ẽ continẽtia uisibiliũ, & inuisibiliũ, ut

empyreum: ergo si mensura, q̃ est tempus, non est maioris appropriationis quã locus, uĩ q̃d unũ sit tẽpus, ĩ quo sint spũalia, & corporalia: nõ ergo hñt mensurã propriã. ITEM. Sicut idem est numerus quo mensurant̃, & numerãtur x. canes, & x. hoĩes, sic idẽ est numerus quo numerant̃ x. angeli, & x. hoĩes: si ergo spũalia non hñt aliam mensurã distinctionis quã corporalia; ergo nec aliã mẽsurã durationis. ITEM. Hõ beatus, & angelus mẽsurantur eadẽ mensura, qa oẽs beati: sed hõ beatus hẽt idẽ esse cũ se non beato: ergo & eãdem mensuram: ergo eadem mẽsura mensurantur hõ uiator, & angelus: ergo & q̃libet natura corporalis: nõ ergo hẽt mensurã propriã. ITEM. Per impossibile. Si hẽt mensuram, aut est substantia, aut ẽ accidẽs. Nõ substãtia; ergo accidẽs. Si accidẽs, in quo gñe? non nisi in gñe quãtitatis, nõ discretę; ergo continuę. Sed nõ ẽ linea, neq; superficies, nec corpus, nec locus: ergo uel ẽ tẽpus, uel nihil: ergo aut angelica natura nullã hẽt mensurã: aut si habet, non habet propriam.

RESOLVTIO.

Et in genere mensura, & in genere entis; & in comparatione, & secundum substantiam ut cumque spiritualia mensuram habent, à tempore diuersam.

RESPON. Dicendum: Quòd cũ quæritur, utrum angelica natura habeat mensuram propriam diuersam a tempore, distinguẽdum est, quia aut loquimur de mensura spiritualiũ secundũ esse, ꝙ non mutatur, aut secundũ affectiones: si ergo de mensura loquimur quæ respicit esse, & q̃ dr̃ æuum: hoc modo consueuit ab antiquis Doctoribus responderi. Aut loqueris de diuersitate in genere mensuræ, aut in genere entis. Si in genere mẽsuræ: sic oportet ponere differẽtiam, sicut ostendunt auctoritates, & rationes inductæ. Si uero loquaris de diuersitate in genere entis: sic triplex fuit opinio. Nam quidam dixerunt, q̃d sicut locus, & superficies idem sunt per essentiam, differẽtia secũdum comparationem: sic idẽ est nunc æui, & temporis, sola comparatione differens. Nunc æui respicit substãtiam rei, substãtia autem primi mobilis quãtum ad esse oĩno est immobilis, comparata ãt ad situm, est mobilis. Et primo modo mensurat̃ nunc æui, secundo modo nunc temporis, ita ꝙ idẽ est nunc, diuersimode cõparatum: sicut idẽ ultimum cõparatum ad corpus ambiens est superficies: comparatum ad corpus ambitum, est locus. Sed illud non põt stare; quia circa ultimum corporis illæ duæ comparationes nõ sunt incompossibiles; sed nunc temporis & æui habẽt proprietates incompossibiles circa idẽ. Nam (sicut dicit Aug. in li. 83 quęst.) hoc. s. nũc ęui, ẽ stabile: illud. s. nũc tẽporis est fluxibile; sed impossibile est q̃d unum, & idẽ, & secundum idẽ simul moueat̃ & stet. Et iõ est secunda positio, qd ipsum nunc sequit̃ essentiã, materiæ primæ. Sicut igitur materia in oĩbus est eadẽ per essentiã differens per esse, sic nunc tẽporis, & æui idem est per essentiam, non sicut indiuiduum, sed

ad modum materiæ;idem ꝑ essentiam,differens ãt solum quãtum ad esse: & hi posuerunt ꝙ oĩs rei quidditas mensura eadẽ per essentiam mensuratur .Sed nec illud multum est intelligibile.Cum.n.æuum esse stabile,& quietum respiciat, qđ quidẽ habet materia a forma perfecta,& hæc mensura non respiciat nisi esse actuale, & modum essendi completum.uŕ quod æuum nõ possit sic accipi ex parte materiæ,quicquid sit de tẽpore . Cũ ergo modus durandi essentialiter, & formaliter differat hinc inde, patet ẽt quod mensura ꝓpria . Et ideo est tertia positio, ꝙ spiritualia habent mensura diuersam a tẽpore, non solum in genere mensuræ, uerumetiã in genere entis : & hoc non solum comparatione;sed ẽt secundum substantiam,& formam. Quicquid autem sit de diuersitate in genere entis, diuersitatem tamẽ secundum modũ mẽsurandi nemo est qui negare possit.Et hoc sufficit q̃stioni p̄senti, qua quæritur utrum spiritualia habeant mẽsuram diuersam a tempore: dicendum.n.quod sic . Quod si quæras quæ sit illa?respondendum secundum Sãctos, & Philosophos ꝙ dŕ æternitas creata,aut æuum ;sed quoniã æternitas ꝓprie accipiť ꝓ increato, & æuu frequẽter accipitur ꝓ tẽpore: iõ ꝓprio noĩe põt æternitas appellari.Sic rñdendum est, si q̃rať de mẽsura, q̃ respicit ipsum esse spũalis creaturę, esse (inquã) ĩmutabile,& ꝑpetuũ.Si ãt q̃ratur de mẽsura angelicarũ affectionum , utrum illa sit a tẽpore diuersa, & hoc habet quæstionẽ infra . Nunc ãt planũ est ꝙ illa mẽsura,q̃ dŕ ęuiternitas, uariationẽ affectionis nõ mẽsurat:ut dicit Augu. ad Orosium. Aeuum.n.solius esse incõmutabilis ẽ mẽsura. Cõcedendũ igiť (secundũ qđ oñdunt rões) qđ aliquo modo spũalia habẽt mẽsuram propriam respectu tẽporis,& temporalium.

Qvod ergo obiicitur , quod spiritualis natura mouetur per tempora,iam patet, responsio : hoc,n. dicit quãtum ad affectiones,nõ quantum ad esse,Qvod autem obiicitur de quatuor primo creatis. Dicẽdum,ꝙ nomẽ temporis extenditur ibi ad oĩs durationis mensuram,cuius est mouere principiũ : unde ualde large accipitur,& comprehẽdit æuum: ut melius infra patebit. Qvod obiicitur de loco,nõ ualet, quia locus corporalis non ẽ mensura spiritualium,quamuis contineat:ęuum ãt mensurat,& conformatur : iõ non ualet, est unus locus mensurans,ego unũ tempus mẽsurans.Si q̃ras a me, unde hoc.Dicẽdum, ꝙ angelus uere hẽt durationem;sed nõ habet extensionem:& iõ hẽt mẽsurã durationis,non extensionis . Qvod obiicitur de numero. Dicendum, ꝙ non est simile,quia idem est modus distinctionis ĩ spũalibus, & corporalibus : sed nõ est idem modus durationis: iõ eadem est secũdum speciem mensura distinctionis non sic eadẽ mẽsura durationis. Qvod obĩ de hoĩe beato,& angelo.Dicẽdum,ꝙ mẽsura consimili mẽsurantur.s.æuo, quia consimilẽ habent modum durandi ; sed homo uiator non mensuratur

con-

consimili mensura, quia quamuis habeat idem esse, habet tamen modum essendi, & durandi alium: & mensura non tantũ esse, sed etiam modum durandi respicit. QVOD quæritur, in quo genere sit mensura angelicæ durationis: Dicunt aliqui, ꝙ non est quantitas nisi quantitas uirtutis: & ideo non est in genere quantitatis propriè. Sed si uerè mensura est, quomodo non est quantitas uera? Ideo dicunt alii, quod est in genere quantitatis sicut principium. Si tamen quæratur cuius sit principium, cum dicat mensuram diuersam a tempore (ut ostensum est) difficile erit assignare. Et ideo sanius dici potest, quod sicut tempus ponitur in substantiis spiritualibus quantum ad affectiones, secundum Aug. licet consideratio Philosophi ad illud nõ conscenderit: sic & mensura ponitur dfferẽs specie ab aliis quãtitatibus, licet de illa non loquatur Philosoph. quia mensuras rerum inferiorum determinare intendebat. Nec ponitur ex hoc in ipso insufficientia: & si etiam poneretur, nõ esset propter hoc a ueritate tramitis aliquatenus discedendum.

QVAESTIO II.

An æuiternorum omnium unum æuum sit?

VTRVM spiritualia habeant mensuram unam per essentiam, & hoc est quęrere, Vtrum unum sit æuum æuiternorum. Et quod non, uidetur. Dion. de di. no. Ipse est æuum æuorum: ergo plura sunt æua non per interruptionem, ita quod unum post aliud: ergo per diuersitatẽ simul existentium. ITEM. Vnitas accidentalis uenit ab unitate subiecti: sed non est ponere vnũ subiectum omnium æuiternorum, cum quædam spiritualia nõ habeant aliquod commune, ad cuius aspectum mensuretur: ergo non est ponere æuum esse unum. Quod autem nullum habeant tale subiectum, quod sit contentiuum spiritualium, hoc apparet, quia illud haberet excellentiam, & influentiam, & cõtinentiam respectu æuiternorũ, sicut primum mobile respectu temporalium: sed tale respectu substantiarum spiritualium inueniri nõ potest, ut patet discurrenti per singula: ergo &c. ITEM. Omnibus aliis corruptis, possibile est unicum angelũ remanere, cum non dependeat ab aliis Angelis: & si remanet in esse completo, habet mensuram consequentem illud esse, & hoc est æuum: ergo remanet æuum quolibet angelo remanente, & totum remanet, & perfectum: ergo quot sunt angeli, tot sunt æua. ITEM. Aeuum est mensura rei perfectæ, & multum habẽtis de specie, siue de forma: si ergo æuum maximè consequatur esse completum, cum illud non sit unum numero: sed tantũ specie, uidetur, quod æuum sit unũ tantum secundum speciem.

CONTRA hoc arguitur a simili. Sicut se habet tempus ad temporalia, ita æuum ad æuiterna: sed tempus est unum, quod mensurat omnia temporalia, sicut dicit Aniei. & Philoso. ergo & similiter unum est æuum, ꝙ mensurat oĩa æuiterna. ITEM. Hoc videtur a minori. Maior est uarie

Cap. 5.

Arist. 4 Phy. Proso. cap. 21

uarietas, & difformitas in rebus mutabilibus, quam in rebus immutabilibus: ergo si mutabilia omnia possunt unica mensura per essentiam mensurari: ergo multofortius æuiterna. ITEM. Hoc uidetur a causa. Positio.n. multorum est causa, quare tempus unum potest esse, quia quãuis sit accidens, tamen est mẽsura extrinseca sicut locus, & qa non est accidens situale; sed hoc totum inuenitur in æuo: ergo &c. ITEM. Si plura sunt æua, aut ergo simul, aut consequenter. Non consequenter, cum quodlibet sit infinitum a parte post. Non simul, qa quæ sunt simul, sunt in eodem instanti: ergo si æuiterna sunt simul, sunt in eodem nunc æui: ergo si omnium æuiternorum est unum nunc: ergo unũ æuum per essentiã.

RESOLVTIO.

Tametsi temporalium omnium unũ sit tempus: nihilominus æua tot sunt, quot æuiterna.

RESPONDEO. Ad huius quæstionis intelligentiam principaliter prænotandum est, qualiter intelligatur unitas in tempore. Sciendum autem, quod tripliciter tentauerunt aliqui unitatẽ temporis accipere, secundum ꝙ accidens habet tripliciter comparari ad subiectum. Habet.n. ibi causam, existentiam, & apparentiam. Dixerunt ergo aliqui, quod tempus est unum ratione subiecti, in quo primo est, & ꝗ ipse, quo remoto remouetur, & tẽpus. Vnde dixerunt, ꝙ tempus est unum, quia est in primo mobili, cuius motu cessante, cessat & tẽpus. Sed illud non sufficit dicere. Quia (sicut dicit Aug.) si cessaret motus primi mobilis, adhuc posset moueri rota figuli: & constat, quod mensuraret ille motus: ergo non tantum est ibi, immo & in aliis rebus mobilibus. Item. Tempus est in affectionibus, & cogitationibus lib. arb. quod non subest motui cœlesti, sicut uult Aug. Et ideo dixerunt alii, quod tempus est unum ratione subiecti, in quo primo apparet. Cum enim tempus sit numerus, siue mensura motuum: & numerus iste secundũ essentiam, & habitum sit in re mobili, uel mota, ĩ qua est prius & posterius: secundum actualẽ uero numerationem sit a parte animæ (sicut uult Philosophus, & Augus.) cum anima omnes motus, & mutationes numeret aspiciendo ad mensuram motus primi mobilis, scilicet per diem, annum, & horam: uoluerunt dicere, quod unum est tempus ratione subiecti, in quo primo apparet. Quia, & si omnia habeant proprias periodos, tamen omnia numerantur, & mensurantur per mensuram motus regularis, & certi, & nobis notissimi, scilicet motus mobilis primi. Sed illud non sufficit, quia dicit Philos. de cę. & mundo, quod si essent duo mobilia prima, adhuc unum esset tempus: & tunc non posset dici unũ ratione subiecti, in quo primo esset, nec in quo primo appareret, cum utrũque esset æque primum, & euidens. Nec ratione animæ, quia tempus non est numerus numerans, sed numeratus (ut Philosoph uult) & tempus est dispositio rei extra, non fictio animę. Et ideo dixerunt tertii profundius,

Arist. 4 Phy. tex. cõ. 102.

Aris. 4 Phy. cõ. 21

dius, quod unitas temporis sumitur ab unitate subiecti a quo causatur: subiectum autẽ a quo causatur est a materia ut mutabilis, & ita ut ens in potẽtia. Nã materia, ut est in acquisitione formæ mutatur, & sic est ens in potentia, & ideo tempus maximè inter omnia accidentia se tenet plus cũ materia. Sicut igit̃ materia una est per essentiã, differens per esse: una non unitate uniuersalitatis, nec singularitatis: sed medio modo: sic & tempus in omnibus temporalibus. Et si q̃ras, unde est hoc q̃d tempus est unum, cum tamẽ motus sint uarii. Dicendum, ꝙ motus diffinit̃ ꝑ id ad q̃ ẽ: unde motus respicit motorẽ & mobile, & terminũ: tẽpus ãt respicit ipsã durationẽ uariã, & successiuã, q̃ uenit ex potẽtia rei mobilis. Et q̃a tẽpus naturę durantis cõsimilis ẽ, & natura illa supra q̃ fundat̃, ẽ una numero: iõ tẽpus non tñ ẽ unum specie in oĩbus tẽporalibus, immo ẽt quantũ ad essẽtiã unũ numero, differens ꝑ esse: sicut posuerũt oẽs sapiẽtes, q̃ circa hãc materiã locuti sunt. Si ãt q̃ras quare nõ sic ẽ in aliis quãtitatibus, cum oẽs respiciãt materiã. Dicendũ, ꝙ aliæ oẽs, & si esse incõpletum hẽant in materia (nã sunt in materia dimẽsiones infinitæ) tamẽ esse cõpletũ ipsarũ ẽ a materia existente sub forma. Tẽpus ãt hẽt esse ex hoc q̃d materia tendit ad formam, ꝑꝑ hoc q̃d causatur a motu, q̃ est endelechia entis in potẽtia, iõ tenet se maxime ex parte materię, & iõ minime distinctum. Nec dico, q̃d tempus sit in ipsa materia omni forma circũscripta, quia hoc esset contra Aug. xii. confess. quia non est uicissitudo aliqua in materia, nisi cũ in ea est aliqua forma: sed quãuis sit in materia, q̃ est sub forma, & ab ipsa causet̃, magis tñ causatur a materia ut tendit ad formam, & hæc est in materia ratione suę potẽtiæ. Secundum hunc triplicẽ modum nixi sunt aliqui unitatem in ęuo ponere, primo rõne subiecti, in quo primo est. Posuerunt. n. ordinẽ in intelligẽtiis sc̃dm cõtinẽtiã uirtualẽ, sicut ĩ uisibilib. est reperire cõtinẽtiã localẽ. Et sicut tp̃s in primo mobili fundat̃: sic ęuũ in prima intelligentia uirtualiter alias continet, & in alias influit. Sed ista positio nõ potest stare. Primo quia oẽs intelligẽtiæ in incorruptione hñt æqualitatem, sicut in sequenti Di. dr̃. Secundo quia conseruatio intelligentiarum immediate pendet ex Deo. Tertio, quia si illa intelligentia destrueretur, tunc fundamentum æui periret, & impossibile fuit illam peccasse, immo forte peccauit, cum credatur diabolus fuisse excellentissimus angelorum. Et iõ alii conati sunt assignare unitatem ratione subiecti, in quo primo apparet: ꝙ quidem est cęlum empyreum, in quo nõ cadit uariatio, immo omnimode quietum est. Sed nec illud sufficit: quoniã immortalitas, & immutabilitas ꝑ prius est in substantiis spiritualibus, quam corporalibus, cum sint digniores: & dignius nõ habet mensurari per aspectum ad minus dignum. Et iõ tentauerunt alii accipere unitatem ex parte causæ: qui dixerunt ꝙ duratio

ratio intelligentiarum cõtinuatur, & conseruatur per diuinã influẽtiam: quæ quoniam una, est æuum mẽsurans ipsam. Sed nec illud potest stare: quoniam influẽtia illa aut actiue, aut passiue intelligitur. Si est actiua: non est aliud quam Deus, & ita non hẽt æuum mensurãs. Si de passiua: tot sunt, quot sunt suscipientes. Et ideo non restat alius modus nisi per unitatem materiæ, sicut prius dictum est de tẽpore. Sed multi negant intelligẽtias habere materiam. Sed quicquid sit de hoc, tamen æuum respicit esse actuale, & esse stabile: sed tempus materiam, ut in potentia. Et ideo sicut unitas tẽporis conformatur materiæ, sic unitas ęui conformatur formę: nõ (inquã) formę inquantũ hęc uel illa; sed inquantum immutabilis. Vnde sicut linea ĩcorporibus quantũcunque diuersis ponitur eadem specie; sic æuũ hẽt unitatem uniuersalis, non unitatem, quam hẽt tp̃s. Et sic concedendæ sunt rõnes probantes nõ esse unum æuũ ęuiternorũ; sed multa: sicut sunt plures formæ.

QVOD ergo obr̃, sicut se habet tp̃s ad tp̃alia. Dicendũ, ꝙ nõ est simile: q̃a cũ tp̃s (quãtum est de se) respiciat uariationẽ & motũ, cõsequitur ipsa, quorum est mẽsura ratione illius principii, ꝙ sunt entia in potentia: & quia illud unicum dr̃ esse per essentiã, ideo & tempus, æuum ãt de sui ratione propria respicit esse cõpletum, & stabile, & ideo magis respicit formam: & ideo nõ habet nisi unitatem uniuersalitatis, siue cõformitatis, sicut & alia accidentia. Quod arguitur a minori, quod temporalia hñt unam mensuram: iam patet ꝙ nõn est locus a minori: quia illa uariatio ratione qua dicitur esse in potẽtia, respicit ipsum materiale principium: & ideo facit recedere a distinctione: non est sic in æuo. QVOD obiicitur, ꝙ tempus est unum, quia est accidens extrinsecum, nõ situatum uel situabile. Dicẽdum, ꝙ falsũ est: ista enim non est causa: sed magis illa, q̃ p̃dicta est. QVOD obr̃; si sũt plura ęua, aut simul, aut nõ simul. Dicẽdũ, ꝙ simul pluraliter: aut per mensuræ concomitantiam, aut per mensuræ unitatem, & indifferentiam. Cũ autem dicit̃: Deus, homo, & angelus esse simul: Dicendum, ꝙ dicitur per mensuræ concomitantiam. Cum aũt dicitur: Petrus & Paulus simul sunt, uel currunt: hoc põt dici ꝑ mensuræ unitatẽ, & indifferentiam: & ideo nõ seq̃tur, ꝙ si æua ęuiternorũ sunt simul: ꝙ sint unum.

QVAESTIO III.

An spiritualia habeant mensuram permanentem, uel successiuã.

VTRVM spiritualia habeant mensuram permanentẽ, aut successiuam. Et ꝙ permanentẽ carentem priori & posteriori, uidetur primo auctoritate, deinde ratione. Et auctoritate sic. Augustinus 12. de ciuita. Dei. Immortalitas Angelorum non trãsit in tempore, nec est preterita, quasi iam non sit: nec futura, quasi nondum sit: ergo tota est præsens: ergo permanens, non succedens. ITEM. Aug. xi. Cõfes. Si pręsens tempus staret, & non transiret in pręteritum, esset æternitas: sed non ꝑ hoc esset

esset æternitas increata: ergo esset æternitas creata: & hoc est æuum: ergo æuum habet nunc non transiens: ergo &c. ITEM. Philosophus. In perpetuis non differt esse & posse: ergo potentia est in toto suo actu: ergo nihil expectatur: ergo totũ simul; ergo nulla est ibi successio, uel prioritas, & posterioritas.

Aris. 3. Phy. 32.

ITEM. Ratione. Proprietas debet respondere substantiæ: ergo substantiæ simplicis mẽsura debet esse simplex: sed substantia spiritualis est simplex; ergo & eius mensura: sed eius mensura est æuum: ergo simplex est: ergo nõ habet prius, & posterius. ITEM. Omne successiuum reducitur ad permanens: ergo prius & posterius successiuũ ad prius, & posterius ꝑmanẽs: sed prius, & posterius permanẽs est in sola magnitudine; ergo quod caret priori & posteriori permanẽte, caret & successiuo: sed talis ẽ angelus: ergo &c. ITEM. Vbi est prius & posterius, ibi necessario cadit aliquid nouum, quod de posteriori fit prius, & propter hoc lapsus in præteritum, & aliquid in uetus: sed in perpetuis non est aliqua mutatio, nec innouatio: ergo nec successio.

ITEM. Vbi est prius, ibi est aliqua expectatio respectu eius, ꝙ posterius est, & non dum habitum est: sed in beatis ꝑfecte nulla cadit expectatio, quia euacuatur omnino fides, & spes: & habent omne, quod habituri sunt: ergo nullo modo est ibi prius, & posterius.

Aris. 8. phy. 10.

CONTRA. Hiero. ad Marcellam. Tantum Deus est, qui non nouit fuisse, uel futurum esse; omnis ergo creatura in sui esse habet præteritionẽ, siue fuisse, & fore; ergo habet in sui duratione successionem. ITEM. Ans. in Prosol. tractans illud uerbũ, Dominus regnabit in æternũ; & ultra dicit: ꝙ hoc dictum est, non quia post æternitatem sit aliquid: sed quia Dei æternitas, quæ tota simul est, excedit æternitatem creaturæ, quæ non omnino est tota simul: ista est sententia: ergo idem, quòd prius. ITEM. Ratione uidetur. Vnitas angelica deficit ab unitate diuina: ergo simplicitas æternitatis creatæ a simplicitate æternitatis increatæ: si ergo hoc uerum est, habet ergo compositionem aliquo modo: sed cõpositio in duratione ponit prius, & posterius, ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur: quia mensura durationis angelicæ non est ipse angelus, immo differt ab angelo sicut mensura a mensurato: sed mensura secundum ueritatẽ est in genere quantitatis, & talis est diuisibilis: ergo habens partes; ergo &c. SI TV dicas, quòd est quantitatis principium, sicut pũctus. Contra. Punctus non habet complete rationem mensuræ, sed est principium mensuræ: æuum autem uere, & propriè est mensura: ergo non potest esse, sicut principium. ITEM. Angeli duratio est infinita: si ergò est tota simul, & in actu, ergò aliquod creatum est infinitum actu: sed hoc est impossibile; ergo &c. ITEM. In eo, quod habet totũ esse simul, idẽ est fuisse, et esse, & futurum esse: sed quod fuit, impossibile est cogitari nõ fuisse, si intelligatur fuisse, ergo

Ca. 18. & monolo: c. 18.

Psal. 9.

Infringit hæc Sco. in 2. d. 2. q. 1. ibi. Hic dicitur.

si

si æuiterno idem est fuisse, & fore, ergo impossibile est cogitari non fore: hoc autem falsum est, quia hoc est propriũ solius Dei: ergo &c. ITEM. Si totum esse est præsens, ergo non differt esse, & fuisse: ergo quod nunc nõ est, nunquam fuit, & si fuit, est. Sed Deus non potest facere, q̃d fuit non fuisse: ergo non potest facere æuiternum non esse; sed hoc manifeste falsum, ergo &c. ITEM Si totum esse æuiterni simul est, & tota duratio sine priori, & posteriori, ergo non est ibi magis longum & minus longũ: ergo anima Petri, nec prius, nec diutius fuit in gloria, q̃ anima B. Francisci: sed hoc manifeste falsum est; ergo &c.

RESOLVTIO.

Aeuum, quod spiritualia mensurat successiua mensura est; habens prius & posterius alio tamen modo, quam tempus, idest absque innouatione & nouitate.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, ꝙ æuũ est totum simplex, sicut & illud, ꝙ & mensurat esse substantię æuiternę, & eius duratio est tota simul non habens successionem prioris & posterioris. Vnde dixerunt æuum non esse proprie quantitatem, sed in genere quãtitatis solum esse per reductionem; unde simplex est extensione; sed tamen est quantum uirtute; & adeo quantum, ꝙ sua uirtute excedat omne esse temporale ad similitudinem ęternitatis increatę. Nam sicut anima simplex est quantum ad quantitatem molis, tamen propter suã uirtutem, & simplicitatem est in qualibet parte sui corporis; sic in proposito intelligendum est. Sed (sicut in opponendo tactum est) si quis ponat æuum omnino simplex, ponet ex hoc non esse ueram mensurã: ponet etiam durationem creatam actu infinitam: ponet etiam durationem creatam a Deo entem, q̃d nec Deus destruere, nec intellectus possit cogitare nõ esse; quę omnia cum non sint intelligibilia, faciunt prędictam positionẽ nec esse rationabilem, nec intelligibilem. Et ideo cum sanctorum auctoritates illud uideantur sonare: est aliorum positio probabilior, & intelligibilior, ꝙ in æuo est ponere prius, & posterius: & post ponere aliquam successionem, aliam tamen successionem, quàm in tempore. In tempore enim est successio cum uariatione: & prius & posterius cum inueteratione, & renouatione. In æuo uero ẽ prius & posterius, quod dicit durationis extensionem: quod tamen nullam dicit uarietatem nec innouationem. Et per hanc distinctionem ad omnia obiecta incõtrarium facile est soluere, si q̃s eam intelligat. Quod si forte q̃rat; quomodo posset esse prius, & posterius sine nouitate circa esse. Dicendum, ꝙ sicut uidemus, ꝙ aliter egreditur fluuius a fonte, aliter radius a sole: sic in proposito uidemus. Nam riuulus sic ęgreditur a fonte, ꝙ noua aqua semper exit, non eadẽ; radius a sole cõtinue egreditur; non quia semper nouum aliq̃d emittatur, sed quia quod emissum est continuatur; unde solis influentia non est aliud, q̃ cõtinuatio

Nõ probatur Sco. hæc positio. 2. sent. d. 2. q. 2.

Illud exẽplũ accipit. Sco. q. 2 d. 2. cui respon.

tinuatio dati. Similiter in motu, & in esse rei mobilis aliqua proprietas habita amittitur, uel non habita acquiritur; sed in esse rei ęuiternę, quod primo datum est per continuam Dei influentiam continuatur. Nulla enim creatura ē omnino actus, nec aliqua eius uirtus; unde continue indiget diuina uirtute cooperante. Ideo, & si esse totum habeat, tamen continuationem esse non habet totam simul; & ideo est ibi succesśio sine aliqua innouatione circa esse, uel proprietatem absolutam: tamen ibi est uera cōtinuatio respectu cuius creatura habet esse quodam modo in potentia, ac per hoc habet successionem. Deus igitur solus, qui est actus purus, est actu infinitus: & totum esse, & posse sui esse simul hēt. His uisis de facili soluuntur obiecta.

Qvod enim obiicitur de pręterito, et futuro, & de transitu. Dicendum breuiter, ꝙ intelligitur de istis, ut dicunt uarietatē. Qvod obiicitur, ꝙ non differt esse, & posse. Dicendum, quòd uerum est de posse ad esse, ꝙ non differt, idest, quod non distat; motus enim, & tempus facit distare; in solo autem ęterno uerum est, ꝙ potentia omnino sit actus, nō in aliqua creatura. Qvod obiicitur, ꝙ substantię simplicis proprietas non potest esse composita. Dicēdum, ꝙ uerum est, si illa proprietas habeat compositionem partium, uel entium: nunc non est sic; immo de æuo nunquam est nisi nunc, sicut & de tempore dicitur. Et ita bene potest esse in simplici, ut ī composito; unde tantam extensionem hēt duratio unius grani milii, sicut & unius montis. Qvod obiicitur, qđ prius & posterius reducitur ad permanēs. Dicendum, ꝙ uerum est, ꝙ ad permanens reducitur; sed non oportet, ꝙ ad prius & posterius permanens. Empyreum.n.durationem hēt æuiternā, & æque simplex est, sicut ratio angeli; ergo prius, & posterius in partib. ꝑmanentibus non facit aliquid adhoc. Qvod obiicitur de nouo, et ueteri, iam patet; quia nihil est ibi alterationis; est tamē ibi crementum durationis absque omni alteratione absolutæ proprietatis. Verum.n.est dicere, ꝙ diutius fuit anima Petri, q̄ quando in gloriā introiuit; sed tamen non ita est circa Deum; non.n.diutius durauit hodie, q̄ ante heri. Qvod obiicitur de expectatione. Dicendum, ꝙ sicut est succeſſio non per noui acquisitionem; sed per prius dati continuationem; ita etiam est expectatio non noui habendi, sed cōtinuationis prius habiti: ꝙ quia iam habent, & certi sunt se habituros; ideo potius dicitur tensio, & comprehensio, q̄ expectatio; & sic patet illud.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An æuum pręcedat aliquo modo tempus?

Consequenter quæritur de mensura substantiæ spiritualis in comparatione ad mensuram rei corporalis. De qua tria quæruntur. Primum est, utrum æuum pręcedat tempus aliquo proprietatis genere: Secundum

Secundum, utrum inter æuum, & tempus cadat mẽsura mediæ naturæ. Tertiò, utrum res corporales, & spirituales, siue æuiternæ, & temporales fuerint simul productæ.

QVOD æuum sit prius tempore ostẽditur per illud Boetii de cõsolatione loquentis ad Deum. Qui tempus ab æuo ire iubes: sed tempus ire ab æuo nõ potest intelligi, nisi uel ratione causalitatis, uel durationis, uel excellentiæ, quia deficit ab æuo: ergo uidetur omni modo intelligendum, quod æuum, sit tempore prius. ITEM. Omnis motus, & mutatio ad immobile reducitur tanquam ad prius; ergo, & mensura rei mobilis, ad mensuram rei immobilis: ergo & tempus ad æuum tãquàm ad prius. Prima cõsequentia manifestè est uera: quia omne fluxibile ad instans, tanquã ad prius reducitur. Secunda consequentia tenet secundum rationẽ proportionis: quia sicut se habet mẽsuratũ ad mensuratum, sic mensura ad mensuram, ergo, &c. ITEM. A priori & posteriori in magnitudine, causatur prius & posterius, in motu: et a priori, & posteriori, in motu causatur prius, & posterius in tempore; ergo per naturam est prior magnitudo, & magnitudinis esse, quã sit esse temporis: sed esse substantiale primi corporis mẽsuratur æuo, motus uerò tempore; ergo æuum prius est tempore. ITEM. Aeuum fuit a principio creaturæ, sicut & angeli: sed tempus cæpit cum motu primi mobilis, qui incepit (ut dicitur) die quarto, uel saltẽ ante secundum diẽ non incepit; ergo æuum duratione præcedit tempus.

Lib. 3. poesi. 9.

Præsupponit hic S. Bona. Aeuum, aliquid extrinsecũ esse ab æuiterno: quod Sco. in 2. di. 2. q. 3. refellit; appellãs æuũ ipsum actualem angeli existẽtiã.

CONTRA. Beda dicit quod quatuor fuerunt primo creata, & inter illa enumerat tẽpus: æuum autem non numeratur inter primo creata, & fuit creatum: ergo posterius. ITEM. Ricardus de sancto Victore dicit, & accepit ab Augustino, quòd omne, quod cœpit, cœpit ex tempore, sed æuum cœpit: ergo cœpit ex tempore: sed quod incipit ex tempore, nõ antecedit tempus: sed potius consequitur, uel concomitatur; ergo æuum non potest esse ante tempus. ITEM. Tempus est mensura mutationis: sed æuum est mensura esse stabilis, & fixi: ergo cum ante esse creatum præcedat ipsa creatio, quæ est mutatio; ergo tempus est ante æuum. ITEM. Priùs est, quod imperfectum est, deinde quod perfectum: sed tempus est mensura secundum esse imperfectum quod est esse in potentia: æuum uero secundum esse actuale, & completũ: ergo tempus per naturam est, ante æuum. Quæritur igitur de ordine temporis ad æuum, & econuersò.

RESOLVTIO.

Aeuum proprijssime sumptum, & duratione & dignitate tempus præcedit: At propriè consideratum dignitate præcellit, sed duratione coexistit.

RESPONDEO. Dicendum, quòd tempus accipi consueuit quadrupliciter in scripturis sanctorum, scilicet communissimè, communiter, propriè, & magis propriè. Communissimè tempus dicit mensuram cu-

iuslibet durationis creatæ, per quē modum accipitur a Beda, cum dicit, quòd quatuor fuerūt primo creata, inter quę enumerat tempus. Communiter: sic dicit mensuram mutationis cuiuscunque, siue illius, quæ est de non esse in esse, siue alterius, quæ est de uno esse in aliud: & sic accipitur illud, quod dicit Richardus, ꝙ omne quod cœpit, ex tpe cępit, & hr̄ in Gl. in prin. Gene. In principio creauit Deus cœlum, & terram, scilicet temporis. Tertiò mō accipitur propriè: & sic dicit mēsuram uariationis successiuæ, siue sit successiua successione regulari, & continua; siue non, & sic dicit Aug. ad Orosium. Affectiones uariæ angelorum mensurantur tempore, & omnis uariatio rerum. Quartò modo accipitur magis propriè, & sic dicitur mensura motus, siue uariationis successiuæ, & continuæ, & regulatæ secundum regulam motus octauæ sphæræ: & sic consueuit accipi a Philosopho: sed ista est coarctata tēporis acceptio. Cum ergo quæritur de ordine, dicendum, ꝙ si tempus accipiatur primo modo, sic includit æuum: & sic temporis ad ęuum nullus est ordo. Si autem secundo modo: sic tempus præcedit æuum secū dum rationem intelligendi, sicut creatio esse creatum. Si autē tertio modo, æuum, & tempus simul sunt duratione. sed ęuum prius est dignitate. Si aūt quarto modo: sic æuum præcedit tēpus & duratione, & dignitate. Ex his patet quæstio principalis, & obiectiones adductæ pro magna parte. QVOD enim obiicitur, ꝙ ęuum præcedit tempus, intelligitur, uel tertio modo, & ita præcedit dignitate: uel quarto modo, & ita duratione. QVOD tamen obiicitur, ꝙ præcedat causalitate. Dicendum, ꝙ illud non oportet: neutra enim harum mensurarum est ab alia: sed a Deo producente utrumq; indiuisibile, scilicet nunc æui, & nunc temporis. Vnde quod dicitur, ꝙ tempus exit ab æuo, hoc dicitur: quia deficit ab illo, & defluit continua deperditione: sed in æuo est fixio sine deꝑditione, & noui acquisitione. QVOD obiicitur, de reductione ad immobile. Dicendum, ꝙ uerum est a parte motoris: & illud non oportet esse creatum: & similiter mensuram non oportet esse creatam: & ideo non oportet tempus reduci ad æuū sicut ad prius. AD ILLVD, quod obiicitur de priori, & posteriori magnitudinis, & motus & temporis. Dicendum, ꝙ non causatur a priori, & posteriori in magnitudine, prius, & posterius in motu, uel tempore, nisi secundum ꝙ magnitudo illa est mobilis: & sic habet mensurari per nunc tēporis, non æui: nam sicut tempus mensurat motum, sic nunc temporis mensurat ipsum mobile inquantum mobile.

4. Phy. 100. & inde.

QVOD ultimò obiicitur, patet ꝙ procedit in quarta acceptione temporis. Rationes uerò ad oppositum procedunt de tempore secundum primam acceptionem, uel secundam, sicut patet aspicienti: excepta ultima quæ accipitur in comparatione imperfecti ad perfectum. Ad quā respondēdum, ꝙ imperfectum

prę-

præcedit perfectum: uerum est, ubi sunt circa idem: sed circa diuersa est econuersò. Et ideo potius potest argui ad oppositum, q̃ ad propositũ per illud mediũ.

QVAESTIO. II.

An inter tempus, & æuum sit alia mensura media?

VTRVM inter tempus, & æuum sit aliqua mensura media. Et q non uidetur primò per Philosophum, qui diuidit substantias mensuratas, in Lib. de causis sic. Quòd inter substãtiam, cuius substantia, & actio est in momento æternitatis; & substantiam cuius substantia, & actio est in momẽto temporis, est substantia media: cuius substantia est in momento ęternitatis, & actio in momento temporis. Si ergo omnis substãtia circa ad aliquam istarum habet reduci, & ad has mensurandas sufficiunt tempus, & æuum: ergo &c. ITEM. Hocipsum uidetur p Diony. de di. no. Aeui proprietas est esse sine alteratione, & secundum totum metiri: temporis uero, q in alteratione est aliter, & aliter se habens: media uero entium, quę illinc quidem æuo, illinc tempore participant. Ergo omnia, quæ sunt, uel totaliter æuo, uel totaliter tempore, uel partim ęuo, & partim tẽpore mensurantur: ergo nõ est tertia mensura alia ab his. ITEM. Omne creatum, aut est stabile, & incorruptibile; aut uariabile, & corruptibile; sed primum mẽsuratur æuo, & secundum tempore; ergo nihil est medium inter æuum, & tempus. ITEM. Esse omnis creati: aut est terminabile, aut interminabile. Si est terminabile: sic mensuratur tempore: quod est principium corruptionis, quia facit distare quod est. Si uero interminabile: sic æuo: ergo non uidetur quòd sit aliquod tertium mensurans prę ter hæc duo.

Auther libri de causis, proposi tio. 31.

Cap. 10

CONTRA. Ante quartam diẽ non erat tempus, quia dicitur in factione luminarium. Erunt in signa, & tempora, & dies, & annos. Et constat q non solũ erat æuum, cum essent aliqua corporalia, ut herbæ, & arbusta: ergo erat alia mensura: ergo, &c.

ITEM. Post diem iudicii non erit tempus, secundum quod iurauit angelus in Apoca. & erit successio, & uariatio in tormentis, quæ non poterit æuo mensurari; ergo necesse est mensuram tertiam ab his ponere. ITEM. In affectionibus angelorum est intensio, & uariatio, & ipsi sunt supra tempus, sicut dicitur in Lib. de causis: ergo mensura illa affectionum est supra tempus: sed non potest esse æuum, cum in æuo non cadat uariatio; ergo oportet, q sit in alia mensura. ITEM. Angelus cum conuertit ad Deum, eleuatur supra tempus; ergo & illa conuersio, & illud quod in illa conuersione accipitur, supra tempus est, & mẽsura supra tempus debet mensurari: sed angelus ibi aliquid cognoscit, quod potest desinere cogitare saltem; ergo illud non potest mẽsurari æuo, quod est mẽsura rei interminabilis, nec tempore: ergo &c.

RESOLVTIO.

Datur quidem; tum re, tum ratione differens ab extremis.

RESPONDEO. Dicendum, q secundum

cūdum quòd tempus diuiditur contra æuum in duabus, scilicet acceptionibus ultimis prius positis, dupliciter pōt accipi, aut. s. prout dicit mensuram cuiuslibet durationis uariæ, siue uariationis successiuæ. Et sic inter æuum, & tempus non est mediū re, sed solū ratione: nō (inquā) est medium differens ab utroq; in genere mensuræ, sed medium in genere mensuratorum participans utrunque, ut est illa substantia, quæ est in confinio æternitatis, & temporis: & sic procedunt omnes rationes ad primā partem, ut patet aspicienti de facili. Aliter uerò accipitur tempus prout est mensura uariationis, in qua est successio habens continuationem, & regulatiónem a motu orbis primi: & hæc mensura habet finē, & desinet esse. Et inter hanc, & æuum est ponere mediam mensuram, in qua est uariatio, nec oportet, ꝙ sit desitio, uel primi motus regulatio; cuiusmodi fuit in triduo conditionis rerum, & qualis erit in inferno post diem extremū. Et hæc ab antiquis doctoribus appellata est sęculum: et hoc cōcludunt rationes ad oppositum: et sic patet totum.

QVAESTIO III.

An spirituales, & corporales substantiæ simul creatæ sint?

VTRVM spirituales substantiæ, & corporales sint simul creatæ. Et uidetur, ꝙ sic. In Genesi. In principio creauit Deus, &c. Glo. 1. Corporalem, & spiritualē naturā. ITEM. 12. Cōfessio. c. 12. Duo inuenio, quę fecisti carentia temporibus: unum qđ tua immutabilitate perfruitur: alterum quod ita informe erat, ut ex forma, in quam formam mutaretur, non haberet. ITEM. Ratione uidetur. Constat ꝙ angeli nō sunt creati sine loco, qa tunc unus nō haberet ordinē ad alium secundum existentiam: oportuit ergo, fieret empyreū; & iterum illius concauitas non potuerat esse uacua; ergo &c. ITEM. Distinctio dierum attenditur secundum distinctionem rerum corporalium; ergo productio ex nihilo præcedit omnem diem; ergo cum materia rerum corporalium sit ex nihilo producta, sicut & natura angelica: quemadmodum natura angelica est ante tempus, similiter uidetur ꝙ materia: & si hoc, ergo in principio durationis: ergo simul.

CONTRA. Eccle. 1. Prior omnium creata est sapientia: cōstat ꝙ loquitur de sapientia non diuina, sed quę est creata: hęc aūt est angelus, ut dicit Glosa. Si tu dicas, quòd prius est digni tate: obiicit de Hila. 12. de Trin. Quid magnum, ut ante omnem creaturā Deus dominū nrm Iesum Christum genuerit, cum & angelorum origo elementi creatione reperiat̄ antiquior? ITEM. Hoc uidetur rōne, quā facit Isid. In rerū conditione primaria cōditus est locus pęnarū, sed Deus non pparauit pœnā innocenti: ergo diabolus peccauit ante productionē rerū. ITEM. Videtur, ꝙ nō simul potuerunt, quia nulla uirtus maior est infinita: sed ad productionē unius creaturæ necesse est uirtutē infinitā exponi; ergo si ad hunc effectum reqrit̄ uirtus infinita, & infinito

nihil

nihil plus pt: ergo uirtus illa nō pt pro tpe illo alterum effectū producere. ITEM. Simplex ad qđ se conuertit, totaliter se conuertit; ergo si diuina uirtus est simplicissima: cum se conuertit ad aliquē effectum pducēdum, impossibile est, ꝙ ad aliud se cōuertat: & ita ꝙ alia producat: ergo impossibile est, ꝙ simul plura producat. ITEM. Quæritur quare tm̄ ista quatuor dicuntur primo esse creata. Ad pdictorū intelligentiā notādum, ꝙ sicut extrahitur a Glos. quatuor fuerunt primo creata. s. cœlum empyreum, angelica natura, materia prima, & tempus. Huius aūt ratio duplex potest assignari: una quia in principio debuerūt prima in omni genere creari, scilicet in rebus, & mensuris, & in rebus corporalibus, & spiritualibus, & in corporalibus actiuis, & passiuis. Quoniam igitur prima inter substantias spirituales est angelus, prima inter substantias corporales actiuas est empyreum, & prima inter passiuas est materia elemētorum, & prima inter mensuras est tps, quia non tm̄ dicit mensurā durationis, sed ēt egressionis: & ideo hæc quatuor dicuntur primo creata. Alia rō pōt reddi, ꝙ substātia spiritualis angelica primum debuit fieri tanꝗ caput, & minus dependēs, & cū facta fuit simul habuit distinctionē & ordinem: sed ordinem existentiæ nō habuit nisi in aliquo continente: ergo simul factū est cœlum empyreum supremū corpus; & ideo capacissimum. Rursus. Cum non posset esse uacuū, necesse fuit fieri materiam corporalē, siue molē: & quia omnis productio est in aliqua mensura, hæc tria de necessitate consequitur tempus.

RESOLVTIO.

Quantum ad mensurarum concomitantiam quatuor hæc simul primò creata sunt: Angelus, cœlum empyreum, materia prima, & tempus.

CONCEDENDVM igitur, quòd quatuor sunt primo creata, & ꝙ angelica natura, & corporea simul sunt creatæ quantū ad mēsurarum concomitantiam, quia simul cœpit duratio materiæ, & intelligentiæ, sicut probatū est.

QVOD obiicitur, ꝙ prior omnium, &c. Dicendum, ꝙ sicut dicit August. in li. 12. Confes. Prius dicitur quatuor modis. s. æternitate, tēpore, electione, origine. Aeternitate Deus præcedit omnia, tēpore fructum, electione fructus florē, origine sonus cātum. Prioritate ergo durationis, nec corporalis natura ante angelicā, nec ecōuerso: prioritate āt electionis, siue dignitatis prior oīum creata est sapientia.

AD auctoritates Hilar. & Isido. Dicēdum, ꝙ ipsi loquunt scđm illam positionem, quæ posuit creationem tempore præcedere distinctionem. Vnde in principio tēporis Angelus, & materia sunt creata, sed res non fuerunt distinctæ usque ad tertium diē. Vel potest dici, ꝙ Hilar. loquitur secundum opinionē, & Isid. de prioritate scđm puisionem.

QVOD obiicitur, ꝙ Deus totam potentiā exponit ad productionē unius rei. Dicendum, ꝙ quāuis totā exponat, non tn̄ totaliter exponit. Virtus. n. diuina nō

tantum dicitur infinita, qa possit de non ente facere ens: sed ēt quia non potest tot, quin possit plura: unde nunquam tot simul producit, quin adhuc possit plura: unde potest (quantum est de se) infinitum intensione, & extensione: & ideo nō ualet illud. QVOD obiicitur de simplici: illud habet locum cum illo simplici, in quo simul est simplicitas, & finitas: sed de illo, quod simplex est, & infinitum simul, & semel, ueritatem non habet. Illud enim & si ratione simplicitatis totum se cōuertat ad id, ad quod se conuertit, tamen ratione immensitatis nunquam se totaliter ad effectum producendum conuertit.

DISTINCTIO SECVNDA.
PARS SECVNDA.

Vbi Angeli fuerunt creati.

IAm est ostensum, quando creata fuerit angelica natura, nunc autem attendendum est ubi facta
Lu. 10. *fuerit. Testimoniis quorundam authoritatū euidenter monstratur Angelos ante casum fuisse in cęlo, & inde corruisse quosdā propter superbiā, alios uero, qui non peccauerunt, illic perstitisse, unde dominus in Euangelio ait, Videbam satanam tanquam fulgur de cęlo cadentem. Nec appellatur hoc cęlum firmamentum, quod secunda die factum est, sed cœlum splendidum, quod dicitur empyreum, idest, igneum a splendore, non a calore: quod statim factum Angelis est repletum, quod est supra firmamentum,*
Gen. 1. *& illud empyreum quidam expositorum sacræ scripturæ nomine cęli intelligi uolunt, ubi scriptura dicit, In principio creauit Deus cœlum & terram. Cœlum (inquit Strabus) non uisibile firmamentum hic appellat, sed empyreū, idest, igneum uel intellectuale, quod non ab ardore, sed a splendore dicitur, quod statim factum repletum est Angelis. Vnde Iob, Vbi eras, cum me laudarent astra matutina? &c. De hoc quoque Beda ita ait. Hoc superius cœlum, quod*
Iob. 38 Super Gen. *a uolubilitate mundi secretum est, mox ut creatum est, sanctis Angelis impletum est, quos in principio cum cœlo & terra conditos testatur dominus dicens: Vbi eras, cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? Astra matutina & filios Dei eosdem Angelos Dei uocat. Cœlum enim, in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet, quod in empyreo*

omnes

omnes Angeli fuerunt ante quorundam ruinam: simulq; creati sunt Angeli cum cœlo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Quod simul creata est uisibilium rerum materia, & inuisibilium natura, & utraque informis.

Simul ergo uisibilium rerum materia & inuisibilium natura condita est, & utraq; informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa, & permixta (quæ secundum Græcos dicta est chaos) in illo exordio ordinationis primariæ & formam conclusionis habuit, & non habuit formam distinctionis & discretionis, donec postea formaretur, atq; distinctas reciperet species: ita spiritualis, & angelica natura in sua conditione secundum naturæ habitum formata fuit: & tamen illam, quam postea per amorem & conuersionem a creatore suo acceptura erat formam, non habuit, sed erat informis sine illa. Vnde Aug. multipliciter exponens præmissa uerba Genesis, per cœlum dicit intelligi informem naturam uitæ spiritualis, sicut in se potest existere non conuersa ad creatorem, in quo formatur: per terram, corporalem materiam sine omni qualitate, quæ apparet in materia formata. Lib. de Gen. ad literã 1. c. 1. et li. 12. cõf. cap. 9.

Quomodo dixerit Lucifer, Ascendam in cœlum, & ero similis altissimo; cum esset in cœlo.

Hic quæri solet, si in cœlo empyreo fuerunt Angeli statim ubi facti sunt: quomodo (ut legitur in Esaia) dicit Lucifer, Ascendam in cœlum, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo? Sed ibi cœlum uocat Dei celsitudinem, cui parificari uolebat: & est tale, Ascendam in cœlum, idest ad æqualitatem Dei. Esa. 14.

SVPRA ostendit Magister, quando Angeli fuerunt creati: in hac parte ostẽdit ubi fuerunt creati, quia, s. in cœlo empyreo. Et diuiditur pars ista in tres partes. In prima determinat ubi creati fuerunt. In secunda uero reperit, quando creati fuerunt, ibi. *Simul ergo uisibilium, &c.*) In tertia uero remouet dubitationẽ, ibi. *Hic quæri solet in cœlo, &c.*) Et sic circa duo uersatur intentio partis p̃sentis. s. circa loci angelici quidditatem, & quantũ ad actũ locãdi, siue officium, qđ dicitur habere cœlum empyreum respectu Angelorũ.

C*Vm me laudarent, &c.*] Dicit hoc de angelis intelligi. Sed Dub. 1.

contra hoc est, qđ dicit Dama. Tradunt sibi cōsi,ia sermone sine uoce prolato: si ergo angeli nō loquuntur, ergo nō laudāt, Item. Angeli sunt substātiæ spirituales: ergo nō habent organa corporalia: ergo nec uocem pñt formare. Itē. Vox formatur ex ꝑcussione, & fractione aeris: si ergo in empyreo non est aer, ergo nō vr̄, ꝙ possit ibi esse uox, nec sonus, ergo nec laus, nō solū ab Angelis, uerumetiam, nec ab hoībus beatis. Si dicas, ꝙ intelligitur de laude mentali, non uocali. In contrariū sunt reuelationes sanctorum, q audierunt multas aīas. Maximè exemplū est in B. Martino, quē audiuit quidā uir sanctus cum laudibus ferri in cœlum. In contrarium est ēt auctoritas Esa. 6. Clamāt alter ad alterū, &c. Et in Apoc. 4. Requiem non habebant. Itē. Ratio videtur illud persuadere, ꝙ ibi erunt organa uocum: quia in hoc maxima est iocunditas, & in hoc manifestatur diuina gloria: ergo uidetur, ꝙ laus uocalis erit in patria. Resp. Dicendū, ꝙ super hoc nō habetur certitudo, nec ꝑ auctoritates, nec ꝑ cogentes rōnes. Cum. n. utraque pars sit probabilis, utraq; tenēt a diuersis. Quidā namq; dicūt, ꝙ in cœlo empyreo non erit nisi laus mētalis tam ab Angelis, quàm ab hoībus beatis. Tum quia non cōpetit loco, tum quia non cōpetit locatis, maximè angelis: & si angeli sunt monstrati laudare uocaliter, hoc fuit ꝑ uisionem imaginariam, non corporalē: nec oportet huiusmodi corporalē laudē esse. quia tanta erit mētalis, ꝙ hæc locum non habebit. Aliis magis placet, ꝙ laus uocalis erit in patria quantum ad hoīes, qui habebunt organa: ut sic non solum aīus laudet Deum, uerumetiā & lingua: & totus homo feratur in laudē diuinā. Et si quæratur, qūo hoc possit esse: dicunt, ꝙ uel illa uocis formatio non erit ꝑ spirationē, & respirationē, sed ꝑ aerē, q quasi naturaliter erit beatis cōplantatus: sicut patet in quibusdā aīalibus, ut in apibus. Vel certe ita deseruiet empyreum glorificatis, sicut aer corporibus nō glorificatis. De angelis uero dicunt, ꝙ quia incorporei sunt ꝑ naturā propriam, non competit eis nisi laus mentalis. Vnde Grego. Laus angelorum est in ipsa admiratione cōtēplationis. Sed quia angeli dū ministrāt nobis, corpora assumunt ad nostrū solatium: & in illa loqnuntur, & uocesformāt ad nostram instructionē aliquando: & ēt in illis uocaliter Deū laudāt ad nostrā consolationē. Quæcunq; pars teneatur: satis plana ē solutio obiectorum. Et q̄cunq; istarū positionum teneatur: planum est, ꝙ textus Iob intelligitur de Angelis bonis, qui dicuntur astra ꝑꝑ fulgorē matutinę cognitionis, quā habent in uerbo: & de laude mentali, quantum ad exultationem, quam habent de Deo.

Ascendam in cœlum, &c.] Cum Lucifer esset in empyreo, uidet, ꝙ ultra empyreū sit aliud cęlū. Si tu dicas, ꝙ non est aliud cęlū corporale, sed spirituale. Cōtra. Extra ultimum cęlū corporale nihil est, q a est cōtinentia uisibiliū & inuisibiliū: ergo uidetur, ꝙ nō sit aliud cęlum spirituale ultra Dub. 2.

ultra empyreum, q̄n ēt sit aliud corporale. Itē. Christus sedet a dextris Dei, & B Virgo est exaltata sup oēs choros angelorū: & tā Christus, q̄ B. Virgo est in cęlo corporali: ergo si angeli sunt in empyreo, uidet, ꝙ ultra empyreum sit aliud cęlum corporale: ergo nō intelligitur de spirituali. Quæritur igitur, si ultra empyreū est cœlum spirituale, q̄d sit: q̄d cōtineat: & ꝓ quanto dicatur cœlum. Resp. Dicendū, ꝙ cęlum est nomen impositum corpori scd̄m suā impositionē: & corpus q̄d est sursum, dicitur cęlum, q̄a est cōtentiuum, secretum, & q̄etum: & q̄a hæc triplex proprietas reperitur in celsitudine diuinitatis: ideo dicitur cęlū. Est.n. ampla immēsitate uirtutis, secreta ꝓfunditate cognitionis, quieta trāquillitate delectationis. Hoc.n. cœlum est, ad q̄d Lucifer ascēdere uoluit, quia ad hāc celsitudinem. Hoc est superius oī cœlo, nō situ, sed dignitate: & maius est oī cœlo, nō ex tēsione, sed ex sua immēsitate, ꝑ quā est extra oīa non exclusus, sicut dictū est in 1. Lib. In hoc autē cœlo sunt solum tres ꝑsonæ. s. pater, & fil. & S. S. qui soli sunt oīno, & perfecte æquales, oīa āt creata, siue corporalia, siue spiritualia intra empyreum sunt. Q̄d obiicitur de Christo, q̄d sedet a dextris. Dicendū, ꝙ hoc si dicatur secundum diuinā naturā, dr̄ ꝓ oīmodā æqualitatē. Si āt scd̄m humanā, sic dr sedere a dextris, q̄a in potētiorib. bonis pr̄is, unde in empyreo cæteros excellit tā angelos, quā hoīes, & loco, & dignitate. Post ipsum credimus B. Virginē sup oēs alios. Deinde cæteri ordināt scd̄m dignitatem ipsorū. Huius autem imaginatio faciliter ꝑt haberi, si q̄s imaginetur aues in aere, & pisces in aqua: sic in empyreo intelligēda sunt collocari corpora, quia corpus illud multum habet de altitudine, sicut & alii cœli. Vnde non debet q̄s imaginari, quod ibi sint beati, sicut in solario: nec tamen intelligendum est, quod unus sit directe super caput alterius: sed sicut si esset mons rotundus, & aliquis esset in culmine, & aliq circumcirca: sic potest aliq̄s imaginari (qui melius nescit) dispositionem beatorum in cœlo empyreo, & Christi. Vix tamen potest aliquis imaginari, quod perueniat ad cogitandum dispositionem per eum modum, ꝑ quē est, & ideo magis est desideranda, quam in imagine describenda. Nota tamen, quòd in dispositione cœlorum siue numero, uidentur contradicere Doctores sacræ scripturę philosophis. Nam philosophus spheras octo esse dicunt, Doctores aliqui ix. ponunt, aliqui octo, aliqui vii. cœlos, & ideo sibi ipsis uidentur contrariari. Ratio autem huius contrarietatis hæc est, quia philosophi nihil de empyreo sunt locuti, nihil etiam de igne, & aere quando loquuntur de cœlis. Scriptura sacra aerem etiam cœlum appellat, & aquas supra cœlum, & ipsum empyreum, & ipsum Deum Rō autem diuersitatis inter Doc. ex hoc euenit, quod quidam numerant cęlum spirituale cum corporalibus, ut Beda. Quidā uero omittunt ultimū. Quidā diuidūt firmamētū

in duos, s. in cœlum sydereũ, & planetarum, quidã coniungunt simul. Similiter quidã diuidunt aeriũ in duos, qdã cõiungunt: similiter de igneo: Tñ scd̃m majorẽ cõputationẽ, nouem ponũtur cœli; largissime accipiẽdo, s. aerium, etheriũ, igneum, olympium, cęlum planetarum, firmamentum, aqueum, empyreum, & cœlum trinitatis. Horum aũt sufficientia patebit infra.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An cœlum empyreum sit, & cuiusmodi sit?

AD intelligentiam huius partis, quę est de loco creationis angelorum, cuiusmodi ẽ empyreum cœlũ, circa duo incidit dubitatio. Prima circa naturam empyrei in se. Secunda inquãtũ hẽt locare spiritus sublimes. Circa primũ q̃runtur duo. Primũ est quantũ ad qdditatẽ naturæ. Secundum quãtum ad uirtutem influentiæ.

DE cœlo empyreo quantum ad quidditatem naturæ q̃ritur. Vtrum cœlum empyreum sit: & si sit, cuiusmodi naturę sit. Et ꝙ sit, uidetur. In quolibet genere mobile p̃supponit immobile, qa oẽ fluxibile ad fixum terminatur: sed corpus cœli syderei est mobile: ergo supra illud de necessitate est ponere ulterius corpus, quod sit immobile, hoc aũt dico empyreum. SI TV dicas, quod nõ reqritur, qa motus circularis est circa locũ, & non reqrit immobilitatẽ nisi a parte medii. Contra. Totũ cœlũ mouetur. Tunc quæro de ultima superficie cœli, utrũ moueatur: cõstat ꝙ sic: sed oẽ mobile est in loco, qa nõ q̃reretur motus, nisi esset locus: ergo &c. ITEM. In quolibet genere multiforme p̃supponit uniforme, sicut multa p̃supponunt unum: sed cęlum sydereũ est multiforme: ergo ultra illud, & supra ẽ corpus uniforme, hoc aũt dicimus empyreum: ergo &c. ITEM. In quolibet genere, in quo est ponere infimum, & mediũ, est ponere supremũ: sed gradus in corporibus attenditur secundũ gradus perspicui, & lucis. Sed inuenitur corpus opacũ simpliciter, ut terra, & simpliciter, & secundum totũ opacũ: ergo si cõplementũ est in corporibus, dẽt esse corpus simpliciter, & secundũ totum luminosum, hoc dico empyreum: ergo &c. ITEM. Habitatio habitationi dẽt respõdere: ergo cũ aliqs locus tenebrosus dãnatis debeat: ergo p oppositũ vr̃, ꝙ lucidus debeat beatis.

CONTRA. Qđ non cõueniat uniuerso, quod illud sit corpus uniforme, vr̃: quia corpora mũdi principalia creata sunt ordinata, & ornata: ergo cum ornatus cõsistat in maiori distinctione, & pulchritudinis additione, impossibile est corpus illud esse uniforme. ITEM. Lux se diffundit scd̃m oẽm differentiam positionis; ergo sursum, & deorsum: sed lux solis maxime est diffusionis inter corpora mundi. Hic sursum se diffũdit, cũ nõ habeat obstaculum: ergo cũ nõ se habeat semp uniformiter, modo illuminat unam partẽ empyrei, modo aliã: ergo corpus illud non est uniformæ ĩ luminositate, ut vr̃.

Item.

ITEM. Quod non conueniat esse aliquod cęlum immobile, videtur, quia oē cęlū necessario est sphericę figurę, sicut probat Philosoph. & rei veritas est: sed spherica figura apta est omnino motui: ergo omne cęlum, eo ipso quod cœlum, est mobile: ergo &c. ITEM. Quod propinquius est motori, citius & velocius mouetur: sed corpus supremū est tale: ergo nō solum moueri, sed etiam velocissime moueri cōpetit sibi. ITEM. Hoc nobilitatis est in cœlo, vt moueaṫ, vnde orbis primus, s. cœli stellati mouetur velocius, & ratio huius est, vt assimiletur suo motori. Sed quāto aliquod corpus superius, tāto nobilius, & motori similius, & tanto mobilius: ergo si empyreum est vltra firmamē tum: ergo non est immobile.

Lib. 1. de cœlo et mundo.

RESOLVTIO.

Credamus ex sanctis scripturis cœlum empyreum esse sine stellis, figura sphærica vniforme, immobile, & apprimè luminosum: ita ut beatorum sit conueniens habitaculum.

RESPON. Dicēdum quod quāuis sancti parū loquātur de hoc cœlo, quia latet nostros sensus & Philosop. adhuc minus: tamē ponere est cœlū empyreum, sicut dicit sacra scriptu. In principio crea. de cę. & ter. Strabus exponit de empyreo, & hoc probat per literam sequētem, quia firmamentum & cęlum aqueū facta sunt secundo die. Et Damasc. hoc exponit In principio crea. Deus cęl. idest, sine stellis sphericę formæ. Ponendum est etiā illud cœlū, quia persuadet ratio finis triplex. Vna est perfectio vniuersi, alia est ꝓpter motum firmamenti, tertia principalis propter habitationem hominis beati. Et quoniam finis imponit necessitatem his, quæ sūt ad finem, propter perfectionem vniuersi necesse est ipsum esse vniforme. Quia cū sit cœlū luminosum difforme, si non esset cœlum vniforme, non esset vniuersum completū. Propter motum firmamenti ponendū est ipsum immobile, ut motus mobilis fiat circa immobile s. centrum, & intra continens immobile, & locum s. empyreū. Propter habitaculū hominis beati ponendum est ipsum luminositatis perfectæ, vt habitatio congruat suo habitatori. Ex his ergo colligitur, quare sit factum; & cuius sit dispositionis inter alios cęlos, q̄a vniforme, & immobile, & luminositatis ꝑfectę.

QVOD obiicitur quod nō uniforme, quia non ornatū. Dicēdum quod ipsā lux propter sui nobilitatē, est sibi ornatus: quoniā ergo corpus illud est luminosum per totū, alio ornatu nō indiget. Vel pōt dici, quod sicut illud cęlum decoratū est astris: ita illud angelis, qui sunt quasi astra cœli empyrei: iuxta illud Iob. 38. Cum me laudarēt astra matutina. Et iterum. Astra eius erūt homines beati, & quasi sol eius erit agnus Dei. QVOD obiicitur, ꝙ sol diffundit lumen in ipsum empyreum. Dicēdum quod illius corporis non est recipere lumen maius ab inferioribus. Et ratio huius est limitatio uirtutis a parte solis, quia nihil agit ultra terminum sibi adeo constitutum. Vnde sicut ignis

ignis stat cum peruenit ad orizonta, nec ultra progreditur; & terra cum peruenit ad cẽtrum: ita Solis radii non protẽduntur extra firmamentum, quia lucerna est huius uisibilis orbis. Alia rõ est, quia maior influentia absorbet minorẽ: & ideo tanta illius cęli est influentia, qđ ad ipsum non peruenit minor, sicut cãdela nõ illuminat solẽ. Quod obiicit, qd est mobile, qa sphericũ, & motori propinquũ. Dicendũ quod ad motũ non sufficit sphęrica figura: sed ẽt necessarius est (ut dicũt aliqui) locus cõtinens: & rõnabile uř. Necessarius ẽ ẽt absq; dubio effectus, uel vtilitas mobilis, uel alterius. Qm̃ ergo cœlum illud nõ est in alio, quoniam est uniforme per totũ, per sui motũ nihil faceret: & ideo est immobile. Similiter, qa est uniforme, non hẽt moueri, quia nõ habet dextrũ, & sinistrũ. Sed prima rõ de immobilitate non hẽt multã necessitatẽ: cũ motus circularis (secũdũ Philo.) nõ reqrat locũ in quo: sed circa quẽ. Scd̃a de utilitate nõ similiter, qa similiter posset dici de aqueo: eodẽ modo đ tertia. Pręterea. Dextrũ & sinistrũ sunt in cęlo nõ rõne diuersitatis partiũ, sed rõne influẽtię motoris: & illud satis faciliter ꝓbatur: qa dextrũ, & sinistrũ non mutantur, quãuis oẽs partes cęli mutẽtur. Et ideo rõ quare nõ mouetur est, qa Deus non influit super ipsum ad motũ: sed ad quietẽ tantũ, & sicut influẽtia Dei mouet firmamentũ, sic quietat empyreũ. Rõ ãt huius est; quia locus ille est regio deputata his, q in omnimodo statu sunt, & quiete: & ita patet ꝙ non magis appropinquat motori, ut est motor, sed ut est stabiliens. Ex hac ratione s. qa est, ut sit locus beatorum, accipiť triplex eius proprietas s. immobilitas, uniformitas, & luminositas. Et hæc est rõ magis catholica, quia ẽt motus cœli stellati non est nisi ꝑ ꝓ obsequium hominis uiatoris: uñ numero electorum cõpleto, nõ erit amplius reuolutio. Rõnes aũt Phi. quæ assignãtur de motu cęli, apud fideles plus habẽt uanitatis, quã ueritatis, si quis diligenter aspiciat. Qvod enim obiicit de assimilatione. Rñderi põt, quod illa cã nulla ẽ: sed impletio numeri electorum. Vel dicendũ, quod est assimilatio ĩ essendo, & ẽ assimilatio ĩ causando. Verbũ Philos. non hẽt ueritatẽ primo modo, qa Deus, & motor cęli ẽ immobilis: sed scd̃o modo ꝑ sui motũ est cã gñationis. Quia ergo empyreũ nõ magis assimilareť in causando, si moueretur, & esset minus simile ĩ essendo: ideo simpliciter dicendum est immobile, & sic patent omnia.

Qvaestio II.

An cœlum empyreum influat in hæc inferiora?

De empyreo quantum ad uirtutem influentiæ. Et quæritur utrum empyreum influit in hæ inferiora, an non. Et quod sic uidetur. In quolibet creato, qđ est perfectum, & cõpletum; est substantia, uirtus, operatio; ergo in ipso empyreo. Si ergo habet uirtutem, aut operatur in id quod supra, uel in id qđ iuxta, uel in id quod infra. Nõ in id quod supra, planum est: nec in

id quod iuxta, qa ipsum est supra omnia corpora. ergo uī, qđ per illam uirtutem influit in id quod infra: aut uirtus & substātia eius erit ociosa, quod est plane incōueniens. ITEM. Omnia corpora pp humanū obsequiū sunt facta: unde sumus nos finis quodāmodo oīum eorum, quæ sunt: ergo si empyreum aliquid est, in aliquo seruit hoī: sed hoc non faceret nisi aliquid in hæc inferiora influeret: ergo &c. ITEM. Quanto aliquod corpus situ est superius, tāto inter corpora nobilius est: & quanto nobilius, tanto potentius & melius: & quanto potētius, & melius, tāto in agendo, & influēdo efficacius: si ergo cœlum empyreum est supremū: ergo uī qđ sit maxime influens in hæc inferiora. ITEM. Quāto lumē ē maius, tantomagis se diffundit & multiplicat: si ergo empyreū inter corpora est luminosum maxime, ergo maxime diffusiuū: sed lumen illud non priuaī efficacia uegetandi, & conseruādi; quēadmodum nec lumē firmamēti: ergo uī, ꝙ empyreum in hæc inferiora magis sit influēs.

CONTRA Influentia cęlestis corporis maxime cōsistit in diffusione luminis, & caloris: sed empyreum nō calefacit, qa nō est in motu: nec ista corpora inferiora (sicut patet) irradiat: ergo uī qđ nulla sit influētia empyrei in hæc inferiora. ITEM. Corpora, q̄ sunt infra firmamētum, sufficienter influunt ad uegetationē, & gñationē in his inferioribus faciēdā: ergo si natura nihil frustra facit, uideī qđ alterius cęli influētia nulla sit, cum nullius sit oportunitatis. ITEM. Influētia cœli dēt esse cōformis ei, a quo est: dēt ēt nihilominus esse conformis ei, in quo recipitur: sed cęlum empyreum est incorruptibile, uniforme, quietissimum, statui, & quieti gloriæ deputatum: hæc āt q̄ infra sunt, hñt oīno oppositas cōditiones: ergo uī qđ nullo mō super corpora īferiora influere habeat. ITEM. Si influit sup corpora, aut ergo ad nobiliorē effectum, quā sit influentia octauæ sphæræ, aut ad minus nobiliorē aut ad eundē effectum. Ad eundē nō oportet. Ad minus nobilē non decet, cum illud corpus sit nobilius. Ad magis nobilem nō pt: ergo nullo mō īfluit. Probat o. Qđ, nō possit in magis nobile uī. Nā (sicut philosophi uolunt, & cōiter tenēt uiri philosophici) influētia cęli ē operans ad pductionē aīę sensibilis: sed supra aīam sensibilē nō est nisi rōnalis. Hæc āt nulli corpori ē subiecta, imo ē a creatione pura ergo nullo mō pt eminētior eē influētia, quā supra aīam sensibilē: & supra hāc īfluit firmamētū sufficienter cū his q sunt infra: ergo uī quod nulla sit influētia empyrei existētis supra. SI TV dicas, quod influit nō ratione animæ in se, sed rōne dispositionis a parte corporis. Cōtra. Anima rōnalis uniī mediāte ui sensitiua, & uegetatiuas & corpus disponiī ad susceptionē aīæ mediante cōplexione æquali, & spiritu triplici, s. uitali, naturali, & animali; & ad hæc omnia influit hoc cœlum sydereum sufficienter: ergo redit idem quod prius.

RESO.

inferiorum corporũ influentia: ideo in neutram partẽ oĩno declinando, dicẽdũ uidetur, quod cum cœlum empyreũ sit primũ creatũ inter corpora, quod est maximũ mole, & uirtute. Quia est maximum mole, omnia corpora: locat per ambitum, & còntinentiam. Quia maximũ uirtute, cætera uegetat, & conseruat per suam influentiam. Omittẽdo igitur istam influentiã, quã dicitur habere sup̃ humana corpora, sustineri põt quod aliquẽ effectum, & aliquam influentiã habeat super oĩa corpora inferiora, tanquã primum creatum in super sequẽtia, & rationes adductæ ad hoc sunt concedendæ.

Qvod ergo obiicitur de influentia luminis, & caloris. Dicendũ quod influentia luminis potest esse dupliciter, uel manifesta, uel occulta. Manifesta influentia est per diaphanum corpus, maxime quando sensu percipitur. Occulta influentia est non solum per diaphanum corpus, sed etiam per opacũ: sicut uirtus stellarum est in mineralia, quæ latent sub terra. Vel põt dici ꝙ est influẽtia mediata, & immediata; & possibile est qđ influẽtia cœli siderei uigoretur ex adiumẽto luminis superiorũ cœlorum, & uirtutem susceptã desuperius deriuet, & transmittat ad hæc inferiora: & uidetur nobis esse propria, cum tamen nõ sit propria: sed etiam aliena. Et per hoc patet aliud, quod nõ est causa sufficiẽs uirtus inferiorum cœlorum, nisi per adiumẽtum superiorum. Qvod obiicitur de conformitate. Dicendũ, ꝙ cõformis est natura spiritus, qui disponit ad uitã ipsi luci cœlesti quantum ad puritatem, & hac rõne nata est recipere: sed non oportet in omnibus consonare. Qvod obiicitur, utrũ ad nobiliorem effectum. Dicendũ (secũdũ primam opinionẽ) ꝙ ad nobiliorem effectũ, quia ad generationem spirituũ, q̃ sunt dispositio ad susceptionem animæ rationalis. Et si tu obiicias, quod non sunt alii, quam illi q̃ disponunt ad sensibilem. Dicendum, quod etsi non sint omnino alii secũdum formam, tamẽ sunt puriores, & excellentioribus, & nobilioribus potẽtiis nati ministrare; secundum quam etiã rationem nobiliorem oportet esse cõplexionem, & organizationem tã humani corporis, quam brutalis. Potest tamen sustineri, quod ad eosdẽ effectus influunt, nec tamen alterum eorum superfluit: quia uirtus cęli inferioris, & influentia adiuuatur per uirtutem superioris: & uirtus superioris operatur mediante uirtute & influentia inferioris: ideo neutrum superfluit: sed ad hæc inferiora conseruanda, & perficienda uirtus utriusque concurrit.

ARTICVLVS II. QVAESTIO I.

An angeli sint in loco corporeo?

Consequenter circa secundum articulũ quęruntur quatuor. Primum est, utrum substantiæ spirituales sint in loco corporeo. Secundum est, utrũ angelus sit ĩ plurib. locis simul, aut tantum in uno. Tertiũ est, utrum sit in loco punctali, an composito

composito. Quartum est, utrū plures angeli possint esse in eodem loco primo.

VTRVM loci corporalis sit locare angelos. Et quod sic uidetur. Dicit Strabus Statim ut factum est cœlum empyreum, repletum est angelis. ITEM. Damas. Cęlum est continentia uisibilium, & inuisibiliū (loquitur de empyreo) ergo &c. ITEM. Omne creatū est de uniuerso: ergo est intra primū continēs, siue ultimum corpus: sed supremum corpus ambiens dr̄ empyreum: ergo omnis creatura continetur infra ipsum: ergo & angelicus spiritus. ITEM. Nulla substantia operatur nisi ubi est uirtus eius: sed nulla uirtus potest elongari a substantia nisi distantia proportionabili. Nam uirtus infinita nullo modo elōgatur; uirtus finita non pōt elōgari nisi finite: ergo necesse est angelum esse in loco vbi operatur, uel prope. Ergo cū operat̄ in loco corporali (ut patet ī corpore, quod mouet) ergo ibi est, uel in loco proximo est: ergo si locus maxime aptus cōtemplationi est empyreū, uidetur qđ ibi sit. ITEM. Spiritus maligni in eodem loco tormentorū habebunt collocari, in quo & homines dānati, sicut dicitur Mat. 25. Ite maledicti &c. ergo ab oppositis, uel a simili. Econtrario angeli in beatis hominibus in eodem loco corporali erūt: sed locus aptus hominibus beatis est ille, qui prædictus est, s. cœlum empyreum, quod est supremū, quietū, clarum, uniforme, & spaciosum: ergo &c. ITEM. Maior requiritur proportio perfectionis ad perfectibile, quam locati ad locum: sed uidemus, quod substātia spiritualis, adeo potest proportionari corporali, & econuerso, ꝙ una unitur alteri ut perfectio, ut patet in homine: ergo multofortius pōt una uniri alteri, ut locatum loco. Ergo cum cœlum empyreū sit nobilissimū corporum simplicium, uel erit in angelo, uel angelus in eo: sed ipsum nō est in angelo: ergo econuerso.

Refertur in glosa ordinaria Gene. 1 ibi in principio creauit Deus &c.

SED CONTRA. Boetius de Hebdomadibus. Cōmunis animi cōnceptio, quæ omnibus uidetur, est incorporeum in loco non esse. ITEM. Grego. Locus animæ Deus est: sed non est spiritualior locus animæ, & angeli: ergo si Deus est locus aīę & angeli. ITEM. Ratione uī. Quia loci ad locatum est mutua indigentia, sicut patet: locatum. n. indiget loco suo, ut terra cētro: & locus etiam indiget locato, unde refugit uacuitatem: & impossibile est, ꝙ locus sit sine locato, quin aliquid impleat indigentiam loci: sed cęlū empyreū non indiget angelis, nec aliquis locus, nec similiter angelus loco: qa oī corpore circumscripto, adhuc angelus remaneret, & secundum substantiā, & secundū operationem, quæ est contemplatio: ergo nullo modo est locus angeli. ITEM. Locus habet influentiam, & potentiam super locatum: unde superiora nobiliora locāt minus nobilia: sicut patet ex hoc, ꝙ aqua terrā, aer aquam, & sic de aliis: sed corporale non habet influere in spirituale, nisi secundum ordinē iustitiæ, sicut in anima peccatrice

In libello. An oē, qđ est; bonū sit.

uel spiritu: ergo spiritus nõ habet locum in corpore, nisi per culpam. ITEM. Omne locatum habet pondus, & inclinationem ad locum: sed Augu. dicit: quod est pondus in corporibus, hoc est amor in spiritibus; sed inclinatio amoris angelici est ad bonum spirituale, non ad locum corporalem: ergo non habent locari corporaliter, sed solum spiritualiter.

Li. 11. de ciui. Dei. c. 28.

RESOLVTIO.

Quãquam angeli spiritus sint; quia tamen substantiæ limitatæ sunt; cælo empyreo locantur: cum ita uniuersi ordo expostulet.

RESPONDEO. Dicendum, quod cælum empyreum locat angelos, & est locus angelorũ: sicut probant rationes ad primam partẽ. Ad intelligentiam autem obiectorum Dicendum quod locus habet triplicem comparationẽ ad locatum. Comparatur enim primo in ratione continentis: secũdo in ratione mensurantis: tertio in ratione conseruantis. Cõtinet enim ut uas: sed mensurat ut quantitas: sed conseruat ut natura. Secundum hanc triplicẽ habitudinem sunt in loco substantiæ finitę corporales, & corruptibiles. Quia finitæ, & limitatæ: sunt in loco continente. Quia corporales: in mensurante. Quia corruptibiles: in loco conseruante. Secundum duas comparationes primas, quæ sũt continere, & mensurare, sunt in loco substantiæ finitæ, & corporales, sed incorruptibiles: secundum primam uero, quæ est continere, sunt in loco substantiæ finitæ spirituales, & incorruptibiles, ut angeli. Et hoc dico, in loco corporali: nã angelus habet locum spiritualẽ, & cõseruantẽ. s. Dei uirtutẽ: locũ mẽsurantem, siue circũscribentẽ proprię substantiæ, & virtutis limitationẽ, siue clausionem: locum uero continentem, non tantum spiritualẽ, sed et corporalẽ. Rõ aũt quare angeli continẽtur loco, siue aliquo ambiente, est ordinatio partium uniuersi. Si. n. non haberent aliquid cõtinens, non esset eorum existentia ordinata adinuicem: quia non ordinẽ habent in creatione, eo quod creata sunt simul: nec haberent ordinẽ unus ad alterũ: hoc aũt non decet uniuersum, nec summum opificẽ. Rõ aũt quare continentur loco corporali, duplex est. Vna est limitatio ipsius spiritus creati. Cum. n. spiritus increatus, qui Deus est, habeat in se simplicitatẽ, per quam est intra oĩa, & immensitatem per quã cõtinet oĩa: & est extra oĩa, cõicat illas conditiones creaturę eatenus, quatenus nata est recipere: unde simplicitatm cõicat spiritui: sed spiritus non potuit recipere uirtutem continentiæ, Quia. n. simplicitas eius est finita, ideo est hic, & nunc: & quia non habet partem, & partem, ideo secundum totum est hic & nunc: & ideo non potest habere uniuersalem capacitatem rerum. Corpus aũt, quia compositum est, & habet partes innumerabiles, non potuit participare simplicitatem, sed propter partium extensionem potuit recipere capacitatem; ideo Deus fecit unũ corpus nobilissimum, quod esset natum omnia ambire: & extra quod omnino nihil esset, & hoc

hoc est empyreum, & ideo necesse est angelum eē intra ipsū. Alia ratio est, quia in solo corpore est distinctio hic, & ibi. Quia enim creaturæ cęteræ ordinem habent in mundo, distinctionem, & positionem habent secundum gradus positionum: & ita ꝙ una est hic, & alia ibi: una sursum, & alia deorsum: & in solo corpore est potentialis distinctio secundum hic, & ibi. Ideo īter creaturas soli corpori debet dari uniuersalis potentia locandi: & respectu uisibilium, & inuisibilium: ut sic uniuersū esset unum in omnibus suis partibus ordinatum. Et sic patet rō duplex, quare data est corpori potentia locandi spiritū, & spiritum contineri a corpore. Hoc enim exigebat ordo uniuersi: tū ꝓpter limitationē spiritus creati, tum quia in solo corpore distinctio est secūdum hic, & ibi. Concedendæ sunt igitur rationes monstrantes, ꝙ cœli empyrei est locare angelos.

Sco. q. 6. tenet qd̄ nulla rō intrinseca ē in angelo qua necessariū sit in loco esse, quo est in loco. ibi. Ad proposi tum.

Qvod ergo obiicitur in contrariū, primò, ꝙ incorporeū nō est in loco. Dicendū, ꝙ non intelligitur de esse in loco, sicut mensuratum in mensura. Qvod obiicitur, ꝙ locus angeli, & animæ Deus est. Dicendum, ꝙ intelligit de loco conseruante, nō de loco diffiniente. Et iterū hoc non cogit: ꝙ si Deus est locus animæ, ꝙ nihil creatum locet spiritum. Qvod obiicitur, ꝙ loci ad locatum est mutua indigētia. Dicendum, quòd uerum est de his, quę locantur propter defectum sui: sed non est uerum de his, quæ locantur propter seruandum ordinem uniuersi. Vnde si quæratur: utrum lapis possit esse extra cœlum, dicendum ꝙ non, tum propter suam indigentiam, quia non haberet locū conseruantem: tum quia non patitur hoc ordo uniuersi. Sed de angelo ꝙ cœlum non exeat, nō est ratio loci corporalis indigētia, sed corporis ultimi uniuersalis continētia: secundum ꝙ vniuersum est perfectum & ordinatum. Ad alias duas rōnes patet responsio: quod proceditur de esse in loco tanquam in conseruante: ratione cuius ponitur influentia in locante, ponitur etiam inclinatio in locato: iste autē modus essendi in loco non conuenit angelo.

QVAESTIO II.

An angelus simul, & semel in pluribus locis sit: vel in vno tantum?

Vtrvm vnus angelus simul, & semel sit in pluribus locis, an tantum in uno. Et quod in pluribus uidetur. Primo per Augustinus, qui dicit, Quod angelus ibi est, ubi uult ī Libro de Ciuitate Dei: sed existens in cœlo, uult esse in terra: ergo existens in cœlo, est in terra; ergo simul est in pluribus locis. Item. Damas. dicit, quod ibi est, ubi operatur: sed angelus, uel est, uel potest esse motor cœli: & motor operatur super totum mobile; ergo unus angelus in utraque parte circūferentiæ cœli potest esse simul, & semel; ergo si magis distat una pars circunferentiæ ab alia, quam cœlum a terra: patet &c. Item. Quanto aliquid simplicius est, tanto in pluribus reperitur. Et ratio huius est: quia tā

Interpretatur Sco. Dama. de potētia naturali in 2. d. 2. q. 7.

to magis recedit a coarctatione, & magis appropinquat ad diuinum esse, quod ubique est. Ergo si angelus inter creaturas maximè ad Deum appropinquat: uidetur quod simul, & semel in pluribus locis esse possit; sicut uniuersale propter suam simplicitatem est ubique, & semper. ITEM. Glorificatus spiritus nō habet cogitationes uolubiles, immo potest per donum glorię simul multa cogitare: sed intellectus per naturam in unico instanti, non aspicit, nisi ad unum intelligibile, & per gloriā simul uidet multa: ergo pari ratione uidetur quod angelus glorificatus simul possit esse in locis diuersis. ITEM. Corpus nunquā potest eleuari, nec per gloriam, nec p unionem, ut sit excelsius spiritu glorioso: sed corpus Christi per gratiam unionis potest esse in locis diuersis; ergo pari ratione (ut uidetur) & angelus gloriosus.

CONTRA. Ambro. in Lib. de Spiritu sancto. Omnis creatura certis suæ naturæ est circunscripta limitibus: sed quod potest esse unum, & idem totum, & secundum actum, ita in hoc loco, quod etiam in alio, non est circunscriptum; ergo uel angelus non est creatura: uel si sit, in pluribus locis simul esse nō potest. ITEM. Damas. in Lib. 1. Angelus dicitur eē in loco, quia adest intellectualiter, & circumscribitur ubi & operatur: non enim potest secundum idem in diuersis locis operari. ITEM Si angelus simul esset in diuersis locis, non indigeret mitti, nec moueri: sed mouentur angeli, sicut patet per scripturam vet. & no. te. ergo &c. ITEM. Si angelus simul, & semel eē posset in diuersis locis: simul & semel posset in uno loco tacere, & in alio loco loqui: in uno moueri, & in alio quiescere: ergo duo opposita simul, & semel essent uera de eodem. ITEM. Ponatur eundem angelum simul esse Parisiis, & Romæ: quæro utrum de urbe Roma posset ire Parisios. Si nō: quæro quid impedit: & non est dare. Si sic: sed nihil mouetur ad id quod habet: ergo non potest ire Parisios: aut si uadit Parisius, & ibi se iuenit: simul fuit prius presens, & absens: & post, bis est ibi præsens: quæ omnia sunt inconuenientia, & absurda, ergo &c.

RESOLVTIO.

In uno tantum loco angelus est; cum sit substantia indiuiduata, & limitatæ virtutis.

RESP. Dicendum, quod cum angelus habeat esse indiuiduatum, habet esse hic & nunc: qa uerò habet eē limitatum, & uirtutem limitatam, habet esse in uno hic, siue in uno loco tantū. Quoniam ergo tam indiuiduatio, quam limitatio naturaliter, & inseparabiliter inest angelo: hinc est quod angelum simul, & semel oportet esse tantum in uno loco: & hoc dicunt auctoritates, & rationes probant: & ideo concedendæ sunt pro eo, quod uerum concludunt.

AD ILLVD, quod obiicitur primo quod ibi est, ubi uult. Dicendū, quod illud non est dictum p concomitātiam simularis, quod in eodē instanti in quo est uelle esse, in quocunque loco sit esse: sed

Probabile videtur Scot. q. 7 quod

angelus in duobus locis discontinuis p potētiā diuinā possit esse, absque vlla repugnātia & contradictione.

sed iō dictum est, quia esse in loco uolito sequitur uelle sine mora tpis magna, pp uelocitatem, angelicam, ut Dama. dicit. Seqt̄ ēt eē in loco tali uelle angeli ad nutum: quia angelus non uult, nisi qđ cōpetit naturæ suæ. Vnde non uult ibi esse in instanti, sed in eo tpe, in quo scit se posse uenire: eo mō intelligendum est uerbum prædictum de corpore glorioso. AD ILLVD, qđ obiicitur: ꝙ vbi est, operatur. Dicendū, ꝙ operari alicubi est dupliciter, uel mediatè, uel īmediatè. Immediatè: utputa aīa operatur in manu, sed mediātè manu aīa nautæ operatur in tota naui: quia mouendo manū, mouet temonem: & mouēdo temonē, totam nauem mouet: nec tamē oportet ꝙ sit in tota naui: sed ubi operatur primò. Per hunc modū intelligendum est in proposito: ꝙ & si angelus esset motor cœli, uel mouens primo: moueret illā partē, super quam eēt influentia motoris, & in illa eēt non in tota re mobili, uel mota. Sic ēt intelligendum est de angelis, q subuerterunt Sodomā. AD ILLVD, qđ obiicitur de simplicitate. Dicendū, ꝙ esse simplex est dupliciter. Aut per priuationem partium cōponentiū in esse naturæ: aut per priuationē partium continentium in eē diffinito siue in genere. Quādo ergo dicitur, quod quanto aliquid simplicius, tanto in pluribus: hoc dicitur de simplicitate secundo mō, quam. habet genus respectu speciei, & ideo in pluribus reperitur, quā species. Cum aūt dicimus angelum simplicem, hoc est secundum aliud genus simplicitatis: iō nihil ad propositum. AD ILLVD, ꝙ obiiciū de pluralitate cognoscibiliū, q̄ intelligit simul, & semel. Dicēdum, quod non est simile dupliciröne, qa uis cognitiua magis efficitur deiformis p gloriā, q̄ uis motiua motu exteriori. Præterea aliud est, quia Deus exemplar diuinum in glorificatis est rō cognoscēdi secundum rem, & essentiam, iō intellectus glorificatus multa cognoscit, ita quod non dispergitur, sed circa unum colligitur: sed angelū eē in pluribus locis hoc nō pōt eē per collectionē uirtutis ad unū locū, sicut intellectus ad unum primum cognoscibile, & iō non est consimile. AD ILLVD, quod obiicitur de corpore Christi. Dicendum, quod non est locus a minori, nec a simili: quia corpus Christi in pluribus locis est, qa multa conuertuntur in ipsum. Et si quæras, quare magis congruit aliqua in ipsum conuerti, quam in aliud corpus. Ratio huius est qa est cibus, ī quo uniūtur, & reficiuntur oīa membra Christi. Et si quæras qualis cibus huiusmodi ē; eadē quęstio est de carbone, quare calefacit? pp coniunctionem cum igne: sic caro Christi repleta est delectatione, ut carbo ignis igne, & hoc totum tactum est diffusius, in Primo Libro, & in Quarto.

QVAESTIO. III.

An angelus sit in loco impartibili, vel punctali?

DE modo essendi angelum in loco. Et queritur, vtrum sit in loco impartibili, siue punctali. Et quod sic uidetur. Damas. dicit, ꝙ angelus est in loco, non

non figuraliter: sed intellectuali ter: cum ergo nihil ipsius loci sit infigurabile, & intelligibile, nisi punctus, est in puncto. ITEM. Proportio debet esse locati ad locum: sed angelus est simplex, & impartibilis: ergo ei debetur locus simplex, & impartibilis: sed hic est solus punctus loci: ergo &c. ITEM. Ponamus angelū esse in loco, in quo minori non potest esse, quæro an ille locus est partibilis, aut impartibilis. Si partibilis: ergo cum angelus sit simplex, adhuc potest esse in minori. Quod si non potest esse in minori, uidetur, qđ ille sit impartibilis: sed nihil est impartibile ī loco nisi punctus: ergo &c.

ITEM. Quod recipitur in aliquo, recipitur ibi per modum recipiē tis, non ꝑ modum recepti: si ergo angelus est in loco partibili, est partibiliter; sed impossibile est angelum recipere partitionē: ergo &c. ITEM. Si angelus ē in loco partibili tanquā in loco primo, aut ergo est totus in qualibet parte, aut est ita in toto, ꝙ pars est in parte. Si totus est in toto, ita ꝙ pars est ī parte; ergo est partibilis. Si ita, ꝙ in qualibet parte totus; cū ergo ꝑtes loci sint multæ, erit in pluribus locis. SI TU dicas: ꝙ est in omnibus illis, tanquam in loco uno, sicut anima est in omnibus partibus corporis. Contra. Esto, ꝙ corpus illud diuidatur, & locus est, in quo est angelus: constat, quòd nihilominus potest esse in omnibus partibus, cum non pē deat ex aliqua parte principaliter. Et si hoc, cum sit ibi locorum multitudo, erit angelus in pluribus locis.

CONTRA. Punctus nec est locus, nec pars loci: ergo quod est in puncto, uel in loco pūctali, non est in loco. ITEM. Punctus (ut dicit Philosophus) est substantia posita, idest essentia habēs positionē: in quo differt ab unitate: ergo si angelus est in puncto scđm proportionē puncto conuenientē: ergo angelus hēt positionē: sed forma habens positionem in materia, non est motor sufficiēs eius, in quo est: ergo &c. ITEM. Si angelus est in pūcto primo: ergo influit uirtutē supra punctum: ergo cum punctus sit improportionabilis corpori, impossibile est, ꝙ uirtus eius se extēdat ad corpus: & ita nunquam mouebit corpus. ITEM. Aīa est in toto corpore, sed hoc non facit unio, quia ex hoc ipso habet dependentiam, & ita arctationem: ergo hoc est ratione simplicitatis. Cum ergo angelus sit ęque simplex, uel magis, q̄ anima: uidetur, quòd multofortius ī maiori loco, uel æquali totus possit esse.

RESOLVTIO.

Angelus est in loco partibili tanquā in loco primo: & cum non sit substantia extensa; est in toto totus, & totus in qualibet parte.

RESPOND. Triplex circa hoc fuit positio. Fuerunt enim qdā dicentes; ꝙ angelus quāuis sit in loco corporali, non tamen est in eo corporaliter: sed spirituali ter. Quoniā uerò nō est in loco situaliter; ideo nec secundum totum, nec secundum partem, nec secundū impartibile: quia nulla oīno est commensuratio angeli ad locū. Sed ista rō non intelligibilis esse vī, quomodo.s. aliquid

 quid

quid possit esse in aliquo, & diffiniri, & contineri, nec tamẽ primo immediate sit in toto, uel in parte, uel in partibili. Omne.n. qđ est in aliquo loco toto, uel est ratione totius, uel ratione alicuius partis. Et ideo fuit circa hoc secunda positio.s. ꝙ angelus est in loco impartibili, siue punctali. Et ratio eorũ erat ista, quia angelus habet materiã omnino differentem a corporaliũ materia secundum esse.s. quòd non est extensa. Vnde cum materia sit simplex, ut punctus, dese dicunt angelum habere simplicitatem proportionalem puncto, & ita in loco punctali. Sed hæc positio falsa est, & non intelligibilis. Quidquid enim sit de materia, (sicut infra dicetur.) Hoc tamen est uerum: ꝙ omnis locus corporeus est partibilis: ergo sicut est oppositio in adiecto dicere corpus impartibile, siue punctale: ita & dicere locum punctalem. Et iterum. Cum pũctus non sit locus, ponere angelum in puncto est ipsum ponere non esse in loco. Et ideo est tertia positio, ꝙ angelus cũ contineatur a loco corporali, ꝙ est in loco partibili, tanquam in loco primo: & quoniam non põt extendi in eo: ideo necesse est, ꝙ sit in toto: ita ꝙ totus in toto, & totus in qualibet parte. Et in hoc est similis quodãmodo simplicitas angeli simplicitati diuinæ: sed deficit, quia angelus in uno loco est, Deus autem ubique. Et ex hoc dicit Io. Dam. ꝙ angelus est in corporali loco: sed intellectualiter, non figuraliter, quia hoc solum capit intellectus, quomodo substantia uidelicet tota sit in partibus; & tota in toto: & ita patet responsio ad uerbum Damasceni.

Non uidetur Sco. 5. huius oĩno repugnare, qđ possit esse in puncto, et quod possit esse in maiori, uel minori loco, & sic problematicus est hic.

Qvod obiicitur, ꝙ debet esse proportio. Dicendum, ꝙ non oportet, ꝙ sit proportio secundum speciales conditiones, & proprias angeli, & loci: quia angelus non ponitur esse in loco propriè: est tamen ibi proportio quo ad finitatem, & limitationem: per quæ duo angelus diffinitur, & est in loco, sicut enim angelus habet uirtutem finitã, & substantiam, sit locus eius arctatus, & limitatus est. Quod q̃ritur de hoc. Si angelus ponatur in loco, in quo minori non possit esse. Dicendum, ꝙ in hoc differt existentia angeli in corpore, & animæ: quod anima, quia est perfectio corporis nati uiuificari uita rationali, & illud est in determinata quantitate: ideo potest esse ĩ corpore ita paruo, ꝙ non in minori: quia minus non esset organizabile, & uiuificabile: angelus autem, quia non est, ut perfectio, & simplex est, quia in qualibet parte loci totus: quantuncunq; parua est ratio loci, saluatur in qualibet: & ideo non potest accipi locus iste ita paruus, quin adhuc possit esse in minori: & ideo non est dari locus, in quo minori non possit esse: est tamen dari locus, in quo maiori non potest, sicut & anima, quia hoc uenit ex limitatione. Sicut ergo in corporibus status est in ascendendo: sed nũquam est ponere statum in diuidendo, nec unqum deuenitur ad impartibile: sic intelligendũ est circa existentiam angeli in loco. Qvod obiicitur, ꝙ est per mo-

modum recipientis, &c. Dicendũ, ꝙ uerũ est, ubi receptum dependet a recipiente; sicut species recipitur in organo, & recipitur in intellectu: & existentia eius depēdet ex eo, in quo recipitur; & se habet ad illud, per modum informantis. Hinc est, ꝙ recipit modum suæ existentiæ ab eo, in quo recipitur; nō sic angelus recipitur a loco: quia non pēdet ex illo. QVOD obiicitur: si totus sit in qualibet parte loci, cum sint plura loca, &c. Dicendum, ꝙ totus est in qualibet parte, nec tamen in pluribus locis: sicut nec anima dum uiuificat totum corpus, non uiuificat diuersa corpora: sed unum. QVOD autem obiicitur: esto, ꝙ corpus illud, siue locus, in quo est angelus diuidatur. Dico, quòd si diuideretur in mille partes: dum tamen partes nō sequestrentur longe abinuicem, totus esset in omnibus, & omnes essent ei vnus locus: quia nullam habet rationem ambiendi, uel diffiniendi angelum: sed illud, quod cōplectitur omnes partes. Locus enim non numeratur secundũ numerum corporum locantiũ, sicut patet, quia unum corpus potest esse partim in aere, partim in aqua, partim in terra: nec tñ in tribus locis: sed in uno est.

QVAESTIO IIII.

An plures Angeli simul sint in eodem loco?

VTRVM plures Angeli sint simul in eodem loco primo. Et ꝙ sic, uidetur ratione multiplici. Et prima hæc est. Angelus non est in loco corporaliter: sed spiritualiter: ergo cum dicat Philosophus 3. de anima, quòd anima locus est specierum, in quo. s. sunt spiritualiter: similis est modus existendi Angelum in loco, & speciem in anima: sed in anima simul possunt esse plures species, ita quòd una nō est in aĩa: ergo pari ratione plures angeli in uno loco corporali. *tex. 22*

ITEM. Angelus nō est minoris simplicitatis, quàm punctus: sed duo puncta possunt esse simul: ergo plures angeli. Probatio minoris. Philosophus dicit, ꝙ contigua sunt, quorum ultima sunt simul: & dicit, ꝙ simul sunt, quęcunq; in eodē loco primo sunt: ergo cum contingat lineas contiguari, & ita ultima esse simul; ergo duo indiuisibilia sunt simul. *Aris. 6. Phy. et Auer. 5. phy. cō. 22.* ITEM. Per aliud simile. Quia angeli sunt lumina spiritualia (sicut dicit Dion. sed lumina corporalia, quæ sunt minoris simplicitatis, & magis dependent a loco corporali, simul sunt (sicut dicit Diony.) & plures species in eodem medio simul sunt, sicut patet: ergo pari ratione, immo a fortiori plures angeli in eodem loco. *Lib. de diui. nominib. c. 2. p. 1 in med.* ITEM. Rationalis anima magis appropriat sibi corpus, in quo toto est; q̃ angelus locum, quia maiori nexu illi unitur; sed dæmō potest obsidere, & esse in eodem corpore cum anima; ergo &c. ITEM. Sancti dicunt, & infra habebitur, ꝙ corpus glorificatum pertransit per non glorificatum, ergo possunt simul esse duo corpora, ergo multofortius duo spiritus. SI DICAS, quòd non ualet in spiritibus, quia unus nō est materialis respectu alterius, sicut corpus non glorificatum respectu glorificati. Obiicitur tunc.

Sint simul duo corpora animata, quorum unum sit glorificatum, & alterum non: constat, ꝙ duæ animæ sunt simul: & tamē una non est materialis respectu alterius; ergo pari ratione duo spiritus. ITEM. Spiritus rationalis non occupat locum, Intelligamus enim, quòd locus sit uacuus a corpore, & ponatur ibi spiritus; nihilominus erit uacuus sicut prius: & natus tantū recipere, quantum prius: ergo cū æque bene possit ibi esse corpus: sicut si non esset spiritus, pari rōne uidetur, ꝙ alius spiritus.

Hab. 1 Glo. or. Gen. 1. in primis uerbis.

CONTRA. Strabus dicit, & habetur in litera; quòd statim cū empyreum est factum, repletum est sanctis angelis; sed non est repletum quo ad uacuitatem; ergo quo ad ornatus totalitatem; ergo loca distincta, & diuersa habent in empyreo: ergo si ita eos ꝓduxit Deus, sicut nati sūt esse: non ergo in eodē loco nati sunt esse; sed in diuersis. ITEM. August. de fide ad Petrum. Inest singulis spiritibus naturalis terminus, quo ad se inuicem distinguūtur, & unus ī altero nō est: ergo si distincti sunt per terminos naturales, impossibile est eos esse simul, & in eodem loco simul existere. ITEM. Locus dicitur ad locatum relatione essentiali: ergo cum multiplicato vno relatiuorum, multiplicatur & alterum, quot sunt locata, tot sunt loca, eodem modo quo locus dicitur ad locatum; ergo cū locus angeli dicatur ad non locatum per modum mensurantis: sed per modum diffinientis;

4. Phy. 52. & 58.

ergo quot sunt angeli diffiniti, tot sunt loca diffinientia. ITEM. Sicut se habet locus ad locatū, & econuerso; ergo sicut unum locatum ad plura loca, ita unus locus ad plura locata. Sed unū locatum (ut angelus) non potest esse in pluribus locis; ergo unus locus non potest esse plurium angelorum; ergo &c.

RESOLVTIO.

Plures angelos in eodem loco primo esse, non est possibile (si modò angeli locum occupent) idque propter ordinem uniuersi.

RESPONDEO. Ad prædictam quæstionem dixerunt aliqui, ꝙ angeli poterāt esse plures simul nullo repugnante, & hoc propter suam simplicitatem, & propter hoc, quòd locum non replent ratione suę spiritualitatis. Vnde nec minuunt loci capacitatem, quemadmodum nec lumina, nec idola in medio, nec species in anima; quę in eodem, & secundum idem sunt in multitudine, nec tamen ponitur idolum in idolo, nec lumen in lumine: sic dicunt se habere in proposito. Nec cogit obiectio de repletione cœli, quia hoc dictum est propter spirituum multitudinem, nec de uirtute, siue loco spirituali, quia semper distinguuntur propria uirtute & natura; nec unus illabitur alteri; nec relatione; quia unius ad alterum non est habitudo; nec dependentia necessitatis, sed solū cuiusdam congruitatis. Alii dixerunt, quod quamuis angelus spiritualiter sit in loco; tamen plures angeli in eodem loco simul esse non possunt repugnante habitudine distinctionis, quę est loci ad angelum. Sicut enim duæ species albedinis in eadem ani-

anima esse non possunt, non propter hoc, quod repugnet repletio, sed propter hoc, quòd repugnat ipsius animæ informatio, quia informata specie albedinis, non potest iterum consimili specie informari. Similiter in proposito locus diffiniens aliquid, non potest aliud, quod eodem modo est in loco, diffinire; unde sicut unum corpus non potest perfici a duabus animabus: sic nec unus locus primus deputari duobus spiritibus. Sed multomelius istam quæstionem terminare possumus, si respiciamus ad rationem, ob quam angelos ponimus in loco corporali; hoc.n. non est propter indigentiam angeli, quia omni corporali loco destructo, posset spiritualis substantia permanere. Nec etiā est propter indigentiam loci, quia per præsentiam angeli nulla remouetur indigentia loci; sed hoc est propter ordinem vniuersi. Quoniam igitur angelus locum non occupat, angelus indigentiam loci corporalis non terminat; nec simpliciter, nec in parte. Ideo quantum est de spirituali natura eius, & loci, nihil prohiberet plures spiritus simul esse, sicut plura idola, uel species in anima. Sed quoniam ordo uniuersi si ita tollitur per omnimodam indistantiam, sicut per distantiam infinitam; sicut non patitur ordo uniuersi, ut angelus infinite distet ab angelo, immo omnes intra unam circunferentiā cœli ultimi claudūtur, sic nō patitur, ꝙ angelus in eodē loco primo simul sit cū angelo. Ex his patent obiecta.

QVOD enim obiicitur de speciebus in anima, & punctis, & luminaribus, patet responsio, quòd non est simile: pro eo, quòd diuersæ species diuersas indigentias animę complēt; non sic plures angeli indigentiam loci. Amplius, non sic attēditur ordo in illis quantum ad existentiam in loco, sicut in angelis. SIMILITER, sequētia duo non ualent; quia nihil est ibi, quod repugnet ordini uniuersi: quia dæmon, & animà sunt in corpore diuerso modo essendi, & corpus non glorificatum est materiale respectu glorificati. VLTIMVM uero concludit a parte naturæ angeli; sed aliud est, quod impedit.

DISTINCTIO TERTIA.
PARS PRIMA.

Quales creati sunt angeli.

ECce ostensum est, ubi angeli fuerint mox, ut creati sunt. Nunc consequens est inuestigare, quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis. Et quatuor quidem angelis uidentur esse attributa in initio subsistentiæ suæ, scilicet essentia simplex, idest, indiuisibilis, & immaterialis; & discretio personalis, & per ra

tionem naturaliter insitam intelligentia, memoria, & uoluntas, siue dilectio, liberum quoque arbitrium, id est, libera inclinandæ uoluntatis, siue ad bonum, siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium sine uiolentia, & coactione ad utrumlibet propria uoluntate deflecti.

An omnes angeli fuerunt ęquales in sapientia, in essentia, in libertate arbitrii.

Hic cõsiderandũ est, utrum in sua substantia spirituali, et sapientia rationali, & libertate arbitrij, quæ oĩbus inerant, oẽs æquales fuerint: ut sit prima consideratio de substantia, secunda de forma, tertia de potestate. Persona quippe substantia est: sapientia: forma: arbitrium: potestas. Et ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas: ad formam uerò intelligẽtiæ perspicacitas: & ad potestatẽ rõnalis uoluntatis habilitas. Illæ ergo essentiæ rõnales, quæ personæ erãt, & spiritus erant, naturaq; simplices, & uita immortales, differentẽ essentiæ tenuitatẽ, & differentẽ sapientiæ perspicacitatem, atq; differentem arbitrij libertatem, & habilitatem rectè habuisse intelliguntur: sicut in corporibus nonnulla differentia est secũdum essentiã, ac formã, & pondus: quædam.n. aliis meliorem, ac digniorem essentiam, & formam habent, & alia alijs leuiora, atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suæ puritati, & excellentiæ, & in essentia, & in forma, & in facultate differentias accepisse in exordio suæ conditionis, quibus alij inferiores, alij superiores Dei sapientia cõstituerẽtur, alijs maiora, alijs minora dona præstãtis: ut qui tunc per naturalia bona alijs excellebant, ipsi etiã post per munera gratiæ eisdẽ præessent. Qui enim natura magis subtiles, et sapientia amplius perspicaces creati sunt, hi etiã maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores alij constituti. Qui uerò natura minus subtiles, & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratię dona habuerunt, inferioresq; constituti sunt sapientia Dei, ęquo moderamine cuncta ordinantis. In ipsa facultate arbitrij differentia animaduertenda est secundum differentem naturæ uirtutẽ, & differentem cognitionis, & intelligẽtiæ

num.

uim. Et ſicut differens vigor, & ſubtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorque cognitio ſapientiæ ignorantiam non ingerit, ſic libertas inferior nullam arbitrio neceſſitatis uoluntatem imponit.

Quæ communia, & æqualia habuerunt angeli.

Et ſicut in prædictis angeli differebant, & quædam communia & æqualia habebant, quòd ſpiritus erant, quòd indiſſolubiles, & immortales erant, commune omnibus, & æquale erat: In ſubtilitate vero eſſentiæ, & intelligentia ſapientiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has diſtinctiones intelligibiles inuiſibilium naturarum ille ſolus comprehendere potuit, & ponderare, qui cuncta fecit in põdere, numero, & menſura.

SVPRA egit Magiſter, quando, & ubi creati ſunt angeli. In parte iſta oſtendit quales facti ſunt. Et quoniam qualitas angeli poteſt attendi, aut quantum ad naturales habilitates, ſiue qualitates reſpicientes diſpoſitionem naturæ, aut meritum, aut præmium: ideo hæc pars habet tres. In prima determinat de primis, ſcilicet de attributis. In ſecunda de habitibus maliciæ, & bonitatis, ibi. *Illud, quod inueſtigatione.*] In tertia de habitibus beatitudinis, & miſeriæ, infra di. 4. *Poſt hæc uidendum utrũ perfectis.*] Prima pars habet tres. In prima enumerat, & diſtinguit illa attributa. In ſecunda oſtendit, quomodo recipiũt magis, & minus, ibi. *Hic conſiderandum eſt, utrum &c.*) In tertia oſtẽdit in aliquibus aliis æqualitatẽ ibi. *Et ſicut in prædictis angeli differebant &c.*)

Dub. 1. Q*Vatuor quidem angelis uidentur, &c.*) Contra. Videtur ſibi cõtradicere in enumeratione, enumerat enim ſex ſicut patet quæ ſunt eſſentiæ ſimplicitas, perſonalis diſcretio, memoria, intelligentia, uoluntas, & liberum arbitrium. Item. uidetur ſibi contradicere in repetitione: dicit enim in ſequen. cap. quod circa tria eſt conſideratio, ſcilicet circa ſubſtantiam, formam, & poteſtatẽ. Quæritur ergo de ſufficiẽtia illorum quatuor. Videtur enim quod multò plura debent attribui, ſcilicet incorruptibilitas, ſpũalitas, & huiuſmodi ex parte eſſentiæ. Ex parte potentiarum, iraſcibilis, & concupiſcibilis: & ita competit eis ingenium, ſicut memoria. Itẽ. Videtur ſuperfluitas, quia lib. arbi. non diſcernitur a ratione, & uolũtate: ergo nõ debet quarto loco cõnumerari. Item. Tertium attributum quod eſt rõ, aut accipitur pro cognitiua tantum, aut pro cognitiua, & motiua. Si primo modo: ergo male diuiditur in intelligentiam, & uoluntatem. Si ſecundo modo: ergo ſuperfluit lib. arb. Reſpon. Dicendum, quod iſta attributa ſunt conuenientia angelo per natu-

naturam suam, & sui creationē tanquam principalia, a quibus alia habent ortū. Et sumitur sufficientia sic. In angelo.n.est cōsiderare esse, & posse, siue substantiam, & personam. Et circa substantiā duo, s.quo est, & penes hoc est substantia, & simplicitas. Vel ipsum quod est, & penes hoc est personalis discretio. Similiter circa posse est considerare ipsam potentiam, & penes hoc tertiam.s.rō natura.iter insita. Est iterum considerare facultatem potentiæ, & penes hoc est quartum attributum, s.lib. arb. Vel aliter. Angelus hēt quadruplicitter considerari, s.in se, & sic essentiæ simplicitas. Ad alterū Angelū, & sic ꝑsonalis discretio. Ad deū, & sic memoria, intelligentia, & uolūtas, in quibus consistit rō imaginis. In cōpatione ad ea, quę subiecta sunt eorum regimini, & sic hēt liberū arbitriū. Vel aliter, & magis secundū cōsonantiā ad ea, quę dār in litera. Quia in angelo est cōsiderare substantiā, formā, & potentiā. Substātiā aūt conside rari pōt dupliciter, sicut dictum est, & sic cōpetit ei simplicitas, & ꝑsonalitas. Formæ attribuit imaginis pulchritudo, siue uenustas. Potentiæ attribuit libertas: & sic patet qūo quatuor reducūtur ad tria. Patet ꝙ tertiū attributū in tria diuiditur, in quibus cōsistit imago. Patet ēt quo mō attributū differt a quarto. Patet et sufficiētia, & responsio ad obiecta, quia hæc enumerantur attributa principalia.

Dub 2. *Differentem essentiæ simplicitatem, &c.*) Contra. Simplicitas respicit essentiā siue substantiam, sicut dr̄ ī litera: sed substātia nō respicit magis, & minus: ergo &c. Itē. Simplex dicit priuationē cōpositionis: sed priuationes non recipiunt magis, et minus: ergo, &c. Itē. Magis et minus si alicui imponit, hoc est ꝑ mixtionē cum suo opposito: sed simplex spiritus non est permixtus alicui compositioni, q̄ sit opposita simplicitati angelicæ, et oēs hñt easdem cōpositiones: ergo oēs sunt equaliter simplices. Respon. Ad hoc dicendū, quod in angelis ēst gradus simplicitatis, et hoc manifestat gradus uirtutis, q̄a unus angelus est potētior altero: et q̄to in spūalibus aliqd est simplicius, tāto uirtuosius. Hoc ēt manifestat approximatio ad Deū: si.n.per naturā unus ē Deo ꝓximior altero, et similior: ergo magis accedit ad diuinā simplicitatē. Manifestat ulterius hoc ipsa cognitio, quia unus alterum purgat pellendo ignorantiam: ergo unus altero purior, et simplicior: et iō bñ dicit Magr̄ qd̄ est gradus ī simplicitate essentiæ. Qd̄ obiicit, qd̄ substātia nō recipit magis, et minus, rñderi pōt per interēptione. q̄a una creatura ueriori mō est ens q̄ alia. Et qd̄ dr̄ substantiam non recipere magis, et minus, hoc ītelligendū est logice. Vel dicendū, ꝙ aliud est dicere essentiā, aliud simplicitatē essentiæ, et simplicitas est proprietas essentiæ. Quod obiicitur, quod dicit priuationem. Dicendum, quod et si dicat priuationem, non tñ pure priuationem, quia aliquid ponit: et ideo potest recipere magis et minus. Quod obiicitur de ꝑmixtione. Dicen-

Dicendum, qđ illud nō hēt ubi que ueritatē: sed ī his oppositis, quorum utrunq; est aliqua na tura: in aliis uero est ꝑ maiorē accessum ad suum summū. Vnde maior simplicitas est in ange lo non ꝑꝑ paucitatē compositio nis, sed ꝑꝑ accessum maiorē ad summè simplex: hoc aūt est ꝑꝑ maiorem nobilitatem formæ, si cut ignis potest dici in corporalibus simplicior aere.

Dub.3. *In ipsa facultate arbitrij, &c.*) Contra. Lib. arb. est liberū a bo ni coactione, nec pōt aliquo mō cogi: ergo in libertate arbit. non potest esse gradus. Resp. Dicendū quod libertas arbitrii dupliciter potest considerari. Aut inquantum dicit facultatem ad exeundum in opus, & sic dicit positionem, cōsequitur rōnem, & uoluntatē: & istæ potentiæ consequuntur substātiam: & secundum qđ substātia simplicior, sic etiam potentiæ excellentiores, & facultas maior: & sic est ibi gradus, & hoc modo loquitur Magister. Alio modo accipitur priuatiuè, ut dicatur libertas ꝑ priuationē coarctationis: & hoc modo est æqualitas, quia est pri uatio ī termino, & sic opponit.

Dub.4 *Quod spiritus erant, quod indissolubiles, &c.*) Cōtra. Ideo sunt spiritus mortales, quia sunt simplices: sed non sunt æqualiter simplices: ergo &c. Resp. Dicendū, quod secundū quod spiritus priuat corpulentiam, & immortalitas priuat corruptionem, quia utrobiq;, & respectu oīum angelorū est priuatio horū uniuersalis: iō dicit ista æqualia, nihilominus, tñ si attēdatur ad id, qđ positionis est ibi, sic pōt esse gradus, sicut opponit. Magr accipit secundum sensum uerborū magis cōsuetum, & scđm qđ hmōi noīa cōsueuerūt ītelligi a nobis

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An angeli compositi sint ex materia, & forma?

AD intelligentiā huius partis duo quęrunt, secundū duo attributa, qa de aliis habebitur infra. Et primo, q̄rit de simplicitate essentiæ. Secundò uero de discretione ꝑsonali. Circa primū quęruntur tria. Primò, utrū angelus sit simplex, an compositus ex materia, & forma. Secundò, dato quod sic, q̄ritur utrum eadem sit materia in spiritualibus, & corporalibus ꝑ essentiā. Tertiò q̄rit, utrū sit una numero, aut secundū identitatē aliā.

VTRVM Angelus sit cōpositus ex diuersis naturis. i. ex materia & forma: Et qđ sic, ostēditur per rōnē mutationis. Nullū mutabile est simplex: sed angelus de sua natura est mutabilis, & mutat: ergo hēt cōpositione. SED ulterius, qđ ex materia. Cuicūque inest mutatio, inest principiū mutabilitatis: sed principiū mutabilitatis est materia: ergo &c. Prima manifesta est, secūda patet per Aug. xii. Cōfes. Oē mutabile insinuat noticiæ nostræ quandam informitatē, qua forma capitur, uel mutatur uel uertitur Et Boetius ī 2. Lib. de Trini. Nihil, quod est mere forma, accidētibus potest subiici Et ibidē exp̄sse dicit, ꝙ forma nō suscipit accidētia, qa hęc nō suscipit, nisi materia subiecta.

Si

Si tv dicas mihi, quod mutabilitas uenit rebus, quia sunt ex nihilo, sicut in pluribus locis dicit Aug. Sed cõstat quod mutabilitas non est pura priuatio, immo dicit aliquam positionẽ: ergo non habet causam ipsam puram priuationem: necesse est ergo qđ habeat causam ipsam dicentem positionem: sed nõ positionem omnimodam, cum ẽt dicat priuationem: ergo aliquid quod non est omnino nihil: sed aliquid quod est medium inter aliquid, & nihil: hoc autem dicit August. materiam: ergo &c.

Li. 12. Confessio ca. 12. parum a principio.

Item. Hocipsum ostẽditur per rationem actionis, & passionis: quia nihil idem, & secundum idem agit, & patitur: sed angelus idem agit & patitur: ergo habet aliud & aliud principium, secundum quod agit, & secundum quod patitur. Sed principium secundum quod agit est forma: principium uero secundum quod patitur, nõ potest esse nisi materia: ergo &c. Maior per se manifesta est, & minor similiter patet: nam angeli est recipere illuminationes, & dare, &c. Si forte des instantiam quod medium per eãdem naturam recipit lumen, & dat, ut patet in aere: nulla est instantia, quia medium non habet rationem actiui, nec cooperatiui. Et rursus. Hæc instantia nõ potest fieri in uera actione, & passione: angelus enim agit, & patitur: dum enim agit ꝙ non debet, patitur ꝙ debet: dum agit culpam, patitur pœnam, ut nullo modo sit dedecus peccati sine decore iusticiæ, & hoc est passio proprie. Item. Hoc uidetur per rationem indiuiduationis. In angelis.n. est distinctio hypostasum; nõ per originem. Fiat ergo talis ratio: Omnis distinctio secũdum numerum uenit a principio intrinseco & substantiali, quia omnibus accidentibus circunscriptis, & differentia numero sunt diuersa. sed nõ uenit a forma: ergo uenit a principio materiali: ergo &c. Maior per se manifesta est, minor patet per Philosophum. qui dicit de cœlo, & mundo. Cum dico cœlum, dico formam: cum dico hoc cœlum, dico materiam, & idem in pluribus locis dicit, ꝙ omnino materia numerabiliter se habet. Si dicas quod materia uocatur ipsa hypostasis, siue ipsum quod est: tunc quæro a te de hypostasi, aut addit aliquid super essentiam, & formã, aut nihil. Si nihil addit: ergo nõ contrahit: ergo sicut ipsum uniuersale est natum semper esse, & ubique: sic ipsa hypostasis, sicut patet in diuinis, quia persona nõ addit super essentiam est ubique, & immensa, sicut essentia. Ergo cum hypostasis angeli sit finita, & arctata, & limitata, & ita, hic & nunc, necessario oportet quod ultra formam addat aliquid arctans substantiale sibi: hoc autem non potest esse nisi materia. Item. Hocipsum ostenditur per naturam essentialis compositionis. Angelus enim diffinitur, & ita participat naturam generis, & differẽtiæ naturam, in qua cõuenit cũ aliis, & naturam in qua differt. Ergo cum necesse sit totam ueritatem diffinitionis realiter inueniri in quolibet angelo, neces

Lib. 1. tex. c. 92. & 95.

se

se est in eo ponere naturarũ diuersitatem. Sed impossibile est plures naturas cõcurrere ad cõstitutionem tertii, quin altera habeat rationem possibilis, altera rationem actualis, quia ex duobus entibus in potentia nihil fit, similiter nec ex duobus entibus in actu: ergo necesse est &c. SI TV feras mihi instantiam in albedine, & in aliis formis, quæ habent diffiniri, & habent genera, & differentias, nec tamen habent materiam partẽ sui: instantia omnino nulla est, quia secus est de naturis accidẽtium, quæ habent ortum a substantia & eius principiis, & de naturis siue differentiis substantiæ, quæ non habent ortum ex alio genere. Vnde necessario sequitur, uel quod albedo habeat diuersas naturas in se, uel ꝙ natura speciei, & generis primi, & subalterni causantur a diuersis naturis repertis in subiecto: qđ si ita nõ potest poni in angelo, primum ponendum est.

SED CONTRA. Boetius in fine li. de duabus naturis, & una persona Christi. Omnis natura in corpore substãtiæ nullo materiæ fundamẽto innititur: nullum uero corpus est, cuius materia nõ sit subiecta. Et iterum. Cum alia res fundamento materiæ ĩnitatur, ut corpus: alia uero oĩno subiecto materiæ non egeat, ut in corporeũ: nullo modo fieri potest, ut corpus in corporalem spiritum mutetur. Ex hac auctoritate expresse habetur, ꝙ angelus non habet materiam ITEM. Philosophus de anima dicit, ꝙ neque corpus est, neque forma in corpore est, neque mixtum cum materia omnino, & hoc d est esse uerum de intellectu, sed angelus est huius modi: ergo non habet materiã. ITEM. Ostenditur ratione. Vniuersum est perfectissimum secũdum ordinẽ naturarum: ita ꝙ perfectius non potest cogitari rationabiliter, sed potest cogitari rationabiliter aliqua substantia spiritualis, & immaterialis: ergo illa ẽ i uniuerso: ergo: &c. Maior patet per hoc, ꝙ Deus fecit omnia ualde bona: patet etiã per Dama. c. 12. Omnia, quæ ꝑ Dei prouidentiam fiunt, deductionem conuenientem suscipiunt, & ut ẽ melius, facta sunt. Et Augu. de lib. arb. Potest esse aliquid in rerum natura, quod tua ratione non cogitas: non esse autem, quod uera ratione cogitas, non potest. Minor patet, quia rõnabiliter cogitatur substantia Deo similis per spiritualitatem, & immaterialitatem. et hoc uidetur: cum enim sit aliqua natura, quæ secundum substantiam, & esse est actus materiæ, ut formæ materiales, et corporales: alia, quæ secundum actum essendi, non secundum essentiam, ut anima rationalis: erit igitur tertia, quæ secũdum actum, et essentiam erit separata. ITEM. Videtur per deductionem ad inconueniens. Inconueniens enim est, quòd aliqua natura creata sit nobilior angelo: sed omnis causa nobilior est suo effectu, et angelus non habet aliam causam, quam increatam; sed illa non potest esse causa materialis, nec formalis: ergo angelus nõ hẽt materiã, nec formã aliã, sed essẽtialiter ẽ forma.

3. De Ani. 4.

RE-

RESOLVTIO.

Cum in angelis sit ratio mutabilitatis, possibilitatis, &c. qui fiet ut ex natura actuali, et possibili cõpositus sit, & ita ex materia, & forma?

RESPON. Dicendum, ꝙ certũ est angelum non habere essentiã simplicem per priuationem omnis compositionis: certum enim est, quod angelus compositus est compositione multiplici. Potest enim considerari in comparatione ad sui principiũ, & sic in tantum est compositus inquantum habet ad ipsum dependẽtiam. Simplicissimum.n. absolutum est, & omne dependens hoc ipso cadit in aliquam compositionẽ, quia differt quo est, & quid est. Habet secundo considerari in comparatione ad suum effectum, & sic habet cõponi ex substantia, & potentia. Habet nihilominus considerari ut ens in genere, & sic secundũ metaph. cõponitur ex actu, & potentia: secundum logicum uero ex genere, & differentia. ITEM. Habet cõsiderari ut ens in se: & sic, quantũ ad esse actuale, est in ipso compositio entis, & esse: quantum ad esse essentiale, ex quo est, & quod est: quantum ad esse indiuiduale, siue personale, sic ꝙ est, & quis est. Cũ ergo angelica essentia dicitur simplex, hoc non est per priuationem harum compositionũ, sed hic certum est aliquas compositiones remoueri a substantia angeli, utpote compositionẽ ex partibus quantitatiuis, & cõpositionem ex partibus heterogeneis, & compositionem ex natura corporali, & spirituali, qualis est in homine. Sed de compositione materiæ & formæ: siue materialis, et formalis, de hac dubiũ est. Et uoluerunt aliqui dicere, ꝙ talis remouetur ab angelo, et sunt in eo compositiones priùs dictæ. Sed sicut ostensum est supra, cum in angelo sit ratio mutabilitatis, non tantum ad non esse; sed secundum diuersas proprietates; sit iterum ratio possibilitatis, sit iterum ratio indiuidualitatis, et limitationis postremo ratio essent a is cõpositionis secũdum propriam naturam: non uideo causam, nec rationem, quomodo defendi potest, quin substantia angeli sit cõposita ex diuersis naturis, et essentia oĩs creaturæ per se entis: et si composita est ex diuersis naturis, illæ duæ se habent per modũ actualis, et possibilis, et ita materiæ, et formæ: et ideo illa positio uidetur uerior esse, scilicet quòd in angelo sit compositio ex materia, et forma.

QVOD ergo obiicitur in contrarium de auctoritatibus Boetii. et August. Dicendum, quod loquuntur de materia appropriatè, scilicet ratione potentiæ passiuæ, quæ ẽ principiũ patiẽdi, et transmutandi ab alio. Et hoc patet, quia ipsi uolunt probare, ꝙ corporalia non conuertuntur in spiritualia, nec econuerso. Similiter Philosophus uult dicere, ꝙ anima denudata sit a ratione materiæ, secũdum ꝙ ẽ causa permixtionis, et corruptionis: et ideo non loquuntur generaliter de materia, sed appropriate: alioquin ipse Boetius contradiceret sibi in 1 de

Tri.

Trinitate, ubi dicit, quòd nihil subiicitur accidentibus, nisi per materiam: & ibidem, quòd solus Deus est immaterialis.

QVOD obiicitur, quod creatura simplex rationabiliter potest cogitari, &c. Dicendum, quod consideratis proprietatibus creaturæ, eo ipso quòd creatura non est actus purus, oportet quòd habeat possibilitatem, quia mutabilis est: oportet quòd habeat fundamentum, quia limitata, & in genere: oportet quod compositionem habeat: unde non potest rationabiliter cogitari, quod non potest esse, nec fieri. Et si obiicias mihi, quod Deus potest facere, quòd forma accidentalis sit sine materia, ut in sacramento altaris. Dicendum, quod nunquam fecit, quin semper sit nata esse in materia: & ad illam, quantum est de sui natura, habeat inclinationem. Si ergo Deus res condidit, secundum quod competit naturis ipsarũ, patet quod nunquam debuit facere formam stare sine materia in conditione rerum, quamuis in miraculis faciat contra naturam, & supra naturam. In cõditione enim rerum non quærimus, quid Deus possit: sed quid congruat, naturæ ipsius creaturæ, sicut dicit Augustinus. QVOD obiicitur, quod causa nobilior est effectu: uerum est de efficiente, & finali: quæ proprie tenent rationem causæ: sed de materiali, & formali, quæ sunt principia ordinata ad compositionem, non habet ueritatem simpliciter, sed solum secundum quid.

QVAESTIO II.

An materia, ex qua angeli compositi sunt, eadem sit cum materia corporalium?

DATO quòd angelus habeat compositionem ex materia & forma, large sumpto nõie materiæ, ad hoc potentia e, quod cum alio uenit ad constitutionem, tanquam fundamentũ rei. Quęritur de illa materia, utrum sit eadem cum materia corporalium: Non loquor de identitate secundum essentiam numeralẽ, sicut Sortes senex est idem sibi puero secundum substantiam: sed loquor secundum identitatem naturæ communis: ut sicut omnes anuli de auro dicuntur habere eandẽ materiam per naturam, siue essentiam, cum tamen numeraliter uarietur, & alia pars secundum substãtiam sit in uno, alia in alio. Et quod sit idem per essentiam, uidetur auctoritate Augusti. de mirabilibus sacræ scripturæ. cap. i. Oĩpotens Deus ex informi materia, quã ipse prius de nihilo condidit, cũctarum rerum, hoc est sensibilium, & insensibilium, intellectualium, & intellectu carẽtium, species multiformes diuisit. Quid hoc expressius? ITEM. Ratione uidetur. In quolibet genere est reperire unum primũ, quo mensurantur omnia, quæ sunt in illo genere, ut uult Philosophus, in 10. primæ Philosophiæ, & etiam in x. sed substantia est unum genus, non secundum tñ logicum, qui cõsiderat rerũ intentiones: sed secũdũ metaphysicũ, qui cõsiderat essentias rerum: ergo in genere substantiæ est unum aliquod, quo men- *Aristo. 10. Metap. & 10. tex. 11. Metaph. c. 4. et 10. Met. 3.*

surantur omnia in illo genere: sed illud non potest esse principium extrinsecum, cum secūdū huius maiorem, & minorē participationem intrinsecam, res illius generis magis, & minus fuit ergo cum principium intrinsecum non sit, nisi forma, uel materia, erit uel materia, uel forma: si materia, habeo propositū: si forma: sed unitas formæ necessariò præsupponit unitatem materiæ: ergo &c. ITEM. Quandocumque aliqua communis passio inest aliquibus subiectis, necesse est, quod insit eis secundū aliquod commune: sed numerus est in spiritualibus, & corporalibus uniformiter: quia eodem modo, quo numeras x. homines, & x. angelos, numerus enim angelorū supplebitur ex hominibus: ergo necesse est aliquam naturam communem in eis esse, secundū quam hæc passio insit: sed hoc non potest esse forma, restat ergo ꝙ materia. ITEM. Abstrahatur materia corporaliū ab omni forma: abstrahatur etiam materia spiritualiū ab omni forma: quæro tunc, aut distinguitur, aut non. Si non: ergo sunt idē per essentiam. Si sic: cum omnis distinctio sit a forma: ergo habent formam.

SI TV DICAS quod distinctio perfecta sit a forma: sed sicut materia habet esse incompletū, ita & distinctionem incōpletā. CONTRA. Illud, ī quo maximè differunt spiritualia, & corporalia, est simplicitas, & cōpositio: sed materia abstracta ab oī forma, est ita simplex ut punctus; ergo nullam partibilitatem habet: ergo si in hoc nō differunt, non uidetur, quod in alio.

SI DICAS, quod ꝑ capacitatē. Contra. Materia non est sua capacitas per essentiam; ergo contingit eā abstrahi a capacitate: abstrahatur ergo materia spiritualium, & corporalium a capacitate, quæro per quid differant: nullam omnino est dare, nullā assignare differentiam: ergo essentia est eadem per naturam. ITEM. Forma generis est abstrahibilis a forma specierum, siue a differentiis: sed substantia dicit formā generis, corporeum, & incorporeum sunt differentiæ; ergo ab his potest abstrahi: sed forma generis naturaliter ē prior, quam forma differentiarum, sicut dicit Philosophus, ꝙ prius est animal, quam homo: consideretur igitur materia spiritualium, & corporalium sub forma generis, nō differūt quātum ad formam, quæ consequitur ipsam essentiam materiæ: ergo multo fortius non differunt quo ad ipsam materiam, ut uidetur. ITEM. Cum dicitur. Materia rerum corporalium est materia spiritualium, materia est materia, aut est conuenientia in solo noīe, aut in habitudine, aut in essentia. Si in solo noīe: ergo cū sit æquiuocatio in primo principio, ergo nulla est uniuocatio. Si in comparatione, abstrahatur ab illa comparatione, tunc aut erit dictum per conuenientiā in essentia, aut æquiuocatio pura. *Moderni or. Peripatetici in spiritualibus nunquā materiā admitterent.*

CONTRA. Augu. Duo fecisti domine, unū ꝓpe te, aliud prope nihil. Et iterum in xii. Duo sunt carētia tꝑibus: unum quod sine ullo defectu contemplationis, & sine ullo interuallo mutationis *Li. 12. cōfessio Cap. 12*

tionis

tionis tua ęternitate ꝑfruatur: alterum quod ita informe erat ut ex alia forma, in quam formā mutaretur, non haberet. Si ergo, quæ rectè diuidūtur, unū non intrat in constitutionem alterius, si angelica natura diuiditur contra corporalem naturā, siue corporalium; ergo &c.

Si tu dicas, ꝙ loquitur de ea secundum esse: hoc nihil est, q a loquitur de ea. sicut patet in antecedentibus, & consequētibus, secundum ꝙ omni forma erat priuata, siue ut intelligitur sub omnimoda informitate, & consideratur immutabilis: ergo &c. Beda etiam, & alii sancti sic diuidunt. Item. Quæcunque communicant in materia, sunt adinuicem transmutabilia (sicut dicit Boetius de duabus naturis, & una persona Christi) sed spiritualia, & corporalia non sunt huiusmodi: ergo, &c. Item. Ratione uidetur. Sicut agendi potentia essentialiter consequitur formam, ita potentia suscipiendi essentialiter, immo essentialiùs consequitur materiam: sed necessario sequitur, quod si sunt diuersæ potentiæ primæ, & essentiales aliquarum formarum, ita quod ad aliquem effectum, uel actum ordinatur una forma, ad quem non alia, quod differunt per essentiam. Cum ergo materia subiecta corporalibus formis nullo mō possit capere formas spirituales per indiuiduam perfectionem, nec econuerso, quia nunquam de angelo potest fieri corpus, nec econuerso, ergo differunt per essentiā. Item. Partibilitas inest rebus corporalibus: aut ergo a parte formæ, aut a parte materiæ radicaliter. Non a parte formę, quia omnis forma est simplici essentia consistens: ergo principaliter a parte materiæ, & originaliter. Aut igitur consequitur materiam secundum se, aut non. Si nō, ut si materia sit simplex, quātum est de se, ut punctus; ergo sicut punctus non potest esse materia, uel pars superficiei, ita nec materia pars corporis: ꝙ si hoc absurdum est, quia dimensiones secundum rationem infinitam consequuntur materiam secundum se, cum ergo ipsa materia secundum se sit in corporalibus, & spualibus, patet &c. Item. Ostenditur a parte finis, quia angeli facti sunt ad uidendum claritatē summæ lucis: sed materia corporalium de se tenebra est, & quod magis permiscetur, & magis unitur ei, tanto minus cognoscit, & magis est tenebrosum. Si ergo forma angeli unitur suæ materiæ, maximè in diuisione, substantia eius esset ineptissima ad contemplandam lucem: si ergo propter hoc solum factus est, nunquam habet materiam conformem per unitatem naturæ materiæ corporali. Item. Videtur, quod non sit ponere materiam tāquam mensuram generis substantiæ rerū: quia quæ magis participant de ratione materiæ, minus sunt entia, & ipsa est quid ignobilius in genere entium, quia prope nihil. Si ergo illud unum, quod est mensura generis, debet esse perfectissimum in genere illo, ut albedo in genere coloris: patet, & cętera.

Aristo. 3. phy.

RESOLVTIO.

Quidquid diceret Philosophus naturales: eadem est secundum essentiam, sed non secundum esse.

RESPONDEO. Dicendū, quod circa hanc quæstionē sapientes uidentur cōtrariari sapientibus. Nam magni, & profundi clerici & in theologia, & in philosophia, qui magis fuerunt ueritatis inquisitores, diuersificati sūt. Quidam enim posuerunt, quod materia in spiritualibus, & corporalibus differt, nec habet unitatem, nisi analogiæ. Alii posuerunt, quod est una per essentiā. Si quis autē diligenter uelit considerare, quæ istarum positionum sit probabilior, & uerior, & attendere ad rationes mouentes, uidebit, quod utraq; opinio secundum diuersas uias uerum dicat ita quod neutri sunt decepti. Ratio autem huius diuersæ positionis fuit diuersus modus cognoscendi materiam. Materia enim dupliciter est scibilis.s. per priuationem, & per analogiam. Cognitio per priuationē est prius remouendo formam, deinde disponens ad formam, & considerare ipsam essentiam nudam in se quasi tenebram intelligibilem. Cognitio autē per analogiam est per consimilem habitudinem: habitudo autem materiæ est per potentiā, & ita hæc cognitio per comparationē materiæ ad formam est mediāte potentia. Potentia autem materiæ dupliciter potest comparari ad formam. Aut inquantu præbet ei fulcimentū in ratione entis, & sic considerat Metaphysicus. Aut sub ratione mobilis, & sic considerat naturalis philosophus. Considerantes igitur materiam secundum priuationem omnis formæ, tam substātialis, quàm accidentalis dixerunt, quod eadē est in spiritualibus, & corporalibus per essentiam. si enim ab omnibus formis, & ab omnibus accidentibus separetur utraque materia, nulla omnino diuersitas apparebit. Considerantes autem materiam secundum analogiam, scilicet sub ratione potētiæ, inquantum præbet fulcimentum formæ in ratione entis, dixerunt esse eandem secundum analogiam, quia est ibi cō similis habitudo. Sicut enim materia corporalium sustinet, & dat suis formis existere, & subsistere, ita etiā materia spiritualiū. Est etiam ibi ratio participationis secundum prius, & minus. Nā in spiritualibus substat formæ substantiali tantum, in corporibus superioribus formę substantiali, & quantitati; & in inferioribus formæ substantiali, & quantitati, & contrarietati. Et quoniam, quod pure est in genere substantiæ, prius participat de ratione per se substātis, & independentis: quod autem plus accedit ad naturam accidētium, magis elongatur, hinc est quod substantiæ spirituales per prius, & uerius sunt substantię, deinde corpora superiora, postremo corpora inferiora: & hi non dixerunt quod esset eadem propriè, quia nec materia corporalium est nata sustinere formas spirituales, nec econuerso. Considerantes autem secundum analogiam substantiæ ratione potentiæ, inquantum præbet fulcimentum formæ, in ratione

Aristo. 1. phy. & 7 Metaf.

tione mobilis, dixerunt esse eandem p analogiam. Q͠n sicut in corporibus est aliquid, quod sustinet uariationes, quo ad proprietates corporales: ita in spiritualibus, quo ad spirituales: & est ibi ratio prioris, & posterioris in participando. Nam materia potest esse fulcimentum uariationis secũdum situm, & formã, ut in corporibus corruptibilibus: aut situm tantum, ut in superioribus: aut ad receptionẽ influentiæ, & habituum & perditionem, ut in substantiis spiritualibus: & secundum considerationẽ ꝓpriè est materia in corporalibus, & corruptibilibus, minus propriè in corporibus incorruptibilibus, minimè in spiritibus. Et inde etiã est, ꝙ dicũtur aliq̃ immateriales, quia minimum habẽt de hac possibilitate; & secundum hoc materia est infimum. Et hi non posuerunt materiã unã, q͠n materia in angelis non habet possibilitatẽ ad transmutationem formarũ substantialium: nec est possibilis ad recipiẽdum formas corporales: & inde est, quod dicit Philosophus, ꝙ spiritualium, & corporalium non est materia una: cõsiderans potentiã materiæ in relatione ad formam, ut mobilẽ. Ex his patet rõ diuersitatis, & uia harum positionum, & ꝙ uerum dicunt secundum diuersas uias, & secundum diuersos modos intelligendi, & sic currunt diuersę rõnes, & auctoritates, q̃ inueniunt ad partes oppositas. Et patet responsio obiectorum. Nec ẽ contradictio, si quis rectè intelligat utrunq;. Vel aliter potest dici, ꝙ cũ loquimur de unitate materie, loquimur de ipsa, ꝓut ad eã stat resolutio principiatorum: ideo tripliciter possumus loqui, secũdum ꝙ tres sũt, qui docẽt resolutionẽ facere ad principiũ materiale. Nã ad materiã resoluit naturalis, qui considerat generationem, & corruptionẽ. Ad eã resoluit philoso. uniuersalis, qui considerat oẽ corpus mobile, siue ad situm, siue ad formã. Ad eã resoluit metaphy. qui considerat oẽ ens, & unusquisque resoluit secũdum amplitudinem suę consideratio nis. Nam Philoso. inferior, qui negociatur circa generationẽ, & corruptionem, cõsiderat materiam, ut est principium generationis, & corruptionis, & sic est solum in his inferioribus: & quoniam omnia talia sunt adinuicem transmutabilia, ideo solum dicit eandem materiam generabilium corporalium, & corruptibilium. Philosop. superior considerat ipsam materiam mutabilẽ, siue ad situm siue ad formam: & uidet eandem passionẽ in inferioribus, & superioribus, per quam mutabilia sunt ad situm, ut partibilitatem mobilis, cuius principium est materia: & ideo resoluit ad materiam oĩs rei corporalis, & secundum hũc philosophum est eadem materia in omnibus corporalibus. Metaphy. considerat materiam omnis creaturæ, & maximè substãtię per se entis, in qua est considerare, & actũ essendi, & hũc dat forma: & stabilitatẽ ꝑ se existendi, & hãc dat, & ꝑstat illud, cui innititur forma, hęc ẽ materia. Et q͠n ꝑ se esse in spũalibus, & corporalibus dicit cõitatem

Ari. dicit, æterno, & corruptibili, non est materia una: necesse est isto nomine, spũale unquã,

ubi materia reperitur. Auerr. tanto uocat cœlum corpus rationale, q̃a trãsmutationibus nõ subijcitur, preterquã ad ubi vide Aristo & Auerr.

non æquiuocam, & communitatem generis. & rei, non analogiæ solum: ideo debet recurrere ad principii unitatem, ideo secūdum metaph. in omnibus per se entibus est ponere unitatem materiæ. Omnium istorum philosophorum consideratio uera est: sed differenter iudicant. Philosoph. enim non dicit, eandem esse materiam, nisi in corporalibus: quia nunquam uenit ad cōsiderandum materiam, secundū essentiam, sed solum secundum esse, & absq; dubio aliquod habet esse in corporalibus, qđ nō in spiritualibus, & aliqđ in corruptibilibus, quod non in incorruptibilibus. Metaph. uero nō tātum secundum esse, sed secundum essentiam cōsiderat: & qa abstracto omni esse, non est reperire, nec etiam fingere diuersitatem in materia, ideo dicit esse materiam unam per essentiā: & ideo cum hanc quæstionem tractat Theologus, aut pertractat eam, sicut naturalis, aut sicut Metaphysicus: quia ipse pōt accipere modos omnium scientiarū, cum ei famulantur. Si, ut naturalis: sic dicet non esse eandem. Si ut Metap. sic dicit candē esse per essentiam differentem secūdum esse. Et quoniam nobiliori modo iudicat Metap. quā scientiæ inferiores: ideo hi, qui posuerunt materiam eandem in spiritualibus, & corporalibus, altius eleuati melius iudicauerunt, quamuis secundum diuersas considerationes utrique potuerunt dicere uerum, ut prius est ostensum. Concedendæ ergo sunt rationes probantes eandem esse materiam per essentiā in spiritualibus, & corporalib. sicut manifeste innuit Augustin. de Mirabilibus sacræ Scripturæ, qui fuit altissimus metaph.

Qvod obiicitur ergo, ꝙ distinguitur materia contra angelicam naturam. Dicendum, ꝙ loquitur de materia secundum esse, non secundum essentiam. Vel aliter, distinguit ratione actualitatis, quæ est in angelo, ratione cuius summè inter creaturas appropinquat Deo: & ratione passibilitatis, quæ est in materia de se, ratione cuius est prope nihil. Qvod obiicitur. Quorum materia est una, &c. Dicendum, ꝙ loquitur de materia secūdum esse, hoc est de materia transmutabili, ratione cuius dicuntur res adinuicem transmutabiles: & ideo sermo ille secundum physicū, & in genere physici est intelligendus, & alii sermones cōsimiles, qui dicunt materiam esse diuersam: omnes. n. loquuntur de materia secundū esse. Qvod obiicitur de potentia suscipiendi. Dicendum, ꝙ potentia materiæ secundum se cōsiderata, non est magis ad hanc formam, quam ad aliam: immo indifferenter se habet ad omnē. Nam materia in se considerata, nec est spiritualis, nec corporalis & ideo capacitas consequens essentiam materiæ, indifferenter se habet ad formam, siue spiritualem, siue corporalem: sed quia materia nunquam expoliatur ab omni esse: & quæ semel est sub esse corporali, nunquam exuitur, & similiter illa, quæ est sub esse spirituali: hinc est, quod materia consequens esse in spiritualib. & corporalibus est alia,

&

& alia. Qvod obiicitur de partibilitate. Dicendum, ꝙ hoc non est ratione ipsius materiæ: quia materia abstracta omni forma simplex est, nō tamen hēt actualem simplicitatem, ut punctus. Sed simplex, quia caret actuali extensione, habet tamen possibilitatem ad illam: & cum natura formæ corporalis illi materię datur, tūc reducitur ad actū. Vnde cum dicitur, ꝙ extensio est a materia: non est intelligendum, ꝙ materia secūdum essentiam suam, sed secundū esse, prout suscipit formā corporalem, q̄ non est nata esse in materia nisi cum extensione, quamuis ipsa in se sit simplici essentia consistens. Qvod obiicitur, ꝙ materia est tenebra. Dicendum, ꝙ tenebra dicitur ratione priuationis formę, quia forma lumē est: & ideo materia cum priuatione repugnaret contemplationi. Et qa in angelis facta est sub actu ꝑfecto sublata priuatione: hinc est, ꝙ remota est ab ea ratio tenebrositatis: & sic patet illud: non enim est tenebra per essentiam: nisi quis forte dicat tenebram comparatiue, sicut creatura omnis tenebra est respectu summæ lucis: sic & materia tenebra potest dici respectu Dei, & respectu formæ, qua ꝑficitur. Qvod obiicitur, ꝙ materia non est illud, quo omnia mensurantur. Dicendum, ꝙ licet aliqui uoluerunt dicere, ꝙ materia ratione, qua est fundamentum, dat esse fixum, & in ea ratione est ratio mensurandi, quia plus sapit, & participat de natura generis substātiæ, quod magis in seipso fulcitum est: tamen illud non est conueniens dicere, ꝙ ipsa materia sit illud unum, cum hoc debeat esse completissimum: sicut dicit in 10 primæ philosophiæ, ꝙ albedo est mensura omnium colorum. Et ideo dicendum, ꝙ non ponimus materiam unam, quia ipsa sit mensura, sed quia si non est materia una, impossibile est ponere aliquod unum mēsurans, cum illud præsupponat illam. Quid autem sit illud unū, quòd est mensura omnium, quę sunt in genere substantiæ: hoc est alterius inquisitionis.

Tex. cō. 23 et Com. de sen su.

QVAESTIO III.

An corporalium, & incorporalium materia una numero sit?

Vtrvm materia spiritualiū, & corporalium sit una secūdum numerum, aut secundum unitatem aliam. Et quòd si una numero, uidetur sic. Omne illud, quod ita est unum, quòd non recipit distinctionem, est unum numero: materia per essētiam suam, ita est unum, ꝙ omnino nullam habet distinctionē secundum suam essentiam, quia omnis distinctio est a forma: ergo necesse est materiam in omnibus esse unam numero. Item. Omne, quod est unum, est unū uel genere, uel specie, uel numero: sed materia non est eadem in spiritualibus, & corporalibus vnitate generis, uel speciei: cū illa sit solum a forma: ergo a diuisione materia est una numero. Item. Status perfectus non pōt esse nisi in uno: ergo, sicut est status in genere efficientis, & finis: ita in genere materiæ: sed in genere efficientis primi, & finis ultimi sic est status, quòd unum solum est primum efficiens per

essentiam, ad qđ oīa reducuntur; ergo uidetur similiter cū ex parte resolutionis sit status in essentia materiæ, ꝙ illa sit una numero. ITEM. Cum dicitur, materia lapidis est materia, & materia angeli est materia: aut dī uniuoce, aut ęquoce, aut idē ṗdicatur de se. Sed non ęquiuoce, qa tūc angelus, & lapis æquiuoce dicerentur substātiæ. Non uniuoce, quia uniuocatio est solū in formis, & in his, q dicunt formā; ergo oportet, ꝙ idē prędicetur de se; ergo si materia lapidis, & materia angeli non sunt plures materiæ, sed unica; restat, ꝙ materia est in spiritualibus, & corporalibus numero una. ITEM. Intelligamus materiam, siue spiritualiū, siue corporalium ꝑ abstractionē ab oībus formis; intelligitur materia, ut simplex; intelligitur materia, ut unica, nullo modo multiplicata, nec distincta; sed formę superuenietes nō mutant essentiam materiæ: sed solum esse; ergo si prius erat materia quātum ad essentiam unica numero; ergo & nunc, cum hēt formas. ITEM, Intelligamus per impossibile, ꝙ Deus de uno lapide faceret angelum, tunc mutaretur forma, & esse materiæ, sed essentia esset salua, ergo materia cum sit una per essentiam, etiam in hac transmutatione est illius mutationis subiectum; sed illa mutatio est una numero: ergo materia per essentiam manet una numero. Arguitur ergo sic. Si in illo angelo sic producto, & lapide præexistente est materia una numero; & tantū distat ille angelus a natura corporali, quantū alius angelus: ergo uidetur, ꝙ in aliis rebus corporalib. sit materia una numero.

CONTRA. Vnum numero respicit esse indiuiduū, siue indiuidualium: sed materia in corporalibus, & spiritualibus non est una unitate indiuiduali; ergo nō est una sēcđm numerum. Maior patet. Minor ꝑbatur ꝑ hoc, ꝙ quęcunq; sunt eadem numero alicui indiuiduo, inter se sunt eadem, & una numero: sed angelus a sua materia non differt numero, nec lapis a sua: ergo si materia lapidis, & angeli est una numero; ergo lapis, & angelus sunt unū numero qđ falsum ē. 1. phy. 17.
ITEM. Vnum, & multū sunt differentiæ entis in actu: sed materia est oīno ens in potentia: ergo si diuideria non conueniunt nisi eis, quibus conuenit diuisū: ergo nullo modo potest esse materia per essentiā una numero. ITEM. Si de auro uno fiant diuersa uasa: postquam facta sunt iam illud aurum desinit esse vnum ꝓꝑ distinctionem, super inductam: cū ergo de materia fiāt creaturæ, genere & specie differētes: uidetur igitur, ꝙ materia numeretur in illis: ergo &c. ITEM. Opposita non sunt compossibilia circa idē numero: hoc planū est, quia mutuo se expellunt: sed oppositæ formæ sunt circa materiā, ut est in diuersis: ergo impossibile est materiā esse unā numero. ITEM. Impossibile est idē numero esse ens, & nō ens: quia inter ens, & non ens summa est distantia: sed angelus secundum suam formam, & materiā est in actu: anima Antichristi, nec est secundum materiam, nec secundū formam, immo

mo creanda est secundum suū totum; ergo impossibile est, ꝙ angeli, & animæ sit eadem materia, uel alterius creaturę diuersæ. ITEM. Creatio nō solum terminatur ad esse, sed etiam ad essentiam: ergo ubi sunt diuersæ creationes, oportet diuersos esse terminos per essentiam: sed creatio animæ Petri, & animæ Antichristi est alia & alia, & utrobique producitur essentia materiæ: ergo necesse est materiam hic & ibi aliam esse per essentiam: ergo impossibile est esse numero unam. ITEM. Esse simpliciter unum in pluribus, hoc est proprietas Dei, siue esse unum in omnibus: ergo non cōpetit alii: uel si competit alii, minime cōpetit ei, quod maxime distat a Deo: sed materia maximè distat a Deo, cum sit prope nihil: ergo nullo modo uidetur ipsi conuenire, ꝙ ipsa sit una numero in omnibus, uel etiam in pluribus.

RESOLVTIO.

Corporalium, & incorporalium materia una numero est; non unitate formali, & actuali; sed homogeneitatis, quæ latiorem capacitatem in ea ponit.

RESPOND. Dicendū, ꝙ positio philosophorum, & physic. uirorum hæc fuit, & est: ꝙ materia in quibuscunq; est, ꝑ essentiam, est una, & una numero. Et rōnē huius assignant, qa materia hoc ipsum, qđ est, oīno est ens in potentia: & ideo oportet, ꝙ in quibuscunq; est, sit per essentiā numero una: hæc aūt rō bona est, qđ melius patet, si pertractetur. Quia.n. materia oīno est ens in potentia: ideo ꝑ sui essentiā nullum hēt actum, nullam formā: ergo nullam distinctionē hēt; & non est nihil: oportet ergo, ꝙ sit una sine multitudine, & ita numero una. Amplius. Quia ens oīno in potentia: ideo nec genus, nec spēs esse pōt. Quia dicit aliquo modo actū: ideo non pōt esse cōis eis, quibus est cōis unitate uniuersalitatis, uel uniuocationis: ergo nec genere, nec specie est una, & tamen nihilominus est una: & ita est una numero. Rursus. Quia est ens omnino in potentia: ideo de se est infinita, & ad formas infinitas; sed Deus, quia infinitus est, ubique est sua infinitate, quę uenit ex actualitatis summæ perfectione. Sic & materia quia infinita, in omnibus materiatis est una ꝑꝑ infinitatem eius, quæ uenit ex summæ potētialitatis imperfectione. Postremo. Quia materia est ens in potētia, unitas eius non pōt esse unitas indiuiduationis, siue per continuitatē; sicut mons est unus, siue ꝑ actualem simplicitatem, sicut angelus est unus; sed si habet unitatem, unitatem hēt homogeneitatis. Hæc aūt unitas simul manet in diuersis, sicut patet si de eodem auro fiant multa uasa, illa sunt de eodē auro per homogeneitatē; sed aurū, quod est in uno differt ab auro, quod est in alio; adeo ut nō sit unum per continuitatem. Si igitur materia non est una actuali simplicitate, ut angelus, nec continuitate, ut mōs, uel auri frustum, sed solū homogeneitate; & hęc non tollitur per aduentum formarum; ita est materia una sub omnib. formis, sicut omnibus formis

abstractis.

abstractis: sed abstractis oībus formis, nulla est distinctio in materia: immo intelligitur, ut simpliciter una: nūc igitur materia est in oībus materiatis numero una, qa est ens oīno in potentia: & hæc est recta rō, & cā. Ex his pro magna parte patent obiecta, quoniam ex prædictis colligi potest, qualis est illa unitas, qua materia dr̄ una. Non.n. est unitas actualis, cuiusmodi e unitas Chorisci in foro, & theatro, & cuiusmodi ē unitas Dei: sed illa unitas magis est possibilitatis, & potest dici homogeneitatis, q̄ adeo ampla est, ut sustineat receptionē maioris multitudinis diuersitatis formarū superadiectarū, q̄ unitas formæ alicuius uniuersalis, & generis generalissimi, & hoc est ꝑꝑ summā possibilitatem. Vnde dr̄ una numero: queādmodum ouis carens signo respectu ouiū habentium signum, dicitur esse signata, per hunc modum intelligi pt̄ materia numero una.

Qvod obiicitur ergo: unum numero respicit indiuiduum. Dicendū, ꝙ uerū est prout unū numero dicit accidēs, uel prout consequitur esse actuale: nō aūt est uerū prout respicit essentiā: qm̄ hoc mō se extēdit ad unitatē maioris capacitatis, q̄ sit unitas indiuidualis: & de illa nō sequitur, ꝙ q̄ sunt eadē uni, &c. sicut nō sequitur, ꝙ hō, & asinus uniuntur in aīali: ergo sunt vnū inter se. Qvod obiicitur, ꝙ unū numero est differentia entis in actu. Dicendū, ꝙ uerum est de uno, quod dicicit unitatē completā. Vnitas.n. & ueritas, & bonitas proprie, & complete sunt in creatura completā: nihilominus tñ (sicut dicit Aug. de Vera Reli.) incōplete reperiuntur in materia. Sicut.n. materia incompleta est de se: ita unitatē secundū se hēt incōpletā; possibilē tñ quantū ad esse cōpleri ꝑ formā, cuius aduētu cōstituitur indiuiduū numero unū, unitate actuali, & cōpleta: ex cuius et aduentu fit distinctio, & surgit in reb. multitudo. Qvod obiicitur de auro, non est simile: quia aurū hēt unitatē cōtinuitatis, & indiuiduationis, q̄ opponit̄, numerationi & discōtinuationi: & hoc est qa aurū & si sit materia scyphi, ē ens in actu: nō sic materia prima respectu materiatorū, ut ostēsum est prius. Qvod obiicitur, ꝙ opposita nō possunt se cōpati circa unū, & ꝙ idē nō pōt esse simul ens, & nō ens, & diuersis mutationibus introduci in esse. Ad hæc tria unica est responsio. s. ꝙ illud uerū est de eo, qđ est, ita unū, ꝙ eius unitas repugnat multitudini, sicut est unū indiuiduū: sed de eo, ꝙ ita unū, ꝙ multitudini nō repugnat, immo ꝑꝑ suā possibilitatē admittit oem diuersitatē, non hēt ueritatē, immo simul & semel hēt opposita. Simul ēt & semel pōt esse in re, & pōt esse in potentia agentis, & diuersis productionibus produci, sicut diuersis formis informari. Et hoc patet, qa forma humanitatis est una unitate uniuersalitatis; & ideo simul uerum est, ꝙ est homo, qui generatur, & est homo, qui generandus est, & est homo albus, & est hō niger: in oībus his est forma una uniuersalis. Quod si dicas, ꝙ nō est simile, qa humanitas

nitas nō est una numero, ut materia, Dico. q̄ quāuis nō sit una numero; sed specie: tñ unitas materiæ, q̄ est unitas homogeneitatis, maioris amplitudinis est, q̄ humanitas ipsa, & maiorē diuersitatem admittit. Et ideo nulla est oppositio, nulla omnino contradictio est comparatione oppositorum ad unitatem materiæ per essentiam: sed solum ex comparatione oppositorum ad unitatem materiæ secundū esse. Vnde sicut si duo scyphi facti sunt de auro cōformi, pōt unus destrui altero remanente, uel unus produci altero in esse producto, sic intelligendum est in proposito. Si quis enim uult unitatem materiæ intelligere: oportet ab indiuiduali animam abstrahere, & super actum imaginationis conscendere: & omnino ens in potentia per priuationem cogitare: & sic poterit aliqualiter capere. Quandiu enim materia, ut moles extensa cogitatur, ad unitatem essentiæ nullo modo pertingitur. QVOD ultimo obiicitur, satis planum est. Sicut enim Deus est infinitus, & materia infinita, alio tamen modo infinitatis, qui potius est per recessum, quàm per accessum: unde non competit formæ, sed materiæ: sic intelligendum est de illa unitate. Deus enim est unus in pluribus: ita quòd perfectissimus, & omnino actus, & hoc est eius solius. Sed materia est vna in omnibus: & hoc quia per suam essentiam non potest esse distincta: non sic est de forma: & sic patent omnia.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An in angelis sit mera discretio personalis?

CONSEQVENTER quæritur de secundo attributo, scilicet de discretione personali. Circa quam tria quæruntur. Primò quæritur, utrum in angelis sit mera discretio personalis. Secundò, utrum hęc proprietas sit accidentalis, aut substantialis. Tertio uero, utrum sit materialis, uel formalis.

QVOD in angelis sit mera discretio personalis, ita q̄ angeli aliqui differant solo numero, uidetur. Dan. 7. Millia millium ministrabant ei. Constat, q̄ non tot habebant ministeria differentia specie, quot Daniel enumerat: ergo nec ministri omnes differebant specie; ergo aliqui, uel omnes differebant numero solo. QVOD si dicas, q̄ tot ministeria: obiicitur de secunda parte auctoritatis. Et decies centena millia assistebant. Constat, q̄ tanta diuersitas non poterat cadere ibi, nisi secundum numerum, cum haberent unum statū. s. assistere. ITEM. Gloria est regi habere multos ministros uniformes: ergo si gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent omnes sancti: uidetur, q̄ multi sint uniformes in illo superno palatio: & ita solo numero, uel persona differētes. ITEM. Personalis discretio est in Deo, angelis, & hominibus; & cum natura angelica sit diuinæ ppinquior, quàm humana, ergo & discretio personalis: sed in

in Deo sunt plures psonæ differentes sola psona itate, similiter in hoībus: ergo vr̄, q̄ similiter ī angelis; ergo sunt ibi aliq̄ solo numero differentes aut omnes. ITEM. Oē aīal p naturā desiderat societatē similis in specie: nā oē aīal ad sibi simile copulatur, & uolatilia ad sibi similia cōueniunt: ergo angelus p naturam desiderat societatē similis in specie: sed desiderium eius non est frustra, maximè in angelo beato ergo &c. SI TV dicas, q̄ illud est uerū in aīalibus, nō in substantiis spūalibus: tunc quæro, vtrum in angelis sit socialis, & amicabilis affectus. cōstat, q̄ sic. Sed in quocumque est ponere affectum talē, est amare similem, & appetere habere: ergo redit idem quod prius.

CONTRA. Diuersitas, quę est numero solo, causatur a diuersitate materiæ: inde est, q̄ sol nō multiplicatur, quia eius essentia est ex tota sua materia: ita q̄ materia eius non est diuisibilis, nec multiplicabilis: sed talis rō est in angelis: ergo &c. ITEM. Ratio finalis multiplicationis secūdū numerū uenit ex parte corruptibilitatis: iō.n. multiplicatur secūdū numerū, ut q̄a non poterat saluari in uno, ipsa species salua ret in pluribus: unde sol, & luna q̄a perpetua sunt, non habēt, nisi unum solum indiuiduū in eadē specie: ergo &c. ITEM. Si repērire cōtingit extrema, & mediū: si illud est possibile esse. Sed cōtingit reperire pluralitatem psonarū in una natura ī Deo, & ecōuerso pluralitatē naturarum in una psona, ut in hoīe, & in Christo: ergo contingit pluralitatē naturarum reperire in pluribus psonis, ut tot sint naturæ differentes, quot sūt supposita: & tot spēs, quot indiuidua. ITEM. Distinctio psonalis pura est ī Deo; quantum ad originē, & in hoīe similiter: ergo vr̄, q̄ origo sit tota, & principalis rō discretionis psonalis: cū ergo in angelis nō reperiaī origo, nec pura distinctio personalis per consequens;

RESOLVTIO.

Non in omnibus: sed quidā numero solum: quidam, & numero, & specifica differentia discrepant.

RESP. Dicendū, q̄ hic fuit duplex positio. Quidā.n. dixerunt, q̄ in angelis est discretio personalis: sed nunquā purè, immo sunt ibi tot species, quot indiuidua: similiter dicunt in luminaribus mundi. Sed licet hoc aliquam probabilitatem habeat in corporalibus: non tamen vr̄ rōnabile in spiritibus, ut nullus cōueet cum alio in natura spirituali, & specifica. Sicut.n. innotescit per scripturam, multi angeli ad idem officium ordinantur, & cōem uidentur habere operationē eandem. Nobis etiā nec per scripturam, nec p dicta sanctorum, nec per officia innotescit tanta diuersitas: ideo non videtur, nisi præsumptio hoc dicere: maxime cum nō appareat in promptu aliqua ratio cogēs. Alia est positio sobria, & catholica, quod in angelis est ponere distinctionem quantum ad personalitatem tantummodo, aut in omnibus, aut in aliquibus: & concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ tum ex parte ministerii, tū ex parte assimilationis ad

Hæc sententia de possibilitate Dei fuit reprob. in art Parisiensibus.

Carpit hic sententiam, quā tuetur. D. Tho. de spiri. crea. q. 8. & 1. p q. 50. arti. 4. 2. sent. d. 3. q. 1. arti. 4. 2. cont. gent. c. 94.

ad deum, tum ex parte assumptionis mutuæ.

QVOD ergo obiicitur, quod diuersitas secundum numerũ uenit ex diuisione materiæ. Dicendum quod falsum est: sed multitudo per generationem venit ex diuisione materiæ, quia generãs dat generato partẽ suæ substantiæ. Diuersitas aũt angelorum non est per multiplicationem vnius ab altero: sed omniũ angelorum diuersitas est a deo. ET PER hoc patet sequens obiectum de fine, quia ille nõ est finis multiplicationis, sed multiplicationis successiuę. Sed ratio potissima multiplicationis i hominibus, & in angelis, est diuinæ potentiæ, & sapientię, & bonitatis declaratio, & collaudatio: quæ manifestantur in multiplicatione, & gloriæ beatorũ amplificatione: quia amor charitatis exultat in multiplicatione bonæ societatis. Vnde credo quod erũt in magno numero, & pfectissimo: secundũ quod decet illã supernam ciuitatẽ omni decore fulgentem. QVOD obiicitur de medio. Dicedum, quod angelus non põt esse mediũ, quia (sicut in præcedentibus probatũ est) quãuis in angelo non sit tanta naturarũ diuersitas, quãta in homine: nihilominus aliqua est. Et preterea quãuis nõ diuersificetur in hominibus pluribus humana natura, tamẽ multiplicatũ in illis: & iõ nõ est qrere aliud medium. QVOD vltimo obiicit de origine, quod est principalis rõ discretionis. Dicendũ, quod quamuis Richardus dicat, quod personæ in hominibus distinguãtur origine: tamen hoc non habent ratione principii: nã pauci hoĩes sic distinguũtur per illam habitudinem. Ad totum enim vnũ hominem habet homo illã habitudinem: & tamen ab omnibus differt personaliter. Sed ratio distinctionis personalis, quantũ ad veritatẽ, venit ex principiis constituentibus, & particulantibus, quantũ ad notitiam, venit ex qualitatibus: quorum vtrumque est in angelis reperire secũdum diuersitatem: diuersa enim habet principia indiuiduantia, & diuersas pprietates innatas. Sicut enim hoĩes diuersas hñt facies, sic diuersas habent mentes, & proprietates mentales: ita intelligendum est in angelis suo modo.

Huic sententiæ videtur adhærere. Hen. q. 2. q. 8.

QVAESTIO II.

An discretio personalis in Angelis accidentalis, vel substantialis sit.

VTRVM personalis pprietas sit in angelis accidentalis, vel substantialis. Et quod accidentalis, videtur sic. Boetius dicit quod omne propriũ manat de genere accidentium, non solũ pro priũ ĩdiuidui, sed ẽt speciei: sed indiuiduum magis approximat accidẽtibus q̃ species: ergo multo fortius proprietas indiuiduaIis de genere accidentium est, sed discretio psonalis est pprietas ĩdiuidualis: ergo &c. ITEM. Ricardus de sãcto Victore. Quod in diuinis est psonalis discretio per originem; in angelis p qualitatem, in hominibus vtroque mõ: si ergo tã qualitas, q̃ origo dicit pprietatẽ accidẽtalẽ ĩ creaturis, patet &c. ITEM. Porph. dicit, quod idiuiduũ cõstat ex pprietatibus, quarũ collectione ĩpossibile est ĩ altero reperire, sed tales

Collige ex 2. editione in Porph. cap. de pprio.

Cap. 1. & 2.

les sunt proprietates accidentales: ergo indiuiduatio est per accidētia; sed per eadem est personalis discretio, per quæ est indiuiduatio: ergo &c. ITEM. Humana natura in Christo nō habuit personalitatem, nec discretionem personalem: sed cōstat quod habuit, quæ sunt essentialia substantiæ rationali: ergo personalis discretio non est substantialis, siue essentialis nec homini, nec angelo. ITEM. Circūscriptis omnibus accidentibus, res non cadit in sensu, sed solum in intellectu: sed uniuersale dum intelligitur, singulare dum sentitur: ergo circunscriptis accidentibus circunscribitur indiuiduatio, ergo & personalis discretio, & sic idem quod prius. ITEM. Discretio personalis est discretio secūdum numerum: sed circunscripta quantitate nō est intelligere numerum, ergo nec discretionem personalem: sed substātiale intelligitur circūscripto accidentali: ergo si discretio personalis non potest intelligi accidentibus circunscriptis: ergo nō est substantialis angelo, sed potius accidentalis.

CONTRA. Arguitur primo per textum. Magister enim dicit, quod prima cōsideratio est de substātia, & sub prima consideratione comprehendit personalē discretionem: ergo videtur, quod personalis discretio est angelo substātialis. ITEM. Persona nō ē aliud, quam indiuidua substantia rationalis naturæ: sed indiuidua substātia (inquantum huiusmodi) est ī genere substantiæ non per reductionem, sed directe secundum lineam rectam: ergo inquantū huiusmodi est in genere substātiæ: ergo personalitas non est in genere accidētis; quia in eodem genere est album inquantum album, & albedo: ergo in eodem genere personalitas, & persona. ITEM. Nullum accidens est nisi in substantia indiuidua: ergo omne accidens consequitur indiuiduitatem essentiæ, & tam in rationali quam in irrationali hoc habet veritatem, ergo prius per naturā est aliquid indiuiduum substantiæ rationalis, quam habeat accidens: ergo per prius persona: ergo discretio in personalitate. ITEM. Quæ differunt personalitate, differunt in suis principiis substantialibus, sicut patet in Petro, & Paulo, & quę sic differūt substantialiter discernuntur: ergo discretio personalis dicit differentiam substantialem: ergo non est proprietas accidentalis. ITEM. Non est maior discretio in accidentibus, quam inter opposita: sed opposita non faciunt discretionem personalem, quia unus homo prius est albus, postea niger; prius puer, postea senex: & tamen idem indiuiduum est, & una persona: ergo &c. ITEM. Accidentia diuersa cum sunt in uno supposito, sunt unū numero, ut grammaticum, & musicum: sed hoc non esset, si diuersitas secūdum numerum, vel secundum discretionem personalem ueniret ab accidentibus: ergo &c.

Arist. in prędic ca. de substātia.

RESOLVTIO.

Vtroque modo s. & substantialis, & accidentalis, ad aliud tamen & ad aliud relata.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam notandum, quod circa

ea hoc est triplex modus dicendi. Quidam.n. dicere uoluerũt, ꝙ personalis discretio est accidentalis proprietas: quia dicunt quod est in genere accidentis, & quod etiam causatur ab accidentibus, sicut discretio numeralis. In hoc autem differentia est: quia discretio numeralis causatur a diuersitate proprietatũ, in quibus cõicant creatura rationalis, & irrationalis: sed discretio personalis a proprietatibus, quæ insunt proprie rationali creaturæ, Sed illud improbatur in opponendo per multas rationes; nec potest habere ueritatẽ ꝙ distinctio indiuidualitatis sit ab accidentibus: cum indiuidua differant secundum substantiã, non solum secundum accidens: & similiter de discretione personali intelligendum est. Et ideo alius modus est dicẽdi, ꝙ discretio personalis dicit proprietatẽ accidentalem, quæ non causatur ab accidentibus, sed a substãtia siue principiis substãtialibus: sicut unitas quæ est principium numeri, est in genere accidẽtis: tamen immediate habet ortum a substantia. Sed cum persona dicat idem quod suppositum rationalis naturæ, ut est in genere substantiæ, non uidetur probabile ꝙ personalis discretio dicat proprietatem accidẽtalem solũ. Et ideo est tertius modus dicendi: ꝙ discretio personalis, & si uideatur dicere accidens, quia dicit per modũ accidentis: tamẽ principaliter dicit quid substantiale: & si aliquo modo importat accidens, hoc est consequenter: illud tamen immediate habet ortum a principiis substãtialibus, & hoc patet sic. Discretio personalis addit super discretionem indiuidualem: discretio autem indiuidualis duo dicit, indiuisionem, & cõsequenter distinctionem. Indiuisio autem est ex principiorum indiuisione, & appropriatione: ipsa enim rei principia dum cõiunguntur, inuicẽ se † appropriant, & faciũt indiuiduum. Sed ad hoc consequitur esse discretum, siue esse distinctum ab alio, & surgit ex hoc numerus, & ita accidentalis proprietas dicit consequens ad substantiam: & sic indiuidualis discretio dicit aliquid accidẽtale, & aliquid substantiale: personalis autem addit super hanc dignitatem personalitatis. Dignitas autem illa duo dicit, scilicet nobilitatem rationalis naturæ, quę est, ꝙ natura rationalis tenet principatum inter naturas creatas: unde non est ordinabilis ad perfectiorem formã. Et hæc nobilitas, & si per modum qualitatis habeat intelligi, tamẽ essentialis est naturæ rationali. Dicit enim illa nobilitas actualẽ eminentiam: ita ꝙ in supposito nulla sit alia natura ita principalis, ut natura rationalis, ut sit quasi per se sonans: & ideo quia hoc deficit ei in Christo, natura rationalis creata nõ facit personalitatem: & hoc est accidentale. DICENDVM igitur ꝙ quemadmodum indiuidualis discretio est ex existentia formæ naturalis in materia: sic personalis discretio ex existentia naturæ nobilis, & supereminentis in supposito. Et ideo quamuis utrobique importetur quid substantiale, & similiter accidentale consequens

† *Alias appropriant.*

Scotus hoc in loco, discretionẽ indiuiduitatis ponit hæcceitatem.

sequens (hoc dico in creatura,) non tamen importatur accidentale, quod causetur, uel ortum habeat ab accidente: sed potius cõsequitur formam in materia, uel naturam ĩ supposito. Ex his patet ueritas problematis, & dissolutio obiectionum pro parte. Si enim quæratur, utrum personalis discretio sit proprietas substantialis, uel accidentalis. Si substãtialis proprietas dicatur, quia immediate sequitur substãtiam: sic dicendum est esse substantiale. Si substãtiale dicatur, quia non exit genus substantię: dicẽdum ꝙ quodam modo sic, & quodam modo nõ. Similiter si dicitur accidẽtalis proprietas, quia causatur ab accidentibus: sic dicendum simpliciter ꝙ nõ. Si uero accidentalis, quia est in genere accidentis, sic potest dici, quod quodammodo sic, quodammodo non, secundum distinctionem primo factam.

QVOD ergo obiicitur, ꝙ personalis discretio pertinet ad substantiam, & non causatur ab accidentibus: hoc totum concedendum est. QVOD obiicitur in oppositum ꝙ omne proprium manat de genere accidentium. Dicendum ꝙ Boetius loquitur de propria passione: & hanc dicit manare de genere accidẽtiũ: non quia non causetur ex principiis subiecti, sed quia, & si ex ipsis formatur, causaliter tamẽ est in genere accidentium. Dupliciter ergo deficit illa ratio: primo quia peccat in intellectu huius nominis: proprium est.n. proprietas quantum ad modũ: & Boetius intelligit de eo, quod realiter est propria passio, non de eo quod est proprietas in quãtum ad modum. Proprietas aũt indiuidualis, aut proprietas personalis, & si uideatur dicere proprietatem cõsequentem ee, sicut accidens, realiter tamen non dicit nisi appropriationem principiorum per indiuisionẽ: hoc dico quantum ad proprietatem indiuidualem. Similiter proprietas personalis non dicit ultra hoc nisi dignitatem, siue nobilitatem naturæ rationalis: quæ nobilitas non est ei accidẽtalis, imo simpliciter, & omnino essentialis. Peccat & prædicta ratio in malo intellectu prædicati: quia proprium dicitur manare de genere accidentium: non quia manat ab accidẽtibus, sed quia manat a substantia existente de genere accidentium: sic in proposito. Vnde sicut unitas, quę est principium numeri, ortum habet a principiis substãtiæ accidentaliter ad ipsam relatis, non a principio aliquo quod sit in genere accidentis: sic intelligi potest de discretione personali secundum id, quod in ea est accidentale: utpote comparatio ad alteram personam, respectu cuius habet distingui, & numerari: & eminentia dignitatis in supposito respectu alterius naturæ, quam non habuit, nec habet humana natura in Christo. QVOD obiicitur, ꝙ discretio personalis est per qualitatem. Dicendum, ꝙ intelligit de qualitate que est in genere qualitatis quantum ad modum, nõ aũt quãtum ad rem. His.n. duobus distinguuntur pdicamenta, uel q̃tum ad essentiam, uel q̃tum ad modum; & aliquid est in

genere

genere substantiæ, quod nihilo minus habet modum accidẽtis: unde etiã consueuit distingui, Qualitas duplex. s. substãtialis, & accidentalis. Vel dicendũ, ꝙ Richa. loqtur de distinctione ꝑsonali quantũ ad nostrã cognitionẽ: & quia cognitio nostra ẽ ꝑ qualitates accidentales, dixit personas creatas distingui qualitate: & per hunc modum intelligit uerbum Porphyrii, qui dicit indiuiduũ constare ex collectione proprietatum: loquitur enim secundum rationem, & cognitionem, non secundum rem. & sic patet tertium. QVOD obiicitur, quòd in Christo humana natura non habet personalitatem. Dicendum, quòd hoc est ratione illius eminẽtiæ, quæ consequitur ad nobilitatem: & illa super eminentia dicit quandam dignitatem accidentalem, sicut prius ostensum est: quæ amitti potest non solum per deperditionẽ, sed etiam ꝑ dignioris superinductionẽ, sicut alibi melius dicetur. QVOD obiicitur, de sensu, & intellectu. Dicẽdũ, ꝙ & si sensus solũmodo sit singularium, intellectus tamen potest esse nõ solum uniuersaliũ, sed etiã singularium: unde non est intelligenda illa differentia cum ꝑcisione. Et hoc patet: quia solus intellectus comprehendit intrinseca principia Petri, & Platonis: & circumscriptis oĩbus accidentibus, dicit eos esse discretos, & distinctos. QVOD obiicitur de numero. Dicendum, ꝙ sicut unitatẽ substantialẽ consequitur unitas accidentalis inseparabiliter, q̃ nõ est principium indiuiduationis, sed cõsequens ad illam: sic diuersitatem substãtialem consequitur numerus inseparabiliter: tamen secundum rem, & naturã distinctio illa est a substantiali principio, non accidentali: & sic patet totum.

QVAESTIO III.

An discretio personalis à parte principij formalis sit, uel materialis?

VTRVM discretio personalis sit a parte principii formalis, uel materialis. Et ꝙ a parte principii formalis. Rich. dicit: ꝙ tam in angelis, quam in hominibus est discretio personalis per qualitatẽ: sed qualitas, aut est forma, aut tenet se ex parte formæ: ergo &c. ITEM. Si aliquid inest aliquibus, & est in eis cõe per analogiam: necesse est ꝙ insit per aliquid analogicè repertum in eis. Personalis aut discretio est in diuinis, & in angelis analogicè: sed in diuinis nullo modo est a materia, quia Deus est pura forma: ergo &c. ITEM. Personalis discretio in creatura dicit maximam nobilitatẽ: sed quod magis nobile est, magis elongatur a materia, & maximè accedit ad formam; ergo &c. ITEM. Personalis discretio dicit maximam auctoritatem, seu actualitatem in creatura: quia quod tale est, nullo modo est ad alterum possibile seu potentiale: omne autem tale consequitur formam, non materiam: ergo &c. ITEM. Nihil quod est unum in omnibus, est principium discretionis: materia (quãtum est de se) unica est; ergo nullo modo est principium discretionis personalis. ITEM. Diffinitio (ut uult Philosophus) est

aggregati; ergo cum diffinitur homo, non forma tantū, sed cōpositū ex materia, & forma diffinitur: ergo si homo in cōi claudit in se materiam, & natura rōnalis similiter; sed si persona addit aliquid super naturam, cum nō possit addere sup materiā, oportet qđ addat aliqd formale.

CONTRA. Boetius. Species ē totum esse indiuiduorū. Sed eē est a forma; ergo indiuiduū supra spēm non addit formam, ergo nec psona supra naturā. Si ergo aliquid addit, aut materiā, aut accidentia, sed per accidentia non pōt esse discretio psonalis, uel indiuidualis; ergo necesse est p materiā. ITEM. Si persona adderet aliquam formam supra naturā: ergo sicut species ē diffinibilis, quia addit differentiā, & formam supra genus: ita etiam indiuiduum esset diffinibile: quod falsum est. ITEM. Si indiuiduū sine psona addit formam indiuiduantē supra spēm specialissimam: quæro utrū additio possit facere aliam formā per oīa illi consimilem. Cōstat quod sic: quia nulla est forma accidentalis, cuius similem non possumus cogitare: ergo similiter in substantiali. Sed si facit similem, illa est cōis pluribus: sed nihil tale est indiuiduum; ergo impossibile est discretionē personalem esse a principio formali superaddito speciei. ITEM. Ab eodē est discretio personalis, a quo est distinctio secundū numerum: sed illa est a materia, sicut dicit Philosophus in prima philosophia, Oīno materia numerabiliter se habet; ergo &c. ITEM. Ab eodē est personalis discretio, a quo est esse hoc, siue hic, & nunc. Sed hoc est materia: quia in Lib. de cœlo, & mūdo, dicitur q differt dicere cœlum, & hoc cœlum: cū dico cœlum, dico formā: cū dico hoc cœlum, dico materiam: ergo &c. 1. Cel. 95

Collige ex 2. editione in Porph. cap. de Proprio.

ITEM. In creaturis, in quibus ē personalis discretio per originem, non est ob aliud, nisi q generans generat aliud: sed (vt dicit philosophus,) generans non generat aliud, nisi pp materiā: ergo in rebus creatis est personalis discretio propter materiā.

RESOLVTIO.

Principium indiuiduationis tum in angelis, tum in creaturis reliquis est coniunctio materiæ cum forma: si quidem quod res sit hæc, a materia habet, quod verè sit aliquid, à forma. Singularitas autē rerum a coniunctione principiorum est.

RESP. Dicendum, q hęc eadē est quæstio de indiuiduatione, quæ nunc mouetur de personali discretione: & de ipsa fuit contentio inter philosophicos uiros. Quidā. n. innitentes uerbo philosophi dixerunt q indiuiduatio uenit a materia: quia indiuiduum supra spēm nō addit nisi materiam. Et hoc ponebāt: quia dixerunt uniuersalia solū dicere formas: & tunc primo rāgitur materia, qn puenit ad hoc aliquid. Aliis uero aliter uisum est. s. q indiuiduatio esset a forma: & dixerunt q ultra formā speciei specialissimæ est forma indiuidualis. Et qđ mouit hos ponere illud, fuit quia intellexerunt ordinē in formis secundū generationem, & naturam esse per eundem modum, per quem

ordi-

ordinatur in genere: ita ꝙ forma generis generalissimi primo aduenit materiæ: & sic descendendo usq; ad spēm. Et adhuc, illa forma non cōstituit indiuiduum, quia nō est oīno in actu, sed ultra hanc formam indiuidualis subsequitur, quæ ē oīno in actu, sicut materia fuit oīno in potentia. Quælibet istarū positionum aliquid habet, quod hoī multum intelligenti rōnabiliter uideri poterit improbabile. Qūo.n. materia, quæ oībus est cōis, erit principale principium, & causa distinctionis, ualde difficile est uidere. Rursus. Qūo forma sit tota, & pręcipua causa numeralis distinctionis, ualde difficile est capere: cū oīs forma creata (quantū est de se) nata sit habere aliam sibi similem: sicut & ipse Philosophus dicit etiam in sole, & luna esse: uel qūo dicimus duos ignes differre formaliter: uel etiam alia, quæ plurificantur, & numero distinguuntur ex sola diuisione cōtinui: ubi nullius est nouę formæ inductio. Ideo est tertia positio satis plana, ꝙ indiuiduatio consurgit ex actuali coniunctione materiæ cum forma, ex qua coniunctione unum sibi appropriat alterum: sicut patet, cū impressio, uel expressio fit multorum sigillorum in cęra, quæ prius erat: una nec sigilla plurificari pñt sine cęra: nec cæra numerat̃, nisi q̃a fiunt in ea diuersa sigilla. Si tamē quæras a quo ueniat principaliter: dicendum ꝙ indiuiduum est hoc aliquid. Quod sit hoc, principalius habet a materia, rōne cuius forma habet positionē in loco, & tp̄e. Quod sit aliquid: habet a forma. Indiuiduum.n. habet esse: habet ēt existere: existere dat materia formę: sed essendi actum dat forma materię. Indiuiduatio igitur in creaturis consurgit ex duplici principio. Personalis aūt discretio dicit singularitatem, & dignitatem. Inquātum dicit singularitatē: hoc dicit ex ipsa coniunctione principiorum, ex quibus resultat ipsum quod est. Secundum dignitatem dicit principaliter rōnem formæ: & sic patet, unde sit personalis discretio originaliter (in creaturis loquēdo) siue in hoībus, siue in angelis Quę ergo obiiciuntur ad primam parte, procedunt rōne nobilitatis, & dignitatis, prout tñ est in ipso supposito, siue quod est: cuius distinctio uenit in diuinis, ex origine: in creaturis ex principiis originalibus: sicut in 1. Lib. fuit ostensum. Si aūt quęratur quid est illud cōe secundum ꝙ inest: Dicēdum, ꝙ proprietas dignitatis incōicabiliter existens in hypostasi: aliter tamē reperitur hic, aliter ibi. Oēs rōnes sequentes procedunt uia prædicta.

QVOD obiicitur, ad oppositum, ꝙ non possit esse a forma, sed a materia. Dicendum, ꝙ rōnes illæ probant (ut patet) ꝙ nō totaliter est a forma: q̃a forma nulla est indiuidua, nisi p̄p coniunctionem sui cum materia. Et uniuersalia similiter, q̃a dicunt formas, non concernunt materiam, nisi rōne suorum indiuiduorum, pro q̃bus supponunt, qñ diffiniunt̃, uel subiiciuntur. Vnde illæ rōnes cōcedēdæ sūt, ꝙ indiuiduū non addit alia for-

mam,quæ ſit indiuidualis de ſe. QVOD obiicitur, ꝙ indiuiduatio eſt a materia. Dicendum, ꝙ ꝑ illas auctoritates nõ datur intelligi, quod materia ſit principium indiuiduationis,niſi ſit cã ſine qua non; non autem ſicut tota cauſa. Nec tamen ita poteſt attribui materiæ perſonalis diſcretio,ſicut indiuiduatio: ꝓpter hoc, quod dicit dignitatẽ, quæ principalius reſpicit formam : ſicut oſtendunt rationes ad partem primam.

DISTINCTIO TERTIA.

PARS SECVNDA.

De habitibus malitiæ, & bonitatis Angelorum.

Illud quoque inueſtigatione dignum, uidetur, quod etiam a pluribus quæri ſolet, utrum boni, uel mali, iuſti, uel iniuſti creati ſint Angeli? & an aliqua mora fuerit inter creationẽ, et lapsũ, uel ſine mora in ipſo creationis exordio ceciderint?

Opinio quorundam circa hoc.

Putauerunt enim quidam angelos, qui ceciderunt, creatos eſſe malos, & non libero arbitrio in malitiam declinaſſe: ſed in malitia a Deo factos eſſe, nec aliquam fuiſſe moram inter creationem, & lapſum, ſed ab initio apoſtataſſe: alios uero creatos fuiſſe plene beatos. Qui opinionem ſuã muniunt auctoritate Auguſt. ſuper Gen. ita dicentis, Non Lib.11 cap.16 *fruſtra putari poteſt ab initio temporis diabolum cecidiſſe, nec cum ſanctis Angelis pacatum aliquando uixiſſe, & beatum: ſed mox apoſtataſſe: unde dominus ait. Ille homicida erat ab initio & in ueritate non ſtetit: ut intelligamus, quia in ueritate non ſtetit, ex quo creatus eſt, qui ſtaret, ſi ſtare uoluiſſet. Idem in eodem, Non fruſtra (inquit) putandum eſt ab ipſo initio temporis, uel conditionis ſuæ diabolũ cecidiſſe, & nunquam in ueritate ſtetiſſe. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non eſſe flexum, ſed in hac quamuis a Deo putant eſſe creatum ſecundum illud beati* Iob.3. *Iob. Hoc eſt (inquit) initium figmenti Dei, quod fecit Deus, ut illudatur ei ab angelis eius. Et Propheta ait, Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei. Tanquam primo factus*

ſit

sit malus, inuidus, & diabolus, nec uoluntate deprauatus. His alijsq; testimonijs utuntur, qui dicunt angelos, qui ceciderunt, creatos fuisse malos, & sine mora corruisse: eos uero, qui perstiterũt, perfectos, et beatos fuisse creatos astruũt auctoritate Augustini, qui super Gen. dicit, per cælum significari creaturam spiritualem, quæ ab exordio, quo facta est, & perfecta, & beata est semper. Lib. 16 cap 26

Aliorum sententia probabilis.

Alijs autem uidetur omnes angelos creatos esse bonos, & in ipso creationis initio bonos extitisse, idest sine uitio, iustosque fuisse, idest, innocentes: sed non iustos, id est, uirtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erant uirtutibus, quæ stantibus appositæ fuerunt in confirmatione per gratiam, alijs uero per liberum arbitrium superbientibus: & ideo cadentibus. Aliquam etiam fuisse morulã aiũt inter creationem, & lapsum, ac confirmationem: & in illa breuitate temporis omnes boni erant, non quidem per usum liberi arbitrij: sed per creationis beneficium, & tales erant qui stare poterant, idest, non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare, & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum uitæ, nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdam in cõfirmatione. Et ad hoc confirmandum utuntur testimonio Augustini, qui super Gen. dicit angelicam naturam primo informiter creatam, & cælum dictam: postea formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem est conuersa, perfecta dilectione ei inhærens: unde prius dictum est. In principio creauit Deus cælum & terram, & postea subditum, Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux: quia in primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis, postea de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus auctor mali esse: & ideo totum bonum erat, quod ex ipso illis erat, & totum bonum erat quoniam ex ipso totum erat. Hoc modo probatur, quòd boni erant omnes angeli quando primò facti sunt: sed ea bonitate, quam natura incipiens acceperat. Lib. 1. c. 1. 3. 4. & 6 Gen. 1.

Probatio Augustini contra priùs opinantes.

Ideoque Aug. exterminans opinionem eorum, qui angelos creatos fuisse malos putant, auctoritate & ratione probat bonos fuisse creatos, & uerba præmissa beati Iob, quæ illi pro se inducebant, quo modo sint intelligenda, aperit dicens super Gen. Omnia (inquit) fecit Deus ualde bona. Naturam ergo angelorum bonam fecit. Et quia iniustum est, ut nullo merito hic in aliquo, quod creauit Deus damnet, nõ naturam, sed uoluntatem malam puniendam esse credendũ est: nec eius naturam significatam esse, cum dicitur, hoc est initium figmenti Dei &c. Sed corpus aereum, quod tali uoluntati aptauit Deus: uel ipsam ordinationem Dei, in qua eum inuitum etiam fecit utilem bonis, uel ipsius angeli facturam: quia etsi præsciret Deus uoluntate malum futurum, fecit tamen eum, prouidens quanta de illa sua bonitate esset facturus. Figmentum ergo Dei dicitur, quia cũ sciret eum Deus uoluntate malum futurum, ut bonis noceret, creauit tamen illum, ut de illo bonis prodesset: hoc autem fecit, ut illudatur ei. Illuditur enim ei, cum sanctis proficit tẽtatio eius. Sicut & mali homines; quos Deus malos futuros præuidens, creauit tamen ad sanctorum utilitatem: illuduntur, cum præstatur sanctis eorum tentatione profectus. Sed ipse est initium, quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autem illusio fit angelis malis, & hominibus malis, per angelos sanctos: quia subdit angelos malos, & homines malos, ut non quantum nituntur, sed quantum sinuntur possint nocere. Ecce aperte ostẽdit qualiter prædicta uerba Iob intelligenda sint, & angelicam naturam bonam creatam esse asserit.

Lib. 11 de Ge. ad literã. c. 21. Gen. 1. ca. 22. eiusd. lib. Iob. 40. Apoc. 12.

Decernit, angelos bonos creatos esse, & post creationem cecidisse.

Deinde qualiter uerba Domini, quæ supra posuit, accipienda sint, Augustinus aperit, ubi etiam sua, quæ prædixit, uerba determinat, euidenter dicens: angelos bonos fuisse creatos, & post creationem interposita aliqua morula cecidisse, ita inquiens: Quod putatur diabolus nunquam in ueritate stetisse, nunquam beatam uitam duxisse, sed ab ini-

Augu. li. 2. de gen. ad lite. ca. 23.

tio cecidisse, non sic accipiendum est, vt malus a bono Deo creatus esse putetur, quasi ab initio non cecidisse diceretur. Non enim cecidit, si talis. s. malus factus est, a quo enim caderet? Factus ergo prius, statim a ueritate se auertit propria potestate delectatus: beatæq; uitæ dulcedinem non gustauit, quam non utique acceptam fastidiuit, sed nolendo accipere remisit. Sui ergo casus præscius esse non potuit, quia sapientia fructus est pietatis. Continuo autem vt factus est, cecidit, non ab eo quod accepit, sed ab eo quod accepisset, si Deo subdi uoluisset. Ecce hic aperte declarat, angelos bonos creatos fuisse, & post creationem cecidisse, et fuit ibi aliqua morula, licet breuissima. Quod Origenes cõfirmat super Ezechielem, dicens, Serpens hostis contrarius ueritati, non tamen a principio, nec statim supra pectus, & uentrem suum ambulauit: sicut Adam et Eua non statim peccauerunt, ita & serpens aliquando fuit non serpens, cum in paradiso deliciarum moraretur, Deus enim malitiam nõ fecit. Ecce aperte dicit, post creationem interposita morula cecidisse. Ideoque illa uerba, sic accipienda uidentur. Homicida erat ab initio, vel mendax, idest statim post initium, quãdo sibi æqualitatem Dei promisit, & seipsum occidit: qui homo dicitur in Euangelio. Nec in ueritate stetit, quia in ea non fuit, sed ab initio temporis id est, statim post initium temporis apostauit. Potest etiam & sic accipi illud, Ab initio homicida fuit, vel mendax: idest, ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit, & fallaciter seduxit. Ex prædictis ergo liquet angelos bonos omnes esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse a bono, quod habuissent, si perstitissent.

Gen. 3. Tom. 2. Homi. 1 circa illud Eze. 1. Vidi quasi spẽm electri. Iohã. 8 Esa. 14. Matt. 13. Inimicus hõ sup seminauit. Aug. hom. 14 super Iohan. Sap. 2.

Quod triplex fuit sapientia in angelis ante casum, uel confirmationem.

Hic inquiri solet, quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationem. Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua sciebant quod facti erant, & a quo facti erant, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni, & mali notitiam, intelligentes quid appetendum, vel respuendum illis foret.

An aliquam Dei habuerint dilectionem, uel sui inuicem.

Solet etiam quæri, utrum aliquam Dei, vel sui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici potest, quòd naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & se aliquatenus diligebant: per quam tamen quidquam non merebantur.

SVpra egit Magister de naturalibus attributis ipsis angelis. In hac parte agit de habitibus superadditis; & hoc p naturā. Diuiditur āt hæc pars in tres. In prima agit de naturali bonitate. In scd'a de naturali cognitione, ibi. *Hic inquiri solet, quam sapientiam.*) In tertia de naturali dilectione, ibi *Solet etiam quæri &c.*) Prima pars hēt tres. In prima opinionem falsam ponit cū cōfirmatione sua. In secūda uero ponit opinionem uerā, similiter cum sua confirmatione, ibi. *Alijs autem uidetur, &c.*) In tertia opinionem falsam exterminat, & rationes eius, & auctoritates explanat, ibi. *Ideoque Aug. exterminans, &c.*) Et sic in uniuerso tria determinat. Primò quales creati sunt angeli q̄tum ad bonitatem, & malitiam. Secūdo, quātū ad cognitionem. Tertio, quātū ad dilectionem.

Dub. 1. HOc est (inquit) initium figmenti Dei, &c.] Quæritur de intellectu illius uerbi Iob; quare dicitur figmentū. Si ratione corporis optati (ut infra exponit) quō hoc uerū est, cū illud nō habuit ab initio? Itē. Deus uult omnes saluos fieri; ergo fecit angelū illū, ut beatificaretur, non illuderetur; igitur male dr̄, ut illudatr̄ ei &c. Dicēdū, q̄ oēs creaturæ rōne suæ fragilitatis figmētum dicuntur; maximè rōnalis; quādo nō consolidatur p gratiam. Quoniā igitur lucifer excellens fuit inter cæteras creaturas, & ipse spreuit gratiā, & in ueritate nō stetit; ideo dicitur initiū figmēti Dei. Vnde & alia trāslatio hēt, ipse principium uiarū Dei. Nūc aūt quāuis Deus p̄sciret futurum esse malū, tn̄ eū fecit: qa & simul p̄uidit quibus bonis usibus accōmodaret. s. sanctorum Victoriæ, & amplificandæ Coronæ. Pōt igitur intelligi hęc cōiunctio (ut) cōsecutiue, uel causaliter. Cōsecutiue, sicut frequēter accipitur in euangelio, hoc autē factum est, ut impleretur, q̄ cōsecutū est adhoc; sic diaboli ludificatio subsecuta est; quāuis propter illam non fuerit factus. Si aūt intelligatur causaliter, tunc ponitur consequens p antecedente. Finaliter. n. diabolus factus est ad exercitium, & propter motionem bonorū, ad quod consequitur ipsius diaboli ludificatio, qui dum intendit deiicere, promouet. Vnde sensus est, quod Deus fecit diabolum, quem præuidit malum, ad exercitium bonorum, ad quod consequitur eius ludificatio.

Sapientia fructus est pietas, &c] Dub. 2. Quæritur quō sit intelligendū, qa magis uidetur esse principiū pietatis, quam fructus. Item. Nihil uidetur ad propositū; qa p̄scientia

ſcientia caſus non eſt ſapientia; ſed tantum ſcientia. Reſpon. Dicendum, ꝙ ſapientia nõ dicitur hic a ſapore, ſed a ſapere; & dicitur hæc ſapientia cognitio deſurſum deſcendens ꝑ inſpirationem, ſiue per reuelationẽ. Hæc aũt eſt duplex, quædã eſt a uerbo, quædam eſt in uerbo. Præſcientia enim caſus nõ potuit eſſe, niſi cognitio deſurſum deſcẽdens, quia futurum eſt contingens: de quo nulla põt haberi certitudo ſecundum cauſas inferiores: Aut igitur eſt in uerbo, aut a uerbo. Si in uerbo, ſic eſt fructus pietatis, nemo.n.peruenit ad uiſionem uerbi, niſi per pietatem animi; & quia hanc nõ habuit diabolus, ideo nõ potuit hoc noſſe in uerbo. Si a uerbo, ſic eſt fructus pietatis, quia anima Dei excludente ignorantiã. Et hoc modo ſi ꝓſcientia caſus daretur innocenti, non eſſet ex pietate; ſed crudelitate ſicut ĩfra patebit, quia cruciaretur innocens, ſine culpa; & ſic patet intellectus uerbi illius, & qualiter ualet ad propoſitum.

Dub.3. *Triplex naturalis cognitio, &c.*] Quæritur, an diſtinguat formaliter, an materialiter. Si materialiter, tunc ſunt multo plures. Si formaliter, contra, unus erit modus cognoſcendi. Reſp. põt dici, qđ eſt diſtinctio quantũ ad numerum cognoſcibilium, & quantum ad gradum. Quantum ad numerũ, quia cognoſcibile, aut eſt creator, aut creatura. Si creatura, aut corporalis, aut ſpiritualis. Ordo ẽt eſt, quia cognoſcibile, aut ſupra, aut infra, aut iuxta: & ſic clauditur omnis cognoſcibilis differentia, ratione cuius Magiſter diſtinguit cognitionẽ, magis quàm rationem modi cognoſcendi.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An Deus malum condiderit angelum?

AD intelligentiam huius partis, circa tria incidit hic quæſtio ſecundum tria, quæ Magiſter determinat. Primò q̃ritur de qualitate, quam angelus habuit in ſua creatione. Secũdò quæritur de naturali ſua cognitione. Tertiò uerò de naturali dilectione. Circa primum q̃runtur duo. Primò utrum Deus fecerit ipſum malum. Secundò dato, ꝙ non, utrum in primo inſtanti ſuæ creationis ex propria uoluntate fuerit malus.

QVOD Deus fecerit ipſum malum, uidetur per auctoritates, quas adducit Magiſter in litera. Videtur etiã per rationes, quia oppoſitio mali ad bonum decorat uniuerſum, & cõfert ſaluti, & gloriæ beatorum: cum ergo Deus poſſet in omnẽ decorẽ, & in omne, ꝙ utile eſt ſaluti electorum, & iterum ipſũ facere ſit conueniens; uidetur, ꝙ Deus non tantum fecerit angelos bonos; ſed etiam malos, & caput malorum, ſcilicet ipſum Luciferũ. Et hoc eſt, quod uidetur dici Eccl. 33. Contra malum bonum, & contra mortem uita, & contra uirum iuſtum peccator, & ſic intuere in omnia opera altiſſimi. ITEM. Hoc vr ex ordine. Inter naturã, q̃ eſt apta nata habere iuſtitiã, & hẽt: & inter naturam, quæ non eſt apta nata ha-

habere, nec habet, cadit media illa natura, quę est apta nata habere, & non habet iustitiam: sed deus pōt facere extrema, & congruit eū facere: ergo pari ratione potest, & congruit ei facere mediam ergo naturam, quæ est apta nata habere iustitiā, & nō habentem congruit deum facere: sed talis est natura mala, scilicet creatura rationalis mala: ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur a simili. Sicut natura rationalis est mala, quæ non habet iustitiam, ad quam est nata, ita creatura irrationalis. Vnde canis cum sit natus ad latrādum, si non habeat latratum est malus: ergo cum deus possit creaturas facere deficientes operationibus, ad quas natæ sunt ut puta canem non latrantē, & oculum cęcum: pari rōne potest facere voluntatem carentem iustitia. SI TV dicas, quod nō est simile: quia creatura rationalis immediate ordinatur ad deum, non sic irrationalis. Obiicitur tunc ulterius, quod intellectus noster immediate ordinatur in deum: sed deus potest facere intellectum carentem scientia, ad quam est, siue quam debet habere, scilicet ignorantem: sicut dicit August. de lib. arb. quod si deus talem condidisset hominē ante peccatum, qualis nunc est, nemo posset ex hoc accusare, Item. Hoc ipsum videtur a minori. Plus dependet materia a forma perfectiua, & magis est imperfecta in genere creaturarum, siue entiū, quàm faciat rationalis natura iustitia: sed hoc manifestū est, quod materia sine forma est ens oīno incompletum: sed creatura rationalis sine iustitia hēt quodāmodo esse cōpletum. Cum igitur deus fecerit materiam informē ad minus sine distinctione formarū: sicut dicunt multi sancti: ergo pari ratione potuit facere angelū sine iustitia, quā debeat habere: sed Ans. dicit, ꝙ malum nihil aliud est, quā priuatio boni, ubi debet esse: ergo vr̄, &c. CONTRA. Genes. 1. vidit deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona: ergo cū ualde bona supponat bonū; cuncta q̄ deus fecit, erant bona: ergo nihil malū: ITEM. Diony. Optimi est optima producere: ergo si deus est optimus, nō pōt ergo producere malū, ita quod faciat maliciam in eo: Et eodem Lib. de di. no. dicit, quod sicut a calido nō egreditur nisi calidū: ita nec a summo bono nisi bonum. Item, Omne, quod deus indidit unicuique rei a sua cōditione, est ei naturale: ergo si deus fecisset angelum malum, malitia esset ei naturalis: sed pro naturalibus nemo est uituperandus, nemo puniendus: ergo nec uituperandus, nec puniendus esset diabolus. ITEM. Si aliquod uitium factum facit aliquem dignum pœna, magis facit actorē dignum quā alium: si ergo diabolus ob suam malitiam dignus est pœna: si deus fecisset eum malum: magis esset deus dignus pœna quàm diabolus.

RESOLVTIO.

Non potuit deus, qui perfectissimus est & optimus; malos condidisse Angelos.

RESPON. ponere quod diabobolus a deo habuit originaliter sibi innatam malitiam uolunta

tis, non tantum falsum est, imo hæreticum: & ita est falsum, quod in se habet euidentiam suæ falsitatis, si quis aduertat. Nam opus dei eo ipso, quod opus dei est, necesse est ipsum esse laudabile, esse ordinabile, esse acceptabile, esse perfectum uel perfectibile: nihil enim facit deus, quod non deceat suam maiestatem. Si enim magnus deus, & laudabilis nimis, & intantum laudabilis, quod non tantum in se, sed etiam in nullo opere potest uituperari iuste, imo in omnibus digne laudari, impossibile est quod faciat opus uituperabile, quantum est de ipso actore: sed malum, eo ipso quod malum culpæ, dignum est uituperio: ergo impossibile est, quod aliqua creatura ab ipso habeat istam conditionem. Rursus, non tantum malum dignum est uituperio, imo etiam quodammodo in dei vituperium. Si ergo deus faceret creaturam malam, ipse faceret sibi uituperium, & contumeliam. Necesse est etiam esse ordinabile, quia nihil facit, nisi quod deceat suam sapientiam: sed nihil, quod deus facit, est ordinabile in pœna, quia tunc destrueret opera sua, & ita se præuaricatorem constitueret: deus enim illius est ultor, cuius non est actor: ergo si deus facit creaturam malam malitia culpæ, erit ergo ordinabilis, & non in pęna: ergo malum culpę maneret inultum, siue impunitum, saluo ordine uniuersi: sed hoc est impossibile per se, quia tunc malum esset bonum per se, si aliter esset ordinatum: ergo si deus faceret creaturam malam, creaturam non esset mali. Necesse est etiam quod sit acceptabile: non enim facit deus nisi quod uult: sed omne quod uult deus, iusta, & bona uoluntate vult: ergo cum omne, quod iusta, & bona uoluntas approbat, sit omnibus acceptabile: si deus faceret malum, esset omnibus acceptabile: ergo acceptabile malum esset bonum, pari ratione & facere: ergo malum esset bonum. Necesse est etiam, quod omne, quod deus facit, sit perfectum, uel perfectibile: cum dei perfecta sint opera: ergo omne, quod est in opere dei a deo, uel est de perfectione, uel inclinat ad perfectionem: si ergo malitia est adeo in creatura rationali: ergo uel est de perfectione angeli uel disponit ad perfectionem: sed nihil tale deordinat: ergo malum non deordinaret: & si non deordinaret: non noceret: ergo malum esset aliquid, & non noceret. Cum ergo hic sint quatuor incompossibilia manifesta, manifestum est, quod falsum est & impossibile deum fecisse angelum originaliter malum: & uenit ista impossibilitas ex summa perfectione, & nobilitate operantis, & uilitate mali culpæ: priuat enim illas quatuor conditiones nobiles, quas necesse est esse in omni diuino opere: non quod deus teneatur operi illas dare: sed quia non decet eius uoluntatem aliter operari, uel facere.

Ad illud ergo, quod obiicitur, quod facit ad decorem, Dico quod est mali productio, & producti ordinatio. Productio mali fędat, & turpat; quantum est de se: sed ordinatio decorat. Et quoniam deus non potest fędare, sed decorare: ideo non potuit producere, sed

ſed ordinare ſecundum antitheſim, & ſecundum hoc intelligit Eccl.xxxiii. contra bonũ malũ: non quia deus fecerit, ſed quia deus in ſuis operibus quod factũ inuenit, ordinauit. AD ILLVD qđ obiicitur de natura, q̃ nata eſt habere iuſtitiã &c. Dicendũ, qđ cũ dico naturã priuatã iuſtitia, duo dico. ſ. ꝙ natura eſt, & qđ priuata: inquantũ natura tenet mediũ, & ſequitur argumentũ: inquantũ uero priuata, non tenet mediũ, immo locũ infimũ, immo ipſa priuatio nullũ hẽt mediũ: q̃tũ eſt de ſe quia nihil eſt, & iõ nõ ualet qđ eam priuatã fecerit. Et ſi tu obiicias, qđ maior priuatio eſt non hr̃e nec actũ nec aptitudinem, quã hr̃e aptitudinẽ & nõ actũ. Dicendũ, qđ maior eſt priuatio ſi accipiatur large priuatio: ſed iſta eſt deformis, illa uero non; ut cum dico lignum non uidet, dico negationẽ, ſed non deformitatẽ: cũ dico homo nõ uidet, dico utrũque, & ſic patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur a ſimili in aliis naturis, & a minori in prima materia: dico quod nec eſt ibi locus a ſimili, nec a minori, ſi bene cõſideretur. Malũ. n. culpæ magis importat deordinationẽ, ſiue priuationem ordinis, quam malũ naturę, uel pœnæ: qa ſicut dictũ eſt Diſt. 43. Primi Lib. malũ culpę dicit deordinationẽ, ſiue priuationẽ ordinis principalis, q.ſ. eſt imaginis ad deum immediatè. Malum uero naturæ, uel pęnæ deordnationẽ ordinis non principalis, ſed particularis. Et hĩc eſt qđ deus ſalua condecentia ſuæ bonitatis, & ſapientiæ: poteſt facere rem malam malitia pęnæ, vel defectu naturæ, non ſic priuatam ordine iuſtitiæ ex ea parte, qua procedit ab ipſa diſpoſitione diuinę ſapientiæ: unde nõ ſequitur poteſt deus facere hominem cæcum: ergo poteſt facere iniquum.

QVAESTIO II.

An Angelus ſtatim quòd creatus eſt, peccauit?

VTRVM angelus in primo inſtanti ſuæ creationis fuerit malus actu proprię uoluntatis: Quod ſic, uidetur auctoritate. 1. Iohan. 3. Diabolus ab initio peccauit: ſed nihil eſt ante initiũ durationis: ergo nulla creatura præceſſit duratione angeli cum peccatum. ITEM. Aug. 11. ſuper Gen. ad literam. Nec fruſtra putari poteſt, in initio temporis diabolũ ſuꝑbia cecidiſſe; nec fuiſſe ullum antea tempus, quo cum angelis ſanctis pacatus uixerit, & beatus: ſed in ipſo primordio creaturæ a ſuo creatore apoſtataſſe. SI TV DICAS mihi, qđ hoc non dicit ſecundũ ſuam opinionem, & bene: quia ibidem ubi Aug. ponit iſtã opinionẽ, multas etiam alias ponit quas nõ tenet. Obiicitur, quod hoc dixerit ſecundũ ſuam opinionẽ, quia ipſius opinio fuit, ꝙ omnia ſimul eſſent condita: & per lucem intelligit angelicã naturam formatã, per tenebras intelligit auerſam a deo: ergo ſi ſimul lux facta eſt, & a tenebris diuiſa, ſimul cũ rerũ prima conditione fuit peccatũ angeli: & ita ur̃, ꝙ nulla fuit oĩno ibi mora. ITEM. Rõne ur̃. Aliqua creatura corporalis eſt, q̃ ſimul ĩ eodẽ ĩſtãti eſt & operat̃, ſicut lux ſtatim

ſtatim cum eſt, lucet; & Aug. dicit, q̄d lux, & ſplēdor ſunt coæua: & ſi eſſet lux ęterna, ſplēdor eſſet ęternus: ergo cū ſpūalis natura ſit magis, uel æq; actualis ut corporalis: ergo pōt eſſe, ꝙ ī primo inſtanti cū eſt, ſit in ſuo actu: ſed actus eius eſt uelle: ergo cū ſtatim eſt, pōt uelle: ita ꝙ eſſe nō pręcedit uelle tēpore, ſiue duratione, ſed ſolū natura: ſed qua rōne uelle pōt bonū, eadē rōne malū: ergo cū uolens malum ſit malus, in primo iſtāti potuit eſſe malus. SI TV DICAS, ꝙ pōt hr̄e operationē coęuā naturalē: ſed non lib. arb. Cōtra li. ar. eſt ſub deo potentiſſimum (ſicut dicit Bernar.) & nihil habens retardans in angelo nec ligans: ſed ſtatim cū eſt. perfectū eſt & pōt operationē illā habere ITEM. Si oculus crearet̄ cū actualitate uirtutis uiſiuę, & impreſſione ſpeciei, ſimul eſſet, & uideret: cum ergo angelus a ſui ꝓpria cōdōne habuit ītellectū agentē & ſpēs rerū innatas, ut poſt patebit: ergo ſimul fuit, & intellexit, pari rōne & ſimul fuit, & uoluit. SI TV DICAS, q̄d intelligere, & uelle fiūt in diuerſis inſtātibus. Contra intelligere angeli eſt ſimplex, & in inſtāti pōt eſſe, ſimiliter & uelle: ſed nihil ꝓhibet duo īdiuiſibilia eſſe ſimul: ergo nihil ꝓhibet intelligere, & uelle; cū ſint indiuiſibilia, ſaltē rōne indiuiſibilis ſimul eſſe: ſicut ultima duarum linearū cōtinguarū ſimul ſunt. ITEM. Hoc ipsū oſdit̄ ꝑ ſimile. Quia aīa rōnalis ſimul tpe cōdit̄, & uitiat̄: nec eſt ibi aliqua oppoſitio: ergo ſimiliter ur̄ ꝙ ī angelo eſſe potuerit, q̄d ſimul fieret, & uitiaret̄, nō tn̄ à deo, ſicut nec originale peccatū eſt a deo. Aut ſi nō ſimile: ergo q̄ro rōnē, quare aīa hæc duo pt hr̄e ſimul, & non angelus. SI dicas mihi, quod ab actu alieno īficit̄ aīa. ſ. a corpore, ſed angelus a ſe: hoc nihil eſt, q̄a ita cito angelus fuit cognitus a ſe, ſicut ab alio: ergo pari rōne ita īfici potuit ab actu ꝓprio, ſicut ab alieno. SED CONTRA. Ezech. 33. In delitiis paradiſi fuiſti plenus ſapientia, & ꝑfectus decore: ergo &c. ergo cū hoc ītelligat̄ de diabolo (ſicut exponūt gloſæ) fuit ergo aliq̄n ſine peccato. ITEM. Hoc dicit Augu. 11. de ciui. dei. In delitiis paradiſi dei fuiſti. oī lapide precioſo ornatus es: ubi aliq̄n intelligit̄ fuiſſe ſine peccato. ITEM. Rōne ur̄. Oē peccatū actuale exit ineſſe ꝑ actū deliberationis: ſed ubi deliberatio, ibi collatio, & ſucceſſio de neceſſitate: ergo ſi peccatū ſequitur deliberationem angeli, peccatum ſequitur angelū non tm̄ natura, uerum ēt deliberatione. SI TV dicas, quod angelus ꝑꝑ intellectum deiformem deliberat in inſtanti, & ſimul uidet, & deliberat: oſtendo quod non poteſt eſſe. Angelus enim ad hoc, q̄d appeteret, neceſſario tria præcognouit, appetibile, & cui appetebat, & rōnem mouētem: aliqua enim ratio fuit, quæ excitauit; ſed iſta ſunt diuerſa, & impoſſibile eſt per naturam aliquā potentiā ſimplicē ſimul, & ſemel ad plura conuerti: ꝑꝑ q̄d ēt dicit Philoſop. quod intelligimus vnū ſolū: ergo ſi non ſimul, ſucceſſiue ergo cognouit. ITEM. Ang. q̄n cōditus ē, aut factus ē cum

Sco. diſtin. 5. huiusq. 2. ibi arguitur etiam. Quarto rōes has euertere conatur.

2. Top. cap. 4.

cum sua operatione actuali, aut absque operatione actuali. Si absque operatione actuali: ergo post tempus peccauit necessario. Si cum sua operatione: sed non decuit Deum concreare alicui rei nisi operationem suæ naturæ conuenientem, cum ergo actio deformis potius sit naturę inconueniens, patet &c. ITEM. Hæc duo sunt uera per se, quod nullus in illo primo instāti, quo peccat, potest uitare peccatū, & nullus peccat actuali peccato in eo, quod uitare non potest. Sed si angelus peccauit in illo instāti, non potuit in illo uitare, nec in aliquo, quod esset ante illud, nec post: ergo nō potuit uitare: sed si non potuit uitare, nō peccauit: ergo si peccauit in primo instanti, nō peccauit. ITEM. Malum est corruptiuum boni: sed nihil corrūpitur, nisi quod est, uel fuit: ergo in angelo aliquid fuit, quòd amisit per peccatum. Tunc ergo quæro, utrum in primo instanti peccauerit, an nō: si non, tunc habeo propositum: si sic, ergo peccauit subito. Sed cū in subita mutatione simul sit fieri, & factum esse: simul erit corrumpi etiam, & corruptū esse, & ita non esse: ergo bonum in primo instanti non est. Sed non corrumperetur nisi fuerit: ergo in eodem instanti fuit, & non fuit; & ita contradictorie opposita sunt simul uera: sed hoc est impossibile; & propter hoc uult Philosoph. quod inter mutationes contrarias de necessitate sit quies media: ergo inter illius boni productionem, & ademptionem fuit quies media, & ita morula. SI TV dicas (sicut dicitur de anima rationali) quia similiter potest ibi: obiicitur quod nō adimit bonum, quod infuit: sed quod infuisset si non peccasset: nunquam enim fuit iustus, & bonus: sed fuisset si non peccasset. Contra hoc est Aug. de correctione, & gratia. Ille in ueritate non stetit. (dictum est de diabolo: quia ibi fuit: sed non permansit) ergo illa responsio nihil ualet hic.

RESOLVTIO.

Non quidem: sed paruula, quedam morula intercessit.

RESPON. Dicendum, ꝙ antiqua positio fuit aliquorum, qđ simul tempore fuit diabolus, & peccauit: nec unquam fuit nisi malus, & uidetur Aug. illam approbare super Gen. ad literam: & ideo aliqui moderni eam tenuerunt. Sed quoniam (sicut expressè dicit Augu\st. in xi. de Ciuit. Dei.) prædicta positio accedit ad primam, quæ est hæretica, & ita quasi hæresim sapit: iō communis opinio Magistrorū Parisiensium est, quòd duratione cōditio angeli ꝑcessit lapsū: & de communi consilio Magistrorum positio opposita excōmunicata est ab episcopo Parisiensi. Ideo tanquam magis ueram, & catholicam, & magis ꝓbabilem, & communem opinionem dico illam, esse tenendam: ꝙ morula fuit inter creationē, & lapsum, licet paruula; propter quam sancti, & expositores, & ipsa scriptura loquitur de malicia diaboli, quasi semper fuisset in ea: quia illud modicum quasi ꝓ nihilo reputatur. EX HOC patet responsio ad primum: quia (ut dicit August.) sensus est, diabo-

bolus ab initio peccauit, idest statim post initium. AD ILLVD, quod obiicitur de Augustin. Dico, quod dicit secundum alienam opinionem: quòd patet, quia contrarium dicit.xi. de Ciui. Dei. Et quod obiicitur, ꝙ ipse posuit oĩa simul facta. Dicendum, ꝙ uerum est quantum ad esse naturale, sed non quantum ad bene esse: unde posuit ꝙ lux corporalis simul esset, & diuisa esset a tenebris. Similiter ꝙ non est ordo materialium dierum: sed bene posuit ordinē spiritualium dierum: secundum se ꝓtemplicem conuersionē intellectus angelici supra res. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ statim fuit in actu. Dicendum, ꝙ quidam hoc negāt in omni creatura, quia tamen Aug. uidetur dicere contrariū in luce, & splēdore, concedamus & in angelo. Sed tamē nō fuit statim in actu electionis: quia illum antecedit deliberatio, & præcognitio plurium. Quia (sicut dictum est in opponendo) non possunt esse simul: non propter oppugnantiā actuum, uel simplicitatē, sed ꝓpter simplicitate intellectus angelici: quia una conuersione totus capitur intellectus ab uno obiecto: ita ꝙ incompossibilis est in illo instanti conuersio ad aliud obiectum: & sic patet responsio ad duo sequentia. AD ILLVD autem, quod obiicitur de peccato aĩæ. Dicendū, ꝙ non est simile: qa peccatū in aĩa non fit ꝑ actualem deliberationem, sed fit ꝑ unionē ad carnē infectā: & qm̃ unio est in instāti, deliberatio & collatio non: ideo non est simile hinc & inde.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An angelus quæcunque cognoscit, per species innatas cognoscat?

CIRCA secundum principale, & circa angeli naturalem cognitionē duo quæruntur. Primum est de cognitione ipsius creaturæ. Secundum de cognitione creatricis essentiæ.

VTRVM angelus omnia creata, quę cognoscit, cognoscat per species innatas, an aliqua ꝑ species acquisitas. Et quòd omnia creata cognoscat per species innatas, uidetur sacra scriptura uelle. Ezech. 28. Tu plenus sapientia, & perfectus decore (dicitur ad diabolum) sed non esset a sui origine plenus sapientia, nisi esset in eo plenitudo specierum, per quas cōtingit res cognoscere; ergo cum plenitudo sufficiat unicuique, uidetur, ꝙ species innatæ sufficiant angelo ad omnia cognoscendū. ITEM. Per Aug. ix. de Trinit. Mens ergo ipsa sicut rerum corporearū noticiam per sensum corporis colligit: sic incorporearum ꝑ semetipsam. Et huius rationē aliā non assignat, nisi quia species incorporalium non potest fieri in sensu; & species acquiritur mediante sensu; sed angelus nullum habet sensum. (supponatur modo) ergo nullus notitiam acquirit suscipiendo, siue acquirēdo speciem nouam. ITEM. Hoc ipsum uidetur per auctoritatem in Lib. de Causis. Omnis intelligētia est plena formis; sed si species reciperet, non esset plena; ergo &c. ITEM. Talis consueuit

Cap. 6.

Author de causis propositio. 10.

uit assignari differentia inter intellectum angelicum, & humanum: quod humanus propter coniunctionem cū corpore est possibilis: angelicus uero est actualis: si ergo recipere non est, nisi rei existentis in potentia secundum quod huiusmodi: patet &c. ITEM. Quòd ista differentia sit conueniens, uidetur. Intellectus enim diuinus est in omnimoda actualitate, ita quod omnino nihil potest recipere. Intellectus uerò humanus, quando creatur, est sicut tabula nuda, & ita in omnimoda possibilitate: ergo si inter hæc extrema possibile est reperire medium: possibile, scilicet, in quo sit possibilitas actui coniuncta, & talem non est dare nisi angelicū: ergo &c. ITEM. Triplex est esse rerum: habent enim res esse in uerbo, & in intellectu angelico, & in mundo: secundum quod triplex esse dicit Augustinus, illud esse dictum; fiat, & fecit, & factum est. Sed esse rerum in intellectu angelico magis accedit ad esse rerum in uerbo, quàm ad esse rerum in mundo: ergo cum in uerbo fuerit plenissime, in maiori plenitudine sunt in angelo, quàm in mūdo, uel in æque magna: sed Deus ab initio mundi indidit rebus rationes causales: secūdum quas cætera fierēt, & nihil diceretur nouum, quia requieuit Deus die septima: ergo multo fortius uidetur, quòd in angelo impressit similitudines, & rationes; secundum quas posset cognoscere cætera facienda: ergo sine receptione noua.

SED CONTRA. Eph. 3. Vt innotescat principibus, & potestatibus multiformis sapientia dei. Glo. dicit ibi, quod angeli multa didicerunt ab ecclesia: ergo multorum species receperunt, & acquisierunt. ITEM. Si per species innatas omnia cognoscit: ergo a natura sua omnia scit: ergo præsentia, & futura, necessaria, & cōtingentia, naturalia, & uoluntaria: quod manifeste falsum est, & cōtra scripturas. ITEM. Si omnia cognoscit per species innatas, habet penes seipsum rationem cognoscendi omnia: ergo ita bene cognouit absentia, sicut præsentia: ita longinqua, sicut propinqua: ergo diabolus existens in inferno, scit quidquid fit in mundo, & Angelus, qui est hic, quidquid fit in Anglia: quod manifeste falsum est, & contra scripturam, quæ de multiplici missione angelorū loquitur. ITEM. Si omnia cognoscit per species innatas, aut non cognoscit singularia, aut habet species omnium singularium. Primum est falsum, & inconueniens; quod angelus singularia nō cognoscat, cum hominibus specialibus ministret, & ad specialia, & singularia ministeria dirigatur. Si autem habet species omnium singularium: ergo cum possint augeri in infinitū, habebit species infinitas: aut fiet aliquando aliquod singulare, quod non poterit cogitare, seu cognoscere:

SI TV dicas, quòd angelus cognoscit singularia per species uniuersalium. Contra. In specie uniuersalium non distinguūtur: ergo non cognoscit distinctè. Præterea. Species uniuersalis non assimilatur cuilibet singulari assimilatione perfecta: ergo perfectius cognoscit homo, quam

quàm angelus. SI TU dicas, quod angelus appropriat illas species applicando ad singularia. Contra. Omnem applicationem non fortuitam praecedit cognitio: si enim non cognoscit illum, cui applicat, quomodo uult illi speciem applicare? Et iterum, quare magis illi singulari applicabit speciem hominis, quàm asini? ergo ante applicationem cognoscit singulare. PRAETEREA Aut cognoscit post applicationem, aut non. Si non: ergo angelus non potest tenere in memoria cognitionem alicuius singularis, quod manifestè falsum est. Si sic: ergo remanet in memoria aliqua noua species, cum aliqd cognoscit, quod prius nõ cognouit: & ita in illa recepit aliquam speciem; ergo &c.

RESOLVTIO.

Naturalia, atque necessaria per species innatas intelligit: fortuita autem, & contingentia per species receptas.

RESP. Dicendum, quòd omnes qui aliquid intellexerunt, hoc posuerũt, quod angelus cognoscit res creatas per species, nisi sit talis, quae essentialiter sit in angelo. Cognoscere autem rem oĩno per seipsum, hoc est solius illius, qui est actus purus, & perfectissimus: & ideo idea, & causa omnium, & efficiens, & exemplaris seipso, non alio quodam: sed tamen in modo ponendi species diuersificati sunt. ALIQVI enim posuerunt, quod angelus omnia, quae nouit per species, scit per species innatas: & huius positionis tradunt modum, & causam. Modus enim hic est. Quamuis in angelo sint innatae species in numero finito, scilicet rerum, quae sunt de prima constitutione mundi: tamen sicut Deus in prima conditione indidit rationes causales, & seminales rebus ad se multiplicandas, ita tradidit etia speciebus, quas impressit angelico intellectui: & ita omnia possunt sine extrinseca receptione cognoscere. Causam autem huius assignant: quia cum receptio fiat per quãdam abstractionem, & proportionem, ad quae concurrunt tãquam dispositiua organum, & medium, & uirtutes inferiores, & hoc non sit in angelo reperire: dicunt, quòd nihil ab extra potest recipere. Sed huius positionis modum facilè non est intelligere, quia difficile est uidere, qua ratione species possunt multiplicari. Nam species unius rei non generat speciem omnino differentis rei: nec eadẽ species se multiplicat in anima secundum numerum, cum in una sit anima: sicut unius obiecti una est species in uno speculo indiuiso. Causam autem credo esse falsam: quia planum est, quòd angelus habet intellectum possibilem, cum non sit purus actus. Planum etiam est, quòd habet agentem maioris uirtutis, quàm si esset corpori alligatus. Si ergo alligatus potest abstrahere, & possibili imprimere: quanto magis intellectus liber, & separatus hoc potest? IDEO est alia positio, quòd angelus quaedam cognoscit per species innatas, ut puta naturalia, & necessaria, & q̃ fuerunt cum angelo cõcreata: sed fortuita, & uoluntaria, & futura

Haec opinio est Sco. hic quae. 2. quantũ ad hoc quod ponit in angelo intellectũ possibilem.

ra cõtingentia intelligit per species acquisitas, & receptas. Angelicus enim intellectus est possibilis respectu huiusmodi specierum: non tamen est tanta possibilitate possibilis ut humanus, quia humanus est possibilis oĩno propter nuditatem. Est etiã possibilis propter coniunctionẽ cum phantasmatibus: angelicus uero neutro modo, sed possibilis est respectu prædictorum cognoscibilium: Cum enim nõ habeant causam certã: solus Deus, qui seipso cognoscit, est in actu respectu talis cognitionis: & ille qui cognoscit in Deo, uel per reuelationem factã a Deo: Angelus uero, qui indiget informatione speciei per naturam, est respectu talium in potentia, non in actu. Sed hæc positio uidetur in se claudere duo opposita. s. ꝙ angelus habeat species uniuersalium, & suscipiat post species singularium. Species enim singularium eiusdem spẽi nõ differunt, nisi numero, & impossibile est accidentia eiusdem spẽi diuersa numero esse in eodem subiecto: ergo nullus intellectus potest habere species plures hominis: sed si habet unam innatam, non potest aliam eiusdem speciei recipere, sicut nec duæ albedines sunt in eodem corpore. Quod si dicas, duarum albedinum similitudines esse in eodem aere, & diuersa lumina eiusdem naturæ (ut dicit Diony.) & facies duorum hominum in eadem imagine: non est simile: quia cũ idola, & lumina in medio distinguantur per suas origines, diuersę figurę possunt in genere figuræ differre specie. Vel aliter sufficit species figuræ cum numero, sicut possum tres species omnino similes confingere: & sic uidetur dicta positio cõtraria implicare. Amplius. Si species est totum esse formale indiuiduorum (ut dicit Boet.) nec est indiuiduatio, nisi ex cõiunctione formæ cum materia: si spẽs existens in intellectu oĩno abstrahit a materia, nullo modo in eodẽ intellectu est ponere diuersas spẽs, siue formas solo numero differentes: & sic redit idem quod prius. s. ꝙ si intellectus angelicus habet oĩum uniuersalium spẽs innatas, nullam ulterius spẽm recipit, sed sufficienter per illas omnia cognoscit. Et ideo est tertia positio, ꝙ angelus omnia cognoscit ꝑ spẽs innatas: nõ quia non possit recipere species, tũc enim si Deus crearet aliquod nouum specie, necesse esset angelũ ignorare: quod si falsum est, posset recipere. Et ideo hęc non est ratio: sed hoc, quòd Deus intellectum angelicum possibilem tot speciebus impleuit, quòd per illas poterat omnia cognoscere sine omni receptione noua. Et ideo dicitur intellectus angelicus esse in actu respectu rerum, non quia seipso sit in actu, uel quia sit actus, sed per spẽs factus est in actu: & modus, & intellectus istius positionis est hic. Deus enim in angelis concreauit species uniuersales omnium fiendarum rerum, & per illas certũ est, quòd potest omnia uniuersalia cognoscere: potest etiam in singularia, sed non nisi componat adinuicem, ut patet. Si ego habeo penes me speciem

Collige exz editione in Porph. cap. de Propria.

Addas qđ hẽre spẽs concreatas ẽ quodã modo passio propria intellectus angeli, et naturaliter sequitur eius intellectũ ex quibus facile est respõdere ad Scotum.

ciem figuræ, spēm hominis, speciem coloris, & temporis, & cōponam adinuicem, sine noua receptione speciei, cognoscam indiuiduum, ut ī propria natura: sed quia talis compositio, nisi esset secundum certitudinem, & correspondentiam ad ipsam rē, esset fictio, & deceptio: ideo angelus huiusmodi indiuidua, & singularia non cognoscit, nisi dirigat aspectum supra ipsum cognoscibile: & secundum illud, qđ est in re ipse componat spēs in se: & tūc habet ita claram, & certam cognitionem de re, sicut si spēm statim reciperet. Et hæc positio magis placet: quia concors est rationi, & philosophiæ, & sacrę scripturę: & patet respō sio ad omnia obiecta si bene intelligantur.

AD ILLVD enim, ꝙ obiicitur, ꝙ angeli didicerunt, &c. Dicendum, ꝙ hæc positio bene ponit angelos multa discere, sed non propter hoc spēs nouas recipere: nec illud est in compossibile. Ego enim habeo spēm hoīs, & animalis, dum scio unam cōclusionē de eis: sed per multiplicē conuersionem, & collationem poterit circa easdem res ꝑ easdē spēs noua cognitio generari secundum diuersas operationes, & habitudines: & ita aliquid addiscam, sed non nouam spēm recipiam: sic & angeli multa didicerunt, tū ex propria industria, tum ex reuelatione, tū ex experientia. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ tunc cognosceret contingētia & absentia. Dicendum, ꝙ (sicut tactum est) ad cognitionē harum rerum particulariū, & maximè contingentium, non sufficit habere spēs innatas, nisi aspectus angelicus conuertatur: & conuersio requirit Dei existē tiā, uel in se, uel in causa: requirit etiam præsentiam, eo ꝙ uirtus angelica ē finita: ideo in approximatione aliqua proportionali est, cum se conuertit ad rē extra: & ita patet ꝙ non ꝑꝑ hoc cognoscit futura, uel etiam contingentia. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ aut non cognoscit singularia, aut habet spēs infinitas. Dico, ꝙ cognoscit singularia ꝑ spēs uniuersalium, applicando, & appropriando. Vnde per appropriationē propriè, & distinctè cognoscit: nec oportet nouas spēs recipi, nec oportet infinitas esse, quia singularia ad numerum finitum uniuersaliū reducuntur: sed finitæ species infinitis modis componi possunt: & ideo nunquam tot singularia cognoscit angelus, q̄n adhuc possit cognoscere plura sine receptione speciei nouæ, non tamē sine directione aspectus supra rē. Ex qua directione non recipit spēm a cognoscibili, cum sit in actu per spēm quā habet: sed dirigēdo aspectum, spēm appropriat, & appropriando componit: & rem singularem sub unā proprietate cognoscit, & perficit: quia tota cognitio est a forma, & forma hæc spēs est, quæ est totum esse indiuiduorum.

AD ILLVD, quod obiicitur dē applicatione, ꝙ supponit cognitionem. Dicendum, ꝙ uerū est, ꝙ supponit cognitionem, & relinquit cognitionem: sed tamen aliam præsupponit, aliam relinquit. Angelus enim sine conuersione aliqua habet cognitionem

loci: & cum conuertit se supra locū, cognoscit omnes res, quæ sunt in loco, applicando species uniuersales ad singularia, & cō ponendo, & illæ species sub tali applicatione, & compositione remanēt in angelico intellectu: & ita relinquunt cognitionem nouam sine receptione speciei. Ponatur etiam, quòd nullā haberet cognitionem, sed solum speciem uniuersalis in intellectu suo: adhuc poterit applicare, & appropriare non causaliter: sed certitudinaliter. Quod patet sic Homo enim cum nascitur, non habet cognitionem, nec speciem singularium, nec communem, nec propriam: sola tamen directione aspectus sup res cognoscit omnia uisibilia, & recipit simul cognitionē certam, & speciē; quia denudatus erat a forma recepti: ꝙ si haberet species, multomelius posset, dirigēdo aspectum ad res mundanas, eas cognoscere: non suscipiēdo species, cum iam habeat, sed ex directione: & applicare, & appropriare, & componere, & distinctè nosse.

QVAESTIO II.

An angelus naturali cognitione in se, & absque vllo adminiculo, vel medio diuinam essentiam cognouerit?

DE naturali cognitione angeli respectu creatricis essentiæ. Et est quæstio, vtrum angelus per cognitionem naturalem diuinā essentiam cognouerit in se ipsa sine omni medio, & creaturæ adminiculo. Et quòd sic uidetur. Angelus per naturam habet deiformem intellectum sicut uult Dionysius, in Libro de diuinis nomi. sed intellectus humanus quando factus est deiformis cognoscere potest Deum in luce sua: non enim efficitur deiformis, nisi per gloriam: ergo & hoc poterat angelus per naturam. Cap. 7.

ITEM. Angelus per naturam est speculum clarum ipsius supremi luminis: sed illud lumen semper quātum est de se, & naturaliter supersplendet speculo intellectuali. Si ergo speculum mundum obiectum soli, claritatem suscipit per naturam; ergo & angelus claritatem illius supernæ lucis, ergo cum possit oculum ad illam supernam lucem nullo obsistente dirigere, sed & dirigendo cognoscere; ergo uidetur, quòd naturali cognitione ipsam diuinam lucem in seipsa cognoscat.

SI DICAS, quòd acies intellectus angeli retunderetur propter improportionabilitatem luminis. Contra. Semper manet improportionabilitas; quicquid detur angelo; ergo nunquam uideret. ITEM. Quæ sunt essentialiter, & præsentialiter in potentia cognoscente, cognoscuntur per sui præsentiam, & essentiam (sicut dicit Augustinus de Trinitate, & super Genesis. ad literam) quòd anima seipsam, & habitus suos per essentiam, & præsentiam cognoscit. Si ergo Deus præsentissimus erat intellectui angelico, & hoc per naturam; ergo naturaliter ipsam diuinā essentiam in seipsa cognoscebat. ITEM. Omne illud, quod ē ens cognoscibile per se: aut cognoscitur per sui essentiam, aut per speciem.

Collige ex Li. 9. de Tri. c. 13. et ex lib. 12. sup Genesi. ca. 25.

ciem. Si ergo angelus cognoscebat Deum naturaliter (ut dicit Magister in litera) aut per speciē, aut in sua essentia: sed non ꝑ speciē: ergo &c. Quod autē nō ꝑ speciem, vr̄. Species.n. est maioris simplicitatis, & abstractionis, & puritatis; q̄ illud, cuius ē species: sed nihil Deo simplicius: ergo Deus speciem non hēt: ergo non poterat angelus Deum nosse per speciē: & nouit per speciem, uel essentiam: ergo &c. ITEM. Angelus per naturalē cognitionem Deum cognoscebat. Aut ergo sub uelatione, aut facie reuelata. Non sub uelatione: quia uelamen non est, nisi propter culpam, uel propter molē carnis coniunctam. Sed in angelo nulla erat macula culpæ, nulla moles carnis coniuncta, nec phantasmatum obsistentia: ergo sua naturali cognitione summam essentiam in sua luce uidebat. ITEM. Si angelus cognoscebat Deum, aut ergo per mediū, aut sine medio. Si sine medio: ergo uidebat in eipso. Si per mediū; ergo inter mentem angeli, & Dei aliquid erat medium, qđ est contra Aug. & contra rōnē. Nam illud mediū, aut esset magis proportionabile Deo, q̄ mēs angeli, aut minus. Si magis; ergo aliqua creatura superior angelo. Si minus; ergo potius impediebat cognitionē, q̄ adiuuabat. Restat igit̄, ꝙ angelus ꝑ cognitionē naturalē, cognoscebat diuinā essentiam in seipsa.

CONTRA. Ioan. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te Deum: ergo in uisione Dei est beatitudo summa; si ergo hoc habet angelus per naturam; ergo per naturam erat beatus. ITEM. Adhuc naturalia salua sunt in angelis, maximè quę spectant ad intellectum: si ergo per naturam poterant diuinam lucem conspicere in se: ergo & nunc possunt, ergo non sunt in tenebris damnationis, qđ aperte falsum est. ITEM. Proximior est Deo anima habens gratiam, q̄ sit angelus habens sola naturalia: sed anima exuta omni gratia non pōt aspicere lucem summam, nisi adiuuetur per gloriā, sicut patet de his, ꝗ sunt in purgatorio, & fuerunt in limbo: ergo uidetur, ꝙ nec angelus per naturā. ITEM. Lux diuinæ essentiæ est supra omnem intellectū creatum, quantuncumque ille intellectus sit excellens in naturalibus: ergo nunquam intellectus creatus in illam intuendā ascendet uirtute sua, nisi Deus condescendat per gratiam: ergo impossibile est, quòd angelus naturali cognitione cognoscat diuinam essentiam. ITEM. Multo plus est Deus supra intellectum angelicum, quàm sit angelus supra intellectum humanum: sed homo non potest nosse angelum, nisi angelus condescendat ei: ergo nec angelus ipsam diuinam lucem in seipsa. ITEM. Impossibile est, quòd aliquis oculus perueniat ad cognitionem luminis solaris, nisi per immissionem radiorum solis, quantumcunque habeat alia lumina: ergo impossibile est, quòd aliquis ad cognitionem supernæ lucis perueniat per illuminationem aliquam naturalem, uel acquisitā, nisi Deus suæ luminositatis ra-

dium immittat: sed missio hæc non est nisi per gratiam: ergo impossibile est, ꝙ aliqua creatura, quantuncunque nobilis, diuinam lucem in seipsa per naturam cognoscat.

RESOLVTIO.

Cum splendor diuinæ claritatis cuiuscunque creatæ uirtutis uires summè excedat; minimè angelus diuinam essentiam in sua claritate naturali cognitione uidere poterat.

RESP. Dicendum, ꝙ angelus naturali cognitione diuinā essentiam non poterat uidere in essentia, siue claritatē sua: & hoc patet, quia hæc cognitio est primum præmiū, quo habito, mēs creata quiescit tanquam beata: & perfecta: hoc autem præmiū nemo obtinet nisi gratuita Dei influentia. Si autem quæratur ratio huius: sanè dici potest, ꝙ diuina lux propter sui eminentiā est inaccessibilis uiribus omnis naturæ creatæ: & ideo per quandam benignitatis condescēsionē facit se cognosci: ita ꝙ in illa cognitione cognoscēs multo plus agatur, ꝗ agat: illa āt cōdescēsio bonitatis ꝗd gratuitū dicit: sed constat, ꝙ non dicit diuinæ essentiæ humiliationem, ꝗa non pōt minorari: sed dicit alicuius radii gratuitam immissionem, ꝑ quam aīa clare cognoscit, cum est missio in abundantia, sicut erit in gloriā: & ita angelus diuinam essentiam non potest per naturam cognoscere in seipsa, sicut ostendunt rationes inductæ, & sicut colligitur a Dionysio in principio mysticæ theologiæ.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, ꝙ est deiformis per naturam. Dicendū, quòd hoc non dicitur, quia habeat deiformitatē, quā hēt intellectus gloriosus ꝑ assimilationem, quæ est in statu ꝑfecto: sed deiformis dicitur, quia sine susceptione specierū, ꝑ id, quod hēt in se actu, cognoscit. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ est speculum clarum. Dicendum, ꝙ Deus refulget in omni creatura tanquam causa in effectu suo, & ex omnibus potest cognosci, & maximè in creatura, quæ ipsius Dei est insignita imagine: sed illa refulgentia luminis, per quam uidetur Deus facie ad faciem, non est naturæ: sed cōdescēsionis, & gratię. Nec est simile de luce corporali, quę naturaliter influit lumen in hęc inferiora: nō sic dēt intelligi de luce æterna. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ Deus principaliter est in anima, &c. Dicendū, ꝙ esse præsens alicui, hoc est dupliciter. Vel ut principiū cōseruās, & continens: uel ut obiectū immutans, & mouens. Primo modo est Deus ꝑsens angelo, & lux cæco, secundo modo non: & iō non est simile de aīa, & eius habitibus, quoniam præsentes sūt animæ utroque modo. Et ratio huius est: quoniam hæc cognoscibilia nō superexcedūt cognoscētis potētiā, & naturam. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ aut per speciē, aut ꝑ essentiā, &c. Dicendū, ꝙ adhuc est tertius modus cognoscēdi. s. ꝑ effectum: cognoscitur aūt Deus ꝑ effectus uisibiles, & ꝑ substātias spirituales, & ꝑ influentiā luminis cōnaturalis potētiæ cognoscēti, qđ est similitudo ꝗdā Dei, non abstracta,

ēta, sed infusa, inferior Deo, qa in inferiori natura; sicut dicit Aug. 5. de Trin. & habitū est in Primo: & ita respōdetur illi rōni, ꝙ procedit ex diuisione insufficiēti. AD ILLVD, qđ obiicitur de uelatione. Dicēdū, ꝙ nō posse ꝑtingere ad alicuius cognitionē, hoc est dupliciter, uel ꝑꝑ cordis obscuritatem, uel ꝑꝑ cognoscibilis profunditatē. Si primo modo, sic dicitur impediri uelatione. Si scđo modo sic impeditur non ꝑꝑ interpositionē uelaminis, sed ꝑꝑ sublimitatem cognoscibilis. Primo modo impeditur homo peccator. Secūdo modo angelus. Vnde nec uidebat sub uelamine ęnigmatis, nec tamen facie ad faciem, quia medium est inter utrunq;, uidelicet Deum uidere in speculo absque ęnigmate. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ aut cognoscebat Deum per medium, aut sine medio. Dicendum, quòd per medium, scilicet per effectum: non quia illud medium magis erat proportionale, sed magis erat proportionale intellectui angelico: unde naturaliter uidebatur per speculum, & per uestigium, quamuis non per ęnigma. Nec illud est contra Augustinum, quia (sicut infra melius patebit) Augustin. uult quòd inter mentem, & Deum non cadit mediū, scilicet in ratione causę efficientis, uel influentis: cadit tamen medium manuductionis, quod tamen non habet rationem medii proprie, quia magis subseruit potentiæ cognoscēti, quàm præsit.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An Angeli naturali dilectione dilexerint Deum propter se, & super omnia?

CONSEQVENTER tertio loco quęritur de naturali angelorum dilectione, & de ipsa duo quæruntur. Primò de dilectione, qua diligebāt Deū. Secūdò de dilectione, qua unus angelus diligebat alterum.

DE modo naturalis dilectionis ad Deum. Et est q̄stio: utrum angeli dilectione naturali dilexerunt Deum propter se, & super omnia. Et ꝙ nō, uidet, quia Bernar. dicit, ꝙ natura est curua, ergo cū seipsa reflectitur, magis diligit se, quā alia, & alia ꝑꝑ se; ergo &c. ITEM. Qui diligit aliquid supra se, eleuatur supra se (Amor. n. iungit amantē cum amato.) Si ergo magis diligit, qđ est supra se, q̄ se; ergo supra se eleuatur; sed nihil ꝑ se eleuatur supra se: ergo necesse est, ꝙ talis amor aliud principium habeat, quàm naturam. ITEM. Actus dilectionis est nobilissimus inter omnes actus aīæ: & motus iste, scilicet, diligere ꝑꝑ se, & suꝑ oīa, est motus, quo nullus pōt cogitari nobilior, ergo si natura pōt in hunc sine gratia, multo fortius & in quēlibet aliū: & ita nulla est oportunitas gratiæ naturæ institutæ. Et iterū. Si nobilissimus est, Deo est placitus, & acceptus; ergo dignus remuneratione: ergo gratia non est necessaria ad merendum: ITEM. Dilectio naturalis diligit, quod diligit, per modum d-

siderii, seu cõcupiscẽtiæ: sed oĩs cõcupiscẽtia naturalis supponit aliquã indigentiã: sed quandocunque aliquis diligit aliqd ꝑꝑ suam indigentiam magis diligit illud, in quo est indigentia, q̃ illud, quod supplet: ut cum appeto uestimentum propter indigẽtiam corporis, & similiter cibũ, magis diligo corpus, q̃ uestimẽtum, uel cibũ: ergo si angelus naturaliter diligit Deum propter suam indigentiam: ergo magis diligit se, quàm Deum.

CONTRA. August. de fide ad Petrum Tales Deus creauit angelos, ut ipsum per se diligerẽt, cuius ope se tales creatos esse cognouissent. ITEM. Ratione uidetur: quia affectus angelicus amabat bonum naturali dilectione: aut ergo quia bonum, aut quia bonũ sibi. Si qa bonũ, cũ Deus esset summe bonus, magis ergo ipsum Deum, quã aliquid aliud diligebat. Si qa bonum sibi: sed Deus adhuc melius erat ei, quã aliquid aliud: quia bonus, immo optimus est affectui quærenti illum: ergo quocunque modo, uidetur, quòd ipsum ꝑꝑ se, & sup oĩa diligebat. ITEM. Gustus sanus non errans in iudicio, id magis desiderat & magis amat, qđ est magis delectabile: sed Deus est maxime delectabilis: ergo cũ angelus a sua cõditione hoc nosset, & affectum sanum haberet: ergo in eo ꝑꝑ se & super omnia delectabatur: sed illud magis diligit, in quo magis est, & propter se delectatur: ergo &c.

ITEM. Hoc mandatum de diligendo Deum ꝑꝑ se & super oĩa erat scriptũ in corde angeli: ergo cõscientia dictabat ei, ꝙ ad hoc tenebatur: ergo si non sic diligebat, contra conscientiã faciebat: ergo peccabat: ergo ante peccatum Deum super omnia diligebat. SI TV dicas, ꝙ conscientia non obligabat eum nisi pro tempore gratiæ, quia ante nõ poterat. Cõtra. Affectus angeli ante peccatum non repugnabat intellectui: alioquin ante peccatũ erat bellum: sed intellectus dicit nihil esse diligendum super omnia nisi Deum: ergo cum oporteret angelum aliquid diligere super oĩa; necesse erat, quòd aut diligeret Deum ꝓpter se & super oĩa, aut faceret contra cõscientiam, & ita peccaret. ITEM. Angelus diligebat Deum, aut ergo fruens, aut utens. Si fruẽs: ergo propter se super omnia. Si utens: ergo cum summa ꝑuersio sit uti fruendis, erat ꝑuersus, & affectus erat in eo inordinatus: cum faceret de uia terminũ, & econuerso, patet ergo &c.

RESOLVTIO.

Angelus & homo, simul ambo habiles fuere ad diligendum Deum propter se, & super omnia naturali dilectione: quandoquidem recti a Deo ipso creati sunt: quæ rectitudo in amore potissime consistebat.

RESPON. Dicendum, ꝙ absq; dubio tempore naturæ institutæ tam homo, quam angelus habilis erat ad diligendum Deum propter se & super omnia. Et hoc patet: impossibile enim erat eum aliter esse rectum. Rectitudo enim mentis consistit radicaliter in amore. Amor autem rectus esse nõ potest, si aliquid diligat supra Deum, uel æque, uel aliqd diligat propter se, & Deũ pro-

propter aliud: si ergo Deus fecit hoiem & angelũ rectum patet, ꝙ unicuiq; dedit habilitatẽ ad amandum Deum super oĩa, & propter se. Patet ẽt hoc planius, si attendamus, quid est diligere propter se, & super oĩa. Contingit enim aliquid diligi dilectione concupiscentiæ, sicut aliquis amat uinum, uel amicum, siue amat socium. Propter se uero aliqd diligere est non alterius gratia, sed ibi sistere: sicut ebriosus diligit uinum propter se. Propter aliud, est alterius gratia, sicut sobrius diligit potum ꝑꝑ salutẽ. Similiter in amore amicitię propter se diligere est non alterius gratia uelle alteri bonum: sicut dicit Philoso. ꝙ diligimus amicos propter se, & si nihil omnino boni debeat nobis ab ipsis esse. Propter aliud uerò est alterius gratia: sicut aliquis diligit hoiem ꝑpter cõmodum suum: sicut dicit idem, quod inimicos nostros uolumus esse iustos: ut nihil nobis noceant. Diligere uero aliqd super oĩa amore amicitiæ, est nullo cõmodo, uel incõmodo uelle ipsum offendere, nec amicitiam soluere: similiter dilectione cõcupiscentiæ est nullo commodo uel incõmodo uelle illud perdere. Quoniã igitur affectus angeli Deum habere cupiebat propter se, quia summe bonum & summe reficiens, non alterius boni gratia: & Deo uolebat bonum propter se, multomagis, quã amicus amico: similiter nullo commodo uel incommodo uolebat Deum offendere uel perdere, ut manifestũ est, & patet intuẽti: dico, ꝙ deũ diligebat ꝑꝑ se, & super oĩa.

Ad illud ergo, quod obiicitur, ꝙ motus naturæ curuus est. Dicendum, ꝙ aut Bernar. intelligit de natura, qua cõicamus cum brutis: aut si de rationali, intelligit prout lapsa est: aut hoc uocat curuitatem, quod appetit sibi. Sed esto, ꝙ Deum appetat sibi, nõ tamẽ aliquid magis dili git sibi quàm Deum: & ita nihilominus ꝑpter se, & super oĩa. Ad illud ergo, qđ obiicitur, ꝙ eleuatur supra se. Dicẽdum, ꝙ eleuari supra se est dupliciter: aut supra suum posse: & hoc est ĩpossibile nisi adiuuetur natura: aut supra suum esse, & hoc est possibile, & naturale: unde bene cõcedo, ꝙ homo naturaliter natus est eleuari supra se. i. ad id, quod est supra se, contemplando, & amãdo. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ motus iste uidetur nobilissimus, & difficillimus, & Deo gratissimus. Dicẽdum, ꝙ motus iste aliter est gratiæ, aliter est naturæ institutæ. Naturæ institutæ est ex quadã habilitate, & rectitudine respectu boni. Gratiæ uero est, qa captiuatur affectus in obsequium Christi, sicut intellectus per fidẽ: tũc ãt captiuatur intellectus in obsequiũ Christi, quãdo contra illud, qđ rõ sua dictat, assentit primæ ueritati, sic & affectus quando id ad ꝙ diligẽdum naturaliter inclinatur, amore Christi paratus est odire: uel ecõuerso, quando ad id, ad cuius odiũ naturaliter inclinatur, paratus est amare, & talis est affectus, qui contemnit uitam, & honores, & oẽ desiderabile, & amat odiẽtes se, & lędẽtes ꝑꝑ Deum: & hic est solus affectus, q Deo

fa-

famulatur, & quem Deus acceptat, & remunerat: & hic nõ est a natura, sed solum a gratia. Aliter etiam differt hic motus ab illo; q̃a ille a cognitione naturali .s. qui est dilectionis naturalis alius est a cognitione fidei. Et differt hæc cognitio ab illa, q̃a cognitio naturalis cognoscit Deum summe bonum p̃p diffusionem, siue cõicationem bonitatis in effectibus creatis: sed fides dictat Deum summe bonũ per communicationem bonitatis in diuinis personis: & utraq; cognitio dicit Deum summe bonum, & summe diligẽdum; sed multo nobilius fides, siue cognitio gratuita; Per hunc modum utraque dilectio Deum diligit summe, sed magis & nobilius dilectio gratuita. Alia differentia consueuit dari, q̃ dilectione naturali diligit Deum animus, siue affectus rectus, q̃a bonus sibi: & ideo summe diligit, quia summe bonum sibi: & oẽ bonũ, quod est, & qd̃ hẽt, pendet ex ipso, & nihil esset nisi per ipsũ; ideo plus Deum diligit, quam ẽt seipsum. Sed dilectione gratuita diligit quis Deum, quia bonus, & quia summe bonus, diligit summe, & q̃a nõ est bonus ipse hõ, nisi inquantum est ad Deũ, non diligit se nisi propter Deũ, & hoc dico dilectione gratuita. Et sic triplex est differentia, prima est a parte modi diligendi, secunda a parte cognitionis disponentis, siue principii: tertia est a parte motiui; omnes autẽ sunt rationabiles, sed primę magis innitendũ. AD VLTIMVM, soluendũ est p̃ interemptionẽ, quia natura rationalis, de qua nunc loquimur, nõ tantũ amat ratione indigentiæ: sed etiam ratione conuenientiæ, & complacentiæ: & ideo magis illud, qd̃ natum est summe delectare, et summe placere.

QVAESTIO II.

Angelus naturali dilectione quem magis diligat, superiorem, inferiorem, an parem?

VTRVM Angelus naturali dilectione magis diligat superiorem, an parem, an inferiorẽ. Et quod magis superiorem, uidetur. Si angelus angelum naturaliter diligit. aut ergo, q̃a bonum, aut q̃a beneficũ; sed quocunq; modo angelus superioris ordinis magis est bonus, et iterum magis est beneficus, q̃a angelus inferioris ordinis a superiori recipit illuminationes per eum modũ, p̃ quẽ Diony. dicit; ergo etc. *Lib. de celest. h erar. cap. 7.* ITEM. Angelus per naturã institutã Deum super oĩa diligebat; ergo si illud, qd̃ magis approximat ad summũ, in oĩ genere est magis intẽsum; ergo si summe diligebat Deum .i. sup̃ oĩa; ergo magis illud, qd̃ Deo erat similius, et proximius; sed angelus superioris ordinis est huiusmodi, ergo etc. ITEM. Angelus inferioris ordinis nolebat æquiparari angelo superioris ordinis, quantum erat de naturali appetitu; ergo magis, et eminentius bonũ illi uolebat, quã sibi; sed sup̃ omnes angelos pares, et inferiores se diligebat; ergo etc.

QVOD autem magis diligeret angelum eiusdem ordinis, uidetur. Dilectio naturalis concernit similitudinẽ. Vnde Eccl. 13. omne aial diligit sibi similẽ; sed angelus eiusdẽ ordinis similior

lior est angelo sui ordinis quã alterius: ergo magis diligit.

ITEM. Naturalis dilectio intenditur per familiaritatem: unde magis diligit homo naturaliter domesticum, & socium suum, quã extraneum: sed maior est familiaritas, & societas angelorum eiusdem ordinis: ergo &c.

ITEM. Ecclesia triumphans cõformis est ecclesiæ militanti: sed in ecclesia militante est distinctio ordinum, & religionum, & recto, & ordinato affectu, qui non repugnat gratiæ, plus iungitur homo ei, qui est eiusdem professionis: ergo pari ratione, & angelus naturali dilectione plus diligebat angelos eiusdem ordinis.

QVOD autem magis angelos inferioris ordinis uidetur. Primo, quia probatio dilectionis est exhibitio operis: sed angelus superioris ordinis plus se cõmunicat angelo inferioris quã paris, uel superioris, & ad hoc faciendum ordinatur per naturam, non solum per gratiam: ergo &c. ITEM. Per naturã plus amat rationalis creatura præesse, quã subesse: sed angelus medii ordinis ideo subest, quia habet superiores: ideo præest, quia habet inferiores: ergo si magis diligit præesse, magis per naturam diligit habere ordines inferiores quàm superiores: ergo &c. ITEM. Nos uidemus in linea consanguinitatis carnalis, quod magis diligit homo eum qui est infra, quam eum qui est supra, uel iuxta, ut puta magis filium quam patrem uel fratrẽ, & hoc est per naturam: ergo uidetur pari ratione quod in ordinibus angelorum magis affectio conuertatur ad eum, qui infra est, cum nullum sit uinculum consanguinitatis nec supra nec iuxta.

RESOLVTIO.

Ratione maioris boni optati angelus superiorem angelũ magis diligit. Ratione autem intensionis affectus, æqualem. At uerò ratione impensi beneficij, inferiorem.

RESPONDEO. Dicendum, quod magis diligere aliquem, hoc potest esse tripliciter, Aut ratione boni optati, aut affectus intensi, aut ratione effectus impensi. Ratione doni optati, dicitur quis aliquem magis diligere quando ei maius bonum optat, & sic dicitur diligere magis, quia ad maius: hoc modo naturali dilectione procedẽte ex iudicio rõnis rectæ magis diligebat angelus angelum superiorem, uolebat enim ipsũ excellere, & plus boni habere, sicut & deus conditor uoluit sic ordinare. Ratione affectus intensi dicitur magis alterum diligere, quando affectio eius plus trahit alterum, & magis consolatur de eius societate: & sic dicitur aliquis magis illum diligere, cum quo libentius cohabitat: & sic angelus magis diligebat per naturã angelum eiusdem ordinis. Quia sicut naturali affectu magis diligit quis cõpatriotas suos, maxime quando conformãtur sibi in moribus: & sicut magis diligit homo eum, qui est eiusdem professionis, & officii, ubi inuidia non interponit partes suas: sic angelus alterum angelũ eiusdem ordinis magis dilectione naturali amplecti intelligẽdum

est

est, cum se uiderit a conditore officii æqualitate, & naturæ similitudine illi sociatum: nec esset tunc morũ diuersitas, nec inuidię malignitas. Ratione effectus, siue beneficii impensi dicitur quis magis eum diligere, cui plura bona impendit, & circa quem magis sollicitatur, sicut magis mater confouet filiũ tenellum, & sollicitior est circa illum, quam circa adultum, & magis circa infirmum quam circa sanum: & hoc facit consideratio maioris indigentiæ: & hoc modo dici potest, quod angelus superioris ordinis magis diligit angelum inferioris, quia angelus paris uel superioris ordinis non indiget sic sua instructione, siue purgatione secũdũ qđ angelus inferioris ordinis. Et sic secundum diuersas uias, mẽbra propositæ quæstionis se hñt sicut excedẽtia & excessa.

ET IDEO rationes ad tria p̄dicta membra decurrentes sibi nõ obuiant, & cõcedi possunt: quamuis non sint multum cogentes. Si autem quis ex prædictis omnibus simpliciter uelit inferre maioritatẽ dilectionis: unica responsione potest omnibus obuiare, scilicet quod omnes procedunt ab insufficienti. Si uero concluditur excessus dilectionis determinatæ uel in bono optato, uel in effectu ĩtẽso, uel ĩ effectu impẽso: satis đ plano omnes possunt concedi.

DISTINCTIO QVARTA.

De habitibus beatitudinis & miserię angelorum.

Prouer. 14.

Quod nõ fuerũt mali angeli p̄scij sui casus boni uere forte fuerũt præscij futuri boni.

POST hæc uidẽdum est, utrum perfectos et beatos creauit deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dici potest, quod nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri.n. ante peccatũ esse nõ potuerunt, quia ex peccato miseria est. Nã si non fuisset peccatum, nulla esset miseria. Beati quoque nunquã fuerũt illi, qui ceciderunt: quia sui euentus ignari fuerunt idest peccati & suplicij futuri. Si enim lapsum suum præsciuerunt, aut uitare uoluerunt, sed non potuerunt, & ita erant miseri: aut potuerunt, sed noluerunt, & ita erant stulti & maligni. Ideoque dicimus, quia non erant præscij euentus sui: nec eis data est cognitio eorum, quæ futura erant super eos. Boni uero & qui perstiterunt, forte suę beatitudinis præscij fuerunt. unde Aug. super Gene. Quomodo (inquit) beatus ĩter angelos fuit, qui futuri peccati atq; supplicij præscius non fuit? Quæritur autem cur non fuerit. Forte hoc Deus reuelare diabolo noluit, quod facturus uel passurus esset: cęteri

Lib. 11. ca. 27.

teris uero reuelare uoluit, quod in ueritate mansuri essent. His uerbis uidetur Aug. significare, quod angeli, qui corruerunt, non fuerunt præscij sui casus: ideoque beati non fuerunt. Et quod angeli, qui perstiterunt, beatitudinem sibi affuturam præsciuerunt, atque de ea certi in spe extiterunt: unde quodammodo iam beati erant. Et reuera si ita fuisset, posset illos dici aliquo modo fuisse beatos; alios uero non, qui nesciuerunt euentum suum.

Intelligentia recta verborum Augustini

Lib. & c. ijsdē. *Sed hoc magis opinando & quærendo dicit Augu. quam asserendo: unde & huic opinioni opponens consequēter subdit. Sed quare discernebantur illi a ceteris, ut Deus isti, quę ad ipsos pertinerent, non reuelaret, alijs uero reuelaret: cū non prius sit ipse ultor quàm aliquis peccator, non enim dāmnat ipse innocentes, Hic uidetur innuere: quod nec peccaturis futurum malum, nec permansuris futurum bonum reuelauerit, Ideoque nec illi, qui ceciderunt unquam, nec illi* Augu. super Gen. li. 11. Cap. 19 Cap. 17 *qui perstiterunt usque ad consummationem beati fuerunt, quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi nō erāt uel si damnationis incerti erant. Vnde Augu. in eodem, Dicere (inquit) de angelis, quòd in suo genere beati esse possent damnationis uel salutis incerti, quibus nec spes esset, quod mutandi essent in melius: nimia præsumptio est. Quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?*

Summa, & confirmatio dictorum

Ex prædictis consequitur, quod angeli, qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, nisi beatitudinem aliquis accipiat Vide Augu. lib. 11. de ciui tate dei Ca. 13. *illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi uero, qui perstiterunt aut suam beatitudinem futuram Deo reuelante præscierunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerunt: vel incerti extiterūt suæ beatitudinis & ita aliter beati non fuerūt, quam reliqui qui ceciderūt. Mihi autem, quod posterius dictū est, probabilius uidetur.*

Responsio ad id, an angeli essent creati perfecti, aut imperfecti.

Ad hoc autem, quod quærebatur, utrum perfecti, vel imperfecti fuerint creati: dici potest, quæ quodammodo perfecti,

fecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim uno modo aliquid dicitur perfectum, sed pluribus.

Quod tribus modis dicitur perfectum.

Dicitur nanque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus, & perfectum secundum naturã, & est uniuersaliter perfectum. Secundum tempus perfectum est, quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundum tempus haberi: & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem uel lapsum. Secundum naturam perfectum est, quod habet quicquid debitum est, uel expedit naturæ suæ ad glorificationem: & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & summe perfectũ est, cui nihil unquam deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius Dei. Prima ergo perfectio est naturæ conditæ: secunda naturæ glorificatæ: tertia naturæ increatæ.

Addit, quales fuerunt angeli in conuersione, & auersione.

Dist. 6. *Quales fuerunt angeli in creatione, ostensum est, boni scilicet, & non mali: iusti, idest, innocentes & perfecti quodam modo: alio uero modo imperfecti. Beati uero non fuerunt usque ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur (ut iam dictum est) ille status innocentiæ, & bonitatis, in quo conditi sunt.*

SVPRA egit Magister de habilitatibus naturalibus, & de habilitatibus ad perfectionem præparantibus. In hac parte agit de habilitatibus in statum perfectũ constituentibus, unde inquirit, utrũ angeli mox vt creati sunt, fuerunt beati, & perfecti. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima prosequitur quæstiones de beatitudine. In secunda de perfectione ibi, *Ad hec autem quod querebatur.*) Prima pars hẽt tres. In prima determinat quæstionem quantum ad illos, qui ceciderũt: ostẽdens quod nunquam beati fuerunt. In secũda quantũ ad eos, qui remanserunt, & hoc ibi *Boni uero qui perstiterunt &c.*) In tertia breuiter resumit prædeterminata de utrisque, ibi. *Ex prædictis consequitur &c.*) Similiter secunda pars, in qua prosequitũ utrum angelici sint creati perfecti, habet tres particulas. In prima innuit, quod per distinctionem est respondendum. In secunda subiungit distinctionẽ, ibi, *Dicitur nãque perfectum &c.*) In tertia uero resumit prædeterminata

terminata breuiter ostēdēs qualis facta fuit natura angelica, ibi, *Quales facti fuerunt angeli in creatione.*

Dub. 1. B*Eati quoque nunquam fuerunt &c.*)Contra. Ad hoc qđ aliquis sit beatus non oportet scire omnia, sed sufficit deum cognoscere. Item. Beatitudo non est aliud quam clara uisio dei: sed ad hoc requiritur cognitio euentus: ergo &c. Resp. Dicendum, quod ad beatitudinē non solum dos uisionis requiritur: sed perfectæ tentionis: perfecta autem tentio non est nisi quando est cum securitate, securitas autem non est nisi ubi est securitas de permāsione: & qa hoc angeli non potuerunt habere, saltem qui lapsuri erant, quia falsum erat ipsos permansuros: ideo beati nō fuerunt. Ad illud quod obiicitur, qđ sufficit deū cognoscere. Dicēdum, ꝙ falsū est, immo oportet etiam perfecte tenere. Et quod subiungit, quod aperta, & clara uisio Dei est tota merces. Dicendum est, quod hoc est uerum per concomitantiam: uix enim aut nunq̄ est ita aperta dei uisio, quin sit futuræ permansionis certitudo aut si non est, non est in illa ꝑfecta beatitudo: hanc autem uisionem apertā, quæ est facie est facie ad faciem, non habuerunt angeli ante confirmationē, immo simul dei uisionē habuerūt & tentionē: licet ante aliquatenus cognoscerent, & amarent, siue ad hæc duo habiles essent.

Dub. 2. *Quia beati esse nō poterant &c*) Contra. Certitudo damnationis potius est contraria beatitudini quàm coniona: sed si certitudo nihil confert ad gloriam: ergo incertitudo nullo modo impedit gloriā, siue beatitudinem perfectā. Resp. Dicēdum, quod de aliquo futuro dupliciter potest haberi certitudo uel in parte affirmatiuam, uel in partem negatiuam: & sicut ad beatitudinem oportet habere certitudinem de eius perpetuitate futura, ita oportet habere certitudinem de miseria nūquā futura: ista enim duo sunt omnino inseparabilia. Certitudo ergo damnationis nunquā futura confert ad gloriam: & quoniam incertitudo æque priuat certitudinem respectu affirmationis sicut & respectu negationis: ideo certitudo negationis ita repugnat sicut in certitudo permansionis: & sic habet intelligi illud uerbum.

Dicitur namq; perfectum &c.) Ista diuisio perfecti uidetur insufficiens, quia non tantum est perfectio secundum naturam, sed etiam secundum gratiam, & gloriam et secundum gratiam est multiplex genus perfectionis. Item. Quæritur quare magis accipitur unū genus perfectionis secundum tempus quam secundum aliud accidēs. Resp. Dicēdum quod perfectū dicit complementum, siue completionem in qua est status. Status autem ponitur in aliquo dupliciter, aut simpliciter, aut in genere. Si simpliciter, sic est tertium membrū: si in genere creaturæ, hoc potest esse dupliciter aut inquantum exit a deo, & sic habet rationem uestigii, & reperitur hęc perfectio in omni creatura quādo perducta est admodum Dub. 3.

ſtātia beatitudinis: beatus enim non eſt, qui poteſt amittere bonum, quod habet: ſed angeli potuerunt amittere, quia amiſerunt: ergo &c. ITEM. Nullus laudatur, uel uituperatur ī his, quæ habet a natura, uel conditione: ſed ſicut damnationi eſſentiale eſt uituperium, ita beatitudini eſſentialis eſt laus: ergo impoſſibile eſt, quod aliquis beatus ſit a conditione, immo eſt repugnantia in adiecto.

ITEM. Aut omnes fecit Deus beatos, aut aliquos. Nō omnes, conſtat, quia plures ex eis ceciderunt. Nō aliquos, ut uidetur, quia tunc illi præcellerent alios quaſi præ excellentia improportionali; ergo lucifer non fuiſſet auſus ſe eis præponere: quod ſi auſus eſt, uidetur quod nulli cōditi ſunt beati. SI IV DICAS, quod maiorem audaciam præſumpſit, ſ. æquiparari Deo, quantò magis præeſſe beatis: adhuc non ſoluit. Si enim Deus beatos condidit angelos ab ipſa cōditione: hoc fuit, quia naturæ eorum conſonabat ut ſub tali perfectione, & tam nobili fierent: ſi ergo lucifer (ut dicunt ſancti, & Magiſter dicit in ſequētibus) ſplēdidiſſima habuit naturalia, magis debuit, & congruum fuit ipſius naturam gloria inſigniri, quod ſi ipſe (ut patet) beatus factus non eſt: patet, &c.

RESOLVTIO.

Si beatitudo ſtatum, bonorum omnium aggregatione perfectum dicat: nequaquam angeli beati creati ſunt. At ſi priuationem, omnis mali connotet, ut ſic & quidem beatos eos creatos dicimus.

RESP. Dicendū ſicut prætactū eſt ſupra. Quorundā opinio fuit quod angeli, quia ſunt ſpirituales, & actuales, in inſtanti ſuæ creationis fuerunt in actu conuerſionis, & auerſionis: & ſicut in prima auerſione ſunt damnati eſſentialiter illi, q auerſi ſūt, ita in prima conuerſionem illi glorificati ſunt æternaliter, qui conuerſi ſunt: & ita dicunt intellexiſſe Aug. & fuiſſe eius poſitionem, quod aliqui ſint creati beati, & formati: quia ſimul tempore, licet poſterius natura factum eſt cœlum, & lux, ideſt angelica natura informis & formata. Lux enim (ut dicit Aug. xi. de Ciuita.) dicuntur angeli, quia illuminati ſunt, ut beatè ſemperque uiuerent. Sed tamen hęc poſitio ſupra improbata eſt tanquam falſa, & erronea; ratione illius partis, quæ dicit, in primo inſtāti fuiſſe auerſos. Rōne alterius partis pari rōne improbata eſt, & patet falſitas per Auguſti. de correctione, & gratia: ubi dicit quod angeli, & ſi beati ſint, erat tamen adhuc quod eorum beatitudini adderetur, ſi permanſiſſent. Conſtat qđ beatitudini, & glorię cum ſit inuariabilis nō fit additio: conſtat etiā quod loquitur cōiter de bonis, & malis; cum dicit, ſi permanſiſſent. Et ideo aliter eſt dicendū, qđ beatitudo dupliciter pōt dici. Vno modo ſtatus perfectus plenitudine omnis boni, & hæc ponit uiſionem Dei claram, & tentionem perfectā: & hoc modo angeli non ſunt creati, nec aliqui, nec omnes: ſed habuerūt quidam ex eis in ipſa confirmatione. Alio modo dicitur beatitudo ſtatus perfectus priuatio-

Cap. 7.

ne omnis mali tam pęnæ, quam culpæ, & tales creati sunt angeli, quia innocentes, & impassibiles: & de hac beatitudine loquitur Augu. sed hec non est perfecta, nisi cum additur ei altera: & de hac currunt auctoritates probātes quòd beati sunt.

S. Tho. 1. par. q. 62. arti. 1. vocat beatitudinē naturale.

AD ILLVD enim, quod dicit Ezech. In delitiis paradisi fuisti. Dicendum, quod sicut primus homo conditus est, & positus in delitiis paradisi, quæ tamen non erant delitiæ beatitudinis perfectæ: & sicut data est ei sapientia ad cognoscendum omnia mundana, sed non illa, quæ est uisio Dei in patria: simili mō intelligēdū est in angelo. QVOD dicit Augusti. de Mirab. sacræ scripturæ, intelligit quantum ad naturalia: quia ita bona habuit, quod non erat habiturus meliora, unde & in illo loco conditus est, in quo erat beatificandus. DVAE uerò sequentes auctoritates loquunt de beatitudine secundū illas duas differētias, quas dixi. AD ILLVD, quod obiicitur, quod habebant fruitionem sine retardatione. Dicendum, quod uerum est, nō tamen habebant in perfecta cōpletione: quia Deum non uidebant facie ad faciem: sed in effectibus cognoscebāt, & in seipsis maximè: sicut melius patebit infra. AD ILLVD, quod obiicitur, quod debuit dari aliquibus lib. arbitr. inuertibile. Dicendum est quod (quantum est de conditione) nullis debuit dari, quā uis possit: quia homines, & angelos meliores iudicauit Deus, si ei liberaliter deseruirent, ideo utrūq; posuit i manu cōsilii sui.

Articulis sequentibus.

QVAESTIO III.

An angeli creati sint in gratia?

SVpposito qđ angeli non sint creati in gloria; quæritur, si sint creati in gratia. Et videtur, quod sic per Augu. xii. de Ciui. Dei. Creauit Deus angelos, simul in eis condens naturam, & largiens gratiam. ITEM. Super illud Oseæ. iii. Dilexerunt uinacia uuarum Glo. Hieron. Per uinacia intelliguntur dęmones, q creati sunt in magna pinguedine Spiritus sancti: sed per superbiam arefacti, de cęlo ceciderūt: constat quod pinguedo Spiritus sancti est gratia Spiritus sācti. ITEM. Damasce. ex pressius. Per uerbum Dei creati sunt oēs angeli, & a Spiritu sancto p sanctificationē perfecti: si ergo sanctificatio perfecta, non est, nisi per gratiam gratum facientem, & ipse loquitur de omnibus: ergo &c. ITEM. Ratione uidetur, quod Deus cū sit liberalissimus, promptus est gratiam dare oībus paratis recipere. Vnde & Anselm. Ideo homo non habet gratiam, non quia Deus nō dat: sed quia ipse non recipit: sed nulla melior præparatio ad gratiā quam pura innocentia, & uolūtas recta: ergo si hæc erant in angelis a sui origine, & creatione, per cōsequens & gratia. ITEM. Fecit Deus creaturam rōnalem ad inhabitandum in ea, & hoc, quia ipse Deus uult in ea habitare: unde Prouerb. viii. Delitiæ meæ esse cum filiis hominum: ergo quod non inhabitet, uenit ex aliqua praua dispositione ex parte mentis; cum ergo in angelis nulla praua esset dispositio ex parte mentis, immo omnimoda

modo idoneitas ad gratiam, uidetur &c. ITEM. Pronior est Deus ad miserendum, quam ad condemnandum: sed ipse fecit angelos in statu, in quo statim poterant demereri, &c. ergo in statu, in quo poterant mereri: sed non contingit mereri sine gratia gratũ faciente: ergo &c.

CONTRA. Aug. Sup Ge. ad literam. Per cœlum intelligitur angelica natura informis per defectum formæ naturalis; ergo informis fuit per defectum formę superadditæ naturæ: sed hæc est gratia; ergo &c. ITEM. Grego. xxxii. Moral. tractans illud uerbum. Ezech. xxviii. Aurũ opus decoris tui, & foramina tua, in quibus conditus es, præparata sunt. Huius lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt: quia uidelicet capax charitatis conditus fuit, quasi repleri uoluisset stantibus angelis, tanquã in ornamento Regis positis lapidibus inhærere potuisset. Habuit ergo iste lapis foramina; sed per superbiæ uitium charitatis auro non sunt repleta: ecce expresse, quod non habuit charitatem. ITEM. Ratione uidetur, quia gratia in angelo nullã habet retardationem: ergo si haberet gratiam unientem Deo, totaliter angelus ferretur in Deũ: ergo nunquã peccasset: sed peccauit; ergo nunq̃ charitatẽ, uel gratiã habuit. ITEM. Sicut se habet culpa ad dãnationẽ æternã, ita gratia ad gloriã: sed statim ut habuerũt culpã, fuerũt dãnati æternaliter, & obstinati: ergo statim ut habuerunt grãm, fuerunt cõfirmati: ergo nunq̃ fuissent lapsi, si gratiam habuissent.

RESOLVTIO.

Quicquid dicant alij, cum Magistro probabilius sustineamus, angelos in gratia gratumfaciente non esse creatos.

RESPONDEO. Dicendum, quod hæc quæstio facti est: & quia non inuenimus aliam rationem quàm congruitatis, probabiliter possumus utrunq; opinari, sicut, & alii ante nos. Fuerunt enim aliqui dicentes, quòd angeli omnes creati sunt in gratuitis gratum facientibus. Et ratio, quæ mouit eos, fuit hæc ex parte Dei, scilicet perfecta liberalitas: & ex parte creatorum idoneitas. Quia enim ab instanti creationis erant uasa, & receptacula munda, & Deus est promptus suam gratiam impartiri, nisi habeat obstaculum ex parte suscipientis: non dimisit Deus illa ad momentum uacua: sed statim ut condidit, gratia illustrauit: & talia debuerũt de manu Dei exire receptacula, ut statim essent prompta in bonum usum. Vnde sicut probabiliter coniiciunt aliqui, quòd Deus fecerit arbores plenas fructibus, & alia in statu nobilissimo, & perfectissimo: sic etiam naturam angeli ornauerit gratia a sui cõditione, quæ in primo usu bono sine uictoria erat perpetuanda: & in prima deordinatione perpetualiter amittenda. Hæc est una positio: & satis uidetur consona sanctorum auctoritatibus, ut patet inspicienti. Fuerunt etiam alii, qui dixerunt angelos non habuisse gratiam gratum facientem ab instãti creationis, sed post. Et ratio, quæ eos mouit, e dispositio angelicę naturę,

quæ fertur in id, quod appetit sine retardatione. Vnde sicut ex conuersione ad malum ita ꝙ sunde conuersi sunt, ut nō possent redire: sic, immo multo magis ex conuersione ad bonum, siue ex habilitate, ita bono totaliter adhæsissent, si gratiam habuissent, ꝙ nunquam lapsi essent. Vnde non, uidetur aliquo modo probabile, quòd Lucifer habuerit gratiam: & si ipse non habuit, cum inter cæteros esset excelsus; a maiori arguitur, nec alios habuisse a sui origine. Hāc positionem, uidetur acceptare Magister: hanc positionem cōmuniter tenent Doctores: & ita huic tanquam probabiliori, & communiori concordant.

AD auctoritates in contrarium adductas respondendum per distinctionem gratiæ. Vno enim modo gratia dicitur communiter; prout comprehendit quidquid naturalibus est superadditum: naturalibus (inquam) quæ sunt de essentiali rei cōstitutione: sicut dicitur ex gratia habere bonum ingenium, bene legere, bene cantare, & huiusmodi. Alio modo dicitur, ꝙ superadditum est lib. arb. ad rectitudinem faciens, & disponēs; sicut dicimus uirtutes naturales, sicut innocentia, mititas, pietas. Tertio modo, quod est superadditum taquam rectificās, & complens, & eleuans: & hæc dicitur gratia gratumfaciens: quia facit hominem acceptabilem Deo: & ideo acceptabilem: quia conformem. Quando ergo dicitur, quod angelo data sunt gratuita: aut non intelligitur de gratuitis tertio modo dictis, sed primo uel secundo: quia sic multa dona gratuita habuerūt. Aut si intelligitur de gratuitis proprie dictis, nō intelligitur ab instanti creationis: sed sicut intelligitur peccatum diaboli fuisse ab initio: quia statim post initium, & post primum motū deliberatiuum cecidit, ita intelligēdum est de gratia angelorū. Aut si intelligitur de gratuitis proprie dictis, & ab instāti creationis, hoc non intelligitur formaliter, siue essentialiter: sed dispositiuè: unde dicitur aliquis creatus in aliquo, quia in proxima dispositione ad illud. Et ita per hanc triplicem uiam ad auctoritates inductas, & multas alias, quæ possent induci, potest breuiter responderi. AD rationes autem sumptas a Dei liberalitate. Dicendum, ꝙ liberalitas est saluo ordine sapientiæ, & iustitiæ. Quamuis enim ab instanti creationis cuiuslibet hominis posset eum beatificare, tamē lōgo tēpore tardat. Similiter quāuis possit cuilibet paruulo gratiam dare sine baptismate, sicut cum baptismate, tamen nō dat. Et ratio huius est, quia gloria est bonum laudabile, & ideo nō datur nisi per meritum laudabile: & ideo conuenit eam dare p̄cedēte aliquo merito congrui. Similiter, quando confert gratiam, si confert adulto, cum gratia faciat habentē dignū gloria, nō cōfert nisi ad motū lib. arb. si hēt usum: si uero nō hēt, ad motum fidei alienæ, siue ad meritum Christi: ideo secundum ordinem sapientiæ non statim debuit dare, sed expectare motum liberi arbitrii, quod & fecit: unde

de ad se conuersis sine mora dedit gratiam. Patet igitur responsio ad illud, quod obiicitur de liberalitate, & in habilitate: quia non tantum exigit mundiciam, ut dispositionem, sed motum liberi arbit. in adulto: paruulo uero potest alienum meritum suffragari, sicut & demeritum.

AD ILLVD, quod ultimò obiicitur de statu, quod ĩ malo erat. Dicendum, ꝙ falsum est: quamuis enim non posset mereri ex his, quæ acceperat: tamen quia dominus ita promptus erat dare, sicut ipse accipere, nullum habebat obstaculum in merendo, sicut nec in demerendo: & hoc patet. Sicut enim facilè fuit diabolo auerti, ita facilè bonis angelis conuerti: sicut auersio fuit demeritoria, ita conuersio facta fuit meritoria, statim apposita gratia. Vnde sicut aliquis nõ indirectè dicitur habere aliquid, quod statim habet dũ indiget, & petit, quamuis non penes se habeat: sic etiam non indirectè potuerunt dici angeli gratiam habuisse: ꝙ si habuissent maiorem facilitatem ad malum, siue inclinationẽ, & diuinum adiutoriũ in opportunitate deesset, rectè obiiceret.

ARTICVLVS II.
QVAESTIO I.

An aliquibus angelis data sit futuræ glorificationis præscientia?

CONSEQVENTER circa secundum duo quæruntur: Primum est utrum bonis reuelari debuerit futura permansio. Secundum est, utrũ reuelari potuerit malis sua damnatio.

CVM nullis in creatione data sit gloria, nullis etiam data sit gratia, utrum aliquibus data sit futuræ glorificationis præsciẽtia. Et quòd sic uidetur. Deus ab instanti suæ creationis angelos condidit repletos præscientia rerum mundanarũ: sed Deo magis placet, quod serui sui habeant scientiã de his, quæ spectant ad salutem. Si ergo præscientia futuræ salutis erigit animum, & delectat: ergo cum aliqui essent saluandi, uidetur ꝙ saltem debuit eis dari præscientia talis: constat enim: quòd potuit. ITEM. Si non fuerunt de salute certi: ergo potuerunt rationabiliter dubitare, & timere: sed timor pœnam habet: ergo pœna ante culpam: sed hoc est inconueniens: ergo sequitur, ꝙ illi saltem debuerunt certificari, qui erant saluandi. ITEM. Propinquiores erant angeli ad gloriam, quàm nos in miseriis constituti: ergo saltem tantam certitudinem, uel maiorem habebant, quantam nos habemus. Sed nos habemus certitudinem spei: ergo ipsi habebant hanc, uel aliam: sed hanc non habebant, quia spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, prouenĩes ex grã, & meritis. Cũ ergo ipsi nõ haberẽt grãm, & merita certitudinaliter, sperare eis fuisset p̃sumptio: non ergo habebãt certitudinẽ spei. Sed nõ est aliã dare, q̃ certitudinem p̃scientiæ, uel reuelationis: ergo uidetur aliquibus saltem esse data.

CONTRA. Plus est dare certitudinem de gloria, quàm dare gratiam: multis enim Deus dat gratiã, quibus tamen non reue-

at certitudinaliter suam gloriã: ergo cum nõ habuerunt grãm, sicut supra probatum est: patet, ꝙ nec stabilitatis præsciẽtiam. ITEM. Diabolus, siue Lucifer non habuit præscientiam de statu, quia non erat permansurus: ergo si ipse fuit plenus sapiẽtia, & ꝑfectus dec:re inter oẽs, uidetur, ꝙ nulli alii habuerunt. ITEM. Ostenditur ꝑ deductionẽ ad duplex incõueniẽs. Vnũ inconueniens est excusatio diaboli, siue sui peccati. Posset.n.de peccato suo quodãmodo se excusare, quia sciẽtiã non habuit, quam Deus aliis angelis dedit. Aliud incõueniens uidetur accusatio Dei: quia ante uidetur punisse malos, q̃ mali fuerint: et ꝙ ante gratiam suam, siue donum scientiæ subtraxerit, q̃ aliis dedit, qui non præcellebant ipsos nec merito uitæ, nec dignitatæ naturæ.

RESOLVTIO.

Cum præscientia futuræ glorificationis notitia sit potius ad premiũ, quàm ad meritum spectans; minimè arbitrandum est, alicui angelorum traditam fuisse.

RESPOND. Circa hoc duplex fuit opinio, sicut tãgit Magister in litera. Quidã.n.dicere uoluerunt, ꝙ bonis, qui permansuri erant, data est reuelatio, siue ꝑscientia suæ stabilitatis: & hoc loco spei, ratione cuius iam quodammodo beati erant. Et innituntur illi uerbo Aug. quod dicit opinãdo super Gen. ad literam: forte Deus diabolo reuelare noluit, quid facturus, uel passurus esset: cæteris uero reuelare uoluit, ꝙ in ueritate mansuri essent. Alia est positio, ꝙ nullis data est præscientia sui status: quia habere certitudinẽ de sua permansione, est cognitio magis spectans ad statum prẽmii, q̃ ad statum meriti: & huius signũ est, ꝙ Deus, aut paucissimis, aut nullis reuelat quantuncunq; dilectis, & amicis se certitudinaliter glorificandos. Hæc.n.cognitio potius est expediens ad gaudendum, q̃ ad merendum: unde quia angeli erant in statu meriti omnes; quia nondum erant beati, ideo nullis data est hẽc cognitio. Et hæc positio magis est rationabilis, & magis placet Magistro, & magis consonat uerbis Aug. sicut patet in litera. & 11. de Ciuit. ubi dicit, ꝙ pares fuerunt angeli quantum ad conditiones ante lapsum. Vnde si alicubi uidetur dicere contrariũ: si quis inspiciat adiacentia, aut opinando, aut q̃rẽdo dicit: & iõ hæc positio magis est tenenda. *Cap. 13.*

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, ꝙ Deus dedit angelis prẽcognitionem rerum mundanarum. Dicendum, quòd non est simile, quia cognitio uniuersi spectat ad perfectionem naturalis cognitionis: sed certa cognitio sui status spectat ad perfectionem gloriæ: & ideo solũ debet dari quando in statu tali ponitur a quo non potest cadere; & sic patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd si nõ erãt certi, ergo uidetur, quòd rationabiliter poterant dubitare, & timere. Dicendum, quòd est certitudo ex parte cognitiuæ, & ex parte affectiuæ. Certitudo ex parte cognitiuæ est duplex. Vna scilicet infallibilis, ut quando ita scit aliquid, quòd falli nõ potest.

potest. Altera probabilis, ut quando habet uerisimiles rationes adhoc, siue ad unam partē; ita quòd ad oppositum, aut nullas habet, aut paucas: & in angelis fuit certitudo secundo modo, non primo. Ipsi enim rationabiliter coniicere poterant ex his bonis, quæ acceperant, quod ad beatitudinem parati erant: maximè cum in se nullam uiderent maculam. Certitudo ex parte affectiuæ est duplex: una in expectando, alia in tenendo. Expectare est spei: sed tenere est comprehensionis. Secunda, non potuit esse in angelis ante confirmationem: prima fuit semiplene, & minus plene; quàm in uiris sanctis; quia in his ex gratia, & meritis; in illis erat ex affectione naturæ.

Ex his patent obiecta: quia certitudo probabilis, quæ nō habeat rationes ad oppositum, liberat & a dubitatione, & a pęnali timore. Patet etiam ultimò obiectum, quòd aliquā certitudinem habuerunt: sed tamen non oportet, quòd esset maior certitudine spei. Et ad illud, quod obiicitur, quòd proximiores erant. Dicendum, quòd proximiores erant quantum ad statum, quia medii erāt inter gloriam, & miseriam. Sed tamē quia magis distabant quā tum ad meritum: quia nondum habebant pignus gloriæ, nec primitatis spiritus, sicut habent uiri sancti in hac uita: de quibus dicit Apostolus Rom.

6. Spes autem non cō fundit, quia charitas Dei, &c.

QVAESTIO II.

An mali angeli præscire potuerint suum casum?

Vtrum malis angelis reuelari potuit suus casus. Et quòd non, uidetur. Omnis certa cognitio futuræ pœnæ, & miseriæ est pœnalis: sed si angelus certitudinaliter sciret se peccaturū, cum certo iudicio cognosceret peccatum esse puniendum, & peccatorem a Deo separatum esse miserum, haberet & præcognitionem certam suæ miseriæ: ergo pœnam ante culpam haberet: Sed hoc est contra ordinem diuinæ iustitiæ: ergo si Deus contra ordinem diuinæ iustitiæ non potest facere; Deus non potuit reuelare. Item. Omnis certa præcognitio de amissione alicuius boni cogit hominem desperare de illo: sed Deus neminem innocentem potest cogere ad separationem, quia non potest cogere ad peccatum: ergo non potuit angelo reuelare casum suum. Item. Fiat argumentum Ans. in Lib. de Casu Diaboli. Si *Cap. 21* diabolus sciebat casum suū, aut uolebat, aut non. Si uolebat; ergo iam ceciderat; ergo non præsciebat se casurū. Si præsciebat, & nolebat: sed quanto magis nolebat, tanto plus dolebat: & quanto dolebat magis iustior erat: & quanto magis dolebat, erat miserior: ergo quanto iustior, tanto miserior: sed hoc est inconueniens: ergo &c. Item. Fiat argumentum Magistri. Si præsciuerunt: aut ergo uitare uoluerunt, & non potuerunt, & ita miseri fuerunt: aut uitare potuerunt, & noluerunt; & ita fuerunt stulti, & maligni. Si ergo quodlibet

istorum est impossibile: impossibile est, ꝙ habuerint præscientiam sui casus.

SED CONTRA. Dominus potuit prædicere Petro sine peccato casum suũ; sicut dicitur Mat. 26. Et in aliis euangeliis, ergo pari rõne potuit reuelare Lucifero. ITEM. Ber. de grad. humil. tractans illud uerbum Esa. 14. Ponam sedem meam ad aquilonem, Puto per aquilonem reprobandos homines fuisse designatos: per sedem, potestatem in illos. Et in sequentibus dicit; ꝙ in præscientia Dei suum præuidit principatum. s. quòd debebat præesse malis: & ideo dixit: ponam sedem. Ergo cum principatus sequebatur casum, & si potuit præuidere principatum, uidetur similiter, ꝙ potuit præuidere casum. ITEM. Videtur, ꝙ rationes de pœna non ualeãt duplici ex causa. Deus. n. potest separare, quæ naturaliter sunt coniuncta: ut in igne calorem a luce, sicut dicit Basilius: ergo multofortius cognitionẽ prædictam a pœna. PRAETEREA. Quantuncunq; aliquid sit punibile: tamẽ non punit nisi subiectum punibile sit. Vnde si anima Petri esset in inferno, non puniretur: ergo cum angelus esset in statu illo innocens, & nullo modo ad pęnam dispositus; patet &c. ITEM. Videtur, ꝙ ratio de desperatione non ualeat, q̃a sicut præcognitio damnationis est occasio desperationis: ita præcognitio gloriæ est occasio præsumptionis. Sed presumptio non impedit, quin Deus possit reuelare futuram glorificationem: ergo pari ratione desperatio non impedit, quin Deus possit reuelare lapsum. SI TV dicas, ꝙ nõ est simile: quia ex parte illa est occasio, hic est necessitas. Contra. Desperare est actus uolũtatis deliberatiuæ; & actus, qui est peccatum; sed nihil põt cogere uoluntatem ad aliquid, maximè ad peccatum: ergo &c. ITEM. Præscientia Dei nõ ponit necessitatem; ergo nec præscientia diaboli: ergo si sciret, ꝙ posset aliter esse; ergo posset adhuc sperare: non ergo cogeretur desperare.

RESOLVTIO.

Certam præscientiam ex puris naturalibus non potuere angeli sui casus habere; cum is de numero contingentium extiterit: quæ soli Deo nota sunt.

RESPON. Dicendum, ꝙ angelus certam præscientiam sui casus habere non potuit. Cum. n. hoc esset contingens, scire certitudinaliter oĩa non potuit; nisi ab eo, q̃ certitudinaliter omnia cognoscit, & tam necessaria, q̃ contingentia; quia eius cognitio ex re nõ pendet: talis est Deus solus: nõ ergo potuit præscire, nisi domino reuelante, Deus. n. sibi reuelare nõ potuit, quia nõ debuit prædicare, quod potuit, sicut prædixit Petro: quod non uoco reuelare: sed certam interius illuminationẽ dare ad p̃cognoscendũ suũ lapsum, hoc uoco reuelationẽ. Hanc aũt dare Deus nõ potuit de potẽtia ordinata: q̃a talis p̃cognitio de necessitate hẽt annexam culpam, aut miseriam. Aut. n. sibi placeret, ꝙ laberetur, & ita esset impius: aut displiceret, & ita esset miser, & dolorosus. Vtrumq; est Deo

im-

impossibile, & inordinatum: siue innocenti infligere pœnam, siue innocentem (dum est innocens) habere culpam: & hoc probat ratio prima Anselmi, & Magistri. Alia uero ratio de desperatione probat, quòd nō potuit angelis reuelari sua dàmnatio: quia impossibile est certum de damnatione sperare: vnde illa uia bona est, & concedenda.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur primo: ꝙ potuit ei deus reuelare, sicut & Petro, Soluitur, quia Petro non reuelauit, sed prædixit: unde Petrus non intellexit simpliciter, sed sub conditione; uel etiam non bene aduertit usque ad lapsum: sic credo, quòd potuit prædicere angelo. Tamen aliqui dicunt, ꝙ non est simile: quia lapsus Petri erat reparabilis: non sic lapsus angeli AD ILLVD, quod obiicitur: quòd preuidit suum dominium: quare similiter non suum præcipitium. Dicendum, quòd de ipso Bernard. miratur, & soluit, quòd ita potuit esse, sicut de Ioseph, qui uidit suum principatū, & nō preuidit suā uenditionem. Sic etiam diabolo potuit dominus reuelare dñium, & non precipitium: quoniā dominiū illud non necessitate hēt annexum præcipitium: pōt. n. aliquis bonus dominari malis. Aliqui tamē uoluerunt dicere, ꝙ illud, qđ dictū est (ad aqlonē) uerbū est Prophetæ. Diabolus. n. uolebat pesse, & aliis sedē dñationis suę pponere: & ꝓpheta pdicēs, qđ euēturū sibi fuerat dicit, aquilonem: & in hoc significans malos. AD ILLVD, quod obiicitur contra rationem de pœna. Dicendum, quòd ab ipsa cognitione separare pœnam, siue dolorem; est auferre bonā uoluntatem: quia qui præuidet se facturum malum, & non dolet, hoc ipso est malus: & ita ista cognitio necessaria dispositione disponit animam uel ad pœnam, uel ad culpam: nec debet deus auferre, & separare pęnā, ut ex hoc redundet culpa: & sic patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur de desperatione. Dico, quòd supposito, quòd præuideret lapsum, & impossibilitatem resurgēdi, cogeretur desperare, quia hæc cognitio non potest stare cum spe. Vnde si quis non credit aliam uitam, necessario desperat de futura uita, qa hæc necessario exigitur ad spē: sicut qui certus est de damnatione, desperat de salute. Vnde nō est simile de præsumptionis occasione, & præscientia dei: quia illa non auferunt, quod est necessarium ad humilitatem, & salutem: sed hæc præcognitio certa, necessariò aufert certitudinem ad oppositum, & ita certitudinem spei.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An angeli in ipsa creatione matutinam cognitionem habuerint?

CONSEQVENTER tertio loco quæritur utrum creati sint angeli illuminati cognitione matutina. Et circa hoc quęruntur duo. Primum est, utrū cognitionem matutinā habuerunt in ipsa creatione. Secundū est, utrum uespertinā post glorificationem.

QVOD in ipsa creatione habuerunt cognitionem matutinam, ostenditur primo Augustin. enim super Genes. quasi per totum sic prosequitur illos septem dies; ut per hoc intelligat septēplicem conuersionē angelorum super res; & dicit, quod simul tpe oīa facta sunt, & ab angelis cognita. Si ergo quilibet dies habet mane, & uesperam: & isti dies fuerūt a principio cōditionis angelicæ, quilibet angelus habuit cognitionem matutinam, & uespertinā a suæ creationis primordio. ITEM. Idē Aug. 4. super Gen. ad literam. Mens angelica pura charitate inhærēs uerbo Dei, postea quàm illo ordine creata est, ut præcederet oīa; postea uidit in uerbo Dei facienda, quæ facta sunt. Si ergo omnia simul cōdita sunt, necesse est, quod hanc cognitionem habuit angelus ab instanti creationis; sed cognitio in uerbo est cognitio matutina; ergo &c.

Li. cel. hier. c. 4. ITEM. Dion. dicit, quòd angeli sunt lumina; ergo quod angelus uidet in se, uidet in lumine; ergo si cognitio matutina eo ipso dicitur matutina; quia est in lumine, cum angeli hoc habuerūt a sua creatione; patet &c. ITEM. Angeli ante lapsum in principio suæ conditionis nullam habebant impuritatē peccati, nec obscuritatem mētis; ergo uidetur, quod cognitio eorum esset cognitio clara; ergo uidetur, quòd matutina; & ita ab instanti creationis cognitione matutina perfecti sunt.

CONTRA. Cognitio matutina est cognitio, qua quis cognoscit in ipso uerbo; sed in uerbo non pōt aliqs aliqd uidere, nisi uideat uerbū; uerbū aūt nullus pōt uidere, nisi beatus; si ergo angeli in principio suæ conditionis nō fuerunt beati, sicut supra ꝓbatū est; ergo &c. ITEM. Lux faciebat uespere. & mane; sed lux dicit angelicā naturam formatam sicut dicit Aug. & super Gen. & de Ciuit. & formata fuit per gratiam, & gloriam. Cū ergo angeli nec gratiam, nec gloriā habbuerint in principio conditionis; quia nō essent lapsi; ergo &c. ITEM. Si in principio conditionis habuerunt cognitionē matutinā, cū dæmones habeant sibi data integra, & splendidissima; maximè, q̄ spectāt ad cognitionē; ergo adhuc haberent cognitionem matutinā. Sed cognitio matutina est in uerbo, & in rationibus æternis: ergo dęmones adhuc haberēt istam cognitionem in uerbo; quod est cōtra Aug. de Ciui. qui dicit de Christo, quod innotuit dæmonibus nō per id, quod est uita, & lumen, & incommutabile, sed per quendam lucis effectum. ITEM. Sicut patet ex Textu, uespera præcedit mane, unde dicitur Factum est uespere, &c. ergo cognitio uespertina matutinam; sed cognitio uespertina sequitur existentiā rerū (sicut dicitur sup Gene. ad literam lib. 4. ubi dicit Aug. Nisi prius sit, qđ cognoscaī, cognosci non pōt) ergo cognitio matutina seqtur uespertinā; ergo oportet, quod sit post existētia rerum: ergo non fuit concreata angelis a principio. ET IGITVR q̄stio, qūo si omnia simul creata sunt: qualiter angelus potuit cognoscere res fiēdas de primo creatis

Lib. 1. sup Ge. ad literā c. 11 To. 3. & lib. 11. ciui. dei cap. 9. & 33.

creatis. Rursus. Si matutina cognitio est gloriosa, quomodo potuit esse in angelis a suo primordio, cũ omnes æquales fuerint: sicut Aug. uidetur uelle dicere ad Orosium, & Magister dicit in litera.

RESOLVTIO.

Nequaquã cum inter eorum creationem & lapsum uel meritum morula aliqua intercesserit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc diuersæ sunt positiones, quę consurgunt ex diuersificatione uerborum August. in hac materia. Quidam enim attẽdentes ad uerba August. super Gene. ad literam. dicunt, ꝙ quãdo quæritur, utrũ angeli a principio suæ creationis cognitionem habuerint matutinam, facienda est uis: aut enim quæritur de omnibus, aut de aliquibus. Si de omnibus: sic respondent, ꝙ non omnes habuerunt. Lucifer enim nunquam habuit cognitionem matutinam, quia nunquam diuinam lucem uidit in seipsa: sicut in antecedẽtibus monstratum est. Si autem quæratur de aliquibus: sic dicunt, ꝙ habuerunt, quia simul tempore sunt creati: & ad deum per gloriam conuersi: & in eodem instãti sunt formati, & a tenebris diuisi: & in eodem instanti res omnes cognouerunt secundum suum ordinem, & connexionẽ: & hoc in ipso uerbo. Quę res, & si in eodẽ instanti, & simul cũ angelis fuerunt conditæ: tamen angelorum conditione, & ipsorum ad deum conuersione sunt posteriores natura, & dignitate: & ideo dicitur, ꝙ angeli in uerbo cognouerunt res faciendas, & illud expresse uidentur sonare uerba Aug. in 4. super Gen. ad literam, circa finem. Sed quoniam Aug. 11. de ciui. dei expresse uidetur sentire contrarium; ibi enim dicitur, ꝙ fuerit mora inter creationem & lapsum, & ꝙ ante lapsum nec boni prescii fuerunt beatitudinis, nec mali miseriæ: nec illi lux, nec illi tenebræ erant: ideo ne sibi contra dicere uideantur, distinguunt aliqui cognitionem matutinã dupliciter. Cognitionem enim matutinam uocat Augu. cognitionem in uerbo. In uerbo autem dupliciter dicuntur cognoscere. Vno modo perfecte scilicet speculando, & intendo ipsũ verbum, & in ipso alia: & hæc cognitio facit beatos. Alio modo suscipiendo illuminationem a uerbo: & ĩ illa susceptione cognoscendo alia: & hæc cognitio fuit angelis innata, quia indidit eis deus omnium species: & lumen super mentes angelorum expandit, quo cognoscerent facta, & facienda. Et hæc cognitio matutina est, de qua loquitur August. super Gen. ad literam, & hæc fuit in angelis: & per hoc soluũt contrarietatem ad utranque partem. Hanc etiam dicunt in dæmonibus remansisse; sed obscuratam propter culpam: iõ non matutinam esse dicendam. Et sicut distinguũt in cognitione; ita etiam distinguunt & in luce, & in tenebris. Quod scilicet vno modo dicuntur angeli lux ꝑꝑ irradiationem ab illa superna luce procedentem secũdum statum naturæ, per quam cognoscunt res in proprio genere cognitione, quæ dicitur vespertina,

Cap. 24

spertina, & referunt ad deum: & sic dicitur matutina: & tenebra per oppositum dicitur ignorantia, quæ ab angelis est exclusa; unde dicuntur repleti fuisse sapientia. Alio modo dicit̃ lux ipse angelus propter irradiationem procedentem a summa luce secundum plenitudinem gratiæ consummatæ, siue gloriæ, quã dicuntur angeli illuminati ut beatè sapienterque uiuerẽt; & in hoc statu dicitur matutina cognitio proprie, quæ nunquam fuit nisi in angelis beatis: & sic diuersis modis loquitur Augustinus.

Ex his patent rõnes ad utrãque partem. Quia rationes ad primam partem intelliguntur de cognitione matutina large dicta, scilicet primo modo. Rationes uero ad oppositum intelliguntur de cognitione matutina ꝓprie dicta, quæ scilicet est per gloriam: & hoc curialius est dicere, quam dicere quod Augustinus dicat contraria: & tanquã instabilis modo dicat hoc, modo cõtrarium. Nisi enim distinguatur, quod dicitur super Ge. recte uidetur contrariari ei, quod dicitur 11. de ci. dei. Quicquid autem sit de opinione Augustini in productione rerum ita determinatur. Quia licet cũ aliis sanctis contradicere uideatur, non est tamen credendum, quòd tantus homo sibi contradicat, maxime in his, quæ non retractat. Verum qualitercũq; intelligantur uerba eius, magis standum est his, quæ dicuntur in lib. de ci. dei, ubi loquitur asserendo, quam super Gen. ad literam, ubi ipsemet profitetur se loqui inquirendo. Cum igitur ibi dicat, ꝙ in angelo mora fuit inter creationẽ, & lapsum: ac per hoc inter glorificationẽ, & creationem, & cognitio matutina proprie sit gloriosa: tenẽdum est, ꝙ illam non habuerũt a sui conditione.

Ad auctoritates igitur in cõtrarium, aut soluendum est, ꝙ ipse locutus fuerit inquirendo, & opinando; aut certe respondendum est per distinctionem, ut prædictum est.

QVAESTIO II.

An angeli habeant modo cognitionem uespertinam?

Vtrum in angelis sit cognitio uespertina post glorificationem. Et quod sic, uidetur Aug. 4. super Gen. ad literam, loquens de Hierusalem supernã dicit: ibi semꝑ est dies in cõtẽplatione incommutabilis ueritatis: semꝑ uespere ĩ cognitione creaturę, ĩ seipsa semꝑ mane ex hac cognitione in laudẽ creatoris est. Item. Ratione eadẽ. Lux est, quæ faciebat uespere, & mane: si ergo lux quæ facit mane, est illuminatio glorię: ergo in hac illuminatione est uespere: ergo in statu gloriæ est cognitio uespertina. Item, Cognitio uespertina est cognitio rerum in genere proprio: sed angelus gloriosus in proprio genere cognoscit res: ergo cognitionem habet uespertinam. Item. Angelus gloriosus amplius laudat deum, quam homo uiator: sed homo uiator non solũ laudat deum in sua maiestate: sed in operum suorum multiformitate, ergo & angelus beatus: sed hæc laus præsupponit cognitionem

nem: ergo &c. CONTRA. 1. Cor. 13. Cum uenerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est: sed cognitio uespertina, iō dicitur uespertina, quia tenebrę est admixta: angeli autem uidēt in luce plena: ergo &c. ITEM. Cognitio fidei, quæ est per speculum, euacuatur adueniente gloriæ cognitione, quæ consistit in uidēdo uerbū æternū. Si ergo cognitio uespertina: iō uespertina ē: qa ī umbra creaturę; ergo non stat cum cognitione gloriæ. ITEM. Mane ueniens expellit uesperam, & similiter uespera expellit mane: sed in angelis continue est cognitio matutina, qua uident in ipso uerbo sine interpollatione: ergo non habet locum in eis uespertina cognitio. ITEM. Vespera est per declinationem solis ad occasū: sed in angelis beatis nunquam est approximatio ad occasum: sed continuus fulgor, & calor lucis ęternæ; ergo nūquam est in eis cognitio uespertina. Et propter hoc est quęstio: cū tam mane, quam uespera utrunque importet approximationem ad noctem, & tenebras, & angeli distent distantia omnimoda tā a frigore peccati, quam ab ignorantia ueri, uidetur quod nec matutina, nec uespertina cognitio sit ponenda. sed potius meridiana. QVAERITVR igitur pro quanto dicatur cognitio matutina, & pro quanto uespertina, & quare non ponitur differentia tertia, scilicet meridiana. Et iuxta hoc quæritur, ad quos ꝑtineant istę cognitiones, & de ipsarum ordine, & prærogatiua: ut sic elucescat harum cognitionum quidditas, & natura.

RESOLVTIO.

Habent utique angeli boni modò cum matutina uespertinam cognitionem: non temporis, sed dignitatis ordine ad illam se se habentem.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod sicut uult Augu. Omnis creatura (quantum est de se) tenebra est, deus autem lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ, sicut dicitur in prima canonica Ioā. 1. ubi glo. Dies dicit illustrationem a luce procedentem super hæc tenebrosa, mane autem, & uespera dicunt media inter diē & noctem secundum accessum & regressum. Intelligēdum igitur, quod diuina lux illuminās angelum illuminatione perfecta, ad cognitionem sui facit angelum lucē: & cognitio ipsius dei in se dies dicitur, quia pura est lux, & cognitio, & cognoscēdi ratio. Lux ista angelica sic illuminata hēt cognoscere creaturam, & sic, quia cognoscit id, quod est tenebra, est eius cognitio mane, uel uespera appellata: sed uespera, ꝓut cognoscit creaturam in seipsa: mane prout ex illa cognitione cōsurgit ad laudem dei, siue ad laudandū deū, & refert ad cognitionē ipsius, quam habet in uerbo. Vnde Augu st. de ciuit. dei. 11. cap. 7. Scientia creaturæ in comparatione scientiæ creatoris quodā modo aduesperascit, itemque lucescit & manescit, cum ipsa refertur in laudem, delectationemque creatoris, nec in noctē uertitur, nisi cum creator amore creaturæ relinquitur. Vñ nota,

Vide 11. ci. Dei ca. 7. 20. & 2[illegible]

ta, quod & si ad similitudinem huius lucis uisibilis dicatur ibi mane, & uespere, sicut dictum est, tamen est duplex differentia. Vna, quia ibi uespera non uertitur in noctem, sicut de luce materiali. Altera uero, quia mane non succedit meridies, neque diei uesperæ: sed totum est simul. Vnde Augu. super Gen. 4. Simul (inquit) habent dies uesperam, & mane: Et sic patet, quod in angelis beatis est nunc cognitio uespertina cũ matutina, nec habent successionem, uel ordinem temporis: habent tamen ordinem dignitatis. Quia dicit Aug. 11. de ciuit. cognitio creaturæ in seipsa decoloratior est, q̃ cũ ĩ dei sapiẽtia cognoscitur.

Ad illvd ergo, quod obiicitur quòd euacuabitur, quod ex parte est. Dicendum quod falsũ est, immo bene potest esse perfecta in proprio genere. Et si dicatur aliquo modo minùs perfecta, hoc est respectu cognitionis in uerbo. Veruntamen non habent oppositionem, quia hęc imperfectio non uenit ex parte cognoscentis, sed ex parte cognoscibilis, uel ipsius medii. Et per hoc patet sequens de fide, quod ibi est imperfectio ex parte cognoscentis, non cogniti. Ad illvd, quod obiicitur, quod uespera declinat ad occasum, & non compatitur mane. Dicendum, quod uerum est in his, ubi est uespera, & mane propter lucis uariationem: non ibi, ubi simul cõuertit se angelus ad creaturam, & deum. Nec est ista diuersitas nisi solum ratione diuersi modi cognoscendi, qui quamuis sint diuersi, non sunt tamen oppositi: sed unus famulatur alteri, & vnus perficit alterum, non excludit. Ex his etiam patere possunt aliæ quæstiones, scilicet in quibus sint istæ cognitiones: quia proprie in beatis angelis, nisi nomina extendantur. Patet etiam quare non dicitur cognitio creaturæ dies siue meridies, sed cognitio dei, quia omnis creatura, tenebra. Patet etiam quod cognitio matutina præcellit propter pleniorem lucem, ob quam clarior est, & certior, & altior: & sic patet totum.

DISTINCTIO QVINTA.

Quales facti sunt angeli auersione, & conuersione cadentium.

POST hæc consideratio adducit inquirere, quales effecti sint, dum diuiderentur auersione & conuersione. Post creationem nanque mox quidam conuersi sunt ad creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad Deũ, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio
Esai. 1. *habere, uel inuidere. Inuidiæ nanque mater est superbia, qua uoluerunt se parificare Deo. In conuersis quasi in speculo re*

*lucere cœpit Dei ſapientia, qua illuminati ſunt, auerſi uero rò, excæcati ſunt. Et illi quidem conuerſi ſunt & illuminati a Deo, gratia appoſita. Iſti uero ſunt excæcati, non immiſſione malitiæ, ſed deſertione gratiæ, a qua deſerti ſunt: non ita quod prius debita ſubtraheretur, ſed quia nunquam eſt appoſita ut conuerterentur. Hęc eſt ergo conuerſio & auer*Gen. 1.*ſio, qua diuiſi ſunt qui natura boni erant, ut ſint alij ſupra illud bonum per iuſtitiam boni, alij illo corrupto per culpā mali. Conuerſio iuſtos fecit, et auerſio iniuſtos. Vtraque fuit uoluntatis, & uoluntas utriuſque libertatis.*

Quid ſit liberum arbitrium: breuibus.

Habebant enim omnes liberum arbitrium, quod eſt libera poteſtas, & habilitas uoluntatis rationalis. Poterat. n. uoluntate eligere quodlibet, et ratione iudicare, ideſt, diſcernere, in quibus conſtat liberum arbitrium, nec creati ſunt uolentes auerti uel conuerti, ſed habiles ad uolendum hoc uel illud: & poſt creationem ſpontanea uoluntate alij elegerunt malum, alij bonum, & ita diſcreuit Deus lucem à tenebris, ſicut dicit ſcriptura, ideſt, bonos angelos a malis, & lucem appellauit diem, noctem uero tenebras, quia bonos angelos gratia ſua illuminauit, malos uero excæcauit.

An quidquam datum ſit angelis ſtantibus, quo deum diligerent.

Si autem quæritur, Vtrum poſt creationem conuerſis aliquid collatum ſit, per quod conuerterentur, ideſt, diligerent Deum, Dicimus quia eſt eis collata gratia cooperās, ſine qua non poteſt proficere rationalis creatura ad meritum uitæ. Cadere enim poteſt per ſe: ſed proficere non poteſt ſine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus, & qua non.

Non indigebat angelus gratia, per quam iuſtificaretur, quia malus non erat: ſed qua ad diligendum deum perfecte & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur. qua iuſtificatur impius, ideſt, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperens uero gratia, qua iuuatur ad bene uolendum efficaciter, & deum præ omnibus diligendum & operandum bonum, & ad perſeuerandum in bono & huiuſmodi

Dist.26 di: de quibus postea plenius dicemus. Data est ergo angelis,
& .29. qui perstiterunt, cooperans gratia, per quam conuersi sunt ut deum perfecte diligerent. Conuersi ergo sunt a bono, quod habebant, non perdito; ad maius bonum quod non habebant: & facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia alijs, qui ceciderunt, apposita non fuit.

An sit imputandum illis, qui auersi sunt.

Ideoque a quibusdam dici solet non esse imputandum illis, qui auersi sunt & non conuersi, quia sine gratia conuerti non poterant: sed illa non est eis data, nec culpa illorum fuit quod non est data, quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia, non fuit ex meritis eorum, alioqui iam non esset
Rom 11 gratia, si ex merito, quod esset ante gratiam daretur.

Qua culpa gratia non est data eis, qui ceciderunt.

Quod uero alijs non est data, culpa eorum fuit: quia cum stare possent, noluerunt, quousque gratia apponeretur: sicut alij perstiterunt, donec illis cadentibus per superbiam eis gratia apposita est. Aperte ergo cadentium culpa in hoc deprehendi potest: quia licet sine gratia nequirent proficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat, in creatione poterant non cadere, idest, stare: quia nihil erat quod ad casum eos compelleret, sed sua spontanea voluntate declinauerunt: quod si non fecissent, quod datum est alijs, utique daretur & istis.

Quod angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt.

Hic quæri solet, Vtrum in ipsa confirmatione beati fuerint angeli: & an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quod in ipsa confirmatione beati fuerint, plures contestantur auctoritates, & ideo pro constanti habendum est. Vtrum uero per gratiam tunc sibi datam ipsam beatitudinem meruerint, ambiguum est. Quibusdam enim placet, quod eam meruerint per gratiam, quam in confirmatione perceperunt, simulque in eis meritum & præmium fuisse dicuntur: nec meritum præcessisse præmium tempore, sed causa. Alijs autem uidetur quod beatitudinem, quam rece-

perunt

perunt in confirmatione, per gratiã tunc appositam non me ruerint, dicentes tunc nõ fuisse eis collatam gratiam ad merendum, sed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum esse bonum, quo mererentur, sed quo fœliciter fruerentur. Quod autem tunc in præmium acceperunt per obsequia nobis exhibita, ex Dei obedientia, & reuerẽtia mereri dicunt: & ita præmiũ præcessit merita: & hoc mihi magis placere fateor.

SVpra ostendit Magister, quales facti sunt angeli i sua prima cõditione. Hic secundo intendit agere quales facti sunt auersione, & conuersione. Diuiditur aũt hæc pars in tres. In prima agit de auersione, & conuersione. In secunda de confirmatione, & obstinatione, inf. Dist. vii. *Supra dictum est, quod angeli, &c.*) In tertia, de ordinũ distinctione, infra Dist. ix. *Post prædicta superest cognoscere, &c.*) Prima pars habet duas. In prima agit de cõuersione, & auersione. In secunda de ruina, quæ consecuta est auersionẽ: & hoc infra Dist. vi. *Præterea sciri, &c.*) Prima pars habet tres. In prima ostendit quid sit auerti, & cõuerti. In secunda ostẽdit a quo sit, ibi *Habebant enim omnes, &c.*) In tertia quædã dubia circa cõuersionem mouet, & soluit, ibi. *Si autem quæritur, vtrum post creationem, &c.*) Et illa tertia pars habet tres partes secũdum tres dubitationes quas determinat, & explanat. Primo enim determinat, utrum bonis gratia sit collata, ad hoc ut efficaciter cõuerterentur. Secundo uero, utrũ malis sit sua auersio imputanda, cũ gratiã non habuerint, ibi. *Ideoq; quibusdam videtur, &c*) In tertia uero determinat, utrum conuersio fuerit meritoria confirmationis, ibi. *Hic quæri solet, vtrum in ipsa confirmatione, &c.*) Et sic tria tãgũtur in uniuerso. Sauersio luciferi, conuersio aliorum minorum, & cõuersio bonorũ.

AVerti est odio habere, vel inuidere, &c.) Contra. Nullius cõscientia potest odisse Deum, cũ oẽs appetant naturaliter summũ bonum; ergo uidetur secundũ hoc, quod nullus auertatur. Resp. Dicendũ, quod Magister nõ diffinit hic quãcunque auersionem: sed auersionem consumatam, in qua est obstinatio, & rebellio contra Deum, quæ fuit in diabolo, ex quo uidit se non posse consequi quod ambiebat. Ad illud ergo, quod dicitur, qđ nullius conscientia põt Deum odisse. Dicendum, quod Augu. illud retractat. Attamen ueritatẽ aliquo modo habet illud uerbum, si intelligatur de Deo, inquantum est summum bonum, ad quod participãdum facta est creatura rationalis, unde cum semper appetat beatificari, nunquam beatificans odit. Nihilominus contingit Deum considerari ut iustum, ponentem leges, & infligentem pęnas, & sic multi odiunt, qui. s. peccant in Spiritum sanctum. Dub. 1.

Est eis collata gratia cooperans sine qua, &c.) Contra. Gratia Dub. 2.

cooperans est subsequens respectu operantis: sed non habuerũt operantem, ut prædictum est, ergo nec cooperantẽ. Resp. Dicendum, quod eadem gratia dicitur operans, & cooperans rõne diuersorum effectuũ, & ideo dicunť non habere grãm cooperantem, quia nõ habuerunt gratiam mundificãtem uoluntatẽ: habent tamen ipsam eandẽ gratiam, ut adiuuantẽ in bona operatione: & isti effectus sunt separabiles. Ad hoc ergo ꝙ dicitur, quod illa est præueniens: Dicẽdum, quod præueniens non dicitur ratione gratiæ subsequentis: sed ratione uoluntatis. Vel dicendum, quod illæ sunt differentię, prout habent esse in lib. arbi. lapso. s. hoĩs, & ideo nõ habent locũ in angelis. Alia patẽt.

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An Lucifer peccauerit peccato superbiæ?

AD intelligentiam huius partis, ĩ qua quæritur, quales facti sũt angeli per auersionem, & conuersionẽ tria quærũtur. Primò, quæritur de auersione luciferi, qui fuit caput totius malitiæ. Secundò, quæritur de auersione minorum angelorũ. Tertiò, de cõuersione bonorũ. Quantum ad primum duo quęruntur. Primum est, utrum peccauerit peccato superbiæ. Secundũ est, q̃d fuerit eius appetibile.

QVOD peccauerit peccato superbię, uidetur sic. Super illud Lucæ. x. Videbam Sathanam, &c. Glos. Qui singulariter elatus erat, ut in eius casu cęteri de elatione timerent. ITEM, Eccle. xxii. Initium omnis peccati superbia: sed primum inter oĩa peccata fuit peccatũ diaboli: ergo &c. ITEM. Aug. xi. Sup Gen. ad literã. Factus, continuò se a luce ueritatis auertit, superbia tumidus, & ꝓprię potestatis delectatione corruptus. ITEM. Isido. de sum. bo. Lib. I. cap. x. Mox ut factus est, in superbiam erupit; & præcipitatus de cœlo est. ITEM. Ratione uidetur, q̃a non contingit peccare, nisi tripliciter, uidelicet aut cõcupiscẽtia carnis, aut cõcupiscentia oculorum, aut superbia uitæ. Sed primũ peccatum non potuit eẽ carnis cõcupiscentia, nec potuit esse appetitus diuitiarum, quia spiritus istis non indiget: ergo necesse ẽ, quod fuerit superbia uitæ. ITEM. Genera peccatorũ spiritualium non sunt, nisi quatuor, præter auaritiam, quæ tenet quasi medium inter carnalia, & spiritualia. s. superbia, ira, accidia, inuidia. Sed in omnibus tribus generibus est odium ergo cũ oẽ odiũ caustetur ab amore inordinato; ergo ante ista tria genera oportet aliquod peccatum spirituale p̃cedere in diabolo: sed hoc non potuit esse, nisi superbia; ergo &c. ITEM. Nũquam peruertitur affectus, nisi prius peruertatur iudicium: & nunq̃ peruertitur iudicium in his, quæ sunt de necessitate salutis, nisi aliqua excęcatio sit in ratione: ergo excęcatio rationis p̃cedit oẽm appetitum. Sed excęcatio non potest esse, quin p̃cesserit peccatum: & non potuit p̃cedere peccatum appetitus: ergo p̃cessit peccatum p̃sumptionis:

nís:sed hoc est peccatum superbiæ: ergo &c.

CONTRA. Quod fuerit primum peccatũ omissio, uidetur; quia si ipse deliberasset, utrum illud esset appetendum, nunquã peccasset, nec aliter uitare poterat: ergo tenebatur deliberare: & ante omisit deliberare, quam illud appeteret: ergo ante omisit, quàm superbiret.

SI FORTE dicas, quod per intellectum deiformem poterat sine deliberatione uidere, quid faciendum. Contra. Ad hoc quod ipse hoc ĩspiceret, oportuit ipsũ considerare circunstantias appetiti, & consequentia: & ista sunt multa. Sed simplex uirtutis finitæ, ꝙ cognoscit multa per multa, impossibile est simul multa cognoscere; cum se totaliter cõuertat ad cognitum: ergo necesse habuit liberare. Propter hoc non soluit, quia quicquid esset, tenebatur uitare peccatum, tenebatur reprimere cogitationẽ suam, ne procederet ad consensum, & hoc antequã cõsentiret: ergo ante omisit: ergo, &c.

ITEM. Videtur, quod peccato ingratitudinis. Bernard. de gradib. humilitatis. Quia gratuitę bonitati Dei, a qua conditus es, ingratus existis, si iustitiã quã expertus non es, non metuis, iõ audacter culpã committis: ergo ante fuit ingratus, quã cõmitteret culpã illam superbię. ITEM. Rõne uidetur. Tenetur q̃s gratias agere de beneficiis, quando illa considerat: sed diabolus cõsiderauit beneficia Dei, quando respexit suam pulchritudinem, & excellentiam: & non egit gratias, immo oppositũ fecit, quia uoluit sibi attribuere, quòd Dei erat: ergo &c. ITEM. Videtur quòd peccato infidelitatis: quia Anselm. De peccato diaboli, & Bernar. De gradi. humi. dicunt, quod diabolus nõ credidit se eẽ puniendum, siue credidit se nõ debere puniri: sed qui credit peccatum a Deo impunitum relinqui, est infidelis; ergo diabolus antequam peccaret appetendo, peccauit per infidelitatẽ. ITEM. Rõne uidetur, q̃a diabolus nũquam appetiuisset, nisi credidisset sibi esse bonum, uel possibile: sed oĩs, qui credit creaturam posse æquari ipsi creatori, est infidelis: ergo diabolus antequam superbiret, infidelis fuit. ITEM. Videtur, ꝙ peccatum curiositatis fuit primum. Bernar. De gradi. humi. c. xii. Per curiositatẽ a ueritate cecidit, q̃a quod prius spectabat curiosè, affectauit illicitè, & sperauit præsumptuosè. ITEM. Hoc uidetur rõne. Quia curiositatis uitium est diligenter respicere, quod non licet appetere, secundum illud *non licet intueri quod non licet concupisci*, sed diabolus diligenter aspexit, quod supra se erat, quando dixit. In cęlum ascendã; ergo manifestum, &c. ITEM. Quod inuidia fuit uidetur. Aug. De sancta virginitate, loquẽs de superbia, & inuidia. His duobus diabolus est: sed in primo peccato factus est diabolus; ergo fuit simul inuidia, & superbia; ergo qua rõne superbia primum, & inuidia. ITEM. Ratione Magistri uidetur. Sicut conuerti, est charitati adhærere ita ab oppositis auerti: est odio habere, uel inuidere: cum ergo primo peccato diabo-

lus fuit auersus, inuidia fuit eius primum peccatum.

RESOLVTIO.

Peccatum Luciferi à præsumptione sumpsit exordium: in ambitione complementum: in inuidia atque odij auersione stabilimentum.

RESP. Ad hoc notandũ, qđ aliqui uoluerunt dicere ad ṗdictas rõnes, & auctoritates, qđ diabolus simul tpe peccauit pluribus generibus peccatorũ: naturaliter tamen, & principaliter præ aliis peccatis fuit peccatũ superbię. Et sic rñdent unica, & breui rñsione ad oĩa obiecta, ꝙ uerũ concludunt. Sed hæc responsio, nec uerum dicit, nec soluit. Nõ dicit uerum, quia cum effectus diaboli sit simplex sicut intellectus, intellectus non põt simul plura intelligere, uel plures cogitationes habere: similiter nec affectus simul, & in eodẽ instanti plura peccata cõmittere, maximè, quæ spectant oĩno ad diuersas actiones, sicut infidelitas, superbia, & inuidia. PRAETEREA. Esto, qđ uera esset, non soluit: quia ṗdictæ rõnes nõ tãtum probant, ꝙ ṗdicta peccata comitentur superbiam, sed antecedant. Et ideo aliter est dicendum, quod est loqui de peccato quãtum ad triplicem statum. s. quantum ad inchoationem, cõsummationem, & confirmationem. Peccatum diaboli initiatũ est in ṗsumptione: statim enim ut suam uidit pulchritudinem, pręsumpsit. Consũmatum est in ambitione, quia ṗsumens de se, appetiit qđ oĩno supra se fuit, & ad qđ ꝑuenire non potuit. Sed confirmatũ est inuidiæ, & odii auersione, quia ex quo obtinere non potuit quod appetiit: ideo inuidere cępit, & affectu odii cõtraire. Et in hoc firmatũ est, quia hæc oĩno ipsum a Deo separauit, & perfectum obstaculũ posuit, sicut perfecta charitas ꝑfectè Deo iungitur. Concedendæ sunt ergo rõnes primæ, qđ superbia fuerit primum peccatum: nã superbia ṗsumptionis, & tumoris primum fuit generatione, superbia ambitionis primum fuit consummatione.

Ista impugnantur a Sco. di. 6. q. 2. ibi. Quãtũ ad secundũ. concordat. S.

Thom. 1. par. qõ. 63. arti. 2. et 2. sẽt. di. 5. q. 1. ar. 1. & 3. cõtra gen. c. 108.

AD ILLVD, quod obiicitur de omissione. Notandum quod omissio, nec fuit, nec potuit esse principale peccatũ, siue primũ: quia dimissio boni uenit ex timore malè humiliante, & oĩs talis timor uenit ex amore malè inflammante. Vnde nullus dimittit aliq̃d facere quod debet, nisi aliquid amet, quod non debet, sicut aliquis omittit ire ad Matutinum, quia amat somnũ, & quietem in lectulo: hac eadẽ rõne nõ potuit peccatũ primũ esse ingratitudo, nec etiam inuidia. Dicendũ est igitur, ꝙ non quæcunq; dimissio inducit peccatum amissionis. Contingit. n. omittere circunstantiam, & tũc nõ est peccatum omissionis, sed negligentia quædam. Cõtingit omittere actũ, & hoc dupliciter uel gñaliter, uel spãliter. Generaliter, scđm qđ apprehendit ṗceptũ affirmatiuum, & negatiuũ; specialiter cõtra affirmatiuum, sicut transgressio contra negatiuum: unde non omittit, qui nõ uitat fornicationẽ: sed qui non honorat parentes: & scđm qđ est actus specialis põt esse actus principalis, uel non principalis. Et non est omissio peccatũ principale,

cipale, nisi propter actū principalē: sicut patet de eo, q̄ tenetur ire ad Matutinas, tenetur se induere, & surgere de lecto, & sic de aliis: & quãuis sint multi actus, una est omissio. Adhoc aūt ꝙ peccatū aliqđ cēsendū sit esse peccatū omissionis, oportet, qđ sit omissio actus non circunstãtiæ, affirmatiui non negatiuiul, principalis nō annexi. Sicut aūt patet, non est sic in proposito, quia diabolus actum principalē aliquē, ad quē teneretur non dimisit: sed id appetiit, qđ non debuit: & sic patet breuiter de omissione. AD ILLVD, qđ obiicitur de ingratitudine. Dicendum, ꝙ ingratitudo potest dici dupliciter. s. negatiuè, uel priuatiuè. Negatiue, quando quis nō est gratus Deo, ut dēt, & sic est circunstantia omnium peccatorū. Priuatiuè, qn̄ non tantum non est gratus, immo contrarie mouet̄, ut puta, qn̄ cogitat de beneficio, ut est beneficiū, & paruipendit beneficiū, uel benefactorem, & sic est spãle peccatū. Sic autē nō peccauit diabolus: quia nō cogitauit de beneficiis Dei, inquantū erant Dei, sed inquantū erant bona propria, & ideo elatus est. AD ILLVD, qđ obiicitur de infidelitate. Dicēdum, ꝙ nec peccatum infidelitatis, nec curiositatis fuit primum peccatum: quia oculus sanus, & clarus ipsius intellectus non peruertitur in iudicãdo, uel inquirēdo, nisi prius aliqua elatione inclinetur. AD ILLVD, ergo quod obiicitur: ꝙ non credit &c. Dicendum, ꝙ ad infidelitatis peccatū duo cōcurrunt. Oportet enim, ꝙ sit cōsensus rationis cū iudicio uniuersali. Si enim aliquis cogitat, ꝙ fornicari est sibi bonū, uel cogitat in uniuersali, ꝙ est bonū, & nō cōsentit iudicio rationis, nō est infidelis, ut patet; & de diabolo dico, ꝙ non cōsensit iudicio rationis, sed æstimauit sibi bonū. AD ILLVD, quod obiicitur de curiositate. Dicendum, ꝙ duo faciunt considerationem dici curiosam s. curæ attensio, & utilitatis priuatio. Vnde si diabolus ex oībus, q̄ respexit, suū bonum elicuisset, referēdo illa in gloriā dei: illa cōsideratio nec esset culpanda, nec curiosa dicenda. Qđ ergo fuit curiosa, ex hoc fuit, ꝙ nō suū bonum inde elicuit, sed malum præsumptionis, & ambitionis incurrit: & ita fuit primo rō peccati & in præsumptione, & in consideratione. Et sic patet, ꝙ quãuis in diabolo fuerit curiositas: non tamen fuit culpa antecedēs p̄sumptionē, nec alia: sed conditio illi annexa. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur de inuidia: patet responsio per uerbum August. quòd non fuit primum peccatum. Nam Aug. dicit, quòd est proles superbiæ in Lib. de Virgi. & ita eam conseq̄tur: & si non in eodē instanti, tamen in eodem tempore sine morę intermissione. Vnde in huius prolis generatione cōfirmata est sup̄bia: & diabolus dictus est diabolus, q̄a deorsum fluxit: & ex hoc ī malitia sua firmatus fuit. Et iō Magister describēs p̄fectam auersionē, qualis est in diabolo, nō qualis est in hoībus peccatoribus; dicit, ꝙ auerti est odio habere, uel inuidere: diabolus enim superbus non ualēs cōscendere, sed compulsus descen-

dere, odit Deum iustum, & inuidet excellentiæ eius.

QVAESTIO II.

Quid Lucifer appetierit?

QVID appetiit ipse Lucifer. Et quod appetiuerit Deo æquiparari, ostenditur per textum Esa. 13. ubi describitur eius peccatum. Ascendam in cœlum: & ero similis altissimo: sed non dixit de cœlo empyreo, quia ibi erat: ergo de cœlo Trinitatis, sed in illo non est nisi æqualitas: ergo &c. ITEM. Super illud Psal. 68. Quę nō rapui, Gl. Quia Adam, & diabolus uoluerūt rapere diuinitatem, amiserunt felicitatem: sed non uoluerunt rapere diuinitatem quantum ad idemptitatem: ergo quātum ad æqualitatem. ITEM. Bernar. de gradi. humi. Hæc iniquitas tua non ira momentanea, sed odio digna est sempiterno: quod tuo dilectissimo, & altissimo domino desiderares æquari. ITEM. Quod sit appetibile, uidetur ratione: quia similitudo est appetibilis: ergo maior similitudo magis, & maxima similitudo maxime appetibilis: sed similitudo æquiparantiæ est huiusmodi ergo uidetur, quod ualde facile fuit eā appetere, eo quod magna esset inclinatio. ITEM. Omne, quod pōt cogitari delectabile, potest appeti: sed diabolus potuit cogitare delectabile esse tale, qualis est Deus, quia summe delectabile est esse Deum: ergo uidetur rationabiliter, quod hoc potuerit appetere. ITEM. Quod appetierit uidetur. Diabolus superbus appetit aliquid, quod uidit supra se, quia hoc est ratio superbiæ: sed supra Luciferum in statu illo nihil erat nisi Deus, & eius celsitudo: ergo appetiit diuinā celsitudinem. ITEM. Tantum excellens fuit superbia, quantū excelluit inuidia, & odii malicia: sed non tantum diabolus odit, & inuidet creaturis Dei, ut homini, immo etiam inuidet ipsi Deo: ergo non tantum ipsis creaturis pręesse, sed etiam Deo se uoluit ęquare. ITEM. Licitū est appetere similitudinem conformitatis: si ergo diabolus illicitū appetiit, ultra hanc progressus est: sed ultra similitudinem conformitatis non est nisi similitudo ęqualitatis: ergo hanc appetiit lucifer, ut uidetur.

CONTRA. 1. Tim. 2. Adam non est seductus &c. Glo. Non est credendum, quod uir spirituali mente pręditus appetiuerit esse sicut Deus. Si non est credendū de homine: cum adhuc sapiētior esset illo angelus, multominus est credendum de eo. ITEM Ansel. in Lib. de casu diaboli. Nihil appetiit, ad quod non peruenisset, si stetisset: sed nunquam fuisset parificatus Deo: ergo &c. Cap. 4.

ITEM. Quod hoc non sit appetibile, uidetur. Diuina immensitas non potest mente capi: ergo nullus potest cogitare ęqualitatem ad Deum: sed nihil potest appeti, quod non potest intellectu capi: ergo &c. ITEM. Hoc probat Ansel. Si Deus non potest cogitari nisi ita solus, ut nihil ei simile possit cogitari, quomodo potuit diabolus uelle, quod nō potuit cogitare? Ibidē. ITEM. Quod diabolus hoc nō appetierit ostēditur: quia nihil appetiit, nisi ad quod uenire posse se credidit: hoc patet: quia ipse dixit, Ponā

sedem meam. Sed nullus nisi demẽs posset unquam credere, ꝙ creatura creatori posset ęquari: ergo cum diabolus adhuc omnino stultus non esset, hoc nunq̃ appetiit. ITEM. Diabolus diligebat se super omnia: ergo non uolebat esse alius, quam ille, qui erat: sed si esset par Deo, esse alius, quàm ille, qui erat, quia esset Deus: ergo cum hoc nõ appeteret, non appetiit Deo oĩno ęquari. SI TU dicas, ꝙ bene appetitur antecedens sine consequẽte: uerum est appetitu desideratiuo: sed electiuo nullus nisi stultus uult esse Abbas deliberatiue, q n uelit esse monachus. ITEM. Omne peccatum est per conuersionem ad bonũ commutabile: ergo si diabolus petiit parificari Deo, diabolus nõ peccauit: sed peccauit: ergo hoc non petiit.

RESOLVTIO.

Aequiparantiae, imitationisq; similitudinem: propria authoritate, nullisq; meritis omnibus praeesse; & nullis subesse.

RESPOND. Dicendum, ꝙ duplex est similitudo Dei, scilicet ęquiparantię, siue ęqualitatis, & imitationis. Similitudo imitationis põt appeti ordinate, & inordinate. Ordinate, ut appetatur similitudo in his, quę nostrę sũt aptitudinis, & diuinę acceptionis: cuiusmodi sunt perfectiones, & decores uirtutum. Inordinate uerò, ut homo appetat id, quod non decet, uel qđ Deo non placet: ut si appetat hominibus pręesse, uel se de aduersariis uindicare. Similitudo omnimoda ęqualitatis nullo modo põt appeti ordinate: sed aliquo modo est appetibilis, aliquo modo non. Nam omnimoda similitudo non est appetibilis: quia non potest cadere in cognitionem, siue in intellectum, & ideo nec in appetitu: & si quis fingat, nõ appetit ęqualitatem, sed suam fictionem. Alio modo est similitudo ęqualitatis in aliqua conditione, ut in domino pręsidentia, scientia: & sic credo, ꝙ põt appeti. Notandum est igitur, ꝙ diabolus quodãmodo appetiit similitudinem imitationis, quodammodo ęqualitatis: & hoc apparet si attendatur appetibile, & modus appetendi. Diabolus enim appetiit aliis pręesse: sua tamen auctoritate: quòd appetiit pręesse: hoc fuit imitationis: & hoc quidem aliquando obtinuisset, si stetisset: quòd aũt propria auctoritate, ita quod sine meritis, & sine datore, ita quod nulli subesset: hoc est solius Dei: & hoc est ęquiparãtię: & ita patet, quid appetiit; & patent multæ auctoritates sanctorum; quia Greg. dicit, quod appetiit esse sui iuris, ita ꝙ nulli subesset: Bernar. dicit, ꝙ appetiit ęqualitatem potentię: Ans. ꝙ appetiit pręesse sine meritis: & omnes uerum dicunt, & diuersę auctoritates circumloquũtur hoc, ꝙ est pręesse omnibus propria auctoritate.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quòd appetiit diuinam ęqualitatem, Concedendum est in aliquo: & sic currunt rationes ad illam partem inductę, quia bene potuit appeti; & maximè ab illo, qui fuit superbissimus inter omnes; est appetita. QVOD tamen obiicitur ultimo, non ualet; quia quamuis licitum e-

appetere similitudinem imitationis, non tamen omnem similitudinem, sicut ostensum est. AD illa, quæ obiiciuntur in contrarium: facile est respondere ꝑ iam dicta. QVOD enim obiicitur de Adam non est simile: q̄a Adam gratiam habuit, & prætetea non habuit tantam occasionem efferendi se. AD ILLVD, quod obiicitur de Anselm. iam patet responsio: quia uerum dicit quantum ad ipsum appetibile, non quantum ad circunstantiam sub qua appetiit, scilicet, q̄d propria auctoritate. DVAE sequentes rationes, quæ probant, quod non potest appeti, loquuntur de omnimoda assimilatione, q̄a si aliquis cogitet Deū in generali, & cogitet ei similē, non cogitat Deum: sed fingit, & ideo non appetit esse similis Deo: sed fictioni suæ. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd non appetiit. Dicendum, quòd illæ rationes probant, quod nō appetiit omnino, & hoc uerum est. AD ILLVD, quod obiicitur ultimo, quod non peccauit, si appetiit similitudinem, quia non est conuersus ad bonum commutabile. Dicendum, quòd ipse conuertit se ad bonum incommutabile, ut esset propriū, & ita ut ad commutabile, ac per hoc inordinate. Et ad deum cōuerti superbiendo, est auerti a Deo, & conuerti ad se: & hoc patet; quia diabolus, quod Dei erat, appetebat sibi, & ita finaliter ad se conuertebatur, non ad Deum, & sic patent omnia quæsita.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An minores angeli peccato superbiæ & ipsi peccauerunt?

CONSEQVENTER secundò loco quærit̄ de auersione minorū angelorum. Et circa hoc duo quæruntur. Primum est, quo genere peccati peccauerunt minores angeli. Secundū est de comparatione peccati minorum angelorum ad peccatum Luciferi.

VTRVM minores angeli peccauerunt peccato superbiæ. Et ꝙ sic, uidetur. Gre. 2. Moral. Tanto magis homines ad cœlestia ascendere inuident, quanto se a cœlestibus per immunditiā elationis deiectos uident: loquitur de dæmonibus. ITEM. Hug. de sancto Victore. Omnes in eadem malitia consenserunt, & vnum ordinem peruersæ societatis fecerunt: sed si omnes consenserunt in eadem malitia, cum malitia diaboli fuerit superbia; ergo omnes consenserunt in superbiam; sed nullus in superbiā consentit, nisi superbus: ergo &c. ITEM. Libido est fundamentū ciuitatis diaboli, & radix oīs peccati; ergo cum libidinosus amor sit amor ad se recuruus, & amor priuatus; quia in hoc differt ab amore casto: ergo quilibet aliquid sibi appetiit: sed non appetiit appetibile oculorū, nec carnis; ergo superbiæ uitæ. ITEM. Est amor commodi, & amor honesti, ut uult Ansel. Si ergo peccauerunt dęmones, aut igitur amore commodi, aut honesti; cum omnis affectio ortū ha-

habeat ex amore; sed nō ex amore honesti, ergo ex amore cōmodi: sed hæc est amor proprii boni: ergo &c.

CONTRA. Quod nō peccauerunt peccato superbiæ, vr̄, quia superborū est appetere præesse, & non subesse: sed minores angeli uoluerūt Lucifero subesse: ergo nō superbierūt. Maior manifesta est. Minor probatur per Hugonē, & Magistrum, quorū uterque dicit, ꝙ Lucifero consenserunt: ergo uoluerūt, quod præesset, sicut optabat. ITEM. Maioris dignitatis, & sublimitatis est subesse summo domino, quā minoris: ergo Deo, quā angelo: Ergo si superbus appetit, qđ maioris est dignitatis, si superbierunt, potius appetierunt subesse Deo, quam Lucifero: sed uoluerūt a dominio Dei trāsire in oīmodum dominiū Luciferi: ergo &c. ITEM. Oīs sup̄bus appetit aliquam excellentiam: si ergo superbierunt, aliquid appetierunt. s. se parificari Deo, ut uidetur dicere Magister in litera: ꝙ superbia uoluerunt se parificare Deo. Tunc igitur cum minus haberent motiuum adhoc, quā Lucifer; ergo grauius peccauerunt: qđ est contra totam scripturam, q̄ dicit ipsum caput malitiæ. SI TV dicas, ꝙ uoluerunt quiescere sine meritis, & ideo superbierunt. Sed contra. Laus est & gloria consequi p̄miū per merita: ergo cum superbus appetat laudem & gloriā, appetere beatitudinē sine meritis non erit superbiæ, immo ignauiæ. ITEM. Aut appetebāt sine meritis propter uitandam dilationem, aut propter uitandū laborem. Non propter uitandum laborem: qa angeli non lassantur, sicut nec motor primi mobilis; ergo propter dilationem: sed sancti uiri uitant dilationem; qui cupiunt dissolui, & esse cū Christo: ergo vr̄ tunc, quod ipsi superbiant.

RESOLVTIO.

Vtique: & non tantum consentiendo, sed sibi etiam excellentiam appetendo.

RESPON. Dicendum, ꝙ planū est ex dictis Sanctorū & Glosis, ꝙ Angeli minores peccato sup̄biæ sunt auersi: sed tamē in modo superbiēdi diuersitas est inter Doctores. Nam aliqui uoluerunt dicere, qđ superbia eorum fuit in consentiendo superbiæ Luciferi; & cōsentire sup̄biç nō pōt esse nisi superbientis: sicut etiam Adam dicitur superbisse, quia mulieri superbiēti consensit. Sed tamen illud non uidetur probabile, quod angeli minores prius appetierunt alii aliquod bonum commutabile, quā sibi: cum uniuscuiusq; affectus maximè sit iūctus sibi, ut primo appetat sibi inordinatè, quam alii: & si alii, propter se hoc facit. Secunda uerò positio est, ꝙ angeli minores superbierunt, non tātum consentiendo, sed sibi excellentiam appetendo: & cū se nō crederēt posse ad illud p̄uenire sine ipsius Luciferi sublimitate, q̄ erat quasi caput, & sibi & illi appetierunt, & ideo superbierunt propriè, & superbiæ etiam consenserunt: & concedendæ sunt rationes ad hanc parte inductæ.

AD intelligentiam autem obiectorum in contrarium notandum, quod superbia dęmonum conformis fuit capiti totius malitiæ

litiæ principi. s. tenebrarum: ipse autem diabolus attendens suorum naturaliũ strenuitatẽ, & excellentiam, & præcellentiã uoluit præesse, & requiescere sua auctoritate, hoc est sine meritis, & sine ministerio. Dæmones verò ei subiecti non sunt ausi tantum appetere: sed considerantes naturalium strenuitatem, uoluerũt sub umbra illius requiescère: ita qđ non ministrarent, sed quadam sub illo potirentur uoluntaria libertate, quam uidebãt se non posse habere sub diuino dominio. Cognouerunt autem angeli se esse factos ad participandum quietis beatitudinem, & acquirendum per merita, & ministeria. In hoc ergo superbierunt, quia sine meritis uoluerunt beati esse, & sine ministerio quiescere, & sine limite propriã uoluntatem implere: & hoc totum est superbire, quamuis non sit tantæ superbiæ, quantæ fuit appetere omnibus pcellere, & nulli subesse. His uisis, facile est ad obiecta respondere.

Ad illvd enim, quod obiicitur, ꝙ non superbierunt, quia non appetierunt. Dicendum, ꝙ quamuis nõ appetierunt præesse; noluerunt tamẽ debito modo subesse, qa non uoluerunt subesse illo dño, q pcepit solum, ꝙ bonum est, & restringit uoluntatẽ: sed ei, qui permittit laxari frenum cõcupiscentiæ: ideo mali hoĩes, & superbi potius uolũt subesse diabolo, quam Deo: similiter potuit esse de angelis. Præterea alia fuit ratio, quia nõ cupiebant ei subesse; sed sub eius dominio siue seruitio, uel ministerio requiescere, & hoc superbiæ est. Et ita patet sequens, ꝙ obiicit, ꝙ gloriosius ẽ Deo subesse: uerũ est sedm ueritatẽ: sed nõ sedm æstimationem supbi. Ad illvd, qđ obiicitur tertiò, qd appetierunt, utrum parificari Deo. Dicendum, ꝙ in aliquo uoluerũt parificari Deo, in hoc .s. ꝙ sine meritis, & obsequio uoluerunt esse quieti, & beati in æternum, qđ solius Dei est proprium: nõ tñ adeo parificari uoluerunt, ut Lucifer: & ideo non adeo peccauerunt. Ad illvd, qđ ultimo obiicitur, ꝙ gloria ẽ obtinere cũ meritis. Dicendum, ꝙ superbus magis reputat esse gloriosum, & non ab alio, q̃ per merita ab alio obtinere: tũ quia dedignatur seruire, tum quia dedignatur ab alio recipere: & qa angeli uoluerunt propria auctoritate qescere, patet, ꝙ secundũ æstimationem superbi excellentiam appetierunt non uerã, sed falsam: sicut patet in superbis, q appetunt magis gloriam, & excellẽtiam uanam, quàm ueram. Et per hoc patet, qđ quæritur: quare appetebant sine meritis. Dicendum, ꝙ non quia laboriosum, nec quia tardum: sed propter desiderium: sed utile reputabant obsequium, & ministerium & hoc superbiæ est.

Qvaestio II.

An peccatum minorum angelorum ordinem habeat ad peccatum Luciferi.

De comparatione peccati minorum angelorum ad peccatũ Luciferi, & quæritur, Vtrum habeat ordinẽ ad ipsũ. Et ꝙ habeat ordinẽ causalitatis cuiusdã uidetur. Apoc. 12. Draco traxit secum tertiam partem stellarũ.

Sancti,

Sācti, & Magiſtri exponunt de Lucifero, & dęmonibus. Si traxit: ergo aliquo modo procurauit caſum eorū: ergo &c. ITEM. Iohan 8. dicitur. Ipſe mendax eſt, & pater eius: ergo diabolus eſt pater mendacii: ergo cum mendacium ibi uocetur omne peccatum: ergo ipſe fuit pater omnis peccati: ergo & peccati minorum angelorum: & ita uidetur, quòd ſit ibi ordo cauſalitatis. ITEM. Quòd ſit ibi ordo temporis, ſiue durationis uidetur, quia Hugo dicit, & Magiſter, quòd peccauerint, peccato conſentiendo: ſed non potuerunt conſentire peccato Luciferi, niſi quod præceſſerat: prius enim uult aliquis aliquid, quā requirat conſenſus: ergo &c. ITEM. Videtur, quia diabolus aliquo modo fuit origo, ſiue ſuggerendo, ſiue exemplū præbendo. Nō potuit ſuggerere, niſi poſt quam appetiit, nec etiam demonſtrare aliis conceptum ſuū, nec illi cōſentire, niſi poſtquam cognouerunt: ergo in medio inter peccātum diaboli, & aliorum cecidit ſuggeſtio, uel ſaltem demonſtratio, & perceptio, & diiudicatio de percepto. ſed iſta non poſſunt ſimul eſſe: ergo fuit ibi ordo tēporis. SED contra, quòd non potuerit ibi eſſe ordo cauſalitatis, ſiue occaſionis, uidetur: quia ſtatim, ut peccauit deformatus eſt: ergo cum angeli ante peccatum haberent limpidum uiſum, ſi uiderunt deformitatem, potius debuerunt a peccato retrahi, quā eius exemplum, uel ſuggeſtionem imitari: ergo non peccauerunt eius exemplo, uel ſuggeſtione. ITEM. Quòd non fuerit ibi ordo temporis, uidetur: quia ſtatim, ut diabolus peccauit, corruit: alioquin fuiſſet dedecus peccati ſine decore iuſtitiæ: ſed omnes ſimul ceciderūt: unde Dam. dicit, quòd ſimul cū eo, ſcilicet Lucifero cōuulſa eſt innumera multitudo: ergo ſimul tempore omnes peccauerunt. ITEM. Poteſt obiici, ꝙ neuter ordo ibi fuerit: quia boni ſimul conuerſi ſunt: ita, quòd nec fuit ibi ordo cauſalitatis, ſiue ſuggeſtionis, nec temporis: ergo ſi ſtatim diuiſa eſt lux a tenebris, ſtatim boni facti sūt lux & mali tenebrę ergo ſimul non tantum tempore, uerum etiam natura. ITEM. Adhuc, quòd neuter ordo ibi fuerit uidetur: quia ſi fuit ordo cauſalitatis: ergo uidetur, quòd peccatum aliorum angelorum ſit remediabile, ſicut & peccatum hominis, quod aliunde habuit remedium, quia aliunde habuit occaſionem. Si uero fuit ordo temporis: ergo uidetur, quòd peccatum minorum angelorum ſit grauius, cū non formidauerint diuinum iudicium, quod conſpexerunt circa Luciferum.

RESOLVTIO.

Luciferi peccatū maius fuit, quam cæterorū, tū quo ad grauitatē delicti, tū quo ad occaſionē, quia cæteris præbuit exēplū, tū quo ad durationem, quia prius ipſe, quàm cæteri peccauit.

RESPOND. Dicendum ad prædictorum intelligentiam: quòd hic triplex conſueuit poni poſitio. Quidam enim uoluerunt dicere, quòd non fuit ibi niſi ordo ſecundum gradus: quia maius,

ius, & excellentius fuit peccatū Luciferi, eo ꝙ magis ſuꝑbiuit, nec tamē fuit prius peccato aliorum tēpore, nec origine: ſed ſtatim in eodem puncto quilibet propria uoluntate deprauatus, ſine exemplo peccauit, & quia aſpectum habuerunt ad idem, ideo conſimili modo & eodem genere peccati peccauerunt: & concedunt rationes ad hoc Aliorum poſitio fuit, ꝙ nō tātū fuit ordo exceſſus, imo cauſalitatis: ut cauſalitas large dicatur non tantum ad cauſam uere, ſed ēt ad occaſionē, non tantum ad ꝑpetrationē, ſed ēt ad ſuggeſtionem: nō tamen ordo temporis: Et hoc uolunt ſic dare intelligere, ꝙ in Lucifero ſimul fuit tēpore appetitus, & eius expreſſio: & in angelis ſimul perceptio, & appetitio, & ita ſimul tempore peccauerunt: tamen peccatum diaboli præbuit eis uiam ſicut exemplum. Et ponunt ſimile. Si oculus directe aſpiceret in oriētem exiſtens in Occidēte, ſimul fieret corruſcatio, & appareret in oculo: a minori uolunt hoc eſſe poſſe in angelo, & per hoc ſoluunt obiecta. Tertia poſitio eſt, ꝙ fuit ibi ordo & quantum ad gradum, & quantum ad occaſionem, & quantum ad durationem. Quantum ad gradum, quia illud Luciferi fuit maius. Quantum ad occaſionem, quia aliis præbuit exemplum, Quantum ad durationem, quia ſicut Lucifero neceſſe fuit tempore ante eſſe cognitionem, qua peccare: quia non potuit in eodem inſtanti habere cognitionem, q̄ exigitur ad peccatum cū deordinata affectione: ſic in minoribus angelis dicunt fuiſſe in peccādo, & primò peccauerūt aſpiciendo qđ angelus uolebat, & exinde aſpiciendo commodum ſuum: & hæc poſitio uidetur intelligibilior. unde concedendæ sūt rationes ad hoc inductæ.

Ad illvd ergo, quod obiicitur, quod deformis fuit ſtatī; poteſt reſpōderi, quòd fuit; ſed illa deformitas erat intra conſcientiam, & ideo nō apparuit, quia non reuelauit. Vel poteſt dici, quòd eſt deformitas contra naturam, & contra uoluntatem. Deformitatem contra naturam, ſtatim natura cognoſcit & reſpuit, quia non mouetur niſi in uno modo. Sed deformitatem uoluntatis non reſpicit uoluntas, eo quòd ipſa libera eſt: & ideo frequenter placet ei actus culpabilis, & deformis, nec unquam talis actus diſplicet ei, niſi inquantum adhæret aliquo modo iuſtitiæ. Et quia quidam angeli adheſerūt iuſtitiæ: ideo eis diſplicuit motus angeli, & deformis uoluntas. Alii uero non adheſerunt; ideo immundiciam non perceperunt, ſed magis, ut apparens bonum acceptauerunt. Ad illvd, qđ obiicitur, quòd ſimul ceciderūt: poteſt dici quod ſimul, non qa in eo inſtanti, ſed quia repetentè, quaſi in non perceptibili tempore: & ibi bene poteſt eſſe ordo, quamuis non percipiatur. Vel aliter, & melius poteſt dici, quod Sathanas non cecidit ſtatim, ut appetiit, ſed poſtquam peccatum eius coſummatum, & confirmatum per odium, & inuidiam fuit: & poſtquam facta eſt diuiſio bonorum angelorū a ma-

a malis, de quorum consortio post beatificationem statim repulsi sũt. Nec ualet illud quod obiicitur de peccati dedecore, quia peccatum semper habet pœnam internam sibi coniunctam: vnde sicut statim homo nõ fuit deiectus ad paradiso, ut peccauit, sed tamen statim pœnam habuit: ita uidetur de angelo esse dicendum quòd non in eodẽ instanti cecidit. Ad illud, quod obiicitur de bonis angelis Dicendum, quòd tam conuersionem beatorum angelorum, quam auersionem dæmonum peccatum Luciferi præcessit: nã ipse prius superbiuit; & superbiam suam omnibus indicauit: & ex tunc quidam adhæserunt sibi: alii uero restiterunt, & adhæserunt deo, & simul isti lux, illi tenebrę facti sunt. Quamuis enim simul fuerit angelorũ conuersio, & dæmonum auersio, non tamen simul cum peccato Luciferi. Ad illud, quod obiicitur de excusabilitate, & grauitate. Dicendum ꝙ prima pars ratiocinationis deficit dupliciter: primo, quia illa non est sufficiens ratio: quare peccatũ hominis fuit remediabile, sicut infra patebit melius. Secũdo deficit, quia nõ est simile. Aliter.n. diabolus dedit occasionem homini, aliter angelis malis: homini ꝑmittendo, & fallẽdo, sed angelis solũ conceptũ suũ insinuãdo: unde nõ dr̃ eos tentasse, ut primos parentes. Sc̃da pars deficit, q̃a non aduerterunt eius ruinã, nec uiderunt diuini iudicii seueritatẽ ĩ ipsum, quousq; peccatũ eius fuit cõsummatum, ut prius tactũ est, & determinatũ.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An conuersio bonorum angelorum ad deum fuerit uirtute naturæ, uel auxilio gratiæ.

CONSEQVENTER tertio loco quæritur de conuersione bonorũ. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur de ipsa conuersione in comparatione ad suum principium. Secundo quæritur de eadem in comparatione ad primum.

VTRVM conuersio beatorum angelorum ad deum fuerit uirtute naturæ, uel auxilio gratiæ, Et quod uirtute naturæ, uidetur primo auctoritate Magistri in litera. Non indigebat angelus gratia, per quam iustificaretur: ergo iustus erat etiam prę ter gratiam: sed qui iustus est, recte & ordinate conuertitur ad fontem omnis iustitiæ: ergo uidetur, quod hoc poterunt angeli sine auxilio gratiæ. Item. Philosophus in 3. de ani. Intellectus semper est rectus: sed hoc non esset nisi rectitudo esset ei connaturalis: ergo angeli intellectus & uerè, & propriè de natura sua erat rectus. Sed nullus est rectus, nisi is qui sursum est conuersus, & qui habet caput mentis erectum ad diuina: ergo uidetur, quod hoc habuit per naturam. Item. Facilius potest quis aliquid, ad quod naturaliter ordinatur, quam illud, ad ꝙ non ordinatur: sed angelus erat ordinatus ad deum magis, quã ad aliud, & natura erat ordinata in ipso: ergo cum sine aliquo adiutorio non posset conuerti

ad bonum cõmutabile, & auerti a deo, multofortiùs absque auxilio aliquo potest conuerti ad ipsum. ITEM. Naturale est alicui conuerti ad illud quod naturaliter magis diligit, sed angelus naturali dilectione magis diligebat deũ, quàm aliquod creatum, ut in præcedentibus habitum est: ergo uidetur, quòd naturaliter conuerteretur ad ipsũ. ITEM. Pono, quod simus in instanti conuersionis, & auersionis: tunc arguitur sic. Nulla est differentia inter angelos ante hoc instans; si ergo aliqua alia incipit differentia esse, hoc est auersione, & conuersione; ergo prior est auersio, & conuersio, quàm gratiæ infusio: ergo conuersio non potuit esse a gratia. ITEM. Si conuersio fuisset a gratia, & non a natura: ergo illis angelis, qui nunquam habuerunt gratiam, sed sola naturalia, non esset imputandum, quod ad deum non sunt conuersi: ergo nec diabolus esset culpandus, nec puniendus, quòd domino non adhæsit.

AD OPPOSITVM arguit auctoritate, & demonstratione. Auctoritate sic. Magister dicit in litera. Conuersio iustos fecit sed auersio iniustos; sed nihil facit iustum nisi gratuitum sit: ergo conuersio fuit a gratia. Si dicas, quod intelligit de iustitia naturali, hoc nihil est, quia illã habebãt omnes angeli a sua origine. ITEM. Conuersio creaturæ spiritualis ad deum (ut dicit Augustinus) est dies, quia ibi est fulgor cognitionis, & calor affectionis; sed per naturam lux præcedit diem; cum ergo angelus non sit lux nisi per informationem gratiæ, prius suscepit gratiam, quam conuerteretur ad bonitatem diuinam. ITEM. Demonstratione sic. Non est meritum sine gratia, ut patet infra: quia non hominem propter opus; sed opus propter auctorem acceptat deus: sed angeli in sua conuersione meruerunt, sicut alii in auersione demeruerunt, ergo &c. ITEM. Si per sola naturalia fuisset conuersio; cum ergo in naturalibus præcelleret Lucifer, potius uidetur, quod ipse esset conuersus, quam alii. Si ergo non fuit conuersus, non a uirtute naturæ fuit illa conuersio, sed magis ab auxilio grãæ.

RESOLVTIO.

Et si angeli ad deum conuersi, a natura rectitudinem quandam habere potuerint; meritoriam tamen non absque gratia.

RESPONDEO. Ad intelligentiam obiectorum prænotandũ est, quod in cõuersione ad deũ attenditur rectitudo substantiæ spiritualis quantum ad eius mẽtem, maxime ratione partis motiuæ: nec potest esse recta nisi actu, uel habitu sit ad deum cõuersa. Quemadmodum igitur duplex est rectitudo, sic duplex est conuersio. Est enim quædã rectitudo naturæ institutæ, & penes hãc est iustitia originalis: & est rectitudo gratiæ, & penes hanc est iustitia meritoria, quã acceptat iudex summus ad retributionem æternam. Et quia uidet in ea pulchritudinem gratiæ, merito eius animam traducit in spõsam, & opera eius sunt ipsi amabilia. Sic intelligendum est, quod duplex est conuersio; quæ-

quędam a naturali rectitudine, quædam a rectitudine gratiæ. Primam potuerunt habere angeli absque gratia: sed secundã non sine gratia. Quando igitur quæritur, de quo principio fuerit illa conuersio. Dicendum, ꝙ conuersio illa fuit meritoria, & deo placita: & ideo non potuit esse sine gratia. Rursus, quia ꝑ illam cõuersionem obtinuerũt gratiam: oportet ponere, quòd conuersionem illam inchoauerit uoluntas libera: sed consummauit gratia; & iõ fuit ibi gratia subsequens, non præueniẽs: gratia cooperans, non operans, ut dicit Magister in litera. Concedendum est ergo, ꝙ illa angelorum conuersio, in qua confirmati sunt, non fuit sine auxilio gratiæ.

Ad illvd ergo, quod obiicitur, quod non indigebat angelus gratia iustificante. Dicendũ quod iustificationis actus dupliciter intelligitur. Est enim iustificare, de nõ iusto facere iustũ. Non iustum autem dupliciter accipitur, scilicet priuatiue, & negatiue. Priuatiue idem est nõ iustum, quod iniustum, & tunc iustificare idem est, quod de impio facere pium: & hoc modo nõ fuit gratia in angelis adhũc effectũ. Alio modo dicitur non iustum negatiue, & sic non tantum dicitur non iustum, quod habet impietatem, sed quod nõ habet iustitiã gratiæ: & sic fuit in angelis iustificatio ꝑ gratiã: & ab hac iustitia fuerunt opera eorum meritoria. Ad illvd, qđ obiicitur, quod intellectus semper est rectus, iam patet responsio: quia intelligit de rectitudine naturali. Illud tamen uerbum Philosophi debet intelligi ut dicatur semper esse rectus respectu illorũ ad quę mouetur, ut natura, siue naturaliter: & sic nos dicimus in theologia synteresim semper rectam. Si autẽ intelligatur respectu eorum ad quæ mouetur, ut deliberans, falsum est: immo circumscripto oĩ imaginabili, & phãtasmate posset intellectus peccare, siue præuaricari: & sic forte fecit angelus. Ad illvd, quod obiicitur, quòd facilius potest quis in id ad quod ordinatur, &c. Dicẽdum, quod uerum est, si illud sit intra terminos naturę, sed cõuerti conuersione perfecta, & meritoria, hoc est supra naturam, sed deficere hoc est infra, & ideo ratio illa non cogit. Vel dic, quòd illud est uerum, quãdo genus operis ad potentiam comparatum est æqualis difficultatis, sicut in se consideratur alias nõ habet ueritatem, sicut patet in multis exemplis. Ad illvd, quod obiicitur de conuersione, quod sequitur dilectionem. Dicendum, quod uniformiter sumpta conuersione cum ipsa dilectione, non habet instantiam. Sicut enim quædã dilectio est a uoluntate naturali, ut qua desideratur deus, ut beatificans, quædam a uoluntate electiua, qua quis optat deo honorem, & gloriam, quædam a gratuita, qua in obsequium diuinum captiuatur ipsa uolũtas tota, sic & conuersio per appetitum concupiscentiæ est a natura: conuersio per affectionem amicitiæ, est a uoluntate deliberatiua, siue electiua, conuersio

uersio uero per obsequium obedientiæ gratę, est ab ipsa gratia, & sic patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd in nullo differebant. Dicendum, quòd illud concludit, quod gratia non inchoauerit, sed non excludit quin confirmauerit: & hoc est uerum. AD ILLVD, quod obiicitur: quòd non esset imputandũ malis, si cõuersio esset à gratia. Dicẽdum, quòd falsum est: quia stare poterant, & non auerti si uolebant: & ideo auersio eis imputatur in culpam.

QVAESTIO II.

An in conuersione bonorũ angelorũ meritum praecesserit praemium?

DE conuersione bonorũ in comparatione ad præmiũ. Et quęritur, utrum in eorũ cõuersione meritum sequatur pręmiũ, uel præcedat. Et quòd præcedat uidetur. Aug. de correctione, & gr̃a. Angeli sancti, qui cadentibus aliis steterunt, illius uitæ mercedem recipere meruerunt: si ergo mercedem meruerũt recipere, meritum præcessit receptionem mercedis. ITEM. Meritum est uia ad præmiũ: sed recto ordine procedendo, prior est status uiatoris, q̃ cõprehensoris, & uiæ, q̃ patriæ: ergo in angelis fuit meritũ ante pręmium. ITEM. Dispositio præcedit illud, ad qđ disponit, uel tp̃e, uel natura: sed gratia est dispositio ad gloriã; ergo si deus dedit angelis gratiã qua possent mereri, & gloriã qua sunt bt̃i, prius habuerũt gratiã, q̃ gloriã: sed gr̃a qñ inuenit lib. ar. in actu debito, facit illũ motũ, siue actũ eẽ meritoriũ: ergo si lib. ar. angeli in ingressu gratiæ, & gloriæ erat in actu, ergo prius habuit motum meritorium, quàm gloriosum. ITEM. Per impossibile uidetur, ꝙ deus dedit angelis gloriã, aut ergo dignis, aut indignis. Si indignis: iniustè, & inordinate fecit, quod est impossibile: ergo dedit dignis: sed nullus est dignus corona nisi per merita: ergo &c. ITEM. Si mereri contingit habitũ, dum quis seruit deo, & bene utitur habito: ergo cum oĩs perseuerans in gratia, bene utatur ea, q̃ perseuerat in gratia, meretur eã: sed quod est ex meritis non est ex gratia: ergo merẽdo gratiã, desineretur eẽ gratia. ITEM. Si præmium p̃cedit meritũ, quæro quod est illud meritum: aut quantũ ad actũ cõtemplationis, aut ministerii. Non quantum ad actũ contemplationis: sic enim oẽs bt̃i merentur. Si quantum ad actũ ministerii: ergo uidetur, ꝙ si non esset homo, angelus non posset mereri, ergo nec dignus esset beatificari: quod falsum est plane. CONTRA hoc est qđ Magister dicit in litera, qđ magis placet. s. quod merentur iam habitum. ITEM rõne. Angeli dum ministrant nobis aliquid merentur, cum ex magna charitate, & liberalitate nobis condescendant: & ministerium non sit actus comprehensoris, sed uiatoris potius: aut ergo merentur habitum: aut habendũ. Si habitum: habeo propositum, ꝙ meritum sequitur p̃mium. Si habendum: ergo tunc cum mereantur beatitudinẽ nõ sunt beati. Si aliud, q̃ beatitudinem: ergo non est meritum eorum perfectum, nec necessariũ.

Præte-

PRETEREA. Quicquid mereatur, cum spes, quæ differtur affligat animam, uidetur, quòd tale meritum respectu rei habēdę non possit stare cum statu beatitudinis. ITEM. Magna præmia nō debent dari sine magnis meritis: & magna merita non sunt sine magnis obsequiis: ergo cum angeli magna præmia habeant, & magna obsequia nō præcesserint in quibus meruerint: ergo debent sequi. ITEM. Secundum quòd plus dat Deus, plus exigit Deus a creatura: si ergo maius robur uirtutis dedit angelo, quàm homini, ergo & maiora obsequia requirit: sed homo non glorificatur, nisi per labores multos, & magnos: ergo nec angelus sine operibus debet glorificari: sed opera non pręcesserunt, sed solus motus affectionis: ergo oportet sequi.

RESOLVTIO.

Quicquid dicat Magister, præmium præcessit meritum: cum illud requirat fundamētum in perfectione uoluntatis, & non in multitudine operationum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc (sicut dicit Magister) duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd in angelis præmium præcedit meritum, & huius positionis fuit Magister: & ad hoc ponendum moti sunt rationabiliter, & quantum ad motiuum, & quantum ad modum. Quantum ad motiuum: quia enim intellexerunt quòd non est meritum sine gratia, nec magnum meritum, ubi non est magnum obsequium, & in angelis propter naturę uelocitatem, & idoneitatem simul duratione datur gratia, & gloria: dixerunt, quòd in angelis meritum non potuit pręcedere pręmium, meritum (inquam) cōdigni: sed solum aliquid pręcedit, hoc est meritum congrui: sed sequitur meritum cōdigni. Hos etiam ad hoc ponēdum instigauit, quòd meritum rei habendæ sonat in indigentiā, quæ nō uidetur posse stare cum gloria. Modum autem huius meriti satis aduertere possumus in militibus, qui bene pugnando, merentur equum ante merita datum. Hæc autem opinio, quāuis sit probabilis, tamen plura habet sibi aduersaria, quæ in opponendo tacta sunt. PROPTER qđ fuit alia positio, ꝙ in angelis meritum præcessit pręmium non tempore, sed natura. Et rationem huius assignant: quia gratia naturaliter præcedit gloriam: & gratia cum inuenit motum, in libero arbitrio ordinatum facit meritorium: & pensatur meritum secundum quantitatem gratiæ, non secundum multitudinem operum: ideo cū angelis data sit perfecta gratia, & liberum arbitriū, omnino sit cooperatum gratiæ, dicunt, ꝙ in sua conuersione sufficienter meruerunt glorificationem. Et hæc positio rationabilior est, & melius habet fundamentum; quia meritum requirit, & fundatur in perfectione uoluntatis, non in multiplicatione operationis: hanc communiter tenent moderni Doctores: ideo huic adhærendum est.

AD ILLVD, quod obiicitur, de Magistro. Dicendum, quòd

in hac opinione sicut in pluribus aliis non assentitur ei.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ merentur. Dicendum, quòd est præmium substantiale, & hoc meruerunt per conuersionē sui in Deum. Et est premium accidentale: & hoc merentur per ministerium quod faciunt homini. Et quia accidit beatitudini: ideo sine tali premio cum eius merito potest stare beatitudo: nec affligimur expectatione, sicut nec animæ beatę de secundę stolę perceptione, & adhuc minus, q̄a minus inclinant.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ magna præmia requirunt magna merita. Dicendum, ꝙ magnitudo meriti non consistit in ope exteriori principaliter, sed interiori. Vnde sicut diabolus multū peccauit propter improbam uoluntatem, & si nihil exterius fecerit: sic econuerso multum meruerunt angeli boni.

AD ILLVD, quod obiicitur, de hoīe. Dicendum, ꝙ homo non ita cito mouetur, ut angelus, iō tp̄s meriti habet diuturnius: & ideo non est simile: sed hoc melius patebit infra Distinct. 7.

DISTINCTIO VI.

De ruina, quæ consecuta est malorum angelorum auersionem.

Job 40. Mora. lib. 32. c. 24. et 25. Homi. 34 euā. super 15. c. Luc. Esa. 14 Isid. de summo bono lib. 1. c. 12 Vbi et prædiegata verba habentur Esai. 14.

PRæterea sciri oportet, quoniā sicut de maioribus, & minoribus quidā perstiterunt: ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus alijs cadentibus excellentior, nec inter stantes aliquis eo fuit dignior, sicut testimonijs auctoritatum monstratur. Ait enim Iob, Ipsa principium viarum Dei. Et in Ezech. legitur, Tu signaculum similitudinis plenus scientia, & perfectione, decorus in delitijs paradisi Dei fuisti. Quod Gregorius exponens ait, Quanto in eo subtilior est natura, eo plenius in illo imago Dei similis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis preciosus operimentum eius, idest, omnis angelus quasi operimentum eius erat: quia (vt dicit Gregorius,) In aliorū comparatione cæteris clarior fuit: vnde vocatus est lucifer, sicut testatur Esaias. Quomodo (inquit) cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris? & cætera: qui non vnus ordo, sed vnus spiritus accipiendus est: qui (teste Isidoro) postquā creatus est, eminentiam naturæ, & profunditatem scientię suę perpendens, in suum creatorem superbiuit, intantum quod etiam Deo se æquare voluit: vt in Esa. dicitur, In cælum ascendam super

astra

astra cœli, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo. Similis quidem Deo esse voluit, non per imitationem, sed per æqualitatem potentiæ. 2. Pet. 2.

Vnde, & quo deiectus fuerit merito suæ superbiæ.

Et tãtæ superbiæ merito de cęlo, idest, de empyreo, in quo cum alijs fuerat, deiectus est in istum caliginosum aerem cum omnibus suæ prauitatis consortibus. Nam (vt Ioãnes ait in Apocalypsi,) Draco de cęlo cadens secum traxit tertiam partem stellarum: quia Lucifer ille alijs maior non solus cecidit, sed cum eo alij multi, qui ei in malitia consenserunt, eosque cadentes huius caliginosi aeris habitaculum excepit. Et hoc ad nostram probationem factum est, vt sit nobis exercitationis causa. Vnde Apostolus: Colluctatio est nobis aduersus Principes, & potestates mundi huius, & aduersus rectores harum tenebrarum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus: quia dęmones, qui sunt spirituales, & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cęlũ appellatur, habitãt. Vnde et diabolus pr.ceps aeris dicitur. Apo. 12. Io. 14. Alias mundi.

Quod non est concessum eis habitare in cęlo, vel in terra.

Non enim est eis concessum habitare in cœlo, quia clarus locus est, & amœnus: nec in terra nobiscum, ne homines nimis infestarent. Sed iuxta Apostoli Petri doctrinam in epistola canonica traditam, in aere isto caliginoso, qui eis quasi carcer vsque ad tempus iudicij deputatus est: tunc autem detrudentur in baratrum inferni, secundum illud, Ite maledicti in ignem ęternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Eph. 2. Augu. lib. de Gene. ad lib. ca. 26. 2. Pet. 2. & Iud. 1. Matt. 25.

Quod dęmones alij alijs præsunt.

Et sicut inter bonos angelos alij alijs præsunt: ita & inter malos alij alijs prælati sunt, & alij alijs subiecti; quamdiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apostolus. Habent quoque secundum modum scientiæ maioris, vel minoris, prælationes alias maiores, vel minores. Quidam enim vni prouinciæ, alij vni homini, aliqui etiam vni vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi: quia de illo vi- 1. Cor. 15.

tio maximè potest homines tentare, a quo dominatur. Inde etiam est, quod nomine dæmonis diuitiæ vocantur, scilicet Mammona. Est enim Mammon nomen demonis: quo nomine vocantur diuitiæ secundum Syriam linguam. Hoc autem non ideo est, quod diabolus in potestate habeat dare, vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentationem, & deceptionem.

An omnes dęmones sint in hoc aere caliginoso, an aliqui sint in inferno.

Solet autem quæri, Vtrum omnes in isto aere caliginoso sint: an aliqui iam sint in inferno. Quod in inferno quotidie descendant aliqui dæmonum, verisimile est, qui animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui semper sint, alternatis forte vicibus, non procul est a verò, qui illic animas detinent atque cruciant. Quod autem animæ malorum illuc descendant, atque illic puniantur, ex eo constat, quod Christos ad inferos descendit, vt iustos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti: & sicut tradidit auctoritas, cum iustos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim infernum, non absorbuit.

Zacha. 6. Osea 13.

Opinio quorundam de loco luciferi.

De lucifero autem quidam opinantur, quod ibi religatus sit, & ad nos tentandos nunc accessum non habeat: quia in Apocalypsi legitur, Cum consummati fuerint mille anni soluetur Satanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes: quod erit nouissimo tempore Antichristi: quando erit tanta tribulatio, vt etiam si fieri potest, moueantur electi. Quem ibi religatum dicunt ab eo tēpore, quo tentauit Christum in deserto, vel in passione, & victus fuit ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse, & vicisse: & secundo Deum, sed ab eo victum esse, & ideo in inferno religatum. Alij autem putant ex quo cecidit, pro peccati sui magnitudine, illuc fuisse demersum.

Apoc. 20. Matt. 24. Matt. 4.

Quod Lucifer non habet potestatem, quam habebit in tempore Antichristi.

Sed siue in infernum demersus sit, siue non, credibile est eum non habere potestatem accedendi ad nos, quam habebit

in tempore Antichristi: in quo fraudulenter, ac violenter operabitur, & ideo forte dicitur tunc soluendus, quia tunc dabitur ei potestas a Deo tentandi homines, quam modo non habet.

Quod dæmones semel uicti a sanctis, non accedunt amplius ad alios.

Alijs quoque, qui a sanctis iustè & pudicè viuentibus vincuntur, potestas alios tentandi videtur adimi. Vnde Origenes, Puto, inquit, sanè quia sancti repugnãtes aduersus istos incentores, & vincentes minuant exercitum dæmonum, & velut quàm plurimos eorum interminant: nec vltra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto caste & pudice viuendo victus est, impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tantum de illo vitio, in quo superatus est: vt si de superbia aliquem virum sanctum tentat, & vincitur, vlterius non liceat in illum vel alium de superbia tentare. To. I. Homi. 15. ad librum Iosue ca. 12. eiusdẽ.

SVpra egit Magister, de auersione, & conuersione angelorum. In hac parte agitur, de lapsu, siue ruina malorum. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima determinat ueritatẽ. In secunda remouet dubitationem, ibi. *Solet autem quæri, &c.*) Prima pars habet tres. In prima determinat qui, & quales cecide runt, ibi. *Et tanta superbia, &c.*) In tertia uerò qualiter ibi habẽt ordinem prælationum. ibi. *Et sicut inter bonos, &c.*) Similiter secunda pars habet tres. In prima mouet quæstionem de unitate loci, quantùm ad angelos minores. Secundò, quantum ad Luciferum. Tertiò, occasionaliter ostendit confligendi modum inter nos, & nostrum aduersariũ. Primum facit, ibi. *Solet autem quæri, &c.*) Secundum autem, ibi. *De Lucifero, &c.*) Tertium, ibi. *Alijs quoq; quia Sanctis, &c.*) Principaliter igitur ĩ hac distinctione determinatur, vnde angeli corruerunt: & deinde quis lo͂cus post ruinam: & quis ordo in loco, & officio.

E*Osq; cadentes huius caliginosi aeris, &c*) Contra. Ergo uidetur ex hoc, quod ultimò dicitur, quòd debeãt habitare in terra, cum ad nostrum exercitium sint deputati. Item. In Dialogis legitur, quod quidam comedit lactucam, & statim obsessa est a dęmonio: & ibidem ratio redditur, quia diabolus ęrat in lactuca, quam momordit: ergo uidetur quòd sint in terra. Respondeo. Dicendum, quòd diuina clementia, & prouidentia locum sequestratum prouidit dęmonibus, ne nimis acriter nos tentarent, nec tamen nimis a no-

bis longinquum, ut possent nos exercitare. Vnde ꝙ inhabitent in caliginoso loco, hoc diuinæ sententiæ est: ꝙ uero ad nos ueniant, hoc permissionis est. Vnde cum triplex sit aeris intersticium: si quæratur in qua parte sunt? probabile uidetur ꝙ sint in medio: ubi est turbulentia, & uexatio, & uarietas impressionum: & hinc est ꝙ frequenter cōmouent uentos, & tēpestates.

Dub. 2. *Aere isto caliginoso, qui est quasi carcere, &c.*) Contra. Vr̃ ꝙ nullo modo sit carcer, quia discurrunt quò uolunt: & iterum spirituales sunt, ergo nec prohibentur, nec detinētur corpore. Itē. Ventus non pōt cōmouere, nec conturbare radium: ergo multo fortius nec spiritum. Item. Cū non habeant uisum corporalē, uidetur ꝙ nullus locus sit eis caliginosus: nec puniri uidentur tenebris corporalibus. Resp. Dicēdum, ꝙ sicut ex quadam congruitate cœlum empyreum est angelis sanctis locus cōueniens, & aptus, tum ex luce, tū ex spatiositate. ita ꝙ rectè pōt dici palatium, attestans claritati, & trāquillitati, & ampliationi charitatis. Sic per oppositum, aer ille caliginosus carcer est, quia paruus, & arctus, & obscurus, nō ob obscuritate, quæ obscuret, uel arctitudine, quæ angustet: sed potius quæ attestatur mentis arctitudini, & frigori iniquitatis, & commotioni affectionum: & iō rectè carcer dicitur. Et sicut alio modo locus corporalis locat spiritus, alio modo corpora: ita & etiam alio modo incarcerat. Et sic patent obiecta.

Dub. 3. *Tunc dabitur ei potestas a Deo etc.*) Cōtra Iob. xli. Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari: ergo si uires eius excédūt nostras, potius uidetᷓ, q̃d Deus debebat nobis augere posse, quā dæmonibus: aut vr̃ iniustè agere, & inæqualiter, dum exponit debilem forti, & fortificat fortē contra debilē. Resp. Dicēdum, q̃d potestas illa, de qua loquitur Iob, est potestas uirtutis naturalis, non est potestas tentandi: nā potestas tentādi debilis est, nisi fortificetur per consensum tentandi. Debilis enim est hostis, q non uincit, nisi uolentē. Quia tamen ꝑꝑ nostram concupiscentiam, & ignorantiam multipliciter nos decipit, & allicit: iō fortis est, & adeo q̃d pauci essent, q non uincerentur, nisi Deus astutiam eius, & fallaciā reprimeret, & restringeret: quam in fine mūdo iudicio permittit dilatari: & ideo potestatem tentandi dicit dare, non conferendo nouā potentiam, sed sinendo ipsam operari secundum iustam potentiā, & astutiam, quam iam habet.

Nec ultra fas sit, &c.) Innuit Magister, quod non est fas ulli spiritui, qui uictus est, impugnare aliquem. Contra. Probabiliter creditur, quod diabolus magnus, qui tentauit Adam, tētauit Christum, & omni modo est uictus: ergo uidetur, quod nunquam ammodo tētet, quod est contra textum Apoca. Item. Si hoc est uerum, ergo uidetur exercitus dęmonum adeo diminutus in fine, quod tentare non possit: hoc autem falsum est, cum fortius tentet in fine. Respond. Dicendum, quod circa hoc difficile ē ueritate determinare Dub. 4.

nare; quod autem fiat diminutio in eodem exercitu dæmonũ, non uidetur improbabile, cum ita uideamus contingere secundũ legẽ belli, ut qui superatur, amoueatur a bello: quantum tamen, & quando, difficile est determinare; unde quicquid dicat Orige. melius est dubitare, quàm super hoc aliquid diffinire.

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.
De quo ordine fuerit Lucifer.

AD intelligentiam eorum, quæ in hac parte dicuntur de lapsu angelorum, tria incidunt quærenda. Primum est, de quo ordine, uel dignitate ceciderunt. Secundum est, in quid ceciderunt. Tertium est de ordine, siue prælatione eorum post casum. Circa primum duo quæruntur. Primo, de quo ordine fuit Lucifer. Secundò de quo ordine lapsi sunt minores angeli.

DE quo ordine fuerit lucifer. Et quòd fuerit de supremo, hoc ostenditur. Iob.xl. Ipse est principium uiarum Dei: sed non ordine naturæ: ergo ordine dignitatis: ergo fuit præcellens inter creaturas cæteras: ergo, & inter angelos. ITEM. Grego.xxxij. moral. tractans illud Ezech. Tu cherub extentus, & protegẽs &c. Quia comparationem claritatis suæ cęterorum claritatem obumbrasse creditur; & ideo ipse extentus, & protegens perhibetur (loquitur de lucifero;) ergo &c. Et ibidem iterum, Dũ cæteris agminibus angelorum prælatus eorum claritatem trãscendit, ex eorum cõparatione clarior fuit. Et iterũ Ieo. Lib. Illa supernarũ uirtutum proceræ altitudinis agmina in letitiæ æternæ uiriditate plantata, quamuis excelsa fuerit condita, huic tamen nec prælata sunt nec coęquata. ITEM. Ratione. Lucifer appetijt oĩbus pręesse, & credidit se posse obtinere ut nulli subesset: sed hoc non est probabile, nisi uidisset se omnes præcellere: ergo fuit de supremo ordine. ITEM. Peccatum eius maximum fuit inter peccata omnium angelorum, immo omnium creaturarum: sed tanto magis est uitium, quãto in nobiliori natura: ergo si maximum peccatum habuit omnium aliorum, ergo quantũ ad naturã cæteris maior fuit. *Vide Homi. 34. in Euãg. ante mediũ.*

SED CONTRA. Ezech. xxviij. dicitur ad Luciferũ. Tu cherub extentus, & protegens, sicut exponit Greg. sed supremus ordo non est ordo cherub; sed seraphin, sicut uult Dion. ergo non fuit de supremo ordine. ITEM. Dam. 2. lib. c. 4 Ex his angelicis uirtutibus, quæ præerant terrestri ordini, id est eius, qui circa terrena est ordinis, & cui terræ custodia a deo cõmissa erat, lib. arbit. sui electione auersus est; ergo lucifer secundũ Dam. fuit de ĩfimo ordine. ITEM. Ratione uidetur. Quia si ipse fuit supremus; ergo magis fuit deiformis; ergo magis ad peccatũ inhabilis; ergo non peccauit; aut si peccauit, non ita profundè, sicut alij, ut uidetur. ITEM. Si supremus inter omnes angelos; ergo inter omnes creaturas nobilior; ergo magis a Deo dilectus, qui dilig it omnia quæ fecit; ergo cum facillimum fuerit domino ipsum conseruare, non uidetur probabile, quod ipsum permiserit ruere. *c. 6. & 7. cel. hierar.*

RESOLVTIO.

Lucifer si stetisset, inter primos beatarum mentium ordines annumeratus fuisset.

RESPON. Dicendum, quod (sicut testantur auctoritates sacræ scripturæ, & sanctorum) Lucifer ualde excellens fuit: & si stetisset, in supremo ordine collocatus fuisset, cum ad hoc haberet idoneitatem ex parte naturæ. Sicut enim patebit infra, distinctio ordinum consummata, uenit ex parte gratiæ; sed dispositio ex parte naturæ; unde concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

AD ILLVD, quod obijcitur, qđ dicitur Cherub. Dicendum quod Seraph interpretatur incendium, & hoc est per charitatem: angelus autem licet a sua conditione habuerit plenitudinem scientiæ, nõ tamen habuit incendium charitatis nisi à gratia. Et quia cherubin dicitur plenitudo scientiæ; sed seraphin dicitur incendium charitatis, hinc est quod dicitur cherubin, non seraph. & hoc non ideo quia esset de ordine cherubin, sed quia habebat habitum illi ordini conuenientem, non sic habitum conuenientem ordini seraphin, quamuis ad illum esset præparatus. AD ILLVD, quod obijcitur quod præerat terrestri ordini. Dicendum, quod Damasc. hoc dicit quantum ad uim administratiuã, quia cæteri ei erant subiecti quãtum ad actum ministerij: & quia actus ministerij omnibus aliquo modo competit ex natura, sicut infra patebit, quia omnes sunt administratorij spiritus; ideo ex hoc non habetur quod angelus fuerit de ordine infimo, imo potuit etiam de supremo, & præsidere terreno ministerio. SED TVNC est quæstio; cum in angelo esset uis cõtemplatiua, quare magis per administratiuam eũ describit. Et dicendum, quod uis contemplatiua attenditur in comparatione ad superius; sed administratiua in comparatione ad inferius; & quoniam angelus sumpsit occasionem peccandi, considerando suam præsidentiam respectu inferiorum, ideo secundum illam uim eum describit. Vnde Aug. dicit, quod consideratio angeli in peccando fuit contrario modo cõsiderationi Centurioni, qui dixit Matth. 8. Ego sum homo sub potestate constitutus, & habens sub me milites. Angelus econtrario primo considerauit milites, & ministros sibi subditos: ideo eleuatus est in superbiam. AD ILLVD, quod obijcitur, quod minus erat habilis ad peccandum. Dicendum quod uerum est; attamen uoluntas in oĩbus angelis libera erat, & uertibilis, & ideo sine omni pronitate poterat quò uolebat, inclinari: & hinc est quod ille grauius peccauit: unde ad peccatum non necessario concurrit pronitas, sed uertibilitas; nec peccatum intenditur ex pronitate, sed magis ex naturæ, & donorum dignitate, & cõuersionis profunditate. Et quia altior erat; ideo cecidit profundiùs. Et quia fortior, ideo ad malum se conuertit fortius, & inseparabilius. AD ILLVD, quod obijcitur ultimò, quod uidetur incredibile, quod Deus nobilissimam creaturam suam sic perire dimitteret. Dicendum quod mira in hoc Dei iustitia ostenditur, quæ tantam seruat iustitiam, ut ordiné institutum nullo modo infringat:

tantū peccatū odit, ut pp peccatū, quos charissimos reputauit, abiiciat. Vnde credo, q tam spectandū monstrū diuinæ seueritatis in angelo nobilissimo, & primo hoīe (quorum utrunque propriis manibus plasmauit, & decorauit) Deus nobis infirmis pposuit, & ostēdit, ut discamus quantū Deus odit peccatum, & maximè superbiā, qđ pro uno motu cordis nobilissima creatura oīum creaturarū æternaliter, & sine spe ueniæ est dānata: & pro uno esu pomi, & ipse Adam & tota posteritas usq; ad finem mundi, est mortalitati, & multiplici penalitati subiecta: & nisi dominus reliqsset nobis semē, quasi Sodoma fuissemus. Ex his efficacissimū relinquitur argumētū, qđ horrēdū est incidere in manus Dei uiuentis: si.n. Deus non pepercit nobilissimo angelo superbienti, quid erit de uilissimo cinere, & abiectissimo, in altum se extollenti, cum iacere debeat in cinere, & cilicio, immo in ipso sterquilinio?

QVAESTIO II.

De quo ordine lapsi sint minores Angeli?

De quo ordine lapsi sunt minores angeli. Et quod de oībus, vř. Hugo, de quolibet ordine aliqui ceciderunt, & unū ordinē cōtrariū fecerūt, ubi nō est ordo, sed sempiternus horror inhabitat. ITEM. Grego. dicit in Hom. Pentecostes, qđ ad oēs angelorū ordines aliqui hoīes assumuntur; sed hoc non erit nisi ad restaurandū ruinam angelorū; ergo de quolibet aliq corruerunt. ITEM. Probatū est, qđ Lucifer fuit de supremo ordine; ergo si de illo ceciderūt, uidetur, qđ multofortius de aliis. ITEM. Oēs angelorū ordines procurāt hoīum salutē, unde oēs sunt administratorii spiritus, &c. ergo vř, q oībus ordinibus suo modo hoīes recōpēsant obsequiū, ut nutriatur charitatis solatiū; sed sicut angeli subueniunt hoībus ministrando, ita hoīes angelis eorum lapsum reparando: ergo qlibet ordo habuit ruinā.

SED CONTRA. 2. Pet. 2. Deus angelis peccantibus non pepercit: ergo omnes labentes sunt de infimo ordine: quia infimus ordo cēsetur nomine angelorum, ut inferius patebit. ITEM. Apostol. uocat dæmones Eph. vlti. principatus, & potestates, & diuersa nomina angelorum dicuntur de dæmonibus, præter seraphin, & thronos: ergo uidetur, quod de his ordinibus nulli ceciderunt, aut si ceciderunt, cum nō posit probari p scripturam, nullo modo est asserēdū. ITEM. Angeli eiusdē ordinis sunt similiores in natura: sed q sunt similiores in natura, similiores sunt in affectibus, quia oē animal ad sibi simile copulabitur: & qui similiores sunt in affectibus, similiores sunt in moribus, similiores sunt in bonitate, & malitia: ergo probabilius uidetur ponere, quod si de aliquo ordine steterunt aliqui, quod omnes per cōsequens: & si ruerunt aliqui, quod omnes de illo ordine; ergo non est ponere, quod de omnibus ordinibus aliqui ruerint, aliqui steterint.

RESOLVTIO.

De quolibet ordine.

RESP. Dicendum, quòd secundum

dam quid sancti dicunt, & accipiunt ex scriptura, de omnibus aliqui lapsi sunt, & hoc expresse dicit Hugo de sancto Vict. in Lib. de Sacramentis. & ratio persuadet. Cum enim de supremo ordine aliqui auulsi sint, ut luci fer: credendum est, quod omnes senserunt aliquam ruinam.

Libr. 1 par. 5. c. 30.

AD ILLVD, ergo quod obiicitur, quòd omnes dicuntur angeli. Dicendum, quòd angelus secundum quid est nomen officii, quod est mitti, & commune est omnium, ut patebit infra: appropriatur tamen inferiori ordini, de quo frequentius mittũtur aliqui, & ideo beatus Petrus generaliter loquens comprehẽdit omnes. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd scriptura non nominat omnia nomina. Dicendum, quòd sicut ĩ malis quædã sunt, quæ mox nominata coniuncta sunt malo, ut fornicari, & occidere: ita in bonis quædam sunt, quæ mox nominata coniuncta sunt bono: ut seraphin, quia dicit charitatis incẽdium, & throni, quia dicit sedem, ubi dominus requiescit ad iudicandum: & ideo nomina horum ordinũ dæmonibus non attribuuntur, quamuis ipsi ex natura dispositi essent ad hos ordines, sicut ad alios, tamen aliorum nomina tenent, quia communia sunt bonis, & malis, ut principatus, & potestates. AD ILLVD, quod obiicitur de amore similitudinis. Dicendum, quòd illud locũ habet in amore naturali: in amore uerò electiuo, ubi q̃s fertur secundum dominium uoluntatis, non habet ueritatem: nam Medea occidit filiũ li. 7. Metam. fabul. 4. & plus odit homo hominem, quàm serpentem frequenter: & maior est discordia uolũtatũ: sed q a lapsus, & status fuit scd̃m uoluntatẽ electiuã; nõ naturalẽ: ideo non habent hic locũ.

Dis. 10

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An angeli credentes in infernum ceciderint?

QVOD ceciderunt in locũ infernalem, uidetur; quia casus tanto profundior, quãto gradus excelsior: ergo si ceciderunt de loco altissimo, ut de empyreo, uidetur, quod detrusi sunt in locum infimum, & ita in infernum. ITEM. Angelis sanctis propter mundiciam, & lucem sapientię debetur locus mũdissimus, & lucidissimus; sicut empyreum, ergo a cõtrariis, dęmonibus immundis, & obtenebratis debetur locus tenebrosissimus, & immundus: sed iste locus est infimus, & subterraneus, qui dicitur infernus; ergo &c. ITEM. Homines mali post mortem statim descendunt ad infernum, sicut dicitur Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in pũcto ad infernum descendunt: ergo cum hoc sit angelis casus, qđ hominibus mors: ergo statim ceciderunt in locum infernalẽ. SI TV dicas, quod sunt relicti extra infernum ad nostrã exercitationem. Contra. Homo de se pronus est sufficienter ad malum, & satis potest exercitari a passionibus carnis: ergo uidentur superfluere exercitationes dæmonũ, & si Deus hoc permittit, uĩ immisericorditer agere.

CONTRA. Eph. 2. Non ambu-

letis secundum principem potestatis aeris huius (demonstrat aerem materialem) ergo potestas diaboli maximè est in hoc aere: sed ubi est potestas eius, & substantia: ergo &c. ITEM. Constans est, quod diabolus nos tentat, & tentauit Christum, ut dicitur Mat. 4. De nobis autem nō tantum scriptura docet, sed etiā experientia: ergo cum angelus ibi sit, ubi operatur, & circa nos operatur: ergo &c. ITEM. In inferno nulla est omnino redemptio, vnde qui descēdunt in infernum, nunquam ascendunt: ergo si dæmones deiecti essent in inferno, nunquā possent ad nos uenire: sed ueniunt, ergo in infernum nunquā descenderūt.

RESOLVTIO.

Locus malorum angelorum ad iudicium usque aer caliginosus est; tametsi probabile sit aliquos eorum ad torquendas animas ad infernum subterraneum descendere.

RESP. Dicendum, quòd (sicut patet ex scripturis) locus dæmonum post lapsum usq; ad diem iudicii, non est locus subterraneus, quem uocamus infernum: sed aer caliginosus, in quo generaliter dæmonum multitudo inhabitat: Vtrum autē aliqui detrusi sint in infernum, hoc ego nescio, nec inuenio a sanctis determinatum. Hoc aūt bene credo, quòd aliqui descendunt ad torquendas animas, secundum quòd inter se habent deputata maledictionis officia. Ratio autem, quare in hoc aere sunt, est propter humanum exercitium. Sicut enim dicit Aug. nunquam Deus, quos præsciebat futuros malos, eos fecisset, nisi pariter nosset, quibus bonorum usibus eos accommodaret. Vnde diuina dispositio hoc exigit, ut etiā de præuaricantibus angelis obsequium quodāmodo electorū trahat, & eliciat: scit enim bene uti maiorum prauis uoluntatibus: & ideo non eos detrusit in infernum, sed locum dedit aptū ipsis dæmonibus, tum quantum ad statum peccati, tum quantū ad statum exercitii siue belli. Aer enim caliginosus propter caliginem conuenit tenebrositati culpæ, sed propter mobilitatem, & subtilitatē cōuenit angelicæ uelocitati: unde (sicut aliqb. uiris sanctis ostēsum est) frequēter circa nos uolitant, ut muscę.

Lib. 2. de ci. Dei. c. 18.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur; quòd de altissimo in profundissimum. Dicendum, quòd uerum concluderet, si esset omnino retributum, quod meruerunt: sed dominus non statim retribuit: sed simul cum hominibus eos illuc expectat proiicere, quos ipsi sua peruersitate inducunt peccare. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd angelis beatis locus debetur altissimus. Dicendum, quòd quamuis sit eis deditus, non tamen sunt ibi semper: sed & circa nos ad explendum suum ministerium. Similiter dico, quòd quāuis locus infimus, & uilissimus sit dæmonibus debitus; tamen eis differtur propter nostrum exercitium. AD ILLVD, quod obiicitur de hominibus malis post mortem &c. Dicendum, quòd non est simile omnino, sed solum quo ad statum impœnitentiæ, non quo ad statum demeriti uel exercitii, sicut infra melius patebit:

anima enim nō est deputata administrandum, sicut angelus.

Ad illud, quod obiicitur ultimò, ꝙ Deus misericorditer agit cum homine. Dicendum; ꝙ nō, immo misericordia superexaltat iudicium: quia contra fomitem dat scintillam conscientiæ, contra dæmones dat bonum angelum: & supra hoc dat suā gratiam, & Spiritum Sanctum suū, qui uincit omnem potestatem: quia neque mors, neq; uita, neque principatus, neq; potestates possunt separare a charitate Dei: unde ille amor est adiutoriū præualens omnibus, & omnia uincens. Propter hoc, ut habeant exercitium: (quia uirtus in infirmitate ꝑficitur) dat deus suis sanctis angelum Sathanæ, qui eos colaphizet: sicut colaphizauit Paulum.

QVAESTIO II.

An dæmones ubicunque sunt, infernali cruciatu crucientur?

Vtrum ceciderunt in infernale supplicium, Vtrū, sci licet crucientur, ubicunq; sunt. Et ꝙ sic. Super illud Iac. 4. inflammata a gehenna. Glos. gehenna est diabolus, propter quē facta est. Sicut enim gehenna semper ardet, sic diabolus ubicunq; sit uel in aere, uel sub terra, semper fert secum tormenta flammarum. Item. Hoc uidetur ratione per simile. Angeli conuersi quamuis non sint a ministerio absoluti, tamen in ipso ministerio habēt ꝓmium suæ conuersionis. s. beatam uisionem: ergo pari ratione dęmones pœnā infernalē. Item. Videtur a minori, quia grauius est in conspectu Dei iustè omnia ponderantis, peccatū angelicum, quàm humanū: sed hō decedens in peccato sine aliquo interuallo statim punitur pœna gehēnali, & incēdio: ergo multofortius uidetur de angelis malis. Item. In peccato duo sunt. s. auersio, & cōuersio, & utriq; correspōdet sua pęna. s. carētia uisionis auersioni, & afflictio ignis cōuersioni: sed statim, ut peccauit, amisit irremediabiliter uisionē, & punitus est carētia uisionis: ergo pari ratione pęna afflictionis: sed hæc est pęna illius ignis: ergo &c.

Contra. Mat. 8. dicitur. Iesu fili Dei, ut q̄d uenisti ante tēpus torquere nos? ergo angeli nondū torquebantur. Item. Si punirentur pęna ignis materialis, cū ille agat in creaturā passibilē, & cōdignā pati; ergo cum diabolus corporaliter obsidet aliquē, si secū fert ignē, vr̄, ꝙ eū totū cōburat, nisi uirtutē ignis ꝑ miraculū Deus restringat: sed nō est ibi ponendū miraculū: ergo &c. Item. Si ita torquerētur igne materiali, cū ille sit summè afflictiuus, nō delectarentur in peccato hoīs, siue in faciendo alios peccare: ergo cū multū hoc desiderēt, nō vr̄ esse probabile. Item. Si torquentur igne materiali, cum nō sint, nisi tres spēs. s. carbo. flāma, & lux, q̄ro qua specie. Nō luce: cōstat, quia non affligit, nec decet eos secum ferre lucem: ergo uel flamma uel carbone: sed neutra istarum latet sensus: ergo &c.

Resolutio.

Vtraque pars tutatur à diuersis: sed negatiua probabilior uidetur.

Respondeo. Dicendū, ꝙ circa hoc sunt diuersæ positiones Do-

Doctorum. Quidam enim innitentes prædictæ Glo. & considerantes ultionem diuinæ iustitiæ siue rigorē, dicunt dæmones ubicunq; sunt, puniri supplicio ignis materialis, licet minus intense. quàm post ultimā damnationē. Et cum hoc non fit intelligibile, quod ignem cremantē ubiq; secum circunferant, nisi habeāt corpora alligata, coguntur ponere; quod dæmones a sui lapsu primario habuerunt sibi aptata corpora, in qbus punirentur, & in qbus circunferrent, quasi intrinsecus materiale incendium, quocunq; decurrant: sicut febricitans ubiq; circunfert ardorē, in qualicunq; loco ponatur. Sed quoniā illud est difficile sustinere, ꝙ dæmones habeant corpora inseparabiliter unita, sicut infra melius patebit: & præterea cum non uideantur acriter puniri tum ex uerbis euangelii, tum etiam quod intenti sunt mala facere, & mala multa multiplicare: ideo aliorū positio est, ꝙ dæmonibus differtur pœna ignis usq; post iudiciū: tum ut eorum exercitium nō ommittatur, tum etiam, ut diuina misericordia, ostendatur: q̄ sustinet uasa iræ apta in interitum in multa patientia, usque in diem: quo retribuet omnibus secundum fructū adinuentionum suarum. Quæ harum positionum sit uerior nescio: hæc tamen, quæ ultimo data est, uidetur probabilior.

Ad illud ergo, quod obiicitur de Glo. patet respōsio, si aspiciantur sequentia: quod non intelligit de flamma ignis materialis, sed de flāmis uitiorum. s. iræ, inuidiæ, quibus etiam torquentur. Ad illud, quod obiicitur de angeli bonis. Dicendum, ꝙ non est simile: quia Deus pronior est ad miserendum, quam ad puniendum. Præterea, ministerium angelorum nō impeditur ex gloria, sed expeditur: sed pœna oīno retraheret malos ab exercitando. Ad illud, quod obiicitur de damnatis oībus. Dicendū, ꝙ non est simile: qa damnati sunt extra statū demeriti, & ideo non oportet, ꝙ differatur suppliciū: nō sic dæmones, quia demerentur: ut infra melius patebit. Ad illud, quod obiicitur de auersione Dicēdū, ꝙ non est simile: quia uisio Dei non potest stare cum culpa: unde inseparabilis pœna a culpa est uisionis carentia: non sic est de pœna afflictiua.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An in dæmonibus sit ordinum distinctio?

Consequenter tertio loco q̄rit̄ qualiter dæmones sint post lapsum ordinati. Et q̄runtur, circa hoc duo. Primò q̄ritur, utrū inter eos sit ordinum distinctio. Secūdò, utrum inter malos angelos sit prælatio.

Vtrum inter eos sit distinctio ordinum. Et ꝙ sic, uidetur. Apostolus Ephe. ult. uocat eos principatus, & potestates, & alii sancti nominibus aliorum ordinū: ergo uidetur, ꝙ si tenuerunt nomen & nō frustra, ꝙ aliquo modo tenuerunt rem: & ita, ꝙ ordines sint distincti in eis. Item. A natura sua sunt conditi distincti, & perfecti, & ordi-

Lib. de Diu. nomin. c. 4. par. 4. circa mediu.

ordinati: sed Diony. dicit ꝙ habent sibi naturaliter data integerrima: ergo adhuc manet inter eos ordo. ITEM. Nihil in uniuerso est iordinatum, quamuis sit inordinatum in se, quia fędari non potest: ergo dęmones suo modo sunt ordinati ut angeli: ergo & inter eos est ordo. ITEM. Natura angelorum quantum in se erat, habilis erat ad ordines: & gratia adueniens perfecisset ordines, quia data eis fuisset secundum naturalium strenuitatem: ergo cum similiter per maiorem naturalium strenuitatē fuerit ordo: & minoritas, siue maioritas ĩ culpa: uidetur quod similiter per culpam non auferatur ordo; sed magis perficiatur.

CONTRA. Hugo de sctō vict.

Lib. 1. d sacr. par. 5.

Omnes in eandem malitiam cōsenserunt, & unum ordinē peruersæ societatis effecerunt: ergo non est inter eos ordinū distinctio. ITEM. Malū est corruptio modi, speciei, & ordinis: sed per peccatum facti sunt mali, ergo inordinati: ergo nō est inter eos ordo, cum oēs sint mali. ITEM. Maior est deordinatio in culpa, siue per culpam, quàm in pęna: nam pœna reducit culpā ad ordinem aliquem: sed in suppliciis nō est ordo naturæ: ergo nec in existentibus in peccatis. Probatio minoris. Iob. x. ubi nullus ordo: sed sempiternus horror ĩhabitat (loquitur de loco pęnarū.) ITEM. Quanto melior est natura, tanto maior est in ea culpa: ergo quāto quis superior per naturam, tanto inferior per culpā, quia maior culpa facit peiorē: ergo culpa peruertit totum ordinem naturæ, & aufert omnino ordinem gratiæ: ergo nullus ordo est inter eos.

RESOLVTIO.

Et quidem, ratione naturalium; sed peruerse & tenuis demerito culparum.

RESPON. quòd de angelis ē loqui quantum ad statum triplicē, s. gloriæ, & naturæ institutæ, & lapsæ. Quantum ad statum gloriæ, est in eis ponere ordinū distinctionem perfectam. Quantū ad statum naturæ, ordinum distinctionem, sed imperfectam. Quantum ad statum culpæ, ordinum distinctionem: sed imperfectam, & peruersam. Imperfectam, propter priuationem gratiæ, quę habilitatem naturæ ꝑficit. Peruersam, propter præsentiam culpæ, quæ quamuis substantiam naturalium nō corrūpat, tamen fœdat, & deordinat, & illud manifestum est, si attendatur. Nam illi, qui meliora habuerunt naturalia, illi grauius peccauerunt, & peccant: tū propter hoc quod ardentius appetierunt, tum quia magis ingrati fuerunt, tum etiam quia modo acrius uexant. Ratione nobilitatis naturæ pręcellunt in ordine naturæ, & præçellunt in magnitudine culpæ: & quantū ad hoc deteriores sunt, & ideo inferiores esse debuerunt. Concedo ergo quod inter dæmones est ordo secundum præcellentiam naturalium: sed tamen peruersus adiunctione culparum. Concedo igitur rationes probantes ꝙ ĩ eis sit aliquis ordo, licet tenuis, ut dictum est.

AD ILLVD tamen, quod ultimo obiicitur: quòd culpa consonat naturę. Dicendū ꝙ i. lacō

sonaut a

sonantia magis est discordamtia, quam consonātia: nam magnitudo culpæ facit in ueritate minus quāto maior est: & ita in magno natura nō seruat dignitatē ordinis, imo magis peruertit: quia magnificari in culpa, est deteriorari, in natura bene condita siue instituta. QVOD, autē Dion. dicit, ꝙ habent naturalia integerrima: uerum est quantū ad substantiam, non quantum ad habilitatem ad operationem determinatā. QVAE VERO ad oppositum opponuntur, concedēda sunt, eo ꝙ uerum concludunt. s. quod non est in eis ordo perfectus, imo magis peruersus: & sic patent omnia.

QVAESTIO II.

An in angelis malis sit prælatio?

VTRVM inter angelos malos sit prælatio. Et quòd sit ibi de facto, uidet. Iob penultimo. Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari. Et iterum. Ipse est rex super omnes filios superbiæ: sed dæmones sunt huiusmodi: ergo &c. ITEM. Mat. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Vocat minores dæmones angelos diaboli: ergo cū angelus diaboli nullus dicatur quantum ad naturę cōditionē, dicitur ergo quantum ad ministerii subiectionem: ergo &c. ITEM. Quòd de iure unus præsit alteri, uidetur. Seruitus enim introducta est īter homines (ut dicit Ambro.) merito peccati: sed nullum peccatum adeo meretur seruitutem sicut peccatum ambitionis, & superbiæ: cum ergo dęmones maxime illo peccauerunt, inter eos maxime debet esse seruitus, & dominiū, & ita prælatio. ITEM. Habens liberi arbit. uoluntatem secundum legem, pōt se facere seruum sempiternū, sicut dicitur Exod. 21. Sed dæmones liberæ potestatis existentes Lucifero se uoluntarie subiecerunt, dum eius superbiæ cōsenserunt: ergo &c.

SED contra, quòd ibi non sit prælatio, de facto uidetur. Inter superbos semper iurgia sūt, sicut dicitur Prouer 13. Ergo cū ipsi sint ualde superbi, uidetur, quòd refugiāt omne dominiū: ergo aut non est ibi prælatio, aut si est, nullius stabilitatis est. ITEM. Si est ibi, aut ergo natura, aut uiolentia, aut electione uoluntatis. Non natura, quia natura etiā post culpam, & in pœnis eadē manebit: sed tamē post iudicium cessabit omnis prælatio (ut dicit Magister) Si uiolentia: ergo quilibet si potest, subiugat sibi alium: sed hoc non est sine quadam colluctatione, & pugna: ergo uidetur, quòd continue sit inter dæmones frixa, & discordia: ꝙ manifeste falsum est, quia miro modo concordes sunt ad peruertendū homines: quod non esset si inter se bellarent. Restat igitur, quòd est ibi prælatio electione uoluntatis. ITEM. Videtur, quòd nō sit ibi de iure. Si enim seruitus, & dominiū introducta sunt propter peccatum, ita quòd seruitus est pæna peccati: ergo magis deberet seruitute deprimi, qui magis peccauit: sed Lucifer magis peccauit, ergo omnibus deberet esse subiectus: sed nulla est prælatio, in qua unus subiicitur multis: ergo &c. ITEM. Licet homo

teneatur hominis imperio obedire, cui subiugatus est, & subditus factus, sicut dicit scriptura, Serui obedite per omnia dominis: tamen quando praecipit contra deum, non tenetur, nec debet: & si semper praeciperet contra deum, nunquā deberet subiici, uel obedire: ergo si nunquā posset aliquid praecipere nisi cō tra deū, nullo modo posset, nec deberet ei de iure subesse si ergo diabolus contra deum praecipit in omni eo quod mandat: nec aliter potest praecipere: patet quòd &c.

RESOLVTIO.

Est et in demonibus prælatio: idq; et ex emulatione ad filios lucis & ex oppugnatione ad homines.

RESP. Dicendum, quòd sicut dicit Magister in litera Prælatio est inter dæmones, & alii imperant, alii obediunt, sicut tāgit Magister in litera. Et hoc satis uidetur probabile: tum quia filii tenebrarū quodāmodo imitari conantur (licet falso, & imperfecte) filios lucis: unde sicut uident angelos ordinate officia sua exequi secundum imperia sapientiorum, & maiorum: similiter ipsi faciūt maleficia: Tum ēt quia filii tenebrarum prudētissimi sunt in generatione sua. Et quia habent colluctationem aduersus genus humanum, & regimen, seu regnum eorū, & exercitus si esset diuisus, & sine capite non posset stare: ideo sicut homines prçliantes in exercitu, quantuncunque sint prçsumptuosi: tamen propter odiū inimicorum libenter subiacent duci imperanti, & habent multos proprios, & unum principalem ducem: sic credendum est esse in dçmonibus. Concedendū est ergo, quòd inter dçmones est prçlatio. ET patet responsio ad illud, quod primo obiicitur de superbia: quia malitia, & inuidia, quam non potest superbus exercere sine adiutore, facit eum libenter alii subiici, tum propter odium inimici. AD ILLVD, quod obiicitur, quomodo sit ibi prçlatio. Dicēdum est, ꝙ non electione, nec uiolētia, sed credo, quòd natura, & diuina institutione. Sua enim conditione data est eis uis ministratiua: & potentior uni, quā alii, & deus ordinauit, ut minus potentes & sapientes magis potentibus, & sapientibus subessent in ministrando Et Hugo dicit, ꝙ id in malum ministerium exercent, quod perficiendum ex conditione acceperunt: & ita sibiinuicē prçsunt, sicut prçessent, si essent boni: & cum cessabit status ministerii, cessabit status prçlatio. AD ILLVD, quod quçritur utrum de iure: Dicēdum, quòd nulla omnino est ibi prçlatio de iure: quia cum ipsi dçmones subiectis nihil prçcipiant nisi contra ius, eo quod ruperunt ius, & dissipauerunt fœdus sempiternum, ideo nulla manet ibi iuris obligatio: sed solum maliuolens confederatio. Nec est simile de homine, qui iuste potest præcipere seruo: & ideo non valent rationes ad hoc inductç.

DISTINCTIO VII.

PARS PRIMA.

Quales facti sunt angeli confirmatione, & obstinatione.

SVpra dictum est, quòd angeli, qui perstiterũt, per gratiam confirmati sunt, et qui ceciderunt, a gratia Dei deserti sunt. Et boni quidem intantum cõfirmati sunt per gratiam, quod peccare nequeũt. Mali uero per malitiam adeo sunt obstinati, quòd bonam voluntatem habere, siue bene velle non valent, et si bonum sit, quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri, quod Deus uult fieri, & vtique illud bonum est, & iustũ fieri, nec tamen bona voluntate illud volunt.

Quod vtrique liberum arbritrium habent, nec tamen ad vtrunque flecti possunt.

Sed cum nec boni peccare possunt, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium; quia in vtranque partem flecti non possunt, cum liberum arbitrium ad vtrunq; se habeat. Vnde Hiero. in tractatu de prodigo filio dicit. Solus Deus est, in quem peccatũ cadere non potest: cætera cum sint liberi arbitrij in vtranque partem flecti possunt. Hic videtur dicere, quòd omnis creatura in libero arbitrio constituta, flecti potest ad bonũ, & malum. Quòd si est, ergo & boni angeli, & mali ad utrũque flecti possunt: ergo & boni possunt fieri mali, & mali bo ni. Ad quod dicimus. Quia boni tãta gratia cõfirmati sunt, vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeo obdurati sunt, vt non valeant fieri boni, & tamen vtrique habent liberum arbitrium: quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria, ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum respuunt: et mali similiter spontanea voluntate a gratia destituti, bonum uitant, & malum sequuntur: & mali habent liberum arbitriũ, sed depressum, atq; corruptum, quod surgere ad bonũ nõ valet.

Lu. 15. In tom. 3. Ad Damasum Papã in fine tractatus de filio prodi. Zo. 2

Quòd boni post confirmationem liberius arbitrium habent quàm ante.

Boni uero arbitrium habent multo liberius post confirma- Ca. 4

 nonem

tionem quàm ante. Vt enim Aug. tradidit in Encb. Nō ideo carent libero arbitrio, quia male velle non possunt: multo quippe liberius est arbitrium, quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut uoluntas non est, aut libera dicenda non est: quia beati esse, sic uolunt, vt esse miseri non solum nolint, sed nec prorsus uelle possint. Nō possunt itaque boni angeli uelle malum, uel uelle esse miseri, neque hoc habent ex natura, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ namque confirmationem potuere peccare angeli: et quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde Aug. in lib. cōtra Maximinum. Creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt, quorum diabolus est princeps: & qui nō peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creaturæ rationali præstatur, ut peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Ideoque solus Deus est, qui non gratia cuiusquam, sed natura sua non potuit, nec potest, nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur, quòd angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt. Quod potuerūt fuit eis ex libero arbitrio, quod est eis naturale: quòd uerò modo non possunt peccare, non est eis ex natura, id est, libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est, ut ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire.

Lib. 3. ca. 13. Tom. 6 Iob. 41.

Quòd post confirmationem angeli non posśint ex natura peccare, ficut ante.

Non ergo post confirmationem angeli de natura, sicut ante peccare potuerunt: non quòd liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potius confirmatum, ut per illud non possit bonus angelus peccare: quod utique non est ex libero arbitrio, sed ex gratia Dei. Quod ergo Hieronymus ait, Cætera cum sint liberi arbitrij, possunt flecti in utranque partem: accipi oportet secundum statum, in quo creata sunt. Talis enim & homo, & angelus creatus est, qui ad utrunque flecti poterat: sed postea boni angeli ita per gratiam sunt confirmati, ut peccare non possint: & malitia in uitio obdurati, ut bene uiuere nequeant. Similiter

Quomodo p̄ dicta verba Hiero. sint intelligēda. Lib. 3. de sūmo bono ca. 12.

etiam illud Isidori intelligẽdum est, Angeli mutabiles sunt natura, immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio suæ conditionis mutari potuerunt ad bonum, siue ad malum: sed post per gratiam ita bono addicti sunt, ut inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia, non autem natura.

SVpra egit Magister de auersione, & conuersione. In hac parte agit de cõfirmatione, & obstinatione. Et diuidit hæc pars in duas partes. In prima agit de confirmatione, & obstinatione. In secunda uero de cõsequentibus ad hæc, infra Dist. eadem. *Et licet mali angeli, &c.*) Prima pars habet quatuor particulas. In prima ostendit quod aliqui angeli per cõuersionẽ, & auersionẽ sunt per gloriã confirmati: & aliqui per malitiã obstinati. In secũda quærit, utrũ habeant libertatẽ arbitrii, & opponit ad hoc ibi. *Sed cũ nec boni peccare possint, &c.*) In tertia determinat ibi. *Ad quod dicimus, quòd boni tanta gratia, &c.*) In quarta & ultima explanat quandã auctoritatẽ inductã, ibi *Quod ergo Hieronymus ait, &c.*) Et ita duo hic determinantur. Primò, qualiter mali in malitiam sunt obstinati, & boni in gratia cõfirmati. Secundo, quõo confirmatio, & obstinatio stet cum libero arbitrio.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An affectus, et voluntas dæmonum rectificari possit?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hæc quęstio. Primũ est de obstinationis malignitate quantum ad malos. Secundum est de liberi arbitrii mutabilitate quãtum ad bonos, & malos. Circa primum tria quæruntur. Primò, quæritur, utrum in dęmonũ uolũtate sit possibilis rectificatio. Secundo, utrũ sit in eis malę uolũtatis cõtinuatio. Tertiò, utrũ sit in eis malę uolũtatis intẽsio.

VTRVM affectus, uel uoluntas dęmonum possit rectificari. Et quod non uidetur. Primò, Dama. dicit, quod hoc est angelis casus, quod hominibus mors: sed homo post mortem non potest recuperare bonam uoluntatem, & rectam, quam amisit in uita: ergo, &c. ITEM. Augu. in Lib. de fid. ad Petrum. Sic creauit Deus angelos, ut qui uellẽt perpetuò boni essent: & qui nollent, nunquam eos diuina misericordia repararet. ITEM. Hoc uidetur rõne. Similis est ratio cõfirmationis in bono, & obstinationis in malo: sed angeli statim ut benę moti sunt, cõfirmati sunt in bono: ergo & mali statim ut peccauerunt, obstinati sunt in malo: sicut ergo boni nõ possunt cadere, ita, nec mali resurgere. ITEM. Grauius peccauit angelus, quam homo: ergo & grauius debet puniri: sed peccatũ hominis punitum fuit aliqua pœna irremediabili, ut pœna mortis, de qua nullus euadit: ergo necesse est peccatum angeli, quod erat mors spiritus ange

Lib. 2. Ortho. fi. c. 18.

li puniri pœna mortis: sed non potuit puniri pęna mortis naturæ: ergo necesse fuit ipsum puniri pęna damnationis æternæ.

SED CONTRA. Ad rectificationē uoluntatis duo sufficiūt: scilicet condonatio diuinæ misericordiæ, & contritio pęnitentiæ: sed utrumque eorum est possibile circa angelos lapsos esse: ergo & uoluntatem eorum rectificari. Quod autem possit esse cōdonatio misericordiæ diuinæ ostenditur: quia misericordia Dei est infinita, peccatū luciferi, & dęmonum est finitum: sed infinitum uincit & superat finitum: ergo diuina misericordia potest remittere illud peccatum. SI TV DICAS, quod potest de potentia, sed nō de condecentia. Contra. Decet misericordiam Dei summè manifestari, cùm sit summa: ergo si sic manifestatur in summo, scilicet in remittendo maximū omnium peccatorum, & hoc fuit peccatum Luciferi: ergo decet ipsum illud condonare. Quod autem possit esse dolor pęnitentiæ in diabolo, ostenditur. Quandocunque aliquis sentit sibi adesse quod odit, & abesse quod diligit, dolet, & tristatur. Quia sicut dicit Augu. xiiii. De Ciuitate Dei, dolor est dissensus ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt: sed diabolus scit ex peccato suo amisisse illam nobilitatem quam habebat in cęlo, & incurrisse pęnam in inferno: & primum maximè diligit, & secundum maximè odit: ergo pęnitet de hoc quod fecit, uel de hoc quod uoluit: uel ita hic possibile est ipsum an quando ad hunc statum deuenire, si modò non est: ergo potest ex parte angeli esse dolor pœnitentiæ, & ex parte Dei cō donatio misericordię: ergo &c.

Cap. 15 circa finem.

ITEM. Ostenditur. Quia si uoluntas angeli non potest rectificari, aut hoc est ex parte Dei, aut ex parte angeli, aut ex parte peccati, Ostenditur igitur primo, quod non sit ex parte Dei triplici ratione. Prima est hæc. Obstinatio malę uolūtatis, uel impossibilitatis ad rectitudinē uoluntatis est defectus, non positio; ergo non habet causam efficientem, sed deficientem: sed Deus nullius est causa deficiens, ergo non est causa, uel ratio huius impossibilitatis.

SECVNDA est hæc. Deus antecedenter omnes homines, & angelos uult saluos fieri, ut dicit Damasce. Quia non creauit, siue plasmauit ad pœnam, sed ad gloriam. Si ergo non uult angelos malos beatificari, hoc est solum uoluntate consequente: sed uoluntas consequens est excessus ex causa nostra, uel ex parte nostra: ergo alia ratio est ulterior, quare hoc cōcedit: nō ergo uoluntas Dei.

TERTIA est hæc. Si diabolus ueniam peteret, Dominus non repelleret: quia sicut dicit Ambrosius, ipse recipit confugientes ad se: hoc iustitiæ est, sed contra iustitiam Deus nullo modo facit. PRAETEREA. Quantumcunq; homo Deo seruierit, si pęnitet de bonis, Deus bona præterita non acceptat: ergo similiter si pęnitet de malo, uidetur quòd mala remittat, & hoc spectat ad summè misericor

dem

dem: ergo ratio quare uoluntas diaboli non potest rectificari, non potest principaliter uenire ex parte Dei, ut patet ex hac triplici ratione.

OSTENDITVR etiam quòd non ex parte naturæ angeli uenit hæc impossibilitas. Primò, auctoritate Augustini, de fide ad Petrum. Si humana natura postquam a Deo auersa, bonitatem perdidit uoluntatis, ex seipsa rursum habere potuisset; multo possibilius hoc natura angelica haberet: quæ quanto minus grauatur pondere terreni corporis, tanto magis hac esset prędita facultate. ITEM. Hoc uidetur secunda ratione. Quia angelus peccando non amisit arbitrii libertatem, quoniã libertas arbitrii est ei naturalis: sed ratione liber. arbitr. erat susceptibilis rectitudinis a sui natura, ergo adhuc quantum est ex parte naturæ suæ susceptibile est.

ITEM. Si natura angeli est causa illius impossibilitatis, & cuiuscunque res per modum naturæ est causa, Deus similiter est causa; quia sola uoluntas aduersatur Deo: ergo Deus esset causa, qui talem naturam fecit: si ergo nullo modo Deus est causa impossibilitatis ad bonum, ergo nec natura angeli.

OSTENDITVR etiam quòd ratio non sit ex parte peccati angelici: quia peccatum angelicũ non excedit peccatum hominis in infinitum quantum ad aliquam conditionem; ergo non nocuit in infinitum plusquam peccatum hominis: sed peccatum hominis, & si auferat rectitudinem, nõ tamen abstulit possibilitatem ad rectitudinem: ergo uidetur quòd peccatum angeli, & si magis elongauerit, nõ elongauit infinitè; ergo uidetur quòd elongauit cum possibilitate ad reditum: & ita non uidetur ratio ex parte peccati.

ITEM. Quantulacunque gratia si adueniret uoluntati diaboli, expelleret totam culpam (loquor de gratia gratum faciente) sed morbus, qui modico remedio adueniente potest curari non dicitur de se incurabilis, sed propter defectum remedii, si illud non adsit; ergo impossibilitas rectificationis, uel rectitudinis in uoluntate angeli non est ratione culpę principalis. ITEM. Culpa non inducit necessitatẽ uoluntati, quia est ĩ uoluntate, secundum ꝙ uoluntas est, & ita secũdum ꝙ libera & uertibilis; ergo si non inducit necessitatẽ, ergo non aufert possibilitatem ad oppositum, & ita rectitudinem; ergo non uenit illa impossibilitas ex parte peccati: ergo nullo modo.

RESOLVTIO.

Quamquam impossibile Deo non sit, bonam uolũtatẽ diabolo restituere: de potentia tamen, habente ordinationem ad actum, nullatenus id fieri posse censemus.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ (sicut Sancti dicunt & Auctoritates) uoluntas diaboli nullo modo potest rectificari secundum, quòd hoc uerbum (potest) prædicat quandam potentiam habentem aliquam ordinationem ad actum. Nam si intelligatur de potentia efficientis absolutè, absque dubio potens est Deus diabolo restituere bo- *Solent nominare potẽtiã proximam Theolo.*

nā uoluntatem: tamen ex parte diaboli non est ordinatio aliqua ad hoc, imo facta est uolūtas eius impossibilis, ut sancti dicunt, & rōnes ostendunt. Si aūt quæratur causa impossibilitatis ad rectitudinem: intelligēdum est ad hoc, q ad rectitudinē uolūtatis per actuale peccatum lapsæ duo concurrunt. s. ex parte uoluntatis, pœnitentia: ex parte Dei, gratia sanans: & utrunq; deest diabolo: & ideo omnino deest ei uia rectificationis. Si q̄ras ulterius, quod horum est ratio defectus alterius. Dicendū, q defectus pœnitentiæ est rō, quare deficit gratia gratumfaciens: quia ad illam disponit pœnitentia informis. Rursus si quęratur, quare deficit pœnitētia? Dicendum, quia deficit gratia gratis data, quæ præuenit uolūtatem ut pœniteat: & sine qua nemo unquam se præparat ad gratiam, sicut infra patebit. Si quæratur unde ueniat defectus gratię gratis datæ, uel quę sit ratio? absque dubio defectus gratiæ gratis datæ non potest habere, nisi causam deficiētem, & ita neque Deus, neque natura angeli potest esse prima causa: sed necessarium est quod ipsa culpa, qua diabolus ita ægrotauit, & ægrotat, ut non pateat aditus gratiæ: & in hoc consentiunt communiter omnes, qui rectè sapiunt circa materiā istā. Sed unde habeat culpā diaboli hanc irremediabilitatem diuersificati sunt uariè opinantes.

Dis. 27 art. 2. q. 1.

QVIDAM enim sumpserunt rationem ex comparatiōne culpæ ad seueritatē iudicātis. Quia .n. diabolus, & angeli eius grauissimè peccauerunt Dominus seuerus iudex statim cōdemnauit eos: sicut iudex magnum latronem in turpi latrocinio deprehensum, statim facit suspendi, quamuis differat suspēdium unius parui latronis, qui potuit habere aliquam excusationem. Sed hęc ratio congruitatis est. Quia esto qđ diabolus minus peccasset, tunc uideretur posse redire: & nos uidemus, quod Deus misericordiam facit cum sceleratissimis frequenter: & aliquos aliquando, qui modicum peccauerunt, demergit in infernum, & ideo congruitas tm̄ est.

Hæc sæpe sen. Do ni To. 1.

ALII sumpserunt rationem ex comparatione culpę ad naturā peccantis: quia peccans fuit substantia spiritualis omnino non habens pondus carnis, & quia substātia spiritualis est semper in actu suo, unde non lassatur, imo cōtinuè habet inordinatā uoluntatē: continuè gratiā impugnat: iō non offertur ibi gratia. Sed istę non sunt rōnes necessitatis. Tn̄, q̄a pondus carnis non inclinabat hoīem primum ad peccatū: iō nec adeo excusabat, ut peccatū eius caperet remediū rectitudinis: nec ecōtra carentia carnis adeo angelū impediebat. Similiter, nec alia rō, q̄a Deus gratiā gratis datā frequēter dat hoī existēti in actuali uoluntate peccandi: hæc.n. simul stat cum culpa. Et huius exemplū patet in Paulo, qui cōuersus est, & circūdatus luce in actu persecutionis. Sunt tn̄ congruitates quædam a latere.

ALII sumpserunt rōnē ex ptę culpę relatę ad modū peccādi, oppositū ad peccatū hoīs: quia enim

enim homo alio suggerente peccauerat, ideo dignum fuit alio releuari. Rursus. Quia totũ genus humanum ceciderat; ne totum periret, congruum fuit reduci ad rectitudinem. Econtra est in angelicis spiritibus, quia non peccauerunt per tentationem, maximè Lucifer: ideo non rediit: unde Grego. in Moral. 4. Nunquam lumen pristini status accepit, quia non persuasus amisit. Similiter quia cecidit secundum partem, ita quod peccatum fuit particulare, & persona le: ideo non debuit rectificari. Vnde Augus. in Enchi. Placuit uniuersitatis conditori, ut quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deserendo perierat; ea, quæ perierat, in æterna damnatione remaneret. Sed istę similiter sunt rationes congruitatis, q̃a si homo peccasset propria uoluntate, sine suggestione, uel particulariter, nõ uideo quomodo non posset recuperare bonam uolũtatem, dño restituẽte. ALII sumpserunt rationẽ ꝑ cõparationem ad statũ peccantis; q̃a tẽpus meriti, & status merẽdi erat ipsis ꝑfixus usq; ad primam bonã operationem uel malã: & ideo sicut homo postq̃ tẽpus merendi ꝑtransit, quantũcunq; peccauerit parum, dum tamen mortaliter, & qualitercunque peccauerit, ultra nõ põt bonam uoluntatẽ reacquirere, & sic de angelis intelligẽdũ est. Et hoc modo assignauit Dam. cum dixit. Hoc est angelis casus, q̃d hoĩbus mors. Et similiter Aug. de fi. ad Pe. cum dixit. Sic creauit Deus angelos, ut qui uellent perpetuò boni essent, & qui nol lent nunq̃ eos diuina misericordia repararet; ita & tẽpus meriti, & statum ꝑfixit usq; ad primũ conflictũ. Et hanc rationem credo propriam, & necessariã. Et hoc patet: q̃a si aliqua passio inest aliq̃bus subiectis, inest eis secundum aliquod cõe. Diabolus autem non põt uoluntatem recuperare, ita est obstinatus; & similiter Iudas, & alius homo peccator dãnatus. Cõstat ꝙ hoc esse nõ põt rõne naturæ, nec ratione modi peccandi, quia non est cõe: si ergo non inuenitur cõmunitas nisi ex parte status, q̃a uterq; est extra statum meriti, manifestũ est, q̃d ista est rõ potissima, & necessariã. Et hoc clarius patet in peccato hoĩs, si diligentius consideretur. Nã peccatũ Iudæ in principio nõ abstulit possibilitatem ad iustitiã; et tamen sine additione, & sine innouatione solo tempore merẽdi transeunte, factus est impossibilis ad bonã uoluntatem. Deus enim decreuit offerre gratiam, quãdiu est tẽpus merendi: quo transeunte (cum nõ faciat cõtra dispositionẽ) non offert gratiã, q̃ præueniat uoluntatem, & formet ad potentiã; & ita remanet uoluntas in impœnitentia sempiterna, & ita culpa. Et si tu obiicias, quòd cum Deus ꝑuiderit, ꝙ diabolus lapsurus erat; siue peccaturus, quare præfixit ei ita modicũ tẽpus merẽdi, ut nõ haberet spacium redeundi. Notãdum adhoc, quòd in conditione rerũ non attenditur rõ misericordiæ, & iustitiæ principaliter, sed sapientiæ. Decreuit enim diuina sapientia in uniuerso facere duplicẽ creaturã rationalem,

adhoc, ꝙ esset uniuersum completum. Vnã corpori unitam, ut animam rationalẽ; aliã absolutã, & spiritualẽ, ut angelum. Et quoniã substãtia omnino spiritualis omnino est incorruptibilis, & ingenerabilis, non potuit unus angelus ex alio produci, ideo simul producti sunt: & sicut simul sunt producti, ita etiã simul glorificandi, siue dispositi ad simul glorificari. Et quia sunt spirituales, & incorporales, & incorruptibiles, nullo modo habẽtes retardatiuum: hinc est, quod in loco gloriæ sunt conditi. s. in empyreo, & ita de proximo ad gloriam dispositi, & ratione naturæ, & loci: & ideo tẽpus meriti est eis ita præfixum, sicut potuit, & ideo usq; ad primam auersionem, & conuersionem deliberatiuam. Homini uerò: quia conditus est in corpore animali ad procreandam prolẽ ad cultum Dei, et ita in dispositione remotiori a gloria, datus est locus distans ad merendum a sui conditione, scilicet paradisus terrestris, & præfixus est ei terminus diuturnus, propter officium procreandi prolem; & propterea cum peccauit angelus, statim exiit tempus meriti statuti, homo uero non: & ideo iste potuit rectificari, ille uero non. Et hoc est, ꝙ dicit Aug. de Mirab. Sacræ scripturæ. Angelus de sublimissimo sui ordinis statu cecidit; ideo resurgere nõ potuit. Patet igitur, ꝙ uoluntas angeli non est rectificabilis, nec fuit a tempore, ex quo cecidit: q̃a enim fuit extra statũ meriti, certissime reuelata est ei sua dãnatio, & iõ sicut beati nõ possẽt timere damnationem, ita angelus malus propter certitudinem damnationis non potest sperare salutem, & propter absentiam gratiæ non potest pœnitere, & ideo nec bonus esse. His uisis facile est oĩa obiecta soluere.

AD ILLVD, quod obiicitur, q̃d põt esse condonatio misericordiæ. Dicendum, ꝙ potest de potentia absoluta: sed de potentia ordinata, quæ operatur secũdum ordinem sapientiæ, & illũ ordinem Deus non corrumpit, immo inuiolabiliter seruat, nõ debet esse, nec potest esse: quia consilium Dei, & dispositio nõ potest mutari aliqua ratione. AD ILLVD, quod dicit, ꝙ summe debet manifestari misericordia. Dicendum, ꝙ ita debet manifestari misericordia, ut manifestetur & iustitia: & ideo decreuit diuina bonitas in homine infirmiori, & miserabiliori, manifestare misericordiam: & summe manifestauit, quando unigenito non pepercit: in angelicis spiritibus placuit iustitiam manifestare: & sapientissime, & elegantissime factum est, quia misericordia non aufert iustitiam, nec econuerso. Et ideo errauit Orig. qui totum dedit misericordiæ Dei, & abstulit locum iustitiæ: ꝙ quamuis non sit tãtæ impietatis in superficie; tamẽ ęqualis erroris est auferre a Deo actum iustitiæ, sicut auferre actũ misericordiæ. AD ILLVD, q̃d obiicitur de dolore pniæ, quod potest esse in diabolo. Dicendũ, quòd dolor pęnitentiæ est duobus modis. Aliquis enim dolet de culpa propter dãnum, quod incurrit, & læsionem, & sic dolere

vide li. 1. Periarchon c. 5. & 6. 10. 4.

lere potest quis ex puris naturalibus, sine gratia gratis data: & tunc dolet quãdo maiorem sentit læsionẽ, quã delectationem. Hãc diabolus modo nõ hẽt ꝑ habitudinem peccãdi: sed tamẽ habiturus est cum absorbebitur a pœnis post iudiciũ: sed pœnitẽtia hæc non disponit ad gratiã, immo solum est pœna, q̃a sic pœnituit etiam Iudas. Alio modo est dolor pœnitentiæ, quando quis dolet de culpa, q̃a Dei offẽsiua:& hic dolor disponit ad pœnitentiã, & hic non est sine gratia gratis data:& hunc dolorem diabolus, uel dæmones habere nõ possunt, q̃a sunt extra statũ, in quo datur gratia, & irregressibiliter sunt extra: & ita patet illud. AD ILLVD ergo, q̃d obiicitur secundo, unde ueniat impossibilitas. Concedendum, q̃d non uenit ex parte Dei, sicut ostendunt tres primæ rationes, nec ex parte naturæ angeli quãtum est de se, sicut ostẽdunt tres rationes secũdo loco positæ: nec etiã ex parte magnitudinis peccati quãtum est de se, sicut ostẽdunt tres rationes ultimæ: sed hoc habet culpa ratione status. Quia enim est uoluntas extra meriti statum, abest oĩs gratia, quia in statu damnationis adest desperatio certissima, quæ duæ sunt conditiones omnino disponentes uoluntatem ad impossibilitatem rectitudinis. TAMEN illud, quod obiicitur, quod non potest uenire ex parte peccati, quia non excedit infinitum peccatum hominis: quidam uoluerunt soluere, quod immo, quia intellectus angelicus est deiformis, & ideo intelligit in instãti: rationalis, siue collatiuus in tẽpore. Et ideo quia peccatum angeli est cõtra deiformẽ intellectum, excedit improportionaliter peccatum hominis, sicut linea improportionaliter excedit punctum, & tempus instãs. Sed hoc non oportet dicere, quia nõ oportet, quod morbus incurabilis curabilem excedat in infinitum: quia unus morbus, qui in uno statu est curabilis; per crementum, siue per diuturnitatẽ fit incurabilis, ita est manifeste in morbo corporali. Similiter uidemus manifeste in morbo spirituali. Peccatũ enim ante mortem est curabile, solo autẽ excessu mortis fit incurabile. Similiter uidemus in casu: qui enim cadit de loco parum eminenti, nõ moritur, qui autem de turri cadit, sine remedio læditur: sed tamen magnitudo, & altitudo nõ est improportionabilis altitudini, & ideo non ualet illa ratio.

QVAESTIO II.

An in dæmonibus sit malæ uoluntatis continuatio?

SVpposito, quòd in uoluntate dæmonum non sit possibilis rectificatio, quæritur secundò, Vtrum sit in eis malæ uoluntatis continuatio. Et quod sic, uidetur 2. Corin. 6. Quæ conuentio Christi in Belial? Glo. Sicut Christus omnia bene facit, ita diabolus omnia male facit: sed semper facit aliquid, quia est substantia spiritualis non lassata in operando: ergo &c. ITEM, 1. Io. 3. Diabolus ab initio peccat, Glos. Ab initio creationis suæ incipiens peccat cõtinuè usque in præsens. ITEM. Aug. de fi. ad Pet. loquens de dæmonibus dicit.

dicit. Nec mala possunt uoluntate carere, nec pęna. Si tu dicas, ꝙ loquitur de habitu, nō de actu; obiicitur, ꝙ de actu ꝑ Hieron. q dicit, qđ diabolus adhuc idem sibi arrogat, quod prius præsum pserat. ITEM. Hoc uidetur rōne. Diabolus est obstinatus: sed obstinatio est confirmatio in priori malo: ergo diaboli uoluntas est cōfirmata in malo, quod cōmisit: ergo ab illo non pōt recedere: ergo &c. ITEM. Angeli cōfirmati in bono, cōtinuè habēt bonam uoluntatem habitu, & actu, & eandē, quam habuerunt in sui glorificatione: ergo ab oppositis: similiter uidetur de dæmonibus, cum sint obstinati in malo, sicut illi cōfirmati in bono. ITEM. Si posset ab actu malæ uoluntatis desistere, posset aliquo modo se ad gratiā præparare, qa dimittere actum peccati, est ꝑparare se ad gratiam: sed ipse nullo modo pōt hoc, sicut supra probatum est: ergo &c.

CONTRA. Iaco. 2. Dæmones credunt, & contremiscunt: sed credere, & timere nō sunt actus malæ uoluntatis: ergo uidetur, qđ aliquādo mouentur sine obliquitate, & ita aliqua est interpollatio. ITEM. Si cōtremiscūt, & timor retrahit a malo actu, ergo uidetur, qđ desistant aliquādo. ITEM. 2. Pet. 2. Dæmones nō portant aduersus se execrabile iudicium Glo. Magnitudine pęnarum territi, a iudicio præsumptionis desistunt: ergo uidetur, ꝙ cessauerit in eis ꝑuniendi ꝑuersitas, saltē quātū ad actum. ITEM. Dæmones naturaliter diligunt Deum, ut dicit Aug. qđ nullius conscientia pōt Deum odisse: & si non diceret, uerum uidetur, quia uitium non delet extrema naturæ uestigia. Si igitur diligere Deum, est naturale: ergo adhuc sunt habiles, & apti ad hūc actum. Esto ergo, quod exeant in actū, cum nō moueantur simul pluribus motibus: tūc (ut uidetur) cessant ab actu uolūtatis malæ. ITEM. Diabolus tētans hunc hoīem, pōt desistere ab actu exteriori, ita ꝙ nihil mali exterius, nec illi, nec alii faciat: sed plus sumus dñi actuum interiorum, quā exteriorū: ergo pōt desistere, ut nihil actu male uelit. ITEM. Videtur, ꝙ uoluntas prima superbiēdi in eo desierit, quia cessante causa cessat effectus: sed rō, q̄ mouit diabolum ad appetendum diuinā celsitudinē, fuit pulchritudo & strenuitas naturalium, & ꝑexcellentiā respectu oīum: ideo sperauit posse obtinere, & appetiit: sed modo non hēt in se istam celsitudinē, ergo (ut uidetur) nec illā uoluntatē: ergo uidetur in eo uariata affectio. ITEM. Differt dilectio, & appetitus: qa dilectio est boni, sed appetitus est boni, ut unibilis, quia homo appetit bonū sibi, & bonū sibi nō est unibile sibi: sed diabolus bene uidet, ꝙ non pōt ad Dei celsitudinem peruenire: quia reuelata est ei sua damnatio, (ut dicit Aug. de Mirab. Sacræ scrip.) ad suæ dānationis cumulum desperauit.

RESOLVTIO.

Cum dæmonis uoluntas idem semper appetat; quod appetiit iam; continue malam esse, arbitrandum est.

RESPON. Dicendum, ꝙ loqui contingit de mala uolūtate triplicitér *Instātia.*

ac Sco. in 2. d. 7. q. unica. ibi. Restat nunc dicendum &c. Et ibi. Ad primum arg.

pliciter. s. quantū ad deformitatem, quantum ad pronitatē, & quātū ad actualitatē. Quātum ad deformitatē est in mala uolūtate diabolus cōtinuè: ita ꝙ nulla interuenit uariatio ꝓ deformitatis desitionē, siue minorationē: quia ita adhęsit macula peccati uoluntati diaboli, ut nullo modo posſit ab illa ſeparari. Quantum ad pronitatē est continuatio eiuſdē: ita tamen, ꝙ interuenit uariatio quantū ad modum inclinandi. Diabolus. n. ad idipſum, qđ primo appetiit, etiā nunc pronitatē habet, ſed differenti modo, quā prius. Prius. n. appetiit cū propoſito obtinēdi: unde dixit. Ponam ſedē meā ad Aquilonē, &c. Nūc appetit quātum in ſe eſt: ſicut ambitioſus, q ſperat obtinere epiſcopatum: & ſi non obtineat, non recedit ambitio, ſed modus ambiēdi uariatur: ſic & in diabolo eſt. Quantum ad actualitatē eſt continuatio in actu peccandi: tamen interuenit uariatio quantū ad genus, quia nō peccat cōtinuè peccato unius generis, cum nō moueatur ſimul motibus diuerſis. Modo. n. peccat ſuperbia, modo inuidia, modo aliis modis: tamē uoluntas eius nunquam requieſcit: quia nunquam laſſatur; cum ſit incorruptibilis: & cum in ea regnet peruerſitas, ſemper omnem actum, quē elicit, deformat & deprauat, & ita continuè peccat. Et cōcedendæ ſunt rationes adhoc inductæ:

AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ credunt & contremiſcunt. Dicēdum, ꝙ actus iudicatur bonus dupliciter. Aut ex ſe, ut puta, quado eſt actus uirtutis elicientis ipſum, ut abſtinere a uoluptatibus, & cōſimiles. Aut ex adiūcto: ſicut ire ad ſanctū Iacobū. Sic actus malus dicitur dupliciter: aut quia directe elicitur a uitio, ut uelle præeſſe; aut quia uicium deformans cōcomitatur, ut dare eleemoſynam ꝑꝑ uanā gloriam. Vel cum murmure, & impatientia: & hoc modo deformat diabolus actū credendi: q a cū murmure, & impatientia, & diſplicētia illius, qđ credit mouetur in actū illum: & ita credēdo peccat, nō q a credit, ſed quia non eo modo, quo credere dēt, credit. Similiter iudicādum eſt, ſi diabolus Deo obediat. AD ILLVD, quod obiicitur de timore; dico, quod uerum eſt, ꝙ timet; ſed tamen timor ita exilis eſt, & uolūtas peccādi adeo eſt improba qđ ꝑꝑ hoc non ceſſat: ſicut in latrone, qui licet timeat furcas, tamen ꝑꝑ appetitum furandi non ceſſat a furto, & in ipſo timore peccat, qđ diſplicet ei diuina iuſtitia, quam formidat.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ a iudicio præſumptionis deſiſtunt. Dicendum, ꝙ (ſicut dictū eſt,) quāuis non audeant appetere, quod primò auſi ſunt; tamen improba uoluntate non deſiſtunt appetere: & ſi uiā poſſent inuenire, ꝑ quā crederēt attingere, abſq; dubio idem ꝑſumerēt nunc. Vnde quāuis ſit iudicium uariatum propter pęnarū intuitū, tamen appetitus nō eſt auulſus, nec malum deſiderium, immo regnat actu. AD ILLVD, qđ obiicitur de motu naturali. Reſpōdent quidam: quod natura, & ſi non ſit extincta, eſt tamen adeo conſopita, & liberi arbitr.

ma-

malitia superata, quod in actũ suũ non potest exire. Aliter tamen põt dici: quod sicut libera uoluntas deformat actum credẽdi, ita etiam deformat actum naturalẽ cum ei adiungitur. Exemplũ huius est hoc. Licet auarus naturaliter appetat beatitudinẽ; tanta est tamẽ puersitas iudicii in eo, & uoluntatis, ut non dicat esse beatitudinem nisi in diuitiis: & ita nunq̃ exiit ad appetitum beatitudinis, nisi ut est in diuitiis: & ita appetendo illam beatitudinẽ peccat, quia motũ illum, quem natura inhoat incitando, uoluntas cõsumat deformando. Sic intelligendum est, quia diabolus naturaliter diligit Deum, ut cõseruatorẽ: sed uolũtas diaboli illam dilectionem refert ad propriam utilitatẽ: ideo peccat, quia & si Deum diligat, tamen propter se diligit: bene igitur cõcedo, quod exit in actũ naturalem: sed nunquam in pure naturalem. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ potest desistere ab actu exteriori. Dicendum, quòd non est simile, quia diabolus cũ non obdormiat, semper in eo uigent interiores uirtutes, & ita semper sunt in actu, uelit nolit, sicut in homine uigilante: sed opus ad alterum subest omnino lib. arbit. ideo potest cessare ab hoc uel ab illo secundum diuersas conuersiones, sed nunquam ab omni. QVOD ergo obiicitur, q͞d magis sumus domini actuũ interiorum: si intelligatur quantum ad cohibitionem propriã, manifeste falsum est: si quantũ ad cohibitionem alienam uerũ est, quia aliquis potest me cohibere ab actu exteriori, & cõpellere, non sic est de interiori. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ non uidetur modo superbire, quia cessauit causa. Dicendum, ꝙ est causa inducens, sed tamẽ non efficiens, nec conseruans, & hac cessante non cessat effectus, sicut patet manifestè, & talis fuit in diabolo pulchritudo. Est alia efficiens, & conseruans: & talis fuit uoluntas diaboli obliqua, & aduersa, & hæc semper est in diabolo, ideo semper in eo est superbia: & quãuis non exurgat ad illud obtinendum, tamen adhuc assurgit ad illud, quod potest & amplius, quàm potest, quia ad dominium hominum, & maximè sanctorum. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, ꝙ appetitus est rei unibilis. Dicendum, quod appetitus absolutus, & deliberatus est rei unibilis, & possibilis, & iste est appetitus cũ eligentia. Sed appetitus uelleitatis, qui est impossibilium, non est rei unibilis secundũ ueritatẽ, sed rei, q̃ desideratur, sicut aliquis appetit esse uelox sicut hirundo, & similia. Diabolus aũt, q͞d prius appetiit, eo modo quo appetiit, uoluntate eligentiæ nõ appetit: sed solum quantum est de se. Si tamen aliquis contẽdat, quod appetit: fatendum est, q͞d iudiciũ eius est peruersum siue æstimatio, saltem intellectus practici, quo iudicat se ad illud posse peruenire, quamuis iudicium speculationis dictet contrariũ.

QVAESTIO III.

An mala uoluntas in dæmonibus intendatur.

VTRVM in dæmonibus sit male uoluntatis intensio. Et ꝙ sic. Isidor. de sum. bo. Diabolus non

non per hoc contẽtus est, quòd deo æqualem se extimans cecidit: sed etiam se superiorẽ deo dicit: ergo uidetur creuisse superbia. ITEM. Rõne uidetur. Quia mala facimus, mali sumus ergo quanto plura mala, tanto peiores sumus: sed diabolus plura mala fecit post lapsum: ergo peior est nunc quam quando cecidit: ergo creuit in eo uoluntatis deordinatio. ITEM. Diabolo debetur maior pœna nunc, quã quando cecidit (hoc non est dubium) sed præmiũ in bonis nõ augetur, nisi crescat bona uolũtas: ergo nec in malis suppliciũ, nisi crescat mala uolũtas: ergo &c. ITEM. Malum est priuatio modi, spẽi, & ordinis: sed ista nõ põt totaliter ab aliquo remoueri, alioquin caderet in non ens: quia dicit Aug. quòd ubi hæc nulla sunt, nullum bonũ est: ergo si nõ sunt oĩa ablata, põt adhuc minui: sed hæc diminuunt per peccatũ cum ergo diabolus peccet, tanto magis diminuuntur, quãto magis peccat: sed quãto magis diminuuntur, tãto peior est uolũtas: ergo &c. ITEM. Qui procurat homicidium corporale, est homicida, & quanto plura homicidia procurat tãto peior est in eo uolũtas: ergo pari ratione, ĩmo fortiori qui mortem spiritualem procurat, homicida est, & qui plurium mortẽ procurat, peior est: sed diabolus post mortem primi hominis dicitur fuisse homicida ab initio, quia ꝓcurauit eius lapsum: sed processu temporis procurauit mortem plurium: ergo in malitia creuit. SI TU dicas, quod creuit mala uoluntas in comparatione ad hominem, nõ in comparatione ad deum: ostenditur quod ista rñsio nulla est. primo. quia diabolus inordinate mouetur in deum sicut in hominem: si ergo multiplicando, & iterãdo peccatum in hominem, intẽditur, & crescit in eo malitia: pari rõne cũ odit, & blasphemat deũ: quòd nullo mõ potest fieri PRETEREA. Non est peccatũ, in quo non contemnatur, & offendatur deus, & in quo peccãs nõ auertatur à deo: ergo in omni peccato crescit mala uolũtas in comparatione ad deum.

CONTRA. Opposita nata sunt fieri circa idẽ: sed dæmones nõ possunt proficere: ergo nõ põt magis deficere, siue peiores eẽ. ITEM. Hoc vr per simile in hominibus dãnatis: quia diabolus, & homo mortuus, siue dãnatus sunt in consimili statu, sicut dicit Damasc. ꝙ hoc est hoĩbus mors, qđ est angelis casus: sed post mortẽ mala uolũtas ĩ hoĩe nõ crescit: ergo nec in dæmone post casum. *Lib. 2. ortho. fidei. c. 18.* ITEM. Ostenditur hoc per simile in bonis angelis. Similis.n.est status bonorum ĩ bono, & malorum in malo: sed in bonis non põt crescere bona uoluntas: ergo nec in malis mala. ITEM. Angelus simplex est, & nullum hẽt retardatiuum: ergo in prima conuersione tm̃ se conuertit, ꝙ non põt amplius conuerti: ergo similiter tm̃ se auertit, ꝙ nõ amplius põt: ergo &c. ITEM. In nullo crescit mala uoluntas, in quo non crescit demeritũ: sed demeritũ non crescit ĩ eo, quia nõ põt euitare peccatũ: ergo si necesse est diabolũ male uelle, impossibile est malã uolũtatem

tatem in eo crescere. ITEM. Diabolus, & dæmones sunt red diti oīo impossibiles ad gratiā in primo lapsu: nec possunt magis impossibiles esse. Sed quā to crescit mala uoluntas, fit maior elongatio à gratia: si ergo non possunt magis elongari, sicut cæcus non potest plus cæcari: ergo &c.

RESOLVTIO.

Augetur quidem quo ad uim administratiuam, & in comparatione ad hominem: non autem quantū ad uim contemplatiuam, qua simpliciter à Deo auersus est.

RESP. Triplex est hic modus dicendi. Quidam.n. senserunt, quòd sicut in angelis bonis uoluntas bona creuit in prima conuersione usque ad terminum, ita quòd amplius in se non potest crescere, sed solum in effectibus bonis, quos efficiūt circa homines: similiter in angelis malis dicere uoluerunt, quòd in prima auersione auersa est uoluntas eorum in termino, ita q tantum fuit deprauata uolūtas malorum quòd amplius nec deprauatur, nec crescit: sed solum in effectibus malis, quoniā plura mala ex æquali uolūtate semper facit. Et quia supplicium nō tantū respicit intentionem uoluntatis, sed etiam actum exteriorē: ideo grauius punitur diabolus ex malis, quæ committit. Rōnem autem huius positionis assignant simplicitatem, & spiritualitatem angelicam, quę nullum habet retardatiuū: & ideo totaliter, & in termino in prima conuersione se conuertit: homo autem non sic. ALIORVM positio est.ista: quòd in malis angelis (simpliciter loquēdo) crescit malitia, & malę uoluntatis deordinatio. Sicut enim patet ex Problemate præcedenti, diabolus cōtinue peccat, & nouas malitias quotidie excogitat. Et quoniam quia mala facimus mali sumus, & quodlibet malum adimit ex habilitate uoluntatis, qa aliter non esset malum: iō semper habilitas minuitur, & uolūtas magis, & magis deordinatur. Nec est simile de bonis: qa bonum opus non ita apponit ad bonitatem gratiæ uel uoluntatis, sicut peccatum quodlibet adimit. Sed quia durum uī dicere, quod diaboli malitia non intendatur, cum dicatur in Psal. Superbia eorum, qui te oderūt, ascendit semper, (& exponitur de dæmonibus:) & iterū irrationabile uidetur, quod ita crescat in diabolo malitia sicut in puro uiatore, cum iam sit in statu dānationis, & necessitatem habeat ad aliqua mala. IDEO est tertius modus dicendi, quòd in diabolo crescit malitia uoluntatis q̄tum ad uim administratiuam, qua conuertitur ad hominem: sed non quantum ad uim contemplatiuam, qua est simpliciter, & necessariò auersus à deo. Ratio autē huius positionis est ista. Ad crementum.n. uoluntatis malæ, siue demeriti non sufficit inordinata affectio: quia hæc est in damnatis: & erit in sempiternum: sed requiritur ultra tempus meriti, & status merendi uel demerendi: diabolus autem est in statu demerendi, quantum ad uim administratiuam, non quantum ad contemplatiuam. Et ideo crescit demeritum.

Hæc est positio D. Tho. 1. par. qō. 64. art. 2.

Inuehitur in hæc Sco. libr. 2. d 7 qā. unica. ibi. Restat nūc dicēdū. Et ibi. Ad primū argum.

ritum, & peccatum quãtum ad uim administratiuam, & non quantum ad contemplatiuam. Ratio autem huius patet, si reuocentur ad memoriam prædicta in solutione præcedentis primi Problematis, ubi tactum est de præfixione temporis ad merendum ipsi angelo. Dictum est enim, quod angelus spiritualis, & ĩcorruptibilis, & propinquus ad gloriam est conditus: ideo est illi tempus breue pręfixum: homini uero terminus longus. Sed quia deus sic condidit uniuersum, ut maior & potentior minorem adiuuet: ideo non tantum angelo dedit uim contemplatiuam, qua mereretur, & ad deum conuerteretur: sed etiam administratiuam, qua homini suffragaretur. Quia ergo uis cõtemplatiua erat ipsius angeli in se: quantum ad illam præfixũ est ei spatium merendi, & demerendi usque ad primam conuersionem, uel auersionẽ. Sed quia administratiua respectum habet ad hominem: ideo præfixũ est angelis spatium merendi, & demerendi usquequo homines assumentur totaliter ad gloriã. Mansit ergo quantum ad uim istam status merendi, uel demerendi: & manet usque ad diem iudicii. Sed quoniam meritum, & demeritum non est in vi administratiua, nisi per uim contemplatiuam, & in bonis contẽplatiua ita est cõuersa ad bonũ, quod non potest auerti: ideo ad ministratiua non habet nisi locum merendi. Econtra, quia in malis ita est auersa contemplatiua, quod non potest conuerti: iõ quantũ ad administratiuam nõ habet nisi locum, & spatium demerendi: Et in hoc patet quod diuinum decretum manet iustum, & inuiolatum: quia tempus quod à conditione pręfixerat, non debuit auferre nec bonis, nec malis. Et illis quidem diligentibus deum spatium illud conuersum est in bonum, impiis autem, & peccatoribus angelis cõuersum est in malum: & ideo patet, quomodo crescit mala uoluntas in malis. s. quantum ad uim administratiuam solum. Nec est omnino simile in bonis, & malis: quia uoluntas in bonis propter influentiam perfectam statim peruenit ad terminũ: & ideo quãuis plura bona faciant, tamen uolũtas bona propter hoc non intẽditur: sed in aliis non est ita, quia corruptio uenit ab ipsis: & non potuerunt ita se inficere, quin adhuc magis quandiu durat tẽpus: unde & crescit in eis malitia, & etiam appetitus nocendi, & dominandi hominibus: nõn sic in angelis bonis. Concedendæ sunt igitur rationes, probantes quòd mala uoluntas in dæmonibus intendatur, & crescat quantum ad uim administratiuam, siue in comparatione ad hominem.

Ad illud, ergo, quod obiicitur: quod ĩordinate mouetur in deum. Dicendum quòd sicut in damnatis inordinatus motus uoluntatis conuersus est eis in pœnam, & imputatur in supplicium, non in demeritum: sic in angelis malis in pœnam est conuersus ille inordinatus motus. Ad illud, quod obiicitur: quod in oĩ peccato contẽnitur deus. Dicendum quod nõ est peccatum, quin

quin adsit uis contemplatiua, & quin sit in deū aliquo modo: sed tamen distinguntur hic adinuicem quantum ad principalitatem actuū. Dicitur.n.aliquod peccatum esse in deū, aliquod in proximū, aliquod quantū ad uim administratiuam, aliquod quantum ad uim contéplatiuā: & secundum ꝙ distinguuntur, sic loquimur. AD ILLVD, quod obiicitur in contrarium: ꝙ opposita nata fieri sunt circa idē. Dicendum ꝙ illud habet instātiam in accidentibus inseparabilibus, siue sit inseparabile per naturam, siue per acquisitionem: quia ergo in angelis bonis est gratia inseparabiliter, ideo impossibile est quòd insit culpa. Econtra intelligendum est in malis angelis. Accidens.n.inseparabile aut ē naturale, aut quasi in naturam conuersum: & in his, quæ naturaliter insunt, habet illud uerbum instantiam ēt secūdum Philosophum. AD ILLVD, quod obiicitur de statu hominis mortui, iam patet ꝙ non est simile, quia simpliciter exit statum meriti: angelus non. AD ILLVD, quod obiicitur de angelis bonis, quòd non augetur in eis bona uoluntas: patet ꝙ non est simile, quia uoluntas bona non ita est ab operatione, ut malitia. AD ILLVD quod obiicitur de simplicitate angeli. Dicendū quòd illud argumentum deficit dupliciter. Primo quia uolūtas deliberatiua, cum sit libera, non mouetur secundum suum totum posse, quamuis nullum habeat retardatiuum. Et illud manifestum est: quia angelus magis diligit unum, quàm aliū, & magis odit unum, quàm aliū: sed hoc non esset si totaliter moueretur in quemlibet: ideo ratio non ualet. Præterea. Alius defectus est ibi: quia esto quòd quātum posset se conuertere prima uice, adhuc posset magis peccare: quoniam posse peccare, est posse deficere, & posse moueri inordinate: & quamuis non possit intensiùs moueri quātum ad motum, potest tamen magis deordinari, quia semper crescere potest pronitas, & inclinatio ad malum: & ita patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur, quod non potest euitare. Dicēdum, quòd falsum est. Quamuis n. malitiā uoluntatis non possit immutare: potest tamen cessare à nocumento quod homini facit: & ꝓpterea ipse induxit se in hāc necessitatē, & non pœnitet: & iō non excusatur, nullus enim excusatur per necessitatem inductam, nisi pœniteat de inductione. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd diabolus est omnino impossibilis ad gratiam. Dicendū, quòd non crescit mala uoluntas quantum ad impossibilitatē suscipiendi gratiam, & hoc est æqualiter in omnibus damnatis: sed quantum ad indignitatē: & diabolus est indignus, & potest esse magis indignus, secundum ꝙ magis offēdit, & abutitē bonis naturalibus sibi datis.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An confirmatio mutet liberū arbi.

CONSEQVENTER secūdo quæritur de liberi arbitrii immutabilitate tam in cōfirmatis, quam in obstinatis. Supposito, quòd

quòd angeli in sua conditione habuerint liberum arbitrium, sicut homo, quæruntur hic tria. Primum est, utrum confirmatio mutauerit liberum arbitriū. Secundum est, utrum obstinatio auferat libertatis usum. Tertium est, utrum hæc uel illa minuat libertatis dominium.

VTRVM confirmatio mutet lib. ar. ita quòd sit aliud ante confirmationem, aliud post? Et quòd sic, uidetur. Vertibilitas inest libero arbitrio creato p naturam: ergo quod aufert lib. arbit. uertibilitatem, mutat eius naturam, & uariat: sed confirmatio hæc aufert lib. ar. uertibilitatem; ergo mutat, & uariat. ITEM. Nihil idem manens, idē potest opposítas differētias participare: sed mutabile, & immutabile sunt oppositæ differentię entis: sicut mortale, & immortale uiuentis: si ergo li. ar. ante cōfirmationem est mutabile, post confirmationem est immutabile: ergo est aliud, & aliud.

ITEM. Rationales potestates sunt ad opposita, sicut dicit Philosophus: ergo cum potentia desinit esse ad opposita, desinit eē rationalis: sed post confirmationem lib. ar. desinit esse ad opposita, ergo desinit esse rationalis potestas: sed nulla potentia rationalis potest fieri non rationalis, manens eadem: ergo &c.

Ari 9. Me. te. 10. 2. Physic.

ITEM. Potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta, ubi ergo sunt diuersa obiecta, necesse est etiā potentias diuersificari: sed lib. arbi. ante confirmationem potest malum, post confirmationem non potest: ergo est aliud, & aliud.

Ari. 2. de anima 42.

CONTRA. Anselmus. De libero arbitrio dicit, quòd liber. ar. est potestas seruandi rectitudinem propter se: sed hæc potestas in confirmatione non tollitur, sed fortificatur: ergo liber. arbitr. non mutatur. ITEM. Gratia naturam perficit, & confirmat: sed nihil quod alterum secundum naturam perficit, & cōplet, mutat eius naturam: ergo gratia adueniens libe. ar. ipsum non mutat: sed confirmatio est per gratiam: ergo &c. ITEM. Omne confirmans alterum, est conseruans. & nihil conseruans est corrumpens, & nihil mutat aliquid, nisi corrumpat aliquid: quia non est mutatio sine deperditione: ergo nihil confirmans mutat: sed confirmatio ideo dicta est, quia liber. arbitr. angeli confirmat: ergo ipsum non mutat. ITEM. Gratia confirmationis facit esse liberum a miseria in angelis: sicut gratia gratumfaciens facit liberum a culpa: sed libertas a culpa non mutat liber. arbitri. nec eius libertatem: ergo nec libertas a miseria; ergo nec confirmationis gratiam.

RESOLVTIO.

Confirmatio liberum arbitrium mutat, sed non quò ad substantiam: nec reddit illud aliud, sed alterum: secundum statum, scilicet & actum.

RESPONDEO. Dicendum, quòd est mutatio alicuius dupliciter. Vno modo quantum ad substātiam, siue essentiam: alio modo quantum ad statum. Vel per alia uerba. Est mutari quantum ad primum esse, & esse mutari quantum ad bene esse. Si

loquamur de mutatione primo modo, sic sine dubio dicēdum, ꝙ confirmatio liberum arbitri. non mutat, cum perficiat, & cō seruet: sicut ostendunt rationes secundò inductæ. Si autem loquamur de mutatione secundo modo, scilicet quantum ad statū, uel bene esse, sic etiam absq; dubio planum est, ꝙ libe. arbit. aliū habet statum nunc, & aliud complementum, quàm haberet prius. Huic autē mutationi non obuiant rationes secundò inductæ: sed solum primo: de qua erat quæstio in partem negatiuam terminata, scilicet ꝙ liber. arbit per confirmationem, & si alteretur, non tamen sit aliud.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur primo, ꝙ uertibilitas est lib. arb. naturalis. Dicendum, ꝙ aliquid est naturale propter naturæ cōplementū, utpotè igni, ꝙ tēdat sursum. Aliquid est naturale propter naturæ defectū, sicut ignem posse extingui. Sic lib. arb. est aliquid naturale propter naturæ complementum, ut posse in bonū: aliquid propter naturæ defectum, ut posse uerti in malum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ aliquid mutatur secūdum substantiam, quando perdit illud quod habet per naturā. Dicendum, ꝙ si hoc possit habere ueritatē in eo naturali, quod consequitur complementū: nō tamen est uerum in eo, quod cō sequitur defectum, & tale quid est uertibilitas. Sicut enim dicit Anselm. posse peccare non est libertas, nec pars libertatis. *Cap. 1. de lib. arb.* AD ILLVD, quod obiicitur, de oppositione differentiarum. Dicendum, quod sicut mortale, & īmortale dupliciter possunt cōparari ad substantiam uiuentē: sic mutabile, & immutabile ad libertatem. Si enim mortale, & immortale utrunque sit per naturam: sic dicunt differētias oppositas essentialiter diuersificātes supposita. Si autem mortale sit per naturam, immortale per gratiam auferentem defectū naturæ: sic non sunt differentiæ oppositæ, sed sunt compossibiles: uel saltē quod est sub una, potest esse sub altera sola alteritate, quantum ad bene esse, siue complementum gratię. Per hūc modum mutabile, & immutabile per naturam, impossibile est esse circa idem manens idē, nec simul, nec successiuè: sed mutabile per naturam, & immutabile per gratiam, non sic opponuntur, nec essentialiter distinguuntur: & ideo non uariant secundum substantiam liber. arbitr. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ rationales potestates sunt ad opposita. Dicendum, quòd uerum est: sed non omnia opposita, sed ad aliqua, utpotè ad facere aliquid, & non facere, ad incidere tunicam, & non incidere, ut dicit ipse Philosophus, & hoc modo liber. arbitr. confirmatum, ad opposita potest esse: & ideo rationalis potestas est sicut & ante. *1. Perihermc. ca. ult.* Quod ergo obiicitur: non est in malum, & bonum, ergo non est ad opposita: manifestū est, quod ista ratio est peccans secundum consequens. AD ILLVD, quod obiicitur de diuersitate obiecti, quòd liber. arbitr. confirmatum non est in malū. Dicēdum, quòd hoc ueritatem habet de obiecto per se: malumq;

autem

autem non est obiectum per se liber. arbitr. inquantum libe. sed solum inquantum deficiens: & ideo non sequitur: si non potest in malum, quòd non sit liberū, uel quòd sit aliud: sed sequitur, quòd non est deficiens, confirmante influentia manus omnipotentis, quæ nullo modo finit deficere, quamuis liberum habeat posse, & uelle.

QVAESTIO II.

An obstinatio libertatis usum dæmonibus tollat?

VTRVM obstinatio tollat dæmonibus libertatis usum. Et quòd sic, uidetur. Liber. arbit. (ut dicit Anselmus) est potestas seruandi rectitudinē propter se; ergo seruatio rectitudinis est usus liber. arbit. sed hanc non habent, nec possunt habere angeli obstinati; ergo &c.

Cap. 1. & dein cap. 3. libri de Lib. ar.

ITEM. Anselmus. Potestas peccandi non est libertas, nec pars libertatis; ergo peccare nullo modo est uti libertate: sed dæmones per liber. arbi. nunquam faciunt actum, qui non sit peccatum: nec possunt facere: propter obstinationem in malo: ergo perdiderunt libertatis usum. ITEM. Libere uelle, & necessario uelle sunt opposita: sed dæmones necessario habent malā uoluntatem, ergo necessario uolunt malum, non ergo liberè: sed liberè uelle est usus libertatis; ergo amiserunt libertatis usum. ITEM. Phrenetici, & insani non habent libertatis usum, quoniam plus in eis regnat appetitus phantasticus, quam rationalis: sed in dæmonibus est furor irrationalis, amens concupiscentia, phantasia proterua (sicut dicit Dionysius,) ergo uidetur, quòd amiserunt liber. arbi. usum. ITEM. Bestiæ non habēt usum libe. arbit. quia mouentur secundum impetum: sed diabolus maiori impetu mouetur ad malefaciendum, quàm bestia; ergo nō habent libertatis usum. Quod autē maiori impetu moueatur, uidetur in Lib. 83. quæstione. Quia dicit August. Videmus ferocissimas bestias timore pœnarum a maximis uoluptatibus abstrahi: sed diabolus timore pœnæ non dimittit superbire, ergo maiori impetu fertur in malum; ergo &c.

Lib. De diu. no. c. 4. p. 4 in medio.

CONTRA. In quocumque est usus rationis, & appetitus, est usus libe. arbi. sed in dæmonibus est usus rationis, quia cōferunt, & disponunt: ergo &c. ITEM. Ei, quod nō habet usum lib. arbi. non imputatur aliquid quod faciat: sed dæmonibus obstinatis mala, quę faciunt, imputantur: ergo habent usum libe. arbit. ITEM. Potentia incorruptibilis nō alligata organo semper est in suo actu, & usu; sed liber. arbi. in dæmonibus est huiusmodi: ergo nullo modo potest impediri a suo usu. ITEM. Nihil, quod causatur ab usu liber. arbit. & sine illo non potest causari, aufert lib. arb. usum: sed obstinatio est huiusmodi: ergo obstinatio non aufert lib. arbit. usum. Prima patet per se, quia effectus proprius non destruit causam. Secunda patet, quia obstinatio est a mala uoluntate. ITEM. Per quæ quis peccat, debet puniri: sed dæmon lib. arbi. peccauit, ergo in ipso debet puniri, ergo dæmon habet lib. arb.

& constat, quòd ipsum non est ociosum: ergo habet aliquem usum.

RESOLVTIO.

Non simpliciter; ita quòd liberè non eliciant actum: sed quantum ad usum, quia non possunt elicere actum ordinatum ad finem.

RESPON. Dicendum, quòd & si multis modis dicatur usus, sicut habitum est in Primo Lib. tamen quantum ad præsens sufficit, dico, quod usus alicuius potētiæ dicitur dupliciter. Vno modo actus elicitus a potentia. Alio modo actus elicitus a potētia ad eum finem, ad quem est. Primo modo dicendo, usus lib. arbitri. est liberè uelle, siue eligere. Secundo modo, usus liberi arbitrii est rectitudinem seruare, quoniam ad illam est. Dicendum est igitur, quòd obstinatio dæmonibus nō aufert usum primo modo, quia liberè uolunt, quod uolunt. Sed usum secundo modo sic, quia eorum potentia, & si in actum exeat, non tamen in actum ordinatum in finem. Rationes autem probantes, quòd dæmones habent usū liber. arbit. procedunt de usu secundum primam uiam: unde concedendæ sunt.

Dis. 46 q. 3. & Li. hoc Dis. 44 art. 1. q. 2.

¶ AD ILLVD ergo, quod obiicitur ad oppositum de Anselm. Dicendum, quòd Anselmus diffinit liber. arbit. per actum ordinatum in finem, qui est seruare rectitudinem, & ita quantum ad usum secundo modo dictū: & tunc amittunt dæmones obstinati. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd potestas peccandi nō est libertas, nec pars libertatis. Dicendum, quòd uerum est: nūquam tamen est sine libertate: sicut nec peccare est sine usu libertatis, siue liberę uoluntatis: oīs enim, qui peccat, liberè uult. Et ideo continuatio peccati usum liber. arbit. non excludit, sed includit. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd liberè uelle, & necessariò uelle opponuntur. Dicendum, quòd duplex est necessitas. Quædam a causa extrinseca, utpotè necessitas coactionis, & hæc opponitur ei, quod est libere uelle. Quędam uero est a dispositione intrinseca, & hæc huic non opponitur, immo stat simul cum libertate: talis est in liber. arbit. dæmonum, quod ita cōglutinant sibi malum, ut nullo modo uelint ab eo separari. AD ILLVD uero, quod obiicitur de phreneticis. Dicendum, quòd phrenetici, sic habent usū phātasiæ, quòd absorbetur usus rationis, & magis aguntur, quā agant: dæmon autem sic habet phantasiam proteruam, quòd usus, & actus rationis nō excludit. Illa enim proteruitas potius est a libero arbitrio, quàm sit ab infirmitate naturæ: sic ponimus in phrenetico. AD ILLVD, qđ obiicitur de bestiis, quòd abstrahūtur: ergo minori impetu mouentur. Dicendum, quòd illud impetu mouētur, quod non habet retrahens. Habere autem retrahens, hoc est dupliciter, scilicet intra, & extra: impetus aūt, qui magis repugnat lib. ar. est illud, quod excludit retinaculum interius, non quod exterius excludit: Quoniā igitur impetus bestiæ excludit retinaculum intra, quamuis possit retrahi per illud, quod est extra: ideo non habet

bet libe.arb. Dæmon autem habet potentiam interiorem, per quam sine aliquo exteriori repellente potest retrahi, & quæ a nullo extrinseco potest superari: & ideo impetus dæmonum in malum libero arbitrio non repugnat, sed consonat: & sic patet illud & totum.

QVAESTIO III.

An confirmatio in bono, obstinatio in malo augeant, vel minuant libertatis dominium?

VTRVM confirmatio, uel obstinatio diminuat libertatis dominium. Et quòd confirmatio minuat, uidetur. Liberior est potentia, & magis suorum actuum domina, quæ omnino nulli subiacet necessitati, quàm quæ subest: sed liberũ arbitriũ confirmatum necessitatem habet ad bene faciendum, non cõfirmatum uerò minimè: ergo cõfirmatio diminuit dominiũ. ITEM. Quãto potẽtia amplior, tanto liberior: sed confirmatio arctat liber. arbit. ad bonum, ante uero erat indifferens ad bonum, & ad malum; ergo uidetur, quòd liberius erat ante, & magis domina actuum. ITEM. Potentia, quæ exit in actum ex seipsa, magis est suorũ actuum domina, quàm quæ exit mediãte alieno beneficio, siue gratia: sed liberũ arbitriũ non confirmatum ex seipso faciebat, quod uolebat: confirmatum autem, quod facit, implet per gratiam: ergo liberius erat ante cõfirmationem, quàm post. ITEM. Hoc ipsum uidetur, de obstinatione primo per Anselmus, De libero arbitrio. capitu. 1. Qui dicit quòd potentia peccandi addita liber. arbitr. ipsum diminuit: ergo multo magis actus peccandi: sed hoc est in obstinatione: ergo &c. ITEM. Liberius est aliquid, quod nulli subiacet seruituti, quàm quod subiacet: sed liber. arbitri. in obstinatis subiacet seruituti peccandi, ante uerò minimè: ergo &c. ITEM. Liberior est potentia quanto facilius exit in actum, ad quem est, & tanto minus libera, quanto difficilior est ad illud: sed difficilimum est in angelo obstinato uelle bonum: ergo uidetur, quòd in eo liberũ arbitriũ maximè sit diminutum.

CONTRA. Quòd obstinatio non diminuat uidetur. Dionysius, de diuinis nomini. data (inquit) ipsis angelis dona nequaquam mutata dicimus: sed sunt integra, & splendidissima: ergo si liber. arbitri. fuit eis datum naturaliter; ergo non est diminutum. ITEM. Liberũ arbitriũ dicitur liberum eo, quòd non potest cogi: ergo si libertas diminuitur, aliqua coactio introducitur: sed lib. arb. obstinati nullo mõ potest cogi: ergo nullo modo potest diminui. ITEM. Si diminuitur per obstinationem, & peccatum: ergo cum non sit infinitum, omnino poterit auferri; ergo uidetur, quòd aliquando perdant dęmones liber. arbitri. quod est supra improbatum. Quod autem confirmatio non diminuat, sed augeat: uidetur per Anselmus, in Libro de libero arbitrio, qui sic dicit. Qui habet, quod decet, & expedit, nec potest illud perdere, liberior est: q̃ qui potest, sed liber. arbitri. confirmatum

Cap. 4. par. 1.

Cap. 1.

nõ potest perdere iustitiam, & rectitudinem, quam expedit, & decet habere: non confirmatũ potest: ergo &c. ITEM. Quanto magis aliquid assimilatur illi, quod est liberum infinitæ libertatis, tanto liberius est: sed libe. arb. confirmatum magis assimilatur Deo, & eius arbitrio, quã non confirmatum: ergo est liberius. ITEM. Omnis potentia, quæ habet dispositionem eleuãtem, & reddentem facilem ad illud, ad quod est, est liberior, q̃ illa, quæ caret hac dispositione: sed liber. arb. confirmatum sic se habet respectu non confirmati: ergo &c.

RESOLVTIO.

Confirmatio in bono auget; obstinatio in malo minuit libertatis dominium. Neutra quidem libertatis dominiũ, quod seruituti coactionis opponitur; sed vtraque dominium, quòd seruituti subiectionis è regione dimiditur.

RESP. Dicendum, ꝙ quando quęritur de diminutione dñii libertatis ar. distinguendũ est in dñio. Quoddã est. n. dominiũ, qđ opponitur coactioni: quoddã, qđ opponitur subiectioni. Si aũt loquamur de dominio libertatis, quod opponitur seruituti coactionis, sic priuat coactionẽ, & hoc dominiũ est essentiale li. ar. & iõ non minuitur, nec augetur. Rursus, q̃a oẽm priuat coactionẽ æqualiter in oĩbus tã in bonis, q̃ in malis, tã in creatore, q̃ in creaturis, sicut dicit Bern. in Lib. de libero ar. ubi dicit, ꝙ manet libertas uoluntatis integra, tã in malis, q̃ in bonis: tã in creatore, q̃ in creaturis. Si autẽ dicatur dominium, quod opponitur seruituti subiectionis. sic recipit magis, & minus, nec inest æqualiter omnibus. Nam in miseris subiacet miseriæ, in beatis est liberum; in malis subiacet culpæ, in bonis est liberum; & tanto liberius, quantò magis distat a malo: in creaturis subiacet mandantis, in Deo uero est suprà oẽ mãdatum. Et hoc modo accipiendo dominium p confirmationem augetur, quæ magis elongat a subiectione culpæ & miseriæ: & per obstinationẽ minuitur, quę ceruicem submittit utrique. Concedendæ sunt igitur rationes, quod obstinatio minuit, & confirmatio auget: quia hac uia procedunt, & ideo uerum concludunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur primo, ꝙ confirmatio diminuitur propter necessitatem. Dicendum, ꝙ necessitas immutabilitatis ad bonum nullo modo repugnat lib. ar. nec inquantum liberum coactione: quia coactio est ab extrinseco, nec inquãtũ liberum a culpa, uel miseria, & ideo nõ diminuit: illa ergo propositio solum habet ueritatem de necessitate coactionis, uel ꝓnitatis ad malum. AD ILLVD, quod obiicitur de amplitudine. Dicendum, ꝙ potentiã ampliari est dupliciter. Aut respectu eorum, quæ posse est posse: & de talibus uerum est. Aut respectu eorum, quę posse est nõ posse, sed deficere, & respectu talium non est uerum, & tale est malum; unde diuina potentia, quæ ẽ amplissima, & liberrima nõ est respectu mali. AD ILLVD qđ obi. de beneficio, & gratia. Dicendum, ꝙ illud uerum est

ſi æque bene per ſe poſſet, ſicut pōt cū gratia; ſed hoc nō eſt uerū, q̄a illud beneficiū gratiæ eleuat potētiā ad ea, ad q̄ erat, & p ſe attingere nō poterat. AD ILLVD, qđ obī, ꝙ obſtinatio non minuit, q̄a integra manēt data. Dicēdū, ꝙ illud intelligiť quantum ad ſubſtātiā naturaliū, nō quātū ad habilitates, ut melius infra uidebitur. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ libertas eſt dn̄ium ꝑ priuationem coactionis. Dicendū, ꝙ quantū ad illud nō diminuitur, ſicut p̄dictum eſt. AD ILLVD, qđ obī, ꝙ totaliter poſſet tolli libertas. Dicendum, ꝙ uerum eſt de ea, quæ diminuitur, qualis eſt libertas a culpa, & miſeria: de alia uero non eſt uerum: & ſic patet illud. Patent ēt oīa alia literalia per hæc dicta.

DISTINCTIO VII.
PARS SECVNDA.

Quod angeli mali uiuacem ſenſum non perdiderunt, & quibus modis ſciant.

ET licet mali angeli ita per malitiam ſint obdurati: uiuaci tamen ſenſu non ſunt penitus priuati. Nam ut tradit Iſidorus, triplici acumine ſcientiæ uigent dæmones: ſcilicet ſubtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione ſupernorum ſpirituū. De hoc etiam Auguſtinus ait, Spiritus mali quædam uera de temporalibus rebus noſcere permittuntur, partim ſubtilitate ſenſus, partim experientia temporum callidiores propter tam magnam longitudinem uitæ: partim a ſanctis angelis, quod ipſi ab omnipotenti Deo diſcunt, iuſſu eius ſibi reuelantibus. Aliquando ijdem nefandi ſpiritus, & quæ facturi ſunt uelut diuinando prædicunt. Lib. 1. de ſummo bono c. 12. Lib. 2. ſuper Gen c. 17. i ſi.

Quod magicę artes uirtute, & ſcientia diaboli ualent.

Quorum ſcientia, atque uirtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen non tam ſcientia, quàm poteſtas a Deo data eſt, uel ad fallendum fallaces, uel admonendum fideles, uel ad exercendam, probandamque iuſtorum patientiam. Vnde Auguſtinus in Libro Tertio de Trinitate. Video (inquit) infirmæ cogitationi quid poſſit occurrere: cur ſcilicet iſta miracula etiam magicis artibus fiant. Nam & Magi Pharaonis ſerpentes fecerunt, & alia. Sed illud eſt amplius admirandum, quomodo Magorum potentia, quæ ſerpentes facere potuit, ubi ad muſcas minutiſſi- Cap. 7. Exod. 7. et 8. Ibid.

mas, scilicet cinifes uentum est, omnino defecit: qua tertia plaga Aegyptus cedebatur. Ibi certè defecerunt Magi dicētes, Digitus Dei est hic. Vnde intelligi datur, nec ipsos quidem transgressores angelos, & aereas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis ætherea puritatis habitatione detrusos: per quos Magicæ artes possunt quidquid possunt: non autem aliquid ualere possunt, nisi data desuper potestate. Datur autem uel ad fallendum fallaces, sicut in Aegyptios: & in ipsos etiam Magos data est, ut in eorum spirituum operatione uiderentur admirandi, a quibus fiebant, a Dei ueritate damnandi: uel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent: propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita, uel ad exercendam, probandam, manifestandamq; iustorum patientiam.

Quod transgressoribus angelis non seruit ad nutum materiam rerum uisibilium.

Li. eod. cap. 8. *Nec putandum est istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc uisibilium rerum materiam: sed Deo potius, a quo hæc potestas datur, quantum incommutabilis iudicat.*

Quod non sunt creatores, licet per eos Magi ranas, & alia fecerint.

Nec sanè creatores illi mali angeli dicendi sunt, quia per illos Magi ranas, & serpentes fecerunt: non enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerum, quæ corporaliter uisibiliterque nascuntur, occulta quædam semina in corporeis mundi huius elementis latent, quæ Deus originaliter eis indidit. Ipse ergo creator est omnium rerum, qui creator est inuisibilium seminum: quia quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionesque formarum ab originalibus (ut ita dicam) regulis sumunt.

Tametsi per angelorum ministerium fiant creaturæ: ipsi tamen creatores non sunt.

Li. et c. eisdē. *Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec*

agricolas creatores frugum, quamuis eorum extrinsecus adhibitis motibus ad ista creanda Dei uirtus interius operetur: ita non solum malos, sed nec bonos angelos fas est putare creatores. Sed pro subtilitate sui sensus corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita & gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum præbent occasiones. Sed nec boni hęc; nisi quātum deus iubet, nec mali hæc iniustè faciunt, nisi quantum iuste ipse permittit. Nam iniqui malitia uoluntatem suam habent iniustam: potestatem autem non nisi iuste accipiūt, siue ad suam pœnam, siue ad aliorum: uel pœnam malorum, uel laudem bonorum.

Sicut iustificationes mentis, ita creationem rerum solus Deus operatur.

Sicut ergo mentem nostram iustificando formare non potest nisi Deus, *prædicare autem extrinsecus euangelium etiam homines possunt, non solum boni per ueritatem, sed etiam mali per occasionem: ita creationem rerum uisibilium deus interius operatur. Exteriores autem operationes, atque contemperationes, siue occasiones ab angelis tam bonis, quàm malis, uel etiam ab hominibus exhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantum eis desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis, & pigris. Vnde qualibuscunque angelis uicinas causas ab elementis contrahere quanto facilius est, tanto mirabiliores in huiusmodi eorum existunt celeritates: sed non est creator, nisi qui principaliter ista format: nec quisquam hoc potest, nisi unus creator deus. Aliud est enim ex intimo, ac summo causarum cardine condere, ac ministrare creaturam: quod facit solus creator deus: aliud autem pro distributis abillo uiribus, ac facultatibus aliquam operationem forinsecus admouere: ut tunc, uel tunc, sic, uel sic, exeat quod creatur. Ista quippe originaliter, & primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt: sed acceptis oportunitatibus postea prodeunt.*

Lib. 3. cap. 8.

Cap. 9. eiusdē.

In principio eiusd.

Quod

Quòd angeli mali multa possunt per naturæ uigorem, quæ non possunt, quia non permittuntur.

Illud quoque sciendum est, quòd angeli mali quædam possunt per naturæ subtilitatem, quæ tamen non possunt propter Dei, uel bonorum angelorum prohibitionem, id est, quia non permittuntur illa facere a Deo, uel ab angelis bonis: possent utique fecisse cinifes, qui ranas, serpentesque fecerunt. Quædam uerò non possunt facere, etiam si permittantur ab angelis superioribus; quia non permittit Deus. Vnde Augustinus in Libro Tertio de Trinitate. Ex ineffabili potentatu Dei fit, ut quod possent mali angeli si permitterentur: ideo non possunt, quia non permittuntur. Neq; n. occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes, qui ranas, serpentesque fecerunt, nisi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per Spiritum Sanctum: quod etiam magi confeßi sunt, dicentes: Digitus Dei est hic. Quid autem per naturam possint, nec tamen possint propter prohibitionem, & quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, homini explorare difficile est, immo impoßibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neque hoc posse si non permittatur: uolare autem non posse, etiam si permittatur. Sic & illi angeli quædam possunt facere, si permittantur ab angelis potentioribus ex imperio Dei; quædam uerò non possunt, etiam si ab eis permittantur, quia ille non permittit, a quo est illis talis naturæ modus: qui etiam per angelos suos illa plerunque non permittit, quæ concessit, ut possit.

Cap. 9. in me. Quare non potuerunt producere cinifes, qui ranas, & serpentes fecerunt. Exo. 8.

SVpra egit Magister de confirmatione, & obstinatione angelorum: in hac parte agit de cõsequẽtibus adhæc. Diuiditur aũt hæc pars in duas. In prima agit de his, quæ consequuntur obstinationem. In secunda de his, quæ consequuntur confirmationẽ, infra Dist. 9. *Post prædicta superest, &c.*) Prima diuiditur in duas. In prima agit de dæmonũ statu post obstinationem quantum ad cognitionẽ. Secundo uerò quantũ ad uim operatiuam, ibi. *Horum scie̅tia atque uirtute, &c.*) Et illa secunda pars duas habet. In prima determinat potentiam dæmonũ respectu creaturarum generaliter. In secunda uero respectu hominum, & hoc infra Dist. 8. *Solet etiam in quæstionem uersari, &c.*) Prima pars habet tres

partes

partes. In prima ostenditur, qđ possint, in secunda uerò qualiter, in tertia uerò quantum permittuntur. Primum facit, ibi. *Quorum scientia atq; uirtute, &c.*) Secundum ibi. *Nec putandum est istis transgres &c.*) Tertium uero facit ibi. *Illud quoque sciendum est, &c.*) Et ita duo generaliter continet ista pars. Primum est de dæmonum cognitione. Secũdum de uirtute.

Dub. 1. T*Riplici acumine scientiæ, &c.*] Videtur Isi. in diuisione ista diminute procedere, quia Aug. super Genes. 3. quatuor modos ponit, quos et Magister adducit in litera. Itẽ. Videtur superflua: Philosoph. n. nõ ponit nisi duos modos: dicit. n. qđ omne, ꝙ qs nouit, discens, uel inueniens nouit. Resp. Dicendum, ꝙ diuisio Isid. sufficiens est, & cõsona uerbis Aug. Sufficientia autem patet sic. Oẽ. n. ꝙ dæmones sciunt, aut sciunt cognitione innata, & sic dicuntur scire acumine sensus: aut cognitione acq̃sita: sed cognitio acq̃sita potest esse dupliciter, aut de rebus, quæ sub sunt rationi, & hæc per experiẽtia addiscũtur: aut de rebus, quę sunt supra, & sic per reuelationem superiorum spirituum. Qđ ergo obiicitur de Augu. Dicendum, ꝙ duo modi reducuntur ad unum. Et iterum. Aug. magis assignat modos prædicendi futura, quam cognoscendi. Philosoph. autẽ loquitur de cognitione acquisita: uel si generaliter de omni, tunc sub inuentione cõprehendit sensus acumẽ, & experientiam temporum.

Partim a sanctis angelis, &c.]

D. b. 2. Innuit Magister, quod dæmones aliqua cognoscunt a sanctis angelis, quæ ab omnipotẽti Deo discunt iussu eius sibi reuelantibus. Contra. Dæmones sunt inimici Dei, & angelorum: si ergo ab inimicis abscondenda sunt secreta consilia: ergo uidetur, qđ Deus eis nunquam reuelari faciat. Item. Ipsi sunt in tenebris damnationis: ergo cum nõ sint idonei ad gratiam, & reuelatio sit cognitio gratiæ, non naturę, uidetur, quod nullo modo fiat ipsis dæmonibus. Respõ. Dicendum, & pro uero habẽdum est, quod dicit Isid. & Aug. quod aliqua præsciunt reuelatione superiorum spirituum, cuius reuelationis attendendus est finis, & modus. Finis, quia mirabilis sapientia per inimicantes sibi implet uoluntatẽ suam: unde sicut reuelatio somnii de exaltatione Ioseph, facta insidiantibus secũdum mirabilem Dei dispositionem, fecit ad eius impletionem, licet secundum intentiones illorum esset ad impedimentum: sic Deus ita ostẽdit ꝑ angelos suos dæmonibus ut dum illi obuiãt, aliquid ualde decens, & competẽs ordinatissime impleat, & eliciat. Et ex hoc patet primũ, qa non est simile. Humanum enim consilium potest irritari, non tamen diuinum. Attendendus est etiam modus, duplici enim modo fit reuelatio. Aliquando mẽtis illustratione, sicut fiebat sanctis Prophetis, & hæc est gratię. Aliquando uerò sola prædictione; sicut homo reuelat aliquando uoluntatem suam: & hoc nõ est gratiæ aliquo modo perficiẽtis, uel eleuantis naturam: sed potest esse opus misericordiæ, si

illud ordinetur ad bonum eius, cui prædicitur: uel iustitiæ si ordinetur ad punitionem alicuius mali, utpote si ad fallendum fallaces: uel utriusque, si simul ad utrunque: & ita est quasi semper, quia huiusmodi futura prædicũtur demonibus & permittuntur miracula fieri ab eis, ut boni talia paruipendant, in quibus se uident a damnatis, & miseris superari: & mali, & fallaces proficiant in pœnis errantes, & in errorem mittentes occulto Dei iudicio, tamen iudicio iusto: unde ualde stultum est desiderare facere miracula, uel præscire futura, & quasi magna hæc reputare, cum inimicos Dei in his uidemus abundare.

Dub. 3. *Nec sanè creatores, &c.*) Innuit Magister, quòd angeli mali, immo etiam boni non sunt creatores, quia non operantur nisi exterius. Sed contra. Hæc non uidetur ratio, quia si solus creator operatur interius, tunc ergo natura nihil producit. Item. Creare est producere aliquid de nihilo: sed si dæmon propria uirtute extraheret semen de potentia in actum, non de nihilo faceret: ergo non esset creator. Respond. Dicendum, quòd quædam est uirtus, quæ in productione rerũ solum operatur exterius: quædam quæ perfecte operatur interius: quædam partim interius, partim exterius. Virtus artificis solũ operatur exterius, amouẽdo, siue iungendo, & applicando unam naturam cum alia. Virtus Dei operatur perfecte interius: quia ipsa primordialia, quę sunt intima, producit semina. Virtus uerò, quæ est partim interius partim exterius; est virtus naturæ, quæ extrinsecus est respectu rationum seminalium; sed interius respectu producendorum ex ipsis. Natura enim dum operatur, immittit uirtutẽ suam usque ad intima passi, & in illa immissione ipsam essentiam formæ, quæ erat in potentia incompleta non producit: sed productam a Deo supponit, ipsam tamẽ adiuuando ad actũ perfectum adducit: solus igitur ille potest illas seminales rationes facere, qui potest creare, quoniam ipsæ non sunt ex aliis: sed ex nihilo, & ex ipsis fiunt omnia, quæ naturaliter producuntur. Igitur nec pater est creator filii, nec agricola segetum: quia licet pater operetur interius, sicut natura: tamen operatur exterius, & circa aliqd, & ex aliquo, non ex nihilo: licet non opereĩ adeò exterius, sicut agricola. Operatio autem dæmonis magis est similis operationi agricolæ, quàm paternæ.

Sicut ergo mentem nostram, etc.) Contra. Si hoc uerum est, tunc sicut gratia est a Deo, nullo modo a natura, uel potentia creata: uidetur, ꝙ similiter omnis alia forma sit a solo Deo: ergo agẽs creatum nullam formã inducit. Respon. Dicendum, ꝙ beatus Augustinus ualde subtiliter loquitur, & ueraciter, si uerba eius sanè intelligantur. Vult ergo dicere, ꝙ sicut mentem nostram iustificando formare nõ potest nisi Deus: quia gratia nõ est ex aliquo, sed potius ex nihilo, uel esset abire in infinitum: sic formarum seminales rationes, siue formarũ primas essentias solus Dub. 4.

Deus

deus potest producere: alias .n. aut necesse est esse ex nihilo, aut in infinitū abire: non ergo intelligit Aug. quò ad deductionem formæ de potētia in actū, quam uocat actionem quodam modo exteriorē; sed potius quo ad productionem illius seminalis rationis, quæ est essentia rei, aliter se habens cum est in potentia, & in actu.

Illud quoque sciendum, &c.)

Dub. 6. Innuit Magister, q angeli mali, uel dæmones quedā possunt per naturæ subtilitatē, quæ nō pñt propter dei prohibitionē. Contra hoc est, q deus sic dedit uirtutes rebus, & sic administrat eas, ut eas agere proprios motus sinat, sicut dicit Aug. vii. de ciu. dei. unde peccare uolentes non cohibet, sed sinit, prout uolunt peccare: ergo pari rōne nō debet angelorū potentiā cohibere. Resp. Dicendū, q deus uolūtates nō cohibet propter legē libertatis, quā eis statuit: sed iusto iudicio de malo in peius ruere pmittit: sed uirtutē restringit iudicio æque iusto: qa operatio potentiæ, ut frequenter in his, q potentia abutunť, est ad aliorū afflictionē, & punitionē. Qm̄ igitur oīs pœna debet esse iusta, si habēs potentiā iniuste affligit, uel uult affligere, debet potētia cōpesci non rōne eius, qui agit, sed rōne eius, q patiť, nisi altissima dei iudicia aliud requirāt. Quod ergo obiicitur, quod res agere proprios motus sinit, non intelligitur, quod nō compescat uirtutem per contrarias potestates; sed quia tantum sinit agere, quantum suam iustitiam decet permittere.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An in dæmonibus cadat deceptio, uel error circa præsentia?

AD intelligentiam huius partis secundum duo, quæ Magister determinat, duo quæruntur. Primum est de cognitione dęmonum. Secundum est de ipsorum uirtute super rerū productione. Circa primū tria quæruntur. Primum, utrum cadat ī dæmonibus deceptio, siue error circa præsentia. Secundū, utrū obliuio circa præterita. Tertiū, utrū præcognitio circa futura.

QVOD deceptio cadat in dæmonibus circa præsentia, uidetur ratione. Primò, quoniam non probauerunt habere deum in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, hoc dicit Apostolus de hominibus. Si ergò æque, uel magis seuerus ē deus in angelos: ergo uidetur, quod dati sunt in reprobum sensum: sed in oībus talibus cadit error: ergo &c. SI TV dicas, qđ illud ītelligitur de sensu in agēdis, nō in cognoscendis. Contra Aug. dicit super Gen. ad lit. quod mali angeli intelliguntur per tenebras, boni uero per lucem: sed tenebra magis dicit priuationē luminis quā caloris: ergo uidetur quod cognitio eorū sit obscurata, ergo & errori subiecta. Lib. 1. cap. 17 ITEM. Videtur quod errori sit penitus subiecta: quia Dion. de di. nom. dicit quod in dæmonibus est furor irrationalis, amēs, & concupiscentia, phantasia proterua: sed phantasia est principium erroris: ergo uidetur quod Par. 4. cap. 4. circa mediū.

quod rō eorum penitus sit subiugata errori. ITEM. Per simile. Homini inflicta est pro peccato ignorantia, non tantū agendorum, sed etiam cognoscendorū: ergo si non minus peccatū angelicū debuit puniri, patet &c. ITEM. Hoc uidetur per simile. Sicut se habet affectus ad bonū, ita intellectus ad uerum: sed affectus dęmonum adeo ē depressus, quod non potest moueri in amore boni: aut in ordinate mouětur, si amat: ergo nec intellectus in speculationē ueri. SI TV dicas, quod peccatū magis corrumpit affectum dæmonū, quā intellectum. Contrarium uidetur: nam omnē prauam electionem præcedit prauū iudicium, quia non eligit uoluntas deliberatiua, nisi præcedat iudiciū: ergo uidetur, ꝙ prima ratio deordinādi sit in iudicio, & ita in cognitione: ergo in cognitiua magis quā in uoluntate, uel æque debet esse punitio. ITEM. Hoc confirmatur: quia excæcatio, & obstinatio sunt pœnæ peccati: ergo sicut affectio præsupponit cognitionē, ita obstinatio, quæ est pœna affectionis excæcationem, quę est pœna cognitionis: ergo cū diabolus sit obstinatus, et est excæcatus. ITEM. bonum est diffusiuum sui, & uerum similiter; & magis est diffusiuum sui bonum, quàm uerum: quia hoc habet de sua ratione: si ergo deus inquantum bonus subtrahit influentiam bonitatis affectiuę ipsorum dæmonum: ergo in quātum uerum diffusionem luminis ipsi cognitiuę. ITEM. Quicquid sit de conseruatione luminis dati, tamen dæmonibus, cū sint in statu damnationis, noua dona non debent dari à deo: sed nihil pōt aliquis addiscere nisi Christo docēte, sicut dicit Aug. in lib. de Magist. ergo si Christus nō debet noua dona eis donare ergo nec nouam cognitionē: ergo in his, quæ ań lapsum non cognouerunt; ex quo non habent doctorem ueritatis, necessario errant, & decipiūtur. *Ca. 12. & 14. Tom. 1*

SED CONTRA. Lucæ. xvi. dicitur, quod filii seculi huius prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua: loquitur de malis ergo &c. ITEM. Dio. de di. no. Data ipsis dona nequaquā mutata dicimus: sed sunt integra, & splēdidissima (loquitur de dæmonibus) ergo si habuerunt naturale iudicatoriū illuminatū, & potēs dirigi in cognoscendis, uidetur &c. ITEM. Isid. de sum. bo. Præuaricantes angeli, et sanctitate amissa, sensum angelicæ naturę nō amiserunt. ITEM. Peccatum non est contra actū, sed contra ordinē actus: ergo non est cōtra cognitionem simpliciter, sed cōtra cognitionē ordinatam in finē: si ergo cognitio speculatiua quantum est de se, non dicit cognitionem ordinatam in finē, patet, quod per peccatum non debet deprauari. *Par. 4. c. 4. in med.* *Lib. 1. cap. 12*

RESOLVTIO.

Dæmones in multis speculabilibus, & maximè in cōtingentibus decipi possunt, cū eorum intellectus p culpam obnubilatus fuerit. At uero in agibilibus, cum habeant intellectum practicū omnino subuersum, dicuntur facti tenebra.

RESP. Dicendum quod deceptio, & error uenit ex deordinatiōe, siue deuiatione iudicii. Iudicium

dicium autẽ duplex est in quolibet ratiocinãte. Vnum quod est cognoscendorum, quod est ueri sub ratione ueri. Aliud agendorum, quod est boni sub rõne boni. Et primum est intellectus speculatiui, nec spectat ad lib. ar. secundũ uero est intellectus practici, & est pars lib. ar. Primum iudicium, & si maneat itegrum quantum ad substantiam potẽtię, nihilominus per culpam est in angelis aliquo modo obnubilatum: quia errant frequẽter in iudicando de multis & in multis decipiuntur, maxime cum iudicãt de contingentibus. Aliud iudicium est in eis omnino subuersum, & quantum ad hoc excæcati sunt angeli mali, sicut quantum ad affectum obstinati: & propter istius iudicii subuersionem dicuntur facti tenebra, & dati i reprobum sensum, Et sic patet r. sio ad primũ. Ad illud. quod obiicitur de Dio. ꝙ est in dæmonibus phantasia proterua. Dicendum quod phantasia dupliciter accipitur. Aliquando pro ui sensitiua collatiua sensibilium receptorum à sensu particulari. Aliquando phãtasia dr̃ apparitio secundum quod dicitur a phanos, quod est apparitio. Et primo modo est ĩ solis corporibus, secundo modo in spiritibus. Hæc autẽ phãtasia proterua dicitur esse in dæmonibus: qm̃, & si demones intelligẽtes sint, & multa uera cognoscant, tamen alios nolunt docere, sed a ueritate seducere: & iõ quia non pñt nisi per apparentes similitudines, hinc est quod studium dęmonum maxime circa talia est intentum: sicut magnus clericus, ꝙ uellet alios paralogizare, studeret i sophismatibus: Et ideo phantastici dicuntur propter rationes phantasticas, & apparẽtes, quas iueniunt, & hanc phantasiam dicit proteruam. Quia cum secundum iudicium suum ueritatẽ cognoscãt, tñ cognitam scienter impugnãt. Et hoc est proteruire .i. ueritati intellectæ obuiare, ideo habent phantasiam proteruam. Habẽt ẽt concupiscentiã amentẽ: quia cum non deberent appetere nisi honestum, & conferens: appetunt res maximè nociuas, sicut peccare, & alios in peccatum præcipitare, quamuis hoc non intendant finaliter. Ibi ẽt est furor irrationalis, quia cum solis malis deberẽt ex ratione irasci, irascuntur, & furiunt contra bonos. Ad illud, ꝙ obiicitur, ꝙ homini inflicta est ignorantia secundum speculationem intellectus. Dicendum quod uerum est in posteris: sed Adæ non est inflicta ignorantia cognoscẽdorũ quia habuit cognitionem sibi innatã. Sic & dæmones, quia habuerunt cognitionẽ sibi innatam, & deus uix subtrahit dona sua naturalia, scilicet gratis data: ideo inflixit istã ignorantiã in intellectu speculatiuo: sed tamen ignorantiæ pœna cõtraria est: & cæcitas in intellectu practico. Paruulis aũt dicitur infligere ignorantiã, non subtrahendo scientiam: sed non apponendo. Præterea. Moles carnis corruptæ aggrauat intellectus iudicium, & ideo nõ est simile. Ad illud, quod obiicitur, quod affectus est priuatus rectitudine uoluntatis. Dicendum quod pecca-

peccatum magis respicit uoluntatem, & magis directe opponitur bonitati affectionis, quã ueritati cognitionis: & ideo dæmones non sunt ita priuati lumine cognitionis per culpã, sicut bonitate affectionis. Verun tamẽ (sicut prius tactũ est) est quoddã iudicium quod est coniunctum uolũtati, & est subuersum in malis angelis, & excæcatum: ideo patet solutio ad alia duo sequentia.

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ bonum est diffusiuum sui. Dicẽdum quòd est loqui de diffusione boni simpliciter, uel boni gratuiti. Si loquimur de diffusione boni simpliciter: ad tot se extendit ratio boni, ad quot, & ueri quia utrunque conuertitur cum ente, & in omnibus entibus. Si autem de diffusione boni gratuiti, non est uerum: quia multi sunt, qui idonei sunt ad capiendam intelligentiam, qui tamẽ idonei non sunt ad capiẽdam gratiã. Ad illvd, quod obiicitur, quod non debent eis dari bona. Dicendum, quod donũ dupliciter potest accipi, proprie & communiter. Proprie donũ dicitur, quod simpliciter aliunde est, cuiusmodi sunt gratiæ infusæ, siue dona infusa: & talis est gratia gratum faciens, uel ad eam habilitans. Alio modo dicitur donum, quod est per adiutorium diuinum, nihilominus tamen per acquisitionẽ nostram, & illud non dicitur proprie donũ, sed habito respectu ad hoc, quod non acquiritur sine dei adiutorio; & hoc modo deus dat dona bonis, & malis. Quia enim deus dedit lumẽ cognitionis ab initio, quod poterat in acquisitionem multorum scibilium: & ipse non subtrahit quod dedit, nec etiam conseruationem, cum talia possint stare cum peccato mortali: & ideo q habet primum donum, potest multiplicare, etiam reprobus existens. & deus dicitur docere non inspirando, siue infundendo, sed cooperando lumini dato, & conseruando illud. Exemplum huius est. Deus dedit frumentum auaro, & dedit terram potentem fructificare: cum recolligit multum de blado, de bona terra deus dat, sed non ita sicut si ipse sterilem terram sine iactu seminis faceret fructificare, hoc enim proprie esset donum. Primo modo solum large, sic deus dat dona bonis, & malis, & dæmonibus, & hominibus: quamuis ipsis hæc ipsa bona in mala cõuertantur. Ad ea autem, quæ obiiciuntur ad oppositum. Dicendum quod intelliguntur de iudicio speculatiuo: tamen de illo non est intelligendum, quòd magis uigeat in malis quàm in bonis, uel etiã tantum sicut ante lapsum: quia reuera quamuis multa clare cognoscant, maxime illa, quorum cognitio est eis innata, ratione quorum dicit Dion. quod habent sibi data integra: tamen in multis errãt, & falluntur illi nefandi spiritus, quia præsumptuosi, & curiosi sunt, & ideo frequẽter iudicant de his, quæ eorum iudicio non subsunt, & ideo à ueritatis tramite in errorem labuntur: & sic patent omnia obiecta.

Quæ-

QVAESTIO II.

An in dæmonibus cadat obliuio circa præterita?

VTRVM in dæmonibus cadat obliuio circa præterita. Et quod sic, uidetur. Nullus de sapiente fit stultus, nisi aliquid obliuiscatur, dæmones autem de sapientibus facti sunt stulti, maxime Lucifer, de quo Ezech. xxviii. Tu plenus sapientia. Et de quo Ecclesiast. iiii. Melior est puer sapiens Rege sene, & stulto. Glo. exponit de Lucifero, siue Diabolo: ergo &c. ITEM. Gratia reparat, & reformat totam imaginem: ergo & peccatum deformat: sed deformatio memoriæ, & corruptio est per obliuionem: ergo uidetur quod peccatum in uim memoratiuam inducat in angelis obliuionem. ITEM. Intelligere, & memorari ipsorum dæmonum est cum uariatione, ergo in tempore: sed omne, quod mensuratur a tempore, senescit, & tendit ad corruptionem, quia tempus facit distrare quod est (ut dicit Philosophus) vnde est principiū corruptionis per se: ergo cum corruptio circa uim memoratiuam sit tantum per obliuionem, patet, &c. ITEM. Sicut se habet intelligentia ad errorem, ita memoria ad obliuionem: sed in intelligētia angeli cadit deceptio, & in uoluntate obliquatio: ergo in memoria cadit obliuio. ITEM. Opposita nata sunt fieri circa idem: sed memoria angeli pōt proficere addiscendo, ergo pari ratione deficere obliuiscendo, cum status ille sit magis aptus ad defectum, quā ad profectum. ITEM. Mente humana solus Deus superior est, sicut uult Augustinus, sed contingit in mentem nostram cadere obliuionem: ergo si pars est angelicę, multofortius in mente dæmonum. Quod autem in mentem nostra cadit obliuio quantum ad superiorem partem, patet: quia Augustinus, dicit q eorum cognitio, quæ spectant ad diuinitatē, est superioris partis, sed frequenter talium obliuiscimur: ergo &c.

4. Phy. 117. — 15. De Tri. c. 1.

SED CONTRA. Quod est naturale est indelebile: sed species existentes in angelica memoria sunt ei innatæ, & concreatæ, ergo sunt indelebiles: si ergo obliuio uenit per deletionem specierum, patet &c. ITEM. Omne, quod recipitur in aliquo, est ibi per modum recipientis: ergo species, quæ est in angelica memoria, est ibi per modum recipientis: sed memoria angelica est incorruptibilis, nec depēdet a corruptibilibus, nec quantū ad substantiam, nec quantum ad operationem, nec per se, nec per accidens: ergo species, quæ ibi recipitur est simpliciter incorruptibilis. ITEM. Hoc uidetur a minori. Vertibilior est uolūtas, quam aliqua interiorum potentiarum: sed culpa quæ adhæret uolūtati adhęret inuertibiliter: ergo multofortius species, quæ est in memoria est in ea indelebiliter: si ergo obliuio est propter deletionē speciei, patet &c. ITEM. Omne, quod corrumpitur, aut corrūpitur, quia habet contrarium, aut quia est ex contrariis, aut quia est in aliquo, quod habet contrarium, uel est ex contrariis. Hæc scripta est a

Boet. 5. De consol. prosa. 4. in medio.

Phil. in Libro de mor. & ui. sed species existens in memoria dæmonis nullo prædictorum modorum est incorruptibilis: ergo &c. ITEM. Philosophus dicit, quod uirtus sensitiua nõ senescit quantum est de se, sed solum ratione organi. Vnde in primo de Anima dicit. Si senex acciperet oculum pueri, uideret utique sicut uidet puer: ergo cum uirtus memoratiua ipsius dæmonis nõ pendeat ex organo, nõ senescit, nec lassatur in operando, ergo nec in recipiendo species: & ita (ut uidetur) nihil obliuiscitur.

Textu com 61.

RESOLVTIO.

Quantum ad memoriam, habitum: nulla cadit in dæmonibus obliuio: sed bene quò ad actum memorandi dicuntur obliti, tum in primis suæ salutis, & beneficiorum Dei.

RESPONDEO. Dicendum, quod actum memoriæ contingit accipere & per modum habitus: & iste est retinere speciem. Et esse dicitur per modum habitus, quia cõtinue tenet: & dicit magis statum siue conseruationem, quã actionem. Est & alius actus memoriæ per modum usus siue actus, qui est meminisse siue recordari. Primus quidem actus naturalis est, & non subest uolũtati: nec penes illum attenditur meritum, uel demeritum. Secundus uero actus potest ordinari ad bonum, & eius oppositum, scilicet ad malum. Et secundum hunc duplicem modum distinguendum est in obliuione. Nã si dicatur obliuio per oppositionem ad retentionem speciei, sic est deletio speciei de memoria. Si autem dicatur per opposit ũ ad recordationem: sic dicit dehabilitationem siue dehabilitatem quantum ad istum actum, quod est meminisse. Et hoc potest esse bonum, scilicet cum obliuiscimur malorum illatorum nobis: & malum, cum obliuiscimur beneficiorum nobis a Deo collatorum: uel obliuiscimur eorum, quæ nobis essent expedientia ad salutem. Contra. Quia dicitur Deuter. iiii. Caue, ne unquam obliuiscaris domini Dei tui, &c. Si igitur loquamur de obliuione primo modo: sic dico quòd non cadit in dæmonibus: nulla enim est in eis deletio speciei. Si secundo modo: sic dico quòd cadit, immo cecidit magna obliuio: quia obliti sunt suę salutis. Sunt etiam obliti beneficiorum Dei: quia cum conuertuntur ad mala, inhabiles fiunt ad recolẽdum bona: hoc modo concedo quod obliti sunt.

ET SIC procedunt duæ primæ rationes. Prima, quæ sumpta est a stultitia. Secunda, quæ sumpta est ab imagine deformata: nam procedunt hac via.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod intelligere cadit in tempore. Dicẽdum, quod cadit in tempore extẽsio nomine temporis, non prout est motus primi mobilis mensura: quia nec dæmonum esse, nec intelligere pendet ex illo. Tamen aliter potest dici, quòd quamuis actus, ut actus cadat sub tempore, uel in tempore: non tamen actus, ut habitus: quia habet modum substantiæ intra, siue in qua est, nec habet uariationem: & ideo sicut substantia dæmonum non corrumpitur, nec senescit in tempore.

re, nec habitus: ita etiam nec actus, ut habitus, & talis est retentio speciei. Et per hoc patet aliud, quod non est simile de intelligere, & obliuisci: quia intelligere nõ tam est actus naturalis, quã etiam conformis uoluntati, & similiter errare: sed speciem tenere, uel amittere est ex potentia, uel impotentia naturali.

PRAETEREA Ratio illa nõ ualet, quia cum memoria habeat naturam specularẽ, siue speculi: intelligentia naturam luminosam, siue luminis: angelus plus habet de natura speculi, & de potentia recipiendi, quam de natura luminis, illa enim ĩ solo Deo est potissimè: uel in his, quæ sũt Deiformes per gloriã, ideo non ualet, nec ẽ simile. Magis enim potest in tenendo speciem, quã in recte iudicando: aliqua enim sunt supra iudicium angeli, non sic est de tentione speciei. AD ILLVD, quod obiicitur, quod opposita nata sũt fieri circa idẽ. Verum est, nisi alterum naturaliter insit: & natura angeli possibilis est ad receptionem per naturam, ad delectationem uerò minimè. AD ILLVD, quod obiicitur, quod solus Deus est maior mente humana. Dicendum quod uerum est quantum ad rationem perficiendi: tamen quia mens humana ex coniunctione cũ corpore terrestri aliquas contrahit proprietates, & defectus deprimentes: quantum ad hoc est inferior mente angelica: & ideo sicut mens humana impeditur ab actuali consideratione propter depressionem corporis, ita etiam compellitur obliuisci: intellectus autem angelicus semper est in actu intelligendi, & ideo non est mirum si memoria semper est in actu conseruandi: & sic patent obiecta.

QVAESTIO III.

An dæmones futura contingentia præcognoscant?

VTRVM in dæmonibus sit præcognitio quo ad futura. Et quod sic, uidetur per simile: quia astronomi, & mathematici per cursum astrorum præcognoscunt, & dicunt multa futura, & uidemus quòd in multis uera dicunt: ergo si maior est in telligentia, & cognitio in dæmonibus: uidetur &c. ITEM. Hoc ostenditur ab effectu: quia isti Magi, & Diuini per pacta cũ dæmonibus multa uera prædicunt, & non possunt, nisi per reuelationem dæmonum: ergo uidetur, quod ipsi futura præcognoscunt. ITEM. Videtur hoc a minori: quia intellectus agens in somnis, & ecstasi multa uera futura præuidet. sicut patet, quia frequenter somniamus, qđ euenit nobis post longa tempora: sed dæmones sunt omnino abstracti a sensibus: ergo, &c. ITEM. Ratione uidetur: quia anima quodammodo est oĩa: quia in ea est, quo est omnia fieri, quantum est ex parte intellectus possibilis: & quantum est ex parte intellectus agentis est in ea, quo est omnia facere: ergo si intellectus agẽs esset liber, uel possibilis reductus ad actum per agentem, tunc non solum esset in potentia ad cognoscendum futura, sed etiam in actu: & hoc est in dæmonibus, qui creati sũt in actualitate plenæ cognitionis: & quorum intellectus agẽs est 3. de Ani. tex. 18.

est liber a corpore: ergo &c.

SED CONTRA. Quòd non præsciant futura contingētia uidetur. Quanto aliquid magis est præsens alicui, tanto certius est ei: sed uoluntas uniuscuiusque sibi præsentior est, quam alii; ergo certior est sibi quid uelle debeat, q̃ alii: sed homo nullus certitudinaliter scit q̃d debeat cras uelle, uel cogitare: ergo multominus, nec alia creatura, quantum est de se, potest præscire. ITEM. Omnis cognitio creaturæ pendet a re scita, quia scibile non se habet in comparatione ad scientem creatum per modum possibilis: sed potius p modum actualis & motiui: sed nulla cognitio pendens a cognoscibili potest esse certa de re incerta: sed futurum contingens est res incerta, ergo non potest certitudinaliter ab angelo cognosci. ITEM. Si cognoscit futura: aut ergo scientia acquisita, aut innata. Si acquisita: sed hæc incipit ab existentia rei, quia a re ipsa generatur in cognoscente: cum ergo res nondum sit, non potest cognitionem eius acquirere. Si innata, ergo non potest ignorare aliqua eorum, quæ futura sunt: ergo præsciuit casum suum antequam caderet, quod supra improbatum est tanquam impossibile: ergo &c. ITEM. Si præscit futura: ergo scit quis debeat uincere, utrum ipse, an is, quem tentat: ergo cum ipse refugiat uictoriam bonorum, nunquā tentaret, nisi illos, quos præsciret sibi succumbere: sed aliquos alios tentat, sicut patet in Iob; ergo, &c.

Dist. 4. art. 2. q. 2.

RESOLVTIO.

Minimè, cum hoc solius Dei sit: tametsi ob ingenij acrimoniam, longam experientiam, & alienam doctrinam vera quandoque prædicere contingat.

RESP. Dicendum, quòd futurorum est triplex genus. Quædam enim sunt futura, quæ habent causam determinatam, & infallibilē, utpotè sunt illa, quæ attenduntur circa motum corporū superiorum, in quibus est determinatio, & omnis impedimenti remotio: talia possunt certitudinaliter sciri non solum a Deo, sed a creatura: & hoc ĩ sua causa, sicut tempus eclipsis, & cōsimilium. Quædam sunt, quæ habent causam determinatam: sed tamen infallibilem, utpotè sunt illa, quæ sunt secundum inferiorem naturam. Quę ideo habent causam determinatam, q̃a intentio naturæ mouet determinate ad unum. Ideo uerò fallibilē, quia multipliciter potest occurrere impedimentum: utpotè ager seminatus, si terra pinguis est, & bona: dispositio superiorum corporum afferet pinguem fructum: & ista possunt quodā modo sciri, & præsciri, non tantum a Deo, sed etiam a creatura, quæ nouit naturas rerum superiorum, & inferiorum: non tamen ita certitudinaliter sicut prædicta. Quædam autem sunt, quæ habet causam indeterminatam & fallibilem: sicut sunt ea, quę sunt a uolūtate nostra, quę indeterminata est propter hoc, q̃ est ad opposita. Fallibilis ēt, quia possunt etiam volenti proficere, occurrere multa impedimenta: & talia non possunt certitu-

titudinaliter sciri ab aliqua creatura in seipsa, sed solum a Deo, uel per reuelationem diuinam. Ratio autem huius ista est, quia cognitio creaturæ pendet ex re: quoniam igitur res incerta est, & in se, & in sua causa: ideo creatura non potest certitudinaliter illam noscere, aut præscire. Diuina autem cognitio nō pendet a re aliqua: immo omnia, quæ nouit, secundum modum suæ ueritatis nouit: & quia ueritas sua est certissima, certissimè cognoscit contingentia, ut necessaria: hoc melius explanatum fuit in Primo Libro: & sicut certissimè nouit, ita potest certitudinaliter denunciare, & reuelare: iō hæc præcognitio futurorū, uel Dei est, uel a Deo: & ideo cum talia prædicuntur, prædictio dicitur diuinatio, quia talis est actus diuinus: & quia dæmones superbi maximè desiderant honorari, ut Deus: maximè conantur ostendere hoc in se habere: & ideo dicere, ꝙ dæmones per seipsos futura contingentia præsciant certitudinaliter, hoc est eis attribuere, quod Dei ē: ideo est ibi infidelitas, & infidelitati frequenter annexa idololatria: ideo diuinatio est prohibita.

Dis 39

Quamuis autem dæmones non possint per seipsos futura cōtingentia scire certitudinaliter: tamen frequēter uera prædicunt, quia euentum futurum aliquo modo præsentiunt. Hoc autem ē quadrupliciter, sicut dicit Augusti. in ii. Super Gen. ad litteram. Aut enim sensus, uel ingenii acrimonia, aut multa experientia, aut dolosa cautela, aut aliena doctrina. Sensus acrimonia, ut quando vident diligenter, & considerant ad quid inclinetur affectio nostra: uel quæ sint inducentia, uel retrahentia. Experiētia temporum, quia ex talibus uidet accidere talia. Dolosa cautela, quando præponit aliquid facere, & prędicit, ꝙ aliquid sit facturus. Aliena doctrina, quādo iusto Dei iudicio ꝑmittitur addiscere ab angelis. Et sic patet, ꝙ dæmones futura contingentia, & si possunt probabiliter præsentire, nō possunt tamen certitudinaliter pręscire, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ.

Ad illvd ergo, quod obiicitur de astronomis, siue mathematicis, ꝙ dicunt frequenter uera. Dicendum, ꝙ hoc solum est coniecturando, siue secundum legem astrorum, siue secundū diabolica cōmercia. Secundum legem astrorum, ut potè, quando dominantur stellæ, quæ habet impressionem super diuersos humores, disponit secūdum hoc hominem ad diuersos mores, & affectiones. Secundū diabolica commercia, ut quādo uolunt ui astrorum ultra procedere, quā ad illud, super quod possunt: tunc enim nisi diabolus adesset, ita frequēter falsum, sicut uerum dicerent: nunc aūt cum toto auxilio dæmonum frequēter falsa prædicunt, & decipiuntur. Sed tanta est dæmonū astutia, ꝙ ita sciunt occultare fraudem suam, ut ostēdant errorē, siue defectum fuisse in astronomo considerante, nō in arte, aut diabolo assistente. In hoc igitur stat resp. quod astronomi de cō tingentibus habentibus causam fal-

fallibilem, & indeterminatã nõ præsciunt uera, nisi ex coniectu ra; & diabolus ex maiori coniectura illa præsentit, non tamen certitudinaliter præscit. AD ILLVD, quod obiicitur de Magis, & Diuinis, quod dicũt uera. Dicendum, quod uerum est: sed cum aliquando dicant falsa, patet quod potius dicunt uerũ casualiter, quàm certitudinaliter, coniectura potius, quã scientia. Qui enim semel dicit futurũ in uerbo domini, & non euenit (sicut in lege dicitur) somniator est, & non propheta domini, & ideo præcipitur occidi.

Deute. 13.

AD ILLVD, qđ obiicitur de somniis in quibus præuidentur futura. Dicẽdum, quod (quicquid de hoc senserint philoso. quorum positiones longum est retexere) qđ de eis dicit sacra scriptura, indubitanter est tenendum. Reprehendit enim eos, qui confidentiã habet in somniis: unde Eccl. 34. Sicut parturiẽtis cor tuũ phãtasias patitur, nisi ab altissimo fuerit missa uisitatio. Intelligendum, qđ quinque de causis fiũt somnia. Quædam cõtingunt ex dispositione corporis. Quædam ex solicitudine mentis. Quædã ex illusione diabolica. Quædam ex reuelatione angelica. Quędam ex uisitatiõe diuina. Prima duo somnia sunt pręsagia futurorũ, quę habent causam in nobis: ut somnia, quæ contingunt ex causis corporis, sunt signa infirmitatis. Somnia quę cõtingunt ex solicitudine mẽtis sunt signa eorum, ad quę facienda, uel desiderãda nostra inclinatur affectio. Aliorum uero nõ sunt signa de se; immo si ad alia applicentur, potius prębent occasionẽ errandi, quam pręsciendi. Somnia, quę sunt a diabolica illusione, nullius sũt roboris, sicut nec diuinationes aruspicum. Somnia uero, quę sunt ab angelis bonis, aut a Deo, sunt in nobis signa, sunt uera, & recta: & ita ex hoc non habetur, quod pręcognitio futurorum contingentium aliter habeatur, quam a Deo, nisi per aliquam coniecturam.

AD ILLVD, quod obiicitur, qđ anima quodãmodo est omnia. Dicendum, quod intellectus agens non est ens actu plenè respectu omnium, quia nõ est plene agens, & ideo indiget iuuari a cognoscibili ad hoc, quod fiat in actu, uel a Deo, qui est omnino actus respectu omnium entium, & uerorum: & quia futurum contingens nõ habet esse, nisi indeterminatum: ideò non potest intellectũ iuuare ad certitudinalem cognitionem habendam de se. AD ILLVD ergo, qđ obiicit, quod intellectus agens est in actu respectu omnium, ad quę possibilis est in potentia: soluendum est per interemptionem, non solum in hominibus, uerumetiam in angelis. Quædam enim sunt, ad quę tã agẽs, quam possibilis est in potentia, quia sunt supra posse creaturę: unde illa propositio non habet ueritatem, nisi de his tantum, quę sunt infra posse intellectus creati: respectu quorum habet intellectus se, & in ratione agentis, & possibilis: non autẽ respectu eorũ, quę sunt supra: & sic patet illud.

AR-

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An omnes formæ inducantur a creatore; uel aliquæ sint ab agente creato?

CONSEQVENTER quæritur de secundo articulo. s. de uirtute dæmonum. De qua tria quæruntur. Primũ est quasi præambulum, utrum omnis formę inductio sit a creatore, an aliquæ sint ab agente creato. Secundum est, utrum uerarũ formarum inductio sit a spiritu maligno. Tertium est, utrum ministerio dæmonum possit quis uti in hmõi operibus sine peccato.

VTRVM omnis formæ inductio sit a creatore: an aliqđ agens particulare siue creatum possit aliquam inducere. Et ꝙ omnis sit a creatore, uidetur: primo auctoritate domini in Ioanne. Pater meus usque modo operatur, & ego operor: sed si res producerentur quantum ad formam a natura, non propter hoc diceretur Deus usq; modo operari: ergo uidetur, quod omnis forma sit ab ipso. ITEM. Ratione uidetur. Nobilius principium ẽ forma, quàm materia, & magis dicit, quid diuinum: ergo cũ natura non possit in minus, quia non potest in productionẽ materiæ, immo est a sola creatione: multofortius uidetur de forma. ITEM. Principia rerum sunt incorruptibilia, ut uult Philosophus: ergo tam materia, quam forma: sed incorruptibile est ingenerabile, ergo tam materia, quàm forma est ingenerabilis: ergo si producitur in esse, hoc non erit a natura, sed solum per creationem. ITEM. Omnis actio creaturæ terminatur ad hoc aliquid: sed forma non est hoc aliquid, ergo non terminatur ad formam: ergo cũ productio naturalis ad illud terminetur, qđ producitur per naturam, impossibile est formã produci ab agẽte creato. Nec materiam: hoc cõstat: & omne, quod producitur, secundum aliquod horum ꝑducitur: ergo nihil producitur ab agente creato. ITEM. Cum ꝑducitur forma, aut ex aliquo, aut ex nihilo. Si ex aliquo: sed omne, quod est ex aliquo, habet aliquid sui constitutiuum tanquam principium intrinsecum: ergo forma est cõposita ex materia & forma, quod absurdum est. Si ex nihilo: sed omne, quod ex nihilo creatur, est a creatore: ergo nulla forma est ab agente creato. ITEM. Cum forma est in potentia materiæ, aut est in potentia, in qua, aut a qua, aut ex qua. Non ex qua, hoc probatum est: cum forma nõ habeat materiale principium, ex quo cõstet, immo sit in simplici essentia cõsistens: ergo in qua, uel à qua. Non à qua, quia materiæ nõ est agere: ergo solum in potentia, ut in qua: sed forma, quæ solum est in potentia, ut in qua, totaliter est ab extrinseco, & nulla talis forma est naturalis, uel a natura: ergo nullum agens creatũ põt naturalẽ formã ꝑducere.

CONTRA. Omnis res sicut uult Augu. Dam. & Philosoph. habet propriam operationem, alioquin aliquid esset ociosum in natura: sed omnis operatio boni alicuius est operatrix, alia qua

Arist. 7 Met. 6.

1. Ph tex. 5

quin est frustra: ergo uidetur, quod omnis res aliquid possit producere, siue operari ad alicuius productionem: aut ergo materiæ, aut formæ; non materiæ; ergo formæ. ITEM. Vnius corruptio est contrarii generatio, nunquam enim abiicitur frigus, nisi per introductionē caloris, nec econuerso: sed constat, q̄d agens creatum potest abiicere, & corrumpere contrarium, ergo potest se, uel simile sibi introducere. ITEM. Certum est, ꝙ calidum calefacit: qui hoc non nouit, indiget sensu: ergo calor ignis generat calorē: ergo pari ratione qua calidum generat calidū, ignis generat ignem: cum non sit minoris uirtutis. ITEM. Certum est, ꝙ obiectū generat sui similitudinem in speculo: quod patet, si obiectum amoueatur, nullo modo resultabit ibi similitudo: ergo pari ratione si adsit materia disposita, agens potest generare sibi simile in natura; ergo &c.

Arist. 8 physi. com. 1.

RESOLVTIO.

Quidquid dicant alij: in materia sunt rationes seminales formarum: has agens particulare educit, & producit.

RESPONDEO. Dicēdū adhoc, ꝙ de eductione formæ in esse, quadruplex fuit positio. Quidā enim posuerunt latitationē formarum, sicut imponitur Anaxagoræ. Et illud pot est dupliciter intelligi: Aut quòd ipse poneret formas actualiter existere in materia, sed non apparere extrinsecus, sicut pictura cooperta panno; et iste modus impossibilis ē omnino, quia tunc contraria simul ponerentur in eodem. Alio modo potest intelligi sic, ut essentię formarum sint in materia in potentia: non solum latentes: sed entes in potentia: ut materia habeat in se seminales omnium formarum rationes, sibi a primaria conditione inditas: & illud concordat & philosophię, & Sacrę scripturę: & per actionē agētis educerētur in actum. Sed hic intellectus non fuit huius positionis, sed primus fuit, secundū quod expositores dicunt. Hęc enim positio fuit, quòd agens particulare nihil agat, sed tantū detegat. ALIA fuit positio Philosophorum modernorum, ꝙ omnes formę sunt a creatore. Et hęc positio potest dupliciter intelligi: uno modo, quòd Deus sit principaliter agens, & producens in omni rei eductione, & sic habet ueritatem: uel ita quòd Deus sit tota causa efficiens: & agens particulare non facit nisi materiam adaptare: ut sicut producit animam rationalem, ita & alias formas: & iste intellectus, uidetur fuisse illorum philosophorum. Et iste intellectus est impossibilis. quia agens particulare, aut inducit aliquid, aut nihil, Et si nihil: ergo nihil agit. Si aliquid inducit: ergo uidetur, quòd aliquam efficiat dispositionem; sed qua ratione potest in unam, & in aliam; quare ista positio non est rationabilis.

Albert. Magn.

TERTIA positio est, ꝙ formę naturales ferè omnes (ad minus corporales, cuiusmodi sunt elemētares formę, & formę mixtionis) sunt in potentia materię, & per actionem agentis particularis educuntur in actum: & ista est positio, quam uidetur tenuisse

se Philosophus, & modo tenent communiter Doct. in philosophia, & theologia. Sed tamen hęc duas habet uias. Nam quidã dicunt, quòd huiusmodi formę sunt in materia, & in potentia receptiua, & quodammodo actiua, siue cooperatiua; quoniam materia & habet possibilitatem ad recipiendum, & etiam inclinationem ad cooperandum: & in agente est huiusmodi forma producenda, sicut in principio effectiuo, & originali; quia oĩs forma per naturam suæ speciei recipit uirtutem multiplicandi se, unde inductio formæ est ab agente, formam suam multiplicante. Et ponit exemplum in cãdela, quomodo una inflammat multas: & ab uno obiecto relucent multæ imagines in pluribus speculis: & huiusmodi formæ (ut dicunt) non habent ex quo sint materialiter, sed ex quo originaliter: & ideo non dicuntur creari, nec dicuntur esse ex nihilo. Illud enim creatur, quod nullo modo est: sed talis forma sic producta, aliquo modo est, tum ratione agentis, tum ratione materiæ. ALIA uia est, ꝙ formæ sint in potentia materiæ: non solum in qua, & à qua aliquo modo, sed etiam ex qua; & hoc dicunt, non quia ipsa essentia materię sit, ex qua res producitur: sed quia in ipsa materia aliquid est concreatũ, ex quo agẽs dũ agit in ipsum, educit formã; non (inquam) ex illo tanquam ex aliquo, qđ fit tãquam aliqua pars formæ producendæ: quia illud potest esse forma, & fit forma; sicut globus rosæ fit rosa. Et ista positio ponit, ꝙ in materia sint ueritates omniũ formarum producendarum naturaliter; & cum producitur naturaliter quidditas, nulla ueritas essẽtiæ inducitur de nouo, sed datur ei noua dispositio, ut quod erat in potentia fiat in actu. Differunt enim actus, & potentia: non quia dicant diuersas quidditates, sed dispositiones diuersas eiusdem: non tamen sunt dispositiones accidentales, sed substãtiales. Et hoc non est magnum si est in potentia agentis creati, ut quod est uno modo, faciat esse alio modo. Et hæc positio inter omnes prædictas uidetur esse intelligibilior, & ueritati uicinior. Hãc positionem credo esse tenendam; non solùm, quia eã suadeat ratio; sed etiam, quia cõfirmat auctoritas Augustini super Gen. ad literã, quã Magister allegat; ꝙ quę producuntur a natura, secundum rationes seminales producuntur. Quid autem sint istę rationes seminales, uidebitur infra quando de his erit sermo. Dis.18 Secũdum hanc igitur positionem sustinendum, ꝙ agens particulare educit formas, & inducit, & res naturales producit: & rationes adhoc inductę sunt concedendę.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quòd Deus operatur vsq; modo. Dicendum, quòd uerũ est, quia uel per se operatur, uel cum aliis; unde argumentum non ualet; Deus usque modo operatur; ergo agens creatum ei non cooperatur. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd non potest in materiam. Dicendum, quòd non est simile: quia materiale principium non est in alio ut

ut in potentia, cum sit de se potentia; tunc enim esset in potentia. & educeretur potentia de potentia, quod non est intelligibile: secus est in forma, ut uisum est: & ideo nō est simile. Potest et sumi ratio ex parte agentis: q̄a productio creaturæ cum sit agens limitatum, est productio similis a simili: sed constat, q̄ nihil agit ratione materiæ, sed formæ: ideo magis potest in formā, q̄ in materiam. AD ILLVD, q̄d obiicitur, q̄ principia rerū sunt incorruptibilia: illud intelligit in uniuersali, nō in particulari: uel intelligitur secundum essentiam, non secūdum esse: & ideo forma in particulari generatur, & corrumpitur. Vel potest dici, q̄ essentia eius remanet in potētia post corruptionem, sicut ante generationem. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ actio naturæ ad hoc aliquid terminatur. Dicēdum, q̄ (sicut dicit Philosoph.) proprie loquendo forma nō generatur, sed compositum. Cum enim producitur forma, nō producitur in se, nec per se, sed ut in materia, & sic facit compositum, & ad illud terminatur generatio: nihilominus generatio, uel productio naturalis respicit compositū principaliter gratia formæ. AD ILLVD, quod obiicitur, utrum ex aliquo, aut ex nihilo. Dicendum, q̄ secundum tertiam positionem tenendo primam uiam illius positionis, formæ producuntur ex aliquo: sed non ex aliquo materialiter, uel constitutiue: sed non ex aliquo originaliter. Vel secundum tertiam opinionem tenendo uiam secundam illius positionis; fiūt ex aliquo: non q̄ (ex) dicat partem: sed q̄ dicat consubstantialitatē, sicut rosa ex globo: quia globus fit rosa. ET per hoc patet ultimum. Concedo enim, q̄ formæ naturales sunt in materia quantū ad potētiam, & in qua, & ex qua & à qua, secundum p̄dictum modum. ET SI TV obiicias, q̄ materia non agit, nec cōstituit. Dicendum, quòd essentia materiæ solum se habet per modum receptiui: sed seminarium inditum se habet quodammodo per modum actiui: quodammodo per modum passiui, quoniam cooperatur agenti: nihilominus ipsum uariatur ab vna dispositione in aliam, ut dictum est. Hæc igitur est summa positionis, quòd agens creatum nullam quidditatem, nec substātialem, nec accidentalem omnino producit; sed entem sub una dispositione facit esse sub alia.

7. Metaphy. tex. 32 & 8. Met. 3.

QVAESTIO II.

An dæmones ueras rerum formas rebus inducere possint?

VTRVM uerarum formarū inductio possit esse a spiritu maligno. Et q̄ sic, uidetur. Primo auctoritate Sacræ scripturæ. Exod. 7. dicitur. Fecerunt autem malefici similiter: sed constat, q̄ uirga Moysi cōuersa fuit in uerum draconem, alioquin non esset uerum miraculum; si ergo malefici similiter fecerunt, & hoc non nisi uirtute dæmonum; ergo dæmones ueros serpentes de uirgis facere possunt; ergo & ueras formas inducere. ITEM. In Glos. habetur idem. Dæmones discurrunt per mundum, & subito semina afferunt, sic quod nouas rerū species producunt

ducunt;ex hoc patet, quòd specierum, siue formarũ inductio sit a spiritu maligno. Item. Maior est potestas dæmonum, quã hominum per artificium:sed homines mediante arte alchimiæ diuersorum metallorum species faciunt; ergo multofortius hoc dæmones possunt. Item. Quod subiacet potentiç inferiori, subiacet superiori; sed potentia dęmonum per naturam superior est potẽtiis rerum naturalium; quia dicitur Iob.40. Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari;si ergo natura inferior ueras, & nouas species potest inducere,& inducit:ergo & potentia dæmonum. Item. Formæ secundum seminales rationes latent in materia, ut habetur in litera,& prædeterminatũ est supra: & adhoc, quòd fiant in actu, non indigent nisi extrinseco adiutorio; si ergo diabolus scit modum educendi, & posse habet ad adiuuandum:ergo ueras formas potest inducere.

Aris. 1 Meteo. cap. 1. Item. Ordo uniuersitatis est, ut superiora per naturam influant in inferiora sicut patet, quòd cęlestia influunt in hæc inferiora; sed spiritualia multo sunt superiora respectu corporaliũ, quàm corporalia respectu corporaliũ: ergo si corporale adeo potest influere in corporale, quòd sua influentia, & uirtute, & actione educit formam de potentia in actum: sicut patet tam in actione elementorum, q̃ corporũ cœlestium: ergo multofortius potest hoc spiritus siue bonus, siue malus.

Contra. Exod.7. Absorbuit uirga Moysis uirgas Magorum; quod exponens Aug. ait, & habetur in Glos. Moysi uirga absorbuit uirgas, non dracones; Absorbere enim potuit, quod erant, non quod non erant; ergo uirgæ, quæ uidebantur uersę in dracones, erant uirgę non uersę in serpentes;si ergo dęmones tunc operati sunt ita excellenter, ut potuerunt uideri, q̃ species rerum non possunt uerè trasmutare, aut educere. Item. 2. Thess. 2. dicitur, quòd manifestatio Antichristi erit in signis, & prodigiis mendacibus secundum operationem Sathanę; si ergo mendacia erunt prodigia, & signa, ergo non uerè faciet, quod uidebitur facere; sed tunc maximè operabitur diabolus secundum posse suum; ergo non potest ueras formas inducere. Item. Super illud. Immissiones per angelos malos. Glos. Augu. Ea, quę mirabiliter in creaturis fiunt, attribuere malis angelis non audemus; sed subito de uirgis facere ueros serpẽtes, est miraculum, quia contra solitũ cursum naturę; ergo hoc nõ potest malus angelus. Item. Ratione uidetur hoc ipsum sic. Omne, quod dat alteri speciem, & actũ; est ens actu respectu eius, quod dat. Hoc probat Philosophus, & dicit in 7. primę philosophię; nihil enim dat, quod non habet; sed angelus malus, nec genere, nec specie conuenit cum istis rebus corporalibus; ergo non põt eis formas, & species dare. Item. In productione, siue in transmutatione rerum naturalium angelus operatur; aut ergo naturaliter, aut artificialiter. Si naturaliter; cum natura sit uis insita rebus

bus similia ex similibus ꝓcreãs, tunc faceret angelos. Si artificia liter:sed quod est ab operãte ar tificialiter, est artificiatum:ergo formæ, quas inducit, sunt artifi ciales:sed asinus artificialis non est asinus uere, sed æquiuoce, & similiter manus, & consimilia:er go nunquam inducit ueras formas. ITEM. Si inducit ueras formas;ergo facit uera miracula:er go miracula non attestantur po tentiæ diuinæ:ergo non sunt in robur fidei Christianæ. Si dicas, ꝙ differunt ab istis, quæritur quomodo differunt, & quomodo possunt discerni.

RESOLVTIO.

Artificiales formas possunt quidem dæmones & propria uirtute in ducere; at naturales, non nisi in aliena, scilicet in uirtute met, rerum.

RESP. Ad prædictorum intelli gentia est notãdum. Quòd quã do quæritur, utrum dæmon pos sit inducere ueras formas, aut trãsmutare de forma in formã: non est quæstio de forma artifi ciali, qa planũ est, ꝙ potest face re imagines, & figuras sicut homo:sed de formis naturalibus, utrum.s. possit uerum serpentẽ, & ueram ranã producere: & sic de aliis. Ad hanc quæstionẽ re spondendum est per distinctionem: quoniã ꝙ dæmon formã inducat, dupliciter potest intelli gi:aut ꝙ uirtute propria, aut ꝙ uirtute aliena. Si intelligatur, ꝙ inducat uirtute propria: sic absque dubio falsum est: & hoc dicit Aug. Si intelligatur, ꝙ uirtu te aliena.s. per uirtutem rerum naturalium, quas coniungit ad inuicem, põt: sicut est exemplũ in agricola, qui segetes mediante semine iacto, & terra germinante, & aqua irrigante fructificare facit, & hoc est uirtute aliena:uirtute autem propria generat sibi similem. Et ratio huius est: quia forma naturalis nõ ꝓducitur nisi a conditore naturę, uel a natura condita operante ꝑ modum naturæ: & ideo rem na turalem uirtute sibi indita producit:sed operando in agricultu ra operatur, ut artifex; & ideo naturam potest expedire, & adiuuare:sed rem naturæ non potest producere. DICENDVM igi tur, ꝙ spiritus maligni possunt formas artificiales inducere per uirtutem propriam, & formas naturales per uirtutem alienã; per propriam autẽ non possunt; & ratio huius est; quia operatur ꝑ modũ artis in hoc, & non per modum naturę; unde sicut natu ra non producit formam artificialem; sic nec ars formam natu ralem. SI QVAERATVR ratio huius:dico, ꝙ est limitatio potẽ tiæ agentis ad talem, & talẽ effe ctum secundum dispositionem Dei, & primariam ordinationẽ causarum. RVRSVS, si quæras rationem quare Deus sic dispo suit:dico, ꝙ ordo sapientiæ hoc requirit. Cum.n. sit triplex agẽs .s. Deus, natura, & intelligentia: ista sunt agentia ordinata:ita ꝙ primum præsupponitur a secun do, & secundum pręsupponitur a tertio. Deus enim operatur ex nihilo:natura uero non facit ex nihilo: sed ex ente in potentia; ars supponit operationem natu ræ, & operatur super ens cõplexum;non enim facit lapides, sed domũ de lapidibus. Vnde sicut

naturæ

natura non potest anticipare operationem dei, quæ est de nihilo producere;sic nec ars operationem naturæ.Sed tunc quæres, quare non est econuerso, ut ars precedat naturam. Dicendum, quòd operatio naturalis per naturam prius est in eodem quā operatio artis. Et præterea est alia ratio. Quia agens per naturam producit sibi simile secūdū ueritatē: sed agens secundū artem simile solū secūdum speciē, uel ideā, uel exemplar. Quia ergo in productione rei naturalis siue formæ naturalis agēs aliqd impartitur passo, & nihil impartitur aliquid, nisi id, respectu cuius est in actu secundum ueritatem: ideo formas illas de potentia in actū deducere nō potest, nisi quod agit per modum naturæ. In artificialibus autem nihil impartitur agens passo, sed aufert, uel mutat secundū locum, sicut patet i forma cōpositionis & figura incisionis: & hinc est, quod agens per artem non potest per uirtutem propriā formas naturales producere: nisi ille solus, qui est actus plenus, & perfectus respectu oīm tam in cognoscendo, quā in operando. s. solus deus. Dicamus igitur breuius, quod has formas (de quibus loq̄ī) dæmones possunt uere trāsmutare, nō tn̄ uirtute sua, sed naturę. Vnde tm̄ sunt ministri, non principales agentes: quia si essent principales agentes, cū non producāt per cōueniēs, noīe & specie. producerēt sicut creator, & ita essent creatores, quod Aug. expresse negat. Vnde tres rōnes primæ uerū concludunt: qm̄ non probant, quod faciant uirtute sua: sed uirtute seminum adductorum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod uirtute propria, quia potentia eius est excellentior. Dicendū, quòd illa propositio non habet ueritatem nisi de uirtute, quæ per omnem modū est superior: uel si in aliis habet locum, oportet intelligi in his, ad q̄ utraque uirtus habet similiter ordinari: aliter patet esse falsum: homo enim potentior est asino, non tamen potest generare asinum, sicut asinus facit, quia uirtus eius non est ad hoc: similiter intellige ī proposito. AD ILLVD, quod obiicitur, quod formæ sunt in materia seminaliter. Dicendum, quòd illa ratio seminalis ualde remota est ab actu cōpleto, nec potest ad actum reduci, nisi multa adminiculantia habeat, ex quorum influentia sibi, & naturæ suæ conueniēte proficiat, quousque ad actū perueniat. Talis non est influētia spiritus propter disconueniētiam in forma, & natura: influere enim potest ad motum localem, & regimen, non ad generationē. AD ILLVD, quod obiicitur, quod spiritualia influāt in corporalia, & superiora in inferiora. Dicendum, quod influūt secūdum proportionem unius ad alterum, & secundum quòd cōpetit naturæ suscipientis: aliter enim influit sol, aliter angelus. Sol potest influere corporalē, uel formalem proprietatē, communicando scilicet lucem, & calorem; angelus non sic potest influere in corporalia; sed solū localiter mutando, non ad formam, sed ad situm: cum non habeat conuenientiam in forma,

ma, & natura. Ad illvd, quod obiicitur, quòd nihil uere faciũt primò per uirgã Magorum. Dicendum, quod ueritas est, quod Glosę uidentur sibi obuiare ibidem: ueruntamen hoc magis sonãt, ꝙ ueros serpentes fecerũt: & denominant ibi serpentes a materia præexistente, sicut serpentem Moysi uocant uirgam, licet uerus esset serpẽs: sic & de aliis intelligendum. Ad illvd quod obiicitur, quòd Antichristus faciet signa mendacia. Dicẽdum, ꝙ illud intelligitur, non quia non faciet aliqua signa ueracia secundum transmutationem formarum: sed nõ ueracia habendo aspectum, uel respectũ ad finẽ, siue ad intentionẽ: quia ad hoc faciet, ut mendacium, & falsum persuadeat. Ad illvd quod obiicitur de glo. Aug. Dicendum, quod Aug. non negat quin aliquid possit dæmonibus attribui: sed quòd non oĩa sunt eis attribuenda, imò quædã attribuuntur bonis angelis. Ad dvas sequentes rationes non oportet respondere: uerũ enim concludunt, scilicet quòd angelus propria uirtute non potest formas naturales transmutare, siue inducere, uel adducere de potentia in actum. Ad illvd, quod ultimò obiicit: si uere educit, uere facit miracula: ergo miracula sunt signa fallibilia: ergo non sunt efficacia nostræ fidei testimonia. Dicendum ad hoc, quod & si sint uera opera, non tamen sunt uera miracula: quoniam miracula nõ sunt per uim naturæ, sed per uim supra naturam, quæ est agentis primi, sunt enim supra facultatem naturæ: & ideo attestantur omnipotentiæ facientis: sed opera, quæ faciunt dæmones, & si miracula uideantur, quia fiunt in tempore non perceptibili, non tamen sunt uera miracula, quia fiunt ui naturæ. Attamen si obiicias quòd natura non potest ita cito operari: Dicendum, ꝙ uerũ est de hac natura per se: sed taliter potest esse adiuta, & confortata, uel consita rebus conuenientibus: ut quasi repente prorumpat in effectũ: sicut patet de generatione ranarum, quas de quibusdam foliis in modico tempore nasci contingit. Si avtem quæras, quomodo discernãtur huiusmodi miracula. Dicendũ, quod & si conueniant in materia, differũt tamẽ ex parte principalis agentis, & ex parte ministri, ex parte finis, & ex parte facti. Ex parte principalis agẽtis: nam in miraculis diuinis operatur agens potentiæ infinitæ, & supra naturam. In miraculis dæmonum operatur uirtus naturę multipliciter adiuta ꝑ naturas alias. Ex parte ministri: nã dei miracula fiunt per publicam iusticiam secundum ueritatẽ, uel secundum apparentiam. Sed miracula dæmonum fiunt per priuatos contractus, & quędã arcana. Et hoc est, quod dicit Augustinus, quòd boni faciunt miracula per publicam iustitiã, hoc est per fidem ueram, quę uere iustificat: quam ueritas omnibus prædicat. Mali Christiani per signa publicæ iustitiæ. quia fidem habent, & uidentur habere opera: sed magi per priuatos contractus: & hoc est quod dicitur in Exodo per incantationes

&

& arcana quædam. Huius signũ est, quòd ibi sunt tenebrarum opera: quia qui male agit, odit lucem. Ex parte finis differunt similiter, quia miracula dei fiũt ad utilitatem, & diuinã gloriã: sed Magorum ad deceptionem, & gloriam uanã, & excellentiã: unde sunt quasi inutilia. Differunt etiam ex parte facti, quia dæmones faciunt huiusmodi uilia, & inutilia: miracula uero diuina sunt ualde necessaria, & utilia. Vnde dæmones maxime faciunt ranas, & serpentes, quia hæc de facili producuntur operatione naturæ, & quia diuino iudicio magis permittuntur ad prioris facti memoriã. Vnde sicut deus temperat potentiam, & astutiam diabolicã, ut sic patiatur eum peruerse imitari, ut in ipsa imitatione possit seducere malos iuxta eorũ merita mala, possit etiam deprehendi à bonis: & ut fides simul cum miraculis habeat locum. Si enim solus deus, & eius serui miracula facerent, quis non credidisset in deum, miraculis compulsus? Nunc autem cum mali faciunt, qui diuinitus illustrantur, ut inter hæc possint discernere, per uera miracula adiuuantur, & per dæmonum miracula exercentur, & probantur.

QVAESTIO III.

An magis uti possimus absq; peccato.

VTRVM aliquis possit uti ministerio dæmonum in faciẽdis huiusmodi miraculis absq; peccato. Et quòd non, uidetur. Nõ potest a dæmonibus requiri cõsilium absque peccato: ergo nõ recipi ministerium, siue consilium. Prima probatur auctoritate, & exemplo. Auctoritate, quia Leuit. 20 præcipitur occidi, qui sciscitatẽ magos, & ariolos. Exẽplo probatur. 4. Reg. 1. ubi reprehenditur, & punitur ex Israel, qui misit ad consulendum deum Acaron. ITEM. Aug. de doctrina Christiana dicit: diuinationes esse damnandas, & fugiendas, quia ibi intercidunt pacta dæmonũ. si ergo plus est facere, quàm docere, & primũ nõ est sine pactionibus damnabilibus: ergo nec secundum. ITEM. Diabolus est dolosus: & constat quod nullum diligit nisi in malu suum, & ut ipsum peruertat: ergo qui suscipit ab eo obsequiũ, committit se discrimini: & omnis talis peccat mortaliter: ergo &c. Item Diabolus est inimicus Iesu Christi, & dei: ergo qui suscipit ab eo auxilium, uel facit commercium, cum nulla sit cõuẽtio Christi ad belial, efficitur Christi inimicus: sed nõ potest esse sine peccato: ergo &c.

CONTRA. Hoc uidetur auctoritate Apostoli, qui tradebat incorrigibiles Sathanæ in interitũ carnis, sicut patet. 1. Cor. 5. ergo utebatur ministerio dæmonum ad adimplẽdam iustitiam: ergo pari ratione potest homo quando indiget, uti ad alia obsequia. ITEM. Si indigeo eleemosyna, non tantum a bono, sed à peccatore, & impio possum accipere, & petere: ergo si indigeo pane, & uino possum hoc petere à dæmonio, ut procuret, si nõ adest homo, qui statĩ tribuat. ITEM. A malo seruo potest quis exigere seruitium, & recipere: ergo si quis sanctus diabolum superauit,

rauit, poteſt ei licite imperare, & eius obſequium in creaturis transmutandis accipere. ITEM. Eſto quòd huiuſmodi artes ſolis, characteribus exerceātur ſine immolationibus, & aliis commerciis, uidetur, quod ibi nullū ſit peccatum, quia illi characteres aut habent aliquam uirtutē compellendi dæmones, aut nullam. Si nullam: ergo dæmones nihil faciunt. Si aliquam: ſed omnis uirtus eſt à deo, & uti aliquo ad id, quod eſt, non eſt peccatum: ergo uidetur, quod miracula iſta dæmonum poſſunt exerceri abſque peccato. ITEM. Si aliquis ſuſcipiat obſequium dæmonū in his, quæ expediunt ſibi, ſiue in miraculis, ſiue in aliis, bene ſciens, quantum poteſt in quo peccat: uidetur, quod in nullo. Quia in fide non peccat: quia nihil credit diuinitatis eſſe in diabolo. In moribus non peccat: ergo nullo modo, ut uidetur. ITEM. Si ego amiſiſſem librum meum, nō eſſet peccatū, ſi requirerem à quocunque, qui ſciret ubi eſſet: ergo ſi aliquis amiſit cappam, & ego ſcio bene, quòd diabolus poteſt noſſe: uidetur quòd illud ſaltē ſine peccato pōt fieri: Quæritur ergo, utrum huiuſmodi artes, uel diuinationes poſſunt eſſe abſque peccato.

RESOLVTIO.

Quod commercium Christianorum cum aduerſarijs ſui, & Christi eÿciantur procul huiuſmodi magicæ artes. Num. nō ſuſpectus erit aut infidelitatis, aut idololatriæ, & inobedientiæ, maleficiorum operator?

RESP. Dicendum, quòd huiuſmodi artes magicæ, ſiue diuinationes non poſſunt eſſe abſque peccato: nec poteſt à diabolo requiri conſilium, uel etiā auxilium, ſiue miniſteriū abſq; peccato: niſi fortaſſis in hoc caſu, ubi deus diabolum ſubiiceret homini iuſto ſuo iudicio, & ſicut de aliquibus uiris ſanctis audiui narrari: uoluntario autē commercio non poteſt ſine peccato. Aut enim eſt ibi peccatum infidelitatis, utpote ſi dæmonio credendo, attribuit diuinum aliquid. Aut eſt ibi peccatum idololatriæ, utpote in oblationibus & ſacrificiis. Aut in obedientiæ ſaltem, quia facit contra prohibitionem diuinam, & eccleſiæ. Ratio autem huius prohibitionis eſt: quia talis peccat in ſeipſum, dum ſe committit diſcrimini, Peccat in eccleſiam: quia habet commercium cū illo, qui eſt omnino præciſus, & eccleſiæ aduerſarius. Peccat etiam in maieſtatem diuinam; dum recurrit ad diabolum, quaſi non ſit omnipotens, & omnino ſufficiens, & benignus deus Chriſtianorum: & ideo prohibitum eſt, & ſine peccato fieri non poteſt: unde concedendæ ſunt rationes ad hoc inductę.

AD ILLVD, ergo, quod obiicitur, quòd Paulus utebatur miniſterio diabolico in puniēdo malos: Dici pōt, quod hoc nō erat diabolico commercio, ſed magis diuino iudicio, & ipſius Apoſtoli imperio, cui ſubiiciebantur ſpiritus maligni, non cōfœderabantur, ſicut Magis, & Diuinis. Vel dicendum, quod illud tradere non erat aliud, quā exponere uexationi dęmonū.

AD

Ad illud, quod obiicitur, de eleemosyna quã possum accipere ab impio. Dicendum, ꝙ non est simile duplici ex causa. Primum quidẽ, quia & si membrũ non sit actualiter unitum, non tñ est mẽbrum oĩno ꝑditum, sicut dæmonium: & possunt recipi, & impendi ex charitate pietatis officia: non sic est de diabolo, & angelis eius, quorũ certa est damnatio. Amplius. Eleemosyna, quã habet impius, tpe necessitatis est uiri iusti: ergo uir iustus cum exigit eã, & recipit, quod suum est, accipit, & ideo iustè facit. Non sic est de ministerio diaboli in faciendis miraculis: nunquam enim diabolicis miraculis, uel præsidiis ind:gemus: quia aut Dominus subuenit per se, aut per angelum suũ, aut per proximum nostrũ, aut tribuit patientiæ meritum.

Ad illud, ꝙ obiicitur, quòd diabolus est seruus. Dicendum, quòd eius seruitium, & ministerium nõ est ad hoc deputatum a Deo, nisi fiat speciali priuilegio: sed potius deputatus est ad tentandum, & exercendum, & sic seruit, licet intẽdat expugnare, quia de malo suo Deus facit bonum nostrum. Ad illud, quod quæritur, ꝙ peccatum sit in characteribus. Dicendum, ꝙ magnum peccatum est, quia ad hoc fiunt, scilicet ad ministeriũ dæmonum implorandũ, quod non licet: & ideo malo fine fit. Quod aũt quæritur, aut habẽt uirtutẽ, aut non. Dicendum, ꝙ ex se non habent uirtutẽ, sed solũ ex diabolica pactione: sic.n. pepigit diabolus cũ illis, qui fuerunt ei familiariores, ꝙ talia signa recognosceret, & ad talia se præsenter offerret. Ostẽdit aũt, ꝑ illa se cogi, ut ostendat aliqd ueritatis esse in hmõi artibus, in quibus sunt multa nefanda, per quę adducitur homo, & a fide, & a cultu Dei. Vnde nullo modo credẽdum est, ꝙ tales characteres aliquid possint, maximè super spiritus, nisi ex pactione eorũ: & ideo oĩa talia carmina uana sunt, & ꝑniciosa, nec facit diabolus, qa in illis delectetur, sed in infidelitate facientium.

Ad illud, quod quæritur, in quo est peccatum. Dicẽdum, ꝙ si aliquis hoc faciat, nõ credens eos habere posse, nec offerens quicquã, peccat peccato inobedientiæ, & peccato morũ: quia ex hac ipsa inuocatione dęmonum facit contumeliã Deo suo, & cętui Christiano: & dum iungit se schismatico, & mendaci, se periculo cõmittit: sed uix, aut nunquã ex hoc solo diabolo satisfacit, nisi aliqua infidelitas, uel idololatria immisceatur. Sicut.n. ad diuina miracula plurimum facit fides recta, sicut sonant euangelia: sic ad dæmonum miracula facit multum fides peruersa, quoniam diabolus peruersus est imitator Dei.

Ad illud, quod obiicitur, ꝙ non sit peccatum quærere de ꝑditis. Dicendum, ꝙ peccatum est, quia cõtra prohibitionem, & prohibitum est prædictis de causis. Potissima tamen causa est, quia ipse mendax est, & pater eius: & frequentissimè ueris immiscet falsa. Et ideo periculum magnum est credere sibi, quia posset hominẽ de facili inducere i errorẽ, & dicere ꝙ il-

le habet rem, qui non habet: & uidet per hoc posse oriri mala: & quia ẽt ad se allicit per hmõi reuelationes, & ad suam societatem, quæ perniciosa est ualde: ad quã desiderat diabolus ut decipiat. Et iõ ut hoĩes minus caueãt, in suis diuinationibus quędam honesta prætendit: utpote quia puero uirgini suas diuinationes ostendit: cum tamen in occultis ad turpissima incitet: & ideo dicit Aug. iii. Super Gene. ad literam in fine. bono Christiano siue mathematici, siue q libet impiè diuinantes, maximè uera dicentes, cauendi sunt: ne consortio dæmonum animã deceptam pacto quodam societatis irretiant: & sic patet totum.

DISTINCTIO VIII.

PARS PRIMA.

De potestate dęmonum, quam habent super corpora similia humanis.

Aug. in 2. lib. retrac. dixit dæmones aliquãdo hominum dispositiões nõ solũ uoce prolatas, uerũ et cogitatione cõceptas, cũ signa q̃dã ex animo exprimuntur in corpore tota facilitate perdisce re. Tũc rẽ dixi oc

Solet etiam in quæstione versari apud doctos, utrum angeli omnes boni. s. ac mali corporei sint. i. corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant, innitentes verbis Aug. Qui dicere videtur, quod angeli omnes ante confirmationem, vel lapsum corpora aerea habuerũt de puriori ac superiore aeris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere, & pati: quæ tantæ sunt tenuitatis, vt a mortalibus videri non valeant, nisi superuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur, depositaq; videri desinunt. Angelis vero malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aeris. Sicut enim a loco digniori in inferiorem locum. i. caliginosum aerem deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt & transformata in deteriora corpora, & spissiora, in quibus pati possent a superiori elemento. i. ab igne. Et hoc Augu. sensisse uidetur super Gene. Ita dicens, dæmones dicuntũr aerea animalia, qui corporum aereorum natura vigent: nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum quam ad patiendum. Ad patiendum enim humor & humus, ad faciendũ aer & ignis aptitudinem præbent. Transgressores uerò angeli cum principe suo nunc diabolo, tunc archangelo, non mirũ si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum

rum est si conuersi sunt ex pœna in aereā qualitatem, qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aeris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Aug. ita tradere, quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem eum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed opinionem aliorum referendo, quod ex ipsius verbis dijudicare volunt; quibus ait, Dæmones dicuntur aerea animalia: non ait, sunt: ita enim quidā dicebant, De habitatione uero caliginosi aeris, in quē detrusi sunt non opinando, sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt, quod ipsius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse, atque id concorditer docuisse, quod angeli corporei sint, nec corpora habeāt sibi vnita, assumant autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionem ministerij sui sibi a Deo iniuncti, eademque post expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti sunt. Et aliquando quidem locuti sunt ex persona Dei siue distinctione alicuius personæ: aliquando ex persona patris, vel filij, siue spiritus sancti.

cultissimā anactoris assertione quā debui. Nā puenire sit ad notitiam dæmonū p nōnulla experimēta cōpertum est, etc. Lib. 3. ca. 10. Verum lib. 8. de Ci. Dei. ca. 16. suam de hac re a peris sententia.

Quæstio Augustini circa corporales Dei apparitiones.

Nec dubitandum est Deum in corporalibus formis apparuisse hominibus: sicut Augustinus, in secundo Lib. de Trinitate, ostendit conferens diuersa scripturæ testimonia, ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuisse probat: & aliquando ex persona Dei sine distinctione: aliquando sub distinctione personarum sermonem eis factum esse. Sed vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit: perplexam quæstionem proponit, quam nec absoluit: quærens, Vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tātū, in qua Deus hominibus appareret: an angeli qui ante erant, ita mitterentur, vt manentes in suis spiritalibus corporibus assumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquā speciem corporalem: quam coaptatam quasi aliquam vestem mutarent in quaslibet species corporales veras quidem: aut corpus suum proprium verterent in species aptas actioni-

Ca. 5. 6 & 7. & plurib. sequentibus. Li. 3. de Tri. c. 1. & li. 2. cap. 7.

bus suis per virtutem sibi a Deo datam. Ait enim ita Au-
Cap. 1. *gustin. in 3. Lib. de Trinita. Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis & visis, vtrum ad hoc opus tantum creatura formata sit, in qua Deus: sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus: an angeli, qui iam erant, ita mittebantur, vt ex persona Dei loquerentur, assumentes corporalem speciem de creatura corporea in vsu ministerii sui: an ipsum corpus suum, cui non subduntur, sed subditum regunt; mutantes atque vertentes in species quas vellent accomodatas atque aptas actionibus suis secundum*
Ibidem *attributam a creatore sibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrum angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hanc occultiùs operantes assumant ex inferioribus elemētis corpulentioribus corpus, quod sibi coaptatū quasi aliquam vestē mutent, & vertant in quaslibet species corporales & ipsas veras: sicut aqua in vinum*
Ioã. 2. *verum conuersa est a domino. An ipsa propria corpora, & sua transforment in id, quod volunt accomodatum ad id quod agunt. Sed quod horum sit (quoniam homo sum) nullo experimento comprehendere valeo: sicut angeli, qui hoc agunt. Attende lector quia quæstionem propositam non soluit, sed indiscussam reliquit, utrum angeli, qui mittebantur seruatis suis propriis spiritualibus corporibus, superuestirentur aliqua corpulentiori specie, in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent & transformarent in quamcunque vellent speciem, in qua possent cerni. In quibus uerbis uidetur Aug. attestari angelos esse corporeos, ac propria & spiritualia habere corpora.*

Quod Deus in specie, qua est Deus, nunquam mortalibus apparuit.

Cæterum hæc velut nimis profunda atque obscura relinquentes, illud indubitanter teneamus, quod Deus in specie essentiæ suæ nunquam mortalibus apparuit. Sicut famulo
Exo. 3. *suo Moysi dicit: Non uidebit me homo, & uiuet. Et in euan*
Ioã. 36 *gelio Ioan. legitur, Deum nemo uidit unquam, Visibile enim quicquam non est, quod non sit mutabile. Ideo substantia siue essentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo mo*

do per seipsam uisibilis est. Proinde illa omnia, quę patribus uisa sunt; cum Deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos latet, quomodo ea ministris angelis fecerit Deus, per angelus tamen facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec Deum patrem, nec uerbum eius, nec spiritum eius, qui est unus Deus per id, quod est, atque idipsum est, ullo modo esse mutabilem: ac per hoc multo minus esse uisibilem.

SVpra egit Magister de potestate dæmonum respectu creaturarum corporalium communiter: in hac parte agit de corũ potestate respectu hominum. Diuiditur aũt hæc pars in duas. In prima agit de potestate dæmonum siue angelorum super corpora simili a humanis. In secunda uero agit de potestate dęmonum quam habent super homines: infra Distinctio. eadem. *Illud etiam consideratione, &c.)* Prima pars habet duas. In prima determinat qualiter angeli assumunt corpora. In secunda uerò incidẽter dubiam quæstionem Augustini, inducit: quæ tãgit hanc materiam, ibi. *Sed ubi Deum hominibus in corporalibus, &c.)* Prima pars habet duas, In prima determinat modum, per quem angeli habẽt corpora sibi coniuncta. In secunda uero terminat actum, ibi. *Assumunt autem aliquando corpora, &c.)* Similiter secunda pars habet duas. In prima mouet quæstionem. In secunda determinat. Primum facit, ibi. *Sed ubi Deum hominibus, &c.)* In secunda uero determinat certa relinquens dubia, ibi. *Cæterum hæc uelut unius, &c.)*

Dub. 1. D*Eum in corporalibus formis apparuisse, &c.)* Videtur quod talis apparitio potius sit occasio erroris, quam ueritatis. Deus enim caret forma, & figura in corpore, & corporeitate secundum ueritatẽ, & qui credit uel opinatur contrarium, errat. Si ergo frequenter opinamur, quę apparẽt sensibus, uidetur quod talis apparitio sit erroris occasio. Respondeo. Dicendũ, quod forma & figura corporalis non ducit immediate in cognitionẽ Dei: sed mediante spiritu rationali, cuius ministerio fiebat illa apparitio: & quia in ascendendo prius fit abstractio a corporali forma & figura, quam perueniatur ad Deum; dum a corpore ad Deum ascenditur mediante spiritu in corporeo: ideo talis apparitio potius scala est perducens ad cognitionem ueritatis, quam sit occasio deuiandi. Quod ergo obiicitur, quod illa opinamur interius, quæ apparent exterius. Dicendum, ꝙ illud uerum est, si opinio, uel ratio descendat ad sensum, & ei innitatur: cum autem a sensu abstrahit, & innititur fidei, & reuelationi, non habet occasionem errandi, sed potius ueritatem inquirendi.

Non uidebit me homo, & uiuet, &c.) Contrarium huius habetur Exod. xxiiii. Loqueba- Dub. 2.

tur Dominus ad Moy. facie ad faciem, & Numeri. xii. palam & non per figuras, & ænigmata Deum uidit: dicitur de eodem Moyse. Respondeo. Dicendum est ad hoc, quod in prima aucto ritate significatur quòd Deus non potest uideri a uiatore in sui essentia & claritate: sed in duobus sequentibus insinuatur familiaribus Dei. Ad Moyse quantum ad apparitionem, & quantum ad cõtemplationem: in quarum utraque prophetas alios excellebat. Familiaritas apparitionis notatur, cum dicitur: quod loquebatur ei facie ad faciem: subintelligendum est in subiecta creatura. Eminentia contemplationis, cum dicitur: palam, & non per figuras, & in ænigmate Deum uidit, quia nõ tãtum fulgebat uisione corporali, aut imaginaria: sed etiam intellectuali.

Dub. 3. *Visibile enim quicquam non est, &c.*) Contra. Corpus cœli empyrei uisibile est, & tamen non est mutabile. Item. Quæro de qua mutatione intelligat, aut de mutatione ad situm, aut de mutatione ad formam. Si de mutatione ad situm, hoc nihil est, quia ista nihil facit ad uisum. Si de mutatione ad formam, illud similiter falsum est: quia corpora supercœlestia sunt incorruptibilia, & inalterabilia, & tamen uisibilia. Item. Quæritur etiam de quo uisu intelligat. Aut enim intelligit de uisu corporali, aut de uisu mentali. Si de mentali, falsum est. Si de uisu corporali: Quæritur quæ necessitas sit, quod uisibile sit mutabile, cum ita bene sensus iste participet corpora incorruptibilia, sicut corruptibilia. Respondeo. Dicendum, quod Augustinus, intelligit de uisu corporali, & de hoc uerũ est quod dicit, quod omne uisibile est mutabile. Nihil enim potest uidere sensus corporalis sine extensione quantitatis: ubicunque autem est extensio quantitatis, ibi est compositio: ubi uero cõpositio est possibilis, est resolutio, & mutatio: ad minus quantum est de natura rei. Solum enim omnino simplex est immutabile simpliciter, & ideo necessariò sequitur, quod si aliqd uidetur sensu corporeo, quod sit mutabile. Ad illud ergo, quod obiicitur de empyreo, & de aliis corporibus cœlestibus. Dicendum, quod nec empyreũ, nec aliud corpus cœleste, nec corpus quod est, uel potest esse, omnino est immutabile. Quamuis enim non mutentur mutatione, quæ est de esse, in aliud esse, siue de una forma in aliam: mutata tamen sunt mutatione, quæ est de non esse in esse: & mutabilia sunt per naturam mutatione, q̃ est de esse in non esse: & hoc quia sunt cõposita: & iõ non sunt suum esse: Nullum enim ens est suum esse, nisi summè simplex: sicut nullum agens est suum agere, nisi summè simplex: & propter hoc quod men dicat suum esse aliunde, dicit Hilarius, quod omnibus creaturis accidit esse, & ideo per naturam suam omnia sunt possibilia ad non esse: & sic patet responsio ad totum.

AR-

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An angeli habeant corpora sibi unita?

AD intelligentiam huius partis tria quæruntur circa assumptionem corporum ab angelis tam bonis, quàm malis. Primum spectat ad corporis, & spiritus unionem. Secundum ad corporis assumpti formationem. Tertium spectat ad corporis formati, & assumpti operationem. Circa primum quærun tur duo. Primò quæritur, utrū angeli habeant corpora naturaliter sibi unita. Secundò utrum habeant corpora sibi uoluntarie assumpta.

VTRVM angeli habeant corpora naturaliter sibi unita. Et quod sic, ostenditur primo auctoritate Aug. 8. de Ciu. Dei, ubi diffiniens dæmones dicit, Demones sūt genere animalia, mēte rationalia, animo passiua, corpore aeria duratione æterna: si ergo eadem est natura bonorum spirituum, & malorum, patet &c. ITEM. Grego. in Homil. de Epiphania. Iudæis tanquam ratione utentibus rationale animal, idest angelus nunciare debuit: sed omne animal hēt corpus naturaliter sibi unitum: si ergo angelus est animal: ergo &c. ITEM. Bern. Canticorum Homil. 6. ser. 6. circa initium Liquet omnem creatum spiritum corporeo prorsus indigere solatio: sed angelus habet omne illud, quo naturaliter indiget: cū ergo sit spiritus creatus, habet sic corpus naturaliter unitum.

Ca. 14. & de in epistola.

Homil. 10. in euang. circa prin.

ITEM. Adhoc est ratio. Quanto substantia est nobilior, tanto in potentiis est multiplicior: sed angelus est nobilior substantia, quam anima: ergo si anima nata est uiuificare corpus, multomagis & angelus: sed habet illud naturaliter sibi unitum, ad quod uiuificādum est naturaliter natus aptus: ergo &c. ITEM. Nobiliori modo uiuit, quod uiuit & influit uitam, quàm quod nō influit: influentia enim signum perfectionis est, & complemēti: ergo si angelus est ita nobile uiuens, sicut anima, & anima pōt aliquid uiuificare: ergo & angelus: sed non potest uiuificare nisi corpus naturaliter sibi unitū: ergo, &c.

AD oppositum. Dam. diffiniens angelum dicit, quod angelus est substantia intellectualis, incorporea: ergo angelus non habet corpus sibi unitum, quia si haberet corpus sibi unitū naturaliter, sicut homo dicitur esse corporeus, ita & angelus. ITEM. Dion. in pluribus locis dicit, quod angeli sunt diuinæ mētes, & spiritualia lumina, immateriales, & incorporei. ITEM. Hoc ipsum, ostenditur rationibus sic. Tanto substantia est nobilior, quanto est Deo similior: sed Deus omnino caret corpore: ergo substātia spiritualis omnino carēs corpore est nobilior inter substātias creatas: ergo uel est eam ponere in uniuerso, uel in uniuerso deficiet nobilissima creatura: & tunc uniuersum esset acephalū, qđ est incōueniēs. ITEM. Si aliqđ cōponitur ex diuersis naturis, & alteram illarū est reperire per se: cōtingit simi liter

Vide li. de diui. nominibus c. 4 nō longe a prin.

liter per se reperire; & reliquam; sed homo componitur ex substantia corporali, & spirituali: ergo cum sit reperire substantiã pure corporalem, per se est reperire substãtiam pure spiritualẽ: hanc autem dicimus angelum: ergo angelus non hẽt corpus.

ITEM. Quia homo componitur ex corpore, & anima, cũ peccauit factus est passibilis, & mortalis: ergo si angelus haberet corpus sibi unitum, sicut & homo, uidetur saltem, quod angeli, q peccauerũt, sint mortales, & corruptibiles: quod si plane falsum est, manifestum est, &c.

RESOLVTIO.

Nec boni, nec mali angeli corpora, aut naturaliter, aut inseparabiliter sibi unita habent: sed simpliciter spirituales substantiæ sunt.

RESPON. Ad pdictorum intelligentiã est notandum, qd circa istã quæstionem dubitauerunt aliquãdo magni Doctores, utrũ .s. angeli habeant corpora naturaliter sibi unita; unde sup hoc dubie loquitur tã Aug. q̃ Bern. sed nunc satis certitudinaliter tenetur: & Magister, & Ricchar. affirmat, ꝙ angeli sunt naturaliter incorporei, nec habent corpora naturaliter sibi unita: De hoc tamẽ plures dubitant, utrũ dæmones habeant corpora sibi inseparabiliter alligata, in qbus torqueãtur. Sed satis planũ est, quod sicut boni angeli non habent corpora nisi uolũtariè sumpta, sic nec mali: & huius signũ est (sicut dicit Ricchar.) qđ corpus modicæ quantitatis a maxima multitudine dæmonũ aliquando obsidetur, sicut legitur Marc. v. de illo, qui dixit, Legio mihi nomen est, legio enim (ut idem Ricchar. dicit) cõtinet sex milia sex centos lxvi. unde si dæmones corpora haberent, cum suis corporibus nullo modo possent subintrare corpus ita modicum. Propter quod satis probabiliter dici potest, quod non solum non habent corpora sibi naturaliter unita, uerumetiam nec boni, nec mali habent inseparabiliter alligata quantum est de lege communi. Nec obstat eorũ cruciatus: quia (sicut in Quarto Lib. ostendetur) spiritus absque corpore secundum ordinẽ diuinæ iustitiæ põt ab igne materiali puniri. Concedendæ sunt igit rationes ad hanc partem. Dis. 44

AD ILLVD uerò Aug. quod inducitur 8 de Ciui. Dei. Dicendum, quod ibi loquitur Aug. secundum opinionem Apuleii, & frequenter circa hanc materiam plus loquitur secundum aliorũ, quàm secundum sententiã suã.

AD ILLVD, Gregor. quod angelus est animal. Dicendum, quod aliquid esse animal dupliciter dicitur. Aut ratione formæ, aut ratione operationis animali debitæ: ibi autem dicitur angelus animal non ratione formæ, sed potius ratione operationis consequentis. Vel aliter. Esse animal dupliciter põt dici, uel secundũ ueritatem; uel secundum ostensionem, siue apparẽtiam. Greg. autem loquitur de secundo modo, qa angelus apparet esse animal cum assumit corpus, ipse autem obiicit secundum primum modum accipiendi animal.

AD ILLVD, quod obiicitur de Bern. quod omnis spiritus creatus indiget corporeo solatio.

Di-

Dicendum, q indigere corpore pōt esse dupliciter: aut propter se, aut pp alios. Spiritus indigēs propter se, est spiritus brutalis, uel humanus: & de hoc uerum est, quod habet corpus naturaliter sibi unitum. Spiritus uero indigens propter alios, est spiritus angelicus, & iste non habet corpus sibi naturaliter unitum, sed assumptum uoluntarie, ut ministret aliis. Vnde Bern. Angelici spiritus ad ea capienda, quæ beatam faciūt creaturam, nullo modo suis corporibus adiuuantur: & ideo non habent ea coniūcta propter indigentiam supplendā in seipsis, sed in nobis: & qa hāc supplent ad tempus: ideo nō habent ea unita simpliciter, sed ad tempus. AD ILLVD, qđ obiicitur, q substantia nobilior est, q multiplicior est in potentiis. Dicendum, quòd uerum est in illis potentiis, quæ simpliciter attestantur perfectioni, potentia autem uiuificandi corpus, & si quodammodo sit perfectionis, nihilominus propter coniunctū habet quandam indigentiam, & imperfectionem: & ideo ab illa substantia, quę perfectissima est inter creaturas, est aliena; hæc autem est substantia angelica, nec de hac potentia cōcludit ratio supradicta. AD ILLVD, quod obiicitur, quod influens uitam, & habens uitam nobilius est, quàm habens tantum. Dicendum, quòd aliquid communicare, siue dare uitam aliis; potest esse dupliciter: Aut per modum efficientis: & hoc simpliciter perfectionis est, & sic competit soli Deo. Aut per modum informantis: & sic non est simpliciter perfectionis, immo perfectionis cum imperfectione iunctæ. Et ideo neutrum conuenit angelo, quia perfectio sua maior est, quàm sit perfectio uiuificantis per modum formæ: & minor, quam sit perfectio dātis uitam per modum causæ. Et loquor de uita, quę competit rationali substantiæ.

QVAESTIO II.

An angeli assumant quandoque corpora?

VTRVM angeli aliquando assumant corpora. Et quod sic, uidetur. Bern. in Cant. Homil. 5. Discurrere, & de loco ad locum moueri non est nisi corporum: sed angelus malus ad ministerium discurrit, & de loco ad locum uenit: ergo uel est corporeus, uel habet corpus naturaliter unitum, uel corpus assumptum: sed non primo modo, nec secundo: ergo tertio. ITEM. Nulli potest impendi hospitalitatis obsequium, nisi habeat corpus naturaliter unitum, uel assumptum: sed angelis aliquando impensa sunt hæc officia, sicut dicitur ult. ad Hebr. quod quidam placuerūt Deo, angelis hospitio receptis: ergo uel habuerunt corpora unita, uel assūpta: sed non habuerunt naturaliter unita: ergo &c. ITEM. Nulla substantia spiritualis ex sui cōsortio præbet solatium sensui, nisi per inhabitationem corporis fiat uisibilis: sed angeli frequenter præbent solatia non solummodo secundum spiritū, sed etiam secundum sensum, sicut patet in angelo Thobiæ; ergo inhabitant corpora: sed illa nō habēt semp unita; ergo uolū

tarie

tarie assumpta. Item. Nullus spiritus potest uisibiliter demõstrari ad demonstrationem corporis, nisi sit aliquo modo corpori illi coniunctus: sed angelus, qui loquebatur Thobiæ, uisibiliter poterat demonstrari, & uere dici, hic est Raphael; uel, hic est angelus: ergo habebat sibi corpus illud aliquo modo cõiunctum, sed non per naturalem coniunctionem: ergo per uoluntariam assumptionem. Item. Nihil est organum, uel instrumentum alicuius immediatũ, nisi immediate assumatur ab illo, uel naturaliter coniungatur illi: sed angelus multa exercet opa circa nos sicut loqui, & manducare: quæ non possunt exerceri nisi mediãte corpore organico, uel instrumento: ergo &c.

Contra. Maiorem cõueniẽtiam habet anima rationalis ad corpus, quam habeat angelicus spiritus: sed anima exuta corpus non assumit, ergo nec spiritus angelicus. Item. Proportio dẽt esse assumentis ad assumptum; sed spiritus angelicus est omnino incorporalis: ergo non habet proportionem ad corpus; ergo nunquam assumit illud. Item. Aut cõpetit angelo habere corpus, aut non competit. Si cõpetit habere: ergo uidetur, qđ angeli non sunt perfecti, quando nõ habent corpus. Si nõ competit: ergo quando assumit, habet quod non decet ipsum, ergo si angelus bonus non facit, nisi qđ decet ipsum; nõ assumit corpus. Item. Si assumit, aut propter aliquid, aut pp nihil. Si propter nihil: ergo frustra. Si propter aliqd; aut est bonũ, aut malũ. Si bonum; ergo per corpus assumptũ meretur. Si malũ; ergo p corpus assumptũ demeretur; ergo angelus dẽt & põt puniri, & præmiari cum corpore assumpto, quod est incõueniẽs, & plane falsum. Item. Vbicunq; est assumptio, ibi est aliqua unio, uel in persona, uel in natura: sicut patet in assumptione humanæ naturæ a filio Dei: ergo si angelus assumit corpus, unit sibi uel in persona, uel in natura. Sed non in natura unit sibi, qa non resultat tertiũ. Nec in psona, quia non est communicatio idiomatum: ergo nullo modo est ibi unio: ergo nec assumptio.

Resolutio.

Vtique, uel ad operationes aliquas exercendas; uel ad seipsos manifestandos; uel ad nos consolandos.

Resp. Dicendum, q̃ in angelis duplex est uis. s. contemplatiua, & administratiua. Secundũ contemplatiuam, conuertuntur ad Deum, & sic non indigent solatio corporis assumpti. Secundum administratiuam, descendunt ad nos, & condescendunt nobis: & ut nobis congruentius condescendãt, indigent solatio assumpti corporis. Indigent (inquam) ad aliquas operationes exercendas, indigent ad seipsos manifestandos, indigent ad nosmetipsos lætificandos, siue confortandos. & ideo assumũt corpora, sicut instrumenta, uel organa ad operandum, sicut signa ad manifestandum, sicut coopertimenta, uel habitacula ad conuersandum. Vnde corpus assumptum coniungitur illis, sicut instrumẽtum motori, sicut signũ significato, sicut habitaculum inha-

inhabitatori. Hoc autem magis exigit indigẽtia ex parte nostra quam indigentia ex parte sua: & quia finis imponit necessitatem his, quæ sunt ad finẽ: & corpus effigiatum uel organizatum humana effigie maximè competit operationibus spiritus rõnalis, & expressius significat, & tanq̃ pulchrum indumentũ quodam modo decorat: ideo angelus assumit corpus, non qualecũque, sed humana effigie insignitum: & concedẽdæ sunt rationes hoc ostendentes.

AD rationes ad oppositum iam patet responsio. AD ILLVD enim, qđ obiicitur de aĩa exuta, satis plana est respõsio: nõ enim est simile: quia non habet uim administratiuam, nec usum administrandi, & ideo nec corpus assumit, nec habere dẽt potẽtiã assumendi. AD ILLVD, quod quod obiicitur, ꝙ proportio est assumentis &c. Dicendum, ꝙ proportio attenditur, & inuenitur ibi per eum modũ, per quẽ est assumptio. Cum.n.non assumat in unitatẽ naturæ, non requiritur, ꝙ sit ibi proportio, sicut ꝑfectionis ad perfectibile: sed sufficit, qđ sit proportio, sicut motoris ad mobile. AD ILLVD, qđ queritur, utrum competat angelo habere corpus, &c. Dicendũ, ꝙ cõpetit habere corpus, ut uoluntariè assumptum ad complẽdum ministerium, sed non competit ad suum esse completum: ideo nec carẽtia generat indigẽtiam, nec assumptio generat indecentiam. AD ILLVD, quod q̃ritur: propter qd assumit, utrũ propter aliquid, uel propter nihil. Dicendum, ꝙ propter aliqd sicut ꝑdictũ est: illud tamẽ, propter qđ assumit non perficit ꝑ corpus tanquam aĩa per corpus proprium: sed tanquam artifex per instrumentum: & ideo sicut instrumentum, per quod qs meretur, non remuneratur: sic nec corpus ab angelo assumptum.

AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ubi est assumptio, debet esse unio in persona, uel in natura. Dicẽdũ, ꝙ non sufficienter diuidit, quia homo assumit uestimentum, cũ se induit: non tamen unit sibi in persona nec in natura, sed illud locum hẽt in illa assumptione, in qua est unio ꝑfecta: qualis est cum Dei filius assumpsit humanam naturam. Ex ꝑdictis igitur patet quæstio proposita, & respõsio ad obiecta; patet etiã pro quãto dicitur angelus corpus assumere, quia non solum ꝑꝑ hoc qđ moueat uel operetur aliqd circa corpus; sed quia illud accipit ad se, ut in illo operetur, ut in illo manifestetur, ut in illo cõuersetur: & qa in illa cõiunctione siue acceptiõe corpus potius sequitur modũ spiritus quã ecõuerso, qa ab illo formatur, & cõseruatur, & regitur: ideo angelus se habet in rõne assumentis, & habentis, corpus uero in rõne assumpti, & habiti.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An corpus, assumptum ab angelo, ueram humani corporis formam habeat?

CONSEQVENTER quæritur de secundo articulo. s. de formatione corporis assumpti. Circa quod duo queruntur.

Primò quæritur de ipso corpore assumpto quantum ad principiũ formale. Secundò quantum ad principium materiale.

VTRVM illud corpus habeat ueram formam corporis humani. Et ꝙ ita sit, uidetur: quia cum appareat esse corpus humanum, aut est uerũ, aut est ibi error, & deceptio, sed error, & deceptio nõ competit angelis sanctis: ergo cũ assumunt corpora, q̃ uidetur esse humana, uere habent formã humanã. ITEM. Ad corpus humanũ nihil plus requiritur nisi æqualis completio, & debita organizatio: sicut dicũt naturales: sed corpus, qđ angelus assumit, debitã hẽt organizationẽ: si ergo organizatio præsupponit cõpletionẽ: ergo uidetur, quod habeat totum, quod est de ueritate humani corporis.

ITEM. Quod angeli uere possint formare corpus humanum uidetur. Corpus humanũ (sicut dicit Aug.) est in rationibus seminalibus, sicut & alia corpora: sed quia formæ quorundam animalium, ut serpẽtum, & huiusmodi habent rationes seminales dispersas in rebus: ideo dicit Aug. qđ ministerio dæmonum uerè educuntur: ergo pari ratione, ut uidetur, & corpora hoĩum. SI TV dicas, quod non ualet, quia maior requiritur dispositio ad ꝓducẽdum corpus humanũ; hoc non soluit: quia qđ põt disponere a remotis in principio operis cõtinuando actionem, cum non sit distantia infinita, poterit uenire ad dispositionem immediatam: ergo si angeli possunt ueloci operatione producere corpora animalium minus perfecta: ergo & pari ratione corpora animalium magis perfecta: ergo & corpus humanum. ITEM. Si aliquod agens indifferenter se hẽt ad aliqua producenda, qua rõne potest in unũ, põt in alterũ: sed angeli non habẽt maiorem conuenientiã cum corporibus serpẽtum, quam cum corporibus hominum, immo magis ecõuerso: ergo si possunt auxilio naturæ producere uera corpora serpentiũ, possunt axilio naturæ producere uera corpora hoĩum: ergo & assumere. ITEM. Quod potest in maius, potest in minus: sed anima quantuncunque sit modicæ nobilitatis excellit nobilitatẽ cuiuscunq; corporis, sicut dicitur in 8. de Ciui. Dei, & in aliis locis multis: cũ ergo ministerio angelorũ educi possint & educantur animæ uegetabiles & sensibiles quorundam animalium: multofortius producere posśũt uera corpora hoĩum.

AD oppositum sic. Eiusdẽ uirtutis creatæ est corpus formare & informare, quia uis formatiua est ab informatiua siue perfectiua. Si nullus spiritus angelicus potest humanũ corpus perficere: ergo nec formare.

ITEM. Angeli non possunt operari circa creaturas nisi cum adiutorio naturę: sed nulla natura põt generare corpus humanũ: nisi illa, quæ ei est similis in specie: ergo angelus non potest formare uerum corpus humanum nisi mediãte homine, sed homo non potest corpus humanũ educere nisi generando, ergo nec angelus uera corpora humana formare nisi per generationem hominis: sed cum assumit corpus

pus nō indiget humano auxilio, ergo nunquam uerum assumit corpus humanum. ITEM. Si possunt corpus de nouo formare, ergo pari ratione & corruptum reparare: ergo possunt mortuos suscitare, quod est solius dei ꝓprium. ITEM: si corpora assumpta ab angelis essent uera corpora humana, haberent appetitum ad animam rationalem: sed deus complet appetitum naturę: ergo statim infunderetur eis anima rationalis. ITEM. Si corpora uera humana assumerent: aut secūdum statum gloriæ, aut secundum statum uiæ. Non secundū statum gloriæ: hoc cōstat, quia iam vlterius corpus illud nō esset corruptibile, nec ab angelo separabile. Si ergo assumunt, hoc est secundum statum uiæ; sed corpora humana secundū statū uiæ sunt ponderosa, & grauia siue in statu naturæ corruptæ, siue in statu innocentiæ: ergo nō essent habilia ad motum, nec ad uelox ministerium: ergo si non assumunt corpora nisi propter ministerium: ergo non assumūt uera corpora humana.

RESOLVTIO.

Vera corpora humana, completè. s. organizata atque pfecta angeli non assumunt: cum talia nec ad exequenda ministeria sibi deseruiant; nec ueram horum naturalem formam se ipsis absque naturæ adminiculo adducere queant.

RESPON. Dicendum, ꝙ corpora assumpta ab angelis non habent ueram formam, & complectionem corporum humanorū, nec etiam organizationem completam, sed solum effigiē. Et huius ratio est duplex. Vna quia non competit angelis tale corpus ad ministerium, sicut nunc ultimo ostensum est. Alia ratio est, quia angelus non pōt educere formam naturalē in esse nisi adiutus a uirtute naturę, sicut habitū fuit in precedenti Distinctione. In uirtute aūt naturę est producere corpora omniū animalium: uerumtamen aliter, & aliter. Ad quædam.n. educenda sufficit causa uniuersalis sine adiutorio agentis particularis consimilis in specie naturæ: cuiusmodi sunt animalia, quæ generantur per putrefactionem. Quędam autem sunt, ad quæ nō sufficit, nisi adiuuetur ab agente cōsimilis speciei: sicut corpora animalium, quæ producuntur solū modo ꝑ propagationē, & istud planum est ad sensum Si aūt quæratur rō huius. Prima est diuina institutio: sc̄d'm quam est limitatio in uirtutibus, & naturis rerū & hoc sc̄d'm legē quā indidit eis ab initio. Vñ sicut dicit, Germinet terra herbam uirentē, nō dixit, ꝙ germinaret hoīem. Homini aūt dixit, ꝙ se multiplicaret: sic terra germinat herbā, & hō gñat hoīem. Hæc aūt lex, siue institutio non est absq; rōne: quia quædam sunt aīalia imperfecta tam in organizatione, quàm in duratione: quædam uero perfecta utroq; modo. Quia uero q̄dā corpora aīaliū sunt imperfecta & in organizatione, & in cōplectione: iō non indiguerunt agente tātę uirtutis: sed potuit uirtus productiua ipsorū dari terrę tanquā matri, & soli tanq̄ patri, cū adiutorio aliorū corporū simplicium tā elemētariū, q̄ cęlestium. Quia uero sunt iꝑfecta duratione, &

Sco. uidetur tenere quòd possunt assumere corpora mortua d. præsenti q. unica.

ne, & aliquando pereunt: ideo oportuit hoc communicari agẽti alterius naturæ, quia ad hoc data est uis generatiua rebus, ut dicit Philosophus; ut perpetuentur in esse. Econtrario est de animalibus utroque modo perfectis: & ideo uirtus productiua ipsorum maiorem exigit actuositatem, & rõ seminalis cũ maiori difficultate profertur in actu: ideo maiori indiget adiutorio. Illa igitur animalia, siue corpora eorum, quæ ad primũ genus spectãt, educi possunt ab angelis mediante naturæ adiutorio uelociter, & quasi subito: ueraciter tamen, quia per uim naturæ. Sed animalia, & eorum corpora, quæ spectant ad secundum genus, educi non possunt ueraciter nisi cum auxilio naturæ, & cum diuturnitate, & tempore: & quoniam assumptio corporum ab angelis est uelociter, & quasi repente: ideo uera corpora humana non assumunt: quia non pñt illa per se formare ueraciter, & cum alterius adiutorio non pñt facere, quòd exeant in esse uelociter; & esto quod educerentur: adhuc non competerẽt, sicut tactum est in obiiciendo, tum propter appetitum quem haberent ad animã rationalem: tum propter grauitatem: quæ duo repugnant fini illius corporis. Nam si haberet animam rationalem: non esset competens signum ad apparendum. Si haberet grauitatem, nõ esset competens instrumentum ad operandum maximè ad motum: non esset etiam competẽs habitaculum ad inhabitandum. Concedendæ sunt igitur rõnes probantes, quòd angeli non assumunt uera corpora humana, siue boni, siue mali.

AD ILLVD, quod obiicitur in contrarium, quòd est ibi error, & deceptio. Dicẽdum, quòd falsum est, quia non assumunt illa corpora ut ostendãt se esse homines: & ueros homines; sed ut ostẽdant se rationales, & ad hoc formata sunt finaliter: ideo uera sunt, quamuis non sint uere humana sicut ĩ Primo Libro dictum fuit de igne, & columba. *Dist. 16 q. 3.*

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ ẽ ibi organizatio, & ęqualis cõpletio. Dicendum, quod falsum est: non enim est ibi uera organizatio, quæ competit corpori humano, quæ quidem est a uirtute formatiua cum seminibus delata: sed potius quædam lineamentorum protractio secundũ illius conformitatem: & hæc nõ supponit æqualitatem complexionis, quia talis protractio põt fieri ab artifice in ligno, & lapide: nec quęcunque qualitas mixtionis est illa quę facit ad ueritatem humani corporis: sed illa quæ habet uirtutẽ specificatiuã hominis completiuam, & directiuam. AD ILLVD, quod obiici tur, quòd corpus humanũ est in rõnibus seminalibus: jam patet rñsio, quia quamuis sit ibi, nunquam tamen educitur, nisi concurrat uirtus agẽtis exterioris, quæ residet in lumbis uiri, & matrice mulieris: & iõ sine his nunquam potest illa rõ seminalis ad actum perfectum educi. Et si obiiciat, quod potest disponere dispositione remota, &c. Dicendum, ꝙ illud habet locũ, ubi dispositio remota sit necessaria

saria sola intensione: tunc enim sufficit uirtutis actiuæ continuatio, & intensio: non autem quando requiritur nouæ formæ, uel alterius formę secundum speciē operatio: & sic est in proposito. Ad illud quod obiicitur, quod indifferenter se het angelus ad omnia corpora animalium. Dicendum, quod & si hoc uerum sit de ipso angelo in se, non est tamen uerum de uirtute naturæ, ex cuius adiutorio angelus operatur: & ideo sicut angelus per se non pōt educere corpus humanū: ita nec corpus alicuius animalis: & sicut natura quædā potest faciliter, quædam cum maiori difficultate, ut prius uisum est: sic & angelus ipsius uirtute adiutus. Ad illud, quod obiicit, quod potest in magis nobile. Dicendum, quod illud non het semper ueritatē, quia homo potest generare hominem, qui est nobilior, & non potest generare asinum: maxime autem tunc de sicit: quando res nobilior est facilioris productionis: sicut frequēter contingit. Et sic in proposito: nam facilius educitur anima uegetabilis, siue sensibilis anima per putrefactionem educti: quā educatur, & organizetur uerū corpus hominis.

Potest dicere, quòd ē uera, de illis, q sunt eiusdē ordinis.

Quaestio II.

An corpora ab angelis assumpta, de natura cælesti, uel de elementari fiant.

De corpore assumpto ex parte principii materialis. Et quęritur, utrum corpus illud, quod assumit angelus, fiat de natura cælesti, an elementari. Et quod sit de natura cœlesti uidetur, Finis imponit necessitatē his quæ sunt ad finem: sed angelus assumit corpus ad sui ipsius ostēsionem: cum ergo angeli per naturam sint lumina, debent ergo assumere corpora de materia lucis, ergo de natura cœlesti. Item. Organum, siue instrumētum debet conformari mouenti, siue motori: sed angelus assumens corpus ut instrumētum, est immutabilis, & impassibilis, & incorruptibilis per naturam: ergo in de corpus assumptum formatur, debet esse incorruptibile, & impassibile: tale autē nō est nisi corpus cœleste: ergo &c. Item. Locus maxime cōpetens angelo est corpus cœleste, ut cœlum: si ergo angelus in corpore assumpto locatur tanquā in habitaculo: uidetur, quod corpus illud sit sumptum de cœlo, aut non competit ipsi angelo. Item. Corpus assumptum aut est de natura cœlesti, aut elemētari. Si de natura cœlesti: habeo propositum. Si de elemētari aut graui, aut leui: Sed si est de graui, cū difficultate mouetur sursum. si de leui, uiolenter mouetur deorsum. Ergo si neutrum horū cōpetit uelocitati angelicæ: corpus quod assumunt, non est elementare: ergo corpus cœleste. Item. Si est elementare, aut est mixtum, aut simplex. Si simplex: ergo non est aptum ad colorem, nec ad effigiem, nec ad organizationem. Si mixtum: ergo cum corpus mixtum sit resolubile, & rarefactibile: uidetur, quod sicut corpus humanū ex separatione aīę fit putridū, sic & corpus ab angelo assumptū, quod apparet esse falsum: restat ergo, quod non est corpus elementa-

mentare, habet contrarium, siue sit simplex, siue sit mixtum: ergo si transeat per regionē ignis: uidetur, quòd quicquid est i eo humidum, consuma ur. Si uero per regionem aquæ, quicquid est in eo igneum extinguatur. Quòd si hoc cōstat esse falsum: ergo si angelus sine læsione per transit regiones omnium elemē torum cum corpore assumpto, constat illud non esse de natura elementari: sed est de natura elementari, uel cęlesti: ergo &c.

Ad oppositum arguitur sic. Primo auctoritate. Greg. ait enim sic. Nunquam Abraam angelos uidere potuisset, nisi corpus ex aere assumpsissent. Et Beda de natura rerum. Angeli ad nos uenientes, corpus ex aere sumunt. Item ratione sic. Angeli assumunt corpora maxime propter motū, & discursum: sed corpus celeste non est habile ad motū rectum, sed circularem. ergo nō competit in ministerio angelico assumere corpus de cęlo. Item. Angelus assumit corpus ad apparendum, & hoc in humana effigie: sed corpus cœleste nec est terminatiuum uisus, nec est figurabile: ergo non uidetur ad constitutionem corporis assumpti ab angelo tunc habile. Item. Si assumit corpus de cœlo: cum non assumat de toto, assumit de parte: ergo separat, & diuidit partem cœli a toto: sed omne diuisibile est corruptibile: ergo uidetur, quòd natura cœlestis sit corruptibilis: sed hoc est falsum: ergo & primum. Item. Si assumit corpus de cœlo, cum assumat partem, quam fert deorsum secum, aut aliquid subintrat locum eius, aut nihil. Si nihil: ergo remanet uacuum. Si aliquid, aut oportet illud de nouo creari, aut oportet corpus illud rarefieri: sed si hæc omnia sunt incōueniētia, patet &c. Item. Angelus Sathanæ frequenter se transfigurat in angelū lucis: & tunc cōstat, ꝙ assumit corpus ita pulchrū, sicut & angelus bonus: sed dæmones non assumunt corpora de natura cœlesti, quia usq; ad illam non conscendunt, sed solum de natura elementari: ergo similiter uidetur quòd & angeli boni.

RESOLVTIO.

Non cælestia, sed elementaria corpora angeli assumunt, tum in primis aerea, nec dum etiam perfecte mixta.

Resp. Ad horū intelligentiam est notandum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt sapientium opiniones. Quidam enim dicere uoluerunt, quòd angeli assumunt corpora ex natura elementari: ita tamen, quòd non ex uno tātum, sed ex omnibus simul mixtis, aliquo tamen eorum prædominante: unde dicunt corpus illud ab angelo assumptum, esse uere corpus mixtum; quamuis non sit uere corpus humanum. Illam autem formā mixtionis dicunt esse ab angelo tanquā à præparante solum, sed à domino tanquam à dante, dante (inquam) non per creationem, uel infusionem, sed per intrinsecam operationem: secundum ꝙ dictum est supra, quòd indidit rebus naturam, & uirtutes seminarias, secūdū quas Deo cooperāte: cūctę natura es formę produ cuntur in esse. Sed cū corpus il-

lud

lud quasi repente formetur, & destruatur: aliis non uidetur probabile, quod sit plena mixtione mixtum: maximè cum in eius resolutione non appareat tpis longitudo, nec putrefactionis corruptio: & ideo dixerunt, quod corpus illud est de natura elementari simplici, ex qua dicunt illud corpus assumptum formari hoc modo. Natura enim elementaris, ex qua corpus sibi format angelus, est aeris elementum, quod de sui natura est rarefactibile, & cōdensabile: si adsit uirtus, quæ hoc possit. Vnde sicut nūc uidemus aquam solidari in crystallum uel glaciem ex frigore: sic contingit aliqua uirtute occulta, quæ non latet angelos, aerem cōdensari posse secundum plus & minus ad uoluntatem angeli operantis: hoc autē corpus dum condensatur potest suscipere figuram, & effigiem: & ita corpori organico effici conforme. Potest nihilominus in una parte condensari plus, in alia minus, in alia minimè, & sic conformari neruo, ossi, & carni. Potest ēt una sui parte intercipere plus de luce, in alia minus, & in alia minimè: & secundum hoc habere in se diuersos colores: & ita corpori humano effici quasi in omnibus cōforme, quāuis non sit in suis principiis multiforme: & ita idoneum esse instrumētum signū, & habitaculum, ut ab angelo assumatur. Sed adhuc, quia hoc difficile est intelligere, quō ex aere, siue alterius elementi commixtione fiat corpus solidum, & diuersis coloribus coloratū: cum colores producere non sit artis, nisi mediante auxilio naturæ: ideo tertia uia uidetur adhuc esse probabilior, scilicet quod corpus assumptum ab angelo corpus elementare est: non quia sit ex quatuor elementis plena mixtione cōmixtum, sicut corpus complexionatum: nec quia sit ex puro, & simplici elemento formatum: sed quia principaliter formatur ex aere cum aliqua admixtione alterius elementi. Sicut uidemus in nube, quæ non est corpus plene mixtum, habet enim in se naturas pluriū elementorū: Per hunc modum, & corpus ab angelo assumptum principaliter ab aere intelligitur esse formatum, concurrente ad hoc natura alicuius uaporis terrei, uel aquei: qui quidem faciat tam ad uarietatem condensationis, quā ad multiformitatem coloris: hanc autem non oportet angelum de longinquo mendicare: cum aer pro magna sui parte sit commixtus uaporibus. Et hanc positionem mediam inter utrāque, tanquā ex utraque constitutam ad præsens possumus sustinere.

AD quæstionē igitur propositam respondendum breuiter. Quòd angelus tā bonus, quā malus assumit corpus ex natura nō cœlesti: sed elementari, nō simplici, nec plenè cōmixta: sed medio modo, utpotè ex aere uaporabili; angelus tamen malus ex parte inferiori, bonus uero ex parte supiori, nō (inquā) superiori in qua nulla reperiatur natura alterius elementi: sed superiori cōparatione, & respectu eius partis, de qua assumunt corpora angeli mali: ideo cōcedendæ sunt

Nō probantur satis. Sco. hac.

ſunt rationes, ꝙ corpora ab angelis aſſumpta non ſint de natura cœleſti: ſed elementari.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ angelus aſſumit corpus ad ſui oſtenſionem. Dicendum, ꝙ angelus non tantummodo oſtendit ſe penſata dignitate, ſiue nobilitate ſua: ſed etiam idoneitate ſigni, & neceſſitate ex parte noſtra. Licet igit̃ eius dignitas oĩs corporis nobilitatem ꝑcellat, quia tamen corpus elemẽtare ſufficit ad eius manifeſtationem, ſecundum ꝙ noſtra exigit indigẽtia, & ad hoc eſt idoneũ, ut ſit corporis organici materia ideo magis competit, ut angelus de ipſo ſumat corpus, q̃ de cœleſti natura. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ inſtrumentũ debet conformari motori. Dicẽdum, ꝙ uerũ eſt, quando organũ, ſiue inſtrumentum eſt ei ꝑpetuo coniunctũ: ſed quando coniungitur ſolum ad tp̃s, ſufficit ut ſibi ꝓ opportunitate loci, & tp̃is & operis conformetur: & ſic eſt in propoſito reperire. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ angelus locatur ĩ corpore aſſumpto tanq̃ in habitaculo, iam patet reſponſio: quia non eſt habitaculũ debitũ angelo quantũ ad excellentiã ſuæ dignitatis, ſed quãtum ad indigentiã noſtræ infirmitatis. Et quoniã ſtatui noſtrę infirmitatis plus conformatur elemẽtaris natura, q̃ cœleſtis: ideo & ſi habitaculum cœleſte plus competat angelo ad contẽplandũ: tñ habitaculũ ex corpore elementari plus competit angelo ad miniſtrandum. AD ILLVD ergo, qđ obiicitur, aut ẽ corpus graue, aut leue. Dicẽdũ, quòd nec ſimpliciter graue, nec ſimpliciter leue: tũ q̃a ex aere, tũ q̃a ex aere cõmixto uapori: & iõ eſt habile ad motum ſecũdum oẽm poſitionẽ: qđ non eẽt ſi eẽt corpus ſimplex ponderoſum, aut leue. AD ALIVD, iam patet reſponſio, quia nec oĩno ſimplex, ĩmo quodãmõ mixtũ, ut competat colori, & organizationi: nec adeo mixtũ eſt, ut ſub iaceat putrefactioni: ſed mediũ tenet, ut prædictũ eſt. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ patitur a contrario. Dicendum, ꝙ ſicut formatio illius corporis, quãuis ſit ex adiutorio naturæ, tñ principaliter eſt a uirtute ſpiritualis ſubſtantiæ ꝓꝑ hoc ꝙ effigies illius corporis plus ẽ artificialis, q̃ naturalis: ſic & conſeruatio illius corporis eſt a uirtute angelica. Vñ ſicut ſua uirtute abſq; manibus corpus illud effigiat, ſic ſua uirtute protegit, & cõſeruat, & ipſo deſerente, redit corpus ad præiacentem materiam. Ideo ſicut eius conſeruatio non pendet ex ſimili, ita nec corruptio fiet a contrario.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

Angelus in corporibus aſſumptis an exerceat operationes animæ uegetatiuæ?

CONSEQVENTER quæritur de tertio. ſ. quas operationes exercet angelus in corpore aſſumpto. Et circa hoc duo quæruntur. Primò quæritur, utrum ibi exerceat operationes aĩæ, ſeu potentiæ uegetatiuæ. Secundò, utrũ ibi exerceat operationes potentiæ ſenſitiuę.

Vtrum

VTRVM angelus in corpore assumpto exerceat operationes animæ uegetatiuæ. Et uidetur tam de bonis, quàm de malis, quòd sic. De bono: Cibari, siue comedere est actus spectãs ad potentiam uegetatiuam: sed hunc actum exercent angeli in corpore assumpto, sicut probatur ex eo quod scribitur Gene. 18. ubi Abraam exposuit angelis cibaria, & (sicut ibidẽ legitur) comederunt. ITEM. Non decet nuncios ueritatis falsis ostensionibus decipere oculos hominis intuentis: sed angeli apparentes comederũt cũ his, ad quos mittebantur, sicut frequenter legitur in scriptura: ergo uerè cibabantur: sed iste est actus uegetatiuæ potentiæ: ergo &c. ITEM. Lingua congruit in duo opera naturæ in locutionem, & cibationem: sed angeli in assumptis corporibus per linguam uerè, & propriè loquebantur: ergo uere cibabantur: redit ergo idem quod prius, scilicet quod boni angeli in assumpto corpore uegetatiuæ potentiæ actum exercent. ITEM. Hoc ipsum ostenditur de malis. Generare enim est actus potentiæ uegetatiuæ: sed dæmones mediantibus corporibus assumptis generant: sicut dicit Iosephus, narrans illud, quod scribitur Gen. viii. De generatione Gigantũ. Videntes filii Dei: ergo &c. ITEM. Communis opinio est de Merlino, quod generatus fuit a dæmone incubo: sed si hoc dæmon incubus nõ potuit, nisi mediante corpore assumpto, ergo idem quod prius. ITEM. Actus ordinatus ad generationem est per mixtionem cum sexu fœmineo, uel uirili: sed dæmon succubus se uiro subiicit subiectione, in qua est effusio seminis, & dæmon incubus mulieri incumbit: ergo uidetur, quod si possint coire, quod possint etiã generare: ergo in assumpto corpore exercent actũ potentiæ uegetatiuæ.

AD oppositum arguitur sic, & ostenditur, quod bonis angelis non cõpetat actus cibandi. Scribitur enim Thobiæ ultimo, & est uerbum Raphaelis angeli. Videbar uobis quidem comedere, & bibere: ego uero cibo & potu inuisibili utor: ergo non uerè angelus comedebat cibum corporalem, & si uideretur comedere. ITEM. Vbicunque est uera cibatio, ibi est deperditi restauratio: sed in corporibus assumptis ab angelis nulla fit deperditio, quia non ibi caloris cõsumptio: ergo &c. ITEM. Vbi est uera cibatio, ibi est separatio puri ab impuro: hoc autem nõ facit angelus beatus in corpore assumpto: ergo, &c. ITEM. Quòd malo angelo non competat generatio, uidetur. Quia generatio est similis in specie: sed dæmon assumens corpus nõ assimilatur homini, sed dæmoni: ergo nõ generat hominem: sed si generat, generat dæmonem, quod patet eẽ falsum: ergo, &c. ITEM. Ad hoc, quod fiat generatio, necesse est secundum medicos, quòd concurrat triplex spiritus, naturalis, uitalis, & animalis: [illegible]ndum Philosophum triplex [illegible]or, uidelicet calor animalis, [illegible] cœli, & calor clementi: ergo cũm dæmon, nec spiritum animalẽ, nec calorem ani-

tur Dominus ad Moy. facie ad faciem, & Numeri. xii. palam & non per figuras, & ænigmata Deum uidit: dicitur de eodem Moyse. Respondeo. Dicendum est ad hoc, quòd in prima aucto ritate significatur quòd Deus non potest uideri a uiatore in sui essentia & claritate: sed in duobus sequentibus insinuatur familiaribus Dei. Ad Moyse quantum ad apparitionem, & quantum ad cōtemplationem: in quarum utraque prophetas alios excellebat. Familiaritas apparitionis notatur, cum dicitur: quod loquebatur ei facie ad faciem: subintelligendum est in subiecta creatura. Eminentia contemplationis, cum dicitur: palam, & non per figuras, & in ænigmate Deum uidit, quia nō tātum fulgebat uisione corporali, aut imaginaria: sed etiam intellectuali.

Dub. 3. *Visibile enim quicquam non est, &c.*) Contra. Corpus cœli empyrei uisibile est, & tamen non est mutabile. Item. Quæro de qua mutatione intelligat, aut de mutatione ad situm, aut de mutatione ad formam. Si de mutatione ad situm, hoc nihil est, quia ista nihil facit ad uisum. Si de mutatione ad formam, illud similiter falsum est: quia corpora supercœlestia sunt incorruptibilia, & inalterabilia, & tamen uisibilia. Item. Quæritur etiam de quo uisu intelligat. Aut enim intelligit de uisu corporali, aut de uisu mentali. Si de mentali, falsum est. Si de uisu corporali: Quæritur quæ necessitas sit, quod uisibile sit mutabile, cum ita bene sensus iste participet corpora incorruptibilia, sicut corruptibilia. Respondeo. Dicendum, quod Augustinus, intelligit de uisu corporali, & de hoc uerū est quod dicit, quod omne uisibile est mutabile. Nihil enim potest uidere sensus corporalis sine extensione quantitatis: ubicunque autem est extensio quantitatis, ibi est compositio: ubi uero cōpositio est possibilis, est resolutio, & mutatio: ad minus quantum est de natura rei. Solum enim omnino simplex est immutabile simpliciter, & ideo necessariò sequitur, quod si aliqd uidetur sensu corporeo, quod sit mutabile. Ad illud ergo, quod obiicitur de empyreo, & de aliis corporibus cœlestibus: Dicendum, quod nec empyreū, nec aliud corpus cœleste, nec corpus quod est, uel potest esse, omnino est immutabile. Quamuis enim non mutentur mutatione, quæ est de esse, in aliud esse, siue de una forma in aliam: mutata tamen sunt mutatione, quæ est de non esse in esse: & mutabilia sunt per naturam mutatione, q̄ est de esse in non esse: & hoc quia sunt cōposita: & iō non sunt suum esse. Nullum enim ens est suum esse, nisi summè simplex: sicut nullum agens est suum agere, nisi summè simplex: & propter hoc quod men dicat suum esse aliunde, dicit Hilarius, quod omnibus creaturis accidit esse, & ideo per naturam suam omnia sunt possibilia ad non esse: & sic patet responsio ad totum.

AR-

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An angeli habeant corpora sibi unita?

AD intelligentiam huius partis tria quæruntur circa assumptionem corporum ab angelis tam bonis, quàm malis. Primum spectat ad corporis, & spiritus unionem. Secundum ad corporis assumpti formationem. Tertium spectat ad corporis formati, & assumpti operationem. Circa primum quærunturduo. Primò quæritur, utrū angeli habeant corpora naturaliter sibi unita. Secundò utrum habeant corpora sibi uoluntarie assumpta.

VTRVM angeli habeant corpora naturaliter sibi unita. Et quod sic, ostenditur primo *Ca.14. & deinceps.* auctoritate Aug. 8. de Ciu. Dei, ubi diffiniens dæmones dicit, Demones sũt genere animalia, mẽte rationalia, animo passiua, corpore aeria duratione æterna: si ergo eadem est natura bonorum spirituum, & malorum, patet &c. ITEM. Grego. in Homil. *Homil. 10. in euang. circa prin.* de Epiphania. Iudæis tanquam ratione utentibus rationale animal, idest angelus nunciare debuit: sed omne animal hẽt corpus naturaliter sibi unitum: si ergo angelus est animal: ergo &c. ITEM. Bern. Canticorum Homil. 6. ser. 6. circa initium Liquet omnem creatum spiritum corporeo prorsus indigere solatio: sed angelus habet omne illud, quo naturaliter indiget: cũ ergo sit spiritus creatus, habet si bi corpus naturaliter unitum.

ITEM. Adhoc est ratio. Quanto substantia est nobilior, tanto in potentiis est multiplicior: sed angelus est nobilior substantia, quam anima: ergo si anima nata est uiuificare corpus, multomagis & angelus: sed habet illud naturaliter sibi unitum, ad quod uiuificãdum est naturaliter natus aptus: ergo &c. ITEM. Nobiliori modo uiuit, quod uiuit & influit uitam, quàm quod nõ influit: influentia enim signum perfectionis est, & complemẽti: ergo si angelus est ita nobile uiuens, sicut anima, & anima põt aliquid uiuificare: ergo & angelus: sed non potest uiuificare nisi corpus naturaliter sibi unitũ: ergo, &c.

AD oppositum. Dam. diffiniens angelum dicit, quod angelus est substantia intellectualis, incorporea: ergo angelus non habet corpus sibi unitum, quia si haberet corpus sibi unitũ naturaliter, sicut homo dicitur esse corporeus, ita & angelus.

ITEM. Dion. in pluribus locis dicit, quod angeli sunt diuinæ mẽtes, & spiritualia lumina, immateriales, & incorporei. *Vide li. de diui. nominibus c. 4 nõ lõge a prin.* ITEM. Hoc ipsum, ostenditur rationibus sic. Tanto substantia est nobilior, quanto est Deo similior: sed Deus omnino caret corpore: ergo substãtia spiritualis omnino carẽs corpore est nobilior inter substãtias creatas: ergo uel est eam ponere in uniuerso, uel in uniuerso deficiet nobilissima creatura: & tunc uniuersum esset acephalũ, qđ est incõueniẽs. ITEM. Si aliqđ cõponitur ex diuersis naturis, & alteram illarũ est reperire per se; cõtingit simi liter

liter per se reperire: & reliquam; sed homo componitur ex substantia corporali, & spirituali: ergo cum sit reperire substantiã pure corporalem, per se est reperire substãtiam pure spiritualẽ: hanc autem dicimus angelum: ergo angelus non hẽt corpus.

Item. Quia homo componitur ex corpore, & anima, cũ peccauit factus est passibilis, & mortalis: ergo si angelus haberet corpus sibi unitum, sicut & homo, uidetur saltem, quod angeli, q peccauerũt, sint mortales, & corruptibiles: quod si plane falsum est, manifestum est, &c.

RESOLVTIO.

Nec boni, nec mali angeli corpora, aut naturaliter, aut inseparabiliter sibi unita habent: sed simpliciter spirituales substantiæ sunt.

Respon. Ad pdictorum intelligentiã est notandum, qđ circa istã quæstionem dubitauerunt aliquãdo magni Doctores, utrũ .s. angeli habeant corpora naturaliter sibi unita; unde sup hoc dubie loquitur tã Aug. q Bern. sed nunc satis certitudinaliter tenetur: & Magister, & Ricchar. affirmat, ꝙ angeli sunt naturaliter incorporei, nec habent corpora naturaliter sibi unita: De hoc tamẽ plures dubitant, utrũ dæmones habeant corpora sibi inseparabiliter alligata, in qbus torqueãtur. Sed satis planũ est, quod sicut boni angeli non habent corpora nisi uolũtariè sumpta, sic nec mali: & huius signũ est (sicut dicit Ricchar.) qđ corpus modicæ quantitatis a maxima multitudine dæmonũ aliquando obsidetur, sicut legitur Marc. v. de illo, qui dixit, Legio mihi nomen est, legio enim (ut idem Ricchar. dicit) cõtinet sex milia sex centos lxvi. vnde si dęmones corpora haberent, cum suis corporibus nullo modo possent subintrare corpus ita modicum. Propter quod satis probabiliter dici potest, quod non solum non habent corpora sibi naturaliter unita, uerumetiam nec boni, nec mali habent inseparabiliter alligata quantum est de lege communi. Nec obstat eorũ cruciatus: quia (sicut in Quarto Lib. ostendetur) spiritus absque corpore secundum ordinẽ diuinæ iustitiæ põt ab igne materiali puniri. Concedendæ sunt igit rationes ad hanc partem. *Dis. 44*

Ad illvd uerò Aug. quod inducitur 8 de Ciui. Dei. Dicendum, quod ibi loquitur Aug. secundum opinionem Apuleii, & frequenter circa hanc materiam plus loquitur secundum aliorũ, quàm secundum sententiã suã.

Ad illvd, Gregor. quod angelus est animal. Dicendum, quod aliquid esse animal dupliciter dicitur. Aut ratione formæ, aut ratione operationis animali debitæ: ibi autem dicitur angelus animal non ratione formæ, sed potius ratione operationis consequentis. Vel aliter. Esse animal dupliciter põt dici, uel secundũ ueritatem; uel secundum ostensionem; siue apparẽtiam. Greg. autem loquitur de secundo modo, q angelus apparet esse animal cum assumit corpus; ipse autem obiicit secundum primum modum accipiendi animal.

Ad illvd, quod obiicitur de Bern. quod omnis spiritus creatus indiget corporeo solatio.

Di-

Dicendum, quod indigere corpore potest esse dupliciter: aut propter se, aut propter alios. Spiritus indigens propter se, est spiritus brutalis, uel humanus: & de hoc uerum est, quod habet corpus naturaliter sibi unitum. Spiritus uero indigens propter alios, est spiritus angelicus, & iste non habet corpus sibi naturaliter unitum, sed assumptum uoluntarie, ut ministret aliis. Vnde Bern. Angelici spiritus ad ea capienda, quæ beatam faciūt creaturam, nullo modo suis corporibus adiuuantur: & ideo non habent ea coniūcta propter indigentiam supplendā in seipsis, sed in nobis: & quia hāc supplent ad tempus: ideo nō habent ea unita simpliciter, sed ad tempus. AD ILLVD, quod obiicitur, quod substantia nobilior est, quæ multiplicior est in potentiis. Dicendum, quòd uerum est in illis potentiis, quæ simpliciter attestantur perfectioni, potentia autem uiuificandi corpus, & si quodammodo sit perfectionis, nihilominus propter coniunctū habet quandam indigentiam, & imperfectionem: & ideo ab illa substantia, quę perfectissima est inter creaturas, est aliena; hæc autem est substantia angelica, nec de hac potentia cōcludit ratio supradicta. AD ILLVD, quod obiicitur, quod influens uitam, & habens uitam nobilius est, quàm habens tantum. Dicendum, quòd aliquid communicare, siue dare uitam aliis: potest esse dupliciter: Aut per modum efficientis: & hoc simpliciter perfectionis est, & sic competit soli Deo. Aut per modum informantis: & sic non est simpliciter perfectionis, immo perfectionis cum imperfectione iunctæ. Et ideo neutrum conuenit angelo, quia perfectio sua maior est, quàm sit perfectio uiuificantis per modum formæ: & minor, quam sit perfectio dātis uitam per modum causæ. Et loquor de uita, quę competit rationali substantiæ.

QVAESTIO II.

An angeli assumant quandoque corpora?

VTRVM angeli aliquando assumant corpora. Et quod sic, uidetur. Bern. in Cant. Homil. 5. Discurrere, & de loco ad locum moueri non est nisi corporum: sed angelus malus ad ministerium discurrit, & de loco ad locum uenit: ergo uel est corporeus, uel habet corpus naturaliter unitum, uel corpus assumptum: sed non primo modo, nec secundo: ergo tertio. ITEM. Nulli potest impendi hospitalitatis obsequium, nisi habeat corpus naturaliter unitum, uel assumptum: sed angelis aliquando impensa sunt hæc officia, sicut dicitur ulti. ad Hebr. quod quidam placuerūt Deo, angelis hospitio receptis: ergo uel habuerunt corpora unita, uel assūpta: sed non habuerunt naturaliter unita: ergo &c. ITEM. Nulla substantia spiritualis ex suo cō sortio præbet solatium sensui, nisi per inhabitationem corporis fiat uisibilis: sed angeli frequenter præbent solatia non solummodo secundum spiritū, sed etiam secundum sensum, sicut patet in angelo Thobiæ: ergo inhabitant corpora: sed illa nō habēt semper unita: ergo uolū-

tarie assumpta. ITEM. Nullus spiritus potest uisibiliter demõstrari ad demonstrationem corporis, nisi sit aliquo modo corpori illi coniunctus: sed angelus, qui loquebatur Thobiæ, uisibiliter poterat demonstrari, & uere dici, hic est Raphael; uel, hic est angelus: ergo habebat sibi corpus illud aliquo modo cõiunctum, sed non per naturalem coniunctionem: ergo per uoluntariam assumptionem. ITEM. Nihil est organum, uel instrumentum alicuius immediatũ, nisi immediate assumatur ab illo, uel naturaliter coniungatur illi: sed angelus multa exercet opa circa nos sicut loqui, & manducare: quæ non possunt exerceri nisi mediãte corpore organico, uel instrumento: ergo &c.

CONTRA. Maiorem cõueniẽtiam habet anima rationalis ad corpus, quam habeat angelicus spiritus: sed anima exuta corpus non assumit, ergo nec spiritus angelicus. ITEM. Proportio dẽt esse assumentis ad assumptum; sed spiritus angelicus est omnino incorporalis: ergo non habet proportionem ad corpus; ergo nunquam assumit illud. ITEM. Aut cõpetit angelo habere corpus, aut non competit. Si cõpetit habere: ergo uidetur, q̃d angeli non sunt perfecti, quando nõ habent corpus. Si nõ competit: ergo quando assumit, habet quod non decet ipsum; ergo si angelus bonus non facit, nisi q̃d decet ipsum, nõ assumit corpus. ITEM. Si assumit, aut propter aliquid, aut pp nihil. Si propter nihil: ergo frustra. Si propter aliqd; aut est bonũ, aut malũ. Si bonum: ergo per corpus assumptũ meretur. Si malũ: ergo p corpus assumptũ demeretur; ergo angelus dẽt & põt puniri, & præmiari cum corpore assumpto, quod est incõueniẽs, & plane falsum. ITEM. Vbicunq; est assumptio, ibi est aliqua unio, uel in persona, uel in natura: sicut patet in assumptione humanæ naturæ a filio Dei: ergo si angelus assumit corpus, unit sibi uel in persona, uel in natura. Sed non in natura unit sibi, q̃a non resultat tertiũ. Nec in p̃sona, quia non est communicatio idiomatum: ergo nullo modo est ibi unio: ergo nec assumptio.

RESOLVTIO.

Vtique, uel ad operationes aliquas exercendas; uel ad seipsos manifestandos; uel ad nos consolandos.

RESP. Dicendum, q̃ in angelis duplex est uis. s. contemplatiua, & administratiua. Secundũ contemplatiuam, conuertuntur ad Deum, & sic non indigent solatio corporis assumpti. Secundum administratiuam, descendunt ad nos, & condescendunt nobis: & ut nobis congruentius condescendãt, indigent solatio assumpti corporis. Indigent (inquam) ad aliquas operationes exercendas, indigent ad seipsos manifestandos, indigent ad nos metipsos lætificandos, siue confortandos. & ideo assumũt corpora, sicut instrumenta, uel organa ad operandum, sicut signa ad manifestandum, sicut coopetimenta, uel habitacula ad conuersandum. Vnde corpus assumptum coniungitur illis, sicut instrumentum motori, sicut signũ significato, sicut habitaculum inha-

inhabitatori. Hoc autem magis exigit indigētia ex parte nostra quam indigentia ex parte sua: & quia finis imponit necessitatem his, quæ sunt ad finē: & corpus effigiatum uel organizatum humana effigie maximè competit operationibus spiritus rōnalis, & expressius significat, & tanq̃ pulchrum indumentū quodam modo decorat: ideo angelus assumit corpus, non qualecūque, sed humana effigie insignitum: & concedēdæ sunt rationes hoc ostendentes.

AD rationes ad oppositum iam patet responsio. AD ILLVD enim, qđ obiicitur de aīa exuta, satis plana est respōsio: nō enim est simile: quia non habet uim administratiuam, nec usum administrandi, & ideo nec corpus assumit, nec habere dēt potētiā assumendi. AD ILLVD, quod quod obiicitur, ꝙ proportio est assumentis &c. Dicendum, ꝙ proportio attenditur, & inuenitur ibi per eum modū, per quē est assumptio. Cum.n.non assumat in unitatē naturæ, non requiritur, ꝙ sit ibi proportio, sicut ꝑfectionis ad perfectibile: sed sufficit, qđ sit proportio, sicut motoris ad mobile. AD ILLVD, qđ queritur, utrum competat angelo habere corpus, &c. Dicendū, ꝙ cōpetit habere corpus, ut uoluntariè assumptum ad complēdum ministerium, sed non competit ad suum esse completum: ideo nec carētia generat indigētiam, nec assumptio generat indecentiam. AD ILLVD, quod q̃ritur: propter qd assumit, utrū propter aliquid, uel propter nihil. Dicendum, ꝙ propter aliqd sicut ꝑdictū est: illud tamē, propter qđ assumit non perficit ꝑ corpus tanquam aīa per corpus proprium: sed tanquam artifex per instrumentum: & ideo sicut instrumentum, per quod qs meretur, non remuneratur: sic nec corpus ab angelo assumptum.

AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ubi est assumptio, debet esse unio in persona, uel in natura. Dicēdū, ꝙ non sufficienter diuidit, quia homo assumit uestimentum, cū se induit: non tamen unit sibi in persona nec in natura, sed illud locum hēt in illa assumptione, in qua est unio ꝑfecta: qualis est cum Dei filius assumpsit humanam naturam. Ex ꝑdictis igitur patet quæstio proposita, & responsio ad obiecta; patet etiā pro quāto dicitur angelus corpus assumere, quia non solum ꝓp hoc qđ moueat uel operetur aliqd circa corpus; sed quia illud accipit ad se, ut in illo operetur, ut in illo manifestetur, ut in illo cōuersetur: & qa in illa cōiunctione siue acceptiōe corpus potius sequitur modū spiritus quā ecōuerso, qa ab illo formatur, & cōseruatur, & regitur: ideo angelus se habet in rōne assumentis, & habentis, corpus uero in rōne assumpti, & habiti.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An corpus, assumptum ab angelo, ueram humani corporis formam habeat?

CONSEQVENTER quæritur de secundo articulo. s. de formatione corporis assumpti. Circa quod duo queruntur.

Primò

Primò quæritur de ipso corpore assumpto quantum ad principiũ formale. Secundò quantum ad principium materiale.

VTRVM illud corpus habeat ueram formam corporis humani. Et quod ita sit, uidetur: quia cum appareat esse corpus humanum, aut est uerũ, aut est ibi error, & deceptio, sed error, & deceptio nõ competit angelis sanctis: ergo cũ assumunt corpora, quæ uidetur esse humana, uere habent formã humanã. ITEM. Ad corpus humanũ nihil plus requiritur nisi æqualis completio, & debita organizatio: sicut dicũt naturales: sed corpus, quod angelus assumit, debitã hẽt organizationẽ: si ergo organizatio præsupponit cõpletionẽ: ergo uidetur, quod habeat totum, quod est de ueritate humani corporis.

ITEM. Quod angeli uere possint formare corpus humanum uidetur. Corpus humanũ (sicut dicit Aug.) est in rationibus seminalibus, sicut & alia corpora: sed quia formæ quorundam animalium, ut serpẽtum, & huiusmodi habent rationes seminales dispersas in rebus: ideo dicit Aug. quod ministerio dæmonum uerè educuntur: ergo pari ratione, ut uidetur, & corpora hoĩum. SI TV dicas, quod non ualet, quia maior requiritur dispositio ad producẽdum corpus humanũ; hoc non soluit: quia quod põt disponere a remotis in principio operis cõtinuando actionem, cum non sit distantia infinita, poterit uenire ad dispositionem immediatam: ergo si angeli possunt ueloci operatione producere corpora animalium minus perfecta: ergo & pari ratione corpora animalium magis perfecta: ergo & corpus humanum. ITEM. Si aliquod agens indifferenter se hẽt ad aliqua producenda, qua rõne potest in unũ, põt in alterũ: sed angeli non habẽt maiorem conuenientiã cum corporibus serpẽtum, quam cum corporibus hominum, immo magis ecõuerso: ergo si possunt auxilio naturæ producere uera corpora serpentiũ, possunt axilio naturæ producere uera corpora hoĩum: ergo & assumere. ITEM. Quod potest in maius, potest in minus: sed anima quantuncunque sit modicæ nobilitatis excellit nobilitatẽ cuiuscunq; corporis, sicut dicitur in 8. de Ciui. Dei, & in aliis locis multis: cũ ergo ministerio angelorũ educi possint & educantur animæ uegetabiles & sensibiles quorundam animalium: multofortius producere posſũt uera corpora hoĩum.

AD oppositum sic. Eiusdẽ uirtutis creatæ est corpus formare & informare, quia uis formatiua est ab informatiua siue perfectiua. Si nullus spiritus angelicus potest humanũ corpus perficere: ergo nec formare.

ITEM. Angeli non possunt operari circa creaturas nisi cum adiutorio naturę: sed nulla natura põt generare corpus humanũ: nisi illa, quæ ei est similis in specie: ergo angelus non potest formare uerum corpus humanum nisi mediãte homine, sed homo non potest corpus humanũ educere nisi generando, ergo nec angelus uera corpora humana formare nisi per generationem hominis: sed cum assumit cor-

pus nō indiget humano auxilio, ergo nunquam uerum assumit corpus humanum. ITEM. Si possunt corpus de nouo formare, ergo pari ratione & corruptum reparare: ergo possunt mortuos suscitare, quod est solius dei ꝓprium. ITEM: si corpora assumpta ab angelis essent uera corpora humana, haberent appetitum ad animam rationalem: sed deus complet appetitum naturę: ergo statim infunderetur eis anima rationalis. ITEM. Si corpora uera humana assumerent: aut secū dum statum gloriæ, aut secundum statum uitæ. Non secundū statum gloriæ: hoc cōstat, quia iam vlterius corpus illud nō esset corruptibile, nec ab angelo separabile. Si ergo assumunt, hoc est secundum statum uitæ; sed corpora humana secundū statū uitæ sunt ponderosa, & grauia siue in statu naturæ corruptæ, siue in statu innocentiæ: ergo nō essent habilia ad motum, nec ad uelox ministerium: ergo si non assumunt corpora nisi propter ministerium: ergo non assumūt uera corpora humana.

RESOLVTIO.

Vera corpora humana, completè. s. organizata atque ꝑfecta angeli non assumunt: cum talia nec ad exequenda ministeria sibi deseruiant; nec ueram horum naturalem formam se ipsis absque naturæ adminiculo adducere queant.

RESPON. Dicendum, ꝙ corpora assumpta ab angelis non habent ueram formam, & complectionem corporum humanorū, nec etiam organizationem completam, sed solum effigiē. Et huius ratio est duplex. Vna quia non competit angelis tale corpus ad ministerium, sicut nunc ultimo ostensum est. Alia ratio est, quia angelus non pōt educere formam naturalē in esse nisi adiutus a uirtute naturę, sicut habitū fuit in pręcedenti Distinctione. In uirtute aūt naturę est producere corpora omniū animalium: uerumtamen aliter, & aliter. Ad quædam. n. educenda sufficit causa uniuersalis sine adiutorio agentis particularis consimilis in specie naturæ: cuiusmodi sunt animalia, quæ generantur per putrefactionem. Quędam autem sunt, ad quæ nō sufficit, nisi adiuuetur ab agente cō similis speciei: sicut corpora animalium, quæ producuntur solū modo ꝑ propagationē, & istud planum est ad sensum. Si aūt q̄ratur rō huius. Prima est diuina institutio: sc̄d̄m quam est limitatio in uirtutibus, & naturis rerū & hoc sc̄d̄m legē quā indidit eis ab initio. Vñ sicut dicit, Germinet terra herbam uirentē, nō dixit, ꝙ germinaret hoīem. Homini aūt dixit, ꝙ se multiplicaret: sic terra germinat herbā, & hō gñat hoīem. Hæc aūt lex, siue institutio non est absq; rōne: quia quædam sunt aīalia imperfecta tam in organizatione, quàm in duratione: quædam uero perfecta utroq; modo. Quia uero q̄dā corpora aīaliū sunt imperfecta & in organizatione, & in cōplectione: iō non indiguerunt agente tātę uirtutis: sed potuit uirtus productiua ipsorū dari terrę tan quā matri, & soli tanq̄ patri, cū adiutorio aliorū corporū simplicitū tā elemētariū, q̄ cęlestium. Quia uero sunt iꝑfecta duratione, &

Sco. ut detur tenere quòd possunt assumere corpora mortua d. præsenti. q. unica.

ne, & aliquando pereunt: ideo oportuit hoc communicari agẽti alterius naturæ, quia ad hoc data est uis generatiua rebus, ut dicit Philosophus; ut perpetuentur in esse. Econtrario est de animalibus utroque modo perfectis: & ideo uirtus productiua ipsorum maiorem exigit actualitatem, & rõ seminalis cũ maiori difficultate profertur in actu: ideo maiori indiget adiutorio. Illa igitur animalia, siue corpora eorum, quæ ad primũ genus spectãt, educi possunt ab angelis mediante naturæ adiutorio uelociter, & quasi subito: ueraciter tamen, quia per uim naturæ. Sed animalia, & eorum corpora, quæ spectant ad secundum genus, educi non possunt ueraciter nisi cum auxilio naturæ, & cum diuturnitate, & tempore: & quoniam assumptio corporum ab angelis est ueiociter, & quasi repente: ideo uera corpora humana non assumunt: quia non pñt illa per se formare ueraciter, & cum alterius adiutorio non pñt facere, quòd exeant in esse ueiociter; & esto quod educerentur: adhuc non competerẽt, sicut tactum est in obiiciendo, tum propter appetitum quem haberent ad animã rationalem: tum propter grauitatem: quæ duo repugnant fini illius corporis. Nam si haberet animam rationalem: non esset competens signum ad apparendum. Si haberet grauitatem, nõ esset competens instrumentum ad operandum maxime ad motum: non esset etiam competẽs habitaculum ad inhabitandum. Concedendæ sunt igitur rõnes probantes, quòd angeli non assumunt uera corpora humana, siue boni, siue mali.

AD ILLVD, quod obiicitur in contrarium, quòd est ibi error, & deceptio. Dicẽdum, quòd falsum est, quia non assumunt illa corpora ut ostendãt se esse homines: & ueros homines; sed ut ostẽdant se rationales, & ad hoc formata sunt finaliter: ideo uera sunt, quamuis non sint uere humana sicut ĩ Primo Libro dictum fuit de igne, & columba. *Dis. 16 q. 3.*

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ ẽ ibi organizatio, & ęqualis cõpletio. Dicendum, quod falsum est: non enim est ibi uera organizatio, quæ competit corpori humano, quæ quidem est a uirtute formatiua cum seminibus delata: sed potius quædam lineamentorum protractio secundũ illius conformitatem: & hæc nõ supponit æqualitatem complexionis, quia talis protractio põt fieri ab artifice in ligno, & lapide: nec quęcunque qualitas mixtionis est illa quę facit ad ueritatem humani corporis: sed illa quæ habet uirtutẽ specificatiuã hominis completiuam, & directiuam. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd corpus humanũ est in rõnibus seminalibus: jam patet rñsio, quia quamuis sit ibi, nunquam tamen educitur, nisi concurrat uirtus agẽtis exterioris, quæ residet in lumbis uiri, & matrice mulieris: & iõ sine his nunquam potest illa rõ seminalis ad actum perfectum educi. Et si obiiciat, quod potest dispo nere dispositione remota, &c. Dicendum, ꝙ illud habet locũ, ubi dispositio remota sit necessaria

saria sola intensione: tunc enim sufficit uirtutis actiuæ continuatio, & intensio: non autem quando requiritur nouæ formæ, uel alterius formę secundum speciē operatio: & sic est in proposito. AD ILLVD quod obicitur, ꝙ indifferenter se hēt angelus ad omnia corpora animalium. Dicendum, ꝙ & si hoc uerum sit de ipso angelo in se, non est tamen uerum de uirtute naturæ, ex cuius adiutorio angelus operatꝰ: & ideo sicut angelus per se non pōt educere corpus humanū: ita nec corpus alicuius animalis: & sicut natura quædā potest faciliter, quædam cum maiori difficultate, ut prius uisum est: sic & angelus ipsius uirtute adiutus. AD ILLVD, quod obiicit̄, quód potest in magis nobile. Dicendum, ꝙ illud non hēt semper ueritatē, quia homo potest generare hominem, qui est nobilior, & non potest generare asinum: maxime autem tunc deficit: quando res nobilior est facilioris productionis: sicut frequēter contingit. Et sic in proposito: nam facilius educitur anima uegetabilis, siue sensibilis anima per putrefactionem educti: quā educatur, & organizetur uerū corpus hominis.

Potest dicere, quód ī uera, de illo; q sunt e iusdē ordinis.

QVAESTIO II.

An corpora ab angelis assumpta, de natura cælesti, uel de elementari fiant.

DE corpore assumpto ex parte principii materialis. Et q̄ritur, utrum corpus illud, quod assumit angelus, fiat de natura cælesti, an elementari. Et quod sit de natura cœlesti uidetur, Finis imponit necessitatē his quæ sunt ad finem: sed angelus assumit corpus ad sui ipsius ostēsionem: cum ergo angeli per naturam sint lumina, debent ergo assumere corpora de materia lucis, ergo de natura cœlesti. ITEM. Organum, siue instrumē tum debet conformari mouenti, siue motori: sed angelus assumens corpus ut instrumētum, est immutabilis, & impassibilis, & incorruptibilis per naturam: ergo in quod corpus assumptum formatur, debet esse incorruptibile, & impassibile: tale autē nō est nisi corpus cœleste: ergo &c. ITEM. Locus maxime cōpetens angelo est corpus cœleste, ut cœlum: si ergo angelus in corpore assumpto locatur tanquā in habitaculo: uidetur, ꝙ corpus illud sit sumptum de cœlo, aut non competit ipsi angelo. ITEM. Corpus assumptum aut est de natura cœlesti, aut elemētari. Si de natura cœlesti: habeo propositum. Si de elemētari aut graui, aut leui: Sed si est de graui, cū difficultate mouetur sursum: si de leui, uiolenter mouetꝰ deorsum. Ergo si neutrum horū cōpetit uelocitati angelicæ: corpus quod assumunt, non est elementare: ergo corpus cœleste. ITEM. Si est elementare, aut est mixtum, aut simplex. Si simplex: ergo non est aptum ad colorem, nec ad effigiem, nec ad organizationem. Si mixtum: ergo cum corpus mixtum sit resolubile, & rarefactibile: uidetꝰ, quód sicut corpus humanū ex separatione aīę fit putridū, sic & corpus ab angelo assumptū, quod apparet esse falsum: restat ergo, quod non est corpus elementa-

hud quasi repente formetur, & destruatur: aliis non uidetur probabile, quòd sit plena mixtione mixtum: maximè cum in eius resolutione non appareat tpis longitudo, nec putrefactionis corruptio: & ideo dixerunt, quod corpus illud est de natura elementari simplici, ex qua dicunt illud corpus assumptum formari hoc modo. Natura enim elementaris, ex qua corpus sibi format angelus, est aeris elementum, quod de sui natura est rarefactibile, & cōdensabile: si adsit uirtus, quæ hoc possit. Vnde sicut nūc uidemus aquam solidari in crystallum uel glaciem ex frigore: sic contingit aliqua uirtute occulta, quæ non latet angelos, aerem cōdensari posse secundum plus & minus ad uoluntatem angeli operantis: hoc autē corpus dum condensatur potest suscipere figuram, & effigiem: & ita corpori organico effici conforme. Potest nihilominus in una parte condensari plus, in alia minus, in alia minimè, & sic conformari neruo, ossi, & carni. Potest ēt una sui parte intercipere plus de luce, in alia minus, & in alia minimè: & secundum hoc habere in se diuersos colores: & ita corpori humano effici quasi in omnibus cōforme, quāuis non sit in suis principiis multiforme: & ita idoneum esse instrumētum signū, & habitaculum, ut ab angelo assumatur. Sed adhuc, quia hoc difficile est intelligere, quō ex aere, siue alterius elementi commixtione fiat corpus solidum, & diuersis coloribus coloratū: cum colores producere non sit artis, nisi mediante auxilio naturæ: ideo tertia uia uidetur adhuc esse probabilior, scilicet quod corpus assumptum ab angelo corpus elementare est: non quia sit ex quatuor elementis plena mixtione cōmixtum, sicut corpus complexionatum: nec quia sit ex puro, & simplici elemento formatum: sed quia principaliter formatur ex aere cum aliqua admixtione alterius elementi. Sicut uidemus in nube, quæ non est corpus plene mixtum, habet enim in se naturas pluriū elementorū: Per hunc modum, & corpus ab angelo assumptum principaliter ab aere intelligitur esse formatum, concurrente ad hoc natura alicuius uaporis terrei, uel aquei: qui quidem faciat tam ad uarietatem condensationis, quàm ad multiformitatem coloris: hanc autem non oportet angelum de longinquo mendicare: cum aer pro magna sui parte sit commixtus uaporibus. Et hanc positionem mediam inter utrāque, tanquā ex utraque constitutam ad præsens possumus sustinere.

AD quæstionē igitur propositam respondendum breuiter. Quòd angelus tā bonus, quàm malus assumit corpus ex natura nō cœlesti: sed elementari, nō simplici, nec plenè cōmixta: sed medio modo, utpotè ex aere uaporabili; angelus tamen malus ex parte inferiori, bonus uero ex parte superiori, nō (inquā) superiori in qua nulla reperiatur natura alterius elementi: sed superiori cōparatione, & respectu eius partis, de qua assumunt corpora angeli mali: ideo cōcedendæ *Nō probantur satis. Sco. hæc.*

sunt rationes, ꝙ corpora ab angelis assumpta non sint de natura cœlesti: sed elementari. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ angelus assumit corpus ad sui ostensionem. Dicendum, ꝙ angelus non tantummodo ostendit se pensata dignitate, siue nobilitate sua: sed etiam idoneitate signi, & necessitate ex parte nostra. Licet igit̃ eius dignitas oĩs corporis nobilitatem ꝑcellat, quia tamen corpus elemẽtare sufficit ad eius manifestationem, secundum ꝙ nostra exigit indigẽtia, & ad hoc est idoneũ, ut sit corporis organici materia ideo magis competit, ut angelus de ipso sumat corpus, q̃ de cœlesti natura. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ instrumentũ debet conformari motori. Dicẽdum, ꝙ uerũ est, quando organũ, siue instrumentum est ei ꝑpetuo coniunctũ: sed quando coniungitur solum ad tp̃s, sufficit ut sibi ꝓ opportunitate loci, & tp̃is & operis conformetur: & sic est in proposito reperire. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ angelus locatur ĩ corpore assumpto tanq̃ in habitaculo, iam patet responsio: quia non est habitaculũ debitũ angelo quantũ ad excellentiã suæ dignitatis, sed quantum ad indigentiã nostræ infirmitatis. Et quoniã statui nostrę infirmitatis plus conformatur elemẽtaris natura, q̃ cœlestis: ideo & si habitaculum cœleste plus competat angelo ad contẽplandũ: tñ habitaculũ ex corpore elementari plus competit angelo ad ministrandum. AD ILLVD ergo, qđ obiicitur, aut ẽ corpus graue, aut leue. Dicẽdũ, quòd nec simpliciter graue, nec simpliciter leue: tũ q̃a ex aere, tũ q̃a ex aere cõmixto uapori: & iõ est habile ad motum secũdum oẽm positionẽ: qđ non eẽt si eẽt corpus simplex ponderosum, aut leue. AD ALIVD, iam patet responsio, quia nec oĩno simplex, imo quodãmõ mixtũ, ut cõpetat colori, & organizationi: nec adeo mixtũ est, ut subiaceat putrefactioni: sed mediũ tenet, ut prædictũ est. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ patitur a contrario. Dicendum, ꝙ sicut formatio illius corporis, quãuis sit ex adiutorio naturæ, tñ principaliter est a uirtute spiritualis substantiæ ꝑꝑ hoc ꝙ effigies illius corporis plus ẽ artificialis, q̃ naturalis: sic & conseruatio illius corporis est a uirtute angelica. Vñ sicut sua uirtute absq; manibus corpus illud effigiat, sic sua uirtute protegit, & cõseruat, & ipso deserente, redit corpus ad præiacentem materiam. Ideo sicut eius conseruatio non pendet ex simili, ita nec corruptio fiet a contrario.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

Angelus in corporibus assumptis an exerceat operationes animæ uegetatiuæ?

CONSEQVENTER quæritur de tertio. s. quas operationes exercet angelus in corpore assumpto. Et circa hoc duo quæruntur. Primò quæritur, utrum ibi exerceat operationes aĩæ, seu potentiæ uegetatiuæ. Secundò, utrũ ibi exerceat operationes potentiæ sensitiuę.

Vtrum

VTRVM angelus in corpore assumpto exerceat operationes animæ uegetatiuæ. Et uidetur tam de bonis, quàm de malis, quod sic. De bono: Cibari, siue comedere est actus spectãs ad potentiam uegetatiuam: sed hunc actum exercent angeli in corpore assumpto, sicut probatur ex eo quod scribitur Gene. 18. vbi Abraam exposuit angelis cibaria, & (sicut ibidẽ legitur) comederunt. ITEM. Non decet nuncios ueritatis falsis ostensionibus decipere oculos hominis intuentis: sed angeli apparentes comederũt cũ his, ad quos mittebantur, sicut frequenter legitur in scriptura: ergo uerè cibabantur: sed iste est actus uegetatiuæ potentiæ: ergo &c. ITEM. Lingua congruit in duo opera naturæ in locutionem, & cibationem: sed angeli in assumptis corporibus per linguam uerè, & propriè loquebantur: ergo uere cibabantur: redit ergo idem quod prius, scilicet quod boni angeli in assumpto corpore uegetatiuæ potentiæ actum exercent. ITEM. Hoc ipsum ostenditur de malis. Generare enim est actus potentiæ uegetatiuæ: sed dæmones mediantibus corporibus assumptis generant: sicut dicit Iosephus, narrans illud, quod scribitur Gen. viii. De generatione Gigantũ. Videntes filii Dei: ergo &c. ITEM. Communis opinio est de Merlino, quod generatus fuit a dæmone incubo: sed si hoc dæmon incubus nõ potuit, nisi mediante corpore assumpto, ergo idem quod prius. ITEM. Actus ordinatus ad generationem est per mixtionem cum sexu fœmineo, uel uirili: sed dæmon succubus se uiro subiicit subiectione, in qua est effusio seminis, & dæmon incubus mulieri incumbit: ergo uidetur, quod si possint coire, quod possint etiã generare: ergo in assumpto corpore exercent actũ potentiæ uegetatiuæ.

AD oppositum arguitur sic, & ostenditur, quod bonis angelis non cõpetat actus cibandi. Scribitur enim Thobiæ ultimo, & est uerbum Raphaelis angeli. Videbar uobis quidem comedere, & bibere: ego uero cibo & potu inuisibili utor: ergo non uerè angelus comedebat cibum corporalem, & si uideretur comedere. ITEM. Vbicunque est uera cibatio, ibi est deperditi restauratio: sed in corporibus assumptis ab angelis nulla fit deperditio, quia non ibi caloris cõsumptio: ergo &c. ITEM. Vbi est uera cibatio, ibi est separatio puri ab impuro: hoc autem nõ facit angelus beatus in corpore assumpto: ergo, &c. ITEM. Quòd malo angelo non competat generatio, uidetur. Quia generatio est similis in specie: sed dæmon assumens corpus nõ assimilatur homini, sed dæmoni: ergo nõ generat hominem: sed si generat, generat dæmonem, quod patet eẽ falsum: ergo, &c. ITEM. Ad hoc, quod fiat generatio, necesse est secundum medicos, quòd concurrat triplex spiritus, naturalis, uitalis, & animalis: secundum Philosophum triplex calor, uidelicet calor animalis, calor cœli, & calor elementi: ergo cũm dæmon, nec spiritum animalẽ, nec calorem ani-

malé in corpore assumpto possit habere, uidetur ꝙ nullo modo possit generare. ITEM. Generare non est actus animæ, & corporis, sed coniuncti: sed ex dæmone, & corpore non fit unum: ergo nunquam potest per corpus exire in actũ generãdi.

RESOLVTIO.

Angeli cum nec vegetatiuam, nec generatiuam virtutem habeant; in assumptis corporibus naturales, & vitales operationes verè exercere nequeunt, sed solùm ijs conformes, & semi plenas.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ spiritus angelicus siue bonus, siue malus in corpore assumpto non habet operationem animæ uegetatiuæ, nec quantum ad cibationem, nec quantum ad generationem: quia nõ habet uim nutritiuam, nec habet uim generatiuam: habet tamẽ aliquo modo operationes his conformes, licet non plenè: & hoc patet si attendatur natura cibationis, & generationis. In cibatione enim est cibi sumptio, & cõsumptio: est nihilominus conuersio, & unio. Et quantum ad primum competit angelo in corpore assumpto cibatio, siue comestio non simulatè, sed uerè: quia cibum, siue appositum uerè sumebant & consumebant: uerũtamen cibus assumptus eorum indigentiam, uel deperditionẽ non restaurabat, quia talis cibatio ex potentia, non ex indigentia est in angelis: his uerò, qui uegetantur non tantum ex potentia, sed etiam indigentia: hoc est quod dicit Augu[illegible] sicut aliter absorbet aquam [illegible] sitiẽs, aliter radius calefaciẽs: sic aliter competit cibatio homini, aliter competit angelo, siue aliter homini uiatori, aliter beato. Per hunc etiam modum circa actũ generationis in aliquo conformatur spiritus assumens corpus, in aliquo uerò non. Nã in actu generationis & est seminis constitutio secundum neruos, & uirtutes, & calores tali speciei competentes: & est seminis sic perfecti transfusio, & susceptio. Primũ est solius illius, cui Deus dedit uim propagatiuam: & hoc nullo modo competit dæmonibus assumentibus corpus. Secundum uerò, scilicet seminis susceptio, & transfusio põt eis competere. Primo enim succumbunt uiris in specie mulieris, & ex eis semen pollutionis suscipiunt, & quadam sagacitate ipsum in sua uirtute custodiunt, & postmodum Deo permittente fiunt incubi, & in uasa mulierum transfundunt, ex qua trãsfusione homines generari possunt.

Consen tit Sco. dis. præ senti.

HIS uisis facile respondetur ad quæstionem propositam, & ad argumenta. AD quæstionem, quia simpliciter conceditur, ꝙ non habent opera potentiæ generatiuæ, & uegetatiuæ, quæ sunt generare, & alimento uti, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ: habent tamen aliquas operationes his cõformes, non in toto, sed in parte: & hoc probant rationes ante oppositũ inductæ, ostendentes, scilicet ꝙ angeli boni comedunt, & quòd mali generant. Verum est enim ꝙ boni angeli cibũ sumpserũt, sed non ad suam refectionem, sed ad dãtium consolationem:

& ideo non erat ibi error, nec deceptio, nec illusio, quantum erat ex parte ipsorum angelorum: licet aliquis ignorans naturam illorum posset ex hoc accipere occasionem opinandi falsum. Et sic patet responsio ad tres rationes primas. Concedendum est etiam, quod dæmones secundum uiam prædictam semē possunt suscipere, & transfundere, si Deus permittat: sed nō possunt alimētum in uerum semē per propriam uirtutem conuertere: ideo dicuntur quodammodo generare, sicut ostēdunt tres rationes sequentes. Attamen ultima ratio non cogit: plus enim est generare, quam coire: & ideo nō sequitur, si possunt coire cum muliere, quod propter hoc possint eam impregnare, uel ex ea prolem generare.

QVAESTIO II.

Angeli in assumptis corporibus exerceant operationes, potentiæ sensitiuæ conuenientes?

VTRVM angeli in assumptis corporibus habeant operationes conuenientes potentiæ sensitiuæ, & quod sic uidetur. Idē est principium motus, & sēsus, sicut dicit Philosophus: sed angelus corpori assumpto dat motum, ergo & sensum. ITEM. Sicut angelus assumit corpus habens organa apta ad motum, ita assumit corpus habens organa apta ad sensum. Sicut enim corpus illud assumptum habet manus, & pedes; ita habet oculos, & aures: sed organa sentiendi sine sensu sunt inutilia; ergo si non frustra assumit illa organa uidetur quòd illa sensificet & per illa sentiat. ITEM. Quod habet operationem consequentem proprium speciei, habet operationem consequentem proprium generis: sed sicut proprium hominis est risibile, ita proprium animalis est esse sensibile; ergo sicut angelus in corpore assumpto pōt ridere, uel lugere, sic & potest uidere, & audire. ITEM. Angelus de natura sua, aut habet sensum, aut nō habet. Si non, cum sensus sit cognitiuus particularium, non cognoscit particularia: quod est planè falsum. Si uero sensus habet, cum sensus sit potētia, qua mediante sensificantur organa corporalia: patet &c. ITEM. Angelus existens in corpore assumpto cognoscit hæc sensibilia: aut igitur potentia immateriali, aut potentia, quæ nata sit alligari corpori. Si potentia immateriali: ergo ita bene cognoscit distans, sicut propinquum: igitur angelus, qui est Romæ audit nos loquentes Parisiis: ergo nō indiget moueri, & discurrere: quòd si hoc est falsum, restat, quòd illa cognoscit potentia, quæ est corpori proportionabilis, & concernit determinatam distantiam, si ergo ista est sensus: patet &c. ITEM. Nihil patitur a corpore, nisi sensum habeat corpori proportionabilem: sed angelus crematur ab igne: ergo si sensus eius potest pati a corpore, multo fortiùs potest per corpus sentire, cum per naturam magis sit natus in corpus agere, quam a corpore [illegible]nam suscipere. ITEM. [illegible]us aspiciens me in assumpto corpore, suscipit in oculo meo similitudinē: & cū ocu-

lus sit corpus ꝑ uiũ, & tersum, alterius de sua multitudine iudicat, hoc planũ est: si ergo ad sensum nihil plus reqritur quã receptio, & iudiciũ: uidetur ꝙ sentiat per corpus assumptum.

Ad oppositum. Sensus ꝓsupponit uitã, sed angelus corpus assumptum non uiuificat, sicut probatũ est supra, ergo nec sensificat: ergo per ipsum nõ sentit. Item. Sẽsus ꝓsupponit actũ uegetatiuæ: sed angeli in assumptis corporibus non habẽt opera uegetatiuæ: ergo nec opera sensitiuæ. Item. Si angelus sentiret ꝑ corpus, cum sensus ille, qui fit mediante organo corporali, sit naturæ corporeæ alligatus: angelus natus esset, sicut & anima ꝑ naturã uniri corpori, ergo quando non haberet corpus, non haberet esse perfectũ. Item. Si angelus sentiret ꝑ corpus, cũ sentire sit actio cõiuncti, angelus suas operationes ministeriales cõicaret corpori: ergo deberet cõicare pœnam, & gloriã, quod falsum est. Item. Sentire est propriũ aĩalis: ergo nulli competit sentire, nisi cui cõpetit esse aĩal: sed hoc nullo modo cõpetit angelo: ergo &c. Item. Si sentire est mediante organo corporeo; ergo non cognosceret hoĩem clauso oculo, nec cognosceret hoĩem a tergo, nec cognosceret hoĩem in obscuro: q̃ oĩa cum sint falsa, restat ꝙ angelus in assumpto corpore non habet opera cõpetentia potẽtiæ sensitiuæ: quæritur igitur, quæ opera conueniant, uel exerceantur ab angelo in corpore assumpto.

Resolutio.

Nec has operationes exercent; cum corpus non sensificent: tametsi operationes motricis uirtutis in ipso exerceant.

Resp. Ad prædictorum intelligentiã est notandum, qđ cum aĩa uniatur corpori, ut ꝑfectio, & motor: quædam sunt operationes, quæ cõsequuntur ipsam aĩam in corpore, ut est motor: quædam ut perfectio, quædam partim sic, & partim sic. Differẽti aũt mõ exercet anima in corde operationes, quæ sequuntur ipsam ut motorem, & ut perfectionem. Nam operationes, quę consequuntur aĩam ut motorẽ, sic exercet ꝑ corpus: quod illas easdem exercet in corpus, quia non solum mouet alia corpora, sed etiã corpus proprium. Operationes uero, quæ consequuntur aĩam in corpore ut est perfectio, sic exercet aĩa in corpore per corpus, quod exercet eas cũ corpore, sicut patet: nã aĩa clauso oculo, corpus aliquod uidere non potest. Tertias aũt operationes exercet in corpore quasi utroque modo: & ideo primæ competunt animę ut est hoc aliquid, & motor differens a mobili: secũdæ uero ut est forma iũcta materię. Quoniam igitur angelus unitur corpori assumpto non ut perfectio, sed ut motor: ideo primas operationes exercet plenè in eodem corpore: secundas minimè, tertias uerò quodam modo sic, quodam modo non. Et hoc melius patet, si descendamus exemplificando. Motus progressiuus, siue quicunque alius sit membrorũ exteriorum; est ab anima in corpore

pore, ut est motor, uel motrix, & ideo competit angelo: sentire uero per organa corporis competit animæ, ut est illorum organorum perfectio. Sicut enim anima perficit totum corpus: ita uisus, siue potentia uisiua perficit oculum: & hęc non competit angelo in corpore assumpto. Ridere uero est operatio, q̄ partim competit animæ, ut est motor, partim ut est perfectio. Ibi enim est quædam cordis exhilaratio: & hæc est ab anima, ut est perfectio. Est etiam ibi quędam genarum motio, & hæc est ab anima, ut est motor: ratione primi non conuenit angelo, sed solum ratione secundi. Ex hoc patet responsio ad quæstionem ꝓpositam. Si enim uocentur opera potentiæ sensitiuæ ipsi actus sentiendi per organa, sic breuiter dicendum, ꝙ angelus non exercet ea per corpus assumptũ. Si autem extendantur opera potentiæ sensitiuæ ad ea, quæ sunt ab anima, ut mouente: sic communicat ea corpori. Rationes igitur probantes angelum non sensificare corpus assumptum, concedendæ sunt.

AD ILLVD verò, quod primò obiicitur in contrarium, q̄d idem est principium motus, & sensus. Dicendum, ꝙ Philos. loquitur in animalibus, in quibus uult, quod cor sit principiũ sensus, sicut & principium motus. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ corpus illud habet organa apta ad sentiendum. Dicendum, ꝙ angelus non tantũ assumit corpus humanum, ut instrumentũ ad operandum, sed etiam, ut signum conueniẽs ad se ostendẽdum: & quia corpus carẽs organis debitis homini, non esset cõueniẽter angelici spiritus ostẽsiuum; ideo corpus habens omnia organa assumit, non ad ipsorum organorum sensificationẽ, sed potius ad sui ipsius ostensionem. AD ILLVD, quod obiicit, quod communicat corpori operationem consequentem speciẽ, &c. Dicendum, quòd ridere nõ est actus consequens speciẽ hominis, prout dicit motum solũ genarum exteriorum: quia sic consequitur animam, ut motorem: sed prout cum hoc dicit aliquem actum interiorem, qui cõsequitur existentiam animæ in corpore, ut est perfectio: hoc autem modo non competit angelo, sed solũ primo. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄d angelus hẽt sensum, quia cognoscit singularia. Dicendũ, ꝙ (sentire) potest accipi communiter, propriè, & magis propriè. Cõmuniter sentire idem est, ꝙ rem, ut præsentẽ cognoscere, secundum quẽ modum accipit Aug. ad Paulinam in Lib. de uidendo Deo. *Episto. 112. Tom. 2.* Secundo modo sentire idem est, quod rem, ut hic, & nunc cognoscere: & sic accipit Philosophus, cum dicit, quod sensus est particularium, & intellectus uniuersaliũ. *Elicitur ex 1. phys. 49.* Tertio modo sentire idem est, quod speciem existentem in materia præter materiam mediante organo corporeo suscipere: & sic accipit Philosoph. in Secundo de Anima, cum dicit, ꝙ sensus est susceptiuus specierum in materia præter materiam. Primis duobus modis non differt sensus ab intellectu re, sed ratione tãtum: & hoc modo bene po-

nitur in angelo, angelus enim per suam potentiam intellectiuā cognoscit rem, ut præsentem, & ut hic, & nunc, dirigendo aspectū super ipsam. Tertio uerò modo differt potētia sensitiua ab intellectiua re, & rōne: & illo tertio modo sensus est potētia alligata corpori: & hoc modo spiritui angelico nō cōuenit. AD ILLVD, quod obiicitur, quod si cognoscat potētia immateriali, tunc nihil facit adhoc distātia. Dicendū, quod dum singularia cognoscit, & sētit, potentia immateriali cognoscit, aspectū tamē super rem cognitam dirigit: & ideo si res illa non est ei præsens, siue immediate cōiuncta, necesse est, uel uirtutē angeli deferri usq; ad ipsā, uel econuerso: & quoniam tam uirtus angeli, quā obiecti est uirtus finita, ideo nec cognoscit, nec pōt cognoscere in quantacunq; distantia: hoc autem non est propter uirtutis materialitatem, sicut est in sensu corporis: sed propter uirtutis finitatem.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod patitur ab igne. Dicendū, quòd illud non concludit, sicut melius ostenditur in 4. sensus enim, & affectus spiritualis sufficit ad sentiendum uerum dolorem, sicut ostenditur ibidem.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod recepit, & iudicat. Dicendum, quòd cum ista duo sint in sensu, uidelicet receptio, & iudiciū: receptio est principaliter ratione organi, sed iudicium ratione uirtutis. In sensu autem corporeo sic est receptio in organo, quod est receptio pariter & in uirtute, & sic est iudicium uirtutis illius in organo, quod non præter organum, & ideo tam receptio, quàm iudicium est totius coniuncti. In oculo uero angeli sic est receptio in organo, quod non est receptio in uirtute aliqua illi organo alligata: & sic est iudicium a uirtute in organo, quod etiàm præter organum. Vnde angelus, ita bene perciperet aliquē clausis oculis, ut apertis: & ideo non est ibi receptio, & iudicium secū dum quod competit sensui, ac per hoc non est ibi sensus exterior. Nec etiam oculus angeli dicitur oculus nisi æquiuoce, & tale corpus plus habet rationem instrumēti, quam organi, licet organi cū possit dici propter assimilationem, quā habet cū corpore naturali: & sic patet totum.

DISTINCTIO VIII.
PARS SECVNDA.

De potestate dęmonum, quam habent super corpora humana.

ILlud etiā consideratione dignissimū uidetur, utrū dæmones, siue corporei, siue incorporei sint, hominū substantialiter intrent corpora, eorumq; animabus illabantur: an ideo intrare dicantur, quia malitiæ suæ ibi effectum exercent Dei permissione, opprimendo

primendo atque uexando eas, uel in peccatum pro uolunta te sua trahendo. Quod in homines introeant, atque ab eis expulsi exeant; euangelium aperte declarat, commemorās dæmonia in quosdam ingressa, & per Christum eiecta: sed utrum secundum substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, non adeo perspicuum est. De hoc autem August. in Lib. de Ecclesiasticis dogmatibus ait, Dæmones per energiam operationem non credimus substantialiter illabi animæ: sed applicatione & oppressione uniri. Illabi autem menti illi soli possibile est, qui creauit: qui natura subsistens incorporeus capibilis est suæ facturæ. Ecce hic uidetur insinuari, quod substantialiter non illabantur dæmones uel introeant corda hominum. Beda quoque super illum locum Act. Apostolorum, ubi Petrus ait Ananiæ, Cur tentauit Satanas cor tuum? dicit, Notandum quod mentem hominis iuxta substantiam nihil implere possit, nisi creatrix Trinitas: quia tantummodo secundum operationem, & uoluntatis instinctum anima de his, quæ sunt creata impletur. Implet uerò Satanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in sensum eius, neque introiens aditum cordis (si quidem potestas hæc solius Dei est) sed callida & fraudulenta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiua uitiorum, quibus plenus est. Impleuit ergo Satanas cor Ananiæ non intrando, sed malitiæ suæ uirus inserendo. Idem, Spiritus immundus flamma uirtutum de cordibus fidelium expulsus, doctoribus ueritatis luctantibus uenenum persecutionis infundit. His auctoritatibus ostenditur, quod dæmones non substantialiter intrant corda hominum, sed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cum nocere non sinuntur.

Mat. 8
Mar. 1.
Cap. 83
Tom. 3.
Act. 5.
Sup c. 28. act. circa illud uipera cū processisset a calore.

SVpra egit Magister de uirtute dæmonum, & etiam bonorum spirituum respectu corporum humanorum similium. In hac parte agit de uirtute, & potestate dæmonum respectu hominū. Diuiditur aūt hæc pars, in quatuor particulas. In prima Magister quærit. In secunda determinat ꝑ auctoritatē euangelii, ibi. *Quod in homines introeant,* &c.) In tertia uerò explanat per auctoritatem Gennadii, ibi.

De

De hoc autem Gennadius, &c.) In quarta, & ultima illam explanat per auctoritatem Bedæ presbyteri, ibi. *Beda quoque super illum locum, &c.*

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An dæmones habitare possint in corporibus humanis?

AD intelligentiam huius partis sex incidūt dubitabilia. Primò ergo quæritur utrū dæmones habitare possint in humanis corporibus. Secūdò, utrū illabantur animabus. Tertiò, utrum possint ludificare sensus humanos. Quartò, utrū possint cogitatiōes immittere. Quintò, utrum possint affectiones incendere. Sextò, utrum possint scrutari secreta nostræ conscientiæ.

VTRVM dæmones in humanis corporibus possint habitare. Et uidetur, quod sic. Quia nullus spiritus eiicitur de aliquo corpore, uel habitaculo, in quo non est: sed dæmones (sicut legitur in euangeliis) de obsessorum corporib. sunt eiecti a Christo, & eius Apostolis: aliquando ergo habitauerunt in eis. ITEM. August. de Diuinatione dæmonum loquens de dæmonibus dicit. Suadent miris, & inuisibilibus modis per illam subtilitatē suorum corporum hominū corpora non sentientium penetrando. Sed si potest corpus penetrare, cum possit ibi quiescere, pōt & inhabitare. ITEM. Constans est, quod aliqui a dæmonibus obsidentur: ergo obsessi dicunt, aut quia dæmon habet in eis effectum: aut quia est in eis secundum substantiam. Si quia habēt in eis effectum: ergo omnes peccatores essent obsessi a diabolo, quod falsum est: ergo quia sunt in eis secundum substantiā, obsessi dicuntur; ergo habitant in suis corporibus. ITEM. Nullum corpus potest præbere obstaculū spiritui: ergo si dæmones spiritus sunt, nullum corpus est eis obstaculum: ergo sicut lumē penetrat aerē usque in profundū, & ibidem manet, sic spiritus dæmoniacus corpus humanū subintrare potest per totum: ergo si non expellatur ab agente maioris potentiæ, uidetur, quod ibi possit inhabitare.

AD oppositum arguitur sic. Super illud Abacuch. 2. Dominus in templo sancto suo. Glos. Simulachris assidere potest immūdus spiritus, intrinsecus esse non potest: ergo si non potest in simulachris, multominus, nec in corporibus humanis. ITEM. Beda dicit, & Magister adducit in litera super illud Act. v. Cur impleuit Sathanas cor tuum? Implet Sathanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum, nec in sensum eius: ergo non uidetur, quod dæmon ingrediatur secundum substantiam corpus alicuius hominis. ITEM. Anima unitur corpori, ut motor, aut ut perfectio: sed quia coniungitur, ut pfectio, impossibile est in eodem corpore esse, aliam naturā perficientem: ergo cum coniungatur, ut motor, impossibile est in eodem corpore esse aliū spiritum, ut mouentem: si ergo dæmon in corpore humano nō pōt esse, nec ut motor, nec ut perfectio: ergo nullo modo. ITEM. Sicut

eut supra dictum est; nullo modo competit duos spiritus angelicos esse simul in eodem loco primo: ergo pari ratione, non uidetur, quod in eodē loco primo possit esse anima, & angelus: sed aīa est i toto corpore suo: sicut uult Aug. ergo in nulla parte corporis potest esse dæmon.

RESOLVTIO.

Et ex subtilitate, & potestate naturæ, (cum spiritus sint) simul & ex diuina permissione possunt dæmones humana corpora obsidere. Cur autem id Deus præcisè permittat, non est, qui sciat.

RESP. Dicendum, quod (sicut innuit textus euangelicus, & August. etiam in Lib. de Diuinatione dæmonū,) dæmones per naturam suæ subtilitatis, & spiritualitatis possunt quæcunq; corpora penetrare: & in eis sine aliquo obstaculo, & impedimento subsistere; ratione uero suæ potestatis possunt ea corpora, in quibus sunt, commouere, & conturbare. Sicut enim spiritus spiritui īpenetrabilis esse non potest, sic nec corpus potest resistere spiritui: ideo dæmones quantum est de potestate & subtilitate naturæ, possunt corpora humana intrare, possunt etiam & uexare: nisi prohibeātur a superiori uirtute, & cum permittūtur introire, & uexare, tunc dicuntur corpora obsidere. Permittit autem hoc dominus siue ad gloriæ suæ ostensionem; siue ad peccati punitionem, siue ad peccantis correctionem; siue ad nostram eruditionem. Sed ex qua istarū causarum determinatè permittat, latet hoc humanam industriam; pp hoc, qđ occulta sunt Dei iudicia: hoc tamē planū est, qđ nō sunt iniusta, & iō nō pmittit talia sine cā. Cōcedendæ sunt igiť rōnes, quod dæmones possunt humana corpora subintrare.

AD ILLVD, quod obiicitur de Glos. qđ intrinsecus esse non pōt. Dicendum, quod esse intrinsecus in aliquo, hoc potest esse dupliciter. Aut sicut contentum respectu cōtinentis, ut aqua respectu uasis: & sic dæmon bene potest esse intrinsecus in simulachris. Alio modo esse intrinsecus dicitur aliquid, quod influit in intima rei, & influendo conseruat, & perficit: & hoc modo non cōgruit dæmoni, nec respectu simulachri, nec respectu hominis, & sic loquitur illa Glos. AD ILLVD, quod obiicitur de Beda, qđ non ingreditur in hominem. Dicendum, quod non loquitur de ingressu in hominē, qui attenditur ex parte corporis: sed qui attenditur ex parte spiritus rationalis. AD ILLVD, qđ obiicitur, quod anima comparatur ad corpus, ut perfectio, & motor, &c. Dicendum, quod non est simile de comparatione per modum motoris, & per modū perfectionis: quia unius perfectibilis una sola est pfectio: perfectio enim appropriat sibi perfectibile, & ecōuerso; sed unius mobilis potest esse multiplex motor: & vnus motor multa potest mouere, maximè quando illa habent aliquem ordinem. Et quia diuino iudicio aīa peccatrix subiicitur dæmoni obsidenti, sicut tortori, & affligenti: hinc est, quod simul in eodē corpore esse possunt. ET per hoc patet respōsio ad ultimum, quod obiiciebatur

de

de coexistētia duorum spirituū. Non enim est simile, pro eo, qđ illi (ut supra dictū est) repugnat ordo uniuersitatis, huic autem consonat ordine æquitatis, secundum quā anima peccatrix affligitur. Nec repugnat ordo uniuersitatis, quia diuersimode ad illud habitaculum comparatur.

QVAESTIO II.

An dæmones animabus illabi possint?

VTRVM dæmones illabi possint animabus. Et quod sic, uidetur Luc. 4. Ecce homo habens dæmonium: ibi Glo. Intrauerat diabolus, unde exierat Christus: sed Christus non exierat de corpore: sed de spiritu: ergo diabolus subintrat spiritum. ITEM. Si impartibile adiungatur impartibili, secundum totū applicabitur ei: & quod applicatur alicui secundum totum, applicatur ei secundum suū intimum: sed illabi non est aliud, quàm secundum intimum profundari: ergo cum dæmon sit impartibilis, & obsidendo hominem animæ applicetur, uidetur, quod eidem necessario illabatur. ITEM. Sicut est ordo in corporibus, ita est ordo in spiritibus: sed in corporibus uidemus, quòd agens influit uirtutē suam passo usque ad intimum, aliter enim non alteraret totū: ergo pari ratione, & in spiritibus: ergo dæmon potest influere uirtutem suam passo uim animæ, usq; ad intima animæ: sed uirtus dęmonis non est spiritualior, quàm substantia: ergo uidetur, quod dæmon usque ad intima animæ illabi possit. ITEM. Sicut homo efficitur templum Dei per gratiam, ita efficitur tēplum diaboli per peccatum: sed omnino ibidem, ubi prius erat gratia, incipit esse culpa: ergo ubi prius habitabat Deus, potest habitare diabolus.

Ari. 12 Meta.

CONTRA. August. de fid. ad Petr. Inest singulis spiritibus naturalis terminus, quo ad seinuicem distinguuntur, & unus in altero non est: sed anima humana spiritus est: ergo non potest esse in dęmone, nec dæmon in ea: ergo nec illabi: ergo &c. ITEM. Si unus spiritus illabitur, aut alter potest illabi, aut non. Si sic: ergo pari ratione & tertius, & quartus, & sic de aliis, & ita omnes spiritus mali possent illabi uni animæ, quod plane falsum est. Si non potest: ergo unus spiritus implet totā animam: sed hoc est falsum, quia imaginem Dei nihil minus Deo implere potest, sicut dicit Aug. & Beda. ITEM. Si dæmon illaberetur animæ, esset intimus animæ: ergo per totum dominaretur ei: ergo posset pertrahere ad mala, quæcunque uellet, & ita anima lib arb. nō haberet. Quod si anima lib. arb. non potest amittere: ergo nec dæmon ei illabi potest. ITEM. Si illaberetur animæ, nihil esset, ita intimū in anima, in quo non esset, & super, quod non posset dæmon: sed sicut Deus illabendo animam rectificat, & conseruat: sic dęmō, quod potest, deordinat, & deprauat: ergo si dæmon illaberetur animæ, dæmon possent synthesim, uel uoluntatem naturalem deprauare, & ad malum inclinare, quod est impossibile.

Cap. 3.

De eccl. dognt. cap. 83

R 2.

RESOLVTIO.

Minime: nam hoc solius dei est: sicut ei intimus est, & intimè operatur.

RESP. Dicendum quòd illabi aliquid alicui importat, quod illud intimum sit ei, & quod intime operetur in illo: nihil autem tale est respectu animæ nisi solus deus: ideo solus diuinus spiritus aīæ pōt illabi. In aīa namque humana idem est intimum & supremum: & hoc patet quia secūdum suū supremū maxime approximat deo, similiter suum intimum: unde quanto magis redit ad interiora, tanto magis ascendit, & unitur æternis. Et qa solus deus superior est mēte humana, secundum sui supremum solus deus potest menti esse intimus: & ideo illabi spiritui rationali est diuinæ substantiæ ꝓprium Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes quod animabus humanis illabi non pōt malignus spiritus.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur de Glo. quod intrauit diabolus, &c. Dicendum quod hoc non dicitur de ingressu secundum substantiam, sed secundum effectum, siue conformitatis malitiam, unde non uult Gl. plus dicere, quā ꝙ ubi finit gratia, ibi incipit esse malitia. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, quod īpartibile īpartibili applicatur sēdm totum. Dicendū quod aut intelligitur de iūctura situali, aut de iūctura uirtuali. Si de situali, sic pōt habere ueritatem, sic autem non est intelligere applicationē substantiarum spiritualiū, quia non sunt situales. Si aūt intelligatur de applicatione uirtuali, sic secundum nō habet ueritatē, qm̄ in simplici substantia reperitur magnitudo uirtutis, & sēdm illam considerari pōt in aīa maior, & minor rō dignitatis sēdm accessum ad originē illius uirtutis. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, qđ sicut est ordo in corporibus, ita est in spiritibus. Dicendū quod & si sit aliqua similitudo, nō tñ omnimode perfecta, nec quātū ad ordinem, nec quantum ad intimitatem. Non quantum ad ordinem, quia oēs substātiæ rōnales immediatè sunt natæ ferri in deum, nec quantum ad hoc una præest alteri: hoc autem nō contingit in corporibus inueniri. Non est etiam simile quantum ad intimitatē, quia ꝙ est intus, & extra in re corporali, est eiusdem naturæ, nō differens dignitate, sed magis partiū positione: in aīa uero quod est intimum, hoc est maxime supremum, & deo proximū: ideo in rebus corporalibus ꝙ potest influere exterius magis & magis agendo, potest peruenire ad interius, & ad intimum: non sic in spiritu ubi idē dicitur intimum esse, ꝙ est in eo supremum, & dignissimū. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ ibidem est culpa, ubi fuit gratia. Dicendum ꝙ uerum est: sed ex hoc non uidetur, ꝙ ibidē sit diabolus, ubi deus: qa aliter gratia est a deo: aliter culpa est a diabolo. Gratia n. est a deo ut p̄sente, & influente, & intime operāte, & medullas affectionis penetrāte, sēdm qđ īnuit Apostolus ad Heb. iiii. Viuus est sermo dei & efficax &c. sed culpa dr̄ eē a diabolo: solum sicut a suggerēte & impellente quodammodo quasi exte-

exterius instigante: & ideo non oportet diabolū habitare in intimo cordis peccatoris quantum cūque medullitus adhæreat peccatum. Vlterius. Peccatum non ponit aliquid, sed potius priuat: ideo secundum ipsum non dicitur aliquid illabi animæ: sed potius ab eo aliquid corrumpi: & sic patet quod non est simile de culpa, & gratia quamuis sint circa unum & idem.

QVAESTIO III.
An dæmones possint illudere sensus?

VTRVM dæmon possit sensus illudere. Et quòd sic, uidetur Super illud Exod. vii. Fecerunt magi per incantationes & arcana quædā similiter: dicit Glos. Rabani. Diabolicis figmentis spectantium oculos illudebant: ut res in sua specie remanentes aliæ uiderentur. ITEM. In itinerario Clementis dicit Niceta ad Petrum, narrās præstigia Simonis, Vidimus canes cantare, & imagines ambulare. Constat ꝙ hoc non fiebat nisi uirtute dæmonum: si igitur dæmones hęc, & his similia plura faciunt: quæ nullo modo nisi miraculose, fieri possunt; ergo oculos spectantium illudunt, maxime cum illa facere uidētur; ad quę per auxiliū naturę iuuari non possunt. ITEM. In uitis patrum legitur, quòd quidam adduxerunt quandam puellam ad sanctum patrem, quæ uidebatur eis esse æqua; sed sanctus pater deprehēdit, ꝙ esset puella: ergo si hoc fiebat arte diaboli a, apparet ergo &c. ITEM. Plus est decipere intellectum quàm sensum, sed dęmones multos decipiunt & seducunt quantum ad intellectum: ergo multofortius seducere uel illudere possunt quantū ad sensum.

CONTRA. Sensus particularis non errat, ut dicit Phil. 2. de aīa circa ꝓpriū obiectum, ergo nō ꝑcipit nisi illud quod uerū est: sed delusio sensuum non potest esse sine errore & deceptione, ergo &c. ITEM. Cum diabolus facit aliquem uidere asinū, uel aliquod aliud animal, ubi nō est secundum ueritatē, necesse est quòd faciat similitudinem illius animalis in oculo: sed illa similitudo nō potest generari nisi ab illo animali, cum non possit educi de nihilo: ergo uel oportet quòd afferat asinum, uel nunquam faciat eum uideri: sed si asinum affert, non est ludificatio: si non affert, non immutat: ergo nunquam potest deludendo immutare, uel immutando illudere. ITEM. Cum hominē facit uidere capram: aut similitudo hominis ꝑuenit usque ad oculum, aut non. Si sic: ergo cum iudicet secundum similitudinē receptam, iudicabit illam esse hominem: ergo non decipietur. Si non peruenit: quæro quid impedit: & uidetur quòd nihil possit. Existente enim medio illuminato, necesse est obiectum multiplicari per medium, si non adsit corporeum obstaculum: ergo uidetur quòd nullo modo possit esse ibi ludificatio sensus. ITEM. Cum facit uideri quod non est: aut hoc facit immutando uirtutem, aut immutando oculū, aut obiectum. Si immutando obiectum: ergo est uerum miraculū, non ergo præstigium. Si immutando

tando organum, uel uirtutem: cum hęc sint digniora, tunc erit maius miraculum: ergo falsa miracula erunt maiora ueris: ꝙ si hoc ē falsum, redit idē qđ prius.

RESOLVTIO.

Possunt: idque præsens ostendendo, quod est absens est; uel aliter ostēdendo quā sit; uel abscōdendo, quod præsens est.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam attendēdum est, quòd absque dubio dęmones possunt sensus deludere, sicut multiplex experientia docet: modū autem assignare est ualde difficile: & ad hoc plures doctores conati sunt diuersimode. Quidā nāque uoluerunt modum huius delusionis assignare, dicentes hoc supra naturam esse. Tripliciter autē hoc est fieri posse. Pōt enim hoc facere dæmō à superiori influendo: ab intrinseco, phantasma mouendo: ab extrinseco, species obiiciendo. A superiori influendo dicunt hoc modo fieri posse: quia dæmon per naturam superior est sensu corporeo: & quia superiora nata sunt influere in inferiora, dæmō potest species, quas habet i se, sensui imprimere tam interiori, quam exteriori: quæ tamen minus sunt spirituales in suscipiente, quam in dante: quia quod recipitur in aliquo, est per modū recipiētis, nō per modum recepti. Similiter ab interiori phātasmata mouēdo, dicūt sic posse accidere, sicut accidit in somnis ex motu phātasmatum: & de fluxu ab organo excitari uirtutem sensitiuam interius, & fieri somnium: in quo uidetī homini ꝙ uideat, uel audiat ueritatem, cum phantasma rei peruenit ad organum uisus, uel auditus. Sic & in proposito: dæmon potest phantasmata existentia in organo interiori facere diffluere ad organa sensuum: & sic uidetur homini quod uideat, uel sentiat ipsam rem, dū ex rei phātasmate formatur organum: & interior sensus super illud cōuertitur: & iudicatur de similitudine ac si esset ueritas. Ab exteriori uero, species obiiciēdo, potest hoc modo sensum ludificare. Vnaquęque enim res nata est speciem suam susceptibili dare. Et si esset aliqđ, quod non tantū speciē susciperet, sed etiam tenere posset, posset circūferri, & alicui pro ueritate offerri: sicut ostenditur luna in puteo. Quia ergo non latet dęmonem natura specularis, non solū susceptiua specierum, sed etiam retentiua: mediante illa pōt quācunque uult, & cuiuscunque rei uult speciem pro ueritate sensibus nostris offerre: quam cū pro ueritate accipiunt, ludificantur. Hunc igitur triplicem modū dicunt dæmoni esse possibilem: & modo uti hoc, modo illo, & modo tertio. Sed quilibet horū modorū interius consideranti habet aliqđ improbabilitatis. Nō enim uidetur possibile, ꝙ substantia spiritualis quæ habet in se species omnino īmateriales, possit eas sensibus imprimere, cum omnino sit uirtus improportionabilis: nec etiam uidetur ꝙ species ab organo interiori regrediantur, cum iste sit ordo retrogradus. Preterea mirum est ualde, si dęmon inuenit ita magnum speculum: in quo in magnitudine sua, & latitudine pos-

sit ostendere unum castrum, sicut pluribus aliqñ est ostẽsum. Mirum est etiam, si uidet quis ita rem, ꝙ nõ potest uidere speculũ. Mirabilis est ẽt natura talis rei corporalis, quæ põt spẽm suscipere, & tenere: cum uideamus speciem ab obiecto speculo sensibiliter separari non posse. IDEO alius modus dicendi est, qui magis est consonus naturæ, & intelligentiæ: quòd dæmon potest ludificare sensus, siue ostendendo præsens esse qđ non est, siue aliter ostendendo quàm est, siue abscondendo qđ præsens est. Primum quidem facit species offerendo: secundum facit sensum, uel obiectum diuariando: tertium uero facit impedimentum præstando. Primum potest intelligi sic. Quando phãtasmata existentia interius offeruntur forti oblatione ipsi uirtuti interiori, uel uirtus ĩterior fortiter illis intendit: similitudo rei uidetur esse ueritas. Hoc manifestum est per naturam: nã phrenetico propter ascensum fumositatum ad cerebrum ex modica occasione exteriori, uidetur ei ꝙ uideat multa, quæ nõ sunt sibi præsentia, uel ꝙ audiat. Similiter per fortem conuersionẽ intentionis, phantasma uidetur ueritas: sicut Aug. exemplificat in Libro de Trini. ꝙ quidam tãta conuersione recogitabat cuiusdam mulieris imaginem, ꝙ ei carnaliter commisceri uidebatur, etiam uigilando. Per hunc modum dæmõ potest siue intẽtionem ad imaginem conuertere, siue fumos aliquos ĩmittendo, spiritũ animale ĩmutare, & phantasmata diuersimode uariare, & intentioni offerre, & sic diuersa homini facere apparere: & hoc modo utitur frequentissime. Et huius signũ est: quia nunquam facit hominẽ aliquid sentire, cuius imaginẽ non habeat in interiori organo uirtutis imaginariæ. Nunquam enim cæcos naturaliter facit somniare de coloribus, nec surdos de sonis, nec eis talia repræsentat in uigilia, uel in somnis. Secundum modũ possumus intelligere sic. Quod res alio modo ut substantia, alia dispositiõe appareat sensui, quã sit naturaliter. Quòd potest contingere propter uariationem aliquã ex parte organi: sicut quando humor sanguineus, uel uapor igneus descendit ad oculos, uidetur homini quòd ea quæ exterius sunt, sint rubea: Vel ꝓpter uariationem aliquã ex parte obiecti: sicut contingit aliquãdo quòd ex positione candelæ factę de serpẽtis pinguedine, & dispositione palearum uidentur paleæ serpentes esse operatione naturali. Simile est in aliquibus uirtutibus quarundã rerum mineralium. Et quia iste modus non latet dæmones, & sunt ministri ueloces: potentes quæ necessaria sunt, adhęc statim offerre: ideo sensus nostros frequenter deludunt, ostendentes rem aliter quam sit, dum eam faciũt, aliter quam se habeat, apparere, quod quidem fit per uariationẽ modicam inducendo circa organum, uel obiectum: quæ quidem uario non mutat formam, sed solum ex quadam accidentali adhærentia, & est ut passio, non passibilis qualitas. Tertium modum sic possumus intelligere.

re. Res si quidem, quæ præsto est, sensum nostrum sine uisibili obstaculo potest dupliciter latere: aut quia impeditur uirtus sensus, ne perueniat ad sensibile, aut quia impeditur species sēsibilis, ne perueniat ad sensum: & utroque modo impeditur sensus, ne percipiat qđ sibi est præsto. Vtrūque autem horum satis credendum est esse possibile uirtuti dæmonis, & ideo dicitur posse facere per hanc uiam, ut hominem reddat inuisibilē, qđ tamen certum non est: si tamen est, hac uia posse fieri non est multū incredibile. His uisis patet responsio ad quæstionē propositam, quoniam terminanda est in partem affirmatiuam: patet etiam in parte responsio ad obiecta.

Ad illud enim, quod obiicitur, ꝙ sensus non errat circa proprium obiectum. Dicendū, quod hoc intelligitur quantum est de sui natura salua. s. media dispositione organi, medii, & obiecti. Intelligitur etiā de sensu particulari per se. In hac aūt deceptione sensus communis, siue phantasia, quæ dicitur collatiua, admiscetur sensui particulari: & iudicat esse alterius qđ est suum. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ nulla res potest uideri, nisi per suam speciem. Dicendum quod speciem, nec de nouo dat, nec de nouo offert: sed illam, quę erat in phātasia tam uiuaciter uirtuti illi interiori obiicit, ut credat se rem exteriorem sensibiliter intueri. Ad illud, quod obiicitur, quod facit hominē uideri capram: utrū illa species hoīs deferatur ad uisum. Dicendum, quod fortassis impedit ne perueniat ad uisum, uel uisus ad eam: uel saltem impedit ne perueniat ad iudicium, dum loco illius offert speciem capręe, quam habet in phātasia, & sic dum aspicit ad corpus humanū, æstimat se uidere caprā. Ad illud, quod quæritur, vbi facit immutationē, uel circa organum, uel obiectum, uel uirtutem. Dicendum, quod potest facere, & facit circa omnia hæc, ꝓ loco, & tempore sicut sibi uidetur expedire: nec tamen uidetur quod sit uerum miraculū, quia non est ibi uera formarum trāsmutatio, aut inductio, sed solū quædā transitoria: & quasi momētanea immutatio, quæ cum ostendat circa rem ueram esse transmutationem, non est uerū miraculum: sed uanum, & falsum præstigium.

QVÆSTIO IIII.

An dæmones cogitationes immittere possint?

VTRVM dæmon possit cogitationes immittere. Et qđ sic; uidetur primo auctoritate ueteris testamentis. In Psal. 33. Immittit angelus domini in circuitu timentium eum: si bonus angelus potest immittere, cum bonus, & malus sint eiusdem naturæ, patet &c. ITEM. Auctoritate Iohan. xiiii. Cum diabolus misisset in cor, ut traderet eum Iudas: sed mittere in cor non est aliud quàm immittere: ergo, &c. ITEM. Gregorius, in Moralibus. Maligni spiritus in cordibus malignorum cogitationes immittere nō desistunt. ITEM. Suggestio ē aculeus diaboli

boli: suggestio nihil aliud est q̃ prauæ cogitationis immissio: si ergo diabolus potest mala suggerere: ergo & pōt malas cogitationes immittere.

CONTRA. Math. vii. Super illud. Nihil qđ in os intrat, coinquinat aīam, dicit Glos. Bedæ, quod diabolus non est malarū cogitationum immissor. ITEM. Si potest cogitationem immittere, cū in cogitatione formetur acies intelligentiæ: ergo potest mentem nostram formare, qđ falsum est; cum hoc dicat Aug. esse proprium ueritatis primæ. ITEM. Nihil nobis intimius est quàm nostra cogitatio: ergo si diabolus pōt cogitationes immittere; ergo pōt quando uult ad interiora nostra spiritualia introire: sed hoc nihil aliud est quàm illabi; ergo menti nostrę illabi potest, quod supra improbatum est. ITEM. Si potest cogitationes immittere; ergo potest quando uult, malum facere cogitare: sed ipse continuè nobis optat malum; ergo nunquam permitteret nos a cogitationibus malis desistere, quod manifestè falsum est. EST igitur quæstio, quantum posse habeat diabolus respectu cogitationū generandarum in nobis, utrum scilicet possit efficere, uel tantū offerre: & si offerre, utrum necessario possit nos compellere ad hoc, quod nos recipiamus oblatum. Et quod sic uidetur, quia si aliquid præsentatur aspectui oculorum nostrorum, necessariū est nos uidere, & sic de aliis sensibus; ergo similiter uidetur de cogitationibus. Quod si uerum est, uidetur quod a malis cogitationibus non possumus euadere, & quod mala cogitare non sit reprehensibile, cum tamen dn̄s reprehendat Matth. 9. Quid cogitatis mala in cordibus uestris?

RESOLVTIO.

Poss[unt], sed non ut principales agẽtes huius: sed vt excitantes, vel impellentes.

RESPON. Dicendum, quod immissio dicit actū, cuius effectus terminatur ī eo, quod intus est. Hunc autem actum dupliciter potest dicere respectu illius effectus. Aut sicut causæ principaliter agentis, & efficientis, aut sicut excitantis, uel impellentis. Primo modo propriè accipitur, & sic competit soli Deo respectu animæ: ipse enim solus est, qui p modum principalis agentis pōt in eius intimis cogitationes, & affectiones gignere, & formare. Alio modo accipitur largè, & minus propriè; quoniam immissio de rōne sui nominis quādam uirtutem, & auctoritatem sufficientē respectu effectus importat: & ideo quando solummodo dicit excitationem, uel impulsionē, largè accipitur, & minus propriè: & sic competit dęmoni respectu animæ, quoniam eius officium est, siue per uersum studium eidē malas cogitationes suggerere. Et sic patet responsio ad rōnes ad utranque partem. Nam rationes, & auctoritates ad primam partem inductę procedunt de missione, & immissione communiter dicta: rationes uerò ad oppositum procedunt de immissione propriè dicta.

AD ILLVD uerò, quod quæ-

sitar

ritur ultimò: quantum posse habeant dæmones respectu malarum cogitationum nostrarum. Dicendum, ꝙ phantasmata possunt offerre. AD ILLVD, autem quod quæritur, utrum necessariò possint compellere: diuersimode a diuersis respondetur. Quidam enim dicunt ꝙ necessariò possunt compellere ad cogitationes malorum, non tamen malas. Cogitatio enim, quæ est de malo, nõ est mala, nisi æquè comitetur affectio mala. quæ ẽ in potestate nostra. Aliis uerò uidetur, & probabilius, quod non possunt facere aliquid, quo facto, necessariò cogitemus malum, nisi in casu, uidelicet cum cogitatio animę nõ est circa utilia occupata. Cum enim euagatur, & est ociosa ratio, tunc potest ei diabolus offerre imaginẽ turpem, & uanam: & ideo uolẽti malas cogitationes, & imaginationes effugere, sollicitè & diligenter cauendum est, ne contingat aliquando animum a bonis, & ab utilibus cogitationibus reuocari: hoc tñ difficile est, nisi ei qui solitus est in bonis animum exercere: cui multò facilius, & delectabilius est in bonis uersari cogitationibus, quam sit uiris carnalibus in fœdis, & turpibus imaginibus.

QVAESTIO V.

An dæmones malas affectiones incendere possint?

VTRVM dęmones possint malas affectiones incendere. Et quòd sic, uidetur. Oseæ. vii. Omnes adulterantes sicut clibanus succensus a coquẽte: & Gl. exponit ꝙ clibanus est fornicator, & coquens diabolus, ergo &c. ITEM. Beda. Super Actu. 6. dicit, ꝙ diabolus fraudulenta, & callida deceptione animã in affectum malicię trahit: sed hoc nihil aliud est, quam prauã affectionem incendere: ergo &c. ITEM. Diabolus potest carnem nostram commouere, sicut dicitur Iob. 6. Super illud, terra tradita est in manu impii: exponit Grego. idest caro in manu Diaboli: si ergo carne commota excitatur stimulus concupiscẽtię, qui est in nobis, tanquam igniculus prauę affectionis: uidetur quod diabolus possit ĩ nobis incendere affectionẽ concupiscentiæ. ITEM. Ignem incendere nõ est aliud, quàm igni pabulũ ministrare: sed malę imaginationes, & exteriores oportunitates & occasiones sunt fomenta concupiscentiæ; ergo uidetur quòd diabolus hunc ignem concupiscentiæ possit in nobis accendere. ITEM. Calidum potest calefacere, ergo inflammatum põt inflammare: sed diabolus totus est inflammatus, immo & in eo sunt flammæ, & incentiua uitiorum, sicut dicitur Iaco. ii. & Beda dicit. & Magister dicit in littera: ergo potest diabolus nos ad malum inflammare, ergo & incendere.

AD oppositum. Imago maximè perficitur in affectione, & uoluntate: ergo si diabolus non habet posse super animam inquantum est Dei imago, ergo non uidetur ꝙ possit affectionẽ nostram incendere. ITEM. Libertas arbitrii consistit maximè in affectu, siue in uoluntate: sed liber. arbi. est illud; super quod minimè potest diabolus; ergo

uidetur, quod minime possit in nostrum affectum: ergo si non potest intellectui cognitionem, uel cogitationem immittere; ergo multò minus affectionem incendere. ITEM. Cogitatus præambulus est ad affectionem: sed quod non potest in dispositionem, non potest in complementum; ergo si diabolus non potest immittere cogitatum, non etiam potest incendere affectũ. ITEM. Si põt malas cogitationes incendere: cum huiusmodi affectiones semper sint culpabiles, continuè posset nos facere peccare, quod nefas est dicere.

EST IGITVR quæstio, quæ differentia sit inter incendere, & immittere? & pro quanto diabolus magis dicitur incensor, quam immissor? cum econuerso uideatur, cum multo plus sit affici, quam cogitare.

RESOLVTIO.

Possunt quidem at non generando: sed excitando, & subministrando.

RESP. Dicendum, quòd incendere est actus translatus a corporalibus ad spiritualia. In corporalibus autem incendere est non ignem generare, sed potius igni pabulum ministrare, uel applicando ignẽ combustibili, uel combustibile igni: sic & in spiritualibus. Ignis autem iste concupiscentia est, siue libido peruersa: pabulum istius ignis sunt cogitationes, & affectiones carnalis, & terrenæ, & delectationes fœdæ: & ita incendere i spiritualibus non tantũmodo accipitur respectu affectionum, immo & cogitationũ: & respectu utrarũque nõ dicit actum sicut principaliter agentis: sed solum sicut excitantis, & subministrãtis. Quoniã igitur diabolus põt nos ad malas cogitationes, & affectiones excitare: licet non possit eas in nobis sua potestate efficere: ideo rectè, & propriè a sãctis, & a doctoribus sacræ scripturæ incensor dicitur, non immissor, & concedendæ sunt rationes ad hoc.

AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ diabolus nõ põt super imaginẽ, nec super lib. arbi. Dicendum, ꝙ non potest sicut agens, & mouens principale: potest tamen sicut suggerens, & inducens: & hoc est quod dicit Damascenus. Violentiã alicui inferre nõ possunt, in nobis enim est suscipere corũ immissiones. AD ILLVD, quòd non possit in cogitationẽ. Dicendum, quòd sicut non potest cogitationem formare, sic nec affectionẽ principaliter causare, uel mouere: sicut autẽ potest affectionem incendere, sic etiam cogitationẽ. AD ILLVD, quod ultimò obiicitur, ꝙ tunc posset facere nos peccare. Dicendum, quòd uerum est, si potentia incendẽdi importaret necessitatem, uel præcipuam, & effectiuam potestatem respectu affectionis prauæ: sed (sicut prædictum est) non dicit causam efficientem, sed disponẽtem, quæ quidem dispositio efficaciã non habet: nisi nos demus ei uigorem ex nostra negligentia, uel consensu.

QVAESTIO VI.

An dæmones scrutari possint secreta conscientiæ nostræ?

VTRVM dæmones possint scrutari secreta nostrę cõscien-

ſcientiæ. Et quòd ſic uidetur. Dæmonum officium eſt accuſare, ſecundum quòd legitur in Apocalip. xii. Proiectus eſt accuſator fratrum, &c. ergo ſi in Iudicio arguemur de ſecretiſſimis cogitationibus, uidetur, ꝙ hæ non lateant accuſatorem noſtrum. ITEM. Peccatum eſt character beſtiæ: ſecundũ quòd inſinuatur Apocalip. xiii. Sed unuſquiſque cognoſcit propriũ ſignaculum, ubicumque ponitur: ergo diabolus cognoſcit peccatum ubicumque ſit: ſed nihil eſt in nobis ſecretius, quàm ſint peccata cogitationum noſtrarum, & affectionum: ergo ſi hæc diabolus poteſt uidere, ſecreta conſcientiarum noſtrarũ rimari poteſt. ITEM. Auguſtinus. xii. Super Gene. ad literam. Mali angeli cogitationem nouerunt, quia multa prędicunt, quę non prædicerent, ſi cogitationes non nouiſſent. ITEM. Hoc uidetur per rationem. Notior eſt operatio, quàm potentia: & potentia, quàm ſubſtantia: quia per cognitionẽ operationis, & potentiæ peruenitur ad cognitionem ſubſtantiæ: ſed ſubſtantia animæ non poteſt latere diabolum: ergo nec eius operatio, nec uirtus: ergo ſi cogitatio, & affectio ſunt actiones animæ: ergo non poſſunt latere dæmonem. ITEM. Subſtantiæ ſpirituales (ſicut dicit Dionyſius) per ſui naturam ſunt ſpecula: ſed ſic eſt in ſpeculo materiali, quod quando unum obiicitur, alteri, non ſolùm repræſentat ipſum, ſed etiam mouet, quod relucet in ipſo: ergo ſi maioris communicationis ſunt ſpecula ſpiritualia, uidetur quòd quando dæmon intuetur, & aſpicit animã, nõ ſolùm ipſam uideat, ſed omne quod eſt in ipſa.

ITEM. Nihil pót oculus meus uidere in me, quod non poſſit uidere oculus alienus: ſi ergo ſic eſt in oculo corporali reſpectu rei uiſibilis corporalis, pari ratione ſimiliter erit in oculo ſpirituali reſpectu cognoſcibilis ſpiritualis: ergo ſi oculum meum ſpiritualem non latet ſecretum conſcientiæ meæ: pari ratione, nec oculos Dæmonum.

AD oppoſitum. iii Reg. 8. Tu ſolus noſti corda filiorum hominum: non ergo dæmon, uel alius. ITEM. Hierem. xvii. Ego Dominus ſcrutãs corda, & renes: ergo ſi Dominus hoc ſibi attribuit tãquam proprium, uidetur quòd non communicet Diabolo. ITEM. i. Chorint. ii. Nemo ſcit, quę ſunt hominis: niſi ſpiritus hominis, qui eſt in illo: ſed dęmon, nec eſt ſpiritus noſter, nec eſt in nobis: ergo non nouit ſecreta conſcientiæ noſtrę. ITEM. Auguſtinus, in Libro de Eccleſi. dogma. Internas cogitationes noſtras diabolum non uidere, certum eſt. ITEM. Ratione uidetur. Quia ſi internas cogitationes cognoſceret, cognoſceret & uirtutes: ergo Iob patientiam cognouiſſet: quod ſi cognouiſſet, non tentaſſet, cum nolit ſuperari: ſed tentauit: ergo nec uirtutes, nec cogitationes eius cognouit.

RESOLVTIO.

Coniicere possunt, scrutari non possunt: ne dum ipse; sed nec etiam angeli boni.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum: ꝙ sicut Deus uoluntati creaturæ rationalis dedit dominium, siue arbitrium, cui nulla potentia præsidet, nisi diuina: sic eius cognitiuæ dedit conscientiæ secretum: cuius secreta, & profunda non penetrat, nisi diuina sapientia. Et ideo dico, ꝙ nulla creatura, nec humana, nec angelica pôt conscientiæ humanæ nosse secreta, nisi per signa, uel cõiecturas: uel nisi nouerit Dei reuelatione, aut hoĩs denunciatione. Et quoniã pauca sunt ita secreta, quin prodeant in opera exteriora, uel appareãt per signa exteriora faciei, uel per signa cordis; quod mouetur diuersimòdè secundum diuersitatẽ affectionum: hinc est, ꝙ multæ cogitationes, & affectiones nostræ deprehendi possunt a malignis spiritibus, nisi arceantur Dei uirtute: hæc aũt cognitio potius est coniecturæ, quàm certæ sciẽtiæ. Et ideo concedendæ sunt rationes ostendentes, ꝙ angelus malus secreta conscientiæ nostræ perscrutari non potest.

Hoc in loco animaduertēda est sēt. Sco. dı. 9. huius q. 2. ibi ad arg. 2. oõnis, vbi videtur tenere, quòd angelus alteri angelo non pôt celare eĩs sentiã.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur primo in contrarium de accusatoris officio. Dicendum, ꝙ non solùm ipse dæmon erit accusator, immo etiã cor nostrũ: unde & si de exterioribus uisibilibus accusari possumus a diabolo: de secretis, & occultis non: neutra tamen impunita relinquentur, quia non deerit accusator, & testis. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ peccatum est character diaboli. Dicẽdum, ꝙ peccatum tunc dicitur esse character, quando scribitur in fronte: hoc autem est cum peccat sine rubore, & publicè, ut iam possit ei dici, Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere: *Iere. 1.* & tunc absque dubio peccatum nostrum cognitum est a diabolo, quia iam non est secretum, sed manifestum. AD ILLVD, quod obiicitur, de Augustino, quòd cogitationes nouerunt. Dicendum, quòd loquitur de cognitione coniecturæ, non certè scientiæ. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd notior est operatio, quàm substantia. Dicendum, ꝙ uerum est de operatione extrinseca: de intrinseca autẽ non habet semper ueritatẽ. Multæ enim res sũt nobis notæ, quarũ uirtutes, & operationes nos latent. Vel dicendum, quòd hoc locum habet in operatione naturali, non in operatione uoluntaria. Operatio enim naturalis secundum quòd naturalis est, ita se naturaliter nata est repræsentare, nec se occultare potest, sicut nec substantia: immo per ipsam manifestatur substantia, dũ plus habet de ratione actualitatis, ac per hoc manifestationis, & lucis. In operatione autẽ uoluntaria secus est. Nam cum substantia se naturaliter repræsentet, sicut naturaliter est, sic se occultare non potest. Operatio uoluntaria sicut uoluntariè exit in esse, ita & uoluntariè manifestatur, & ita occultari pôt: immo nõ manifestatur, nisi homo uelit: talia aũt sunt, quæ latẽt in secreto cõsciẽtiæ nostræ: ideo

ideo quãuis diabolus possit uidere aiam ꝓpria uirtute, tñ nõ põt illã conspicere. AD ILLVD, qđ obĳ, ꝙ speculũ repræsẽtat aliud speculũ, & q̃ sunt in eo cõtenta. Dicendũ, ꝙ est duplex speculũ, quoddã naturale, & quoddã uoluntariũ. Speculũ naturale sicut naturaliter suscipit, ita & naturaliter reddit, & ita nihil occultat: ideo speculũ sibi oppositum non solũ ipsum, sed ẽt oẽ, ꝙ lucet in eo repræsentat. Speculum aũt uoluntariũ non est in actu manifestationis eorũ, q̃ in se cõtinet, nisi cũ hoc facit uolũtas, et tale est speculũ spũale: & iõ nõ est simile. AD ILLVD, qđ obĳ de oculo corporali, ꝑ hanc ipsã rationẽ iã patet respõsio. Oculus .n. unus corporalis uidet qdqd uidet alius, si obiectũ sit utrique reuelatum: si aũt uni aperitur, & alteri tegit, unus põt uidere, qđ non uidet alius. Quia ergo nullus se sibi nec uult, nec põt uelare, q̃a sibi sp p̄sens est: ideo oculũ propriũ, si q̃d in se est, non p̄t latere: alienũ uero oculũ potest subterfugere, & se illi reuelare, quoniã nõ est ipsi p̄sens, nec suꝑ eũ potẽs: & ideo oẽm oculum spũalẽ põt cõsciẽtia nostra latere, excepto se, & illo, q̃ est supra se. Et ideo dicit Aug. super Gen. ad literã, ꝙ sicut substãtiæ corporales habẽt aliqua uelamẽta, q̃bus se alienis aspectibus occultant, sic & in his substantiis spiritualibus suo modo intelligẽdũ est: hæc est uerborũ suorũ snia. ET SI tu quæras quõ põt hoc esse, uel intelligi: cũ substãtia spiritualis simplex sit & uniformis ꝑ totum: & ita videtur, ꝙ qui uidet modicũ, nihil latet, & cũ uniformis sit, nõ põt esse ibi aliquid occultans, & aliquid occultatum. Dicendum, ꝙ obstaculum illud non hẽt intelligi ꝑ interpositionẽ alicuius naturæ opacæ, sicut est in uisu nostro corporeo, uel obscure, uel minus clare: sed ibi abscondere idẽ est, quod nolle manifestare. Et licet non sint ibi diuersitates plicarum ex compositione diuersarum naturarum, sunt tamen in anima gradus potentiarum, & statuum, secundum quos quædam dicuntur esse animæ magis intima: utpote, quæ respiciunt potentias superiores, & simpliciores, siue puriores: secundum quas anima magis in seipsa recolligitur, & ei qđ summe unũ est unitur, & simplicificatur, & penes has maxime residet conscientiæ secretum: & sic patet solutio obiectorũ: ex quibus etiã manifestantur omnia, quæ in litera dicuntur. Hoc solùm autẽ indiget explanatione, quòd dicit Gennadius, quòd dæmones per energiæ operationem, &c. quid appellet energiam. Et dicẽdum, quòd energia dicitur ab en quod est in, & ergon, quod est labor, & mene, quod est defectus, inde energia quasi interior labor, uel interior defectus. Vnde illi dicuntur energumeni, qui interius laborant per uexationem dæmonis interius obsidentis, & animam laborare facientis, & hoc est, quod Gẽnadius dicere intẽdit.

Li. 12. Ca. 17.

Cætera patent, quæ in litera dicuntur.

De consequentibus confirmationem Angelorum bonorum quantum ad ordinum distinctionem.

POst prædicta superest cognoscere de ordinibus angelorum, quid scriptura tradat: quæ in pluribus locis nouem esse ordines angelorum promulgat, scilicet angelos, archangelos, principatus, potestates, uirtutes, dominationes, thronos, cherubin, & seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, ut Trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa; unde Dionysius tres ordines angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. Sunt enim tres superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, seraphin, cherubin, throni: medij, dominationes, principatus, & potestates: Inferiores, uirtutes, archangeli, angeli.

Libr. 1. de cæl. hierar. Cap. 6. Non a Dyoni. sed a Grego. positus ordo in hac enumeratione seruatur. Sup caput Lu. 15. Ho. 34. eundē seruat ordinē D. Ber. li. 5 de cōsi. ad Euge. similē ponit explanationem.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cuiusque.

Hic considerãdum est, quid appelletur ordo: deinde, utrũ ab ipsa creatione fuerit distinctio illorũ ordinum. Ordo aũt dicitur multitudo cœlestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur, sicut & in naturalium datorum munere conueniunt. Vt v.g. Seraphin (ut beatus Gregor. ait) dicuntur, qui præ alijs ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardens, uel succẽdens. Cherubin, qui præ alijs in scientia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ. Thronus dicitur sedes. Throni autem uocantur, qui tanta diuinitatis gratia replentur, ut in eis sedeat Deus, & per eos iudicia decernat, atque informet. Dominationes uerò uocantur, qui principatus, & potestates transcendunt. Principatus dicuntur, qui sibi subiectis, quæ sunt agenda disponunt, eisq; ad explenda diuina mysteria principantur. Potestates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in suo ordine acceperunt, ut uirtutes aduersæ eis subiectæ eorum refrenentur potestate: nec homines tantum tẽtare ualeant, quantum desiderant. Virtutes uocantur illi, per quos signa, & miracula frequenter fiunt. Archangeli, qui maiora nunciant. Angeli, qui minora.

Cur

Cur isthæc nomina eis imposita sunt: & unde deprompta.

Hæc nomina illis non propter se: sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt contemplatione, nobis innotescunt cognominatione. Et nominantur singuli ordines a donis gratiarum, quæ non singulariter, sed excellenter data sunt in participatione. In illa cęlesti curia, ubi plenitudo boni est, licet quędam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt, non quidem æqualiter, quia alij alijs sublimius possident, quæ tamen omnes habent. Cumque omnia dona gratiarum superiores ordines sublimius, & perfectius perceperint, tamen ex præcipuis sortiti sunt uocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: ut Seraphin, qui ordo excellentissimus æstimatur, tam dilectionē, quàm cognitionem diuinitatis, & cętera uirtutum dona cæteris omnibus sublimius, & perfectius percepit: & tamē ab excellentiori dono, idest, a charitate nomen accepit ille superior ordo. Maius enim donum est ipsa charitas, quàm scientia. 1. Co. 13 *Item. Maius est scire, quàm iudicare: scientia nanque informat iudicium: ideoque secundus ordo a secundo dono, idest, cognitione ueritatis appellatus est, scilicet Cherubin: ita & de aliis intelligendum est. Assignatur ergo excellentia ordinum secundum excellentiam donorum: & tamen, sicut Gregor. ait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & scientia pleni sunt: sic & de alijs.* Ho. 34. euangeliorū. *Sed superiores alijs excellentius, ut iam dictum est, ipsa acceperunt: a quibus & nominantur: unde Gregor. in illa summa ciuitate quisque ordo eius rei censetur nomine, quàm plenus accepit in munere.* Ibid.

Quæstio ex uerbis Gregorij orta.

Sed oritur hic quæstio talis. Si quisque ordo ab illo dono nominatur, quod plenius possidet, tunc cherubin in scientia præeminet omnibus, quia a scientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoscit. Tantum enim (ut tradit auctoritas) cognoscit ibi quisque quantum diligit. Itaque seraphin non solum in charitate, sed etiam in scientia præeminent. Ideoque auctoritas illa sic uidetur intel-

ligenda, ut comparatio non referatur ad omnes ordines, ſed ad quoſdam, ſcilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius ſeraphin accepit ſcientiam in munere, ſed plenius alijs ordinibus, qui ſunt inferiores. Nec nominatur quiſque ordo ab omni re, quam plenius aliis accepit, ſed ab aliqua rerum, quas accepit. Vel poteſt comparatio referri non ad ipſos ordines, ſed ad alia dona, nec ad omnia alia dona, ſed ad quędam. Sicut enim homines cum plura habeant dona, quædam alijs excellentius poſſident: ita forte & angeli quibuſdam muneribus magis pollent, & alijs quibuſdam minus.

Vtrum ordines ab initio creationis ita diſtincti fuerint.

Iam nunc inquirere reſtat, utrum & iſti ordines a creationis initio ita fuerint diſtincti. Quod ita fuerint diſtincti a primordio ſuæ conditionis, uidetur teſtimonio auctoritatis inſinuari: quæ tradit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe. Ezech. 28. *De ordine namque ſuperiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit.* Eph. 6. *Apoſtolus etiam principatus, & poteſtates tenebrarum nominat, oſtendens de ordinibus illis cecidiſſe: qui cum in malis miniſterium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum ſuorum priuati ſunt. Sed non uidetur illud poſſe ſtare. Non enim tunc charitate ardebant, nec ſapientia pollebant, neq; in eis Deus ſedebat: ſi enim hoc habuiſſent, nec cecidiſſent.* Non ergo *tunc erãt cherubin, uel ſeraphin, uel throni. Ad quod dicimus, quia ante caſum quorundam non erant iſti ordines, quia nondũ habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibuſdam cadentibus, alijs appoſita ſunt, eiſque qui ceciderunt, collata fuiſſent eadem dona, ſi perſtitiſſent. Ideoque ſcriptura dicit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe: non quòd fuerint in ordinibus, & poſtea corruerint, ſed quia ſi perſtitiſſent, eorum aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi, qui perſtiterunt. Alij enim (ut prædiximus) ſuperiores, alij inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapientia magis perſpicaces: inferiores, qui na-*

Diſt. 2. li. Sap. 11. Auguſ. lib. 4. de gen. ad literam. cap. 32

tura

tura minus subtiles, & intelligentia minus perspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differentias inuisibilium solus ille ponderare potuit, qui omnia in numero, & mensura, & pondere disposuit, idest, in seipso, qui est mensura, omni rei modum præfigens, & numerus omni rei speciem præbens, & pondus omnem rem ad stabilitatem trahens, idest, terminãs, & formans, & ordinans omnia.

Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint æquales.

Prætérea considerari oportet, utrum omnes angeli eiusdem ordinis æquales sint. Ita esse quibusdam placuit, sed non est hoc probabile, nec assertione dignum: quia Lucifer, qui fuit de collegio superiorum, ipsis etiam dignior extitit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd si perstitisset, in ordine superiori fuisset, & aliis eiusdem ordinis dignior extitisset. Sicut enim unus est ordo Apostolorum, & alter martyrum, & tamen in Apostolis alij aliis sunt digniores, similiter & in martyribus alij aliis sunt superiores: ita & in ordinibus Angelorum rectè creditur esse.

Quomodo dicat scriptura, decimum ordinem ex hominibus compleri; cum non sint nisi nouem ordines.

Notandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus restaurandus. Sed cum non sint nisi nouem ordines, nec plures fuissent, etiam si illi, qui ceciderunt perstitissent, monentur lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius nanque ait homines assumendos in ordine Angelorum, quorum alij assumuntur in ordine superiorum, qui scilicet magis ardent charitate; alij in ordine inferiorum, qui scilicet minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem sint angelorum, & decimum hominum: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus Angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali sensu dictum forè accipi potest, quia de hominibus restaurabitur, quod in Angelis lapsum est, de quibus tot corruerunt, ut possit fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit Eph. 1.

restaurari

1. Cor. 6 & 1. Pet. 1. Cap. *restaurari omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ etiam in terris sunt, quia per Christum redemptum est genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ: tamen non minus saluaretur homo, si Angelus non cecidisset.*

Quod homines assumuntur iuxta numerum stantium, non lapsorum.

Non enim iuxta numerum eorum, qui ceciderunt, sed eorum, qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Greg. Superna illa ciuitas ex angelis, & hominibus constat, ad quam credimus tantos humani generis ascendere, quantos illic contingit angelos remansisse, sicut scriptum est in Cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei.

Loco p̄ allega. Deute. 32. Sic legitur secūdū Iterpretes, nō vulgar. edition.

Opinio quorundam adhæc.

A quibusdam tamen putatur, quod homines reparentur iuxta numerum Angelorum, qui ceciderunt, ut illa cœlestis ciuitas, nec suo tum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod August. in Ench. sentire uidetur, hoc asserens de hominibus plus saluari, quàm corruit de Angelis, sed non minus, ita dicens: Superna Hierusalem mater nostra, ciuitas Dei nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, aut uberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque etiam numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum dæmonam nouimus, in quorum locum succedentes filij catholicæ matris, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine ullo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, in contemplatione eius artificis est, qui uocat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt. Ecce aperte dicit, non minus de hominibus saluari, quam corruit de Angelis: sed plus non asserit.

Ca. 29. et li. 22 de Ciui. Dei c. 1. Gal. 4. Esa. 54 Rom. 4

SVpra egit Magister de cōsequentibus ad malorum obstinationē: in hac parte agit de his, quæ consequuntur bonorū confirmationem. Hæc autem sunt duo, scilicet distinctio ordinum, & consequens ministerium: ideo hæc pars habet duas. In prima agit de angelicorum ordinum distinctione. In secunda de angelorum ministerio, & missione infra Distinct. x: *Hoc etiam inuestigandum est, &c.*

Pri-

Prima pars habet duas partes. In prima agit de distinctione ordinum quantum ad propriam conditionem. In secunda uero quantum ad reparationem, ibi *Notandum etiam, quod decimus ordo &c.*) Prima pars habet quatuor partes. In prima determinat, qualiter angelorũ ordines distinguuntur. In secunda qualiter nominantur, ibi. *Hic considerandum est*) In tertia determinat quod sit huius ordinationis principium, ibi. *Iam nunc inquirere restat &c.*) In quarta uero, & ultima determinat modum ibi. *Praeterea considerari oportet &c*) Secunda uero pars principalis, quæ incipit. *Notadum &c.* duas habet. In prima determinat de reparatione ordinum angelicorum facienda quantum ad gradũ: in sc͂d'a uero quantũ ad numerum, ibi. *Non enim iuxta numerum &c.*)

AD intelligentiam autẽ eorum quæ in hac parte dr̃r, primo procedendum est uia narrationis. Sc͂d'o uero uia inquisitionis. Via narrationis autẽ est diffinitiua, & diuisiua: & ideo oportet hic prenotare quarundã rerum diffinitiones, & diuisiones. Oportet igitur primo uidere quid sit hierarchia. Secundo uero quid angelus. Tertio quid sit ordo angelicus. Quibus p̄intellectis maxima uia p̄stabitur nobis ad sequentia terminanda. Sciendum igitur, quod preter diffinitionẽ quid nominis, qua hierarchia dicitur a hierõ, quod est sacrũ, & archõ principatus, quasi sacer pricipatus, uel ordo ipsius hierarchię. Beatus Dion. tres ponit diffinitiones in lib. de angelica hierarchia quarũ prima est hec. Hierarchia est diuina pulchritudo ut simpla, ut optima, ut consummata, uel ut cõsummatiua. Sc͂d'a est hec. Hierarchia est ordo diuinus, scientia, & actio, deiformę (quantũ possibile est) similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionabiliter in dei similitudinem ascendens. Tertia est hec. Hierarchia est ad deum (quãtũ possibile est) similitudo, & unitas, ipsum hñs scientię sanctæ, & actionis ducem, & ad suum diuinissimum decorem immutabiliter diffiniens: quantũ uero possibile est reformat suos laudatores. Istarũ diffinitionũ distinctio, & explicatio p̃ot sic haberi. Quia prima diffinitio ẽ hierarchiæ icreatę, duę uero sequẽtes create. Differunt aũt, q̃a prima illarum principaliter attenditur penes egressum a deo: sed ultima penes regressum, licet utrobique tangatur utrumq;. Prima aũt diffinitio, quę est hierarchię icreatę exprimit ipsam q̃tũ ad trinitatem, & unitatem, ita ꝙ nec trinitas p̄iudicat unitati, nec unitas trinitati: sed unitas spectat ad p̄fectionẽ trinitatis, & trinitas unitatis. Vt igitur ostendatur ibi esse unitas in trinitate dicit, Hierarchia est diuina pulchritudo. Pulchritudo.n. cõsistit in pluralitate, & æqualitate sicut dicit August. in libr. de vera re. Vt autem ostendatur ꝙ pluralitas non pręiudicet unitati, dicitur simpla, quia sic est ibi pluralitas, ut tamen non tollatur unitatis simplicitas. Vt autem ostendatur quod unitas nõ pręiudicet trinitati, siue pluralitati

tati subiungit. Vt optima, quia sic est in Deo unitas, ut tamen sit summa bonitas, per quā est perfecta communicatio, & sic ꝑsonarum pluralitas. Postremo, ut ostendat quòd unitas spectet ad perfectionem pluralitatis, & econuerso, subditur, ut cōsummata: in quo signatur quod in trinitate, & unitate consistit omnimoda, & summa perfectio. Secundæ uero d ffinitionis intellectus sic potest haberi. Diffinitur enim ibi angelica hierarchia secundum egressum à Deo. Egreditur autem à Deo secundum rationem imaginis, & similitudinis sicut & homo, & ideo in illa notificatione primo describit ipsam hierarchiam egredientem à Deo per modum imaginis, cum dicit. Hierarchia est ordo diuinus, scientia, & actio: ut ordo, idest ordinata potestas respondeat patri, & scientia filio, & actio spiritui sancto, secundū memoriam, intelligentiam, & uoluntatem. Secundo uero describit quantum ad rationem similitudinis, cum subiungit, Deiforme inquantum possibile est similans &c. & tangitur ipsa assimilatio quantum ad habitū, cū dicitur. Deiforme inquantum possibile &c. quātum ad actum cum subinfertur. Et ad inditas ei illuminationes &c. Similitudinis enim, siue gratiæ assimilantis actus est sursum ducere, sicut eius origo est desursum descendere. Tertiam autem diffinitionē sic possumus intelligere: describitur enim (ut prædictū est) angelica hierarchia per regressum ad Deum principaliter. Notatur igitur in prædicta diffinitione hierarchia per regrediens, siue ꝑ regressus eius, primo quā tum ad habilitatem, cum dicit. Hierarchia est ad deum quantū possibile est similitudo, & unitas. Secundo quantum ad actualitatem, cum dicit: ipsum habēs scientiæ sanctæ, & actionis ducē. Tertio quantum ad immutabilitatem, cum subiungit: Et ad suum diuinissimū decorem immutabiliter diffiniens. Quarto ad plenitudinis ubertatem cum subinfert: quantum uero possibile est reformans suos laudatores. in hoc s. quod non solum sibi sufficit, sed etiam propter plenitudinem charitatis & gratiæ potens est alios adiuuare. Et sic patet ex prædictis diffinitionibus quid sit hierarchia tam diuina, quam angelica. Per quarum intellectum elicitur quædā diffinitio magistralis quę competit omni hierarchiæ, licet non uniuoce, quæ talis est. Hierarchia est rerum sacrarum, & rationabilium ordinata potestas, in subditis debitum retinens principatum. Hoc autem non solū competit hierarchiæ angelicæ, sed etiam ecclesiasticę, uel humanę: de qua nihil ad præsens, sed solum de hierarchia angelica.

Et qvoniam hęc nō potest cognosci nisi cognoscatur quid sit angelus: iō prænotandæ sunt & angeli diffinitiones. Angelus autē sic notificatur à Dam. Angelus est substantia incorporea, intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, Deo ministrās, gratia, non natura immortalitatem suscipiens: Dionysius autē alias diffinit angelum sic. Angelus est imago dei, manifestatio

occulti,

occulti luminis speculũ clarũ, splendidissimum, immaculatũ incontaminatum, incoinquinatum, suscipiens sicut conueniẽs est, totam speciositatem boniformitatis, & deiformitatis, & in se resplendere faciens bonitatem silentii, quod est in abditis. Differũt aũt hæ duæ notificatiões, q̃a prima describit angelũ q̃tũ ad esse, sc̃da uero non solũ q̃tũ ad esse, sed et q̃tũ ad bene esse. Primę diffinitioni ĩtellectus haberi potest sic. Describitur.n.ibi angelus quantum ad substãtiã, quantum ad uirtutem, quantũ ad operationem: substantia tangitur in eo quod dicitur, angelus est substantia ĩcorporea uirtus: in hoc quod subiungit, intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera: ubi notatur triplex uirtus angelica, scilicet cognitiua, operatiua, & imperatiua. Cognitiua, ĩ hoc quod dicitur semper mobilis, quia sine fatigatione potest operari: Sed imperatiua, in hoc quod dicitur arbitrio libera, q̃ non oportet distingui ab aliis prædictis in re: sed sufficit quod distinguatur ratione. Operatio uero tangitur, cũ dicitur, deo ministrans. Duratio, cũ subiungitur, gratia, non natura immortalitatem suscipiens. Vocatur autem hic gratia non aliquis habitus gratis datus: sed gratia dicitur gratuita dei ĩfluẽtia. Intellectus autem secundę diffinitionis sic potest haberi. Diffinitur nanque ibi angelus non solum quantum ad esse naturę, sed etiam quantum ad bene esse, & ideo notificatur hic angelus, inquantum habet dei imaginem per naturam, inquantum habet similitudinem p̱ gratiam, inquãtum habet deiformitatem per gloriam. Ratio autẽ imaginis exprimitur quantum ad duo s. quantum ad id, quod sursum est, & quantum ad id q̱ deorsum est. Primum tangitur cũ dicit, Angelus est imago dei. secundum cum subiungit, manifestatio occulti luminis. Imago enim est, inquantum dei capax est, & particeps esse potest; sed manifestatio luminis est, inquantum illuminationes, quas suscipit inferioribus ostendit. Similiter quantum ad similitudinem gratię describitur quantũ ad duplicem respectum: ad sursum per positionẽ, ad deorsum per priuationem. Comparatio ad sursum tãgitur cum dicitur, speculũ clarum splẽdidissimũ: ubi notatur quòd gratia desursum ueniens naturam cõseruat, naturam decorat, naturam confirmat: & quantum ad hęc tria dicit, speculum clarum splendidissimum. Comparatio uero ad id quod deorsum est per modũ priuationis, notatur cum dicit: immaculatum, incontaminatũ, incoinquinatum; per quę tria remouet triplicem fœditatẽ ab angelo, q̃ repugnat gratię. Primo fœditatem actiuam, & hęc est fœditas actualis: & remouetur per hoc quod dicitur, immaculatum. Secundo fœditatẽ adhęrentem, siue aduenientem, & hęc est fœditas uenialis, & remouetur per hoc quod dicitur, incontaminatum. Tertio remouet fœditatem contractam, & hęc est fœditas originalis, & remouetur per hoc quod dicitur, incoinquinatũ. Similiter deifor-

mitas

mitas gloriæ tangitur secundū duplicem comparationem, scilicet ad id quod sursum est, & ad id quod deorsum est. Ad id qđ est sursum, per hoc quod dicit [suscipiens sicut cōueniens est totam speciositatem boniformitatis, & deiformitatis.] Cōparatio enim ad deum deiformis efficitur, cum speciositatem a deo suscipit Comparatio uero ad id quod inferius, est notatur, cū dicitur, (& in se resplēdere faciēs bonitatē silentii, quod est in abditis:) hoc autem est dum refulgentiam diuinæ bonitatis, quā ipse habet, ostendit aliis. Hoc autem uocat silentium, quia nemo potest intime deo coniugi, quin in illo quietetur, & quin omnis strepitus exterior quiescat, & iō uocat silētium in abditis. Et sic patet quid sit hierarchia, & q̃d sit etiam angelus.

Tertio restat uidere quid sit ordo angelicus. Diffinitur autem sic a Gre. & in litera adducitur hæc diffinitio à Magistro. Ordo est multitudo cælestium spirituū, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur: sicut & in naturalium donorum participatione conueniunt. Huius notificationis explanatio in promptu est. Notificatur enim hic ordo quantum ad suum fundamētum, quantum ad suum complementum, quātum ad dispositionem, quæ inter hæc medium tenet locum. Fundamentum tangitur cum dicit. Ordo est multitudo cælestium spirituū: ordo enim fundatur in naturam, Cōplementum uero tangitur ī hoc quod dicit. Qui inter se aliquo munere gratiæ similantur: ordo enim complementū habet a gratia. Dispositio media inter utrūque notatur in hoc quod dicitur, Sicut ī naturalium donorū participatione conueniunt: quia meliora naturalia disponunt ad maiora gratuita. Ex prædictis notificantur nobis illa tria, quę prius proposita sunt secundum descriptiones cōuenientes, quas facile esset sc̃dm topicum calūniari, & destruere: sed omittendum est; quia ualde parū utile.

Post hæc ad diuisiones procedēdum est. Sunt āt diuisiones tres prænotandæ ad faciliorem explicationem distinctionis angelicorum ordinum. Prima est hæc, hierarchiarū alia supercælestis, alia cælestis, alia subcælestis. Secūda hæc est. Hierarchiarum cælestium, alia superior, alia media, alia inferior, siue (ꝙ idem est) alia epiphania, alia hyperphania, alia hypophania. Tertia hæc est, q̃a ordo primæ hierarchiæ triplex est s. seraphin, cherubin, & throni. Ordo secundę hierarchiæ similiter triplex est secundum beatum Dion. dominationes, potestates, & uirtutes: secundum Grego. & Bern. dominationes, principatus, & potestates. Similiter tertiæ hierarchiæ triplex est ordo secundum Dion. principatus, archangeli, & angeli: secundum Greg. & Bern. uirtutes, archangeli: & angeli. Primæ diuisionis manifesta est ratio, & intelligentia. Quoniam enim hierarchia non est nisi in substantia intellectuali, hæc autem est triplex, diuina s. angelica, & humana: a deo triplex distinguitur hierarchia, & diuina dicitur supercælestis,

ange-

angelica cœlestis, humana autem subcœlestis. Secundæ autem diuisionis ratio, et manifestatio est duplex, uel secundum ea, quæ essentialiter respiciunt hierarchiam, quæ sunt ordo, scientia, & actio, uel secundum status, & officia. Si primo modo, sic triplicem oportet esse hierarchiam. Vnam penes scientiam et hæc est suprema. Alteram penes ordinem, et hæc est media. Tertiam uero penes actionem, et hæc est infima. Prima enim hierarchia principaliter attenditur penes scientiā diuinā, media uero penes potētiā ordinatā, tertia uero penes actionē administratiuā. Si uero secūdum statum, et officia, sic similiter oportet esse tres. Nā quędā est status contemplatiuorum, q̄dam actiuorum, q̄dā prēlatorū. Penes statū cōtēplatiuorū est hierarchia suprema: penes statū actiuorum ē hierarchia infima: penes statum medium. s. prælatorū assignatur hierarchia media. Tertiæ aūt diuisionis ratio, & exemplificatio ex rōne secūdæ diuisionis habet ortū. Quia enim suprema hierarchia secundum utrunq; modum accipiendi attenditur in scientia, & statu contēplationis, quæ consistit in conuersione ad Deum: ideo cum ad conuersionem necessario requiratur triplex actus, & triplex donum. s. tentionis, cognitionis, & dilectionis: ideo triplex ordo ibi ponitur. Quātum ad perfectam tentionē, est ordo thronorum: quantum ad perfectam cognitionē, est ordo cherubin: quantum ad perfectam dilectionē, ordo seraphin: & hoc patet ex suis interpretationibus. Quia igitur tam prima ratio, quam secunda comprehendit hæc tria: ideo omnes tractatores in hac distinctione cōcordant, scilicet Dionysius, qui distinguit hierarchias penes essentia. ia: & Gregorius, qui distinguit penes officia. Similiter subdiuisio secundæ hierarchiæ pendet ex duplici rōne præassignata. Dictum enim est, quod secūda hierarchia uno modo accipitur penes ordinem, siue ordinatam potestatē: habet enim substantia ordinari mediante potētia. Perfectio autem uirtutis, siue potentiæ, consistit in tribus, scilicet in præsidendo, & penes hoc attenditur ordo dominantionum. In resistendo, & penes hoc ordo potestatum. Et in operando, & penes hoc est ordo uirtutum. Et ordinantur hi ordines secūdum maiorem dignitatem, & minorem: quia plus est prēsidere, quam repugnare, & repugnare, quàm per se operari posse: ideo rectè sic ordināntur ordines mediæ hierarchiæ a Dionysio, ut primo ponantur dominationes, secundo potestates, & tertio uirtutes. Si autem secunda hierarchia sumatur penes statum medium, scilicet prælatorū, sic similiter tres habet ordines secundum triplicem prælationem angelorum. Præsunt enim angeli angelicis spiritibus, & ibi dicuntur dominationes. Præsunt etiam bonis hominibus, & hi dicuntur principatus. Præsunt etiam dæmonibus, & hi dīr potestates: & sic patet ordo secūdū dignitatē plationū. Quia.n. plus est præsidere

tam. Secundò, in comparatione ad causam completiuã. Tertiò, in comparatione ad dispositionem pambulam. Quarto, qritur quantum ad noiatione. Quintò, quantum ad reparationem. Sextò, quãtum ad plationis eua cuationem. Septimò, quantum ad numerum. Octauò, in cõparatione ad suum oppositũ. Nono, & ultimò in comparatione ad disparatum.

DE ordinibus angelorum, in comparatione ad naturam substratã, utrum. s. angeli diuersorum ordinum sint diuersarũ specierum per naturam. Et qđ sic, uidetur. Multiplicatio angelorum maximè manifestat diuinam potentiam, & sapientiam, & bonitatem: & maior multiplicatio spectat ad maiorẽ manifestationẽ: sed maior est multiplicatio, quæ est secundum numerum, & speciem, quàm quæ est solum secũdum numerum. Sed in angelis reperitur utraque: ergo angelus differt ab angelo secundum speciem: sed differunt maximè angeli diuersorum ordinum: ergo uidetur, quod distinguãtur secundum speciem. ITEM. Angeli diuersorum ordinum magis differunt, quam angeli eiusdem ordinis i simplicitate, quod est primum attributum: ergo pari ratione, & in personalitatis distinctione: ergo cum angeli eiusdem ordinis saltem differant numero: angeli diuersorum ordinũ differunt plusquã numero: sed maior differentia quàm ea, quæ est secundum numerum, non est, nisi ea, quæ est secundũ spẽm: ergo &c. SI IV DICAS, quod differunt magis aliqua differentia accidẽtali, sicut aqua diuersorum fontium, magis quam aqua eiusdẽ fontis. Obiicitur contra hoc: q a magis differunt in simplicitate essentiæ: sed simplicitas essentiæ non est accidens angelo, cũ nullo modo possit intendi, & remitti in eodem angelo: sed essentialis proprietas; ergo facit essentialiter differre: ergo idem qđ prius. ITEM. Hoc uidetur a simili, Cum sint tria genera uiuẽtium. s. uegetabilium, sensibiliũ, intellectualium in genere eorũ quæ uiuunt uita uegetabili; est ponere diuersitatem non solum secundum numerum, sed etiam secundum speciem, sicut in plantis: & similiter in genere eorũ, quæ participant uitam sensibilem, sicut in animalibus: ergo pari ratione in his, quæ participant uitam intellectualem: sicut in angelicis spiritibus: si ergo est ibi differentia secundum speciem, cum maximè attendatur angelorum differentia in diuersis ordinibus, patet &c. ITEM. Sicut corpora luminosa sua uaritate decorant cœlum, & tamẽ sunt omnia luminosa, ita angeli suo modo decorãt empyreũ, unde dicuntur astra matutina. Iob. xxxi. Sed cœli luminaria differunt specie non numero solo: quia habent operationes, & impressiones omnino diuersas, & speciales: ergo pari ratione, & angeli, qui sunt ornatus empyrei.

CONTRA. Omne, quod est procul ab origine, dispargitur: & quod approximatur origini, colligitur & unitur: sicut patet in numeris, patet etiam in lumi

Et quemadmodum in hominibus sunt gradus, & ordines, & quo ad naturalia, & quo ad officia commissa, siue dignitates, & quo ad gratuita: salua tamẽ unitate speciei: sic intelligendum est in angelis. Vnde concedendæ sunt rationes ad hanc partem inductæ.

Ad illud, quod obiicitur de manifestatione. Dicendum, quòd Deus non manifestat bonitatem, nisi saluo ordine sapiẽtiæ ordinantis mundum, & salua proprietate naturæ: similiter salua condecentia, & perfectione ciuitatis supernę. Quoniam igitur creatura cõpletior in mũdo dat ei consummationẽ: ideo una est in specie. Rursus. Quia supremum, & optimum angeli (quod ẽ deiformis intellectus) unus est, nec habet coniunctionem cum inferiori, ideo natura angelica debet eẽ una. Rursus. Quoniam illa ciuitas debet esse unita, & perfectè restaurata, iõ debet esse una: & hæ rationes possunt assignari suo modo circa homines. Si quis autem uellet per hoc ostendere, quòd homines, & angeli essent unius speciei: dicemus quòd angeli non coniunguntur hominibus unitate naturæ, sed obsequio beneficientiæ: & homo similiter angelo, quia ille istũ adiuuat: iste illum reparat: quòd non esset, si essent eiusdẽ naturæ: & ideo utrunque conuenit ciuitati supernæ. Ad Illud, quod obiicitur de magis, & minus. Dicendum, quod intensio, & remissio secundum proprietates inseparabiles non uariant speciem per se: & aliquando concomitentur diuersitatẽ speciei in his formis, quæ concernunt diuersam mixtionem elementorum: quæ attenditur secundum qualitates actiuas: sicut dicitur calidum in quarto gradu differre a calido in primo. Simpliciter tamen loquendo non habet ueritatem: quod patet, quia maior est intẽsio, & gradus in gratiis, & præmiis, quam in naturalibus proprietatibus: & tamen non differunt specie, sed solum accidente: nec ualet: si non intenditur in eodem, ergo est essentialis: sicut nec de gloria. Ad Illud, quod obiicitur per simile de aliis uiuentibus, & de luminaribus, patet responsio, quod non est simile, nec in re, nec in ratione. In re non: quia illa habent diuersas operationes specificas: non sic angeli. In ratione non: quia illa sunt ordinata ad diuersas necessitates: angeli uero oẽs ad unum principale. Rursus. In uita contemplatiua unitas, & in actiua multiformitas, & habitatio angelorum est uniformis: & præterea magis distant ab uno, & summo, & summè: ergo &c.

Quaestio II.

Angeli natura, an gratia in huiusmodi ordines distincti sint?

Quae sit distinctionis ordinũ principalis causa: utrũ scilicet sit a natura, uel a gratia. Et quòd a natura, uidetur per illud quod dicit Magister in littera. Superiores sunt, qui natura sunt magis subtiles, & intelligentia amplius perspicaces: ergo si ordo attenditur secundum sub, & supra: uidetur ꝙ ordo angelorum sit a natura.

ITEM. Supra Distinctione iii. In exordio suæ conditionis alii superiores, alii inferiores Dei sapientia constituti sunt: sed quod habuerunt ab exordio suæ conditionis est eis naturale: ergo distinctio ordinum est in eis a natura. ITEM. Quæcūq; Deus facit a primaria conditione, facit in modo, specie, & ordine: ita ꝙ ista sunt naturalia unicuique: ergo nobilissimam creaturam. s. angelicam a principio suæ conditionis debuit facere in perfecto modo, specie, & ordine: si ergo, hoc est a natura, quod est eis ab initio inditū, patet, &c. ITEM. Gratiæ gratum facientis est unire, & assimilari: si ergo qđ est principium uniendi, non est principium ordinis distinguēdi, ut ꝙ distinctio ordinū non sit a gratia: sed est a gratia, uel a natura: ergo &c.

CONTRA. Hoc obiicitur per diffinitionem ordinis, quam Magister ponit in litera. Ordo est multitudo cœlestium spirituū, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur: ergo uidetur ꝙ absque munere gratiæ in angelis non sit ordo. ITEM. Supremus oīum ordinū est ordo seraphin: sed ordo seraphin est ab eminentia dilectionis, & charitatis: ergo primus & pcipuus ordo est a gratia: si ergo oēs alii ex illo pendent, uidet ꝗ nullus ordo in angelis sit, sine dono gratiæ. ITEM. Throni dicuntur (sicut dicit Greg.) Quia tāta diuinitatis gratia replentur, ut in eis sedeat Deus: si ergo Deus non dicitur sedere, nec ī habitare, nisi p gratiā gratumfacientē: ergo ordo Thronorum non est, nisi a gratia: ergo pari rōne uidetur de aliis. ITEM. Deus non præfert hominem homini propter naturalia, sed propter merita: ergo si distinctio ordinum est secundum diuinam acceptionem, non est secundum naturalia, sed secundum gratiam.

RESOLVTIO.

Et à natura, & à gratia: à natura tanquam à disponente: à gratia sicut à complente.

RESPON. Dicendum, quòd sicut patet ex diffinitione ordinis supra posita, ordo est a natura, & est a gratia: sed a natura tanquam a præambula dispositione; a gratia tanquam a completiua perfectione. Hoc dico de illis ordinibus, secundum quos attenditur distinctio hierarchiarum in supremis spiritibus: sicut manifeste apparet ex officio, & actione, & nominatione ipsorū ordinum: inter quos præcipuus ordo est ordo seraphin, qui nominatur ab ardore dilectionis, quæ non est in angelis consummata, & perfecta; nisi per gratiam: & ideo concedo ꝙ ordinum principalis distinctio non potest esse a natura.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium de duplici auctoritate Magistri: quòd per naturam alii aliis sunt superiores. Dicendū, ꝙ hoc non concludit quòd ordines sint a natura sicut a causa completiua: quia non quælibet superioritas & inferioritas facit ordinem completum: sed ea solum, in qua consistit rerum ordinabilium complementum quantum ad officium, & statum. AD ILLVD, quod obiicitur: quòd modus, & species, &

& ordo est a natura. Dicēdū, q aequiuocatio est in ordine: ipse .n. loquitur ibi de ordine, quo creatura dicitur ordinata p cōparationem ipsius ad finē: ordo uerò angelorū attenditur scd'm pcellentiam ipsorū ordinabiliū inter se: & haec cōpleta nō est inter angelos natura cōsimiles, nisi p dona gratuita capacitatē naturae cōplentia. AD ILLVD, quod obī, q gratia unit: ergo ordines nō distinguit, siue pficit. Dicendū, q est loqui de gratia quātū ad habitū, & quantū ad usum, & quātū ad statum. Et si gratia gratūfaciēs uniat, & conformet quātū ad habitū, qa oēs habitus gratuiti sunt in oibus: distinguit tamen quātum ad usum, & ordinat quātum ad statū; p eo, q usus diuersificantur in diuersis, & status unius in gratia est excellētior statu alterius: & hoc est, qđ facit in habētibus consimilē gratiā, ordinem, & gradū: & hoc modo esse in angelis intelligendum est.

QVAESTIO III.

An angeli iuxta maiorem naturalium capacitatem; maiora a Deo recipiant dona gratuita?

DE ipsis ordinibus quantū ad dispositionē pambulā: & cū haec sit naturaliū capacitas & pcellentia: est q̄stio, Vtrū secundum maiorē capacitatē naturalium dentur a Deo maiora dona gratuita. Et q sic, vř p illud, qđ dř Matt. 25. Dedit unicuiq; secundū propriā uirtutē: cōstās est, q loquitur ibi de dono, siue dato superaddito naturae: ergo si secundū uirtutē naturę dedit, vř, q secundum meliora naturalia sunt & maiora dona gratuita. ITEM. Magister supra Dis. 3. Qui natura magis subtiles, & sapientia plus perspicaces creati sunt, hi maioribus gratiae muneribus pditi sunt: & hoc ipsum dicit in litera: ergo uidetur, q maior gratia detur secundū maiora naturalia. ITEM. Ad hoc uidetur esse rō materiae dispositę ad formā: scd'm.n. q dignius & melius disponitur, Deus nobiliorē dat formā: ergo cum naturalia sint, sicut dispositiones quędam ad gratuita: quanto quis hēt meliora naturalia, tāto Deus dabit ei maiora dona gratuita. ITEM. Ratio quare Deus non dat homini gratiā, est qa homo nō accipit: ergo cum ipse sit semp prōptus, & paratus dona sua liberalissime infundere, & liberalitas eius superexcedat oēm capacitatē: uidetur, q de capacitate naturae nihil dimittat uacuū, quādo qs plene se cōuertit ad Deū. Et si hoc: restat, q qui maiora habet naturalia, cū maioris gratiae sit capax, maiorem etiam habebit gratiā: & hoc uidetur sonare uerbum Platonis dicentis, q dedit unicuiq; beatitudinem in quantum capax erat. ITEM. Sicut gratia est dispositio ad gloriam, ita bona natura est dispositio ad gratiā: sed Deus ei, qui habet ampliorē gratiā, ampliorem dat gloriam: ergo ei, qui habet meliora naturalia, dat maiora gratuita. SI 2V dicas, q non est simile: quia gratia meretur gloriam, nō sic natura gratiā. Obiicitur tunc: quia qualiscunq; sit comparatio dispositionis, hoc tamen uerū est: quia gloria perfectè complet naturam, ita q nullus

lus in ea remanet appetitus incō pletus. Si ergo gloria implet naturæ capacitatē: aut natura magis capax magis habebit de gloria, aut non erit glorificata: si ergo secundum maiorem capacitatem naturæ est maioritas gloriæ: & quantitas gloriæ respondet quantitati gratiæ; ergo secū dum maiorem capacitatē naturaliū attēditur maioritas gratię. Item. Finis imponit necessitatē his, q̃ sunt ad finē: sed natura facta est ꝑꝑ gloria, nō ecōuerso: si ergo Deus ꝓsciens, & ꝑdestinans facit aīam adhoc, ꝙ eā glorificet: tantam dabit ei naturalium capacitatē, quantam scit ei esse daturū gloriam: aut si ultra tribuatur, faciet aliquid frustra: quod si hoc est falsum; restat, ꝙ capacitas naturæ, & quantitas gloriæ secum commensurātur; ergo redit idem, ꝙ prius.

Contra. Eccl. 1. secundū da tum suum præbet illam diligentibus se; ergo uidetur, quod distributio sapientiæ, & gratię nō pensatur ex parte suscipientis, sed ex parte Dei conferentis.

Item. Possibile est eū, qui meliora hēt naturalia, nihil habere de gratia, & oī tꝑe uitæ suæ carere gratia: eū uero, qui hēt minora naturalia abundare in gratia: ꝙ si hoc uerū est, ergo nō est dispēsatio gratiæ scd̄m mēsurā naturaliū. Item. Deus dat gratiā homini scd̄m qđ se ꝑparat; ergo si habēs minora naturalia, frequenter se melius præparat, quā habens maiora: ergo uidet̄, quod maiora suscipiat dona gratuita, quāuis minora habeat naturalia. Item. Qui meliora hēt naturalia, frequēter remanet in statu imperfectionis: q uero minora, frequenter assumit statum ꝑfectionis, siue religionis: ergo si maior est gratia in ꝑfectis, patet &c. Item. Gratia in nobis nullā potentiam ita principaliter respicit, sicut arbitrii libertatem: sed libertas arbitrii æqualiter est in oībus: ergo si maior est gratia in uno, q̃ in alio, non est a natura, sed magis a distributione diuina. Item. Distributio gratiæ Dei procedit ex uisceribus pietatis, & misericordiæ: sed misericordię est magis compati ei, q magis miser est, ceteris parib. & qui magis indiget: si ergo, qui habet minora naturalia, magis indiget sustentari a gratia, quā qui hēt meliora; ergo ubi nulla merita, uel demerita ꝓcedunt, Deus ei, qui minora hēt naturalia, dēt dare maiorem gratiā, ergo distributio gratiæ nō est pręcise secundum maiorem capacitatem naturę; sed secundum beneplacitum pietatis diuinæ.

Resolutio.

Recipiunt quidem; sed non ita ut natura capacitas causa efficiens donorum sit, aut necessitans; sed solum ut congruitatem ponens.

Resp. Ad prędictorum intelligentiam est notandū; quod gratiam dare secundum maiorē capacitatem naturalium pōt intelligi tripliciter. Aut ita ꝙ hoc, ꝙ est (secundum) dicat efficaciam causalitatis: & sic secundum oēs falsum est; quia naturalia non sunt causa gratię. Aut ita, quod dicat dispositionem congruitatis: & sic ubi non est obstaculū, secundū omnes uerū est, qa naturalia bona de congruo disponunt ad gratiam. Aut ita, quod

dicat dispositionē necessitatis; & sic secundū cōem opinionem est falsum, & a Doctoribus reprobatum; tamen secundum aliquorum opinionem aliquando positum est tanquā uerum. Ratio autem huius positionis fuit ista. Isti.n. ponebant, ꝙ gratia nō erat aliud, ꝗ̄ Deus, & ꝙ charitas non esset aliud, ꝗ̄ S. S. & ꝙ intēsio gratię, uel charitatis nō erat nisi secundum maiorem depurationem aīę, & remissionē concupiscentię, quę obsistit ne anima possit perfectè deo uniri; & ideo concupiscentia omnino extincta, aīa tantū unitur Deo, quantum eius potest eleuari natura; & tātam dicitur habere gratiam; & ideo ponebant, ꝙ aīa finaliter, quę meliora habebat naturalia, maiorem haberet gratiam. Sed huius positionis fundamentum improbatum est in Primo Lib. Dist. 17. & amplius improbabitur infra Dist. 26. Ipsa autem positio de se improbabilis est, & contra bonos mores esse uidetur; dum tātum tribuit ei, qui parum laborat, & parum Deo seruit, quantum ei, qui magis; immo plus; si maiora habeat naturalia, & perseuerat in gratia, quod omnino absurdū est, & ꝑ rationes pręcedentes improbatum; & ideo cōcedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt. Vltima tamen ratio non cogit, quia in distributione gratiarū, nec capacitas naturæ, nec eius indigētia principaliter pēsatur, sed diuinæ ꝑdestinationis dispositio, & mēsura; secundum quā partitur deus mēsurā fidei, sicut dicit Apost. secundum ꝙ in sua prædestinatione mensus est ei,

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium, ꝙ dedit unicuique secundum propriam uirtutem. Dicendum, ꝙ (secundū) dicit ibi solummodo causam disponentem de congruo. Et iterum. Virtus ibi uocatur conatus cordis, qui non solum dicit capacitatem, sed etiam actualem præparationem; & ideo auctoritas illa non cogit. AD ILLVD, quod obiicitur de auctoritate Magistri similiter dicendum, ꝙ ibi dicit dispositionē de congruo; & magis congruam dispositionem dicit circa angelos, ꝗ̄ circa hoīes, de quibus loqtur Magister. Boni enim angeli, qui ad Deum cōuersi sunt, secundū hoc plus se ꝑ parauerunt, secundū ꝙ meliora naturalia habuerunt; quia quilibet mouebatur in Deum secundum cordis conatum, cum non haberet retardationem; non sic aūt est in hoībus; & ideo illa auctoritas exponi debet, ampliari non dēt. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ materiæ melius dispositæ imprimit Deus nobiliorem formā. Dicendū, ꝙ non est simile, quia materia disponitur ad formam naturalē dispositione, quę est necessitas; sed maior capacitas naturaliū non disponit ad maiorem gratiam dispositione necessitatis, sed solū congruitatis; & quia dispositio congruitatis multis modis pōt impediri, siue per oppositū, siue per maiorem congruitatem, quę potest ex aliquo accidente superuenire in alio, ideo illa ratio non concludit. AD ILLVD, quod obiicitur, quód homo non habet gratiam, quia non accipit. Dicendū, quod uerum est; sed ex hoc

non

nere, & supremus ordo omnia dona gratiarũ plenius accepit, q̃ ordines inferiores: ergo debet denominari ab oĩbus donis: ergo habebit noĩa oĩum ordinũ, sicut dona. ITEM. Si dicitur ordo denoĩari ab eo, ꝙ plenius accepit ĩ munere, aut excessus plenitudinis notatur respectu aliorum ordinũ, aut respectu aliorũ donorum. Si respectu aliorũ ordinum: cum ergo ordo inferior in nullo dono aliquem superiorum ordinum excellat, a nullo dẽt denominari. Si uerò dicitur respectu aliorum donorum: tũc aut dona angelorũ erũt inæqualia, aut a nullo fiet denoĩatio. Sed dona gratiarum in eodem sunt æqualia, sicut infra patebit in Tertio: ergo a nullo donorũ potest denominari inferior ordo. ITEM. In imagine reformata dilectio adæquatur cognitioni: ergo si ordo cherubin denominatur a plenitudine scientiæ, erit in eo similiter plenitudo dilectionis gratuitæ: ergo nomen cherubin, & seraphin eidem ordini angelorum debet attribui, & non aliis. ITEM. Cũ ordo cherubin denominetur a plenitudine scientiæ, aut denominatur a plenitudine scientiæ, aut respectu inferiorum, aut respectu superiorum. Non respectu inferiorum: quia talis in eis non est nobilissima cognitio; denominať ergo a cognitione respectu superiorum, sed hæc cognitio est sapientia: ergo denominatur a plenitudine sapientiæ. Sed sapientia est excellentissimum oĩum donorum: ergo cherubin denominatur ab excellentissimo dono: ergo uidetur, quód sit ordo

Dist. 36 q. 5.

supremus, uel ꝙ dignior ordo non denominetur a digniori nomine. ITEM. Cũ angeli habeant quædam noĩa, quæ sunt eis propria, quædam quæ sunt communia, quædam quæ sunt propria, & possunt esse communia; quæritur quæ sit istorum nominum ratio, & differentia?

RESOLVTIO.

A donis gratiarum & ab iis, quæ quisque plenius accepit.

RESPONDEO. Ad horum intelligentiam est notandum, ꝙ angeli denominari possunt per ea, quæ sunt eis naturalia: nominari etiam possunt per ea, quæ sunt eis gratuita: nominari etiã possunt per aliqua, quæ quodãmodo sunt eis naturalia, quodã modo gratuita. Si denominãtur per ea, quę sunt eis naturalia: cũ eorum natura nõ innotescat nobis in singulari, sed in communi, habent noĩari nominibus cõmunib. sumptis a natura, & forma cõi; & hoc dupliciter, uel a cõi remoto, & sic dicuntur cęlestes essentiæ, uel a cõi ꝓpinquo, & sic dicuntur cęlestes spiritus. Si autem denominentur secundum dona gratuita; sic quia in ipsis differenter habent statum, & gradũ, & ita distinctionem: sic ꝑ illam habent ordines nómi nari noĩbus propriis; propriis (inquam) siue respectu dęmonum, siue respectu aliorum ordinum, sicut dicuntur seraphin, & throni. Si autẽ fiat denominatio ab his, q̃ possunt esse, naturalia vno modo accipiendo, & alio modo accipiendo gratuita: sic nomina possunt esse communia, & propria: noĩa (inquam) cõia bonis ꝗ &

& malis, & propria bonis, ſicut principatus, & poteſtates. Quę ſi dicantur a naturali proprietate, conueniunt dæmonibus: ſi uerò à dono gratuito, conueniunt ſpiritibus ſanctis: uel cōia oībus ordinibus: propria uero aliquibus: ſicut angeli, & uirtutes. Si.n.dicātur a naturalibus donis, utpote ab amplitudine ſciētiæ, & fortitudine potētiæ: ſic q̄a hęc duo ſunt in omnibus, oēs poſſunt dici angeli.ſ.habiles ad reuelādū; oēs etiā uirtutes.i.fortes ad operandum. Si autem dicantur a dono gratiæ ſecundum ꝙ ſunt ad hæc officia ſpecialiter deputati, .ſ.ad myſteria reuelanda, & miracula facienda: ſic ſunt quorundam ordinum nomina propria. Ex his igitur colligitur, ꝙ denominatio angelorum; quantū ad nomina propria ſingulis ordinibus, ſumpta eſt a donis gratiarū ſecūdum diuerſos ſtatus, & gradus, in quibus diſtinguuntur, & ordinantur, ſicut prædictum eſt. In modo autem accipiendi nomina iſta tria ſunt notanda. Primum quidem, ꝙ unum donum dignius eſt altero: ſic charitas dicitur eſſe donum excellens inter alia. Secundum uerò eſt, quòd ordo ſuperior in omnibus donis excellit inferiores. Tertium uerò eſt, ꝙ denominatio debet fieri a digniori. Secundum hoc igitur cū nouem ſint ſtatus, in quibus ordines angelici habeant diſponi ſecundū differentem gratuitorum præcellētiam: ordo ſupremus uendicat ſibi nomen a digniſſimo dono, & ſtatu: ordo ſequens, a dono, & ſtatu magis accedente ad ſummum, & hæc eſt plenitudo ſcientiæ: & ſic de aliis deſcendendo uſque ad infimum. Vnde in denominatione conſideratur duplex exceſſus, & doni ad donū; & ordinis ad ordinem: & iſtud uult dicere Gregorius, quòd vnuſquiſque ordo eius rei cenſetur nomine, quam pleniùs accepit in munere: pleniùs (inquam) reſpectu inferiorum: niſi donū illud ſit tantæ dignitatis, & excellentiæ, quòd ab eo debeat denominari aliquis ordinum ſuperiorum: ſicut patet, quia ordo cherubin plenius accepit charitatem, quàm aliquis inferiorū ordinum: ab ipſa tamen non denominatur: quia cum ſit donum ꝓcellentiſſimum, excellentiſſimo ordini appropriatur. His uiſis facile eſt reſpondere ad obiecta.

Ad illud enim, quod obiicitur, quòd non ſint noti. Dicendum, quòd uerum eſt de cognitione, quæ eſt per acquiſitionē; ſed non de cognitione, quæ eſt per reuelationē: qualiter cognouit beatus Paulus, & beatus Ioānes Euangeliſta: & ideo ipſi potuerunt denominare, & alios erudire, ſicut Paulus erudiuit Dionyſium. Omnium tamen angelorum nomina ſumpta ſunt de Sacra ſcriptura, ſicut ſeraphin de Eſa.6. cherubin de Pſalmis, & de aliis locis ſcripturæ: throni, de Daniel. 7. dominationes, principatus, poteſtates, uirtutes, ex diuerſis locis Epiſtolarum Pauli. Angeli, & Archangeli tam ex noui, quàm ex ueteris teſtamēti diuerſis locis. Quoniam igitur Sacra ſcriptura fuit diuinitus inſpirata, non humanitus adinuenta, impoſitio nominum angelorum potius fuit

ex dei reuelatiōe, q̄ ex humana inuestigatione. AD ILLVD, ꝙ obiicit, ꝙ denominatio dēt fieri à digniori. Dicendū, ꝙ non solum hoc attendendum, quod denominatio rei fiat à digniori, sed etiam quòd nomen quod pluribus cōuenit, attribuatur digniori: & ideo quāuis omnes ordines à dono charitatis, & ardoris denominari possent: quia tamē donum illud in supremo ordine p̄cellit, solus ille ordo ab eo debet denominari. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, quod omnia dona oībus sunt cōmunia. Dicendū (sicut supra tactum fuit) quòd & si sit in donis communitas quātū ad habitum, est tamē distinctio quantum ad statum. Denominatio aūt non solum respicit substantiam habitus: sed etiam præcellentiā status. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd ordo debet denominari ab eo munere, quod plenius accepit. Dicendum, quod hoc non est intelligendum de omni eo quod plenius accepit, sed de eo quod plenius accepit, & est in ipso dignissimum: maximè si ille ordo sit ordo dignissimus: & si ordo sit immediate sequens illum, debet denominari ab eo quod immediate sequitur præcellentissimū donum: & sic consequenter descendendo usque ad infimū. Et sic patet responsio ad hoc, & ad sequens: qm̄ supremus à supremo debet denominari, qa illud dignissimum est, & plenissime accepit. Infimus uero ab infimo dono: quia cum in omnibus excedatur ab aliis, nomen sumptū à dono ultimo sibi debet relinqui: non quia illud plenius aliis possidet, sed quia alii denominati sunt ab eo, quod plenius possidebant. Et ex hoc consequenter factum est, ut infimus ordo denominaretur ab īfimo dono. Et si obiicitur, quod unum donum non est excellentius altero, quia dona sunt æqualia. Dicendum, quod & si sint ęqualia intensiue: nihilominus est tamen in eis prerogatiua alicuius excellentiæ: sicut charitatas ab Apo. dr̄ maior esse fide, & spe. AD ILLVD, qđ obiicit: ubi maior est cognitio, maior est dilectio. Dicēdum, ꝙ uerum ad minus in gloria. Vnde sicut in seraphin est maior plenitudo dilectionis, est āplior plenitudo cognitionis: nec cherubin dr̄, qa sit in eis amplior plenitudo cognitionis simpliciter, sed respectu inferiorum ordinū. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd donum sapientię est excellentissimum. Dicēdum, ꝙ sapientia secundum quòd est donum excellentissimum, est dicta à sapore non à sapere: & ita includit charitatem: sed sapientia, siue scientia, à qua denominatur cherubin, nominat cognitionem dei, quę & si sit nobilissima cognitio, & ordinata ad affectionē, & ideo possit dici sapientia: non tamē est ita nobilis ut dilectio, à qua ē sapor: & iō illa rōne in nomine sapiētię fit ęquocatio. AD ILLVD, uero ꝙ ultimo q̄rit, iā patet responsio ex prædictis. 1. Cor. cap. 13

QVAESTIO V.

An ad singulos ordines angelorum fiat assumptio saluandorum?

DE ordinum reparatione. Et quæritur utrum ad singulos ordines angelorū fiat assumptio

conſummatio. Et quia aliquid tunc dicitur eſſe ſecundũ quid, quando eſt in ſola diſpoſitione: tunc eſſe ſimpliciter, quãdo eſt in ſua perfectione: cũ dæmones, & angeli in naturalibus cõmunicẽt, dicitur aliquando dæmones fuiſſe de diuerſis ordinibus angelorum, quamuis nunquam plene fuerint in aliquo ordine: unde hoc intelligitur ſecundum quid, non ſimpliciter. Quia uero hoĩes poſſunt ad eminentiã gratię, & glorię, in qua ſunt angeli eleuari, põt ex hoĩbus, & angeli idẽ ordo cõſtitui: quia quãuis non conueniant in natura, aſſimilantur tamen: & æquantur in hac gratia, & per hũc modum reparatur angelorum ruina. Et ſi tu obiicias, quod non poteſt eſſe conformitas in perfectione, ubi non eſt conuenientia in præambula diſpoſitione. Dicendum, quod hoc nõ habet locũ in propoſito: quia illud uerbum eſt de diſpoſitione neceſſitatis, non autem in diſpoſitione ſolius congruitatis. Concedendum eſt ergo, quod ſicut de ſingulis ordinibus aliq. ceciderũt: ſic etiã ſinguli angelici ordines per homines reſtaurantur: ſicut primæ rationes oſtendunt.

Ad illvd, quod obiicĩt in cõtrariũ, quod ad unitatẽ eccleſiaſticam nõ admittit homo rẽ alterius ſpeciei. Dicendũ, quod non eſt ſimile, quia nullum animal inuenire poteſt homo ſibi ſimile in conformitate rationis: homo autẽ, & angelus in participatione cõmunicant rationis, & (quod plus eſt) in deiformitate gloriæ: & ideo nõ poſſunt in eandem ſocietatem, & eiuſdem ſocietatis ordinẽ conuenire: cũ maior ſit unitas uoluntatũ, quã facierum: & plus facit ad unitatẽ pacis, & ſocietatis, & ordinis conſeruandam. Ad Illvd, ꝙ obiicitur, ꝙ plus differt homo ab angelo, &c. Dicẽdum, quòd uerum eſt de difformitate, quæ opponit̃ unitati naturæ: ſed nõ eſt uerum de difformitate, quæ opponitur unitati gratiæ in ſtatu, & dignitate: unitas autẽ ordinis plus reſpicit hanc, quàm præcedentem: & ideo illud non ualet. Ad illvd, quod obiicitur, quòd corpus non ſublimatur ad dignitatem ſpiritus. Dicendum quòd uerum eſt: ſed tamen ex hoc non ſequit̃, quòd non debeat locari cum angelis. Sicut enim in ſtatu uiæ, & meriti anima ſequitur locum corporis, & in terra habitat: cum ſit nata eſſe ſurſum: ſic econtra in ſtatu patriæ, & præmii corpus ſequitur locum ſpiritus & ibidem erit, ubi natus eſt eſſe ipſe ſpiritus: non propter ſe, ſed propter eũ, cui cõiungitur: & iõ in eiſdẽ ſedibus locatur cum angelicis ſpiritibus, ad quorum dignitatem per gratiam eſt humanus ſpiritibus ſublimatus. Ad illvd, quod obiicitur, quòd angelus habet capacitatem maiorem, quam anima. Dicendum, ꝙ ratio illa calumniabilis eſt, & quantum ad maiorem, & quantum ad aſſumptionem. Quãuis enim angelus excedat animam in naturalibus ſecundum comparationem creaturæ ad creaturam: tamen ſecundum comparationẽ ad trinitatẽ ſummã, cuius eſt imago tam angelus, quàm anima: non oportet eſſe præcel

ſen

lentiam, cum magis uideamus humanam naturam exaltatam, quam angelicam, tum per gratiam unionis in Christo, tum et per gratiã comprehensionis in Virgine beata. Sed esto, ꝙ si adhuc ista ꝓpositio haberet ueritatẽ, adhuc remaneret in assumptione dubietas. Cum enim dicitur, quòd angeli susceperũt gratiam secundum capacitatem naturalium: non est intelligendũ præcise ita, ꝙ tãtã susceperint, quòd plus non potuerunt capere, quia hoc non de facili posset probari, nec auctoritate, nec ratione: sed ita intelligitur, quòd naturalia meliora habentibus, plus datum est de gratia, quàm habentibus minora: quàuis isti, & illi plus possent accipere. Et ex hoc non uidetur, ꝙ anima humana non possit ad æqualitatem cum angelis ascendere: imo absque dubio concedendum est posse: cum in Christo, & beata uirgine uideamus præcellere.

QVAESTIO VI.

An prælatio angelorum euacuabitur post iudicium?

De ordinibus angelorũ quantum ad prælationis euacuationem. Et est quæstio; utrum prælatio, quæ est in ordine respectu ordinis, euacuetur post iudiciũ. Et ꝙ sic, uidetur. 1. Corin. 15. Cum euacuauerit omnẽ principatum, potestatem, & uirtutem: ergo in die iudicii principatus, & potestates, & uirtutes euacuabuntur. ITEM. supra Distin. 6. Et sicut inter bonos quãdiu durat mundus angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt: sed in futuro euacuabitur omnis prælatio. ITEM. Nomina ordinum accipiuntur penes officia ministrandi, ut in pluribus, maximè in his, quæ subiiciuntur: ergo cum cessabit ministerium, cessabit subiectio: ergo & cessabit ꝓlatio. ITEM. Prælatio ordinis ad ordinem est secundum actum illuminandi, & purgandi, & perficiendi; sed post iudicium erit status in completione scientiæ, & gratiæ: ergo non erit ultra illuminatio, purgatio, & ꝑfectio: igitur nec aliqua in ordinibus prælatio.

AD OPPOSITVM. Præcellentia ordinis ad ordinem est secũdum maioritatem, & minoritatem gratię: ergo si quãtitas gratię in angelicis spiritibus nõ mutatur, pręcellentia ordinis ad ordinem non tollitur, nec euacuatur. ITEM. Angeli statim, ut cõfirmati sunt, beati effecti sunt beatitudine perfecta: ergo nihil remãsit in eis, quod esset ex parte. Sed prelatio ordinis ad ordinem fuit in eis, ergo non fuit ex parte; sed nihil euacuatur, nisi ꝙ ex parte est: ergo &c. ITEM. Pulchritudo cõsistit in ordine, & ordo in pręcellẽtia unius ad alterum: & præcellentia ponit prelationem ordinis ad ordinẽ; ergo si ab angelicis spiritibus tollitur; & pulchritudo. ITEM. Sicut summus ordo denominatur ab eo, quod est sibi inseparabile, sic medii & infimi; sed seraphin nunquam desinit esse seraphin; ergo nec principatus desinit esse principatus; ergo nunquã desinet principari; ergo nõ cessabit ibi prælationis ordo.

RESOLVTIO.

Vtique quo ad influentiã, & imperiũ unius ad alterũ. sed nõ quò ad dignitatis excessum.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod tripliciter aliquid dicitur pferri alteri. Aut p modum excedentis solũ, sicut pfertur aurum, argento. Aut per modum excedentis, & influentis, sicut pfertur cœlestis natura elemento. Aut p modum imperantis, sicut pferur domnus ministro. AD rõnem, aũt perfectæ plationis, ista tria cõcurrunt, ut qui pfertur, natus sit eum, cui pfertur excedere, & in ipsum aliquo modo influere, & eidem pcipere: hoc modo est nunc in platione, quæ attenditur inter ordinem, & ordinẽ in hierarchiis angelicis; & etiã in hierarchia ecclesiastica. In angelis.n. ordo, qui ordini præfertur excedit in naturalibus, & gratuitis: etiã quodãmodo influit purgando, illuminando, & perficiendo, & etiam ministeria cõplenda iniungit. Cũ ergo, quæritur, utrũ cesset platio ordinis ad ordinem? Dicendum, q si intelligatur de platione quantum ad primam conditionem. s. rõne excessus, non euacuabitur, sed manebit: quia ordo excedit ordinem, tam ingratuitis, quam ĩ naturalibus, ita post iudicium, sicut & nunc. Si autem intelligatur rõne duorum sequentium, s. rõne psidentiæ, & influendo, & imperãdo, sic cessabit, & euacuabitur: quia illuminatio, quã dicitur recipere angelus ab angelo, & imperium (si quod est ibi) attenditur p comparationẽ ad nos, quibus ministrant: non per comparationem ad Deum, in quo quiescunt: & beatitudinis completione perfectè illuminant: & secundum uiam hanc procedunt rationes, & auctoritates, ostendentes quòd post iudiciũ cessabit prælatio ordinis ad ordinem. Sic enim dicit Magister, & Apostolus, quod Deus euacuabit prælationem, euacuãdo potestatem, & principatum, dum enim tolletur ministeriũ, tolletur subiectio, & imperium. AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quòd platio ordinis ad ordinem attenditur in pcellentia naturalium, & gratuitorum. Dicendum, quod hæc non est tota causa: unde si ex hoc arguat, ab insufficienti arguit. AD ILLVD, quòd obiicitur, quod angeli beati beatificati sunt perfectè. Dicẽdum, quod licet ex parte uirtutis cõtemplatiuæ perfectam sint beatitudinẽ assecuti, & illa parte nihil sit in eis ex parte, sunt tamen ad hoc uiatores ratione ministerii: nã quantum ad illã uim (ut supra dictũ fuit) sunt in statu merendi, & ideo adhuc aliquid habent, quod euacuabitur post diem iudicii. AD ILLVD, quod obiicitur, quod pulchritudo consistit in ordine. Dicendum, quod uerum est: nam sicut ab angelis nõ tolletur pulchritudo, ita ẽt, nec tollet ordo. Sed ex hoc non sequitur, quod non tollatur prælatio, quia prælatio nõ tantummodo includit in se præcellentiam, sed etiam præsidentiam, quæ plus respicit indigentiam uiç, quàm pulchitudinem, & perfectionẽ patriç: & ideo cum tollitur prçlatio, pulchritudo non minuitur.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod ita est inseparabile ab ordine angelorum, quod est esse principatum sicut esse seraphin. Dicendū, quod principatus secundū, quod noīat ordinem, non dicit præsidentiam actualem, sed donum gratię, uel datum; secundū quod angelus natus est aliis pręsidere. & hoc manere potest ablata actuali prælatione: & ideo nō sequitur, desinit principari, ergo desinit eē principatus, quia principatus nō dicit actum, sed habitum, uel statum.

QVAESTIO VII.

An angelorum ordines nouem numero sint, nec ulterius protendi possint?

DE illis ordinibus angelorū quantum ad numerum. Et quæritur, utrum sit status in nouenario, an protendatur numerus usq; ad denarium. Et quod sic, uidetur. Sicut habetur Luc.xv. in parabola de dragma, homo intelligitur per dragmam decimam: sed nō dicitur dragma decima, nisi respectu nouenarii, qui est in angelis: ergo si decima dragma reinuenta est, uidetur quod nouē ordinibus decimus ordo adiunctus est. ITEM. Si angelus nūquam peccasset, homo factus esset, & ad beatitudinem perueniret: sed nō assumeretur ad restaurandos angelorum ordines: ergo si non careret ordine, in aliquo ordine poneretur: sed siue in uno, siue in pluribus, nouē ordinibus adiiceretur ordo ulterius. Si ergo ciuitas Hierusalem per Christum perfectè restaurata est, uidetur quod nō sit status ordinū in nouenario, immo quod eis adiiciatur saltē decimus ordo. ITEM. Proportio reperitur in numeris: & quia oīa producta sunt secundum debitam proportionē, omnia dicuntur esse producta secundum rationes numerales tam ab Augu. quàm a Boet. Si ergo ciuitas supernæ Hierusalem est ciuitas perfectissima, & optimè proportionata, uidetur quod numerus ordinum, & graduum eius nō stabit citra eum numerum, in quo est perfectio, & status: sed hic non est nouenarius, sed denarius: ergo uidetur quod saltem usque ad denariū protendatur. ITEM. Beatissima virgo Maria in patria non erit præter ordinem: cum ergo sit supra omnes ordines, per se constituet ordinem, ergo uidetur quod sint ibi plures, quam nouem ordines.

AD oppositum. Arguitur sic. Oīs ordo reducitur ad aliquam hierarchiam: sed non sunt ibi, nisi tres hierarchiæ, sicut patet ex sufficientia prius assignata, suprema, media, & infima, & quælibet earum sufficienter completur triplici ordine: ergo non uidetur, quod debeāt esse plures. ITEM. Trinitas manifestatur in oībus creaturis secundum plus, & minus: maximè autem manifestari debet in beatis: sed numerus maximè expressiuus Trinitatis, est ille, qui consistit in Trinitate super se reflexa, sicut sunt tres trini: ergo uidetur quod in tali numero ordines beatorum habent a summa Trinitate instituti. ITEM. Distinctio ordinum est secundum dona gratiarum, sed nullum donum gratię est in hominibus, quod non sit in angelis; ergo nullum ordinem cō-

stituent

stituēt homines præter ordines angelorum: sed illi non sunt, nisi nouē: ergo non uidetur, quod sit ponere numerum maiorem. ITEM. Si ponitur ordo hominū per se præter assignatos ordines angelorum, cum in omni ordine angelorū sint de hominibus, tunc homines distinguerent se cundum decem gradus: ergo uidetur quod perfectior s numeri sit ordo in hominibus, quàm in beatis spiritibus: quod non uidetur, cum ipsi per naturam sint Deo proximiores, & similiores, ac per hoc constitui debeant in ordinis, & numeri nobilissima perfectione.

RESOLVTIO.

Post iudicium addetur alter, [illegible] decimumq; constituet: qui erit iustorum saluatorum: quique meritis inequalis cæteris ad angelorum sublimitatē ascendere nequiuit.

RESP. Dicendum, ad hoc, q̄d quia rationes prædictæ solū sūt congruitatis, & auctoritates super hoc nō inueniuntur expressæ, quod super hoc sunt opiniones uariæ. Quidam nanque dicere uoluerunt, quod omnes homines assumerentur ad angelorum ordines: nec essent in illa superna Hierusalem, nisi ordines nouem: & sic competebat ut esset expressa configuratio ad supermundanam hierarchiam, quæ in trinitate consistit: & si angeli stetissent, ad ordines eorum assumpti essent, sicut nunc assumuntur. In hoc tamen differt, quod tunc illa assumptio esset hominum beatificatio solū, nunc autem est hominum beatificatio, & ruinæ angelorum per quandam æquiualentiam reparatio. Nec obstant rationes ad hoc inductę, quia solum cōgruitatis sunt. Nec illud, quod obiicitur de beata Virgine: quia sicut priuilegium speciale nō est reducendum ad legem communem: sic singularis prærogatiua quæ est in beata Virgine, nō est numerāda cum ordinum distinctione, quæ est secundum legē communem. Et ista opinio satis probabilis esse uidetur. Veruntamen, quia textus euangelicus hoc sonare uidetur, dum hominem decimam dragmam uocat, & Anselmus, hoc uidetur innuere in Lib. De casu diaboli, uidetur aliis magis eē probabile, q̄d homines per se constituant communiter unum ordinem, quem uocant decimum, respectu nouem ordinum angelorum. Non enim decet (ut dicunt) quod homines assumātur ad ordines angelorum, nisi illi, qui in hac uita eis similes extiterunt. Hi autem sunt uirgines qui nec nubūtur, nec nubent: ideo solæ uirgines ad ordines angelorum debet assumi, & ex eis solum ruina angelica restaurari, pro eo quod angelis multum est cognata uirginitas. Sed hæc positio non uidetur esse conueniens, tum quia ꝑ decimam dragmam non solum modo corrupti, sed etiam uirgines homines intelliguntur, tum etiam quia multi carne corrupti multis uirginibus præferuntur, ut beata Maria Magdalena, & Petrus Apostolus multis aliis uirginibus masculis, & fœminis absque dubio sunt superiores. Et ideo tertia positio est adhuc, quod supra nouem ordines angelorum addetur ordo deci-

mus ex his, qui in uita ista non peruenerunt ad tantam meritorum excellentiam, ut exaltētur ad ordines angelorum: sed meritis Christi saluati decimum tenent gradum, sicut pro eorum salute sol iustitiæ Christus per decem gradus descendit: quod signatum fuit in facto miraculo Ezechiæ quarto Regum xx. Et ista positio uidetur eē satis probabilis, tū propter imperfectionem meritorum, quam habent multi in uia, tum propter perfectionem electorum quātum ad numerum, quæ erit in Hierusalem superna. Perfectio autē maxima in denario consistit, sicut infra dicetur, quando agetur de decalogo, uel decimatione: & ideo positionē istam possumus sustinere, quia eam probabilem reddit decimationis signatio, & decimę dragmæ inuentio, & Solis per decem gradus descensio, & ipsius denarii perfectio.

AD ILLVD, quod obiicitur, quilibet ordo est in aliqua hierarchia. Dicendum est, quod sicut præter angelicā hierarchiā, est nunc ponere hierarchiam ecclesiasticam: sic præter illas angelicas hierarchias erit intelligere i decimo saluari gradu simul rationem ordinis, & hierarchię: hierarchiæ, inquam, per comparationem ipsorum adinuicem, quia non habebunt omnimodam æqualitatem: sed ordinis ꝑ comparationem ad ordines superiores. AD ILLVD ergo, qđ obiicitur de expressa repræsentatione summę Trinitatis. Dicēdum, quòd sicut unitas addita nouenario nouenarium non perimit, sed saluat, & ad perfectionem numerum deducit: sic decimus ordo ex hominibus constitutus repręsentationem summę Trinitatis ab angelicis spiritibus non tollit, sed salua illa expressa repræsentatione, facit ad supernæ ciuitatis maiorem perfectionem. AD ILLVD, quod obiicitur, quod est distinctio secundum dona gratiarum. Dicendum, quod non est secundum dona tantum, sed secundum dona quantum ad statum. Infra autem omnes status ordinum angelorū adhuc est intelligere statum magis infimum in hominibus, & ita ordinē decimum: quāuis ex diuina benignitate, & largitate contingit in gratia homines æquiparari angelis, quibus sunt inferiores per naturam.

AD ILLVD, quod obiicitur, qđ tunc erit maior perfectio in hominibus. Dicendum, quod falsū est, quia hoc nō est propter maiorem perfectionē, sed propter maiorem a Deo elongationem. Infimus.n. ordo inter oēs magis distat a Deo, sicut primus maximè appropinquat: & qa homo pluribus gradibus natus est distare a Deo, quam angelus: licet ex diuina misericordia factus sit ei magis proximus: ideo tenet decimum locum: ut sic ostendatur, quod excellat angelus hominem per naturam: ostendatur etiam nihilominus quantum Deus sibi inuiscerauerit ipsum hominem per misericordiam.

QVAESTIO VIII.

An angeli omnes eiusdem ordinis æquales sint?

DE ordinibus angelorum in comparatione ad suum oppo

positum. Et est quæstio, utrum in angelis ordo compatiatur se cum æqualitatem. Et quod sic, uidetur per Dionysium. Dicit enim Dionysius, quod illi, qui sunt in una hierarchia, æquipotentes sunt: sed qui sunt æquipotentes, sunt æquales: ergo in eadem hierarchia angeli sunt æquales: ergo multofortius in eodem ordine. ITEM. Augustinus, De uera religione. In omnibus actibus cõuenientia placet, qua una salua, etiam pulchra sunt omnia: ipsa uero cõuenientia unitatem, æqualitatemque appetit; ergo si in angelicis spiritibus est perfecta pulchritudo ergo conuenientia, & æqualitas: sed non æqualitas inter angelos diuersorum ordinum; ergo inter angelos eiusdem ordinis. ITEM. Quorum donum, & præmium unum est, ipsa habent æqualitatem; sed donum, & præmium angelorum eiusdem ordinis est unum, & status unus: ergo uidetur quod habeãt æqualitatem. ITEM. Hierarchia angelica, maximè est repræsentatiua supremæ hierarchiæ: sed in illa ordo non excludit æqualitatem; ergo uidetur, quod in hierarchia angelica debeat esse ordo cum ęqualitate: sed non est ęqualitas in angelis diuersorum ordinum; ergo in angelis eiusdem ordinis.

CONTRA. Magister dicit in litera. Sicut in Apostolis alii aliis sunt digniores, ita in ordinibus angelorum creditur rectè esse. ITEM. Perfectiori modo participatur ratio ordinis, ubi est ordo in omnibus, quam ubi est ordo in aliquibus tantum: sed angeli perfectissimo modo inter cæteras creaturas participant ordinem: ergo non solum inter angelos diuersorum ordinum, sed inter angelos eiusdem ordinis contingit ordinem assignare. ITEM. Sapientis est ordinare, & magis sapientis magis ordinare; ergo & maximè sapientis in eius effectu nobilissimo est res maximè ordinatas producere: ergo uidetur, quod non solum sit ibi ordo inter angelos diuersorum ordinum, sed etiam inter angelos eiusdem ordinis. *Arist. 1. Met. in proœmio.* ITEM. Lucifer dicitur fuisse maximus inter omnes angelos: & constat, quod de aliquo ordine fuit: ergo angeli illius ordinis non erant sibi ęquales, pari ratione uidetur, quod in aliis ordinibus, alii sunt superiores, alii inferiores.

RESOLVTIO.

Improbabile non est, inter eos gradationem quandam reperiri; et si non tantum, quantum inter eos, qui alterius, & alterius ordinis sunt.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut in suprema hierarchia propter summam perfectionem reperitur pulchritudo ex perfectissima ęqualitate, & similitudine parium, sic in angelica hierarchia reperitur pulchritudo perfecta, in genere creaturę ex quadam gradatione disparium. In his enim duobus modis consistit pulchritudo, & cõuenientia, sicut dicit Augustinus, De uera religione: sed in suprema hierarchia ex sola similitudine, & æqualitate potest esse perfectissima pulchritu-

do: quia in qualibet personarũ æqualiũ est omnimoda, & summa perfectio, in angelica uero hierarchia, quia illi spiritus, qui ordinantur, non habent sigillatim summam perfectionem, necesse est quòd ex quadam conuenienti diuersitate in quadam proportionabili gradatione consurgat quædam conueniētia ordinata, & pulchritudo in genere creaturæ perfecta. Et ideo sicut in sãctis intelligimus, quod unus est ordo apostolorum, alter martyrum, alter confessorũ, & sic de aliis, & tamen in his ordinibus est gradatio quædam, nec potest omnimoda reperiri æqualitas, cum de quolibet sancto posset dici. Non est inuen- Eccl. 44 tus similis illi, qui conseruaret legem excelsi: sic suo modo intelligendum est in spiritibus angelicis: ideo & in eodem ordine ponenda est quædam gradatio, & quidam ordo: licet non sit tãtus excessus, quantus reperitur in angelis diuersorum ordinũ: unde rationes hoc probantes cõcedendę sunt, quamuis non sint multum cogentes, hoc enim uidetur sentire tam Magister in litera, quam Dionysius, in lib. De angelica hierarchia.

Ad illud, quod obiicitur quod æquipotentes sunt. Dicendum, quod æqualitas illius posse, attenditur, uel accipitur secũdũ conformitatẽ cõuersionis, secundũ quã attẽditur distinctio unius hierarchiæ ab aliis, sicut prima hierarchia, & ordines qui sunt in illa accipiuntur penes actum conuersionis in Deum, nõ quia omnino æqualiter conuertantur, sed quia ad hoc indifferenter omnes ordinãtur, & principaliter ab isto actu omnes denominantur. Ad illud, quod obiicitur, quod conuenientia facit pulchritudinem. Dicendum, quod (sicut ibidem dicit Aug.) conuenientia non tantum surgit ex æqualitate, sed etiam ex disparium congruenti gradatione: & sic in angelis intelligendũ est esse. Ad illud, quod obiicitur, quod habent idem donũ, & præmium. Dicendum est, ꝙ si intelligatur de præmio cõmuni, & increato, quod Deus est, uerum est. Si autẽ intelligatur de beatitudine creata, uel de donis gratiarum quantum ad statum, & dignitatem, & prærogatiuam aliquam, sic nõ habet ueritatem, sic enim quilibet respectu alterius aliquam habet prærogatiuã secundum plus, & minus. Ad illud, quòd obiicitur, quòd hæc hierarchia repræsentat summam, &c. Dicendum, ꝙ repræsentat inquantum potest, & cũ in illa suprema hierarchia sit ordo, & perfecta pulchritudo in summa unitate, & æqualitate, & hæc in hierarchia creata non possunt simul coexistere, ꝓpter limitationem creaturæ: & ideo est ibi ponere ordinem, & pulchritudinem cum diuersitate, & quadam disparitate: ut quia non poterat hoc fieri ex unitate, saltem impleretur ex pluriũ diuersitate.

Et haec est rõ, quare Deus cum habeat unũ filium, non tñ produxit unũ solum angelum, sed multos: quia filius perfectè implet patrem, & imitatur, ut dicit Augustinus: sed angelus perfecte non exprimit creatorem: ideo

ideo decuit eos creari in magna multitudine, uel in multiformi ordine.

QVAESTIO IX.

An alijs præter angelos; conueniat per ordines distingui?

DE ordinibus angelorum in comparatione ad suũ dispatum. Et est quæstio, utrũ aliis substantiis rationalibus, quàm angelis competat ꝑ ordines distingui. Et quod sic, uidetur. Sicut enim in angelis est præcellentia naturalium, & gratuitorum, ita etiã in animabus rationalibus: ergo si penes hoc attenditur ordo in angelis, pari ratione in animabus exutis ITEM. Sicut diuina bonitas, & sapientia manifestatur in conditione angelorum, ita etiam in conditione spirituum humanorum: ergo sicut facit angelos in diuersis ordinibus, ita uidetur, quod faciat homines. ITEM. Ad reparationẽ ruinæ angelicæ ex diuersis ordinibus assumũtur homines; ergo eisdem gradibus, & eisdem ordinibus ordinabuntur in gloria, quibus ordinantur & angeli; ergo uidetur, quod non solum angelis, sed etiam hominibus cõpetat. ITEM. Ordo est nunc in ecclesiastica hierarchia, & ordines uarii, cum tamen ipsa ecclesiastica hierarchia ex puris hominibus constet: ergo uidetur, quod homines nati sunt ordinari.

AD oppositum arguitur sic. Si ita cõpetit ordo hominibus, sicut cõpetit angelis: ergo sicut angelorum beatorum nouẽ ordines assignantur, ita uidetur, quod & hominum: ergo saltem erunt decem & octo, quod tamen nõ ponitur. ITEM. Omnes homines ex uno processerunt; ergo uidetur, quod quãrum est de natura sua sint pares: ergo nõ uidetur, quod hominibus competit ordo per naturam. QVOD si tu dicas, quod competit eis ꝑ gratiam. Contra. Gratia præsupponit naturã: ergo & ordo gratię, ordinẽ naturę: ergo si nõ est ordo naturæ, nec gratiæ. ITEM. Ordines angelorum distinguuntur penes uim cõtemplatiuam, & uim administratiuam: sed in animabus exutis non est ponere uim administratiuam; ergo nec ordinum distinctionem. ITEM. Si ponatur ordo in gloria, debet poni ordo correspondens ordinibus repertis in uia: ergo cũ in clero sint multi ordines, in religiosis sunt etiam multæ ordinũ distinctiones, in sanctis etiam multi ordines, ut ordo patriarcharum, prophetarum, apostolorum, &c. uidetur, quòd multo plures essent ordines hominũ, quam angelorum.

RESOLVTIO.

Nequaquam, propriè loquendo. Tametsi ecclesia ordinata uideatur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum ad perfectam rationem ordinis concurrant præcellentia naturalium, & gratuitorum sibi correspondentium: in eis solum proprie, & perfectè est ponere ordinum distinctionem, in quibus est hæc duo simul concurrẽtia reperire. Quoniam ergo in angelis gratia correspondet naturæ, & creati sunt in naturaliũ præcellentia, & beatificati in indifferenti donorum prærogatiua; hinc

hinc est, quòd propriè est in eis & ordo, & hierarchia: maximè cum illa prærogatiua, ita habeat stabilem permanentiam, & distinctionem, quòd nullam admittat confusionem. In hominibus uerò & si sit reperire præcellentiam in naturalibus, & etiam in gratuitis, tamen hæc duo ut plurimum sibi non correspondent: quia ubi melior est natura, frequenter minor est gratia: & qui hodie minor est in merito, cras fortassis erit maior in p̄mio. Ideo in hominibus secundum statum præsentem non est propriè ordinum distinctio, secundum gratuita, licet aliquo modo secundum auctoritates, & officia, & status professionū ordinetur ecclesia. Dicendum est igitur, quod propriè, & perfectè in solis angelis ponenda est distinctio ordinum: in hominibus uero & si aliquo modo reperiatur in præsenti, reperitur imperfectè, & incertè. In futuro uero quamuis reperiatur stabiliter, non tamen reperitur undique: ut sic oporteat eos, qui præcellunt in gratia, præcellere in natura.

Ex HIS patet responsio ad rationes ad utranque partem. Rationes autem probantes, ꝙ non solum angelis competit ordo; loquuntur de ordine secundum qualemcunque completionem, siue perfectam, siue semiplenam. Rationes uero ad oppositum ostendentes, quòd in hominibus non sit ordo, procedunt alia uia: non enim concludunt, quod nullus sit ibi ordo, sed quod ipsa humana natura non habeat tantam ordinum distinctionem, quantam habet angelica: quia hæc habet solummodo per quandam confirmationem ad illam. Illa tamen ratio non concludit, Non est ibi ordo per naturam; ergo non per gratiam. Cum enim non oportet gratiam adæquari naturæ, non oportet ordinem gratiæ præsupponere ordinem in natura: quamuis gratia præsupponat naturam, tanquam accidens præsupponit subiectum.

Et quia gratia nostra conformis est gratiæ angelorum, quāuis natura nostra non sit eiusdem speciei cum eorum natura: ideo si qua in nobis erit ordinum distinctio, attenditur per conformitatem ad ordines angelicos; ideo non oportebit plures, & nouos ordines ex hominibus esse: nisi fortassis decimum, qui ad angelorum perfectionem non poterit peruenire. Hoc tamen, quod nunc dictum est, dubium est: & Magister non uidetur acceptare, quamuis (sicut prædictum fuit) uideatur satis probabile. NEC illa ratio cogit de ui administratiua: quia in distinctione ordinum magis consideratur status gratiæ, quam operatio alicuius potentiæ. Ex his manifesta sunt, q̄ tanguntur in litera.

D'I-

DISTINCTIO X.

De minifterio,& mifsione angelorum, quantum ad angelos miniftrantes.

HOc etiam inueftigandum eft, Vtrum omnes illi cœleftes fpiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine effe, qui foras pro officio exeunt, alios qui intus
Dan. 7 *femper affiftunt: ficut fcriptum eft in Dan. Millia millium miniftrabant ei, & decies centena millia affiftebant ei. Itē*
Cap. 7. *Dion. in Hierarchia, quæ facer principatus dicitur, de prælatione fpirituum ait, Superiora illa agmina ab intimis nũquam recedunt: quoniam ea, quæ præeminent, ufum exterioris officij nunquam habent. His auctoritatibus innituntur, qui angelos mitti nifi inferiores, inficiantur.*

Confutatio.

Efa. 6. *Quibus obijcitur, quod Efaias ait, Volauit ad me unus*
Heb. 1. *de feraphin: qui ordo fuperior eft & excellentior: ideoque fi de illo ordine mittuntur, non eft ambigendum quin etiam & de alijs mittantur. Apoftolus quoque ait, Om-*
Io. 6. *nes funt adminiftratores fpiritus in minifterium miffi. His*
Exiui a patre. *teftimonijs afferunt quidam omnes angelos mitti.* Nec debet *indignum uideri fi etiam fuperiores mittantur: cum et ille, qui creator eft omnium, adhæc inferiora defcenderit.*

Quæftio.

Hic oritur quæftio, Si omnes mittuntur & nuncij Dei exiftunt, quare unus tantum inter nouem ordines angelorum nomine cenfetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, fed alios fæpius, & quafi ex officio iniuncto, qui propriè angeli uel archangeli nominantur: alios uerò rarius mitti, fcilicet maiores, caufa extra communem difpenfationem oborta: qui cum angelorum minifterium fufci-
Pfalm. 103. *piunt, etiam nomen affumunt. Vnde in Pfal. Qui facit angelos fuos fpiritus & miniftros: quia illi natura fpiritus funt, aliquando angeli, ideft, nuncij fiunt.*

Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse.

Et putant illi, Michael, Gabriel, Raphael de superio-
Grego. *ri ordine fuisse. Michael interpretatur, quis ut Deus? Ga-*
Ho. 14 *briel, fortitudo Dei: Raphael, medicina Dei, nec sunt ista no*
euang. *mina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidam singulum horum unius propriè ac singulariter spiritus esse nomen. Alij uerò non unius singulariter, & determinate, sed nunc huius, nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quæ nuncianda uel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sunt, quæ quidam putant esse unius*
propria, alij uerò pluribus communia. Diabolus quippe,
Ap 12 *qui Græcè ita uocatur & criminator interpretatur uel*
Eccl. 11 *deorsum fluens, Hebraicè dicitur Satan, idest, aduersarius.*
Esa 14 Lu. 10. *Dicitur & Belial, idest, apostata & absque iugo, dicitur*
2 Co 6 *etiam Leuiathan, idest, additamentum eorum: & alia plu-*
Iob. 40 *ra reperies nomina, quæ uel unius spiritus sunt propria, uel pluribus communia.*

Quomodo prædicti opinantes auctoritatibus opinioni eorum aduersantibus respondeant.

Qui autem omnes angelos mitti asserunt, prædictas auctoritates Danielis, scilicet & Dionysii ita determinant. Dicuntur superiora agmina Deo assistere, & ab intimis nunquam recedere, non quin aliquando mittantur, sed quia rarissime ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, sed Dei præsentiæ & contemplationi semper assistunt: quod etiam faciunt, qui frequenter mittuntur.

Qui mittantur, & qui non mittantur ex angelis?

Hea. 1. *Aly uerò dicunt tres ordines supremos, scilicet cheru-*
Ca. 13. *bin, seraphin, & thronos, ita creatori assistere, quod ad exteriora non exeunt: Inferiores autem tres ad exteriora mitti: tres uero medios inter utrosque consistere, non modo dignitate uel loco, sed etiam officio: quia præceptum diuinum a superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoq; cum supremi mediis, & medij imis, atque hi hominibus præceptum Dei nuncient, merito omnes angeli nominari debēt.*
Esa. 6. *Et ob id forte Apostolus ait, Omnes spiritus administrato-*

res esse filij, & mitti in ministerium: uel per (omnes) non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos angelos complexus est. Illud uerò, quod Esaias ait, per uerba Dionysii determinant dicentis, Hi spiritus, qui mittuntur, percipiunt horum uocabulum, quorum gerunt officium. Vnde dicunt illum angelum, qui missus est ad Esaiam, ut mundaret & incenderet labia prophetæ, fuisse de ordine inferiorum. Sed ideo dictus est forte de seraphin, quia ueniebat incendere & consumere delicta Esaiæ.

Supra egit Magister de de cōsequentibus cōfirmationem angelorum, quantum ad distinctionem ordinum: in hac uero parte agit quantum ad ministerium. Et quoniam ministerium respectum habet & ad eū, qui ministrat, & ad eum cui ministratur: & ideo pars ista duas habet partes. In prima determinat de ministerio angelorū quātum ad ipsos angelos ministrantes. In secunda uerò determinat per cōparationem ad homines, quibus ministrant infra Distin. 11. *Illud quoque sciendum est, &c.*) Prima pars, in qua quærit, quibus angelis competit ministrare, siue mitti, habet tres partes. In prima ponit diuersas opiniones cum suis confirmationibus. In ecunda uero parte mouet dubitationes, & determinat, ibi. *Hic oritur quæstio, si omnes mittuntur, &c*) In tertia uerò parte illas duas opiniones reducit ad quandam concordantiam, formans quasi ex illis duabus opinionem unam inter utranque mediam: ibi. *Alij uerò dicunt, tres ordines supremos, &c.*) Harū partium subdiuisiones manifestæ sunt in litera.

Quia illi a natura spiritus, &c.) Contra. Cum non sint tantum boni angeli, sed etiam mali: uidetur, ꝙ Deus non tantummodo bonos spiritus, immo etiā malos mittat. Et hoc uidetur ꝑ illud, quod dicitur 3. Reg. ulti. ubi dominus dixit ad spiritum mendacii, Egredere: & fac ita: uidetur enim, ꝙ Deus miserit angelum malum. Et expressius in Ps. 77. super illud. Immissiones per angelos malos: ibi dicit Glo. qđ angeli mali mittuntur. Et expressissime Matt. 8. Mitte nos in porcos. Ad oppositum. Quia cū intentio malorum angelorum sit perdere oēs, & Dei intentio sit saluare: nō uidetur, ꝙ aliquo modo debeat eos mittere, immo potius impedire. Itē. Si hos mittit: tunc ergo sunt nuncii domini, ergo debent dici angeli domini: qđ tamē non dicit scriptura. Respon. Dicendū, ꝙ in exercitio quo nos diabolus excitat, duo considerantur: & potestas, & usus. Potestas a Deo ei collata est: usus uerò potestatis non est a Deo præcipiēte, sed potius permittente. Quoniā igitur missio (propriè dicit imperium), & auctoritatē: ideo dæmones non dicūtur propriè mitti a Deo, ut angeli, Dub. I.

angeli, sed potius dicuntur angeli diaboli: quia a suo principe diriguntur, & ei obedire intendunt. Ad oẽs aũt illas auctoritates respondendum est: ꝙ intelliguntur non imperatiuè, sed potius permissiuè.

Dub. 2. *Tres uerò medios, &c.*) Innuit Magister, quod medii ordines ꝑceptum diuinum a superioribus accipiunt, & referunt ad inferiores. Contra. Ex hoc uidetur, ꝙ unus angelus mittat alterũ: cui concordat expositio Gregor. in Moral. arguens ex eo, quod legitur in Zacharia, ꝙ unus angelus dixit ad alium, Loquere ad puerum illum: ubi dicit Grego. Ad Prophetam angelus angelũ mittit: & quem secum gaudere dedero, communiter prospicit, & docet, & erudit. Hoc etiam ꝑ simile probatur tam in dæmonibus, quàm in hominibus, ubi superiores mittunt inferiores. Ad oppositum. Si angeli mittuntur ab angelis; ergo angeli sunt nuncii angelorum, & angelus est minister angeli, & angelus habet auctoritatem super angelum: si ergo solus Deus est, penes quem residet auctoritas, & solius Dei dicuntur angeli ministri, & nuncii, sicut dicitur ĩ Ps. 103. Qui facit angelos suos spiritus, uideť, ꝙ a solo Deo debeant mitti. Respon. Dicendum, ꝙ mittere dicit auctoritatem; potest igitur dicere auctoritatem principalẽ, uel potest dicere potestatem aliquo modo, uel auctoritatẽ subiectam auctoritati principali. Si mittere dicat primam, & præcipuam auctoritatem; sic solius Dei est mittere angelos tam superiores, quàm inferiores; totũ enim ministerium angelorum ad diuinam auctoritatẽ, & eius complendam uoluntatem refertur; & ideo dicuntur nuncii, & ministri solius Dei. Si autẽ mittere dicat auctoritatem secundo modo; sic unus angelus ab altero potest mitti: sicut dicit Gregor. & ostendunt auctoritates; & sic intelligitur illud uerbum Magistri in litera.

Hi spiritus, qui mittuntur, &c.) Dub. 3. Contra. Hoc repugnat uerbo Dion. Aut enim spiritus mittuntur ad suum officium, aut ad nõ suum. Si ad suum: cum ergo denominetur a suo, non debet sortiri aliud nomen, quã propriũ. Si ad non suũ; ergo usurpat sibi, quod est alienũ, & hoc est inordinatum. Respon. Dicendum, ꝙ mitti ad suum officium dupliciter est. Aut ad suum per ueritatẽ, quia adhoc deputatus est: aut ad suum per appropriationem. Primo modo omnis, qui mittitur, mittitur ad suum officium, idest, ad illud, ad ꝙ est idoneus. Secundo modo aliquando mittitur angelus ad perficiendum illius doni usum, quod sibi non appropriatur: ideo nec ab illo secundum primam impositionem nominis denominatur: nihilominus tamen sortitur nomen competens illi dono, ut ostendatur ad quid mittatur.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An boni angeli mittantur?

AD intelligentiam huius partis incidit hic quæstio circa tria. Prima quæstio est, utrum boni angeli mittantur.

Secun-

Secundò quæritur ad quid mittantur. Tertiò quæritur qualiter illud officium exequantur.
Circa primum duo quæruntur. Primò quæritur, utrū aliqui angeli mittantur. Secundò quæritur, utrum omnes mittantur.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, ꝙ angeli mittātur. Luc. 1. Missus est Gabriel angelus a Deo, &c. & in plurib. aliis scripturæ locis. ITEM. Ang. nomen est nuncii, & officii: sicut dicit Gl. supra illud Psa. 103. Qui facit angelos suos spiritus; ergo si uerè & propriè dñr angeli, uerè & propriè sunt nuncii: ergo si nunciorū est mitti: patet &c. ITEM. Quāto aliqs hēt maiorē charitatem, tanto solicitior est circa eū, quē pōt iuuare: sed angeli habēt ꝑfectam charitatē, & possunt nostrā indigentiam subleuare: ergo uidetur, ꝙ sint soliciti nos adiuuare: sed hoc nō faciunt propria auctoritate, sed Dei: ergo uidetur, ꝙ mittantur a dño. ITEM. Angeli quātum ad statum, & dignitatē sunt medii inter nos, & Deum: ergo uidet̄, ꝙ ad Deum ferāt petitiones nostras, & a Deo nobis reuelationes referāt diuinas: sed hoc proprium nunciorū est: ergo &c.

CONTRA. Frustra mittit quis nuncium, ubi ipse præsens est, & melius pōt facere ꝑ se ipsum: ergo si Deus nobis præsentissimus est, & oīa pōt facere ꝑ seipsum; ergo ad nos frustra mittit angelum: sed ipse nihil frustra facit: ergo &c. ITEM. Deus pater misit filium, & Spiritum sanctū ad ad procurandū nostram salutē: aut ergo sufficienter procuratur salus nostra per filiū, & Spiritū sanctum, aut non. Si non: ergo imperfectus mediator est filius, & etiam S. S. quod profanū est dicere. Si sic: ergo frustra mittit̄ angelus. ITEM. Cum angelus mittitur ad nos: aut ad nos conuertitur, aut non. Si non: ergo frustra mittitur. Si sic: cum non possit simul, & semel moueri diuersis motibus: ergo desinit esse beatus. ITEM. Videtur ex hoc generari angelo præiudiciū: qa quantuncunq; quis sit feruētis charitatis, feruentius mouetur, quando mouetur in Deum, quā quādo mouetur in proximum: ergo feruentius mouetur angelus cū Deo assistit, quam cū nobis ministrat; sed cum minuitur feruor dilectionis, minuitur dilectio deuotionis: ergo missio angelorū ad nos & minuit in eis feruorem charitatis, & delicias iocunditatis: ergo & in præiudicium eorum. ITEM. Hoc ipsum, uidetur. Anima quāuis habeat plures potentias, tamen quia illæ potētiæ in una substantia simplici radicantur, cum intenditur una, remittitur altera: ergo pari ratione in angelis, cum angelus solicitatur circa ea, quæ sunt uirtutis ministratiuæ, minuitur eius contemplatio: ergo & dilectio. ITEM. Angelus beatus locatur in cœlo empyreo tanquā in loco sibi congruo, & deputato; ergo appetit ibi esse. Si ergo egreditur extra empyreum: aliquis appetitus erit in eo incompletus: ergo uidetur, quòd missio in angelis ponat incompletionē. Si ergo angeli beati sunt in statu omnimodæ perfectionis: uidetur, quod nullo modó competat eis mitti.

Ri-

RESOLVTIO.

Angelos mitti, decet diuinam maiestatem: angelicæ erga nos beneuolentiæ congruit: & paruula nostra charitas deposcit.

RESPON. Dicendum ꝙ absque dubio beati angeli ad nos mittuntur a deo: & si de hoc possint assignari plurimæ rationes, una tamē potissima sumitur ex lege charitatis. Hæc.n.missio concordat, seu competit charitati diuinæ, & charitati angelicę, & humanæ. Charitati diuinæ, quia ĩ hoc manifestat̃ diuina bonitas quantum nostram salutem diligat, dum nobilissimos spiritus, qui ei intima charitate iungunt̃, dirigit, & transmittit ad procurandam salutem nostram. Et cōpetit etiam charitati angelicæ: cum enim charitatis ardentis sit maximè desiderare aliorum salutem, ob quam etiam dicit dñs sicut dixit Esa.6. Ecce ego dñe, mitte me: & angeli possint nos iuuare pro eo ꝙ uident nos suo auxilio indigere, & malos angelos indesinēter nos impugnare: ideo ꝙ ad nos mittantur lex exigit charitatis angelicæ. Cōpetit etiam hoc charitati humanę, q̃ quoniam paruula est quamdiu sumus in uia, indiget foueri, & nutriri, & excitari. Et quoniam angeli sunt cōciues hominibus, cum non sint eis iuncti per similitudinem naturæ, quę excitat ad amorem, oportuit iungi per obsequium beneficentiæ: unde rationes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

AD ILLVD, quod obiicitur in contrariū, quòd deus nobis præsens est. Dicendum est, ꝙ quāuis deus sit præsens: tamen propter cęcitatē, & caliginem intellectus nostri, in qua sumus, ipsum cognoscimus, ut absentem. Et quia illi spiritus propter claritatem luminis, & beatitudinis perfectionem semper uidēt deū facie ad faciem, & sunt ei præsentes, quemadmodum illi qui sunt in camera regis, ĩdicāt his, qui sunt exterius, regis uoluntatem: & ad hoc mittuntur a suo domino: sic intelligendum est ĩ proposito. Nec ualet: deminus per se potest facere, ergo nō debet ad hoc nunciū mittere. Multa.n.potest ille, qui præest, per se facere, quę tamen iniūgit seruo, uel nuncio: ut saluetur in ministerio, & actionibus decēs, & congruus ordo. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ filius, & spiritus sanctus sufficienter procurant salutem nostram. Dicendum, ꝙ & si sufficienter procurent quantū est ex se, non tamen excludunt nostri arbitrii libertatem. Adiutores enim dei sumus, sicut dicit Apostolus.1.Cor.5.& quia nostrum arbitrium pigrum est, & non bene gratiæ cooperatur: iō indiget excitatore: ad hoc autē nullus est magis idoneus quàm sit angelus: & ideo conueniens est ut ad nos mittatur, non propter indigentiam procurationis salutis nostrę ex parte filii, uel spiritus sancti: sed propter negligentiam cooperationis ex parte nostri. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd si conuertitur ad nos, non ergo ad deum. Dicendum, quòd illud argumentum peccat dupliciter. Primo quidem: quia non mouetur erga nos nisi propter deum: unde motus eius nō quiescit in nobis, sed nos semꝑ

refert

refert ad deū: & ideo motus iste non aufert motum in deum: sed potius disponit ad illum. Alia ēt ratio est: quia quamuis una sub stantia, unica potentia simul, & semel non possit se conuertere ad diuersa per naturam, potest tamen per dispensationem diui nam, siue per gratiam perfectā, cuiusmodi est gloria: unde ange lus simul & semel, & de nobis cogitat, & de deo: Sic etiam erit in beatis. Et per hoc patent duo sequentia. s. de amissione feruoris charitatis, & remissione actionis uirtutis agentis: hoc. n. uerum est, ubi una conuersio im pedit alteram, quod quidem nō est in proposito. Et istud satis clarum est intelligere ei, qui potest hoc capere, quomodo anima beatificata simul & semel in telligit multa. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur de loco Dicendum, quòd (sicut in praecedentibus habitum est) locus non debetur angelo propter eius necessitatem, uel indigentiam: sed solum propter quandam congruē tiam. Haec autem congruentia recompensari potest per maiorem: & tūc nullam ponit imperfectionem, uel indecentiam per suiipsius absentiam: & sic est in proposito. Plus enim delectatur angelus implere uoluntatem domini sui, & adiuuando hominē placere deo, quam delectetur esse in empyreo.

Dist. 2. part. 2.

QVAESTIO II.

An omnium angelorum sit mitti?

VTRVM omnium angelorū sit mitti. Et uidetur, ꝙ nō. Dan. 7. Millia millium ministrabāt ei, &c. ergo ibi fit distinctio inter ministrantes, & assistētes: ergo non omnium est ministrare, ergo nec mitti. ITEM. Dionysius in Lib. de angel. hierar. Superna illa agmina ab intimis nū quam recedunt: quia ea, quae ꝑeminent, usum exterioris officii nūquam habent. ITEM ratione uidetur. Plus distat actus ministrandi ab actu contemplandi, quam ministeriū a ministerio: & hoc patet, quia penes primam differentiā fit distinctio hierarchiarum, penes secundam fit distinctio ordinum: si ergo secundum diuersos ordines distincta sunt ministeria, ut unus ordo ministeriū alterius ordinis non assumat: uidetur quod aliqui ordines angelorum ita contemplationi assistant, quòd ad ministeria complenda non mittantur, nec exeant. ITEM. Maior est ordinatio in hierarchia angelica: quàm sit in ecclesiastica: sed in ecclesiastica ita sunt aliqui intē ti contemplationi, quòd non actioni: ergo multo fortius uidetur in Hierusalem superna: ergo nō oium angelorum est mitti.

cap. 13.

AD oppositum arguitur sic. Primo auctoritate Hebr. 1. Oēs sunt administratorii spūs missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis. ITEM Esa. 6. Volauit ad me unus de seraphin: ergo aliquis de ordine seraphin missus fuit ad Esaiam prophetam: sed constat, quòd ordo seraphin est ordo supremus: ergo si ille mittitur, uidetur, quòd oēs alii mittantur. ITEM ratione uidetur. Tantum deus dilexit salutē nostram, ut mitteret filiū & spiritum sanctum: sed non fecit, nisi qđ decebat: ergo si missio ad nos, non derogauit filio, uidetur

uidetur quòd non deroget alicui angelo: ergo uidetur omnibus competere. ITEM. De hominibus assumuntur ad omnes ordines angelorum; ergo si quilibet angelus debet restaurationẽ sui ordinis procurare, & deus debet ad hoc mittere: uidetur, ꝙ omnes angeli aliquando ad nos mittantur. ITEM. Charitas angelorum eminens facit eos sollicitari circa salutem nostram, & per hoc ad nos uenire diuina iussione: si ergo in supremis, ordinibus est maxima charitas: uidetur quòd ipsi maxime salutem nostram procurant; ergo & eos maxime debet deus ad nos mittere. ITEM. Promptior est charitas ad adiuuandum, quàm sit nequitia ad nocendum: ergo si ab angelis, qui ceciderũt de omnibus ordinibus, impugnamur; multo fortius uidetur, quòd ab angelis præsistentibus de singulis ordinibus adiuuemur: ergo si ad hoc mittuntur, ut nos iuuẽt, patet quod &c.

RESOLVTIO.

Missione interiori omnes; exteriori uero inferiores tantum.

RESP. Ad hoc dicendũ, ꝙ (sicut dicit Magister in littera) diuersæ sunt opiniones propter diuersas auctoritates; quæ uidẽtur in hac materia sibi cõtrariæ. Vnde quidam adhærentes quibusdam, & intelligentes eas ad literam, alii uero exponentes, formauerũt sibi opiniones uarias. Quidam enim dixerunt, quòd soli angeli ultimę hierarchię ad nos mittũtur, & dicunt hoc sensisse Dionysium, nec esse hoc cõtra Apostolum; quia illa distributio quam facit Apostolus, intelligenda est esse accommodata, cum dicit. Omnes sunt administratorii, &c. intelligitur de illis, q sunt de ultima hierarchia. Sed quia ista expositio sensui, & intentioni Apostoli nõ concordat: uult enim hoc probare, ꝙ Christus melior est omnibus angelis; non tantum inferioribus. sed superioribus: ideo est opinio secunda, quòd omnium angelorum est mitti: quæ innititur illi auctoritati Apostoli. Et hæc opinio dicit uerbum Apostoli non esse cõtrarium uerbo Diony. quia dicit superiora agmina non mitti, aut quia non ita frequenter mittuntur, aut quia nõ ex officio competit eis mitti, sicut angelis ĩferioris hierarchię. Sed qa expositio ista uerbi Dionysii uidetur esse ualde extranea: cum ipse dicat, quòd usum exterioris officii nunquã habẽt: sed pro indubitanti credendum est esse uerum in hac parte tam uerbũ Apostoli, quã uerbũ Dionysii: ideo est tertius modus dicendi, per distinctionẽ utrumq; uerbum saluãs, & ad concordiã reducens, & ex illis duobus expressam ueritatem eliciẽs: distingui enim oportet in missione. Est enim missio exterior, q̃ est ad nos. Et est missio interior, quæ est ad angelos: sed propter nos. Si de missione exteriori loquamur: sic non competit omnibus angelis, quia non competit superioribus agminibus: sicut dicit Dionysius: quia ea quę præeminent, usum exterioris officii nunquam habent; in quo significat, quòd intelligit de missione exteriori, quæ est ad nos. Si autem intelligamus de missione inte-

Hunc modum dicendi sequitur Sco. hic, licet uideatur dicere qd' aliqui ex superioribus etiã ad extra mittantur.

interiori, quæ est ad angelos pro pter nos: sic mitti cōpetit oībus quoniam superiores mittuntur ad medios, & medii ad infimos, dum reuelando purgant, & illu minant ea, quę nobis expediūt, & hoc totū est pp nos: & ideo signanter dicit Apostolus, missi propter eos: non inquit missi ad eos. Concedendæ sunt, ergo rationes ostendētes, quòd non omnium est ad nos mitti, & patet ex iam dictis respōsio ad uerbum Apostoli.

Ad illud, quod obiicitur. 6. Esa. Dicēdum, ꝙ angelus missus ad eum nō dicitur esse unus de seraphin, quia esset de supremo ordine: sed quia mittebatur labia eius incendere, & hæc responsio sumitur a Dion. in Lib. de angelica hierar. Ad illud, quod obiicitur 1 ꝙ missio competit filio, ergo cuilibet ordini angelico. Dicendū, ꝙ nō ualet. Missio enim aut est ad redimendum, & ad saluandum, aut est ad ministrandum. Prima est tātę dignitatis, ꝙ nulli alii pōt cōpetere, nisi soli Deo. Secūda uero non est tantæ dignitatis, ꝙ competat agmini supremo.

Ad illud, quod obiicitur, ꝙ angelorū ordines omnes restaurabuntur per homines. Dicendum tam ad hoc, quàm ad duo sequentia, ꝙ reuera omnes angeli sunt nobis in adiutoriū, & oēs nos iuuant, uel mediatè, uel immediatè, siue in ministrādis reuelationibus, siue in perferendis, siue in offerēdis nostris orationibus. Dum enim agmina suprema, quæ sunt nobis necessaria inferioribus agminibus reuelant, dum simul cū illis pro nobis ad Deum interpellant, & petitiones nostras Deo exponūt, non ut Deum instruant: sed ut petitiones nostras igneis suis affectionibus Deo acceptas faciāt, sicut aduocati decoris orationibus aliorum causam defendūt, & ornant, absque dubio magnū auxilium nobis pstant: & sic faciunt ad ordinum suorum reparationē, & nihilominus sequuntur charitatis sollicitudinem: & efficacius nos adiuuant, quàm alii impugnent.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An angeli mittantur ad accendendum affectum?

CONSEQVENTER queritur de secundo articulo. s. ad qd mittuntur. Et est prima quæstio: utrum mittātur ad accendendum affectum. Secūdò, utrum mittantur ad illuminandum intellectum.

QVod mittantur ad inflammandum affectum nostrū uidetur. Angelus, qui missus est ad Esa. (sicut dicit Dionysius) dicitur esse unus de seraphin, quia missus ad incendēdum, & inflammandum: sed inflammatio respicit affectum: ergo &c. Item. Actus hierarchiarum (sicut uult Dionysius, de angelica hierar.) sunt illuminare, purgare, perficere: ergo si purgatio respicit remotionem sordium, & sordidatio respicit affectū quantum ad concupiscentię uitium, uidetur econtrario, ꝙ angelus mittatur ad inflammādum affectum per amorem sanctum, & mundum. Item. hoc uidetur ra tio-

tione. Bonum secundum ꝙ bonum est diffusiuũ sui: sed angelus beatus est ꝑfectè bonus: ergo põt bonitatem suã diffundere. Sed bonum, ut bonum respicit affectum: ergo uidetur, ꝙ cum affectus noster secundum susceptionẽ bonitatis habet ꝑfici, & inflammari, ꝙ ad hoc possit, & debeat angelus mitti, ut nostrũ affectum inflãmet, & perficiat. ITEM. Nos uidemus in naturalibus, ꝙ illud, quod est inflammatum, dum alteri rei inflammabili approximatur, ipsam inflammat: ergo si affectus angelicus est igne diuini amoris inflãmatus, & repletus, & in sua missione nobis approximat: ergo affectus nostros inflammat.

AD oppositũ. Arguitur ita. Secũdum affectum nostrũ potissimè consistit libertas arbitrii: sed nihil, nisi solus Deus potest super libe. arbi. cum sit sub Deo potentissimum: ergo nulla creatura quantumcũq; nobilis, & ꝑfecta põt inflammare, uel perficere affectum nostrum. ITEM. Secundum affectum nostrũ maximè consistit iustitia, & æquitas: iustitia enim est rectitudo uolũtatis propter se seruata, ut dicit Anselmus: sed solius summæ iustitiæ est uoluntatem nostram rectificare: ergo ipsius solius est affectum inflammare.

Dialo. De lib. ar. c. 9.

ITEM. Secundum rectam inflãmationem affectus cõsistit charitas: ergo si charitas, uel est spiritus sanctus, uel immediatè a Spiritu sancto, inflammatio affectus nostri (ut uidetur) ab aliquo alio non potest esse. ITEM. Secundum affectum nostrũ maximè cõsistit animæ nostræ deiformitas: si ergo solius Dei est deiformem efficere, solius Dei est affectum nostrum inflãmare: ergo illud non spectat ad ministerium angeli.

RESOLVTIO.

Mittuntur quidem ad hoc, sed non tanquam causæ agentes: sed uelut excitantes, & adiuuantes.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ affectum nostrum inflãmari ab aliquo dupliciter põt intelligi. Aut ita ꝙ inflammetur ab aliquo sicut a principali agente, & efficiẽte: aut sicut ab excitante, & adiuuante. Et secundum istũ duplicem modum intelligendi dupliciter intellexerunt aliqui affectum nostrum ab angelis inflãmari, & perfici: sed primus intellectus est hæreticus, secũdus catholicus. Primum uerò intellectum habuerunt aliqui philosophorum. Posuerunt enim quòd anima esset instrumentum intelligentiæ, & ꝙ intelligentia influeret super animam, sicut influit agens super instrumentũ: unde dixerunt, ꝙ anima triplicem habet operationem: animalem, intellectualem, & diuinam. Animalem ex seipsa, intellectualem ex influentia angelica, & diuinam ex influentia diuina. Sed ista positio est contra ueritatẽ catholicam, & piam. Qui. n. hoc posuerunt, non intellexerunt libertatem arbitrii, nec animæ dignitatem, nec beatitudinis sublimitatem, qui si intellexissent (sicut beatus Augustinus egregius doctor, qui posuit animã immediatè a Deo compleri, & moueri, & beatificari) dixissent, ut beatus Augustinus. Vnde bea-

tus Augustinus ubicúq; de mēte loquitur, istum errorem extirpat: ostendens, quòd ita immediatè anima secundum mentem unitur Deo, sicut & mens angelica. Si autem intelligatur secundo modo, sic habet ueritatem: & hoc modo intellexit beatus Dionysi. in lib. de hierarc. & per hunc etiam modum ab angelo dicitur Propheta fuisse incensus. Et per hoc patet responsio ad duo prima obiecta.

Ad illud uero, quod obiicitur, ꝙ bonum est diffusiuum sui. Dicendū, quod diffusio dupliciter potest esse a bono. Aut per modum multiplicationis: sicut calor, uel lumen dicitur se diffundere. Aut per modum utilis operationis: per quem modum dicitur bonus homo bonitatem suam diffundere, dum ad hoc operatur, & laborat, ut alii bonitaté non ab ipso, sed a Deo suscipiant, & per hunc modū intelligenda est diffusio in bonitate, uel charitate angelica. Ad illud, quod obiicitur, quòd inflammatum iūctum inflammabili inflammat. Dicendum, ꝙ verum est, quando illa inflammatio est per eductionem alicuius de materia: ibi enim quod est in actu, pōt reducere aliquid, quod est in potentia. Quando uero aliquid habet inflammari per caloris infusionem, non habet ueritatem: quia hoc modo non inflammatur aliquid, nisi per coniunctionē sui cum principio caloris, quod calorem natum est infundere: & per hunc modum est inflammari in spiritualibus, ubi flāma est amor diuinus non ex ipsa anima productus, sed potius a Deo infusus: & ideo hūc calorem non potest in nobis angelicus spiritus efficere, quanquā aliquo modo ad eius susceptionem possit nos excitare.

QVAESTIO II.

An angelus mittatur ad illuminandum nostrum intellectum?

VTRVM angelus mittatur ad illuminandum nostrum intellectū. Et quòd sic, uidetur. Quia ita dicit Dionysius, in Lib. de angel. hierar. Ordinatio congruæ dilucidationis claritatem primo apparentem, & in copiosis effusionibus excellentissimas manifestat essentias; & per eas, quæ possunt essentiæ, diuinum participant radium. Ex hac litera manifestè colligitur, ꝙ Deus nos illuminat mediantibus angelis. Item. In Libro de motu cordis, ita diffinitur anima. Anima est substantia incorporea, intellectualis, earum illuminationum, quæ sunt a primo ultima reuelatione perceptiua: ergo inter reuelationem animæ, & Deum, cum percipit illuminationem, cadit ibi alia reuelatio media: sed hæc non est, nisi reuelatio substantiæ angelicæ: ergo uidetur, ꝙ anima illuminetur a Deo mediante angelo. Item. Angeli sunt lumina spiritualia: sed quia intellectus noster agens lumen est, dum se cōuertit super phantasmata abstrahit, & deputat, & hoc modo illuminat: ergo si angelicus intellectus multo magis in actu est, ꝗ noster: ergo multo magis intellectum nostrum possibilem illuminare potest. Item. Planum est, quòd angeli multa nobis reuelant spiritualia, quæ non sunt

nata cadere, & recipi nec in sensu, nec in imaginatione: ergo uidetur, quòd immediatè possint intellectui nostro similitudines imprimere: sed talis impressio non potest esse sine illuminatione: ergo &c. ITEM. Angelus dicitur purgare, illuminare, & perficere: ergo si hoc solum conueniret ei per modum excitationis, cũ similiter unus homo excitet alterum, uidetur, quod homo diceretur purgare, illuminare, & perficere: quòd si homo non dicitur esse purgator, nec illuminator, sicut angelus, uidetur, quod angelus possit animam a superiori illuminare. ITEM. Multo plus potest angelus beatus, quã diabolus: sed dæmon potest in nobis uarias cogitationes excitare, & ab inferiori suggerere: ergo uidetur, quod angelus illuminatus per gloriam, cum sit anima nostra superior, & illuminosior, ipsam possit a superiori illuminare.

AD oppositum. Augustinus in Lib. 83. q. Mentem dicimus, quæ ita ad imaginem Dei facta est; ut immediatè a prima ueritate formetur: & in pluribus locis dicit, quod inter mentẽ. & Deũ nihil cadit medium: ergo cum intelligentia nostra attenditur secundum animæ supremum, uidetur quod non possit illuminari ab angelo. ITEM. Super illud Psalm. Manus tuæ domine fecerunt me, &c. dicit Glos. Deus per semetipsum irradiat pias mentes: ergo non uidetur, quòd per angelicum ministerium. ITEM. Facilius est producere formas corporales, quàm sit dare illuminationes spirituales: sed angelus formam naturalem non potest producere tãquam principale agens: sed solum exterius disponere: ergo multofortius, nec illuminationẽ spiritualẽ dare. ITEM. Si angelus illuminat animam aut illuminat immittẽdo ei lumen proprium, aut dando nouum. Si immittẽdo lumẽ proprium: cum lumen suum nõ sit extra ipsum: ergo angelus illabitur animæ: quod est solius Dei proprium. Si dando nouũ: aut producendo ex aliquo, aut de nihilo. Si ex aliquo: quæro ex quo: quod cum non sit dare, sequitur, quòd angelus producat ex nihilo: & ita, quòd sit creator. ITEM. Si angelus illuminat animam, aut per medium, aut sine medio. Si per medium: quæro quid sit illud medium deferens spiritualem illuminationem: & cum deferens spiritualem illuminationem nõ possit esse, nisi spiritus: inter animam illuminatam, & angelum illuminantem, est ponere medium spiritum.

ETITERVM quæritur de illo sicut de primo: ergo uel erit abire in infinitum, uel non est ponere medium. Et si immediatè illuminat ipsam animam: ergo uidetur, quòd sit in ipsa anima, & ita illabitur animæ. ITEM. Ita immediatè nata est ferri in Deum intelligentia, ut uoluntas: ergo si angelus non potest uoluntatem rectificare: non poterit illuminare intelligentiam. IVXTA hoc quæritur penes quid accipiantur isti tres actus, uidelicet illuminare, purgare, & perficere.

RESOLVTIO.

Mittitur sed ad inferiorem portionem, nec irradiando, vel deferendo; sed exprimendo, & suggerendo.

RESPONDEO. Ad hanc dicendum, quod animã quo ad superiorem portionem rationis illuminare, solius Dei est proprium, sicut in pluribus locis ostendit Augustinus: quãuis aliqui non intelligẽtes totius ueritatis principium, posuerunt aliud: uidelicet intellectum nostrum non peruenire ad lumen primum: sed perfici, & illuminari a primo lumine per lumen intelligentiæ medium: Sed hoc est simpliciter tãquam erroneum respuendũ, cum multis locis beatus Augu. ostendat contrarium, & etiam sacra scriptura hoc dicat: sicut Iohan. 1. dicitur. Erat lux uera, quæ illuminat, &c. Quæ quidẽ non est lux creaturæ: sed lux diuinæ sapientiæ, & ueritatis æternæ. In qua hæc animaduertenda sunt, quod est quod intelligit, & quod cætera intelligere facit: sicut uidemus in isto sole materiali respectu sensibilium. Et huius potentissimum signum est: nel fuit, quod intellectus noster in aspectu summi luminis natus est beatificari, nec unquã aliquo potest esse cõtentus, quousque producatur ad illius clarum aspectum. Animam igitur quo ad supremam partem angelus non potest illuminare: sed quãtum ad inferiorem partem rationis posuerunt catholici tractatores animas nostras a beatis angelis per eorum reuelationes illuminari: hoc autem tripliciter potest intelligi. Vno modo vt intelligatur angelus inferiorem portionem illuminare per modũ luminis irradiantis. Alio modo, ut intelligatur illuminare per modum speculi deferentis. Tertio modo, ut intelligatur illuminare per modum linguæ uiuaciter exprimentis. Oẽs hi modi, & si aliquo modo sint intelligibiles, cum angelus sit lumẽ, & speculum, & habeat etiã spiritualis interpretationis, siue locutionis officiũ, sustineri possunt. Tertius tamen modus intelligibilior est. Non enim multum benè apparet quando angelus irradiat, nec quomodo se offerat aspectui animæ: sed hoc satis intelligibile est quando angelus possit animæ, quod concepit suggerere. Et sicut doctor dum exterius loquitur incitat intellectum, & uiam parat ad intelligendum, & uiua, & efficax locutio quãdam sua uiuacitate ad intellectum nostrum habet ingressum, dum sonat in aure corporis exterius, ratione cuius etiam libentius audit homo bonum clericum, cuius sermo est efficax, & uiuus, cum habeat aliquid latentis energiæ uiuę uocis actus, ut dicit Hierony. sic & suo modo intelligendum est, quod angelus hoc possit facere interius, & sic illuminare non lumen infundendo, nec solum offerendo sicut obiectum vel speculum, sed etiam viuaciter excitando, sicut doctor exterior, & adhuc efficaciori modo.

HIS visis patet responsio pro magna parte ad obiecta ad vtramque partem. Nam rationes ostendentes, quòd angelus non potest intellectum nostrum

ſtrum illuminare: loquūtur de intellectu quantum ad ſuperiorem portionem.ſ.mētem; & de illuminatione, quæ quidem eſt per luminis infuſionem, & hoc ſolius Dei proprium eſt, ſicut prædictum eſt: unde rationes illæ concedendæ ſunt.

Ad Illvd uero, quod obiicitur de Diony.iam patet reſpōſio. Dico enim, ꝙ loquitur de illuminatione ſecundo modo, nō primo. Ad illvd, quod obiicitur, de illa diffinitione animæ. Dicendum, ꝙ ultima, uel ſecunda reuelatione dicitur anima illuminationes a Deo percipere, non quia angelus cadat mediū inter Deum, & animam per modum influentis: ſed quia perfectius, & nobilius illuminatur a Deo angelus, quam anima per naturam: & ideo dicitur iſta illuminatio ſecunda, non ordine cauſalitatis, ſed dignitatis.

Ad illvd, quod obiicitur, qđ angeli ſunt lumina. Dicendū, quod uerum eſt: ſed nō ideo dicuntur lumina, quia lumen ſuū diffundant exterius in alia, ſed quia intra ſe nitent. Non enim eſt ſimile de corporali lumine, & ſpirituali. Lumen enim ſpirituale propter ſui dignitatem a fonte luminis immediate procedit, cum non poſſit habere medium deferens. Lumen aūt corporale per medium recipitur, & defertur, & ſic poteſt deferri, & recipi, ſic etiam poteſt reddi; & ſic illuminatum poteſt illuminare, ſicut patet in luna. Ad illvd, quod obiicitur, quod multa nobis reuelant, quę nobis per ſenſum non exprimunt. Dicendum, quod illud nō concludit, quod īmediatè influant in intellectum, hoc enim poteſt fieri ſi īmediatè intellectui ſuggerant. Nec adhuc illud oportet, ſed ēt pōt fieri mediante uirtute phantaſtica. Sicut.n. uidemus, qđ ego non poſſum tibi aliquid oſtēdere, niſi mediantibus ſenſibus, & uiribus inferioribus: quia intellectus tuus non eſt natus a ſuperiori aliquid recipere, niſi a Deo influēte: tū nihil eſt in me adeo ſpirituale, quin mediante uerbo ſenſibili poſſim illud intelligentiæ tuę depromere, & ita tecum loqui ſpiritualibus, ſicut de corporalibus, multo fortius poteſt hoc angelus facere in uirtute interiori, quia eleuatior eſt quam ſenſus exterior quadam ſpirituali locutione. Ad illvd, quod obiicitur, ſi ſolum poſſet p modum excitantis, tunc nō poſſet amplius quam homo, uel etiam malus angelus. Dicēdum, quod & ſi non poſſet alia uia nos inſtruere, & nobis loqui, quā poſſit homo, uel angelus malus; tamen ex hoc non uidetur, quod adæquatur in potentia, & uirtute exprimēdi, quia per eandem uiam contingit, & benè, & melius docere, ſicut patet. Per aures.n. exteriores addiſcimus a ſapiēte doctore, & fatuo; ſed multo melius nos docet, qui lumen ſapientiæ habet, quam qui illo caret: ſic in angelo intelligēdū, ē ſe habere. Et per hoc patet illa duo ultima, quia non eſt ſimile, nec de hoīe, nec de dæmone; neuter.n. pōt inſtruere, ita efficaciter, cum nō habeant tātum lumen ſapientiæ. Ad illvd, ꝙ ultimò quærebatur, quomodo fiat diſtinctio iſtorū actuū. Dicen-

Sco. di. 9. q̄one unica nullus laborat ad inuestigandū quid possis angelus circa virtutem phantasticā fine ius informatione, non videtur angelū illuminare ut ēt tenet S. Bon.

cendum, quod unus modus dicédi est, quod illi tres actus respiciunt intellectũ, ut purgatio sit in initio, illuminatio in progressu, & perfectio in termino. Vel aliter, ut notẽtur ibi tria, ad quę ordinatur eruditio, uel doctrina angelica. Primum est ad remotionem impedimentorum. Secundũ est ad cognitionẽ uerorum. Tertiũ est ad dilectionem beatorum. Ad hæc autem ordinatur per modũ excitantis, sicut sermo bene prædicantis: & ideo non irrationabiliter bonus doctor, & prædicator dicitur illuminare, & purgare, & perficere suos auditores, sicut expresse beatus Dion. I Lib. de Angelica hier. dat intelligere.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An locutio angeli idem sit, quod eius cognitio?

CONSEQVENTER quæritur de tertio articulo. s. qualiter iniũctum sibi officiũ exequantur: & cum hoc faciant discurrendo, & denunciando; incideret hic quæstio de angeli motu, & de locutione. Sed quia de motu est dictum in Primo Lib. Distin. 37. nunc quęrendum est de locutione angelica: & supposito, quod competat angelis loqui absque assumpto corpore (sicut dicunt plures auctoritates scripturæ) locutione spirituali, quæ quidem est sine uoce, circa modum loquendi duo quæruntur. Primum est, utrum locutio angeli idem sit, quod eius cognitio. Secundum est, utrum eadem locutio possit esse a Deo, & ab angelo.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, quod spiritualis angeli locutio non est idem quod eius cognitio, uel cogitatio. Primo per illud, quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, &c. ibi Glo. Angeli præpositi significãt minoribus, quod de Dei uoluntate præsentiunt, quod fit aliquibus nutibus, aut signis: si ergo nutus cognitionis aliud est, quam cognitio: ergo cognitio aliud est, quam locutio.

ITEM. Differt in angelo actus uirtutis intellectiuæ, & operatiuæ: ergo pari rõne differt actus uirtutis cognitiuæ & interpretatiuæ: si ergo cogitare est actus uirtutis intellectiuæ, & loqui actus uirtutis interpretatiuæ: ergo non sunt idem. ITEM. Nõ est eadem cõuersio, qua intellectus conuertitur ad se, & qua conuertitur ad alterum: si ergo cogitãdo conuertitur intellectus ad se, & loquendo conuertitur ad alterum: ergo cogitare, & loqui in angelo non est idem, sed diuersum. ITEM. Per locutionem est manifestatio cogitatus angelici: si ergo idem esset loqui, & cogitare, quicquid cogitaret alteri manifestaret: ergo nihil, quod est in uno angelo, lateret, quod esset in alio: ergo quidquid sciret angelus superioris ordinis, sciret ille, qui est inferioris ordinis, quod est plane falsum; ergo &c.

CONTRA. Greg. in Moral. diffiniẽs uocẽ angelorũ dicit. Vox angelorũ in laude conditoris est admiratio intimæ cõtemplationis: si ergo admiratio, siue cõtẽplatio nõ est actus differẽs a cognitione: ergo nec locutio, siue uociferatio. ITEM. Dam. Nõ lin-

gua, & auditu indigēt angeli, nā sine sermone uoce prolato tradunt sibi suas intentiones: ergo uidetur, ꝙ aut locutio angelica nihil sit, aut si aliquid est, nō est aliud, quā cogitare. ITEM. Locutio non est aliud, quā conceptus manifestatio, angelus autē inquantū est substantia cognitiua, hēt naturam luminis, & speculi: sed lux corporalis ꝑ hoc, ꝙ lucet, se manifestat, & speculum ꝑ hoc, ꝙ speciem recipit, & retinet, speciem repraesentat: ergo uidetur, ꝙ angelus hoc ipso, qđ intelligit, cogitationes suas declaret: ergo cū cognitionis declaratio sit locutio, idē est in cogitatio, & locutio. ITEM. Loqui nō est aliud, q̄ dicere, & dicere non est aliud, q̄ uerbum gignere, siue formare: sed cogitatio nihil aliud est, q̄ uerbi formatio, uel uerbi conceptio, sicut uult Ansel. & Aug. ergo cogitatio nihil aliud est, q̄ interior locutio: sed locutio, quae conuenit angelo secundum se, est tantum interior: ergo idem est, quod cogitatio. ITEM. Si locutio differt a cogitatione cum praesupponit eā, quaero quid addit supra ipsam. Si tu dicas mihi, ꝙ addit manifestationē, q̄ fit per quandam speciei oblationem, & trāsfusionem in alterum quasi in audientem, tūc uidetur cum angelus superioris ordinis nihil recipiat ab angelo inferioris, quod angelus inferioris ordinis nō possit loqui alicui angelo superioris ordinis, quod plane falsum est. Si enim potest angelus loqui Deo, multomagis pōt loqui alteri angelo. ITEM. Locutio quae differt a cogitatione, addit aliquod signum exprimēs: si ergo angelus uult speciē intelligibilem, quam hēt in se alteri angelo manifestare loquendo, & in ipso differt locutio, & cogitatio, oportet ergo, ꝙ differat spēs, q̄ intelligit, ꝙ signum, quo exprimit: tunc quaero de illo signo, aut est spēs, aut res. Si species: ergo pari rōne indiget alio signo, & similiter quaererē de illo alio tertio, nec erit ibi status, sicut nec in primo. Si aūt est res, aut intelligibilis, aut sensibilis. Sensibilis non quia quidquid est in angelo est spirituale. Si intelligibilis: q̄ro quare magis illā apprehendit angelus cui fit sermo, quā ipsam speciem, quae est in intellectu angelico, & iterum illa res, q̄ est in uno angelo non pōt fieri in ueritate in alio angelo; ergo oportet, ꝙ fiat secundū similitudinē, & tūc pari ratione species existens in intellectu vnius angeli potest generare sui similem in alio: aut si non, quaeritur quare non. ITEM. Quomodo potest illud intelligi, ꝙ quid est ibi mediū deferēs, & quę est ibi lux abstrahens, & quae est ibi uis, uel uirtus excitans, & exprimens: oīa.n. haec uidentur esse necessaria si differt in angelo locutio, & cogitatio.

RESOLVTIO.

Non idem est angeli locutio, quod cogitatio: nam locutio supra uerbum addit respectum ad alterum, scilicet protendendo speciem intelligibilem ad alterum.

RESP. Ad p̄dictorū intelligentiā est notādū, qđ loqui dupliciter est. Vno mō loqui dicit actū in se siue intrinsecū. Alio modo actū ad alterū, siue quodāmodo extrinsecū. Primo modo loqui idem

idem est, quod uerbum formare siue gignere. Secundo modo idē est, quod uerbum formatum deprom ere siue exprimere. Primo modo locutio siue in Deo, siue in hoīe, siue in angelo, nō ē aliud, quā cogitatio. Secundo modo plus dicit, q̄ cogitationē, sed differenter in diuersis. In Deo.n. loqui ad alterū supra intellectū notat effectum, uel reuelationē. Non.n. dicitur Deus nobis loq. solum; quia intelligit, sed ēt q a reuelando aliquid aliquam illustrationem in nobis efficit. Vnde Greg. in Moral. Dei locutio ad nos intrinsecus facta; uidetur potius, quā auditur, q a dum semetipsum sine mora sermonis insinuat, repentina luce nostræ ignorantiæ tenebras illustrat. In homine uerò nō solum addit effectū in alterum, sed ēt actū, & signū mediū: cum.n. homo loquitur alteri nō solum cogitat, sed cogitationē suā formando uocem sensibilē alii interpretat, & explicat. Ratio autē, quare locutio hoīs non solū addit actū, sed etiam signum medium hæc est: quia in anima alius est actus conuersionis supra se, & alius actus cōuersionis ad alterum: & in cogitatione cōuertitur anima supra illud, quod hēt in se, in locutione uero offert alteri, & ita oportet, quod alius sit actus cogitare, & loqui, & ita addit actū locutio supra cogitationē in homine. Addit etiam signum, quia anima quamdiu est cū corpore, nō est nata suscipere nisi mediāte ui sensitiua, unde qui amittunt unū sensum necesse habēt amittere unā scientiam. Ideo ad hoc; quod anima conceptum suum alteri exprimat; oportet quod ipsum uoci sensibili per organa formatæ mediante uia imaginaria coniungat: & sic similitudo intelligibilis, siue signatum intelligibile, per illud suum signum sensibile mediantibus uirtutibus sensitiuis ad intellectum alterius animæ ascendat. Et hoc conueniens est, ut sicut homo compositus est ex anima, & corpore, ita eius locutio aliquid habeat spirituale, aliqd corporale. In spiritualibus autē substantiis medio modo est: nā locutio supra cogitationem addit effectum, siue respectum: sed non addit sensibile signum. Respectum quidem, & effectum addit propter hoc, quod cogitatio, quantum est de sui natura, est secreta; & ideo nunquam fit manifesta nisi ipse cogitans aliquid tanquam audienti offerat: & se aperiendo, se quasi quodam nutu mediante quod in se hēt ad intellectum alterius; quasi ad aurem pertingere faciat. Necessarius est etiam actus nouus; quia non eadem conuersione se supra se conuertit; & supra alterum uel ad alterum; sed tamen non est necessarium sensibile signum; nec deferens medium; quia cum ipse intellectus angelicus sine potentiis sensitiuis natus sit suscipere; angelus loquēs sine sensibili medio natus est similiter offerre; et ideo ad loquēdum sufficit ipsi angelo ipsa species intelligibilis; quæ ex uirtute intellectiua ipsius angeli per vim voluntatis potest ad alterum protendi. Et sicut illa species dū eam sibi; et in se contuebatur; intellectus erat verbū interius;

terius, sic dum eam protēdit ad alterum, efficitur quasi nutus, & uerbum exterius: & quia tā illa species, quā uirtus protēdēs illā ad alterū, & ipsa protensio spiritualis est: ideo nō indiget corporali medio deferēte. Sed quia uirtus illa finita est, necesse est ad hoc, quod unus angelus intellectū alterius angeli loquēdo, hoc est illā speciē protendendo excitet, quod finita distantia adinuicē distent. Ex his igitur patet, quod non tantum differat in angelo locutio, & cogitatio, quantum differt in homine, differt tamen aliquo modo. Ideo rationes inductæ ad hanc partem concedendæ sunt.

AD ILLVD, quod obiicitur de Greg. Dicendum, quod Greg. loquitur de locutione angeli in comparatione ad Deū, apud quē loqui cogitare est, quia aurē eius nihil latet. AD ILLVD, quod obiicitur de Dam. Dicendum, quod quāuis locutio angeli non differat a cogitatione propter hoc, quod ultra cogitationem dicat uocē sensibilē: nihilominus tamen non est omnino indifferēs, quia & si non addat ultra cogitationē exterius signū, addit tamen ulteriorē actū, atque respectū, ratione cuius cōcernit distātiā finitam, quamuis cogitatio, & intellectus ab omni distantia abstrahat. AD ILLVD, quod obiicitur de manifestatione lucis, & speculi. Dicendum, quod non est simile: quia lucis, uel speculi manifestatio est naturalis. Vnde nec lux pōt lucere, nec speculū suscipere, quin etiam se manifestēt: sed non sic est de angelica cogitatione, cuius manifestatio est uoluntaria, sicut dicit Aug. super Gen. ad literam. Ipsi angeli cogitationes suas ad nutū uoluntatis modo occultant, modo cōicant quibusdam spiritualibus obstaculis positis, uel remotis; sicut sensibiliter uidemus circa corpora. AD ILLVD, quod obiicitur, quod nihil aliud est loqui, quam dicere. Dicendum, quod sicut loqui est dupliciter, in se, & ad alterū, sic etiā & dicere, & quamuis dicere in se idē sit, quod cogitare, uel cogitando intelligere; tamen dicere ad alterū ulteriorē hēt actum. AD ILLVD, quod obr, quod si locutio addit aliquid supra cogitationē, quod tunc non poterit angelus inferioris ordinis loqui ad angelū superioris. Dicendum, quod uerum est, si loqui adderet influētiam ueram in alterū: sed actus locutionis superadditus actui cogitationis non dicit nisi quādam speciei protensionē ad alterum, quæ quidē protensio nō est illius speciei impressiua: sed potius excitatiua intellectus audiētis, ut propria uirtute suscipiat, & in seipso faciat. Vnde locutio ex parte loquētis nō ponit, nisi excitationem actiuā; ex parte audientis non nisi excitationem passiuā. Ex hoc patet, quid sit auditus angeli, & quō differat audire & uidere: nā tam audire, quam uidere est in angelo intelligere: sed tūc uidet, cū ex proprio motu intelligit aliquid. Tunc audit, quādo per oblationem speciei intelligibilis ab alio intelligente excitatus, ipsum, quod profertur, intelligit, & sic competit angelo nō solum respectu superioris, sed ēt respectu paris uel inferioris: quia sic audit supremus angelus ab infimo, sicut Magister audire pōt

a di-

a discipulo, non quia ab eo susci piat doctrinam, siue illuminationem, sed quia melius cognoscit eius defectus per sui ipsius defectionem. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ si locutio differt a cogitatione, quod nutus differt a specie, Dicendũ, ꝙ illud non oportet, ꝙ differat re: sed sufficit, qđ differat cõparatione. Eadem.n. species est, quæ consideratur in se, & quæ põt protendi ad alterum relatione differẽs: sed actus cõsiderãdi eã in se (qui quidem est cogitatio) & actus protẽdendi ad alterũ (qui est locutio) actus est alius, & alius: nã his actibus intellectus angelicus eadem similitudine diuersimode utitẽ: ita ꝙ in uno illa similitudo, & intelligibilis spẽs dicitur tantũ species, & uerbũ: in altero uerò non tantũ species, sed etiam nutus. Veruntamen posset dici: qđ sicut species, quæ est in speculo dum protendit se ad oculũ non est omnino eadem, sed se multiplicat: sic etiam potest intelligi spirituali modo de specie, quę est in intellectu angelico. SI AVTEM quæratur de medio. Dicẽdum, quòd nulla est quæstio, quia cum sit actio spiritualis, & intellectualis, non indiget medio corporali. Si uerò quæratur de uirtute per quam fit, siue de luce spirituali. Dicendum, quòd concurrit ibi lux intellectus angelici offerentis, & lux etiam supernæ ueritatis. Nam sicut in luce corporali ad immutandum uisum uidemus concurrere, & lucem incorporatam, & lucem insuper influentem, & absolutam, utpote lucem solis: sic etiã & in spirituali cognitione duplicem lucem concurrere intelligamus, secundum quod in pluribus locis innuit August.

QVAESTIO II.

An eadem locutio à Deo, & ab angelo esse possit?

VTRVM eadem locutio possit esse à Deo, & angelo. Et qđ sic, uidetur. Apocal. 1. loquens per angelum suum seruo suo Ioanni &c. Sed quandocunque aliquis artifex agit per instrumẽtum, eadem est actio agentis, & instrumenti, sicut cum quis incidit per securim, eadem est incisio: ergo eadem est locutio Dei, & angeli. ITEM. Cum loquitur Deus nobis per prophetam, locutio illa dicitur esse Dei, & spiritus sancti, & similiter locutio illa est ipsius prophetæ: sed constat, quod non est nisi unica: ergo pari ratione cum Deus loquitur nobis per angelos. ITEM. Quando audita fuit uox illa: Hic est filius meus dilectus. Luc. 3. constat, quod illa fuit locutio Dei, quia nullus poterat hoc uere dicere nisi Deus: sed illa locutio successionem habuit, & uariationem: ergo fuit ab aliqua creatura spirituali: ergo uidetur, quod una, & eadem locutio possit esse dei, & angeli. ITEM. Videtur, quòd nulla locutio sensibilis possit esse Dei, quin etiam sit angeli. Locutio enim sensibilis fit mediantibus organis: ergo sicut Deus per se non potest currere, quia cursus fit mediantibus organis corporalibus, quæ non habet Deus: ergo similiter, nec per seipsum sensibiliter loqui: ergo saltem locutio sensibilis Dei sic est Dei, ꝙ angeli.

Contra.

CONTRA. Diuersarũ substãtiarũ agẽtiũ diuersi sunt actus: sed Deus, & angelus oĩo sunt diuersi agentes, ergo diuersas faciunt locutiones. ITEM Locutio dei nõ est aliud quã uerbũ dei, & uerbũ angeli est oĩno aliud, & aliud: ergo locutio Dei, & angeli est oĩno alia, & alia. ITEM. Nullus actus qui per se, & proprie conuenit deo ut subiecto, si dicat̃ de creatura est idẽ, ꝑut dr̃ de Deo, & de creatura, sicut patet, aliud. n. est intelligere hoĩs, aliud intelligere Dei; ergo pari rõne alia erit locutio dei, alia locutio angeli. ITEM. Cũ Deus loquit̃ mentibus nr̃is, loq̃t aĩę q̃tũ ad supremã partẽ, cum uero angelus loquit̃, suggerit ab inferiori, ergo non uidetur ꝙ eadẽ possit esse locutio dei, & angeli.

Quaestio lateralis. Iuxta hoc queritur. Cum angelus appareat & loquatur in persona Dei: utrum similiter possit adorari in persona Dei. Queritur ẽt utrũ apparitiones oẽs in subiecta creatura q̃bus deus apparuit, & locutiones etiã factae sint mediantibus angelis.

RESOLVTIO.

Eadem quandoque: sed à deo per modum imperantis, ab angelo per modum ministerii: tametsi per semetipsum etiam aliquando nobis ille loquatur; mentibus nostris quidquam reuelando.

RESP. Dicendum, ꝙ sicut tripliciter dicimur uidere deũ s. uisione corporali, imaginaria, & ĩtellectuali. In uisione intellectuali uidetur Deus in seipso lucens. Visione autem imaginaria, & corporali uidetur Deus in subiecta creatura apparens. Sic etiam tripliciter dicimur audire. Aut per aliquod signũ exterioribus auribus oblatũ; sicut pluries auditũ fuit & ĩ ueteri & in nouo testamẽto. Aut per aliqđ signũ in interiori sensu, uel in interiori imaginatione formatum. Aut per aliquod inspirationis uerbũ nostris mẽtibus instillatũ. Et sicut tripliciter auditur: ita ẽt dicitur tripliciter loqui secundum quod in nobis triplicẽ excitat auditũ. Sicut. n. sensum nostrum ad suiipsius apprehensionem excitat mediante signo sensibili, in quo apparet angelus ex persona Dei, uel Deus apparet ex ministerio angeli, mentẽ aũt nostrũ per semetipsum ĩformat, ut ipsum uideat, & cognoscat: sic in locutione intelligendũ est. Nã locutio illa qua Deus loquitur per signum sensibile, siue exterius, siue ĩterius, aut semper, aut frequenter fit per angelum sicut dicit Greg. in moral. Ait enim, Cũ loquitur deus nobis per angelum, aliquando uoluntatẽ suam rebus indicat, aliquando imaginibus oculis cordis ostensis, aliquando imaginibus ante corporeos oculos ex aere assumptis, aliquando substantiis coelestibus, aliquando terrenis, aliquando simul coelestibus & terrenis: & de omnibus exemplificat. Locutio uero qua Deus inspirat aliquid cordibus nr̃is, & si possit fieri per angelum excitantẽ ab inferiore, sicut dicit Greg. quod nonnunquã Deus humanis cordibus ita per angelum loquitur, ut ipse mentis obtutibus presentetur: fit tamẽ prĩcipaliter ab ipso deo. Primus igitur, & secundus modus loquẽdi & angeli est, & dei: sed Dei tanquam

quā imperantis, angeli uero tāquam exequentis: ita quód sermo exequentis referatur ad personam imperantis. Hoc aūt pōt esse dupliciter. Vel cum angelus loquitur ī persona Dei: sicut cū formauit illam uocem Luc iii. Hic est filius meus dilectus: siue sicut locutus ē ad Moysen Exo. iii. Vel cum loquitur ut nūcius dei proferens illud uerbum qua si a deo. per quem etiam modū dicitur dn̄s loqui per prophetas. Tertius uero modus loquendi est proprius ipsius Dei: & ita nō potest eadē esse locutio Dei, & angeli secundum illum modū. Ex his patet responsio ad quæstionem, & pro magna parte ad obiecta. Nā rationes q̄ probant ꝙ eadem locutio possit esse dei, & angeli, procedunt sc̄d̄m eum modum loquendi sc̄d̄m ꝙ deus loquitur ꝑ angeli ministerium & tunc eadem est locutio, sicut eadē est operatio & pricipaliter mouentis, & instrumenti, quāuis sit ibi diuersa relatio: & oēs illę rationes hac uia procedunt, ut patet: & ita concedēdę sunt.

Ad illvd uero, quod obiici tur in contrarium ꝙ diuersarū substātiarum agentium diuersi sunt actus. Dicēdum ꝙ illud intelligitur de actu primo, & immediato respectu uirtutis agentis. Si enim intelligatur de opere operato: sic non habet ueritatē simpliciter, maxime quādo plura agentia nata sunt concurrere ad unum affectum: & sic est in proposito. Nam locutio angeli sic est ab angelo ut non excludat, sed includat operationem Dei: actio tamē Dei quæ est idē quod ipse deus, non potest esse eadē cum locutione angeli: sed istius locutionis affectus & dei, & angeli esse potest. Ad illvd, quod obiicitur: quòd locutio Dei non est aliud quam uerbum Dei. Dicēdum quòd (sicut prius dictum est) sicut loqui est interius, & exterius, ita est sermo interior, & exterior. Et sermo, siue uerbum interius non potest esse idem cū sermone, uel uerbo angeli: sed sermo exterior potest. Sermo enim interior Dei, siue uerbū eius est ipse deus, sermo uero exterior est illius uerbi effectus. Ad illvd, Dicendū, quod loqui, put Deus dicitur loqui per angelū, nō comparatur ad Deum sicut ad subiectum, sed sicut ad cām. Non enim dicit̄ illa locutio esse Dei q̄a sit dei dispositio, sed q̄a est ab eius īperio, ipse aūt obiicit de locutione īterna, & increata, de qua nihil ad propositum. Ad illvd, ꝙ obiicit̄ quod ex alia & alia parte loquitur deus, & angelus. Dicendū ꝙ obiectio illa procedit de locutione secundum tertiū modū. Ad illvd, ꝙ quæritur, utrum similiter cōpetat ei adorari ex ꝑsona Dei, sicut competit ex persona Dei apparere. & loqui. Dicēdum ꝙ sicut sermo quē format angelus in subiecta creatura dupliciter potest referri ad Deum, aut mediate, aut īmediate. Immediate, cum angelus pronunciat tāquā si Deus pronunciaret. Immediate, qñdo angelus pronunciat ut nuncius Dei: sic intelligendum est in apparitione sensibili, quia forma illa aut principaliter ducit in angelum qui est nuncius Dei, aut principaliter ducit in Deum,

deum: & primo modo potest adorari dulia, & secundo modo pōt adorari latria, sicut adorauit Abraham: AD ILLVD, qđ ultimo quçritur: utrū huiusmodi apparitiones, & locutiones sensibiles fiant semper mediāte ministerio angeli. De hoc dubie respondet Aug.in Lib.3.deTri. Magis tamen hāc partē innuit, ꝙ omnes fiant mediante angeli co ministerio, siue fuerint in ueteri testamento, siue in nouo. Sed Gregor.expressius hoc affirmat, ꝙ oēs fiant mediante rōnali aliqua creatura. Ait. n. sic in moralibus. Per angelum loquitur dñs, cum supernæ reuelationis uerba audiuntur: sicut d citur Io.11.Clarificaui, & iterū clarificabo. Neque.n.deus, qui sine tpe ui intimç impulsionis clamat, in parte uocem suā per substantiam edidit, quā circumscriptam tpe per humana uerba distinxit: sed de cçlestibus loquēs uerba sua, q̄ audiri ab hominib. uoluit, rationali administrante creatura formauit. De his autē apertius habitum est in Primo Lib. di.xvi. ubi habitū est de apparitione, siue uisibili missione.

DISTINCTIO XI.

De angelorum ministerio, & missione per comparitionem ad hominem, cui ministrant.

ILLVD quoque sciendum est, quod angeli boni *Mat.18* *deputati sunt ad custodiam hominum, ita ut quis* *Tom. 9* *que electorum habeat angelum ad sui profectū,* *Comentario.* *atque custodiam specialiter delegatum. Vnde in* *Lib. 3.* *euangelio ueritas a pusillorum scandalo probibens ait, An* *ad 18.* *geli eorum semper uident faciem patris. Angelos dicit eo-* *caput Matth.* *rum esse, quibus ad custodiam deputati sunt. Super quem lo* *Non reperitur* *cum Hieron. tradit, unamquamque animam ab exordio na-* *tiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum, in-* *in Gre.* *quiens ita, Magna dignitas animarum est, ut unaquæque ha* *sed in* *beat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delega-* *Hugo. de S.Victore.* *tum. Gregorius quoque dicit, Quod quisque bonum angelū* *sibi ad custodiam deputatum, & unum malum ad exercitiū* *Lib. 3.* *habet. Cum enim omnes angeli boni nostrum bonum uelint,* *senten.* *communiterq; saluti omnium studeant: illè tamen, qui de-* *Thob. 5* *putatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur* *6.& 8.* *ad bonum: sicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Pe* *Act.12* *tri in Act. Apostol. Similiter & mali angeli cum desiderēt* *malum hominum; magis tamen hominem ad malum inci-*

tat, & ad nocendum fortius instat ille, qui ad exercitium eius deputatus est.

Vtrum singulis hominibus singuli angeli, an pluribus deputatus sit unus.

Solet autem quæri, Vtrum singuli angeli singulis hominibus, an unus pluribus ad custodiam, uel exercitium deputatus sit. Sed cum electi tot sint, quot & boni angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos & malos homines, quam boni angeli sint. Et cum tot sint electi quod angeli boni, & angeli boni plures sint quàm mali, pluresq; sint homines mali quàm boni, non est ambigendum plures esse bonos homines quam sint mali angeli, & plures esse malos homines quam sint mali angeli, uel boni angeli.

Confirmatio superiorum.

Ideoq; dici oportet unum eundemq; angelum, bonum uel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam uel exercitium, siue eodem tempore, siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore uel diuersis tēporibus, quia uidetur quibusdam quod omnes homines, qui sunt simul in aliquo tempore, singuli singulos angelos habere possint, bonos uel malos: quia licet maior sit numerus hominum cōputatis in unum omnibus, qui fuerunt, & sunt, & futuri sunt, quam angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus succedunt, & ideo nunquam simul sunt in hac uita: angeli uero nunquam decedunt, sed simul omnes sunt, ideo esse potest ut singuli hominum dum in hac uita sunt, singulos habeant angelos bonos uel malos ad sui custodiam, uel exercitium destinatos. Cæterum siue ita sit, siue non, non est dubitandum unumquemque habere angelum sibi deputatū, siue pluribus simul destinatus sit, siue uni singulariter. Nec est mirandum unum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cum uni homini pluriū custodia deputetur, ita ut eorum quisque suum dicatur habere dominum, uel episcopum, uel abbatem. Eccl. 1. & 14.

Vtrum angeli proficiant in merito, uel in præmio usque ad iudicium.

Præterea illud considerari oportet, Vtrum angeli boni

ia

Quibusdã uĩ q̃ proficiát in utroq;.

in præmio, uel in merito proficiant usque ad iudiciũ. Quod in meritis proficiant, atq; quotidie magis ac magis merean tur, quibusdam uidetur, ex eo quia quotidie hominum utili tatibus inseruiunt, eorumq; profectibus student. Quibus etiam nihilominus uidetur, quod & in præmio proficiant, scilicet in cognitione, & dilectione dei. Licet enim (ut aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligunt, atque cognoscunt: & est eorũ charitas qua deum & nos diligunt, & meritum, & præmium. Meritum, quia per eam, & obsequia ex ea nobis impensa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipsa eadem est præmium, quia ea beati sunt.

Quorundam opinio & confirmatio.

Et quod angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis sanctorum confirmant. Dicit enim Esaias ex persona angelorum Christi ascendentis magnificentiã admirantium. Quis est iste qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra? Et in psal. Quis est iste rex gloriæ? Ex quibus apparet, quod mysterium uerbi incarnati plenius cognouerunt angeli post impletionem, quam ante. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerunt: ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere, Quod autem in huiusmodi mysterij cognitione profecerint, euidenter docet Apostolus dicens, Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo, ut innotescat multiformis sapientia dei per ecclesiam principibus, & potestatibus in cœlestibus. Super quem locum dicit Hiero. Angelicas dignitates præfatum mysterium ad purum non intellexisse, donec cõpleta est passio Christi, & Apostolorum prædicatio per gentes dilatata.

Esa. 63 · *Ps. 23.* · *Ephe. 3* · *In tom. 6. Explanatiõe ad 3. capi. ad Eph.*

Quod in hac sententia uidetur August. aduersari Hieron.

. His autem uidetur contradicere Aug. super eundem locum epistolæ dicens, Non latuit angelos mysterium regni cœlorum, quod oportuno tempore reuelatum est pro salute nostra. Illis ergo a seculis innotuit supra memoratum mysterium: quia omnis creatura non ante secula, sed a seculis est. Attende lector, quia uidentur dissentire in hac sententia il-

Originaliter sup Gen. Lib. 3. cap. 16

lustres doctores. Ideoq; vt omnis repugnantia de medio tollatur prædicta verba Haimonem sequentes ita determinemus, vt illis angelis, qui maioris dignitatis sunt, & per quorum ministerium illa nunciata sunt, ex parte cognita a seculis fuisse, vtpotè familiaribus, & nunciis. Illis verò, qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicamus, vsque quo impleta sunt, & per Ecclesiam prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Constat itaque omnes angelos in cognitione diuinorum mysteriorum secundum processum temporis profecisse. Vnde non incongruenter ipsi ijdem dicunt angelorum scientiam ac beatitudinem augeri vsque ad futuram consummationem, quādo in scientia, ac beatitudine ita perfectissimi erunt, vt nec augeatur amplius, nec minuatur. Sup epistolam Pauli ad Eph.

Aliorum opinio circa idem.

Alij autem dicunt angelos in confirmatione tanta dietatis dilectione atq; notitia fuisse præditos, vt in his vlterius non profecerint, nec profecturi sint. Profecerunt tamen in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramenti incarnationis, & huiusmodi, sed non in contemplatione deitatis: quia Trinitatem in vnitate, atque vnitatem in Trinitate non plenius intelligunt siue intellecturi sunt, quam ab ipsa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profecisse post confirmationem, quia eorum charitas postea non est aucta: & sic dicunt eos non profecisse in meritis, sed hoc quantum ad vim merendi, non quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt postea, quæ tunc fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, non est aucta, ex qua tantum meruerunt antequam ista adderentur, quantum postea his adiectis. Illud verò, quod alij superius dicunt, probabilius videtur, scilicet quod angeli vsque ad iudicium in scientia, & alijs proficiant. Quod sit probabilius.

Auctoritates obuiantes probabiliori sententiæ.

Quibus tamen videntur obuiare quorundam auctoritatum verba. Ait enim Isidorus de summo bono, Angeli in verbo Dei, omnia sciunt antequam fiant: sed nec om-

nes, nec omnia perfectè angelos scire dixit, & ideo eos in scientia proficere non remouit. Greg. in Lib. dialogorũ ait, Quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Vbi videtur dicere quod omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant. Sed accipiẽdum est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem, vt sunt ea quæ ad mysterium Trinitatis, & vnitatis pertinent.

Idẽ lib. 2. Mora. cap. 3.

SVpra determinauit Magister de angelorũ ministerio quantum ad ipsos angelos ministrantes. In hac parte determinat de angelorum ministerio ꝑ comparationẽ ad hoiem, cui ministrant. Et qm̃ omne officium, siue ministeriũ laudabile, & bonum debet habere pręmium: iõ pars ista habet duas partes. In prima determinat qualiter angeli hominibus ministrãdo eos custodiunt. In secunda quærit, utrum angeli ex ipso actu ministrãdi in merito, uel in præmio proficiãt: & incipit secũda pars ibi. *Praterea illud considerari oportet, &c.*) Prima pars habet duas. In prima ostendit ꝙ boni angeli deputantur ad custodiam, & mali ad exercitium hominum. In secunda quærit, & determinat, utrum singuli deputentur ad custodiam singulorum, ibi. *Solet aũt quæri, vtru singuli, &c.*) Similiter secunda pars principalis duas hẽt secũdũ duas opiniones, secundum quas dupliciter determinat quæstionem propositam. In prima parte ponit primam opinionẽ, quæ incipit ibi. *Praterea illud considerari oportet, &c.*) In secunda secundam, ibi. *Aly autem dicunt angelos in confirmatione, &c.*) Subdiuisiones aũt partium, & intellectus Magistri patent in litera. Nam totalis intentio distinctionis uersatur circa custodiam, & eius consequẽtia, uel annexa.

VNam quamque animam ab ortu natiuitatis, &c.) Videtur hoc uerbum Hier. falsum, quia cum anima paruuli in ortu suæ natiuitatis nõ possit mereri, nec demereri nec sit capax disciplinæ, uidetur quod frustra angelus se occupet circa illam pro illo tpe: sicut si aliquis doctor uellet erudire paruulum uagientem. Qđ si tu dicas: ꝙ angelus custodit non erudiendo quãtũ ad spiritum, sed defendendo quantum ad corpus: tunc uidetur, ꝙ cum in pari periculo sit puer non natus, & natus quantum ad corpus, ꝙ debeat custodiri ante natiuitatis ortum. Respon. Dicendum, ꝙ (sicut dicit Hieron. auctoritas) ꝙ ad custodiã hois angelus itelligatur deputari ab ortu natiuitatis, non solum intelligit de natiuitate ex utero, sed etiã de natiuitate in utero. Ex tunc enim non ante debet angelica custodia circa eũ, qui nasciturus est deputari: quia illa custodia principalius respicit spiritum, quam corpus: & ideo non debet specialem angelũ ad sui custodiã habere, anteq̃ spiritus infundatur. Non debet etiã differre, quia extunc defendere *Dub. I.*

potest

potest,& adiuuare: magis tamẽ secundum tempora diuersa. Dũ .n. in utero est paruulus, potest interimi, & damnari: dũ est extra uterũ, ante adultã ætate; põt a baptismate impediri: dum est in adulta ætate ad diuersa peccata potest pertrahi. Contra. Hæc oĩa in his tribus statibus debet angelica custodia sibi deputari, ut per eam ab his malis possit erui, & ab aduersario defendi: & hi effectus satis dicuntur plani, qui sunt per liberationem a malo. Vtrum aũt paruulus, quã diu caret usu rationis, aliquem occultum effectum habeat quã tum ad habilitationem, & directionem in bonum, assignare est difficile: sed negare non est tutum.

Dub. 2. *Constat itaque omnes angelos, &c*) Hoc uĩ esse contra Grego. qui dicit in Dialog. Quid est quod non uideãt, qui uidentem oĩa uidẽt? Si ergo uident quasi a principio temporis exẽplar diuinum, uidetur, ꝙ in nullius cognitione defecerũt. Si tu dicas, ꝙ intelligit de oĩbus, quæ sunt de necessitate salutis, sicut dicit Magister in litera. Obiicitur cõtra hoc. Vnum solum est illud, quod est de essentia salutis: ergo non deberet dicere, ratione illius, ꝙ oĩa sciãt, quasi beatitudo esset ĩ multis. PRAETEREA. Si illud exemplar diuinũ est rõ oĩm: & qui cognoscit rõnẽ rei, cognoscit ipsam rẽ: uidetur, ꝙ angelus oẽs res creatas cognoscat, dum illud unũ cognoscit: & si profecerunt secundum processum tpis, ergo uidetur, ꝙ eorum cognitio subiaceat trãsmutationi tpali: & ita non uiderẽtur esse beati. Resp. Dicẽdum, ꝙ cognitio in angelis quædam est a natura, quædam uero est a gratia. Cognitio uero, quę est a naturę duplex est. Quędã .n. dicitur esse a natura, quia naturaliter inserta, ut cognitio eorũ, q̃ sunt de prima mundi constitutione: & quantum ad hanc angeli non proficiunt, nec deficiũt, quia quantum ad hanc habent uniuersales spẽs oĩum. Alio mõ cognitio a natura dicitur cognitio, q̃ est ꝑ naturalẽ potentiã, siue sit innata, siue sit acquisita: & quantum ad hanc profecerũt angeli secundũ processum tpis ꝑ multiplicẽ experientiã, & cõuersionem super his, q̃ de nouo fiũt. Similiter cognitio a gratia duplex est. Quædam a gratia fixa, quædam a gratia influente. Sicut .n. in mẽbris corporalibus ponũtur quædã uirtutes influẽtes, quædam fixæ: siue una, quędam influens, quædam fixa: sic intelligendum est, & in spiritualibus mẽbris, siue spiritibus angelicis. Quia gratia fixa dicitur esse gratia confirmationis. Cognitio procedens ab hac gratia est uisio ętern ę lucis, in qua nec proficiũt angeli, nec decrescũt: Cognitio uero, quæ est a gratia influente, est cognitio reuelationis: quæ ideo uocatur influens, quia non semper reuelat Deus mysteria, sed pro loco, & tpe. & secundum hanc intelligit Magister angelos magis ꝑfecisse, nõ quia apertius uiderint uerbum: sed quia reuelatio aliqua facta ẽ eis a uerbo. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ non proficiunt, quia uident oĩa uidendo uerbum. Dicendum, ꝙ illud dictum est nõ

Lib. 4. cap. 33.

per proprietatem, sed per æquiualentiam, & sufficiétiam: quia cognitio solius uerbi adeo sufficit angelis, sicut si haberent cognitionem omnis rei, etiam in particulari. Ad illud, quod obiicitur, quòd uident omnem rationem. Dicendum, quò speculum æternum est speculum uoluntariū, & exemplar illud est uoluntariè ductiuum: ideo quātumcumque quis in eo aspiciat, nihil in eo uidet, nisi quantum uult reuelare. Ad illud vero, quod obiicitur de transmutatione temporis. Dicendum, quòd & si cognitio beatitudinis tempori non subiaceat: tamen cognitiones, & affectiones, & etiā cogitationes angelorum circa res creatas nihil impedit uariari per tempora. Dicit enim Augustinus, super Gene. ad literā, quòd Deus spiritualem creaturam mouet per tempora, non ꝑ loca. Et hęc de Angelis dicta sufficiant.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An angeli deputari debuerint ad custodiam hominis lapsi?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hæc dubitatio. Primo circa angelorum custodiam. Secundò, circa eis annexa. Quantum ad primum quæruntur tria. Primò quæritur, utrum angeli deputari debuerint ad custodiam hominis lapsi. Secundò, utrum si homo stetisset, deputati fuissent ad custodiam hominis instituti. Tertiò, utrum aliquis angelus deputatus sit ad custodiam Christi.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, quòd angeli non debuerint deputari ad custodiam hominis. Et primò ostenditur ratione sumpta ex parte hominis sic. Cui nulla potest fieri uiolentia, nulla indiget custodia: sed liberū arbitr. humanum ad peccatum non potest violentari, ergo nō indiget ab angelo custodiri: frustra ergo sunt angeli ad eius custodiā deputati: sed Deus nihil facit frustra, ergo &c. ITEM. Quanto aliquis paucioribus auxiliis extrinsecis triumphat de aduersario, tāto gloriosior est uictoria: ergo gloriosius eēt homini uincere diabolum per seipsum, quā per angelicum suffragium: ergo carentia angelici præsidii auget gloriā: igitur ab oppositis, custodia angelica minuit nostram gloriam: sed Deus nihil debet facere quod sit nostrę gloriæ detrimentum: ergo, &c.

ITEM. Hoc ipsum ostenditur rationibus, sumptis a parte angeli: maior est qui recumbit, ꝙ qui ministrat: ergo si angelus, qui custodit hominem, ei ministrat, homo uiator est maior angelo beato: quòd si hoc falsum est, ergo angelus nō ministrat homini: igitur angelus non custodit hominem, aut in custodia peruertitur ordo. ITEM. Si angelus custodit hominem, aut hoc habet a natura, aut a gratia. Si a natura: cum eadem sit natura in bonis, & in malis, videtur quod mali sint custodes hominum. Si a gratia: cum vna anima excedat aliam in gratia: uide-

uidetur quòd una debeat ad cu stodiā alterius deputari. ITEM. Hęc ōnditur a parte ipsius Dei: Deus enim custos perfectus est: secundum ꝙ dicitur in Psalm. Ecce non dormitabit, neq; dormiet, &c. ergo si sufficiens est diuina custodia, uidetur ꝙ superfluat angelica: aut si angelica ē necessaria, uidetur diuina custodia esse diminuta. ITEM. Custodia est ad conseruandum in bonum: sed non minus est conseruare in bono, q̃ liberare a malo: nam, non minor est uirtus quærere, q̃ parta tueri. Si ergo non decuit hominem liberari, nec erui de potestate diaboli, nisi per Deum: uidetur, ꝙ nō debeat custodiri per angelum: aut honor diuinus trāsfertur in angelum.

SED CONTRA. Esa. 62. Sup̄ muros tuos Hierusalē, &c. Glo. Muri sunt Apostoli, custodes sunt angeli. ITEM. Eccl. 17. In unāquamque gentem prępo suit rectores. Glo. id est angelos. ITEM. Matth. 18. Angeli eorū semp̄ uident faciem patris mei. Gl. Non sunt contemnendi, ad quorum custodiam mittuntur angeli. Ex his auctoritatibus colligitur, quòd angeli deputati sunt ad custodiam hominum. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ratione. Ordo uniuersi hoc exigit: ut omne malum habeat bonum sibi oppositum: quod confirmatur per illud, quod dicitur Eccle. 33. Contra malum bonū: si ergo tētamur per angelos malos, uidetur, ꝙ defendi debeamus per bonos. ITEM. Lex diuinitatis hoc exigit: ut media reducantur per prima, & postrema per media ad suum primum principium: & hoc confirmatur per illud, quod dicit Dionysius, in Libro de hierarchia ange. Lex diuinitatis ē in nullo negligere ordinē, sed per prima media, & p̄ media postrema reducere: ergo si angelus beatus superior ē hoīe uiatore, uidetur ꝙ hō mediante auxilio angeli ad beatitudinem debeat peruenire: auxilium aūt illud maximè est in custodiēdo: ergo &c. ITEM. Lex pietatis hoc exigit, ut sustentetur indigens a potente. Si ergo hō uiator fragilis est, & indigens sustentatione, & custodiente; & angelus beatus fortis est, & potens: uidetur, quòd homo committi debeat angelicæ custodiæ.

RESOLVTIO.

Dei potentiam, sapientiam, & misericordiam maximè decuit; & hominis calamitati summopere expediuit, angelorum custodiam institui.

RESP. Dicendū, ꝙ conueniens est hominē lapsum deputari angelicæ custodiæ, & angelum deputari ad custodiendum hominem: tum quia decet altitudinem diuinæ potentiæ, tum quia decet ordinem sapientiæ: tum quia etiam decet dulcedinē misericordiæ. Altitudinem namque decet diuinæ potentiæ duplici ex causa. Vna est, q̄a Deus non solummodo vult honorari in se: sed etiam in suis seruis. Vnde non sufficit altitudini diuinæ potentiæ, quòd angeli ministrent sibi: sed etiam quia ad ostensionem excellentis suæ potentiæ hoc ab eis exigit, vt ministrent etiam creaturæ suæ. Alia

est ratio: quia cum Deus habeat diabolum, & eius dæmones aduersarios, magis decens est, quòd ipse eos uincat ꝑ suos ministros, ut ꝑ hoc ostēdat̄ potentia manus Dei, qua non solū potens est in se, sed etiam in seruis suis, & ut nō indebitè possit dn̄s exercituum appellari. Ordinē uerò sapientiæ similiter decet. Nam hic est ordo, quē diuina lex in suis operibus exequit̄, & conseruat, ut postrema ꝑ media deducat ad summa. Quoniā igitur angelus tū rōne immortalitatis naturæ, tum ēt rōne gratiæ consummatę medium tenet inter Deum, & hoīem lapsum: decens fuit, ut Deus hoīem adiuaret, & custodiret ꝑ angelū. Dulcedinē etiā decet diuinę misericordiæ, quæ aperuit sinum hoi lapso, nec in aliquo ei defecit, quod spectat ad salutis suæ promotionē. Et ideo cum hō lapsus esset uenūdatus, ut faceret malum, ei ministrauit precium sanguinis filii sui, per quē est redemptus, ut faciat bonū. Et qa habet aduersarium impugnantē, dedit ei ministrum custodiētem, uel custodē auxiliantem: ut sic ex nulla parte miseria remaneret humana sine diuinæ misericordiæ subsidio, & beneficio. Cōpetebat igitur hoi lapso dari ex hac triplici rōne angelicam custodiam. Sunt etiam alię rōnes, quæ in obiiciendo tactæ sunt. Rationes ergo ad hāc partē inductæ concedendæ sunt.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ hoi non potest fieri uiolentia. Dicēdum, ꝙ & si nō possit fieri uiolentia quantum est ex parte liberi arbitrii, posset tamen fieri quantum est ex parte sui. Et iterū. Quamuis angelus non possit sufficienter liberum arbitrium uiolentare, nisi haberet contrariam potestatem arcētem a Deo, posset tamen inducere, & circūuenire, ꝙ ualde pauci essent, quos non deiiceret: & ideo pernecessaria est custodia angelica, quæ comprimat potestatem diabolicam. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ carentia angelici presidii auget gloriam, & triumphum. Dicendum, ꝙ uerum esset, si ita bene triumpharet homo absque angelo, sicut cum adiutorio angelico. Nunc autem non est ita: si.n. ei deesset angelicum subsidiū, multo frequentius uinceretur, quàm uinceret: & multo melius est cum angelico præsidio uincere, quā sine præsidio perdere. Et iterū. Præsidium angeli non excludit liberum arbitrium, nec minuit de substātia meriti, uel præmii, uel de nobilitate triumphi quantum ad id, quod est substantiale. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd non conuenit ex parte angeli, quia maior est, qui recumbit, quàm qui ministrat. Dicendum, quòd uerum est quando minister recumbenti ministrat propter seipsum: sicut seruus Regis ministrat Regi propter eius dignitatem, & imperium: sed non habet ueritatem quādo aliquis ministrat alicui habendo respectum ad alium: sicut aliquando magnus miles deseruit non tantum Regi: sed etiam toti familiæ: nec aliquem abiicit, nec despicit, ut ei non ministret propter utilitatem personæ: non.n. considerat quis est,

sed

sed cuius seruus est; sic & in proposito intelligendum est se habere Angelus enim homini nō propter se ministrat, sed propter Deū, cuius gerit imaginē. Vel aliter dici potest, ꝙ uerbum illud intelligitur de ministerio subiectionis, non præsidentiæ: custodire autem hominem, & si ministerium dicat, magis tamen importat angelum præsidere homini, quàm esse subiectū. AD ILLVD, qđ quæritur: utrū habeat a gratia, uel a natura. Dicendum, ꝙ ab utroque habet. Quia .n. de natura sua fortior est homine, & potentior, & similiter in gratia est excellentior & stabilior: adeo ut plus excedat hominem, quàm excedit pedagogus paruulum: ideo conuenit angelo & ex natura, & ex gratia, ut homo cōmittatur eius custodiæ, & tutelę. AD ILLVD, quod obiicitur ex parte Dei, ꝙ dominus est custos perfectus. Dicēdū, ꝙ perfectio diuinæ custodiæ non excludit utilitatem angelicæ. Sicut enim Deus operatur in omnibus rebus, & tamē eius operatio operationes creaturarum non excludit, sed conseruat, & adiuuat, nec tamē eius operatio est imperfecta, aut operatio creaturæ superflua: sic intelligendum est de custodia. Sicut enim Deus propter suæ bonitatis manifestationem, & ordinis sapientiæ ostensionē creaturis communicauit posse operari, & in alias creaturas effectū suum imprimere, ipso tamen nō deterrente, sed cooperante: sic dedit angelis posse hominem custodire, cum tamen a seruorum suorum custodia ipse nunquam desistat: quia tale posse competebat angelicæ naturæ, & gratiæ. Et una istarum custodiarum alteri non præiudicat: immo diuina facit ad angelicæ custodiæ perfectionem: angelica uero ad pfectionis diuinæ custodiæ manifestationem. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ Deus per seipsum debuit redimere, ergo per seipsum debuit custodire. Dicendū, quòd non est simile. Redimere enim æque magnum est, sicut condere: & ideo sicut nullus debuit esse cōditor nisi solus deus, sic nullus alius debuit esse redēptor: custodire autem dicit aliquem effectum beneficentiæ, q magis est exterius, quàm interius, & ideo non est tantus. Nec ualet illud, quod obiicitur, quòd non minor est uirtus tueri bona, quàm acquirere. Dicēdum enim, quòd tunc illud, uerum est, quando conseruatio, & acquisitio est in potestate eiusdem uirtutis.

QVAESTIO II.

An stante homine; angeli eidem deputati essent ad custodiam?

VTRVM si homo stetisset, fuissent angeli deputati ad hominis conditi custodiam. Et ꝙ non uidetur. Angelus deputatur ad custodiam hominis propter supplendos eius defectus: sed in homine secundum statū naturæ institutæ nulli erant defectus: ergo ad eius custodiam non debebat deputari aliquis angelus. ITEM. Homo secundum statū naturæ institutæ non erat magis pronus ad malum, quàm unus angelus in suis naturalibus constitutus: ergo si angelus conditus nullius custodiæ est

commissus, nisi soli diuinę, uidetur similiter, ꝙ nec homo in statu innocẽtiæ cõstitutus. ITEM. Custodia dicit quandam præsidentiam in custodiente respectu custoditi: sed aĩa humana solus Deus maior est, nisi deprauetur per culpã: ergo si homo in statu innocẽtiæ nulla culpa erat deprauatus, nõ debuit ei ꝑ officiũ custodiæ ꝓsidere aliquis angelus. ITEM. Si ad custodiam hoĩs ĩstituti deputatur angelicus spiritus: ergo cum uirtus hoĩs sit modo ꝑ peccatum multipliciter deiecta, uidetur, ꝙ uni homini nõ sufficiat unius angeli custodia: ergo si nunc uni homini lapso sufficit unus, videtur, ꝙ tunc non indigebat custodia alicuius.

CONTRA. Super illud Matt. 18. Angeli eorum, &c. Glo. Hieronymi. Magna dignitas est animarũ: ut unaquæq; ab ortu natiuitatis suæ habeat ad sui custodiam angelum deputatum. Si ergo deputatio angelicæ custodię pertinet ad dignitatem animæ, cum animæ secundum statum naturæ institutę dignior esset, q̃ secundum statum naturę lapsę, uidetur, quòd si nunc habeat angelum ad sui custodiam deputatum, quòd multo magis tunc. ITEM. Pronior est Deus ad miserendum, quàm ad condemnandum: ergo si homo in statu naturæ institutę habuit angelũ malum tentantem: ergo multo fortius misericordia diuina debuit sibi dare angelum custodientem. ITEM. Angeli deputati sunt nobis custodes, ut per eorum operationem retrahamur a malo: sed homo in statu innocentię indigebat a malo retrahi, cum posset peccare: ergo debebat ab angelo custodiri. ITEM. Homo uiator committitur angelicæ custodiæ, ut per sustentationem, & auxilium angelicum, & per subsidium operationis eius possit de bono in melius ascendere: sed homo in statu innocentię proficere poterat: ergo uidetur, ꝙ ad ipsius custodiam angelus deputari debebat.

RESOLVTIO.

Deputati essent & tunc: sed non ita opus fuissent, ut nunc.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ & si angelus deputatus ad custodiam hominis in multis proficiat, & subueniat: specialiter tamẽ adhoc deputatur, ut ab inuisibili aduersario defendat. Quia enim homo non habet colluctationem aduersus carnem, & sanguinem: sed aduersus mundi rectores, & aduersus spiritualia nequitię in cœlestibus, qui sunt hostes inuisibiles: debet per oppositum habere inuisibiles adiutores ad suiipsius defensionem. Et quia aduersarius undiq; nos impugnat, nam rationem seducit per astutias, uoluntatem allicit per blanditias, uirtutes opprimit per uiolentiam: ideo bonus angelus specialiter adhoc nobis datur, ut hominem defendat ab oppressione contra uiolentiam: ut hominem erudiat, & dirigat contra fallaciam: ut hominem exhortetur, & inducat ad bonum contra blanditias. Quia igitur aduersarius noster diabolus etiam homine instituto, erat fortior, & astutior, & in proposito malitię pertinatior: ideo coppetebat homini dari angelicam custodiam

ſtodiam,quę comprimeret poteſtatem aduerſariam,non ſolum ſecundum ſtatum naturę lapſę, ſed etiam inſtitutę: licet magis nunc,quàm tunc indigeret: unde concedendę ſunt rationes ad hoc inductæ.

Ad illvd uerò,quod obijcitur primo,quòd Angelus datur homini ad cuſtodiã propter ſupplendos defectus. Dicendum, quòd illa non eſt tota cauſa,niſi large uocetur ſuppletio defectus, ſiue quantum ad defectũ, qui ineſt, ſiue etiam quantum ad defectum, qui poteſt ineſſe, ut non inſit:& licet in primo homine non eſſet defectus actualis, erat tamen in eo defectibilitas: & ſi ex ſe non haberet defectum, in defectum tamen pręcipitari poterat per ſuum aduerſarium. Ad illvd,quod obijcitur, quod angelus non deputatur ad cuſtodiam alteris angeli. Dicendum, quòd & ſi angelus poſſit alteri angelo præſidere, tamen propriè non dicitur ipſum cuſtodire: nam ille ſolus indiget cuſtodia, qui poteſt impugnari, & per cuſtodiam ſuperare,uel abſque cuſtodia perdere: & ille ſolus debet cuſtodire, qui non poteſt expugnari, nec perdere. Et hinc eſt, quòd angelus poteſt deputari ad cuſtodiã hominis inſtituti, & non alterius angeli: nam angeli ſimul conditi ſunt, & ſimul etiam, q̃ beatificantur,beatificati ſunt:& ſimul etiam, qui peccauerunt irrecuperabiliter lapſi ſunt: & ideo angelus non poteſt deputari ad cuſtodiam alterius angeli: quia bonus poſt confirmationem non indiget, malo autem poſt obſtinationem nõ prodeſt: ante vero confirmationem, & obſtinationem non erat, qui poſſet defendere: nec erat, qui poſſet impugnare, cum omnes eſſent æqualiter uertibiles. In homine verò viatore ſecus eſt. Nam homo erat in ſtatu vertibilitatis, & pugnæ, in quo poterat amittere, vel lucrari: angelus in ſtatu, beatitudinis erat, a quo non poterat commoueri. Ad illvd, quod obiicitur, quòd menti humanæ, quę non eſt per peccatum corrupta, ſolus Deus debet pręfici. Dicendum,quòd verum eſt de ea prælatione,quę habet oppoſitam ſeruitutem; ſic enim homo conditus ſoli Deo dicebatur eſſe ſubiectus: & ſolius Dei erat ſeruus, non alterius. De prælatione uerò, quę attenditur ſecundum excellentiam ſtatus, & ſecundum pręſidẽtiam reſpectu alicuius actus, non habet ueritatem: ſic enim angelus pręeſt angelis, in quibus nunquam fuit peccatum. Ad illvd, quod obiicitur, quòd & ſi homo, tunc habuerit angelum ad cuſtodiam deputatum, quòd nunc unus homo debet habere multos. Dicendũ, quòd illud argumentum non cogit: quia effectus angelicæ cuſtodię dupliciter poteſt creſcere, vel propter multitudinem cuſtodientium, uel propter maiorem ſuccurſum cuſtodiẽtis: & ideo licet homo lapſus maiori ĩdigeat officio cuſtodię, quàm inſtitutus: tamen quia idem angelus ſecundum diuerſas oportunitates poteſt magis, & magis ſuccurrere, & indigentias releuare; ideo non opor-

tet

tet per augmentationem indigē tiæ in custodito numerum custodum multiplicare.

QVAESTIO III.

An Christus angelum custodem habuerit?

VTRVM aliquis angelus deputatus fuerit ad custodiā Christi. Et q᷑ sic, uidetur per illud Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uiis tuis: ergo si hoc intelligitur de capite, sicut Glo. exponit ibidem: patet, &c. ITEM. super illud. Luc. 22. Ecce apparuit ei angelus domini confortans eum. Beda. In testimoniū utriusque naturæ, & angelus eū confortasse, & angelus ei ministrasse describitur: si ergo actus confortandi pertinet ad officiū angeli custodientis, uidetur &c. ITEM. Videtur hoc ratione. Quia Christus secundum naturam humanam, maximè secundum statum passibilitatis minoratus est paulominus ab angelis: ergo si erat mortalis, & passibilis, & etiam minoratus ab angelis, indigebat, & competebat (ut uidetur) ab angelis præsidentib. & immortalibus custodiri. ITEM. Ordo uniuersitatis hoc exigit: ut contra malum sit bonū: cum igitur Christus habuit malum angelum ad exercitium, & pugnam sicut legitur Matth. 4. quod tentatus est a diabolo: ergo debuit habere bonum angelum ad custodiam. ITEM. Ad dignitatem spectat humanæ animæ, quòd committatur tam nobili custodiæ, sicut angelicæ: ergo si anima Christi fuit nobilissima omnium, uidetur, quòd ibi maximè competat custodia angelorum. ITEM. Sapiens dominus illud, quod habet charius, facit custodiri diligētius: sed Deus chariorem habebat Christum, quàm aliquem alium: ergo uidetur, quòd si aliis non deest angelorum custodia, quòd nec animæ Christi, quæ inter omnes, & sup oīa erat Deo charissima.

CONTRA. Christus ab instanti suæ conceptionis fuit beatus, & perfectissimè beatus: si ergo beati potius est custodire, quam custodiri, uidetur, quòd Christo nullo modo competat custodia angelica. ITEM. Christus ab instanti suæ conceptionis & secundum animam, & secundum corpus fuit diuinitati unitus tanta unione, qua maior nequit intelligi: ergo si diuina uirtus, quę omnipotentissima est, & ꝓ omnia ad nutū suæ uoluntatis prōpta erat: ergo uidetur, q᷑ nulla indigeret aliena custodia. ITEM. Qui ab alio custoditur, ex hoc quod custoditur, est quodāmodo illi obnoxius: ergo si Christus nulli debet esse obnoxius, a nullo angelo debuit custodiri. ITEM. Esto, quòd Christus non habeat angelum ad sui custodiam, quæro utrum ex hoc incurrat aliquod damnum, uel incommodum, uel peccatum, uel omittat aliquod bonum: & cum nullum horum sit, nihil tollit a Christo absentia angelicæ custodiæ, ergo nihil adiicit præsidentia: ergo si ponitur Christus ab angelo custodiri, uidetur, quod aliquid circa ipsum fiat frustra, qđ est inconueniens.

RESOLVTIO.

Vt quid angelum custodem ei deputari? si ne dum uinci; sed & nec suaderi a diabolo potuit.

RESPON. Dicendum, ꝙ Christo non est datus angelus ad custodiam, tum quia Christus nō indigebat, tum etiam quia non competebat. Non egebat, quia aduersarius eius, nec poterat opprimere per uiolentiam corpus diuinitati unitū: nec poterat seducere ꝑ astutias intellectum a uerbo plenariè illustratum: nec poterat allicere per blāditias affectum plenitudine gratiæ confirmatum: ideo Christus non indigebat angelo bono, nec quantum ad defensionem corporis, ~~nec quantum ad defensionē corporis~~, nec quantum ad eruditionem rationis, nec quantum ad incitationem affectionis. Non solum autem non indigebat angelica custodia, sed nec etiam ei competebat. Custodia enim in custodiente respectu custoditi dicit præsidentiam quandam: & quia angeli Christo domino suberant, non præerant, ideo nec aliquod officium præsidentiæ ipsis angelis respectu Christi committi debebat, & propterea nullus angelus debuit deputari ad custodiendum Christum, sed angelorum multitudo debuit deputari ad eius ministerium.

AD ILLVD, quod obiicitur in contrarium de Psalm. Angelis suis Deus mandauit de te, &c. Dicendum, ꝙ illud intelligitur de capite ratione membrorum. Vnde sicut dicit Aug. diabolus male exposuit siue intellexit, dū capiti attribuit rōne sui, ꝙ scriptura attribuit ei rōne membrorum. AD ILLVD, quod obī, qđ angelus eum confortabat. Dicendum, ꝙ angelus non confortabat eum cōfortatione potestatiua, sicut confortat illos quos custodit: sed solum ministeriali, sicut cōfortat armiger strenuum militē. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ Christus est ab angelis minoratus. Dicendum, ꝙ & si Christus minoratus dicatur ratione passibilitatis, nunquam tamē sic minoratus est, ut aliqs angelus auderet ei præsidere: cū ita bene sit adorandus Christus in cruce, & in sua infirmitate, sicut etiam cū in sua apparebit uirtute. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ habuit malum angelū ad exercitiū. Dicendum, ꝙ illud exercitium solum fuit exterius non interius, nec fuit ad ipsius probationem, sed potius ad nostrā instructionē, & aduersarii cōfutationem: ex quo Christi dignitas nō minuebatur: sed manifestabatur. Sed non sic est in officio custodiēdi: nam si angelus ad eius custodiam deputaretur, potius esset defectibilitatis ostēsio, quam uirtutis, & dignitatis manifestatio, uel etiā alicuius instructio. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ dignitatis est habere custodiam angelicam. Dicendum, ꝙ quædam sunt dignitatis simpliciter, quædam uero sic sunt dignitatis, ut etiam annexum habeant aliquid indignitatis siue infirmitatis: custodiri autem ab angelo ita dicit dignitatem in aīa respectu illarū creaturarū, quæ committūtur angelicæ custodiæ, ut tñ dicat imperfectionē respectu beatorum, q aliena custodia nū-

quam

quam egent. Et quia aĩæ Christi non est attribuendũ aliquid quod deroget eius beatitudini: ideo & si ab angelo custodiri aliquo modo dicat dignitatẽ, non tamen Christo dẽt attribui: q̃a simul cum hoc in custodito quã dam importat defectibilitatem. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ id, quod charius est, melius custoditur. Dicendũ, ꝙ uerum est quando illud, qđ magis est charũ, ita indiget custodia, sicut illud, ꝙ minus: sic aũt non est ĩ ꝓposito: nã Christi aĩa non sic indigebat custodiri, quæ peccare nõ poterat. Vel aliter potest dici: ꝙ Deus diligentius custodiat aĩam Christi, q̃ aĩam alicuius alterius hominis, plus.n.facit per seipsum, quàm ulli alii animæ faciat per se, & per angelum.

ARTICVLVS II.
QVAESTIO I.

An angeli custodire desinant, ubi nos obstinatos compererint?

CONSEQVENTER de secundo articulo, scilicet de annexis angelicæ custodiæ quærũtur tria. Primò quæritur utrũ angelus propter nostram obstinationẽ subtrahat custodiæ beneficiũ. Secundò quæritur, utrũ ex nostra beatificatione accrescat ei nouum gaudium. Tertiò quæritur, utrum angelus custodies ex damnatione custoditi incurrat aliquod detrimentum.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, quod angelus subtrahat ab homine custodiæ beneficium propter obstinationem per illud Hier.51. Curauimus Babilonem, & non est curata: derelinquamus eam, &c. ibi Glo. Medici sunt angeli, quos a nobis repellimus, dum eorũ consilio non acquiescimus. ITEM. Per aliam Glo. ostenditur illud idem. ibidem. Caue, ne quando relinquat te medicus: si.n.reliquerit, patet quod abscessio medici damnatio tua sit: ergo angelus hominẽ, quem custodit, aliquando derelinquit: sed hoc nõ est, nisi quando obfirmat faciẽ suam per obstinationem: ergo &c. ITEM. Dam dicit, quod Antichristus carebit angelorum p̃sidio: sed hoc non est nisi, quia ipse erit obstinatus ĩ malo: ergo uidetur, quod præsidium custodiæ obstinatis subtrahatur ab angelis. ITEM. Angelus neminẽ inuitum potest compellere ad bonum: sed obstinatus factus est inuitus ad bonum: ergo frustra circa ipsum laborat angelus: ergo si stultus est, qui aliquid frustra facit, maximè, qui hoc nouerit, uidetur, quod propter obstinationem perdat homo angelicum præsidium. ITEM. Maioris benignitatis & misericordiæ Deus est, quam sit angelus: sed Deus propter peccati commissionem relinquit cordis humani habitaculum: ergo multo fortius, uidetur, quod propter obstinationem angelus subtrahat ministerium. ITEM. Propter rebellionem, & obstinationem excommunicatur quis, & eiicitur extra cętum fidelium, & subtrahitur ei orationum ecclesiasticarum beneficium: ergo si tantus zelator iustitiæ, uel maior est angelus, quam sit ecclesiæ prælatus, & prælatus rebelli, & obstinato subtrahit beneficium com

munionis, & orationis, uř quod multofortius angelus subtrahat prçsidium custoditionis. Item. Grauius peccat ille, cui fugge rũt bona, & facit mala: q̃ qui fa cit mala sine aliqua exhortatio ne bonorũ, & hoc pp cõtẽptũ: ergo obstinatus ĩ malo grauius peccat, quã qñ contẽpta exhortatione angelica, perlistit in malitia, q̃ si esset omnino ab angelo derelictus: ergo si angelus bonus non debet aliqd facere, ꝙ uergat ĩ malũ eius quẽ custodit uř ꝙ ex quo obstinatus est: nõ debeat eũ amplius custodire.

Contra. Paratior est bonus angelus ad conseruandũ in bono, quam sit malus angelus ad præcipitandũ in malũ: sed malus angelus quantuncunque hõ sit bonus, usq; ad morte nõ de finit ipsum ĩfestare; ergo uř ꝙ nec bonus quantuncunq; malũ usque ad mortem desinat custodire. Maior propositio manifesta est. Minor ꝓbatur per illud, quod dicitur in gl. Thob. vi. su ꝑ illud Apprehende branchiũ eius. Diabolus usque ad crucẽ secutus est Christũ. Item. Quã to aliquis peior est, tanto est ꝓ nior ad malũ, & quãto pronior ad malũ, tãto magis indiget re trahẽte: ergo si angelus deputatus ad custodiã, ad hoc ordinatᷓ ut retrahat a malo, uideť quod non debeat subtrahi obstinato. Item. De nemine desperandũ est, dũ est in uia: ergo quãtũcũ que quis sit obstinatus, non est desperandũ de eo: ergo si medicus non relinquit ægrotum nisi illum de quo desperat, uř quod angelus nullum relinquat, quan cuncunq; obstinatus. Item. In ægritudine corporali sic est, ꝙ quãuis aliqua egritudo sit incu rabilis, tamẽ si potest intẽdi, per utile est habere consilium medici: si ergo nullus est a Deo obstinatus in hac uita, quin possit in eo malicia intendi, uidetur quod cuilibet competat custodia angeli: si ergo angelus non subtrahit custodiã ab eo, qui est idoneus custodiri, uideť quod nullus quãtuncunque obstinatus beneficio angelicæ custodię quãdiu est ĩ uia debeat destitui.

Resolutio.

Nunquam ad malum uitandum, quousque in humanis degimus: sed benè ad benè exequẽdũ.

Resp. Ad prædictorum intelligentiam notandum est, quod communiter tenetur a doctoribus sacræ scripturæ, quod angelus non omnino relinquit obstinatos, quãdiu sunt uiatores: nec tamen adeo diligenter custodit sicut custodit bonos, aut mediocriter malos: ideo cõiter dicitur quod quodammodo deserit, & quodammodo semper custodit. Explicatio autem huius põt di uersimode fieri. Nã aliquẽ custodiri ab angelo, hoc potest dupliciter intelligi, uel secundum habitum, uel secundum actum. Voluerunt ergo aliq dicere, ꝙ angelus obstinatum secundum actum custodiẽdi relinquit, ꝓ eo ꝙ ipse custodiẽti angelo nõ obedit, imo contra eius monita faciem obfirmauit: quantum uero ad habitum non deserit, quia semper prõptus est ei subuenire, si quo modo ipsum ad uiã ueritatis uideat ĩclinari. Et hic quidem modus dicendi nõ sufficit, quia nullus est adeo malus,

malus, & peruersus, quin angelus bonus possit ei aliquod beneficiũ custodiẽdi largire, ergo si semper est ei promptus facere bonum, uř quod nunquam subtrahat omnem actum. Et ideo secundus modus dicẽdi est, quod duplex est custodiæ angelicæ actus, unus respectu corporis, alter respectu spiritus. Vnus cõsistit in repulsione hostis, ne opprimat corpora: alter in arcẽdo ipsum, ne peruertat animas. Primi actus efficacia est in angelo: secundi uero non solum est in angelo, sed etiam in nobis. Quãtum ad primũ actum bonus angelus hominem usque ad mortẽ non derelinquit, quia non patitur ipsum a dæmone opprimi uel occidi, nisi quãdo aliter exigit fieri sententia diuini iudicii. Quantũ uero ad secundũ actũ, quia actus illius efficacia non tãtum est in angelo, sed etiam in nobis, subtrahit custodię beneficium ab his, circa quos uidet se frustra exerceri; utpote ab excæcatis, & obstinatis, qui nec recipiunt instructionem, nec exhortationem. Sed cum custodia magis respiciat animam, quàm corpus: adhuc non uidetur omnino probabile ꝙ angelus omnẽ actũ custodię subtrahat respectu animæ. Et ideo est adhuc tertius modus dicendi probabilior prędictis, quod effectus angelicæ custodię & est respectu boni, & respectu mali. Respectu boni cõseruandi, uel acquirendi, uel augendi. Respectu uero mali defendendi, uel euitandi, uel minuendi. Bonus igitur angelus obstinatos non deserit quantũ ad actũ custodiæ, qui respicit malũ, q͞a semper retrahit hominem ne labatur in peius: & hoc ostendũt rationes prædictę secundo inductæ, & concedendæ sunt. Quantum uero ad actum qui respicit bonũ, obstinatos deserit, & antichristum non custodiet: & sic intelliguntur tres auctoritates ad illam partem inductæ. Vna quę dicit, quod angeli nos relinquũt, & nos eos repellimus. Alia quę dicit, quod abscessio angeli est damnatio infirmi. Et tertia Dam̃. q dicit ꝙ antichristus carebit angelorũ præsidio. In omnibus enim his intelligitur angelus recedere, uel abesse: nõ quia non defendat ab aduersario, uel nõ retrahat a malo: sed quia nõ conseruat in bono, nec perducit ad bonũ, & per hoc patet ratio sequẽs. Non enim probat ꝙ angelus simpliciter derelinquit obstinatum; sed solum quantum ad effectum custodiæ, qui est in exhortando, & promouẽdo ad bonum.

Ad illvd, quod obiicitur quod Deus deserit habitaculũ cordis propter peccatum. Dicendum quod non est simile, quia peccatum priuat gratię habitũ, per quem disponitur anima, ut homo sit Dei habitaculum, & ideo efficit cor hominis ineptũ ad hoc, ꝙ in ipso habitet Deus. Habitatio enim Dei in eo, ĩ quo habitat, requirit dignitatem. Custodia uero angelica in custodito non exigit dignitatem, sed potius respicit indigentiam, & necessitatem. Ad illvd, quod obiicitur, quod ecclesia subtrahit orationis beneficium ab eis quos excommunicat. Dicẽdum ꝙ hoc facit ad ipsorum confusionem,

sionem, & correctionē, sicut patet infra, cum agitur de excommunicatione: nunquam tamen subtrahit omnino orationū beneficium. Sic & in proposito intelligendum est, quod angelus aliquando iusto Dei iudicio nō compellit hominem quod ambulet in inuiis, & abominationibus, & ignominię passionibus secundum impetū cordis sui, nūquam tamen sic deserit, quin aliquo modo a malo retardet, licet non omnino impediat. AD ILLVD uero, quod obiicitur quod ex hoc peccatū hominis aggrauatur. Dicendū quod sicut peccator ex Dei misericordia, & patientia thesaurizat sibi iram, & cōuertit misericordiam Dei ad cumulum reatus sui, & hoc non est a deo, sed ab ipso peccatore, Dei tamen iudicio permittente: sic in proposito intelligendum est se habere. Potest etiam dici, q nunquam sic conuertitur peccator in malum, quin melius sit sibi custodiri quam deseri: quia & si contemptus aggrauet peccantis reatum, tamen frequētatio peccatorum, quam homo incurreret si angelus desereret, aggrauaret multofortius quam cōtemptus. Credendum est enim, quod multis modis angeli, qui nos custodiunt, & studeant promouere ad bonum, & studeant retrahere à malo, quamuis hoc non percipiat hebetudo spiritus nostri: propter quod multi superbiunt, multi sunt ingrati, & frequenter sibi attribuunt quòd est ex beneficio angelico, & ex hoc minus efficiuntur digni, ut ab angelis adiuuent: & propter hoc perutile est effectus angelicæ custodiæ nosse, & ītelligere. CONSVEVERVNT autem a Magistris effectus xii. assignari, qui eliciuntur ex scripturis. Primus est pro delictis increpare. Iudi. ii. Ascendit angelus domini de Galgala ad locum flentium, & ait: Eduxi uos de terra Aegypti & post, non audistis uocē meā. Secundus est a uinculis peccatorum absoluere. Actus xii. Angelus astitit: & post, ceciderunt cathenæ de manibus eius: hoc tamen intelligendum est dispositiue. Tertius est impedientia ad bonum auferre, quod signatur Exod. xii. ubi angelus percussit primogenita Aegypti. Quartus est dęmones arcere. Thobię. ult. Dęmonium ab uxore mea compescuit. Dicit Thob. de Raphaele. Quintus est docere. Dan. ix. Nūc egressus sum, ut docerē te, & intelligeres. Sextus est secreta reuelare. Genes. xviii tres angeli ministerium trinitatis, & unitatis expresserunt: & ibidem sequit. Nū celare possum Abraham &c Septimus est cōsolari. Tho. vi. Forti animo esto: in ꝓximo est ut a Deo cureris &c. Octauus est in uia Dei confortare. iii. Rex. xix. Surge, & comede, grandis enim tibi restat uia. Nonus est in uia deducere, & conducere. Thob. v. Ego ducā, & reducam eum &c. Decimus est hostes deiicere. Esa. xxxvii. Egressus angelus domini percussit in castris Assyriorū &c. Vndecimus tentationes mitigare: & hoc assignat Gene. xxxii. Vbi Iacob luctatus est cum angelo, ubi benedictione accepta, confortatus est post luctam, & emarcuit neruus fœmoris eius.

Duo-

Duodecimus est orare, & orationes deferre. Thob.ult. Quando orabas cum lachrymis ergo obtuli &c. Hi omnes sunt effectus custodiæ angeli, ex quibus omnibus tā Deo, quam angelis debemus esse obnoxii, & grati.

QVAESTIO II.

An angelis augeatur gaudium ex salute custoditorum ab eis?

VTRVM ex beatificatione custoditi angelo custodienti amplificetur gaudiū. Ex quòd sic uidetur Luc. xv. Gaudiū est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonagintanouē iustis. Ex hoc textu patet ꝙ ex conuersione peccatoris angelis Dei accrescit gaudiū, ergo multofortius de beatificatione eiusdē. ITEM. Angelus in ministrādo hoī aliqd merer: sed nō merer illud ꝙ habet, sicut probatum ē supra: ergo meretur habendum: sed ꝙ retribuitur pro merito hoc est gaudium: ergo meretur maius gaudium. ITEM. Angelus habet perfectam charitatem, ergo diligit proximum sicut seipsum: sed ubi est par dilectio de pari bono, est par gaudium; si ergo angelus diligit illum, quem custodit sicut seipsum, tantū gaudet de eius saluatione, quantum de sua: ergo uidetur eius gaudium duplicari. ITEM. Vbicunq; est desiderii completio, ibi est gaudium, & delectatio: ergo vbi de nouo completur aliquod desiderīū, de nouo accrescit gaudiū: sed angelus desiderat illū, quē custodit, saluari: ergo cum saluatur, necesse est ipsum gaudere de eius salute: sed prius de hoc non gaudebat, quia non erat: ergo uidetur ꝙ nouū gaudium sibi accrescat. ITEM. In angelis custodientibus homines crescere potest cognitio, sicut probat in litera Magister: sed qua rōne crescit cognitio, eadem ratione & dilectio: & si dilectio, ergo gaudiū, & delectatio. ITEM. In eo, q ordinate gaudet, sicut crescit materia gaudēdi, ita crescit & gaudium: sed in superna Hierusalem creuit, & crescit materia gaudii ex Christo, & eius membris, quibus ministrant angeli beati: ergo uidetur quod in illis crescat gaudium. Quod autē materia gaudii creuit, patet tum propter Christi exaltationem, tum propter ruinæ angelicæ reparationem, tū propter hominis perditi reinuentionē: quæ omnia affectui ordinato sunt materia gaudii, maxime affectui angelico, cum sit maxime ordinatus.

SED CONTRA. Beatitudo est status omnium bonorū aggregatione ꝑfectus; sed ubi est status perfectus, ibi non est perfectius: ergo si in angelis beatis ē perfectum, & plenum gaudiū: ergo non uidetur, quod ex aliquo suscipiāt icremētū. ITEM. Gaudium est de essentia beatitudinis, sicut & charitas: ergo si potest in eis crescere gaudium, potest etiam in eis charitatis habitus crescere; sed si charitas pōt crescere, potest in eis alterari: ergo potest ī eis amitti. ITEM. Bonum creatum comparatum ad increatum est sicut punctus ad lineam: ergo si angelus beatus gaudet de unoquoq; sicut gaudendum est, improportionabiliter plus gaudet de eo, quā gaudeat

deat de aliquo creato: ergo sicut punctus adueniens lineę nō auget lineam, sic creatura cū creatore nō est maior gaudendi materia, quā ipsa creatrix essentia per seipsam: ergo cum angelus gaudeat de ipsa veritate æterna ꝑꝑ aliquod creatum, non uidetur quod gaudiū in eo crescat. ITEM. Si crescit gaudium in angelo ꝑꝑ beatitudinem eius quē custodit, & ille qui custoditur, potest impedire suam beatitudinē, ergo potest impedire gaudii angelici perfectionem: quod si hoc est falsum, cum sit contra rationem veræ beatitudinis, ergo & primum.

RESOLVTIO.

Nullatenus essentiale, sed fortasse accidentale.

RESP. Dicēdū, qđ gaudiū in angelo crescere, ꝑt ītelligi dupliciter, vel extēsiue, uel intensiue. Extēsiue dicitur crescere, quando quis de pluribus gaudet. Intēsiue uero quādo affectus eius de aliquo copiosius gaudet. Si uerò intelligamus de incremento gaudii secundum primū modum, sic absque dubio uerū est, & doctores cōiter hoc sentiunt, qđ ipsis beatis angelis accrescit gaudium, quia de pluribus gaudent, secundum quod plures saluantur. Si aūt loquamur de cremento gaudii quantum ad modum secundum. s. quantum ad intentionem, sic distinguēdum est. Nam gaudium duplex est. Est.n. gaudium, in quo consistit ꝓmium substantiale: & hoc est gaudium de bono increato, qđ habet angelus de Deo, & ī Deo. Est iterum gaudium, in quo cōsistit præmium accidentale: & hoc est gaudiū, quod habet angelus de bono creato siue proprio, siue alieno. Fuerunt igitur qui dixerunt, quod in angelis beatis crescit utrunque gaudiū intensiue, quia nondum sunt ꝑfectè beati, quamuis sint confirmati, de quorum opinione uidetur fuisse Magister. Sed quia hoc non uidetur probabile, sicut supra improbatum fuit Distin. v. Vbi agitur de conuersione angelorum: ideo fuerunt, ꝗ dixerunt, quòd neutrum gaudium in eis crescit intēsiue, sed solum extensiue: sicut charitas eorum non est maior quā fuit, ab initio, quamuis plures nunc diligant, quàm tunc. Sed quia illud, nō uidetur adhuc multum probabile, quòd angelis accrescat gaudii materia, quin etiam aliquo modo intēdatur. & gaudium. IDEO est tertius modus dicendi, quod angelis nullo modo accrescit gaudium, ī quo consistit præmium essentiale, quia quantum ad illud perfectè beati sunt: sed gaudium in quo consistit præmium accidentale, accrescere potest non solum extensiue, uerumetiam intensiue, & ratione boni proprii, & ratione coniuncti, quia ministrando aliis, bona opera faciunt, in quibus præmium accidentale merentur, & etiam conciues suos ad beatitudinem perducunt: super quibus absque dubio gaudent, & gratulantur: & hæc positio tertia uř esse probabilior.

ET secundum hanc patet responsio ad partes oppositas. Nā rōnes ostēdētes, ꝙ ex nr̄a beatificatione angelis accrescat gaudiū, concludunt solū de gaudio ac-

accidētali, quod est circa bonū creatū, in quo tñ non consistit essentialis præmii augmētatio. RATIONES verò ad oppositū procedunt, siue concludunt de gaudio substātiali, rōne cuius ē angelus pfectè beatus, & qđ rñdet quātitati habitus, & qđ ē circa bonū increatū, & hoc qdem non crescit in ea; sicut illę rōes ostēdunt. VLTIMA verò rō nō concludit, qđ hō possit gaudiū angelicū impedire, qa (sicut iā melius patebit) sic angelus congratulatur de hoīum salute, ut tamen non tristetur de damnatione. Et ita nīæ salutis impedimentū, nullum in angelico gaudio, uel pmio ponit defectū, nullum tamen inconueniens eē videtur si concedatur, qđ impediri possit ipsius angeli aliqđ accidētale gaudiū: sed illud melius declarabitur p sequēs pblema.

QVAESTIO III.

An ex damnatione custoditorū eueniat angelis quidquā detrimēti?

VTRVM ex dānatione custoditi incurrat angelus aliqđ detrimentum: & qđ sic, uidetur 3. Reg. 20. Scribitur, Custodi uirū iustū: qui si lapsus fuerit, erit aīa tua pro aīa illius: Ex quo colligitur, qđ dñs eo pacto cōmittit ad custodiēdū, qđ si custoditus amittitur, de manu custodis requiratur. Si ergo hō perditur: uidetur qđ angelus ipsum custodiens incurrat salutis suę periculū: & hoc uidetur dicere Orige. super illud Nu. 25. Initiati sunt Beel. Gl. Præest angelus bonus, qui pro delictis culpatur, & pro benè gestis laudat. ITEM. Esa. 33. Angeli pacis amare flebunt: constat aūt qđ non flebunt, nisi pp miseriā, & damnationē hominū: ergo si illis maximè cōpatiuntur quos custodiunt, uidet qđ de dānatione eorū incurrant gemitū, & planctū, & ita aliqđ gaudii detrimentū. ITEM. Si oppositū est cā oppositi, & propositū propositi, sed saluatio hominū custoditorum generat in angelis custodientibus gaudiū, & congratulationē: ergo dānatio gñabit gemitū, & compassionē. ITEM. Sicut cōpletio desiderii delectat aīam, ita frustratio cō tristat: sed angelus, quia cupit saluari eū, quē custodit; gaudet cū ille saluatur: quia desideriū eius impletur: ergo cū ex eius damnatione frustretur, uidetur &c. ITEM. Pœna Arrii semper crescit pp multitudinē eorum, quos per errorē suum trahit ad dānationē: ergo p oppositū ex nostra saluatione crescit angelorum pmiū nos custodientium: si ergo nos dānamur, cū ipsi gloriari debeāt in nobis, siue de nobis; uī φ patianī glorię detrimētū. ITEM. Angeli mali gaudent dū possunt hoīem ptrahere ad supplicia, & hoc est: quia hoīes odiunt; quos excitant & tentāt. ergo si boni angeli diligūt illos quos custodiunt, uidetur quod doleant per oppositum.

CONTRA. Bonus angelus est beatus est, cui ad uotum cūcta succedunt: ei aūt qui hmōi est, non pōt aliqđ accidere detrimentū: ergo vī qđ ex dānatione eorū quos custodiunt nullū detrimentū incurrunt. ITEM. Angelus bonus uoluntatē suā diuinæ uoluntati conformat: ergo si Deus nō uult saluare, nisi pdestinatos, vī φ nec angelus bonus:

nus: ergo si nullus pdestinatus damnatur, nullus dãnatur, quē angelus bonus non uelit damnari: ergo videtur ꝙ ex nullius dãnatione tristetur. ITEM. Dolor, & tristitia non est sine pœna, & pœna non est sine culpa præuia: sed in beatis angel nũ q̄ fuit culpa, ergo nec fuit, nec esse potest tristitia. ITEM. Angelus non magis meretur in ministrando bono, quã malo: cũ ex uoluntate æqualiter bona ministret utrique: ergo si remuneratio pensatur secundum meritũ, non minus remuneratur angelus cum custodit pscitũ, quã cũ custodit pdestinatũ: ergo uř ꝙ ex illa damnatione nullũ incurrat angelus detrimentum.

Qõ. Lateralis. IVXTA hoc q̃ritur: utrũ angelus uelit illum, quē custodit saluari, cũ reuelatũ est sibi eē præscitũ. Si non vult ipsum saluari: ergo vř eũ custodire inuite. Si vult: ergo vř ꝙ uoluntas eius voluntati diuinæ nõ conformetur, nec ꝙ ẽt impleatur. ITEM. Cũ custodit pscitũ: quæro qđ pmium ei ex hoc redditur. Substantiale non: constat. Accidentale non ut uř: quia illud consistit circa saluationē eorũ, quos custodiunt; sicut patet in pmio aureola, qđ habent pdicatores.

RESOLVTIO.

Minimè: cum pro tanto custoditorum salutem uelint; pro quanto illi spiritui sancto omnino nõ resistunt. Esto quod etiam gloriosissimo eorum statui nulla ingeri possit calamitas.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam ē notandum: ꝙ circa hoc diuersimodè senserũt diuersi. Quidam.n.dicere uoluerunt, ꝙ angeli beati ex dãnatione eorum, quos custodiunt, & si non incurrant detrimentum gloriç, concipiunt tamen gemitum misericordię. Quãuis.n.sint ex sublimitate gloriæ immortales, & impassibiles, nõn tamen sunt incõpassibiles. & hoc accipiunt ex quodam uerbo Bernar. qui videtur hoc dicere: & dicunt uerbum Esaiæ superius dictum sic intelligendum esse. Sed tamē illud nõ videtur intelligibile: quomodo aliquis possit cõpati, & non pati: nec illud videtur probabile, quòd angeli aliqua pietate, & misericordia flectantur ad reprobos: cum ipsi maximè zelent iustitiã, & diuinam gloriã: utpotè qui iam confirmati in pfecto statu iustitiæ. Propter qđ dicit Greg. in quadam homilia, ꝙ ad reprobos non habent compassionem iustorum animę. Ait enim sic. Iustorum animæ, & si bonitate naturæ suæ misericordiam habent; iam tamen actoris sui iustitiæ coniunctæ, tanta rectitudine cõstringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur (de beatis loquitur.)

ET PROPTER hoc est alia positio: quòd angeli custodientes ex damnatione eorum, quos custodiunt, nec cõcipiunt gemitum nec incurrunt aliquod gloriæ detrimentum. Gemitum nõ concipiunt propter plenitudinē gaudii, quod adeo pfectum est, ut nullo modo suscipiat admixtionem contrarii. Detrimētum etiam nõ patiuntur propter stabilitatē boni adepti: nihil enim habent quòd possint amittere, nec ex parte meriti, nec ex parte præmii, cum sint in gloria, &

in iustitia confirmari. Et quoniam detrimentnm dicit amissionē alicuius boni habiti, ideo ex nullo euentu detrimentum aliquod possunt pati: & concedēdæ sunt rationes, quæ ad hoc inducuntur.

AD ILLVD uero, quod obiicitur: ꝙ Deus requirit aīam custodiri de manu custodientis. Dicendum, quod uerum est, cū perit propter custodis negligentiā. Et quia in beatis angelis nulla cadit negligētia: ideo de manu ipsorum nullus dānatus requiritur. Et propterea verbum Orige. quod sequitur, si simpliciter intelligatur, ē falsum. Nullo.n.mō angeli boni culpabuntur, nec in iudicium adducentur: nisi fortè quis dicat hoc debere intelligi, ꝙ adducentur in iudicium non ad suam condēnationem, sed ad manifestandum ꝙ reprobi ex malitia sua sunt damnati, non ex suorum custodum negligentia. Vel nisi quis intelligat uerbum Orige. vt angeli dicantur ibi prælati: & per hunc modum uerbum Esa. qđ subsequitur pōt intelligi, uel exponi, vt angeli pacis dicātur ibi boni p̄lati. Si tamen quis intelligit de angelis beatis secundum ueritatē, amaritudo fletus non indicat ueritatē doloris, sed aliquam cōformitatem indicat in signo, uel effectu exteriori: & pōt illud intelligi dictum p̄ antropospaton: sicut dicitur Deus tactus fuisse dolore cordis ītrinsecus. Gene. vii. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ si oppositum est cā oppositi, &c. Dicendum, ꝙ ista maxima habet instantiā, ubi alterum inest per naturā, siue ad modum naturæ: sicut & illa ꝙ opposita nata sūt fieri circa idē: & quoniam angelus beatus ē susceptibilis gaudii, sed non tristitiæ, ideo gaudere potest de salute, quamuis non tristetur ex dānatione. AD ILLVD, quod obiicitur: ꝙ frustratio desiderii cōtristat. Dicendum, ꝙ tunc desiderium frustratur, quando quis aliquid appetit in omnem euentum, siue absolutè, & illud non euenit: quādo uerò appetit sub conditione, & illa conditio non stat, si illud quod appetit, non euenit, propter hoc non dicitur desiderium frustrari: & sic est in proposito. Nam angelus appetit eum, quē custodit beatificari, si ipse uoluerit fideliter adhærere Christo: & hoc nunquā fallit quin eueniat: & quia ille qui damnatur, recedit ab apposita conditione, ideo in desiderio angeli nullam ponit frustrationem, dum nō ad id peruenit, quod sibi angelus appetebat.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ ex nostra saluatione crescit angelorum p̄mium. Dicendum, quod uerum ē, quod crescit præmium accidentale: non tamen sequitur ex hoc, quod ex defectu salutis incurrant angeli detrimentum uel damnum: quia detrimentum, vel damnum est respectu rei iam hab tæ. Si autē sit respectu rei habendæ, hoc solum est, quando ex impedimento aliqua remanet indigētia, & imperfectio in eo, qui impeditur. Sic autem non est in proposito. Quia quantumcunque ille, qui custoditur, dānetur: nihilo minus angelus habet suum præmium saluum, & quantum ad

gau-

gaudium, quod habet in Deo, & quantum ad gaudium, quod habet in seipso, siue de bono ꝓprio. Gaudebit enim de bonis operibus, quæ circa illum fecit, quem custodiuit. Et quantum etiam ad gaudium, quod habet in altero: quia cum vnus cadit, alter coronam suam accipit: sicut fuit expositum in Primo Libro. Ideo, & si ruina angelica non reparatur ex illo, quem custodit, reparabitur tamen ex alio. Quamuis ergo propter culpam illius ne de eo gaudeat, patiatur impedimẽtum, & ex tali tropo fortassis dicat Orige. ipsum esse culpandũ: nullũ tamen ex hoc incurrit detrimentum. AD ILLVD, quod obiicitur: ꝙ angelus malus gaudet de damnatione: ergo, &c. Dicendum, ꝙ non est simile. Quia sicut non est reperire malum oĩno impermixtũ bono: est tamen reperire bonum oĩnọ impermixtum malo: sic reprobatio angelorum aliquo mõ admittit gaudiũ, licet impurũ, sed perfecta beatitudo nullũ patitur secum tormentum, uel gemitũ. Ex p̄dictis patẽt illa duo, quæ ultimo quærebantur. s. de uoluntate, & pmio angelorum custodiẽtium malos. Volunt. n. malos, quos nouerunt esse præscitos, uoluntate absoluta dãnari: quantum aũt in se est, uellẽt eos saluari: & ideo non custodiunt inuite. Quia quãuis sciant se frustra laborare ad perducendum eos ad salutẽ: tamen sciunt se fructosè laborare in hoc ꝙ retrahunt, ne incurrant maiorem damnationem. QVADRVPLEX enim consueuit principalis effectus custodiæ angelicæ assignari circa animas. Vnus est, ut proficiat anima in bonum gratiæ. Alius, ut non cadat in malum culpę. Tertius est, si cadat, quòd postmodum resurgat. Quartus, ne totiens, uel in tantum malũ cadat, quotiens, uel ad quantũ aduersarius incitat. Posset tamen aliter dici: quòd non est angelis reuelatum, qui ex eis, quos custodiũt, saluari debeãt, uel damnari: hoc tamen nõ est certum. De præmio verò dicendum: quòd sicut duplex est finis artificis, vnus in se, & alter in alio: sicut patet in rhetore, cuius finis est loqui ornate, & hic finis ẽ in se: & alter alii ꝑsuadere, & sic est finis in alio: Sic etiã duplex est præmium angeli accidentale: vnum quo gaudet de bonis operibus, quæ fecit: aliud quo gaudet de salute eius quem custodiuit. Et quem admodũ artifex si habet finem primum, & caret secundo, nihilominus perfectè dicitur habere methodum; si ex contingentibus nihil omisit: sic angelus, qui fideliter custodiuit eum, qui ex sua culpa damnatur, perfectum habet præmium, & meritum; dũ de bonis suis operibus gloriatur. Gaudium autẽ illud, quod est de multiplicatione bonorum operum, non est præmium substantiale, cum non sit de summo bono, sed accidentale: nec tamen est aureola, quia nõ omne pręmium accidentale est aureola, sed illud solũ, quod habet ꝑexcellentiam.

De corporalis creaturæ conditione quantum ad principiũ materiale, quæ productio dicitur creatio.

Haec de angelicę naturæ conditione dicta sufficiãt. Nunc superest de aliarũ quoq; rerũ creatione, ac precipuè de operum sex di:rum distinctione non nulla in medium proferre. Cum Deus in sapiẽtia sua angelicos cõdidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supradicta scriptura Gene. quæ dicit, In principio Deum creasse cœlum. i. angelos, et terram. s. materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informem, quæ a Græcis dicta est chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa distinxit Deus, & species proprias atque distinctas singulis rebus secundũ genus suum dedit: quæ non simul, vt quibusdam sanctorum patrum placuit, sed per interualla temporũ ac sex volumina dierum, vt alijs visum est, formauit.

Gen. 1. Augu. Hiero. Greg. et Beda.

Quid doctores sancti de ordine creationis rerũ senserint?

Quidam nanque sanctorum patrum, qui verba Dei atque arcana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata: quod Augustinus sensisse videtur. Alij verò hoc magis probauerunt ac asseruerunt, vt prima materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionẽ atque confusionem tenens, creata sit: postmodum verò per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quam sententiam Gregor. Hierony. & Beda aliijque plures commedant ac præferunt. Quæ etiã scripturæ Geneseos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Sup Genesi. li. 1. cap. 15. Hier. in q̃onibus in Gen. Tom. 3. Gre. li. 32. mor. 4. c. 10.

Quomodo per interualla temporis res corporales.

Secundum hanc itaque traditionem, ordinem, atque modum creationis formationisque rerum inspiciamus. Sicut supra memoratum est. In principio creauit Deus cælum, id est, angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet. Et terram, id est, illam confusam materiam

Dist. 2. lib.

quatuor

quatuor elementorum, quam nomine terræ, ut August. ait contra Manicheos, ideo appellauit Moyses: quia terra inter omnia elementa minus est speciosa: & illa inanis erat, & incomposita propter omnium elementorum commixtionem. Eandem etiam uocat abyssum dicens, Et tenebræ erãt super faciem abyssi, &c. quia confusa erat & commixta, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur spiritus domini, sicut superfertur fabricandis rebus uoluntas artificis: quia subiacebat bonæ uoluntati creatoris, quod formandum perficiendumque inchoauerat: qui sicut dominus & cõditor præerat fluitanti & confusæ materiæ, ut distingueret per species uarias, quando uellet, & sicut uellet. Hæc ergo ideo dicta est aqua: quia omnia, quæ in terra nascuntur siue animalia, siue arbores, uel herbæ & similia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus uocabulis uocata est illa informis materia, ut res ignota notis uocabulis insinuaretur imperitioribus, & non uno tantum: nam si uno tantum significaretur uocabulo, hoc esse putaretur, quod cõsueuerãt homines in illo uocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quæ nulla specie cerni ac tractari poterat, idest nominibus uisibilium rerum, quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, idest, lucis absentia. Nõ enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium non aliqua res est, sed ubi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore ubi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut & inanitas non est aliquid: sed inanis dicitur locus esse, ubi non est corpus, & inanitas est absentia corporis.

Lib. de Gen. cõtra Manich. 1. cap. 7. tom. 1. Ibid.

Cap. 5. Ibid. 4. tom. 6. lib. contra epi. Mani. cap. 3.

Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quo dicantur esse aliquid.

Attende quia hic Augustinus tenebras dicit non esse aliquid, cum alibi tenebræ inter creaturas ponantur, quæ benedicunt Dominum. Unde dicitur, Benedicite lux & tenebræ Domino. Ideoque sciendum est tenebras diuersis modis Da. 3.

accipi.s.uel pro lucis absentia, qualiter supra accepit August.iuxta quam acceptionem non sunt aliquid:ut pro aere obscurato, siue aeris obscura qualitate, et secundum hoc aliquæ res creatæ sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciẽ abyssi, quia nondũ erat lux: quæ si esset, & superesset, & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suũ Deus venustauerat, quæ postea in primo die formata est.

Cur materia illa informis dicta sit: & quantum in altitudine ascenderit.

De qua re priusquam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum, quare illa materia confusa informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secũdo, ubi ad se prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo, quod primo positum est, breuiter respondentes, dicimus illã primam materiam nõ ideo dictam fore informẽ, quòd nullam omnino formam habuerit: quia nõ aliqnid corporeum tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideo non absurde informem appellari posse dicimus, quia in confusione, & permixtione quadam subsistens, nondum pulchram, apertamq;, & distinctam receperat formam qualem modo cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul, & semel sunt creata: postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est, quod primo in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

Augu. li. 1. de Gene. cap. 15

Responsio ad secundum partem propositæ quæstionis.

Nunc superest, quod secundo proponebatur explicare, ubi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod (nihil temere asserentes) dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles, quando creata est, ibidem adesse uidetur prodiisse, ubi nunc formata subsistit. Eratque terreum hoc elementum in uno loco, eodemque medio subsistens, cæteris tribus in una confusione permixtis: eisdemque circunquaque in modo cuiusdam nebulæ † oppressis ita obuolutum erat, ut apparere non

† oppãsis.

possu

possent, quod fuit illa uerò tria in una permixtione confusa circunquaque suspensa, eousque in altum porrigebantur quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut quibusdam uidetur, ultra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior, atque grossior erat: in superiori uero, rarior, ac leuior, atque subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quæ super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquam reciperet formam, uel dispositionem. Bed. circa illud Gen. 1. Et tenebra erant su p...

Qualis fuit mundi facies in ipso primordio.

Nunc superest, ut dispositionem illam qualiter perfecta sit, ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet scriptura Genesis, distinxit Deus, & in formas redegit proprias cuncta, quæ simul materialiter fecerat. Profecitq; opus suum in die sexto: & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo, idest, cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus sex rerum genera distinxit, nihilq; postea fecit, quod in aliquo illorum non contineatur: operatus est, tamen postea, sicut ueritas in Euangelio, ait, Pater meus operatur usque nunc, & ego operor illud. Io. 5.

De quatuor modis diuinæ operationis.

Quatuor enim modis, ut ait Alcuinus super Genesim, operatur Deus. Primo, in uerbo omnia disponẽdo. Secundo, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando: unde, Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Omnia, scilicet elementa, uel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertio, per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quarto, ex primordialibus seminibus non incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sed sæpius reformantur, ne pereant. Eccl. 18

SVpra egit Magister de conditione naturæ spiritualis: in hac secũda parte agit de conditione corporalis. Et quoniam creaturæ corporalis duo sunt principia, uidelicet materiale, & formale: ideo pars ista habet duas. In prima agit de productione corporalis creaturæ quantum ad principium materiale: & hęc productio dicitur creatio. In secunda agit de productione ipsius quantum ad principiũ formale:

male: & hæc productio dicitur distinctio, infra Dist. 13. *Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.*) Prima pars continet præsentem Distinc. in qua intendit agere de materiæ rerum corporalium productione. Et quoniã circa productionẽ materiæ corporalis duæ fuerunt solemnes opiniones: ideo pars illa duas habet. In prima unam ex illis eligit. In secunda iuxta illam opinionem de materia illa tractat, & inquirit, ibi. *De qua re priusquam tractemus, &c.*) Prima pars habet quatuor particulas. In prima dicta dicendis continuat. In secunda diuersas sanctorum opiniones circa productionem materiæ corporalium explicat, ibi. *Quidam nanque sanctorum, &c.*) In tertia alteram ex illis opinionem eligit, & explanat, ibi. *Secundum hanc itaque traditionem, &c.*) In quarta, & ultima quoddam dubium determinat, ibi. *Attende, quia hic dicit Aug. &c.*) Similiter secunda pars principalis, in qua de ipsa materia secundum opinionem plus electam inquirit, quatuor habet partes. In prima determinat qualiter fuerit informis, & confusa. In secũda determinat, ubi fuerit locata, ibi. *Nunc superest, quod secundo proponebatur, &c.*) In tertia uerò anticipando determinat, quibus diebus, uel in quot fuerit distincta, ibi. *Nunc superest, ut distinctionem, &c.*) Quartò uerò, & ultimò auctoritate Alcuini confirmat, ibi. *Quatuor enim modis, ut dicit Alcuinus.*

Dub. I. *Illam confusam materiam quatuor elementorum, &c.*) Contra hoc, uidetur esse, quod dicit Hugo, Per terram hoc elementum terræ signari puto, cum dicitur. In principio creauit Deus cœlum, & terra; ergo non uidetur signare illam materiam informem in sua generalitate. Item. Si per terram signatur materia informis, cum in illa conuenit cœlum, & terra, uidetur, ꝙ non bene distinguãtur illa duo. Iuxta hoc est quæstio, propter quid istis tribus nominibus illa informis materia appellatur, scilicet nomine terræ, abyssi, & aquæ; cum non magis esset ibi de ratione terræ, & aquę, quàm ignis, uel aeris. Resp. Dicẽdum, ꝙ & si multæ sint expositiones huius uerbi, In prĩcipio creauit Deus cęlum, & terram: quatuor tamen sunt principales; & secundum has differenter exponitur nomen terræ. Vna expositio, ꝙ cœlum, & terram unam & eandem materiam nominant, scilicet materiam informem omniũ corporalium; prout tamen de ipsa debebant fieri duorum corporum genera, scilicet cœlestia, & elementaria: ut sit sensus. In principio creauit Deus cœlum, & terram, id est materiã ex qua debebat fieri cœlum, & omnia elementa: & ista expositio confirmatur per subsequentem literam. Subsequenter enim exprimitur, qualiter factum est cęlũ, & qualiter facta est terra. Alia uero expositio est ab hac expositione ualde longinqua: quia nomine cœli uult intelligere naturam spiritualem: nomine terræ naturam corporalem: ut sit sẽsus. In principio creauit Deus cœlum, & terram, idest angelicam naturam, & materiam pri-

mam: & hæc expositio cōfirmatur per literam sequentem: quia in secundo die productio cœli corporei exprimit: ergo in principio temporis, si qua fuit productio cœli, non fuit cœli corporalis: sed spiritualis. Tertia expositio quasi media inter has duas ē expositio Hugonis, qui dicit per terram intelligi terrenum elementum, & per cœlum tria alia elementa, quæ similiter sup̄ terrā circū quaque in modum nebulæ erant expansa, & in una cōfusione permixta, siue potius in una permixtione confusa circū quaque suspensa, quę cousq; in altum protendebatur, quousq; nūc summitas corporeę naturę pertingit: & illud uidetur similiter per literam sequentem confirmari. Quarta expositio, quę communior est, secūdum expositores planior est, q̄ per cęlum intelligatur cœlum empyreum, quod est angelorum habitaculum, in quo angeli sunt creati: per terram uero materiam omnium corporum intra ipsum cōtentorum, siue cœlestium, siue terrestrium. Hęc expositio sequenti literę concordat, qua exprimit de illa materia facta esse corpora cœlestia, & elementaria. Et si tu quęras, quare illa duo distinguit, plana est responsio: quia cœlum empyreum cōpletum erat immutabile, & habebat mensurari ęuiternitate cū suis contentis: materia uerò illa incompleta erat, & subiecta mutabilitati, tam ipsa, quàm ea, quę ex ipsa futura erant: & ideo debebat mensurari tempore. Et per hoc patet, quòd scriptura distinxit illa duo ualde rationabiliter, & eleganter, cum in primaria conditione diuersas haberēt mensuras, secundum quas adinuicem differrent, sine eorum differentię innotescerent, & per hoc patent duo obiecta prima. Ad illud, quod quęritur: quare his tribus nominibus appellata est. Dicendum, quòd & si ad hoc satis sufficienter respondeat Magister in litera, potest tamen dici, quòd insinuatur ipsa materia informis istis tribus nominibus sub triplici conditione se habere in comparatione ad formam. Ipsa enim materia dat formę fixionem: & propter hoc appellatur nomine terrę, quę inter cętera elementa plus habet de stabilitate. Ipsa etiam materia a forma recipit speciositatem, & completionem. & per se est quasi tenebra: & ideo signatur nomine abyssi tenebrosę. Ipsa quoque materia ad formā habet aptitudinem, & inclinationem: & ita quandā fluxionē, quę signatur nomine aquę.

Non enim tenebra aliquid sunt, &c.) Contra si tenebra nihil est: ergo non est alicubi; ergo non uidetur, quòd essent super faciē abyssi. Item. Tenebra nihil dicit, nisi negationem pręsentię lucis corporalis; cum ergo ab ęterno esset uerum dicere, quòd lux corporalis non erat; ab eterno, esset uerum dicere, quòd esset tenebra; quod falsum est. Item. Si tenebra nihil est, & q̄d nihil est, non potest ab alio diuidi; ergo non potuit tenebra diuidi a luce, cuius contrarium habetur in litera Genes. Item. Si tenebra nihil est, & quod nihil est nō benedicit dominum; **Dub. 2.**

ergo

ergo tenebræ non benedicunt Domino. Respon. Dicendum, quòd tenebræ semper accipiuntur priuatiuè: & quoniam priuatio relinquit constantiam alicuius subiecti, tenebra semper aliquid præsupponit in obliquo: nunquam enim est tenebra, nisi sit aliquid, quod tenebretur. Vnde quia tenebra non dicit tãtum non existentiam lucis: sed etiam cum hoc addit aptitudinẽ corporis illuminabilis: quia ergo tenebra priuationem dicit, ideo dicitur esse facta: quia uerò aliquid ponit in obliquo: ideo non est æterna. Si ergo alicubi dicatur, quòd tenebra nihil est, hoc dicitur quantum ad illud, quod dicit tenebram in recto: sicut dicitur, cæcitas nihil est. Si uerò dicatur, quòd tenebræ aliquid sunt, uel quòd diuisę sunt, uel quod benedicunt dominũ: hoc dicitur ratione eius, circa, quod sunt: & sic patent obiecta. Sed adhuc posset obiici, quòd habitus naturaliter præcedit priuationem: ergo si tenebra dicit priuationem luminis, prius fuit lux, quàm essent tenebræ. Præterea. Nox est differentia temporis: ergo non est priuatio pura: sed scriptura dicit, quòd tenebras appellauit noctem: ergo uidetur, quòd falsum dicat, cum dicit, quod tenebræ non aliquid sunt. Et propterea oportet distinguere, quòd tenebra dupliciter potest importare priuationem. Vno modo, quia simpliciter dicit lucis absentiam, & hoc modo non sequitur lucem: & sic nihil est formaliter loquendo. Sic etiam intelligit scriptura, ꝙ tenebrę erant super faciem abyssi: & sic intelligit. August. cum dicit, tenebræ non aliquid sunt. Alio modo tenebra dicit priuationem lucis in una parte cum positione illuminationis in alia: & hoc modo tenebra appellatur umbra, quæ resultat ex obiecto corporis opaci, & sic tenebra & si aliquo modo sit priuatio, non tamen priuatio pura; & per hunc modum accipiẽdo, a luce dicitur esse diuisa, & signatur nomine noctis, & inuitatur ad laudem creatoris, & cõsequitur habitum lucis.

Deus operatur primo in uerbo omnia disponendo, &c.) Contra. Omni operationi respondet aliquis effectus: ergo si Deus operatur omnia disponendo in uerbo, cum operatio ista fuit ab ęterno, uidetur, quòd multa produxit ab æterno. Item. In sapiẽte operatore dispositio præcedit operationem: ergo cũ Deus sit sapiens in omnibus operibus suis, uidetur, quòd nulla eius operatio debeat dici dispositio. Respond. Dicendum, quòd Alcuinus indiget hoc pio expositore. Multum enim loquitur impropriè, dum ipsam æternam dispositionem uocat operationẽ: ipse enim extendit nomen operationis ad omnem productionem. Sed quoniam pater generando, & producendo uerbum omnia in ipso disposuit: ideo largo modo, sed impropriè ipsum ab ęterno disponendo, in filio operari dixit. Dub. 3.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An materia corporalium creata sit in omnimoda possibilitate absque omni forma?

AD intelligētiā huius partis secūdum duo, quę Magister determinat de iformi materia corporaliū: circa duo hic incidit dubitatio. Primo circa materiæ informitatem. Secundo uero circa eius quantitatem. Circa primum quæruntur tria. Primo quęritur, utrum materia corporalium creata sit in omnimoda possibilitate. Secundo, utrū creata sit in perfecta actualitate. Tertio, utrū creata sit sub aliqua formarum diuersitate.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, quòd materia creata sit in omnimoda possibilitate, ita quòd nullā habuerit formam. Primo per Augustinum in libro de symbolo, qui ait sic. Primo omnium formarū capacitas data est, ut ordinatissimo Dei munere cætera formarentur, quę formata sunt: ergo uidetur, quòd in materia secundum quod primò condita fuit, fuerit solū formarum capacitas, & nulla forma. ITEM. Augustinus in 12. lib. confess. Nonne tu domine docuisti me? quia priusquam istam informem materiā formares, atq; distīgueres, nō erat aliquid, non color, non figura, non corpus, non spiritus: tamen non omnino nihil erat informitas sine ulla specie? Et post. Illud totum prope nihil erat: quoniam adhuc omnino informe erat: iam tamen erat quod formari poterat. Et his duobus uerbis expresse colligitur, quòd materia corporū sub omnimoda informitate, & possibilitate ꝓducta fuerit. ITEM. Quòd illud sit possibile, uidetur. Possibile est prius esse sine posteriori: sed materia prior est omni forma: ergo possibile fuit eam fieri absque omni forma. ITEM. Ad rerū cōditionē cōcurrit duplex potētia, s. potētia actiua, & potentia passiua, uel potētia agentis, & potentia materię: sed possibile est potentiam agētis præcedere effectū & natura, & duratione: ergo possibile est, ꝙ possibilitas, uel capacitas materiæ natura, & duratione præexistat oī formæ. ITEM. Quòd illud sit congruū, uidetur sic. Si aliquid unū reperitur ī uniuerso, quod constitutū est ex pluribus naturis, & alterā illarū est per se inuenire; similiter contingit per se inuenire & reliquam; ad hoc, ꝙ uniuersitas sit cōpleta. Sed res mundanæ per materiā cōponuntur, & formā: & est inuenire purā formā, in qua nihil est de possibilitate materiæ, utpote deū: ergo erit reperire purā materiā, ī qua nihil erit de actualitate formæ: sed hoc non fuit nisi i mūdi exordio: ergo uidetur, ꝙ materia producta sit sine omni forma. ITEM. Deus est agens ordinatissimum: ergo ab extremo ad extremū ꝑuenit ꝑ mediū, sed medium inter omnino non ens, & ens in actu est ens omnino in potentia: ergo uidetur, quòd Deus in productione rerum prius de non ente fecit ens in potentia, quàm produxerit aliquam formam.

Cap. 2. Tomo. 1

Hoc argumentū magnifacit Scot. q. 2. huius distin.

AD

AD OPPOSITVM. Hugo in libro de sacramentis. Credo illã primam materiam non ideo dictam informem fore; quia nullam omnino formam habuerit; quia nunquam aliquid tale corporeum existere potest, & hoc iõ Magister dicit i litera ITEM. Boetius. Omne esse est a forma sed omne quod creatur, statim post creationẽ est: ergo uel est forma, uel habet formam. Si igitur materia prima creata fuit: uel fuit forma, uel habuit formam in suæ eductionis principio: sed nõ fuit forma, ergo &c. ITEM Philos. Impossibile ẽ materiam separari ab omni forma: sed si materia tempore præexisteret omni formæ, posset ab ea separari: ergo non fuit creata in carentia omnis formæ. ITEM. Vnitas, bonitas, ueritas; siue modus, species, & ordo sunt in rebus ex parte principii formalis: sed impossibile est aliquid esse, uel produci, in quo nõ sit uestigium creatoris: ergo impossibile est, quod aliquid educatur carens omni forma. ITEM. Si materia illa careret omni forma, ergo & omni accidẽte: ergo nõ haberet extendi, nec locari, nec esse in motu, nec in quiete: sed nihil tale in rerũ natura potest existere: ergo materia non potuit in sui conditione omni forma carere. ITEM. Materia hoc ipsum quod est, dicitur esse ad formam: ergo essentialẽ habet dependentiam a forma, si ergo impossibile est aliquid separari ab eo quod essentialiter sibi inhæret, impossibile est materiam præter omnem formam existere.

Lib. 1. par. 1. cap. 4.

[illegible]

RESOLVTIO.

Materia prima non fuit creata sine omni forma, uel in omnimoda possibilitate: sic enim existere nõ potuisset in natura.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd dupliciter est loqui de materia Aut sc̃dm q existit ĩ natura, aut sc̃dm q consideratur ab aĩa. Si sc̃dm q cõsideratur ab aĩa: sic põt cõsiderari informis, siue p priuationẽ formę distinctę, siue p priuationem etiã oĩs formæ, & sic docet Aug. 12. Confes. essentiam materię intelligere. Nã materia sc̃dm sui essentiã est ĩformis per possibilitatem oĩmodam: & dum sic consideratur, formarum ipsa capacitas, siue possibilitas est sibi pro forma. Est iterum loqui de materia secundum quòd habet esse in natura, & sic nunquam est præter locum, & tempus, siue præter quietem, & motum; & hoc modo non solummodo non congruit, imo etiam impossibile est materiam informem existere p priuationem omnis formæ. Et hoc est quod dicit Magister, & Hugo de sancto Victore: & omnes in hoc tractatores consenserunt; quòd illa materia, quæ primo producta est per creationẽ, non fuit in omnimoda possibilitate, siue in carentia omnis formę: unde concedendæ sunt rationes ad hanc partem inductę.

Contra hãc opinionem [illegible] hic, ponẽs materiam habere actum [illegible] nõ sine existentia, & in 2. q. tenet, qđ pñt existere sine qua cunque forma.

AD ILLVD, quod obiicit, q primo facta est omnium capacitas; & similiter de eo quod dicitur in 12. Confes. Dicendum, q Aug. loquitur de prioritate naturæ, non de prioritate durationis. Secundum enim ordinẽ naturæ

cap. 12 & li. 2.

sup. Ge... ad ...iterani... cap. 11

naturæ prius est materia omnimode in potentia, quàm sit sub aliqua forma, & ita omnimode informis, quàm aliquo modo formata: quia formationem habet aliunde, sed informitatem, & possibilitatem habet ex propria natura: non tamen potest esse prior duratione. Nunquam enim informitas est, nisi per aliquam formam: nec possibilitas nisi per aliquem actum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ prius potest esse sine posteriori. Dicẽdum, quod illud non habet ueritatem, quando prius a posteriori dependet, uel quando ad ipsum necessariã habet originationem, uel etiam quãdo illud, quod est prius in una consideratione, posterius est in altera: omnibus his de causis fallit prædicta ratio in proposito. Materia enim à forma dependet, & ad ipsam habet necessariam ordinationẽ, & quamuis sit prior productione, siue generatione; posterior est tamen in completione. AD ILLVD, quod obiicitur de potentia agentis, & materiæ. Dicendũ, ꝙ non est simile, quia potentia agentis non sic dependet, & completur per effectum, sicut potentia materiæ dependet, & cõpletur per actũ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ est reperire formam per se, ergo & materiam. Dicendum, quod propositio illa non habet necessitatem, sed solum congruitatẽ. Peccatum est etiã in assumptione: quia forma illa, quę cum materia facit compositũ, nunquã sine materia reperitur. Cum. n. dicitur, Deus est pure forma: æquiuocatur nomen formę, quia non dicitur ibi forma prout est perfectio materię: sed forma nominat ibi essentiam, quæ habet esse in omnimoda actualitate, & completione, & nullo modo potest peruenire ad alterius cõpositionem. AD ILLVD, quod obiicitur de ordine in producẽdo. Dicendum, quòd ad hoc, ꝙ seruetur ordo in productione, non oportet, quòd quæcunque habent ordinem naturę, habeãt ordinem durationis successiue; contra hoc enim innumerabiles sunt instantiæ: & ideo quãuis ens in potentia simpliciter inter non ens, & ens actu sit medium: non oportet tamẽ, quòd duratione sequatur unum, & præcedat alterum.

QVAESTIO II.

An materia producta sit in perfecta actualitate.

VTRVM materia illa producta sit in perfecta actualitate. Et quòd sic, uidetur primò per tex. Gen. 2. Istę sunt generationes cœli, & terræ in die, qua creauit Deus cœlum, & terram & omne uirgultum agri, &c. ergo ĩ eodem die producta sunt, quæ prius dixit per sex dierum numerũ fuisse distincta. ITEM. Eccl. 18. Qui uiuit in æternũ, creauit omnia simul. Si omnia simul sunt creata: ergo corporalia, & spiritualia, & omnis corporaliũ differentia. ITEM. Iob. 40. Ecce Behemoth, quem feci tecum. Sed Behemoth est angelus primo factus, & homo ultimo die factus: ergo oĩa simul facta sunt. His auctoritatibus arguit Augustinus pro sua opinione in hac parte. ITEM. hoc ipsum ostendit ratione. Ab agẽ

te

te perfectæ potentiæ debet exire effectus secundum quòd magis est manifestatiuus summæ potentiæ: sed maioris potentiæ est posse simul omnia producere, quam successiue: ergo magis est declaratiua diuinæ potentiæ productio materiæ cum perfecta actualitate formæ simul & semel sibi collatæ, quã post modum ex illa successiue eductę: si ergo Deus operatur secundum quod eius potentiam magis decet, uidetur &c. ITEM. Perfectę sapientis est ordinate operari: ergo si confusio repugnat ordinationi, uidetur quod Deus nihil produxerit cum confusione: cum sit perfecte sapiens: produxit igitur sub ordine: sed ordo præsupponit distinctionem: ergo &c. ITEM. Perfectio effectus attestatur perfectæ bonitati ĩ efficiente: si ergo Deus est bonitatis perfectissimæ, uidetur quod statim cum produxit materiã, debuit ipsam formis plene perficere, cum ipse hoc posset, & materiam etiam exigeret. SI TV dicas, ꝙ hoc non concludit, quod statim debuit ꝑficere: sed quod ex rationabili causa & potuit, & debuit differre, Obiicitur cõtra hoc, quia natura, & ars operañ, quam citius potest: & de excellẽtia uirtutis, & bonitatis est ꝙ effectum suum compleat uelociter. Si ergo tam natura, quam ars est imitatrix diuinæ artis, & uirtutis, uidetur quod deus cum statim complere potuerit, quod nulla temporis mora uel durationis distulerit.

Arist. 1 Meth. ĩ proœm.

SED CONTRA. Primo per text. Geñ. arguitur ubi dicitur quod per sex dierũ spatium cõpleuit dominus opus, quod inchoauerat: ergo uidetur quod non subito materia sit in perfecta actualitate producta secundum sacræ scripturę sententiã. Si igitur maior est huius scripturæ auctoritas, quam omnis humani ingenii perspicacitas (ut dicit Aug.) magis standum est huic sententiæ, quam omni persuasioni humanæ. Si tu dicas ꝙ rudibus loquebatur legislator, nec potuit simul dicere, quod simul potuit Deus facere, neutra istarum responsionum uidetur sufficiens, quia propter ruditatẽ auditoris non debet ei dare aliquis occasionem deceptionis. Moyses aũt bene nouerat quod ipsi uerba eius ad literam intelligerent: ergo scienter docebat eos id, unde possent decipi, & errare. ITEM. Quamuis simul nõ potuit omnia dicere, & opera illa exprimere, tamen potuit exprimere simul oĩa facta esse. ITEM. Chrys. super Ioh. homi. xxii. quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ: ergo non uidetur ꝙ simul producta sit sub formis. AD HOC sunt auctoritates communiter sanctorum, & doctorum, ut Ambr. Hier. Greg. Basil. Dion. & Damasc. & aliorum plurium tam Græcorum, quam Latinorum. ITEM. Per rationẽ uidetur hoc ipsum. Quamuis deus posset statim hominẽ in beatitudine collocare, & uniuersum in ea perfectione, in qua erit post iudiciũ, facere: maluit tamen ordinem seruare non solum in mũdi existentia, sed etiam in decursu, qa efficacius sic manifestatur eius sapien-

sapiētia: ergo similiter uidetur, quod in primario rerum exitu non tātummodo seruauerit ordinem, quantum ad ipsum esse, sed etiam quantum ad ipsum ꝓducere, siue facere: ergo non uidetur, quod omnia simul produxerit, sed successiue. ITEM. Diuina potētia nō tm̄ manifestat in productione formæ, sed etiam tantum, & amplius manifestatur in eductione materiæ: materia aūt secundum maiorē sui capacitatem magis declarat efficientis potestatem. Sed tanto maior est capacitas in materia, quanto maior est in ea informitas: si ergo ad manifestationē diuinæ potentiæ debuit materia produci capax secundum, quod erat possibile, uidetur qd̄ Deus debuit eam producere in tanta informitate, in quanta materia posset aliquo modo subsistere: ergo non sub perfecta formarum distinctione. ITEM. Impossibile est dies materiales simul esse: ergo impossibile est hoc intelligere, ꝙ Deus simul oīa produxerit, & tamen ea produxit per sex dies. Oportet ergo secundum positionem, quæ ponit, omnia simul esse producta, senarium illum dierum intelligere spiritualiter, & ita lucē spiritualem, & noctem spiritualē. Ergo si hęc omnia simul producta sunt, in primo instanti diuisa est lux a tenebris, idest boni angeli a malis: ergo non fuit mora inter creationē, & lapsū, quod est supra improbatum, & ostensum est esse contra Aug. ITEM. Cum sacra scriptura ordinat opera sex dierum, aut ordinat quantum ad ordinē durationis, aut quantum ad ordinē naturæ, aut quantum ad ordinem dignitatis. Si quantum ad ordinem dignitatis: ergo cum homo sit dignissima creaturarum, debuit eius productio attribui primæ diei. Si quantum ad ordinē naturæ: ergo productio solis, & lunæ fuit ante productionē planetarum, & herbarum. Restat igitur hoc esse dictum quātum ad ordinem temporis, siue durationis.

RESOLVTIO.

Quidquid humanæ rationi uideatur, sacra litera testantur: Deum materiam primam non perfectè statim formatam creasse.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam notandum est, ꝙ circa hanc quæstionem diuersæ sunt sanctorum opiniones. Quidam enim sācti in hac quæstione magis secuti sunt uiam theologicā, trahentes rationem ad ea, quæ sunt fidei. Quidam uerò (inter quos præcipuus fuit Aug.) magis secuti sunt uiam philosophicam: quæ illa ponit, quæ uidentur magis rationi cōsona: unde & intellectum scripturæ trahit ad rationis confirmationem, & attestationem. Vnde cum uideatur rationabilius, a summa potentia omnia produci simul, & mora tēporis interiacentis nullius uideatur esse utilitatis, uel necessitatis: posuit omnia simul esse producta: suam positionem confirmans per auctoritates sacræ scripturę, & exponēs illud, quod uidetur sibi contradicere, uidelicet de dierū distinctione: ostendens, ꝙ illi dies nō fuerūt dies materiales, sed potius spirituales, qui oēs simul potuerunt

esse, & hæc positio multum fuit rationabilis, & valde subtilis. Verũtamen quia ad hanc positionem videtur intellectus scripturæ distrahi, & securius ẽ, & magis meritorium intellectum nostrum, & rationẽ oĩno scripturæ supponere, quã ipsam aliquo modo distrahere: ideo cõiter alii doctores, & qui præcesserũt Aug. & qui secuti sunt; sic intellexerunt, & posuerunt sicut textus in litera sacræ scripturæ. Gene. sonare uidetur. Vnde posuerunt oĩa materialia, & corporalia simul esse creata in materia, sed per senarium dierum esse distincta in forma. Hanc positionem, & si minus uideatur rõnabilis quã alia, non tamen est irrationabile sustinere. Quamuis enim ratio non percipiat huius positionis congruitatem, prout considerationi suæ innititur, ꝑcipit tamen prout sub lumine fidei captiuatur. Est enim huius successiuę formationis, & distinctionis rõ quadruplex, uidelicet literalis, moralis, allegorica, & anagogica. Literalis: in hoc qđ Deus non tantum intendit facere, quantum potest; quantum etiam communicare creaturæ, quantum potest recipere. Vnde cum possit dare beatitudinẽ absque meritis, uult tamen ꝙ mereamur. Sic cum possit statim ꝑficere materiam, maluit tamen ipsam sub quadam informitate, & imꝑfectione facere, ut ex sua imperfectione quasi materia ad Deum clamaret ut ipsam perficeret, & hoc idem uoluit per senarium dierum differre, ut in ꝑfectione numeri simul ostenderetur perfectio uniuersi. Secundum enim Arithmeticum, senarius est numerus perfectus, quia constat ex omnibus suis partibus aliquotis, ita ꝙ non deficit nec excrescit. Partes aũt aliquotæ dicũtur, quæ sumptæ aliquotiens reddunt totum. Rõ moralis est: vt ĩ hoc erudiatur homo, quòd sicut materia corporea ꝑ seipsam informis existit, tũc aũt formatur, cum diuina bonitas eius informitati tribuit formã: sic anima formari non potest ꝑ seipsam, nisi Deus gratiam suã infundat: cui etiam numerus senarius attestatur, quia tempus est merendi per uniuersum tempus uitæ præsentis, ut postmodum detur homini quies: quia non peruenitur ad perfectionẽ meriti usque ad consummationem gratiæ finalis, post quam nulla sequitur uespera: & ideo dies septimus non habet sibi assignatum vespere in scriptura. Allegorica uero ratio est, quia (sicut expresse Aug. ostendit) in illa prima mundi cõditione, quæ est distincta per senarium, totũ spacium decursus mundi præsẽtis secundum sex ætates præsignatur: ut primus dies ætati primæ respondeat, secundus secundæ, & sic deinceps: secundũ qđ planè adaptat Aug. super Gen. ad literam, quòd hic longũ esset repetere. Ratio autem anagogica est, ut in illa dierum distinctione intelligatur perfectio cognitionis in angelica natura beatificata, secundum quod planè ostendit Augusti. super Gene. ad literam quasi per totum. Qđ ideo uocat ad literam, quia expositionem istam, quam alii reputabant anagogicam, dicit legisla-

gislatorem intendisse ad literã: nihil tamen ibi asserendo dicit, sed protestatur ipse modo inquisitorio se ibi procedere. Et sicut patet ex eius intentione ibidẽ, magis uolebat intellectũ ex scriptura elicere, ex quo scriptura non posset a uiris philosophicis derideri: nec propter hoc aliquis naturali philosophia imbutus a fidei veritate retardari, sicut ipse aliquando fuerat retardatus, magis (inquam) quàm intellectum principalem exponere, quem ibi habuit legislator, & magis intendit ostendere, quid creatum fuerit, vel tunc potuerit, quam quid factum fuerit. Et in xii. Confess. ostenditur, quod una, & eadem scriptura multipliciter potest intelligi, & in oĩbus sensibus uerè quorum nullus spiritum sanctum latuit, ex cuius inspiratione scriptura edita fuit, & in hoc manifestè ostẽdit, quòd aliis non contradicit. Hanc igitur positionem sustinẽdos ad obiecta in contrarium respondendum est.

Ad illvd enim, quod obiicitur de text. Gene. Dicendum, quod illud dictum est per recapitulationem, & iste terminus Die, ibi confunditur, ut teneatur pro diuersis diebus, uel teneturzeugmaticè, ut reddat aliis singulis membris illius recapitulationis. Ad illvd, qđ obiicitur, de Ecclesiasti. xviii. Qui uiuit in æternum &c. Dicendum, ꝙ scriptura facit uim inter creare, & facere. Nam creationẽ uocat productionem ex nihilo, factionem uerò ipsam distinctionem: & hoc benè signatur Gen. ii. vbi dicitur, quod cessauit ab omni opere suo, quod creauit, vt faceret: omnes igitur sancti in hoc cõcordant, quòd omnia sunt simul producta in materia, & ideo omnia concedunt simul esse creata, sed tamen non simul facta. Ad illvd, quod obiicitur, de Iob. xl. dicẽdum, quod Greg. exponit quòd Tecum, dicit ibi simultatem nõ temporis, sed simultatem rationis. q. d. ecce Behemoth, quem feci tecum, id est, tibi similẽ, in rationis capacitate. Ad illvd, quod obiicitur: quod maioris potentiæ ẽ declaratiuum producere multa simul. Dicendum, quod Deus potentiam suam magis intendebat manifestare in productione de non esse, in esse, quàm postmodũ, in formatione: ibi enim magis manifestat sapientiam, & bonitatem: & vt sigillatim, & distinctim, & appropriatim, in productione effectuum manifestaretur perfectio potentiæ, sapientiæ, & bonitatis, placuit diuino actori pmittere opus creationis, postmodum subiungere opus distinctionis, postremo uero opus ornatus, & decorationis. Et in primo manifestatur potentia, in secundo sapientia, in tertio verò bonitas perfecta, licet omnia in quolibet horum manifestari possint a Deo: & ideo ita bene sunt manifestata post consummatum esse rerum illa tria, sicut si in principio statim materia fuisset producta, & distincta, & ornata. Et per hoc patent duo sequentia: quæ procedunt consimili uia, uidelicet de bonitatis, & sapientiæ perfectione. Ille enim rationes non concludunt, nisi quòd Deus ma-

teriam in informitatem nõ debuit relinquere, quia hoc esset contra ordinem, & perfectionẽ: sed dum fecit informem, ut formaret, & imperfectam, ut perficeret, ostendit & perfectionem & ordinem a se materiæ dari.

Et si tu obiicias, quòd ad perfectionem omnium horum spectat uelociter effectum perficere, & ornare, & distinguere. Dicendum, ꝙ illud uerum est, ubi agens agit secundum totũ suũ posse: ubi uerò cõdescendit possibilitati, & infirmitati, & utilitati alienæ, non habet ueritatẽ: & sic est in proposito. Sicut.n. Deus sacram scripturam nobis tradit quasi rudi modo, & inepto, ut quilibet posset capere, & intelligere, cũ tñ in ipso sint infiniti thesauri, sapię, & scientię: sic etiam in formatione rerum, quãtum decebat, condescendit modo naturæ, & etiam eruditioni rationalis creaturæ. Et quia ex illa dilatione erudiebatur homo, sicut prius uisum est: ideo placuit diuinæ potentiæ bonitati, & sapiẽtię, rerum formas sub dierũ successione distinguere: cum tamen posset eis subito materiam distinguere, & ornare.

QVAESTIO III.

An materia prima creata sit sub aliqua diuersitate formarum?

VTRVM materia illa corporaliũ creata sit sub aliqua formarum diuersitate. Et quòd sic, uidetur per textum. In principio creauit Deus cœlum, & terram: ergo uidetur, quòd in principio suæ conditionis, habet formam cœlestem, & formam elementarem. SI dicas, quòd cœlum stat ibi, pro cœlo empyreo, & terra pro materia corporalium, obiicitur per textum sequentem. Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida: ergo uidetur, quòd tertio die terra solummodo manifestata fuit, non producta: ergo in ipso chaos uidebantur iã esse elementa. ITEM. Hugo de sancto Vict. Nomine terræ hoc terrę elementum signatum puto: si ergo erat ibi elementum terræ, pari ratione, & alia elementa. SI TV dicas, ꝙ ibi uocat elementum terrę, non quia iam erat, sed quia futurum erat, Obiicitur per illud, quod subditur, Eratque terrenum hoc elementum in medio, & in uno loco subsidens cęteris, in confusione permixtis: si ergo ꝑmixtio non est eiusdem, sed diuersorum, uidetur, quòd ibi iam erant diuersæ formæ elementares. ITEM. Ratione hoc uidetur. Primę formæ, quæ insunt materiæ, sunt formæ elementares, sicut patet: quia ultra illas, non est resolutio, nisi ad primam materiam; ergo si materia illa aliquam formam habuit corporalem, uidetur quòd habuerit formam elementarem: sed formæ elementares sunt æque primæ, ergo uidetur, quòd simul habuit oẽs.

ITEM. Constans est secundum positionem sanctorum, ꝙ lux illa faciebat noctem, & diem: sed diem non poterat facere, nisi esset corpus transparens, & illuminabile: noctem non poterat facere, nisi esset corpus opacum, quod umbram proiiceret: uidetur igitur, quod in primaria conditione materia in quadam sui parte fuerit transparẽs,

in quadam opaca: & ita quod in se habuit formas diuersas.

Ex 2. Topicorum. ITEM. Nihil est ĩ genere, quod non sit in aliqua eius specie: ergo si illa materia erat quid corporeũ, erat igitur aliquod corpus: ergo uel simplex, uel mixtum: sed non erat corpus simplex, quia nec cœleste, nec elementare, ergo permixtum: ergo habebat in se diuersitatem formarum. ITEM. Materia illa cum esset imperfecta, habebat aliquẽ appetitum: aut ergo ad unam formã, aut ad plures. Si ad unã: ergo uidetur, quòd cum Deus compleuerit appetitum eius, ꝙ debuerit dare unam solam formam corporalem. Si ad plures: ergo cum multiformitas appetituum ueniat ex multiformitate dispositionũ, & multiformitas dispositionum ex multiformitate formarum: ergo uidetur ꝙ illa materia condita fuerit sub formarum diuersitate.

SED CONTRA. Gene. 1. Terra autem erat inanis, & uacua: sed si esset in materia formarũ diuersitas, non esset inanis, & uacua. ITEM. Alia translatio. Terra erat inuisibilis, & incomposita: sed si esset ibi forma cœlestis, & elementaris, esset iam ibi materia aliquo modo, & uisibilis, & composita. ITEM. Si ibi formę plures erãt, aut ergo erãt permixtę, aut distinctę. Si distinctæ: ergo non erat materia illa informis. Si permixtæ, ergo uidetur, quod haberet formam ꝑ mixtionis, & ita non erat informis, immo magis formata, quã si haberet solam formam elemẽtarem. Ex 1. de generatione. ITEM. Miscibilia præcedunt mixtum: ergo si ibi erant formæ permixtæ, per naturam prius sunt elementa, quàm illa materia, quæ primo est condita: ergo uidetur ordo pręposterus, quando Deus ex materia illa fecit elementa in sequentibus diebus. ITEM. Si permixtæ ibi erant formæ: ergo materia illa magis approximabat mixto perfecta mixtione, quàm approximet elementum: ergo magis approximabat ad opus q̃ntæ diei, & sextæ, quam elementorum distinctio: ergo uidetur, ꝙ non debuit productio illius materiæ determinari in rerum primordio. ITEM. Si erat ibi formarum diuersitas: ergo uidetur quòd esset ibi actio, & passio: & ita generatio, & corruptio, & alteratio: & ita non erat dicenda materia informis, cum in tali statu essent operationes, quæ competunt formis distinctis.

RESOLVTIO.

Prima materia in sua creatione imperfecta quadã forma fuit formata, quæ non oẽ desiderium ad formam expleret, sed esset dispositio quædam ad vlteriores recipiendas formas.

RESP. Ad prædictorum intelligentiã notãdũ, ꝙ informitatẽ illius materiæ corporalis diuersimodè intellexerũt diuersi. Quidam nãq; uoluerunt dicere, qđ materia illa diceretur chaos ꝑꝑ formarũ multitudinẽ, & cõtrarietatem, quæ erat in partibus materiæ: ita qđ illę partes nõ distinguebantur adinuicẽ secũdũ loca determinata, nec ita ꝓportionaliter inuicẽ iungebãtur, ut eis resultaret aliqđ mixtũ cõpletũ, & iõ erat ibi q̃dam permixtio non proportionis, sed confu-

accipi.s.uel pro lucis absentia, qualiter supra accepit August.iuxta quam acceptionem non sunt aliquid:ut pro aere obscurato,siue aeris obscura qualitate,et secundum hoc aliquæ res creatæ sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciẽ abyssi,quia nondũ erat lux:quæ si esset,& superesset,& superfunderetur:sed nondum lucis gratia opus suũ Deus venustauerat,quæ postea in primo die formata est.

Cur materia illa informis dicta sit: & quantum in altitudine ascenderit.

De qua re priusquam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum,quare illa materia confusa informis dicatur:an quia omni forma caruerit,an propter aliud. Secũdo,ubi ad se prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo,quod primo positum est,breuiter respondentes,dicimus illã primam materiam nõ ideo dictam fore informẽ, quòd nullam omnino formam habuerit:quia nõ aliquid corporeum tale existere potest,quod nullam habeat formam: sed ideo non absurde informem appellari posse dicimus,quia in confusione, & permixtione quadam subsistens, nondum Aug. li.1. de Gene. cap.15 *pulchram, apertamq;, & distinctam receperat formam qualem modo cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul, & semel sunt creata: postmodum in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est, quod primo in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.*

Responsio ad secundum partem propositæ quæstionis.

Nunc superest, quod secundo proponebatur explicare, ubi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod (nihil temere asserentes) dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles, quando creata est, ibidem adesse uidetur prodiisse, ubi nunc formata subsistit. Eratque terreum hoc elementum in uno loco, eodemque medio subsistens, cæteris tribus in una confusione permixtis: eisdemque circunquaque in modo cuiusdam nebulæ† oppressis ita obuolutum erat, ut apparere non † oppã su.

possit

posset, quod fuit illa uerò tria in una permixtione confusa circunquaque suspensa, eousque in altum porrigebantur quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Bed. circa illud Gen. 1. Et tenebræ erant su p.
Et sicut quibusdam uidetur, ultra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior, atque grossior erat: in superiori uero, rarior, ac leuior, atque subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quæ super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquam reciperet formam, uel dispositionem.

Qualis fuit mundi facies in ipso primordio.

Nunc superest, ut dispositionem illam qualiter perfecta sit, ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet scriptura Genesis, distinxit Deus, & in formas redegit proprias cuncta, quæ simul materialiter fecerat. Profecitq; opus suum in die sexto: & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo, idest, cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus sex rerum genera distinxit, nihilq; postea fecit, quod in aliquo illorum non contineatur: operatus est, tamen postea, sicut ueritas in Euangelio, ait, Pater meus operatur usque nunc, & ego operor illud. Io. 5.

De quatuor modis diuinæ operationis.

Quatuor enim modis, ut ait Alcuinus super Genesim, operatur Deus. Primo, in uerbo omnia disponẽdo. Secundo, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando: unde, Qui uiuit in æternum creauit omnia simul. Eccl. 18 *Omnia, scilicet elementa, uel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertio, per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quarto, ex primordialibus seminibus non incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sed sæpius reformantur, ne pereant.*

SVpra egit Magister de conditione naturæ spiritualis: in hac secũda parte agit de conditione corporalis. Et quoniam creaturæ corporalis duo sunt principia, uidelicet materiale, & formale: ideo pars ista habet duas. In prima agit de productione corporalis creaturæ quantum ad principium materiale: & hęc productio dicitur creatio. In secunda agit de productione ipsius quantum ad principiũ formale:

male:

male: & hæc productio dicitur distinctio, infra Dist. 13. *Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.*) Prima pars continet præsentem Distinc. in qua intendit agere de materiæ rerum corporalium productione. Et quoniã circa productionẽ materiæ corporalis duæ fuerunt solemnes opiniones: ideo pars illa duas habet. In prima unam ex illis eligit. In secunda iuxta illam opinionem de materia illa tractat, & inquirit, ibi. *De qua re prius quam tractemus, &c.*) Prima pars habet quatuor particulas. In prima dicta dicendis continuat. In secunda diuersas sanctorum opiniones circa productionem materiæ corporalium explicat, ibi. *Quidam nanque sanctorum, &c.*) In tertia alteram ex illis opinionem eligit, & explanat, ibi. *Secundum hanc itaque traditionem, &c.*) In quarta, & ultima quoddam dubium determinat, ibi. *Attende, quia hic dicit Aug. &c.*) Similiter secunda pars principalis, in qua de ipsa materia secundum opinionem plus electam inquirit, quatuor habet partes. In prima determinat qualiter fuerit informis, & confusa. In secũda determinat, ubi fuerit locata, ibi. *Nunc superest, quod secundo proponebatur, &c.*) In tertia uerò anticipando determinat, quibus diebus, uel in quot fuerit distincta, ibi. *Nunc superest, ut distinctionem, &c.*) Quartò uerò, & ultimò auctoritate Alcuini confirmat, ibi. *Quatuor enim modis, ut dicit Alcuinus.*

Dub. 1. *Illam confusam materiam quatuor elementorum, &c.*) Contra hoc, uidetur esse, quod dicit Hugo, Per terram hoc elementum terræ signari puto, cum dicitur. In principio creauit Deus cœlum, & terra; ergo non uidetur signare illam materiam informem in sua generalitate. Item. Si per terram signatur materia informis, cum in illa conuenit cœlum, & terra, uidetur, ꝙ non bene distinguãtur illa duo. Iuxta hoc est quæstio, propter quid istis tribus nominibus illa informis materia appellatur, scilicet nomine terræ, abyssi, & aquæ; cum non magis esset ibi de ratione terræ, & aquę, quàm ignis, uel aeris. Resp. Dicẽdum, ꝙ & si multæ sint expositiones huius uerbi, In prĩcipio creauit Deus cęlum, & terram: quatuor tamen sunt principales; & secundum has differenter exponitur nomen terræ. Vna expositio, ꝙ cœlum, & terram unam & eandem materiam nominant, scilicet materiam informem omniũ corporalium; prout tamen de ipsa debebant fieri duorum corporum genera, scilicet cœlestia, & elementaria: ut sit sensus. In principio creauit Deus cœlum, & terram, id est materiã ex qua debebat fieri cœlum, & omnia elementa: & ista expositio confirmatur per subsequentem literam. Subsequenter enim exprimitur, qualiter factum est cęlũ, & qualiter facta est terra. Alia uero expositio est ab hac expositione ualde longinqua: quia nomine cœli uult intelligere naturam spiritualem: nomine terræ naturam corporalem: ut sit sẽsus. In principio creauit Deus cœlum, & terram, idest angelicam naturam, & materiam pri-

mam:

mam: & hæc expositio cõfirmatur per literam sequentem: quia in secundo die productio cœli corporei exprimitur: ergo in principio temporis, si qua fuit productio cœli, non fuit cœli corporalis: sed spiritualis. Tertia expositio quasi media inter has duas est expositio Hugonis, qui dicit per terram intelligi terrenum elementum, & per cœlum tria alia elementa, quæ similiter super terrã circũ quaque in modum nebulæ erant expansa, & in una cõfusione permixta, siue potius in una permixtione confusa circũquaque suspensa, quę eousq; in altum protendebatur, quousq; nũc summitas corporeę naturę pertingit: & illud uidetur similiter per literam sequentem confirmari. Quarta expositio, quę communior est, secũdum expositores planior est, quod per cęlum intelligatur cœlum empyreum, quod est angelorum habitaculum, in quo angeli sunt creati: per terram uero materiam omnium corporum intra ipsum cõtentorum, siue cœlestium, siue terrestrium. Hęc expositio sequenti literę concordat, quæ exprimit de illa materia facta esse corpora cœlestia, & elementaria. Et si tu quęras, quare illa duo distinguit, plana est responsio: quia cœlum empyreum cõpletum erat immutabile, & habebat mensurari ęuiternitate cũ suis contentis: materia uerò illa incompleta erat, & subiecta mutabilitati, tam ipsa, quàm ea, quę ex ipsa futura erant: & ideo debebat mensurari tempore. Et per hoc patet, quòd scriptura distinxit illa duo ualde rationabiliter, & eleganter, cum in primaria conditione diuersas haberẽt mensuras, secundum quas adinuicem differrent, siue eorum differentię innotescerent, & per hoc patent duo obiecta prima. Ad illud, quod quęritur: quare his tribus nominibus appellata est. Dicendum, quòd & si ad hoc satis sufficienter respondeat Magister in litera, potest tamen dici, quòd insinuatur ipsa materia informis istis tribus nominibus sub triplici conditione se habere in comparatione ad formam. Ipsa enim materia dat formę fixionem: & propter hoc appellatur nomine terrę, quę inter cętera elementa plus habet de stabilitate. Ipsa etiam materia a forma recipit speciositatem, & completionem, & per se est quasi tenebra: & ideo signatur nomine abyssi tenebrosę. Ipsa quoque materia ad formã habet aptitudinem, & inclinationem: & ita quandã fluxionẽ, quę signatur nomine aquę.

Non enim tenebræ aliquid sunt, &c.) Contra si tenebra nihil est: ergo non est alicubi; ergo non uidetur, quòd essent super faciẽ abyssi. Item. Tenebra nihil dicit, nisi negationem pręsentię lucis corporalis; cum ergo ab ęterno esset uerum dicere, quòd lux corporalis non erat; ab ęterno, esset uerum dicere, quòd esset tenebra; quod falsum est. Item. Si tenebra nihil est, & quod nihil est, non potest ab alio diuidi, ergo non potuit tenebra diuidi a luce, cuius contrarium habetur in litera Genes. Item. Si tenebra nihil est, & quod nihil est, nõ benedicit dominum; Dub. 2.

ergo

ergo tenebræ non benedicunt Domino. Respon. Dicendum, quòd tenebræ semper accipiuntur priuatiuè: & quoniam priuatio relinquit constantiam alicuius subiecti, tenebra semper aliquid præsupponit in obliquo: nunquam enim est tenebra, nisi sit aliquid, quod tenebretur. Vnde quia tenebra non dicit tantum non existentiam lucis: sed etiam cum hoc addit aptitudinē corporis illuminabilis: quia ergo tenebra priuationem dicit, ideo dicitur esse facta: quia uerò aliquid ponit in obliquo: ideo non est æterna. Si ergo alicubi dicatur, quòd tenebra nihil est, hoc dicitur quantum ad illud, quod dicit tenebram in recto: sicut dicitur, cæcitas nihil est. Si uerò dicatur, quòd tenebræ aliquid sunt, uel quòd diuisę sunt, uel quod benedicunt dominū: hoc dicitur ratione eius, circa, quod sunt: & sic patent obiecta. Sed adhuc posset obiici, quòd habitus naturaliter præcedit priuationem: ergo si tenebra dicit priuationem luminis, prius fuit lux, quàm essent tenebræ. Præterea. Nox est differentia temporis: ergo non est priuatio pura: sed scriptura dicit, quòd tenebras appellauit noctem: ergo uidetur, quòd falsum dicat, cum dicit, quod tenebræ non aliquid sunt. Et propterea oportet distinguere, quòd tenebra dupliciter potest importare priuationem Vno modo, quia simpliciter dicit lucis absentiam, & hoc modo non sequitur lucem: & sic nihil est formaliter loquendo. Sic etiam intelligit scriptura, ꝙ tenebrę erant super faciem abyssi: & sic intelligit. August. cum dicit, tenebræ non aliquid sunt. Alio modo tenebra dicit priuationem lucis in una parte cum positione illuminationis in alia: & hoc modo tenebra appellatur umbra, quæ resultat ex obiecto corporis opaci, & sic tenebra & si aliquo modo sit priuatio, non tamen priuatio pura; & per hunc modum accipiēdo, a luce dicitur esse diuisa, & signatur nomine noctis, & inuitatur ad laudem creatoris, & cō sequitur habitum lucis.

Deus operatur primo in uerbo omnia disponendo, &c.) Contra. Omni operationi respondet aliquis effectus: ergo si Deus operatur omnia disponendo in uerbo, cum operatio ista fuit ab ęterno, uidetur, quòd multa produxit ab æterno. Item. In sapiēte operatore dispositio præcedit operationem: ergo cū Deus sit sapiens in omnibus operibus suis, uidetur, quòd nulla eius operatio debeat dici dispositio. Respond. Dicendum, quòd Alcuinus indiget hoc pio expositore. Multum enim loquitur impropriè, dum ipsam æternam dispositionem uocat operationē: ipse enim extendit nomen operationis ad omnem productionem. Sed quoniam pater generando, & producendo uerbum omnia in ipso disposuit: ideo largo modo, sed impropriè ipsum ab ęterno disponendo, in filio operari dixit. Dub. 3.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An materia corporalium creata sit in omnimoda possibilitate absque omni forma?

AD intelligẽtiã huius partis secũdum duo, quę Magister determinat de iformi materia corporaliũ: circa duo hic incidit dubitatio. Primo circa materiæ informitatem. Secundo uero circa eius quantitatem. Circa primum quæruntur tria. Primo quęritur, utrum materia corporalium creata sit in omnimoda possibilitate. Secundo, utrũ creata sit in perfecta actualitate. Tertio, utrũ creata sit sub aliqua formarum diuersitate.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, quòd materia creata sit in omnimoda possibilitate, ita quòd nullã habuerit formam. Primo per Augustinum in libro de symbolo, qui ait sic. Primo omnium formarũ capacitas data est, ut ordinatissimo Dei munere cætera formarentur, quę formata sunt: ergo uidetur, quòd in materia secundum quòd primò condita fuit, fuerit solũ formarum capacitas, & nulla forma. ITEM. Augustinus in 12. lib. confess. Nonne tu domine docuisti me? quia priusquam istam informem materiã formares, atq; distĩgueres, nõ erat aliquid, non color, non figura, non corpus, non spiritus: tamen non omnino nihil erat informitas sine ulla specie? Et post. Illud totum prope nihil erat: quoniam adhuc omnino informe erat: iam tamen erat quod formari poterat. Et his duobus uerbis expresse colligitur, quod materia corporũ sub omnimoda informitate, & possibilitate ꝑducta fuerit. ITEM. Quòd illud sit possibile, uidetᷣ. Possibile est prius esse sine posteriori: sed materia prior est omni forma: ergo possibile fuit eam fieri absque omni forma. ITEM. Ad rerũ cõditionẽ cõcurrit duplex potẽtia. s. potẽtia actiua, & potentia passiua, uel potẽtia agentis, & potentia materię: sed possibile est potentiam agẽtis præcedere effectũ & natura, & duratione: ergo possibile est, ꝙ possibilitas, uel capacitas materiæ natura, & duratione præexistat ei formæ. ITEM. Quòd illud sit congruũ, uidetur sic. Si aliquid unũ reperitur ĩ uniuerso, quod constitutũ est ex pluribus naturis, & alterã illarũ est per se inuenire; similiter contingit per se inuenire & reliquam; ad hoc, ꝙ uniuersitas sit cõpleta. Sed res mundanæ per materiã cõponuntur, & formã: & est inuenire purã formã, in qua nihil est de possibilitate materiæ, utpote deũ: ergo erit reperire purã materiã, ĩ qua nihil erit de actualitate formæ: sed hoc non fuit nisi ĩ mũdi exordio: ergo uidetur, ꝙ materia producta sit sine omni forma. ITEM. Deus est agens ordinatissimum: ergo ab extremo ad extremũ ꝑuenit ꝑ mediũ, sed medium inter omnino non ens, & ens in actu est ens omnino in potentia: ergo uidetur, quòd Deus in productione rerum prius de non ente fecit ens in potentia, quàm produxerit aliquam formam.

Cap. 2. Tomo. 1

Hoc argumentũ magnifacit Scot. q. 2. huius distin.

AD

AD OPPOSITVM. Hugo in libro de sacramentis. Credo illã primam materiam non ideo dictam informem fore; quia nullam omnino formam habuerit; quia nunquam aliquid tale corporeum existere potest, & hoc iõ Magister dicit i litera ITEM. Boetius. Omne esse est a forma sed omne quod creatur, statim post creationẽ est: ergo uel est forma, uel habet formam. Si igitur materia prima creata fuit: uel fuit forma, uel habuit formam in suæ eductionis principio: sed nõ fuit forma, ergo &c. ITEM Philos. Impossibile ẽ materiam separari ab omni forma: sed si materia tempore præexisteret omni formæ, posset ab ea separari: ergo non fuit creata in carentia omnis formæ. ITEM. Vnitas, bonitas, ueritas; siue modus, species, & ordo sunt in rebus ex parte principii formalis: sed impossibile est aliquid esse, uel produci, in quo nõ sit uestigium creatoris: ergo impossibile est, quod aliquid educatur carens omni forma. ITEM. Si materia illa careret omni forma, ergo & omni accidẽte: ergo nõ haberet extendi, nec locari, nec esse in motu, nec in quiete: sed nihil tale in rerũ natura potest existere: ergo materia non potuit in sui conditione omni forma carere. ITEM. Materia hoc ipsum quod est, dicitur esse ad formam: ergo essentialẽ habet dependentiam a forma, si ergo impossibile est aliquid separari ab eo quod essentialiter sibi inhæret, impossibile est materiam præter omnem formam existere.

Lib. 1. par. 1. cap. 4.

[illegible]

RESOLVTIO.

Materia prima non fuit creata sine omni forma, uel in omnimoda possibilitate: sic enim existere nõ potuisset in natura.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd dupliciter est loqui de materia Aut scd̃m quod existit ĩ natura, aut scd̃m quod consideratur ab aĩa. Si scd̃m quod cõsideratur ab aĩa: sic põt cõsiderari informis, siue p priuationẽ formę distinctę, siue p priuationem etiã oĩs formæ, & sic docet Aug. 12. Confes. essentiam materię intelligere. Nã materia scd̃m sui essentiã est informis per possibilitatem oĩmodam: & dum sic consideratur, formarum ipsa capacitas, siue possibilitas est sibi pro forma. Est iterum loqui de materia secundum quòd habet esse in natura, & sic nunquam est præter locum, & tempus, siue præter quietem, & motum; & hoc modo non solummodo non congruit, imo etiam impossibile est materiam informem existere p priuationem omnis formæ. Et hoc est quod dicit Magister, & Hugo de sancto Victore: & omnes in hoc tractatores consenserunt; quòd illa materia, quæ primo producta est per creationẽ, non fuit in omnimoda possibilitate, siue in carentia omnis formę: unde concedendæ sunt rationes ad hanc partem inductę.

Contra hãc opinionem ijsergit Sco. hic, ponens materiam habere actu entitatem sine existentia, & in 2. q. tenet, qđ põt existere sine quacunque forma.

AD ILLVD, quod obiicit, quod primo facta est omnium capacitas; & similiter de eo quod dicitur in 12. Confes. Dicendum, quod Aug. loquitur de prioritate naturæ, non de prioritate durationis. Secundum enim ordinẽ naturæ

cap. 12 & li. 2.

sup Genes. ad literam cap. 11

naturæ prius est materia omnimode in potentia, quàm sit sub aliqua forma, & ita omnimode informis, quàm aliquo modo formata: quia formationem habet aliunde, sed informitatem, & possibilitatem habet ex propria natura: non tamen potest esse prior duratione. Nunquam enim informitas est, nisi per aliquam formam: nec possibilitas nisi per aliquem actum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ prius potest esse sine posteriori. Dicẽdum, quod illud non habet ueritatem, quando prius a posteriori dependet, uel quando ad ipsum necessariã habet originationem, uel etiam quãdo illud, quod est prius in una consideratione, posterius est in altera: omnibus his de causis fallit prædicta ratio in proposito. Materia enim à forma dependet, & ad ipsam habet necessariam ordinationẽ, & quamuis sit prior productione, siue generatione; posterior est tamen in completione. AD ILLVD, quod obiicitur de potentia agentis, & materiæ. Dicendũ, ꝙ non est simile, quia potentia agentis non sic dependet, & completur per effectum, sicut potentia materiæ dependet, & cõpletur per actũ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ est reperire formam per se, ergo & materiam. Dicendum, quod propositio illa non habet necessitatem, sed solum congruitatẽ. Peccatum est etiã in assumptione: quia forma illa, quę cum materia facit compositũ, nunquã sine materia reperitur. Cum.n. dicitur, Deus est pure forma: æquiuocatur nomen formę, quia non dicitur ibi forma prout est perfectio materię: sed forma nominat ibi essentiam, quæ habet esse in omnimoda actualitate, & completione, & nullo modo potest peruenire ad alterius cõpositionem. AD ILLVD, quod obiicitur de ordine in producẽdo. Dicendum, quòd ad hoc, ꝙ seruetur ordo in productione, non oportet, quod quæcunque habent ordinem naturę, habeãt ordinem durationis successiue; contra hoc enim innumerabiles sunt instantiæ: & ideo quãuis ens in potentia simpliciter inter non ens, & ens actu sit medium: non oportet tamẽ, quòd duratione sequatur unum, & præcedat alterum.

QVAESTIO II.

An materia producta sit in perfecta actualitate.

VTRVM materia illa producta sit in perfecta actualitate. Et quòd sic, uidetur primò per tex. Gen. 2. Istę sunt generationes cœli, & terræ in die, qua creauit Deus cœlum, & terram & omne uirgultum agri, &c. ergo ĩ eodem die producta sunt, quæ prius dixit per sex dierum numerũ fuisse distincta. ITEM. Eccl. 18. Qui uiuit in æternũ, creauit omnia simul. Si omnia simul sunt creata: ergo corporalia, & spiritualia, & omnis corporaliũ differentia. ITEM. Iob. 40. Ecce Behemoth, quem feci tecum. Sed Behemoth est angelus primo factus, & homo ultimo die factus: ergo oĩa simul facta sunt. His auctoritatibus arguit Augustinus pro sua opinione in hac parte. ITEM. hoc ipsum ostendit ratione. Ab agẽ

te perfectæ potentiæ debet exire effectus secundum quòd magis est manifestatiuus summæ potentiæ: sed maioris potentiæ est posse simul omnia producere, quàm successiue: ergo magis est declaratiua diuinæ potentiæ productio materiæ cum perfecta actualitate formæ simul & semel sibi collatæ, quã post modum ex illa successiue eductę: si ergo Deus operatur secundum quod eius potentiam magis decet, uidetur &c. ITEM. Perfectę sapientis est ordinate operari: ergo si confusio repugnat ordinationi, uidetur quod Deus nihil produxerit cum confusione: cum sit perfecte sapiens: produxit igitur sub ordine: sed ordo præsupponit distinctionem: ergo &c. ITEM. Perfectio effectus attestatur perfectæ bonitati ĩ efficiente: si ergo Deus est bonitatis perfectissimæ, uidetur quod statim cum produxit materiã, debuit ipsam formis plene perficere, cum ipse hoc posset, & materiam etiam exigeret. SI TV dicas, ꝙ hoc non concludit, quod statim debuit ꝑficere: sed quod ex rationabili causa & potuit, & debuit differre, Obiicitur cõtra hoc, quia natura, & ars operat̃, quam citius potest: & de excellẽtia uirtutis, & bonitatis est ꝙ effectum suum compleat uelociter. Si ergo tam natura, quam ars est imitatrix diuinæ artis, & uirtutis, uidetur quod deus cum statim complere potuerit, quod nulla temporis mora uel durationis distulerit.

Arist. 1 Meth. ĩ proœm.

SED CONTRA. Primo per text. Gen. arguitur ubi dicitur quod per sex dierũ spatium cõpleuit dominus opus, quod inchoauerat: ergo uidetur quod non subito materia sit in perfecta actualitate producta secundum sacræ scripturę sententiã. Si igitur maior est huius scripturæ auctoritas; quam omnis humani ingenii perspicacitas (ut dicit Aug.) magis standum est huic sententiæ, quam omni persuasioni humanæ. Si tu dicas ꝙ rudibus loquebatur legislator, nec potuit simul dicere, quod simul potuit Deus facere, neutra istarum responsionum uidetur sufficiens, quia propter ruditatẽ auditoris non debet ei dare aliquis occasionem deceptionis. Moyses aũt bene nouerat quod ipsi uerba eius ad literam intelligerent: ergo scienter docebat eos id, unde possent decipi, & errare. ITEM. Quamuis simul nõ potuit omnia dicere, & opera illa exprimere, tamen potuit exprimere simul oĩa facta esse. ITEM. Chrys. super Ioh. homi. xxii. quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ: ergo non uidetur ꝙ simul producta sit sub formis. AD HOC sunt auctoritates communiter sanctorum, & doctorum, ut Ambr. Hier. Greg. Basil. Dion. & Damasc. & aliorum plurium tam Græcorum, quam Latinorum. ITEM. Per ratiõe uidetur hoc ipsum. Quamuis deus posset statim hominẽ in beatitudine collocare, & uniuersum in ea perfectione, in qua erit post iudiciũ, facere: maluit tamen ordinem seruare non solum in mũdi existentia, sed etiam in decursu, qa efficacius sic manifestatur eius sapien-

sapiẽtia: ergo similiter uidetur, quod in primario rerum exitu non tãtummodo seruauerit ordinem, quantum ad ipsum esse, sed etiam quantum ad ipsum ꝓducere, siue facere: ergo non uidetur, quod omnia simul produxerit, sed successiue. ITEM. Diuina potẽtia nõ tm̃ manifestat in productione formæ, sed etiam tantum, & amplius manifestatur in eductione materiæ: materia aũt secundum maiorẽ sui capacitatem magis declarat efficientis potestatem. Sed tanto maior est capacitas in materia, quanto maior est in ea informitas: si ergo ad manifestatione diuinæ potentiæ debuit materia produci capax secundum, quod erat possibile, uidetur qđ Deus debuit eam producere in tanta informitate, in quanta materia posset aliquo modo subsistere: ergo non sub perfecta formarum distinctione. ITEM. Impossibile est dies materiales simul esse: ergo impossibile est hoc intelligere, ꝙ Deus simul oĩa produxerit, & tamen ea produxit per sex dies. Oportet ergo secundum positionem, quæ ponit, omnia simul esse producta, senarium illum dierum intelligere spiritualiter, & ita lucẽ spiritualem, & noctem spiritualẽ. Ergo si hęc omnia simul producta sunt, in primo instanti diuisa est lux a tenebris, idest boni angeli a malis: ergo non fuit mora inter creationẽ, & lapsũ, quod est supra improbatum, & ostensum est esse contra Aug. ITEM. Cum sacra scriptura ordinat opera sex dierum, aut ordinat quantum ad ordinẽ durationis, aut quantum ad ordinẽ naturæ, aut quantum ad ordinem dignitatis. Si quantum ad ordinem dignitatis: ergo cum homo sit dignissima creaturarum, debuit eius productio attribui primæ diei. Si quantum ad ordinẽ naturæ: ergo productio solis, & lunæ fuit ante productionẽ planetarum, & herbarum. Restat igitur hoc esse dictum quãtum ad ordinem temporis, siue durationis.

RESOLVTIO.

Quidquid humanæ rationi videatur, sacræ literæ testantur: Deum materiam primam non perfectè statim formatam creasse.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam notandum est, ꝙ circa hanc quæstionem diuersæ sunt sanctorum opiniones. Quidam enim sãcti in hac quæstione magis secuti sunt uiam theologicã, trahentes rationem ad ea, quæ sunt fidei. Quidam verò (inter quos præcipuus fuit Aug.) magis secuti sunt uiam philosophicam: quæ illa ponit, quæ uidentur magis rationi cõsona: unde & intellectum scripturæ trahit ad rationis confirmationem, & attestationem. Vnde cum uideatur rationabilius, a summa potentia omnia produci simul, & mora tẽporis interiacentis nullius uideatur esse utilitatis, uel necessitatis; posuit omnia simul esse producta: suam positionem confirmans per auctoritates sacræ scripturę, & exponẽs illud, quod uidetur sibi contradicere, uidelicet de dierũ distinctione: ostendens, ꝙ illi dies nõ fuerũt dies materiales, sed potius spirituales, qui oẽs simul potuerunt

esse, & hæc positio multum fuit rationabilis, & valde subtilis. Verũtamen quia ad hanc positionem videtur intellectus scripturæ distrahi, & securius ẽ, & magis meritorium intellectum nostrum, & rationẽ oĩno scripturæ supponere, quã ipsam aliquo modo distrahere: ideo cõiter aliqui doctores, & qui præcesserũt Aug. & qui secuti sunt; sic intellexerunt, & posuerunt sicut textus in litera sacræ scripturæ. Gene. sonare uidetur. Vnde posuerunt oĩa materialia, & corporalia simul esse creata in materia, sed per senarium dierum esse distincta in forma. Hanc positionem, & si minus uideatur rõnabilis quã alia, non tamen est irrationabile sustinere. Quamuis enim ratio non percipiat huius positionis congruitatem, prout considerationi suæ innititur, ꝑcipit tamen prout sub lumine fidei captiuatur. Est enim huius successiuę formationis, & distinctionis rõ quadruplex, uidelicet literalis, moralis, allegorica, & anagogica. Literalis: in hoc qđ Deus non tantum intendit facere, quantum potest; quantum etiam communicare creaturæ, quantum potest recipere. Vnde cum possit dare beatitudinẽ absque meritis, uult tamen ꝙ mereamur. Sic cum possit statim ꝑficere materiam, maluit tamen ipsam sub quadam informitate, & imꝑfectione facere, ut ex sua imperfectione quasi materia ad Deum clamaret ut ipsam perficeret, & hoc idem uoluit per senarium dierum differre, ut in ꝑfectione numeri simul ostenderetur perfectio uniuersi. Secundum enim Arithmeticum, senarius est numerus perfectus, quia constat ex omnibus suis partibus aliquotis, ita ꝙ non deficit nec excrescit. Partes aũt aliquotæ dicũtur, quæ sumptæ aliquotiens reddunt totum. Rõ moralis est: vt ĩ hoc erudiatur homo, quòd sicut materia corporea ꝑ seipsam informis existit, tũc aũt formatur, cum diuina bonitas eius informitati tribuit formã: sic anima formari non potest ꝑ seipsam, nisi Deus gratiam suã infundat: cui etiam numerus senarius attestatur, quia tempus est merendi per uniuersum tempus uitæ præsentis, ut postmodum detur homini quies: quia non peruenitur ad perfectionẽ meriti usque ad consummationem gratiæ finalis, post quam nulla sequitur uespera: & ideo dies septimus non habet sibi assignatum vespere in scriptura. Allegorica uero ratio est, quia (sicut expresse Aug. ostendit) in illa prima mundi cõditione, quæ est distincta per senarium, totũ spacium decursus mundi præsẽtis secundum sex ætates præsignatur: ut primus dies ætati primæ respondeat, secundus secundæ, & sic deinceps: secundũ qđ planè adaptat Aug. super Gen. ad literam, quòd hic longũ esset repetere. Ratio autem anagogica est, ut in illa dierum distinctione intelligatur perfectio cognitionis in angelica natura beatificata, secundum quod planè ostendit Augusti. super Gene. ad literam quasi per totum. Qđ ideo uocat ad literam, quia expositionem istam, quam alii reputabant anagogicam, dicit legisla-

gisla-

gislatorem intendisse ad literã: nihil tamen ibi asserendo dicit, sed protestatur ipse modo inq-sitorio se ibi procedere. Et sicut patet ex eius intentione ibidẽ, magis uolebat intellectũ ex scriptura elicere, ex quo scriptura non posset a uiris philosophicis derideri: nec propter hoc aliquis naturali philosophia imbutus à fidei veritate retardari, sicut ipse aliquando fuerat retardatus, magis (inquam) quàm intellectum principalem exponere, quem ibi habuit legislator, & magis intendit ostendere, quid creatum fuerit, vel tunc potuerit, quam quid factum fuerit. Et in xii. Confess. ostenditur, quod una, & eadem scriptura multipliciter potest intelligi, & in oĩbus sensibus uerè quorum nullus spiritum sanctum latuit, ex cuius inspiratione scriptura edita fuit, & in hoc manifestè ostẽdit, quòd aliis non contradicit. Hanc igitur positionem sustinẽdo, ad obiecta in contrarium respondendum est.

Ad illvd enim, quod obiicitur de text. Gene. Dicendum, quod illud dictum est per recapitulationem, & iste terminus Die, ibi confunditur, ut teneatur pro diuersis diebus, uel teneturzeugmaticè, ut reddaĩ aliis singulis membris illius recapitulationis. Ad illvd, qđ obiicitur, de Ecclesiasti. xviii. Qui uiuit in æternum &c. Dicendum, ꝙ scriptura facit uim inter creare, & facere. Nam creationẽ uocat productionem ex nihilo, factionem uerò ipsam distinctionem: & hoc bene signatur Gen. ii. vbi dicitur, quod cessauit ab omni opere suo, quod creauit, vt faceret: omnes igitur sancti in hoc cõcordant, quòd omnia sunt simul producta in materia, & ideo omnia concedunt simul esse creata, sed tamen non simul facta. Ad illvd, quod obiicitur, de Iob. xl. dicẽdum, quod Greg. exponit quòd Tecum, dicit ibi simultatem nõ temporis, sed simultatem rationis. q. d. ecce Behemoth, quem feci tecum, id est, tibi similẽ, in rationis capacitate. Ad illvd, quod obiicitur: quod maioris potentiæ ẽ declaratiuum producere multa simul. Dicendum, quod Deus potentiam suam magis intendebat manifestare in productione de non esse, in esse, quàm postmodũ, in formatione: ibi enim magis manifestat sapientiam, & bonitatem: & vt sigillatim, & distinctim, & appropriatim, in productione effectuum manifestaretur perfectio potentiæ, sapientiæ, & bonitatis, placuit diuino actori p̃mittere opus creationis, postmodum subiungere opus distinctionis, postremo uero opus ornatus, & decorationis. Et in primo manifestatur potentia, in secundo sapientia, in tertio verò bonitas perfecta, licet omnia in quolibet horum manifestari possint a Deo: & ideo ita bene sunt manifestata post consummatum esse rerum illa tria, sicut si in principio statim materia fuisset producta, & distincta, & ornata. Et per hoc patent duo sequentia: quæ procedunt consimili uia, uidelicet de bonitatis, & sapientiæ perfectione. Ille enim rationes non concludunt, nisi quòd Deus ma-

teriam in informitatem nō debuit relinquere, quia hoc esset contra ordinem, & perfectionē: sed dum fecit informem, ut formaret, & imperfectam, ut perficeret, ostendit & perfectionem & ordinem a se materiæ dari.

Et si tu obiicias, quòd ad perfectionem omnium horum spectat uelociter effectum perficere, & ornare, & distinguere. Dicendum, ꝙ illud uerum est, ubi agens agit secundum totū suū posse: ubi uerò cōdescendit possibilitati, & infirmitati, & utilitati alienæ, non habet ueritatē: & sic est in proposito. Sicut.n. Deus sacram scripturam nobis tradit quasi rudi modo, & inepto, ut quilibet posset capere, & intelligere, cū tñ in ipso sint infiniti thesauri, sapiē, & scientię: sic etiam in formatione rerum, quātum decebat, condescendit modo naturæ, & etiam eruditioni rationalis creaturæ. Et quia ex illa dilatione erudiebatur homo, sicut prius uisum est: ideo placuit diuinæ potentiæ bonitati, & sapiētię, rerum formas sub dierū successione distinguere: cum tamen posset eis subito materiam distinguere, & ornare.

QVAESTIO III.

An materia prima creata sit sub aliqua diuersitate formarum?

VTRVM materia illa corporaliū creata sit sub aliqua formarum diuersitate. Et quòd sic, uidetur per textum. In principio creauit Deus cœlum, & terram: ergo uidetur, quòd in principio suæ conditionis, habet formam cœlestem, & formam elementarem. SI dicas, quod cœlum stat ibi, pro cœlo empyreo, & terra pro materia corporalium, obiicitur per textum sequentem. Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida: ergo uidetur, quòd tertio die terra solummodo manifestata fuit, non producta: ergo in ipso chaos uidebantur iā esse elementa. ITEM. Hugo de sancto Vict. Nomine terræ hoc terrę elementum signatum puto: si ergo erat ibi elementum terræ, pari ratione, & alia elementa. SI TV dicas, ꝙ ibi uocat elementum terrę, non quia iam erat, sed quia futurum erat, Obiicitur per illud, quod subditur, Eratque terrenum hoc elementum in medio, & in uno loco subsidens cęteris, in confusione permixtis: si ergo ꝑmixtio non est eiusdem, sed diuersorum, uidetur, quòd ibi iam erant diuersæ formæ elementares. ITEM. Ratione hoc uidetur. Primæ formæ, quæ insunt materiæ sunt formæ elementares, sicut patet: quia ultra illas, non est resolutio, nisi ad primam materiam; ergo si materia illa aliquam formam habuit corporalem, uidetur quod habuerit formam elementarem: sed formæ elementares sunt æque primæ, ergo uidetur, quòd simul habuit oēs. ITEM. Constans est secundum positionem sanctorum, ꝙ lux illa faciebat noctem, & diem: sed diem non poterat facere, nisi esset corpus transparens, & illuminabile: noctem non poterat facere, nisi esset corpus opacum, quod umbram proiiceret: uidetur igitur, quod in primaria conditione materia in quadam sui parte fuerit transparēs,

in

in quadam opaca: & ita quod in se habuit formas diuersas.

Ex 2. Topicorum. Item. Nihil est i genere, quod non sit in aliqua eius specie: ergo si illa materia erat quid corporeũ, erat igitur aliquod corpus: ergo uel simplex, uel mixtum: sed non erat corpus simplex, quia nec cœleste, nec elementare, ergo permixtum: ergo habebat in se diuersitatem formarum. Item. Materia illa cum esset imperfecta, habebat aliquẽ appetitum: aut ergo ad unam formã, aut ad plures. Si ad unã: ergo uidetur, quòd cum Deus compleuerit appetitum eius, ꝙ debuerit dare unam solam formam corporalem. Si ad plures: ergo cum multiformitas appetitum ueniat ex multiformitate dispositionũ, & multiformitas dispositionum ex multiformitate formarum: ergo uidetur ꝙ illa materia condita fuerit sub formarum diuersitate.

Sed contra. Gene. i. Terra autem erat inanis, & uacua: sed si esset in materia formarũ diuersitas, non esset inanis, & uacua. Item. Alia translatio. Terra erat inuisibilis, & incomposita: sed si esset ibi forma cœlestis, & elementaris, esset iam ibi materia aliquo modo, & uisibilis, & composita. Item. Si ibi formę plures erãt, aut ergo erãt permixtę, aut distinctę. Si distinctæ: ergo non erat materia illa informis. Si permixtæ, ergo uidetur, quod haberet formam ꝑ mixtionis, & ita non erat informis, immo magis formata, quã si haberet solam formam elemẽtarem. *Ex 1. de generatione.* Item. Miscibilia præcedunt mixtum: ergo si ibi erant formæ permixtæ, per naturam prius sunt elementa, quàm illa materia, quæ primo est condita: ergo uidetur ordo pręposterus, quando Deus ex materia illa fecit elementa in sequentibus diebus. Item. Si permixtæ ibi erant formæ: ergo materia illa magis approximabat mixto perfecta mixtione, quam approximet elementum: ergo magis approximabat ad opus qntæ diei, & sextæ, quam elementorum distinctio: ergo uidetur, ꝙ non debuit productio illius materiæ determinari in rerum primordio. Item. Si erat ibi formarum diuersitas: ergo uidetur quòd esset ibi actio, & passio: & ita generatio, & corruptio, & alteratio: & ita non erat dicenda materia informis, cum in tali statu essent operationes, quæ competunt formis distinctis.

Resolutio.

Prima materia in sua creatione imperfecta quadã forma fuit formata, quæ non oẽ desiderium ad formam expleret, sed esset dispositio quedam ad vlteriores recipiendas formas.

Resp. Ad prædictorum intelligentiã notãdũ, ꝙ informitatẽ illius materiæ corporalis diuersimodè intellexerũt diuersi. Quidam nãq; uoluerunt dicere, qđ materia illa diceretur chaos ꝑꝑ formarũ multitudinẽ, & cõtrarietatem, quæ erat in partibus materiæ: ita qđ illę partes nõ distinguebantur adinuicẽ secũdũ loca determinata, nec ita ꝓportionaliter inuicẽ iungebãtur, ut eis resultaret aliqđ mixtũ cõpletũ, & iõ erat ibi qđam permixtio non proportionis, sed confu-

ſionis, & ſicut non erat ibi proportionalis mixtio, ita nec ibi erat regularis actio, imo cuiuſdam pugnæ confuſio, ita ut calida pugnarent frigidis, & humida ſiccis: & ſic recte poſſet materia illa chaos appellari. Sed iſte modus ponẽdi potius eſt poeticus quã philoſophicus, quia magis ſeqtur imaginationis fictionem, quam rationem: cum ſecũdum iſtam poſitionem ponantur elementa illam materiam, ſic productam naturaliter præcedere, quod nec rationi cõſonat, nec ſacræ ſcripturæ. Et ideo eſt alius modus dicendi rationabilior, quod materia illa ꝓducta eſt ſub aliqua forma: ſed illa nõ erat forma completa, nec dans materiæ eẽ completum, & ideo non ſic informabat, quin adhuc materia diceretur informis: nec appetitum materiæ adeo finiebat, qn adhuc materia alias formas appeteret, & ideo diſpoſitio erat ad formas ulteriores, nõ cõpleta perfectio. Et quoniam ad multas formas materia informis appetitum, & inclinationẽ habebat: ideo quamuis illa forma non haberet in ſe naturas diuerſas, tamen materia in diuerſis ſuis partibus quandam diuerſitatem imperfectam habebat, nec ex diuerſis actibus completis, ſed magis ex appetitibus ad diuerſa, & ideo permixta dicitur, & confuſa. Sicut exemplum ponitur i embryone, quod actu habet unam formam, & figurã quandã maſſę carnis: illa tamen eſt diſpoſitio ad diuerſas membrorum figurationes. Iſtud tamen non eſt omnino ſimile, qa forma illa non erat tantæ actiualitatis, ſicut eſt forma embryonis, nec in tanta propinquitate ad eductionẽ formarum ſequẽtium, ſicut forma embryonis ad eductionẽ membrorum. Forma enim embryonis eſt uiſibilis, & per uim ad perfectam naturę cõpletionẽ eſt perducibilis, illa uerò materia ſub tali forma incõpoſita erat, & inuiſibilis, & ad formas ſubſequẽtes ſola diuina uirtute, & operatione poterat ꝑduci: & ideo propter imperfectionem formæ illius, materia illa dicitur informis, & propter indeterminatum appetitũ multarum formarum confuſa dicitͬ, & permixta: & hæc poſitio ſatis uidetur eſſe intelligibilis, & probabilis. Et iuxta hanc poſitionem concedendum eſt, ꝙ materia non fuit creata ſub formarũ diuerſitate, ſicut rationes ad hoc inductæ oſtendunt.

Ad Illvd ergo, ꝙ primò obiicitur, in contrariũ de textu. Dicendum, quod cœlum ſtat ibi pro empyreo. Et ſi obiicitur; quod ſcriptura conſequenter, dicit terram apparuiſſe, non formatam eſſe. Dicendum, quod ſicut artifex facit apparere effectum producendo, non oſtendendo ſolum: ſic intelligendum eſt, quòd Deus fecit terram apparere, nõ ſolum ſeparando elementa ab inuicem, ſed etiã producendo, ita ꝙ productio fuit cum diſtinctione, & diſtinctio cum productione. Ad illvd, vero, ꝙ obiicitur, quod Hugo dicit, per terram intelligi elemẽtũ terrę. Dicendum, ꝙ hoc dicit non propter formã terræ: quæ iam ineſſet illi materiæ: ſed propter quandam aptitudinẽ incõpie-

pletam, quæ inerat illi parti materiæ, ut perficeretur postmodū forma terræ ꝑ eum modū, secūdum quē consueuit aliqd appellari eius nomine ad quod ordinatur. Materia.n.illa non poterat nisi quodāmodo balbutiēdo describi: quia nedū sermo perfectè non explicat, sed ēt intellectus in imaginatione deficit. Vnde & illud, qđ ipse subiungit de permixtione, non est hoc dictū, quod ibi fuerit uera oppositarū formàrum coniunctio, sed quia non erat ibi perfecte formarum distinctio. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ formæ elementares sunt primæ in materia corporali. Dicendum, ꝙ de formis, quæ dant materiæ esse completum, uerū est: forma uerò illa, ꝙ̃ habebat informis materia, nō dabat sibi esse completum, & ideo tam formas simplices, quàm cōpositas, quæ esse completum tribuunt, præcedebat, uel præcedere poterat. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ erat ibi corpus opacū, & transparens. Dicendum, quòd nec erat ibi perfecta opacitas, nec ꝑfecta transparentia, erat tamen in diuersis partibus materiæ: secundum quod conditor ordinauerat ex eis diuersas formas ꝓducere, aliquis diuersus dispositionis modus, quæ non ponebat diuersitatem formarum. Sicut si intelligatur, ꝙ aliquod corpus in una parte sit rarius, & in alia magis compactum salua formæ unitate: sic intelligi dēt in illa materia, quæ formam habebat maximè ad multa possibilē. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ nihil est in genere, ꝙ nō sit in aliqua eius specie. Dicendū, ꝙ illud uerum est de eo, ꝙ est in genere tā quam ens completum: sed materia illa nō sic erat corporea, ꝙ esset cōpleta in genere corporū: sed sic habebat extensionem, & corporeitatem, quod non habebat perfectam formæ actualitatem, sicut dictum est prius. AD ILLVD uerò, quod obiicitur de diuersitate appetituum. Dicendum, ꝙ appetitus non semper sequitur formā completam, sed etiam attenditur secundū appetentis indigentiā, & aliquam dispositionē semiplenam, nisi fortassis sit talis appetitus, qui cōsequatur dispositionē, quæ est necessitans: sed talis nō erat in illa informi materia: sed secundum quandam maiorem subtilitatē, & raritatem in partibus materię erat dispositio longinqua ad formas alias, & alias.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An eadem sit materia horum inferum cum superioribus?

CONSEQVENTER quæritur de secundo articulo, scilicet de ipsius materiæ quantitate, circa quam triplex uersatur inquisitio. Primum quantū ad numerum. Secundum quantum ad tempus. Tertium quantum ad locum.

CIRCA quam sic proceditur, & quæritur, utrum cęlestiū, & terrestrium una sit materia quantum ad esse. Supra enim quæsitum est de unitate materiæ quantum ad essentiam. Et quòd sit una, uidetur communiter secundum expositores nomine terrę, cum dicitur. In prin

cipio creauit Deus cęlum, & terram, &c. intelligitur materia omnium uisibilium, circa coelũ empyreum: ergo si illa una fuit, & habuit aliquam formam, ut supra uisum est; ergo uidetur, qđ cęlestia, & terrestria ex una materia quantũ ad esse sint producta. ITEM. Materia illa, ex qua formata sunt corpora, nec habebat formam coelestem, nec elementarem, nec consequentem ad has: ergo si aliquam habebat formam, habebat formam ad hos communem, & indifferentem: ergo uidetur, ꝙ secundum aliquod esse formale, sit ponere coelestium, & terrestrium materiam esse communem. ITEM. Extensio consequitur materiã non secundum suam essentiam, sed secundũ aliquod esse: cũ sit accidens: ergo si cõiter reperitur extẽsio in corporibus superioribus & inferioribus; ergo uidet͂, quod una sit materia cõis secundum esse in coelestibus, & terrestribus. ITEM. Lux est natura communis reperta in omnibus corporibus tam coelestibus, quã terrestribus, si sit substantia, siue accidens: ergo si forma ista corporalis non est in materia, nisi secundum aliquod esse, uidet͂ idem, quod prius. ITEM. Perspicuitas est natura similiter reperta in omnibus corporibus tam superioribus, quã inferioribus secundum plus, & minus: sed ꝑspicuitas non tantum consequitur materiam, sed etiam formã, & esse materię, nõ tantum essentiam; ergo uidetur, ꝙ in omnib. corporibus, siue cęlestibus, siue terrenis est ponere materiã unã secundum esse. ITEM. Rari et dẽsi secundũ esse ponitur una materia; ergo pari ratione luminosi, et opaci, & si hoc, ergo celi, & elementi. Cõtra. Corruptibiliũ, & incorruptibilium (sicut uult Philosoph.) nõ est materia una; sed corpora superiora sunt incorruptibilia, & inferiora corruptibilia: ergo &c. ITEM. Quæ habent eandem materiam sunt ad inuicẽ trãsmutabilia; sed corpora terrestria, & coelestia nõ sunt ad inuicem trãsmutabilia; ergo &c. ITEM. Materia subiecta priuationi, differunt secundũ esse a, sed in coelestibus materia nõ est subiecta priuationi, in terrestribus uero est subiecta: ergo &c. ITEM. Corpus cęleste, & elemẽtare nõ tantummodo differunt forma, ac qualitate, sed ẽt discõtinuitate; si ergo continuitas uenit ab unitate materiæ secundũ esse, cum ista adinuicem sint discontinua, quod patet, quia unũ mouetur, reliquum quiescit, uidetur, ꝙ secundum esse coelestium, & terrestrium non possit esse materia una.

10. Metaph. 26

RESOLVTIO.

Vtique ante productionem, sed non post.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum quęritur: utrum corpora cęlestia, et terrestria sint ex eadem materia secundum esse, hoc dupliciter potest intelligi. Aut secundum esse, quod materia habuit ante productionẽ; Aut secundum esse, quod materia habeat post productionẽ. Si secundum esse, quod habuit materia ante productionem, sic siue dubio una fuit materia corporum coelestium, & terrestrium, quia una fuit moles

les habens unam formam incõpletam. Si secundum esse, quod hēt materia post productionem, quod quidem est esse completum, sic absque dubio differt materia cœlestiũ, & terrestriũ quantum ad esse, tum quia sub una forma est corruptibilis, sub alia est incorruptibilis: tũ quia sub una forma est subiecta priuationi, sub alia non: & hoc non solum facit diuersitatem in materia secũdum esse quantum ad actum, immo etiam quantum ad potentiã ordinatam ad actum: quæ quidem diuersitas non est in materia secũdum quod est formis elemẽtaribus subiecta. Nam, & si materia igni subiecta & aeri habeat aliud, & aliud esse actuale, tamẽ quia utrobique subiecta est transmutationi, & priuationi, & possibilis ad utrunque: ideo dicuntur habere unam materiam secundum esse: in celestibus autem corporibus, & elementaribus non contingit hoc reperire.

EX HIS patent obiecta ad utranque partem. Primæ enim rationes, quæ ostendunt, quod cœlestia corpora, & elementaria cõmunicant in materia secundum esse, loquũtur de materia quãtũ ad illud esse, quod habuit ante productionẽ, & quãtum ad proprietates, quæ sequuntur illud esse: sicut sunt extensio, & perspicuitatis participatio. Vltima tamen ratio non concludit, quæ procedit per simile de raro, & dẽso, & cœlesti, & elementari. Non. n. est simile, quia rarum, & dẽsum sunt ad inuicem trãsmutabilia, non sit corpora cœlestia, & elementaria, & loquor de possibilitate transmutandi secundum naturam, non secundum uirtutem diuinam. Rationes uerò ad oppositum concludunt, quod materia secundũm esse non sit eadẽ in cœlestibus, & terrestribus post ipsorum productionẽ, sicut patet discurrendo per singulas. Aliter posset dici, & quasi in idẽ redit: quoniã quadrupliciter põt intelligi esse unitas in materia, aut quãtum ad essentiã: aut quã tum ad esse incompletum, et a completione remotum: aut secũdum esse incompletum completioni proximũ, aut secundũ esse simpliciter cõpletum. Et secundum hoc distinguitur materia, quod quædam est subiecta formæ substantiali tantum: quædã formæ substantiali, & extensioni, siue quantitati: quædam formæ substantiali, & quantitati, & contrarietati: quædam formę substantiali, & quantitati, nõ cõtrarietati, sed in omnibus suis partib. uniformitati. Primo modo dicitur esse eadẽ materia spiritualiũ, & corporaliũ, sicut supra fuit ostẽsum. Scdò modo cęlestiũ, & terrestrium, siue corruptibiliũ corporũ, & incorruptibiliũ. Tertiò uero modo corporũ elementariũ, & adinuicẽ trãsmutabiliũ. Quartò modo corporũ specie, & natura similiũ. Primo igitur, & secundo modo eadẽ est materia cęlestium, & terrestriũ: sicut primæ rationes ostẽdũt: tertio, & quarto modo nõ, sicut concludunt rationes inductæ ad oppositum.

QVAESTIO II.

An materia prima producta sit in dies uel ante omnem diem?

DE informi materia quantum ad ad tempus suę productionis

nis:& est quæstio, utrum producta fuerit in die, an ante omnem diē. Et ꝙ ante omnē diem, uidetur primo per Textum. Gen. In principio creauit Deus cœlum, & terram, &c. Constans est hoc factū fuisse ante productionem lucis, sicut ipsa scriptura insinuat: sed cum luce cœpit dies: ergo ante oēm diē fuit productio informis materiæ. ITEM. Aug. 12. Confes. Informē materiā fecisti ante omnem diem. ITEM. Hugo de S. Vict. in Lib. de Sacr. Primo momento temporis, in quo creata est omniū uisibiliū, & inuisibilium materia. Et ita neq; nox, neq; dies fuit. ITEM. Ratione uidetur. Qualitas tēporis debet respōdere qualitati rei productæ, sed materia prima, nec est ꝓducta omnino sub priuatione formæ, nec sub completa distinctione: ergo eius productio, nec diei cōpetebat, nec nocti, ergo ante omnem diem.

SED CONTRA. Genes. 2. Istæ sunt generationes cęli, & terrę, quādo creati sunt in die, in quo fecit Deus cœlum, & terram: sed quando Deus fecit cœlū, & terram, tūc creauit illā primordialem materiam: ergo in die ipsam creauit. ITEM. Creator omnium est Deus lucis, ergo oīa, quæ facit, facit in luce: ergo si creauit materiam, in luce creauit, & ita in die. ITEM. Arguit Manichæus. Si Deus creauit aliquid in tenebris, quomodo ergo habitat lucem inaccessibilem? si ergo hoc inconueniens est, incōueniens est ipsam creasse in tenebris, & creauit in tenebris, uel in die: ergo &c. ITEM. Nox, & dies immediate diuidunt tempus: sed materia rerum corporalium producta fuit cum tempore: ergo cum nocte, uel cum die, sed non cū nocte: ergo cum die.

RESOLVTIO.

Non una est sententia.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ creatio cœli, & terræ, secundum oēs fuit ante oēm diem quantū ad ordinē naturæ: quantum uerò ad ordinē temporis, siue durationis diuersimodè senserunt diuersi. Quidā senserunt, ꝙ non fuit aliqua mora inter creationē, & distinctionis inceptionē: immo statim cum producta fuit illa materia, & lux, quæ diē faciebat: nec fuit morula aliqua intermedia. Aliis autē uidetur, ꝙ fuit mora tēporis interiacens inter terræ creationem, & lucis factionem: & istud, uidetur magis consonū sententiæ expositorū, sicut patebit in Distinctione sequenti. Vtrunq; tamē potuit esse uerum, nec aliquod horū usquequaq; certum. Sustinendo tamen illud ultimum, respondēdū est ad primum obiectum de Tex. Gen. quia (creare) æquocè sumitur in scriptura, & ibi dicitē creatio cœli & terræ, utriusque factio, siue formatio: & sic exponit Aug. super Gen. ad literā. v. ubi innuit, ꝙ creare cœlum, & terrā, dicitur dupliciter: uel informem materiam facere: uel ꝓ formas, & species distinguere.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, ꝙ Deus est in luce. Dicendū, ꝙ intelligēdum est deū esse in luce spirituale, non corporale, quæ est lux sapientiæ, & in hac fecit, quidquid produxit, qa oīa in sapientia fecit. Et ideo, ꝙ obiicitur de tenebris corporalibus

bus nihil facit ad propositum: quia non magis est Deus in tenebris in loco corporaliter tenebroso, quã in luminose. AD ILLUD, quod obiicitur, ꝙ nox, & dies immediate diuidunt tẽpus. Dicendum, ꝙ uerum est secundum esse, quod habent nunc, ꝙ quidem attenditur secũdum reuolutionem corporum cęlestiũ: sed tunc erat tempus secundum mutabilitatẽ, quæ erat in materiæ partibus: quæ quidem mutabilitas erat absq; præsentia corporis luminosi, & absq; umbra corporis opaci: & ideo tempus illud non erat habens uicissitudinẽ diei, & noctis ante formationẽ lucis. SI QVIS autẽ uelit sustinere oppositum: plane poterit ad rationes, & auctoritates ad oppositum respondere: quod intelligantur insinuare ordinẽ naturæ, non temporis, secundum quem informis materia omnem diem antecessit.

QVAESTIO IIII.

Materia prima ubi sita fuerit?

DE illa informi materia quãtũ ad locum. Et est quęstio, ubi habuit illa materia situm. Et quòd illa materia corporalium habuerit situm, uidetur. Hugo de S. Vict. Erat terrenum hoc elementum medio uno loco subsidens, cæteris in unã confusionem permixtis circunquaque in modum nebulæ expansis: sed hoc non potuit esse absq; situ corporali: ergo &c. ITEM. ꝙ repleuerit locum, uidetur: q̃a cęlum empyreũ (sicut dicit Beda) cũ ipsa materia corporaliũ fuit creatum: sed constans est, ꝙ empyreum intra concauitatem suã natum est omnia corporalia cõtinere; ergo uel erat uacuum, uel ab illa mole corporea replebatur: sed natura non sustinet uacuum: ergo uidetur, ꝙ moles illa replet locũ. ITEM. Videtur, ꝙ haberet sursum & deorsum: quia summitas eius (sicut dicit Hugo) porrigebatur. quousque nunc summum creaturæ corporeæ pertingit: ergo erat ibi circũferentia, & centrum. ITEM. Materia illa (sicut Magister dicit in litera,) in partibus superioribus erat rarior, leuior, & subtilior: in inferiori parte spissior, & grossior: ergo erat ibi grauitas, & leuitas: sed secundum has proprietates corpora habent locari sursum, & deorsum: ergo redit idẽ, quod prius.

AD oppositum. Nihil est ꝑ se in loco, nisi quod est hic, & nunc: & nihil est hic, & nunc, nisi quod est hoc aliquid: & nihil est hoc aliquid, nisi quod est indiuiduum: & omne tale est ens completum: ergo a primo ad ultimum nihil est in loco, nisi q̃d est ens completum: sed materia illa non erat ens completum: ergo in loco non habebat situm. ITEM. Quòd non repleret locũ, uidetur. Nihil inane, & uacuum replet locũ: sed materia illa erat inanis, & uacua, sicut dicitur in principio Gen. ergo locum non replebat. ITEM. Quòd non haberet differentias positionis secundum sursum, & deorsum, uidetur: quia istæ sunt positiones secundum quas distinguuntur, & ordinantur diuersa corpora mũdi in uniuerso: sed tunc non erat ibi distinctio, nec ordo, nec huiusmodi: ergo nec erat ibi diuersa positio. ITEM. Grauitas, & leuitas

uitas sunt proprietates cõsequẽtes formas elementares ; ergo nec erat ibi graue, nec leue : ergo nec sursum, nec deorsum : cum hæ positionis differentię attendantur secundum illas proprietates.

RESOLVTIO.

Locum repleuit : tametsi non plenè.

RESPOND. Dicendum, quòd cum materia illa esset moles habens extensionem, & cęlum empyreum haberet ambiens, ꝙ ipsa in loco erat: & cum esset substantia corpulenta, locum replebat. Rursus. Cum in partibus distinctionem quandam haberet secundum subtilitatem, & grossiciem, sed semiplenam : sic etiã positionis secundum sursum, & deorsum quodammodo, sed imperfectè habebat: & ideo concedendæ sunt rationes, quæ ad istam partem inductæ sunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium, quòd nihil est in loco, nisi ens completum. Dicendum, quòd est falsum: si intelligatur de completione perfecta: embryo enim in loco est, quamuis sit quid incompletum. Nec ualet illa deductio : peccat enim in hoc, ꝙ dicit : ꝙ omne, quod est hoc aliquid, est completum. Hoc enim falsum est: nã ipsum indiuiduum. & forma indiuidualis habet esse completũ, & minus completum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod non replebat locum, q̃a erat inanis, & uacua. Dicendum, quòd uacuitas loci, & uacuitas materiæ est ęquiuocè dicta. Vacuitas.n. loci est per priuationem corporis contenti : sed uacuitas materiæ est per priuationem formę, & complementi. Attendendum tamen: quod sicut locus dupliciter dicitur uacuus: aut proprie, ut per priuationem corporis solidi, & sensibilis: sicut dicitur arca uacua propter absentiam panis, & dolium uacuum propter absentiam uini: sic etiam intelligendum est in uacuitate materiæ, quod dicitur dupliciter uacua: aut quia non habet aliquam formam, & sic nunquam fuit uacua: aut quia non habuit formã omnimodè perfectiuam : & sic quamuis esset uacua, tamen locum poterat replere, quia erat extensa, & corporea. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd non habebat sursum, & deorsum, q̃a carebat ordine, & distinctione, & elementari proprietate. AD ILLAS duas rationes simul dicendum est : quod sicut illa tria proposita non habebat, nisi imperfectè, & semiplenè ratione cuiusdam inclinationis, & longinquæ dispositionis: sic & sursum & deorsum non habebat ꝓpriè : habebat tamen quodammodo, scilicet incomplete, & ꝓpter quasdã dispositiones, quas habebat ad graue & leue. Dicit enim Magister leuiorem fuisse in superiori parte, & grauiorem in inferiori : non quod istas proprietates perfectè participaret, sed in quadam longinqua, & pręambula dispositione, sicut supra ostensum est expresè, siue ex parte.

DI-

DISTINCTIO XIII.

De productione creaturæ corporalis quantum ad principium formale omnibus corporibus, quod est forma lucis, & dicitur hæc productio, distinctio.

PRima autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit scriptura Gene. quæ commemorat rerum informitate, earum dispositionem a luce inchoauit, subdens, Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux: & diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. Et factum est uespere & mane dies unus. Congrue mundi ornatus a luce cœpit: unde cætera quæ creanda erant, uiderentur.

Qualis fuerit illa lux, corporalis, an spiritualis.

Si quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet, an spiritualis. Id respondemus, quod a sanctis legimus traditū. Dicit enim August. quia lux illa corporalis uel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, angelica natura intelligitur, quæ prius informis fuit, sed postea formata est, cum ad creatorē conuersa ei charitate adhæsit: cuius informitatis creatio superius significata est, ubi dictū est, In principio creauit Deus cœlum & terram. Hic uero eiusdē formatio ostenditur cum ait, Fiat lux, & facta est lux. Hæc ergo angelica natura, quæ prius tenebræ, & postea lux fuit, quia prius habuit informitatē & imperfectionē, deinde formationis perfectionem: & ita diuisit Deus lucē a tenebris Nam, ut ait Augustinus super Genesim, Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit antequā formaretur, in amore conditoris. Formata uero est quando conuersa est ad incōmutabile lumen uerbi. Si uero corporalis fuit lux illa, quod utique probabile est, corpus lucidum fuisse intelligitur, uelut lucida nubes: quod non de nihilo, sed de præiacenti materia formaliter factum est, ut lux esset, ut uim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta est, quia ante lucem nec dies fuit, nec nox, licet tempus fuerit.

Lib. de Ge. ad literā. 1. cap. 3
Lib. 1. cap. 5.

Quòd

Quòd lux illa facta est, ubi sol apparet, quæ in aquis lucere poterat.

Si autem quæritur, Vbi est facta lux illa, cum abyssus omnem terræ altitudinem tegeret, Dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarum operatione sæpius illustrentur: qui in profundum mersi, missio ex ore oleo aquas sibi illustrant: quæ multo rariores fuerunt in principio quàm modo sunt: quia nondum congregatæ fuerant in uno loco. Facta est ergo lux illa, quæ uicem, & locũ solis tenebat: quæ motu suo circumagitata, noctem diemq; discernebat. Ibi ergo primum lucem apparuisse uerisimile est, ubi sol quotidiano cursu circunuectus apparet, ut eodẽ tramite lux circuncurrens, ac primo ad occasum descẽdẽs uesperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id est, mane illustraret: & ita diuisit deus lucem, & tenebras & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quòd, dies, diuersis modis accipitur.

Aug. sup Ge. 1. cap. 10. *Hic notandum est, quòd dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiam dies spatium uigintiquatuor horarum: qualiter accipitur cum dicitur: Factum est uespere & mane dies unus. Quod ita distinguẽdum est, Factum est uespere prius, & postea mane: & ita fuit dies unus expletus uigintiquatuor horarum. Dies scilicet naturalis, qui habuit uesperã, sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis, & initium sequentis diei, quod est aurora: quæ nec plenam lucẽ, nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: quia nec dies præcesserat, qui sequentis diei initio terminaretur: & eo præcipue, quia luce apparente, mox super terram plenus atque præclarus dies extitit, qui non ab aurora, sed a plena luce inchoauit, & mane sequentis diei consummatus est.* In Glo. super princ. Gen. ascribit *Vnde Beda super Gene. Decebat, ut dies a luce inciperet, & in mane sequentis diei tenderet: ut opera diei a luce inchoasse, & in lucem completa esse significarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & uesperam: quorum*

rum quisque a suo mane incipiens, usque ad alterius diei mane tendebatur. Aug. hac sententia.

De naturali ordine computationis dierum, & de illo, qui pro mysterio introductus est.

Hic est naturalis ordo distinctionis dierum, ut distinguantur, atque computentur dies a mane usque ad mane. Postea uero in mysterio factum est, ut dies computentur a uespera in uesperam, & adiungatur dies praecedenti nocti in computatione: cum iuxta naturalem ordinem praecedens dies sequenti nocti adiungi debeat: quia homo a luce per peccatū corruit in tenebras ignorantiæ, & peccatorum, deinde per Christum a tenebris ad lucem rediit. Vnde Apostolus: Eramus aliquādo tenebræ, nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, sed a plena luce incipiens, & post uesperam paulatim occidente luce excipiens mane sequentis diei expletus est. Vnde Beda. Occidente luce, & paulatim post spatium diuinæ longitudinis inferiores partes subeunte, factum est uespere: sicut nunc usitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane eodem super terram redeunte, & alium diem inchoante: & dies expletus est unus uigintiquatuor horarum. Fuitq; nox illo triduo omnino tenebrosa, quæ post creata sydera aliqua luce claruit. Ephe. 5 In Glo. sup. Gene. attribuit Aug.

Cur sol factus est, si lux illa sufficiebat.

Solet autem quæri, quare factus est sol, si lux illa ad faciendum diem sufficiebat. Ad quod dici potest, quoniam lux illa fortè superiores partes illustrabat, & ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo, quia facto sole, diei fulgur factus est. Ampliori enim multo luce radiauit dies postea, quàm ante. Si autem quæritur quid de illa luce factum sit, cum modo non appareat: potest dici, aut de ea corpus solis formatum, aut in ea parte cœli esse, in qua sol est: non quòd ipsa sit sol, sed sit sic ei unita, ut discerni non ualeat. Aug. sup. Genes. ad Lib. 1. cap. 11. Ibi. ca. 10. refert istā sniam, Aug. non approbās eam.

Quomodo accipiendum sit illud, Dixit deus, an sono uocis id Deus dixerit, an aliter.

Præterea inuestigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait, Dixit deus, utrum temporaliter, uel sono uocis illud

Lib. 1. ca. 2. 4. & 9. lud dixerit, an alio modo. Augustinus super Genesim tradit, nec temporaliter, nec sono uocis Deum locutum fuisse: quia si temporaliter, & mutabiliter. Et si corporaliter dicatur sonuisse uox Dei, nec lingua erat, qua loqueretur, nec erat quę oporteret audire, & intelligere. Bene ergo uox Dei ad naturā uerbi, per quod omnia facta sunt, refertur. Dixit ergo Deus, Fiat, &c. non temporaliter, non sono uocis: sed in uerbo sibi coæterno. i. verbum genuit intemporaliter, in quo erat: & disposuit ab ęterno, ut fieret in tempore, & in eo factum est.

Quomodo accipiendum sit, quod dicitur, pater operari in filio, uel per filium, uel in spiritu sancto.

Hic quęri solet, quomodo accipiendū sit quòd dicitur pater operari in filio, uel per filium, uel in spiritu sancto. Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit: ut, Omnia in sa
Ps. 103 *piētia fecisti domine. i. in filio: &, In principio. i. in filio crea*
Gen. 1. *uit Deus cœlum, & terrā. Et illud, Per quem fecit & sæcu*
Heb. 1. *la. Super illum quoque psalmi locum, Verbo domini cœli*
Ps. 32. *firmati sunt, &c. dicit Aug. quòd pater operatur per uerbum suum, & spiritum sanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam hæretici, quòd pater uelut author & artifex, filio & spiritui sancto in rerum operatione quasi instrumento uteretur: ex prædictis uerbi errandi occasionem sumentes: quod uelut blasphemum, atque sanę doctrinæ aduersum abijcit pia fides. Non est itaque intelligendum ideo scripturam frequenter commemorare patrem operari in filio, uel per filium tanquam filius non posset facere, si ei non porrexisset pater dexteram, uel tanquā aliquod instrumentum fuerit patris operantis: sed potius illis uerbis patrem intelligi uoluit cum filio, & spiritu sancto operari, & sine eis nihil facere.*

Instat hæreticus.

Sed dicit hæreticus, hac ratione hoc posset dixisse, filium operari per patrem, uel in patre, & spiritum sanctum cum utroque, uel per utrunque: quia filius cum patre, & spiritus sanctus cum utroque operatur. Cui breuiter respondetur, ideo illud dictum esse, & non istud, ut in patre monstra

retur auctoritas. Non enim pater a filio: sed filius a patre operatur, & spiritus sanctus ab utroq;. Ideoq; etiam filius per spiritum sanctum legitur operari, quia cum spiritu sancto operatur hoc ipsum a filio habente, ut operetur. Ioã.6.

Alia prædictorum expositio.

Potest & aliter illud accipi, ut dicatur pater in filio, uel per filium operari, quia eum genuit omnium opificem, sicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita & per spiritum sanctum dicitur operari, siue pater, siue filius, quia ab utroque procedit spiritus sanctus factor omnium. Unde Iohannes Chrysostomus in expositione epistolæ ad Hebræos sic ait, Non ut hæreticus inaniter suspicatur, tanquã aliquod instrumentum patris extitit filius: neque per eũ pater dicitur fecisse, tanquam ipse facere non posset: sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: sic etiam dicitur operari per filium, quia eum constat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est, secundum quòd pater est, multo amplius eorum causa est, quæ per filiũ facta sunt. Hæc de opere primæ diei dicta sint. Hom. 2 ad primũ caput ad Hebr.

SUpra egit Magister de productione naturæ quantũ ad principiũ materiale; in hac uero parte intendit agere de eius completione, siue formatione quantum ad principium formale. Et quoniam duplex est informatio materię corporalis, quędam generalis, quędam specialis; Generalis per formam communem oibus corporibus, & hęc est forma lucis; Specialis uero p alias formas, siue elementaris, siue mixtionis; ideo Magister primo agit de formatione, siue productione lucis, in hac.1.distinctiõe. Secũdò, uero agit de productione cuiuslibet alterius formę corporalis, infra Dis.14. *Dixit quoque Deus, fiat firmamentum, &c.*) Vel aliter, ut primo agat de eo, quod est generale principiũ diffundẽdi in corporibus, hoc est de luce. Secundo uerò, de specialibus formis distinguentibus. Primum spectat ad opus primę diei. Secundum uerò ad opera dierum cõsequentium. Diuiditur autem pars ista in tres. In prima determinat de lucis productione in se. In secunda in comparatione ad eius effectum, scilicet diẽ quem faciebat, ibi. *Hic notandum est, quòd dies diuersimodè accipiuntur, &c.*) In tertia, in comparatione ad eius principium, scilicet ad uerbum, p quod fiebat, ibi. *Præterea inuestigandum est quomodo accipiendum sit, &c.*) Prima pars, habet tres particulas. In prima determinat, quando lux illa facta fuit: quia

ante oīa alia. In secunda verò qualis fuerit, ibi. *Sed quaeritur, qualis illa lux, &c.*) In tertia uero, ubi facta, posita fuit ibi. *Si autē quaeritur, ubi facta est lux, &c.*) Similiter secunda pars principalis tres habet particulas. In prima de ipso effectu lucis, siue de die quantum ad spacium. In secunda, quantum admodum distinguendi, ibi. *Hic est naturalis ordo distinctionis dierum, &c.*) In tertia, quantum ad complementum, ibi. *Solet autem quaeri, quare factus est, &c.*) Similiter tertia pars, in qua determinat de lucis formatione per cōparationē ad suum principium, quod quidē est pater operans per uerbū, habet tres partes. In prima explanat qualiter intelligendū sit, quod Deus dixit. Fiat, ibi. *Praeterea inuestigandum est, &c.*) In secunda explanat illud, quod dixit scriptura. s. patrem in filio, & per filium operari, ibi. *Hic quaeri solet quomodo accipiendum sit, &c.*) In tertia verò, remouet opinionē haereticorum, insinuans aliā eē expositionem uerbi praedicti: & hoc facit, ibi. *Sed dicit, haereticus hac ratione hoc posse, &c.*)

Dub. 1. IN *mysterio factum est, &c.*) Cōtra hoc videtur, quod ad ieiunii obseruationem oportet ieiunare diem praecedentem cum nocte sequenti. Item videtur, quod non congruè significetur mysterium redemptionis computato die a vespera in vesperā: imo potius, in prima comparatione dierum, qua Christus a tenebris nos produxit ad lucem. Respō. Dicendum, quod duplicem modū computandi diem accipimus in Scriptura. Primus, in quo dies praecedens copulantur nocti sequenti, & hoc quidē fuit in prima dierū enumeratione, in quo (vt dicit Magister) pręfigurabatur lapsus futurus a luce gratiae in tenebras culpae. Alius modus cōputandi dies attenditur in solennitatū custoditione, in quo nox praecedens connumeratur diei sequenti: & hoc vult dicere a vespera in vesperā, ut praecedat nox, & sequatur dies: quia eramus aliquādo tenebrae, nūc aūt lux in domino. Et quod obiicitur, de obseruantia ieiuniorum. Dicendum, quod tps ieiunii competit tpi miserię: & ideo cōputatio diei in obseruatione ieiunii debet fieri secundum conformitatē ad distinctionē tpis primi, in quo erat praefiguratio lapsus humani. Et quod obiicitur, quod non debet terminari a vespera in vesperam. Dicendum, quod prima vespera ponitur ibi, inquantum est noctis principiū, & secunda inquantum est finis diei. & ita pro nocte, & die. Licet autem hae duę distinctiones in scriptura maximè exprimantur, quatuor tamen modis secūdum diuersorum computationes dies distingui cōsueuerunt. Gręci. n. computant diē a mane in mane, quia tunc primo apparet sol. Haebrei vero a vespera in vesperā: quia tunc incipiunt solennizare. Astronomi verò a meridie in meridiem: quia tunc est sol in maiori uirtute. Sancta Ecclesia a media nocte usque ad mediam noctem: quia tunc natus est Chrs. Vnde uersus.

Mane diem Graeca gens incipit astra sequentes. In medio lucis; Iudaei uespere; Sancta,

Fulgebat Ecclesia medio sub tempore noctis.

Dub. 2. *Si autem quaeritur, quid de luce illa, &c.*) Contra. Primum, uidetur esse falsum: quia non est ordo de perfecto ad imperfectũ: sed lux illa perfectissima erat: sicut dicit Dama. ꝙ opera primę diei perfectiora sunt. Item. Textus uidetur esse contrarius: dicitur. n. ibi. Vidit Deus lucem, ꝙ esset bona: & Aug. explanat: uidit, idest placuit uoluntati Dei, ut pro modo sui generis maneret, quod placuit, ut fieret: ergo adhuc manet lux illa in seipsa. Item. Si sol factus est de illa luce, unde facta sunt alia luminaria? Si tu dicas, ꝙ de illa luce; tunc uidetur, ꝙ una pars illius lucis corporis cessit in corpora luminosa, quae sunt supra solẽ, & in corpora luminosa, quę sũt infra solem: ergo si nullum corpus habet moueri oppositis motibus, nullum etiam est corpus cœleste, qđ natura habeat moueri motu recto: sed orbiculari: uidetur, ꝙ prima luminarium productio fuerit per uiolẽtiam, & praeter naturam. Secundum etiam uidetur falsum: quia non potest eẽ in ea parte, in qua est sol primo, quia duo corpora nõ possunt esse simul: secũdo etiã, quia sol sufficienter illuminat: ergo uidetur, quod lux illa sit ibi frustra. Respon. Dicendum, ꝙ cum quaeritur, quid de illa luce factum sit? quatuor modis ad hoc cõsueuit respõderi: quorum duos tangit Magister in litera. Primus est: quia luminaribus cœli factis lux illa redtit ad pręiacentem materiam: quia nõ erat facta, nisi ad faciendã quandam distinctionem dierum semiplenam, qua perfecta, inde rediit, unde sumpta est. Sed haec positio est contra rationem, & contra literam: ꝙ Deus destrueret opera sex dierum principalia, uel quod sineret perire. Secundus modus dicendi est: ꝙ illa lux simpliciter manet in forma sua non mutata: nec discernitur quantum ad sensum propter coniunctionem sui ad solem, nec tamen est frustra, quia ipsius solius auget effectũ. Sed quia difficile est assignare quẽ effectum habeat cum sole: ideo est tertius modus dicendi, ꝙ ex ipsa factus sit sol, & in ea saluatur tanquam in re eiusdem generis. Sed quoniam nõ uidetur scriptura exprimere, ꝙ Deus post primum diem produxerit nouam lucem, sed solummodo luminaria distinxit: iõ est quarta opinio, ꝙ ex illa luce facta sunt corpora luminosa, inter q̃ principatum tenet sol: nec fuit ibi aliqua uiolentia, quia unaquęque creatura cum locum accipiebat, quem sibi dominus ꝑ naturam deputabat: & sic patent obiecta, quia nec fuit illius lucis corruptio, nec etiam uiolentia: sed maior quaedam, & ꝑfectio, & distinctio. Quod autẽ dicit Damasce. opus primae diei fuisse perfectissimum: hoc dicit per comparationem ad alia corpora, quae a luce habent recipere influentiam, non per comparationem ad luminaria, quae ex ipsa luce sunt formata.

Dixit ergo Deus: fiat, &c.) Videtur, hoc esse falsum: statim enim, ut dixit Deus, res factae sunt, sicut dicitur in Psal. 148. Dub. 3.

Dixit, & facta sunt: ergo cum productio rerum sit temporalis, dictio non fuit æterna. Itē. In dictione æterna, non dicit Deus, nisi semel, sicut dicitur in Psalm. Semel locutus est Deus: sed cum produxit opera sex dierum in productione cuiuslibet operis dixit: ergo illud Dicere non est ęternum, siue generare filium. Si tu dicas, quòd illud dicere non fuit, nisi unum solum, iteratur tamen propter multos effectus: tunc uidetur, quod ad dicere sequitur facere, & simul dixit: ergo simul omnia fecit, & non simul fecit, sicut dicit scriptura, & supra probatum est: ergo nō simul dixit. Propter hoc quæritur, utrum dicere accipiatur hic temporaliter, vel æternaliter. Et si æternaliter: quo modo dictum possit esse temporale. Et si temporaliter: quomodo Dicere tēporale potuit oēm creaturam p̄cedere. Item. Quæstio est, utrum accipiatur notionaliter, aut essentialiter. Si accipiatur notionaliter quomodo poneret affectum, aut quomodo effectus creatiōis, quē Deus dicendo produxit, competat toti trinitati. Si uerò essentialiter: quomodo poterit illud referri ad naturam uerbi per quod facta sunt omnia: cum uerbum dicatur personaliter, sicut in Primo Libro ostensum est. Respondeo. Dicendum, ꝙ dicere uno modo connotat effectum in actu: alio modo connotat effectum, in habitu, non in actu. Dixit enim uno modo quasi actum exterius, & sic dicere est aliquē effectum efficere, in quo dicens exprimit se: & hoc modo dicitur Deus dicere, siue creaturam producendo, in qua se declarat, siue aliquid inspirā do animæ, in quo uoluntatem suam demonstrat: & sic pluries accipitur in scriptura, & connotat effectū actualiter. Alio mō dicere dicit actū quasi exterius, nihilominus tamen relatum: & hoc modo dicit comparationē ad uerbum conceptum, per qđ dicens se, & omnia loquitur: p̄ quem modum accipitur in Psal. Semel locutus est Deus. Gl. ibi, filium genuit, in quo omnia disposuit: & sic Dicere connotat effectum in habitu: quia Dicere importat dispositionem, & ad dispositionē sequitur opus. Tertio modo Dicere dicit actū intrinsecum, & absolutum: & hoc modo dicit Anse. quia dicere non est aliud, quàm uidendo intueri: & sic quælibet persona dicit se, & alia: & huic dicere non respondet uerbum conceptum, quia secundum hunc modum idem potest esse dicens, & dictum: Quælibet enim persona seipsam uidet, & seipsam intuetur: & sic non connotat effectum, nec actum, nec habitum. Si ergo quæritur, quomodo accipiatur dicere in rerum productione. Dicendum, quod potest accipi primo modo, scilicet prout connotat effectum in actu: & tunc dicere idem est, quod producere, nec est ibi nugatio cum dicitur. Dixit Deus, fiat, quia non tantum importat ipsā actionem in se, sed etiam prout est ad ipsius manifestationem: & præmittit scriptura uerbum dicendi uerbo faciendi, ut in hoc ostendat, quòd Deus maxi

ma facilitate produxit singula, non quia aliqua uox creata rerum productionē antecedat. Et sic dicere in diuersis diebus potest plurificari, non ratione principalis signati, sed connotati: sicut patet: quia plurium productorum plures sunt productiones passiuæ, & ratione connotati actiua dici potest plurificari. Potest nihilominus accipi secundo modo: & est sensus. Dixit. i. filium genuit, in quo omnia disposuit, & per quem omnia produxit: & sic exponit Augustinus, cum dicit, ꝙ uox Dei ad naturam uerbi, per quē omnia facta sunt, refertur. Et ad illud dicere sequitur creaturam fieri, sicut ad dispositionē sequitur opus, non immediatè: ut tunc sit, quando quis primo disposuit, sed pro loco, & tempore, sicut dicentis dispositio ordinauit. Et sic est in proposito: nam Deus produxit, non tunc cum filium genuit, in quo disposuit: sed sicut generando filium ab æterno disposuit se, producturum in tempore, sic ꝓduxit in tempore. In ipsa enim dispositione Dei æterna non solum erat, quod res producerentur, sed etiam quando producerentur: Et hoc modo dicere, in diuersis diebus dictum eandem importat dispositionē, & æternam, in qua simul disponuntur æternaliter, quæ successiue producuntur ex tempore. Sic igitur primo, & secundo modo potest hic accipi dicere, sed secundo modo magis propriè: tertiò autem modo non uidetur, hic accipi, quia non connotatur ibi aliquis effectus, nec actu, nec habitu: Nec uidetur etiam illo tertio modo magis propriè, accipi actus dicendi, nam (sicut dictū fuit, in primo Libro Dist. 27.) Dicere propriè non est sine uerbo, sicut nec propriè ibi dicitur esse locutio, ubi nullus est sermo. Nihilominus tertius modus accipiendi dicere, non uidetur esse omnino improbandus, pro eo, quod satis rationabiliter, uidetur posse cōcedi, quod quelibet persona loquatur se alteri. Si enim iste actus, qui est dicere, conuenit cuilibet personæ creatę, potest conuenire cuilibet personæ increatæ, uel uerè, uel modo trāsumptiuo: iste tamen modus accipiendi nō cōperit proposito: & per hoc patent, quæ obiecta sunt.

In principio, id est, in filio creauit Deus cælum, & terram, &c.) Contra. Si enim creatio mutatio est, & ĩ filio nihil mutatur, ergo in filio nihil creatur. Itē. Quæritur, quare ista accipitur. Pater est in filio, & creauit in filio: ita quòd hæc præpositio In, referē ad verbū essendi, & ad uerbum operandi: hæc autem non recipitur, pater est per filium, quamuis ista recipiatur, pater operatur per filium. Quęritur etiam, quam habitudinē importat hęc prępositio, Per, cum dicit, Deus pater creat per filium. Respondeo. Dicendum, quòd hęc prępositio In, potest importare causalitatem, & potest importare identitatē. Causalitatem, ut cum dicitur, Omnia sunt in Deo. Identitatem, ut cū dicitur: pater est in filio. Hæc aūt præpositio, Per, quantum est de se, importat causali- Dub. 4.

tatem. Dico igitur, ꝙ conueniēter dicitur Deus operari in filio: & ratione idētitatis, quia pater operans est in filio: & ratione causalitatis, quia filius est causa effectus ꝑducti a patre: Et ideo hęc prępositio, In, cum suo causali accipitur in diuinis cū uerbis absolutis, & cum transitiuis ratione duplicis habitudinis. s. causalitatis, & identitatis: Hæc aūt præpositio Per, quando importat habitudinem causæ, & principii, non recipitur, nisi in illis uerbis, quæ important aliquem effectum, respectu cuius filius habet causalitatē: & ideo recipitur, quod pater operatur per filium: sed tamen non recipitur, quod pater sit per filium: sed hęc planius dicta sunt in primo Lib. Dist. 32. & ideo ad præsens hæc sufficiant.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An per lucem, primo die factā, intelligatur lux corporalis, vel spiritualis?

AD intelligentiam huius partis, in qua agitur de formatione lucis, quæ est opus primæ diei, quæruntur tria. Primum ē de ipsa lucis productione. Secūdum est de ipsius lucis essentia, & natura in se. Tertium est de ipsius lucis effectu, & illustratione. Circa primum duo quęruntur. Primo quæritur, utrum per illam lucem, quæ dicitur esse opus primæ diei, intelligat scriptura lucem corporalem, uel spiritualem. Secundò, dato quod intelligat corporalem, est quæstio, qualiter faciebat diē, & noctē.

CIRCA quā sic proceditur, & ostenditur, ꝙ illa lux, q̄ dr̄ primo die fuisse creata, non erat lux corporalis. Lux corporalis est ad decorē, & ad cōplemētū cęli syderei, siue firmamēti. Si ergo, ꝙ ornat, & decorat aliqđ corpus, nō pōt, nec debet ante ipsum fieri, cū productio firmamenti spectet ad opus secūdæ diei, uidetur, quod primo die lux corporalis, nec potuit, nec debuit fieri.. Sed fuit facta lux corporalis, uel lux spiritualis: ergo &c ITEM. In enumeratione operum sex dierum intendit scriptura explicare productionem illorum, quę constituunt uniuersum (sicut manifestum est) ergo vel creatura spiritualis, utpotè angelus, non est de constitutione uniuersi: uel scriptura rerū productionem insufficienter explicat, & tradit, uel oportet per aliquid ibi positū exprimi: sed primi duo modi sunt inconueniētes, restat ergo, quod scriptura explicat productionē creaturæ angelicę: sed creatura angelica fuit in principio creata (sicut ostēsum est supra, quia prior oīum creata est sapientia) ergo eius productio exprimitur ꝑ opus primę diei, uel saltem formatio: sed opus primæ diei non fuit, nisi productio lucis: ergo per lucem intelligit scriptura naturam spiritualem. ITEM. Lux de spiritualibus, & corporalibus dr̄ propriè; magis tamen propriè de spiritualibus, q̄ de corporalibus; sicut dicit Aug. super Gen. ad literam. Propriissimè enim Deus, lux est.

est, & quæ ad ipsum magis accedunt plus habent de natura lucis: ergo in productione lucis illa creatura dēt principaliter intelligi, cui principalius conueneri: sed hæc est creatura spiritualis: ergo &c. ITEM. Lux illa corporalis est ad fomentum plantarum, et animalium, et etiam ad solatium hominum: si ergo primo, et secundo die non erant plantę, quę fouerentur, nec animalia, nec homines, quibus illa lux aliquod ferret obsequium; uidetur, quod Deus frustra fecisset eam in primo dierum: qđ si Deus nihil frustra facit, restat, quod per illam lucem non intelligitur lux corporalis; sed intelligitur lux corporalis, uel spiritualis. ITEM. Si lux illa, quę primo die creata est, erat lux corporalis; ergo diem, et noctē corporaliter faciebat; ergo uidetur ex hoc, quod productio solis fuerit superflua. ITEM. Si lux illa fuit corporalis, cum esset bona, debuit a diuina bonitate in suo esse conseruari; sic enim exponit Aug. Vidit Deus, quod esset bonum, idest, quod placuit, ut fieret; placuit etiam, ut in suo genere permaneret; ergo uidetur, quod si lux illa facta esset in principio, quod adhuc maneret; ergo si magnę claritatis esset illa; impossibile esset, quod sensum nostrum lateret: si igitur lumen eius non percipimus sensu, et vsum eius non capimus intellectu: ipsa non est; ergo nunquam fuit.

SED CONTRA hoc obiicitur, & ostenditur, ꝙ lux illa corporalis fuerit ꝑ Textū: primo, q̄a ante formationē lucis ꝑmittitur quod tenebræ erant super faciē abyssi; ergo si ꝑ abyssum intelligitur materia corporalis, lux q̄ facta est ad expulsionem illarū tenebrarum, erat corporalis.

ITEM. Hoc ipsum ostēditur per multos expositores, & primo ꝑ Bedā. Occidente luce paulatim, & post spatium diurnæ lucis inferiores partes subeūte, factū est uespere: sicut nūc usitato cursu solis fieri solet: ergo si hoc non pōt intelligi, nisi de luce corporali, patet &c. ITEM. Qđ de luce corporali intelligatᷣ vr̄. Scriptura numerat senarium dierum, & cōstat, qđ dies isti oēs sunt eiusdē naturæ, (alioquin non essent in simul connumerabiles,) sed post formationē solis a quarto die in antea fuerunt dies corporales: ergo in tribus antecedentibus diebus fuerunt dies corporales: sed tales dies non possunt esse nisi a luce corporali: ergo &c. ITEM. Quod non possit intelligi de luce spirituali uidetᷣ: quia diuisio lucis spiritualis a tenebris est separatio bonorū angelorum a malis: ergo si simul est diuisio lucis a tenebris, & formatio lucis, & hoc fuit totū in primæ diei initio: videtur, quod lapsus malorum angelorum fuerit absque aliquo spatio temporis interiecto: si ergo hoc est impossibile; sicut supra probatum est, patet, &c.

RESOLVTIO.

Quidquid nonnulli sentiant: lux illa corporea lux fuit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in hac quęstione differenter senserunt Augustinus, & alii Doctores: sicut etiam in quæstione de informis materiæ productio-

ne. Augustinus.n.voluit, ꝙ per cœlum intelligeretur natura spiritualis informis, & quia lux respondebat cœlo, per consequēs ꝑ ipsam lucem spiritualem, angelicam naturam formatā dixit intelligi ad literam, per diē vero dixit intelligi ipsam considerationem angelicam: per septennarium dierum septemplicem cōsiderationem: & per uesperā diei, consideratione creaturæ in seipsam, quia creatura est sicut tenebra: per mane verò reductionē ipsius cognitionis creaturæ in suo genere proprio, ad cognitionem, quæ est in summa luce, & ad laudem ipsius Dei: & quia post perfectam conuersionem a laude Dei non cessat: ideo septimum diem, in quo est requies contemplationis, dixit non habere uesperam. Ad hanc autem positionem manifestandam satis scriptura conformatur super Gen. ad literam, vbi ostendit, ꝙ multa dicuntur de illa sex dierū enumeratione, quæ magis competunt diebus spiritualibus, & luci spirituali, q̃ luci materiali: propter qđ in productione omnium rerum corporalium dicit̃, [fiat, fecit, & factū est:] in productione uero lucis non dicitur, nisi [fiat, & factū est.] Et huius ratio est, q̃a omnes aliæ res a creatura spirituali habent triplicem modum essendi, uidelicet in sua causa producente, & in mente rationali, & in corporali materia subsistente. Creatura autem rationalis non habet, nisi duplicē essendi modum, uidelicet in uerbo, & in se. Multa etiam adhoc adducit, quæ ostendunt ipsam positionem esse consonam tam fidei, quàm scripturæ, quam et rationi. Et per hoc ueritatem fidei, & scripturæ a recto rationis tramite nullatenus etiam deuiare ostendit: unde super Gene. ad literam Lib. 1. habemus, quod secundum fidem respondendū est omnibus, qui calumniari libris nostræ salutis affectant: ut quidquid ipsi de rerum natura ueracibus documētis demōstrare potuerunt, ostendamus literis nostris non esse contrarium: quidquid autem de quibuslibet suis uoluminibus his nostris literis, & catholicæ fidei contrarium protulerunt: aut aliqua facilitate, aut nulla dubitatione credamus ipsum falsissimum. Quantumcunque autem hęc positio probabilis esset & rationabilis; catholici tamen tractatores, qui August. secuti sunt, uiā aliam approbauerunt magis, scilicet ꝙ dierum distinctio esset materialis, seu sensibilis, & primæ diei operatio esset formatio lucis corporalis, quæ tres dies fecit ante productionem solis. Et quia istam positionem magis innuat Textus scripturæ, & magis sequuntur expositores, & illi, q̃ Aug. libenter secuti sunt: ideo positio ista securius, & utilius est sustinenda. Secundum hanc igitur positionem dicēdum est, quòd scriptura per lucem illam, quam dicit primo esse factam, corporalem lucem insinuat, & concedendæ sunt rationes, quę illud probant.

Ad illud uerò, quod obijcitur primo, quòd lux est ad decorem, & ornatum cęli. Dicendū, ꝙ non qualitercunque, sed prout est in distione completa secū-

dum numerum, & proprietatẽ corporũ cœlestiũ, stellarũ.s.& planetarum,& hoc non fuit ante diem quartum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ conditio angelicæ naturæ dẽt in sex diebus explicari. Dicendum, ꝙ illud non oportet explicite dici: sicut etiam nec de lapsu naturæ angelicæ in scriptura legitur historialiter: sed magis allegoricè. Et rõ huius est: quia scriptura principaliter intendit agere de operibus reparationis humanæ: sicut dicit Hugo. & propter illa; ut melius explicentur, agit de lapsu hominis, & conditione naturæ humanæ institutæ: & ratione huius determinat de his, quæ faciunt ad hominis conditionẽ, & conseruationem. Et quia in scriptura non agitur de lapsu naturæ angelicæ; iõ nec ẽt in ea agitur de conditione angeli instituti. Aliter posset dici: quod quia scriptura tradebatur genti rudi, quæ uersabatur circa sensibilia; ideo primo in operibus sex dierum conditionem sensibilium insinuat: nihilominus tamen p̃bens uiam per hæc sensibilia, ad intelligenda spiritualia; hoc.n. fecit ad illa insinuanda. Vnde non indoctè per formationem lucis intelligi põt formatio naturæ spiritualis, principalius tamẽ insinuatur formatio corporalis: Et sic patet qualiter ꝓcessus scripturæ: quãuis uideatur esse uulgaris, tamen est sufficiens, & rationalis. AD ILLVD, quod obiicitur, quod lux principalius conuenit naturæ spirituali. Dicendum est, quòd uerum est quantum ad proprietatem uocabuli: non est tamen uerum quantum ad vsum communem. Nominata enim luce; nisi determinetur per antecedentia, & consequentia, lucem intelligimus corporalem, per quam tamen perducimur ad intelligendum spiritualem: quia cognitio nostra incipit a sensu; & sic docet Dion. in Lib. de di. no. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd lux corporalis est ad fomentum viuentium, & solatium animalium. Dicendũ, quòd lux corporalis non solummodo habet istam utilitatẽ, immo etiam alias multas, quæ fortasse nos latent: quarum etiam vsum potuit tunc habere; sicut multæ creaturæ habent uirtutes & vtilitates, quas nos ignoramus & tamẽ eas habere nõ dubitamus. Posset tñ dici, ꝙ vsus eius fuit diẽ et noctem facere: nõ ad aĩaliũ illustrationẽ; sed ad diuinorũ operũ distinctionẽ: vnde et si tunc nõ faceret ad illustrationẽ humani sensus; facit tamẽ nũc ex ipsa distinctione ad illustrationem intellectus dum ex illa intellectus capit distinctionem diuinorum operũ. AD ILLVD, quod obiicitur, quod superfluit facere solem. Dicendum, ꝙ falsum est, quia et si lux illa perfectè illuminaret, et diem faceret; secundum quod sufficiebat pro illo tempore ad dierum distinctionẽ; placuit tamen Deo rebus ad maiorem perfectionem eductis, utpote ad ornatũ, lucem facere pleniorem; quæ etiam diem faceret clariorem: et propter hoc ex ipsa etiam luce, siue nube lucida solem facit in maiori lumine; sicut dicetur postea. ET PER hoc patet illud, quod obiicitur ultimo.s. quod illa

illa lux debuit manere. Dicendum enim, quod verum est, qđ manet secundum formam, & naturam: sed non oportet, qđ maneat secundum illum statum: secundum quem primo formata erat: manet autem in sole, qui ex ipsa formatus est, sicut innuunt expositores, & melius patet super literam.

QVAESTIO II.

Lux primo die creata, quomodo noctem diemque faciebat?

QValiter illa lux faciebat diē, & noctem. Et dicit Dam. ꝙ faciebat emissione radiorum, & contractione. Ait enim sic. In primis tribus diebus refluxo, & contracto lumine dominico pręcepto, dies & nox fiebat. Et Basilius in Hexam. Tunc autē nō solaris corporis motu: sed diffusione principalis luminis modo se subducentis, modo denuo reducentis, secundum diuinā præceptionem diem faciebat, noxq; reuertebatur. Beda autem, & alii expositores latini dicunt, quòd diem, & noctem faciebat sua reuolutione: & hoc habitum fuit in auctoritate prius posita, quæ inducitur in litera, Occidente luce paulatim &c.

CONTRA primum dicendi modum obiicitur sic. Primo scriptura dicit: diuisit Deus lucem a tenebris: ergo simul fuerunt lux, & tenebræ: sed si lux illa faceret diem, & noctem per emissionem, & retractionem radiorum, cum non sit simul emissio, & retractio., non esset simul lucis, & tenebrarum diuisio. ITEM. Scriptura dicit, quòd lux illa faciendo diem, faciebat uespere, & mane: sed si sola radiorum emissione fieret dies, & sola contractione fieret nox, nūquam esset uespere, & mane, sed semper esset clarus dies, uel obscura nox: ergo ille modus dicēdi non competit Sacræ scripturæ. ITEM. Emittere, & contrahere radios, sunt comparationes oppositæ: ergo cum solę potestates rōnales sint ad opposita, uidet ꝙ lux illa esset rōnalis substantia: si ergo hoc est absurdū dicere: uidetur &c. ITEM. Quod lux illuminet, iste est actus naturalis, & necessarius: si ergo nulla substantia pōt seipsam priuare sua necessaria, & naturali operatione, uidetur, quod lux ubi erat, nō poterat nō illuminare: ergo nō poterat radios suos cōtrahere. CONTRA secundū modum obiicitur sic. Adhoc, quod fiat motus alicuius corporis regularis, & uniformis, non solū requiritur virtus motoris: sed ēt congrua dispositio ex parte mobilis, & ex parte spatii: ergo si adhuc non erat facta orbium distinctio, vr̄, qđ nulla fieret huius corpis reuolutio. ITEM. Materia ex oī parte sua erat uniformis: si ergo motus est ꝓp aliquā diuersitatē, uel in eo qđ mouetur, uel in eo circa ꝙ mouetur; uidet̄, qđ lux nō moueretur: ergo nō faciebat diē, & noctem ꝑ suū motum. ITEM. Materia illa ex oī parte erat ęque illuminabilis: ergo si lux illa ubicunq; esset, illuminabat quocūq; mouetur, diem continue faciebat: ergo nunquam faciebat mane, & uespere. ITEM. Si per suum motum faciebat diem, & noctem, cum illa lux ante fuerit producta, quam mota, fuit producta ante

ante oēm diem: ergo non erat opus primæ diei. Si tu dicas mihi: ꝙ simul cœpit esse, moueri, & illuminare; quæro ubi primo incepit moueri, aut enim ex oriente, aut ex occidente, aut ex aliqua alia parte cęli. Si ex oriēte; ergo uidetur, ꝙ primo fecerit mane, & postea uesperam, & hoc est cōtra scripturam, quæ dicit, Factū est uespere, & mane. Si ex occidente: ergo uidetur, ꝙ lux cœpit in occasu, ꝙ est incōueniēs. Si in aliqua parte alia, ut in meridie, tunc uidetur, ꝙ dies ille non habuit vigintiquatuor horas, quod est cōtra expositores: Et propter hoc est quæstio, ubi lux illa sit facta, et qualiter diē, et noctem faciebat.

RESOLVTIO.

Græci arbitrati sunt, fuisse id per radiorum emissionem et contractionem. Sed rectius Latini æstimant illud factum esse per motum, quē supra superiorem & rariorem materiæ partem lux illa faciebat.

Resp. Dicendum, ꝙ (sicut p̄tactum fuit in principio) duplex est hic modus dicēdi, unus secūdum Doctores Græcos, uidelicet Basiliū, et Greg. et Damasc. alius secūdum latinos. Dixerūt .n. Basilius, et Damas. ꝙ lux illa emissione, et contractione radiorum diem, et noctem faciebat: hoc autem dicebat esse in potestate ipsius lucis, non ꝑ uirtutē propriam, sed per p̄ceptionē diuinam: Et huius simile legimus in scriptura Exod. 10. Extendit Moyses manum in cęlum, et factæ sunt tenebræ horribiles in tota terra Aegypti tribus dieb. Constat .n. quod in illo triduo sol erat in hemisphærio terræ nostræ habitabilis, et in terra Gessen, et in alias habitabiles regiones radios suæ lucis emittebat, et a terra Aegypti radios suæ lucis cōtrahebat. Simile etiā forte factū est in passione domini, vbi sol dicit obscuratus fuisse, et hoc totū factum est nō natura, sed diuino præcepto. Et ꝑ hunc modum intellexerunt Doctores Gręci fuisse in illo primo triduo: et propterea rōnes prius inductę de naturali potestate in nullo eos lædunt. Auctoritates etiam Sacræ scripturæ non vidētur contrariæ: quia diuisio illa lucis a tenebris non intelligitur quantum ad situm localem, sed quantum ad distinctionem formalem; sicut distinguitur habitus a sua priuatione. Et quia ab hoc habitu in priuationem et ꝓcessus erat, et regressus: quantū ad regressum in habitu dicitur fecisse mane, quod quidem fiebat radiorum emissione: quantū vero ad progressum in priuationem dicitur fecisse vesperam, ꝙ quidem fiebat radiorum contractione. Alius modus dicendi secundum Latinos Doctores; q̃ videtur esse rationabilior, est: quia virtuti naturali possibilior .s. quod lux illa noctem; et diem faciebat suo motu; sicut sol sua facit actione. Intelligitur enim lux illa facta fuisse; vbi nunc est sol, nam ex illa formatus creditur esse sol, producta autem fuit super eam partem; supra quam nostrum est hemisphærium, et illud hemisphærium illuminando fecit diem, et progrediens ꝑuenit ad occasum, et fecit vespere, et post deinde regrediens ad ortum fecit mane. Vnde respe-

Basi. homil. 3. in Hexam. a medio.

Ctu

ctu vnius et eiusdem hemisphęrii noctem & diem faciebat successiuè: respectu verò hemisphęrii nostri, & alterius simul faciebat diem ex vna parte, & noctē ex obiectu illius naturæ densæ, quæ erat i medio illius materię, quę quamuis non esset adhuc in forma completa, erat tamen in illa parte ita densata, vt posset proiicere vmbram, sicut in parte superiori pro sua raritate, & quadam subtilitate poterat suscipere lucis influentiā. Et ideo vtrunq; eorum insinuans scriptura dicit, Diuisit Deus lucem a tenebris, quantum ad existentiam lucis in vno hemisphærio, & tenebræ in alio: & factum est vespere, & mane quantum ad recessum a nostro hemisphærio, & quantum ad regressum.

Hūc igitur modū tanq̄ ꝓbabiliorem sustinēdo, ad primum ꝙ obiicitur in contrarium, qđ nō erat ibi idoneitas spacii, nec corporis, per ꝙ fieret motus alicuius orbis. Dicendum, ꝙ sicut sol in claritate illam lucem excedit, ita ēt in motus regularitate propter orbium distinctionem, & complementum; sicut lux illa claritatem habebat sufficientem pro illo statu, sic etiam superior pars materiæ, quæ rarior erat, & purior viā sibi præbebat ad motum habilem, quamuis non esset in tanta perfectione, in quanta nunc est æther.

Ad illvd, quod obiicitur, quòd materia ex omni parte vniformis erat. Dicendum, quòd & si ex omni parte esset influentiam lucis æqualiter nata suscipere, illa tamen lux non poterat vndique illuminare, sicut & sol non potest. Et ideo cum ex vna parte illuminabatur, ex alia parte erat obscura: & quia ad lumē vniformiter erat disposita, cum non posset simul illuminari, oportebat illuminari successiuè, & ita oportebat fieri noctem, & diem. Si tu quæris, quare Deus non fecit lucem ita sufficientē, ꝙ vndique posset illuminare. Dicendum, quòd si sic fecisset, per illam lucem esset illuminatio, sed nō horarum distinctio, nec temporali successio. Diuinę autem dispositioni placuit mundum quasi carmen pulcherrimum quodam decursu temporum venustare. Ad illvd, qđ obiicitur, quod super illuminabat; ergo semper diem faciebat. Dicendum, ꝙ non sequitur, q̄a non quæcunq; illuminatio dies appellatur, sed illuminatio, quæ est in nostro hemisphærio, quæ magis dies dicebatur, quàm illuminatio alterius hemisphærii, non propter illud, qđ tunc erat solum, sed etiam propter id, qđ futurum erat. Ad illvd, quod obiicitur, quòd ante fuit producta, quàm mota. Dicendum, quòd in die naturali duo sunt, videlicet claritas aeris, siue rei transparentis, & successio tēporis. Claritatē autem faciebat lux radiorū multitudine in parte materiæ transparentis: & q̄a lux simul est, & lucet, & illuminat, simul cœpit esse isto modo dies cum luce. Successionem autem temporis faciebat, uel ipsa mutabilitas, quæ erat in materia informi ante productionem lucis, uel etiam ipsa lux mota, quę erat nubes lucida: & ita vtroque modo successio temporis, vel simul

simul cũ luce īcipiebat, uel ante, & illa successio ad primũ diem spectabat; & iõ quocunque mõ dicatur dies, formatio lucis est opus primę diei, non q̃a prima dies ipsam lucem p̃cesserit, sed q̃a simul incepit dies cum luce. Quamuis enim motus sequatur esse secundum naturam, tamen duratione potest simul cum mobili incipere. ET SI quęras, ubi incepit moueri. Dico quod ubi facta est, sed de loco, ubi facta ẽ, duę sũt opiniones. Quidam enim dicunt quod lux illa facta est in meridie, & rationem huius assignant duplicem. Vnam, quia lux illa primo faciebat vespere, & postea mane, sicut dicit scriptura; ergo ur̃ q̃ prius tenderet ad occasum, quã rediret ad ortũ. Alia est rõ quia Dei perfecta sunt opera, & iõ diem, & lucem fecit in sua plenitudine, & ita in meridie: & hoc modo uidet̃ sentire Beda, & alii expositores, qui dicũt primũ diem a prima luce cepisse. Et si tu obiicias, quod a principio diei usq; ad mane nõ sunt vigintiquatuor horę R̃ndent, & dicunt quod sex horæ huius diei p̃cesserant successione t̃pis pertransieunte p̃p ipsius materiæ mutabilitatẽ, & postmodũ sexta hora (q̃ est in numero p̃fecta) facta est lux, q̃ est corpus perfectũ in sui natura, in plena & p̃fecta irradiatione, utpote in meridie: & cũ esset tunc tẽpus æquinoctiale vsq; ad occasum fuere sex horæ, & postmodum vsq; ad ortũ sequentis diei fuerũt duodecim, & sex p̃cesserat an formationẽ lucis post creationẽ cœli & terrę, & ita factus est dies naturalis p̃fectus, & integer. ALIA OPINIO est, q̃ nõ fuerit mora t̃pis interiecta īter creationẽ, & distinctionẽ: imo statim post creationẽ cæli, & terræ produxit dñs lucem, ita q̃d posterius natura, sed simul duratione. Et isti dicũt q̃d lux illa cœpit in oriente, & sua reuolutione perfecta tendẽdo ab eodẽ puncto in idẽ, fecit diem naturalẽ: & hoc uidet̃ Hugo sentire in Lib. de Sacr. Ait.n. q̃ non fuerit mora interiecta iter creationẽ, & distinctionis inchoationem, quæ incepit in lucis formatione, & illud uidetur satis p̃babile q̃ ibi cœperit lux illa in primo die, ubi conditus est sol in die quarto. Credit̃.n. sol quarto die conditus fuisse in oriente, non in meridie: & luna in occidente. Et si tu obiicias q̃ prius deberet dicere; factũ ẽ mane, & uespere. Dicẽdũ q̃d (sicut dicit Magister in litera) mane dicit finem præcedentis noctis, & ex hoc dicit quandã obscuritatẽ p̃p hoc, quod non tãtũ dicit diei initiũ, imo dicit noctis consummationẽ. Et q̃a in prima lucis formatione non p̃cesserat mox, sed statim lux incepit sec̃d in suam totã potestatẽ illuminare, & iõ dicit̃ dies illa cœpisse a plena luce, adeo enim lucebat ibi vbi cœpit, sicut si esset in meridie. Iõ nõ dicitur fecisse mane, quia non p̃cesserat dies, sed prius uespere q̃d est finis diei, & postmodũ mane q̃d est finis noctis: q̃a prius fecit diẽ, & postmodũ noctẽ. Et tamen hic modus dicendi, quã p̃cedẽs satis est probabilis: nec facile discernitur quis eorũ plus habeat

ueri-

ueritatis :& ideo quocunq; istorum modorum dicatur, non est facienda magna uis.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An lux sit corpus, uel forma corporis?

COnsequēter quæritur de essentia, & quidditate lucis corporalis ī se. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur, utrum lux sit corpus, uel forma corporis. Secūdo quærit̄, utrum sit forma substantialis, uel accidentalis.

CIRCA quam sic proceditur, & ostēdit̄ ꝙ lux sit corpus. *Lib. 3. Cap. 5.* August. in Lib. de Lib. arb. ii. In corporibus lux primum locum tenet. ITEM. Aug. super Gen. ad literam. Anima omnem corpoream materiam dignitate natura præcellit : per lucem tamē, & aerem; quæ in mundo præcellētia sunt corpora, corpus administrat. ITEM. Aug. in epistola ad Volusianum iii. Hominū (inqt) iste sensus est, nihil nisi corpora ualentiū cogitare, siue ista grossiora, uidelicet humor, aut humus: siue subtiliora sicut aer, & lux, sed tamen corpora. ITEM. Hoc uidetur ratione. In spiritibus est reperire spiritū, qui est pure lux : ergo similiter in corporalibus uī ꝙ sit reperire corpus, quod si pura lux : ergo similiter uidetur ꝙ illud est quod luminosum in corporibus, sit lux pura: sed illud est corpus, cum habeat extensionem: sicut patet in sole: ergo uī quòd lux sit corpus. ITEM. Lux in sole est in plena actualitate, & potestate multiplicandi se: ergo non uī quòd sit permixta possibilitati materiæ : constat autem solem esse corpus : ergo uī quod pura lux sit corpus. ITEM. Nihil mouetur localiter motu dimēsiuo, & successiuo nisi corpus: sed lux illa, quæ primo creata fuit, suo motu faciebat diem, & noctem: ergo erat corpus.

AD OPPOSITVM. Dam. Lumen est qualitas naturalis ipsius ignis: sed nulla qualitas est corpus: ergo lux nō est corpus; sed qualitas corporis. *Lib. 1. ortho. fidei Cap. 9.* ITEM. Dicit Philosophus, ꝙ forma est principium agendi : ergo illud, quod maxime est principium agendi, illud maxime est forma: sed lux inter cætera corporalia est maxime actiua: ergo uidetur quòd sit pure forma : sed nullum corpus est pure forma, cum omne corpus sit compositū : ergo lux non est corpus ITEM. Aug. sup Gen. ad literam. Lux est subtilissimum in corpore, & ob hoc animæ uicinissimum: sed quod est uicinissimum nobilissimæ formæ, illud maxime participat rationem formę: ergo uideī quòd ipsa lux sit pure forma. ITEM. Nulli corpori opponitur aliqd priuatiue secundum quòd corpus est : sed luci secundū quòd lux est opponitur tenebra priuatiue: ergo lux non est corpus.

RESOLVTIO.

Lux & corpus, & forma simplex dici potest: forma secundum abstractionem concepta; corpus uerò in concretione accepta.

RESP. Dicendum, quòd quidā nō attendentes, nec interius cōsiderantes uerba Aug. dixerunt lucem esse corpus, pro eo quod

posuerunt aliquod corpus purè esse lucem, ita quod in eo nihil esset admixtum de tenebrosita te materiæ, sicut est corpus sola re, a quo cætera corpora mundi recipiunt illuminationem. Sed cum supra probatum sit: quod nulla substantia per se existens siue corporalis, siue spiritualis est purè forma, nisi solus Deus: satis planū est quod nullū corpus potest esse pure forma: cum enim nullū corpus careat extensione, & omnis extensio fundetur supra naturam corporalē, nullū corpus potest esse sine materia: et iterum, nullū potest eē pure forma. Si ergo lux formā dicit, non potest esse lux ipsum corpus, sed aliquid corporis: si enim lux esset ipsum corpus, cū lucis sit, ex seipsa multiplicari, aliqd corpus posset seipsum multiplicare ex se sine appositione materię aliunde: quod est impossibile alicui creaturæ, cū materia non habeat educi nisi per creationem. Et ideo aliter dicendum: quod sicut humor & calor dupliciter accipiuntur: aliquando enim dicunt proprietates, siue qualitates corporeæ substantiæ, sicut dīr humor, & aqua, & calor ipsius ignis: aliquando nominant ipsam substantiam sub tali forma: sicut dicit Aug ꝙ humor, & humus sunt elemēta: & philosophi dicūt, quod calor ē substantia quædam subtilis. Sic intelligendum a parte lucis, ꝙ lux potest dici in abstractione, & sic nominat formā corporis luminosi, per quā illud corpus habet lucere, & agere: & sic dicit Dam. qđ est qualitas ignis. Aliquando nominat in concretione ipsam substantiam. s. luminosam: & sic accipitur in illa diuisione. s. quod tres sunt species ignis. s. carbo, flamma, & lux. Et per hunc modū loquit̄ Aug. qñ dicit, quòd lux tenet primū locū ī corporibus: & ꝙ lux, & aer sunt corpora subtiliora. Vocat enim ibi lucem, quod nos uocamus ignem: sicut ex uerbis ipsius Aug. colligitur expresse. Et per hoc patet obiecta ad utrāqꝫ partem. Nam auctoritates, & rationes, quæ dicunt, & probant lucem corpus non esse, sed qualitatem, accipiunt lucem in abstractione, sicut patet. Auctoritates uero quæ ad oppositū inducuntur, loquunt̄ de luce ꝓut accipitur concretiue: rationes uero quæ probant quod aliquod corpus sit pure lux, non sunt cogentes.

Ad illud, n. quod obiicitur de similitudine spiritualium, & corporalium, non est simile: qa lux spiritualis cōmunis est creatori, & creaturę scđm analogiā. Et qa creator pure actus est: iō potest reperiri in spiritualibus lux in omnimoda actualitate, ita quod nihil habeat de possibilitate materiæ, nec de tenebrositate ignorantię. Corporalis uero lux nō reperitur nisi in creatura, quæ ad hoc ut per se existat, indiget sustentari a materia: & ideo non pōt īueniri lux pura per omnimodam exclusionem possibilitatis materiæ: potest tamen inueniri pura lux ꝑ exclusionem opacitatis, & tenebrę: & sic est ī sole. Ad illud, quod obiicitur: quòd si lux solis esset permixta materię, non posset se multiplicare perfecte. Dicendum

cendum quod præsentia materiæ non tollit actualitatem formæ, maxime quādo corpus multum habet de specie, & parū de materia: & quia in sole est abundantia lucis, quamuis sit ibi materia, non impeditur ab actione sua. Ea autem, quæ dñr habere lucem incorporatam, nō habēt perfectam potestatem multiplicandi se: non quia lux sit solum ibi in materia, sed quia corpora illa multū habent de materia, & parum de specie. AD ILLVD, quod obiicitur: quòd lux primo creata, mota fuit dimensiue, & successiue. Dicendum quod lux ibi vocaē nubecula lucida, quæ uere corpus erat: & illa nō fuit creata, pro eo quod fuit ex præexistente materia forma lucis sibi diuinitus īpressa, uel educta. Sic igitur ex prædictis patet, quod lux (proprie, & abstracte loquendo) non est corpus, sed forma corporis.

QVAESTIO II.

An lux sit forma substātialis uel accidentalis?

VTRVM lux sit forma substantialis, uel accidentalis. Et ꝙ sit forma substantialis, uē. Prior est generatio substantiæ, quā accidentis: sed lux inter omnes formas corporales describitur primo fuisse creata: ergo nō uidetur accidens, sed substātia: aut illa operatio fuit iordinate. ITEM. Forma substantialis est nobilior quàm accidentalis: sed lux est nobilissima forma corporalium: sicut in multis locis dicit Aug. ergo cū multę aliæ formæ corporales sint substantiæ: uidetur quod lux sit forma substantialis. ITEM. Lux inter omnia corporalia maxime assimilatur luci æternę, sicut ostendit Dion de di. no. & maxime i uirtute, & efficacia: ergo si hoc totum magis competit formæ substantiali, quàm accidentali, uidetur quod lux sit substantia. ITEM. Nullum accidens est causa substantiæ: sed lux corporis cęlestis est principiū educendi animam uegetabilem, & sensibilem, quę sunt formę substantiales: ergo uideē quòd lux sit substantia. ITEM. Nullum accidens est per semetipsum actiuū: cum nullum sit per se existens; ergo sicut per se non est, ita etiā nec per se agit; sed corpus luminosum inquantū luminosum, est per se actiuū; ergo uē ꝙ lux nō sit ei accidens, sed substantialis forma. ITEM. Nullū accidens facit gradū, & nobilitatem in rebus secūdm differentias specificas propter sui ipsius participationem maiorem, & minorem: sed corpora mundi secūdm ꝙ plus & minus participant de luce, sunt magis & minus nobilia (quantū ad esse substantiale) & specie, & differentia: sicut patet respiciendo gradus in corporibus mūdi: ergo impossibile est lucem esse accidens corpori luminoso.

CONTRA. Nihil est de constitutione accidentis nisi accidens; sed lux est de constitutione coloris, cum color non sit aliud ꝙ̄ lux incorporata; ergo cum color sit accidens, lux est forma accidentalis. ITEM. Nihil est per se obiectū sensus, nisi accidens, quia omne obiectum sensus ponitur in tertia specie qualitatis; sed lux seipsa uidetur & percipitur sensu uisus, & est illud, quo mediante

Hæc rō ni magis facit Sca. ibi. Hæ tres sunt di. 13. q. ultima.

mediante cætera sentiuntur, sicut dicit Aug. super Gen. xii. ad literam; ergo lux est accidens. Ait.n. Aug. sic. Visus agit pura luce incorporata in subtilissimo aere, deinde lux mixta in aere caliginoso, deinde cũ corpulento humore: deinde cum terrena crassitudine, & sic quinque sensus efficit. ITEM. Quod augetur i aliquo, salua eius substantia, & natura: ipsum est sibi accidens: sed lux augẽt in corporibus præcipuè luminosis, sicut dr̃ Esaię 30. Erit lux lunę sicut lux solis, & lux solis septempliciter, &c. ergo lux nõ est substãtia, sed accidẽs: cũ substãtia non recipiat magis, & minus.

ITEM. Sicut ignis naturaliter lucet, ita & naturaliter calet, nec maior est uirtus, in ipso lucere quam calere, siue calefacere, sed caliditas est qualitas accidentalis ipsius ignis: ergo & luminositas. ITEM. Si lux in igne est forma substantialis, aut ergo ultima, & completiua, aut citra ultimam. Si est forma ultima, & cõpletiua: ergo non vr̃, ꝙ ignis differat a cœlesti natura, nec ꝙ aliqua luminosa differant specifica differentia Si est forma citra vltimã; ergo minus est forma perfecta quã forma ignis specifica: cum forma vltimo cõpletiua sit in re pfectissima, ergo nõ vr̃, ꝙ in igne lux sit nobilissima forma: si ergo in cœlo est forma ultima, vr̃ ꝙ digniora siue nobiliora sint corpora elementaria, quã cœlestia: quod si falsum est, restat, &c. ITEM. In creaturis qualitas est, imediatũ principiũ actionis: vnde forma substantialis agit tanq̃ mediãtibus proprietatibus accidentalibus: sed lux est immediatũ principium actionis, ergo uidetur, ꝙ lux sit accidens.

RESOLVTIO.

Licet aliquibus vtraque pars æqua videatur: probabilior tamen censenda est prima, quàm secunda.

RESP. Prænotandum est, ꝙ in hac q̃one sapiẽtes opinantur cõtraria sapientibus. Quidam.n. dicere voluerunt, ꝙ lux est accidens corpori luminoso, sicut sapientia, siue scientia, quæ ẽ lux spiritualis, est accidens ipsi aĩæ, & color est accidẽs corpori terminato, & calor est accidẽs corpori calido. Dixerũt.n. ꝙ sic se habet corpus luminosum ad lucẽ, sicut anima ad cognitionẽ, & sicut corpus calidum ad calorem: q̃m per ipsam decoratur, per ipsam sentitur, & per ipsam operatur: & ideo si dicatur forma nobilis, hoc nõ intelligitur quantũ ad eẽ primum, sed quãtum ad esse secundũ: sicut scientia, & gratia nobilissimæ formę ponuntur, quamuis accidentia esse dicantur. Et sic pro magna parte rationes euadunt. Sed q̃m Sacra scriptura lucem inter cœteras formas pure corporales commendat, & catholici tractatores, sicut Diony. in iiii. de di. nomi. & Augusti. in multis locis, & philosophi, etiã principatum operandi in corporibus luci attribuunt, ideo lucem magis esse substantiam: quam accidens sentire videntur. Et ideo est alia positio, quòd lux est forma substantialis corporum, secundum cuius maiorem, & minorem participationem corpora habent verius, & dignius es-

Refraga. Sco. hoc in loco di. 3. q vni ca, qui tenet lucem esse formã accidentalem.

se in genere entiū. Vnde sicut nobilissimum corporum. s. empyreū est pcipuè luminosum, ita infimum. s. terra est maximè opacum: intermedia verò secūdū, q sunt magis, & minus nobiliora, participant plus, & minus. Et q oīa corpora naturam lucis participēt, hoc satis de plano ostenditur, quia vix est corpus opacum, quin per multam tersionem, & politionem possit effici luminosum: sicut patet cū de cinere fit uitrum, & de terra carbunculus. Vtraque autē harum positionū magnorum est, & quælibet ualde pbabilis, nec de facili improbari potest. Si autem interius considerare uelimus, quæ istarum positionū sit uerior, inueniemus q utraque harum fundata fuit supra aliqd uerum. Verum est enim, q lux cum sit forma nobilissima inter corporalia, (sicut dicunt philosophi, & sancti) secūdum cuius participationē maiorem, & minorē sunt corpora magis, & minus entia, est substantialis forma. Verum est etiam, quòd cū lux sit per se sensibilis, sit etiam instrumentum operandi, sit ēt augmētabilis, & minuibilis, salua forma substantiali, q ipsa habet formam naturæ accidentalis. Et ideo notandum est ad intelligētiam auctoritatum, & rationum; q sicut lux incorporata est principiū coloris in ipso corpore terminato, qui quidem color est accidens, & passibilis qualitas, & sensu percipitur: sic etiam lux in corpore luminoso est principium cuiusdam fulgoris, qui ad modum coloris est accidens, & mediāte quo luminosum corpus a sensu apprehenditur. Et secūdum hoc dupliciter potest lux accipi. Vno modo dicitur lux ipsa forma, quæ dat esse corpori lucido, & a qua luminosum corpus principaliter est actiuum, sicut a primo mouente, & regulante. Alio modo dicitur lux esse fulgor, qui est circa corpus luminosum, qui consequitur existentiā lucis, in tali materia, & qui etiam est sensus obiectū, & opis instrumentū: & sic ē accidentale complementum.

Et sic patet responsio ad qōnē propositā: ēt pro magna parte patet responsio ad obiecta. Rōnes. n. ostendentes lucē esse substantialē formā, procedūt secundum primā uiam, sicut patet intuenti: Rōnes aūt ad partē oppositam procedunt uia alia, exceptis quibusdam; ad quas satis de facili responderi potest.

Ad illud enim, quod obiicitur, q lux est de compositione coloris, Dici potest, q lux non dicitur esse de cōpositione coloris, tanq̄ principiū intrinsecum, sed tanq̄ principium effectiuum, cū accidentia simplicia sint: forma aūt substātialis bene pōt eē effectiuū principiū accidentis. Ad illud, quod obiicitur, q est forma sensibilis. Dicēdum, q hoc non vr rōne suæ essentiæ: sed rōne fulgoris, uel caloris causa inseparabiliter cōcomitantis, maximè ubi est uehementia lucis. Ad illud, quod obiicitur, q augetur. Dicendū, q augmentum illud attenditur rōne fulgoris, non rōne lucis, q̄ est forma substantialis: & si rōne illius attenderetur, adhuc rō non ualeret: quia q̄uis forma

ma substantialis, secundum se nō recipiat magis, & minus: habet tamen intendi, & remitti secundum esse ipsius in materia: & hoc maxime uerū est in formis generalibus, in quibus magis consistit cōitas analogiæ secūdū magis, & minus, & prius, ac posterius, q̄ uniuocationis.

Ad illud, quod obiicitur: ꝙ calor non est forma substantialis calidi. Dicendum, ꝙ non est simile: quia non est tantæ dignitatis, & perfectionis forma caloris, sicut forma lucis. Et hoc patet, quia forma lucis plus recedit a natura contrarietatis, corruptionis, & alterationis.

Ad illud, quod obiicitur, ꝙ non est forma ultima in igne. Dicendum, ꝙ si lux ponitur eē forma substantialis corporum specie diuersorum, ꝑpotè cœli, & ignis, neutrius est forma ultimo completiua: ideo ex hoc non concluditur, ꝙ natura elemētaris sit nobilior cœlesti: nec ex hoc potest etiam cōcludi, ꝙ alia forma sit nobilior forma lucis, quamuis sit ulterior. Forma enim lucis non ponitur in codē corpore cū alia forma; sicut dispositio imꝑfecta, quæ nata sit perfici per ultimā formam: sed ponitur tanquam forma, & natura oīs alterius corporalis formæ conseruatiua, & dans agendi efficaciam: & secundū quam attenditur cuiuslibet formę corporalis mensura in dignitate, & excellentia. Et quod obiicitur: ꝙ forma ultimo completiua nobilior est: hoc uerum est, ubi forma illa habet compleri, & perfici per ultimam, & specialem, scilicet ubi forma communis habet perfici per ultimam, & specialem. Vel dicendum, ꝙ hoc ueritatem habet ubi utraq; forma, scilicet cōmunis, & ultima est in suo potissimo esse: sic autem lux non est, nisi in cœlesti corpore. Ad illud, quod obiicitur, quòd est immediatum principium operādi. Dicendū, ꝙ illud non cogit necessariò, ut uidetur: forma enim specialis ꝑ se posse agere uidetur. Sed quia exemplū huius nō de facili inuenitur in aliis, quamuis non irrationabiliter credatur, in forma lucis possibile esse, cum sit maxime actiua, concedi potest, ꝙ quamuis lux interius perficiens sit substantialis forma, tamen fulgor ille, quo corpus illud instrumentaliter operatur, sentitur, & decoratur, ad naturam accidentis, (sicut præ dictū est) pertinere, non indocte credi potest.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An lumen, quod à corpore luminoso egreditur; corpus, vel qualitas sit?

CONSEQVENTER quæritur, de lucis effectu, & irradiatione. Et circa hoc duo quæruntur. Primò quæritur, utrum lumen, quod emittitur a corpore luminoso; sit corpus, an qualitas corporis. Secundò, dato, ꝙ sit qualitas; est quæstio, utrum sit substantialis, uel accidentalis.

Circa quam sic proceditur, & ostenditur primò, quód lumen, quod exit a corpo

re luminoso, sit corpus: Omne, quod per se mouetur localiter, & dimensiue, est corpus: sed radius, siue lumen egrediens a sole mouetur localiter, utpotè ab oriente in occidentem; ergo tã radius, quàm lumen est corpus. ITEM. Nihil repercutitur, & repellitur a corpore, nisi corpus: impossibile enim est non corpus corpore moueri: sed luminis, & radiorum fit repercussio ad corpus opacum: ergo tam lumen, q̃ radius est corpus. ITEM. Impossibile est esse confractionem, & interſecatione, nisi corporum: sed ex repercussione luminis ad speculum concauum fit radiorum interſecatio, & cõfractio: ergo uidetur, ꝙ tam lumen, quàm radius sit corpus. ITEM. Omne, quod habet trinam dimensionem est corpus: sed lumen in medio habet trinã dimensionem, quia diffunditur secundum omnem positionem, nec tantum est in superficie, immo etiam penetrat aerẽ vsque ad profundum: ergo uidetur, ꝙ lumen in medio sit corpus. ITEM. Esto quia sol esset, & circa ipsum esset spatium vacuum, cum sol potens sit ex uirtute lucis absque adiutorio extrinseco lumen suum diffundere, nisi habeat resistẽs, & in illo spatio uacuo nullam habeat resistẽtiam, ibidẽ lumen suum diffunderet: sed lumen illud nõ esset in alio corpore sustinente: ergo uidetur, quòd esset substantia per se ens, & non spiritualis: hoc constat, ergo corporalis. ITEM. Q̃d potest generare corpus, est corpus: sed lumen in medio diffusum potest generare corpus, scilicet ignem per sui multiplicationem: ergo lumen in medio est corpus.

AD oppositũ. Philosophus, in secundo de Anima. Lumen, nec est corpus, nec defluxus corporis. ITEM. Hoc ratione uidetur per suum oppositum. Lumini enim opponitur tenebra principaliter: si ergo priuatio no est corporis, sed formæ: lumen nõ est corpus, sed forma. ITEM. Hoc uidetur per motum. Nullum enim corpus mouetur subito secundum locum: sed lux subito alterat, quia in instanti ab oriente uenit in occidens: ergo lumen non est corpus. SI TV dicas, ꝙ non mouetur subito, sed repente mouetur. Limperceptibiliter in aliquo spatio: tunc sequitur, ꝙ ĩ maiori spatio posset sentiri successio, sicut patet in sono: ergo, &c. ITEM. Nullum corpus uelocius mouetur, q̃ corpus mobilis primi, pro eo ꝙ ille motus est perfectissimus omnium motuum, & ideo uelocissimus: sed lumen ab oriente in occidens multo citius mouetur, quàm moueatur orbis primus, quia lux in instanti, & illud saltem duodecim horis: ergo lumen nõ est corpus. ITEM. Nullum corpus simul, & semel mouetur ad oppositas partes: sed lumen simul, & semel mouetur ad partes oppositas, quia diffunditur sursum, & deorsum, ante & retro, a dextris, & a sinistris: ergo non potest esse corpus. ITEM. Impossibile est duo corpora impermixta, & nõ sese augmentãtia esse simul: sed lumen cum aere est impermixtum, & ipsũ aerẽ non augmentat, & tñ est

Tex. cõ. 69. & 70.

est simul: ergo non est corpus. Quod autē impossibile sit duo corpora simul esse, Philosophus dicit; & ad hoc sunt rationes, quæ possunt omitti ad præsens, quæ inducuntur in Quarto, ubi agitur de penetrabilitate corporis gloriosi. ITEM. Nullum corpus habet suum esse in fieri continuè: sed lumen in aere habet suum esse in fieri continuè, quia continuè egreditur a sole (sicut dicit Augustinus) ergo impossibile est corpus eē. ITEM. Si lumen est corpus, aut est ex aliquo, aut est ex nihilo. Si ex nihilo: ergo est a creatore; ergo lumen est a solo Deo, cum ipsius sit creare. Si ex aliquo: quæro ex quo, aut ex corpore a quo creatur, aut ex corpore in quo suscipitur. Constat quòd non ex corpore, in quod suscipitur, quia lumen non producitur ex aere: tunc enim ibi posset manere recedente sole. Si ex corpore a quo creatur: ergo uidetur, quòd corpus luminosum, in emissione luminis aliquid perdat de sua substantia, & materia; & ita uidetur, quòd iam sol deberet esse consumptus.

4. Phy.

Dis. 49 art. 4. q. 1.

RESOLVTIO.

Propriè sumendo lumen, vel medium, non corpus, sed qualitas est.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd circa hoc quatuor sunt opiniones. Quidam enim uoluerunt dicere, quòd tam lumen, quàm radius i medio corpus est: & egressus ipsorum radiorum ab ipso sole est, sicut egressus riuulorū a fonte. Sicut enim a fonte procedūt riuuli, qui sunt corpora, & eiusdē naturæ cum fonte, sic dicunt esse in radiis, & sole. Et si tu obiicias eis, quod uidetur, quod substātia solis, & aliorum luminarium, iam esset pene consumpta: dicunt, quòd sicut nō consumitur substantia fontis, pro eo, quòd sicut fit emissio, ita fit etiam restauratio: sic dicunt, quòd non consumitur substantia solis, pro eo quòd sicut exterius emittit lumen suū inferius, sic uirtute radiorū uapores ad se trahit superius, ex quibus restauratur, sicut corpora alimento, adeo vt nec deficiat, nec decrescat, & hoc videtur, sensisse Seneca. Positio, tamen ista est contra philosophiam, quæ dicit corpora cœlestia omnino esse incorruptibilia.

SECVNDA, verò positio est, quòd lumen est corpus, & similiter radii, & processus ipsorum radiorum a sole est, sicut ramorum a radice: maximè si ita esset, quòd statim radix posset ex se producere arborē adiuta diuina virtute, sicut fortè fuit in prima rerum conditione: & sicut radix non diminueretur, si ita produceret arborem, & tamen dicerentur semper rami ab illa radice exire, nō quia de nouo egrediantur, sed quia cū sua origine continuantur: sic dicūt & in solis radiis se habere. Cum enim Deus solem, tanquam originem, & principiū lucis fecit, simul cum hoc ramificationem radiorū sibi dedit: & ita sol continuè dicitur illos radios emittere, quia illi radii nunquā separantur a sua origine: sed sicut sol mouetur, sic radii circūferuntur

non noui generantur: eosdem enim radios, quos emisit a principio super terram, emittit & et nunc. Sed esto, ꝙ sol obscurare tur, sicut in passione Christi creditur esse factum: tunc uidetur, ꝙ oporteret extunc radios renouari: & ita de nouo creari, si corpora essent. TERTIA positio est: ꝙ tam lumen, q̃ radius in medio corpus est, & productio eius, quantum ad formam a sole est: quantum uero ad materiam est a creatore. Dicunt.n. ꝙ hoc spectat ad perfectionem uniuersitatis: ut sicut est aliqua creatura, quæ quantum ad materiam, & formam immediatè est a Deo, ut angelus: quædam autem, quãtum ad formam est a Deo immediatè, & quantum ad materiam est a natura, ut homo: sic & tertium genus est, qđ quantum ad formam est a creatura, & quantum ad materiam a Deo. Sed illud non uidetur, probabile: cum Deus nunquam creet materiam præter formam aliquam. Licet autem, quælibet harum trium positionum specialiter dicat aliquid improbabile circa originem luminis ex lumine: omnes tamen communiter improbantur per hoc, ꝙ dicunt lumen in medio esse corpus: tum propter ipsius diffusionem, quæ subita est: tum etiam propter existentiam cum aere, quæ impermixta est: tum etiã propter ipsius productionem, quæ nec est ex materia, nec unquam separatur ab eius existentia: immo sicut continue est, ita cõtiuè generatur, ut dicit Aug. ꝙ lumen habet ꝑmanentiam ꝑ continuam solis influentiam.

ET ideo est quarta positio consors rationi, & philosophiæ: ꝙ lumen, & radius si nominetur illud præcisè, quod a luce habet ortum, nec est corpus, nec corporis defluxus: sicut rationes ad hoc inductæ ostẽdunt. Si autem dicatur radius aer illuminatus secundum diametrum: & lumen aer illuminatus secundum profundum: sic isto modo radius, & lumen poterit dici corpus: prout tamen proprie accipitur lumen, & radius in medio corpus non est.

AD ILLVD ergo, ꝙ primò obiicitur, ꝙ mouetur localiter. Dicẽdum, ꝙ sicut uidemus in specie generata a colore, ꝙ dupliciter mouetur, & unus motus est per diffusionem procedendo a corpore obiecto usque ad speculum, alius autem motus secundum, ꝙ uidetur moueri in speculo ad motum corporis obiecti: & prius non est motus localis, sed generationis: secundo uero motu nõ mouetur per se, sed per accidens: sic intelligendum est in proposito, ꝙ motus luminis, qui est per egressum ipsius a corpore lucido, non est propriè loci mutatio: sed magis luminis generatio, & diffusio: & hoc patet ex eo, ꝙ fit subito in spatio quantumcunque magno. Motus uerò alius, qui est per delationem ipsorum radiorum super terram cum ipso sole, iste est solum per accidẽs: sicut mouetur uirtus ipsa ad motum sui principii influentis, & tamen uirtus corpus nõ est. Sic intelligendum est de lumine, quod se habet ad corpus luminosum per modum uirtutis influxe.

fluxæ. Vnde Damasc. Dicimus propter lumen, quod ex ipso ꝓuenit, lucere ignem: & nō ponimus ministeriale organū ignis esse, quod ex ipso est lumen, uirtutem uero magis naturalem.

Ad illud, quod obiicitur, ꝙ radii repercutiuntur a corpore. Dicēdum, ꝙ percussio alicuius ab aliquo potest esse dupliciter. Quædam ex collisione duorum sibi inuicem obuiantium: sicut pila repercutitur a pariete. Quædam ex ineptitudine patientis ad suscipiendum uirtutem agentis, & sic repercutitur radius a corpore etiam opaco. Sol enim, siue quodcunque aliud corpus luminosum habet uirtutem diffundendi lumen usq; ad spatiū aliquod determinatum, cum sit uirtutis finitæ, & quandiu se ꝓtendit illa uirtus, multiplicatur lumen si susceptibile sit idoneū: cum uero ante determinationē illius uirtutis obuiat aliqđ corpus, quod non est idoneum ad eius susceptionem, hoc ipso, ꝙ lumen non poterat se multiplicare in anterius, multiplicat se retrorsum, non ex uirtute corporis resistentis, sed ex uirtute primi mouentis: unde cum sit repercussio radii in aqua mota, mouetur radius, non qa aqua sit primum mouens, sed prima uirtus radium producens: quæ occasione accepta ab aqua, poterit radium reflectere, & occasione accepta ab eodem, potest reflectionem uariare, & ita radiū mouere. Quod enim dicitur: im possibile est non corpus a corpore repelli. Dicendum, quòd si est aliquid ita non corpus, quòd sit spiritus, hoc est uerum. Si autem est ita non corpus, quod qdem indiget corpore deferente, sic absque dubio repelli potest, sicut prædictum est in lumine, & manifestum est in imagine, quæ relucet in speculo propter appositionem plumbi cum uitro, quod est corpus opacum. Si enim esset solummodo uitrum per se, quod est corpus peruiū, transiret species, & non rediret ad oculum, sicut patet sensibile per experimentum. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ fit intersecatio, & confractio radiorum. Dicendum, ꝙ hoc dicitur ratione aeris cōiuncti, qui ex uirtute radiorum ibi concurrentium habet subtiliari, & moueri: & ratione illius dicuntur etiam radii confringi, dum ex multiplicatione, secundum oppositas uias per progressum, & regressum fit q̄dam multiplicatio & aggregatio luminis, & subtiliatio aeris circa corpus tersum: ex qua contingit effectum calorem radii intendi, & ignem ibidem per caloris intensionem ex aere sic subtiliato generari. Ad illud, qđ obiicitur, ꝙ lumen habet trinā dimensionem in medio. Dicendum, ꝙ dimensionem potest habere aliquid dupliciter: uel ex se, uel ex ratione eius, ī quo est. Si ex se, sic est corpus: si aliūde, non oportet. Sic enim hēt trinā dimensionē albedo in cerussa, & niue, quæ sunt albæ intra, & extra. Ad illud, quod obiicit, ꝙ si circa solem esset uacuū, ꝙ illuminaret. Dicendum, ꝙ licet hoc alii dixerunt: tamen non uidetur uerum: nec probabile. Philosophus enim contrariū sentit in 2. de Anima, cum dicit: ꝙ per

uacuum nõ est uidere. Et Aug. Similiter in 12. Confess. in principio, dicens sic, Vbi lux esset, si esset, nisi superesset eminendo, & illustrando? Ratio ēt est contra hoc, quia cum lumen sit forma corporalis, indiget medio deferente. ET SI tu quæras, quid impediat. Dico, ꝙ hoc non est propter præsentiam impediētis: sed propter absētiam adiutorii: sicut si aliquis habens magnam famā, & carēs cibo, nō potest comedere, non quia impediatur: sed q̃a non adiuuatur. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ lumen generat corpus. Dicendū, ꝙ lumē non agit propria virtute: sed virtute corporis luminosi: corpus autem luminosum non educit corpus quantum ad materiam: sed solummodo quātum ad formam: & ideo cum lumen sit illud, per quod agit, non oportet lumen esse corpus; sed sufficit, ꝙ sit forma corporalis.

QVAESTIO II.

An lumen sit forma siue qualitas substantialis, uel accidentalis?

VTRVM lumen sit forma substantialis, uel accidētalis. Et ꝙ sit forma accidētalis, uidetur. Quod aduenit iam completo in esse, est accidentale: sed lumē aduenit aeri iam completo inesse: ergo est accidentale. ITEM. Qđ adest, & abest pter subiecti corruptionē, est accidēs: lux abest, & adest præter aeris corruptionē, qđ est subiectum eius: ergo &c. ITEM. Sicut se habet color ad corpus terminatum, ita se habet lumen ad corpus transparēs: sed color est accidens in corpore terminato: ergo lumen est accidens in corpore transparenti; ergo &c. ITEM. Si vnum oppositorum in subiecto existēs est accidens, & reliquum est accidēs: sed obnubilatio accidit ipsi aeri: ergo pari rõne & illuminatio.

CONTRA. Impossibile est duo accidentia eiusdem speciei esse in eodem subiecto; quia accidens numeratur per subiectum, in quo est; sed duo lumina (sicut dicit Dion.) sunt in eodē aeris medio: ergo impossibile est lumē esse accidēs aeris. ITEM. Accidēs cū generatur, ex ꝓpriis principiis subiecti hēt ortū: & cū resoluitur, resoluitur in suū subiectū: sed lumē nec educitur ex aere, nec resoluitur in aerē: ergo lumē non est accidēs aeris, & constat, ꝙ est i aere: ergo si eius nō est accidēs, nullius est accidens. ITEM. Nullū accidens transit a subiecto in subiectū: sed radius mutaĩ ab vna parte aeris in aliā, & lumē similiter; ergo lumē accidēs esse nō põt. ITEM. Nullū accidēs manet immobile, moto eo, in quo est: sed radius manet ĩmobilis moto aere; ergo radius accidēs nō ē. SI TV dicas, ꝙ hoc est ꝑp hoc, ꝙ lumē ĩ medio hēr esse spūale; sicut idolū: Obiicιē cõtra hoc; quia radius, & lumē habet ibi operationem naturalem:, & est principium operationis naturalis; ergo videtur, ꝙ sit ibi naturaliter, & concrete; non spiritualiter, & abstracte. *Lib. de Diuin. noĩb. c. 2. p. 1.*

RESOLVTIO.

Lumen, uel radius in aere medio & substantia & accidens est: substātia (inquam) accidentis modum habens: accidens, sed non pleue naturalis accidentis rõnē satiēs.

RESP. Ad pdictorū intelligētiā est notādū, ꝙ circa hoc triplex

est

est modus dicẽdi, quorũ q̃libet supponit lumẽ ĩ medio esse formã, siue qualitatẽ aliq̃. Quidã .n. dicũt, q lumẽ ĩ medio est substãtia: existit tñ in medio p modũ accidẽtis; q̃a nõ est ipsi aeri substantialis: & hoc dĩit pp hoc, q generatio luminis a luce est secũdũ uiã uniuocationis: & ideo cũ lux sit forma substantialis in suo fonte, dicũt lumẽ substãtiã esse in medio, licet modũ essendi habeat accidẽtalẽ: maximè cũ luminis, & lucis nõ videatur alia essentia esse; sed solummodo differre uideat̃ p modũ essendi, siue p esse. SED q̃a lumẽ in medio & est illud, q potissime sentit̃, & facit alia sentiri: ideo est secũda positio, q lumẽ in medio est accidẽs: nõ .n. causatur a corpore luminoso, nisi inquãtũ fulgidũ est: & ita est accidẽs p comparationẽ ad principium a quo. Dicũt ẽt, q est accidẽs p cõparationẽ ad subiectũ, in quo; q̃a aduenit iã cõpleto, & põt adesse, & abesse præter subiecti corruptionem: & ita plenam rationem accidentis habet lumen in medio; non tamen per comparationem ad idem. Accidens enim hẽt cõparari ad substantiam; sicut ab subiectum, & causam: lumen uero, & si his duobus modis habeat comparari ad substantiam, non tamen ad eandem; quia ad aerem comparatur sicut ad subiectum; quia est in illo: ad corpus luminosum, sicut ad principium, quia est ab illo. Sed quia lumen, prout est in medio existens, habet seipso sentiri: ita q positũ supra sensum, sensum facit: & iterum in eadem parte medii habet sine confusione multiplicari secundum positionem Dion. IN EO est tertia positio, q lumen in medio nec est substantia, nec accidens propriè; quia non habet ibi esse naturale, & materiæ cõcretum; sed spirituale, & abstractum. Vnde dicunt, q sicut comparatur species coloris in medio ad colorem existẽtem in corpore obiecto: sic lumen in medio ad lumen existẽs in corpore luminoso: sed cũ lumen in medio nõ solum habeat operationem spiritualem in anima, sed etiam naturalem in corpora naturalia: non solum uidetur esse in aere per modum spiritualem, siue esse ibi per modũ habitus; sed etiam aliquo modo esse naturale: & ita uidet̃, quòd illud non sufficiat dicere, quãuis uideatur esse ualde uerisimile. Præterea intelligẽdũ est, q oẽs modi prædicti aliquid ueritatis in se continent, & ex oibus his elicitur una ueritas integra, qđ patet sic. Lumen .n. in medio dicit uirtutem actiuam egredientem a corpore luminoso, per quam corpus luminosum agit, & imprimit in hæc inferiora: & hæc est uirtus substantialis ipsi corpori. Et de hac dicit Dam. q lumen, quod est ex igne nõ est aliq̃d ministeriale ipsius ignis, uel accidentale; sed uirtus ei connaturalis, & consubstantialis, sicut patet in auctoritate inducta in præcedenti problemate. Et hæc uirtus non est sensu perceptibilis, nec solummodo operatur in sensu uisus, sed etiã facit ad eductionem omnium sensuum in actum; sicut dicit August. 7. super Gen. ad literã, q habitum est in quadã aucto-

ritate

ritate prius inducta. Sic etiã dicunt philosophi, ꝙ corpus cœleste mediante suo lumine influit usque ad profundum terræ, ubi mineralia corpora generari habẽt, & quantũ adhoc uerum dicunt, qui dicunt, ꝙ lumen dicit substantiã accidentaliter ad aerem cõparatam: sicut uirtus agẽtis ad deferens, quodãmodo cõparatur accidentaliter. Non solum autem lumen dicit illã uim actiuam, quam non percipit sensus: sed etiam quandam qualitatem sensibilem, quia sensus uisus efficitur sentiens in actu: & illa est qualitas accidentalis in tertia specie qualitatis: & secũdũ hoc dicit Auicẽna in Lib. de sufficientia naturali, ꝙ lumen est affectio corporis habentis lucẽ, cum appositum fuerit illi. s. peruium. Et sic uerum dicebat illa secunda opinio, quæ dicebat lumen esse accidens, non solum ꝑ comparationẽ ad aerem, in quo recipitur, sed etiã in comparatione ad corpus, a quo causatur: quia ab ipso oritur, inquantum illud est fulgidum, & habet esse obiectum sensus. Secundum autem utranque naturarum istarum in lumine repertarũ, lumẽ ad aerem comparatur: non sicut ad primum subiectum; sed sicut ad deferens. & ad mediũ: & ideo per comparationem ad ipsum aerem non habet modum existendi naturalem: sed per modũ habitus: nec est forma naturalis: sed potius similitudo eius. s. lucis: sic species coloris in medio non est propriè color: sed ut color, siue similitudo coloris. Maximam tamen habet approximationem ad illum, & adeo illi initur, ut non indigeat principio intrinseco, ex quo educatur. Vnde lumen in medio non habet principiũ materiale ex quo: sed potius originale a quo fluit, & ad quod etiam redit, cum in medio desinit esse, sicut dicitur de similitudine. Et hoc modo dicit Commentator super secundum de anima, ꝙ lux est actus diaphani & ꝙ hoc est in ipso, sicut intentio, siue species, uel similitudo. Et quantum adhoc uerum dicebat tertia opinio. Ex his igitur patet, ꝙ lumen in medio, inquantum dicit uim actiuam, dicit substantiam habentem modum accidentis: inquantum dicit qualitatem sensibilem, dicit accidens: sed accidens illud relatum ad aerem non habet plene rationem accidentis naturalis: sed similitudinis, uel intentionis, quæ est ibi non sicut in subiecto sustinente: sed sicut in deferente. Ex his patent rationes ad utranque partem.

Ex 2. de cœlo et ex 1. Meteorũ.

Cõ. 67.

Qvod enim obiicitur, ꝙ aduenit esse in tam completo, & recedit præter subiecti corruptionem; hoc ostendit, ꝙ habet modum accidentis, secundum qđ est in medio. Qvod uerò obiicitur; quod se habet ad modum coloris, & est qualitas sensibilis: de lumine loquitur, secundũ quòd in se habet naturam accidentis. Rationes uerò ad oppositum, quę probant, quod non sit accidens, quia non numeratur numeratione subiecti: quia non mouetur ad motũ aeris: quia nõ causatur ab aere; nec resoluitur in aerem: concludunt solũ, quod non habet ibi plene rationem accidentis naturalis, quod com-

comparatur ad illud, in quo est sicut ad subiectum & causam: et quod etiam sustinetur & dependet ab eo, in quo est principaliter, & ei coniungitur inseparabili uinculo: hoc autem non est in proposito, quia lumen quamuis sit in aere, causatur a corpore luminoso, & ab illo principaliter dependet: nec est in aere, sicut in sustentante: sed sicut in deferente, & ideo durationem, & mutationem, & numerationem potius recipit a lucido influente, quam ab aere suscipiente. Et ob hoc dicit Diony. plura lumina esse in eodem medio inconfusa, & conuelli siue separari ab inuicem secundum absentationem corporum illuminantium. Distinctio enim illa est propter continuationem luminum cum sua origine, a quo procedunt naturaliter, & in uirtute eius agũt, quamuis in medio sint quodãmodo spiritualiter & abstractes & sic cætera circa hoc quæsita, iam patent.

DISTINCTIO XIIII.

PARS PRIMA.

De productione simplicium insensibilium corporum.

DIxit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitq; aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Sciendum est, quod illius cœli describitur hic creatio, sicut ait Beda super Gen. in quo fixa sunt sidera: cui suppositæ sunt aquæ in aere & in terra, et suppositæ aliæ, de quibus dicitur, Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est, id est, sydereum cœlum, quod de aquis factum esse credi potest. Crystallinus enim lapis, cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem uerò mouet quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, super cœlum possint consistere: de Deo scriptum esse meminerit, Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cœlum ligat aquas ad tempus uaporibus nubium retentas, potest etiam super cœli sphæram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quales autem, & ad quid conditæ sint, ipse nouit, qui condidit. Ecce ostensum est his uerbis, quod cœlum factum sit, scilicet illud, in quo sunt fixa sydera, idest, quod excedit aerem: & de qua materia, scilicet de aquis, & quales sint aquæ, quæ super illud cœlum sunt, scilicet

Ambr. in hex. li. 2 c. 2 3. et 4. hãc materiã late tractat.
Psalm. 103.
Iob. 26
Augu. li. 2. Genes. ad li. ca. 4. & 5.
Super Gen. li. 2. ca. 3.

scilicet ut glacies solidatæ.

Alij putant cœlum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus.

Quidam verò cœlum, quod excedit aeris spatia, igneæ naturæ dicunt, asserentes super aerem purum ignem esse, quia dicitur esse cœlum: de quo igne sydera & luminaria facta esse coniectant: quibus Augustinus consentire uidetur. Vtrum uero nomine firmamenti cœlum, quod excedit Ibi.c.4. *aerem, an ipse aer hic intelligatur, idem Augus. quærit, nec soluit. Magis tamen approbare uidetur cœlum illud hic accipi, quod spatiu aeris excedit. Aquas autem, quæ super illud cœlum sunt, dicit uaporaliter trahi, et leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exhalatione terræ aquas uaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corpulentius conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua, sicut uidemus ad tantas minutias peruenire, ut feratur uaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius cœlum minoribus guttis & leuioribus emanare uaporibus? sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.*

Quæ sit figura firmamenti.

Augu. li. 2. de gen. ad lit. ca. 9. *Quæri etiam solet, cuius figuræ sit cœlum. Sed Spiritus sanctus; quamuis authores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti: Quæritur etiam, si stet, an moueatur cœlum. Si mouetur, inquiunt, quo modo est firmamentum? Si stat, quomodo in eo fixa sydera circumeunt? Sed firmamentum dici potest, non propter stationem, sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sydera.*

Quare tacuit scriptura de opere secundæ diei, quod in aliis dixit.

Post hoc quæri solet, quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus, quòd esset bonum. Sacramentum aliquod hic cõmendatur. Ideo enim fortassis non est dictũ, quod tamen sicut in alijs factum est: quia binarius principium alteritatis est, & signum diuisionis.

SUPRA egit Magr̃ de productione illius formę, quæ est quasi generale principiũ distĩguendi cæteras corporales formas. In hac parte agit de productione rerum quantum ad formas speciales. Et quoniam quędam res sunt simplices, quædã mistæ, siue quædam sunt insensibiles, quædam sensibiles: ideo pars ista habet duas. In prima agit Magr̃ de productione simplicium, & insensibilium. In secunda uerò de productione mistorum, & sensibilium, infra distin. XV. *Dixit etiam Deus: producãt aquæ reptibile &c.*) Et quoniam corpora simplicia, siue insensibilia sunt in duplici differentia, q̃dam enim sunt continẽtia, quędam contenta: ideo pars prima habet duas. In prima agit de productione, & distinctione corporalium quantũ ad res continentes. In secunda vero quantũ ad res contentas, ibi. *Sequitur: dixit Deus congregentur aquæ &c.*) Prima pars in qua s agitur de rebus continentibus utpote de cœlis, & cœlorum distinctione habet quatuor partes. In prima determinat cœlorum naturam. In secunda tangit quęstionem de figura ibi. *Quæri etiam solet cuius figura &c.* In tertia quærit de motu, ibi. *Quæritur etia si stet, aut moueatur &c.*) In quarta uero remouet quandam dubitationẽ, ibi. *Post hæc quæri solet quare etc.*) Oẽs hæ partes remanent indiuisæ præter primam, quæ diuiditur in duas. In prima determinat naturam cœlorum secundũ ueritatem. In secunda secundũ quorundam opinionem, ibi. *Quidam uero cœlum &c.*) Et sic breuiter tria inquirit Magister in hac parte cœlorum naturam, figuram, & motum.

Glaciali soliditate aquas suspendere &c.) Contra. Ex hoc uidetur supponere, quod aquæ illæ sint de se ponderosæ, & q̃d ibi teneantur per uiolentiam soliditatis, quòd est contra ordinem uniuersitatis. Dicendum adhoc, q̃d aquas illas comparat soliditati, non propter grauitatem, sed propter continuitatẽ & stabilitatẽ, quia non fluunt, nec refluũt, nec deorsum descẽdũt. Dub. 1.

Super illud lenius cœlu &c.) Cõtra. Si hoc uerũ est, uidetur firmamentum porosum esse cum per illud possint guttæ aquæ emanare. Videtur etiam illud esse alterabile, si suscipit peregrinas impressiones. Dicendum ad hoc, quod non vult dicere quod aquæ modo per subtiliationem caloris pertranseant cœlum sidereum, quia nunquam illuc ascenderunt: sed per comparationem naturæ, quæ modo vsq; super aerẽ eleuat aquas, uult quasi a minori arguere q̃d diuina uirtus aquas supra firmamentum sine naturæ præiudicio potuit constituere, cum in sua potestate esset magis, & magis corpus subtiliare. Dub. 2.

Ideo enim fortassis &c.) Cõtra. Videtur ista ratio ita bene esse ad oppositum sicut ad propositum, cum binarius plus accedat ad unitatem, quam aliquis alius numerus. Respondendum est adhoc, quod ista ratio Magistri est allegorica: uera tamen est. Quamuis enim binarius inter numeros minus ab unitate recedat, Dub. 3.

dat, primo tamen habet rationē recessus in se; & propter hoc per ipsum intelligitur diuisio magis quam per alios numeros & recessus ab unitate uirtutis, & perfectionis. Alia tamen ratio literalis est, quam facit Magister in historiis, quia secūdo die notatur facta esse distinctio aquarum ab aquis: quæ distinctio, & si inchoata fuerit in secundo die, fuit tamen consummata in tertio: cum dicitur, Cōgregentur aquę in locum unū. Et quia diuina uisio signat approbationem post perfectionē, hinc est quod scriptura tacuit secundo die uerbum uidendi.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An cœlum crystallinum sit de natura aquæ?

AD intelligentiam huius partis incidit hic quæstio de cœlis. Et quæruntur hic tria. Primo quæritur de cœlis, quantum ad naturam. Secunda quæstio est de eis quantum ad figuram. Tertia quæstio est quantum ad motoris influentiam. Circa primum quærūtur duo. Primo quæritur de natura cœli crystallini. Secundo de natura cœli firmamenti.

VTRVM crystallinum cęlum sit de natura aquæ. Et quod sic, uidetur per auctoritatē scripturæ Gen.1. Fiat firmamētum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: quæ autem sola diuisione distiguūtur, sunt eiusdem naturæ: ergo ea quæ sunt super firmamentū, & quæ sub firmamento, sunt eiusdem naturæ. SI TV dicas ꝙ firmamentū ibi uocat nō cœlū sydereū: sed aer, obuiat textus sequens, ubi dicitur quod stellæ posite sunt in firmamento. Obuiat etiam illud ꝙ scribitur Dani.iii. Benedicite aquæ, quæ super cœlos sunt, domino: & postea subdit. Benedicite sol & luna domino: ergo aquæ illę sunt super solē, & lunam. SI TV dicas aquas illas esse spirituales: obuiat illud, quod dicitur in psal. Extendēs cœlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius: sed cœlum extensum est corporale: ergo aquæ, quæ tangunt, sunt corporales. ITEM. Hoc uidetur auctoritate doctorū. Aug. super Gen. ad literam loquens de aqs. Qualitercunque sint ibi, ibi esse eas non dubitamus: maior est enim huius scripturæ auctoritas, quā omnis humani ingenii perspicacitas. SI TV dicas, quod sint ibi aquæ, sed tamen non materiales, sed spirituales. Contra hoc dicit Basilius. Aquam illam intelligamus aquam esse ueram: ergo uidetur quod uere aquę illæ habent speciem, & naturam aquæ. QVOD si tu dicas, ꝙ formam habent aquæ: sed tamen non proprietates. Contra. Hoc est uerbum Bedæ, quod adducit Magister in litera, Qui infra cœlum ligat aquas ad tps, uaporibus nubium retentas, pōt etiam suprą cœli sphæram non uaporabili tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere, ne labantur. ITEM. Ratione uidetur. Ordo partium in microcosmo, siue in minori mundo respondet ordini partiū in maiori mundo: sed hic uidemus in

Ps.103

Lib.2. cap.5. in fine.

Hom.3 in Hexam.

in natura corporis humani, ꝙ supra cor, quod est calidum, & igneæ naturę ponitur cerebrũ, ꝙ est frigidum, & aquęę naturæ: ergo & in maiori mundo supra solem, & alia corpora calefacientia erit ponere naturam aqueam. ITEM. Aqua de sui natura est perspicua, & per hoc apta ad susceptionem luminis: ergo conformis est naturæ cœlesti: ergo apta est, ut de ea aqua possit aliquod cœlum fieri: ergo si aliquod cœlum habet fieri ex aqua, cum nullum sit infra firmamentum cœlum aqueũ, uidetur quod sit supra firmamẽtum. ITEM. Quod illud sit possibile, uidetur per rationem, quã facit. Aug. super Gen. ad literã. Aqua per sui subtiliationẽ pót eleuari, ut sit supra aerem: ergo maiori subtiliatione poterit amplius eleuari: ergo si omne corpus diuisibile est in infinitum, si adsit potentia diuidentis, poterit aqua tantum diuidi, & subtiliari, quod supra firmamentũ naturaliter poterit cõsistere: & si hoc: ergo necesse est aliqđ cœlũ aqueum esse. ITEM. Illud est naturale unicuique, quod creator ei indidit a prima constitutione: ergo si in prima diuisione aquarũ, quædam positę sunt supra firmamentum, quædam sub firmamento, ita naturale ẽ illis esse supra firmamentũ, sicut istis esse infra firmamentũ: ergo sicut entibus supra firmamentum stultum esset dubitare, utrum aquæ possint esse infra firmamentum, sic nobis entibus infra firmamentum, stultum est credere esse inconueniens supra firmamentum esse cœlum aqueum.

AD OPPOSITVM arguitur sic. Primo auctoritate Aug. xiii. confes. Sunt aliæ aquæ, quæ supra firmamentum sunt immortales, & ab omni corruptione secretę: ergo uidet̃ quod cœlum aqueum nõ sit de natura istius aquę. ITEM. Corpus habẽs speciem aquę per naturam est ponderosum: ergo si aliquod cœlũ est aquęę naturę, illud est ponderosum: sed ponderosum non oportet collocari nisi deorsum per naturam: ergo uidet̃ quod inordinatũ sit ponere, ꝙ aliqđ sit cœlum aqueũ, ꝙ sit sursum. ITEM. Corpora mundi ordinãtur secundum maiorem nobilitatem, & minorẽ: & corpus, ꝙ nobilius est, superius locatur: ergo si aqua minus nobilis est, ꝙ̃ firmamentum: ergo nunquam locanda est supra firmamentũ. ITEM. Corpora mũdi ordinantur sub, & supra secundum maiorem subtilitatẽ, & minorem, & sc̃d̃m maiorẽ raritatẽ, & minorem: sed aer subtilior est, quã aqua, & rarior, & similiter ignis: ergo nunquam aqua adeo poterit rarefieri, ut sit subtilior aere, & igne: ergo nũquam uidetur, quod possit conuenienter supra ignem, & aerẽ collocari. ITEM. habentium eandẽ naturam idẽ est locus: quia enĩ eadẽ est natura glebę, & totius terrę, idẽ est locus glebę, & totius terrę: ergo idẽ est locus huius aquę, & totius aquę: ergo si aliqua aqua naturaliter est iuxta terram: ergo & omnis aqua: ergo uidetur quod nullum sit cœlum aqueum. SI TV dicas, quod non est quęrenda hic ratio

tio naturæ; quia hoc fit uirtute diuinæ potentiæ: Hanc responsionem refutat. Aug. super Gen. ad literam, inquiens. Nec quisquam dicat hæc omnipotentia Dei fieri: qualiter enim Deus naturas fecerit, quęritur nunq. d ut de his per miraculum suæ potentiæ operetur. ITEM. Quæro, ad quid positæ sunt ibi aquæ. Si ad refrigerandum calorē igneū, quod quidem uidetur propter hoc, quod Saturnus, qui supremus est inter planetas, & uelocissimè mouetur, & ita ex motu debet esse calidior: tamen frigidissimus est, & hoc non nisi propter aquas illas, ut uidetur. Obiicitur contra hoc: quia si aquæ illæ possunt infrigidare calorem solis, & aliorum corporum: ergo eadem ratione possunt ab eis calefieri, ergo & consumi; & ita aliquando totaliter corrumperentur, quod est inconueniens. Quæritur ergo, cuius naturæ sunt illæ aquæ, & pro quanto cęlum illud dicatur aqueum: si. n. propter naturam perspicuitatis: tunc commune cœlum debet dici aqueum.

Lib. 2. c. 1. paulo post initiū.

RESOLVTIO.

Cum satis apertè scriptura sacra aquas super cœlos esse testetur: cœlum crystallinum aquæ naturam habere, probabiliter credendum est: sed longè alia ratione ab aqua hac elementari.

RESPONDEO. Ad prædictorū intelligentiam est notandum, quod in hac quæstione propter diuersitatem positionum, & debilitatē rationum vix potest aliquid certum dici; sed ex quadā proprietate, & coniectura ex diuersis positionibus potest eligi vna quædam sobria, quæ inter fidem, & rationem incedat quasi quadam media via. Propter quod notandum est, quod aliqui sequentes uiam rationis, & mundanæ Philosophię dixerunt, quod supra firmamentum, quod est cęlū sydereum nullæ sunt aquæ corporales, & Scriptura sacra intelligi debet de aquis spiritualibus. Quod si alicubi in scriptura legatur de istis aquis materialibus, quod sint supra firmamentum eleuatæ; tūc nomine firmamenti intelligitur aer: & vtrunque horum dictorum eliciūt ex verbis Aug. Primum ex hoc, quod dicit 13. Cōfess. quod illæ aquæ sint immortales. Secundum vero ex hoc, quod dicit super Gen. ad literam, quod hoc potest intelligi de aquis, quæ suspendunt in nubibus. Sed istam positionē improbat Basilius in Hexam. & probat etiam ipse Textus, qui dicit stellas esse positas in firmamento, per quod firmamentum dixerat supra aquas ab aquis diuisas: si ergo firmamentum illud cœlum sydereum, & aquæ illæ sunt materiales, positio prædicta nullo modo videtur posse stare. ET ideo alii innitentes textui Sacræ scripturę, secundum quod videtur sonare, dixerunt: quod aliquod cœlum sursum est aqueæ naturæ, quod diuina dispositio sursum posuit ad refrigerandum ardorem ætheris. Et ad omnes rationes ad oppositū respondent per hoc, quod Deus in ordinatione mundi plus considerat finis vtilitatem, quā formæ qualitatem: & ideo sicut in minori mundo posuit cerebrum sursum ad calorem cordis mitigandum

Hom. 3 in Hexamer.

gandum: sic supra cœlum sidereum posuit cœlum aqueum, & ibidem aquæ illæ quiescunt, & sustentant, uel a soliditate sicut uult Beda dicere, uel sua subtilitate, uel etiam Dei uirtute, qui sic ordinauit. Sed quia credendum est opificem summum corpora mundi optimo ordine ordinasse, non solum uidetur, quod in ordinando considerauerit finis utilitatem, sed etiam perfectionis dignitatem: ideo non uidetur uerum elementum aquæ super firmamentum collocasse, cum per naturam sit minus nobile. ET ideo est tertius modus dicendi, quod supra firmamentum (sicut dicit scriptura) sunt aquæ: quæ tamen non habent naturam, & speciem aquæ elementi: censentur tamen aquæ nomine propter conuenientiam, in aliqua proprietate. Vnde notandum est, quod aqua ista tres habet proprietates: habet enim perspicuitatem, habet frigiditatem, habet nihilominus grauitatem. Quantum ad naturam perspicuitatis hæ aquæ, & illæ conueniunt: eo quod habent naturam receptiuam luminis, & quodammodo retentiuam, sicut experimento patet in aliquibus lapidibus, qui de nocte non uidentur per se, nisi ponantur in aqua. Quantum autem ad naturam grauitatis simpliciter differunt: illæ enim aquæ nullo modo sunt graues, nec appetunt deorsum. Quantum uero ad naturam frigiditatis, partim conueniunt, partim differunt. Conueniunt enim in hoc, quod utræque sunt frigidæ effectiuè: differunt autem in hoc, quod istæ sunt frigidæ formaliter, illæ uero minimè. Et secundum hoc patet, quod nomen aquæ tripliciter accipitur in primaria rerum distinctione. Aliquando pro informi materia, ut ibi. Spiritus domini ferabatur, &c. Aliquando pro natura transparenti, & luminis retentiua, ut ibi. Fiat firmamentum in medio aquarum. Aliquando pro ipso elemento aqueo, ut ibi. Congregentur aquæ in locum unum: Et sic patet quod super firmamentum uerè sunt aquæ, sicut dicit scriptura, & auctoritates sanctorum: quia illud intendunt persuadere. Patet etiam, quod non sunt ibi aquæ elementares, siue eiusdem naturæ, cuius sunt aquæ istæ, nec quantum ad corruptibilitatem, nec quantum ad grauitatem, nec quantum ad ignobilitatem, nec quantum ad grossiciem, nec quantum ad transfundendi possibilitatem, sicut ostendunt rationes ad oppositum adductæ. Hanc autem uiam tertiam satis sustinere possumus probabiliter, cum nihil uideatur sibi obuiare. Hoc autem præcipuè attendendum est: ne in incerta materia aliquid certitudinaliter asseratur: melius est enim piè dubitare, quam aliquid temerarie diffinire.

AD ILLVD uero, quòd ulterius quæritur, scilicet quare nomine aquarum censeatur cœlum illud, cum non sit de natura aquæ: iam patet responsio. Hoc enim dictum est propter conuenientiam, non solum in perspicuitate, sed etiam in frigiditate, sed in perspicuitate formaliter, in frigiditate effectiuè. ET si tu obiicias, quòd firmamentum conuenit similiter in perspicuitate: arguis ab insufficienti.

Praeterea non conuenit eo modo firmamētum cū aqua in perspicuitate, secundum quem modum cęlū aqueū creditur cō uenire. Aquæ.n.habent perspicuitatē, quæ non tantummodo est luminis susceptiua, sicut perspicuū aeris, sed etiam quodam modo retentiua: Sicut per experientiā ostenditur, cū metallum aliquod ponitur in fundo uasis in tenebris superfusa aqua liquida, videbitur sub luce retē ta ab aqua. Sic ēt dicuntur probari rubini, qui per se nō lucēt de nocte. Cōuenit ēt cum aqua in frigiditate, sed effectiuè (sicut dicit Basilius) nec tamen ex hoc vdetur, ꝙ possit calefieri, vel consumi, sed potest effectus eius reprimi: sicut nec sol, q̃uis calefaciat, habet formaliter infrigidari, sed solūmodo ꝑ frigiditatem ei oppositam potest effectus eius reprimi: & sic patent omnia quæsita circa illius cœli aquei naturam.

QVAESTIO II.

An firmamentum eiusdem naturæ, sit cum igne elemento?

De natura firmamenti, & est quæstio, Vtrum sit eiusdē naturæ cum igne elemento. Et quod sic, uidetur. Primò, per auctoritatem scripturæ, quæ nullam facit mentionem de productione ignis: ergo si ipse supremum est, & nobilissimum elementum, eius productio nō debuit prætermitti: propterea uidetur, quod saltem intelligatur nomine cœli. Item. Hoc uidetur auctoritate Aug. qui super Gene. ad literam, & in Lib. De Ciui. Dei dicit, tantum quatuor corpora esse mundi. s. humor, & humus, aer, & lux: si ergo firmamentum est aliquod de corporibus mundi, & non est terra, nec aqua, nec aer; ergo est ignis.

Item. Hugo de S. Victo. exponens illud. In principio creauit Deus cęlum, & terram: dicit circa principium libri. De sacra nā que terra erat ipsum terræ elementum, & cęlum erat leuis, & mobilis circunfusio reliquorū trium, quæ in circuitu medio iacentis terræ suspensa ferebatur, & illud opus oīum corporum, siue cœlestium, siue terrestriū formandorū materiam continębat: Ex hoc vr̃, quod firmamentū sit de natura alicuius elementi. Item. Hoc vr̃ rōne. Tantum quatuor sunt qualitates primæ: ergo vr̃, quod tantum quatuor debent eē corpora, quæ sunt de constitutione mundi primaria: ergo uel firmamentum est corpus mixtum, uel est de natura alicuius quatuor elementorum: sed non est mixtum, nec de natura trium elemētorum inferiorum: ergo est de natura ignis. (Libr. 1 De sacramē. par. 1.)

Item. Triplex est spēs ignis. s. ignis carbo, ignis lux, ignis flāma: sed natura firmamenti est, vt natura lucis: ergo uidetur cō tineri sub tertia specie ignis.

Item. Caliditas inest igni in summo: ergo si aliquid maximè calefacit, illud habet naturā ignis; sed corpora cœlestia maximè calefaciūt inferiora, sicut patet in sole: ergo habent igneā naturam.

Ad oppositum est auctoritas Philosophi in Lib. De cœlo, & mundo, qui pręter hęc quatuor corpora ponit esse corpus quintum. Item. Hoc ipsum ratione (1 Cœl. tex. 16 vsq; ad 32.)

ostenditur. Corruptibile, & incorruptibile p naturam non habent eandem formam completiuam: sed firmamentum naturaliter est incorruptibile, ignis elementum naturaliter corrumpitur: ergo non sunt eiusdē naturæ. ITEM. Corporum habentiū diuersos motus naturales diuersæ sunt naturæ: sed firmamentū, & ignis habent diuersos motus naturales, quia ignis naturaliter mouetur motu recto, firmamentum mouetur naturaliter motu orbiculari: ergo ignis, & firmamentum sunt alterius, & alterius naturæ. SI TV dicas, quod ille motus non est naturalis firmamento; Obiicitur contra hoc, quia si aliquis motus in est alicui corpori nō naturalis, est reperire aliquod corpus, cui sit naturalis: ergo si hoc esset uerū, tunc esset ponere aliqđ corpus, cui magis cōueniret moueri orbiculariter, quā firmamento, quod falsum est. ITEM. Si firmamentum esset igneæ naturæ, ergo naturaliter inflammaret corpora sibi proxima, cū igitur, sit maxime quantitatis, videtur qđ statim totum aerem absorberet. SI TV dicas, quod a Deo reprimitur, hoc non videtur, quia conditor naturæ, sic res, quas condidit administrat (sicut dicit Augustinus vii. De Ciuitate Dei) vt eas agere proprios motus sinat.

PRAETEREA. Si hoc uerum esset, tunc mundus nō subsisteret naturaliter, sed miraculosè. ITEM. Nobilius est corpus, qđ non habet contrarietatē, quam corpus, qđ habet contrarietatē: ergo si ponere est corpora habētia contrarietatem, erit ponere corpus a cōtrarietate immune: sed hoc non est, nisi corpus cœleste: ergo firmamentum non habet contrarium. Sed ignis elementum habet contrarium; ergo nō erit de natura eius. ITEM. Si aliqua diuersa reducantur ad concordiam per aliquod, uidetur, quod illud non habet naturam alicuius illorum, sed quod potens sit super omnia: sed firmamentum sua influentia facit elementa contraria concurrere ad corpora mixta; ergo non est de natura alicuius elementi.

RESOLVTIO.

Alterius, & alterius natura firmamētum est ab igne. Sancti tamen igneū illud dixerunt propter analogiam, quam habet ad ignem in caliditate, & lumine.

RESPONDEO. Hic notandum est, quod in huius quęstionis determinatione uidentur Sancti, & expositores Sacræ scripturæ, contradicere philosophis. Communiter enim philosophi præter quatuor elementa posuerūt essentiam quintam, quam dixerunt esse corpus incorruptibile, & eleuatum a contrarietate, & per hoc esse principium conciliatiuū, & conseruatiuum. Sancti uero non uidentur ponere, nisi solūmodo quatuor corpora, & sentire uidentur naturam firmamenti esse igneam: sed cū recta ratio satis euidenter persuadeat firmamentum esse alterius naturæ, quàm sit aliquod elementū, tum propter motū, qui non latet sensus nostros, tū etiā propter effectus uarios, tū etiā propter vniuersi perfectionem

nem, non absurdè credi potest philosophos, in hac parte uerũ sensisse, & Doctores ueritatis ab eis in sensu non discrepasse, quã uis uocetenus uideantur contra ire. Sicut enim patet ex uerbis Augustini, in pluribus locis, ipse Augusti. elementum ignis denominat a perfectione lucis: (naturales enim philosophi, maximè ignem notificant per proprietatem caliditatis) & quoniã natura lucis reperitur, & in corpore quinto, & in igne elemento: ideo ipsum firmamentum, & ignem dixit Augustinus, corpus unius naturæ esse: non (inquam) unius, quia habeant unã formam speciei specialissimæ, sed quia naturam lucis participant secundum quandam rationem analogiæ: quia uerò illud corpus, scilicet firmamentum subleuatum est a natura contrarietatis, & lucem participat, in quadam puritate ignis uero naturam habet cõtrarietatis, hinc est, quod philosophi dixerunt ignem, & firmamentum alterius, & alterius esse naturæ. In cuius testimonium adducunt, quod ignis, quia contrariatur terræ, mouetur directè motu contrario, scilicet sursum: cœlum uero, quia contrarietatem non habet, mouetur orbiculariter: is enim solus motus est simplex, qui caret contrarietate, & in hoc uerum dixerunt, & Sanctis (ut prædictum est) non contradixerunt: unde rationes ostẽdentes, quòd firmamentum, & ignis elementum non sint eiusdem naturæ, concedendæ sunt.

Ad Illud ergo, quod obuicitur, quòd scriptura non facit mentionem de igne. Dicẽdum, quòd similiter non facit mentionem de aere: in separatione autem aquarum a terra intelligenda est distinctio elementorum facta fuisse, sicut infra melius patebit. Ad Illud, quod obiicitur, de Hugone, patet responsio. Ideo, enim cœlum comprehenditur sub igne propter conformem lucis participationem. Vnde sicut dictum est supra, quòd cœlum chrystallinũ censeri potest nomine aquę, quia aliquam proprietatem eius in se habet: sic & in proposito intelligi potest. Triplex enim est ignis proprietas (sicut dictũ est supra de aqua) una luminositas, altera, caliditas, & tertia leuitas, per quam mouetur motu, qui est sursum. In proprietate prima ignis, & firmamentum cõueniunt. In tertia ignis, & firmamentum simpliciter differunt, in media uero partim differunt, partim conueniunt. Cõueniunt utique in hoc, quod tam ignis, quam firmamentum est calidum effectiue. Differunt uero in hoc, quod ignis est calidus formaliter, firmamentum uerò minimè: si enim haberet caliditatem informantem, haberet utique contrarietatem.

Ad Illud, quod obiicitur, quòd tantum quatuor sunt primæ qualitates. Dicendum, ꝙ uerum est, de qualitatibus actiuis, & passiuis secundum contrarietatem: & ideo non sequitur, quod omnia corpora, quæ sunt in prima cõstitutione mundi, habeãt aliquam illarum qualitatum: sed solummodo illa, quæ habent contrarietatem. Ad con-

constitutionem autem mundi, non solum hæc corpora requiruntur: sed etiam aliud, quod sit supra hæc, sicut prius ostēsum est.

Ad illud, quod obiicitur, quod lux est species ignis. Dicendum, quod non quæcunque lux, est species ignis, sed illa, quæ est in materia transmutabili: & hæc est, quæ habet caliditatem annexam informantē eādem materiam: huiusmodi non est lux corporis quinti, quamuis aliquo modo sit isti conformis. Ad illud, quod obiicitur, quod corpus quintū calefacit. Rñdet, quod corpus qntū nō calefacit per naturā caliditatis, quā in se habeat, sed per uim luminis: & hoc apparet cum ex concursu, & reflectione radiorum circa speculum concauum generatur ignis. Et si obiicias, quòd nihil dat alteri, quod nō habet: ergo si cœlum non habeat in se naturam igneam, non magis generabit ignem, quam aerem: Respondetur, quòd illud habet instantiam in generatione æquiuoca: sicut patet quādo aliquid calefacit a motu: sic & in proposito intelligitur esse. Et si tu dicas, Quare magis generat ignem, quam aerem, cum non habeat cum ipso cōformitatem in forma. Dicendum, quòd & si non habeat conformitatem in forma ultima: tamen ignis maximè accedit ad eius naturam. Praeterea. Cū aliquid habet potestatem educēdi multa, quæ sunt in potentia in materia, esto quòd sit ad illa indifferens, magis educit, quod nobilius est. Natura enim semper desiderat quod melius est: & ideo cum ignis sit nobilior, magis educit ignem. Sed adhuc manet quæstio. Si corpora cœlestia calefaciunt per naturam luminis, unde est hoc quòd luna humectat, & infrigidat? sed de hoc fortassis aliquid dicetur infra. Ad præsens autem tantum sufficiat, quòd generatio caloris a corpore cœlesti in his inferioribus, uel est propter radiorum aggregationem, & intensionem ex qua subtiliatur aer suscipiēs illuminationem, uel est ab aliqua uirtute diuinitus ei data a prima sui conditione, totam speciem consequēte: sicut ponitur in adamantis uirtute, quæ & si non faciat corpora cœlestia formaliter calida, quia sua materia non est ad formam contrarietatis apta: influens tamen in hæc inferiora, inflammat ea, cū sint transmutabilia propter dispositionem repertam in materia.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An cœlum sit figuræ orbicularis?

Consequenter quæritur, de cœlis quātum ad figuram. Et circa hoc quæruntur duo. Primò quæritur, utrū cœli habeant figuram orbicularem. Secundò quæritur, utrum habeant dextrum, & sinistrū.

Quod habeant orbicularem figuram uidetur. Et primò, experientia sensus. Nam in quamcunque partem terræ, uel aquæ quis eat, cœlum semper uidetur, æqualiter distare a terra: hoc autem non esset, nisi haberet orbicularem figuram; ergo, & cętera. Item,

Videmus sensibiliter moueri circulariter: sed motus circularis non competit, nisi figuræ orbiculari: ergo cœlum est orbicularis figuræ. ITEM. Simplicissimo corpori simplicissima debetur figura: sed cœlum est simplicissimũ inter corpora, cũ sit subtilissimũ: ergo simplicissimã debet habere figurã, sed hæc est figura circularis: ergo &c. ITEM. Ei corpori, qđ est maximè contẽtiuũ, debetur figura capacissima: sed cœlum est contentiuũ oĩum, sicut dicit Damas. & figura orbicularis est capacissima, sicut manifestè cõuincit rõ, & sẽsus: ergo &c. ITEM. Corpori pfectissimo debetur pfectissima figura: sed cęlũ est pfectissimum oĩum, & figura orbicularis est perfectissima oĩum figurarũ, sicut probatur in alia scientia, maximè cũ in ea reperiatur perfectio senarii: sexies enim tantum reperitur in circunferentia, quãtum est a circunferentia ad centrum, ergo &c. ITEM. Corpori velocissimo debetur figura maximè ad motum idonea; sed cęlũ est uelocissimũ corpus: figura aũt maximè apta ad motum est orbicularis: ergo &c.

AD oppositum. Arguitur. Primo p illud Ps. 103. Extẽdẽs cęlum, sicut pellẽ: alia trãslatio, sicut camerã: ergo uidetur, φ cęlũ se habeat p modũ tentorii: & ita uidetur esse figuræ semicircularis. ITEM. Rõne vr̃, quia in uniuerso nihil est superfluũ: sed oĩa facta sunt pp hoĩem: ergo nihil ponendum est, quod non ualeat ad hoĩs usum: sed si cœlum esset semicircularis figurę, sufficeret ad tegẽdam terram in habitatam ab hoĩbus: ergo uidetur, φ superfluat alius semicirculus. ITEM. Cęli sunt solidissimi firmati (sicut dr̃ in Iob 37.) & hoc innuit ipsum nomẽ octauæ sphæræ, quæ dicitur firmamentum: ergo maximè cõpetit eis figura, secundum quam maxime stabiliuntur: hæc aũt magis est semicircularis, q̃ circularis: ergo &c. ITEM. Si cœlum est figuræ orbicularis: ergo aut aliqua pars cœli erit vacua, aut multoplus distabit corpus Christi ab aliquibus beatis, q̃ cęlum a terra, cũ ab una circunferentia cœli ad aliam terra in medio cõsistat: ergo si nõ est congruum ponere, φ aliqua pars empyrei uacua sit a cõtinentia beatorũ, nec est ponere tantam distantiã inter Christum, & alia corpora beata: uidetur, φ empyreum non sit orbicularis figuræ: & si hoc: ergo nec chrystallinum, nec firmamentum.

RESOLVTIO.

Orbicularis figuræ cœlum esse, nedum sensus demonstrat, sed & ratio comprobat propter orbicularis figuræ simplicitatem, capacitatem, & perfectionem.

RESPOND. Dicendum, quòd ad istam quæstionem secũdum philosophiam satis planum est respondere, quamuis expositores Sacræ scripturæ de ea uideãtur loqui dubie: hoc enim faciunt propter ipsius Sacræ scripturæ reuerentiam, non audentes explicare, quòd illa diuina dispositione uoluit subticere, uel hoc faciunt ad reprimẽdam nostram curiositatem, volentes nos in his, quæ dicuntur in Lege, & Prophetis contentos esse

esse, & nihil vltra hoc inquirere. Quia tamen curiosum instantia non desistit, necessario habent Doctores Sacræ scripturæ multa determinare, quæ sine salutis dispendio possent de facili pertransire. Propter quod ad prædictam quæstionem respondent, & iuxta rationis, & sensus attestationem dicunt, cœlũ habere figuram orbicularem, & hanc maximè sibi competentẽ: tũ ratione simplicitatis: tum ratione capacitatis: tum ratione perfectionis: tum ratione mobilitatis, sicut patet pertractanti.

Ad illud ergo, quod obiicitur de Sacra scriptura: quæ dicit, cœlum sicut pellẽ esse extensum, vel sicut cameram. Dicendum, quod scriptura condescendẽs paruitati simplicium modo uulgari frequenter loquitur: & ideo cum loquitur de cœlo, loquitur de ipso secundum, quòd apparet sensui nostro, & dicit ad modũ pellis, uel cameræ extẽsum quãtum ad nostrum hemisphæriũ. Ad illud, quod obiicitur, quod pars inferioris hemisphærii non est vtilis ad vsum humanum. Dicendum, quod falsum est: immo est necessaria, si cœlum debet super nos moueri, vel reuolui circulariter: & vna pars seruit nobis de die, alia de nocte. Ad illud, quod obiicitur, quòd cœli solidissimi sunt. Dicendum, quod firmitas illa non excludit mobilitatem quamcunque: sed illam solùm, qua aliquid mouetur sursum & deorsum secundum motum rectum: unde firmum dicitur cœlum: quia non mouetur ad locum: nihilominus tamẽ est mobile: quia mouetur circa locum, vel in loco, & tali dispositioni competit figura orbicularis magis, quàm aliqua alia.

Ad illud, quod quæritur, quomodo empyreum si circulare est, vndique sanctorum corporibus replebitur. Dicendum, quod & si non sit certum qualiter ibi sancti, & per quem modum locentur: tamen quocunque modo dicat, siue quòd sint in uno semicirculo empyreo, siue quòd in toto, nihil impedit vtrunque poni. Si enim in toto sunt, virtutem visiuam habebunt adeo potentem, quòd Christum videre poterunt, vbicunque sit: si vero sint in media parte cœli: altera nec est vacua, nec superflua; sicut magnum palatium non est vacuum, quando est vnus magnus inhabitator; quamuis non impleat omnem partem: magnitudo enim curiæ; & spaciositas, & si non impleatur totaliter facit tamen ad ostensionem regalis magnificẽtiæ: sed hoc melius sciemus, quando videbimus.

QVAESTIO II.

An in cœlo ponere sit dextrum, & sinistrum?

Vtrum in corpore cœli sit ponere dextrum, & sinistrũ. Et quòd sic, videtur per illud, quod dicit Philosophus in 2. de cœlo, & mundo. Ait enim sic. Est orbi proculdubio uirtus diuersa, scilicet dextra, & sinistra: quoniam sunt ei loca inceptionis, & status ex opere factionis suæ. *Tex. cõ. 19. & circa.* Item. Ostenditur per rationem suam ibidem. Omnis motus finitus habet principium a quo incipit: sed cuiuslibet cœli reuolutio est finita: ergo habet aliquem situm a quo incipit: sed

dextera dicitur in corporibus, vnde est motus principiũ: sinistra ad quam est motus finis: ergo cum cœli sint mobiles, cœli habent dextrum, & sinistrum. ITEM dextrum, & sinistrũ sunt termini latitudinis, sicut sursũ, & deorsum termini longitudinis, & ante, & retro termini profunditatis: sed oẽ corpus cõpletum, & terminatũ habet tres dimensiones, & terminos dimẽsionũ: corpus aũt cœli est huiusmodi: ergo uideẽ ꝙ habeat dextrũ, & sinistrum. ITEM. Perfectiori motu mouentur corpora cœlestia, quàm inferiora: sed propter cõpletionẽ motus animalia habent dextrum, & sinistrũ: ergo multofortius corpora cœlestia.

CONTRA Sicut dicit Philosophus in. 2. de cœlo, & mundo, in plantis nec est dextera, nec sinistra: sed multo magis plantæ accedunt ad distinctionẽ organizationis, quam cœlum: ergo uidetur, ꝙ cœlum non habeat dextrum, & sinistrum. ITEM. Dextrum, & sinistrum causantur in nobis (ut dicit Commentator super librum de cœlo, & mundo) a qualitatibus actiuis, & passiuis. s. ab abundantia caloris naturalis procedente a corde, & spirituum plus uigẽtium in parte dextra, quàm sinistra: si igitur hoc non est reperire in cœlesti natura: uideẽ &c. ITEM. Dextrũ, & sinistrum prçsupponit sursũ, & deorsum: sicut latitudo præsupponit longitudinem, & habet secũ annexa ante, & retro: in cœlo autem non est ponere sursum, & deorsum, cum hçc sint contraria: non est etiam ponere ante, & retro: cum ante dicatur, ubi est sensus, sicut dicit Philosophus: ergo uideẽ, quòd non sit ibi dextrum, & sinistrũ. ITEM. Nihil, ꝙ habet extra se principium, & finem sui motus, habet dextrum & sinistrũ; sed corpus cœli est huiusmodi, cũ motus eius sit separatus: ergo habet dextrum, & sinistrum. ITEM. Dextrum est unum principium motus: sed una parte circuli mota, mouentur omnes: ergo non magis incipit motus ab una parte circuli, quàm ab alia: ergo ĩ circulo, uel quælibet pars erit dextra, uel nulla: sed cœlũ est corpus circulare, quia mouetur circulariter: ergo &c. ITEM. Si aliquod corpus habet dextrũ, & sinistrum, illa pars, quæ est semel dextra, semper ẽ dextra, qualitercunq; corpus illud mouetur localiter: ergo si cœlum habet dextrum, & sinistrum, illa pars, quæ semel est in ipso dextera, semper est dextera: sed non est dare aliquam partem cœli, quæ modo non sit in oriẽte, modo in occidente, modo in alio loco secundum regenerationem cœli: ergo dextra cœli aliquando esset oriens, aliquãdo occidens, quod nullo modo concedi potest.

RESOLVTIO.

Corpori cœlesti inest dextrum & sinistrum, & quidem propriè. Verum non omni: quia non immobili s. empyreo: sed mobili putà firmamento, & orbibus planetarũ.

RESP. Dicendum, quod quãuis dextrum, & sinistrum dicant terminos latitudinis: & sursum, & deorsum longitudinis & ante & retro profunditatis non tamen nominat terminos illos

illos simpliciter, sed per comparationem ad motum: unde in nullo corpore ponitur proprie dextra, & sinistra, nisi quod diuersimode suscipit motoris influētiam: ita quod primo ī una parte, quàm ī alia: unde dextrū, & sinistrū nō ponitur esse nec in lapide, nec in planta: nec etiā in statua ponuntur nisi similitudinarie, quia non habent moueri localiter a motore sufficiēte: in eis uero corporibus, quæ mouentur ad locum, & magis in una parte, quàm ī alia suscipiūt motoris influētiam, proprie ponitur dextra, & sinistra, sicut in animalibus, quæ mouentur motu progressiuo, & in quibus uirtus cordis, & motoris magis uiget in parte dextra, cuius signū est maior fortitudo animalium in parte illa: ꝓpter quod & partem illam primo mouent, quando incipiunt ambulare: Scđm hoc intelligendum est, quòd cū corpus cæleste quoddā habeat moueri ab oriēte in occidente, uel econuerso, sicut firmamentum, & orbes planetarum: quoddam uero minime, sicut empyreū: quod dextra, & sinistra cœlis competāt, satis proprie uidetur, non tamen uniuersaliter cō-ueniunt. n. orbibus mobilibus, sed non orbi immobili. Attēdēdū aūt est, ꝙ cū in aīalibus, & in cœlo ponatur dextra, & sinistra, scđm rōnem cuiusdā cōformitatis. s. ꝑ ꝑ influētiā motoris: differenter tñ accipiuntur propter diuersam comparationem mobilis ad motorem. Quia. n. aīalia mouentur a motore sibi unito: iō dextrum, & sinistrum dicit distinctionē ī partibus animalium, ita quod illa pars, quæ mō est dextra, nūquam est sinistra: quia uniformiter operatur ad ipsius motoris influentiam pro eo, quòd ipsum habet sibi unitū, & nunquam ab eo magis elongatur. Corpus uero cęleste, motorem habet separatum, cū non sit corpus aīatum, sicut postea uidebit; & iō motor scđm Dei dispositionem principaliter influit ex aliqua parte cœli & creditur probabiliter, quòd in ea parte, ex qua motus corporū cœlestiū primo nobis apparet, utpote in oriente, cum omnia corpora facta sint propter hominem: & quia motor semper ex illa parte ī fluit uniformiter, quęcunque pars ibi ueniat immediatius, & propinquius, suscipit motoris influentiam: & ideo semꝑ est ibi dextra, nec mutatur cum partibus nobilibus, ꝑ eo quod nō est dispositio absoluta, sed relata ad motoris influentiā, quæ semper manet fixa, & per hunc modum locus cuiuslibet rei dicitur esse immobilis, propter hoc, quod dicit situm relatum ad cētrum, & circunferentiam mundi, quæ nunquam possunt moueri. Ex prædictis patet quæstio proposita; patet etiam respōsio ad obiecta. Concedendum est enim, quòd in cœlo sit dextra, & sinistra. Et rōnes ad hoc inductę similiter concedēdę sunt, quia uerum cōcludunt, licet tertia ratio sumpta a dimensionibus procedat ab insufficienti.

Qō. seq. immediate.

AD ILLVD uero, quod obiicitur in contrarium, quòd planta non habet dexteram, & sinistram, quamuis sit organica. Dicendū, quòd dextrū & sinistrū

non facit principaliter membrorum distinctio: hoc enim accidit, & frequenter contingit, ꝙ eiusdē dispositionis est animal in parte dextra, & sinistra: sed hoc facit influētiæ motoris principalior, & minus principalis susceptio, secundum quam attenditur inchoatio motus, & terminatio, & sic reperitur in cœlo. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd dextrum, & sinistrum in nobis est a qualitatibus actiuis, & passiuis: iam patet responsio ex prædictis, quia dextrum, & sinistrum in animalibus concernunt partes determinatas, propter vnionem motoris ad mobile, non solum per modum motoris, sed etiam per modum perfectionis: & ideo adhoc, quòd vna pars magis suscipiat influētiam motoris, requiritur dispositio alia, & alia, quæ quidem fit per qualitates actiuas, & passiuas: in cęlo autem non sic est, sicut ostēsum est supra. AD ILLVD, qđ obiicitur, quòd dextrum, & sinistrū, præsupponunt sursum: & deorsum. Responderi potest, ꝙ uerū est, prout sursum, & deorsum dicunt terminos dimensionis: non autem est uerum; prout dicunt inchoationem, & terminum alicuius trāsmutationis. Secundū enim sursum, & deorsum propriè attenditur augmentum, siue motus ad locum: sed secundum dextrum, & sinistrum attenditur motus in loco. Ideo & si in cœlo ponatur dextrum, & sinistrum: non tamen oportet sic poni sursum, & deorsum. Aliter potest responderi magis secūdum opinionem Philosophi, ꝙ in cœlo est ponere sursum, & deorsum, & ante & retro, sicut ponitur dextrum & sinistrum: non quia dicunt terminos diuersorum motuum: sed quia in eodem motu consideratur vltima trium dimēsionum, licet magis propriè dextrum, & sinistrum. Et hoc patet: adhoc enim, quòd cœlum reuoluatur, necesse est ponere duos polos, quorū vnus habet rationem sursum, & alter rationem deorsum. Est etiā ponere duo hemisphæria, quorum vnum habet rationem ante, & alterum habet rationem retro. Necesse est etiam ponere, ꝙ in hemisphęrio una pars sit, ex qua cœlestia corpora primo apparere incipiant: altera uero pars, ex qua desinant: & hoc totum de facili est imaginari, si quis imaginetur hominem, qui pedes habeat in polo arctico, & caput in polo antarctico, & habeat faciē uersam ad nostrum hemisphærium, statim imaginabitur harū differentias positionum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd cęlum habet extra se principiū sui motus, & ita non habet dextrū, & sinistrum. Dicēdum, ꝙ illud uerum est, quando dextrum, & sinistrū nominant partes determinatas: sed quādo noīant ordinē mobilis ad motoris influētiā, non hēt veritatē: nihil. n. facit ad hoc, utrum sit motor intra, uel extra. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ una parte circuli mota, mouentur omnes. Dicendum, quòd uerū est: sed tamen ex hoc non sequitur, quòd æque primò recipiant motoris influentiam, quod patet: cum aqua mouet rotam, primo mouet illam partē, quā cōtingit. AD vltimum, qđ obiicitur,

obiicitur, quòd pars dextra, semper est dextra, iam patet responsio; quia hoc intelligitur de illo dextro, & sinistro, quod dicit dispositionem partium in comparatione ad motorem cōiunctū; sic est in animalibus: hoc autem modo non ponitur in corporibus cœlestibus; sicut prius tactum est.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An cœlum immediatè moueatur à Deo?

CONSEQVENTER quæritur tertio loco in comparatione ad motoris influentiam. Et circa hoc duo quæruntur. Primò quæritur, vtrum primū mobile moueatur a Deo immediatè tantum, an mediante aliqua virtute creata. Secundum, est, vtrum moueatur ab intelligentia, an a propria forma.

QVOD cęlum immediatè moueatur a Deo, ostenditur primo per Philosophum, qui in 2. Lib. de cœlo, & mundo dicit. Causa prima mouet causatū primum: causa autem prima nō est nisi Deus: ergo &c. ITEM. Boetius de Cons. loquens ad dominum. Stabilisq; manens das cuncta moueri: ergo uidetur, ꝙ maximè moueat illud, quod est primum mobile: hoc autem est cęlum: ergo &c. ITEM. ratione videtur. Primi mobilis motor debet esse primus: sed primus motor est immobilis omnino; quia nunquam est status, nisi in immobili: sed nihil est omnino primū immobile, nisi solus Deus: ergo motus primi mobilis solus est Deus principium. ITEM. Ex motu, & influētia cęlestis corporis est cōseruatio oīum corporū uiuētium: ergo ex motore eius erit cōseruatio oīum spirituum uiuificātiū: quia sicut se hēt mobile ad mobilē, sic se hēt motor ad motorē: sed solus Deus est ille, qui est cōseruator, & uiuificator spirituū: ergo solus ipse mouet primum cœlum.

Vide et 12. Metaphy. 35. & 37. Lib. 3. poesi.

SED CONTRA. Immēsitas potentiæ, & sapientiæ, & bonitatis hoc requirit, ut Deus communicet uirtuti creatæ actum, quē illa est nata suscipere, sed actus, q est mouere secundū locū quodcūque corpus, natus est conuenire uirtuti creatæ: ergo uidetur, ꝙ Deus nullum corpus moueat absq; uirtute alicuius creaturæ. ITEM. Virtus motoris dēt proportionari mobili: sed uirtus cœli finita est: uirtus autē Dei infinita est: ergo adhoc, ꝙ saluetur in mundo proportio debita, uidetur, quòd inter Deum mouentem, & cœlum motum sit ponere aliquā uirtutē creatā, & finitā. ITEM. Philosophus dicit, ꝙ si tanta uirtus mouet in tanto tempore, & maior in minori, & maxima in minimo, & infinita in nunc: ergo si Deus infinitæ uirtutis est, & ipse immediatè mouet cęlū: uidetur, ꝙ in instanti reuoluat ipsum ab oriente in occidens, quod manifestè falsum est. SI TV dicas, ꝙ Deus in mouendo non exercet totius uirtutis suæ effectum, quia cū sit mouens uoluntarium potest moueře & cito, & tarde: Tūc redit prima obiectio: quia cum actus iste .s. mouere successiuè sit uirtutis finitę, erit natus conuenire creaturæ.

Ex 8. phy. 78 & ulti. & 12. Metaphy. 41 & 42.

turæ. ITEM. Ea, quę sunt immediate a diuina potētia procedūt in esse secūdum cursum mirabilē, ut patet in creatione, & iustificatione, & miraculorum operatione: ergo si cœlum immediate mouetur a Deo, motus eius est mirabilis, non naturalis, ꝙ si est, naturalis nō est; ergo a Deo immediatè.

RESOLVTIO.

Cum Deus infinita uirtutis sit, primum mobile immediatè non mouet; (& si intimè operetur unicuique rei) sed mediatè, per alteram uirtutem, scilicet mediam creatam, & finitam.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ in oī operatione Deus operatur intime, & immediatè, cum Dei uoluntas (sicut dicit Aug. & habitum est in Primo Lib.) sit prima, & summa causa omniū specierū, & motionū. In aliquibus autem sic operatur, ut ipse sit tota causa: in aliquibus sic operat̄, & mouet, ut uirtutem agēdi, & mouendi cōmunicet creaturæ: Prima quidem dicuntur mirabilia, secunda uero naturalia, uel uoluntaria quantum ad egressum. Quando ergo quæritur, Vtrum motus primi mobilis immediatè sit a Deo, non est quæstio, utrum uirtus diuina intime operetur, & immediate ad illam mutationem exercendam; quia nihil mouetur sic, nisi ipse moueat, & cooperetur uirtuti motiuæ: sed est quæstio, utrum motus primi mobilis sit a Deo tanquam a tota causa, an simul cum uirtute diuina mouente moueat aliqua uirtus creata. Et ad istā quæstionem satis de plano respondere potest, quia cū motus ille sit natus conuenire uirtuti finitę propter sui successionem, et diuina bonitas ad sui manifestationem communicet creaturæ, quod ipsa nata est suscipere, ꝙ Deus primū mobile mouet mediāte aliqua uirtute creata, sicut & alia mobilia: Et cōcedēdę sūt rōnes ad hoc inductæ, quamuis aliqua non necessario cogant.

AD ILLVD uero, quod obiicitur de Philosopho: dici posset satis probabiliter, ꝙ Philosophus non intellexit, ꝙ primi orbis motor per modum efficientis esset Deus; ipse enim ponit uirtutē motoris à Deo proportionari mobili, ꝙ si minimum, uel modicum corpus apponeretur corpori, lassaret uirtus motoris in mouendo: sicut dicit in Libro de cęlo, & mundo: sed ponit, quòd Deus moueat primum causatum metaphoricè; sicut finis, & desideratum: aut si ponit quòd moueat per modum efficientis, non ponit, ꝙ ipse solus moueat; sed cooperante uirtute mobili ꝓportionata. Vnde uerbum suum pōt intelligi esse dictum per quandā appropriationem, & primariā influentiæ suæ infusionem. AD ILLVD, quod obiicitur de Boetio, ꝙ Deus cūcta mouet. Dicendum, ꝙ ex illa auctoritate non concluditur, ꝙ solus Deus cuncta mouet: sed ꝙ non mouentur absque diuinę uirtutis influentia. Nulla enim uirtus alicuius motoris potest, uel modicum operari sine beneficio, & auxilio eius, quæ penitus est immobilis; sicut in . . Lib. ostensum fuit, & in sequentibus ostendetur, cum quęritur, Vtrū

omnis

omnis actio sit a Deo. Ad illud, quod obiicitur, quod motor primi mobilis est primus, & immobilis. Dicendum, quod non oportet motorem primi mobilis esse omnimodè primũ, uel omnimodè immobilẽ: sed sufficit, quod sit primus respectu aliorum motorum, siue uirtutũ mouẽtium, & quòd sit immobilis secundũ eum modum per quem mouet. Non enim oportet esse statum in motore primi mobilis simpliciter, sed in genere creaturarũ. Omnes autem creaturæ defectiuæ sunt, & reducũtur ad ipsum Deum, qui est principiũ, & finis omnium: citra quem nec est perfecta quies, nec perfectus status. Ad illud, quod obiicitur, quod sicut influentia mobilis conseruat mobilia, ita influentia motoris motores alios. Dicendum, quod illud non oportet; quia non est consimilis proportio, pro eo, quod ordo est in corporibus mũdi secundum tantam prædominantiam, & excellentiam, quod unum potest simpliciter influere in alterum: spiritus uerò rationales, qui sunt uiuificatores, & motores corporum, sic habent gradũ, & ordinem, ut tamen secundum suum supremum a Deo immediatè perficiantur, & formẽtur: & hoc est propter rationem imaginis, per quam immediatè sunt ipsius Dei capaces.

Quaestio II.

An motus cœli sit a propria forma, uel ab intelligentia?

Utrum motus cœlorum sit a propria forma, uel ab intelligentia. Et quòd sit a propria forma, uidetur: quia (sicut uult Philosophus.) Natura est principium motus, & quietis in eo, in quo est: ergo omnis motus naturalis est a forma intrinseca; sed motus cœli est naturalis; sicut probat Philosophus: ergo est a propria forma. Item. Leue sua leuitate, & uirtute potest sursũ ascendere, nullo impellente, & similiter graue descendere absque aliqua intelligentia mouente: si ergo forma cœli perfectior est, quàm elementaris: & figura eius aptissima ad motum circularem; uidetur, quòd moueri possit a propria forma absque omni intelligentia. Item. Plus est mouere seipsum, exeundo locum proprium, quàm non exeũdo: sed uirtus lucis est se diffundere per corpora alterius naturæ, & etiam diffundendo redire; ergo uidetur, quòd corpus cœli multo fortius per naturam lucis possit se in suo orbe mouere absque influentia alicuius spiritualis substantiæ. Item. Motus animalium est a forma propria, et intrinseca; et hoc spectat ad complementum motus; ergo cum motus cœli sit multo completior; erit a forma propria, et intrinseca; ergo uel cœlum non mouetur ab intelligentia; uel intelligentia est ipsius cœli perfectio, et forma: sed intelligentia aliqua non est perfectio cœli (sicut dicit Damascenus Secundo Libro cap. 5. cœli sunt inanimati; et insensibilis) ergo etc. Item. Nullus motus necessarius pendet a uoluntate creaturæ, tanquam a principali motore: sed motus cœli est uniformis; et necessarius secundũ Sanctos, et Philosophos; ergo non a uo-

Arist. 2. physic. tex. cõ. 3.

Arist. 8 physic.

volũtate alicuius angeli, uel intelligentiæ. ITEM. Virtus illius angeli, uel intelligentiæ est finita: sed uirtus finita in mouendo recipit fatigationem, & laborem: maxime cum mouet illud, quod non est per se mobile: aut ergo cœlum mouetur propria forma, aut si mouetur uirtute intelligentię, necesse est illam laborare, & laxari.

CONTRA. Omne, quod mouetur ab alio mouetur: sed cœlum secundum se totum mouetur: ergo uidetur, quòd præter materiam, & formã eius sit ponere aliquid, a quo moueatur: hoc autem nõ est nisi angelus, uel intelligẽtia: ergo &c. ITEM. Omnis motor est in actu respectu mobilis, & totum cœlũ est mobile: sed nihil idem est simul in actu, & potentia: ergo cœlũ non potest moueri a se, siue propria uirtute. ITEM. Omnis motor sufficiens distat a mobili: cũ ergo nulla forma extensa distet a materia, nulla forma extensa potest esse motor sufficiens: sed forma cœli est forma corporalis, & extensa: & motus eius cum sit præcipuus inter alios, motus eius est a motore sufficiẽte, ergo non potest esse a uirtute propriæ formæ. ITEM. Omne, quod naturaliter mouetur ad locum aliquem, si mouetur ab illo loco, mouetur præter naturam: ergo si cœlum mouetur naturaliter ab oriente in occidens, ab occidente in oriens, nõ mouetur, seu regiratur per naturam: ergo uidetur, ꝙ cœlum habeat motorem alium, quam formam propriam. ITEM. Oẽ, quod mouetur propria forma, mouetur propter propriam indigentiam: natura enim formę non mouet, nisi propter appetitum rei, quæ naturaliter indiget: sed cœlum (sicut dicũt Sancti & Philosophi) nõ mouetur propter indigẽtiam propriam: ergo nõ mouetur a propria forma, & natura. ITEM. Oẽ, quod mouetur a propria forma naturaliter mouente, nũquam quiescit, nisi uiolenter, ipso existente in eadem dispositione: sed cęlum, quantum ad naturam suæ formæ semper erit in eadem dispositione: aut ergo non mouetur a propria forma, & natura: aut nunquam quiescit, uel si qescit, uiolenter quiescit: si ergo cœlum aliqñ quietabitur, & nõ uiolenter: ergo motus eius non est a uirtute formæ intrinsecæ.

7. phy. tex. cõ. 3. et 10

RESOLVTIO.

Non a propria forma perfectiua; cum animatum non sit: sed a deo mediante intelligentia

RESP. Dicendum, quòd in hac quæstione duæ sunt positiones probabiles concordes rationi, & scripturæ; prępter illam tertiã uiam, quam quidam Philosophi posuisse uidentur, scilicet ꝙ cœli haberent animas, & ꝙ cœlum esset magnum animal, & ꝙ moueretur a propria forma perfectiua, sicut mouet ani mal: & hanc animam motricem posuerunt regi, & dirigi a Deo mediante intelligentia: sed hæc positio falsa est, & erronea. Sicut enim dicit Damasc. cęli sunt inanimati, & insensibiles; & ꝙ dicuntur, deum aliquando benedicere, hoc est dictum ꝑ prosopopeiam: & ista est comunis sententia sanctorũ: & ideo August.

Ex his uidetur fuisse Auer. ut uidere est in Lib. de subst an tia orbis cap. 2. in de stru. de stru. 3. dub. 18

gust. retractat illud uerbum, quod dixerat in Lib. de Immortalitate animę, quod mundus animatur, & si aliqui sancti uideant hoc dicere, sicut Hier. sup. Eccl. hoc totum intelligendum est dictum metaphorice. Non solum autē hæc positio est contra catholicos doctores, sed etiam contra Philosophos, uel physicos tractatores, qui ponunt, quod substantia intellectualis non unitur corpori nisi mediante uegetabili, & sensibili: & ita si cœlum perficeretur a substantia spirituali, haberet sentire, & uegetari, & ita naturaliter posset corrūpi: & propter hoc ista positione omnino reiecta, intelligēdum est, quod duplex est hic modus satis catholicus. QVIDAM. n. dicūt, quod cœlum mouetur a propria forma hoc modo, cœlū habet quātitatem, & figuram, & per hāc est ad motum habile, habet nihilominus lucis perfectionem, & formam, quæ inter cæteras formas corporales est maximè actiua, & quasi uiam mediam tenens inter formas spirituales, & corporales: & per uirtutem huius formæ mouentur corpora cęlestia orbiculariter multo sufficientius, quām elementa moueant motu recto: nec oportet ad motum cœli adhiberi ministerium angeli, uel animę: sicut nec ad motum cuiuslibet elementaris naturæ. Nec obstat illud, quod mouēs debet esse aliud a mobili: quia sicut animal secūdū aliqd sui est mouēs: secūdū aliquid sui est mobile, & tamē totum est mouēs, & mobile: sic & in cœlo intelligēdum est, quod est mobile per naturam quantitatis, & figuræ; & mouens per naturam lucis actiuæ. Nec obstat illud, quòd recedit ab eodē loco, ad quē mouetur: cœlum enim propriè non habet moueri ad locum, sed potius circa locum: nec pars, quę est in oriente mouetur ad occidens, quia illum situm intendat determinate, sed quia intendit moueri orbiculariter, qui est motus competens suæ naturæ. Vnde sicut dicitur in radio, quod procedit, & retrocedit per uirtutem suam, cum fit repercussio ad aliquod corpus splendidum: sic est i proposito; & per hoc respondēt ad omnes obiectiones. Difficile tamen est secundum hanc positionem sustinere, quō cœlū moueatur a propria forma, & naturali, & illa permanente quiescat præter uiolentiam. Difficile est etiam intelligere, quō non moueatur propter propriam indigentiam, si appetitus ille est forma intrinseca: & ideo isti compelluntur ad hoc redire, ut dicant, quod ad motū cœli non sufficit virtus propriæ formæ, sed simul cum ea requiritur influxus diuinę potentiæ, secundum quem cœlum habet moueri, & quiescere. Sed tunc remanet quæstio, quid sit ille influxus, utrum dicat quid creatū, uel increatū, & siue hoc dicat, siue illud, non est facile explicare, quare deus illū motū exerceat sine ministerio spiritualis creaturæ, cum illis sit natus cōuenire. Nec tamen de facili pōt hoc improbari, si qs hoc dicat: quod defectum istius creaturæ corporalis uelit deus per semetipsum supplere, ut ostendat se esse

esse Deum cœli, & terræ: & ita dicatur cœlũ moueri uirtute ꝓpria: ꝙ si aliq̄d desit sibi ad mouendi sufficientiam, ꝙ suppleatur ab ipsa uirtute diuina: & sic sustinendo hanc positionem, responsio ad obiecta satis est plana. ALIA uero positio ē, quòd Deus mouet mediante intelligentia creata, siue mediante angelo, & hoc cōpetebat ordini, quem Deus constituit vniuerso, de quo dicit Aug. suꝑ Geñ. ad literam, ꝙ deus sic mundum ordinauit, ut spiritum præficeret omni corpori: & ideo sicut congruum est angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum, & regimē cœlorum: cum in hoc etiam ministrent homini uiatori, & diuinæ subseruiāt maiestati: & hoc uidet̄ Aug sentire in iii. de Lib. arb. loquēs de angelica natura, de qua dicit, quòd non sua maiestate cōtinet omnia, sed inhęrendo illi maiestati; & eius imperiis deuotissime obtemperando, a quo, & per quē, & in quo facta sunt omnia: & hæc positio Magistrorum est tam in theologia, quam in philosophia: quia concors pietati fidei; & rationi plurimum esse uidetur. Si igitur hanc positionem sustinere uelimus; de facili potest ad obiecta in contrarium responderi.

D.Tho. quol. 7. q. 2. q. de malo. q. 16 arti. 1. ad 14.

AD ILLVD; quod primo obiicitur: quòd motus ille naturalis est. Dicendum; ꝙ motus ille ꝑ comparationem ad primũ mobile naturalis esse dicitur; quia natura eius; & figura illi motui concordat: nec oportet; ꝙ omne; quod est naturale; sit a principio intrinseco; sicut tota causa; sed sufficit; quòd uirtus intrīseca cooperetur uirtuti actiuę. AD ILLVD, quod obiicitur de graui; & leui. Dicendum; quod ad motum grauis non sufficit solummodo grauitas; siue qualitas propria: imo concurrit uirtus loci attrahentis; & virtus loci expellentis; & uirtus corporis quinti præter illa duo mouētia; quę ponit Philosophus; s. graue; & leue; & remouens prohibēs: & quia hæc ad motum cœli nō possunt concurrere; oportet; ꝙ concurrat virtus spiritualis substantiæ. AD ILLVD; ꝙ obiicitur de diffusione loci. Dicendum; quòd ille non est motus localis proprie; sed magis motus alterationis: vnde sicut ignis potest calorem suũ diffundere deorsum: tamen uirtute propria nō se mouet de loco; in quo est: sic etiam in cœlesti corpore intelligendũ est esse. AD ILLVD; quod obiicitur; quod ad completionē motus facit; quod aliquid moueatur a principio intrinseco. Dicē dum ꝙ hoc accidit: non. n. hoc est propter unionem motoris ad mobile; sed propter sufficientiam motoris; qui q̄dem est substantia spiritualis distans a materia: vnde distantia motoris est a mobili; & completio motoris illa est, quæ facit ad motoris ꝑfectionem: hoc autem multo magis reperitur in motu cœli; ꝙ mouet̄ ab angelo siue ab intelligentia separata sc̄d'm substantiam vnitam sc̄d'm virtutē, quā si moueretur a propria forma. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ necessarium non pendet a uoluntario. Dicendum, quòd uerum

est

est de voluntate vertibili: quamuis autem voluntas angeli sit per naturam vertibilis, tamen per gloriam omnino inuertibilis efficitur, & talem substantiam intelligendum est esse motricem cęli, quę vt dicit Aug. summæ maiestati incontinenti inhæreat perfectè. Et quod talis substantia sit motrix cœli, ostendit ipsius motus nobilitas, & uniformitas, & necessitas: ostendit nihilominus quies futura, cum perfecta erit superna ciuitas, ad quam cōseruandam finaliter ordinatur angelica ministratio. AD ILLVD, quod obiicitur, quod cum sit virtutis finitæ lassatur. Dicendum, quod lassationem nō facit finitas, sed improportio motoris ad mobile, vel contrarietas, vel ineptitudo ex parte mobilis, quorum nullum est in proposito: & sic patent quæsita.

DISTINCTIO XIIII. PARS SECVNDA.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum.

SEquitur, Dixit Deus, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida. Tertiæ diei opus est congregatio aquarum in vnum locū. Congregatæ sūt enim oēs aquæ cęlo inferiores in vnam matricē: vt lux quę prçterito biduo aquas clara luce lustrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra, quæ cooperta latebat, et quæ aquis limosa erat fieret arida, & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumq; faciens fructum. Si autē quæratur, vbi congregatæ sunt aquæ quæ totum texerant spatium vsque ad cœlum: Potuit fieri vt terra subsidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiam credi primarias aquas rariores fuisse, sic vt nebula tegeret terras, sed congregatione esse spissatas, & ideo facile in vnum posse redigi locum. Cumque multa constet esse maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem, vel congregationem omnium aquarum, quæ in terris sunt: quia cuncta flumina, & maria magno mari iunguntur. Ideoque cum dixerit aquas congregatas in vnum locum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum, propter multifidos sinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium est.

Ambr. in hexami. li. 3. ca. 2. de hac re prolixè et Beda super hunc locū Gen.

Aug. li. de gen. ad li. 1. ca. 12.

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria.

Sequitur dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem. In præcedenti triduo disposita est vniuersitatis huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata. n. luce prima die, quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ, & infimæ parti mundi, firmamento, scilicet aeri, terræ, & aquæ. Nã secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia vero aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est reuelata atque aer serenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt, & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum sole, & luna & stellis. Quinta aer in volatilibus, & aquæ in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta, accepit terra iumenta, & reptilia, & bestias: post quæ omnia factus est homo de terra: non tamen ad terram, nec propter terram, sed ad cœlum, & propter cœlum.

Eccl. 7.

Ante alia de ornatu cœli agitur, sicut prius factum est.

Aug. li. de gene. ad lit. 2. c. 13. & 14. Aug. li. de gen. 1. cõtra Mani. c. 14. in emo. 8.

Quia ergo cœlum cęteris elementis speciem præstat, priusque aliis factum est, ideo ante alia ornatur, in quarto die quo fiunt sydera: quæ ideo facta sunt, vt per ea illustretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa. Infirmitatique hominum prouisum est, vt circumeunte sole potirentur homines diei noctisque vicissitudine propter dormiẽdi vigilandique necessitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, sed luna ac syderibus consolarentur homines, quibus in nocte operandi necessitas encumberet: & quia quædam animalia sunt, quæ lucem ferre non possunt. Quod autem subditur, Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos: quomodo accipiendum sit, quæri solet. Ita enim dictum videtur, quasi quarto die cœpissent tempora, cum prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora, quæ fiunt per sydera, non spatia morarum, sed vicissitudinẽ aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia moribus syderum fiunt, sicut dies & anni, quos vsitate nouimus. Sunt enim in signa serenitatis, & tempestatis, & in tẽpora, quia

per ea distinguimus quatuor tempora anni, scilicet ver, æstatem, autumnum, hyemem. Vel sunt in signa, & tempora, id est, in distinctionem horarum: quia priusquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indicijs, vel meridiana hora, vel qualibet hora. Hæc quarta die facta sunt.

SUpra egit Magister de productione insensibilium continētium, in hac parte agit de productione insensibilium contentorum: & quia hæc sunt in duplici differentia: quædam.n. intra cœlos continentur, vt materialia respectu generandarum rerum, sicut sunt elementa: quædam uerò ut actiua, sicut sunt cœlestia luminaria: ideo pars ista habet duas. In prima agit de distinctione cœlorum. In secunda de productione luminarium, ibi. *Sequitur, dixit Deus fiat luminaria, &c*) Prima pars habet duas. In prima determinat ueritatem. In secunda soluit dubitationem, ibi. *Si autem quæratur, vbi congregatæ sint aquæ, &c*) Similiter secunda pars principalis habet duas. In prima comparat productionem luminarium operibus aliorum dierum. In secunda uerò determinat, propter quid sint facta, ibi. *Quæ ideo facta sunt, vt per ea illustrentur, &c.*) Et sic duo continentur in parte ista, uidelicet distinctio elemētorum, & hæc satis plana est, quantum ad præsentem materiam pertinet. Secūdum autem est formatio luminarium, circa quod plura concurrunt dubitabilia, ut textus Sacræ scripturæ planè intelligatur.

Dub. 1. C*Ongregentur aquæ in locum unum, &c.*) Contra. Videtur primò, inconuenienter dicere, Cōgregentur in locum, quia motus ad locum est entis completi: sed aquæ nondum erant productæ, ergo malè dixit, in locum unum congregentur. Itē. Nihil potest apparere, nisi color: & nullum elementum simpliciter est coloratum: ergo terra non potest apparere: malè ergo dicit, appareat arida. Item. Cum sint duo alia elementa, uidelicet ignis, & aer, uidetur, ꝙ insufficiens sit scriptura, quæ nihil de eorum distinctione explicat.

IVXTA hoc quæritur, quare elementum aquæ nominet pluraliter, & elementum terræ singulariter. SI TV dicas, ꝙ hoc est propter aquarū dispersionem, tunc uidetur, ꝙ male dicat, congregentur aquæ in locum vnum. Item. Quæritur, quare elementum terræ primò uocat aridam, & postea uocat terram, cum ante sit dictum, In principio creauit Deus cœlum, & terrā, &c. Itē. Cū elementum aquę sit insipidum per naturā, & maria sint salsa, non vř, ꝙ congregationes aquarū debeāt appellari maria. Resp. Dicendum, ꝙ scriptura distinctionē elemētorū in his verbis ualde explicat eleganter, si quis attendat: quia.n. motus ad situm nō est, nisi rei cōpletæ, & habentis formam, nec aliud fuit aquas congregari in vnū, quàm ipsi elemento aquę dando spēm unam, & inclinationē ad locum speciei, simul debitum secundū

existentiam formæ, & inclinationis ad situm dare locum congruū: & quia locus aquæ est immediatè esse circa terram, dum aqua congregatur, ab elementis superioribus. s. aere, & igne separatur: ergo in congregatione aquarum tangitur per consequēs distinctio aliorum duorum elementorum. Rursus, quia aquæ sunt natæ circundare terram, & si ex omni parte circuiret terram, ad inhabitandum nobis, & animalibus apta non esset: ideo sic distinxit, ut in superiori superficie arida appareret. Rursus, Si terra esset ab aqua omnino separata, ad germinandum non esset apta.

Et ideo Deus sic arefecit terræ superficiem, ut tamen ipsius radicem aqua impleret, & per decursum fluuiorum etiam irrigaret. Et propter hoc tria dicit scriptura. Primò, propter elementorum distinctionem, congregentur aquæ in locum unum. Secundò verò propter superficiei terræ denudationē, & appareat arida. Tertiò, propter irrigationem, quam ab aquis suscipit, Vt germinare possit, dicit, uocauit aridam terram, congregationesque aquarum appellauit maria.

Ex his patent obiecta. Quod enim primo, obiicitur de uerbo congregandi non ualet: nō fecit Deus aquas congregari, sicut prius existentes, sed sicut dās eis formam, & naturam, per quam sint aptæ natæ in unum locum cōcurrere. Similiter patet illud, quod obiicitur, de apparitione terræ, quia terra, quæ apparet non est elementum mixtum. Similiter patet illud, quod obiicitur de distinctione aliquot elementorum, quia in his duobus, quæ sunt maximè sensibilia, & tractabilia, clauditur illorum distinctio, quæ sunt sensibus nostris occulta. Similiter patet quare aquā vocat pluraliter, & terram singulariter: propter, scilicet earum dispositionem, humidum enim proprio termino est malè terminabile, sed quia siccū de sui natura terminabile est: ideo terram uocat singulariter, & prius uocat eam aridā, & postea terrā, quia primum nomen dicit proprietate elementi, videlicet siccitatem: secundum uerò nomen dicit eius usum siue vtilitatem, quam habet per cōmixtionem aquæ, ut possit coli, & fructificare: ideo dicitur terra quasi trita. Similiter patet de illo, quod obiicitur de aquis: appellantur enim maria, non quia amaritudo sit prima qualitas aquæ, sed quia cōsequitur aquā in sua congregatione propter grossitiē partium, quæ remanent subtilioribus eleuatis sursum, uel penetrantibus in terræ profundo, ex qua subtiliatione dulcescunt.

Eadem enim die protulit terram herbam uirentem, &c.) Videtur, quod factum est inordinatè, si enim firmamentum prius factū est quam terra, prius debuit ordinari, quàm terra. Item Cum mineralia corpora sint ex terra ita bene sicut ligna, uidetur, quod insufficiēter determinet scriptura ea, quæ virtute diuina producūtur ex terra. Item. Quæritur, vtrum tunc terra germinauerit tribulos, & spinas: si enim tunc Dub. 2.

non produxit, uidetur, qđ post peccatum fuit terra fœcundior, & nouam recepisse potentiā ad producenda talia: si verò tunc produxit, videtur scriptura insufficiens, quia non exprimit: videtur etiam sibi contrariari, dum in 3. Gene. dicit illa in pœnam hois germinari, maledicta terrā, &c. Respon. Dicendum, qđ scriptura ordinatè exprimit: Deus ordinatissimè fecit, dum eodem die, quo terra producta est, ex ea herbas, & ligna prodire fecit, tum propter erroris remotionem, ut dicit Basilius: ne crederetur, quod sol esset causa principalis terræ nascentium, sicut dicit Philoso. quod terra est mater plantarum, & sol pater, tum quia plantæ, & herbæ sunt quasi connaturales terræ, dum ei sunt radicitus affixæ trahendo ex ipsa fomentum, & originem: non sic autem est in ornatibus aliorum trium, & per hoc patet primum obiectum. Ad illud uerò, quod obiicitur de corporalibus mineralibus. Dicēdū, ꝙ quia, prout recedunt a natura terræ, latent sub terra, nō curauit scriptura specialiter exprimere. Ad illud, ꝙ obiicitur de spinis, & tribulis. Dicendum, ꝙ tunc productæ sunt pro eo, ꝙ perfecta fœcunditas data est terræ, & nulla herba est tam uilis, quæ nō sit alicuius vtilitatis, & virtutis: & ideo cum aliis virentibus herbis, & lignis fructiferis intelligendum est ista produci, & scriptura sub illorum generalitate comprehendit. Et quod obiicitur, ꝙ generata sunt in pœnam peccati. Dicendum, quod spinam, & tribulum generari, vbi seminatur frumentum, hoc est in pœnam peccati, & ex maledictione terræ, quæ cum colitur, vt det fructum, vnde homo sustentetur: potius producit, vnde homo crucietur. Quod autē in locis multis generetur spina, & tribulus, hoc non est pœna, sed natura.

Fiant luminaria in firmamento cæli, &c.) Quæritur, quæ sint ista luminaria. Si tu dicas, quod sol, & luna, quia scriptura explicat, fecit Deus duo luminaria magna, &c. videtur esse instantia. Primò, quia ista non sunt in firmamento. Secūdò verò, quia luna non est luminare magnū, cum iudicio sapientum multæ stellæ sint maiores. Tertiò verò, quia luna non videtur esse luminare: sed potius corpus opacum, dum sui interpositione solem facit eclipsari. Si tu dicas, quod luna dicitur luminare, nō quia ex se luceat, sed quia lumen recipit a sole. Obiicitur, contra hoc, quia cum luna sit de natura quintæ essentiæ, sicut, & sol, videtur quod ita debeat lucere sicut sol. Item. Si lumen recipit, aut sicut corpus transparens, aut sicut terminatum, aut sicut speculum: quod partim habet naturam terminati, & partim transparentis. Si recipit sicut transparens, tunc videtur, quod non obiiciat se visui per se, & quod etiam non possit occultare solem. Si sicut terminatum, tunc duplex oritur inconueniens. Primum, quod cum corpus terminatum non est, nisi mixtum, non potest luna esse corpus terminatum. Secundum verò, quod tūc Dub. 3.

non illuminabitur nisi in superficie: ergo uidetur, quod parū de lumine suscipiat, & parum refundat: ergo non debet dici luminare magnū. Si uero recipit, sicut speculum, tunc similiter duplex est inconueniens. Primò, quod in luna debemus uidere imaginē, siue speciem solis, sicut uidetur in speculo. Aliud, quod tunc nō debet luna illuminare oēm partē, sicut nec speculū imaginē offert secūdum oēm partem. Propter hoc igitur est qō, quare luna dicatur eē luminare magnum, & quare magis lucet de nocte quā de die, & quare magis lucet dū a sole elongatur, quā cum ei appropinquat: contrarium.n.debet esse, si ab ipso recipit lumen. Resp. Dicendum, quod circa luminaria cœli quidam singularē tenent opinionē, dicentes quod corpora cęlestia sūt ex quatuor elementis, prædominante in eis natura ignis, siue cęlestis corporis, quod dicunt esse naturæ igneę: prædominante (inquā) non solū secundum qualitatem, sed etiā secūdum quantitatem: & secundum quod in eis magis prædominatur illa natura, secundum hoc habent loca magis, & magis suprema. Et quoniā in luna, quæ nobis proximior est, minime dominatur natura ignea inter cęteta luminaria, & plus reperitur in ipsa de natura luminis susceptiua, hinc est quod luna parum per se lucet, & ex potentia solis multum suscipit lumen, adeo ut mereatur dici luminare, & magnū luminare propter magnum effectum luminis, quem habet in terris. In suæ autem positionis fulcimētum adducunt hoc: quod luna uidetur esse corpus terminatum, & coloratum: & ideo inter nos, & solem posita radios solis nobis occultat, & soli opposita dū ex ea parte, qua nobis opponitur, lumen suscipit, & inferiora illuminat. Sed hæc positio est cōtra communem uiam Philosoph. & contra communē uiam sanctorum. Contra Philosoph. nāque est, quia Philoso. dicūt, quod mixta ex quatuor elementis sunt corruptibilia: & ad hoc quod sit cōueniens mixtio, oportet, quod plus sit ibi de natura grauium secundum quantitatē: & ita luminaria cœli secundum hanc positionem, & essent corruptibilia, & essent grauia. Quod si tu respondeas: quod illa sublimata sunt a natura corruptibilitatis, & grauitatis, sicut copora hominum gloriosa: hoc non soluit, quia non quęritur hic, quid faciat Deus per gratiam, & gloriam: sed qualia sint illa luminaria condita per naturam. Cōtra cōmunem uiam sanctorum est, quia si corpora illa sunt mixta, nobili ualde mixtione mixta sunt: & si hoc, ergo sunt nata perfici ab anima, & sic sunt animalia, & hoc est contra Dama. qui dicit cœlos esse inanimatos, & insensibiles. Hoc etiam est cōtra Hier. adeo vt dicere astra esse animata, dicat hęreticum: unde hoc enumerat inter hæreses Origenis. Aug. autem retractat, *Ca. 15.* quia dixerat in Libro de immortalitate animæ, non tamen omnino tanquam falsum condemnat. Ait enim sic in Lib. retracta- *Lib. 1.* tionum. Animal esse mundum *Cap. 9.* (sicut Plato sentit, aliique plurimi) non ratione certa indagare

gare potui, nec diuinarum scripturarum auctoritate persuaderi posse cognoui. Vnde tale aliquid a me dictũ quo accipi possit, qđ animal sit mundus, temere dictum reprehẽdo, non quia hoc esse falsum cõfirmo, sed quia nec uerum esse comprehendo. Quod si tu dicas illa esse cõplexionata, nõ tamẽ animata: quomodo uerum esse poterit, cum nobis complexio sit ad suscipiendum animam proxima dispositio? Propter hæc, & his similia hic modus non uidetur approbandus. Secundo modo potest dici secundum Philosophum, ꝙ luminaria producta sunt ex aggregatione lucis, uel suorum orbium. Sicut enim si calor dispersus in vnum colligeretur, fieret intensior, & fortior: sic dum natura lucis in orbibus reperta virtute sui opificis in vnum colligitur, luminare constituitur, & secundum hoc luminare maius, & minus est, secundum quod maior est in eo lucis aggregatio. Et quoniam luna inter corpora cœlestia magis est nobis propinqua, & eius orbis: hinc est, qđ tam ipsa, ꝗ eius orbis minus participat de perfectione lucis: quia tamen multum est naturæ lucis conformis, obiecta soli multum illuminatur: & quia habet densitatẽ in partibus, ideo radiis solis peruia non est, & propterea radios quos suscipit, refundit ex ea parte, ex qua soli se obiicit: & cum sit nobis propinqua, multũ nos illuminat: & propterea Sacra scriptura uocat solem, & lunam duo luminaria magna: & hæc positio satis est probabilis, nõ tamẽ uidetur oĩno sufficiẽs. Si.n. luna est ex aggregatione, & densatione partium sui orbis luminosa, licet non perueniat ad luminositatem solis, uidetur, quod de se deberet lucere: non tantum ex luminis solaris susceptione, qđ ad oculum patet esse falsum. Et ideo est adhuc tertius modus dicendi secundum sanctos.s. Dam. & Basilium, qđ luminare non tantũ dicit lumen: sed lucis uehiculum, & lucis uasculũ: propter qđ Eccl. 46. de sole dicitur, Vas admirabile, opus excelsi. Vnde sicut lucerna, quę dicitur uehiculum lucis, hẽt in se duplicem naturam.s. lucis, q̃ uehitur, & corporis, qđ vehit: sic uoluerunt dicere de luminaribus cœli. Ait.n. Basil. sic. Hoc solare corpus effectũ est vehiculum illi primogenito lumini: sicut enim aliud est ignis, aliud lucerna: sic illi luci uehicula luminaria parata sunt. Item Dam. Luminaribus illis primum clarum lumẽ cõditor imposuit, nõ ut impotẽs dare eis aliud lumẽ: sed ut non uacans illud remaneret. Luminare est non ipsum lumen; sed luminis receptiuum. Secũdũ igitur Basiliũ, & Dam. luminaria sunt constituta ex illa prima luce, quæ faciebat diẽ, & noctem: & sui orbis natura quadam aggregatione diuina manu ad modum uasis, & receptaculi lucis coadunata. Hũc igitur modum sustinendo propter sanctorũ reuerẽtiã; & quia securius est uerbis eorũ inniti in hac materia, in qua plus proceditur ex cõiectura, quã ex rõne certa. Dicendũ, ꝙ luminaria inquantũ cõstituuntur ex orbibus suis ꝑ aggregationem, plus habent

idoneitatem ad suscipiendum, quã ad diffundendum: ꝙ uerò lucent, hoc habent ex lucis primo creatæ ꝑfectione. Et ideo illud luminare, cui Deus multum dedit de illa luce, maximè lucet, sicut sol iste: cui minus dedit, minus: & illud cui minimè, minimè lucet ex se, sed si lucet, hoc est ex susceptione solaris influẽtiæ. Et ideo voluerunt alii dicere non tantum lunã, sed oẽs stellas a sole lumen recipere. Quidquid aũt sit de aliis stellis, tamẽ de luna satis plane apparet, ꝙ ꝑ se non lucet. Et ratio huius est: q̃a ad sui cõpletionẽ modicũ suscepit de illa luce primò creata: q̃a uerò est aggregatum ex natura, q̃ multum est apta ad suscipiẽdũ lumẽ, cum sit corpus magnũ, & densum, & nobis propinquum: hinc est, ꝙ multum de lumine suscipit, & multum refundit, quãdo ex ea parte illuminatur, qua se nobis opponit. Hoc aũt est, qñ est in ꝑfecta distantia a sole, ita quod sol est in uno hemisphærio, & luna in alio: & hæc est ratio quare scriptura appellat luminare magnũ, & quare sol præpositus est diei, & luna præposita est nocti. Et per hoc patet respõsio ad obiecta. Quod enim dicitur luna esse luminare magnum, hoc non dicitur, quod luceat ex se, uel ꝙ sit maius, quã stellæ: sed quia magis nos illuminat. Quare aũt magis illuminat de nocte, quã de die, ratio iã dicta est. Ad illud vero, quod quęritur, quale recipiat lumen, utrũ sicut trãsparens, uel terminatũ, uel speculum. Dicendum, quòd luna nec naturam perfectè opacæ, nec perfectè transparentis, nec perfectè habet naturam speculi: participat tamen aliquid de quolibet horum. Naturam trãsparentis quodam modo participat, cum ex natura quinti corporis cõstet. Naturam uerò opaci, in eo, quod partes illæ ita dẽsantur, ut nec radiis, nec uisualibus solaribus præbeant transitum. Naturam vero speculi habet in hoc, quod sic recipit, ut etiã reddat, non tamen omnino reddit sicut speculum; quia non est corpus tersum, & politum: sicut patet aspicienti ipsum corpus lunare cũ est illuminatum, speculum aũt reddit imaginem, quia est corpus politum, quod non est radiis peruium. Hæc aũt magis coniecturando dicta sunt, q̃ asserendo, ut aliquis intellectus sanus haberi possit de eo, ꝙ dicit scriptura. Fecit Deus duo luminaria magna, &c. Quod uerò obiicitur, ꝙ non sunt posita in firmamento, &c. Dicendum, ꝙ firmamentum in scripturis aliquando accipitur large, aliquando strictè: aliquando enim uocatur octaua sphæra, in qua positę sunt stellæ: & sic propriè accipitur ibi, Et posuit stellas in firmamento cœli. Aliquando accipitur large pro natura quinti corporis, quæ diuisit aquas ab aq̃s, & sic accipitur ibi. Fiat firmamentum in medio aquarum, & post hoc, fiant luminaria in firmamento cœli.

Et sint in signa, &c.] Contra. Si sunt in signa, non uidentur peccare, qui per illa prænosticant futura: & si in tempora, tũc uidetur, quod ante solem, & lunam tempora non fuerunt: uel si in tempora, quæritur quare

plu-

pluraliter dicta sunt tempora, cum non sit nisi unum tempus. Item. Quæritur de sufficientia istorũ quatuor, quæ enumerat, in signa, & tempora, & dies, & annos: quia similiter sunt in mẽ ses, & septimanas. Si tu dicas, ꝙ clauduntur in his duobus. s. dies & annos: hoc non soluit, cum si militer dies, & anni claudi possunt in hoc, ꝙ dicit, signa, & tẽ pora. Resp. Dicendum, ꝙ illud uerbum dupliciter hẽt exponi, secũdum quod duplex est usus signi. Signum enim & est ad signandum, & est ad distinguendum. Si primo modo accipitur signũ: tunc est sensus, ꝙ illa luminaria facta sunt in signa. i. in significationem futurorum, & uariationem temporum, & dierum, & annorum, ut uariatio tẽ porum attẽdatur in mutatione quantũ ad calorem aeris, & frigus uariatio dierum quantum ad lumen, & tenebras, uariatio annorum quantum ad renouationem horum duorum, & sic dicuntur corpora cœlestia esse in signa, non quorumlibet futurorum, sed eorũ, quorum ipsa sunt quodam modo causa: sicut imbrium, & uentorum, & sic exponit Damas. uel etiam eorũ. i. per ea, quæ præsignant diuinã prouidentiã: sicut eorum, quæ adueniunt in iudicio, secundũ illud Luc. 21. Erunt signa in sole, & luna, & stellis. Aliorum vero, q̃ sunt a lib. arb. non sunt signa in stitutione diuina: sed potius ad illa signanda traxit humana fictio, & fallacia diabolica. Si aũt secundo modo accipitur, uidelicet ab actu distinguendi: tũc est sensus, sint in signa quasi distinctiones temporum, & dierum, & annorum. Hæc aũt expositio diuinæ scripturæ, uidetur esse magis consona, quod patet per antecedentem literam, ubi dicit. Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem a nocte. Duplex enim est motus luminarium. Vnus qui est ad motũ ultimæ sphæræ super polos principales ad orientem in oriens per occidens, quo motu reuoluuntur semel quolibet naturali die: & secundum hunc modum diuidunt diem, & noctem: sicut dicitur in Ps. 135. Fecit solem in potestatem diei: lunã, & stellas in potestatem noctis. Alius est motus proprius, quem habent naturaliter in circulo obliquo. s. in zodiaco, in quo duodecim signa describuntur, & secundũ motũ planetarũ in illis signis, & maximè solis, fit signatio, & distinctio tẽporũ, & dierũ, & annorũ. Distinctio tẽporũ fit: quia quatuor sunt tempora anni, uer, & æstas, autũnus, & hiems: quæ distinguũtur ꝑ motum solis in zodiaco: prout ad nos accedit, & a nobis elongatur. Distinctio uero dierum fit similiter ꝑ eundẽ motum: q̃a modo dies crescunt, modo decrescunt. Aliquando dies sunt maiores noctibus, aliquãdo minores secũdum quod per illum motum dupliciter accipitur solsticium. s. æstiuale, & & hiemale, & duplex æquinoctiũ. s. uernale, & autũnale. Sunt ẽt motus in distinctione annorũ secundũ seruationẽ illius motus solis in obliquo circulo. Similiter suo modo luna est in significationẽ tẽporũ, & annorũ, & dierum, apud iudæos maximè quan-

quantum ad solennitates, sicut apud christianos est sol: sicut dicitur Eccl.4.. A luna signũ diei festi. Si aũt quæratur; quare ecclesia magis accepit festa sua secundum solem, q̃ secundum lunã, exceptis duobus? prolixa est huius quæstionis determinatio, & plane inueniri potest in Lib. Aug. ad Ianuarium. Hoc quantũ ad præsens sufficiat, quod q̃a synagoga in tenebris noctis ambulat, & minuenda erat: ideo a luminari, ꝙ nocti præest, & qđ minuitur in consummatione, accipiebant suarum solennitatum distinctionem. Quia uero ecclesia iam ambulat in lumine, sicut de ipsa dicitur Apoc.12. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius: ideo menses computant, & dies solennes magis secundum motum solis, quam lunæ, excepto solo Paschate, & p cõsequẽs Penthecoste. Paschalis enim solennitas non solum celebratur in commemorationem resurrectionis præteritæ: sed etiam in p̃figurationẽ resurrectionis futuræ: & in hoc ecclesia quodammodo est conformis synagogæ: unde festiuitatẽ illam obseruat a luna, non iudaizando, sed potius illã futuram solennitatem, quam expectat secundo, quod sibi competit, præsignando. Hęc aũt dicta sunt ꝑꝑ illud, qđ dicit scriptura, Et sint in signa, &c. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Qđ.n.dr̃ esse in signa, hoc est uel in significationẽ imbriũ, & uentorum, uel in distinctionẽ temporum: & ideo dicit Tempora pluraliter propter uariationẽ tẽporum in quatuor tꝑibus anni secundum quatuor elemẽtorum qualitatẽs. Et subiungit, Dies, & annos sunt sicut per tempora notabatur uariatio, sic etiã per dies, & annos possit notari motus illius terminatio: ita, ꝙ Dies dicit terminationẽ motus quo mouetur sol motu firmamẽti, & Annus terminationem motus, quo mouetur in obliquo circulo. Et in hoc patet; qđ non dẽt poni mesis, & septimana: quia non tangitur ibi noua uariatio, nec noua terminatio. Et ꝑ hoc patent oĩa, quæ sunt quæsita.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An luminaria cæli in eodem continuo locentur?

AD intelligentiam huius partis omissa distinctione elementorũ, circa productionem luminarium duo quærũtur. Primò de ipsis luminaribus per comparationẽ ad corpus, in quo locantur. Secundò de ipsis in cõparatione ad ea, in quę operantur. Circa primum tria q̃rũtur. Primò quæritur, utrum luminaria posita sint in eodem cõtinuo, an in diuersis. Secundò, utrum moueantur motu corporis continentis, an motibus propriis. Tertiò, utrum motus competat alicui cœlo: siue stellis.

VTRVM omnia luminaria cęli locentur in uno corpore continuo. Et quod sic, uidetur ꝑ Tex. Sacræ scripturæ, qui dicit omnia luminaria in firmamento posita esse Gen.1. Fiant (inquit) luminaria in firmamento cęli, &c. ITEM. Hoc uidetur ratione. Quęcunq; corpora distinguuntur abinuicem, distinguuntur,

tur, aut forma, aut superficie: sed corpus cęli a luna usq; ad cęlum stellatum est uniforme, & iterũ nõ est corpus habẽs terminatam superficiẽ: ergo impossibile est ipsum habere pluralitatẽ, siue distinctionẽ: igitur oĩa luminaria sita sunt in eodẽ corpore. ITEM. Si aliqua corpora sunt distincta abinuicem, ad motũ unius non sequitur motus alterius: sed ultima sphera mouet totum, quod infra ipsam est, ab oriẽte in occidens: ergo necesse est totã naturã cęlestẽ esse unũ corpus continuum. ITEM. Sicut aues sunt productæ ad ornatũ aeris; ita luminaria ad ornatũ cęli: sed unũ est corpus aeris, qđ ornatur omnibus auibus: ergo pari ratione unũ corpus cęli, ꝙ ornatur oĩbus luminaribus.

AD oppositum arguitur sic. Numerus uenit in corporibus eiusdem naturę ex diuisione cõtinui: sed orbes planetarum dicuntur esse septem tam a naturalibus, quàm a mathematicis: ergo sunt discontinui, igitur luminaria cęli non sunt in eodẽ corpore continuo. ITEM. Impossibile est duo corpora, q̃ mouentur diuersis omnino & disparatis motibus, secundum suũ totũ esse continua: sed orbes planetarũ (sicut dicunt Astronomi) mouẽtur contra ultimam sphęram: ergo impossibile est adinuicem continuari. ITEM. Dam. in numeratione cęlorum distinguit cęlum septem planetarum a cęlo stellarum: sed non esset, si corpus illud, in quo sunt planetę, & stellę, esset cõtinuũ: ergo &c. ITEM. Si omnia luminaria essẽt firmamento posita, ita ꝙ in uno corpore continuo: tunc omnes stellę essent fixę, & nullę erraticę: si ergo alię dicuntur fixæ, alię erraticę · uidetur, ꝙ positę sint in alio corpore. IVXTA hoc quęritur, quare Deus plures fecit stellas, quã fecerat planetas? siue quare plures sunt stellę fixę, quam erraticę.

RESOLVTIO.

Luminaria cœli in pluribus orbibus posita sunt: in uno tamen corpore: quod firmamentum dicitur in sacris Biblijs.

RESP. Ad prędictorum intelligentiam est notandũ: ꝙ secundum cõem opinionem loquentium circa hanc materiam, siue naturalium, siue mathematicorum, luminaria locantur in diuersis orbibus: hęc autem distinctio; siue diuersitas orbiũ secundũ meliùs intelligẽtes nõ uenit ex distinctione formarum: sicut distinguuntur aer, et aqua: nec venit ex discõtinuatione superficiei: sicut distinguitur lapis a lapide: sed uenit ex diuersitate motuum: diuersitas aũt motuũ non tollit cõtinuitatẽ in eo, qđ est subtile, et ad motũ habile: sicut manifestè apparet in aqua; quando secđm diuersas sui partes ad diuersas mouetur positiones: et similiter in aere: ex hoc tamen non discõtinuatur. Secundum hanc igitur positionem; dicendũ est, luminaria cęli posita esse in pluribus orbibus; in corpore tñ uno continuo; quod scriptura uocat noĩe firmamenti; et ideo dicit omnia luminaria posita esse in firmamento cęli: unde rationes ad hanc partem inductę, sunt concedendę.

AD ILLVD, quod obiicitur: quòd

quòd numerus est ex diuisione cõtinui. Dicendũ, ꝙ uerũ est de illo numero, in quo numerãtur corpora eiusdẽ naturæ in genere entium: sed nõ est uerum de numero, quo numerantur corpora in genere mobiliũ. Ad hũc igitur numerum faciendum sufficit sola motuũ distinctio: & sic est in proposito. AD ILLVD, qđ obiicitur: ꝙ orbes planetarũ mouẽtur cõtrariis motibus sphęræ ultimæ, ergo discontinuantur. Dicẽdũ, ꝙ nõ sequitur: hoc enim non hẽt ueritatem, nisi in corpore solido: in corpore enim subtili, & raro; sicut est aqua, & acr, manifestã hẽt instantiam. In his.n. distinctio põt uenire a uirtute motoris salua continuitate mobilis, propter hoc qđ est maximè obediens motoris, nec habet superficiẽ sic terminatã, sicut habẽt corpora solida: & illud patet plane, cum duo uenti oppositi perflant in aere, ita qđ unus desuper, & alter subter. AD ILLVD, quod obiicitur de Dam. ꝙ cęlum planetarũ distinguitur a firmamẽto. Dicẽdum, ꝙ distinctio cœlorum plus attẽditur secundum diuersitatẽ proprietatum, & motuum, quã attẽdatur secundum discõtinuatio. nem corporum, licet utroque modo possit attẽdi. Vnde & Rabanus in distinctione cœlorum cœlum sydereum, & cœlum planetarum sub eodem cœlo comprehendit. AD ILLVD, qđ obiicitur, qđ si planetæ sunt in firmamento, ꝙ nullæ sunt stellæ erraticæ. Dicendum, ꝙ non sequitur, quia in codẽ corpore possunt contenta diuersimode collocari, ita quod unum alligatur inseparabiliter, reliquum uerò minimè. Et stellæ dicuntur fixę immediatè positæ ĩ octauã sphęra, cuius motu mouentur: planetæ uero sunt in orbibus inferioribus, quę mouentur motu alio: ideo aspectui nostro erraticæ uidentur, dum cõtra uiam superioris orbis incedunt. AD ILLVD, quod quæritur: quare in vltima sphera luminaria multa posuit Deus. Adhoc assignat Philosophus tres rationes. Et prima ratio est: ꝙ sphæra octaua maximè est causa vitæ inferiorũ prę cęteris spheris: & hoc nõ põt esse nisi per diuersum lumẽ in diuersis stellis. Secunda ratio est: quia natura temperauit, vt daret inferioribus sphæris, quę plures habent motus, stellam unã: & superiori, q̃ habet pauciores, daret stellas multas. Tertia ratio est; quia motus influit a superioribus orbibus in inferiores: quia ergo in influente dẽt esse prædominantia, ut orbis ille cæteris pcelleret inferioribus, quos mouet, abundauit in corporum luminariũ multiformitate. Inter has aũt rõnes media ratio uidetur esse probabilior, in qua ostẽditur diuina sapientia, quę multiformitatem ad unitatem reducit: & ideo illi sphæræ, q̃ plus accedit ad vniformitatẽ motus, dedit multitudinem corporum: illis vero, quæ habent motuum multiformitatem, dedit luminarium vnitatem.

QVAESTIO II.

An luminaria in suis orbibus propriis motibus moueantur?

VTRVM luminaria moueantur in orbibus suis motibus propriis. Et quod sic, uidetur.

Auct

Aues enim quæ ſunt ad ornatū aeris motu proprio mouētur in illo,& piſces in aquis:ergo & pa ri ratione luminaria in cœlis. Item. Motus orbium non poni tur niſi propter motus luminarium: quia circunſcripto corpo re de ſe æqualiter habent influe re ſiue moueantur, ſiue ſtēt: ſed natura nō facit per plura, quod poteſt facere per pauciora; nec facit cum maiori difficultate, ꝙ poteſt facere cū minori: ſi ergo idem facit motus ſyderis, quod facit motus totius orbis: uidetur naturæ conſonum ponere quod illæ ſtellæ moueantur propriis motibus. Item Si luminaria mouerent̄ motu ſuorū orbium, cū moueantur motibus diſparatis, & quaſi in oppoſitum cęlo ſtellato: tunc ut ꝙ fiat ibi obuiatio, & retardatio, cum illud in quo mouent̄, ſit unum corpus conti nuū. Item. Manifeſte uidemus ad oculum in planetis eſſe eleua tiones,& depreſſiones,& ꝓgreſ ſiones,& retrogreſſiones: ſed nō poſſet eſſe, niſi propriis motibus moueri habeant: ergo &c.

Sed contra. Si motibus ꝓ prius mouent̄ planetæ; ergo uel duo corpora erunt in eodē, uel neceſſe eſt eſſe uacuam uiā per quam trāſit planeta: uel neceſſe eſt corpus cœli rarefieri, & con denſari,& ita corrūpi: ſed quod libet horū eſt manifeſte īpoſſibile. Item Natura non deficit in neceſſariis, maxime circa ea quæ ſunt in ipſa nobiliora: ergo ſi in his quæ mouent̄ motu pro prio prouidit inſtrumenta, utpo te pedes,& alas, uel pēnas, ut ꝙ in cœleſtibus corporibus debue rit dare iſta: ſed iſta nō habēt ſi cut, patet ad ſenſum: ergo uel na tura in eis deficit, uel nō mouē tur motibus propriis. Item. Stel læ in octaua ſphæra nō mouent̄ niſi motu illius ſphæræ: ergo ſi ita collocatur unuſquiſq; plane ta in ſuo orbe, ſicut ſtellæ ī octa ua ſphæra: uidetur quòd nullū illuminare ꝓprio motu habeat moueri. Item. Si luminaria aliqua mouentur motu proprio ad faciendum progreſſionem, uel retrogradationem, impoſſibile eſt motum cœli eſſe uniformē; ſi ergo motus eſt vniformis, & perpetuus, uī quòd nihil ſit pla netas moueri motibus propriis, & aliquando retrocedere, aliquando progredi.

RESOLVTIO.

Minimè, ſed ad motum ſuorum orbium: ſicut in eis fixa ſunt.

Respon. Quòd de hac quęſtio ne controuerſia fuit inter naturales,& mathematicos. Mathematici autem maxime conſiderantes apparentiam, ut illa poſſent ſaluare ſimul cum motus perpetuitate, & uniformitate, poſuerunt eccentricos, & epicielos,& planetas moueri in moti bus propriis in epiciclis: & ſecū dum hæc ſaluata motus uniformitate, aliqñ cōtingit planetam deprimi, aliqñ eleuari ſecūm mo tum ipſius planetæ in epicyclo, & epicycli in eccentrico,& eccentrici circa centru proprium, quod eſt extra centru mundi. Ad obiectionem aut naturaliū de cor poris illius continuitate reſpon dent diuerſimode. Dicentes, ꝙ non eſt inconueniens ſi corpus illud ſcindatur motu planetæ; quia eſt naturæ igneæ. Alii dicunt, ꝙ corpus illud non ſcindi tur,

tur, & planetæ pertranseũt: corpus enim luminis simul potest esse cũ alio corpore. Positio uero naturalium est sicut Aristotelis, & Commentatoris, quod planetæ non mouentur nisi motu suorum orbium, sicut clauus fixus in rota mouetur motu rotæ, non proprio: & hoc ponunt propter illius corporis incorruptibilitatem, propter quam non potest scindi, nec transitum præbere alii corpori. Ponunt etiam centrum esse idem orbium superiorum, & inferiorum, scilicet centrum mundi propter rotunditatem perfectam orbium ipsorum, qui circulariter mouentur, ita, quod unus non subintrat alterum, Ponunt etiam cum hoc maiorem, & minorem uelocitatẽ in orbibus: & ex hoc habere modo retrogradationes, modo progressiones: quia cum unum corpus multum præcedit alterum sua uelocitate, alterum uř retrocedere. Et hæc oĩa uidẽtur ualde consona rationi. Et iõ licet positio mathematicorum secundũ iudiciũ sensuũ uideať esse uerior, quia secundum illã uiam procedendo, & iudicando non falluntur circa motus corporum superiorum secundũ rem: tamen non oportet esse uerius, quia falsum est frequenter uia inueniendi uerum: sed rationabilius uidetur procedere, & ponere naturalis Philosophus: ideo si illam positionem sustinere uelimus, potest responderi ad ea, quæ obiiciuntur in oppositum.

2. celi cõ. 10. & 12. Meta- ph cõ. 37.

AD ILLVD enim, quod obiicitur, quòd aues in aere, & pisces in aquis motibus propriis mouentur. Dicendum, quòd nõ est simile: qa tã aer, quàm aqua sunt corpora, quæ possunt rarefieri, siue condensari. Præterea. Ista elementa non sunt sic nata moueri, ut corpora, quę ad eorũ ornatum spectant, quæ ipsorum motu sufficienter possint transmutari localiter, secundũ quòd exigit decor uniuersi. Preterea. Ipsis animalibus competit motus progressiuus propter sui indigentiam, & qui est ad assequẽdum aliquod delectabile: & hoc in luminaribus cœli nec competere potest, nec debet. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd motus orbium est propter motus luminarium: Dicendum, quòd uerum est: tamen ex hoc non sequitur, quòd sola luminaria debeant moueri: non enim sic saluatur ĩtegritas corporis quinti, si stellæ mouentur motibus ꝓpriis, sicut si moueãtur orbibus suis: quia ibi per talem motum corporum cœlestium nõ fit aliqua mutatio de loco ad locum secundum totalitatem mobilis, sed circa locum, nec alicuius corporis diuisio: & hoc totum perfectio, & incorruptibilitas cœli exigebat. AD ILLVD, quod obiicitur: quod si moueretur motu orbium, uidetur quòd sit retardatio, & obuiatio. Dicendum, ꝙ non est obuiatio nisi quãdo directe secundum lineã eandẽ corpora mouentia sibi obuiant. Hic autem non est sic: quia orbes inferiores sunt sub superioribus: ideo motus eorum eis nõ repugnat, nec etiã retardat ꝑ maximam mobilis ad motorem obedientiam. AD ILLVD autem quod obiicitur de illis retrogradatio-

dationibus, & progressionibus. Dicendum, quòd (sicut tactum est) & si uideantur fieri ad sensum, hoc non est nisi per maiorem, & minorem velocitatem ipsorum orbium; quam si quis bene sciret explicare, hac via vnica posset saluare illud, ad quod saluandum mathematici ponũt circulorum, & centrorum multitudinem: sed hoc ad aliam sciẽtiam spectat.

QVAESTIO III.

An detur cœlum aliquod mobile, quod stellis careat?

VTRVM cõueniat alicui orbi moueri absq; stellis. Et quòd non videtur: quia cœlum empyreum ponitur a sanctis immobile propter sui uniformitatem: sed cœlum, quod uniuersaliter caret stellis, est uniforme: ergo nullum cœlum, quod caret stellis, est mobile. ITEM. Vbicunque est motus, ibi est continuitas, & uariatio: sed continuitas, quæ est in motu est a continuitate magnitudinis; ergo pari ratione uariatio motus est a uarietate mobilis; sed corpus cœleste quod caret stellis non habet in suis motibus varietatem: ergo nec mutabilitatem. ITEM. Oĩs motus est propter aliquam indigentiam supplendam uel in ipso mobili, vel in aliquo inferiori: sed cœlum, quod caret stellis non potest moueri propter sui indigentiam, cum nulla in motu illo eius indigentia compleatur: nec propter supplendam indigentiam in inferioribus: quia ita bene influit quiescẽdo, sicut mouendo, & vniformiter; ergo videtur, quòd nulla mõ absque stellis cœlesti corpori moueri cõpetat. ITEM. Motus cœli est perfectissimus omnium motuũ, & ideo est omnium motuũ regula; ergo si per regulationem motuũ mensurant omnia, quæ sunt in genere illo, anima mensurat omnes motus per motum primi mobilis: ergo motus primi mobilis maximè notus est ipsi animæ. Sed nullius corporis motus est notus ipsi animæ, nisi quod habeat in se aliquod luminare, quia non deprehendit motus orbis nisi per motũ luminaris: ergo videt, quod non sit possibile, aliquem orbem moueri, qui caret omni luminari, præcipuè cum motus eius lateat sensum nostrũ, & sacra scriptura vniformis orbis reticeat motũ: & sic videt ponere, quod aliquem orbem moueri supra firmamẽtũ, quod est oculis nostris conspicuum, sit temerarium.

CONTRA. Omnis multitudo reducitur ad unitatem: ergo motus corporis multiformis reducitur ad motũ corporis vniformis: sed vniforme corpus non est, nisi quod caret omni luminari: ergo uidetur, quod vltra istos orbes, in quibus sunt luminaria, sit aliquod mobile cœlũ. ITEM. Motus ille, qui est mensura omnium motuum, est ille, qui est ab oriẽte in oriens per occidẽs, qui est motus diei naturalis effectiuus, & completur vigintiquatuor horis: sed dies naturalis omni tempore est vniformis, ergo & iste motus: ergo &c. ITEM. Si est recta ordinatio medii ad extrema, necesse est medium participare quodammodo naturam utriusque extremi: sed cœlum crystallinum est medium inter

spicua, & contentiua, aut est luminis datiua, aut receptiua. Si est datiua: aut est uniformis nõ mota, & sic est empyreum: aut est multiformis, & mota, & sic est sydereum: aut est uniformis, & mota, & sic est chrystallinum. Quarta differentia esse nõ potest, scilicet quod sit multiformis, nõ mota: propter hoc, ꝙ motus est passio consequens naturaliter ad multiformitatem corporis. Si autem natura perspicua est luminis receptiua: aut separabiliter, aut inseparabiliter. Si inseparabiliter, aut secundum circulum superioris superficiei, & sic est igneum, aut secundum circulum inferioris superficiei, in quo cõmunicat aeri: & tunc est olympium, quod quidem dicitur olympium propter olympi montis approximationem. Si autem est receptiuũ separabiliter, sicut est aer, qui illuminatur ex presentia luminosi corporis, & obtenebratur ex eius absentia: hoc est dupliciter, aut secundum superiorem partem, & sic est æthereum: aut secundum inferiorẽ, & sic est aereum: & in hac distinctione cõprehenduntur omnia corpora mundi præter terram, & aquã. Terra enim non potest comprehendi nomine cœli, quia caret tã perspicuitate, quàm ambiendi capacitate. Aqua etiam similiter caret, quia quamuis habeat perspicuitatem, non tamen ambit undique: Et sic ex ista sufficientia cœlorũ, in qua ostenditur sapientia conditoris, & perfectio uniuersitatis: manifestè apparet, quòd oportet ponere aliquem orbem sine luminariũ multiformitate moueri: & illud, propriè dicendum est primum mobile. Prima autem distinctio, & sufficientia sumpta est secundum enumerationem Rabani, qui cœlos numerat secundum communem acceptionem cœli: prout nominat naturam perspicuam, & contentiuã: sic enim comprehendit naturã cœlestem propriè dictã, & elementarem, licet non omnem Si autem propriè dicatur natura cœlestis, scilicet natura perspicua undique contentiua, & nulli contraria: sic distinguitur a quibusdam Philosophis ꝑ octo orbes, qui dixerũt octauã sphæram ultimã. Alii autem amplius illuminati in hac materia ultra octauam sphærã posuerunt nonam. Tertii perfecti illuminati uenerunt ad perfectiorem orbium distinctionẽ, ut ponerent decimam sphæram, in qua est quies, & uita sempiterna, uidelicet cœlum empyreum: de quo & si August. uix, aut nunquàm loquatur, Beda tamen, & Rabanus ipsum esse expressè testant̄.

HORUM autẽ numerum, & sufficientiã possum sumere sic. Distinctio. n. cęlorum, aut est per diuersitatẽ propriarum formarũ, aut per distinctionẽ motuũ, & luminarium contentorum. Si per diuersitatẽ formarum: sic distinguimus tres cęlos. Aut. n. uiget in eo natura perfectè luminositatis: & sic est habile ad statum gloriæ, & ideo quietum, et sic est empyreum. Aut uiget in eo natura perfectè perspicuitatis, & effectiuè frigiditatis: & sic est cœlum chrystallinum, siue aqueum: quod quidem facit ad

conseruationem rerum corporalium, & ideo habile est ad motum. Aut uiget in eo natura perspicuitatis, simul & luminositatis, & effectiuæ caliditatis: sic ē cœlum sydereum, quod quidē facit ad transmutationē rerū inferiorum: ideo est multiforme, & mobile. Si verò fiat distinctio cœlorum penes distinctionē luminarium, sic est distinctio orbium. Aut enim orbis continet multiudinem syderum, aut unitatem. Si multitudinem: sic est cœlum stellatum. Si vnitatem: sic cum septem sint planetæ, secundum ꝙ regitur uniuersitas temporum, quæ septenario dierum clauditur: septem sunt orbes: & sic tertiū cœlum sua multiformitate continet octo sphæras siue orbes, & duo sunt præcedentes, & ita sunt decem, ut sic perfectioni partium uniuersi respondeat etiam perfectio numeri, scilicet denarii. Ex prædictis igitur patet, ꝙ qualitercunque sumatur sufficientia cęlorum, siue sub propria appellatione cœli, siue communiter: ponere est cœlum chrystallinum moueri, quod quidem caret stellis. Et iō ad quæstionem propositam. Respondendum: ꝙ absque stellis potest aliquis orbis moueri. s. cęlum aqueum quod est primum mobile, & qđ uniformiter mouetur ab oriente in oriens, & ꝑ occidens: & illius uirtute trahitur firmamentum, & omnes orbes inferiores: vt uno die naturali, scilicet spatio uigintiquatuor horarū ab oriente in oriēs reuoluatur, quamuis nostro sensui non appareat: & aliqui Philosophi hoc senserunt, ꝙ firmamentū sit primum mobile. Aliqui tamen Philosophi deprehēderunt, ꝙ ipsum firmamentum mouetur motu proprio: ita ꝙ in centū annis procedit uno gradu. Siue autem hoc sit uerum, siue falsum, hoc tenēdum est (qđ coīter Doctores theologiæ ponunt) ꝙ est cœlum aliqđ mobile ultra firmamentum, carens stellis. Et concedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

Ad illvd uero, quod obiicitur in contrarium, ꝙ est uniforme. Dicendū, ꝙ & si habeat uniformitatem per carentiā diuersitatis partium, habet tamen diuersitatem secundum rationē dextri, & sinistri per comparationem ad influētiam motoris: & hæc diuersitas sufficit ad faciendum motum. Et per hoc patet responsio ad secundum, ꝙ non est talis uariatio in illo motu primi mobilis, quæ exigat diuersitatem luminis in partibus, quin potius cōcordat uniformitati. Nam & si motus dicatur uariatio respectu quietis motus: tamē primi mobilis respectu aliorum est uniformis. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ æqualiter influit cum mouetur, & quiescit. Dicēdum, ꝙ falsum est: si enim quiesceret, non moueret orbes inferiores suo motu: nunc autē cū mouetur, uis motiua ab ipso descendit in corpora inferiora. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ motus eius debet eē notissimus, cum sit regula aliorum motuū, Dicendum, ꝙ non oportet esse notum sensui in se, sed sufficit ꝙ notificetur in effectu suo: sicut etiam non percipimus reuolutionem octauæ sphæræ ab o-

riente

riente in orientem manifestè, [illegible] per solē, & alia luminaria: per hunc [illegible]m uniformitas quantum ad spatium [illegible]rum nobis motum cęli uniformis expresse indicat: hanc tamen percipimus per uarietatem diei, & noctis. AD ILLA verò, quæ ultimo querebantur, iam patet solutio ex prædictis.

ARTICVLVS IIII.

QVAESTIO I.

An luminaria diuersa sint in perfectione?

CONSEQVENTER quæritur, de ipsis luminaribus in comparatione ad ea, in qua agunt. Et circa hoc quæruntur tria. Primò, quæritur, utrum in luminaribus diuersis sit diuersitas perfectionum. Secundò quæritur, utrum habeant diuersitatem impressionum. Tertiò quæritur, utrū ex eorū impressionibus causetur diuersitas morum.

VTRVM luminaria diuersitatem habeant perfectionū.

Vide 7. Metap. tē. 55. Et quòd sic uidetur. Sicut uult Philosophus, sol nō est nomen indiuidui: sed speciei; similiter & luna. Constat autem, quòd sol, & luna sunt imposita diuersis; ergo ea sunt diuersa secundum speciem. ITEM. Non potest esse, nisi unus sol: sicut dicit Philosophus; quòd sol est ex tota sua materia: sed si sol ab aliis luminaribus non differret, nisi solo numero, non esset ex tota materia sua: ergo differt amplius, quàm numero: ergo differt specie. *Vide 12 Metap. tē. 41.* ITEM. Corpus, quod est naturaliter luminosum, & corpus, quod ex se est opacum, sunt alterius, & alterius naturæ secundum speciem: sed corpus solis de sua natura est luminosum: luna vero (quantum est de se) opacum corpus est: quod patet in eclipsatione solis ex interpositione lunæ; ergo sol, & luna differunt specie: pari rōne, & alii planetæ. ITEM. Terra ornata est diuersis lapidibus, & plantis, & animalibus secūdum speciem; ergo pari ratione uidetur, quòd cœlum sit ornatum diuersis luminaribus secūdum speciem differentibus.

SED CONTRA. Corporis simplicis nō habentis admixtionē alterius corporis, partes sunt homogeneæ, & ad totum, & inter se: sed cœlum (sicut probat Philosophus) ē corpus simplex non mixtum, & similiter luminaria: ergo non habent formas secundum speciem diuersas. *Auer. in paraphrasi. 1. de cœlo et mūdo sūma. 6.* ITEM. Luminaria sunt ex aggregatione lucis sui orbis, sicut vult Philosophus in Libro de cœlo, & mundo: sed aggregatio maior, & minor non facit diuersitatem secundum speciem: sed solum secūdum numerum: ergo luminaria cœli non perficiuntur diuersis formis secundum speciem. *Ex 2. cœl. 15. 16. 41.* ITEM. Flamma maior, & minor non differt secundum speciem, quamuis sit in vna maior aggregatio luminis, quàm in alia: ergo si sic uidetur esse circa luminaria cœlestia, uidetur quòd nō differant forma specifica. ITEM. Nobilissima forma, quæ sit in sole, est ipsius lux; & nobilissima forma in unaquaque re est forma ultima; ergo lux est forma completiua ultima solis in specie sua:

ſed in luce conuenit cum omnibus aliis luminaribus; igitur uidetur, quòd lumina cęli ſpecie non ſint diſtincta.

RESOLVTIO.

Cœli luminaria ſpecie differre, ſatis apertè ex omnibus quatuor eius cauſarũ generibus elici põt.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam eſt notandum, ꝙ communis poſitio Philoſophorum fuit, quòd inter lumina cœli eſt reperire diuerſitatem quantum ad ſpeciem, & formam: & iſtud concordat ſatis rõni rectæ: quãuis, non omnino recta moueat ratio quoſdam ad ponẽdum diuerſitatem ſecundum ſpeciẽ in luminaribus cœli. Poſuerunt.n. aliqui, quòd luminaria ſecundũ ſpeciem erant neceſſario diuerſa: propter hoc, ꝙ non habent materiam tranſmutabilem, & unumquodque erat ex tota ſua materia. Sed hæc eſt ratio falſa, & uana, & principium erroris, & occaſio fuit in aliquibus ponendi in omnibus animam vnã, ſicut melius patebit infra: Vnde quòd tranſmutabilitas materiæ requiratur ad uarietatem ſecundum numerum, hoc non eſt generaliter uerũ, utpotè in diuerſitate ſecundum naturam, quæ attenditur in aliquibus ſecundum ſimultatem ſuæ productionis, & ſecundum immediatum egreſſum a primo opifice: ſed in his ſolum habet ueritatem quorum unum generatur ex alio. Et ideo hac ratione prætermiſſa poteſt ſumi ratio diuerſitatis illorũ luminarium ex parte quadruplicis cauſæ. Et primum ex parte finis accipitur ratio. Sunt enim producta propter diuerſas influentias in his inferioribus faciendas, & propter ornandam cœleſtẽ naturam: ... competebat ... habere ſpecies, & uirtutes, ut ex diuerſarũ rerum coniunctione reſultaret perfectio in effectu: & ex diuerſarum ſpecierum comparatione pulchritudo conſurgeret in ornatu. Sumitur etiã ratio ex parte efficientis, qui ſecundum ſuã potentiam, & ſapientiam, & bonitatem diuerſa producit ſecundum ſpeciem, & formam, ut qđ dari non poterat uni ſoli per ſe, daret diuerſis in ſpecie. Sumitur etiã ratio ex parte materiæ. Sicut enim i mixtis materia ipſa ſecundum diuerſitatem mixtionum aptatur ad ſuſceptionem diuerſarum formarum, ſic in corporibus ſimplicibus ſecundum maiorem raritatem, & denſitatem in ſuis partibus ad diuerſarum formarum aptatur ſuſceptionem: ſicut patet in elementis, quorum materia ſecundum maiorem denſitatem ſuſcipit formam terræ: dum autem rareſit ſecundum plus, & minus diſponitur ſuſceptiõi ad formas aliorum elementorum. Per hunc modum eſt intelligendum in cœlo. Cum enim in cœleſti natura ſit reperire rarum, & denſum, ſicut dicitur in Lib. de ſubſtantia orbis: ſic contingit ſecundum maiorem raritatem, & denſitatem materiam diuerſarum formarum eſſe ſuſceptibilem. Aliter tamen eſt rarum, & denſum in materia elementari, & natura cœleſti. In elementis enim cauſantur a frigido, & calido diſſoluente, & conſtringente partes materiæ:

Diſ. 18 ar. 2.

in cęlo autem causantur solummodo secundum diuersum partium situm. In denso enim sunt partes propinquiores: in raro autem magis distantes, quia in denso sunt compressæ, & magis unitæ, in raro sparsæ. Sumitur etiam ratio ex parte formæ: lux enim est, una forma communis reperta in omnibus luminaribus, & secundum cuius participationem maiorē, & minorem, sunt magis, & minus nobilia: & ideo cum istam formā diuersimode participāt, diuersos habent gradus completionis: ideo etiam diuersas formas completiuas. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes luminaria cœli secundū speciem esse diuersa, quamuis illa ratio parum ualeat, quòd sunt ex tota sua materia, sicut iam ostensum est.

AD ILLVD verò, quod obiicitur, quòd est corpus simplex. Dicendū, quòd simplicitas corporis tollit diuersitatem: quia tum habet ex mixtione, & formis perficientibus mixtum: sed non tollit illam diuersitatē, quæ venit ex diuersitate formarum simplicium tantum: sicut patet, quòd quamuis elementum, sit corpus simplex, non tamen oīa elementa sunt unius speciei.

AD ILLVD, quod obiicitur, quòd sunt ex aggregatione lucis. Dicendum, quòd non ibi tota ratio tangitur: sed solum tangitur dispositio ad diuersitatē, ideo sequens ratio non ualet de flamma maiori, & minori: plus enim differūt luminaria, quàm flamma maior, & minor, sicut colligitur ex suis uirtutibus, & operationibus consequentibus.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod forma ultima est completissima. Dicendum, quòd hoc est uerum respectu formarum, quæ disponunt ad ipsam: lux autem potius est forma, perficiens alias formas corporales, quàm ad eas dispositiones: cum secundum eius participationem maiorem, & minorem formæ corporales sint magis, & minus cōpletæ. Vel dicendum, quòd lux est nobilissima forma corporalium, eorum scilicet, quæ sunt ei extraneæ: sed non est uerum de formis luminarium cęlestiū, in quibus uirtus eius, & natura complete saluatur.

QVAESTIO II.

An ipsa hæc diuersa luminaria, diuersas super corpora inferiora impressiones efficiant?

VTRVM diuersa luminaria habeant diuersas impressiones super corporalia. Et quòd sic, uidetur primo authoritate Augustini, in v. de Ciuitate Dei. Non usquequaque absurdè potest dici ad corporum differentias afflatus valere sidereos, sicut in solaribus accessibus, & recessibus, uidemus ipsius anni tempora uariari, & lunaribus incrementis, et decrementis augeri, et minui quædam genera rerum, sicut mirabiles æstus oceani. ITEM. Astronomi dicunt, quòd quædā stellæ calefaciunt, quædam infrigidant, quædam humectant, et quædam desiccant, et hoc ostendunt per sensus experientiam: igitur uidetur, quòd corpora cœlestia impressiones diuersas habeant super corporalia.

ITEM. Ad diuersitaté formarū sequitur diuersitas uirtutum, & ad diuersitatē uirtutū sequitur diuersitas impressionū: ergo luminaria cœlestia differentia specie, & natura, diuersas efficiunt impressiones sup hæc inferiora. ITEM. Si diuersas impressiones, & uirtutes non haberent, uidetur, quòd diuersitas in eis frustra esset: sed non est frustra; ergo &c.

CONTRA. Obiicitur per scripturam. Dicitur enim Genesi. 1. quod sint in signa, & tempora, & cętera. Sed aliud est signū, & aliud causa signi: si igitur luminaria nihil possunt, nisi secundum ꝙ Deus instituit, uř, quod nihil habeant in his inferioribus efficere, sed solū signare. ITEM. Damas. Nos aūt dicimus, ꝙ ipsa non sunt causa alicuius corū, quę corrumpuntur: ergo uidetur, quod non habeāt I his inferioribus efficere aliquā impressionem. ITEM. Quòd nō habeant diuersam impressionē uidetur, quia aut imprimūt formam, quā non habent, aut formam, quā habent. Formā, quā non habent, non possunt imprimere, quia agens debet esse in actu respectu passiui. Si imprimunt formā, quā habent: aut ergo formā, in qua cōicāt, aut formas, in quibus differunt. Si formas, in quibus differūt: ergo uidetur, quod luna generet lunā, & sol solem, & hoc est falsum. Si formam In qua conueniunt: ergo uidetur, quod omnia luminaria eandem habeant impressionē in his inferioribus. ITEM. Sol calefacit propter suum motum ex emissione radiorum, & ita mediante lumine: sed omnia luminaria cœlestia communicant in luce, & radiorum emissione, & in motu; ergo uidetur quod omnia habeant calefacere; ergo nihil est illud dicere, quod quædam calefaciunt, quædam non. ITEM. Sol habet uirtutem illuminandi, & calefaciēdi hæc inferiora: si ergo sol plus communicat de uirtute sua lunę, quā alicui corpori inferiori, uidetur, quod luna habeat eandem impressionem, licet minus intensam. ITEM. Ignis inter omnia elementa maximè accedit ad naturam cęlestem: ergo omnia luminaria cœlestia plus communicant cum igne, quàm cum aliquo elementorū; ergo uidetur, quod maximè habeant effectū supra ignem, & eius qualitatem: ergo uidetur, quod oīa in sui actione, & dominio qualitatem ignis intendant, & fortificent: & ita uidetur, quod omnia desiccent, & calefaciant, & nulla infrigident.

RESOLVTIO.

Si inter se perfectionibus distant: quomodo & in effectibus non distabunt?

RESPONDEO. Quod luminaria cœlestia impressionem habent super elementa, & elementaria corpora: impressionem (in quam) non unicam tantum, sed multimodam. Ratio autem quare superiora in hæc inferiora agunt, & imprimunt, & rerum qualitates intendunt est: quia sunt corpora nobiliora, & præcellentia in uirtute, sicut præcellunt in situ: & ideo cum ordo uniuersitatis sit, ut potentiora, & superiora influant in

Inferiora, & minus potentiotiora, ordini uniuersitatis competit, ut luminaria cœlestia influant in elementa, & corpora elementaria. Status etiam ordinis hoc requirit: quod sicut in motu locali uenitur ad vnũ mouens immobile: ita in motu alterationis secundum qualitatem necesse est uenire ad unum alterans, non alterabile secundum easdem qualitates: & ideo cum elementa, & ex elementis commista sint secũdum primas qualitates alterantia, & alterabilia: rectè disposuit diuina sapientia corpora cœlestia, utpote luminaria, quæ inferiora alterarent sua influentia secundum qualitates primas: ita ꝙ ipsa tam qualitatibus, quàm alterationibus illarum essent, carentia. Ratio uero, quare diuersa imprimunt, a quibusdam sumitur propter diuersitatem qualitatum: sicut scribitur in Lib. de substãtia orbis: ibi enim secundum quorundam opinionem dicitur, quod luminaria cœ i, & qualitates habeant proprias; sed non habent eas omnino uniuoce cum qualitatibus elementaribus, pro eo, quod secundum illas agere possunt in hæc inferiora: sed adinuicem pati non possunt. Sed ista ratio nõ uidetur conueniens: si enim essent æquiuocè; tunc effectus eorum non concordaret qualitatibus elementaribus: & ideo melior sumitur ratio ex parte diuersitatis uirtutum. Quia enim conditor mundi corpora cœlestia incorruptibilia posuit ad regulãdum, & regendum corruptibilia, quæ sunt diuersa, & multiformia, dedit eis uirtutes consequentes suas species, secundum quas diuersa luminaria aspectũ haberent ad diuersa elementa, & ad diuersa corpora mineralia. Vnde quia luna ex uirtute sibi indita cũ adiutorio luminis aspectum habet super humorẽ, ideo per suam influẽtiam humidum augmentat, & ad eius præsentiã excrescunt maria, & quasi exæstuant, & effluunt: ad absentiã uero in sinum suum colliguntur, & refluunt: sic etiam intelligendum est, & in aliis luminaribus. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quod luminaria in his inferioribus habent diuersas impressiones.

AD ILLVD uerò, quod obiicitur, quòd nullam habent impressionem: quia sunt signa tantum. Dicendum, quòd scriptura non dicit, quod sint tantum in significationem: quia & sunt in significationem causæ, & sunt in efficaciam: magis tamen exprimit, ꝙ sint signa, quàm quod sint causæ, pro eo, quod nec causant sufficienter, nec causant necessario: & ideo magis attribuit eis rationem signorum. ET PER hoc patet responsio ad illud Damasc. cum dicit, quod non sunt causæ in his inferioribus: non uult enim negare quin habeant influẽtiam; sed hoc uult dicere, quod nec sunt principia inferiorum sufficientia, nec sunt necessaria: operantur enim, ut causæ uniuersales, quæ per particulares indigẽt adiuuari, & possunt impediri. AD ILLVD, quod obiicitur tertio: aut imprimunt, quod habent, aut quod non habent. Dicendum, quòd primo influũt uirtutem suam, quam habent,

& per illam generant, & augmẽtant formam, & speciem, quam non habent. Et cum dicitur, q̄d nihil dat formam, quam nō habet. Dicẽdum, ꝙ habere dicitur duobus modis, uel virtualiter, vel formaliter: & adhoc, ꝙ impartiatur aliquid alicui, sufficit quod habeat virtualiter: non oportet, quod habeat formaliter: sicut mouens immobile dat motum, quamũis ipsum nō moueatur: sic intelligendum est in proposito. Præterea, cum ponũtur corpora cœlestia imprimere in hæc inferiora, & diuersas qualitates generare: hoc non est intelligendum, quod eis dent ex se: sed educunt illud, quod est in potentia in actum. Præterea, non est intelligendũ, quod dẽt per se solum: sed adiuuando virtutem naturæ inferioris: hoc autem faciunt tum per virtutem lucis, in qua communicant, tum etiam per uirtutes proprias, secundum quas agunt in hæc inferiora, non ut producant sibi similia: sed ut influendo conseruent, regant, & intendant rerũ inferiorum qualitates, & naturas. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ omnium sit calefacere, Respõderi potest, quod motus, & lumen non est sufficiens causa caloris: sed motus cum uelocitate, & lumen cum radiorum multiplicatione: & quia hæc nō concurrunt in oĩbus luminaribus: ideo non possunt omnia calefacere. Posset etiam adhoc reddi ratio alia: quia hoc non tantum facit motus, & luminositas: sed etiã adhoc facit uirtus propria, secundum quam stella, uel planeta calefaciens aspectũ hẽt sup igneam naturam principaliter. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ sol magis communicat uirtutẽ suam lunę, quàm alicui inferiori. Dicendum, ꝙ sicut dicit Philosophus 2. de anima. Actus actiuorum est in patiente præ dispo sito. Et Boetius. Omne, ꝙ recipitur, est in recipiente per modũ recipientis, & non recepti. Quoniã igitur inferiora sunt receptiua luminis pariter, & caloris: hinc est, quod sol non tantũ ea illuminat: sed & inflãmat. Quia uero luna nata est illuminari: sed non est nata calefieri: hinc est, quod a sole lumen recipit, & refundit: calorem uero non recipit, nec refundit. AD ILLVD, q̄d obiicitur, ꝙ natura ignis plus conuenit cum natura cœlesti. Dicendum, ꝙ de cœlestibus luminaribus est loqui dupliciter, scilicet quantum ad naturam, in qua conueniunt, uidelicet quantũ ad naturam lucis: & quantũ ad hanc uerum est dicere, ꝙ uniuersaliter magis conformantur igni, quam alii elemento. Est ẽt loqui quantum ad uirtutes sibi specialiter datas, secundum q̄d deputantur ad regimen inferiorum: & quia non tantummodo habent regere ignem; sed etiam alia corpora: hinc est, quod ex sua institutione primaria aliqua ex eis magis, quàm ignem, inspiciunt elementa alia: & quia omnis actio attenditur secundum aspectum uirtutis agentis ad patiens (sicut dicunt Medici, & Astronomi) hinc est, quod q̃dam luminaria magis cum igne in effectu communicant, quædam uerò discordant dũ principaliter aspiciunt elementa alia.

Lib. 5. de consol. prosa 4. in med.

Aspe

Aspectus autem ipsorum determinare alterius est scientię.

QVAESTIO III.

An ex diuersitate cœlestium luminarium diuersi mores in hominibus causentur.?

VTRVM ex impressionibus illorum luminarium causetur in hominibus diuersitas morũ. Et ꝙ sic, uidetur. Boet. in Libr. de consola. Fatum est rebus mobilibus inhærens dispositio, per quam diuina prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Similiter etiam August. in v. de Ciuit. Dei, dicit, quod fatum est uis positionis syderum, qua existente, quando quis concipitur, uel nascitur, cognoscitur qualis futurus sit. Ex prima auctoritate habetur, quod fatum uerè est: ex secunda habetur, quòd fatum est uis stellarum: ergo si totum regimen uitæ consistit in fato: sicut dicit Boet. & fatum est uis positionis syderum; sicut dicit Aug. tunc regimen uitæ, & diuersitas morum pendet ex uirtute syderum. ITEM. Philosophus in Lib. de elementorũ proprietatibus dicit, ꝙ regna uacua facta sunt, & terræ depopulatæ sunt ad cōiunctionem duarum magnarum stellarum. s. Iouis, & Saturni: sed hoc non esset nisi bella, & lites hominum ex astris penderent: ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur per Sacram scripturam. Matth. 2. Magi cognouerunt ortum regis per apparitionem stellæ. Et in Io. 2. dicit dominus. Nondum uenit hora mea. similiter Io. 8. Nemo apprehendit eum: quia nōdum uenit hora eius: si ergo Christus homo natus fuit sub constellatione, et horam temporis expectauit in sua passione; uidetur, ꝙ multo fortius omnes alii homines regi, et gubernari habeant, et disponi secundum stellarum uirtutem. ITEM. Hoc ipsum uidetur experientia. In mortibus enim Regum (ut dicunt Astronomi) apparet stella cometa, et Astronomi, et Mathematici de multis requisiti, secundum astrologiæ iudicium multa prædicunt uera; hoc autem non esset nisi mores, et affectus hominũ disponerentur secundum uirtutem stellarum; ergo, etc.

Lib. 4. prosa 4 c. 1. & deinceps.

Cap. 8. & 9. Tom. 5

ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione certa. Ad uniuersitatis ordinem spectat, et ad perfectionem regiminis, ut nihil casu fiat respectu diuinæ prouidentię: ergo si Deus regit ignobilia per nobilia, et corruptibilia per incorruptibilia, et inferiora per superiora: uidetur, quod nihil in his inferioribus fiat, quod a stellarum uirtute, et influentia non procedat: et si hoc uerũ est, ergo diuersitas morũ causatur a uirtute constellationum.

CONTRA. Deuteronm. 4. Solem, et lunam, et omnia astra cœli creauit dominus Deus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt: sed quod est creatum in ministerium hominis non prædominatur ei in regimine, et uirtute: aliter enim esset creatum in dominium, nō in ministeriũ: si igitur astra cœli sunt creata in ministeriũ: ergo ex eis non pendent principaliter mores hominum. ITEM. Hoc uidetur auctoritate ipsius Ptolomęi maximi Astronomi: qui dicit, quod sapiens homo dominabitur

minabitur astris: sed hoc non esset, si mores hominum causarentur ex impressionibus stellarum: ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione ostēsiua. Quod rectè ordinatum est secundum, quòd huiusmodi, non tendit nisi ad rectum: sed cœlum cum suis syderibus a prima cōditione rectissime ordinatum est: ergo nūquam nisi ad bonos mores, & rectos tendit: ergo aut omnes homines habent bonos mores, aut bonitas morum nō causatur ex positione syderum. ITEM. Hoc uidetur per rationem ducentē ad impossibile. Si enim diuersitas morum causatur a positionibus syderum, cum motus eorum sit naturalis, & necessarius; diuersitas morū in hominibus esset naturaliter, & necessario: ergo nō erit liberum arb. nec ualebit consilium, nec meritū erit, nec laus, nec uituperium: si hoc igitur est maximum inconueniens, impossibile est, quòd diuersitas morū causetur a positionibus syderū.

RESOLVTIO.

Causant quidem: uerum non necessario, sed contingenter, dispositiuè, & remotè.

RESPONDEO. Dicendum, quod mores hominum, & euentus futurorum a syderibus causari dupliciter potest intelligi. Aut necessario, & sufficiēter, aut dispositiuè, & contingenter. Si primo modo dicetur: sic non tantū est falsum, immo & hæreticum, & diabolicum figmentum: quia repugnat Christianæ religioni, repugnat sensui, & repugnat etiā rationi. Christianæ religioni repugnat, dum est contra ueritatem fidei, & honestatem morū: ueritas enim fidei in hoc errore nō potest saluari: dum enim ponit omnia a syderibus necessariò euenire, tollit meritum, & consequenter tollit præmium, tollit etiam gratiam, & per consequens gloriam. Honestas etiā morum per hunc errorem præiudiciū patitur, dum culpa peccantis in sydera refunditur, & licentia malefaciendi sine reprehensione conceditur, & homo ad adorandum, & colendum sydera incuruatur. Et iste est finis huius erroris pessimi: quia ad idololatriam perducit: & in hoc patet hoc esse commentum diaboli, qui maximè ad hoc intendit hominē pertrahere, ut faciat se adorari, & coli. Sensui etiam repugnat, quia sensibili experiētia in eadem constellatione conceptos, & natos uidemus diuersificari in moribus, & euentibus, & naturalibus proprietatibus: & istud manifestè apparet in Iacob, & Esau: qui simul concepti, & nati, & tamen in omnibus his sunt diuersificati. Apparet etiā: quia in constellatione eadem nascitur filius regis, & filius rustici, nascitur etiam homo, & asinus, nascitur fœmina, & masculus, qui nec communicāt in moribus, nec in euētibus, nec in naturalibus proprietatibus: & hoc ipsum probat Gregor. in Hom. Epiphaniæ sic. Fateri mathematici solēt, quia si quis sub signo aquarii nascitur, piscatoris in hac uita ministerium sortiatur: piscatores uero Getulia (ut fertur) non habet: quis ergo dicat, quod nemo ibi sub stella aquarii nascitur, ubi piscator omnino non habetur? Dicunt etiam, quod

quod qui sub signo libræ nascū tur, trapezitę futuri sunt: in multis autem locis sub libra multi nascuntur, vbi trapezitæ penitus ignorantur. Repugnat nihilominus rectę rationi, dum superioribus præponit inferiora, & in se implicat contraria. Superioribus nanque præponit inferiora, dum homini præponit astra, quæ est creatura dignissima, sicut Philosophus testatur, & recta ratio dictat, hominem esse finem omniū, quæ sunt. Et ideo dicit Greg. Vitam quippe hominum solus, qui creauit, conditor administrat: non enim propter stellas homo, sed propter hominem stellæ factæ sunt: dū igitur hic error mores hominū astris subiicit, inferiora suo superiori, & ignobilia nobilioribus præponit. Non solum autem hoc rationi repugnat: sed etiam; quia in se opposita implicat. Dicit.n. quod quia mores hominum pēdent ex astris, & constellationibus: ideo astra sunt ueneranda, & constellationes obseruandæ: & hoc est ponere duo opposita. Aut enim necesse est euenire homini secundum constellationes syderum, aut non. Si non: ergo non sunt fata metuenda. Si sic: ergo non sunt astra ueneranda: dum ergo ponit fata esse metuē da, & astra uenerāda, ponit duo contraria. Item. Aut euenit homini secundum quod constellatio in suo ortu exigat, aut non. Si sic: ergo frustra sunt obseruandæ cōstellationes in actibus suis, cum secundum primam cō stellationem necesse sit ei bona, uel mala euenire. Si non in prima constellatione: ergo pari ratione nec in sequentibus: igitur nullæ sunt obseruandę. Dum ergo hic error ponit constellationes effectum habere, & ponit cō stellationes obseruādas esse post hominis natiuitatem, aperte uidetur sibi ipsi cōtradicere, & sic iste error repugnat sensui, & fidei, & rationi. Hoc autē triplex inconueniens, quod dictum est, colligitur ex uerbis Dam. Greg. & Aug. Secundum igitur hunc modum dicendi. s. mores hominum, & euentus futurorum a a stellis necessario, & sufficienter causari, falsitas incurritur, & hæresis periculosa. Si aūt dicantur mores hominū a dispositionibus syderum uariari, & dispositiuè, & cōtingenter, sic potest habere ueritatem: quia nec rōni, nec fidei repugnat. Planum est enim, quod dispositio corporis uaria multum facit ad uariationem affectionum, & morum animę, ut plurimum enim anima cōplexiones corporis imitatur: unde colerici sunt iracundi, & sanguinei sunt benigni: & malā cholici sunt liuidi, & flegmatici sunt pigri: hoc autem non est necessario: anima enim suo corpori dominatur, maxime quando est adiuta per gratiam, multos enim uidemus cholericos mansuetos, & melancholicos benignos. Quoniā igitur uirtus corporum cœlestium operatur ad mixtionem, & qualitatem complexionum: hinc est, quod p cōsequens operatur quodam modo ad qualitatem morum: ualde tamen de longinquo, plus enim facit ad qualitatem complexionis uirtus naturæ inferioris, q̃ uirtus syderis, unde Aug. 5. de Ciuit.

Lib. 5. Cap. 5. Ciuit. Dei in solutione cuiusdã quęstionis de fratribus duobus, qui simul infirmabantur, & curabantur, unde hoc esset, magis commendat responsionẽ Hippocratis philosophi, quã Astronomi. Hippocrates enim respõdit, ꝙ hoc erat propter similitudinẽ complexionis, & Astronomus respõdet, quod erat propter idẽ ptitatẽ cõstellationis. Melius.n. respõdit philosophus: quia causam reddit magis propriam, & magis propinquam. Si ergo hoc modo quæreretur, vtrũ impressiones syderum aliquo modo disponant ad varietatem morum, Respondendum esset, quod sic, verumtamen non dispositione necessaria, & proxima, & sufficiente: sed dispositione remota, & contingente. Si autem quęratur, utrum sit causa sufficiens. Respondendum est simpliciter, quod nõ: q̃a cõtrariũ dicere est hæreticũ: sicut prius ostẽsũ est.

Ad illvd ergo, quod obiicitur de fato. Dicendum, ꝙ de fato aliter loquitur Boet. & aliter Aug. Boetius.n. loquitur de fato, prout est aliquid secundũ veritatem: & sic fatum nominat ordinem in rebus mobilibus ad diuinam prouidentiam relatũ: ordinem (inquam) non solũ secundum naturam, & causam necessariam: sed etiam secundum libertatem voluntatis, & contingentiam. *Lib. 4. prosa 6 cir. initium.* Dicit enim sic in Lib. de conso. Prouidentia cuncta pariter: quamuis diuersa, quamuis infinita complectitur: fatum vero singula dirigit in motum, locis, formis, & temporibus distributa. Et hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mẽtis adunata prospectu, prouidentia est: eadem uerò adunatio digesta, atque explicata temporibus fatum vocatur. Et sic patet, quòd Boetius fatum accipit generaliter ad egressum, & decursum omnium rerum, siue voluntariorũ, siue naturalium, siue necessariorũ, siue contingentium. Aug. verò in v. de Ciuit. Dei accipit fatum secundum ęstimationem Philosophorum, qui vocãt fatum vim positionis syderum, & constellationum, secundum quã cuncta necessario eueniunt in his inferioribus: & sic fatum nihil est. Et ostendit ipse, quod nihil sit: & ita æquiuocè accipit fatum Boet. & Augu. & propter hoc nõ fit assumptio sub medio, sed magis æquiuocationis deceptio: propter quam tollendã de medio dicit Augũst. 5. de Ciuit. quod si quis fatum vocat ordinem causarum, quem Deus instituit: cum hoc sit uerum, sentẽtiam teneat, & linguam corrigat: quia secundum communem usum sic accipitur, sicut mathematici accipere consueuerunt.

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ bella causantur ex coniunctione syderum. Dicendum, quòd illud verbum Philosophi nõ tribuit aliud syderibus, quam quandam dispositionem ad tales effectus, ex quibus bella generãtur. Ex motione enim alicuius humoris potest aliqua affectio in anima excitari, quam tamen nõ necesse est ponere: quia anima potest eam reprimere: sed quia multi sunt insecutores passionũ, & eis, quibus possunt dominari, seipsos subiiciunt: hinc est, ꝙ multi se subiiciut impressionibus

bus astrorum, & ideo frequenter astrologi uera prædicũt, maxime circa homines animaliter uiuentes: circa vero spiritualiter sapientes, qui dñantur passionibus, pauca possunt vera prædicere, imo sicut dicit magnus astronomus Ptolemæus. Sapiens dominabitur astris. AD ILLVD, quod obiicitur, quod dominus natus fuit sub constellatione. Dicendum, quod falsum est, nec apparuit stella sub cuius regimine nasceretur, nec in patiendo expectauit horam fatalem: sed in natiuitate apparuit stella, vt signũ: in passione vero tempus expectauit sibi a Deo prædestinatũ. & figuris legalibus presignatũ. ET SI q̃ras, unde hoc est, quod Magi per illam stellam cognouerunt regem. Dicendũ, quod hoc non solum humana inuentione fuit, sed suæ mentis attentione, & diuina reuelatione. Præterea illa stella non fuit cum aliis stellis creata, sed i natiuitate domini fuit producta, nec motũ habuit aliarum stellarũ: sicut dicit Chryso. nec fuisse creditur i orbibus aliarum stellarum, sed lõge inferius, adeo vt directe appareret super domum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod multa uera prædicunt, & maxime hoc apparet in stella cometa, quę apparet in morte regum. Dicendũ, quod in his, quæ considerãtur circa motum cœlestium corporũ, infallibiliter pñt uera pdicere, & per artem, sicut de eclipsi solis, & lunæ. In his uero, quæ considerantur circa effectũ rerũ inferiorum, quæ eis subsunt: ꝓbabiliter, & per artem pñt uera prędicere, non tamen semper: sicut circa tempestates, & serenitates, & huiu modi. In his uero, quæ sunt liberi arb. frequenter ita dicunt falsa, sicut, & uera. Et si aliquando uera uideantur dicere, hoc est uel casu, uel diabolico instinctu. Nam diabolus (sicut dicit Aug.) se libenter immiscet in huiusmodi diuinationibus. Nec ualet illud; quod obiicitur de stella cometa; quia prout significat mortem regis; non fit natura: sed diuino iussu; ut dicit Damasc. Si enim naturaliter fit; non uidetur ratio; quare magis appareat in morte principis; quam in morte rustici: Nisi forte tu dicas (sicut uolunt aliqui astrologi dicere) quod stella aliqua præest principi: quæ in eius morte diuino iussu ad se trahit partes cęlestes; quę erant in eius corpore; quibus abstractis a corpore: gñatur dissolutio in eo; ꝙ remanet; & dum sursum trahũtur; & stellæ approximant; faciunt cometam. Sed tunc manet quæstio; quare similiter non fit circa rusticum. Ideo securius dici potest; quod cometa aut non significat mortem principis; sed solum hoc accidit; quod moriatur in eius apparitione. Aut si significat; hoc fit diuino iussu; quo magis eius mortem pręnunciat; tum quia est persona communis; tum quia ex hoc potest frequenter oriri perturbatio regni; in cuius custodia magis sollicitantur angeli; dum bonum commune præponunt bono speciali. AD ILLVD; quod obiicitur; quod de perfectione ordinis est; quod illud quod regitur, perfecte subiiciatur regenti. Dicendum, quod hoc uerũ est, ubi

ubi regẽs aliquid regit per modum dominantis, non per modum ministrantis; unde quia humani actus reguntur a diuina prouidentia, sicut a dominãte, nihil euenire potest præter ipsius diuinæ prouidentiæ intẽtionem, & cognitionem, & ita nihil casu; quia uero ab astris diriguntur solummodo per modum ministerii, ideo non oportet quòd per omnia subdantur eis, nec hoc exigit perfectio uniuersi.

DISTINCTIO XV.

De productione rerum mixtarum & sensibilium.

Ambr. lib. hexã. 5. c. 1. 2. & 3. *DIxit etiam Deus, Producant aquæ reptila animæ uiuẽtis, & uolatile super terram, &c. Opus quintæ diei est formatio pisciũ, & auium, quibus duo elementia ornantur: & de eadem materia, id est, de aquis pisces, & aues creauit: volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti.*

De opere sextæ diei.

Sequitur, dixit Deus, Producat terra animam uiuentẽ, iumenta, & reptilia, & bestias terræ, secundũ species suas, &c. Sextæ diei opus describitur, cum terra suis animalibus ornari dicitur.

Quomodo, & quando uenenosa animalia effecta sint.

Aug. lib. de Gen. ad lit. 3. c. 15. *Quæri solet de venenosis & perniciosis aĩantibus, utrũ post peccatum hominis ad vindictam creata sint, an potius creata innoxia peccatoribus nocere cœperint. Sane dici potest, quod creata nihil homini nocuissent, si non peccasset: puniendorum nanque vitiorum & terrendorum, uel probandæ vel perficiendæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerũt ergo creata innoxia, sed propter peccatũ facta sunt noxia.*

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint.

De quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, Vtrum, in primis conditionibus creata sint, an ex rebus corruptis postea orta sint. Pleraque enim de humidorum corporum uitijs, vel exhalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur: quędam etiam de corruptione lignorum, & herbarum, & fructum: & Deus author omnium est. Potest autem dici, quod ea quæ de corporibus animalium, maxime mortuorum, nascuntur, cum animalibus creata non fuerint, ni- Augus. lib. de Gen. ad lit. 3. c. 14.

si potentialiter & materialiter. Ea vero quæ ex terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incõgrue dici põt.

Quare post omnia factus est homo,

Omnibus autem creatis atque dispositis nouissime factus est homo, tanquã dominus & possessor, qui & omnibus præferendus erat unde sequitur, Vidit Deus quod esset bonum, & ait, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod supra breuiter tetigimus, planius versantes clarius faciamus. In hac.n. rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt supra diximus, inueniuntur; aliis dicentibus, res creatas esse atque distinctas secundum species per interualla sex dierum: quorũ sententiæ quia litera Gen. magis inseruire uidetur, atque eã catholica ecclesia magis approbat, ideo hactenus studiose docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, postea corporalium rerum genera per sex dierum volumina distinctim sint formata. Aliis autẽ videtur, quod nõ per interualla temporum facta sint: sed simul ita formata ad esse prodierunt. Quod Aug. super. Gen. pluribus modis nititur ostendere, dicens elementa quatuor ita formata sicut modo apparent, ab initio extitisse, & cœlum sideribus ornatum fuisse. Quædam uero non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quæ post per temporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbæ, arbores, & forte animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quędam formaliter & secundum species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quędam uero materialiter tãtũ. Sed (vt dicunt) Moyses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de Deo loquens a simili hominis qui per moras temporum opera sua perficit, cum ipse simul sua opera fecerit. Vnde Aug. Ideo (inquit) Moyses diuisim refert Deum illa opera fecisse, quia non potuit simul ab homine dici, quod a Deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquendi temporibus, quod Deus operandi temporibus non diuisit. Illi qui his authoritatibus & aliis huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atque cœli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies

Gen. 1.

Dist 12 Ibid.

Lib. 4. c. 32. et seq. & li. 5. c. 4. & 5.

Lib. 1. cap. 8.

quos

quos scriptura commemorat, sex rerum genera, id est, distinctiones appellant quæ simul factæ sunt, partim formaliter, partim causaliter.

Quomodo requieuerit Deus ab omni opere suo.

Iam de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet.
Gen. 2. *Scriptum est, quia compleuit Deus in die septimo opus suũ, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur Deus die septimo: non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur. Vnde in Apoc. dicitur, Non habebant requiem dicentia, Sanctus sanctus, sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo. Deus dicitur, quia cessauit a faciendis generibus creaturæ, quia ultra noua non condidit. Vsque nunc tamen (ut veritas in euangelio ait) operatur pater cum filio scilicet ad ministrationem eorundem generum, quæ tũc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Pater meus usque modo operatur, & ego operor, illud vniuersæ creaturæ continuam administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel similitudo nunc præcesserit: sed vsque non operatur, ut quod condidit continere & gubernare non cesset.*

Apo. 4. Augus. Lib. de Gen. ad lib. 4. c. 8. & 12. Ioan. 5 Lib. & cap. eisdem.

Qualiter Deus dicatur cõpleuisse opus suũ septimo die.

Sed quæritur, quo modo septimo die dicatur Deus compleſſe opus suum, cũ ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia trãslatio habet, Consummauit Deus die sexta opera sua: quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt, quæ in eo facta sunt & oĩum consummatio eo die perfecta est sicut scriptura ostendit cũ ait, Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nilque in sui natura uitij habentia: & sunt bona quæ condidit Deus, etiam singula. Simul vero uniuersa ualde bona, quia ex omnibus consistit uniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positũ eminentius commendat bona, ut magis placeant & laudabiliora

Secũdum aliã literã nihil ibi ãgũnis q̃ sequit. Augus. Gen. 1. Aug. in enchir. cap. 10 Ibidẽ. cap. 11

biliora ſint, dum comparantur malis. Sextò ergo die facta eſt operum conſummatio. Ideo præmiſſa oritur quæſtio, quo Gen. 2. *modo dicatur Deus die ſeptimo opus ſuum compleſſe (quod* 3. Reg. 8. *hebraica veritas habet) in quo tamen nihil nouum creaſſe dicitur, niſi fortè dicatur die ſeptimo compleuiſſe opus ſuũ, quia ipſum benedixit, & ſanctificauit: ſicut ſubijcit ſcriptura, Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Opus enim eſt benedictio, & ſanctificatio: ſicut Salomon aliquid operis fecit tum templum dedicauit.*

Quæ ſit benedictio, & ſanctificatio ſeptimæ diei.

Illum autem diem ſanctificaſſe, & benedixiſſe dicitur, quia myſtica præ cęteris benedictione, & ſanctificatione eũ Exo. 2. *donauit. Vnde in lege dicitur, Memento ſanctificare diem ſabbati. Et inde eſt, quod numerando dies vſque ad ſeptimũ procedimus, & dicimus ſeptem eſſe dies, quorum repetitione omne tempus agitur: non quin alius ſit ab illis dies octanus, & nonus, & ſic de cęteris: ſed quia in ſex diebus rerũ genera diſtincta ſunt: & in ſeptimo, licet non fuerit nouum genus rerum inſtitutum fuit, tamen in eo quaſi quidam nouus ſtatus ſanctificationis operum, & requietionis opificis. Poteſt etiam ſic exponi illud, Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, ideſt, completum, & conſummatum vidit.*

SVpra egit Magiſter de productione rerũ ſimplicium, & inſenſibiliũ, in hac parte agit de productione mixtorũ, & ſenſibiiium, ut aialium. Et quoniã ad aïalium productionẽ facta eſt uniuerſitatis cõpletio, & ad completionẽ ſequitur ab opere ceſſatio, iõ iſta pars habet tres. In prima agit de ſenſibiliũ productione. In ſecunda de diuinorum operum perfectione, ibi. *Omnibus autem creatis, atque diſpoſitis, &c.*) In tertia agit de ſeptimæ diei requietione, ibi. *Iam de ſeptimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat, de productione aïaliũ ex aquis. In ſecunda de productione aïalium ex terra, ibi. *Sequitur, dixit Deus, Producat terra, &c.*) In qua parte primò, determinat veritatem, deinde ſoluit dubitationes duas. Vnam, ibi. *Quæri ſolet de venenoſis, &c.*) Aliam, ibi. *De quibuſdam etiam minutis, &c.*) Similiter ſecunda pars, in qua determinat de operũ diuinorum conſummatione, habet duas. In prima oſtendit qualiter in productione hoïs facta eſt, & conſummata diſtinctio rerum. In ſecunda verò circa eãdem diſtinctionẽ explicat diuerſas ſententias

catholicorum tractatorum, ibi. *In hac enim rerum distinctione catholici tractatores, &c.*) Similiter tertia pars habet duas. In prima ueritatem explicat. In secunda quæstionem mouet, & determinat, ibi. *Sed quæritur, quomodo se primo die dicatur Deus, &c.*)

Dub. 1. PRoducant aqua reptibile anima viuentis, &c.) Contra. Reptilia, & natatilia diuersarum sunt specierum: ergo cum producta ex aquis sint natatilia, non debent dici reptibilia. Itē. Cum reptibilia spectēt ad ornatū terræ, non vr̄, qđ spectent ad ornatū aquæ. Item. Videtur hic esse nugatio, cum dicit reptile animæ uiuentis: omnis.n.anima eo ipso, ꝙ est anima, uiuit. Resp. Dicendū, quod in aīalibus differt motus reptēdi a motu gradiendi. Motu. n.reptendi attenditur secundum tractionem: animal enim, quod repit anterius aliquā partem protendens, etiam cum illa aliquid apprehendens, trahit totum corpus suum post se: sicut patet in uermibus: motus uerò gradiēdi est ꝑ impulsionē: quantum igitur ad ea, quæ natant, se trahunt, & protēdunt anterius, & extendēdo se ad anterius quasi tenendo se ad soliditatem, vel grossiciem aquę trahunt totum corpus suum: sicut patet in natantibus. Hinc est, ꝙ omnia natantia dicuntur reptibilia: & si contingat ea aliquando gradi: sicut est in cocrodillis, & aliquibus, quæ uersantur in aquis, & in terra: denominantur tamen a motu, qui est eis magis naturalis s.qui competit eis secundū habilitationem in aquis. Volatilia autem nō dicuntur reptilia, quamuis uideantur se ferre in aera, sicut pisces in aquis. Est enim diuersus modus mouendi: quia impulsu magis mouentur, quā tractu. Dum.n.auis volat, clauditur aer in concauitate alarum: & dum alæ applicantur ad corpus, uiolēter aer perpellitur ex parte alarum posteriori tractu, & ex illo impulsu corpus auis procedit anterius: & ideo volatilia sub reptilium nomine nō comprehenduntur, nec etiā sub genere gressibiliū: quia nō mouentur virtute pedum, sed virtute alarum. Vnde pōt sic summi diuisio animalium quātum ad motum: quia aīal, aut mouet se anterius trahēdo, & sic est reptile, siue sit in aquis, siue in terra. Aut impellendo, & hoc dupliciter. Aut pedibus, & sic est gressibile: aut alis, & sic est volatile. Et sic patet pro quanto pisces dicuntur reptilia, & ꝙ falsum est illud, quod primò proponitur, ꝙ reptile distinguitur cōtra aquatile; imo est in p us. Ad illud, quod obiicitur. ꝙ reptilia spectant ad ornatum terrę Dicendum, ꝙ reptile dicitur quadrupliciter. Vno modo, ꝙ se trahit vi oris, sicut vermes. Alio modo, ꝙ se trahit ui costarum, sicut serpentes. Tertio modo, ꝙ se trahit ui pennularum, ut pisces. Quartò modo dicitur reptile large, quod in mouendo se magnam partem corporis applicat terræ, quamuis habeat pedes, sicut lacertæ, & stelliones: & sic secundum diuersas acceptiones reptile potest pertinere ad ornādum diuersa elementa. Ad illud, quod quæritur, quare animæ viuentis. Dicendum, ꝙ vita

vita manifestatur maximè per sensum,& motum: ideo anima viuens appellatur, quæ viuit uita manifesta: & hæc est illa, quę dat corpori motum, & sensum: talis aût non est in plantis, sed in animalibus:& ideo ad differẽtiam plantarum dicit. Producāt aquæ reptile aīæ uiuentis, quasi in plantis sit anima virens: & in animalibus sit anima viuens, q̃a hæc mouentur,& sentiunt: illa vero minimè.

Dub.2. *Producat terra animam viuentem,&c.*) Videtur ibi esse superfluitas, quia oē aīal brutum bestia est. Si tu dicas, ꝙ bestia vocatur aīal brutum, quia nocet: tunc superfluit dicere reptilia. Item In Psalmis non solummodo enumerantur iumenta,& bestiæ,& reptilia, sed etiam pecora: ergo videtur hic esse diminutio: quæritur igitur de horũ trium differentia, & sufficiētia. Quęritur etiam, cum omnia animantia, quæ sunt in mari contineantur sub una differentia animalis, quæ est reptile, & similiter omnia animantia aeris sub una differētia animalis: quæ est volatile: quare nõ similiter oīa animantia terræ sub una differẽtia cōtinentur. Resp. Dicendũ, ꝙ terra inter cętera elemēta minus est decora: ideo magis indiguit decorari. Et iterũ, quia ipsa maximè præstat pabulum aīalibus inter cętera elemēta, hinc est, ꝙ plures animalium differẽtiæ reperiantur in illa: oēs aût illæ differētiæ reducuntur ad has tres differentias, quarum numerus, & sufficientia potest accipi dupliciter, uel ex parte motus ipsorum animalium, vel ex parte finis. Ex parte motus sic. Oē enim animal, quod mouetur, aut mouetur tractu, & sic est reptibile. Aut impulsu, & sic gressibile. Et hoc est dupliciter. Aut est animal natum sæuire, aut mansuescere. Primo modo dicitur bestia, secundo modo dicitur iumentum, & sub iumentis comprehenduntur pecora. Ex parte finis sic. Animalia enim facta sunt propter hominē: aut igitur sunt ordinata ad hominis iuuamentum, sicut sunt iumenta quasi iuuantia: aut sunt ordinata ad hominis exercitium: & hoc potest esse dupliciter, quia aut exercēt nocēdo manifestè, & sic sunt bestiæ, quasi uastiæ: aut occulte nocent, & sic sunt reptilia, quæ occultè nocent,& insidiantur calcaneo: hos autem fines,& si nõ haberent, si homo non peccasset in actu, haberent tamen in aptitudine, & ex ipsa aptitudine melius erudirēt tunc homo in statu innocentiæ, quã erudiatur nunc ex actu in statu culpæ: & sic patet horum triũ differentia,& sufficientia, & patet responsio ad obiecta.

In hac enim rerum Dist. &c.) Dub.3. Contra. Cum non sit Deus dissensionis, sed pacis; & scripturæ sint in eodem spiritu expositæ, quo fuerunt conditæ (sicut dicit Gregorius) videtur, quòd nullatenus possint dissentire. Item. Verum vero non opponitur: ergo si catholici tractatores dissentiunt, vnus dicit verũ, et alter falsum; sed intellectus scripturæ non potest esse, nisi verus: ergo cum dissentiunt, necesse est alterum ipsorum deprauare scripturam: et ita non erit

catholicus tractator, sed potius hæreticus. Respondeo. Dicendum, quòd uis facienda est in hoc quod dicit Magister, dissentire uidentur: uidetur enim aliquando quod est, & videtur aliquando quod non est: & secundum hunc duplicem modum potest intelligi uerbum Magistri, ut catholici tractatores in aliquo uideantur dissentire, non tamen dissentiant. Aliquid enim dicunt assertiuè, & aliquid dicunt opinando. Quantum ad illud, quod assertiue dicunt, in hoc non discordant, quia quod asserũt per reuelationem Sancti spiritus dicunt, qui non est sibi contrarius: in eo uero, in quo opinantur, dissentire possunt, & aliquando dissentiunt, quia opinio uenit aliquando ex probabili coniectura rationis, in qua homo frequenter decipitur deceptione potius, quæ est pœna, quàm culpa, a qua vix aliquis tractatorum catholicus immunis fuit: & ideo talis dessensio reprehensibilis non est: quãuis enim discordent aliquo modo iudicia, concordant tamen desideria: omnes enim catholici tractatores ueritatem dicere uolunt. Et sic patet respõsio ad illud, quod obiicitur. Aliter posset dici (sicut supra tactum fuit) quòd & si dissentire uideantur, non tamen dissentiunt: quia nõ dicunt, quid fuerit in re, sed quod congruum esse potuerit: nec dicunt, quid Legislator .s. Moyses in illo uerbo itellexerit, sed magis quid spiritus sanctus intenderit, qui eum illustrauit, & diuersi modi producendi siue simul, siue successiue congruere possunt diuinæ potentiæ, & spiritus sanctus in eadem scriptura multa simul itelligit, & facit expositores intelligere: ideo & si discordia uideatur inter Doctores secundum exteriorem faciẽ literæ: non tamen est discordia secundum ueritatem, & ideo signanter dicitur, Dissentire uidẽtur: non dissentiunt. vnde Aug. in Libris suis in multis locis tenuit uiam aliorum sanctorum, ex quo patet, quòd non erat eis contrarius.

Nouam creaturam facere cessauit, &c.) Cõtrarium dicitur Hiere. 31. Nouum faciet dominus super terram. Item. Gal. 6. In Christo .n. Iesu neque circuncisio aliquid ualet, neque præputium: sed creatura noua. Resp. Dicendum, quod nouum dicitur dupliciter. Vno modo dicitũ nouũ contra antiquitatem cursus naturæ, & consuetudinem rationalis creaturæ: & sic Deus non non cessauit in sex diebus facere nouam creaturam, imo multa facit miraculosè, & mirabiliter contra solitum cursum naturæ, & consuetudinis humanæ: & ista noua dici possunt. Alio modo dicitur nouum, cuius nulla similitudo præcessit, nec etiam aliquod principium creatum, quod esset ipsius seminarium. & sic dicit Magister in proposito, quod nouam creaturam facere cessauit, & dicitur etiam Ecclesiastes. 1. Nihil sub sole nouum. Nihil enim produxit, cuius non fecerit aliquo modo simile, uel cuius non produxerit principium seminale in operibus sex dierum, & sic patet, quod non est contradictio aliqua. Ali- *Dub. 4.*

ter

ter posset dici, quod requieuit face re nouam creaturam, quæ quidem sit de necessitate perfectionis uniuersi: productio autem Christi excedit vniuersi complementum, & ideo puræ gratiæ est, & dicitur Deus fecisse nouum, cum mulier circundedit uirum.

Illum autem diem sanctificasse, & benedixisse dicitur, &c.) Dub. 5. Obiicitur. Cum tempus, quantum est de se, sit indifferens, & dies dicat tempus, non magis debet benedici dies septimus, quàm secundus. Item. Cum sanctificatio respiciat creaturam rationalem, quid est, quod dicitur, quod sanctificauit diem? Item. Cũ æqualis, uel maioris dignitatis sit bene operari, quàm requiescere, videtur, quod magis debuit benedicere diei sexto, in quo operatus est, quàm diei septimo, in quo requieuit. Respond. Dicendum, quòd sicut dies dicitur esse malus, non rõne sui, sed quia mensura est actionis malæ, sicut dicit Apostolus Eph. 5 Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt: sic dies dicitur benedictus & sanctus, quia & mensura alicuius operationis, in qua est benedictio, & sanctificatio. Et nihil aliud est diem aliquem benedicere, & sanctificare, quàm diẽ tali actioni, ut mensuram deputari. Quoniam igitur Deus oĩa fecit ꝓpter hominis instructionem, ut hominem non solum uerbo, sed etiã opere erudiret, sicut sex diebus dedit homini licentiam operandi, & intendendi rebus inferioribus, & sicut septimo die ab omni opere cessauit: sic uoluit, quod septimo die homo ab omni opere cessaret: & ei per contemplationem inhæreret, & inhærendo quiesceret: & quia in hac inhæsione homo obtinet a Deo ampliationẽ benedictionis, & sanctitatis: ideo dies septimus dicitur a Deo benedictus, & sanctificatus nõ ratione sui, sed ratione illius quod Dominus deputauit i illo fieri. Et sic patet respõsio ad obiecta: patet etiam quantum Deo placet, quòd homo sibi soli intendat, & in eo requiescat, dum talem uacationem, siue requietionem benedixit, & sanctificauit: propterea in lege frequẽtissimè iterat inter omnia mandata de obseruantia sabbathi.

Numerando dies vsque ad septimum procedimus, &c.) Dub. 6. Quæritur, cum status esse non debeat, nisi in aliqua ꝑfectione, & senarius potius dicat perfectionẽ, quàm septennarius, uel etiam denarius, uidetur, quòd aut infra septem debemus stare, aut ultra procedere. Quæritur etiã, quare Gentiles, qui Sacram scripturam non recipiunt in computatione dierum vsque ad septem procedunt. SI TV dicas, quòd hoc est propter septenarium planetarum, tunc nõ uidetur ordo rectus, quia mars non sequitur immediatè lunam; ergo non debet sequi dies martis post diem lunæ. Respondeo. Dicendum, quòd numerus dierum præfigitur secundum diuersitatem mẽsuratorum, quibus ipsa mensura appropriatur. Quoniam igitur nunc dies non appropriatur ad aliquem specialẽ effectũ, sed solum in primaria rerũ cõditione, in qua reperitur distinctio se-

cundum septem: ideo numerus dierum secundum illum numerum semper terminatur, nõ propter perfectionem numeri, vel temporis, quod clauditur in septenario: sed propter perfectionem diuini operis, et quietis accipitur sic numerus. Gentiles autem numerum dierum accipiũt penes dominium septem planetarum, secundum quos regi habet, et disponi tempus: et qa Saturnus est primus inter planetas, dicunt, quòd dominatur in prima hora diei sabbati, et sequens plantea, in secunda die: & sic usque ad septem horas: postmodum fit regressus ad principium, & sic est procedẽdum: & postmodum ille planeta, qui dominatur in vigesimaquinta hora ille est principium sequentis diei, & ab illo denominatur dies illa: & sic deinceps procedendo denominant septem dies, quasi septem planetas: & hoc patet cõsideranti ordinem planetarum, quo ordine seruato in enumerando, quando Saturnus dominatur ĩ prima hora diei, Sol dominatur in prima hora sequentis, & Luna in prima hora tertii: & sic procedendo ulterius. Hunc autem modum denominandi dies, nec omnino tenemus, ne videamur elemẽtis mũdi seruire: nec omnino relinquimus propter cõsuetudinem: unde Dominicam diem nominamus: sabbathum verò Iudæi: in aliis diebus seruamus consuetũ morem Gentilium; Ecclesia tamen loco illorum nominũ ponit secunda feria, tertia feria, & sic deinceps; & sic patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An irrationalium animæ productæ sint ex nihilo, vel ex aliquo?

AD intelligentiam huius partis incidit hic quæstio circa duo. Et primò quæritur, utrum sensibilia, siue animalia facta sint. Secundò, quæritur, quo ordine facta sunt. Circa primum quæruntur tria. Primò quæritur, utrum sensibilia quantum ad animam sint producta ex aliquo, uel ex nihilo. Secundo quæritur, quantum ad corpora, utrũ producta sint ex quatuor elementis, an ex uno. Tertiò quæritur; utrum in earum compositione actiua prædominentur passiuis, an econtrario.

QVOD sensibilium, siue irrationalium animæ productæ sint ex aliquo ostenditur. Primò, per textum scripturæ, qui dicit. Producant aquæ reptile animæ uiuentis, &c. Et paulo post. Producat terra animã viuentem: si enim quod creatur, a solo Deo est, cum aqua acceperit potestatem producendi reptile animæ uiuentis, non uidetur, quòd animal secundum aliquod sui principium sit ex nihilo. ITEM. Per auctoritatem Philosophi, in Libro de Animalibus. xvi. Solus intellectus intrat ab extrinseco: sed si animæ brutorum fuissent productæ ex nihilo: tunc essent a solo Deo, & intrarent ab extrinseco. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione, quia ex eo res producitur, in quod & resoluitur: sed

Sed non est aliquid, quod naturali resolutione resoluatur in nihil: igitur cum animæ brutorũ animalium non sunt in nihil resolutæ, quando aliqua animalia fuerunt corrupta: ergo non productæ fuerunt ex nihilo. Item. Ex eodem est anima istius bruti, quod nunc est, & primi bruti per conformitatem: sed anima illius bruti generati per naturã, non est ex nihilo: quia tũc a natura non posset produci: & sic sequeretur, quòd natura non posset facere pediculum: quod cum non uideatur probabile, & planum sit (sicut ex præcedentibus apparuit) ꝙ natura non potest aliquid ex nihilo producere: restat ergo, ꝙ istæ primæ animæ brutorum animalium non fuerunt productæ ex nihilo.

Item. Anima rationalis quia ꝑ creationem producitur in esse, est immortalis, & incorruptibilis: eius enim productio non pẽdet ex corpore: sed ex principio effectiuo: sed animæ brutorum per naturam sunt corruptibiles: ergo non sunt ex nihilo productæ. Item. Opus ornatus præsupponit opus distinctionis, & opus distinctionis præsupponit opus creationis: si igitur in distinctione corporum nõ fuit noua creatio: sed productio ex aliquo, multofortius videtur, ꝙ in ornatu: ergo si corpora animalium, & animæ ad ornatum spectant, videtur, ꝙ nõ sint productę ex nihilo: sed ex aliquo.

Contra. Si ex aliquo productæ sunt sensibiliũ animæ in primordio: quæro de illo, ex quo productæ sunt, utrum illud productũ sit ex aliquo, uel ex nihilo. Si ex aliquo, similiter quærit de illo: & ita uel erit abire in infinitũ, uel erit ponere, ꝙ illud, ex quo producta est aĩa sensibilis, ab initio productũ fuit ex nihilo: sed qua ratione illud productum fuit ex nihilo, eadem ratione & aĩa sensibilis: ergo uidetur &c. Item. Si animæ illæ productæ sunt ex aliquo, illud aliquid aut erat spirituale aliquid, aut corporale. Si corporale. Cõtra. Ex corpore nunquam põt fieri spiritus: sicut dicit August. super Genes. ad literam. Si spirituale: tunc quæritur de illo, aut viuebat, aut non viuebat, & quẽ vsum habebat. Et iterum si spirituale, quare ex illo non poterat fieri anima rationalis. Si ergo adhoc non contingit rationabiliter respondere: sicut innuit August. super Gen. ad liter. ad hæc incõuenientia ducens, sequitur ex hoc, ꝙ primæ animæ sensibilium ex nihilo sint productæ.

Item. Si fuissent productæ ex aliquo, cum talis modus producendi competat virtuti naturali, videtur tunc, ꝙ cum iã essent corpora supercœlestia agentia, & mouentia, & ad mistionẽ operantia, ꝙ animalia virtute naturæ possunt producere: ergo primaria opera non essent propria diuinæ potentiæ, quod est incõueniens, cum ipse sit solus vniuersi conditor, & perfector.

Item. Videmus nunc quædam animalia ignobilia per putrefactionem generari: quæro igitur a quo educatur eorum anima, & uidetur, quòd non possit a natura, cum natura sit vis insita rebus ex similibus similia ꝓcreãs: videtur etiam, quòd non possit

uirtute corporis cœlestis, quia minus nobile non potest educere maius nobile: substantia autem spiritualis (ut dicit Augustinus) nobilior est omni corpore: ergo oportet, quòd educatur a creatore immediatè: sed quod sic educitur, habet educi ex nihilo: ergo illorum animalium, quæ per putrefactionem generantur, animæ creantur: ergo multofortius animalium primo factorum. ITEM. Nos uidemus in animalibus annulosis, quod ad diuisionem corporis remanet anima in partibus diuersis: sed illa non potest esse anima primo, quæ erat una sola: nec a natura producta, cum statim sit in qualibet parte: operatio autem naturæ fit cum successione: ergo uidetur, quòd illæ partes animentur a creatore; ergo multofortius, & sensibilia in primaria productione. ITEM. Quando brutum generat brutum: aut transfundit animam, aut non. Si transfundit: cum anima non sit diuisibilis, dabit animam suam totam: ergo in generatione morietur. Si non transfundit: cum cesset eius operatio in seminis decisione, necesse est ponere aliud genus, per quod anima educatur: hoc autem non potest esse fœmina, cum sit magis principium passiuum, q̃ actiuũ (sicut uult Philosophus) nec est aliud principium actiuum creatum: ergo immediatè producuntur a Deo, & ita ex nihilo: igitur multofortius uidetur, quòd sic productę fuerint in primordio.

Lib. 1. de gen. animalium. cap. 15

RESOLVTIO.

Brutorum & insensibilium animæ non de nihilo productæ sunt, sed principium seminarium habuerunt, ex quo iam productæ fuere, & nunc producuntur.

RESP. Ad prædictorum intelligentiã est notãdum; quod circa productionẽ animarum animalium brutalium diuersi diuersa opinati sunt. Quidam. n. dicere uoluerunt: ꝙ aĩę brutorum productæ fuerunt ex nihilo; q̇a non ex aliquo materialiter; nec ex aliquo seminaliter. Non ex aliquo materialiter; quia sunt formæ purę: non ex aliquo seminaliter: quia non habuerunt aliq̇d p̄existens: & iõ dicunt in prima productione eas simpliciter fuisse creatas: sed deinceps ĩ propagatione nõ dicunt eas creari; sed potius traduci; non per decisionẽ; & separationẽ partis aĩæ; sed per multiplicationem. Sicut enim cãdela; ex quo accẽsa est; potest se multiplicare sine sui luminis diminutione, sic imo multofortius, dicunt substantiã spiritualem posse. SECVNDA positio est huic directe opposita; ꝙ animę brutorum productæ sunt ex aliquo materialiter, & seminaliter. Materialiter (inquam) quia sunt hoc aliquid, cum quęlibet earum sit motor sufficiens; & ideo ex materia, & forma dicunt eas constare: illam autem materiam dicunt esse spiritualem inseparabiliter iũctam corporali materię; unde sicut ex corporali materia producuntur corpora animalium, sic ex materia spirituali sibi annexa (ut dicunt) fit productio animarum: & sic fecit Deus a pri-

primordio, & sic etiam facit nūc natura. Illa autem materia, cum præexistat formæ, seminarium est ipsius: & sic dicunt animas illas produci, non tantum materialiter: sed etiam seminaliter, cum eis præexistat materia spiritualis, & habeat in se aliquam potentiam actiuam, ad hoc, ut ex ea fiat anima: sicut & corporalis materia adhoc, quòd ex ea fiant corpora. TERTIA positio est, quòd animæ brutorum productæ sunt ex aliquo materialiter: sed non seminaliter Materialiter (inquam) quòd constant ex materia, & forma: non autem seminaliter: quia materia illa non præexistit formæ tanquam semen ei, quod ex eo producendum est: sed cum illa concreatur, & cum illa destruitur: & hi dicunt omnes animas sensibiles non solum a primordio: sed etiam nunc esse a creatore: nec tamen incorruptibiles: quia ipse creator dat unicuique duratione secundum quòd competit eius naturæ. SED quoniam omnes hæ positiones aliquid dicunt improbabile: nam prima dicit, quòd anima seipsam multiplicat, & transfundit, ita tamen, quòd anima non habeat aliquid ex quo fiat: & hoc est ponere, quòd forma naturalis possit aliam formam consimilem ex nihilo producere, quod est improbabile, & supra improbatum est Distinctione octaua, & septima. Secunda uero positio ponit aliquam materiam spiritualem animę præexistere, ex qua educatur anima virtute naturę: & hoc satis est male intelligibile, quomodo sit aliqua spiritualis materia, quę non uiuat: nec usum habeat; quomodo etiam sit aliqua spiritualis materia, & ex illa anima rationalis fieri non ualet: & iterum, vbi est illa materia spiritualis: quia non uidetur esse in se: si autem est in materia corporali: tūc uidetur, ꝙ materia educatur de materia, ꝙ nihil uidetur esse dictum. Similiter tertia positio ponit, ꝙ materia animę sensibilis sibi concreatur, & ꝙ simul cum illa destruatur: hoc autem ponere est contrariū auctoritati Philosophi, & rationi, materiam. s. alicuius creaturę in nihil omnino cedere. Si. n. materia corporalis ingenita est, & incorruptibilis: multofortius uidetur, ꝙ spiritualis, quę dignior est, & nobilior secundū ꝙ est, sub tali esse. ET ideo est quartus modus dicendi, ꝙ animę, quę sunt pure sēsibiles, ꝑductę sunt ex aliquo seminaliter: sed non materialiter. Seminaliter (inq̄) quia formę sunt generabiles, & corruptibiles per naturā: & ideo sicut alię formę naturales non ex nihilo producuntur; sed ex aliqua potentia actiua in materia, ex qua fiunt tanquam ex seminario: sic etiam intelligendū est in animabus sensibilibus, quę sunt formę tantum, cuiusmodi sunt in brutis animalibus. ET IDEO concedendum est animas sensibiles, siue animas brutorū esse ex aliquo: non inquam materialiter: sed seminaliter: qa cum anima sensibilis sit forma, non hēt materiam partem sui: sed solū fit ex potentia materię actiua, quę ab agente excitatur: & sic proficit quousque fiat anima:

ma; ſicut globus proficiendo fit roſa. Aliter tamen nunc producuntur ex illo ſeminario, & aliter in primordio. Quia nunc ꝓducuntur ex ſeminario præexiſtente ſecundũ ſufficientẽ actualitatem: in primordio verò productæ ſunt ſimul cum illo ſeminario: uel ſi ſeminariũ illud aliquo modo præxiſtit ante diem quintum, in quo facta eſt animalium productio: in die verò quinto eſt ad completam rationem eductum, ita ꝙ data eſt uirtus actiua naturæ, ut poſſet deinceps animalia quantum ad corpus, & quantum ad animam ꝓpagare, & multiplicare. Et quia quædam ſunt animalia maioris perfectionis, & organizationis, quædam vero minoris: ideo diuina diſpoſitio rectiſſime ordinauit, ut quædam animalia producerentur ex ſuo primo ſeminario ſecũdum maiorem actualitatem, vtpote ſunt illa, quę generantur per propagationem: ita ꝙ ſimile ex ſimili, & iſta sũt animalia perfectiora. Quædam uero ſecundum minorem, utpote illa, quæ generantur per putrefactionem: quia enim imperfectiora ſunt, minori indigent adiutorio, & virtute, vt producantur ad eſſe. Hæc autem poſitio rationabilior eſt, & firmior: quia concordant in hoc tam Auguſtinus, quàm Philoſophus: ait enim Auguſtinus ad Oroſium ſic. Sicut ſemen cuiuslibet arboris quandam vim habet, ut cum corruptum fuerit in terra oriatur, & uirgultum producatur: deinde ramus nihilominus cum ſtipite dilatetur in frondibus, deinde in eiſdem floribus decorata fructificet: ita eſt in corpore (ut ita dicam) quoddam ſeminarium: unde ſuo tempore currente prouidentia Dei aliqua genera animaliũ oriantur. Et hoc idem habetur ſuper Geneſim ad literam Libro Tertio plane, & diffuſe. Hoc etiam uult Philoſophus in decimoſexto Animaliũ, ubi oſtendit, quòd uegetabilis, & ſenſibilis prius ſunt in ſemine in potentia, quàm educantur in eſſe: & ibi uidetur innuere, ꝙ illud, quod format membra, nõ eſt aliud, quàm ipſa animæ uirtus: & illam uocat potentiã actiuam intrinſecam ipſi ſemini, ꝗ corpus ex ſemine productũ eſt, & organizatum, ut poſſit ab eadem perfici; prodit in actum, & efficitur perfectio corporis phyſici organici. Aut certè illud, quod format mẽbra, potius eſt uirtus animæ patris, & matris, ex cuius operatione in brutis animalibus ducitur ineſſe anima prolis: ſecus autem eſt in hominibus, ut infra uidebitur; & hoc probat ibidem Philoſophus ex multis coniecturis, & argumentis: & ibidem dicit, quod res corporales plenæ ſunt uirtute animæ: & hoc multum concordat uerbis Auguſt. qui dicit, Terra prægnans eſt ſeminibus, non tantum reſpectu arborum, ſed etiam reſpectu animalium. Hanc igitur opinionem ſuſtinendo, Dicendum eſt, animas ſenſibilium in primordio nõ eſſe creatas ex nihilo; ſicut rationes adhoc inductæ oſtendunt, habuerunt enim ſeminariũ principium, ex quo productæ ſunt, & non producantur.

Ad Illvd uerò, quod primò

mò obiicitur, quod si animę sensibiliũ productę sunt ex aliquo, qđ illud similiter productũ est ex alio. Dicendum, ꝙ non oportet: seminalis.n.rõ, siuę potentia actiua ipsius materiæ est ipsi materiæ cõcreata, nõ ex aliquo producta: illa uero, quæ ex illo semine oriuntur, propriè non debent dici creari. AD ILLVD, qđ q̃rit, ꝙ si est ex aliquo, illud est, aut spũale, aut corporale. Dicẽdũ, ꝙ nõ est materia spiritualis, nec est materia corporalis, sed est q̃dã potẽtia spiritualis indita a creatore ipsi materiæ corporali, & ei innitẽs, & ab ea depẽdẽs, & propterea anima sensibilis in brutis generatur, & corrumpit̃ ꝑ transmutationem corporalis naturæ. Et si tu obiicias, qđ aĩa sensibilis est motor sufficiẽs: ergo est hoc aliquid, & hẽt materiam, & formam. Dicendum, ꝙ aĩa sensibilis nõ dicitur esse motor sufficiens: q̃a ipsa primò moueat corpus, qđ ꝑficit: sed quia corpus totũ, quod est hoc aliq̃d uirtute aĩæ, quæ est forma eius, mouet partem, & mouẽdo partem suam mouet totum; sicut patet in gradientibus. Et quod illud uerum sit, apparet: q̃a si aĩa sensibilis poneretur in corpore, quod non haberet partem mobilem, nisi motu totius: sicut in lapide, nunquam illud moueret. Vel aliter dici potest, ꝙ adhoc, quod aliq̃d sit motor sufficiens, non oportet, quod distet a mobili, ita quòd sit substantia altera differẽs per materiam, & formam: sed sufficit, quod illa sit forma in genere substantiæ, carens extensione per se, & per accidẽs: & hęc forma sic est in una parte tota, quod tota est in alia: & ideo sic unitur isti parti, quã mouet, quod etiam distet ab ea, & hæc distantia sufficit adhoc: quod possit mouere eam, nec requiritur, quod habeat aliam materiam, & sic est in anima sensitiua in his animalibus, quæ habẽt huic operationi organa apta.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ natura possit eam educere. Dicẽdum, quòd falsum est: quia antequã præciperet dominus aq̃s & diceret, Producant aquæ, &c. aut seminarium illud sensibiliũ animarum & producendarum non erat: aut si erat, non erat in tanta uirtute, quod possit ad ꝑfectionem uenire, non enim potest creatura quidquam, nisi secundum statum, & præceptum sibi datum a creatore, unde cum prius deesset, unde fieri posset, post factum est diuino imperio, ut esset unde fieret. AD ILLVD, quod obiicitur de animalibus, quæ generantur per putrefactionem. Dicendum, quòd & si sint uarii modi soluendi: quia quidã dicunt, quod est a cœli motore, quidam quod a creatione, potest tamen secundum philosophicam positionem planẽ respõderi, quod sicut humor fit semẽ per potentiam generatiuam, & postmodum fit corpus organicum in matrice, ita quod anima illa sensibilis, quæ erat in potentia, educitur ad actum per uirtutem agentis particularis, & per adiutorium corporis cœlestis: sic etiam in proposito intelligẽdum est, quod cum in terra ista esset aliquo modo seminarium illud concurrẽtibus elementis, & adiuuante corpore cœlesti, ut gene-

generetur calor uiuificus, fit quoddam semen: ita quod potẽtia illa actiua, quæ prius latebat, adiuta ex actione cœlestis corporis proficit, & uenit ad perfectionem & complementum: ita quod nec cœlum, nec motor cœli dat sibi formam ultimam: sed solum adiuuat, & excitat, ut proficiendo ad speciem completam perueniat. Et per hunc modum intelligendum est etiam in aliis terra nascentibus. Et si tu obiicias, quòd anima, quæ est in potentia non habet speciem, nec actum completum a se, nec potest habere ab aliquo, quod non sit ita nobile: sicut ipsa, & nullũ tale est corporale. Dicendum, quòd esse talis speciei est in materia: sed in potentia illa essentia est ita determinata ad formam talis speciei producẽdam, quod non potest ex illa essentia sine ratione seminali alia educi, & cum in actum educta est, habet esse, & habet tale esse Quod autem sit actu, hoc habet ab extrinseco agente, qđ erat ens in actu, & quantum adhoc nobilius est ipsa, quæ erat in potentia. Quod autem sit talis speciei, hoc habet ab eo primo, qui huius formæ essentiam indidit materiæ, alióquin nunquam natura ipsam ad esse produceret, nisi Deus ipsam materiæ indidisset: sicut supra ostensum fuit Distin. 8. & ideo non oportet, quòd educens illã formam in actum sit nobilius illa forma educta: & huius exemplum in multis potest poni; sicut in mineralibus, & in multis terra nascentibus. Et per hoc patet responsio ad duo sequentia: nam quod obiicitur de diuisione corporis annulosi, iã apertum est: quia enim corpus annulosum est modicæ organizationis, & quasi consimilis in partibus, & in toto: ideo in qualibet sui parte est anima in proxima sui dispositione adhoc, quod sit in actu: & ideo facta diuisione uirtute prioris formæ, & beneficio corporis cœlestis subito inducitur forma. Plures autem, sunt modi alii dicẽdi circa hoc. Quidam enim dicunt, quod anima multiplicatur, cum sit spiritualis: sicut punctus ad diuisionem lineę, & species ad diuisionem speculi: ueruntamẽ in neutro horum intelligendum est, quod illud idẽ, quod fuit unũ, fiat plura: & ideo præcedens uia est magis plana. Ad vltimum similiter patet responsio: quod cum animal generetur ab animali per propagationem, & si non decidatur anima ab anima: sicut corpus deciditur a corpore: quia non est anima diuisibilis, ut corpora: deciduntur tamẽ cum ipso corpore spiritus & calores, & uirtus etiam animalis, quæ adiuuat cum uirtute matricis continentis, ut illa potentia actiua, quę erat in humore seminario, ad actum completum perueniat: & ex hoc non sequitur, quod anima perducat aliam animam ex nihilo: nec quod producat ex alia materia, nec etiam, quod producat ex se ipsa.

QVAESTIO II.

An corpora animalium ex omnibus quatuor elementis composita sint, uel ex uno tantùm?

VTRVM corpora animalium composita sint ex quatuor elementis, an ex uno. Et quod ex

ex uno, uidetur Primo per scripturam, quæ dicit, Producant aquæ reptile, &c. similiter, producat terra animam uiuentem: si igitur scriptura sufficienter exprimit animalium materiam, cũ non exprimat nisi simplicia elementa, patet &c. ITEM. Forma debet proportionari materiæ, ergo corpus animæ: sed forma animaliũ est simplex, ergo corpora dẽt esse simplicia: ergo nõ sunt ex quatuor elemẽtis: ergo &c. ITEM. Quanto aliqd ad naturã cõpositiõis magis accedit, tanto minus est perfectũ, qꝛ. n. simplicius est, potentius est, & perfectius. si igitur anima sensibilis est forma ualde potens, & nobilis: ergo debet esse pfectio corporis simplicis, & non pmisti ex quatuor elemẽtis. ITEM. Corpora ad ornatũ cœli spectãtia non sunt facta de alia materia, quam cœlũ, quod ornãt: ergo pari rõne, si quædam animalia ornant terram, & quędam aquas, quędam sunt ex sola terra, & qdã ex sola aqua. ITEM. Si corpora animalium constant ex. iiii. elementis, tunc uidetur, quod cum elementa sphæras habeant distinctas, quod elementa constituentia corpus animalis sint in unum iuncta per uiolentiam: si ergo uiolentia est cõtra naturam, cõstitutio cuiuslibet corporis animalis est contra naturam, quòd est inconueniens. ITEM. Ex eisdem animalia sunt producta tunc, ex quibus producuntur nunc: sed nunc non possunt elementa uirtute naturæ coadunari: ergo non possunt corpora animalium ex quatuor elementis produci. Maior propositio per se manifesta est. Minor probatur, quia non est in potestate naturæ ignem facere descendere: si enim descenderet, cum medium interstitium aeris sit frigidissimum, necessario haberet ibi estingui, & alia plura sequerentur inconuenientia: ergo &c.

AD oppositum arguitur sic. Sensus est operatio animæ in corpore secundum conformitatẽ organi ad obiectũ, sed quodlibet animal habet tactum, qui est perceptibilis. iiii. qualitatũ, qui radicatur in iiii. elementis: ergo quodlibet animal constat ex quatuor elementis. ITEM. Omne animal aliquo motu est mobile, uel progressiuo, uel cõstrictiuo, uel dilatatiuo: sed nullum elementum de se est sic mobile: ergo necesse est animal cõstare ex pluribus elementis. ITEM. Quanto forma est spiritualior, tãto est plurium operationum principium: sed anima sensibilis est forma ualde spiritualis: ergo est principium multiplicis opreationis: sed corpus datũ est ad subministrandũ ei: ergo necesse est, qđ corpus sit aptum, & idoneum ad diuersas operationes: sed non est aptum ad diuersas operationes, nisi per diuersas uirtutes, nec ad diuersas uirtutes, nisi per diuersas naturas, nec hẽt diuersas naturas, nisi quia ex diuersis est compositum: ergo &c. ITEM. Quãto forma posterior, & ulterior; tanto nobilior: pro eo quod anteriora sunt materialia respectu posterorum, ergo nobilior est forma misti, quam forma elementi; si ergo anima sensibilis,

cum

cum sit forma nobilis, debet habere corpus nobile: ergo corpus animalis nõ tantum est corpus simplex, sed constat ex diuersis elementis.

RESOLVTIO.

Ex omnibus profectò: ut & ad sensum, & ad motum, & ad operationum multiplicitatem idonea sint: habeantq; in se ipsis complexionis dignitatem.

RESPONDEO. Dicendũ, quod absque dubio corpora animaliũ habent in se naturam .iiii. elemẽtorum (sicut ostensum est per. iiii. rationes) tum propter hoc, quod sint idonea ad sensum. tũ propter hoc, ut sint idonea ad motum; tũ propter hoc, ut sint idonea ad multiplicitatem operationis: tum propter hoc ut in se habeant dignitatem complexionis, quæ omnia competunt illi corpori, quod perficitur anima sensibili: & propter hoc dr̃ habere aliquem gradum perfectum mistionis, ubi non tantũ fit mistio, sed etiam completio: perfecta autem mistio non est quousque concurrant quatuor elementa. Aqua enim, cũ sit subtilior terra in decupla proportione, penetrat partes terræ: sed non perfecte: pro eo quod aliquam habeat grossiciem. Aer uero qui est subtilior in centupla proportione, adhuc ĩtimius se profundat; sed ignis, qui est subtilior, & rarior in milesima proportione, subtilitate sua penetrat usque ad intima: & sic fit alteratio plena usque ad minima, & mistio perfecta, quia miscibilia sunt perfecte alterata, & sic patet quod taliter debent cõponi corpora perficienda ab anima sensibbili.

AD ILLVD uero, quod obiicitur de auctoritate Gen. Dicendum, quod illud dictum est per quandam prædominantiam, siue appropriationem, sicut melius patebit infra. AD ILLVD, quod obiicitur, quod forma debet proportionari materiæ. Dicendum, quod uerum est in cõditionibus, quæ competunt magis ipsi formæ: anima autem cũ sit simplex in substantia multiplex ex est in uirtute: & ideo nõ competit, ut corpus ei assimiletur in simplicitate, pro eo quod simplicitas corporalis repugnat multiplicitati uirtutis, & per hoc patet solutio. AD ILLVD, quod tertio obiicitur, quod quãto aliquid compositius, tãto minus perfectum. Dicendum, ꝙ & si hoc habeat ueritatem ĩ spiritibus, quorum perfectio attenditur per accessum ad summe simplex, non tamen habet ueritatem in corporibus, in quibus magnificatur uirtus ex partium magnitudine, sicut magis urit magnus ignis, quàm paruus, & plurificatur ex partium multitudine, sicut maioris uirtutis est Syrupus compositus, quam liquor impermistus; & ideo homo, qui ĩter cetera animalia est ꝑfectissimus: ĩter cetera ẽ cõpositissimus, sicut planius uidebitur inferius. AD ILLVD, quod obiicitur de corporibus ornantibus cœlum. Dicendum, quod nõ est simile, quia illa nec propriis motibus mouentur, nec in spiritualibus formis perficiuntur, quibus debeatur multiplicitas operationum, uel diuersitas partium componentium, & organorum;

norum, ſicut ponitur in animalibus. AD ILLVD, quod obiicitur, quod ſit elementorum uiolentatio. Dicendum, quod non eſt intelligendum, quod dominus in primordio, cum corpora animalium compoſuit, elementa ex diuerſis ſphæris concurrere fecerit: hoc enim non oportebat, tum quia tam aqua, quam terra non ſunt elementa pura, ſed aliis permiſta ſecundū eam partem, ſecūdum quam facta ſunt ex eis animalia: tum etiam, quia ſi eſſent pura, & ſimplicia i uno elemento ſunt cætera in potentia, & ex uno pōt fieri omnia ſi adſit uirtus alterans, & actiua ſine aliqua mutatione locali: ac ꝑ hoc ſine aliqua uiolētatione. ET PER hoc patet reſponſio ad ultimum, quia ſimiliter quando fit miſtio elementorum, natura nō facit ignem, qui ſurſum eſt deſcendere, uel acrem: ſed cū ignē, vel acrē qui uel eſt in terra, uel generatur per actionē alicuius agentis, facit uenire ad conſtitutionem animalis: & hoc quidem fit per naturam, non per uiolentiam, quia enim natura (ſecūdum quod dicit philoſophus) ſemper deſiderat quod melius eſt, materia, quæ eſt ſub forma elementari appetit eſſe ſub forma miſti, & quæ eſt ſub forma miſti appetit eſſe ſub forma complexionis: ideo cum ex diuerſis elementis ſit miſtio in unū, appetitus materiæ, uel naturæ completur, & uiolentia non infertur.

QVAESTIO III.

An corpora animalium ex actiuis magis, uel paſſiuis lemētis cōſtēt?

VTRVM corpora animalium magis conſtent ex elementis paſſiuis, quā actiuis; an ecō uerſo. Et quod magis ex elemētis paſſiuis, illud uidet per ſcripturam, quę dicit, ea facta ex terra, & aqua: hoc aūt non eſt dictū, quod quodlibet illorū elementorum ſit aliorum animalium ſenſibilium tota materia: ergo dictum eſt per prædominantiam. ITEM. Sicut uult philoſophus, ex eiſdem conſtant animalia, ex quibus nutriunt: ſed animalia maxime nutriunt ex aqua, & terra per cibum, & potum: ergo &c. ITEM. Ex eis maxime conſtituuntur corpora, in quibus magis requieſcunt, quia quies attēditur penes appetitū, & appetitus intentio penes quātitatem prædominantis: ſi ergo omnia animalia maxime requieſcunt in aqua, uel i terra, uidet, quod ex eis maxime ſint conſtituta. ITEM. In compoſitione corporis animalis membra officialia fiunt ex conſimilibus, & conſimilia ex humoribus: ſed in humoribus maxime dominatur natura aquea, & in membris ſolidis maxime dominatur terra: ergo ſi elementa non ueniūt ad cōſtitutionem corporis animalis, niſi per humores, & membra uidetur quod omnia animalia ex his duobus elementis maxime ſint conſtituta. AD OPPOSITVM arguitur ſic. Sicut philoſophus uult, uita maxime eſt ꝑ calidum, & humidum: ergo ſi omnia animalia uiuunt, in eis abundat, & prædominatur calidum, & humidum: ergo illud elementum, cui hęc principaliter inſunt: hoc autem elementum eſt actiuū ſ. aer: ergo &c. ITEM. Sicut uult Aug. ſuper Gene. ad lit. &

Ex. 1. cel. 21. & 2. de gener. 50. & 2. de Anima 45.

Ex lib. de longitud. & breuitate uitæ. 2. de partibus anim. cap. 3.

tit.& 54.de anima, & spiritu, lux est id, quo mediante corpus unitur animæ, & anima regit corpus: ergo si lux præcipue reperitur in igne, uidetur, quod in corpore cuiuslibet animalis natura ignis debeat prædominari. ITEM. Anima sensitiua sicut est principium sensus, ita est principiũ motus: ergo animaliũ corpora non tantum ad sensum, sed etiam ad motum debent esse habilia; sed eleméta grauia sunt minime ad motum habilia, & hæc sunt elementa passiua: ergo uidetur, quod animaliũ corpora magis constent ex actiuis, q̃ passiuis. ITEM. Nobili perfectioni debet respondere nobile perfectibile: sed anima sensibilis est ꝑfectio ualde nobilis: ergo corpus illius maxime ex his debet elemẽtis constitui, quæ sunt nobiliora inter corpora simplicia: hæc autem sunt elementa actiua, non passiua: ergo, &c. SI TV dicas ad hoc: quod animaliũ corpora plus constituuntur ex elementis actiuis, quàm passiuis secundũ quantitatem uirtutis, non molis. Obijcitur contra hoc, quia motus sequitur naturam prædominantis secundum quantitatem: sed aues mouentur sursum: ergo uidetur quod in eis secundũ quantitatem prædominentur elementa, quæ sunt nata ferri sursum: hæc autem sunt actiua, non passiua, ut ignis, & aer: ergo &c. ITEM. Volatilia sunt ad ornatum aeris: sed ornatus proprie, & debite collocatur in eo, quod ornatur: nullum auté corpus proprie, & debite ordinatur in aere, nisi in quo dominantur elementa actiua: ergo si auiũ corpora ibi ordinantur, ut ipsum ornantia, uidetur, quod in eis prę dominantur actiua elementa: q̃d si non proprie ibi locantur, quia ibi non requiescunt, sed magis in terra, uidetur quod potius debeãt dici uolatilia ad ornatũ terræ, q̃ aeris, cui scriptura contradicit.

RESOLVTIO.

Quò ad molis quantitatem, passiua magis quàm actiua elemẽta animalium corporibus dominantur. Quò uero ad uirtutis quantitatem, econtra.

RESPON. Dicendum, quod secundũ quod duplex est quantitas, uidelicet molis, & uirtutis: secundũ hoc potest dupliciter attendi elementorum prædominantia, uidelicet quãtum ad molem, & quantum ad uirtutem. Si enim loquamur de prædominantia quantum ad molem, sic in corporibus animalium prędominantur elementa passiua, & ideo ex eis maxime dicuntur esse facta. Si autẽ loquamur quantum ad quãtitatem uirtutis, cum corpus complexionatum sit natum regi ab anima mediantibus elemẽtis actiuis, sic prę dominantur in eis elementa actiua. Ratio autem huius. s. ꝙ elemẽta actiua, & passiua secundũ hanc duplicem quantitatem uirtutis, scilicet & molis uicissim prædominantur, sumitur ex parte finis: finis enim imponit necessitatem his, quæ sunt ad finem: finis autẽ corporis complexionati aĩa est, inquantum dat ei uitam, & sensum, & motum: ad uitam autẽ corpus illud non esset habile, si prædominarentur ibi elementa passiua, quantum ad quantitatem, & uirtutem propter sui grossiciem, & soliditatem, sicut sunt corpora mineralia. Similiter non esset habile si prædominarentur ei elementa

menta actiua, quantum ad uirtutem, & molem: quia statim consumerentur elementa passiua: nec esset, quod posset vegetari ab anima; & ita oportuit, quòd ex quadam mutua prædominantia cōsurgeret quędam mutua proportio, & concordia, ex qua corpus illud esset aptum ad uitam suscipiendam, & animam, quæ est quasi quædā harmonia ad sensum. Simi iter: idoneum non esset ad sensum, nisi p̄dominaretur natura elementi passiui quantum ad molē, quia tactus est primus inter omnes sensus animalis, in quo sensu prædominatur terra: & ita si nō prædominaretur terra in corpore, non esset idoneū ad tactum: ergo nec ad aliquē sensum. Similiter oportet, ꝙ ad hoc, ꝙ sit idoneum ad sensum, prędominetur in eo ignis, quantum ad uirtutem siue calorem: calor enim, & spiritus sunt instrumenta uirtutis sensitiuæ. Et hoc est ꝙ dicit Augustin. super Gene. ad li. iii. Tactus, qui est quintus in sensibus, terreno elemento magis congruit, perinde ꝑ totum corpus animantis, qđ maximè ex terra est, tacta sentiuntur: & post Anima cui sentiendi uis est (cum corporea nō sit) per subtilius corpus agitat uigorem sentiendi: inchoat nā que motū in omnibus sensibus per subtilitatem ignis. Et ita ex hoc patet, ꝙ ad hoc, ꝙ corpus sit idoneum ad sensum, necesse est actiuorum elementorum, & passiuorum esse mutuum prædominium. Similiter ad hoc, ꝙ sit idoneum ad motum, nec esse est quòd elemēta actiua uirtualiter prædominentur, medianti bus quibus animæ uis motiua ad membra pertingat: necesse est etiam, ꝙ dominentur passiua secundum quantitatem molis, ex quibus constituantur mēbra solida ad mouendum idonea. Et hoc est, ꝙ dicit August. iii. suꝑ Gen. ad lit. Ignis omnia penetrat, ut motū in eis faciat. Et post. Ideo autem caloris priuationis, cum corpus nimis frigescit, obtunditur sensus; quia motus pigrescit, q ex calore inest corpori: sic igitur propter motum necesse est eē mutuam actiuorum, & passiuorum elementorum in corpore animalis prędominantiā, ut membra sint mobilia, ita ꝙ uigorem habeat, & agilitatem ex aere, & igne: soliditatem uerò habeant ex dominio aquę, & terræ secundum quātitatem. Aqua igitur, & terra in omnibus animalibus secū dum quantitatem molis prædominantur. Sicut enim aliquis artifex, miscendo terram cum aqua, facit lutum, & ex illo componit statuam: sic dum liquor aqueus terræ misceatur, fit humor: & dum ille coagulatur ꝑ naturā, fit corpus organicum. Dupliciter autem potest intelligi hæc commixtio: aut ita, quòd aquæ præexistenti fluxibili immisceatur terra: aut econtra, vt terra primum sit quasi arida, & ad suarum partium continuationem commisceatur aqua. Et his duobus modis producta sunt animalium corpora: & ideo quædam dicuntur esse ex aquis, quædam ex terra facta. Hoc autem non est dictū, quia illa, quæ facta sint ex a-

quis, plus habeant de aqua, quã tum ad substantiã, quam de terra, cum omne corpus animantis ad sui constitutionem plus recipiat de terra, quantum ad substantiã, tum propter hoc, quod ipsa est, quæ præbet aliis soliditatem, & stabilitatem, tum etiã, quia ipsa habet parũ de specie, & multum de materia: Sed ꝙ dictum est aliqua ex aqua esse facta, hoc est, quia magis in eis, quam in aliis dominatur natura aquea, hoc autem dico, non quantum ad prędominium actiuæ qualitatis, uel passiuæ, sed quantum ad aliquam conformitatem naturæ, per quã illa, quæ ex aqua producta sunt, in aquis magis delectantur esse. Et quoniam humor aqueus est in duplici differentia, uidelicet in ratione humoris fluctuantis, & in ratione uaporis exhalantis: ideo aqua est principium duplicis generis animalium. s. natatilium, & uolatilium. Natatilium secundum rationem humoris: & ideo illa remanserunt in aquis. Volatilium ratione uaporis: & ideo cum ille uapor sit cõmixtus aeri, & feratur sursum, uolatilia in aere subleuantur: & eousque possunt ascendere, quousque inueniant aerem humidis exhalationibus pinguescentem. Et hoc est, quod dicit August. iii. super Gen. ad lit. Iste inferior aer, qui excipit exhalationes humidas maris & terræ, & ad aues sustinẽdas quodammodo crassatur, non nisi ex aquis accepit animalia. Quod enim eius humidum est, hoc portat alitum corpora, quæ ita utuntur pennis uolantes, quemadmodum pisces quibusdam suis alis natantes: perinde scienter spiritus Dei ex aquis dicit eẽ ꝑducta uolatilia. Aquarum enim natura bipartitum locum sortita est, inferiorem. s. in unda labili, superiorem verò in aura flabili, illum deputatũ natantibus, istum uolantibus: sic hoc elemento congrue etiam duos sensus animalibus datos uidemus, olfactum explorandis uaporibus, gustum explorandis liquoribus.

Ex prædictis igitur patet responsio ad quęstionem propositam, patet etiam responsio ad obiecta, quia in corporibus animalium prædominantur elemẽta passiua, quantum ad quantitatem molis, sicut ostendunt rõnes ad partem primam inductę: prędominantur nihilominus & actiua, quantum ad quantitatẽ uirtutis, sicut ostendunt rõnes quatuor in contrariũ adductæ.

Ad Illvd uero, quod obiicitur quinto, ꝙ in uolatilibus ꝑdominetur aer secundum quãtitatem, quia aer mouetur sursum. Dicẽdum, ꝙ cum dicitur, ꝙ motus sequitur naturam prędominantis, hoc uerum est de motu naturali, qui debetur corpori ratione sui ponderis: non tamen est uerum de motu animalis, qui est de uirtute ipsius animæ: corpora autem auium naturæ suę relicta nunquã ascẽdunt in aera, sed descendunt ad terram: ꝙ autem ascendant hoc est per uim animæ suffragantibus sibi pennis, & spiritibus interioribus, & uaporibus in aere eleuatis. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ aues ornant aera. Dicẽdum, ꝙ nõ dicuntur ornare aera,

ra, quia ibi magis quiescat, quã in terra: hoc enim est falsum: in terra enim quiescunt, & ab ea recipiunt alimentum: sed ratio huius est, quia auium actus est motus maximè in uolatu, & quia illum exercet in aera: ideo dicuntur aera decorare, & ornare: potissimum enim actum suũ ibi exercent.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An omnia sensibilia propter hominem facta sint?

CONSEQVENTER quæritur, quo ordine animalia sunt producta. Et circa hoc quęrũtur tria. Primò, quęritur de ordine productionis ex parte finis. Secundò, ex parte temporis. Tertiò, uerò ex parte productionis, & quietis.

VTRVM omnia sensibilia facta sint propter hominem. Et quod sic, uidetur. Primò per scripturam Gen. i. Dominamini piscibus maris, & uolatilibus cęli, &c. Et post Gen. ix. Omnes pisces maris manui nostræ traditi sunt, & omne, quod mouetur, & uiuit: ergo omnia ad utilitatem hominis facta sunt. ITEM. Apostolus 1. Corint. iii. Omnia nostra sunt, hoc dicit uiris iustis: ergo propter uiros iustos omnia quæcunque facta sunt, sunt producta: ergo & animalia sensibilia. ITEM. Philosophus. Homo est finis quodammodo omniũ eorum, quæ sunt: ergo & sensibilium. ITEM. Omnia bonum optant, non quodcumque, sed summũ (sicut uult Dionysius, & Philosophus) sed

2. Phy. 24.

inter creaturas inferiores solus homo natus est immediatè ad Deũ pertingere: ergo aliæ creaturæ ordinantur in finem mediante homine: sed quod in finem ordinatur alio mediante, est propter illud: ergo omnia sensibilia facta sunt propter hominem.

Diony. de Diui. no. p. 4. cap. 4. Arist. 1 Ethico. cap. 1.

SED CONTRA. Tantę dignitatis est esse rerum finem, sicut esse principium; sensibiliũ animalium solus Deus fuit principium, ita quod non homo: ergo eorundem finis est non homo, sed Deus. ITEM. Quædã sunt animalia, quæ non ualent homini, nisi ad cibum, quædam non ualent, nisi ad uestimentũ: sed si homo stetisset, his non indiguisset: ergo huiusmodi animalia, aut facta essent frustra, aut nõ sunt facta propter hominem. SI TV dicas, quod Deus ea fecit, quia pręuidit hominem esse lapsurũ, tunc uidetur quod in uolũtate hominis, & potestate consisteret, utrum illa animalia frustra essent, quod falsum est. ITEM. Si animalia facta sunt propter hominẽ: ergo nulla debet esse facta contra hominem: sed multæ bestiæ homini sunt nociuæ: ergo non debuerunt fieri in primaria rerum cõditione, aut certè frustra factæ sunt. SI TV dicas, ꝙ bestiæ non possent nocere, si homo nõ peccasset: tunc uidetur, quod post peccatum hominis sit noua potentia eis tradita. ITEM. Si animalia facta sũt propter habitationem hominis decorãdã, cum in statu innocentiæ nõ deberet habitatio fœdari, uidetur quod non debuerunt corrupti-

 bilia

bilia animalia fieri, quę suis corruptionibus, & exhalationibus inficerent aerem. SI TV dicas, quod non corrumperentur, hoc est contra Augu. super Gene. ad lit. Lib. iii. qui dicit tunc facta esse animalia viuentia de rapina. Ait enim sic, Quædam refectionē corporis sui ex aliorum quęrunt corporibus: vbi loquitur de bestiis. ITEM. Quicquid sit de hoc, siue moriantur, siue non moriātur, uidetur quod animalia, quæ alia deuorant, hominis habitationem dehonestēt, cum ea destruant, quæ ad ipsius faciunt decorem, & ornatum.

RESOLVTIO.

Homo animentium omnium finis est, non principalis, aut vltimus, sed finis sub fine

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod finis, ad quem res ordinantur, duplex est. Quidam enim est finis principalis, & ultimus: quidam est finis sub fine. Si primo modo loquimur de fine, sic omniū creaturarum tam rationalium quā irrationaliū finis est Deus, qa omnia propter semetipsum creauit altissimus, omnia enim fecit ad laudem suæ bonitatis. Si autem loquamur de fine nō principali, qui est finis, quodāmodo, & finis sub fine, sic oīa sensibilia alia facta sunt propter hominem. Et hoc insinuat Philosophus cum dicit. Sumus finis nos quodammodo omnium eorum, quæ sunt. Insinuat etiā scriptura multo excellentius, cū dicit. Faciamus hominē ad imaginem, & sim. no. & præsit pis. maris, &c. quia enim homo rationis capax est: ideo habet libertatem arbitrii, & natus est piscibus dominari: quia uero per similitudinem natus est in Deū tendere immediatè, ideo omnes creaturæ irrationales ad ipsum ordinantur, vt mediante ipso in finem vltimum perducantur. Et sic concedendæ sunt rationes ostendētes animalia propter hominem facta esse.

AD dissolutionem autem rationum, quæ inducuntur in cōtrarium notādum est, quod aliter ordinantur animalia ad hominem secundum statum innocentiæ, aliter secundum statum naturæ lapsæ. Secundum statū innocentiæ ordinantur ad hominē secundum rationem quadruplicē. Prima ratio est ad manifestandum eius imperiū, quod manifestarent, dum ei per oīa obedirent. Secunda ad decorandum hominis habitaculum: per pulchrum enim erat habitaculum hominis animalium multiplicatione, non solū arborū decorari. Tertia ad excitādū hominis sensum, vt in ipsorum animalium naturis diuersis videret homo multiformitatem sapientiæ conditoris. Quarta ad moderandum eius affectum, vt dum homo uideret aīalia secundum rectitudinem suæ naturæ currere, & amare illud, ad quod naturaliter facta sunt, ex hoc excitaretur ad amandum Deū. Et propter has rationes non solummodo fecit Deus iumenta, sed etiā bestias, & pecora: omnia enim faciunt ad hominis vtilitatem secundum rōnes prædictas. Secūdum statum naturæ lapsæ ordinantur ista aīalia ad utilitatem hominis

hominis: sed aliter bestiæ, & aliter iumenta, & pecora. Iuméta .n. & pecora ordinantur ad releuandum hominis indigentiam quantum ad cibũ, & quantũ ad uestimentum, & quantũ ad obsequium, sicut sunt æqui, & asini, & quãtum ad solatium, sicut quædam aues, & catuli, & similia: & sic facta sunt propter hominem ratione quadruplici. Similiter animalia siue bestiæ noxiæ ordinantur ad hominem secũdum quadruplicem rationẽ, & vtilitatem, quam ponit Aug. super Gene. ad lit. Lib. iii. dicit enim quod aut pęnaliter lędũt, aut salubri er exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent. Et sic patet, quod tam bestiæ quàm reptilia, & iumenta facta sunt propter hominem, siue in statu innocentiæ, siue in statu naturæ lapsæ. Planum est etiam per hoc illud, quod obiicitur in contrarium.

Ad illvd enim, quod obiicitur, ꝙ esse finem est magnæ dignitatis. Dicendum, ꝙ uerum est de fine principali, quæ est finis carens fine: nõ autem est uerum de fine, qui est finis quodã modo. Ad illvd, quod obiicitur, de animalibus non ualentibus ad esum & uestitum. Respondeti potest, quod illa fecit Deus, quia præuidit hoĩem lapsurum: esto tamen ꝙ non laberetur, non tamen esset frustra, haberent. n. præter releuationẽ indigentiæ quadruplicem utilitatem, sicut determinatum est supra. Ad illvd, quod obiicitur de bestiis, quæ sunt contra hominem. Dicendum, quod homine stãte, nulla animalia ipsũ offenderent, sed omnia sibi mãsueta essent. sicut aliquando diuino imperio ferę crudelissimæ sanctis Dei mansuetæ factæ sũt, vt leones Danieli: ꝙ autem noceant, uel offendant, hoc est propter nouam potentiam datam, sed ꝑ dignitatis præsidentiam ab homine amissam: unde sicut oculus sanus a sole nõ læditur, sed cum efficitur lippus statim offenditur, non propter mutationem factã in sole, sed in oculo: sic & in proposito intelligi potest. Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ hoĩe stante, non debuerunt fieri animalia mortalia. Dicendum, quod sicut aĩalia sua uita habitationẽ hoĩs decorãt, & ornant: sic etiam morte sua ex successione faciũt ad uniuersi decorationem: & sicut animalia seinuicem iuuantia sunt ratio sapientiæ excogitandæ, sic etiam animalia sese offendentia, & de carnibus aliorum animalium nutrimentum sumentia, quia illa corruptio aerem hominis non inficeret, quod qi eius odoratũ offenderet: sed potius quadam successione, & ordine, dum animalia sibi succederent uniuersum decorarent, tanquam pulcherrimum carmen, in quo syllabæ. Similiter dum bestia aliud animal comedendo occideret, in hominis habitatione discordiam non faceret, sed potius occasionem eruditionis homini præberet. Et hoc est, quod dicit Augustinus iii. super Genesis ad lit. Nimirum aliæ bestiæ cibi sunt aliorum: nec rectè possumus dicere, quod nõ essent aliæ, quibus aliæ uescerentur, habent. n. oĩa

quamdiu sunt, mensuras, numeros, & ordines suos, quae cuncta merito considerata laudantur, nec sine occulta (pro suo genere) moderatione pulchritudinis temporalis ex alio in aliud transeundo mutantur: & certè omnibus talibus inferioris creaturae motibus praebentur homini salubres admonitiones, deinde planius exemplificat. Ex his patet responsio ad obiecta.

QVAESTIO II.

An congruo ordine produxerit Deus res sensibiles?

DE ordine productionis sensibilium, quantū est ex parte temporis. Et dicit scriptura, ꝙ uolatilia, & natatilia facta sunt in vno die. s. quinto: gressibilia verò cū homine facta sunt die altero. s. sexto. Contra istum ordinem obiicitur sic. Primo ex parte ipsorum animalium sensibilium in se. Secundo verò in cōparatione ad hominem. Contra primum obiicitur sic. Vno die fuerunt omnia elementa distincta, non solum aer, & ignis, sed etiam aqua, & terra: igitur pari ratione a summo opifice debēt fuisse ordinata: igit̄ in vno die debuit fieri ornatus aeris, & aquae, & terrae. ITEM. Distinctio dierū fit penes diuersitatē operationum: ergo si tria sunt elementa, quae ornantur ex animalibus: & tria sunt genera animalium, scilicet volatilia, & natatilia, & gressibilia: videtur, ꝙ produci debuerūt saltem in tribus diebus. ITEM. Terra prior oībus producta est: ergo prior oībus debet esse ornata: ergo animalia, quae terram ornant prius produci debuerunt, quam illa, quae ornant aquam, vel aerem. ITEM. Cum producuntur animalia ornātia elementa, aut producuntur secundum ordinem dignitatis, vt incipiatur a supremo: aut secundum ordinē ascensionis, vt incipiatur ab infimo. Si primo modo: ergo deberet prius fieri ornatus ignis, quam aeris. Si secundo modo: ergo prius deberet fieri ornatus terrae quàm aquae, quorum utrunque repugnat Sacrae scripturae, & ordinationi ꝓductionis prius determinatae, quantum ad productionem ipsorum animaliū. ITEM. Obiicitur contra ordinē productionis animalium in comparatione ad hominem. Homo enim plus conuenit cum angelis, quam cum bestiis. Ergo magis debuit produci eodē die cum angelis, quàm eodem die cum bestiis: ergo productio hominis, & bestiarum nō rectè facta est in eodē die. ITEM. Plus conuenit irrationale cum irrationali, quam cum homine, siue rationali: ergo magis competēs fuit in eodē die producere omnia animalia irrationabilia, quā simul producere hominem, & bruta. ITEM. Principalius opus diei debet primo fieri: sed hō principalius opus fuit diei sexti: ergo debuit ante fieri, quā fierent sensibilia. siue bruta, ꝙ est contra ordinem Sacrae scripturae. ITEM. Posterius magis indiget priori, quàm ecōuerso: sed bruta animalia magis indigebant homine, quam homo indigeret eis secundum illū statum: ergo ante debebat homo produci, quàm illa in esse producerent.

RESOLVTIO.

Quemcunque ordinem attendamus, aut distinctionis diei a die, aut perfectionis rerum in se: semper Deum congruentissimo ordine processisse comperiemus.

RESPONDEO. Dicendum, quod in productione sensibilium duplex attenditur ordo, vnus scilicet secundum distinctionem diei a die, alius scilicet secundum ordinem eorum, quæ eodem die producta sunt. Primus autem ordo attenditur secundũ exigentiam finis,& materiæ: & quia uolatilia,& natatilia ex aquis producta sunt (prout aqua communiter accipitur ad humorē, & vaporem)& sunt ad ornatum naturæ perspicuæ: ideo Sacra scriptura dicit ea esse facta vno die. Quia verò gressibilia non solum rationalia; sed irrationalia ad ornamentum terræ spectant,& ex eadē materia sunt producta, scilicet terra : ideo non eodem die: sed alio a prædictis facta sunt: ita quod sicut vno die ornata est natura cœlestis, scilicet quarto: sic vno die ornetur natura elementaris perspicui, scilicet quinto,& alio terra, scilicet sexto : & sicut natura cœlestis præcedit elementarem perspicuam,& perspicua opacam: sic naturarũ harum ornamenta sunt ordine tēpori correspondente producta. Secundus autem ordo, qui est inter ea, quæ producta sunt eodem die, attenditur secundum præcellentiam perfectionis naturæ: prius enim producitur, quod imperfectum est, & deinde, quod perfectum: quia is est ordo, vt a magis completo perueniatur ad minus completum: & ideo scriptura prius dicit esse producta natatilia die quinto, quæ sunt minus perfecta, quam volatilia: & similiter in sexto die prius dicit esse producta irrationabilia, quã homo, quamuis multiplex possit assignari ratio, quare homo post creaturas est productus.

OCCVRRIT autem triplex ratio ad præsens, quare post omnia productus est homo, scilicet propter partium corporis multitudinē, propter animæ, & corporis distantiam, & propter totius compositi perfectionē. Propter partium corporis multitudinem debuit homo ultimo produci: cum enim corpus eius sit completissimũ inter cetera corpora, & quanto aliquid completius tanto posterius, post omnia producendus erat. Propter animæ,& corporis distantiã debuit fieri post cætera: quia enim distat anima a corpore, & nõ solum sicut forma a materia; sed etiam sicut spiritua le a corporali, & sicut perpetuum a corruptibili: ideo magna distãtia temporis debuit interuenire inter productionem hominis quantum ad materiale principium, & coniunctionem suarum partium, ut per distantiam temporis intelligeretur distantia principiorum constituētium. Et propter totius compositi perfectionem post cætera debuit homo produci: quia homo sua dignitate, & complemento finis est omnium corporalium: ideo post omnia erat producendus, vt sua productione finiret, & compleret omnia præcedentia, tãquam finis complet, quod ad ipsum ordinari habet: & sic patet, quod diuina sapientia in pro-

ductione sensibiliũ seruauit ordinem conuenientissimum.

Ad illvd, qđ primo obiicitur, ꝙ elementa simul sunt distincta. Dicendum, ꝙ non est simile: quia distinctio non est in uno elemento nisi respectu alterius: ideo non potest unum elementum distingui ab alio, quin alterũ distinguatur ab eo: nõ sic autem est in ornatu: ornatus. n. unius elementi non necessario respicit alterũ. Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ tria sunt elementa, quæ ornantur: ergo &c. Dicendum, ꝙ & si tria sint: ornatus tamẽ duorũ. s. aeris, & aquæ non respicit illa, ut duo sunt: sed ut in vno cõicãt: s. in natura aquea: sicut supra determinatum est: & ideo duorũ ornatus ad eandẽ diẽ spectat, & productio animaliũ, quæ illa duo elemẽta ornãt, in uno die ẽ facta. Ad illvd, qđ obiicitur, quòd terra prior est producta. Dicendũ, ꝙ falsũ est: nam in principio Gen. terra non accipitur pro elemento: sed pro materia. Ad Illvd, quod obiicitur de igne, ꝙ quia est p̃cipuus inter elementa, deberet prius ornari. Dicendũ est, ꝙ ꝑ qualitatẽ actiuam non possunt in eo uiuere animalia, & ꝓpter nimiam distantiam a nobis non essent usui hominis apta, & ideo non determinatur eius ornatus, nec post, nec antea. Terræ uero ornatus ordinantur postremo, pro eo, ꝙ ipsa est infima, & obscura: & ideo maiori indiget ornamento: & propter hoc ornatur plantis, & animalibus, & mineralibus; & in eius ornatu consistit totius ornatus cõplementum, quãtum ad hominem, qui est præcipuus inter omnia alia animalia. Ad illvd uerò, qđ obiicitur, ꝙ homo debuit produci cum angelis, cũ quibus magis communicat. Dicendum, ꝙ & si magis cõicat, quantum est a parte animæ: non tamen quantum est a parte corporis Similiter ad sequens. Dicendum est, ꝙ quamuis gressibilia, & uolatilia magis communicent in formali perfectione: non tamen tãtum communicant quantum ad elementum, ex quo principaliter constituuntur, & quod ornant, quod quidem est elementum terræ. Ad Illvd, qđ obiicitur, ꝙ principalius opus debet esse prius. Dicendum, ꝙ falsum est: quia in eis, quæ producuntur prius est minus perfectum, quam magis perfectum secundum ordinem generationis, quãuis magis perfectum sit prius secundum ordinem dignitatis. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ posterius indiget priori. Dicendum, ꝙ uerum est, quando aliqua ordinantur, ita ꝙ inter ea cadit ordo essentialis: quãdo uero est ordo solius congruentiæ: sicut in proposito, non est necesse, ꝙ habeat ueritatem.

Qvaestio III.

An Deus postquam animalia produxit, ab omni opere quieuit?

De ordine productionis animalium ad quietem. Et quæritur, utrum Deus postquã animalia produxit, ab omni opere quieuerit. Et ꝙ sic, uidetur per scripturam. Genes. 2. Requieuit Deus die vii. ab omni opere, qđ patrarat: sed animalia producta sunt v. & vi. ergo post eorũ productionem sequitur quietatio.

Item

ITEM. Omnis operatio, quæ peruenit ad completionẽ, hẽt quietẽ subsequentem: sed productio creaturarũ completur in productione animaliũ, & maximè hominis: ergo uidetur, quod postquã Deus die vi. aĩalia ꝑduxit, ꝙ deinceps requieuit. ITEM. Distinctio dierum est ad nostram instructionem: sed vi. diebus ꝑmisit Deus hoĩes operari, septimo præcepit quiescere, & cessare ab oĩ opere. si ergo illud mãdatum rõnem hẽt ex primaria rerum conditione, uidetur, qđ aĩalium productionẽ subsecuta fuerit quies. ITEM. Oĩs creaturę productio finẽ hẽt, & terminũ: ergo similiter dies oĩs, in qua aliquid producitur hẽt uesperam: sed vii. dies secundum scripturã non assignantur uesperæ: ergo post septimum diem nulla sunt producta, & in vi. die producta sunt animalia: ergo &c.

CONTRA. Io. 5. Pater meus operatur vsq; modo, & ego operor: ergo si usq; modo operatus est, uidetur, qđ vii. die nõ cessauit ab opere. ITEM. vii. dies, aut est nouus dies ꝑter dies ꝑcedentes, aut non. Si non: ergo nõ dẽt aliis connumerari. Si sic, & illũ fecit Deus: ergo constat, qđ non requieuit ab omni opere, postq̃ produxit animalia. SI TU dicas, quod dies ille non differt a prꝗcedentibus, nisi secundum numerum: sed sic differt viii. & ix. & sic deinceps: ergo si septimus numeratur, eadẽ ratione & octauus deberet numerari. ITEM. Requies aut cõnotat aliquẽ effectum, aut nullum. Si nullum cõnotat: ergo ab æterno requieuit: igitur ante requieuit, quam aliquid produceret: ergo penes requietionem non dẽt accipi aliquis dies. Si connotat aliquẽ effectũ, & iste effectus non fuit in diebus præcedentibus: ergo aliquid nouum produxit in die 7. non ergo requieuit ab oĩ opere suo, postquam produxit animalia die vi. ITEM. Deus creat quotidie nouas animas, & infundit corporibus, creare aũt est opus soli Deo proprium: ergo nõ uidetur, ꝙ ab operatione quieuerit post diem vi. ITEM. Animalia quædam producuntur ꝑ putrefactionem: sed constat, quod ista nõ sunt producta in sex diebus, (sicut dicit August. 3. super Gen ad lit.) & huiusmodi habẽt species proprias, & naturas: ergo uidetur, quod post vii. diem nõ cessauerit a productione nouarum specierum in genere animalium. ITEM. Quædam animalia generantur per commistionem: sicut mulus ex equa, & asino: Hæc autẽ in sex diebus non fuerunt facta, nec in esse indiuiduali, nec in sua specie: ergo post sextum diẽ non cessauit a rerum productione, non solum quantum ad indiuidua, sed etiã quantum ad species, & genera.

RESOLUTIO.

Quieuit profectò: sed non quiete, quæ sit operis cessatio: sed quæ inchoati operis completio fuit.

RESPONDEO. Ad prædictorũ intelligentiam est notandũ, ꝙ oĩs artifex ꝑfectus opus ĩchoat, ut ad ꝑfectionẽ ꝑducat: & sicut intendit, ita facit, si per omnia sufficientia uirtutis agentis sibi suppetit: cum autem ad ꝑfectionẽ deduxerit, hẽt quod intenditꝫ

dit; omne autẽ operans propter aliquid, obtento eo, propter qđ agit, quiescit; omnis igitur agẽs perfectus, sic operatur, ut aliquã do quiescat: cum igitur Deus sit agens perfectissimus in producẽ do ipsum vniuersum, necesse est ergo ipsum aliquando quiescere; sed cum duplex sit agens, quoddam quod mouetur, & laborat in sua operatione, quoddam uero, quod nec mutatur, nec uariatur; illud, quod primo modo agit quiescit per quietatio nem, quæ quidem est priuatio motus & laboris; sicut est agẽs creatum; illud uero, quod secun do modo agit, & quiescit quieta tione, non quæ sit laboris, uel fa tigationis priuatio; sed quæ est cessatio ab opere propter ipsius perfectionẽ; & sic dicitur Deus ab omni opere quieuisse, cũ uni uersum produxerit ad esse perfe ctum, & sic quieuit, cum ad perfectum esse deduxit. Propter qđ dicitur, ꝙ duplex est perfectio uniuersi, una & præcipua secun dum esse permanens, alia est se cundum ipsius esse decurrens. Prima attenditur in completa existentia principiorum, & com pleto numero specierum; quæ quidem species naturam generis participant secundum rectam, & ordinatam intensionem natu ræ. Secunda uero perfectio consistit in productione eorum, q̃ per tẽpora decurrũt, & sibiipsis consequenter succedunt, ex cu ius successionis ordinatione resultat quædam unitatis pulchri tudo, & perfectio. Quoniam igi tur secũdum primam perfectio nem Deus uniuersum in sex die bus ad esse ꝓduxit, scilicet quã tum ad completam existentiam principiorum, & quantum ad completum numerum specierũ; ideo dicitur requieuisse ab omni opere, quod patrarat. Quia uero continue operatur ad rerũ successionẽ per propagationẽ, & indiuiduorum multiplicationem; ideo dicitur operari usque modo: Et ex his patet responsio ad quæstionem propositam. Cõ cedendum est enim, quod ad ꝓ ductionem animalium maximẽ hominis, secuta est quies in die septimo; non quia facta sit labo ris terminatio: sed quia facta est operis inchoati completio; & concedendæ sunt rationes hoc probantes.

Ad Illvd, quod obiicitur in contrarium de Ioan. 5. Pater meus operatur, &c. Iam patet responsio; obiicit enim de illa operatione: quæ spectat ad operationem uniuersi secundũ esse decurrens, non secundum esse permanens. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ fecit diem septimũ. Dicendum, ꝙ dies septimus nõ fuit alius specie a præcedentibus diebus; immo quodammodo iã erat in aliis productus; & ideo ad primum complementum uni uersi nihil addebat ratione sui; & ideo eius productio non repu gnabat quieti secundum, ꝙ ges dicit cessationem a productione eorum, quæ sunt de principali uniuersi constitutione; enumeratur tamen cum prædictis die bus magis, quàm dies octauus, uel nonus propter cessationem ab opere constituendi uniuersum, secundum quam non atten ditur numeratio dierum, quod non habent terminum; & ideo

septimus

septimus dies nō dicitur habere uesperam: nec post illum enumeratur dies nonus: sed fit regressus ad principium, uel primum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ requiescere ab opere, aut connotat effectum aliquem, aut nullum. Dicendum, ꝙ secundum Aug. requiescere dicitur in Deo causaliter, quia facit creaturam spiritualem per completam contemplationem sibi inhærendo quiescere, uel quiescendo sibi inhærere. Secundum autem alios sanctos, & uiam communē quiescere dicit effectum, non qui sit in die sabbathi: sed qui præcessit: unde Deus dicitur quiescere ab opere; quia prius fecit, & deinde noua non facit, & propter hoc dicit cōpleuisse omne opus suum in die septimo: non quia tunc aliquid fecerit, quod fuerit ad completionem; sed quia tunc quiescendo consummatum ostēdit. AD ILLVD, quod obiicitur de creatione animarum. Dicendum, ꝙ cum creantur nunc animæ rationales, non creatur noua species, sed nouum indiuiduum: hoc autem indiuiduum non est de constitutione uniuersi primaria; & ideo per quietationem in sabbatho non excludebatur animarum creatio. AD ILLVD, quod obiicitur de productione eorum, quæ sunt per putrefactionem, & commistionem, quæ sunt nouæ species. Dicendum, ꝙ tam illa, quæ generantur per putrefactionē, quàm illa, quæ generantur per diuersarum specierum commistionem, producta sunt in suis principiis, & rationibus seminalibus, quāuis non sint producta in simili secundum formam: principia n. eorum sunt de cōstitutione primaria uniuersi, utpote species completę, & rationes seminales: sed istarum specierum actualis existentia ad primariam constitutionem uniuersi non spectat: quia species illæ quodammodo sunt degenerantes, & quasi per quandam generationem produci habent; sicut uermes producūtur ex humano corpore per corruptionem aliquam, quæ quidē facit corpus humanū a propria forma degenerare; & ideo non oportuit hęc produci in se, nec in suo simili ad primariam constitutionem uniuersi, nec tamen sunt superflua, quia uniuersum, quantū ad bene esse, aliquo modo decorant. Vnde breuiter notandum, ꝙ eorum, quę successione producuntur, quędam fuerunt in prima rerum distinctione producta in simili; sed non in ratione seminali, utpote animæ rationales, quę scilicet producūtur per creationem; & ideo non habent rationem seminalem; in simili tamen productę sunt, quā do producta fuit anima Adę, post cuius productionem non producitur noua species, quamuis producantur noua indiuidua. Quędam sunt, quę productę sunt in primis diebus, quantum ad rationē seminalem; sed non in simili; sicut sunt ea, quę generantur per putrefactionē, & per diuersarum specierum cōmistionem. Quędam sunt, quę producta sunt & in ratione seminali, et in simili; sicut plantę, & bruta animalia, quę producūtur per propagationē. Et ad hęc tria rerum genera possunt redu-

ci

ei genera omnia, q̃ fiunt, & propterea non dicitur Deus producere aliqua de nouo, secundum quod dicitur Eccl. 1. ꝙ nihil nouum sub sole; sed dicitur ab omni opere requieuisse, quia nihil producit, quod prius non fuerit, uel in simili specie, uel in ratione seminali, quę tunc erant de primaria constitutione uniuersi; & sic patet, qualiter ad animaliũ productionem in die sexto sequitur requies ab omni opere.

DISTINCTIO XVI.

De productione creaturæ compositæ spirituali & corporali, scilicet de homine in comparatione ad principium effectiuum.

His excursis, quæ supra de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus, vbi hæc consideranda uidentur, scilicet quare crealus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus, deinde qualiter sit lapsus, postremo, qualiter & per quæ sit reparatus. Horum autem primo, & secundo posita .i. causam creationis humanæ, & modum institutionis, superius pro modulo nostrę facultatis tractauimus. Ideoq; superest, ut qualis uel quomodo factus sit discutiamus. In Gen. legitur. Faciamus hominẽ ad imaginẽ, & similitudinẽ nostrã, &c. In eo, quod dicit, faciamus, una operatio trium personarum ostẽditur: in hoc uerò, quod dicit, ad imaginem & similitudinẽ nostrã, una & æqualis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filium & spiritum sanctum, non (vt quidam putant) angelis: quia Dei & angelorum non est eadem imago & similitudo.

Lib. de Gen. ad literam cap. 19

Gen. 1.

Quomodo intelligendum est: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.

Imago autem, & similitudo in hoc loco uel increata intelligitur, idest, trinitatis essentia, ad quem factus est homo: uel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini cõcreata. Increatam imaginem, quæ Deus est intellexisse uidetur Beda cum dicit, non esse unam imaginem Dei, & angelorum: sed trium personarum: & ideo personis, non angelis fit ibi sermo. Improprie tamen imago dicitur: quia imago rela-

Beda su⟨per⟩ Gen.

tiue ad aliud dicitur cuius similitudinē gerit, & ad quod repræsentandum facta est: sicut imago Cæsaris, quæ ipsius similitudinem præferebat, ipsumq; quodam modo repræsentabat. Proprie autem imago dicitur id ad quod aliud fit: sicut exemplum propriè dicitur quod sumitur ex aliquo, et exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abusiue alterum pro altero: ita & minus proprie accipitur imago essentia trinitatis: si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio quorundam.

Filius uero proprie imago patris dicitur, sicut supra in tractatu de Trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli, qui ita distinxerunt, ut imaginem in hoc loco intelligerent filiū: hominem uero non imaginem, sed ad imaginem factum dicerent: quos refellit Apostolus dicens, Vir quidem est imago, & gloria Dei. Hæc nanque imago, idest, homo cum dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram diceret, cum filius solius patris imago sit? Fuerunt autem & alii perspicacius hæc tractantes: qui per imaginem filium, & per similitudinem spiritum sanctum intelligerent, qui similitudo est patris, & filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantum: ad imaginem uero subintelligendum esse, meam. Hominem uerò & imaginem esse, & ad imaginem, & similitudinem factum esse tradiderunt: & imaginem imaginis esse, & similitudinis. Dis. 27 primi libri. Aug. in 7. lib. de Trin. c. 6. in fi. 1. Cor. 11

Confutatio eorundem.

Veruntamen hæc distinctio, licet reprobabilis penitus non uideatur, quia de medio montium, id est, auctoritatibus sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago, & similitudo Dei quærenda est & consideranda. Ps. 103 Factus est ergo homo ad imaginem Dei, & similitudinem, secundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginem, secundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem, secundum innocentiam, & iustitiam: quæ in mente rationali naturaliter sunt.

Vel

Aug. lib. de spiritu & aia. cap. 10. Cap. 2. tom. 1. Aug. li. 2. de uerbis domini sermo. 63. *Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis: uel imago in aliis omnibus, similitudo in essentia, quia & immortalis, & inuisibilis est. Vnde Aug. in lib. de quantitate aie. Aia facta est similis Deo: quia immortalē, & indissolubilē fecit eā Deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturā. Factus est ergo homo scdm aiam ad imaginem, & similitudinem non patris, uel filij, uel spiritus sancti: sed totius trinitatis: ita & secundum animam dicitur homo esse imago Dei, quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ in ea est: sed propter picturam quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginem trinitatis etiam illud in quo est imago, nomine imaginis uocatur.*

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius uero imago, non ad imaginem.

Aug. i 15. de trin. 2. in fi. c. 6. i fin. Aug. i. de gen. ad lit. 6 cap. 12. Et lib. de gene. contra Man 1. c. 17. in fi. Tomo. 1. *Quocirca homo & imago dicitur, & ad imaginē, filius autem imago, non ad imaginem: quia natus, & non creatus, æqualis, & in nullo dissimilis: homo reatus est a Deo, non genitus non parilitate æqualis: sed quadam similitudine accedens: Vnde Aug. in lib. sep. de Tri. In Genesi legitur, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostrā. Faciamus, & nostram, pluraliter dixit: & nisi ex relatiuis accipi non oportet, ut facere intelligantur pater, & filius, & spiritus sanctus ad imaginem patris, & filij, & spiritus sancti, ut subsisteret homo imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata: ideo ita imago dicitur quod & ad imaginem: quia non æquatur parilitate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago, sed non ad imaginem, quia æqualis patri. Dictus est ergo homo ad imaginem propter imparem similitudinem. Et ideo nostram, ut imago trinitatis esse homo intelligatur, non trinitati æqualis, sicut filius patri. Ecce ostensum est secundum quid sit homo similis Deo scilicet secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hæc indicat: quia est erecta statura, secundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cælum erectum est.*

Termi-

TERMINATIS duabus primis partibus, in quibus Magister determinauit de cõditione creaturę spiritualis, & corporalis diuisim: hic sequitur tertia pars, in qua determinat de productione creaturę compositę ex utraque s. de homine. Diuiditur autem pars ista in duas partes. In prima nanque determinat de homine, quantum ad ipsius productionem. Secundo quantum ad permanentiam, & durationem, infra dist. 19. *Solent plura quæri de primi hominis statu &c.*) Prima pars hēt duas. In prima agit de productione hominis in cõparatione ad principium effectiuum. In secunda uero parte in comparatione ad prīcipia cõstitutiua: inf. dist. 17. *Hic de origine animæ plura quæri solent &c.*) Prima pars spectat ad pręsentē distinctionem. Et diuiditur in duas partes. In prima parte Magister ueritatē narrat. s. qualiter Deus produxerit hominem ad imaginem suā, in qua similitudinē habet ad principium suum efficiens. In secunda uero parte ueritatem explanat. ibi. *Filius uero proprie imago dicitur &c.*) Prima pars habet tres particulas. In prima continuat Magister dicta dicēdis. In secunda uero auctoritatem sacrę scripturę īducit, in qua ostēditur, per quem modum homo productus ad suum effectiuum principium comparetur. ibi. *In Genesim legitur. Faciamus &c.*) In tertia parte subdit illius auctoritatis expositionem. ibi. *Imago autē & similitudo in hoc loco, &c.*) Similiter secunda pars principalis habet tres partes. In prima. n. ponit explanationem inductæ auctoritatis secundum aliorum opinionem. In secunda parte secundum opinionem propriam ibi. *Veruntamen hæc distinctio, &c.*) In tertia uero ex ueritate explanata concludit quandam conclusionem corollariam. ibi. *Quocirca homo dicitur, & imago, & ad, &c.*) Et sic summa totius partis huius consistit in hoc. s. ostendendo, quòd homo factus est ad Dei imaginem, & similitudinem.

FAciamus hominem, &c.) Quæritur de ratione, quā reddit Magister cum dicit. In eo, quòd dicit. Faciamus, una operatio trium personarum ostenditur. Cum enim indiuisa sint opera trinitatis, & tres personę ita operatæ sint simul omnia alia, sicut fecerunt hominem, uidetur quòd quemadmodum in productione hominis dicitur: Faciamus, ita deberet dici in productione aliorum. Item, quæritur, quare in productione hominis utitur legislator uerbo primæ personę s. Faciamus: in productione aliorum uerbo tertiæ personæ. s. dixit, & fecit. Iuxta hoc autem est quæstio, quare distinguit inter productionem hominis, & bestiarum, cum eodem die productę sint ad ornatum eiusdem elementi. Respon. Dicendum, quòd in productione hominis non tantum erat manifestatio trinitatis in uestigio: sed etiam secundum imaginem: ideo tribus personis pluraliter attribuitur hominis productio, ut ostendatur, quòd in homine trinitas repræsentatur expresse: in aliis Dub. 1.

uero

uero insinuatur Trinitas quoquo modo, licet non ita explicite: & quia ratio imaginis nõ cõuenit ulli personæ, quæ potest loqui p se: ideo in productione eius utitur uerbo primæ personæ. Et iterum: quia hęc creatura præcellit alias in gradu, & dignitate: ideo productionem hominis distinguit a productione bestiarũ, licet propter conuenientiam in ornãdo terram, in opus unius Dei conueniant: & sic patet responsio ad quæsita.

Dub. 2 *Dei & angelorum non est una, &c.*] Contra. Quia cum angelus sit imago Dei, quod conformatur angelo, per consequens conformatur Deo: ergo quod est imago angeli, est imago Dei. Item. Vnũ opus potest esse Dei, & angeli: ergo pari ratione, & eadem imago. Respond. Dicendum, quòd quia imago dicit ordinem ad illud, cuius est imago tanquam in finem, & ordinem immediatum, cum impossibile sit Deum, & angelum eiusdem rei esse finem immediatum, & ultimum, impossibile est eandẽ imaginem esse angeli, & Dei: q̃a uero Deus cooperatur angelo, & omne, quod est ab angelo est a Deo: ideo possibile est unum opus simul esse & angeli, & Dei. Nec ualet illud, quod obiicitur, ꝙ si aliquis repræsentat angelũ, ꝑ consequens repręsentat Deũ, quamuis enim inferri ualeat, ꝙ creatura, quæ repræsentat angelum, repræsentat Deum mediate: non tamen potest inferri, ꝙ repræsentat immediate.

Dub. 3. *Fuerunt nonnulli, &c*] Contra. Videtur, ꝙ conuenienter dixerint; per illud, q̃d dicitur Rom. 8. quos prædestinauit conformes fieri imagini filii sui. Item. Quòd ita oporteat intelligi, uidetur. Aut enim imago ibi stat pro re creata, aut pro re increata. Si pro re creata: ergo idem est dicere. Faciamus hominem ad imaginem, quod faciamus hominem ad seipsum. Si per increata: sed illa non est nisi filius: ergo uidetur, ꝙ expositio illa sit recta. propter hoc quęritur, quę istarum expositionũ, quas Magister in litera assignat, sit tenẽda. Respon. Dicendũ, ꝙ duplex est modus exponendi istam auctoritatem Faciamus hominẽ, &c. unus intelligendo de imagine increata, alter uero intelligẽdo de imagine creata. Primus modus triplicatur. Vnus est, ut imago, & similitudo referatur ad idem, scilicet ad essentiam in tribus personis. Secundus modus est, ut imago, & similitudo referatur ad idem, scilicet ad personam filii. Tertius modus ponendi est, ut imago referatur ad filium, & similitudo ad spiritũ sanctum. Ita hos omnes modos ponit Magister, quos tamen nõ approbat, licet sustineri possint. Primum enim arguit de improprietate; quia diuina essentia nõ est propriè imago. Secundum de falsitate; quia filius non est imago nostra: de hoc etiam, q̃d dicit, ꝙ homo non est imago; sed ad imaginem. Tertiũ arguit de incertitudine; quia auctoritatem ex scriptura non hẽt. Alius modus exponendi est de imagine creata, & iste est triplex. Vnus, qui sic exponit, ut imago pręcedat similitudinem: & dicit, ꝙ imago est in naturalibus, & similitudo

similitudo in gratuitis. Secundus, qui sic exponit, ut similitudo concomitetur imaginem: & iste est, ꝙ imago sit in potentia cognoscendi, similitudo in potētia diligendi. Tertius modus, qui sic exponit, ut imago sequatur similitudinem secundum esse: & iste dicit, ꝙ similitudo est in materia, & imago in forma. Oēs hos modos approbat Magister, & sustinet: & satis uidetur probabile, ꝙ scriptura de imagine creata intelligat, quamuis ēt possit intelligi de increata. Verum est enim, ꝙ homo prædestinatus est, vt cōformetur imagini filii Dei: nec ideo Magister illam positionem redarguit, ꝙ hoc non sit uerum: sed quia illa imago non propriè potest dici nostra: uel etiam, quia non solummodo filius est imago, sed etiam homo, cuius contrarium dicebatur in illo modo exponēdi. Ad illud uero quod obiicitur, ꝙ imago non potest stare pro creata imagine: Dicendum, quòd immo: quia imago accipitur in abstractione, & sic potest dici homo fieri ad imaginem: sicut tabula dicitur fieri ad imaginē, quando sibi imprimitur imago Herculis: hinc est, ꝙ homo non tantum est imago, sed etiā ad imaginem, quia non secundum oē, quod est, imago est, immo differt ab imagine: filius uero secundum omne, quod est, est imago patris: & ideo solum est imago, non ad imaginem.

Nō omnino æqualis fiebat, &c) Contra. Quod creatur, non est per naturam, sed per artem: sed quod est per artem non uniuocatur cum eo, quod est per naturam: immo æquiuocatur; ergo æquiuoce dicitur imago de filio Dei, & homine. Respondeo. Dicēdum est, ꝙ imago de filio Dei, & homine, nec dicitur æquiuocè, nec dicitur uniuocè: sed analogicè secundum prius, & posterius. Quod ergo obiicitur, quod illud, quod creatur est ab arte. Dicēdum, quod quędam est ars, cuius operatio consequitur naturam, & opus illius artis sic est artificiale, quod nō est naturale, & ideo opus istius artis cum opere naturæ in eodem nomine faciunt æquiuocationem, sicut homo pictus, & homo verus. Quædam est ars, quæ est fundamentum naturę, & opus illius artis bene est naturale, quia fabricat ipsum natura: & talis est ars, cuius opus est creare: & ideo non oportebit esse æquiuocationem. Vel dicendum, quod ideo est æquiuocatio, quando dicitur homo pictus, & homo uerus, quia hoc nomen[homo]primo, et principaliter imponitur homini uero: et ideo cum dicitur de homine picto, alia est acceptio, & alia signatio; non sic imago primo, & principaliter imponitur Dei filio, sed omni ei, quod expresse repræsentat alterum.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

An homo vere imago Dei sit?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hic quæstio. Primo quærit, qualiter homo sit imago secundum considerationem absolutam. Secundo, qualiter sit imago se-

secundum considerationem relatam. Circa primum quærunt tria. Primò q̃ritur, utrũ sit imago Dei uerè. Secũdò, utrum sit imago Dei naturaliter. Tertiò, utrum sit imago Dei propriè.

QVOD homo sit imago Dei uerè ostenditur. Gene. 1. Faciamus hoĩe ad imaginẽ &c. hoc non est, nisi uerbum trinitatis; ergo &c. ITEM. Eccle. 17. Deus de terra creauit hominẽ, & secundum imaginem suã fecit illum: si igitur homo factus est secundum imaginem Dei, homo est imago Dei. ITEM. Quod est maximè natum uniri alteri, maximè natum est ei configurari, & conformari: amor enim, quia unit, transformare dicitur amantem in amatum (sicut dicit Hugo) sed creatura rationalis, ut homo, maximè nata est uniri Deo, & in ipsum intendere per amorem: ergo maximè natus est ei configurari, & adsimilari: si igitur imago dicit similitudinẽ expressam, patet &c. ITEM. Quod uerè repræsentat aliquid secundum eius nobilem actum, & secundum distinctionem, & ordinem, uerè est eius imago: sed homo uerè repræsentat Deum secundum eius nobilissimum actum, qui est intelligere: non solum enim repræsentat Deũ inquantum est ens, & uiuens, sed etiam inquantum est intelligens: & iterum repræsẽtat distinctionem, & originẽ, quæ est in personis quãtum ad memoriam, & intelligentiam, & uoluntatem: ergo homo uerè est Dei imago.

CONTRA. Nihil est illud, ad qđ fit, quia nihil fit ad seipsũ: sed homo factus est ad imaginẽ Dei (sicut dicitur Gene. 1.) ergo homo nõ est imago. ITEM. Vbicunque est imago, ibi est similitudo: ubicunque est similitudo, ibi est identitas aliqua, ubicunque autem est identitas, ibi est conuenientia in aliquo tertio: si igitur Deus, & creatura in aliquo tertio nõ conueniunt, creatura non potest esse similitudo Dei: & ita nec imago. ITEM. Nõ quæcunque similitudo est imago, sed similitudo expressa: sed nulla est similitudo expressa alicuius, quæ plus est discõueniẽs, q̃ conueniens: cum ergo omnis creatura plus sit Deo dissimilis, quam consimilis (sicut dicit August. xv de Tri.) igitur nulla potest esse expressa Dei similitudo: ergo nulla potest esse imago. ITEM. Vbicunque est imago, ibi est figuratio: imago enim attenditur in figura: sed diuina essentia nullo modo est figurabilis; ergo nullo modo est per aliquã imaginem repræsentabilis: ergo nulla creatura est imago Dei. ITEM. Differt imago a uestigio, quia uestigiũ repræsentat secundum partem, imago autem secũdum totum: sed nullum finitũ potest repræsentare infinitum secundum totum: cum igitur Deus sit infinitus, & quęlibet creatura finita, nulla creatura potest esse imago Dei. ITEM. Quælibet creatura distat a Deo in infinitum: Deus enim quodlibet finitum excedit in infinitum: ergo si infinita distantia non est maior, una creatura non distat magis a Deo, quam alia: similiter nec una magis appropinquat Deo,

q̃

q̃ alia: ergo uel omnis creatura est imago, uel nulla: sed non oīs est imago: ergo nulla &c.

RESOLVTIO.

Verè imago Dei homo est: cōcretiuè tamen imagine Dei sumpta.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ imago dicit exp̃ssam similitudinē. Necesse est autē omnem creaturā quoquomō assimilari Deo, necesse est etiam aliquam ad cōplementum uniuersi expresse assimilari Deo. & ideo omnis creatura habet rationē uestigii: sed aliqua habet rationē imaginis, illa uidelicet, quæ assimilatur expresse, hæc aūt est rōnalis creatura, ut homo: & ideo cōcedendum est, quod homo est imago Dei, quia est eius expressa similitudo. AD quod intelligendum, notandum est, quod quędam est similitudo ꝑ conuenientiam omnimodam in natura: & sic vna persona in Trinitate est alterius similis. Quędam per participationē alicuius naturę uniuersalis: sicut homo, & asinus assimilantur in animali. Quędā verò secundum proportionabilitatē, sicut nauta, & auriga conueniunt secundum comparationem ad illa, quę regunt. Quędā est similitudo per conuenientiā ordinis, sicut exemplatum assimilatur exemplari. Primis enim duobus modis nulla creatura potest Deo assimilari: secundis duobus modis omnis creatura assimilatur: sed illa, quę assimilatur magis de longinquo, habet rationem uestigii: illa uero, quę de proximò, habet rationē imaginis: talis autem est creatura rationalis, utpotè homo. Et hoc patet sic primò de conuenientia ordinis. Deus enim uniuersa propter semetipsū operatus est, ita quod cū sit summa potestas, & maiestas, fecit omnia ad sui laudem. Cum sit summa lux, fecit oīa ad sui manifestationem. Cū sit summa bonitas, fecit oīa ad sui cōicationem. Non est aūt perfecta laus, nisi adsit, qui approbet. Nec est perfecta manifestatio, nisi adsit, qui intelligat. Nec perfecta communicatio bonorum, nisi adsit, qui eis uti ualeat. Et quoniam laudem approbare, ueritatem scire, dona in usum assumere, non est nisi solū modo rationalis creaturę: ideo non habēt ipsę creaturę irrationales immediatè ad Deum ordinari, sed mediante creatura rōnali: ipsa autē creatura rationalis, quia de se nata est, & laudare, & nosse, & res alias in facultatem uoluntatis assumere nata est ordinari in Deum immediatè, & quoniam quanto aliq̃d immediatius ordinatur ad aliquid, tanto magis conuenit cū eo conuenientia ordinis; & anima rationalis, & quęlibet rationalis creatura eo q̃d capax Dei est, & particeps esse potest, immediatè ordinatur ī ipsum, maximè conuenit cum eo conuenientia ordinis; & quia quanto maior est conuenientia, tanto expressior est similitudo: hinc est, quod quantum ad hoc genus similitudinis rationalis creatura est similitudo expressa: & ideo imago est, & hoc est, ꝙ dicit Augu. de Trinit. xiiii. quod eo est anima imago Dei, quo capax eius est, & particeps esse potest: quia enim ei immedia-

te ordinatur, ideo capax eius ē, uel ecōuerso: & quia capax est, nata est ei cōfigurari: & ꝑꝑ hoc fert in se a sua origine lumen uultus diuini: & ideo quantum ad similitudinem, quæ attenditur quantum ad conuenientiā ordinis, perfectè dicitur imago Dei, quia in hoc ei adsimilatur expressè: similiter in similitudine, quæ attenditur in conueniētia proportionalitatis, uel proportionis, expressè adsimilatur Deo creatura rōnalis: & iō secūdū eā rectè dr̄ imago. Qđ patet sic. Cōueniētia.n. proportionis attēdit̄ secūdū similiter se habere. Similiter aūt se habere, hoc pōt esse dupliciter, uel in cōparatiōne ad extrinseca: vel in cōparatione ad intrinseca: tunc aūt est similitudo expressa, quando non tantum est similis modus se habendi in comparatione ad extrinseca, sed in comparatione ad intrinseca. Contingit aūt cōparare diuinā essentiā ad creaturam: contingit etiam cōparare personam ad personam: oīs aūt creatura aliquā comparationē habet, secūdum q̃ aliquo modo conformatur Deo, secundū qđ est causa creaturę, sic est comparatio illa, quæ est ad effectū productum. Sicut enim Deus producit suum effectum, sic & agēs creatum, licet nō omnino. Creatura uero rationalis non solum sic conuenit, sed etiam quātum ad intrinsecarum suarum potentiarum originem, ordinem, & distinctione, in quibus adsimilatur illi distinctioni, & ordini, quæ est ī diuinis personis intrinseca diuinæ naturæ. Et in hoc ostendit Augustin. in Libro de Trini. hominem esse imaginem Dei: & hoc explanatum fuit in Primo Libr. vbi ostensum est, quod in anima rationali est vnitas essentiæ cum Trinitate potentiarum adinuicem ordinatarum, & quasi consimili modo se habentium: sic se habent personæ in diuinis, & ideo est ibi expressa similitudo proportionis, & propter hoc rationalis creatura, quæ est hō, est imago Dei. Dis 3.

His visis patet responsio ad qōnē ꝓpositā, & ēt ad obiecta. Concedendū est.n. quod homo verè est imago Dei, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ.

Ad illvd, quod obiicitur, quod homo est ad imaginem: ergo &c. Dicendum, quod non seq̄t, q̄a cū dr̄ factus ad imaginē, imago accipitur abstractiue: cū dr̄ imago Dei, imago accipit̄ cōcretiue: quia est imagine Dei insignitus: sicut tabula, in qua depicta est imago, & imago potest dici, & ad imaginem: sic & in proposito. Ad illvd, quod obiicitur, quod non est aliqua identitas Dei ad creaturam: ergo nec similitudo. Dicendum, quod similitudo, quę est in imagine non attenditur per identitatem, aut eiusdem naturæ participationem, sed per conueniētiam in ordine, & proportionē: quæ similitudo non exigit communicantiam in tertio, quia in conuenientia ordinis unum est similitudo alterius: in conueniētia proportionis non est similitudo in uno, sed in duabus comparationibus. Ad illvd, qđ obiicitur, quod imago est similitudo expressa, iam patet responsio, quia & si magna est dissimilitudo

litudo in proprietatibus absolutis, & multum tamen magna est similitudo in immediatione ordinis, & comparatione proportionis: ex quibus, & in quibus duobus expressio similitudinis consistit, quæ imaginem facit. AD ILLVD, quod obiicitur, de configuratione. Dicendum, qđ imago corporalis exigit configurationem corporalem: imago vero spiritualis configuratione, & effigie spirituali contēta est: hæc aūt consistit non in quantitate molis, sed in quantitate uirtutis, scilicet in potentiis: ita qđ sicut figura triangularis habet tres terminos, & tres lineas: sic etiam in imagine spirituali potentię sunt ad modum terminorum: & egressio unius ab altera, quantum ad actum, se habet ad modum lineæ coniungentis. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ imago repræsentat secundum totum. Dicendum, quod illud est verum de illa imagine, quæ habet omnimodam perfectionē, & sic solus filius Dei est imago patris: de alia non est uerum, quod repræsentet secundum totum simpliciter, repræsentat autem quantum ad aliquam totalitatē: quia enim rationalis creatura, & intellectus quodammodo est oīa, & omnia nata sunt ibi scribi, & imprimi, omniūq; similitudines depingi, ideo sicut totum uniuersum repręsentat Deum in quadā totalitate sensibili, sic creatura rationalis eum repręsentat in quadam totalitate spirituali, quęlibet autem alia creatura irrationalis repræsentat eum solum in parte, quia secundum se tantum, cum non sit nata alia in se spiritualiter continere, ita quod nihil sit, qđ nō sit nata cognoscere: Hoc dico propter animam sensibilē, quæ & si cognoscat aliqua, nō tamē nata est cognoscere omnia. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ quælibet creatura distat a Deo in infinitum. Dicendum, quod uerū est de illa distantia, quæ opponitur participationi, & adæquationi. Cum enim Deus sit infinitus, nihil potest ei adęquari. Cū sit simplex, non potest aliquam naturam tertiā cum aliqua creatura participare: & penes has similitudines nullo modo attenditur ratio imaginis in homine, sed penes aliam duplicem, scilicet ordinis, & consimilis habitudinis, secundum quam rationalis nō distat in infinitum a creatore, sed ualde appropinquat ei, sicut supra ostensum est.

QVAESTIO II.

An homo imago Dei sit naturaliter?

VTRVM homo sit imago Dei naturaliter. Et ꝙ sic uidetur. Quod inest alicui a prima sua origine, inest ei naturaliter: sed esse imaginē Dei conuenit hoī a sua prima conditione: ergo inest ei naturaliter. ITEM. Quod inest omnibus cōiter, & inseparabiliter, illud inest naturaliter: sed esse imaginem conuenit homini uniuersaliter, & inseparabiliter: ergo &c. ITEM, Quod conuenit alicui secundū naturales eius proprietates, conuenit ei naturaliter: sed esse imaginē cōuenit hoī secūdū intrinsecas potētias, & naturales: ergo cōuenit naturaliter. ITEM. Esse imaginem Dei non est hoī accidens, sed potius substantiale: si

cut esse vestigium nulli accidit creaturę: si ergo homo non est imago Dei naturaliter: ergo nõ est res naturalis, sed artificialis: si ergo hoc est planè falsum, scilicet quod homo sit artificialis; ergo non est imago artificialis, sed naturalis: ergo &c. ITEM. Asinus artificialis non est asinus uerus: ergo imago artificialis non est imago uera; sed homo est imago uera: ergo nõ est imago artificialis, & est artificialis, uel naturalis: ergo &c.

CONTRA. Hila. in Lib. de Synod. diffiniens naturalẽ imaginem dicit. Imago est eius rei, ad quam imaginatur species indifferens: sed homo non est species indifferens ipsius Dei: ergo non est imago naturalis. ITEM. Augustinus. de. x. cordis. Sicut differt imago Imperatoris in filio, & in nummo, sic differt imago in filio Dei, & in homine; si igitur imago in filio Imperatoris est naturalis, in nummo est artificialis, uidetur quod solus filius Dei sit imago naturalis, homo uerò solum artificialis. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Sicut proprium est personę filii esse filium, ita proprium est esse imaginem: sed sola persona filii est filius naturalis, & non homo; ergo pari ratione sola persona filii est imago naturalis, & non homo. ITEM. Qd est a uoluntate, non est a natura: sed productio hominis est a uoluntate Dei: ergo non est a natura, sed ab eo habet esse imaginem, a quo habet, & produci: si igitur anima hominis nõ producitur a Deo secundum naturam, sed secundum uoluntatẽ, nõ erit imago Dei naturalis, sed uoluntaria. ITEM. Imago dicit imitationem, & similitudinem: ergo si aliquid est imago alicuius naturalis, assimilatur cũ eo in natura: sed homo cum Deo in natura assimilari non potest eius esse imago naturalis.

RESOLVTIO.

Imago Dei naturalis homo est; quia non artificialis: at non connaturalis, cum ista soli filio in diuinis conueniunt.

RESPOND. Dicendum, quòd cum imago dicatur ab actu repręsentandi, nam imago refertur ad prototypum (ut dicit Damasce.) & repręsentatiõ dupliciter possit conuenire alicui, uel per formam naturalem, uel per formam artificialem: ideo duplex est imago, naturalis, scilicet & artificialis, & cum homo non repręsentet per formam artificialem, sed per suam formã naturalem, & potentias ei naturaliter inditas: ideo homo non est imago artificialis, sed naturalis. Differt autem dicere, imaginem naturalem, & connaturalem. Nã imago naturalis est, quę repręsentat per id, quod habet a natura, siue cum illo, ꝙ repręsentat, conueniat in natura, siue non. Imago uerò connaturalis dicitur, quę imitatur, & refertur non solum per id, ꝙ habet a natura, sed per conuenientiam in eadem natura: & ideo si esse imaginem conueniat homini: esse tamen imaginem cõnaturalem non conuenit homini, sed soli filio Dei. Concedendę igitur sunt rationes ostendẽtes quòd homo non est imago artificialis, sed naturalis.

Ad illud verò, quod obiicitur in contrarium. Dicēdum, ꝙ Hilar. diffinit imaginem connaturalem, non naturalem. Ad illud, quod obiicitur de Aug. Dicendum. quod non intendit ponere similitudinem quantum ad naturale, & artificiale: sed quantum ad conuenientiam, & discrepantiam in natura. Sicut enim nummus cum Imperatore in natura non conuenit: sed filius eius conuenit: sic in proposito intelligendū est. Ad aliud, quod obiicitur, quòd sola persona filii est naturalis filius. Dicēdum, ꝙ non est simile. Aliter.n. accipitur naturale prout adiacet filio, aliter prout adiacet imagini: non enim differt dicere, filiū naturalem, & connaturalem; sicut differt in imagine. Et ratio huius est ista: quia filius dicit, ut a quo, quantū est de suo principali intellectu: imago dicit, ut ad quem: ideo naturale dictum de filio, significat ꝙ egressus filii sit per modum naturæ: & ita ꝙ cum patre conueniat in natura: sed cum dicitur imago naturalis, significatur, ꝙ illa repræsentatio est a naturali principio, siue proprietate: & propter hoc non datur intelligi, ꝙ sit inter imaginem, & eum, cuius est imago conuenientia naturæ. Ad illud, quod obiicitur quod est a uoluntate, non a natura. Dicēdum, ꝙ uerum est ex ea parte, ex qua est a uoluntate: unde cū creatura a Deo producitur uoluntariè, non dicitur ab eo exire naturaliter: sed uoluntarie: ex hoc tamen non sequitur, ꝙ uoluntarie repræsentet: immo est ibi accidens. Quamuis.n. Deus uoluntarie produxerit hominē: homo tamen habet operationes naturales; quia diuina uoluntas fabricauit, & fecit ipsam naturā: non sic autem est de uoluntate artificis creati, qui naturalem formam non potest producere: Ad illud, quod obiicitur, ꝙ imago dicit similitudinē in natura. Dicendum, ꝙ hæc determinatio naturaliter addita alicui termino, qui quidem dicit habitudinē, ut a quo, non ut ad quē, ambiguam reddit locutionem: quia potest dicere habitudinē, ut in ratione causæ, uel in ratione formæ; unde hæc est duplex: iste naturaliter assimilatur illi: uel ut intelligatur causaliter, scilicet ꝙ assimilatur in eo, quod habet a natura; uel ut intelligatur formaliter, scilicet quod assimilatur in ipsa natura. Primo modo accipiendo hæc est uera: homo naturaliter assimilatur Deo. Secundo modo falsa: & primo modo sequitur ad hanc; Homo naturaliter est imago Dei: alio uerò modo non.

QVAESTIO III.

An solus, & nullus alius imago Dei sit?

Utrum esse imaginem conueniat homini proprie, ita ꝙ nulli alii. Et ꝙ sic, uidetur. In solius hominis conditione dictum est. Faciamus hominē ad imaginem &c. sed hæc est nobilissima conditio, quæ si daretur aliis, nullo modo deberet prætermitti: ergo uidetur, quod nulli alii, quàm homini esse ad imaginem suam Deus dederit, qđ si prætermisit de aliis, & non de homine: tunc est quæstio, quare scriptura fecit. Item. August. in

ser. de imagine. Ad imaginē, & similitudinē suā Deus illū creauit (loquitur de hoīe) qđ nulli alii creaturæ dedit. ITEM. Hoc uidetur ꝑ rationē, quia qđ per superabundantiā dicitur, uni soli conuenit: sed imago dicit similitudinē expressissimā in genere creaturæ: ergo oportet, ꝙ côueniat uel vni soli speciei, uel vni soli indiuiduo. ITEM. Eo ipso homo est imago Dei: quia immediate tēdit in Deum: si ergo uniuersum est ordinatum secūdū oēm sui partem, impossibile, est, ꝙ aliquæ creaturæ diuersarū specierū ordinētur in Deum ex ęquo, & immediate: ergo uel hō, & angelus erunt eiusdē spēi, uel esse imaginē côuenit soli homini. ITEM. Homo eoipso, ꝙ est imago Dei, est finis oīum aliorū: sed hoc non pôt pluribus diuersis speciē côuenire: & planū est, ꝙ angelo non conuenit: ergo uidetur, ꝙ esse imaginē conueniat soli homini. ITEM. Quia homo est imago Dei, fuit unibilis diuinæ naturæ, hoc autem est eius propriū: ergo proprium est homini esse Dei imaginē.

CONTRA Diony. de diuinis nominibus dicit, quod angelus est imago Dei, manifestatio occulti luminis. ITEM. Anima eo ipso est imago Dei, quo capax Dei, & particeps esse potest: sed hoc competit angelo, sicut animæ: ergo non soli homini conuenit esse imaginem. ITEM. Ista est nobilissima omnium cōditionum naturalium, uidelicet esse imaginem: ergo nobilissima omnium creaturarum huiusmodi proprietatis non debuit esse expers: si igitur creatura angelica est huiusmodi, patet &c. ITEM. Imago inest animæ secūdum superiorem partem (sicut in Primo Lib. ostensum est) sed in illa parte homo, & angelus habent conuenientiam: ergo uidetur similiter, quòd in dignitate imaginis conueniant: igitur esse imaginem non est propriū solius hominis. Dis. 3.

RESOLVTIO.

Post angelos soli hominis imaginem Dei esse conuenit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ proprium dicitur dupliciter. Est enim proprium simpliciter, & proprium alicui. Proprium simpliciter est, quod conuenit omni, & soli: proprium alicui est, quod conuenit omni contento sub illa specie: ita ꝙ quibusdam aliis conuenit, quibusdam uero minimè: sicut esse bipedem, propriè conuenit homini respectu quadrupedum, non respectu uolatilium. Dicendum est igitur, ꝙ sicut esse rationale, uel intellectuale, non est proprium homini simpliciter, quia côuenit in hoc cum angelo: sed est propriū respectu rerū corporalium: sic esse imaginem proprie conuenit homini respectu brutorum, non tamen respectu angelorum; immo communiter côuenit hominibus, & angelis; sicut ostendūt rationes adhoc inductæ.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur in contrarium: quòd scriptura non exprimit. Dicendum, quòd scriptura nō determinat conditionem naturæ angeli expressè: ideo non est mirum, si non determinat eius modum, nec dicit eā ad imaginem Dei esse factam. Si autē quæ-

quæras, quare non determinat, hoc determinatũ est supra Dist. 13. Ad illud Augustini. Dicendum, ꝙ Aug. non excludit creaturas spirituales, sed creaturas corporales, & uisibiles, quando dicit, ꝙ nulli alii creaturæ dedit. Item hoc dicit propter aliquam proprietatem repræsentationis, q̃ Deus dedit homini, nõ alii spirituali creaturæ, uel corporali: non propter rationẽ imaginis principalem, quæ consequtur omnẽ naturam rationalem. Ad Illud, quod obiicitur, ꝙ est similitudo expressissima. Dicendum, ꝙ superlatiuus dupliciter potest exponi: uno modo ꝑ suum positiuum cum hoc aduerbio, ualde, ut albissimum, idest, ualde album: & sic intelligitur, cum dicitur ad imaginem: & nõ oportet ipsum angelum supponi. Aliquando superlatiuus intelligitur respectiuè, & tunc dicit excessum respectu omnium, ad quæ comparatur: & hoc modo non potest conuenire pluribus: & sic non accipitur in proposito. Ad Illud, quod obiici tur, ꝙ eo ipso, quo est imago, est finis. Dicendum, ꝙ ista nõ est tota ratio; immo quia sic est imago in anima, ꝙ ex parte corporis cum omnibus corporalibus habet quandam conuenientiam; & ideo solus homo dicitur omnis creatura, & omnia propter ipsum quodammodo fieri, & ad ipsum etiã referri. Ad Illud, quod obiicitur de unione. Dicendũ, ꝙ & si ratio imaginis sit dispositio ad unionem; non tamen est dispositio sufficiẽs de se, nisi competat hoc personali proprietati, & culpabili infirmitati; & hoc est reperire in homine, non in angelo; sicut infra melius patebit in Tertio. Ad pręsens autem sufficiat, quod quidquid sit de unibilitate; imago tamen uniuersaliter consequitur rationalẽ creaturam, ita ꝙ omnis creatura rationalis est imago Dei ueraciter; & naturaliter. Et ratio huius est expressio similitudinis quantum ad conuenientiam ordinis, quæ supra in principio quæstionis explanata fuit.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An principalius in angelo imaginis ratio reperiatur, quàm in anima.

Consequenter quæritur de imagine secundum considerationem relatam. Et circa hoc quæruntur tria. Primò quæritur, utrum ratio imaginis principalius reperiatur in angelo, quàm in anima. Secundò, utrum principalius in uiro, quã in fœmina. Tertiò, utrum principalius reperiatur in cognitiua, quàm in affectiua.

Vtrum ratio imaginis principalius reperiatur in angelo, quàm in anima. Et ꝙ sic, uidetur super illud Ezech. 28. Tu signaculum similitudinis. Gregor. Quanto subtilior est natura, tanto in eo imago diuinitatis similius insinuatur impressa. Item, Sapiens artifex in nobiliori tabula nobiliorem describit picturam; si igitur imago in creatura est quasi quædam pictura tabulæ impressa (sicut Magister dicit in litera) ergo perfectiori, & nobiliori modo ima-

imago diuinitatis inscribi debet in angelo, quam in anima. Item. Ex eo dicitur creatura rationalis imago Dei, quo capax Dei est: sed angelicus spiritus capacior est, quã humanus, cũ sit uirtuosior, & expeditior: ergo in eo imago diuinitatis est eminẽtiùs impressa. Item. Imago consistit in memoria, intelligentia, & uoluntate: sed memoria perfectiori modo habet actũ suum in angelo, quàm in homine: similiter intelligentia, & uolũtas: memoria enim eius tenet sine obliuione: & intelligentia intelligit sine inquisitione: & uoluntas dirigit sine retardatione: quorum opposita sunt in anima: ergo &c.

Contra. Expressius repræsentat summam Trinitatem, qđ repræsentat non solum quantũ ad substantiæ unitatem, sed etiã quantum ad distinctionem personarum: sed homo expressius repræsentat personarũ distinctionem: quia in homine est personalis discretio per originem: in angelis autem non: ergo expressius repræsentat Trinitatẽ homo, quã angelus: sed in quo est expressior repræsentatio, est expressior imago: ergo &c. Item. Euidentius imitatur alterum, quod imitatur quantũ ad substantiam, & modum existendi, quam quod imitatur solum quantum ad alterum: sed anima repræsentat Trinitatem summã, & prout est in seipsa, & prout est in rebus, ut sic in qualibet parte corporis sit tota: sicut summa essentia est in creatura: ergo expressius imitatur Deum, quã angelus: sed ꝙ expressius imitatur excellentius sua imagine insignitur: ergo &c. Item. Expressius repræsentat Deum, quod repræsentat ipsum nõ solum in se, sed secundum ꝙ est principium aliorum, quam ꝙ altero modo tantum: sed homo repræsentat Deum non solum, ut ens est in se: sed etiam, ut est principium aliorum: quia sicut ex uno Deo omnia, ita ex uno homine omnes homines (sicut uult Glo. 2. Cor. 11.) ergo si quod expressius repræsentat rationem imaginis, participat eminentius: patet &c. Item. Plenius repræsentat aliquid, quod repræsentat ipsum per maiorem accessum ad suam totalitatem: sed homo repræsentat Deum inquantum est exemplar & spiritualium & corporalium: angelus autem altero modo tantum: ergo in homine excellẽtiori modo reperitur imago. Item. Quanto exemplũ seu exẽplatum magis innititur exẽplari, tanto magis conformatur ei: & quanto magis natum est uniri, tanto magis natum est cõformari: sed natura humana unitur diuinæ in unitate personæ, quod quidem non facit angelica: ergo expressior est in ea imago: quam sit in angelo. Item. Per considerationem Philosophi. Si optimum in uno genere est melius optimo in alio genere, etiam est simpliciter hoc illo melius: sed Christus, q est optimus inter homines omnes, excellentiori modo insignitus est imagine Dei, quam optimus angelus: ergo imago Dei in homine, quam in angelo reperitur excellentius.

RESOLVTIO.

Tum principalius, tum aequè: diuersa comparatione.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notãdum, ꝙ quidam voluerunt dicere, ꝙ creaturam magis esse ad imaginem Dei, dici potest dupliciter, vel extensiue, vel intensiue. Si extensiue, sic dixerunt, ꝙ homo magis repræsentat Deũ, quam angelus, quia in pluribus ratione corporis sibi vniti, vtpote in spiritualibus, & corporalibus, & in modo existendi in rebus, & secũdum etiam modum producendi res: & sic dicunt procedere rationes ad secundam partem. Tamen quod de Christo obiicitur non ualet: illud enim est singulare priuilegium, nec est naturæ, sed potius gratiæ. Si autẽ dicatur, una creatura magis esse ad imaginem, quã alia intensiue, quia expressius repręsentat: sic dicunt, angelum magis esse ad imaginẽ Dei, quam sit homo, sicut ostendunt auctoritates, & rationes ad oppositũ. Et hoc insinuat Grego. cum dicit. Quanto subtilior est natura, tanto in ea imago trinitatis similius insinuatur impressa: & rationes etiam cõsequentes ostendunt, ꝙ sicut excellentior est natura angelica, sic excellentiores habet potentias, & maiorem habet capacitatem, & digniori modo est in imagine Dei insignita: & secundum hanc uiam plana, est responsio ad qõnem propositam, & ad obiecta. Sed licet iste modus dicendi probabilis uideatur: tamen non modicam habet calumniam ratione vtriusque partis distinctionis. Quod enim dicatur imago magis esse in hoĩe extensiue, quam in angelis, hoc uerbis Augu. nõ consonat, qui rõnem imaginis dicit esse in anima præcise secũdum partem supremã, sicut patet in 14. & 15. de Tri. Similiter ꝙ dicatur uniuersaliter expressior esse imago Dei in angelo, quam in anima propter maiorẽ dignitatem naturę: hoc non uidetur consonare Glo. quæ dicit super illud 2. ad Hebr. Ei, qui modicum minoratus est ab angelis tibi dicit Glo. ꝙ natura mẽtis humanæ qualẽ Christus assũpsit, solus Deus maior est. Et Aug. hoc innuit in pluribus locis: & pię creditur, & cõiter sentitur, ꝙ uirgo Maria magis inter oẽs angelos accedit ad Deũ. Propterea est alius modus dicẽdi, ꝙ cum expressio imaginis cõsistat in conuenientia ordinis, & proportionis, intensio dignitatis imaginis consistit secundũ intensionem cõuenientiæ quãtum ad proportionem, uel ordinem. Attendendum autem, ꝙ conuenientia creaturæ rõnalis ad Deum secundum ordinem, quędam est de esse imaginis, & quædã de bene esse. De esse imaginis est, ꝙ creatura immediate ordinetur ad Deũ: de bene esse uero est ꝙ creatura, quæ est imago pręponatur aliis, quæ tenẽt rationem uestigii, & ꝙ alia ordinentur in ipsam tãquam in finem. Et sic triplex est ordo in creatura rationali, secundũ quẽ conformatur Deo. Primus, ꝙ immediate nata est Deo coniungi, & hoc est essentiale imagini: & in hoc angelus, & anima ęquiparantur, quia utriusque mens immediate

immediate ab ipsa prima ueritate formatur. Secundus est, quo pponitur creatura, q̃ est imago aliis creaturis: & in hoc angeli pcellunt: qa nō solum bestiis, sed etiam hominibus rectores sunt deputati scd̃m illud Eccl. 17. In unaquaq; gēte præposuit rectores, Glo. i. angelos: & iste est ordo, quo creatura irrationalis regitur a Deo mediante rationali. Tertius est ordo, quo creaturæ irrationales ad rationalem ordinantur tanquā in finē, propter quē sunt factæ: & mediante illo in ultimum finem principalem: & secundum hūc ordinē magis cōuenit homo cum Deo, quàm angelus: magis enim facta sunt & corporalia, & sensibilia propter homines, quā propter angelos: & sic patet, ꝙ ratio imaginis (prout attenditur in conuenientia ordinis, quantum ad id, qd̄ est de esse in homine, & angelo) reperitur æqualiter: quia uterq; ordinatur in Deum immediate: quātum uerò ad illud, quod est de bene esse, scilicet quantū ad ordinē respectu creaturarum, se habent p modum excedentis, & excessi. Angelus enim magis cōuenit quantum ad ordinem sub ratione regiminis: homo uero magis quantum ad ordinē, qui attenditur in ratione finis. Consimili modo reperimus & æqualitatem, & mutuum excessum in expresione imaginis, quæ attēditur scd̄m cōuenientiā proportionis: quia quædam est conuenientia habitudinis, quæ est de esse imaginis, quædam de bene esse. Illa est de esse, quæ cōsistit in cōparatione ad intrinseca, sicut ad potentias: & in hac hō & angelus adęquantur: quia ita bene est distinctio, & origo, & ęqualitas, & consubstantialitas in potentiis animæ, in memoria .s. intelligentia, & uoluntate; sicut in potentiis angeli. Illa uerò conuenientia habitudinis est de bene esse, quæ attenditur in cōparatione creaturę rationalis ad aliquod extrinsecum, utpotè ad corpus, quod est ipsa inferius. Hæc autem dupliciter potest esse expresior, uel priuatiuè, uel positiuè. Si positiuè, sic aīa est imago expresior, quæ in hoc, ꝙ cōiungitur corpori; ita quod per illud est principium aliorū, & p illud totum inhabitat, magis repræsentat Deum, qui est principiū oīum, & q unus est in oībus. Si autē priuatiuè, sic angelus magis repręsentat Deum, qa Deus est spiritus purus omnino impermistus, & independens a creaturis oībus, & hæc repręsentat angelicus spiritus, dum est a corpore secundū actum, & aptitudinem separatus: & pro tanto dicitur esse subtilior a Grego. & in eo imago diuinitatis est expresior: & sic patet, qd̄ quantū ad cōuenientiam proportionis, quæ est de essentia imaginis inter hominē & angelum, pōt esse ęqualitas: quantū uerò ad illa, q̃ est de bene esse, se habēt, sicut excedētia, & excessa. Ex prædictis igitur patet respōsio ad quæstionem propositam. Cum enim q̃ritur, utrum principalius, uel expresius sit imago Dei in angelo q̃ in anima. Respondendum, quod quantu ad aliqd est ęquè principaliter, quantum ad aliqd magis principaliter, quātum ad aliquid minus (sicut explanatū est)

est. Et p hoc patet responsio ad rões ad utranq; partem, q̃ procedũt scd̃m diuersas uias, scd̃m quas ueritatẽ possũt cõcludere: qa nõ habent oppositionẽ.

Ad illud tamẽ, quod obiicitur de maiori capacitate: dici põt, quod non cogit: angelus.n. capacitatem gratiæ habet in cõparatione ad sursum, in qua cõparatione non excedit naturam mentis humanæ Quod aũt natura angelica dicatur excedere humanã, hoc est in comparatione ad corpus, ad quod nõ habet inclinationẽ, sicut anima: & ideo maioritas dignitatis in natura angelica respectu animæ nõ facit ad excellentiã imaginis, siue illius capacitatis, q̃ est in natura humanæ mẽtis scd̃m qd̃ aĩa est capax Dei. Similiter nec illud, quod sequitur, cogit: qa maior uiuacitas memoriæ, uel intelligẽtiæ potius facit ad intẽsionem similitudinis, quam ad imaginis maiorem expressionem. Similitudo enim consistit in proprietatibus naturalibus: imago uero in origine, & habitudine: & quamuis potentiæ in angelis sint uiuaciores, quã in animalibus, & ideo similiores Deo: eundem tamen habent ordinem, & habitudinem (sicut ostensum est supra.) Vnde magis proprie cõceditur, q angelus sit Deo similior, quàm homo: quam possit concedi, quod angelus sit magis imago: & hoc uult dicere auctoritas Greg. Rationes uero ad oppositum procedunt, & cõcludunt maiorem expressionẽ quãtum ad illud, quod est accidentale imagini: excepta illa, quæ fundatur super unionem: ad quam dicendum, q non cogit pro eo, quòd substantia, quæ est minus capax gratiæ per naturã, potest effici magis capax per aliquam gratiam gratis datam, q̃ disponit, & ampliat capacitatem naturæ ad susceptionem gratię gratumfacientis Vnde esto, qd̃ natura angelica esset magis capax gratiæ, quam humana natura secundum naturalem potentiam; sicut uidetur rationabiliter esse ponendum, ut natura angelica sit excellentior, & excellentiori naturæ debeatur excellentior potentia, & capacitas: nihilominus tamen per aliquod donum diuinitus sibi datũ gratis, potest eleuari capacitas animæ usque ad capacitatem angeli, & quodammodo ampliorem: nam donum gratiæ gratis datæ disponit ad gratiam gratum facientem: & sic possibile est fuisse in Christo, & Beata Virgine: & sic patent obiecta ad utranque partem.

QVAESTIO II.

An imago principalius in mare sit, quàm in fœmina?

Vtrum principalius sit imago in masculo, quàm in fœmina. Et q sic, uidetur. 1. Cor. 11. Vir est imago & gloria Dei: hæc autem (ut dicit Apostolus) separat uirum a muliere: igitur, aut mulier non est imago, aut si est imago, non est ita expressa, sicut uir. Item Glos. ibi dicit. Ad imaginẽ Dei factus est uir, non mulier; sed hoc non est dictum, q mulier nullo modo sit ad imaginem facta; ergo dictũ est, q minus est ad imaginem, quam uir. Item. Quia homo est ad imaginem, unibilis est natu-

naturæ diuinæ; sed magis fuit unibilis in sexu masculino, q̃ fœmineo; ergo magis est imago uir, q̃ mulier. ITEM. Quia homo est imago Dei, oĩbus est p̄latus, siue præpositus, secũdum quod innuitur in Textu Gen. 1. Faciamus hominem, &c. & subditur, & præsit piscibus, &c. ergo præsidere si non conuenit homini in sexu fœmineo, sed masculino, uidetur, quòd imago excellentiori modo sit in masculino sexu, quàm in fœmineo.

CONTRA. Genes. 1. Creauit Deus hoiem ad imaginem, & similitudinẽ suã: masculum, & fœminã creauit illos: si igitur mulier creata est ad imaginem Dei, & ad æqualitatem uiri; sicut innuit formatio eius de latere, & rõ ẽt, quare formata est; cum dicitur: Faciamus adiutorium simile sibi: uidetur igitur, ꝙ in uiro, & muliere æqualiter reperiatur rõ imaginis. ITEM. Imago attenditur in hoĩe quantum ad supremum aĩæ: sed in supremo aĩæ non est distinctio aliqua secũdum sexum; ergo siue homo sit mulier, siue uir, æqualiter est imago. ITEM. Sexus non uariat speciem: ergo uir, & mulier sũt eiusdem speciei: sed imago consequitur hoiem quãtũ ad formã speciei, non quãtum ad formam indiuidui; ergo æqualiter est in uiro, & muliere. ITEM. Imago creationis nõ ordinatur ad imaginẽ recreationis, siue gratificationis: sed imago creationis, quæ consistit in gratia, & uirtutibus, ita excellenter potest esse in muliere; sicut in uiro; ergo pari ratione & imago creationis, in qua conditus est homo.

RESOLVTIO.

Quò ad præsidentiam imaginis ratio principalius est in masculo, quàm in fœmina: Quò uerò ad id, quòd de complemento est, nec in hac, nec in illo principaliter est, sed aquè in ambobus.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ sicut ex præcedentibus patet, imago quantum ad suum esse principaliter consistit in anima, & eius potentiis, & in his potissimè prout habent ad Deum conuerti; & quantum ad hoc non est distinctio masculi & fœminæ, serui & liberi; ideo imago quantũ ad id, quod est de complemento eius, & de eius esse, non magis reperitur in uiro, q̃ in muliere. Quantum etiam ad bene esse, siue ad clariorem expressionem, consistit magis in anima, secundum ꝙ ad corpus habet ordinẽ, & habitudinem. Et qm̃ ex parte corporis est sexuũ distinctio; & scd̃m sexuũ distinctionẽ maior est repræsentatio, siue quantum ad rõnẽ p̄sidẽdi, siue quantũ ad rõnẽ principiãdi; q̃a uir est caput mulieris, & uir est principiũ mulieris, & nõ uir ꝑꝑ mulierẽ, sed mulier ꝑꝑ uirum; quantum adhunc utique modum excellẽtiori modo reperitur imago in sexu masculino, quàm fœminino; non ratione eius, quod est de esse ipsius imaginis; sed ratione eius, quod adiacet.

ET secundũ hoc satis plane potest respõderi ad obiecta. Rationes enim ostendentes, ꝙ nõ magis est imago uir, q̃ mulier, procedunt de imagine quãtum ad suum primũ esse, sicut intuẽti patet. Rationes uero ad oppositum

situ procedũt de imagine quã-tum ad aliquã accidẽtalem proprietatem, siue per relationẽ ad corpus. AD ILLVD autẽ, quod dicit Aposto. & Gio. ꝙ uir est imago, & gloria Dei. Dicendũ, ꝙ uir accipitur metaphorice ꝓ superiori parte rationis, & mulier pro inferiori, sicut exponit, Aug. 12. de Trin. ET SI tu obiicias, ꝙ Apostolus loquitur de viro, & muliere ad literam. Dicendum, ꝙ loquitur de eis non secundum se, sed secundum significationem. Vir enim quia fortis est, & præsidet mulieri, superiorem rationis partem significat: mulier uero inferiorẽ. Inde etiam est in matrimonio, ꝙ uir significat Deum, & mulier significat ecclesiam, siue animam: hoc autem est ratione uirilitatis ex parte una, & infirmitatis, & fragilitatis ex altera, quæ non respiciunt imaginem secundum se, sed ratione corporis annexi: & ita non essentialiter, sed accidentaliter.

QVAESTIO III.

An imago principalius sit in cognitiua, quàm in motiua, siue affectiua.

VTRVM imago principalius sit in cognitiua, q̃ in motiua, siue affectiua. Et ꝙ principalius sit in cognitiua, uidetur per illud, quod dicit Augu. Imago est in potentia cognoscendi, & similitudo in potentia diligendi: sed hoc non est dictum, ꝙ omnino sit in potentia cognoscendi: ergo dictũ est, quia principalius est ibi. ITEM. Imago primo, & principaliter cõuenit ipsi uerbo æterno: ergo ei principaliter magis conuenit, quod illi uerbo æterno respondet: hoc autem est ipsa intelligentia, quę est in ipsa potentia cognitiua: ergo &c. ITEM. Imago cõsistit in memoria, intelligentia, & uoluntate: sed duæ istarum potentiarũ, s. memoria, & intelligentia tenẽt se ex parte cognitiuæ: ergo & imago plus se tenet ex parte cognitiuæ, q̃ affectiuæ. ITEM. Imago dicit quandam confirmationem, & distinctionem: sed affectiuæ est unire, & cognitiuę distinguere: ergo imago principalius residet penes cognitiuam, q̃ penes affectiuam. CONTRA. Imago reformationis respondet imagini creationis: sed imago reformationis, quæ quidẽ est gratia, principalius est in affectiua, q̃ in cognitiua: ergo & imago creationis. ITEM. In eo principaliter consistit res in quo consistit eius cõplementum, sed imago complectur in uoluntate, & uoluntas se tenet ex pte affectiuæ: ergo &c. ITEM. Imago est nobilissimũ in anima: ergo consistit penes id, quod est in anima nobilissimum: sed liberum arbitrium, siue uoluntas est nobilissimum, quod est in anima: ergo principaliter consistit imago penes arbitrium, siue uoluntatem: hoc autem principaliter respicit affectiuam ergo &c. ITEM. Similitudo est in plus, q̃ sit imago: nõ. n. q̃libet similitudo est imago, sed similitudo expressa in quadam configuratione, & imitatione: ergo ubicumq; est imago, est & similitudo: ergo ubi principaliter est imago, principaliter est & similitudo: sed similitudo non est principaliter penes

penes cognitionem, sed penes affectionem, cum similitudo sit in gratuitis, quæ maxime respiciũt potentiam affectiuam: ergo pari ratione imago. IVXTA hoc quęritur, quę sit differẽtia inter imaginem, & similitudinem: cum .n. plus sit similitudo, quàm imago (sicut ostendit Aug. in Lib. 83. q.) & superius non debeat connumerari suo inferiori, uidetur ꝙ male dicitur homo factus ad imaginẽ, & similitudinẽ. ITEM. Cum duæ sint potentiæ ex parte affectionis .s. irascibilis, & concupiscibilis, & duæ ex parte cognitionis .s. memoria, & intelligentia, quæstio est, quare in ratione imaginis potius accipiuntur duæ potẽtiæ ex parte cognitiuę, & una ex parte affectiuæ. Videtur enim, quòd potius debet esse econuerso, cum tres uirtutes theologicæ, quæ reformãt imaginem animæ, sic in ea ponãtur, ut duæ sint ex parte affectiuę .s. spes, & charitas, quarum una est in irascibili, & altera in concupiscibili, & una ex parte cognitiuæ, scilicet fides, quæ cõmuniter ponitur in rationali.

RESOLVTIO.

Cum imago dicat conuenientiam secundum configurationem, principaliùs erit in cognitiua, quàm in motiua potentia.

RESP. Dicendum, ꝙ de prima nominis impositione differt imago, & similitudo. Imago .n. nominat conformitatem in quantitate: similitudo uero conuenientiam in qualitate. Imago nominat quandam cõfigurationem: & ita importat figuram, quæ est quantitas in qualitate, uel qualitas in quantitate: similitudo uero dicitur rerum differentiũ eadem qualitas. Ex hac autem primaria differentia triplex consueuit assignari modus distinguendi inter imaginem, & similitudinem, cum dicitur. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem. Primus est, quem dicit Hugo, ꝙ similitudo respicit naturam, & imago respicit figurã: [*Lib. 1. de sac. par. 6. cap. 2.*] quia similitudo dicit conuenientiam in qualitate naturali: imago uero conuenientiam in distinctione figurali, ad modũ cuiusdã trianguli, in quo sunt tres termini, & tres lineæ, quia tres sunt potẽtiæ, quarum quælibet habitudinem habet ad quamlibet: & similiter tres personæ: & potentia, uel persona tenet rationem termini: habitudo uero, uel emanatio tenet rationem lineę. Secundus modus distinguendi est, quòd imago est in naturalibus, & similitudo in gratuitis: quæ similiter habet ortum ex illa prima differentia. Quia enim imago dicit configurationem, & illa attenditur ex parte naturalium potentiarum animæ .s. memoriæ, intelligentiæ, & uolũtatis: hinc est, ꝙ imago est in naturalibus: quia uero similitudo dicit conuenientiam, quæ ortũ habet à qualitate: & qualitas, in qua anima similatur Deo, hæc est gratia: ideo similitudo in gratuitis dicitur esse. Tertius modus distinguendi est, ꝙ imago est in potentia cognoscendi, & similitudo in potentia diligendi: & iste modus similiter habet ortum ex differẽtia prima. Quia enim imago consistit in conuenientia secundum configurationem: & configuratio attenditur

in

In origine, habitudine, & potentiarum distinctione: & hæc origo, & habitudo principaliter residet ex parte cognitiuæ: ideo imago principalius ponitur in cognitiua. Similitudo uerò dicit conuenientiam in qualitate: & quia qualitas, in qua principaliter assimilatur anima Deo, est in uoluntate, siue in affectione: hinc est, q similitudo ponitur principaliter in potētia actiua: & inde est, q i imagine creationis duæ sunt potentiæ ex parte cognitiuæ. s. memoria, & intelligentia, & una ex parte affectiuę s. uolūtas. Econtra uero in imagine recreationis: quæ quia cōsistit in gratia, duæ uirtutes sūt ex parte affectiuæ. s. spes, & charitas: & una ex parte cognitiuę, s. fides. Imago enim principaliter respicit originem, & habitudinem: habitudo aūt, & origo attenditur inter memoriam, & intelligentiam per modum parētis, & prolis: & inter hæc duo & uoluntatem secundū modū donationis, siue processionis. Inter irascibilem uero, & concupiscibilē, nec est talis ordo, nec origo: cum motus irascibilis possit esse sine cōcupiscibili, & ecōuerso: motus autem voluntatis non potest esse sine motu intelligentiæ præuio, nec actus similiter intelligentiæ sine actu memoriæ, in his dico, quæ sunt de ratione imaginis: ideo ī assignatione imaginis duo sumuntur membra ex parte cognitiuæ, & unum ex parte affectiuę: hoc. n. exigit ordo, & origo, & distinctio: & propterea imago principalius est in cognitiua, q̄ in affectiua: similitudo uero principalius consistit in unione animæ ad Deum, quæ quidem est per gratiā. Et quoniam vnio, & gratia principaliter respiciunt affectiuam: hinc est, q in imagine recreationis, quæ quidem est in gratuitis, duę sunt uirtutes, quę respiciunt affectiuam. s. spes, & charitas, penes duas uires. s. irascibilem, & concupiscibilē: una uero, quæ respicit cognitiuā. s. fides, quæ respicit rationalem: quamuis & spes reformans irascibilem, per consequens reformat memoriā, cū cōueniāt in actu, q ē tenere. Secundū hoc igitur planū est respōdere ad quæstionem, & obiecta. Concedendum est enim de plano, quòd imago principaliter respicit cognitiuam: cōcedendæ sunt etiā rationes, quæ hoc probant.

Ad illud verò, quod obiicitur de imagine reformationis. Dicendum, quòd non ualet, quia imago reformationis potius est similitudo quædam, q̄ sit imago. Si enim propriè esset imago, esset capax Dei, & esset immortalis: nunc autem non est sic: & ideo, quia imago recreationis potius est similitudo quàm imago, magis principaliter respicit potentiam affectiuam, quàm cognitiuam: quamuis reformet tam cognitiuam, quàm affectiuam. Ad illud, quod obiicitur, quòd complementum magis est in uoluntate. Dicendum, quòd & si uoluntas ultima sit in imagine, non tamen se habet per modum complementi in ratione imaginis: imago enim dicit ordinem, & originem in potentiis, sicut est in personis: & quemad-

modum tertia persona non ponitur aliarum completiua, nec alias complere, sed potius ab eis recipere: sic uoluntas, prout est pars imaginis, potius considera tur in ratione egredietis, quàm in ratione complentis: & quia prima ratio originis est per modum naturę, quæ quidem consistit in ortu intelligentiæ ex memoria: hinc est, ꝙ imago principalius respicit cognitiuam, q̃ affectiuam. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ imago consistit penes nobilissimum in anima. Dicendum. ꝙ nobilissimum in anima dupliciter potest accipi. Vel secundum distinctionem potentiarũ.s. affectiuę, & cognitiuę, uel secundum cognitionem statuum.s. superioris portionis, & inferioris. Cum ergo dicitur, ꝙ imago consistat penes nobilissimum, hoc intelligitur quantum ad statum in superiori parte, nõ quantum ad potentias, qa imago complectitur tam affectiuã, q̃ cognitiuam, cum utraque nata sit immediatè ferri ad Deũ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ similitudo est in plus, q̃ imago. Dicendum, ꝙ similitudo si accipiatur ĩ sua generalitate, in plus est: si uero accipiatur propriè, sicut accipitur in proposito, nõ est in plus: immo distinguitur ab imagine: ita ꝙ & si utramque tam affectiuam, quàm cognitiuam respiciat, imago tamẽ principalius respicit cognitiuã, & similitudo affectiuam: & ratio iam dicta est: & per hoc patet responsio ad illa duo, quæ quærebantur.

DISTINCTIO XVII.

De productione hominis quantum ad principia constitutiua, scilicet corpus & animam: & primo de productione uiri.

Gen. 2. Beda. Quòd nõ corporeis instrumentis formasse uel sufflasse deus dicitur.

HIc de origine animæ plura quæri solẽt; scilicet, unde creata fuerit, & quando, et quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secũdum corpus describitur, cum dicitur: Formauit Deus hominem de limo terrę: ita eiusdem factura secundum animam describitur, cum subditur. Et inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui anima inspirauit. Vel secundum aliam literam flauit, uel sufflauit: non quòd faucibus sufflauerit, uel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus est, nec lineamentis membrorum compositis. Non ergo carnaliter putemus Deum corporeis manibus formasse corpus, uel faucibus inspirasse aïam, sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo uolendo, idest uoluit et uerbo

iussit

iussit, ut ita fieret, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ, idest, substantiam animæ, in qua uiueret, creauit: non de materia aliqua corporali uel spirituali, sed de nihilo.

Opinio quorundam hæreticorum, de animabus humanis.

Putauerunt enim quidam hæretici deum de substantia animam creasse, uerbis scripturæ pertinaciter inhærentes: quibus dicitur, inspirauit, uel insufflauit, &c. Cum flat (inquiunt) uel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cum dicitur Deus flasse, uel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit, uel flauit, id est, flatum hominis scilicet animam fecit. Flare enim est flatum facere, & flatum facere, est animam facere. Unde Dominus per Esaiam, Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putant animam esse partem dei. Si enim hoc esset, nec a se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum, uel patiendum compelli, nec in melius, uel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est a deo, non de deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo. Ibid. c. 3. Esa. 57 secundum translationem. 72.

Quando facta sit anima, an ante corpus, aut in corpore.

Sed utrum in corpore, uel extra corpus, etiam inter doctos scrupulosa quæstio est. Augustinus enim super Genesim tradit animam cum angelis sine corpore fuisse creatam, postea uero ad corpus accessisse: neque compulsa est incorporari, sed naturaliter illud uoluit, id est, sic creata fuit ut uellet: sicut naturale nobis est uelle, uiuere. Male autem uelle uiuere, non naturæ, sed uoluntatis est peruersæ. Alii uero dicunt animam primi hominis in corpore fuisse creatam: ita exponentes uerba illa. Inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: id est anima in corpore creauit, quæ totum corpus rimaneat: faciem tamen specialiter expressit, quia hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de aliis certissime sentiendum est, quòd in corpore. Creando enim infundit eas deus, et infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic creatam, ut præscia esset operis futuri iusti, uel iniusti. Opinio Aug. li. 7. c. 25. & 27. Ibi. ca. 26. Augu. li. de Gen. ad lite. 6. c. 13. & 14. Exo. 7. Ca. 15.

eut esse vestigium nulli accidit creaturę: si ergo homo non est imago Dei naturaliter: ergo nō est res naturalis, sed artificialis: si ergo hoc est planè falsum, scilicet quod homo sit artificialis; ergo non est imago artificialis, sed naturalis: ergo &c. ITEM. Asinus artificialis non est asinus uerus: ergo imago artificialis non est imago uera; sed homo est imago uera: ergo nō est imago artificialis, & est artificialis, uel naturalis: ergo &c.

CONTRA. Hila. in Lib. de Synod. diffiniens naturalē imaginem dicit. Imago est eius rei, ad quam imaginatur species indifferens: sed homo non est species indifferens ipsius Dei: ergo non est imago naturalis. ITEM. Augustinus. de .x. cordis. Sicut differt imago Imperatoris in filio, & in nummo, sic differt imago in filio Dei, & in homine: si igitur imago in filio Imperatoris est naturalis, in nummo est artificialis, uidetur quod solus filius Dei sit imago naturalis, homo uerò solum artificialis. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Sicut proprium est personę filii esse filium, ita proprium est esse imaginem: sed sola persona filii est filius naturalis, & non homo; ergo pari ratione sola persona filii est imago naturalis, & non homo. ITEM. Qđ est a uoluntate, non est a natura: sed productio hominis est a uoluntate Dei: ergo non est a natura, sed ab eo habet esse imaginem, a quo habet, & produci: si igitur anima hominis nō producitur a Deo secundum naturam, sed secundum uoluntatē, nō erit imago Dei naturalis, sed uoluntaria. ITEM. Imago dicit imitationem, & similitudinem: ergo si aliquid est imago alicuius naturalis, assimilatur cū eo in natura: sed homo cum Deo in natura assimilari non potest eius esse imago naturalis.

RESOLVTIO.

Imago Dei naturalis homo est, quia non artificialis: at non connaturalis, cum ista soli filio in diuinis conueniunt.

RESPOND. Dicendum, quòd cum imago dicatur ab actu repręsentandi, nam imago refertur ad prototypum (ut dicit Damasce.) & repręsentatio dupliciter possit conuenire alicui, uel per formam naturalem, uel per formam artificialem: ideo duplex est imago, naturalis, scilicet & artificialis, & cum homo non repręsentet per formam artificialem, sed per suam formā naturalem, & potentias ei naturaliter inditas: ideo homo non est imago artificialis, sed naturalis. Differt autem dicere, imaginem naturalem, & connaturalem. Nā imago naturalis est, quę repręsentat per id, quod habet a natura, siue cum illo, ꝙ repręsentat, conueniat in natura, siue non. Imago uerò connaturalis dicitur, quę imitatur, & refertur non solum per id, ꝙ habet a natura, sed per conuenientiam in eadem natura: & ideo si esse imaginem conueniat homini: esse tamen imaginem cō naturalem non conuenit homini, sed soli filio Dei. Concedendę igitur sunt rationes ostendētes quid homo non est imago artificialis, sed naturalis.

Ad illvd verò, quod obiicitur in contrarium. Dicēdum, ꝙ Hilar. diffinit imaginem connaturalem, non naturalem. Ad illvd, quod obiicitur de Aug. Dicendum. quod non intendit ponere similitudinem quantum ad naturale, & artificiale: sed quantum ad conuenientiam, & discrepantiam in natura. Sicut enim nummus cum Imperatore in natura non conuenit: sed filius eius conuenit: sic in proposito intelligendū est. Ad alivd, quod obiicitur, quòd sola persona filii est naturalis filius. Dicēdum, ꝙ non est simile. Aliter.n. accipitur naturale prout adiacet filio, aliter prout adiacet imagini: non enim differt dicere, filiū naturalem, & connaturalem: sicut differt in imagine. Et ratio huius est ista: quia filius dicit, ut a quo, quantū est de suo principali intellectu: imago dicit, ut ad quem: ideo naturale dictum de filio, significat ꝙ egressus filii sit per modum naturæ: & ita ꝙ cum patre conueniat in natura: sed cum dicitur imago naturalis, significatur, ꝙ illa repræsentatio est a naturali principio, siue proprietate: & propter hoc non datur intelligi, ꝙ sit inter imaginem, & eum, cuius est imago conuenientia naturæ. Ad illvd, quod obiicitur quod est a uoluntate, non a natura. Dicēdum, ꝙ uerum est ex ea parte, ex qua est a uoluntate: unde cū creatura a Deo producitur uoluntariè, non dicitur ab eo exire naturaliter: sed uoluntarie: ex hoc tamen non sequitur, ꝙ uoluntarie repræsentet: immo est ibi accidens. Quamuis.n. Deus uoluntarie produxerit hominē: homo tamen habet operationes naturales: quia diuina uoluntas fabricauit. & fecit ipsam naturā: non sic autem est de uoluntate artificis creati, qui naturalem formam non potest producere. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ imago dicit similitudinē in natura. Dicendum, ꝙ hæc determinatio naturaliter addita alicui termino, qui quidem dicit habitudinē, ut a quo, non ut ad quē, ambiguam reddit locutionem: quia potest dicere habitudinē, ut in ratione causæ, uel in ratione formæ: unde hæc est duplex: iste naturaliter assimilatur illi: uel ut intelligatur causaliter, scilicet ꝙ assimilatur in eo, quod habet a natura: uel ut intelligatur formaliter, scilicet quod assimilatur in ipsa natura. Primo modo accipiendo hæc est uera: homo naturaliter assimilatur Deo. Secundo modo falsa: & primo modo sequitur ad hanc: Homo naturaliter est imago Dei: alio uerò modo non.

Qvaestio III.

An solus, & nullus alius imago Dei sit?

Vtrvm esse imaginem conueniat homini proprie, ita ꝙ nulli alii. Et ꝙ sic, uidetur. In solius hominis conditione dictum est. Faciamus hominē ad imaginem &c. sed hæc est nobilissima conditio, quæ si daretur aliis, nullo modo deberet prætermitti: ergo uidetur, quod nulli alii, quàm homini esse ad imaginem suam Deus dederit, qđ si prætermisit de aliis, & non de homine: tunc est quæstio, quare scriptura fecit. Item. August. in

ser. de imagine. Ad imaginē, & similitudinē suā Deus illū creauit (loquitur de hoīe) qđ nulli alii creaturæ dedit. ITEM. Hoc uidetur ꝑ rationē, quia qđ per superabundantiā dicitur, uni soli conuenit: sed imago dicit similitudinē expressissimā in genere creaturæ: ergo oportet, ꝙ cōueniat uel vni soli speciei, uel vni soli indiuiduo. ITEM. Eo ipso homo est imago Dei: quia immediate tēdit in Deum: si ergo uniuersum est ordinatum secūdū oēm sui partem, impossibile, est, ꝙ aliquæ creaturæ diuersarū specierū ordinētur in Deum ex ęquo, & immediate: ergo uel hō, & angelus erunt eiusdē spēi, uel esse imaginē cōuenit soli homini. ITEM. Homo eoipso, ꝙ est imago Dei, est finis oīum aliorū: sed hoc non pōt pluribus diuersis speciē cōuenire: & planū est, ꝙ angelo non conuenit: ergo uidetur, ꝙ esse imaginē conueniat soli homini. ITEM. Quia homo est imago Dei, fuit unibilis diuinæ naturæ, hoc autem est eius propriū: ergo proprium est homini esse Dei imaginē.

CONTRA Diony. de diuinis nominibus dicit, quod angelus est imago Dei, manifestatio occulti luminis. ITEM. Anima eo ipso est imago Dei, quo capax Dei, & particeps esse potest: sed hoc competit angelo, sicut animæ: ergo non soli homini conuenit esse imaginem. ITEM. Ista est nobilissima omnium cōditionum naturalium, uidelicet esse imaginem: ergo nobilissima omnium creaturarum huiusmodi proprietatis non debuit esse expers: si igitur creatura angelica est huiusmodi, patet &c. ITEM. Imago inest animæ secūdum superiorem partem (sicut in Primo Lib. ostensum est) sed in illa parte homo, & angelus habent conuenientiam: ergo uidetur similiter, quòd in dignitate imaginis conueniant: igitur esse imaginem non est propriū solius hominis. *Dis. 3.*

RESOLVTIO.

Post angelos soli homini imaginem Dei esse conuenit.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ proprium dicitur dupliciter. Est enim proprium simpliciter, & proprium alicui. Proprium simpliciter est, quod conuenit omni, & soli: proprium alicui est, quod conuenit omni contento sub illa specie: ita ꝙ quibusdam aliis conuenit, quibusdam uero minimè: sicut esse bipedem, propriè conuenit homini respectu quadrupedum, non respectu uolatilium. Dicendum est igitur, ꝙ sicut esse rationale, uel intellectuale, non est proprium homini simpliciter, quia cōuenit in hoc cum angelo: sed est propriū respectu reru corporalium: sic esse imaginem proprie conuenit homini respectu brutorum, non tamen respectu angelorum; immo communiter cōuenit hominibus, & angelis: sicut ostendūt rationes adhoc inductæ.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur in contrarium: quòd scriptura non exprimit. Dicendum, quòd scriptura nō determinat conditionem naturæ angeli expresse: ideo non est mirum, si non determinat eius modum, nec dicit eā ad imaginem Dei esse factam. Si autē

quæ-

quæras, quare non determinat, hoc determinatū est supra Dist. 13. Ad illvd Augustini. Dicendum, ꝙ Aug. non excludit creaturas spirituales, sed creaturas corporales, & uisibiles, quando dicit, ꝙ nulli alii creaturæ dedit. Item hoc dicit propter aliquam proprietatem repræsentationis, quã Deus dedit homini, nō alii spirituali creaturæ, uel corporali: non propter rationē imaginis principalem, quæ consequitur omnē naturam rationalem. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ est similitudo expressissima. Dicendum, ꝙ superlatiuus dupliciter potest exponi: uno modo per suum positiuum cum hoc aduerbio, ualde, ut albissimum, idest, ualde album: & sic intelligitur, cum dicitur ad imaginem: & nō oportet ipsum angelum supponi. Aliquando superlatiuus intelligitur respectiuè, & tunc dicit excessum respectu omnium, ad quæ comparatur: & hoc modo non potest conuenire pluribus: & sic non accipitur in proposito. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ eo ipso, quo est imago, est finis. Dicendum, ꝙ ista nō est tota ratio; immo quia sic est imago in anima, ꝙ ex parte corporis cum omnibus corporalibus habet quandam conuenientiam; & ideo solus homo dicitur omnis creatura, & omnia propter ipsum quodammodo fieri, & ad ipsum etiā referri. Ad Illvd, quod obiicitur de unione. Dicendū, ꝙ & si ratio imaginis sit dispositio ad unionem; non tamen est dispositio sufficiēs de se, nisi competat hoc personali proprietati, & culpabili infirmitati; & hoc est reperire in homine, non in angelo; sicut infra melius patebit in Tertio. Ad præsens autem sufficiat, quòd quidquid sit de unibilitate; imago tamen uniuersaliter consequitur rationalē creaturam, ita ꝙ omnis creatura rationalis est imago Dei ueraciter; & naturaliter. Et ratio huius est expressio similitudinis quantum ad conuenientiam ordinis, quæ supra in principio quæstionis explanata fuit.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An principalius in angelo imaginis ratio reperiatur, quàm in anima.

CONSEQVENTER quæritur de imagine secundum considerationem relatam. Et circa hoc quæruntur tria. Primò quæritur, utrum ratio imaginis principalius reperiatur in angelo, quàm in anima. Secundò, utrum principalius in uiro, quā in fœmina. Tertiò, utrum principalius reperiatur in cognitiua, quàm in affectiua.

Vtrvm ratio imaginis principalius reperiatur in angelo, quàm in anima. Et ꝙ sic, uidetur super illud Ezech. 28. Tu signaculum similitudinis. Gregor. Quanto subtilior est natura, tanto in eo imago diuinitatis similius insinuatur impressa. Item. Sapiens artifex in nobiliori tabula nobiliorem describit picturam; si igitur imago in creatura est quasi quædam pictura tabulæ impressa (sicut Magister dicit in litera) ergo perfectiori, & nobiliori modo ima-

imago diuinitatis inscribi debet in angelo, quam in anima. Item. Ex eo dicitur creatura rationalis imago Dei, quo capax Dei est: sed angelicus spiritus capacior est, quã humanus, cũ sit uirtuosior, & expeditior: ergo in eo imago diuinitatis est eminẽtius impressa. Item. Imago consistit in memoria, intelligentia, & uoluntate: sed memoria perfectiori modo habet actũ suum in angelo, quàm in homine: similiter intelligentia, & uolũtas; memoria enim eius tenet sine obliuione: & intelligentia intelligit sine inquisitione: & uoluntas dirigit sine retardatione: quorum opposita sunt in anima: ergo &c.

Contra. Expressius repræsentat summam Trinitatem, qđ repræsentat non solum quantũ ad substantiæ unitatem, sed etiã quantum ad distinctionem personarum: sed homo expressius repræsentat personarũ distinctionem: quia in homine est personalis discretio per originem: in angelis autem non: ergo expressius repræsentat Trinitatẽ homo, quã angelus: sed in quo est expressior repræsentatio, est expressior imago: ergo &c. Item. Euidentius imitatur alterum, quod imitatur quantũ ad substantiam, & modum existendi, quam quod imitatur solum quantum ad alterum: sed anima repræsentat Trinitatem summã, & prout est in seipsa, & prout est in rebus, ut sic in qualibet parte corporis sit tota: sicut summa essentia est in creatura: ergo expressius imitatur Deum, quã angelus: sed ꝙ expressius imitatur excellentius sua imagine insignitur: ergo &c. Item. Expressius repræsentat Deum, quod repræsentat ipsum nõ solum in se, sed secundum ꝙ est principium aliorum, quàm ꝙ altero modo tantum: sed homo repræsentat Deum non solum, ut ens est in se: sed etiam, ut est principium aliorum: quia sicut ex uno Deo omnia, ita ex uno homine omnes homines (sicut uult Glo. 2. Cor. 11.) ergo si quod expressius repræsentat rationem imaginis, participat eminentius: patet &c. Item. Plenius repræsentat aliquid, quod repræsentat ipsum per maiorem accessum ad suam totalitatem: sed homo repræsentat Deum inquantum est exemplar & spiritualium & corporalium: angelus autem altero modo tantum: ergo in homine excellẽtiori modo reperitur imago. Item. Quanto exemplũ seu exẽplatum magis innititur exẽplari, tanto magis conformatur ei: & quanto magis natum est uniri, tanto magis natum est cõformari: sed natura humana unitur diuinæ in unitate personæ, quod quidem non facit angelica: ergo expressior est in ea imago: quàm sit in angelo. Item. Per considerationem Philosophi. Si optimum in uno genere est melius optimo in alio genere, etiam est simpliciter hoc illo melius: sed Christus, q est optimus inter homines omnes, excellentiori modo insignitus est imagine Dei, quam optimus angelus: ergo imago Dei in homine, quam in angelo reperitur excellentius.

RESOLVTIO.

Tum principaliùs, tum aequè: diuersa comparatione.

RESP. Ad prędictorum intelligentiam est notãdum, ꝙ quidam voluerunt dicere, ꝙ creaturam magis esse ad imaginem Dei, dici potest dupliciter, vel extensiue, vel intensiue. Si extensiue, sic dixerunt, ꝙ homo magis repraesentat Deũ, quam angelus, quia in pluribus ratione corporis sibi vniti, vtpote in spiritualibus, & corporalibus, & in modo existendi in rebus, & secũdum etiam modum producendi res: & sic dicunt procedere rationes ad secundam partem. Tamen quod de Christo obiicitur non ualet: illud enim est singulare priuilegium, nec est naturae, sed potius gratiae. Si autẽ dicatur, una creatura magis esse ad imaginem, quã alia intensiue, quia expressius reprę sentat: sic dicunt, angelum magis esse ad imaginẽ Dei, quam sit homo, sicut ostendunt auctoritates, & rationes ad oppositũ. Et hoc insinuat Grego. cum dicit. Quanto subtilior est natura, tanto in ea imago trinitatis similius insinuatur impressa: & rationes etiam cõsequentes ostendunt, ꝙ sicut excellentior est natura angelica, sic excellentiores habet potentias, & maiorem habet capacitatem, & digniori modo est in imagine Dei insignita: & secundum hanc uiam plana, est responsio ad qõnem propositam, & ad obiecta. Sed licet iste modus dicendi probabilis uideatur: tamen non modicam habet calumniam ratione vtriusque partis distinctionis. Quod enim dicatur imago magis esse in hoĩe extensiue, quam in angelis, hoc uerbis Augu. nõ consonat, qui rõnem imaginis dicit esse in anima praecise secũdum partem supremã, sicut patet in 14. & 15. de Tri. Similiter ꝙ dicatur uniuersaliter expressior esse imago Dei in angelo, quam in anima propter maiorẽ dignitatem naturę: hoc non uidetur consonare Glo. quae dicit super illud 2. ad Hebr. Ei, qui modicum minoratus est ab angelis: ibi dicit Glo. ꝙ natura mẽtis humanae qualẽ Christus assũpsit, solus Deus maior est. Et Aug. hoc innuit in pluribus locis: & pię creditur, & cõiter sentitur, ꝙ uirgo Maria magis inter oẽs angelos accedit ad Deũ. Propterea est alius modus dicẽdi, ꝙ cum expressio imaginis cõsistat in conuenientia ordinis, & proportionis, intensio dignitatis imaginis consistit secundũ intensionem cõuenientiae quãtum ad proportionem, uel ordinem. Attendendum autem, ꝙ conuenientia creaturae rõnalis ad Deum secundum ordinem, quędam est de esse imaginis, & quaedã de bene esse. De esse imaginis est, ꝙ creatura immediate ordinetur ad Deũ: de bene esse uero est ꝙ creatura, quae est imago pręponatur aliis, quae tenẽt rationem uestigii, & ꝙ alia ordinentur in ipsam tãquam in finem. Et sic triplex est ordo in creatura rationali, secundũ quẽ conformatur Deo. Primus, ꝙ immediate nata est Deo coniungi, & hoc est essentiale imaginis & in hoc angelus, & anima ęquiparantur, quia utriusque mens immediate

immediate ab ipsa prima ueritate formatur. Secundus est, quo ꝓponitur creatura, q̃ est imago aliis creaturis: & in hoc angeli ꝑcellunt: q̄a nō solum bestiis, sed etiam hominibus rectores sunt deputati sc̄d'm illud Eccl. 17. In unaquaq; gēte præposuit rectores, Glo. i. angelos: & iste est ordo, quo creatura irrationalis regitur a Deo mediante rationali. Tertius est ordo, quo creaturæ irrationales ad rationalem ordinantur tanquā in finē, propter quē sunt factæ: & mediante illo in ultimum finem principalem: & secundum hūc ordinē magis cōuenit homo cum Deo, quàm angelus: magis enim facta sunt & corporalia, & sensibilia propter homines, quā propter angelos: & sic patet, ꝙ ratio imaginis (prout attenditur in conuenientia ordinis, quantum ad id, q̄d est de esse in homine, & angelo) reperitur æqualiter: quia uterq; ordinatur in Deum immediate: quātum uerò ad illud, quod est de bene esse, scilicet quantū ad ordinē respectu creaturarum, se habent ꝑ modum excedentis, & excessi. Angelus enim magis cōuenit quantum ad ordinem sub ratione regiminis: homo uero magis quantum ad ordinē, qui attenditur in ratione finis. Consimili modo reperimus & æqualitatem, & mutuum excessum in expresione imaginis, quæ attēditur sc̄d'm cōuenientiā proportionis: quia quædam est conuenientia habitudinis, quæ est de esse imaginis, quædam de bene esse. Illa est de esse, quæ cōsistit in cōparatione ad intrinseca, sicut ad potentias: & in hac hō & angelus adæquantur: quia ita bene est distinctio, & origo, & æqualitas, & consubstantialitas in potentiis animæ, in memoria .s. intelligentia, & uoluntate; sicut in potentiis angeli. Illa uerò conuenientia habitudinis est de bene esse, quæ attenditur in cōparatione creaturæ rationalis ad aliquod extrinsecum, utpotè ad corpus, quod est ipsa inferius. Hæc autem dupliciter potest esse expresior, uel priuatiuè, uel positiuè. Si positiuè, sic aīa est imago expresior, quæ in hoc, ꝙ cōiungitur corpori: ita quod per illud est principium aliorū, & ꝑ illud totum inhabitat, magis repræsentat Deum, qui est principiū oīum, & q̄ unus est in oībus. Si autē priuatiuè, sic angelus magis repræsentat Deum, q̄a Deus est spiritus purus omnino impermistus, & independens a creaturis oībus, & hæc repræsentat angelicus spiritus, dum est a corpore secundū actum, & aptitudinem separatus: & pro tanto dicitur esse subtilior a Grego. & in eo imago diuinitatis est expresior: & sic patet, q̄d quantū ad cōuenientiam proportionis, quæ est de essentia imaginis inter hominē & angelum, pōt esse æqualitas: quantū uerò ad illa, q̃ est de bene esse, se habēt, sicut excedētia, & excessa. Ex prædictis igitur patet respōsio ad quæstionem propositam. Cum enim q̄ritur, utrum principalius, uel expresius sit imago Dei in angelo q̄ in anima. Respondendum, quod quantu ad aliq̄d est æquè principaliter, quantum ad aliq̄d magis principaliter, quātum ad aliquid minus (sicut explanatū est)

est. Et p hoc patet responsio ad rōnes ad utranq; partem, q̄ procedūt scđm diuersas uias, scđm quas ueritatē posśūt cōcludere: q̄a nō habent oppositionē.

AD ILLVD tamē, quod obiicitur de maiori capacitate: dici pōt, quod non cogit: angelus.n. capacitatem gratiæ habet in cōparatione ad sursum, in qua cōparatione non excedit naturam mentis humanæ Quod aūt natura angelica dicatur excedere humanā, hoc est in comparatione ad corpus, ad quod nō habet inclinationē, sicut anima: & ideo maioritas dignitatis in natura angelica respectu animæ nō facit ad excellentiā imaginis, siue illius capacitatis, q̄ est in natura humanæ mētis scđm qđ aīa est capax Dei. SIMILITER nec illud, quod sequitur, cogit: q̄a maior uiuacitas memoriæ, uel intelligētiæ potius facit ad intēsionem similitudinis, quam ad imaginis maiorem expresśionem. Similitudo enim consistit in proprietatibus naturalibus: imago uero in origine, & habitudine: & quamuis potentiæ in angelis sint uiuaciores, quā in animalibus, & ideo similiores Deo: eundem tamen habent ordinem, & habitudinem (sicut ostensum est supra.) Vnde magis proprie cōceditur, q̄ angelus sit Deo similior, quam homo: quam posśit concedi, quod angelus sit magis imago: & hoc uult dicere auctoritas Greg. RATIONES uero ad oppositum procedunt, & cōcludunt maiorem expresśionē quātum ad illud, quod est accidentale imagini: excepta illa, quæ fundatur super unionem: ad quam dicendum, q̄ non cogit pro eo, quòd substantia, quæ est minus capax gratiæ per naturā, potest effici magis capax per aliquam gratiam gratis datam, q̄ disponit, & ampliat capacitatem naturæ ad susceptionem gratiæ gratumfacientis Vnde esto, qđ natura angelica esset magis capax gratiæ, quam humana natura secundum naturalem potentiam; sicut uidetur rationabiliter esse ponendum, ut natura angelica sit excellentior, & excellentiori naturæ debeatur excellentior potentia, & capacitas; nihilominus tamen per aliquod donum diuinitus sibi datū gratis, potest eleuari capacitas animæ usque ad capacitatem angeli, & quodammodo ampliorem: nam donum gratiæ gratis datæ disponit ad gratiam gratum facientem: & sic posśibile est fuisse in Christo, & Beata Virgine: & sic patent obiecta ad utranque partem.

QVAESTIO II.

An imago principalius in mare sit, quàm in fœmina?

VTRVM principalius sit imago in masculo, quàm in fœmina. Et q̄ sic, uidetur. 1. Cor. 11. Vir est imago & gloria Dei: hæc autem (ut dicit Apostolus) separat uirum a muliere: igitur, aut mulier non est imago, aut si est imago, non est ita expressa, sicut uir. ITEM Glos. ibi dicit. Ad imaginē Dei factus est uir, non mulier; sed hoc non est dictum, q̄ mulier nullo modo sit ad imaginem facta; ergo dictū est, q̄ minus est ad imaginem, quàm uir. ITEM. Quia homo est ad imaginem, unibilis est natu-

naturæ diuinæ; sed magis fuit unibilis in sexu masculino, q̃ fęmineo; ergo magis est imago uir, q̃ mulier. ITEM. Quia homo est imago Dei, oĩbus est p̃latus, siue præpositus, secũdum quod innuitur in Textu Gen. 1. Faciamus hominem, &c. & subditur, & præsit piscibus, &c. ergo præsidere si non conuenit homini in sexu fęmineo, sed masculino, uidetur, quòd imago excellentiori modo sit in masculino sexu, quàm in fœmineo.

CONTRA. Genes. 1. Creauit Deus hoiem ad imaginem, & similitudinẽ suã: masculum, & fęminã creauit illos: si igitur mulier creata est ad imaginem Dei, & ad æqualitatem uiri; sicut innuit formatio eius de latere, & rõ ẽt, quare formata est; cum dicitur: Faciamus adiutorium simile sibi: uidetur igitur, ꝙ in uiro, & muliere æqualiter reperiatur rõ imaginis. ITEM. Imago attenditur in hoĩe quantum ad supremum aĩæ: sed in supremo aĩæ non est distinctio aliqua secũdum sexum; ergo siue homo sit mulier, siue uir, ęqualiter est imago. ITEM. Sexus non uariat speciem: ergo uir, & mulier sũt eiusdem speciei: sed imago consequitur hoiem quãtũ ad formã speciei, non quãtum ad formam indiuidui; ergo æqualiter est in uiro, & muliere. ITEM. Imago creationis nõ ordinatur ad imaginẽ recreationis, siue gratificationis; sed imago creationis, quę consistit in gratia, & uirtutibus, ita excellenter potest esse in muliere, sicut in uiro; ergo pari ratione & imago creationis, in qua conditus est homo.

RESOLVTIO.

Quò ad præsidentiam imaginis ratio principalius est in masculo, quàm in fœmina: Quò uerò ad id, quòd de complemento est, nec in hac, nec in illo principaliter est, sed æquè in ambobus.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ sicut ex præcedentibus patet, imago quantum ad suum esse principaliter consistit in anima, & eius potentiis, & in his potissimè prout habent ad Deum conuerti; & quantum ad hoc non est distinctio masculi & fœminæ, serui & liberi; ideo imago quantũ ad id, quod est de complemento eius, & de eius esse, non magis reperitur in uiro, q̃ in muliere. Quantum etiam ad bene esse, siue ad clariorem expressionem, consistit magis in anima, secundum ꝙ ad corpus habet ordinẽ, & habitudinem. Et qm̃ ex parte corporis est sexuũ distinctio; & sc̃d̃m sexuũ distinctionẽ maior est repræsentatio, siue quantum ad rõnẽ p̃sidẽdi, siue quantũ ad rõnẽ principiãdi; q̃a uir est caput mulieris, & uir est principiũ mulieris, & nõ uir ꝑꝑ mulierẽ, sed mulier ꝑꝑ uirum; quantum ad hunc utique modum excellẽtiori modo reperitur imago in sexu masculino, quàm fœminino; non ratione eius, quod est de esse ipsius imaginis; sed ratione eius, quod adiacet.

ET secundũ hoc satis plane potest respõderi ad obiecta. Rationes enim ostendentes, ꝙ nõ magis est imago uir, q̃ mulier, procedunt de imagine quãtum ad suum primũ esse, sicut intuẽti patet. Rationes uero ad oppositum

situ procedũt de imagine quãtum ad aliquã accidẽtalem proprietatem, siue per relationẽ ad corpus. AD ILLVD autẽ, quod dicit Aposto. & Glo. ꝙ uir est imago, & gloria Dei. Dicendũ, ꝙ uir accipitur metaphorice ꝓ superiori parte rationis, & mulier pro inferiori, sicut exponit. Aug. 12. de Trin. ET SI tu obiicias, ꝙ Apostolus loquitur de viro, & muliere ad literam. Dicendum, ꝙ loquitur de eis non secundum se, sed secundum significationem. Vir enim quia fortis est, & præsidet mulieri, superiorem rationis partem significat: mulier uero inferiorẽ. Inde etiam est in matrimonio, ꝙ uir significat Deum, & mulier significat ecclesiam, siue animam: hoc autem est ratione uirilitatis ex parte una, & infirmitatis, & fragilitatis ex altera, quæ non respiciunt imaginem secundum se, sed ratione corporis annexi: & ita non essentialiter, sed accidentaliter.

QVAESTIO III.

An imago principalius sit in cognitiua, quam in motiua, siue affectiua.

VTRVM imago principalius sit in cognitiua, q̃ in motiua, siue affectiua. Et ꝙ principalius sit in cognitiua, uidetur per illud, quod dicit Augu. Imago est in potentia cognoscendi, & similitudo in potentia diligendi: sed hoc non est dictum, ꝙ omnino sit in potentia cognoscendi: ergo dictũ est, quia principalius est ibi. ITEM. Imago primo, & principaliter cõuenit ipsi uerbo æterno: ergo ei principaliter magis conuenit, quod illi uerbo æterno respondet: hoc autem est ipsa intelligentia, quę est in ipsa potentia cognitiua: ergo &c. ITEM. Imago cõsistit in memoria, intelligentia, & uoluntate: sed duæ istarum potentiarũ. s. memoria, & intelligentia tenẽt se ex parte cognitiuæ: ergo & imago plus se tenet ex parte cognitiuæ, q̃ affectiuæ. ITEM. Imago dicit quandam confirmationem, & distinctionem: sed affectiuæ est unire, & cognitiuę distinguere: ergo imago principalius residet penes cognitiuam, q̃ penes affectiuam. CONTRA. Imago reformationis respondet imagini creationis: sed imago reformationis, quæ quidẽ est gratia, principalius est in affectiua, q̃ in cognitiua: ergo & imago creationis. ITEM. In eo principaliter consistit res in quo consistit eius cõplementum, sed imago complectur in uoluntate, & uoluntas se tenet ex pte affectiuæ: ergo &c. ITEM. Imago est nobilissimũ in anima: ergo consistit penes id, quod est in anima nobilissimum: sed liberum arbitrium, siue uoluntas est nobilissimum, quod est in anima: ergo principaliter consistit imago penes arbitrium, siue uoluntatem: hoc autem principaliter respicit affectiuam ergo &c. ITEM. Similitudo est in plus, q̃ sit imago: nõ. n. q̃libet similitudo est imago, sed similitudo expressa in quadam configuratione, & imitatione: ergo ubicumq; est imago, est & similitudo: ergo ubi principaliter est imago, principaliter est & similitudo: sed similitudo non est principaliter penes

penes cognitionem, sed penes affectionem, cum similitudo sit in gratuitis, quæ maxime respiciūt potentiam affectiuam: ergo pari ratione imago. IVXTA hoc quęritur, quę sit differētia inter imaginem, & similitudinem: cum.n. plus sit similitudo, quàm imago (sicut ostendit Aug. in Lib. 83. q.) & superius non debeat connumerari suo inferiori, uidetur ꝙ male dicitur homo factus ad imaginē, & similitudinē. ITEM. Cum duæ sint potentiæ ex parte affectionis. s. irascibilis, & concupiscibilis, & duæ ex parte cognitionis. s. memoria, & intelligentia, quæstio est, quare in ratione imaginis potius accipiuntur duæ potētiæ ex parte cognitiuę, & una ex parte affectiuæ. Videtur enim, quòd potius debet esse econuerso, cum tres uirtutes theologicæ, quæ reformāt imaginem animæ, sic in ea ponātur, ut duæ sint ex parte affectiuę. s. spes, & charitas, quarum una est in irascibili, & altera in concupiscibili, & una ex parte cognitiuæ, scilicet fides, quæ cōmuniter ponitur in rationali.

RESOLVTIO.

Cum imago dicat conuenientiam secundum configurationem, principalius erit in cognitiua, quàm in motiua potentia.

RESP. Dicendum, ꝙ de prima nominis impositione differt imago, & similitudo. Imago.n. nominat conformitatem in quantitate: similitudo uero conuenientiam in qualitate. Imago nominat quandam cōfigurationem: & ita importat figuram, quæ est quantitas in qualitate, uel qualitas in quantitate: similitudo uero dicitur rerum differentiū eadem qualitas. Ex hac autem primaria differentia triplex consueuit assignari modus distinguendi inter imaginem, & similitudinem, cum dicitur. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem. Primus est, quem dicit Hugo, ꝙ similitudo respicit naturam, & imago respicit figurā: quia similitudo dicit conuenientiam in qualitate naturali: imago uero conuenientiam in distinctione figurali, ad modū cuiusdā trianguli, in quo sunt tres termini, & tres lineæ, quia tres sunt potētiæ, quarum quælibet habitudinem habet ad quamlibet: & similiter tres personæ: & potentia, uel persona tenet rationem termini: habitudo uero, uel emanatio tenet rationem lineę. *Lib. 1. de sac. par. 6. cap. 2.* Secundus modus distinguendi est, quòd imago est in naturalibus, & similitudo in gratuitis: quæ similiter habet ortum ex illa prima differentia. Quia enim imago dicit configurationem, & illa attenditur ex parte naturalium potentiarum animæ. s. memoriæ, intelligentiæ, & uolūtatis: hinc est, ꝙ imago est in naturalibus: quia uero similitudo dicit conuenientiam, quæ ortū habet à qualitate: & qualitas, in qua anima similatur Deo, hæc est gratia: ideo similitudo in gratuitis dicitur esse. Tertius modus distinguendi est, ꝙ imago est in potentia cognoscendi, & similitudo in potentia diligendi: & iste modus similiter habet ortum ex differētia prima. Quia enim imago consistit in conuenientia secundum configurationem: & configuratio attenditur

In origine, habitudine, & potentiarum distinctione: & hæc origo, & habitudo principaliter residet ex parte cognitiuæ: ideo imago principalius ponitur in cognitiua. Similitudo uerò dicit conuenientiam in qualitate: & quia qualitas, in qua principaliter assimilatur anima Deo, est in uoluntate, siue in affectione: hinc est, quod similitudo ponitur principaliter in potētia actiua: & inde est, quod ī imagine creationis duæ sunt potentiæ ex parte cognitiuæ. s. memoria, & intelligentia, & una ex parte affectiuę s. uolūtas. Econtra uero in imagine recreationis: quæ quia cōsistit in gratia, duæ uirtutes sūt ex parte affectiuæ. s. spes, & charitas: & una ex parte cognitiuę, s. fides. Imago enim principaliter respicit originem, & habitudinem: habitudo aūt., & origo attenditur inter memoriam, & intelligentiam per modum parētis, & prolis: & inter hæc duo & uoluntatem secundū modū donationis, siue processionis. Inter irascibilem uero, & concupiscibilē, nec est talis ordo, nec origo: cum motus irascibilis possit esse sine cōcupiscibili, & ecōuerso: motus autem uoluntatis non potest esse sine motu intelligentiæ præuio, nec actus similiter intelligentiæ sine actu memoriæ, in his dico, quæ sunt de ratione imaginis: ideo ī assignatione imaginis duo sumuntur membra ex parte cognitiuæ, & unum ex parte affectiuę: hoc. n. exigit ordo, & origo, & distinctio: & propterea imago principalius est in cognitiua, q̄ in affectiua: similitudo uero principalius consistit in unione animæ ad Deum, quæ quidem est per gratiā. Et quoniam vnio, & gratia principaliter respiciunt affectiuam: hinc est, quod in imagine recreationis, quæ quidem est in gratuitis, duę sunt uirtutes, quę respiciunt affectiuam. s. spes, & charitas, penes duas uires. s. irascibilem, & concupiscibilē: una uero, quæ respicit cognitiuā. s. fides, quæ respicit rationalem: quamuis & spes reformans irascibilem, per consequens reformat memoriā, cū cōueniāt in actu, q. ē tenere. Secundū hoc igitur, planū est respōdere ad quæstionem, & obiecta. Concedendum est enim de plano, quòd imago principaliter respicit cognitiuam: cōcedendæ sunt etiā rationes, quæ hoc probant.

Ad Illud verò, quod obiicitur de imagine reformationis. Dicendum, quòd non ualet, quia imago reformationis potius est similitudo quædam, q̄ sit imago. Si enim propriè esset imago, esset capax Dei, & esset immortalis: nunc autem non est sic: & ideo, quia imago recreationis potius est similitudo quàm imago, magis principaliter respicit potentiam affectiuam, quàm cognitiuam: quamuis reformet tam cognitiuam, quàm affectiuam. Ad illud, quod obiicitur, quòd complementum magis est in uoluntate. Dicendum, quòd & si uoluntas ultima sit in imagine, non tamen se habet per modum complementi in ratione imaginis: imago enim dicit ordinem, & originem in potentiis, sicut est in personis: & quemad-

iussit, ut ita fieret, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ, idest, substantiam animæ, in qua uiueret, creauit: non de materia aliqua corporali uel spirituali, sed de nihilo.

Opinio quorundam hæreticorum, de animabus humanis.

Putauerunt enim quidam hæretici deum de substantia animam creasse, uerbis scripturæ pertinaciter inhærentes: quibus dicitur, inspirauit, uel insufflauit, &c. Cum flat (inquiunt) uel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cum dicitur Deus flasse, uel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit, uel flauit, id est, flatū hominis scilicet animam fecit. Flare enim est flatum facere, & flatum facere, est animam facere. Vnde Dominus per Esaiam, Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiēdi qui putant animam esse partem dei. Si enim hoc esset, nec a se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciēdum, uel patiendum compelli, nec in melius, uel deterius mutari. Flatus ergo quo hominē animauit, factus ē a deo, nō de deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo. Ibid. c. 3. Esa. 57 secūdū trāslatio-nē. 72.

Quando facta sit anima, an ante corpus, aut in corpore.

Sed utrum in corpore, uel extra corpus, etiam inter doctos scrupulosa quæstio est. Augustinus enim super Genesim tradit animam cum angelis sine corpore fuisse creatam, postea uero ad corpus accessisse: neque compulsa est incorporari, sed naturaliter illud uoluit, id est, sic creata fuit ut uellet: sicut naturale nobis est uelle, uiuere. Male autem uelle uiuere, non naturæ, sed uoluntatis est peruersæ. Alii uero dicunt animam primi hominis in corpore fuisse creatam: ita exponentes uerba illa. Inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: id est anima in corpore creauit, quæ totum corpus rimaneat: faciem tamen specialiter expressit, quia hæc pars sē sibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de aliis certissime sentiendum est, quòd in corpore. Creando enim infundit eas deus, et infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic creatam, ut præscia esset operis futuri iusti, uel iniusti. Opinio Aug. li. 7. c. 25. & 27. Ibi. ca. 26. Aug. li. de Gen. ad lit. 6. c. 13. & 14. Exo. 7. Ca. 15.

In qua ætate Deus hominem fecerit.

Solet etiam quæri. Vtrum Deus hominem repente in virili ætate fecerit, an proficiendo, & ætates augendo, sicut nũc format in matris vtero. Augustinus super Genesim dicit, quòd Adam in virili ætate continuo factus est, & hoc secundum superiores, non inferiores causas, id est, secundum voluntatem, & potentiam Dei, quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moysi cõuersa est in dracone. Nec talia contra naturam fiunt, nisi nobis, quibus aliter naturæ cursus innotuit: Deo autem natura est, quod facit. Non ergo contra dispositionem suam illud fecit Deus. Erat enim in prima † creaturarum conditione sic hominem posse fieri: sed non ibi erat necesse, vt sic fieret: hoc enim nõ erat in conditione creaturæ, sed in beneplacito creatoris, cuius voluntas necessitas est. Hoc enim necessariò futurum est, quod vult & præscit. Multa verò secundum inferiores causas futura sunt, sed in præscientia Dei futura non sunt. Si autem ibi aliter futura sunt, potius futura sunt sicut ibi sunt. vbi prescit ille, qui non potest falli. Sic ergo factus est Adam, non secundum inferiores causas, quia non erat in rerum causis seminalibus, vt ita fieret: sed secundum superiores, non contra naturam operantes: quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.

† causarum. Lib. eodē. c. 17.

Quòd homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus: & quare ita factum sit.

Hominem autem ita formatum tulit Deus, vt scriptura docet, & posuit in paradiso voluptatis, quem plantauerat a principio. His verbis apertè Moyses insinuat, quod homo extra paradisum creatus, postmodum in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permansurus, vel vt non naturæ, sed gratiæ hoc assignaretur. Intelligitur autem paradisus localis, & corporalis, in quo homo locatus est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum, qui corporaliter intelligi volunt tantum. Alia eorum qui spiritualiter tantum. Tertia eorum, qui vtroque modo paradisum accipiunt. Tertia, mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiso sit positus. qui ab illo principio plan-

Gene. 2. Aug. li. de gen. ad li. 8. cap. 2. Tres sẽtẽtiæ de paradiso Aug. lib. 12. de Gen. ad lite. Ca. 34.

plantatus accipi potest, quo terrã omnem remotis aquis her bas, & ligna producere iussit. Qui etsi presentis Ecclesiæ, vel futurę typum tenet, ad literam tamen intelligendũ est esse locum amœnissimum, fructuosis arboribus: magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, A principio: antiqua translatio dicit, Ad orientem. Vnde volunt in orientali parte esse paradisum, longo interiacente spatio, vel maris, vel terræ: a regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem, vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt.

De lignis paradisi.

In hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis: inter quæ vnum erat, quod vocatum est lignum vitæ, alterum vero lignum scientiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictũ est, sicut docet Beda, & Strabus, quia diuinitus accepit hãc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate, & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ętatis imbecillitate in deterius, vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali non a natura hoc nomen accepit, sed ab occasione rei postea secutę. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni, & mali ideo dicta est, quòd post prohibitionem erat in illa transgressio futura: quia homo experiendo disceret, quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde, positum est illud nomen, sed de re transgressionem secuta. Cognouit enim homo priusquam tãgeret hoc lignum bonum & malum: sed bonum per prudentiam & experientiã, malum verò per prudentiã tantum. Quod etiam per experientiam nouit vsurpato ligno vetito: quia per experientiam mali didicit quid sit inter bonum obedientię, & malum inobedientiæ. Si vero primi parentes obedientes essent, nec contra pręceptum peccassent: non ideo tamen minus diceretur lignum scientiæ boni & mali, quia hęc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo prohibitus est, quod malum non erat, vt ipsa pręcepti conseruatio bonum illi esset, transgressio malũ. Nec melius consideratur quantum malũ sit obedientię, quã hoc modo: cũ scilicet ideo

Sup Ge. Aug. cõtra aduer. leg. & prophe. ca. 14.

Aug. c. 15. lib. de Gen. ad lit. 8 & c. 14. ca. 6. in fine.

Aug. su p Gene. li. c. 13.

reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam si non prohibitus tetigisset, nec peccasset, nec pœnã sensisset. Si vero venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur, & si nemo prohibuisset. Similiter sequeretur, si etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantũ, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia: ideo prohibitum est peccatum, quia prohibenti est damnosum. Cum verò tangitur, quod nec tangenti obest si nõ prohibetur, nec cuilibet si tangatur: ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ, & malũ inobediẽtiæ monstretur. Sicut primus homo a re bona prohibitus pœnam incurrit, vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

SVpra egit Magister de productione hoĩs in cõparatione ad principium extra: in hac vero parte agit de productione eius, quantum ad principia constitutiua. s. quantũ ad corpus, & animã. Diuiditur aũt ista pars in duas. In prima determinat de productione viri. In secunda vero de productione mulieris ex uiro, infra Dist. 18. *In eodem quoque paradiso mulierem formauit, &c.*) In principio. Prima pars habet duas. In prima determinat de hominis formatione. In secunda de hominis formati locatione, ibi. *Hominem autem ita formatum, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat de ꝓductione animæ in se. In secunda vero in relatione ad corpus, ibi. *Sed vtrum in corpore an extra corpus, &c.*) Pars autem illa, in qua determinat de productione animæ in se, habet duas In prima determinat ueritatem. In secunda remouet errorem. ibi. *Putauerunt enim quidã hæretici, &c.*) Similiter illa pars, in qua determinat de productione animę in comparatione ad corpus, habet duas. In prima determinat, utrum Deus creauerit animam in corpore, an extra corpus. In secunda quærit, utrum Deus fecerit hominem in ætate perfecta, ibi. *Solet etiam quæri, vtrum Deus hominem repente, &c.*) Similiter pars illa in qua determinat de locatione hominis iam formati, habet duas. In prima determinat de loco eius in se. In secunda uero determinat in comparatione ad contenta, ibi. *In hoc autem paradiso erant ligna, &c.*)

IN *beneplacito creatoris, cuius, &c.*) Innuit Magister, quod voluntas Dei necessitat. Contrarium. Ex hoc sequitur, necessarium futurum est, quod uult, & præscit: quod si uerum est, cum Deus uelit omnia bona futura, nullum bonum futurum euenit contingenter, perit ergo libertas arbitrii. Præterea: falsum uř dicere in hoc, qđ subiungit. Multa etiã sc̃dm inferiores causas futura sunt: sed in præ- Dub. 1.

scientia

ſcientia Dei futura non ſunt: qđ enim futurum eſt, erit: quod nõ eſt futurum in præſcientia Dei, non erit: ergo ſimul idẽ erit, & nõ erit. Reſp. Dicendũ, ꝙ primum uerbum intelligẽdum eſt de neceſſitate non cõſequentis, ſed conſequentiæ; quia neceſſario ad uelle Dei ſequitur ipſum uolitum eſſe, uel futurum eſſe. Secundum aũt uerbum intelligendum eſt ita, quod ꝑ hoc participium, futurum, ſignificetur ordo effectus ad cauſas, nõ euẽtus, ut ſit ſenſus, Multa ſcđm in feriores cauſas futura ſunt. i. ordinata fieri, quæ ſcđm ueritatẽ, uel præſcientiam non ſunt futura, quia non eueniunt.

Dub. 2. *Quod homo extra paradiſum creatus, &c.*] Contra. Cum. n. paradiſus eſſet locus habitationis deditus homini ſecundum ſtatum innocentiæ, & locus congruus generationi, & productioni, vr. ꝙ homo debuit produci in paradiſo. Item cum tota terra eſſet tũc fructifera, & aer tranquillus, uidetur, ꝙ tota erat congrua, ut inhabitaretur ab homine: ergo ſi hõ extra paradiſum eſt productus, vr, ꝙ extra paradiſum ad habitandũ debuit relinqui. Itẽ. Si tota terra producta eſt ꝓpter hominem; ergo uidetur, quod ſi homo ſtetiſſet, alia pars terræ a paradiſo ſuperflueret: ꝑꝑ hoc ẽ hic quæſtio, quid uocetur hic paradiſus, in qua homo eſt poſitus. Reſp. Ad prædictorum intelligentiam eſt notandum, quod (ſicut dicit Magiſter) tres fuerunt de paradiſo ſententiæ. Quidam enim dixerũt, quod paradiſus illa, in qua erat poſitus homo, erat locus corporalis, qui ꝓpter ſuã amœnitatem paradiſus dicebatur: nec eſt alia paradiſus, niſi corporalis. Alii uero attendentes: quod beatificatio hominis eſt in paradiſo, quæ cõſiſtit in Dei fruitione, non in corporali amœnitate, dixerunt hanc paradiſum non eſſe locum corporalem: ſed ſpiritualem, & oĩa illa, quæ dicuntur de paradiſo in Gen dicta eſſe metaphoricè: vnde homo in formatione ſui poſitus dicitur fuiſſe in paradiſum, nõ quia fuerit localiter mutatus: ſed quia in ſpirituali amœnitate, & delitiis ex Dei amore, & cognitione, & fruitione eſt poſitus. In huius autẽ ſententiæ aſſertione adducunt illud, quod dicitur de latrone. Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiſo. Et illud, ꝙ dicitur de Lucifero Eze. 28. In deliciis paradiſi Dei fuiſti. Tertia eſt poſitio, quod eſt paradiſus ſpiritualis, & eſt paradiſus corporalis. Paradiſus ſpiritualis dicit ſtatũ, uel quietem, & amœnitatẽ deliciarum ſpiritualium, & iſte poteſt eſſe ſecundũ duplicẽ ſtatum. ſ. eccleſiæ triumphantis, & eccleſiæ militãtis. Vnde paradiſus ſpiritualis duplex eſt, ſiue dupliciter dicta eſt. Vna eſt in eccleſia militãte, altera in eccleſia triũphãte. Vnde illa, q̃ ſunt dicta in Geneſ. de paradiſo ſpirituali, poſſunt exponi metaphoricè. Paradiſus autem corporalis locus eſt deliciarũ, & amœnitatis: & hæc eſt duplex ſimiliter ſecundum duplicem ſtatũ. ſ. perfectum, & imperfectũ. Secundum ſtatum perfectũ paradiſus eſt cælum empyreũ. Scđm ſtatũ imperfectũ paradiſus eſt locus quidã amœnus in partibus oriẽ

tis, de quo dicit Damasc. Diuina paradisus est Dei manibus in Eden plantatus, gaudii, & exultationis uniuersę prõptuarium. In hoc autẽ loco decuit hoĩem poni, ut esset ei facilitas ꝑueniẽdi ad patriam, & ut Deus homini ostenderet beniuolentiam: cui locum amœnissimum ad inhabitandum ꝑparauerat, ut sic amœnitas exterioris habitaculi corresponderet deliciis interioribus, quales habet anima, quę est tẽplum Dei, & habebat anima primi hominis. Extra autẽ hunc locum debuit homo produci, & ut melius cognosceret Dei beneficium, dũ se uideret quasi aliunde adductum: & ut etiam ostenderet per hoc, quod homo non erat ibi factus ad æternaliter habitandum: sed temporaliter peregrinandum. Et quia Deus præsciebat hominis casum, in paradiso uoluit eum collocare, ut ꝑ eius eiectionem de loco voluptatis cognosceret sensibiliter quãta bona spiritualia amisisset ꝑ culpam: cognosceret etiam nihilominus quanta esset differentia inter eum, qui domino obedit humiliter, & eum, qui ipsum contemnit. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Locus enim paradisi cõuenienter factus fuit propter hominem institutum, & alia terra conuenienter fuit facta propter hominem, quem Deus prędiderat esse lapsurum: & quia simul etiam uiderat hominem, & peccatum, de ea terra sumpsit eum, in quam erat postmodum rediturus. Nec tamen si homo stetisset, alia pars mundi superflueret: quia bestiis seruientibus homini habitaculum præberet, & habitaculum sua inferioritate excellens ostenderet, & sua magnitudine decoraret: sicut magna platea decorat palatium, & sicut aula decorat cameram.

Voluit in orientali parte esse paradisum, &c.] Innuit Magister locum paradisi in alto situm, & usque ad lunarem circulum pertingentem. Videtur hoc esse falsum. Primò: quia inter lunarem circulum, & aerem est sphæra ignis, quæ non pateretur ibi hominẽ posse uiuere. Item. Aer in sua parte superiori est tantæ subtilitatis, q̃d ibi nõ possunt aues uiuere: sicut dicit Aug. ergo si paradisi locus esset adeo eleuatus, nõ posset ibi uiuere hõ habẽs corpus animale. Præterea, si adeo esset ille locus eleuatus, cũ maximè appropinquaret soli; ergo esset calidissimus & intẽperatissimus: sequeretur etiam ex hoc, q̃d terra esset supra aquã, & supra aerẽ. Resp. q̃ (sicut Doctores dicũt) paradisi corporalis situs est ualde eminẽs, & altus, & iuxta ęquictionalẽ in oriente quodãmodo uergẽs ad meridiẽ. Est autẽ tantæ altitudinis, ut illuc non conscẽdant uapores in aere eleuati, sed fit ibi aer mundus, & purus, idoneus statui ꝑpetuitatis: & propter puritatem aeris ibi esse contemperantiam caloris: & quia secus ęquinoctia, est ibi magna temperies temporis. Quod ergo dicitur, usque ad lunarẽ circulum ꝑtingere: hoc nõ est dictũ secundũ situm, sed secundũ quandam proprietatẽ, siue q̃ a cõformatur in raritate, et luminositate, et trãquillitate, siue quia uapores, quibus domi- Dub. 3.

na-

natur luna, illuc non pertingũt. Et sic patet illud.

Dub. 4. *In hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis, &c.*] Quæritur propter quid duo ex ipsis lignis nominat, & non plura. Item. Cũ lignum illud, de quo facta est prohibitio, non fuerit scientiæ boni, & mali, nisi propter transgressionem Adæ, non uidetur, q̃d sic debuerit a sui princ pio noĩari. Item. Cum lignum uitæ illum effectum uiuificandi non habuerit, uidetur, quod frustra fuerit: aut ab illo effectu nominari non habuerit. Resp. quod uniuersalitas lignorum sub tribus differentiis comprehendit, secundum quod ad triplicẽ utilitatẽ hominis poterat ordinari: aut ex parte corporis, aut ex parte animæ, aut ex parte cõiuncti. Si ex parte corporis, sic erant ligna fructifera, quæ præbebãt ei alimenta ad corporis sustẽtationem. Si ex parte animæ, sic fuit lignum scientiæ boni, & mali, quod ordinabatur ad obediẽtiæ hominis probationem. Si ex parte coniuncti, sic erat lignum uitæ, quod faciebat ad uitæ humanæ perpetuationem. De his aũt lignis duo nominata sunt propter speciales effectus: pp quod & dominus illa duo ligna collocauit in medio paradisi, & unũ posuit iuxta alterum: ut ex uno conciperet homo affectum amoris, & ex alio affectum timoris, & ut quasi opposita iuxta se posita elucescerent, & faciendo abstinẽtiam ab uno, habere mereretur refectionem sufficientem ab altero. Et hoc est, quod dicit August de Ciuitate Dei loquẽs de primis parentibus. Status immortalitatis eis de ligno uitæ, q̃ in medio paradisi cum arbore uetita simul erat, Dei mirabilis gratia monstrabatur: tamen & alios sumebant cibos pręter unã arborem, quæ fuerat interdicta. Et sic patet, qualiter illa duo ligna specialiter nominãtur: unũ autem .s. lignum uitæ nominat, ut ab effectu, nõ quem fecit: sed ad quem ordinatur. Aliud uerò .s. lignum scientiæ ab euentu: & utrunque satis cõgruit, q̃a tã ille effectus, q̃ ille euentus ualde notabiles erant. Licet aũt lignũ uitæ primum effectum non habuerit in actu, habuit tamen in habitu: nec tamen frustra fuit: quia quãuis ex ipso primus homo non acceperit refectionem eius: tamen posteri recipiunt instructionem, dum per illud lignum intelligunt Christum.

A ligno ergo homo prohibitus est, &c.] Contra. Videtur, quod Deus inconuenienter fecerit primum: quia sicut prohibere malum, est bonum; ita prohibere bonum, est malum; ergo uidetur, q̃ Deus fecerit malè, dum prohibuit illius ligni usum. Itẽ. Bene sciebat dominus, q̃ ipsi ꝓhibitionẽ suam non seruarẽt: ergo si sine illa prohibitione poterat esse salus, uidetur, q̃d nõ fecerit aliud, quàm laqueum eis iniicere, dũ prohibuit. Item. Si oĩa facta sunt propter hominẽ: ergo lignum illud erat hominis: sed nulli debet subtrahi res propria absque culpa: ergo uidetur, quod Deus iniuriatus fuerit homini, & eum puniuerit prohibẽdo, quod suum erat, in quo tamẽ nulla culpa præcesserat. Respõ. q̃ Deus homini illud lignũ Dub. 5.

pro-

prohibuit pp obediētiæ meritū acquirendū ex parte hominis, & pp ostēdendum suæ iurisdictionis dominium, qp habebat in homine: quia prohibuit ppter obedientiæ meritum, ut illud meritum esset purum, & plenum: & bene a tali re prohibuit, a qua non deberet cessari nisi solius obediētiæ intuitu: & ideo a re bona. Item. Quia prohibuit ad ostendendum suę iurisdictionis dominium: ideo a tali re debuit prohibere, a qua homo non deberet retrahere manum, nisi ppter solius Dei imperium, & hęc quidem fuit res bona. Et proptere a illud mandatum dicitur esse mādatū disciplinæ, qa adhoc non obligatur ex se sine aliquo rationis naturalis dictamine, sed ex sola diuina præceptione. Quamuis & alia possit reddi rō, quod datum sit illud mandatū diuinum, ut per hoc disceret, cui deberet esse subiectus, & quantum ēt differret inter eum, qui Deo obedit, & eum, qui contemnit eius imperium. Nulla igitur fiebat ex hoc homini iniuria: immo fiebat utilitas, dum præcipiebatur ad eius eruditionem, & meriti amplificationem: quod si contrarium euenit, hoc fuit ex culpa sua, ex qua conuertit sibi bonum in malū; sicut impiis & peccatoribus bona conuertūtur in mala. Propter istius tamen euentus præuisionem nō debuit Deus dimittere dare tale māda tum: qa ordo, & decor, qui attēditur in operibus Dei scd̄m regulam diuinæ sapientiæ, nō debet intermitti propter incommodum alicuius spiritualis creaturæ. Præpterea ex illo malo inde sequēte poterat Deus, & sciebat multo maius bonum elicere. Et per hoc patet responsio ad obiecta, excepto primo: quia non est simile: prohibere enim malum, bonum est: quia non potest aliquis malum perpetrare sine culpa: sed prohibere bonū non est, ita malum: qa abstinere potest homo absque culpa; abstinere enim a bono commodi cadit in genere boni honesti. Alia satis patent per iam dicta.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An anima primi hominis producta sit de dei substantia?

AD intelligentiam huius partis incidit hic quæstio de productione hominis quātum ad duo. Primò qritur de pductione ipsius, quantum est ex parte aīæ. Secundò quantū est parte corporis. Circa primū quęruntur tria. Primò quæritur, utrū anima primi hominis producta sit de Dei substantia. Secundò quæritur, utrum producta fuerit ex aliqua materia. Tertiò quæritur, utrum producta fuerit ante corpus, uel post, siue in corpore, an extra.

QVOD anima humana sit ex Dei substātia, ostenditur primo auctoritate Gen. 2. Inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: sed inspiratio est per egressum alicuius ab intrinseco: ergo sicut. S S. qui est eiusdem naturæ cū spirāte: sic humanus spūs, qui fuit inspiratus a Deo, est de natura diuina. SI TV dicas, qp insufflatio, uel inspiratio pōt esse rei diuersæ p naturam. Obiicitur,

tur, quia Glos. dicit super illud Ioan. 20. insufflauit in eos, & dixit eis, Accipite, &c. Augu. dicit ibi, quod in hoc ostendit ex se procedere spiritum sanctũ: si ergo Deus insufflauit in faciẽ hominis spiraculum uitæ, uidetur quod spiritum hominis produxit ex se. ITEM. Eccl. ultimo. Donec puluis reuertatur in terrã, unde erat, & spiritus redeat ad Deũ, qui dedit illum: si ig ĩ spiritus redit ad Deum, sicut puluis redit ad terram, sicut homo, quantum ad carnem, est de terra, ita uidetur, quod quantũ ad spiritum, est de Dei substantia. ITEM. Actuũ. 17. Genus enim Dei sumus, sicut quidam philosophorum nostrorum dixerũt. Sed quæ sunt eiusdem generis sunt eiusdem naturæ: ergo nos, & Deus sumus eiusdem naturę: sed non quantum ad corpus, ergo quantum ad animam: ergo aia est de Dei substãtia. ITEM. Ratione uidetur. Omnia corporalia producuntur ex aliqua materia, quæ est in omnibus corporalibus una: ergo pari ratione spiritualia ꝓducũtur ex aliqua spirituali natura, quæ in omnibus spiritibus sit una: sed spiritualis substantia in omnibus recepta per identitatem non est nisi diuina: igitur anima facta est ex Dei substantia. ITEM. Solus Deus est immortalis per naturam: ergo nulli cõuenit immortalitas per naturam, nisi qđ est uel Deus, uel ex Deo: nulli autẽ conuenit esse imaginem Dei nisi cui conuenit esse immortalẽ per naturam, non enim imago esset (sicut dicit Aug.) si mortis termino clauderetur: si ergo anima rõnalis naturaliter est imago: ergo naturaliter est immortalis: ergo de Dei substãtia producta fuit. ITEM. Deus est lux spiritualis, quæ est fons omnis illuminationis spiritualis; sicut sol est fons illuminationis corporalis: sed corpora luminosa sunt eiusdem naturæ cum luce, & cũ sole: ergo pari ratione spiritus naturaliter luminosi sunt eiusdem naturæ cum fonte lucis spiritualis: sed quicquid est eiusdem naturæ cum Deo, uel est Deus, uel de Deo: ergo &c.

De spir. & ani. cap. 36.

CONTRA. Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: hoc nõ est dictum secundum corpus: ergo secũdum animam: igitur anima hominis facta est: & circa diuinam naturam nõ cadit factio uel mutatio: ergo nõ est ex Dei natura, uel substantia. ITEM. Si anima est ex Dei natura, cũ anima sit pars hominis, Dei natura uenit ad constitutionem hominis: sed pars est minus nobilis, ꝙ totum: ergo Deus est minus nobilis, quàm homo: sed hoc est falsum, & impium dicere: ergo &c. ITEM. Si anima est ex diuina natura, aut ergo habet aliquam formam super inductam illi naturæ, ex qua est, aut nullã. Si nullam: ergo non uidetur esse nec facta, nec à Deo diuersa. Si aliquam: ergo diuina natura est ipsius animę materia: sed quod est materiale principium alicuius, est minus completum & imperfectum. ergo Deus est incompletus, & imperfectus per naturã, quod est blasphemia. ITEM. Si anima est ex Dei substantia, & anima deprauatur: ergo contingit

git diuinã sub stãtiã deprauari: & si cõtingit Dei substantiã deprauari ergo Deus nõ est summe bonus: cũ igitur rõnalis spiritus peccare possit (sicut patet) rõnalis spiritus non est ex Deo. ITEM. Si aĩa est ex Deo: aut igitur per generationẽ, aut p spirationẽ. Si primo mõ, tunc aĩa nihil aliud est, quã uerbũ. Si scđo, tunc anima nõ est aliud, q̃ spiritus: sic igitur oĩs hõ esset Deus. ITEM. Si aĩa hominis esset ex Deo, aut de toto Deo, aut đ parte: si de parte: ergo Deus est cõpositus, & habet partẽ, & partẽ: qđ est omnino falsum. Si de toto: sed Deus est immẽsus, & infinitus: ergo cuiuslibet hoĩs aĩa est immẽsa, & infinita: & si hoc, quilibet homo est omnipotens, qđ nullus dubitat esse falsum.

RESOLVTIO.

Cum Deus non sit causa materialis alicuius, credendum non est animam humanam de sui substantia condidisse.

RESP. Dicendum, quod aliquorum positio fuit, quod intellectus humanus non erat aliud, q̃ intellectus diuinus: sed diuinus intellectus dicebatur prout considerabatur in se, humanus uero prout perficiebat corpus aliquod. Sed cũ Deus nullius sit pars constitutiua propter suam summam perfectionem, & absolutionem, positio hæc fuit stulta, & erronea. Est & alia positio non minus stulta, erronea, & impia Manichæorum, uidelicet qđ spiritus rationalis sit Dei substantia, & natura. Dicunt enim, quod in homine est duplex anima (sicut recitat Aug. in Lib. de duabus animabus) quarum una inclinat ad bona, & alia inclinat ad mala: & illa, quæ facit mala, nunq̃ põt facere bona: & illa, q̃ inclinat ad faciendũ bonum, est de Dei natura. Sed hæc positio multipliciter a ueritate est aliena. Primũ quia ponit Deũ eiusdẽ naturæ esse cum creatura, & alicuius creaturæ esse materiã, cum ponit creaturã fieri ex Dei substantia: & ad hanc positionẽ sequuntur innumerabilia inconuenientia, & hoc præcipuũ est, quia implicat in se duo opposita, dum ponit animã a Deo esse factã, & eam esse de diuina substantia. Deuiat ẽt a ueritate in hoc, qđ ponit in nobis duas animas: sed huius improbatio melius tangetur infra. Et ideo tertia positio est uera, & catholica, qđ anima non est producta de Dei substãtia: Deus enim ad creaturas se habet in ratione efficientis, & formalis, & finis: sed nullo modo potest se habere in ratione materialis, quantumcũque creatura sit nobilis: quia quod se habet ut materiale respectu alicuius, est minus completũ ipso: & ideo rationes hoc probantes, concedendę sunt. Di. quem. art. 2.

AD ILLVD uerò, qđ obiicitur, ꝙ inspirauit in faciẽ, &c. Dicendũ, qđ inspirare idẽ est ibi, qđ spiritũ facere, & factum corpori insinuare, uel infundere: similiter & insufflare est flatũ hominis facere, & factum corpori infundere. Vnde sicut qñ Deus res produxit uerbo, non fuit ibi uox materialis: sic qñ insufflauit, nõ fuit mediãtibus faucibus & instrumẽtis corporalibus. Et ideo non ualet illud simile de Iohannis 20. ad literam. Insufflauit

sufflauit: & illa insufflatio erat processionis spiritus sancti signatio, & ostensio. AD ILLVD, quod obiicitur de Eccl. Et spiritus redeat ad Deum &c. Dicendum, quod sicut corporis resolutio stat cum peruentum est ad terram, sic mutabilitas animę tunc demum stat, quando coniungitur ei, secundum quem facta est. In ipso.n. Deo inuenit perfectam quietē. Et ideo nō uult sapiens dicere, quod spiritus redeat ad Deum per corruptionem, sicut corpus in terrā: sed est similitudo quantū ad quietationem. AD ILLVD, quod obiicitur, quod genus Dei sumus. Dicendum, quod genus dupliciter accipi pōt. Vno modo proprie, & sic dīr aliqua conuenire in genere, quæ cōueniunt in aliqua forma, & natura cōi. Alio modo accipitur large & sic dīr aliqua conuenire in genere, in quibus est aliqua conuenientia spiritualis secundum habitudinē analogię: & sic dicit Aug. 12. de Trinitate quod anima cognoscit in quadam luce sui generis: & uocat illam, lucem increatā, quàm dicit esse sui generis propter hoc, quod est spiritualis, sicut anima: & sic intelligitur uerbum apostoli. AD ILLVD, quod obiicitur, quod corporalia sunt ex aliquo u o. Respondēdū est, quod hoc non concludit, quod spiritus rationales fiant ex Deo: illud.n. unum, ex quo fiunt corporalia, est ens in potentia respectu illorum; Deus autem respectu nullius potest esse in potentia: & iō ex hoc non sequitur, quòd spirituales substantiæ producantur de diuina natura. AD ILLVD, quod obiicitur, quod solus Deus est immortalis per naturam. Dicendum quantum sufficit ad præsens (quia infra habebitur de immortalitate) quod immortalitas per naturam dicta de Deo, intelligitur per priuationē oīs gratiæ: siue gratia dicat aliquid superadditū naturæ, siue dicat gratuitā influentiā, per quā cōseruatur natura, quia Deus se ipso permanet: aīa autē & si de sui natura sit ad perm nēdū idonea, tñ nunquam permaneret nisi cōseruaretur per gratuitā Dei influentiam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod Deus est lux spiritualis. Dicendum, quod non est simile de luce spirituali, & corporali omnino. Lux.n. spiritualis, quæ Deus est, cū sit simplicissima, non pōt esse perfectio rerum diuersarū naturarum. Cum aūt sit omnipotentissima potest producere, & facere lucē creatā aliquo mō sibi conformem: quæ tamen sibi non sufficit, et postquam producta est, nisi adsit ei summæ lucis influentia. Et sic intelligendum est in ipsa anima humana, quod ipsa habet lucē propriā. s. creatā, per quam cōpletur, quæ a luce æterna & producitur, & conseruatur: lux aūt corporalis in diuersis corporibus potest reperiri ut perfectio, cum non sit forma omnino simplex: sed sit nata coniungi materiæ. *Dist. 1. art. 1. q. 1.*

QVAESTIO II.

An anima Adæ ex materia producta sit?

VTRVM anima Adæ producta fuerit ex materia. Et quod nō, vr primo per auctorē sex principiorum. s. Gilbertum Porretanum, qui dicit, quod forma, est cōpositioni contingens in simplici *Cap. 1.*

ci essentia consistens. Si igitur anima rationalis uere forma est: ergo simplex est: ergo non componitur ex materia, & forma. Item. Philosophus in principio Tertii de animalibus dicit, ꝙ intellectus est impermistus, & impassibilis: sed omne, quod habet materiam potentiam habet passiuam: ergo substantia intellectiua non habet materiam. Item. Magister in litera. Substantiam animæ, in qua uiueret, creauit Deus non de materia aliqua corporali, uel spirituali, sed de nihilo. Item. Hocipsum uidetur ratione. Substantia intellectiua nihil cognoscit nisi abstrahatur à materia: sed in actu cognoscēdi fit assimilatio cognoscentis ad cognoscibile, & econuerso: si ad hoc, quòd intelligatur necesse est abstrahi a materia: & ad hoc, quod aliqua substantia intelligat, necesse est, ꝙ sit per naturā a materia separata: sed si anima Adæ fuit huiusmodi: ergo &c. Item. Quanto forma nobilior, tanto simplicior: sed anima inter omnes formas est nobilissima: ergo simplicissima: sed aliæ formæ non cōponuntur ex materia, & forma: ergo multofortius nec rationalis anima. Item. Omne, quod habet materiam, & formam, ut partes constitutiuas est hoc aliquid, & est cōpletum: nihil autem, quod est hoc aliquid, & completum in se, uenit ad constitutionem tertii: sed anima rationalis uenit ad constitutionem tertii: ita ꝙ ex ipsa anima, & corpore fit unum per essentiam: ergo anima nō est hoc aliqd: ergo uel est mā, uel forma pura: nō materia: ergo forma.

Sed contra. In tertio de Anima dicit Philosophus, quòd sicut in omni natura est materia, & efficiens: sic in anima est intellectus, quo est omnia fieri, & intellectus, quo est omnia facere: si igitur potētia passiua est a materia, & hæc est in anima: patet &c Item. In 9. primæ philosophiæ dicit Philosophus, ꝙ sicut materia est subiectum formarum substantialium, sic compositum est subiectum accidentis: sed anima rōnalis est subiectum scientiarum, & uirtutum, etiam secundum se considerata: ergo composita est ex materia, & forma. Item. Philosophus in 8. metaphysicæ. Operans, & generans non facit aliud nisi propter materiam: ergo si Deus facit animam, quæ est aliud, quā ipse; necesse ē, ꝙ materia uel sit in Deo, uel sit in anima: sed non est in Deo: ergo est in anima. Item. Hoc ipsum uidetur ratione. Omne creatum, cui debetur propria operatio, habet duo diuersa. s. ꝙ agit, & quo agit: sed animæ secundum se considerate debetur propria operatio: ergo uidetur, ꝙ non solum sit forma: quia si pure forma esset, tūc ageret seipsa: ergo habet aliquid de materia. Item. Omne illud, quod secundum sui mutationē est susceptibile contrariorum, est hoc aliquid, & substantia ꝑ se existens in genere: & omne tale compositum est ex materia, & forma: sed anima secundū sui mutationem est susceptiua gaudii, & tristitiæ: ergo anima rationalis composita est ex materia, & forma. Item. Anima rationalis non solummodo uitam præbet

Tex. 17
Tex. 11
Te. 28.

bet corpori sed et ipsa uiuit: aut igitur est sua uita, aut nō. Si sic: ergo non differt in ea uiuens, & quo uiuit. Et iterum: si est sua uita, non uiuit per participationē, sed per essentiam, quæ duo sunt contra Boetium, & Augu. ergo ponere est in anima, secundum se considerata aliquid, quod det uitam, & aliquid quod recipiat: & si hoc: ergo est composita ex materia, & forma. Et ad hoc possunt adduci rationes, quæ adductæ sunt supra ad ostendendū, angelum esse compositum ex materia, & forma.

Dist. 3. artic. 1. q. 1.

RESOLVTIO.

Anima humana cū sit hoc aliquid, & nata per se subsistere; agere & pati, mouere et moueri; materiam habere dicenda est: secus de animabus brutorum.

RESPOND. Ad prædictorū intelligentiam est notandum, ꝙ circa hoc diuersi diuersa opinati sunt. Quidam enim dixerunt, nullam animam nec rationalē, nec brutalem habere materiam, quia spiritus sunt simplices: animam tamen rationalem dixerūt habere compositionem ex quo est, & ꝙ est: quia ipsa est hoc aliquid, & nata est per se, & in se subsistere. Sed cum planum sit, animam rationalem pati posse, & agere, & mutari ab una proprietate in aliā, & in seipsa subsistere: non uidetur, ꝙ illud sufficiat dicere, ꝙ in ea sit tantū cōpositio ex quo est, & quod est; nisi addatur in ea esse compositio materię, & formæ. Ideo fuerunt alii, qui dixerunt, non solū animam rationalem, sed brutalem etiam ex materia, & forma compositam esse, cum utraque sit motor corporis sufficiēs: sed quia anima brutalis propriam operationem non habet, nec est nata per se subsistere, non uidetur, ꝙ habeat materiam intra se. Et ideo est tertius modus dicendi tenens medium inter utrunque. s. ꝙ anima rationalis, cum sit hoc aliquid, & per se nata subsistere, & agere, & pati, mouere, & moueri, quod habet intra se fundamentum suæ existentiæ, & principium materiale, a quo habet existere, & formale, a quo habet esse. De brutali autem nō oportet illud dicere, cum ipsa fundetur in corpore. Cum igitur principiū, a quo est fixa existentia creaturæ in se, sit principium materiale: concedendum est animam humanam materiā habere: illa tamen materia subleuata est supra esse extensionis & supra esse priuationis, & corruptionis: & ideo dicitur materia spiritualis. Et propterea illi, q locuti sunt de materiali principio quantum ad esse exetnsionis, & prout habet esse sub priuatione, dixerunt animam rationalem non habere materiā, nō intendētes de materia in sua generalitate, sed prout ad eam stat resolutio philosophica: sicut dictum est de simplicitate angeli. Vnde cōcedendæ sunt rationes hoc ostendētes. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ omnis forma est simplex. Dicēdum, ꝙ auctor ille diffiniens formam, loquitur de forma illa, quæ est forma tantum: non de ea, quæ est forma, & hoc aliquid: unde uel diffinit ibi formam accidētalem, uel diffinit formam uniuersalem.

Reclamat Sco. hic q. 1. ibi. Dimissa opinione ista. &c.

AD ILLVD, quod obiicitur,

ꝙ intellectus est impassibilis, & impermixtus. Dicendum, quòd Philosophus remouet ab intellectu materiam secundum ꝙ consideratur sub priuatione, & sub potentia ad transmutationẽ secundum esse: non remouet materiam uniuersaliter, immo ponit cum dicit, ꝙ in intellectu est natura, qua est facere, & qua est fieri. AD ILLVD, quod dicit Magister in litera. Dicendum, ꝙ Magister non uult dicere, qđ anima nõ habeat materiam: sed ꝙ non habeat materiam præiacentem: huius autem ratio habebitur infra. s. quare anima nõ est producta, nec producitur ex præiacenti materia. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ substantia intellectiua nihil cognoscit, nisi quod abstrahitur a materia. Dicendum, quòd hoc non facit propter hoc, quòd ipsa sit omnino immaterialis: sed propter hoc, ꝙ res nõ potest ei uniri secundum ueritatẽ. Ideo oportet, ꝙ uniatur secundum similitudinem, quã anima abstrahit a re. Alia est etiam ratio, quia intellectus per similitudinem, per quam intelligit, debet fieri in actu intelligendi: illud autem, quod facit rem esse in actu, species est, & forma: ideo anima nõ cognoscit rem, nisi speciẽ eius, & formã sibi imprimat: & hoc non potest esse, nisi illa abstrahatur a materia: nec ex hoc sequitur, ꝙ anima careat materia: res enim abstracta a materia ꝓpria bene potest fieri in re alia, quæ suam habet propriam materiam, & formam, sicut similitudo coloris in speculo. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd quã

8. phy. tex. 37

to forma nobilior, tanto simplicior est. Dicendum, quod illud habet locum in his, quæ sunt puræ formæ: anima autẽ non tantum est forma, immo etiam est hoc aliquid: & ideo si comparetur forma animæ ad alias formas, absque dubio simplicior erit, quàm aliæ formæ. Ipsa autẽ anima cum sit rationalis, cum sit per se existens, aliquam compositionem habet, quã aliæ formæ nõ sunt natæ per se habere, dum nõ sunt natæ per se existere: nihilominus tamen ipsa anima simplicior aliis formis dici potest. Est enim multiplex genus simplicitatis, secundũ quod & multiplex est genus compositionis, & partiũ Sunt enim partes substantiales, & sunt partes quantitatiuę: & compositio ex partibus substantialibus, & cõpositio ex partibus quantitatiuis. Et sic simplex dicitur dupliciter. aut quod caret partibus cõstitutiuis, aut quod caret partibus quãtitatiuis. Quamuis igitur aĩa non sit aliis formis simplicior, quantum ad partes constitutiuas, quia tales partes habere spectat ad complemẽtum, & perfectionem: hoc enim facit rẽ esse per se, simplicior tamen est quantũ ad priuationem partiũ quantitatiuarum, ipsa enim nec habet extensionẽ per se, nec habet extensionem per accidens, nec quantum ad substantiam, nec quantũ ad actum propriũ. Aliæ tamẽ per accidens possunt habere extensionem, & partibilitatem, uel secundum id quod sunt, uel secũdum id quod operantur, & ideo quantum ad hoc anima, & maximè rationalis,

est forma nobilior. Ad Illud, quod obiicitur, quod compositũ ex materia, & forma, est ens completum, & ita non conuenit ad constitutionem tertii. Dicendum, quod hoc non est uerum generaliter: sed tunc quando materia terminat omnem appetitum formæ, & forma omnem appetitum materiæ, tunc nõ est appetitus ad aliquid extra: & ita nec possibilitas ad compositionem, quæ præexigit in componentibus appetitum, & inclinationem, licet autem anima rationalis compositionem habeat ex materia, & forma: appetitum tamen habet ad perficiendum corporalem materiam: sicut corpus organicũ ex materia, & forma compositum est, & tamẽ habet appetitum ad suscipiendum animam.

Qvaestio III.

An anima Adæ producta fuerit ante corpus, vel post?

Vtrvm anima Adæ producta fuerit ante corpus, uel postea Et ꝙ ante, uidetur ꝑ text. Gene. i. Faciamus hominẽ ad imaginem, &c. hoc dictum est sexta die: sed post septimam subditur. Formauit Deus hominem de limo terræ: igitur prima formatio, ad animam refertur, secunda ad corpus, ergo prius fuit facta anima, quã corpus. Item. Hoc uidetur ratione. Sicut homo ex parte corporis communicat cum animalibus brutis, ita ex parte animæ cõicat cum angelis: ergo sicut corpus hominis productum est eodem die cum animalibus brutis sic spiritus eius rõnalis debuit produci eodẽ die cum angelis; ergo &c. Item. Anima Adæ se habet ad corpus sicut æuiternũ ad temporale, & sicut æuum ad tempus: sed æuum est prius tẽpore, & ęuiternum prius temporali: ergo prius uidetur debuisse produci anima Adæ, quã corpus, cui debebat uniri. Item. Substantia spiritualis a corpore non dependens quantum ad esse, non dependet quantum ad productionem, sed spiritus rationalis Adæ ab eius corpore non dependebat quantum ad esse: ergo nec quantum ad productionem: corpus autem a spiritu dependebat, quia sine illo ꝑmanere non poterat: ergo si absolutum est ante dependens prius debuit produci anima, ꝙ̃ corpus. Item. Maior est distantia inter spirituale, & corporale, quam sit inter corpora miscibilia: sed corpora miscibilia prius producta sunt separatim, quam sint ad inuicem ad constitutionem tertii mixta: ergo anima prius debuit produci, quam corpori uniri: ergo non est creata in corpore, sed extra corpus. Item. Tanto aliquid prius debet próduci, quanto magis appropinquat primarię rerum origini: sed anima plus appropinquat ad Deum qui est principium omnium, quam corpus humanum, cum sit ei similior & simplicitate, & spiritualitate: ergo &c.

Contra. Gene. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: quod exponitur, idest spiritũ fecit: sed spiraculũ vitæ spirare, nihil aliud est, quã animam hominis creare: ergo si

si prius creauit corpus, quã spiraculum inspiraret, prius igitur produxit corpus, quam aĩam. ITEM. Anima naturaliter ẽ forma corporis: sed naturalis forma, aut simul producitur cum materia, aut sequitur materiam: igitur aut aĩa non est forma naturalis, aut si est forma naturalis, producta est post corpus, uel simul cũ corpore: non igitur ante. ITEM. Quanto forma nobilior est, tanto ultimior: sed aĩa rõnalis nobilissima ẽ inter oẽs formas naturales: ergo ultima: ergo produci debuit post uegetabilem, & sensibilẽ. ITEM. Ordinata productio ꝓcedit ab imperfecto ad perfectum: si ergo perfectio oĩum operum facta ẽ in hoĩe, & maximè quantũ ad aĩam, uidetur quod homo, quãtum ad aĩam, produci debuit ultimo post oĩa. ITEM. Si anima producta esset ante corpus, cũ haberet usum liberi arbitrii, nihil eẽt impediens, nec retardãs: ergo uidetur, quod ante unionem ad corpus meruisset, uel demeruisset: ergo corpus non eẽt particeps omnis meriti ipsius animę, nec anima deberet remunerari in corpore: quòd si hoc fasum est, planum est animam Adæ ante corpus suum non fuisse productam. ITEM. Si anima Adæ ante corpus eẽt producta: aut appetiuisset uniri corpori, aut non. Si non: ergo unio eius ad corpus non esset naturalis, nec unio eius ad corpus fieret ꝑ naturam. Si sic, appetebat igitur corpus, quod non habebat: si ergo corpus ei differebatur, ipsa in appetendo affligebatur: ergo pœna erat ei ante culpam.

RESOLVTIO.

Sunt, qui dicunt animam Adæ ante corpus productam: probabilius tamen dicendum uidetur statim in corpore creatam.

RESP. Dicendum, quod quamuis circa istam qõnem uideatur dubitasse egregius doctor Aug. quia utraque pars uidetur posse sustineri probabiliter, & ordo congruus seruari utrobique: tenendum tamen est tanq̃ uerũ, & magis congruum, ꝙ anima Adæ producta fuerit in corpore, nec ꝙ Deus eã produxerit ante corporis formationem. Licet enim uideatur satis rõnabiliter posse dici, ꝙ Deus ante corpus animã eius produxerit, ut ostenderet eam a corpore non dependere, sed ꝑ se subsistere: ut etiã cum hoc pariter ostenderet conformitatem eius, & naturæ angelicæ, tam in rationis capacitate, per quam est anima imago, q̃ in beatitudine ad quam aĩa, & angelus habent ordinari: longe tamen rationabilius uidetur ponere, ꝙ aĩa producta sit statim in corpore: tum quia anima unitur corpori, ut perfectio naturalis cui naturaliter appetit copulari: adeo vt sine illo pœna sit ei esse, & ab illo sequestrari: tum quia etiam unitur sicut motor mobili, ita ꝙ sine ipso non potest mereri, nec demereri: & iõ non debuit ante corpus produci, ne ante culpam puniretur, & ne absque corpore mereretur, uel demereretur. Huic aũt positioni non tantum concordat ratio, immo etiam scripturæ suffragatur auctoritas, quæ dicit post productionem, & formationem hominis Deum sibi uitæ

tæ ſpiraculum inſpiraſſe. Huic igitur parti tãquã probabiliori, & ſecuriori adhærendo, concedere poſſumus rõnes hanc partem aſtruẽtes. AD ILLVD uerò, quod primo obiicitur in contrarium de textu. Dicendum, quòd alterum eorum eſt dictum ꝑ recapitulationem, uel primum eſt dictum per anticipationem: melius tamen eſt dicere, ꝙ ſcriptura illud recapituletꝫ, ut addat. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ corpus ſimul productum eſt cũ brutis: ergo &c. Dicendum, ꝙ non eſt ſimile: productio.n.corporis, ſic cõcordat productioni brutorum animalium, ut productio rationalis ſpũs non diſcordet: immo potius illorum imperfectionem ſua dignitate conſeruet: productio uero ſpũs ſic concordat productioni angelorũ, ut minimè cõcordet productioni corporum humanorum, qui quidem ſpectat ad terræ ornatum, cuius ornatus productio ſpectat ad diem ſextum. AD ILLVD, quod obiicitur de comparatione æuiterni ad temporale. Dicendũ, ꝙ & ſi ſubſtantia æuiterna ex parte poſt, ſe plus extẽdat, q̃ temporalis, utpotè quia caret fine: non tamen oportet, ꝙ a parte ante, maximè ſi ſit talis, ꝙ ſui productione appetitũ rei temporalis habeat terminare: & ſic fuit in anima Adæ. Et prętereа, & ſi illud poſſit eſſe verum de æuiterno, quod purè habet rationem æuiterni: non tamen habet ueritatem de eo, qđ ſic habet rationem æuiterni, ꝙ etiam temporalis: anima enim rationalis, inquantum aiat corpus tranſmutabile, habet tempore menſurari. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ aĩa non dependet a corpore, quantum ad eſſe. Dicẽdum, ꝙ & ſi non depẽdet a corpore tãquam indigens eo ad ſui conſeruationẽ, dependet tamen ꝑ appetitus ſui inclinationem, quam habet ad ipſum ſicut forma ad materiam propriam: & iõ ſicut forma producitur in materia, ſic anima Adæ produci debuit in corpore proprio. AD ILLVD, quod obiicitur, de corporibus miſcibilibus. Dicendum, ꝙ non eſt ſimile, quia elemẽta, quæ miſcentur, non dependent adinuicem, & unum poteſt habere eſſe cõpletum ſine altero: non ſic autem de anima, & eius corpore, quorum utrunque ab altero dependet. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ anima origini primæ magis approximat. Dicendum, ꝙ cum Deus ſit alpha, & omega, principiũ, & finis, & rationalis creatura in utraque habitudine ſit ei propinqua: propriè tamen loquendo angelica natura plus ei appropinquat in rõne principii, & humana plus in ratione finis; ideo inter oẽs creaturas prior oĩum creata eſt ſapiẽtia, ſiue creatura angelica, & dignitate, & origine, & poſt oĩa producta eſt anima humana tanquam finis oĩum, & conſummatio: & ideo quamuis multum approximet Deo, inquantũ tenet rationẽ originis: non minus tamen approximat Deo, inquantũ habet rationem finis: & ideo competentius fuit, eam produci poſterius, quã prius. Hæc dicta ſunt de anima Adæ: nam de aliis animabus infra loco ſuo quæretur.

ARTICVLVS II.
QVAESTIO I.

An corpus Adæ produci debuerit de natura purè cœlesti?

CONSEQVENTER quæritur, de productione primi hominis ex parte corporis. Et circa hoc quæruntur tria. Primò quæritur, utrum corpus primi hoīs produci debuit purè de natura cœlesti. Secundò quęritur, utrum fuerit purè de natura elementari. Tertiò quæritur, utrum conditum fuerit in complexione æquali, aut inæquali.

QVod corpus Adæ produci debuerit purè de natura cęlesti, ostenditur sic. Nobilissimę formæ debet dari nobilissima materia: sed nobilissima inter formas est anima rationalis innocens, & absque peccato, qualis fuit anima Adæ: sed nobilissima inter naturas corporales ē natura cœlestis: ergo &c. ITEM. Motoris ad mobile debet esse ꝓportio: sed aīa rōnalis est motor incorruptibilis: ergo debuit ei dari impassibile corpus. ITEM. Finis imponit necessitatem his, quæ sunt ad finē: sed totus Adā factus est ad perceptionem beatitudinis: locus autem beatitudinis spiritualis est ipse Deus: corporalis est cœlum: ergo sicut spiritus Adæ non quiescit, nisi in Deo: sic debuit ei dari corpus, quod non quiescit, nisi in cœlo: hoc autem est corpus de natura cœlesti: ergo &c. ITEM. Spiritus rationalis, prout absque culpa conditus fuit, maximè erat potens, & idoneus ad agendum, & perfectus erat cognitionis lumine: & ideo idoneus ad cognoscendum: liber erat uoluntate, & rectitudine, & ideo facilis ad tēdendum in sui optimum: ergo debuit ei dari corpus, cui maximè competit agere, & ad cognitionem disponere, & quod minimè habet retardationem: hoc autem est lux, & natura cœlestis: ergo corpus Adæ purè produci debuit de cœlesti corpore.

SED CONTRA. Anima rationalis quodammodo est omnia: si igitur corpus debet proportionari animæ, corpus eius debet habere cum omnibus conueniētiam: sed hoc non haberet si eēt purè de natura cœlesti, & non communicaret elementis; ergo &c. ITEM. Anima rōnalis ꝙuis sit simplex ī essentia, tamen est multiplex in effectu: ergo si corpus ei debet correspondere, necesse est, ꝙ corpus eius habeat uarietatem in partium compositione & organizatione: sed hoc nō haberet, si esset corpus purè cœleste; ergo &c. ITEM. Vegetabilis, & sensibilis disponunt ad rationalem, & magis ad ipsā appropinquant, ꝙ natura alicuius corporis: nec alicui corpori unitur rationalis potentia absq; vegetabili, & sensibili: nullum igitur corpus est habile ad actū vitæ rationalis, nisi prius fuerit habile ad actum vitæ vegetabilis: tale autem corpus est cibabile: & huiusmodi non potest esse purè corpus cęleste: ergo &c. ITEM. Corpori simplici debetur unus motus tantum, siue illud corpus sit cœleste, siue elementare: corpori autem, quod mouetur ab anima, debetur motus in omnem differentiam, cū ani

ma

ma sit motor sufficiens: ergo corpus Adæ non potuit esse omnino de natura corporis simplicis: ergo nec purè de natura cœlesti.

RESOLVTIO.

Corpus Adæ ex natura purè elementari constitutum est: solumq; virtualiter natura cœlestis ad eius constitutionem concurrit.

RESPOND. Dicendum, q corpus Adæ non fuit purè formatum de natura cœlesti (sicut innuit text. Gene. qui dicit, eum formatum de limo terræ) Nec debuit purè de natura cœlesti formari: immo de natura elementari: hoc exigente ordinis congruentia, quam in omnibus suis operibus semper seruat sapiētia diuina. Requirebat enim hoc ordo hominis siue in se, siue ad creaturam inferiorē, siue ad creaturam parem, siue ad Deū finem. Ordo ipsius hominis in seipso hoc req rebat: quia enim homo cōditus fuit, vt natus multa cognosceret, nō solum cognitione intellectiua, sed etiam sensitiua: ideo debuit ei dari corpus multiforme, ut diuersa organa diuersitati sensuum deseruirent ad diuersa obiecta cognoscēda. Quia uero cōditus fuit in uertibilitate liberi arbitrii, ut potens uiuere in iustitia, & mori per culpam, dari debuit ei corpus, quod non esset tantum habile ad uiuendum, sed etiam q posset fieri habile ad corrumpēdum, siue moriendū: & ita ordo hois ipsius in se requirebat, ut corpus daret hoi multiforme, & ad corruptionem possibile: & ideo non cęleste, sed elemētare. Ordo etiā hois ad creaturam inferiorem requirebat. Quia enim corporales naturæ inferiores factæ sunt, vt deseruirent creaturæ rōnali (sicut supra ostensum fuit) factæ sunt etiam, ut mediante illa quodam modo pducantur in finem: hinc est, q debuit fieri rōnalis creatura taliter composita, q obsequium inferiorum creaturarum esset ei utile, & q mediante illa creatura naturæ inferiores quodā modo perducerentur ad beatitudinem: & ideo, vt naturæ inferiores possent hoī deseruire, & in hoīe quodammodo glorificarī, debuit homo non tam ex natura superiorum corporum, q̄ ex natura elementorum constitui. Ordo etiā ad creaturam parē. i. ad angelum hoc requirebat. Sicut enim facta est una rationalis creatura prope Deum, & in loco supremo, ut in empyreo: sic debuit fieri alia rōnalis creatura in loco infimo. s. terra: & ideo corpus eius constitui debet ex natura tali habitationi conuenienti: & ideo magis ex natura elementari, q̄ cœlesti. Ordo etiā ad Deum finē hoc requirebat: debebat. n. homo subiici, ut per humilitatē subiectionis ascenderet, unde angelus ceciderat p superbiam elationis: & ideo debuit sibi dari corpus constitutū de natura inferiori, ut seipsum puluerem reputans, Deo p oia subiaceret. Vnde & scriptura maluit eum dicere de limo terræ productum: ut ex hoc homo proficeret, & ascenderet per humilitatis meritum. Et ideo concedendæ sunt rationes, quæ ad hoc inductæ sunt.

Dis. 15 art. 2. q. 1.

AD ILLVD uerò, qđ obf. ī cōtrarium de nobilitate formę. Di

cendum, quòd nobilitas materiæ uenit ex ordine ad formam. Quoniam igitur corpus magis erat ordinabile ad animam, quod erat cōstitutum ex uarietate naturæ, quàm corpus, quod esset purè cœleste: hinc est, quòd & si illud sit nobilius in se: tamen in relatione ad formam corpus ex diuersis elemētis compositum, magis est nobile. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd motoris ad mobile debet esse proportio. Dicendum, quòd quamuis aīa sit immortalis morte naturæ: qñ tamen creata fuit, mori potuit morte culpæ. Et quia corpus datum est ei non solum ad uiuificandum, sed etiam ad merēdū: ideo non solum dari debuit corpus aptum eius immortalitati, sed etiam aptum eius uertibilitati: & ideo non solum necessariū ad perpetuitatem, sed etiam possibile ad mortalitatem. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd homo factus est propter beatitudinis perceptionē. Dicendū, quòd & si factus est propter beatitudinem, ita tamen ut illuc perueniret per merita, & bona opera: & ita prius esset uiator, quàm cōprehensor: & quia prius oportuit eum transire per uiā, quàm perueniret ad patriam: ideo in primaria sui conditione debuit ei dari corpus conueniens secundum statum uiæ. Et quia locus sibi deputatus ad merendū, erat locus inferior. s. paradisus terrestris: inde est, quod competebat corpus suū de natura terrestri assumi, non principaliter de cœlesti. Cum autem assumetur in gloria, tunc corporis eius dispositio erit uariata, sicut declarabitur in Quarto, ubi agitur de dotibus corporum glorificatorum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd anima illa erat potēs ad agendum, & ad cognoscendū, & ad tendendum in Deum. Dicendum, quòd & si erat potens ad actionem: non tamen ita perfectè potens erat, quin esset possibilis ad defectum: & ideo nō sequitur, quòd deberet sibi ad hæc complenda dari corpus cœleste, quod est incorruptibile, sed magis elementare, quod ex bona dispositione, & complexione æquali esset idoneum ad agendum, & nihilominus si homo peccaret, esset possibile ad patiendum.

QVAESTIO II.

An corpus Adæ conflatū fuerit ex sola natura elementari, vel etiam ex cœlesti?

VTRVM corpus Adæ, siue corpus primi hominis cōstitutum fuerit de natura pure elementari, an simul cum natura elementari ad eius constitutionem concurrerit natura cœlestis. Et quòd simul cum elementari concurrit natura cœlestis ad corporis humani constitutiōnem, uidetur uelle Aug. ad literā super Gen. qui dicit, quòd aīa mediante luce corpus uiuificat, & administrat. Et eadem est ratio Auicennæ: si enim corpus humanum sic conditum est, ut natū esset ab anima uiuificari, uidetur, quòd ad eius constitutionem cōcurrerit natura lucis, & hæc est natura cœlestis: ergo &c. ITEM. Philosophus in 16. li. de aīalibus dicit, quòd in nobis ē calor igneus, & calor aīalis, & calor cęlestis, q quidē est calor

uitalis:

uitalis: sed non est accidens sine substantia: ergo de constitutione corporis nostri est cœlestis natura. ITEM. Impossibile est cõtraria uenire ad cõformitatẽ, & unitatem, nisi ꝑ unũ, quod sit eleuatum a cõtrarietate: qa si illud haberet contrarietatem, potius discordiã faceret, q̃ concilia ret: si igitur natura corporalis a contrarietate eleuata non est, nisi natura cœlestis, etiam in corpore uiuificabili necesse est contraria elementa conciliari: maximè igitur uidetur, ꝙ de constitutione primi hominis fuerit natura cœlestis. ITEM. Omne corpus mediante anima rationali quodãmodo habet beatificari: sed non pertingunt ad beatitudinem mediante anima, nisi quæ ei uniuntur: nulla tamen corpora ei coniũguntur, nisi quæ sũt de constitutione sui corporis: uidetur igitur, ꝙ corpus primi hominis non tantum constitutum sit de natura elementari, uerum etiam de natura cœlesti. ITEM. In quolibet organo cuiuslibet sensus dominatur aliquod corpus simplicium: sicut ostendit Aug. ad literam super Gen. cum igitur quinque sensus sint in homine, uidetur, ꝙ quinque corpora sint de eius constitutione: ergo non solum natura elementaris: sed etiam cœlestis. ITEM. Ordo est in ascendẽdo, & in descẽdendo, ita ꝙ ab infimo perueniatur ad supremum per media, & econuerso; sed substantia spiritualis maxima distantia distat a natura corporea, & opaca, & minus a natura perspicua, & adhuc minus a natura luminosa, q̃ est natura cœlestis: ergo videtur, ꝙ nec corpus aĩæ, nec aĩa corpori uniri debeat, nisi natura lucis interueniente: uidetur ergo, ꝙ corpus primi hoĩs non tantũ de elementari; sed etiam de cœlesti natura constitutum fuerit.

CONTRA. Ex nullis corporibus constituitur corpus unitũ, siue mixtum, nisi quæ possunt adinuicem agere, & pati: hæc autẽ sola sunt habentia contrarietatem: cum igitur natura quinti corporis talis sit, ꝙ non habeat contrarietatem, non uidetur, ꝙ ueniat ad constitutionẽ corporis misti: ergo non ad constitutionem corporis primi hominis. ITEM. Nihil uenit ad constitutionem misti, nisi corpus, quod est miscibile: miscibile aũt non est, nisi corpus rarefactibile, & condensabile: & oẽ tale est corruptibile: natura aũt quinti corporis est incorruptibilis: ergo non potuit uenire ad constitutionem humani corporis. ITEM. Corpus humanũ sc̃d̃m se totũ est propagabile: ergo sc̃d̃m se totũ est generabile, & corruptibile per naturã; sed natura quinti corporis nõ recipit generationẽ nec corruptionẽ: ergo nõ uidetur esse de cõstitutione humani corporis. ITEM. Si est de cõstitutione, qro unde sumpta sit illa natura: aut. n. de cęlo, aut de terra. Si de cęlo: ergo uidetur, ꝙ ab ipso cęlo fiat aliquarum partiũ sequestratio, cũ generatur hõ. Si de terra. Cõtra. Nihil est de terra, quod non sit natũ ex ipsa ꝓduci: sed natura quinti corporis non est nata produci de natura alicuius elemẽti: ergo nec de cœlo, nec de terra põt sumi illa natura: ergo non est de constitutio

ne corporis humani. Si tu dicas, ꝙ de cęlo uenit per radiorū im missionem: hoc non uidetur cō ueniēs; quia impossibile est ꝑ ra diū separari a sua origine: impos sibile est etiā uenire ad alterius constitutionē, cum lumē in me dio sit ꝑ modū speciei, & idoli: q̄ nullo modo ueniūt ad consti tutionem alicuius rei naturalis. ITEM. Si natura quinti corporis uenit ad constitutionē corporis hominis, quæro, quid fiet de ea, quādo corpus humanū resolui tur: aut.n. tēdit sursum, aut in ꝓ pria natura manet deorsum, aut corrumpitur in aliquod elemen tum. Sed non pōt cedere in ali quod elementū, cum sit ꝑ natu rā incorruptibilis. Deorsum in propria natura nō conuenit sibi manere, cū eius proprius locus sit esse in circunferentia, non in centro. Si sursum tendit: ergo ui detur spatiū orbium cœlestium aliquando ampliari, aut conden sari. Quod si tu dicas, ꝙ cedit in constitutionē alterius corporis, nec habet corrumpi: cum ergo ex corpore hominis generantur uermes, atq; bufones, & serpen tes, poneretur natura quinti cor poris esse de constitutione uer miū; sicut de cōstitutione homi nū. ITEM. Quæro ꝑꝑ q̄d natura quinti corporis ueniat ad consti tutionem humani corporis; aut enim ꝑꝑ mistionem, aut ꝑꝑ ani mationem, aut ꝑꝑ sensum, aut ꝑꝑ intellectum: si propter mi stionē; tunc ergo esset de de cō positione cuiuslibet misti: si ꝓ pter animationem, tunc esset de natura cuiuslibet plantæ: si pro pter sensificationē; tunc esset de natura cuiuslibet bruti. Si ergo uenit, hoc est propter intellectū solū. Sed contra. Intellectus nul lius partis corporis est actus: er go, quantū est de se, non magis exigit corpus suū cōponi de na tura cœlesti, q̄ de elementari.

RESOLVTIO.

Corpus Adæ de pura elementari na tura, nec de cœlesti construi de buit: si quidem habuit posse uiue re per iustitiam, & mori per cul pam: at cœlum immortale pror sus, & incorruptibile est.

RESP. Ad prædictorum intelli gentiā est notandū, ꝙ circa hoc est triplex modus dicēdi. Quidā .n. dicere uoluerunt, ꝙ natura cœlestis uenit ad constitutionē humani corporis; sicut elemen tū: ꝓ eo, ꝙ natura cęlestis non est alia, q̄ natura ignis: & ideo, cū constet, ignē ad constitutio nem humani corporis uenire, di cunt corpus humanū ex natura cœlesti constitutum esse: hæc aūt natura ignis, & si prout aliis permiscetur, habeat agere, & pa ti, & corrūpi, & generari: & hoc prout est hic inferius: prout tñ est in sphæra sua, trāquillitatē, & quietē hēt, nec suscipit corru ptiones, nec peregrinas impres siones. Et istā suā positionē per uerba Aug. muniunt, q negat es se quintum corpus propter qua tuor corpora mūdi. Sed hæc po sitio uiæ philosophicæ, & cōi aperte repugnat, q̄ pter quatuor corpora mundi ponit essentiam quintam supra oēm contrarieta tē eleuatā, ꝙ ualde rationabile est; sicut ostensum fuit supra Di stin. 14. Nec huic repugnat sen tentia Aug. si recte intelligatur, sicut ibi expositū est. IDEO ali ter uoluerunt alii dicere, ꝙ na tura

tura cœlestis uenit ad constitutionē humani corporis, nō sicut unū ex elementis: sed sicut mediū ligans oīa elementa, & illa concilians: & hoc dicunt exigere dignitatem cōplexionis humanæ, per quam corpus humanū in sua prima cōstitutione habuit elementa in optima cōciliatione: habuit etiā idoneitatē ad hoc, ut post meriti consumationē inhabitaret in cęlesti mansione. Et sic debuit habere naturā cœlestē, & elementarē de sui cōstitutione: elemētarem, ꝓp statum uiæ, in quo competebat ipsum habere corpus passibile: cęlestē, ꝓpter statū patriæ, in quo cōpetebat ipsum habere corpus clarū, & impassibile: & quemadmodū in statu uiæ natura elemētaris ꝑdominabatur, sic in statu patriæ erit econtrario. Hoc aūt & si uideatur satis probabile esse dictū: tamē nō modicā hēt calūniā, qualiter natura illius quinti corporis, cum sit incorruptibilis, & carēs cōtrarietate, ueniat ad cōmistionem cum aliis elementis. Et iterum, si uenit, unde uenit, & in qd cedit? difficile est assignare. ET ideo est tertius modus dicendi, ꝙ dupliciter est loqui de natura cœlesti, aut per proprietatem, aut ꝑ conformitatē. Per proprietatem natura cęlestis dr̄ esse natura quinti corporis: q̄ sic ꝑfecta est sua forma, ut nullo modo habeat appetitū ad aliā formā: sic est actiua, ꝙ nullo modo pōt pati, & corrūpi: & sic est natura orbiū, & stellarū, & firmamenti: hæc aūt non uenit ad cōstitutionē humani corporis secundū substantiā, & ueritatē; sed solum uenit secundū uirtutem: quia uirtus stellarum & orbium influendo facit elementorum conciliationem, quæ ueniunt ad humani corporis cōstitutionē secundum rem, dum actio elementorum regimen, & directionem habet ab influentia corporū superiorum. Alio modo dicitur natura cœlestis ꝑ cōformitatē: & sic large accipitur, & uocatur natura cęlestis illud, quod est conforme cœlo & in subtilitate, & in claritate, & in quadam subleuatione a contrarietate: & per hunc modum spiritus, qui sunt de constitutione corporis uiuentis, & maximè hominis dicuntur esse naturæ cęlestis propter subtilitatem, & luminositatem: & propter hoc et, ꝙ subleuationem habent a natura contrarietatis, dum cōsurgūt ex commistione elementorum, in quadam harmonia, & consonantia. Et quoniam in corpore humano (sicut infra patebit) maior est harmonia, q̄ in aliquo corpore misto: hinc est, ꝙ eius calor, & spiritus, & cōplexio magis conformantur naturæ cœlesti: & hoc modo accipiendo naturam lucis, siue naturam cœlestem large, siue per conformitatem, intrat cōstitutionem humani corporis secundum ueritatē magis, q̄ constitutionem alicuius alterius misti propter humanæ complexionis æqualitatem, & dignitatem: secundum ueritatem tamen tā spiritus, q̄ calor, q dicuntur naturæ cœlestis, sunt de natura elemētari, quia deperduntur, & restaurantur, secundum ꝙ expresse physici dicūt. *Qō. 3. huius Art.*

IVXTA hanc tertiā uiam, quę probabilior est, & planior, patet

responsio ad obiecta. Nã rationes ostẽdentes, ꝙ natura quinti corporis nõ uenit ad cõstitutionẽ corporis humani, loquuntur de natura cęlesti propriè dicta, q̃ est incorruptibilis, & inalterabilis, & immiscibilis: & ideo nõ est miscibilis ad constitutionem tertii. Rationes uerò ad oppositum inductæ procedunt uel de natura cœlesti dicta per conformitatem; sicut duæ primę auctoritates: uel si concludunt de natura quinti corporis propriè dicta, non ostendunt, ꝙ ueniat ad constitutionẽ corporis humani sc̃d̃m substantiam, sed sc̃d̃m uirtutem: aliter nõ cõcludunt; sicut patet discurrẽdo per singulas.

NAM ad illud, qđ primò obiicit̃ de luce. Dicendũ, ꝙ est lux q̃nti corporis, & lux ignea, & lux ex æqualitate cõplexionis generata, siue consurgẽs: & hæc est illa lux, q̃ facit corpus esse susceptibile uitæ: aliæ uerò minimè. AD ILLVD, qđ obiicitur de calore. Dicendũ, ꝙ calor cœlestis non dicitur, q̃a sit in natura cœlesti: sicut in subiecto; q̃a neq; illa calida, neq; frigida est: sed q̃a est a natura cœlesti sc̃d̃m debitam proportionẽ, ita ꝙ facit ad conseruationẽ; & talis calor in corpore humano est: sed ex hoc nõ sequitur, ꝙ natura cœlestis ueniat ad constitutionẽ corporis humani secundũ substantiam; sed solũ, ꝙ influat. AD ILLVD, quod obiicitur de cõciliatione, iam patet responsio; quia nõ cõciliat ueniens intra; sed sufficit ad conciliandum influẽs extra. AD ILLVD, quod obiicitur de beatificatione. Dicendũ, ꝙ corpora dicuntur beatificari mediãte anima rationali non per ueritatẽ, sed per cõformitatẽ: & ideo ex hoc nõ sequitur, ꝙ de constitutione humani corporis sit natura cęlestis secundum ueritatẽ: sed sufficit, ꝙ sit secundũ cõformitatẽ; ita ꝙ aliquid ei conforme respõdeat in corpore humano. AD ILLVD, quod obiicitur de quinque sensibus. Dicendũ, ꝙ (sicut idẽ Aug. dicit) unũ elementum dominatur in duobus: sicut aqua sub ratione uaporis dominatur in olfactu, sub ratione humoris dominatur in gustu; sicut ipse dicit 3. super Gen. AD ILLVD, quod obiicitur de ordine. Dicendum, quòd & si natura cœlestis sit excelsior inter corpora simplicia secundum se considerata; non tamen excellit in gradu in comparatione ad ulteriorem formam suscipiendam: sed is est ordo, quòd forma elementaris unitur animæ mediante forma mistionis, & forma mistionis disponit ad formam cõplexionis. Et quia cum hæc inęqualitate, & harmonia conformatur naturæ cœlesti: ideo habilis est ad susceptionem nobilissimæ influentiæ. s. uitæ: & sic in unione animæ ad corpus rectus seruatur ordo. Magna ẽt est dignitas humani corporis ꝓpter magnã harmoniã, & proportionalẽ cõiunctionem suarum partiũ, ob quam in statu uiatoris conformis fit naturę cœlesti: in statu aũt comprehensoris perfectu a Deo, non tantum, ut sit conformis; sed etiã, ut supra cœlestem naturam sit exaltata, & sublimata, ut ei congruat potissime habitatio cœli empyrei.

Quę-

QVAESTIO III.

An corpus Adæ constitutum sit ex elementis in æquali complexione & compositione?

VTRVM corpus primi hominis constitutũ sit ex elemẽtis in complexione, & cõpositione æquali. Et q sic, uidetur. Quãto cõplexio, & cõpositio magis accedit ad æqualitatem, tanto nobilior est: & quãto nobilior est, tãto nobilioris est formæ susceptiua: sed complexio corpori primi hoĩs fuit susceptibilis nobilissimæ formæ p naturam, q̃ etiã non erat deprauata p culpam: ergo fuit cõplexio maxime nobilis. & si hoc; ergo maximè ęqualiter. ITEM. Tanto res cõplexionata est ad durandum habilior, quãto eius cõplexio est ęqualior: inęqualitas. n. miscibiliũ est uia in corruptionem: sed corpus Adæ habile erat ad durãdum in sempiternum, quantum est ex sua prima cõstitutione: ergo uidetur, q in perfecta ęqualitate complexionis, & cõpositionis fuerit constitutũ. ITEM. Vbi est inæqualitas complexionis, ibi necessario est pugna: ubi uerò pugna est, forma non põt sic gubernare materiã: sicut si esset ibi pax, & tranquillitas, ubi autem hoc est, ibi est aliqua pœnalitas: ergo aut in corpore primi hominis pfecta fuit elementorũ æqualitas, aut ante peccatũ fuit in eo aliqua pœnalitas: sed nullo modo pœna præcessit culpã: ergo &c. ITEM. Corpus Adæ debuit fieri proportionabile animæ: & ideo quandiu anima fuit immunis a morte culpæ, corpus eius fuit immune a morte naturæ: ergo pari ratione quandiu anima fuit æqualis in uolũtate, corpus fuit ęquale in complexione: sed in anima primi hominis nulla erat obliquitas iustitiæ in prima constitutione, immo perfecta innocentia: ergo nec in corpore erat aliqua inæqualitas: sed cõcordia, & amicitia pfecta.

SED CONTRA. Vita est p calidum, & humidum: & oĩs operatio animæ in corpore est per calorem (sicut dicunt naturales medici) sed in corpore Adæ anima habebat expeditas operationes: ergo magna erat ibi abundãtia caloris: ergo prædominabatur calidũ: & si hoc; ergo non erat ibi pfecta ęqualitas complexionis. ITEM. Et si complexio hominis est deteriorata, tamen non est totaliter corrupta: sed nos uidemus, quod cor per naturam est calidissimum, & hepar similiter, & quædam sunt alia mẽbra, in quibus regnat phlegma, & melancholia; ergo & tũc ita erat. Si ergo in corpore Adæ erat p̃dominatio humoris, pari rõne & qualitatum elemẽtorũ: ergo non erat ibi pfecta adęquatio miscibilium. ITEM. Si esset ibi permistio secundũ omnimodam ęqualitatem: ergo tantum esset ibidem de graui, quantum de leui: ergo corpus illud esset indifferens ad grauitatem, & leuitatem: ergo & ad motũ, & quietem: si igitur nec esset natũ moueri, nec qescere, nec sursum, nec deorsum esse: ergo nõ esset corpus naturale. ITEM. Si corpus illud esset constitutũ secundum oĩmodam ęqualitatẽ: tunc quantũ unum elementũ ageret: tantum reliquũ resisteret, & ipsum repelleret: ergo unũ uirtutẽ suam,

suam, & actionem in alterũ non profundaret: & si hoc, non esset ibi alteratio, nec transmutatio, ac ꝑ hoc nec mistio: aut igitur corpus Adæ non fuit mistũ: aut si mistum, non fuit in perfecta æqualitate constitutũ. ITEM. Si corpus Adæ esset constitutũ in perfecta ęqualitate: ergo ignis, siue calor in eo non consumpsisset, igitur alimento non indiguisset: sed constans est secundum sanctos, & maximè secundũ Augustinum, quod alimento indiguit: ergo in ęqualitate miscibilium ipsum corpus constitutum nõ fuit. ITEM. Cum Adam peccauit, nõ fuit ei ablatũ aliqd, ꝙ esset ex parte corporis: ergo si prius erat cõpositus cõplexione æquali, postea fuit similiter; ergo post peccatum nulla fuit in corpore eius pugna; ergo nec infirmitas, nec mortalitas, quod si hoc falsum est, restat &c.

RESOLVTIO.

Adæ corpus constitutum fuit in complexione æqualitatis a iustitia; sed non a pondere.

RESP. Sicut distinguunt naturales, & medici: duobus modis dicitur ęqualitas miscibilium in misto, scilicet a pondere, & a iustitia. Aequalitas a pondere (ut dicũt) non est possibilis in rerũ natura. Aequalitas.n.a pondere põt dici tripliciter. Vno modo dicitur æqualitas a pondere, quã do miscibilia adæquãtur & quã tũ ad quantitatẽ molis, & quantum ad quantitatem uirtutis: & hæc duo sunt incõpossibilia nõ solummodo secundũ rem; sed etiam secundum intellectũ. (Et hoc intellecto, qđ elementũ, ꝙ plus habet de materia, ꝙ unus habet de specie, & ecõuerso.) Sicut enim impossibile est, quod uerũ aurum ęquetur argento in quã titate, & ualore: sic impossibile est, elemẽta actiua, & passiua ęquari adinuicem ęqualitate põderis in aliqua mistione. Alio modo potest dici ęqualitas a põdere secundum adæquationem miscibilium in quantitate molis solum, & adhuc est impossibilis. Primum; quia corpus illud non esset durabile: elementa.n. actiua statim passiua cõsumerent: si enim adæquarentur in substantia, adeo actiua excederẽt in uirtute, ut potius esset cõsumatio, uel consumptio, quàm mistio: nec tantum corpus illud, nõ esset durabile, immo etiã nec esset leue, nec graue: cum motus grauis, uel leuis sequatur prædominans, quantũ ad quantitatẽ molis: & si nõ esset durabile, nec leue, nec graue, nõ esset de naturæ intentione, nec naturæ possibile. Tertio modo dicitur æqualitas a pondere, ęqualitas a quã titate uirtutis: & sic adhuc dicũt talẽ ęqualitatem non esse in natura possibilem. Primo quia si esset omnimoda æqualitas uirtutum, uirtus unius tantum resisteret, quantum uirtus alterius ageret: & sic nõ esset profundatio, & confractio usque ad minima: ac per hoc non esset mistio. Itẽ. Si hoc esset, corpus illud careret operatione calidi, & frigidi, & aliarum qualitatum elemẽtariũ: igitur frustra esset ex diuersis cõstitutũ: tale igitur corpus, nec est naturæ possibile, q̃a repugnaret naturæ mistionis: nec ẽt est ex intentione naturæ, q̃a careret debita sibi operatione.

Et

Et sic quocũque modo accipiatur æqualitas à pondere non potuit esse, nec debuit in corpore Adæ: & hoc satis apparet cũ corpus Adæ magis esset graue, quàm leue: magis esset idoneũ ad agendum, quàm ad patiendum: igitur non habuit æqualitatem miscibilium, nec quantum ad quantitatem molis, nec quantum ad quantitatem uirtutis; & ita non habuit æqualitatem a pondere. Vnde concedẽdæ sunt rationes hoc ostendentes, quoniam procedũt ista uia, sicut patet consideranti. Est & alia æqualitas a iustitia, & hæc est æqualitas, quæ attenditur in commensuratione miscibilium secundum proportionem debitam, & secundum exigentiam formæ introducendæ: & hæc æqualitas reperitur in homine, quia nobilior debet esse in eius corpore proportio, & harmonia miscibilium secũdum quod disponitur ad nobiliorem formam. hæc autem æqualitas non est æqualitas punctalis: sed latitudinẽ habet, & gradus, & hoc secundum diuersos status. Est enim status gloriæ, & est status miseriæ, & est status innocentiæ. Secundum statum gloriæ, qui est perfectus, debetur corpori humano æqualitas a iustitia, æqualitas (inquam) perfecta, in quo nec cadit discordia, nec repugnantia, nec actu, nec potentia. Secundum statum miseriæ, qui est status imperfectus, debetur corpori hominis æqualitas, sed diminuta, quæ permisceri habet inæqualitati, & discordię non solum possibilitate, sed etiã quadam necessitate. Secundum uero statum medium, scilicet innocentiæ, debetur corpori hominis æqualitas media, quæ a discordia, & repugnantia miscibilium erat aliena in actu per adiutorium intrinsecum animæ gubernantis, & per adiutorium extrinsecum alimenti nutrientis: Erat tamẽ hæc ęqualitas possibilis ad inęqualitatem, siue ob defectum uirtutis contentiuæ, siue etiam ob defectum alimoniæ: nullus autem horum defectuum esse poterat in homine, si non pręcessisset transgressio inobedientię. Et sic patet, quod corpus primi hominis constitutum fuit in ęqualitate a iustitia, quasi media inter ęqualitatem, quę nunc est in miseria, & ęqualitatem, quę nunc est in gloria, secundum quòd status animę exigebat.

ET HANC ęqualitatem probant in corpore fuisse primi hominis rationes inductæ ad firmandam partem istam: & ideo concedendæ sunt, quia uerum concludunt. Si autem ex eis uelint cõcludere omnimodã ęqualitatem a pondere, rati nes illę non ualerent, quia illa ęqualitas ad nobilitatem non spectat. Si autẽ uelint concludere ęqualitatem omnimodam a iustitia, adhuc non concludunt: quia & si corpus haberet nobilissimam formam, non tamen adhuc erat in statu suo nobilissimo, sicut erit in gloria: hoc autem solummodo cõcludunt, quod ibi erat tanta æqualitas a iustitia, quod non erat ibi miscibilium actualis repugnantia: & hoc quidem est uerum. Et ita patet responsio ad totum.

DISTINCTIO XVIII.

De formatione mulieris de viro.

IN eodem quoque paradiso mulierem formauit Deus de substantia uiri, sicut post plantatum paradisum, hominemque in eo positum, & post uniuersa animalia ad eum ducta, suisque nominibus designata, subnectit scriptura. Immisit Deus soporem in Adam. Cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, et formauit eam in mulierem.

Quare de viro mulierem creauit, Deus?

Hic attendendum est quare non creauit simul uirum & mulierem, sicut angelos: sed prius uirum, deinde mulierem de uiro. Ideo. s. vt vnum esset generis humani principium, quatenus in hoc & superbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei similitudine sublimaretur. Diabolus quippe aliud à Deo principium esse concupierat. Ideoque ut eius superbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruerse rapere voluit, sed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit: quia sicut Deus omnibus rebus existit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiã ex vno homine omnes esse voluit Deus, vt dum cognoscerẽt se ab vno esse omnes, se quasi vnum amarent.

Aug. Lib. 12. de ciui. Dei c. 26. Ibidem & li. 9. de Gen. ad lit. Cap. 13

Quare de latere, & non de alia corporis parte?

Cum aũt de his de causis facta sit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, sed de latere eius formata est, vt ostenderetur, quia in consortium creabatur dilectionis, ne forte si fuisset de capite facta, uiro ad dominationem uideretur præferenda: aut si de pedibus, ad seruitutem subijcienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, sed socia: nec de capite, nec de pedibus, sed de latere fuerat producenda: vt iuxta se ponendam cognosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare de dormiente, & non uigilante?

Non sine causa dormiẽti quoque viro potius quàm uigilanti detracta est costa, de qua mulier in adiutoriũ generationis

tionis uiro est formata, scilicet vt nullā in eo sensisse pœnā monstraretur, & diuinæ simul potētiæ opus mirabile ostenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen à quiete soporis excitauit. In quo etiam opere sacramētum Christi & ecclesiæ figuratum est. Quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est: ita ecclesia ex sacramentis, quæ de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt: scilicet sanguine & aqua, quibus redimimur à pœnis, atque abluimur à culpis. Ad Ephes. 3. 8.

Quod de illa costa sine extrinseco additamento facta fuit mulier per Dei potentiam.

Solet ēt quæri, Vtrū de illa costa sine adiectione rei extrinsecæ facta sit mulier. Quod quibusdā non placuit. Cæterū si ad perficiendū corpus mulieris Deus extrinsecū augmentū addidisset, maius illud esset quā ipsa costa. Ideoq; potius de illo addito quam de ipsa costa mulier facta deberet dici, de quo plures accepisset substantiæ partes. Restat ergo ex de sola ipsius costæ substantia sine omni extrinseco additamēto, per diuinā potētiam in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo sane miraculo, quo postea de quinque panibus à Iesu cœlesti benedictione multiplicatis quinque millia hominum satiata sunt. Illud etiam scire oportet, quod cum angelorum ministerio facta sit mulieris formatio non est eis tamen tribuenda creationis potentia. Angeli enim nullam possunt creare naturam: ergo nec formare costam in mulierem, nec carnis supplementum in loco costæ: non quod nihil agant ut aliquid creetur, sed non ideo creatores sunt, sicut nec agricolæ segetum vel arborum. Solus Deus, idest, Trinitas est creator. Facta est ergo fœmina à Deo, etiam si costa ministrata sit per angelos. Ioan. 9 Augu. Lib. de Ge. ca. 15. Mar. 14. Aug. super Gene. li. 9. cap. 17

Vtrum secundum superiores, an secundum inferiores causas ita facta sit mulier.

Sed quæritur, an ratio quàm Deus primis operibus concreauit, id haberet, ut secundum ipsam ex viri latere fœminam fieri necesse foret: an hoc tantum, vt fieri posset: Ad quod sciendum est, omnium rerum causas in Deo ab æterno esse. Vt enim homo sic fieret, vel equus & huiusmodi, in Dei Augu. Lib. 6. de Gen. cap 14.

potentia,

potentia,& dispositione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales causæ: quia istas aliæ non præcedunt, sed istæ alias, quæ sunt causæ causarum. Cumque vnum sit diuina potẽtia, dispositio, siue voluntas, & ideo vna omnium principalis causa: tamẽ propter effectus diuersos pluraliter dicit August. causas primordiales omnium rerum in Deo esse: inducens similitudinem artificis, in cuius dispositione est, qualis futura sit arca. Ita & in Deo vniuscuiusque rei futuræ causa præcessit. In creaturis vero quarundam rerum, sed non omnium causæ sunt, vt ait Augustin. quia inseruit Deus seminales rationes rebus, secundum quas alia ex aliis proueniunt: ut de hoc semine tale granum, de hac arbore talis fructus & huiusmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales causæ, etsi non adeo proprie, quia habent ante se causam æternam, quæ proprie & uniuersaliter prima est. Illæ vero ad res aliquas dicuntur primę, scilicet quę ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo insitæ sunt. Et sicut creaturę mutabiles sunt, ita & hę causę mutari possunt: quę autem in immutabili Deo causa est, non mutari potest.

Lib. 9. cap. 17

Perutilis distinctio causarum rerum.

Aug. ibid. Cap. 17 & 18.

Omnium rerum causę in Deo sunt: sed quarundam causę & in Deo sunt, & in creaturis, quorundam vero causę in Deo tantum sunt: & illarum rerum causę dicuntur absconditę in Deo, quia ita est in diuina dispositione ut hoc uel illud fiat, quod non est in seminali creaturę ratione. Et illa quidẽ quę secundum causam seminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus naturę hominibus innotuit. Alia uerò pręter naturam, quorum causæ tantum sunt in Deo. Hęc autẽ dicit August. esse illa, quę per gratiã fiunt, vel ad ea significanda non naturaliter sed mirabiliter fiunt. Inter quę mulieris facturam de costa uiri ponit, ita dicens, Vt mulierem ita fieri necesse foret, non in rebus conditum, sed in Deo absconditum erat. Omnis creaturę cursus habet naturales leges: super hunc naturalem cursum creator habet apud se posse de omnibus facere aliud, quam eorum naturalis ratio habet: ut scilicet uirga arida

Super Genes. Lib. 9. cap. 18

repente

repente floreat, & fructum gignat, & in iuuentate sterilis femina in senectute pariat, vt asina loquatur, & huiusmodi. Dedit aūt naturis, vt ex his etiam hæc fieri possent, non vt in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in se abscōditas quorundam futurorum causas, quas rebus cōditis nō inseruit, easque implet non opere prouidentiæ, quo naturæ subsistūt vt sint, sed quo illas administrat vt uoluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam significandam, non naturali motu rerum, sed mirabiliter facta sunt, abscondita causæ in Deo fuerunt: quorum unū erat, quod mulier facta est de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum cōditio vt fæmina sic fieret, sed vt fieri posset: ne contra causas quas Deus voluntariè instituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

De anima mulieris.

Quemadmodum mulieris corpus de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipsius animam de viri anima propagatam: & omnes animas præter primam, de traduce esse, sicut corpora. Alij autem putauerunt simul oēs animas ab initio creatas. Catholica autem Ecclesia, nec simul ex traduce factas esse animas docet, sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus, Animas hominum non esse ab initio inter creaturas intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus: neq; in corporibus per coitum seminari, sicut Luciferiani, & Cyrillus, & quidā Latinorū præsumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantum per cōiugij copulam seminari, creationē verò animæ solū creatorem nosse, eiusq; iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atque formari: ac formato iam corpore aīam creari, atq; infundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia. Hiero. etiam anathematis uinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicūt: inducens auctoritatem prophetæ, Qui finxit sigillatim corda eorū. Hoc satis, inquit, innuit propheta, quod non ipsam animam de anima facit Deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.

Augu. in ecclesiasticis dogmatibus.

SVPRA egit Magister de formatione viri, hic agit de formatiõe mulieris de viro. Diuidit̃ autẽ ista pars in duas partes. In quarũ prima determinat de ꝓductione mulieris ex parte corporis. In secũda ex parte animę: ibi. *Quemadmodum mulieris corpus, &c.*) Prima pars habet quatuor partes. In prima parte determinat de productione corporis mulieris ex viro in comparatione ad causam finalem. In secunda vero in comparatione ad causam materialem, ibi. *Solet etiam quæri, utrum de costa illa, &c.* In tertia uero in comparatione ad causam efficientem, ibi. *Illud etiam sciri, &c.*) In quarta uero in comparatione ad causam formalem, ibi. *Sed quæritur, an ratio &c.*) Similiter secũda pars prĩcipalis habet quatuor particulas. In quarum prima ponit opinionem quandã erroneam de productione animæ mulieris. In secunda uero subiungit aliam opinionem non minus falsam, ibi. *Alij autem putauerunt, etc.*) In tertia uero ponit ueritatem catholicam, ibi. *Catholica autem ecclesia &c.*) In quarta autẽ, & ultima falsitatem impugnat, & ueritatem cõfirmat auctoritate Hier. & August. ibi. *Vnde in ecclesiasticis dogmatibus, &c.*) Et sic duo determinantur in parte ista, quorum primum est formatio mulieris. Secundum est perfectio quantum ad animam.

Dub. 1. M*Vlieris corpus factum dicatur, &c.*) Videtur hic dicere, qđ formatio mulieris fuerit miraculosa, & gratia huius posset introduci quæstio de miraculis: sed propter suam prolixitatem & quia parum valet ad propositum, omittenda est ad præsens: hoc tamen solum dixisse sufficiat, quod ideo dictum est, mulierem de costa miraculo esse factam, non quia factum sit cõtra solitum cursum naturæ, uel cõtra naturam: sed quia factũ est uirtute diuina, operante supra naturam. Si quis autem quærat, utrum hoc opus supra naturam fecerit ministrante sibi virtute angelica, respondet Augustinus super Gen. ad literam Lib. Nono, ita inquiens. Quale ministerium exhibuere angeli in illa formatione mulieris, qs audeat assignare? certissime tamen dixerim supplementum illud carnis in costæ loco ipsius fœminę corpus & animã, configurationẽq; mẽbrorum, omnia uiscera, sensus omnes, & quicquid, quo ea creatura & homo, & fęmina erat, non nisi illo opere Dei factum, quod Deus non per angelos, sed ꝑ seipsum operatus est. Ratio autem potissima, quare Deus ita formauit, est tum quia modus ille formandi erat supra potestatem naturæ tum etiam, ut homo in utroq; sexu immediate in eum tenderet, & ex se toto eum diligeret, a quo se nosset immediate esse factum. Ratio autem, quare ex uno homine Deus omnes producere uoluerit (licet in aliis generibus animalium hoc non fecerit) sumi potest ex ordine, & cõnexione, & significatione. Ex ordine uero dupliciter. Primo ex ordine corporis ad animã, ut sicut omnes aiæ rõnales immediatè procedunt ab uno principio, sic oia cor-

corpora humana immediate exirent ab uno. Secundo uero ex ordine totius coniuncti ad alias creaturas. Quia enim homo medium tenet inter natura angelicam, & brutalem: cũ angeli singulatim a deo producti sint: & creaturæ brutales in duplici sexu in masculino, scilicet, & fœminino, homo debuit produci medio modo, & sic fœmina ex uiro. Ex connexione similiter duplex sumitur ratio. Primo respectu totius speciei uniuersaliter, ut omnis diligat omnem hominem, tanquam fratrẽ. Secundo uero respectu uxoris specialiter, propter quod uinculum relinquet homo patrem, & matrem, & adhęrebit uxori suę, & sunt duo in carne una. Ex significatione etiam duplex sumitur ratio. Prima ex significatione allegorica, qua intelligimus per uirum & mulier Christum, & ecclesiam. Secunda per anagogicam, qua per uirum intelligimus deum, qui fuit principium omnium rerum.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

A quo formatũ sit corpus mulieris.

AD intelligentiam autem huius partis circa duo incidit hic quęstio. Primum est circa productionem corporis mulieris ex latere uiri. Secũdum est circa productionem spiritus, siue animę, eiusdem mulieris & per consequens omnium animarum, quæ sunt in posteris. Circa primum quæruntur tria. Primo quæritur, unde mulier formata fuerit. Secundo quęritur, utrum secundum seminalem rationem corpus mulieris in costa precesserit. Tertio quęritur, quid sit secundum rem, & essentia ipsa ratio seminalis.

VNde fuerit ꝓductũ corpus mulieris. Et dicit magister in litera, & tractum est de secundo Gen. quod mulier formata est de uiro; & non de quacunque parte, sed de costa, ex qua mulier est de uiro dormiente formata: & sic tria tanguntur in formatione mulieris: scilicet, quod facta est de uiro, & de uiro dormiente, & non de quacunque parte, sed de costa eius, & osse.

CONTRA primũ obiicitur sic. Gen. i. Fecit deus hominem ad imaginem, & similitudinẽ suã, masculum, & fœminam creauit eos. Si igitur deus in primaria conditione masculum, & fœminam simul creauit, non uidetur quod mulierem de uiro produxerit. ITEM. Sexuum distinctio spectat ad perfectionem speciei: sed aliæ species animalium, in quibus est distinctio sexuum, simul & semel productę sunt: ergo &c. ITEM. Quod se habet per modum materialis ad alterum, minus est completum, quàm istud, quod ex ipso producitur: si ergo uir habet completionem respectu mulieris, non mulier de uiro, sed econtra de muliere uir produci debuit. CONTRA secundum obiicitur sic. Somnus, uel sopor est quies animalium uirtutum cum intensione naturalium: sed in Adam non erant sensus fatigati, nec uirtutes animales: ergo uidetur, ꝙ somnus ille nõ fuerit Adæ naturalis: si ergo nihil debuit fieri circa Adã

nisi quod eius naturæ congrueret, uidetur ꝙ Deus in eum nõ debuit soporem mittere, ut de costa eius produceret mulierẽ. ITEM. In separatione illius, aut fuit aliqua læsio, & afflictio, aut non. Si sic: ergo Adam ante passus est pœnam quam committeret culpam. Si non; ergo ita bene potuit fieri de latere uigilantis, sicut de latere dormientis. ITEM. Maiori potentiæ attestatur separare partẽ a toto ab homine uigilante sine dolore, quã a dormiente: magis igitur esset manifesta Dei potentia si absq; dolore produxisset mulierẽ de latere Adæ vigilantis, quam cũ produxerit de latere dormientis, ITEM. Contra tertium obiicitur sic. Sexus muliebris est infirmior, quam sexus uirilis ꝑ naturam: ergo de partibus eius infirmis debuit fieri: non ergo de osse, sed potius de carne. ITEM. In textu postea subiungitur. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: ergo nõ tãtũmodo de costa Adæ facta est, sed etiam de carne alia. ITEM. Costa illa aut erat necessaria Adæ, aut superflua. Si necessaria: ergo debuit alia costa reddi Adæ pro illa. Si superflua: ergo corpus Adæ non fuit in prima sui productione perfectè formatum, cum ad perfectionem spectet nihil habere superfluũ, vel diminutũ. ITEM. Si superflua erat: ergo non oportebat carnẽ repleri pro ea. Est igitur qõ, quare mulier de uiro: & si de uiro, quare magis de dormiẽte, q̃ de vigilante: & si dormiente, quare magis de costa, quam de carne fuerit producta.

RESOLVTIO.

Mulieris corpus formatum est de viro, & de viro dormiente, & adhuc de costa eius: quorum nullũ mysterio uacat.

RESP. Ad prædictorum intelligentiã est notandũ, ꝙ cũ sapiẽtia Dei admirabilis, & laudabilis ostendatur in omnibus operibus suis, potissime tamen manifestatur in formatione creaturę rationalis. Hoc autẽ clarius apparet, si consideretur ordinis cõgruentia, quam seruauit diuina sapientia, dum produxit mulierem de latere uiri. Congruum erat enim, mulierem sic de viro produci, tum propter ordinis habitudinem, quę attenditur inter uirum, & mulierem in humana specie: tum etiam propter ordinem, & habitudinem, quæ attenditur inter ea, quæ per uirum, & mulierem habent signari. Vir enim, & mulier secundũ suorum sexuum, & proprietatem, & naturam sic facti sunt, ut inuicem coniungerentur: & ex hoc unus in altero quietaretur, & unus ab altero sustentaretur. Quia igitur forti vinculo, & singulari mulier cõiungitur uiro, & eõuerso, ideo unus sexus ꝓductus est de altero: quia uero ista coniunctio dat uiro quietationem, ideo producta est de uiro dormiente. Rursus, quia dat mulieri fortitudinem, & sustentationem: hinc est, ꝙ mulier dicitur esse facta de osse. Et quia in omnibus his est quædã equalitas mutuæ societatis: ideo formata est mulier de osse: nõ quocunque, sed de costa, & ejus latere. Et sic patet, quomodo modus formationis respondet pro-

prietatibus illius mutuæ cõiunctionis, quæ est inter uirum, & mulierem secundum rem. Consonat etiã nihilominus his, quæ signantur per mulierem, & uirum. Per uirum nanque, & mulieré signatur Deus, & anima; Christus, & Ecclesia; superior portio rationis, & inferior. Primę significationi cõpetit formatio mulieris ex uiro secundum modũ prædictum. Quia oẽs spiritus rationales immediatè producuntur a Deo tanquam a primo principio, & immediato: & Deus in eis requiescit, & quasi soporatur, dum delitiæ suę sunt cum filiis hominum: & rationalis spiritus a diuino spiritu inhabitante confirmatur, & roboratur: optima consonantia cõformat signum signato, secundum quod per uirum, & mulierem significatur Deus & anima. Similiter correspondet secũdũ qđ p uirũ, & mulieré significatur Christus, & Ecclesia. Ecclesia enim ex Christo formatur, dum de latere Christi dormientis in cruce profluxit sanguis, & aqua, ex quibus in sacramentis ecclesiæ redundauit efficacia, per quæ sacramenta fundatur Ecclesia, & sic uir respondet Christo, dormitatio respondet morti, ablatio costæ apertioni lateris. Concordat etiam formatio hæc significationi prout per uirum, & mulieré superior portio rationis, & inferior habet signari. Sicut enim uir est fortior, & mulier est infirmior, sic superior portio, & inferior: & sicut mulier est ex viro, sic inferior portio est ex cõuersione spiritus ad hæc inferiora: dum autem ad hæc inferiora conuertitur, cessat a vigilantia contemplationis, & quodammodo efficitur infirmior semetipso, & tẽdit ad molliciem mulieris: & ideo quodãmodo separari seu soporari dicitur, & os ei auferri, & exinde mulier formari. Et sic patet, quod magna fuit congruẽtia ordinis obseruata in huius formatione mulieris, siue in se, siue in signato per ipsam.

His uisis de facili respondetur ad obiecta. Quod enim primo obiicitur de textu Gene. Dicendum, ꝙ illud dictum est per anticipationem: Præterea illud dictum est quantum ad productionem animæ, secundum quã non est formata mulier ex uiro, sed ex nihilo, sicut infra patebit. *Art. se qu. q. ult.* Ad illud, uerò, quod obiicitur de aliis speciebus, patet responsio. Non enim est simile propter legem matrimonii, quæ non ita attẽditur in bestiis, sicut in hominibus. Ad illud, quod obiicitur, quòd vir est muliere fortior, & perfectior. Dicendum, quòd materiale minus est nobile, quàm illud quod ex eo producitur secundum id quod est materiale: uir autem non fuit materia mulieris secundum se totum, sed secũdum aliquid sui. s. secundum costã: & iõ quis vir est nobilior: potuit tñ ex eius costa corpus mulieris formari. Nã non est tãta pfectio in vna costa viri qͣta est in vno corpore mulieris.

Quod si quæras, quare magis mulier de uiro, quã uir de muliere. Dicendũ, ꝙ hoc aliquando futurum erat, sicut in secundo Adã. s. Christo: & ideo, ut p

fecta essent Dei opera, debuit esse similiter, & mulier de solo uiro. Sic enim sunt impleti (sicut dicit Ansel.) quatuor modi eductionis hominis in esse. Vnus, qui est de uiro, & muliere, quem modo obseruat natura. Alius, qui est nec de uiro, nec de muliere, qui fuit in ꝓductione primi hominis. Tertius, qui est de uiro tantū: & hic fuit in formatione Euæ. Quartus, qui est de muliere tantum absque uiro: & hic fuit in productione Christi de Virgine. Tunc autem magis congruebat mulierem educi de uiro, ut ostenderetur, ꝙ uir caput est mulieris, & ꝙ non uir propter mulierem: sed mulier propter uirū, & alia similia plura, quæ prius tacta sunt. AD ILLA, quæ obiiciuntur de soporatione. Dicendum, ꝙ ille sopor non fuit ex lassitudine: sed fuit ex diuina immissione: sicut dicit Textus: nec tamen fuit contra naturam: quia si Adam stetisset, esset utique in illo somnus, non propter debilitationem potētiæ sensitiuæ: sed propter uigorationem potentię uegetatiuæ: quoniam & si neutrum harum uirium cōtingeret in Adam lassari, tamen quando una cessabat ab operatione, contingebat alteram uigorari, dum tota anima circa actu unius uirtutis intēdit. Immisit autē Deus soporem in Adam: non propter hoc, ꝙ non posset separare costam a uigilante sine dolore, & horrore: sed propter significationē, & propter etiam mentis Adæ sublevationem: quia (sicut dicunt sancti) Adam in illo sopore multa præuidit. Vnde statim cum euigilauit, prophetice locutus est: & in hoc multum ostenditur Dei omnipotentia, quæ sic potuit separare costam, ut natura non amitteret quietem. EX HOC patent illa tria obiecta de sopore. Primum enim non ualet: quia ibi non erat somnus ex lassitudine. Secundum similiter non ualet: quia non est factum propter læsionem hominis occultandam. Tertium etiam non ualet, quia etiam ita bene manifesta est Dei potentia, dum nō excitauit dormientem a somno: sicut manifesta esset, si formasset eam de latere uigilantis sine dolore aliquo. AD ILLA, quæ obiiciuntur, ꝙ non debuit fieri de osse. Dicendum, ꝙ non tantummodo mulier facta est de osse, siue de costa: sed etiam aliqua particula fuit sumpta de carne Adę: sicut sequens litera innuit. Hoc nunc os, & caro de carne mea. Magis autem fit denominatio ab osse; siue qa illa fuit pars principalior, siue quia uir mulieri confert robur: & mulier ꝑ uiri consortium uigoratur. Vir autem per mulieris consortium emollitur: & ideo dicitur caro repleta pro costa, quia uir dat fortitudinem & suscipit infirmitatem, siue etiam, quia costa illa locum carnis occupabat: non.n. facta fuit in Adam, ut in eo maneret, sed ut de ea formaretur mulier. ET SIC patent illa tria obiecta. Primum enim non ualet: quia mulier, & si debilis sit in se, tamen a uiro habet roborari: & ideo magis dicitur esse facta de costa, quam de carne. Secundum non ualet, quod enim mulier dicitur esse facta de costa,

sta, non intelligitur præcise, ita quod non de carne. Tertium nõ ualet, quia si illa costa superflua erat Adæ, inquantum erat indiuiduum: erat tamen oportuna inquantum erat mulieris principium: & ideo resurget in muliere non in uiro, sicut planius explicatur in Quarto.

QVAESTIO II.

An mulier formata sit de costa uiri secundum rationem seminalem?

VTRVM mulier formata sit de costa uiri secundum rationem seminalem. Et quod sit, primò uidetur per Textum. Cõsumauit Deus die vi. omne opus suum. Si ergo formatio mulieris fuit post diem sextum, sicut scriptura innuit: ergo aliquo modo in illis operibus sex dierum mulier condita fuit: sed non erat nisi in costa, ergo in costa erat, unde fieret mulier: sed qđ, sic est in aliquo, dicitur esse in eo secundum rationem seminalem; ergo &c. ITEM. Aug. 6. super Genesim ad literam. Omnia, quæ consequentibus erant euoluenda temporibus, primitus Deus simul creauit, cum faceret mundum: consumata quidem, quoniam nihil habent illa in naturis propriis, quibus suorum temporum cursus agunt, quod non in istis causaliter factum sit: inchoata autem, quoniam quædã erant semina futurorum: ergo si mulier postea producenda erat, ergo semen mulieris præexistebat: sed non nisi costa: ergo &c. ITEM. Vir dicitur esse imago Dei: quia ex ipso fiũt omnes homines; sicut omnia sunt ex Deo: sed nulla creatura est ex Deo materialiter: ergo si recta est assimilatio, necesse est, ꝙ uir respectu mulieris non solum habeat habitudinem principii materialis; sed etiam actiui: sed qđ est ex aliquo sicut ex materiali, & actiuo principio, est secundũ rationem seminalem: ergo &c. ITEM. Vir productus est de limo, & mulier de uiro, aut igitur est maior habitudo, & conuenientior costæ ad mulierem, quàm uiri ad limum, aut non. Si non, ergo non magis attinet mulier uiro, quàm uir limo. Si sic, ergo ultra rationem passibilis fuit ibi aliquo modo rõ actiui: si ergo hæc est ratio seminalis, apparet, ꝙ secundum rationem seminalẽ ex costa fuit formatum corpus mulieris. ITEM. Cum Deus produxit corpus mulieris de costa, aut hoc fuit secũdum naturam, aut contra. Si secundum naturam, cum natura quidquid facit, faciat secundum rationales seminales, uidetur, ꝙ seminaliter de costa mulier producta sit. Si contra naturam. Cõtra. Conditor naturæ (ut dicit Aug.) non facit contra naturã. Et idem super Genesim ad literam: Non facit Deus contra causas, quas bonas constituit: quia contra uoluntatem suam non facit: ergo si formatio Euæ non potuit esse contra naturam, fuit igitur secundum naturã: si hoc fuit: ergo secundum rationem seminalem. ITEM. Si productio illa fuit contra naturam: ergo formatio mulieris fuit miraculum. Sed Augus. super Genesim ad literam dicit, ꝙ Deus in rerum conditione non utitur rebus ad miraculum suę potentię:

sed secundum quam propriè cõpetit ipsarum rerum naturæ: ergo si miraculum non faciebat: sed operabatur secundum quòd natura exigebat: uidetur, ꝙ mulierẽ produxerit secũdum seminalem rationem, si eam produxit sec͞d m exigentiam naturæ.

CONTRA. Magister dicit in litera, & est auctoritas Augustini. Illa, q̃ sec͞d m causam seminalẽ fiunt, dicũtur naturaliter fieri, quia ita cursus naturæ hominibus innotuit: si ergo productio mulieris de costa non est sec͞d m naturæ cursum: ergo nõ erit secundum seminalẽ rõnẽ. ITEM. Magister in litera. Corpus mulieris de costa factum dicitur eo sanè miraculo, quo de quinque panibus quinque milia hominũ saturati sunt: sed illud non fuit secundum seminalem rationẽ: ergo &c. ITEM. hoc uidetur ratione. Semen dicit principium actiuum, & intrinsecum: unde non dicitur semen hominis humor quicunque, sed ille, qui decisus est a lumbis paternis: sed in costa non erat uis actiua ad mulieris productionẽ: ergo nec ratio seminalis. ITEM. Semen habet in se rationem totius, & partium eius rei, quæ ex ipso producitur. Vnde Aug. 5. super Genes. ad literam. In semine omnia producta sunt, & fuerant primitus, non mole magnitudinis: sed in potentia causali: sed in costa illa non erat uirtus ad singula mẽbra formanda: ergo non erat ibi mulier secundum rationem seminalẽ. ITEM. Impossibile est aliq͞d crescere ꝑ uirtutem creatam, nisi ꝑ rarefactionẽ, aut appositionem: sed corpus mulieris de illa costa productũ est, quod erat ipsa maius, nõ ꝑ costæ rarefactionẽ, nec extrinsecæ materię appositionẽ: sicut dicit Magister in litera: ergo productio illa ex costa nõ fuit sec͞d m uirtutem creaturæ: sed solum creatricis essentiæ: sed seminalis rõ dicit uirtutẽ creatam; nõ. n. dñr in Deo res esse seminaliter: ergo hæc ꝓductio mulieris ex costa nõ fuit secundum seminales rationes.

ITEM. Secundum seminales rõnes attenditur rerum propagatio, & generatio: sed secundum eductionẽ corporis de costa nõ fit ꝓpagatio in humana specię: ergo productio alicuius corporis humani ex costa non est secundum rationẽ seminalem. ET propter hoc est quæstio; cum Magister dicat aliqua fieri secũdum rationes causales, aliqua secũdum rationes seminales, quę sit differentia inter hæc duo. Si tu dicas, ꝙ illa fiunt secundum rationes causales, quę fiunt secundum rationes incommutabiles, uel æternas; illa secundũ rationes seminales, q̃ fiunt secundum exigentiam, & uirtutẽ potentiarum inditarum ipsis creaturis: Obiicitur contra hoc per Augustinũ. Dicit. n. Aug. in 6. super Gen. ad literam Nihil habet res in naturis propriis, ꝙ nõ in primis diebus causaliter factum est. Et iterum, Causales illæ rationes, quas mundo indidit, cum primũ creauit, quo instituta sunt, merito quæri põt. Ca. 14. Et paulo post, In illis primis rerũ causis, quas mundo primitus creator inseruit, non tantum posuit, ꝙ de limo formaturus erat hoĩem: sed quemadmodum pro

du-

ducturus; ergo rationes causales nō dicūt quid increatum, sed creatum. ITEM. Ipse Augustin. rationes causales, quas dicit inditas primis rebus, distinguit contra incōmutabiles rationes tam in 5. super Genes. ad literam, q̃

Q̃ Lat. in 6. QVAERITVR etiam, q̃ differentia sit inter rationes seminales, & naturales: & uidetur, q̄ nulla: quia August. dicit, q̄ cū arbor germinat de semine, quotidie est propagatio secundum rationem seminalē: in fine quinti super Gen. sed hoc idem est secundum rationem naturalem.

ITEM. Operatio, quæ est a ui seminali, aut est naturalis, aut est uoluntaria; cum enim non sit a causa per accidens, & sit a causa creata: necesse est, q̄ sit natura, uel ab intellectu: sed non est ab intellectu: ergo a natura: ergo omne, quod fit seminaliter, fit naturaliter. Pari ratione, cum natura sit uis propagatiua, & propagatio fiat mediante semine: omne, quod fit naturaliter, uidetur fieri seminaliter.

RESOLVTIO.

Si ratio seminalis propriè accipiatur, corpus mulieris non est formatum ex costa secundum rationem seminalem: Sin uerò largè, scilicet pro quacunq; potētia actiua existente in materia, utique affirmari poterit.

RESPON. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, q̄ cum de his rōnibus seminalibus egregius doctor Augu. in quinto, & sexto super Genesim ad literam ambigue loquatur, & ab ipso potissime habemus horum nominum usum: non est facile inter huiusmodi uocabula rectè distinguere. Ipse enim rationes causales modo dicit rebus fuisse insertas; modo dicit, quantum ad aliqua, in diuina uoluntate fuisse seruatas: Possumus tamen quantum est de ui uocabuli differentiam assignare in hunc modum. Causa enim cōmunis est ad principium intrinsecum, & extrinsecum: similiter & ratio causalis, quātum est de ui nominis: semē uero dicit principium intrinsecum: & ita ratio causalis se extendit ad rationes creatas, & increatas; ratio uerò seminalis solū ad rationes creatas. Quantum ergo est de ui nominis, unū est commune respectu alterius: inquantum autem adinuicē distinguuntur, & connumerantur: sic causa, & causalis ratio accipitur quantum ad principium increatum: semē uero, & seminalis ratio spectat ad principium creatum: Differunt autem causa, & ratio causalis: quia causa dicit principium productiuum: ratio uero causalis dicit regulam dirigentem illud principium in sua operatione. Similiter per hunc modum differt semen, & ratio seminalis. Regula autem agentis increati est forma exemplaris, siue idealis. Regula uerò agentis creati est forma naturalis: & ita rationes causales sunt formæ ideales, siue exemplares: rationes uerò seminales sunt formæ naturales. Et secundum hoc patet, q̄ rationes causales, & primordiales idem sunt re, differentes sola ratione. Primordiales enim dicuntur per priuationem prioris: sed causales per positionem posterioris: & primordia-

les

les inquantum respiciunt Deū, ut principium primum, causales inquantum respiciunt Deū, ut finem ultimum, quæ est causa causarum. Similiter naturales rationes, & seminales re idē sunt, ratione uero differunt: quia enim semen dicit, ut ex quo, & natura dicit a quo: ratio seminalis attenditur inquantum dirigit potentiam naturæ, ut ex aliquo fiat aliquid: naturalis uero, ut ab aliquo fiat aliquid. Vel rō seminalis respicit inchoationē, & intrinsecam uirtutē, quæ mouet, & operatur ad effectus productionem: naturalis uero concernit producentis ad productū assimilationem, & modi agendi assuetudinem: unde appropriate loquēdo cum Magi ex uirgis fecerunt serpentes, hoc fuit secūdum rationes seminales: cum uero serpentes: sicut assolent, serpentes generant, hoc fit secundū rationes naturales: licet utræque naturales, & seminales congrue dici possint. Quando igitur quęritur, utrum aliquis effectus fiat secundum rationes causales, aut seminales: Respondēdū est, ꝙ aut, sic est a Deo ille effectus, ꝙ creatura nō habet in eo potentiam aliquam: aut si habet, habet solam potentiam obediētiæ: utpote cum mundus fit de nihilo, ubi nulla est potētia creaturæ, uel cum multi panes multiplicantur ex pane uno, ubi est sola potentia obedientiæ: & hęc fiunt secundum rationes causales, quas Deus seruauit in sua uoluntate: quia non fiunt secundum exigentiam creaturæ: sed secundum exigentiam dispositionis æternæ. Si autem sic producitur effectus, quòd est in potentia naturæ, non solum obedientiæ: sed etiam potentias ad actum producere, sic dicitur fieri secūdum rationes seminales: sicut patet, cum homo generatur ex homine, uel arbor ex arbore. Sed attendendum est, ꝙ illa potentia naturæ ad effectus istos, aut est propinqua, & sufficiens, sicut est in semine decisio a lumbis ad generationem humani corporis, & sic dicitur propriè habere in se rationem seminalem. Aut est remota, & insufficiens: sicut est in pane, uel in alimento, ut ex eo fiat homo: & sic minus propriè dicitur esse ibi ratio seminalis. Non enim dicitur in pane esse ratio seminalis respectu hominis producendi, nisi ualde large accipiatur. Quod autem est, sic in remota dispositione respectu effectus aut perducitur ad illum effectum mediantibus illis, ad quæ habebat ordinem immediatum, aut mediate. Si mediate, tunc potest dici, ꝙ effectus ille sit secundum rationem seminalem, utpote si panis comedatur, & digeratur, & conuertatur in humorem, & postmodum in lumbis conuertatur in semen, deinde in hominem. Si autē immediate perducatur ad effectum, utpote si de pane statim formaretur corpus hominis: sic nullo modo dicitur esse factum secundum rationes seminales, sed secūdum rationes causales, quamuis enim ibi esset aliqua potētia actiua adhoc, quod inde fieret corpus per multa intermedia, tamen quod immediate fieret, hoc habuit in sola potentia obedientiæ. Cvm ergo q̄ritur,

ritur, utrum corpus mulieris fuerit in costa seminaliter. Dicendum, quod si propriè accipiatur ratio seminalis, non. Si autem accipiatur large pro quacunque potentia actiua existente in materia, sic potest dici in costa ista ratio seminalis. Rursus si quæratur, utrum mulier facta sit de costa secundum rationes seminales. Respondendum est, quod nõ: quia costa respectu talis modi producendi, & respectu tanti corporis ex ea formandi absque additione, non habuit nisi solã potentiam obedientiæ; unde concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

AD ILLVD autem, quod primò obiicitur in contrarium, quod nihil nouũ fecit Deus ultra diẽ sextum. Dicendum, quod illud argumentum deficit tripliciter. Primo quia & si formatio mulieris post diem sextum narrẽ: non est tamen credendum, quod tam longo tempore uiri formatio præcesserit: sed quod die sexta de latere uiri producta sit. Illud autem, quod subditur, intelligẽdum est per recapitulationem: recapitulat enim scriptura, ut addat. Deficit etiam in hoc, quod Deus non dicitur facere nouũ, non solum in hoc, quòd omnia producta sint in ratione seminali: sed quia producta sunt in suo simili: & hoc necessarium est dicere propter creationẽ animę, quæ non exit in esse secundum seminalem rationem. ET PER hoc patet responsio ad sequens: quia formatio mulieris nõ fuit de consequentibus ad opera sex dierum: uel si fuit, causaliter dicitur fuisse facta, quia præcessit potentiam obedientiæ in costa: uel etiam aliqua ratio seminalis longinqua, licet secundum illã mulier non sit formata, sed secũdum potentiam diuinam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod uir est imago Dei: quia principium omnium hominum. Dicendũ, quod non est omnimoda similitudo. Deus enim est principium sufficiens respectu omnium: uir autem non est per se principiũ sufficiens, respectu hominum: aliquo tamen modo tenet rationẽ principii, & hoc facit ad maiorem expressionem imaginis, ad cuius expressionẽ aliquo modo amplificandam non solũ facit assimilatio perfecta: sed etiã assimilatio modica. AD ILLVD, quod obiicitur, quod maior erat conuenientia costę ad mulierẽ, q̃ limi ad uirum. Dicendum, quod costa dupliciter potest considerari. Aut in se, aut inquantum fuit pars uiri. In se quidem ita bene distabat a formatione corporis mulieris: sicut limus a formatione corporis uiri. Si autem consideretur inquãtum est pars uiri: sic quia uir, & mulier sunt personæ, in quibus potest esse affinitas, & attinentia: talis formatio faciebat quoddam maius uinculum attinentiæ esse inter uirum, & mulierem, quod quidem non poterat esse inter uirum, & elementum terræ.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod productio mulieris de costa nõ fuit contra naturam. Dicendũ, quòd dupliciter dicitur natura. Vno modo dicitur natura omne illud, quod cõpetit rei a sua naturali origine: & sic competit creaturæ, ut ex ea producatur,

omne,

omne, quod deus uult. Opus enim respectu sui artificis habet in se potentiam perfectæ obedientię: cũ per omnia subiaceat eius uoluntati: propter quod dicitur, quòd spiritus domini ferebatur super aquas: & cõtra hanc naturam deus nunquam facit: imo quicquid facit de creatura, secundum hanc naturam facit: & secundum hunc modum accipiendi naturam, mulier de costa non est formata contra naturã. Alio modo dicitur natura propriè uis insita rebus, secundum quã res naturales peragunt cursus suos, & motus solitos: & hoc modo accipiendo naturam, aliquando deus facit contra naturã, aliquando supra naturã. Tũc facit contra naturam, quando facit aliquid, cuius simile in natura, & a natura produci habet, tamen alio mõ omnino diuerso: ut patet in hoc, ꝙ natura dat alicui uisum, & successiue in primaria generatione: similiter & dat uitam; nunquam tamen cæcum reducit ad uisum, nec mortuũ ad uitã. Si ergo deus sua uirtute hoc faciat, ut alicui cæco uisum restituat, & mortuo uitam, tunc dicitur facere contra naturam, id est contra solitũ cursum naturæ: & tunc dicitur miraculum. Quando uero deus facit aliquid, cuius simile natura facere nõ potest, & ad quod natura non habet ordinẽ secundũ propriam uirtutem, sicut quãdo deus factus est homo, uel quando corpus mortale factum est gloriosum, tunc facit supra naturam, & illud opus proprie dicitur mirabile, non miraculum. Quoniã igitur in operibus sex dierum naturæ rerum nondum erant conditæ, nec cursus earũ determinati: ideo tam in productione mulieris ex costa uiri, ꝙ in productione aliarum rerum operabatur supra naturam, non contra: & ideo opera illa mirabilia, non miracula dici debebãt. ET PER hoc patet responsio ad ultimum obiectũ, quia non fuit proprie contra naturam, nec est miraculũ dicendum. PATET ẽt responsio ad illud, quòd consueuit quæri, quæ differentia est inter miraculum, & mirabile: & in quo differt facere aliquid cõtra naturã, & supra. Postremo qualiter uerum est, ꝙ deus nihil facit contra naturã, & tñ miracula aliquo modo sunt contra naturã. Patet ẽt, ꝙ differẽtia sit inter rõnes primordiales, causales, seminales, & naturales. Duo enim prima membra. s. primordiales rõnes, & causales differũt rõne. Similiter duo ultima. s. rõnes seminales, & naturales. Duo uero inter media. s. rationes causales, & seminales uno modo se habẽt sicut generales, & speciales alio modo si fiat appropriatio, causales sunt, quæ seruatæ sunt in mente diuina: seminales uero, quæ sunt rebus insertæ. Et hinc est, ꝙ Augu. causales rationes dicit esse cões ad ea, quæ fiunt miraculose, & naturaliter: Dicit ẽt quasdam rationes causales in mẽte diuina reseruatas, quasdam autem esse rebus insertas .... super Gene. Et sic patet, quòd nulla est contrarietas.

QVAE-

QVAESTIO III.

An ratio seminalis sit forma uniuersalis, vel singularis?

QVID sit ratio seminalis secũdũ essentiam? & cũ constet eam esse formã, est questio: utrũ sit forma uniuersalis, an singularis. Et ꝙ sit forma uniuersalis uidetur primo per Philosophũ in 16. de Animalibus, ubi dicit, ꝙ prius est aĩal, q̃ homo: ergo natura producit formã speciei mediante forma generis: sed illa est rõ seminalis, mediante qua natura peruenit ad ultimum cõplementum: ergo rõ seminalis non est aliud, q̃ forma uniuersalis. ITEM. Quanto est aliquid simplicius, & tanto prius: sed forma quanto uniuersalior, tanto simplicior; ergo tanto prior: sed in processu ordinato per id, quod prius est, deuenitur ad id quod posterius est: ergo natura procedens ad gñationẽ formæ singularis, pueniit ad ipsam mediante uniuersali: sed rõ seminalis est illa, mediante qua peruenitur ad effectum cõpletum: ergo &c. ITEM. Intellectus, si uerus est, intelligit sicut est in re: alioquin si non respõdet ei ita in re, sicut intelligit, falsus ẽ, & uanus: sed tam naturalis philosophus, q̃ ẽt metaphysicus, dicit differentias extrahi de potentia gñis: ergo oportet, ꝙ ita sit in re. s. ꝙ formæ minus uniuersales exeant in esse a formis magis uniuersalibus, aut consideratio logici, & philosophi est omnino uana: ꝙ si hoc est incõueniens, restat ꝙ formæ uniuersales sunt illæ mediantibus quibus educuntur singulares in esse: sed huiusmodi sunt rõnes seminales: ergo &c.

ITEM. Forma particularis dicit ens in actu completo, quia nulla potest ulterius fieri additio: materia uero dicit ens oĩno in potentia: sed inter ens omnino in actu, & oĩno in potẽtia cadit medium ens, quod est partim in actu, & partim in potẽtia: huiusmodi autẽ est forma uniuersalis, quę est ens in potentia: igitur si nõ puenitur ab extremo ĩ extremũ, nisi per medium, materia non perducitur ad actũ completum, nisi mediãtibus formis uniuersalibus: sed rõnes seminales sunt illę, mediãtibus quibus peruenitur ad actum cõpletum: ergo, &c. ITEM. Ex hoĩe generatur hõ, non asinus: hoc autẽ nõ est nisi propter aliquã cõueniẽtiã, q̃ est inter hoĩm, & hoĩem & nõ inter hoĩem, & asinũ: illa autẽ conuenientia non est nisi in forma uniuersali: ergo ratio, quare homo generat hominẽ, est forma uniuersalis, sed illa ẽ ratio seminalis: ergo &c. ITEM, hoc uidetur per deductionẽ ad impossibile. Ex eo incipit generatio, in quod terminat corruptio, & ecõuerso: si igitur natura nihil ꝑducit ex nihilo corruptione naturali, nulla forma naturalis cedit in nihil: cũ igĩ ex aere fit ignis, forma aeris nõ corrũpitur in nihil: nec materia, qa materia non erat aliquid de essentia ipsius formæ: corrumpitur ergo in aliquam formam: illa ergo forma aut est uniuersalis, aut singularis. Si singularis, aut ergo ẽ forma ignis, aut forma alia ab igne. Non alia ab igne, quia in igne generato nõ sunt duæ formæ singulares: sed una tantum. Si est forma ignis: 7. Met. tx. 7.

ignis: ergo forma aeris, & ignis sunt una forma numero, quod est impossibile. Restat igitur cũ non possit esse forma singularis, ꝙ sit forma uniuersalis: si ergo habet incipi generatio ad qđ terminatur corruptio, generatio uniuscuiusq; rei naturalis incipit a forma uniuersali: sed a quo generatio incipit est ratio seminalis, ergo rō seminalis nõ est aliud, q̃ forma uniuersalis.

CONTRA. Philosophus in Libro 1. de Anima. Vniuersale, aut nihil est, aut posterius, &c. sed ratio seminalis semper prior est: ergo ratio seminalis non potest esse forma uniuersalis.

ITEM. Vniuersale est semper, & ubique: sed ratio seminalis respicit hanc materiam, in qua fundatur determinate: ergo ratio seminalis non potest esse forma uniuersalis. ITEM. Ratio seminalis non prædicatur de eo, cuius est seminalis ratio: non. n. potest dici, ꝙ homo sit semen, uel ꝙ corpus hominis sit embryo: sed uniuersale ꝓdicatur de singulari: ergo ratio seminalis non potest esse forma uniuersalis.

ITEM. Omnis operatio naturæ terminatur ad hoc aliquid, & circa hoc aliquid: hoc aliquid autẽ dicit formam cum materia: uniuersale autem dicit formam tantum: ergo forma uniuersalis secundum, ꝙ huiusmodi, nec est operationis principium, nec est operationis terminus per se: sed ratio seminalis dicit operationis principium; ergo ratio seminalis non potest esse forma uniuersalis. ITEM. Si ratio seminalis dicit formã uniuersalem, aut igitur formam generis, aut formã speciei. Si formam generis: ergo in homine est ratio seminalis respectu asini. Si formam speciei: ergo humanitas est ratio seminalis huius hominis: sed illud ẽ ratio seminalis alicuius, quod ante præexistit in materia, q̃ sit res completa in actu, ergo ante erit forma humanitatis in materia, quàm sit res completa: sed hoc est falsum, & non intelligibile, ꝙ forma humanitatis sit in aliquo, & illud non sit res completa: ergo non est ponere, quòd forma uniuersalis dicat rationẽ seminalem. ITEM. Si forma uniuersalis respectu particularis esset ratio seminalis: cũ ergo hæc albedo dicat singularem formã, & albedo dicat formam speciei, & color formam generis, & qualitas sensibilis adhuc formã superioris generis, & qualitas corporalis adhuc formã magis uniuersalem, & qualitas adhuc formam uniuersalissimam, túnc natura in productione huius albedinis ꝑueniret mediantibus omnibus prædictis: ergo prius faceret qualitatem, q̃ qualitatẽ corporalem, & qualitatem corporalem prius. q̃ qualitatem sensibilem, & qualitatem sensibilem prius, q̃ colorem: quod non est intelligibile.

RESOLVTIO.

Si forma dicatur propriè, ut sic ratio seminalis non est forma uniuersalis. Si uero impropriè, utique.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ cum satis constet rationem seminalẽ esse potentiam actiuam inditã materiæ, & illam potẽtiam actiuam constet esse essentiam formæ,

mæ, cum ex ea fiat forma mediã te operatione naturæ, quæ non producit aliquid ex nihilo: satis rationabiliter ponitur, quod ratio seminalis est essentia formę producendæ, differens ab illa secundum esse completum, & incompletum, siue secundum esse in potentia, & esse in actu. Vtrũ autem illa forma, siue potentia actiua, quam dicimus rationem seminalem, sit forma uniuersalis, hoc non est ita planum. Diuersi enim sunt modi dicendi secundũ diuersas positiones, quas habent diuersi de forma uniuersali. Quidam enim dicere uoluerunt, quod cum uniuersalia nõ sint fictiones realiter, & secundum ueritatem, non solum sint in anima: sed etiam in natura, & quia omne, quod est in natura habet fundari in materia: tam formæ uniuersales, q̃ singulares in materia habent esse: & ita nõ differunt forma uniuersalis, & singularis per abstractionem a materia, & concretionem in materia: sed differunt per additionem unius ad alterã, & per magis completum, & minus completum. Cuius signum est, quia in coordinatione generum, & specierum forma speciei est cõpletissima, & compositissima. Forma uero generis respectu illius est ens in potentia, & fit magis in actu per differentiam sibi superadditam: & ita cum ratio seminalis dicat formam ratione incompleta, dixerũt nihil aliud esse rationem seminalem, quam formam uniuersalem. Hæc autẽ positio paruipẽdẽda nõ est, magnorum enim est, & concors esse uidetur & auctoritati, & rationi, & sensui. Auctoritati: quia ipse Commentator dicit super metaphysicam in capitulo: Quãdo autem in fundamento, &c. qđ materia suscipit formas singulares mediantibus formis uniuersalibus. Rationi etiam cõcordat: quia cũ singulare dicat ens in actu, & materia ens in potentia, & forma uniuersalis quodãmodo dicat ens in actu, & quodam modo in potentia: rectum uidetur, & congruum, quod materia perducatur ad formam cõpletam mediantibus formis uniuersalibus. Sensui etiam concordat, quia (sicut uult Philosophus in principio primi physicorum.) progressus nostræ cognitionis assimilatur progressui naturæ in sua operatione: sed nobis innata est uia ab uniuersalioribus ad minus uniuersalia: ergo consimiliter erit in natura. *In proœmio text. cõ. 2* Si quis autem positionem hanc sustinere uelit, poterit declinare rationes ad oppositum adductas, dicens, quod loquatur de uniuersali, secundum quod habet esse abstractum in anima: & sic prædictæ positioni non obuiãt. Aliorum uero positio est, ꝙ uniuersale forma est: sed nõ quælibet forma propriè uniuersale est: est enim forma partis, & forma totius: & uniuersale non est forma partis: sed forma totius. Anima enim non dicitur esse uniuersale respectu unius hominis: sed potius homo. Illã autem dicunt esse formam totius, quæ quidem dat esse toti, & hęc dicitur essentia rei, quia totum esse complectitur: & hãc formam considerat metaphysicus: formam uero partis, quæ in ge-

genere non habet esse nisi per reductionem, non est dicere proprie uniuersalem: potest tamen dici aliquo modo uniuersalis reductione, cum illa est indifferens ad multa, quæ possunt fieri ex ipsa, sicut causa dicitur esse uniuersalis, quia potest in multa: & sic illa potentia actiua, quæ est in materia quæ dicebatur ratio seminalis, potest dici uniuersalis: non proprie secundũ quod uniuersale consideratur a metaphysico, sed large, ut dicat quandam principii indifferentiam, quam etiam considerat physicus. Et hæc positio magnorum est, & multorũ, & magis eam approbat uia cõmunis, nec immerito, quia concordat rationi, auctoritati, & sensui. Rationi quidem, quia necesse est ponere uniuersales formas propter cognitionem, & prædicationis uocationẽ: si igitur nõ est integra cognitio, nisi totum esse rei cognoscatur, & non est cognitio nisi per formam, necesse est aliquam formam esse, quę complectatur totum esse, hanc autem dicimus essentiã, & hęc est uniuersalis forma, ut dicit Auicenna. Dicit enim, quod essentia nihil aliud est, quã quidditas rei uniuersalis. Similiter non est uera uniuocatio, nisi qñ aliqua in una forma communi realiter assimilantur, quæ de ipsis essentialiter prædicatur, forma autem, in qua plura assimilantur, non potest esse nisi forma uniuersalis: quæ uero essentialiter prædicatur de illis, non potest esse nisi forma totum cõplectens. Forma igitur uniuersalis non est aliud, quam forma totius, quę cum de se nata sit esse in multis, uniuersalis est: particularizatur autẽ non per additionem ulterioris formæ: sed ꝑ coniunctionem sui cum materia; ex qua coniunctione materia appropriat sibi formam, & forma materiam, sicut dictũ est supra. Et quia nunquam est forma separata a materia, nunquã est forma uniuersalis sine particulari; quamuis autem unũ non sit sine altero, differt tamen unũ ab altero, quamuis enim albedo non possit esse sine corpore, differt tamen a corpore, unde inseparabilitas non ponit identitatẽ omnimodam. Concordat etiã hæc positio auctoritati. Dicit enim Philosophus, quod cum dico cælum, dico formam, cum dico hoc cęlum, dico materiam, 1. Cæli 95. ergo indiuiduum super formã uniuersalem non addit aliquã formam, sed solum materiam. Dicit enim Boetius, quod species est totum esse indiuidui; ergo forma uniuersalis; quæ est species, est forma totius quæ cõplectitur totum esse, & quę est sufficiens ratio cognoscẽdi quãtum ad esse substantiale, & hoc melius tactum est supra distin. iii. Cõcordat etiam sensui; alius est. n. ordo, & modus in egressu specierum a genere, & in eductione formarum de potentia materię. Naturalis enim dicit, quod materia prius suscipit formam elementarem, & mediante illa uenit ad formam mistionis, & mediãte illa uenit ad formam complexionis, quia considerat illam potentiam materiæ secundũ quod per operationẽ naturæ habet in effectũ ꝑduci.

Metaphysicus uero, qui conside rat uniuersales formas, siue essentias, in quibus res singulares habent assimilari, ponit magis uniuersale, & minus, secundum quod plura, uel pauciora habēt assimilari in illo: & illud, in quo est prima assimilatio, dicit esse genus generalissimum: illud uero, in quo est perfecta assimilatio, dicit esse speciem specialissimam: & propterea dicit speciē addere ad genus, & hoc totum innuit in re. Dicit etiam genus simplicius specie in pluribus reperiri; & hinc est, quod genus in aliquo assimilatur Deo magis, quam species in aliquo ecōuerso. Deus enim, quia nobilissimus est in fine totius nobilitatis, simul habet in se omnem pfectionem, ita q̄ ipse est simplicissimus, & omnino incorruptibilis. Est etiam perfectus, & in omnimoda actualitate constitutus: creatura uero secundum quod potest semiplene assimilatur Deo: & quantum ad rationem simplicitatis, & incorruptibilitatis magis assimilat ei, qđ est magis uniuersale: quantum ad rationem actualitatis magis assimilatur minus uniuersale. Harum autem duarum positionum, quæ sit probabilior, & uerior, difficile est uidere stanti in ipsa communi consideratione, descendenti uero ad particulares operationes naturæ, uidebitur cōsideratio physici, & metaphysici diuersificari, nec posse bene simul sibi correspondere: aliter enim diffinitur albedo (sicut prius tactum est) aliter a natura producitur. Diffinitur enim per genus suum, quod est color, & color per genus superius, & sic usque ad summum generis sui: sed natura in producendo non seruat hunc ordinē: sed sic producitur albedo, sicut exigit operatio qualitatum elementarium cum uirtute luminis: & ideo positio ultimo dicta cōlor est, & intelligibilior, & sensui uicinior. Hanc igitur iuxta uiam communem sustinendo respōdere possumus ad quæstionem propositam, q̄ si forma uniuersalis dicatur propriè secundum quam res est ordinabilis in genere, quam metaphysicus habet considerare, ratio seminalis non est forma uniuersalis: si autem dicatur forma uniuersalis forma existens secundum esse incompletum in materia, & indifferens, & possibilis ad multa pducēda: sic pōt dici rō seminalis forma uniuersalis.

Et secundum hoc patet responsio ad obiecta, quantum ad utrãq; partē. Rōnes.n. quæ probant, q̄ ratio seminalis non sit forma uniuersalis, loquūtur de uniuersali propriè: rōnes uero ad oppositum adductæ loquuntur de forma uniuersali secundum aliam acceptionem, secundum quam forma uniuersalis dicitur quæcunque forma existēs in potentia: siue sit forma totius, siue sit forma partis: & hoc patet discurrendo per singula. Nam illud, quod primo obiicitur, quod prius est animal, quã homo: non cogit, quod ratio seminalis sit forma uniuersalis propriè dicta: nam homo, & animal, & quæcunque alia uniuersalis forma non dicitur esse, nisi per eductionem alicuius singularis.

 laris.

laris. Vnde Auctor sex principiorum dicit, ꝙ natura in his occultè operatur.

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ uniuersale est simplicius, patet responsio: uerum est enim, ꝙ uniuersale est simplicius secũdum eam uiam, secundũ quam habet coordinationẽ ad id, qđ est minus uniuersale. s. secundũ esse diffinitiuum: secundum aũt uiã generationis non habet coordinationem, nisi solum per accidens: accidit enim, ꝙ per operationem naturæ prius sit aliquãdo genus, quàm species: species autem nunquam est, quin sit indiuiduum. Ad illvd, ꝙ obiicitur, ꝙ considerationi physicæ aliquid respondet in re. Dicẽdũ, ꝙ uerum est: uera enim, & realis est similitudo inter Petrum, & Paulum: & ita necesse est ponere aliquid tertium, in quo assimilantur: similiter inter hominem, & asinum realis est similitudo: & ideo consideratio physica non est uana: nec tamen oportet ita essentias rerũ produci, sicut habent cognosci: sufficit enim, ꝙ sic se habeant ad esse, sicut se habent ad cognitionem: sed non oportet, ꝙ sic se habeant ad productionem.

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ forma particularis dicit ens in actu completo. Dicendum, ꝙ uerum est, ꝙ illud, quo mediãte peruenitur ab ente in potentia ad esse completũ, est quodã modo ens in actu, quodammodo in potentia: sed hoc non est quocunque modo ens in potentia, sed illud, quod habet ordinationem ad hoc: & hoc est potẽtia materiæ actiua, quæ rõnem uniuersalis non habet, cum sit forma partis, quamuis sit quodammodo in actu, quodammodo in potentia. Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ homo generat hominem, non asinum. Dicendũ, quòd hoc non est propter formam humanitatis: sed hoc est propter uim datam illi naturæ ad producendum sui simile.

Ad ultimum patet responsio: concedo enim, quòd potentia illa actiua non est forma singularis, nec ignis, nec aeris: sed est ut differens ad utrunque: & ideo ex illa quælibet earum potest educi, & in illam quælibet earũ potest, uel habet resolui: & illa dici potest ratio seminalis.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An anima oĩum hominum una substantia sint, uel diuersæ?

CONSEQVENTER quæritur, de secundo articulo. s. de productione aiæ ipsius Euæ: & per consequens omnis alterius animæ ab anima Adæ. Et circa hoc tria quęruntur. Primum est, utrum animæ oĩum hoĩum sint una substantia, uel diuersæ. Secundo, dato ꝙ diuersæ, quæritur, utrum simul, uel successiue sint in esse productę. Tertiò, dato ꝙ successiue, quæritur, utrum aĩa sit ex traduce.

Circa quã sic proceditur, & ostenditur, ꝙ aiæ oĩum hominum sint una anima numero, nõ diuersæ. Omne, quod indiuiduatur, & multiplicatur ad alterius multiplicationem, & indiuiduationem, substantialiter dependet ab illo: sed anima in

tel-

tellectiua non dependet substā tialiter a corpore, cum possit esse substantialiter sine illo: ergo non indiuiduatur, nec multiplicatur secundum indiuiduationem corporis, uel multiplicationem. ITEM. Plus assimilantur in complexione & natura duorum hominum corpora, quam eiusdē corporis membra diuersa, ut caro mea carni tuæ, quam os meum carni meæ: ergo si anima una potest esse uiuificatiua diuersorum membrorum unius corporis, ita q; in illa membra diuersas habet influentias secūdum eorū dispositiones uarias, uidetur multo fortius, quòd vna anima possit esse perfectio duorum corporum sibi similium. ITEM. Multiplicatio in indiuiduis eiusdem speciei attenditur propter conseruationem, ut perpetuetur esse in pluribus, quod non poterat perpetuari in uno: sed anima rationalis est incorruptibilis (sicut infra patebit) ergo uidetur, q; in ea non sit multiplicatio secundum numerum: igitur in diuersis hominibus nō numeratur, sed est eadē numero. ITEM Si anima intellectiua indiuiduaretur secundum corpus, per consequens, quod reciperetur in illa, indiuiduaretur secundum exigentiam corporis: sed anima intellectiua suscipit formam uniuersalem, ut est uniuersalis: ergo si forma existēs in anima nō indiuiduatur, pari ratione, nec anima prout est in hoc corpore, indiuiduari potest. ITEM. Ad hoc, q; anima rōnalis aliquid intelligat; necesse est, q; ex te intelligente, & intellecto fiat unum, sed contingit animas diuersorum hominum omnino idem intelligere: ergo contingit unum, & idem eis uniri: sed quæcunque uni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: ergo animæ plurium hominum sunt una, & eadem substantia numero. ITEM. Actus, & officium substantiæ spiritualis est regere, & mouere substantiam corporalem: ergo si nihil est otiosum in natura, nunquam est ponere substantiam spiritualem, quæ non moueat corporalem: sed si diuersæ essent substantiæ in diuersis hominibus, cum contingit eas separari a corporibus propriis, contingeret eas aliquando ab actu cessare, & ita otiosas esse: q; si hoc est inconueniens, incōueniens est plures homines diuersas animas rōnales habere.

Dis. 19 ar. 1. q. 1.

1. Phy. tex. 6. 19.

CONTRA. Sicut dicit Philosophus, Proprius actus habet fieri in propria materia: sed anima rationalis est actus, & endelechia corporeis humani: ergo cū diuersa sunt corpora humana, diuersæ erunt animæ rationales illorum corporum perfectiuæ. ITEM. Perfectionem, & perfectibile necesse est adinuicem esse proportionabilia; ergo nec perfectibile excedit perfectionem, nec perfectio ipsum perfectibile. Si igitur anima rationalis est perfectio corporis humani, illa anima rationalis, quę est perfectio istius corporis nō est perfectio alterius corporis: & ita impossibile est, quod perficiat aliud corpus. ITEM. Ab eodem est esse, & esse unum, sicut esse distinctum: sed unumquodque habet esse a sua perfe-

Aristo. 2. de anima.

 ctione:

ctione: ergo distinctionem. Si igitur homo ab homine distinguitur; ergo & perfectio unius hominis a perfectione alterius: sed perfectio hominis, secundum quod est homo, est ipsa anima rationalis, non tantum brutalis, uel sensibilis: ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur p deductionē ad impossibile multiplex: quorum primum est. q̄a si eadem sit anima in multis hominibus, cum unus sit sciens, alter ignorans, unus bonus, alter malus, unus etiam odiat alterū: sequitur tunc, quòd duo contraria erunt in eodem subiecto secūdum numerum, & in eadem parte, cum non habeat diuersas partes, & idem ipsum contraria bitur sibiipsi: quòd si hoc est impossibile, restat, quòd & illud ex quo sequitur. s. unam, & eandem animam esse in pluribus hominibus. ITEM. Si una, & eadem anima est in pluribus post mortē: nihil plus habet iustus, quàm impius; ergo bonum manet irremuneratum, & malum impunitum: ergo mundus est inordinatus, & Deus est iniustus, & stultus est, qui facit aliquod bonum; ergo si hoc est adeo impossibile, ut non tantū sit contra fidem, sed etiam contra rationem rectam, impossibile est, plures homines eandem animā rationalē habere. ITEM. Si una anima rationalis est in diuersis hominibus: ergo post mortem non est magis beatus unus, quàm alter: si igitur ad beatitudinem non peruenitur, nisi per uirtutem; & multi sunt, qui in hac uita non habent uirtutes; ergo multi sunt, qui non perueniunt ad beatitudinem: si igitur eadem est omnium anima, nulli beatificātur: ergo frustra factus est homo, frustra factus est etiam totus mundus: & si hoc est omnino falsum, & impium, falsum est, & impium, unam animam esse in pluribus.

RESOLVTIO.

Absit, ut unam candemque animā in pluribus credamus: ubi enim esset meritorum inaequalitas; ubi bonorum, et malorum discrimen?

RESP. Ad praedictorum intelligentiam est notādum, quòd in hac quaestione multi philosophantes multa dixerunt falsa, & uana. Quidam enim philosophi crediderunt, nō solum eandem esse animam in omnibus hominibus, sed etiam in omnibus animalibus: crediderunt enim, animam nō esse aliud, quàm Deū: & huius positionis fuit Pythagoras, & Varro, sicut dicit Aug. in Lib. de Ciuitate Dei de Varrone. Maxime autem hoc putauerunt de anima humana propter sui dignitatem, & spiritualitatē quantum ad intellectum agentem: quantum vero ad intellectum possibilem crediderunt esse idem quod hyle: quia anima potest recipere omnia, & ita denudata ē a formis omnibus: hoc autē ponere nō est philosophia, sed manifesta insipientia. Cum enim anima sit uariabilis, & transmutabilis, & bonitatis, & malitie susceptibilis, omnino deus esse non potest. Cum iterum sit forma nobilissima inter naturales formas dans actū, & complementum corpori, & distincta ab aliis formis naturalibus,

De Pythagora vide li. de Ciu. Dei ca. vltimo Tom. 3. de Varrone ca. 6. de Ciu. Dei c. 2. & 12. sup Genes. ad literam ca. 6. 10. 3.

bus, hyle esse non potest. Alii autem aliter opinati sunt, quod anima humana, siue intellectua lis, secundum quod intellectualis est, una est in omnibus hominibus, non solum quantum ad intellectum agentem, sed et quãrum ad intellectum possibilem. Et ratio, quæ mouit ad hoc ponẽdum, fuit ipsius animę immaterialitas, & incorruptibilitas. Quia enim immaterialis est, & a corpore non dependens, p corpus non potest indiuiduari. cum nec sit corpus, nec uirtus in corpore, ut dicit Philosophus. Cum sit in corruptibilis, non indiget multiplicari, cum una numero conseruari possit. Et hæc fuit positio Commẽtatoris super lib. de Anima, quã etiam uult imponere Aristoteli, & trahere ex uerbis suis: tum quia posuit mundum æternum, & ita homines innumerabiles præcesserunt: tum etiam quia ponit, quod nulla sit substantia spiritualis, quæ non habeat corpus mouere: quod si diuersæ animæ essent in diuersis hominibus, aliquando cessarent ab actu mouẽdi, cum separantur: essent etiam infinitæ actu, cum motus cœli non habuerit principium secundum Philosophum. Ad uitandas autem obiectiones in contrariũ adductas, distinguit Cõmentator tres partes in humana anima, cuius uerba sunt hæc super 3. de Anima. Opinandum est, quod in anima sunt partes tres intellectus: quarum una est intellectus recipiens, secunda autem efficiens, tertia autem factum; & duæ illarum sunt æternæ, scilicet agens & recipiẽs, tertia est generabilis, & corruptibilis. Animam autem tertiã, quam dicit generabilem, & corruptibilẽ, uocat intellectum passiuum: & illud dicit, quod nihil aliud est, quam imaginatio. Vnde postmodum subiungit. Intellectus passiuus est corruptibilis, & absque hoc nihil intelligitur: per intellectum autẽ passiuum intelligo uirtutẽ imaginariam: Vnde uult dicere, quod sicut i uisu est color, & est lux, & est oculus uidens: sic in intellectu se habet, quod species imaginariæ sunt sicut color, intellectus agens est sicut lux, intellectus passibilis est sicut oculus: & sicut ex concursu illorum trium efficitur intellectus: & si sicut ex diuersitate, uel defectu coloris causatur diuersitas, uel defectus actus uidendi, sic ex diuersitate existente in similitudinibus imaginariis, uel imaginatione causatur diuersitas in intellectu plurium: & defectus etiam actus intelligendi in eodem homine: quia nihil intelligimus, nisi in phantasmate: & pro tanto dicit Philosophus corrumpi intellectum, quodam interius corrupto: intellectũ (inquam) non quemlibet, sed adeptum: & per hæc, quæ dicta sunt, nititur declinare inconuenientia, quæ ad hanc opinionem sequuntur. Quantumcunque autem hanc opinionem colorer, pessima est, & hæretica. Est enim contra Christianam religionem, dum aufert meritorum retributionem, quę nõ esset, si omnium anima vna esset. Est etiam contra rectam rationem: planum est enim, quod

3. de Anima 46. 72 &c. 1. de Anima cõ. 7. 8. &c. & 3. de Anima 5. et 36

anima intellectiua, ut intellectiua, est perfectio hominis, secundum quod homo. Si ergo homines non sunt diuersi solum, secundum quod animalia: sed secundum quod homines, non solum habent diuersas imaginationes, & animas sensibiles: immo etiam diuersos intellectus, & animas rationales. Est etiam contra sensibilem experientiam quoniam diuersi homines diuersas habent, & contrarias cogitationes, & affectiones.

QVOD SI TV dicas, quòd hoc uenit ex diuersitate specierum existentium in imaginatione, hoc nihil est: quia non solummodo diuersificatur in his intelligibilibus, quæ extrahuntur a sensu, immo etiam in his, quæ sunt supra omnem imaginationem, sicut sunt uirtutes, quæ intelliguntur per suam essentiam, non per speciem imaginariam, sicut etiam est ipse Deus, quem quidam diligunt, quidam contemnunt. Hanc igitur positionem repudiando tanquam hæreticam, & falsam, Dicendum est secundum fidem, & ueritatem quod diuersi homines diuersas habent animas rationales, & concedendæ sunt rationes ad hoc probantes.

AD ILLVD autem, quod primo obiicitur in contrarium, quod intellectus non dependet a corpore: igitur ab eo nō potest indiuiduari. Dicendum, quod intellectus indiuiduatur secundū corporis indigentiam: non tamen eius indiuiduatio est a corpore, sed a ꝓpriis principiis materia. s. & forma sua, quas de se habet, sicut in se subsistit, sicut determinatum est supra. AD ILLVD, quod obiicitur, quod una anima potest perficere diuersa mēbra. Dicendum, quòd non est simile pro eo, quod omnia membra continuantur, & reducuntur ad unum principale membrum in corpore, mediāte quo est defluxus, motus, & sensus ad alia membra, ut patet in corde, diuersorum autem hominū corpora non continuantur, nec reducuntur ad unum membrū, & ideo non possunt habere vnā perfectionem. AD ILLVD, quod obiicitur, quod multiplicatio numeralis fit propter conseruationem speciei. Dicendum, quod sicut in præcedentibus dictum est, hæc non est tota causa, nec præcipua, immo principalis ratio est ad manifestationem bonitatis diuinæ, & hæc præcipuè est in animabus, quæ multæ sūt ut eis distribuatur gratiarum Dei multiformitas, & compleatur illius supernæ ciuitatis integritas, & numerositas. AD ILLVD, quod obiicitur, quod aīa recipit formam uniuersalem, ut est uniuersalis. Dicēdum, quod & si illa forma quam anima recipit, sit uniuersalis per indifferentiam ad multa singularia cognoscenda: tamen reuera illa species, quæ est in aīa, est quoddam accidens singulare, quod uel quę qualificat, & disponit ipsā aīam, & in diuersis aīabus diuersificatur, sicut sciētia, quę in diuersis cognoscentibus est alia, & alia, quāuis sit de re vnica. ET PER hoc patet responsio ad sequens: quando. n. dicitur, quod ad actū intelligendi requiritur, quod ex intellecto, & intel-

telligentiæ fiat unum, hoc intelligitur quantum ad speciem, quæ unitur intellectui, non quantũ ad ipsum obiectum extrinsecũ: illa autem species, quæ intellectui unitur, habet comparationem ad intellectum, in quo est: & ad obiectum, ad quod est, & quod repræsentat: & quamuis in comparatione ad obiectum habeat unitatem quodammodo in diuersis cognoscentibus: quia ad idem inquantum est ratio, & similitudo eiusdem: tamen in cõparatione ad animam, in qua est, habet diuersitatem. Et põt poni exemplum de speciebus receptis in duobus speculis, uel in duobus oculis. AD ILLVD, quod obiicitur, quod substantiæ spiritualis officium est mouere corpus. Dicendum, quod illud argumẽtum dupliciter deficit. Primum quidem, quia propter hoc non est substantia spiritualis principaliter facta: cessabit enim omnis motus: quod ignorauit Philosophus, unde uana est ratio sua, quando assumpsit numerũ motorum secundum numerum mobilium & motuum: multo enim sunt plures angeli, quàm sint orbes, qui mouentur, non enim facti sunt adhoc: sed ad fruendum Deo. Deficit etiam in hoc, quod & si anima separetur a corpore, resumet tamen aliquando corpus suum per resurrectionem, quod Philosophus etiam ignorauit, & ideo non est mirum, si in huiusmodi deficit: necesse est enim, philosophantem in aliquem errorem labi, nisi adiuuetur per radiũ fidei.

12. Metaph. tex. 42 et deinceps.

QVAESTIO II.

An animæ omnium simul productæ fuerint?

VTRVM animæ omniũ fuerunt simul productę. Et quod sic, uidetur. Iob. 40. Ecce Behemoth, quem feci tecum: ergo Iob factus est simul cum Lucifero, sed non est factum corpus: ergo est facta anima: ergo anima Iob facta est simul cum Lucifero: ergo pari ratione & aliorum animę hominum productę sunt in primordio. ITEM. Angeli simul producti sunt, & corpora cœlestia propter immortalitatem, & incorruptibilitatem; si ergo animæ rationales sunt huiusmodi, uidetur &c. ITEM. Animæ omnes æqualis sunt durationis cum angelis a parte post; ergo pari ratione, uidetur, quod debeant esse ęqualis durationis ex parte ante: ergo omnes simul cũ angelis fuerunt creatæ. ITEM. Non est anima propter corpus: sed corpus propter animã; ergo potius corpus deberet formari secundum exigentiam animæ, quam anima produci secũdum exigentiam corporis; sed illud, ad cuius exigentiam fit alterũ, prius est; ergo uidetur, quod omnes animæ ante, quam sua corpora sint, productæ fuerunt. ITEM. Reperimus spiritum, qui per naturam suam est omnino separatus, & spiritum, qui per naturam suam semper est coniũctus; ergo uidetur, quod sit reperire spiritum, qui sit natus esse separatus, & coniunctus; talis autem non est, nisi anima humana; ergo si anima humana de sua natura est separata; ergo uidetur, quod animæ separatim a

ſuis corporibus debuerunt produci, & ita ſimul.

AD oppoſitum arguitur ſic. in Pſal. 32. Qui finxit ſigillatim corda eorũ. Glo. exponit. i. aĩas: ergo aĩæ factæ ſunt ſigillatim, & ſucceſſiuè, ſicut & corpora.

ITEM. Aug. in Lib. de Eccl. dogmatibus. Tenendũ eſt, ꝙ aĩæ nõ ſunt creatæ ſimul. ITEM. Hoc uidetur ratione. Si aĩæ eſſent creatæ ante corpus: aut haberẽt uſum rõnis, aut nõ. Si non, q̃ro, quid impediret, & cum non ſit dare, reſtat, ꝙ ſi ſimul conditæ fuerunt, ſtatim habuerũt uſum rationis: & ſi hoc, ergo meruerunt, uel demeruerunt: quorum utrunq; eſt contra Apoſtolum Rom. 19. Antequã boni, uel mali aliquid egiſſent &c. ITEM. Si animæ fuerũt ſimul creatæ: aut uolunt unire ad corpus, aut nõ. Si uolunt, cũ corpora illa ſint infecta, & pœnalia: ergo ſunt impiæ, & ſtultæ, cum ueniant uoluntariè ad contrahendam culpam, & pœnam. Si nolunt, & mittantur in corpora: ergo cum ſint innocentes, fit eis iniuria, dum ante infligitur pœna, quã committant culpam. ITEM. Aĩa quãdiu eſt in corpore, mole corporis grauatur: ergo melius eſt ei, & perfectius eſt extra carnẽ, q̃ in carne: ſed non eſt ordo, ſed peruerſio procedere ad ſtatum minus perfectum a ſtatu magis perfecto: ſi igitur Deus, & natura ordinate facit quidquid facit: nec ordine naturæ, nec ordine prouidentiæ diuinæ decet aĩas ſimul creari, & poſtmodum corporibus uniri. Adhoc etiam faciunt rationes, quæ ſupradictæ ſunt de aĩa Adæ, ubi oſtẽditur, ꝙ anima creata fuerit in corpore, & non ante.

RESOLVTIO.

Non ſimul, ſed ſucceſſiuè (iuxta exigentiam formationis corporum) animæ humanæ producuntur.

RESPOND. Ad prædictorũ intelligentiam eſt notandum, ꝙ circa hoc triplex eſt modus dicẽdi. Vnus ſecundum æſtimationẽ aliquorũ philoſophorum. Alter ſecundum intentionẽ quorũdã hæreticorũ. Tertius ſecundũ inſtructionem ſanctorum, & doctorum. Primus modus dicendi eſt, ꝙ animæ fuerunt ſimul creatæ in ſtellis comparibus: & poſt formatis corporibus ſibi idoneis ad hæc corpora uiuificanda, deſcendunt per lacteum cœlum, & alios orbes planetarũ, & poſtmodum corruptis corporibus illuc reuertuntur, & poſtmodũ loco ſuo, & tempore iterum deſcendunt: & cũ deſcendunt obliuiſcuntur prius cognitorum; & cũ aſcendunt, obliuiſcuntur malorum, quæ in corpore habuerunt. Hæc autem poſitio Platonis fuit, & ſuorum ſequaciũ: & hanc multum nititur approbare Macrobius explanans ſomnium Scipionis. Sed uere iſta poſitio plus eſt ſomnium, q̃ aliquod dictum autenticum. Primum quidem, quia talis creatio, & deſcẽſus, & aſcenſus nullam omnino poteſt habere certitudinem, cũ nemo poſſit hoc conuincere ratiocinando: nemo etiam ſit, qui poſſit dicere ſe talium recordari. Secundum uerò, quia manifeſtam continet abſurditatẽ: quia dum ponit talem animarum circulationem, ponit quod anima non ſit uera corporis perfectio,

cum purus actus in propria materia habeat fieri. Ponit etiã, ꝙ nulla possit esse beatitudo, cum illa nõ sit, nisi ubi est ꝑpetuitas, & certitudo: sicut ostendit Aug. de Trinit. 14. SECVNDVS modus dicendi est, quod animę humanæ simul fuerunt creatæ in cœlo cum angelis, utpote, quia sunt eiusdẽ naturæ, & postmodum ad suggestionẽ Dei tenebrarum peccauerunt, & merito illius peccati in corpora sunt detrusæ tãquam in carceres, ut ibi purgentur, & cum purgatæ fuerint ad cęlestem patriam reuocentur. Hæc aũt positio est hæreticorũ, qui dicuntur Manichæi, & non solum est contra fidem catholicam: sed etiã contra philosophiam, & etiam sensibilem experientiã. Cõtra fidem catholicam est, cum ponat aĩas ante peccasse, quã corporibus essent unitæ; cum dicat Apostolus de Iacob, & Esau Rom. 9. Antequã aliquid boni, & mali egissent; ponit etiam nullam animã damnari finaliter: & ita timorẽ Dei aufert de corde. Contra philosophiam est, dũ ponit animas circuire diuersa corpora, cum propria forma in propria materia habeat fieri: dum etiã ponit, ꝙ corpus comparatur ad animam non sicut perfectibile, sed sicut carcer: ꝙ si uerum est, homo nõ est uera species: cum ex anima, & corpore non fiat unum. Contra rationem, & sensibilem experientiam est: quia uidemus animam quantumcunque bonam, nolle a corpore separari, secundum quod dicit Apostolus, Nolumus expoliari: sed superuestiri, quod mirũ esset, si ad corpus naturalem aptitudinem, & & inclinationem non haberet, sicut ad suum sodalem: sed sicut ad carcerem. Videmus etiam, ꝙ nihil nouimus nisi ea, quæ priusquam nati sumus, didicimus: qđ non esset, si animæ nostræ a primordio creatæ fuissent, & in cęlo peccassent: multa enim alia scirent. Quod si tu dicas, quod mole corporis oppressæ obliuiscuntur, quæro tunc, quare in processu temporis non recordãtur aliqua? TERTIVS modus dicendi est, quod animæ non sint simul creatæ: sed successiuè producuntur in suis corporibus: & in hoc consenserunt omnes catholici tractatores: & adeo certum est, quod non licet alicui dubitare de animabus aliorum hominum ab Adam. Nam de anima Adæ uidetur dubitasse August. super Gen. ad literam utrum fuerit ante corpus, uel in corpore creata: de aliis autem non dubitat, immo improbat, ꝙ ante corpus productæ fuerũt duplici ratione mouente, circa animas aliorum hominum, quarum nulla reperitur in anima Adæ. Prima est, quod animę cum corporibus uniuntur, originalem culpam contrahũt, & inficiuntur, ita quod nullam habent culpam actualem: ergo in eis, nec meritum, nec demeritum potuit præcedere, nec liberi arbitrii usus, nec deliberatio ueniendi, uel non ueniendi ad corpus. Alia uero ratio est, quia animæ nostræ a sua prima origine sunt ignorantes, nec nouerunt ista, qui per sensus addiscunt: non enim addiscere est reminisci (ut probant sancti, & phi-

2. Cor. 5.

Philosophi) & ideo animæ nostræ hac duplici de causa non possunt dici ante corpora productæ, tum propter ignorantiã, tum propter originalem culpã, quarum neutra fuit in anima Adæ, quando in corpus fuit infusa; & ideo magis de illa dubitauit, quàm de illis. Probabilius
Dis. 17 ar. 1. q. 3. tamen est de illa dicere (sicut supra ostensum fuit) quod fuerit creata in corpore; de istis autem non solum debemus opinari probabiliter: sed etiam cogimur credere fideliter, quod ante corpus creatæ non fuerunt, & hoc omnes catholici sentiunt tractatores: & sic quando inuenitur auctoritas eorum, quæ uideatur aliud sonare, piè intelligenda est; quia uel loquitur secundum aliorum opinionẽ, uel si secũdum propriam loquitur, intelligunt, quod anima, prius quã corpori uniatur, creata sit, non ordine temporis, sed naturæ; & sic intelligenda sunt uerba Grego. Nazianzeni, & uerba Dam. & uerba Aug. in Libr. de Anima & Spiritu: qui dicit, quod concupiscibilitas, & irascibilitas prius insunt animæ, q̃ ipsa uniatur corpori. In omnib. enim istis magis notatur ordo naturæ, q̃ temporis. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quod animæ non fuerunt simul creatæ.

Ad illud, quod obiicitur primò de Iob. Dicendum, quòd Tecum, non dicit ibi associationem quantum ad simultatẽ durationis, sed dicit conformitatẽ in participatione rationis, quasi diceret, feci tecum, idest similẽ tibi. Ad illud, quod obiicit, quod angeli sunt simul creati, quia incorruptibiles. Dicendũ, quòd ista non est ratio tota; sed quia sunt incorruptibiles, ita ꝙ non habent inclinationem ad alicuius alterius rei perfectionem: anima uero cum sit perfectio corporis, naturalem habet inclinationẽ ad corpus; & ideo quamuis sit incorruptibilis, & a corpore separabilis, dicendum tamen tunc produci, quando facta est formatio corporis secundum exigentiam inclinationis ad corpus, quam non est ponere in angelis. Qui autem hanc inclinationem negat esse in animabus, indiget sensu. Ad illud, quod obiicitur, quòd omnis animæ duratio a parte post, est ęqualis durationi angeli: ergo & a parte ante. Dicendum, quòd non est simile; quia duratio æuiterni a parte post est infinita, & infinitum infinito nõ est maius; & ideo nulla substantia spiritualis incorruptibilis potest aliam excedere quãtum ad durationem ex parte post; quantum autem ad durationem ex parte ante est finitas, & ex illa parte potest esse excessus, & excedit duratio angeli durationẽ animæ propter naturam animę, per quam habet uniri proprio corpori, ut perfectibili. Et quia corpora non decuit simul esse; sed successiuè produci; spiritus similiter humanos oportuit nõ simul produci; sed successiuè. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ corpus est propter animam. Dicendum, ꝙ uerum est, sed tamẽ non oportet propter hoc, ꝙ anima præcedat secundum rem; sed solum secundum intentionem

 actu-

artificis: finis enim, & si præcedat in intentione, hēt tamē seq in executione. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ deberet esse spūs, q modo sit separatus, modo coniunctus. Dicendū, ꝙ illa cōbinatio nō est cōgrua, nec dēt esse ꝑ naturā: spiritus.n.q naturaliter cōiungitur corpori, nunq̄ natus est a corpore separari, nisi ꝑꝑ pœnā peccati: cū.n.sit incorruptibilis secundū naturalē institutionem, dēt ei aptari corpus incorruptibile, cum non possit ab eo separari absque dolore: & ideo illa tertia differentia spiritus nō dēt naturaliter reperiri. Posset tamen dici, ꝙ cōpetētius est animā manere post corpus, quàm ante: quia incorruptibile necessario excedit corruptibile duratione ex parte post: sed cōmetiri se potest duratione ex parte ante: & hoc quidem decebat esse in anima, & corpore, cum proportio debeat esse perfectionis ad perfectibile, quanta potest esse.

QVAESTIO II.

An anima rationalis sit ex traduce?

SVpposito, quod animę producantur successiuè, utrum anima rationalis sit ex traduce. Et ꝙ sic. uidetur, Gen. 47. Omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Iacob, sunt. 72. Si tu dicas, ꝙ anima non stat ibi pro substātia rationali: sed pro uita carnali, siue homine exteriori: Obiicitur de Gene. 2. ꝙ in formatione mulieris nūquā dicitur, ꝙ Deus inspirauerit in eam spiraculum uitæ: ergo uidetur, ꝙ tota mulier de Adā producta fuerit quātum ad aīam, & quantū ad corpus. ITEM. Ad Ephe. 2. Nascimur oēs natura filii iræ: sed non sumus filii iræ ex parte carnis: sed ex parte aīæ, nec sumus filii iræ, nisi qa sumus filii Adæ: ergo aīa nostra procedit ex aīa Adæ. ITEM. Hoc ipsum uidetꝛ ratione. Actus generandi est entis completi: tunc enim unumquodq; cōpletum est, cum pōt generare tale, quale ipsum est: sed anima humana inter omnes formas naturales est perfectissima: ergo si alia forma naturalis habet potentiam multiplicandi se in diuersis materiis, sicut una flamma in diuersis cādelis: multofortius hoc uidetur esse in anima rationali. ITEM. Vis generatiua principaliter residet penes animam: ergo si homo generat hoīem, cum generatio consistat in productione similis, principalius producit animam, quā carnem: ergo si caro est ex carne, multofortius aima est ex traduce. ITEM. Aeque magna, uel maior congruentia est hominis ad hominem, quā sit bruti ad brutum: & perfectior est uis generatiua in homine, quàm sit in aliquo bruto animali: si ergo brutum totaliter potest producere brutum & quantum ad aīam, & quantū ad corpus, & non est necesse animam brutorum creari: multofortius uidetur, ꝙ aīa rōnalis possit traduci, & ꝑ coitum seminari. ITEM. Hoc uidetur per deductionē ad inconuenies: aut enim anima rōnalis est ꝑ propagationem, aut per creationem. Si per propagationem, habeo propositum. s. quod sit ex traduce. Si per creationem, cum Deus, cuius est creare, nihil possit uel debeat inordinate facere, uide-

uidetur, ꝙ sicut adultero non dat gratiã, quæ immediatè procedit ab ipso: sic etiã corpori ꝑ adulteria generato non: debeat infundere animã: ꝙ si infũdat, uidetur esse reprehensibilis, & acceptare coitum adulterii.

CONTRA. Esa. 57. Omnẽ flatum ego feci: constat, ꝙ de flatu corporali non intelligit: ergo de flatu spirituali, qui est anima rationalis: ergo sicut solus Deus insufflauit in faciem Adæ spiraculum uitæ: ita creat animã cujuslibet hominis. ITEM. Philosophus in 16. de Animalibus. Solus intellectus intrat ab extrinseco: sed si traduceretur, non intraret ab extrinseco: ergo anima rationalis non est ex traduce. ITEM. Ratione uidetur. Omne, quod est per naturam propagabile, est per naturam corruptibile, sed anima rationalis secũdũ philosophos, & secundum etiã omnes leges, & sectas, est incorruptibilis: ergo non est per naturam propagabilis; ergo non est ex traduce. ITEM. Si anima est ex traduce: aut ergo anima est ex carne, aut anima ex aĩa. Ex carne esse non potest, quoniam impossibile est ex corpore fieri non corpus: anima autem est nõ corpus; sicut multipliciter probat Philosophus, & Aug. Si ex anima: aut ergo ex toto, aut ex parte. Ex parte non, quia anima est simplex. Si ex toto: ergo cum aliquis generet aliquẽ, cum det ei totam animam suam, desinit habere animam, & desinit uiuere: ꝙ si hoc est manifeste falsũ: patet &c. ITEM. Anima rationalis, cum sit substantia per se existens, & incorruptibilis, habet materiam, & formam, sicut probatum est supra. Cum ergo producitur: aut producitur ex materia præiacente, aut simul cũ ipsa producitur sua materia. Si simul cum ipsa producitur sua materia: ergo necesse est, ut producatur ex nihilo: ergo a solo Deo. Si producitur ex materia præiacente, quæro de illa materia: aut est corporalis, aut spiritualis. Si corporalis, ex ea non potest fieri anima. Si spiritualis, aut habet formam, aut non. Si non: quomodo potest esse in rerum natura sine forma, cum omne esse sit a forma? Si habet: ergo uel erit angelus, uel anima. Non angelus: constat: ergo anima: sed ex eodem non fit idem numero: ergo ex ea nõ potest fieri anima. ITEM. Si anima rationalis esset ex traduce, necessario oporteret tunc descindi, quando descinditur semen: sed multa semina sunt, q̃ nunquam perueniunt ad organizationẽ, immo plura effundũtur, quam ad formam producãtur: ergo uel essent animæ rationales sine corporibus, uel periret tam nobilis forma: quorum utrunque absurdum est dicere, & impium.

RESOLVTIO.

Non est arbitrandum tam dignam, immortalemq; creaturam, qualis est anima humana, ex traduce esse: sed deforis a creatore accedere.

RESPON. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, qđ circa hoc triplex est modus dicendi. Quidam nanq; dixerũt, ꝙ animarũ productio est mediãte intelligentia; ut sicut corpus cœleste ad productionem facit hu-

humani corporis, sic etiam intelligentia ad productionē animæ, & hoc plures senserunt philosophi, & sensisse uidetur auctor in Lib. de causis. Ratio Autem, quæ mouit eos ad hoc ponendum, fuit & diuina unitas, quæ nō patiebatur, ut deus immediate produceret multa: & diuina immutabilitas, quæ non patiebatur ut deus produceret noua: sed hæc tanquam heretica abiicenda sunt, & ostensa sunt esse falsa supra Distinctio. prima. Vnde uerbum illud de causis tanquam hæreticum est respuēdum: nisi quis intelligat, quod anima dicatur creari ab intelligentia in hoc, quod aliquam illuminationem suscipit mediante illa. Intelligentia enim secundum Philosophum excedit animam in claritate cognitionis: & ideo dicit quidam Philosophus, quòd anima rationalis creatur in umbra intelligētię, & sensibilis in umbra rationalis: hoc autem dictū est: quia una deficit a perfectione alterius: non quòd una producatur ab altera. Est & alius modus dicendi, q̄ animarum productio est per traductionem, ut anima traducatur ex anima, sicut caro ex carne; & sicut ab una candela accenduntur multæ, sic ab una anima ꝑ sui multiplicationem absque diminutione uiuificantur multa corpora: & de hoc aliquando dubitauerunt catholici tractatores, & August. maxime: sicut patet in Libro super Genesim ad literā, & in Lib. de libero arbitrio, & in Libro retractationum, ubi ēt dicit, quod non potuit peruenire ad certitudinem istius quæstionis. Ratio autem, quæ potissime fecit eū dubitare, fuit trāsfusio originalis peccati: Verum tamen ipse August. positionem hanc expresse reprehendit in Libro de ecclesiasticis dogmatibus, cuius auctoritatem Magister ponit in litera; & ipse istū eundem modum improbat super Genesim ad literam. Quoniam si propter originale peccatum anima transfunditur ex anima: aut anima Christi non esset de genere aliarum animarū, aut habuisset peccatum originale; quorū utrunque falsum est, & impium. Et ideo est tertius modus dicendi catholicus, & uerus, quòd animæ non seminantur: sed formatis corporibus, a deo creantur, & creando infunduntur, & infundendo producuntur: animarum enim creationem deus sibi solum debuit reseruare, tum propter earum dignitatem, tum propter earum immortalitatem. Propter animarum dignitatē, quia cum anima sit imago dei, & nata immediate ferri in Deum, & beatificari in ipso, diligendo eum ex toto corde, totum suum esse immediatè debuit ab ipso haberes ut ipsum ex toto corde teneretur diligere. Decuit etiam hoc propter animarum immortalitatem: cum enim solus deus sit, qui habeat uitam in semetipso, & uitam indeficientem: solus est, qui potest producere principiū uitæ ꝑpetuū: cū igitur res incorruptibilis substātificari nō possit in materia transmutabili: & operatio creaturæ sit super materiam transmutabilem, impossi-

possibile est, aliquam creaturã aiam rationalem producere, & ideo eius productionem deus sibi soli debuit reseruare. Cõcedendæ sunt igitur rationes probãtes, ꝙ animę rõnales nõ sint ex traduce, sed a creatore.

Ad Illvd, quod obiicitur in contrarium de textu Gen. Dicendum, ꝙ anima ibi accipitur pro homine, & homo dicitur egressus de corpore ratione partis corporalis. Nec ualet illud, quod contra hoc obiicitur, ꝙ non dicitur in productione animæ Euæ, inspirauit in faciem eius, &c. quia cum idem modus producendi esset animam Euæ, & animam Adæ, non oportuit iterare. Ad illvd, quod obiicitur. Omnes nascimur natura filii iræ. Dicendum, ꝙ hoc est, quia anima, cum unitur carni infectæ, statim inficitur, & contrahit culpam originalem: non quia ipsa traducatur, sed quia traducitur caro, cui unitur: quo modo autem hoc fieri possit

Dis. 30 infra determinabitur, cum agetur de peccato originalli.

Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ actus generandi est actus entis completi. Dicendum, ꝙ nõ est cuiuslibet entis completi: sed eius rei, quæ habet materiam trãsumtabilẽ, ex qua põt produci. Et quia anima non habet talem materiam, non potest aliã similem producere, quamuis sit forma completa. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ uis generatiua principaliter residet penes animam. Dicendũ, ꝙ & si principaliter respiciat animam per modum mouentis, & agentis: principaliter tamen respicit corpus tanquam illud, ex quo producit: & quoniã decisio potest fieri a corpore, non ab anima: hinc est, ꝙ ordinatur ad productionem corporis humani, non ad productione animæ rationalis. Ad Illvd, quòd obiicitur, quòd brutum potest producere brutum. Dicendum, quòd non est simile, quia anima bruti, cũ sit forma tantum, & forma corruptibilis, potest de potẽtia materiæ educi: anima uero rationalis, cũ sit hoc aliquid incorruptibile, nec educatur de materia præiacente, necesse est eam ex nihilo educi, & ita creari. Quod autem non possit produci ex materia præiacenti multipliciter ostendit Augustinus super Genesim ad literam Libro Decimo, quòd illa materia prẹexistens nec possit esse corporalis, nec spiritualis. Ad Illvd, qđ obiicitur de generato per adulterium. Dicendum, quòd in hoc ostenditur potius laus diuinæ bonitatis, quàm reprehensio, quia beneficiũ, quod disposuit seruare, siue cõtinuare, propter peccata hominum non mutat, uel interrumpit: unde cum animam infundit, non considerat uitium, sed considerat naturã: nec est simile de gratia, quæ nõ respicit naturam secundùm ꝙ natura est, sed magis secundum quod ad deum conuersa est.

Et per hoc patet responsio ad obiecta. Patet etiam ea, quæ dicuntur in litera.

De hominis duratione & conseruatione quantum ad immortalitatem.

SOLENT quæri plura de primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit homo priusquam peccaret, & in corpore, & in anima, mortalis an immortalis, passibilis an impassibilis. De termino inferioris uitæ, & transitu ad superiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur, licet aliquando curiositate quærantur. At priusquam ad animi qualitatem pertinentia prosequamur, de qualitate eius secundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de aliis quibusdam inspiciamus. Primus ergo homo secũdum naturam corporis terreni, immortalis fuit quodam modo, secundum aliquid: quia potuit non mori: & mortalis quodam modo: quia potuit mori. In illo namque primo statu habuit posse mori, & posse non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo uero statu post peccatum habuit posse mori, & non posse non mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori: quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens alimoniis ciborum: Vnde & homo factus dicitur in animam uiuentem, et non spiritualem, id est in animam corpus sensificantem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis, ut per animam uiueret. Factus est ergo in animam uiuentem, id est, uitam concordantem, tamen per sustentamenta ciborum: & tunc eius corpus mortale, & immortale: quia poterat mori, & poterat non mori. Post peccatum uero factum est mortuum, sicut dicit Apost. Corpus propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriendi in se habet. In resurrectione uero erit spirituale, scilicet agile & cibis non egens, et immortale, nõ sicut in statu primo fuit, scilicet quòd possit non mori; sed etiam quod non poterit mori. Vnde Augu. super Genesim. Gen. 2.

nesim. Apostolus ait, Corpus quidem mortuum est propter
Rom. 8 *peccatum, &c. Prius de limo terræ formatum est corpus animale nõ spirituale, cum quali resurgemus. Renouabitur enim a uetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, id est, spirituale, cum hoc mortale induet immortale: in quod mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apostolus, corpus mortale est propter peccatum; sed mortuum. Illud enim ante peccatumm mortale & immortale erat: quia poterat mori & non mori. Aliud autem est non posse mori, aliud posse non mori. Ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuum, quod non fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc corpus sicut primi hominis fuit; sed iam deterius est: habet enim necessitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Augustinus quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Beda super Genesim ait, Non est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora, sicut*
Rom. 8 *modo. Ait enim Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, nõ tamen mortua, quæ scilicet necesse esset mori.*

Li. 5. c. 19. Ro. 8. Lib. eo. c. 24. 1. Cor. 15. ibidē. c. 25

Immortalitas ante peccatum unde homini inerat.

Solet hic quæri, cum homo primus mortale, & immortale corpus habuerit, utrum ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit utrunque: an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, id est, posse non mori. Ad quod dici potest; quia alterum habebat in natura corporis, id est, posse mori. Alterum uero, scilicet posse non mori, erat ei ex ligno uitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde August. super Genesim. Quodam modo creatus est homo immortalis, quod erat ei de ligno uitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omnino mori non posset: quod non erit, nisi cum fuerit spirituale. Aperte dicit quod non ex natura; sed ex ligno uitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quòd nisi illo ligno uitæ uteretur non semper uiueret, quia peccaret. Peccaret

enim si illo ligno non uteretur: quia præceptum erat ei, vt comederet de omni ligno paradisi, nisi de ligno sciẽtiæ boni, & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitũ: ita etiam peccaret, si non comederet quod erat iustum.

Si non foret præceptũ, vt de illo ligno comederet, & aliis, & non illo vteretur, an posset non mori.

Sed adhuc quæritur, si non esset præceptum vt de ligno vitæ ederet, & alijs, & non illo vesceretur, nunquid posset non mori? Si semper viueret non utens illo ligno, non erat ei ex illo ligno posse non mori. Si uero non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si nõ fuisset ei præceptum uesci illo ligno, & alijs, & non illo vesceretur, viueret semper: sic determinantes illud quo supra dixit August. Erat ei de ligno uitæ, non de conditione naturæ tantum, scilicet quasi non ex conditione naturæ solummodo erat ei, sed etiam ex illo ligno. Alijs autem uidetur, quòd ex ligno uitæ erat ei posse non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur posse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Quæstio August. quomodo immortalis factus sit homo. *Lib. 3. cap. 2.*

De hac uero hominis immortalitate, qualis fuerit, Aug. super Genesim quæstionem mouens sic ait. Quæritur quomodo immortalis factus sit homo præ alijs animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam. Sed alia est immortalitas carnis, quàm in Adam accepimus: alia quam in resurrectione speramus per Christum. Ille factus est homo immortalis, ut non posset mori si non peccaret, moreretur autem si peccaret: filij uero resurrectionis nõ poterunt vltra peccare nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniã adiuta esset mortis, & doloris expers. Sic ergo immortalis, & incorruptibilis condita est caro hominis, ut suam immortalitatẽ & incorruptionem per obseruantiam mandatorum dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, ut de illis lignis concessis manducaret, & ab interdicto abstineret. Per horum eduliũ immortalitatis do

De hoc uide in glos. or ad illud Gen. 1. Faciamus hominem, &c.

Luc. 20

Aug. in quæst. uet. & no. legis cap. 19.

na conseruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem, quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipso iubente sumeret de ligno vitæ, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlterius non requireret.

Summa superiorum.

Ecce his verbis videtur Augustinus tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in se habuerit: quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus suæ trãslationis in melius, quando de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non posset mori.

Alia opinio circa superiora.

Ideo aliqui dicunt, quod immortalitatem de natura habebat, qua poterat non mori: quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari, sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vitæ. Quod videtur Augu. sentire super Genesim dicens. Hoc quoque addo, talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur quòd cum alijs cibis posset corpus sustentari, hoc cibo indeficiente sanitate firmaretur. Ex quo consequi videtur, quòd sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam, scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit: id est, aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus: sed si perstitisset, immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora Augu. verba, quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

SVpra egit Magister de hominis productione. In hac parte agit de hominis duratione, & conseruatione. Et quoniã homo dupliciter habet in esse cõseruari, in se, & in suo simili: in se per uitam, & diuturnitatẽ: in simili uero per filiorum prócreationem: ideo pars ista habet duas. In prima determinat de hominis imortalitate. In secunda determinat de filiorum procreatione, infra Distin. 20. (*Post hæc uidendum est qualiter, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat ueritatem. In secũda dissoluit dubitationes, ibi: (*Solet hic quæri, cum primus homo, &c.*) Prima pars habet duas. In prima parte ueritatẽ narrat. In secũda ueritatem explanat, ibi.

In primo statu fuit corpus hominis animale, &c.) Similiter pars secunda habet duas. In prima mouet determinandam quæstionē circa hominis immortalitatem. In secunda verò mouet aliā dubitationem, quę habet ortū ex illa, & illam determinat secundum opiniones diuersas, ibi. *Sed adhuc quæritur, si non esset præceptum, &c.)*

Dub. 1. IN *primo statu fuit corpus, &c.)* Contra. Animale denominatur ab anima; ergo omne corpus habēs animam potest, & debet dici animale: sed corpus gloriosum est huiusmodi: ergo animale dici potest. Qualiter igitur diuiditur animale contra spirituale? Si tu dicas, ꝙ anima nominat ibi uitam carnalem, sicut dicitur Iohan. 12. Qui amat animam suam perdet eam: sed tali modo uiuere est reprehēsibile; ergo videtur, ꝙ tale corpus nō competeret statui innocentiæ. Respondeo. Dicendum, quòd nomen generis aliquādo appropriatur ei, quod pro sui incompletione, uel imperfectione non addit nomen speciale: unde sicut animal appropriatur quodā modo his, qui habent animam cibatiuam: ideo uoluit August. appellare corpus animale, id est corpus alimonijs egens: & iste modus dicendi attenditur, secūdum quod animale uenit ab anima. Et patet responsio ad obiecta. Alio modo posset dici (licet minus propriè, quòd animale uenire ab hoc, quòd est animal appropriatur bestiis, diceretur corpus animale, id est bestiis simile. Erat autem Adam in sua conditione (quantum ad corpus) consimilis bestiis in hoc, ꝙ indigebat refici cibis: quantum ad mentem uerò erat in honore, & bestiis dissimilis: sed quia cum in honore esset, non intellexit, immo peccauit: ideo comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, ut & non solum ipse, & eius posteri bestiis essent similes indigentia cibi, sed etiam in bestialitate, & appetitu mentis. Et sic patet, pro quāto dicitur Adam habuisse corpus animale, & quomodo diuiditur contra spūale.

Tunc erat corpus mortale, &c.) Dub. 2 Contrarium. Cum enim mortale, & immortale sint opposita: uidetur, quòd duo opposita simul, & semel inessent eidem. Item. Animal essentiali diuisione diuiditur per mortale, & immortale: sicut per rationale & irrationale. Si ergo impossibile est animal simul, & semel esse rationale, & irrationale, impossibile est esse mortale, & immortale. Respondeo. Dicendum, ꝙ immortale dupliciter dicitur. Vno modo prout priuat actū, & aptitudinem moriendi: & sic dicitur immortale, quod nō est potens mori: & hoc modo directè opponitur ei, quod est mortale, & impossibile est esse circa idem. Alio modo prout priuat actum solum, & tunc dicitur immortale, id est potens non mori: & hoc modo mortale, & immortale non habent oppositionem: quoniam potentiæ rationales, & illæ, quæ rationalibus subiiciuntur, sunt ad opposita: & ideo licet actus sint oppositi: potentiæ tamen non sunt opposita. Et sic patet responsio ad il-

la obiecta: procedunt enim secundum quòd immortale priuat potentiam. Et si tu obiicias, quòd potentiæ distinguuntur per actus: & ita si actus sunt oppositi, & potentiæ similiter. Dicendum, quòd illud habet locum in potentiis naturalibus puris: uel si in aliis potentiis locum habet, intelligitur de actu, qui circumplectitur totam potentiam: cum autem potentia est ad opposita, unus illorum actuum potentiam totam non circumplectitur.

Dub. 3. *Corpus propter peccatum mortuum est, &c.*) Contra. Mortuū, & uiuum opponuntur priuatiue: ergo si corpus Adæ post peccatum uiuebat, falsum est dicere, quòd mortuum erat. Si tū dicas hoc esse dictum, quia necessitati moriendi erat astrictum, pari ratione, cum haberet necessitatem ad putrefactionem, deberet dici, corpus Adæ esse putrefactum. Respon. Dicendum, quòd (sicut dicit Augu. in Lib. 13. de ciui.) mortuum, potest esse nomen, uel participium: secundum quòd est participium, sic signat mortem infuisse: quia est participiū præteriti temporis: & tunc dicitur esse aliquis mortuus, in quo mors prius fuit: secundū autē ꝙ est nomen, sic denominat aliquē non solū a morte, quæ infuit, sed etiā a morte, quæ inest: sicut dicitur aliquis albus ab albedine, quæ inest. Et quoniā mors nihil aliud dicit, quàm tendentiam ad non esse, & homo continue ad nō esse tendit post lapsum: hinc est, ꝙ continue est in morte & ideo continue pōt dici mortuus: & iō dicit Apost. ꝙ corpus mortuum est ꝓpter peccatū. Quod ergo obiicitur, ꝙ mortuū, & uiuum opponuntur. Dicendum, ꝙ uerum est, secundum ꝙ mortuum simpliciter priuat uiuum, hoc est secundū ꝙ dicit actualem separationem, siue terminum corruptionis: quando autem dicit ordinem ad illum terminum, non opponit de se, sed ratione eius, ad quod ordinat, quia ordinat ad oppositum uitæ, & sic simul possunt stare: immo necesse est simul esse cum uita præsenti: & ideo signanter participium huius uerb [morior] ... malū ... nec tenet formationem aliorum participiorum præteriti temporis, sicut dicit Augusti.

Sumeret de ligno uitæ, &c.) Cōtra hoc est. Quod est corruptibile, nec pōt dare incorruptionē: sed fructus illius ligni uitæ erat corruptibilis, aliter non posset manducari, nec digeri: ergo non poterat homini præbere perfectā immortalitatem item. Aut ille fructus cōuertebatur in corpus humanū, aut non. Si non: ergo non reficiebat, nec sustentabat. Si sic: ergo erat eiusdem naturæ cum carne reliqua: ergo uidetur, ꝙ immortalitatem præstare non poterat. Respon. Dicendū, ꝙ illud lignū uitæ dr̄ ab Augu. potuisse præstare perfectā immortalitatem: non quia ex ꝓpria uirtute posset corpus hoīs facere incorruptibile, cū hoc sit solius potentiæ diuinæ: sed quia uirtute sibi data habebat ad hoc disponere, & diuina uirtus illi ligno tanq̄ sacramento assisteret, ꝙ immortalitatē perficeret. Et ꝙ lignum uitæ hanc posset hr̄e Dub. 4.

uirtutem

uirtutem, ut ad immortalitatem disponeret, satis patet in multis similibus: multa. n. sunt aromata ut mirrha, & balsamus, quæ corpus hominis diu a putrefactione conseruant. Quod uero ratione diuinæ uirtutis assistentis diceretur, corporibus illis immortalitatem præbere: simile habetur in sacramentis, quæ dicuntur conferre gratiam, quamuis non ipsam gratiam creent, sed diuina uirtus ipsis assistens; sicut melius in Quarto Libro explicari habetur. Sic & in proposito intelligendum est, cum lignum uitæ esset primis hominibus in sacramentum, sicut dicit Augustinus.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An anima humana naturâ immortalis sit?

AD intelligentiam huius partis, in qua agitur de hominis immortalitate secundũ statum innocentiæ, Circa tria consistit dubitatio. Et primò quæritur de immortalitate hominis quantum est ex parte animæ. Secundò quantum est ex parte corporis. Tertiò uero quãtum est ex parte coniuncti. Circa primum quæruntur duo. Primò, utrum anima rationalis per naturam sit immortalis. Secundò quæritur, utrum omnis anima, quantum est de prima constitutione naturæ fuerit incorruptibilis.

CIRCA primã qõnẽ sic proceditur, & ostenditur, quod aĩa rationalis nõ sit naturaliter immortalis. Primò per auctoritatem Apostoli, primò Thim. vltimo. Qui solus habet immortalitatem: loquitur de Deo: ergo immortalitas non conuenit alicui creaturæ. SI TV dicas, hoc esse dictum, quia soli Deo conuenit per naturam: animæ hominis uero non conuenit per naturam: sed per gratiam. Contra. Gratia non repugnat naturæ, nec naturam uariat, sed potius conseruat: si ergo mortalitas, quæ est conditio opposita, nulli creaturæ inest per gratiam: ergo nec animæ. ITEM. Damascenus Omne, quod a uersione incipit, in uersionem tendit; sed anima rationalis a uersione incipit, cum sit creata, ut ostensum est supra: ergo tendit in uersionem: igitur non est immortalis. SI TV dicas, quòd tendit quantum est de se: sed tenetur, & sustentatur manu conditoris. Contra hoc est illud Augustini septimo de Ciuitate Dei. Sic res, quas condidit, administrat, ut eas agere proprios motus sinat: loquitur de Deo: si ergo de se ad corruptionem tendit, diuinæ manus potentia non obsistit. ITEM. Per auctoritatem Philosophi. Intellectus corrũpitur quodam interius corrupto: sed non corrumpitur intellectus, nisi a corruptione animę rationalis: ergo anima rationalis non est immortalis. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Anima patitur in corpore per naturam, sicut planũ est: sed passio magis, & magis facta abijcit a substantia: a quacunq; autem substantia fit aliqua abiectio,

sit etiã aliqua corruptio, p quã aliquid inde corrumpitur: & omnis talis substantia est corruptibilis: ergo anima rationalis est corruptibilis. Item, Anima rationalis condolet corpori patienti: ergo magis patienti magis condolet, & maxime patienti maxime compatitur: ergo uidetur, ꝙ morienti commoriatur. Item. Si substantia est incorruptibilis: & operatio correspondens illi substãtiæ, quia nunquã substantia priuatur propria operatione: ergo si destruitur, & læditur operatio: destruitur, & læditur substantia: sed ad læsionẽ corporis læditur, & impeditur actus substantiæ rationalis, qui est intelligere: ergo uidetur, ꝙ lædatur & ipsa substantia: ergo substantia est corruptibilis, & mortalis.

AD OPPOSITVM sunt innumerabiles auctoritates & philosophorum, & sanctorum: & ideo ostendamus hoc rationibus. Vt aũt sufficienter animæ ostendatur immortalitas, attendendũ est, ꝙ anima habet considerari in ordine, habet considerari in se. In ordine respectu uniuersæ creaturæ, & respectu diuinæ iustitiæ, uel respectu finis, qui competit propriæ naturæ. Et in se quantum ad uirtutem, quantum ad actum, & quantum ad obiectum: & sic sex modis considerari hẽt. ET PRIMA consideratio est secundum ordinem, quẽ hẽt inter creaturas uniuersi: & sc̃m hanc consideratiõẽ ostẽditur eius immortalitas ex duplici rõne. Prima est hæc. In ordine creaturarũ uniuersi reperimus primam materiam, & ultimam formam: & æque, uel magis est de complemento uniuersi ultima forma, sicut & prima materia: si igitur prima materia est incorruptibilis: ergo & ultima forma: sed hæc est anima rationalis: ergo &cet. Item. Alia ratio ad idem. Ad hoc, quod uniuersum sit completũ, necesse est reperire creaturarum differentias secundum perfectam combinationem: sed contingit reperire in uniuerso substantiam habentem magnitudinem existentem incorruptibilem, ut corpus cœli: & contingit reperire substantiam incorruptibilem, quæ nec est magnitudo, nec coniuncta magnitudini: ergo contingit reperire substantiam mediam incorruptibilem, quæ non sit magnitudo, sed coniuncta magnitudini: sed hæc est anima rationalis. Ex perfectione igitur ordinis uniuersitatis colligitur animam esse immortalem. Ex SECVNADA consideratione. s. ex ordine diuinæ iustitiæ ostẽdit sic. Nullũ bonũ est irremuneratũ, & nullũ malũ impunitũ est apud eum, qui iuste iudicat: sed multa bona remanẽt irremunerata, & multa mala impunita secũdũ pñtẽ uitã: ergo est ponere aliã uitã, quã hãc: sed hæc nõ esset, nisi anima remaneret post corpus: ergo &c. Si tu dicas, ꝙ hoc non cogit: quia sicut suscitatur corpus, ita posset aĩa suscitari. Nõ est cõueniẽs talis instantia: cũ enim anima ex nihilo sit creata, si corrumperetur, in nihil tenderet: ergo non suscitaretur, sed alia anima de nouo crearetur. Item. Ad diuinã iustitiam

iustitiam

stitiam spectat, quòd nihil bene & iuste factum debet uergere in malum exitum: sed secundũ moralem philosophum, & secũdum legem diuinam, & secundum etiam omnes sectas potius homo debet pati mortem, quã recedere a ueritate uitæ, & a ueritate iustitiæ: sed si omnino perimeretur anima, perimeretur omninò iustitia, quę est in ipsa: ergo talis mortis perpessio, quæ iusta est, & quam laudat omnis ratio recta, malũ haberet simpliciter exitum, quod est contra diuinam iustitiam: colligitur igitur ex ordine iustitiæ, animam immortalem esse. Ex TERTIA, consideratione, scilicet ex ratione ipsius animæ ad proprium finem, ostẽditur sic. Remoto ultimo fine, qui principaliter mouet omnes: alii fines cassi sunt, & uani: sed finis ultimis omnis operationis rationalis est beatitudo perfecta: ergo si illa nõ est omnia, quęcunque facit anima, facit frustra: si ergo hoc est incõueniens, necesse est illum finem ponere: sed beatitudo est status omninum bonorum aggreatione perfectus, ubi autem hoc est, est esse immortalitatẽ: igitur anima per naturam est apta nata ad incorruptionem, & immortalitatem. Item. Omnis anima rationalis naturaliter appetit beatitudinem: sed nihil est otiosum in fundamento naturæ: ergo omnis anima rationalis nata est ad beatitudinem peruenire: ubi autem beatitudo, ibi perfecta securitas: & ubi perfecta securitas ibi immortalitas: ubi.n. mors potest accidere, necesse est timere: colligitur ergo ex ordine ipsius animæ ad suum finẽ, ipsam habere immortalitatem. Et hæc triplex consideratio sumpta est secundum triplicem ordinem ipsius animæ, scilicet ad finem proprium, ad diuinum iudicium, & totum uniuersum. Ex QVARTA, consideratione.s.ipsius animæ, quantũ ad propriã uirtutem, arguitur sic. Nulla uirtus materialis, & corruptibilis nata est super se reflecti, hæc per se manifesta est. Anima rationalis secundũ actum proprium nata est super se reflecti cognoscendo se, & amando: ergo uirtus animæ rationalis non est materialis, & corruptibilis: ergo est immaterialis, & incorruptibilis, sed si uirtus est incorruptibilis substãtia: ergo &c. ITEM. Omnis uirtus, quæ per recessum, & impermistionẽ cũ corpore corruptibilis fortificatur, & potentior efficitur, est incorruptibilis per naturam: anima rationalis est huiusmodi, sicut patet: quia tanto magis reuelatur spiritus, & hõ interior, quanto magis mortificatur homo exterior: uirtus igitur animæ rationalis est incorruptibilis: & sic ex illa uirtute colligitur animam rationalẽ esse immortalẽ. Ex QVINTA, consideratione, scilicet quantũ ad operationem, arguitur sic. Cuiuslibet substantiæ rationalis, aut spiritualis secundum esse, & durationem pendentis ex corpore, operatio pendet ex corpore, & anima rationalis propriam operationem habet, secundum quam non pendet ex corpore.s. intelligere, quia nullum õrganum sibi appropriat:

 ergo

ergo duratio animæ non pēdet ex corpore: sed ipsa de se corrūpi non habet, cum nullam contrarietatē habeat; ergo de se est immortalis, & incorruptibilis. Item. Cuiuslibet substātię corruptibilis operatio antiquatur, & senescit in tēpore: sed animæ rationalis operatio nec senescit, nec antiquatur in tempore: imo iuuenescit, quia in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia: ex propria ergo operatione colligere possumus animam rōnalem esse immortalē. Ex sexta cōsideratione. s. per comparationem ad obiectū probatur anima rationalis immortalis esse sic. Necesse est proportionem esse cognoscemus ad cognitum, siue potētię ad obiectū: sed animam rationalis nata est cognoscere, & intelligere ueritatem: ueritas autem est incorruptibilis, sicut probat August. in Solil. cum sit talis naturę, quod ipsa negatio ueritatis ueritatem ponat: igitur anima rationalis, cum sit ueritati proportionabilis, est immortalis. Hæc autē rō non solum cōcludit animā esse immortalem per ueritatem intelligentiæ, siue cōscientiæ: sed etiam per ueritatem misericordiæ, siue iustitiæ, de qua. Sap. 1. Iustitia est perpetua, & immortalis; ac per hoc anima, quæ est iustitię capax. Item. Omnis uirtus corruptibilis leditur ab obiecto improportionabiliter excellēti: & magis nata est delectari i medio, quā in extremo: sed aīa rōnalis intelligēs maiora, & maxima, non ꝑp hoc peius intelligit minora: & magis delectatur in cognitione summæ lucis, & perceptione sapientiæ Dei, quā i cognitione alicuius creati. Ex cōparatione igitur ad obiectum colligitur anima rationalis esse immortalis; si igitur substantia cognoscitur per uirtutē, & uirtus per operationē, & operatio per obiectum, cum secundū hāc triplicem considerationē ipsius animæ ostensum sit, ipsam esse immortalē: oīs animæ cōsideratio, siue in ordine, siue ēt in se astruit animæ immortalitatem.

RESOLVTIO.

Inspectis omnibus quatuor animæ generibus causarum, tum in primis causæ finali; apertissimè liquebit illam immortalem esse.

Resp. Ad prædicta dicendum est, quod anima rationalis est immortalis: secundum ꝙ dicit fides catholica, cui concordat philosophia, & omnis ratio recta: licet aūt in cognitionē immortalitatis aīæ rōnalis multiplici uia possemus deduci, & manu duci, potissimus tñ modus deueniēdi in eius cognitionem est ex consideratione finis; & hunc modū præcipue approbat August. in 12. de Trinitate, & in Libro de ciuitate dei. Nec immerito, quia finis imponit necessitatē his, q̄ sunt ad finē. Hoc igit̄ primo supponendū est tanquā uerū, & certum, quod aīa rōnalis facta sit ad participandā summā beatitudinē: hoc. n. adeo certū est ex clamore omnis appetitus naturalis, quod nullus de eo dubitat: nisi cuius ratio est omnino subuersa. Certissimum enim est nobis, ꝙ oēs uolumus esse beati: si igitur beatus esse non potest, qui bonum, quod habet, pōt amittere: quia hoc ip-

so iam habet, unde timeat, & unde etiã doleat, & ita unde miser existat. Necesse est igitur, quod si anima facta est capax beatitudinis, quod ipsa sit per naturam immortalis. Et si colligitur eius immortalitas ex parte causę finalis: colligitur etiam nihilominus consequenter ex parte causę formalis, quia cum facta est ad participandum beatitudinẽ, q̃ cõsistit in solo summo bono, facta est capax Dei, & ita ad ipsius imaginẽ, & similitudinem: sed si est imago Dei, expresse ei assimulatur; hoc aũt nõ esset, si mortis termino clauderetur: ergo cũ de natura sua sit imago Dei, non põt mortis termino claudi. Ex hoc ẽt habetur, & colligitur rõ ex parte materiæ: q̃a enim ipsum, quo est anima, siue forma tantę dignitatis est, ut ipsam animam reddat Dei imagine insignitam, quę est conditio nobilissima: materia, q̃ huic formæ unitur, tanto appetitu ei cõiungitur, & ita eius appetitus in ipsa terminatur, qđ nullatenus queat a iam formam appetere, cũ optima colligantia iungãtur adinuicẽ. Denique ex parte causæ efficientis colligitur. Et quoniã, quod bona ratione iunctũ est, dissolui uelle, nõ est Dei efficientis: hinc est, quod Deus, q̃ fuit aiæ autor, est continuus aię conseruator. Et sic patet rõ immortalitatis aiæ ex quadruplici genere causæ, quãuis principaliter sumatᷣ ex fine: & istæ sunt rõnes osidentes nõ solũmodo; q̃a est immortalis: sed ẽt pp qd est immortalis. Rõnes uero superius inductæ ostendunt, quod aĩa est imortalis, & uerũ cõcludunt: & ideo concedẽdæ sunt.

Ad id ergo, qđ primo obiicitur in contrarium de Apostolo. Dicendum, q̄ Apostolus dicit solum Deum habere immortalitatem; quia solus Deus põt summe se perpetuare sine alterius iuuamine: aĩa autem & si sit secundum suam originẽ idonea ad immortalitatem: non tamen põt sufficiẽter se continuare in esse, nisi cõseruetur a summo autore; & illa conseruatio est a gratuita Dei bonitate, nec repugnat naturæ ipsius aĩæ quãtum ad principia, ex quibus cõstituitur; sed potius conseruat illorum principiorum appetitũ. Ad illud, qđ obiicitᷣ de Dam. qđ tẽdit in uersionẽ. Dicendũ, quod tendentia illa non est per aliquem appetitum uirtutis: sed potius per defectum ueritatis, uel pp defectũ natiuitatis, qua creatura est ex nihilo: hunc aũt defectum summa ueritas, & potestas sua præsentia, & manutenentia excludit a creatura. Et quia sic præsens est animæ rationali, quam fecit, ut eam nunquam deserat, quin sit in ea per potentiã, præsentiam, & essentiam: ideo anima rationalis nunquam potest corrumpi. Nec valet instantia, quam obiicit de uerbo Augus. August. enim intelligit de motibus, qui sunt a natura, secundum quod natura dicit originale principium alicuius effectus, non secundum quod dicit defectum: & sic intelligendum est etiam, quod gratia naturam perficit, & ei nõ repugnat: & hoc melius explicatũ est in Lib. i. dist. viii. Ad illud, quod obiicitur de Philoso-

pho,

pho, quod intellectus corrumpitur, &c. Dicendum, quod illud uerbum Philosophi debet pium habere intellectum: non enim credendum est, quod Philosophus uoluerit dicere intellectũ esse corruptibilem, & mortalẽ, cum postea probet ipsum impassibilem, incorruptibilem, & immortalẽ esse, sicut in Tertio de Anima expresse patet: sed uult uult dicere, quod operatio intellectus, quàm habet in corpore, impeditur propter aliquam læsionem factam interius in organo imaginationis, uel alterius uirtutis sensibilis: & quantũ ad hoc uerum dixit: sicut patet, & manifestum est sensui. AD ILLUD, quod obiicitur, quod anima patitur. Responderi potest dupliciter. Primum quidem: q a passio eius non est per ipsius læsionem: sed per compassionem respectu corporis lesi: & hoc nõ ponit aliquid de substantia eius abiici: sed de substantia, cui habet uniri. Aliter potest respõderi: quod anima nõ solum in corpore: sed etiam extra corpus habet pati: nec tamen sequitur, qđ habeat corrumpi: non enim est illa corruptio per patris adeptionem: sed per quietis, & pacis cõtinuam impeditionem: hoc aũt

Dis.44 in Quarto plenius determinatũ est, cum arguitur de pœnis animarum damnatarum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod anima corpori condolet. Dicendũ, quod illa compassio non est, nisi salua coniunctione animæ, & corporis. Et quoniam mors separat illam cõiunctionem: ideo nõ oportet compassionem mortis communicare: quia illa consequentia non tenet, nisi manẽte causa. Præterea illa consequẽtia nõ tenet, si aĩa maximè compatitur corpori maximè patiẽti, qđ cõmoriatur morienti: aĩa.n. cum sit capax lætitiæ, est capax & doloris: sed cum sit capax uitæ nullo modo est susceptibilis mortis. AD ILLUD, qđ obiicitur, quod operatio animæ læditur, uel impeditur. Dicendum, q hoc est per accidens solum: quia enim anima magna inclinatione inclinatur ad corpus, & corpori suas operationes communicat, & uirtutes sensitiuas Christi uirtuti intellectiuæ immediatè subminist ratinde est, quod læsis organis corporeis, & impeditis uiribus sensitiuis, operatio intellectus quamdiu est in corpore, habet impediri ipso intellectu nullatenus in se læso: q ex hoc patet: quod statim cum a corpore separatur, habet suum usum completum: & hæc sufficiant quantum ad propositum.

QVAESTIO II.

An quæ uis anima, etiam brutalis ex prima conditione immortalis fuerit?

VTRVM omnis anima utpote brutalis, non solum rationalis ex prima conditione fuerit immortalis. Et q sic, uidetur. Eccl. 3. Vnus est interitus hominis, & iumentorum: sed homines, & si intereant quantum ad corpora, nõ tamen intereũt quantum ad animas: ergo pari ratione, nec bruta animalia.

ITEM, Sap. 1. Deus mortem nõ fecit, nec delectatur in perditione uiuorum: igitur mors nõ est introducta, nisi propter peccatum: ergo si homo non peccasset,

ſet, nec moreretur ipſe, nec moreretur brutum animal: ſed hoc non eſſet, niſi animæ brutorum eſſent immortales: ergo &c.

ITEM. Hoc uidetur ratione. Probato, quod anima Petri ſit immortalis, probatur, quod omnis anima ſit immortalis per hypotheſim. Nõ eſt maior ratio de una, quam de alia, loquendo de animabus rationalibus: ergo pari ratione loquẽdo de animabus ſenſibilibus, ſi una anima ſenſibilis eſt immortalis; ergo & omnes; ſed anima ſenſibilis humana eſt immortalis. quia nunquam eſt rationalis ſine ſenſibili: ergo cũ in hac communicet homo cum brutis, anima ſenſibilis brutorũ animalium per naturam eſt immortalis. ITEM. Omnis anima, quantuncumque parum habeat de nobilitate, excellit omne corpus, ſicut uult Aug. ergo magis accedit ad Dei ſimilitudinem; ſed aliqua corpora per naturam ſunt immortalia, ſicut corpora cœleſtia: ergo multofortius animæ brutorum animalium.

Enarratione in pſal. 144. paulò poſt initium. Tom. 8.

ITEM. Subſtantia, cuius uirtus, & operatio non ſeneſcit in tempore, non corrumpitur in tempore: ſed anima ſenſibilis eſt huiuſmodi: quia (ſicut dicit Philoſophus) ſi ſenex acciperet oculum iuuenis, ita uideret, ſicut iuuenis: ergo &c. ITEM. Quia homo ſeruit Deo, eſt dignus remuneratione: & ideo neceſſe eſt ponere animam eius immortalem, ut remuneretur poſt mortẽ: ergo pari ratione, cum bruta animalia ſeruiant homini, & per hoc Deo in hoĩe, uidetur ſimiliter, quod ipſa debeant remunerari.

1. de Anima tex. cõ. 65.

CONTRA. Nulla forma eſt ſeparabilis a corpore, niſi quia habet operationem propriam præter corpus; ſed nullus ſpiritus brutalis eſt huiuſmodi: ergo &c. Maior manifeſta eſt; tum quia Philoſophus dicit; tum etiã quia nulla eſt ſubſtantia, quæ omni careat operatione, cum nulla ſit otioſa. Secunda manifeſta eſt ad ſenſum. ITEM. Omnia bruta animalia facta ſunt propter uſum hominis: ſed uſus hominis eſt in ueſcendo eis, & ueſcitur eis dũ ea occidit: ergo facta sũt adhoc, ut non tantum ſeruiant homini per uitam: ſed etiam per mortẽ: ſed hoc non eſſet, ſi animæ eorũ eſſent immortales: ergo &c.

ITEM. Animæ immortali debetur corpus immortale, quantum eſt ex inſtitutione prima: ergo ſi animæ brutorũ erant immortales, habebant corpora immortalia: ſed conſtat, quod bruta nõ peccauerunt: ergo deberent adhuc eſſe immortalia. Quod & ſi hoc conſtat eſſe falſum: patet ẽt quod & primum. ITEM. Si animæ brutorum eſſent immortales: ergo deberent omnia corpora brutorum redire, ſicut & corpora hominum: ſed ſi hoc eſſet, eſſet impoſſibile, quod omnia eſſent in terra, cum innumera beſtiarum multitudo, & animalium continuè ſibi ſuccedit: ergo inconueniens eſt dicere, brutorũ aĩas eſſe immortales.

RESOLVTIO.

Sola anima rationalis, à primordio sui immortalis producta eſt: cum ſola ad deum facta ſit: minimè reliquæ, cum non ad Deum, ſed ad hominem factæ ſint.

RESPONDEO. Ad prædictorũ intelligentiam eſt notandum, quod

quod aliq dicere uoluerūt brutorum animas esse immortales, pro eo, qđ eædem animæ sunt, q̃ uiuificant corpora brutorum, & corpora hominum: tamen merito peccatorum suorū de corpore ad corpus circūeundo ptransseant. Et hæc positio quorundā philosophorū, & hæreticorum fuit, sicut dictum est supra: & iā improbata est supra tanquā hæretica: & prorsus abiicienda est ista positio tanquam uilis, & derogans dignitati creaturæ rationalis, dū ponit hoīes, & bestias esse pares: in hoc.n.indicat, qđ sui inuētores, & defensores sūt hoīes bestiales, dū animas suas credūt uel bestiarum fuisse, uel futuras esse. Fuerunt & alii, qui dicere uoluerunt, quod animæ brutorū, nec sunt adeo immortales, sicut animæ rationales, ut possint post corpora uiuere: nec sunt adeo corruptibiles, sicut aliæ formæ, quæ habent contrarietatem: sed quantū est de sui natura, natæ sunt cōtinue durare, nisi impedimentum suæ durationis habeant ex corpore, sine quo non possunt subsistere: huius aūt impedimentum durationis introductum esse dicunt in corpora brutorū propter peccatum hominum. Si enim Adā nō peccasset, nullū animal brutum decederet. Vnde sicut merito peccati humani, q̃ ad eius obsequium facta sunt, deteriorata sunt, sic & bruta animalia facta sunt morti obnoxia. Sed istud prima frōte obuiat ei, quod dicit Aug. super Genes. ad literam lib. 3. quod si homo non peccasset: nihilominus essent animalia uiuentia de rapina, quę ad suam uitam seruandam alia interficerent animalia. Repugnat etiam rationi, cum nulla ratio dicat cōgruum esse, ouem interfici propter hoc, quod homo peccauit, cū nullo modo ei in peccato cōmunicauerit, nec peccatū suum in ouem trāsfuderit. Repugnat ēt imaginationi sensibili: ubi.n. essent tot animalia, quæ multiplicata essent sup terrā ab initio mundi usque ad finem, si nullæ essent mortua? Quod si dicas, ꝙ nō essent multiplicata, si homo non peccasset. Quomodo etiam uerum esset, qđ dicitur eis Gen. 1. Crescite, & multiplicate, & replete aquas? Quod si dictum est piscibus: cur non intelligendum est etiam dictum esse aliis animalibus? nunquid ꝑ culpā hominis facta sunt fœcundiora? q̄ omnia si inconueniētia sunt, positio ista tanquam inconueniēs respuenda est. Et ideo dicendū est tertio modo, quod nulla alia anima, nisi rationalis, immortalis est, & ratio huius apparet, si aspiciamus ad finem, propter quem creaturæ factæ sunt, ex quo fine ponitur in rebus ꝑpetuitas, uel corruptibilitas secūdū earum exigentiā. Cum autē omnes creaturæ factæ sint propter Deū iuxta illud. Vniuersa propter semetipsum operatus ē dñs: sola creatura rationalis facta est ad fruendum Deo, & ut beatificaretē in ipso, quæ sola est ad imaginē. Aliæ uero creaturæ, q̃ solum tenent rationem uestigii, factæ sunt uel ad manifestationem diuinæ bonitatis, uel ad obsequium creaturę rōnalis. Manifestatio autem diuini exēplaris, & bonitatis Dei est in Ps. 16

pro-

productione uniuersi, quod est quoddam exēplatum complete repræsentans illud exemplar: & ꝑꝑ repræsentationis completio nē, completam debet habere, & perpetuā durationem. Vniuersum aūt dupliciter hēt esse, uidelicet decurrēs, & permanēs. Esse decurrens non pōt esse perpetuū, q̄a necesse est, quod aliquādo sit quietū. Esse uero permanens est ꝑpetuum. Illæ igitur partes, quæ respiciunt uniuersū quantum ad esse permanens, sicut sunt orbes cœlorū, & elemētorum, ꝑpetuitatem habēt. Illæ uero, quæ respiciunt quantū ad esse decurrens, utpote, quę consistunt in generatione, & corruptione, qualia sunt mineralia, plantæ, & animalia bruta, non debent habere esse perpetuum, sed terminatum, quæ quasi quodā transitu suo, & quadam iuueteratione, & innouatione, morte, & uiuificatione decorāt uniuersum. Et sic patet, ꝙ bruta animalia, quantū ad corpus, & animam, corruptibilia sunt per naturā, inquantū facta sunt ad repræsentandū diuinā bonitatē, & sapientiam. Et hæc ratio sumpta est a fine principali. Est & alia rō sumpta a fine nō principali, inquantū.s.creaturæ, in q̄bus est sola ratio uestigii, factæ sunt ꝑꝑ creaturā rationalem.s. hominem. Quędam.n.factæ sūt propter hominem secundū oēm statum siue uię, siue patrię: quędam solum secūdum statū uię: & quędam solum secundū statum patrię: & illa, quę facta sūt propter hominem secundū omnē statum, siue uiæ, siue patriæ, cum status patrię sit perpetuus, dicūt esse ꝑpetua: & talia sunt, quę integrant hoīs habitaculū, sicut cœlū, & quatuor elementa. Illa uero, quę facta sunt propter hominē secundum statum uię, cum ille status sit pertrāsitorius, & habeat finem, debent esse corruptibilia: talia autē sunt animalia bruta, quę facta sunt ad supplendā corporis indigentiam secundū eum statū, in quo indiget cibis, & alimoniis. Et sic cōcedendę sunt rationes, ostendētes animas brutales esse mortales ex sua prima conditione.

Ad illud, quod obiicitur, de Eccles. ꝙ unus est interitus, &c. Dicendum, ꝙ loquitur quātū ad exteriorem intelligentiā: & propterea subiungit. Quis nouit si spiritus Adę ascendat sursum? quasi dicat. Non nouit homo, qui ambulat secundum intellectum carnalem, qui ea sola considerat, quę exterius apparent: homo autem sapiēs nouit, qui illud attendit, quod ipse Eccles. in fine dicit. Scito, ꝙ pro omni errato adducet te Deus in iudiciū. Ad illud, quod obiicitur de Lib. Sap. Dicēdum, ꝙ loquitur uel de morte damnationis ęternę, uel de morte temporali in eo, cui mors est pœna: tale aūt est solū animal rationis capax: quod sicut solum natum est esse beatū, solū natū est esse miserum: sic solū natum est pręmiari, solum natum est puniri: quia solū ipsum est, cui data est uis discretiua inter bonū, & malum, uerum, & falsum. Vnde & si bestia doleat, cum occiditur, uel lęditur, non tamen punitur: non enim est capax miserię: solus enim ille est miser, qui uel

ſcit ſe miſerum, uel ſcire debet, cum malum habet. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ anima ſenſibilis hominis eſt immortalis. Dicendum, ꝙ nõ eſt tum ueſenſibile enim in homine notat potentiam. ſ. animæ rationalis, ſicut Ar. ſeq. infra patebit: ſenſibile uero in brutis nominat formã, quæ ſubſtantificatur in materia transmutabili, & quia pendet ex illa quantũ ad eſſe, corrumpitur, illa corrupta. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ anima ſenſibilis eſt nobilior omni corpore. Dicendũ, ꝙ maior nobilitas, & minor non facit ad maiorem durationem creaturæ: magis enim nobilis eſt etiã ſecundum ſtatum naturæ lapſæ homo, quã ſit lapis: tamen lapis plus durat modo: ſed hoc facit priuatio corrumpẽtis cauſæ: & hanc habet anima ſenſibilis propter hoc, ꝙ fundatur, & pendet ex corpore cõpoſito ex contrariis: ſupra quam cõtrarietatem ſublimata eſt natura cœleſtis. AD ILLVD, quod obiicitur, quod anima ſenſibilis non ſeneſcit. Dicendum, ꝙ uerum eſt quantum eſt per ſe; ſeneſcit tamẽ ratione eius, in quo radicatur. ſ. rõne corporis, rõne cuius etiã hẽt corrumpi, & hoc ex conditione ſua primaria. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ bruta ſeruiunt hominibus. Dicendum, ꝙ ſeruitium remunerabile nõ eſt, niſi illud, quod eſt laudabile: ſola autem potentia rationalis, & deliberatiua, in qua conſiſtit arbitrii libertas; eſt, in qua cadit laus, & uituperiũ: & ideo quantuncunque obſequium ſit magnum, & utile, non eſt dignum remuneratione, niſi factũ fuerit ex arbitrii libertate, ideo non decet remunerari animas brutorum. Et ſic patet illud.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An Adam non peccante, potuiſſet corpus eius diſſolui?

CONSEQVENTER quæritur quantum ad ſecundum articulũ de immortalitate Adæ ex parte corporis. Et circa hoc quæruntur duo. Primò quæritur, utrum Adam non peccante poſſet corpus Adæ diſſolui. Secundò quæritur, utrum ipſo peccante poſſet per eſum ligni uitæ in uita perpetuari.

CIRCA quam ſic proceditur, & oſtẽditur, ꝙ etiam ſi Adã non peccaſſet, corpus eius diſſolui potuiſſet, tali ratione. Adam in ſtatu innocentiæ habebat corpus mortale; ſicut Magiſter dicit, & Aug. in lit. ergo corruptibile: ſed oẽ corruptibile de neceſſitate corrumpetur; ſicut uult Philoſophus; quamuis non omne generabile de neceſſitate generetur: ergo corpus Adæ corruptũ fuiſſet, eſto ꝙ in ſtatu innocentiæ pmanſiſſet. ITEM. Cõtrarietas eſt cauſa pugnæ, & pugna in compoſito eſt cauſa diſſolutionis: ergo in illo ſtatu, in quo poteſt eſſe contrarietas, poteſt eſſe diſſolutio: ſed corpus Adæ etiã ſecundum ſtatum innocẽtiæ ex contrariis habebat cõpoſitionẽ: ergo ſtatu illo manente poterat habere diſſolutionem. ITEM. Cuicunque ſtatui competit reſtauratio, competit deperditio: ſed corpori Adæ in ſta

tu innocentiæ cōpetebat restauratio per sumptionē ciborum: ergo & eidem corpori secundū statum innocentię inerat deperditio; sed cuicūque inest deperditio: inest & consumptio, at in quocūque ponitur cōsumptio, ponitur & corruptio: ergo corpus Adæ in statu innocētiæ persistēs, dissolui poterat, & corrūpi, nulla culpa interueniente.

ITEM. Constans est, quod Adā non poterat uiuere, nisi comederet, cum haberet corpus animale; sed poterat non comedere: ergo poterat absque ullo peccato corpus eius deficere. SI TV dicas, quod peccaret in non comedendo: quia tenebatur comedere. Contra. Non semper tenebatur comedere: quia signemus aliquam horam, in qua tenebatur: in illa hora aut Adam esuriret, aut non. Si esuriret: ergo pateretur, antequam peccaret. Si non esuriret; ergo natura non indigeret, cum natura bene disposita tempore necessitatis cibum appetat: ergo nō teneretur tunc comedere, nec alias; ergo nunquam. ITEM. Si Adam stetisset, aliquis de filiis eius poterat peccare: ponatur ergo, ꝙ peccasset; sed possibile est uirum iustū a peccatore insidiante interfici absque sua culpa, sicut Abel interfectus est a Cain: ergo possibile esset, Adam saltem dormientem ab eo iugulari: & sic iugulatus interiret, culpa sua nulla interueniente. ITEM. Impassibilitas est dos corporum glorificatorum; sed corpus Adæ in statu innocentię glorificatū nō erat: ergo in statu illo persistens impassibilitatem non habebat; ergo persistendo in statu illo mori, & non mori poterat: ergo corpus Adę erat dissolubile, anima non peccante.

SED CONTRA. Isido. de Trinitate dicit. Si homo in paradiso innocenter uiueret, nec ignis eū ureret, nec aqua mergeret, nec absentia aeris suffocaret, nec omnia, quæ nocent mortalibus, impedirent; ergo uidetur, ꝙ ipso permanente in statu innocentiæ, corpus eius non erat resolubile. ITEM. Mors est pœna peccati; sed omnis pœna est ordinata: pœna autem non ordinatur nisi per culpā; nulli ergo potest inesse nec pœna, nec mors, nec corruptio: nisi cui prius inest culpa; igitur anima non peccante impossibile fuit dissolui corpus Adę. ITEM. Ad hoc, ꝙ debite, constituatur aliquod compositum, necesse est materiam, & formam proportionari adinuicem: si igitur anima ut forma & perfectio unita est corpori, impossibile erat corpus illud resolui, & corrumpi, nisi aliqua corruptio prius incideret ex parte animæ: sed corruptio, quæ potest incidere ex parte animę, nō est nisi culpæ: ergo impossibile fuit corpus Adę resolui, & pati, nisi in anima culpa fuisset præambula. ITEM. Status innocentiæ medius erat inter statū gloriæ, & statum miserię: sed dissolutio corporis omnino opponitur statui gloriæ: cum igitur statui gloriæ non opponeretur directe status innocentiæ, Adam in statu innocentiæ persistente, corpus eius non fuit resolubile. ITEM. Omnis passio est ab aliquo repugnante, & predominante: sed

Adam

Adam in statu innocentiæ existente, uel omnia concordarent ei, uel subiacerent: igitur nihil posset corpus eius lædere, nec aliquam passionem inferre; ergo corpus eius non esset passibile, nec dissolubile. ITEM. Impossibile est, stante rectitudine alicujus, ipsum obliquari: sed rectitudo omnis consistit in subiacendo se Deo, & præsidendo aliis creaturis tam corpori suo, quam etiam brutis; ergo spiritu rationali stāte in puritate innocētię, & obedientiæ, impossibile fuit corpus ab eius uoluntate recedere: sed anima semper appetit uniri corpori: ergo impossibile fuit corpus in tali statu dissolui.

RESOLVTIO.

Persistente Adam in Dei obedientia, corpus eius dissolui nō posset: tametsi in se dissolubile esset.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod quemadmodum iuxta uerbum Philosophi hæc est duplex. Aliquid est nunc immortale; quia aduerbium potest determinare hoc, quod est immortale ratione actus moriendi, uel ratione potentiæ; Ita & locutio præcedens, utrum corpus hominis esset dissolubile, siue posset dissolui ipso non peccante, distingui debet: illi enim ablatiui absoluti possunt determinare hoc uerbū posset, uel hoc uerbum dissolui. Si hoc uerbum (posset) determinant, ueritatem habet locutio. Est enim sensus, ꝙ Adam dum existeret in statu innocentiæ, posse hēbat, ut corpus eius dissolueretur. Si autem ablatiui illi referantur ad actum, qui est, dissolui, sic locutio est falsa. Est enim sensus; ꝙ Adam posset dissolui in statu innocentiæ, ita ꝙ simul esset innocentia, & mortis, siue corruptionis pœna; & hoc est impossibile, prouidente ordine diuinæ iustitię, quæ nullam inordinationem in uniuerso sustinet. Si ergo pœna deordinata est, nisi præcedat culpa, & corporis dissolutio, non potest animæ puræ, & innocenti non esse pœna: inconueniens ui detur, & cōtra ordinem diuinæ iustitiæ, quod corpus hominis dissolueretur in statu innocentiæ; & hoc sancti dicunt, & rationes ad hoc inductę ostendunt, & ideo concedendę sunt, quia uerum concludunt.

Refellit Sco. hunc modum dicēdi. dis. phisibs. Hic dicitur &c. concludens quod tātum impossibilitatem ad mori ab extrinseco hēbat. Ex ipsū moquod

Sco. & D. Bona. duobus differe pant. Primus: ꝙ Adā in statu primo potens fuit corruptibilis ratione status innocētiæ. Secūdus, quod mors, posset non esse pœna ... in nocēti, ... seq. q. 1

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur, quod omne corruptibile de necessitate corrumpetur. Dicendum, ꝙ Philosophus loquitur de illo corruptibili, cuius regimen non subiacet uoluntati; sed soli uirtuti naturali; & illud de necessitate habet corrūpi, quia habet causam corruptionis intra se; corpus aūt Adæ & si esset mortale, & corruptibile, tamen uoluntati subiacebat ex ordine diuinæ iustitiæ: & ideo nisi uolūtas deordinaretur, corpus illud numquam corrumpetur. AD ILLVD, qđ obiicitur, quod componi ex contrariis cōpetebat corpori secundum illū statum. Dicendum, ꝙ alio modo se habent contraria in compositione corporis secūdum statum naturę lapsæ, aliter secundum statum naturę institutæ. Secundum statum enim naturę lapsę nō solum agūt in aliquod extrinsecum, sed etiam ad inuicem

ēcem mutuo agūt, & patiuntur: non solum in ipsa cōstitutione: sed etiam post cōstitutum esse. In statu autem innocentiæ taliter cōmixta fuerunt, & proportionata in prima cōpositione, & ad tantā concordiam educta, ut illo statu manente, mutuo non pugnarent, & ideo propter illā cōpositionē corpus illud dissolui necesse nō erat. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ secundū statum innocentiæ in illo corpore fiebat deperditio. Dicendū, ꝙ sicut natura uniuersalis patitur elemēta corrumpi secūdum partē: sed nullo modo patitur, corrūpi secundū totū, sic & natura bene instituta in hoīe regulata ab ordine iustitiæ, et prouidentiæ admittebat, deperditionem fieri in hoīe secundū aliquam partē propter statum aīalitatis, in quo erat: sed nullo modo patiebatur corruptionē fieri in toto. Sicut enim fiebat corruptio, et deperditio; ita etiam fiebat restauratio: & ideo non consequebatur dissolutio. AD ILLVD, quod obiicitur, quod Adam a cibo poterat abstinere. Dicēdum, quòd non poterat abstinere a comestione, quando esset locus, & tēpus: tum quia sibi expresse præceptum erat, ut comederet de lignis paradisi, aliis a ligno scientię boni, & mali: tum etiam quia si dominus non pręcepisset, natura bene instituta dictaret eum sumere cibum, quæ dictat nullum debere manum sibi iniicere. Nec ualet illa obiectio, quā obiicit de fame: debebat enim famem pręuenire, & ipse bene sciebat horam, & indigentiam suæ naturę, quam si pertransiret, ommitteret, & peccaret. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd peccator potest occidere innocentem. Dicendum, ꝙ uerum est, secundum statum naturę lapsę, in quo omnis homo merito peccati originalis est mortis debitor. Vnde permittere innocentē ab impio occidi, non est contra ordinem diuinę iustitię secundum statum pręsentem: in statu autem illo: quia nulla culpa pręcesserat, ordo diuinę iustitię talem deordinationem, uel punitionem admittere non debebat. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ impassibilitas est dos corporum glorificatorum. Dicendum, ꝙ uerum est, secundū ꝙ impassibilitas priuat & actum, et potentiam passionis secundum oēm statum: illa autē impassibilitas corpori Adę non inerat, nisi secūdum statum determinatum: et ideo perfecta nō erat, nec dos dici debebat.

QVAESTIO II.

An peccante Adam, perpetuari posset corpus eius per esum ligni uitæ?

VTRVM Adā peccāte corpus eius posset ꝑpetuari ꝑ esū ligni uitę. Et ꝙ sic, vr. Primo ꝑ tex. Gen. 3. Nunc igitur ne forte sumat de ligno uitę, & uiuat in ęternum: hoc dictū est de Adā post peccatum: ergo si post peccatum sumpsisset; in ęternum uixisset, et corpus eius ꝑpetuum fuisset. ITEM. Hoc ipsum uidetur per Ricchar. de S. Victo. qui de Adā ait sic. Habuit ante peccatum corruptionem; post peccatum corruptibilitatē: sed utroque modo per esum ligni uitę potuit sustentari. ITEM. Hoc

probatur per experimentum. Enoch enim, & Elias (sicut dicunt Gio. & auctoritates sanctorum) in paradiso conseruantur per esum ligni uitæ usq; ad Antichristi aduentum: sed qua ratione usque ad illud tempus cõseruari possunt, eadem ratione & deinceps; ergo & pari ratione & corpus Adæ. ITEM Non fuit maioris efficaciæ lignum scientiæ boni, & mali ad corpus perdendũ, quam lignũ uitæ ad conseruandum; sed ꝑ esum illius ligni corpus hominis factum est dissolubile, ergo pari ratione ꝑ esum alterius ligni poterat corpus corruptibile solidari, & perpetuari; sicut econtra alterius ligni comestio corpus sanum & solidũ reddidit dissolubile, & infirmum. ITEM. Post peccatum si spiritus hominis iungeretur fonti uitæ disponeretur ad perpetuã beatitudinem, & uitã immortalem; ergo si lignum uitę corporale sic se habebat ad corpus seruandũ; sicut lignum uitę spirituale se habet ad spiritũ; uidetur, ꝙ si homo pœnituisset, & de ligno uitę gustasset, ꝙ corpus eius esset factum indissolubile. ITEM. Homo bene cõplexionatus si nõ hẽt impedimentum extrinsecum, uiuere põt usque ad consumptionẽ radicalis humidi. Si igitur illud humidũ posset restaurari, posset corpus eius in perpetuum incorruptũ seruari; si ergo illud lignũ uitę (sicut dicũt Doctores) habebat uim restaurãdi humidũ radicale, vr̃, ꝙ si homo de illo comedisset, ꝙ corpus eius in ęternũ posset durare, etiã post commissionem culpę.

SED CONTRA. Rom. 6. Stipẽdia peccati mors; ergo si postq̃ homo peccauit necessariũ fuit corpus eius dissolui, igitur non poterat perpetuari per esum alicuius ligni. ITEM. Sñia data fuit Gen. 3. Quacunq; die comederitis, &c. Si igit̃ illam sñiam nulla uirtus creata põt infirmare, quã tuncunq; homo comederet de ligno uitæ, necesse erat ipsũ mori, & corpus eius resolui; & hoc ipsum dicit alius Textus Gen. 3. Puluis es, & in puluerem, &c. ITEM. Homo per peccatũ similis factus est iumentis insipientibus; sed iumẽta si comederẽt de ligno uitæ, nõ propter hoc corpora eorũ fierẽt indissolubilia; ergo si homo, quantum ad conditionẽ mortis, iumentis similis effectus est ꝑ culpam; quantuncunq; de ligno uitę comederet; corpus eius dissolui necesse esset. ITEM. Nõ minus est de mortali immortalẽ facere, q̃ de mortuo uiuum; sed mortuum suscitare, hoc est uirtutis solius Dei, & uirtutis infinitę; ergo corpus dissolubile ad indissolubile reducere, hoc est solius uirtutis diuinę; ergo si homo post peccatum de illo ligno comederet, corpus eius nihilominus dissolui necesse esset.

RESOLVTIO.

Quantuncunque de ligno uitæ comedisset Adam post peccatum; nunquam mortem uitasset: nec propter ligni illius defectum; sed propter Domini præceptum transgressum.

RESPOND. Dicendum, ꝙ eadem lege, qua diuina iustitia nõ patitur innocentem puniri, & mori, non patitur etiam malum

remanere impunitum; & ideo diuinum decretum fuit; ut si homo mandatum Dei transgrediẽdo peccaret, & ipsi autori suo inobediẽs existeret, spiritus carnis dominiũ amitteret: & sicut uoluntas a Deo recesserat, sic aĩa inuita corpus ipsum desereret, & dissolutũ in suã originẽ, unde sumptum erat, rediret. Et quoniam diuinum decretũ erat inuiolabile: hinc est, ꝙ postquã homo peccauit, quantumcunq; de ligno uitæ ederet, corpus eius non fieret indissolubile, ita quòd mortem posset euadere: ideo concedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

Ad Illvd, quod obiicitur in contrarium de Textu. Dicendum, ꝙ [eternum] non dicit ibi uitæ interminabilitatem: sed uitæ quandam diuturnitatẽ, sicuti sæpe consueuit loqui scriptura. Quamuis autem lignum uitæ illud corpus non posset perpetuare, poterat tamen adeo naturã ipsius adiuuare, & uigorare, ut diutius uiueret. Ex hoc patet responsio ad sequentia, scilicet ad uerbũ Ricchardi, & ad illud, q̃d obiicitur de Enoch, & Elia. Vtrumque enim non concludit uitæ interminabilitatem, sed solum quandam diuturnitatem: quam & si lignum uitæ posset homini lapso conferre per sibi diuinitus collatam uirtutem nõ tamen poterat in æternum conseruare: quia diuinum decretũ infirmare non poterat, & corpus hominis peccantis adhoc post peccatum habile non erat: & illud lignum in solo eo, ꝙ dispositionem habebat ad eius effectum, efficaciam habebat.

Ad illvd, quod obiicitur per simile de ligno scientiæ boni, & mali. Dicendum, ꝙ illud simile deficit dupliciter. Primo, quia illud lignum scientiæ boni, & mali non fecit corpora illa esse dissolubilia: sed solum hominis culpa, & diuina sententia. Secundo uero, quia corpus Adæ antequam peccaret, non habebat necessitatem ad permanendum, nec necessitatem ad corrumpẽdum; sed postquam homo peccauit, corpus eius subiectũ fuit necessitati moriendi: & ideo per esum ligni uitæ non poterat cõseruari. Ad illvd, q̃d obiicitur de coniunctione spiritus ad fontem uitæ spiritualis, &c. Dicendum, ꝙ illud simile deficit dupliciter. Primum quidem, q̃a uoluntas facilius uertitur, & reuertitur, quàm natura. Secundò uero, quia fons uitæ spiritualis multo potentior est super animam, quàm illud lignum esset super corpus: & ideo non sequitur, quòd si diuinus spiritus recreat, & uiuificat animam, ꝙ lignum uitæ reformet, & consolidet corpus in statum pristinũ. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ lignum uitæ restauraret humidum radicale. Dicendum, ꝙ & si per sui esum sufficiẽter restauraret humidum in corpore hominis secundũm statum naturę institutæ: nunquam tamẽ in statu naturæ lapsæ sic restauraret, quin semper aliqua deperditio fieret: & ita quamuis diutius cõseruaret, nihilominus tamen aliquando illud radicale humidũ deficeret, & corpus ad dissolutionem perueniret.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An primus homo immortalis erat natura, uel gratia?

CONSEQVENTER q̃ritur de immortalitate primi hoĩs, quantũ ad coniunctum. Et circa hoc quæruntur duo. Primò quæritur, utrũ illa immortalitas in esset homini a natura, uel a gratia. Secundò quæritur, utrum illa immortalitas esset eadem per essentiam cum immortalitate gloriosa.

VTRVM illa immortalitas esset a natura, uel a gratia. Et ꝙ a natura, uidetur. Illud est nobis naturale, qđ nobis innascitur, & cum quo nati sumus: sed homo cum illa immortalitate productus est, & illa immortalitas indita est homini a sua cõditione: ergo fuit ei naturalis, uel a natura. ITEM. Mors nõ poterat inesse homini, nisi præcedente culpa: sicut probatum est supra: sed culpa non poterat homini inesse, nisi deordinaretur natura; si ergo mors inerat homini contra naturam, immortalitas inerat ei per naturã. ITEM. Per hoc homo erat immortalis, ꝑ quod erat innocens: sed innocens erat ex conditione naturę: esto enim, ꝙ nullã haberet gratiã, nihilominus tamen haberet innocentiam: ergo immortalis erat ex conditione naturæ, non ex beneficio gratiæ. ITEM. Immortalitas hominis consistit in continua coniunctione animæ, & corporis: continua autem coniunctio aĩæ, & corporis est per cõtinuũ appetitũ unius ad alterũ: sed aĩa hẽt continuum appetitũ ad corpus, & econuerso per naturam absque gratia: ergo immortalitas inerat homini per naturam absque gratia. ITEM. Idẽ est principium, per quod datur rei esse, & per quod in esse continuatur: sed anima rationalis, quæ est forma per naturam immortalis, & incorruptibilis: corpori dabat naturaliter sui esse, & cõplementum: ergo & ipsius corporis, siue hominis esse naturaliter cõtinuabat: sed a quo in esse est continuatio, ab eodẽ est immortalitatis perpetuatio: ergo &c. ITEM. Naturale est hoĩ comedere ea, quæ sibi apponuntur: sed homo per esum ligni, uitæ, & aliorum lignorum paradisi uitam suam poterat perpetuare: sicut dicit Aug. & Magister: ergo uidetur, ꝙ omnis perpetuatio inerat homini per naturã.

SED CONTRA. Aug. sup Gen. & Mag. dicit in lit. Creatus ẽ hõ immortalis, ꝙ inerat ei de ligno uitæ, non de cõditione naturę: mortalis erat cõditione corporis aĩalis, immortalis beneficio cõditoris. Et idẽ ipse Augu. expressius dicit, ꝙ sicut ꝑstitũ fuit filiis Israel, ꝙ in quadraginta annis uestimenta eorũ non ueterascerent, ita ꝑstitũ fuit Adę, ut nõ moreretur. ITEM. Sup illud Luc. 10. Expoliauerũt eum, & plagis impositis, &c. Glo. exponit de primo hoĩe, quem dicit expoliatũ fuisse gratuitis, & uulneratũ in naturalibus: si ergo immortalitas nõ fuit tantũ uulnerata, sed simpliciter ablata ipsi homini ꝑ culpã: ergo nõ inerat ei a natura: sed a gratia. ITEM. Hoc uidetur ratione. Proprie-

tates naturales nō derelinquūt subiectum propter culpam: ergo si immortalitas inerat homini a natura, non uř, ꝙ debuerit eū relinquere ꝑp culpam, ꝙ si eā amisit, patet &c. ITEM. Impossibile est duo opposita inesse eidē sc̄dm eadē principia, & maxime sc̄dm principia naturaliter causantia, q̄ non inclinant ad opposita: sed hō per naturā suā poterat mori: aut ergo īmortalis nō erat; aut si erat, nō erat per naturā, sed per gratiā solū. ITEM. Corpus. Adæ per naturā propriā erat nobiliter cōplexionatū: ergo molles, & teneras carnes hēbat: sed naturaliter molle cedit duro: igitur ꝑ naturā corpus Adæ uulnerari poterat, & secari: ergo per naturā Adā non erat immortalis. ITEM. Ignis naturaliter cōsumit corpus ex elemētis quatuor cōstitutū, & corpus aīale ꝑ naturā indiget aspiratione, & respiratione: ergo si hō caderet in aquā, uel in ignē, & non moreretur, hoc non esset per uirtutem naturæ, sed potius cōtra, uel supra: nō ergo esset a natura, sed potius ex gīa.

RESOLVTIO.

Primus homo quoad aptitudinē naturā immortalis erat: sed quò ad complementum per gratiam.

RESPON. Dicendū, ꝙ sicut dicit Magister in litera, circa hoc multiplex, & uaria fuit opinio. Quidam.n. dicere uoluerunt, ꝙ immortalitas primi hoīs esset a natura: quidā, ꝙ esset a gratia; utraque autē harum opinionū habuit aliquam efficacem rōnē mouentem, & utraque habet aliquid ueritatis, licet una plus habeat, q̄ altera. Sicut.n.cum dicitur, hō est beatificabilis, duo tāgūtur & aptitudo, & dispositio: ita etiam cum dř, homo est immortalis. Vnde sicut homo quodammodo pōt dici beatificabilis per naturam, quodammodo per gratiam: sic & in proposito. Prout enim hoc, quod est beatificabile importat aptitudinē, sic inest homini per naturam: homo enim a natura sua habet aptitudinem ad beatitudinem: sc̄dm aūt ꝙ importat dispositionem sufficiētem, & propinquā, per quam quis uenit ad beatitudinem, siue sufficientem ordinē ad actum, sic inest homini non per naturam, sed per gratiā: per quam sufficienter disponitur ad gloriam, nec sine illa potest sufficere natura. Sic & in proposito, immortalis quantum ad statum innocentiæ dici poterat homo per naturam: immortalis etiam per gratiam, quia a natura habebat aptitudinem; sed a gratia habebat complexionem. Et hoc patet sic. Tripliciter .n. potest mors homini contingere: aut per alimentorum pugnam, & dissolutionem; aut per humidi consumptionem: aut per extrinsecam læsionem. Immortalitas ergo dicit priuationem huius triplicis modi moriendi quantum ad actum, & potentiam in beatis, qui dicuntur immortales, qa nō possunt mori: quantum ad actum uerò solū in hominibus institutis, qui dicuntur immortales: quia poterant non mori hoc triplici genere moriendi: habebant enim aptitudinem euadendi hoc triplex genus mortis per id, qđ habebant a natura. Nā corpus ual-

Hec o īa sūpsit Sco. dis. præsenti.

de bene erat complexionatum, & anima de se incorruptibilis erat, quæ illud corpus regebat, & conseruabat: & ita idoneus erat primus homo ex his constitutus, quòd nunquam deficeret per elementorum pugnam, sed tamen illud non sufficiebat: hoc enim non posset anima peccatrix facere si poneretur in cō simili corpore. Et ideo datum fuit illi animæ donum gratiæ, per quam posset corpori præsidere, & illud regere, & elementa quasi in quadam amicitia custodire, & hoc quandiu uellet suo actori subiacere. Hoc autem donum gratiæ uocat Anselmus iustitiam originalem. Et sic patet, quod quantum ad immortalitatem contra primum genus moriēdi aptitudinem habebat a natura, sed complementum à gratia. Similiter quantū ad secundum genus moriendi, quod est per humidi consumptionem: uis enim nutritiua potens erat ad conuertendum alimentum sibi sufficiens, & alimēta efficacem habebant uirtutem ad nutriendum: & ex hoc homo idoneus erat, ut conseruaretur in eo sine corruptione naturale humidum: sed quia humidum radicale paulatim consumitur, nec potest reparari per quodcūque alimentum, ideo data est uirtus specialis cuidam ligno, quod dictum est lignum uitæ, per cuius sumptionem repararetur humidum radicale, & hoc quidem non fuit ex conditione naturæ, sed ex beneficio conditoris, sicut dicit Augu. Similiter etiam quantum ad tertium genus, quod quidem fit per extrinsecam læsionem. Adā enim fortis, & potens erat ad repellendum nociua, sapiens, & diligens ad præcauenda, nec habebat nociua extrinseca: & ideo idoneitatem habebat, ut per nullius læsionem incurreret mortem: ueruntamen, quòd bestiæ, & si qua animalia sunt, quæ nocēre possent, ipsum minime læderent, nec in somno, nec in uigilia: hoc non erat a natura, sed à Dei speciali prouidentia, quæ ita eum custodiebat, ut sub pedibus eius omnia subiacerent, ut nihil cuperet ipsum offendere, & si cuperet, non ualeret. Et sic patet, quòd immortalitas, quæ fuit in statu innocentiæ, quantum ad aptitudinem, fuit à natura: quantum ad complemētum, fuit a gratia: & per hoc pro magna parte patet responsio ad obiecta. Rationes enim quæ probant, ꝙ non fuit multipliciter a natura, concedendæ sunt: quia uerum concludunt.

Hoc dictum ut detur paruifacere Scot. de præsentibus. Aluā qui dicunt.

Ad id uero, quod obiicitur, quòd fuit à natura, quia fuit ei innata. Dicendum, quòd non omne, quod inest homini a principio suæ natiuitatis, naturale est, nisi extendatur hoc nomē, naturale: multa enim bona gratis data concreantur, & dantur cum natura, sicut planum est: & ideo illud non ualet. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ mors non poterat interuenire nisi prę uia culpa. Dicendum, quòd hoc non erat solum propter naturam, sed propter beneficium gratiæ, quod erat naturæ super additum: quia enim originalis iustitia faciebat naturam immortalem esse, & hanc non poterat

terat perdere nisi per culpam: ideo mors non poterat interuenire nisi per culpā. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd innocentia erat a natura: ergo similiter & immortalitas. Dicendum, ꝙ innocentia dupliciter potest dici. Vno modo priuatiuè, quia priuat culpam. Alio modo positiuè, quia ponit iustitiam contrariam. Innocentia autem non erat causa immortalitatis, secundum quod dicit puram priuationem, sed secundum quod importat originalem iustitiam, merito cuius erat in anima uis totius corporis cōtentiua. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd continuatio uitæ est ex coniunctione animæ, & corporis. Dicendum, quòd ad continuationem uitę non sufficit appetitus: sicut ad beatificationem non sufficit appetere beatitudinem, sed necessaria est ulterius uirtus ad satisfaciendum appetitui; omnis enim natura appetit esse, & durare, non solum hominum, sed etiam brutorum; non tamen in omnibus est immortalitas: & ideo non sequitur: ꝙ si a natura sit continuatio appetitus, ꝙ a natura sit continuatio immortalitatis. ET PER hoc patet responsio ad aliud, quod obiicitur, quòd ab eodem est datio esse, & conseruatio. Dicendum enim, ꝙ si illud sit uerum de cōseruatione, quę est ad tempus: non tamen est uerum de perpetuatione: multa enim sunt quę possunt esse dare & tamen non possunt ꝑpetuare. AD ILLVD, quod obiicitur per esum ligni uitę, & aliorum lignorum poterat in esse conseruari. Dicendū, quòd ista non erat tota causa: immo necessaria erat diuina uirtus protegens, & prohibens nociua, & interior uirtus conseruans, & concilians contraria. Pręterea, quòd lignum uitę talem effectum haberet, speciale donum erat Dei: sicut etiam, ꝙ tanto tempore uestimenta, & calciamenta populi Israel potuerunt sibi prębere obsequia. Et sic patet illud.

Hoc nō probāt Scot. ad calcem quæst. ibi.

Ad argu. opinionis.

QVAESTIO II.

An si homo stetisset, eadem per essentiam fuisset immortalitas innocentiæ cū immortate gratiæ.

VTRVM eadē esset immortalitas innocentię per essentiam cum immortalitate glorię, si homo stetisset. Et ꝙ sic, uidetur. August. de Vera relig. Per Christum recuperamus, quod perdidimus in Adam: ergo illam immortalitatem, quàm in Adam perdidimus, per Christum recuperamus; sed illa immortalitas, quàm recuperamus ꝑ Christū, est immortalitas gloriosa: ergo &c. ITEM. Potentia materię disposita est eadē per essentiam cum seipsa indisposita: sed immortalitas innocentiæ, & immortalitas glorię sic se habent, sicut potentia indifferens, & potentia disposita dispositione, q̃ est necessitas: cum in statu innocentię poterat mori, & non mori: in statu uero glorię necesse hēat non mori; ergo &c. ITEM. Liberum arb. confirmatum, & nō confirmatū est idem per essentiam: similiter, & charitas; ergo pari rōne & immortalitas: sed sicut se habet hęc immortalitas, sic & illa: ergo &c. ITEM.

Mortalitas in statu innocentiæ non est alia a mortalitate in statu miseriæ, quia nō est post peccatum data noua potentia, nec ablata: ergo pari ratione in statu innocentiæ, & in statu gloriæ non est alia, & alia immortalitās. ITEM. Si homo stetisset, transferretur ad immortalitatē, ita ꝙ nullius proprietatis nobilis in eo fieret deperditio: ergo cum immortalitas in homine diceret conditionem nobilem, si transferretur, illa immortalitas non amitteretur; sed nō sunt in eodem homine duæ immortalitates simul, & semel: ergo immortalitas innocētiæ, & immortalitas gloriæ non differrent.

SED CONTRA. Quod habet aliud, & aliud principium proximum differens per essentiā, est differens per essentiam: sed immortalitas in statu innocentiæ, & in statu gloriæ hēt aliud & aliud principium differens, per essentiam, quia illa est a gloria, ista est a gratia gratis data: ergo differunt per essentiam. ITEM. Non est transitus ab eodem in idē, sed transitus ab immortalitate innocentiæ ad immortalitatem gloriæ: ergo illa immortalitas, & ista non sunt eadem. ITEM. Quorum opposita sunt diuersa, ipsa sunt diuersa: sed immortalitas status innocentiæ non opponitur mortalitati, cum simul inessent eidem. Adam enim & mortalis erat, & immortalis: sed immortalitas gloriæ opponitur illi: ergo non est eadem cum illa immortalitate. ITEM. Licet uita Adæ esset una, & continua, si stetisset in uia, & patria: status tamen uitæ & cōditio esset alia, & alia: quia cōditio animalitatis, & spiritualitatis nō habent identitatē, sed potius oppositionē, & diuersitatē: ergo cū immortalitas non dicat solum uitā, sed potius conditionē uitæ secundū statum animalē, & spiritualē, uīr ꝙ immortalitas sit alia, & alia. ITEM. Hoc ipsum uidetur per aliud, quod dicitur in litera. Alia est immortalitas quām amisimus, alia quā in resurrectione speramus. Ex hac auctoritate expresse colligitur, quòd alia sit immortalitas uiæ, & alia patriæ.

RESOLVTIO.

Eadem quantum ad potentiam: sed alia quantum ad dispositionem super additam. Vel una & eadē, sed altera, siue alterata.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandū, ꝙ cum idem sit signatū in principali, & deriuatiuo, siue in abstracto, & concreto: idē est signatum huius, quod est mortale, & eiusq̄ est immortalitas. Immortale autē dicitur, quòd est aptum natū siue potens nō mori: immortalitas igitur idem est, quod potentia, siue aptitudo ad non moriēdum. Et hæc potentia ad nō moriendum non est aliud, quā potētia animæ in regēdo, & continuando corpus, ut nunquā deficiat, nec ab ea separetur. Hęc autē potentia cōsequitur ipsum liberum arbitrium, & ei cōformatur. Vnde sicut in statu innocentiæ homo poterat peccare, & non peccare: sic anima poterat corpus continere, & non continere, & homo poterat mori, & non mori. Quia uero in statu gloriæ impossibile est liberū arbi-

bitrium peccare: impossibile est etiam, aīam corpus deserere. Et quia in statu miseriæ necesse habet peccare, & aliquādo in peccato esse, saltē in sua origine: iō impossibile est animam corpori unitam continuare quemadmodum ipsius liberi arbitrii, potentia in statu innocentiæ, & gloriæ est eadem per essentiam, differens solum sc̄d̄m statum, & dispositionem superadditam: sic illa potentia continuādi, & regendi corpus, quę dicitur immortalitas, per essentiam est eadē, differens sola superaddita dispositione. Et ideo cum quæritur, utrum immortalitas innocentiæ, & gloriæ, siue uiæ, & patrię sit eadem. Responderi potest, ꝙ eadem est quantum ad potentiam: sed alia quantum ad dispositionem superadditam. Vel (ut proprius dicamus) una, & eadē est: sed altera, siue alterata: sicut coriscus albus, & niger idē est: sed alteratus. Et ideo concedendæ sunt rationes ostendentes, ꝙ hæc immortalitas, & illa per essentiam essent una.

Ad rationes uero ad oppositum facile est respondere. Nam ad illud, quod primo obiicitur, ꝙ principium proximum huius imortalitatis, & illius est aliud, & aliud: plana ē rn̄sio: q̄a principiū p̄cipuū. s. potētia contentiua est una, & eadē: licet sit aliter, & aliter disposita: hic gratia, ide uero gloria. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ nō est transitus ab eodē in idē. Dicendū, ꝙ transitus ab hac immortalitate ad illam est per diuersificationem statuum, quia est transitus a statu in statum: & ideo sicut quod mouetur a statu imperfectionis ad statum perfectionis non dicitur aliud, & aliud: sed status dicitur alius, & alius: sic in proposito intelligēdum. Ad illud, quod obiicitur, quòd habent diuersa opposita. Dicendum, ꝙ illa diuersitas oppositionis uenit ex ratione superadditæ dispositionis, sicut intelligitur in libertate arbitrii, quæ est libertas a coactione, a culpa, & a miseria. Libertas.n.a culpa superaddit aliquam dispositionē, scilicet gratiam: libertas autem a miseria superaddit aliam dispositionem, scilicet uel innocētiam, uel gloriam, ratione quarum dispositionum habet opponi diuersis. Sic & immortalitas gloriæ superaddit ultra immortalitatem innocentię: sicut dispositio, quæ est necessitas supra dispositionem, quæ est congruitas. Ad id quod obiicitur, quòd immortalitas dicit conditionem uitæ, siue statum. Dicendum, ꝙ uerum est, sed non principaliter: imo principalius dicit potentiam corporis contentiuam, sicut prædictum est: & ideo ratio illa non cogit. Ad ultimum, scilicet auctoritatem Magistri iam patet responsio. Quod enim dicitur, ꝙ sit alia, & alia: aut intelligitur hoc esse dictū: quia est altera & altera: aut intelligitur esse alia, & alia: non quantum ad ipsam potentiam, quam principaliter importat ipsa immortalitas: sed quantum ad dispositionem superadditam. Et sic patet responsio ad quæsita.

De hominis duratione & conseruatione quantum ad filiorum procreationem.

POst hæc videndum est qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum: dicentes concubitum sine corruptione, vel macula non posse fieri. Sed ante peccatũ nec corruptio, nec macula in homine esse poterat: quoniam ex peccato hæc consecuta sunt. Ad quod dicendũ est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato, & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & cõmistio sine cõcupiscentia: atque genitalibus membris sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motũ illicitum sentirent: & sicut alia mẽbra corporis alijs admouemus, vt manum ori sine ardore libidinis: ita genitalibus uterentur mẽbris sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lethalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitũ immaculatũ, & sine corruptione. Vnde Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatũ genitalibus mẽbris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu utimur? Incredibile e.n. non est Deũ talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent, illis mẽbris, sicut pedibus imperarent, nec cũ ardore seminarẽt, vel cum dolore parerent: sed post peccatum motũ illum meruerunt, quem nuptiæ ordinant, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honestate nuptiali: & quod sanis est officium, ægrotis est remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerunt, & genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles, & thorus immaculatus siue ardore libidinis, sine labore pariendi.

Aug. super Ge. lib. 9. cap. 10

Cap. 7. ibid.

Ibi. c. 3.

Quare in paradiso non coierunt.

Li. eo. Cap. 4. *Cur ergo non coierunt in paradiso? Quia creata mulier? mox transgressio facta est, et electi sunt de paradiso. Vel*

quia nondum Deus iusserat ut coirent, et poterat diuina ex pectari authoritas, ubi concupiscentia non angebat. Deus uero non iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expresse habes de modo propagationis filiorum.

De termino translationis illius uitæ ad aliam super cęlestem.

De termino uero temporis, quo transferrētur ad spiritualem cælestemque uitam, certum aliquid scriptura non tradit. Et ideo ambiguum est, utrum parentes genitis filijs, perfectamque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferentur non per mortem; sed per aliquam mutationem: an partes in aliquo statu uitæ remanerent, ligno uitæ utentes, donec filij ad eundem statum peruenirent: & sic impleto numero omnes simul ad meliora transferrētur, ut essent sicut sancti angeli in cęlis. De quo Augu. ambigue differit, super Genesi inquiens, Potuerunt primi homines in paradiso filios gignere: non ut morientibus patribus succederent filij; sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno uitæ uigorem sumentibus, & filij ad eundem perduceretur statum, donec impleto numero sine morte animalium corpora in aliā qualitatem transirent: in qua omnino regenti spiritu deseruirent, & solo spiritu uiuificante sine corporeis alimentis uiuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere, ut per successionem numerus impleretur, qui genitis filijs perfectaque humani officij iustitia, ad meliora transferrentur, non per mortem; sed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus de transitu hominis ad meliora; sed incertum nobis relinquitur, utrum simul transferrentur, an per successiones.

Li. eod. Cap. 4.

Lib. 8. c. 4.

Ibi. c. 6

Quales procrearentur filij, an æquè ac primus homo conditus fuit.

Si uero quæritur, Quales si non peccasset homo, filios genuisset: utrum uidelicet sicut ipse primus homo secundum naturam corporis et usum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent: quia ambulare, & loqui, & cuncta facere possent? Responderi potest quod filios paruulos nasci

oportebat propter materni uteri necessitatem; sed utrum mox nati perfectionem staturæ & membrorum usum haberent, an paruuli & in minore ætate constituti uti possent membrorum officijs, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit, perfectionem staturæ, & usum membrorum recepturi essent, authoritatibus definitum non habemus.

Ambigua Augu. sententia ad proposita.

Lib. de paruulorū baptismo primo: qui alias dicitur de peccatorum meritis, et remissione in c. 37. et Tom. 7

Et supar hoc August. ambigue loquitur, Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, utrum tales filios essent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus uterentur. Nam propter uteri necessitatem forte necesse erat paruulos nasci: sed quamuis exigua pars corporis sit costa, non tamen propter hoc paruulam uiro coniugem fecit, unde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed ut hoc omittam, poterat certe eis præstare, quod multis animalibus prestitit: quorum pulli, quamuis sint paruuli, tamen mox ut nascuntur currunt, & matrem sequuntur. Econtra. Homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt nec manus saltem ad scalpendum habile, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quam surgere: proprieque infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His uerbis uidetur insinuari, quod filij etiam paruuli officijs membrorum ualent uti.

c. 3.

Aliorum placita ad idem.

Sed cum Augu. sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentum filios nasciturос paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum, & membrorum usum recepturos, ut in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum sicut modo in nobis, quod utique non esset uitio imputandum; sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitus non ualebant, nec tamen illud erat ex uitio; sed ex natura conditionis.

Oppositio

Oppositio quorundam arbitrantium eos posse uiuere sine alimonia.

Ad hoc autem opponitur, Si non peccarent, non morerentur: sed non peccarent, si non comederent: poterant igitur sine alimonia uiuere. Cæterum, sicut supra diximus, non solum peccarēt, si de ligno uetito ederent: sed etiam, si concessis non uterentur: quia sicut erat eis præceptum non illo ligno uti, ita alijs uesci. Præterea contra naturalē rationem facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur. Cum fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum uidetur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum: quia nō poterant esurire, si non peccassent. Ad quod dici potest, quod fames uere defectus est, & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi; cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed proculdubio peccaret, nisi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendum erat, ne defectum famis sentiret. Sicut ergo non ex uitio, sed ex naturæ conditione erat, quod ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex uitio esset, sed de natura, si hominis conditio in principio suo, idest, in primo parente perfectē inchoata, in subsequenti propagatione a modico ad maiora proficeret: ut scilicet per interualla temporis staturæ corporeæ incrementa, usumque membrorum susciperet.

Di. 19. Alia oppositio circa idem.

Vtrum sicut statura corporis, ita etiam sensu mentis paruuli per accessum temporis proficerent.

Et cum de corpore humano non sit absurdum uel inconueniens hoc existimare, quæri solet utrum de sensu animæ & cognitione ueritatis eodem modo sentiendum sit: ut scilicet hi qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent, & per accessum temporis in his proficerent usque ad perfectionem: an mox conditi perfectionem sensus, & cognitionis perciperent. Illi qui sentiūt paruulos natos, in statura corporis & usu membrorum per accessum temporis profecturos, non diffitentur eodem

Responsio.

in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum temporis in sensu & cognitione proficere usque ad perfectum.

Contra superiorem sententiam oppositio quorundam.

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati non haberent perfectionem sensus & intelligentiæ, ignorantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed qui hoc dicunt, non satis diligenter considerat: quia non omnis qui aliquid nescit uel minus perfectè aliquia scit, statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicendus est: quia ignorantia non dicitur, nisi cum id quod sciri & non ignorari debet, nescitur. Talisq; ignorantia pena peccati est, cum mẽs uitio obscuratur, ne cognoscere ualeat ea quę scire deberet.

Respon sio.

De hominis translatione in meliorem statum.

Aug. de Gen. ad lit. li. 6. c. 6. 1. Cor. 15.

Talis erat hominis institutio ante peccatum secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum uniuersa posteritate sua ad meliorem dignioremque statum, ubi cęlesti & æterno bono in cęlis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo ita illi duo bona conditor a principio pręparauit: unum temporale, alterum æternum: unum uisibile, alterum inuisibile; unum carni, alterum spiritui. Et quia primum est quod est animale, deinde quod est spirituale, temporale ac uisibile bonum prius dedit. Inuisibile autem & æternum promisit, & meritus quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiserat, naturali ratione ĩ creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum discernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obseruantiam datum non perderet, & promissum obtineret, ut per meritum ueniret ad præmium.

SVPRA egit Magister de duratione immortalitatis, in hac parte agit de procreatione posteritatis. Vel aliter, & in idẽ redit. Supra egit de conseruatione indiuidui: hic agit de conseruatione speciei, quæ quidem est per filiorum procreationẽ. Diuiditur autẽ hæc pars in tres partes. In prima determinat, qualiter primi parentes filios procreassent. In secunda determinat, quales filii nascerẽtur. ibi. Si

Si uero queritur, quales si non peccassent, &c.) In tertia breuiter epilogat, quę primo determinata sunt. ibi. *Talis erat hominis institutio, ante peccatum, &c.)* Prima pars habet duas. In prima determinat de modo generationis. In secunda de tempore trāslationis. ibi. *De termino uero temporis, quo transferrentur &c.)* Similiter secunda pars principalis habet duas. In prima determinat, quales nascerentur filii quātum ad corpus. In secunda, quales nascerentur quantum ad animam ibi. *Cum de corpore humano non sit absurdum, &c.)* Aliarum partium subdiuisiones, & continentia manifesta sunt in litera.

Dub. 1 *Nisi mitus enim prona in ruinam, &c.)* Contra. Ex hoc uidetur, quod non possit actus ille sine peccato, & turpitudine exerceri. Sed contra hoc est: qa omnis actus, qui est in pręcepto potest fieri sine peccato: ergo & coitus. Respon. Dicēdum, quod hic non dicitur de turpitudine, quę sonat in culpā, sed quæ magis sonat in pœnam: uel si de illa intelligitur, tūc nuptię ita excipiunt pronitatem carnis, qđ actus ille absque omni peccato potest fieri: unde quod dicit Magister, qđ nuptię ordināt actum illum, non est intelligendum ratione ordinationis, quę fit in actu illo; sed quę inesset, nisi esset matrimonium: de hoc autē diffusius agetur in Quarto in tractatu de Matrimonio.

Dub. 2 *Potuerunt in paradiso eis esse nuptia honorabiles.)* Cōtra. Videtur, quod similiter sint honorabiles in statu ecclesię cum sit sacramentum magnum, sicut dicit Apostolus Ephe. v. cum etiā approbentur a iure naturali. Si tu dicas: honorabilitas nuptiarū attenditur quantum ad actum illum, tunc queritur, Quare magis actus ille honestus, & castus fit cum pudore, quàm alius actus, in quo est culpę deordinatio: magis enim uerecundatur quis de actu suo honeste, & caste facto, quā de alio actu inordinato, utpote cognoscere uxorem, quam percutere seruum. Respon. Dicendum, ꝙ est loqui de nuptiis quantum ad signatū, & quantum ad fructum, & quātum ad actum: & quantum ad hec tria honorabiles erant in paradiso: in statu uero miseriæ, ꝗuis sint honorabiles quātum ad signatum, & fructum, habent tamen pudorem annexum quantum ad actum; quia omnis homo utens ratione, actum illum erubescit exercere coram aliis, etiam cū propria uxore. Rationem autem huius assignat August. in decimo quarto de Ciui. dei. Cap. 16 Tom. 5 Quia cum ratio deberet dominari corpori, magis erubescit, quod ipsa subiiciatur alicui parti corporis: & quod aliqua pars corporis dominetur ei, quā ꝙ ipsa inordinate dominetur ei: ideo magis uerecundatur de ardore libidinis, quæ est in actu illo, quam de perturbatione furoris, q est inconuitiando seruo.

Dub. 3 *Nondum Deus iusserat, ut coirent.)* Hoc uidetur esse falsum: quia dicitur Gene. i. Crescite, & multiplicamini, & replete terrā. Constat, quod hoc dictum est quantum ad actum generatiue: ergo &c. Iuxta hoc quæritur, si mādatum illud omnes obligat, quod

quòd si sic uidetur, quod transgressi sunt; quia non coierũt in statu innocentiæ. Si non: ergo uidetur, quod poterat continue seruare uirginitatem. Item. Quæro, utrum illud mandatum maneat adhuc, quod si manet: ergo non licet alicui seruare uirginitatem, quod est contra Apostolum, qui dicit. i. Cor. viii. Volo uos omnes esse sicut ego sum loquitur de castitate. Si non obligat modo, Quæro, quando reuocatum est. Videtur etiam, quod modo sint melioris conditionis homines, quàm tunc, quia modo possunt seruare uirginitatẽ; tunc autem non poterat. Resp. Dicendum, quod illud mandatum datum fuit uiro, & mulieri in statu innocentiæ; sed cum esset mãdatum affirmatiuum nõ obligabat ad semper; sed pro loco, & tempore: determinatio autem temporis dependebat ex reuelatione diuina uolũtatis, quã quia Deus nondum eis reuelauerat: ideo dicit Magister, quod nõdum iusserat. Ad illud quod quæritur utrum illud mandatũ fuerit reuocatum. Dicendum, aliter obligabat tempore naturæ institutæ, aliter nunc: tunc enim omnes obligabat: quia omnibus erat in officium: nunc autem non obligat omnes pro eo, quod sunt multi qui sufficiunt illud implere aliis consilium uirginitatis seruantibus. Hoc autẽ consilium competit statui naturæ lapsæ: non autem naturæ institutæ; quia tunc cum nulla esset pronitas, non esset maior uirtus continere, quam nubere, & oẽs ad cultum Dei generarent: nunc autem propter difficultatem omnino continere magnæ uirtutis est, & dignitatis. Et sic patent ea, quæ obiiciuntur.

Impleto numero, &c.) Videtur hæc positio esse inconueniens. Primum, quia magnum dispendium esset parentibus: si tanto tempore gloria eorum differretur, quousque electorum numerus impleretur. Et iterũ. Si spes, quæ differtur affligit animam: uidetur, quod in eis esset aliqua afflictio. Rursus. Est numerus electorum futurus sic in magna multitudine, quomodo possent omnes homines intra paradisi spatium contineri hoc nõ uidetur esse probabile. Si tu dicas, quod propter hoc parentes trãsferrentur absque aliis, & glorificarentur: hoc non uidetur conueniẽs, quia ad magnitudinem Dei spectat, omnes simul glorificari, sicut faciet in die iudicii in resurrectione generali. Et dicendum breuiter, quod ista secunda opinio probabilior est, sicut dictæ rationes ostendunt. Nec obstat illud de simultate glorificationis: hoc enim magis est propter iudicium, & resurrectionẽ corporum (quam decet esse simul) quam propter beatitudinis collationem. Huius ratio expressius habet in Quarto, in tractatu de resurrectione. Dub. 4.

In illis expectaretur ætas &c.) Hanc de paruulis primorum parentum opinionem uidetur Magister approbare. Sed cõtra hoc est uerbum Aug. præcedẽs paulo ante hoc: dicit enim sic, Infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. Itẽ si natura humana potẽtior, & nobilior est, quàm brutalis: & quorundã animalium Dub. 5.

malium fetus statim quādo nascū tur possunt ambulare: multo fortius uidetur, ꝙ filii hominum. Respon. Dicēdum, ꝙ magister nullam istarum opinionum intendit asserere: et dubium est, utrum sic, uel sic esset: nihilominus tamen hanc opinionem approbat tanquam probabiliorē, quæ dicit: Paruulos paulatim proficere, & crescere ad usum membrorum. Nec hoc dicit sine ratione. Teneritudo enim mēbrorum debetur proli hominis propter bonitatem complexionis, & cōgruentiam naturę, quę procedit a debiliori complexione ad fortiorem: unde paruuli habent teneriora membra, quam adulti. Processus autem in incremento non esset miraculosus, sed naturalis, etiam tempore naturæ institutæ: & ideo rationabiliter Magister hunc modum dicendi magis approbat. Verbum autem Augustini præcedens intelligitur de infantia ratione incommodorum, concomitantium eam, non ratione imperfectionis membrorum. Ad illud, quod obiicitur de illis generibus animalium, nō ualet: quia alterius sunt complexionis, & organizationis.

Dub. 6 *Per internallū tēporis in sensu, &c.*) Contra. Videtur falsum qđ hic dicit de paruulis: cum enim anima rationalis senescit in tempore, non uidetur secundum cōditionem temporis alterari: ergo uidetur, ꝙ processu temporis non efficeretur magis sciens, cum non haberet in sciētia per tempora alterari. Item. Deus fecit animam Adæ perfectā scientia: ergo pari ratione fecisset animam filiorum, si ipse stetisset. Respon. Dicendum ad hoc, ꝙ hæc est probabilior positio, ꝙ aliquo modo per interualla temporum in sensu, & cognitione profecissent. Anima enim dum est in corpore complexionem corporis imitatur. Et quoniam infantia est mollis, & fluida cōplexio cerebri: ideo non potest ibi esse fortis impressio specierum, nec fortis conuersio super illas. Vnde sicut facies non relucet in aqua mota: sic paruuli nō essent idonei statim ad usum cognitionis. Quod ergo obiicitur, quòd anima non alteratur in tēpore; uerum est quantum est de se; sed ratione corporis, cui coniungitur, quod crescit, et in tempore fortificatur. Ad illud uero quod obiicitur, ꝙ haberet habitum. Dicendum ꝙ et si haberet scientiam, quantum ad habitū; non tamen haberet quātum ad actualem considerationem propter organi ineptitudinem, sicut etiam non habent dormientes. Vnde sicut paruuli baptizati dicuntur habere uirtutes in munere, non in usu, uel in actu; sic intelligendum est paruulos illos scientiam habuisse, & postmodum complexione facta habili ad considerandū, statim essent in actu considerationis sine penuria, et labore; et potissime uerum esset in eis illud uerbum Philosophi, quod dicit, ꝙ in sedendo, et in quiescendo fit anima prudens, et sciens: cum sessio, et quies dicatur contra motum, et fluxibilitatem complexionis. 7. Phy.

Præceptū addidit obediētiæ etc.)

Dub. 7. Quæritur, quare dominus addidit preceptum super preceptū: & quare tot fuerunt præcepta, quę homini dedit: & iterum, quare præceptum obedientiæ, siue disciplinę potius fuit negatiuum quàm affirmatiuum. Respondendū est ad hoc breuiter, ꝙ tria dominus fecit eis præcepta in principio. Vnum scilicet quod fuit. Crescite, & multiplicamini. Aliud fuit. De ligno paradisi comedite. Tertium fuit. De ligno scientię boni, & mali nolite comedere. Numerus autem, & sufficientia istorum præceptorum potest sumi dupliciter. Vno modo sic. Quoddam.n. est preceptum, quod ordinat ad Deum: & istud fuit præceptum obedientię. Quoddam quod ordinat ad proximum: & illud fuit præceptum de multiplicādo genere. Quoddam, quod ordinat ad seipsum: & hoc fuit præceptum de comestione. Secundo modo sic. Vt quoddam præceptū respiciat corpus: & hoc est præceptū de comedendo. Quod respiciat animā: & hoc est præceptum de abstinendo, quod est obedientiæ meritum. Quoddam coniunctum; & hoc est præceptum de consimili multiplicando. Præceptum autem disciplinæ fuit negatiuum, ut facilior esset eius obseruantia, & homo non posset de transgressione, uel uel omissione habere excusationem. Et in hoc terminatur totalis illa pars huius Libri, quæ est de hominis constitutione.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An in statu innocentiæ fuisset sexuum commixtio?

AD intelligentiam huius partis, quę est de procreatione liberorum in statu innocētię, quędam incidunt dubitabilia. Et primo quęritur, utrum in statu innocētiæ fuisset sexuum commixtio. Secundo, utrum in illa commixtione esset seminū decisio. Tertio, utrum in illa seminis decisione esset delectationis intensio. Quarto, utrum in illa commistione esset integritatis corruptio. Quinto, utrum in omni coitu esset prolis generatio. Sexto, utrum æqualis esset per generationem masculorum, & fœminarum multiplicatio.

CIrca quam sic proceditur, & ostenditur: ꝙ & si homo stetisset facta esset sexuum commistio. Primo per textum Gen. 1. Faciamus ei adiutorium simile sibi. Sed uir non indigebat adiutorio mulieris, nisi quantum ad actum generationis: nec poterāt simul aliquē generare, nisi simul commiscerētur: ergo &c. ITEM. Aug. 14. de ciuitate Dei. Quisquis dicit non coituros non generaturos homines, nisi peccassent, quid aliud dicit nisi propter numerositatem sanctorum, necessarium fuisse peccatū: ergo si hoc est inconueniens ponere, etiam si homo nō peccasset, uir, & mulier per cōmistionē sexuū generaret. ITEM. Distinctio sexuum non est nisi propter generationem: sed in primaria sui cōditione

ditione distinctio fuit in humana specie; sicut in aliis: ergo si sexus distincti ad unum effectum non concurrunt, nisi commisceantur, uidetur, quod si homo stetisset, uir & mulier commisti essent. ITEM. Vir habuit uirtutem generatiuã: sed planũ est, quod ĩtra prolem se concipere non poterat: cum nec haberet locum, in quo fœtus uegetaretur, nec uiã, per quam egrederetur: ergo uidetur, quod adhoc, quod generaret, necessarium erat sibi cum muliere commiscere, & conuenire.

SED CONTRA. Aug. de bono coniugali. Nuptiæ non nisi mortalium esse poterunt: cõstat hoc dictum esse quantum ad cõmistionem sexuum: si ergo manente statu innocentiæ homo poterat non mori: ergo nec mulieri poterit cõmisceri. ITEM. Dam. Poterat Deus genus hoc absq; generatione multiplicare, si homo mandatum suum seruasset usque in finem: ergo uidetur, quod si stetisset, quod uir mulieri commisceri non habere, nec filiũ procreare. ITEM. Adhoc data est uis generatiua, ut quæ non possunt continuari in se, conseruentur in suo simili: sed homine stãte in perpetuum continuari posset: ergo non uidetur, quod homo generaret. ITEM. Commistio sexuum est opus carnale: sed primi parẽtes, cũ essent spirituales, non erant dediti operibus carnis, nec impediebantur a quiete cõtẽplationis: ergo non uidetur, quod natura stante haberent insimul commisceri.

RESOLVTIO.

Cum generatio non minus in hoc statu, quàm in illo & de perfectione naturæ, & de complemento ciuitatis supernæ sufficit; non magis nunc, quàm tunc futuram commixtionem sexuum arbitrandum est.

RESPONDEO. Dicendum, quod in statu innocentiæ absque dubio homo haberet generari ex homine: & hoc attestatur autoritati scripturæ, & iudicio rationis rectæ. Dicitur enim hominibus in statu innocentiæ, sicut scribitur Gen. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terrã. Et alius Textus dicit. Mulierem in adiutorium uiri esse factam. Rationi etiam rectæ hoc consonat, quæ dicit potentiam generandi spectare ad complexionem naturæ: usum uero generationis ad complementum, & perfectionem ciuitatis supernæ. Et quia in statu innocentiæ natura perfectior erat, quàm in statu uiæ, & si homo stetisset, superna ciuitas suorum ciuium numerositate nequaquam fraudata esset: ponendum est, quod homo in statu innocentiæ generare poterat, & genuisset. Et quia nec uir per se, nec mulier per se suffecisset ad generandum: ideo per cõmistionẽ fieret cõiunctio unius ad alterum, & mutuum sibi præberent auxilium in procreatione prolis ad multiplicandum genus humanum. Et ideo concedẽdæ sunt rationes ostendentes, quod si homo stetisset, & esset generatio, & sexuum commistio.

AD ILLVD autem, quod primo obiicitur in contrarium de uerbo August. in Lib. de Bono

cōiugali. Dicēdū q̄ mortale nō uocatur ibi, quod habet necessitatē in moriēdo: sed mortale dicitur generaliter pro uita animali, in qua sola pōt fieri gñatio, quia in ea solū pōt fieri decisio, & restauratio: & quia hæc immortalitas esse poterat in statu innocētię, quamuis nō in statu glorię: ideo patet illud. Ad illud, quod obiicitur de uerbo Dam. Dicendum, quod Dam. non uult dicere, quod non esset generatio, si hō stetisset: sed q̄d non esset per eū modū, per quē est modo, scilicet, cū libidine, & fœditate. Pręterea ipse nō dicit, quid deus faceret, sed quid facere posset. AD ILLVD, quod obiicitur, quod ideo data est uis generatiua, quod perpetuētur corruptibilia. Dicēdū, quod illa nō est rō tota, imo ratio præcipua:

Hinc D. Tho. 1. 2. q. 98. ar. 4. & 22. q. 152. ar. 1. tenet quod cōiugalis commistio nō solu[m] fuisset tota liter virginitatem in eo statu ut es habetur. q. [illegible] dis.

& secūdū fidē, q̄ ignorauit Philosophus, est propter multitudinē numeri electorū, quā Deus sic disposuit facere successiue ꝓpter congruentiā multiplicē, sicut supra tactū est: tū uidelicet propter diuinæ gloriæ manifestationē, tum ēt propter hominū maiorem cōiūctionē, ut magis adinuicem se diligeret, tum ēt propter uniuersi decorem, & perfectionē: quæ non solummodo attenditur secundū esse permanens, imo ēt secundum esse decurrēs: decursus aūt in rebus irrationalibus debet esse secundum ordinem, & exigētiam ad res rationales, ꝓpter quas factæ sunt. AD ILLVD, quod obiicitur, quod commistio sexuū est opus carnale. Dicendum, quod caro uno modo sonat in uitium sicut illud Gal. quinto. Caro cō cupiscit ad uersus spiritū. Alio modo caro dicit naturā, sicut illud Eph. v. Nemo carnē suam odio habuit. Et sic carnale pōt dici dupliciter: uel a carne secūdum quod dicit naturam, uel a carne secundum quod dicit uitium: & hoc ultimo modo in primo statu sexuum cōmistio non esset carnale opus, eo, quod nō esset ibi uitiositas: esset tamē opus carnale, secundum quod caro sonat in naturam: & nihilominus esset spirituale opus, q̄a natura, & opus naturę concordat spiritui & gratiæ.

QVAESTIO II.

An in commistione sexuum in statu innocentiæ fuisset semi[n]um decisio.

VTRVM in illa commistione esset seminum decisio. Et quod sic uidetur. Generare est de substantia sua aliquē producere: sed nemo producit aliquem de substantia sua, nisi det ei partem substantię suę, cū dare totam non possit, nisi solus Deus: partē aūt substãtię nō dat nisi decidēdo a se: ergo &c. ITEM. Filius a patre, & matre generatur, non tantum effectiue, sed etiam materialiter: sed quandocūque aliqua duo sunt materia unius, necesse est ea ad inuicē uniri, & cōmisceri secūdū se totū, uel sec̄dm aliquid sui: illud autem, in quo uniūtur nō solum habet rationem materialis, sed etiam effectiui, & tale uocamus semen, igitur si homo stetisset, generatio nihilominus esset per commistionem seminū. ITEM. Vir ex suo coitu mulierē fœcundaret: sed hoc non esset, nisi aliquid impartiret mulieri:

sed

ſed conſtat, quòd non imparti retur neceſſarium, quia natura illud ſibi reſeruat, ergo imparti retur alimenti ſuperfluũ, & hoc eſt ſemen: ergo fieret ſeminũ cõ miſtio. Item. A primaria conditione habuerunt uir, & mulier uaſa ſuſceptibilia, & idonea ad humoris ſeminarij generationem, & deciſionem, & commiſtionẽ; & illa ſunt, quæ ſunt organa uirtutis generatiuæ: ergo in generatione prolis naturale eſt ſemen deſcindere, ergo ſi homo gñaret tunc, ſecundũ quod cõpetebat naturæ, in ſtatu innocentię fuiſſet cõmiſtio ſeminũ.

Sed contra. Semen eſt ſuperfluum nutrimenti; ubi cunque autem eſt ſuperfluitas, ibi eſt uitioſitas, ſed in natura inſtituta non erat uitioſitas: ergo nec ſuperfluitas: igitur nec humor ſeminarius. Item. Semen eſt ſuperfluitas tertię digeſtionis; ſed ſi homo ſtetiſſet, ſet, non eſſet in eo ſuperfluitas ſecũdæ digeſtionis, utpote ſtercus, & urina: ergo nec ſuperfluitas tertię. Prima patet per Philoſophum: ſecũda manifeſta eſt, quia illæ ſuperfluitates nunquã ſunt ſine fęditate, & ignominia: ergo ſi fęditas, & ignominia nõ ſunt in homine, niſi per culpã, nullo modo eſſet in eis talis ſuperfluitas. Item. Si eſſet in eis ſemen, aut eſſe conueniens propriæ complexioni, aut non. Si non: ergo non uidetur, quod de eo deberet, uel poſſet proles generari. Si ſic: ſed natura naturaliter tenet, quod eſt ſibi conueniens: & ſi expellit, hoc non eſt per naturam, ſed per uiolentiã: ergo ſi in ſtatu innocẽtiæ homo hominem generaret non uiolẽter, ſed naturaliter, uidetur, qđ in generatione ſemen non emitteret. Item. Actualis deciſio partis a parte eſt uia ad corruptionẽ: ſed hõ in ſtatu innocẽtię ad corruptionẽ non tendabat: ergo generãdo ſemẽ nõ deſcindebat.

Resolutio.

Vtique, cũ maſ. & fœmina reſpect. prolis ſ. ſe haberẽt nedum per modum efficientis, ſed & materialis.

Respond. Dicendum, quod cum generatio prolis quantum eſt de ordine, & poteſtate naturę habeat fieri per coniunctionem, & commiſtionem duorũ ſexuum in hominibus, qui reſpectu prolis ſe habent per modum materialis, & efficientis; ita quod ratio materialis plus reſidet penes mulierem, & efficientis, uel actiui plus reſidet penes uirum: neceſſe eſt ad generationem aliquas particulas tam a muliere quàm a uiro decidi, in quibus eſſet uirtus, & ratio ſeminalis reſpectu corporis propagandi. Quia igitur hic eſt ordo naturę non ſolummodo lapſę, ſed etiam inſtitutę: ideo dicẽdum eſt, quod in ſtatu innocentię & uir, & mulier per deciſionem ſeminum generaſſent.

Ad illud, quod obiicitur in cõtrarium de ſeminis ſuperfluitate. Dicendum quod eſt ſuperfluitas reſiduitatis, & eſt ſuperfluitas impuritatis. Superfluitas reſiduitatis eſt in ſemine, & hęc ſuperfluitas neceſsitatem nó excludit, imo idem ipſum, quod neceſſariũ eſt, eſt ſuperfluũ: ſed neceſſarium ſpeciei, ſuperfluũ indiuiduo; neceſſarium uirtuti generatiuę, ſed ſuperfluũ nu

tritiuæ:& hæc superfluitas non repugnat bonitati, & cōplexioni naturæ, quia nō sonat in uitiū, sed in cōplementum. Est & alia superfluitas impuritatis, sicut stercus, & urina, defluxio rheumatis, & emissio sudoris, & consimilia:& hec est in duplici dñia. Quedā uenit ex debilitate uirtutis contentiuæ, & conuersiuę, sicut sudor, & rheuma: & talis non fuisset in Adā, propterea quia uirtutes naturales in ipso erant in suis operationibus efficaces. Alia uero est, quę uenit ex nutrimenti qualitate, & nutrimēti puritate, & hec fuisset ī Adā: qualis est superfluitas egestionis, & urinę, q̄ sunt ꝑꝑ separationē puri ab ipuro: ut illud, qđ purum, & idoneum est assumatur in alimentum: illud uero qđ est minus idoneū, abiiciatur exterius, licet non cū tanto fœtore, & fœditate, sicut nunc: & hoc satis indicant uasa, & intestina, & uoramina quę sunt homini a sua prima conditione naturaliter deputata. ET PER hoc patet rñsio quasi ad oia obiecta. Nā primū qđ obiicitur, qđ ubi est superfluitas, ibi est uitiositas, nō ualet, quia non habet ueritatem de superfluitate residuitatis, qualis est superfluitas seminis. SECVNDVM autē, quod obiicitur, qđ superfluitas secundę digestionis est cum fœditate, & ita cum pœnalitate, similiter non ualet, quia quāuis illa separatio puri ab impuro sit in nobis cū fœditate, in istis esset sine aliqua fœtoris corruptione in attestationem uirtutis potentię conuersiuæ, & puritatis nutritiuæ. SIMILITER tertium non multum cogit: quia semen cum sit superfluum nutritiuę, est necessarium generatiuæ: & non cōuenit cum natura, ut saluans ipsam in se, sed ut saluans eā in altero:& ideo natura non appetit sibi illud retinere, sed in alterum transfundere, & quam uis non conueniat naturæ generantis in se, ut sic est: conuenit tamen naturæ generati. SIMILITER ultimum non cogit: qđ dicit: ꝙ decisio est uia ad corruptionem. hoc enim locū habet, ubi est decisio partis necessariæ cum quadam uiolentia, & ubi est decisio sine restauratione: hoc aūt non est in seminis decisione, sicut ostensum est. Et ita omnia obiecta possunt solui ꝑ distinctionem prius factam, & alia etiam plura media, quæ ad hoc possent adduci.

QVAESTIO III.

An in statu innocentiæ in seminum emissione fuisset delectatio nis intensio?

VTRVM in illa seminis emissione esset delectationis intēsio. Et qđ sic uidetur. Natura bene disposita desiderat superfluū emittere: ergo meliusdisposita magis desiderat illud emittere: sed natura instituta multo melius erat disposita, quā natura lapsa: ergo uis generatiua multomagis desiderabat semen emittere, qđ est superfluum: sed ubi maius est desiderium, ibi in cōplexione multo maior est delectatio: ergo in seminis decisione multo maior esset tunc delectationis intensio, quam sit modo. ITEM. Delectatio est ex coniunctione conuenientis cum cōuenienti, & sensu eiusdē: & ideo dicunt

dicunt naturales, delectationē esse in coitu propter transitum humoris per locum neruosum, in quo maxime uiget sensus: si ergo tanta erat tunc conuenientia, uel maior, quam sit modo: & sensus tunc magis uigebat, q̄ modo, uidetur, quod in seminis decisione maior tunc, quā nunc esset delectatiōis intēsio. ITEM. Vnaquæque uirtus cognitiua delectatur in facilitate, & complemento suæ operationis: hoc per se uerum est: ergo quanto maior esset cōpletio, & facilitas, tāto maior esset delectatio: sed uis generatiua in qua uiget sensus tactus, facilius, & cōpletius exisset tūc in actū suum, q̄ nunc: ergo maior esset ibi delectationis intensio. ITEM. Oculus Adæ plus delectabatur in aspectu lucis, & auditus in auditu cātus sonori, quam aspectus, uel auditus hominis lapsi: ergo pari rōne in gustu, & tactu apposito sibi conuenienti, multo plus haberet delectari: ergo cū cognouisset uxorem, uel cū comedisset, maiorem delectationem habuisset.

SED CONTRA. Aug. dicit de ciui. dei ꝙ si hō non peccasset, sic mēbra genitalia applicarentur adinuicem, sicut modo applicatur manus ori: sed in applicatione manus ad os, aut nulla, aut modica habetur delectatio: ergo pari rōne uidetur, ꝙ nec in contactu illorū membrorū. ITEM. Si tanta esset delectationis intensio tunc, quāta est nūc, cum mō sit deordinatio in actu generandi ꝑꝑ delectationis intentionem, tunc fuisset generatiua deordinata: ergo non esset generatiua instituta, sed destituta. ITEM. Si in actu illo natura stante, esset delectationis intensio, cum fortificata una uirtute, minoratur usus alterius, uidet, ꝙ sicut nunc in illo opere absorbetur usus rationis, ita & tunc: sed hoc non potest esse sine hominis subuersione: ergo non esset natura ordinata, sed inordinata, & subuersa. ITEM. Si tāta esset tunc delectatio in præsentia, & coniunctione sexuū, quāta est nunc: ergo similiter tātus esset appetitus in absentia, quātus est nunc: sed uehementia appetitus, & desiderii excitat pruritum, & pruritus uehementia facit membra illa inobedientia rōni, & repugnantia: ergo in statu ante lapsum esset pugna, & controuersia, quod est contra omnes sanctos, & contra fidem sinceram. Restat ergo, ꝙ tempore naturæ institutæ in sexuū commistione non erat delectatio intensa.

RESOLVTIO.

Fuisset quidem & tunc: sed non quā ta nunc, propter indebitū modū.

RESP. Intelligēdum est hic duplicem modum esse dicēdi. Quidam. n. dicere uoluerunt, ꝙ tanta uel maior erat delectatio tūc, quam nunc: & tamen non erat immoderata. Tanta erat ꝑꝑ naturalis uirtutis perfectionē: immoderata non erat ꝑꝑ inferiorum uirtutum subiectionē. Ratio enim dominabatur illi delectationi, & eā deferebat in suū finem: & ideo non absorbebatur, nec erat ibi repugnantia. Et per hoc uolunt soluere obiecta. Est & alius modus dicendi qui magis concordat uerbis Augu.

& probabilitati rationis.s. ꝙ in decisione seminum, & commixtione sexuum, tempore naturæ institutæ aliqua fuisset delectatio moderata tamē, & mensurata, secundū ꝙ exigebat hominis rectitudo, & scd̄m ꝙ eā uolebat tēperare ratio hominis: & ideo nō erat tanta, quāta est modo. Nunc enim, quia uirtus illa maxime exiuit rationis imperium, dum ratio amisit originalis iustitiæ uinculum, & retinaculum, per quod imperabat uiribus inferioribus: ideo laxatis sibi habenis, toto impetu, & conatu se præcipitat in delectabile sibi oblatum: non propter intensionem uirtutis mouētis: sed propter defectum uirtutis retardātis. Vnde sicut equus lasciuus rupto fræno uelocius currit, & impetuosius, q̃ cum infrenatur, & detinetur a suo sessore, licet non habeat maiorem uirtutem: sic & in proposito intelligendū est se habere: & hoc est quod dicit Aug. de ciui. Dei. Nuptiæ illæ dignæ felicitate paradisi (si peccatum non fuisset) & diligendam prolem gignerent, & pudēdam libidinem non haberēt. Et ideo concedendæ sunt rationes ostendentes, ꝙ non esset tunc tāta delectationis intensio, quāta est nunc, cum modo tanta sit ut modum, & ordinem debitū non obseruet.

Ad illvd ergo, quod obiicitur in contrarium, ꝙ natura desiderat emittere superfluitatem. Dicendum, quod uerum est: sed illud desiderium habet terminū, & limitē, & in natura instituta illū terminum nō exiret: nunc aūt exit, & rō prius tacta est. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ delectatio uenit ex cōiunctione conuenientis cum conuenienti, & sensu eiusdem. Dicendum, ꝙ nō tantum uenit ex cōiunctione, sed etiam ex uirtutis conuersione super delectabiles: in statu autē naturæ institutæ, & si esset coniunctio conuenientis cum conuenienti, & sensus: non tamen tanta esset uirtutis incuruatio, & inclinatio quanta est modo: & ideo non esset tā improba, & tam intensa delectatio. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ uirtus delectatur in complectione, & facilitate sui actus. Dicendum, ꝙ uerum est: sed tamē adhuc ista delectatio terminum præfixum debet habere, & haberet utique si homo stetisset. Et qm̄ illum merito peccati egreditur, hinc est, ꝙ amplius delectatur, quāuis delectationis materia non sit maior. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ amplius delectaretur homo in sensu uisus, & auditus. Dicendū, ꝙ uerum est de delectatione naturali, sed nō est uerum de delectatione curiositatis. Nec est simile de delectatione, quæ est in uisu, & quę est ī tactu, quoniā uisus delectatur in obiecto; quod est nobile, & magis accedit ad naturā spiritualē, similiter & auditus: & ideo in beatis delectatio uisus potissime intenditur: tactus uero delectatur in re magis grossa, & materiali: & ideo intensio suæ delectationis magis repugnat statui spirituali, & magis reddit hominem carnalem, & animalem, qualis est homo in statu miseriæ. Et sic patet quod illud non est simile.

QVAESTIO IIII.

An in coitu pro statu innocentiæ fuisset integritatis corruptio?

VTRVM in illo coitu esset integritatis corruptio. Et quod non uidetur primo per Augu. 14. de ciui. dei. Sine ulla corruptione integritatis infunderetur maritus gremio mulieris: ergo uidetur, quod si homo stetisset, nulla esset integritatis corruptio.

Ca. 20. &c.

ITEM. Vbi est corruptio integritatis in re habente sensum, est passio, & dolor; quia dolor est sensus diuisionis partiũ, sicut dicit Philosophus: si ergo in actu illo fuisset itegritatis corruptio, cũ esset in re habẽte sensum, nihilominus esset per consequens doloris passio: sed hæc passio nõ poterat esse in natura stante: ergo nec integritatis corruptio. ITEM. Vbi est corruptio integritatis, ibi est amissio uirginalis dignitatis: sed si homo stetisset, in actu illo non fuisset alicuius dignitatis amissio: ergo nec integritatis uiolatio. ITEM. Corruptio integritatis est principium destructionis disponẽs ad mortem: immortalitas enim integritatẽ dicit, & priuat corruptionẽ: si ergo statu illo manẽte tã uir, quam mulier erãt immortales: ergo integritatem per corruptionem aliquã non poterant perdere.

7. Ethi. cap. 14.

SED CONTRA. Impossibile est semen suscipi, & emitti, nisi per apertionẽ uiarũ: sed in actu generationis fuisset sexuũ, uel seminum cõmistio: ergo fuisset & uiarũm apertio: si igitur in apertione uiarũ integritatis uirginalis est uiolatio: igitur &c. ITEM. Quamuis naturalia sint deteriorata, nõ tamen sunt ablata: ergo sicut modo cõmiscetur maritus uxori, ita & tũc: sed nũc non potest cõmisceri sine corruptione ĩtegritatis: ergo nec tũc. ITEM. Quod aliqua uirgo cõcepit, hoc est miraculũ, & propriũ solius matris Xpi: si ergo miraculũ est supra naturã, & contra naturã, uf quod natura stante, nulla mulier posset concipere uirginitate manente, & corporis integritate. ITEM. Mulier non posset parere salua uirginitatis integritate, quia fetus non posset nisi per apertam portã exire: exire. n. per ianuã clausam hoc est solius proprium Christi, & naturæ impossibile: si ergo esset integritatis corruptio in partu, pari ratione & in conceptu.

RESOLVTIO.

Fuisset, sed sine penali passione, aut fœda delectatione.

RESPON. Dicendũ, quod proposita quæstio plus habet curiositatis, quàm utilitatis: quia tñ habet ortum ex uerbis Augu. ideo introducta est maxime propter explanationẽ illius uerbi, quod dicit, quod maritus commisceretur uxori sine ulla corruptione integritatis, quod quidem non uf esse intelligibile; si enim mulier permaneret integra, nunquam esset uiri ad mulierem carnis cõmistio, Propter quod intelligendũ est, quod integritatis corruptio tria dicit. s. claustrorum apertionẽ, pœnalẽ passionẽ, & fœdã delectationẽ: primũ est naturę, secũdũ est pœnę, tertiũ uero est corruptionis uitiosæ, quæ tenet medium inter culpã, & pœnam. Si igitur uir cognouisset uxorem in tpe naturæ institutę fuisset ibi claustrorũ apertio, sicut ostẽ dunt

dunt rationes ſecundo inductę, nō tamē fuiſſet ibi pœnalis paſſio, ac fœda delectatio, quia uis generatiua nec eſſet corrupta, nec eſſet infecta: imo obedirent rōni illa mēbra (ſicut dicit Augu.) ſicut obediūt os, manus, & lingua unde ſicut manus aperitur, & clauditur, & os aperitur, & clauditur, nec eſt ibi paſſio, uel pœna, nec delectatio fœda, ſic fuiſſet i natura inſtituta, nec turpius fuiſſet tūc loqui de iſtis mēbris, q̄ ſit loqui de aliis: nunc enim turpe eſt loqui propter hoc, ꝙ natura horret, & erubeſcit actum illum ratione fœditatis, quę in ipſo conſiſtit.

ET SIC patet reſponſio ad rationes ad partem oppoſitā: omnes n. procedunt de corruptione, ſcd̄m ꝙ corruptio ſonat in uiolentiam, & pœnalitatem, & in delectationem, & in fœditatem: et ſic minuit dignitatem uirginalem: et hoc patet pertractanti ſingulas.

QVAESTIO V.

An quotiens tunc coniuncti eſſent, totiens prolem genuiſſent?

VTRVM in qualibet coniunctione uiri, et mulieris eſſet prolis generatio. Et ꝙ ſic, uidetur. Matrimonium pro tempore innocentię erat ſolum in officium, non in remediū: ſed officium conſiſtit in procreādo prolem: ergo ſolū ad hoc erat: ſi ergo uir, et mulier non coniungebātur matrimonialiter, niſi ꝑꝑ ꝙ erat matrimoniū, uidetur ꝙ nunquam cōiuncti eſſent, quin prolē generarent. ITEM. Qui debitum petit in ſtatu naturæ lapſæ præter neceſſitatem prolis procreandæ, peccat ſaltem uenialiter: ergo ibi nūquam uir peteret debitum pręter neceſſitatē prolis procreandæ, aut ſi peteret peccaret, & caderet a ſtatu innocentię: ergo illo ſtato manente nūquam cognoſceret uxorē, quin ex ea ſuſciperet prolē, cū ibi actus non eſſet priuatus debita intentione, nec intentio debito fine: priuatio.n. intentionis rectę nō eſt ſine culpa: priuatio uero utilitatis intentæ, non eſt ſine pœna: quorum neutrū erat in natura inſtituta. ITEM. Nunquam hō comediſſet, quin ex illa comeſtione ſumpſiſſet refectionem: nec unquam nutritiua in ſuo actu priuata fuiſſet proprio effectu: ergo pari rōne generatiua in ſuo actu nunquam caruiſſet debito fructu ſed fructus eius ē ꝑles: ergo &c. ITEM. Nunquam homo ſeminaſſet terram, quin ex ea collegiſſet fructum temporaneū: ſterilitas.n. non fuit in terra, niſi propter hominis culpam; ergo ſi uenter mulieris ita erat alienus a ſterilitate, ſicut terra tp̄e naturę iſtitutę: igitur nunquam mulierēm cognouiſſet, quin ex ea debitū fructum ſumpſiſſet.

SED CONTRA. Vis nutritiua ſemē adminiſtat generatiuę: ergo cum hō cōtinue nutriretur, humor ſeminarius generatiuæ cōtinuè adminiſtrabatur: ergo uel oportebat hoiem extraordinariè polluì, uel naturā grauari ex tentione ſeminis, uel aliqñ mulierē cognoſcere, qñ non eſſet apta generare, utpote quādo prolē hr̄et in uentre: ſi ergo prima duo mēbra ſunt inconueniētia, reſtat er[...] tertium. ſ. ꝙ uxo

tem

aliquādo cognouisset, quando prolē nō generasset. ITEM. Sicut comedere est actus naturalis, ita etiā & coire: sed hō naturaliter appetit comedere nō solū in statu naturę lapsę, sed ēt institutę; ergo pari rōne naturaliter appetebat coire: sed hō tpe naturę institutę debebat appetitui naturæ satisfacere, cū natura esset ordinata, & ordinate appeteret, alioquin pęnā sentiret: ergo uī, ꝙ siue mulier posset cōcipere, siue nō, uir pter necessitatē prolis generandę aliqñ mulierē cognosceret. ITEM Ponat, ꝙ Adā cognosceret uxorē suā pgnātē, q̄ro, aut peccaret, aut nō. Si nō: igitur non erat necesse, ꝙ in oī coitu generaret. Si sic: Cōtra. Sāctius erat tūc matrimoniū, q̄ tēpore naturæ lapsæ, & ęque magnę & maioris efficaciæ: sed nūc pp bonum matrimonii excusatur coitus a culpa, ēt quādo nulla est prolis generandæ necessitas; ergo uidetur, ꝙ multo fortius tunc. ITEM. Nō erat maior inordinatio in cōtactu illorum mēbrorum, q̄ in admouēdo manū ad os: sed manus admoueri pōt ad os sine aliquo peccato, & præter necessitatem: ergo uidetur, ꝙ Adam potuit cognoscere uxorem suam absq; pctō pp necessitatem prolis generandę.

RESOLVTIO.

Semper tunc prolem uir suscepisset: quia semper ordinate uxorem cognouisset.

RESPOND. Dicendum, quòd uir in quolibet actu, quo cognouisset uxorem, suscepisset ex ea prolem. Et ratio huius est, quia congruentia ordinis exigebat, & perfectio uirtutis ad hoc sufficiebat. Exigebat nanque hoc congruentia ordinis duplicis, scilicet uirtutis generatiuæ ad rationem, & utriusque ad suum finem. Vis enim generatiua ordinem habebat ad rationē, ordinē (inquam) perfectæ subiectionis: & ideo in actum nō exibat, nisi secundum ꝙ ratio dictabat: ratio autē recta, & ordinata dictat nulla re esse utendum nisi ad id, propter quod est: & quia uis generatiua data fuit hoī ad prolis multiplicationem, iō recta rō nunq̄ dictaret, & uis generatiua nunquam exiret in actū, nisi pp prolis generationē: hoc enim congrue natura hominis exigebat. Perfectio autem uirtutis aderat, quæ ad hoc sufficiebat, Quia enim uis generatiua in uiro ad generandum erat potens, & sufficiens, nec habebat impedimentum: similiter & in muliere pro suo loco, & tempore: ideo cum ordinate cognosceret uir uxorē, semper ex ea prolem susciperet pp exigentiā duplicis ordinis. & sufficientiā duplicis uirtutis, scilicet generantis, & concipientis, sicut prædictū est. Vnde rationes hoc ostēdentes concedendæ sunt.

AD ILLVD ergo, quod primò obiicitur in contrarium, ꝙ nutritiua semper deseruiret generatiuæ. Dicēdum, ꝙ ita esset natura Adæ ordinata, ut nunq̄ de cibo sumeret, nisi adeo temperate, quòd superfluitas tertiæ digestionis, quę quidem dicitur semen, non esset sufficiēter coadunata, quousque ueniret hora debita generandi. Adam.n. in statu innocentiæ posse naturæ suæ cognouisset, & sufficientiā ali-

alimenti, & tempus, & horam quando generare debuisset: & ita uiueret modeste, & sobrie, ꝙ nec ad superabundantiã, nec ad indigentiam declinaret. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd naturaliter appeteret coire, sicut comedere. Dicendum, ꝙ nõ est simile: quia actus comestionis est ordinatus ad salutem indiuidui, in quo continue fit deperditio: actus uero generationis ad conseruationem speciei, & multiplicationem similis, quã non oportet continue fieri, sed temporibus determinatis: & ideo nõ sic esset appetitus naturalis ad coitũ, sicut est ad cibũ, nec ita cõtinuus, nec ita frequens. Si.n.in uiris castis ẽt tempore naturę lapsæ non est sic inclinatio ad coitum, sicut ad cibum, multo minus nec in Adam erat. Quod autem ita intendatur appetitus uis generatiuę, hoc potius est corruptionis naturæ, q̃ institutionis primariæ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ si cognosceret pgnantẽ, nõ peccaret. Dicendum, ꝙ prægnans non potest cognosci sine deordinatione, uel quæ sit, uel q̃ uir. Et quia in statu innocentiæ deordinationem timere non poterat, quia non erat ibi titillatio, nec pruritus: ideo si tunc cognouisset, si sciuisset se inutiliter cognoscere, inordinatus fuisset: & ideo peccasset. Nec est simile, quod inducit de matrimonio in statu naturę lapsæ; quia nunc non solum est in officium procreandæ prolis; sed etiam in remedium uitandæ fornicationis, sicut melius in Quarto Libro patebit. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd non esset ibi maior inordinatio, quàm in admouendo manum ad os. Dicendum ꝙ similitudo illa attenditur quantum ad hoc, ꝙ utrunque membrorum rationi subiacebat, & utrunque concupiscentiæ pruritia & ardore carebat: in hoc tamen dissimilitudo est: quia magis oportebat actum illum ad finem debitum ordinare, quam qualẽcunque motũ manus, uel pedis propter determinationem usus illorum membrorum ad productionem prolis: usus autem manus, uel pedis non est ita determinatus: & ideo non oportet cum tanta deliberatione exerceri.

QVAESTIO VI.

An æqualiter mares ac mulieres multiplicati essent, si primi parentes stetissent?

VTRVM ęqualis fieret multiplicatio uirorum, & mulierum. Et quòd sic, uidetur. Natura sic procederet in generando, sicut Deus eam instituit: sed Deus cum produxit naturam humanam, produxit masculinam, & fœmininam in pari numero: ergo similiter & natura in pari numero multiplicasset. ITEM. Generatio hominis non poterat continuari, nisi per masculum, & fœminam: & ita necessaria est ad generationem mulier, sicut & masculus: ergo uidetur, ꝙ natura æqualiter intenderet utrumque sexum: sed sicut intendebat, ita multiplicabat: ergo &c. ITEM. Sicut uir intendit se saluari in simili, scilicet ĩ uiro, quẽ generat: sic et mulier in cõsimili, scilicet in muliere: sed natura ęque bene esset ordinata in muliere, sicut ĩ uiro: ergo

ergo si uir non frustratur sua intẽtione, similiter nec mulier: igitur quot cõciperet masculos ad conseruationem sexus uirilis, tot conciperet fœminas ad conseruationem sexus muliebris.

Item. In statu innocentiæ sicut quilibet comederet, ita quilibet prolem multiplicaret, cu oibus esset dictum, Crescite, & multiplicamini &c. ergo quilibet haberet uxorem: si ergo matrimoniũ requirit, quod sint duo in carne una, tot essent uiri quot mulieres, nec plures, nec pauciores.

1. phy. tex. cõ. 81. & 2. de Generatio. Animal. c. 4. Sed Contra. Sicut dicit Philosophus in Lib. de Animalib. Fœmina est uir occasionatus: ergo uidetur esse preter naturæ intẽtionem: sed tempore naturæ institutę cũ natura esset recta, nihil produceretur præter intẽtionem ipsius: ergo uidetur, ꝙ nulla mulier generaretur, uel saltẽ paucę: igitur plures essent uiri ꝗ̃ mulieres Item. Sicut uult

2. de Gener. & corrup. tex. 59 Philosophus, Natura semper desiderat, qđ melius est: sed sexus uirilis perfectior est, & melior, ꝗ̃ sexus muliebris: ergo natura magis desiderat generare uirũ, ꝗ̃ mulierem: si ergo sic produceret secundũ ꝙ desideraret, plures ꝓduceret uiros, ꝗ̃ mulieres. Itẽ Generatio maris ẽ ꝓpter uigorẽ uirtutis generãtis, & seminis decisi, sicut dicũt naturales, & medici: sed in statu naturę institutę uirtus generatiua, & semen decisum completam, & sufficientem haberet uirtutem: ergo semper, uel pluries masculos generari contingeret. Item. Cũ semen uiri prędominatur semini mulieris, tunc ad propriam naturam trahit, & conuertit: sed secundum ordinem naturę masculus potentior est fœmina, ergo natura stante semper, uel pluries uinceret semen uirile; ergo plures generaret natura masculos, quàm mulieres.

Resolutio.

Aequaliter cum semper commixti essent congruenter.

Resp. Dicendum, ꝙ si homo stetisset, æqualiter natura multiplicaret uiros, & mulieres. Rationem autem huius facile est accipere a parte finis ad quẽ; sed difficile est accipere a parte principii a quo. A parte namq; finis ad quem, ratio est in promptu. Cum enim distinctio sexuum esset propter multiplicationem generis humani, & completionem numeri electorum; & illa multiplicatio ad omnes spectaret, & hoc solũ secundum legem matrimonii, in qua tantum una erat unius, necesse est, si natura stetisset, tot fuisse mulieres, quot uiros, cum nulla mulier careret uiro, & nullus uir careret uxore; nec una esset plurium, nec plures unius. Rationem autẽ a parte principii effectiui assignare ẽ difficile; põt tñ sic inuestigari, descẽdendo ad principia alterius sciẽ, s. naturalis, & medicinę, quarũ utraq; famulari habet theologię. Magna est n. q̃stio apud Naturales, & medicos de distãtia gñationis maris, & fœminæ; & cũ q̃rerĩt quare mõ masculus, mõ fœmina generatur, triplex rõ redditur a diuersis. Vna a parte uasis suscipientis; si enim suscipietur in parte dextra, dicitur, ꝙ ibi generatur uir propter fortẽ calorẽ, qui ibi uiget; si in parte

te sinistra, sic generari hēt mulier. Secunda ratio redditur ex parte cōmistionis utriusque sexus, scilicet uiri, & mulieris. Si enim prædominatur semē viri, tunc trahitur ad naturam uiri, & generatur masculus: si uero semen mulieris, tunc trahitur ad suam naturam, & generatur sexus fœmineus. Tertia ratio redditur ex parte uirtutis seminis uirilis. Si enim semen uirile fuerit uirtutis fortis ex cōcursu triplicis caloris, & spiritus in ipso existentis, tūc fit fortior coagulatio, & complexio, & generatur sexus uigorosus, id est masculus. Si autem fuerit uirtutis debilis, tunc fit coagulatio mollior, & fragilior, & generatur ex eo sexus infirmior, scilicet fœmineus. Hæc autem ratio tertio dicta principalior est inter istas tres, nec aliæ habent efficaciam nisi ab ista. Nam, sicut uult Philosophus, principaliter mouens in generatione siue maris, siue fœminæ est semē uirile: & ideo nec semen mulieris proprie habet semini uiri prædominari, nisi hoc dicatur propter debilitatē seminis uirilis, qua accedit ad cōformitatem seminis muliebris. Nec locus matricis facit sexuum diuersitatem principaliter mouens; sed sicut cooperans principaliter mouenti, quæ quidem est fortitudo, uel debilitas in uirtute uirilis seminis. SI AVTEM quæratur, quæ sit ratio diuersitatis in debilitate, & uirtute uirilis seminis, triplex etiam ratio potest reddi. Vna est propter caliditatem, & bonitatem mēbri, a quo fit seminis generatio: & ꝓ quod fit seminis transfusio, ita quòd nec excedit in caliditate, nec declinat ad frigiditatē: tunc enim semen, quod ab illo membro transfunditur, est fortis uirtutis, & uigoris: si autem membrum se habet in opposita dispositione, tunc est uirtutis debilis. Alia ratio potest sumi ex parte exterioris adiutorii, utpote alimenti, & uenti, & temporis, quæ multum faciunt ad uigorationem, uel debilitationē uirtutis. Boreas enim suo flatu uirtutem uigorat, dum eam recludit interius: sed auster debilitat, dum eam exhalare facit: sic etiam facit cibus, & tempus: & quādo exteriores dispositiones concurrunt, quæ uirtutem habent uigorare, tunc semen est fortis uirtutis: quādo uero sunt in contraria dispositione, tūc semen est uirtutis debilis. Tertia ratio sumitur ex parte animæ. Vis enim generatiua multum conformatur accidentibus animæ, & imaginationibus secundum ꝙ per experimētum patet. nam ex memoria delectationis frequenter fit excitatio pruritus carnis, & ex imaginatione forti in somnis fit effusio seminis, sicut fit ad præsentiam mulieris: & uis formatiua, quæ est præcipua uirtus in semine multū adiuuatur ab imaginatiua, secūdum ꝙ exempla ponūtur, & sunt in sacra scriptura, & etiam in medicina, ut patet in ouibus Iacob Gen. 30. Et narratur pro exemplo, ꝙ mulier, quæ nanum aspiciebat, cum a uiro cognoscebatur, omnes filios nanos cōcipiebat. Inter has autem rationes cū omnes sint bonæ, & faciant ad seminis uigorationem secundū

statum

statum naturę lapsæ, præcipua tamen sumitur ratio ex parte cōplexionis membri: aliæ duæ sūt sicut adminiculantes solum uel impedientes: sed tempore naturę institutę, in qua corpus subiectum erat animæ, principalis ratio sumitur generationis maris, & fœminæ a parte uirtutis animalis mouentis, & imaginantis. Cum enim uir intēderet, & uellet generare uirum, tūnc uigoraretur uirtus naturalis eius in agendo, & esset semen maioris uirtutis, & generaretur sexus uigorosus, siue masculus: quando uero uellet, & imaginatur sexū fęmineum, tunc minus forti impressione ageret in naturam inferiorem corporalem: & tunc semen esset minus forte, & generaretur sexus fęmineus: & ideo in tempore naturæ institutæ generatio maris, & fœminæ subesset uoluntati rationali. Et quoniā ratio dictaret omnia facienda esse ordinate, & tot ꝑducere mulieres, quot uiros; ut quilibet uir haberet adiutorium simile sibi, secundum exigentiam legis matrimonii: ideo tunc uiros, & mulieres produceret in numero æquali: Nunc autem quia generatiua non omnino subest uirtuti animali, idest imaginariæ; nec etiam rationali, licet ei aliquo modo conformetur: sed magis uariatur penes dispositionē mēbri, & exterioris adiutorii: hinc est, ꝙ non est certa determinatio numeri nec in uiris, nec in fœminis generandis: immo quādo credit generare masculum, generat fœmimam; & quando credit generare fœminam, generat masculum: & aliqui habent plures fœminas, aliq. plures masculos. Sic igitur patet, ꝙ si homo stetisset, in æquali numero fieret multiplicatio uirorum & mulierum. Vnde rationes hoc ostendentes concedendæ sunt.

Ad Illvd, quod primo obiicitur, ꝙ fœmina dicitur uir occasionatus. Dicendum, ꝙ Philosophus non uult dicere, ꝙ fœmina sit præter naturę intentionem; sed ꝙ uirtus naturę aliquē defectum habet in productionis uiri; ille autem defectus non repugnat ordini naturæ; sed potius saluat. Secundum enim ordinem naturæ, sicut producuntur in eodem corpore quædam membra magis fortia, quædam minus, sic producuntur in eadē specie quædam indiuidua unius sexus, quædam alterius; & ideo licet ille defectus, qui ordinem naturæ corrumpit, utpote est ille, qui est causa defectus mēbri, uel bonæ complexionis, sit præter naturæ intentionem, generatio tamen mulieris nec est p̄ter naturam, nec contra naturam; sed secundum naturam. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ natura semper desiderat illud, quod melius est. Dicendum, ꝙ non intelligitur, quod semper desideras melius simpliciter; sed melius in ordine: licet autem sexus masculinus melior sit in se, quā fœmineus, non tamen esset ita sufficienter salus naturæ in solo uirili sexu, sicut in uirili, & muliebri: & ideo natura magis desiderat utrunque, quam alterum solum. Ad illvd, quod obiicit, ꝙ semen uiri prędominatur semini mulieris. Dicendum, ꝙ illa ratio dēt sane intelligi ad hoc,

quòd

ꝙ ualeat: proprie enim loquendo, nunquam semen mulieris ꝑdominatur semini uiri: sed ideo dicitur prædominari semen mulieris, quia semen uiri adeo est uirtutis debilis, ꝙ magis est idoneū ad productionē sexus muliebris, quàm uirilis: hoc autem potuit esse in statu primo, sicut prætactum est. ET PER hoc patet respōsio ad aliud, quod obiicitur de fortitudine caloris, & uirtutis: gradus.n. ibi fuissent secundum ordinem rationis, & secundum exigentiam finis: ita ꝙ uir aliquando operaretur actione magis fortificata in productione uiri, aliquādo minus fortificata in ꝑductione mulieris. Si quis autē uellet dicere, sicut aliqui existimāt, ꝙ mulier semper gemellos conciperet, ita qđ dextra pars attraheret, quod est maioris uirtutis de semine ad generationem sexus uirilis, & pars sinistra, quod est uirtutis magis debilis ad generationem sexus fœminei, tunc facile esset ad ea, quæ obiecta sunt, respondere. Hoc autem nec de facili probatur, nec etiam reprobatur certitudine rationis: ideo modus soluendi præhabitus uidetur esse magis rationabilis.

DISTINCTIO XXI.

De hominis lapsu, seu de peccato primorum parentum, & eorum tentatione.

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, unde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei: qui prius per superbiam diabolus fuerat, idest, deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est sathā, idest, aduersarius. Unde & mulierem tentauit, in qua minus quam in uiro rationem uigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum uirtutem timida, humanam naturam in ea parte ubi debilior uidebatur, Eccl. 4. *aggressa est: ut si forte illic aliquatenus præualeret, post modum fiducialius ad alteram, quę robustior fuit, pulsandam, uel potius subuertendam accederet. Primum ergo solitariam fœminam explorauit, ut in ea primum omnem suę tentationis uim experiretur.*

Quare in aliena forma uenit.

Sed quia illi per uiolentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, ut dolo hominem supplantaret, quem uirtute superare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie non uenit, ne aperte cognosceretur, & ita repelleretur: iterum ne nimis occulta foret fraus

eius quæ caueri non posset, vt homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circunueniri permitteret cum Deus, ut præcauere non posset: in aliena quidem forma uenire permissus est diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facile posset deprehendi. Vt ergo in propria forma non ueniret, uolũtate sua propria factũ est: ut autẽ in forma suę malitiæ congruenti ueniret, diuinitus factũ est. Venit ergo ad hominem in serpente: qui forte si permitteretur, in columbæ specie uenire maluisset. Sed non erat dignum ut spiritus malignus illam formã homini odiosam faceret, in qua spiritus sanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpentem tentare permissus fuit diabolus: ut per illud quod foris erat, astutiam tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideoque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ, quia ut ait Augu. Mali angeli licet superbia deiecti, natura tamẽ sunt excellentiores omnibus bestijs propter eminentiam rationis: quãuis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico possit sapientissimus dici. Nõ ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut uates implebat, sapientissimũ reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum nõ elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vnde Augu. super Gene. Non est putandum quod diabolus serpentem per quẽ tentaret elegerit, sed cum decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim uoluntas inest cuique à se, sed potestas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantẽ, sicut per energumenos uel phanaticos loquitur. Serpente. n. velut organo est usus, mouens naturã eius ad exprimendum sonos uerborum & signa, quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec uerba intelligebat, nec rationalis est factus: callidissimus tamen est dictus propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit; boni & mali angeli similiter operantur. Hic quæri solet, quare mulier nõ horruit serpentem. Quia cum nouerit creatum esse, ipsum etiã officium loquendi a Deo accepisse putauit.

Gene. 3 Aug. super Ge. lib. 11. cap. 2. Lib. 11 cap. 3. Li. eod. cap. 27. 28. & 29. Nu. 22

De modo tentationis.

Tentatio autem hoc modo facta est, Stans coram fœmina hostis superbus non audet in uerba persuasionis exire metuens deprehēdi: sed sub interrogatione eam aggreditur, ut ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset. Cur inquit, præcepit vobis Deus, ut non comederitis Ecci. 13 *de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier, De fructu li-* Gen. 3. *gnorum quæ sunt in paradiso uescimur: de fructu uero ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti cum dixit, ne forte moriamur, unde mox diabolus dixit ad mulierem. Nequaquam moriemini, scit enim Deus quod in quacunque die comederitis ex eo, aperiemur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonū & malum. Attende ordinem ac progressum humanæ perditionis. Primo Deus dixerat. Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit: Ne forte moriamur. Nouissime serpens dixit, Nequaquam moriemini.* Gen. 3. *Deus affirmauit, mulier quasi ambigendo illud dixit, dia-* Augu. *bolus negauit, quæ ergo dubitauit, ab affirmante recessit,* lib. 9. Gen. 1. *& neganti appropinquauit.*

Versutia diaboli.

Qui ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, idest, vt malum quod intendebat libere persuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromissionem addidit: & ut eius persuasio citius reciperetur, promissionem duplicauit. Vnam nempe comestionem suadens, duo in præmio proposuit, similitudinem Dei, scientiamque boni et mali spondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, scilicet gula in persuasione cibi, cum dixit, In quacunque die comederitis: Inani gloria in promissione deitatis, cum dixit, Eri- Grego. *tis sicut dij: Auaritia in promissione scientiæ, cum dixit,* homil. *Scientes bonum & malum. Gula est immoderata cibi aui-* 16. *ditas. Vana gloria, amor propriæ excellentiæ. Auaritia,* Euang. *immoderata habendi cupiditas, quæ non est tantum pecuniæ, sed etiam altitudinis & scientiæ, cum supra modum sublimitas ambitur.*

De duplici tentationis specie.

Porro sciendum est duas esse species tentationis, interiorem scilicet & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus malum uisibiliter suggeritur uerbo uel signo aliquo, ut ille cui fit, ad consensum peccati declinet: & talis tentatio tantum fit ab aduersario. Interior uero tẽtatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando a carne. Nam & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus & titillatio praua: ideoq; tentatio quæ ex carne est, non fit sine peccato: quę autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, nõ habet peccatum: sed est materia exercẽdæ uirtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius uincitur: quia interius oppugnans de nostro contra nos roboratur. Homo ergo qui sola exteriore tentatione pulsatus cecidit, tanto grauius plectendus erat, quãto leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamẽ quia aliquam, licet modicam, cedendi occasionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad ueniam, ut qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuste reparatorem habuit ad bonum. Diabolus uero quia sine alicuius tentatione peccauit, per aliũ ut surgeret iuuari non debuit, nec per se potuit, & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum uero hominis sicut per alium habuit initium, ita per alium non incongrue habuit remedium.

Greg. lib. 4. mor. ca. 9. et Aug. 2. 1. de mirabilibus sacræ script. c. 2.

Quare homo non angelus, sit redemptus.

Præterea angelica natura quoniam non tota perierat; sed ex parte perstiterat, non est redempta: humana uero tota perierat, & ideo ne penitus perderetur, ex parte est redempta, ut inde ruina suppleretur angelica: unde Aug. in Ench. Placuit uniuersitatis creatori & moderatori, ut quoniam non tota multitudo angelorum Deum deserendo perierat, ea quę perierat, in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deserẽte perstiterat, de sua certissime cognita semper fęlitate gauderet. At uero creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque Ca. 29.

ſupplicijs tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ ſocietati ſuppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt ſanctis, quod erunt equales angelis Dei.

Quod non ſoli viro præceptum fuit datum.

Illud etiam notandum eſt, quod non ſoli viro præceptum uidetur eſſe datum, cum ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens. Præcepit nobis Deus, &c. Supra tamen legitur, ante factam mulierem Deum dixiſſe uiro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. Non dixit, ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem de uiro, ſic præcepit ut per uirum ad mulierem perueniret mandatum, quia mulier quæ ſubiecta uiro fuit, non niſi median te uiro diuinum debuit accipere præceptum: unde Apoſtolus, Si quid diſcere mulieres uoluerint, domi viros ſuos interrogent. Si queritur quomodo loqui potuerunt, vel loquẽtem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo ve, magiſterio. Dicimus, quia Deus eos tales fecerat, qui poſſent loqui, & diſcere ab alijs, ſi eſſent.

Augu. ſup Ge. 8. lib. c. 17. *Gene. 3* *Gene. 2*

TErminata prima parte principali huiũs totalis Libri, in qua agit magiſter de hominis conditione ſequitur ſecũda pars principalis, in qua agit de lapſu. Et quoniam lapſus hominis eſt per peccatum, & peccatũ hominis eſt triplex. Quoddam in quo perſona corrumpit naturam, & hoc fuit peccatum hominis primi. Quoddam in quo natura corrumpit perſonã, & hoc eſt originale. Quoddam uero in quo perſona corrumpit ſeipſam, & hoc eſt actuale. Ideo pars iſta habet tres partes. In prima determinat Magiſter de peccato primorum parentum. In ſecunda uero determinat de peccato originali, quod ab illo fuit cauſatum, infra diſtinctione trigeſima. *In ſuperioribus inſinuatum eſt, &c*) In tertia uero de peccato actuali infra diſtin. 34. *Poſt prædicta de peccato actuali, &c.*) Prima pars, in qua determinat de peccato primorum parentum habet duas. In prima determinat modum tranſgrediendi. In ſecunda uero, ut oſtendatur hominis culpa, oſtenditur quod homo habait potentiam reſiſtendi. Siue in prima determinat de culpa, per quam cecidit. In ſecũda de potentia, per quam ſtare potuit, infra diſt. 34. *Nunc diligenter inueſtigari oportet, &c.*) Et quoniam culpa, ſiue peccatum Adæ comparationem habet ad diabolum tentantem, & ad hominem cadentem, & ad Deum permittentem; ideo prima pars habet tres partes. In prima determinat de diaboli tentatione. In ſecunda determinat de hominis

minis transgressione, infra dist. 22. *Hic uidetur diligenter inuestigandum,&c.*) In tertia uero determinat de Dei permissione infra dist.23. *Praeterea quaeri solet, &c.*)Prima pars continet praesentem dist. & potest diuidi in tres partes. In prima Magister determinat, quare primi parentes fuerunt tentari. In secunda uero determinat generaliter modos tentandi, ibi. *Porro sciendum est duas species tentationis &c.*) In tertia uero concludit propter tẽtationem praeambulam remissibilitatem humani peccati, ibi. *Homo ergo, qui sola exteriori tentatione, &c.*) Duabus ultimis partibus remanentibus indiuisis, prima pars habet tres partes. In prima determinat de tẽtatione primi hominis quantum ad motiuum. In secunda uero quantum ad instrumentum, ibi. *Sed quia illi per uiolentiam, &c.*) In tertia uero determinat quantũ ad progressum, ibi. *Tentatio autẽ hoc modo facta est, &c.*) Et sic in parte ista tria determinantur, scilicet modos primae tentationis in speciali, modi etiam cuiuslibet tentationis in generali: postremo uero qualitas, & quantitas peccati humani, ibi. *Homo ergo, qui sola exteriori tentatione &c.*

Dub. 1. LOquebatur diabolus, &c.) Contra. Diabolus mouet energumenos mediante uirtute sensibili ergo uidetur similiter, quod mouerit serpentem ad formandum locutionem mediante sensibili uirtute: hoc autem non uidetur possibile: quia imaginatio serpentis non erat capax termonis & locutionis: ergo illa mediante non poterat uox articulata formari. Iuxta hoc quaeritur, a qua uirtute sit illius locutionis formatio principaliter: & utrum data sit noua potestas serpenti: utrum etiam fuerit miraculum, sicut fuit in locutione asinae ad Balaam. Respon. Dicendum, quod ad locutionis formationem ista tria concurrunt. Primo instrumentorum aptitudo, & conuenientia. Secũdo modo uirtus motiua: Et tertio modo uirtus directiua, cuius regimine seruatur uox articulata; & haec tria sunt in homine complete a sui natura: in brutis uero animalibus reperiuntur incomplete. Habent enim quaedam animalia organa apta, licet non complete, ad uocis formationem. Habent etiam uim sensibilem motiuam Habent etiam uim excogitatiuam, siue imaginatiuam, ratione cuius erudiuntur ad aliquas uoces pronunciandas: non tamen est in eis complete: sed cum adest uis rationalis, quae possit & regere, & mouere, tunc illa potẽtia incõpleta ad actum habet reduci: & sic fuit in illa prima tentatione. Nam diabolus excitabat uim motiuam, & adiuuabat, & dirigebat, ut posset illas uoces articulatas formare: ita q̃d serpenti non est data noua potestas, sed superior assistebat: unde proprie miraculum non erat, licet quis rationabiliter admirari posset, cum esset supra potestatem irrationalis creaturae talia uerba formari. Licet igitur maior sit aptitudo in energumenis ratione uis motiuę, & organorum in loquendo, quàm in serpente: quia tamen uirtus principa-

liter mouens utrobique, & dirigens informando est uirtus dæmonis, ideo dicit Magister eodē modo locutum esse diabolum per serpentem, quomodo loquitur per hominē dęmoniacum. Ad illud, quod obiicitur, quod imaginatiua uis serpentis non erat capax locutionis. Dicendū quod uerum est de locutione quātum ad significationem: sed non est uerum quantum ad uocis expressionem. Vel posset dici, quod quamuis motus serpentis cooperaretur ad modum linguæ: non tamen cognitiua cooperabatur ad uocis articulationem: & per hoc patent ea, quæ quæsita sunt.

Calidissimus tamen est dictus &c.) Dub. 2. Contra. Si hæc est ratio, quare serpens dictus est calidissimus, pari ratione si diabolus aliud quodcunque animal assumpsisset, calidissimus diceretur: ergo non esset ratio, quare magis illud aīal assumpsisset, quā aliud. Respon. Dicendum, quod calliditas attenditur in cognitione ordinata ad nocendum, & seducēdum Et quoniam duplex est nocumentum, uidelicet spirituale, & corporale, duplex potest esse calliditas, aut in nocendo corporaliter, aut in nocendo spiritualiter. Calliditatem in nocēdo corporaliter homini, habet serpens naturæ suæ industria, loquendo saltem secundum statum naturæ lapsæ. Calliditatem uero nocendi spiritualiter non habet a se, sed a diaboli pñtia: & de hoc loquitur Aug. & Magister infra. Et qa spiritualia dñt significari per corporalia sibi similia: ñō cu serpens ex se habeat calliditatē nocendi, & insidiādi corporaliter, congruū fuit ꝑ ipsum diabolū exercere calliditatē suā cōtra hoīem in nocēdo spiritualiter: & sc̄d'm hunc dupliciē sensum intelligi pōt scriptura.

Sciendum est duas esse species tentationis, &c.) Dub. Contra. Exterior tentatio non est nisi propter interiorem nec ad culpam perducit, nisi mediante interiori: ergo non uidetur, quod ab inuicem habeant distingui. Item. Subdiuidit interiorē in eā, quæ est ab hoste, & in eā, quæ est a carne, & uidetur quod diuisio illa sit insufficiens: quia non solum tētatio est ab hoste, & carne, sed ēt a mūdo, sc̄d'm illud 1. Ioā. 2. Omne, qđ est in mundo, aut est concupiscētia carnis &c Quæritur ergo de sufficiētia horū mēbrorū. Et cū alibi legantur plures alię differentiæ tentationis, quæritur, qūo distinguūtur ab illis. Respon. Dicendum, quod tentatio quinque modis cōsiderari pōt. s. quantū ad motiuum, quantū ad instrumentum, quātum ad effectum, quantū ad gradum, & quantū ad modū. Quātum ad motiuum, uel generaliter, uel specialiter. Si generaliter, sic diuiditur tentatio in eā, quæ est ab hoste, & a carne, & a mundo, ut dicitur in quadam sequētia. Mundus, caro, dęmonia diuersa mouēt pręlia. Et specialiter ut dicatur motiuū, qđ se offert non solū ꝑ modum obiecti, sed ēt quod inducit, & excitat per modum impulsiui: sic est illa diuisio, quā ponit Magister in litera, quod tentatio alia est ab hoste, alia a carne, quorum utrūq; hēt ad malum incēdere.

Si autem loquamur quãtum ad instrumentum, sic dupliciter potest considerari, aut generaliter, aut specialiter. Si generaliter sic est illa diuisio Grego. quòd tentatio quędam est per uitia, quædam per flagella. Si specialiter, sic est illa diuisio tẽtationis, quã ponit Glo. in Psal. 110. super illud. Omnem escam abhominata &c. ubi dicitur, qđ multiplex est tentatio. Quarum prima est error, siue nescientia uiæ ueritatis. Secunda, difficultas uincẽdarum concupiscentiarum. Tertia tedium boni. Quarta tempestas seculi. Si tertio modo. s. quantũ ad effectum consideretur ipsa tẽtatio, similiter dupliciter potest considerari aut generaliter, aut specialiter. Si gñaliter, sic est illa diuisio, q̃ ponĩ in Glo. super illud. 1. Cor. 12. Tentatio uos nõ app. &c. ubi dr̃ in Glo. qđ tentatio alia diabolica, alia est humana. Et differunt, quia sicut ibidẽ innuitur: tentatio diabolica est, quæ malum habet exitum, & quę terminatur ad mortale peccatum. Tentatio uero humana dicitur, quæ exitũ periculosum non habet. uel quia ibi est peccatum ueniale, uel nulla est ibi culpa, secundum q̃ ostenditur in Glos. ubi dicitur, quod tribus modis habet fieri tẽtatio humana. Si specialiter, sic est illa Augu. de doctrina Christiana, qđ diabolus tentat, aut uexãdo carnem, aut uulnerando naturalia, aut expoliando gratuita: hic. n. ponuntur specialiter effectus tẽtationis diabolicæ. Si autẽ quarto modo consideretur tentatio, scilicet quantum ad gradũ: hoc potest esse dupliciter, aut generaliter, aut specialiter. Si generaliter, sic est illa, quam ponit Magister in litera. Tentatio alia est exterior, alia interior. Si specialiter, sic est illa, quã ponit Greg. & habetur in Glo. super illud Iacob. i. Vnusquisque tentatur a concupiscentia &c. quod tentatio tripliciter perficitur, suggestione, delectatione, consensu: ubi notantur gradus in progressu tentationis explicitè, qui ponebantur in diuisione prius habita implicitè. Per tentationem enim exteriorem, intelligimus suggestionem; per interiorem, intelligimus illam, in qua est delectatio, uel consensus. Et p̃ hoc patet responsio ad illud, qđ primo obiicitur, quod illa membra adinuicem non distinguuntur, cum unum ordinetur ad alterum. Si autem quinto modo cõsideretur tentatio, scilicet quantum ad modum tentandi, hoc similiter aut erit generaliter, aut specialiter. Si generaliter, hoc potest esse uel explicite, uel implicite. Si implicite, sic est illa, q̃ ponitur ĩ Glo. sup̃ Psal. 90. Qui habitat ĩ adiutorio: &c. ubi dr, quod quædam est tẽtatio leuis, & occulta, quędam grauis, & occulta, quædam leuis, & manifesta, quædam grauis, & manifesta. Si autem explicite, sic est illa, quam ponit Bern. per septem membra. Quarum prima est importuna. s. quę procaciter insistit. Secunda dubia. s. quę animũ dubietatis nebula inuoluit. Tertia est subita, scilicet quę iudicium rationis preuenit. Quarta occulta, quæ scilicet de liberationis ordinem preterfugit. Quinta uiolenta, quæ uires nostras

transcendit. Sexta fraudulēta, q̄ scilicet animū seducit. Septima perplexa, quæ uariis uitiis impeditur: In hac.n. diuisione explicantur difficultates & grauitates tentationū; siue modorū tendi, & latētię, quę in priori diuisione implicite claudebantur. Veruntamen tā hęc diuisio, quā præcedens de modis tentationis in sua generalitate cōsideratur. Si autem cōsideretur specialiter tentatio, prout cōtrahitur ad tētationem diaboli: sic modi eius pōt dupliciter assignari. Vel implicite, & sic diuidit Aug. in quodam sermone. Diabolus tentat, ut leo, tentat ut draco. Vel explicite, & sic illa diuisio Grego. super Iob. xl. super quē locū dicit Greg. sic. Fideli famulo dominus cūctas hostis callidi machinationes insinuat, s. quod opprimēdo rapit, insidiando circūuenit, minando terret, suadendo blāditur, desperādo frāgit, permittendo decipit. In hac autem diuisione explicantur modi, quos August. clauserat sub his duobus uerbis, q̄d tētat ut leo, tentat ut draco. Et sic patet rō assignādi diuersas diuisiones tētationis, secūdū diuersas eius cōsiderationes: patet nihilominus responsio ad obiecta.

Tentatio autem carnis &c.) Cōtra. Cum diabolus possit carnē cōmouere, & uexare: uidetur similiter quod tentatio, quæ est ab hoste, sine peccato, esse non possit. Item. Cū nō sit in nostra potestate tentari, uel nō tentari, uidetur quod tētatio de se nō ponat in nobis culpā, nisi ei cōsentiatur: sicut ergo tentatio hostis, cui nō consentitur, est materia exercendæ uirtutis, ita uidetur ēt tētatio carnis: propter hoc est quæstio, quare tentatio carnis est magis semper cū peccato, q̄ tentatio hostis. Resp. Dicēdū, quod tētatio carnis est impulsus sensualitatis, quē cōsueuimus appellare primū motū: & quoniā in illo impulsu sensualitas mouetur inordinate, & præter rationis ordinē, hinc est q̄d tentatio carnis numquam est in nobis, quin sit in nobis aliqua inordinatio, & ita aliqua uenialis culpa. Tentatio uero hostis omnino extra est, & pōt esse sine aliqua delectatione inordinata in nobis existente: & ideo dicit Magister, quod tentatio hostis pōt esse sine peccato: tentatio carnis minime. Alia ēt posset reddi ratio, quoniā est in potestate nostra, & eam possumus ad libitū nostrum domare: ideo potius imputatur nobis in culpā carnis impulsio, q̄ diabolica suggestio. Quomodo aūt carnis īpulsus, siue primi motus debeant dici eē peccatū, infra suo loco magis exp̄sse determinabit̄.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

A quo motus fuit diabolus ad tentandum hominem.

AD intelligentiam aūt huius p̄tis circa tria incidit hic q̄stio. Primo q̄rit̄ de tētatione primorū parentū. Sc̄d̄o q̄ritur de diuersitate tentationum. Tertio uero incidit hic quæstio circa quantitatem, & qualitatē peccati, quod ex illa tentatione est secutum. Circa primum quæruntur tria. Primo quærit̄ de

de tentatione primorũ parentũ quantũ ad motiuũ. Secũdo quã tum ad instrumẽtũ. Tertio quã tum ad ordinẽ, & progressum.

CIRCA quã sic proceditur, & quæritur, quid mouerit dia bolũ principaliter ad tentãdum hominẽ. Et ꝙ inuidia, uidetur primo ꝑ illud, quod dicitur Sapiẽt. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ: introitus aũt mortis fuit per tentationẽ, & seductionẽ hominis: ergo ad tẽtandũ hominẽ inuidia diabolũ cõmouit. ITEM. Greg. in Moralib. In paradiso diabolus inuidẽs homini superbiæ uulnus infixit: ergo cũ uulnus infixerit per tentationẽ, tentatio fuit inuidia. ITEM. Diabolus tẽtãdo hominem, factus est homicida, secũdũ qđ dicitur Ioannis viii. Ille homicida erat ab initio: sed homicidium procedit ex odio: odium autem procedit ex inuidia: ergo a principio tentatio hominis, ĩ qua diabolus fuit homicida, processit ex inuidia. ITEM. Qui desiderat casum alterius sine suo fructu, non mouetur ex amore cõmoditatis propriæ: sed ex odio fęlicitatis alienæ: sed diabolus casum hominis desiderabat, absq; suo fructu, sicut constat: ergo mouebatur odio fęlicitatis humanæ ad tẽtãdũ hominẽ: sed tale odiũ nõ est aliud, q̃ inuidia: ergo &c.

SED CONTRA. Omnis inuidia ẽ respectu paris, uel superioris, secũdũ quod dicit Greg. sup illud Iob. Paruulũ occidit inuidia (superioris inquã saltẽ secundũ reputationẽ) sed diabolus nõ reputabat hominẽ superiorẽ sibi: ergo uidetur, quod ei nõ inuidebat: ergo si ipsum tẽtabat, hoc non erat ex inuidia. ITEM. Inuidia est respectu boni, quod quis aliquo modo potest acquirere: sed diabolus nõ poterat uenire ad æternã beatitudinẽ, q̃a lapsus erat irrecuperabiliter: ergo uidetur, quod ꝓpter illius acquisitionem non inuidebat homini. ITEM. Inuidia ẽ respectu boni, ꝙ desideratur, nullus. n. inuidet alicui de aliquo, nisi cũ illud amat, & cupit: sed diabolus nec cupiebat mandatis dei obedire, nec ad supernã patriã ascẽdere, nec amicus dei esse ꝓpter sui desperationẽ: ergo uidetur quod hoc in homine nõ inuideret: ergo, &c. ITEM. Inuidia nõ est nisi respectu eius, quod natũ est diminuere bonũ propriũ: sed beatitudinis acquisitio nullius bonũ põt diminuere: ergo non est aliquid, quod ab aliquo inuideri possit: ergo uidetur, quod si diabolus aliquo appetitu hominem cadere fecit, ex inuidia motus non fuit.

RESOLVTIO.

A superbia, & inuidia: ab illa tanquam motiuo primo: ab hac ueluti à proximo.

RESPON. Dicendum, quod sicut prętactum fuit, ista duo peccata sunt, quæ maxime possidẽt mẽtem diaboli, superbia, & inuidia. Vnde sicut habitum fuit supra, & Augustinus dicit, Ex his duobus, qui prius erat Lucifer, diabolus factus est. Et sunt quasi hęc duo inseparabilia, ita quod unũ cõcomitatur ad alterum. Superbus. n. amat excellentiã, & ita nullum uult habere parem, ac per hoc statim appetit excellentiã singulariter posside

re:& ideo statim uel actu, uel habitu inuidet, cum nolit bonum consimile bono, quod appetit, ab alio communicari. Mens igitur diaboli ab his duobus uitiis possessa, uidelicet superbia, & inuidia, uidens hominem in statu quo poterat cadere sub diabolicam potestatem, & in quo poterat ascendere ad supernam felicitatem, ex qua ipse ceciderat, & ex superbia motus est, & ex inuidia ad ipsum tentandū. Ex superbia namque, ut ipsum sibi subiiceret: ex inuidia uero, ut ipsum a superna felicitate impediret. Et superbia fuit, sicut mouens primum: inuidia uero sicut mouens proximum, & immediatum. Esto enim, quod nō posset dominium super hominē acquirere, adhuc studuisset ipsum a paradisi gaudiis impedire: & Ideo scriptura dicit, & eius expositores, diabolum ad tentādum hominem ex inuidia motum esse. Et cōcedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

Ad Illud, quod primo obiicitur, quod inuidia est respectu superioris, uel paris. Dicēdum, quod non solum est respectu superioris eius, qui est superior: sed etiam eius, qui potest esse: quamuis autem diabulus in statu illo non reputaret hominem superiorem se, inuidebat tamē, ne merito obedientiæ sublimaretur ad statum gloriæ, in quo statu ipsum superiorem se non dubitaret. Potest etiam dici, q̄d tunc reputabat ipsum superiorē se, in hoc quod poterat peruenire ad illam gloriā, ad quam diabulus ascendere non poterat.

Ad Illud, quod obiicitur, q̄d inuidia est respectu boni, quod potest acquiri. Respondendum est per interemptionem, quia non solum inuidet aliquis illud quod potest obtinere, sed etiam illud q̄d natus est habere, quamuis non possit: sicut truncatus, & cæcus inuidet aliis usum, & progressum. Licet autem diabolus non possit ad beatitudinem peruenire: tamē habebat ad hoc naturalem aptitudinem. Ad Illud, quod obiicitur, quod inuidia est respectu boni desiderati. Dicendum, quod inuidia non tantum uenit ex desiderio alicuius boni priuati: immo ex odio boni alieni. Quia tamen desiderium boni proprii uidetur esse principium omnis peccati: ideo potest aliter dici, q; inuidia non solūmodo est respectu eius boni, quod consideratur: sed ēt respectu eius boni, cuius obtentu minuitur bonum desideratū, uel æstimatur minus. Et quoniā diabolus desiderat singulariter efferri, ideo per exaltationem hominis ęstimabat suum bonū impediri: & ideo inuidebat, & ex inuidia oppugnabat.

Et per hoc patet responsio ad ultimum, quia & si hominis glorificatio, & exaltatio secundum ueritatem alicuius bonum non diminueret: tamen secundum ęstimationem falsam credi potuit, esse alicuius boni diminutiuū, & ex illa æstimatione oriri inuidia. Affectiones enim non tantum oriuntur ex iudiciis certis, sed ēt ex suspicationibus, & ęstimationibus falsis.

QVAE

QVAESTIO II.

An consulto in serpentis forma tentauit diabolus primum hominem.

DE tentatione primorum parentum quantum ad instrumentum medium. Et dicitur in Genes. 3. quod diabolus tētauit hominem per serpentem. Et quod iste modus nō fuerit cōueniēs, ostenditur primo sic. Quanto tentatio est occultior, tanto est ad decipiendum efficacior: si ergo diabolus quanto maiori calliditate poterat hominem decipere conabatur, uidetur quod ipsum debuisset tentare spirituali tētatione absque alicuius corporis assumptione. ITEM. Tanto tentatio est efficacior, quanto tentans est in suggerēdo affabilior: sed actus locutionis proprie debetur humanæ effigiei: ergo uidetur, quod diabolus ad tentandum magis debuit assumere effigiem hominis, quàm bruti animalis, cum brutum animal sua locutione potius esset ad terrorem quàm ad persuasionem. ITEM. Quanto tentans magis simulat, & induit speciem sanctitatis, tanto magis præualet in tentando: sed multa sunt animalia, quæ magis suis proprietatibus sanctitatē prætendunt, quā serpens: sicut colūba, & agnus: ergo uidetur, quod illa magis debuerit assumere diabolus ad tentandum. ITEM. instrumentum, siue organum debet conformari exercitio per ipsum facto: sed tentatio erat ad decipiēdum: ergo diabolus debuit assumere animal maxime dolosum, & callidum: sed plus est de dolositate in uulpe, quā in serpente: ergo magis debuit assumere uulpem, quam serpentem.

AD OPPOSITVM sunt rationes: sed quoniam uerum concludūt, possunt propterea claudi in responsionem.

RESOLVTIO.

Ita tentauit, quia ita Deus non iniuria permisit.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod modus ille tētandi non tantum fuit ex diabolica electione (sicut dicit Aug.) sed etiā ex diuina permissione: non enim licuit diabolo tentare omni modo, quo uellet, & posset: sed eo modo, quo dominus permitteret. Concessit autem diuina sapientia, quæ omnia ordinat, & gubernat, & permittit, quòd diabolus tētaret hominem in effigie animalis bruti, & non cuiuscunque: sed serpentis; sic enim exigebat congruentia ordinis. Quod enim homo tētaretur a diabolo in effigie bruti animalis, congruum erat tum respectu operis: tum respectu finis intenti: tum etiam respectu diuini iudicii. Respectu operis; quia homo natus est inclinari ad bonum, ut nunc maxime ex parte sensibili, & brutali: & ideo congruum erat ipsum tentari in effigie animalis bruti. Respectu finis intenti similiter cōgruum erat, quia ad hoc ordinabatur tentatio, ut homo efficeretur similis animali bruto, cum contēpto bono incommutabili adhæret bono commutabili, & ibi quiesceret: & iō adhæc insinuādum, in specie animalis bruti debuit tentari. Respectu diuini iudicii etiam congruum fuit, quoniam dominus iustus, & fidelis non per-

permittit hominem tētari ultra, quam poſſit. Et ideo ſic patitur diabolum in tentatione latere, ut nihilominus poſſit ab homine deprehendi: & ideo non paſſus eſt, ꝙ diabolus hominem tētaret omnino in ſpecie conſimili,& per hoc non in ſpecie,uel effigie humana:ſed potius brutali. Triplex igitur congruentia ordinis exigebat,ut homo a diabolo in brutali effigie tentaretur. Hac ēt triplici congruentia exigente,permiſſus eſt homo tentari a diabolo, non in quolibet animali bruto:ſed in ſerpēte. Primum ratione operis:quia.n. tentatio fiebat per ſuggeſtionis ingreſſum,q̄ intrat ad cor ad modū ſerpētis, & ibi uirtus peccati diffundit,ex quo hō habet ſpiritualiter mori:ideo ut exterior effigies operi reſponderet interiori,cōgruum fuit hoīem a diabolo tentari in effigie ſerpentis, cuius eſt ſerpere,& uenenū diffundere, & diffundēdo hoīem interimere. Reſpectu ēt finis intenti congruum erat:quia.n.intendebat diabolus faciem hoīs, & caput, & ſuperiorē mentē conuertere deorſum, & totum proſternere, & ſic proſternendo ad malum finem deducere,proponendo ſibi præmiū aliquod delectabile:ideo permiſſus eſt tētare in ſerpente, qui ſecundum totum corpus ſuum habet terræ in ſuo inceſſu adhærere. Congruum etiam erat reſpectu diuini iudicii: quia enim ex illa tentatione diuino iudicio inter tētatum,& tentantē debebat inimicitia exoriri:ideo tentatio hoīs in ſerpente debuit fieri, quē poſt lapſum maxime exhorret, & qui maxime ſua calliditate inſidiatur hominem lędere. Et ſic patet multiplex congruētia, quare diabolus permiſſus eſt hominem tentare in effigie ſerpentina.

Ad illvd ergo, quod primo obiicitur, ꝙ tentatio tānto eſt efficacior, quanto occultior. Dicēdum, ꝙ & ſi diabolus ſe manifeſtaret exterioribus ſenſibus in effigie ſerpentis, nihilominus tamen in illa manifeſtatione plus ſe occultabat, quam manifeſtabat: unde mulier non credidit eum, qui loquebatur in ſerpēte, eſſe aduerſarium; ſed etiam potius bonum cōſiliarium: & ideo ita occulta erat illa tentatio, ſicut ſi diabolus loqueret̄ ad cor interius. Aliter reſponderi poteſt, ꝙ iuſto iudicio demon eſt permiſſus tentare interius, quia non habebat poſſe ingredi interius, niſi homo præberet ſibi aditum: & ideo tentauit ab exteriori per ſenſum, & uoce ſenſibili magis quàm uoce ſpirituali, nō enim debebat aliter permitti.

Ad illvd de maiori affabilitate iam patet reſponſio: uerum eſt enim, quòd ſi fuiſſet in effigie humana, affabilior fuiſſet: ſed diuina prouidentia non debuit hoc permittere, ſed cautelā diaboli debuit tēperare: & ideo conceſſum eſt ſibi corpus ſerpentis, quod tamen habebat faciem uirginis, ſicut dicit Beda: & reliquum corpus erat ſerpentis, ut ſic ex una parte poſſet latere, ex altera deprehendi. Ad illvd, quod obiicitur de amicabilitate, iam patet reſponſio: q̄a ſic debuit permitti oſtendi effigies amicitiæ, ut poſſet deprehēdi ueritas inimicitię: nam

tentator

tentator, qui effigiem amicitiæ prætendebat, secundum ueritatem inimicus erat: ideo huic operi animal maxime competebat, quod haberet aspectum humanum: corpus vero eius animalis, qđ natum est homini esse maxime inimicũ. AD ILLVD, quod obiicitur ultimo de caliditate. Dicẽdum, ꝙ & si sint aliqua animalia callidiora, & prudẽtiora: tamen in nocendo, & insidiãdo homini serpens est animal calidissimum. Et quia caliditas tentantis erat ad hominem offendẽdum, hinc est, quòd inter cętera animalia magis permissus est tẽtare per serpentem.

QVAESTIO III.

Quis fuerit ordo, & progressus tentationis in primis parentibus?

DE tentatione primorum parentum quantum ad ordinem, & progressum. Et dicit scriptura, & Magister in litera, ꝙ tẽtatio incepit a muliere, & per mulierem uenit ad uirum. Et uidetur, quòd hic modus progrediendi competat astutiæ diaboli, & quòd etiam debeat a deo permitti: ordo enim destructionis contrarius est ordini cõstructionis: quæ enim sunt ultima in componendo, sunt priora in soluendo: sed mulier fuit ultimò facta, & formata: ergo uidetur, ꝙ uia deformationis, & corruptionis a muliere debuit habere exortum: ergo tentator debuit eam prius aggredi. ITEM. Tentatio exterior debet cõformari interiori: sed in tẽtatione interiori peccatum ascendit a sensualitate ad superiorem partem mediante inferiori portione rationis: si ergo superior portio est uir, & inferior est mulier: sicut tẽtatio interior procedit ad uirum mediante muliere, sic & tentatio exterior. ITEM. Cautus pugnator citius aggreditur in bello illum, quem potest expugnare facilius: si ergo mulier facilius poterat expugnari, quam uir, uidetur ꝙ progressus tentationis peruenire debuit ad uirum mediante muliere. ITEM. Facilius est alicui expugnare fortem inimicum per domesticum, quam etiam per seipsum; sed uir erat fortis, & spirituali mente præditus: ergo non uidetur, ꝙ diabolus ausus fuerit eũ tentare per seipsum: sed per suũ domesticum: ergo mediante muliere tẽtatio peruenit ad uirũ.

SED CONTRA. Peccatum nõ tantũ est in carne; sed & in Dei imagine, scilicet anima: sed mulier, & uir ęqualiter sunt ad imaginem Dei, quia in anima non est distinctio sexus: ergo uidetur quòd tentatio non magis debuit inchoari a sexu muliebri, quàm a uirili. ITEM. Mulier nullam habebat pronitatem ad peccatum, sicut nec uir, & ita erat recta, sicut uir: nec caro eius aliquo modo animam incuruabat: ergo uidetur, quod ita difficile erat mulierem, sicut uirum deiicere: nulla igitur ratio uidetur esse, ob quam tentatio diaboli magis inciperet a muliere.

ITEM. Vituperabilius est uinci a muliere, quàm a uiro, & gloriosius est uincere uirum, quàm mulierem: si ergo diabolus maxime refugit uituperiũ, & auidissime quærit gloriam, uidetur, quòd magis tentationem

tionem a uiro, quàm a muliere inchoauerit. ITEM. Natura audatium est libenter fortibus occurrere; sed diabolus est audacissimus, & procacissimus, & maxime psumens de suis uiribus; ergo uidetur, ꝙ dedignatus fuerit primo aggredi muliebrem sexum: non igitur uidetur probabile, ꝙ prius tentauerit mulierẽ, quam uirum.

RESOLVTIO.

Diabolus in tentandis primis parentibus a muliere cepit, ad uirum sistit; diuina sapientia ita non iniuria permittente: & diaboli uersutia similiter exigente.

RESPOND. Dicendum, quòd sicut dicit scriptura, & Magister dicit in litera, non est dubitandum, quin tẽtatio diaboli a muliere inchoauerit, & per eam peruenerit ad uirum. Ratio autem huius sumitur ex parte sapiẽtiæ Dei, & ex parte astutiæ diaboli. Ex parte sapiẽtiæ Dei: dominus enim tali ordine permisit diabolum tentare. Tum propter uiri exercitationem. Tum etiam ne mulier haberet excusationem. Tum etiam propter eruditionẽ nostram. Propter uiri exercitationẽ, quia ipse adeo fortis erat, & spirituali mente præditus, ꝙ non solum poterat resistere serpentis tentationi: sed etiam suggestioni mulieris: & ideo fortiori tentatione permissus est tentari. Propter mulieris uero remouẽdam excusationem primo debuit ab ipsa tẽtationẽ incipere: nam si uir primo peccasset, cum uir sit caput mulieris, & dominetur ei, non esset multum mirandum, si mulier ei consentiret: immo magnum haberet excusationis colorem. Propter nostram eruditionem etiam hoc permissum est. In illo enim modo tentandi sensibili cognoscimus nos modum, & progressum tẽtationis inuisibilis: & sicut ille a serpente uenit ad uirum mediante muliere, sic iste a sensualitate ꝑuenit ad superiorem portionem rationis mediante inferiori. Ex parte similiter astutiæ diaboli potest summi ratio. Diabolus enim attendebat mulierem esse minoris sapientiæ, & debilioris constantiæ, & importunioris adhærentię. Quia minoris sapientię, erat facilior ad seducẽdum: & ideo diabolus seductor per eã uoluit sibi facere transitum, ac uiam. Quia debilioris cõstãtiæ facilior erat ad peruertendum: & ideo diabolus expugnator aggressus est hominis ciuitatem ex ea parte, ex qua erat aditus minus munitus. Quia uero importunioris erat adhærentię, cogitauit diabolus, quòd si ipsa primo uinceretur, nõ quiesceret, quousque peruerteret uirum. Vnde dicitur Eccl. 7. de muliere, quod laqueus est uenatorum, & sagena cor eius, uincula sunt manus illius. Propterea diabolus astutus impulsor, incẽpit a sexu fœmineo. Et sic patet, ꝙ sicut dicit scriptura per omnẽ modum cõgruum fuit tentationẽ incipi a muliere: tum quia hoc diaboli astutia expetebat: tũ quia hoc diuina prouidentia disponebat. Vnde concedẽdæ sunt rationes ad hoc inductæ.

AD ILLVD aũt, quod primo obi in contrariũ, ꝙ quãtum ad imaginẽ nõ est sexuum differẽtia. Dicendum, ꝙ licet in uiro, & mu-

& muliere reperiatur imago æque expresse quantum est de natura ipsius animæ: quia tamē anima, quandiu est in corpore, complexionem corporis imitatur, ex ratione debilitatis, complexionis, & sexus, cōtrahit anima quādam effœminationem: & propterea quātum est ex parte naturæ, nisi sit fortitudo maioris gratiæ, facilius incuruatur ad malum sexus fœmineus: & propterea illud non cogit. AD ILLVD, qđ obiicitur, quod mulier nullam habuit ad hoc pronitatem. Dicēdum, ꝙ ueru est: non tamen ex hoc sequitur, ꝙ haberet æqualem stabilitatem: quāuis. n. non haberet curuationem in affectu, nec deceptionē in aspectu, facilius tamen poterat in hoc incidere, quàm uir, in quo & natura erat fortior, & gratia creditur fuisse abundantior. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd uituperabile est uinci a muliere, &c. Dicendum, quòd uerum est: ueruntamen gloriosius est mulierem luctando superare, quàm cum uiro luctando succumbere. Et quia diabolus si incœpisset a uiro timebat ne uiriliter sibi resisteret: ideo maiori cautela studuit gloriā adipisci. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ audaces libētius aggrediuntur fortes Dicēdum, quòd illud uerum est, ubi est audacia sine astutia: diabolus autem nō tātum est audax, & procax, imo etiam astutus, & fallax: & ideo in tentando non aggressus est uiam difficiliorem, sed potius efficaciorem. Præterea non permittebatur sibi totam suā exercere potentiam: cum enim non uincat nisi uolentem, est debilis in pugnando: & ideo non a fortiori, sed a debiliori suā inchoauit tentationem.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An carnis sit tentare.

CONSEQVENTER queritur circa secundū articulum de modis tentationis in generali. Diuidit autem Magister tentationem in eam, quæ est ab hoste, & in eam, quæ est a carne: sed cum de tentatione, quæ est ab hoste, aliqualis possit haberi notitia per ea, quæ determinata sunt supra de potestate demonum: ideo hic quæritur de tentatione, quæ est a carne. Et circa hoc possunt queri tria. Primo quæritur, utrum carnis sit tentare. Secundo queritur utrū tentationem carnis a tentatione diaboli contingat separari. Tertio quæritur, cui istarum tentationum difficilius sit resistere.

CIrca primum sic proceditur, & ostēditur, quòd carnis sit tentare. Iaco. 1. Vnusquisque tētatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: sed concupiscentia, quæ maxime abstrahit, & illicit est concupiscentia carnis: ergo &c. ITEM. Cassiodorus diffiniens tētationem, dicit, quod tētatio est assimilatio boni ad fallendum: sed appetitus carnalis facit bonum ut nunc, credi esse bonum simpliciter, & hoc decipit, & fallit spiritum: ergo contingit spiritum tentari a carnali appetitu. ITEM. Tentatio diabolica non est aliud, q̄ suggestio: sed sicut diabolus

suggerit

suggerit homini mala, ita & carnis prudentia, quæ est Deo inimica: ergo si diabolus dr̃ tētare, cum suggerit mala, eadem ratione & caro cū spiritum trahit ad carnalia. ITEM. Diabolus impugnat nos tentando, nec est aliud diaboli tentatio, quam eius impugnatio: sed sicut impugnamur a diabolo, ita etiam a carne impugnamur, & impellimur: ergo uidetur, ꝙ sicut tentamur a diabolo, ita uere, & proprie tentamur a carne.

SED CONTRA. Hugo de S. Vict. Tentare est callide experiri, & quasi quibusdam blādis conatibus probare: sed experimentum sumere hoc est solius substantiæ rationalis: ergo non uĩ esse carnis. ITEM. Tentās differt a tētato: nullus enim tentat seipsum: sed qui tentatur, est hō carnalis. Cum igitur homo carnalis a carne sua non differat per substantiam, uĩ, ꝙ nullus homo tentetur a carne sua, nec ab alia constat ergo ꝙ nulla caro tētat. ITEM. Persuasio ordinata ad decipiēdum, potius est sophisticatio, quam tentatio. Tentatio enim est persuasio ordinata ad sumendum experimentum: sed caro uitiosa directe inclinat ad malum, & sua inclinatione seducit spiritum: ergo carnis propulsatio potius debet dici sophisticatio, quā tentatio. ITEM Quandocumque aliquis actus de aliq̃bus subiectis dicitur, dicitur secundum aliquod commune in eis repertum: sed Deus tētare dr̃ in scriptura, & diabolus, & hō, caro ergo secundum aliquod cōmune debet dici: sed caro nō uĩ aliquo modo communicare in aliquo cum Deo, & cum spiritu angelico: ergo uĩ, ꝙ ei non possit competere tentatio, aut si cōpetat, hoc erit æquiuoce, & secū dum alium modum dicendi: & si sic est, tunc est quæstio, secundum quem modum dicitur, & quare illa carnis impulsio tentatio appellatur.

RESOLVTIO.

Caro, tam & si nihil intendat; quia tamen ad eius pulsationem uel assentire, uel dissentire possumus, tentare & ipsa dicitur.

RESPON. Dicēdum, quòd hoc uocabulū [tētare] multas habet acceptiones, sicut dicunt illi, qui significationes uocabulorū studiose rimati sunt: si tamen uelimus eius principalem, & præcipuam significationem accipere, tentare probare est, unde tentatio dici potest quidā tactus, quo illud quod tangitur, probatur: sicut cæcus dr̃ tentare, quādo suo tactu uult aliquam certitudinē habere de aliqua re, quam tāgit. Per hunc modum in spiritualibus tentatio dicitur quidam tactus ad probandum ordinatus. Hoc autem potest esse quadrupliciter. Aut quia ille, qui pulsat intendit probare, & approbare, siue probatum ostendere: & hoc modo tentat Deus secundum ꝙ dicitur. Sap. 3. Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Aut ille, qui pulsat, intendit probare, & reprobare, siue reprobū facere: & sic tentat diabolus, secundū quod dicitur Act. 5, Cur tentauit Satanas cor tuum mētiri spiritui sancto? Aut quia ille, qui pulsat intendit solum probare, & experimentum sumere de eo, quod est in homine: & sic

tentat homo cautus, & de hoc Eccl.30. Ex multis loquelis tentabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis. Aut quia & si pulsans nihil intēdat, ad eius tamen pulsationē sequitur approbatio, uel reprobatio hominis: & sic tētat caro, uel carnalis cōcupiscentia. De qua Iac. 1. Vnisquisq; tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus. A carne.n. siue a carnis cōcupiscentia homo pulsatur, & quasi tangitur: cui tactui, siue pulsationi si cōsentiat, ꝓbatur, & reprobatur: si uero dissentiat, probatur, & approbatur: & sic recte, & ꝓprie carnis impulsio tētatio dici potest. Vnde rōnes hoc ostēdentes cōcedēdæ sunt.

Ad illvd, quod obiicitur in contrariū, ꝙ tentare est experiri. Dicendum, ꝙ illa ratio ab Hug. nō assignatur nisi proprie de tentatione diaboli. Si aūt qs generaliter uelit eam intelligere, ut se extendat ad omnē tentationē, quæ ad malum inclinat, tunc dicemus, ꝙ intelligitur ꝑ causam, ut sit sensus: & per tētationem fit experientia, & probatio, utrum homo dignus sit approbari, uel reprobari: & hæc tā tum non fit a diabolo, sed etiā a carne. Si autē uelit dicere hoc essentialiter esse dictum, tunc dicemus, ꝙ nomine carnis non intelligitur corpus solum, sed ratio carnalis: & idem ipse homo secūdum quòd carnalis est, & ad carnē conuersus; seipsum tentat secundum ꝙ spiritualis est, & diuinę legi subiectus.

Ad illvd, quod obiicitur secūdo ꝙ tentans differt a tentato secundum substantiam. Dicendum, ꝙ sicut iudicare, & iudicari sunt actus diuersarum personarum: nihilominus tamen eadē persona secundum aliam, & aliam sui portionem potest seipsam iudicare: sicut semetipsum homo diiudicat, & superior portio inferiorem iudicat: sic etiam intelligendum est, ꝙ spiritualiter ipsa sensualitas tentare pōt rationem, siue homo exterior interiorem: & ita cum caro tentat spiritum, non idem tentatur a se, sed alius ab alio: illa tamen reperiri habēt in eadē persona.

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ persuasio ordinata ad decipendum, potius est sophisticatio, ꝗ tentatio. Dici potest, ꝙ tentatio large dicta comprehendit, & sophisticationem, & tentationem proprie dictam. Sohistica enim persuasione potest homo de alio exprimentum sumere: & ita non ualet illa obiectio, quia tentatio secūdum ꝙ hic accipitur, contra deceptionē, & sophisticationem non diuiditur. Aliter tamen posset dici, ꝙ tentationis nomen magis translatum est a tentatione materiali, in qua est quædam palpatio, secundum ꝙ cæcus dicitur tentare, quam a tentatione illa, quæ est in ratiocinationibus, per quem modum diuiditur contra sophisticationem, ut dicatur alius syllogismus sophisticus, alius tentatiuus. Ad vltimvm, patet respōsio ex prædictis. Aliquod enim cōmune reperitur in omnibus illis, de quibus dicitur actus tentandi, uidelicet tactu quodam pulsare, ad quem consequitur pulsati probatio: & hoc prius explanatum est.

QVAESTIO II.

An eadem sit tentatio carnis quae diaboli?

VTRVM contingat tentatio-
nē carnis a tētatione diabo
li separari. Et ꝙ sic, uidet. Quę
cumquæ diuiduntur ex opposi
to, unū potest esse sine altero,
siue separari pōt ab altero: sed
tentatio carnis diuiditur contra
tentationem hostis: ergo, &c.
ITEM. Diabolus tentauit homi
nem primum, & tentauit Chri-
stum: sed nec caro Christi, nec
caro hominis primi ad malum
impellebat; ergo neuter a carne
tentabatur: ergo cū tētaretur a
diabolo, tętatio, q̄ est a diabolo,
separaī a tētatione, q̄ ē a carne.
ITEM. Esto, quód diabolus nū-
quā nobis mala suggereret, ni-
hilominus sensus nostri ad ma-
lum ab adolescētia proni sunt:
ergo omni tentatione diaboli
circunscripta, adhuc homo ten-
taretur a carne propria. ITEM.
Aliud est inquinamentum car-
nis, & aliud inquinamentū spiri
tus, sed diabolus impellit ad pec
cata spiritualia: caro uero ad
peccata carnalia: ergo cum pec-
catum spirituale possit esse sine
carnali, & econuerso, uidetur,
ꝙ tentatio carnis sequestrari ha
beat a tētatione diaboli. ITEM.
Quęcūque duo sic se habent, ꝙ
uni contingit mereri, & alii de-
mereri, illa cōtingit ab inuicē
separari; sed tentatio hostis est
materia exercendę uirtutis: ten-
tatio uero carnis semper est a
culpa, uel cum culpa, sicut dicit
Magister: ergo una istarum se-
q̄strari habet ab altera. ITEM.
Tentatio carnis, & hostis diffe-
runt, sicut dicit Magister in lite
ra, sicut tentatio exterior, & in-
terior; sed quod est exterius, se
questrari habet ab eo, quod est
interius: ergo & tentatio carnis
ab ea, quę est a diabolo. Quod si
tu dicas ꝙ tentatio, quæ est ab
hoste; est ita interior, sicut ten-
tatio quę est a carne, per hæc nō
effugitur, quia cum Deus fide-
lis non permittat hominem ten
tari supra id, quod possit, & al-
ter istorum modorum ad exer
citandum sufficiat, nec homo si
mul possit esse intentus circa di
uersa, uidetur, ꝙ alio, & alio tē
pore fiat circa nos tentatio car-
nis, & tentatio diabolica.

SED CONTRA, quód tētatio
carnis non habeat esse sine ten-
tatione hostis, uidetur super il-
lud Psal. Diuerte a malo, & fac
bonum. Glo. Hieron. Mala om-
nia ab instinctu diaboli proce-
dūt, sicut bona ab istinctu Dei:
ergo nullum peccatū fit, in quo
diabolus non interponat partes
suas: si ergo tentatio carnis uia
est ad peccatum, uidetur, ꝙ nō
possit esse sine tentatione dia-
boli. ITEM. Motus instrumenti
nō est sine motu principalis mo
toris: sed caro est sicut instrumē
tum in tentando respectu diabo
li, sicut dicitur super illud Iob.
ix. Terra data est in manus im-
pii, id est caro in manus diabo-
li: ergo titillatio carnis non est
absq; impulsione diaboli; si igi-
tur hęc est tentatio: patet, &c.
ITEM Si non sit ponere primū
malum, quod non sit ab alio: est
tamen ponere malum, quod est
initium omnis mali, sicut dici-
tur Eccle. 10. Iniciū omnis pec
cati superbia. Si igitur diabolus
rex est super omnes filios super
bię

biæ, & pater omnis mendacii, uidetur, quod nullum sit peccatũ, q̃d aliquo modo nõ ꝓcedat ab ipso: & ita ad nullum malum impellit caro absque diabolo: ergo tentatio carnis non separatur a tentatione hostis. ITEM. Quòd tentatio hostis non separetur a tentatione carnis, similiter ostenditur Gala. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, adulterium, contentiones, æmulationes, iræ, inuidię, &c. ibi enumerantur peccata carnalia, & spiritualia: ergo uidetur, ꝙ omnia peccata procedant a carne: igitur ad nullũ malum inclinat tentatio hostis absque tẽtatione carnis. ITEM. Generatio transfertur a corporalibus ad spiritualia: sed in corporalibus impossibile est generari aliquid a patre sine matre: ergo nec in spiritualibus. Sed pater omnis peccati dicitur esse diabolus: mater uero caro siue concupiscentia: ergo, &c. Prima per se patet, secunda manifestatur per illud, quod dicitur Ezechi. 16. Pater tuus Amorrheus, & mater tua Cethea. per Amorrhæum enim intelligitur diabolus, per Cetheam uero concupiscentia. Et expressius dicit Gregorius super Leuiticũ decimo nono. Concupiscentia est mater omnis peccati, & diabolus pater: ergo, &c. ITEM. Diabolus non potest tentare bonum angelum, nec malum, neque spiritũ separatum, sed solum spiritum carni cõiunctum: ergo uidetur, quòd aditum nõ habeat ad mẽtem nisi per carnem: ergo absq; carne non tentat: ergo non contingit tentationem diaboli a tẽtatione carnis separari.

RESOLVTIO.

Cum aliter tentat caro, aliter dæmon; non eadem erit utriusque tentatio.

RESPON. Dicendũ, quòd cum dicimus tentationem esse a carne, uel ab hoste, hoc dupliciter potest intelligi Aut sicut a mouente primo, aut sicut a mouente proximo, & immediato. Si sicut a mouente primo, sic tentatio carnis nunquam potest esse absque tentatione hostis: quia omnis carnis tẽtatio est ex eius corruptione, quę ortum habuit a prima hostis tentatione: tentatio tamen hostis potest esse absque tẽtatione carnis, tũc potissimè, quando is tentatur, in quo non est carnis corruptio, sicut fuit in Adam, & in Christo, uel quando ex illa tentatione nulla oritur incuruatio. Quando uero tentatio hostis ad peccatum pertrahit, cum nullum peccatũ sit in nobis, quod nõ habeat ortum ex concupiscentia aliqua, sic tentatio diaboli a tentatione carnis non potest separari: sic igitur iudicandum est secundũ ꝙ tentatio dicitur esse a carne, uel ab hoste, tanquam a mouente primo. Si autem sic dicatur esse, sicut a mouente proximo, & proprie, sicut accipit Magister in litera, sic sequestrantur & distantia formali, & distantia tẽporali. Distantia formali, quia alio modo tentat caro, & alio modo diabolus: & ad aliud uitium impellit hæc, & ad aliud ille: & principium mouens est aliud, & aliud. Sequestrantur etiam distantia temporali, quia aliquo tẽpore uexat diabolus.

& instigat ad aliquod uicium, ad quod non inclinat caro, & aliquando potest esse ecõuerso. Et sic isto ultimo modo accipiẽdo proprie tentationem carnis, & tentationem hostis, ut accipit Magister in litera: concedendum est eas ab inuicem separari, ut non solum inter unam, & alteram sit differentia, sed etiã una posit esse sine altera. Vnde concedendę sunt rationes, quæ hoc probant. AD ILLVD, quod primo obiicitur in contrarium, quòd omne malũ est ab instinctu diaboli, intelligendum est sicut a mouente primo, non sicut a motore proximo. Nam ab sente diabolo peccatum potest esse a libero rabitrio, uel uoluntate propria, uel attrahente carnis concupiscentia. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ caro mouet sicut instrumentum. Dicendũ, ꝙ hoc uerum est, quando diabolus uexat carnem, & uexãdo carnem uexat spiritum: & tunc tentatio carnis, & diaboli non ponunt in numerum. Cõtingit tamen carnem mediante sensualitate sibi coniuncta spiritũ nostrum ad malum inclinare, etiã diabolo non mouente: & tunc non mouet sicut instrumentũ, sed sicut mouens primũ, & hoc modo habet sequestrari a tentatione diaboli. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ peccatum diaboli est initium omnis mali. Dicendum, quòd hoc non est intelligendum, quòd sit principium immediatum respectu cuiuslibet peccati, sed quia ante peccatum eius non fuit aliud: & ipsum fuit initium illius peccati originalis, ex quo est initiũ ad omne malũ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ omnia peccata sunt a carne. Dicendum, quòd caro sumitur ibi large pro omni concupiscentia, quæ inhęsit animæ ex coniunctione sui ad carnem: & sic nomine carnis intelligitur concupiscentia, quę est mater omnium malorum, & sine hac diabolus non generat in nobis aliquod peccatum. Et per hoc patet responsio ad sequens obiectum de generatione spirituali: accipitur enim ibi caro, & concupiscentia largè, sicut ostẽsum est. Ex illo tamen nõ sequitur, quòd tentatio diaboli non possit esse absque tẽtatione carnis: non enim omnis tẽtatio diaboli est peccati generatio: frequenter.n. tẽtat: ita quòd nulla sequitur culpa. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ non tentat nisi hominem carnalem. Dicẽdum, ꝙ hoc non est, quia tentatio diaboli pendeat a tentatione carnis, sed quia non potest aliquẽ tentare, nisi quando habet uertibilitatẽ liberi arb. & est in statu merendi, uel demerendi, & in quo potest seduci: & hoc solum est, quando spiritus rationalis est coniunctus carni mortali. Ex illa tamen ratione non concluditur, quòd caro in tentatione diaboli sit causa præcipua, sed solũ causa, sine qua nõ.

QVAESTIO III.

Quæ difficilior tentatio superatu, diaboli, an carnis?

CVI istarum tentationum sit difficilius resistere. Et ꝙ tentationi carnis, uidetur, per illud, quod Magister dicit in litera. Tentatio carnis interior difficiliùs deiicitur, quia inte-

rius oppugnans, de nostro contra nos roboratur, sed illi tentationi difficilius est resistere, quàm difficilius est uincere: ergo &c. ITEM. Seneca. Nulla pestis efficacior, quàm familiaris inimicus: sed inimicus carnis est multo familiarior, quàm diabolus: ergo eius tentatio crudelior, & periculosior, ac per hoc ad uincendum difficilior. ITEM. Quanto tentatio est ad nocendum efficacior, tanto difficilius est resistere tentationi: sed tentatio carnis efficacior est ad nocendum, quàm tentatio hostis: quia cum tentatio hostis sit exercendæ uirtutis materia, tentatio carnis nunquã est sine culpa: ergo &c. ITEM. Tanto difficilius est resistere alicuius persuasioni, quãto ille, qui persuadet magis amatur: sed homo multum diligit carnem, & multum odit diabolum: ergo multo difficilius est resistere impulsioni carnis, quã suggestioni diaboli, siue tentationi.

CONTRA. Quãto impugnãs est fortior, tanto eius impugnationi difficilius resistitur: sed diabolus est hostis fortissimus, sicut dicitur Iob. 40. Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari: ergo difficilius est eius tentationi, siue impugnationi resistere, quam ei tentationi, quæ est ex carne. ITEM. Quanto tentans est uersutior, & callidior, tanto difficilius est eius laqueos, & cautelas euadere: sed diabolus est uersutissimus: ergo difficilius est eius illaqueationi, siue tentationi resistere, quam tentationi carnis. ITEM. Quanto inimicus est occultior, tãto minus põt hõ eius imperiũ declinare: sed diabolus est hostis spiritualis, et occultus: caro uero est hostis manifestus: ergo tẽtatio, siue præliũ diaboli maioris est periculi, quàm tentatio carnis: cũ maiori igitur difficultate ei resistitur. ITEM. Facilius superatur, qđ est in nostra potestate, quàm qđ non est in nr̃a potestate: sed caro in nostra potestate est, nã ipsam possumus mortificare, & cũ uitiis, & cõcupiscẽtiis crucifigere, diabolũ uero minime: ergo multo facilius est resistere eius tentationi, quã sit resistere tentationi diaboli. ITEM. Spiritus magis adhęret bono proprio, quàm bono carnis, siue bono interiori, quàm bono inferiori: sed diabolus suggerit, & inclinat ad bonũ interius, dũ tẽtat de peccatis spiritualibus: caro uero ad bonũ inferius, dum tentat de peccatis carnalibus. Si ergo difficilius repellitur, qđ est maioris adhærẽtię, difficilius repellitur tentatio hostis, quæ est de peccato spirituali, quã tentatio carnis, quæ est de peccato carnali. ITEM. Difficilius est resistere uiolẽtis, quàm blanditiis: quia uiolentia importat de sua rõne impossibilitatẽ, siue difficultatem resistendi: sed diabolus tentat uiolentãdo, sicut dicit Hug. caro autem tentat blandiendo: ergo difficilius superatur diabolus, quàm superetur caro.

RESOLVTIO.

Si ambæ tentationes carnis, scilicet & diaboli fuerint circa idem; difficilior profectò illa, quam ista experitur.

RESP. Ad prædictorũ intelligẽtiam est notãdũ, quòd cũ quęritur,

cui tentationi sit difficilius resistere, utrum, tentationi carnis, uel hostis? duplicitér potest intelligi. Aut respectu eiusdem peccati, aut respectu alterius. Si respectu eiusdem peccati, utpote peccati carnalis, ad quod instigat caro, instigat & diabolus: tunc respondendum est, quod tentatio carnis est difficilior propter coniunctionem carnis ad spiritũ, ob quam magis incuruat animam: & sic intelligit Magister in litera, & rõnes probant ad primam partem inductæ. Si autem intelligatur cõparatio fieri respectu diuersorum peccatorum, utpote tentatio carnis intelligatur respectu carnalium, & tentatio hostis respectu peccatorum spiritualium, sic se habent ut excedẽtia, & excessa. Quidam.n. homines sunt, qui magis sunt proni ad peccata carnalia, utpote ad luxuriam, quàm ad superbiam: & his difficilius est resistere tentationi carnis, quàm tentationi hostis Quidam autẽ sunt, qui proniores sunt ad peccata spiritualia, quàm ad carnalia, utpote illi, qui magis desiderant honores, quàm uoluptates: & his difficilius est resistere tentationi hostis, quam tentationi carnis. Si quis autem sit indifferens ad utrunque, & æqualiter pronus quantum est de se, quodam modo tentatio carnis est difficilior ei, quodammodo tẽtatio hostis. Tentatio carnis erit difficilior ei propter maiorẽ, & magis intrinsecam, & magis continuã adhærentiã. Tentatio uero hostis difficilior ꝑ maiorẽ boni ꝓmissi apparentiã, & ꝑ latentiorẽ instigãtis fallaciã: sicut.n. Greg. i Homil. ostẽdit, hostis antiquus multa, quæ sunt uitia, scd̃m ueritatem palliat sub specie uirtutum. Si igitur quæritur, quæ harũ tentationum sit ad uincẽdũ, difficilior? Si respectu eiusdem peccati intelligatur: respondendũ est, qđ tentatio carnis. Si respectu diuersorũ, sic se habent sicut excedentia, & excessa, sicut ostensum est: & sic procedunt rationes ad utrãque partem. Si aũt quæratur, quæ earũ magis excedat alterã: dicendũ, qđ. quia oĩs caro corrupit uiam suam, & homines ex maiori parte carnales sunt, & desideriis carnis obsequũtur, qđ difficilius est resistere tentationi carnis, quã hostis.

Et ad rõnes illas, quę obiciũtur in oppositum, quod hostis ille est fortior, & astutior, & occultior: facile est respondere, q̃a non permittitur tẽtare scd̃m totam suam potentiam, & astutiã, immo reprimitur potestate diuina. Ad illvd uero, quod obiicitur, quód caro est in nostra potestate. Dicendum, quod & si in nostra sit potestate scd̃m ordinẽ naturæ, tamen ꝑ peruersitatem concupiscentiæ in multis & regnat ancilla, & seruit dña, & nimius amor carnis facit ueterem Deũ esse hominis: & iõ nõ est in nostra potestate, quousq; liberemur de potestate corporis huius, adiuuante gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Tanta.n. est uis amoris, ut amantẽ amato quodãmodo subiiciat. Vnde & si filius sit in potestate patris: non est tamen patri facile occidere, uel affligere filium, sed ualde difficile: sic in proposito intelligendum est:

quia

quia nemo unquam carnē suam odio habuit; sed nutrit, & fouet eam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod bonū interius magis adhæret. Dicendum, quod & si magis adeat spiritui, secundū quod spiritus est: non tamen magis adhæret secundū qđ carnalis est: nunc autem fere oēs homines carnales sunt, nec permanet spiritus Dei in homine, quia caro est. AD ILLVD, quod obiicitur, quod diabolus tentat uiolentiis. Dicendum, quod nulli infert uiolētiam simpliciter: uiolentare tamen dicitur quodammodo propter immistionem aliquarum tribulationum, quę nō ita mouent affectum, sicut carnis incitamenta, nisi caro ibi interponat partes suas.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An peccatum Adæ potuerit esse ueniale?

CONSEQVENTER quantum ad tertium articulū quæritur de quātitate peccati primorum parentum. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrū primū pccatū potuerit esse ueniale. Secundo quæritur, utrum fuerit remediabile, siue remissibile. Tertio quæritur, utrum inter cætera genera peccatorum fuerit magis graue.

VTRVM primum peccatū hominis fuerit, uel potuerit esse peccatū ueniale. Et quod sic uidetur. In egressu a rectitudine, prius curuatur aliquid parua obliquitate, quam magna: sed obliquitas magna est culpa mortalis, & parua est culpa uenialis: ergo cum cecidit a statu rectitudinis innocētiæ, per ueniale trāsiuit ad mortale: ergo prius peccauit uenialiter, quam mortaliter. ITEM. Consensum, siue electionem præcedit appetitus: nihil enim legimus, nisi prius illud appetamus: ergo ante cōsensum primi hominis fuit appetitus: sed ille appetitus erat ad illicitum: ergo erat peccatum: sed non mortale, quia nihil est mortale citra consensum: ergo ueniale: prius igitur peccauit peccato ueniali, quam peccato mortali. ITEM. Contingit aliquid diligere inordinate, & supra Deum. Contingit ēt aliquid diligere ordinate, & sub Deo: sed inter hæc duo cadit medium, uidelicet diligere aliquid sub Deo, sed inordinate. Si igitur ab extremo in extremum peruenitur per medium, prius dilexit homo aliqd inordinate sub Deo, quàm supra Deū: sed primū est mortale, secundum ueniale: ergo &c. SI TV dicas, quod hō in primo statu existens non potuit peccare uenialiter, ostenditur quod sic. Primum; quia uerbum otiosum est peccatum ueniale quantum est de genere suo, cum non sit contra aliquod mandatum: sed Adā potuerat uerbum otiosum dicere, & cum uxore sua locari: ergo poterat in statu illo uenialiter peccare. ITEM. Quod potest in maius, potest in minus, qđ est ordinatum ad illud: sed Adā poterat peccare mortaliter: sed peccatum mortale est maius, quàm ueniale. Cum igitur Adam potuit etiam primo peccare mortaliter, potuit primo peccare uenialiter. ITEM: Est ponere statū

in quo non potest aliquis peccare uenialiter, nec mortaliter, utputa statū cōprehensoris: & statum, in quo potest peccare uenialiter, utpote statum uiatoris: & statum in quo contingit peccare mortaliter, & non uenialiter, sicut statum angeli lapsi: ergo erit ponere statum, in quo contingeret peccare uenialiter, & non mortaliter: sed hic nō est status nisi hominis instituti: ergo &c.

Sed contra. Peccatū ueniale, ueniale est pp impulsionem, & pronitatē, quam homo habet ad illud: sed primus homo nullum habuit impulsum: ergo non potuit primo committere ueniale peccatum. Item. In primo homine nullus erat motus brutalis, sed quilibet erat sec̄dm deliberationē rōnis: sed peccatū cōmittere cū deliberatione rōnis ubi nulla est pronitas, nō potest esse nisi mortale: ergo &c. Item. Regnum animæ adeo ordinatum erat, sicut dicit Augu. quod si ipsa seruaret ordinē sub Deo, nihil exiret eius imperiū: ergo impossibile fuit hominem peccare, nisi prius a Deo se auerteret: sed hoc est per mortale: ergo &c. Item. Angelus propter dignitatē sui status non solum peccauit mortaliter, sed etiam irremediabiliter: ergo si status innocentiæ excedebat statū miseriæ in magna præcellentia, uidetur, quod illud, quod in nobis est modo modicū & leue, in statu illo esset magnum, & graue, nulla igit̄ essent ibi leuia, & minuta peccata, sed omnia essent grauia, & mortalia. Item. Omne peccatū aufert innocentiam: sed qđ auferebat hoī innocētiā, auferebat immortalitatē: & qđ auferebat immortalitatē, inferebat mortē: & qđ inferebat mortem, erat mortale: ergo a primo nullū peccatū poterat esse in primo hoīe, quod non esset mortale. Item. Si Adā primo cōmisisset ueniale, quæro utrū potuisset pœnitere, an non. Si nō, ergo fuisset irremediabile. Si sic, ergo propter ueniale peccatum debuisset, ergo passibilis factus esset: & si passibilis: ergo & mortalis cū eadem esset in eo rō passibilitatis, & mortis: ergo necesse fuit primum peccatū primi hominis uel esse mortale, uel esse irremediabile, uel quod aliquid esset ueniale, & inferret mortē: quę duo simul stare nō poterāt.

RESOLVTIO.

Qui statum Adæ exquisitè attenderit, non nisi mortaliter in tantā inobedientiam prolabi potuisse affirmauerit.

Resp. Ad prædictorum intelligentiam est notandū, qđ circa hoc duplex fuit opinio. Quidā enim dixerunt, quod Adam primo peccato peccauit mortaliter potuisset tamē peccare uenialiter, non tñ omni genere uenialis. Quoddam.n. est ueniale, qđ est ueniale ex genere actus, sicut dicere uerbum otiosum, & mendacium iocosum, uel exire in risum dissolutū: & hoc est ueniale non solum cum præuenit rationis iudicium: sed ēt cum subsequitur: & hoc peccato dicunt Adam primo peccare potuisse. Est & aliud genus uenialis peccati, quod dicitur ueniale a ueniendo: quia uenit ex surreptione, & pronitate naturæ corru-

ptæ:

ptæ.& hoc præuenit, non subsequitur iudicium rationis:& tali peccato dixerunt Adã peccare non potuisse propter ordinẽ originalis iustitiæ, quo inferior potentia ita subdebatur superiori, quod nihil appeteret absq; eius imperio,& dictamine:& hæc positio satis fuit probabilis. Verũtamen cõmuniter nõ approbãt eam Doctores theologiæ: nã improbabilitatem habet, si quis attendat ad perfectionem status, & regulam rectitudinis, in qua erat:a qua etiã cum nullum haberet impellens, exire non poterat, nisi contemnendo diuinam iustitiam, & fœdando suam innocentiã,& corrumpendo naturã suam, quæ omnia faciunt primam culpam Adæ non uenialẽ, sed mortalem fuisse, nec potuisse aliter esse. Et ideo est communis opinio, quã hodie approbãt doctores: quod Adam in statu innocentiæ primo peccato peccauit mortaliter, nec primũ eius peccatum ueniale esse potuit. Vnde concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur quod prius est peruenire ad paruã obliquitatẽ, quam ad magnam. Dicendum quod uerum est, ubi est curuitas paulatiua, & per successionem: ibi autem potius fuit fractio, quam curuatio: uel si curuatio dici debet, primo incœpit in consensu, qui fuit mortale peccatũ, & ita inter rectitudinẽ, & illam obliquitatem non intercedit medium. Et si tu quæras, unde hoc. Dico, quod hoc non fuit propter immediatam oppositionem rectitudinis ad peccatum mortale, sed quia in tali subiecto, quod quidẽ uel oportebat esse sanum, uel mortuum. AD SECVNDVM, quod obiicitur, quod appetitus præcedit consensum. Dicendum, quod uerum est:sed appetitus, qui præcessit consensum primorum parentum, non fuit libidinosus, sed naturalis:ex tunc autem incœpit esse libidinosus, quando uolũtas deliberatiua consensit, & tunc incœpit etiam esse mortalis:& ita non ante cœpit peccatum esse, quàm esse mortale. AD ILLVD, quod obiicitur, quod medium est inter diligere ordinate sub Deo,& inordinate supra Deũ. Dicendum, quod & si sit mediũ cõparando statum ad statũ simpliciter:cõparando tamen ad hoiem illum, non cadebat mediũ. Ratio aũt huius erat propter magnam approximationem ad Deum, ob quam nihil poterat inordinate diligere, quin per hoc Deo iniuriam faceret, ac per hoc supra Deum diligeret. AD ILLVD, quod obiicitur, quod poterat dicere uerbũ otiosum, quod est ueniale. Dicendũ quod uerbum otiosum ei fuisset mortale propter status perfectionem. Vnde quod dicitur, aliquod peccatum esse ueniale generaliter, siue de genere sui actus, hoc intelligendum est respectu naturæ lapsæ. AD ILLVD, quod obiicitur, quod potest in maius, potest in minus. Dicendum, quod illud non est semper uerũ:quia non est hominis potentia aliquando ita ordinata ad minus, sicut ad maius. Vnde maius est hominem mori, quam febricitare:facilius tñ potest aliquis alicui inferre mortẽ, quàm febrẽ,

sic

ſit & hõ primus citius potuit ſe occidere, quàm debilitare, ideſt prius mortaliter, quàm uenialiter peccare. AD ILLVD, quod obiicitur. quod quartus ſtatus eſſe deberet, in quo poſſet tantum uenialiter peccare. Dicendum, ꝙ illum ſtatũ nullo modo cõuenit eſſe. Quod .n. aliqđ peccatum ſit ueniale alicui, hoc eſt propter magnam pronitatẽ, ꝗ habet ad peccandum, & difficultatem, quam habet ad benefaciẽdum: & ubi hæc ſunt, eſt facilitas ad mortale: & ita nunquã eſt ponere ſtatum, in quo peccetur uenialiter, in quo nõ poſſit peccare mortaliter: eſt tamen ponere econuerſo ſtatum, ſcilicet in quo contingit peccare mortaliter, & non uenialiter, propter defectum pœnitentiæ: huiuſmodi autem eſt ſtatus dæmonum.

QVAESTIO II.

An peccatum hominis remediabile, uel remiſsibile fuerit potius quàm angeli?

VTRVM peccatũ, qđ primo ſecutum eſt ex tẽtatione illa, fuerit remiſſibile, uel irremiſſibile. Et quod irremiſſibile, uidetur. Augu. de Mirabilibus ſacræ ſcripturæ loquens de angelo, dicit: quod reſurgere non potuit, quia de ſublimiſſimo ſtatu cecidit: ſed homo cecidit de nobiliſſimo gradu, & ſtatu, quem potuit habere in uia: ergo ſi non potuit reſurgere dęmõ, pari ratione nec homo. ITEM. Peccatum, ad qđ nullam habet homo inclinationem, nullam habet excuſationẽ: & quod omni caret excuſatione, non eſt dignum remiſſione: ſed peccatũ, qđ omnino ineptũ eſt ad remiſſionẽ, eſt irremiſſibile: ergo peccatum illud eſt irremiſſibile: quod fit ſine aliqua inclinatione: ſed tale fuit peccatum, quod conſecutum eſt ex prima tentatione: ergo &c. ITEM. Morbus, qui totam naturam inficit, eſt incurabilis: quia omnino ſanitatẽ, & principium ſanitatis expellit: ſed peccatum, quod ex primaria tẽtatione ſubſecutum eſt, totam naturam humanam infecit: uĩ igitur, qđ fuerit morbus incurabilis. ITEM. Adã antequam peccaret non ſolũ habuit naturalia, ſed & gratuita, ſicut oſtenditur infra, & hoc innuit Glo. Luc. x. ubi dicit, quod hõ uulneratus fuit in naturalibus, & expoliatus gratuitis: angelus uero non habuit gratuita, ſed ſolum naturalia: ſicut oſtenſum fuit ſupra: ergo maiorem corruptionem fecit peccatum hominis in homine, quàm peccatum angeli in angelo: ſed peccatum quod magis corrumpit, minus eſt aptum ſanari: ergo ſi peccatum angeli fuit irremediabile, multo fortius peccatum hominis.

SED CONTRA. Pœnitentia eſt uia ad ueniam, uel ad merendũ: ſed primus parẽs poſtꝗ peccauit, potuit pęnitere, qđ patet: q̃a doluit, & pœnituit: ergo potuit ueniã, & miſericordiã inuenire: ergo peccatum eius fuit remiſſibile. ITEM. Dignũ eſt, qđ q̃ ab alio decipitur, ab alio adiuuetur: ſed hõ cum peccauit, alio tentante deiectus eſt: ergo decuit ipſum habere præſidiũ, & adiutoriũ ad reſurgẽdũ: ſed illo habito, peccatũ hominis eſt irremiſſibile: ergo &c. ITEM. Peccatũ primi hoĩs totam na-

turam

turam humanam infecit:ergo si irremissibile fuisset, tota humana natura damnata fuisset:ergo diuina prouidentia, & dispositio, quæ hominem fecerat propter beatitudinē, fuisset frustrata, & ita esset uana. ITEM. Non est maioris stabilitatis culpa, q̃ gratia, nec demeritum, quam meritū:ergo si culpa Adæ fuisset irremissibilis, gratia præcedens fuisset inamissibilis: ergo si grām potuit amittere, pari rōne potuit a culpa resurgerē. Quæstio est igitur, propter quod remissibile fuit peccatum humanum, non angelicum.

RESOLVTIO.

Præcipua ratio, qua hominis peccatum potius quam angeli uenia dignum fuerit, dicitur uertibilitas uoluntatis post lapsum.

RESP. Dicendum, quod primū peccatum hominis, quod ex tētatione diaboli subsecutum est, remissibile fuit. Et si quæratur ratio huius: Dicendū, quod ex tribus rationibus, una potest ratio sufficiens colligi. Remissibile namque fuit peccatum primi hominis, quia erat in carne mortalis, in uoluntate uertibilis, in transgressione excusabilis. Carnis mortalitas faciebat remissibilitatem: potuit.n. diuina iustitia seueritatem, & æquitatē sui iudicii in homine exercere præter æternā damnationē, in hoc ꝙ hoīem peccatorē morti tradidit, & hoīs innocētis mortē pro satisfactione suscepit, ut sic exerceretur in hoīe seueritatis uindicta ꝓ culpa perpetrata: ut, quēadmodū hō uolūtarie peccādo Deū deseruerat, et seipsum morte culpę occiderat, sic spiritus īuitus desereret corpus. & mors exigatur in pœna, sicut cōmissa fuerat in culpa. Angelus aūt per naturā immortalis erat, nec mori poterat, nisi morte æterna: nō enim erat alia uia exercendi in ipsū iustitiæ seueritatē, nisi per mortē dānationis æternæ: & sic carnis mortalitas multū facit ad hoc, qđ peccatū hoīs esset remissibile. Voluntatis uertibilitas, ad hoc nihiloīus faciebat: q̄a.n. hō cōditus est in uertibilitate arbitrii, q̄ non tm̄ debebat esse in eo ad momētum, sed ēt ad tempus diuturnū, q̄a longo tēpore debebat esse uiator: hinc est, ꝙ sicut grā adueniēs eius uolūtati non abstulit uertibilitatē ad malum, sic culpa superueniēs non abstulit potentiā reuertēdi ad bonū: & sicut potuit transgredi, ita potuit conteri: & sicut ꝓ culpā peruenit ad irā diuinam, sic per pœnitētiam rediit ad gratiam. Hoc autem angelus non habuit, sicut ostensum fuit supra Dist. 7. propter breuitatem spacii merendi, post quam uoluntas eius uertibilitatem habere non poterat, sicut ibidē ostensum est. Excusabilitas etiam in culpa faciebat ad peccati hoīs remissibilitatem. quia.n. alio suggerente cecidit, dignum fuit per alium subleuari: & ideo competebat sibi mediatorem habere: & quia lapsus non potest resurgere sine manu subleuante, & inimicus non potest reconciliari sine mediatore interueniente, hinc est quod peccatum hominis fuit remissibile, non peccatum angeli: quia hō per alium cecidit, alium debuit habere adiutorem, & releuatorem: Angelus uero non, quia

quia cecidit per semetipsum: & hęc est ratio, quā Magister reddit in litera. Et sic patet, ꝙ triplex est ratio, quare peccatū hominis remissibile fuit. Et istæ tres concurrentes reddunt unā rationem integram. Inter has tamen præcipua est ratio, que medio loco posita est, scilicet uertibilitas uoluntatis post lapsum, per quā homo susceptibilis erat pęnitentiæ, mediante qua ad ueniam poterat peruenire. Concedendæ sunt igitur rationes ostēdentes peccatum hominis, quod ex prima tētatione secutum est, fuisse remissibile.

Ad illud, quod obiicitur, quòd cecidit de nobilissimo statu. Dicendum, ꝙ quamuis hō esset in statu sublimi: non tamen sic dr̄ de sublimissimo statu cecidisse, sicut angelus, Angelus.n. proximus erat gloriæ: adeo qđ uno solo motu conuersionis ad Deū poterat effici gloriosus: nō sic fuit de hoīe: & ideo non est simile. Ad illud, qđ obiicitur, ꝙ hō nullam habuit inclinationem. Dicendum, ꝙ & si non habuit inclinatiuū interius, habuit tamen impulsiuum exterius, ratione cuius aliquo modo fuit peccatum eius excusabile: esto tamē quod excusabile non esset in se, nihilominus excusabile factum est, quando homo incępit de sua transgressione dolere. Ad Illud, quod obiicitur, qđ tota natura est corrupta. Dicendum, ꝙ & si corrupta sit tota quantum ad totam posteritatē, quæ seminaliter ex Adam procedit: nihilominus tamen remāsit ipsi Adæ semen, in quo benedictæ sunt omnes gentes idest Christus, in quo nulla fuit corruptio: immo membrum sanissimum fuit & ideo sua cauterizatione cætera membra a fæce peccati curauit. Remansit etiam in hoīe aliqua naturalis rectitudo, utpote synteresis, quæ non fuit in eo extincta, qua mouente, & instigante potuit pecatum detestari, & detestando ad Deum reuerti, & reuertendo curari. Ad illud, quod obiicitur ꝙ homo habuit naturalia, & gratuita qñ peccauit. Dicendum, ꝙ & si aliquod donum amiserit in peccando, quod Lucifer non perdidit: quia non habuit: naturæ tamen rectitudo non est adeo obliquata in homine, sicut fuit in diabolo: & non tam improbe, & pertinaciter adhæsit ei, qđ appetiit, sicut angelus qui nullum habuit retardatiuum.

Quaestio III.

An peccatum primum grauissimum fuerit inter omnia peccatorum genera?

Vtrum peccatū, qđ ex illa tentatione subsecutum est, fuerit grauissimum oīum peccatorum. Et ꝙ sic uī. Aug. xiiii. de ciui. dei. Magna fuit in peccādo iniquitas, ubi tanta fuit in non peccando facilitas, Ex quo uerbo elicitur tale argumentū. Vbi maior est ad obediendum facilitas, ibi maior est culpa in contēnendo: sed primo homini obedire fuit facillimum: ergo in transgressione illa fuit peccatum maximū. Item. Aug. ibidē. Obediētia secūdi hoīs eo est prædicabilior, quo factus est obediēs usq; ad mortē. Ex quo uerbo pōt elici tale argumentū. Sicut qui est obediens usque ad mortē habet

maximum

maximum meritum in obediendo, & est maxime laudabilis, sicut fuit filius Dei, sic qui sic est inobediens, ut etiã non desistat pp timorē mortis, maxime culpabilis est, & uituperabilis: sed talis fuit inobedientia primorũ parentũ, qui cõminatione mortis non timuerunt transgredi diuinum mandatum: ergo uī, qđ illud peccatum fuit maximum. ITEM. Tanto grauius est peccatum, quanto magis corrumpit: quia peccatũ est corruptio modi, speciei, & ordinis: sed peccatum primorum parentũ fuit maxime corruptiuũ, quia non solũ ipsos corrupit; sed et totum genus humanum: ergo fuit oĩum peccatorũ maximũ. ITEM. Tãto grauius est peccatum, quãto maiori pœna punitur per iustũ Dei iudicium: sed peccatum primorum parentũ fuit pœna mortis, & exhæredationis in se, & in suis posteris, & hæc maxima est omniũ pęnarum: ergo illud peccatum fuit maximum.

SED CONTRA. Minus est peccatum remissibile, quam irremissibile: sed peccatum illud fuit remissibile, ut supra probatũ est: multa autem peccata sunt irremissibilia: ergo &c. ITEM. Grauius est peccatum, quod nullo modo est excusabile, quã quod aliquam habet excusationē: sed peccatum parentum primorum aliquam habet excusationē, in hoc quod factum est ad alienam instigationem: peccatum autem in spiritum sanctum colorem excusationis non habet: ergo peccatum illud nõ fuit peccatum grauissimum. ITEM. Tanto grauius est peccatum, quanto ex maiori libidine pcedit: sed in primis parentibus regnauit minima libido, & uoluntatis improbitas, cũ eorum natura esset munda, & sana: ergo uidetur, quod illa transgressio ex inobedientia non fuerit maxima. ITEM. Grauius est peccatum, qđ est cõtra naturã, & rationem, & institutionē diuinã, quã quod solum est cõtra diuinum mãdatum: sed peccatũ primorũ parentũ, qđ ex illa tentatione secutũ est, nec fuit oĩno contra naturã, nec contra rationē, sed solum contra diuinã institutionē: nam nec natura, nec ratio p se dictabat de illo ligno non esse edendũ: multa autem sunt peccata, quæ sunt cõtra naturam, & rationem, & institutionem diuinam, quæ nos appellamus peccata contra naturam: ergo uidetur, quod illa primorum parentum transgressio omnium peccatorum fuerit maxima.

RESOLVTIO.

Peccatum Adæ omnium humanorum peccatorum grauissimum fuit: nec usquequaq; sed propter totius humani generis læsionē.

RESPOND. Dicendum, quòd cũ multis modis possit dici peccatum unum grauius, & maius altero: ad præsens tamen attendendum est, quod tribus modis dicitur unum peccatum esse grauius altero. Aut propter maiorem libidinem, aut propter maiorem ingratitudinem, aut pp maiorem corruptionē. Si primo modo loquamur, sic peccatũ illud nec fuit maximum simpliciter, nec maximũ oĩum peccatorũ humanorũ: ex maiori.n. libidine diabolus peccauit, & etiam multi

multi filii Adæ ex maiori libidine peccant, quam peccauerit primus parens. Si uero secundo modo dicatur peccatum maius, scilicet quãtum ad ingratitudinẽ, sic peccatum Adæ non fuit maximum simpliciter: maximum tamen fuit omnium humanorum. Maximum nanque simpliciter non fuit, quia diabolus ex maiori ingratitudine peccauit, cum plura bona in sua creatione perceperit, & de sublimiori statu lapsus fuerit: fuit tamen maximum omnium humanorum: qa ĩ nobiliori statu, & altiori erat, quàm aliquis posterorum suorum, qui lapsus fuerit in peccatum: & ideo maxime iudicatur fuisse ingratus. Si autem dicatur tertio modo peccatum maius altero ratione maioris lęsionis, sic quodam modo fuit maximum omnium, & quodam modo nõ. Maior enim læsio dupliciter potest intelligi & esse, scilicet intẽsiue & extensiue. Intensiue loquendo peccatum Adę non fuit maximę lęsionis, quia non adeo deprauauit uoluntatem suam, sicut multa peccata deprauant. Extensiue uero loquendo, peccatum illud maximæ læsionis fuit, quia nullum peccatum est, quod tot personis nocuerit, & in tot pertrãseat: sicut illud peccatum, quod perpetratum fuit ex tentatione primaria: & ita quodammodo fuit grauissimũ, quodammodo non.

EX HOC patet responsio ad rationes ad utramque partem adductas: utræque enim secundum diuersas uias uerum concludunt, sicut aspicienti satis planum est.

DISTINCTIO XXII.

De hominis transgressione.

Li. II. c. 5. *HIc uidetur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putãt quandam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quod ui-*

Aug. li. de Gen. ad li. I. c. 30. *detur Aug. innuere super Gene. ita inquiens, Non est putandum quòd homo deijceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda, ut per humiliationem peccati sciret quam falso de se præsumpserit, & quod non bene se habet natura si a faciẽte recesserit. Item in eodem, Quomodo uerba tentatoris crederet mulier, dum se a re bona & utili prohibuisset, nisi inesset eius menti amor ille propriæ potestatis, & de se superba præsumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, ut perimenda? Denique non contenta suasione serpentis, aspexit lignum bonum esu, decorum aspectu: nec credens se inde posse mori, forte putauit Deum ali-*

cuius de causa significationis illa dixisse: ideo manducauit, & dedit uiro suo fortassis cũ aliqua suasione, quam scriptura intelligendam reliquit. Vel forte non fuit suaderi necesse, cum eam mortuam esse illo cibo non uideret uir. Sicut ergo non est permissus diabolus tentare fœminam, nisi per serpentem, ita nec uirum, nisi per fœminam, ut sicut præceptũ Dei per uirum uenit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem transiret ad uirum. In muliere uero quæ rationalis erat, non est ipse locutus ut in serpente; sed persuasione eius, quamuis instinctu adiuuaret interius, quod per serpentem gerebat exterius. Ex prædictis tentationis modus, atq; progressus insinuatur: necnon etiam quod prædiximus, innui uidetur, scilicet quod tentationem præcesserat aliqua elatio, & præsumptio in mente hominis.

Redarguit, qui dicunt elationem processisse in mente.

Quod si ita fuit, non ergo alterius suggestione prius peccauit, cum auctoritas tradat ideo paccatum diaboli incurabile esse: quia non suggestione; sed propria superbia cecidit: hominis uero curabile: quia non per se; sed per alium cecidit, & ideo per alium resurgere potuit. Quocirca prædicta uerba Aug. pium ac diligentẽ lectorem efflagitant: quæ sic intelligere sane quimus. Non deijceretur homo in actũ illius peccati, ut scilicet lignum uetitum ederet, & in has miserias per tentationem diaboli, nisi elatio comprimenda pręcessisset nõ utique tentationem; sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus. Diabolus tentando dixit. Si comederitis, eritis sicut dii, scientes bonum & malum: quo audito statim menti mulieris surrepsit elatio quædam, & amor propriæ potestatis; ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & utique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcessit; ex qua in mente eius orta est elatio, quã peccatum operis secutum est: & pœna peccati.

Quæ fuerit elatio mulieris.

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & uoluit habere similitudinem Dei cum æqualitate quadam, putans esse uerum quod diabolus dicebat. & ideo specialiter mulierem cammemorat Aug. inquiens, *In principio huius dist.*

Quemo-

Quomodo crederet, mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio? Et quod ibi sequitur, scilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda, uel perimenda: ad mulierem referendum est, ut intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

Quæ fuerit elatio uiri.

Solet quæri, Utrum illa talis elatio & amor propriæ potestatis in uiro fuerit, sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier: non enim putauit esse uerum quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse deductum credi potest, quod commissum ueniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed n. c prior seductus fui, nec in eo in quo mulier: ut crederet Deum illud lignum ideo tangere prohibuisse, quoniam si tangerent, fierent sicut dii. Veruntamen præuaricator fuit Adam, ut testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse illico post tentationem, ex qua uoluit lignum uetitum experiri, cum mulierem non uideret mortuam esca illa præcepta. Vnde Aug. super Gene. Cum Apostolus Adam præuaricatorem fuisse ostendat dicens, In similitudinē præuaricationis Adæ, seductum tamen negat ubi ait, Adam non est seductus; sed mulier: Vnde & interrogatus non ait, Mulier seduxit me: sed, Dedit mihi & comedi. Mulier uero dixit, Serpens seduxit me. Hāc autem seductionē proprie uocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, uerum putatum est, scilicet quòd Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos, si tetigissent, sicut Deos futuros: tamquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi uirum propter aliquam mentis elationem, quę Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem uideret accepta illa esca nō esse mortuam: nec tamen eum arbitror, si iam spirituali mente præditus erat, ullo modo credidisse quod diabolus suggerebat.

Quis plus peccauit Adam, uel Eua.

Ex quo manifeste animaduerti potest, quis eorum plus peccauerit, Adam scilicet, uel Eua. Plus enim uidetur peccasse mulier, quæ uoluit usurpare diuinitatis æqualitatem,

& alu-

& nima præsumptione elata credidit ita esse futurū: Adā uero nec illud credidit, & de pœnitentia, & Dei misericordia cogitauit, dum uxori morem gerens, eius persuasioni consensit, nolens eam contristare, & a se alienatā relinquere ne periret: arbitrans illud esse ueniale non mortale delictum. Vnde Augustinus. Apostolus ait, Adam non est seductus. Quod utiq; ita accipi potest, ut intelligatur non esse seductus, prior, scilicet, uel in eo in quo mulier: ut scilicet crederet illud esse uerum, Eritis sicut dii, sed putauit utrumque posse fieri, ut & uxori morem generet, & per pœnitentiam ueniam haberet. Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit. Postquàm enim mulier seducta māducauit, eique dedit, ut simul ederet, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & a se alienatam omnino interire: non quidem carnali uictus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit, ut offendatur Deus, ne offendatur amicus, quod eum facere non debuisse, diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, ut ueniale crederet esse commissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit: quæ et in se, & in proximū, & in Deū peccauit: uir autem tantum in se, & in Deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita est: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c. Lib. cimii 4. te. cta. 11. ap. Lib. 11. de Ge. ca. 42.

Quid prædictæ sententiæ aduersari uideatur.

Sed huic uidetur contrarium quod Augu. super Gene. de uiro & muliere peccatum suum excusantibus ait: Dixit Adam: Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi. in impari sexu, sed pari fastu, Ecce hic dicit Augustinus, quia parem fastum habuit Gen. 3. Lib. 11. de Gene. cap. 35.

mulier cum uiro. Pariter ergo superbierunt, & pariter peccauerũt. Sed hoc ita determinari potest, ut dicamus parem utriusque fuisse fastum in excusatione peccati, & ẽt in esu ligni uetiti: sed disparem, & in muliere multo maiorem, in eo quod credidit & uoluit esse sicut Deus, quod nõ uir. Veruntamen & de uiro legitur, quòd uoluit esse sicut Deus. Dicit .n. Aug. super illũ locũ Psal. 68. Quę nõ rapui, tunc exoluebã. Rapuit Adẽ, & Eua præsumentes, ut diabolus de diuinitate, rapere uoluerunt diuinitatem, & perdiderunt fœlicitatem. Item super illum locum, Deus quis similis tibi? Qui per se uult esse, ut Deus, peruersè uult esse similis Deo: ut diabolus qui noluit sub eo esse: & homo, qui ut seruus noluit teneri præcepto, sed uoluit ut nullo sibi dominante, esset quasi Deus. Item super illũ epistolę locũ, Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: quia nõ usurpauit quod suũ non esset, ut diabolus, et primus homo.

Quorumdam sententia, quòd Adam ambierit esse ut Deus, sed non crediderit posibile.

Ideo quibusdam uidetur, quod etiam Adam ambierit esse sicut Deus, non tamen crediderit id fieri posse, & Ideo falsum esse quod diabolus promittebat, cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarsit, nec tanta est affectus ambitione sicut mulier, quę illud fieri posse putauit, & Ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis surreptio mouit: sed non ita, ut illud uerum uel posibile fore putaret. Aliis autem uidetur ideo dictum esse, quòd Adam illud uoluerit, quia mulier de eo sumpta, illud uoluit: sicut si, inquiunt, peccatum dicitur per unum hominem intrasse in mundum, id est, in humanam naturam: cum tamen mulier ante uirum peccauit, quia per mulierem intrauerit de uiro factam. Vel potius Ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere si uir non peccasset, humanũ genus minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit uir quàm mulier.

Obiectio quòd uir non minùs, peccauerit.

His autẽ opponi solet hoc modo. Tribus modis (ut Isido

rus ait) peccatum geritur, scilicet ignorantia infirmitate, industria. Et grauius est infirmitate peccare, quàm ignorã tia, grauiùsque industria, quàm infirmitate. Eua autem ui detur ex ingorãtia peccasse, quia seducta fuit. Adam uero ex industria, quia non fuit seductus, ut Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit uerum esse quod diabolus suadebat: nõ tamen in hoc, quin nouerit illud Dei esse mandatum, & peccatum esse, cõtra agere. Et Ideo excusari a peccato per ignorantiam non potuit.

Quod ignorantia alia excusat, alia non.

Est enim ignorãtia, quæ excusat peccantem, & est ignorantia talis quæ non excusat. Est autem ignorantia uincibilis, et ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, ubi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia quæ excusat, & quæ non.

Est autem ignorantia triplex: eorum scilicet qui scire nolunt cum possint, quæ non excusat, quia & ipsa peccatũ est: & eorum, qui uolunt sed non possunt, quæ excusat, & est pœna peccati, non peccatum: & eorum qui quasi simpliciter nesciunt non renuentes, uel proponentes scire: quæ neminem plene excusat, sed fortasse ut minus puniatur. Vnde Augu. ad Valentinum. Eis aufertur excusatio, qui mandata Dei nouerunt: quam solent habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter quàm nescienter, non Ideo tamẽ confugiendũ est ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse, quia in eis qui intelligere noluerũt, ipsa ignorãtia peccatũ est: in eis uero qui nõ potuerũt, pœna peccati. Ignorãtia uero quæ nõ est eorũ qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullũ sic excusat, ut æterno igne non ardeat, sed fortasse ut minus ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit.

Isido. ibi. & Grego. lib. 25. mo. ca. 16. Au. idem in tit. 10. 7. li. de natu & gra. contra Pelagianos. c. 17. de gratia & libero ar. c. 2. & 3. To. 7.

Vñ ꝓcesserit cõsẽsus illius pctĩ, cũ nã hoĩs eẽt incorrupta.

Solet etiam quæri, cum sine uitio esset natura hominis,

unde cõsensus mali processerit. Ad quod respõderi põt quia ex libero arbi. propriæ uolũtatis fuit. In ipso.n.& in alio causa extitit, ut fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui suasit. In ipso, quia uoluntate liberi arbitrij consensit, & cum liberum arbitrium sit bonum, ex re utique bona malus ille consensus prouenit: & ita ex bono malũ manauit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qua re coalescat, inuestigabitur.

Distin. 34.

An uoluntas præcesserit illud peccatum.

Si uero quæritur, utrum uoluntas illud peccatum præcesserit: Dicimus quia peccatum illud & in uoluntate, & in actu consistit: & uoluntas actum præcessit, sed ipsam uoluntatem alia hominis uoluntas mala non præcessit: atque ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa uoluntas mala prodijt: qua iustitiam deseruit, & iniquitatẽ inchoauit: & ipsa uoluntas iniquitas fuit.

SVPRA egit Magister de lapsu hominis in cõparatione ad diabolũ tentantem. In hac uero parte agit, quantum ad hominem transgrediendem. Diuiditur autẽ pars ista in duas partes. In prima determinat de peccato primorũ parentũ quãtũ ad genus. In secunda uero, quãtũ ad radicem, utrum. s. fuerit ex industria, an ex ignorantia, ibi. &c. *His autẽ opponi solet hoc modo, etc.*) Prima pars habet tres In prima determinat de genere primi peccati generaliter. In secundo uero de genere peccati uiri, & mulieris specialiter. ibi *Et talis quidẽ elatio est in mente mulieris, &c.*) In tertia uero determinat, quis eorũ peccauerit magis grauiter. ibi. *Ex quo manifeste animaduerti potest, &c.*) Quælibet autem harum partium diuidi potest in duas. Nam in qualibet primò determinat ueritatẽ. In secunda remouet dubitationem. Secunda uero pars principalis, in qua determinat de peccato quantum ad radicem, diuiditur in tres partes. In prima inquirit, utrum peccatũ illud ex ignorantia processerit, & per illam excusari habeat. In secũda uero quærit, unde processerit primi peccati malitia. ibi. &c. *Solet etiam quæri, cum sine uitio esset natura &c.*) In tertia uero inquirit, cum peccatum illud fuerit a uoluntate, utrum primo ante uoluerit, quàm peccauerit. ibi. *Si uero quæritur, utrum uoluntas, &c.*) Subdiuisiones partium, & intellectus satis apparent. Primo enim Magister determinat de ipsa culpa primorũ parentum in se. Secundo uero prout comparari habet ad radicem

dicem ignorantiæ.

Dub. 1. *Si uir non peccasset, &c.*) Cōtra. Ita contrahit homo massam carnis a muliere, sicut a uiro, & magis: si ergo originale peccatum contrahimus ex corruptione massę damnatæ, ita contraheret originale peccatū ex corruptione mulieris, sicut ex corruptione uiri. Respo. Dicendū quòd quia principale principiū propagationis residet penes uirum, potestas seruandi iustitiā maxime penes uirū residebat, & Deus hanc uiro seruandam commiserat: & ideo si uir non peccasset, posteri originali iustitia non carerēt. AD ILLVD, ergo quod obiicitur de muliere, respondetur dupliciter. Vel quod homo tunc ex parte mulieri cōtraheret corruptionem pœnalitatis, non corruptionem fœditatis, quæ principaliter habet ortum ex parte uiri: uel certe (quod probabilius uidetur) uir mulieri commistus amplius nō esset: sic enim Deus aliam nouā formasset, hoc saluo, quòd sententia damnationis mortis, & corruptionis permansisset in ea.

Dub. 2. *Tribus modis, ut Isidorus ait: &c.*) Contra. Beda dicit, quòd quatuor sunt nobis inflicta propter primum peccatum, uidelicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia: ergo cum omnia ista sint peccatorū principia, uidetur diuisio Isidori insufficiens esse, quæ ponit tantum tria membra. Item. Sicut ignorantiæ opponitur industria, ita infirmitati opponitur potentia: ergo sicut ponit aliud genus pecti esse ex ignorantia, & illud esse ex industria, similiter deberet aliud poni ex infirmitate, aliud ex potentia. Resp. Dicendum, quod ista diuisio peccati accipitur penes corruptionē uirium animę, ita quod ignorantia respicit rationalem, infirmitas irascibilem, & malitia respicit concupiscibilem: & uocatur hic idem peccatum ex industria, & ex malitia: Ideo cum omnes uires motiuæ sub his tribus comprehendi possit, omne peccatū, quod fit in statu naturæ lapsę, ad ista tria genera habet reduci. Ad illud uero, quod obiicitur de concupiscentia. Dicendū quod illud membrum non destinguit contra alia, quia (sicut idē Beda dicit) concupiscentia ex omnibus his est contracta: & Ideo penes concupiscentiā non sumitur aliqua differentia: cum omnia peccata procedant ab ipsa Sicut enim dicit Aug. Dū lex prohibet concupiscentiam, prohibet omne malum. Ad illud, quod obiicitur, quod potentia opponitur infirmitati, sicut industria ignoratię. Dicēdū, quod industria nō stat ibi pro malitia, quæ cōcomitatur scietia. Quare aūt peccatū ex malitia, dicatur ex industria, infra patebit, cū agetur de peccato in spiritū sanctū.

Est autem ignorantia, &c.) Innuit Magister, quòd ignorantio eorum, qui scire uolunt, dū Dub. 3. possint, non excusat. Contra. Quia sicut dicit Philosophus, 1. Met. cap. 1. omnes homines naturaliter scire desiderant: sed quod naturale est, nullo modo assuescit in cōtrarium: ergo uidetur, quòd nullus homo scientiam respuat, Item. Sic se habet scietia ad intellectū, sicut se habet pax ad af

fectum: sed quia pax est perfectio affectus, nullus est, qui nō appetat pacem, sicut dicit Aug. Propter pacem enim bellāt omnes, quicunque bellant: ergo uidetur similiter, ꝙ nullus scientiam respuat. Respon. Dicendū, ꝙ sicut contingit aliquid nosse in uniuersali, & ignorare in particulari, sic contingit aliquid appetere in uniuersali, & tamen contemnere in particulari. Et hoc patet. Omnis homo appetit beatitudinem: illam tamen beatitudinem, quam Christiani expectant multi sunt, qui aspernantur, & recusant: & primus quidem appetitus est a uoluntate naturali: secundus est a uoluntate electiua: & per hunc modum est & in proposito. Etsi omnes homines natura scire desiderent, & uelint esse scientes: scientiā tamē mandatorum Dei plurimi aspernantur. Et sic patet respōsio ad illa duo obiecta: nam scientiā recusare, hoc non est naturę, sed uolūtatis electiuæ. Et sic etiam, & si pacem in uniuersali nullus recuset: tamen hunc modum pacis, uel illum multi refugiunt: & ideo confugiunt ad bellum.

Non ideo tamen confugiendum, &c.) Contra. Cum ignorantia sit pura priuatio, & nihil appetatur nisi sub ratione boni, & utilis, uidetur ꝙ ignorātia nō possit affectari, uel ad eam cōfugi. Præterea nihil amatur, nisi cognitū: sed ignorantiæ tenebræ non cognoscūtur: ergo uidetur, ꝙ ad eas nullus confugiat. Respon. Dicendum ꝙ quædā appetuntur ꝑꝑ aliquid appetibile, & delectabile, qđ habent ī se, sicut bona spiritualia, & corporalia. Quędā appetūtur ꝑꝑ bonū, qđ ad ea consequitur, & ex ipsis elicitur: sicut aliquis appetit angustias, & tribulationes, ex quibus ꝑuenit homo ad perfectionem in merito, & præmio. Quædam appetuntur ꝑꝑ comparationem maioris mali, sicut aliquis, ne capiatur, proiicit se de alto: & illud proprie non est appetere, sed ad ipsum confugere; & per hūc modū intelligēdū est esse in proposito. Quia.n. hō timet deprehēdi in scelere, ideo fugit lucem: non enim uenit ad lucem, ne arguantur opera eius. Et quia non contingit fugere lucem nisi in tenebris, & per tenebras, ideo oculus adulteri obseruat caligmē: & q̄ uult male facere, diuinorum mādatorum requirit ignorantiam: non quia illā ꝑꝑ se appetat, sed q̄a refugit sceleris deprehensionem, & amat delectationē, quā amat in sceleris perpetratione.

In ipso enim, & in alio causa extitit, &c.) Contra. Sic uidetur, ꝙ homo non peccasset, nisi diabolus fuisset: & hoc uidetͬ falsum: quia homo habebat liberum arbitrium uertibile: ergo circumscripta oīi tentatione diaboli in malū poterat cōsentire, ac ꝑ hoc peccare. Item. Augu. probat, ꝙ Deo auctore nullus pōt fieri deterior in princi. 83. Quæstionū: quia nec a minori, nec a pari, nec a superiori. Minor enim nō potest, par æquali non præualet, superior non uult, quia nihil est superius bono, nisi bonum: & bonum non uult bonū deteriorare. Respon. Dicēdum, ꝙ absque dubio nulla tentatione pellente homo peccare poterat,

rat, sicut patet in Lucifero, qui peccauit sine impulsu alieno, q etiam excellentior erat hoĩe primo; Magister aũt loquitur supponẽdo modum peccãdi, scd̃m ꝙ hõ lap'us est, uidelicet ad suggestionẽ diaboli: & iõ dicit, ꝙ ĩ ipso hoĩe, & in diabolo erat, ꝙ hõ fieret deterior; sed & aliter, & aliter, q̃a diabolus solũ erat causa inducens, & quasi adminiculãs; sed hõ fuit causa efficiẽs, & consummans. Et quia oẽ peccatum, quod facimus, quodammodo habet ortũ a peccato primo ꝑꝑ corruptionẽ, quę inoleuit per originalis transfusionẽ; hinc est, ꝙ non solum primus parens deterioratus dicitur fuisse a diabolo; immo ẽt omne peccatum dicitur esse ab ipso. Vnde Hieronymus super Hiere. in originali dicit. Quicq̃d peccamus, quicquid nocte, & die malorũ operũ perpetramus, imperium est dęmonum; quia uel oẽ peccatũ procedit ex suggestione dęmonum immediata, uel ex illa suggestione dęmonum primaria. Et sic patet illud, quod Magister dicit in litera. Nec obstat illud Augustini, qui intelligit de principali agente, uolẽs ostẽdere, ꝙ corruptionis primarię nullus potuit esse principalis aucto', nisi ipse homo.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

Quo peccati genere peccauit mulier?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hic quęstio. Primo igitur quæritur de culpa primorum parentum in se quantum ad inordinationem affectus. Secundo uero quæritur in comparatione ad ignorantiam intellectus. Et circa primum quæruntur tria. Primo quæritur, quo genere peccati mulier peccauerit. Secundo, utrum qd̃ mulier appetiit, uir cõcupierit. Tertio uero quęrit̃, quis horum grauius peccauerit.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, ꝙ mulier peccauerit peccato superbiæ. Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia. Et iterũ Eccl. 25. A muliere initium peccati: ergo mulier peccauit peccato superbiæ. ITEM. Aug. in Lib. de uirgi. Diabolus in cœlo uoluit esse sicut Deus: cadens autem persuasit homini similitudinem suę uoluntatis: ergo si persuasit mulieri, & mulier persuadenti consensit. peccauit igitur peccato superbiæ. ITEM. hoc uidetur ratione. Impossibile erat hominem deordinari in potẽtia superiori, nisi prius deordinaretur in inferiori: ergo non poterat prius inordinate cõuerti ad bonum interius, uel exterius, quàm conuerteretur ad bonum inferius: sed conuerti inordinate ad bonum inferius hoc est superbia: ergo primum peccatum mulieris non potuit esse, nisi superbia. ITEM. Mulier uoluit manducare pomum: hoc non fuit propter famem, uel appetitum delectandi in cibo, cũ nulla esset in gustu eius deordinatio: igitur hoc fuit, quia aliquid spirituale per illius cibi comestionem intendebat: hoc autem non erat, nisi esse sicut Deus, quod diabolus promiserat: ergo &c.

SED CONTRA. Videtur, ꝙ primũ peccatum mulieris fuerit inobedientia. Primo, quia hoc innuit tex. Gen.3. Quis indicauit tibi, ꝙ nudus esses, nisi quia de ligno, quo præceperam tibi, ut non comederes, comedisti? Secũdo, quia hoc cõfirmat Apostolus Rom.5. Sicut per unius inobedientiam peccatores cõstituti sunt multi &c. Et iterum. Per unius inobedientiam mors intrauit in mundum. Postremo hoc expressius declarat Aug. de Vera relig. ubi ait. Adã propter transgressionem inobedientiæ de paradiso eiectus est. Si ergo primum peccatum hominis fuit inobedientia: non ergo uidetur ꝙ fuerit superbia. ITEM. Quòd peccatum primum fuerit gula, uidetur. Primò per hoc, qđ innuit Gen.3. Vidit igitur mulier lignum, quod esset ad uescendũ suaue. Secundò hoc confirmat euangelium, quia Christus primo fuit tentatus a diabolo de gula, sicut legitur Matth.4. Dic, ut lapides isti &c. sed eo ordine tentationis tentauit primum hominem, quo tentauit Christum: sicut sancti dicunt. Postremò hoc expressius declarat Ambro. in illo hymno. Quando poni noxialis morte morsu corruit. Si igitur peccatum primum fuit gula: ergo non fuit superbia, cum sint diuersa peccatorum genera; & unum & idem, simul & semel in diuersis generibus esse nõ possit. ITEM. Videtur, quod primum peccatum mulieris fuerit auaritia. Primo per text. Genes.3. Eritis sicut dii scientes bonum, & malum. Hoc promisit diabolus, & hoc primò cecidit in mulieris appetitum: sed appetere multitudinem scientię plus quàm debet, hoc est auaritiæ, sicut dicit Grego. Deinde hoc cõfirmat Apost.1.Tim.ult. Radix omnium malorũ est cupiditas. Sed peccatum mulieris omniũ aliorum peccatorum radix fuit. Postremo hoc ipsum expresse declarat Glos. super illud Psal. Quæ non rapui &c. Vbi dicit, ꝙ Eua uoluit rapere diuinitatem: si ergo rapina est peccatum auaritiæ, primum peccatũ Eue fuit in genere auaritiæ; ergo non in genere superbiæ. ITEM. Videtur ꝙ primum peccatum fuerit infidelitas. Primo, q̃a hoc insinuat textus Gen.3. ubi dixit mulier. Ne forte moriamur: dubitauit igitur de uerbo Dei. Si ergo dubitare de eo, quod debemus credere, hoc est infidelitatis, peccatum infidelitatis primum cõmisit. Secundo, hoc confirmat euangelium Luc.1. Beata, quæ credidisti. Dictum est uirgini Mariæ: si ergo salus respondet per oppositum præuaricationi, & hæc incœpit a fide Mariæ, uidetur, quòd illa incœperit ab infidelitate Euæ. Postremo, hoc expressius declarat Magister, & habitum est in Distinctione præcedenti in progressu tentationis, ubi dicit: ꝙ mulier cum dubitauit, ab affirmante recessit, & negãti appropinquauit: sed hoc non fuit sine culpa infidelitatis: igitur infidelitas fuit primũ mulieris peccatum: nõ ergo primo peccauit peccato superbiæ. SI FORTE tu dices, quod pluribus generibus peccatorum simul, & semel peccauerit, hoc nõ uidetur possibile, cum simul, &

semel

semel non possit se pluribus conuersionibus, & auersionibus deordinare: & quicquid de hoc sit, planum est, quòd primum peccatum uni soli conuenire potest, cum per superabundantiā dici habeat.

RESOLVTIO.

Triformi peccato peccauit mulier, superbia in initio, auaritia in progressu, gula in consumatione.

RESPON. Dicendum, quod sicut innuit textus, & expresse dicit Apostolus: Principale peccatū hominis, per quod lapsus est, fuit inobedientia, & per quod deriuatur mors in omnes posteros. Vnde & ad hoc diabolus ipsum inducere intendebat, quod patet per principium suæ interrogationis, Cur præcepit uobis Deus &c. Sed quoniam nemo operatur ad malum aspiciens, nec appetit malum, nisi sub specie boni: ideo clare deprehendēs diabolus, quòd non posset mulierem in peccatum præcipitare, nisi proponeret aliquod appetibile, illa in tentando proposuit fallaciter, ad quæ omnis homo secundum ueritatem tendit naturaliter. Naturaliter enim omnis homo beatitudinem appetit quæ est bonū copiosum, & gloriosum, & deliciosum: ideo omnis homo naturaliter appetit excellentiam, & sufficientiam, & lætitiā: & in ordinato appetitu consistit iustitia, in inordinato uero consistit culpa. Nam superbia non est aliud, quam immoderatus appetitus excellentiæ. Auaritia non est aliud, quàm immoderatus appetitus sufficientię. Gula nō est aliud, quam immoderatus appetitus cibi reficiētis suauiter. Cōsiderās igitur diabolus, hāc esse uiā ad præcipitandā mulierē in culpā. Primo promisit dignitatis excellentiam. Eritis sicut dii. Secundo subiungit cognitionis abundantiā. Scientes bonum, & malū. Postremo prætendit suauitatis experientiam, cum ostendit lignū pulchrū uisu, & ad uescēdū suaue. Quoniam igitur mulier diabolicę suggestioni consensit: ideo primo in appetendo esse sicut Deus, fuit superbia. Deinde in appetēdo esse sicut Deus, fuit superbia. Deinde in appetendo scire bonū, & malū, quod non oportebat: & scire plus, quam oportebat, fuit auaritia. Postremo in experiēdo suauitatē ligni uetiti, fuit gula: & in hoc fuit transgressionis rea, & culpa inobedientiæ inuoluta. Et sic patet, quod peccatū mulieris inchoatū fuit in superbia, progressum habuit in auaritia, consummationem habuit in gula. Patet etiam, quod inordinata fuit quantū ad triplicem potentiam. s. quātum ad irascibilem, dum appetiit alta. Quantum ad rationalem, dum appetiit scire occulta. Quantum ad concupiscibilem, dum uoluit degustare suauia. Vnde ex illo peccato pullulauerunt radices omnium peccatorum. EX HIS igitur patet responsio ad quęsita. Rationes enim ostendentes, quod primū peccatū fuit superbia uerum concludunt, quia ab illo fuit inchoatio. Rōnes similiter ostendētes, quod fuerit inobedientia, gula, & auaritia: uerum concludunt, licet non fuerit ibi auaritia proprie dicta, secundum quod dicitur esse appetitus pecuniæ: fuit tamen auaritia secundum quod

est

le, qđ uir appeteret aliqd, ad qđ crederet se nõ posse peruenire, cũ ante illud peccatũ ualde ordinatus esset. IDEO ẽ aliqua positio, qđ uir in appetibili, & principali motiuo nõ fuit cõformis mulieri transgrediendo, licet esset ei conformis in transgressione mãdati diuini: uterque. n. inobediens fuit: sed aliter uir, quàm mulier ad inobediẽtię culpã prolapsus est. Non. n. uir pomũ comedit ꝑꝑ appetitũ excellẽtiæ in sui assimilatione ad Deum, nec ꝑꝑ appetitũ sufficientiæ in multorum cognitione, nec ꝑꝑ appetitũ suauitatis in cibi degustatione, sicut fecit mulier: fuit tamen ĩ uiro q̃dam superbia, q̃dam auaritia, & q̃dam lasciuia, per quas perductus est ad inobediẽtiam. Quodam. n. modo superbiuit, dũ se nimis magni p̃cii esse apud Deũ æstimauit: & tãti, ut ꝑꝑ comestionem illius cibi non incurreret grauitatem alicuius supplicii: sed de facili cõsequeretur ueniã de offensa. Fuit ẽt quędam auaritia, dũ curiose scire uoluit, qđ sibi eueniret, dum cibũ uetitum degustaret. Fuit ẽt quædã lasciuia non carnalis delectationis; sed cuiusdam amicibilis affectionis, qua frequenter fit, ut offendatur Deus, ne contristetur proximus: hoc autem fecit Adã, dũ comedere uoluit, ne suas delicias cõtristaret, hoc est, ne mulierem offenderet. Vnde & dominus ipsum arguit, qđ obediuit uoci mulieris: & per hoc perductus est ad inobedientiam, & trangressionẽ mandati Dei, & hęc tria trahuntur ex uerbis Augu. super Gene. ad literam, quæ adducit Magister in litera. Primo. n. dicit, quod non est putandum, quod hõ deiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio cõprimenda. Et iterum dicit. Voluit Adam lignum uetitum experiri, cum nõ uideret mulierẽ mortuã, esca illa percepta. Et iterum. Noluit eam cõtristare, quã credebat sine suo solatio contabescere, & a se alienatã interire. Concedendũ est igitur, qđ Adã nõ appetiit esse sicut Deus, quẽadmodum mulier, sicut ostendunt rationes ad hoc adductæ. Si autẽ dicatur alicubi appetiisse se esse sicut Deus, hoc est dictũ triplici ratione. Aut quia diuinũ contempsit imperium, & uoluntatem suam diuinę prætulit iussioni, & se sibi tanquam Deo subiecit, & ex hoc Deo æquiparari uoluit. Aut dictum est, quia mulier de illo sumpta appetiit sicut Deus esse, & per synecdochẽ quod est partis attribuitur toti. Vnde sancti quod appetiit alter, frequenter loquuntur synecdoche, & attribuunt utrique. Aut potest hoc tertio modo dictum intelligi, quia ipse cum esset mulieri præsuppositus, ipsam non compescuit, unde sibi imputatur culpa mulieris. Mulier autem intelligenda est appetiisse se esse sicut Deus, non per omnimodam æqualitatem; sed per quandam sublimationem in dignitate supra humanum modum: qđ cum uir non compescuit, immo potius eius uoluntati paruit, sibi peccatum mulieris imputatur, & uoluisse esse sicut Deus refertur.

ET SIC patet responsio ad auctoritates, q̃ prius inductę sunt, & per hanc uiã determinari possunt,

sunt, si quæ aliæ circa istã materiam consimiles inueniantur.

Ad Illud ergo, quod obiicitur, quod maiorem assimilationem habebat uir, quam mulier. Dicẽdum, quod & si maiorem haberet assimilationem, habebat tamen præcellentiam uirtutis, & cognitionis respectu mulieris, quæ duo non patiebantur hominẽ ita trahi a modica similitudine. Ad illud, quod obiicitur, quod angelus erat sapientior homine. Dicendum, quod uerum est de cognitione innata: non tamen uerum est de cognitione gratuita: creditur enim a doctoribus, quod primus homo ante lapsum habuerit gratiam gratum facientem, sicut melius ostẽdetur infra: de Lucifero uero creditur, quod gratiam gratũ facientem non habuit, sicut determinatum fuit supra.

Qvaestio III.

An uir, uel mulier grauius peccauit?

Qvis eorum grauius peccauerit, utrũ uir, aut mulier. Et quod uir grauius peccauerit uñ. Grauius est peccatũ, ubi maior est ingratitudo: sed ubi maiora sunt dona, ibi maior est ingratitudo in peccando: sed Adam præcellebat mulierem in naturalibus datis & gratuitis: ergo cũ peccauit, magis ingratus fuit: igitur &c. Item. Tanto maius est peccatũ, quãto peccans est in altiori gradu constitutus: grauius enim peccat plꝛatus, quàm subditus eodẽ genere peccati: sed uir erat caput mulieris, & ei ꝑpositus, ergo uñ, quod peccauerit grauius. Item. Tanto grauior est culpa, quanto ibi maior est contemptus: sed maior est contemptus in transgressionẽ mandati immediate suscepti a domino, quam mediantẽ alio: si ergo mãdatum per uirum peruenerat ad mulierem, uidetur, quod magis contempserit uir, quam mulier: ergo &c. Item. Tanto grauior est culpa, quanto maior est ibi læsio, & corruptio, quia peccatũ de se corruptio est: sed peccatũ Adę magis fuit corruptiuum, quàm peccatum Euę, quia ex peccato Adę fuit totius posteritatis corruptio, secundum quod dicitur Roma. v. Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ergo &c.

Sed contra. Aug. super Gene. & Magister refert in lit. Peccauerunt impari sexu, sed pari fastu: sed ubi est par fastus, ibi est par transgressio: ergo non uidetur, quod magis peccauerit uir, quam mulier. Item. Sicut in bonis, quòd similius est meliori, est melius: ita quod similius est peiori, est peius, per se loquendo: sed peccatũ Euę similius fuit peccato Luciferi, quam peccatum Adę propter maiorem elationem superbię: ergo maius fuit peccatum Euę, quàm Adę. Item. Tanto grauior est culpa, quanto maiori digna est pœna: sed mulier magis fuit punita, quàm uir, sicut patet Gen. 3. & a Deo, qui iuste punit: ergo amplius peccauit mulier, quàm uir. Item. Grauius peccat, qui peccat peccato ĩ se, & ĩ alterũ, quã qui peccat in se tñ: sed mulier peccauit ĩ se, & in uirũ, dũ pertraxit eũ ad peccatũ. Vir aũt peccauit in se tantũ (de peccato actuali loquẽdo:) ergo grauius peccauit mulier, quam uir.

Quomodo crederet, mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio? Et quod ibi sequitur, scilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda, uel perimenda: ad mulierem referendum est, ut intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

Quæ fuerit elatio uiri.

Solet quæri, Vtrum illa talis elatio & amor propriæ potestatis in uiro fuerit, sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier: non enim putauit esse uerum quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse deductum credi potest, quod commissum ueniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed n. c prior seductus fui, nec in eo in quo mulier: ut crederet Deum illud lignum ideo tangere probibuisse, quoniam si tangerent, fierent sicut dii. Veruntamen præuaricator fuit Adam, ut testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse illico post tentationem, ex qua uoluit lignum uetitum experiri, cum mulierem non uideret mortuam esca illa præcepta. Vnde Aug. super Gene. Cum Apostolus Adam præuaricatorem fuisse ostendat dicens, In similitudinē præuaricationis Adæ, seductum tamen negat ubi ait, Adam non est seductus; sed mulier: Vnde & interrogatus non ait, Mulier seduxit me: sed, Dedit mihi & comedi. Mulier uero dixit, Serpens seduxit me. Hāc autem seductionē proprie uocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, uerum putatum est, scilicet quòd Deus lignum illud ideo tangere probibuerit, quia sciebat eos, si tetigissent, sicut Deos futuros: tamquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi uirum propter aliquam mentis elationem, quę Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem uideret accepta illa esca nō esse mortuam: nec tamen eum arbitror, si iam spirituali mente præditus erat, ullo modo credidisse quod diabolus suggerebat.

Quis plus peccauit Adam, uel Eua.

Ex quo manifeste animaduerti potest, quis eorum plus peccauerit, Adam scilicet, uel Eua. Plus enim uidetur peccasse mulier, quæ uoluit usurpare diuinitatis æqualitatem,

& nima presumptione elata credidit ita esse futurũ: Adã uero nec illud credidit, & de pœnitentia, & Dei misericordia cogitauit, dum uxori morem gerens, eius persuasioni consensit, nolens eam contristare, & a se alienatã relinquere ne periret: arbitrans illud esse ueniale non mortale delictum. Vnde Augustinus. Apostolus ait, Adam non est seductus. Quod utiq; ita accipi potest, ut intelligatur non esse seductus, prior, scilicet, uel in eo in quo mulier: ut scilicet crederet illud esse uerum, Eritis sicut dii, sed putauit utrumque posse fieri, ut & uxori morem generet, & per pœnitentiam ueniam haberet. Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit. Postquàm enim mulier seducta mãducauit, eique dedit, ut simul ederet, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & a se alienatam omnino interire: non quidem carnali uictus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit, ut offendatur Deus, ne offendatur amicus, quod eum facere non debuisse, diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, ut ueniale crederet esse commissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris presumptio fuit: quæ et in se, & in proximũ, & in Deũ peccauit: uir autem tantum in se, & in Deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita est: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Lib. ciuii 14. te. cta. 11. cap. Lib. 11. de Gē. ca. 42.

Quid prædictæ sententiæ aduersari uideatur.

Sed huic uidetur contrarium quod Augu. super Gene. de uiro & muliere peccatum suum excusantibus ait: Dixit Adam: Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem, non confessionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi. In impari sexu, sed pari fastu, Ecce hic dicit Augustinus, quia parem fastum habuit

Gen. 3. Lib. 11. de Gene. cap. 35.

mulier cum uiro. Pariter ergo superbierunt, & pariter peccauerũt. Sed hoc ita determinari potest, ut dicamus parem utriusque fuisse fastum in excusatione peccati, & ẽt in esu ligni uetiti: sed disparem, & in muliere multo maiorem, in eo quod credidit & uoluit esse sicut Deus, quod nõ uir. Veruntamen & de uiro legitur, quòd uoluit esse sicut Deus. Dicit.n. Aug. super illũ locũ Psal. 68. Quę nõ rapui, tunc exoluebã. Rapuit Adẽ, & Eua præsumentes, ut diabolus de diuinitate, rapere uoluerunt diuinitatem, & perdiderunt fœlicitatem. Item super illum locũm, Deus quis similis tibi? Qui per se uult esse, ut Deus, peruersè uult esse similis Deo: ut diabolus qui noluit sub eo esse: & homo, qui ut seruus noluit teneri præcepto, sed uoluit ut nullo sibi dominante, esset quasi Deus. Item super illũ epistolę locũ, Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo: quia nõ usurpauit quod suũ non esset, ut diabolus, et primus homo.

Quorumdam sententia, quòd Adam ambierit esse ut Deus, sed non crediderit posibile.

Ideo quibusdam uidetur, quod etiam Adam ambierit esse sicut Deus, non tamen crediderit id fieri posse, & Ideo falsum esse quod diabolus promittebat, cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarsit, nec tanta est affectus ambitione sicut mulier, quę illud fieri posse putauit, & Ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis surreptio mouit: sed non ita, ut illud uerum uel posibile fore putaret. Aliis autem uidetur ideo dictum esse, quòd Adam illud uoluerit, quia mulier de eo sumpta, illud uoluit: sicut si, inquiunt, peccatum dicitur per unum hominem intrasse in mundum, id est, in humanam naturam: cum tamen mulier ante uirum peccauit, quia per mulierem intrauerit de uiro factam. Vel potius Ideo *per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere si uir non peccasset, humanũ genus minime peccatis corruptum periret. Minus ergo peccauit uir quàm mulier.*

Obiectio quòd uir non minùs, peccauerit.

His autẽ opponi solet hoc modo. Tribus modis (ut Isido

rus ait) peccatum geritur, scilicet ignorantia infirmitate, industria. Et grauius est infirmitate peccare, quàm ignorãtia, grauiùsque industria, quàm infirmitate. Eua autem uidetur ex ingorãtia peccasse, quia seducta fuit. Adam uero ex industria, quia non fuit seductus, ut Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quòd putauit uerum esse quod diabolus suadebat: nõ tamen in hoc, quin nouerit illud Dei esse mandatum, & peccatum esse, cõtra agere. Et Ideo excusari a peccato per ignorantiam non potuit.

Quod ignorantia alia excusat, alia non.

Est enim ignorãtia, quæ excusat peccantem, & est ignorantia talis quæ non excusat. Est autem ignorantia uincibilis, et ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, ubi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia quæ excusat, & quæ non.

Est autem ignorantia triplex: eorum scilicet qui scire nolunt cum possint, quæ non excusat, quia & ipsa peccatũ est: & eorum, qui uolunt sed non possunt, quæ excusat, & est pœna peccati, non peccatum: & eorum qui quasi simpliciter nesciunt non renuentes, uel proponentes scire: quæ neminem plene excusat, sed fortasse ut minus puniatur. Unde Augu. ad Valentinum. Eis aufertur excusatio, qui mandata Dei nouerant: quam solent habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter quàm nescienter, non Ideo tamẽ confugiendũ est ad ignorantiæ, tenebras, ut in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse, quia in eis qui intelligere noluerũt, ipsa ignorãtia peccatũ est: in eis uero qui nõ potuerũt, pœna peccati. Ignorãtia uero quæ nõ est corũ qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullũ sic excusat, ut æterno igne non ardeat, sed fortasse ut minus ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit.

Isido. ibi. & Grego. lib. 25. mo. ca. 16 Au. idem tã tit to. 7. li. de natu & gra. contra Pelagianos. c. 17. de gratia & libero ar. c. 2. & 3. To. 7.

Vñ ꝓcesserit cõsẽsus illius pctĩ, cũ nã hoĩs eẽt incorrupta.

Solet etiam quæri, cum sine uitio esset natura hominis,

unde cõsensus mali processerit. Ad quod respõderi põt quia ex libero arbi. propriæ uolũtatis fuit. In ipso.n.& in alio causa extitit, ut fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui suasit. In ipso, quia uoluntate liberi arbitrij consensit, & cum liberum arbitrium sit bonum, ex re utique bona malus ille consensus prouenit: & ita ex bono malũ manauit.
Dist iv. 34. *De hoc autem in sequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qua re coalescat, inuestigabitur.*

An uoluntas præcesserit illud peccatum.

Si uero quæritur, utrum uoluntas illud peccatum præcesserit: Dicimus quia peccatum illud & in uoluntate, & in actu consistit: & uoluntas actum præcessit, sed ipsam uoluntatem alia hominis uoluntas mala non præcessit: atque ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa uoluntas mala prodijt: qua iustitiam deseruit, & iniquitatẽ inchoauit: & ipsa uoluntas iniquitas fuit.

SVPRA egit Magister de lapsu hominis in cõparatione ad diabolũ tentantem. In hac uero parte agit, quantum ad hominem transgrediendem. Diuiditur autẽ pars ista in duas partes. In prima determinat de peccato primorũ parentũ quãtũ ad genus. In secunda uero, quãtũ ad radicem, utrum. s. fuerit ex industria, an ex ignorantia, ibi. &c. *His autẽ opponi solet hoc modo, etc.*) Prima pars habet tres In prima determinat de genere primi peccati generaliter. In secundo uero de genere peccati uiri, & mulieris specialiter. ibi *Et talis quidẽ elatio est in mente mulieris, &c.*) In tertia uero determinat, q.s eorũ peccauerit magis grauiter. ibi. *Ex quo manifeste animaduerti potest, &c.*) Quælibet autem harum partium diuidi potest in duas. Nam in qualibet primò determinat ueritatẽ. In secunda remouet dubitationem. Secunda uero pars principalis, in qua determinat de peccato quantum ad radicem, diuiditur in tres partes. In prima inquirit, utrum peccatũ illud ex ignorantia processerit, & per illam excusari habeat. In secũda uero quærit, unde processerit primi peccati malitia. ibi. &c. *Solet etiam quæri, cum sine uitio esset natura &c.*) In tertia uero inquirit, cum peccatum illud fuerit a uoluntate, utrum primo ante uoluerit, quàm peccauerit. ibi. *Si uero quæritur, utrum uoluntas, &c.*) Subdiuisiones partium, & intellectus satis apparent. Primo enim Magister determinat de ipsa culpa primorũ parentum in se. Secundo uero prout comparari habet ad radicem

dicem ignorantiæ.

Dub. 1. *SI uir non peccasset, &c.)* Cōtra. Ita contrahit homo massam carnis a muliere, sicut a uiro, & magis: si ergo originale peccatum contrahimus ex corruptione massę damnatæ, ita contraheret originale peccatū ex corruptione mulieris, sicut ex corruptione uiri. Respo. Dicendū quòd quia principale principiū propagationis residet penes uirum, potestas seruandi iustitiā maxime penes uirū residebat, & Deus hanc uiro seruandam commiserat: & ideo si uir non peccasset, posteri originali iustitia non carerēt. AD ILLVD, ergo quod obiicitur de muliere, respondetur dupliciter. Vel q̄d homo tunc ex parte mulieri cō traheret corruptionem pœnalitatis, non corruptionem fœditatis, quæ principaliter habet ortum ex parte uiri: uel certe (q̄d probabilius uidetur) uir mulieri commissus amplius nō esset: sic enim Deus aliam nouā formasset, hoc saluo, quòd sententia damnationis mortis, & corruptionis permansisset in ea.

Dub. 2. *Tribus modus, ut Isidorus ait: &c.)* Contra. Beda dicit, quòd quatuor sunt nobis inflicta propter primum peccatum, uidelicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia: ergo cum omnia ista sint peccatorū principia, uidetur diuisio Isidori insufficiens esse, quæ ponit tantum tria membra. Item. Sicut ignorantiæ opponitur industria, ita infirmitati opponitur potentia: ergo sicut ponit aliud genus pecti esse ex ignorantia, & illud esse ex industria, similiter deberet aliud poni ex infirmitate, aliud ex potentia. Resp. Dicendum, q̄ ista diuisio peccati accipitur penes corruptionē uirium animę, ita q̄ ignorantia respicit rationalem, infirmitas irascibilem, & malitia respicit concupiscibilem: & uocatur hic idem peccatum ex industria, & ex malitia: Ideo cum omnes uires motiuæ sub his tribus comprehendi possit, omne peccatū, quod fit in statu naturæ lapsę, ad ista tria genera habet reduci. Ad illud uero, quod obiicitur de concupiscentia. Dicendū q̄ illud membrum non destinguit contra alia, quia (sicut idē Beda dicit) concupiscentia ex omnibus his est contracta: & ideo penes concupiscentiā non sumitur aliqua differentia: cum omnia peccata procedant ab ipsa Sicut enim dicit Aug. Dū lex prohibet concupiscentiam, prohibet omne malum. Ad illud, quod obiicitur, q̄ potentia opponitur infirmitati, sicut industria ignoratię. Dicēdū, q̄ industria nō stat ibi pro malitia, q̄ cōcomitatur scietia. Quare aūt peccatū ex malitia, dicatur ex industria, infra patebit, cū agetur de peccato in spiritū sanctū.

Dub. 3. *Est autem ignorantia, &c.)* Innuit Magister, quòd ignorantio eorum, qui scire uolunt, dū possint, non excusat. Contra. Quia sicut dicit Philosophus, omnes homines naturaliter scire desiderant: sed quod naturale est, nullo modo assuescit in cōtrarium: ergo uidetur, quòd nullus homo scientiam respuat, Item. Sic se habet sciētia ad intellectū, sicut se habet pax ad af- 1. Meta. cap. 1.

fectum: sed quia pax est perfectio affectus, nullus est, qui nō appetat pacem, sicut dicit Aug. Propter pacem enim bellāt omnes, quicunque bellant: ergo uidetur similiter, ꝙ nullus scientiam respuat. Respon. Dicendū, ꝙ sicut contingit aliquid nosse in uniuersali, & ignorare in particulari, sic contingit aliquid appetere in uniuersali, & tamen contemnere in particulari. Et hoc patet. Omnis homo appetit beatitudinem: illam tamen beatitudinem, quam Christiani expectant multi sunt, qui a spernantur, & recusant: & primus quidem appetitus est a uoluntate naturali: secundus est a uoluntate electiua: & per hunc modum est & in proposito. Etsi omnes homines natura scire desiderent, & uelint esse scientes: scientiā tamē mandatorum Dei plurimi aspernantur. Et sic patet respōsio ad illa duo obiecta: nam scientiā recusare, hoc non est naturę, sed uolūtatis electiuæ. Et sic etiam, & si pacem in uniuersali nullus recuset: tamen hunc modum pacis, uel illum multi refugiunt: & ideo confugiunt ad bellum.

Non ideo tamen confugiendum, &c.) Contra. Cum ignorantia sit pura priuatio, & nihil appetatur nisi sub ratione boni, & utilis, uidetur ꝙ ignorātia nō possit affectari, uel ad eam cōfugi. Præterea nihil amatur, nisi cognitū: sed ignorantiæ tenebræ non cognoscūtur: ergo uidetur, ꝙ ad eas nullus confugiat. Respon. Dicendum ꝙ quædā appetuntur ꝑꝑ aliquid appetibile, & delectabile, qđ habent ī se, sicut bona spiritualia, & corporalia. Quędā appetūtur ꝑꝑ bonū, qđ ad ea consequitur, & ex ipsis elicitur: sicut aliquis appetit angustias, & tribulationes, ex quibus ꝑuenit homo ad perfectionem in merito, & præmio. Quædam appetuntur ꝑꝑ comparationem maioris mali, sicut aliquis, ne capiatur, proiicit se de alto: & illud proprie non est appetere, sed ad ipsum confugere: & per hūc modū intelligēdū est esse in proposito. Quia. n. hō timet dēprehēdi in scelere, ideo fugit lucem, non enim uenit ad lucem, ne arguantur opera eius. Et quia non contingit fugere lucem nisi in tenebris, & per tenebras, ideo oculus adulteri obseruat caligīnē: & q̄ uult male facere, diuinorum mādatorum requirit ignorantiam: non quia illā ꝑꝑ se appetat, sed q̄a refugit sceleris deprehensionem, & amat delectationē, quā amat in sceleris perpetratione.

In ipso enim, & in alio causa extitit, &c.) Contra. Sic uidetur, ꝙ homo non peccasset, nisi diabolus fuisset: & hoc uidetur falsum: quia homo habebat liberum arbitrium uertibile: ergo circumscripta oī tentatione diaboli in malū poterat cōsentire, ac ꝑ hoc peccare. Item. Augu. probat, ꝙ Deo auctore nullus pōt fieri deterior in princi. 83. Quæstionū: quia nec a minori, nec a pari, nec a superiori. Minor enim nō potest, par æquali non præualet, superior non uult, quia nihil est superius bono, nisi bonum: & bonum non uult bonū deteriorare. Respon. Dicēdum, ꝙ absque dubio nulla tentatione pellente homo peccare poterat,

rat, sicut patet in Lucifero, qui peccauit sine impulsu alieno, q etiam excellentior erat hoĩe primo; Magister aũt loquitur supponẽdo modum peccãdi, scdm ꝙ hõ lap'us est, uidelicet ad suggestionẽ diaboli: & iõ dicit, ꝙ ĩ ipso hoĩe, & in diabolo erat, ꝙ hõ fieret deterior; sed & aliter, & aliter, qa diabolus solũ erat causa inducens, & quasi adminiculãs; sed hõ fuit causa efficiẽs, & consummans. Et quia oẽ peccatum, quod facimus, quodammodo habet ortũ a peccato primo pp corruptionẽ, quę inoleuit per originalis transfusionẽ: hinc est, ꝙ non solum primus parens deterioratus dicitur fuisse a diabolo; immo ẽt omne peccatum dicitur esse ab ipso. Vnde Hieronymus super Hiere. in originali dicit. Quicqd peccamus, quicquid nocte, & die malorũ operũ perpetramus, imperium est dęmonum; quia uel oẽ peccatũ procedit ex suggestione dęmonum immediata, uel ex illa suggestione dęmonum primaria. Et sic patet illud, quod Magister dicit in litera. Nec obstat illud Augustini, qui intelligit de principali agente, uolẽs ostẽdere, ꝙ corruptionis primarię nullus potuit esse principalis aucto', nisi ipse homo.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

Quo peccati genere peccauit mulier?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hic quęstio. Primo igitur quæritur de culpa primorum parentum in se quantum ad inordinationem affectus. Secundo uero quæritur in comparatione ad ignorantiam intellectus. Et circa primum quæruntur tria. Primo quæritur, quo genere peccati mulier peccauerit. Secundo, utrum qđ mulier appetiit, uir cõcupierit. Tertio uero quęrit̃, quis horum grauius peccauerit.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, ꝙ mulier peccauerit peccato superbiæ. Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia. Et iterũ Eccl. 25. A muliere initium peccati: ergo mulier peccauit peccato superbiæ. ITEM. Aug. in Lib. de uirgi. Diabolus in cœlo uoluit esse sicut Deus: cadens autem persuasit homini similitudinem suę uoluntatis: ergo si persuasit mulieri, & mulier persuadenti consensit, peccauit igitur peccato superbiæ. ITEM. hoc uidetur ratione. Impossibile erat hominem deordinari in potẽtia superiori, nisi prius deordinaretur in inferiori: ergo non poterat prius inordinate cõuerti ad bonum interius, uel exterius, quàm conuerteretur ad bonum inferius: sed conuerti inordinate ad bonum inferius hoc est superbia: ergo primum peccatum mulieris non potuit esse, nisi superbia. ITEM. Mulier uoluit manducare pomum: hoc non fuit propter famem, uel appetitum delectandi in cibo, cũ nulla esset in gustu eius deordinatio: igitur hoc fuit, quia aliquid spirituale per illius cibi comestionem intendebat: hoc autem non erat, nisi esse sicut Deus, quod diabolus promiserat: ergo &c.

SED CONTRA. Videtur, ꝙ primũ peccatum mulieris fuerit inobedientia. Primo, quia hoc innuit tex. Gen. 3. Quis indicauit tibi, ꝙ nudus esses, nisi quia de ligno, quo præceperam tibi, ut non comederes, comedisti? Secũdo, quia hoc cõfirmat Apostolus Rom. 5. Sicut per unius inobedientiam peccatores cõstituti sunt multi &c. Et iterum. Per unius inobedientiam mors intrauit in mundum. Postremo hoc expressius declarat Aug. de Vera relig. ubi ait. Adã propter transgressionem inobedientiæ de paradiso eiectus est. Si ergo primum peccatum hominis fuit inobedientia: non ergo uidetur ꝙ fuerit superbia. ITEM. Quòd peccatum primum fuerit gula, uidetur. Primò per hoc, qđ innuit Gen. 3. Vidit igitur mulier lignum, quod esset ad uescendũ suaue. Secundò hoc confirmat euangelium, quia Christus primo fuit tentatus a diabolo de gula, sicut legitur Matth. 4. Dic, ut lapides isti &c. sed eo ordine tentationis tentauit primum hominem, quo tentauit Christum: sicut sancti dicunt. Postremò hoc expressius declarat Ambro. in illo hymno. Quando poni noxialis morte morsu corruit. Si igitur peccatum primum fuit gula: ergo non fuit superbia, cum sint diuersa peccatorum genera; & unum & idem, simul & semel in diuersis generibus esse nõ possit. ITEM. Videtur, quod primum peccatum mulieris fuerit auaritia. Primo per text. Genes. 3. Eritis sicut dii scientes bonum, & malum. Hoc promisit diabolus, & hoc primò cecidit in mulieris appetitum: sed appetere multitudinem scientię plus quàm debet, hoc est auaritiæ, sicut dicit Grego. Deinde hoc cõfirmat Apost. 1. Tim. ult. Radix omnium malorũ est cupiditas. Sed peccatum mulieris omniũ aliorum peccatorum radix fuit. Postremo hoc ipsum expresse declarat Gl os. super illud Psal. Quæ non rapui &c. Vbi dicit, ꝙ Eua uoluit rapere diuinitatem: si ergo rapina est peccatum auaritiæ primum peccatũ Euę fuit in genere auaritiæ; ergo non in genere superbiæ. ITEM. Videtur ꝙ primum peccatum fuerit infidelitas. Primo, q̃a hoc insinuat textus Gen. 3. ubi dixit mulier. Ne forte moriamur: dubitauit igitur de uerbo Dei. Si ergo dubitare de eo, quod debemus credere, hoc est infidelitatis, peccatum infidelitatis primum cõmisit. Secundo, hoc confirmat euangelinm Luc. 1. Beata, quæ credidisti. Dictum est uirgini Mariæ: si ergo salus respondet per oppositum præuaricationi, & hæc incœpit a fide Mariæ, uidetur, quòd illa incœperit ab infidelitate Euæ. Postremo, hoc expressius declarat Magister, & habitum est in Distinctione pręcedenti in progressu tentationis, ubi dicit: ꝙ mulier cum dubitauit, ab affirmante recessit, & negãti appropinquauit: sed hoc non fuit sine culpa infidelitatis: igitur infidelitas fuit primũ mulieris peccatum: nõ ergo primo peccauit peccato superbiæ. SI FORTE tu dices, quod pluribus generibus peccatorum simul, & semel peccauerit, hoc nõ uidetur possibile, cum simul, & semel

semel non possit se pluribus conuersionibus, & auersionibus deordinare: & quicquid de hoc sit, planum est, quòd primum peccatum uni soli conuenire potest, cum per superabundantiã dici habeat.

RESOLVTIO.

Triformi peccato peccauit mulier, superbia in initio, auaritia in progressu, gula in consumatione.

RESPON. Dicendum, quod sicut innuit textus, & expresse dicit Apostolus: Principale peccatũ hominis, per quod lapsus est, fuit inobedientia, & per quod deriuatur mors in omnes posteros. Vnde & ad hoc diabolus ipsum inducere intendebat, quod patet per principium suæ interrogationis, Cur præcepit uobis Deus &cęt. Sed quoniam nemo operatur ad malum aspiciens, nec appetit malum, nisi sub specie boni: ideo clare deprehendẽs diabolus, quòd non posset mulierem in peccatum pręcipitare, nisi proponeret aliquod appetibile, illa in tentando proposuit fallaciter, ad quæ omnis homo secundum ueritatem tendit naturaliter. Naturaliter enim omnis homo beatitudinem appetit quæ est bonũ copiosum, & gloriosum, & deliciosum: ideo omnis homo naturaliter appetit excellentiam, & sufficientiam, & lætitiã: & in ordinato appetitu consistit iustitia, in inordinato uero consistit culpa. Nam superbia non est aliud, quam immoderatus appetitus excellentiæ. Auaritia non est aliud, quàm immoderatus appetitus sufficiẽtię. Gula nõ est aliud, quàm immoderatus appetitus cibi reficiẽtis suauiter. Cõsiderãs igitur diabolus, hãc esse uiã ad pręcipitandã mulierẽ in culpã. Primo promisit dignitatis excellentiam. Eritis sicut dii. Secundo subiungit cognitionis abundantiã. Sciẽtes bonum, & malũ. Postremo prętendit suauitatis experientiam, cum ostendit lignũ pulchrũ uisu, & ad uescẽdũ suaue. Quoniam igitur mulier diabolicę suggestioni consensit: ideo primo in appetendo esse sicut Deus, fuit superbia. Deinde in appetẽdo esse sicut Deus, fuit superbia. Deinde in appetendo scire bonũ, & malũ, quod non oportebat: & scire plus, quàm oportebat, fuit auaritia. Postremo in experiẽdo suauitatẽ ligni uetiti, fuit gula: & in hoc fuit transgressionis rea, & culpa inobedientiæ inuoluta. Et sic patet, quod peccatũ mulieris inchoatũ fuit in superbia, progressum habuit in auaritia, consummationem habuit in gula. Patet etiam, quod inordinata fuit quantũ ad triplicem potentiam. s. quãtum ad irascibilem, dum appetiit alta. Quantum ad rationalem, dum appetiit scire occulta. Quantum ad concupiscibilem, dum uoluit degustare suauia. Vnde ex illo peccato pullulauerunt radices omnium peccatorum. EX HIS igitur patet responsio ad quęsita. Rationes enim ostendentes, quod primũ peccatũ fuit superbia uerum concludunt, quia ab illo fuit inchoatio. Rõnes similiter ostendẽtes, quod fuerit inobedientia, gula, & auaritia: uerum concludunt, licet non fuerit ibi auaritia proprie dicta, secundum quod dr esse appetitus pecuniæ: fuit tamen auaritia secundum quod est

est appetitus sufficientiæ, & in ipsa fuit peccati progressus: sed in peccato gulæ, & inobedientiæ fuit consummatio in actu, uidelicet comedendi. Quia.n. erat inquantum in illo cibo inordinate delectari uolebat: sed inobedientia, cum in actu ipsius comestionis contra diuinum imperium faciebat. Et hoc expresse dicit Grego. in quadam Homil. ubi ostenditur, quòd tribus peccatorum generibus tentauit diabolus Christum, sicut prius tentauerat mulierem, & in illis tribus a Christo deiectus est, sicut per illa tria mulierem deiecerat. Nec est inconueniens plura genera peccatorum secundũ progressum concurrere ad unũ flagitium perpetrandum. Facillimum enim est de peccato in peccatum ruere, sicut contingit de motu unius uirtutis ad motũ alterius ascendere, AD ILLVD, igitur solum restat respondere, quod obiectum est de infidelitate: non enim concedendum est, mulierem peccato infidelitatis peccasse, nisi infidelitas accipiatur ualde large. QVOD ergo obiicitur, quod mulier dixit, forte. Dici potest qđ [forte] est ibi nota euentus, non dubitationis. Sed quia Magister dicit expresse quod nota est dubitationis: ideo potest aliter dici, quod reuera mulier non dubitauit uerum esse, quod dominus dixerat: sed de hoc dubitauit uidelicet, qualiter dominus intelligebat, utrum. s. intelligeret de morte corporali, uel spirituali, uel alio quocũque modo: & illa dubitatio nec fuit pena, nec fuit culpa, sed quædam nescientia, quæ diabolo tentanti præbuit uiam. Nec cogit illud, qđ obiicitur de fide beatæ Mariæ; nã: & si fides in conceptione filii Dei nõ modicũ tenuerit locũ, habuit tamẽ humilitatis usum præambulum rõne cuius di uirgo Deo placuisse, sicut ipsa dicit. Respexit Deus humilitatẽ ancillæ suæ. Nec oportet ẽt omnino per eũdem ordinẽ respondere reparationem destructioni: immò frequenter est econtrario, sicut uia resolutionis, & compositionis oppositis modis habent terminari, & inchoari: sic & in proposito potest intelligi.

QVAESTIO II.

An quod mulier appetijt, etiam uir concupiuit?

VTRVM quod mulier appetiit, uir etiam concupierit. Et quod non, uidetur. 1. Tim. 2. Vir non est seductus, sed mulier: sed si Adam uoluisset esse sicut Deus, quemadmodum mulier, utique circũuentus fuisset: si ergo circunuentus, uel seductus non fuit, id quod mulier appetiit, non concupiuit. ITEM. Aug. super Gene. ad literã. Non arbitror uirum, si iam spirituali mente præditus erat, credere, quod diabolus promittebat: si ergo Adam gratiam habuit, patet &c. ITEM. Si Adam appetiit esse sicut Deus, cum ad hoc multo minorẽ hẽret similitudinẽ, q̃ Lucifer, nr̃, qđ grauius peccauit Adã, q̃ Lucifer: ergo si peccatũ Luciferi fuit irremissibile, & peccatũ hois fuisset irremissibile, qđ supra improbatũ est. ITEM. Si Adã appetiit esse sicut Deus: aut ergo suggerẽte muliere, aut suggerẽte serpẽte. Nõ suggerẽ-

te

te serpēte: q̄a ipse Adā nō conqueritur de serpēte, sed de muliere. Gen. 3. Mulier, quā dedisti mihi &c. Si suggerēte muliere: ergo sicut mulier decepta fuit a serpente, ita uir a muliere; sicut igitur mulier dixit. Serpens seduxit me, ita uir dixisset; Mulier decepit me: sed hoc nō dixit, sed dixit, Mulier dedit mihi &c. QVOD si tu dicas, quod ita fuit, quāuis scriptura non exprimat: hoc simpliciter apparet improbabile; nā si mulier dixisset, Comede, q̄a eris sicut deus, cū ipsa comedisset, & absq; dubio nō esset sicut Deus, nulla rōne uī ꝓbabile, quod uir ei credidisset.

SED CONTRA. Super illud Ps. 118. Superbi iniquè &c. Nisi hō suggestione serpētis, ut deus esse noluisset, non lætalis culpæ transisset ad nos hæreditas. SI TV dicas hoc esse dictū quantū ad mulierē; obiicitur de uiro ꝑ illud, q̄d dicit Grego. in Moral. & hr̄ in Glo. Iob. 41. Per se accipere diuinitatē Adam credidit, & immortalitatis gloriā amisit; ergo Adā idē q̄ mulier appetiit. ITEM, Phil. 2. super illud. Nō rapinā arbitratus est, Gl. Nō usurpauit q̄d suum non erat. i. æqualitatē Dei, sicut diabolus fecit, & primus hō; ergo primus hō uoluit esse sicut Deus, & hoc uoluit mulier: ergo &c. SI TV dicas, q̄ primus homo stat ibi ꝓ muliere. Cōtra. Super illud Ps. 68 Quę non rapui. &c. Adā, & Eua uoluerunt rapere diuinitatē, & amiserunt fœlicitatē; ecce expresse dicitur de utroque.

ITEM. Hoc uī rōne. Maiorē assimilationē habebat uir ad Deū, q̄ mulier: ergo si similitudo est mater falsitatis, uidetur quod multo magis credibile fuit uirū appetere esse sicut Deus, q̄ mulierem. ITEM. Multo sapientior erat Lucifer, quàm esset primus hō: ergo si cū tota sua sapientia Lucifer uoluit esse sicut Deus, nec sapiētia impediuit superbiā, multo minus uidetur, quod hoc sapientia impediret humana; si ergo hoc mulier appetiit, nō est improbabile, quod uir non concupierit: maxime cū glosę, & auctoritates uideātur hoc dicere.

RESOLVTIO.

Nō idem appetijt Adam, quod Eua: quia hæc appetijt esse ut Deus: quod in cor illius minimè ascēdit.

RESPOND. Dicendum, quod quia ista est quęstio facti, circa quam non pōt multum efficaciter ratiocinari: & scriptura non determinat expresse, & Sancti super hoc loquuntur uarie; ideo sunt hic opiniones diuersę. Quidam enim propter auctoritates inductas dicunt, quod Adā idē ipsum, quod mulier appetiit cōcupiuit, sed non credidit sicut mulier, & propter hoc factus est superbus; sed tamē non dicitur fuisse seductus. Appetere enim potest aliquis aliquid, & tamen non credere ad hoc peruenire; multa quidem cupimus, ad quæ nō speramus nos peruenturos; quia non quid possit, sed quid uelit attendit ambitionis flagitium. Et istam positionem sustinendo, respondent; ad rationes ad utranque partem. Sed quia uerbis beati August. hęc opinio nō consonat, immo expresse uidetur sentire contrariū, sicut patet ex auctoritatibus eius adductis in litera; nec uī esse credibile,

le, qđ uir appeteret aliqd, ad qđ crederet se nõ posse peruenire, cũ ante illud peccatũ ualde ordinatus esset. Ideo ẽ aliqua positio, qđ uir in appetibili, & principali motiuo nõ fuit cõformis mulieri transgrediendo, licet esset ei conformis in transgressione mãdati diuini: uterque.n. inobediens fuit: sed aliter uir, quàm mulier ad inobediẽtiæ culpã prolapsus est. Non.n. uir pomũ comedit pp appetitũ excellẽtiæ in sui assimilatione ad Deum, nec pp appetitũ sufficientiæ in multorum cognitione, nec pp appetitũ suauitatis in cibi degustatione, sicut fecit mulier: fuit tamen ĩ uiro q̃dam superbia, q̃dam auaritia, & q̃dam lasciuia, per quas perductus est ad inobediẽtiam. Quodam .n. modo superbiuit, dũ se nimis magni p̃cii esse apud Deũ æstimauit: & tãti, ut pp comestionem illius cibi non incurreret grauitatem alicuius supplicii: sed de facili cõsequeretur ueniã de offensa. Fuit ẽt quędam auaritia, dũ curiose scire uoluit, qđ sibi eueniret, dum cibũ uetitum degustaret. Fuit ẽt quædã lasciuia non carnalis delectationis: sed cuiusdam amicibilis affectionis, qua frequenter fit, ut offendatur Deus, ne contristetur proximus: hoc autem fecit Adã, dũ comedere uoluit, ne suas delicias cõtristaret, hoc est, ne mulierem offenderet. Vnde & dominus ipsum arguit, qđ obediuit uoci mulieris: & per hoc perductus est ad inobedientiam, & trangressionẽ mandati Dei, & hęc tria trahuntur ex uerbis Augu. super Gene. ad literam, quæ adducit Magister in litera. Primo.n. dicit, quod non est putandum, quod hõ deiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio cõprimenda. Et iterum dicit, Voluit Adam lignum uetitum experiri, cum nõ uideret mulierẽ mortuã, esca illa percepta. Et iterum. Noluit eam cõtristare, quã credebat sine suo solatio contabescere, & a se alienatã interire. Concedendũ est igitur, qđ Adã nõ appetiit esse sicut Deus, quẽadmodum mulier, sicut ostendunt rationes ad hoc adductæ. Si autẽ dicatur alicubi appetiisse se esse sicut Deus, hoc est dictũ triplici ratione. Aut quia diuinũ contempsit imperium, & uoluntatem suam diuinę prætulit iussioni, & se sibi tanquam Deo subiecit, & ex hoc Deo æquiparari uoluit. Aut dictum est, quia mulier de illo sumpta appetiit sicut Deus esse, & per synecdochẽ quod est partis attribuitur toti. Vnde sancti quod appetiit alter, frequenter loquuntur synecdoche, & attribuunt utrique. Aut potest hoc tertio modo dictum intelligi, quia ipse cum esset mulieri præsuppositus, ipsam non compescuit, unde sibi imputatur culpa mulieris. Mulier autem intelligenda est appetiisse se esse sicut Deus, non per omnimodam æqualitatem; sed per quandam sublimationem in dignitate supra humanum modum: qđ cum uir non compescuit, immo potius eius uoluntati paruit, sibi peccatum mulieris imputatur, & uoluisse esse sicut Deus refertur.

Et sic patet responsio ad auctoritates, q̃ prius inductę sunt, & per hanc uiã determinari possunt,

sunt, si quæ aliæ circa istā materiam consimiles inueniantur.

Ad Illud ergo, quod obiicitur, ꝙ maiorem assimilationem habebat uir, quam mulier. Dicēdum, ꝙ & si maiorem haberet assimilationem, habebat tamen præcellentiam uirtutis, & cognitionis respectu mulieris, q̄ duo non patiebantur. hominē ita trahi a modica similitudine. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ angelus erat sapientior homine. Dicendum, ꝙ uerum est de cognitione innata: non tamen uerum est de cognitione gratuita: creditur enim a doctoribus, q̄d primus homo ante lapsum habuerit gratiam gratum facientem, sicut melius ostēdetur infra: de Lucifero uero creditur, q̄d gratiam gratū facientem non habuit, sicut determinatum fuit supra.

Qvaestio III.

An uir, uel mulier grauius peccauit?

Qvis eorum grauius peccauerit, utrū uir, aut mulier. Et quod uir grauius peccauerit uī. Grauius est peccatū, ubi maior est ingratitudo: sed ubi maiora sunt dona, ibi maior est ingratitudo in peccando: sed Adam præcellebat mulierem in naturalibus datis & gratuitis: ergo cū peccauit, magis ingratus fuit: igitur &c. Item. Tanto maius est peccatū, quāto peccans est in altiori gradu constitutus: grauius enim peccat p̄latus, quam subditus eodē genere peccati: sed uir erat caput mulieris, & ei p̄positus, ergo uī, q̄d peccauerit grauius. Item. Tanto grauior est culpa, quanto ibi maior est contemptus: sed maior est contemptus in transgressione mandati immediate suscepti a domino, quam mediante alio: si ergo mādatum per uirum peruenerat ad mulierem, uidetur, quod magis contempserit uir, quam mulier: ergo &c. Item. Tanto grauior est culpa, quanto maior est ibi læsio, & corruptio, quia peccatū de se corruptio est: sed peccatū Adæ magis fuit corruptiuum, q̄ peccatum Euæ, quia ex peccato Adæ fuit totius posteritatis corruptio, secundum quod dicitur Roma. v. Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ergo &c.

Sed contra. Aug. super Gene. & Magister refert in lit. Peccauerunt impari sexu, sed pari fastu: sed ubi est par fastus, ibi est par transgressio: ergo non uidetur, quod magis peccauerit uir, quam mulier. Item. Sicut in bonis, quòd similius est meliori, est melius: ita quod similius est peiori, est peius, per se loquendo: sed peccatū Euæ similius fuit peccato Luciferi, quam peccatum Adæ propter maiorem elationem superbiæ: ergo maius fuit peccatum Euæ, quàm Adæ. Item. Tanto grauior est culpa, quanto maiori digna est pœna: sed mulier magis fuit punita, quàm uir, sicut patet Gen. 3. & a Deo, q iuste punit: ergo amplius peccauit mulier, q̄ uir. Item. Grauius peccat, q peccat peccato ī se, & ī alterū, quā q peccat in se tm̄: sed mulier peccauit ī se, & in uirū, dū pertraxit eū ad peccatū. Vir aūt peccauit in se tantū (de peccato actuali loquēdo:) ergo grauius peccauit mulier, quam uir.

Re-

Resolvtio.

Diuerso respectu tum mulier, tum uir grauius peccauit.

Respon. Dicendum, quòd (sicut prædictum fuit supra) peccatum potest dici grauius alterum altero tribus modis. uidelicet in gratitudine, libidine, & ex consequēti corruptione. Si igitur loquamur de maiori grauitate q̃tum ad ingratitudinem, grauius peccauit uir, quàm mulier, pro eo quod abundantiora dona susceptit: & ideo cum beneficiorū oblitus benefactorem suum cōtempsit, & offendit, magis ingratus fuit; & in sui ingratitudine maiori culpabilior extitit. Si autē loquamur de maioritate quātum ad libidinem; sic amplius peccauit mulier, quam uir: pro eo quod magis improba uoluntate peccauit, dum concupiuit Deo assimilari: & ardentius appetiit, dum credidit hoc se obtinere posse quod diabolus ei suggessit: & ideo propter uoluntatē magis improbam mulier peccauit ex maiori libidine, & quantū ad hoc culpabilior uiro fuit. Si autem loquamur de maioritate culpæ quantum ad corruptionem consequentem, Distinguendum est, quia aliquid potest dici corrumpere dupliciter: aut ꝑ modum causæ, aut per modum occasionis. Si per modum causę, sic quia peccatum uiri fuit causa trāsfusionis peccati in posteros, & ita corrupit se, & alios: maior consecuta est ex peccato viri corruptio, & quātum ad hoc culpa uiri dicitur fuisse grauior. Si uero per modū occasionis, sic quia peccatum mulieris fuit occasio peccati uiri, & ita per consequēs omnium aliorū, hoc modo mulier potest dici cæteros corrupisse, non solum posteros; sed etiā uirum suum. Vnde non solum peccauit in se: sed etiam in proxinum. Et quantum ad hoc dici potest in muliere grauius fuisse peccatum. Per hanc distinctionem responderi potest ad rationes, quę ad utranque partem adducuntur pro eo quod secundū diuersa mēbra huius distinctionis procedunt. Aliter posset dici, & quasi in idem redit, quod peccatum potest dici grauius altero, aut pensatis conditionibus ex parte peccati. Si igitur pensemus conditiones ex parte peccātis, grauiùs peccasse dicitur uir, quam mulier, tum propter donorum pręexcellentiam, tum ꝓpter status præsidentiam, quia mulieri quodammodo pręlatus erat. Si autem pensantur conditiones ex parte peccati, grauius peccauit mulier, quàm uir, tum propter impietatē in Deum, tū propter inquinitatem in proximum. Deum enim sua ambitione inhonorauit, & proximum suggestione sua deiecit.

Et secvndvm hoc procedūt rationes similiter ad oppositas partes. Quod autem dicit Augu. quod pari fastu peccauerūt, hoc intelligitur non quantum ad interiorem affectionem; sed quantum ad exteriorem mandati transgressionem, ad quod uterque eorum æqualiter obligabatur. Vel par fastus dicitur non per omnimodam æqualitatem: sed per quandam conformitatem. & sic ex dictis colligitur, quod peccatum Euæ aliquo modo

modo excedebat peccatũ Adæ, & aliquo modo econuerso. SI AVTEM aliquis quærat, quod eorũ magis excedebat aliud. Ad hoc dicendum est, quod cũ peccatum Euæ excedat peccatum Adæ in conditionibus, quæ respiciunt peccatum essentialiter, utpote in maiori improbitate libidinis, in hoc quod & maius, & magis ambiuit, peccatũ Euæ magis excessit, & grauius fuit, simpliciter loquendo. Et huius signum est, quia magis punita fuit, & si ad infernum descendisset, maiorem pęnam habuisset. Nec obstant rationes ad oppositum adductę, quia sumuntur ex conditionibus peccantis, q̃ non faciũt peccatum grauius simpliciter sed quodammodo.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An peccatum primorum parentum ex ignorantia fuerit?

CONSEQVENTER quęritur de peccato primorum parẽtum in relatione ad ignorantiam ex parte intellectus. Et circa hoc quęruntur tria. Primo quæritur, utrum peccatum primorum parentum fuit ex ignorantia. Secundo, utrum ignorantia aliquo modo sit culpa. Tertio quæritur, utrum sit culpa excusatoria.

CIrca quam sic proceditur & ostenditur, ꝙ peccatum primorum parentum fuit ex ignorantia, ad minus peccatum mulieris. Gen. iii. Serpẽs seduxit me &c. sed ubi est seductio, ibi est scientiæ priuatio: ubi autem hoc est ibi ignorantia: ergo &c.

ITEM. Qui dubitat de aliquo, de quo debet esse certus, potius dicitur illud ignorare, quam scire: sed mulier de uerbo domini debuit esse certa, quod dixerat, quacunque die comederis, morte morieris: & de hoc dubitauit, cum dixit, Ne forte moriamur: ergo ex ignorantia peccasse uidetur. ITEM. Qui credit mortale peccatum esse ueniale, ignorat ueritatem diuini iuris: sed Adã credidit peccatum illud esse ueniale, sicut dicit Augu. & Magister adducit in litera. Arbitratus est illud esse ueniale, nõ mortale delictum: ergo uidetur ꝙ tam uir, quam mulier peccauerit ex ignorantia. ITEM. Omne peccatum aut est ex ignorantia, aut ex infirmitate, aut ex malitia. Sed peccatum primorum parentum non fuit ex malitia, quia tunc esset peccatum in Spiritum sanctum. Nec ex infirmitate, q̃a nullam habebat pronitatem ad peccandum: ergo fuit ex ignorãtia. ITEM. Si Adam, & Eua credidissent Deum tam grauiter offendere, & tantas pęnalitates incurrere, cum nullam haberent ad peccatum pronitatem, nullo modo uidetur, ꝙ culpam commisissent: si ergo culpam commiserunt, uidetur ꝙ hoc ignorauerunt, & ita ex ignorantia peccauerunt.

SED CONTRA. Si peccauerũt ex ignorantia, aut illa ignorãtia fuit pœna, aut culpa. Si culpa: ergo culpa fuit in eis ante primã culpam, quod est impossibile, cum implicentur hic duo opposita. Si pœna: ergo pœna fuit ante culpam. ITEM. Si fuit ibi ignorantia, aut ergo iuris, aut facti. Non

Non facti, quia bene sciebant se de ligno uetito comedere. Non iuris: quia bene sciebant se debere Deo obedire, & contra eius imperium nullo modo facere: nulla ergo uidetur in eis ignorantia fuisse. ITEM. Si fuit ibi ignorantia, aut ergo uolũtaria, aut inuoluntaria. Si uoluntaria: ergo uidetur ꝙ iam uoluntas eorum in appetendo ignorantiam esset inordinata. Si inuoluntaria: ergo uidetur ꝙ nullo modo debuit eis imputari culpa: si ergo est imputata, non uidetur ꝙ fuisset ex aliqua ignorantia. ITEM. Si fuit ex ignorantia, aut ergo innata, aut contracta, aut inflicta, aut procurata. Non est procurata, nec contracta, nec inflicta: ergo fuit ex ignorãtia innata: sed non decebat Deum facere naturam humanam cũ pronitate, & impotentia: ergo pari ratione non debuit eam facere cum cæcitate, & ignorantia: si ergo ex ignorantia peccauerunt, uidetur, ꝙ hoc possit imputari Deo. ITEM. Si aliquo modo dicitur ex ignorantia peccasse mulier, hoc est: quia a serpente seducta fuit: sed uir non fuit seductus, sicut dicit Apostolus: ergo ex ignorantia peccatum eius nõ processit: si ergo radix peccati in uiro, & muliere non fuit altera, & altera: uidetur ẽt, qđ nec mulier peccauerit ex ignorantia.

RESOLVTIO.

Peccatum primorum parentum si ex ignorantia fuisse concedendum est; non nisi largè concedendum est.

RESPON. Dicendum, ꝙ peccatum esse ex ignorantia põt dici dupliciter, uidelicet proprie, & communiter. Proprie, prout distinguitur peccatum ex ignorãtia contra peccatum ex infirmitate, & ex industria: & hoc modo ignorantia dicit priuationẽ scientiæ, quæ non competit homini ex natura, sed merito primæ culpæ fuit contracta: & hoc modo peccatum primorum parentum non potest dici ex ignorantia, nec cõtinetur sub illa diuisione, qua dicitur, quod omne peccatum aut est ex ignorantia, aut &c. illa enim diuisio peccati est secundum statum naturę lapsæ. Communiter autẽ dicitur peccatum esse ex ignorãtia, quod cõmittitur, aliqua nesciẽtia existente circa peccantem, ratione cuius nec considerat grauitatem culpæ, nec grauitatem pœnæ: & si peccatum primorũ parentum ex ignorantia dici potest fuisse: quia tam in uiro, quã in muliere fuit quædam nescientia, quæ non fuit pœna, sed quędam naturalis imperfectio, magis reperta in muliere, quàm in uiro. Mulier enim ignorauit utrum serpens sibi uerum, uel falsum suggereret: ignorauit ẽt seueritatem diuinæ iustitię. Vir autem alterum horum dicitur ignorasse, uidelicet diuinę iustitiæ seueritatẽ, in hoc quod ęstimauit de illa transgressione cito ueniam inuenire: inexpertus n. erat seueritatem diuinæ iustitię. Vterque tamen cognoscere potuit per scientiam, quàm habebat se malefacere. Et sic large accipiendo ignorantiam, dici põt peccatum primorum parentum fuisse ex ignorãtia, & magis peccatum Euę, quam peccatũ Adę. Et hoc concludunt rationes ad primam

primam partem inductæ. Proprie uero accipiendo ignorantiã secũdũ qđ dicit pęnã, & hoc prout dicit ne sciẽtiã eius rei, q̃ nõ deberet scire secundũ exigẽtiã sui status, sic peccatũ primorũ parentũ nõ fuit ex ignorantia, sicut ostẽdunt rationes adductæ ad partem contrariam; & hoc patet discurrendo per singulas.

QVOD n. obiicitur ꝙ ignorantia aut est pœna, aut culpa. Dici põt, quod ista diuisio non est sufficiẽs, nisi accipiatur ignorantia proprie. Nã non solũ hõ primò institutus, sed ẽt angelus beatus aliqua ignorat: cum multa innotescant principatibus, & potestatibus per ecclesiã. Vnde talis ignorãtia nec culpa, nec pęna est: quia est respectu horũ, q̃ non debet scire, quantũ est de prima conditione naturæ. AD ILLVD, qđ obiicĩ, qđ aut fuit ignorantia iuris, aut facti. Dicẽdũ. quod non fuit ibi proprie loquendo ignorantia iuris quãtũ ad principale: sed quantũ ad aliquid annexũ, utpote quantũ ad securitatẽ iudicis. Similiter nõ fuit ibi ignorãtia facti quãtũ ad principale, quia bene sciebat se gustare lignũ uetitũ: fuit tñ in muliere quędã ignorantia quãtum ad id, quod credebat assequi ꝑ illud, uidelicet assimilationẽ ad Deũ: & ita non fuit ignorantiã ꝓprie dicta, sed cõmuniter. AD ILLVD, qđ obiicitur, quod ignorantia aut erat uoluntaria, aut inuoluntaria. Dicẽdum, ꝙ ista nõ est diuisio per immediata, si large accipiatur ignorãtia: aliquis. n. est, qui nihil cogitat de e[o], quod ignorat: & tunc nec circa illud afficitur uoluntarie, nec inuoluntarie, & sic erat de illa ignorãtia Euę. AD ILLVD, quod obiicitur, quod aut erat innata, aut contracta &c. Dicendum quod illa ignorantia dicebat quandã scientiæ incompletionem, & imperfectionem: quę inerat animabus primorum parentum ex defectu proprię naturæ, ꝑ hoc, quod animæ eorũ non erant in omnimoda lucis plenitudine: in tali aũt statu decuit hominẽ sic fieri, quia (sicut infra patebit) prius debuit esse uiator, quam cõprehensor: nec tamen ex illa ignorantia dicitur homo fuisse in tenebris, uel in cæcitate, quia sufficiens lumen habebat ad incedẽdum per uiã iustitiæ; & ideo nõ est simile de pronitate. Pronitas. n. non solummodo dicit imperfectionẽ, sed etiam quandam naturæ curuationem, ac per hoc deordinationem. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, quod uir non peccauit ex ignorantia, quia non fuit seductus. Dicendum, quod non solummodo mulier ignorasse dicitur propter seductionem, sed etiam quia ignorauit pœnæ subsequentis acerbitatẽ: & licet in Adam non fuit ignorantia illius seductionis, fuit tamen ignorantia per inexperientiam diuinæ ultionis: & ideo aliqua ignorantia, siue nescientia fuit in Adam, licet minor, quã in Eua. Nec ualet illud, quod obiicitur de radice, quia ignorantia non ponitur ibi esse tanquam ex una radice, sed quia quodammodo talis nescientia occasionem præbuit ad peccandum

QVAESTIO II.

An ignorantia in aliquo homine culpa esse possit?

VTRVM ignorãtia in aliquo homine possit esse culpa. Et ꝙ sic uidetur. 1. Corint. 14. Ignorans ignorabitur: sed nullus ignoratur a deo nisi ꝓpter culpã: ergo &c. ITEM. Super illud ps. 35. Noluit ĩtelligere &c. Gl. Aug Ignorantia in his, qui intelligere nolunt, est peccatũ. ITEM. Rõne uidetur. Cognoscere credẽda, & operãda est actus uirtutis, s. fidei, & prudentię: ergo hæc ignorare, est uirtutibus priuari: sed priuationes uirtutũ sunt uitia, & pctã: ergo aliqua ignorantia est culpa. ITEM. Nõ facere ea, quæ hõ tenetur facere est peccatũ: similiter nõ dicere: similiter nõ amare ea, quę hõ tenetur amare, est peccatũ: ergo similiter nescire qđ tenetur scire, est peccatũ: sed multi sunt, q ignorant ea, quæ tenẽtur scire, utpote ea, sine quibus saluari non possunt: ergo in talibus ignorantia est culpa. ITEM. Error est peccatũ: ergo rõne eius, qđ ponit, aut rõne eius, quod priuat. Nõ rõne eius, quod ponit, quia peccatũ priuatio est, nõ positio. Si rõne eius, quod priuat: sed error priuat sciẽtiam, & priuatio scientiæ est ignorantia: ergo ignorantia est culpa.

Contra. Aug. in Ench. dicit: ꝙ inflicta est nobis ignorãtia rerũ agendarum, & concupiscentia noxiarũ: sed nullum peccatũ est nobis inflictum, ergo ignorantia nõ est peccatum. ITEM. Ratione uidetur. In omni peccato est auersio a bono incommutabili, & conuersio ad cõmutabile: sed ignorantia nulla est ad bonũ cõmutabile cõuersio: ergo ignorantia non est culpa. ITEM Nullum peccatum remanet post pœnitentiã: sed ignorãtia remanet in homine post pœnitentiã, & contritionem: ergo ignorantia non est culpa. SI TV dicas, ꝙ remanet actu, sed transit reatu: ergo tunc uidetur, ꝙ ignorantia nõ esset culpa actualis, sed originalis. Sed non est originalis, quia manet post baptismum, & hoc melius patebit infra: nec actualis: ergo non est culpa. ITEM. Omne peccatũ est in affectu, cum omne peccatum sit uoluntarium: sed ignorantia est in intellectu ergo ignorãtia non est peccatũ ITEM. Si ignorantia est peccatũ, ergo ignorare est peccare: sed de uiro ignorãte uerũ est dicere, ꝙ in omni instanti ignorat, ergo in omni instanti peccat: ergo tot sunt in eo peccata, quot sunt instantia: ꝙ si hoc est falsum, & impossibile, restat ignorantiam peccatum non esse.

RESOLVTIO.

Ignorantia affectata sola est, quæ culpa est.

RESP. Ad prædictorum intelligẽtiam est notandum ꝙ cum priuationes cognoscantur ꝑ habitus, cognitio ignorãtiæ pẽdet ex cognitione scientię. Attendẽdum autem, ꝙ quædã est cognitio aliquorũ, quæ nec est necessaria ad uirtutem, nec est necessaria ad salutẽ, sicut artiũ mechãicarum, & liberaliũ: & talis cognitio nec est uirtus, nec de esse uirtutis: & illa ignorantia, quæ est huius cognitionis priuatio, culpa nõ est: siue sit ignorantia

rātia negationis, siue dispositio nis, siue, ēt sit uoluntaria, siue non. Alia est cognitio credibiliū, & operabilium, quæ ad salutē necessaria est in adulto: & hæc est cognitio fidei, & prudētiæ: & ad hanc cognitionem habendam tenemur, quia sine hac nullus pōt recte uiuere. Huius aūt cognitionis priuatio pōt dupliciter in nobis esse. Aut manēte tentatione, aut nō manente: si manēte, tunc est ibi culpa: q.a cum quis tenetur ad aliud, & illud nō implet, ex hocipso culpatur, & dignus est pœna. Si autē sit in nobis priuatio non manēte tētione, cum nō pōt scire, & impotētia excusāt ab obligatione, sic priuatio huius cognitionis culpa non est, sicut in furiosis: & secundum hoc ignorātia, quæ dicit priuationē cognitionis ad salutem necessariç, uno mō peccatum est, alio uero mō minime. Aliter pōt dici; & quasi in idē redit: ꝙ priuatio cognitionis ad salutē necessariç dupliciter pōt esse. Aut ita, ꝙ est in nobis, sed nō a nobis, & hoc mō culpa nō est, sed magis pęna: & cū nō simus eius principium in ipsa, nec meremur, nec demeremur. Aut ita, ꝙ est in nobis, & a nobis: & sic culpa est. Hoc aūt potest esse tripliciter. Vel cū in uia ueritatis existentes, uoluntarie ab ea recedimus, & in erroris foueā nos præcipitamus: & hæc priuatio pōt dici ignorantia erronea, quæ est in hæreticis. Vel cū ad uiā ueritatis ualētes pertingere, cupimus in tenebris ambulare: & hæc pōt dici ignorantia affectata. Aut q.a ex quadā pigritia, & negligētia nō curamus ueritatē addiscere. & hæc dicitur ignorātia crassa, & supina: & quęlibet istarū est culpa, licet prima maior, q̃ secūda, & secunda q̃ tertia. Et sic concedendę sunt rationes ostēdentes ꝙ ignorantia aliquo modo potest esse culpa.

AD ILLVD, ergo, qđ obiicitur in cōtrarium, ꝙ ignorantia est nobis inflicta. Dicendū ꝙ ꝓ ut nobis inflicta est pęna est, & nō culpa: prout tñ uoluntas nostra aliquo mō deordinatur circa illā (sicut prius dictū est) incipit esse culpa. Sicut passiōes sanctis martyribus illatę, pęnę erāt cōsideratæ secundū se: cōparatæ tñ ad uoluntatē sanctorū libenter eas perferentiū pro amore Christi, erant eis meritoriæ. Vtrum aūt aliquo modo sit culpa, prout. s. cōtracta uidebit infra, cum agetur de originali peccato. *Dis. 30 arti. 2. q. 1.* AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ignorantia non est cōuersio. Dicendū, ꝙ uerū est, prout est pura priuatio: prout tamen ipsam concomitatur, aliquo modo nostra affectio nō habet ueritatem: & hoc modo dicitur esse culpa, nō primo. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ignorantia remanet potest pęnitentiam. Dicēdum, ꝙ non remanet, prout habet rationē culpæ. s. ratione uoluntatis concomitantis, uel quodammodo eam causantis, sed si remanet, hoc est inquantum habet rationem pœnæ ex originali contractæ; Ideo quantum ad primum, in quo habet rationē actualis, transit nō solum actu, sed etiam reatu, cum quis pœnitet: quantum uero ad secūdum quodammodo remanet: & ita

uidetur ignorantia remanere actu, & in hoc habet quadã approximationem ad peccatũ originale: secundum id tamen, ꝙ culpa est, actuale peccatum est. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ ignoratia est in intellectu. Dicẽdum, quòd illa ignorantia, quæ opponitur cognitioni uirtutis, ad quam tenemur, non tantum respicit intellectum, sed etiã affectum: sicut & uirtus sibi opposita. Vnde non tantum dicit sciẽtię carentiam, sed etiam uoluntatis incuriam, & negligentiam ad scientiam percipiendam. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ in quolibet instanti ignorat. Dicendum, quòd ignorare non dicitur esse culpa, nisi eatenus qua quis tenetur scire, qđ ignorat; ideo & si in quolibet instanti ignoret, & ĩ quolibet teneatur: quia tamen pręceptum affirmatiuum non obligat semper, sed pro loco, & tempore: ignorans ignorando non peccat, nisi in illo instãti & tempore, in quo tenetur no..., uel addiscere, quod ignorat: ideo quamuis semper dicatur ignorare, non tamen semper dicitur peccare.

QVAESTIO III.

An ignorantia à culpa excuset?

VTRVM ignorantia sit culpæ excusatoria. Et quod sic, uidetur primo Timo. 2. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans hoc feci: si ergo ignorãtia fuit ratio, quare peruenit ad misericordiã, uidetur quòd ignorantia excusabilem fecerit eius culpam. ITEM. Scientia aggrauat culpam, sicut dicitur Luc. 10. Seruus sciens uoluntatem domini sui &c. ergo per oppositum ignorantia alleuiat: ergo excusat. ITEM. Omne peccatum est uoluntarium: ergo qđ diminuit de ratione uoluntarii, diminuit de ratione peccati: sed ignorantia diminuit de ratione uoluntarii, quia uoluntariũ est (ut dicit Philosophus) cuius principium est in ipso cognoscente singularia: ergo &c. 3. Eth. c. 2. 3. 4.
ITEM. Sicut ad resistendum peccato requiritur fortitudo, sic ẽt requiritur & cognitio: sed defectus fortitudinis, utpote infirmitas, excusat culpam: ergo similiter uidetur, ꝙ defectus cognitionis. s. ignorãtia. ITEM. Quod in sua plenitudine omnino tollit culpam, citra plenitudinem aliquo modo diminuit: sed cum aliquis simpliciter est ignarus, sicut paruulus, & furiosus: nihil quod faciat, imputatur ei in peccatum, sicut dicit Bern. & alii doct. ergo uidetur quòd omnis ignorantia, peccato perpetrato aliquo modo prębeat excusationis patrocinium.

CONTRA. Isid in lib. de Eccl. institutione. Nullus in culpa maior est, quàm qui Deum nescit: ergo uidetur quod ignorantia non excuset: sed aggrauet. ITEM. Super illud Rom. secundo. An ignoras &c. Ambr. glos. Grauissime peccas, quia ignoras: ergo uidetur grauare culpam. ITEM. Ignorantia de se malum est, sed malum additum malo facit maius malum: ergo uidetur, quòd ignorantia peccatum augeat, nõ excuset. ITEM. Scientia nec auget, nec minuit, meritũ; sed sola gratia, & charitas: ergo pari rõne, nec ignorãtia auget nec diminuit demeritum:

tum: ergo non excusat peccatũ. ITEM. Esto quòd unus sciens peccet ex aliquanta libidine, & alter ignorans ex tanta libidine: si æqualis est ibi libido, ergo æqualis debet esse punitio: ergo uidetur, quòd æqualis sit utrobique excusatio, uel accusatio: ergo non magis excusat, uel accusat ignorantia, quàm scientia. Est igitur quæstio, propter quid magis excusat ignorantia, quàm scientia. Et cũ tam ignorãtia, quàm infirmitas excuset, similiter est quæstio, quæ istarum magis excuset. Rursus cum sint multæ differẽtiæ ignorantiæ, cum hoc quæritur, quæ earum excuset, & quæ non? & quæ magis, & quæ minus.

RESOLVTIO.

Quanis ignorantia à peccato excusat; etsi non à toto, saltem à tanto.

RESPOND. Ad prædictorũ intelligentiam est notandum, ꝙ omnis ignorantia aliquo modo excusat a peccato: & ratio huius est: quia minuit de ratione uoluntarij, minuit etiam de ratione contemptus. Cęteris enim paribus, magis contemnit, qui peccat ex industria, q̃ qui ignoranter peccat. Et iterum. Cum uoluntarium includat in se cognitionem, quod priuat cognitionẽ, priuat de ratione uoluntarii. Quia ergo peccatum mensuratur secundum qualitatem libidinis, & contemptus, & ignorantia diminuit de ratione horũ, generaliter uerũ est, ꝙ omnis ignorantia inquantum huiusmod, excusat peccatũ: & si tãta sit, quod priuet omnino rõnem uolũtarii, & rõnẽ contemptus, excusat a toto: si uerò non omnino priuet, excusat a tanto. Cõcedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quòd ignorantia excusat peccatum.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium de Isidoro, Grauissime peccat, qui Deũ nescit. Dicendum, ꝙ Isidorus ibi comparat peccatum infidelitatis ad alia peccatorum genera: & ipsum in se ualde graue est: quia non est sine magna animę deordinatione: nihilominus tamen cũ quis ignorans aliquid facit, & ex incredulitate (sicut dicit Apostolus de se) minus grauiter peccat, quàm ille, qui facit ex certa scientia. AD ILLVD, Ambrosii, quòd grauissime peccat, qui ignorat. Dicendum, ꝙ hoc dicitur non ratione maioris culpę, sed ratione infirmitatis magis periculosæ: quia cum non habeat scientiam de morbo, siue culpa, non quærit medicinam: & ita semper remanet morbus, & corruptio: & hoc est quod dicit Augu. in Lib. Confessionũ. Eo insanabilius peccabam, quo me non peccare arbitrabar. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd malum additum malo, facit maius malũ: Dicendum ꝙ illud habet ueritatẽ, cum malũ malo conformatur. Malũ autem pœnæ, cum sit inuoluntariũ, non conformatur malo culpæ, quod est uoluntarium: & ideo non auget, sed potius diminuit. Et quoniam ignorantia in nobis nõ est sine culpa, nõ quin etiã aliquo modo sit pœna: ideo culpã perpetratam excusat. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ scientia non auget meritum. Dicendum

dum, q illud non sequitur. Quātitas.n. meriti non est a nobis, sed a gratia Dei: demeritum uero, & eius quantitas ortū habet a uoluntate liberi arbitrii: & iō quod facit ad rationem uoluntarii, facit aliquo modo ad augmentum peccati: & similiter qđ diminuit, facit ad alleuiationem peccati: talis autem ignorantia, (ut dictū fuit supra) potest minuere peccatū. AD ILLVD, qđ obiicitur, q peccantes ex pari libidine ęqualiter puniuntur. Dicendum, q hoc non cogit, quin ignorantia excuset: quia si ille, q ignorat, peccat ex tāta libidine, ex quanta ille, qui cognoscit, in statu ignorantię existens, si haberet scientiam, peccaret multo maiori: & ita grauius peccaret, & grauius puniretur: & iō ignorantia, quę in ipso est, excusat peccatū: excusat (inquam) & minuit quantitatem peccati, non quam habet, sed quam haberet, si ignorantia non esset. AD ILLVD, quod quęritur, quę magis excuset, utrum ignorantia, uel infirmitas. Responderi potest, quòd duo sunt de ratione uolūtarii, uidelicet cognitio singularium, siue circunstantiarū: & quod operationis principiū sit intrinsecū: magis igitur ignorantia excusat, quia priuat de ratione cognoscendi: infirmitas excusat: quia priuat de ratione per fectę principiandi: & quoniam priuato priori, priuatur posterius, & non conuertitur, & cognoscere pręambulum est ad facere, plus tollit de ratione uolūtarii ignorantia, quàm infirmitas, uel impotentia: & ideo magis excusat cęteris paribus. Adeo tamē pōt infirmitas pręcellere, & ignorantia parua esse, siue ex culpa nostra procedere, q erit e conuerso. Vnde & si (in generalitate loquendo) uerum est dicere, quòd magis excusat ignorantia, quàm infirmitas: descendendo tamen ad specialia peccata, possunt se habere sicut excedentia, & excessa. AD ILLVD, quod quęritur, quę ignorantia excusat, & quantum: Dicendum, q est ignorantia facti, & ignorantia iuris. Ignorantia facti potest esse dupliciter, aut adhibita debita diligentia, aut non. Si adhibita debita diligentia, excusat a toto. Si non adhibita, non excusat a toto, sed a tanto. Si autē sit ignorantia iuris: hoc potest eē dupliciter, aut est uincibilis, aut non uincibilis. Si uincibilis, tunc est ignorantia, quę est culpa. Et hęc aut est ex cōsensu uero, aut ignorantia affectata: & ista sic ex una parte excusat, qđ ex alia parte magis aggrauat. Aut est ex negligentia, & ignauia, sicut ignorantia crassa, & supina: & ista si aliquo modo excuset, non tamen ita excusat, ut sempiterno igne non ardeat, sicut dicit Aug. & Magister in litera. Si autem sit ignorantia inuincibilis, hoc potest esse dupliciter. Aut ista ignorantia est in nobis introducta per culpā pręambulam, aut pręter omnem culpam. Si pręter omnē culpā, aut simpliciter priuat cognitionem iuris, sicut in infantibus, & furiosis, qui omnino carent usu rationis: & hęc excusat a toto. (Vnde dicit Bernardus, q pueris infantibus, & dormientibus nihil, quod faciunt imputatur.) Aut

non tollit omnino usum rationis, sed semiplenum: & tunc nõ excusat a toto, sed a tanto, sicut est in his, qui non sunt plene furiosi, sed aliquo modo habent lucida interualla, & in pueris, q aliquando sunt capaces pręcepti, licet non plene. Si autẽ ignorantia est introducta per culpã propriam, sicut est in ebrio, & furioso, quorum uterque se pręcipitauit in hoc per culpam suã, sic non excusat a toto, sed a tanto: quia sicut dicit Philosophus 3. Ethi. cap. 7. Ebrius habebit duplices maledictiones, maledictionem. s. pro culpa pręcedenti, & maledictionem pro culpa subsequenti. Quantum autem, & qualiter excuset subsequentem culpam: diuersimode quidam determinant. Quidam enim dicũt, ꝙ nec ebrius, nec furiosus, qui usu rationis caret, committere potest nouam culpam, sed ex inordinatione sequenti aggrauatur culpa prima: potest enim culpa aggrauari ex euentu sequenti. Aliis autem uidetur, quòd nec sic excuset, quin nouam culpam cõmittat: non tñ est adeo grauis sicut si illã faceret ex certa scientia. Primus tñ modus dicẽdi probabilior esse uř. Ex HIS patet, ꝙ Loth non oĩno excusatur a culpa incestus, cum cognouit filias suas. Primum quidem: quia non fuit in eo plena ignorantia: licet enim dicatur in textu, quòd nõ senserit, quando filię accubuerunt: hoc dicitur: quia nõ discreuit. Secundo uero, quia in illam ignorantiam peruenit per ebrietatem, quàm debuisset uitare: & ideo sancti dicũt eum fuisse culpabilem: licet ex alia parte dicãt eum fuisse aliquatenus excusabilem.

DISTINCTIO XXIII.

De Dei permissione in actu tentandi.

Praeterea quæri solet, cur Deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum fore præsciebat. Sed non esset laudabile homini, si ideo bene uiuere posset, quia nemo male uiuere suaderet: cum in natura posse, & in potestate haberet uelle non consentire suadenti, Deo iuuante, & est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos pręsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam ab illo naturam bonam, & iustam pænam. Frustra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præsciebat malos futuros: scie- Aug. super Gen. li. 11. c. 4 & 6. Lib. eo. c. 9. ibi. d. ca. 6. Lib. eo. cap. 7

bat enim bonis profuturos, & iuste pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam esse, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipsi non esse malam, quæ alij facta est, vt posset non peccare si uellet: & iuste punitam, quæ voluntate, non necessitate peccauit. Cum ergo hæc bon. sit, illa melior, cur non vtranque faceret, vt vberius laudaretur de utraque? Illa enim de sanctis angelis, hæc de hominibus est. Item inquiunt, Si Deus vellet, & illi boni essent. Et hoc quidem concedimus: sed melius voluit, vt quod vellent, essent. Et boni quidem non infructuose, mali vero non impune essent. Item (inquiunt,) posset Deus uolumtatem eorum uertere in bonum, quia omnipotens est. Posset reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Non debemus plus sapere, quàm oportet.

Lib. eo. cap. 9. Ro. 12. Hugo li. 1. de sacramentis par. 6. cap. 12

Qualis fuerit homo secundum animam.

Et quidem secundum animam rationalis fuit homo, habens discretionem boni & mali: Scientiam quoque rerum creatarum, & cognitionem ueritatis: quæ primę perfectioni congruebat, mox conditus non incongrue accepisse putatur, & ad illam non studio, vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse, sed ab exordio suę conditionis diuinitus illam percepisse.

Idem Hugo. Ibi. c. 13

Quòd triplicē habuit homo ante lapsum cognitionem.

Fuit homo primus ante lapsum triplici cognitione prędi tus, rerū. s. propter se factarū, & creatoris, et sui. Rerū quippe cognitionē hominē accepisse perspicuum est, cum nō ipse creator vel angelus aliquis, sed homo omnibus animātibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quòd singulorum notitiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda, & disponenda erant, horum omnium Deus illi & scientiam tribuit, & prouidentiam atque curam reliquit: quia, vt ait Apost. non est cura Deo de bobus. Quorum, aliorumque animalium Deus homini curā reliquit & prouidentiam: vt dominationi eius subiicerentur, et ratione illius gubernarētur: vt sciret illis necessaria

1. Co. 9

pro-

prouidere, à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam homo peccando non perdidit, sicut nec illam, qua carnis necessaria prouiderentur: et id circo in scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ, quam peccando amisit.

De cognitione creatoris.

Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat, non eo modo cognoscẽdi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credentibus absens quæritur: sed quadam interiori aspiratione, qua dei præsentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter, sicut post hanc uitam sancti visuri sunt: neque ita in ęnigmate, qualiter in hac uita uidemus. Hugo li. ... c. 1. 15. Ro. 10. 1. Cor. 13.

De cognitione sui.

Porro sui cognitionem idem homo talem accepisse uidetur, ut & quid deberet superiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam, & ordinem, scilicet qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam nõ habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsũ cognouisset. Ibid. c. 15. Ibidem.

Vtrum homo præscius fuerit futurorum sibi.

Si autem quæritur, Vtrum homo scientiam habuerit eorum, quæ circa eum futura erant, idest, si ruinam suam præscierit: et similiter præscierit bona, quæ habiturus fuisset si inobedientia perstitisset. Responderi potest, quod ei magis facienda indicta sunt, quàm futura reuelata. Accepit enim scientiam, & præceptum eorum, quæ facienda fuerãt; sed non habuit prścientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. super Genesim asserit, ratione utens, quam supra posuimus. Hæc de scientia hominis quantũ ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat. Dist. 4. Li. 11. c. 17. & libr. de correc. & gratia. c. X

SVPRA egit Magister de lapsu primorum parentum in comparatione ad diabolum tẽtantem, & hominem transgredientem: in hac parte agit de lapsu primorum parẽtum in cõparatione ad Deum permittentẽ: & quia non est æquũ permittere aliquẽ inscium ab astuto circũueniri, ideo ut ostẽdatur prima ꝑmissio esse iusta, pars ista duas hẽt In prima determinat, cur Deus hoĩem tentari ꝑmisit.

In secūda uero determinat, quātum, & qualem cognitionis habitum dedit. ibi. *Et quidem secundum animam, &c.*) Prima parte remanente indiuisa, secunda diuiditur in tres partes. In prima determinat, qualiter homo cognitionem habuit, utrum per disciplinam, & studium, an per diuinum donum. In secūda uero determinat, quorum cognitionem habuit. ibi. *Fuitque primus homo, &c.*) Et illa pars habet tres. In prima determinat, qualem cognitionem habuit de rebus creatis. In secunda qualem cognitionem habuit de Deo. ibi. *Cognitionem quoque creatoris, &c.*) In tertia, qualem cognitionem habuit de seipso. ibi. *Porro sui cognitione, &c.*)

Dub. 1. NOn esset laudabile homini, etc.) Sed contra. Si hoc uerum esset, tunc uidetur, ꝙ uita nostra in gloria laudabilis non erit, ubi nemo male uiuere suadebit. Itē. Esto ꝙ diabolus nihil mali persuasisset: nihilominus mereri potuisset: sed si mereretur, esset laude dignus: ergo &c. Respon. Dicendum, ꝙ laus quædam est, q̄ respicit dignitatem operis uolūtarii, inquātum illud nobile est: & hæc posset esse in homine, & si nullum ipsum tentasset. Quędam autem est laus, quę non respicit opus uoluntariū: sed opus strenuum, & arduum, quod cōsistit in expugnatione aduersarii, & reportatione triumphi: & de hoc loquitur Apostolus. 2. Timo 2. Non coronabitur, nisi q legitime certauerit. Et de hac laude Magister intelligit. Et sic patent illa duo obiecta, quia procedunt de laude secundum primum modum.

Gloriosius est non consentire peccato, &c.) Contra. Deus non potest tentari, homo uero sic: ergo gloriosior est homo, quā Deus. Dub. 2. Item. In statu gloriæ homo nō poterit tentari, in statu uiæ potest: ergo gloriosior est status uiæ, quàm patriæ: ꝙ si uerū est, gloriosior est miseria, quàm gloria. Respon. Dicendum, ꝙ uerbum Magistri intelligendū est circa eum, qui efficitur gloriosior ex merito suorum operum: & ideo non ualet illud, qđ obiicit de Deo. Item. Intensio glorię, intelligenda est in uerbo ꝓposito non quantum ad pręmiū substantiale, sed quantum ad aliquam accidētalem laudem, qua laudatur uir iustus. Eccl. 30. Qui potuit transgredi, & nō est trāsgressus, &c. & ideo non ualet illud, quod obiicitur secundo

Hanc autem scientiam, &c.) Innuit Magister, quod scientiam Dub. 3 rerum creatarum homo nō perdidit, & propterea in scriptura de ea non eruditur. Contra. Videtur esse falsum: constat enim, ꝙ nos, qui sumus filii Adę rerū naturas ignoramus, & ignorantes nascimur: nec nosse possumus, nisi cum magna difficultate discamus. Similiter secundum uidetur esse falsum, quia in sacra scriptura habetur de productione omnium rerum in operibus sex dierum, & qualiter productę sunt, & qualiter etiam distinctę sunt. Resp. Dicendum, ꝙ si homo merito primi peccati excæcatus sic, & factus sit ignorans tam in cognitione uniuersitatis, propter ipsum creatæ, quā ī cognitione vię salutis suę: plus

tamen excęcatus est & in secundo, quàm in primo. Nã ad cognitionẽ naturalium rerum multum potest proficere proprio studio, atque ingenio: sed in cognitione modi perueniendi ad uitam per seipsum plus deficit, quàm proficit, nisi diuinę reuelationis instructione dirigatur: & propterea magis data est nobis scriptura diuinitus, & per spiritum sanctum reuelata in cognitione fidei, & morũ, quàm in cognitione rerum naturalium, licet omnis ueritas aliquo modo a spiritu sancto esse dicatur, & pro tãto intelligendũ est uerbũ prius propositũ a Magistro fuisse dictum. Quod ergo obiicitur de amissione cognitionis, uerũ est, quod amisit habitũ: non tamẽ amisit naturale iudicatoriũ. Ad illud uero, quod obiicitur, quod scriptura insinuat productionem rerũ. Dicendum, quod non determinat ibi rerum speciales naturas, & causas: sed hoc explicat, quod sentit fides sana, uidelicet diuinam uoluntatem omnium esse causam primam, & summam, & omnia esse facta per uerbum, & reparata per uerbum.

Dub. 4. *Si autem quaratur, utrum homo, &c.*) Innuit Magister, quod homo habuit pręsciẽtiam eorum, quę futura erant circa ipsum. Contra. Si enim hoc uerum esset, cum nos multa pręsciamus de futuris, & sancti patres pręsciuerunt aduentum Christi, & prophetę: similiter uidetur, quod Adã non fuit ita sapiens, sicut nos sumus hodie. Si tu dicas, quod hoc nõ est incõueniens propter gratuitam reuelationem, quę in nobis est, & prophetis, ut aliquid sciamus, quod ignorauit Adã, Obiicitur contra hoc. Quia (sicut sancti exponũt.) Adam in sopore illo captus est, & ad cœlestem curiam dicitur fuisse perductus, & hoc innuit textus, quòd statim post euigilationem propheticè locutus est Hoc nunc os, &c. Si ergo uere locutus est prophetice, pręcognouit: quid significabat mulieris, & uiri coniunctio, & mulieris de latere uiri formatio. Et primũ signat Christi incarnationem: secundum passionem: igitur post cognouit Christũ incarnandũ, & Christũ passurum: sed redemptio, & reparatio presupponit lapsum: ergo pręcognouit Adam lapsum futurum, & suum remediũ, Respõ. Dicendũ, quod Magister non loquitur de quibuscunque futuris: sed de his, quę spectabant ad statũ suum, utpote de lapsu, & confirmatione; confirmationẽ enim pręscire non potuit: quia non erat mansurus. lapsum aũt scire non debuit: & rõnes supra assignatę sunt, cum hoc quęsitum fuit de angelo. Cum ergo obiicitur, quod pręsciuit incarnationem, dupliciter respondetur. Vno modo, quod hoc est falsum, & si .n. sciret mulierem factam, ut coniũgeretur sibi per coniugii sacramentum; nõ tamẽ oportuit, quod sciret incarnationem, & passionem, pro eo quod coniugium tẽpore innocentię non significabat coniunctionem Christi, & ecclesiæ quantum ad matrimonii coniunctionem, sed per charitatem, & dilectionem. Alius est modus respondendi: quod sicut Ioseph præcognouit suum principatum, non tamen præcognouit

Dist. 4. arti. 2. q. 2.

uit suam uęditionem, & fuit antecedens ad illud: sic Adam nosse potuit aliquid, quod spectabat ad hāc naturæ exaltationē, sicut fuit Christi incarnatio: ita tamen ꝙ ignorabat posteritatis suę lapsum per suā pręuaricatione͂, uel quia Deus nō reuelauit, uel quia ipse non pertractauit.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An deus debuerit facere hominem inexpugnabilem?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hic q̄stio; secundum duo, circa quæ uersatur principaliter totalis Distinctionis intētio. Primo quæritur de tentationis primæ permissione. Secundo quæritur de primorum parentum cognitione. Circa primum quęruntur tria. Primo q̄ritur, utrum Deus debuit hominem facere inexpugnabilem, an taliter ꝙ posset expugnari. Secūdo quæritur, utrū hominem, quem præsciebat expugnandum, debuit permittere per tētationem impugnari. Tertio, utrum tentationis pugna a uiris iustis debeat desiderari.

QVOD Deus debuit facere hominem impeccabilem, siue inexpugnabilem Ostēditur primò per diuinam bonitatem: qa ut dicit Diony. Optimi est optima adducere. sed melior est natura rōnalis, q̄ non pōt peccare, q̄ q̄ potest: ergo uidetur, ꝙ decuerit Deum optimum facere hominem ad peccandum impossibilem, & ita inexpugnabilem. ITEM. Hocipsum uidetur per diuinam liberalitatem. Ad excellentiam enim liberalitatis, non solum facit dare multa, & magna; sed etiā dare uelociter: sed donum gratiæ confirmantis, & beatificantis hoc maius est, quā donum cuiuslibet gratiæ gratū facientis: ergo si Deus hoc dare hoī disposuerat, & homo ex prima sui conditione ad hoc idoneus erat, uidetur ꝙ statim, cum eum fecit, debuit ei hoc donum dare: sed si hoc haberet, esset inexpugnabilis: ergo &c. ITEM. Hocipsum ostenditur tertio ex parte sapientię. Maioris enim sapientię est scire mala præcauere, quàm postquam facta sunt, remedium adhibere: ergo si diuina sapientia maxime manifestāda erat in hominis conditione, uī ꝙ talem debuit eum facere, & tantam sibi cautelam adhibere, ꝙ non possit in malum incidere. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ex parte diuinæ potentiæ. Quanto.n. potētia maior est, tā to uelocius operatur: magis igit͂ diuina potentia manifestatur in operatione subita, quàm in operōne successiua: si igitur hominis gratificatio, & confirmatio, & glorificatio est immediate a Deo, uī ꝙ Deus subito, & in eodem instanti, in quo hominem fecit, debuit eum gratificare, & gratia cōfirmare, ac per hoc inexpugnabilem facere.

SED CONTRA. Gloria est bonū laudabile sed nullus est laudandus in eo; quod habet, nisi habeat illud per merita: ergo si Deus fecit hominem ad hoc, ut perueniret ad statum gloriæ, & pręmii, uidetur ꝙ debuit facere hominem in statu meriti sed status meriti & p̄mii debent esse distincti,

ſicut ſtatus uię, & patriæ ſecundum legem communem; ergo dona uię, & patriæ: ſi igitur habere impoſſibilitatem ad peccandum, ſpectat ad ſecuritatem beatitudinis, uidetur ꝙ a principio non debuit homini dari: ergo debuit homo expugnabilis fieri.

ITEM. Ad plenam perfectionē uniuerſi decuit fieri omnē creaturam, quę ratione recta potuit: excogitari, ſicut dicit Aug. in 3. de libero arbi. ſed rationabiliter cogitari poteſt ad perfectionem uniuerſi ſpectare creaturam, q̄ haberet libertatem arbitrii, & relicta eſſet in manu conſilii ſui: & hanc igitur decuit fieri, & in ſtatu uertibilitatis conſtitui: ſed hoc nulli creaturę magis competit, quā homini, ergo &c. ITEM. Vniuerſum ex oppoſitione mali ad bonum decoratur, quaſi quibuſdam antithetis, ſicut dicit Aug. & Eccl. innuitur. 34. Contra malum bonum &c. Si ergo Deus uniuerſum uenuſtare debuit, decorare, uidetur ꝙ hunc decorem uniuerſo nō debuit auferre: ſed ſi feciſſet hominē inexpugnabilem, iam hic decor non eſſet: ergo &c. ITEM. Hoc uidetur quarto, quia deus uniuerſum fecit ad ſuiipſius manifeſtationē: & ſicut Deus eſt ſumme potēs, & ſapiens, ſic eſt ſummæ iuſtus, & miſericors: ergo tale debuit facere uniuerſum: in quo manifeſtaretur eius ſumma iuſtitia, & ſumma miſericordia: ſed ſumma iuſtitia non manifeſtatur niſi in ſeueritate punitionis malorum: ſumma miſericordia non manifeſtatur perfecte niſi in liberatione miſerorum, & remiſſione delictorum: hęc autem non poſſent eſſe, niſi rationalis creatura facta eſſet in ſtatu, in quo poſſet peccare, & expugnari: ergo diuina iuſtitia, & miſericordia exigebat hominem uertibilem, & expugnabilem fieri.

Lib. 11 de ciu. dei c. 18.

RESOLVTIO.

Debuit, & ideo uoluit Deus, hominem expugnabilem creare: ut magis ac magis & ſua potentia, & ſapientia, atque iuſtitia eluceſcerent.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam notandum eſt: quod & ſi ipſa diuina operatio non indigeat aprobatione: pro eo, quod quicquid Deus facit, bene facit, & recte facit: ueruntamem ad excitandam deuotionem in mente fidelium, & compeſcendam rabiem in ore blaſphemantium, & Deū in ſuis operibus inculpantiū, quadruplex pōt rō aſſignari, quare Deus fecit talē hoīem, ut poſſit ab aduerſario expugnari. Et prima eſt manifeſtatio diuinę potentiæ. Voluit. n. Deus oſtēdere hoī: qa ſicut ſine eo factus non fuerat, ita nec ſine ipſo ꝑſiſtere poterat. Vt igit̄ hō noſſet, quod diuinum poſſe non ſolūmodo eſt omnis potentię cauſatiuum; ſed etiam conſeruatiuum, & quod ipſum ſolum eſt, qđ non pōt deficere, nec expugnari: ideo placuit ſibi creaturā rationalem facere uertibilem, & expugnabilem, nec ipſam cōfirmare, quouſque experimento diſceret, quod ipſe ſolus eſt, in quo non cadit, non poſſe. Secunda ratio eſt manifeſtatio diuinę ſapientię: maioris enim ſapientię, oſtēſiuum eſt ſcire ordinare bona cum malis, & eligere bona ex malis, quā ordinare ſolū bona

na cum bonis: & ideo cum non deceret eum ibi mala facere, debuit talem facere creaturã, quæ posset in operando deficere, & malum committere, ut Deus mala illa ordinando, suam sapientiam declararet. Tertia ratio sumitur ex manifestatione diuinę misericordiæ. quæ potissime manifestata est, cum unigenitum filium suum traderet ad liberationem serui. Quarta ratio sumitur ex manifestatione diuinę iustitiæ, quæ potissime manifestatur in hoc, quod Deus retribuit unicuique secundum opera sua, præcipuè in æterna punitione malorum: hæc autẽ retributio, & punitio, & præfata misericordiæ liberatio nõ esset, nisi Deus creaturam rationalem, & præcipuè hominem in statu uertibilitatis fecisset, & ita potentem impugnari, & expugnari: & ideo congruum fuit, Deum hominẽ in statu tali facere: & concedendę sũt rõnes ad hoc inductæ.

AD ILLVD, quod primo obiicitur, ꝙ Deus debuit facere hominem optimum. Dicendũ, ꝙ est optimum simpliciter, & est optimum in ordine. Cũ autẽ dicit Diony. Quod optimi est optima adducere, non intelligit absolute: sed in ordine: & ideo ex hoc non sequitur, ꝙ homo debuit fieri in optimo statu simpliciter: sed in statu, in quo optime saluaretur uniuersitatis ordo, & pulchritudo: & sic factus est cũ productus fuit in statu uertibilitatis: ut ordinato processu perueniret a merito ad præmiũ, ab imperfecto ad perfectum, ab inferiori ad supremum. AD ILLVD, quod obiicitur de summa liberalitate. Dicendum, ꝙ & si Deus sit liberalissimus, tamen liberalitas non præcludit uiam iustitiæ, & sapientiæ: ideo sicut dona sua distribuit largiter, ut tamen non excludatur sapientiæ recta ordinatio, & iustitię iusta retributio, ideo non statim debuit beatificare, & confirmare, sed merita hominis expectare. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ maioris sapientiæ est præcauere malum &c. Dicendum ꝙ falsum est: imo multo maioris sapientię est morbum bene curare, quam naturam à morbo prę seruare. Vnde Augu. in Ench. Melius iudicauit deus de malis bona facere, quam mala nulla permitere: & maiori etiam sapientię attestatur (ut prędictum est) sic res ordinare, ut ex superueniẽti etiam deordinatione nõ deturpentur, sed earum ordinatio decoretur. AD ILLVD, quod obiicitur, de potentia. Dicendũ, ꝙ si in oĩbus operibus diuinis manifestatur diuina potẽtia: ea tamen, quæ spectãt ad hominis gratificationem, & glorificationem; plus sunt ad manifestationem diuinę misericordię, & iustitię, quam potẽtię: ideo maior est congruentia in proposito, quam in opposito: nihilominus tamẽ quantum ad aliquem modum ex ipsa humana infirmitate, & indigentia, plus innotescit homini diuina potentia, quam si homo nunquam conspexisset uertibilitatẽ in rõnali creatura.

QVAESTIO II.

An Deus permittere debuerit hominem impugnari?

VTRVM debuit Deus permittere hominem impugnari. Et

Et quod sic, uidetur per illud, quod dicit Magister in litera. Non esset laudabile bene uiuere, nisi esset, qui male uiuere suaderet: ergo si debuit permittere omne, quod faciebat ad humanam laudem ampliandam: debuit igitur mittere hominem impugnari per suggestionẽ diabolicum. ITEM. Secundum rectum iudicium, rationis, & attestationem apostoli ii. Tim. i. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit: si ergo homo producendus erat ad coronam glorię, uidetur ex recto ordine, quod statui debuerit in conflictu tentationis, & pugnę. ITEM. Decet Deum sic administrare res, & eis prouidere, ut salua sit lex, quam indidit eis a primaria conditione, iuxta illud Augu st. vii. de ciui. Sic res, quas Deus condidit administat, ut eas agere proprios motus sinat: sed Deus fecit, & facere debuit hominẽ in uertibilitate arbitrii, & relinquere eum in manu consilii sui, & similiter Luciferum: ergo si diabolus uoluit hominẽ uexare, & homo uoluit ei consentire, Deus nullum eorum debuit impedire. ITEM. Facilius erat homini uincere aduersariũ, quàm diabolo uincere hominẽ: homo enim non poterat uinci nisi uolens: ergo pugna illa de se magis erat ordinata ad uictoriã hominis, quam ad uictoriã diaboli: ergo magis ad bonum, quam ad malum. Si ergo Deus permittere debet, quod directe ad bonum hominis ordinatur, uiuidetur quod a tentatione primi hominis aduersarius nõ erat arcendus.

CONTRA. Impius esset pater, qui permitteret filium aggredi bellum, in quo sciret eũ esse ab alio superandum: sed Deus nouerat Adam illa tentatione esse superãdum: ergo uidetur, quod non tanquam pius pater se habuit, dum permisit eum superari a diabolo. ITEM. Nõ est bonus prelatus, nec pastor, qui permittit ouem morderi a lupo, & capiẽdum potest ipsum repellere, & arcere: sed Deus prelatus, & pastor hominis erat: ergo cũ uideret lupum atrociter insistere, uidetur quod nõ debuit permittere ab aduersario hominem impugnari, siue impeti a lupo. ITEM. Non est rectus iudex, qui bellum constituit inter eos, qui nõ sunt ęqualiter fortes: sed diabolus multofortior erat uiribus per naturam, quàm homo, cum non sit potestas super terram, quę possit ei comparari. Multo etiã erat obstinatior in malitia, quã homo esset confirmatus in gratia: si igitur Deus iudex ęquus est, non debuit permittere eos inuicem confligere. ITEM. Non est fortis possessor, qui permittit aliũ inuadere atrium suum: cum enim fortis armatus custodit atriũ suum, in pace sunt omnia, quę possidet: ergo cũ homo in primo statu atrium, & templum esset Dei, & dominus ipsum custodiret, aut Deus non fuit fortis armatus, & custos, aut non debuit permittere aduersarium uexare, & inuadere hominem per conflictum, & pugnam tentationis.

RESOLVTIO.

Debuit Deus hominem tentari permittere & propter uirtutis exercitium, & propter maiorem gloriæ cumulum, remedium adhibendum, & præmium consequendũ.

RESP. Ad prædicta dicendum est, quod cum Deus posset aduersarium probibere, ne hominem tentaret, decuit tamen ipsum permittere. Et ratio condecentiæ haberi potest ex rationibus assignatis in præcedẽti problemate, in quo ostensum est, quod Deus debuit facere hominem in uertibilitate liberi arbitrii. Præter has tamen rationes assignari potest ratio primò ex ordine, qui attenditur ex comparatione uirtutis ad proprium actum. Sic enim Deus res omnes administrat, ut eas agere ꝓprios motus sinat: & ideo tam hominem, quàm diabolum constituit in libertate arbitrii, & in manu consilii sui reliquit, & utrunque permisit agere quod uoluit, siue hunc in tentando, siue illum in consentiendo: hoc enim competebat regimini in conseruatione ordinis, qui attenditur ex cõparatione uirtutis ad proprium actum. Secũda uerò sumitur ratio ex ordine, qui attẽditur per comparationem boni ad suum oppositum: in quo gloriosior, & laudabilior ostenditur uirtus ad suum oppositum, siue ex ipsa prædicta comparatione: ob q̃ relucet, & magis apparet: siue ex cuiusdam nobilis triũphi assecutione, ob quam fortificatur & uigoratur: ideo ut uirtus hominis reluceret, & proficeret, decuit Deum permittere ipsum ab aduersario impugnari: quia uel tunc, uel post ex ipsa tentationis impulsione manifestãda erat fortitudo, & eminentia charitatis, de qua dicit Apostolus, q᷑ neque mors, neque uita, neque principatus, neque potestates ab ea poterunt separare. Roman. 8. Tertia ratio potest sumi ex ordine, qui attenditur ex comparatione morbi ad suum remediũ. Quia enim peccatum hominis nõ debebat carere remedio ꝑpter hoc, q᷑ tota in ipso humana natura erat, sic debuit Deus hominem permittere peccare, quod deceret ipsum eidem redẽptorem præstare: & ideo magis disposuit Deus hominem peccare alio suggerente, & impellente, quam uoluntate propria incuruante, qua fortassis incuruatione homo cecidisset, & si nunquam aduersarius pestifera suggessisset. Quarta ratio potest sumi ex ordine, qui attenditur per comparationem meriti ad præmium. Quia enim nemo dignus est coronari, nisi qui certat legitime: ideo decuit Deum hominem militem suum in campo certaminis prius examinare, q̃ ipsum in gloria exaltare: & quia examinatio consistit in conflictu, & pugna: permittere debuit hominem a diabolo impugnari. Sunt & aliæ rationes, quæ possunt de hoc ipso reddi: ad præsens tamen istæ sufficiant. AD illud autem, quod primo obiicitur in contrarium de pietate paterna. Dicendũ, quod & si Deus sit pater pius, est tamen iudex æquus: & ideo sic decebat Deũ erga hominem pietatem paternam ostendere, ut tamen non amitteret officium potestatis iudicia-

diciariæ: & ideo quicquid de homine prænosset, sustinere debuit ipsum ab aduersario impeti tentationis bello. AD ILLVD, quod obiicitur de bonitate prælationis. Dicendū, quod prælatus debet ouē a morsu lupi eripere: siue quia ad hoc tenetur ex lege charitatis, siue quia ex malo nescit eligere bonū, & ideo nō pōt elicere bonū maioris utilitatis. Vtriusq; horū oppositum reperitur in deo, si quis attēdat: & ideo illa rō nō cogit in proposito. AD ILLVD, quod obiicitur de rectitudine iudicis. Dicendū, quod & si diabolus fortior, & astutior esset, quam hō: in pugna tñ tentationis nō erat fortior, imo multo debilior, siue ex generali lege tētationis, dū nemo uincitur, nisi uolens: siue ex fidelitate dei, quia non permittit aliquem tentari supra id quod possit: imo facit cū tentatione prouentū: & ideo impulsus tentationis primariæ cū fieret, & seruata dei fidelitate, & tētationis lege, non fuit cōtra ordinem potestatis iudiciariæ. AD ILLVD, quod obiicitur de fortitudine armati custodiētis. Dicendū quod & si deus hominem fortiter custodiret: non tamen custodiebat inuitū, siue inuoluntarium, quia non acceptat deus seruitium coactum, sed liberale, & uoluntarium: & ideo si homo cum deo stare uoluisset, nullus uiolenter de manu dei eum auferre potuisset: sed quia ipse ab eius custodia se subtraxit: ideo deus suam ei custodiā denegauit, & ex hoc aduersarius.n.in uasit: imo nō ex defectu dei custodientis, sed ex ingratitudine hoīs custoditi.

QVAESTIO III.

An uir iustus optare debeat tentationem?

VTRVM tentationis impulsio desiderari debeat a uiro iusto. Et quod sic uidetur. Iac. 1. Omne gaudiū existimate fratres, cum in uarias tentationes incideritis. Si ergo tentatio cum præsens est, est materia gaudendi: cum absens est, uidetur, quod debeat affectuose desiderari. ITEM. In Psal. 25. Proba me domine, & tenta. Hæc sancta anima petebat, & recte: sed nihil debet homo a deo petere, nisi quod debet desiderare: ergo &c. ITEM. Hoc uidetur rōne. Omne enim illud, quod facit ad uirtutis exercitationem est appetēdum; sed tentatio est huiusmodi. Vnde Greg. sanctus uir se tētari post uirtutes desiderat, ne ex confidentia uirtutum torpescat. Si igitur tentatio uirtutes exercitat: patet &c ITEM. Omne illud, quod facit ad gratiæ promotionem, est appetendum: sed tentatio est huiusmodi. Vnde. 1. Cor. 10. Faciet cum tentatione prouētū &c. si igitur tētatio promouet ad bonum, uidetur quod ad ipsam anhelare debeat desiderium iustorū. ITEM. Omne illud, quod est opus, & effectus diuinæ acceptationis, est appetendū: sed tētatio ē huiusmodi. Vnde Thob. ultimo. Quia acceptus deo eras, necesse erat &c. ITEM. Omne illud, per quod peruenitur ad meritorū cōsumationē ē appetendū: sed tētatio ē huiusmodi. Quod patet: quia nulla est maior tentatio, quam illa quæ est per flagella: tribulatio aūt patiētiā operatur, patiētia uero opus perfe-

uidetur ignorantia remanere actu, & in hoc habet quadã approximationem ad peccatũ originale: secundum id tamen, quod culpa est, actuale peccatum est. AD ILLVD, quod obiicitur, quod ignoratia est in intellectu. Dicẽdum, quòd illa ignorantia, quæ opponitur cognitioni uirtutis, ad quam tenemur, non tantum respicit intellectum, sed etiã affectum: sicut & uirtus sibi opposita. Vnde non tantum dicit sciẽtiæ carentiam, sed etiam uoluntatis incuriam, & negligentiam ad scientiam percipiendam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod in quolibet instanti ignorat. Dicendum, quòd ignorare non dicitur esse culpa, nisi eatenus qua quis tenetur scire, quod ignorat; ideo & si in quolibet instanti ignoret, & ĩ quolibet teneatur: quia tamen præceptum affirmatiuum non obligat semper, sed pro loco, & tempore: ignorans ignorando non peccat, nisi in illo instãti & tempore, in quo tenetur no ..,uel addiscere, quod ignorat: ideo quamuis semper dicatur ignorare, non tamen semper dicitur peccare.

QVAESTIO III.

An ignorantia à culpa excuset?

VTRVM ignorantia sit culpæ excusatoria. Et quod sic, uidetur primo Timo. 1. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans hoc feci: si ergo ignorãtia fuit ratio, quare peruenit ad misericordiã, uidetur quòd ignorantia excusabilem fecerit eius culpam. ITEM. Scientia aggrauat culpam, sicut dicitur Luc. 10. Seruus sciens uoluntatem domini sui &c. ergo per oppositum ignorantia alleuiat: ergo excusat. ITEM. Omne peccatum est uoluntarium: ergo quod diminuit de ratione uoluntarii, diminuit de ratione peccati: sed ignorantia diminuit de ratione uoluntarii, quia uoluntariũ est (ut dicit Philosophus) cuius principium est in ipso cognoscente singularia: ergo &c. 3. Eth. c. 2. 3. 4.
ITEM. Sicut ad resistendum peccato requiritur fortitudo, sic ẽt requiritur & cognitio: sed defectus fortitudinis, utpote infirmitas, excusat culpam: ergo similiter uidetur, quod defectus cognitionis. s. ignorãtia. ITEM. Quod in sua plenitudine omnino tollit culpam, citra plenitudinem aliquo modo diminuit: sed cum aliquis simpliciter est ignarus, sicut paruulus, & furiosus; nihil quod faciat, imputatur ei in peccatum, sicut dicit Bern. & alii doct. ergo uidetur quòd omnis ignorantia, peccato perpetrato aliquo modo præbeat excusationis patrocinium.

CONTRA. Isid in lib. de Eccl. institutione. Nullus in culpa maior est, quàm qui Deum nescit: ergo uidetur quod ignorantia non excuset: sed aggrauet. ITEM. Super illud Rom. secundo. An ignoras &c. Ambr. glos. Grauissime peccas, quia ignoras: ergo uidetur grauare culpam. ITEM. Ignorantia de se malum est, sed malum additum malo facit maius malum: ergo uidetur, quòd ignorantia peccatum augeat, nõ excuset. ITEM. Scientia nec auget, nec minuit, meritũ; sed sola gratia, & charitas: ergo pari rõne, nec ignorãtia auget nec diminuit demeritum:

tum: ergo non excusat peccatū. ITEM. Esto quòd unus sciens peccet ex aliquanta libidine, & alter ignorans ex tanta libidine: si æqualis est ibi libido, ergo æqualis debet esse punitio: ergo uidetur, quòd æqualis sit utrobique excusatio, uel accusatio: ergo non magis excusat, uel accusat ignorantia, quàm scientia. Est igitur quæstio, propter quid magis excusat ignorantia, quàm scientia. Et cū tam ignorātia, quàm infirmitas excuset, similiter est quæstio, quæ istarum magis excuset. Rursus cum sint multæ differētiæ ignorantiæ, cum hoc quæritur, quæ earum excuset, & quæ non? & quæ magis, & quæ minus.

RESOLVTIO.

Quæuis ignorantia à peccato excusat; etsi non à toto, saltem à tanto.

RESPOND. Ad prædictorū intelligentiam est notandum, ꝙ omnis ignorantia aliquo modo excusat a peccato: & ratio huius est: quia minuit de ratione uoluntarij, minuit etiam de ratione contemptus. Cęteris enim paribus, magis contemnit, qui peccat ex industria, q̃ qui ignoranter peccat. Et iterum. Cum uoluntarium includat in se cognitionem, quod priuat cognitionē, priuat de ratione uoluntarii. Quia ergo peccatum mensuratur secundum qualitatem libidinis, & contemptus, & ignorantia diminuit de ratione horū, generaliter uerū est, ꝙ omnis ignorantia inquantum huiusmod, excusat peccatū: & si tāta sit, q̃d priuet omnino rōnem uolūtarii, & rōnē contemptus, excusat a toto: si uerò non omnino priuet, excusat a tanto. Cōcedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quòd ignorantia excusat peccatum.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium de Isidoro, Grauissime peccat, qui Deū nescit. Dicendum, ꝙ Isidorus ibi comparat peccatum infidelitatis ad alia peccatorum genera: & ipsum in se ualde graue est: quia non est sine magna animę deordinatione: nihilominus tamen cū quis ignorans aliquid facit, & ex incredulitate (sicut dicit Apostolus de se) minus grauiter peccat, quàm ille, qui facit ex certa scientia. AD ILLVD, Ambrosii, quòd grauissime peccat, qui ignorat, Dicendum, ꝙ hoc dicitur non ratione maioris culpę, sed ratione infirmitatis magis periculosæ: quia cum non habeat scientiam de morbo, siue culpa, non quærit medicinam: & ita semper remanet morbus, & corruptio: & hoc est quod dicit Augu. in Lib. Confessionū. Eo insanabilius peccabam, quo me non peccare arbitrabar. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd malum additum malo, facit maius malū: Dicendum ꝙ illud habet ueritatē, cum malū malo conformatur. Malū autem pœnæ, cum sit inuoluntariū, non conformatur malo culpæ, quod est uoluntarium: & ideo non auget, sed potius diminuit. Et quoniam ignorantia in nobis nō est sine culpa, nō quin etiā aliquo modo sit pœna: ideo culpā perpetratam excusat. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ scientia non auget meritum. Dicendum

 dum

fectum: sed quia pax est perfectio affectus, nullus est, qui nõ appetat pacem, sicut dicit Aug. Propter pacem enim bellãt omnes, quicunque bellant: ergo uidetur similiter, ꝙ nullus scientiam respuat. Respon. Dicendũ, ꝙ sicut contingit aliquid nosse in uniuersali, & ignorare in particulari, sic contingit aliquid appetere in uniuersali, & tamen contemnere in particulari. Et hoc patet. Omnis homo appetit beatitudinem: illam tamen beatitudinem, quam Christiani expectant multi sunt, qui aspernantur, & recusant: & primus quidem appetitus est a uoluntate naturali: secundus est a uoluntate electiua: & per hunc modum est & in proposito. Etsi omnes homines natura scire desiderent, & uelint esse scientes: scientiã tamẽ mandatorum Dei plurimi aspernantur. Et sic patet respõsio ad illa duo obiecta: nam scientiã recusare, hoc non est naturę, sed uolũtatis electiuæ. Et sic etiam, & si pacem in uniuersali nullus recuset: tamen hunc modum pacis, uel illum multi refugiunt: & ideo confugiunt ad bellum.

Non ideo tamen confugiendum, &c.) Contra. Cum ignorantia sit pura priuatio, & nihil appetatur nisi sub ratione boni, & utilis, uidetur ꝙ ignorãtia nõ possit affectari, uel ad eam cõfugi. Præterea nihil amatur, nisi cognitũ: sed ignorantiæ tenebræ non cognoscũtur: ergo uidetur, ꝙ ad eas nullus confugiat. Respon. Dicendum ꝙ quædã appetuntur pp aliquid appetibile, & delectabile, qđ habent ĩ se, sicut bona spiritualia, & corporalia. Quedã appetũtur pp bonũ, qđ ad ea consequitur, & ex ipsis elicitur: sicut aliquis appetit angustias, & tribulationes, ex quibus puenit homo ad perfectionem in merito, & præmio. Quædam appetuntur pp comparationem maioris mali, sicut aliquis, ne capiatur, proiicit se de alto: & illud proprie non est appetere, sed ad ipsum confugere: & per hũc modũ intelligẽdũ est esse in proposito. Quia. n. hõ timet deprehẽdi in scelere, ideo fugit lucem, non enim uenit ad lucem, ne arguantur opera eius. Et quia non contingit fugere lucem nisi in tenebris, & per tenebras, ideo oculus adulteri obseruat caligmẽ: & q uult male facere, diuinorum mãdatorum requirit ignorantiam: non quia illã pp se appetat, sed qa refugit sceleris deprehensionem, & amat delectationẽ, quã amat in sceleris perpetratione.

In ipso enim, & in alio causa exitit, &c.) Contra. Sic uidetur, ꝙ homo non peccasset, nisi diabolus fuisset: & hoc uideĩ falsum: quia homo habebat liberum arbitrium uertibile: ergo circumscripta oĩ tentatione diaboli in malũ poterat cõsentire, ac p hoc peccare. Item. Augu. probat, ꝙ Deo auctore nullus põt fieri deterior in princi. 83. Quæstionũ: quia nec a minori, nec a pari, nec a superiori. Minor enim nõ potest, par æquali non præualet, superior non uult, quia nihil est superius bono, nisi bonum: & bonum non uult bonũ deteriorare. Respon. Dicẽdum, ꝙ absque dubio nulla tentatione pellente homo peccare poterat,

rat, sicut patet in Lucifero, qui peccauit sine impulsu alieno, q etiam excellentior erat hoīe primo; Magister aūt loquitur supponēdo modum peccādi, scd̄m ꝙ hō lap'us est, uidelicet ad suggestionē diaboli: & iō dicit, ꝙ ī ipso hoīe, & in diabolo erat, ꝙ hō fieret deterior; sed & aliter, & aliter, qa diabolus solū erat causa inducens, & quasi adminiculās; sed hō fuit causa efficiēs, & consummans. Et quia oē peccatum, quod facimus, quodammodo habet ortū a peccato primo pp corruptionē, quę inoleuit per originalis transfusionē; hinc est, ꝙ non solum primus parens deterioratus dicitur fuisse a diabolo; immo ēt omne peccatum dicitur esse ab ipso. Vnde Hieronymus super Hiere. in originali dicit. Quicqd peccamus, quicquid nocte, & die malorū operū perpetramus, imperium est dęmonum; quia uel oē peccatū procedit ex suggestione dęmonum immediata, uel ex illa suggestione dęmonum primaria. Et sic patet illud, quod Magister dicit in litera. Nec obstat illud Augustini, qui intelligit de principali agente, uolēs ostēdere, ꝙ corruptionis primarię nullus potuit esse principalis aucto-, nisi ipse homo.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

Quo peccati genere peccauit mulier?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hic quęstio. Primo igitur quæritur de culpa primorum parentum in se quantum ad inordinationem affectus. Secundo uero quæritur in comparatione ad ignorantiam intellectus. Et circa primum quæruntur tria. Primo quæritur, quo genere peccati mulier peccauerit. Secundo, utrum qd̄ mulier appetiit, uir cōcupierit. Tertio uero quęrit̄, quis horum grauius peccauerit.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, ꝙ mulier peccauerit peccato superbiæ. Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia. Et iterū Eccl. 25. A muliere initium peccati: ergo mulier peccauit peccato superbiæ. ITEM. Aug. in Lib. de uirgi. Diabolus in cœlo uoluit esse sicut Deus: cadens autem persuasit homini similitudinem suę uoluntatis: ergo si persuasit mulieri, & mulier persuadenti consensit. peccauit igitur peccato superbiæ. ITEM. hoc uidetur ratione. Impossibile erat hominem deordinari in potētia superiori, nisi prius deordinaretur in inferiori: ergo non poterat prius inordinate cōuerti ad bonum interius, uel exterius, quàm conuerteretur ad bonum inferius: sed conuerti inordinate ad bonum inferius hoc est superbia: ergo primum peccatum mulieris non potuit esse, nisi superbia. ITEM. Mulier uoluit manducare pomum: hoc non fuit propter famem, uel appetitum delectandi in cibo, cū nulla esset in gustu eius deordinatio: igitur hoc fuit, quia aliquid spirituale per illius cibi comestionem intendebat: hoc autem non erat, nisi esse sicut Deus, quod diabolus promiserat: ergo &c.

SED CONTRA. Videtur, ꝙ primū peccatum mulieris fuerit inobedientia. Primo, quia hoc innuit tex. Gen. 3. Quis indicauit tibi, ꝙ nudus esses. nisi quia de ligno, quo præceperam tibi, ut non comederes, comedisti? Secūdo, quia hoc cōfirmat Apostolus Rom. 5. Sicut per unius inobedientiam peccatores cōstituti sunt multi &c. Et iterum. Per unius inobedientiam mors intrauit in mundum. Postremo hoc expressius declarat Aug. de Vera relig. ubi ait. Adā propter transgressionem inobedientiæ de paradiso eiectus est. Si ergo primum peccatum hominis fuit inobedientia: non ergo uidetur ꝙ fuerit superbia. ITEM. Quòd peccatum primum fuerit gula, uidetur. Primò per hoc, qđ innuit Gen. 3. Vidit igitur mulier lignum, quod esset ad uescendū suaue. Secundò hoc confirmat euangelium, quia Christus primo fuit tentatus a diabolo de gula, sicut legitur Matth. 4. Dic, ut lapides isti &c. sed eo ordine tentationis tentauit primum hominem, quo tentauit Christum: sicut sancti dicunt. Postremò hoc expressius declarat Ambro. in illo hymno. Quando poni noxialis morte morsu corruit. Si igitur peccatum primum fuit gula: ergo non fuit superbia, cum sint diuersa peccatorum genera; & unum & idem, simul & semel in diuersis generibus esse nō possit. ITEM. Videtur, quod primum peccatum mulieris fuerit auaritia. Primo per text. Genes. 3. Eritis sicut dii scientes bonum, & malum. Hoc promisit diabolus, & hoc primo cecidit in mulieris appetitum: sed appetere multitudinem scientię plus quàm debet, hoc est auaritiæ, sicut dicit Grego. Deinde hoc cōfirmat Apost. 1. Tim. ult. Radix omnium malorū est cupiditas. Sed peccatum mulieris omniū aliorum peccatorum radix fuit. Postremo hoc ipsum expresse declarat Glos. super illud Psal. Quæ non rapui &c. Vbi dicit, ꝙ Eua uoluit rapere diuinitatem: si ergo rapina est peccatum auaritiæ primum peccatū Euę fuit in genere auaritiæ; ergo non in genere superbiæ. ITEM. Videtur ꝙ primum peccatum fuerit infidelitas. Primo, qa hoc insinuat textus Gen. 3. ubi dixit mulier. Ne forte moriamur: dubitauit igitur de uerbo Dei. Si ergo dubitare de eo, quod debemus credere, hoc est infidelitatis, peccatum infidelitatis primum cōmisit. Secundo, hoc confirmat euangelium Luc. 1. Beata, quæ credidisti. Dictum est uirgini Mariæ: si ergo salus respondet per oppositum præuaricationi, & hæc incœpit a fide Mariæ, uidetur, quòd illa incœperit ab infidelitate Euæ. Postremo, hoc expressius declarat Magister, & habitum est in Distinctione præcedenti in progressu tentationis, ubi dicit: ꝙ mulier cum dubitauit, ab affirmante recessit, & negāti appropinquauit: sed hoc non fuit sine culpa infidelitatis: igitur infidelitas fuit primū mulieris peccatum: nō ergo primo peccauit peccato superbiæ. SI FORTE tu dices, quod pluribus generibus peccatorum simul, & semel peccauerit, hoc nō uidetur possibile, cum simul, & semel

semel non possit se pluribus conuersionibus, & auersionibus deordinare: & quicquid de hoc sit, planum est, quòd primum peccatum uni soli conuenire potest, cum per superabundantiã dici habeat.

RESOLVTIO.

Triformi peccato peccauit mulier, superbia in initio, auaritia in progressu, gula in consumatione.

RESPON. Dicendum, quod sicut innuit textus, & expresse dicit Apostolus: Principale peccatũ hominis, per quod lapsus est, fuit inobedientia, & per quod deriuatur mors in omnes posteros. Vnde & ad hoc diabolus ipsum inducere intendebat, quod patet per principium suæ interrogationis, Cur præcepit uobis Deus &cęt. Sed quoniam nemo operatur ad malum aspiciens, nec appetit malum, nisi sub specie boni: ideo clare deprehendẽs diabolus, quòd non posset mulierem in peccatum pręcipitare, nisi proponeret aliquod appetibile, illa in tentando proposuit fallaciter, ad quæ omnis homo secundum ueritatem tendit naturaliter. Naturaliter enim omnis homo beatitudinem appetit quæ est bonũ copiosum, & gloriosum, & deliciosum: ideo omnis homo naturaliter appetit excellentiam, & sufficientiam, & lætitiã: & in ordinato appetitu consistit iustitia, in inordinato uero consistit culpa. Nam superbia non est aliud, quam immoderatus appetitus excellentiæ. Auaritia non est aliud, quàm immoderatus appetitus sufficiẽtię. Gula nõ est aliud, quàm immoderatus appetitus cibi reficiẽtis suauiter. Cõsiderãs igitur diabolus, hãc esse uiã ad pręcipitandã mulierẽ in culpã. Primo promisit dignitatis excellentiam. Eritis sicut dii. Secundo subiungit cognitionis abundantiã. Scientes bonum, & malũ. Postremo prętendit suauitatis experientiam, cum ostendit lignũ pulchrũ uisu, & ad uescẽdũ suaue. Quoniam igitur mulier diabolicę suggestioni consensit: ideo primo in appetendo esse sicut Deus, fuit superbia. Deinde in appetẽdo esse sicut Deus, fuit superbia. Deinde in appetendo scire bonũ, & malũ, quod non oportebat: & scire plus, quàm oportebat, fuit auaritia. Postremo in experiẽdo suauitatẽ ligni uetiti, fuit gula: & i hoc fuit transgressionis rea, & culpa inobedientiæ inuoluta. Et sic patet, quod peccatũ mulieris inchoatũ fuit in superbia, progressum habuit in auaritia, consummationem habuit in gula. Patet etiam, quod inordinata fuit quantũ ad triplicem potentiam. s. quãtum ad irascibilem, dum appetiit alta. Quantum ad rationalem, dum appetiit scire occulta. Quantum ad concupiscibilem, dum uoluit degustare suauia. Vnde ex illo peccato pullulauerunt radices omnium peccatorum. EX HIS igitur patet responsio ad quęsita. Rationes enim ostendentes, quod primũ peccatũ fuit superbia uerum concludunt, quia ab illo fuit inchoatio. Rõnes similiter ostendẽtes, quod fuerit inobedientia, gula, & auaritia: uerum concludunt, licet non fuerit ibi auaritia proprie dicta, secundum quod dicitur esse appetitus pecuniæ: fuit tamen auaritia secundum quod est

est appetitus sufficientiæ, & in ipsa fuit peccati progressus: sed in peccato gulæ, & inobedientiæ fuit consummatio in actu, uidelicet comedendi. Gula.n.erat inquantum in illo cibo inordinate delectari uolebat: sed inobedientia, cum in actu ipsius comestionis contra diuinum imperium faciebat. Et hoc expresse dicit Grego. in quadam Homil. ubi ostenditur, quòd tribus peccatorum generibus tentauit diabolus Christum, sicut prius tentauerat mulierem, & in illis tribus a Christo deiectus est, sicut per illa tria mulierem deiecerat. Nec est inconueniens plura genera peccatorum secundũ progressum concurrere ad unũ flagitium perpetrandum. Facillimum enim est de peccato in peccatum ruere, sicut contingit de motu unius uirtutis ad motũ alterius ascendere, AD ILLVD, igitur solum restat respondere, quod obiectum est de infidelitate: non enim concedendum est, mulierem peccato infidelitatis peccasse, nisi infidelitas accipiatur ualde large. QVOD ergo obiicitur, quod mulier dixit, forte. Dici potest qđ [forte] est ibi nota euentus, non dubitationis. Sed quia Magister dicit expresse quòd nota est dubitationis: ideo potest aliter dici, quod reuera mulier non dubitauit uerum esse, quod dominus dixerat: sed de hoc dubitauit uidelicet, qualiter dominus intelligebat, utrum.s.intelligeret de morte corporali, uel spirituali, uel alio quocũque modo; & illa dubitatio nec fuit pena, nec fuit culpa, sed quædam deficientia, quæ diabolo tentanti præbuit uiam. Nec cogit illud, qđ obiicitur de fide beatæ Mariæ: nã: & si fides in conceptione filii Dei nõ modicũ tenuerit locũ, habuit tamẽ humilitatis usum præambulum rõne cuius dr uirgo Deo placuisse, sicut ipsa dicit. Respexit Deus humilitatẽ ancillæ suæ. Nec oportet ẽt omnino per eũdem ordinẽ respondere reparationem destructioni: immo frequenter est econtrario, sicut uia resolutionis, & compositionis oppositis modis habent terminari, & inchoari: sic & in proposito potest intelligi.

QVAESTIO II.

An quod mulier appetiit, etiam uir concupiuit?

VTRVM quod mulier appetiit, uir etiam concupierit. Et quod non, uidetur. 1. Tim. 2. Vir non est seductus, sed mulier: sed si Adam uoluisset esse sicut Deus, quemadmodum mulier, utique circũuentus fuisset; si ergo circumuentus, uel seductus non fuit, id quod mulier appetiit, non concupiuit. ITEM. Aug. super Gene. ad literã. Non arbitror uirum, si iam spirituali mente præditus erat, credere, quod diabolus promittebat: si ergo Adam gratiam habuit, patet &c. ITEM. Si Adam appetiit esse sicut Deus, cum ad hoc multo minorẽ hẽret similitudinẽ, q̃ Lucifer, ur̃, qđ grauius peccauit Adã, q̃ Lucifer: ergo si peccatũ Luciferi fuit irremissibile, & peccatũ hois fuisset irremissibile, qđ supra improbatũ est. ITEM. Si Adã appetiit esse sicut Deus: aut ergo suggerẽte muliere, aut suggerẽte serpẽte. Nõ suggerẽ-

te serpēte: qa ipse Adā nō conqueritur de serpēte, sed de muliere. Gen. 3. Mulier. quā dedisti mihi &c. Si suggerēte muliere: ergo sicut mulier decepta fuit a serpente, ita uir a muliere; sicut igitur mulier dixit. Serpens seduxit me, ita uir dixisset; Mulier decepit me: sed hoc nō dixit, sed dixit, Mulier dedit mihi &c. QVOD si tu dicas, quod ita fuit, quāuis scriptura non exprimat: hoc simpliciter apparet improbabile: nā si mulier dixisset, Comede, qa eris sicut deus, cū ipsa comedisset, & absq; dubio nō esset sicut Deus, nulla rōne uī ꝓbabile, quod uir ei credidisset.

SED CONTRA. Super illud Ps. 118. Superbi iniquè &c. Nisi hō suggestione serpētis, ut deus esse noluisset, non lætalis culpæ transisset ad nos hæreditas. SI TV dicas hoc esse dictū quantū ad mulierē; obiicitur de uiro ꝑ illud, qđ dicit Grego. in Moral. & hī in Glo. Iob. 41. Per se accipere diuinitatē Adam credidit, & immortalitatis gloriā amisit: ergo Adā idē q mulier appetiit. ITEM, Phil. 2. super illud. Nō rapinā arbitratus est, Gl. Nō usurpauit qđ suum non erat. i. æqualitatē Dei, sicut diabolus fecit, & primus hō; ergo primus hō uoluit esse sicut Deus, & hoc uoluit mulier: ergo &c. SI TV dicas, q primus homo stat ibi ꝓ muliere. Cōtra. Super illud Ps. 68 Quę non rapui. &c. Adā, & Eua uoluerunt rapere diuinitatē, & amiserunt fœlicitatē; ecce expresse dicitur de utroque.

ITEM. Hoc uī rōne. Maiorē assimilationē habebat uir ad Deū, q̄ mulier: ergo si similitudo est mater falsitatis, uidetur, quod multo magis credibile fuit uirū appetere esse sicut Deus, q̄ mulierem. ITEM. Multo sapientior erat Lucifer, quàm esset primus hō: ergo si cū tota sua sapientia Lucifer uoluit esse sicut Deus, nec sapiētia impediuit superbiā, multo minus uidetur, quod hoc sapientia impediret humana; si ergo hoc mulier appetiit, nō est improbabile, quod uir non concupierit: maxime cū glosę, & auctoritates uideātur hoc dicere.

RESOLVTIO.

Nō idem appetijt Adam, quod Eua: quia hæc appetijt esse ut Deus: quod in cor illius minimè ascēdit.

RESPOND. Dicendum, quod quia ista est quęstio facti, circa quam non pōt multum efficaciter ratiocinari: & scriptura non determinat expresse, & Sancti super hoc loquuntur uarie; ideo sunt hic opiniones diuersę. Quidam enim propter auctoritates inductas dicunt, quod Adā idē ipsum, quod mulier appetiit cō cupiuit, sed non credidit sicut mulier, & propter hoc factus est superbus; sed tamē non dicitur fuisse seductus. Appetere enim potest aliquis aliquid, & tamen non credere ad hoc peruenire; multa quidem cupimus, ad quæ nō speramus nos peruenturos: quia non quid possit, sed quid uelit attendit ambitionis flagitium. Et istam positionem sustinendo, respondent ad rationes ad utranque partem. Sed quia uerbis beati August. hęc opinio nō consonat, immo expresse uidetur sentire contrariū, sicut patet ex auctoritatibus eius adductis in litera, nec uī esse credibile,

le, qđ uir appeteret aliqd, ad qđ crederet se nō posse peruenire, cū ante illud peccatū ualde ordinatus esset. IDEO ē aliqua positio, qđ uir in appetibili, & principali motiuo nō fuit cōformis mulieri transgrediendo, licet esset ei conformis in transgressione mādati diuini: uterque.n. inobediens fuit: sed aliter uir, quàm mulier ad inobediētię culpā prolapsus est. Non.n. uir pomū comedit ꝑꝑ appetitū excellētiæ in sui assimilatione ad Deum, nec ꝑꝑ appetitū sufficientiæ in multorum cognitione, nec ꝑꝑ appetitū suauitatis in cibi degustatione, sicut fecit mulier: fuit tamen ī uiro qdam superbia, qdam auaritia, & qdam lasciuia, per quas perductus est ad inobediētiam. Quodam.n. modo superbiuit, dū se nimis magni ꝑcii esse apud Deū æstimauit: & tāti, ut ꝑꝑ comestionem illius cibi non incurreret grauitatem alicuius supplicii: sed de facili cōsequeretur ueniā de offensa. Fuit ēt quędam auaritia, dū curiose scire uoluit, qđ sibi eueniret, dum cibū uetitum degustaret. Fuit ēt quædā lasciuia non carnalis delectationis: sed cuiusdam amicibilis affectionis, qua frequenter fit, ut offendatur Deus, ne contristetur proximus: hoc autem fecit Adā, dū comedere uoluit, ne suas delicias cōtristaret, hoc est, ne mulierem offenderet. Vnde & dominus ipsum arguit, qđ obediuit uoci mulieris: & per hoc perductus est ad inobedientiam, & trangressionē mandati Dei, & hęc tria trahuntur ex uerbis Augu. super Gene. ad literam, quæ adducit Magister in litera. Primo.n. dicit, quod non est putandum, quod hō deiiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio cōprimenda. Et iterum dicit. Voluit Adam lignum uetitum experiri, cum nō uideret mulierē mortuā, esca illa percepta. Et iterum. Noluit eam cōtristare, quā credebat sine suo solatio contabescere, & a se alienatā interire. Concedendū est igitur, qđ Adā nō appetiit esse sicut Deus, quēadmodum mulier, sicut ostendunt rationes ad hoc adductæ. Si autē dicatur alicubi appetiisse se esse sicut Deus, hoc est dictū triplici ratione. Aut quia diuinū contempsit imperium, & uoluntatem suam diuinę prætulit iussioni, & se sibi tanquam Deo subiecit, & ex hoc Deo æquiparari uoluit. Aut dictum est, quia mulier de illo sumpta appetiit sicut Deus esse, & per synecdochē quod est partis attribuitur toti. Vnde sancti quod appetiit alter, frequenter loquuntur synecdoche, & attribuunt utrique. Aut potest hoc tertio modo dictum intelligi, quia ipse cum esset mulieri præsuppositus, ipsam non compescuit, unde sibi imputatur culpa mulieris. Mulier autem intelligenda est appetiisse se esse sicut Deus, non per omnimodam æqualitatem; sed per quandam sublimationem in dignitate supra humanum modum: qđ cum uir non compescuit, immo potius eius uoluntati paruit, sibi peccatum mulieris imputatur, & uoluisse esse sicut Deus refertur.

ET SIC patet responsio ad auctoritates, q prius inductę sunt, & per hanc uiā determinari possunt,

sunt, si quæ aliæ circa istā materiam consimiles inueniantur.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, ꝙ maiorem assimilationem habebat uir, quam mulier. Dicēdum, ꝙ & si maiorem haberet assimilationem, habebat tamen præcellentiam uirtutis, & cognitionis respectu mulieris, q̄ duo non patiebantur. hominē ita trahi a modica similitudine. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ angelus erat sapientior homine. Dicendum, ꝙ uerum est de cognitione innata: non tamen uerum est de cognitione gratuita: creditur enim a doctoribus, qđ primus homo ante lapsum habuerit gratiam gratum facientem, sicut melius ostēdetur infra: de Lucifero uero creditur, qđ gratiam gratū facientem non habuit, sicut determinatum fuit supra.

QVAESTIO III.

An uir, uel mulier grauius peccauit?

QVIS eorum grauius peccauerit, utrū uir, aut mulier. Et quod uir grauius peccauerit uī. Grauius est peccatū, ubi maior est ingratitudo: sed ubi maiora sunt dona, ibi maior est ingratitudo in peccando: sed Adam præcellebat mulierem in naturalibus datis & gratuitis: ergo cū peccauit, magis ingratus fuit: igitur &c. ITEM. Tanto maius est peccatū, quāto peccans est in altiori gradu constitutus: grauius enim peccat p̄latus, quam subditus eodē genere peccati: sed uir erat caput mulieris, & ei p̄positus, ergo uī, qđ peccauerit grauius. ITEM. Tanto grauior est culpa, quanto ibi maior est contemptus: sed maior est contemptus in transgressione mandati immediate suscepti a domino, quam mediante alio: si ergo mādatum per uirum peruenerat ad mulierem, uidetur, quod magis contempserit uir, quam mulier: ergo &c. ITEM Tanto grauior est culpa, quanto maior est ibi læsio, & corruptio, quia peccatū de se corruptio est: sed peccatū Adæ magis fuit corruptiuum, q̄ peccatum Euæ, quia ex peccato Adæ fuit totius posteritatis corruptio, secundum quod dicitur Roma. v. Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ergo &c.

SED CONTRA. Aug. super Gene. & Magister refert in lit. Peccauerunt impari sexu, sed pari fastu: sed ubi est par fastus, ibi est par transgressio: ergo non uidetur, quod magis peccauerit uir, quam mulier. ITEM. Sicut in bonis, quòd similius est meliori, est melius: ita quod similius est peiori, est peius, per se loquendo: sed peccatū Euæ similius fuit peccato Luciferi, quam peccatum Adæ propter maiorem elationem superbiæ: ergo maius fuit peccatum Euæ, quàm Adæ. ITEM. Tanto grauior est culpa, quanto maiori digna est pœna: sed mulier magis fuit punita, quàm uir, sicut patet Gen. 3. & a Deo, q iuste punit: ergo amplius peccauit mulier, q̄ uir. ITEM. Grauius peccat, q peccat peccato ī se, & ī alterū, quā q peccat in se tm̄: sed mulier peccauit ī se, & ī uirū, dū pertraxit eū ad peccatū. Vir aūt peccauit in se tantū (de peccato actuali loquēdo:) ergo grauius peccauit mulier, quam uir.

RESOLVTIO.

Diuerso respectu tum mulier, tum uir grauius peccauit.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut prædictum fuit supra) peccatum potest dici grauius alterum altero tribus modis. uidelicet in gratitudine, libidine, & ex consequẽti corruptione. Si igitur loquamur de maiori grauitate q̃tum ad ingratitudinem, grauius peccauit uir, quam mulier, pro eo quod abundantiora dona suscepit: & ideo cum beneficiorũ oblitus benefactorem suum cõtempsit, & offendit, magis ingratus fuit; & in sui ingratitudine maiori culpabilior extitit. Si autẽ loquamur de maioritate quãtum ad libidinem; sic amplius peccauit mulier, quam uir: pro eo quod magis improba uoluntate peccauit, dum concupiuit Deo assimilari: & ardentius appetiit, dum credidit hoc se obtinere posse quod diabolus ei suggessit: & ideo propter uoluntatẽ magis improbam mulier peccauit ex maiori libidine, & quantũ ad hoc culpabilior uiro fuit. Si autem loquamur de maioritate culpæ quantum ad corruptionem consequentem, Distinguẽdum est, quia aliquid potest dici corrumpere dupliciter: aut ꝑ modum causæ, aut per modum occasionis. Si per modum causę, sic quia peccatum uiri fuit causa trãsfusionis peccati in posteros, & ita corrupit se, & alios: maior consecuta est ex peccato viri corruptio, & quãtum ad hoc culpa uiri dicitur fuisse grauior. Si uero per modũ occasionis, sic quia peccatum mulieris fuit occasio peccati uiri, & ita per consequẽs omnium aliorũ, hoc modo mulier potest dici cæteros corrupisse, non solum posteros; sed etiã uirum suum. Vnde non solum peccauit in se: sed etiam in proximum. Et quantum ad hoc dici potest in muliere grauius fuisse peccatum. Per hanc distinctionem responderi potest ad rationes, quę ad utranque partem adducuntur pro eo quod secundũ diuersa mẽbra huius distinctionis procedunt. Aliter posset dici, & quasi in idem redit, quod peccatum potest dici grauius altero, aut pensatis conditionibus ex parte peccati. Si igitur pensemus conditiones ex parte peccãtis, grauius peccasse dicitur uir, quam mulier, tum propter donorum pręexcellentiam, tum ꝓpter status præsidentiam, quia mulieri quodammodo pręlatus erat. Si autem pensantur conditiones ex parte peccati, grauius peccauit mulier, quàm uir, tum propter impietatẽ in Deum, tũ propter inquinitatem in proximum. Deum enim sua ambitione inhonorauit, & proximum suggestione sua deiecit.

ET SECVNDVM hoc procedũt rationes similiter ad oppositas partes. Quod autem dicit Augu. quod pari fastu peccauerũt, hoc intelligitur non quantum ad interiorem affectionem, sed quantum ad exteriorem mandati transgressionem, ad quod uterque eorum æqualiter obligabatur. Vel par fastus dicitur non per omnimodam æqualitatem; sed per quandam conformitatem, & sic ex dictis colligitur, quod peccatum Euæ aliquo modo

modo excedebat peccatũ Adæ, & aliquo modo econuerso. SI AVTEM aliquis quærat, quod eorũ magis excedebat aliud. Ad hoc dicendum est, quod cũ peccatum Euæ excedat peccatum Adæ in conditionibus, quæ respiciunt peccatum essentialiter, utpote in maiori improbitate libidinis, in hoc quod & maius, & magis ambiuit, peccatũ Euæ magis excessit, & grauius fuit, simpliciter loquendo. Et huius signum est, quia magis punita fuit, & si ad infernum descendisset, maiorem pœnam habuisset. Nec obstant rationes ad oppositum adductę, quia sumuntur ex conditionibus peccantis, q̃ non faciũt peccatum grauius simpliciter sed quodammodo.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An peccatum primorum parentum ex ignorantia fuerit?

CONSEQVENTER quęritur de peccato primorum parẽtum in relatione ad ignorantiam ex parte intellectus. Et circa hoc quęruntur tria. Primo quæritur, utrum peccatum primorum parentum fuit ex ignorantia. Secundo, utrum ignorantia aliquo modo sit culpa. Tertio quæritur, utrum sit culpa excusatoria.

CIrca quam sic proceditur & ostenditur, ꝙ peccatum primorum parentum fuit ex ignorantia, ad minus peccatum mulieris. Gen. iii. Serpẽs seduxit me &c. sed ubi est seductio, ibi est scientiæ priuatio: ubi autem hoc est ibi ignorantia: ergo &c.

ITEM. Qui dubitat de aliquo, de quo debet esse certus, potius dicitur illud ignorare, quam scire: sed mulier de uerbo domini debuit esse certa, quod dixerat, quacunque die comederis, morte morieris: & de hoc dubitauit, cum dixit, Ne forte moriamur: ergo ex ignorantia peccasse uidetur. ITEM. Qui credit mortale peccatum esse ueniale, ignorat ueritatem diuini iuris: sed Adã credidit peccatum illud esse ueniale, sicut dicit Augu. & Magister adducit in litera. Arbitratus est illud esse ueniale, nõ mortale delictum: ergo uidetur ꝙ tam uir, quam mulier peccauerit ex ignorantia. ITEM. Omne peccatum aut est ex ignorantia, aut ex infirmitate, aut ex malitia. Sed peccatum primorum parentum non fuit ex malitia, quia tunc esset peccatum in Spiritum sanctum. Nec ex infirmitate, q̃a nullam habebat pronitatem ad peccandum: ergo fuit ex ignorãtia. ITEM. Si Adam, & Eua credidissent Deum tam grauiter offendere, & tantas pęnalitates incurrere, cum nullam haberent ad peccatum pronitatem, nullo modo uidetur, ꝙ culpam commisissent: si ergo culpam commiserunt, uidetur ꝙ hoc ignorauerunt, & ita ex ignorantia peccauerunt.

SED CONTRA. Si peccauerũt ex ignorantia, aut illa ignorãtia fuit pœna, aut culpa. Si culpa: ergo culpa fuit in eis ante primã culpam, quod est impossibile, cum implicentur hic duo opposita. Si pœna: ergo pœna fuit ante culpam. ITEM. Si fuit ibi ignorantia, aut ergo iuris, aut facti.

Non

Non facti, quia bene sciebant se de ligno uetito comedere. Non iuris: quia bene sciebant se debere Deo obedire, & contra eius imperium nullo modo facere: nulla ergo uidetur in eis ignorantia fuisse. ITEM. Si fuit ibi ignorantia, aut ergo uolūtaria, aut inuoluntaria. Si uoluntaria: ergo uidetur ꝙ iam uoluntas eorum in appetendo ignorantiam esset inordinata. Si inuoluntaria: ergo uidetur ꝙ nullo modo debuit eis imputari culpa: si ergo est imputata, non uidetur ꝙ fuisset ex aliqua ignorantia. ITEM. Si fuit ex ignorantia, aut ergo innata, aut contracta, aut inflicta, aut procurata. Non est procurata, nec contracta, nec inflicta: ergo fuit ex ignorātia innata: sed non decebat Deum facere naturam humanam cū pronitate, & impotentia: ergo pari ratione non debuit eam facere cum cæcitate, & ignorantia; si ergo ex ignorantia peccauerunt, uidetur, ꝙ hoc possit imputari Deo. ITEM. Si aliquo modo dicitur ex ignorantia peccasse mulier, hoc est: quia a serpente seducta fuit: sed uir non fuit seductus, sicut dicit Apostolus: ergo ex ignorantia peccatum eius nō processit: si ergo radix peccati in uiro, & muliere non fuit altera, & altera: uidetur ēt, qđ nec mulier peccauerit ex ignorantia.

RESOLVTIO.

Peccatum primorum parentum si ex ignorantia fuisse concedendum est; non nisi largè concedendum est.

RESPON. Dicendum, ꝙ peccatum esse ex ignorantia pōt dici dupliciter, uidelicet proprie, & communiter. Proprie, prout distinguitur peccatum ex ignorātia contra peccatum ex infirmitate, & ex industria: & hoc modo ignorantia dicit priuationē scientiæ, quæ non competit homini ex natura, sed merito primæ culpæ fuit contracta: & hoc modo peccatum primorum parentum non potest dici ex ignorantia, nec cōtinetur sub illa diuisione, qua dicitur, quod omne peccatum aut est ex ignorantia, aut &c. illa enim diuisio peccati est secundum statum naturę lapsæ. Communiter autē dicitur peccatum esse ex ignorātia, quod cōmittitur, aliqua nesciētia existente circa peccantem, ratione cuius nec considerat grauitatem culpæ, nec grauitatem pœnæ: & si peccatum primorū parentum ex ignorantia dici potest fuisse: quia tam in uiro, quā in muliere fuit quædam nescientia, quæ non fuit pœna, sed quędam naturalis imperfectio, magis reperta in muliere, quàm in uiro. Mulier enim ignorauit utrum serpens sibi uerum, uel falsum suggereret: ignorauit ēt seueritatem diuinæ iustitię. Vir autem alterum horum dicitur ignorasse, uidelicet diuinę iustitiæ seueritatē, in hoc quod ęstimauit de illa transgressione cito ueniam inuenire: inexpertus n. erat seueritatem diuinæ iustitię. Vterque tamen cognoscere potuit per scientiam, quàm habebat se malefacere. Et sic large accipiendo ignorantiam, dici pōt peccatum primorum parentum fuisse ex ignorātia, & magis peccatum Eue, quam peccatū Adę. Et hoc concludunt rationes ad primam

primam partem inductæ. Proprie uero accipiendo ignorantiã secũdũ qđ dicit pęnã, & hoc prout dicit ne sciētiã eius rei, q̃ nõ deberet scire secundũ exigētiã sui status, sic peccatũ primorũ parentũ nõ fuit ex ignorantia, sicut ostẽdunt rationes adductæ ad partem contrariam: & hoc patet discurrendo per singulas.

QVOD ".n. obiicitur ꝙ ignorantia aut est pœna, aut culpa. Dici põt, quod ista diuisio non est sufficiẽs, nisi accipiatur ignorantia proprie. Nã non solũ hõ primò institutus, sed ẽt angelus beatus aliqua ignorat: cum multa innotescant principatibus, & potestatibus per ecclesiã. Vnde talis ignorãtia nec culpa, nec pęna est: quia est respectu horũ, q̃ non debet scire, quantũ est de prima conditione naturæ. AD ILLVD, qđ obiicit̃, qđ aut fuit ignorantia iuris, aut facti. Dicẽdũ. quod non fuit ibi proprie loquendo ignorantia iuris quãtũ ad principale: sed quantũ ad aliquid annexũ, utpote quantũ ad securitatẽ iudicis. Similiter nõ fuit ibi ignorãtia facti quãtũ ad principale, quia bene sciebat se gustare lignũ uetitũ: fuit tñ in muliere quędã ignorantia quãtum ad id, quod credebat asseq̃ ꝑ illud, uidelicet assimilationẽ ad Deũ: & ita non fuit ignorantiã ꝓprie dicta, sed cõmuniter. AD ILLVD, qđ obiicitur, quod ignorantia aut erat uoluntaria, aut inuoluntaria. Dicẽdum, ꝙ ista nõ est diuisio per immediata, si large accipiatur ignorãtia: aliquis.n. est, qui nihil cogitat de e, quod ignorat: & tunc nec circa illud afficitur uoluntarie, nec inuoluntarie, & sic erat de illa ignorãtia Euę. AD ILLVD, quod obiicitur, quod aut erat innata, aut contracta &c. Dicendum quod illa ignorantia dicebat quandã scientiæ incompletionem, & imperfectionem: quę inerat animabus primorum parentum ex defectu proprię naturæ, ꝑ hoc, quod animæ eorũ non erant in omnimoda lucis plenitudine: in tali aũt statu decuit hominẽ sic fieri, quia (sicut infra patebit) prius debuit esse uiator, quam cõprehensor: nec tamen ex illa ignorantia dicitur homo fuisse in tenebris, uel in cæcitate, quia sufficiens lumen habebat ad incedẽdum per uiã iustitiæ; & ideo nõ est simile de pronitate. Pronitas.n. non solummodo dicit imperfectionẽ, sed etiam quandam naturæ curuationem, ac per hoc deordinationem. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, quod uir non peccauit ex ignorantia, quia non fuit seductus. Dicendum, quod non solummodo mulier ignorasse dicitur propter seductionem, sed etiam quia ignorauit pœnæ subsequentis acerbitatẽ: & licet in Adam non fuit ignorantia illius seductionis, fuit tamen ignorantia per inexperientiam diuinæ ultionis: & ideo aliqua ignorantia, siue nescientia fuit in Adam, licet minor, quã in Eua. Nec ualet illud, quod obiicitur de radice, quia ignorantia non ponitur ibi esse tanquam ex una radice, sed quia quodammodo talis nescientia occasionem præbuit ad peccandum

QVAESTIO II.

An ignorantia in aliquo homine culpa esse possit?

VTRVM ignorãtia in aliquo homine posſit eſſe culpa. Et ꝙ ſic uidetur. 1. Corint. 14. Ignorans ignorabitur: ſed nullus ignoratur a deo niſi ꝓpter culpã: ergo &c. ITEM. Super illud pſ. 35. Noluit ĩtelligere &c. Gl. Aug Ignorantia in his, qui intelligere nolunt, eſt peccatũ. ITEM. Rõne uidetur. Cognoſcere credẽda, & operãda eſt actus uirtutis, ſ. fidei, & prudentię: ergo hæc ignorare, eſt uirtutibus priuari: ſed priuationes uirtutũ ſunt uitia, & pctã: ergo aliqua ignorantia eſt culpa. ITEM. Nõ facere ea, quæ hõ tenetur facere eſt peccatũ: ſimiliter nõ dicere: ſimiliter nõ amare ea, quę hõ tenetur amare, eſt peccatũ: ergo ſimiliter neſcire qđ tenetur ſcire, eſt peccatũ: ſed multi ſunt, q ignorant ea, quæ tenẽtur ſcire, utpote ea, ſine quibus ſaluari non poſſunt: ergo in talibus ignorantia eſt culpa. ITEM. Error eſt peccatũ: ergo rõne eius, qđ ponit, aut rõne eius, quod priuat. Nõ rõne eius, quod ponit, quia peccatũ priuatio eſt, nõ poſitio. Si rõne eius, quod priuat: ſed error priuat ſciẽtiam, & priuatio ſcientiæ eſt ignorantia: ergo ignorantia eſt culpa.

Contra. Aug. in Ench. dicit: ꝙ inflicta eſt nobis ignorãtia rerũ agendarum, & concupiſcentia noxiarũ: ſed nullum peccatũ eſt nobis inflictum, ergo ignorantia nõ eſt peccatum. ITEM. Ratione uidetur. In omni peccato eſt auerſio a bono incommutabili, & conuerſio ad cõmutabile: ſed ignorantia nulla eſt ad bonũ cõmutabile cõuerſio: ergo ignorantia non eſt culpa. ITEM Nullum peccatum remanet poſt pœnitentiã: ſed ignorãtia remanet in homine poſt pœnitentiã, & contritionem: ergo ignorantia non eſt culpa. SI TV dicas, ꝙ remanet actu, ſed tranſit reatu: ergo tunc uidetur, ꝙ ignorantia nõ eſſet culpa actualis, ſed originalis. Sed non eſt originalis, quia manet poſt baptiſmum, & hoc melius patebit infra: nec actualis: ergo non eſt culpa. ITEM. Omne peccatũ eſt in affectu, cum omne peccatum ſit uoluntarium: ſed ignorantia eſt in intellectu ergo ignorãtia non eſt peccatũ ITEM. Si ignorantia eſt peccatũ, ergo ignorare eſt peccare: ſed de uiro ignorãte uerũ eſt dicere, ꝙ in omni inſtanti ignorat, ergo in omni inſtanti peccat: ergo tot ſunt in eo peccata, quot ſunt inſtantia: ꝙ ſi hoc eſt falſum, & impoſſibile, reſtat ignorantiam peccatum non eſſe.

RESOLVTIO.

Ignorantia affectata ſola eſt, quæ culpa eſt.

RESP. Ad prædictorum intelligẽtiam eſt notandum ꝙ cum priuationes cognoſcantur ꝑ habitus, cognitio ignorãtiæ pẽdet ex cognitione ſcientię. Attendẽdum autem, ꝙ quædã eſt cognitio aliquorũ, quæ nec eſt neceſſaria ad uirtutem, nec eſt neceſſaria ad ſalutẽ, ſicut artiũ mechãicarum, & liberaliũ: & talis cognitio nec eſt uirtus, nec de eſſe uirtutis: & illa ignorantia, quæ eſt huius cognitionis priuatio, culpa nõ eſt: ſiue ſit ignorantia

rãtia negationis, siue dispositio nis, siue, ẽt sit uoluntaria, siue non. Alia est cognitio credibiliũ, & operabilium, quæ ad salutẽ necessaria est in adulto: & hæc est cognitio fidei, & prudẽtiæ: & ad hanc cognitionem habendam tenemur, quia sine hac nullus põt recte uiuere. Huius aũt cognitionis priuatio põt dupliciter in nobis esse. Aut manẽte tentatione, aut nõ manente: si manẽte, tunc est ibi culpa: qa cum quis tenetur ad aliud, & illud nõ implet, ex hoc ipso culpatur, & dignus est pœna. Si autẽ sit in nobis priuatio non manẽte tẽtione, cum nõ põt scire, & impotẽtia excusat ab obligatione, sic priuatio huius cognitionis culpa non est, sicut in furiosis: & secundum hoc ignorãtia, quæ dicit priuationẽ cognitionis ad salutem necessariç, uno mõ peccatum est, alio uero mõ minime. Aliter põt dici; & quasi in idẽ redit: ꝙ priuatio cognitionis ad salutẽ necessariç dupliciter põt esse. Aut ita, ꝙ est in nobis, sed nõ a nobis, & hoc mõ culpa nõ est, sed magis pęna: & cũ nõ simus eius principium in ipsa, nec meremur, nec demeremur. Aut ita, ꝙ est in nobis, & a nobis: & sic culpa est. Hoc aũt potest esse tripliciter. Vel cũ in uia ueritatis existentes, uoluntarie ab ea recedimus, & in erroris foueã nos præcipitamus: & hæc priuatio põt dici ignorantia erronea, quæ est in hæreticis. Vel cũ ad uiã ueritatis ualẽtes pertingere, cupimus in tenebris ambulare: & hæc põt dici ignorantia affectata. Aut qa ex quadã pigritia, & negligẽtia nõ curamus ueritatẽ addiscere. & hæc dicitur ignorãtia crassa, & supina: & quçlibet istarũ est culpa, licet prima maior, q̃ secũda, & secunda q̃ tertia. Et sic concedendę sunt rationes ostẽdentes ꝙ ignorantia aliquo modo potest esse culpa.

AD ILLVD, ergo, qđ obiicitur in cõtrarium, ꝙ ignorantia est nobis inflicta. Dicendũ ꝙ ꝓut nobis inflicta est, pęna est, & nõ culpa: prout tñ uoluntas nostra aliquo mõ deordinatur circa illã (sicut prius dictũ est) incipit esse culpa. Sicut passiões sanctis martyribus illatę, pęnę erãt cõsideratæ secundũ se: cõparatæ tñ ad uoluntatẽ sanctorũ libenter eas perferentiũ pro amore Christi, erant eis meritoriæ. Vtrum aũt aliquo modo sit culpa, prout. s. cõtracta uidebit infra, cum agetur de originali peccato. *Dis. 30 arti. 2. q. 1.* AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ignorantia non est cõuersio. Dicendũ, ꝙ uerũ est, prout est pura priuatio: prout tamen ipsam concomitatur, aliquo modo nostra affectio nõ habet ueritatem: & hoc modo dicitur esse culpa, nõ primo. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ignorantia remanet post pęnitentiam. Dicẽdum, ꝙ non remanet, prout habet rationẽ culpæ. s. ratione uoluntatis concomitantis, uel quodammodo eam causantis, sed si remanet, hoc est inquantum habet rationem pœnæ ex originali contractæ; Ideo quantum ad primum, in quo habet rationẽ actualis, transit nõ solum actu, sed etiam reatu, cum quis pœnitet: quantum uero ad secũdum quodammodo remanet: & ita

uidetur ignorantia remanere actu, & in hoc habet quadã approximationem ad peccatũ originale: secundum id tamen, quod culpa est, actuale peccatum est. AD ILLVD, quod obiicitur, quod ignoratia est in intellectu. Dicẽdum, quòd illa ignorantia, quæ opponitur cognitioni uirtutis, ad quam tenemur, non tantum respicit intellectum, sed etiã affectum: sicut & uirtus sibi opposita. Vnde non tantum dicit sciẽtię carentiam, sed etiam uoluntatis incuriam, & negligentiam ad scientiam percipiendam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod in quolibet instanti ignorat. Dicendum, quòd ignorare non dicitur esse culpa, nisi eatenus qua quis tenetur scire, quod ignorat; ideo & si in quolibet instanti ignoret, & ĩ quolibet teneatur: quia tamen pręceptum affirmatiuum non obligat semper, sed pro loco, & tempore: ignorans ignorando non peccat, nisi in illo instãti & tempore, in quo tenetur no ., uel addiscere, quod ignorat: ideo quamuis semper dicatur ignorare, non tamen semper dicitur peccare.

QVAESTIO III.

An ignorantia à culpa excuset?

VTRVM ignorantia sit culpæ excusatoria. Et quod sic, uidetur primo Timo. 1. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans hoc feci: si ergo ignorãtia fuit ratio, quare peruenit ad misericordiã, uidetur quòd ignorantia excusabilem fecerit eius culpam. ITEM. Scientia aggrauat culpam, sicut dicitur Luc. 12. Seruus sciens uoluntatem domini sui &c. ergo per oppositum ignorantia alleuiat: ergo excusat. ITEM. Omne peccatum est uoluntarium: ergo quod diminuit de ratione uoluntarii, diminuit de ratione peccati: sed ignorantia diminuit de ratione uoluntarii, quia uoluntariũ est (ut dicit Philosophus) cuius principium est in ipso cognoscente singularia: ergo &c. *3. Eth. c. 2. 3. 4.* ITEM. Sicut ad resistendum peccato requiritur fortitudo, sic ẽt requiritur & cognitio: sed defectus fortitudinis, utpote infirmitas, excusat culpam: ergo similiter uidetur, quod defectus cognitionis. s. ignorãtia. ITEM. Quod in sua plenitudine omnino tollit culpam, citra plenitudinem aliquo modo diminuit: sed cum aliquis simpliciter est ignarus, sicut paruulus, & furiosus: nihil quod faciat, imputatur ei in peccatum, sicut dicit Bern. & alii doct. ergo uidetur quòd omnis ignorantia, peccato perpetrato aliquo modo prębeat excusationis patrocinium.

CONTRA. Isid in lib. de Eccl. institutione. Nullus in culpa maior est, quam qui Deum nescit: ergo uidetur quod ignorantia non excuset: sed aggrauet. ITEM. Super illud Rom. secundo. An ignoras &c. Ambr. glos. Grauissime peccas, quia ignoras: ergo uidetur grauare culpam. ITEM. Ignorantia de se malum est, sed malum additum malo facit maius malum: ergo uidetur, quòd ignorantia peccatum augeat, nõ excuset. ITEM. Scientia nec auget, nec minuit, meritũ: sed sola gratia, & charitas: ergo pari rõne, nec ignorãtia auget nec diminuit demeritum:

tum: ergo non excusat peccatū. Item. Esto quòd unus sciens peccet ex aliquanta libidine, & alter ignorans ex tanta libidine: si æqualis est ibi libido, ergo æqualis debet esse punitio: ergo uidetur, quòd æqualis sit utrobique excusatio, uel accusatio: ergo non magis excusat, uel accusat ignorantia, quàm scientia. Est igitur quæstio, propter quid magis excusat ignorantia, quàm scientia. Et cū tam ignorātia, quàm infirmitas excuset, similiter est quæstio, quæ istarum magis excuset. Rursus cum sint multæ differētiæ ignorantiæ, cum hoc quæritur, quæ earum excuset, & quæ non? & quæ magis, & quæ minus.

RESOLVTIO.

Quanuis ignorantia à peccato excusat; etsi non à toto, saltem à tanto.

Respond. Ad prædictorū intelligentiam est notandum, ꝙ omnis ignorantia aliquo modo excusat a peccato: & ratio huius est: quia minuit de ratione uoluntarij, minuit etiam de ratione contemptus. Cęteris enim paribus, magis contemnit, qui peccat ex industria, q̄ qui ignoranter peccat. Et iterum. Cum uoluntarium includat in se cognitionem, quod priuat cognitionē, priuat de ratione uoluntarii. Quia ergo peccatum mensuratur secundum qualitatem libidinis, & contemptus, & ignorantia diminuit de ratione horū, generaliter uerū est, ꝙ omnis ignorantia inquantum huiusmod, excusat peccatū: & si tā ta sit, q̄d priuet omnino rōnem uolūtarii, & rōnē contemptus, excusat a toto: si uerò non omnino priuet, excusat a tanto. Cōcedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quòd ignorantia excusat peccatum.

Ad illud ergo, quod obiicitur in contrarium de Isidoro, Grauissime peccat, qui Deū nescit. Dicendum, ꝙ Isidorus ibi comparat peccatum infidelitatis ad alia peccatorum genera: & ipsum in se ualde graue est: quia non est sine magna animę deordinatione: nihilominus tamen cū quis ignorans aliquid facit, & ex incredulitate (sicut dicit Apostolus de se) minus grauiter peccat, quàm ille, qui facit ex certa scientia. Ad illud, Ambrosii, quòd grauissime peccat, qui ignorat. Dicendum, ꝙ hoc dicitur non ratione maioris culpę, sed ratione infirmitatis magis periculosæ: quia cum non habeat scientiam de morbo, siue culpa, non quærit medicinam: & ita semper remanet morbus, & corruptio: & hoc est quod dicit Augu. in Lib. Confessionū. Eo insanabilius peccabam, quo me non peccare arbitrabar. Ad illud, quod obiicitur, quòd malum additum malo, facit maius malū: Dicendum ꝙ illud habet ueritatē, cum malū malo conformatur. Malū autem pœnæ, cum sit inuoluntariū, non conformatur malo culpæ, quod est uoluntarium: & ideo non auget, sed potius diminuit. Et quoniam ignorantia in nobis nō est sine culpa, nō quin etiā aliquo modo sit pœna: ideo culpā perpetratam excusat. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ scientia non auget meritum. Dicendum

dum, q͏̄ illud non ſequitur. Quãtitas.n. meriti non eſt a nobis, ſed a gratia Dei: demeritum uero, & eius quantitas ortũ habet a uoluntate liberi arbitrii: & iõ quod facit ad rationem uoluntarii, facit aliquo modo ad augmentum peccati: & ſimiliter qđ diminuit, facit ad alleuiationem peccati: talis autem ignorantia, (ut dictũ fuit ſupra) poteſt minuere peccatũ. AD ILLVD, qđ obiicitur, q͏̄ peccantes ex pari libidine ęqualiter puniuntur. Dicendum, q͏̄ hoc non cogit, quin ignorantia excuſet: quia ſi ille, q͏̄ ignorat, peccat ex tãta libidine, ex quanta ille, qui cognoſcit, in ſtatu ignorantię exiſtens, ſi haberet ſcientiam, peccaret multo maiori: & ita grauius peccaret, & grauius puniretur: & iõ ignorantia, quę in ipſo eſt, excuſat peccatũ: excuſat (inquam) & minuit quantitatem peccati, non quam habet, ſed quam haberet, ſi ignorantia non eſſet. AD ILLVD, quod quęritur, quę magis excuſet, utrum ignorantia, uel infirmitas. Reſponderi poteſt, quòd duo ſunt de ratione uolũtarii, uidelicet cognitio ſingularium, ſiue circunſtantiarũ: & quod operationis principiũ ſit intrinſecum: igitur ignorantia excuſat, quia priuat de ratione cognoſcendi: infirmitas excuſat: quia priuat de ratione perfecte principiandi: & quoniam priuato priori, priuatur poſterius, & non conuertitur, & cognoſcere pręambulum eſt ad facere, plus tollit de ratione uolũtarii ignorantia, quàm infirmitas, uel impotentia: & ideo magis excuſat cęteris paribus. Adeo tamẽ põt infirmitas pręcellere, & ignorantia parua eſſe, ſiue ex culpa noſtra procedere, q͏̄ erit econuerſo. Vnde & ſi (in generalitate loquendo) uerum eſt dicere, quòd magis excuſat ignorantia, quàm infirmitas: deſcendendo tamen ad ſpecialia peccata, poſſunt ſe habere ſicut excedentia, & excęſſa. AD ILLVD, quod quęritur, quę ignorantia excuſat, & quantum: Dicendum, q͏̄ eſt ignorantia facti, & ignorantia iuris. Ignorantia facti poteſt eſſe dupliciter, aut adhibita debita diligentia, aut non. Si adhibita debita diligentia, excuſat a toto. Si non adhibita, non excuſat a toto, ſed a tanto. Si autẽ ſit ignorantia iuris: hoc poteſt eẽ dupliciter, aut eſt uincibilis, aut non uincibilis. Si uincibilis, tunc eſt ignorantia, quę eſt culpa. Et hęc aut eſt ex cõſenſu uero, aut ignorantia affectata: & iſta ſic ex una parte excuſat, qđ ex alia parte magis aggrauat. Aut eſt ex negligentia, & ignauia, ſicut ignorantia craſſa, & ſupina: & iſta ſi aliquo modo excuſet, non tamen ita excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat, ſicut dicit Aug. & Magiſter in litera. Si autem ſit ignorantia inuincibilis, hoc poteſt eſſe dupliciter. Aut iſta ignorantia eſt in nobis introducta per culpã pręambulam, aut pręter omnem culpam. Si pręter omnẽ culpã, aut ſimpliciter priuat cognitionem iuris, ſicut in infantibus, & furioſis, qui omnino carent uſu rationis: & hęc excuſat a toto. (Vnde dicit Bernardus, q͏̄ pueris infantibus, & dormientibus nihil, quod faciunt imputatur.) Aut

non

non tollit omnino usum rationis, sed semiplenum: & tunc nõ excusat a toto, sed a tanto, sicut est in his, qui non sunt plene furiosi, sed aliquo modo habent lucida interualla, & in pueris, q aliquando sunt capaces pręcepti, licet non plene. Si autẽ ignorantia est introducta per culpã propriam, sicut est in ebrio, & furioso, quorum uterque se pręcipitauit in hoc per culpam suã, sic non excusat a toto, sed a tanto: quia sicut dicit Philosophus 3. Ethi. cap. 7. Ebrius habebit duplices maledictiones, maledictionem. s. pro culpa pręcedenti, & maledictionem pro culpa subsequenti. Quantum autem, & qualiter excuset subsequentem culpam: diuersimode quidam determinant. Quidam enim dicũt, ꝙ nec ebrius, nec furiosus, qui usu rationis caret, committere potest nouam culpam, sed ex inordinatione sequenti aggrauatur culpa prima: potest enim culpa aggrauari ex euentu sequenti. Aliis autem uidetur, quòd nec sic excuset, quin nouam culpam cõmittat: non tñ est adeo grauis sicut si illã faceret ex certa scientia. Primus tñ modus dicẽdi probabilior esse uř. Ex his patet, ꝙ Loth non oĩno excusatur a culpa incestus, cum cognouit filias suas. Primum quidem: quia non fuit in eo plena ignorantia: licet enim dicatur in textu, quòd nõ senserit, quando filię accubuerunt: hoc dicitur: quia nõ discreuit. Secundo uero, quia in illam ignorantiam peruenit per ebrietatem, quàm debuisset uitare: & ideo sancti dicũt eum fuisse culpabilem: licet ex alia parte dicãt eum fuisse aliquatenus excusabilem.

DISTINCTIO XXIII.

De Dei permissione in actu tentandi.

PRaeterea quaeri solet, cur Deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum fore praesciebat. Sed non esset laudabile homini, si ideo bene uiuere posset, quia nemo male uiuere suaderet: cum in natura posse, & in potestate haberet uelle non consentire suadenti, Deo iuuante, & est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos pręsciebat? Quia praeuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam ab illo naturam bonam, & iustam poenam. Frustra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos praesciebat malos futuros: scie- Aug. super Gen. li. 11 c. 4 & 6. Lib. eo. c. 9. ibi. d. ca. 6. Lib. eo. cap. 7

bat enim bonis profuturos, & iuste pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam esse, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipsi non esse malam, quæ alij facta est, vt posset non peccare si uellet: & iuste punitam, quæ voluntate, non necessitate peccauit. Cum ergo hæc bona sit, illa melior, cur

Lib. eo. cap. 9. non vtranque faceret, vt vberius laudaretur de utraque?

Ro. 12. Illa enim de sanctis angelis, hæc de hominibus est. Item

Hugo li. 1. de sacramentis par. 6. inquiunt, Si Deus vellet, & illi boni essent. Et hoc quidem concedimus: sed melius voluit, vt quod vellent, essent. Et boni quidem non infructuose, mali vero non impune essent. Item (inquiunt,) posset Deus uoluntatem eorum uertere in bonum, quia omnipotens est. Posset reuera.

cap. 12 Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Non debemus plus sapere, quàm oportet.

Qualis fuerit homo secundum animam.

Et quidem secundum animam rationalis fuit homo, habens discretionem boni & mali: Scientiam quoque rerum creatarum, & cognitionem ueritatis: quæ primę perfe-

Idem Hugo. Ibi. c. 13 ctioni congruebat, mox conditus non incongrue accepisse putatur, & ad illam non studio, vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse, sed ab exordio suę conditionis diuinitus illam percepisse.

Quòd triplicē habuit homo ante lapsum cognitionem.

Fuit homo primus ante lapsum triplici cognitione prędi tus, rerū. s. propter se factarū, & creatoris, et sui. Rerū quippe cognitionē hominē accepisse perspicuum est, cum nō ipse creator vel angelus aliquis, sed homo omnibus animātibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quòd singulorum notitiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda, & disponenda erant, horum omnium Deus illi & scientiam tribuit, & prouidentiam at-

1. Co. 9 que curam reliquit: quia, vt ait Apost. non est cura Deo de bobus. Quorum, aliorumque animalium Deus homini curā reliquit & prouidentiam: vt dominationi eius subiicerentur, et ratione illius gubernarētur: vt sciret illis necessaria

pro-

prouidere, à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiam homo peccando non perdidit, sicut nec illam, qua carnis neceßaria prouiderentur: et id circo in scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ, quam peccando amisit.

De cognitione creatoris.

Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat, non eo modo cognoscēdi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credentibus absens quæritur: sed quadam interiori aspiratione, qua dei præsentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter, sicut post hanc uitam sancti visuri sunt: neque ita in ænigmate, qualiter in hac uita uidemus. Hugo lib... Ca. 15. Ibi. 10. 1. Cor. 13.

De cognitione sui.

Porro sui cognitionem idem homo talem accepisse uidetur, ut & quid deberet superiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam, & ordinem, scilicet qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam nō habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsū cognouisset. Ibid. c. 15. Ibidem.

Vtrum homo præscius fuerit futurorum sibi.

Si autem quæritur, Vtrum homo scientiam habuerit eorum, quæ circa eum futura erant, ideſt, si ruinam suam præsciuerit: et similiter præscierit bona, quæ habiturus fuisset si inobedientia perstitisset. Responderi potest, quod ei magis facienda indicta sunt, quàm futura reuelata. Accepit enim scientiam, & præceptum eorum, quæ facienda fuerāt; sed non habuit præscientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. super Genesim asserit, ratione utens, quam supra posuimus. Hæc de scientia hominis quantū ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat. Dist. 4. Li. 11. c. 17. & libr. de correc. & gratia. c. X

SVPRA egit Magister de lapsu primorum parentum in comparatione ad diabolum tētantem, & hominem transgredientem: in hac parte agit de lapsu primorum parētum in cō paratione ad Deum permittentē: & quia non est æquū permittere aliquē inscium ab astuto circūueniri, ideo ut ostēdatur prima ꝑmissio esse iusta, pars ista duas hēt In prima determinat, cur Deus hoīem tentari ꝑmisit.

In

In secūda uero determinat, quā tum, & qualem cognitionis habitum dedit. ibi. *Et quidem secundum animam, &c.*) Prima parte remanente indiuisa, secunda diuiditur in tres partes. In prima determinat, qualiter homo cognitionem habuit, utrum per disciplinam, & studium, an per diuinum donum. In secūda uero determinat, quorum cognitionem habuit. ibi. *Fuitque primus homo, &c.*) Et illa pars habet tres. In prima determinat, qualem cognitionem habuit de rebus creatis. In secunda qualem cognitionem habuit de Deo. ibi. *Cognitionem quoque creatoris, &c.*) In tertia, qualem cognitionem habuit de seipso. ibi. *Porro sui cognitione, &c.*)

Dub. 1. *NOn esset laudabile homini, etc.*) Sed contra. Si hoc uerum esset, tunc uidetur, ꝙ uita nostra in gloria laudabilis non erit, ubi nemo male uiuere suadebit. Itē. Esto ꝙ diabolus nihil mali persuasisset: nihilominus mereri potuisset: sed si mereretur, esset laude dignus: ergo &c. Respon. Dicendum, ꝙ laus quædam est, q̄ respicit dignitatem operis uolūtarii, inquātum illud nobile est: & hæc posset esse in homine, & si nullum ipsum tentasset. Quędam autem est laus, quę non respicit opus uoluntariū: sed opus strenuum, & arduum, quod cōsistit in expugnatione aduersarii, & reportatione triumphi: & de hoc loquitur Apostolus. 2. Timo 2. Non coronabitur, nisi q legitime certauerit. Et de hac laude Magister intelligit. Et sic patent illa duo obiecta, quia procedunt de laude secundum primum modum.

Gloriosius est non consentire peccato, &c.) Contra. Deus non potest tentari, homo uero sic: ergo gloriosior est homo, quā Deus. Dub. 2. Item. In statu gloriæ homo nō poterit tentari, in statu uiæ potest: ergo gloriosior est status uiæ, quàm patriæ: ꝙ si uerū est, gloriosior est miseria, quàm gloria. Respon. Dicendum, ꝙ uerbum Magistri intelligendū est circa eum, qui efficitur gloriosior ex merito suorum operum: & ideo non ualet illud, qđ obiicit de Deo. Item. Intensio glorię, intelligenda est in uerbo ꝓposito non quantum ad prēmiū substantiale, sed quantum ad aliquam accidētalem laudem, qua laudatur uir iustus. Eccl. 30. Qui potuit transgredi, & nō est trāsgressus, &c. & ideo non ualet illud, quod obiicitur secundo

Hanc autem scientiam, &c.) Innuit Magister, quod scientiam Dub. 3 rerum creatarum homo nō perdidit, & propterea in scriptura de ea non eruditur. Contra. Videtur esse falsum: constat enim, ꝙ nos, qui sumus filii Adę rerū naturas ignoramus, & ignorantes nascimur: nec nosse possumus, nisi cum magna difficultate discamus. Similiter secundum uidetur esse falsum, quia in sacra scriptura habetur de productione omnium rerum in operibus sex dierum, & qualiter productę sunt, & qualiter etiam distinctę sunt. Resp. Dicendum, ꝙ si homo merito primi peccati excæcatus sic, & factus sit ignorans tam in cognitione uniuersitatis, propter ipsum creatæ, quā ī cognitione vię salutis suę: plus

tamen

tamen excęcatus est & in secundo, q̃ in primo. Nã ad cognitionẽ naturalium rerum multum potest ꝑficere proprio studio, atque ingenio: sed in cognitione modi perueniendi ad uitam per seipsum plus deficit, q̃ proficit, nisi diuinę reuelationis instructione dirigatur: & propterea magis data est nobis scriptura diuinitus, & per spiritum sanctum reuelata in cognitione fidei, & morũ, quàm in cognitione rerum naturalium, licet omnis ueritas aliquo modo a spiritu sancto esse dicatur, & pro tãto intelligendũ est uerbũ prius propositũ a Magistro fuisse dictum. Quod ergo obiicitur de amissione cognitionis, uerũ est, ꝙ amisit habitũ: non tamẽ amisit naturale iudicatoriũ. Ad illud uero, ꝙ obiicitur, ꝙ scriptura insinuat productionem rerũ. Dicendum, ꝙ non determinat ibi rerum speciales naturas, & causas: sed hoc explicat, quod sentit fides sana, uidelicet diuinam uoluntatem omnium esse causam primam, & summam, & omnia esse facta per uerbum, & reparata per uerbum.

Dub. 4. *Si autem quæratur, utrum homo, &c.*) Innuit Magister, ꝙ homo habuit pręsciẽtiam eorum, quę futura erant circa ipsum. Contra. Si enim hoc uerum esset, cum nos multa pręsciamus de futuris, & sancti patres pręsciuerunt aduentum Christi, & prophetę: similiter uidetur, ꝙ Adã non fuit ita sapiens, sicut nos sumus hodie. Si tu dicas, ꝙ hoc nõ est incõueniens propter gratuitam reuelationem, quę in nobis est, & prophetis, ut aliquid sciamus, quod ignorauit Adã, Obiicitur contra hoc. Quia (sicut sancti exponũt.) Adam in sopore illo captus est, & ad cœlestem curiam dicitur fuisse perductus, & hoc innuit textus, quòd statim post euigilationem propheticè locutus est Hoc nunc os, &c. Si ergo uere locutus est propheticè, pręcognouit: quid significabat mulieris, & uiri coniunctio, & mulieris de latere uiri formatio. Et primũ signat Christi incarnationem: secundum passionem: igitur post cognouit Christũ incarnandũ, & Christũ passurum: sed redemptio, & reparatio p̃supponit lapsum: ergo pręcognouit Adam lapsum futurum, & suum remediũ, Respõ. Dicendũ, ꝙ Magister non loquitur de quibuscunque futuris: sed de his, quę spectabant ad statũ suum, utpote de lapsu, & confirmatione; confirmationẽ enim pręscire non potuit: quia non erat mansurus. lapsum aũt scire non debuit: & rõnes supra assignatę sunt, cum hoc quęsitum fuit de angelo. Cum ergo obiicitur, ꝙ pręsciuit incarnationem, dupliciter respondetur. Vno modo, ꝙ hoc est falsum, & si. n. sciret mulierem factam, ut coniũgeretur sibi per coniugii sacramentum; nõ tamẽ oportuit, ꝙ sciret incarnationem, & passionem, pro eo ꝙ coniugium tẽpore innocentię non significabat coniunctionem Christi, & ecclesiæ quantum ad matrimonii coniunctionem, sed per charitatem, & dilectionem. Alius est modus respondendi: ꝙ sicut Ioseph præcognouit suum principatum, non tamen præcognouit

Dist. 4. arti. 2. q. 2.

uit

nit suam uēditionem, & fuit antecedens ad illud: sic Adam nosse potuit aliquid, quod spectabat ad hāc naturæ exaltationē, sicut fuit Christi incarnatio: ita tamen ꝙ ignorabat posteritatis suę lapsum per suā pręuaricationē, uel quia Deus nō reuelauit, uel quia ipse non pertractauit.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An deus debuerit facere hominem inexpugnabilem?

AD intelligentiam huius partis circa duo incidit hic q̄stio; secundum duo, circa quæ uersatur principaliter tota his Distinctionis intētio. Primo quæritur de tentationis primæ permissione. Secundo quæritur de primorum parentum cognitione. Circa primum quęruntur tria. Primo q̄ritur, utrum Deus debuit hominem facere inexpugnabilem, an taliter ꝙ posset expugnari. Secūdo quæritur, utrū hominem, quem præsciebat expugnandum, debuit permittere per tētationem impugnari. Tertio, utrum tentationis pugna a uiris iustis debeat desiderari.

QVOD Deus debuit facere hominem impeccabilem, siue inexpugnabilem Ostēditur primò per diuinam bonitatem: q̄a ut dicit Diony. Optimi est optima adducere. sed melior est natura rōnalis, q̄ non pōt peccare, q̄ q̄ potest: ergo uidetur, ꝙ decuerit Deum optimum facere hominem ad peccandum impossibilem, & ita inexpugnabilem. ITEM. Hocipsum uidetur per diuinam liberalitatem. Ad excellentiam enim liberalitatis, non solum facit dare multa, & magna; sed etiā dare uelociter: sed donum gratiæ confirmantis, & beatificantis hoc maius est, quā donum cuiuslibet gratiæ gratū facientis: ergo si Deus hoc dare hoī disposuerat, & homo ex prima sui conditione ad hoc idoneus erat, uidetur ꝙ statim, cum eum fecit, debuit ei hoc donum dare: sed si hoc haberet, esset inexpugnabilis: ergo &c. ITEM. Hocipsum ostenditur tertio ex parte sapientię. Maioris enim sapientię est scire mala præcauere, quàm postquam facta sunt, remedium adhibere: ergo si diuina sapientia maxime manifestāda erat in hominis conditione, uı̄ ꝙ talem debuit eum facere, & tantam sibi cautelam adhibere, ꝙ non possit in malum incidere. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ex parte diuinæ potentiæ. Quanto.n.potētia maior est, tāto uelocius operatur: magis igı̄ diuina potentia manifestatur in operatione subita, quàm in operōne successiua: si igitur hominis gratificatio, & confirmatio, & glorificatio est immediate a Deo, uı̄ ꝙ Deus subito, & in eodem instanti, in quo hominem fecit, debuit eum gratificare, & gratia cōfirmare, ac per hoc inexpugnabilem facere.

SED CONTRA. Gloria est bonū laudabile sed nullus est laudandus in eo; quod habet, nisi habeat illud per merita: ergo si Deus fecit hominem ad hoc, ut perueniret ad statum gloriæ, & pręmii, uidetur ꝙ debuit facere hominem in statu meriti: sed status meriti & p̄mii debent esse distincti,

ſicut ſtatus uię, & patriæ ſecundum legem communem; ergo dona uię, & patriæ: ſi igitur habere impoſſibilitatem ad peccādum, ſpectat ad ſecuritatem beatitudinis, uidetur q a principio non debuit homini dari: ergo debuit homo expugnabilis fieri.

ITEM. Ad plenam perfectionē uniuerſi decuit fieri omnē creaturam, quę ratione recta potuit excogitari, ſicut dicit Aug. in 3. de libero arbi. ſed rationabiliter cogitari poteſt ad perfectionem uniuerſi ſpectare creaturam, q̄ haberet libertatem arbitrii, & relicta eſſet in manu conſilii ſui: & hanc igitur decuit fieri, & in ſtatu uertibilitatis conſtitui: ſed hoc nulli creaturę magis competit, quā homini, ergo &c. ITEM. Vniuerſum ex oppoſitione mali ad bonum decoratur, quaſi q buſdam antithetis, ſicut dicit Aug. & Eccl. innuitur. 34. Contra malum bonum &c. Si ergo Deus uniuerſum uenuſtare debuit, decorare, uidetur q hunc decorem uniuerſo nō debuit auferre: ſed ſi feciſſet hominē inexpugnabilem, iam hic decor non eſſet: ergo &c. ITEM. Hoc uidetur quarto, quia deus uniuerſum fecit ad ſuiipſius manifeſtationē: & ſicut Deus eſt ſumme potēs, & ſapiens, ſic eſt ſumme iuſtus, & miſericors: ergo tale debuit facere uniuerſum: in quo manifeſtaretur eius ſumma iuſtitia, & ſumma miſericordia: ſed ſumma iuſtitia non manifeſtatur niſi in ſeueritate punitionis malorum: ſumma miſericordia non manifeſtatur perfecte niſi in liberatione miſerorum, & remiſſione delictorum: hęc autem non poſſent eſſe, niſi rationalis creatura facta eſſet in ſtatu, in quo poſſet peccare, & expugnari: ergo diuina iuſtitia, & miſericordia exigebat hominem uertibilem, & expugnabilem fieri.

Lib. 11 ciui. dei c. 18.

RESOLVTIO.

Debuit, & ideo uoluit Deus, hominem expugnabilem creare: ut magis ac magis & ſua potentia, & ſapientia, atque iuſtitia elucescerent.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam notandum eſt: quod & ſi ipſa diuina operatio non indigeat aprobatione: pro eo, quod quicquid Deus facit, bene facit, & recte facit: ueruntamem ad excitandam deuotionem in mente fidelium, & compeſcendam rabiem in ore blaſphemantium, & Deū in ſuis operibus inculpantiū, quadruplex pōt rō aſſignari, quare Deus fecit talē hoīem, ut poſſit ab aduerſario expugnari. Et prima eſt manifeſtatio diuinę potentiæ. Voluit. n. Deus oſtēdere hoī: q̄a ſicut ſine eo factus non fuerat, ita nec ſine ipſo ꝓſiſtere poterat. Vt igit hō noſſet, quod diuinum poſſe non ſolūmodo eſt omnis potentię cauſatiuum; ſed etiam conſeruatiuum, & quod ipſum ſolum eſt, qđ non pōt deficere, nec expugnari: ideo placuit ſibi creaturā rationalem facere uertibilem, & expugnabilem, nec ipſam cōfirmare, quouſque experimento diſceret, quod ipſe ſolus eſt, in quo non cadit, non poſſe. Secunda ratio eſt manifeſtatio diuinę ſapientię: maioris enim ſapientię, oſtēſiuum eſt ſcire ordinare bona cum malis, & eligere bona ex malis, quā ordinare ſolū bona

na cum bonis: & ideo cum non deceret eum ibi mala facere, debuit talem facere creaturã, quæ posset in operando deficere, & malum committere, ut Deus mala illa ordinando, suam sapientiam declararet. Tertia ratio sumitur ex manifestatione diuinę misericordiæ. quæ potissime manifestata est, cum unigenitum filium suum traderet ad liberationem serui. Quarta ratio sumitur ex manifestatione diuinę iustitiæ, quæ potissime manifestatur in hoc, quod Deus retribuit unicuique secundum opera sua, præcipuè in æterna punitione malorum: hæc autẽ retributio, & punitio, & præfata misericordiæ liberatio nõ esset, nisi Deus creaturam rationalem, & præcipuè hominem in statu uertibilitatis fecisset, & ita potentem impugnari, & expugnari: & ideo congruum fuit, Deum hominẽ in statu tali facere: & concedendę sũt rõnes ad hoc inductæ.

Ad illud, quod primo obiicitur, ꝙ Deus debuit facere hominem optimum. Dicendũ, ꝙ est optimum simpliciter, & est optimum in ordine. Cũ autẽ dicit Diony. Quod optimi est optima adducere, non intelligit absolute: sed in ordine: & ideo ex hoc non sequitur, ꝙ homo debuit fieri in optimo statu simpliciter: sed in statu, in quo optime saluaretur uniuersitatis ordo, & pulchritudo: & sic factus est cũ productus fuit in statu uertibilitatis: ut ordinato processu perueniret a merito ad præmiũ, ab imperfecto ad perfectum, ab inferiori ad supremum. Ad illud, quod obiicitur de summa liberalitate. Dicendum, ꝙ & si Deus sit liberalissimus, tamen liberalitas non pręcludit uiam iustitiæ, & sapientiæ: ideo sicut dona sua distribuit largiter, ut tamen non excludatur sapientiæ recta ordinatio, & iustitię iusta retributio, ideo non statim debuit beatificare, & confirmare, sed merita hominis expectare. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ maioris sapientiæ est præcauere malum &c. Dicendum ꝙ falsum est: imo multo maioris sapientię est morbum bene curare, quam naturam à morbo pręseruare. Vnde Augu. in Ench. Melius iudicauit deus de malis bona facere, quam mala nulla permitere: & maiori etiam sapientię attestatur (ut prędictum est) sic res ordinare, ut ex superueniẽti etiam deordinatione nõ deturpentur, sed earum ordinatio decoretur. Ad illud, quod obiicitur, de potentia. Dicendũ, ꝙ si in oĩbus operibus diuinis manifestatur diuina potẽtia: ea tamen, quæ spectãt ad hominis gratificationem, & glorificationem: plus sunt ad manifestationem diuinę misericordię, & iustitię, quam potẽtię: ideo maior est congruentia in proposito, quam in opposito: nihilominus tamẽ quantum ad aliquem modum ex ipsa humana infirmitate, & indigentia, plus innotescit homini diuina potentia, quam si homo nunquam conspexisset uertibilitatẽ in rõnali creatura.

QVAESTIO II.

An Deus permittere debuerit hominem impugnari?

VTRVM debuit Deus permittere hominem impugnari. Et

Et quod sic, uidetur per illud, qđ dicit Magister in litera. Non esset laudabile bene uiuere, nisi esset qui male uiuere suaderet: ergo si debuit permittere omne, quod faciebat ad humanam laudem ampliandam: debuit igitur mittere hominem impugnari ꝑ suggestioně diabolicum. ITEM. Secundum rectum iudicium, rationis, & attestationem apostoli ii. Tim. i. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit: si ergo homo producendus erat ad coronam glorię, uidetur ex recto ordine, quod statui debuerit in conflictu tentationis, & pugnę. ITEM. Decet Deum sic administrare res, & eis prouidere, ut salua sit lex, quam indidit eis a primaria conditione, iuxta illud August. vii. de ciui. Sic res, quas Deus condidit administat, ut eas agere proprios motus sinat: sed Deus fecit, & facere debuit homině in uertibilitate arbitrii, & relinquere eum in manu consilii sui, & similiter Luciferum: ergo si diabolus uoluit homině uexare, & homo uoluit ei consentire, Deus nullum eorum debuit impedire. ITEM. Facilius erat homini uincere aduersariũ, quàm diabolo uincere homině: homo enim non poterat uinci nisi uolens: ergo pugna illa de se magis erat ordinata ad uictoriã hominis, quam ad uictoriã diaboli: ergo magis ad bonum, quam ad malum. Si ergo Deus permittere debet, ꝙ directe ad bonum hominis ordinatur, uiuidetur quod a tentatione primi hominis aduersarius nõ erat arcendus.

CONTRA. Impius esset pater, qui permitteret filium aggredi bellum, in quo sciret eũ esse ab alio superandum: sed Deus nouerat Adam illa tentatione esse superãdum: ergo uidetur, quod non tanquam pius pater se habuit, dum permisit eum superari a diabolo. ITEM. Nõ est bonus prelatus, nec pastor, qui permittit ouem morderi a lupo, & capi, dum potest ipsum repellere, & arcere: sed Deus prelatus, & pastor hominis erat: ergo cũ uideret lupum atrociter insistere, uidetur quod nõ debuit permittere ab aduersario hominem impugnari, siue impeti a lupo.

ITEM. Non est rectus iudex, qui bellum constituit inter eos, qui nõ sunt equaliter fortes: sed diabolus multofortior erat uiribus per naturam, quàm homo, cum non sit potestas super terram, q̃ possit ei comparari. Multo etiã erat obstinatior in malitia, quã homo esset confirmatus in gratia: si igitur Deus iudex ęquus est, non debuit permittere eos inuicem confligere. ITEM. Non est fortis possessor, qui permittit aliũ inuadere atrium suum: cum enim fortis armatus custodit atriũ suum, in pace sunt omnia, quę possidet: ergo cũ homo in primo statu atrium, & templum esset Dei, & dominus ipsum custodiret, aut Deus non fuit fortis armatus, & custos, aut non debuit permittere aduersarium uexare, & inuadere hominem per conflictum, & pugnam tentationis.

RE-

RESOLVTIO.

Debuit Deus hominem tentari permittere & propter uirtutis exercitium, & propter maiorem gloriæ cumulum, remedium adhibendum, & præmium consequendũ.

RESP. Ad prædicta dicendum est, quod cum Deus posset aduersarium prohibere, ne hominem tentaret, decuit tamen ipsum permittere. Et ratio condecentiæ haberi potest ex rationibus assignatis in præcedēti problemate, in quo ostensum est, quod Deus debuit facere hominem in uertibilitate liberi arbitrii. Præter has tamen rationes assignari potest ratio primò ex ordine, qui attenditur ex comparatione uirtutis ad proprium actum. Sic enim Deus res omnes administrat, ut eas agere ꝓprios motus sinat: & ideo tam hominem, quàm diabolum constituit in libertate arbitrii, & in manu consilii sui reliquit, & utrunque permisit agere quod uoluit, siue hunc in tentando, siue illum in contentiendo: hoc enim competebat regimini in conseruatione ordinis, qui attenditur ex cōparatione uirtutis ad proprium actum. Secūda uerò sumitur ratio ex ordine, qui attēditur per comparationem boni ad suum oppositum: in quo gloriosior, & laudabilior ostenditur uirtus ad suum oppositum, siue ex ipsa prædicta comparatione: ob q̃ relucet, & magis apparet: siue ex cuiusdam nobilis triūphi assecutione, ob quam fortificatur & uigoratur: ideo ut uirtus hominis reluceret, & proficeret, decuit Deum permittere ipsum ab aduersario impugnari: quia uel tunc, uel post ex ipsa tentationis impulsione manifestāda erat fortitudo, & eminentia charitatis, de qua dicit Apostolus, q̃d neque mors, neque uita, neque principatus, neque potestates ab ea poterunt separare. Roman. 8. Tertia ratio potest sumi ex ordine, qui attenditur ex comparatione morbi ad suum remediũ. Quia enim peccatum hominis nō debebat carere remedio ꝓpter hoc, q̃d tota in ipso humana natura erat, sic debuit Deus hominem permittere peccare, quod deceret ipsum eidem redēptorem præstare: & ideo magis disposuit Deus hominem peccare alio suggerente, & impellente, quam uoluntate propria incuruante, qua fortassis incuruatione homo cecidisset, & si nunquam aduersarius pestifera suggessisset. Quarta ratio potest sumi ex ordine, qui attenditur per comparationem meriti ad præmium. Quia enim nemo dignus est coronari, nisi qui certat legitime: ideo decuit Deum hominem militem suum in campo certaminis prius examinare, q̃ ipsum in gloria exaltare: & quia examinatio consistit in conflictu, & pugna: permittere debuit hominem a diabolo impugnari. Sunt & aliæ rationes, quæ possunt de hoc ipso reddi: ad præsens tamen istæ sufficiant. AD illud autem, quod primo obiicitur in contrarium de pietate paterna. Dicendũ, quod & si Deus sit pater pius, est tamen iudex æquus: & ideo sic decebat Deũ erga hominem pietatem paternam ostendere, ut tamen non amitteret officium potestatis iudicia-

diciariæ: & ideo quicquid de homine prænosset, sustiner debuit ipsum ab aduersatio impeti tentationis bello. AD ILLVD, qđ obiicitur de bonitate prelationis. Dicēdū, qđ prælatus debet ouē a morsu lupi eripere: siue q̃a ad hoc tenetur ex lege charitatis, siue q̃a ex malo nescit eligere bonū, & ideo nō pōt elicere bonū maioris utilitatis. Vtriusq; horū oppositum reperitur in deo, si quis attēdat: & ideo illa rō nō cogit in proposito. AD ILLVD, quod obiicitur de rectitudine iudicis. Dicendū, qđ & si diabolus fortior, & astutior esset, q̃ hō: in pugna tñ tentationis nō erat fortior, imo multo debilior, siue ex generali lege tētationis, dū nemo uincitur, nisi uolens: siue ex fidelitate dei, q non permittit aliquem tentari supra id quod possit: imo facit cū tentatione prouentū: & ideo impulsus tentationis primariæ cū fieret, & seruata dei fidelitate, & tētationis lege, non fuit cōtra ordinem potestatis iudiciariæ. AD ILLVD, qđ obiicitur de fortitudine armati custodiētis. Dicendū quod & si deus hominem fortiter custodiret: non tamen custodiebat inuitū, siue inuoluntarium, quia non acceptat deus seruitium coactum, sed liberale, & uoluntarium: & ideo si homo cum deo stare uoluisset, nullus uiolenter de manu dei eum auferre potuisset: sed quia ipse ab eius custodia se subtraxit: ideo deus suam ei custodiā denegauit, & ex hoc aduersarius .n. inuasit: imo nō ex defectu dei custodientis, sed ex ingratitudine hoīs custuditi.

QVAESTIO III.

An uir iustus optare debeat tentationem?

VTRVM tentationis impulsio desiderari debeat a uiro iusto. Et quod sic uidetur. Iac. 1. Omne gaudiū existimate fratres, cum in uaritas tentationes incideritis. Si ergo tentatio cum præsens est, est materia gaudendi: cum absens est, uidetur, qđ debeat affectuose desiderari. ITEM. In Psal. 25. Proba me domine, & tenta. Hæc sancta anima petebat, & recte: sed nihil debet homo a deo petere, nisi qđ debet desiderare: ergo &c. ITEM. Hoc uidetur rōne. Omne enim illud, quod facit ad uirtutis exercitationem est appetēdum; sed tentatio est huiusmodi. Vnde Greg. sanctus uir se tētari post uirtutes desiderat, ne ex confidentia uirtutum torpescat. Si igitur tentatio uirtutes exercitat: patet &c ITEM. Omne illud, quod facit ad gratiæ promotionem, est appetendum: sed tentatio est huiusmodi. Vnde. 1. Cor. 10. Faciet cum tentatione prouētū &c. si igitur tētatio promouet ad bonum, uř qđ ad ipsam anhelare debeat desiderium iustorū. ITEM. Omne illud, qđ est opus, & effectus diuinæ acceptationis, est appetendū: sed tētatio ē huiusmodi. Vnde Thob. ultimo. Quia acceptus deo eras, necesse erat &c. ITEM. Omne illud, per qđ peruenitur ad meritorū cōsumationē ē appetendū: sed tētatio ē huiusmodi. Quod patet: q̃a nulla est maior tentatio, quam illa quæ est per flagella: tribulatio aūt patiētiā operatur, patiētia uero opus

perfectum habet: ergo uidetur, quod quicunque uult esse perfectus, appetere debet tentationis impulsum.

SED CONTRA. Nihil est desiderandum, cuius contrariũ est continue appetendum: sed omnes uiri iusti illam petitionẽ debent facere, *Et ne nos inducas in tentationem*: ergo nullus debet appetere tentari. ITEM. Nihil est appetendum, quod diligenter est præcauendũ: sed tentatio diligenter est præcauenda, sicut dominus monet. Matth. 21. Vigilitate, & orate, ne intretis in tentationẽ: ergo &c. ITEM. Nihil est appetendum, cui non debeat se homo offerre spõte: sed tentationi non debet se homo sponte offerre, sicut dicitur sup illud Matth. 4. Ductus est Iesus &c. Glo. Ductum esse Iesum cõmemorat, ut nos instruat, quod non sponte oporteat in tentationem insilire. ITEM. Nihil appetendum est, quod nostræ salutis aduersarius optat: sed diabolus desiderat nos tentare: ergo uidetur, quod nullus debeat tẽtationem appetere.

RESOLVTIO.

A carne tentari simpliciter appetere nõ licet: autẽ a dæmone: ad uirtutis exercitium, & proinde ad meritorum maiorem cumulum, licet.

RESPON. Ad prædictam quæstionem uia duplici responderi potest, & utraque satis probabiliter. Vno modo sic, ut dicamus, quod cum triplex sit tentatio, siue a triplici principio, una scilicet a deo, alia diabolo, alia a carne: Prima tentatio simpliciter appetenda est, quia deus nõ tentat nos nisi ad bonum. Altera uero tentatio, quæ scilicet est a carne, simpliciter fugiẽda est, quia illa non põt esse absq; peccato, sicut supra dixit Magister dist. 21. Tertia uero, quæ est a diabolo, aliquibus fugiẽda est, aliquibus appetenda est. His. n. qui uirtute fortes sunt, nec de facili in tentationem induci possunt, & si tentantur, appetibile est tentari ad suæ uirtutis exercitium, & cumulum meritorũ: infirmis uero minime, quia timere possunt, ne ex ipso impulsu in tentationem inducantur, quod omnes debent refugere: nam & si tentari malum nõ sit: in tentationẽ tñ induci, semper malum est, quia hoc est a tentatione superari. Et hoc est quod dicit Augu. 14. de ciuita. dei. Sicut se habet firmitas, & infirmitas electorum: sic metuunt, cupiuntq; tentari. Et secundũ hãc destinctionem ad rationes ad utranq; partem inductas potest de facili responderi pro eo, qđ secundum diuersas uias procedunt. Alius modus dicendi est, quod dupliciter est loqui de tẽtatione. Aut sub ꝓpria rõne: & sic tentando est impulsus ad illicitum; secundũ quod de ea fit sermo in proposito: loquimur enim hic de tentatione diaboli, quæ fit per mali culpæ suggestiõem, quia diabolus hominẽ ad malũ dicitur incuruare: non de tẽtatione dei, quæ fit per flagellationẽ, qua deus uult illos, quos acceptat, approbare, & probatos ostendere. Hanc igitur tẽtationem secundũ se considera tam nullus debet appetere: imo abhorrere, & refugere: maxime conside-

cōſiderādo ſinē:aliter.n.eſt cōſiderare tentationē prout eſt materia exercendæ uirtutis; & ſic a uiris iuſtis deſiderari poteſt, ab eis potiſſime, qui in charitate feruent: adeo quod ignis deuotionis ipſorum plus inflāmatur ex potentia contrarii, quam extinguatur. Ab eis autē, qui ſunt modicæ charitatis, non ſic deſiderari debet. Et eſt exemplum; quia uentus perflans fornacem magis, & magis accendit; ſed cādelam extinguit: & ideo tētationis impulſus, & ſi quantum in ſe eſt, refugiendus ſit ab omnibus, & ab infirmis potiſſime, ſicut rationes ad ſecundam partem inductæ oſtendunt, inquātum tamen eſt uirtutis exercendæ materia a uiris feruentibus, & perfectis appeti pōt, ſicut oſtendunt rationes, quę ad primam partē inducuntur. Illud tamen genus tentationis potiſſime appetunt uiri iuſti, quod eſt in flagellorū perpeſſione, ſicut paſſus eſt Iob, & Thobias, ſicut etiā paſſi ſunt martyres ab impiis zelo diabolico excitatis: & ad hoc oſtendendum procedūt rationes, quę ad primam partē inducuntur, ideo concedendę ſunt.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An ſi homo ſtetiſſet, profeciſſet in cognitione per temporum interualla?

CONSEQVENTER quantū ad ſcd̄m propoſitum q̄ritur de cognitione primorū parentu: & incidit hic quęſtio circa tria. Primo.n.quęrendum eſt de cognitione primorum parentum quantū ad profectū. Secundo q̄rendum eſt quantum ad defectum. Tertio quęritur de ipſa cognitione quātum ad complementum, & ſtatum.

VTRVM ſi hō ſtetiſſet in cognitione, profeciſſet per tēporū interualla. Et ꝙ nō uī primo per uerbum Hug. in li. de ſacra. Rerum oium, quę cū hoie, & ꝑꝑ hoīem factæ ſunt, perfectā cognitionē hoīem accepiſſe nulli dubium eſſe dēt: ſi ergo ſtatim perfectam cognitionem habuit: ergo ulterius proficere nō potuit. ITEM. Hoc ipſum oſtēditur ratione, quā facit ipſe Hugo. Nomē debite impoſitum, eſt naturę rei expreſſiuum: nullus igitur pōt res omnes nominare, niſi is, qui omnium rerum plenā habet cognitionem: ſed Adā omnibus nomina impoſuit, nec illis rebus alia ſunt aliquando perfectiora nomina imponenda, uī igitur quod Adam perfecte cognouerit omnia creata: ergo in cognitione non profeciſſet, ſi in ſtatu ſuę cognitionis permanſiſſet. ITEM. Nullus bene regit, & gubernat ea, quorū natura ignorat: ſed oīa fuerunt commiſſa regimini, & gubernationi Adæ ſecundum quod dī in Gene & in Pſal. 8. Oīa ſubiecisti ſub pedibus eius &c. A ſui igitur conditione primaria habuit primus hō rerum cognitionē: ergo non profeciſſet ad illā per diſciplinā per temporum interualla. ITEM. Quicquid hō addiſcit, addiſcit mediante uia ſenſus, memoriæ, & experientiæ, & ita ab interiori, & exteriori. Si igitur hō in ſtatu innocentiæ didiciſſet, per interiora, & exteriora ad perfe-

ctionem uenisset: sed talis ordo non congruit naturæ institutæ, & bene ordinatæ: sed solũ lapsę, cum omni creaturę pręesset. Videtur ergo, quod nihil sensibilium in statu illo didicisset.

SED CONTRA. Adam in statu illo per interualla tẽporum profecisset ad gratiam, alioquin peior esset conditio sua, quã nostra: cum nos multiplicando merita, crescamus in gratia: ergo pari ratione per interualla temporum profecisset in rerum notitia. ITEM. Aut Adam sciebat, q̃ uentura erant, aut non sciebat. Si sciuit: ergo p̄sciuit lapsũ suũ, & quid ex illo posteris suis esset aduẽturum, quod plane apparet esse falsum. Si futura non cognoscebat, & rerum naturæ uariantur in tempore: ergo multa incipiebat cognoscere secundum tẽporum uariationem: ergo profecisset in cognitione. ITEM. Nec Adã omnia uiderat, nec omnia audierat. Esto igitur, ꝙ uideret aliquam rem, quam prius non uidisset, cũ uidere sit cognoscere, sicut intelligere, uidetur qđ sicut necessario sequitur, ꝙ incœpit intelligere, incœpit cognoscere: similiter si incępit uidere, incœpit cognoscere: si ergo multa sensibilia uidisset, quę prius non uiderat, uidetur, quod multa didicisset sensibilia per tẽporum interualla. ITEM. Si homo stetisset, aut unus homo sciret uoluntatem & cognitionem alterius, aut non. Si sic: ergo frustra egerent sermone. Si non: ergo cum posset ab alio edoceri, uidetur, quod in statu innocentiæ multa addiscere potuisset.

RESOLVTIO.

Et si non in cognitione eorum, quæ naturali cursu fiunt quò ad noui habitus acquisitionem: saltẽ quò ad modum cognitionis experimentalis, & maiorem habilitationem ad iudicandum.

RESP. Ad prędictorum intelligentiam est notandum, quod ꝓfectus scientię triplici uia potest considerari, uel a parte scibiliũ, uel a parte modorum cognoscẽdi, uel a parte maioris habilitationis in cognoscendo. Secundũ primum modum loquẽdo, intelligendum est, ꝙ quędã sunt res, quę fiunt cursu naturali: quædã q̃ cursu miraculi, uel mirabili: quædam, quæ fiunt uoluntario cursu, secundum quod determinat Anselmus. In earum igitur rerum cognitione, quę quidem cursu naturali fiunt, non profecisset Adam quantum ad noui habitus acquisitionẽ. Accepit n: (sicut dicit Hugo, & Magister ĩ litera) ab exordio oĩum rerum plenam notitiam: & hoc ẽt ostẽdunt rationes, quę ad primã partem inducuntur: proficere tamẽ potuisset, quãtum ad alium modum cognoscendi, & quantum ad maiorem habitũ sciendi. Quãtum ad alium modum etiam ꝓficere poterat: quia quod nouerat simplici notitia, cognoscere poterat experientia; & ꝙ nouerat intellectu, cognoscere poterat & sensu. Proficere etiam poterat quantum ad maiorem habilitationem, quia ex frequenti consideratione eorum, quę nouerat, promptior fuisset, & paratior ad iudicãdum de his rebus, quarum habebat cognitionem per habitũ innatum. Et si enim

primus

primus homo non haberet tarditatem hebetudinis per aggrauationem corporis mortalis, habebat tamen spiritus eius quandam minorem uelocitatem per uegetationem corporis animalis: & sic in cognitione rerum naturalium Adam quodam modo profecisset, quodā modo minime, si stetisset. In earū uero rerū cognitione, quæ fiunt cursu uoluntario & mirabili, siue supernaturali, simpliciter proficere potuisset, non solū quantum ad modum cognoscendi, sed ēt in acquirendo nouam cognitionem. Nec mirum, quia ad hoc, quod cognosceret diuina mysteria, indigebat superna illustratiōe: ad hoc uero, qđ cognosceret secreta alterius, indigebat ipsius detectione. Nec talis profectus statui innocentiæ derogabat, cum ēt beati angeli in cognitione diuinorū mysteriorum, & humanorum secretorū proficiant, propter quod dicitur Ephe. 3. Vt innotescat principibus, & potestatibus per ecclesiā multiformis dei sapiētia.

Et sic patet responsio ad propositam quęstionem. Nam rationes ad primam partem inductę procedunt de cognitione rerum naturalium, & sic intelligit Hugo: illis enim rebus nomina imposuit Adam, & illarum rerum cura sibi commissa fuit. Vltima tamē ratio de perfectione ab interiori, & exteriori non cogit: quia sicut dicit August. in 6. Musicæ. Obiectū exterius non agit in aīam, nec ipsam perficit: sed ipsa anima seipsam mouet occasione ab exteriori accepta: & informando seipsam magis agit in obiectum, quàm agatur ab ipso: & hoc fuit in Adam multo fortius, & nobilius, quàm sit post lapsum. Vnde illa ratio cogit, quod Adam non potuisset respectu eorum, quæ cognoscebat, nouū modū cognitionis acqreī: nec pcedētes rōnes hoc astruunt, qđ Adā nō posset magis habilitari in cognoscendo p gis frequentiam in considerando.

Rationes autem, quę ad partem oppositam inducuntur, ostēdunt, quod Adam, si stetisset, proficere potuisset in cognitione respectu eorum, quæ sunt uoluntaria, & mirabilia. De aliis autem, scilicet de his, quæ naturaliter fiunt, non concludūt, quod Adā acquisiuisset cognitionem nouam. Vnde illa prima ratio de comparatione gratiæ ad scientiam nō ualet, quia perfectio gratiæ non tātum est ex dono, sed etiam ex merito. Perfectio autem cognitionis in Adam erat ex dono: & si stetisset non solum in ipso, sed etiam in posteris, non indocte creditur a pluribus, similiter fuisse saltē quātū ad habitū: & hoc dico pp cām infantiæ. Ad alia satis plana ē rēspōsio per iam dicta.

QVAESTIO II.

An primi parentes si stetissent, aliquando decipi potuissent?

De cognitione primorum parentum quantū ad defectū. Et hoc est quęrere, utrum si stetissent in statu innocētiæ aliqñ decipi possent. Et qđ sic ui. Gē. 3. dixit mulier. Serpens seduxit me. Sed cōstat, qđ mulier nō cōsensit, nisi qa ęstimauit eē uerū qđ serpēs dixit: sed ante consensum non peccauit: ergo anteq̃

peccaret decepta fuit. ITEM. Augu. super Gen. ad literam & habetur supra 22. distin. Credidit Adam utrunque fieri posse, ut & uxori morem gereret, & per pœnitentiā ueniam haberet: sed constat, quod illud fuit falsum, & hoc credit antequam peccaret, quia aliter non peccasset: ergo &c. ITEM. Magister supra distin. 21. loquens de muliere, & serpente dicit quod mulier non horruit serpentem: quia cum nouerit esse creatum, etiam officium loquendi a Deo accepisse putauit: sed constat hoc falsum fuisse, quod putauit: ergo &c. ITEM. Hoc uidetur ratione. Si Adam stetitisset, dormiuisset, utique, & habuisset alias operationes naturales: ergo cum somniū sit ex naturali motu fumositatum, & phantasmatum circa organum phātasiæ, Adam somniasset, sed in somnio similitudo rei accipitur pro ueritate, & ubicunque hoc est, ibi est deceptio; ergo &c. ITEM. Naturale est qđ quicquid uidetur sub angulo, & quanto a remotiori aliquid uidetur, tanto minorem generat speciem, & uidetur sub angulo acutiori: ergo ita paruus uideretur sol ipsi Adæ, sicut & nobis; ergo sicut decipitur sensus noster in iudicando de quantitate solis, ita uidetur, quod deciperetur sensus Adæ. ITEM. Ponatur, ꝙ aliquis homo peccasset, Adā ignorāte, & assereret ei falsum, aut Adam sciret ipsum dicere falsum, aut non. Si sic, tunc sciret occulta cordis alterius: pone enim, quod ipse loquatur ei de secretis cordis sui, quæ nosse in alio, est proprium solius Dei. Si nesciret esse mēdacem: ergo crederet ipsum ueracem esse, aut male iudicaret de illo. Sed si crederet ipsum esse ueracem, crederet ipsum dicere uerum, ergo necessario deciperetur.

SED CONTRA. Augu. Vera pro falsis approbare non est natura hominis instituti, sed pęna damnati; sed cum quis decipitur, approbat uerum pro falso, uel econuerso, ergo nunquam hoc fuisset in homine, si perstitisset in statu innocentiæ. ITEM. Augu. in Ench. 11. cap. Ipse per seipsum error est, aut maximus in re magna, aut paruus in re parua, tamen semper est malum: & ubicunque est deceptio, ibi est error aliquis uel magnus, uel paruus: ergo non potest esse in aliquo, quin in eo sit malus: sed in Adam in statu innocentiæ nec est malum culpæ, nec malū pœnæ; ergo &c. ITEM. August. in Ench. c. ix. Hic homines fallunt, atque falluntur: miserioresque sunt, cum mentiendo fallunt, quam cum mentientibus credēdo fallūtur: ergo uidetur, quod utrobique sit miseria, licet maior in fallendo: ergo si in statu innocentiæ non erat miseria: uidetur &c. ITEM. In statu innocētiæ nihil homo pateretur, uel ageret contra naturam: sed deceptio est contra appetitū naturæ rationalis: Vnde Aug. in Ench. 21. c. Vsque adeo tamen rōnalis creatura refugit falsitatem, & quantum potest deuitat errorē, ut falli nolit, ēt quicunque amat fallere. Adā igitur hoc naturaliter recusabat: ergo in statu innocentiæ decipi non poterat. ITEM. In Adam oēs uires inferio-

rio-

riores subiectæ erant uolūtati, alioquin rectus ordo non seruaretur in homine in statu innocētiæ: ergo si homo nolebat decipi, nec assentire falso, uidetur ꝙ nunquam in ratione eius fuisset deceptio, uel ad falsum inclinatio, quandiu permansisset in statu illo primo. ITEM. Maioris indignitatis est falli in anima, quā pati in corpore, uñ decuit Christū assumere passionem in corpore, non deceptionem in mente: sed si Adam stetisset, nulla fuisset in eo corporalis passio: ergo nulla fuisset in eo deceptio.

RESOLVTIO.

Non nisi circa operabilia: nec firma adhæsione: sed aliquali tantùm æstimatione.

RESPON. Ad prędictam quæstionē de facili potest responderi: rōnes ēt possent dissolui quadā facili distinctione. Posset. n. sic dici; ꝙ deceptio quædam est circa scibilia, quædam uero circa opinabilia. Scibilia aūt dico illa, quę certa rōne comprehēdi possunt: sicut sunt illa, de q̄bus sunt scientiæ liberales. Opinabilia uerò illa uoco, quæ non habent cognosci nisi per quandam cōiecturam, sicut secreta alienę conscientiæ, & futura contingētia, quæ fiunt casu, uel fortuna, uel uoluntate libera. In primis autem Adam falli non poterat, quia omnium cognitionem habebat. In secundis uero dupliciter contingit aliquem falli, aut ita ꝙ adhæret firma credulitate, aut quòd adhęret qualicunque æstimatione. Et prima deceptio uocatur error propriè; & hæc in primo homine stante nō fuisset. Secunda uero potest dici opinio, ī qua est acceptio unius partis sine pleno assensu credulitatis, & hæc potest dici quædā ęstimatio falsa; & hæc fuisset in Adam absque culpa, & pœna, maxime cum ex hac æstimatione nec incideret in peccatū, nec incurreret damnum; & secundū hanc distinctionem dissolui possunt rationes ad utranque partē inductæ. Nam rationes ostendētes, quòd in Adam potuit esse deceptio, fere omnes procedunt de deceptione secundum quòd dicitur qualiscūque æstimatio.

RATIONES uero ad oppositum procedunt secundum ꝙ deceptio dicit firmam credulitatem, ut non solum quis decipiatur putando falsum esse uerum: sed etiam approbando falsum esse uerum, uel econuerso: & talis est deceptio, quę est error. Sed licet hoc, quod nunc dictū est, satis ꝓbabile uideatur: non tamen plene satisfacit rōni, nec cōcordat uerbis Augu. in Ench. c. 16. Ait enim. Cū nihil aliud sit errare, quam uerū putare, quod falsum est: & falsum, quòd uerum est: uel certū habere pro incerto, incertū pro certo, siue falsum sit, siue uerū: idq; tam sit in animo deforme, atq; indecens, quam pulchrum, atque decorum esse sentimus, uel in loquendo, siue in asserendo, uel assentiendo est, est, nō, nō. Et profecto ob hoc ipsum uita ista misera est, qua uiuimus, ꝙ nōnunquam, ut non ommittatur, error est necessarius. Ex hoc uero colligitur, ꝙ Aug. uocat errorem generaliter omnē deceptionē: & illum dicit indecorum, & indecentem, & ad ui-

tam miserā pertinere. Et in Libro de Vtilitate credēdi expresse dicit: ꝙ nullus error absq; uitio esse pōt. Ideo dicēdum est, ꝙ & si in statu innocentiæ fuisset in hoīe alicuius nescientiæ imperfectio, sicut ostensum fuit supra Distin. proximè præcedēti: non tamen in eo fuisset deceptio. Deceptio .n. ultra nescientiam addit iudicii obliquationem; hęc non fuisset in Adā in statu innocentię, sicut nec in eo fuisset passio corporalis. Et hoc pōt intelligi sic. Sicut.n. dupliciter contingit aliquem pati, aut passione itrinseca, aut ab extrinseco illata, sic contingit aliquē dupliciter decipi, aut ꝙ ipse se ipsum daralogizet, aut paralogizetur ab alio; neutrum autem horū in Adam fuisset. Sicut.n. nulla fuisset in eo passio intrinseca, qa uirtus aīæ regitiua perfectè suo corpori pręsidebat, & ipsum cōseruare poterat, sic nulla fuisset deceptio ueniēs ab extrinseco, quia iudiciū rónis omnibus potētiis sensitiuis pręsidebat: nec ipse in contrariū róni mouebatur, sed potius ab ea sufficiēter dirigebatur: quemadmodum etiā pati nō poterat passione illata, siue qa nullus in tpe illo esset, qui inferret, siue quia si adesset, diuina uirtus eum protegeret, sicut supra determinatum est: sic ēt in statu illo nemo esset, qui hoīem circumueniret, aut paralogizaret. Nam unusquisque loqueretur ueritatē cū proximo suo: aut si esset diuinę inspirationis reuelatio, siue per se, siue p angelū succurreret, ne falleretꝰ, sicut uirtus succurrebat ne læderetur: & sic Adā stante nulla fuisset in eo deceptio, nec ab intrinseco, nec ab extrinseco: unde rōnes, quæ hoc pbant, cōcedendæ sunt. Ad illud autē, quod obiicit de seductione mulieris, & ēt uiri. Dupliciter pōt rńderi. Vno mō sic: ꝙ illa seductio fuit falsa credulitas: & si pcessit peccatum inobedientię, & ambitionis, secutū tñ fuit peccatum præsumptionis, merito cuius excæcatus est oculus rónis, ut falsum ęstimaret esse uerum. Statim.n. mulier audita prolatione serpētis, de seipsa præsumpsit, & similiter uir audita suggestione mulieris: & iō mulier existimauit per comestionē assequi posse excellentiā, & uir de transgressione mandati inuenire ueniā. Vnde deceptio, siue error secutus fuit peccatum elationis in utroque, licet plus in muliere. Aliter potest dici, ꝙ duplex est iudicium, Quoddam est speculationis: & illud non est pars libe ri arb. nec in eo consistit peccatum: & huius iudicii error post peccatum est, non ante. Est & aliud iudicium in agendis, & in his, quæ spectant ad ueritatē uitę: & illud iudicium est lib. arb. & hoc nunquam est sine uoluntate. Et huius iudicii error bene pōt esse culpę, uel præsumptionis, uel infidelitatis, uel alicuius alterius. Et hæc fuit deceptio, qua mulier primo decepta fuit, & ipse Adā: & in ista deceptione non permansit in statu innocentiæ, imo cecidit. Et per hoc patet respōsio ad duas auctoritates primo inductas. Ad illud, qđ tertio obiicitur de auctoritate Magistri, quod mulier putauit serpentem habere usum loquendi.

di. Dicendum quòd aut intelligit, quod talis putatio fuit in muliere post peccatum, aut si ante fuerit, non putauit, quòd hoc officium haberet determinatè uirtute sibi naturaliter data, sed aliqua latente uirtute, per mittente diuina prouidentia, quæ omnes res gubernabat, sicut creauerat. Nec mirum si nõ expauit: quia nondum erat in ipsa muliere passio timoris: unde mulier aspiciẽdo serpentem, falsum pro uero non approbauit, sed aliquam ibi uirtutem latentem ignorauit. AD ILLVD, quod obiicitur de somnio. Dicẽdum, quod in statu innocentię non fuisset somnium ex perpessione phantasmatum ad modũ parturientis, sicut dicitur Eccl. 34. Hoc enim uenit, quia uires inferiores non sunt subiectæ rationi, & corpus non obedit spiritui: sed si fuisset, hoc esset quia ab altissimo mitteretur aliqua uisitatio, in qua hõ non deciperetur, immo potius illustraret. Præterea esto, qđ esset ibi somnium, non sequitur, quod esset propter hoc ibi deceptio: deceptio enim respicit rationis usum in somnis aũt rationis usus non ẽẽt, aut si esset, purgaret potius deceptionẽ phantasiæ, quam ei consentiret: potius enim diceret ratio in somnus homini somniãti: Tu somnias: quàm diceret, Quod uides, est ueritas. AD ILLVD, quod obiicitur de uisu. Dicendum, quod nulla esset deceptio, quia bene nosceret Adam, quod res, quæ a remotiori appareret, esset minor: & ideo non iudicaret secundum apparentiam oculi tantum, sed pensata distantia medii: & ideo non falleretur, sed haberet iudicium rectum. AD VLTIMVM iam patet responsio ex prædictis, quia uel Adam manifesto signo deprehenderet istum peccatorẽ, qđ satis uidetur probabile, cum magna ualde transmutatio facta fuerit in natura Adæ per commissionem culpæ: & tunc non crederet ei, nec discrederet, nisi quatenus aliàs uideret sibi credendum fore. Aut si non deprehenderet eum peccatorem, ubi sua nõ sufficeret cautela, iuc curreret diuinæ prouidentię cura diligentissima, quæ nec permisisset eum lædi, nec permisisset falli, si uoluisset eius imperus obtemperanter subiici.

QVAESTIO III.

An Adam ita clarè in statu innocentiæ cognouerit Deum; sicut nunc eum agnoscunt [...] beati in patria.

QVęritur quantum ad cognitionis Adę complementũ, & statum: & est quæstio, utrum Adã Deũ cognouerit in statu innocẽtię, eo gñe cognitionis, quo expectamus Deũ cognoscere ĩ statu glorię. Et ꝙ sic uř. Magister & Hugo de S. Vict. i Lib. de Sacra. Cognouit hõ creatorẽ suum, nõ ea cognitione, quamodò a credẽtibus absens fide creditur, sed ea, qua tũc per pręsentiã contẽplationis sciẽti manifestius cernebatur: sed manifeste deũ cernere: hoc est uisionis beatę, ergo &c. ITEM Magister 4. lib. dist. 1. ca. Triplici autem de causa, &c. Homo, qui ante peccatũ sine medio Deum uidebat &c. sed uidere Deũ sine medio, hoc ẽ uiderẽ facie ad faciẽ: & hæc

hęc est uisio glorię; ergo &c. ITEM. Exo. 33. Loquebatur dñs ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet hō ad amicū suū: sed multo excellentior fuit status naturę institutę, q̃ lapsę; si ergo sine medio uidebatur Deus a Moyse, multo fortius ab homine in statu naturę institutæ. SI TV dicas hoc fuisse in subiecta creatura, Obiicitur, qđ dicitur Nume. 12. Palam, & nō per figuras, & enigmata Deū uidet. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ratione. Sicut uolunt sancti cōiter, Adā non solum fuit cōstitutus in paradiso corporali; uerumetiā in paradiso spirituali quantum ad delitias mentis; fruebatur enim Deo, sicut dicit Damascenus, et Augustinus; et hoc etiam de se planum est; homo.n. in tempore naturę institutę ipsum Deum in se, et immediate amabat; ergo si ita facilis est intellectus ad cognoscendum, sicut affectus ad amandum per naturam, uidetur, ꝙ sicut Deum in seipso amabat, ita etiam et in seipso uidebat. ITEM. Omnis aīa recta desiderat uidere deū, ergo Adā hoc desiderabat; aut igitur desideriū eius nō implebatur, et ita iā affligebatur, quod non est conueniens; aut aliquo mō Deum uidebat, sed non uidebat uisione imaginaria, nec corporali; ergo intellectuali; sed hęc est uisio, qua uidetur Deus in sua essentia; ergo &c. ITEM. Mēte humana nihil Deo propinquius, cum est ab oī peccato immunis; sed mēs Adę in statu naturę incorruptę nō habebat aliquā peccati malitiā, nec oculus hēbat aliq̃ obscuritatis nubē; ergo ur̃, ꝙ in ipsum Deum immediate aspectum suū figere poterat: & hæc est uisio, quam expectamus in gloria, ut uideamus ipsum Deū: ergo &c. ITEM. Quod in gloria nō aliter uideatur, quā uidebat ab Adam, ondītur: aut.n. in gloria ur̃ Deus īmediate, aut mediate. Si mediate: sed sic poterat uideri ab Adam ī uia. Si immediate: ostēditur hoc esse falsum per suasione sumpta ex triplici medio. quarum prima est, ꝙ cognoscens super cognoscibile dēt habere potentiā quantū ad illud, per qđ cognoscit: sed intellectus creatus non pōt super ipsam lucē increatam in se quātumcumque eleuetur per gratiā, siue per gloriam, quia illa semper in infinitum excedit: ergo impossibile est, ꝙ intellectus ipsam lucē increatā uideat in seipsa. QVOD si tu dicas rōnem istā non cogere: quia potentia cognitiua plus est in suscipiēdo, quā in agēdo: ostēditur hoc ipsum scđa persuasione, q̃a cognoscētis ad cognoscibile dēt esse proportio, maxime in ea cognitione, in qua est magna delectatio: si ergo illius summę lucis respectu intellectus nostri est excessus improportionabilis, & tantus ut ꝑ nihil additū possit ei ꝓportionari noster intellectus, quin semper excedat in infinitum, ur̃, ꝙ nunquā in fonte lucis itellectus noster possit cōtemplari Deū. QVOD si tu dicas, ꝙ non requiritur ibi proportio quantitatis; sed solum cōformitatis, ostenditur hoc idem persuasione tertia: si.n. in gloria Deus uidetur in seipso, & absq; omni medio, cum ipse in se nullam habeat diuersitatem, omni-

no uideretur ab omnibus uniformiter: quod si cõstat esse in gloria differentias pręmiorum, nõ uidetur quod absque omni medio Deus à glorificata anima uideatur: si igitur uidetur per mediũ, & sic uidebatur ab Adam, restat ergo quod Adam eo genere cognitionis cognouit, quo cognitur ę sunt animę beatę.

Sed contra. Exod. 33. Nõ uidebit me homo, & uiuet. Constat quod hoc nõ intelligitur de uita spirituali, sed de uita animali: si igitur Adam in statu innocentię uita animali uiuebat: ergo Deũ uidere non poterat. Item. Ioan. 1. Deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus, &c. si ergo nullus unquam uidit Deum ante aduentũ Christi: ergo nec Adam. Item. Super illud Esa. 6. Vidi dominum sedentem, &c. Greg. Quantumcũque mens in contemplatione profecerit, semper quod infra Deum est, uidet: ergo uidetur, quod cum aliqui homines perueniant ad eminentiã gratię, quę fuit in Adam, & nullus in pręsenti per actum contẽplationis Deũ uideat: ergo nondum habebat illam uisionem, quã expectat anima sancta. Item. Visio Dei est tota merces: ergo qui uisionẽ Dei habet, plenam habet mercedem, & qui hoc habet, habet plenam gloriam, & nullus talis potest cadere: si igitur Adam cecidit: ergo Deũ in seipso non uidit. Item. Lux increata perfecta delectatione delectabat aspicientes: ergo si Adã illam summã lucem aspexisset, perfectè in ea delectatus fuisset: ergo nunquam ab eo auerti consensisset. Item Status uię, & status patrię debent esse distincti: ergo pari ratione contemplatio uię, & contemplatio patrię: sed Adam erat uiator, ergo nõ erat comprehensor: ergo non eo genere uisionis uidebat, quo uidere expectamus in patria.

RESOLVTIO.

Deum in statu innocentiæ, & si apertissimè uiderit Adam: non tamen æquè ac in patria à beatis uidebitur.

Respon. Ad prędictorum intelligentiam est notandum: quod cõmuniter omnes ponunt cognitionem, quam habebat Adã de Deo mediam inter cognitionẽ, quę est in statu misęrię: & cognitionem, quę est in statu glorię: sed in modo ponendi plurima est differentia. Quidam nãque innitentes auctoritatibus male intellectis, & rationibus sophisticis, dixerunt Deum nunquam immediate uideri nec in uia, nec in patria. Dicit. n. Chrysostomus. Ipsum, qui Deus est, non solum prophetę, sed nec ẽt angeli uident. Et alię reperiuntur auctoritates cõsimiles, quas male intelligentes, & putantes hoc dictum esse, quod Deus immediate uideri nõ possit ꝑꝑ improportionabilitatẽ lucis increatę ad oculum mentis creatę, dixerunt quod Deus per quasdam lucubrationes uideri habet & in statu uię, & in statu innocẽtię, uidebitur ẽt & in statu glorię: & in illis luminosis influentiis dixerunt Deũ in his statibus uideri magis clare, & minus clare, secundũ quod Deus magis se oculo nr̃o uult cõtẽperare, & clarioribus theophaniis ostendere. Sed ista positio hęretica est, & reprobata

bata: nec immerito: q̃a & contra rōnem est, cũ aĩa quiescere non possit, donec ĩ seipsã videat Deũ. Et cõtra sacram scripturã: nã. 1. Cor. 3. dr̃, Tunc cognoscã, sicut & cognitus sum. Et 1. Iohan. 3. Videbimus eũ sicut est. Et hoc ipsum etiã innuere auctoritates doctorum reperiuntur: quibus omnibus adhærendo error iste reprobãdus est: & auctoritates, siquę uideãtur esse, pro ipso oẽs exponẽdę sũt: quia loquũtur de cognitiõe cõprehẽsiõis, qua dr̃ aliq̃d cognosci totaliter: & hac cognitione Deus sibi soli cognoscibilis est: sicut ĩ Lib. 3. patebit. SECVNDVS aũt modus dicendi est, ꝙ Deus a purgatis mẽtibus non solũ in patria; sed ẽt in statu innocentię, & in statu uitæ in seipso uideri hẽt: nec est differẽtia nisi in gradu: qđ clarius, & ꝑfectius ĩ statu gloriæ uidebitur, & minus perfecte in statu innocẽtiæ, & minime in statu naturę lapsę. Differentia aũt istorũ graduum uenit ex hoc, ꝙ aĩa in statu glorię est oĩno a sarcina corporis absoluta, aut oĩo hẽt corpus spirituale, qđ nullo modo impedit ipsam, quin possit immediate in Deum tendere, & secundum totũ suum posse: in statu uero naturæ lapsæ, quia hẽt corpus corruptibile, & animale: impeditur, & aggrauatur in terrena ĩhabitatione, ne possit in ipsam lucem tendere perfectè: in statu uero naturæ institutæ se habebat medio modo: quia corpus Adæ, & si non esset subiectum necessitati moriẽdi & passibilitati, erat tamen indigẽs alimonijs: & oportebat animã circa regimen, & uegetationem sui corporis aliquando occupari: & ideo nec adeo excellenter intuebatur primus homo Deũ, sicut beati intuentur in gloria: nec adeo exiliter, sicut uiri sancti intuentur in ꝑsenti miseria. Hanc autem suam positionem ex auctoritatibus Aug. eliciunt: qui dicit in pluribus locis ĩ Lib. de Trinitate, ꝙ etiam in præsenti uita notiorem potest homo homine Deum, quàm fratrem: & hoc in Li. 8. & alibi dicit: ꝙ a purgatissimis mentibus cernitur. Docet ẽt in 8. Lib. per cõtuitum ueritatis, & bonitatis intueri Deum. Sed hæc positio & si non sit adeo ueritati aduersaria, sicut prima: nihilominus tamen dictis sanctorum non consonat. Sicut enim dicit Dionysius in Libro de Mystica theologia, ꝙ excellentissimus modus contemplandi est ignote ascendere: quia nec ipse Moyses ualuit Deum uidere: & ideo introductus dicitur fuisse in caliginem. Vnde Dyonisius uocat eos indoctos, qui dicunt se nosse eum, q̃ posuit tenebras latibulum suum. Et etiam Gregorius dicit: ꝙ quantumcunque mens in contemplatione profecerit, non peruenit ad contuitũ Dei. Et communiter doctores ĩ hoc concordant, intelligentes illud, quod dicit Apostolus, quòd quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur a domino, & per fidem ambulamus, non per speciem. Vnde si quæ auctoritates illud dicere inueniantur, quòd Deus in præsenti ab homine uideatur, & cernitur: non sunt intelligendę ꝙ uidetur in sua essentia, sed ꝙ in aliquo effectu interiori cognoscitur, sicut iã melius

lius patebit: nisi fortassis in his: qui rapiuntur, sicut credimus fuisse in Paulo: qui specialitate priuilegii statum uiatorum supergrediuntur: nec ibi aliquid agunt: sed solum aguntur. TERTIVS autem modus dicēdi est: quòd in patria uidebitur Deus immediate, & plenè, quātum est ex parte uidentis: in statu uero miseriæ uidetur mediate, & semiplene: in statu uero innocentiæ uidebatur medio modo, scilicet immediate, & semiplene. Semiplene, (inquam:) quia nō receperat adhuc plenam remunerationem: immediate autem, quia nullam habebat uelaminis interpositionem: & hoc uidentur sonare uerba magistri Hugonis. ueruntamen nec sic intelligendum est, quòd homo in statu innocentiæ uideret Deum in sua essētia, siue facie ad faciē. Huic enim obuiāt rationes, & auctoritates prius iductę. ET IDEO est quartus modus dicendi ad hoc, quod re uera cognitio status innocentiæ media est inter cognitionem status glorię. & status miserię, sicut etiam locus paradisi medius est inter hanc uallem miseriæ, & patriam cœlestem: & quemadmodum paradisus terrestris plus se tenet cū terra, quàm cum cœlo, sic Adæ cognitio, siue status innocentiæ plus conformis est cognitioni status pręsentis, quàm futuri. Vnde in solo statu gloriæ uidebitur Deus immediate, & in sui substantia, ita quòd nulla erit ibi obscuritas: in statu uero innocentię, & naturæ lapsæ uidetur Deus mediante speculo: sed differenter: quia in statu innocentiæ uidebatur Deus per speculum clarum. nulla enim erat in anima peccati nebula: in statu uero miseriæ uidetur per speculum obscuratum per peccatum primi hominis: & ideo nunc uidetur per speculum, & in ænigmate. Aenigma enim (sicut dicit Augusti. in 14. de Trin.) est similitudo obscura. Vnde nota quod quadruplex est genus cognoscendi Deum, uidelicet per fidem, per contemplationem, per apparitionem, & per apertam uisionem. Et primum est gratiæ communis, secūdum est gratię excellentis, tertium gratiæ specialis, & quartum gloriæ consummantis. Et sufficientia istorum modorum ita colligitur: omne. n. quod cognoscitur, cognoscitur ꝑ aliquid pręsens: si igitur Deus cognoscitur, necesse est ꝙ per aliquid præsens intellectui cognoscatur: præsens autem uoco hic secundum ꝙ Augu. uocat, quòd præsens est intellectui ad uidendum. Aut igitur cognosco Deū per hoc, ꝙ est præsens mihi, aut per hoc, ꝙ est præsens alii. Si per hoc, quòd est pręsens alii, sic est cognitio fidei. Quod enim Deus sit trinus, & unus, hoc ego credo Dei filio, q. hoc enarrauit, & pręedicauit: & spiritui sancto, qui hoc inspirauit. Quod enim credimus, debemus auctoritati, sicut Augus. de utilitate credendi. Si autem cognosco Deum per hoc, quod est pręsens mihi, hoc pōt esse tripliciter. Aut ꝑ hoc ꝙ est ꝑsens mihi in effectu proprio: & tunc est contēplatio, quę tanto est eminentior, quanto effectū

diuinę

diuinæ gratiç magis sentit in se homo, uel quanto etiam melius scit considerare Deum in exterioribus creaturis. Aut est præsens mihi ĩ signo proprio: & sic ẽ apparitio, sicut apparuit Deus Abraç in subiecta creatura, quç ipsum Deum figurauit: & sicut spiritus sanctus apparuit in colũba. Aut est præsens Deus in lumine suo, & in seipso: & sic est cognitio, qua uidetur Deus in uultu suo, siue facie ad faciẽ: & sic est aperta uisio, quæ tota dicitur merces omnium meritorum. Primum igitur, & ultimũ genus cognitionis statui innocẽtiæ non competebat. Primũ propter cognitionem ænigmaticã, & propter hoc, quod cognitio fidei ut plurimum est ex auditu, secundum ꝙ innuit Apostolus. Vltimum uero ibi esse non poterat propter summam perfectionem: ideo homini non exhibebatur: sed potius in premium promittebatur. Medii uero duo, scilicet contemplationis, & apparitionis utrique statui communes esse poterũt, maxime cognitio cõtemplationis, quæ in utroque statu est: ibi tamen potissime uigebat, tum propter animç puritatẽ, cum etiam propter carnis, & inferiorum uirium subiectionem, quibus duobus ut plurimum anima caret in statu naturæ lapsæ: ideo non potest ad illum gradum contemplationis attingere. Rationes igitur monstrantes Adam Deum non cognouisse eo genere cognitionis, quã expectamus in gloria, sunt concedendæ: ad eas autem, quç ad oppositum adducuntur, satis facile est respondere.

AD ILLAS enim tres auctoritates primo inductas iam patet responsio: omnes enim intelliguntur de contemplationis cognitione, non per remotionem cuiuscunque medii; sed per remotionem uelaminis, & obscuritatis, qualis est in his, qui aliquo uitio peccati sunt infecti. AD ILLVD autem quod obiicitur, ꝙ immediate Deum amabat. Dicẽdum, quòd nõ est simile. Amor enim (sicut uult Bernardus) multoplus se extendit, quàm uisio: ex sola enim æstimatione sequitur aliquando dilectio. Et ipse etiam dicit in Lib. de Amore Dei: ꝙ ubi deficit intellectus, ibi proficit affectus. Et ratio huius est, quia uisio est solummodo rei p̃sentis: sed dilectio nõ solũmodo est rei p̃sentis: sed ẽt absentis. Præterea Visio non dicit qualemcumque modum cognoscendi: sed modum cognoscẽdi cõpletũ: dilectio uero, & perfecta potest esse, & imperfecta: iõ quamuis immediata Dei dilectio sit in uia: non tamen oportet, ꝙ uisio, siue cognitio immediata. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ Adam desiderabat Deũ uidere &c. Dicendum, ꝙ uerum est: sed sic desiderabat uidere, ꝙ aliquam cognitionem habebat, in qua reficiebatur, & aliquam expectabat ĩ remunerationem, & præmium. Et illa, quam expectabat, erat cognitio patriæ: illa uero, quam habebat, erat contẽplatio uiç, quç erat uisio per speculum. ET SI tu quæras, utrum erat uisio intellectualis, uel corporalis. Dicendũ, ꝙ intellectualis: sed non ipsius diuinæ essentiæ in se, sed alicuius gratiæ, uel

influentiæ: & illam in se per experiẽtiam nosse, & uidere poterat, sicut sentit anima sancta, quando liquescit, cum sponsus alloquitur eam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod mens humana in illo statu erat deo immediata. Dicendum, quod immediata erat quantũ ad esse naturæ, quia nulla natura est ea superior: quantum uero ad statum non erat immediata. Ad altiorem.n. statum promouenda erat: tunc enim erat in similitudine gratię, sed perducenda erat ad dei formitatem gloriæ, in qua non solum aspiceret diuinum effectum, sed etiam ipsum uultum desideratum. Concedo tamen nihilominus, quod oculi aspectus in deum figi potest, ita quod ad nihil aliud aspiciat: attamen non perspiciet, uel uidebit ipsius lucis claritatem, imo potius eleuabitur in caliginem, & da hanc cognitionem eleuabitur per omnium obliuionem sicut Dionysius dicit ĩ libro de mystica theologia, & uocat cognitionem istam doctam ignorantiam. Hæc enim est, in qua mirabiliter inflammatur affectio: sicut eis patet, qui aliquotiens cõsueuerunt ad anagogicos eleuari excessus. Hunc modũ cognoscendi arbitror cuilibet uiro iusto in uia ista esse quęrendum: quòd si deus aliquid ultra faciet, hoc priuilegium est speciale, non legis communis. AD ILLVD, quod quæritur. utrũ deus in patria uideatur per mediũ, an sine medio. Respondendum est, quòd uidere per mediũ hoc potest intelligi tripliciter, aut per medium disponens, aut per medium deferens, aut per mediũ deducens. Per medium disponens recte, & catholice ponit, deum in patria esse uidendum, quia anima in patria mediante deiformitate, & influentia gloriæ disponetur ad hoc, quòd clarissime possit deum in seipso uidere. Deformitas enim glorię sufficiẽs est dispositio ad hoc, quod anima deum in se possit uidere. AD HOC enim, quod uideat nõ oportet, quod anima potens sit in deum agere: uidere enim potius est in suscipiendo, quàm in agẽdo, maxime cum uidetur lumẽ. Nec oportet eã proportionari quantitatiue, sed quantum ad infinitatem, ut sit tanta, quanta deus in uirtute est: sed sufficit qualitatiue quantum ad similitudinem expressam secundum cuius maiorẽ, & minorem participationem erit ordo in gradibus præmiorum in futura gloria. Et sic patet, quod si ponatur, deum uideri per medium disponens, persuasiones, quę prius ponebãtur, dissoluuntur, & ueritas explicatur. Per medium aũt deferens nullus posuit deum uideri, cum ipse sit immediatus rationali creaturæ. Sed per mediũ deducens, siue contemperans posuerunt aliqui deum uideri, ne per excellentiam lucis obtũderetur acies intellectus, & potius deiiceret, quàm lætificaretur. Sed hoc ponere (sicut prius tactum fuit) non est sanum, nec habet rationem, quia lumen illud potius est saluatiuũ, quàm corrupriuum, unde excellentia illius in nullo obest, sed potius confert: & quia pax, & gaudiũ, & lux illa superat omnem sen-

sum hō totus ideo undique cō-p.e.tur, ut nihil aliud quærat, sed potius absorbeatur ipsa nostra intelligentia ab eminētia lucis, sicut & ipsa nostra affectio a torrete uoluptatis: & hoc supra determinatū fuit in Primo Libro Distinct. 1. de fruitione. Nunc aūt pro firmo tenendū est, ꝙ & si Adam Deū in sua substantia nō uidebat in statu innocentię, uidebitur tamen in gloria in sua substantia: nec licet huius contrarium sentire, & dicere.

Nam hoc est unus de decem articulis reprobatis ab uniuersitate magistrorū Parisien. tēpore Episcopi Guilhelmi, & Odonis Cancellarii, & fratris Alexādri de Hales patris, & Magistri nostri: qui ut euitetur, subscripti sunt. Primus articulus est, qđ diuina essentia in se, nec ab hoīe, nec ab angelo uidebitur. Secundus est: ꝙ licet diuina essentia una sit in patre, & filio, & spiritu sancto: tñ ut in ratione formę una est in patre, & filio: & non una in his, & spiritu sancto; & tñ forma ide est, ꝙ essentia diuina. Tertius est, ꝙ spiritus sanctus ut amor, uel nexus nō procedit a filio, sed tantum a patre. Quartus est, ꝙ animæ glorificatę nō sunt in cœlo empyreo cum angelis, nec corpora glorificata erunt ibi, sed in solo aqueo uel crystallino, qđ est supra firmamentū. Quintus est, ꝙ malus angelus in primo instanti suę creationis fuit malus, & nunquam fuit bonus. Sextus est, ꝙ angelus in uno instanti potest esse in diuersis locis, & etiam ubique si uoluerit. Septimus est, ꝙ multæ sunt ueritates ab æterno, quæ non sunt Deus. Octauus est, quòd primum nunc, & creatio passio non est creator, nec creatura. Nonus est, quòd qui habet meliora naturalia, plus habebit de necessitate de gratia, & gloria. Decimus est, quòd malus angelus nūquàm habuit, unde stare posset, nec etiam Adam in statu innocentię. Hi omnes errores a prædictis personis prohibiti fuerunt, & excommunicati: & propterea sunt tanquam pestiferi euitandi.

DISTINCTIO XXIIII.

PARS PRIMA.

De adiutorio, per quod homo ante lapsum stare potuit, scilicet de libero arb. inquantum ad alias potentias comparatur.

NVNC diligenter inuestigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: & utrum per eam potuerit stare, uel non. Sciendum est ergo, quòd homini in creatione (sicut de angelis diximus) datum est per gratiam auxilium, & collata est potentia, per quam poterat stare, idest, non declinare ab

re ab eo quod acceperat: sed non poterat proficere intantū, ut per gratiam creationis sine alia mereri salutē ualeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo: sed nō perficere bonum. Poterat tamen per illud bene uiuere quodammodo, quia poterat uiuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter uiuere, quo uitam mereretur æternam. Vnde Augusti. in Enchi. Si factus est homo rectus, ut & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio: & suo fieri peruersus arbitrio: utrumlibet horum elegisset, dei uoluntas fieret uel ab illo, uel de illo. Et quia suam maluit facere uolūtatem quàm dei, de illo facta est uoluntas dei. Item in eodē, Sic hominem prius oportebat fieri, ut & bene posset uelle, & male. Nec frustra, si bene: nec impune, si male. Idem quoque in Libro de correctione, & gratia ait, Si hoc adiutoriū uel angelo, uel homini cum primū facti sunt, defuisset: quoniam non talis natura facta erat, ut sine diuino auxilio posset manere si uellet: non utique sua culpa cecidisset: defuisset quippe adiutorium, sine quo manere non posset. Idem, Dederat deus homini bonam uoluntatem: in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo non posset in ea manere, si uellet, et per quod posset. Vt autē hoc uellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, Acceperat posse si uellet, sed non habuit uelle quo posset: nam si habuisset, perseuerasset. His testimoniis euidenter monstratur, quòd homo rectitudinem & bonam uoluntatem in creatione accepit, atque auxiliūm quo stare poterat: alioquin non sua culpa uideretur cecidisse.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas uoluntatis, in qua creatus est Adam.

Sed quomodo rectā et bonam uoluntatē habuit hō, si per eā nec mereri uitā ualuit, nec in ea stare uoluit? quia nec aliquid mali ea tunc uolebat, & ad tēpus stare uoluit, sed non perseuerāter: & ideo recta & bona fuit tunc uolūtas hoīs.

Oppositio contra illud, quod dictum est, hominem non potuisse proficere.

Ad hoc autem quod diximus hominē nō potuisse profice

re uel mereri per gratiam creationis, solet opponi sic. Per illud auxilium gratię creationis potuit stare in bono quod acceperat, potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritum est ac bonũ remunerabile: omne autem bonum meritum profectus est: per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratię. Ad quod dicimus, quia resistere malo, et nõ cõsentire tẽtationi, nõ fecisset illi meritũ, et si nõ cõsensisset: quia nihil in eo erat quod ad malũ impelleret: sicut angelis qui nõ ceciderũt, nõ fuerit meritũ quòd steterũt, id est, quòd non corruerunt. Nobis autẽ meritum est aliquando si malũ non facimus, sed resistimus: ibi dumtaxat, ubi causa subest quę nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad laesum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus. Declinare enim a malo semper uitat pœnam, sed non semper meretur palmam.

De adiutorio homini ĩ creatione dato, quo stare poterat.

Hic considerandum est, quod fuerit illud adiutoriũ homini datum in creatione, quo poterat manere si uellet. Illud utique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis; atque uoluntas rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ synceritas, atque uiuacitas.

De libero arbitrio.

Liberũ uero arbitriũ est facultas rationis, et uoluntatis, qua bonũ eligitur gratia assistente, uel malũ edem desistente. Et dicitur librũ, quantũ ad uolũtatẽ, quę ad utrumlibet
Oze. 13 *flecti potest. Arbitriũ uerũ quãtũ ad rõnem, cuius est facultas uel potentia illa, cuius ẽt est discernere inter bonum & malũ: & aliquando quidem discretionẽ habens boni & mali, quod malũ est eligit, aliquando uero quod bonum est. Sed quod bonũ est nisi gratia adiuta non eligit, malũ uero per se eligit. Est .n. in anima rationali uolũtas naturalis, qua naturaliter uult bonũ, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet: qua adueniens iuuat eam, & erigit ut efficaciter uelit bonum. Per se autẽ potest uelle malum efficaciter Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum uel malum potest uel*

le,

le, utrunque discernens, liberũ arbitriũ nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent; habent tamen sensum & appetitum sensualitatis.

De sensualitate.

Est enim sensualitas quædã uis animæ inferioris, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus, atque appetitus rerũ ad corpus pertinentium, Ratio uero uis, animæ est superior, quæ (ut ita dicamus) duas habet partes uel differẽtias, superiorẽ & inferiorẽ. Secundum superiorẽ supernis conspiciendis uel consulendis intendit: secundũ inferiorem ad temporalium dispositionem cõspicit. Quicquid ergo in anima nostra nobis considerantibus occurrit, quod non sit cõmune cũ bestijs, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperies cõmune cum belluis, ad sensualitatem pertinet. Et ubi nobis gradatim in consideratione partiũ animæ progredientibus primũ aliquid occurrit quod non est commune cũ bestijs, ibi incipit ratio. Hoc autem Augu. docet in 12. lib. de Trini. ita dicens, Videamus ubi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisq; cõfiniũ. Quicquid. n. habemus in animo cõmune cũ pecore, rectè dicitur ad exteriorẽ hominẽ pertinere. Nõ enim solũ corpus hõ exterior deputabitur: sed adiuncta quadam uita sua, qua cõpages corporis & omnes sensus uigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendentibus ergo introrsum quibusdam gradibus cõsiderationis per animæ partes, ubi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis cõmune cũ bestijs, ibi incipit ratio, ubi homo interior iã possit agnosci. Rõnis autẽ pars superior æternis rõnibus conspiciẽdis uel consulendis adhærescit, portio inferior ad tẽporalia gubernanda deflectitur. Et illa rõnis intentio, qua contemplamur æterna, sapiẽtiæ deputatur: illa uero qua bene utimur rebus tẽporalibus, scientiæ deputatur. Cũ uero disserimus de natura mentis humanę, de una quadã re disserimus, nec eã in hæc duo, quæ comemorauimus, nisi per officia geminamus. Carnalis autem uel sensualis animi motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis pecoribusque communis est: qui ~~seclusus~~ est a ratione sapientiæ, rationi autem scientię ~~uicinus~~ est.

Hug. l. de cra p c. ulti.

Li. 8 tri 12. c. 8.

Ibi. c. 6

Li. eo. c 14. & 15. ibi. Cap. 4.

Ca. 12. eiusdem lib.

SVPRA determinauit Magister de culpa, per quam homo cecidit. In hac parte determinat de auxilio, per quod stare potuit. Et quoniam hoc auxilium scilicet liberi arbitrii habet tripliciter cōsiderari, uidelicet in cōparatione ad alias potentias animæ & in se, & in comparatione ad perfectionem gratiæ: ideo pars ista habet tres partes. In prima determinat de libe. arb. in comparatione ad alias potentias. In secunda uero determinat de ipso secundum se, infra dist. 25. *Iam uero ad propositum redeamus, &c.* In tertia uero determinat de ipso per comparationem ad gratiam infra dist. 26. *Hæc est gratia operans & cooperans, &c.* Et quoniam secundum comparationē liberi arb. ad potentias animæ attenditur progressus & cōsummatio peccati: ideo prima pars habet duas. In prima determinat de libero arbit. inquantū ad alias animæ potentias cōparatur. In secūda uero determinat, qualiter in homine tentationis ordo, & progressio cōsummatur. ibi. *Illud quoque prætermittendum non est, &c.* Prima pars tres habet particulas. In prima determinat, ad quid datum fuerit illud auxilium homini. In secūda uero, quod sit illud adiutoriū, ibi Hic considerandum est quod fuit illud adiutorium &c. In tertia uero ad maiorē explanationem subiungit distinctionem prædictorum, ibi. *Est enim sensualitatis quædam uis, &c.* Quælibet autem harum partiū diuidi potest in duas. In prima determinat ueritatem. In secunda remouet dubitationem, ibi. *Sed quomodo rectam, & bonam uoluntatem, &c.* Similiter secunda pars, in qua determinat quòd fuit adiutorium, duas habet partes. In prima explicat, quod fuit illud adiutorium nominando. In secunda diffiniendo. ibi. *Lib. uero arbit. est facultas, &c.* Similiter tertia pars, in qua diuisionē ponit potentiarum, duas habet partes. In prima assignat differētiam sensualitatis ad rationem In secunda uero ostēdit uiam, per quam cognosci possit, & discerni illa differentia, ibi. *Quicquid ergo in anima nostra, &c.* Sic totalis huius particulę sententia circa duo uersatur, uidelicet circa adiutorium, quod fuit homini collatum, & circa distinctionem potentiarum.

RESISTERE malo, & non consentire &c. Contra. Si hoc uerum est, tunc, cum nullum fuisset in Adam impellens, nūquam meruisset in aliquo opere suo. Item. Christus nullum habuit interius impellens ad malum cum diabolo in tentatiōe restitit, & in operibus suis nullum habuit retrahens a bono: ergo nihil meruit in sua tentatione, nec in aliqua operatione, quod omnino nefarium est dicere. Item. Exemplum eius uidetur esse malum, cum subiungit: Sicut angelis non fuit meritoriū, quod steterunt: hoc enim est contra ueritatem, & contra Augu. qui dicit in Lib. de correctione, & gratia: quod Angeli, qui aliis cadentibus remanserunt, huius mansionis debitam mercedem receperunt: ergo uidetur quòd stando meruerunt.

AD hoc dici posset, quod est meritum dimissionis pœnæ, siue satisfactorium: & est meritum uitæ æternæ, siue substantialis præmii. Ad primum requiritur pœnalitas, & difficultas: ad secundum uero sufficit sola charitas. Magister autem intelligit de merito secundum primam differētiam, non secūdum aliā. Sed quia illud meritum satisfactionis nūquam fuisset in Adā, nec profectus ī eo, si in statu innocentiæ permansisset, prædicta responsio non uidetur pertinere ad propositum. Et propterea aliter uidetur esse dicendum, quod est meritorium de genere operis, & est meritorium ex radice charitatis. Meritorium de genere operis dicitur, quod est opus uirtutis de se: hoc autem est arduum, & difficile. Alio modo dicitur meritorium omne opus, quodcūque sit: dum tamen ex radice charitatis procedat. Vult igitur Magister dicere, quod in resistēdo tētationi, Adę non fuisset meritū, si nō habuisset gratiam, nec primo modo, nec secundo: si uero restitisset ex charitate, meritorium fuisset secundo modo, nō primo. In nobis autē semper est meritorium uel utroque modo, uel altero propter difficultatem ad bonum, & pronitatem ad malum. Et per hoc patet responsio ad obiecta, quia procedunt de merito secūdam differentiā, uidelicet de eo, quod est meritorium ratione radicis.

Declinare enim a malo &c.) Cōtra.
Dub. 2. Aut.n. declinat quis a malo ex charitate, aut nō. Si nō: similiter nec facere bonū extra charitatem meretur palmam: ergo nō est differentia inter declinare a malo, & facere bonum. Si sic: cū omne illud quod fit ex charitate sit meritorium: patet &c. Si tu dicas, q non meretur palmam ex genere operis: quia non est difficile: hoc non soluit, quia licet nō sit difficile homini in statu innocentiæ: est tamen difficile in statu naturę lapsę: ergo nō semper meretur palmam. Item. Declinare a malo est una pars iustitię, sicut facere bonum: ergo sicut unum est meritorium, ita & reliquum. Resp. Dicendū, quod declinare a malo dupliciter dicitur, sicut non uelle malum. Vno modo priuatiue, sicut dicitur dormiens non uelle malum, quia nō habet aliquam affectionē ad malum. Alio modo contrarie, ut dicatur nō uelle malum, quia respuit, & contraria affectione afficitur contra malum. Sic etiā declinare a malo dupliciter dicitur. Et si dicatur contrarie, tunc est meritorium. Si uero priuatiue, uitat pœnam, quia si non peccat, non punitur: non tamen meretur palmam, quia non est ibi aliquod opus meritorium. & primo modo est pars iustitiæ: secundo modo non, quia non est opus.

Liberum uero arb. est facultas, &c.) Videtur male dicere: quia Dub. 3.
si hoc uerum esset, tunc liberi arb. gratia destitutum semper consentiret peccato, q̄ plane falsum est. Item. Videtur, quod nō deberet poni in diffinitione lib. ar. quia (sicut dicit Philosoph.) peccat qui diffinit aliquid p̄ peiora, & per ea, ad quę non habet principaliter ordinari: si ergo li-

berum arbi. de se quātum est de prima conditione sua, non ordinatur ad malum, non debet diffiniri per electionem mali. Respon. Dicēdum, quod Magister diffinit hic liberum arb. non simpliciter, sed secundum statū naturæ lapsę, & quia in statu naturę lapsę defectum habet, & inclinationem ad malum: ideo non tantum diffinit per electionē boni, ad quam ordinatur mediante gratia: sed etiam per electionem mali, in quam cadit ex defectibilitate ꝓpria: nec ponitur ibi electio mali tanquam finis, ad quem ordinatur, sed ut per hoc magis innotescat, qualiter ad finem proprium ordinatur: non enim ad illud peruenit nisi per gratiæ adiutorium: & sic patet respōsio ad utrūq; obiectū.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An possibile fuerit dari homini liberum arbitrium inflexibile per naturam?

AD intelligentiā huius partis circa duo incidit hic quęstio. Primo quęritur de adiutorio homini collato, per quod posset resistere. Secundo quęritur de diuisione potentiarū animæ. Circa primum queruntur duo. Primo quæritur, utrum dari potuerit homini, siue alicui creaturæ adiutorium, qđ esset naturaliter inflexibile. Secundo quęritur, utrum datum fuerit ei adiutorium, per qđ posset absq; auxilio gratiæ tentationi resistere.

QVod homini dari potuerit adiutorium, siue liberum arb. inflexibile per naturā, hoc est absque gratia super addita, ostenditur primo a simili. cōtingit enim reperiri lucem corporalem, quam impossibile est ꝑ naturam in se obnubilari, sicut lucem empyrei, uel lucem solis. Si ergo lux spiritualis multo ꝑmanentior est, quam corporalis, uidetur quod anima humana potuit fieri in perfectione tāti luminis per naturam, quod nullo modo posset obscurari nec per ignorātiam, nec per culpam. ITEM. Contingit reperire aliquam substantiam corporalem in transmutabilem quantū ad substantiam, & quantum ad proprietates, sicut est corpus ultimum, scilicet empyreum: & hoc non habet solum per gratiam, sed etiam per naturam: ergo pari ratione possibile est substantiam spiritualem per naturam in tanta stabilitate fieri, qđ nullo modo ualeat permutari a rectitudine naturali: si enim hoc reperitur in substantia corporali, multofortius reperiri potest in substantia digniori. ITEM. Gratia est perfectio naturę, & perfectio conformatur suo perfectibili: ergo si gratia cōformationis omnino reddit naturam impossibilem ad peccandum, uidetur quod anima humana naturaliter capax sit talis stabilitatis, & inuertibilitatis. SI dicas, quod non est capax talis inuertibilitatis nisi mediante gratia: Obiicitur contra hoc, qđ talis uertibilitas ad mala, aut est essentialis ipsi naturæ, aut non. Si est essentialis: ergo uidetur, quod per gratiam non possit auferri. Si non est essentialis: ergo uide-

videtur, quod sine tali uertibilitate ad malum possit natura rationalis fieri salua sua natura, & nulla superaddita gratia: ꝓpter hoc est questio: Cum tam liberum arb. hominis, quàm gratia sit creatum, sicut patebit infra, ad quid dari potest inflexibilitas ad malum ipsi gratię, & non potest dari creaturæ rationali: uidetur enim ratione consimili, quod si potest dari uni, quod possit dari alteri. Item. Licet omnis creatura per se uertibilis sit in naturam: aliquę tamen tales creantur a sua origine, quòd impossibile est eas corrumpi: & hoc habent sine aliquo addito naturalibus: sicut patet in substantiis simplicibus: unde angeli & animę per naturam sunt immortales: ergo pari ratione uidetur, quod aliquę animę possunt creari per naturam ad malum inflexibiles: uidetur igitur fuisse possibile tale adiutorium a Deo côferri, ꝑ quod naturaliter ad malû non posset inflecti.

Sed contra. Ista duo sunt conuertibilia, sicut uult Damas. & etiam Aug. uidelicet esse creabile, & esse uertibile: sic ergo in omni creatura necesse est esse aliquam uertibilitatem: sed in substantia spirituali non est uertibilitas secundum substantiam: ergo necesse est, quod sit secundum electionem: igitur impossibile est substantiam creatam habere liberum arb per naturâ inflexibile. Item, Non est per naturam magis arctatus affectus, quàm intellectus: sed intellectus eo ipso quod intellectus est, per naturam suam est natus omnia intelligere: ergo pari ratione affectus per naturam suam est potens hoc, uel illud appetere: ergo est ab uno oppositorum in alterum transire: ergo omnis affectus creatus, quantum est de natura sua non solum bonum concessum, sed etiam prohibitû potest uelle, & ꝑeligere: ergo &c. Item. Liberum arb. creatum hoc ipso quòd liberum est, dominatur actui suo: hoc ipso quod creatum est, debet aliquid suo creatori, uidelicet honorem: ergo si dominatur suo actui, potest non reddere, quod debet: sed hoc est peccatum: ergo necessarium est liberum arb. quantum est de sua natura fieri flexibile ad peccatum. Item. Si lib. arb. per naturam suam esset inflexibile ad malû: ergo stare in bono, & facere bonum esset ei naturale: ergo omne opus egrediês a lib. arb. esset î genere operis naturalis, & nullum esset in genere moris: ergo si hoc uerû est, nullum esset meritoriû, nullum etiam esset laudabile: per nullû êt opus, quod faceret, esset liberum arbitrium ad gloriâ ordinabile: sed hoc est contra naturalem libe. arb. institutionem: ergo impossibile est alicui creaturæ dare liberum arbitriû per naturam inflexibile.

Resolutio.

Nec hominis, aut cuiusuis rônalis creaturæ initiale principium, nec finalis eorundem terminus tulere, ut inflexibiles essent natura ad malum.

Resp. Dicendû, qđ impossibile fuit hominê, uel aliquâ creaturâ rônalê ꝑ naturâ habere liberum arb. inflexibile ad malû: hoc. n. repugnat naturę ipsius creaturę

rationalis, & a parte principii initialis, & a parte termini finalis: & hoc patet sic. Si.n.liberū arb.creaturæ rōnalis fieret naturaliter ad malū inflexibile, aut hoc esset propter ipsius arctationem ad bonum, aut propter ipsius determinationem. Si propter arctationem, ut sic faceret bonum, sicut lapis tendit deorsum, iam certe liberum arb. nec esset liberum: nec opus eius esset laude dignum: & ita ineptū esset ad finē, pp quē est factū, uidelicet ad laudis, & glorię pręmium assequendum. Si autem inflexibile esset ad malum propter determinationē: quia sit potens esset per propriam naturā in bonum, ut non posset deficere in malo, sicut est de libero arb. diuino, qđ ad sola bona determinatum ęst, iam tale li. arb. caret uanitate per naturā suam: ergo iam non esset creatura, nec productum ex nihilo: cum omnis creatura uanitati subiecta sit: & ita hoc esset contra naturam principii initialis quantum ad quod dicimus, creaturam rationalem ex nihilo esse productam. Repugnante igitur natura rationalis creaturæ, & ex parte initialis principii, & ex parte finalis termini, impossibile fuit hominē, uel aliam quancunque creaturam rationalem liberum arb. habere per naturam ad malum inflexibile: unde concedendę sunt rōnes hoc ostēdentes.

AD ILLVD, quod primo obiicitur de luce corporali. Dicēdū, qđ non est simile, tum pp hoc, qđ fons lucis corporalis reperiri pōt in gñe creaturę: fons aūt lucis spiritualis nō reperit in gñe creaturæ: sed est ipse creator: iuxta illud Eccl. 1. Fons sapiētię uerbū Dei in excelsis. Tū ēt: qa lux corporalis respectu actus lucendi hēt arctationem, adeo ut lucere eius non sit laudabile, sed pure naturale: non sic est de rectitudine, & operatione creaturæ rationalis, siue uoluntatis deliberatiuę. AD ILLVD, qđ obiicitur, qđ aliqua substantia corporalis per naturam est intransmutabilis &c. iā patet responsio per hoc, quod non ualet, siue nō decet creaturam spiritualem sic esse arctatam ad opus suū, sicut corporalem: siue etiā, quia non tenet summum in genere spiritus, sicut aliqua creatura corporalis tenet summum in genere corporum. Veruntamē dici posset, quod omne corpus mutabile est aliquo genere mutationis, sicut uniuersaliter uult Augustinus: siue quia ipsum mutatur in se, siue quia aliqua mutantur in ipso: & hoc ultimo modo mutatio posset esse in empyreo. AD ILLVD, qđ obiicitur de gratia confirmante. Dicendum, quod gratia dicitur esse perfectio naturæ, non solum quia adiuuat, sed ēt quia defectum eius excludit: unde in omni natura creaturæ rōnalis est aliquis defectus naturalis, qui per gratiam habet excludi, quātumcunque illa natura sit in genere creaturæ perfecta: & ideo non sequitur, qđ si aliquid conuenit alicui per gratiam, qđ conueniat per naturā. ET SI obiiciatur, quod Deus potuit dare naturę, quod dedit gratię. Dicendū, qđ natura nō fuit natā suscipere: sicut.n. alia est natura operis moralis, alia operis natu-

naturalis, nec proprietas operis moralis pōt cōuenire operi naturali, nisi naturale desineret esse naturale: nō. n. pōt laus, & uituperiū, quæ est proprietas operis moralis, secūdum qđ hmōi: com petere operi naturali inquātū tale: sic & i ꝓposito itelligēdū est se hēre. Ad illud, qđ obiicit de īmortalitate: patet rñsio ꝑ p̄dicta. Quod. n. naturaliter est immortale, ex hoc nō est laudabile, uel uituperabile: & ita si liber. arb. inflexibile creatum esset: nec laudis, nec uituperii capax esset.

Quaestio II.

An homini datum fuerit adiutoriū: per quod absque omni gratia tentationi resistere potuisset?

Utrum datū fuerit hoī naturale adiutoriū, ꝑ qđ posset absque oī gratia tētationi resistere Et qđ sic vr. Liberum arb. (ut dicit Ansel.) est potestas seruandi rectitudinem propter se: sed liberum arb. est potentia naturalis: ergo per naturalē potentiam absque addita gratia homo poterat seruare rectitudinē, siue iustitiam Sed seruando rectitudinem, tentationi non consentiret, imo resisteret, & superaret: ergo &c. Item. Ponatur homo in puris naturalibus: aut igitur posset resistere diabolo suadēti, aut non. Si non, & nullus peccat in eo, ꝙ uitare non potest: ergo si consentiret tentationi diabolicę, non peccaret, ꝙ est impossibile. Si sic: ergo ꝑ naturale adiutoriū sine gřa superaddita superare poterat aduersariū. Item. Natura nulli dat esse, quin etiā det ei aliquam potētiam permanendi, cum non deficiat in necessariis; unde sicut aliquid naturaliter propagatur, sic etiam naturali uirtute in esse conseruatur; si ergo liberum arb. homini datum, per naturam propriā innocens erat, & immune a culpa: ergo per naturam propriam absque omni gratia permanere poterat in sua innocentia: ergo &c. Item. Rectitudo uoluntatis solo actu uoluntatis seruatur: ꝗ enim rectus est, obliquus esse non potest, quamdiu uult esse rectus; sed nihil tam est in uoluntate nostra, quàm ipsa uoluntas: nihil facilius homini recto, quàm uelle rectitudinem: si ergo liberum arb. hominis quantum est de sua conditione primaria, rectum erat, absque omni gratia superaddita rectitudinem seruare poterat, & sic aduersario resistere, & tentationē superare. Sed contra Aug. de uera innocentia. Humana natura, & si in illa integritate, in qua cōdita est, permaneret; nullo tamē mō seipsam creatore non adiuuāte seruaret; ergo quantumcūque hō haberet liberum arb. ad hoc, ut ꝑmaneret, necessariū ei erat gratiæ diuinę suffragium. Item. Si tūc poterat de potētia naturæ tētationi resistere, & naturalia sunt eadē in nobis, & in ipso: ergo si tentationi resistere esset a nobis per naturam possibile, ergo frustra frequentaremur dominicā orationē, petentes; *Et ne nos inducas in tentationē*; ꝙ si absurdum est dicere; patet &c. Item. Si uirtute ꝓpria posset hō absque oī gratia tentationi resistere, posset et uictoriam de inimico obtinere; sed uicto-

riæ respondet corona: ergo absq; omni gratia potuisset mereri, & peruenire ad gloriam: quod si euidenter falsum est: restat &c.

ITEM. Tentationi resistere hoc est opus de se laudabile: sed faciēs opus laudabile non pōt nō proficere: igitur si uirtute propria habuit, unde posset stare, uirtute propria habuit unde posset proficere: quod est cōtra Magistrum in litera, qui dicit, quod habuit unde stare posset, sed non habuit, unde posset proficere.

RESOLVTIO.

Absque peculiari gratia, supposita tantum diuina influentia, potuit primus homo in statu innocētiæ cuicumque tētationi resistere.

RESPON. Dicendum, quòd aliquem posse resistere uirtute propria tētationi diabolicæ absque omni gratia intelligi potest dupliciter. Aut ita, quod excludatur continuatio diuinę influentię: aut ita, quod excludatur appositio nouę gratiæ. Primum simpliciter est impossibile; nunquam enim lib. arb. male suggestioni resisteret, nisi deus suę bonitatis influentia continua in bono cōseruaret. Secundo modo ueritatem habet pro statu innocētię. Sicut enim Magister dicit in litera, magna erat in primo homine liberi arb. ab omni labe, & corruptione immunitas, atque naturalium potētiarum animę synceritas, & uiuacitas, & per hoc poterat euitare, & repellere suggestionē diabolicam: nec indigebat ad hoc apponi sibi nouā grām, cū respectu huius nulla esset in eo difficultas, sicut dicit Magister ī lrā, & rōnes ostēdunt, quæ ad primam partē inducuntur: & ideo concedēdæ sunt.

AD ILLVD ergo Aug. de uera innocētia, iā patet responsio: dicit enim quod nulla creatura rationalis potest sine diuino adiutorio conseruari: non quia ad resistēdum peccato sit ei necessaria gratia, quādiu est ī innocentia: sed quia in quocūque statu est, necessaria est sibi diuinę bonitatis influentia. AD ILLVD, quod obiicitur, quod eadem sunt naturalia in nobis, & in primo homine Dicendum, quod & si eadē sint secundum substantiam, tamē infirmata sunt, & uulnerata, & deteriorata: & ideo non sequitur, quod tantum posse habeant, quantum habuerunt, quando natura erat instituta. AD ILLVD, quod obiicitur, quod tentationi resistere, hoc est uictoriam obtinere. Dicendum, quod plus est aduersarium superare, quàm eidem resistere. AD HOC enim quod aliquis aduersarium superet, optimum est, quod oppositum assequatur, ad quod aduersarius pertrahere intendebat: hoc autem solum est, quando homo non tantum resistit aduersario uoluntariè, uerū etiam meritoriè. Tunc enim rectè uincitur diabolus, quādo ex uexatione tentationis, per quā intendebat incuruare ad demeritum, homo proficit ad meritū: hoc autē lib. arb. facere non potest nisi per gratiæ adiutorium, quamuis per se possit refugere peccatum. Si enim absque gratia peccatum refugeret, meritorium sibi non esset: & tamen tentationi resisteret: Et per hoc patet respōsio ad sequens: quia Magister non loquitur de quocūque profectu: sed de profectu in merito

ziro, in quo non semper proficit homo, cum facit opus bonum bonitate morali, nisi adsit gratia spiritus sancti, sicut melius infra patebit.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An intellectus & affectus; uel ratio & uoluntas essentialiter differant?

CONSEQVENTER quęritur de secundo: uidelicet de diuisione potentiarum animæ: & circa hoc possunt quatuor quęri. Primo quęritur de illa diuisione potentiarum animę, quæ est per cognitiuam, & affectiuā, siue per rationem, & uoluntatem. Secundo quæritur de illa, quę est per portionem superiorem, & inferiorem. Tertio quæritur de illa, quę est per deliberatiuum, & naturale. Quarto, & ultimo quæritur ad pleniorem explanationem de illa diuisione, quæ est per possibilem, & agentem.

VTRVM intellectus, & affectus, siue ratio, & uoluntas sint potentiæ diuersæ per essentiam. Et ꝙ non uidetur. Aug. 9. de Trin. dicit, quòd hęc tria scilicet intelligētia, memoria, & uoluntas sunt una mens, una intelligentia, una uita; sed hoc non esset, si essent diuersę per essentiam: ergo &c. ITEM. Philosophus in 3. de Anima dicit, quòd intellectus speculatiuus extēsione fit practicus: sed extensio nō uariat potentiam per essentiā: ergo eadem est per essentiam intelligentia speculatiua, & practica: ergo & cognitiua, & motiua. ITEM. Potentię distinguuntur per obiecta, sicut dicit Philosophus: si ergo prima ratio distinguēdi est ex parte obiectorum, non est maior distinctio in potentiis, quàm in obiectis: sed uerum sub rōne ueri est obiectum intellectus: bonum sub ratione boni est obiectum affectus: cum igitur eadem sit ꝑ essentiam bonitas, & ueritas spiritualis creaturæ: ergo eadē erit per essentiā rō, & uoluntas. ITEM. Magis cōformatur imago summæ trinitati, q̄ conformetur uestigium: sed in summa trinitate nulla est differētia essentialis; sed solū secundum relationē: si igitur ueritas, & bonitas sola relatione differūt in creatura, & non essentialiter: multofortius uī, ꝙ ratio, & uolūtas sola relatione habeāt distingui. ITEM. Ad omnem delectationem necessario concurrit sensus; delectatio.n. est coniunctio conuenientis cum conuenienti, & sensus eiusdem: sed constans est, ꝙ uoluntas habet delectari, ergo habet delectabile cognoscere, & sentire; igitur ipsa erit potentia sensitiua. ITEM. Ad omnem habitum uirtutis necessario concurrit amor, & medii inspectio Sicut.n. uult Aug. de Moribus ecclesiæ, Omnis uirtus est amor Et sicut uult Philosophus: Virtus est inspectrix medii: si ergo uirtutes sunt in uolūtate: ergo actus uoluntatis est medium inspicere, & amare: sed primum pertinet ad uim cognitiuam, secundum ad effectiuā: ergo eadem est potentia cognitiua, & affectiua. ITEM. Lumini, & calori in corporibus correspondet

Tex. cō. 49. — 2. de Anima. tex. cō. 33. — 3. Eth.

spondet cognitio, & amor in spiritibus: sed sol per eandem uirtutem illuminat, & calefacit: calefactio enim generatur ex radiorum multiplicatione; ergo multofortius uř, quòd si substātia spiritualis potentior est, ꝙ per eādem uirtutem cognoscat, & diligat: ergo &c. ITEM. Optimum uniuscuiusq; rei non pōt esse nisi unum: sed optimum in anima est illud secundum quod immediate coniungit̃ Deo. Hoc aūt est intellectus, & affectus siue rō, & uolūtas: ergo non sunt diuersę potētiæ, sed una. SI TV dicas, ꝙ inter oēs potentias principatum tenet uoluntas, & illa est, quæ intimius adhæret: Obiicitur contra hoc: quia uirtus unita plus potest, quàm multiplicata: si igitur anima una potentia sola tenderet in Deum, perfectius ei uniretur, quàm si tēdat pluribus: ergo si optimo modo facta est ad perueniendum in finem, uidetur quòd una sola potentia sit ratio, & uoluntas secūdum essentiam.

SED CONTRA. Aug. in 11. de Trinitate dicit, animam esse ad imaginem, quò ad unitatem essentię, & trinitatem potentiarū: ergo si uera est ibi trinitas, uera est ibi potentiarum distinctio: ergo nō solummodo distinguūtur relatione: sed etiam secundum id, quod sunt absolutæ.

ITEM. Si eadem potentia per essentiam esset ratio, & uoluntas, sicut una essentia est in patre, & filio: ergo sicut pater non per filium dicitur intelligere, sed per seipsum, sic uoluntas non solū intelligeret per intelligentiam, sed etiam per seipsam: falsum igitur diceret Augu. 15. de tri. cùm dicit ꝙ nihil uolumus, nisi ꝑ uoluntatē; nihil intelligimus, nisi per intelligentiā. ITEM. Expressius Aug. 9. de tri. c. 4. loquēs de ratione, & uolūtate, siue notitia, & amore ait sic, Admonemur, si utrunque uidere possumus, hoc in aīa existere, & tanq̃ inuoluta inuolui, ut sentiant̃, & numerētur substantialiter: uel (ut ita dicā) essentialiter. ITEM. Rōne uř, quia cuiuslibet potentię unius est unum primum actū assignare: sed actus complectens totā intelligētiam est intelligere, actus uero complectens totā affectiuam est affici: ergo si actus primi, & proprii istarū potentiarū sunt diuersi essentialiter, uidetur similiter, ꝙ & ipsæ potētiæ. ITEM. Sola distinctio relationū in creatura non est distinctio rerum, sed in diuinis est uera distinctio personarum: ergo si in anima non est distinctio potentiarum, nisi solum secundum relationem, anima non esset illius summæ trinitatis similitudo expressa, & ita nec imago, ꝙ si hoc est falsum: restat, &c. ITEM. A natura creaturæ est, ꝙ cū uigoratur actus unius potētiæ, minoratur actus alterius ꝑꝑ hoc, ꝙ potētiæ radicant̃ in eadē substātia: ergo multofortius actus unius potētiæ intēsus remittit alterū actū eiusdē potētiæ: ergo si ratio, & uoluntas essent eadem potentia, cum intenderetur cognitio, minueretur affectio; ergo quanto clarius Deum uideremus, tanto minus amaremus, qđ si omnino falsum est restat, &c. ITEM. Vbicumque lux, & calor sunt formaliter, differūt essentia-

sentialiter, sicut patet in igne; ergo pari ratione ubicũque potẽtia cognoscẽdi, & amãdi formaliter reperiuntur in creatura, essentialiter distinguuntur: sed sic reperiuntur in anima: ergo &c.

RESOLVTIO.

Diuersus usus harum potentiarum diuersas eas esse liquidò ostendit.

RESP. Dicendum, ꝙ & si prędicta quæstio plus cõtineat curiositatis, q̃ utilitatis: ꝑꝑ hoc, ꝙ siue una pars teneatur, siue altera, nullum pręiudicium nec fidei, nec moribus generatur: uerũtamen quia sancti, & alii q tractant de potentiis aię plurimum loquuntur de potentiarum distinctione: & quia etiam plurimum quęstionũ determinatio pẽdet ex ꝑdictæ q̃onis determinatione: iõ determinationi eius aliquantulum diligẽter oportet insistere. Notandũ igitur, ꝙ istius q̃onis terminatio ex illius q̃onis tractatione pẽdet, qua q̃ritur de cõparatione potẽtiæ ad substantiam aię: uñ sec̃dm ꝙ illa uarie determinaĩ a diuersis, sic cõsequẽter & ista. QVIDAM.n. dicere uoluerũt, ꝙ potẽtia aię nõ est aliud, q̃ ipsa relatio, uel ipsa aĩa relata ad actũ: & hi ponunt, ꝙ omnes animę potentiæ sint unum per essentiã, nec est in eis aliqua differẽtia, nisi solum secundum relationem ad actum alium, & alium: & hoc confirmare nituntur per Augu in Lib. de anima, & spiritu, ubi uĩ hoc expresse dicere, & sentire. Et si tu dicas ꝙ ille liber non est Augu. per hoc nõ euaditur; qa hoc ipsum in Li. de Tri. dicit de potentiis aiæ, ꝙ sũt una essẽtia, una uita. ALII uero dicere uoluerũt, ꝙ potẽtię aiæ non tantum dicunt modũ, siue relationem; sed etiam dicũt proprietates inhęrentes ipsi animæ, quæ sunt de genere accidẽtium, utpote in secunda specie qualitatis, uidelicet naturalis potentiæ, & impotentiæ: & isti dicunt, ꝙ potentiæ in anima differunt essentialiter, sicut diuersæ formæ accidentales existunt in eodem subiecto: & hoc cõfirmare nituntur per quodam uerbum Hugo in quodam libello, quem fecit de Trini. ubi dicit ꝙ notitia, & amor non uerè sunt, quod ipsa mens; sed quasi affectiones quædã, & formæ ipsius, quibus non sit hoc aliquid esse; sed adesse tantum ei, quod est hoc aliquid. TERTII sunt, qui dicunt, ꝙ potentiæ animæ nec adeo sunt idem ipsi animę, sicut sunt eius principia intrinseca, & essentialia, nec adeo diuersæ, ut cedant in aliud genus sicut accidentia: sed in genere substantię sunt per reductionem: & isti dicunt, ꝙ cum potentiæ simpliciter non dicant aliam essentiam, quàm substãtiam animæ, quòd non sic differunt essentialiter ipsæ potẽtię, ꝙ sint diuersæ essentiæ. Et iterum, cum non sint omnino idẽ cũ aię essentia, dñt ꝙ nõ sunt oĩno idẽ ꝑ essentiã: & iõ quasi mediũ tenẽtes inter utrãque opinionẽ; dicũt qdã animæ potentias sic differre adinuicem, ut nullo modo dici possint una potentia: nec tamen concedunt eas simpliciter diuersificari secundum essentiam, ita ut dicantur diuersæ essentiæ; sed differre essentialiter in genere potentię, ita ut dicãtur diuersæ potentiæ siue diuersa instrumenta eius-

Hunc dicẽdi modum infringit Sco. di. 16. 2. Sẽ q. u. ni. ibi Alia opinio dicit.

eiusdem substãtiæ. Quęlibet autem dictarum positionum suos hẽt defensores: nec est facile rationibus cogẽtibus earũ aliquã improbare; quia tamen hæc positio ultimo dicta cõcordat uię cõi, & auctoritatibus tractatorũ, & magis sobria est, & rationi consona; ideo iuxta hanc tertiam positionem ad propositam quęstionem respondẽdum est: ꝙ intellectus, & affectus siue ratio, & uolũtas non sunt una potentia, sed diuersæ; & hoc senserunt predecessores nostri, sensisse etiam uidetur Aug. sicut expresse apparet in auctoritatibus supradictis: omnes etiam quotquot diuidunt animæ potentias, prima diuisione diuidũt in cognitiuam, & affectiuam, siue motiuam. Rursus. Cum quis ad semetipsum redit, uolens quasi quodã experimento discere potentiarũ, quas hẽt in se, cõuenientiam, & differentiã: inueniret se in cognoscẽdo, & amãdo recurrere ad diuersa instrumenta. Vnde cõsideranti usum potẽtiarũ manifesto iudicio apparebit, & maior est differẽtia intelligẽtię ad uoluntatẽ, q̃ sit intelligẽtię ad memoriã, uel ẽt irascibilis ad cõcupiscibilẽ. Memoria enim, & intelligẽtia negociãtur circa idẽ; ita ut qđ ista acquirit, illa conseruat: uel illa offert, & ista diiudicat. Similiter concupiscibilis, & irascibilis ita se habẽt, ꝙ cõcupiscibilis acq̃rit, & irascibilis defendit; & quia utrũque horum necessarium est ad perfectionẽ actus cognitionis, & affectionis, ideo memoria, & intelligẽtia potius dicunt diuersę uires, q̃ diuersę potẽtię; similiter irascibilis, & concupiscibilis. Et est exẽplum, sicut si aliquis haberet diuersa instrumenta ad diuersos actus principales, ut securim ad scindendum, & martellum ad fabricandum: posset tamen nihilominus ipsa securi uti ex una parte ad scindendũ, utpote ex parte aciei, & ex alia parte ad alium actum illi consonum. Iuxta hoc materiale exemplum, quod non est per omnia simile, intelligi potest in potentiis spiritualibus. Concedendæ sunt igitur rationes, & auctoritates ostẽdentes rationẽ, & uoluntatem diuersas esse potẽtias.

Ad illvd ergo, quod primo obiicitur de August. ꝙ sunt una essentia, & una uita. Dicendum est, ꝙ ideo dicuntur esse una essentia ꝑ hoc, ꝙ in una essentia radicantur, & adeo adhærent illi intrinsecus, ut nõ cadant in aliud genus: & ideo ad illius expressionem utitur beatus Aug. tali prædicatione. Qđ uero ista sit expositio ab intellectu, & sensu illius uerbi distorta colligitur ex ipsis uerbis beati Aug. in 15. de Trini. ubi dicit, ꝙ ipse Deus est tres personæ: sed in creatura habens tres potentias nõ est ipsæ potentię: & hæc est dissimilitudo quędam Trinitatis creatę, & Trinitatis increatæ. Cum igitur ibidem explanet uerba prius posita; qua ratione sunt intelligẽda, ex ipso uerbo Aug. colligitur, ꝙ cum dixit memoriam, & intelligentiã, & uoluntatem, unam esse essentiam, nõ dixit per omnimodam identitatẽ, sed per quandam intrinsecam adhærentiam: & hunc modum loquendi credẽdum est habuisse

se auctorem Libri de Anima & spiritu, siue fuerit August. siue alius: quoniam si aliter intelligeretur, ualde improbabiliter uideretur esse locutus: sequeretur enim ex uerbis illis, ꝙ unum, & idem esset ratio interior, & exterior sensus: quod adeo contra rationem est, ut etiam refugiat ipse auditus. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ intellectus speculatiuus extensione fit praticus. Dicẽdum, ꝙ (sicut in capitulo De mouente patet 3. de Anima) Philosophus differentiam assignat inter practicum intellectũ, & appetitum. nec unquam dicit intellectum fieri appetitum, sed bene dicit intellectum speculatiuum fieri practicum, quia ille idem intellectus, & illa eadẽ potentia, quæ dirigit in considerãdo postmodum regulat in operando: uoluntas autem non est intellectus practicus, sed est appetitus ratiocinatus: & ideo non sequitur ex hoc, quòd sola extẽsione ratio fiat uoluntas, uel ꝙ intellectus fiat affectus. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ potentiæ differunt per obiecta. Dicẽdum quòd immediatius distinguuntur potẽtiæ per actus, quàm per obiecta. Ad differentiam autem potentiarum essentialem sufficit diuersitas obiectorum secundum rationem: & ideo quamuis uerum, & bonum non differant essentialiter: nihilominus: quia cognoscere, & amare absque dubio sunt actus differẽtes: potentiæ quæ sunt ad hos actus: per seipsas diuersitatem habent. AD ILLVD, quod obiicitur de uestigio. Dicendum ꝙ illa ratio potius est ad oppositum, si quis recte intelligat, quàm ad propositum. Quia enim magis repræsentat ipsa imago illam summam trinitatem, quàm uestigium, cũ in illa summa Trinitate sit uera distinctio in hypostasibus, & personis: si anima est expressa Dei imago, debet in se habere trinitatem, in qua sit uera distinctio, alioquin non erit expressa similitudo. Illa autem differentia, quæ est in creatura pure secundum habitudinem, & relationem, non dicit distinctionem nisi solum quantũ ad modum: ideò & si talis distinctio sufficiat in ratione uestigii, amplior tamen debet esse in ratione imaginis: & ideo illa ratio non concludit. Potest etiam aliter dici: quòd ratio uestigii sumitur ex comparatione ad creatorem, quæ attenditur secundũ relationem effectus ad causam: & quia illa comparatio, scilicet quæ est creaturæ ad creatorem secundum triplex genus causæ est omnimode ipsi creaturæ essentialis; ideo non differunt in ipsa creatura ueritas, & bonitas essentialiter, sed ratio imaginis attenditur in creatura secundũ quòd ipsa comparatur ad Deũ in ratione obiecti: eo enim imago dei est, quo capax eius, & particeps esse potest: & quia secundum easdem potentias habet anima ferri in Deum, & etiã in res alias cognoscendas: ideo non sunt essentiales ipsi animæ ratio & uoluntas, sicut predicta: & ideo oportet quod tanta sit conuenientia inter intelligentiam, & uoluntatẽ, quãta est inter ueritatem substantialem, & bonitatẽ. AD ILLVD, quod

q̃d obiicitur, quòd ad delectationem concurrit sensus. Dicendũ, ꝙ uerum est; sed non oportet, ꝙ ille sensus sit ipsius uoluntatis, quæ delectatur; sed sufficit, ꝙ sit rationis associantis, seu associatę. Sicut enim oculus uidet sibi, & pedi; & tamen est aliud organum, quàm pes: sic ratio sibi uidet, & uoluntati, & uolũtas sibi appetit, & rationi. Et ꝙ illud sit uerum patet per auctoritatem Aug. prius inductam, quę dicit, ꝙ nihil intelligimus nisi ꝑ intellectum, nihil uolumus nisi per uoluntatem. AD ILLVD, q̃d obĩ, ꝙ omnis uirtus est amor, & inspectrix medii. Dicendum, ꝙ inspicere medium est dupliciter, aut per modum cõsiderationis, aut per modum inclinationis. Primo modo inspicere mediũ nõ est cuiuslibet uirtutis secundum se; sed per concomitantiam, uel communicantiam, qa sicut ratio uidet sibi, & aliis potentiis sic prudentia, & fides: discernunt sibi, & aliis uirtutibus. Si autem secundo modo dicatur inspectrix medii, quia per inclinationem ad illud tendit, sicut lapis tendit deorsum, & medicina una dicitur habere aspectum ad talem humorem purgandũ, sic non solum est cognitionis, immo etiam affectionis: & ideo ex hoc non concluditur: ꝙ eadẽ sit potentia affectiua, & cognitiua. AD ILLVD, quod obiicitur de comparatione luminis, & caloris, iam patet responsio per rationem adductam in contrariũ, quia hic non habet ueritatem, cum sint in aliquo informatiue: sed si habet ueritatem, hoc est solum, cum sunt in aliquo effectiue. Præterea hoc plures negant, ꝙ sol per eandem uirtutem, qua illuminat calefaciat: & potest esse ꝙ uerum dicant, sicut ostensum est supra Dist. 14. AD ILLVD, quod obiicitur de optimo animæ. Dicẽdum quòd est optimum quantum ad esse primũ, & est iterum optimum quantũ ad esse secundum: & si optimũ quãtum ad esse primum unum sit, utpote forma ultimo completiua: tamen quantum ad esse secundum non oportet, quòd sit unũ: nisi intelligatur esse unũ: quia ex multis est collectum, sicut ad aliquod bene esse multa concurrunt. Et sic quoniam potentia creaturæ arctata est, non potuit creatura habere posse perfectum, nisi esse in ea potentiarum multitudo, ex quarum collectione, siue adunatione, una supplente defectum alterius, resultaret unum posse completũ: sicut manifeste animaduerti potest in organis humani corporis, quorum unumquodque indiget, a uirtute alterius adiuuari. ET SI obiiciatur, ꝙ potentior eẽt anima, si uirtus eius eẽt una: quia tunc esset magis unita. Dicendum, quòd quamuis ueritatem habeat ex comparatione potentiæ ad unum actum, non tamen habet in comparatione ad diuersos actus: aut certe si ueritatem habet comparando potentiam ad idem, non tamen est uerum comparãdo ad diuersa. Verum ast enim quòd si homo haberet unum oculum tãtum, uirtuosiùs uideret ille, quàm modo uideat dum habet socium, nunquam tamen ita bene uideret solus, sicut uideret ipse, & socius eius:

eius: sic & in proposito intelligendũ est se habere: & ideo magis est completum posse animæ ex multis potentiis collectum, q̃ si esset simplex unitum, quia una potentiarũ alteram non diminuit, sed adiuuat: & propter mutuũ adiutoriũ, & quodãmodo sociale obsequiũ aliquando dicitur posse animę esse unum, aut etiam habitus existentes in anima esse unum: non quia hoc dictum sit secundum ipsarum potentiarum, & habituum propriam rationem, & specialem naturam: sed quia hoc dictum est per quandã collectionẽ. Ad perfectum enim posse aĩæ concurrunt oẽs potentię, & ad perfectã habilitationẽ oẽs uirtutũ habilitates. Vnde si aliqua auctoritas inueniatur, quę uideatur ponere unitatẽ potentiarũ aĩę, & uirtutũ: intelligenda est, secũdũ modum præscriptum, uidelicet, secundũ quandã collectionem. Si iterum inueniatur, quæ dicat, potentiam aĩę esse aĩæ essentiam, intelligenda est per reductionem ad idẽ genus. Sunt eñ quędã, quę sunt in gñe per se: aliqua per reductionem ad idẽ genus. Illa per se sunt in genere, quæ participant essentiam cõpletam illius generis, ut species, & indiuidua. Illa uero per reductionẽ, quę non dicunt cõpletã essentiam: & hęc sub quinque mẽbris continentur. quædã reducuntur sicut principia, & q̃dam sicut complementa, quædam sicut uię, quædã sicut similitudines, quędam sicut priuationes. Sicut principia dupliciter aut essentiantia, aut integrãtia: ut principia essentiantia, sicut sunt materia, & forma in genere substantię: ut principia integrantia, sicut partes substantiæ sunt in genere substantiæ per reductionem. Si reducuntur ut cõplementa, hoc põt esse dupliciter. Aut enim est cõplemẽtũ per modũ actus: & sic est actus primus qui reducitur ad idẽ genus cum substantia, cuius est actus, ut uiuere, & esse substantię ad genus substãtiæ. Aut per modũ aptitudinis: & sic differentiæ completiuę ad idẽ genus reducuntur cum specie. Si aũt reducũtur sicut uię, hoc põt esse dupliciter. Aut sicut uiæ ad res, & sic motus & mutationes, ut generatio, reducuntur ad substantiam. Aut sicut uiæ a rebus: & sic habent reduci potentię ad genus substantiæ. Prima enim agendi potentia, quæ egressum dicitur habere ab ipsa substantia, ad idẽ genus reducitur, quæ non adeo elongatur ab ipsa substantia, ut dicat aliam essentiam completam. Si autem sunt similitudines, sic sunt in genere per reductionem, & reducuntur ad idem genus, sub quo continentur illa, quorum sunt similitudines: ut patet in similitudine albedinis, & coloris, quæ quidem non est albedo, sed ut albedo: non est color, sed ut color. Postremo, quia priuationes nõ habẽt essentiã aliquã nisi per habitũ, in eodẽ gñe esse hñt, in quo & habitus p̃ reductionẽ. Et sic patet rñsio ad omnia quæsita.

QVAESTIO II.

An portio superior, & inferior in anima diuersæ potentiæ sint?

DE illa diuisione potẽtiarũ aĩę, quę est p̃ superiorẽ, & infe-

inferiorem portionem; & est quæstio, utrum superior portio & inferior sint diuersæ potentiæ. Et ꝙ sic uidetur. Sicut dicit Cap. 3. Aug. 12. de Trini. inter superiorem portionem rationis, & inferiorem est coniugium, quia hæc dicitur uir, & hæc dicitur mulier: sed non est coniugium eiusdem ad se, sed diuersi ad diuersum: cum igitur inter hec duo sit coniugium, inquantum sunt potentię: ergo in genere potentiæ sunt diuersæ. ITEM. Sicut in pluribus locis in lib. de Trini. dicit Augu. Imago non consistit in ratione quantum ad inferiorem partem, sed quantum ad superiorem: sed esse ad imaginē non est accidens potentiis animæ, sed est eis essentiale: cum igitur superior portio, & inferior differant per esse ad imaginem, & per non esse ad imaginem, uidetur ꝙ sint potentiæ per essentiam diuersæ. ITEM. Sicut uult Augu. superior portio se habet ad inferiorem, sicut regens ad rectum: regens autem, & rectum sunt ad inuicem relatiue opposita: si ergo relatiue opposita nō possunt esse circa idē, necesse est esse aliam potentiā, quæ regit, aliam quæ regitur. ITEM. Nihil secundum idem agit, & patitur: sed superioris portionis est mouere inferiorem, & inferioris est moueri: ergo impossibile est, ꝙ concurrant in eadem potentiā: ergo &c. ITEM. Si ratio superior, & inferior nō differrent, nisi quia hæc intendit æternis, & illa intendit temporalibus: ergo non plus differrent, quam oculus aspiciens sursum, & aspiciens deorsum: sed nullo modo diuiditur oculus in superiorem, & inferiorem, pro eo ꝙ aspicit sursum, & deorsum ergo nec ratio sic diuidi deberet: si ergo diuiditur, ergo ratio superior, & inferior non differunt tātum penes actus, & aspectus: sed etiam penes id, quod sunt. ITEM. Si solum penes aspectus diuersos, & actus esset ibi differentia, cū ratio angeli aspiciat superiora, & inferiora, uidetur quod deberet diuidi in superiorem, & inferiorem: sed talis differentia in potentiis angeli non cōsueuit assignari: amplius ergo differunt quam secundum actus, & aspectus: ergo redit idem, quod prius, ꝙ sunt diuersæ potentię secundū id, qđ sunt.

SED Contra Augu dicit 12. de Trin. Cum disserimus de natura mentis humanę, de una quadam re disserimus: nec eam per hæc duo, quæ commemoraui, nisi per officia geminamus, sermo præcesserat de superiori portione rationis, & inferiori, ergo &c. ITEM. Anima (sicut dicit Philosophus) secundum intellectum quodammodo est omnia: sed hoc non esset, nisi potentia intellectiua, cū sit una, nata esset cognoscere omnia: si ergo dicitur ratio superior, inquantū cognoscit superiora: & inferior inquātum cognoscit inferiora: ergo non est alia, & alia potentia. ITEM. idē est habitus, q dirigit aīam ad amorē dei, & proximū, utpote charitas: ergo multofortius eadē potētia, qua cōuertimur ad deum, est ad deū & ad proximū: sed ē ratio superior, & inferior: ergo &c. ITEM. Lux increata se habet

bet ad creatas, sicut se habet lux solis ad colores, sicut dicit Augu. in Lib. Solilo: sed eadem est potētia sensitiua, qua cognoscimus tan lucem, quam colorem: si ergo intellectiua potētia multo largior est, & liberior, quam potētia sensitiua, uidetur ꝙ una & eadē potentia sit, qua conuertatur anima ad lucem ęternam, & ad hæc temporalia.

RESOLVTIO.

Nō diuersas potētias; sed diuersas dispōnes atq; officia portio superior & portio inferior in aīa dicunt.

RESPOND. Dicendum, ꝙ diuisio rationis in superiorem portionem, & inferiorem, non est adeo per diuersa mēbra, ut hęc, & illa sit potentia alia, & alia: sicut rationes ostendunt ad secūdam partem inductæ: nec est ꝑ membra ita conuenientia, ut nō sit in eis differentia nisi solum secundum aspectus. Et .n. differentia est in eis secundū disposi tiones, & secundū officia. Secundū dispositiones, quia hæc fortis, & illa debilis. Secundum officia, quia hęc regit, & illa regitur. Ratione diuersæ dispositionis in debilitate, & fortitudine hæc uocatur uir, & illa mulier. Ratione diuersitatis in officio, & regimine hæc uocatur superior, quia regit: & illa inferior, quia regitur: talis autem dispositionum diuersitas ortū habet, nō ex diuersitate naturæ, sed ex diuersa comparatione eiusdem potentię. Dum enim ratio nostra ad superiora conuertitur, purgatur, & illuminatur, & perficitur. Dum leges æternas conspicit, & immutabilitatem diuinæ uirtutis, & ęquitatis; in bono fortificatur, & uigoratur. Dum autem ad hæc interiora conuertitur, utpote ad sensibilitatem, & carnem, quodammodo trahitur, & emollitur; & ideo sunt eiusdem naturæ ratio superior, & inferior differentes secundū fortitudinis, & debilitatis dispositionem. Et quia una oritur ab altera, & ei coniungitur tanquā adiutoriū simile sibi; recte hęc dicitur uir, & illa dicit̄ mulier, & inter eas dicitur esse coniugium. Diuersitas autem officiorum similiter nō uenit ex diuersitate naturarum; sed ex diuersitate dispositionum. Quia .n. hęc fortis est, & illa debilis: hæc intelligens, & consulens diuinam uoluntatem: illa uero exequens opere, & ideo hęc regit, & illa regitur; & ex hoc illa superior, & ista inferior appellatur. Et sic patet, ꝙ superior portio rationis, & inferior & si aliquo modo recte cōdiuidantur, tamē diuersę potentiæ non sunt: ista .n. mēbra uidelicet superius, & inferius essentiā potentię non uariāt, sed dispositiones, & officia: & hoc insinuant ipsa nomina.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur de coniugio, iam patet responsio: hoc enim dictum est relatiue, non quia ratio superior, & inferior sint diuersę personę; quia cum una ab altera educatur, natura tamen non differūt, sed sibiinuicem coniunguntur quasi ad mutuum obsequium.

AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ hęc est ad imaginem. & illa non, Dicendum, ꝙ cum negamus inferiorē portionem rōnis esse ad imaginē, non hoc dicimus, quia imago non sit in illa potentia,

sed quia non attenditur, secundum conuersionẽ illam: unde non remouetur rõ imaginis à portione inferiori, secundũ id, quod est imago, & secundũ id, quod est ratio: sed solum secundum comparationem superadditam. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ regẽs, & rectum sunt opposita. Dicendum, ꝙ uerũ est: sed ex hoc non sequitur diuersitas in spirituali potentia: in ea maxime, quę nata est reflecti super seipsam: & talis est ratio, & uoluntas. Quod ergo obiicitur, ꝙ relatiue opposita nõ possunt esse circa idem. Dicẽdum, ꝙ uerum est secundum idem, & ad idem cum aũt aliquid cõparatur ad diuersa, nihil impedit in eo reperiri simul relationes mutuas sine repugnantia, & oppositione. Præterea illud habet locũ in relatiuis secundũ esse, & non secundũ dici. ET PER HOC patet responsio ad illud, qđ sequitur, ꝙ nihil secundum idẽ agit, & patitur, hoc uerũ est de actione, & passione physica: de passione aũt spirituali, qua dicimus, idẽ à se moueri, & regi: ueritatẽ nõ habet: cũ dicat Anselm. uolũtatẽ esse instrumẽtum seipsum mouẽs. AD DVO ultima iã patet rñsio. Cõcedo enim, ꝙ illa diuisio non solum attendatur secundum diuersitatẽ in aspectu, sed & in dispositione, & officio, quę non reperitur in angelo, uel in oculo: sicut patet per ea, quę prędicta sunt: & ista sufficiant.

QVAESTIO III.

An uoluntas naturalis et deliberatiua eadẽ, uel diuersa potẽtia sint?

QVęritur de illa diuisione potentiarum aiæ, quę quidem est per naturale, & deliberatiuum: & quæritur, utrũ diuisio uoluntatis per naturalẽ, & deliberatiuam sit per diuersas potẽtias. Et ꝙ sic, uidetur. Dam. cum diuidit potentias aiæ, primo diuidit in Thelesim & Bulisim, id est, in naturalẽ, & deliberatiuã: & postea subdiuidit per alias potentias: ergo si maior differentia est inter prima mẽbra, uidetur ꝙ naturalis uoluntas, & deliberatiua sit potentia alia, & alia. *Lib. 2. c. 12.* ITEM. Diuisio substãtię per rõnale, & nõ rõnalẽ uariat ipsam per essentiam: ergo diuisio potẽtiæ per huiusmodi differentias facit potentias essentialiter differre: sed talis est diuisio potentiarum animę per naturalem, & deliberatiuam: ergo &c. Minor probatur per hoc, quod (sicut dicit Philosophus) rõnales potentiæ sunt ad opposita: sed qñ aliqua potentia naturaliter mouetur ad aliquid, non mouetur ad oppositum: ergo potentia ut est naturalis, non est rõnalis. *9. Met.* ITEM. Cum diuidimus creaturam per corruptibilem, & incorruptibilem, diuersificamus eam essentialiter: ergo pari ratione cum diuidimus potentiam permutabilẽ, & immutabilem, eam essentialiter uariamus, sed potẽtia, quę mouetur naturaliter ad suum obiectum, mouetur uniformiter: deliberatiua uero uertibiliter: ergo &c. ITEM Potentia, in qua communicamus cum brutis non potest esse eadem cũ potentia, in qua differimus: sed in naturali appetitu cum brutis conuenimus, & in rationali differimus: ergo &c. Sicut. n. bruta naturaliter appetunt sui esse cõ

ser-

ſeruationẽ, ſic & nos appetimus.

SED CONTRA. Potentię, quæ habent idem obiectum, & ſub eadem ratione, non habent diuerſitatem: ſed naturalis uoluntas, et deliberatiua idẽ habẽt pro obiecto, uidelicet bonum: naturaliter enim bonũ appetimus, et ex deliberatione ẽt, cũ bene ordinati ſumus: ergo etc.

ITEM: Potentia, quæ ordinat in finẽ, et in id, quod eſt ad finẽ: non eſt alia, et alia: ſed uoluntas noſtra, ut eſt in finem, eſt naturalis; q̃a naturaliter unuſquiſq; appetit beatitudinẽ, ut eſt in rẽ ordinata: ſed potentia, quę ordinatur ad finẽ, eſt deliberatiua: ergo etc.

ITEM. Eadem potentia cognitiua eſt, qua cognoſcimus aliquid naturaliter, et per acquiſitionem: ergo pari rõne eadem eſt uoluntas, qua aliquid appetimus per naturalem inſtinctũ, et per deliberationis arbitrium.

ITEM. Omne, qđ eſt aliqua natura, habet operationem naturalẽ: ſed uoluntas deliberatiua eſt aliqua natura, ergo habet operationem naturalem: ſed uoluntatis actus eſt uelle: ergo uolũtas deliberatiua aliquid uult naturaliter: ſed uolũtas, quæ uult aliquid naturaliter, eſt naturalis: ergo uoluntas deliberatiua eſt uoluntas naturalis.

RESOLVTIO.

Vna & eadem: cum una eademque uoluntate & finẽ, & ea, quæ ad finem ſunt, appetamus.

RESPONDEO. Dicẽdum, q̃ cũ diuidimus appetitum in naturalem, et deliberatiuum, ſiue quãcunq; aliam potentiam, hoc dupliciter poteſt intelligi. Aut ita, q̃ appetitus naturalis, et deliberatiuus diuerſitatem habeant in obiectis: utpote cum unũ eſt appetibile ſolum à ſubſtãtia rationali, aliud autem eſt appetibile à brutali, et hoc modo bene contingit naturalem potentiã, et deliberatiuã eſſe diuerſas potentias. Alio modo põt diuidi appetitus, ſiue potentia in naturalem, et deliberatiuã: ita tamen q̃ nõ ſit differentia in obiectis, ſed in modo appetendi, ut cum appellamus Synderiſim eſſe uoluntatem naturalem, quę quidẽ naturaliter inclinat, et inſtigat ad bonum honeſtũ, et murmurat contra malum: et uoluntatẽ deliberatiuam appellamus appetitũ, quo poſt deliberationẽ aliquando adhæremus bono, aliquando malo: Et ſic diuiſio potentiæ per naturalem, et deliberatiuam non uariat eam ſecundum eſſentiam potentiæ, ſed ſecundum modum mouendi: Et hoc modo diuiſit Damaſ. non quia naturalis, et deliberatiua ſint diuerſæ potentiæ, ſed quia una eſt potentia, diuerſimode tamen mouens: et hoc ſufficit ad diuiſionem potentiarum. Vnde notandum eſt, quod multis modis conſueuerunt auctores diuiſionem potẽtiarum animæ accipere. Aliquando ſecundum naturam ipſarum potentiarum, ut cum diuiduntur potentiæ animæ in uegetabilem, ſenſibilem, et rationalem, uel ipſa rationalis in intellectiuam, et affectiuam. Aliquando uero ſecũdum officia, ut cum diuiditur ratio in ſuperiorẽ, et inferiorem. Aliquando ſecundum ſtatum, ut cum diuiditur intellectus in ſpeculatiuũ, et practicũ:

intellectus enim speculatiuus secundum alium statum efficitur practicus, uidelicet dum coniungitur uoluntati, & operi in dictando, & regendo. Aliquando uero fit diuisio potentiarum secundum aspectus, sicut diuiditur potentia cognitiua in rationem, intellectum, & intelligentiam, secundum quod aspicit ad inferius, ad par, & ad superius. Aliquando uero secundum actus, sicut fit diuisio in inuentiuam, & iudicatiuam. Inuenire enim, & iudicare sunt actus potentiæ cognitiuæ adinuicem ordinati. Aliquando uero fit diuisio potentiarum animæ secũdum modos mouendi: & sic est illa, quæ est per naturalem, & deliberatiuam. Omnibus his modis diuersificatis utuntur auctores in diuisione potentiarũ animæ. & in solo primo modo diuidendi attenditur proprie potentiarum diuersificatio. Concedendum igitur est, quod naturalis uolũtas, & deliberatiua potest esse eadem potentia: quæ quidem secũdum alium, & aliũ modum mouendi sic & sic appellatur. Eadem enim est potentia, qua appeto beatitudinem, & qua appeto uirtutem, siue facere hoc bonum, uel illud ad beatitudinem ordinatum: quæ ut appetit beatitudinem, dicitur naturalis, quia immutabiliter appetitus eius ad beatitudinem inclinatur: ut uero appetit hoc, uel illud bonum facere, deliberatiua dicitur, & secundum iudicium rationis potest ad contrarium inclinari.

Ad illud ergo, quod primo obiicitur de diuisione potentiarum facta a Damasc. iam patet responsio. Ipse enim (ut ibidem patet in sua exemplificatione) potius in hac diuisione diuersitatem modorum mouendi attendit, quam diuersitatem potentiarum mouentium. Ad illud, quod obiicitur quod uoluntas naturalis est irrationalis, quia non est ad opposita. Dicẽdum, quod cum dicitur, quod potestates naturales sunt ad opposita, hoc non intelligitur de omnibus oppositis, sed de aliquibus: rationalis enim uoluntas ita ordinatur ad aliquid, quod nullo modo appetit suum oppositum: ut patet in ordine uolũtatis nostræ ad beatitudinem, & felicitatem. Licet autem determinate inclinetur ad beatitudinem: ad multa tamen genera appetibiliũ illa, & eadem uoluntatis potentia est indeterminata, ita quod nata est moueri in opposita: & propterea sic est naturalis, ut tamen non desinat esse rationalis, & deliberatiua. Si autẽ esset sic determinata ad unũ, quod nullo modo posset in oppositum; sicut est potentia calefaciendi, & illuminandi in igne, tunc esset pure naturalis, & non esset deliberatiua, siue rationalis. Ad illud, quod obiicitur de incorruptibilitate. Dicendum, quod nõ est simile de incorruptibilitate substãtiæ, & immutabilitate potentiæ: incorruptibilitas enim in substantia dicitur absolute: & ideo esse corruptibile, & incorruptibile directe opponuntur, & sunt incõpossibilia circa idẽ. Mutabile uero, & immutabile potentiæ, uel in potentia accipi possunt respectu diuersorũ obiectorum.

ctorum, ut patet, cum aliqua uoluntas est immutabilis respectu finis, & mutabilis respectu eius, quod est ad finem: & ideo non oportet potentias per hec membra essentialiter diuersificari. AD ILLVD, quod obiicitur de naturali appetitu in brutis: iam patet responsio, quia cum dicitur nos communicare cum brutis in potentia naturali, & appetitu, ibi distinguitur naturalis potentia a rationali, non solum quantum ad modum appetendi, sed etiam quantum ad appetibile: & penes hoc contingit diuersas differentias potentiarum accipere.

QVAESTIO IIII.

An intellectus agens, & possibilis una, uel plures potentiæ sint?

AD maiorem euidentiã præcedentium quæritur de diuisione potentiarum animæ per agẽtem, & possibilem, secundũ quas differentias intellectus noster diuidi consueuit. Est igitur quæstio, utrum agens intellectus, & possibilis sint una potentia, uel diuersæ. Et quod diuersæ uidetur. Materialis causa nũquam simul incidit in idem cũ aliis causis, sicut uult Philosophus: sed sicut se habet materia ad formam, uel efficientem, ita se habet intellectus possibilis ad agentem, sicut Philosophus dicit: ergo intellectus possibilis, & agens sunt potentiæ diuersæ. ITEM. Prima diuisio potentiæ est per actiuam, & passiuam, sicut innuit Philosophus in Lib. 9. primæ philosophiæ: sed inter hæc membra primò diuidentia est maxima differentia, quæ sit in illo genere: ergo inter potentiam actiuam & passiuã est maxima potentiarum differentia: ergo impossibile est unam potentiam esse possibilem. & agentem. ITEM. Impossibile est idẽ secundum idem esse in actu, & in potentia simul & semel: sed anima secundum intellectũ agẽtem est continue in suo actu, secundum possibilem autem non: ergo &c. ITEM. Impossibile est idem secundum essentiam esse illuminans, & illuminatum: sed intellectus agens se habet sicut lux: intellectus possibilis sicut illuminatum a luce: ergo &c.

3.Phy.

Text. com.2.

SED CONTRA. In perpetuis non differt esse, & posse, sicut uult Philosophus: ergo nec actus, & potentia: multo minus nec potentia actiua, & passiua: sed anima est perpetua, & eius intellectus: ergo non est differẽtia potentiæ possibilis contra agentem. ITEM. In imaginatione, quæ est multo magis materialis uirtus, quàm intellectus, non sunt duæ potentię imaginatiuæ, quarum una sit actiua, altera passiua: ergo si multo potẽtior est uirtus intellectiua, quã imaginatiua, uidetur quod per agentem, & possibilem non habeat diuersificari. ITEM. Potentia receptiua, & abstractiua in corporalibus possunt concurrere in unitatem organi, sicut patet in oculo cati, qui potest speciem suscipere, & eã a se de nocte facere: ergo pari ratione, imo multo fortiori uidetur, qđ intellectus agẽs, & possibilis reperiãtur ĩ una potẽtia speciali. ITEM. Intelligere est unus actus per se: ergo est a potentia una simpliciter sed ad nostrum intelligere

3.Phy. 32.

cōcurrunt intellectus possibilis, & intellectus agens: ergo non sunt diuersæ potētię. ITEM. Intellectus possibilis aut ītelligit, aut nō. Si non: ergo non debet dici intellectus, nec potētia intellectiua. Si intelligit: ergo aliquo mō est potētia actiua: ergo non uř, quod intellectus possibilis sit alia potentia ab agente. ITEM. Intellectus agēs aut intelligit, aut non Si nō: ergo nō debet dici intellectus, nec potentia intellectiua. Si sic: cum intellectus non possit intelligere aliud a se, nisi speciem illius habeat in se, & penes se: & cū omne illud, qđ est susceptibile speciei, sit aliquo mō possibile: ergo non diuiditur per essentiā a possibili.

RESOLVTIO.

Intellectus agens, & intellectus possibilis non duæ potentiæ, sed duæ differentiæ intellectiuæ potentiæ sunt.

RESP. Ad prædictorum intelligentiā est prænotandum, quod uariis modis tentauerunt prædecessores nostri assignare differentiam intellectus possibilis ad agentem. Quidam enim dixerunt, quod differunt sicut duæ substantiæ. Alii dixerunt, quod differunt sicut duæ potentiæ. Tertio modo dixerunt alii, qđ differunt sicut habitus, & potentia. Quarto modo dixerūt alii, quod differunt sicut potentia absoluta, & cōparata. PRIMVS autem modus dicendi, quo dicitur, quod differunt secundum substantiam, dupliciter habet intelligi. Quidam nanque dicere uoluerunt, quod intellectus agens sit intelligentia separata: intellectus autem possibilis sit anima corpori cōiuncta. Et modus iste ponendi, & dicendi fundatus est super uerba philosophorum, qui posuerunt animā rationalem illustrari a decima intelligentia, & perfici ex coniunctione sui ad illam. Sed iste modus dicendi falsus est, & erroneus, sicut supra improbatū fuit Dist. 8. Nulla enim substantia creata potentiam habet illuminandi, & perficiendi animam (proprie intelligendo) imo secūdum mentem immediate habet a Deo illuminari, sicut in multis locis August. ostendit. Alius modus intelligendi est, quod intellectus agens esset ipse Deus, intellectus uero possibilis esset noster animus: & iste modus dicendi super uerba Aug. est fundatus, qui ī pluribus locis dixit & ostendit, quod lux, quæ nos illuminat, magister qui nos docet, ueritas, q̄ nos dirigit, Deus est, iuxta illud Ioā. 1. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem, &c. Iste autem modus dicendi, & si uerum ponat, & fidei catholicæ consonum, nihil tamen est ad propositum: quia cū animæ nostræ data sit potentia ad intelligēdum, sicut aliis creaturis data est potentia ad alios actus: sic Deus, quāuis sit principalis operans in operatione cuiuslibet creaturæ, dedit tamen cuilibet uim actiuam, per quam exiret in operationem propriā: sic credendum est indubitanter, quod humanæ animę non tantummodo dederit intellectū possibilē: sed etiam agentē: ita quod uterque est aliquid ipsius animę Et ideo primus modus asignādi differentiā tāquā ad

ad propositū impertinens omittendus est, quo scilicet dicitur: quod intellectus agens, & possibilis differunt, sicut duę substantię. SECVNDVS modus dicendi, quo .s. dicitur, quod differunt sicut duę potentię, dupliciter potest intelligi, & uno modo false, alio mō uere. Vnus modus intelligēdi, & dicendi est, quod intellectus possibilis sit potētia pure materialis, quę inest animę ex parte suę materię: intellectus uero agens sit potentia pure formalis, quę inest animę ex parte suę formę: & hic modus dicendi uidetur fundari super uerba Philosophi qui dicit: q̄d intellectus possibilis est, quo est omnia fieri: intellectus agens, quo est omnia facere: sicut contingit in forma, & materia reperire. Sed hic modus dicendi non consonat ueritati. Si enim intellectus possibilis esset potentia pure passiua, & se teneret ex parte materię, in omnibus posset poni, in quibus est reperire materiale principium. Pręterea: sicut oculus non dicitur uisus: sic talis potentia nō deberet dici intellectus. Alius uero modus intelligendi est, ut dicatur, quod intellectus agens, & possibilis sint duę intellectus differentię datę uni substantię, quæ respiciunt totum compositum. Appropriatur autem intellectus agens formę, & possibilis materię: quia intellectus possibilis ordinatur ad suscipiendum: intellectus, agēs ordinatur ad abstrahendum: nec intellectus possibilis est pure passiuus: habet. n. supra spēm existentem in phantasia se conuertere, & cōuertēdo per auxilium intellectus agētis illam suscipere, & de ea iudicare. Similiter nec intellectus agēs est omnino in actu: non. n. potest intelligere aliud a se, nisi adiuuetur a specie, quę abstracta a phantasmate, intellectui habet uniri. Vnde nec possibilis intelligit sine agente, nec agens sine possibili. Et iste modus dicēdi uerus est, & super uerba Philosophi fundatus: dicit enim agētem, & possibilem esse duas differentias intellectus: Vnde sicut duo intelligimus necessario in medio ad hoc, quod abstrahatur species ad obiecto, uidelicet lucem, & diaphaneitatē: ita q̄d per unum abstrahit, & per aliud defert, et suscipit; sic et in proposito conformiter potest intelligi, ita ad unum actum hęc duo concurrere, ut hęc sine alia non habeat operationem suā cōplete. TERTIVS modus assignandi differentiam, quo dicitur, q̄d differunt sicut potentia, et habitus, dupliciter habet intelligi. Vno modo, ut intellectus agens dicatur habitus quidam constitutus ex oībus intelligibilibus: intellectus uero possibilis intelligatur idem ipse, prout est ī potentia ad acquirendum cognitionē ꝑ phantasmata. Et hic modus ponēdi fundari uī super uerba Boetii, qui dicit: quod summa retinens singula perdit, Q̄d uoluerūt aliqui intelligi sic: q̄d intellectus noster dicatur habere apud se cognitionem uniuersaliū habitualem innatam, alioquin non posset per uirtutē suā abstrahendo etiam a sensibus, et a phantasmatibus facere intellectū possibilē actu intelligē-

3. de Anim. tex. cō. 18.

tem

tem: omne enim, quod deducit alterum de potentia in actũ, est ens in actu. Sed iste modus dicẽdi uerbis Philosophi non consonat, qui dicit, animam esse creatam sicut tabulam rasam, nec habere cognitionem habituum sibi innatam, sed acquirere mediãte sensu & experientia. ALIVS MODVS dicendi est, ut dicatur intellectus agens differre a possibili, sicut habitus a potentia: non quia agẽs sit pure habitus, sed quia est potẽtia habitualis. Et iste modus dicendi probabilis est, & uerus, & super uerba philosophica, & catholica fundatus. Verum enim est secundum Dionysium quod substantie intellectuales, eoipso quod intellectuales substantiæ lumina sunt: ergo perfectio, & complementũ substantiæ intellectualis lux est spiritualis: igitur illa potentia, quæ consequitur animã ex parte intellectus sui, quoddam lumen est in ipsa: de quo lumine potest intelligi illud Psal. 4. Signatum est super nos lumẽ uultus tui domine. Et hoc lumẽ uidetur Philosophus intellexisse esse intellectum agentem: dicit enim, quod ille intellectus, quo est omnia facere, est sicut habitus quidam, ut lumen: quodam enim modo lumen facit colores potentia, actu colores, sicut habetur. 3. de Anima. Huius autem simile potest poni in oculo cati, qui non solum habet potẽtiam suscipiendi in se speciem per naturam perspicui, sicut alii, sed etiam potentiã faciendi in se speciem per naturam luminis sibi inditi. QVARTVS autẽ modus assignãdi differẽtiam inter possibilẽ & agentem, quo scilicet differunt sicut potentia absoluta & cõparata, dupliciter habet intelligi. Vno modo ut intelligatur, quod una omnino & eadẽ est potentia intellectus agens, & possibilis, differens comparatione sola; ut agens sit, prout est in se cõsiderata: possibilis uero prout unitur corpori, & phantasmatibus, uel phãtasiæ. Et hic modus dicendi uidetur fundari super uerba Philosophi, qui uult, quod intellectus agens semper est in suo actu: possibilis uero aliquando sic, aliquando non. Quod.n. anima lassetur, & perturbetur in actu intelligendi, hoc est ex cõiunctione sui ad corpus. Sed hic modus ponendi deficit a ueritate: quoniam anima separata habet intellectum, quo est omnia facere, habet etiam intellectum, quo est omnia fieri: ergo habet agentem, & possibilẽ, etiã cũ separata est: ergo intellectus possibilis non inerat ei solũ ex coniunctione sui cum corpore. Alius modus intelligendi prædictam differentiam est, ut dicatur intellectus agens differre a possibili, sicut potentia absoluta a comparata: non quia sit omnino eadem potẽtia comparatione differens, sed quia cũ sit alia, & alia intellectus differẽtia, una est, per quam ordinatur anima ad suscipiẽdum: altera uero, per quam ordinatur ad abstrahendum: & ita una de se quodammodo completa, & habilitata: alia uero indigens habilitatione, & complemento, & cum sit nata ad illud complementũ uenire mediante auxilio corporis, & corporalium sensuum, inest ipsi

3. De Anima. 18.

ipsi animæ secundum quod habet īclinari ad corpus. Et ex hoc contrahit duplicē possibilitatē: unam respectu actus, quia non est semper in actu suo propter impedimētum a parte corporis: alteram respectu phantasmatū, a quibus excitari habet: & hanc possibilitatē non habet nisi ex coniunctione sui cum corpore: quamuis sit potentia de natura sua, qua est omnia fieri, quę nō solum est in anima coniuncta, sed etiam in anima separata. Sic igitur patet, quomodo ex multis modis dicēdi eliciuntur quidam intellectus differētiæ inter intellectum agētem, & possibilem. Cū enim sint quatuor principales modi assignandi differētiā inter hos intellectus, & quilibet subdiuidatur in duos, sicut in prosequendo monstratū est: solūmodo tres modi digni sunt approbari, quorum unus ab altero non discordat, sed unus ortum habet ex altero. Quia enim diuersæ differentiæ sunt intellectus quæ & si respiciunt totum compositum, una tamen magis respicit animæ complemētum, alia uero materiale principium: hinc est, quod una non solum tenet rationem potentiæ, imo ēt potentiæ habitualis; altera uero tenet purè rationem potentiæ; & hinc est, quod una dicitur conuenire animæ secundū se, altera uero in comparatione ad corpus: & una semper est in actu, altera uero non; non quia semper anima actu intelligat ꝑ intellectum agentem, sed quia sicut lumē corporale semper lucet, & de se promptum est ad illuminandum; res autem illuminabilis non semper illuminabitur propter aliquod impedimentum: sic & in proposito intelligendum est. Concedendæ sunt igitur rationes, ostēdentes intellectum agentem, & possibilem duas differentias esse intellectiuæ potentiæ, licet aliquę ex eis non sint multū cogentes. AD ILLVD autem, quod obiicitur, quod non differt posse, & esse in perpetuis. Dicēdū, quod hoc intelligitur de esse substantiali, & de differētia non secundum naturam, sed de distantia secundum tempus, quia in eis materia tempore non præcedit actum: & ideo nihil facit ad propositum; quia intellectus possibilis non dicitur possibilis respectu esse primi, sed actus secundi. AD ILLVD, quod obiicitur de imaginatione, quod non differt potentia actiua & passiua, Dici potest, quod magis differt, quā in intellectu: quia organū corporale, in quo recipiuntur phātasmata, est ei loco potentię passiuæ: ipsa uero uis imaginaria est loco potentiæ actiuę. Aliter potest dici, quod non est simile, quia cum species defertur a sensu usque ad imaginationem, non exit genus abstractionis, quæ quidem fuit in sensu particulari; sed cum species peruenit ad intellectum, nouum genus abstractionis ibi exigitur, & aliud genus luminis; ideo magis indiget potentia actiua distincta a possibili ipse intellectus, quam imaginatio, uel sensus. AD ILLVD, quod obiicitur de oculo cati. Dicendum, quod & si potentia receptiua, & abstractiua possunt cōcurrere ad

unius organi complectionem: nunquam tamen concurrunt in eandem unius organi dispositionem. Alia enim est dispositio in oculo cati, per quam recipit, scilicet perspicuitas: & alia per quam abstrahit, scilicet luminositas, & alterius, & alterius naturæ. Sic & in potentia intellectiua, & si concurrant ad complementum, & perfectionem potentiæ, intellectiuę potentia per quam recipit: & potentia, per quam abstrahit: non sunt tamen eiusdem naturæ, nec per eandem naturam insunt animę: & ideo non sunt una differentia potentię, sed diuersæ. AD ILLVD, quod obiicitur, quod intelligere est actus unus, & simplex. Dicendũ, quod & si intelligere possit quodã genere simplicitatis dici actus simplex: nihilominus tamen ad nostrum intelligere concurrit recipere, & iudicare, siue abstrahere, & suscipere: & hi sunt plures actus adinuicem ordinati, ex quibus resultat unus actus perfectus: sic & in potentiis intelligendum est se habere, quòd & si sint diuersę differentiæ intellectus, attamen in suis actionibus adinuicem ordinatæ sunt, & coniunctæ, ad actum intelligendi perficiendum, sicut materiale, & formale principium ad unum esse compositi constituendum. AD ILLVD, qđ obĳ, φ ĩtellectus possibilis ĩtelligit, & intellectus agens similiter recipit. Dicendum, quod intellectus possibilis non est pure passiuus, sicut supra ostensum est: habet enim potentiam se conuertendi: nec tamen est adeo actiuus, sicut agens, quia nõ potest sua cõuersione nec speciem abstrahere, nec de specie iudicare, nisi adiutorio ipsius agentis. Similiter nec ipse intellectus agens operationem intelligendi potest perficere: nisi formetur acies intellectus possibilis ab ipso intelligibili: ex qua formatione est in pleniori actualitate respectu eius, quod debet cognoscere: quã erat prius, cum carebat specie: & ita cum cogitamus de intellectu agente, & possibili: non debemus cogitare quasi de duabus substantiis, uel quasi de duabus potentiis ita separatis, quod una sine alia habeat operationem suam perficere, & aliquid intelligat intellectus agens sine possibili, & aliquid cognoscat intellectus agens, quod tamen homo, cuius est intellectus ille, ignoret. Hæc enim uana sunt, & friuola, ut aliquid sciat intellectus meus, quod ego nesciam: sed sic cogitandæ sunt esse illæ duę differentię, quod in unam operationem completam intelligendi ueniant inseparabiliter: sicut lumen, & diaphanum ueniunt in abstractionem coloris. Nec sunt hic sequenda communiter uerba philosophorum, quia pro magna parte decepti sunt in influentia intelligentiæ super animam, quam non admittit fides catholica.

DI-

PARS SECVNDA.

Quod talis est ordo peccandi, uel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus.

Illud quoque prætermittendum non est, quod talis nunc in uno homine tentationis est ordo, & progressio, qualis tunc in primis præcessit parentibus. Vt enim tunc serpens malum suasit mulieri, ipsaque consensit, deinde uiro suo dedit, sicque consummatum est peccatum: ita & nunc in nobis pro serpēte est sensualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro uiro superior rationis portio. Et hic est uir, qui secundū Apostolum dicitur imago, & gloria Dei: & illa est mulier, quæ secundū eundē dicitur gloria uiri. Atque inter hunc uirum & hanc mulierē est uelut quoddam spirituale cōiugium, naturalisque contractus, quo superior rationis portio, quasi uir, debet præesse & dominari: inferior uero, quasi mulier, debet subesse et obedire. Ideo uir secundū Apostolū nō debet habere uelamē, sed mulier. Et sicut in cūctis animātibus nō est repertū homini adiutoriū simile sibi, sed de illo sumptum quod ei formaretur in coniugiū: ita & in partibus animæ, quas cū pecoribus habemus cōes, nullum menti nostrę simile est adiutorium. Vnde Aug. in eodem. Illud nostrum, quod in actione temporalium tractandorum ita uersatur, ut non sit in nobis commune cum pecore, rationale est quidē; sed ex illa rationali mēte, qua subhęremus intelligibili, & incommutabili ueritati, tāquam ductum, & inferioribus tractandis gubernandisq; deputatum est. Sicut.n. in omnibus pecoribus non est inuentū uiro adiutorium simile sibi, nisi de illo detractū in coniugium formaretur: ita menti nostræ qua supernam consulimus ueritatem, nullum est ad usum rerum temporalium, quantum naturæ hominis satis est, simile adiutorium ex animę partibus, quas communes cum pecoribus habemus. Ideoque rationale nostrum non ad unitatis diuortiū separatū; sed in auxiliū societatis quasi deriuatū, in suo dispartitur officio. Et sicut caro est duorum in masculo Lib. de Tri. 12 cap. 3. Gen. 2.

& in

& in fœmina: sic intellectum nostrum, & actionem siue rationem & appetitum rationalem, uel si aliquo modo significantius dici possunt, una mentis natura complectitur, ut sicut de illis dictum est, Erunt duo in carne una: sic & de his dici possit, duo in mente una. Ecce ex his uerbis apperte intelligi potest qualiter in anima hominis existat imago illius coniugij, & qualiter in singulis nostrum spiritualiter sint illa tria, scilicet uir, mulier, serpens.

Qualiter per illa tria in nobis consumetur tentatio.

Nunc superest ostendere, quomodo per hæc tria in nobis consummetur peccatum: ubi agnosci poterit, si diligenter intendatur, quid sit in anima mortale, uel ueniale peccatum. Vt enim ibi serpens suasit mulieri, & mulier uiro: ita & in nobis sensualis motus cum illecebram peccati conceperit, quasi serpens suggerit mulieri, scilicet inferiori parti rationis, idest rationi scientiæ: quæ si consenserit illecebræ, mulier edit cibum uetitum: post de eodẽ dat uiro, cum superiori parti rationis, idest, rationi sapientiæ eandem illecebram suggerit: quæ si consentit, tunc uir etiam cum fœmina cibũ uetitum gustat. Si ergo in motu sensuali tantum peccati illecebra teneatur, ueniale ac leuissimum est peccatum. Si uero inferior pars rationis consenserit, ita vt sola cogitationis delectatione sine uolantate perficiendi teneatur, mulier sola manducauit, non uir: cuius authoritate cobibetur uoluntas, ne ad opus usque perueniat. Si uero adsit plena uoluntas perficiendi, ut si adsit facultas & ad effectum perducatur, uir quoque manducat, quia superior pars rationis illecebræ consensit, & tunc est damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier sine uiro gustat, aliquando est mortale, aliquando ueniale peccatum. Vt enim dictum est, tunc mulier sine uiro gustat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, ut faciendum non decernatur: uel cũ quidam terminus mensura a peccato adhibetur a uiro, ut non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, sed statim ut mulierem tetigit, uiri authoritate repellatur, ueniale est. Si uero diu in delectatione cogitationis

nis

nis teneatur, etſi uoluntas perficiendi deſit, mortale eſt: & pro eo damnabitur ſimul uir & mulier, ideſt totus homo, quia & tunc uir [redacted]n debuit, mulierem cohibuit, unde poteſt dici conſenſiſſe.

Repetitio, ſummam perſtringens.

Itaque ut breuiter ſummam perſtringam, quando peccatum ita in anima concipitur, ut illud facere diſponat, uel etiam perficiat, aliud frequenter, aliud ſemel: uel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale eſt. Cum uero in ſenſuali motu tantum eſt, ut prædiximus, tūc leuiſſimum eſt: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem ſupra dixi, aliud frequēter, aliud ſemel: quia quædam ſunt, quæ ſi tantum ſemel fiant, uel facienda diſponatur, damnant, quædam uero non, niſi ſæpius fiant, uel facienda decernantur: ut de otioſo uerbo, & huiuſmodi. Hæc Aug. in xii. Lib. de Tri. tradit ita, Sicut in illo congiugio primorum hominum ſerpens manducandum perſuaſit: mulier autem non manducauit ſola; ſed uiro ſuo dedit, & ſimul manducauerunt, ita & in quodam ſecreto coniugio, quod in uno homine geritur & digno ſcitur, cum rationi ſcientiæ, quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi uiuacitate uerſatur, animalis ſenſus ingerit quandam illæcebram: tunc uelut ſerpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ conſentire, de ligno uetito eſt edere. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperiori uero authoritate ita retinentur membra, ut non exhibeantur arma iniquitatis peccato: ſic habendum exiſtimo, uelut lignū uetitum mulier ſola comederit. Si autem conſenſu illo ita decernitur quodque peccatum, ut ſi ſit poteſtas etiam opere impleatur: intelligenda eſt mulier dediſſe uiro ſuo ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolum cogitandum ſuauiter, uerum etiam perpetrandum efficaciter mente decerni: niſi & illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouēdi, uel ab opere cohibendi malę actioni cedat. Nec ſane cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & uolens libenter, quæ ſtatim ut

attin-

attigerunt animum, respui debuerunt, negandum est esse peccatum: sed longe minus quàm si & opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia pe-
Mat. 6 tenda est, pectusque percutiendum, & dicendum, Dimitte nobis debita nostra. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat; & ideo si sola mulier cibum edisset illicitum, sola vtique mortis supplicio plecteretur: ita dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus continuo se deberet auertere, cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantum suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hic quippe vna persona est, vnus homo est, totusque damnabitur: nisi hæc quæ sine uoluntate operandi, sed tamen cum volũtate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idẽ quoque, in libro contra Manichæos de hoc eodem sic ait, Apostolus dicit, Secundum principem potestatis aeris hu-
Augu. ius spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Nunquid
Lib. de ergo visibiliter eis apparet, aut quasi corporeis locis acce-
Gene, dit ad eos & operatur? Sed miris modis per cogitationem
2. c. 14 suggerit quicquid potest: quibus suggestionibus resistendũ
in to. 1. est. Non enim ignoramus astutias eius. Quomodo enim ac-
Eph. 2. cessit ad Iudam, quando ei persuasit ut dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei uisus est? Sed vtique, vt dictum est, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, si paradisum mentis custodiat. Posuit enim hominem Deus in paradiso, ut operaretur & custodiret: quia sicut Ecclesiæ dicitur in Canticis Canticorum, Hortus conclusus, fons signatus: quo utique non admittitur peruersitatis ille persuasor, sed tamen per mulierem decepit. Non enim etiam ratio nostra deduci ad consensum peccati potest, nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquam rectori viro. Etiam in unoquoque nostrum nihil aliud agitur cum ad peccatum quisque delabitur, quàm tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere & viro. Nam primo fit suggestio, siue per cogita-

tionem

tionem, siue per sensus corporis, uel uidendo, uel tangendo, uel audiendo, uel gustando, uel olfaciendo: quæ suggestio cum facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccatum, excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit: sed aliquando ratio uiriliter etiam commotam cupiditatem refrenat & compescit. Quod cum fit, non labimur in peccatum, sed cum aliquantula luctatione coronamur. Si autem, ratio consentiat, & quod libido commouerit, faciendum esse decernat, ab omni uita beata tanquam de paradiso expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiam si non subsequatur factũ, quando rea tenetur in consensione conscientia.

Quare de animæ partibus dixit.

Hæc de animæ partibus interseruimus, ut ipsius animæ natura plenius cognosceretur, & secundum quam sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur: scilicet secũdum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, sed non omne ueniale: illud scilicet, quod in solo motu sensualitatis existit.

Quod sensualitas sæpe in scriptura aliter quàm supra accipitur.

Non est autem silentio prætereundum quòd sæpe in scriptura nomine sensualitatis, non id solum in anima, quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis, quę temporalium dispositioni intendit, intelligitur. Quod diligens lector in locis scripturæ, ubi de ipsa fit mentio, uigilanter annotet.

SVPRA egit Magister de distinctione potentiarum animæ ad liberi arbitrii manifestationem. In hac parte, quia secundus gradus potentiarum est ordo: & progressio tentationum, determinat qualiter, & quo ordine peccatum per uires animę progredi habeat, & peruenire ad cõsummationem. Diuiditur autem pars ista in tres partes. In prima determinat qualiter peccatum in uiribus animæ habeat progressum ad consummationem. In secunda uerò prædeterminata repetit ad maioré explanationem, ibi.

ibi. *Itaque ut breuiter summam per stringam, &c.*) In tertia uero præ determinata epilogat ad faciliorem rememorationem, ibi. *Hæc de aiæ partibus int-rseruimus. &c.* Quęlibet harum partium diuidi pōt in duas secūdū duo cap. quæ in quolibet continentur. Nam prima pars habet duas. In prima determinat connexionē, & ordinem uirium animæ. In secunda uero determinat, qualiter habeat fieri progressus culpę, ibi *Nunc superest ostēdere, &c.* Similiter secunda pars habet duas. In prima explanat, & circumloquitur assimilationem uiriū animæ in consummatione peccati ad primam tētationem. In secunda uero ponit quandā similitudinem, ostendens quod mulier sine uiro damnari nō potest, ibi *Nec sane cum sola cogitatione. &c.*) Similiter tertia, & ultima pars duas habet. In prima breuiter epilogat, & rationem suæ digressionis assignat. In secunda uerò multiplicitatem huius nominis (Sensualitas) ad majorem euidentiam explicat, & manifestat, ibi. *Non est autem silentio prætermittendum, &c.*

Dub. 1. *SI ergo peccatum, &c.*) Innuit Magister, quod si peccatū nō diu teneatur in delectatione ueniale est; si uero diu in delectatione cognitionis teneatur, & si uoluntas perficiendi desit, mortale est. Ex hoc uidetur, quod sola mora de ueniali faciat mortale. Sed contra. Circunstantia non mutat genus peccati: ergo si mora temporis est circunstantia, nunquam faciet de eo, quod erat ueniale mortale. Item. Mortale excedit ueniale in infinitū: sed circunstantia non aggrauat in infinitum: ergo si mora temporis circunstantia est, vř &c. Iuxta hoc quæritur, quanta mora temporis faciat peccatum, qđ erat ueniale, esse mortale? & utrum hoc sit in aliis generibus peccatorum sicut in peccato carnis. Et iterum quando quis dubitat, utrum mortaliter, uel uenialiter peccauerit, qualiter sit ei consulendum. Respon. Dicendum, quod mora temporis quātū est de se, non facit, vt ꝙ prius erat ueniale, fiat mortale, sed solū occasionaliter, uidelicet, qđ inducit consensum uerum, uel interpretatiuum. Tunc aūt inducit consensum uerum, quando ex diuturnitate delectationis crescit libido, adeo ut homo uelit omnino in uitiorum delectatione persistere, & morari. Tunc uero inducit consensum interpretatiuum, quādo homo aduertens periculum delectationis retentę, negligit eam reprimere: hoc enim non est absque contemptu salutis propriæ, pro eo ꝙ discrimini se exponit. Illa enim delectatio subintrat sicut serpēs, & uenena diffundit, per quæ rationalis spiritus interit morte culpæ. Sicut igitur salutē suam corporalē negligeret, qui serpentem iuxta se scienter collocaret, sic in tali delectatione auertens periculum, uel debens auertere, uoluntarie uersatur, exponit se discrimini, quādo negligit repellere, & pro tanto dicit Magister ipsum peccare mortaliter: Et per hoc patet responsio ad obiecta, quia hoc non facit

cit mora de se, sed ratione consensus, uel cōtemptus. Ad illud uero, qđ quæritur, quanta mora hoc faciat. Dicēdum, ꝙ in generali determinatur, ꝙ tāta mora hoc faciat, in qua adeo crescit delectatio, & libido, ꝙ superuenit consensus, uel adeo est repellendi negligentia, & propriȩ salutis induria, quod superuenit contemptus, & consensus interpretatiuus. Si aūt in spāli quæritur, quāta sit ista mora, utrū sit unius horæ uel dimidii, uel amplioris spatii? non pōt una rñsio dari, quia aliquādo est maioris, aliquando minoris secundū diuersos status, & cōditiones personarū: unde hoc non determinat sciētia, uel lectio; sed potius cōsciētia recta, & punctio. Bene aūt aduertit cōscientia recta se non modicū lædi, quādo ex morosa delectatione consensus superuenit uel contēptus: ꝙ si nō aduertat, aliquādo propter tenebras, & inuolutiones affectionū securiorē partē debet eligere, & cōfiteri purè, sic & dolere quasi peccaret mortaliter. Ad illud, qđ quæritur, utrū ita sit in oib. generibus pctōrum. Dicendū, ꝙ in oibus peccatis delectatio morosa uigilanter, & strenue uitāda est. Tamen uerbum Aug. pcipue uidetur intelligi in peccato carnis, qđ habet ex carnis incentiuo delectationē magis sibi coniunctā, & ad quā homo facilius incuruatur: & ideo cū magna diligentia est uitanda, non solum aut hoc, sed etiam omne peccatum. Multa enim frequenter creduntur esse uenialia, quȩ mortalia sunt, & difficillimū est in talibus discernere: & ideo quasi à facie colubri necesse habet homo qui uult saluari, peccatum fugere.

Quædam sunt, quæ si tantum semel fiunt, &c.) Contra. Multiplicatio actuum non mutat genus: ergo si primum peccatum ueniale est, & secundum, & tertium: ergo nunquā faciunt unū mortale. Præterea, quodlibet ueniale stat cū gratia: ergo si nullam aufert gratiam, nullam aufert uitam: ergo numquā dānāt uenialia, quantumcumq; multiplicentur. Ad hoc breuiter respondendum est ad prȩsens, ꝙ ista quæstio determinatur in 4. dist. 16. ideo ad presens tantum dixisse sufficiat, ꝙ plura uenialia non determināt, nec faciunt mortale quantum est de se; sed solum dispositiue; ex frequenti enim iteratione uenialium augetur libido, & frequenter interuenit contemptus; & pro tanto intelligendum est uerbum Magistri esse dictum. Dub. 2.

Sæpe in scriptura nomine sensualitatis, &c.) Hoc non uidetur rationabiliter dictum, quia cum rationalis portio diuiditur contra sensualitatem, nullo modo uidetur, ꝙ ratio sensualitatis nomine debeat censeri. Itē. Quȩritur de hoc, quod dicit, ꝙ sæpe hoc in scriptura reperitur; cum enim philosophi de uiribus animæ sufficienter tractauerunt, & nullam mētionem fecerunt de sensualitate, unde est hoc, ꝙ sacra scriptura & doctores sacræ scripturȩ hoc nomine utuntur? Iuxta hoc est quæstio, utrum nomine sensualitatis intelligatur una uis uel plures; & utrum intelligatur uis cognitiua, aut motiDub 3.

mou-

motiua: quòd enim intelligatur uis cognitiua, uidetur per hoc, quòd dicitur sensus: sensus enim uis cognitiua est. Quod autem dicatur motiua uidetur per hoc, quòd in ea habet esse peccatum, & ad malum habet inclinare. Respon. Dicendum, quòd scriptura distinguit hominem interiorem, & exteriorem, sicut habetur 2. Corinth. 4. Et si is, qui exterior est noster homo, corrumpitur: interior tamen renouatur de die in diem. Exteriorem autem hominem uocat non ipsum corpus tantũ, sed corpus cum uiribus animę, per quas habet his sensibus intẽdere, & in eis inhęrere. Interiorem autem hominem uocat ipsum spiritum rationalem, secundum quem habet circa cœlestia seipsum occupare: secundũ hoc intelligendum est, ꝙ homo habet potentias animæ, per quas conuertitur ad spiritualia, & habet potentias, per quas conuertitur ad sensualia: & illæ uirtutes, per quas conuertitur ad spiritualia insimul collectæ unum posse perfectũ animæ integrãt, & quædam potestas resultat interioris hominis regitiua, quæ quidem uocatur arbitrii libertas, in qua consistit meritum, & laus, & uituperium. Secundum autem quòd homo habet conuerti ad hæc sensualia, sic habet & suas potentias, quæ similiter in unum cõcordantes, integrãt quasi unum perfectum posse circa ista sensualia: & hoc nomine sensualitatis censetur scriptura, quę simul comprehendit sensibiles cognitiuas, & motiuas, sicut & arbitrii libertas, ut uidebitur infra: & hoc est quod habitum est supra. ea. Dist. ꝙ sensualitas est quędam uis animæ inferior, ex qua est motus, qui intenditur in corporis exterioris sensus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium: & ideo comprehẽdit ex sua propria acceptione sensitiuam, & motiuam, & brutalem. Et quoniam inferior portio rationis per peccatum multum trahitur à sensualitate, & homo comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: ideo inferior portio rationis aliquando in scriptura nomine sensualitatis censetur propter nimiam cõuersionem sui ad sensualia: & per hoc patet responsio ad oĩa obiecta. Ad illud tamen, quod quæritur, quare philosophi nõ utuntur hoc noĩe. Dicendũ ꝙ sensualitas non tantum noĩat ipsam potẽtiã sensualem quãtũ ad propriam naturam, sed ẽt in quantum respectu rationalis habet quandam rebellionem, quę ex peccato originali in homine traducitur. Et quoniam nõ peruenerunt ad cognitionem originalis peccati, nec lapsus: ideo non utuntur hoc nomine sicut sacræ scripturę.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An in superiori parte rationis habeat esse peccatum secundum se.

AD intelligentiã huius partis quærunturtria. Primo quæritur qualiter peccatum habeat fieri, & esse in parte rationis superiore. Secũdo, qua-

liter habeat fieri i inferiori Tertio qualiter habeat fieri in sensualitate. Circa primum quæruntur duo. Primo quæritur, utrum in superiori parte rationis habeat esse peccatum secundum se. Secundo quęritur, utrū possit in ea esse ueniale.

Circa quam sic proceditur, & ostenditur, quòd in superiori parte rationis sc̄d̄m se, hoc est absque instinctu inferioris partis non possit esse peccatū. Primò per illud Augu. contra Manich ubi sic ait. Ratio nostra deduci ad consensum peccati non potest, nisi cū delectatio fuerit mota in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi tanquā rectori uiro suo: ergo nunq̄ peccat ratio superior, nisi peccatum p̄cedat in parte inferiori. Item. Philosophus in 3. de Anima. Intellectus semper est rectus: phantasia autem recta, & non recta: ergo intellectus quantum est de se, nunquam errat: ergo nec superior portio deuiat a ueritate iustitiæ, nisi inclinetur per sensualitatē, & inferiorē portionem. Item. Peccatum est per conuersionem ad bonum cōmutabile; sed superior portio rationis dicitur inquantum cōuertitur ad æterna: inferior inquantū conuertitur ad tēporalia; ergo impossibile est peccatū esse, uel fieri in nobis ex actu partis rōnis superioris absque actu inferioris. Item. Rō superior dr̄, inquātum legibus æternis intēdit: sed impossibile est aliquem peccare nisi declinādo a legibus ęternis: ergo impossibile est peccatū in superiori parte rōnis esse sc̄d̄m se. Item. Mulier est media inter

Text. c. 51.

sensualitatē & rōnē superiorē: sed sensualitas semp̄ mouet ad bonū, ut nūc, quantū est de se: ergo rō superior quantū est de se, semper mouet ad bonū simpliciter: sed uirtus, quæ mouet ad bonū simpliciter, in mouendo non peccat: ergo in superiori parte rōnis quantum est de se, peccatū esse non potest. Item. Anima q̄n conuertitur ad Deū purgatur, melioratur, & perficitur: sed superior portio rationis attendit, inquātū cōuertitur ad Deū: ergo cū peccatū fœdet, & obnubilet, peccatū in superiori p̄te rōnis sc̄d̄m se esse nō pōt.

Sed contra. Hiere. 2. Filii Mēpheos, & Taphnes constuprauerunt te usque ad uerticē: si ergo uertex (sc̄d̄m q̄ sancti exponunt) dr̄ apex mentis, siue superior portio rōnis, uidetur q̄ & illa habeat per peccatū cōstuprari, & fœdari. Item. Aug. 13. de Trini. Vir māducat, quando superior portio rōnis consentit illecebrę: sed eius est peccare, cuius est cōsentire: si igitur hoc est superioris partis, patet, & cæt. Item. Contingit aliquē peccare peccato infidelitatis, discredēdo aliquos articulos, q̄ sunt respectu diuinitatis: sed ad illos articulos solum superior rationis portio se extendit: ergo in illo gn̄e peccādi portio superior p̄prie culpā cōmittit. Item. Liberū arb. constat esse uertibile: sed liberū arb. maxime cōsistit i superiori portione rōnis, cū ibi maxime sit iudicium, & imperiū: ergo uidetur, q̄ in superiori portione rationis etiā sc̄d̄m se sit uertibilitas ad malum: igitur & peccatum. Item. Superior

portio rationis est illa, quæ discernit, & iudicat tam de agendis, quàm de credendis; sed iudiciū creaturæ (quantū est de se) absque gratia deficit ab his, quę sunt fidei catholicę: ergo per se pōt errare, & ab illis declinare: & si hoc, potest per se peccare.

ITEM. Angelus cum peccauit primo peccato, appetiit æquiparari Deo in potentia, & mulier similiter in sapiētia: sed hoc est appetibile solum partis superioris: ergo uidetur, ꝙ tam peccatum hominis, qui angeli incępe rit a parte superiori rationis: ergo in superiori parte rōnis secūdū se peccatū habet fieri, & esse.

RESOLVTIO.

Et si nullum ex carnalibus: aliquod tamen ex spiritualibus inesse, nihil prohibet.

RESP. Ad prædictorū intelligētiam est notandū, ꝙ aliqui dicere uoluerunt, ꝙ superior portio rōnis non est aliud, q̄ synderesis: & ꝙ ipsa superior portio rationis, quantum est de se, semper est recta, & fortis, nisi incuruetur, & emolliatur per portionem inferiorem: & ideo dixerūt peccatum in ea non esse secundum se: sed si peccat, hoc solū dicunt esse consentiendo inferiori parti, siue non cōpescendo eius deordinationem. Sed hæc positio tripliciter deuiat a ueritate. Primo in hoc, quod dicit, quod idē est superior portio rōnis, & synderesis: qđ plane falsum est, cum superior portio rationis, & inferior pertineant ad arbitrii libertatem, sicut dicit August. & ideo nominant potentiam deliberatiuam: synderesis aūt potentiā naturalē nominat: quæ semper uniformiter ad bonū inclinat. Secđo uero a ueritate deuiat in hoc, ꝙ dicit in synderesi aliquo modo esse peccatum: hoc enim plane falsum est, sicut infra manifestabitur, & glos. dicit expresse. Ezec. 1. Tertio uero à ueritate deuiat in hoc, quod dicit, ꝙ in superiori parte rationis secđm se culpa non potest esse, nisi ab inferiori procedat, & tribuatur sibi occasio. Hoc enim contra rationem est, cum in illa portione consistat arbitrii libertas, & ita per naturam insit ei ad malum uertibilitas, & ita possibilitas ad peccandum. Est etiam hoc contra experimentū: quia rō superior non solum habet iudicare secđm leges ęternas: sed etiam habet iudicare secđm lumen proprium, & secundū lumē sibi ab inferiori acquisitum. Et quāuis aspiciendo ad leges æternas non peccet iudicādo: tamen secundū ea, quæ percipit a sensibus, uel etiam secđm lumen fidei datum, & innatum, potest deficere, & errare: maxime ī statu naturæ lapsæ. Esto enim, ꝙ sibi proponatur credibile, & aliquis articulus fidei, utpote articulus de Trinitate, & unitate; cum iste non solum repugnet sensui, & imaginationi; sed etiā discrepet a naturali iudicio rationis; si noster intellectus secūdū lumē propriū, nihil aspiciendo ad partes inferiores iudicaret, & deficeret, & discrederet, & peccaret. ET PROPTER hoc est alius modus dicēdi. ſ ꝙ duplex est genus peccati: quædam enim sunt peccata carnalia, quędam uero spiritualia. Si loquamur de peccatis carnalibus, sic faten-

dum est, ꝙ nō cōtingit esse peccatum in superiori parte rationis absque inferiori parte rationis. Si autem de peccatis spiritualibus fiat sermo, tunc concedendum est, ꝙ peccatum habet fieri & esse (licet non semꝑ fiat) in superiori parte rationis secūdum se; & rationes quæ hoc ostendunt, sunt concedendę.

Et ꝑ hoc patet respōsio ad illud, quod primo obiicitur in cōtrariū. Nā Aug. in proposita auctoritate loquit̄ de progressu in ꝑpetrationē pc̄tōrum carnaliū.

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ intellectus semper est rectus. Dicendum, ꝙ uerbum Philosophi intelligendum est in his, ad quæ mouet potentia intellectiua per modum naturę: in his uero, ad quæ mouet per modū deliberationis, nō habet ueritatē: unde ibidē uocat ipse sc̄d̄m ueritatem intellectum, quod nos uocamus conscientiam naturalem. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ peccatum est per conuersionem ad bonum cōmutabile, Responderi potest dupliciter. Primo quòd non solum est peccatum, quando fit conuersio ad illud, ꝙ scundum ueritatem est bonum commutabile, sed etiam quando fit conuersio ad illud, quod est bonum incommutabile, & appetitur, ut commutabile. Aliter potest dici, quòd superior portio, & si differat ab inferiori in hoc, ꝙ ipsa conuertitur ad superna; nihilominus tamen habet cōuerti ad inferiora, ꝑut disponit, & regit inferiores potētias: & sic pōt deordinari, male eas regendo, siue fręna laxādo, siue suo imperio incuruando.

Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ rō superior intēdit legibus ęternis. Dicendum ꝙ iste est actus nobilissimus superioris partis, sed nō semper hunc actum exercet: imo ēt intendit sibi, & ad se conuertitur, & sic pōt nimis ad se cōuerti, ac per hoc a Deo auerti, & deuiare a legibus æternis. Ad illvd, quod obƒ, ꝙ sensualitas ad bonū inclinat, ut nunc, Dicēdum ꝙ sensualitas nō semper mouetur inordinate: & præterea esto, ꝙ semper inordinate moueretur, non tamen ex hoc concluditur, ꝙ superior portio rōnis semper ordinatè moueatur: alia.n. uis assignatur, sc̄d̄m quàm semper ordinate mouetur, utpote synderesis, quæ est scintilla cōscientię. Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ superior portio rōnis dicitur inquantum cōuertitur. Dicendum, ꝙ hoc non est uerum inquantum actu conuertitur, sed inquantum est nata cōuerti. Præterea inordinate conuerti potius est auerti, q̄ conuerti. Cū autē dicitur, ꝙ conuersio ad Deum purgat, illuminat, & perficit, hoc intelligitur de ordinata conuersione, quam nō est semper necessarium inuenire in actione superioris portionis.

Qvaestio II.

An in superiori portione rationis ueniale peccatum esse possit?

Vtrvm in superiori portione rationis possit esse ueniale peccatū. Et ꝙ sic, uidetur: q̄a contingit circa aliquem articulum fidei ex surreptione dubitare. Et constat ibi esse peccatum, cū sit motus ad illicitum. Constat ēt esse in superiori parte, cū sit circa, aut contra articulos fidei,

dei, et respectu æternorũ. Constat ẽt esse ueniale cũ sit ex surreptione: ergo etc. ITEM. Tunc peccat superior portio rõnis, et uir comedit, quando est plenus consensus. et præbentur arma iniquitatis peccato: sed contingit aliquem plene cõsentire in uerbũ otiosum, & mẽdaciũ iocosum, & hæc nõ sunt nisi peccata uenialia: ergo &c. ITEM. Superior portio rationis est corrupta, sicut & inferior: cũ originale oẽs uires animæ inficiat, & debilitet: ergo si peccatũ ueniale potest esse in aliis uiribus, q̃ subsunt libero arb. pp corruptionẽ, quam accipit ex originali, eadem rõne in parte superiori. ITEM. Contingit, ꝙ aliquis in conuertendo se ad Deum per amorẽ, est negligens: sed nõ magis tenetur homo ad hoc mandatum, quàm ad alia: ergo negligentia aliorũ mandatorum obseruatione, est uenialis: ergo & negligentia in amando Deũ, est uenialis: sed hoc est in superiori parte rationis, ergo &c.

SED CONTRA. Aug. & Magister in litera recitat. Quando superior pars rationis consentit illecebrę, tunc est peccatũ damnabile, & mortale: ergo uidetur, ꝙ quandocunque peccatũ superiorem partem attingit, statim fit mortale. ITEM. Penes superiorem partem rõnis residet regula directionis in toto regno animę: sed facta obliquatione in regula, iam non remanet aliqua rectitudo, nec species rectitudinis: igitur cum superior portio rõnis peccat, deordinatur tota anima: ergo si plena deordinatio non est absque mortali peccato: uidetur &c. ITEM. Nulla creatura est excellentior anima quantum ad superiorẽ portionẽ, sicut Aug. in multis locis innuit, & dicit expresse: sed angelus propter suam dignitatem non potest peccare nisi mortaliter: ergo uidetur pari ratione, ꝙ nec peccatum ueniale possit esse in superiori parte. ITEM. Nihil est adeo ueniale, quod non fiat peccatum mortale, dum placet: sed complacentia tunc uere dicitur, quando superior pars rõnis ad culpam incuruatur, hoc autẽ est, cum ipsa peccat: ergo non uidetur, ꝙ aliquod peccatũ possit in ea esse, quin sit mortale.

RESOLVTIO.

Cum in superiori rationis portione aliquis motus inordinatus esse posit: qui fiet ut & uenialis peccatum non inesse posit.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ aliqui dicere uoluerunt, ꝙ in superiori portione rationis nõ potest esse nisi mortale peccatum, & hoc propter elongationẽ sui a carne, & a sensualitate, in qua consistit initiũ suggestionis malæ, & ex cuius pronitate habet esse peccatum ueniale secundũ statum naturæ lapsæ: & hi dixerunt, ꝙ cum sint tres gradus in potentiis animæ correspondentes serpenti, mulieri, & uiro: uideli et sensualitas, portio inferior, & superior: sensualitatis est tantũ peccare ueniailiter, superioris partis tantum mortaliter, inferioris partis utroque modo. Cum.n. sit media inter utrãque, naturam sapit utriusque. Sed quia planũ est in superiori portione rationis posse esse aliquo

modo

modo motus inordinatos ex surreptione, planũ est ẽt in ea esse corruptionẽ aliquã ex originali contractione: ideo aliis uidetur probabilius, & melius: qđ peccatum ueniale in rõne superiori habeat esse: unde concedendæ sunt rationes hoc ostẽdentes.

Ad illvd ergo, quod obiicitur, qñ superior pars rationis comedit, damnabile est, & mortale peccatum. Dicendum, ꝙ illud intelligitur de pleno cõsensu, & hoc respectu illius peccati, cuius actus est in prohibitione, sicut est de peccato fornicationis. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ penes superiorem partem residet regula directionis. Dicendum, ꝙ regula directionis non tollitur per qualecunque peccatum, sed per illud quod inducit diuinum contemptum, & auersionem à Deo: hoc autem non est in quolibet peccato superioris partis, utpote in illo, quod ex surreptione cõmittitur. Ad Illvd, quod obiicitur, quòd nulla creatura sit superior anima secũdum mentem. Dicendum, ꝙ & si nulla sit superior secundũ ordinem efficientis, & finis: est tñ aliqua maioris dignitatis, & excellentioris naturæ, & propter hoc minorem habet excusationem. Præterea nulla natura rationalis in statu innocentiæ põt peccare uenialiter, ut supra ostẽsum est: nulla autem natura rationalis lapsa de culpa potest cõsequi ueniam, nisi homo propter fragilitatem carnis: & ideo non ualet illud, quod obiicitur de angelo. Ad Illvd, quod ultimo obiicitur, ꝙ complacentia facit de uenali mortale. Dicendum, ꝙ complacentia nõ dicit ibi quamcunque inclinationem, sed plenum consensum, & deliberatum cum quadam plena quietatione: & ita ex hoc nõ concluditur, ꝙ omnis deordinatio superioris partis cadat in genus peccati mortalis.

ARTICVLVS II.

Qvaestio I.

An in inferiori parte rationis peccatũ aliquod fieri habeat, nullatenus sensualitate suggerente?

Consequenter circa sedm principale, scilicet quo quæritur quomodo peccatum habeat fieri, & esse in inferiori parte rationis, duo quęrũtur. Primò utrum aliquod peccatum habeat esse in inferiori parte absque sensualitate. Secundo quęritur, utrũ peccatũ mortale possit esse in eadem parte rationis superiori non peccante.

Circa quã sic proceditur, & ostenditur, ꝙ nullum peccatũ possit esse in inferiori parte rõnis absque sensualitate. Primo per auctoritatem Aug. contra Manichæos: ubi ait sic. In unoquoque nostrum nihil agitur nunc, cum ad peccatum quisque dilabitur, quod tunc actum est in illis tribus serpente, muliere, & uiro: ergo si peccatum illud incœpit a serpente, & sensualitas est serpens, ut ipse dicit, omne peccatum incipit a sensualitate. Item. Sicut oẽm consensum præcedit delectatio, ita omnem delectationẽ præcedit aliqua suggestio: sed nullũ peccatũ rationis est absque aliqua delecta-

ctatione: ergo nec delectatio sine suggestione: suggestio autē non est nisi partis sensualis, uel serpentis: ergo nullum peccatū est in inferiori parte rōnis, qđ nō incipiat a sēsualitate. ITEM. Inferior ratio non peccat, nisi quia appetit bonum, ut nū e: sed uis, quæ appetit bonum ut nūc, est sensualitas: ergo non peccat nisi præuia sensualitate. ITEM. Nihil est in intellectu, qđ prius non fuerit in sensu: ergo pari ratione nihil est in rōne, qđ prius nō fuerit in sensualitate: ergo si rō deordinatur, necesse fuit sensualitatem prius deordinari. Omnia peccata actualia ortum habēt a peccato originali, & potissime a concupiscentia, quę ex originali peccato nobis inoleuit: sed tam originale peccatum, q̄ concupiscentia inest animę ex cōiunctione sui ad carnē: uis autē, secđm quàm aīa coniungitur carni, est ipsa sensualitas: ergo omne peccatū animæ incipit a sensualitate: igitur absque ea in inferiori parte rationis peccatū non potest fieri.

SED CONTRA. Magis est coniuncta superior portio inferiori, q̄ ipsa inferior portio sensualitati, cum ratio superior, & inferior spectent ad eandem potentiam, & naturam: si ergo peccatū pōt fieri in superiori parte rationis absque inferiori, sicut supra probatum est, uř multofortius, ꝙ possit fieri in inferiori absque sensualitate. ITEM. Impossibile est inferiorem partem rōnis peccare peccato spirituali appetēdo aliqđ spūale bonū: sed sensualitas nō appetit nisi bonū sensuale: ergo pōt peccare inferior portio absque sensualitate. ITEM. Quicquid potest uirtus inferior, potest de se moueri inordinate ad aliquod appetibile sine uiribus superioribus, multofortius superior potētia (utpote rōnis pars inferior) inordinate moueri pōt absque sensualitate. ITEM. In diabolo nō est sensualitas, cum nō hēat coniungi cū carne: sed cōstat, ꝙ ipse hēt peccare nō solū in Deum; sed ēt in in hoīem: si ergo peccatū in creaturā attēditur secundū aspectū rationis; uidetur, ꝙ absque sensualitate contingat illam portionem peccare.

ITEM. Quæritur iuxta hoc, quid est inferiorem portionem rationis comedere, & quādo delectatio transit a sensualitate in rationem. Si tu dicas, ꝙ hoc est, quando ratio auertit, & percipit delectari, tunc duplex est inconueniens. Vnum, scilicet quia frequenter homo consummat peccatū, & nihil cogitat nisi de appetibili, nec aduertit se delectari, uel tristari: et ita uidetur, ꝙ aliq̄s possit peccare mortaliter, ita ꝙ inferior portio non comedat. Aliud etiam inconueniens concluditur, quia cum percipere delectationem non sit malū, nec peccati augmentatiuum, iam uidetur, ꝙ perceptio rationis post suggestionem sensualitatis culpam non aggrauaret, quod plane, et manifeste falsum nemo esse dubitat. Q° late valu.

RESOLVTIO.

De carnalibus uix aliquod, immo nullum e reliquis nihil prohibet.

RESP. Ad prædicto intelligentiā est notandū, ꝙ (sicut innuit.

Ma-

Magister in fine huius Distinctionis) sensualitas dupliciter potest accipi. Aliquando accipitur pro ui, quæ appetit bonum, ut nunc: & hęc non est solummodo in parte sensuali: immo etiã in rationali. Et sine motu sensualitatis hoc modo dictę nunquã contingit peccatum esse in inferiori parte rationis: semper. n. cum peccat, bonum ut nũc exoptat. Alio modo dicitur sensualitas uis animę sensualis, qua intẽditur in corporis sensus, sicut habitũ est supra; & sine hac contingit esse peccatum in inferiori parte quantum ad peccata spiritualia, quantum autem ad carnalia uix, aut nunquam. In carnalibus autẽ corruptio uenit ex fœditate carnis, & concupiscentia partis sensualis: & ita in eis peccatum incipit a serpente, siue a sensualitate, & peruenit ad mulierem. Tunc autem dicitur esse in sensualitate, quando quis ex apprehensione delectabilis oblectatur, & inclinatur ante aduersionem, & perceptionem suę delectationis; hoc enim ex surreptione est; nec diciur ratio aliquo modo propter illam delectationem de uetito cibo gustasse: sed tunc ratio comedit, & peccatum in ea esse incipit, quãdo post delectationis aduersionem, & perceptionem, sensualitati delectanti condelectatur, & in delectatione persistit: extunc enim scilicet post delectationis aduersionem ratio comedere dicitur, & peccatum transire a sensualitate in ipsam: quoniam & si iudicare de delectabili, & in eo delectari, hoc sit partis sensualis: percipere tamen ipsam delectationẽ interiorem hoc est partis rationalis. Et ideo ratio comedere dicitur, si post talem ꝑceptionem parti sensuali condelectetur. Sic igitur concedo, ꝙ aliquo genere peccati peccare potest inferior portio rationis absque suggestione sensualitatis; sicut rationes ad secundam partem adductæ ostendunt. Aliquo uero genere peccati, aut nũquam peccat, utpote carnalis, nisi motus sensualitatis pręcedat, & trahat, & quantũ ad hoc peccati genus loquitur Aug. cõtra Manich.

Et ꝑ hoc patet responsio ád primũ qđ obiicitur in cõtrariũ.

Ad Illvd, quod obiicitur, quòd omnem delectationẽ prædit suggestio. Dicendum, ꝙ si suggestio large accipitur ad omnem apprehensionem boni, ut nunc sub ratione appetibilis; sic uerum est, quòd pręcedat omnem delectationem. Si uero accipiatur stricte, pro illo motu serpentino partis sensualis, sic non habet ueritatem in omnibus peccatis, sed solum in peccatis carnis. Et per hoc patet responsio ad sequens, quo dicitur: quod sensualitas est uis appetitiua boni, ut nunc: ibi enim accipitur sensualitas large, & (sicut præostensum est) absque ea non potest esse peccatum in inferiori portione rationis, quamuis esse possit absque sensualitate dicta proprie, saltem peccatum spirituale. Ad illvd, quod obiicitur, quod nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu. Dicendum, quòd uerum est uel in se, uel in suo simili: multa tamen fingit homo, quæ nunquã

uidit,

uidit, multa etiam, postquam uidit, cogitat: ita ꝙ illa cogitatio nō excitatur a potētia sensitiua mouente: ita ēt intelligi pōt de ratione, & sensualitate. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ omnia peccata habent ortum ab originali concupiscentia. Dicendum, ꝙ & si oē peccatum quodāmodo ex originali ortū habeat, & originale ex carne: non tamen oportet omne peccatū tāquam ex proximo mouēte ortū habere ex carne, uel sensualitate, pro eo ꝙ peccatum originale nō tātū inficit partē sensualē, immo inficit partē rōnalem, & corrumpit Vnde concupiscentia respersa est in oībus uiribus aīæ: & iō siue sensualitas sit præambula, siue non. oīa mala nostra dicuntur uenire ex concupiscentia.

QVAESTIO II.

An pars inferior rationis mortaliter peccare possit absque superiori?

VTRVM pars inferior possit peccare mortaliter absque superiori, & ꝙ sic uṙ. Augu. dicit, & hṙ in litera. Si peccatū diu in cogitatione delectationis teneatur, tametsi uoluntas ꝑficiēdi desit, mortale est. Sed tūc uir non dicitur comedere, nisi quādo adest uolūtas perficiendi: ergo sola muliere comedente contingit peccare mortaliter. ITEM. Aug. dicit, & hṙ ī litera ibi. *Nec sane &c.* ꝙ si sola mulier comedat, totus hō damnatur: sed hoc non est nisi per peccatum mortale: ergo sola muliere comedente contingit peccare mortaliter. ITEM. Superior portio rōnis dṙ inquantum nata est a'picere superiora: sed contingit peccatum aliquod cōmittere, ita ꝙ non cogitemus de legibus æternis: ergo cōtingit aliquē peccare mortaliter solo actu inferioris partis, nihil faciēte actu superioris. ITEM. Frequenter offendit quis proximum nihil cogitans de offensa Dei: sed inferior portio est, secūdum quā ordinamur ad proximum: superior, secūdum quam ordinamur ad Deum: ergo contingit peccare mortaliter ex actu inferioris partis sine actu superioris. ITEM. Magis prona est ad peccatum inferior portio, q̄ superior, cum ex coniunctione ad sensualitatem mollior sit, & ob hoc mulier nuncupetur: ergo si superior portio rationis potest peccare per seipsam, multo fortius uidetur quod inferior.

SED CONTRA. Augu. xii. de Trinitate, & habetur ī litera. ibi. *Nec sane &c.* Dicit, ꝙ cum mens sola cogitatione oblectatur, de talibus cogitationibus uenia petenda est, pectusque percutiendum & dicendum. *Dimitte nobis debita &c.* sed talis est penitentia uenialium: ergo quādiu mulier comedit absque uiro, peccatum est solum ueniale. ITEM. Impossibile est inferiorem portionem damnari absq; superiori: sed superior portio nunquam damnatur sine culpa; ergo impossibile est inferiorem portionem absq; superiori peccare mortaliter.

ITEM. Impossibile est esse peccatum mortale sine consensu: sed consensus residet penes iudicem, & arbitrum principalem: hæc autem est superior portio rationis, sicut dicit Aug. & habetur in litera: ergo &c. ITEM. Impossibile est aliquē peccare mortaliter

taliter sine auersione: sed eius ē auerti, cuius est cōuerti: hoc aūt est superioris partis: ergo inferiorē portionē absque superiori impossibile est peccare mortaliter. ITEM. Nūquam meretur aliquis in cogitatione boni, nisi ꝓponat illud facere, uel cōplere, si possit: ergo similiter nūquam aliquis demeretur demerito mortalis peccati in cogitatione mali, nisi proponat illud perficere, si possit: hoc autē nō est sine superiori portione rōnis: ergo &c ITEM. Quando aliquod peccatum est ueniale, consentire in illud non facit peccatum mortale: sed delectatio carnalis citra consensum est ueniale: ergo cōsentire in delectationem, ita ꝙ nō cōsentiatur in opus, non erit mortale: si ergo cōsensus ī opus est superioris partis (sicut dicit Aug.) nunquā est peccatū mortale in inferiori parte absque superiori. Quod autem consensus in ueniale non facit mortale: ꝓbatur per hoc, ꝙ consensus in uerbum otiosum, & mēdacium iocosum non est mortalis, sed uenialis. SI AUTEM tu dicas, ꝙ non est simile; quia delectatio carnalis uia est ad mortale peccatum. Tunc ego quæro, quare potius consensus in delectationē attribuitur inferiori parti, quam superiori? & quare consensus in opus potius appropriatur superiori? Cum enim inferioris partis ita bene sit regere membra, sicut & affectiones, & alia: uidetur ꝙ ita bene sit in potestate inferioris partis prębere arma iniquitatis peccato, sicut etiam in delectationem consentire. IDEO est quæstio, q̄ differētia sit inter peccare & comedere, & utrum comedere sit idē, quod consentire, & quādo dicatur mulier comedere, & quando uir, & quando mulier comedendo peccet mortaliter, & quādo uenialiter. Non.n.uidetur illud uerbū Augu. de comestione uiri esse generaliter uerum: quia tūc comedit uir, quando prębet arma iniquitatis peccato: multa.n. sunt peccata, q̄ consummātur in sola cogitatione interna, siue iniqua, & tunc comedit, & nulla membra corporis ꝓbētur arma iniqtatis, cū illud peccatū nō habeat exerceri per membra corporis.

RESOLVTIO.

Quia peccatum inordinationem dicit, quæ sine auersione & contemptu esse non potest: & hæc omnia spectent ad superiorem rationis partem: colligitur, absque ea nullum mortale peccatum esse posse.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ & si possibile sit mulierem comedere sine uiro: non tamen est possibile mulierem peccare mortaliter sine uiro, siue inferiorē portionem absque superiore: & hoc patet sic. Aliud enim est peccatum mortale committere, aliud cibum uetitum degustare. Peccatum enim mortale dicit deordinationem a Deo, quæ est cū consensu, & contemptu: inordinatio autem talis, est per auersionem, & contemptum, & hoc est superioris partis: eius enim est auerti, cuius est conuerti: cōsentire autem ad illam potentiā spectat, apud quam residet iudiciaria potestas, & regiminis auctoritas, hęc autem est superior portio rationis: & ideo impossibile

bile est aliquod peccatum esse mortale in nobis, quod superiori portioni non imputetur, & in quo ipsa non deordinetur propter naturam peccati mortalis, quæ exigit ibi esse, & contemptum auersionis, & consensum deliberationis, quorum utrunque est superioris partis. Est ẽt ratio ex istarum potentiarum connexione, quoniam inter superiorem portionem, & inferiorem lex cõiugii est: & ideo una tenetur alteram regere, & reprimere. Nõ sic autem est inter sensualitatem, & inferiorem portionem: & propter hoc, cum inferior portio deordinatur, negligentiæ uiri, qui debuit eam reprimere, imputatur: & pariter cum illa culpabilis inducatur: Sic igitur patet, quòd impossibile est inferiorem portionem rationis absque superiori peccare mortaliter: possibile tamen est unam earum absque altera comedere, & hoc quia comestio dicit conuersionem ad delectationem secundum actum propriũ mulieris, aut uiri: contingit autem rationalem potentiam conuerti ad delectationem a sensualitate oblatam secundum actũ inferioris portionis, ita tamen, quòd non conuertitur secundũ actum superioris: & ita contingit comedere mulierem uiro nõ degustante. ET HOC patet si attendamus progressum tentationis, & delectationis. Primo.n. delectabile offertur, siue percipitur. Secundo uero delectatio aduertitur. Tertio uero in id, ad quod trahit delectatio consentitur, uel dissentitur. Delectabile percipere est sensualitatis, delectationem aduertere est inferioris partis rationis, quæ interiores motus, & affectus habet diiudicare, & cognoscere: hoc aut ẽ potentię sensitiuæ. Diffinire autem an hoc sit amplectendum, uel respuendum: hoc est superioris partis, in qua residet auctoritas iudiciariæ potestatis. Contingit igitur delectari ad apprehensionem delectabilis ante aduersionem delectationis, & hoc est sensualitatis, & absque dubio est ueniale peccatum. Contingit iterum delectari post apprehensionem delectabilis, & perceptionẽ delectationis ante plenum consensum deliberationis, & hoc est inferioris partis: & aliquando mortale, aliquando ueniale, & tunc dicitur comedere sola mulier. Contingit iterum tertio delectari post apprehensionem delectabilis, & aduersionem delectationis, & post plenum assensum deliberationis, & tunc dicitur comedere uir, & tũc est mortale peccatum in his generibus peccatorum, quorum actus sunt in prohibitione propter plenum consensum, & deordinationẽ. Vnde cum tentatio inchoet a sensualitate, planum est esse ueniale. Cum consummatur in superiori parte rationis, planum est esse mortale. Cum uero sola mulier comedit, potest esse mortale, & ueniale: & ideo dubium est discernere, quando sit mortale, uel ueniale. Potest tamen discerni hoc modo, quia cum percipitur delectatio, aut statim repellitur, aut retinetur. Si statim repellitur, tunc leue est peccatum. Si uero tenetur, hoc potest esse tripliciter. Aut quia placet ipsa

ipsa delectatio, & operis cōsummatio, ita quòd est uoluntas delectādi in cogitatione, & etiam in opere, si facultas adesset, & tunc est ibi plenus consensus, & peccatum mortale simul cōcurrente uiri, & mulieris comestione. Aut placet delectatio; sed tamen displicet peccati consummatio, qui tunc est consensus semiplenus: & tunc dicitur manducare mulier: nihilominus tamen peccat morttaliter, cum in illam consentit delectationem. Aut utrunque displicet, scilicet ipsa interior delectatio, & operis consummatio, & tunc aut aduertit periculum, aut non aduertit. Si nō aduertit periculum delectationis, nec repellit eam, peccat; sed non mortaliter: grauius tamen peccat, quàm si statim, & uiriliter repulisset. Aut aduertit periculum, & delectationem illam non repellit; sed mentem in talibus cogitationibus reuolui sinit: & tunc dicunt Magistri, quòd peccat mortaliter: quia quamuis non sit ibi consensus, uerus est tamen ibi consensus interpretatiuus, et comedit sola mulier; nihilominus tamē peccatum illud imputatur uiro: quia cum eam compescere debuisset, et teneretur, non tamē compescuit. Hoc tamen, quod nunc ultimò dictū est, non est usquequaque certū. Negant enim aliqui esse mortale in negligentia reprimēdi, ubi est displicentia, quantumcūque quis periculum aduertat: sed tamen securior uia tenenda est, quicquid sit rei ueritas. Et si cui hoc contingat, sanum est consilium, quòd de ipso ut de mortali pęniteat: in dubiis enim securior uia eligenda est. Et nota, quod non de quacunque delectatione loquimur, utpote de illa, qua quis delectatur cogitando de pulchritudine mulieris; sed de illa, quæ surgit ex cogitatione illius operis nefarii: et sic patet, quod mulierem contingit comedere sine viro, pro eo quod uir solū dicitur comedere, quādo plenus cōsensus adest: et tūc dicuntur arma iniquitatis pręberi peccato; quia totus homo ibi ad peccatum incuruatur, siue sit peccatū carnis, siue spiritus. Peccare autē nō dicitur mortaliter sine uiro: quia non potest esse peccatū sine uiri cōsensu uero, uel interpretatiuo.

Concedendae sunt igitur rationes ostendentes, quod inferior portio absque superiori non potest peccare mortaliter; licet duæ ultimæ non cogant. Illæ enim ostendunt, quod mulier non potest comedere sine uiro, per hoc, quod consensum in delectationem dicunt nō esse peccatum, quod absque dubio falsum est, secundum quod dicit Aug. in lit. Nec ualet, quod obiicitur de consensu in mendacium, uel de consensu in uerbū otiosum. Primum non ualet, quia plura requiruntur ad bonum consummandum, quàm ad malum perpetrandum: unius enim circunstantiæ defectus operationem deformat. Secundum non ualet, quia nullum ibi est periculum in delectatione ueniali, cuius actus est uenialis: ibi autē est periculum, cum delectatio uia est ad mortale peccatum.

Ad Illud uerò, quod ultimò quærebatur, iam patet responsio

sio ex prædictis, uidelicet quæ differētia est inter comestionē, & culpę mortalis commissionē. Patet etiam quando uir dicitur comedere, & quādo mulier. Patet etiam quando mulier in comedendo peccat mortaliter, & quando uenialiter. Patet etiā, quare consensus in delectationē attribuitur mulieri, & consensus in opus uiro, quia consensus in operis perpetratione est plenarius consensus. Consensus uero in delectationem absque opere, est cōsensus semiplenus. Si autem peccatum consisteret in sola delectatione, tunc cōsensus in delectationem posset esse plenarius consensus: & tunc nō tantum esset superioris partis, sed etiam inferioris: unde non tantum dicitur uir consentire: quia uir mouet exteriora membra, sed quia mouetur uoluntate plenaria: & hanc circūloquitur Aug. in eo, quod dicit, uirū comedere, cum arma iniquitatis peccato præbet. AD RATIONES autem, quæ adducūtur ad oppositum, quibus ostenditur, quod comedens mulier sine uiro mortaliter peccare pōt: plana est responsio. Nam primæ duæ auctoritates loquūtur de comestione, non de culpę commissione. AD ILLVD uero, quod obiicitur tertiò, quod superior portio rationis habet cōuerti ad superiora. Dicendum, quod nō solum actus eius est ad superna, sed etiam actus eius est discernere, & sententiare de his, q̄ fiunt in regno animæ, & compescere uires inferiores: & ideo cum nō compescit, imputatur sibi. AD duo sequentia similiter patet responsio. Illis enim duabus rationibus ostenditur, quod peccatum potest esse in inferiori portione rationis absque proprio actu rationis superioris. Et hoc quidem uerum est: sed tamen ex hoc non sequitur, quod peccatum possit esse in inferiori parte rationis absque superiori: quia negligentia cohibendi inferiorem partem in sui motus deordinatione reddit ipsam culpabilem, ut sæpe dictum est.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An in sensualitate ueniale peccatum esse possit?

CONSEQVENTER circa tertium, quomodo peccatum habeat fieri, & esse in sensualitate: duo quæruntur. Primo. n. quæritur, utrum in sensualitate possit esse peccatum ueniale. Secundo quæritur, utrum in sensualitate possit esse mortale.

CIRCA quam sic proceditur, & ostenditur, quod in sensualitate possit esse ueniale peccatū. Primo per illud Augu. 12. de Trini. quod recitat Magister in lit. Si in motu sensuali tantū peccati illecebra teneatur, ueniale est. ITEM. Super illud Prouerb. 25. Septies in die &c. Glo. per necessitatem, & fragilitatē carnis singulis diebus uel inuiti, uel uolentes peccamus. Si ergo peccamus inuiti uoluntate rationali, illud peccatum nō est in uoluntate rationali, sed solū in sensualitate. ITEM. Ratione uidetur. Motus ad illicitum est inordinatus, & ita reprehensibilis & malus: sed primi motus

sunt

sunt huiusmodi: ergo primi motus sunt peccata: sed primi motus sũt in sensualitate, ergo &c. ITEM. Omne, quod est ordinabile secũdũ regulam iustitię, q̃n deordinatur habet in se culpã: sed sensualitas ordinabilis est secundum regulam iustitiæ, & cõtingit eam ordinari in motibus suis, uidetur igitur, quòd ipsa efficiatur culpabilis.

CONTRA. Augusti. 5. de Ciuitate Dei distinguit triplex genus causæ. Quædam est, quæ tantum facit: & hæc est Deus. Quædam, quæ tantum fit, ut natura. Quædam, quæ facit, & fit, ut arbitrii libertas, siue uolũtas. In prima causa non põt esse peccatum propter sui dignitatẽ. In secunda uerò non põt esse peccatũ propter sui arctationẽ; cũ igitur sẽsualitatis sit potius moueri, quam mouere, agi quã agere, uidetur q̃d in ea peccatũ non possit esse. ITEM. In culpis differimus à brutis: ergo impossibile est in nobis esse peccatũ secundum illud, quod cõicamus cum brutis: hoc aũt est sensualitas; ergo &c. ITEM. Stulti, & furiosi habent usum sensualitatis, & tñ in nullo suo actu peccant; ergo peccatum nunquã est in nobis ex deordinatione sensualitatis; ergo nullum peccatũ in sensualitate ponendũ est. ITEM. In ea sola potẽtia nata est esse culpa, secundum quã homo capax est laudis, & uituperii; sed quãtũ ad partẽ sẽsualẽ hõ nec est dignus laude, nec uituperio; ergo secundum illam non põt esse culpa.

RESOLVTIO.

Minimè secundum se considerata: sed bene, ut ordinabilis à ratione.

RESPON. Ad huius intelligentiam notandũ est, ꝙ cũ quęritur utrũ peccatũ ueniale possit esse in sensualitate? R n̄detur cõiter, quod sensualitas põt dupliciter cõsiderari: ut in se, aut prout est ordinabilis à rõne, & sub rõne. Si in se consideretur, hoc modo habet usum in furiosis, & hoc modo dicit Aug. ꝙ in ea cõicamus cum brutis; et sic non põt in ea esse peccatum, sicut rationes ad secundam partẽ ostendunt. Alio modo est loqui de sensualitate, secundum quod ipsa ordinabilis est ad rõnem, et ratione: et hoc modo habet regulari secundum regulam iustitiæ: et sic quando mouetur ad illicitũ, ipsa eius deordinatio põt esse peccatum: et sic cõiter tenetur, quod et si in sensualitate secundum se considerata peccatũ esse non possit; potest tamen in ea esse peccatum, ut est ad rationem ordinata; et per hoc declarari possunt argumenta ad utrãque partem inducta. Tamen adhuc restat quęstio, qualiter in sensualitate potest esse peccatũ, et culpa: cum nullo modo ponatur in ea esse uirtus, uel gratia? Et propterea perscrutari uolẽtibus hanc qõnẽ interius, duplex apparebit modus dicẽdi. Fuerũt nãq; aliqui, qui dixerunt, q̃d ẽt in sensualitate ordinata ad rõnem oĩno ponendũ est esse peccatum, sed aliquo modo secundũ quid. Peccatũ enim duo dicit, uidelicet actũ, et deordinationẽ circa actum. Et licet pctm̃ dicatur esse in sensualitate rõne actus substrati, et ratione motus: tñ ipsa deordinatio est in ratione, quę minus cauta, et solici

ta fuit præuidere, ne talis motus inordinatus in sensualitate insurgeret, uel etiam minus diligens est reprimere: ideo illa deordinatio pctōrũ uenialiũ ponitur in ipsa rōne, quæ sensualitatē neglexit regere: imputatur.n. ei in ueniale, nō in mortale, propter hoc quod tenebatur ipsam cōpescere ex lege coniugii, sicut tenetur ratio superior inferiorē. Sed iste modus dicēdi minus sufficiens esse videtur. Primo, quia secūdũ hoc oīa peccata uenialia potius essent ex omissione, quã ex inordinata inclinatione. Secūdo, quia quędã sunt uenialia, quæ ratio uitare non pōt, sicut dicit Aug. & ostenditur infra. Tertio uero, quia ibi est deordinatio, ubi ē & actus, qui deordinatur: & ita si motus, & actus peccati in sensualitate ponitur, in ea debet poni & inordinatio. Propterea est alius modus dicendi, quod est loqui de peccato, inquantum habet rationem culpæ, & inquantum habet ratione uitii. Inquantum habet rationem culpæ, sic opponitur gratię, & facit illum, in quo est, esse dignũ uituperio: & hoc modo omne peccatũ est in lib. arb. Alio modo est considerare peccatum inquantum tenet rationem uitii: & sic dicit inordinationem alicuius potentiæ respectu actus sibi debiti secundum suam naturalem institutionem: & quia talis deordinatio habet esse in sensualitate, ita quod illa deordinatio est uia ad opus uituperio dignum, sic ponitur in sensualitate esse peccatum. Per hanc autem distinctionem manifesta est quęstionis intentio: & omnium obiectionũ præcedentium solutio. Hoc aũt melius determinabitur infra, quando agetur de subiecto uirtutis, & gratię, & de positione uirtutis, & culpæ.

QVAESTIO. II.

An in sensualitate mortale peccatum esse posit?

VTRVM in sensualitate possit esse peccatum mortale. Et q sic, uidetur. Sicut primus motus habet esse in parte sensuali: ita etiam actus, in quo est consummatio peccati: ergo sicut ponitur in sensualitate esse peccatum ueniale propter primum motum, ita ponendũ est esse mortale propter actũ consummatum. ITEM. In eodem, in quo est dispositio, natus est esse habitus: sed ueniale disponit ad mortale: ergo cũ ueniale possit esse in sensualitate, ut ostēsum est: uidetur &c. ITEM. Iustitię originali opponitur culpa mortalis: sed illa originalis iustitia non tantum fuit in Adã secundũ rōnē, sed ēt secundum partē sensualem, quia totus ordinatus erat: ergo uidetur, q mortalis culpa in sensualitate esse possit, cum opposita nata sint fieri circa idem. ITEM. Sicut superior portio rationis se habet ad bonum, ita sensualitas declinat ad malum: sed in superiori portione rationis potest esse ueniale peccatum ex surreptione, sicut supra ostensum est: ergo econtra ex pleno consensu, & peccati perpetratione, mortale peccatum descendere poterit usque ad sensualitatem, ut sicut sensualitas communicat ueniale peccatum parti rationis superiori,

riori, ita & superior pars communicat mortale peccatum sensualitati.

SED CONTRA. Complementum mortalis peccati, inquantū huiusmodi, est auersio à Deo: sed solius rōnis est à Deo auerti, cū eius solius sit ad Deum cōuerti: ergo ex sola rōne pōt esse peccatū mortale. ITEM. Solus consensus facit mortale peccatum: sed cōsensus est solius partis rōnalis: ergo &c. ITEM Culpa mortalis, & gratia mutuo se expellunt, ut opposita: ergo habēt esse circa idē: sed gratia gratum faciens, cū in ea attendatur imago similitudinis, non habet esse nisi in ratione: ergo nec culpa mortalis. ITEM Si culpa mortalis esset in sensualitate, hoc nō esset nisi quia per ipsam perpetratur: ergo qñ aliquis perpetrat homicidiū per gladium, & manum; peccatū homicidii erit in gladio, & manu: quod si falsum est dicere, absurdum est etiam dicere, peccatum mortale esse in sensualitate.

RESOLVTIO.

Nequaquam: cum mortale deordinatione perfecta deordinet: quod absque ratione esse nequit.

RESPON. Dicēdum, ꝙ mortale peccatū, nec inquantū culpa, nec inquantum uitium ponēdum est esse in sensualitate: & ratio huius est, quia aliter uitiat peccatū mortale, quā peccatum ueniale. Peccatum enim mortale uitiat, & deordinat deordinatione perfecta, ut ita dicā, quæ quidem consistit in auersione à Deo, & eius contēptu, & deliberationis cōsensu; hęc aūt solius rōnis sunt: et ideo mortale pctm̄ in sola ratione consistit: deordinatio aūt uenialis non est deordinatio cōsummata, sed inchoata, & quia deordinatio inchoari habet in potētia inferiori, & cōsummari in superiori; hinc est, ꝙ ueniale peccatum, inquantū uitium est, in sensualitate reperitur: nō enim rectè opponitur habitui uirtutis, sicut uitiū mortalis peccati, sed solum ex quadam inclinatione, & comparatione ad terminum, ad quem disponit: uitiositas autem, & deordinatio mortalis simpliciter excludit habitum uirtutis; & propterea omne peccatum tale in ratione ponitur, & nullum in sensualitate: & cōcedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

AD ILLVD, quod obiicitur primo, ꝙ actus mortalis peccati est in sensualitate, sicut primus motus. Dicendum, ꝙ & si contingat utrumq; in sensualitate reperiri, aliter tamen, & aliter. Nam primus motus in sensualitate reperitur, ita ꝙ ibi sumit originē, & potius est sensualitatis rōnē excitantis, q̄ à rōne excitatę, & motæ: actus aūt mortalis peccati sic reperitur in sensualitate, ꝙ originē sumit ab imperio rationis. & est sensualitatis potius motæ, q̄ mouētis. Et qm̄ deordinatio, & uitiositas ibi ponitur esse peccatū, ubi sumit originem, & ubi est in rōne actionis, non in rōne passionis: hinc est ꝙ ex primo motu existente in sensualitate, ponitur ibi esse peccatū ueniale: ex actu aūt peccati per sensualitatē perpetrato, nō ponitur in ea esse peccatum mortale. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ dispositio, & habitus in

eadem potentia habent fieri. Dicendum est, ꝙ uerum est de illa dispositione, quę est eiusdem naturę cũ habitu, & de qua trãsit in habitum, sicut scientiæ dispositio fit scientia habitus: de illa aũt dispositione, quæ est alterius gñis, & disponit solum per quandam ordinationem, ueritatẽ non habet. Actus enim unius potentiæ potest esse dispositio ad eliciendum actũ alterius potẽtiæ, sicut cognitio ad affectionem: & sic in proposito habet esse: ideo non ualet. AD ILLVD, quod obiicitur de iustitia originali. Dicendum, ꝙ de originali iustitia dupliciter contingit loqui: aut inquantũ dicit habitum quendã regulantẽ naturã in statu innocentiæ: aut inquantum dicit oĩum uirium rectificationem plenariã. Primo modo originalis iustitia habet esse in sola ratione: & sic opponitur ei culpa. Secundo modo non solũ habet esse in ratione, sed etiam in uiribus inferioribus: & sic nõ solum habet auferri per culpam, sed etiam per pœnam, siue per aliquid, quod aliquo modo habet rationem culpæ, aliquo modo rationem pœnę, & tale est ueniale peccatum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd sicut se habet sensualitas ad illicitum, sic se habet ratio ad bonũ. Dicendum, quòd illa comparatio non ualet, propterea quòd plus potest uirtus superior, quã inferior: ideo & si superior potentia possit induere actum, & dispositionem inferioris, & negociari circa eius obiectum, non tamen sequitur, quòd possit esse econuerso.

DISTINCTIO XXV.
PARS PRIMA.

De libero arbitrio secundum se, siue in generali.

IAM uero ad propositum redeamus, scilicet ad liberi arbitrii tractatum: quòd philosophi desinientes dixerunt, liberum de uolũtate iudicium, quia potestas & ipsa habilitas uoluntatis & rationis, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad utrumlibet: quia liberè potest moueri ad hoc, uel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium, quantum ad uoluntatem: quia uoluntarie moueri, & spontaneo appetitu ferri potest ad ea, quæ bona, uel mala iudicat, uel iudicare ualet.

Dist. 24

Quod liberum arbitrium non pertineat nisi ad futurum, nec ad omne futurum.

Hoc autem sciendum est, quod liberum arbitrium ad prę sens uel ad prętcritum non refertur, sed ad futura contingentia. Quod enim in presenti est, determinatum est, nec in

potestate

potestate nostra est, ut tunc sit uel non sit, quando non est. Potest enim non esse, uel aliud esse postea: sed non potest non esse dum est, uel aliud esse dum est, idest, quod est: sed in futuro an hoc sit, uel illud, ad potestatẽ liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij ueniunt, sed ea tantum, quæ per liberum arbitrium possunt fieri, uel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, uel quod sine ipsius dispositione æquè fieret, in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

Quod suprapoſita deſcriptio liberi arbitrij non conuenit Deo; nec his, qui glorificati ſunt.

Et quidem secundum prædictam assignationem, in his tãtum uidetur esse liberum arbitrium, qui uoluntatem mutare, & in contraria possunt deflectere: in quorum uidelicet potestate est eligere bonum vel malũ: & vtrumlibet secundum electionẽ facere uel dimittere. Secundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati, vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit, sed quòd Deus liberum arbitrium habeat Aug. docet in lib. 22. de ciuit. Dei, ita inquiens, Certe Deus ipse nunquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? Ambro. quoque in Lib. de Trinit. ait, Paulus dicit, quia omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult, idest, pro liberæ uoluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio. Cap. ul. In to. 5 1. Co. 12 In li. de fide 2. & 3. in medio capitis.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium.

Sed aliter accipitur liberum arbitriũ in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima & omnipotens uoluntas: quæ non necessitate, sed libera uoluntate omnia facit prout uult, Ideoque Hieron: attendens non ita esse liberum arbitrium in Deo, sicut est in creaturis, ab ipso uidetur liberum arbitrium excludere, in homilia quadam de filio prodigo dicens. Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere potest; cætera, cum sint liberi arbitrij, in utranque partem flecti possunt. Dum ait, cætera, indicat liberum arbitrium sicut est in cæteris, non ita esse in Deo. Ad Damasum Papam in to. 3. in fine epist. Luc. 15.

Quod angeli & sancti, qui iam beati sunt, habeant liberum arbitrium.

Angeli uero & sancti qui iam cum domino fœliciter ui-
Cap.30 *uunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt, ut ad malum flecti nec velint, nec possint, libero arbitrio non ca-rēt: unde Aug. in Lib. 20. de Ciuitate dei ait, Sicut prima*
Ca.105 *immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse nō mori: ita primum liberum arbitrium, posse non peccare: nouissimum, non posse peccare. Idem in Ench. Sic oportebat prius hominem fieri, vt bene velle posset, & male. Postea vero sic erit, vt male uelle non possit: nec Deo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino nō poterit seruire peccato. Neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse uolumus, vt esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra nunc habet nolle infœlicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit: quo Deus uoluit ostendere quàm bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit: quamuis sit melius, quod peccare non possit. Ecce his uerbis euidenter astruitur, quod post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in angelis est, & in sanctis, qui cum domino sunt: & tanto vtique liberius, quanto a peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa peccati seruitute, de qua scriptum est, Qui facit peccatum, seruus est peccati: longius absistit: tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium.*
Ioan.8. *Vnde si diligenter inspiciatur, liberum uidetur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere uel eligere quod ex ratione decreuerit.*

SVPRA egit Magister de libero arb. in comparatione ad alias potentias: hic uero agit de libero arb. secundum se. Diuiditur autem ista pars in duas partes. In prima determinat, q̄d sit liberum arb. in se, siue in generali. In secunda uero determinat de libero arb. secundum differentes eius status in speciali. ibi. *Ex prædictis perspicuum, &c.*) Prima habet duas particulas. In quarum prima Magister ponit liberi arb. assignationem. In secunda ad prædictæ assignationis explanationem, quandam mouet dubitationē. ibi. *Et quidem*

dem secundum prædictam assignationem, &c.) Prima pars habet duas. In prima determinat, quid sit liberum arb. In secunda uero ex illa diffinitione elicit, ꝙ liberum ar. non est præsentium, nec præteritorum, sed futurorum, & horũ nõ quorũlibet, sed futurorum contingentium. ibi. *Hoc autem sciendum est, quòd liberum arb. &c.*) Similiter secunda pars habet duas. In quarum prima mouet dubitationem. In secũda uero determinat. ibi. *Sed aliter accipitur liberum arbitrium, &c.*)

Dub. 1. *QVod philosophi diffinientes dixerunt, &c.*] Videtur ꝙ talis diffinitio a philosophis assignata nec sit buna, nec sit secundum artem physicam assignata. Philosophus enim in 6. Topic. reprehendit diffinitionẽ ęquicolam, in qua sunt tot uocabula ex parte diffinitionis, quot ex parte diffiniti: utpote si quis diffiniens tunicam nigram, dicat eam esse colobium attum. Sic & in proposito Si tu dicas, quòd non est diffinitio, sed nominis interpretatio, tunc est quæstio, quare liberum arb. potius uocatur sic, quàm dicatur liberum iudicium. Item. Videtur, quòd ad Philosophos non pertineat diffinire liberum arb. quia cum anima sit imago Dei secundũ liberum arb. ut dicit Ricardus, & mediante libero arb. meretur: philophi autem non cognouerunt animam esse Dei imaginem, nec meriti originem, uidetur ꝙ liberum arb. nec sciuerũt, nec potuerunt diffinire. Respõ. Dicendum, quòd sicut prædictum est, prædicta notificatio potius dicitur nominis interpretatio quàm diffinitio magis autem facultas illa censetur hoc nomine. ut dicatur liberum ar. quàm liberum iudicium, pro eo quòd iudicium importat actum rationis regulatum secundum regulas ueritatis, siue supernæ legis: arbitrium uero importat actum rationis regulatum secũdum imperium uoluntatis. Vnde ille dicitur iudex, cuius est secundum iura causam terminare. Ille autem dicitur arbiter, q ad proprium uoluntatis nutum causam terminare habet. Et quoniam liberum arb. quantum est de se, decernere habet de agendis iuxta uoluntatis nutum, magis quàm iuxta iuris præceptũ: hinc est, quòd magis proprius nominatur per nomen arbitrii, quàm per nomẽ iudicii. Ex hoc igitur, & ex prædictis colligitur, quòd magna fuit sapientia in eis, qui imposuerunt nomina. Non enim sine causa hæc facultas duplici nomine censetur, nec sine causa uocabulum spectans ad rationem significatur substantiue, uocabulum spectãs ad uoluntatem uocatur adiectiue. Nec sine causa uocabulum spectans ad rationem potius dicitur esse arbitrium, quàm iudicium. Est. n. liberum ar. facultas duarum potentiarum: ita quòd ratio habet se in ratione materialis: & decernere se habet ad nutum, & imperium uoluntatis. Ad illud ergo, quod obiicitur, quòd non est philosophorum liberum ar. cognoscere. Dicendum, quòd de libero arb. est loqui dupliciter, aut secundum quod est principium operum moralium: aut sc̃d̃m ꝙ est principium

cipium operum gratu torum Et primo modo est de consideratione philosophorum, illorū maxime, qui uersati sunt circa modos, quorum lib.ar.est principium secūdum regulam, & dictamen iuris naturalis, quod est unicuique impressum. Secundo modo est de cōsideratione theologorum; quia sic habet aspectū ad diuinam gratiam, cuius gratiæ cognitio est per fidē catholicam, sine qua oīa opera hominum uana sunt, & si ēt uideātur laudabilia; & in hac cōsideratione defecit philosophorum peritia; & per hoc patent obiecta.

Dub. 2. *Secundum prædictam assignationem, &c.*) Contra. Si etiam liberum arbitrium non tantummodo est in homine secundum statum uiatoris, immo etiam secūdum statum comprehensoris, & beatitudinis: sicut determinatū fuit supra Dist. 7. prædicta assignatio, siue diffinitio non uidetur esse congrua. Præterea non solummodo hi, qui habent uoluntatem uertibilem; sed etiam hi, qui habent uoluntatem inuertibilem habent liberum de uoluntate iudicium; ergo falsum dicit Magister, qui dicit, ꝙ prædicta assignatio solum his conuenit, qui habent uoluntatem uertibilem.

Qō. lateralis. Iuxta hoc quæritur, cum diuersæ assignationes liberi arbitrii ponantur a sanctis: & unius rei, unica est diffinitio, quæ sit illarum assignationum differentia. Augu. enim diffinit, sicut habitum est in Dist. pręcedenti, sic. Liberum arbitrium est facultas rationis, & uoluntatis, qua bonum eligitur, &c. Ansel. in Lib. de libero arb. diffinit sic. Liberum arb. est potestas seruandi rectitudinem pp seipsam. Bern. in Lib. de lib. arb. sic. Lib. arb. est cōsensus ob uolūtatum inamissibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Quæritur igitur, quæ sit istarum rationum differētia: de singulis enim disputare parū utile est, & parum facit ad propositum. Resp. Dicēdum, ꝙ uerbum propositum Magistri non refertur ad illam notificationē philosophorum ī hac diffinitione proposita. Liberum arb. est liberum de uoluntate iudicium: sed ad illam refertur, quæ posita fuit in præcedenti Dist. Liberum arb. est facultas uoluntatis, & rationis, qua bonum eligitur, &c. & quantum ad illam dicit Magister, ꝙ non contingit lib. arb. aliter nisi secūdum statum solum mutabilitatis. Vnde nota ꝙ lib. ar. pōt tripliciter considerari, aut in sui generalitate, secūdū ꝙ conuenit creaturę, & creatori, & sic diffinitur ab Ansel. cum dř, Liberū ar. est potestas seruandi rectitudinem, &c. Aut secundum esse, quod hēt in creatura non concernendo statum, & sic est diffinitio illa Ber. Liberum arb. est consensus, &c. Aut quantum ad statum uiatoris, & sic est illa Aug. Liberum ar. est facultas, &c. Possunt tamen nihilominus prædictæ notificationes aliter distingui abinuicem. Liberum arb. habet cōparari ad actum, habet cōparari ad actū, & obiectum, habet tertio modo comparari ad actum, & obiectum, & finem ultimum. Quantum ad primam diffinitionem, siue cōsiderationē distinguitur

a Ber-

a Bernardo: quantum ad secundam ab Aug. quantum ad tertiam ab Ansel.& hoc patet considerando ipsas notificationes: unde Ans.diffiniens liberum ar. non solum dicit ipsum esse potētiam seruandi rectitudinem, sed etiam addit, ꝓ ꝓ se: ꝓpter.n.dicit causam finalē, & refertur hoc, quod est, se, ad rectitudinē. Sed hic attendendum est, ꝙ alia est rectitudo, quæ seruatur: alia ꝓpter quam seruanda est. Hęc.n. est creata, illa increata; quia tamen una intelligitur in altera, hoc relatiuum, se, cū refertur ad rectitudinem creatā, potest supponere pro rectitudine increata in ipsa creata rectitudine intellecta: sicut prima ueritas in omni ueritate, & prima bonitas in omni bonitate.

Sed aliter accipitur liberum arb.
Dub.3. *in creatore, &c.*) Contra. Hoc est, quod Anselmus.de libero ar.dicit: ꝙ eadem debet esse diffinitio liberi ar. in homine, & in Deo: sicut eadē est ratio hominis, & asini in animali. Item. Hoc uidetur ꝑ rōnē, quam ipse assignat, ꝙ liberum arb. est potestas seruandi rectitudinem, quæ nō tātum conuenit creatori: imo etiā creaturæ. Item. Si anima secundum liberum arb. maxime Deo assimilatur, uidetur ꝙ liberum ar.in Deo, & in hoīe sit conformiter. Resp. ꝙ est loqui de libero arb. sc̄d̄m generales cōditiones, & sic liberum ar.dicit facultatem liberam a coactione, & ordinatam ad rectitudinis obseruantiam: & hoc modo reperitur in creatura, & Deo conformiter & secundum eandem rōnē: non conformitate, & unitate uniuocationis, sed potius analogiæ, & consimilis habitudinis, quæ inter Deū, & creaturam esse pōt, sicut in Primo Libro in plurib. locis ostēsum fuit. Alio mō est loqui de libero arb. sc̄d̄m ꝓprietates speciales: & sic liberū ar. est facultas, quę quidē non est substantia rei, sed quædam habilitas: sic ēt est ptās seruandi rectitudinē, ꝙ nō est ipsa rectitudo: & iō pōt a rectudine obliquari quantum est de se in creatura: in Deo aūt liberū ar. est ipsa diuina essentia, est etiam ipsa iustitia: ideo nec obliquari potest, nec mutari, & quantum ad has conditiones speciales dicit Magister in litera, aliter in Deo, aliter in cæteris creaturis reperiri.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An liberum arbitrium in solis animantibus rationalibus sit: uel etiam in irrationalibus?

AD intelligentiā huius partis incidit hic qō, quid sit liberū ar. secūdū rē. Et qm̄ eius quidditas, & natura cognoscitur in assignando cōuenientiā, & differentiam ipsius ad uoluntatem, & rationem: ideo de ipso quærēdū est in cōparatione ad uoluntatem, & rationem. Ad huius aūt cōparationis dilucidationē circa sex contingit dubitare. Primo.n.quæritur, utrū liberū ar. sit in solis habētibus rōnē, & uoluntatē. Secundo, dato ꝙ sic, quæritur, utrum sit potentia distincta contra rōnem, & uolūtatem, an non. Tertio, dato, quòd nō: quęritur, utrum complectatur

tur simul rationem, & uolnntatem. Quarto, dato quòd sic: quęritur, utrum complectatur illas duas potentias per modum potẽtię, aut p modũ habitus. Quinto dato ꝙ per modũ habitus: quæritur, utrum ille habitus addat aliquid per essentiam rationi, & uoluntati. Sexto. & ultimo quæritur, secundum quam istarum duarum potentiarum principalius insit animæ libertas arbitrii, utrum uidelicet secundum rationem, aut secundum uoluntatem.

VTRVM liberum arb. sit in solis habentibus rationem, an etiam sit in brutis animalibus. Et quòd sit in animalibus brutis, uidetur. Illa potentia libera dicitur esse, cuius est eligere bonum, & fugere malum: sed hãc potentiam uidemus esse in brutis, sicut patet in oue, quæ fugit lupum, & quærit pastorem: ergo &c.. ITEM. Illa potentia libertatem habet, quæ potens est in opposita: sed in brutis animalibus est potentia ad faciendum opposita; quia modo ostendunt benignitatem, modo ferocitatẽ: modo uadunt, modo ueniunt: ergo talia animalia a libertate arbitrii non sunt aliena. ITERVM. Illa potentia est libera, quæ est domina sui actus: hæc autẽ est, quæ potest seipsam in suo actu refrænare, & compescere: sed talis potentia reperitur in brutis animalibus: quod patet, quia ab his, quę appetunt per disciplinã compescuntur, sicut planum est in animalibus domitis, & domesticis: ergo &c. ITEM. Illa potentia libertatem habet in mouendo, cuius motus incipit a principio intrinseco: hic enim motus est potentię perfectæ in mouẽdo: sed in animalibus brutis a principio intrinseco incipit: ergo &c. ITEM. Illa potentia libera est præcipue, cuius est gerere prouidentiam, non solummodo circa pręsentia: sed etiam circa futura: sed talis est in brutis animalibus, sicut patet in formicis, & aliis animalibus irrationalibus: ergo &c ITEM. Illa potentia magis participat libertatem, quę nõ potest redigi in seruitutem, quam quæ potest: sed homines in seruitutem rediguntur: sed quædam animalia bruta nequaquam domari possunt, sicut dracones, & leones: ergo uidetur ꝙ talia maxime habeãt arbitrii libertatem.

SED CONTRA. Liberum arb. sic diffinitur ab Augustino Liberum arbitrium est facultas rationis, & uoluntas: sicut habitũ est supra Distinctione pręcedẽti: sed in nullo est facultas rationis, in quo non sit ratio, & hæc est in solis rationalibus: ergo & liberum arbitrium. ITEM. Omne, quod habet liberum arb. est laudabile, & uituperabile: sed sola rationalia sunt digna laude, & uituperio, pœna, & præmio: ergo &c. ITEM. Omne, quod habet liberum arb. natum est consiliari, & deliberare: hoc autem est solius rationalis: ergo &c.

ITEM. Liberum arb. est nobilissimum, quod est in homine: ergo si liberum arbitrium inueniretur in brutis, nobilissimum qđ est in hoie, reperiret in illis: ergo æque nobilia essent bruta aialia sicut rationalia sunt, ꝙ si hoc est inconueniens, patet &c.

RE-

RESOLVTIO.

Sola rationalia arbitrij capatia sunt: quia sola libera, & arbitraria sunt.

RESPONDEO. Dicendum, quod absque dubio liberum arb. reperitur in solis substantiis rationalibus: & ratio huius sumitur tum ex parte libertatis, tam ex parte arbitrationis. Ex parte libertatis: libertas enim opponitur seruituti. Vnde illa sola potentia dicitur esse libera, quę dominium habet plenum tam respectu obiecti, quàm respectu actus proprii: illa autem potentia dominium habet ex libertate respectu obiecti, quæ non est arctata ad aliquod genus appetibilis; sed nata est omnia appetibilia appetere, & omnia fugibilia respuere. Tria autem sunt, quæ sunt in appetitibus, & quorum opposita sunt in fugis, uidelicet bonum conferens, & delectabile: & nomine boni ibi intelligitur honestum. Cum autem bonum conferens, & delectabile nata sint appeti ab irrationalibus, bonum honestum a solis rationalibus potest appeti: ideo in eis solum reperitur uirtus, quæ non est ad aliquod genus appetibilis arctata, ac per hoc habēs libertatem respectu obiecti. In eis etiam solis reperitur potētia habēs libertatem respectu actus proprii: quod patet. Nam uoluntas in rationalibus non solum compescit manum exteriorem, uel pedem; sed etiam compescit seipsam, & refrenat, incipiēs odire frequenter, quod prius diligebat, & ex suipsius imperio, & dominio. In brutis autem animalibus, & si aliquo modo sit reperire dominium respectu actus exterioris, quia bene refrænat aliquando, sicut patet in animalibus domesticis: respectu tamen actus proprii interioris, uidelicet appetitus, dominium non est. Vnde si aliquid amat, non possunt illud non amare, licet a prosecutione alicuius rei amatę arceantur timore alicuius passionis inflictiuæ. Et ideo dicit Damascenus, quòd magis agūtur, quàm agant; ac per hoc, cū non possint actum proprium reprimere; respectu actus proprii, nō habent libertatem, nec respectu obiecti; & ideo deficiente in eis libertate, liberi arbitrii non possunt participare. SIMILITER & sumitur ratio ex parte arbitrationis. Arbitrium enim idē est, quod iudicium, ad cuius nutum cęterę uirtutes mouētur, & obediunt. Iudicare autem illius est secundum rationem completā, cuius est discernere inter iustū, & iniustum; & inter propriū, & alienum: nulla autem potentia nouit quid iustum, & quid iniustum, nisi illa sola, quę est particeps rationis, & nata est cognoscere summam iustitiam, a qua est regula omnis iuris; hoc autē solum est in ea substantia, quæ est ad imaginem Dei qualis est tantū substantia rationalis. Nulla enim substantia discernit quid proprium, & quid alienum: nisi cognoscat seipsam, & actū suū proprium; sed nunquam aliqua potentia seipsam cognoscit, uel supra seipsam reflectitur, quæ sit alligata materię. Si igitur omnes potentiæ sunt alligatæ materiæ, & substantiæ corporali præter solam rationalem, sola illa est,

est, quæ potest se super seipsam reflectere:& ideo ipsa sola est, in qua est plenum iudicium, & arbitrium in discernendo quid iustum, & quid iniustum, quid ꝓprium, & quid alienum. Tã igitur ratione libertatis, quàm ratione arbitrationis lib. arb. in solis substantiis rationalibus reperitur, & concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

AD RATIONES uerò ad oppositum plana est responsio per iam dicta. AD ILLVD enim qđ primo obiicitur, qđ bruta prçeligunt bonum malo. Dicendum, quod uerum est de bono conferenti, & delectabili: sed non est uerum de bono honesto, respectu cuius propriè lib. arb. consistit. AD ILLVD similiter, quod obiicitur, quod bruta pñt ad opposita moueri, patet responsio: quia nõ possunt moueri in omnia opposita, sed solum in illa, q̃ sunt infra dignitatem liberi arb. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ bruta dominantur actibus suis, quia possunt se reprimere. Dicendũ, quod non dominantur actibus interioribus, licet dominentur exterioribus:& si enim comprimantur ab actu non tamen retrahuntur ab appetitu. Vel aliter potest dici, quod & si etiam retrahantur ab actu suo:non tamen hoc est per dominium proprium, sed ex imaginatione mali exterioris, quod adeo exterret, ut magis retrahat, q̃ appetitus attrahat: & ideo sicut in appetendo, & prosequendo magis aguntur quàm agant: sic etiam in abstinendo, uel se reprimendo magis reprimuntur, quam reprimant, & retrahuntur quam retrahant. ET PER hoc patet respõsio ad aliud, qđ dicit, ꝙ principiũ motus est ab extrinseco in brutis animalibus. Dici n. potest ꝙ & si principium motus exterioris ꝓcedat ab intrinseco: tamen appetitus interior potius habet ortum ab exteriori appetibili, quam ex imperio appetitiuę uirtutis. Vnde non quicũque motus ab intrinseco facit potentiam liberã, sed ille motus, quo uis motiua mouet seipsam: uoluntas enim, & lib. arb. ut dicit Ansel. est instrumentũ seipsum mouens. AD ILLVD, quod obiicitur, quod liberi arb. est prouidere. Dicendum, quod prouidẽtia quędam contingit ex actu deliberationis, & præcognitionis: quædam prouenit ex instinctu naturali. Prima est libertatis arbitrariæ, & in solis reperitur rationalibus. Secunda uero est naturalis sagacitatis, & industriæ: natura enim prudentissima est: & hæc reperitur in brutis animalibus, & talis non ponit lib. arb. AD ILLVD, quod obiicitur, quod quædam animalia bruta domari non possunt. Dicendũ, quod aliquod animal non posse redigi in seruitutem, hoc potest esse dupliciter: aut ratione uoluntariæ libertatis, aut ratione naturalis ferocitatis. Primo modo impossibile est hominem redigi in seruitutẽ: quamuis enim aliquis possit aliquem compellere quantum ad actum exteriorem, quãtum tamen ad interius uelle, nemo potest alterum compellere, sicut patebit infra. Secũdo modo bestiæ aliquæ sunt indomabiles, nec possunt redigi in seruitutem: quia tanta est eorũ fero- *Art. 2. q. 4.*

fero-

ferocitas,;& impetus ad ea, quæ sunt ferocitatis, ut non possint assuefieri ad ea, quæ sunt lenitatis:& ideò ratio illa non cogit.

QVAESTIO II.

An liberum arbitrium sit potentia distincta à ratione, & uoluntate?

VTRVM lib arb. sit potẽtia distincta contra rationem, & uoluntatem. Et qđ sic,uř. Ber. de libe.arb. loquens de potentia liberi ar. Quid similius æternitati, quod non sit æternitas? Si ergo æternitas nec respicit rationem, nec uoluntatem: uidetur quod lib.arb.sit aliqua potentia præter has. ITEM. Ratio respondet filio, uoluntas spiritui sancto: ergo si in nobis est ponere aliquam potentiam reformandã correspondẽtem patri, est in nobis ponere aliquam potentiã præter rationem, & uoluntatẽ, quæ spectat ad reformationem: talis autem non est nisi lib. arb. ergo &c. ITEM. Ad productionem operis ista tria sunt necessaria, uidelicet posse, & scire, & uelle: ergo si scimus per rationem, uolumus per uoluntatem, uidetur, ꝙ in nobis sit ponere tertiam potentiam, per quam simus potentes: hanc autem dicimus liberi ar. facultatem: ergo &c. ITEM. Cum lapis deorsum mouetur, ista tria reperiuntur, intentio, appetitus, & uirtus: dicimus.n. quod lapis intẽdit deorsum moueri, cum natura sit operans per intentionem: appetit etiam deorsum moueri, cum natura sit operans per intentionem: appetit etiam deorsum moueri, habet nihilominus uirtutem, per quã deorsum mouetur: ergo uidetur, qđ illa tria sit reperire in aĩa rõnali: si ergo rõnis est intẽdere, uoluntatis appetere, erit ponere tertiã potentiam, cuius sit uirtualiter agere: hanc aũt dicimus arbitrii facultatẽ ergo &c. ITEM. Iudicans præeminet iudicato, & mouẽs preeminet mobili: sed lib.ar.est liberum de uolũtate iudicium: ergo liberi ar est iudicare de uoluntate. Similiter liberi ar. est mouere omnes uires animę, & rationi imperare, ut discernat, uoluntati ut appetat: ergo uidetur, quod sit tertia potẽtia ab istis distincta.

SED CONTRA. Potentiæ aĩæ rationalis sufficienter diuiduntur ꝑ cognitiuas, & affectiuas: ergo si ratio comprehẽdit uirtutes cognitiuas, et uoluntas affectiuas, non uidetur, quod sit cõueniens ponere tertiã potẽtiam ab his differentẽ ITEM. Actus liberi ar. est iudicare: sed de omni eo, quod iudicamus, per rõnẽ iudicamus: ergo non uidetur, qđ lib.ar. si potentia a ratione, & uoluntate distincta. ITEM. Alia potentia circũscripta, remanẽte sola uoluntate, & rõne, possumus consentire: quia potest præcedere deliberatio per actũ rationis, & subsequi prę optatio per actũ uoluntatis: si ergo cõsentire est actus liberi arb. uidetur, quod libe. arb. non sit alia potentia a ratione, & uolũtate. ITEM. Lib. arb. est mouere, aut igitur mouet uoluntatem, aut nõ Si non: ergo nõ uidetur esse plene liberũ. Si mouet uolũtatẽ, & est alia potentia: ergo uoluntas mouetur ab alia potentia: si mouet̃ ab alia potentia: ergo nõ est libera: ergo si uoluntas in nobis est maxime

xime libera, uidetur &c. ITEM. Eadem est potentia cognitiua, qua intelligo aliquid, & intelligo me intelligere: ergo eadē uirtus est, & nō alia, qua uolo aliquid, & uolo me uelle illud: sed potentia, qua uolo me uelle illud, est lib arb potentia, qua uolo, est uoluntas: ergo lib. arb. nō est aliud a uoluntate.

RESOLVTIO.

Secundum rem liberum arbitrium à ratione & uoluntate non distinguitur: sed quodammodo tantum ratione.

RESP. Ad prædictæ quęstionis intelligentiam notandum est, ꝙ super hac quæstione diuersę fuerunt doctorum positiones. Quidam enim dicere uoluerunt, ꝙ sicut mens dupliciter accipitur, aliquando cōmuniter, & sic cōprehendit memoriam, intelligētiam, & uoluntatem: aliquando proprie, & sic distinguitur contra intelligentiam, & uolūtatē: sic lib. ar. dupliciter accipitur. s. communiter, & proprie. Cōmuniter: & sic non distinguitur cōtra rationem, & uoluntatē proprie: & sic contra rationem, & uoluntatem habet distingui, & est uirtus imperans rationi, & uoluntati; & utrunque regens, & mouens: cuius actus primus non est discernere, & uelle, sed actus reflexus super hæc duo: & hæc duo mouens, & regens, ille uidelicet, quo dicitur quis uelle discernere, uel uelle se uelle: & iste actus præambulus est ad rationē, & uoluntatē, & ista potētia correspōdet primæ; pro eo ꝙ actus eius maxime potēs est, & primus, cū nō moueatur, sed moueat: & iō a sanctis dr̄ facultas, siue potestas uoluntatis, & rationis. i. potestas faciliter mouēs uoluntatem, & rōnē: & consistit in istis tribus quædam ratio imaginis ex parte motiuæ. quæ principaliter per gratiam in uia, & per dotes in patria habet reformari. ALIIS autem aliter uidetur, ꝙ cum rationis, & uoluntatis sit reflectere se super se, & istę duæ potentiæ sufficiant ad omnes actus animæ perficiendos, uidelicet ad iudicandum, & fugiendum, & eligendum, ꝙ frustra poneretur in anima aliqua potentia differens ab istis. Si igitur natura nihil facit frustra, potentiæ animæ rationalis sufficiēter diuiduntur per cognitiuas, & affectiuas siue per rationem, & uoluntatem: & ideo dicunt ꝙ liberum arb. non est potentia ab his duabus potentiis distincta. QVAELIBET aūt harū positionū multū habet probabilitatis: & si uelimus utramque earū intelligere diligēter, & pie; inueniemus eas abinuicē non discordare, sed ad unius ueritatis maiorē expressionē cōcurrere. Cū enim dicimus aliquā potentiam distingui ab aliis, hoc est dupliciter: aut secundum rem, aut secundū rationē. Secundum rem, sic distinguitur intellectus, & affectus. Secundū rōnem, sic distinguitur ratio, ut est cognitiua, & motiua. i. dictans moueri, uel disponēs ad motū. Loquēdo igitur de distinctione sedm̄ rōnem dici pōt lib. ar. quodammodo distingui a ratione, & uoluntate, in hoc. s. ꝙ lib. ar. nominat in ratione mouentis, uoluntas uero, & ratio in ratione moti: hæc in ratione imperantis, illæ

duæ

duæ in ratione exequẽtis: & ex ista parte per quandam rationẽ appropriationis inuenitur ĩ anima quędã ratio imaginis. Et per hunc modum intelligitur prima positio; & rationes currunt, quæ ad primam partem inducũtur. Non enim concludunt distinctionem liberi ar. a ratione, & uoluntate secũdum rem, sed solum secũdum rationem & appropriationẽ: sicut patet discurrenti per singulas. Loquẽdo autem de distinctione potentiarũ secundum rem, sic li. ar. non dicit potentiam diuersam, uel distinctam a ratione, & uoluntate, pro eo quod potentiæ animę rationalis sufficienter diuiduntur per cognitiuam, & motiuã, & omnes actus animæ per has potentias, quæ sunt cognitiua, & affectiua, siue ratio, & uoluntas exerceri possunt, sicut rationes, quæ ad hoc inducũtur ostẽdunt. Cum enim tam ratio, quã uoluntas sit nata super se reflecti, cum nomino uoluntatem, ut uolentem aliquid, & uoluntatem, ut uolentem se uelle, nõ dico potentiam aliam, & aliam secundum rem, sed solum secundum rationem. Mouens enim, & motum in spiritualibus non oportet differre secundum substãtiam: quia (sicut dici Ansel.) Voluntas est instrumentũ, seipsum mouens: & ratio etiam est uirtus seipsam cognoscens pari ratione: & ideo si aliqua est ibi distinctio, hæc est solum secundum rationem: Et sic patet responsio ad quæstionem, & ad rationes ad utranque partem. Cõcedo enim quod li. ar. secundũ rem non dicit potentiam distinctam a ratione, & uoluntate: cõcedo tamen nihilominus, quod aliquam distinctionem habet secũdum rationem; ratione cuius dicitur facultas utriusque: quanta autem sit distinctio melius patebit infra. Ad præsens autem tantum dixisse sufficiat, quòd non est tanta distinctio, quæ faciat ipsam esse aliam potentiã in genere potentię a ratione, & uoluntate realiter distinctam.

D Tho. 1. pa. q. 83. art. 3. negat li ar. cõplecti rõnẽ; sed tantum uolũtatem; Quib. sequenti.

ET QVOD obiicit, quod est similius æternitati, & appropriatur patri, & est uirtus, a qua est posse, totum illud non ponit nisi solummodo distinctionẽ quãdam secundum quandam appropriationem, & quandam rationem. Et hoc patet: quia ipsa ratio includit in se intelligentiã, & memoriam, & ita aliquid, per quod assimilatur patri, & aliqd, per quod assimilatur filio. Ipsa uoluntas includit in se irascibilem, & concupiscibilem: & ita potentiam, per quam appetit; & potentiam, per quam potest, & ideo non oportet, lib. arb. esse aliquam aliam potentiam præter has. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, quod iudicans præeminet iudicato, & mouens moto. Dicendum, quòd non oportet in spiritualibus: loquendo de præeminentia, quæ facit diuersitatem secundum essentiã. Sicut enim sæpe dictum est, eadem est uis, quæ uult aliquid, & quæ uult se uelle, & quæ iudicat se iudicare, alioquin esset in infinitum abire: nihilominus tamen sortitur quasi dignius officium, dum est in ratione iudicãtis, quam cum est in ratione iudicati, & cum est in ratione mouentis,

uentis, quàm cum est in ratione moti.

QVAESTIO III.

An liberum arbitrium complectatur simul & rationem & uoluntatem?

VTRVM li arb.complectatur simul,& rationem, & uoluntatem. Et quòd sic, uidetur. Augu.de v.responsionibus. Cũ de libero arb.loquimur, nõ de parte animæ loquimur; sed de tota. ergo non tantummodo comprehendit cognitiuã, ĩmo ẽtaffectiuã. ITEM. Dam. Aĩa li.ar.libere appetit, libere iudicat, libere imperat, & facit, libere disponit, libere uult, libere eligit: sed hæc cõcernunt actus rõnis,& uoluntatis: ergo &c. SI TV dicas hoc esse dictum per causam, hoc nihil est: quia ipse ibidem dicit, ꝙ in eo coniugatæ sunt uirtutes cognitiuæ,& uitiales: complectitur ergo li.ar. & uim motiuam, & uim cognitiuã. ITEM. Hoc ipsum uidetur per diffinitionem liberi ar. quam ponit Ber. in Li. de libero ar. quod diffiniens dicit, ꝙ li ar est consensus uoluntatis ob inamissibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudiciũ: ergo simul complectitur rationem,& uoluntatem. ITEM. Per aliam diffinitionem Aug. quam Magister ponit Dis. præcedẽti, quæ talis est. Lib.ar. est facultas rationis,& uoluntatis: sed facultas uoluntatis surgit ex ipsa uoluntate, facultas rationis ex ipsa ratione: ergo facultas uoluntatis, & rationis cõprehendit utrãque potentiam: sed lib.ar. est facultas talis: ergo &c ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Quia peccatum, & culpa est in solo libero ar: sed aliquod peccatum est in ratione, ut peccatum infidelitatis; aliquod in uoluntate: ergo.li.ar. comprehendit in se rationem,& uoluntatem. ITEM. Gratia, & uirtus est in solo libero ar. sed tres uirtutes theologicæ dicuntur esse in rationali, cõcupiscibili,& irascibili: ergo lib. arb. omnes illas potentias habet complecti.

SED CONTRA. Li.ar. non potest cogi: ratio autem potest cogi: ergo li ar. rationem ipsam nõ comprehendit. Quod autem ratio aliquãdo cogitatur planum est. quod li.ar. non possit cogi, hoc iudicat ipsum nomen: si.n. posset cogi, non esset liberum. ITEM. Ratio est eorũ, quæ sunt a nobis, & quæ non sunt a nobis: sed lib ar. solum est respectu eorum, quę sunt a nobis: ergo in plus est ratio quam li.ar. ergo li. ar. non comprehendit in se rationem. ITEM. Quòd non comprehedat uoluntatem, uidetur. Voluntas nostra respectu aliquorum est impermutabilis: sed ꝗcquid li.ar. nostrum appetit, permutabiliter appetit: ergo &c. ITEM. Voluntas est possibiliũ, & impossibilium: sed lib.ar. est possibilium tantum: ergo ad plura se extendit uoluntas, ꝗ̃ li.ar. ergo li.ar. non comprehendit in se rationẽ,& uoluntatẽ. ITEM. Rõ et uoluntas sunt diuersę potẽtiæ, sed li.ar. est una potentia: cum habeat unum actum uidelicet eligere, siue consentire: ergo impossibile est. li.ar. comprehendere in se rationem, & uoluntatẽ. ITEM. Si li.ar. cõprehendit in se rationem,& uoluntatem, aut sicut partes subiectiuas, aut sicut partes

partes integrales. Si sicut partes subiectas: ergo tota rõ lib. ar. saluatur in rõne, et tota rõ in uolũtate: cũ igitur alia potẽtia sit rõ, & alia uoluntas, & numerato inferiori, numeratur superius: ur̃ igitur, ꝙ in quolibet hoĩe sint duo libera arb. quod manifestè falsum est. Si aũt sicut partes integrãtes. Sed cõtra. Ex duabus potentiis nunq̃ fit una tertia potentia, maxime cũ illæ potẽtiæ max. ẽt distinctæ, & actus earum sunt adinuicẽ ordinati, ita ꝙ unus est ante alterũ: si ergo rõ, & uolũtas sunt potẽtiæ distinctę, & actus earũ sunt ordinati adinuicẽ secdm prius & posterius, ur̃ ꝙ lib. ar. ex his integrari nõ possit tamq̃ ex principiis cõstitutiuis: & ita ur̃, ꝙ li. ar. uolũtatẽ, & rõnẽ non possit cõprehendere.

RESOLVTIO.

Vtraque definitio lib. arb. & nominis .s. & rei, utramque potentiam illud complecti, aperte declarãt.

D. Tho. q. de ueri. q. 24 arti. 5. nõ uidetur consentire D. Bon. hic: similiter. 1. par. q̃. 83 art. 3. ubi cẽset lib. arb. esse potẽtiã tãtũ ap-

RESPON. ad prædictorum intelligentiam est notandũ, ꝙ lib. ar. simul cõprehẽdit & rõnem, & uoluntatem, & hoc non solũ manifestat ipsa noĩatio, sed etiã ipsa notificatio: manifestat etiã suæ proprietatis inquisitio. Nominatio manifestat. Dicitur enĩ liberũ, & dicitur arbitriũ: & arbi. est ipsius rõnis, libertas uerò ipsius uoluntatis, ad cuius nutũ & imperium moueri habent cætera, quæ sunt in nobis: & hoc est, qđ dicit Augu. de Quinque respõsionibus. Li. ar. dr̃ ab arbitrando, quia à rõnali parte quid eligat, quid ve recuset, nomẽ accepit. Hoc etiam patet per eius notificationẽ: dicitur enim esse facultas rõnis, & uoluntatis, siue consensus rõnis, & uoluntatis. Postremo illud amplius manifestatur per suæ proprietatis inquisitionẽ. Lib. enĩ ar. siue nominet potentiã, siue habitũ, nominat ipsam potentiã, ut dñam, uel dominium ipsius potentiæ: & hoc planum est ex ipso noĩe libertatis. Attendendum aũt, ꝙ dominiũ alicuius potentiæ põt esse dupliciter, aut respectu obiecti, aut respectu actus. Dominiũ potentiæ respectu obiecti attenditur in hoc, quod possit in illud, & in amplius: sicut equus, qui põt ferre. x. modios, dominium habet super tres modios ad portãdum: quia prævalet ad illud, qđ de facilitate portat. Dominium aũt potentiæ respectu actus est attendendum in hoc, quod potentia potest esse in actu, & cessare ab actu, secundũ suum imperium, & secundum proprium motum. Ad hoc autem, ꝙ aliqua potentia hoc dominiũ habeat, necesse est, ꝙ ipsa possit mouere seipsam, & ꝙ possit se super actum suum super seipsam reflectere. Si enim non posset seipsam super actum suum reflectere, nunquam posset illum refręnare: nisi posset seipsam mouere, non posset in illum exire, quando uellet. Reflectere autem se super se, hoc est uirtutis cognitiuę sublimatæ a materia, quæ quidem est ratio. Mouere autem se, hoc est uirtutis appetitiuę rationem consequentis: ad hoc igitur, ut illud dominium sit in anima, necesse est, quod habeat rationẽ, & uoluntatem. Nam si rationem tantum haberet, non uolũtatem, per quã moueret, posset se

petitiuã formaliter licet uirtualiter duas cõplectatur.

se super actum suum reflectere, sed non posset mouere, uel imperare. Si uero appetitum solū haberet, & non rationem: posset utique mouere, & in actum exire: sed quia non posset se super actum suum reflectere, non posset utiq; refrænare: & ita dominium non haberet. Sicut igitur ex concursu uirtutis duorū hominum resultat una quædā facultas ad portandum unum lapidem, quem non posset ferre alter eorum: & sicut ex concursu patris familias, & matris familias ad disponendum regimen domus resultat una potestas, & ita quod altera non sufficeret: & sicut ex concursu uirtutis manus, & oculi resultat potestas scribendi, ad quod altera illarū non sufficeret, sic ex concursu rationis, & uoluntatis resultat quædam libertas, siue quoddā dominium ad aliquid faciendū siue disponendum. Et sic patet quod lib. arb. rationem cōplectitur, & uoluntatem. Patet et. q̃d cum lib. arb. sit quædā potestas, siue quoddam dominium resultans ex cōiunctione istarū duarum potentiarum, s. rationis, & uoluntatis, quod optimè notatur per hoc, quod dicitur lib. arbi. non uno nomine, sed cōposito: ut unum nomen respondeat rationi, & alterum uoluntati. Optimè aūt diffinitur, cum dicitur esse facultas rationis, & uoluntatis: facultas enim non tantum nominat potētiam, imò facilitatem potentiæ, ex qua non tantum potens est, imo etiam præpotens est ad exeundum in actum, & ideo facultas dicit potestatem, siue dominium: quod quidem dicitur esse rationis simul & uoluntatis, quia non est unius, nisi cōcomitante altera. Concedendæ sunt igitur rationes probātes, quod lib. arb. rōnē cōprehendit, & uoluntatē.

Ad rationes uerò ad oppositum facilè est respondere. Quod enim obiicitur, q̃d non comprehendit totā rōnem, nec totam uoluntatem. Dicendum, quod uerum est: sed comprehendit solum ipsam potentiam cognitiuam, inquantum iuncta est affectiuę: & affectiuam, inquantum iuncta est cognitiuę, unde dicit affectum deliberatiuum, uel deliberationē uolūtariam. Et propterea, quia ratio nominat ipsam potentiam cognitiuam, ut ordinatam ad affectiuam: & uoluntas ipsam affectiuam ut regulatam, & rationatam à cognitiua: hinc est quod lib. arb. potius dicitur facultas uoluntatis, & rationis, q̃ intellectus, & affectus. Nō enim comprehendit totam cognitiuam, sicut duæ primę rationes ostendunt, nec totam affectiuā sicut ostendunt duæ sequentes, sed aliquid huius, aliquid illius: sicut ōndunt rōnes ad primam partē inductæ. Ad illud q̃d obiicitur, ꝙ lib. arb. est potentia una, cū habeat actū unū. Dicendū, ꝙ quāuis actus lib. arb. ut potest eligere, & cōsentire unus esse uī: nihilominus tamē implicat in se actus diuersos. Cōsensus. n. dicit cōcordiā aliorū duorū, et ita dicit cōcursum actuū rōnis, et uolūtatis in unū. Eligere enī includit in se rōnis iudicium, et uolūtatis appetitū; et ita quēadmodū cōsentire, et eligere, et si

unus

unus actus esse uideatur: tamen diuersos actus in se includit: sic liberum arbitrium, & si uideatur una potentia, tamen diuersis in se potẽtias complectitur: ita quod ex concursu illarum se inuicem adiuuantium resultat in nobis regimen potestatis perfectæ. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, utrum complectatur eas sicut partes integrales, aut subiectiuas. Dicendum, qđ non complectitur eas omnino sicut totum integrale, nec omnino sicut totum uniuersale, sed sicut totum potentiale, quod partim habet naturam totius integri, partim naturam totius uniuersalis. Naturam totius integri in hoc, quod in una illarum potentiarum non potest saluari absque altera. Naturam uero totius uniuersalis habet, quia ex illarum concursu adinuicem, quamlibet illarum denominat. Vnde sicut duo homines facultatem habent ferendi lapidem, quam neuter per se habet: & ex illa facultate potentia cuiuslibet eorum dicitur esse facilis: nec tamen est una sine altera: sic intelligendum est in proposito. Et rursus: sicut similitudo est in duobus similibus: ita quod non est, in uno sine altero, & tamen quilibet eorum denominatur simul, nec dicuntur esse duæ similitudines, sed una: sic libertas dicitur esse in ratione, & uoluntate: ita quod utraque illarum potentiarum est libera ex coniunctione sui cum alia, nec tamen sunt in eis duæ libertates, sed una: & sic patent obiecta.

QVAESTIO. IIII.

An liberum arbitrium sit nomen habitus, uel potentiæ?

VTRVM lib. arb. complectatur rationem, & uoluntatem per modum potentiæ, an per modum habitus. Et quod per modum potentiæ uidetur. Primo per Ansel. in Lib. de Libero arb. ubi sic ait. Lib. arb. est potestas seruãdi rectitudinẽ: sed potestas est in gñe potentiæ: ergo &c. ITEM. Ber. de Lib. arb. Tolle lib. arb. iam non erit, qđ saluetur: sed saluari non dicitur nisi potentia, uel substantia rõne potentiæ: ergo lib. arb. uel est nomen substantiæ, uel potẽtię: sed non est substantiæ: ergo est potentiæ. ITEM. In nobis est ponere aliquã potentiã, quę semper inclinat ad bonum simpliciter, utpote synderesim: & aliquã quę semper inclinat ad bonũ, ut nunc, quantũ est de se: utpote sensualitate: ergo est ponere potentiã medio modo se habentẽ, hãc aũt dicimus lib. ar. ergo &c. ITEM. Omne, quod est susceptibile habitus, est potẽtia: sed lib. ar. susceptibile est habitus, utpote gratię, ergo est potẽtia Quod autem li. ar. sit susceptibile gratiæ, patet per Aug. qui dicit: qđ gratia se habet ad lib. arb. sicut sessor ad equum

SED CONTRA. Aug. ĩ Ench. Libero arb. malè utens hõ, & se perdit, & ipsum: sed nulla potẽtia peccãdo perditur, ergo li. ar. nõ est potẽtia. ITEM. Lib. ar. sic diffinitur ab Aug. cuius diffinitio posita est Dist. præcedenti. Liberũ ar. est facultas uolũtatis et rõnis: facultas est illđ, quo po

tentia efficitur facilis: ergo cum omne illud, qđ reddit potentiā facilē ad opus, reddat eā habilē, & tale sit habitus: uidetur &c. ITEM. Bern. de Libero arb. Lib. arb. est habitus animi liber sui: sed si hæc diffinitio rectè assignata est, vī quod lib. arb. essentialiter sit habitus, sed non nisi rōnis, & uoluntatis: ergo &c. ITEM. Lib. arb. nō est aliud (sicut dicit Magister in lra, & philosophi diffiniūt) quā liberū iudiciū: non est potētia, sed actus, uel habitus: ergo &c. ITEM. Potentiæ non est potentia, nec potentia dicitur esse in potentia: sed lib. arb. est facultas rōnis, & uoluntatis, & est in rōne, & uoluntate: ergo nō uidetur, qđ sit potentia aliqua, & est potentia, uel habitus: ergo &c. ITEM. Omne, qđ habet diminui, & augeri, potius habet rōnem habitus, q̃ potentiæ: sed lib. arb. est huiusmodi, sicut Magister dicit in litera, qđ maior libertas est ī beatis, quā in confirmatis: ergo &c.

RESOLVTIO.

Liberum arbitrium habitum principaliter nominat: & ut tale rationem, uolūtatemq; cōplectitur.

RESP. Dicēdum, quod cū quęritur, utrum lib. ar. sit nomē habitus, uel potētiæ, hoc dupliciter pōt quęri. Aut ita quòd quęratur, utrū præcise noīet habitum, uel pręcise noīet potentiā: & talis quæstio parū habet difficultatis, pro eo, qđ fere oīa noīa potentiarum aīæ aliquando accipiuntur pro potentiis, aliquādo pro habitibus, aliquādo pro actibus. Sicut eñ uult Philosophus, intellectus uocatur aliquando potentia intellectiua, aliquādo habitus intelligendi, aliquādo actus. Et Ansel. dicit, ꝙ uolūtas aliqñ dicitur instrumentum, aliqñ affectus, aliquando usus: & ideo hoc in proposita qōne non intēditur. Alio modo pōt intelligi prædicta quæstio, ut hoc inquiratur, uidelicet cui primò, & principaliter nomen lib. arb. imponatur, secūdum quod de eo sacri Doctores loquuntur. Et ad istam qōnem triplex est modus respōdendi ꝑ diuersos. Quidam eñ senserunt, ꝙ lib. arb. nomen est potētiæ, quæ se habet per modū uniuersalis ad rōnem, & uoluntatem: & comprehendit eas, sicut totū uniuersale comprehendit partes. Vnde sicut potētia rōnalis rationi, & uoluntati dicitur esse cōis: sic et & libertas arb. secundum istum modum dicendi: sed istud supra improbatum est. Si enim nominaret potentiā uniuersalem ad rationem, & uoluntatem, iam cum ratio, uel uoluntas sint diuersæ potentiæ rationales, iam essent in eis diuersę libertates, & duo lib. arb. essēt in quolibet homine. Et ideo est alia positio, ꝙ lib. arbi. nominat potentiam ex uoluntate, & ratione constitutam ad aliquid faciendum, ad quod neutra illarum per se poterat. Et quia una iuncta alteri non tantummodo reddit potentiam potentem, sed etiam habilem, & facilem: hinc est quòd lib. arb. non tantummodo nominat potētiam, sed etiam nominat habilem potentiam, & facilem. Et propterea nomen illud quamuis sit nomen impositum potentiæ, uidetur tamen esse nomen habitus.

Sed

Sed quoniam difficile est intelligere, qualiter ex duabus potentiis una constituatur. uel quo li. ar. (loquẽdo formaliter, & proprie) sit duę potẽtię, maxime cũ non dicatur esse ratio, & uoluntas; sed facultas uoluntatis, & rationis: IDEO est tertius modus dicẽdi, ꝙ li. arb. est nomen principaliter impositum habitui, & hoc plane manifestat ipsa nominis impositio. Arbitrium. n. non dicit potẽtiam; sed habitũ. Manifestat ẽt ipsa notificatio, non. n. dicitur lib. ar. esse potentia facilis; sed facultas potentiarum. Quemadmodum autem cum dico potentiam habilem, dico potentiam habilitatam, sic cum dico facultatem potentiæ, dico habitum eiusdem. Quoniam igitur libe. arb. secundum propriam suam assignationem facultas uoluntatis, & rationis recte esse dicitur, hinc est quòd libe. arbi. principaliter dicit habitum, & complectitur rationem, & uoluntatem: non tanquam una potentia ex eis constituta, sed tanquam unus habitus, q quidem dr̃ facultas, & dominium: qui consurgit ex cõiunctione utriusque, & potẽs est super actus utriusque potentiæ per se, & in se consideratæ. Sicut arbitraria potestas in duabus personis regimen habet super actus utriusque in se cõsideratæ. Concedẽdę sunt igitur rõnes ostẽdentes ꝙ li. ar. nominat habitum, uerum. n. concludunt, quia habitui principaliter imponitur, unde (essentialiter loquẽdo) hęc est uera, Li. arb. est habitus animæ, siue facultas uoluntatis, & rationis.

AD EA uerò, quę in contrarium obiiciunt̃, de facili respondetur. Concedo. n. ꝙ lib. arb. aliquando supponit potentiam, & accipitur pro potentia; sed hoc non est de sua principali significatione: sed sicut nomen potentiæ frequẽter trahitur ad nomen habitus, sic nomen habitus frequenter ad nomen potentię. & sic patent ad utranque partem obiecta.

QVAESTIO V.

An liberum arbitrium quidquam supra rationem, & uoluntatem addat?

VTRVM lib. ar. aliquid addat supra rõnem, & uoluntatẽ. Et ꝙ sic uidet̃. Omnis habitus addit aliquid supra potentiam: sed lib. arb. est habitus, sicut probatum est: ergo aliquid addit supra potentiam: sed est habitus rationis, & uoluntatis: ergo &c. ITEM. Sicut se habet potentia ad substantiam, sic se habet facultas ad potentiam: sicut. n. substãtia per potentiã dicitur potens, sic potẽtia per facultatem dr̃ facilis: sed potẽtia addit supra substantiam; ergo & facultas supra potentiã, cuius est facultas; sed lib. ar. est facultas uoluntatis, & rationis; ergo &c. ITEM. Oẽ, qđ contrahit aliquid, addit supra illud: sed lib. arb. nõ complectitur oẽm actum uoluntatis, nec omnem actum rationis: & si hoc, ergo aliquo modo contrahit: si igitur omne contrahẽs aliquo modo addit, uidetur ꝙ li. ar. sup rationem, & uoluntatem aliquid addat. ITEM. Intellecto quòd aliquis haberet rationẽ præter uoluntatem, non haberet lib. arbitr. similiter si haberet appe-

itum præter rationem, non haberet lib.ar. si ergo non saluatur in ratione per se, nec in uoluntate, uidetur quòd aliquid addat supra utranque.

Sed contra. Omnis habitus, qui addit aliquid supra potẽtiam determinat potentiam ad aliquem actum: sed lib. ar. potius ampliat subiectum, siue potẽtiã, in qua est, respectu actuũ, quàm addat: ergo &c. Item. Li. arb. quantum est de se respicit actum moris: sed nullus habitus moralis, qui addit aliquid supra potentiam est indifferens ad bonum, & malum: lib. ar. est ad bonum, & ad malum indifferens: ergo supra rõnem, & uoluntatem nihil addit. Item. Possibile est intelligere potentiam circũscripto omni habitu, qui addit aliquid supra ipsam: sed impossibile est esse, uel intelligere aliquem habere uoluntatem, & rationem, qui non intelligatur habere lib. ar. ergo lib. ar. super rationem, & uoluntatem nihil addit nouum. Item. Aeque essentiale est animæ habere libe. arb. sicut esse ad imaginem Dei, (non dico aliquid additum substantiæ, & potentiis) ergo pari ratione nihil superaddo rationi, & uoluntati, cum dico animam habere libe. arb. Item. Si lib ar. adderet aliquid supra rationẽ, & uoluntatem: aut ergo illud haberet ortum ab eis, aut non. Si non: ergo esset habitus infusus, uel acquisitus, quod absurdum est dicere. Si sic: ergo cum illud, quod addit supra alterum, & ortum habet ab eo, dependentiam habet ab illo: & quod dependet, & ortum habet ab altero, potius habet ab illo regi, quam ipsum regere: potius habet subiici, quã dominari. ideo lib. arb in homine non imperaret. Item. Si lib. arb. diceret habitum, qui adderet supra rationem, & uoluntatem, cum unum accidens non potest esse in duobus subiectis, uidetur quòd ille habitus haberet plurificari propter multiplicationẽ subiecti primi, & quòd plura arbitria essent in uno homine, quod omnino deuiat a recta ratione.

Resolvtio.

Nihil secundùm essentiam: sed solũ secundum relationem.

Resp. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd cũ habitus reddat potentiam facilem, & tribus modis habet habitus ad potentiam comparari. Quædam nanque potentia respectu alicuius actus est facilis per seipsam, ut patet cum dicitur, mens est nata ad meminendum suiipsius, uel intelligendũ se: & tunc talis habitus non differt a potentia secundum rem, sed secundum rationem, & modum dicendi: & tunc non addidit aliquid secundum essentiã, sed solum secundum rationem. Quædam est potentia, quæ respectu alicuius actus est habilis per aliquid sui, sicut potentia intellectiua ad cognitionem figurarum geometricarum, non est habilis per seipsam scilicet scientiam geometricam, sed potius per aliquod accidens, quod habet esse in ea, & tunc habitus talis addit supra potentiam, non solum secundum rationem, sed etiã secundum essentiam, & rem. Aliqua uero potentia facilis est ad ali-

aliquem actum per seipsam, nō tamē sola, sed cum alia: & sic potentia rōnalis sine aliquo habitu superaddito, ex sola coniunctione sui cum appetitu nata est in actum consentiendi, et eligendi exire: & hoc modo habitus, uel facultas nō addit aliquid diuersum secundū essentiam, nec addit solum secundum rationē intelligendi, sed medio mō addit. s. secundum esse, quia nō addit aliquid absolutum, sed respectiuum: sicut patet, cum dico rationem per se, & rationem associatam siue adiunctam uoluntati non addo aliquid nouum supra rationem secundum se, sed suam coniunctionem sui ad alterum, quantum ad aliquem cōsequentem actum. Vnde sicut quando plures concurrūt ad trahendam nauem, uel ferendum lapidem, potentia unius reddit potentiam alterius facilem, ita ꝙ nulli noua uirtus, uel habilitas aduenit potētiæ alicuius trahētis in se: sic & in proposito intelligendū est se habere: & hinc est ꝙ lib. arb. & si accidens esse uideatur, inquātum sonat rōnē habitus secundum rem, tamē nō est accidens potentiæ superadditum. Et iterum, licet habitus, quia tamen non dicit habitum unius potentiæ absolutæ, sed cū relatione unius ad alterum, in duabus autem potentiis, seu respectu duarum potentiarum potest esse unus: non enim est habitus superadditus per gratiæ infusionem, uel per innatam dispositionem: sed potius dicitur esse habitus, quo ratio, & uoluntas suis actibus dominātur. Qui quidem est in eis ex sua naturali origine, pro eo ꝙ naturaliter istæ duę potentię in eadē substantia sunt inditæ uel radicatę, nec contingit unam ab altera separare. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quod lib. arb. secundum essentiam nihil addit supra rationem, & uoluntatem: addit tamen aliquo modo secundum esse, siue secundū relationem, quæ quidem nō ponit aliquam nouam qualitatem esse in ratione, uel uoluntate, sed ponit rationem, & uoluntatem ad unum actum concurrere sc͂d͂m naturalē aptitudinē.

D. Tho. 1. part. q. 83. arti. 3. inquit qđ lib. ar. est idem qđ uolutas scd̃m qđ in ea est uirtus intellectus.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod omnis habitus addit aliquid supra potētiam. Dicendū, quod illud non est uerum, intelligendo de additione essentiali, maxime ubi potentia est habitualis per seipsam. AD ILLVD, qđ obiicitur, quòd hominis potentia addit supra substantiam: ergo &c. Dicendum, ꝙ non est simile, pro eo ꝙ facultas essentialior potest esse potentię, quā sit potentia substantię: nihilominus tamen aliqua potentia est, quę ad idem genus habet reduci cum substantia, sicut habitum fuit supra. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ lib. ar. aliquo modo contrahit rationem, & uoluntatē. Dicendum, ꝙ hoc non est per additionē alicuius absoluti, sed propter concomitantiam rationis, & uoluntatis, quę simul concurrunt ad dominium liberi ar. non tamen se concomitantur in productione cuiuslibet actus ꝓprii. Aliquid enim appetit appetitus, circa quod non est deliberatio, et aliquid nouimus, et credimus esse uerum, siue uoluntas

uelit credere, siue non. AD VLTIMVM iam patet responsio: quia illud non concludit additionē alicuius qualitatis nouę superrationem, sed solum concomitantiam uoluntatis, quoniam sine uoluntate ratio libera nō esset, uel ecōuerso. Si autem istę duę potentię ponant̄ in aliquo quātumcunque nudę, necesse est ponere in eo arbitrii libertatem, et sic planum est, quod lib. arb. et si dicat habitum complectentem rationem, et uoluntatē, nō tamen dicit habitum accidentalem sicut gratia, uel uirtus: imo potius dicit illarum duarum potentiarum dominium naturale, respectu eius actus, qui est eligere, siue consentire: & propterea sancti magis uocant lib. arb facultatē, uel potestatē, quam uocent habitum, ostēdentes differentiā eius ad alios habitus aīæ.

QVAESTIO VI.

An penes rationem, uel penes uoluntatem liberum arbitrium principalius nobis insit?

CVm lib. arb. sit habitus siue facultas residens penes rationem, & uoluntatem cōiunctim, penes quàm istarum potentiarū principaliùs nobis insit. Et quòd principalius insit penes rationē, uidetur primo per ipsam nominationem, qua dicitur esse lib. arb. Si enim adiectiuum ponit rem suam circa suum substantiuum, & principalius dicitur aliquid de aliquo, quod dicitur secundum abstractionem, quàm quod dicitur secundum concretionem, & habitus ille nominatur arbitrium liberum, non libertas arbitraria: arbitrium uerò se tenet ex parte rationis: uidetur ergo &c. ITEM. Philosophus dicit, qd' ratio nata est regere irascibilē, & concupiscibilē: sed uoluntas consistit in illis duabus uiribus. s. concupiscibili, & irascibili: ergo ratio nata est regere uoluntatem & rationem: sed lib. arb. est magis regēs, quā rectum: ergo magis se tenet ex parte rationis, quàm uoluntatis. SI TV dicas, quod Philosophus intelligit de irascibili, & concupiscibili brutali: non de illa, in qua consistit ipsa uoluntas, Cōtra hoc est ipsa litera. Dicit .n. quòd lib. arb. est liberum de uoluntate iudicium: si ergo iudicitis est regere iudicatum, patet &c. ITEM. Facto ultimo iudicio rationis semper uoluntas mouetur secundum illud: ergo si pręit hoc tanquam iudicans, & illud sequitur tanquam iudicatum, cum libertas magis resideat penes illud, quod præit, & imperat, q̃ penes illud, qd' sequitur, & obedit, uidetur quod lib. ar. plus tenet se ex parte rōnis, quàm uoluntatis. ITEM. Lib. arb. eo ipso liberum est, quo potest seipsum restringere, & reprimere: sed repressio actus uoliti non est nisi per iudicium rationis: quia nisi examē rationis interueniat, semper uoluntas sequitur impetum affectionis: ergo libertas magis est penes rōnem, q̃ uolūtatem.

SED CONTRA. Lib. arb. eo ipso dicitur liberum, quia immune est a coactione: ergo penes illud maxime est libe. arb. quod magis elongatur a natura coactionis: & talis potentia est ipsa uoluntas, non ratio: in multis. n. contingit rationem cogi, nō sic uoluntatē: ergo &c. ITEM. Libe-

rum arbitrium est illud, qđ est in nobis imperatiuum: sed magis est imperatiua in nobis uoluntas, quàm ratio: quicquid.n. ratio dictet, semper illud fit, qđ uoluntas præoptat: ergo &cęt. ITEM. Lib.arb.est illud, ex quo principaliter consistit in nobis meritum, uel demeritū: sed meritum, uel demeritum principaliter consistit penes uoluntatē: ergo &c. ITEM. Lib.arb.est in nobis potentissimum, sicut dicit Bern. & plures auctoritates hoc sonāt: sed nihil adeo est in potestate nostra, sicut est uoluntas, & actus uolendi: ergo uidetur, ꝙ maximè penes uoluntatē residet in nobis libertas.

RESOLVTIO.

Liberum arbitrium in uoluntate principalius residet. Quippe quod in ratione initiatum, in uoluntate consumatur.

RESP. Dicendum, ꝙ cum lib. arb. sit facultas, siue dominium, ex qua redditur potentia facilis, non solum ad mouendum alia, sed etiam ad mouendum seipsam, sicut ratio mouendi se, inchoatur in ratione, & consum matur in uoluntate: sic & arbitrii libertas residet penes rōnē, & uoluntatem: ita ꝙ in una illarum potentiarum inchoatur, & in alia consummatur: ideo autem dico motum inchoari in ratione: quia non mouetur appetitus, nisi præambulo cogitatu: nequaquam. n. possumus amare, nisi cognoscamus: & iō ad hoc, ꝙ motus fiat præit cognitio disponēs, & subsequitur uoluntas perficiens. Quantumcunque.n. pręcedat cogitatus, nunquā tñ motus sequitur, nisi ipsum impe ret uolūtatis affectio: & sicut uoluntas non hēt moueri ad obiectum acceptando, uel refugiēdo illud, nisi præambulo cogitatus sic ēt non habet approbare, uel respuere, siue eligere, & refrœnare actum proprium, nisi rationis actus præcedat, qui dictet ipsum esse bonum, uel malū perficiendū, uel refrænandū. Ex tali enim actu præambulo uoluntas in actu suo incipit complacere, uel displicere: & sic patet, ꝙ libertas arbitrii, siue facultas, quæ dicitur liberum arb. in rōne inchoatur, & in uoluntate consummatur: & quoniam penes illud principaliter residet, penes qđ consummatur, ideo principaliter libertas arbitrii, & dominiū in uoluntate consistit. Et iterū: quia illud, ī quo res inchoatur, se habet per modum materialis: illud in quo consummatur, se hēt per modum formalis, & adiectiuum respectu substātiui se habet per modum informantis: ideo in nominatione illius potestatis nomen respondens rationi significatur substantiue: nomen uero respondens uoluntati significatur adiectiue: & propter hoc magis uocatur ista facultas liberū arb. quàm arbitraria libertas: & per hoc patet responsio ad primum obiectum in contrarium.

AD ILLVD uerò, quod obiicitur secundo, ꝙ rō regit irascibilē, & cōcupiscibilē. Dicendū, ꝙ siue uis irascibilis, & concupiscibilis intelligatur de appetitu bruta li, siue de potentia appetiua rationali, utrumque tamen habet regere ratio per modum disponētis, & consulentis, quantū est de se. Quod aūt regat per modum

dum imperantis, hoc non est nisi mediante uoluntate, quæ dat ei auctoritatem: uoluntas autem non dicit aliam potentiam per essentiam a concupiscibili, & irascibili: sed nominat ipsum appetitum, ut ratiocinatum, siue rationi coniunctum, & sic eius regere est, & imperare. Concupiscibilis autem, & irascibilis eandem potentiam nominant affectiuam, inquantum tamen habent regi: & ita dicuntur inferiores, non quantum ad naturam potentiæ, sed quantum ad officium. Et hinc est, quòd liberum arb. secundum rem cóprehendit istas tres potentias, uidelicet rationalem, irascibilem, & concupiscibilem, sicut dicit Aug. de quinque responsionibus. Cum de libero arb. loquimur, non de parte animæ loquimur, sed de tota: Hinc est etiã, quod cum cæteræ uirtutes non indocte ponantur in libero arb. non huic obuiat illud quod consueuit dici: quòd tres uirtutes theologicæ sunt in rationali, cócupiscibili, & irascibili: uoluntas enim (ut iam dictum est) nõ nominat aliam potentiam secundum essentiam, & naturam ab irascibili, & concupiscibili, licet alio modo nominet. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd ratio iudicat, & uolũtas sequitur. Dicendum, quòd duplex est iudicium rationis. Quoddam est in solo dictamine, & hoc est rationis secundum se. Aliud est secundum iudicium diffinitiuũ, ut fiat uel non fiat, & illud nunquam est sine uoluntate. Quantumcunque enim ratio deliberet, in eam partem determinat diffinitiuum iudicium, quã præoptat uoluntas. Et ideo cum dicitur, quòd uoluntas sequitur iudicium: si intelligatur de iudicio, quod consistit in solo dictamine, non est semper uerum, quod ad illud sequatur uoluntas necessario. Si autem intelligatur de iudicio diffinitiuo, ex hoc nõ sequitur, quòd uoluntas sequatur principaliter actum alienũ: immo potius actũ alienum trahit ad proprium. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, quòd refrenatio est mediante actu rationis. Dicendum, quòd uerum est, quod actus rationis requiritur, sed nunquam ab illo principaliter est refrænatio. Quantũcunque enim ratio dictet actum uoluntatis esse malum: nunquã tamen uoluntas se retrahit, nisi uelit: & ideo sicut possibilitas scribẽdi principalius dicitur esse in manu, quam in oculo, licet ad eum concurrat uis oculi, & uis manus: sic intelligendum est in proposito. Ex dictis igitur patet, quid sit liberum arbitrium secundum rem, & qualiter se habeat ad rationem, & ad uoluntatem. Si enim omnia, quæ prædeterminata sunt, insimul conferantur in unum: puto satis posse quietari intellectum: si quis autem in aliquo prædictorum quiescere uelit reliqua non pertractans, non ita euidenter innotescet ei, quæ sit liberi ar. quidditas, & essentia.

D I-

PARS SECVNDA.

De libertatis arbitrii differentia secundum diuersa tempora.

EX prædictis perspicuum fit, quod maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda: & tertia multo maior quàm secunda uel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima vero erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media vero, in qua potest peccare, & non potest non peccare, ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem vero saltem venialiter.

Hu. de S. Vict. li. 3. sen tẽ. c. præterea secundũ & li. 1. de sacr. par. 6. Ca. 16.

De quatuor statibus liberi arbitrii in homine.

Et possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij: ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem, ad malum & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & uoluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum uero ante reparationem gratiæ premitur a concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo; sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & non potest non peccare, etiam damnabiliter. Post reparationem vero ante confirmationem premitur a concupiscentia; sed non uincitur: & habet quidem infirmitatem in malo: sed gratiam in bono: ut possit peccare propter libertatẽ, et infirmitatẽ, et possit nõ peccare ad mortẽ propter libertatẽ et gratiam adiuuantem: nondũ tamen habet posse omnino non peccare, uel non posse peccare, propter infirmitatem nondum perfecte absortam, & propter gratiam nondum plene consummatam. Post confirmationem uero infirmitate penitus consumpta, & gratia consummata, nec uinci poterit, nec premi: & tunc habebit non posse peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum.

Vnde manifestum est quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione et depres-

sione

sione liberi arbi. Per illud nãque peccatum naturalia bona in ipso homine corrupta sunt, & gratuita detracta. Hic est enim ille, qui a latronibus uulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidẽ in naturalibus bonis, quibus non est priuatus, alioquin nõ posset fieri reparatio: spoliatus vero gratuitis: quę per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima, & dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum. i. naturalia, ut ingeniũ, memoria, intellectus: alia subtracta, idest, gratuita: quãquã & naturaliter ex gratia sint: ad generalẽ Dei quippe gratiã pertinẽt. Sæpe tamẽ huiusmodi fit distinctio, cũ gratiæ vocabulũ ad speciẽ, non ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatum, & ex parte perdita. Vnde Aug. in Ench. Libero arbitrio male vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Cum. n. libero arbitrio peccaretur, victore peccato, amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amisisse: non quia post peccatum non habuerit liberum arbitrium; sed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, sed libertatem a miseria & a peccato.

De tribus modis libertatis arbitrij.

Est namque libertas triplex scilicet a necessitate, a peccato, a miseria. A necessitate, & ante peccatum, & post, æque liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur, quæ semper a necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tam in malis quàm in bonis. Est & alia libertas, a peccato, scilicet: de qua dicit Apostolus, Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euangelio, Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Hæc libertas a seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit: sicut econuerso seruitus peccati liberos iustitiæ facit, unde Apostolus, liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et item, cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hanc libertatem peccando homo amisit. Ideoque Augu. dicit quod homo malè utens libero arbi-

trio,

trio, et se perdidit, & ipsum: quia perdita est per peccatum libertas, non a necessitate; sed a peccato. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati.

Qui habent hanc libertatem, scilicet a peccato, & per quid.

Istam libertatem, quæ est a peccato, illi soli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quod penitus sint sine peccato in hac mortali carne; sed ut in eis peccatum non dominetur, neque regnet. Et hęc est uera & bona libertas, quæ bonam parit seruitutem, scilicet iustitiæ. Vnde Aug. in Enchi. ait, Ad iustitiam faciendā non erit aliquis liber, nisi a peccato liberatus esse iustitiæ cœpit seruus, & ipsa est uera libertas, propter facti lætitiam, simul & pia seruitus, propter præcepti obedientiam. Est alia libertas non uera, malę seruituti adiuncta, quæ est ad malum faciendum: ubi ratio dissentit a uoluntate, indicans non esse faciendum quod uoluntas appetit: ad bonum uero faciendum concordat ratio uoluntati: ideo ibi uera libertas est, & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait Aug. in Ench. Seruo addicto peccato, quę potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui domini uoluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est. Ioan. 8 Rom. 6 Ca. 30. Cap. superius citato.

Quæstio de libertate ad malum.

Hic quæri potest, Vtrum hæc libertas, qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij est, bonū quidē est: quia libertas arbitrij bonū naturale est. Quibusdā uidetur quòd sit ipsa libertas arbitrij, quæ semper bona est; sed propter peccati seruitutē ad malū sit liberior, & pronior: & ideo dicitur non esse uera libertas; quia ad malum est. Alijs autem uidetur quod hæc libertas ad malum, quam supra commemorauit Aug. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quædam pronitas peccandi, & curuitas, quæ ex peccato est, & mala est.

Quæstio alia de libertate ad bonum.

Similiter etiam quæri solet. Vtrū illa libertas uera, quæ est ad iustitiam faciēdam, sit ipsa libertas arbitrij. Quidam

dicunt

dicunt illa eandem esse; sed reparatam per gratiam, quæ iuuante, libera est ad bonum: sine gratia vero, non est libe-
Cap 3. *ra ad bonum. Vnde Augustin. in Enchi. ista libertas ad bene faciendum nunquam erit homini addicto, & uendito sub*
Ioan. 8 *peccato; nisi eum redimat qui dicit, Si filius vos liberauerit, uere liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene? Ecce aperte ostendit liberum arbitrium per gratiam liberari, ut per illud bene operetur quis. Ideoque dicunt illam libertatem veram, quæ est ad benefaciendum, cuius supra meminit Augustinus esse libertatem ipsam arbitrij gratia Dei liberatam & adiuuatam. Alij vero putant non esse ipsam arbitrij libertatem; sed aliam quandam: quæ ex gratia, & libero arbitrio in mente hominis, Deo operante incipit esse cum reparatus est.*

Certa determinatio utriusque quæstionis.

Verum nobis magis placet; ut ipsa libertas arbitrij, & illa, qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim varijs sortitur diuersa uocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam sit reparata: sed cum per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam vero libera fit ab bonum. Semper ego uoluntas hominis aliquo modo libera est: sed non semper bona est. Non enim est bona, nisi a peccato liberata: est tamen a necessitate libera. Vnde Augustin. in Libro de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera est; sed non semper bona est. Aut enim libera est iustitiæ, quando seruit peccato, & tunc est mala; aut a peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

De libertate a miseria.

Est iterum libertas a miseria: de qua Apostolus ait. Et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum; quia omni carebat miseria, & nulla tange-

batur

batur molestia: & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum, & ultimam confirmationem, nemo a miseria liber est: quia pœna non caret.

Repetit de corruptione liberi arbitrj, ut alia addat.

Ex prædictis iam apparet, in quo per peccatum sit imminutũ, uel corruptũ liberũ arbitriũ: quia ante peccatũ nulla erat homini difficultas, nullũque impedimentũ de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio, uel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum instigatur: ut non possit uelle, & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur, & adiuuetur: quia ut ait Apostolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cum semper, & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum in bonis, & in malis, & ad bona, & ad mala. Liberius est enim in bonis, ubi liberatum est: quàm in malis, ubi liberatum non est. Et liberius est ad malum, quod per se potest: quàm ad bonum, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur, non potest.

De libertate, quæ fit ex gratia, & quæ ex natura.

Libertas ergo a peccato & a miseria per gratiam est: libertas uero a necessitate per naturam. Vtranque libertatem, naturæ scilicet & gratiæ, notat. Apostolus cum ex persona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi: perficere autẽ bonum nõ inuenio: ac si diceret, habeo libertatem naturę: sed non habeo libertatem gratiæ: ideo non est apud me perfectio boni. Nam uoluntas hominis, quam naturaliter habet, non ualet erigi ad bonum efficaciter uolendum, uel opere implendum, nisi per gratiam liberetur, & adiuuetur. Liberetur quidem, ut uelit: & adiuuetur, ut perficiat. Quia ut ait Apostolus, Non est uolentis uelle, neque currentis currere, idest, operari: sed miserentis Dei, qui operatur in nobis uelle, & operari bona: cuius gratiam non aduocat hominis uoluntas, uel operatio; sed ipsa gratia, uoluntatem præuenit pręparando, ut uelit bonum, & præparatam adiuuat, ut perficiat. Rom. 7 Rom. 9 Ad Phi. 2.

Supra

SVPRA egit Magister de libero arbitrio secundm id, quod est ī generali. In hac parte agit de diuersis statibus eius in speciali, ostendens quòd secundum diuersos eius status diuersi sunt libertatis gradus, pro eo quod libertas arbitrii minui habet per peccatum. Et quoniā non omnis libertas habet diminui: ideo pars ista continet tres particulas. In prima assignat Magister gradum libertatis in homine secūdum diuersos status. In secunda uero assignat diuersas differentias libertatis. ibi. *Est namque libertas arbitrij triplex, &c.*) In tertia uero breuiter epilogat, ostendens, quo genere libertatis liberum arb. intelligi debeat minui per peccatum. ibi. *Ex prædictis iam apparet, &c*) Prima pars habet tres particulas. In prima determinat gradus libertatis. In secunda uero assignat status diuersos hominis, in quibus libertas habet augeri, & diminui. ibi. *Et possunt notari in homine, &c*) In tertia uero determinat, per quid minui hēt arbitrii libertas. ibi. *Vnde manifestum est, quod præter alias, &c*) Similiter secūda pars tres habet partes secundum triplicem libertatis differentiam. Primo enim agit de libertate a coactione: secundo de libertate a culpa, seu peccato. ibi. *Est & alia libertas a peccato, &c.*) Tertio de libertate a miseria. ibi. *Est iterum libertas a miseria, &c.*) Aliarum autem partium diuisiones manifestę sunt in litera

Dub. I. *CORRUPTA est ergo libertas arbitrij, &c.*) Obiicitur. Hoc est contra Bern. qui dicit in Libro de libero arbitrio. Nec miseria amittitur, nec culpa minuitur. Item. In eodem libro loquēs de libero arbitrio, Sui omnino diminutionem, uel defectum non patitur. Et iterum ipse ibidē dicit. Libertas liberi arbitrii de ipso, quo condita est, statu aliquatenus non mutatur; sed æqualiter (quantum in se est) a cęlis, & terris, & inferis possidetur: ergo male assignat Magister diuersos gradus libertatis arbi. Item. Si libertas arbitrii potest ꝑ peccatum diminui, cum non sit infinita, aliquando poterit amitti: ergo si impossibile est creaturā rationalem absque libertate arbitrii esse, impossibile est ipsum per peccatum diminui. Respon. Ad hoc dicendum, quòd est loqui de libertate arbitrii quantum ad esse, & quantum ad bene esse. Si loquamur quantum ad esse, sic liberum arbitrium, non potest diminui per peccatum. Si loquamur quantum ad bene esse, sic excludit malum duplex, uidelicet culpæ, & pœnæ. quantum ad hoc liberum arbitrium potest diminui: & hæc libertas per peccatū tolli potest, sicut in damnatis, qui necessario sunt subiecti malo culpæ, & pœnę: Et per hoc patet obiecta contra hoc: q̄a ꝓcedut de libertate, intelligēdo quantū ad esse.

Est namque liberum arbitrium triplex, &c.) Videtur quòd ista diuisio sit superflua. Cum.n. nō sit nisi duplex malum. s. culpæ, & pœnę, uidetur ꝙ non sit nisi duplex libertas: cum ergo libertas dicat ereptionem ab aliquo malo, uidetur ꝙ nō debeat esse Dub. 2.

nisi

nisi duplex libertatis differētia. Item. Cum non sit tantum malum culpæ, & pœnæ, sed etiam tentationis: uidetur prædicta diuisio esse diminuta, quæ omittit unam differentiā, quæ est libertas arbitrii a malo tentationis. Si tu dicas eā contineri sub libertate arbitrii a miseria. Contra Cum Bernar. in Lib. de Libero arbi. diuidat libertatem arbitrii in libertatē arbitrii, & consilii, & cōplaciti: quæritur quæ sit inter has diuisiones differentia, & penes quid sumantur harum diuisionum membra. Resp. Dicendumq; (sicut ex præcedentibus colligi potest) arbitrii libertas, & priuatiue dicitur, & positiue. Priuatiue dicitur per operationē ad illud, respectu cuius dicitur libertas, ut a quo: positiue per cōparationem ad illud, respectu cuius dr̄ libertas, ut ad qd̄. Libertas aūt opponitur seruituti: seruitus aūt duplex est: uidelicet, seruitus coactionis, & seruitus subiectionis. Seruitus autem subiectionis pōt esse sub duplici differentia, secūdum φ duplex est malum, scilicet malum quod patimur: & hoc est malum miseriæ, & in hoc attenditur libertas a miseria: & malum quod facimus: & hoc est malum culpæ, & in hoc attenditur tertia libertatis differentia. Et sic patet, quòd consideratur per comparationem ad illud, a quo libertas habet diuidi in tres differentias, quæ sunt libertas a necessitate, a culpa, & a miseria. Si autem consideretur libertas per comparationem ad illud ad quod, scilicet ad actum, in quem exit: hoc potest esse aut prout simpliciter consideratur respectu actus uolendi, & sic dicitur libertas arbitrii. Aut prout consideratur respectu actus uolendi ad finem relati, qui dicitur usus, uel uti: & sic attenditur libertas consilii. Aut respectu actus uolēdi quietati, qui quidem dicitur actus fruitionis, & penes hunc attenditur libertas complaciti. Et sic patet sufficientia utriusque diuisionis, & diuersi modi: secundum quos prędictę diuisiones habent assignari. Possent tamen ad unam communem rationem diuidendi reduci sic. Est enim considerare libertatem arbitrii quantū ad esse, & quantum ad bene esse. Si quantum ad esse, sic uocatur a Magistro libertas a coactione, & a Bernardo libertas arbitrii; ab uno positiue, ab altero priuatiue. Si quantum ad bene esse, cum ad bene esse concurrat duplex bonum, uidelicet bonum rectificans, & bonum delectans, siue bonum ordinās, & bonum quietans: & per oppositum, excludatur duplex malum uidelicet malum deformans, & malum affligens: sic est duplex differentia, quarum una sumitur respectu boni dirigentis: & hæc dicitur libertas consilii a Bernardo, & a Magistro libertas a culpa. Alia uero sumitur respectu boni quietantis: & hæc a Bernardo uocatur libertas complaciti, & a Magistro libertas a miseria. Idem enim ipsum, quod Bernardus nominat positiue, siue per comparationem ad terminum, ad quem: Magister nominat priuatiuè, siue per comparationē ad

terminum a quo. Et sic patet diuisionum sufficientia. Patet et responsio ad obiecta. Præter enim malum culpę, & pœnę est assignare differentiam tertiam libertatis arbitrii, quæ non sumitur respectu mali: utpote illa, quæ attenditur quantum ad esse; & malum tentationis quodammodo ad malum pęnę. Ad malum culpæ inquantum subintrat interius: ad malum uero pœnæ, inquantum affligit exterius: & sic facit quartum membrum ab illis tribus diuersum.

Verum nobis magis placet, &c.) Hoc uidetur esse contra Ansel, qui dicit ꝙ potestas peccādi nō est libertas, nec pars libertatis. Item. Videtur etiam esse cōtra rationem, quia unumquodque debet denominari a suo optimo & libertas, quæ est ab omni miseria, & culpa, hæc est ab omni miseria: ergo liberum arbitriū debet denominari ab illa. Item. Si liberum arbitrium dicitur nō solum quia est in bonum, sed ēt quia potest in malum, cum in beatis non possit in malum, uidetur, ꝙ ęquiuoce dicatur libertas arbitrii in uiatoribus, & in beatis. Sed contra hoc est, quia comparatio secundum maius, & minus est respectu solius uni uoci. Si ergo ęquiuoce diceretur liberum arb. in beatis, & in nobis, non esset maior libertas in beatis, quām in nobis, quod est cōtra Magistrum in litera, qui differenter gradus libertatis assignat. Propter hoc est quæstio, utrum libertas a coactione, & culpa, & a miseria dicatur æquiuoce, uel uniuoce, & cui primo nomen libertatis imponatur? Respon. Dicēdum, ꝙ cū nomen imponatur rei a proprietate, quæ est sibi inhærens inseparabiliter, & essentialiter, & libertas essentialis liberi arb. non sit libertas a culpa, uel a miseria, sed libertas a coactione, ab illa libertate arbitrii habet denominari. Et quoniam hæc in creaturis, quantum est de se, indifferens est ad bonum, & malum: ideo Magister de hac intelligens dicit in litera, quòd libertas a qua liberum arbitrium denominatur liberum, non est libertas ad bonum tantum, sed etiam ad malum: non ꝙ principaliter respiciat malū, sed quia de generali nominis significatione non determinatur ad bonum, licet principalius respiciat bonum, quam malum. Et per hoc patet responsio ad primum obiectum. Ad illud uero, quod obiicitur, quòd denominatio debet fieri ab optimo. Dicendum, quòd illud uerum est de optimo non quocunque, sed essētiali, & inseparabili. Ad illud, quod quæritur, utrum dicatur libertas æquiuoce, uel uniuoce. Dicendum, quod nec sic, sed secundum quandam analogiā, quæ propter conuenientiam cum uniuoco recipit comparationem, secundum magis, & minus, propter conuenientiam cū æquiuoco recipit quandam distinctionem multiplicitatis: analogum enim medium tenet inter uniuocum, & æquiuocū; & sic patent ea, quæ quæsita sunt.

Dub. 3 Lib. de lib. ar cap. 1.

A R-

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An liberum arbitrium in quibuscunq; est; secundum magis, & minus est; uel æquè?

AD intelligētiam huius partis, cum supra habitum sit de libero ar. in se, quæritur hic de ipso in comparatione. Et circa hoc quæruntur sex. Primò quæritur de libero ar. in comparatione ad subiectū. Secūdò quæritur de ipso in cōparatione ad actū. Tertiò uerò quęritur in comparatione ad obiectū. Quartò in cōparatione ad aliquod aliud agens creatum. Quintò in cōparatione ad mouens primum. s. Deum. Sextò, & ultimo in comparatione ad corpus coniunctum.

DE libero arbitrio in comparatione ad subiectum, utrū in oībus, in quibus est, sit æqualiter, aut secūdum magis, & minus. Et ꝙ sit in omnibus æqualiter, uidetur primò per Bern in Lib. de Lib. arb. Manet libertas uoluntatis tam plena in bonis, q̃ in malis: sed in bonis ordinatior, tam integra quoq; suo modo in creatore, q̃ in creatura. ITEM. In eodem libertas arbitrii cunctis pariter ratione utentibus competit, nec magis est in bonis, q̃ in malis. Et iterum subiūgit, ꝙ nec augetur gratia, nec minuitur culpa. ITEM. Liberū ar. eo ipso dicitur liberum, quo est a coactione immune: sed omne lib. arb. est ab omni coactione immune: ergo si libertas arbitrii in quolibet uniuersaliter priuat coactionē, & oīmodam priuationem non est magis, & minus reperiri, arbitrii libertas in oībus, in quibus est, ęqualiter est. ITEM. Magis, & minus est per permixtionē unius ad alterū: sed libertas arbitrii nullo mō pōt permisceri in aliquo seruituti sibi contrarię, quæ quidem est seruitus coactionis: ergo nō uidetur, ꝙ possit secūdū magis, & minus participari: ergo ęqualiter est in omnibus, in quibus inuenitur.

SED CONTRA. Liberum ar. est potestas seruandi rectitudinem, sicut dicit Ansel. sed maior est potestas seruandi rectitudinem in bonis, q̃ in malis, in cōfirmatis, q̃ in nō cōfirmatis: ergo lib. ar. contingit secundū magis, & minus participari. ITEM. Libertas arbitrii est quædā nobilis dignitas in anima rationali: sed in nulla proprietate dignitatis creatura pōt æquari creatori: ergo impossibile est libertatē arbitrii inter creaturam, & creatorem æqualiter reperiri. ITEM. Libertas arbitrii est facultas, quæ fundatur supra rōnē, & uolūtatē: sed uirtus cognitiua multo perfectior reperitur in DEO, q̃ in creatura, & in una creatura plus, q̃ ī alia. Similiter & uis appetitiua: ergo pari rōne & illa facultas, ex qua potentia rōnalis, et potētia uolūtatis libere esse dr̄. ITEM Liberius est illud, in quo cadit nullū genus seruitutis, q̃ in quo pōt aliqđ genus seruitutis cadere: cū igr̄ aliqua sint, q nullo mō pn̄t subiici nec pctō, nec miserię, q̄dā uerò, q̄ eis subiecta sunt, & seruiūt, vr̄ ergo, ꝙ ab his, & illis liber. arb. non participetur æqualiter.

RESOLVTIO.

Quo ad immunitatē coactionis aequè in omnibus est liberum arbitriū. Quò uerò ad dignitatem, praestantius in Deo. Sed quò ad iustitiam seruandam inaequaliter in creaturis reperitur.

RESPON. Ad praedictorum intelligentiā est notandū, ꝙ cum quaeritur, utrū lib. ar. sit aequaliter in oībus, non est qō de ipso secūdū ꝙ dicitur liberū ea libertate, quae est a miseria, uel a culpa: hoc.n. modo planū est, ꝙ liberius est ī uno, q̄ in alio. Sed est qō de libero arb. secundū ꝙ dicit libertas à coactione: sic.n. vīr auctoritates sanctorū sibiīn uicē repugnare. Et ꝓpea ad contrarietatē (quae vr̄) de medio dirimendā, intelligendū est, ꝙ liberū arb. siue libertas arbitrii, & dicit cōparationē ad illd̄ a quo, & ad illud ad qd̄. Per cōparationē ad illud a quo, dr̄ priuatiue, siue negatiue: dr̄.n. liberū a coactione, ꝓ eo ꝙ est ab omni coactione immune. Per cōparationē ad illud, ad qd̄ dr̄ positiue; ꝓ eo, ꝙ libertas ar. est qdā facultas siue ptās seruandi rectitudinē: haec aūt facultas prout priuationi coactionis cōiūcta est, habet quādā dignitatē: dignitatis eīn est, & ptātis non posse cogi. Et sic in li. ar. intellectu tria claudūtur, uidelicet a coactione immunitas, excellētię dignitas, & ptās, siue facultas. Quātū ad primū, liberū arb. in oībus, in quibus est, aequaliter se habet: sicut dicunt auctoritates Bernardi, & ostēdūt rōnes ad hoc inductae: pro eo ꝙ in omni, in quo ponitur simpliciter, & uniuersaliter, uoin ex... uoit coactione: propterea dicit Bernardus, ꝙ ita plena est arbitrii libertas in creatura suo modo, sicut in creatore: qd̄ & si non possit intelligi ueraciter esse dictū de aliquo, quod dicitur per positionē: pōt tamen intelligi de eo, qd̄ dicitur per oīmodam priuationem. Quantum ad secundū, uidelicet quātum ad excellentię dignitatem, est aequaliter in comparatione creaturarum ad creatorem. Dignitas enim liberi ar. increati sic perexcellit omnem dignitatem liberi arbitrii creati, quia illa est dignitas summa, & omnis dignitas creata est dignitas intra illam, & propter illam: & sic inęqualitas inest libertati arbitrii quantum ad dignitatem, prout consideratur in creaturis, & creatore. Prout autem consideratur in creaturis relatis adinuicem, sic habet in eis reperiri aequaliter: pro eo, ꝙ omne liberum ar. immediate est sub Deo constitutum, & quodlibet est suarum operationum post Deum primum principium. Attenditur enim secundum rationalis creaturae supremū, quo solus Deus superior est, sicut uult August. Quantum autem ad tertium, uidelicet quātum ad facultatem, aut ad seruandae iustitiae potestatem, sic inaequalitas reperitur, non solum in creaturis, & creatore, sed etiam in creaturis comparatis adinuicem. Vna enim creatura multo potentior est altera in rectitudine seruanda, sicut beata, quàm misera: & hoc est, quod dicit Ansel. in Libro de Libero arbi. Libertas arbitrii alia ē a se, quae nec est accepta ab alia, nec facta

cta est, quæ est solius Dei. Alia est a Deo facta, & accepta, q̄ est angelorũ, & hoium. Facta autẽ, siue accepta, alia est habẽs recti tudinẽ, quam seruat. alia carens. Habens, alia tenet separabiliter, alia inseparabiliter. Carens aũt, alia caret recuperabiliter, alia irrecuperabiliter. Ex hac diuisione Anselmi apparent gradus libertatis, non solum in creaturis respectu creatoris, sed etiã in creaturis ad inuicẽ relatis. Sumitur. n. hæc diuisio libertatis secũdum id, quod est in ea positionis: & hoc modo contingit eam secũm plus, & minus in habentibus liberum ar. reperiri: & sic ꝓcedunt rationes prius adductæ.

PATET igitur ex prædictis responsio ad qõnẽ propositã: patet nihilominus responsio ad obiecta: quia rõnes, quę ꝓbant ęqualitatẽ; arguunt de libero arbitrio penes id, qđ dicit priuationẽ. Rationes uero ad oppositum, penes id, quod dicit positionẽ: & ideo utræque concedendæ sunt, quia diuersis uiis uerum cõcludunt.

QVAESTIO II.

An liberum arbitrium sit actuum contingentium tantum, uel etiam necessariorum.

DE libero arbitrio in comparatione ad actum. Et quæritur, utrum sit actuum contingẽtium, & necessariorum, an contingentium tantum. Et ꝙ sit cõtingentium tantum, uidetur per Magistrum in 2. cap. huius Dist. ubi ait sic. Hoc autẽ sciendũ, ꝙ liberum ar. non refertur ad præsens, uel ad præteritũ, sed ad futura contingentia. ITEM. Liberum arbit. est respectu eorum actuum, qui sunt a nobis, & eorum, de quibus consiliamur. Si igitur non conciliamur de necessariis, & impossibilibus, sed de contingentibus, & ea, q̄ sunt in nobis, possumus facere: & nõ facere, uidetur quòd soli actus contingentes ad liberum arb. habeant pertinere. ITEM. Liberum ar. est potestas rationalis: sed potestas rationalis est indifferẽs ad faciendum & non faciẽdum: & nihil, quod exit a potẽtia, indifferenter se habẽte ad hoc, & ad eius oppositum, est necessariũ, sed contingens: ergo &c. ITEM. Necessariũ, & uoluntarium ex opposito diuidũtur: ergo si actus liberi arb. esset necessarius, non esset uoluntarius: si ergo omnis actus liberi ar. est uoluntarius, ur̃ quòd nullus sit necessarius.

SED CONTRA. Aug. ĩ Ench. Erit homo sic, ut uelle male nõ possit: nec tamen ideo carebit libero arb. Et paulopost. Neque autẽ uoluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse uolumus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam ꝓrsus uelle possimus. Et ex hoc expresse colligitur, ꝙ liberum arb. est respectu actus necessarii, & immutabilis. ITEM. Liberum ar. est in Deo. et angelis, et in hominibus beatis: sed Deus est immutabilis per naturam: angelus uero, et homo beatus per gloriam: ergo in ipsis liberum ar. necessario, et immutabiliter in suum actum exit: igitur non solum est respectu actus contingentis, uerum etiam necessarii. ITEM. Non est meritum sine actu liberi arb. sed iste, qui fecit bonũ, uult se fecisse, et hoc ipso meretur: si igitur hũc fecisse bo-

num, demonstrato illo, q fecit, est necessariū, libe. arb. est respectu actus necessarii etiam secundum statum meriti. ITEM. Liberum arbitriū est potestas nō alligata, eo ipso ꝙ liberū est: si igitur potentia intellectiua eoipso, ꝙ nō est alligata, potest cognoscere necessaria: ergo cum uoluntas uel arbitrii libertas ad nihil astringatur, uidetur ꝙ erit respectu actuum necessariorum, & contingentium simul.

RESOLVTIO.

Liberum arbitrium secundum quòd liberum; & de necessarijs, & de contingentibus est. Secundum autem quòd deliberans; non nisi contingentibus tantum.

RESPON. Dicendum, ꝙ liberum arbitriū dupliciter potest considerari. Aut secundum ꝙ liberum, aut secundum ꝙ deliberans. Si loquamur de ipso secundum ꝙ liberum, sic concedo, ꝙ potest esse non solum respectu contingentis, sed etiā necessarii: sicut patet in Deo, & in Christo, & in angelis, & in hominibus beatis. Cum. n. duplex sit necessitas, uidelicet coactionis, & immutabilitatis. Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrii: necessitas uero immutabilitatis non pro eo ꝙ arbitrium dicitur liberum: quia non sic uelit hoc, ut possit uelle eius oppositū: sed qa omne, quod uult, appetit ad suiipsius imperiū: quia sic uult aliquid, ut uelit se uelle illud: & ideo in actu uolēdi seipsum mouet, & sibi dominatur, & pro tāto dicitur liberum, quamuis immutabiliter ordinetur ad illud. Si autē loquamur de libero arb. secundum quod deliberans, utrū hoc fiat, uel non fiat, sic actus eius, de quo deliberat, est contingēs. Nullus. n. deliberat de necessario, & impossibili: actus tamē ille potest esse circa necessarium, uel circa cōtingens. In libero. n. arb. est considerare actum uolēdi, & ipsum uolitum. Et inquantum lib. arb. est deliberans, necesse est, quod contingentia sit circa utrunque istorum, uel circa alterum. Circa utrunque, ut cum quis deliberat, utrum uelit intrare religionem, uel diligere inimicū. Circa alterum, ut cum quis deliberat, utrum debeat sibi placere, uel displicere malum quod fecit, uel utrum debeat cōsentire: uel dissentire appetitui naturaliter inserto, utpote appetitui beatitudinis. Sic igitur actus liberi arb. deliberantis, quamuis possit esse circa necessariū, semper est contingens: actus uero liberi arb. ut liberum est, non solum potest esse circa necessariū, sed etiam necessarius in se. *Concordat D. Tho. 2. 2. q. 24 artic. 1. ubi inquit, qđ liberum ar. ut de actibus est tātū de cōtingētibus: ut uero de obiectis, pōt esse etiā de praeteritis, & necessarijs.*

ET PER hoc patet responsio ad propositam quæstionem, patet etiam responsio ad obiecta. Nam rationes, quæ ostendūt, ꝙ liberum arbitrium potest esse respectu actus necessarii, concludunt de libero arb. secundum ꝙ liberum est, sicut manifeste apparet pertractanti. Auctoritates uero, & rationes ad oppositum intelliguntur de lib. arb. secundum quòd deliberans, & consilians: aliter non cogunt. NAM quod primò obiicitur de uerbo Magistri, planum est, quòd intelligit de libero arb. secundum statum uiatoris, sicut Magister in litera seipsum exponit. SIMILITER quod secundo obiicitur, quòd lib.

libe. arb. est eorum, de quibus consiliamur: hoc enim uerum est de libero arb. secundum ꝙ tenet rationem deliberantis.

Et ad illud, quod obiicitur, quod rationalis potestas est ad opposita. Dicẽdum, quod illud non est uerum de omni potestate rationali: sicut iam in sequenti problemate melius patebit, sed hoc est uerum de rationali potestate secundum statum mutabilitatis, & uertibilitatis: secũdum quem statum intelligitur uerbũ Philosophi. Ad illud, quod obiicitur, quòd necessarium, & uoluntarium ex opposito diuiduntur. Dicendum, ꝙ uerum est secundum ꝙ necessariũ dictum est a necessitate coactionis: scd̃m aũt ꝙ necessariũ dictum est a necessitate mutabilitatis, non diuiditur contra uoluntarium: nisi uoluntarium dicatur a uoluntate deliberãte, & cõsiliante: & hoc modo bene cõcedo, ꝙ uolũtariũ est cõtingẽs, & hoc non obuiat, sed potius cõsonat ei, quod dictum est.

QVAESTIO III.

An liberum arbitrium, secundum quòd liberum, in malum possit?

De libe.arb. in comparatione ad obiectum. Et est quęstio, utrum liberum arb. secundum quòd liberum, possit in malum. Et quod sic, uidetur. De nullo uituperatur quis, nec laudatur: nisi de illo, quod est a libero arb. secũdum ꝙ liberum: sed de peccato, & malo uituperatur quis, & punitur: ergo peccatum est a lib.arb. secundum ꝙ liberũ: ergo lib.arb. potest in peccatum secundum ꝙ liberum, & in malũ

Item. Actus liberi arb. scd̃m ꝙ liberũ, est eligere: sed lib.arb. de se, cũ est gr̃a destitutũ, hẽt eligere malum: bonum aũt non eligit, nisi per auxiliũ gratiæ: ergo lib.arb quantum est de se, plus habet obiectũ malum, q̃ bonũ.

Item. Potestates rõnales sunt ad opposita, scd̃m ꝙ huiusmodi: sed lib.arb. scd̃m ꝙ liberum, est potestas rõnalis: ergo est ad opposita, quantum est de sui natura: sed non sunt ad opposita, quæ sunt dulce, & amarũ, uerũ, & falsum, & similia: ergo ad opposita, quæ sunt bonũ, & malũ: ergo malum est obiectũ libe.ar. secundũ ꝙ liberum. Item. Liberum arbitrium potest facere malum: aut igitur seipso, aut alio. Si alio, quæro, mediante quo: & nõ est dare: tũc enim esset quęrere, utrum illud esset liberum, aut non: & si non esset liberum, iam in opere suo nec esset laudabile, nec uituperabile, & ita nec peccare posset. Si autem esset liberum: ergo uel erit abire in infinitum: uel est dare ꝙ lib. arb. seipso peccet. Si igitur seipso potest in malum, & seipso est liberũ: ergo lib. arb. scd̃m ꝙ liberũ hẽt pro obiecto ipsum malum.

Sed contra. Ansel. de lib. arb. Quod libertati oppositũ eã minuit, & separatum auget, nõ est libertas, nec pars libertatis: sed potestas peccandi est huiusmodi, ut dicit Et ex hoc concluditur, ꝙ potestas peccandi non est libertas, nec pars libertatis. Si igitur malum nõ est obiectũ, nisi potestatis peccandi, lib. arb. scd̃m ꝙ hmõi non hẽt pro obiecto malum. Item. Posse peccare plus dicit impotentiã, quàm poten-

potentiā,&plus dicit defectū,q̄ complementum: sed lib.ar.secundum ꝙ liberum,est sub Deo potentissimum;ergo lib.ar.secūdū ꝙ liberum non habet obiectum malum, siue peccatum. ITEM. Si malum est obiectum liberi arb. scd̃m ꝙ liberum: ergo ubicunque est libertas arbitrii est potestas ad malum:ergo uel in Deo est potestas ad malum,uel in ipso non est libe.arb. ꝙ si utruuque horum est impossibile, & contra Augu. restat &c. ITEM. Lib.arb.nunquam facit, nec appetit malum,nisi sub ratione boni:sed uitium: quia non appetitur nisi sub rōne dulcis, ipsum per se non est appetibile, sed dulce:si ergo malum nō appetitur, nisi inquantum apparet bonū, solum bonum est obiectum liberi arb. ITEM. Vnaqueque potentia est completior, cum coniuncta est suo obiecto mediante actu,quā cū non est coniuncta: ergo si malum esset obiectum liberi arb.scd̃m ꝙ liberum : ergo nō sufficiēter diffiniretur ab Ansel.cum dicitur, Potestas seruandi rectitudinem. SI TV dicas,ꝙ bonum est obiectum per se, & malum per accidens. Hoc nō soluit:quia non sufficienter diffinit medicinā,qui dicit eā esse scientiam sani, nisi addat eius oppositum, licet medicina sit scientia sani per se,& ægri per accidēs.

RESOLVTIO.

Liberum arbitrium in creatore, bonum tantum pro obiecto habet. At uerò in creatura,quia cū liber tate defectibilitatē habet admixtā: & in bonū et in malū potest.

RESP. Dicendum, ꝙ de lib. ar. est loq̄ dupliciter, aut scdm cōmunē rōnē,scd̃m q̄ reperitur in creatore,& in creatura: & sic obiectū eius est bonū, & equum: malū nō est obiectū: nisi q̄s dicat hoc esse obiectū,q̄a lib.ar. illud respuit,& detestaī.Hic autē uocaī obiectū illud, qđ intendit li.ar.p actū ꝓpriū, siue qđ efficit. Alio mō cōtingit loqui de libero ar.scd̃m ꝙ reperitur ī creatura,& sic est loqui de ipso dupliciter. Aut inquātū liberum, aut inquantū deficiēs.Si inquantū liberū,sic natum est exire in actū,ęquitatis susceptibilē,& ęq̄tate informatū.Si aūt loquamur de ipso inquantum deficiens,sic lib.ar. inquātū arbitriū lib.pōt, & exit in actum liberatiuū:quia deficiēs exit in actū deformatū, & ita in malū. Sic ergo patet, ꝙ lib.arb.scd̃m ꝙ liberum est, hēt obiectū bonum,& exit in bonū, nō in malum: sicut rōnes ad secundā partē inductę ostendunt. Nihilominus tñ inquantū cū libertate hēt defectibilitatē pōt in malum:ita ꝙ malitia nō est obiectum lib.arb.nec a libero arb. secundum ꝙ liberum,sed scd̃m ꝙ deficiens: actus autem substratus cum sit deliberatiuus, exit a libero ar.scd̃m quòd liberum.

ET PER hoc patet rñsio ad primū obiectum.Qđ aūt obiicitur solis operibus liberi arb. deberi laudē,& uituperiū, hoc nō solū uerū est de his,quæ lib.ar. respiciūt scd̃m ꝙ liberum, sed etiam scd̃m ꝙ defectiuū: sic tm̄ opus ab eo ueniens, est uituperio dignū rōne deformitatis, quæ nō hēt causam efficientē, sed deficientem, sicut infra manifestabitur. AD ILLVD, quod obiicitur quod lib.ar. de se eligit malum.

Dicen-

Dicẽdũ, ꝙ & si sufficiat ad eligẽdũ malum, pro eo ꝙ facilius est deficere, quã ꝓficere: non tñ ad illud ordinatur prĩcipaliter, qm̃ hoc nõ conuenit ei sc̃d'm naturę proprię cõplementũ, sed potius sc̃d'm propriæ naturę defectum. Præterea & si de se eligit malũ, nunq̃ tamẽ eligit malũ, nisi inquantum apparet bonũ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ rõnales potestates sunt ad opposita. Dicendũ, ꝙ & si hoc uerum sit in rõnalibus potestatibus defectibilibus, & creatis: non tamẽ uerum est in rõnalibus potestatibus, in quibus nõ põt esse defectus. Absit.n. ꝙ illud philosophi cũ uerbum sit uerum, quo dicitur, ꝙ Deus potest praua agere: hoc.n. est cõtra ueritatem, & cõtra Augu. sicut in 1. Lib. ostensum fuit, & inferius suo loco ostẽdetur. Quòd.n. dicuntur rõnales potestates esse ad opposita: hoc non est, quia sunt rõnales, sed quia sunt deficiẽtes, maxime si de eius oppositis intelligatur, quorum unum est priuatio alterius, sicut se habent bonum, & malum: & ita ex hoc nõ sequitur, ꝙ lib.arb. sc̃d'm ꝙ liberum, possit ad malum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd lib. ar. seipso potest in malum. Dicendum, quòd & si seipso possit; nõ tamen potest seipso sufficiente, sed potius seipso deficiente: seipso.n. potest deficere, nec oportet aliquid aliud interuenire ad hoc, quòd exeat in malũ.

Lib. 1. dist. 36 infra Dis. 37 ar. 2. q. 1.

QVAESTIO IIII.

An liberum arbitrium ab aliquo cogi possit?

DE libero arb. in comparatione ad aliud agens creatum. Et est quæstio, utrum lib. ar. ab aliquo agẽte creato possit cogi. Et ꝙ sic uidetur. Tam Dam. q̃ Philosophus dicunt, ꝙ quædã sunt operationes uoluntatis partim uoluntariæ, partim inuoluntariæ, & quædam mistæ ex uoluntario, & inuoluntario: sicut iactare merces in mare, & similia. Si igitur inuoluntariũ est illud, quod est per uiolẽtiam, aliquas operationes exeuntes a lib. ar. contingit permisceri uiolentia: ergo si contingit magis, & magis permisceri, contingit eas simpliciter esse inuoluntarias, & coactas: ergo lib. ar. cogi potest in actione sua. ITEM. Maior uirtus potest inferre uiolentiam minori: sed qđ potest inferre uiolentiam, potest compellere: ergo minor uirtus a maiori potest compelli: sed aliqua uirtus potentior est libero arb. uiatoris, utpote angeli: ergo saltẽ ab angelo lib.arb. nostrũ potest cogi. ITEM. Si aliqua uirtus potest impediri ab actu suo, põt uiolentari: & si sufficiẽter põt impediri, sufficiẽter põt uiolentari: & si sufficienter potest uiolentari, potest cogi: cum igitur libe.arb. ab actu suo, & usu impediri possit, sicut patet, quòd diabolus potest auferre usum liberi arb. & facere eum hominem furiosum: ergo uidetur, quòd ab eo libe. arb. nostrum possit cõpelli, uel cogi. ITEM. Quando radius est iunctus aquę, mota aqua necesse est moueri radium: sed multo maiori uinculo cõiungitur aĩa corpori, quàm cõiũgatur radius aquæ: ergo moto corpore necesse est moueri affectus animæ: si igitur aliqua uirtus creata potest

potest corpus transmutare: poterit ꝑ cõsequens lib. arb. uertere, et cõpellere, ipso noléte. ITEM. Sicut se habet intellectus ad uerum: ita se habet affectus ad bonum: sed intellectus cõpelli potest ad credendum aliquod uerum: ergo et affectus ad amandũ bonum: si ergo liberum arb. non dicit aliud quàm rationem, et uoluntatem, uidetur quòd et ipsum compelli possit per actionẽ alicuius agẽtis creati. ITEM. Agens creatum sua actione potest lib. ar. cogere coactione inducente, quæ est dispositio respectu coactionis sufficiẽtis: sed dispositio per frequẽtem sui iterationem, et intentionem, potest fieri necessitas: ergo uidetur, quòd si uoluntas possit cogi coactione inducente, quòd processu temporis compelli possit coactione sufficiẽti per actionem alicuius creaturæ.

SED CONTRA. Bernardus de libero arb. Voluntas pro ingenita sui nobilitate nulla cogitur necessitate: si igitur uoluntas a nemine potest cogi, et hoc non est ob aliud, nisi propter liberi arb. libertatem: ergo libe. arb. a nulla creatura põt cogi. ITEM. Si aliqua creatura posset lib. ar. hominis cogere, hoc maxime cõpeteret ipsi diabolo, de quo dicitur Iob. 40. Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari: si ergo diabolus lib. arb. nostrum non potest cogere, q̃a tunc faceret nos continue peccare, uidetur quod nulla alia creatura possit ipsum cogere. ITEM Nulla maior compulsio potest fieri libe. arb. hominis, q̃ per comminationem mortis: sed mortis comminatio ad compellendum lib. ar. non sufficit, sicut patet in martyribus sanctis, et aliis: ergo a nulla creatura põt compelli. ITEM. Si lib. ar. est secũdum id, quod est supremum in anima: cum ipsius sit regere, et mouere omnes potentias, sed eo quod supremum est in anima, solus Deus maior est, ergo nulla creatura potest in hominis lib. ar. compellendum.

RESOLVTIO.

Potest quidem liberum arbitrium à quoquam uel induci, uel impelli: at uerò cogi cum maxime quò ad actum interiorem, nequaquã.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod est loqui de lib. ar. quantum ad actum exteriorem, et quantum ad actum interiorem: siue quantum ad actum proprium, et quãtum ad actum alienum. Si loquamur de libero ar. quantum ad actum exteriorem, sic respectu talium actuum põt interuenire coactio: potest enim quis cõpelli, ut genua corã idolo flectat, & ut manibus ꝓpriis thura altaribus imponat, uel incendat. Si autem loquamur quantũ ad actũ interiorẽ, qui. s. est uelle, uel eligere, aut consentire: sic respectu talis actus potest lib. ar. aliquo modo induci, potest & impediri: sed nullo modo potest cõpelli. Induci quidem potest, quãdo amat aliud a se, & quod intra se est. Vnde per oblationẽ alicuius rei amatæ, uel ablationẽ põt induci ad cõsentiendum in aliq̃d multum efficaci persuasione, ꝑ quem modum idololatræ tentabant sanctos martyres consentire in idololatria, modo ꝓmittẽ

do

do delectabilia, modo infligendo tristitia. Ista tamen inductio longe distat a coactione, sicut ꝓbat ipse exitus; quia nec blandimentis allici, nec tormentis terreri adeo potuerunt, ut a ueritate iustitię mutarentur: & sic lib. arb. induci potest; quia amat aliquid infra se, utpote uitam temporalẽ, uel aliquid consimile, quod potest agens creatum conferre, uel auferre. Potest etiã impediri propter inclinationem, & coniunctionem sui ad corporalem naturam, quæ subest uirtuti creaturæ: unde bene posset aliquis alium ita lædere, quod usum liberi arbitr. amitteret, ex hoc tamen li. arbi. non cogeret. Coactio enim ponit lib. ar. actũ, & usum; sed ligatio, uel impeditio tollit. Et iterum impeditio prouenire põt ab inferiori, coactio prouenire habet a superiori: hinc est quod lib. ar. & si possit induci ab agente creato ratione boni exterioris amati, & possit impediri ratione coniuncti corporis: non potest cogi respectu actus proprii. Hanc enim dignitatem habet libe. arbi. ut inquantum liberum soli Deo sit subiectum: & quia inquantum liberum nulli agenti creato subest, cum coactio sit a superiori, nullum agens creatum põt ipsum cogere. Vnde concedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

Ad illud, autem quod primo obiicitur in contrarium, q̄d est actio mista ex uoluntario, & inuoluntario. Dicendum, quòd illud intelligitur de actione exteriori, & quantum ad illam potest interuenire coactio. Præterea intelligitur ibi de inuoluntario, prout dicitur inuoluntariũ per uiolẽtiam: nõ (inquam) per uiolentiam coactionis sufficientis; sed solum inducentis. Ad illud, quod obiicitur, quòd maior uirtus potest uiolentare minorem, iam patet responsio: quia quantum ad libertatis dignitatem (sicut ostẽsum fuit in primo problemate) omnes creaturæ rationales habent æqualitatem: nec una nata est secundũ istam proprietatem in alteram agere, & propter hoc nec alteram uiolentare, nec cogere. Cũ enim dicitur, quod maior uirtus potest uiolentare minorem, hoc ueritatem habet, si secundũ quod maius est, nata sit agere in minorẽ. Ad illud, quod obiicitur, quod lib. arb. potest in sua actione impediri. Dicendum, ꝙ uerum est: tamen ex hoc non sequitur, quod possit cogi: impedimentum enim priuat actum libertatis; sed coactio ponit actũ liberi arb. & simul cum hoc ponit, quod nõ sit libertatis: & ista sunt incompossibilia, sicut si poneretur aliquis actus esse uoluntatis, & non esse uoluntarius, & melius uidebitur infra: & ideo ratio illa non cogit. Ad illud, q̄d obiicitur, quod aqua mota, necessario mouet radius ei coniunctus. Dicendum ꝙ non est simile, pro eo quod radii multiplicatio est naturalis, nec põt lux seipsam non multiplicare, cum inuenit materiam sibi aptam: & sicut multiplicatio radii est naturalis, & reflexio eius est naturalis, & repercussio: & propterea cum aqua mouetur, alio modo suscipitur radius: ideo necesse ẽ ipsum alio modo reflecti. Liberum

berum autem arb. preest corpori, cum in suum actum uoluntarie exit, & seipso est proprii actus uariatio, non ex hoc quod aliqua sit mutatio in corpore cõiuncto. AD ILLVD, quod obiicitur de cõparatione intellectus ad uerum, & affectus ad bonũ. Dicẽdum, quod & si aliquo modo sit cõparatio consimilis, non tamen est omnimoda similitudo: quoniã (sicut ostensum fuit supra) libertas arbitrii plus se tenet ex parte motiuę, quam cognitiuę: & ideo coactio plus repugnat affectioni, quam repugnet cognitioni: & ꝓpterea non sequitur, quod si intellectus põt cogi, quod & affectus. AD ILLVD, quod obiicitur, quod põt induci. Dicendum, quod & si inductio uideatur esse quędã coactio, maxime secundum humana iura, quę dicunt, illud quod fit causa metus, non esse habendum ratum, maxime de eo metu, qui potest cadere in constantem uirum, pro eo quod considerant exteriora opera: secundum ueritatem tamen ista inductio stat cum libertate uoluntatis, nec ei repugnat ĩ aliquo: sed potius repugnat plenitudini amoris, & uolũtatis. Nõ.n.ita plene uult aliqs, qñ uult ex ĩductione, sicut qñ uult absolute: sicut patet de iactatione mercium in mare: nihilominus tamen saluatur ibi ratio libertatis, & uoluntatis: unde talis metus apud Deũ non excusat a culpa, sicut aperte patet ĩ negatione a Petro facta: & propterea nõ sequitur, quod si possit a creatura induci, quod possit cogi. NEC ualet, quod obiicitur de dispositione, qua habet fieri necessitas per iterationem: hoc enim uerum est respectu uirtutis naturalis, & actus, qui determinatur ad unam differentiam contrarietatis: non autem uerum est respectu uoluntatis, quæ absoluta est, & quantum est de se, uertibilis est. Præterea illud locum habet in eo genere dispositionis, quæ est eiusdem generis, & proprietatis: ut est dispositio proxima, & remota, sic autem non est in proposito, ut ostensum est supra: & sic patent obiecta.

QVAESTIO V.

An liberum arbitrium à Deo cogi possit?

DE libero arb. in comparatione ad mouens primum, scilicet ad ipsum Deum. Et est qõ, utrum lib. arb. possit a Deo cogi. Et quod sic, uidetur. Luc. 13. Exi in uias, & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea: si ergo domum Dei non contingit intrare: nisi per usum li. arb. & dominus intrare compellit, uidetur quod lib. arb. cogit. ITEM, Ioã. 6. Nemo uenit ad me, nisi pater traxerit illum: sed ad Christum non itur nisi per lib. arb. bonum actum: si igitur lib. arb. non uenit ad filium, nisi trahatur a patre, & tractus est motus uiolentus, sicut dicit Philosophus: lib. arb. a Deo uiolẽtatur, & cogitur. ITEM, Prouerb. xx. Sicut diuisiones aquarũ ita cor Regis in manu domini, quocumque uoluerit, inclinabit illud: ergo si lib. arb. inclinatur ad unam partem contradictionis, quantuncunque ad illam inclinetur, Deus põt perfecte facere, quod uelit oppositum: ergo potest

test cogere lib.arb.ad uolendū. ITEM. Omnis creatura est in ꝑfecta obedientia respectu creatoris: ergo si lib. ar. aliquid creatū a Deo est, necesse est ipsum esse in perfecta obedientia respectu Dei: ergo si aliqua uirtus potest a Deo cōpelli, potest & uirtus li.arb. sed Deus de aliis creaturis potest facere contra propriam naturam: ergo & de libe. ar. potest facere contra propriā libertatem: ergo pōt ipsum compellere. ITEM. Plus potest facere li.arb. diuinum super humanū, quàm possit li. ar. humanum super aliquod brutum: sed homo potest aliquod brutum cogere ad aliquam operationem inferēdo sibi uiolentiam: ergo multo fortius uirtus increata pōt cogere uoluntatem nostram.

SED CONTRA. Aug. super Gene. ad lit. Tam non pōt Deus facere contra naturam, quam bonam instituit, quàm non potest facere contra uoluntatem suā: si igitur Deus uoluntarie li.ar. dedit homini: impossibile est eum de libero arbi. facere contra inditam sibi libertatem: sed si ipsum cogeret, contra eius libertatem faceret: ergo lib. arb. cogi a Deo ē impossibile. ITEM. Aug. 19. de ciui. Dei. Illud est unicuique rei naturale, quod de ipsa facere disposuerit omnipotentis uoluntas: ergo si nullum naturale est per uiolentiam, nihil ꝙ facit Deus est uiolētum: si igitur omnis coactio est per uiolentiā, quicquid Deus de li.arb. faciat, nulla potest sibi a Deo inferri uiolentia, ac per hoc nulla coactio. ITEM. Voluntas hoc ipso li. arb. uult; quia cum uult, uult se uelle & seipsum mouet: sed īpossibile est uolūtatem aliquid uelle plene, quin illud sit a uoluntate seipsa mouente, & quin uolūtas uelit se uelle: ergo impossibile est lib.arb. cogi non solum ab aliquo creato, uerum etiam nec a Deo. ITEM. Nihil aliud est dicere, aliquem facere aliquid ex coactione, quā quod faciat illud inuitus: ergo li.arb uel uolūtatem cogi ad actum proprium, non est aliud, quam quod uolūtas aliquid uelit inuita: sed si est inuita, respectu alicuius illud nō uult: ergo uolūtatem cogere, nihil aliud est facere, nisi facere uoluntatē simul, & semel uelle, & nolle: si igitur duo contradictoria simul esse, nō tantum est impossibile creaturę, uerumetiā creatrici essentiæ, patet &c. ITEM. Tunc aliqua uirtus cogitur, quando ad oppositum suæ inclinationis mouetur; sed lib. arb. eo ipso quod liberum, ita natum est inclinari ad unū oppositum, sicut & ad reliquum; ergo libertas eius saluatur in inclinatione ad utrunque oppositum, siue ad hoc inclinetur, siue ad illud: si ergo coactio excludit libertatē, & libertas nō excludit ad quocūque inclinetur: igitur ex nulla inclinatione cogi pōt li.ar. sed nō est alius modus ipsū cogendi, nisi inclinando ipsum ad aliqđ uolitū: ergo impossibile est ipsum cogi, nec ꝑ mouens creatum, nec per agens primum.

RESOLVTIO.

Mutari pot-st: cog. non potest?

RESP. Ad prædictorum intelligētiam est notandum, qđ cum q̄ritur, utrum li.ar. possit cogi a Deo. Dicendum, ꝙ illud potest intel-

intelligi dupliciter. Aut ita, quod intelligatur, quod possit auferre libertatem, & auferendo libertatē superinducere coactionē: & hoc modo nulli dubium esse debet, quin Deus possit hoc facere quātum est de immensitate suæ potentiæ. Alio modo ut intelligatur, quod Deus cogat lib. ar. salua proprietate libertatis, & eius natura: & hoc modo nō solum est impossibile; sed etiam nō intelligibile, pro eo quod implicat in se duo contradictorie opposita. Ex hoc enim quod li. ar. est, si aliqd uult, libere uult: & ex hoc quod uoluntariū est, si aliquid uult, uoluntarie uult, & seipso mouente uult. Ex hoc autem, quod cogitur, si aliquid uult, seruiliter uult: & si quid uult, inuite uult: & si aliquid uult, ab alio uult: quia uiolentū est, cuius principium est extra, nihil conferente uim passo: ergo libe. arb. cogi, nō est aliud, q̄ actum lib. ar. simul, & semel esse liberū, & seruile: esse uolūtarium, & non uoluntarium, esse a se, & non a se. Si igitur impossibile est, quod claudit in se utrāque partem contradictionis, nō tantum est impossibile creaturæ, uerūetiā creatrici essentiæ: quia illud posse, nō ē posse sicut in Primo Libro ostensum est, planū est, quod li. ar. secūdum hunc modum intelligēdi a Deo cogi est impossibile. Vnde concedendę sūt rationes ad hoc inductę.

Ad intelligentiam autem rationum ad oppositum adducta rum notādum est: quod differt dicere uoluntatem induci, & uoluntatem mutari, & uoluntatē cogi. Tunc enim induci dicitur, quādo aliqua persuasio fit, qua disponitur, ut ad aliquod appetibile inclinetur, quæ si ualde intensa sit, nomē coactionis sortitur, quamuis non sit uera coactio: sicut supra ostensum est. Tunc autem uolūtas mutatur, quando ipsa uolente unum potēti uirtute, affectio immittitur ei ad contrarium: & de uolente fit nolens, ita quod una affectio expellitur, & contraria inducitur, sicut patet, cū Deus de amatore temporalium, facit temporalium cōtemptorem: & hæc dicitur esse quædam compulsio, & tractio diuina, & uoluntas ab eo separetur, cui per amoris glutinum fortiter iungebatur. Tūc autem uoluntas dicitur cogi, quando intelligitur ipsam inuitam aliquid uelle, & repugnante actu uoluntatis deliberatiuæ aliena uirtute mouente, & repugnantia manente, ad idem aliquid uolendo inclinari: & hæc duo opposita implicat, sicut ostensum est. Voluntas igitur induci potest ab agēte creato, mutari uero ab alio non potest, nisi ab agēte increato: cogi uero ab aliquo non potest. Et pro tanto dicit Bern quod libertas uoluntatis est ita plena suo modo in creatura, sicut in creatore: & quod in omnibus reperitur ęqualiter. Hoc enim (sicut supra explicatū fuit) intelligitur quantū ad coactionis priuationem. Et per hoc manifesta est responsio ad auctoritates, & rationes. Quod enim dicitur in scriptura, Deus uoluntatem hominis compellere, & uoluntatem hominis trahere, et uoluntatem hominis ad quodcunque uoluerit, inclinare

nare, ſicut oſtendunt illæ tres primę authoritates, hoc intelligitur non quia uoluntatem cogat; ſed quia uoluntatem creatã nõ ſolum inducit, ſicut agẽs creatum: uerumetiã immutat, immittendo affectiones uarias, in qua immiſſione non eſt coactio, pro eo quòd ita uoluntarie uolo illud, ꝙ Deus immittit, ſicut illud quod ex meipſo uolo; et ſi aliquid uolo, uolens uolo, non inuitus, et ita in uolẽdo ad nihil compellor. AD ILLVD, quod obiicitur de perfecta obedientia creaturæ. Dicendum, ꝙ ex hac ratione potius poteſt cõcludi oppoſitum, quam propoſitum. Quia enim ibi eſt obedientiæ perfectio, et lib. ar. reſpectu Dei ad omne, quod Deus uoluerit, ſic habet moueri, ſicut pila ad omnẽ partem: ideo quicquid de ipſo, uel circa ipſum faciam, non compellit nec uiolẽtat, nec etiam alicui creaturæ uiolentiam inducit quantum ad illam potentiam obedientiæ: quantũ autem ad potẽtiam ſpecialis naturæ, bene aliquando alicui infert uiolentiam in miraculorũ operationem: ſed talis uiolentia infertur uirtuti naturali, nõ uoluntati; quia uirtus naturalis ſic eſt determinata ad unum, ut ſi trahetur ad oppoſitum, hoc eſt per uiolentiam. Voluntas uero uertibilis eſt ad utrumque oppoſitum: ſicut et rota, et pila habent uertibilitatem ad motum. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ plus poteſt li. ar. diuinum ſuper hominem, quàm humanũ etc. Dicendum, quod uerum eſt in his, quæ poſſe eſt potentiæ: poſſe autẽ cogere brutum, hoc eſt potentiæ: ſed poſſe cogere liberum arbitrium manẽs liberum hoc eſt inordinationis, & impotentiæ, ſicut prius oſtenſum eſt. Coactio enim non ſic repugnat naturę brutali, ſicut repugnat libertati arb. propterea illa obiectio non concludit.

QVAESTIO. VI.

An liberum arbitrium ex ineptitudine corporis impediri poſſit quantum ad uſum?

DE libero arb. in comparatione ad corpus coniunctum. Et eſt quæſtio, utrum propter ineptitudinẽ corporis ligari habeat quãtum ad uſum. Et quod ſic, uidetur. Bernardus de Libero arb. Veſanis, & infantibus, & dormientibus nihil, quod agant imputatur; ſed hoc non eſt, niſi quia carent uſu liberi. ar. & hoc non eſt niſi propter aliquod impedimẽtum a parte corporis; ergo &c. ITEM. Hocipſum uidetur exemplo; quia uir caſtus, & ſanctus, cuius caſtitas eſt magna, frequenter in ſomnis conſentit operi peccati, quod nullo modo faceret tempore uigiliæ: ergo in ſomnis ligatur actus liberi arb. ſed hoc non eſt niſi per laſſitudinem, & ineptitudinem ex parte corporis: ergo &c. ITEM. Deficiente priori, deficit id, quod poſterius eſt: ſi ergo impeditur aliquis actus, qui præambulus eſt ad uſum liberi arbitrii per ineptitudinem corporis, neceſſe eſt & uſum liberi ar. impediri: actus præambulus ad liberum arbitrium, eſt operatio intellectus, quæ per ineptitudinem corporis impeditur: ſicut patet in dormiẽtibus, & phreneticis: & Philoſophus dicit, quod intellectus

cor-

corrũpitur quodã interius corrupto: & hoc docet ipsa experiẽtia: ergo &c. ITEM. Sicut hõ assatur in sentiendo, ita etiam lassatur in cogitando, & in meditando; sed quia corpus lassatur in sentiendo, ideo indiget quiete somni, in quo impeditur ab operationibus sensuum: ergo pari ratione necesse est lib. arbi. ꝑ lassitudinem corporis ab actu, & usu proprio impediri.

SED CONTRA. 3. Reg. 3. refert historia, quod dominus in somnis apparuit Salomoni, & merito petitionis, quam fecit dominus, dedit ei sapientiam multam nimis: si ergo mereri aliq̃d apud Deum, & sapientiam suscipere, hoc est usus liberi ar. in somnis, uidetur q̃d propter lassitudinem, & ineptitudinem corporis, & quietem in somnis lib. arb. ab actu suo non habeat impediri. ITEM. Grego. super illud Iob. 7. Terrebis me ꝑ somnia (loquens de nocturnis illusionibus,) Hęc malignos spiritus agere superna dispensatio benigne permittit in electorum cordibus, ne ipse saltem a passionis ꝑmio somnus uacet: ergo contingit in somnis mereri: ergo propter ineptitudinem corporis li. ar. non amittit usum proprium. ITEM. Anima quantum ad propriam operationem intellectus sine li. ar. nullius partis corporis est actus: nec illã operationẽ exercet per aliquod organum: ergo quantumcunque corporale organum uel lædatur, uel fiat ineptũ in li. ar. non perdet usum suum. ITEM. Quanto magis anima recolligitũ ab exterioribus ad interiora, tanto magis uiget operatio interior: sed cum ligantur organa sensuum exteriorũ, recolliguntur uires animę ab exterioribus ad interiora: ergo tũc magis debet uigere operatio interior: sed penes hãc attenditur liberi arb. usus: ergo quãdo corpus efficitur ad sentiendum ineptum, utpote per somnum, lib. ar. tunc debet habere potissime usum proprium. ITEM. Videre futura, hoc est rationis maxime eleuatæ: sed in somnis potissime fit reuelatio, & præuisio futurorum: ergo potissimus actus rationis uiget in somnis, dum est ineptitudo ex parte corporis: pari ratione & usus li. arb. ITEM. multomagis pendet ex corpore uis phantastica, & imaginatiua, quàm rationalis uirtus & intellectiua: ergo si propter ineptitudinem a parte corporis, quę quidẽ est in phreneticis, uel etiam in somnis, non impeditur operatio phantastica, immo etiam uiget; uidetur quod nõ debeat impediri operatio intellectiua. EST IGITVR quęstio, cum operatio liberi arb. uel etiam intellectus, nullo modo pendeat ex corpore: unde est hoc, q̃d impeditur & ligatur propter aliquam ineptitudinem factam circa corporale organum? Et iterum si impeditur, cum minus pendeat ex corpore, quàm uirtus phantastica, unde hoc est, quod magis ꝑdit usum suum ratio in somnis, quàm phantastica, uel imaginatio? Et iterum cum ratio quantum ad actum lib. arb. maxime sit potens, & libera: unde hoc est, quod propter ineptitudinẽ ex parte corporis faciliùs tollitur usus liberi arbi. quàm aliq̃s

actus

actus rationis? In somnis enim homo aliquos habet rationales motus, & in furiosis similiter hoc uidemus, quia multa dicũt quæ non possunt dicere nisi rationem haberent, cum ad interrogata respondent; in neutris tamen dicitur usus lib. arb. esse. Omnia hæc difficilem faciunt quæstionem.

RESOLVTIO.

Liberi arbitrij usus impediri quidẽ potest à corporis ineptitudine, idque ex arctissima unione eiusdem corporis ad animam.

RESPON. Quòd & si ad hanc quæstionem facilè sit respondere, cum quæritur, utrum libe arb. ligetur per corporis ineptitudinem quantũ ad usum, quoniam ipsa experientia hoc planè docet, & manifestat, ꝙ ligatur in paruulis, et dormientibus, & furiosis: ad illam tamen quæstionem, quę hanc subsequitur, uidelicet quare ligatur lib. arb. ex corporis ineptitudine, cum non sit potentia alligata organo, ualde difficile est respondere, & eius assignare causam. Intelligẽdum tamẽ est, ꝙ est quadruplex modus satisfaciendi huic qõni. Quidã eñ dicere uoluerunt, ꝙ usus rõnis, uel ẽt liberum ar. impeditur, & ligatur ex corporis ineptitudine propter animę conuersionẽ. Quidam uerò propter obsequii corporalis priuationẽ. Tertius uero modus dicendi est, ꝙ propter operationis rõnalis quandam coicationẽ. Quartus autẽ modus dicendi est propter corporis, & aiæ unionem ad tertii constitutionẽ. PRIMÒ propter cõuersionẽ dixerũt aliqui aiam impediri ab actu rõnis existẽte ineptitudine ex parte corporis. Aut eñ est corpus ineptum ex aliqua lęsione interiori: sicut est in furiosis, & phreneticis: & tũc aĩa cessat ab operatione intelligẽdi ꝑꝑ hoc, ꝙ nimia cõpassione cõuertitur ad corpus ratione nobilis organi læsi. Aut est ineptum imperfectione, quę est in membris, & organis sicut est in paruulis: & tunc aĩa adeo est intenta gubernationi corporis, & rebus, quas per sensum corporis percipit, ꝙ quasi obliuiscitur sui: & ideo ex nimia conuersione ad corpus suum, quæ est ex organorum lęsione, siue ex imperfectione, contingit usum rõnis, & lib. arb. impediri. Sed hic modus dicendi non plene satisfacit: uidemus enim ꝙ uehemẽs dolor ex parte corporis in extremitatibus factus rõnis usum non impedit; & tamen anima illum dolorem multum refugit. ITEM. In somnis non magis cõuertitur ad corporalia, quàm in uigilia: si ergo cõuersio, quę est in uigilia usum rationis non tollit, pari rõne uidetur, ꝙ nec cõuersio, quæ est in somnis circa regimẽ corporis. ET IDEO est secundus modus dicẽdi, uidelicet ꝙ lib. arb. a proprio usu habet impediri propter priuationem obsequii corporalis: si enim operatio intellectus non fiat per organum, nihilominus uirtutes sensitiuæ ipsi intellectiuæ faciunt aliquod obsequium ad hoc, quòd exerceat suum actum. Dupliciter enim obsequitur uis phantastica intellectui in actu intelligendi: in hoc uidelicet, ꝙ offert illa phantasma-

tæ intellectui possibili, sicut obiectum offert speciem oculo; & in hoc etiam ꝙ intellectus excitari habet ab inferiori, quãdiu est coniunctus corpori: & ideo quando læsio est, & ineptitudo ex parte organi potentiæ sensitiuæ, & fit perturbatio phantasmatum, impeditur usus lib. arb. & intellectus propter hoc, ꝙ aufertur sibi debitum obsequium, sicut oculus meus potest impediri ab actu uidendi propter obscurationem aliquam factam in re uisibili, quæ habet mihi offerre speciem, & uisum meum excitare. Sed iste modus dicendi adhuc non plene satisfacit, pro eo, ꝙ nos uidemus operationẽ intellectus impediri, non facto impedimento in opere exteriorus uirtutis sensitiuę, utpote imaginationis, seu imaginatiuæ, & phãtasiæ. Et iterũ cũ intellectus & memoria intellectualis aliquas species in se habeat abstractas, quas in se, & penes se conseruat, quas aïa secum trahit, cũ a corpore separatur, uidetur ꝙ omni obsequio phãtasię, & phãtasmatum circũscripto, intellectus usum habere debeat respectu eorũ, quorũ habet in se habitum: & hoc plane falsum est, quia homo impeditur a consideratione eorum, quæ nouit, sicut ab inquisitione eorum, quæ nõ nouit. ET PROPTEREA est tertius modus dicendi, ꝙ operatio liberi arb. & rationis ex corporis ineptitudine habet impediri propter quandam communicationem operationis. Communicat autem quodammodo potentia intellectiua operatione suã corpori coniuncto, cũ cõmunicet ei esse, & ex eis fiat unũ per essentiam, non solum inquantum anima est uegetabilis, & sensibilis; sed etiam inquãtum rationalis. Anima enim rationalis adueniens corpori humano, sicut ex sua unione facit ipsum esse animal, & animatum, ita facit esse hominem: & ideo sicut aliquam operationem communicat corpori inquantum facit uiuum, & inquantum facit animal: sic etiam communicat aliquam inquantum facit hominem, licet non omnino uniformiter. Differenti enim modo cõmunicat anima corpori, quæ respiciunt potentiam uegetatiuam, & sensitiuam, & operationes potentię intellectiuæ. Nam operę sensitiuæ, & uegetatiuæ, sic communicat corpori, ut sic in corpore, & per corpus, sit ẽt in corpore, ut non sine corpore: non enim nutrit anima nisi mediãte organo corporeo, nec nutrit nisi quandiu est in corpore. Intelligere autem sic communicat anima corpori, ut sic intelligat cum corpore aliquo modo agente, ut tamen non intelligat per corpus: sic intelligat etiam in corpore, ut tamen etiã intelligat, cũ est separata a corpore. Quia uero dum est in corpore, communicat ei rationalem operationem, ideo facta inordinatione ex parte corporis, habet illa operatio impediri. Sed iste modus dicendi calumniam habet in hoc, quod dicit, quod operatio intellectus aliquo modo cõmunicatur corpori: cum non uideatur uerum, & Philosophus contradicere uideatur expresse in 16. Animalium,

lium, ubi dicit, ꝙ intellectus est ab extrinseco; propter hoc, ꝙ nullo modo est immixtus corpori. Et hoc ipsum dicit in 3. de Anima. Et iterum: & si concedatur, ꝙ homo intelligat, nullo tamen modo conceditur, nec de toto corpore, nec de parte corporis, ꝙ intelligat. Vnde uidetur, quòd hoc dicatur de toto coniuncto ratione partis, scilicet animæ: sicut cum dicitur homo est albus, hoc dicitur solũ rõne corporis. Et propterea est quartus modus dicendi, quòd scilicet operatio animę in corpore impediri habet propter corporis ineptitudinẽ. Et huius ratio est unio animę, & corporis ad unius tertii constitutionem, quod est unum per essentiam, & cui debetur propria operatio, secundum ꝙ est unum: hæc autem operatio non est uiuere tantum, nec sentire, siue mouere; sed ratiocinari, & intelligere. Et propter ipsam unionem non tantum pendet anima ex corpore, quãtum ad actum sentiendi: sed etiam aliquomodo quantum ad actũ intelligendi, quandiu est in corpore: sed longè aliter, & aliter. Nam quantum ad actum uegetandi, & sentiendi, sic pendet, ut nullo modo possit eos exercere sine corpore: non autem sic de actu intelligendi. Sic etiam pendet, ut illos actus exerceat per corpus, & per organum corporeum; non sic est de actu intelligendi: & ideo actum sentiendi dicitur communicare anima corpori. Vnde non absurde omnino dicitur, oculus uidet; non sic autem dicitur de actu intelligendi. Dicitur autẽ anima sentire per corpus, & nõ intelligere per corpus: quia cum duo concurrant ad actum intelligendi, & sentiendi, uidelicet recipere, & iudicare: in sentiendo receptio speciei est a corpore, sed iudicium est a uirtute: sed in intelligẽdo utrumque est a uirtute intellectiua, uidelicet ab intellectu possibili, & agente. Et propterea intellectus dicitur uis non alligata materiæ: & operationem hanc potest habere, cum est separata a corpore, quamdiu autem est in corpore non omnino intelligit præter corpus. Sicut enim esse animæ in corpore aliquo modo pendet ex corpore, quamuis non pendeat esse ipsius animę in se: ideo ad hoc quod anima sit in corpore, necesse est corpus debite cõplessionatum esse, & ad illius complexionis corruptionem cõtingit animam non amplius esse in corpore: sic quamdiu anima est in corpore, intelligere suum non est sine corpore, & sine aliqua dispositione ex parte corporis, cuius actualitas conueniat actui intelligendi, sicut congrua dispositio correspondebat existentiæ animæ in corpore, & perfectioni eiusdem. Illa autem actualitas attenditur secundum illud, quod est supremũ in corpore, & quantum ad nobilissimos spiritus: qui locum habent in nobilissimis organis corporis. Et quoniam cum aliquid aufertur ab aliquo, prius aufertur ab eo illud, quod est in eo excellentissimum: & cum aliqua uirtus debilitatur, prius aufertur ab ea summum, quàm il-

lud quod est citra summũ: hinc est, ꝙ in læsione corporis citius tollitur illud, secundũ qđ conformabatur operationi intellectiuæ; q̃ illud, secundũ quod cõformatur operationi sensitiuæ: & ideo fumositates ascendẽtes ad cerebrum, quæ perturbant spiritus in somnis, uel in pueris, uel in phreneticis: uel quæcunque alia læsio organorũ, in quibus residẽt spiritus subtilissimi, & nobilissimi corporales, facilius impedit usum rationis, q̃ imaginationis. Et sic patet ratio, quare impeditur ex ineptitudine corporis rationis usus: & quare impeditur magis, quã usus inferioris uirtutis. Ex hac eadem ratione colligitur, quare magis impeditur ratio quãtum ad usum liberi arbitrii, q̃ quantum ad alios actus rationales, quos in somnis, & in furiosis aliqñ dignoscitur habere. Actus enim liberi arbitrii respicit potentiam rationalem, prout est in omnimoda, & plena libertate. Liberum enim arbitrium nõ dicit dominium potentiæ respectu actus, sicut supra determinatum est. Et quoniam cum impeditur aliqua uirtus operatiua, primò aufertur ei actus ille, qui ei inerat secundũ suam plenitudinem: sicut patet, cum aliquis infirmatur in pede, facilius ei aufertur potentia ualociter currendi, q̃ potentia ambulandi: sicut facilius impeditur hic actus, q̃ ille: sic & in proposito, facilius & frequentius cõtingit auferri usum libertatis, q̃ quemcũque actum potentiæ intelligendi. Concedendę sunt igitur rationes ouci dentes, quod liberum arbitrium ex ineptitudine ex parte corporis habet impediri quantum ad suum usum, sicut impeditur in infantibus, & furiosis, & dormientibus.

Ad illvd, quod primò obiicitur in contrarium de petitione Salomonis, quæ fuit in somnis. Dicendum, ꝙ illud fuit aut gratiæ specialis, & priuilegii, non legis communis, ꝙ in somnis potuit mereri, & dignus fuit exaudiri. Aut certè hoc dicitur, non quia Deo dormiendo placuerit, sed quia ante uigilando, & præcogitando, illud Deo placuit: & quod in uigilia placuerat, dominus per reuelationem manifestare uoluit in somnis: frequentius enim in somnis, q̃ in uigilia apparere consueuit. Et per hoc patet responsio ad sequens uerbum Gregorii. Quod enim dicit sanctos uiros in somnis mereri, hoc dictum est, quia occasione sumpta ab eo, quod patiũtur in somnis, postmodum merentur in uigilia: sicut uir peccator demereri dicitur in pollutione nocturna, quam sua cogitatione prouocauit, uel de cuius recordatione postmodũ delectatur. Ad illvd, quod obiicitur, quòd anima secundum operationem intellectiuam non est actus alicuius partis corporis: iam patet responsio ex prædictis: quamuis enim non operetur per organum corporale, nihilominus tamen ad hoc, quòd anima operetur in corpore, necesse est corpus secundum nobiles spiritus, & nobilia organa in debita actualitate, & dispositione esse, sicut prius ostensum est.

est. Et quoniam hæc dispositio tollitur per corporis ineptitudinem: ideo per consequens actus rationis, & usus liberi ar. impeditur. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd anima in somnis reuocatur ad interiora. Dicendũ quòd uerum est, sed non quantum ad omne operationes interiores, sed quantum ad operationes naturales. Nam somnus est quies uirtutum animalium cum intensione naturalium, & ideo non sequitur, quòd usus rationis, uel liberi arb. in somnis intendatur, cum hæc potius contineantur sub uiribus animalibus, quàm naturalibus. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd in somnis anima uidet futura. Dicendum, quòd sicut determinatum est supra Distinctio. 7. in somnis non est præuisio futurorum: nisi uisitatio emittatur ab altissimo, sicut dicitur Eccl. 14. Magis autem dominus uisitat in somnis, quàm in uigilia in reuelando futura. Tum propter hoc, quòd anima in uigilia est dispersa ad exteriora sensibilia comprehendenda. Tũ quia etiam dominus, qui posuit tenebras latibulum suum, ad suiipsius occultationẽ, magis uult in somnis, quàm in uigilia reuelationes emittere. Tum quia etiam magis in somnis agitur homo, quàm agat: & in reuelatione diuina plus se habet homo per modum suscipientis, quàm agentis. Tum quia etiam in somnis medium tenet homo inter mortuum, & uiuentem: & ita quodammodo a uita huiusmodi recedit, de qua dominus Exod. 33. dicit. Non uidebit me homo, & uiuet. Ex hoc ergo nõ potest concludi, quòd usus liberi arb. fit in somnis, quamuis ibi contingat reuelationes fieri: quoniam in somnis magis agitur anima, quàm agat: sed in usu liberi arbitrii magis agit, quàm agatur. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd uis phantastica non impeditur in somnis. Dicendum, ꝙ & si uideatur phantasia magis in somnis, quàm in uigilia uigere, nihilominus tamen aliquo modo impediri habet. Potentior est enim homo in uigilia ad imaginandum omne, quod uult, quàm in somnis: licet motus imaginatiuæ non ita appareat in uigilia propter conuersionem animæ ad exteriora, & in somnis medii motus sentiantur propter animæ quietationem. Et si obiicias, quòd nõ sic impeditur, quin aliquo modo habeat usum suum phantasia: ergo nec debet impediri superior potentia, iam patet responsio ex his, quæ supra dicta sunt: facilius enim aufertur omnis potentia in somno, quàm citra somnum. Et præterea in somnis plus quietantur uirtutes animales, quàm naturales: motus autem, & decursus illorum phantasmatum naturalis est, & ideo non sic impeditur usus phantasiæ, sicut usus potentię intellectiuę. Ad questiones autẽ, quæ sequuntur, plana est respõsio ex his quæ prædicta sunt.

DISTINCTIO XXVI.

De libero arbitrio, comparato ad auxilium gratiæ.

Ad Valentinū in cap. 17. in tom. 7.

HAEC est gratia operans & cooperans: Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, ut velit bonum: gratia cooperans adiuuat, ne frustra velit. Vnde Augustinus in Libro de Gratia, & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipse, vt velimus, operatur incipiens, qui uolentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus, operatur. Cum autem volumus, & sic volumus ut perficiamus, nobis cooperatur: & tamen sine ullo vel operante ut uelimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur, quæ sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia est quæ præuenit voluntatem bonam, ea enim liberatur, et præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans uero gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde Augustinus contra Iulianum hæreticum, qui bonam uoluntatem ex libero arbitrio tantū esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonum uelle, & operari sine gratia asserebat, ait, Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cum ait, Non est uolentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia uoluit, & cucurrit: sed ideo voluit, & cucurrit, quia misertus est Deus. Paratur enim uoluntas hominis a Deo, & a domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congrue ait, Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: sed quia nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimonijs aperte insinuatur quòd voluntas hominis gratia Dei præuenitur atque præparatur, ut fiat bona, non vt

Aug. super illud Ro. Non est uolētis neque currentis. Rom. 9. Pro. 16 Psa. 36 Aug. de pfectione iustitię pa. ra. 17. circa finē lib. 1. Co. 15 Idem in epis. ad Bonifa. q. c. 106 in epis. circa fi.

fiat

fiat voluntas: quia & ante gratiam uoluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas.

Quid sit uoluntas.

Voluntatem ipsam Augustinus in Libro de duabus animabus ita definit, Voluntas est animi motus cogente nullo, ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem ut non admittat malum, & adipiscatur bonum, preuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apostolus gratiam præuenientem, & subsequentem commendans, idest, operantem & cooperantem, uigilanter dixit: Non est uolentis, neque currentis, sed Dei miserentis: & non econuerso, non est miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur, non est uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei: tanquam diceretur, non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: contra dicitur, non sufficit etiam misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si recte dictum est illud, quia id voluntas hominis sola non implet, cur non etiam a contrario recte dicitur, non miserentis est Dei, sed uolentis est hominis, cum id misericordia Dei sola non impleat? Homo enim credere uel sperare nõ poterit, nisi velit, nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo, ut ideo ita recte dictum intelligatur, ut totum detur Deo, qui hominis uoluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam, nolentem præuenit, ut uelit: volentem subsequitur, ne frustra uelit. Ecce his uerbis & alijs premissis euidenter traditur, quòd uoluntas hominis præparatur, & præuenitur gratia Dei, ut uelit bonum, & adiuuatur ne frustra uelit.

Cap. 10 in to. 6.

Rom. 9. Aug. in Enchi. c. 32.

Aug. li. ad Simplicianū primo circa med. qōnis 2. in to. 4. Enchi. In eo prius citato.

Quòd bona voluntas comitatur gratiam.

Itaque bona voluntas comittatur gratiam, non gratia uoluntatem. Vnde Augustin. ad Bonifacium Papam scribens contra Pelagianos inquit, Cum fides impetrat iustificationem, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici uoluntate comitāte, nō ducēte: pedissequa, non præuia. Ecce hic aper

In to. 2 epi. 106 In glos. super il lud. Rom. 5. Iustificat igi tur.

te habes, quòd gratia præuenit bonæ uoluntatis meritum, & ipsa bona uoluntas pedissequa est gratiæ, non præuia.

Quæ sit gratia uoluntatem præueniens.

Epist. ea dem. Rom. 5 Rom. 3 1. Cor. 4 *Et si diligenter intendas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia uoluntatem præueniens, & præparans, scilicet fides cum dilectione. Ideoque Augustinus in eodem tractans quomodo iustificati sumus ex fide, & tamen gratis (utrunque enim dicit Apostolus, qui dicit, Iustificati ex fide, alibi ait, Iustificati gratis per gratiam.) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipsa superba sit, ne dicat sibi, si ex fide iustificati quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quàm donatur? Nō dicat homo ista fidelis; quia cū dixerit, habeo fidē; ut mereat iustificationē, respondetur ei, Quid habes, quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi data est. Hic aperte ostenditur, quòd fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficiū, quo hominis præuenitur uoluntas & præparatur. Vnde* Cap. 9. in medio capitis. *Augustinus in 1. lib. Retractat. Voluntas est qua & peccatur, & rectè uiuitur: Voluntas vero ipsa nisi Dei gratia liberetur à seruitute, qua peccati serua facta est, & ut uitia superet, adiuuetur: rectè pieque uiui à mortalibus non potest: & hoc beneficium quo liberatur, nisi eam præueniret, iam meritis daretur, & nō esset gratia, quæ utique gra*Ro. 11. *tis datur. Præuenitur ergo bona hominis uolūtas illo gra-* Ca. 106 *tiæ beneficio, quo liberatur, & præparatur. Et illud benefi-* Ca. 127 *ciū fides Christi rectè intelligitur: sicut Augustin. in Ench. euidenter ostendit dicens, Ipsum arbitrium liberandum est post illam ruinam a seruitute peccati. Nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Christi posita est, liberatur, ut uoluntas præparetur. Ecce aperte dicit gratiam, per quam liberatur arbitrium, & præparatur uoluntas, sitam esse in fide Christi. Fides enim Christi (ut in eodem ait) impetrat, quod lex imperat.*

Quod uoluntas bona, quæ præuenitur gratia; quædam Dei dona præuenit.

Cap. 32 *Ipsa tamen eadem uoluntas quædam gratiæ dona præue-* Psa. 58 *nit. Vnde Augustin. in Enchi. Præcedit bona uoluntas homi-*

nis multa Dei Dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit, ipsa in eis est, & ipsa iuuat, nã utrunque legitur in sanctis eloquiis. Et misericordia eius preueniet me: & misericordia Dei subsequetur me: nolentẽ quippe præuenit, ut uelit: uolentẽ subsequitur ne frustra uelit. Cur. n. admonemur orare pro inimicis nostris nolẽtibus pie uiuere, nisi ut Deus in eis operetur & uelle? Itemque cur admonemur petere ut accipiamus, nisi ut ab illo fiat quod uolumus, à quo factum est ut uelimus? Inde Apostolus ait, Non est uolentis neque currentis, sed Dei miserẽtis. Ex his apparet, quòd bona hominis uolũtas quædã dona Dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans: & quibusdam preuenitur, quia eam præuenit gratia operans, scilicet fides cum charitate. Psa. 22 Mat. 5. Luc. 11 Rom. 5.

Quæ prædictis uideantur aduersari.

Non est tamen ignorandum, quod alibi Augustinus significare videtur, quòd ex voluntate sit fides, de illo uerbo Apostoli, Corde creditur ad iustitiam: ita super Ioannem tractans: Ideo non simpliciter Apostolus ait, creditur, sed corde creditur: quia cætera potest homo nolens, credere non nisi uolens: intrare ecclesiam, & accedere ad altare potest nolens, sed non credere. Item super Genesim; ubi Laban, & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus eius uoluntatem: dicit expositor: quia fides est uoluntatis, non necessitatis. Ad quod respondentes dicimus, non hęc ita accipienda fore, ut ex uoluntate hominis fides intelligatur prouenire: cum ipsa sit proprie Dei donum, vt ait Apostolus, & ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, ut ait Augustinus super Psalm. 67. Iustificatur impius, idest, fit de impio pius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari: unde omnia bona merita incipiunt. Sed potius hæc ideo ita dicta sunt, quia non est fides nisi in eo, qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tempore, sed causa & natura. Vnde Augustinus supra congruenter dixit, quòd bona uoluntas in eis donis est, quæ non precedit: & ipsa iuuat: quia ea iuuat, quibus preuenitur, dum eis consentit ad effectum boni: & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur, Ro. 10. Augu. tra. 26. in prin. Tom. 9. Gen. 24 Eph. 2. In to. 8 in fine enarrationis ad illũ Psal. Proximo paragrafo.

Quædam

Quædam adhuc, quę grauiorem faciunt propositam quæstionem.

Cæterum hanc quæstionem magis acuunt, & urgent uerba Augustini, quibus in Libro de prædestinatione sanctorum utitur, pertractans illud uerbum Apostoli, Non quòd sufficiẽtes simus cogitare aliquid, quasi ex nobis. Attendant, inquit, hic, & uerba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cæptum, & ex Deo esse fidei supplemẽtum. Cõmendans enim istam gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita: inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, scilicet ex nobis. Quis autem non uideat prius esse cogitare, quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendum. Si ergo cogitare bonũ non est ex nobis, ut hic Apostolus tradit, nec credere: quanquam & ipsum credere nihil est aliud, quàm cum assensione mẽtis cogitare. Hic uidetur insinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona uoluntas præueniat fidem, non præueniatur: quod prædictis aduersari uidetur. Ad hoc autẽ dicimus, quòd aliquãdo cogitatio bona siue uoluntas præuenit fidem: sed non est illa bona uolũtas uel cogitatio, qua rectè uiuitur. Illa enim sine fide, & charitate nõ est. Nã ut ait Aug. ad Anastasiũ, Sine spiritu non est uolũtas hominis libera, cũ cupiditatibus uincatur; nõ est libera ad bonũ, nisi liberata fuerit. Nõ aũt liberatur, nisi per spiritum sanctum diffundatur charitas in cordibus. Non est libera uolũtas, nisi eã liberet gratia per legem fidei, idest, non est libera, sine fide operante per dilectionem: & illa sufficienter & uere bona est. Non est enim fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit. Si uero adsit fides operans per dilectionem, fit delectatio boni.

Cap. 2. 1. Co. 3. 2. Co. 3. — Qu dsit credere. — Epis. 144. In Io. 2. 2. Co. 3 Rom. 5 & ad Gal. 5. Grego. lib. 27. circa il lud. Ioã. 15. hoc est præceptũ meũ & Au. lib. de spiritu & lit. cap. 14.

De illa cogitatione boni, quæ præcedit fidem.

Illa autem cogitatio siue uoluntas, quæ fidem, & charitatem, aliasque iustificationes præcedit, non sufficit ad salutem, nec rectè ea uiuitur. Hæc uoluntate concupiscitur illa bona uoluntas, quæ est magnum bonum, ista uero non. Alia est ergo illa uoluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde

Aug.

Augustin. ista distinguens super illum locum Psal. 118. Concupiuit anima mea desi.iu. ait. Concupiuit desiderare, (inquit) nō desiderauit. Videmus enim ratione nōnunquam quàm utiles sunt iustificationes Dei, sed infirmitate præpediti aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardus, aut nullus effectus. Scimus bonum, nec delectat agere, & cupimus ut delectet. Sic iste olim desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre ratione. Ostendit itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur: prius.n.est, ut uideantur quàm sint vtiles, & honestæ: deinde ut earum desiderium concupiscatur: postremo, ut proficiente gratia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinem gratiarum, quē hic distincte assignat Augustinus, qualiter scilicet intellectus bonorum præcedit concupiscentiam eorundem, & ipsa concupiscentia delectationem quæ fit per fidem, & charitatē: qua habita, uere bona est uoluntas, qua recte uiuitur. Ipsaque fidei comes est, non præuia. Qui verba Augustini præmissa secundum hanc distinctionem considerat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit: non ignorans etiam ante gratiā præuenientem, & operantem, qua uoluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio: quædam etiam ex solo libero arbitrio, quibus tamē uitam nō meretur, nec gratiam, qua iustificatur. Illius enim gratiæ percipiendæ, quæ uoluntatem hominis sanat, ut sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus, qui prius erat impius: meritis autem impij non gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. Datur autem gratuita, quia nil boni ante feceramus, vnde hoc mereremur. Non negamus tamen multa ante hanc gratiam, & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium ut tradit Augustinus in responsionibus contra Pelagianos: ubi dicit, homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Secūdū uerba Augu. gratiarū ordinē exponit. Quòd aliquādo gratia iustificatione multa in hoīe cedūt bona. quædam ex gratia & quædā ex li. ar. tātū Aug. de spū, & Lib. ad Mar. c. 9. et idē ad Sixtū epist. quæ est 105.

SVPRA egit Magister de libero arbi. siue de adiutorio homini collato in se. In hac uero parte agit de ipso comparato ad auxilium gratiæ. Diuiditur autem ista pars in duas partes, In prima determinat quantum possit lib.arb.cum gratia. In secunda, quantum possit circunscripta gratia, infra Di.28. *Id uero inconcusse, & incunctater teneamus, &c.*) Prima pars habet duas partes. In prima determinat de adiutorio gratię operantis, & cooperantis collato li.arb. prout illud adiutorium cõparatur ad lib.ar. In secunda, prout comparatur ad habitum gratuitum, & usum sibi debitum, infra Di.27. *Hic considerandum est, cum prædictum sit, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat, q̃d sit, siue cuius efficaciæ sit illud adiutorium gratię q̃d libero ar. superadditur. In secunda uero determinat de eodem adiutorio quantum ad uoluntatem, sicue ad li.ar. ordinatur. ibi. *Ipsa tamen eadem uoluntas, &c.*) Prima pars habet tres particulas. In prima determinat, q̃d sit illud adiutorium liberi ar. superadditum quãtum ad actum, siue effectũ. In secunda uero quantum ad subiectum. ibi. *Voluntatem ipsam Aug. st. &c.*) In tertia uero quantum ad ipsum donum gratuitũ. ibi. *Et si diligenter intendas, &c.*) Similiter secunda pars principalis tres habet partes. In prima determinat ueritatem. ibi. *Ipsa tamen eadem, &c.*) In secunda uero remouet dubitationem. ibi. *Non est tamen ignorandum, &c.*) In tertia uero parte subiungit ueritatis recapitulationem. ibi. *Illius enim gratiæ percipiendæ &c.*) Harum autem partium subdiuisiones manifestę sunt in litera, &c.

VOluntas est animi motus, &c.) Dub. 1. Sicut dicit Philosophus, Peccat, qui diffinit id, quod est in quiete, per id quod est in motu: sed uoluntas est in potentia: ergo male diffinitur cum dicitur, Voluntas est animi motus. Itẽ. Velle plus est agere, quã pati: ergo plus mouere, quàm moueri: si ergo motus sonat in passionem, uidetur quod uoluntas nõ debeat dici animi motus. Resp: Dicẽdum, ꝙ (sicut dicit Ansel.) Voluntas dicitur æquiuoce ad uoluntatem instrumentum, & uoluntatem affectionem, & uoluntatem usum. Et Augustinus non diffinit hic uolũtatem, prout accipitur pro potẽtia, sed prout accipitur pro usu. Et si tu quęras, quare magis diffinit uoluntatem prout accipitur pro usu, quàm pro potẽtia: Ratio huius est; quia potentiæ manifestantur per actus: & ideo cognita uoluntate usu, per consequens cognoscitur uoluntas potentia. Ad illud, quod obiicitur, quòd usus uoluntatis non est passio; sed actio, & ita non debet dici motus. Dicendum, quòd motus non tantummodo accipitur passiue, immo etiam accipitur actiue: & præterea omnes actiones animæ quodammodo passiones sunt.

Gratia uoluntatem præueniens, &c.) Dub. 2. Videtur, quod ista notificatio gratiæ non sit conueniens. Cum enim gratia, & uirtus diuersas habeant notificationes, nõ uidetur, quod unum habeat

beat

beat notificari per alterum, Itē. Cum gratia nō solummodo ponat in anima fidem, & charitatem: sed etiam speciem, uidetur insufficienter dicere Magister, cum dicit, quod est fides cum dilectione. Iuxta hoc quæritur: cum diuersę diffinitiones, & notificationes gratiæ assignentur diuersimode, penes quid sumitur ratio, & distinctio harum. Respon. Dicendum, quod Magister non intendit in illo uerbo notificare gratiam gratumfaciētem quantum ad suam essentiā; sed intendit eam notificare quasi per posterius, & quodam modo per effectum. Cum enim habitus cognoscatur per actus, & actus gratiæ duplex sit secundū duplicem potentiam, uidelicet secundum intellectum, & affectum, ideo per illas habet gratia notificari: & quia in illos actus non exit gratia, nisi mediātibus habitibus uirtutum, uidelicet fidei, & charitatis; ideo notificās gratiam dicit, quod gratia nihil aliud est, quàm fides cum dilectione; pro eo quod ꝑ illos duos habitus dicitur aīa in actus exire, per quos innotescit nobis gratia. Ad illud uero, quod quæritur de pluralitate diffinitionū. Dicendum, quod gratia habet comparari ad suū principium, habet comparari ad suū subiectum, habet comparari ad suum oppositum, habet comparari ad suum effectum, habet & comparationem ad suum præmium: & secundum has diuersas comparationes diuersę reperiūtur eius notificationes. Secundum cōparationē ad suum principium est illa Isid. Gratia est misericordię donum diuinæ, per quod bonæ uoluntatis est exitus. Per comparationem autē ad suum subiectum, sic est illa, quę datur super illud Ps. 103. Vt exhilaret faciē in oleo. Gratia est quidam nitor animę ad conciliandum sanctum amorem. Per comparationem ad suum oppositum, sic est illa, quæ datur in Glo. super epistolas, Gratia ē iustificatio, & remissio peccatorum. Per cōparationem ad suum effectum, sic est illa Chrisosto. Gratia est sanitas mentis, delectatio cordis. Per comparationem ad præmium, sic est illa gratia, & similitudo glorię. Secundum autem omnes comparationes istas sic assignatur una diffinitio magistralis, quæ talis est. Gratia est forma a Deo gratis data sine meritis, gratumfaciens habentem; & bonum eius opus reddens. Inuenitur autem & alia notificatio gratiæ, qua dicitur, Gratia est manifestatio spiritus ad utilitatem; quæ sumpta est ex illo, quod dicitur. 1. Corin. 7. unicuique datur manifestatio spiritus &c. sed ista est manifestatio gratię gratis datæ.

Fides enim, qua iustificatus es, *&c.*) Ex hoc uidetur uelle dicere Augu & Magister, quod mediāte fide fit iustificatio, sed cōtrarium huius est; quia ab eodē est animæ iustificatio, a quo est uiuificatio: sed uiuificatio est ab ipsa gratia; nam fides sine gratia non uiuificat, immo mortua est: ergo non uidetur, ꝙ iustificatio sit a fide; sed a gratia. Si tu dicas, ꝙ iustificationē attribuat fidei rōne adiunctę gratiæ. Quęritur, quare nō attribuit alii uirtuti, **Dub. 3.**

tuti, sicut fidei. Item. Quæritur de hoc, quod dicit. Fides impetrat iustificationē: aut intelligit de formata, aut de informi. Nō de informi, quia per eam nihil meremur, & nihil impetramus. Si de formata, hoc non potest sane intelligi. Nemo enim habet fidē formatam, nisi sit iustificatus. Resp. Dicendum, quod iustificatio dupliciter potest dici. Vno modo iustificatio dicitur iustitiæ infusio. Alio modo iustificatio dicitur i iustitia exercitatio. Secundum autem quòd iustificatio dicitur in iustitia exercitatio, sic uerbum Magistri uerum est, & planum. Nemo enim in iustitia exercitatur, nisi mediante fide operante per dilectionē: & hic dicitur impetrare iustificationem, idest profectum iustitiæ, quæ consequitur ex bonorum operum, & meritorū multiplicatione, quod non contingit esse sine fide, & charitate. Sine fide.n. (sicut dicitur Hebr. 11.) impossibile est placere Deo: sine charitate etiam impossibile est: sicut dicitur. 1. Cor. 13. Si autē, dicatur iustificatio iustitiæ infusio, sic adhuc habet ueritatē, licet non ita plene: aut enim est infusio iustitiæ in paruulo, aut in adulto. Si in paruulo: sic dicitur esse iustificatio per fidem, non propriam, sed parentum, uel totius ecclesiæ, sicut dicit Augu. ad Bonifa. Si autem sit iustificatio in adulto, sic cū quatuor concurrant ad iustificationem, scilicet gratiæ infusio, cōtritio, motus liberi ar. & peccati remissio, sicut dicunt Magistri, & motus liberi arb. sit motus, qui pertinet ad uirtutem fidei, non inconuenienter dicitur adultus per fidem iustificari: nec huic obstat, quod iustificatur per gratiam. Illa autem quatuor necessario requiruntur ad iustificationem impii: & ideo aliquando homo dicitur iustificari per gratiā, aliquādo per fidem, aliquādo per pœnitentiam: quia peccati remissio præsupponit illa tria: & per hoc patet obiecta. Ista enim melius explanantur in iiii. Distinct. xvi.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An gratia sit aliquid circa acceptantem, uel circa acceptatum?

AD intelligentiam huius partis, supposita gratiæ entitate, & necessitate: quia hoc infra quæretur suo loco: quæritur hic de gratiæ quidditate. Hoc enim inquirit magister in litera: & circa hoc quæruntur sex. Primo quæritur, utrum gratia sit aliquid circa acceptantē, uel circa acceptatum. Secundo, dato quòd gratia sit aliquid circa acceptatum, quæritur utrum sit donum increatū, uel creatum. Tertio utrum sit in genere substantiæ, uel accidentis. Quarto quæritur, utrum sit in genere accidentis corruptibilis, uel incorruptibilis. Quinto quæritur, utrum primo insit essentiæ animæ, aut potentiis. Sexto, & ultimò quæritur, utrum insit ad modum perfectionis tantum, an etiam per modum motoris.

QVOD gratia Dei aliquid ponat circa gratificatum, sic ostenditur. Dicitur enim. Ioan. 1. De plenitudine eius accepimus gra-

gratiam pro gratia. Si igitur, qđ accepimus in nobis est: diuina gratia in gratificatis, siue acceptatis a Deo habet esse. ITEM, 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarũ sunt, idem autem spiritus, diuidens singulis prout uult: hoc autem non esset, nisi gratiæ donũ in singulis aliquid poneret: ergo &c. SI TV dicas, hoc esse dictũ de gratia gratis data, tunc argui tur a minori, quod si gratia gratis data aliquid ponit in gratificato: multo magis gratia gratũ faciens, quæ maioris est efficaciç, & magis reddit ipsum gratificatum Deo acceptabilẽ. ITEM. Gratia gratumfaciente efficitur quis dignus superna beatitudine: sed omnis dignitas aliquid ponit in eo, in quo est: ergo dignitas retributionis æternæ aliquid ponit in eo, qui dignus est: hoc autem non est nisi gratia: ergo &c. ITEM. Culpa, ex qua Deus hominem odit, & reprobat, ponit aliquam deformitatẽ in eo, qui reprobatur: ergo pari ratione gratia, ob quam Deus aliquem diligit, & approbat, aliquid ponit i eo, qui acceptatur. ITEM. Contingit aliquem, qui non est gratus Deo, fieri gratũ; sed hoc nõ est propter mutationẽ aliquam factam ex parte Dei acceptantis: ergo hoc est propter mutationem aliquam factã ex parte hominis acceptati: sed talis mutatio nihil ab homine tollit: ergo aliquid circa hominem acceptatum ponit. ITEM. Deus est ęquus ponderator: ergo nõ magis acceptat unum hominem, quàm alium: nisi aliqđ donum, uel aliquod bonum sit in uno, quod non est in altero; hoc autem uocamus ipsam gratiam: ergo gratia Dei aliquid ponit circa ipsum gratificatum, & acceptatum a Deo.

SED CONTRA. Dan. 1. Dedit dominus gratiam Danieli in conspectu principis eunuchorũ &c. Sed constat, quod tunc nihil nouum collatum est Danieli ad hoc, ꝙ acceptaretur ab illo eunuchorum principe: si ergo Deus est benignior, & ad acceptandum promptior, uidetur quod nihil oporteat in homine poni ad hoc, quod acceptetur a Deo: si igitur gratiam Dei habere non est aliud, quàm Deo esse acceptum: uidetur &c. ITEM. Videmus experimento, quod homo homini efficitur gratus ex solo aspectu, nec aliquid dat homo homini, cum suscipit illum in gratiam suam: ergo pari ratione non oportet aliquid dari homini, ut suscipiatur in gratiam Dei. ITEM. Omnis ille est alii gratus, q est ab eo dilectus: sed dilectio Dei non ponit circa dictum aliquid nouum, quoniam dilexit nos ante mundi constitutionem, sicut dicitur ad Eph. 1. Dilexit etiam nos, cũ adhuc peccatores essemus, sicut dicitur Ro. 5. ergo pari ratione nec illa tentatio, siue gratificatio aliqd ponit circa gratificatum. ITEM. Solis precibus alicuius sine aliquo uulnere interueniente potest quis amicus, & gratus effici alicui, cuius priuserat inimicus, & odiosus: si igitur hoc est in homine, cum Deus multo pronior sit ad miserendum, quã homo, uidetur quòd multofortius possit hoc reperiri circa gratiã Dei. ITEM. Sic se habet gratia

ad grati ficatum, & acceptatio ad acceptatũ, ficut fe habet laus ad laudatum: fed laus nihil ponit circa laudatum: fed circa laudantẽ: ergo nec gratia circa gratificatum, fed circa gratificantem. ITEM. Abundantioris charitatis eft diligere, & acceptare eum, qui minus eft dignus amore, ficut inimicum, quam amicũ ergo diuina charitas & bonitas nõ folũ acceptat bonos; fed ẽt q̃tuncunque malos, nõ folum dignos; fed etiam quãtuncunque indignos: ergo diuina acceptatio, fiue gratificatio nõ uidetur aliquid ponere circa ipfum acceptatum, aut gratificatum.

RESOLVTIO.

Non circa acceptantem, fed circa acceptatum gratia diuina quid ponit; cum dei uoluntas in acceptando non afficiatur: fed nouus in acceptato tantum fiat effectus.

RESP. Dicendum, quòd gratia diuina aliquid ponit circa gratificatum, fiue acceptatum. Et ratio huius eft, quia diuina uoluntas in acceptando non afficitur, diuina ueritas in approbãdo nõ fallitur, & neutra earum in gratificando mutatur. Quia diuina uoluntas in acceptando non afficitur, nec acceptat aliquem propter nouum affectum, neceffe eft qđ acceptet propter aliquẽ effectum; & ita aliquis effectus ponitur effe circa eum, qui acceptatur. Quia ueritas diuina in approbando non fallitur, ideo nõ præfert unum alteri; nec approbat magis unum, quam alterũ; nifi quia habet in fe aliquid, qđ eft magis dignum approbatione diuina. Neminem autẽ acceptat, nifi quem approbat: & ita nemo eft gratus uel Deo acceptus, nifi in fe habeat aliquid, ꝑ quod fit approbatione dignus. Quia uero uoluntas non mutatur in acceptando, nec ueritas in approbando, cum aliquis de nouo incipit approbari, uel acceptari, & nulla cadit mutatio ex parte Dei acceptãtis, uel approbantis: neceffe eft, quod aliqua cadat mutatio ex ꝑte acceptati & approbati: fed hoc non eft, quia aliquid ei aufertur: eft ergo mutatio; quia aliquod donũ fibi a Deo cõfertur: & fic patet, quod gratia aliquod donum ponit circa ipfum gratificatũ. Vnde concedẽdę funt rationes hoc oftendentes.

AD ILLVD, quod primò obiicitur in cõtrarium de gratia humana, de qua dicitur, qđ Deus dedit gratiam Danieli &c. Dicẽdum, quod illud fimile deficit ĩ tribus conditionibus præaffignatis. Tum quia homo in acceptãdo afficitur, tum quia iudicium eius frequenter decipitur, tum etiam quia, cum de non acceptãte fit acceptans, in feipfo mutatur: hoc autem in Deo non ponitur, & ideo non eft fimile. Et ꝑ hoc patet primum, & fecundum obiectũ. AD ILLVD, quod obiicitur de dilectione, quod nõ ponit aliquid in dilecto. Dicẽdum, quod non eft fimile, pro eo qđ dilectio fe extendit non folummodo ad præfens, uerum etiam ad futurum. Vnde non tantum diligit nos Deus dilectione temporali: fed etiam æterna: acceptatio uero, & gratificatio folum ad præfens fe extendit: & ideo effectum non folum in habitu, fed etiam in actu ponit circa ip-

sum acceptatum, & gratificatũ. AD ILLVD, quod obiicitur, quod solę preces reconciliãt. Dicendum qđ illud locum habet, ubi recõciliatio fit per mutationem affectionis, ut cum aliquis, qui alicui prius erat iratus, per preces alicuius mitigatur: hoc aũt circa Deum non ponitur, & si aliquando in scriptura dici uideatur irasci, uel iratus, figuratiuè intelligendum est, uidelicet per anthropostpaton. AD ILLVD, quod obiicitur de laude. Dicendum, ꝙ sicut laus creaturę non ponit aliquid circa laudatum, sed circa laudantem, sic ẽt gratia, qua unus homo alterum acceptat. Deus aũt, qui non uerbo eum laudat, sed approbatione laudãdo aliquid ponit circa laudatum. Vnde ex hoc sequitur, ꝙ gratia diuina nihil ponat. Posset tamen dici, ꝙ nõ est simile de laude, & gratia, quia laus respicit personam extrinsecam, cui laudatus ipse manifestus efficitur: sed acceptatio respicit bona intrinseca, ex quibus una persona redditur alteri accepta. AD ILLVD, quod obiicitur, quod maioris charitatis est acceptare eũ, qui minus dignus est. Dicendum, ꝙ acceptatio nõ tm̃ respicit opus, uel effectum, siue donũ largitatis, sed ẽt iudicium ueritatis. Qui.n. alterũ acceptat, ipsum ẽt approbat. Et quoniam diuina ueritas, & æquitas nõ potest approbare nisi bonum, & æquum, nullus ꝗ diu manet in sua iniquitate, potest esse Deo acceptus, & si etiam multa beneficia a Deo sibi impendantur. Et sic patet ꝙ ratio sua non cogit, quia sic est diuinæ largitatis immẽsitas, ut nõ excludatur diuinæ ueritatis ĩfallibilis æqtas.

QVAESTIO II.

An id, quod gratia in acceptato ponit creatum, uel increatum sit?

SVpposito, ꝙ gratia aliquid ponat circa gratificatũ, quęritur, utrum illud sit creatum, uel increatum. Quod sit increatum, uidetur per illud quod dicit Damasce. in Lib. de Spiritu sancto. Dicimus substantiã donorum Dei esse Spiritum sanctũ, nec æstimare debemus Spiritum sanctum secundum substantiã esse diuisum, quia multitudo donorum dicatur, impartibilis eñ est & indiuisibilis: sed iuxta differẽtes intellectus multis donorum uocabulis nuncupatur. Si igitur Spiritus sanctus est donum increatum, restat ꝙ gratia gratumfaciens dicit quid increatum. ITEM. Hoc ipsum ostẽditur per effectus, siue actus gratiæ, quos dicitur habere in gratificato, q ex diuersis auctoritatibus nouem esse colliguntur. Gratię.n. est recreare, gratię est animam informare, uiuificare, illuminare, assimilare; unire, stabilire, acceptabilem Deo reddere, & affectum sursum ducere, & eleuare. EX PRIMO actu arguitur sic. Eodẽ recreat Deus, quo creat, & æqualis uirtutis (ut dicit Augusti.) est recreare, & creare: si ergo Deus seipso creat, non per aliquid creatũ: ergo seipso recreat, & reformat, non per aliquid creatum: sed illud, qđ recreat est gr̃a: ergo &c. EX SECVNDO actu arguit̃ sic. Paris uirtutis est formare mẽtẽ quantũ ad affectum, & quãtum ad intellectum: sed mens imme

diate a prima ueritate formatur quantum ad intellectum, ut dicit Augusti.ergo & immediatè quantũ ad affectũ a prima bonitate formatur: sed aĩam formare q̃tũ ad affectũ, est ipsius gratiæ: ergo gratia non est aliud, quã bonitas summa. Ex TERTIO actu, uel effectu arguitur sic. Si uiuificare aĩam est actus gratię gratum faciẽtis, & Deus aĩam uiuificat seipso, non per mediũ creatum: ergo gratia nõ est aliud, quã Deus. Minor probatur per Augu.qui dicit, ꝙ sicut corpus uiuit aĩa, ita aĩa uiuit Deo: sed anima seipsa uiuificat corpus: ergo Deus seipso uiuificat spiritum. Ex QVARTO actu, uel effectu arguitur sic. Si sol per sui essentiam esset præsens oculo, non esset necessaria aliqua luminis influẽtia ad hoc, quod efficeretur oculus luminosus: si igitur sol iustitiæ Deus est præsens omni creaturę, & essentialiter est in aĩa uniuscuiusque, uidetur: ꝙ nulla influentia luminis sit necessaria ad illuminationem aĩæ: si igitur impossibile est Deum aliquid facere frustra, uidetur, ꝙ gratia illuminãs aĩam, nihil aliud sit, quã diuina essentia. Ex QVINTO actu, uel effectu arguitur sic. Si color esset sua similitudo, non esset necessaria nouæ similitudinis gñatio ad hoc, ꝙ oculus conformaretur ipsi colori, maxime si color ipse esse posset in oculo: sed in Deo propter suã simplicitatẽ non differt ueritas, & similitudo. Filius eñ, qui est similitudo patris, est eiusdẽ essẽtiæ cũ patre: si ergo gratię est Deo assimilare, & gratia est similitudo Dei, impossibile est gratiã esse aliud a Deo. Ex SEXTO actu, uel effectu arguitur sic. Mediũ uniendi plus coniungitur utriq; extremorum, q̃ extremum extremo: sed Deus est intimus aĩę: ergo impossibile est, ꝙ inter Deũ & aĩam cadat aliquod medium unitiuũ, quod sit ab utroq; extremorũ diuersum: si igitur gratiæ est unire aĩam Deo, cũ gratia non sit aĩa, necesse est gratiã esse Deum. Ex SEPTIMO actu, uel effectu arguitur sic. Impossibile est uanitatẽ per uanitatem stabiliri: sed si stabilitur, per ueritatẽ stabiliẽ. Si igĩ oĩs creatura uanitas ẽ, aut grãæ nõ est stabilirę aĩam, aut non est aliquid creatum; sed gratię est stabilire aĩam in bonum; hoc planũ est; ergo gratia non est donũ creatum, sed increatum. Ex OCTAVO actu, uel effectu arguitur sic. Eodem ipso acceptat Deus aliquem, quo amat: sed pater, & filius diligunt nos Spiritu sancto, sicut sancti dicunt, & habitum fuit in Primo Libro, nõ aliquo creato: ergo acceptat nos Spiritu sancto, non per aliquod donũ creatũ: si igitur gratia est illud, quo Deus aĩam acceptat, & reputat aĩam gratã, uidetur &c. *Dis.32 art. 1. q.1.* Ex NONO actu, uel effectu arguitur sic. Nihil potest mentem nostram supra se eleuare, nisi illud, quod est mẽte superius; sed solus Deus maior est mente rationali, ergo solius Dei est ipsam supra se eleuare; sed iste actus, uel effectus dicitur esse gratiæ, ergo impossibile est gratiã gratum facientem esse aliquid a Deo diuersum. His nouem rationibus colligitur, quòd gratia non

non est donum creatum, sed increatum.

AD OPPOSITUM arguitur primò rõnibus ostensiuis, secundo rõnibus inducentibus ad impossibile. Ad ostendendum aũt gratiã gratum faciẽtem esse donum creatũ, primò adducatur robur auctoritatis, & secundò uiolentia rõnis. Dicitur 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem aũt spiritus: sed nõ est diuisio doni increati, ergo doni creati: ergo &c. QVOD SI DICAS, auctoritatẽ istã debere intelligi non de gratia gratũ faciẽte, sed de gratia gratis data. Obiicitur tũc per uerbũ Aug. ad Bonifaciũ dicentis: Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici. Circa igitur istud donũ consistit meritũ, & augmẽtũ: sed augmentum non consistit nisi circa donũ creatum, meritum aũt nõ consistit nisi circa donum gratiæ gratũfacientis: ergo gratia gratumfaciẽs est quid creatum. QVOD si dicas augmẽtum illud attendi in gratia, non secundũ id, qđ est, sed secũdum effectũ: adducit ad hoc auctoritas Magistri in litera, quã sumit ex uerbis Aug. ibi. *Et si diligenter intendas. Nihilominus tibi demonstratur, quæ sit ipsa gratia, uoluntatem præueniens, & preparans, scilicet fides cum dilectione*. Si ergo fides est donum creatum, restat ꝙ & ipsa gratia uoluntatem præparans donum creatum sit. ITEM Hoc ipsum rõne ostenditur, & ex omnibus istis actibus gratiæ assignatis una colligitur ratio. Si enim gratiæ est reformare, & informare, & uiuificare, & sic de aliis: cum omnis talis actus sit ab aliquo, sicut a principio formali; nõ enim est informatio, nec reformatio, nec uiuificatio, & sic de aliis sine forma: necesse est aliquod donum poni in anima, quod sit animæ ipsius informatiuum; sed Deus nullo modo potest esse forma perficiens, quamuis possit se habere ratione formæ exẽplaris: ergo propter donum increatum, quod Deus est, ad hoc quòd anima gratificetur, necesse est ponere donum creatum. Huius autem rationis necessitas colligitur ex nouem mediis, ex quibus nouem possunt formari argumenta: sed tantum ualet illa in unum medium colligere, quantum diuisim explicare. Sic igitur rationibus ostẽsiuis apparet, gratiam gratumfacientem esse donum creatum. ITEM. Hoc uidetur rationibus ducentibus ad impossibile, quarum prima hæc est. Aut gratia gratum faciens ponit aliquid creatum in gratificato, cũ Deus de non grato facit gratum, aut nihil. Si nihil, ergo nulla fit mutatio ex parte creaturæ gratificatæ; ergo fit mutatio ex parte gratificantis, quod est impossibile. Et iterum; Si nihil creatum poneret, non esset melior ille, qui est gratus, quàm ille, qui non est gratus. Si igitur hoc est impossibile ponere, ꝙ gratus Deo non sit melior, quàm non gratus: & impossibile est. ꝙ sit melior nisi aliquam bonitatem habeat, quàm aliter non habet, & hoc non potest esse nisi quid creatum, necesse est quòd gratia aliquid creatum ponat in gratificato. Si igitur ponit aliquid

quid creatum, aut est donum, siue aliqs habitus, aut est actus, siue doni usus. Si est donū, & aliquis habitus, habeo propositū, scilicet, ꝙ gratia in gratificato, ponit aliquod donum creatum. Si uerò est actus, uel usus, ergo non plus ponit in gratificato, quàm in non gratificato, nisi qn̄ operatur: ergo non erit gratia in paruulis baptizatis, & in iustis dormientibus magis, quā in non baptizatis, & in hoibus peccatoribus: ꝙ si hoc falsum est, & alienum a fide, necesse est, gratia aliquod donū creatū in gratificato ponere. ITEM. Hoc ipsum ostenditur alia rōne. Tam ex fide, quàm ex auctoritatibus oportet supponere, ꝙ impossibile est aliquod meritū esse sine gratia, & hoc melius manifestabitur infra. Hoc igitur supposito, quæro tunc, aut gratia est aliqua proprietas liberi arbitrii, aut oīno noiat aliam substantiam diuersam. Si est aliqua proprietas liberi arbitrii, habeo propositum, uidelicet, ꝙ gratia in libero arbi. est aliquod donū creatum. Si gratia nō est aliqua proprietas lib. arb. sed Deus cū libero arbitrio exit in opus meritoriū, quod est supra ipsum, in merēdo potius agitur, quàm agat, ei mouetur, ꝗ moueat: & si hoc sicut motus sursum non attribuitur lapidi, nec est ex eo lapis laudabilis, uel uituperabilis, sic opus meritorium nullo modo est libero arbitrio attribuendum: & ita nec lib. arb. ex illo erit aliquo præmio dignū: ꝙ si hoc est impossibile, & falsum, restat igitur, quòd illud falsum est quod dicitur, gratiam non esse aliquod donum creatum.

RESOLVTIO.

Quod gratia in gratificato ponit, creatum quid est, forma hominē informans, & Deo assimilans, amicumq; reddens.

RESPON. Ad prędictorum intelligentiam est notandū, ꝙ circa hanc qōnem sapientes opinā tur cōtrariū sapientib. In hac. n. qōne aliquid est, ꝙ fides determinat aliquid, ꝙ rō non inuestigat. Fides, & scriptura determinat, ꝙ absq; gratiæ dono impossibile est placere Deo. Determinat ēt, ꝙ absq; dono increato, qd' est Spūs sanctus, hō non pōt fieri Deo acceptus, nec assumi in adoptionē filiorū Dei: & ideo oēs rectè intelligētes cōcedūt in iustis esse grę donū ita vt credant ēt in eis esse donum increatū qd est Spiritus S. & hoc a fide, & a scriptura determinatur: & iō, qui cōtrariū huius sentire, esset hæreticus. Sed utrū ꝑter donū increatum sit in nobis ponere donū creatū, per qđ simus Deo accepti uel nō, qa nō expressè determinatur scripturæ auctoritate, inuestigat a doctoribus rōnū probabilitate. Et qm̄ tam habitus, ꝗ dona, quā et uirtutes cognosci habēt per proprias operationes: iō secundū diuersam cōparationē actuum, & effectuū gratię ad ipsam gratiā, diuersæ sunt super hoc doctorū opiniones. Sicut enim prętactū fuit in opponendo, gratiæ est recreare, gratiæ est aiam informare, gratiæ est uiuificare, illuminare, assimilare, unire, stabilire, acceptū facere, sursū leuar. Hos igit actus quidā cōparauerunt

ad

ad gratiam, sicut ad principium effectiuum. Et qm̃ Deus sufficit ad hos actus, uel effectus perficiendos in rationali creatura, & solum Deum decent pro sua dignitate, & soli Deo sunt possibiles pro sua difficultate: ideo dixerunt, quòd donũ creatum ponere ad hos effectus perficiẽdõs in homine est superfluũ, & indecens, & impossibile. Alii uero cõparauerunt effectus prędictos ad gratiam, sicut ad formam: necessarium enim est, ꝙ uiuificatio, & informatio ab aliquo sit, sicut ab efficiente; & ab aliquo, sicut ab informante. Et quoniã nec est possibile, nec decens Deum esse formam perfectiuã alicuius creaturę, ideo pręter donũ increatum, quod comparatur ad hos actus tanquam principium effectiuum, conueniens est, & oportunum ponere donum creatum, per quod anima informetur. Hanc autem positionem pręferendã credo priori, tum quia securior, tum quia etiam rationabilior. Securior nanque est, quia consonat communitati Magistrorum, & uerbis expositorum, & pietati sanctorum. Doctores enim Parisiẽ. cõmuniter hoc sentiunt, & senserunt ab antiquis diebus. Verba etiam expositorum hoc prætẽdunt, qui gratiam in sacramẽtis dari, & usu uirtutis augeri dicunt Piæ etiam mentes, & humiles huic positioni consentiũt ꝓ eo, ꝙ & si donum gratiæ non possit ita percipi a quocunque, uiros tamen sanctitate præclaros aliquando non latet diuinæ bonitatis influentia, quàm intra semetipsos potius experiẽdo, q̃ ratiocinando cognoscunt. Hoc ẽt piarum mentiũ est, ut nihil sibi tribuãt, sed totum gratię Dei. Vnde quantumcunque aliquis det gratię Dei, à pietate non recedit, ẽt si multa tribuendo gratiæ Dei, aliquid subtrahat potestati naturæ, uel libero arb. Cũ uero aliquid gratiæ subtrahitur, & naturę tribuitur, qđ est gratiæ, ibi potest periculũ interuenire: & propterea cũ ista positio, quę ponit gratiam creatam, & increatam plus gratiæ Dei trĩbuat, quã alia, & maiorẽ ponat in natura nostra indigentiam, hinc est, ꝙ pietati & humilitatĩ magis est consona, & propterea est magis secura. Esto enim, ꝙ esset falsa: quia tamen a pietate, & humilitate non declinat, tenere ipsam non est nisi bonum, & tutum. Præferẽda est igitur hęc opinio priori, pro eo quod est securior, & magis recedit ab errore Pelagii. Quis enim negare secure audeat in nostra gratificatione, aliquod donũ creatum nobis a Deo cõferri? Timere.n. debet unusquisq;, ne foret negãdo donũ gratię creatę, efficiatur aduersarius gratię increatę. Præferenda est ẽt, quia rõnabilior. Sicut.n.in opponendo ostẽsum est, rationabiliter tales effectus, & actus non possunt cogitari in nobis esse, quin sint ab aliquo sicut efficiẽte, ab aliquo sicut informãte. Quomodo.n. actus uerus informationis, & uiuificationis erit in anima, nisi sit aliqua forma complens, a qua anima informetur? Et ideo secundũ hãc positionem comparatur ipsa gratia creata influẽtię luminis, & principiũ eius cõparatur

solū. Vnde & scriptura uocat Deum, siue Christum solem iustitiæ: quia sicut ab isto sole materiali influitur lumen corporale in aere, per quod aer formaliter illuminatur, sic a sole spirituali, qui Deus est, influit lumē spirituale in animam, a quo anima formaliter illuminatur, & reformatur, & gratificatur, & uiuificatur. Vnde inter omnia corporalia maxime assimilatur gratiæ Dei luminis influentia: sicut enim hæc est quædam influentia, quæ assimilat corpora ipsum suscipientia ipsi fonti luminis quantum ad proprietatē, sic gratia, quæ est spiritualis influentia, quæ mentes rationales fonti lucis assimilat, & conformat. Hæc autem influentia recte dicitur gratia, tum quia datur ex mera liberalitate, nulla naturæ cogente necessitate: nō enim oritur ex principiis subiecti, nec à Deo exit de necessitate, sed sua mera benignitate. Tū etiam quia gratum facit: dum enim hominem Deo cōformat, & assimilat, reddit ipsum Deo amicum, & facit Deo esse placitum, & acceptum. Tum etiam quia facit hominem gratis facere ea, quæ facit. Affectus enim hominis recuruus est, & mercennarius, quantum est de se. Vnde quod facit, intendendo proprium commodum facit: sed cum diuina gratia superuenit, sic hominem totum gratum facit, ut siue ad utilitatem proximi, siue ad honorem Dei uelit, totum gratis facit impendere. Et sic patet, ꝙ talis influētia ualde rōnabiliter gratia nuncupatur. Igitur hanc positionē sustinendo tanꝗ securiorem, & rōnabiliorem, ad obiecta in contrarium facile est respondere.

Ad Illvd .n. qđ dicit Dam. Substantiam donorum Dei esse Spiritū sanctum: & si quæ aliæ auctoritates inueniuntur, intelligendæ sunt per cām, & appropriationē: quia spiritus sanctus est donum, in quo omnia alia dona donantur, & qui est fons omnium donorum: non aūt excluditur donum creatum per illud uerbum: Sic etiam cū quis tenet equū per frænum, dicitur tenere equū, nec sic excluditur tentio fræni: quia tenendo frænum, tenet equum. Sic spiritus sanctus cum dicitur substantia donorum, nō excluditur donū creatum; imo includitur. Non enim ob aliud dicitur nobis dari Spiritus sanctus: nisi ex eo, ꝙ sic est in nobis a Deo, ut habeatur a nobis. Tunc autem habetur a nobis, quando habitū habemus, quo possimus eo frui, & hoc est donum gratiæ creatum. Et sic patet responsio ad illam auctoritatem, & ad consimiles.

Ad illvd uerò, quod obiicitur de actu, siue effectu recreationis, quòd est a solo Deo. Dicendum, quòd uerum est, quòd ꝙ est a solo Deo sicut a principio effectiuo: nihilominus tamē quia recreatio est rei iam existētis per aliquam dispositionem, natę reformari, idē est recreatio & reformatio, & propterea non tm̄ respicit principiū effectiuū, sed & principium informatiuū: non sic est de creatione, quę simpliciter est de non ente, in qua simpliciter est ꝓductio rei, non secundū qualitatem alteratio.

Per

PER HANC uiam rñderi põt ad oẽs rões sequentes. Oẽs.n.procedunt scd'm q actus illi cõparãtur ad grãm, sicut ad principiũ effectiuũ: hoc aũt modo nõ sunt a gratia creata, sicut prius dictum est: & istud melius patet, si quis diligenter pertractare uoluerit: prætermittitur tñ ad præsens causa uitandæ prolixitatis. AD ILLVD tamen, quod obiicitur de unione. Dicendũ, q gratia non unit quantum ad esse primũ, quo Deus est cuilibet creaturę intimus essentialiter, potẽtialiter, & p̃sentialiter: sed gratia est medium uniendi quãtũ ad cognitionẽ & amorẽ: & quantũ ad hũc modũ multũ distat Deus a peccatoribus.

QVAESTIO III.

An gratia in genere substantiæ sit, uel in genere accidentis?

VTRVM gratia sit in genere substantiæ, uel in genere accidentis. Et q sit in genere accidentis, uidetur. Omne, qđ aduenit substantiæ iam completæ, est accidens: sed gratia aduenit substantiæ iam completæ s. animæ rationali: ergo gratia est accidens. ITEM. Quod adest, & abest præter subiecti corruptionem, est accidens: sed gratia est huiusmodi, sicut patet, qa multi iusti efficiuntur peccatores, & econuerso: ergo &c. ITEM. Omne, qđ recipit magis, & minus, est accidens: sed gratia recipit magis, & minus: quia maior est in uno, quã in altero, & in eodẽ ipso scd'm diuersa tẽpora magis intenditur: ergo &c. Præterea aut gratia est substantia, aut accidens. Si est accidens, habeo propositum. Si substantia, aut substantia materia, aut substantia forma, aut substantia composita. Substantia materia non, hoc constat. Substantia composita non: quia tunc non esset animæ unibilis. Substantia forma non, quia tunc ex gratia, & anima fieret unum per essentiam: ergo si non est substantia, restat quòd sit accidens. ITEM. Si est substantia, aut corporalis, aut spiritualis. Non corporalis, hoc constat. Si spiritualis, aut Deus, aut angelus, aut anima rationalis: sed constans est, q gratia creata nec est Deus, nec est angelus, nec rationalis anima: ergo restat, q gratia creata sit in genere accidentis. ITEM Nulla substãtia est habitus: sed gratia est quidam habitus animam decorans, & ornans: sicut dicitur sup illud Psal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo. Gratia est quidam nitor animi, &c. ergo gratia non est substantia: & est substãtia, uel accidẽs: ergo &c.

SED CONTRA. Nullum accidens est nobilius substantia: sed gratia est nobilior anima, quam perficit, & complet: sicut perfectio est nobilior perfectibili: ergo gratia non est accidens, & est accidens, uel substantia: ergo &c. ITEM. Nullum accidens est substantiæ similius, quàm substantia: sed gratia inter cæteras creaturas est Deo similior, & Deus est substantia: ergo gratia est ĩ genere substãtię. ITEM. Nullum accidens est stabilius, quàm substantia, pro eo q substantia præbet fulcimentum accidenti, non econuerso: sed gratia stabilit ipsam aĩam, & confir

mat in bono, nec potest ipsa gratia aliquo modo incuruari in malo: si igitur anima est substātia, gratia est substantia. ITEM. Omnis forma, quę est principiū uitæ est in genere substātię: sed gratia est principium uitæ, & nobilissimę uitę: ergo gratia est in genere substātię. ITEM. Tria sunt genera bonorū, scilicet bona media, bona minima, bona maxima; sicut uult Augusti. in Libro de Libero arbitrio; sed bona minima, & bona media sunt in genere substantię: ergo multofortius, & bona maxima, & gratia est de bonis maximis: ergo &c. ITEM. Omne accidens quod inest alicui, ut accidens, aut inest per se, aut per accidēs: si igitur gratia inest animę, ut accidens, aut igitur inest per se, aut per accidens. Si per se: ergo habet ortum ex propriis principiis subiecti: ergo iam nō erit gratia, sed naturalis proprietas. Si per accidens: sed omne per accidens reducibile est ad per se: ergo si gratia inest animę per accidens, erit aliud subiectū, cui inerit per se, quęro igitur, quid sit illud: si autē non est aliquod tale, dare restat, quòd gratia nō est accidens, & est accidens, uel substantia: ergo &c.

RESOLVTIO.

Si gratia donum creatum est, ex consequenti & accidens esse ponendum est.

RESPOND. Dicendum, quòd ponentes gratiam donum esse creatum, necesse habent ponere gratiam esse in genere accidentis. Ad cuius intelligentiā notādū est, ꝙ est aliqđ accidēs, qđ cōparat̃ ad aliquid, sicut ad

D.Tho. 1. 2. q. 110.

subiectum, & ad cām: aliqđ, qđ solū comparatur ad aliquid, sicut ad subiectum, & ad aliud, sicut ad causam. Verbi gratia, nigredo in coruo comparatur ad ipsum coruum, sicut ad subiectum, & causam; lumen in aere, uel species in speculo comparatur solum sicut ad subiectū, nō sicut ad causam: quia & si ibi recipiatur, aliunde tamen habet ortum. Tale autem accidens, qđ comparatur ad aliquid, sicut ad subiectum, & ad aliud, sicut ad causam, potest esse sub triplici differentia. Quoddam enim est, quod habet ortum ab inferiori, quoddam quod habet ortum a pari, quoddam quod habet ortum a superiori, sicut ab inferiori, ut species lapidis in oculo, uel etiam in intellectu nostro. Sicut a pari, ut similitudo speculi in speculo. Sicut a superiori, ut lumen in aere illuminato. Tale autem accidens, quod habet ortum a superiori inquantum accidens est, completum est non quantum ad esse primum, sed quantum ad esse secundū. Quia uero a superiori est, habet nobilitare subiectum in hoc, quòd iungit ipsum, & conformat ei, quod est ipso superius, & si sit tale accidēs, quod ortum habet ab ente supremo, si eius infusio, uel origo sit secundum perfectam influentiam, non solum habet nobilitare, uerumetiā cōsummare, & quietare: & hoc nō facit tantum ratione sui, uerum etiam ratione eius, a quo procedit, in quo reperitur omnis perfectio, & bonorū omniū aggregatio, ac per hoc completa beatitudo. Concedendę sunt ergo ratio-

ar. 2. & 3. & 3. part. q. 53. ar. 5.

rationes probantes gratiam esse accidens.

Ad illud, quod obiicitur primo in contrarium, ꝙ nullũ accidens nobilius est substantia: Dicendum, ꝙ illa ratio deficit tripliciter. Primum quidem, quia nobilitas substantiæ, & accidentis, & bonitas substantiæ, & accidentis proprie non habẽt comparari. Accidens enim bonum dicitur non sibi, sed alii, non sicut ordinatũ sed sicut ratio ordinandi: sed ipsa substantia bona est tanquam bonitatis participatiua. Alius etiam defectus est ibi, quoniã & si nullum accidens nobilius sit substantia, prout accidens comparatur in se, quantum ad essentiam generis, siue quantum ad esse primũ, nihilominus tñ prout accidens consideratur in subiecto, & includit esse subiecti, quãdam nobilitatem superaddit quantum ad esse secundum. Tertius etiã defectus est: quia, ꝙ gratia dicatur nobilior anima, & perfectio animę, hoc non est rõne sui tantum: sed quia unit bono increato, sicut prędictum est. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ nullum accidens similius est substantię, quàm substantia. Dicendum, ꝙ sicut dictum est de bonitate, ꝙ alio modo dicitur anima esse bona, alio modo gratia, sic etiã alio modo anima Deo assimilatur, & alio modo gratia. Anima enim Deo assimilatur, sicut diuinę similitudinis susceptiua: gratia uero, sicut ipsa similitudo, uel donum assimilatiuum, unde non est comparatio proprie inter hunc modũ assimilandi, & illum. Alius est etiam defectus: quia cũ anima assimiletur Deo propter gratiã, & ubi unũ propter alterum, utrobique tantũ unum, sic non est maior, uel minor assimilatio diceda in anima gratificata, quàm in gratia gratificante. Tertius etiam defectus est: quia & si substãtia plus assimiletur substantię in ratione entis, nihil tamen prohibet accidens plus assimilari alicui substantię sub ratione proprietatis, sicut anima sapiens plus assimilatur Deo, inquantum est ens per se, q̃ ipsa qualitas sapiẽtię: nihilominus Deo, inquantũ est sapiens, plus assimilatur anima inquãtum est sapiens, q̃ inquantum est substantia: sic & in proposito intelligẽdum est. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ nullum accidens est stabilius substãtia. Dicendum, ꝙ uerũ est de illo accidente, quod comparatur ad aliquid, sicut ad subiectũ, & causam: de eo uero accidẽte, qđ aliũde hẽt originẽ, non hẽt ueritatẽ, sicut patet in radio exeunte a sole, qui fixus permanet aere moto. Et quia gratia est tale accidẽs, iõ illa rõ non hẽt locũ in proposito. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ gr̃a est forma, quę est principiũ uitę. Dicendũ, ꝙ illud habet ueritatem de forma, quę dat uiuere, qđ spectat ad esse primũ: gratia autem est forma dans uitam, quantum ad esse secundũ, siue quantũ ad bene esse: & ideo illud nõ ualet: nõ.n. fit unũ per essentiam ex gratificato, & gr̃a, sicut fit unum per essentiã ex corpe uiuificato, & aĩa uiuificante. Ad illud, qđ obĩ de bonis maximis, & minimis, & mediis. Dicẽdũ, ꝙ illa diuisio

uisio bonorũ est sc̃dm acceptione boni, qua aliquid dr̃ bonũ: quia bonũ alii, & utile: sicut patet ex uerbis Aug. ibidem: quia bona, & maxima sunt illa, quibus non contingit male uti: & ideo ad gradũ bonitatis secũdũ eũ modũ, per quẽ ibi loquitur Aug. nihil facit, utrũ bonũ illud, qđ dr̃ maximum, sit in genere substantiæ, uel accidentis. AD ILLVD, qđ quæritur: utrũ insit aĩæ per se, aut per accidẽs. Dicẽndũ, ꝙ per se inest in genere subiecti, sed non per se in genere causæ. Et quia per se est in genere subiecti, iõ non est quęrendũ aliud subiectum, cui per prius insit. Quia uero non inest per se in genere causæ, ideo non inest omni animæ, nec ex principiis animæ habet originẽ: iõ quodammodo habet naturã accidentis inhærentis per se, quodammodo naturam accidentis inhærentis per accidens.

QVAESTIO IIII.

An gratia sit in genere accidentis corruptibilis, uel incorruptibilis?

VTRVM gratia sit in genere accidentis corruptibilis, an incorruptibilis. Et ꝙ sit accidẽs corruptibile, uideť. Oẽ accidẽs, quod est in subiecto uariabili, sc̃dm ꝙ est uariabile, est corruptibile: sed gratia est in subiecto uariabili, utpote in anima sc̃dm libertatẽ arbitrii, in qua cõsistit mutatio, & uertibilitas: ergo &c. ITEM. Omne accidẽs, quod habet positum potens inesse suo subiecto, est corruptibile: sed gratia opponitur culpę, & culpa potest inesse aĩæ uiri iusti, quãdiu est ĩ statu uiæ: ergo &c. ITEM. Omne accidẽs, quod est aliunde, & non habet causam in subiecto, potest ab illo separari: sed gratia est in aĩa, & non hẽt ortum ab anima: ergo potest separari ab ipsa: sed post separationem non potest in esse cõseruari: ergo gratia nata est corrũpi. ITEM. Omne accidens, cuius conseruatio pendet ex conuersione uoluntatis ad Deum, est corruptibile: cum uoluntas possit Deo uerti: sed gratia est huiusmodi: ergo &c.

SED CONTRA. Anima eo ipso qđ est imago Dei, est incorruptibilis: non enim esset imago Dei (sicut dicit Augu.) si mortis termino clauderetur: ergo cũ in gratia consistat imago reformationis, uĩ ꝙ gratia sit incorruptibilis. ITEM. Accidens, quod est in subiecto non a se, sed ab alio, non mouetur necessario ad motum eius, in quo est: sicut patet de specie existente in speculo, & lumine existẽte in medio: sed gratia est in anima non a se, sed a Deo: ergo non uĩ, ꝙ ad mutationem, seu ad uariationem aĩæ corrumpitur. ITEM. His, q̃ sunt corruptibilia, dedit diuina uirtus propagandi potentiã: igitur aut gratia non est corruptibilis, aut si corrumpitur, habet uim producẽdi gratiam sibi similẽ: sed gratia non potest sibi similẽ ꝓducere, sicut in Primo Libro ostensum est: ergo non est corruptibilis de se. ITEM. Omne, qđ corrumpitur in tempore, sui diuturnitate senescit in tempore: sed gratia quanto magis durat in homine, tanto perfectior est, & stabilior, & magis renouat spiritũ: ergo gratia nõ uide

tur corrũpi. ITEM. Si gratia corrumpitur; aut corrumpitur a Deo, aut a libero arb. aut a peccato. A Deo non, cum gratiam corrumpi sit malum. A lib. arb. nõ, cum nullum subiectum corrumpat suam perfectionem. A peccato non, quia peccatum est pura priuatio, & modica gratia potest super omnem culpam: ergo cum nihil habeat corrũpens, uidetur ꝙ sit incorruptibilis.

ITEM. Si corrumpitur, aut corrumpitur in aliquid, aut in nihil. Si in aliquid, quæro in quid? nec est quid dare, cum non producatur ex aliquo; sed de nihilo. Si in nihil. Contra. Nihil, quod corrumpitur; cedit omnino in non ens: si igitur gratia nobilissimum est inter omnia accidentia, & Deus non permittit alia accidentia in non ens cedere, uidetur ꝙ nec de gratia permittat.

RESOLVTIO.

Cum gratia ex nihilo producatur; subiectoque ita infunditur; si adueniente culpa, illicò cedit; in nihilum redigi, & corrumpi necesse est.

RESP. Dicendum, quòd cũ gratia sit accidens, non potest esse præter subiectum, in quo est: & cum in subiecto, in quo est, non possit simul cum culpa subsistere: & ipsi subiecto, i quo est gratia contingat culpam inesse, necesse est gratia esse quid corruptibile. Rursus Cum gratia non producatur ex aliquo materialiter; sed sit simpliciter donum gratuitũ, & omnino desursum descendens a patre luminum, & omne quod corrumpitur, in id cedat, unde producitur; necesse est gratiam, sicut ex nihilo producitur, sic etiam in nihilum redigi, cum corrumpitur. Talis autem modus corrumpendi non solum competit gratiæ ratione sui initii; sed etiam ratione esse proprii, siue modi existendi. Ratione (inquam) sui initii: quia (sicut dictum est) sicut ex nihilo producitur, ita in nihil redigitur, quemadmodum in aliis accidẽtibus consimiliter reperitur, quod in id redeunt, unde exeũt, cum producuntur. Competit etiam hoc ei ratione esse proprii, siue modi existendi. Quoniam cum gratia nõ causetur ex principiis eius, in quo est; sed aliud habeat pro subiecto, aliud pro causa; quemadmodum cum lumen corrumpitur, uel similitudo in speculo, uel ipsa species in anima, non corrumpitur illud, in quo est, nec redit ad illud, a quo est; sed quantum ad se, in nihil cedit: sic gratia; qa non habet esse in anima per modum naturæ; sed ꝑ modum habitus, ut prius habitum est; nec ex principiis animæ ꝓducitur, in nihil redigitur: & propterea peccatum, in quo fit gratiæ corruptio, dicitur esse nihil, & inter omnes corruptiones summo auctori, & conseruatori omniũ bonorum maximè displicere dignoscitur. Concedẽdę sunt igitur rationes ostendentes, ꝙ gratia corrumpitur.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur incontrarium, ꝙ in gratia reperitur ratio imaginis, sicut in anima. Dicendum, ꝙ aliter reperitur imago hic, & ibi. Anima enim est imago Dei, quia capax Dei est, & particeps eius

eius esse põt, & ita propter beatitudinem facta est, & ad beatitudinem apta, quæ inquam beatitudo nõ potest inesse, nisi substantiæ immortali: ideo necesse est animam immortalem esse. Gratia uero ex hoc solo dicitur imago: quia est imaginis reformatio: & quoniã illa imago per gratiam reformata potest deformari, hinc est, ꝙ gratia põt corrumpi, nec ualet illa ratio: quia hincinde non est consimilis imaginis acceptio. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ accidens quod nõ habet ortum a subiecto, nõ mutatur ad mutationem subiecti. Dicendum, ꝙ hoc non est propter hoc solum, ꝙ habeat ortũ aliunde; sed quia non dependet ab eo, in quo est sicut patet in iradio, & lumine. Gratia autem nõ solum depẽdet ab eo, a quo est: sed etiã ab aĩam, in qua est, nec persistit in ea, nisi quãdiu habet faciem suam, siue mentem ad Deum conuersam. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd rei corruptibili debet dari uirtus propagandi. Dicendum, ꝙ illud uerũ est, quando illa res est nata talẽ uirtutem suscipere, & quando etiã illa corruptibilitas inest rei ex defectu propriæ naturæ, neutrum aũt horũ cõpetit gratiæ. Nam gratia nata est immediatè ab ipso Deo procedere, nec aliquo modo corrumpitur, nisi ꝓpter auersionem mentis nostræ a rectitudine ueritatis æternæ. Et per hoc patet responsio ad sequens, quod obiicitur, ꝙ omne, quod corrumpitur, senescit in tempore: hoc enim uerum est de eo, quod habet causam corruptionis intra se. AD ILLVD, qđ quæritur, a quo corrumpitur, utrum a Deo, uel a peccato, uel a lib. arb. Dicendum, ꝙ ipsa gratia deficit in seipsa. Si autẽ quæratur ratio huius, quare deficit, hoc est propter auersionẽ mentis humanæ. Cum. n. gratia nõ saluetur, nisi ex continuatione influentiæ a bonitate diuina super faciem mentis nostræ, quando anima a Deo auertitur ꝑ peccatum, influentia non continuatur, & per consequẽs gratia corrumpitur: & ideo quodammodo gratia per peccatum dicitur corrumpi, nõ ꝙ peccatum agat in gratiam: sed quia anima per peccatum se auertente, & Deo cessante influere, necesse est gratiam in seipsa deficere. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ nihil qđ corrũpitur cedit omnino in nõ ens. Dicẽdum, ꝙ illud habet ueritatem in accidentibus, quę habent esse naturæ, & in eis, quæ causantur ex principiis subiecti, pro eo, ꝙ cum corrumpuntur accidentia, manẽt nihilominus, & saluãtur illa principia: & ideo cum talia accidentia corrumpũtur, non omnino annihilantur. In his uero accidentibus, quæ habent esse habitus, sicut similitudo in anima, & lumen in aere, non habet ueritatem. Non enim similitudo hominis mortui; quæ est in anima tua, si de anima tua deleatur, & corrumpatur; redit ad hominem illum, uel cum lumen corrumpitur redit ad solem, maxime si corruptio luminis fiat per corporis interpositionem. Nisi forte quis dicat, ad originem suam redire pro eo, quod adhuc saluatur in suo principio effectiuo, quod

quod potest producere illi simile. Quia igitur gratia habet se ad modum habitus, & ex nihilo producitur, ut prius habitum est: ideo illa propositio non habet hic locum. Et si tu quæras, unde hoc est, quòd Deus permittit perire tam nobile accidens, satis facile est respondere. Similis enim quęstio est si quæratur, cum Deus diligat amicos suos, & plus diligat unam animam sanctam, quàm diligat cœlum, & terram, quid est, quòd permittit animam sanctã a se separari, & non permittit cœlum, & terram corrumpi? AD HOC respondebit, qui sane intelligit, quòd hoc cursui rerum congruit, & sic Deus res, quas condidit administrat, ut eas agere proprios motus sinat. Et ppterea, quia thesaurus gratiæ habetur in uasis fictilibus, quamuis sit ualde nobilis, tamẽ de facili amittitur, quando procellis tentationum concutitur.

QVAESTIO V.

Gratia cui primo insit substantiæ animæ, an eius potentiis?

VTRVM gratia primo insit substantiæ animæ, uel potentiis. Et quòd primo insit substantiæ uidetur. Nulla potentia animæ est continue in suo actu: sed gratia est continue in suo actu; quia continue reddit hominem Deo acceptum, & gratum: ergo gratia non est in potentiis aiæ. ITEM. Gratia est uita aiæ, sicut dicunt sanctorũ auctoritates, & etiam doctores: sed uiuere, cum sit actus substãtialis, non inest substantiæ per potentias: sed potentiis per substãtiam: ergo si primus actus gratiæ est uiuificare, uidetur ꝙ prius respiciat substãtiam, quã potentias. ITEM. Accidens habet numerari per suum propriũ subiectum: igitur si gratia primo est in potentiis, cum potentiæ sint multę, necesse est gratiam in anima multiplicari: si ergo in una anima una tantum est gratia, uidetur ꝙ gratia primo sit in substantia, quàm in potentiis. ITEM. In gratia, & uirtutibus consistit imago reformationis: sed imago reformationis respondet imagini creationis; cùm igitur imago creationis consistat in unitate essentiæ, & trinitate potentiarum, & tres sint habitus uirtutum, qui respiciunt tres potentias, uidetur ꝙ sit aliquid unum, quod respiciat ipsam animę essentiam; sed non est nisi gratia: ergo &c. ITEM. Sicut operatio exit a potentia, sic potentia oritur a substantia: ergo sicut non placet, neç acceptatur a Deo aliqua operatio, nisi prius acceptetur, & gratificetur potentia, sic impossibile est acceptari potentiam, nisi prius acceptetur substãtia: ergo cum per gratiam fiat acceptatio, per prius est gratia in substantia, quàm in potentiis. ITEM. In paruulis baptizatis est Deus per inhabitantem gratiam, sicut dicit August. de præsentia Dei, ad Dardanum: ergo cum in ipsis nulla sit potentia expedita gratia non respicit primam expeditionem potentiæ; sed potius uiuificationem substantiæ: & sic per prius est in substantia, quã in potentia.

SED CONTRA. Aug. dicit, quòd

quòd gratia se habet ad liberum arbitrium, sicut sessor ad equū: ergo residet in anima ratione liberi arbitrii: sed liberum arbitrium nominat potentiam: ergo &c. ITEM. Magister in litera adducit anctoritatem Augustini, in qua diuidit gratiam in præuenientem, & subsequentē: & utrāque istarum diffinit per comparationem ad uoluntatem: ergo uidetur, quòd primum, & proprium subiectum gratiæ est ipsa uoluntas: sed hæc est potētia: ergo uidetur, quòd gratia per prius insit potentiæ, quàm substantiæ. ITEM Sicut inter potentiam, & actum cadit medius habitus: sic inter substantiam, & habitum cadit media potentiá: cum igitur gratia sit in anima ut habitus, & qualitas quędam: uidetur, quòd ei insit mediante potentia: ergo per prius est in potentia, quàm in substantia. ITEM. Opposita nata sunt fieri circa idem: sed gratia, ut gratia, opponitur culpæ inquātum culpa: si igitur culpa primo, & proprie respicit arbitrium liberum: pari ratione & gratia, igitur per prius erit in potentia, quàm in substātia. ITEM. Gratia cum sit donum de sursum descendens, inest animæ, secundum suum supremum: sed supremum animę (sicut uult Augustinus) est ipsa mens: mens autem non est ipsa substātia animæ: sed potius potentia suprema: ergo uidetur, quòd gratia per prius sit in potētia. ITEM. Gratia habet existere in anima secundum conuersionem ipsius animæ ad Deum, & amitti habet secundum auersionem: si igitur illud secundum quod anima primò auertitur, & conuertitur, est potentia: uidetur, ꝙ anima per prius sit in potentia, quàm in substantia. ITEM. Gratia non est in anima secundum seipsam: sed secundum influentiam ab aliquo principio, quod est omnino ab eo diuersum: cum igitur anima suscipit gratiam: aut habet aliquam potentiam ad suscipiēdam gratiā, aut non. Si non habet potentiā ad hoc: ergo nunquam eam suscipiet. Si autem habet potentiam, mediante qua suscipit: aut illa erit ratio aut uoluntas, aut aliqua alia potentia ab his diuersa: sed non est ponere potentiā aliam in anima præter cognitiuam, & affectiuā: ergo uidetur, quòd mediantibus illis gratia suscipiatur ab anima. ITEM. Si gratia inesset animę secundum substantiam: cum possibile sit abstrahi per intellectum substanstantiam a potentiis: possibile esset intelligere animam esse gratam, suis potētiis abstractis: sed omnis anima grata est disposita ad gloriam: ergo potest intelligi per consequens anima gloriosa, abstractis potentiis: sed potentiis abstractis, aīa nec uidet, nec amat Deū: ergo impossibile est animam gloriosam ponere, quę nec Deū uidet, nec Deū amat: sed si hoc est impossibile: ergo illud ex quo istud sequitur.

RESOLVTIO.

Gratia æque substantiæ animæ, & eius potentiis inest: licet appropriatè primò illum, deinde has respiciat.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum: ꝙ communis opinio tenet, gratiam primò

mo respicere animæ substantiā, & uirtutes primo respicere potentias: ut sic per gratiam in uirtutibus fiat reformatio imaginis creatæ, quæ consistit in trinitate potentiarum, & unitate substantiæ. Hæc autem positio potest dupliciter intelligi. Vno modo ut intelligatᷓ, quod Deus prius influat gratiam in essentiam, & postmodum influentia illa in substantia redundet in potentias, ut sic sit conformitas gratiæ ad animam: siue prout consideratur secundum rationem imaginis, siue prout consideratur ut perfectio corporis. Anima enim, ut est perfectio corporis, ratione suæ substantiæ, uel essentiæ respicit complexionis æqualitatem: ratione uero potentiarum respicit organorum diuersitatem. Et iterum. Anima in se & uiuere habet, & agere: sed uiuere per seipsam, & propriam formam: agere uero per potētiam. Per hunc modum si gratia in perficiendo conformatur animæ sub ratione gratiæ, prius debet respicere ipsam animæ substantiam, & per uirtutes debet esse perfectio potentiarum. Et secundum hunc modum dicendi cum dicitur gratia respicere substantiam, & uirtutes potentias; non tantùm intelligitur esse dictum per appropriationem, uerumetiam per proprietatem.

Hic modus dicēdi differt a Sco. & Thom. a Sco.

Alio modo potest intelligi prædicta positio per appropriationem quandam: non quia Deus prius influat gratiam in substātiam, quàm in potentiam: sed quia cum anima suscipiat gratiam, & uirtutes mediante potētia: & tam gratia, quàm uirtus insit animæ per potentiam: aliter tamen inest hæc, & illa. Virtus enim dicit perfectionem respectu operis: gratia uero dicit perfectionem respectu Dei acceptantis. Et quoniam respectu operum potentiæ distinguuntur: hinc est, quòd uirtutes potentias respiciunt, ut distinctas: & tunc sunt in actu, quando potentię sunt in actu. Potentię aūt inquantū comparantur ad Deū acceptantem, unica acceptione acceptantur: cum ipsa substantia, cuius sunt, & secundum unā naturam in eis repertā: & hinc est, quod gratia est una, sicut est substantia, & est semper in actu continuo, & primo dicitur respicere substantiam: non quia sit in illa absque potentia: uel propius quàm in potentia, sed quia habet esse in potentiis ut continuātur ad unam essentiam: uirtus uero dicitur esse in potentiis: quia in eis est ut referutur ad operationes diuersas. Et hic modus intelligendi magis consonus est uerbis Augustin. qui dicit, quod gratia se habet ad liberum arbitrium, sicut sessor ad equum: qui etiam gratiam cooperantem, & operantem describit per comparationem ad uoluntatem. Magis etiam est consonus rationi. Si enim intelligimus gratiam tanquam habitum quendam, & influentiam, quæ inest animæ ad Deum conuersæ, cum talis habilitatio, & influentiæ susceptio, & conuersio non possit intelligi, nisi per potentiam, non uidetur posse rectè intelligi; quomodo gratia sit ī anima abstra-

quidem quia unū tātū ponit habitū: a Tho. qa gratiam in potētijs subiici docet.

D. Tho. 1. 2. q. 109. arti 4. & q. de ueri q. 27 ar. 6. tenet, qd gratia tātum subiectiue est i essentia aīe, & nullo peccato i potentys; quia apud ipsū, gratia non ē uirtus. Scot. uero d B. sen. ibi. Contra istā etc. tenet, qd sit etiā in potētijs discerdas tñ a D. B. quia tenet, qđ gratia sit uirtus.

stracta potentia. Rursus. Si gratia eo dicitur gratia; quia gratificat: & eo ipso quod gratificat, habet oppositionem ad culpam, cum opposita secundum idem nata sint inesse, secundum idem ipsum anima nata est gratificari, secūdum quod nata est & culpari, culpatio autem, & laus, & uituperium inest animæ primo secundum liberum arbitrium, ac per hoc & gratiæ donum. Non enim quæcunque acceptatio gratificatio dicitur: sed illa sola, qua Deus sic acceptat animam, ut reputet eam remuneratione dignam, & talis respicit ipsam arbitrii libertatem: & ideo gratia inest animæ primò secundum libertatem arb. & huius signum est: quia ad eas solas potentias se extendit gratia, ad quas se extendit arbitr. libertas. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes, qđ gratia inest animę secundum potentias. Ad rationes autē ad oppositum facile est respondere per iā dicta.

Qvod enim obiicitur, quod gratia est continua in suo actu, non obuiat ei, quod nunc dictum est. Quamuis enim potentia in relatione ad opus non sit in suo actu continuo, & sic non habeat perfici gratia, sed uirtute, in comparatione tamen ad substantiam, in qua est, est in suo actu continuo: ita enim debetur quoddam uiuere, & quidam actus continuus ipsis potētiis, secundum qđ continuātur ipsi substantię, quemadmodum & ipsi substantię: & ideo secundum hāc comparationem a gratia sunt perfectibiles. Aliter etiā posset hic dici, ꝙ duplex est actus ipsius formæ: unus qui est a forma per modum informantis, & alter qui est a forma per modum efficientis, sicut albedo subiectū suū dealbat, & oculum disgregat. Quantum ad primū, est omnis forma in actu continuo: quia ille est actus, ut habitus. Quantum uero ad secundū, non. Sic & gratia, quamuis sit in suo actu continuo quantum ad illum actum, quem habet ꝑ modum informantis, non tamē est in actu continuo quantum ad illum actum, quem habet per modum pręuenientis, & subsequentis, siue cooperantis, & operantis. Ad illvd, quod obiicitur de actu uiuificandi. Dicendum, quòd & si uita secundum quod dicit esse primū, prius respiciat ipsam essentiam, quàm potentiam: non tamen oportet de uita secundum quod dicit esse secundum. Cum enim sit accidens superadditum nō tantum essentiæ: sed etiam potētię, habet animæ inesse potentia mediante, sicut color dicitur esse in corpore ita quod primo in superficie.

Ad illvd, quod obiicitur, qđ accidens numeratur per substātiam. Dicendum, quod uerum est quando ea, quę subiiciuntur diuersa sunt, & subiiciuntur ut diuersa: quando uero per eandem naturam subiiciuntur, nō oportet esse in accidente diuersitatem; & si gratia est in potentiis animę inquantum continuātur ad unam substantiam, & inquantum communicantur in libertate arbitrii, sicut prius dictū est. Vnde sicut una sanitas dicitur esse in oibus membris hominis, quia est in ipsis secundum quod

quòd ad unam originem reducuntur,& secundum ꝙ in complexione conueniunt, sic & in proposito intelligendum est. Ad Illvd, quod obiicitur de conformitate imaginis creationis,& reformationis. Dicendū, ꝙ cum deformatio imaginis nō possit esse nisi per potentias, sic nec formatio: & ideo imago reformationis inquantum huiusmodi sufficienter reformat ipsam aīam, cum inest ei per suas potentias. Potentiis enim reformatis, & perfectis;per cōsequēs perficitur,& formatur ipsa substantia:ideo ad perfectam reformationem aīæ non oportet aliquid poni, quod per prius sit in substantia, q̃ in potentia : nisi hoc dicatur per appropriationē quandam. Ad illvd,ꝙ obiicitur, ꝙ Deus non acceptat actū, nisi prius acceptando potentiā. Dicendū,ꝙ non est simile, pro eo,quod potentia potest esse sine actu,& gr̄a in potentia absq; merito operis:substantia autem absq; potentia esse non potest: & si possit intelligi, non tamen potest intelligi absq; potentiis diuina dona suscipere, in quibus donis decorari dicitur facies animæ eo genere decoris, per quem Deus acceptat. Ad vltimvm, quod obiicitur de paruulis. Dicendum,ꝙ & si potentiæ in paruulo non sint idoneæ ad exeundum in usum gratiæ, & uirtutum : nihilominus tamen idoneæ sunt non solum per donum gratię,sed etiam per habitus uirtutū decorari,& perfici: & hoc melius declaratur in Quarto;cū agr̄ de effectu baptismatis,quem habet in paruulis.

Qvaestio VI.

An gratia comparetur ad animam in ratione motoris?

Vtrvm gratia comparetur ad aīam in ratione motoris? Et ꝙ sic,uidetur per auctoritatem Aug.quam Magister adducit in litera: ꝙ gratia præueniēs est,quæ præuenit bonæ uoluntatis meritum; & respectu cuius ipsa uoluntas bona pedissequa est,non præuia: igitur gratia respectu uoluntatis se habet per modum excitantis,& imperantis, & regentis : & omne tale se habet in rōne motoris:ergo &c. Item. Augu.Gratia se habet ad liberum ar.sicut sessor ad equū: sed sessor est motor equi: ergo gratia est motrix libe.ar.Item. Hoc uidet̄ ratione. Plus est potentiam aliquam supra se erigere, q̃ ipsam mouere : sed gratia eleuat potentiam liberi arbi. ad opera meritoria, quæ sunt super ipsam:ergo est liberi ar. motrix. Item. Plus pōt gratia super liberum arb. q̃ liberum arb. possit super seipsum: sed liberū ar. est instrumentum seipsum mouens,sicut dicit Ansel.& uoluntas mouere potest seipsam:ergo multofortius moueri pōt a gratia. Item. Omnē,ꝙ est principium uitæ perfectæ, est principium motus in eo, quod uiuificat:sed gratia est principium uitæ in anima : ergo &c.

Contra. Volūtas eo ipso est libera, quo mouet̄ ex seipsa : cū igit̄ gr̄a sit aliud a uoluntate, si gratia mouet uoluntatē, aufert ei libertatē:sed cōstās est,ꝙ gratia uolūtati libertatē nō aufert; ergo ipsā nō mouet. Item. Oīs motor sufficiēs est hoc aliquid,

& ſubſtantia completa diſtans a mobili: ergo aut gratia nō mouet liberū arbi. aut ſi mouet, eſt ſubſtantia: ſi igitur gratia creata non pōt eſſe in gn̄e ſubſtantię, ſed ī gn̄e accidētis: ergo &c. ITEM. Si gratia mouet liberum arb. aut mouet naturaliter, aut uiolenter, aut uoluntarie. Si naturaliter; ergo opera meritoria erunt naturalia. Rurſus: ſi naturaliter mouet, ſemper mouet, q̃tum eſt de ſe, ergo nunquā quieſcit homo ab operibus meritoriis. Si uiolenter; ergo nec ſaluatur ibi rō meriti, nec liberum arbit. quorum utrunq; patet eſſe falſum. Si uoluntariè; ſed nihil mouet uolūtarie, niſi habeat cognitionē, & uoluntatem; ergo gratia cognoſcit, & uult, & ita eſt ſubſtantia rōnalis; igitur uel gratia, ſi mouet liberum arb. nō eſt aliquid creatum, uel ſi eſt aliquid creatum, non mouet libe. arb. ITEM. Si mouet lib. ar. aut ſicut motor motus, aut ſicut motor non motus. Si tu des ꝙ ſicut motor motus; ergo cum nihil ſecundum idē moueatur, & moueat, gratia ſecundum ſe habebit aliam, & aliam naturā, per quam moueatur; ergo non erit accidens ſimplex. Si ſicut motor non motus; ſed talis motor non eſt quid creatum: ergo uel gratia nō eſt quid creatum, uel non mouet lib. arb. ITEM. Idem manens idem, in creaturis, ſemper eſt natum facere idē: ergo ſi gratia eſt quid creatum, & mouet lib. arb. cum gratia nō uarietur, ſemper ad idem inclinabit lib. arb. ergo nunquam facit homo per gratiā, niſi unum opus meritorium: ſi igitur libe. arbit. modo excitatur ad unum genus operis, modo ad aliud, uidetur quòd aut illa excitatio nō ſit a gratia, aut gratia non dicit aliquid creatum, aut gratia mutatur, & uariatur ſicut lib. arbi.

RESOLVTIO.

Quia liberum arbitrium à gratia operante præuenitur; ab eadem cooperante ad opera meritoria eleuatur: neceſſariò ad illud in ratione motoris ſeſe habet.

RESPON. Dicendum, ꝙ abſq; dubio, ſicut auctoritates Sanctorum dicunt, neceſſe eſt ponere lib. arb. a gratia moueri, & excitari. Ab ipſa enim gratia operāte præuenitur, & a cooperante ad opera meritoria eleuatur: ita quod reſpectu operis meritorii gratia eſt ſicut principalis motrix, & uoluntas ſicut pediſſequa. Qualiter autem ipſa gratia, cum ſit accidens animæ, ipſam habet mouere, hoc habet difficultatem. Ad huius autem difficultatis explicationem duplex eſt modus dicendi, ſiue intelligendi, ſecundum quem lib. arb. dicitur a gratia moueri. Vnus modus dicendi eſt, ꝙ gratia mouere dicitur liberum arbitrium: quoniam ipſa eſt diſpoſitio ad quendam ſpiritualem motum. Si enim pondus in corporibus diſponit ad motum, ſic & ſuo modo pondus in ſpiritibus: gratia autem eſt quædam ſpiritualе pondus datum animæ, per quod habet ſurſum tendere: & qm̄ liberum arb. eſt natum ſeipſum mouere ſcd̄m actus, ī quos pōt de ſe; cū eſt adiutū, & informatū gratia, excellētius mouet ſeipſum: ita ꝙ cū liberū arbi. ſit mouēs, & motū, gratia diſponit ipſum

ipsum sub rõne mouẽtis: & pro tãto dicitur gratia mouere libe rum arb. quia lib. arb. gratia informatum mouet seipsum: per quẽ modum amor dicitur mouere hoĩem ad magna opera facienda. Alius est modus intelligendi, sc᷒m quẽ liberum arbit. dicitur a gratia moueri. Gratia enim est sicut quædã influentia procedens a luce superna, quæ semper hẽt coniunctionẽ cũ sua origine, sicut lumen cum sole; & quia semper suæ origini coniungitur, ideo nõ tãtũ attribuitur ei operatio rõne subiecti, in quo est, sed &̃ ratione subiecti a quo est. Vnde sicut lumen non solum operatur cum aere, sed &̃ operatur in ipsum aerem rõne continuationis cum suo fonte: sic & gratia nõ solum operatur cum libero arb. sed &̃ operatur in liberum arbit. & liberum arbitrium mouet. Vnde non est aliud dicere gratiam liberũ arbi. mouere, q̃ gratiam esse Spũs sancti instrumentum ad mouẽdum liberum arbitriũ. Vterque horum modorum intelligendi cõueniẽs est, & rectus, nec unus sine altero sufficit. Nam primus cõpetit gratiæ cooperanti, siue subsequẽti. Secũdus cõpetit gratiæ operanti, siue præuenienti. Gratia. n. operans liberum arb. præuenit, & mouet: quia Deus illam infundendo, uoluntatem hoĩs sanat, & præparat. Gratia uerò cooperans, siue subsequẽs liberum arbit. dicitur mouere, quia uoluntas tali dono gratiæ informata, mouet seipsam. Hãc enim potentiam habet uolũtas, scilicet mouendi seipsam, quia est potentia materiæ non alligata, sicut supra ostensum est, cũ de libero arbitrio agebatur. Cõcedendæ sunt igitur rationes ostendentes, quod gratia ad liberum arbitrium comparari habet in ratione motoris.

Ad rationes aũt ad oppositũ plana est rñsio ex iã dictis. Ad Illud enim, quod primò obiicitur de uoluntate, q᷒ seipsam mouet. Dicendum, ꝙ hoc non obstat, imò consonat ei, q᷒ dicitur, ꝙ mouetur per gratiã. Sicut enim uoluntas mouet seipsam ad opera naturalia, sic adiuta per gratiam mouet seipsam ad opera meritoria. Vel secundũ alium modum intelligendi. Deus per gratiam mouet uoluntatem: nec tñ hoc uoluntati repugnat, quia uoluntas uult sic moueri a Deo. Vnde sic mouetur a Deo, ꝙ mouetur et a seipsa: & ideo omne opus meritoriũ attribuitur gratiæ, & libero arbitrio. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ motor distat a mobili. Dicendum, ꝙ illud intelligitur de eo motu, in quo moueri est uerè pati, sicut est in motu corporali: & de eo motore, qui est tota causa efficiens, & sufficiens, & tota causa motus. Talis autẽ motor non dicitur esse gratia, pro eo, quod non mouet nisi sicut dispositio, uel sicut instrumentum, sicut prius fuit explanatum. Ad illud, quod quæritur, aut mouet naturaliter &c. Dicendum, quod mouet uoluntarie nõ a uolũtate, qua ipsa gratia fit uolẽs, sed a uoluntate, qua Deus gratiam influẽns est uolens, & a uoluntate, qua lib. arb. gratificatum uult mouere seipsum. Ad Illud, quod quæ-

ritur, utrũ sit motor motus, uel nõ motus. patet rhsio. Illa.n.diuisio motoris est de motore, q̃ est hoc aliquid, & est substãtia, & est motor sufficiens: talis aũt motor non est gratia, ut ꝑdictũ est. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ idẽ manẽs idem, semper &c. Dicendũ, ꝙ illud fallit in Deo: & ideo secundũ ꝙ Deus mouet per gratiã, & per eandẽ gratiam põt excitare ad diuersa opera. Secundũ uerò ꝙ liberũ arb. seipsum mouet per gratiam ad diuersa opera, est in seipso cognitionis, & affectionis diuersitas, secundum quas ordinari habet ad diuersa operũ genera: & ideo quamuis gratia non uarietur in se, mouet tamen ad diuersa ratione uariationis in motore sibi coniuncto, sine quo non potest mouere: nunquam enim gratia elicit opus meritorium, nisi uoluntas sibi cooperetur.

DISTINCTIO XXVII.

De adiutorio gratiæ prout comparatur ad habitum gratuitum, & usum sibi debitum.

HIC considerandum est, cum prædictũ sit per gratiam operantem & præuenientem, uoluntatem hominis liberari, ac præparari ut bonum uelit: & per gratiam cooperantem, & subsequentem adiuuari, ne frustra uelit: utrum una & eadem sit gratia. i. unũ munus gratis datũ, quod operetur, et cooperetur: an diuersa, alterũ operans, & alterum cooperans. Quibusdã nõ irrationabiliter uidetur, quod una & eadẽ sit gratia, idem donum, eadẽ uirtus, quæ operatur, & cooperatur: sed propter diuersos eius effectus & dicitur operãs, & cooperans. Operans.n.dicitur, inquantũ liberat, & præparat uoluntatem hoĩs, ut bonũ uelit: cooperans inquantũ eandẽ adiuuat, ne frustra uelit, scilicet ut opus faciat bonum. Ipsa.n.gratia nõ est otiosa, sed meretur augeri, uel aucta meretur perfici.

Quid sit ipsa gratia, & quomodo mereatur augeri.

Si uerò quæritur, quomodo ipsa gratia præueniens mereatur augeri, et perfici, cum nullum meritum sit absq; libero arbitrio, & quid sit ipsa gratia, an uirtus, an nõ, et si uirtus, an actus, uel nõ: ut hoc apertè insinuari ualeat, præmittẽdũ est tria esse genera bonorũ. Alia namque sunt magna,

alia

alia minima, alia media, ut Augustin. ait in primo Lib. Retractat: Virtutes, inquit, quibus rectè uiuitur, magna bona sunt. Species autem quorumlibet corporum, sine quibus rectè viui potest, minima bona sunt. Potentiæ uero animi, sine quibus recte viui non potest, media bona sunt. Item. Virtutibus nemo male vtitur: cæteris autem bonis, idest, medijs & minimis non solum bene, sed etiam male quisque vti potest: & ideo virtute nemo male vtitur, quia opus virtutis est bonus vsus istorum, quibus etiam non bene vti possumus. Nemo autem bene vtendo, male utitur: non solum autem magna, sed etiam media, & minima bona esse præstitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta. Cap. 9. in medio capitis. Et lib. 2. de libero ar. ca. 16. Tom. 1.

In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Quæritur autem, in quibus bonis contineatur liberum arbitrium. De hoc Augustinus in 1. Libro Retractat. ita ait, In medijs quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & male illo vti possumus: sed tamen tale est, vt sine illo recte uiuere nequeamus. Bonus autem vsus eius iam uirtus est, quæ in magnis reperitur bonis, quibus male vti nullus potest. Et quia bona & magna, & media, & minima ex Deo sunt, sequitur vt ex Deo sit etiã bonus vsus liberæ voluntatis, qui uirtus est, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter, quæ dicta sunt, & confer in unum: sic enim aperietur quod supra quærebatur. Dixit equidem opus uirtutis esse bonum usum illorum bonorum, quibus etiam non bene uti possumus, idest, medio mediorum, in quibus posuit liberum arbitrium: cuius quoque bonum vsum dixit esse uirtutem. Quod si est, non est ergo opus uirtutis, quod supra dixit, quia aliud est uirtus, aliud opus eius. Cap. 9. in fin.

De uirtute quid sit, & quid sit actus eius.

Hic videndum est, quid sit virtus, & quid sit actus, uel opus eius. Virtus est (sicut ait Aug.) bona qualitas mẽtis, qua rectè uiuitur, et qua nullus male utitur: quã Deus solus in hoĩe operatur. ideoque opus Dei tantum est: sicut de uirtute iustitiæ Augustinus docet super illum locũ Psalmi, Lib. 2. de libero arb.

Cap.18. Ps.118 In io 8. concio. 26. eiusdē Ps. *Feci iudicium & iusticiam: ita dicens, Iustitia magna uirtus animi est, quam non fecit in nobis nisi Deus. Ideoque cum ait Propheta ex persona Ecclesiæ. Feci iustitiam: non ipsam uirtutem, quam non facit homo, sed opus eius intelligi uoluit. Ecce aperte insinuatur hic, quòd iustitia in homine non est opus hominis, sed Dei: quod & de alijs virtutibus itidem intelligendum est.*

De fide, quòd non est ex homine, sed ex Deo tantùm.

Nam de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex Deo tantum esse asserit, Eph. 2. *inquiens, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis: Dei enim donum est. Quod a sanctis ita exponitur: Hæc scilicet fides non est ui naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Ecce & hic aperte traditur, quòd fides non est ex libertate arbitrij, siue ex arbitrio uoluntatis, quod superioribus consonat, ubi dictum est, gratiam præuenientem uel operantem esse uirtutem, quæ uoluntatem hominis liberat, & sanat. Vnde Augustinus in Libro de spiritu, & litera ait, Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per gratiā* Cap. 9. Tom. 3. *Christi: non quod sine voluntate nostra fiat, sed uoluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia uoluntatem, & sana uoluntas impleat legem.*

De gratia, quæ liberat uoluntatem.

Si igitur gratia, quæ sanat, & liberat uoluntatem hominis, uirtus est una, vel plures: cum ipsa gratia non sit ex arbitrio uoluntatis, sed eam potius sanet ac præparet, vt bona sit: consequitur ut virtus non sit ex libero arb. & ita non sit motus vel affectus mentis, cum omnis motus vel affectus mentis sit ex libero ar. sed bonus ex gratia est, & libero arbi. malus verò ex libero arb. tantum. Vt enim ait Aug. in Lib. Retract. Homo sponte, & libero arbitrio cadere potuit, non etiam resurgere. Idem in Lib. de Duabus animabus, Animæ si libero ad faciendum, & non faciendum motu animi careant: si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, earum peccatum tenere non possumus, Hic aperte ostenditur, quòd motus animi siue ad bonum, siue ad malum, ex libero arbitrio est. Ideoque si gratia Li.1.c.9 & 13. & to 6 Lib. de bono perseuerantia. 2. cap. 11. Cap. 12 in to. 6.

uel

uel uirtus motus mentis est, ex libero arbitrio est. Si uero ex libero arbitrio, uel ex parte est, iam non solus Deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudite tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem, siue formam, quæ animam informat: & ipsa non est motus vel affectus animi, sed ea liberum arbitrium iuuatur, ut ad bonum moueatur, & erigatur; & ita ex uirtute, & libero arbitrio nascitur bonus motus uel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius: sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat: nec pluuia est terra, nec germen fructus: ita gratia terræ mentis nostræ, idest libero arbitrio uoluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, idest inspiratur gratia: quod solus Deus facit, non homo cum eo: qua rigatur uoluntas hominis, vt germinet & fructificet, id est, sanatur, & reparatur, ut bonum uelit, secundum quod dicitur operans: & iuuare, ut bonum faciat, secundum quod dicitur cooperans. Et illa gratis uirtus nõ incongrue nominatur, quia uolũtatem hominis infirmã sanat, & adiuuat.

Ps 148
Eze. 34

Ex quo sensu dicantur ex gratia incipere bona merita.

Cum ergo ex gratia dicuntur esse bona merita & incidere, aut intelligitur gratia gratis dans, idest, Deus: vel potius gratia gratis data, quæ uoluntatẽ hominis præuenit. Non.n. esset magnũ, si hæc a Deo dicerentur esse, a quo sunt omnia: sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita: quæ cum ex sola gratia esse dicantur, non excluditur liberũ arbitrium quia nullum meritum est in homine, quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritoriorũ est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur, atque iuuatur uoluntas hominis vt sit bona.

Quod bona uoluntas gratiæ principaliter est, & etiam gratia est.

Quæ ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, imo gratia: quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde Augustin. ad Sixtum presbyterum, Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum nostrum me

ritum non in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim (ut dictum est) quæ præuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis bonus affectus siue bonus motus mentis: & hoc est primum bonum hominis meritum. Sicut, uerbi gratia, ex fidei virtute, & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, scilicet ipsum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, scilicet diligere, bonus valde: sic de cæteris virtutibus intelligendum est. Et isti boni motus vel affectus merita sunt & dona Dei: quibus meremur ipsorum augmentationem, & alia, quæ consequenter hic, & in futuro nobis apponuntur.

Epi. 105. ante med. To. 2.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem.

Cum ergo dicitur fides mereri iustificationem, & uitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iustitia, & de alijs accipitur. Si enim fides ipsa virtus præueniens diceretur esse mentis actus, qui est meritum, iam ipsa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non est, sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum: si tamen adsit charitas, sine qua nec credere, nec sperare meritum est uitæ. Vnde apparet uere quia charitas est spiritus sanctus, quæ animæ qualitates informat & sanctificat, ut eis anima informetur & sanctificetur: sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non ualet sanare animam.

Qualiter bonū meritū in homine cōstituatur & quid sit primū bonum meritorium.

De muneribus uirtutum; & de gratia, quæ non est, sed facit meritum.

Ex muneribus itaque uirtutum boni sumus, & iuste uiuimus: & ex gratia, quæ non est meritum, sed facit, non tamen sine libero arbitrio proueniunt merita nostra; scilicet boni affectus, eorumque progressus, atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis, & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde Augustin. ad Sixtum presbyterum. Cum coronat Deus merita uostra, nihil aliud coronat quàm munera sua. Vnde vita æterna, quæ in fine a Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, non a nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam, rectè &

Epist. 105. ante med. Vbi supra & Tom. 6. enarratione ad Ps. 98.

ipsa vita gratia nuncupatur: quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur, sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, quibus datur. circa med. & narratione ad Ps. 102

Epilogat, ut alia addat.

Ex præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia: & quid ipsa sit, an uirtus, an aliud: & si virtus, an sit actus, uel non. Ostensum enim est supra ex parte quorundam, quòd ipsa est uirtus: quia virtus non est actus, sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio. Unde quod supra Augustin. dixit bonum vsum liberi arbitrij esse uirtutem, ita accipi potest, idest, actum uirtutis: alioquin sibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis supra dixit esse bonum vsum eorum, quibus non bene uti possumus: in quibus posuit liberum arbitrium. Si vero bonus usus liberi arbitrij opus virtutis est, iam uirtus non est. Cum ergo bonum usum eius uirtutem esse dixit, nomine uirtutis ipsius vsum significauit. non longe a principio. Dis. 26 hu.l. li te. K. eiusdẽ dist.

Quod idem usus est uirtutis, & liberi arbitrii.

Idem nempe vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio: sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, & non usus liberi arbitrij est: sed ex ea potius est bonus vsus liberi arbitrij, quæ nobis est a Deo, non a nobis: Usus uero bonus arbitrij & ex Deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur: hic Deus, & homo. Hoc meritũ ex illa purissima gratia prouenit, quod Apostolus notauit dicẽs, Gratia Dei sum id, quod sum: &, Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Augu. ita ait, Recte gratiam nominat: primum .n. solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam, cum non præcedant nisi mala merita: sed post per gratiam incipiunt bona merita. Et vt ostenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa volũtas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit, Non autem ego solus, scilicet sine gratia, sed gratia Dei mecum, idest, cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit 1.Co.15 De gratia et libero ar. Cap. 5. & 6. sparsim in to.7. & de correp. & gratia ca. 13.

rit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit, cadit homo.

Aliorum sententia.

Alij uero dicunt uirtutes esse bonos usus naturalium potentiarum, non tamẽ omnes; sed tãtummodo interiores, qui in mente sunt: exteriores uero, qui per corpus geruntur, non uirtutes esse dicunt; sed opera uirtutum. Et ideo quod Dis.26 *Aug. dicit opus uirtutis esse bonum usum naturalium potentiarum, de usu exteriori accipiunt: quod uero dicit bonum usum liberi arbitrij uirtutem esse, & in magis nume-* Ad Phil.2. *rari bonis, de usu interiori intelligunt. Et uirtutes nihil aliud esse quam bonos affectus uel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit, non homo; quia licet illi motus sint liberi arbitrij, non tamen esse queunt, nisi Deus ipsum liberet & adiuuet gratia sua operante et cooperante: quam Dei gratuitam uoluntatem accipiunt, quia Deus est qui & operatur in nobis uelle & operari bonum.*

Quibus auctoritatibus suam fulciunt opinionem.

Quod autem uirtutes sint motus mentis testimonijs sanctorum astruunt. Dicit enim Augustin. super Ioannem, Tra.40 *Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem mo-* Cap.10 *tus mentis est. Idem in Lib. 3. de doctr. Christiana. Chari-* Tom.3. *tatem autem voco motum animi. Si vero charitas & fi-* Aug.in *des motus animi sunt, uirtutes ergo motus animi sunt.* 2.lib.q. *Quibus alij respondentes, præmissa uerba Augustin. ita in-* Euãgelicarum *telligenda fore inquiunt, Fides est credere, quod non uides,* cap.39 *idest, fides est virtus, qua creditur quod non uidetur. Item.* Tom.4. *Charitas est motus animi, idest, gratia, qua mouetur ani-* Cap.2. *mus ad diligendum. Et quòd hæc & his similia ita accipienda sint, ex his conijcitur quæ alibi Augu. ait. Nam in secundo lib. quæstionum euangelij, inquit, Est fides, qua creduntur ea, quæ non videntur, quæ proprie dicitur fides. Item in 13. Lib. de Trinitate. Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando procedunt. Aliud est credere, aliud illud quo creditur: prædictum autem est fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere non est fides: quia credere non est id quo creditur.*

Addunt

Addunt quoque, virtus opus Dei tantum est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbitrij: sed credere est actus liberi arbitrij, non est itaque virtus. Præmissis alijsque rationibus ac testimonijs innituntur vtrique. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

SVPRA egit Magister de adiutorio gratiæ in se: hic uerò agit de ipso in comparatione. Diuiditur autē pars ista in duas. In prima comparat unam differentiam gratiæ ad aliā sub ratione habitus. In secūda uero comparat unū habitum ad aliū sub ratione usus: usus autē gratiæ est meritum. Vnde comparat primo gratiam præuenientē ad subsequentē secundum identitatem, & diuersitatem. Secundo uero comparat gratiam ad uirtutem, & ad merendi efficaciam, ibi. *Si uerò quæritur, quomodo ipsa gratia præueniens mereatur, &c.*) Et illa secunda pars diuidit̄ in duas. In prima parte mouet q̄ones, & præmittit quædam præambula ad determinationē. In secunda uero incipit dissoluere, ibi. *Hic uidendum est, quid sit uirtus, &c.*) ubi ut cōmuniter assignatur initium Dist. 27. quę melius assignaretur aliquantulum ante, sicut signauimus, quia ibi, ubi signatur, fit (sicut apparet) determinatio prioris quęstionis pręmissæ. Illa igitur pars, in qua soluit, habet duas partes. In prima soluit prædictam quæstionē secundum opinionem communiorem In secunda uero determinat secundum aliorum opinionem, quæ minus tenetur cōmuniter, *Alij uero dicunt, uirtutes esse bonos usus &c.*) Prima pars habet duas. In prima Magister determinat. In secunda epilogat. ibi. *Ex præmissis iam innotescere &c.*) Prima pars habet duas secundum determinationē duorum dubiorum. Primo enim determinat illam quæstionē, qua quæritur de comparatione gratiæ ad uirtutem. Secundo uero determinat illam quæstionem; qua quæritur de comparatione gratię & uirtutis ad meritum. Primum facit, ibi. *Hic uidendum est, quid sit uirtus &c.*) Secundum facit, ibi. *Cum ergo ex gratia dicantur esse bona &c*) Subdiuisiones autem partium manifestę sunt in litera.

OPerans n gratia dicitur, &c.) Obiicitur. Greg. in Morali. distinguens gratiam pręuenientem, & subsequentem dicit ita, Quod gratia pręueniens attenditur quantum ad dona naturę: subsequens autem quantum ad dona gratię: ergo si idem est gratia operans, & cooperans, uidetur ꝙ operans non dicatur illa, quę hominis uoluntatem liberat. Si forte tu dicas, quod alio modo accipitur pręueniēns, & subsequens: tunc est quęstio de ratione istorum nominum, quare. s. sic nominatur, ut dicat̄ quędā pręueniēs, quędā subsequēs, quędam operans, & quędā cooperans. Videtur enim, quod omnis Dub. 1.

nis

nis gratia sit cooperãs, quia nulla operatio debetur formæ alicui per se, nisi cum subiecto, uidetur etiam quod nulla debeat dici præueniens. Aut enim præueniens dicitur per comparationem ad actum, aut per comparationem ad subiectum. Si per comparationem ad actum, sic omnis forma dicitur præueniens; quia omnis forma præcedit actum suum. Si per comparationem ad subiectum, sic nulla debet dici pueniens, cum nulla sit ante subiectum suum. Est igitur quæstio, cum gratia a diuersis diuersimode dicatur, & huiusmodi nomẽ diuersimode exponatur, unde hæc diuersitas ueniat. Resp. Dicendũ, quod cum gratia una sit, multiplices tamen habet diuisiones secundum diuersas cõsiderationes: habet cum gratia comparari ad suum principium a quo, habet comparari ad suũ subiectum in quo, habet nihilominus comparari ad suum oppositum contra quod: habet comparari ad suum effectũ, ad quẽ ordinatur. Per comparationem ad suum principium, sic diuidit gratia in gratiam prædestinationis, uocationis, iustificationis, & magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, secũdo offert, tertio confert, & quarto complet. Et secundum hoc attẽditur prædicta diuisio, quæ sumitur de eo, quod dicit Apostolus. Roma. 8. Secundum autem, ꝙ gratia cõparatur ad suum subiectum, sic diuiditur in gratiã cogitationis, uolũtatis, & perfectionis, secundum triplicẽ potẽtiã eius substãtiæ, in qua est gratia, uidelicet secũdum intellectiuam, & affectiuã, & operatiuã. Et hæc diuisio ponitur a Bern. in Lib. de libero arb. Secundum autem, quòd comparatur ad suum oppositum sic est illa diuisio gratiæ; quia est gratia protectionis, liberationis, & saluationis. Sumitur. n. hæc diuisio secundum ꝙ gratia adiuuat contra multiplex malum, uidelicet; malum tentationis, siue pugnæ; malum persecutionis, siue miseriæ, malum culpæ, & malũ sequelæ. A primo protegit, a secundo liberat, a tertio extrahit, & a quarto saluat. Et hæc diuisio sumitur pro eo quod dicitur Esa. 31. Protegat dominus exercituum Iudæam, & Hierusalẽ; protegens, & liberans, transiens, & saluans. Secundum comparationem ad effectũ ad quem est, diuiditur in præuenientẽ, & subsequentem; siue operantem, & cooperantem; quæ sunt differentiæ gratiæ secundum effectus, quos habet in ipsam uoluntatẽ. Dicitur enim gratia præueniens inquantum ipsam uoluntatem facit bonam: & ideo præuenit; quia nõ est a li. ar. sed potius infunditur ab ipso Deo. Cooperãs uero, siue subsequens dr inquantum adiuuat lib. ar. respectu boni operis eliciendi. Et notandũ, ꝙ secundũ ꝙ nomen gratiæ diuersimode accipitur: sic etiã & istæ duæ differentiæ præueniẽs, & subsequens. Accipitur. n. gratia uno modo largissime, & sic comprehendit dona naturalia, & dona gratuita, utraque. n. desursum est: & hoc modo gratia habet diuidi in præuenientẽ, & subsequentẽ: ita ꝙ præueniẽs uocãtur dona naturalia: subsequẽs

uero

uero dona gratuita: & sic accipit Grego. in Moral. Alio modo accipitur gratia minus communiter, & sic comprehendit gratiam gratis datam, & gratum facientem: & tunc diuidere gratiam in præuenientem, & subsequẽtem nihil aliud est, quàm diuidere gratiam in gratis datam, & gratum faciente. Et sic diuidit Ber. cum dicit: ꝙ quędam est gratia, quæ seminat cogitatum, & hãc uocat gratiam præuenientem. Quædam, quæ perficit bonum, & hanc dicit gratiam subsequẽtẽ. Ait enim sic in Lib. de li. ar. Hæc tria in nobis operatᷣ Deus, scilicet cogitare, uelle, perficere. Primum sine nobis operatur: secundum nobiscum: & tertium per nos. Accipitur & gratia stricte, & sic comprehẽdit gratiam gratum facientẽ, & gloriam: & tunc diuidere gratiam in pręuenientem, & subsequentem non est aliud, quàm diuidere in gratiam, & gloriã: & sic diuidit Augu. ĩ Lib. de natura, & gratia; cũ ait. Gratia præuenit, ut pie uiuamus: subsequitur, ut cũ illo semper uiuamus. Nũc præuenit, ut uocemur: tunc subsequitur, ut glorificemur. Accipitur etiam gratia magis strictè, & tunc nominat solum gratiam gratum facientem: & tunc diuidere eam ꝑ præuenientem, & subsequentẽ, hoc est secundum duplicem effectum gratiæ, qui potest distingui tripliciter. Vel ita ut unus effectus sit contra malum, & alter ad bonũ. Vel ita ꝙ uterque sit ad bonum: sed unus cõperat gratię secundum ꝙ informat, alter secundũ ꝙ mouet. Vel ita ꝙ uterque attribuatur gratiæ mouentis; sed unus in ingressu, & alter in profectu. Et sic tripliciter exponitur ab Augustino ĩ Lib. de natura, & gratia. Vno modo sic. Gratia præueniens hominis uolũtatem liberat, & pręparat: subsequens uero inquantum eadem adiuuat. Secũdo modo sic. Gratia præueniẽs pręuenit uolũtatem, ut sanemur: & subseq̄tur ut sanati uegetemur. Tertio modo sic. Gratia præuenit uoluntatem ut uelit, & subsequitur ne frustra uelit: & per hoc patet responsio ad obiecta.

Præmittendum est, tria esse genera bonorum, &c.) Videtur ista diuisio boni esse insufficiens, quoniam multæ sunt alię bonorum differentię. Est enim bonum fortunæ, & bonum naturę, & bonum gratię, & gloriæ. Si tu dicas, quod istæ differentię reducuntur ad has, quæritur tũc, sub qua istarum contineatur bonum, quod Deus est, siue ipsa anima. Si tu dicas, sub magnis bonis. Contra magna bona sunt (ut dicitur) quibus non contingit male uti: sed Deo potest quis male uti, sicut cum diligitur propter aliud: ergo non continetur sub magnis bonis. Dub. 2.

Item. Arguitur ex hoc. Si Deo contingit male uti, uidelicet cum refertur ad aliud, & Deus est optimus inter omnia bona: ergo omnibus bonis contingit male uti: ergo nulla sunt bona magna: falsum igitur dicit, cum dicit, quòd bona magna sunt, quibus non contingit male uti. Item. Videtur male exemplificare de uirtutibus: nam aliquis potest de uirtutibus superbire, potest etiã uirtutes propter lau-

dem

dem humanā amare, & hoc est abuti: ergo uidetur, quòd uirtutibus possit abuti: ergo sub magnis bonis non possunt contineri. Respon. Dicendum, quod Aug. cum diuidit bonū per istas tres differentias, scilicet per bonum maximum, & minimum, & infimum, non generaliter accipit diuisionem boni; sed eius boni, quod est bonum alicui, & hoc est bonum, per quod contingit aliquo modo in finem ordinari: & ideo diuidit hic bonum utile. Et propter hoc cum triplex sit differentia boni utilis, per qđ quis ordinatur in finem: triplicem boni ponit differentiam. Aliquid enim sic est utile ad finem, ut tamē sine illo possit ad finem perueniri, sicut sunt bona corporalia. Aliquid autem est ita utile ad finem, ut tamen sine illo non possit ad finem perueniri, per ipsum tamen potest qs a fine deordinari, sicut est liberum ar. quo contingit male uti. Aliquid est ita utile, quòd sine ipso ad finem non potest perueniri, nec per ipsum contingit aliquo modo a fine deordinari, sicut est uirtus gratuita. Et quoniā i primo bono minima est utilitas, in secundo uero maior, in tertio maxima, hinc est, quod diuidit bonum per has tres differentias, scilicet per bona minima, media, & magna. Et patet diuisionis sufficientia, & responsio ad illud, quod obiicitur de summo bono, quod Deus est.

Lib. 2. de Lib. arb. ca. 19.

Ad illud uero, quod obiicitur, quod uirtutibus contingit male uti. Dicendum, quod uti aliquo est multis modis, sicut dictum fuit in Primo Libro, uidelicet sicut instrumento, & habitu directiuo, uel sicut obiecto. Primo modo nullo modo cōtingit male uti uirtute: quia uirtus quantum est de se, semper ad bonum dirigit, nec unquam per uirtutē aliquid ordinatur ad malum: quia uirtus est bonus usus uolūtatis, sicut dicit Augu. Secundo modo cōtingit male uti uirtutibus: nec est aliquid ita bonū, circa qđ nō possit se liberū ar. deordinari inordinate amādo illud.

Virtus est, ut ait Augustinus, &c.) Videtur hæc notificatio primo redargui posse a modo pdicandi. Nihil enim, quod prędicatur de altero in abstractione, prædicari habet de altero in cōcretione, sicut dicit Philosophus: si ergo uirtus est bonitas, nullo modo uirtus dicenda est bona. Item. Redarguitur prædicta diffinitio a defectu conuertibilitatis in prædicādo: quia hæc tota ratio conuenire potest gratiæ, & donis, & aliis habitibus animę. Item. Redargui potest a falsitate in hoc, qđ dicit, Quod Deus in nobis sine nobis operatur: hoc enim est contra August. qui dicit, quod qui creauit te sine te, non iustificat te sine te. Et Bernar. dicit, quod ad opus nostrę salutis duo concurrunt, scilicet Deus, & liberum arbitriū. Iuxta hoc quæritur cum unius rei una sit diffinitio, & differenter diffiniatur a diuersis ipsa uirtus, quomodo illæ diffinitiones distinguantur. Resp. Dicendū, quod uirtus accipitur communiter, & proprie, & magis proprie. Secundum quod communiter accipitur, sic comprehendit moralem uirtutem, & naturalem:

Dub. 3.

De uerbis apostoli ser mo. 16. To. 10.

ralem: & sic dupliciter habet diffiniri, aut in comparatione ad actum, aut in comparatione ad actum & finem ultimum. Primo modo nõ diffinitur a Philosopho de cœlo, & mundo, cum dicit. Virtus est ultimum potentiæ de re. Secundo modo diffinitur ab eodem in 7. Ethico. Virtus est dispositio ꝑfecti ad optimum. Istæ enim duæ sunt notificationes uirtutis i sua generalitate, prout comprehendit uirtutem naturalem, & mortalẽ. Alio modo consideratur uirtus proprie, prout comprehendit moralem tantum: extenditur tamẽ ad politicam, & gratuitam. Et sic dupliciter habet considerari. Aut per cõparationẽ ad ipsum actũ: aut ꝑ cõparationẽ ad principium directiuum. Si per comparationem ad actum, sic diffinitur a Philosopho in Ethi. Virtus est habitus, qui perficit habẽtem, & opus eius bonum reddit. Per comparationem autem ad principium directiuum, sic diffinitur ab eodem Philosopho ibidem. Virtus est habitus uolũtarius in medio consistẽs, recta ratione determinatus, prout sapiens determinabit: & secundũ hoc etiam diffinitur a Tullio ꝑ alia uerba. Virtus est habitus mentis, in modum naturæ rationi consentiens. Secundum hanc duplicem comparationem diffinitur ab Aug. uirtus moralis ꝑ alia uerba, idẽ signantia in Lib. spiritu, & anima sic. Virtus est habitus mentis bene compositæ. In Lib. de quantitate animę. Virtus est æqualitas uitæ, rationi undique consentiens. Hę duę notificationes, si quis attendit, realiter idem sunt cũ prædictis, & tam istę, quàm illę sunt illius uirtutis, quæ per assuetudinem habet acquiri. Tertio modo potest cõsiderari uirtus magis proprie, prout accipitur pro uirtute gratuita: & sic quadrupliciter potest comparari, uidelicet ad finem, ad subiectum, ad actum, & ad suum principium secundũ quadruplex genus causæ, uidelicet finalis, formalis, materialis, & efficientis. In comparatione ad finem, sic diffinitur in Soliloquiis ab Aug. Virtus est ratio recta ad suum finem perueniens. In comparatione uero ad subiectum, quod informat, quod est ipsa uolũtas, sic diffinitur ab eodem de Ciu. Dei. Virtus est bona uoluntas. In comparatione uero ad actum proprium, siue complementum, sic datur illa de Moribus ecclesiæ. Virtus est ordo amoris, siue amor ordinatus. In comparatione uero ad suum principium effectiuum, datur illa, quæ ponitur a Magistro in litera. Virtus est bona qualitas mentis, &c. In qua diffinitione hoc, quod dicitur, qualitas mentis, ponitur pro genere, & subiunguntur tres differẽtię. Per hoc quod dicitur, Qua recte uiuitur, separatur a bonis corporalibus. Per hoc qđ dicitur, Qua nemo male utitur, separatur a proprietatibus spiritualibus, & naturalibus. Per hoc autem, qđ subiungitur, Quam Deus in nobis sine nobis operatˀ, separatur a proprietatibus spiritualibus, & cõsuetudinibus: quę & si sint boni usus potentiarum animæ, non sunt tamẽ per infusionem: sed per acquisitionem. Et sic patet in

tet intellectus huius diffinitionis, & distinctio ab aliis. Ad illud, quod obiicitur, quòd nõ debet dici bona cum sit bonitas. Dicendum, quòd in primis intẽtionibus est prędicatio reflexa propter simplicitatem: hæc autẽ non habet locum in his, q̃ sunt determinati generis, de quibus Philosophus loquitur: nõ enim dicitur albedo est colorata. Ad illud, quod obiicitur, quòd non est conuertibilis. Dicendum, ꝙ hic non diffinitur uirtus, prout distinguiť contra dona, & alios habitus gratuitos: sed prout nomine uirtutis clauditur omnis qualitas animę gratuita. Posset tamen dici, quòd per appropriationem rectè uiuere est uirtutũ expedite donorum; sed perfecte
In 3.d beatitudinum, sicut alibi mani-
34.art. festabitur. Ad ultimum dicen-
2.q.1. dum, quòd sine nobis non priuat ex parte liberi arb. dispositionẽ susceptiuam ipsius uirtutis; sed potestatem effectiuam.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An gratia gratumfaciens diuidi habeat per differentias essentialiter diuersas?

AD intelligentiam huius partis, in qua agitur de comparatione gratiæ, duo quæruntur: secundũ quòd gratia dupliciter comparari habet. Primo quæritur de gratia in comparatione ad alium habitum. Secundo uero quæritur de gratia in comparatione ad merendi exercitium. Circa primum quæruntur tria. Primo quæritur de una differentia gratiæ in comparatione ad aliam. Secundo uero q̃ritur de ipsa gratia in comparatione ad uirtutem gratuitã. Tertio uero quæritur de ipsa gratia in comparatione ad gloriam.

VTRVM gratia gratumfaciẽs diuidi habeat per differẽtias diuersas per essentiam. Et quòd sic uidetur. Magister in litera sumens auctoritatem Augu. diuidit gratiam in pręuenientem, & subsequentem: si igitur recta diuisio debet esse per opposita, & opposita non possunt fieri circa idem simul, & semel: uidetur igitur, quòd impossibile sit unam, & eandem gratiam esse præuenientem, & subsequentẽ. QVOD si tu dicas istam diuisionem esse solummodo per differẽtias quantum ad actum, & effectum, non quantum ad habitum. Contra hoc est, quod dicitur in Glo. super Exod. 32. Si inueni gratiam &c. ibi. Glo. Non una gratia sufficit sanctis. Vna enim pręcedit, ut dominum diligant, & cognoscãt: altera subsequitur, ut se mũdos custodiãt: ergo diuisio gratiæ in præuenientẽ, & subsequẽtem non solum est per diuersos usus; sed etiam per diuersos habitus. ITEM. 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum, &c. Si igitur illæ gratiæ, quas ibi distinguit Apostolus, diuersæ sunt, & a Spiritu Sancto diuiduntur, uidetur, ꝙ essentialiter distinguantur. SI TV dicas, quòd loquitur de gratiis gratis datis, nõ de gratia gratum faciente. Obiicitur contra hoc: quia plura sunt necessaria ad hoc, quod quis habeat gratiam gratumfacientem, quã gratiam gratis datam: ergo si ad perfectionem usus gatiæ gratis

datæ

datæ requiritur habituum multitudo, multo fortius ad perfectionem gratiæ gratum facientis. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Si unum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum quòd illi opponitur; sed culpa eo ipso ꝙ culpa est, opponitur gratiæ gratum facienti, secundū ꝙ gratia est: ergo cùm multæ sint differentiæ culparum, quæ formaliter distinguuntur, uidetur, quòd multę sint differentiæ gratiæ gratumfacientis, quæ essentialiter diuersificentur. ITEM. Habitus diuersificantur per actus: sed ad gratiam, secundum ꝙ huiusmodi pertinet animam curare, pertinet etiam a malo præseruare, pertinet etiā in bonis eā fortificare; si igitur isti sunt alii, & alii actus, secundùm quos etiam medicinę corporales adinuicem distinguuntur: quia alia est medicina præseruatiua, alia curatiua, alia restauratiua: pari ratione uidetur hoc conuenire gratiæ. ITEM. Sicut se habet scientia respectu cognoscendorum, sic se habet gratia respectu meritorum; sed scientia respectu diuersorum cognoscibilium est alia, & alia; ergo uidetur, quòd gratia, quæ est principium diuersorum meritorum; sit alia, & alia; hęc autem est gratia gratumfaciens; ergo &c.

SED CONTRA. Prima diuisio gratię gratumfacientis est in pręuenientem, & subsequentē; sed ista membra (ut dicit Magister in litera) non faciunt diuersitatē habituum, sed effectuu; ergo nec aliqua alia mēbra gratiā diuidentia. ITEM. Eadē est lucis influentia, quę fugat tenebras, & illuminat aerem; ergo in spiritualibus eadē est īfluētia, quę culpā expellit, & ad bonum disponit; sed prima est gratia pręueniens, secunda subsequens: ergo uidetur, ꝙ tantū una gratia sit in aīa. ITEM. Vnius acceptati una est acceptatio: si igitur gratia gratumfaciens non est aliud, quàm ipsa acceptatio, siue ratio acceptandi, qua aīa acceptatur a Deo, uidetur, ꝙ in uno homine unam tantum sit ponere gratiā gratumfacientem. ITEM. Imago recreationis respondet imagini creationis: sed ad imaginē creationis nō solùm requiritur potentiarum pluralitas, sed etiā essentiæ unitas, ad quam reducatur illa pluralitas: ergo & in imagine recreationis necesse est ponere aliquem habitum unū, in quo uniantur oēs habitus uirtutum: hic autem non est nisi gratia gratumfaciens: ergo &c. ITEM. Vnus homo oībus uirtutibus idē, & ęqualiter meretur, & in oībus ęqualiter acceptat̄: hoc aūt nō esset, nisi una eēt rō acceptādi ipsū hoīem sc̄dm se, & in oīb. actib. suis: hęc aūt non est nisi gr̄a gratūfaciēs; ergo &c.

RESOLVTIO.

Vna est utcumq; secundum essentiā gratia gratufaciēs. Dicitur tamē diuersas habere differentias iuxta diuersos effectus, quos efficit.

RESP. Dicendū, ꝙ in una aīa est tantū ponere unam gratiam gratumfacientem. Ratio autem huius sumitur, & ex parte principii effectiui, & ex parte subiecti, & ex parte finis ultimi, & ex parte finis primi, & ēt intermedii. Ex parte principii effectiui, qm̄ gr̄a est influentia a Deo procedens

cedens in ipsam animam, secundum quàm Deus totam aīam sibi assimilat. Vnde q̄a unius rei una est similitudo, in una aīa una reperitur gratia, procedens ab effectiuo principio. Ex parte subiecti similiter necesse est gratiā gratumfacientē esse unā: pro eo, ꝙ gratia cōparatur ad aīam sicut principium dans ei uitam in esse secūdo. Et quoniā unius uiuificabilis una est uita, siue principiū uiuificans, hinc est, ꝙ in una aīa tātum debet esse una gratia. Ex parte uero finis tam primi, q̄ ultimi, q̄ ēt intermedii ratio sumitur. Gratia eīn est ad hoc, quod faciat hoiem Deo acceptum. Est ēt ad hoc, ut per ipsam perueniat homo ad unum, & summum bonum. Est etiam ad hoc, ut opus a libero ar. egrediens, sit meritoriū apud Deum. Quoniam igitur Deus non acceptat hoiem secundum quid: sed si acceptat, totum acceptat, & opera eiusdem hominis secundum unum statū sunt æqualiter meritoria, & merces omniū meritorum est una; hinc est, ꝙ necesse est ponere in uno homine gratiam esse unam; exigente hoc comparatione ad affectiuū principium, & ad subiectum, & ad finem immediatū, & ultimū. Vnde rationes, quæ hoc ostendunt, concedendæ sunt.

Ad Illvd uero, quod primò obiicitur in contrarium de diuisione Magistri, quam ponit in litera. Dicendum, ꝙ illa diuisio gratiæ est penes effectus, quos habet in nobis, quorum unus accipitur respectu mali, a quo liberat, alter respectu boni, ad qđ ordinat. Vnde notādum est, ꝙ nomen gratiæ æquiuocatur, ut aliquando accipiatur pro habitu, aliquando pro effectu habitus, & in proposita diuisione nō accipitur pro habitu, sed pro effectu. Per hunc ēt modum accipitur in illa Glo. in qua dicitur, ꝙ non una gratia necessaria est Sanctis, &c. id est, nō unus effectus gratiæ tantū. Et si tu obiicias, ꝙ habitus diuersificantur per actus, & effectus. Dicendū, ꝙ illud habet ueritatem in actibus primis, quorum unus ad alterū non habet ordinari: sic aūt non est in proposito, quia actus gratiæ præuenientis ordinē habet ad actū gratiæ subsequētis. Ad illvd, quod obiicitur de auctoritate Apostoli, Dicendū, ꝙ (sicut in opponendo prędictū est) hoc intelligitur de gratiis, gratis datis: illæ enim multiplicātur propter hoc, ꝙ ordinātur ad opera exteriora, ita ꝙ secundum primam, & immediatam rationem effectus diuersos respiciunt: gratia aūt gratū faciēs inquantum huiusmodi non habet respicere opera exteriora, sicut interiora, nisi mediantibus habitibus uirtutum, & donorū: aut si illa respicit, hoc non est, nisi inquantum considerantur sub una ratione meriti. Et ideo non tenet illud, quod consequēter obiicit, ꝙ maior est perfectio gratiæ gratum facientis, q̄ gratiæ gratis datę: quod & si uerum sit intensiue, nō tamē oportet, quod extensiue. Ad Illvd, quod obiicitur, quòd culpa multipliciter dicitur, ergo & gratia. Responderi potest, quòd illa ratio deficit dupliciter. Primùm quidem, quia

illud intelligitur de multiplicatione non secundum diuisionē, quæ est in partes subiectiuas, sed secundum diuersas acceptiones, siue significationes. Cum enim irrationale diuidatur contra rationale, nō oportet, ꝙ tot sint rationalia, quot irrationalia. Secundo ēt deficit, quia uni bono nata sunt opponi plura mala, cùm malum sit multifarie, & bonum uno modo. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ actus gratiæ, secundum quòd gratia est, diuersificantur, &c. Dicendum, quòd & si actus illi diuersi sint tanta diuersitate, quòd in corporalibus diuersis rebus attribuuntur, quia alterius medicinæ est curare, & alterius præseruare: in spiritualibus tamen non sic diuersificantur, ut inducant diuersitatem habitus, tum propter ipsorum actuum, & effectuum ordinem, tum etiā propter ipsius habitus perfectionē, ex qua habet, ut possit multo melius in plures effectus sine sui multiplicatione, quàm natura corporalis hoc possit ex diuersarum naturarū coniunctione. AD ILLVD, quod obiicitur de scientia, plana est responsio per iam dicta: non enim est simile, tum quia scientia dicit habitum habentem respectum ad exteriora cognoscibilia secundum speciales, & proprias conditiones, & naturas, tum etiam quia aliquo modo scientia creata causari dicitur ex rebus extra: tum etiam, quia ad ipsam maximè pertinet distinguere. Opposita autem harum proprietatum, & conditionum reperiri habent in gratia, sicut potest haberi ex his, quæ prædicta sunt: & ideo non plurificatur, sed in anima una reperitur una.

QVAESTIO II.

An gratia gratum faciens, & uirtus gratuita essentialiter differant?

DE comparatione gratiȩ ad uirtutem gratuitam: & est quæstio. Vtrum gratia gratum faciens, & uirtus gratuita differant per essentiam. Et quòd sint idem, uidetur primò per illud, quod Magister dicit, & habitū est in Distinctione præcedenti; ꝙ gratia gratumfaciēs est fides cum dilectione: si ergo fides, & charitas uirtutes sunt, uidēt &c. ITEM. Quorum diffinitiones sunt eædem, ipsa sunt eadem: sed gratia sic diffinitur ab Isidoro. Gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonæ uoluntatis est exitus. Sed hæc diffinitio conuenit uirtuti gratuitȩ: ergo &c. ITEM. Eadem est per essentiam gratia operās, & cooperans: sed gratia cooperans in libero arbitrio non est aliud, quàm uirtus gratuita, cùm ipsius sit uoluntati cooperari: ergo idem est uirtus, & gratia. ITEM. Quorū effectus, & actus proximus, & immediatus est idem, ipsa sunt eadē: sed gratiæ actus respectu subiecti est, aīam uiuificare: respectu Dei est, acceptā reddere: respectu operis est ipsum opus meritorium facere, oīa hæc eadem per essentiā uirtuti cōpetunt. Nam dicit Rom. 1. Iustus ex fide uiuit. Et Heb. xj. Sine fide impossibile est Deo placere: Et 1. Cor. 14. Si charitatē nō habuero, nihil mihi prodest: ergo si primi effectus grāe

uirtuti attribuuntur, gratia, & uirtus sunt unus & idem habitus. ITEM. Si habitus sunt diuersi, unus non denominat alterū: sed gratia uirtutem denominat, dicitur enim uirtus gratuita: ergo gratia, & uirtus nō differunt in essentia: ergo &c. ITEM. Circumscripto omni alio habitu, si quis habet fidē, & charitatē, habet unde Deo placeat, & unde ei ēt seruiat: si igitur illud, quod facit Deo placere, est gratia gratum faciens: ergo omni habitu circūscripto, intellecto, ꝙ quis habeat fidem, & charitatem, habet gratiam gratum facientem: ergo gratia gratū faciens nō est aliud, per essentiam differens a uirtute.

SED CONTRA. Ansel. de Cōcordia prædestinationis, & liberi arbitrii. Rectitudinem uolūtatis nullus habet nisi Dei gratia præueniente: sed uirtus non est aliud, quàm rectitudo uolūtatis: ergo uirtus est a gratia præueniente: sed in creaturis effectus differt a causa per essentiā: ergo uirtus gratuita essentialiter differt a gratia. ITEM. Quæcumque sic se habent, ꝙ unum est medium operandi respectu alterius, illa differunt per essentiam: quia nihil creatum agit se ipso; sed gratia in opus bonum, & in actū determinatum mouet mediāte uirtute: ergo gratia, & uirtus gratuita differunt per essentiam. ITEM. Quęcumq; sic se habent, ꝙ unum illorum habet actum continuum, & reliquum habet actum interpollatum, illa differunt per essentiam: sed gratia, & uirtus sunt huiusmodi, quia gratia est in actu cōtinuo (cōtinuò enim uiuificat, & animā Deo reddit acceptā:) uirtus uerò non est continuè in ipso actu: ergo &c. ITEM. Quæcumque sic se habent, ꝙ habent diuersas differentias diuidentes, illa differunt per essentiā: sed gratia diuiditur per præuenientem, & subsequentem, uirtus uerò per cardinalem, et theologicā: ergo &c. ITEM. Quæcumq; sic se habēt, ꝙ unum remanet, reliquo recedente, illa sunt per essentiam diuersa: sed uirtus aliquo modo remanet post perpetrationem culpæ: gratia uerò gratum faciens nullo modo: ergo &c. ITEM. Quæcunque duo sic se habent, ꝙ unum remanet indiuisum, reliquū uerò diuiditur, & multiplicatur, illa essentialiter differunt, sed gratia in una aīa est una, sicut ostēsum est supra: uirtutes uerò multæ, sicut ostenditur infra, & Apostolus dicit 1. Cor. 14. Nūc autem manent fides, spes, & charitas: tria hæc, &c. necesse est igitur gratiam, & uirtutes gratuitas differre per essentiam.

Qō. immediatè præceden.

RESOLVTIO.

Gratia, & uirtus gratuita alius & alius habitus sunt: tametsi illa ad hanc ordinetur: quippe quæ eam gratuitam facit.

RESPON. Ad prædictorum intelligentiā est notandum, ꝙ circa hoc diuersi diuersimode senserunt. Quidam. n. dicere uoluerunt, ꝙ gratia nihil aliud est, q̄ uirtus. Intellexerunt enim, ꝙ gratia non est aliud, q̄ quædam rectificatio potentiarum animę respectu eius, ad quod sunt. Hāc autem rectificationem, quia supra naturam est, non potest fa-

Scot. d. præsentibus, cō ceds pōt cōclusio & d. immediatè sequēti hāc; tuetur opi.

cere nisi Deus. Et quoniam talem rectitudinem faciendo in anima, dat uirtutes ipsis potentiis, ut rationali fidem, concupiscibili charitatem, & irascibili spem: ideo dicunt gratiam creatam nihil aliud esse, quàm uirtutem gratuitam, differre autẽ sola rõnẽ dicendi: quia gratia dicitur inquantum Deus per illam rectitudinem animam acceptat, & approbat: uirtus uero inquantum anima sic rectificata habet exire in opera ardua, & laudabilia. ALII uerò dixerunt, quòd gratia, & uirtus gratuita essentialiter differunt sicut principium, & principiatum, & sicut substantia, & uirtus. Sicut enim potentia animæ non est ipsa animę essentia, sed potius emanat, & procedit ab illa, sic uirtus, quę perficit potentiam non est ipsa gratia, quæ perficit animæ substãtiam, sed potius aliquid egrediens ab ipsa: ut sicut anima est quoddam totum potentiale, sic & gratia sit quoddam totum potentiale. Est enim una secundũ se inquantum respicit ipsam animæ substantiam: est tamen origo plurium, inquantum influit in ipsas potentias. Vnde dicunt illas uirtutes non solummodo differre inquantum sunt uirtutes, sed etiam inquantum gratuitæ: ut sit alia gratia specialis, a qua fides dicitur gratuita: alia a qua spes, alia a qua charitas gratuita nuncupatur. Quęlibet autem harum positionum, & si probabilitatem habeat, nihilominus tamen, si quis interius aspiciat, uidebit aliquo modo utranque a ueritatis tramite declinare. Nã prima, quæ dicit, ꝙ

Hic est modus dicendi S. Tho. 1. 2. q. 109. ar. 3. & q. de ueritate. q. 17. art. 2. licet non ponat, diuersas gratias perficiẽtes diuersas uirtutes: sed unã tantũ. q. de ueri. q. 23 ar. 5.

gratia nihil aliud est, quàm uirtutis habitus, necesse habet dicere, aut quòd omnes uirtutes sint una uirtus, aut quòd in uno homine sint multæ gratiæ gratum facientes, quorum utrumque est improbabile, & unum est improbatum supra: & aliud est satis improbabile, uidelicet quòd omnes uirtutes sint una uirtus, & improbabitur suo loco. Necesse habet etiam dicere, aut quòd gratia gratum faciens non totaliter tollitur per culpam: aut quòd post peccatum nihil remanet de uirtute aliqua. Et primum horum est contra communem doctorum sententiam: secundum uero est cõtra sensibilem experientiam: ideo modus iste dicendi nõ modicam habet calumniam. Alius etiam a ueritate deniare dicitur Primo in eo, quod ponit, ꝙ gratia primo existat in substantia, & postmodum influat in potentias: hoc enim improbatum est supra. Secũdo uero in eo, qđ ponit in uno, & eodem homine esse diuersas gratias gratũ faciẽtes, & hoc ipsum supra improbatũ est. Vnus.n. est decor, qui datur faciei animæ, ex quo non solum ipsa acceptatur, imo ẽt habitus eius, & opera. ET IDEO est tertius modus dicẽdi, ꝙ quęadmodũ cũ dico lumẽ, & colorẽ illuminatũ: dico aliã, & aliã formã: licet una sit ordinata ad aliã, & quodãmodo altera compleatur ex alterius præsciẽtia: similiter intelligendũ est de gratia, & uirtute gratuita. Quemadmodum.n. color qualitas est corporis terminati: quæ a pñsentia luminis influxi uenustat, &

Lib. 3. dis. 33. art. 1. q. 2.

Dis. 26. q. 5.

Nec est Sco. nec cum D. Tho. cõsentit simpliciter.

completur, ut possit mouere uisum: sic uirtus, quæ est habilitatio potentiæ, absque gratia gratũ faciente informis est, sicut color sine lumine: sed ea adueniente, ex qua tota anima in se, & suis potentiis decoratur, formari, & uiuificari dicũtur habitus uirtutum, & effici Deo accepti. Et quemadmodum ex lumine infuso, & colore non fit unum per essentiam, sed per ordinem: & iterum lumen inquantum illuminat aerem coniunctum corpori terminato, & inquantũ colorem reddit luminosum, nõ est aliud per essentiam, sed sola cõparatione differens, & secundũ esse: & sicut unum lumen diuersos potest colores ad actum reducere sine sui multiplicatione: sic in influentia gratiæ, & habitu uirtutis intelligendũ est esse: scilicet quòd gratia superueniẽs cum habitu uirtutis, quem informare dicitur, non facit unũ per essentiã: sed ideo informat: quia ad finem suum ordinat. Similiter gratia, a qua anima dicitur esse Deo grata, & a qua aliqua uirtus dicitur esse gratuita, non differt nisi sola comparatione, sicut priùs expositum est in lumine. Similiter una est gratia, a qua omnes uirtutes animę dicuntur esse gratuitæ. Concedendum est igitur, sicut rationes plures ostendunt, ꝙ habitus gratiæ gratumfacientis, & uirtutum habitus sunt diuersi.

Ad illvd ergo, quod primo obiicitur de Magistro, qui dicit quòd gratia est fides cum dilectione. Dicendum, quòd illa prædicatio non est per essentiam, sed per quandam concomitantiam, & significantiam: & aliquo modo posset reduci ad prædicationem per causam. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ diffinitio gratię conuenit uirtuti. Dicendum, ꝙ illa notificatio uel nõ est propria, uel si est propria, non eo modo conuenit uirtuti, quo dicitur de gratia: gr̃a enim est sicut donum primum, & excellentissimum inter dona creata: & sicut donum, quod cõplectitur totam bonitatem donantis: sic autem intellecta hac notificatione, non competit uirtuti. Ad illvd, quod obiicitur ꝙ gratia cooperans est uirtus. Dicendum, ꝙ ille actus non assignatur gratiæ secũdũ se, sed secundũ ꝙ est ordinatiua uirtutis: & sic dicitur liberũ arb. cooperari. Nec ex hoc sequitur, ꝙ idem sit quod uirtus: imo si sic argueretur, esset cõsequẽs: sicut si ita argueretur, Color mouet uisum, & lux mouet uisum: ergo color non differt a luce. Et per hoc patet responsio ad sequens, quoniã uiuificare, & acceptum reddere, & opus meritorium facere, aliter competit uirtuti, aliter gratiæ. Gratiæ enim competit primo, uirtuti uero ex consequenti, uidelicet quia ab influentia gratiæ formatur, & ordinatur. Ad illvd, qđ obiicitur, quòd si habitus sunt diuersi, unus non denominat alterũ. Dicendum, quòd est denominatio per inhærentiam, sicut albedo per album denominat corpus: & denominatio per circumincessionem quandam, in qua aliqua duo sic se habet, ꝙ unũ habet ordinare alterum, secundũ ꝙ dicitur uoluntas delibe-

rans,

rans,& iustitia prudens: & per hũc modum uirtus dicitur esse gratuita. AD ILLVD, quod obiicitur, quod circũscripto omni habitu, &c. Dicendum, quod a charitate non potest circũscribi gratia, quia semper nominat charitas uirtutem formatam. Si quis autem uocaret charitatem habitũ amoris, quo natus est homo diligere Deum propter se, & super omnia: sic quamuis modo non possit absque gratia reperiri, potest tamẽ intelligi: sicut in Adam & in primo angelo ante lapsum fuit, ut supra Dist. 5. patuit. Et sic patet quòd gratia est aliud quàm uirtus: patet etiam quod est aliud quàm potentiarum rectificatio. Nam in hoĩe quantum ad statum innocentiæ erat potẽtiarum rectitudo, antequã esset gratię gratum facientis infusio: & hoc melius uidebitur in
Dis. 29 fra cũ agetur de necessitate grãæ secundum statum innocentiæ.

QVAESTIO III.

An gratia gratumfaciens, & gloria essentialiter differant?

DE gratia in comparatione ad gloriam. Et est quæstio, Vtrum differant per essentiam. Et quod sic uidetur. Gratia gratumfaciens & si non sit fides, tamen nunquam est sine fide, quia sine fide impossibile est placere
Heb. 12 Deo: gloria autem nullo modo compatitur secum fidem: ergo necesse est gratiam, & gloriam per essentiam differre. ITEM. Gratia gratũ faciens habet se ad gloriam, sicut uia ad terminũ, & sicut id, quod est ad finem: si igitur terminus necessario distinguitur a uia, & finis ab eo, quod est ad finem distinctione essentiali, pari ratione uidetur, quod gratia, & gloria. ITEM. Sicut se habet culpa ad suppliciũ, ita se habet gratia ad præmiũ: sed culpa, & pœna æterna differunt essentialiter: ergo pari ratione gratia, & gloria. ITEM. Corruptibile, & incorruptibile differunt per essentiam: sed gratia est corruptibilis, & amissibilis, sicut supra ostensum fuit: gloria uero omnino est incorruptibilis: ergo &c.. ITEM. Quod est cognoscibile ab habẽte, differt per essentiam ab eo, quod nõ est cognoscibile: sed gloria ab omni eo, qui habet eam, cognoscitur: (nullus enim est gloriosus, qui nesciat se esse gloriosum,) gratia nõ: ergo differt per essentiã a gloria.

SED CONTRA. Sicut se habet charitas uiæ ad charitatem patriæ, sic se habet gratia ad gloriam: sed charitas uiæ nõ differt per essentiam a charitate patrię: sicut enim dicitur 1. Corin. 13. Charitas nunquam excidit: ergo pari ratione gratia a gloria. ITEM. Christus ab instanti suæ conceptionis habuit gloriam, & habuit gratiam: sed gratia illa, quam habuit, fuit ad cognoscendum, & amandum Deũ: statim enim cum cõceptus fuit, cognouit, & amauit cognitione, & delectatione comprehensionis: igitur in ipso gratia non differebat a gloria. ITEM. Perfectũ, & imperfectũ non uariant rem secũdũ essentiam: sed gratia dicit assimilationem animæ ad Deum secundum statum imperfectionis: gloria uero secundum statũ perfectionis: ergo &c. ITEM. Aut gloria reddit acceptũ Deo, aut non. Si non: ergo non tan-

tum placet Deo gloria, quantū gratia: ergo nec status patriæ quantum status uiæ, quod est inconueniens. Si sic: ergo cum iste sit proprius actus gratię, necesse est gloriam esse gratiam. ITEM. Quādo aliquis de gratia transit ad gloriam, aut perdit gratiam, aut non. Si perdit gratiam: ergo uidetur, quod desinat esse gratus Deo, & qđ gloria, & gratia habeant ad inuicē repugnantiam, quorum utrunque falsum est. Si non perdit, cū gratia sit uita animæ, sicut ostēsum est supra: & in una anima tantum sit una uita: aut gloria non erit uita, aut gratia, & gloria erūt idem per essentiam: sed constat, quod gloria est uita: ergo &c. Quęstio est igitur, qualiter se habeat gratia ad gloriam: Si enim sunt idem, qualiter trāseunt ab una ad aliam, & quare sortiuntur diuersa nomina? Si uero diuersa sunt, ut quid gloria appellatur gratia? Vnde est etiam ista diuersitas, cum diuina gratia omni statui cōueniat, siue statu uię, siue statui patrię? utrosque enim Deus acceptat.

Quest. 1 huius arti. in resol.

RESOLVTIO.

Minimè secundum essentiam, sed solum secundum statum: quia illa in uia inest; ista in patria: gratia hic primò inchoatur; sed ibi postea consummatur.

RESPOND. Dicendum, quod tā gratia gratumfaciens, quàm gloria nominat diuinam influētiam, per quam anima habet Deum, & Deus habitat in anima. Habere autem contingit dupliciter. Vel perfectè: & sic habet homo Deum i ratione quiescentis: uel semiplene: & sic habet homo Deū in ratione tendētis. Primū. s. quies competit statui patrię. Secundum. s. tendētia competit statui uię: & ideo primum est glorię, secundum est gratię. Et quia primum est pręmii, secundum est meriti: ideo gratię attribuitur actus merendi, gloriæ uero actus regnandi. Quoniā igitur idem pōt esse p essentiam magis perfectum, & minus perfectū, hinc est, qđ gratia, & gloria secundū qđ distinguuntur secundum modum habendi Deum, differunt solū secundum statum. Et quoniā nos habere Deum non est aliud, q̄ Deum habitare in nobis: iō gratia, & gloria non solummodo distinguuntur secundum modum habendi Deum, sed etiam secundum rationem habitandi Deum in nobis. Cum tamen dico Deum habitare in homine, duo ex hoc dico, scilicet diuinā dignationem, qua hominem acceptat, & sibi confœderat: & p consequens humanam exaltationem, ex qua homo ea, quę Dei sunt, excellēter participat. Et ideo illa influentia, per quā Deus in nobis habitat, dicitur esse gratia secundū primam cōparationem, uidelicet inquātū Deus homini condescendit: & dicitur esse gloria quantum ad secundam comparationem, secundum hoc uidelicet quod homo per illā in habitationem sublimatur, & ad magna cōdescēdit: secundū istam consideratio nem, & secundum istum modū gratia, & gloria non differunt nisi sola cōparatione. Vnde uita ęterna nominatur gloria, & nominatur ēt gratia. Roman. 6.

Gra-

Gratia aũt Dei uita ęterna. Et sic patet responsio ad qõnẽ propositam. Concedendũ est.n. ꝙ gratia gratumfaciens, & gloria non differunt per essentiã: sed ã differũt aliquo modo, hoc est ſcd̃m comparationem aliam, & aliam; & sic simul sunt in eodẽ, sicut in beatis, & in Christo, qui dicũtur habere gratiam, & gloriam, uel secundum statũ aliũ, & alium; secundum quod successiue eidem insunt: quia primo inest gratia in statu uię, & postmodum inest gloria in statu patrię. Primo enim gratia inchoatur, & postmodũ cõsummatur.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur in contrarium, qđ gratia simul est cum fide. Dicẽdum, quod hoc est rõne status. Fides enim, quę dicit ęnigmaticam uisionẽ, simul põt stare cũ gratia secundũ statum imperfectionis: non aũt potest stare cũ gratia secundum statum plenitudinis, qui excludit omne, qđ est ex parte. Vnde ex illa rõne nõ potest cõcludi, quod gratia, & gloria differant per essentiã, siue secundum habitum, sed solum secundum statum AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ gratia se habet ad gloriam, sicut uia ad terminum. Dicẽdum, quod hoc dicitur ratione status, & additionis eius, quod gloria superaddit gratię: sicut perfectum additur imperfecto, cum ipsum perducit ad complementum: & quantum ad statum bene concedendum est, qđ diuersitas esse põt inter gratiã, & gloriã. AD ILLVD, qđ obiicitur, qđ sicut se hẽt culpa ad suppliciũ &c. Dicẽdũ, ꝙ non est simile, quia culpa principaliter inest ex parte aię, suppliciũ uero aliquod ex parte corporis: gratia autem, & gloria insunt animę ab eodem, & secũdum idem, & ad idem, uidelicet in comparatione ad Deum. Posset tamen dici, quod aliqua culpa pœna est, sicut uidebitur infra: & ita aliqua pœna non differt a culpa, & aliqua differt, & est diuersa culpa: sic etiam in gloria. Illa enim, in qua consistit prẹmium substantiale, eadem est cum gratia; sed gloria, quę consistit in stola corporis, erit ab ea diuersa. AD ILLVD, quod obiicitur, quod corruptibile, & incorruptibile uariãt essentiam. Dicendum, quod illud non habet locum, nisi ubi corruptibilitas, & incorruptibilitas uenit ex natura principiorum cõponentium: hoc autem non est in proposito: quia immutabilitas glorię uenit desursum, corruptibilitas gratię deorsum, uidelicet a liberi arb. uertibilitate. AD ILLVD, quod obiicitur de cognoscibilitate. Dicẽdũ, quod illud non concludit differentiã secũndum essentiam: sola enim differentia secundum statũ potest facere, ut uideatur quod prius uideri non poterat: sicut aliquis nõ cognoscit affectionẽ suam, qñ non est intensa: sed qñ postmodum intenditur, tunc de facili deprehenditur, & cognoscitur. ITEM. Color in tenebris nõ est uisibilis, & in lumine est uisibilis, & tamẽ color non differt essentialiter: sic nec diuersitas modi cognoscendi respectu gratię, & glorię habet eas diuersificare essentialiter. Et sic patet responsio ad oia quęsita.

Dis. 36 art. 1. q. 1.

A R-

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An per gratiam mereri contingat ipsum gratiæ donum, iam habitum?

CONSEQVENTER quæritur de gratia in comparatione ad meriti exercitium. Et circa hoc tria quæruntur. Primo quæritur, utrum per gratiam cõtingat mereri ipsum gratiæ donum. Secundo quçritur, utrum per gratiam contingat mereri ipsum gratiæ augmentum. Tertio quæritur, utrũ per gratiam contingat mereri ipsius gratię complementum, uidelicet glorię premium.

VTRVM per gratiam contingat mereri ipsum gratię donum iam habitum. Et quod sic uidetur. Primo per simile in corporibus. Bonus enim miles, & strenue militando meretur equum a domino suo sibi gratias datũ per usum ipsius equi: ergo si tantę est efficacię usus re spiritualis in merendo rem spiritualem, sicut rei corporalis in merendo rem corporalem, uidetur quòd per gratiæ bonũ usum mereatur quis donũ gratię iam acceptum.. ITEM. Quod potest in maius, potest ĩ minus: sed per usum gratiæ contingit mereri gloriam habendam: ergo multofortius contingit mereri gratiam iam habitã. ITEM. Vnusquisque magis est efficax ad merẽdum sibi, quàm alii: sed uiri iusti, in quibus est gratia, orãdo merentur aliis primã gratiã, sicut dicit Aug. de ꝑdestinatione sanctorũ: ergo multofortius hõ bene utendo dono gratiæ, efficitur dignus habitu gratiæ quem accepit. Quod autem unusquisq; magis sit efficax ad merendũ sibi, q̃ alii; probatur ꝑ illud, q̃ dr̃ super illud Mat. 9. Videns Iesus fidẽ illorũ, ibi Glos. Quantũ ualeat unicuique fides ꝓpria, si tm̃ profuit aliena? qua si dicat, multo plus. ITEM Quãtũ placet Deo petitio, & oratio pro habendo: tm̃ placet ei gratiarũ actio pro iam habito: sed aliquis ex charitate orans meretur obtinere, qđ petit, si petit pie, & ꝓ se, perseueranter, & ad salutẽ: ergo pari rõne, qui gratias agit, & pie, & ꝑseueranter, ex charitate dignus efficitur eo, qđ iam accepit. ITEM. Sicut se hẽt charitas ad amandũ: sic se hẽt gratia ad merendũ: sed ꝑ charitatẽ nõ solũmodo cõtingit amare alia, sed etiam ipsam charitatẽ, sicut uult Aug. & in Primo Lib. habitũ est: ergo pari rõne per gratiã contingit mereri ipsũ gratię donũ. ITEM. Tunc est perfectio in actibus, & habitibus aĩę, quãdo agẽs reflectit̃ suꝑ seipsũ: tũc. n. q̃s ꝑfecte intelligit, qñ intelligit se intelligere: ergo nõ ur̃ esse ꝑfectum meritũ nisi q̃s mereatur etiam illud, per quòd meretur.

SED CONTRA. Meritũ, & p̃miũ relatiue dñr, sicut pater dr̃ relatiue ad filiũ: ergo sicut idẽ non põt esse pater sui ipsius: sic unũ & idẽ nõ põt ẽe meritũ sui ipsius: ergo per gratiã nõ cõtingit mereri ipsius grãe donum habitum. ITEM Meritum, & p̃miũ habent ordinem, sicut uia, & terminus, & sicut dispositio respectu eius, ad quod disponit: ergo necesse est, qđ meritum p̃cedat præ-

præmium uel tempore, uel natura: ergo impossibile est per gratiam mereri ipsum donũ gratię. Item. Gratuitum & debitũ opponuntur: sed quanto aliquid magis cadit sub merito, tãto magis hẽt rõnem debiti: si igit̃ usus gratiæ nõ aufert ipsi gratię esse donum gratuitũ, imo potius addit, uidetur qđ per ipsum usum gratię nullo modo cõtingat mereri gratiæ donum. Item. Quãtum unũquodque placet Deo, tantum est meritorium: sed usus gratiæ non placet Deo nisi propter ipsam gratiam: ergo nõ plus meretur usus gratiæ cum gratia, quam gratia per seipsam: sed donum gratiæ eoipso quod habetur, non meretur se: ergo pari ratione nec usu gratię contingit mereri iam habitum gratiæ donum.

RESOLVTIO.

Cum gratia de sui ratione, & primaria infusione rationẽ gratuiti omnino habeat; quomodo meriti, uel debiti rationem ullatenus habere poterit?

RESPOND. Dicendum, quòd usum gratię consequentem non contingit mereri per habitum gratiæ præcedentem, nec quãtum ad meritum congrui, nec quantum ad meritum condigni. Quantum ad meritum congrui non: pro eo quod usus gratię ad ipsum habitum non comparatur, sicut meritum ad præmium. Tum quia nõ ordinatur ad ipsum habitum promerendum, sed aliud. Tum etiam, q͂a non habet ordinari ad illud, nisi sicut ad suum fundamentum, & originẽ. Meritum autem omne siue congrui, siue condigni ordinatur ad præmium tãquam quędam uia, & dispositio præambula: multominus uerò quantũ ad meritum condigni, per usum gratię cõtingit mereri ipsum donum gratię, quod est ipsius usus principium. Tum quia ipsa gratia quantum est de sua prima ratione, & primaria infusione sic habet rationem gratuiti, ut nullo modo compatiatur rationem debiti. (Si enim esset ex meritis, iam nõ esset gratia.) Tum etiã: quia si usus gratię ipsam gratiã mereretur, quanto magis ipsa bene uteretur, tanto minus pro ipsa teneretur esse Deo gratus: qđ si hoc repugnat perfectioni meriti, planum est, quod gratiam non contingit mereri, nec merito condigni, quia tunc tolleretur perfectio gratię, & perfectio meriti: nec merito congrui; q͂a non saluatur ibi ordo, qui inter meritũ, & præmium debet attẽdi. Vnde rationes, quę hoc ostẽdunt concedendę sunt.

AD ILLVD uerò, quod primò obiicitur in contrarium de similitudine meriti in corporalibus. Dicendum, quòd non est simile: quia equus quantum est de sui rationem nisi dicit rationẽ gratuiti; ideo salua sua ratione potest quis eum iam habitũ mereri. Primum autẽ gratiæ donum eoipso quod tale est, dicit quid simpliciter gratuitũ: ideo quicquid homo faciat, nunquã illud meretur, non solũ quia sit iam habitum: sed quia gratuitũ. Vnde & si aliqui dixerunt, qđ contingat mereri gloriam iã habitam, sicut in Angelis: non credo tñ aliquos recte intelligẽtes sensisse, q͂ contingat mereri gratiam

tiam iam habitam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod si aliquid pōt in maius, potest in minus Dicēdum, quod illud non habet ueritatem, nisi quando aliquid ordinaē ad maius, & ad minus consimili ordinatione: sic autem non est in proposito. Nam usus gratiæ ordinatur ad merēdum gloriam, non ad merendum gratiā, pro eo quod ipsam præsupponit tanquam fundamentum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod aliquis meretur alii primam gratiā. Dicendum, quod non est simile. Primum quia gratia in uiro iusto p̄cessit gratiam infundendam uiro peccatori: usus enim gratiæ in eodem homine sequi habet ipsum donum gratuitum. Prętera cum quis meretur alii gratiam donum gratiæ, non perdit ex hoc rationem gratuiti, quoniam ratio gratuiti attēditur in habitu gratiæ in comparatione ad eum, cui datur. Quantuncunque autem uir iustus oret pro peccatore, quod peccatori detur habitus gratumfaciens; non potest esse sine gratuita liberalitate diuinæ misericordię. Et ideo non sequitur, quod si unus alii potest mereri gratiam habendam, quod ipse possit sibi mereri gratiam iam habitā. Quod autem dr̄, quod plus ualet unicuiq; fides ꝓpria, q̄ aliena, hoc intelligitur respectu meriti ꝓprię gratiæ. AD ILLVD, quod obr̄, quod gratiarum actio ita est efficax pro habito, sicut oratio pro habēdo. Dicendū, quod & si gratiarū actio ita sit Deo accepta pro p̄terito, sicut oratio ꝓ futuro, ex hoc tā non sequitur, quod gratiarum actio sit ordinata ad merēdum iam habitum, pro eo quod ipsa gratiarū actio, & laus ꝓ beneficiis acceptis, plus tenet rationem p̄mii, quam rationem meriti. Sed si tenet rōnē meriti ordinaē ex diuina liberalitate potius ad donū promerēdū, q̄ ad ꝓmerēdū iā habitū. AD ILLVD, quod obiicitur de comparatione charitatis ad amorem, & gratiæ ad meritum. Dicendum, quod non est simile. Meritum enim de sua ratione importat ordinem & relationem: amor uero importat actum potētiæ non alligatę materiæ: & quia idem nō hēt ad se referri, & ordinari: sed actus potentię non alligatæ materię hēt supra se reflecti, hinc est, quod amorē contingit amare: sed meritum nō contingit mereri. ET PER hoc patet rn̄sio ad illud, quod ultimò obiiciebatur: illud .n. ueritatem in eis actibus, non habet, qui quidem important relationem, & ordinem, & simul cū hoc aliquam imperfectionem: actus autem merendi respectu actus gloriosi imperfectionē aliquam dicit, & ordinē, & relationem, sicut prius ostensum est: & ideo illud non ualet.

QVAESTIO II.

An per gratiam gratiæ augmentum mereri contingat?

VTRVM per gratiā cōtingat mereri gratiæ augmētum. Et quod sic, uī. Primo per Aug. ad Bonifatiū. Gratia meretur augeri, ut aucta mereaē ꝑfici. ITEM. Hoc uī ratione. Oīs habens gratiam, hēt unde possit proficere in merito: sed profectus in merito nō est, nisi per augmentū gratiæ: ergo gratia sui ipsius augmētū mereri pōt. ITEM. Peccās uno genere peccati meretur incidere

in aliud genus peccati, unde effi citur peior, sicut peccans peccato superbię meretur incidere in peccatum luxuriæ: ergo pari ratione qui bene utitur gratia, ꝑ bonorum operum exercitiũ, uidetur mereri, ut fiat sibi gratiæ augmentum. ITEM. Laudabilior est qui se extendit ad opus perfectionis cũ minori adiutorio, quam qui se extendit cum maiori: ergo si habens minorem gratiam se eleuat ad opera æqualis perfectionis cum eo, qui hẽt maiorem; uidetur quod tantundẽ, uel amplius apud Deum mereri habeat: ergo si nulli fit retributio, nisi secundum quantitatem gratię, uidetur ꝙ talis mereatur augmentũ in gratia. ITEM. Qui petit pie, & perseueranter pro se & ad salutem, meretur exaudiri; sed qui petit gratię augmentum continuè, hoc modo petit: ergo uidetur gratiæ augmẽtum mereri.

SED CONTRA. Meritum non est respectu eius, quod oĩno est impossibile: sed gratiã, cũ sit forma simplex, augeri est impossibile: ergo impossibile est mereri gratiæ augmentum. ITEM. Meritum non est respectu eius, quod est ĩ nobis; sed quod est ab alio; sed habens gratiam per uirtutẽ eius, quòd habebat, potest in maius bonum proficere: nõ solum enim habet, unde possit stare, sicut dicit Augu. sed etiam unde possit proficere. Si igitur profectus gratiæ consistit in eius augmento, sicut profectus gratię est in eius potestate, ita uidetur, ꝙ & augmentum gratiæ: ergo nõ uidetur ad hoc concurrere meritum. ITEM. Nihil augetur nisi per rem eiusdem generis, & naturæ: sed gr̃a, quę ĩ principio datur, quantum est de natura sui est ita gratuita, quod non cadit sub merito, sicut supra ostensum est. & Aug. dicit 4. de Tri. quod meritis redditur, non est gratia. Si igitur nõ cõtingit mereri ipsum gratiæ donũ, non cõtingit mereri ipsius gratiæ augmentum. ITEM. Deus remunerat opus secũdum quantitatẽ radicis: ergo tantum meretur quis per opus gratuitũ, quantum ex illa gratia, ex qua exit opus: si igitur gratia augmẽtata excedit illam, ut qđ minor gratia ꝑ suũ opus non possit mereri sui ipsius augmẽtum. ITEM Si aliquis meretur augmentũ, tũc si Deus nõ augeret ei gratiã, esset iniustus: & cum auget, opus illud est remuneratum: ergo uidetur, quod opus illud non esset dignum remuneratione gloriæ. Si igitur hoc est falsum, & impossibile, ut per augmentum gratiæ auferatur efficacia merendi gratiã: impossibile est ponere, ꝙ augmentum gratiæ mereri contingat.

RESOLVTIO.

Cum homo proficere possit: & augmentum gratiæ mereri poterit: idque per additionem, & merito congrui.

RESP. Dicendum, quòd (sicut dicit Aug.) absque dubio tenendum est, qđ gratia meretur augeri: quis autẽ sit modus augendi, & modus merendi, difficile est assignare. Cum. n. multi sint modi augẽdi, quis eorum cõpetat gratiæ, nõ est facile discernere. Contingit. n. aliquid augeri per impermixtionẽ cum contrario: sicut dicitur, ꝙ qđ albius est, quod

quod est nigro impermixtius. Contingit nihilominus aliquid augeri propter hoc quòd minori succedit maius, sicut dies augeri dicuntur. Contingit etiam aliquid augeri propter aggregationem multorum: sicut lumen augetur in aere propter multitudinem candelarum, ex quarum concursu fit aggregatio luminum. Contingit etiam aliqd augeri per additionem, sicut augetur corpus per alimentum. Contingit etiam aliquid augeri per magnificationem rei in seipsa, sicut augmentata fuit costa, cùm de ea facta fuit Eua: & sicut augmentati fuerunt quinque panes, cùm de eis quinque milia hominum pasti sunt. Contingit etiã sexto modo aliquid augeri per accessum ad suum summum, sicut aliquid dicitur magis pulchrum, & magis luminosum, quod magis accedit ad perfectionem pulchritudinis, & lucis. Omnibus his sex modis dixerunt aliqui gratiam augeri. Sed primi tres modi improbari possunt de facili, & in Primo Libro improbati sunt aliquo modo Dist. 17. cùm agitur de charitatis augmento. Eodem enim modo tàm charitas, quàm gratia habent augeri. Tres autem modi sequentes sunt satis conuenientes, nec improbari de facili possunt. Primus tamen eorum famosior est, pro eo, quod magis consonat Sanctorum auctoritatibus, quæ uidentur dicere in augmento gratiæ infundi nouam gratiam, cùm loquũtur de diuersa Sacramentorum efficacia. Qualiter autem hic modus ualeat sustineri in Primo

Ar. 2. q. 1. & 2.

Lib. Dist. 17. dictum fuit. Vltimus autem modus non est minus intelligibilis, quàm aliquis prædictorum: imò secundum hunc modum dicendi obiectiones, quæ fiunt cõtra gratiæ augmentum, facilius declinari possunt. Quamuis enim augmentum per appositionem uideatur repugnare simplicibus, maxime tamen in spiritualibus, quanto aliquid est simplicius, tanto sit uirtute maius: augmẽtum tamẽ per accessum ad summum ualde uidetur eis consonum. Quocunq; autem horum modorum trium sequẽtium dicatur, non est magna uis facienda, sed pro certo habentes, gratiam Dei in nobis augeri posse, laborare debemus taliter; quod in nobis augeatur per bona opera. Per illa enim (ut dicit Aug.) meretur augeri, ut aucta mereatur perfici. MODVM autem merendi gratiæ augmentum sic uidere possumus. Contingit enim aliquid mereri ex congruo, & contingit aliquid mereri ex condigno. Tunc est meritum ex cõdigno, quando ratio meriti reperitur ibi perfectè, & plenè: & tunc est ibi quædam commensuratio, & adæquatio meriti ad præmium. Et quia hoc non potest esse, cùm gratia augetur: hinc est, quod non potest quis mereri gratiæ augmentum merito condigni: si igitur contingit ipsum augmentum gratiæ mereri, hoc est merito cogrui. Meritum autem congrui dicitur, in quo est aliqua dispositio cõgruitatis respectu eius, ad qđ illa dispositio ordinatur, quæ tamen deficit a ratione condignitatis.

gnitatis. Et hoc potest esse tripliciter. Aut enim est congruitas sine dignitate: & sic peccator per bona opera in genere facta extra charitatem meretur de congruo primam gratiam: ibi est enim quædam congruitas; quia facit, quòd in se est: non est tamen condignitas: quia inimicus Dei est, & indignus pane, quo uescitur. Aut enim est ibi dignitas cũ indignitate, sicut est quãdo uir iustus meretur peccatori primã gratiam. Dignitas enim est ex parte uiri iusti, q est amicus Dei, & dignus a Deo exaudiri: sed indignitas est ex parte peccatoris: ideo non est ibi plena ratio meriti. Aut est ibi dignitas cum gradus inferioritate, & sic habens gratiam minorem meretur per bonum usum peruenire ad gratiæ cumulum: & hic modus merendi & si deficiat a merito condigni, & contineatur sub merito congrui; maxime tamen inter cæteros modos prædictos merendi accedit ad perfectionẽ meriti: & ideo quasi medium tenet inter meritum congrui, & meritum condigni. Ex prædictis igitur haberi potest qualiter gratia augeri, & etiam qualiter augeri meretur. Vnde auctoritates, & rationes ostendentes quòd gratia meretur augeri, cõcedendæ sunt.

Ad illvd autem, quod obiicitur in contrarium, quod cum sit simplex non potest augeri. Dicendum, quòd gratia non est omnino simplex; sed solum per priuationes partium quantitatiuarum quantitate molis; nõ autem per priuationem partium quantitatiuarũ quãtitate uirtutis: & quãtum ad tale genus partium est ibi augmentum, non quãtum ad primum. Vel potest dici secundum ultimum modum dicendi, quod augmentum, quod attenditur per accessum sed summum, nõ ponit cõpositionem; sed quandam maioris simplicitatis, & unitatis perfectionem: & ideo nõ repugnat gratiæ ratione simplicitatis essentię. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ profectus est in potestate gratiæ. Dicendum, quod quidam est profectus accidentalis, utpote qui attenditur in fauoris intensione, uel habitus radicatione, uel operum multiplicatione: & hic profectus est in potestate gratiæ, & secundum hũc profectũ gratia nõ dr̃ augeri ꝓpriè, quia non efficitur homo dignus maiori præmio substantiali per illum. Alius uero est profectus, qui respicit prꝫmium substantiale, secundum quod dicitur homo dignus maiori p̃mio: & hic non est in potestate grãæ; sed in sola illius potestate, cuius est gratiam infundere: & ideo hunc gratia non facere, sed mereri dicitur: & penes hunc effectũ attenditur gratiæ augmentum. Ad illvd, quod obiicitur, qđ augmentum gratię est eiusdem generis cum gratia primo data, Dicendum, quod & si sit eiusdẽ naturę quãtum ad rationem habitus: differentia tamen est quãtum ad statum, pro eo quod supponit gratię initiũ. Et quia eiusdem generis est cum gratia primo data, ideo non potest mereri merito condigni. Quia gratiã præsupponit, maiori congruitate meretur quis gratiæ augmen-

obliget Deum ad reddendum sibi aliquid: ergo nihil meremur apud Deum merito condigni. ITEM. Nullum finitum, quod gratis fit, obligat eum, cui fit, in aliquo: sed opera facta ex gratia fiunt gratis: ergo non obligant eũ, cui fiunt, ad retribuendum ex debito, sed solũ de cõgruo: ergo idem ꝙ prius. ITEM. Vbi est meritũ ex cõdigno, ibi est rõ dati, & accepti: sed Deus nihil potest a nobis accipere, quia bono rũ nostrorũ non indiget: ergo præmiũ gratiæ, qđ est excellentissimum, non possumus ex condigno mereri apud Deum.

RESOLVTIO.

Gloriam nedum ex merito congrui: sed ex merito condigni mereri cõtingit: quandoquidem gratia, & gloria commensurari debent: cui accedit infallibilis Dei pactio: qua nobiscum sic pepigit.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa istã qõnem aliqui doctores senserunt diuersimode. Quidam.n. dicere uoluerunt, ꝙ quia meritum condigni dicit quandã obligationẽ in retribuente, & quãdam commensurationem in seruitio, & retributione, & Deus non põt alicui obligari, & præmio gratiæ nihil aliud põt commensurari: ideo dixerũt, ꝙ nullus potest cęlestem gloriam mereri ex cõdigno: sed si meretur, hoc est tantum ex congruo. Et ad istam suam positionẽ astruẽdam multis fulciuntur auctoritatibus Sacrę Scripturæ; & etiã expositorum, qui hoc sentire uidentur: sed quoniam in scriptura etiam sępe reperitur, quod Deus unicuique retribuet secundum opera sua, & in parabola, qua exprimitur meritum, & retributio. 20. Matth. dicitur. Tolle, quod tuum est, &c. & plura consimilia reperiuntur.

IDEO aliorum positio est, ꝙ gloriam non tantum contingit mereri merito congrui (tale eñ meritum reperiri potest in gratia gratis data) sed etiam contingit mereri merito condigni: pro eo, ꝙ gratiæ, & gloriæ quędam est commensuratio, & in Deo quædam cadit obligatio: nõ ex necessitate, sed sua mera benignitate, qua uoluit promittere, & pactum firmare cum his, qui eum diligunt, ꝙ seipsum mercedem eis retribueret: sicut in Abraam apparet. Si autem uelimus considerare, quis istorum duorum modorum dicendi sit uerior, inueniemus, quòd secundum diuersas comparationes operis meritorii reperitur in eo & meritum congrui, & meritum condigni. Opus enim meritorium cõparationem habet ad principium a quo exit, & ad finem pro quo fit, & ad statum in quo fit. Si loquamur de ipso per comparationem ad principium: sic opus & ortum habet a uoluntate libera, & ortum habet a gratia. Et inquantum ortum habet a uoluntate libera, est meritorium merito congrui: sic enim quodammodo nostrum est, & quasi alterius generis est, quàm sit ipsum præmium, quod debet ei retribui. Inquantum autem ortum habet a gratia: sic, cùm gratia reddat hominem acceptum Deo, & sit quid diuinum, & ad hoc sit ordinata, ut ducat ad Deum, opus illud est merito-

Genes. 14.

rium merito condigni. Si aût cõparemus opus meritorium ad eum, pro quo fit, hoc potest esse dupliciter: vel ad largitatẽ dispensantis. Vel ad ueritatẽ pollicentis. Si comparetur ad largitatem dispensantis, sic est meritorium merito cõgrui: nã pro suæ liberalitatis immensitate decet ipsum pro modico obsequio retribuere magnum pręmiũ. Si uerò cõparetur ad ueritatem pollicentis, ex qua promisit, & quodãmodo se uolũtariè obligauit, ꝙ tanto operi tantũ reddit pręmium, sic opus illud meritoriũ est merito condigni. Si aût tertio modo cõparemus opus meritorium ad statum, hoc põt esse dupliciter. Aut quantum ad tẽporis oportunitatem: aut quantum ad operis difficultatem. Si quantũ ad tẽporis oportunitatẽ, quia nunc est tempus seminãdi, sicut dicit Apostolus, & qui facit opera meritoria, semẽ proiicit in terram bonã, congruum est, ut ex hac terra fructum magnũ suscipiat. Et iõ rectè Deus ei, qui in præsenti dimittit modicũ, promittit reddere centuplum. Si aût consideretur operis arduitas, quia opus tale sic est in uoluntate facientis, ut sit supra uires, & homo eleuetur in faciẽdo ipsum supra se, & bono proprio pręponat bonũ ęternum: hinc est, ꝙ tale genus operis æterna remuneratione est dignum, & sic per ipsum mereri contingit merito condigni. Patet igitur, ꝙ opus meritorium consideratum in comparatione ad uoluntatis libertatem, & dispensatoris liberalitatem, & tẽporis oportunitatem, est merito rium merito congrui. Comparatum uerò ad gratiæ dignitatem ad ipsius pollicentis ueritatem, & ad suiipsius difficultatem, est meritorium merito condigni.

Et per hoc solui possunt rationes, & auctoritates ad utranque partem inductæ pro eo, ꝙ secundum diuersas uias procedunt. Nam rõnes, quæ probant, ꝙ per gratiam contingit mereri præmium ęternum merito condigni, procedunt secundum alteram istarum considerationum. Illa tamen ratio, quæ fit de simili comparatione culpæ ad pœnam, & gratiæ ad gloriã, nõ cogit. Tum quia gloria multo plus excellit in bono, quàm pœna in malo. Tum etiam, quia facilius est descendere, quàm ascendere. Rationes uerò ad oppositum procedunt, secundum aliam uiã, uidelicet, prout opus habet comparari ad uoluntatem nostram: sic enim non est de se sufficiens ad merendum. Nam omnes iustitiæ nostræ sunt sicut pannus menstruatæ. Prout etiam habet comparari ad liberalitatem diuinam, quæ nulli potest obligari, sed quicquid facit ex mera liberalitate facit. Et hoc modo concludunt uerum, quod non sit ibi meritum condigni: aliter enim rationes illę non cogerent. Nam qđ dicitur, quòd passiones huius temporis non sunt condignæ &c. hoc uerum est inquantum sunt tãtum passiones: sunt tamen condignæ, inquantum fiunt ex charitate, quæ actionibus, & passionibus dat efficaciam, & ualorem. Ad illud, quòd obiicitur, quòd Deus non per-

perducit nos ad gloriam nostris meritis, exponendum est, ꝙ hoc intelligitur secundum, ꝙ merita merè cōparantur ad uoluntatē nostram, nō secundū ꝙ habent ortū a gratia. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ totum qđ homo facit, debet homo ipsi Deo. Dicendum, ꝙ & si opus illud sit debitū inquantū est creaturę: est tamē gratuitū, inquantū fit ex gratia, & charitate. Et ideo sicut ratio debiti non tollit rōnem gratuiti, sic ēt nec tollit rōnem meriti. ET SI obiicitur: ꝙ nec opus gratuitū, nec debitum pōt obligare Deum. Dicendū, ꝙ & si non possit Deus nobis obligari in rōne dati, & accepti, sicut ēt ostendit ratio ultima: obligari tñ dicitur quodā modo ex sua mera benignitate, qua uoluit promittere seipsum diligentibus se. Præterea. Meritum cōdigni nō necessario ponit obligationē in retribuente, sed ponit sufficientē ordinationē eius, qui remuneratur ad ipsam remunerationem mediāte aliqua laudabili operatiōe: gratia aūt sufficientem ordinationē ponit in uiatore ad obtinendā gloriā. Tum rōne suę dignitatis, ex qua totum hoīem reddit Deo & acceptū, & charum. tum ēt rōne diuinæ pactionis: tum ratione arduę operationis, sicut prius tactū est. ET SIC PATET rñsio ad duas rōnes sequētes. Nam qđ obiicit, ꝙ gratis fit nō obligat. Dicendum, esto ꝙ nō obliget: propter hoc tñ non tollitur a merito, quin possit esse condignū. Pręterea & si non obliget eū, cuius est retribuere, & remunerare seruitiū sibi factū pensata propria utilitate: obligat tñ eū quodāmodo, qui retribuit, pensata seruitutis fidelitate. Vnde magis meretur apud Deū, qui seruit ei ex amore filiali, & liberali, q̃ qui seruit ex amore mercenario, expectans mercedem, & retributionem. Si aūt aliquis obiiciat, ꝙ non pōt ibi esse meritum condigni, quia non est ibi cōmensuratio. Dicēdū, ꝙ & si non sit cōmensuratio ibi per oīmodā ęqualitatē, est tñ cōmensuratio per quandā cōuenientē, uel cōsequentē proportionabilitatē, sicut fructus rectè dr̄ cōmensurari semini, quādo tm̄ excedit sicut cōueniebat fęcūditati seminis, & terrę germinanti. Vnde sicut aliqs nō esset cōtentus, si de semine nō reciperet decuplū, sic nullus posset esse cōtētus ex o.pib. meritoriis factis, nisi pro eis reciperet p̄miū perfectū, qđ complet, & terminat totum desiderium.

DISTINCTIO XXVIII.

Cap. 9. Augu. Lib. de heresib. unico, 1 art. heresim. 88. to. 6

De potestate liberi arbitrij hominis lapsi, quam habet, gratia circumscripta.

ID uerò inconcusse, & incunctanter teneamus, liberū arbitriū sine gratia præueniente, et adiuuāte nō sufficere ad salutē, & iustitiā obtinendam: nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pe

lagiana hæresis tradidit. Nam, ut ait Aug. 1. Lib. Retract. Noui hæretici Pelagiani liberũ sic asserunt uoluntatis arbitriũ, ut gratiæ Dei non relinquant locũ, quã secundũ merita nostra dari asserunt. Pelagianorũ hæresis oĩum recentissima a Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de ptãte tenebrarũ erui, intantũ inimici sunt, ut sine hac credant hoĩem posse facere oia diuina mandata. Deniq; Pelagius a fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mãdata facienda: non eã libero arbitrio præponebat, sed infideli calliditate supponebat, dicens: ad hoc eã dari hoĩbus: ut quæ facere per liberũ arbitrium iubentur, facilius possint implere per gratiã. Dicẽdo utique, Facilius possint, uoluit credi, & si difficilius, tamẽ posse hoĩes sine gratia facere iussa diuina. Illã uerò gratiã Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicũt nisi in libero arbitrio: quod nullis suis præcedẽtibus meritis ab illo accepit nostra natura, ipsa ad hoc tantũ iuuante nos per suã legẽ atq; doctrinam, ut discamus quæ facere, & quæ sperare debeamus. Non aũt ad hoc per donũ Spũs sancti, ut quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scientiã confitentur, qua ignorãtia pellitur: charitatẽ aũt negãt diuinitus dari, qua piè uiuitur, ut scilicet sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat: & non sit donũ Dei ipsa charitas,
1. Co. 8 *quæ ut sciẽtia nõ inflet, ædificat. Destruũt ẽt orationes, quas facit ecclesia, siue pro infidelibus, & doctrinæ Dei resistentibus, ut cõuertantur ad Deũ: siue pro fidelibus, ut augeatur eis fides, et perseuerẽt in ea. Hęc quippe nõ ab ipso accipere, sed a seipsis hoĩes habere cõtendũt: gratiã Dei qua liberamur ab impietate, dicentes secũdũ merita nostra dari. Paruulos ẽt sine ullo peccati originalis uinculo asserunt nasci.*

Testimonia, & fundamenta Pelagianorum.

Quod uerò dicunt sine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iussa implere, huiusmodi inductionibus muniunt. Si, inquiunt, non potest ea facere homo, quæ iubentur, non est ei imputandum ad mortem, sicut tu ipse Augustine in Libro de Libero ar. asseris: Quis, inquis, peccat in eo, quod

nullo modo caueri potest? peccatur autem: caueri ergo potest. Hoc testimonio Augus. Pelagius usus est disputans aduersus eum, immo aduersus gratiam: sicut August. in Libr. Retract. illud & alia huiusmodi retractans commemorat, inquiens. In his atque huiusmodi verbis meis; quia gratia Dei commemorata non est; de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est: qua peccatur & recte uiuitur, quod his uerbis egimus: sed ipsa nisi Dei gratia liberetur, & ut uitia superet adiuuetur, recte a mortalibus uiui non potest. Ecce aperte determinat, ex quo sensu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Li. 3. c. 18. in to. 1. et Li. de nä, et gratia c. 6. 7. to. 7. Lib. 1. cap. 9.

Aliud testimonium Augustini.

Similiter & innitebatur Pelagius verbis Augustini contra gratiam, qui in Libro de duabus animabus dicit, Peccati, inquit, reum tenere quẽquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis, & insaniæ est. His auditis exiliit Pelagius, dicẽs, Cur ergo paruuli, & illi qui non habent gratiam, sine qua non possunt facere mandata diuina rei tenentur? Hoc autem qua occasione dixerit, in Libro Retract. Pelagio respondens, aperit. Id. n. contra Manichæos dixit: qui in hoĩe duas naturas esse contendunt, unam bonam ex Deo, alteram malam ex gẽte tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle potest: quod si esset, non videretur ei imputandum esse si bonum nõ faceret.

Aliud.

Alibi etiam Aug. dicit, quod huic gratiæ contradicere uidetur, qua iustificamur. Ait enim in Lib. contra Adamantium Manichæi discipulum, nisi quisque uoluntatem suam mutauerit, bonum operari non potest: quod in nostra potestate esse positum, dominus docet, ubi ait, Aut facit arborẽ bonã, aut fructus eius bonos, etc. Quod Aug. in Retract. nõ esse cõtra gratiã Dei, quã prędicamus, ostẽdit, In potestate quippe hoĩs est mutare in melius uoluntatẽ: sed ea potestas nulla est nisi a Deo detur: de quo dictũ est, Dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Cum. n. hoc sit in potestate, quod cũ uolumus, facimus: nihil tã in potestate, quã ipsa voluntas est: sed pra

Ca. 26. in to. 6.

paratur a domino voluntas: eo ergo modo dat potestatem.

Aliud.

Sic etiam intelligendum est, quod in eodẽ ait, scilicet, in nostra potestate esse vt vel inseri bonitate Dei, vel excedi eius seueritate mereamur: quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem: quæ cum præparatur a domino, facile fit opus pietatis, etiam illud quod impossibile, & difficile fuit.

Aliud.

In li. ex positionis quarundam proposi tionum epis. ad Ro. ar. 60. et 61 10.4. li. 1. c. 23.

In expositione quoque quarundam propositionum epistolæ ad Romanos quædam Augustin. interserit, quæ uidentur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim, Quod credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum Sanctum. Et paulopost, Nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum. Quæ qualiter intelligi debeant Augustin. in Libr. Retract. aperit dicens, Verum est quidem a Deo esse quod operamur bonum: sed eadem regula utriusque est, & volendi, scilicet & faciendi: & vtrunque ipsius est: quia ipse præparat voluntatem: & utrunque nostrum est: quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque profecto non dixissem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Spiritus Sancti munera reperiri.

Adhuc addit aliud.

Ca. 5. in ca. 7. & in li. de uera in no. ar. 315.

Illud etiam diligenter est inspiciendum, quod Augustin. in Libr. de Prædestinatione sanctorum ait, scilicet quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum: habere autem fidem sicut habere charitatem, gratia est fidelium. Quod non ita dictum est tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides, vel charitas; sed quia aptitudinem naturalem habet mẽs hominis ad credendum, vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & diligit: quod sine gratia non ualet.

Quid tenendum sit de gratia, & libero arbitrio, pro ueritate.

Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter tenea-

mus

mus quod Hiero. in explanatione fidei catholicæ ad Damasum Papam Iouiniani, & Manichæi, & Pelagij errores collidens docet, Liberum, inquit, sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum uitare non posse, quàm illos, qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos uero dicimus hominem semper & peccare, & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc est fides, quam in catholica ecclesia dicimus, & quam semper tenuimus.

SVPRA determinauit Magister quãtum potest liberum arb. cum gr̃a. In hac uero parte determinat quantum potest liberum arb. sine gratia. Et diuiditur hęc pars: in duas. Ĩ prima determinat de potestate liberi ar. hominis lapsi, quam habet, gratia circunscripta. Secundo uero determinat liberum arbi. primi hoĩs, utrum gratia operante, & cooperãte eguerit, infra Di 29. *Post hæc considerandum est, utrum &c.*) Diuiditur autẽ pars ista in tres partes. In prima: q̃a Pelagiani errabãt circa potestatẽ lib. ar. ponit illius hæresis improbationẽ. In secunda uero respõdet ad Pelagianorum argumẽtationes ibi. *Quod uero dicunt sine gratia, &c.*) In tertia uero subiungit catholicæ ueritatis expressionem. ibi. *Id ergo de gratia, & lib. arb. &c.*) Media pars diuiditur ĩ tres partes secundum tria media, a quibus sumuntur tres rationes, quibus Magister respondet. Primo enim respondet ad illud, q̃d Pelagius dicebat, nullum esse culpandum, si non uitat, uel nõ facit illud, quod est sibi impossibile. Ex quo sumuntur duæ rationes, ad quas Magister respondet duabus. Secundo uero respõdet ad illud, quòd Pelagius dicebat; q̃ nihil est tam in nostra potestate, quàm ipsa uoluntas, q̃d etiam ab ipso Augustino Pelagius assumpserat. ibi. *Alibi etiam Augustinus dicit, &c.*) Tertio uero respondet ad illud, quod Pelagius dicebat. Quod credimus nostrum est, quod autẽ bonum operamur, illius est, &c. Quod etiam extraxerat de uerbis Augustini ex duobus locis: & ideo Magister respõdet in duobus capitulis. Et incipit illa pars. ibi. *In expositione quoque quarundã, etc.*)

DEnique *Pelagius a fratribus, &c.*) Redarguit Magister uerbũ Pelagii dicẽtis, q̃ gr̃am li. arb. infideli calliditate suppone bat, &c. Cõtra. Vr̃, q̃d uerũ dixerit Pelagius. Si. n. gratia habitus est: & oĩs habitus reddit potentiã facilẽ, ur̃ q̃ ad hoc detur gratia lib. ar. ut facilius possit exire in bona opera. Si tu dicas q̃ in hoc non reprehẽdit eum; sed in hoc q̃d negabat, q̃ nullum posse arbitrium lib. conferebat, ur̃, q̃ in hoc etiam uerum dicebat, Dub. 1.

quoniam si solius potentiæ est posse, & gratia non est potētia: ergo non dat nouum posse. Itē. Nullus alius habitus aufert potētiam ei, in quo est: ergo uidet, quòd nec gratia: aut si in gratia hoc est, quæro, quare magis in ipsa, quàm in aliis. Respon. Dicēdum, quòd quidam est habitus, qui ortū habet a potentia, sicut ille, qui per assuefactionē acquiritur ab eo, in quo est: & de tali habitu uerum est, quòd non dat nouam potētiam: sed priorem potentiam habilitat. Est & alius habitus, qui desursum descendit, & non solum dependet ab eo in quo; sed magis ab eo a quo: & talis habitus habet potentiam nobilitare: & potest etiam illud, in quo est, mouere, & supra se eleuare ratione illius, a quo procedit: & talis habitus est ipsa gratia. Et quoniam Pelagius non attribuebat plus habitui gratiæ, quam aliis habitibus, hinc est quòd Aug. & Magister arguunt eum tanquam hæreticum. Et per hoc patent ea, quæ obiecta sunt.

Dub. 2. *Gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, &c.*) Videtur, quòd uerū dixerit, per illud quod dicit Hieronymus de prodigo filio. Nulla maior iustitia est, quàm ignoscere pęnitenti, & ad misericordiam reuertenti misericordiæ sinum aperire. Si ergo iustitia retribuit unicuique secundum merita, uidetur quòd homo reuertendo ad diuinam misericordiam, mereatur sibi gratiā Dei. Item. Nos uidemus, quòd homo potest mereri gratiam hominis per obsequia sibi impensa; ergo pari ratione uidetur, & multo fortius, quòd mereri possit gratiam Dei. Responsio. Dicendū, quòd gratiam primam non contingit mereri: tum quia est fundamētum omnis meriti, & principium: tum etiam quia est donum pure gratuitum: nisi enim quis habeat gratiam Dei, nihil apud Deum mereri potest merito condigni; quia sine illa nihil acceptat Deus in operibus nostris. Rursus ipsa est ita donum gratuitum, quòd non redditur meritis. Sicut enim dicit Apostolus Romano. 11. Si gratia est ex meritis, iā gratia nō est gratia. Ex hoc patet, quātum Pelagius aduersabatur diuinę gratię, qui dicebat aliquem eam posse mereri. Auferebat enim ipsi gratiæ suam dignitatem, & excellentiam, dum eam meritis liberi arbitrii supponebat. Auferebat etiam suam efficaciam, dum potestatē merendi alii, quàm gratię attribuebat. Ad illud uerbum Hieronymi dicendum: quòd iustitia ibi dicitur diuinæ bonitatis condecentia, non prout respicit meritorum exigentiam. Ad illud, quod obiicitur de gratia hominis. Dicendum, quod non est simile: tum quia acceptatio hominis non est ita mere gratuita, sicut diuina: tum etiā non est ita ęque ponderatrix, sicut illa. Si autem quæratur, utrū aliquis in statu gratiæ existens possit sibi mereri primam gratiam post recidiuum, & hoc orando, & petendo ut si caderet, Deus illum releuaret. Dicendum, quòd non potest ex merito condigni: sed solum ex merito congrui. Nam meritum condigni implicat in se perseuerantiam, pro eo quod peccatum sub-

subsequens mortificat, & in obliuionem ducit bona opera prius facta.

Dub. 3. *Si, inquiunt, non potest ea facere homo, &c.*) Videtur, quòd uerum dicat Pelagius, quamuis Magister contradicat. Nam Hieronymus dixit, anathema sit, qui dicit, Deum præcepisse impossibile: ergo si præcepit homini habenti liberum arbitriũ, uidetur quòd Pelagius uerum dicat. Item Augustinus in quodam sermone. Seruum pigrum non damnaret, si ea, quę fieri non poterant, imperaret: ergo redit idem, quod prius. Quęritur ergo, pro quanto uerbum illud habeat ueritatem, quòd nullus peccat in eo, quod non potest facere, uel uitare. Respondeo dicendum, quòd posse quid facere, uel uitare dupliciter aliquis potest; quia per seipsum sine aliquo alieno suffragio potest illud: sicut aliquis potest comedere, quando est sanus, & habet cibum. Alio modo dicitur aliquis aliquid posse non solum quia potest illud per se, & in se: sed quia potest cum alio, quod sibi præsto est. Et hoc modo accipiendo posse, omne quod Deus pręcipit, in nostra potestate est; quia ipse qui præcipit, præstò est præbere gratiam adiuuantem, per quam possumus proficere. Alio modo accipiendo posse: non omne quod præcipit, est in nostra potestate: non tamen ex hoc excusatur aliquis: sicut si præciperet dominus seruo, quòd daret sibi ad bibendum, & ipse non haberet aquam, si posset eam acquirere, non excusaretur: sic & in proposito intelligendum est. Primo modo accipiendo posse, siue aliquis possit in se, siue per diuinum auxilium, intelligit Augustinus, & hoc insinuat eius uerbum. Nunquid quis peccat in eo, quod nullo modo euitare potest? Et sic intellexit etiam Hieronymus, cum dixit illum esse anathema, qui dicit, Deum præcepisse impossibile. Pelagius autem accepit primo modo: & ideo errauit, & plus attribuit libero arbitrio, quàm possit. Aliter etiam consueuit responderi, quòd prædicta uerba intelligantur de impotentia naturali: non de illa impotentia, in quam ex culpa sua homo seipsum intrusit: sicut ponit Anselmus exemplum de seruo, qui debuit ire ad nundinas, & præcipitauit seipsum in foueam: Primus modus exponendi errorem Pelagii magis excludit.

Dub. 4. *Nihil tam in potestate nostrà, quàm ipsa uoluntas, &c.*) Hoc uidetur esse falsum per experientiam. Facilius enim est homini ieiunare, & magnos labores sustinere, quàm inimicum diligere suum: facilius est etiam omnia bona sua dispergere, quàm uoluntatem suam subiugare. Item. Si hoc uerum esset: ergo uidetur, quòd cum bonitas hominis consistat in uoluntate, quòd homo posset se facere talem, qualem uellet. Responsio. Ad hoc dici potest, quòd illud intelligitur de auxilio gratię Dei, pro eo quòd bona uoluntas quantum ad actũ uolendi

lendi

† dupliciter
uno modo dicitur aliquis aliquid posse

lendi, non recipit impedimentum, si habeat auxilium gratiæ, sed quantũ ad opus exterius impedimentũ recipit. Vnde om͂nia bona possumus uelle, non tamẽ oĩa facere. Et sic uidetur Augustinus intelligere, includẽdo auxilium gratiæ, non excludendo, sicut excludebat Pelagius. Aliter potest respõderi, ꝙ uelle in nobis dupliciter accipitur. Vno modo, ut nominat actũ potentiæ affectiuę, vt est q̃dã potẽtia naturalis. Alio mõ ut nominat actum liberi arbitrii. Primo modo uelle aliquid idem est, quod affici circa illud: alio modo uelle idem est, ꝙ eligere. Vnde secundum hos duos actus distinguitur in nobis uoluntas appetitus, & uoluntas eligentiæ: non quia sint in nobis istæ duæ uoluntates essentialiter differentes: sed quia modus uolendi est aliter & aliter. Dico igitur, ꝙ uerbum Augustini non intelligitur de uoluntate appetitus, q̃ aliquando adeo adhæret alicui rei, ut uix, uel nunquam possit ab ea separari: sed hoc intelligitur de uoluntate eligentiæ, qua aliquis uult se uelle, quod uult, uel nolle, & hoc semper in nostra potestate est: non tamen sequitur ex hoc, ꝙ iustitia sit in nostra uoluntate: quia non est efficax nisi inquantum præualet uoluntati appetitus, & illi nõ præualet nisi per gratiam. Vnde multi sunt peccatores, qui uellent esse iusti, & uellent, ꝙ nunquam affectarent mala: nihilominus tamen in sua remanent iniustitia: quia non adiuuantur a gratia diuina.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An liberum arbitrium resurgere possit à peccato absque gratia gratumfaciente?

AD intelligentiam huius partis incidit hic quæstio de potestate liberi arbitrii circumscripta gratia. Circa hoc q̃runtur duo. Primo quæritur, quantum possit liberum arbitrium absque gratia gratumfaciente. Secundo uero quæritur, quantũ possit per se absque gratia gratisdata. Circa primũ quęruntur tria. Primo quæritur, utrum liberum arbitrium sine gratia gratum faciente possit a culpa resurgere. Secundo, utrũ possit absque gratia gratumfaciẽte aduersarium uincere. Tertio quæritur, utrum possit Dei mandata implere.

VTRVM liberum arbitrium absque gratia gratum faciente possit a culpa resurgere. Et ꝙ non, uidetur primo per illud, quod dicitur Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et pauloante. Ex operibus legis nõ iustificatur omnis caro. Et expressius ad Titum 3. Nõ ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam, &c. igitur gratia gratum faciente circunscripta, non potest liberum arbitrium per se resurgere a culpa. ITEM. Gal. 2. Non abiicio gratiam Dei. si.n. per legem iustitia: ergo Christus gratis mortuus est: si ergo uirtute lib, arbit. posset homo ad iustitiam redire, uidetur ꝙ Christus frustra mortuus esset: q̃d si

hoc

hoc est impiũ dicere, patet &c. ITEM Nemo petit ab alio, ꝙ habet in sua potestate: sed uir sanctus petit in Psa. 40. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Docet etiam nos ipse saluator petere in oratione dominica *Et dimitte nobis debita nostra* : ergo &c. ITEM. Hoc ostenditur ratione, quam facit Bern. Cum aliquis de impio fit pius, de malo fit bonus. & cum de malo fit bonus, melioratur: nullus tamen habet posse super se: ergo nullus pōt seipsam meliorare propria uirtute: ergo nec absq; gratia Dei a culpa resurgere. ITEM. Omni peccato offenditur Deus, qui est ipsa iustitia, & omne peccatum fit contra mandatum Dei: sed tanta est offensa, quantus est ille, qui offenditur. Cum igitur ipse sit infinitus, offensa habet aliquo modo rationem infiniti: si igitur liberum arbit. potentiæ finitæ est, impossibile est ꝙ in pristinum statum redeat, nisi per diuinam misericordiã, quæ sua gratuita bonitate condonet culpam, siue remittat offensam: hoc autem non fit sine gratia: ergo &c. ITEM. Peccatum est priuatio uitæ spiritualis, & priuatio lucis: sed uita spiritualis non potest redire ad animam nisi a fonte uitæ, nec lux nisi a fonte lucis: ergo impossibile est, quod aĩa resurgat a culpa, nisi Deus, qui est fons uitæ, & lux perennis, sua benignitate eam uiuificet. & illuminet: hoc aũt nõ est nisi per donũ gratiæ: ergo &c.

SED CONTRA. Damas. Peccatum est ab eo, quod est secundum naturam, in id, quod est præter naturam auersio: sed facilius est unicuique rei moueri secundum naturam, quàm præter naturam: ergo si liberũ arb. uirtute propria peccando potest moueri præter naturam, uirtute propria redire poterit ad naturam: ergo sicut potuit cadere, ita & resurgere. ITEM. Maior est uirtus liberi arb. quàm naturæ: sed natura cum infirmatur, sanari potest absque auxilio medicinæ: ergo multofortius cum liberum arbit. infirmatur per culpã, sanari potest absque omni gratia. ITEM. Absque gratia gratumfaciente de ignorãte potest fieri homo sciens, non solum in his, quæ subsunt naturę, sed etiam in his, quæ sunt supra naturam: ergo pari ratione absque gratia gratumfaciente poterit homo fieri iustus de peccatore. ITEM. Peccator in mortali peccato existens potest desiderare, & uelle iustitiam: sed nihil aliud est esse iustum, quàm uelle iustitiam, quia iustitia est rectitudo uoluntatis; tunc enim uoluntas recta est, cum uult iustitiam: ergo peccator in mortali peccato absque gratia gratũfaciẽte iustificari potest. ITEM. Per eãdem uim, per quam quis mouetur ad aliquid, quiescit ibidem: ergo si aliquis non mouetur ad culpam nisi uolũtate, nõ quiescit ibi, nisi per uoluntate, & quandiu uult: ergo si nõ uult in culpa persistere absque gratia gratumfaciente, uidetur q̃d possit a culpa resurgere. SI TU dicas, ꝙ non potest uelle. Contra. Potestates rationales sunt ad opposita, sicut dicit Philosophus: & uoluntas quamdiu est ĩ uia uertibilis est: ergo sicut uolun-

luntariè potuit culpã appetere, sic pōt uolũtarie a culpa resurgere. Item. Inter culpã, & gratiã media est innocentia, sicut melius patebit infra: ergo cũ possit ab aliquo haberi innocentia sine gratia, sicut habita fuit ab Adam in primordio, & innocẽtia habita deleatur culpa, uidetur, qđ sine gratia gratumfaciẽte aliqs possit a culpa resurgere.

RESOLVTIO.

Obstrepant, ut lubet, philosophi, hæreticine: usque adeò necessariam dicimus diuinam gratiam spiritualis nostræ resurrectionis, ut sine grata Dei uoluntate non fiat offensæ remissio: sine liberali passione Christi non fiat morbi curatio: nec sine cælesti gratia imaginis reformatio.

Resp. Dicendũ, qđ in huius q̃stionis determinatione aliter sẽserunt philosophi, aliter senserunt hæretici, aliter senserũt tractatores catholici. Philosophi. n. ignorãtes, qualiter peccato offendatur diuina maiestas, & qualiter per ipsum adimatur potentiarũ habilitas; dixerunt: qđ hõ per exercitationẽ iustus poterat effici, sicut per inordinationẽ a recta rõne factus erat iniustus. Vnde & Philosophus dicit, ꝙ prauus ad meliores exercitationes deductus, aut multum proficiet, aut pfecte in contrariũ habitum restituitur. Hæretici uerò aliquod lumẽ fidei habentes cognouerunt, qđ per peccatum offenditur maiestas diuina, & quodãmodo damnificatur uolũtas, uel lib. arb.. Excęcati tamen non considerauerũt, qualiter ex culpa natura infirmatur: & iõ dixerunt, qđ ad hoc qđ liberum arb. a culpa resurgat, nõ est sibi necessaria aliqua gratia curans, sed sufficit sola gratuita Dei misericordia, quę inclinatur ad remittendum peccata nostra ꝑ satisfactionẽ, quam Christus sibi facere uoluit, dum se in cruce pro nobis obtulit. Sed hæc positio non tantum a ueritate deficit, sed etiam dum contraria implicat, seipsam destruit. Dicit. n. ad hoc quod liberum arb. a culpa resurgat, necesse est, qđ Deus sibi culpam remittat: & tñ non est necesse, quod aliquid sibi retribuat, uel circa ipsum faciat. Si enim Deus nõ mutatur, & iterũ ipse iustus iudex est, ut nihil acceptet, nisi tantum quantum ualeat ad hoc, ꝙ culpa remittatur, & peccator Deo reconcilietur: necesse est, quod aliquid ipsi peccatori tribuatur, per quod morbus peccati sanetur. Catholici uerò tractatores, & luce fidei, & auctoritate scripturæ cognouerunt, quod peccatum & Dei est offensiuum, & quodam modo damnificatiuũ, dũ homo se trãsfert de seruitio Dei ad seruitutem diaboli, & ẽt imaginis deformatiuum. Et ideo dixerũt, quod ad hoc quod liberum arb. resurgat a culpa, necessaria est gratia, non solũ secũdum quod gratia dicitur gratuita uolũtas Dei, nec etiam secundũ qđ dicitur liberalis passio Christi, sed etiam secundũ quod dicitur habitus animi. Gratuita enim uoluntas Dei concurrit ad hoc, qđ fiat offensæ remissio: uoluntariè enim nobis condonat offensam. Liberalis autẽ passio Christi concurrit ad hoc quod fiat morbi curatio: & gratia ut fiat ima-

In Post prædica mẽtis c. de oppositis circa med.

imaginis reformatio: & ideo ad hoc ꝙ homo resurgat a culpa, multum per oēm modū necessāria est sibi gratia. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes; ꝙ homo absque gratia gratumfaciente non potest a culpa resurgere. AD ILLVD uerò, qđ primo obiicitur in contrarium, quod motus in id, quod est secū dum naturā, facilior est, quā ipse, qui est in id, quod est præter naturam. Dicendū, ꝙ illud uerum est de illo motu, qui est secundum naturam, ita quod subiacet potestati naturæ, & de illo etiam motu, qui est pręter naturam: ita tamen, quòd non corrumpitur, nec diminuitur ibi naturæ potestas, sicut est in motu lapidis sursum. Facilius enim regreditur deorsum, quàm ascenderit sursum. Tum quia moueri deorsum est in eius potestate: tum etiam quia per motum sursum nihil diminuebatur, uel adimebatur de eius grauitate. Non sic autem est in proposito, tum quia moueri ad iustitiam est ꝑ uirtutem supra naturam, tū etiā quia motus ad culpam diminuit habilitatem liberi arbitrii. Per peccatum enim non solum homo expoliatur gratuitis, sed etiā ulneratur in naturalibus. ET PER hoc patet responsio ad sequens, quod obiicitur de similitudine sanitatis naturæ ad sanitatem uoluntatis: non.n. est simile. Nam sanitas corporalis est in potestate naturæ, sanitas spiritualis uerò est per aliquid, qđ est supra naturam. Cum autem aliquid infirmatur corporaliter, non omnino naturæ perimitur uirtus, quæ est principiū sanitatis: & ideo a tali infirmitate ad sanitatem naturaliter pōt fieri regressus. In peccato uero perditur ipsa gratia Dei, & iustitia, ꝑ quam erat spiritualis sanitas: & pro tanto dr̄ graue peccatum esse mortale, quia aufert homini principium uitæ. Et ꝓpterea sicut de mortuo non potest fieri uiuus, nisi uirtute mirabili, & supra naturam: sic nec de peccatore pōt fieri iustus naturaliter, uel uoluntariè; sed mirabiliter. AD ILLVD, quod obiicitur de ignorante, qđ potest fieri sciens sine gratia gratumfaciente. Dicendum, quod non est simile: ignorantia enim inquantum huiusmodi, potius dicit defectum pœnæ q̃ culpæ. Vnde ignorans scđm ꝙ ignorans non displicet Deo: peccans autē scđm ꝙ peccans displicet Deo: & ideo culpę rectè opponitur gratia, quę reddit Deo acceptum: sicut ignorātia opponitur scientiæ. Et quoniā oppositū expelli hēt ꝑ suum oppositū, iō non sequitur, ꝙ si ignorātia hēt expelli sine gratia, ꝙ similiter culpa. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ peccator manēs in mortali pōt uelle iustitiā. Dicendū, ꝙ aliquid uelle, est dupliciter. Vel exiliter, & semiplene, sicut dicitur: uult, & non uult piger. Vel plene, & sufficiēter: sicut dicit Apost. Philip. 2. Deus operatur in nobis uelle, & ꝑficere. Primo mō pōt esse in peccatore: & talis uolūtas nō facit aliquē iustum. Secundo mō nō potest esse sine gratia præueniēte, & adiuuante uoluntatem: hoc autem secundo modo non potest uoluntas iustitiæ reddere animam iustam. AD ILLVD, qđ obii-

obiicitur, quòd per eãdem uim, per quam [illegible] cit. Dicendum, ꝙ uerum est in eo motu, qui est ad aliquod cõplemẽtum: hoc autem nõ oportet esse in motu corruptionis, & destructionis. Aliquis enim interficitur per uiolentiam: nõ tamen oportet ꝙ per illam eandẽ uim in morte persistat. Et quia peccatum corruptio dicitur, nõ oportet, ꝙ quis persistat in peccato ex solo actu uoluntatis, sicut per actum uoluntatis se in peccato præcipitauit; sicut patet in eo, qui se uoluntarie interficit, uel uolũtarie se demergit. AD ILLVD, quod obiicitur ꝙ Deus possit restituere innocẽtiam, & ita delere culpam absq; gratia Dicendum, ꝙ hoc uerũ est: sed largitas diuinæ misericordiæ sic decreuit auferre malum, per quod homo displicet, ut simul daretur bonum, per qđ homo Deo placeret: nec unquã expellit culpã, quin sanctificet ipsam animam, ut in ea habitet per gratiam. Vnde nihil est medium secundum tempus inter iustũ, & impium: ex quo enim homo nascitur, necesse est animam eius uel esse peruersam ꝑ culpã, uel erectam per gratiam.

Idem Scot. in 4. dis. 1. q. 6. de circumcisione.

QVAESTIO II.

An liberum arbitrium absque gratia gratumfaciente in aduersariũ prævalere possit?

VTRVM lib. arb. absque gratia gratum faciẽte possit aduersarium suum uincere. Et ꝙ sic, uidetur. Gene. 4. dictum est Cain. Subter te erit appetitus tuus: & tu dominaberis illius. Sed constat, ꝙ Cain iam erat in mortali peccato: ergo in statu illo poterat dominari appetitui suo proprio: sed nullã uictoriam habet i nobis aduersarius nisi per nostrũ appetitum: si igitur absque gratia gratum faciẽte Cain superare poterat proprium appetitum, uidetur quòd posset etiã uincere aduersariũ. ITEM. Ber. in Li. de lib. ar. Liberum arb. est potentissimum sub Deo. Et ibidem dicit, ꝙ lib. arb. sui oino defectum non patitur, quare potentissime in ipso æternæ, & incõmutabilis imago deitatis uidetur. Nã & si habeat initium, nescit tamẽ occasum, nec de iustitia, uel de gratia accipit augmentum, nec de peccati miseria detrimentum: ergo si liberum arbi. adiutũ gratia, & iustitia possit superare aduersariũ, pari ratione uidetur, quòd possit etiam per seipsum. ITEM. Spiritus luxuriæ deiicitur, uel uincitur per continentiam, & Spiritus iracundiæ per patientiã, & sic de aliis: sed continentia, & patientia possunt haberi absq; gratia gratumfaciente per gratiam gratis datã; ergo &c. ITEM. Difficilius est uincere seipsum, quã uincere diabolũ: sicut. n. habitũ fuit, & Magister dicit supra Di. 21. Fortior est tentatio carnis, quàm tentatio hostis: sed homo absque gratia gratum faciente potest seipsum uincere, & morti exponere, sicut patet in hæreticis: ergo multo fortius uidetur, ꝙ absque gratia gratum faciente possit de diabolo triũphare. ITEM. Aduersarius noster, in quo nulla est grã gratũ faciens, frequenter pot nos deuincere, & sibi subiugare: si ergo non est peioris cõditionis homo, quàm

sit

sit diabolus, uidetur ꝙ absque aliquo dono gratiæ possit quis aduersarium suum uincere.

SED CONTRA. 1. Corin. 15. Deo gratias, qui dedit nobis uictoriã per Iesum Christum dominum nostrum. Igitur sine auxilio Christi nemo potest de inimico habere uictoriam: si ergo Christus auxiliatur nobis per gratiam suam, per quam nos iustificat, uidetur &c. ITEM. Roman. 7. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respondet. Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum: si ergo nullus uincit aduersarium, nisi qui liberatur a lege peccati, & mortis: uidetur ꝙ absque gratia Dei per Iesum Christum, quæ quidem est gratia gratumfaciens, non possit aduersarium uincere. ITEM. Super illud Psal. 26. Infirmati sunt &c. Glo. Non potentes resistere uitiis per se, Deo enim desistente ab auxilio laborare põt homo, sed non uincere: ergo uidetur, quod absque auxilio gratiæ gratumfacientis non contingat uincere tẽtationem. QVOD si tu dicas hoc intelligendũ esse de gratia gratis data, non gratũ faciente solum, Contra. Dicitur per aliam Glo. super illud Psal. 77. Immissiones per angelos malos &c. Diabolus potestatem habet in peccatore, sicut in pecore proprio: ergo cum non possit a peccato erui, nisi per gratiã gratum facientem, non potest nisi per illam erui a potestate diaboli: ergo sine illa non potest ipsum deuincere. ITEM. Vincenti debetur corona, secundũ quòd dicitur Apoc. 2. & 3. sed nulli pugnanti contra aduersarium debetur corona gloriæ, nisi ei, qui habet gratiam gratum facientẽ: ergo nullus absque gratia potest diabolũ deuincere. ITEM. Quicquid homo faciat, & quidquid etiam caueat, quamdiu est sine gratia gratum faciente, manet in culpa, sicut prius ostensum est: sed cum manet in culpa, seruus est diaboli, seruus est etiam peccati: & qui seruus est diaboli, uictus est a diabolo, secundũ ꝙ dicitur 2. Pet. 2. igitur absq; gratia gratũ faciente impossibile est de diabolo triumphare.

RESOLVTIO.

Resistere potest: uincere nõ potest.

RESP. Ad prędictorum intelligentiam est notandum, ꝙ differt dicere, aliquẽ resistere diabolo aduersario, & aliquem diabolum uincere aduersarium. Plus enim importat uictoria, q̃ resistentia. Resistentia namque consistit in hoc, ꝙ quis non consentiat suggestioni diabolicæ: sed uictoria consistit in assequẽdo oppositum eius, quod diabolus intendebat. Intendebat autẽ diabolus hominem reddere inimicum Deo, & facere dignum æterno supplicio. Tunc igit̃ uincit homo aduersarium, quando sic resistit tentationi, ut efficiatur maior Dei amicus, & mereatur regnum æternum. Et quoniam hoc absque gratia gratum faciente esse non potest, ideo cõcedendũ est, ꝙ & si quis per gratiam gratis datam possit diabolo resistere, ut ei non consentiat suggerenti, tamẽ absque dono, quod reddat hominem acceptũ Deo, ipsum uincere non potest, ut contra eius intẽtionem proficiat

ficiat dignitate meriti, uel ĩ merito condigni. Et concedendæ sunt rõnes, quæ hoc ostendunt.

AD ILLVD uerò, quod obiicitur de eo, q̃d dictum est Cain. Subter te erit appetitus tuus &c. Dicẽdum, quod & si in potestate eius esset appetitum refrenare, ut in actum peccati non procederet etiam absque gratia gratumfaciente, non tamen ex hoc sequitur, quod possit aduersarium deuincere: quia & si sine gratia hoc faceret, esset ibi resistentia, per quam uitaret pœnã: non tamen esset ibi uictoria, per quam mereretur palmam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod liberum arb. dicitur esse potentissimum sub Deo, & quod nõ augetur, nec minuitur. Dicẽdum, quod (quemadmodum fuit supra expositum) hoc intelligitur quantum ad priuationem coactionis, non quantum ad potentiam seruandæ rectitudinis. AD ILLVD, quod obiicitur quod spiritus luxuriæ uincitur per cõtinentiam. Dicendum, quod & si per continentiã, quæ est absq; gratia gratumfaciẽte, possit q̃s resistere spiritui luxuriæ: illa tamen resistentia triumphus dici non potest, pro eo quod ex hoc nullam assequitur palmam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod potest quis uincere seipsum sine gratia gratumfaciente. Dicendum, quod falsum est: quamuis enim hæreticus, qui exponit se morti, uideatur seipsum uincere: non tamẽ est ibi uictoria, sed deiectio. Superatur enim ab erroris improbitate, & conscientiæ peruersitate, & obstinationis profunditate: & propter hoc magis meretur confusionem, & ignominiam ex illa mortis perpessione, quàm gloriam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod diabolus potest uincere hominem absque gratia. Dicendum, quod uictoria diaboli consistit in subiugando sibi hominem per peccatum: uictoria uero hominis consistit in promerendo illud, quod diabolus amisit: & ideo sicut facilius est peccare, quam in bono proficere: sic facilius est diabolum superare hominem, q̃ hominem aduersarium uincere. Præterea diabolus non uincit hominem, nisi uolentem, & consentientem: diabolus autem nunquam uincitur uolens: & ideo non sequitur, quod si diabolus potest reportare uictoriã de homine absque gratia, q̃ similiter possit esse ecõuerso: imo nõ est simile, sicut ostẽsum est.

QVAESTIO III.

An liberum arbitrium absque gratia gratum faciente mandata omnia adimplere possit?

VTRVM absque gratia gratũfaciente liberum arbi. possit omnia mandata implere. Et q̃d sic uidetur. Deut. 30. Mandatũ, quod ego præcipio tibi hodie, non est supra te, neque procul positum &c. Et post. Sed iuxta est sermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud: hoc autẽ non esset, si obseruantia mãdatorum esset supra posse liberi arbitrii: ergo uidetur, quod absque gratia gratumfaciente, quæ est supra posse liberi arbitrii contingat mandata Dei seruari, & impleri. ITEM. Hoc uidetur auctoritate noui testamenti. Matth. 11. Iugum meum suaue

ue est,& onus meum leue: hoc autē nō esset, si mandatum Dei esset supra posse liberi arbit. ergo &c. ITEM. Hoc uidetur rōne. Multo benignior est Deus seruis suis, q̃ sit homo: sed homo pōt mandata hoīs seruare absq; gratia gratumfaciente, quę sunt grauia,& multa: ergo uidet̄, ꝙ multofortius possit seruare mādata diuina. ITEM. In mandatis Dei aut præcipiunt̄ ipsa genera operum, aut præcipiunt̄ formata opera. Si pręcipiunt̄ opera formata: ergo qui honorat patrem naturali pietate, non faciens illud ex charitate, uidet̄ illud mādatum omittere, quo p̄cipitur: Honora patrē,& matrē; & peccare mortaliter, ꝙ absurdum est dicere. Si igitur ipsa genera operū sunt in præcepto, & hoc constans est, ꝙ possumus facere absq; gratia gratum faciente, uidetur, ꝙ diuina mādata absq; dono gratię gratumfacientis cōtingat implere. ITEM. Nihil difficilius est, q̃ aīam suam ponere pro alio. Maiorem eñ charitatem nemo habet &c. sicut dicitur Ioān. 15. sed absque gratia gratumfaciente pōt quis mortē pro alio subire: ergo multo fortius oīa gńa aliorū mādatorū.

AD OPPOSITVM arguitur sic. Iere. 10. dicitur. Scio domine, quia non est hoīs uia eius, neq; uiri ut ambulet, & dirigat gressus suos: sed quicūq; implet diuina mandata, dirigit gressus suos: ergo non est in potestate hoīs diuina mandata implere. ITEM. Actuum 15. Hoc est iugum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuerunt, sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari, & loquitur ibidē de mādatis legis: ergo diuina mandata obseruare non contingit absq; diuina gratia. ITEM. Obseruatio mandatorum Dei faciūt hoīem Dei amicum: unde Ioan. 15. Vos amici mei estis &c. sed nullus pōt effici Dei amicus absq; dono charitatis,& gratiæ gratumfacientis: ergo impossibile est absque huiusmodi dono mandata Dei seruari. ITEM. Obseruantia mādatorum Dei facit hoīem dignum uita æterna. Vnde Matth. 19. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata: sed nullus pōt uitam mereri æternam absque dono gratię Dei, ut dicitur Roma. 6. Gratia Dei uita ęterna: ergo absque illa nemo pōt diuina obseruare mādata. ITEM. Sicut fundamētum legis ueteris est timor, ita fundamentum Euangelii est amor, sicut insinuat Aposto. Rom. 8. & expresse dicit Augu. ergo sicut mandata legis ueteris obseruari non poterāt absq; Dei timore, sic mandata Euangelica impleri nō possunt absque charitatis amore: sed donum amoris non est absque dono gratiæ gratum facientis: ergo absque huiusmodi dono non conuenit diuina mandata impleri.

S. Tho. 1. 2. qō. 109. ... deēt ponere q̃ pōt impfectè ali qua implere, licet ēt requirāt auxiliū Dei.

RESOLVTIO.

Et quidem quòad substantiam operis; sed non quò ad intentionem mandantis.

RESP. Dicendum, ꝙ mandata Dei dupliciter contingit impleri. Vno modo quantum ad genus operis. Alio modo quantū ad intentionē mandantis. Si loquamur de impletione mandatorum quantū ad genus operis, sic

ſic per gratias gratis datas contingit ea impleri, ſicut per fidē mandatum de adoratione:& ꝑ quandam naturalem pietatem, & deuotionem mandatum de parētum honoratione, & ſic de aliis. Alio modo eſt loqui de impletione mandatorum quantū ad intentionem mandantis: & ſic quia Deus pręcipit mandata ad hoc, quod uoluntas noſtra conformetur uoluntati ſuę, & hęc non poteſt eſſe abſque charitate,& charitas eſſe nō poteſt abſque dono gratię gratum facientis mandata Dei ſecundum intentionem mandantis abſque huiuſmodi dono non poſſunt obſeruari. Et hoc eſt, quod dicit Apoſtolus Rom. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum. Plenitudo legis eſt dilectio. Et 1. Tim. 1. Finis pręcepti eſt charitas de corde puro &c. Hoc ipſum etiā inſinuat. Deut. 6. ubi poſt enumerationem mādatorum decalogi ſubditur mādatum charitatis, quo dicitur, Diliges dominū Deum tuū ex toto corde tuo &c. Patet igitur ex prædictis, quanta ſit neceſſitas gratiæ gratum facientis: quia non ſolum eſt neceſſaria ad remiſſionem peccatorum, uerum etiam ad uictoriam tentationū, & ad obſeruantiam mandatorum diuinorum. Multipliciter enim errauit Pelagius, qui dixit, Liberum arb. tantum poſſe habere, ut non indigeret gratia gratum faciente. Hac igitur poſitione tanquam hęretica repudiata, implorāda eſt gratia Dei, per quam deleantur peccata, & uincantur diabolica tentamenta, & impleantur diuina mandata: non ſolum ſecundum genus operis; ſed etiā ſecundum intentionem mandantis: non ſolū ad uitationem pęnę, uerumetiā ad meritū gloriæ. Nā & ſi primus modus obſeruandi poſſit eſſe ꝑ gratiam gratis datam: ſecundus tamen modus non poteſt eſſe abſque gratia gratum faciente, ſicut prius oſtenſum eſt. Et ſecū dum hanc uiā procedunt rationes, quę oſtendunt, abſque gratia gratum faciente mandata diuina impleri non poſſe, unde & concedendæ ſunt.

AD ILLVD, qđ obiicitur de Deut. ꝙ mandatum non eſt ſupra hominem, ſed prope, Dicendum, quod hoc intelligitur de obſeruantia quantum ad genus operis. Si autem intelligatur de obſeruantia quantum ad intentionem mandantis, tunc dr̄ eſſe prope: non quia lib. ar. poſſit illud per ſe ſine dono gratiæ, ſed quia gr̄a Dei præſto eſt unicuique: nec aliqs caret gr̄a, ꝗa gr̄a deſit ſibi: ſed quia ipſe deeſt gratiæ. AD ILLVD quod obiicitur, ꝙ mādata leuia ſunt, & ſuauia. Dicendum, ꝙ hoc intelligitur in reſpectu habētis charitatem; homini enim habenti charitatē eſt facile diligere inimicum; ſed non habenti eſt ualde difficile, & quaſi impoſſibile. Et eſt exēplum in auibus, quæ leues ſunt ad uolandum; quando habent pennarum abundantiam: quando uero pennis priuantur, graues ſunt, & uolare nō poſſunt. Ideo dominus dicit mādata ſua eſſe leuia, quoniam uolentibus illa ſeruare, & cōuerti ad ſe, dat charitatē, & pēnas uirtutum, ꝑ quas poſſunt uolare, & ſe ſuper

ſeipſos

ſeipſos faciliter eleuare. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ homo poteſt implere mandata hominis &c. Dicendum, ꝙ non eſt ſimile, quia homo indiget obſequio hominis, & plus cõſiderat actum exteriorem, q̃ intentionem interiorem. Deus autẽ, qui bonorum noſtrorum non indiget, & magis intuetur corda, q̃ facies: opus hoĩs non acceptat, niſi prius acceptabilis ſit ei hominis uoluntas, per quã fiunt illa opera. AD QVARTVM, & ultimum argumentum ſatis plana eſt reſponſio ex prædictis. Probant enim ꝙ mandata Dei ſeruari poſſunt abſq; gratia gratũ faciente, quãtum ad genus operis. Et hoc quidem uerum eſt: nam põt homo mãdatum illud, Honora patrem tuum &c. abſq; gratia implere, ut ſic uitet pœnam. Poſſet etiam facere, & alia mandata adiutus aliqua gratia gratis data: & non ſolum facere aliqua, quæ uidentur ardua, ſed etiam pati terribilia. In his tamẽ omnibus nõ implentur mandata ſecundum intentionem, & acceptationem diuinam, ſecundũ ꝙ expreſſe dicit Apoſt. 2. Cor. 13. enumerans multiplex genus operis primo: poſt quod ſubiungit. Si charitatem non habuero, nihil mihi prodeſt. Et hoc fuit, quod Pelagius non conſiderauit: propter quod in errorem cecidit, & credidit aliquem ex ſimplici mandatorum obſeruantia quantum ad exteriora opera dignum eſſe uita æterna, quod eſt contra fidem piam, & ſanam: ſicut Apoſtolus explicat in auctoritate præmiſſa.

ARTICVLVS II

QVAESTIO I.

An liberum arbitrium gratia gratis data deſtitutum, ſufficienter poſsit ſe diſponere ad gratiam gratumfacientem.

CONSEQVENTER quęritur de poteſtate liberi ar. quantũ ſe extẽdit abſq; gratia gratis data. Et circa hoc quęruntur tria. Primò quæritur utrum liberũ arb. abſq; gratia gratis data poſſit ſe ad gratiam gratũ facientem ſufficienter diſponere. Secundò quæritur, utrum omni gratia deſtitutus poſſit alicui tẽtationi reſiſtere. Tertiò quæritur, utrum poſſit per ſe, abſque omni gratia in bonum aliquod in genere.

VTRVM liberum arbi. deſtitutum gratia gratis data, poſſit ad gratiam gratumfacientẽ, ſufficienter ſe diſponere. Et ꝙ ſic, uidetur, Zach. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, dicit dominus. Si igitur Deũ cõuerti ad nos nõ eſt aliud, q̃ gratiã impartiri, anteq̃ aliqua gr̃a conferatur libero arb. põt ad eũ conuerti: ſed ſe conuertendo ad Deũ, diſpoſuit ſe ad gratiã: ergo &c. ITEM. Boetius. Naturaliter eſt nobis inſerta ueri boni cupiditas: igit̃ omni gratia gratis data circumſcripta, ſalua aĩæ rõnalis natura, poteſt liberum arb. uerũ bonum deſiderare: ſed deſiderando unum bonum, diſponitur ad donũ gratuitum: ergo &c. ITEM. Oĩs poteſtas naturalis naturaliter appetit ſuã perfectionẽ eo ipſo, quo illa indiget, & ab ea nata eſt cõpleri. Si *Lib. 3. de Cõſo. pſa. 2. circa initium.*

igitur liberum arb. aptum natũ est cõpleri per donũ gratiæ, & gloriæ, omni gratia priuatũ, perfectionẽ gratiæ desiderabit, & quæret: si igitur hoc est ad gratiã gratũfacientẽ se disponere: videt̃ &c. ITEM. Sufficiẽter se ad gratiã disponit, qui facit qđ in se est: facere aũt qđ in se est, dicitur hõ, quãdo facit illud, qđ est in sua ptãte: sed liberũ ar. omni gratia destitutũ põt facere, qđ in se est: nullus. n. dubitat, quin possit facere, qđ põt: ergo absq; omni gratia põt se disponere ad gratiã gratũfacientẽ. ITEM. Liberum ar. destitutũ gratia gratis data, aut põt aliquid, aut nihil. Si nihil põt: ergo nemo esset inculpandus ex hoc, ꝙ nõ se ꝑparat ad gratiã. Si aliquid põt, uocetur illud, quod põt A, tũc uerũ est dicere, ꝙ liberũ ar. põt in A; sed faciendo A, toto suo posse se præparat ad gratiam: & quicunq; sic se prẹparat, sufficiẽter se disponit: ergo &c. ITEM. Omne peccatum non tm̃ est expulsiuũ gratię, sed & nociuũ naturæ: sed oĩs natura refugit sibi contrarium, & nociuũ: ergo lib. ar. omni gratia destitutũ, & sibi relictũ per naturã hẽt detestari pctm̃, & refugere: sed detestãdo, & refugiẽdo culpã, se disponit homo ad gratiam: ergo &c.

SED CONTRA. Aug. in Lib. de Eccl. dogma. Manet ad quærendã salutẽ libertas ar. sed admonente prius Deo inuitãte ad salutẽ, uel ut eligat, aut sequat̃, uel agat occasionẽ salutis: hoc est inspirationis Dei: ergo uidetur, ꝙ nunq̃ liberum ar. nostrũ põt se ad uiã salutis præparare, nisi adiuuetur per aliquã gratiã gratis datam. ITEM. Timor seruilis est illud, quo mediãte declinatur a malo, sicut dicitur Prouer. 1. In timore declinat omnis a malo: sed timere seruiliter, est donum Dei, & nullus põt se disponere ad gratiã, nisi declinet a malo: ergo nullus põt ad gratiam se disponere sine aliquo dono gratiæ. ITEM. Dispositio est eiusdẽ generis cum eo, ad quod disponit: ergo ad bonum gratuitum non põt quis se disponere, nisi per aliquid gratis datum: ergo impossibile est, ꝙ ad illud se disponat liberum arb. omni gratia destitutum. ITEM. Dispositio præuenit illud, ad quod dispo nit: si ergo liberum arb. posset se ad gratiam gratumfacientẽ per seipsum disponere, ergo posset gratiam præuenire; si ergo hoc est contra naturam gratiæ prę-uenientis: uidetur &c.

RESOLVTIO.

Potest se liberum arbitrium hominis ad gratiam gratumfacientem de congruo disponere, si per aliquod donum gratiæ gratis datæ excitatum fuerit. At omni dono penitus destitutum, nequaquam.

RESPON. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ uix, aut nunquam liberum arb. destituitur omni gratia gratis data. Qñ nomine gratiæ gratis datæ non solummodo intelligimus illa, quæ enumerat Apostolus. 1. Cor. 12. Alii datur per spiritum &c. sed etiam uocatur hic gratia gratis data, quicquid illud sit, quod superadditum est naturalibus, adiuuãs aliquo mõ & præparãs uoluntatẽ ad habitum, uel usum gratiæ: siue illud gratis datum sit habitus, sicut

Putant in hoc scholi q dã Sco. Pelagio fauere, in 4. di. 14. q. 2. Sed norint tales Sco. loqui de peccatore fideli ꝓsuppo

sita fide que gratia preueniens est; nec ex peccato penitus deperdit: sed duntaxat ī firmat. At si diceret, ꝙ peccator fidelis ex fide infirma, mediante auxilio dei ad bonū qđ est cōis influentia ad bonum pōt producere aliqua bona opera non quidā meritoria, gratie gratūfacientis, sed dispositiua ad illā, tanquā fidei fructuositate

cut timor seruilis, uel pietas aliquorū uisceribus inserta ab infantia, siue sit etiā aliquis actus, sicut aliqua uocatio, uel locutio qua Deus excitat animam hominis, ut se præparet. Sine hac quidem gratia gratis data uix, aut nunquam aliquis habens usum liberi ar. reperitur: & sine haccōcedendum est liberum arb. nunquam sufficienter disponi, nec posse se disponere ad gratiā gratumfacientem, sicut dicit Bern. expresse in Lib. de lib. ar. ca. 17. Conatus liberi arbit. ad bonum cassi sunt, si a gratia non adiuuātur, & nulli, si non excitantur. Et postmodum dicit, Gratia excitat liberū arbitrium, dum seminat cogitatum. Si igitur prima dispositio, quę non fit a gratia gratumfaciente, est cogitatio, & hęc non est absque dono gratię gratis datæ, impossibile est ꝙ liberum arb. omni gratia destitutum ad gratiam gratum facientem disponat seipsum. Ratio autem huius est hęc: non ꝗa gratia gratum faciens necessario præexigat dispositionē gratię gratis datę: sed quia ipsa est quid diuinum, & res existēs super liberum arbitrium, & etiam super naturale iudicium: ideo liberum arbitrium nunquā assurgit nec ad cognoscendum gratiam, nec ad petendam, nisi aliquo modo a sursum excitetur, & per additionem gratię gratis datę: quod tenet quasi medium inter donum gratię gratum facientis, & naturalem libertatem uoluntatis. Tenendum est igitur, quòd liberum arbitriū si excitetur per aliqđ donum gratię gratis datę, pōt ad gratiam gratum facientē se de congruo disponere: si aūt omni tali munere contingat ipsum destitui, nunquam posset ad illam disponi. Vnde rationes hoc ostendentes concedendę sunt.

Ad illud, autem, quod primo obiicitur in contrariū, ꝙ liberi arb. est conuerti ad Deū. Dicendū, quòd liberum arbit. lapsum nunquam ad Deū conuerteretur, nisi aliquo munere gratiæ excitaretur: qđ quia pręsto est, ideo dicit dominus. Conuertimini ad me. Hoc enim ipso, quòd inuitat, & uocat; exhibet homini aliquod donū gratuitum, per quod excitetur, excitatusq; aliqualiter ad ipsum conuertatur, & conuersus per gratiam gratū facientem a Deo acceptetur: ex hoc dicitur Deus conuerti ad ipsum. Vnde si quis uelit attendere ordinem liberi arb. & gratiæ diuinę, expresse insinuat Aug. 1. Lib. de Eccle. dogma. ponens quatuor gradus, inter quos gratia præuenit liberum arbitriū. Ait enim sic. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus: ut quiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est: ut adipiscamur, quod acquirendū admonitione cognouimus, diuini est muneris, ut non priuemur iam adeptæ salutis munere, sollicitudinis nostrę est, & cęlestis pariter adiutorii. In hoc ergo uerbo si quis diligenter inspiciat, insinuatur ualde clare, quantum possit liberum arbitrium respectu gratię. Nam cū sint in salutis opere ista quattuor, uidelicet inuitare, acquiescere, adiuuare, & permanere: primum est inspirationis Dei,

ut attritionē. i. imperfectum de peccato dolorē producāt: detestetq; (imperfectè tamē) peccatum. Adeòut recipiēdo gratiā gratūfaciētē, attritio fiat cōtritio unumquæq; opera, que deinde producit, meritoria fiant.

ſecundum libertatis arbitrii, tertium, muneris diuini, quartum ſollicitudinis noſtræ, & diuini pariter adiutorii Et per hoc ſatis aperitur uia ad diſſoluendũ rationes ſequentes.

Ad Illvd uerò, qđ obiicitur, ꝙ inſerta eſt nobis ueri, bonique cupiditas. Dicendum, qđ uerum eſt generaliter: ut autem cognoſcatur in ſpeciali quod ſit illud bonum, & deſideretur, & requiratur, hoc non eſt abſque Dei dono. Et illa etiam generalis cupiditas non ſufficit ad diſponendum ad gratiam, ſicut patet in philoſophis, qui beatitudinem multum deſiderauerunt: nunquam tamẽ gratiã Dei adepti ſunt. Ad Illvd, quod obiicitur, quod natura appetit ſuam perfectionem &c. Dicendũ, qđ uerum eſt de perfectione illa, quæ eſt infra terminos naturæ: non autem oportet de illa, quæ ſuper naturã eſt. Aut ſi de illa intelligatur, eo modo appetit, quo cognoſcit, per ſe autẽ non cognoſcit in ſpeciali, ſed tantũ in generali: ſic autem cognoſcẽdo, & appetendo non ſe diſponit ſufficienter ad donum gratiæ, ſicut priùs oſtẽſum eſt. Ad illvd, quod obiicitur, quod ſufficienter ſe diſponit, qui facit ꝙ in ſe eſt. Dicendum, quod facere quod in ſe eſt, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo poſitiue: quia facit aliquid ordinatũ ad gratiam, & tãtum facit quãtum poteſt: & hoc modo ueritatem habet ſermo prædictus. Alio modo poteſt intelligi priuatiue, ut dicatur facere, quòd in ſe eſt: quia facit quod poteſt, quamuis illud non ſit ordinatũ ad gratiæ ſuſceptionem: & hoc modo liberum arb. gratia deſtitutum poteſt facere quod in ſe eſt: & ſic prædictus ſermo non habet ueritatem. Et per hoc patet reſponſio ad ſequẽs. Quod enim quæritur, aut poteſt aliquid, aut nihil. Dicendum, qđ aliquid poteſt: ſed illud aliquid nihil eſt reſpectu gratiæ ſuſcipiendæ: ſicut poſſe comedere, aliquod poſſe eſt: nihil tamẽ facit ad hoc, quod aliqs ſuſcipiat donum gratiæ. Ad illvd, qđ obiicitur, quòd liberum arb. poteſt deteſtari culpam uirtute ꝓpriæ naturæ. Dicendum, quod dupliciter cõtingit deteſtari culpam. Aut quia eſt offenſiua maieſtatis, & æquitatis diuinæ: aut quia eſt læſiua propriæ naturę. Primus modus deteſtandi diſponit ad gratiam gratumfacientem; nec unquam, nec abſque dono gratiæ gratis datæ in ſtatu naturæ lapſæ. Cognoſcere enim, quod per culpam offenditur Deus, donum Dei eſt. Alio modo deteſtari peccatum inquantum eſt læſiuum naturæ: ſicut aliquis deteſtatur fornicationem, quia per ipſam amiſit uſum, uel incurrit alium morbum: & talis deteſtatio poteſt eſſe à uirtute naturę: ſed hoc nõ diſponit ad gratiam gratumfacientem. Et ſic patent quæſita. Patet etiam qualiter errauerit Pelagius, qui lib. arb. nõ ſolum dixit habere potentiam diſponẽdi ſe ad gratiam gratum facientem, ſed etiam merendi eam propria uirtute. Dupliciter enim mendax fuit: & in hoc, quòd dixit primam gratiam ſub merito cadere: & in hoc, ꝙ dixit etiam libe-

liberum arb. propriis uiribus ad gratiam posse se disponere.

QVAESTIO II.

An liberum arbitriū gratia pœnitus destitutum tentationi resistere possit?

VTRVM liberum arbit. omni gratia destitutum possit ali uitentationi resistere. Et quod sic, uidetur. Greg. in Moral. Debilis est hostis, qui non uincit nisi uolentem. Sed quod aliquis uoluntarie facit, potest nō facere: ergo si uoluntarie quis consentit aduersario; potest etiā gratia destitutus non consentire, ac per hoc tentationi resistere. ITEM. Lib. arb. omni gratia destitutum, adhuc liberum est: si liberum est: ergo non potest cogi, ergo pōt repugnare suggestioni diabolicę: & si hoc, igitur & resistere non solum uni, sed etiam omni tentationi. ITEM. Bonum potentius est, quā quod libet malum: sed liberum arbit. omni gratia destitutum adhuc habet naturale iudicatoriū, qđ inest ei per naturam: ergo cum illud sit bonum, potentius est peccato, & concupiscentia, & tētatione diabolica inclinante ad malum: & si hoc, ergo pōt nō solum uni, sed etiam cuilibet tentationi resistere. ITEM. Cum sit triplex posse, uidelicet gratiæ, naturæ, & uitii, secundum quod dicitur in Glo. Roman. 7. Posse gratię addit supra posse naturę: sed posse uitii diminuit: ergo posse naturæ est supra posse uitii: ergo circumscripta omni gratia, manente sola naturali potētia, uidetur quòd liberum arbitrium resistere possit uitio impellenti. ITEM. Sicut liberū arbitrium uertibile est ad malū, ita quęlibet creatura uertibilis est in non esse: sed multę creaturæ conseruantur in esse sine aliqua gratia gratis data per naturalia principia, & diuinā potentiam: ergo pari ratione uidetur, quod per liberum arb. gratia destitutum, propria uirtute absque aliquo dono gratię supra apposito possit aliquis casum in peccatū effugere. ITEM. Dęmones habēt sibi data integra naturalia, & splendidissima: ergo multo fortius liberum arb. hominis lapsi: sed lib. arb. non lapsum per se poterat tentationi resistere: ergo pari ratione uidetur, quod liberum arb. lapsum hoc possit, etiā si sit omni gratia destitutum.

SI FORTE tu dicas, ꝙ si sit integrum quantū ad naturam potētiarum, infirmatum tamen est, & diminutum quantum ad habilitatem consequentem, adeo ut non possit resistere, Tūc ego quęro, aut potest, aut non pōt. Si potest, habeo propositum. Si non potest, & nullus est inculpādus in eo, quod uitare non potest: ergo aut lib. arb. non resistēdo tentationi non peccaret, aut in peccando, non esset uituperabile: sed utrunque horū est impossibile: ergo restat alterum. s. quod possit tentationi resistere.

SED CONTRA. Matth. 6. *Et ne nos inducas in tentationem*, dicitur in Oratione Dominica: sed nullus ab altero postulat, quod potest per se ipsum: si ergo homo sapienter petit a Deo uidetur quod hoc non possit homo per lib. arb. absque aliquo dono gratię gratuito ITEM Aug. diffiniens lib. arb. sicut habitum est

supra Dist. 24. dicit, qđ liberum arb. est facultas uoluntatis, & rationis; qua bonum eligitur gratia assistente, & malũ gratia desistente. Si igitur hęc ratio recta est, nisi adsit diuina gratia semper li. ar. malum eliget: ergo nulli tentationi resistet. ITEM. Sup illud Ro. 6. Velle adiacet mihi, Glos. Naturale est quodãmodo uelle bonũ per rationem. Sed tale est hoc uelle, ꝙ semper ui carnis superatur: ergo uȓ, quod absque adiutorio gratiæ semper cũ tentaȓ, consentiat homo culpæ. ITEM. Li. ar. in pręeligendo semper sequitur affectum prædominantem, & hoc expresse determinat Ansel. in Lib. de lib. ar. & per experiẽtiam est manifestũ; sed absque gratia saltem gratis data, lib. ar. corrupto, regnat amor proprii boni: ergo uidetur, qđ illud semꝑ præeligat quãtũ est de se, nisi gratia diuina assistat: ergo idẽ quod prius. ITEM. Mors non inest nobis, nisi ꝑ peccatũ: ergo ubi est necessitas moriendi, uideȓ, ꝙ nisi adsit gratia Dei, est simpliciter necessitas peccandi: sed ubi est necessitas peccandi, non est potestas resistendi tentationi: si igitur hanc hẽt liberum arbi. prout est gratia destitutum: patet &c. ITEM. Habens pedem claudum cũ ambulat, necesse habet claudicare: ergo si pes spiritualis est habens affectum deordinatum, & obliquum, necessario claudicat in suo actu; ergo necessario liberũ arb. gratia destitutum, cum sit lapsum, & obliquatum; ꝓcipitabitur in peccatum: qđ si hoc, impossibile est ꝙ absque dono gratię tentationi resistat.

RESOLVTIO.

Et si non cuilibet resistere ualeat, nec tamen cuilibet succumbere sperat.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notãdum, ꝙ aliqui senserunt liberum ar. secũdum statum, in quo nunc est, absque munere gratiæ omni posse tẽtationi resistere propria uirtute; quia si hoc non esset, peccatũ ei imputari nõ deberet. Sed hęc positio plane falsa est, & contra sacrã scripturã, & contra sanctorũ testimonia. Si. n. nemo potest resistere tẽtationi de luxuria, nisi per continentiam, nemo tentationi de infidelitate nisi per fidem: continentiã autẽ, & fidem non cõtingit habere absque dono gratiæ diuinæ, iuxta qđ dicitur Sap. 9. Non possum esse cõtinẽs, &c. & 1. Cor. 12. Alii daȓ fides in eodẽ spiritu: planũ est, ꝙ ipsa sacra scriptura dicit, ꝙ liberum arb. absque munere gratiæ non posset omni tentationi resistere. Hoc ẽt multipliciter ꝓbat Aug. in Lib. de perfectione iustitiæ hois, & de natura, & gratia. & in Libr. de uera religione dicit expresse, ꝙ qui nõ uult ab alio superari, necesse hẽt alii inuidere: & ita uir superbus necesse hẽt peccare aliquãdo peccato inuidiæ: similiter & in aliis generibus peccatorũ intelligendum est esse. Et ꝓpterea illa positio Pelagii tanquã erronea repudiãda est. Hoc aũt fuit, qđ decepit Pelagiũ, ꝙ liberũ ar. nunquã destituiȓ oĩ gr̃a gratis data, & ipse posse gr̃ę attribuit ipsi naturę. Sup̃bia. n. excęcatus, nesciuit distinguere iter dona naturalia, gratuita. ALIORVM uero positio

tio fuit; ꝙ liberũ ar. lapsum omni gratia destitutum nulli posset tentationi resistere, pro eo ꝙ lapsum est, & in lapsu suo adeo est infirmatum, & obliquatum, ꝙ nisi adsit diuinæ misericordiæ donum, incuruatur ad omne malũ, quod sibi suggeritur, & offertur. Et innuitur per illã glosam, quæ dicit super illud Psal. 77. Immissiones per angelos malos, Diabolus potestatem habet in peccatore, sicut in proprio pecore. Et ex hoc arguunt, ꝙ nisi ad sit diuinum auxilium, faciet illum pro uoluntate sua ruere de peccato in peccatum. Item, alia Glos. super 1. Abac. Nesciebam eum tantam potestatem accepisse, ut uiribus eius nemo possit resistere. Hoc intelligendum est esse dictum per se, absque auxilio diuinæ gratiæ. Et si tu obiicias, ꝙ tunc homo culpandus non esset: respondẽt per illud, quod dicitur in Glos. Ro. 7. Non ego operor, sed qđ habitat in me peccatum. ibi Gl. Nunquid quia inuitum hominẽ dicit peccare, immunis uideri debet a crimine? non utique. Ipsius. n. uitio, & desiderio hæc cępta sunt: quia. n. mancipauit se per assensum peccato, iure dominatur illius. Sed q̃a illud ualde durum uidetur dicere, ꝙ liberum ar. in statu tali nulli possit tentationi resistere, cum naturale habeat iudicatorium, & quendam instinctum naturalẽ remurmurantem contra malũ, cum non sit etiam in malo confirmatũ: Ideo est tertia uia, medium tenens inter hæc duo extrema, ꝙ liberum ar. omni gratia destitutũ: nec omni possit tẽtationi resistere, nec necesse habeat omni tentationi succumbere. Non possit, inquam, omni resistere ꝑꝑ suam instabilitatẽ & infirmitatem: iuxta illud Treno. 3. Peccatũ peccauit Hierusalẽ, propterea instabilis facta est. Et Glo. super illud Treno. 3. Misericordiæ dñi, &c. Non potest homo diu stare contra insultus diaboli, nisi misericordia domini adiuuetur. Vnde si contingeret hominem resistere uni tentationi, tantũ possent multiplicari, ꝙ nisi diuinum auxilium adesset, necesse haberet hõ deiici, sicut ponitur exemplũ in foraminibus nauis, per quæ ingreditur aqua. Potest etiam exemplũ poni in pugile, qui cum se cooperit ex una parte contra ictum, & ex altera discooperit, a magis experto pugnatore læditur. Sic & diabolus frequenter facit pluribus, quibus prætendit tentationem de luxuria: & ex hoc quòd non consentiunt, facit ipsos prosilire in superbiam, nec umquam potest euitare hõ, quin in aliquã tentationẽ incidat, & hoc propter suam instabilitatem. Propter suam etiam infirmitatem necesse haberet in aliquam tentationem incidere. Cũ enim sit obtenebratus ignorantia, & alligatus carnis cõcupiscẽtia, tentationẽ carnis, & infidelitatis nõ posset euadere, quin etiã aliquando consentiret, nisi adiuuaretur aliquo munere diuinæ gratię. Per iã dicta patet responsio ad quæstionẽ propositam: patet etiam pro parte respõsio ad obiecta. Illæ enim rationes, quę primo probant, quòd contingat tentationi resistere, si con-

si cōcluderent de tentatione in particulari, cōcedendę eēnt: q̄a uero concludunt, ꝙ contingat absque grā omni tentationi resistere: iō oportet eas dissoluere.

AD ILLVD ergo, qđ obiicitur primo, qđ diabolus non uincit nisi uolentē. Dicendum, ꝙ uerum est: aliqua tamen sunt, quæ sic uolumus, ꝙ ad illa uoluntas nostra necessariò inclinatur propter corruptionē originalis culpæ, nisi adsit aliqđ munus gratiæ, per quod releuetur, & dirigatur: & ideo quamuis uincat uolentem, non tamen sequitur, ꝙ homo absque gratia possit resistere. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ liberum ar. non pōt cogi: iā patet rñsio. Non.n. est ibi coactio: sed tanta est ad malum inclinatio, & uoluntatis pronitas, ꝙ nisi esset aliud sustentans, necesse haberet motu uoluntatis aliqñ in malum incidere. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ bonum est potentius malo. Dicendum, ꝙ uerum est, per se loquendo: sed quādo bonū subiicit se malo, malum tunc operatur ꝑ uirtutem boni, & sufficit sibi bonū: & per hunc modum in homine habet regnare peccatū, sicut dicit Apost. Ro. 6. Nō regnet peccatū in uestro mortali corpore. ET PER hoc patet responsio ad sequens, quod obiicitur de uelle naturæ, & de uelle uitii. Velle.n. uitii præsupponit posse naturæ: & ipsam naturam deordinando, efficitur ipso uelle naturæ potentius: sicut uidemus in aliquo morbo, qui adhæret uirtuti naturali. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ uertibilitas naturæ stabilitur absque munere gratiæ superadditæ. Dicendum, ꝙ non est simile: quia & si natura propter defectum sit uertibilis in non esse: tamen totum, quod in ipsa est, naturaliter, & determinate appetit esse. Et q̄a Deus conseruat rem sc̄dm ꝙ appetit: ideo sola diuina præsentia per propriam naturā conseruat creaturas. Liberum autem arb. lapsum indifferenter appetit licita, & illicita, & prohibita, & concessa, & cum magno impetu ad malum tendit: ideo ad hoc, ꝙ stabiliatur, necessarium est ei aliquod donum gratiæ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ liberū ar. integrum est, Respondēdum est (sicut dicebatur in opponendo) ꝙ hoc intelligitur quantum ad essentiam potentiarum, non quantum ad perfectionem habilitatum consequentium. Et si quæratur ulterius, utrum possit resistere, uel non. Dicendū, quòd de aliqua tentatione per se non potest: si tamen consentiat, non est a culpa immune, propter hoc ꝙ adiutoriū gratię sibi p̄sto est, si uellet suscipere. Propter hoc ēt: quia ex propria sua culpa deuenit in illam necessitatē. Et hoc est qđ dicit Augu. ꝙ quia homo noluit uitare peccatum, dū potuit: inflictū est ei, ut nō possit, cū uelit. Hoc etiam dicit Magister supra Dist. 25 ꝙ post peccatū ante reparationem gratiæ liberū ar. præmitur a cōcupiscentia, & uincitur: & ideo potest peccare, & non potest nō peccare, etiam damnabiliter. Et sic patet, quod rationes concludentes liberum arb. per se posse resistere tentationi, non cogunt de necessitate.

AD

AD RATIONES vero ad oppositum, quibus ostenditur, ꝙ non possit tentationi resistere, facile est respondere. Si enim cõcludant, quod necesse haberet aliquando cadere: de plano sunt concedendæ. Si autem aliquis ꝑ eas uelit arguere de libero arbitrio, quòd omni tentationi succumberet. Respõderi potest ad primum de oratione; ꝙ illud petitur non quia non possit alicui tentationi resistere; sed quia nõ potest omni resistere per se. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ liberum arb. eligit malum gratia desistente. Dicendum, quòd illud non intelligitur semper; sed aliquando. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ uelle naturæ semper superatur. Dicendum, quòd illud nõ intelligitur, quia in omni tentatione discedat homo a naturali rectitudine uoluntatis: sed quia illa rectitudo non est tantæ uirtutis, ꝙ possit absque gratia Dei eripere hominem a seruitute peccati. AD ILLVD, qđ obiicitur de necessitate moriendi. Dicendum, quòd necessitas moriendi non inest homini propter peccatum quod inest: sed propter peccatum quod infuit. Vnde illud non concludit, quòd necessarium sit hominem peccare; sed quòd necessarium sit hominem peccare, uel peccasse. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ liberum arb. sequitur affectũ prędominantem. Dicendum, ꝙ affectus non prædominatur in homine respectu cuiuslibet mali, quod suggeritur: sicut patet in auaro, cui suggerit bonorum suorum dissipatio: uel prodigo bonorum suorum retentio; & ideo non sequitur ꝙ consentiat omni peccato. Præterea, qui afficitur circa aliquid in habitu, potest in aliqua consideratione magis affici circa eius oppositũ in actu, sicut homo frequenter irascitur circa rem, quam multũ diligit. AD ILLVD, quod obiicitur de claudicatione pedis. Dicendum, quòd non est simile, quia actus ambulationis nunquam separari potest a dispositione claudicationis i pede claudo: non sic autem est de actu affectionis respectu deordinationis, quę est in libe. arbi. propter multitudinem motuum, & affectuum, qui consurgunt in nobis ex diuersitate considerationũ, sicut prætactum est, ob quã modo mouetur homo ad unum, modo ad eius oppositũ: & ideo aliquando motu recto, aliquando obliquo. Per hæc autem, quę dicta sunt: patet responsio ad obiecta, & ad cõsimilia, quę obiici possunt in hac materia. AD ILLAS autem duas glossas, quę in soluendo adductæ sunt, quibus uidetur innui, quòd liberũ arbit. absque omni gratia tentationi non possit resistere, intelligendę sunt, non quia diabolus plenum posse habeat super hominem quantum ad actum tentandi: & quòd homo nullo modo possit ei resistere; sed hoc intelligitur quãtum ad hoc, quòd posse habet in eius morte ad infernalia supplicia, nullo impediente, pertrahere: ita quod homo uiribus eius non potest resistere.

QVAE-

QVAESTIO III.

An liberum arbitrium omni gratia destitutum, in purisque naturalibus constitutum; in aliquod bonũ opus ex genere possit?

VTRVM liberũ arb. omni gratia destitutum possit in aliquod bonũ in genere. Et quòd sic, uidetur. Virtus consuetudinalis non dat nouam potẽtiam uoluntati; sed solum redit eam facilem: si igitur uoluntas habẽs uirtutem consuetudinalem, potest in bonum in genere, & bonum ex circunstãtia, uidetur ꝙ tunc possit carens uirtute, licet cum difficultate. ITEM. Brutum bruto per naturam potest compati: ergo & homo homini ꝑ naturam potest compati, circũscripto omni bono gratiæ: & si pōt compati, & misereri, pōt & eleemosynam largiri: & hoc est bonum in genere, dare eleemosynam indigenti: ergo &c. ITEM. Vitium non fortificat naturã; sed homo uane gloriosus potest prædicare euangelium, uel facere aliquod opus bonum in se; ergo si hoc potest homo, deprauatus uitio inanis glorię, multo fortius pōt hoc ex potestate naturæ. ITEM. Difficilius est auaro dare omnia, quæ hẽt; q̃ dare partẽ eorum, quæ habet: sed auarus absq; omni dono gratiæ pōt fieri prodigus, & dissipare omnia bona sua: ergo multo fortius absq; omni dono gratię pōt dare unam eleemosynam, cum illud sit multum facilius. ITEM. Aut li. ar. omni gratia destitum potest in aliquod bonũ, aut non. Si non, ergo nullius est potentię. Si pōt in aliquod; cum principiũ, quod est uoluntas, distinguatur a principio, qđ est natura: illud non tãtum erit bonum naturale, sed etiam bonũ morale: sed minimum inter omnia bona moralia est bonum in genere: ergo &c.

SED CONTRA. Dominus. Io. 14. Sine me nihil potestis facere. Glos. Nec parum boni. Igitur, absq; auxilio gratiæ Dei lib. ar. non potest perficere aliqd boni. ITEM. 2. Cor. 3. Non ꝙ simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis. Si igitur bonum cogitare, hoc est initium oĩs boni, & hoc non possumus per nos: ergo nullum bonũ per se potest lib. ar. diuina gratia destitutum. ITEM. Aug. ad Bonifacium Papam Non potest homo aliquid boni uelle, nisi adiuuetur ab eo, qui malum non potest uelle. ITEM. Isidorus, Sciãt defensores liberi ar. nihil boni liberum ar. posse, nisi diuinę gratiæ iuuamine sustentetur: ergo redit idẽ sicut prius. ITEM. Bernardus super Can. 33. Sciant (inquit) hostes gratiæ, nec ad bonũ cogitãdum sufficiẽs esse cor humanum. Et expressiùs in Libro de libero ar. Tria in nobis Deus operatur, cogitare, uelle, & perficere. Primũ sine nobis, secundum nobiscum, tertiũ per nos. ITEM. In eodem libro ca. 8. Velle siquidem in nobis est ex libero arbitrio: non autem posse qđ uolumus: non dico uelle bonũ, aut uelle malum; sed uelle tantum. Ex his omnibus auctoritatibus concluditur, ꝙ liberum arbitrium gratia destitutum non possit in aliquod bonum quantumcumque paruum.

RESOLVTIO.

Potest: sed infructuosè, & difficulter: cooperante tamen generali Dei influxu.

RESP. Ad prædictorum intelligentiã est notãdum, ꝙ opus aliquod tripliciter pōt dici bonũ. Vno modo dr̃ aliquid bonum simpliciter: & hoc est bonũ, qđ est ordinatum in finẽ: & tale bonũ, qđ est meritoriũ: & in huiusmodi bonum non pōt lib. ar. lapsum absq; auxilio gr̃æ gratum facientis. Scđo modo aliqđ dr̃ bonum ex hoc, ꝙ aliquo modo de cõgruo disponit ad bonũ: & tale est bonũ, qđ fit extra charitatẽ: nihilominus tñ cũ recta intẽtione: & in tale non pōt li. ar. absq; munere gratię gratis datæ: per qđ illuminetur, & dirigať, & exciteť, ut uelit facere aliqđ, qđ sit Deo placitũ. Et ꝙ ad hoc sit munus gr̃ę necessariũ, expresse innuitur. Sap. 8. ubi dr̃. Sciui qm̃ aliter non possum esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsũ erat sapientia, scire cuius donũ hoc esset. Vnde nõ est paruũ donũ gratię cognoscere ipsum munus gratiæ, & cognoscere ꝙ sine gratia homo saluari nõ pōt. Tertio modo dr̃ aliqđ bonum; qa in finẽ est ordinabile, & hẽt aliquã ordinationẽ intra se, siue ex trãsitu super materiã debitã, sicut pascere esurientẽ: siue ex debita circũstãtia superaddita; uidelicet ut hoc faciat, cũ exigit tẽpus, & locus, & opportunitas. AD ILLVD autẽ genus boni cõplẽdum, & si gr̃a gratis data sit necessaria ad hoc, ꝙ fiat facili ter; circũscripto tñ omni munere gr̃æ, & lib. ar. relicto in puris naturalibus ꝑ naturale iudicatorium, & instinctũ posset in tale bonũ, Deo sibi cooperãte, sicut cooperatur aliis creaturis. Nã si ne primo agẽte nullũ agẽs pōt agere, sicut suo loco infra manifestabitur, cum agetur, utrũ oĩs actio sit a Deo. Ad præsens aũt tm̃ dixisse sufficiat, ꝙ li ar. solã Dei cooperatione absq; aliquo munere gratię (licet difficiliter) pōt exire ĩ aliquod bonũ morale: per illud tñ nec disponitur ad gratiam, nec ad gloriã; quia nõ est in finem ultimum ordinatum: sed tantum ordinabile: & istud cõcludunt rationes ad primam partem inductæ: & ideo concedendę sunt. In bonum autem, quod ducit ad bonum perfectum siue merito congrui, siue merito condigni, non potest absque auxilio Dei, sicut expresse dicunt auctoritates sanctorũ ad contrariũ adductę, & sic omnes intelligendæ sunt. Et quòd isto modo debeant intelligi, planum est. Nam si liberum arb. in solis naturalibus suis relinquatur, adhuc remanebit ei rationis iudicium, per quod cognoscit parentes esse honorandos; & cõstat, quòd si habet hoc naturale iudicatorium per illud, per qđ potest nosse parentes esse honorandos, ꝑ illud potest cogitare: & cum habeat naturalem instinctum, potest etiam id uelle: & cum habeat exteriora organa sibi subseruientia, potest opere implere; sed prout illud facit iudicium rationis rectæ, absque munere gratiæ, non dirigit ad obtinendum finẽ, qui Deus est; & mercedẽ ęternę beatitudinis, quã nosse non potest nisi Deus reuelet. Et propterea dicunt sancti.

Dis. 37 art. 1. q. 1.

cti, q nec cogitare, nec uelle, nec facere pōt bonum absq; iuuamine diuinę gratię; q loquūtur de bono, secundū q est ordinatum ad assequendum beatitudinē. Si aūt intelligātur auctoritates de alio bono, tūc noīe grę non est intelligēdus aliqs habitus superadditus naturalibus: sed intelligatur gratuita Dei influentia, p quā cætera cōseruat, & adiuuat, ut cōpleant operationes suas. Et sic intelligitur illud uerbum Iohan. 14. Sine me nihil potestis facere. Et illud Isa. 26. Omnia opera nostra in nobis oportet esse dñe: & consimilia. Et sic intelligēdum est illud qđ dr̄ in Libro de Cognitione Dei, q nullus pōt aliquid addiscere nisi Deus doceat. Hoc n. non dr̄, quia omnis cognitio sit infusa: sed quia lumen creatum non pōt perficere operationem suam absq; cooperatione luminis increati, per qđ illuminatur oīs hō, qui uenit in hunc mundum. Et hoc modo intelligeda sunt uerba Dionysii, & aliorum sanctorum, qui dicunt, q omnis essentia est a prima essentia, & omnis uita a prima uita, & omnis intelligentia a prima intelligētia, & oīs bonitas a prima bonitate. Hæc enim dicta sunt, nō quia Deus tota causa: sed quia si ne ipso non potest agere aliqua uirtus creata. Patet igitur ex pdictis, quantum sit necessaria libero arb. gratia gratum faciens; quia sine ea non potest a peccato resurgere, nec potest aduersarium uincere, nec potest mandata Dei implere. Patet nihilominus, quantum sit necessaria gratia gratis data; quia sine ea non pōt lib. ar. ad gratiam gratum facientē sufficienter se disponere: non pōt ēt omni tētationi resistere: non pōt etiam in aliquod bonū quantumcunque modicum, qđ sit ordinatum ad salutē. Et licet possit in aliquod bonum morale, uix aut nunquam tamen faceret nisi malum propter peccati originalis corruptionem. Et ex his manifeste conuincitur error Pelagii, & superbia, qua se cōtra diuinā grām erigebat, & ingratus gratię Dei, sibi qđ erat grę, usurpabat: & dum hoc agebat, seipsum a munere diuinæ gratiæ elongabat: & propterea error iste cauendus est non modicum. Vnde Ber. in Lib. de lib. ar. c. 18. Cauendum est, ne cum hoc sit bonum propositum, inuisibiliter intra nos, aut nobiscum excitari sentimus, aut uolūtati nostrę attribuamus, quæ infirma est: aut Dei necessitati, quæ nulla est: sed soli gratię, qua qs plenus est. Hæc liberum arbitrium excitat, cum seminat cogitatū: sanat cum inuitat affectum, roborat ut perducat, seruat ne sentiat defectum. Sic autem cū lib. ar. operatur, ut illud primo præueniat, in cęteris comitetur: ad hoc itaque præueniens, ut sibi deinceps coopererur: ita tamen, quod gratia cęptum pariter ab utroque perficitur, ut mixtim non sigillatim, simul nō uicissim per singulos profectus operentur: non partim gratia, non partim libero arb. sed totum singula opere indiuiduo peragunt: totum quidem hoc, & totum illa: sed ut totum huic, uel in hoc sit, totum est ex illa.

Augu. Lib. de Magistro c. 11 & 12. To. I.

DI-

De potestate liberi arbitrij primi hominis; utrum, scilicet eguerit gratia operante secundùm statum naturæ institutæ.

Post hæc considerandum est, utrum homo ante peccatum eguerit gratia operante, & cooperante. Ad quod breuiter dicimus: quia non cooperante tantum; sed etiam operante gratia indigebat: nõ quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiæ (operatur enim liberando, & præparando uoluntatem hominis ad bonum) egebat itaque homo ea, non ut liberaret voluntatem suam, quæ peccati serua non fuerat; sed ut præpararet ad uolendum efficaciter bonum, quod per se non poterat. Non enim poterat bonum mereri sine gratia, ut Aug. in Encb. euidenter tradit, Illam, inquit, immortalitatem, in qua poterat non mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium. Hanc uero, in qua non poterat mori, acceptura est per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quamuis sine gratia, nec tunc ullum meritum esse potuisset: quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum, non tamen iustitiæ habendę, uel retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his uerbis satis ostenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante, & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere posset sine gratiæ operantis, & cooperantis auxilio: habuit tamen quo poterat stare.

Ca.106 Into.3

Quod homo ante lapsum uirtutes habuerit.

Præterea quæri solet, utrum homo ante lapsum uirtutem habuerit. Quibusdam uidetur quòd non habuerit, id ita probare conantibus. Iustitiam, inquiunt, non habuit: quia præceptum Dei contempsit, nec prudentiam; quia sibi non prouidit: nec temperantiam, quia aliena appetijt, nec fortitudinem; quia prauæ suggestioni cessit. Quibus respondentes, dicimus eum quidem non tunc habuisse has uirtutes, quando peccauit; sed ante, & tunc amisisse. Quod multis

sanctorum testimonijs comprobatur. Ait.n. Aug. in quadam Homilia, Adam perdita charitate malus inuentus est. Item, Princeps vitiorum, dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterque peremit. De hoc eodem Ambrosius ad Sabinum ait, Quando Adam solus erat, non est præuaricatus: quia eius mens Deo adhærebat. Super Psalm. quoque dicit: Quòd homo ante peccatum beatissimus auram carpebat æthercam. Sed quomodo sine uirtute beatissimus erat? Augustinus quoque super Genesim dicit, Adam ante peccatum spiritali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum uirtutibus fulsisse, sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

De eiectione hominis de paradiso.

Gen. 3. Augu. Lib. 11. de Ge. cap. 40

In illius quoque peccati pœnā eiectus est de paradiso in istū miseriarū locū, sicut in Genes. legitur. Nūc ergo ne forte mittat manū suā, & sumat de ligno uitæ, & comedat, & uiuat in æternum, emisit eum Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari uidetur quòd nunquam moreretur, si postea de illo ligno sumpsisset.

Quomodo intelligendum sit illud, Ne sumat de ligno uitæ, & comedat, & uiuat in æternum.

Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt. Deus modo irati loquens, de homine superbo ait, Videte ne forte mittat manum suam, &c. idest cauete uos angeli ne comedat de ligno uitæ, quo indignus est: de quo, si perstitisset, comederet, & viueret in æternum, sed modo propter inobedientiam indignus est comedere. Et sicut uerbo dixit: ita opere exhibuit. Emisit enim eum Deus de paradiso uoluptatis in locum sibi congruum: sicut plerunque malus, cum inter bonos uiuere cœperit, si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur. pondere prauę consuetudinis præssus.

De flammeo gladio, ante paradisum posito.

Ne vero ad illud posset accedere, collocauit Deus ante paradisum Cherubin, & flammeum gladium atque versa-

tilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Quod iuxta literam potest hoc modo accipi; quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per cælestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia: non tamen frustra; sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ: hæc est charitas; quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt, quæ versatiles sunt; quia tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitæ ideo posita sunt ante paradisum; quia ad vitam non reditur nisi per Cherubin, scilicet plenitudinem scientiæ, id est, charitatem: & per gladium versatilem, id est, tolerantiam paßionum temporalium.

Augu. sup Ge. Lib. 11. cap. 40 Ibidē. *Ro. 13. Augu. libr. 2. de Gen. contra Mani. ca. 23. 1. Io. 3. et Act. 14.*

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ.

Potest autem quæri, Vtrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc August. in libr. de baptis. par. sic ait, Recte profecto intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse a cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, quod de ligno vitæ ante peccatum sumpserint: quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiæ boni, & mali.

Lib. 2. qui alias dicitur de Peccatorū meritis & remissione cōtra Pelagianos in c. 21.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno uitæ.

Quare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed forte hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri, vt de illo sumeret semel, & non sæpius: qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cum scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

SVPRA ostendit Magister, quantum lib. arbit. indiget auxilio gratiæ secundum statum naturæ lapsæ. In hac parte inquirit, utrum eguerit gratia operante, & cooperante secundũ statũ naturæ institutę. Diuiditur aũt pars ista in duas partes. In quarũ prima determinat de auxilio gratiæ, quod collatum fuit homini ante peccatum. In secunda per oppositum determinat de supplicio pœnæ, quod inflictum fuit homini post peccatum, ibi, *In illius quoque peccati pœnam &c.*) Prima pars habet duas. In prima inquirit Magister utrum lib. ar. hoīs ante lapsum gratia eguerit. Secundo uerò, utrum in statu illo gratiã, & uirtutes habuerit, ibi. *Præterea quæri solet, utrum homo ante lapsum &c.*) Similiter secunda pars principalis duas habet. In prima, determinat cuiusmodi pœna homo fuit punitus propter peccatum, uidelicet pœna expulsionis de paradiso; ubi ẽt explanat uerba scripturæ circa hanc materiã. In secũda remouet dubitationem, quæ ex dictis habet originẽ, ibi, *Potest autem quæri, utrum de ligno uitæ &c*) Et sic terminatur illa totalis pars, in qua agit Magister de primi hoīs lapsu, & quantum ad peccatum, per quod cecidit; & quantum ad adiutorium, per quod stare potuit.

Dub. I. D*ixinius Adam quidem, &c.*) Contra uidetur dicere falsum, quia si non habuit eas quãdo peccauit: ergo antea misit eas, quàm peccaret: sed uirtutes non possunt amitti sine peccato: ergo ante peccauit, quã peccauit. Iuxta hoc quæritur, utrũ hõ quãdo peccauit, erat sapiẽs, uel stultus. Si sapiens, ergo non peccabat: Si stultus, ergo non uidetur stultitia esse pœna peccati Respon. Dicendum, ꝙ tempus commissionis peccati Adæ potest dupliciter determinari. Aut secundum inchoationem, aut secundum cõsummationẽ: utroq; istorum modorum sermo Magistri habet ueritatem, secundum intellectum differentem. Si, n. intelligatur de initio, ut sit sensus: non habuit uirtutes quando peccauit, id est, quãdo peccare inchoauit. Dicendum, quòd sermo iste intelligitur, quòd non habuit uirtutes quantum ad usum, licet haberet uirtutes quantum ad habitum. Vnde in peccati sui inchoatione, quodammodo uirtutes habuit, quodãmodo uirtutibus caruit, habuit secundum habitum, sed caruit secũdum usum. Si autem intelligatur de tempore consummationis peccati: sic cùm consummatio peccati fuerit in instanti, & simul sunt peccatum consummari, & esse: sic etiam prædictus sermo ueritatem habet, non solum propter hoc, quod Adam tunc non habuit uirtutes quantum ad usum, uerum ẽt quãtum ad habitum. Si enim habuit tũc peccatum, constat ꝙ nõ habuit uirtutis habitum. Sicut enim in peccato simul est consummari, & consummatum esse: sic & in habitu uirtutis simul est amitti, & amissum, esse; & si amissus est, nõ habetur. Planum est igitur, quòd quãdo peccauit, uirtutes

non

non habuit: nec tamen ex hoc sequitur, ꝙ non amisit. Amittere enim in his, quę subito amittuntur, nõ ponit habere in actu, sed habuisse de præterito, & nõ habere de pręsenti: hoc aũt melius manifestat in Quarto Tractatu de iustificatione impij. Et ꝑ hoc patent illa duo, q̃ obiecta sunt.

Dub. 2. *Nunc ergo, ne forte mittat manum suam, &c.*) Contra. Si hoc uerum esset, sequeretur, quòd Adam ex primo peccato non incidisset in necessitatem moriendi, quod est contra textum. In quacunq; die comederis morte morieris. Item. Lignum uitæ signum erat illius ligni uitæ, qđ Christus est, quod est in medio paradisi ecclesię: sed istud lignũ potius obest, quàm promisit illis, qui indignè sumunt: ergo uidetur, ꝙ si Adam comedisset de illo ligno, potius sibi nocuisset, quàm profuisset: ergo non uiueret in æternum. Respon. Dicendum, ꝙ uerbum illud est uerbum domini loquentis ad Angelos. Vnde litera supplenda est sic. Nunc ergo (supple) uidete ne mittat manum suã &c. Hoc autem dixit dominus, nõ quòd Adam in æternum uiueret, si post peccatum de illo ligno comederet; sed quia longiori uixisset tempore. Vnde uerbum illud põt intelligi fuisse uerbum misericordiæ, quia dominus uolebat ipsum diu uiuere in calamitate præsentis uitæ, in quã retrusus erat merito culpæ suæ. Vel potest esse uerbum rigoris iustitiæ. Et quia Adam gustando cibum ligni uetiti se indignum reddiderat ad percipiendum effectum ligni uitæ, ideo dominus in uerbo præmisso, in quo fert sententiam contra eũ, indicat se Adam duplici bono priuari, uidelicet ligni esu & ligni effectu: non quia post peccatum posset ad illum effectũ peruenire, sed quia merito peccati utrunq; meruit amittere. Et sic patent illa, quę obiecta sunt. Veruntamen illud, quod obiicit de sacramento altaris, non est simile: quia istius sacramenti est efficacia specialis: & ei debetur reuerentia singularis ratione suæ dignitatis, & excellentiæ: nullũ aũt horum reperitur in eo, qui manducat, & bibit indignè: non sic autem erat in illo ligno uitę.

Emisit eum eũ Deus de paradiso uoluptatis, &c]. Videtur, ꝙ hoc non debuit Deus facere: cum. n. Deus sit maioris misericordiæ, quàm sit homo, & nos uideamus peccatores sustineri intra ecclesiã, quæ est paradisus quædam non uidetur, ꝙ Deus debuisset eum eiicere, sed potius longanimiter ad pœnitentiam expectare. Item. Quæro quare dicit mundum istum fuisse sibi locum congruum. Aut eñ erat deterioratus, aut non. Si nõ erat deterioratus, non uidetur, ꝙ esset habitatio sibi congrua post concupiscentiam. Si deterioratus erat, uidet̃, quod magis debuisset deteriorari locus ille, in quo peccauerat: quàm ille, in quo non peccauerat. Iuxta hoc quæritur, de quo seruiat iste locus homini? quia modo non seruit, nec post diẽ iudicii seruiet: ergo uidetur, ꝙ frustra factus sit locus iste. Respõ. Dicẽdum, quòd Deus de paradiso hominem eiecit æquo iudicio, ita ꝙ Dub. 3.

simul fuit ibi misericordia, & ueritas. Veritas nanque fuit ibi, quia sicut Angelus de paradiso cœlesti eiectus est: quia ibi peccauerat, & se indignum illo, loco tradiderat: sic & hō de amęnitate paradisi terrestris eiici debuit. Misericordia etiā ibi fuit, ut homo in loco maioris calamitatis existens, & sciens se extra paradisum terrestrem esse, quasi exulem in mundo seipsum reputaret, & pręsentem uitam contemnendo ad bona inuisibilia assurgeret, & illa desideraret, & sic ad illam perueniret. Si enim temporalia amaret, impediretur, ne spiritualia apprehenderet: & si nunc amat corruptus concupiscentia, quando est in ualle miserię, quanto magis tunc amaret, si esset in illius paradisi amœnitate, postquam morbo concupiscentię corruptus esset? Tanta enim ex tunc adhęrentia quieti temporali inhęreret, ut nunquam ęternam requireret: & ideo cum eo est actum misericorditer, & iuste. Et per hoc patent dubitationes pręmissę: patet etiam, quod nō est simile de paradiso ecclesię: patet etiam quod locus iste magis est congruus statui miserię, etiam si uterque deterioratus esset. Postremo patet, quod locus ille frustra non est: multum enim facit ad nostram eruditionem, & occasionem nobis prębet requirendę salutis, in qua cōsistat summa etiam perfectio totius utilitatis humanę.

Dub. 4. *Sed forte hoc non conferebat, &c.*) Innuit Magister, quod lignum illud non conferebat immortalitatem, nisi sępe de illo sumeretur. Hoc enim uidetur esse falsum, quia immortalitas perfecta ponit hominē extra statum animalitatis, sed frequēs comestio ponit hominem in statu animalitatis: ergo per frequētem usum ligni non perduceretur ad perfectam immortalitatem. Item. Frequentatio alicuius rei non uariat effectum secundum speciem, sed solum confirmat, uel intendit: ergo si unica comestio non poterat facere immortalitatem; uidetur pari ratione, quod nec frequentatio. Respon. Dicendum, quod Magister dubiose loquitur, nec sine causa: utraque enim pars potest sustineri satis probabiliter, scilicet quod lignum uitæ unica comestione conferret immortalitatem. Nec huic obuiat, quod dominus pręceperat Adę, quod de omni ligno paradisi comederet: pręceptum enim affirmatiuum non obligat ad semper, sed pro loco, & tempore. Potest etiam intelligi, quod non conferret illum effectum unica comestione, sed pluribus: & hoc quia lignum illud non conferebat mortalitatem, sicut causa immortalitatis principalis, & effectiua, sed sicut dispositiua. Et quēadmodū uidemus in medicina, quę frequētata disponit ad sanitatē, ad quā non sufficiēter disponeret semel sumpta, sic & in proposito intelligendum est. Et per hoc patet, quę obiecta sunt: procedunt. n. ac si lignum uitæ esset principale effectiuum immortalitatis. De effectu autem istius ligni planius habitū est supra: Dist. 19. art. 2. hæc autem dicta sufficiant.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An absque dono gratiæ acceptus esset homo Deo in statu innocentiæ?

AD intelligentiam huius partis, in qua agitur de gratiæ adiutorio secundum statũ naturæ institutæ, incidit hic quęstio circa tria. Primo quæritur, utrum homo ante peccatum gratia eguerit. Secũdo quęritur, utrum ante peccatum gratiam habuerit. Tertio quæritur de quantitate gratiæ, quã in illo statu habuit. Circa primũ quæruntur duo. Primo quæritur, utrum homo in statu innocentiæ circũscripto dono gratiæ esset Deo acceptus. Secundo quæritur, utrum absque gratia posset exire in opus meritorium.

VTRVM absque dono gratiæ homo esset Deo acceptus in statu innocentię. Et quòd sic, uidetur. Gen. 1. Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant ualde bona: sed summo bono non potest complacere illud, quod est ualde bonum: si ergo homo inter cæteras creaturas inferiores principatum obtinebat, uidetur quòd ipse ualde bonus erat: & si hoc, ergo Deus illud acceptabat. ITEM. Sapien. 11. Diligis omnia domine, & nihil odisti eorum, quæ fecisti: sed homo in statu innocentię nihil habebat, quod esset dignum odio, & totum quod habebat à Deo factũ erat: ergo Deus ipsum totaliter diligebat: sed quod sic à Deo diligitur, ab eo acceptatũ: ergo &c.

ITEM. Prouerb. 8. Ego diligentes me diligo: sed homo secundum statum naturę institutę diligebat Deum propter se, & super omnia; quia rectus erat: ergo uidetur, quod etiam præter omnem gratiam Deus amabat: & si hoc: ergo Deo acceptus erat. ITEM. Artifex creatus complacet sibi in opere suo, & illud acceptat, quando ipsum fabricat secundum uoluntatem suam: sed Deus, qui est summus artifex, hominẽ formauerat ad imaginem suam, & optima ratione eum condiderat: ergo uidetur, quod ex naturalibus sibi datis homo Deo placebat. ITEM. Nihil est, quod plus faciat animã charam Deo, & acceptã, quàm quod sit tota pulchra, & nulla sit in ea macula: sed anima Adę in statu innocentiæ tota erat pulchra, nulla erat in ea macula, quantum erat ex naturali conditione: ergo absque omni gratia superaddita Deo erat accepta. ITEM. Aut Deus poterat facere aliquam creaturam ita bonã, qđ ex puris naturalibus sibi placeret, aut non. Si nõ, uidetur qđ nõ esset omnipotẽs. Si sic, ergo non uidetur, quòd ad hoc, ꝙ natura placeat Deo, necessariũ sit superaddi donũ grãæ: si igitur hõ pfecte conditus fuit secundũ exigentiã status naturę, uidetur quod Deo placebat absque omni dono gratię superadditę.

SED CONTRA. Heb. 11. Sine fide ĩpossibile est placere Deo; sed fides est donum superadditum naturę, secundũ quod dicitur. 1. Corin. 12. ergo sine dono grę naturę superadditę nullus põt placere Deo. ITEM Sapiẽ. 6.

Neminē diligit Deus nisi illū, qui cum sapientia inhabitat: sed sapientia est donum Dei, naturæ superadditum, secūdū quod infra subiungitur 9. cap. Mitte il lam de cœlis sanctis tuis &c. ergo absque dono gratiæ, naturæ superadditę, impossibile est Dei amicū esse. ITEM: Dion. Lib. de Ecclesiastica Hierarchia. Lex diuinitatis est inferiora per media & media per superiora reducere: sed media bona suntˌpotentię naturales, bona maxima sunt gratia, & uirtutes, quibus nō cō tingit male uti: ergo secundum rectum ordinē anima non potest adˌDeū redire, nec Deo placere, nisi perficiatur per dona uirtutum, & gratię. ITEM. Nihil excellentius secundum naturā in hominem, quàm ipsā imago: sed imago indifferens est ad acceptandum, & non acceptandū: ergo ad hoc, quod aliqua anima a Deo acceptetur, necesse est ultraˌnaturalia esse aliquod donū naturæ superadditum. ITEM, Quotienscunque Deus animam acceptat, eam in coniugium sibi desponsat. Vnde & animā dicit sponsam suam in Canti. Sed quantumcunque aliqua creatura sit excellens, semper in infinitum est Deo inferior: ergo nunquam digna est in coniugiū assumi, nisi Deus ex mera liberalitate condescendat, & hoc est præstare gratiam: ergo &cæt. ITEM. Cum Deus hominē acceptat, filium suū reputat, secūdū quod dicitur Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Sed creatura quantūcunque sit nobilis, semper est Dei serua: sed seruus nō potest adoptari in filiū, quin fiat ei gratia: ergo impossibile est, quod aliqua creatura acceptetur a Deo sine munere gratiæ superadditæ.

Cap. 5. par. 1.

Cap. 3.

RESOLVTIO.

Esset quidem acceptus, sed non speciali; at generali tantum acceptione.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, qđ dupliciter contingit dicere aliquid acceptari a Deo. Vno mō quadam acceptatione generali: ut idem si acceptare aliquid, quod reputare bonum, & in bono cōseruare: & hac acceptatione non tantū acceptatur creatura rationalis, sed etiam omne opus Dei. Est etiā alia acceptatio specialis, qua dicitur Deus acceptare illud, quod dignum reputatur æterna beatitudine: & tali acceptatione non acceptat Deus nisi creaturam rationalem: illa enim sola est, quæ eius capax, & particeps esse potest. Hanc autem creaturam rationalem tunc acceptat, cum cōsacrat in templū, & adoptat in filium, & assumit in coniugium. Nam animę sanctę, quæ Deo placent, & dicuntur templum Dei, & dicuntur filii Dei, & dicuntur sponsæ Dei, secundum quod colligitur ex nouo, & ueteri testamento. Primum genus acceptationis nō requirit superaddi donum gratiæ ultra ea, quæ sunt de conditione naturæ. Secundum uero genus acceptationis non potest nō esse gratuitum: tum propter gratuitam Dei condescensionē, tū propter creaturę exaltationem ultra terminos, siue status naturæ. Gratuita namque Dei cōdescensio in huiusmodi acceptatio

ne necessario requiritur. Quod enim Deus immensus habitare uelit in anima, ut in templo: qđ iterum uelit seruum reputare ꝓ filio, quod ancillam suam assumere uelit in cōiugium, hoc nemo dubitat esse merę gratię, & condescensionis liberalissimæ. Creaturæ etiam sublimatio in tali acceptatione ultra statū naturæ reperitur. Quod enim creatura consecretur in templum, adoptetur in filium, assumatur in coniugium, hoc est supra naturale complementū omnis creaturæ: & ideo nec cōsecratio, nec adoptatio, nec unio animæ ad Deū fit per aliquam proprietatem naturæ, sed per aliquod donum gratiæ super additum, qđ animam cōsecret, ut sit templū, assimulet ut sit Dei filia, ꝙ faciē decoret animæ, ut apta sit esse Dei sponsa: hæc aūt omnia facit gratia gratūfaciens, cui est adeo iuncta Dei conformitas, ut nullo modo possit Deo dissimilis fieri, adeo iuncta spiritualis uenustas, ut nullo modo possit deformari: & ideo reddit animam Deo acceptam. Et est ratio acceptandi secundum illas tres proprietates prædictas, quę quidem conueniunt ei non secundū tropum, aut transsumptionem, sed secundum ueritatem, aut secundum proprietatem. Et sic patet, quod homo in statu innocentiæ gratia gratumfaciente indiguit ad hoc ut Deo placeret. Et hęc necessitas sumpta est ex parte modi acceptandi. Posset nihilominus, & alia ratio sumi ex parte acceptantis. Deus enim, qui omnia fecit in gloriam suā, & nullus indiget laude, potissime requirit a creatura rationali honorem. Et quia honorē Deo exhibemus, quod in ipsum omnia referimus tanquam in omnium auctorem, & finem, non decreuit Deus hominem ꝑducere ad perfectionem glorię per aliquid, quod ortum haberet ex naturæ principiis, sed per munus additum naturalibus: ut ex hoc hō Deo magis gratus existeret, & totius salutis suæ opus Deo attribueret. Et sic patet, qđ nemo pōt acceptari a Deo absq; munere gratiæ superadditę naturę, & concedendę sunt rationes ad hoc inductę.

Ad rationes uerò ad oppositum planum est respondere ex his, quę dicta sunt. Nam duę primę auctoritates intelligūtur de acceptatione, & dilectione secundum generalem modū: nos autem loquimur hic de acceptatione secundum modum spiritualem, quo Deus acceptat ipsam animam, ut reputet eam dignam ęterna gloria. Ad illud, quod obiicitur, Ego diligentes me diligo &c. Dicendum, quòd illud intelligitur de dilectione charitatis, quę non est absque gratia, & hoc plurimum differt a dilectione naturali, qua homo diligebat Deum propter se, & super omnia, sicut ostensum est supra Dist. 3. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ artifex creatus cōplacet sibi in opere suo. Dicendum, ꝙ istud est uerum de illa generali acceptatione, & cōplacentia, qua aliquis reputat aliqd esse bonum: sed de illa acceptatione, qua aliquis sic acceptat aliquid, ut reputet se illi obligatū ad retribuendū aliquid magnū,

ueritatem non habet: hanc enim solum contingit reperire circa opus diuinum, quod habet lib. arb. & circa quod nata est esse laus, & uituperiũ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ natura instituta absque omni gratia esset tota pulchra, & sine macula Dicẽdum, ꝙ & si esset sine macula: non tamen esset tota pulchra: pulchritudo enim gratiæ est sancti amoris conciliatiua secũdum quòd dicit Glo. super illud Psal. 103. Vt exhilaret faciẽ in oleo. Glos. Gratia est quidam nitor animæ ad conciliandum sanctum amorem. AD ILLVD, qđ obiicitur, utrum Deus posset talem naturam facere, quæ esset ei accepta absque munere gratiæ. Dicendum, quòd & si ipse posset omnia tanquam omnipotẽs, natura tamen non esset capax, unde impossibilitas illa uenit ex parte creaturæ. Si enim hoc faceret, nihil aliud esset facere, q̃ quòd facere donum gratię donum esse naturę, & gratiam esse naturam: hoc autem impossibile est: cum donum gratię sit ultra terminos naturę. Vnde sicut impossibile est, ꝙ homo fiat a Deo beatus per naturam, quãuis possit creari beatus: quia beatitudo cõsistit in bono, quod est supra omnem naturam, sic etiã intelligendum est & in gratia. Pręterea. Esto, ꝙ posset facere: non tamen decreuit, quia non decuit. Et ratio huius dicta est, uidelicet ut ex hoc diuina seruetur gloria, in cuius præiudiciũ Deus neminem acceptat. Conseruetur etiam nihilominus ipsa gratia, quę nullo modo potest, nec debet esse ingrata: & ideo sic debet dari, ut reputetur esse gratis data.

QVAESTIO II.

An homo in statu innocẽtiæ in opus meritorium exire posset absq; dono gratiæ?

VTRVM homo in statu naturę institutæ posset in opus meritorium exire absque dono gratiæ. Et ꝙ sic uidetur. Aug. in Lib. de Natura, & gratia. Quis nesciat ita factum hominem, ut in eo lib. arb. ad iuste uiuendum pro possibilitate, & capacitate sua cõstitueretur? ergo uidetur ꝙ ex libertate arbitrii naturali posset iuste uiuere: ergo & opera meritoria facere. ITEM. Damasc. Manentes in eo, quod est secundũ naturam, in uirtute sumus: sed opera uirtuosa sunt meritoria: ergo lib. arb. in integritate suę naturę manens, absque omni gratia poterat facere opera meritoria. ITEM. Dei perfecta sunt opera: & perfectum est aliquid (ut uult Philosophus) cũ attingit proprio fini, seu proprię uirtuti: ergo si homo perfectus cõditus est, poterat exire in operationem, propter quam factus est: hęc autem est operatio, per quam peruenitur ad gloriam: ergo &c. ITEM. In omnibus creaturis distantibus a suo termino, ad quẽ ordinantur, data est uirtus, per quam possint ad illum finẽ peruenire: sicut patet in igne, qui cum deorsum est, sua leuitate potest sursum ferri: ergo aut libe. arb. miserabilius fuit inter cęteras creaturas, aut si alię creaturę per naturam habent potentiam perueniendi ad suum finẽ, uẽ multo fortius, ꝙ & hoc modo posset ꝑ uirtutẽ naturę ante statum 5. Met. 21.

rum miseriç. ITEM. Natura nihil facit frustra, nec deficit in necessariis: sed nihil est maius necessarium homini, quàm illud, sine quo non potest beatificari: ergo cũ potestas merendi huiusmodi sit, uidetur ꝙ hęc inesset ei per naturam, oĩ gratia circũscripta. ITEM. Circumscripta gratia intelligamus hominẽ in statu naturę seruare diuina mãdata; aut igitur meretur aliquid, aut nihil. Si nihil, ergo frustra operatur: sed frustra operari non potest esse sine aliqua pœna: hoc autem non poterat esse in natura instituta. Si aliquid meretur, cum opus rectum sit ad beatitudinẽ ordinatum, uidetur quòd ex puris naturalibus mereri possit pręmium ęternum.

Lib. 3. de Anima tex. cõ. 45.

CONTRA. Rom. 6. Gratia Dei uita ęterna. Et Glos. Nihil aliud in nobis Deus coronat, quàm sua munera: ergo tã ex textu, q̃ ex Glosa colligitur, ꝙ uitã ęternam non contingit mereri absq; gratia. ITEM. Deus nullo modo indiget bonis nostris: ergo si acceptat bona nostra, hoc non est propter aliquam suam utilitatẽ: sed si hoc, est per meram benignitatẽ: igitur nisi diuina iustitia condescendat per gratiam, impossibile uidetur, ꝙ reputet aliquem dignum gloria propter aliqua opera, quę faciat. ITEM. Meritum, & pręmiũ debent esse ꝓportionabilia: sed natura quãtumcũque eminẽs, improportionabilis est, & alterius generis est, quàm sit beatitudo glorię: igitur impossibile est mereri gloriam per pura naturalia. ITEM. Nobilior est substantia, quàm operatio: sed Deus nũquam acceptat hominem absque munere gratię: ergo nec operationẽ hoĩs reputat meritoriã, nisi procedat a libero arb. & a gratia.

RESOLVTIO.

Minimè, idque ex conditione retribuentis, & retributionis: Sicut nec modò ultra dictas conditiones, propter conditiones operantis & operationis.

RESP. Dicendũ, quod non solummodo gratia necessaria est ad merendum secundum statũ naturę lapsę; sed etiam secundũ statum naturę institutę, licet secũdum statum naturę lapsę magis indigeat liberum arbitrium dono gratię. In statu nanque naturę ĩstitutę necessaria erat gratia, tum propter conditionẽ retribuẽtis; tũ ẽt ꝑꝑ conditionem retributionis. Propter conditionẽ retribuẽtis, qm̃ ipse Deus bonorum nostrorũ non indiget: iõ nec acceptat hominẽ ꝓpter opera, nec aliquod meritum obligare põt ipsum secundum rationẽ dati, & accepti: iõ ad hoc, quod aliquod bonum opus creaturę ad remunerandum Deo cõplaceat, necesse est ꝙ ipsius gratuitę bonitatis influẽtia in operãte ꝓcedat, ꝑ quã creatura ipsi creatori grata existat. Similiter ꝑꝑ conditionẽ retributionis impossibile erat lib. arb mereri sine auxilio gratię gratũ faciẽtis: ꝓ eo q̃d illud pręmiũ, q̃d meremur, est beatitudo ęterna. Beatitudo aũt ęterna consistit in habendo eũ, qui est omne, & summũ bonum, & qui est super omnẽ naturam exaltatus, & lucẽ habitat inaccessibilem: & ideo impossibile est, quod homo merendo ad illud summum bonũ ascendat

dat, & perueniat, nisi per aliqđ adiutorium, quod sit ultra natu ram: Sic igitur homo in statu naturę institutę absque dono gratię mereri non potuit; tum propter conditionem retribuentis, tum propter conditionem retributionis: In statu uero naturę lapsę non solummodo indiget gratia ad merēdum propter has conditiones, sed etiam propter conditionem operantis, & operationis meritorię. Operans .n. in statu naturę lapsę semper est in peccato, & Dei aduersarius, & inimicus, nisi a peccato releuetur per gratiæ donum: & ideo quicquid faciat, nisi uolūtas eius præueniatur a gratia, quæ Deo reconciliet, nihil meretur merito condigni: pro eo ꝙ Dei est aduersarius, & inimicus: Deus autem opera non acceptat, nisi prius acceptet personam, sicut innuitur Gene. 4. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius: prius dicit ad Abel, & postea dicit ad munera. Propter cōditionem etiam operationis necessaria est gratia, quia nulla est operatio meritoria nisi recta: & nulla est recta, nisi fiat ex recta intentione: & nulla potest esse recta intentio, nisi quæ summū bonum omni bono præponat: nulla autem intentio potest hoc facere in statu lapsæ naturæ sine dono gratiæ: & ꝓpterea qualemcunque, uel quantācunque faciat homo operationem absq; gratia, non meretur, quia nō pēsat Deus quantum, sed ex quanto hoc faciat. Patet igitur, quod multiplex est necessitas gratiæ ad merendum, scilicet propter conditiones retribuentis, & retributionis, operantis, & bonæ operationis, ita ꝙ hæc quadruplex necessitas concurrit ad statum naturę lapsæ: & duplex ad statum naturę institutæ, & hoc est, ꝙ Magister dicit in litera: quod homo indigebat gratia operante, & cooperante secundū statum naturæ institutæ, licet non secundum omnem modum gratiæ operantis.

Ad illud ergo, quod obiicitur in contrarium de auctoritate Augu. & Dam. Dicendum, quod illud dictum est, nō quia potestas liberi arbit. & naturæ sit sufficiens in opus meritoriū, sed qa natura bene ordinata cōcordat cum gratia, & discordat a culpa. Ad illud, qđ obiicitur, quod Dei perfecta sunt opera. Dicendum, ꝙ est perfectio quantum ad esse primum, & est perfectio quantum ad esse secūdum. Et perfectio quantum ad esse secundum duplex est. Quędam enim est, quæ habet ortum a perfectione secundum esse primum: sicut illa perfectio, quæ attenditur in accidentibus, quæ oriuntur ex principiis subiecti. Est alia perfectio quātum ad esse secundum, quæ non causatur a perfectione secundum esse primum, sed potius est supra illud, sicut est perfectio inesse gratuito, uel glorioso: q quidē est i nobis, nō ex nobis, sed ex Deo. Cū ergo dr̄, ꝙ Dei ꝑfecta sunt opera, hoc intelligitur quantum ad esse primū, & quantū ad esse secundū qđ causatur ab illo. Quātum autem ad illud esse, secundū, qđ non causatur a perfectione secđm esse primū, ueritatē nō habet. Nō .n. fecit Deus oēs beatos,

tos, & gloriosos; sed illos solos beatificauit, quos prędestinauit cõformes fieri imaginis filii sui: hoc enim disponit dare per merita tanquam bonum laudabile. Et ratio huius assignata fuit supra 24. Dist. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd aliæ creaturæ possunt peruenire in finem, ad quem sunt per uirtutem naturæ. Dicendum, quòd non est simile; quia finis creaturæ rationalis est summum bonũ, quod est supra omnem naturam. Finis uero aliarum creaturarũ est bonum creatum, quod est infra terminos nature: ideo creatura rationalis magis indiget dono gratiæ, ut possit peruenire ad suum finem, quàm aliæ creaturę. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd natura non deficit in necessariis, iam patet responsio ex prædictis: hoc enim intelligitur de necessariis, quæ quidem attẽduntur quãtum ad esse primũ, uel quantum ad esse secũdum, quod causatur ex principiis naturæ. Quantum uero ad illud esse secundum, quod est supra naturam, necesse est naturam deficere, & tale est esse gratuitum; & gloriosum; nullum tamen ex hoc fit naturæ præiudiciũ: quia Deus defectum naturę supplet, & semper præsto est, cum se offert tempus, & locus, complere, & dare, quod natura non poterat. AD ILLVD, quod obiicitur ultimo, utrum homo mereretur aliquid, uel nihil, si faceret mandata Dei &c. Dicendum, quòd non mereretur aliquid de condigno; sed de congruo, & sic merendo disponeret se ad gratiam: & ideo non operaretur frustra.

Ex prędictis patet quantum humana natura in statu innocẽtię eguerit gratia.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An homo ante lapsum gratiam habuerit?

CONSEQVENTER quæritur, utrum homo in statu innocentiæ habuerit gratiã gratum facientem. Et circa hoc quæruntur duo. Primò quęrit, utrum habuerit gratiam ante lapsum. Secundo quæritur, utrũ simul tempore cõditus fuerit in gratuitis, & naturalibus.

VTRVM homo ante lapsum habuerit gratiam. Et quòd sic, uidetur Luc. x. Qui etiam expoliauerunt eum, & plagis impositis &c. Et exponunt sancti, Et Glo. quòd expoliauerunt eũ gratuitis, & uulnerauerunt naturalibus; ergo si hoc intelligit in primo homine, primus homo non tantum habuit naturalia, sed etiam gratuita ante peccatum. ITEM. Ber. cum uideret patrem nostrum omnium hominum æmulus, charitate circũdatum, & omni uirtute uestitum, & hoc accepisse terrenum hominem, quod ipse per superbiã amisit, inuidit insatiabilis homicida. Ex hoc igitur patet, quòd primus homo & charitatem habebat, & omnem uirtutẽ. ITEM. Adam post soporem prophetauit, sicut innuitur in textu Gen. Cap 2. & in Glos. hoc autem non fuit, nisi quia introductus fuit illo sopore in secretum cœlestis curię, sicut plures dicũt auctoritates; sed nullum decebat illuc introduci,

duci, qui non haberet gratiam gratũfacientẽ: ergo &c. ITEM. A deo recepit mandatum disciplinæ; sed si illud mandatum seruasset absque gratia, nihil meruisset. Si igitur illud mandatũ est sibi in meritum obedientię, uidetur ꝙ Deus non dederit sibi in pręceptum præter gratiæ adiutoriũ, alioquin dedisset in malũ; quod nullo modo decet facere Deum. ITEM. Peccatum Adæ arguitur fuisse maximæ ingratitudinis: sed nullum donũ in uia est maius gratiã gratumfaciẽte: ergo si maior ingratitudo fuit in peccato Adæ, quã in peccato aliorum posterorũ, & posteri eius post acceptũ donum gratiæ Deum offendũt, uidetur, quòd ipse ante peccatum habuit donum gratiæ gratum facientis.

SED CONTRA. Deus sciebat ipsum statim esse lapsurum: ergo sciebat, ꝙ illud gratiæ donũ in nullo esset sibi utile; sed potius esset sibi in nocumentum: Si igitur sapiens artifex non debet aliquid frustra facere, uel ẽt quod uertatur in operis sui dãnum, & nocumentum; uidetur, ꝙ non dederit illi gratiam. ITEM. Adam, quia iustitiã originalem habuit, quando peccauit, & uoluntarie perdidit, nunquam eam recuperauit: ergo pari ratione si habuisset donũ gratiæ gratum facientis; nec ipse, nec aliquis posterorũ eius gratiam recuperasset: si igitur ipse gratiam gratum facientem recuperauit, uidetur, ꝙ ante lapsum ea non habuit. ITEM. Adã habebat optima naturalia, & nullam habebat pronitatẽ ad malũ, nec difficultatem ad bonum: ergo si charitatem, & gratiam habuisset, totaliter Deo adhęsisset: ergo nunquã in peccatum cecidisset: sed constans est ꝙ cecidit: ergo gratiam ante lapsum non habuit. ITEM. Lucifer nõ habuit gratiã gratum facientẽ, sicut probatum fuit supra: si ergo Adam gratiam gratum facientem habuit, & ab illa cecidit: ergo de altiori gradu cecidit, ꝙ̃ Angelus: ergo uidetur, ꝙ peccatum eius fuit incurabilius, ꝙ̃ peccatũ angelicum: si igitur hoc constat esse falsum, Adam ante peccatũ non habuit gratię donũ. ITEM. Prius debet probari aliquis, quã in amicum assumi: hoc non solũ uerum est in amicitia humana, uerum ẽt in amicitia diuina. Vnde dicitur Hebr. 8. Abraam pater noster tentatus est, & per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est. Si igitur nullus habet Dei grãm, quin habeat Dei amicitiã, fit ꝙ ante tentationẽ Adã non habuit gratiam: sed statim post tentationẽ peccauit: ergo non habuit gratiam ante lapsum.

RESOLVTIO.

Si Adam demeruit transgrediendo: meruisset igitur obediendo. Quare gratiam gratum faciẽtem habuisse censendum est: qua & malo resistere, & in bono profectò proficere posset.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ circa hoc duplex consueuit esse opinio. Quidam enim dicere uoluerunt, quòd Adam non habuit gratiam gratum faciẽtem; pro eo quod non uidetur credibile, ꝙ lapsus esset, si tale adiutorium

rium habuisset. Ad auctoritates autem, & rationes respondent dicentes: ꝙ Adam habuit multas gratias gratis datas, & naturam habuit ualde bonam: & ꝓpterea sancti aliquando uidentur dicere, ipsum habuisse gratiam ante lapsum, non quia habuit donum gratiæ gratum facientis: sed donum gratię gratis datæ, & per illud poterat tentationi resistere. & ad gratiam gratumfaciētem seipsum disponere. Sed quoniam auctoritates sanctorum expresse uidentur dicere de gratia gratumfaciente: sicut patet in illis, quas Magister adducit in litera, & huic ēt consonare uidetur scripturę auctoritas, & rationis probabilitas: Ideo est alia opinio communior, & uerior, & probabilior, quam etiam Magister sustinet in litera, scilicet ꝙ Adam ante lapsum gratiam gratum facientem habuit, per quam non solum malo resistere, sed etiam in bono proficere potuit: & illa gratia adiutus ita bene meruisset mandatum domini obseruādo, sicut demeruit transgrediendo. Hanc igitur opinionem sustinendo, concedere possumus rationes, quę ad primam partē inducuntur.

Ad illud autem, qđ obiicitur in contrarium, quòd Deus sciebat statim ipsum lapsurum. Dicendum, quòd propter hoc non debuit dimittere donū gratię sibi dare duplici ratione. Primo quidē, quia simul cum hoc præsciebat, ꝙ bonum debebat de lapsu eius elicere. Secūdo uero, quia deus in conferendo gratiam non attendit futura peccata; sed idoneitatem pręsentē ad gratiam: sicut patet, cum cōfert gratiam in tempore præscitis, & ōis, quos ab æterno reprobauit: & utroque eorum commendatur Dei largitas, & sapientia, & arguitur hominis ingratitudo, & iniustitia, in hoc quòd a tam beneficio, & tam benigno se auertit sine causa. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ nō potuit recuperare originalem iustitiam, quàm habuit quando peccauit. Dicendum, quòd nō est tota ratio, scilicet quod uolūtarie amisit iustitiam illam; sed simul cū hoc facit, ꝙ iustitia originalis, non tantum respiciebat uoluntatem deliberatiuam; sed etiam respiciebat ipsam naturam institutam: gratia autem respicit ipsam uoluntatē liberam, ut est libera. Et quoniam uoluntas de facili uertitur, & reuertitur: natura autē cum corrupta est, nō sic de facili releuatur, hinc est ꝙ magis potest recuperari gratia, quam prima iustitia, quamuis utraque fuerit per peccatū amissa. Est & alia ratio, quare non recuperatur originalis iustitia; sed hæc manifestabit infra, cum agetur de originali peccato. Ad illud, qđ obiicitur, ꝙ si Adam habuisset grām, ꝙ īseparabiliter Deo adhęsisset. Dicendum, ꝙ hoc non oportet: quia liberum arb. habens gratiam moueri pōt præter gratię inclinationem, & frequenter mouetur, nihil considerans de eo, ad quod mouet gratia: unde frequenter contingit, ꝙ hō magnæ charitatis inordinate afficitur, pro eo ꝙ non semper actualiter fertur in illud summum bonū, circa quod habet

Dis. 32 art. 1.

bet immensum desiderium: sic intelligendum est accidisse ipsi Adæ. Quis enim est homo habens charitatem, qui peccaret, si Deum præ oculis semper haberet, & actu consideraret, quantum Deus amabilis est, & quantum nefas est ipsum offendere. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ Lucifer nõ habuit gratiam gratum facientem. Dicẽdum, quòd uerũ est ex hoc tamẽ nõ sequitur, ꝙ homo peccauerit maiori ingratitudine, pro eo ꝙ Lucifer proximior erat statui gloriæ: simul enim recepisset gratiam, & gloriam. Homo uero sic conditus fuit, ut longe ante gloriam haberet gatiam: & ideo positus est in terra quasi longe a cœlo distans, ac per hoc in transgrediendo nec adeo cecidit de alto ut Lucifer, nec adeo fuit ingratus, nec adeo per peccatum deprauatus. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ prius debet homo tentari, quàm in amicum assumi. Dicendum, quòd illud intelligitur de illa amicitia, q̃ facit Deo hominem probatum, & familiarem, per quem modum dicit ipse dominus apostolis. 10, 15. Vos autem dixi amicos, &c. De amicitia autem large dicta hoc non potest intelligi apud Deum, licet posset intelligi de amicitia apud homines pro eo quòd nisi Deus gratiam daret, in probando potius reprobaret, quàm approbaret; non enim habemus unde possimus approbari a Deo, nisi per eius donum: non sic est autem de homine respectu hominis: & sic patet illud.

QVAESTIO II.

An homo simul tempore & in naturalibus & in gratuitis conditus fuerit?

VTRVM homo simul tempore conditus fuerit in gratuitis, & naturalibus. Et ꝙ sic, uidetur per tex. Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Sed (sicut exponit Augu. & habitum est supra Dist. 16.) imago est in naturalibus, & similitudo in gratuitis: ergo si homo factus est ad imaginem, & similitudinem, uidetur quòd conditus fuit simul in naturalibus, & gratuitis. ITEM. Ecclesi. 17. Deus de terra creauit hominem. Et post: Et secundum se uestiuit illum uirtute: igitur homo a sui conditione primaria uirtute fuit uestitus & si hoc, redit idẽ, quod prius. ITEM. Dam. Fecit Deus hominem innocẽtem, rectum, uirtuosum, sine sollicitudine, sine tristitia, omni uirtute decoratum, omnibus donis ornatum; ergo uidetur, quòd homo in gratuitis fuerit conditus. ITEM. Hoc uidetur ratione: Deus fecit hominem quantum ad ætatem perfectum, & quantum ad conditionem ab exordio suæ conditionis: ergo pari ratione uidetur quòd fecerit eum perfectũ quantum ad uoluntatis rectitudinẽ: sed uoluntatis rectitudo consistit in dono gratiæ: ergo uideẽ, quòd donum gratiæ habuerit in initio suæ cõditionis. ITEM. Ad hoc, ꝙ alicui detur gratia, requiritur diuina liberalitas, & & recipiẽtis idoneitas: sed Deus in primordio cum Adam condidit, liberalissimus erat, & Adã a suæ

a suæ conditionis primordio ad suscipiendam gratiam idoneitatem habebat: ergo ab ipso conditionis primordio Deus ei gratiam conferebat.

SED CONTRA. Aug. dicit. Homo in suæ conditionis primordio habuit unde posset stare; sed non unde posset proficere. ITEM. Magister dicit supra Dis. 24. Poterat homo per auxilium gratiæ creatoris resistere malo: sed non perficere bonum: sed si habuisset gratiam gratum faciētem ab exordio creationis, potuisset utrunque: ergo si nō potuit proficere per bonum, patet &c. ITEM. Magis conuenit gratia cum gloria, quàm natura cū gratia: sed in homine gratia pręcedit gloriam: ergo pari rationē, immo multofortiori natura pręcessit tempore bonū gratiæ. ITEM. Per gratiam fit matrimonium inter Deum, & animā: sed lex matrimonii est, ut non fiat absque mutuo cōsensu: ergo uidetur, quòd nulli adulto gratia debeat dari, nisi præcedat consensus: si ergo Adam prius fuit, quàm natura eius cōsentire posset: ergo non habuit simul naturam, & gratiam. ITEM. Donum gratiæ infructuosum est, nisi a Deo esse recognoscatur: nemo enim in se gratiam reseruare potest, nisi pro illa Deo gratus existat: igitur si magis tenet rationem gratuiti, quod est naturalibus superadditum, quàm quod est naturaliter inditum; & donum gratiæ est mere gratuitū: ergo uidetur, ꝙ nō ab ipsa creatione: sed post donū gratiæ fuerit homini collatum.

RESOLVTIO.

Exigere diuina sapientia, bonitas, atque iustitia: ut primo naturalibus, deinde gratuitis donis cohonestaretur homo.

RESP. Ad prędictorum intelligentiam est notandum, ꝙ circa hoc duplex fuit opinio. Quidā namque dicere uoluerūt, ꝙ homo fuit creatus nō solum in naturalibus, uerumetiam in gratuitis, tum propter Dei liberalitatem, tum etiam propter hominis idoneitatem. Sed quoniam sanctorum auctoritates uidentur sonare contrarium, ideo est alia opinio communior, & probabilior, ꝙ homo prius tēpore habuit naturalia, quā hēret gratuita. Vnde secundum hanc in statu innocentię distinguuntur duo tempora: quodam. n. fuit tempus, in quo tantum habuit naturalia; quoddā uero in quo habuit & naturalia, & gratuita. Secundum diuersitatem huius duplicis temporis dissoluitur apparens contrarietas in auctoritatibus sanctorum: Nam quędam uidētur dicere, ꝙ homo habuit gratiam, quædam uero ꝙ non: & utræque uerum dicunt pro diuersis temporibus. Ratio autē, quare dominus uoluit post naturalia dare gratiam, cum posset dare simul, sumitur ex triplici ordine, uidelicet ab ordine sapientiæ, bonitatis, & iustitiæ. Ordo sapientię hoc requirebat, ut sicut esse gratuitum est alterius generis, quàm esse naturale, sic in diuersis temporibus homini conferretur: & sicut elemēta mundi prius tempore fuerūt creata, & distincta, quàm ornata propter ordinem sapientiæ

corre-

commendandum, sic etiam fieret circa hominem, qui est minor mundus. Ordini etiam bonitatis hoc cōpetebat: hoc enim ordine dicitur aliquid ordinari in suum finem: tunc igitur gratia homini ordinate datur, quādo datur ei secundum quòd est utilior, & fructuosior. Tāto autem gratia Dei est nobis utilior, & fructuosior, quanto pro ea Deo gratiosiores existimus; & ideo sic debuit dari, ut ex ipso ordine dandi cognosceretur donum illud esse gratuitum: ꝓpterea non fuit a creatione indita; sed naturæ iam perfectę, & constitutæ fuit superinfusa. Ordo etiam iustitiæ hoc requirebat. Deus enim secūdum legem communem requirit aliquā dispositionem, & præparationem a parte nostra ad hoc, quòd infundat alicui gratiā, siue in eo, cui infundit, ut in adulto, siue in alio adiuuante, secundum ꝙ contingit in paruulo: & ideo gratia non fuit homini concreata; sed dilata fuit quousque homo per actum, & usum rationis quodammodo se disponeret ad illam suscipiendam, ut sic uerificaretur illud Aug. in primo homine: Qui creauit te sine te, non iustificat te sine te. Patet igitur, quòd multiplex ordo hoc exigebat, ut homo prius fieret in naturalibus, quàm donis gratuitis ornaretur, & concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

Ad Illud, qđ obiicitur. Faciamus hominem ad imaginē, & similitudinem, &c. Dicendū, quòd similitudo attenditur ibi in gratiis, gratis datis. Vel dicendū, quòd Deus dicit fecisse hominem ad imaginem, & similitudinem, non quia statim cum dedit imaginem, simul etiam dederit similitudinem; sed quia alterum dedit, scilicet imaginem, & ad alterum habilem fecit, uidelicet ad similitudinem, quam postmodum pro loco, & tempore dedit. Vnde quantum est ex ui uerbi, nō potest concludi, ꝙ simul, & semel fuerit in homine imago Dei, & similitudo. Et per hoc patet respōsio ad duas auctoritates sequentes, Eccl. uidelicet, & Damas. quia sic intelliguntur: nō quia Deus statim, ut hominem cōdidit, uirtute uestiuerit, & ornauerit; sed quia tunc dispositum fecerit, & non lungo post tempore compleuit.

Ad illud, quod obiicitur de perfectione ætatis, & cognitionis. Dicendum, quòd non est simile, quia perfectio ætatis, & cognitionis non tātum elongatur a perfectione naturæ, sicut perfectio gratiæ. Vnde homo per uim naturæ sibi inditam potest peruenire ad perfectam ętatem, & proficere ad cognitionē; sed nūquam potest per se homo in habitum gratiæ, nisi Deus infundat mera sua benignitate.

Ad Illud, quod obiicitur, ꝙ homo erat idoneus, & Deus erat liberalissimus. Dicendum, quòd Deus maiorem idoneitatem expectabat, quæ quidem competeret ordini sapientię, & bonitatis, & iustitiæ, sicut prius ostensum est: & ideo non statim gratiam dedit; sed distulit, pro eo quòd Deus sic operatur liberaliter, ut tamen sua liberalitas non excludat sapientiam, nec iustitiam.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An homo tot virtutes habuerit post lapsum, quot ante lapsum?

CONSEQVENTER quantum ad tertium articulum quæritur, quantam gratiã primus homo habuerit. Et primo est quęstio de quantitate gratię primi hominis quantum ad donorum multitudinem. Secundo quæritur quãtum ad donorum magnitudinem.

VTRVM homo habuerit tot virtutes ante lapsum, quot habuit post lapsum. Et ꝙ sic, vř primo ꝑ Dam. dicentẽ, ꝙ Deus fecit hoĩem oĩ virtute circundatũ, & oĩbus bonis ornatũ: ergo nõ vř, ꝙ aliqs habitus virtutis, q̃ sit ĩ nobis, deesset eidẽ. ITEM. Ex ꝑte cognitionis: nõ. n. cognoscimus plura, q̃ Adã cognouit, nec plures ĩ nobis habemus sciẽtias: ergo pari rõne ex parte affectionis nõ vř, ꝙ plures in nobis habeamus habitus virtutũ, q̃ habuit primus hõ. ITEM. Cõnexio est in virtutibus, sicut Sancti dicũt, & suo loco oñdet̃ ĩ Tertio: ergo ſi Adã habuit aliquã virtutẽ, necesse fuit, ꝙ oẽs habuerit: ergo tot habuit, quot nos habemus. ITEM. Aut aliquã virtutẽ habemus, quã nõ habuit Adã: aut non. Si nõ: ergo tot uirtutes habuit, quot nos habemus. Si sic: aut ergo illius uirtutis fuit Adã capax, aut nõ. Si nõ: ergo vř, ꝙ ꝑ pc̃m, creuerit ĩ nobis boni capacitas, qđ absurdũ est dicere. Si sic: cum Deus daret gr̃am Adæ secundum capacitatẽ suã, uidetur ꝙ omnem uirtutẽ, quam no-

Dis. 36 art. 1. q. 1.

bis confert post lapsum, & ipsi Adę contulerit ante lapsum.

SED CONTRA. Virtus fortitudinis cõsistit ĩ ꝑpessione terribiliũ: sed ĩ Adã in statu innocẽtię nõ poterat esse talis ꝑpessio: ergo nec fortitudo. ITEM. Tẽperãtia cõsistit ĩ coercẽdis prauis carnis passionibus, & tales nõ poterãt reperiri in natura instituta; ergo nec tẽperantia. ITEM. Pnĩa cõsistit in detestatione malorũ ꝑpetratorũ: sed nullo mõ cõtingebat in statu innocẽtiæ de malis cõmissis dolere: ergo tũc nõ poterat esse in hoĩe uirtus pnĩę. ITEM. Qui habet donum perseuerantię, nõ cadit a iustitia: sed Adam a iustitia cecidit: ergo ꝑseuerantiam non habuit. Hanc aũt multi habẽt in statu naturæ lapsæ: ergo non oĩs uirtus, quæ nũc est, fuit in statu innocẽtiæ.

RESOLVTIO.

Caruit ijs uirtutibus, quæ in suo actu imperfectionẽ claudũt: et quibusdã donis, tũc ei nõ necessarijs.

RESP. Dicẽdũ, ꝙ cũ sit cõparatio multitudinis donorũ gr̃ę ad statũ naturæ lapsæ, & statũ naturæ institutæ, hoc põt intelligi uel de donis gr̃ę gratis datę, uel de donis gr̃æ gratũ facientis. Si intelligat̃ de donis gr̃ę gratis datæ, sic se habent sicut excedẽtia, & excessa, ꝓ eo ꝙ aliqua dona gr̃æ gratis datæ habuit Adã in statu illo, utpote ĩmortalitatẽ, & impassibilitatẽ, q̃ non habuit aliquis posterorũ eius, & aliqua dona gr̃æ gratis datæ hñt posteri sui, q̃ ipse nõ habuit, sicut gratiã sanitatũ, & operationẽ uirtutũ, & genera linguarum, & consimilia. Ratio aũt huius diuersitatis uenit ex hoc, ꝙ alia dona

expediebant illi tempori, & alia competunt isti. Si autem loquamur de donis gratiæ gratum facientis, sic quia illa dona connexionem habent quantum ad habitus, & quantum ad actus, qui perfectionis sunt: sic concedendum est, ꝙ in æquali multitudine fuerunt in primo homine, in qua reperiuntur in eius posteritate. Hoc dico quantum ad habitus, & quantū ad actus, qui perfectionis sunt, sicut rationes ad primã partem inductę ostendunt. Quantum vero ad actus, qui habēt imperfectionē annexam, non contingebat virtutes secundum statum illum in Adam ponere.

Et per hoc patet responsio ad tria obiecta, quorum vnū est de fortitudine, alterum de temperantia, & tertium de pœnitentia, quæ omnia procedūt secundū actus habentes imperfectionem aliquã annexam; quæ quidem imperfectio non competit aliis virtutibus secundum omnem statum, sed solum secundum statum præsentis miseriæ. Ad illud autem quod obiicitur de perseuerantia. Dicendū, ꝙ perseuerantia vno modo dicitur propositum perseuerandi in bono: & hoc modo est virtus, vel dispositio consequens virtutes inseparabiliter. Alio modo perseuerantia est cõtinuatio in bono vsque ad finem, & sic non dicit habitum, sed potius dicit statum, & hunc primus homo non habuit: ex hoc tamen nō sequitur, ꝙ aliqua virtute caruerit pro eo tempore, quo in gratia permansit. Si quis autem quærat cuiusmodi actus habuerunt virtutes in primo homine, quæ imperfectionē habent annexam in actibus suis secūdum statū naturæ lapsæ, Dicendū, ꝙ actus illi in statu innocētiæ plurimū conformes erant actibus, quos in pria virtutes sunt habiturę: cuiusmodi aūt sunt isti determinat Magr̄ in Tertio Lib. Dis. 33. & ibi suo loco determinabit.

QVAESTIO II.

An dona gratuita æque efficacia ad merendum homini fuerint ante & post lapsum?

Vtrum dona gratuita fuerint æque magnæ efficaciæ in homine ad merendum ante lapsum, sicut sunt post lapsum. Et ꝙ fuerint maioris efficaciæ tūc, quã nunc, videtur. Quanto perfectior est cognitio, tanto pfectior est dilectio: & quãto maior est dilectio, tanto opus nostrū est Deo acceptabilius. Prima propositio patet per illud, ꝙ quantum cognoscis, tantum diligis. Si ergo in Adam secūdum statum innocentiæ clarior fuit cognitio, videtur ꝙ charitas ad merēdū fuerit efficacior. Item. Albius est, quod est nigro impermixtius: ergo magis est meritorium, qđ minus habet in se de demeritorio: sed oīa merita nostra quodãmodo permixta sunt culpæ, secundum illud Esa. 64. Oēs iustitię vestrę sicut pannus mēstruatæ. Si ergo in Adam secundū statū innocentiæ merita oino fuissent impermixta culpę, videtur ꝙ secundū statū illum dona gratuita erant multo maioris efficacię. Item. Meritū est a gratia, & libero ar. quanto igitur liberum arb. magis gratię obedit, tanto gratia efficacius in

actũ suũ exit: sed tũc natura magis erat obediens gratiæ, q̃ nũc, cũ sit corrupta: ergo tunc dona gratuita erant ad merendũ efficaciora. ITEM. Amor visibiliũ, & sollicitatio circa terrena impedit hominē, ne iungatur Deo perfectè: si igitur in statu primo nulla vigebat in homine concupiscentia, vr̃ ꝙ Deo pfectius, & diuturnius adhærebat, & ita magis ad merendũ dispositus erat.

SED CONTRA. 2. Thi. 2. Nõ coronabitur, nisi q legitimè certauerit: sed magis impugnatur homo secundũ statum naturæ lapsæ, q̃ secundũ statum naturę institutę: ergo si has pugnas vincit, gloriosius triũphat: & si gloriosius triumphat, maiorem meretur coronam: ergo &c. ITEM. 2. Ethi. Cap. 3. Philosophus dicit, ꝙ ars, & virtus est circa difficilia: ergo si hoc per se verũ est, quãto actus virtutis est difficilior, tanto virtuosior: & quanto virtuosior, tãto ad merendũ efficacior: si ergo maior est difficultas in perficiēdis diuinis mandatis nunc, q̃ esset in statu naturę institutæ, videtur ꝙ maior sit merendi efficacia. ITEM. Si homo stetisset, aut Christus non esset incarnatus, aut si esset incarnatus, nunquam esset passus: sed Christus sua passione non sibi meruit, sed nobis: & tã merita nostra, q̃ sacramenta effinaciã habent a passione, & eius fide: si igitur inter oĩa quæcũque Deo placere possunt, hoc fuit Deo acceptissimũ, ꝙ Christus se obtulit hostiam Deo, & patri, & inde sumũt efficaciã merita nostra, & illam efficaciam nõ habuissent merita in statu naturæ institutæ: ergo vr̃ ꝙ non essent efficaciora. ITEM. Natura non deficit in necessariis, vt dicit Philosophus: sed si hoc est verum in natura creata, multomagis verũ est in natura increata: & si diuina prouidētia nõ deficit bobus, de quibus minus cura est ei: ergo multominus nec deficit hominibus: sed natura humana magis indiget adiuuari, quã indigeret ante lapsum: ergo videt̃, ꝙ nunc Deus det homini fortius, & efficacius adiutoriũ: si igitur efficacia meritorum attenditur secundũ magnitudinē charitatis, & gratiæ, videt̃ ꝙ nunc dona gratuita in merendo sint maioris efficaciæ. 3. de Anima tex. cõ. 45.

RESOLVTIO.

Efficaciora nunc, quàm tunc: quia necessariora hic, quàm ibi.

RESP. Dicendum, quòd efficacia meriti principaliter ex tribus venit, videlicet ex difficultate operis, ex prõptitudine volũtatis, & ex magnitudine charitatis. Difficultas operis multũ facit ad meritum: & adeo facit, vt homo, q est multo minoris charitatis, quàm angelus, possit mereri, vt perueniat ad sublimitatem angelicam, secũdum quòd colligitur ex illo, quod dicitur Matth. 11. de Iohanne Baptista. Qui minor est in regno cœlorũ, maior est eo. Non n. est dubitandum, quin Iohannes sit exaltatus ad ordines excellētium angelorum: & tñ secundum statũ vię minoris charitatis erat, q̃ aliquis eorũ. Prõptitudo ẽt voluntatis plurimũ facit: sed voluntas prõpta secundũ illud, quod habet, accepta est ad meritũ. Quantumcũque. n. sit in homine gratia, nisi sit voluntas gratiæ con-

sentanea, nunquã eliciet opera meritoria: & quãtomagis voluntas gratiæ subiacet, & cõformat, tanto magis homo in operibus meritoriis exercet. Magnitudo charitatis est principalior inter oĩa, quæ faciunt ad meritũ: quia secundũ illius quantitatem attẽditur remuneratio præmij substantialis. Pondus.n. amoris est, quod dat valorem operibus meritoriis. Si igitur fiat cõparatio efficaciæ merendi in donis gratuitis secũdũ statũ post lapsum, & secũdum statũ ante lapsum, Respõderi põt, ꝙ quantum ad primam conditionem, videlicet quantum ad difficultatẽ efficaciores sunt virtutes nunc, q̃ tũc fuerũt. Nunc.n. magis impugnatur, & impugnãdo probatur, & examinatur virtus, quã tunc, sicut patet in sanctis martyribus. Et sic procedunt rõnes ostẽdentes dona gratuita ad merendum esse nunc efficaciora. Quantum aũt ad secundam cõditionem. s. quantũ ad prõptitudinẽ voluntatis, efficaciores fuissent virtutes in merendo tunc, q̃ nũc, pro eo ꝙ voluntas tunc quasi continuè fuisset in bonis operibus Deo placentibus sine retardatione: nunc aũt siue ex lassitudine, siue ex surreptione frequenter cessat a bonis operibus, & intendit aliquando rebus nociuis, aliquãdo inutilibus, tũ propter difficultatẽ ad bonũ, tum propter pronitatem ad malum. Et quantũ ad hanc conditionem procedunt rationes probantes, ꝙ dona gratuita in statu naturæ institutæ fuissent ad merendũ efficaciora: Et ꝑ hæc patet rñsio ad rõnes ad vtranq; partẽ: procedũt enim secundum diuersas uias, secundum quas se habẽt dona gratuita in merendo, sicut excedentia, & excessa: & reperitur in eis secundum diuersas conditiones maior, & minor efficacia: & sic nulla est inter rationes illãs repugnantia. Vtræque enim uerum concludunt secundum diuersam uiam. Si autem quæratur ulterius de maioritate efficaciæ quantum ad tertiam conditionem: tunc respondendũ est, ꝙ aut fit comparatio particularis personæ ad particularem personam, aut status ad statum. Si primo modo: dicendum est, ꝙ se habent sicut excedentia, & excessa. Satis enim ꝓbabiliter credi põt, ꝙ aliqui sunt, qui habẽt maiorẽ gratiam aliquibus, qui fuissent in statu innocentiæ, si Adam stetisset: alii uero minorem aliquibus: sicut dici consueuit; cum comparatur status legis scriptæ ad statum legis euangelicæ. Si autem comparetur generaliter status ad statum, tunc non uidetur usquequaque certum, in quo statu dominus homini maius munus charitatis, & gratiæ retribuisset, pro eo quòd secundum diuersas conditiones reperitur maior, & minor idoneitas in homine suscipiente. Et quod plus est, magnitudo gratiæ distributæ plus attẽditur secũdũ distinctionẽ distribuẽtis, q̃ cognitionẽ nostrã latet. Hæc enim pars probabilior uı̃, & magis auctoritatibus cõsonat, ut dicamus quòd Deus maiora munera gratiæ elargitus est homini lapso, quàm dedisset homini, si in statu innocentiæ permansisset: tum quia homo maiori adiu

torio gratiæ indiget, tum etiam quia decet Deum de malo maius bonum elicere, quàm sit illud bonum, quod adimẽdo malum nocet, tum etiam quia mediator, & intercessor pro nobis interpellat, quem decet exaudiri in omnibus pro sua reuerentia. Vnde cum appareat uultui Dei semper ad interpellãdũ pro nobis, & ꝓ nobis in cruce oblatus fuerit, & quotidie offeratur, ualde probabile uidetur, ꝙ maius munus gratiæ tribuatur nobis, q̃ si ipse non fuisset incarnatus, uel ꝓ nobis oblatus. Et hoc expresse uidetur innui Ioan. 7. cum dicitur, quòd spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Vnde cũ ascendit in altum, tunc dedit dona hominibus. Ex hac igitur triplici ratione, quarum una est in commendatione misericordię, & secunda in commendatione sapientię, & tertia in commendatione diuinę iustitię, satis rationabiliter colligitur, ꝙ nunc magis sint efficacia dona gratuita ad merendum, quàm in statu innocentię non solum ratione difficultatis, uerumetiam rationę gratię, & charitatis. Quãuis non absurde dici possit, quòd maior efficacia in merendo erat tunc, quàm nunc ratione promptitudinis uoluntatis.

ET HAC uia procedunt rationes, quę ad primam partem inducuntur, sicut patet intuenti: aliter enim non cogunt. NAM ad illud, quod primo obiicitur, quòd maior erat tunc dilectio: quia maior cognitio. Dicẽdum ꝙ uerum est de dilectione secundum ꝙ se tenet ex parte potentię concupiscibilis: sed nõ est uerũ de dilectione, sc̃dm ꝙ se tenet ex parte grãe aĩam eleuãtis. Et si obiiciatur, ꝙ utraque cõmẽsurat̃ cognitioni. Dicẽdũ, ꝙ illud nõ est uerũ de oĩ cognitione: sed de cognitione experimẽtali: hęc aũt nõ magis uiguit in primo parẽte, q̃ in uiris sanctis, q fuerũt, & sunt in statu naturæ lapsę. AD ILLVD uerò, qđ obiicitur, ꝙ meritũ erat magis impermixtũ in statu innocẽtię. Dicẽdũ, ꝙ hoc uenit ex hoc, ꝙ uoluntas non est ita prõpta ꝑꝑ grauitatẽ carnis cõiunctę, & ꝓnitatẽ concupiscẽtię contractę: & rõ illa procedit ex parte prõptitudinis uoluntatis, similiter & duæ rationes sequentes.

DISTINCTIO XXX.

Quid sit originale peccatum quod a peccato primorum parentum fuit causatum.

IN superioribus insinuatum est, licet ex parte (non enim perfectè sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit: quibus adijciendum est, peccatum simul ac pœnam per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostendit inquiens, Sicut per vnum hominem

Ad Ro. 5. *peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertransiit.*

Vtrum illud peccatum fuerit originale, uel actuale.

Hic primo uidendum est, quod fuit illud peccatum, originale scilicet an actuale: & si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, & quare dicatur originale: & quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, asserentibus hoc Apostolum sensisse, cum inferius ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt, etiã ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per unum hominem intrauit in mundum, scilicet inobedientiam. Inobedientia uero peccatum actuale est. Ad Ro. 5.

Quomodo intrasse in mundum dicunt.

Lib. 1. q alias de Peccatorũ meritis et remissione cõtra Pelagianos. c. 9 In to. 7 et de uerbis Apostoli sermo. 14. *Hoc autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis, sed similitudine præuaricationis: omnesque in illo uno peccasse dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc male senserunt quidam hæretici, qui dicti sunt Pelagiani: de quibus August. in Libro de baptismo paruulorum commemorat dicens, Sciendum est, inquit, hæreticos quosdam, qui nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primæ transgressionis in alios homines non propagatione, sed imitatione transisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur: quia si Apostolus peccatum imitationis, non propagationis intelligi uoluisset, eius principem non* Sap. 2. *Adam, sed diabolum diceret. De quo in Lib. Sapien. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non uult intelligi hoc esse factum propagatione sed imitatione, continuo subiunxit scriptura. Imitantur autẽ eum, qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam, quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum Dei. Sed aliud est quod exemplum est uoluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Non est igi-*

tur accipiendum peccatum Adæ transisse in omnes imitationis tantum exemplo; sed propagationis & originis vitio.

Illud esse peccatum originale, quod transit in posteros.

Et est illud peccatum originale, ut aperte Aug. testatur, quod per Adam transiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiscentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum.

Quod diligenter inuestigandum est, quid sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt, atque scholastici doctores variè senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatum pœnæ pro peccato primi hominis, idest, debitum vel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & æternæ pro primi hominis actuali peccato: quia pro illo (ut aiunt) omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam esse, nec pœnam. Culpam non esse ipsi fatentur: pœna quoque secundum eos esse non potest: quia si debitum pœnæ originale peccatum est, cum debitum pœnæ non sit pœna, nec originale peccatum est pœna. Quod etiam quidam eorum admittunt, dicentes in scriptura originale peccatum sæpe nominari reatum: & reatũ ibi intelligunt, ut dictum est, obnoxietatem pœnæ: & ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis: quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ: sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori. Lib. 13 de Tri. c. 16. in fine.

Autoritates quòd originale peccatum sit culpa.

Sed quod originale peccatum culpa sit, pluribus sanctorum testimonijs edocetur. Super Exod. vbi dicitur, Primogenitum asini mutabis oue, Gregor. ait, Omnes in peccatis nati sumus, & ex carnis delectatione concepti, culpã originalem nobiscum traximus, unde & uoluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere, vnde constat originale peccatum culpam esse. August. quoque in Libro de natura & gratia de hoc eodem sic ait, Omnes (ut ait Apostolus) peccauerunt, utique vel in seip- Exo. 13 Habentur hæc uerb. in Gl. sup hunc locũ. c. 4. Tom. 7. Rom. 3 Lib. 2. hypo-

guosti- con cir ca finē. In 10. 8 ad illū uersū. Ecce in iniquitatibus conceptus sū. Ca. 22. Tom. 3. apud Aug. et in forma li. de fin. ad Pet. c. 26. et allegatur de cōsecra. dist. 4. c. firmissime.

sis, uel in Adam, quia sine peccato non sunt, uel quod originaliter contraxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum. n. primi hominis, non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem simul & culpam suscepimus. Idem super Psal. 50. Quod de corpore mortuo seminatur, cum uinculo peccati originalis nascitur & mortis. Ideo igitur se in iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, et uinculum mortis. Nemo enim nascitur nisi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum aūs pœnę peccatum est. Omnis ergo, qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Pecatum itaque originale culpa est, quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccle. dogmatibus scriptum est. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum uiri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci impietati subditum, mortiq́ue subiectum, & ob hoc natura iræ nasci filium, a qua nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum. His & aliȷs authoritatibus euidenter ostēditur, peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi a parentibus.

Quid sit, quod dicitur peccatum originale.

Sermo 12. qui intitulatur de uerbis domini. Ps. 118

Nunc superest uidere quid sit ipsum originale peccatum: quod cum non sit actuale, non est actus siue motus animæ uel corporis. Si enim actus est animę uel corporis, actuale vtique peccatum est: sed actuale non est, nō est ergo actus uel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur? Fomes peccati, scilicet concupiscentia uel concupiscibilitas: quę dicitur lex membrorum, siue languor naturæ, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lex carnis. Vnde Augustin. in Lib. de Baptismo paruulorum. Est in nobis concupiscentia, quæ non est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentiæ, quæ sunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ. Languor autem iste tyrannus est, qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse uictor tyranni: atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiscentiæ malæ. His uerbis satis

ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

Quod nomine concupiscentiæ intelligitur fomes peccati,& quid dicitur fomes.

Nomine autem concupiscentiæ non actum concupiscendi, sed vitium primum significauit, cum eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apostoli ait, Semper pugna est in corpore mortis huius: quia ipsa concupiscentia,cum qua nati sumus, finiri non potest, quandiu viuimus: quotidie minui potest, finiri non potest. Quę autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? Vitium vtique est,quod paruulum habilem concupiscere facit, adultum etiam concupiscentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis est,sed non apparet,nec discernetur inter videntem & cæcum, nisi luce veniēte:sic in puero vitium esse non apparet,donec ætatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi, quid sit originale peccatum, scilicet vitium concupiscentiæ, quod in omnes concupiscentialiter natos per Adam intrauit,eosque vitiauit. Vnde Augu.in Lib.de baptismo paruulorum, Adam præter imitationis exemplum occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos.Vnde Apostolus rectè ait, In quo omnes peccauerunt. Circumspectè & sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, siue in quo peccato, sanum est. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia,non solum eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille unus homo fuerant,idest,in eo materialiter erāt. Manifestum est itaque omnes in Adam peccasse, quasi in massa.Ipse enim per peccatum corruptus,quos genuit,omnes nati sunt sub peccato.Ex eo igitur sicut cuncti constituti sunt peccatores,ita & in illo uno peccato,quod intrauit in mundum,rectè omnes dicuntur peccasse:quia sicut ab illo vno homine,sic ab eodem uno peccato immunes esse non possunt,nisi ab eius reatu per Christi baptismum absoluatur.Alia ergo sunt propria peccata, in quibus tātū peccat, quorum peccata sunt.Aliud hoc vnum,in quo omnes peccauerunt,idest,ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Sermo 45. de ipe quo est 2 sermo dñi ca 3. post 8. Epiph. Lib. 6. contra Luc.7

Lib. 1. c.9. & 10.10.7 Ibidem c.10.et 11. Q̄ uo in intelligatur, in quo omnes pec.

Quid

Quid sit peccatum, in quo omnes peccauerunt.

Hoc est originale peccatũ, quo peccatores nascuntur oẽs concupiscentialiter geniti: quod ex Adã siue ex eius inobedictia emanauit, & in posteros demigrauit. Vnde Apostolus cõsequenter per inobedientiam vnius hoĩs multos dicit cõstitutos esse peccatores, quæ est actuale peccatũ. Cũ autẽ dixerit per vnũ hominem peccatum intrasse in mundũ, & in eo oẽs peccasse, de originale dictum esse oportet accipi.

Rom. 5

Ex quo sensu dictum est, Per inobedientiam unius multi sunt constituti peccatores.

Quod ergo ait, Per inobedientiã vnius multi constituti sunt peccatores: eo sensu dictum esse intelligendum est: quia ex inobedientia Adę, scilicet ex peccato actuali Adæ processit originale peccatum, quo omnes peccatores nascuntur: ut & in illo esset, & in omnes transiret.

Quod peccatum originale in Adam fuit, & in nobis est.

In li. 2. ad Valeriũ de nuptijs & cõcupiscentia c. 28 Tom. 7. Que. Iul. Ibiaem. Respon. Augustini. Rursum quærit Iulian. Respõs. Augus.

Vnde Aug. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis esse contendenti respondens, aperte asserit, peccatum originale ex uoluntate Adæ processisse, ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiẽs, Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, nõ peccat ille qui cõdidit. Per quas igitur rimas inter tot præsidia innocentiæ, peccatũ fingis ingressum? Et respondet sancta pagina. Per unũ hominẽ peccatũ intrauit in mundum: per unius inobedictiã, ait Apostol. Quid querit amplius, quid quærit apertius. Item inquit Iulianus, Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatũ uel ex uoluntate est, uel ex natura est. Si ex uoluntate est, mala uolũtas est, quæ peccatũ facit: si aũt ex natura est, mala est natura. Cui respondeo, Ex uoluntate peccatum est. Quærit forte, Vtrum originale peccatum ex voluntate sit. Respondeo prorsus & originale peccatum ex uoluntate esse: quia hoc ex uoluntate primi hominis seminatum est, ut in illo esset, & in omnes transiret.

Obiectio quorundam contra id, quod supra dictum est, omnes in Adam fuisse homines.

Ad hoc autẽ, quod diximus in Adam fuisse omnes homi-

nes

nes quidam uerborum sectatores sic obijciunt, dicentes. Nō omnis caro, quæ ab Adam traducta est, in eo simul existere potuit: quia multo maioris quantitatis est, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homines descenderunt. Quocirca uerum non esse asserunt, substantiam uniuscuiusque in primo fuisse parente.

Responsio.

Quibus responderi potest, quod materialiter atque causaliter, non formaliter dicitur fuisse in primo homine omne, quod in humanis corporibus naturaliter est, descenditque a primo parente lege propagationis, & in se auctum et multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomentum quidem habet a cibis; sed non conuertuntur cibi in humanam substantiam, quæ. s. per propagationem descendit ab Adam. Transmisit enim Adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorũ, quando eos procreauit, idest, aliquid modicum de massa substantiæ eius diuisum est, & inde formatum corpus filij, suiq; multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione auctum est: & de illo ita augmentato aliquid inde separatur, unde formantur posteriorum corpora: & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, usque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perspicue intelligentibus patet, omnes secundum corpora in Adam fuisse per seminalem rationem, & ex eo descendisse propagationis lege.

Quomodo per propagationẽ descẽdit

Auctoritate, & ratione probatur, nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adam est.

Quod uero nihil extrinsecum in humani corporis naturã transeat, ueritas in euangelio significat dicens, Omne quod intrat in os, in uentrem uadit, & in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo, Puer, qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget, quã habiturus erat, si uiueret usque ad ætatem triginta annorum, nullo uitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia, quæ adeo parua fuit mortua, in resurrectione tam magna erit, nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet, quòd etiam si uiueret, non aliunde, sed in se augmentaretur illa substantia:

Magiſter hic non approbat.

Matt. 15.

sicut

ſicut coſta, de qua facta eſt mulier, & ſicut panes euangelici. Non inficiamur tamen, quin cibi & humores in carnem & ſanguinem tranſeant: ſed non in ueritate humanæ naturæ, quæ a primis deſcendit parentibus, quæ ſola in reſurrectione erit: reliqua uero caro, in quam cibi tranſeunt, tanquam ſuperflua in reſurrectione deponetur: quæ tamen ciborum aliarumque rerum fomentis coaleſcit.

PArs iſta, in qua Magiſter determinat de hominis lapſu, diuiſa fuit ĩ tres partes ſecundum triplicem differẽtiã corruptionis peccati: in quarum una perſona corrumpit naturam, in altera uero natura perſonã, in tertia uero perſona corrumpit ſeipſam. Et prima quidẽ conſiſtit in peccato primi parentis, ſecunda in peccato originali, & tertia in peccato actuali. Prima igitur parte determinata, aggreditur hic Magiſter partem ſecundam. Diuiditur autem pars iſta in partes quatuor. In quarum prima determinat, quid ſit originale peccatum. In ſecunda uero qualiter traducatur, infra Diſt. 31. *Nunc ſupereſt inueſtigare, &c.*) In tertia uero, qualiter deleatur, infra Diſ. 32. *Quoniam ſupradictum eſt peccatum originale, &c.*) In quarta uero determinat, utrum peccatũ originale multiplicetur, & intendatur per peccata parentum primorum, infra Diſt. 33. *Prædictis adÿciendum eſt, &c.*) Prima pars quæ continet præſentem Diſtinct. diuiditur in tres partes. In prima ponit partem procemialem. In ſecunda determinat propoſitum principale. ibi. *Hic primo uidendum eſt, &c*) In tertia determinat quandam incidentem dubitationem de ueritate humanæ naturæ ibi. *Ad hoc autem, quod diximus, &c.*) Prima, & tertia parte remanente indiuiſa, media pars diuiditur in tres. In prima inquirit, utrum peccatum primorum parentum ſit originale, uel actuale. In ſecunda ſuppoſito quod ſit originale, inquirit, utrum ſit pœna, uel culpa, ibi. *Quod diligenter inueſtigandum eſt, &c.*) In tertia inquirit, utrum ſit concupiſcentia, uel alia culpa, ibi. *Nunc ſupereſt uidere, &c.*) Harum autem partium ſubdiuiſiones in litera planæ ſunt.

NVnc ſupereſt uidere quid, &c.*) Circa iſtam literã notandũ: quod cum Magiſter nominet peccatum originale octo nominibus, ſcilicet originale peccatum, legem carnis, concupiſcibilitatem, fomitem, concupiſcentiam, legem membrorum, languorem naturæ, tyrannum, quomodo diſtinguantur illa nomina? Dicendum, quòd originale peccatum habet comparari ad id, a quo eſt: & ſic dicitur originale peccatum: quia eſt ab origine: dicitur etiam lex carnis: quia contrahitur mediante carne. Habet etiam comparari ad illud, ad quod eſt, ſiue ad quod inclinatur, & hoc uel in diſpoſitione remota, & ſic dicitur Dub. 1.

dicitur concupiscibilitas: uel in dispositione propinquiori, & sic dicitur fomes: uel etiã in dispositione proxima, & sic dicitur concupiscentia. Habet etiã comparari ad illud, ꝑ quod inclinat, & sic dicitur lex membrorum. Habet etiam comparari ad illud, contra quod. Et hoc dupliciter, uel inquantum difficilẽ reddit ad bonum, & sic dicitur languor naturę: uel inquantum prędominatur uoluntati, ut curuat eam in malum, & sic dicitur tyrannus. Et patet; quod secundum diuersas comparationes diuersis nominatur nominibus.

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An corruptio humana natura insit à sui conditione, uel ex prima transgressione?

AD intelligentiã huius partis secũdũ tria, quę determinat Magister in litera, incidit hic quęstio circa tria. Primo nanque q̃ritur de originalis peccati entitate. Secundo de quidditate. Tertio, & ultimo de ueritate humanę naturæ. Quãtum ad primum articulũ q̃runtur duo. Primo quęritur, utrũ corruptio quæ est in natura humana, insit ei ex primo ortu suæ conditionis, uel ex merito primæ transgressionis. Secundo, dato quod merito trangressionis, est q̃stio, utrum propter peccatum Adæ humana natura sit corrupta pęnaliter tantum, an etiam pœnaliter, & culpabiliter.

VTRVM corruptio, quam uidemus in humana natura insit ei ex suæ conditionis primordio, an ex peccati merito. Et ꝙ non insit ex suæ conditionis primordio, sed ex peccati merito; uidetur tam ex ordine diuinæ iustitiæ; quã ex ordine diuinæ sapientiæ, quàm etiam ex ordine bonitatis. Differtur enim triplex ordo increaturis, quia ꝑ iustitiam sit ordinatio remunerationum, & meritorum, per sapientiam uero ordinatio partium ad se inuicem, per bonitatem uero ordinatio rerum in suum finem. EX PARTE diuinæ iustitiæ arguitur sic. Nullus affligitur pœna nisi præcedat culpa: sed passio inuoluntaria in rationali creatura est pœna: talis autem passio non fuit in homine, antequam præcessit in eo culpa: igitur talis corruptio non fuit in humana natura a primordio suæ conditionis, sed ex merito transgressionis. ITEM. A summa æquitate iustitię nulla procedit curuitas, uel obliquitas: sed humana natura nõ solũ corrupta est corruptione pœnalitatis, uerum etiã corruptione carnis, quæ est corruptio culpabilis: quia uidemus homines ex corruptione sibi indita inclinari ad malũ: ergo nunquã a diuina iustitia processit, quod humana natura sit corrupta in sui primordio: ergo si corrupta est, hoc solũ est peccati merito. EX ORDINE autẽ sapientię arguit sic. Vbicunque est summa sapiẽtia, ibi est summa pulchritudo, sicut exponit Aug. in litera. Lib. 6. de Tri. ibi. *Quare species appropriatur filio*: sed a summa pulchritudine nihil procedit fœdũ, aut turpe, nihil quod rõnalẽ offendat

fendat aspectum: sed in homine ratione utente; sunt aliquę passiones connaturales, de quibus rationabiliter erubescit: ergo passio talis nunquam fuit in homine a sua prima origine, & fuit sic, uel merito trāsgressionis: ergo &c. ITEM. Vbicunque intelligitur summa sapiētia, intelligitur summa ueritas & summa æqualitas: sed a sūma æqualitate nulla debet procedere improportionabilitas: sed duratio, & conseruatio corporis secūdum statum præsentis miseriæ est improportionabilis animæ, quæ est eius forma: quia hoc est temporale, illud perpetuum: ergo nūquam humana natura sic ꝓducta fuit in sui primordio a summa sapiētia: ergo uidetur, quod in hoc cecidit ex propria culpa. EX ORDINARE diuinæ bonitatis arguitur sic. A summa bonitate nihil procedit, quod sit magis propinquum ad malum, quam ad bonum, cum uniuersa propter semetipsum summa bonitas operetur; sed sensus, & cogitationes hominum prona sunt ad malū ab adolescentia sua, secundum

Gen. 8. quòd dicit sacra scriptura: ergo in illa corruptione, in qua est, non fuit humana natura a summa bonitate producta. ITEM. Nihil quod procedit a summa bonitate, est dignum maledictione: sed multæ sunt in nobis passiones dignæ maledictione, pro

Iob. 3. pter quas tam Iob, quam Hiere

Ier. 2. mias maledixit diei suę, in qua

Exo. 23 natus est, & in lege maledicebā

Deu. 7. tur steriles mulieres: ergo non uidetur, quod humana natura in ea corruptione, in qua nunc est, creata sit a summa bonitate, uidetur igitur, quod in hāc corruptionem, & statū deuenit merito culpæ, cum hoc sit cōtra ordinem bonitatis, sapientiæ, & iustitiæ, contra quem ordinem inconueniens est Deum aliquid facere.

SED CONTRA. Primo ostenditur, quod hoc non repugnet ordini diuinæ iustitiæ: quia non est maioris innocentiæ homo, quā sit ouis, uel agnus; sed ouis mortalis, & passibilis producta est a Deo, ita ꝙ in nullo ex hoc derogatur diuinæ iustitiæ: ergo pari ratione uidetur: quod si talē produxisset hominē, qualis nūc est, non uidetur in aliquo derogari eidem. ITEM. Quod non repugnet ordini sapiētię uidetur. Secundum idem exemplar, secūdum quod Deus produxit hominem de terra, produxit etiam alia animantia, & corpora mixta: sed hoc nō repugnat pulchritudini diuini exemplaris, quod ex quatuor elementis composita sunt corruptibilia, immo hoc facit ad ordinem uniuersi, sicut in pluribus locis ostendit Aug. ergo non uidetur esse contra ordinem sapiētię, si Deus easdem proprietates passibilitates a natura indidit hominibus, quas ēt dedit aliis aīalibus. ITEM. Quod non sit contra ordinem bonitatis diuinę, uidetur. Ad summam enim bonitatē spectat dare unicuique inclinationem competētem suæ naturæ; sed sicut anima rationalis delectari habet in bono simpliciter, ita & sensibilis in bono ut nunc: & sicut terra habet quiescere deorsum, ita & ignis sursum: si igitur Deus omnibus dedit proprias inclinationes,

tiones, igitur a primaria hominis constitutione erat diuersitas appetituum in sensibili, & rationali: erat nihilominus appetitus diuersus in elementis, corpus cōstituentibus. Si igitur diuersitas primæ inclinationis facit rebellionē, & diuersitas secundę inclinationis inducit tētationem, uidetur quod si homo hoc modo conditus esset, in nullo derogaretur ordini bonitatis diuinæ. Item. Quod talis fuerit homo conditus, uidetur posse persuaderi ex ratione sumpta secundū principia naturalis philosophię. Cum enim homo sit minor mūdus, propter quem omnia facta sunt, debet habere naturalē conformitatem ad mundum maiorem, q propter ipsum factus est a sua primaria conditione: sed ita uidemus in maiori mundo, quod inferiores orbes contrario motu mouētur orbi superiori, secundum quod dicunt philosophi naturales: ergo pari ratione uidetur, quod in homine per naturam portio sensitiua moueatur contra iudicium rationalis: sed hęc corruptio, q̄ in nobis est, est maxime inordinata: si igitur hæc est a prima conditione, uidetur quod omnis alia. Item. Hoc uidetur alia ratione sumpta per principia moralis philosophiæ: dicit enim Philosophus quod uirtus est difficillimorum operatiua, nec est aliqua uirtutis laus, ubi nulla est difficultas: si ergo homo fuit conditus ad uirturem dispositus, uidetur qđ a sua prima conditione habuit difficultatem faciēdi bonum, & uitandi malum: & in tali fuisset dispositus, quod omnis uirtus habere posset in eo suum usum: ergo uidetur creatus fuisse cum huiusmodi corruptionibus. Item. Hoc uidetur ratione sumpta secundum principia theologiæ: dicit enim per scripturam Spiritusſan. quod uia perueniendi ad gloriam, & sublimitatem est per ignominiam, & humilitatē. uia perueniendi ad coronā est per tētationem, & pugnam: uia perueniendi ad quietem, & tranquilitatem est per labores, & tribulationes; si igitur homo debuit sic fieri, quod esset dispositus peruenire ad gloriam, & victoriam, & pacem perfectam, uidetur quod humana natura in penalitatibus, & corruptionibus, in quibus nunc est, a suę cōditionis primordio fuerit constituta.

Orbis superior ab oriēte in occidens mouetur inferiores econtra.

2. Eth. cap. 3.

RESOLVTIO.

Quid obloquuntur philosophi? de merito prima transgressionis præsentibus agitamur ærumnis.

Resp. Dicēdum, quod absque dubio natura humana in has tētationes deiecta est merito primæ pręuaricationis, non instituta a primordio suæ conditionis: hoc enim ueritas fidei prędicat, sacræ scripturæ auctoritas confirmat, rationis ꝓbabilitas manifestat. Fides hoc clamat, & dicit filiū Dei passum esse, ut nos a morte eriperet, in quam nos induxerat primus parens. Sacrę scripturæ auctoritas confirmat; quia dicitur Gen. 2. qualiter homo per culpam inobediētię pœnam mortalitatis incurrerit. Ratio autem hoc manifestat, sicut prius in opponendo monstratū est, tam ex ordine, qui respicit sapien-

ſapientiam, quã etiam ex ordine, qui reſpicit bonitatem ſummam. Attendendum eſt tamen, quod ratio in inquirendo dupliciter poteſt ꝓcedere, aut prout eſt adiuta radio fidei, & ſic procedit aſpiciendo ad cauſas ſuperiores, aut prout iudicio proprio relicta eſt, & ſic procedit reſpiciendo ad naturas & cauſas inferiores: acquirit enim ſcientiam per uiam ſenſus, & experientiæ. Primo modo ratiocinãtur doctores catholici, & fideles circa ea, quæ ſunt fidei, & ſecundum hunc modum ratiocinãdi multum eſt hoc conſonum rationi quòd Deus in tanta miſeria, & calamitate, in qua nunc eſt, hominem a principio non fecerit: immo dicere contrarium magnæ impietatis uidetur eſſe piæ, & ſanæ menti. Secundo modo ratiocinandi ꝓceſſerunt philoſophi, qui non aſpexerunt in hominis conditione ſuum principalẽ auctorem: ſed aſpexerunt principia componentia, & operationes, quas habẽt per uirtutẽ naturę: ſecũdum hunc modum ratio potius diſcordat ueritati catholicæ, quàm concordet. Et hæc eſt ratio, quare philoſophi, qui fuerunt tantæ ueritatis indagatores, non peruenerunt ad lapſus humani conditionem: quia eis uidebatur eſſe ualde rationabile hominem ſic fuiſſe conditum, cum tamen catholicis doctoribus non ſolum fide: ſed ẽt rationum euidentia certitudinaliter eius contrarium appareat eſſe uerum. Vnde & rationes, quæ hoc oſtendunt, ſunt concedendæ,

Ad illvd ergo, quod primo obiicitur, ꝙ Deus fecit paſſibilem ouem, quæ tamen non peccauit. Dicendum, quòd non eſt ſimile de homine, & de oue: homo enim, qui rationis particeps eſt, capax eſt beatitudinis, & iuſtitiæ, & per oppoſitum culpę, & miſeriæ. Vnde ſicut in homine obliquari culpa eſt: ſic & pati pœna eſt: in oue autem neutrũ contingit reperiri; ideo paſſibilitas ouis nihil facit ad ordinem, nec contra ordinem diuinæ iuſtitiæ, cuius eſt conſiderare meritorum exigentiam: non ſic autem eſt de paſſione in natura humana. Ad illvd, quod obiicitur, quòd ſecundum idem exemplar alia genera animaliũ facta ſunt corruptibilia. Dicendum, quòd non eſt ſimile, pro eo quod alia animalia ab homine non habent formam completiuam incorruptibilem, in ſolo autẽ homine anima eſt immortalis per naturam, ſicut oſtẽſum fuit ſupra: ideo mortalitas ĩ aliis animalibus non ponit aliquam improportionẽ perfectibilis ad ſuam perfectionem, ſicut ponit in homine: ac per hoc nec ita repugnat mortalitas in aliis animalibus ordini, quem ſapientia Dei ſeruat in rerum conditione, ſicut mortalitas reperta in homine. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ ſummę bonitatis eſt dare unicuique inclinationẽ ſuã. Dicẽdum, quod hoc uerum eſt, ſaluo ordine: qui attenditur inter res, ſecundum quod comparantur adinuicem: quoniam bonitas non præiudicat ſapientię: ſed quia ſecundum ordinem naturæ corpus debet eſſe ſubiectũ animæ, & ſenſualitas ſubiecta debet

Diſ. 19 art. 1. q. 1.

debet esse rationi, sic debuit Deus dare inclinationē tā corpori hominis, quàm sensualitati carnis, quod in nullo præiudicaret rectitudini rationis: & hinc est, quod & si sensualitas bonum, vt nunc, appeteret; nulla tamen erat rebellio in primo homine, quia tātū appetebat, sicut ratio dictabat: nunc aūt est rebellio; quia præter iudiciū rationis frequenter appetit: & ꝓpter hoc brutales effecti sumus, & iumentis insipientibus cōparati: cū tamen homo in primordio conditus fuerit in honore, & dignitate rationis. ET PER hoc manifesta est responsio ad sequens obiectum, quod obiicit de diuersitate motuum orbium cœlestiū: quia & si videatur ibi esse contrarietas; non tamen est ibi contrarietas, imò ordinatio recta, pro eo quod sphera superior mouet semper inferiorem, & nunquam inferior superiorē: nunc aūt in nobis non est sic, pro eo, quod videmus aliam legem in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ, & captiuantē nos in seruitutē peccati. AD ILLVD, quod obiicit, quod virtus est difficillimorum operatiua. Dicendū, quod quędā est difficultas, quæ venit ex genere operis, quædam vero, quę venit ex defectu operantis. Prima difficultas est de essentia virtutis: uirtus enim inquantum virtus circa magna consistit, & ardua: hæc autem difficultas in primo homine fuit sic. Homo enim ita perfectè Deo obediuisset; & ita perfectè Deo adhæsisset, sicut perfectio virtutis obedientię, & amicitiæ hoc reqrit, & sic de aliis uirtutibus. Est & alia difficultas, quę venit ex defectu operantis: & ista quidē non est de essentia virtutis; imò accidit virtuti, scd̄m quod virtus est: & ideo ad hoc, quod homo esset virtuosus, non oportuit hanc difficultatē reperiri in homine in primordio. Et quod illud sit verum, hoc planū est: quanto.n.aliquis magis proficit in virtute, tāto magis operatur cū minori difficultate ex parte sua: si igitur hęc difficultas esset de uirtutis essentia, scd̄m quod homo ꝓficeret, minueretur in eo uirtutis excellētia, quod falsum nemo esse dubitat. AD ILLVD aūt, quod obiicitur de uia perueniendi ad salutē scd̄m sacrę scripturę instructionē. Dicēdum, quòd scriptura sacra tradita est homini lapso, & documēta tradit, per q̄ perducat̄ ad patriam, scd̄m quod cōpetit statui pñti: iō ex his nō pōt argui, qđ talis debuerit hō fieri, ut ꝑ hāc uiā deueniret: tales.n.uiæ sunt valde asperæ. Si aūt homo non peccasset, non cum asperitate, sed cū omni lenitate peruenisset ad suū finem. Et est simile; quia sanitas cōseruat̄ per bona cibaria, & suauia; sed nō recuperatur, nisi per potiones amaras.

QVAESTIO II.

An natura humana demerito primæ transgressionis nedum pœnaliter, sed etiā culpabiliter corrupta fuerit.

VTRVM merito primæ transgressionis humana natura fuerit corrupta pœnaliter tm̄, an etiam culpabiliter. Et quod culpabiliter corrupta sit, uidet̄. Rom.5. Sicut per unum homi-

nem peccatum intrauit in mundum, & peccatũ mors: ita & in oẽs homines mors pertransit, in quo omnes peccauerũt. Ex isto uerbo colligitur, quòd omnes in Adam fuerunt infecti, & peccatores constituti. SI FORTE dicas (sicut dicunt Pelagiani) ꝙ pertransit per imitationem. Cõtra, Ephe. 2. Eramus natura filii iræ, sicut & cæteri: sed nemo est filius iræ, nisi per culpam: si ergo per naturam omnes eramus filii iræ, omnes per naturam cõtrahimus culpam: ergo in cæteris natura humana culpabiliter est infecta. ITEM. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto &c. sed nullus a præmio æterno excluditur, nisi pro peccato: si igitur omnes nõ baptizati excluduntur, siue sint parui, siue adulti: ergo omnes ex quo nati sunt, habent culpã: sed non culpam, quam fecerũt, cum huic sententiæ subiaceant ante usum rationis, sicut patet in paruulis incircuncisis. Gene. 17. igitur hęc est culpa, quę per naturalem generationem reperitur in quolibet: ergo &c. ITEM. Si tota natura esset in una persona, corrupta illa persona quantũ ad esse, necesse est totam naturam corrũpi quantum ad esse: ergo pari ratione si corrumperetur quantum ad bene esse, corrũperetur tota natura quantum ad bene esse: sicut enim sequitur, si Adam moritur, homo moritur: sic sequitur, quòd si Adam peccat, homo peccat: cum igitur tota natura esset in Adam, quando peccauit, uidet̃ quod tota in eo peccauerit natura, ac per hoc tota in omnibus, & singulis culpabiliter infecta fuerit. ITEM. Venenato fonte, ꝑ consequens uenenantur & riuuli, a fonte procedentes: si igitur omnes homines processerũt ab Adam, sicut rami a radice, & riuuli a fonte, & ipse corruptus fuit morbo concupiscentiæ, qui fuit in eo culpa, uidetur ꝙ & cęteros corrupit eodem corruptionis genere, & ita culpabiliter. ITEM. Sicut se habet innocẽs respectu innocentis generandi, sic peccator respectu peccatoris: sed si Adã stetisset in sua innocentia, omnes filios genuisset innocentes: ergo tota humana natura esset innocẽs, & pura quantum esset ex ipso: hoc satis planum est: ergo pari ratione cum peccauit, totam humanam naturam constituit peccatricem, ita ꝙ oẽs filios gigneret peccatores. ITEM. Quia Adã peccauit, factus est mortalis: & quia mortalis est, necesse fuit, ꝙ generaret omnes filios mortales: sed sicut se habet effectus ad effectũ, ita se habet causa ad causam: si igit̃ causa mortalitatis fuit culpa, & mortalitas personæ Adæ totam naturam humanam fecit mortalẽ, & totam corrupit pœnaliter, pari ratione uidetur, ꝙ culpa Adæ totam naturam humanam infecit culpabiliter, & omnes ex illo exeuntes corruperit culpabiliter: si igitur culpa, quæ omnibus inest ꝑ naturam, est culpa originalis, colligit̃ ex omnibus his rationibus, ꝙ sit ponere culpam originalem.

SED CONTRA. Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatẽ patris, & pater &c. si igitur hęc lex diuina est, secundum diuinam

legem

legem quilibet peccat sibi, & nõ alii, iuxta illud Prouer. 9. Si sapiens eris, tibimetipsi eris: si aũt illusor, solus portabis malũ: igitur nõ uidetur, ꝙ ex peccato patris filius habet inficí culpabiliter. ITEM. Tam in nouo, quàm in ueteri testamento nuptię cõcessæ sunt tanquam bonæ, & licitæ: sed ad nullum bonum necessario cõsequitur malum: sed ad nuptias necessario sequeretur malum, si proles culpã contraheret a sua origine: ergo uel nuptiæ sunt malæ, & illicitæ, quod est contra sacrã scripturam, & fidem Christianam, uel nõ est ponere peccatũ originale. ITEM. Corrupta re trãsmutabili, & minus nobili, non propter hoc corrumpitur, quod est intransmutabile, & maius nobile: sed persona hominis est transmutabilis, & minus nobilis, q̃ natura: tota enim natura speciei ꝑpetua est, & magis nobilis, q̃ una persona singularis: ergo impossibile fuit eam a persona Adæ totaliter, ẽt per culpam infici. ITEM. In malis generaliter est uerum, ꝙ malum habitum pręcedit malus actus, quãuis econtrario sit in bonis: ergo habitualis corruptio naturæ oritur ex actuali culpa ipsius naturæ: sed natura, quantum est de se, semper est recta, & non peccat; quia peccare propriẽ est uoluntatis: ergo non uidetur ꝙ tota natura infecta fuerit, uel ẽt potuerit infici. ITEM. Nullum naturale est culpabile, ꝓ eo quòd naturalibus nec laudamur, nec uituperamur: sed originalis corruptio est naturalis, cum sit eadem apud omnes: ergo uidetur, quòd ista duo sint incõpossibilia, quòd aliqua corruptio sit culpabilis, & quòd sit originalis: ergo non uidetur, ꝙ natura tota in persona potuerit culpabiliter infici. ITEM. Nullũ necessariũ est uoluntarium: sed corruptio originalis est necessaria; ergo non est uolũtaria: sed omnis culpa est affectio uoluntaria, secundum ꝙ dicit Aug. in Lib. de libero ar. ergo impossibile est originalem corruptionem esse per culpam; redigit igitur idem quod prius; ꝙ nulla culpa sit a natura, & quòd natura humana in Adam non fuerit infecta culpabiliter.

RESOLVTIO.

Diutina priuatio visionis Dei: subita rationis erubescentia: et quotidiana immo et continua pugna carnis ac spiritus ad modum nos nedum pœnaliter, sed & culpabiliter primæ transgressionis demerito infectos esse, demonstrant.

RESP. Dicendum; ꝙ absq; dubio tota massa, hoc est natura humana in omnibus hominibus seminaliter ab Adam descẽdentibus corrupta est, non solũ pœnaliter, sed etiam culpabiliter: hoc enim manifestat uisionis Dei carentia, rationalis erubescentia, concupiscentiæ prædominantia. Carentia uisionis Dei hoc manifestat: quia nullus debet æterno bono, ad quod factus est, priuari, nisi in se habeat aliquid, per quod indignus sit diuino aspectui præsentari: tale autem non est nisi culpa: si igitur omnes, quotquot sunt, uisione Dei priuãtur, nisi per baptismum fluminis, uel flaminis renascantur, planũ est, ꝙ omnes quotquot sunt, cõtrahũt ex sua origi-

Concordat S. Tho. 1. 2. q. 81. ar. 1. et qõ. de mal. q. 4. ar. 1.

origine culpam. Erubescentia etiam rationis hoc manifestat: nullus enim rationabiliter erubescit de his passionibus, quas habet a natura, nisi insint ei per aliquam culpam: sed omnis homo naturaliter erubescit ex genitalium membrorum motu. Ex hoc igitur colligitur, & manifestatur, quòd quilibet in seipso non tantum pœnaliter, sed etiam uituperabiliter, & culpabiliter est corruptus quantum est de sua origine. Prædominantia concupiscentiæ hoc euidentissimè manifestat: certum enim est, quòd tunc anima hominis est ordinata, quando spiritus est sub Deo, & caro, & uirtutes animales sunt sub spiritu, & sequuntur eius imperium: ab oppositis igitur tunc anima hominis est peruersa, quando caro, & uirtutes animales præsunt spiritui rationali. Et hoc quidẽ uerum est de plano, non tantummodo secũdum fidem, uerumetiam secundum philosophiam. Sed in homine uigor concupiscentiæ, & lex membrorum, quam unusquisque habet a natiuitate, captiuat spiritum, & ei prædominatur. Ex hoc igitur clarum, & apertum est, ꝙ anima cuiuslibet hominis a natiuitate peruersa est, & inordinata: sed sicut ordinatio in homine, & rectitudo iustitia est, sic peruersitas, & inordinatio culpa est: si igitur natura cuiuslibet hominis per legem concupiscentiæ peruersa est a sua origine, in quolibet homine indubitáter ponendũ est esse peccatum originale, quantũ est de sua prima natiuitate: & de hoc nemo dubitat, nisi q nescit quãtus sit uigor concupiscentiæ, & qualiter spiritus rationalis Deo debet subesse. Constat enim, ꝙ non subest spiritus noster perfectè Deo, nisi diligat ipsum super omnia, & propter se. Planũ est etiam, quòd nullus in statu naturæ corruptæ Deum diligit super omnia, & propter se sine dono gratię, imo necessario uincitur a uigore concupiscentiæ, ut magis amet se, uel aliquod bonum apparens. Planum est igitur, quòd anima cuiuslibet hominis in sua natiuitate peccatrix est, cum subuersa, & inordinata sit, sicut ostensum est. Et ideo dicit Apostolus Rom. 7. in persona hominis lapsi. Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati. Et exclamat, Infœlix ego homo, quis me liberabit a corpore mortis huius? Et respondet. Gratia Dei per Iesum Christũ. Hanc igitur legem, & ordinationem ad Deum, si quis uelit attẽdere, nullo modo dubitabit hominem esse peccatorem a sua natiuitate, imo ita certum est, ut dubitari non possit de originali, sicut etiã nec de actuali. Hoc tamẽ ignorauerunt philosophi, & etiam aliqui hæretici: quia nescierunt attendere, in quo attenditur rectitudo animæ, & iustitiæ, & pro quanto anima dici debet ad Deum ordinata. Constat igitur, ꝙ tota humana natura corrupta est non solum pœnaliter: sed etiam culpabiliter. A QVO autẽ corrupta fuerit, hoc planum est ex ipsa scriptura: q a ab Adam. Potuit autem Adam

totam

totam naturam corrumpere, & culpabilem facere suo peccato triplici, conditione concurrẽte. Prima est, quia nõ tantum erat humanæ naturę indiuiduũ, sed totius humanę naturę pricipiũ. Secunda est: quia non tantum fuit sibi datum mandatum sicut singulari personæ, sed tanquam stipiti totius humanæ naturæ: & hoc bene indicat textus, qa mãdatum illud descendit per uirũ ad mulierem. Tertia, quia Adã innocentiam, & immortalitatem susceperat pro se, & pro tota sua posteritate, unde ipse innocens, & immortalis generasset immortalem, & innocentem. Quia igitur ipse erat omnium principium, & transgressus est mandatum, quod ei datum erat secundum quòd erat principiũ, & amisit illam iustitiam, & innocentiam, quàm debebat omnibus posteris conseruare, hinc est, quòd per ipsum originali iustitia sumus priuati, & in eius infectione cæteri sunt infecti: non tãtum pœnaliter, sed etiam culpabiliter, tum propter debitum ordinationis, quæ debet esse in nobis, tum propter carentiam illius innocentiæ, quam deberemus habere, tum propter prædominantiam concupiscentiæ, per quam animæ nostrę sunt inordinatę, & iniustæ: & si iniustę sunt, & inordinatæ, necesse est eas summæ iustitiæ displicere. Patet igitur, quòd tota humana natura corrupta est non solum pœnaliter, sed etiam culpabiliter. Patet nihilominus, a quo fuerit corrupta, quoniam a primo parente. Qualiter autem illa culpa traduci habeat, hoc determinabitur infra. Rationes igitur ad primam partem concedendæ sunt. *Dis. immediatè seq. art. 2. q. 2.*

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur, quòd filius nõ portabit iniquitatem patris. Dicendum, quòd illud intelligitur de peccato, quo pater peccat ut singularis persona, sicut melius manifestabitur infra: & ideo locum non habet in transgressione primaria: quia illa non fuit omnino singularis personæ, sicut explanatum est supra. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd ad bonum non necessario consequitur malum. Dicendum quòd uerum est per se loquendo, unde ad nuptias non necessario sequitur genitę prolis corruptio; inquantum est ibi maris, & fœminæ coniunctio naturalis, sed inquantum illi cõiunctioni adiuncta est corruptio uitiosa in hominis semine ob peccatum primi parentis. Et si tu obiicias (sicut obiicit hæreticus) quòd qualitercunque sequatur malum, omittendum esset illud bonum. Dicendum ꝙ illud non est uerũ, nisi quãdo malum præponderat bono: nũc autem non est sic: quia in generantibus non est ulla culpa: in generato uero melius est sic esse, q̃ non esse, maxime cũ subueniatur ei per gratiam baptismalẽ. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd corrupto minus nobili, & transmutabili, nõ corrumpitur magis nobile, & perpetuum. Dicendũ quòd illud uerum est, & locũ habet; quando illud, quod est magis nobile, & perpetuum non dependet a minus nobili, & transmutabili: non sic autem

est in proposito, quia tota natura humana dependebat a persona Adę, quantum ad existentiā. Vnde si Adam fuisset mortuus, totum genus humanū esset corruptum in eo. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ malum habitū praecedit malus actus. Dicendū, ꝙ hoc uerum est, ueruntamen ex hoc non oportet, ꝙ malum habitum naturę pręcedat malus actus naturae sc͂dm ꝙ natura, sed sufficit ꝙ pręcedat malus actus personę. pro eo ꝙ natura, & persona sunt indiuisa: & ideo corruptio personalis potest effici naturalis, qđ ostendit Ansel. de conceptu Virginis. Posset tamē dici, ꝙ & si natura in se non peccauerit, tñ prout erat in Adā peccauit: ipse enim Adā peccauit; inquantum erat hominum principium. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ nullum naturale est culpabile. Dicēdum, ꝙ sicut dicit Aug. differt dicere naturā, & naturā corruptā: pōt igiť aliqd esse naturale, qđ cōsequitur ipsam naturā sc͂dm Istitutionē: & aliquid esse naturale, qđ consequitur ipsam naturā sc͂dm corruptionē. Dico igiť, ꝙ illud qđ sic est naturale, ꝙ consequitur naturā sc͂dm institutionē nullo modo est culpabile: illud uero qđ sic est naturale, ꝙ consequitur naturā sc͂dm corruptionem, culpabile est, & tale est originale: & sic patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ nullum necessarium uoluntarium est. Dicendum, ꝙ & si hoc respectu eiusdē ueritatem possit habere, tamen respectu diuersorum non necesse est, ꝙ habeat ueritatē. Quod enim necessarium est uni, uolūtarium pōt esse alteri: & sic est in originali, quod quidem & si nobis sit necessarium, Adę tamē fuit uoluntarium: & sic rōne illius uoluntatis nobis imputatur in peccatum, unde dicuntur omnes peccasse in ipso. Hoc autem melius ostendetur, cum manifestabitur qualiter originale peccatum traducitur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An peccatum originale concupiscentia sit?

CONSEQVENTER quaeritur de secūdo, uidelicet quid sit originale peccatum. Et circa hoc duo quęruntur. Primo quęritur, utrū originale peccatū sit concupiscētia. Secundo quęritur, utrum sit ignorantia.

VTRVM originale peccatum sit concupiscentia. Et ꝙ sic uidetur. Roman. 6. Non regnet peccatum in uestro mortali corpore. Ibi Glo. Peccatum. i. fomes peccati. Si igitur fomes peccati, non est aliud ꝗ concupiscentia, & fomes, &c. fomes peccati peccatum est, & non est peccatum actuale, restat ꝙ sit originale. ITEM. Ro. 7. Concupiscentiam nesciebā esse peccatum, &c. Glo. Concupiscētia est, unde omnia mala proueniunt. Si igitur illud quod est origo oium malorum, est originale peccatum, uidetur ꝙ originale peccatū nihil aliud sit quam concupiscentia. ITEM. Hoc ipsum uidetur rōne. Quales sunt actus, tales sunt habitus: sed concupiscere est peccatum: ergo necessitas cōcupiscēdi mala est, & peccatum: sed necessitem

Concupiscentia nō est peccatum ex Conc. Trid. sess. 5. [illegible] quod ait: Concupiscentiā, quā aliquā Apost. peccatum appellat, Sancta Syn. declarat Eccl. cath. nūquā intellexisse [illegible]

tem cōcupiscendi a natura contrahimus. Si igitur peccatū, qđ a natura contrahitur, est peccatū originale. uidetur, &c. ITEM. In omni peccato est conuersio aliqua ad cōmutabile bonum, uel in actu, uel in habitu. Si igitur peccatum originale est peccatū: ergo ibi est aliqua cōuersio inordinata ad bonū cōmutabile: sed conuersio inordinata ad bonum cōmutabile nihil est aliud, quā concupiscentia: ergo necesse est peccatum originale concupiscentiam esse.

SED CONTRA. Ro 7. Peccatum occasione accepta per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Hoc autē non potest intelligi de peccato actuali: intelligitur ergo de originali. Si ergo efficiens non est operatum, igitur concupiscētia non est originale peccatum, nec econuerso. ITEM. Beda dicit, ꝙ quatuor sunt nobis inflicta propter primum peccatum, uidelicet ignorantia, infirmitas, malitia, & quartum ex his conflata concupiscentia: sed quod est inflictum pro peccato, non est ipsum peccatum: ergo si hęc merito originalis sunt nobis inflicta secūdum ꝙ dicit Beda: ergo &cęt. ITEM Concupiscentia manet cū gratia: originale peccatum non pōt manere cum gratia: ergo originale peccatum non est concupiscentia. SI TV dicas ꝙ concupiscentia manet cum gratia inquantum est remissa, & sic est pœna: inquantum autem est intensa non manet: & sic est culpa. Contra. Magis & minus nō diuersificāt spēm: ergo si concupiscentia remissa non est culpa, sed pœna: pari rōne uī ꝙ nec cōcupiscentia intensa. ITEM. Concupiscētia postquā remissa est, intendi pōt, & in pristinum dominium reuocari, sicut experimento patet: si igitur originale peccatum esset iterabile, tunc & baptisma, quod est contra institutionē ecclesię. Est igitur quęstio, quid sit originale peccatū per essentiā. Et cum a Magistro dicatur, & ab Augustino esse cōcupiscentia, sicut patet in litera, ab Anselmo autem in Lib. de cōceptione uir. dicatur esse debitæ iustitię carentia, qō est quomodo ista duo uerba possunt esse simul & semel uera, & in quo horum uerborum magis explicatur, quid sit originalis culpa. Ca. 26

RESOLVTIO.

Peccatum originale concupiscentia est, non quęcunque, sed quæ in se claudit debitæ iustitiæ carentiam.

RESP. Dicendum ꝙ sicut actuale peccatum non dicit omnimodam priuationem, eo ꝙ non tantum dicit auersionem, imo etiā conuersionem quandam: non ēt dicit omnimodam boni priuationē, imo relinquit aptitudinē, & aliquē actum priuando circūstantiam erga ipsum: sic etiā in originali suo modo intelligendum est. Vnde sicut non dicitur peccatum actuale esse in aliquo, ex hoc solo ꝙ careat iustitia: q̄a tunc lapis diceretur peccatum habere, sed ex hoc ꝙ aliquā inclinationem habet ad aliquid, in qua cum deberet esse iustitia, non reperitur. Sic etiam originale peccatum dicitur esse in aliquo non solum quia caret iustitia originali: sed etiam quia curuitatē hēt, & necessitatem cōcupiscendi

piscẽdi. Vnde quemadmodum uidemus in ægritudine corporali, utpote in paralysi, ꝙ talis motibus inest ex quadã dissolutione uirtutis: ita tñ ꝙ non omnino priuatur uirtus motiua sicut in mortuo, sed aliquo modo manet, non potens mẽbrum regere: & ita sequitur partim ex potione, partim ex defectu manus tremulatio, sic intelligendũ est tam in actuali, quàm in originali peccato. Quemadmodũ si quis quæreret, quid esset peccatũ carnis, dupliciter posset ei notificari, uidelicet ratione inclinationis deordinatæ, ut dicatur esse immoderatus appetitus rei tractabilis secundum carnẽ: & rõne priuationis boni, ut dicatur esse priuatio castitatis, & continentiæ: & utroque modo respõdetur sic conuenienter. Sic cum quæritur, quid sit originale peccatum: rectè respondetur ꝙ sit concupiscentia immoderata: rectè etiam respondetur, ꝙ sit debitæ iustitiæ carentia: & in una istarum respõsionum clauditur alia: licet una notificet ipsum originale ratione eius, quod est in ipso habens modum conuersionis, altera uero ratione priuationis. Concedendum est igitur sicut rationes ostendunt, & Magister dicit in litera, ꝙ originale peccatum est concupiscentia, & hæc non quæcunque, sed concupiscẽtia prout claudit in se debitæ iustitiæ carentiam: hæc autẽ est concupiscẽtia immoderata, & intensa, adeo ut sit carnis ad spiritum prædominantia: & talis semper est iuncta carentiæ debitæ iustitiæ, & scd̃m ꝙ nobis inest ab origine dicitur peccatũ originale. Et hoc est, quod dicit Gl. super illud Ps. 31. Beati, quorũ remissæ sunt iniquitates. Gl. iniquitatem dicit fomitem, qui ante baptismum non tantũ pœna est, sed culpa: post baptismũ uero pœna tantum est, & non culpa. Cũ.n. deletur originale, non deletur, ut omnino nõ sit: sed ut non sit peccatum. Concedendæ sunt igitur rationes, quæ hoc ostendunt.

AD RATIONES aũt ad oppositum satis planũ est respondere per ea, quæ dicta sunt. Ad illud enim quod obiicitur primo, ꝙ peccatum operatur concupiscentiã. Dicendum ꝙ illud intelligitur de concupiscentia quantum ad actum, quem dicitur operari mandatum: quia occasionaliter excitat nobis ipsam concupiscẽtiam, quæ se habet per modum habitus. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ concupiscentia est nobis inflicta per peccatum. Dicendum ꝙ intelligitur de concupiscẽtia prout est remissa, & sic sortitur rationem pœnæ: & hoc modo non est originalis culpa, sed ipsius sequela. ET PER hoc patet responsio ad sequẽs, quod obiicitur, ꝙ manet simul cũ gratia: non enim manet (prout dictũ est in opponẽdo) prout intẽsa est: quia sic dicit animę peruersionem, ac per originalis iustitiæ priuationem: prout autẽ est remissa per gratiæ præsentiam, hoc non dicit. ET SI obiicias, ꝙ magis, & minus non uariat speciem. Dicendum ꝙ & si istud locum habeat in naturalibus: non tamen habet ueritatẽ in moralibus: quoniam uirtutes & uitia in moribus attenduntur

penes

penes medietatem, & eius extrema, quæ sunt superfluum, & diminutum: & hoc non solum uerum est apud moralem philosophum, sed etiã apud theologũ: qui dicit ꝙ amor creaturæ circa Deum, uel sub Deo non est peccatũ mortale: si uero supra Deũ intendatur, mortale peccatum efficitur. AD ILLVD uerò, quod obiicitur, ꝙ concupiscentia remissa iterum pòtest intendi: dicendum ꝙ & si intendi possit, et intendatur, hoc est per peccatũ actuale: concupiscentia uero intensa prima non dicebatur esse peccatum originale, nisi prout sic contrahebatur a prima origine: & quia hoc non potest esse nisi semel, quantumcunque, & quotiescunque concupiscentia intendatur, originale peccatum non iteratur.

QVAESTIO II.

An peccatum originale ignorantia sit?

VTRVM peccatum originale sit ignorantia. Et ꝙ sic, uidetur: super Psal. 34. Delicta iuuẽtutis, & ignorantiæ meę. Glos. Ignorantiæ meæ: id est originale peccatum, quod est in paruulis Et paulò ante. Delicta ignorantiæ dicit ea, quę sunt in paruulis, qui peccato originali tenẽtur. ITEM Hugo in Libro de Sacra. in 7. parte. Originale peccatum est uitium, quod nascendo contraximus per ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne: ergo uidetur ꝙ originale peccatum sit ignorantia. QVOD si tu dicas hoc esse dictũ per causam. Obuiat illud, quod consequenter dicit Hugo in eadẽ parte. Ista quatuor mala in hoĩe apparent, superbia, ignorãtia, mortalitas, & concupiscentia. Superbia mentis tm̃ culpa est, mortalitas carnis pœna tantum, ignorantia uero pœna, & culpa: sed non est nisi culpa originalis: ergo &c. ITEM. Originale peccatum maxime habet deleri per fidei sacramentum: ergo directius opponitur ipsi fidei, quæ est in cognitiua, quàm uirtuti alicui existenti in affectiua: si ergo ignorantia dicit priuationẽ uirtutis dirigentis cognitiuam, uidetur ꝙ peccatum originale sit proprie ignorantia. ITEM. Pœna respondet culpę: sed originali peccato proprie debetur pœna carentiæ uisionis Dei: ergo si hoc dicit priuationem ex parte cognitiuę, uidetur ꝙ & ipsum originale, ꝙ si hoc uerum est, redit idem quod prius. ITEM. Sicut peccatum est in concupiscẽdo ea, quæ non sunt appetenda, sic peccatum est in discredendo ea, quæ sunt credẽda: ergo sicut habere necessitatem ad concupiscẽdum, est culpa: sic habere necessitatem ad discredendum est culpa: sed paruulus utranque necessitatem habet: & non habet nisi originale: ergo sicut ponitur originale peccatum in paruulo esse concupiscibilitas siue concupiscentia, sic etiam debet dici esse ignorantia.

Lib. 1. part. 7. cap. 28

SED CONTRA. Beda dicit ꝙ quatuor sunt nobis propter peccatum inflicta, scilicet ignorantia, & infirmitas, &c. Ergo cum peccatum originale non dicatur infirmitas, pari rõne nec ignorãtia, quæ est pœna pro ipso inflicta. ITEM. Augustinus ad Valentinianũ. Ignorantia in his, quæ sciri

sciri non potuerunt, pœna peccati est. Si ergo ignorātia in paruulis est inuincibilis, uidetur, q sit pœna, & non culpa: maxime cum uideamus paruulos ,ppter ignorantiam excusari ab omni culpa. ITEM. Originale peccatū deletur in baptismo: sed æque bene est ignorans paruulus baptizatus sicut non baptizatus: ergo ignorantia non potest esse originale peccatum. ITEM. Si aliquis ex aliquo actu suo cadit in furiam: illa furia non dicitur in eo esse culpa, sed pœna: ergo pari rōne si aliquis ex peccato primi parentis in ignorantiā cecidit: non debet dici culpa originalis, sed eius pœna. Et pōt hic esse locus a maiori: quia magis debet imputari ignorātia in culpam, in quā incidit ex actu suo, quàm ex actu alieno: ITEM. Cū peccatum originale sit concupiscentia, ut probatum est supra, & Augustin. dicit, si esset ignorantia: cum concupiscentia, & ignorantia sint diuersorum generū, tunc in quolibet esset pluralitas originaliū peccatorū, qđ ostendetur inferius falsum esse.

Qō pra ced.

RESOLVTIO.

Originale peccatū ignorātia est; non quæ purè nescientiā dicit: sed quæ nescientiam concupiscentiæ commixtam importat.

RESP. Dicendum, q sicut supra dictum est de ignorantia in adultis, ipsam uidelicet peccatū non esse, nisi prout habet uoluntatē concomitantem: sic ecōtra cognitio nō est uirtus, nisi ei sit iuncta affectio. Sic per hunc modum intelligendum est esse in proposito, q ignorātia, si pure dicat nescientiā, sic tm̄ est pœna: si uero dicat nescientiā, ut est coniuncta concupiscentiæ, sic est culpa, pro eo, q talis ignorātia oppositum habet cum uirtute & gratia. Gratia enim adueniēs in animam non solummodo rectificat affectionē per charitatem, sed etiam cognitiuam per fidē. Non enim potest dirigi uoluntas, nisi pariter dirigatur & ratio: & libertas arbi. simul in ratione & uoluntate consistit: hoc igitur modo concedi potest peccatum originale esse ignorantiam: & sic intelligit Magister Hug. & Gl. & procedunt rōnes, q̄ ad primam partē inducūtur:

ADILLVD, tamen quod obiicitur, de carentia uisionis Dei. Dicendum, q illa ratio dupliciter deficit. Primum quidē: quia carentia uisionis Dei non tantū debetur peccatis, quæ respiciunt cognitiuam, imo quæ respiciūt affectiuam, ac uisio sit tota merces, quæ redditur omnibus uirtutibus, & operibus meritoriis. Scđo uero: q a cū dicimus paruulos puniri carētia uisionis, i hoc intelligitur per cōsequēs, q priuētur & dote fruitionis, & dote tētionis. RATIONES autē quæ ad oppositum inducuntur, procedunt de ipsa ignorantia, secūdum q dicit purā nescientiā, & sic est pœna, nō culpa. Scđ m. n. q habet iunctam cōcupiscentiā culpa est: nec tamē ex hoc sequitur, q in nobis sint plura peccata originalia sicut concludit ratio ultima, pro eo q ubi ponitur unum propter alterum, ibi unū tātum. Cum ergo dicimus ignorantiam ratione concupiscentiæ esse peccatum originale: non propter hoc ponimus in nobis

nobis plura originalia differentia per essentiam: sed hoc ponimus, q cũ originale sit unum, deordinat & uiciat totam animam non solum secundum affectiuã, sed ẽt secundum cognitiuam, ita tamen, q principalius affectiuam: unde magis notificatur originale per concupiscentiam, & debitę iustitiæ carentiã, quã per ignorantiã: quia tam cõcupiscẽtia, q̃ debitæ iustitiæ carentia notificant ipsum originale, secundũ q est culpa, & ideo pdicantur de ipso pdicatione p essentiã: ignorantia autẽ notificat magis secundum, q est uitium cognitiuã deordinans. Vnde magis prædicatur de peccato originali secundum q ipsa ignorãtia peccatum est, predicatione per causam, q̃ per essentiam, & hoc insinuat ipsum uerbũ Hug. cũ dicit, ipsũ originale esse uitiũ qđ contraximus p ignorãtiam. Hoc ẽt declarat ipse Ansel. ĩ Li. de Cõcep. uirg. ubi dicit, q oẽ peccatũ ẽ iustitia, & oĩs iustitia & in iustitia ĩ uolũtate cõsistit. Et sic patet, qđ sit originale peccatũ per essentiã: qm est cõcupiscẽtia, & debitę iustitiæ carẽtia: Patet ẽt quo originale peccatũ ab Hug. dicit esse ignorantia; & per consequens ea, quæ ad utrãque partem sunt adducta.

ARTICVLVS III.
QVAESTIO I.

An aliquid de alimento transeat in ueritatem humanæ naturæ per actum generatiuæ?

CONSEQVENTER quæritur circa tertiũ articulum de ueritate humanæ naturæ: Et cum duo concurrant ad hoc qđ aliquid dicatur de ueritate humanę naturæ, materia uidelicet & forma: ad Quartũ Librũ spectat dicere de ueritate humanæ naturæ ex parte formæ, ubi agitur de resurrectione. Ad hunc uero locũ spectat inquirere de ueritate humanę naturæ ex parte materiæ, ubi inquirit Magister, utrum aliquid extrinsecũ in ueritatẽ humanæ naturæ possit trãsire. Circa hoc igitur duo quærẽda sunt. Primò quæritur, utrum aliquid transeat in ueritatem humanæ naturę per actũ generatiuæ. Secundo quæritur utrum aliquid transeat in ueritatem humanę naturę per opus nutritiuæ. Dis. 43

VTRVM aliquid transeat in ueritatem humanæ naturę per actum generatiuæ. Et quòd non, uidetur primò auctoritate doctorum autenticorum uidelicet Magistri sentẽtiarum, & Hugo. ait enim Magister in litera sic. Omne, quod est in humanis corporibus, naturaliter descendit a primo parẽte lege propagationis, & in se auctum & multiplicatũ est, nulla exteriori substantia in id transeunte. SIMILITER Magister Hugo de Sancto Victo. in fi. 6. partis. De substantia costę in se diuina uirtute absque extrinseco additamento multiplicata, corpus mulieris factum est: quemadmodum postea naturam humanam a primis parentibus in subsequẽtem generationem seminatam à modico iam intantum multiplicatã cernimus, ut multa hominũ millia ex eo iam excreuisse uideamus. ITEM. Hoc ipsum ostenditur Li. 1. de Sa. r. p. 6. c. ul.

tur secundo auctoritate Sanctorum: dicit enim Ansel. in Lib. de Concep. uir. c. 2. loquens de primis parentibus. Quia tota natura humana in illis erat, & nihil extra ipsos erat, tota infirmata est & corrupta. Et quod maius est, Aug. 9. super Gene. ad literam dicit, ꝙ nos sumus in Adã secũdum rationem seminalem, & secundum corpulentam substãtiam: caro autem Christi fuit solum secundum corpulentam substantiam: ꝙ si hęc uera sunt, ꝙ tota caro & omnium posteriorum caro fuit in Adam: ergo nihil extrinsecum per uirtutem generatiuam transit in ipsum. ITEM. Hoc uidetur auctoritate euangeliorum. Matth. 15. Omne quod in os intrat, in uẽtrem uadit, & in secessum emittitur: ergo nõ uidetur, ꝙ ex aliquo, qđ ab homine comeditur, ꝓlis corpus constituatᷓ. Et Matth. 7. Omne extrinsecum introiens in hominem nõ potest eum coinquinare: quia non intrat in cor, sed in uentrem, & in secessum exit purgans omnes escas. Ibi Glo. tenuissimus humor, & liquẽs esca cum in uenis & artubus decocta fuerit & digesta, ꝑ occultos meatus, quos Grȩci poros uocãt, ad inferiora dilabitur, & in secessum. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Primo ueritate generationis. Generare enim est de sua substantia aliquid producere: si ergo omnes uere & recte dicuntur ab Adam geniti, & filii Adæ omnes sumus, sumus de aliquo ex eius substantia propagati: sed qua rõne manus mea, uel pes, uel aliquod membrum constitui habet ex eo quod fuit in Adam: eadem ratione, & singula mẽbra. Videtur igitur, ꝙ totum corpus cuiuslibet hominis ex eodem semine fuit constitutum: & si hoc, nihil extrinsecum transit in uirtutem humanæ naturȩ per actum uirtutis generatiuæ. ITEM. Hoc ipsum uidetur per legẽ cognationis: quoniam stipes non potest contrahere cum aliquo ex ipso procedente, nec aliqui approximantes stipiti possunt adinuicem cõtrahere; hoc autem non est ob aliud nisi propter unitatem carnis & sanguinis: ergo uidetur, quòd non de superfluitate nutrimẽti; sed de substantia patris proles generetur, & non solum de substantia patris proximi, immo etiã patris remoti, alioquin uana erit lex cognationis, quod non solum est contra ueritatem sacræ scripturæ, immo etiam cõtra dictamẽ naturæ. ITEM. Hoc ipsum uidetur per cognitionem resurrectionis, necesse est enim unicuique animȩ proprium corpus reddi; esto igitur quòd aliquis nutritus de carnibus humanis generet prolem, si solum semen de alimento sumptum est, cum huius alimentum esset de ueritate corporis alterius hominis, rediret ad primum corpus: ergo iste non resurgeret, qui generatus est ex illo semine, cum anima priuaretur proprio corpore: si igitur hoc est impossibile, restat, & illud impossibile esse, uidelicet quòd aliquid extrinsecum transeat in semine; augetur igitur, quod a primo parẽte decisum fuit, in seipso sine alterius appositione.

SED CONTRA. Philosophus

in Lib. de animalibus dicit, ꝙ semen est superfluitas ultimi cibi: si ergo medicis in his, q̃ dicunt circa suam scientiam, credendũ est, cum determinare de generatione hominis pertineat ad Philosophum naturalem: credendũ est, ꝙ semẽ sit ex superfluo nutrimenti sic quòd aliquid extrinsecum in ueritatem humanæ naturæ possit transire. ITEM. Super illud Luc. 11. Beatus uenter &c. Glos. interlinearis. Ex eodẽ fonte & lac nutriendis, & semẽ procreandis pueris emanat: de semine ergo uirginis potuit cõcipi, qui eius lacte potuit enutriri. ITEM. Aug. in Lib. de uera relig. Alimenta corpori non apta per congruos meatus eiiciũtur, quorum aliud feculentissimum redditur terræ ad alias formas assumendas, aliud per totũ corpus exhalat, aliud totius animalis latentes neruos accipit & inchoatur in prolem, neruos autẽ uocat seminales rõnes. Per istã auctoritatẽ expresse colligitur, ꝙ semen sit ex alimẽto. SI FORTE tu dicas, quòd Augu. intelligit quantum ad partem seminis secundum naturam: obuiat ipsa auctoritas quę dicit, quod alimentum accipit neruos. i. seminales rationes: illa enim pars dicitur esse pars secundum speciẽ super quam fundatur uirtus actiua, & conuersiua. In eadem autem auctoritate subiungit quòd ex illo alimẽto sic traducto omnia membra formantur, & planum est secundum medicos, ꝙ membra radicalia ex patribus secundum speciem habent formari siue ex humore radicali. ITEM. Hocipsum uidetur ratione. Omne augmentum quod fit per naturã, uel fit ꝑ rarefactionem, uel fit per additionem; si ergo ex illo semine, quod ab Adam decisum fuit, omnes homines naturaliter producti sunt, necesse est illud esse actum per rarefactionem, uel per additionem: sed per rarefactionem non posset; quia nec tot atomi fuerunt in illo semine, quod homines sunt ex eo producti: si ergo actum est, hoc est per additionem, aliquid igitur extrinsecum intrat in corporis humani constitutionẽ. Quod si tu dicas tertium modum augendi esse per multiplicationem naturæ possibilem. Obiicitur contra hoc per Hugo. de Sancto Victo. qui dicit quòd facere aliquid in maiùs secundum substantiam & quantitatem sine appositione, hoc est soli Deo impossibile. *Li. 1. de Sacr. p. 9. c. ult.* ITEM. Impossibile est aliquem per uirtutem nutritiuam nutriri, nisi apponatur aliquid extrinsecũ, per quod quis nutriatur: ergo pari ratione impossibile est uirtutem augmentatiuam augmẽtare substantiam, nisi addatur aliquid extrinsecum, per quod augmentetur: aut si potest in seipsa augeri, quare non potest per seipsam? ITEM De nobilitate agentis est, ꝙ possit aliam naturam ad seipsum trahere, & in se conuertere, sicut ignis conuertit in se aerẽ: si ergo potentia generatiua in homine completa est, & perfecta, & ratio seminalis in ipso est maxime actiua, uidetur ꝙ possit agere in extrinsecã materiam, & in se cõuertere, & rationẽ seminalẽ communicare ei: & si hoc, ꝑ opus uirtutis generatiue in

ue in uirtutem humanæ naturæ potest aliquid extrinsecum transire.

RESOLVTIO.

Vt inconuenientia omnia euitētur, uia hæc media sustineatur. Aliquid, scilicet de superfluo nutrimenti, in semen iam conuersum, & cum aliquo de humido radicali commixtum, in ueritatem humanæ naturæ per actum generatiuæ potentiæ conuerti.

RESP. Intelligēdum est hic, ꝙ sicut expresse patet in litera, opinio Magistri sententiarum fuit, quòd nihil extrinsecum in ueritatem humanæ naturę per generationem transeat. Hęc autē positio multum apparet esse probabilis, si quis attendat uerba sanctorum, & simul cum hoc cōditionem resurrectionis, & legē cognationis. Hāc igitur positionem quidam sustinuerunt dicētes, quod talis multiplicatio sine extrinseci appositione in humana natura fit per uirtutem supernaturalem: Alii quod hoc fit ꝑ uirtutem supercœlestem: Tertii quod hoc fit per uirtutem elementarem. Primi dixerūt quod sicut Deus sibi reseruat animarum creationem propter earum immortalitatem: sic etiam substantiam corporum humanorū multiplicat, & augmentat sine additione extrinseca: sicut multiplicauit panes euangelicos: & sicut multiplicauit costam, de qua formata est Eua: & hoc qa corpora humana sūt ad immortalitatem ordinata: non tamē dicitur facere miracula sic multiplicando, quia hoc facit, quasi faceret per naturā. Natura enim alendo, & nutriendo quasi fouet extrinsecus; sed Deus est qui nutrimentum præstat intrinsecus. Huic autem modo dicendi obuiat & sensus, & ratio, & auctoritas. Sensus obuiat; quia sic uidemus hominem ex homine produci, sicut asinum ex asino, & sicut plantam ex planta: si igitur alia corpora naturalia fiunt ex materia addita, & sensus noster non fallitur, iudicādum est similiter esse circa corpora humana. Ratio etiam obuiat: quia non est generatio naturalis; nisi ea, in qua natura est uere agēs, uere producens sibi simile: si igitur multiplicatio hominis ex homine esset per uirtutem supra naturam, & nō per uirtutem ipsius naturæ, generatio hominis ex homine non esset naturalis: & si hoc, non esset generatio uera. Repugnat etiam auctoritas dicit enim Aug. x. super Gen. ad literā: quod nos fuimus in Adā secundum corpulentam substātiam, & secundum rationem seminalem, Christus tantum secū dum corpulētam substantiam: sed si corpora nostra educerentur ex semine Adæ per uirtutē supra naturam, iam in ipso deberēt dici (sicut & Christus) esse: solūmodo secundum corpulentām substantiā, non scd̄m rōnē seminalē, cū seminalis rō dicat uim actiuam. ALII uero sustinēt prędictam positionem dicētes, quod talis multiplicatio est per uirtutem supercęlestem: corpus enim quintę essentię, siue luminosum natum est ex se emittere lumen, & ipsum multiplicare, non educendo naturā luminis ex illo corpore, quod illuminat; sed simul multiplicare mate-

materiam, & formā: sic & in proposito dici uoluerunt, quod quia ī natura humana multum est de natura quintę essentię, potest ipsa in seipsa multiplicari. Huic etiam modo dicendi obuiat sensus, & ratio, & auctoritas. Sensus: quia nullum corpus cœleste multiplicat lumē suum in se; sed si multiplicat, multiplicat extra se, & in materia extrinseca. Et iterum non uidemus, quod sol in multiplicando generet solem, uel producat solē: igitur si secundum naturam cœlestem attenditur ista multiplicatio in humano semine, nec multiplicabitur ī seipso, nisi aliquo extrinseco superaddito: nec ex tali multiplicatione homo producitur ab homine, sicut nec sol producitur a sole. Ratio etiā obuiat, quoniam multiplicatio per uirtutem creata est ab aliquo simili actiuo; si ergo formæ tantū est agere, & forma non assimilatur materię, sed alteri formę: impossibile est igitur aliquid multiplicari per uirtutem creatā quātum ad principium materiale, nec materiam elemētarem, nec cœlestem. Auctoritas etiam repugnat, quoniam lumen egrediens a corpore luminoso, corpus non est, nec habet in se materiā: & hoc supra planius ostensum fuit Dist. 13. ubi, & auctoritates ad hoc inductæ sunt. Difficile est etiam explicare secundum istam positionem, qualiter natura quintæ essentię intret cōstitutionem humanę naturę. Et nisi hoc sanè intelligatur, sicut explanatum fuit supra Dist. 17. non potest de facili sustineri. Tertii uerò sustinent, quod talis multiplicatio sit per uirtutem inferioris naturæ, concurrēte simul potentia susceptiua ex parte materiæ, & actiua, ex parte formæ. Materia enim quantū est de se, non habet extensionē: sed quod extēdatur tantum, uel plus, hoc est ratione formæ sibi adiunctę. Vnde quātuncunque parum ponatur de materia ī aliquo corpore, capax esset ualde magnę extensionis, si esset aliquod agens, quod posset formā tantę extēsionis imprimere. Ex parte uero formę est ibi potentia multiplicandi sibi simile: & hinc est, quod cum semen adiuuatur, & confouetur per alimētum extrinsecum, uis illa seminalis in sua materia potest seipsa multiplicare, & crescere; nullo repugnante: & ideo non oportet aliquid extrinsecum in ueritatem humanæ naturę transire. & hoc uidetur Aug. sentire cum dicit in Lib. de uera relig. quod ex uno semine segetes segetum, & siluę siluarum, greges gregū, populi populorum educi possunt; ita quod nihil reperitur postea in omnibus illis, quod prius non fuerit inuisibiliter in semine illo primo. Huic autem positioni, & si rationabilior cæteris uideatur; nihilominus tamen, sicut & prædictis, repugnat sensus, & ratio, & auctoritas. Sēsus quidem primo repugnat: nam si in his, quæ generātur, cremen tum fieret per multiplicationē absque additamento, tunc mundus iste esset multo maior, quā fuerit a principio, & uisibiliter cresceret quotidie. Non. n. posset dici, quod per resolutionem decem grana frumenti reducantur

tur ad unum. Ratio etiam repugnat; quia materia non est subiectum trãsmutationis, nisi sub aliquo esse. Vnde & si materia corporalium per intellectũ abstrahi possit a forma corporum, nũquam tamen per uirtutem alicuius creaturæ potest expoliari omni extensione, & forma corporea: propter quod in pluribus locis dicit Aug. quod impossibile est ex corpore fieri spiritum, & super Gene. ad literam, & in Lib. de immortalitate animæ. Si igitur hæc materia sub tali esse statum habet, & determinationem in sua extẽsione, ultra quã natura non potest procedere, pro eo q (sicut dicit Philosophus, secũdo de Anima 36.) Omnium natura constantium terminus est; & ratio magnitudinis, & augmenti: & alibi, quod ex uno pugillo terræ potest generari ignis in millecupla proportione: ex uno tamen pugillo non põt generari nisi decem aquę: si hoc (inquã) ita est, impossibile est ponere, qđ aliqua res corporalis in seipsa augeatur absq; sua rarefactione, & alterius appositione: hoc dico de operatione naturæ. Et attendendum est hic, quòd longe aliter loquendum est de materia secundũ essentiam, & secundum esse, siue secundum substantiam: nec est dicendum, quod tantum sit de materia in uno paruo lapide, sicut in uno monte, loquendo secundum esse, siue substantiam. quamuis in materia secundum essentiam non sit considerare tãtum, & quantum, & sic ratio nõ concordat huic positioni. Autoritas etiã obuiat: dicit enim Hugo in 6. parte, ubi distinguit sex opera. Quorum primum est de nihilo aliquid facere. Secũdum est de aliquo aliquid facere secundum substantiam, & quantitatem in maius. Tertium opus est de aliquibus aliquid facere secundum substantiam, & quantitatem i minus. Quartum opus est de aliquo facere: non tamen secundum substantiam, & quantitatem in maius. Quintũ opus est de aliquibus aliqua facere: non tamen secundum substantiam, & quantitatem in minus. Sextum opus est de aliquo nihil facere. De his sex generibus operum subiungit, quod primũ opus, & secũdum, & tertium, & ultimum sunt soli Deo possibilia. Cum igitur talis multiplicatio, ut ibidem dicit, pertineat ad secundum genus operis: non ergo fiet uirtute naturæ inferioris. Quod si ista auctoritas non sufficit, ostenditur hoc auctoritate Aug. 5. super Gen. ad literam circa finem Lib. ubi sic ait. Illa quæ producuntur ex semine, in semine omnia fuerũt primitus, non mole corporeæ magnitudinis; sed in potentia causali: nam illa magnitudo, copia terræ, humorisque congesta est: sed illa ĩ exiguo grano mirabilior præstantiorque uis est, qua ualuit adiacens humor commixtus terræ, tanquam materies uerti in ligni illius qualitatem, & ramorum diffusionem, & foliorum uiriditatem, in fructuũ formas, & opulentiam: non igitur semẽ in seipso augetur sine alterius appositione. Adhuc expressius super Gen. ad literam in fine decimi. Quid absurdius, quam putare

Lib. 1. de Sacram. par. 6. Cap. ultimo.

Ca. 23. circa initiũ. To. 5.

tare masſã cuiuſpiã metalli ex aliqua parte creſcere poſſe, dum tẽditur, niſi decreſcat ex altera: uel augeri latitudine, niſi craſſitudine minuat̃? aut ullũ corpus eſſe manẽte ſuæ naturæ quantitate, quod undique creſcat, niſi rareſcat? ergo ſi quantitas ſeminis deciſi manet, & nõ rarefit, & undique creſcit: hoc non põt eſſe ſine appoſitione materiæ, niſi hoc fiat mirabiliter. Quocũque igitur prędictorum modorum ſuſtineat opinio Magiſtri, ſiue ẽt oẽs modi conſſentur in unũ, ſiue ꝑ ſe quilibet adapteẽ, plurima occurrũt difficilia, ꝑꝑ quę multi recuſant opinionem Magiſtri ſuſtinere in iſta parte.

Secunda opinio circa iſtam poſitionẽ eſt aliquorũ ſequentium uerba naturaliũ, & medicorum, & dicentiũ: quod mediãte uirtute generatiua, nõ ſolum aliquid tranſit in ueritatẽ humanę naturæ, imò tota ueritas prolis generatæ eſt ex extrinſeco addito: quia eſt ex ſuperfluo nutrimenti: hoc aũt dicunt eſſe; quia modus operandi ordinatus eſt, & delectabilis, & expeditus. Ordinatus; quia ibi incipit operatio generatiuę, ubi ceſſat operatio nutritiuę. Natura.n. per prius intendit ſibi, q̃ aliis: & ideo materia generationis eſt ſuperfluitas ultimi cibi: quæ quidem, & ſi ſit ſuperflua operi nutritiuæ, eſt tamen neceſſaria operi generatiuæ. Modus ẽt iſte eſt delectabilis; qm̃ natura delectatur in emiſſione ſuperflui: & triſtatur, & dolet in emiſſione neceſſarii, & ſibi coniuncti: ſi ergo natura maximè delectatur in opere generatiuæ, materia generationis eſt ex ſuperfluo nutrimẽti. Modus etiam iſte eſt expeditus: quia cũ tertius cibus ſit in potentia proxima, ut conuertatur in ſingula membra: ſi natura debet ex aliquo humore fabricare corpus, fabricat ex illo: ſed cũ non fabricet ex neceſſario, reſtat qđ fabricet ex ſuperfluo. Quoniam igitur natura operatur quantũ poteſt breuius, & delectabilius, & ordinatius: ideo dicũt talem modum procreãdi, uidelicet ex ſuperfluo nutrimenti maximè eſſe conueniẽtem naturę. Conuenit etiam (ut dicunt) hoc diſpoſitioni diuinæ, & ordinationi corporum ad reſurrectionẽ. Cum enim ſemen non reſurgat in generante, ſed in genito, non uidetur humor ille fuiſſe de generantis ueritate, ſed potius de humidi ſuperfluitate. Licet autem hic modus dicẽdi multum uideatur probabilis attendenti uerba philoſophi: obuiat tamen ei, ſicut & alii modi dicendi, & ſenſus, & ratio, & auctoritas. Sẽſus quidem: quia uidemus prolem aliquando aſſimilari proauo: & ſicut aſſimilatur proauo: ita poteſt aſſimilari ei, qui præceſſit uſque ad generationem decimam; ergo & ſic deinceps: ergo uidetur, quod aliquid ſit in iſto primo filio traductum a parente primo. Et iterum, cum uideamus hominem ex coitu attenuari, & ex frequentatione talis actus mortem accelerari, uidetur quod non ſolum in ſemine fiat ſuperflui emiſſio; imò quod etiam alicuius humidi radicalis: & ita proles non tãtum eſt de ſuperfluitate alimẽti, ſed etiam

etiã de ueritate generãtis. Ratio ẽt obuiat: quia si solũ esset proles de superfluitate cibi patris, nec esset uera generatio, cũ generatio sit de substantia generantis, nec esset uera cognatio: imò magis attineret homo porco, de quo sumptum est nutrimentum, q̃ patri generanti, Auctoritas ẽt repugnat, qm̃ expressè dicit Aug. super Gen. ad literam: quod oẽs fuimus in Adam secundum corpulentam substãtiam, & secundum seminalem rõnem. Et quod maius est, Apostolus dicit: quod oẽs in Adam peccauimus. Et quod Leui in lũbis erat Abrahæ qñ decimatus fuit: ad Heb. 7. Ex hac igitur positione si pertractetur, sequi uidetur, quod si non omnino esset proles de superfluo nutrimẽti, non esset generatio, nec cognatio uera. Ex præcedenti uero si ponatur, quod nihil de alimento transit in prolem, sequi uidetur, quod non sit generatio naturalis. Si igitur pro certo habẽdum est, quod generatio hominis ab homine, & uera est, & naturalis est, necesse habemus uiam mediam inter utranq; harum positionum tenere, ut dicamus, quod aliquid de superfluo nutrimenti trãsit in semen: nec tamen semen omnino est de superfluo nutrimẽti, imò aliquid est ibi de humido radicali, & ex utroque habet semen propagari. Vnde sicut uidemus circa nutritiuam, quod est humiditas radicalis, & nutrimentalis, utpote illa, quę fluit: sic intelligendum est etiam circa uim generatiuã, quod in ipsa est aliqua humiditas radicalis, & ẽt aliqua fluens, & refluens, & in generatione ꝓlis una currit cum alia. Trãsmittit igitur Adã, qñ generauit primum filium, aliquid de illa radicali humiditate, & illud modicum per uirtutẽ naturę toti corpori filii fuit commistũ commistione perfecta: quia nullã partem erat signare in corpore filii, in qua non esset aliquid de illo humido, quod a patre traduxit. Si igitur filius Adæ in generando prolem similiter aliquid discindebat de suo humido radicali, necesse erat, quod aliqd transmitteret de eo, qđ sumpserat a patre, & sic deinceps, pro tanto dicunt oẽs fuisse in Adã: non quia fuerit ibi totaliter materia omnium nostrorum corporum: sed quia ibi erat aliquãta materia, & rõ seminalis, siue potentia conuertendi ad se aliã naturã, ita vt sufficeret ad oĩum procreationem addito sibi illo, in quo posset se multiplicare. Et est exemplũ, si aliquis haberet fermẽtum, ꝙ cõmisceret cõmistione ꝑfecta toti pastę, nihil fieret de illa totali pasta fermẽtata, quod non diceretur fermẽtari de illa pasta: & similiter, si illa pasta commisceretur adhuc alii maiori pastę, & sic procedẽdo, quasi innumerabiles panes fermentati possent fieri ex modico fermento, per appositionẽ rei fermẽtabilis. Sic & in proposito ex modico semine ꝑ appositionem humoris susceptibilis rationis seminalis possent innumerabiles homines propagari. Et iste modus satis consonat rationi, nec repugnat uerbis Philosophi: & sumptus est ex uerbis August. sicut patet aspiciendo *Arist. 1. de gene. ani.*

do

do auctoritatem prius positam; quę sumpta est de Lib. De uera relig. ubi dicit; quod alimentū accipit latētes neruos totius animalis, & inchoatur in prolem. Et modū explicat in li. 5. super Ge. ad literam, sicut patet in auctoritate prius posita, ubi ostenditur, quod ex modico semine generatur arbor magna. Igitur huic modo dicendi, tanquā magis intelligibili, & magis consono philosophię, & sacrę scripturæ magis adhæreo. Credo.n. beatum Aug. hoc sensisse, sicut ex uerbis eius possum colligere. Et secundum hunc modū saluatur ueritas cognationis, & generationis; ꝑ eo, quod aliquid radicale a parēte traducitur in prolē. Sustinetur nihilominus generatio, & propagatio esse naturalis: quia hoc fit per alimenti additionem. Et ideo cōcedendæ sunt rōnes ostendentes, ꝙ aliquid de alimento trāsit in ueritatem humanæ naturæ mediāte opere nutritiuæ: quia non solum illud radicale, quod a patre deciditur, fit de ueritate prolis; sed ēt illud cum alimēto superfluo sibi iūcto: ita ut qđ erat superfluū uni, fit necessariū alteri: utrūque.n. erat fundamētum fabricæ totius corporis gñati.

Ca. 40.

Cap. 26.

Ad illud autē, quod primò obiicitur in contrariū de auctoritate Hugo. & Magistri: Dicendum, quod uerbis eorū in hac parte Magistri cōiter non assentiunt; nec ego ipsos bene intelligo: nec tamen affirmo illos falsum dixisse; sed magis intelligō aliam opinionem. Ad illud, quod obiicit de auctoritate Anselm. & Aug. iam patet responsio: dicunt.n. quod in Adā fuimus; non quia nulla alia materia cōuersa sit in corpus nostrū nisi illa, quæ fuit in Adam; sed si qua alia conuersa est, hoc nō est nisi per commistionem cum illo, quod ab Adā fuit decisum. Et si tu dicas, quod ipse Ansel. dicit, qđ totaliter humana natura erat in Adam; Dicēdum, qđ hoc non dicit quantum ad existentiam possibilē, uel potentialem; sed quantum ad existentiā actualē; quia nihil actu erat de ueritate humanæ naturæ, nisi quod in Adam erat: aliquid tamē possibile erat ad hoc, quod fieret de ueritate naturæ humanæ: sed hoc operatione, & uirtute carnis Adæ. Ad illud, qđ obiicitur de auctoritate domini in Euāgelio, & de Glos. Dicēdum, quod hoc nequaquā intēdit, nec textus, nec Gl. quod homo totum egerat, quod manducat: sed quia cum homo manducat, fit separatio puri ab impuro, per digestiones interius factas: & purum, & naturæ conueniens interius retinetur, & impurū exterius expellitur: & ꝑ tanto dicebat dominus, quod nihil, quod intrat in os, hominē coinquinat: & sic uerissimū est uerbum domini, secundum qđ ualet ad propositum. Posset tamen dici, quod secessus ibi non tantum uocatur uia inferior, ꝑ quam currunt digestiones; sed oēs meatus subtiles, ꝑ quos fit ciborum decolatio. Et gl. dicit, quod Græci uocant illos, poros: & ita nō sequitur, quod totum alimentum exterius exeat, & de illo nihil in ueritatem prolis ꝑtrāseat. Ad illud, quod obii-

citur, quod generatio est de substantia generantis: iam patet responsio. Dico.n.q aliquid de radicali humiditate parentis transit in prolē, & ratione illius saluatur ibi ueritas generationis: nec tamen oportet, qđ sit identitas sc̄dm totū generantis ad genitum. Sicut.n.generans nō dat se totū, sed partē sui, sic & genitus nō exiuit a generante sc̄dm totum, sed sc̄dm aliquā partē: nec illud totū, qđ a generante traxit, fuit radicale ipsi generanti, sed aliquid est additū radicali, ut possit augeri. AD ILLVD, quod obiicit de lege cognationis, iā patet respōsio: ita bene.n. saluatur lex cognationis, si traducitur filius a patre, trahendo ab ipso humorē radicalē cū additione extrinseci: sicut si de extrinseco nihil adderetur, imò multo uerius. Additio.n.extrinseci facit, ut linea consanguinitatis aliquādo terminetur: & q magis distant a stipite, minoris cōsanguinitatis uinculo coniūgantur. Et si obiiciatur, quod si traducitur aliquid de radicali, quod pari rōne posset totū traduci: & quod necesse sit illud esse multiplicatum in se, cū ēt tot atomi non fuerint in corpore Adæ, quot processerunt ex eo hoīes. Dicendum, quod semen, & est quantū mole, & est quantum uirtute: & quantitas uirtutis se tenet ex parte formæ, & potest dici ratio seminalis: & hæc cum sit forma, multiplicabilis est: & ex hoc potest similem sibi inducere in materiam sibi appositam. Quantitas uero molis, quamuis parua sit: potest tamen adeo extēdi, ut commisceatur ualde magnæ quantitati per eam naturam naturam, qua omne corpus in infinitum diuisibile est: & sic magnę quātitati potest commisceri, & totum trahere ad naturam suam, & ex illa totali quantitate potest aliud fieri, quòd non fieret de ipso semine per se, & quotcūque fiant ex illa totali quantitate, dicuntur facta per se. Nec tamen oportet ibi distinguere diuersas partes, ex quibus diuersa fiant in illo semine primordiali, sed solum proximo, pro eo q illud per additionem superflui nutrimenti adauctum est. AD ILLVD, qđ obiicitur de lege resurrectionis, Respondent aliq. quod homo non potest generari de carnibus alterius hominis, pro eo quod alimentum, & illud quod conuertitur in semen, debet esse in potentia respectu eius, in quod conuertitur: caro autem hominis secundum speciem est in actu: & ideo non potest in alium hominem transmutari. Sed illum non uidetur sufficere, pro eo quod ex carne possunt generari uermes: posset & per consequens generari planta, & fructus, & tunc esset in potentia respectu carnis humanę: & ita per multas transmutationes uidetur, quod ex ea posset fieri semen. Alii uero dicūt, quod cum caro hominis sit possibilis ad omnem transmutationē, sicut & alia, qđ de illa possit generari semen: & tunc resurget in ipso genito, pro eo qđ ad ipsum habet essentialiorē cōparationē, & dominus supplebit illi aliūde addēdo, siue multiplicādo uirtutē super naturam, sicut

facit in patuulo. Sed qua ratione dicitur de una parte, qđ potest conuerti, eadem ratione & de qualibet, & sic potest homo totum corpus suum amittere. Ideo est tertius modus dicendi, quod caro hominis secundũ speciem non potest fieri caro alterius hominis secundum speciẽ propter necessariã ordinationẽ, quàm habet ad aĩam, quę ipsam uiuificauit. Vtrum aut illa ordinatio fundetur in appetitu naturali, uel naturalium, uel prouidẽtia conditoris, difficile est discernere. Quocunque tamen modo fit, adhuc est plana responsio. Istud autem planius inuenitur determinatũ in Quarto, ubi manifestatur, quid in quo resurgat. Resurget autem semen in genito, non in generãte: quamuis dictum sit hic, ꝙ semen sit de radicali humiditate generantis. Aliter enim semẽ est radicale generanti, & aliter generato. Quia generanti est radicale secũdum partem sui, est etiam radicale respectu uirtutis generatiuæ, non respectu uirtutis nutritiuæ: uirtus autem generatiua, & eius humiditas est ordinata ad aliud. Vnde si humiditas generatiuæ decidatur ab aliquo, siue alius generetur, siue nõ, nunquam resurget in eo; & hinc est, quod quamuis in emissione seminis fiat decisio alicuius radicalis humiditatis, nulla tamen est ibi pœna, quoniam illa humiditas per naturam erat ad alterum ordinata. Vnde & manet ibi modus operandi expeditus, & delectabilis, & ordinatus: & hoc totum est, quod iila humiditas in generãte erat ad alterũ. In genito vero, quia ex ea fabricatur totum corpus, est sicut totius corporis fundamentum: & tunc quando anima unitur ei, incipit esse uere, & ꝓprie de ueritate humanę naturæ: tunc .n. primo incipit habere necessitatẽ ad resurrectionem: prius autem solum erat possibile, uel potentiale. Vnde si qua mulier faceret aborsum ante animę unionem, illud nullo modo resurgeret.

Dis. 44 art. 2.

QVAESTIO II.

An quid quam transeat in ueritatem humanæ naturæ mediante opera nutritiuæ uirtutis?

VTRVM aliquid transeat in ueritatem humanæ naturæ mediãte opere nutritiuæ. Et qđ non, uidetur primo per Augu. qui 22. de Ciuit. dei dicit, quod patuuli resurgent in perfectione corporali, & in ætate uirili, quam habituri erant: pro eo qđ iam totum in ratione habebant, quamuis non haberet in mole, hæc est sententia uerborũ: ergo si tam magni suscitabũtur paruuli, sicut illi, qui multũ comederunt, videtur, qđ sumptio aliĩmentorũ ueritatẽ humanę naturę nõ augeat, ac per hoc nihil de illis in humani corporis ueritatẽ pertranseat. ITEM. Ibidem dicit Aug. qđ si aliquis nutriatur de carnibus humanis, caro illa nõ resurget in eo, q nutritur, sed in eo, I quo primo fuit caro: sed nihil ẽ de ueritate alicuius, nisi qđ resurget in eo: si ergo caro, quæ est per alimentũ generata nõ resurget in eo, in quo est, uidetur quod nihil extrinsecũ transeat in ueritatem alicuius mediãte opere nutritiuę. ITEM. Solum illud dicitur esse uerum

Cap. 14 Tom. 5.

Cap. 20

quod habet actum sibi per naturam conuenientem: ergo illud solum est de ueritate carnis humanæ, quod habet actū sibi cōuenientem tali carni: sed caro habens actum sibi conuenientē potest aliam carnem in se conuertere, & dicitur caro secundum speciem: ergo illud solum transit in ueritatem carnis humanæ, quod transit in ueritatem secundum speciem: sed mediante opere nutritiuæ nihil transit in carnem secundum speciē, sicut uult Philosophus, alioquin esset augmentum in infinitum: ergo mediante illa uirtute nihil trāsit in ueritatem humanæ naturæ.

Collige ex. 2. de Aīa 31 & deinceps.

ITEM. Illud est solum de ueritate alicuius, in quo rei substantia saluatur: sed sola humiditas radicalis est illa, quæ manet, quā continuari oportet usque in finem: ergo illud solum transit in ueritatem humanæ naturæ, qđ transit in humiditatem radicalem: sed nihil potest transire in humiditatem radicalem mediāte nutritiua, sicut dicunt medici: alioquin posset homo iuuenescere, & uitam perpetuare: ergo mediante hac uirtute nec trāsit in ueritatem humanæ naturæ. ITEM. Quod per naturam generatur, potest per naturam corrūpi: ergo quod mediante opere generatiuæ proficit, & crescit, potest & minui, & decrescere: si ergo mediante ui nutritiua aliquid in ueritatem humanæ naturę transiret, illud posset deperdi, & sic continue nouum restaurari: contingeret igitur aliquando, quod homo aliud corpus haberet, sicut uidemus in aqua, quæ exit de fonte.

CONTRA. Aug. de vera relig. In huiusmodi uisibilis corporis structuram alimenta, quæ apta sunt, assumuntur; non apta uero per congruos meatus eijciuntur. Si ergo quod est de corporis huius structura, & integritate est de humanę naturæ ueritate: uidetur &c. ITEM. Omne, quod resurget est de ueritate humanæ naturę: sed illud, in quod transit alimentum mediāte opere nutritiuæ, resurget, utpote capilli. Matth. 10. Capillus de cápite uestro non peribit: ergo &c. ITEM. Veritas carnis nō est aliud, quàm uera caro: sed uera caro est, cui debetur operatio carnis; potissima autem carnis operatio est uiuere per animā: sed in hanc carnem transit alimentum mediante ui nutritiua, quia tota caro hominis uiuit: ergo &c. ITEM. Vbicunque est nutritio, ibi est conuersio, & assimilatio, & unio: sed ubi est assimilatio, & unio eiusdem naturę fit illud, cui unitur, & illud quod unitur: ergo si hoc facit uirtus nutritiua conuertēdo alimentum, uidetur quòd per ipsam aliquid de alimento in ueritatem humanę naturę transit. ITEM. Sicut se habet generatiua ad productionem prolis, siue generati: sic se habet nutritiua, & augmentatiua ad perfectionem, & conseruationē nutriti, & augmentati: ergo si aliquid transit in ueritatem humanę naturæ generati mediante generatiua, similiter & aliquid transibit in ueritatem humanæ naturæ nutriti mediante nutritiua, & augmentatiua. EST IGITVR quęstio, quid sit ueritas humanæ *Ca. 40. Tom. 1.*

næ naturę, & quę differentia sit inter ueritatem humanę naturæ, & carnem secundum speciē. Et sursus, quę sit differentia inter carnem secundum speciem, & carnem secūdum materiam. Et quare magis dicatur ueritas humanę naturę, quàm ueritas naturę asininę. Hęc omnia ualent ad intelligenda ea, quę dicuntur in Quarto in Quęstione de Resurrectione.

RESOLVTIO.

Minimè, prout ueritas humana naturæ ordinatur ad incorruptionem: sed solum prout ordinatur ad resurrectionē, & de congruo.

RESP. Dicendum, quòd prętter generalem intentionem, qua uerum diuiditur contra falsum, secundum quàm intentionem res uera dicitur, quę habet materiam, & formam, & actum sibi conuenientem: est & alia intentio ueri dupliciter. Vna, qua uerum diuiditur contra permixtum: altera uero, qua uerum diuiditur cōtra uanum. Et primo horum modorum dicitur uerū, quod est purum, & impermixtum. Altero modo dicitur uerum, quod est permanens, & fixum. Cum ergo loquuntur auctoritates de humana natura, loquuntur sub uocabulo ueritatis uocantes eam ueram: non est enim aliud dicere ueritatem humanæ naturę, quàm humanam naturam ueram. Sic autem uocant eam loquentes de natura humana ex parte corporis, pro eo quòd corpus humanum pręter hoc, quòd habet formam, & operationem sibi conuenientē, sicut & alia corpora naturalia, habet ordinationem ad immortalitatem: & ita quandam impermistionem in hoc, quod non potest tantum transmutari, quin tandem reddatur animę, quę ipsum uiuificauit. Habet nihilominus quandam fixionem, siue incorruptionem, pro eo quòd necesse est ipsum aliquando fieri immortale. Ratione igitur ordinationis ad incorruptionem, ex qua inest corpori humano non tantum debita operatio, sed ēt impermistio, & quędam incorruptio dicitur corpus humanū uerum. Illud ergo pręcise, & proprie est de ueritate humanę naturę, quod est ordinatum ad incorruptionem, & resurrectionem. Aliquid autem ordinatur ad resurrectionē dupliciter, uel de necessitate, uel de congruo. Illud autem ordinatur in nobis ad resurrectionem de necessitate, in quo consistit fundamentum, & fabrica corporis nostri: & hoc est illud, cui primo anima unitur: & tale tractum est a generantibus: & in tale nihil potest transire opere nutritiuę, secundum quòd nutritiua operatur post animę unionem. Illud uero ordinatur in nobis ad resurrectionem de cōgruo, in quo consistit fabricę nostri corporis complementum: & hoc est, quod facit ad quantitatem corporis perfecti: & sic aliquid de alimento potest conuerti in ueritatem humanę naturę mediante ui nutritiua, & augmentatiua, quę ordinantur ad complendam corporis fabricam, quę inchoata fuit mediante ui generatiua, cui competit operari, quousque anima infundatur; & ex tunc sequitur operatio nutritiuę

uę, & augmentatiuæ ad conseruandum, & complendum corpus. Huic autem modo dicendi concordant tam Naturales philosophi, quàm medici. Naturalis enim philosophus distinguit in homine duplicem carnem, carnem secundum speciem, & carnem secundum materiam. Et uocat carnem secundum speciem, illam; quę habet uim actiuam, & potentiam conuertendi alimentum in carnis naturam. Carnem uero secundum materiam uocat illam, quę sic est caro, ut tamen non possit aliquid in carnem conuertere propria uirtute. Dicit etiã, quòd uirtus nutritiua, & augmentatiua non conuertit alimentum in carnem secundum speciem, sed secundũ materiam: quia si aliter esset, tũc nunquam staret augmentum: cum augmento enim carnis cresceret, & uirtus augmentandi: hoc autem non sic est, & ita caro secundum speciem solum est a generantibus, siue mediãte generatiua: quamuis caro secundũ materiam, scilicet quę fluit, & refluit, possit esse mediante nutritiua. Et est exemplum de uino generato in uite, quod habet potentiam cõuertendi aquam: sed illa aqua non habet potentiam conuertendi aliam aquam: quia si hoc, tunc semper posset quis apponere aquam, & maneret uinum: hoc autem nõ sic est: quia tantum potest poni de aqua, ꝙ uinum amittit uirtutem suam. Sic & in proposito intelligendũ est, quòd uirtus corporis fabricatiua, potest dare primę carni potentiam conuertendi, & illa conuertit, quousque tãtum adueniat de carne secundum materiam, quantũ erat ibi de potentiã conuertendi, sicut uidemus in uino, tum ex parte caloreitatis, tum ex parte extensibilitatis ipsius carnis secundum speciẽ. Et hinc est, ꝙ unus homo magis augmentatur, quàm alter: & aliquando stat augmẽtum: quia caro superaduenięs in fine quasi aquosum facit, sicut dicit Philosophus: quemadmodum aqua superinfusa uino. Secundũ hanc distinctionem carnis distingui potest in theologia ueritas humanę naturę dupliciter, sicut dictum est. Similiter medicus distinguit hanc in duplicem humiditatem, uidelicet radicalem, & nutrimentalem: & dicit: quòd humiditas radicalis est illa, in qua calor sustentificatur: nutrimentalis uero est illa, quę prębet homini caloris fomentum. Dicunt igitur, ꝙ humiditas radicalis est solum a generãtibus, & mediante opere generatiuę: nam nutritiua in hanc humiditatem nõ potest: si enim posset, tunc homo iuuenesceret, & uitam etiam suam in perpetuum continuaret, si illud humidũ renouari posset: qđ cũ constet falsum esse, dicũt ꝙ alimentũ mediante nutritiua non transit in illud humidum: & hinc est, ꝙ illi, qui laborant tertia specie ethicę, in qua est illius humidi consumptio, liberari non possunt, ut dicunt. In humiditatem autem nutrimentalem, quę calori pabulũ prębet, possibile est alimentum conuerti mediãte opere nutritiuę. Et est exemplũ in lampade ardente, in qua est humiditas olei, & humiditas ellychnii:

chnii: & humiditas ellychnii assimilatur humido radicali: quoniam ex quo cōsumitur, restaurari non potest, & in illo ellychnio flamma sustentificatur: humiditas uero olei assimilatur humiditati nutrimentali, quę pabulum prębet igni, & impedit ne cito illychnium consumatur: & illa humiditas aliquando augetur, aliquando minuitur, aliquando consumitur, aliquando restauratur. Et iuxta hanc duplicem humiditatem distinguunt dupliciter theologi humanę naturę ueritatem, sicut prius dictum est.

ET PER hoc patet responsio ad quæstionem propositam; patet etiam responsio ad obiecta. Nam rationes, quæ ad primam partem inducuntur, uidelicet quòd nihil transit in ueritatē naturę humanę mediante opere nutritiuę, procedunt secundum quòd de ueritate humanæ naturæ dicitur esse aliquid, quod est de necessitate ordinatum ad incorruptionem: & hoc modo bene concedendū est, quòd nihil transit in ueritatem nutriti.

RATIONES uerò ad oppositum procedunt de ueritate humanæ naturæ, secundum quòd illud dicitur esse de ueritate humanæ naturæ, quod est ordinatum ad resurrectionem de congruo: tale autem est non solum quod trahitur a generante, sed etiam tota illa caro, quę reperitur in homine in eius morte, maxime si non faciat ad corporis deformitatem. NEC hoc impedit, quòd dominus paruulos suscitabit in perfecta quātitate. Dicit enim Augustinus, quòd supplebit uirtus diuina, ubi deficit natura: ubi uero natura sufficientem parauit materiam, Deus non agit supplendo, sed reformando. Nec ualet illa ratio, quòd si Deus supplet in resurrectione sine additamento, quòd nunc similiter fiat sine additamento: quia illa erit operatio mirabilis, & supra naturam: hominis uero generatio, & augmentatio, quæ nunc est, naturaliter fit: & ideo illa ratio, quam Magister adducit in litera, non cogit, imo sicut apparet aspiciēti, arguit a maiori affirmando.

ILLA uerò, quę ultimo quęrebantur, iam plana sunt per ea, quę dicta sunt. Concedendum est igitur, sicut ex præcedentibus apparet, quòd aliquid extrinsecum transeat in ueritatem humanę naturæ: sed mediante operę generatiuæ transit in ueritatē, prout ueritas proprie dicitur, secundum quòd dicit necessariam ordinationem ad incorruptionem: mediante uero opere nutritiuæ transit aliquid in ueritatem humanæ naturæ: prout ueritas dicitur large, uidelicet secundum quòd dicit ordinationem ad resurrectionem de congruo: & sic quod est de ueritate unius, potest resurgere in alio, secundum quòd manifestatur in Quarto. His uisis satis plana sunt ea, quę dicuntur in litera.

Qualiter peccatum originale a parente traducatur in ipsam prolem.

NVNC superest inuestigare, qualiter peccatũ a patribus traducatur in filios, scilicet an secundũ solã animã, an secundũ carnẽ, siue secundũ utrũq;. Putauerunt quidã secundũ animã trahi peccatũ originale, non solum secundum carnem: quia non solum carnem, sed & animam ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro: ita etiam de gignentis animam geniti essentialiter deduci ab his existimabatur. Ideoque sicut de corrupta carne caro corrupta seminatur: ita etiã de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

Opinio quorundam.

Prædictæ opinionis damnatio.

Dist. 18 Hoc autem fides catholica respuit, & tanquam veritati aduersum damnat: quæ non animas: sed carnem solam, sicut superius diximus, ex traduce esse admittit. Non ergo secundum animã, sed secundum carnẽ solam, peccatum originale trahitur a parentibus. Est.n. peccatum originale (vt supra diximus) concupiscentia, non quidẽ actus, sed uitium. Vnde Aug. Ipsa concupiscentia est lex membrorum, vel carnis, quæ est morbidus quidam affectus, vel languor, qui commouet illicitum desiderium, idest, carnalẽ concupiscentiã, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quia in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima sit.

Dist. ꝑ cedẽti.

Lib. de nuptijs & concupisc. sparsim

Causam corruptionis carnis, ex qua in anima peccatũ fit.

Caro enim propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeo vt cum ante peccatum uir & mulier sine incentiuo libidinis, & concupiscentiæ feruore possent conuenire, essetque thorus immaculatus: iam post peccatũ non valet fieri carnalis copula absque libidinosa cõcupiscẽtia, quæ semper vitium est, & etiam culpa, nisi excusetur per bona coniugij. In concupiscẽtia ergo, & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipsa, quæ concipitur, in

uitiosa

vitiosa concupiscentia polluitur, & corrumpitur: ex cuius contactu anima cum infunditur, maculam trahit, qua polluitur, & fit rea, id est vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatum.

Quòd propter corruptionem carnis, dicitur peccatum esse in carne.

Ideoque ipsum peccatum dicitur manare in carne. Caro ergo, quæ in concupiscentia libidinis seminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ; sed causam. In eo ergo quod seminatur, corruptio est: in eo autem quod nascitur, concupiscentiæ vitium est. Vnde Ambrosius de verbis apostoli, sic ait. Quomodo habitat peccatum in carne, cum non sit substantia; sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum, ipsaque corruptio per conditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ datæ in Adam: cuius consortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti causa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne, hæc est lex carnis. Idem, Non habitat peccatum in anima; sed in carne: quia peccati causa ex carne est, non ex anima: quia caro ex origine carnis peccati, et per traducem omnis caro fit causa peccati: anima uero non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet. Augustin. quoque ex carne peccatum animam contrahere in sermone quodam de verbis Apostoli ostendit, dicens, Vitium concupiscentiæ est, quod anima non ex se; sed ex carne contraxit. Natura quippe humana opere Dei cum vitio primitus est instituta; sed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti uitio est sauciata, ita vt non sit in carne bonum; sed uitium, quo inficitur anima.

Cōmēta rio ad 7. Cap. ad Ro. tom. 4.

Ibidem paulo iferius

De causa originalis peccati, utrum sit culpa, an pœna.

Hic quæri solet, utrum causa peccati originalis, quæ dicta est esse in carne, culpa sit, vel pœna, siue aliquid aliud. Culpa esse non potest, quia culpa non est in re irrationali. Si enim culpa esset in carne ante infusionem animæ, actualis esset, uel originalis. Sed actualis ibi non est, nec originalis culpa est: quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pœna

est.

est, quę est illa? passibilitas, uel mortalitas, uel alia corruptio: Hos enim defectus carni inesse constat.

Quid sit fœditas tracta ex libidine coeuntium.

Ad quod dici potest, quod multiplex defectus carnis, & præcipue pollutio quædam, quam ex feruore coitus parentum, & concupiscentia libidinosa contrahit caro, dum concipitur, causa est originalis peccati, quæ recte uitium, siue corruptio carnis appellari potest. Quæ fœditas maior uidetur esse in carne concupiscentialiter traducta quàm in ea undę traducitur. Et quod uitium, uel corruptio sit in carne ante coniunctionem animæ, effectu probatur, cum anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur: sicut in uase dignoscitur uitium esse, cum uinum infusum acescit.

Non absurde dici filios trahere peccatum a parentibus, etiam mundis.

Ne autem miremur, & intellectu turbemur, audientes peccatum originale filios traducere a parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinum inductione id posse fieri insinuat Augustinus in
Cap. 8. li. 3. *Libro de Baptismo paruulorum, inquiens, Quomodo præputium per circunsionem aufertur, manet tamen in eo quę genuerunt circuncisi: quomodo etiam palea, quæ opere humana tanta diligentia separatur, manet tamē in fructu, qui de purgato nascitur tritico: ita peccatum quod in parenti-*
Cap. 9. li. 2. *bus per baptismum mundatur, manet in eis quos genuerūt. Ex hoc enim gignunt, quod adhuc uetustum trahunt, nō ex*
Li. 2. c. 27. & 28. *hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Nō enim generant parētes filios secundum illam generationem, qua denuo nati sunt: sed potius secundum illam, qua carnaliter & ipsi primum sunt generati.*

Quare dicatur originale, idque permodum epilogi.

Iam ostēsum est, quid sit originale peccatū, & qualiter a parētibus in filios, & per carnē in animam transeat. Ex quibus etiā innotescit, quare dicatur originale peccatū: ideo. s. quia ex uitiosa lege originis nostræ, in qua concipimur. s. carnis libidinosa concupiscentia traducitur, ut supra dictū est. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti sumus,

ideo

ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est, quæ ab Adam descendit: sed eius conceptus est celebratus non lege peccati, id est, concupiscentia carnis: unde et caro eius peccatrix non fuit, immo operatione Spiritus Sancti. Noster uero conceptus non fit sine libidine: & ideo non est sine peccato. Quod euidenter Augustinus ostendit in Libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum sibi inuicem uir mulierque miscentur, sine libidine non est parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus: ubi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido: nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis, quam homines habent ex illius primi iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ps. 50 *Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatũ: quia nisi conceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione cõcupiscentiæ uitium non traheret.*

Obiectio quorundam, peccatum non traduci lege coitus asserentium.

Sed ad hoc opponitur hoc modo. In ipso conceptu ubi dicitur transmitti peccatum, propagatur caro: nec tamen tũc infunditur anima secundum physicos; sed iam effigiatis corporibus: quod etiam Moyses in Exod. aperte significat, ubi Exo. 21 *ait de percussura mulieris prægnãtis: Si quis, inquit, percusserit mulierem prægnantem, & abortum fecerit, si adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: si autem formatum fuerit, reddat animam pro anima. Formatum uero intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nondum habet animam. In ipso ergo conceptu cum caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur, cum peccatum non possit esse ubi anima non est? Ad quod dici potest: quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, non quia peccatum originale ibi*

sit: sed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cum infunditur. Et utrunque uocatur cõceptus, scilicet cum caro propagatur, formamq; corporis humani recipit, & cum anima infunditur quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum est in ea. Proprie autem natiuitas dicitur in lucem editio.

SVPRA ostendit Magister, quid sit peccatũ originale, in hac parte intendit manifestare, qualiter a parẽte traducatur in prolem. Diuiditur autẽ pars ista ĩ tres partes. In quarum prima Magister falsitatem improbat. In secunda ueritatem explicat. ibi. *Est enim peccatum originale, &c.*) In tertia uero ueritatem epilogat, ut addat. ibi. *Iam ostensum est, quid sit originale peccatum &c.*) Prima pars habet duas. In prima ponit falsam opinionem circa originalis traductionem. In secunda subiungit eius improbationem. ibi. *Hoc autem fides catholicà respuit, &c.*) Vbi ostenditur, ꝙ originale nõ habet traduci ꝑ traductionem animæ. Similiter secunda pars principalis duas habet. In quarũ prima determinat ueritatẽ, ostendens ꝙ originale traducitur mediante carne. In secunda uero remouet dubitationem. ibi. *Hic quæri solet, utrum, &c.*) Similiter tertia pars principalis duas habet. In prima determinata epilogat, & explanat. In secunda uero dubitationem mouet, & determinat. ibi. *Sed ad hoc opponitur hoc modo, &c.*) Et sic huius distinctionis intentio uersatur principaliter circa duo. Quorum primũ est, quòd originale non potest traduci mediante ánima. Secundũ est qualiter ipsum traducatur mediante carne.

HIc quæri solet, utrum causa, &c.) Obiicitur, quòd nõ uidetur ipse respondere ad quæstionem propositam; quia in soluendo nec determinat, quòd sit culpa, nec determinat quòd sit pęna, & uidetur quòd neutrum sit. Culpa non est; constat. Pœna non uidetur esse: quia pœna in ea sola natura nata est esse, in qua & miseria nata est esse: & miseria in ea sola, in qua etiam beatitudo est nata esse: hæc autem est sola rationalis creatura: ergo ante aduentum animæ nec potest esse pœna, nec culpa. Itẽ. Pro omni pœna aliquis punitur: sed ꝑ illa corruptione, quæ est in semine ante aduentũ animę nullus punitur: ergo non uidetur esse pœna. Sed in contrarium est: quia cum sit corruptio sequens ex culpa, & omnis talis sit pęna, uidetur talis corruptio esse pęna. Item. Cum omnis maledictio sit pœnæ, uel culpæ, semen erat maledictum, secundũ quòd dicitur Sap. 12. & Aug. exponit in Li. Hypognosticon: ergo &c. Respondendum est ad hoc breuiter, quòd Magister ad istam quęstionem respõdet ualde caute, & rationabiliter. Nec enim sustinet, quòd sit culpa, nec tamẽ negat. Nõ enim actualiter est pœna, uel culpa corruptio Dub. 1. Tom. 7

ptio illa, siue fœditas, qm̃ pęna sub ratione pœnæ, & culpa sub ratione culpæ sunt contra substantiam rationalem: nec tamen negat, quòd sit culpa, uel pœna: quia ad utrunque ordinem habet, & utrunque quodammodò est causa. Anima enim ex coniũctione sui ad carnem ratione illius fœditatis contrahit pęnam, & culpam, licet culpã prius contrahat per naturam, quàm meritum pœnæ; ideo Magister ut utrunque comprehendat, uocat eam uitiositatem. Et per hoc patet responsio ad utramque partem: quia quodam modo dicendi est pœna, quodam modo uerò non.

Dub. 2. *Fœditas maior uidetur, &c.*) Contra. Si hoc uerum est, cum originale contrahatur ex illa fęditate, uidetur quòd maius sit originale in uno, quàm in alio. Item. Nulla proprietas est intensior in effectu, quàm in causa, quãdo est uniuoce in utroque: ergo si fœditas in carne traducta causatur ab eo, a quo traducitur, non uidetur Magister dicere uerum, cum dicit, quòd maior est hic, quàm ibi. Respon. Dicendum, quòd cum dicit Magister, quòd maior sit fœditas in carne, quæ traducitur, quàm in carne, a qua traducitur: hoc intẽdit quantum ad carnem, quę est in aliis membris, & quæ deseruit aliis membris, quàm membris generatiuæ. Hoc autem dicit: quia in illa potentia est quædam formalis infectio, propter quam semen ibi genitum, & per illam uiam descendens maiori infectione inficitur, quàm alii humores: quòd manifestat pruritus, & feruor coitus, sicut ipse dicit in litera. Vnde non uult dicere, quòd semen ex quo generatur proles, sit magis infectum, quã semẽ, ex quo generatus est pater: nec tamen sequitur, ꝙ maius sit originale in prole, quàm fuerit in patre. Et ita patet respõsio ad illud: sed hoc planius explicabitur, cum agetur inferius de quantitate originalis. Dis. 33

Non enim quæ est in carne &c.) Quæritur hic, utrum si aliquis homo fieret de carne Adæ corrupta præter legem generationis, utrum contraheret originale. Et quòd non, uidetur Magister dicere ĩ litera, & hoc ipsum uidetur Aug. dicere contra Pelagianos, ubi dicit. Qualis terrenus, tales & terreni: hoc quomodo nisi per seminis sparsionem? & post. Semen ergo uitiatũ est, sicut scriptum est: semẽ est maledictum ab initio. Et post clarius. Vitium contrahi non potest protoplasti sine seminis effusione. Si ergo aliter formaretur, quàm per istam uiam, non uidetur quòd contraheret originale. Sed contrarium eius uidetur; quòd si tota caro Adæ corrupta fuit, & fœdata merito culpæ, uidetur pari ratione, ꝙ peccatum contraheretur, si fieret de alia parte, sicut si fiat de semine. Præterea totum corpus prolis fabricatum est ex semine; & constat, quòd fœditas illa non purgatur propter diuersitatem organizationis: ergo si anima originale contraxit, quæ iuncta est primo illi corpori, pari ratione uidetur, quòd contraheret illa anima, quę coniungeretur corpori ex illa carne formato; Dub. 3.

nisi

nisi in illa formatione esset purificatio. Resp. Quidam tenent, quòd contraheret originale propter hoc, quòd non solũ est corruptio, & fœdatio in parte: sed in tota carne. Alii uero tenent oppositum, dicentes quòd & si sit in omnibus membris corruptio pœnalitatis, corruptio tamen fęditatis, quæ est principiũ originalis in parte generatiua consistit. Quodcunque horum dicatur, non est magna uis faciẽda: quia nullus est, qui non generetur secundum legem propagationis ex semine infecto: nisi Christus solus, de quo dictũ est, quòd non habuit originale peccatum. Veruntamẽ securius est adhærere uerbis Magistri, propter hoc quod magis consonãt uerbis Aug. Vnde si homo fieret ex aliqua parte, uel etiã mulier facta fuisset ex costa uiri, postquam peccauit, pœnalitatẽ aliquam habuisset, non tamen peccatum originale. Nec ualet quod obiicitur de corruptione: nam & si in omnibus membris corruptio sit pœnalitatis, corruptio tamen fœditatis est in solo semine ratione infectionis principalis, quę est in ui generatiua. Quare autem uis illa sit magis infecta, quàm alia, determinatũ est supra.

In iniquitatibus conceptus sum Dub. 4 *&c.*) Contra. Ex illo uerbo uidetur colligi, quod actus matrimonialis nunquam absque peccato habeat fieri, & hoc ipsum auctoritate Aug. 14. de ciui. Dei Cap. 19 Genitales corporis partes ita libido suo iuri mancipauit, ut moueri non ualeãt, si ipsa defuerit. Et ad Valerium. Honestas concubitus non est sine ardore libidinis. Sed contrarium huius est: quia omne mandatum Dei potest absque peccato impleri: ergo prolem absque peccato, procreare potest homo ad cultum Dei. Ad hoc breuiter dicendum est, quod actus matrimonialis potest fieri absque omni peccato, maxime cum sit causa generandæ prolis, uel reddendi debiti: & illud uerbum Psalmistæ intelligitur de peccato originali I prole, non de peccato actuali in parente: & similiter uerbum Augu. intelligitur de libidine, prout est pruritus carnis, nõ prout est improbitas uolũtatis: & hoc modo plus est pœna, quàm culpa. Et de hoc planius determinatur in Quarto Tractatu de Matrimonio. Dist. 31.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An anima sensibilis in hominibus à generante sit?

AD intelligentiam eorum, quę in hac parte dicuntur incidit hic q̃stio circa duo. Primum est, utrũ originale traduci possit mediãte sensibili portione. Secundum est, utrum traduci habeat mediãte carne. Circa primum quæruntur tria. Primo quæritur, utrum sensibilis anima in hominibus sit a generante. Secũdo quæritur, cui parti animę primo insit peccatum originale. Tertio quæritur, utrũ per originale maior fiat in nobis corruptio generatiuæ, quam alterius potentiæ.

VTRVM anima sensibilis in hominibus sit a generante.

Et

Et ꝙ fit a generãte videtur. Primò per uerbũ Philoſophi in 2. de Anima, ubi dicit, ꝙ ſenſitiuę prima mutatio eſt a generante: ſed prima mutatio ſenſitiuæ eſt illa, quæ eſt adeſſe; ergo uidet, ꝙ pars ſenſitiua in nobis educatur & eſſe a generãte. ITEM. 16. Animaliũ. Solus intellectus intrat ab extrinſeco: ergo ſolus intellectus intrat per creationẽ: ergo uidet, ꝙ anima ſenſitiua in nobis educatur de principiis materiæ, & per generationẽ. ITEM. Sicut operatio animæ ſenſitiuę in brutis pẽdet a corpore: ita ẽt & in hominibus. Vnde ſicut brutũ impeditur ab operatione uidendi læſo organo, ſic ẽt homo: ſed quod ſimiliter ſe habet ad operationem, ſimiliter ſe habet ad generationẽ: ergo ſi in brutis eſt anima ſenſibilis, non per creationẽ, ſed per generationẽ: ſicut cõiter tenetur, & ſuprà oſtẽſum eſt Diſt. 15. & ẽt 17. uidetur, ꝙ in homine ſimiliter ſit ꝑ generationẽ. ITEM. Sicut in generatione brutorũ prius eſt animal, quã equus: ſic ẽt in generatione hominis prius eſt animal, quã homo: ergo prius hẽt operationem, & perfectionẽ partis ſenſitiuæ, quã habeat operationẽ, & perfectionẽ intellectiuæ. Et huius ſignum eſt: quia embryo prius nutritur, & ſentitur, quam perficiatur anima rationali: ergo uidetur, ꝙ ante productionem rationalis educatur in nobis ſenſibilis: ſed hoc non eſt per creationem: ergo per generationem. ITEM. Anima ſenſitiua eſt in potentia materiæ, aliorum nunquam ab agẽte naturali in his, quæ per putrefactionem generantur poſſet, produci in eſſe: ſi ergo æque potens, uel magis potens eſt uis generatiua in homine, quàm ſit in bruto: & brutum poteſt per uim generatiuam animam ſenſitiuam ad eſſe producere, multo fortius igitur hoc uidetur eſſe in homine. ITEM. Si in nobis eſt ſenſitiua per creationem, in brutis per generationem: ergo non uidetur, quòd ſit in nobis, uel in ipſis uniuoce: & ſi hoc, animal dicetur æquiuoce de aſino, & de homine: quòd ſi hoc eſt inconueniens, reſtat, quòd ſi in brutis eſt per generationẽ, ꝙ ſimiliter in homine.

SED CONTRA. Auguſt. in Lib. de Spiritu & anima. Cũ recedit anima a corpore, ſecum trahit ſenſum, & imaginationem, & rationem, & intellectum: ſed nihil quod ſeparatur a corpore, eſt per generationem: ſenſibilis autem in homine eſt huiuſmodi: ergo &cæt. ITEM. In Lib. de Eccle. dog. Animæ animalium non ſunt ſubſtantiæ, ſed cum carne ipſa carnis uiuacitate naſcuntur, & cum carnis morte finiuntur: anima uerò humana non cum carne moritur: quia nec cum carne ſeminatur. ITEM. Philoſophus in ſecundo de Anima dicit, quòd ſenſitiuum eſt in intellectiuo, ſicut tetragonus in pentagono: & uegetatiuum in ſenſitiuo, ſicut trigonus in tetragono: ſi ergo ab eodem principio eſt tetragonus, a quo eſt pẽtagonus, ab eodẽ erit anima ſenſitiua, & intellectiua: ſed intellectiua non eſt a generante, ut monſtratũ fuit ſuprà: ergo nec ſenſi

Cap. 16 & 17.

Tex. cõ. 31.

sensitiua. Item. Quæcũq; sunt idem in substantia, ab eodem principio educuntur in esse: sed anima sensitiua, & intellectiua in eodem homine sunt idem in substãtia: quia unius perfectibilis una est perfectio: ergo si rõnalis non est per generationẽ, uidetur quòd nec sensibilis. Item, Quæ simul corrũpuntur, simul etiam producũtur: ergo pari ratione quæ simul separantur, simul & infunduntur: sed recedẽte ĩ homine anima rationali, nullo modo remanet potentia sentiẽdi in corpore: ergo sicut amittitur potentia sentiendi in recessu animæ, ita infunditur in aduentu: non est igitur a generatione, sed a creatione. Item. Cũ intenditur operatio sensus, minuitur operatio intellectus, & econuerso, sicut patet per experientiam: ergo necesse est sensum, & intellectũ uel esse unã potentiã, uel esse potentias eiusdem substantiæ: sed quodcũque eorũ sit, eodẽ modo habẽt educi in esse; cum igitur rationalis non sit ex traduce, uidetur quòd nec portio sensibilis in homine. Quod si tu dicas, ꝙ una retrahit alteram propter ordinem, & unionem in uno perfectibili, nõ in una substantia. Obiicitur cõtra hoc: quia aĩa rationalis aut potest sentire, aut non. Si nõ potest, ergo uidetur, ꝙ non possit corpus uiuificare. Quod si põt sentire, restat ꝙ potentiæ istæ fundantur in eadem substantia Si tu dicas ad hoc, ꝙ duplex est in nobis sensitiua. Vna a generante, & hæc corrumpitur, Alia a creante, & hæc cum anima separatur. Obiicitur contra hoc: quia natura non facit per plura, qđ potest facere per pauciora: si ergo sensitiua illa quæ est a generante; sufficit in brutis ad sentiendum, multofortius illa, quæ est a creante, sufficit homini: ergo non est aliam ponere sensitiuam, quæ sit a generante. Quod si tu dicas, ꝙ est ibi non ad sentiendum, sed ad disponendum corpus ad susceptionẽ rationalis: hoc non uidetur sufficere: quia talis anima est substãtia æque completa in homine; sicut in brutis, & in brutis non caret operatione sensitiua: uidetur ergo ꝙ nec in homine: aut igitur erit in nobis ponere duplicẽ actum sentiendi simul, & semel; aut est ponere, ꝙ sensitiua sit in nobis a creatione: sed primum manifeste est falsum: restat igitur, ꝙ ultimum uerum sit.

RESOLVTIO.

Abeant hæretici cedant philosophis anima sensibilis non ex traduce est: sed à Deo creata.

Resp. Dicendum, qđ circa hoc triplex est modus dicendi. Aliter enim senserunt hic quidam hæretici, aliter uidentur sensisse philosophi, aliter etiam hic senserunt doctores catholici. Quidam enim hęretici senserunt esse in nobis animas diuersas, ita ꝙ sit una a Deo bono, & altera a Deo malo; & ex hoc dixerũt, ꝙ venit in nobis controuersia, & rebellio appetituum, ita quòd caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ: quia una illarum animarum, scilicet quæ est a bono Deo, nõ potest facere malum: altera uero scilicet illa, quę est a Deo malo, non potest facere bonum. Hũc modum

modum dicendi tanquam hæreticum reprobat Aug. in Lib. de Duabus animabus, ostēdens ꝙ ista positio implicat in se duo cōtradictoria, dum ponit talem rebellionem esse in homine, & ponit simul cum hoc hominem peccare, & hominem pœnitere posse. Hanc etiam positionē facile esset improbare secundum uiam philosophiæ: quoniam in uno perfectibili necesse est unā esse perfectionem: & cum homo sit unum quid per essentiā, impossibile est ab omnino diuersis principiis in esse produci: si ergo anima rationalis est a Deo bono, sensibilis nostra non potest esse a Deo malo. QVIDAM autem dixerunt, quòd rationalis, & sensibilis sunt ī nobis duę substantiæ: non tamen sunt duę animæ, pro eo quòd anima est nomen officii, & illæ duę substātiæ ordinatæ sunt ad unius corporis perfectionem, ita ꝙ una disponit ad alteram: una tamen illarum est per generationē, scilicet sensibilis: & huius signū est, quòd dependet a corpore, & est perfectio alicuius partis corporis: rationalis uero, quæ nullius partis corporis est actus, est per creationem. Sed hunc modū dicendi respuit August. in Lib. de eccle. dog. dicens. Non duas animas ī vno homine esse dicimus. (Sicut Iacobus, & alii Syrorum scribunt) unam animalem, qua animetur corpus, & mista sit sanguini, & alteram spiritualem, quæ rationem administret. Et si tu dicas, quòd negat duas esse animas, non negat duas esse substantias: per literam sequentem apparet quòd negat duas

Cap. 6.

Ca. 15.

substātias esse. Ait enim sic. Sed dicimus unam eandemque animam esse in homine, quæ corpus sua societate uiuificat, & semetipsam sua ratione disponit. Et expressius in Lib. de Spiritu, & anima dicit, quod una, & eadem anima dicitur sensus dum sentit, & ratio dum discernit. Et iterum dicit, quod anima, cum recedit, trahit secum potentias sensitiuas. Doctores autem theologiæ dicunt, ꝙ sensibilis, & rationalis in homine eiusdē sunt substantiæ, & ab eodem principio habent educi in esse, uidelicet a creatore, ꝓ eo quod in nobis non nominant diuersas substantias, sed diuersas potentias eiusdem substantiæ: sicut Aug. ubi de hac materia loquitur, insinuat expresse: & hoc idem ualde est rationabile ponere in homine unam substantiam perficientem, quæ dat ei uitā, & sensum, & intellectum. Nec repugnat illud uerbis Philosophi si rectè intelligantur. Propter qđ notandum, quod sensualitas tribus modis accipitur. Vno modo sensualitas dicit dispōnē ex parte carnis ad actum uirtutis sensitiuæ: & hoc modo accipitur in Lib. de anima, & spiritu cap. 13. ubi dicitur. Anima, quę uere spiritus est, & caro, quæ uere corpus est, in suis extremitatibus facile iunguntur, idest in phantastico animæ, quod corpus non est, sed corpori simile: & sensualitate carnis, quæ fere spiritus est. Alio modo sensualitas dicit dispositionē ex parte carnis ad sentiendum cum uirtute spirituali mouēte, nondū anima carnē perficiēte: & talis sensualitas

Ca. 13.

est in embryone ante ipsius cōpletam animationē. ibi.n.non pōt esse substantia animæ perficiēs, cum sit perfectio corporis physici organici: nec possit actualiter existere, nisi corpore existente in debita cōplexione, & organizatione: pōt tamē ibi esse uirtus animę patris, quę q-dem est in semine, sicut in subiecto deferente; sicut uirtus motoris defertur simul cū lapide ꝓiecto: & ideo hæc cessat, qn̄ operatio eius consummatur, quod fit quando corpori organizato inducitur anima sensitiua perficiens, siue educatur de potentia materiæ subito; siue cū rationali infundat̄ ab extrinseco. Tertia uerò sensualitas est, quæ nō tm̄ dicit dispositionem cum uirtute mouente; sed ēt habilitatē, quæ inest ex anima perficiēte. Primo, & secundo modo accipiendo sensualitatem, sic est in nobis a generante: quia cum semine deciduntur calores, & spiritus, per quos caro disponitur ad sentiendum: trāsfunditur ēt simul cū hoc aliqua uirtus animæ, quæ mouet, & regit, & operatur usque ad formæ inductionem. Tertio modo sensualitas est in homine ab anima ꝑficiēte, quæ quidem non habet esse per generationem, sed per creationem. His uisis patet respōsio ad quæstionem. Cōcedendum est enim, quod anima sensibilis non est in nobis ex traduce; sicut ostendunt rationes ad secūdam partem obiectæ.

Ad rationes uerò, quę adducūtur in oppositum facile est respondere. Ad illud enim, qđ obiicitur, ꝙ sensitiui prima mutatio est a generante. Dicendū, quod loquitur de sensitiuo, secundum quod nominat substātiā, nō secd̄m quod nominat potentiā substantiæ incorruptibilis. Vel ēt hoc dicitur ratione illius sensualitatis secūdo modo dictæ, quę quidē habet esse a generāte. Ad illud, quod obiicitur, quod solus intellectus intrat ab intrinseco. Dicendū, qđ ibi uocatur intellectus substantia intellectiua: & quia eadē est substantia intellectiua, & sensitiua hominis: ideo per hoc non excludit̄ sensitiua hominis, sed sensitiua brutalis. Ad illud, quod obiicitur, quod operatio sensitiuę pēdet ex corpore. Dicendū, quod ex hoc non sequitur, quod anima dependeat, qm̄ in eadem anima reperitur operatio, quæ ei potest competere præter corpus: hæc autem non conuenit ipsi animæ, nisi secundum quod animat; & ita secundum quod corpori iūcta est, & propterea pendet ex corpore: nec anima utitur illa potentia, postquā a corpore separat̄: Nec sequitur, quod sit occiosa: quia substantia illa aliā habet operationem: Hoc aūt planius inuenitur determinatum in 4. in Quæstione de cognitione animæ separatæ. *Dis. 50 par. 2. art. 1.* Ad illud, qđ obiicitur, quod prius est animal, quā homo. Dicendum, quod hoc dicitur: qa prius reperitur in embryone operatio animalis, ꝙ operatio hominis: prius.n. mouetur, & sentit, quàm ratiocinetur: sed hoc est a sensualitate secūdo modo dicta, ꝓut est a uirtute mouēte, nō prout est a uirtute ꝑficiēte. Ad illud, quod obiicitur,

obiicitur, quod anima sensibilis est in potentia materiæ. Dicendum, quod uerum est secundũ quod anima sensibilis nominat substãtiam generabilem, & corruptibilem, sed nõ prout nõminat potentiam substantiæ incorruptibilis. Et quia anima sensitiua in brutis huiusmodi substantiã nominat, hinc est, quod bruta suam animam sensitiuam educunt de materia, sicut & in his, quæ potissime generantur per putrefactionem: sensibilis uero in homine dicit potẽtiam rationalis substantiæ: & ideo ab eo solo producitur, a quo substantia rationalis: & ideo ꝙ sensibilis non possit propagari in hoĩe sicut in brutis, hoc nõ est rõne imperfectionis ex parte uirtutis generantis: sed ratione imperfectionis, quæ consistit in sensitiua hominis. AD ILLVD, quod obiicitur, quod nõ est uniuoce in homine, & in asino. Dicẽdũ, quod aliquid perduci per generationem, & aliquid perduci ꝑ creationem, non tollit uniuocationem: sicut si Deus modo crearet unum hominem, eiusdẽ speciei esset cũ aliis hominibus. Si igitur maior requiritur uniuocatio in specie, quam in genere, planum est ex hoc, quod diuersus modus producendi animam sensibilem in homine, & asino, non facit hominem, & asinum æquiuoce dici. Et si tu obiicias quod sensibilis in homine nominat potentiam, & in asino nominat substantiam, ergo æquiuoce dicitur. Dicendum, quod in asino etiam potest nominare substantiam, & potest nominare potentiam, principalius tamen nominat potentiam: quia nomen eius sumptum est ab actu sentiẽdi. In homine similiter nominare potest, & substantiam, & potentiam: sed prout nominat substantiam, non dicitur aliquid diuersum a rationali: eadem enim est substantia, quæ facit hominem & sentire, & ratiocinari, quamuis alia & sit potentia: & sic patet, quod ex hoc non tollitur uniuocatio in genere animalis respectu rõnalis, & irrationalis.

QVAESTIO II.

Peccatum originale ex qua parte primò insit animæ?

RATIONE cuius partis primò insit animæ peccatũ originale. Et quod primo insit ratione potentiæ uegetatiuæ, uidetur: quia originale inest animæ ex coniunctione sui ad carnem corruptam, sed anima maxime unitur carni secundum potentiam uegetatiuam, quæ est prima potentia in ipsa: ergo uidetur, quod primo insit ei ratione potentiæ uegetatiuæ. ITEM Hoc uidetur alia ratione. Potẽtia generatiua est ipsius animæ uegetabilis: sed illa est, mediãte qua originale transfunditur, & quæ maxime per originale peccatũ inficitur, sicut patebit inferius: ergo uidetur, ꝙ ratione uegetabilis primo, & principaliter insit aĩæ culpa originalis. QVOD autẽ ratione partis sensibilis, uidetur. Originale enim (sicut dicit Augu.) est concupiscẽtia primo, & principaliter in parte sensibili radicatur: qm̃ cõcupiscẽtia dicit appetitũ boni, nunc, ꝑuia cognitione, & hoc cõpetit parti sensitiuæ: ergo uĩr, quod originale peccatum primo habeat *Rñ. immediatè sequenti.*

 fieri

fieri in anima secundum illam partem. ITEM. In actuali perpetratione peccati uidemus, quod peccatum peruenit ad rationē mediāte sensualitate, pro eo quod peruersio hominis incipit ab inferiori, & a conuersione ad bonū cōmutabile: ergo si peccatū originale incipit ab inferiori, uidelicet a carnis īfectiōe, & aīam ab īferiori habet inficere; uī quod primo habeat animæ inesse ratione potētiæ sensitiuæ. QVOD autem primo insit ratione partis rationalis uidetur: Originale enim est carētia debitæ iustitię: sed iustitia habet esse in sola rationali uolūtate primo, & principaliter, sicut dicit Ansel. ī Lib. de Conceptu virg. ergo originale peccatum primo, & principaliter ratione partis rationalis habet animæ inesse. ITEM. Originale peccatum est peccatum mortale: ergo per ipsum anima est a Deo auersa: sed auerti est ipsius portionis rōnalis primo, & principaliter: ergo uidetur, quod originale peccatum primo habeat inesse animæ ratione rationalis potentiæ. SED QVOD primo insit ipsi animæ ratione suæ substantiæ, uel essentiæ uidetur: quia originale contrahitur ī anima ex unione ipsius ad carnem: sed per prius per naturam unitur substantia animę ipsi corpori, quam potentiæ organis: prius enim est uiuere, quam moueri: ergo prius per naturam inficitur animæ substantia, quā inficiantur potentiæ: & si hoc uerum est, originale primo inest animæ ex parte suæ substantiæ. ITEM. Originale cum sit unum, inficit omnes potētias animæ, sed nihil unum est commune omnibus potentiis animæ, nisi eius substantia: ergo originale primo est in anima ratione suæ substantiæ. Est ergo quæstio, secūdum quid originale primo insit animæ: utrum scilicet ratione substantiæ, aut potentiæ: & si potentiæ, utrū uegetatiuæ, aut sensitiuæ, aut intellectiuæ.

Cap. 3. & 4.

RESOLVTIO.

Peccatum originale ut uitium est, à parte sensitiua inchoat, & ad rationalem sistit. Vt uerò culpa est, in sola rationali esse habet: cum ibi sit arbitrij libertas.

RESP. Ad prędictorum intelligentiam est notandum, quod aliqui dicere uoluerunt originale peccatum sic traduci, & cōtrahi ab anima, ut primo insit animę ratione substantiæ suæ, quæ primo carni coniungitur, & consequēter mediante substātia ab ipso potētiæ inficiūtur, pro eo quod non uniunē potētiæ carni infectæ, nisi per unionē substātię: & sicut una est gratia, quæ reformat animam, & eius potētias (quę in quam dicitur una; quia primo respicit animę substantiam, ut dicunt) sic est unum originale, quod omnes potentias animæ inficit, & deordinat. Sed si istud quis ita intelligeret, quod originale peccato primo haberet infici substantia, quam potētia, ita quod originale insit animæ non ratione potentiæ, sed ratione ipsius substantiæ unitę, hoc non uī intelligibile. Tū quia originale est carētia debitæ iustitiæ, iustitia autē, cum sit rectitudo uoluntatis, est primo in uolūtate. Tum ēt quia originale est concupiscētia: concupiscere autem non est actus

Hanc opi. sequitur. D. Tho. 1. 2. q. 83 ar. 2.

Hāc sequitur Sco. di. 32. ibi Quò ad primū.

actus substantiæ, nisi rõne potẽtię. Tum ẽt quia in originali est deordinatio ipsius animę. Deordinatio autẽ non est in aĩa nisi ratione potẽtiæ: quia per ipsam solum põt ordinari, & deordinari. Vnde (sicut supra dictum est de gratia) quod ipsa respicit substantiam, non quia possit esse in aĩæ substantia, circunscripta potentiã; sed quia est in potentiis aĩæ, secundum q́d continuãtur ad unã substantiã: sic & in proposito intelligendum est, ut originale peccatum dicatur substã stantiam aĩæ respicere: q̃a inest potẽtiis, non ex actibus ꝓpriis; sed ꝓut cõtinuari hẽt in unam substantiam aĩę prout est unita carni infectę, ita tñ q́d primo insit ipsa deordinatio potẽtię, quã substãtiæ. Non.n.dr̃ substantia ordinata, uel deordinata nisi rõne potẽtię. Hoc ergo supposito, ꝙ originale insit aĩæ primo rõne potẽtię, intelligẽdum est, q́d dupliciter est loqui de originali peccato: aut ꝓut est culpa reddẽs aĩam Deo odiosam: aut ꝓut est uitiũ deordinãs ipsam potentiã. Primo modo accipiẽdo proprie inest aĩæ secundũ li.ar. & maxime secũdum uoluntatẽ: ipsum enim solum est, secundũ quod anima culpatur, uel laudatur, cum est in actu: & secundũ quod est culpabilis, uel laudabilis a suo ortu. Secundo modo accipiendo; scilicet prout dicit uitium deordinans potentiam, sic fomentum istius deordinationis ortum habet a carne, & rationalis motiua curuari habet per appetitum, siue concupiscentiam sensitiuæ, quæ ad illicitum impellit, & mouet: sic dicendum est quod peccatum originale, siue uitium, quod nascẽdo contrahimus, inest animæ primo ratione partis sensitiuæ: Et sic patet responsio ad propositam quæstionẽ: patet & in parte responsio ad obiecta. Concedo enim quod originale, prout est uitium in nobis, primo inchoat a parte sensitiua: quia modus corrumpẽdi econtrario est in nobis, quã fuit in Adam. Ibi enim persona corrupit naturam, & ratio partem sensibilẽ, & uoluntas carnem: & sic cum ecõuerso sit in nobis; originalis corruptio ascendit ad partẽ rationalem mediãte portione sensibili, secundum quod est uitiositas, licet secundum quod est culpa, habeat esse in sola parte rationali, in qua est libertas arbit. unde quatuor rationes medię uerum concludunt, & concedendæ sunt.

Dis.26 q.5.

Ad illud uerò, q́d primò obiicitur de parte animę uegetatiuę. Dicendum, quòd unio ad corpus non est tota causa cõtrahendi originale; sed unio cũ possibilitate ad deordinationẽ. Non enim corrumpitur per originale secundum quod est uitium, nisi quod est ad iustitiam aliquo modo ordinabile: & quoniam uegetatiua plus tenet modum agendi naturalem quàm uoluntarium, hinc est quod originale non sic respicit uegetatiuam, sicut respicit sensitiuam, in qua potest esse appetitus, & delectatio coniuncta. Ad illud, q́d obiicitur de vi generatiua, iam patet responsio: quia in ea uiget corruptio, non solum quia sit potentia animę ue-

getabilis, sed etiam quia ratione sensus adiuncti potest delectatio, & concupiscentia deordinari. AD ILLVD uerò, quod ultimo obiicitur, quod primo sit originale peccatum in animæ substantia, & per unionem. Dicendum, quod sicut tactum est, unio non est tota causa, sed requiritur ibi cum hoc possibilitas ad deordinationem peccati: talis autem non est in substantia, sed in potentia, ut prædictũ est. AD ILLVD uerò, quod obiicitur de unitate originalis. Dicendum, quod hoc non concludit, quod originale primo sit in substantia, sed quod sit in potentiis, secundum quod continuantur ad unam substantiam, sicut prius explanatum est de gratia, hoc autem melius explanabitur infra, cum agetur de unitate originalis peccati.

Dis. 33 art. 2. q. 1.

QVAESTIO III.

An per peccatum originale inficiatur magis generatiua, quam quæuis alia potentia?

VTRVM maior sit infectio generatiuæ per originale, quã alterius potentiæ. Et quod sic, uidetur. Illa uis est in nobis magis corrupta per peccatum, in qua maior est rebellio, & inobedientia: sed talis est potẽtia generatiua, sicut patet: quia membra illa non subiacent imperio rationis: ergo uidetur, quod illa uis est magis corrupta. ITEM. Illa uis est magis per peccatum infecta, in cuius actu est maior erubescentia: sed maior est erubescentia in actu potentiæ generatiuæ, quam in actu alterius potentiæ: ergo &c. ITEM. Illa uis est magis in nobis corrupta, cuius actui magis necessaria est medicina: sed talis est generatiua, cuius actus non potest fieri absque peccato, nisi excusetur per sacramentum matrimonii, quod quidem nõ contingit in aliis animæ potẽtiis: ergo &c. ITEM. Illa uis magis est in nobis corrupta, in cuius actu maior est incuruatio: sed talis est potẽtia generatiua, nam in eius actu totaliter absorbetur ratio, & efficitur homo totus caro: ergo maior est in ea corruptio. ITEM. Illa uis magis est in nobis corrupta, in qua magis regnat concupiscentia: sed talis est uis generatiua, sicut patet per pruritum, qui sentitur in membris genitalibus: ergo illa uis maxime inter cæteras corrupta uidetur per originalis concupiscentiæ uitium.

SED CONTRA. Per quę quis peccat, per hæc & torquetur, ut dicitur Sap. 11. si ergo peccatum primorum parentum perpetratum fuit magis per nutritiuam, quàm per generatiuam, imo minime per generatiuam, uidetur, quod nutritiua magis debuerit esse corrupta. ITEM. Illa potentia est magis corrupta, quæ minus potest refrenari: sed magis potest homo compescere appetitum potentię generatiuę, quã potẽtię nutritiuę: ergo uidetur, quod uis nutritiua magis corrupta sit. ITEM Si corruptio animę est ex carne, uidetur quod illa uis potissime sit corrupta, quæ primo in carne, & per carnem exercet suam operationem: sed talis est potentia nutritiua: longe. n. ante nutritur hõ, quã generet, & prius appetit delectabilia

bilia gustus, quàm delectabilia tactus: ergo uidetur idem quòd prius. ITEM. Augmentatiua tenet medium inter nutritiuã, & generatiuam: prius enim est nutriri, & postmodum augeri, & tertiò generare: sed inter oẽs uires aĩæ augmẽtatiua minime corrupta est: ergo si mediũ sapit naturã extremorũ, uĩ similiter, quod & generatiua minime dẽret esse corrupta. ITEM. Iuxta hoc quæritur, quare inter omnes sensus plus habet tactus de corruptione, & quare inter omnes potentias animæ uegetatiuę generatiua inter ceteras est in nobis magis corrupta.

Quæst. incidentalis.

RESOLVTIO.

Quinimmo: idque propter sensum tactus & gustus, cæteris sensibus materialiores.

RESP. Dicẽdum, quod absque dubio inter cęteras potẽtias sensuales maxime corrupta est uis generatiua: unde sicut communiter consueuit dici, aliç uires solummodo dicũtur corruptę: ista uero corrupta dicitur, & infecta propter concupiscẽtię pruritum, & uehemẽtiam, quę residet in ipsa. Ratio autem, quare magis inficitur uis generatiua, quam alia potentia; sumitur ex hoc, quod ipsa est uis non solũmodo deseruiẽs personæ, sed ẽt deseruiẽs naturæ. Et ideo originalis corruptio, siue uitium, qđ inest naturę ex corruptione personæ, per prius respicit illam potentiam, quam aliam. Deseruit autẽ uis generatiua naturę, inquantum per ipsam fit transfusio seminalis in prolem. Et quoniam in illo semine est radix infectionis, & corruptionis, hinc est, ꝙ illa uis, quę est illius seminis administratiua, plus hẽt in se de infectione, & corruptione originali. Et rursus qa potentię generatiuę in nobis iunctus est sensus, & potẽtia sensitiua respicit ipsum hoĩem in se, quodam mõ hẽt uis ista deseruire pſonę. Et qm̃ inter oẽs sensus tactus est maxime materialis, & apprehendẽs cũ maiori adhęrẽtia sensibilitatis ad sensibile: & hęc maxime uiget in mẽbris genitalibus rõne multitudinis neruorum, hinc est qđ modica corruptio ratione magnitudinis sensus plus inficit illã potẽtiam, q̃ inficeret aliã, & ꝑpter hoc maxime in ea regnat pruritus, & concupiscẽtia. Et qa post sensum tactus sensus gustus est maxime materialis ĩter alios, hinc est qđ inter alias uires magis sentiĩ inordinatio circa actũ nutritiuę, siue gustatiuę. Ex hac igitur rõne duplici una colligitur rõ sufficiens, quare anima per uitiũ originale magis ficitur in generatiua, q̃ in alia potentia. Et quia hoc probant rationes, quę ad primam partem inducuntur, ideo concedendę sunt.

Hanc uiam sequitur. S. Th. 1 qõ. 81. art. sed Sco. nõ consentit, distin. 32 huius arti. 2. ibi Circa. 2. articu.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur in contrariũ, quod nutritiua debet magis puniri; quia peccatum fuit primo perpetratum per eã. Dicendũ, qđ illa ratio tenet sc̃d'm ꝙ peccaũ Adę respiciebat personam, non secũdum qđ respiciebat naturã: & uerum est: quia quantum ad illã uim acrius fuit punitus; quia fame, & siti, & etiam eius posteri puniuntur per ieiuniorum abstinentiam, in quibus est maior pęna, quã sit in carnis continẽtia.

AD

Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ nutritiua minus potest refrænari. Dicendũ, quod aliquã potentiã minus posse refrænari, hoc est dupliciter, uel ratione uehementiæ appetitus, & delectationis: uel rõne indigentiæ naturalis. Et quia non põt de facili refrænari ꝑꝑ uehementiam appetitus & inclinationis, magis est uitiata, & corrupta. Quia uerò hoc habet ratione indigẽtię naturalis, non sequitur ex hoc, qđ magis corrupta sit. Cum ergo dicitur, qđ nutritiua minus põt refrænari, hoc non est ratione maioris uehementiæ appetitus, sed hoc est rõne indigentiæ naturalis: quia non põt sustentari sine cibo: non sic est de generatiua, in qua non est improbitas appetitus ꝑꝑ necessitatem, sed propter corruptionis fœditatẽ: hinc est, quod primi motus generatiuę potius dicuntur peccata, quã primi motus nutritiuæ. Ad illvd, qđ obiicitur, quod nutritiua magis unitur carni, & per prius habet actum suum in carne. Dicendum, quod ex hoc non concluditur, quod corrumpatur intensiùs, sed quod eius corruptio sentiatur diuturniùs. Preterea, unio non est tota causa, sicut prædictum est. Ad illvd, quod obiicitur de potentia augmẽtatiua. Dicendum, ꝙ potentia augmẽtatiua purã mouet naturaliter, nec habet sensum coniunctum, ratione cuius sentiatur delectatio. Et qm̃ non subiacet uoluntati: ideo per peccatum non habet deordinari. Rursus: quia sensum adiunctũ non habet, hinc est, quod non est in ea delectatio concupiscentiæ: non sic aũt est in nutritiuã, & generatiuã: utraque harũ aũt subiacet uoluntatis imperio, & utraque harum habet sensum adiunctũ. Et quia plus est in potestate uoluntatis abstinere a coitu, quàm a cibo: & sensus tactus, qui materialis est, uiget in organo generatiuę, hinc est, qđ in ea maior est corruptio, non solum respectu potentiarũ animæ uegetabilis, sed & respectu potentiarum animæ sensibilis. Et per hoc patet illud, quod ultimo quærebatur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An anima à carne infici possit?

Consequenter circa secundũ principale, quo. s. quærebat, utrum originale trãsfundatur mediante carne, procedendum est. Et circa hoc tria quæruntur. Primò quæritur, utrum anima possit infici a carne. Secundò queritur, utrũ hoc sit ex uoluntate aliqua, & appetitu animæ. Tertiò quæritur, utrum talis infectio fiat ex propagatione, uel libidine.

Vtrvm anima inficiatur a carne. Et ꝙ sic uidetur. Primo per auctoritatem Apostoli. Rom. 7. Scio, ꝙ non habitat in me, hoc est in carne mea bonũ. ibi Glo. Per conditionem corruptio offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sñię datæ in Adã; cuius cõsortio anima maculatur peccato. Ex hoc expresse colligitur, ꝙ caro inficit spiritum. Item. Aug. de uerbis Apostoli. Vitium concupiscẽtiæ est, quod anima cõtraxit

ex

ex carne. ITEM. Hoc ipsum rõne. Peccatum originale homini inest ex hoc, ꝙ traducitur ex primo parẽte, in quo oẽs posteri dicuntur peccasse: sed non dicit filius nasci ex patre, nisi solummodo rõne carnis, quã ex eo trahit: ergo si anima efficitur peccatrix, hoc est a corruptione carnis. ITEM. Nulla proprietas traducitur ab uno in alterũ, nisi mediante aliqua substantia deferente, quæ sit cõis utrique: sed nulla substantia est cõis patri, & proli, nisi sola carnis substantia: ergo impossibile est peccatum patris in animam filij descendere, nisi mediante carne. ITEM. Mala dispositio existens in carne põt inducere obliuionem in memoriam, & dementiam in intelligentiam: ergo pari rõne in uoluntatem põt inducere cõcupiscentiã: sed concupiscentia in anima est peccatũ originale; sicut ostẽsum fuit supra: ergo caro põt facere animã peccatricem. ITEM. Anima iuncta carni passibili efficitur passibilis, & dolens: ergo pari rõne coniuncta carni infectæ, & lasciuæ, maculatur, & efficitur concupiscens: si ergo concupiscentia peccatum est: patet &c.

Dis. 30 arti. 2. q. 1.

CONTRA. Anselm. de Conceptu virg. cap. 7. Nõ est magis culpa in semine, ꝗ̃ sit in sputo, uel sanguine: si quis mala uolũtate expuit, aut ex sanguine suo aliquid emittit: ergo si nihil põt dare alii, quod nõ habet, uidet̃, ꝙ caro non potest animam inficere. ITEM. Aug. in 6. Musicæ. Omne agens præstantius est patiente, & efficiens materia: sed anima præstantior est carne: ergo nullo modo caro potest in animam agere: igitur nec ipsam inficere. ITEM. Sicut uult Philosophus, necesse est agens, & patiens in materia communicare: sed caro, & anima non communicant in materia: igitur caro nõ potest agere in animam: ergo nec ipsam corrumpere. ITEM. Multo spiritualior est anima, quàm radius: sed radius ex coniunctione sua ad corpora immunda nõ habet infici: ergo nec anima ex coniunctione ad carnem infectam potest infici. ITEM. Nulla corruptio maior est in effectu, quàm sit in cã: sed corruptio, quæ est in carne, nõ est culpabilis: quia culpa (ut dicit Ansel.) est in sola uoluntate: si ergo minima culpa peior est, quam quãtacunque pœna, & plus habet de ratione mali, sicut dicit Augu. in sermone de Innocentibus: igitur ex pœnali infectione carnis impossibile est culpam in anima generari. ITEM. Corruptio, quę est in carne, aut est pœna, aut culpa. Nõ est culpa: hoc constat. Si pœna: ergo iusta est; sed nihil iustum est causa iniusti, secundum ꝙ huiusmodi: ergo corruptio, quę est in carne, cum sit pœna, non poterit esse principium inficiendi animam culpa.

Cap. 5. & 3. de Anima. 19.

1. de Gener. 53 & de Anima 52.

Libr. de Concep. virgin. cap. 3. & 4.

RESOLVTIO.

Vsque adeo fœditas carnis huius inualuit, aut animam sibi arctissimè unitam deorsum trahat, & incuruet: ex qua incuruatione peccatum originale insurgit.

RESP. Dicendum, quod absq; dubio (sicut dicunt sancti, & tenent doctores) anima cõtrahit peccatum originale, mediante carne.

carne. Quomodo autem hoc possit intelligi, nituntur ad hoc diuersi diuersimode. Quidam enim dicunt, quòd ex hoc ipso, quòd anima unitur carni mortali, & passibili, quam non potest regere, efficitur concupiscens, & sic contrahit maculam originalis culpę: quia ipsa concupiscentia, siue necessitas concupiscentiæ reddit animam peruersam. Et quoniam caro mortalis habet propagari ex carne mortali, & mortalitas fuit in carne primi parentis propter peccatum inobedientię, hinc est, quòd originale peccatum in nos dicitur transire a primo parente: & hoc ex ipsius Hug. uerbis extrahunt, qui dicit in 7. parte 1. Lib. sui, ubi sic ait. Quia caro mortalitate percussa est, ipsa sui languoris infirmitate dissoluta extra mensuram primę dispositionis desideria sua extendit. Quia ergo caro humana a parentibus cum mortalitate seminatur, in eo ipso q̄ seminata subiacet mortalitati, uiuificata postmodū carnalis cōcupiscentię subiecta inuenitur necessitati: unde ipsa mortalitatis īfirmitas causa est, quam sequitur concupiscens necessitas. Hucusque uerba Hug. quę uidentur illud dicere, quod prius dictum est. Sed quoniam ī Christo fuit mortalitatis infirmitas: nō tñ fuit in eo concupiscentia, uel originalis culpa, nō uidetur istud plene satisfacere, nec totam causam, quare caro inficit animā, assignare. Esto.n. q̄ aliquod corpus a fomite purificaretur, remanente tñ mortalitate, sicut ī beata Virgine fuit, si anima tali corpori iūgeretur, non uidetur quòd contraheret originale; licet illud corpus sit passibile, & mortale. ET IDEO alii aliter dicere uoluerunt, q̄ cum peccatum originale nō sit positio, uel aliqua essentia; sed potius priuatio, & iustitię carentia, non contrahit illud anima a carne; ita quod caro aliquid in animam agat, uel influat; sed q̄a prębet ipsi animę obstaculum, ratione cuius anima debita iustitia priuatur, & priuata illa iustitia impetu cōcupiscētię deorsum fertur, cum non habet retinaculum, & ita sequitur concupiscentia ex debitæ iustitiæ carentia: & sic debitę iustitię carētia pręcedit ipsam concupiscentiam per naturam. Præbet autē caro ipsi animę obstaculum, uel offendiculum, ut non habeat illam iustitiam ex hoc, quòd propagata est a primo parente. Vnde ex coniunctione animę ad talem carnem, ille qui nascitur, dicitur esse filius Adæ: & quia Adam offendit Deum non tantū pro se, sed etiam in tota sua posteritate, hinc est, q̄ anima hoc ipso, q̄ tali carni cōiungitur, & spectat ad genus Adæ, indigna efficitur, ut Deus sibi iustitiā apponat, & cū illā debeat habere, & non habeat, culpabilis est, & rea, & p̄ consequens efficitur cōcupiscens, & uana: sicut manus paralytica ex dissolutione uirtutis regitiuæ efficitur tremulosa. Et illud uidetur trahi ex uerbis Ansel. de Conceptu. virgi. cap. 5. ubi ait. Non est iniustitia talis res, quæ inficiat, & corrūpatur anima, uelut corpus ueneno, & quæ faciat aliquid; sicut uidetur, quando

Cap. 31.

Hæc opinio ēst quitur Scot d. 32. lib. Quantum.

quando malitiosus homo mala facit opera. Nam quemadmodũ cum indomita fera ruptis uinculis discurrendo sæuit: & nauis si gubernator dimisso gubernaculo dimittit eam uentis, & motibus maris, nauis uagatur, & inuehitur in quælibet pericula: dicimus ꝙ hoc facit absentia catenæ, aut gubernaculi, non ꝙ absentia horum sit aliquid: sic cũ malus sæuit, clamamus; quia operatur iniustitiam, non ꝙ ipsa sit ulla essentia. Et iterum infra. c. 23. Spoliauit persona naturam dono iustitiæ in Adam, & natura egens facta omnes ꝑsonas, quas ipsa de se procreat, eadem egestate peccatrices; & iniustas facit. Hoc modo trãsit peccatum personale Adæ ĩ om omnes, qui de illo personaliter propagantur. Ex his uerbis uidetur colligi posse intellectus, q prius dictus est. Sed tamẽ adhuc illud non uidetur plene intellectui satisfacere: quia esto, ꝙ anima illa, quę creatur in corpore, extra corpus crearetur, & nihil ultra sibi daretur, ꝗ̃ datur, cum corpori infunditur: non diceretur originale habere peccatum, immo pura esset, & innocens: igitur oportet intelligere, ꝙ aliquo modo corruptio redũdet in animã ex carne. ET PROPTER hoc est tertius modus intelligendi, ꝙ in carne Adæ ꝑꝑ peccatum dupliciter fuit corruptio. Vna. s. puræ pęnalitatis, & ex hac aĩa, cum cõiungitur corpori, cõtrahit passibilitatẽ. Alia uero fuit corruptio uitiositatis, siue fęditatis, ꝑ quã caro est spiritui rebellis, & ex hac aĩa cõtrahit culpam originalem, qm̃ talis uitiositas quasi mediũ tenet inter culpam, & pœnam. Et hoc est quod Magister dicit in litera, & quod sonant sacrę scripturę uerba; ꝙ ex feruore coitus parentum, & concupiscentia libinosa contrahit caro fœditatẽ quandam cum concipitur, quæ est causa originalis peccati: & recte uitiũ, siue corruptio carnis, appellari potest.

AD INTELLIGENDVM autẽ, quomodo anima possit infici corruptione culpabili tali fęditate, hæc tria supponẽda sunt tanquam manifesta; quorum vnum est, quòd fęditas carnis potest facere carnem rebellem spiritui, quod patuit in Adam, qui post peccatum sensit carnis suæ rebellionem. Secundum est illud, quòd anima unita carni ꝓpter coniunctionem ipsius ad carnem, uel trahit eam sursum, uel ab ipsa trahitur deorsum ꝓpter uinculum, quod est ipsius carnis ad animam. Tertium est illud, quòd anima propria uirtute non potest regere carnem rebellem, nisi iuuetur per diuinam gratiam, secundum quòd exclamat Apostolus, Infelix ego homo, &c. Ex his igitur tribus suppositis necessario sequitur, quòd si anima tali carni unitur, quòd ab ipsa trahitur deorsum, & per concupiscentiam incuruatur: sed animam incuruari non est aliud, quàm eam peruerti: peruersitas autem in substantia rationali, quæ est capax iustitiæ, non est aliud, quàm iniustitia, & culpa. Ex hoc igitur clarũ est, ꝙ fęditas, quæ est in carne, potest animã sibi unitam facere peccatricem.

Obseruanda qđ D. Th. 1 2. q. 83 ar. 1 tenet qđ circa infusionẽ hãc & transfusionẽ se menhẽt rõnẽ instrumẽti, caro uero est subiectũ penalitatis non culpæ, aĩa uero subiectũ culpæ, non tamẽ admittit ꝙ in tali infectione aliquid absolutum

Ee

positio, ut trās fundat in aīa. Non ergo D. Tho. admitteret, qd illa uiciositas quā cōtrahit aīa, dicat quasi mediū inter culpā, & pœnam

Et quia illa fœditas a primo parēte traduci habet in omnes posteros genitos secundum legem propagationis, hinc est, ꝙ mediante carne ad omnes transfundit originale: hoc autem melius explanatur per euidentiam exēplorum. Videmus enim, quòd caro de se non dolet, nec est in ea passio doloris ante aduentū animę, quamuis possit inesse incisio, Ponatur igitur animā uniri carni incisę, & læsę, statim cū ei unitur habet dolorem, & dicimus dolorem aggenerari in anima, nō incisionem. Si igitur carnis incisio potest facere animā dolentem, quare non similiter carnis quædam fœdatio, & resolutio facit animam lasciuam, & concupiscentem, quamdiu habitet in carne? ITEM. Esto, ꝙ aliquod corpus ineptum esset ad rationis usum, sicut est corpus in ea dispositione, quam habet phręneticus, & furiosus, in tali corpore nec dicit̄ furia, nec ignorantia; sed quædam dispositio mala: si tamen anima tali corpori infunderetur, statim efficeretur ignorans, & furiosa, quādiu esset in carne illa. Quare nō possumus similiter intelligere & in conupiscentia? Rursus. Esto, ꝙ aliquod membrum formaretur ad motum, & regimen animæ ineptum, & inhabile, ut puta in ea complexione, quā habet mēbrum paralyticum, statim cum uirtus motiua uniretur mēbro illi, diceretur ibi esse morbus paralysis, & esset uirtutis dissolutio, & per consequens tremulatio: uirtutis autem dissolutio non esset quātum ad corruptione ipsius uirtutis motiuæ in se, sed quantum ad ineptitudinem organi, quod oportet regi ab illa uirtute. Sic & in proposito intelligendum est, quod in corpore ante aduentum animę nō est actualiter morbus culpæ, sed iūcta anima, quæ debet ipsum corpus regere propter carnis ineptitudinem, caret anima rectitudine uirtutis regitiuę, & illa carēs tremulosa efficitur per actū concupiscentiæ: Et sic patet, ꝙ ualde est uerisimile, quòd originale possit contrahi in anima ex carne.

AD DISSOLVTIONEM obiectorum prænotādum est, ꝙ tripliciter dicitur aliquid agere in alterum. Vno modo per prędominationem, sicut contrarium agit in suum contrarium. Alio modo per influentiam, sicut corpus superius agit in hæc inferiora. Tertio modo per colligantiam, sicut quando duo ita sunt unita, quòd unum trahit ad se alterum, & communicat alteri proprietates suas. Cum ergo dicimus carnē inficere animam, hoc intelligitur quantum ad tertium modum agēdi, scilicet propter colligantiam, quam habet ad animam, propter quam dum deorsum tendit, eam secum trahit: ut enim dicit Gregorius, qui labēti innititur, necesse est ut cum labente labatur. His uisis patent ea, quæ obiecta sunt. AD ILLVD enim, quod dicit Anselmus, quòd peccatum non est in semine. Dicendum, quòd hoc dicit quantum ad existentiam actualem ipsius peccati, quod quidē est deformitas aspiciens ipsam uoluntatem, sicut subiectum proprium: non autē

uult

uult negare, q̃n ibi sit causa peccati: immo asserit, sicut patet ex uerbis suis sequentibus. AD ILLVD August. quòd omne agens præstantius est patiente. Dicendum, quòd intelligit de agente per influentiam: per hũc autem modum in originalis cõtractione non dicimus carnem agere in animam, sicut prędictum est. AD ILLVD Philosophi, quòd agens, & patiens debent communicare in materia. Dicendũ, quod ipse intelligit de actione, qua contrarium agit in contrarium per prædominantiam. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ multo spiritualior est anima, quàm radius. Dicendum, quòd & si anima sit spiritualior, tamẽ magis est alligatą carni, quàm radius aeri, siue corpori illuminato: ideo magis contrahit eius proprietates siue passibilitatis, siue fœditatis, quam radius cõtrahat proprietates illuminabilis, uel illuminati. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ nõ maior est corruptio in effectu, quàm in causa. Dicendum, ꝙ istud dupliciter fallit. Primo quando aliud non se habet in ratione perfectę causalitatis; sed solum ratione instrumenti, & deferentis. Nam si uelimus comparare corruptionem animæ paruuli ad primam causam, uidelicet ad aĩam Adę, reperiretur in Adam æque magna, uel maior. Deficit etiam ex hoc, ꝙ magnitudo corruptionis intenditur frequenter ex nobilitate, & dignitate corruptibilis; quia tãto maius est uitium, & corruptio peior, quanto natura præstantior est, sicut Augustinus dicit: & hinc est, ꝙ quando anima corrumpitur a carne, maior est ibi corruptio, quàm ĩ carne fuerit: & hoc est rõne nobilitatis subiecti. AD ILLVD, quod obiicitur, quod pœna nõ est causa culpæ. Dicendum, ꝙ uerum est de illo, ꝙ est pura pœna: talis autem corruptio uitiosa in Adam subsecuta est ex culpa, quia ex hoc, ꝙ peccauit, caro eius dissoluta est non solùm dissolutione ordinationis ad mortem; sed etiam faciente rebellionem, & faciente concupiscere, qđ non licet: & ideo quia talis uitiositas, & a culpa est, & ad culpam, potest quodammodo causare peccatum in anima: hoc autem non facit, aliquid ipsi animæ impartiẽdo, sed potius rebellando, & Deo subtrahẽdo. Et hoc modo intelligit Magister animã infici a carne: & extraxit hoc ex uerbis Augustini; & his uerbis Augustini consonant uerba Anselmi. Non enim uult Anselmus dicere, ꝙ carentia debitę iustitiæ præcedat necessitatem concupiscendi, cum econtrario sit ordine naturali: eo enim ipso priuatur anima illa iustitia, quo necessitatem concupiscendi habet ex carne coniuncta: sed hoc intelligit quantum ad actum concupiscendi. Similiter uerba Hugonis intelligenda sunt, ꝙ caro inficiat animam non solum ratione passibilitatis; sed etiam ratione adiunctę fœditatis, & uitiositatis, quã in semine esse manifestat ipsa corruptio, quæ sentitur in actu generatiuæ uirtutis, & in membris illis residet principaliter: quamuis omnia alia ita sint passibilia, sicut illa.

D. Tho. uult ꝙ aĩa inficiatur à carne, tantum resultatiue, & ꝑ modũ sequelæ pec in hoc nõ discordare Scotus.

QVAE-

QVAESTIO II.

An peccatum originale contrahatur ex carne in animam propter aliquem eius appetitum, uel uoluntatem?

VTRVM originale contrahatur in anima ex carne ex aliquo appetitu, & uoluntate animæ. Et quòd sic, uidetur. Primo per rationem Augustini, quam facit in lib. 83. q. ostendens, quòd nullus potest ab alio fieri deterior: sed si fit deterior, hoc erit a seipso: ait enim sic. Si fit deterior: aut ergo a superiori, aut a pari, aut ab inferiori Ab inferiori non potest: a pari non, quia ei ille non preualet: a superiori non, quia ille aut esset bonus, aut malus. Si bonus: ergo nunquam faceret ipsum deteriorem. Si malus. ergo iam inferior est, & deterior. Similiter arguitur in proposito: & ex hoc sequitur, quod anima non possit fieri mala, siue deterior, nisi cooperante uoluntate propria. ITEM. Omne peccatum ab aliqua uoluntate est: sola enim uoluntas est peccati principium: ergo originale peccatum, quod est in paruulo, aut est a uoluntate propria; aut est a uoluntate aliena. Si a uoluntate aliena, ut pote Adæ, cum in Adam non fuerimus nisi secundum quid, non esset originale peccatum in homine nisi secundum quid: ergo propter ipsum non deberemus ęternaliter uisione dei priuari. Q̃d si hoc falsum est, non ergo solum fuit a uoluntate aliena. Restat ergo, quod contrahatur a uoluntate propria. ITEM. Superius non patitur ab inferiori nisi merito culpę, uel nisi ei se subiciat mera uoluntate: sed anima cum unitur carni, ante unionem non habet culpam: ergo si inficitur a carne; hoc non est absque uoluntaria subiectione ipsius anime. ITEM. Si Angelus intraret corpus infectum, non diceretur ex hoc contrahere originale: si igitur anima cõtrahit, hoc non est nisi propter aliquẽ appetitum, quem habet ad carnem. ITEM. Si anima innocens poneretur in igne infernali, nũquam arderet: ergo si non est magis actiua caro, quam ignis, si inficitur a carne, hoc non est nisi propter affectionem ipsius animę ad carnem: & si hoc uerum est, originalis culpa contrahitur mediante appetitu animę, & uoluntate.

SED CONTRA. Peccatum, quod contrahitur a uoluntate animę, est peccatum actuale: ergo peccatum quod contrahunt paruuli, non deberet dici peccatum originale, sed actuale. ITEM. Si peccatum originale esset a uoluntate ipsius animę: ergo puniẽdum esset pœna actuali. Si ergo non punitur pœna actuali, sed pœna damni, sicut infra uidebitur: ergo non uidetur, quòd a uoluntate animę caussetur. ITEM. Natura, & uoluntas sunt principia disparata: ita, quòd effectus, qui sunt a natura, & qui sunt a proposito, sunt alii, & alii. Si ergo originale peccatum, eo ipso dicitur originale, quòd est a natura, igitur non est a uoluntate propria. ITEM. Peccatum, quod est a propria uoluntate, per proprium actum est commissum: nullum autem

Margin notes: Q̃. 3. — Dis. 33 art. 2. & 3.

autem peccatum per proprium cõmissum sine proprio actu dimittitur: ergo si originale contrahitur ex animæ uoluntate, nunquã in paruulis per baptismum deleretur: quòd si hoc est cõtra fidẽ, restat ꝙ peccatũ originale non contrahitur per animæ uoluntatem. ITEM. Si contrahitur per uoluntatẽ, aut per naturalẽ, aut per deliberatiuã. Nõ per deliberatiuã: quia in ipso instanti creationis unitur anima carni. Non per naturalẽ: q̃a naturalis uolũtas semper est recta, & sic mouetur sc̃d̃m ꝙ eã instituit actor Deus: ergo nullo modo p̃t esse peccati principiũ: redit ergo idem quod prius.

RESOLVTIO.

Vtique ex eius naturali appetitu, quem habet ad corpus.

RESP. Dicendũ, ꝙ cum quæritur, utrum originale contrahatur ex uoluntate, uel appetitu animæ, hoc tripliciter potest intelligi. Contingit enim hoc taliter intelligere, quòd spectet ad hęresis peruersitatem: et taliter, ut spectet ad rationis probabilitatem: & tertio etiam modo, ut spectet ad fidei ueritatem. Cum enim duplex sit in anima appetitus, uidelicet naturalis, & deliberatiuus: si sic intelligatur, ꝙ anima prius deliberet de carnis infectione, & ei coniũgatur uoluntariè ex deliberatione, & ex hoc contrahat culpam originalem, sic intelligere hęreticũ est, pro eo, ꝙ Doctores catholici dicunt, ꝙ anima creando infunditur, & infundendo creatur. Et Apostolus Rom. 9. de Iacob, & Esau loquens ait. Antequã aliquid boni, uel mali egissẽt, &c. Est & alius in anima appetitus naturalis; & per hunc appetitũ dupliciter potest intelligi contrahi originale. Vno modo, ut sic intelligatur contrahi ex carnis corruptione, & appetitu animæ, ꝙ corruptio carnis est sicut materialis: sed naturalis appetitus animæ ad corpus, q̃ est ad ipsam unionẽ, & unionẽ antecedit natura, quãuis non antecedat tẽpore, se habet in ratione efficiẽtis eo modo, quo est dicere peccatũ habere causam efficientẽ: & sic dicitur cõtrahi originale peccatum a carne infecta mediante appetitu, per quẽ anima carni alligatur, & quodammodo ei condescendit, ac per hoc ei se subiicit, & subiiciendo se peruertitur: nec tamẽ ex hoc diceĩ culpa illa esse acta, sed cõtracta, nec personalis, sed naturalis: quia ille appetitus est appetitus naturalis: nõ tamen causat peccatum per se, sed cum corruptione carnis adiũcta, quæ a primo parente propagatur. Hoc & si probabiliter esse dictũ uideatur: uidetur tamen in hoc a ueritate deuiare, quòd principalem causam contractionis originalis ponit ex parte animæ, cum sancti, & doctores dicant originale peccatum traduci principaliter a primo parente, a quo nõ propagamur, nisi secundum carnem. Alio modo potest intelligi peccatum originale contrahi ab anima, per naturalem appetitum ipsius animæ ad carnem: ita ut principalis ratio ponatur ex parte carnis, & appetitus ille naturalis sit causa sine qua non: & hoc quidem habet ueritatem, & necesse est ponere.

Non cōstituret Scot. neque D. Thom. qđ illa naturalis inclinatio sit rō contrahendi peccatum originale: licet ēt ipsi uelint, quod non cōtraheret aīa peccatū originale: si tā tū corpori uniretur vt motor, uelut angelus. Qđ si S. Bonau. uelit illā inclinationē esse causam, si ne qua non: potest admitti.

Nūquam enim caro posset animam inficere, nisi anima haberet naturalem colligantiam ad ipsam. Naturalis autem colligantia non est nisi per appetitū ipsius animę ad corpus, per quē anima adeo alligatur carni, vt (sicut dictū fuit suprà) nisi uirtutem habeat, per quam carnē regat, necesse habet deorsum ferri cum carne, ac per hoc captiuari in seruitutem peccati: ꝓpter hoc simpliciter concedendum est peccatum originale esse cōtractum, & nullo modo debet dici actum. Et hocipsum nomen indicat, quòd dicitur peccatum originale, nō actuale: dicitur naturale, non uoluntariū. Vnde concedendæ sunt rationes, quæ ad secundam partem inducuntur.

AD ILLVD uerò, quod obiicit, ꝙ nō potest fieri homo malus ab alio. Dicendū, quòd Augustinus ibi loquitur de alio agente, quod quidē est ita aliud, quod non est naturaliter alligatū ei, quod debet fieri deterius. Sic autem non est in proposito, nam caro naturalem habet colligantiam cum spiritu per naturalem appetitum unius ad alterum. AD ILLVD, qđ obiicitur, quòd peccatum originale, aut est a uoluntate propria, aut a uoluntate aliena. Dicendum, ꝙ a uoluntate aliena. AD ILLVD uerò, quod subiungit, ꝙ non fuimus, nisi secūdum quid in illo Adam. Dicendum, quòd uerum est: quia fuimus in potentia causali; sed quemadmodum, secūdum quid reductum est ad simpliciter per operationem naturę (nam cum prius essemus in potentia, nunc sumus entes in actu) sic originale peccatū prolis, quod erat secundū quid ante ipsius prolis generationem, in ipsa prolis propagatione ex unione animæ ad corpus incipit esse peccatū simpliciter: nec requiritur ibi actualis, uel noua deliberatio; sed sufficit ipsa ꝓpagatio, & animæ ad carnem coniūctio. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ superius non patitur ab inferiori. Dicendum, ꝙ illud habet ueritatem in his, inter quæ non est naturalis colligantia: & ideo non habet locū in proposito, cum naturalis colligantia sit animæ ad carnem: sicut dictum est supra. Posset tamen dici, quòd Adam aliquo modo meruit: sed de hoc melius patebit cum agetur, qualiter saluatur diuina iustitia in unione animæ ad carnem. AD duas ultimas rationes iam patet responsio per ea, quæ iam dicta sunt. Nā si Angelus poneretur in carne infecta, & anima innocens poneretur: sed hoc non esset propter defectum appetitus deliberatiui; sed propter hoc, ꝙ non esset ibi appetitus, nec colligātia naturalis, & sine hac nō pōt anima a carne infici, sicut prius dictum est, quāuis hęc nō sit causa principalis. Consimilis enim appetitus naturalis saluaretur in anima ad carnem, si homo stetisset: & tamē anima nullam culpam contraheret. *Dist. sequen. q. ult.*

QVAESTIO III.

An caro ex propagatione tantum inficiatur: uel ex propagatione, & libidine simul?

VTRVM caro ipsa inficiatur ex propagatione tātum, vel ex

ex propagatione, & libidine simul. Et quòd ex libidine, uidetur. Primo auctoritate Augustini de Fide ad Pe. Peccatum originale nō transmittit ad paruulos propagatio, sed libido: si ergo anima ex fœditate carnis contrahit originale, illa fœditas est in carne, non ex propagatione, sed ex libidine. ITEM. Magister in litera. Pollutio quædam est in carne, quam in feruore coitus parentum ex cōcupiscentia libidinosa contrahit caro, dum concipitur. Ex hoc apparet, quòd fœditas in carne non est ex propagatione, sed ex libidine. ITEM. Christus de Beata virgine cōceptus est ex massa humani generis: & tamen, nec habuit illam fœditatem in carne, nec originale in anima: ergo talis fœditas in carne non est, quia caro ex carne educitur; sed quia cum libidine seminatur. ITEM. Si nūquam natura lapsa esset, nihilominus esset propagatio carnis ex carne: nec esset in eo fœditas, nec peccatum originale per consequens: ergo si in propagatione hominis ex homine est traductio originalis, hoc non est ratione ipsius ꝓpagationis, sed ratione adiunctæ libidinis. ITEM. Si fieret propagatio absque libidine, iam nulla esset inordinatio ex parte uirtutis generatiuæ: & si nulla esset inordinatio ex parte uirtutis generatiuæ, nulla esset fœdatio in semine: & si hæc non esset, non esset fœditas in carne, nec in anima contraheretur originale: si ergo caro inficitur, & uitiatur, hoc non est ex propagatione tantum; sed etiam ex libidine.

SED CONTRA. Originale peccatum contrahimus: quia in Adā peccauimus eo modo, quo in ipso eramus: in ipso autem eramus secundum propagationem, & non secundum libidinem: ergo tam originale, q̃ carnis fœditatem propagatione contrahimus, non libidine. ITEM. Libido respicit parentes proximos: sed originalis traductio respicit primos parentes: unde non dicimur contrahere originale a parente proximo, sed ab Adam: ergo uidetur, quòd ipsa libido, quæ est in coitu, nihil faciat ad transfundendum peccatum originale. ITEM. Possibile est coniuges sanctos ex charitate coire absq; omni peccato: sed ubicūque est libido, ibi est uoluntatis improbitas, & aliqua culpa: ergo possibile esset eos generare absque libidine: igitur si traductio fœditatis carnis, uel originalis peccati esset ratione libidinis, proles sic genita non haberet culpam originalem. ITEM. Si traductio originalis esset ratione libidinis: ergo ille, qui cum maiori libidine nasceretur, maius contraheret originale: sed natus ex adulterio cum maiori libidine generatur, quàm ille, q nascitur ex thoro legitimo: ergo uidetur, quòd maior esset in ea originalis culpa: si igitur corruptione originalis peccati omnes corrumpuntur æqualiter, uidetur ꝙ talis corruptio non traducatur per libidinē. ITEM. Ponatur, quòd semen descinderetur de lumbis uiri, & infun-

Qualiter peccatum originale deleatur, seu curetur.

QVoniam supra dictum est, originale peccatum esse uitium concupiscentiæ, assignatumque quomodo a parentibus trahatur & originale dicatur: superest inuestigare, quomodo in baptismo dimittatur, cũ etiam post baptismum remaneat concupiscẽtia quæ ante fuerat. Vnde uidetur vel peccatum originale non esse concupiscentiam: uel non remitti in baptismo. Manet quippe, vt ait Augu. in corpore mortis huius carnalis concupiscentia, cuius uitiosis desiderijs nõ obedire præcipimur: quæ tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus & continentibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen dominatur & regnat sicut ante: imo per gratiam baptismi mitigatur & minuitur, vt post dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet ad reatum: quia non imputatur in peccatum, sed tantum pœna peccati est: ante baptismum uero pœna est, & culpa. In lib. de nup. & concupiscẽtia. 1. c. 25. to. 7. & c. 23. ibi. Eccl. 18

Quod originale peccatum duobus modis dimittatur.

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptismo, quia per gratiam baptismi uitium concupiscentiæ debilitatur atque extenuatur, ita ut iam non regnet, nisi consensu reddantur ei uires, quia & reatus ipsius soluitur. Vnde Augustin. in Lib. de Baptismo paruulorum, Gratia per baptismum id agitur, ut uetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non ita vt in ipsa viuente carne concupiscentia respersa & innata repente absumatur & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum uixerit, in carne habet concupiscentiam, cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo superet, si tamen non in vacuum gratiam eius suscepit. Nõ itaque hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili creatoris, ut lex peccati quæ est ĩ mẽbris, prorsus extinguatur & nõ sit: sed ut quicquid mali ab homine factũ, cogitatumque est, totũ adoleatur, ac uelut factũ non fuerit Ca. 39. lib. 1. Rom. 6 2. Cor. 6

habeatur. Ipsa vero concupiscentia soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & a suo creatore separabat, maneat in certamine. Ecce hic aperte ostendit, ea ratione dimitti in baptismo, non quia non maneat post baptismum: sed quia reatus in baptismo aboletur.

Lib. 2. ibi.c.8. Rom.6 *Deinde idem ipse ostendit, eo modo etiam dimitti in baptismo, quia baptismi gratia concupiscentia ipsa mitigatur & minuitur, in eodem Libro ita dicens, Lex carnis, quam Apostolus appellat peccatum, cum ait, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu sancto renati sunt, tanquam nō sit eius facta remissio, vbi omnino plena sit remissio peccatorum: sed manet in uetustate carnis tanquam superatum & peremptum, nisi illicito consensu quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Hic aperte insinuatur, in baptismo concupiscentiam debilitari, ex quo & dicitur dimitti, non solum ideo quia reatus ibi soluitur.*

Lib. 2. in prin. *Quem remissionis modum alijs etiam pluribus testimonijs scriptura edocet. Ait enim August. contra Iulianum, Lex quæ in membris est, vitium carnis est, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autem: quia operatur desideria, contra quæ dimicant etiam fideles.*

Lib. 1. contra duas epistolas Pelagia. Cap. 13 quod ad sniam. *Idem in sermone quodam de concupiscentia carnis. Per gratiam baptismatis & lauacrum regenerationis solutus est & ipse concupiscentiæ reatus, cum quo eras natus: & quicquid antea consensisti malæ concupiscentiæ, siue cogitatione, siue locutione, siue actione. Idem in Lib. de nuptijs & concupiscentia. Concupiscentia carnis, licet in regenerantis iam nō deputetur in peccatum, quæcunque tamen proles nascitur obligata est originali peccato. Itē, Dimittitur cōcupiscētia carnis in baptismo, nō ut non sit, sed ut nō ĩputetur in peccatū. Hoc est.n. nō habere peccatū, nō esse reū peccati. Qūo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium & similia: ita econuerso fieri potest ut concu-*

Lib. 1. de nuptijs, et cōcupis. ca. 25. 26. & 27.

scentia

piſcentia prætereat reatu, & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monſtratur, quomodo peccatum originale in baptiſmo remittatur.

An fœditas, quam caro ex libidine coitus contrahit, in baptiſmo diluatur.

Solet autem hic quæri, Vtrũ & ipſa caro in baptiſmo ab illa fœditate purgetur, quã in conceptione ex concupiſcentia libidinoſa contraxit. Quibuſdã uidetur, quòd ſicut anima a reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: ut ſicut duobus completur myſterium baptiſmi. ſ. aqua & ſpiritu: ita ibi duo purgentur, animá ſcilicet a reatu, & caro ab illa contagione: quod quidem probabile eſt. Alij vero putant tantum animam ibi mundari, carnem uero non ab illa fœditate purgari. Si uero remanet illa fœditas uſque ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiſcentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis corrupta uidetur caro prolis quàm parentis: quia de carne, pollutione, quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiſcentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici cauſa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt: quia licet caro prolis ex carne fœda ſeminetur, & in concupiſcentia ſeminis concipiatur: non tamen maiorem fœditatem trahit, quàm caro, vnde ſeminatur, habuit. Quamuis etiã ſi fœdior atque immundior ſit caro prolis, & ideo magis corrupta quam caro parentis: non tamen inde (ut aiunt) ſit præiudicium ueritati: quia nec abſurdum eſſe dicunt, ſi carnis natura magis in poſterioribus corrupta trahatur, neque ex ipſa magis corrupta anima amplius inficiatur.

A Deo, an ab alio ſit illa concupſcentia.

Præterea quæri ſolet, Vtrum concupiſcẽtia, quæ poſt baptiſmum remanet, & tantum pœnalitas eſt, ante baptiſmũ uero pœna erat, & culpa: ex Deo auctore ſit, uel ex alio. Ad quod breuiter reſpondentes dicimus: quia in quantũ pœna eſt, Deum habet auctorem: inquantum vero culpa eſt, diabolum ſiue hominem habet auctorem.

Quomodo animæ peccatum illud imputetur, cum illud uitare non posſit?

Solet etiam quæri, qua iuſtitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata, cum non ſit in poteſtate ſua illud uitare. Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius eſt anima, quàm illi peccato eſt obnoxia. Ad hoc quidam dicunt ideo animam ream eſſe illius peccati, licet munda a Deo ſit creata: quia cum infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod ſi eſſet, iam non originale, ſed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè poteſt dici imputari animę illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia ut ait Auguſt. in Lib. de Ciuitate dei, Non *fuit corruptio corporis, quæ aggrauat animam, cauſa primi peccati, ſed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, ſed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.*

Vtrum illud peccatum ſit uoluntarium, uel neceſſarium.

Illud etiam non immerito quæri poteſt. Vtrum peccatũ originale debeat dici uoluntarium, uel neceſſarium. Et neceſſarium poteſt dici: quia vitari non poteſt: Vnde & propheta dicit, De neceſſitatibus meis erue me. Et voluntariũ non incongrue appellatur, quia ex voluntate primi hominis proceſſit, vt Auguſt. in 1. Lib. Retract. oſtendit, dicens, Iſtud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non abſurde uocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum eſt quodammodo hæreditarium.

Ps. 24. Cap. 5.

Quare Deus animam corpori iungit, ſciens eam inde maculari, & ideo damnari.

Si vero quæritur, cur Deus qui fecit animam ipſam ſine macula, & ſcit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptiſmum ſeiungi ab ipſo corpore, & ſic damnari, eam corpori iungit. Reſpondemus, ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniuſte id a Deo fieri. Ipſe enim non incongrue humanæ cõditionis modũ, quẽ a principio inſtituit, licet peccata hominũ interceſſerint, ſine immutatione continue ſeruat: cor-

Ro. 11.

pora de materia a principio sine uitio facta fingens, animasque de nihilo creans, eorumque coniunctione hominem perficiens. Cum ergo vtraque hominis natura a Deo sine uitio sit instituta, licet a se peccato sit uitiata, non ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis, qualis à Deo creatur.

Hic a quibusdam quæri solet, Vtrum anima talis sit ante baptismum, qualis a Deo creatur. Quod non esse probare conãtur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm cito ergo est, peccatũ habet: nec prius fuit, quàm peccatum habuit: non est ergo talis, qualis, a Deo creatur. Creatur enim a Deo innocens, & sine vitio: nunquam talis est. Ad quod dici potest, quia non omnino talis est, qualẽ eam Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione a conditore suscepit: quàm bonitatem per peccatum penitus non amisit, sed uitiatam habuit, quàm Deus tamen sine uitio fecit. Si n. res bona non esset anima, in ea malum esse nequiret, cum nõ possit malum esse nisi in bono, vt post dicetur. Non ergo omnino talis est anima, qualis a Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Quomodo quidã probant nõ esse talem.

Dis. 34

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus.

Illud quoque non incongrue quæri solet, Vtrum omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ alijs excellentiores. Pluribus nõ irrationabiliter uidetur, quod ex ipsa creatione aliæ alijs excellant in naturalibus donis, ut in essentia alia alijs sit subtilior, & ad intelligendum memorandumque habilior, vt pote acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cum in angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis aliæ præalijs polleant, tamen ante baptismum a corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualem coronam sortiuntur: quia ingenij acumen uel tarditas, præmium uel pœnam in futuro non collocat.

SVPRA ostendit Magister, qualiter peccatū originale traducitur. In hac parte intendit ostendere, qualiter curatur. Diuiditur autem pars ista in duas partes. In quarum prima determinat Magister, quomodo originale peccatum deleri habeat in baptismate, quod quidem est opus diuinæ misericordiæ. Secundo uero determinat, qualiter in ipsius animæ infusione, & punitione saluetur rectitudo diuinæ iustitiæ, ibi. *Solet etiam quæri, qua iustitia teneatur, &c.*) Hoc autem facit: quia uniuersæ uiæ domini misericordia, & ueritas: & ideo iuxta benignitatē misericordiæ, manifestari etiā oporteba t æquitatem iustitiæ. Prima pars diuiditur in tres partes. In prima ostendit, qualiter in baptismo deletur peccatum originale ex parte animæ. Secūdo uero, qualiter curari habeat ex parte carnis, ibi. *Solet autem hic quæri, utrum & ipsa caro &c.*) Tertio uero determinat de pœna, quæ remanet in utroque, uidelicet de concupiscentia, ibi. *Præterea quæri solet, utrum concupiscentia &c.*) Similiter secunda pars principalis tres habet partes. In prima parte determinat, utrū Deus ex iustitia debeat culpam originalem animæ imputare. Secundo uero quærit, cur Deus uult animam illam corpori maculato coniungere, ibi. *Si uerò quæritur, cur Deus, qui fecit animam &c.*) In tertia uero determinat qualis creatur anima a suo auctore, ibi. *Hic a quibusdam solet quæri, &c.*) Et sic in uniuerso Magister in præsenti Dist. duo principaliter determinat, quorum unū est, qualiter originale peccatum deleatur per opus diuinæ misericordiæ. Alterum uero est, qualiter contrahatur salua æquitate diuinæ iustitię. Et omnia, quæ determinantur in parte ista, possunt reduci ad tria. Quorum primum est, qualiter deletur originalis culpa. Secundum, a quo sit ipsa concupiscentia. Tertium uero est, qualiter ad infusionem animæ, & originalis culpæ imputationē saluetur diuina iustitia.

M*anet igitur, ut ait Augu. &c.*] Obiicitur Cum post baptismum non debeat remanere in nobis nisi pœna promouens, & concupiscentia sit magis pœna suffocans, quàm promouens, non debet remanere in corpore mortis huius. Quod autem sit pœna suffocans, patet in litera sequenti, qua dicitur: Eius desideriis noxiis non obedire præcipimur. Si igitur desideria concupiscentiæ sunt noxia, & prohibemur obedire concupiscentiæ: ergo uidetur quod sit pœna suffocans. Item. Actus concupiscentiæ ligat rationem maxime in opere uirtutis generatiuæ sed talis est pœna suffocans: ergo &c. Respon. Dicendum, quod concupiscentia, quæ remanet post baptismum non est pœna suffocans: quia nō præcludit aditum uitæ spiritualis: stat. n. simul cum gratia prima: & si incitet ad illicitum, non tamen præualet: quia subter nos est appetitus noster, & nos dñari possumus illius. Remanet aūt hæc concupiscentia in membris nostris, ut pœna promouēs, maxime Dub. I.

ximè quãtum ad exercitium pugnæ, quæ facit ad augmentum meriti, & coronę: quod bene significatum est in ingressu filiorum Israel in terram promissionis, in qua reliquit eis dominus aduersarios cum quibus pugnare possent, & per quos Deus eos probaret, utrum ipsi Deum diligerent, an non, sicut patet in Li. Iudicum. Sunt & aliæ plures utilitates, ad quas mouetur homo occasione concupiscentiæ in se relictę: sed hæ inueniri possunt Lib. 4. Dist. 4. Per hoc patet responsio ad duo obiecta. Nã concupiscentia non suffocat, nisi ei obedire uelimus: & licet in actu generandi usus rationis impediatur, non tamen est ibi suffocatio: quia talis actus potest esse meritorius.

Dub. 2. *Per gratiam baptismi, &c.*) Cõtra. Aut enim gratia baptismi habet oppositum, aut non. Si sic: ergo una non potest stare cum altera: ergo adueniente gratia recedit concupiscentia, nec minui nuitur. Si non opponitur ei: ergo uidetur, quod ipsam non diminuat. Item. Si concupiscentia minuatur per gratiam: ergo cũ sit finita, uidetur quod aliquando totaliter auferatur: quod est contra Aug. in litera, qui dicit, quod hoc non pręstatur nisi miraculo ineffabili, ut lex peccati prorsus extinguatᷣ. Ideo est hic quęstio, utrum fomes in aliquo totaliter fuerit extinctus. Resp. dicendum, quòd (sicut dictũ est supra) concupiscentia duo dicit. Dicit enim appetitum immoderatum boni commutabilis: & sic dico, qđ ista immoderantia circa appetitum potest esse dupliciter. Aut ita, quod ratio captiuetur, & anima peruertatur, ut necessitatem habeat præponendi bonum commutabile bono incommutabili, & sic dicitur esse concupiscentia intensa: & hoc modo tenet rationem culpæ, ratione uidelicet illius immoderantiæ. Alio modo concupiscentia dicit immoderantiam, non quia ratio succumbat sensualitati: sed quia sensualitas non perfecte obtemperat rationi: & hoc modo tenet rationẽ pœnæ. Primo modo: quia tenet rationem culpæ, directe opponitᷣ ipsi gratiæ: & ideo gratia superueniens aufert illam immoderantiam, pro eo quod talis immoderãtia ponebat debitæ iustitiæ carentiam. Aliam autem immoderantiam, quæ (sicut dictũ est) dicit rationem pœnæ, non tollit gratia in suo aduentu, propter hoc quod nõ opponitur formaliter ei: sed quoniam gratia & concupiscentia relicta respectu eius, ad quod inclinant, quandam habet oppositionem, hinc est, qđ secũdum quod homo plus exercitatur in gratia, magis & magis remittitur concupiscentia: nunquam tamẽ omnino tollitur cõcupiscentia: quia semper remanet radix eius in homine, nisi auferatur per donum gratię speciale, sicut in uirgine creditur fuisse post conceptionem filii Dei: sed hoc magis habet locũ in Tertio, cum quęritur de sanctificatione uirginis. Per hęc autem quæ dicta sunt patent obiecta. Gratia enim, & concupiscentia quodammodo opponuntur, & quodãmodo non, sicut ostensum est. Ad illud, quod obiicitur Dist. 3.

tur secundo, quod concupiscentia est finita: ergo aliquando totaliter aufertur. Dicendum, quod hoc uerum esset, si concupiscentia diminueretur quantum ad causam: sed solū minuitur quātum ad exercitium, siue per cōparationē ad illud, ad quod est: & ideo nunquam totaliter tollitur, sicut habilitas animę nunquam totaliter per peccatum adimitur: & hoc melius infra uidebitur.

Dub. 3. *Manet hoc uitium concupiscentie, &c.*) Hoc uidetur falsum esse: quia cum concupiscētia prout regnabat, dicebatur esse originale peccatum ab Augustin. uidetur quod si reuocetur in regnum propriū post baptismū, quod originale peccatum reuertatur: quod si hoc falsum est: patet &c. Item. Quę sunt diuersorum generū, unū non auget alterum: sed illicitus consensus est culpa, concupiscentia relicta est pęna: ergo non augetur per consensum illicitum. Resp. quod concupiscentia augetur per consensum illicitum, sicut dicit Augu. & hoc duplici ex causa. Primo, quia gratia expellitur, ex cuius pręsentia ratio sensualitati pręerat, & per consequens remittebatur concupiscentia. Alia est ratio, quia potentia ex frequentia actus magis prompta efficitur ad exeundum in actum consimilem, & quia actus illicitus dicit actum concupiscendi, hinc est quod concupiscentia augetur ab actu illicito, quasi a simili. Ad illud ergo, quod obiicitur, quod tunc redit originale peccatum. Dicendum quod hoc non sequitur duplici ex causa. Primo quidem: quia cōncupiscētia regnans non dicitur peccatū originale, nisi inquantum habet regnum, & dominium ab ipsa hominis origine: cum autem illud habet per illicitum actū, nō habet rationem originalis peccati: sed potius actualis. Alia est etiam ratio; quia aliter diminuitur concupiscentia per baptismum, aliter augetur per illicitū consensum.. Per baptismum.n. sic diminuitur, ut auferat illud, quod formaliter erat peccatū originale, uidelicet carentia debitæ iustitiæ. Ibi enim absoluitur quis a debito originali iustitię, ad quam omnes tenebantur ex ipsa obligatione Adæ: sed per illicitum cōsensum augeri dicitur, pro eo quod dum hō peccat magis efficitur pronus ad malum saltē intensiue, & quantum ad aliquod peccati genus determinatū. Ad illud, quod obiicitur, quod sunt diuersorum generum concupiscētia, prout est culpa, & prout est pœna. Dicendum, quod & si sint diuersorum generū in genere moris, non tamē in genere naturæ: utriusque enim actus est concupiscere. Præterea, & si concupiscentia prout est pœna, non sit eiusdem generis cū concupiscētia, prout est culpa, formaliter loquēdo: quia tamē est pœna uitiosa, ad illā de se ordinat, & per hoc una augmētatur per alterā, sicut docet ipsa experientia.

Quomodo ergo alia peccata, et c.) Contra. Si concupiscentia remanet actu; ergo in originali non tantum consideratur reatus, uerumetiā actus: ergo debet dici peccatum actuale. Item. Falsum uidetur dicere, cum ait, quod Dub. 4.

alia

alia peccata transeũt actu, & remanent reatu: cum enim dimittũtur peccata actualia in baptismo, transeunt & quãtum ad pœnam, & quantum ad culpam: ideo potentia etiam transeunt quantum ad reatum pœnæ ęternæ. Et si tu dicas, quod remanet reatus ad pœnam satisfactoriã, & temporalem. Obiicitur similiter de originali, post cuius deletionem in baptismate remanet obligatio ad mortem, & ad alias pœnas temporales. Resp. Dicendũ, ꝙ Magister large uocat hic actum, non solum ipsum actualem motum; sed etiam pronitatem illam, secũdum quã homo ordinatur ad actum. Et ideo dicitur originale peccatum remanere actu, quia cũ sit ibi priuatio originalis iustitię, per quã homo est reus carentiæ uisionis Dei, sic etiam pronitas, per quã homo ordinatus est ad actum concupiscendi: ideo aufertur illa priuatio iustitiæ originalis, & relinquitur illa inclinatio habitualis. Ad illud uero qđ obiicitur de transitu actuali. Dicendum ꝙ Magister nõ loquitur de transitu, q est ꝑ peccati deletionẽ: sed ꝑ peccati consummationẽ, & per quẽ modum p̃sens, & præteritum dr̃ transire: ideo dicit, qđ trãsit quantũ ad actũ, & remanet quãtum ad reatum, q a actus ẽ ĩ fieri: sed reatus ĩ q ẽe.

Dub. 5. *Ad quod dici potest &c.*) Innuit Magister, qđ anima non est talis, qualẽ Deus fecit. Contra. In subita operatione simul est fieri, & factũ esse: sed illud argumẽtũ est necessariũ: Deus facit animã: ergo est. Et illud, Deus facit talẽ aĩam: ergo talis est: igit Magister implicat duo opposita in litera. Item. Quæro, aut Deus fecit animam iustam, aut iniustã. Si iustam: ergo Deus dedit ei iustitiam, & hoc est falsum: nõ.n. iustitia creata fuit cum illa aĩa. Si iniustam, & talis est: ergo talis est anima, qualem eã Deus fecit. Propter hoc est quęstio, qualem Deus fecerit illam aĩam: & non uidetur qđ possit dari, qđ fecerit eam iniustã, cum summa iustitia nõ possit facere aliquid iniustum: Nõ uidetur similiter, quod fecerit eã iustam: quia cũ in primo instanti fuerit iniusta, simul fuisset iusta, & iniusta; & hæc sunt incompossibilia. Non enim uidetur, quod possit dari mediũ circa hęc, quia hæc duo sunt immediate opposita circa animam. Respon. Dicendum, ꝙ cum quæritur, qualem Deus fecerit animam quantum ad bonitatem, & malitiam, hoc potest intelligi dupliciter. Aut quantum ad bonitatem naturæ, aut quãtum ad bonitatem moris. Si quantum ad bonitatẽ naturæ, sic concedẽdum est, ꝙ fecit animã bonam, & adhuc bona est. Si quãtum ad bonitatem moris, sic dicendum est, quod Deus nec fecit eam bonam, nec malã. Bonam enim non fecit: quia bonitatem illam animę non dedit, obsistente infectionę ex parte corporis, cui anima in eodem instanti unita fuit, in quo creata. Non fecit eam malam: quia quãuis anima ab instanti suæ creationis mala sit, hoc tamẽ nõ est a Deo creãte: sed a carne inficiẽte, & ideo dicit Magister hanc nõ esse cõcedendã, aĩa est talis, qualẽ Deus eã fecit; sed potius

e conuerso:non quia Deus dedezit ei actualem iustitiam;sed qa dedit ei bonitaté naturæ ad habendum iustitiam ordinatam, a qua iustitia priuatur per carné infectam. Et sic patent obiecta. Per hunc autem modum respõdendum esset, si quæreretur de actione mala, quę ponitur esse a Deo, secundum quod actio: non enim est a Deo secundum quod iusta: quia non est iusta: nec secundum quod iniusta:qa iniustitia non est a Deo: sed est a Deo secundum bonitatem naturæ, per quam est indifferens ad utrumque: consimili modo intelligendum est in creatione animæ.

Dub.2. *Pluribus non irrationabiliter uidetur,&c.*) Innuit, quod ex ipsa creatione una anima est subtilior alia in essentia, & ad intelligendum,memorandumque habilior. Cõtra. Hoc enim uidetur ... e falsum: qa sicut dicit Greg. O...nes homines natura pariter genuit: ergo similiter & ab ipsa creatione animę pares sunt. Hic quęri potest, utrum subtilitas ingenii, & habilitas ad memorandum ueniat ex parte corporis, an ex parte animę. Et quod ex parte animę uidetur Magister in litera dicere. Sed contrarium huius uidetur; quia uidetur; quod ipsa anima, quę non uariatur per tempora, modo dementi...r est, modo ad intelligendum acutior. Hoc autem non potest esse nisi ex parte corporis. Item. Videmus, quod cholerici naturaliter sunt maioris ingenii, quam phlegmatici.ergo si hoc dicit complexionem ex parte corporis, uidetur &c. Respon. Dicendum, q sicut dicit Magister in litera, satis probabile est, quod in ipsa crea ione sit pręcellentia in animabus. Et quod dicũtur esse pares, hoc non intelligitur quantum ad priuationem ordinis naturalium in pcellentia;sed quantum ad priuationem ordinis in dominio, & seruitute. Si autem quęritur, unde ueniat ista pręcellentia naturalium, utrum ex parte animę an ex parte corporis. Dicẽdum, quòd cum anima non sit propter corpus: sed corpus propter animam, ista pręcellentia ex parte animæ uenit. In hoc autem pręcellit una anima alteram, non ratione principii ex quo, cum sit ex nihilo: sed ratione sapientię conditoris, qui producit omnia secundum ordinem debitum. Non est tamen negandum, quin multum faciat corpus ad exercitium illarũ habilitatũ, quæ animæ in sui creatione insunt. Vnde dispositio bona corporis multũ expedit, sicut ecõtrario mala multum impedit: propter hoc iudicanẽ cholerici boni ingenii. quia anima quantum ad usus illius habilitatis iuuatur per conuenientem dispositionem ex parte corporis. Attamen non est illa ratio principalis boni ingenii; quia uidemus aliquando homines contrarię complexionis ingeniosos esse. Vnde uidemus homines ad diuersa exercitia aptos quosdã ad artes mechanicas, quosdam ad liberales, & iterum quosdã ad mathematicam, quosdam ad metaphysicam, quosdam ad naturalia, quosdam ad rationalia. Si quęratur ratio huius. respondebit

debit Theologus, quod est ex distributione donorū Dei, a quo nō tantum procedunt dona gratuita, immo dona naturalia: & omnia talia gratiæ uocantur a sanctis, & de huiusmodi intelligitur illud. 1. Petri. 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrū illam administrantes &c. Naturalis autem respondebit, q̄d hoc uenit ex diuersa dispositione ex parte corporis, uel quātum ad complexionem, uel quātum ad organizationem: uterque tamen bene; sed theologus melius: quia principaliorem assignat causam: unde & Philosophus in Lib. de animalibus cum assignat causas dispositionis mēbrorū, ubi non inuenit causam principalem ex parte naturæ, recurrit ad dispositionem conditricis sapientię.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An baptismus deleat originale quò ad culpam?

AD intelligentiam huius partis incidit hic qō circa tria. Primo enim quæritur de deletione originalis culpæ. Secundo queritur de morbo cōcupiscentiæ remanente. Tertio quæritur de æquitate diuinæ iustitię in infusione, & punitione animę. Circa primum quæruntur duo. Primo quæritur, utrum baptismus deleat originale quantum ad culpam, quę est in mēte. Secundo uero, utrū deleat quātum ad eius causam, quę est in carne.

VTRVM baptismus deleat originale quantum ad culpam. Et q̄ sic, uidetur. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cęlorum: hoc autem non est propter culpam actualē in paruulis: ergo si hoc est, erit propter culpam originalem: sed post baptismum non priuatur paruulus regno cœlorum: ergo necesse est, quod ī baptismo tollatur illud, quod reddebat hominem indignum uisione Dei: ergo &c. ITEM. Ro. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et post. Qui enim mortuus est peccato, iustificatus est a peccato. Glo. Ita per baptismū mortui sumus peccato, sicut Christus semel mortuus est pœnæ. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Baptismus enim est sacramentum ueteris, & etiam nouę legis: ergo sicut in baptismate homo lauatur exterius, ita uere lauatur interius: si ergo in baptismo exterius uere lauatur puer, uidetur quod interius a peccato originali mundetur. ITEM. In baptismo efficitur homo membrum Christi, & regeneratur generatione spirituali: si ergo membrum Christi esse non potest quis, quandiu manet in peccato mortali, uidetur q̄d p baptismū originale peccatū deleatur quantum ad culpā.

SED CONTRA. Impossibile est deleri maculam peccati, siue deformitatem amoueri, quādiu manet priuatio boni, quę debet inesse: sed in homine post baptismum manet carentia illius originalis iustitię, quæ fuit in Adā in statu innocentię: ergo per baptismum non deletur macula originalis

originalis culpæ. Maior manifesta est per ipsam peccati diffinitionem. Minor manifesta est per ipsam experientiam; quia manifeste uidemus, quod post baptismum caro spiritui non ita subiicitur, sicut in Adam subiiciebatur. ITEM. Impossibile est maculam deleri, quandiu manet actus peccati, sicut est manifestũ. Nunquam enim alicui remittit peccatum fornicationis, quãdiu est in actu fornicandi; sed post baptismum manet originale, quantum ad actum, sicut dicit Magister: ergo impossibile est, quod in baptismo deleatur quãtum ad maculam, & reatum. ITEM. Concupiscere post baptismum culpa est: sed quales sunt actus, tales sunt habitus: ergo cõcupiscentia, quæ remanet post baptismum, est culpa: sed non est culpa actualis: ergo est culpa originalis: igitur per baptismũ originalis culpa non delet quã tũ ad culpam. ITEM. Culpa est meritum pœnę: ergo si omnino cessat culpa, omnino debet remoueri pœna. Si igitur post baptismum remanet pœna debita originali, utpote mors, & consimiles pœnæ, non uidetur, quod per baptismum fiat deletio originalis culpæ quantum ad maculam; QVOD si tu dicas, quod macula peccati deleta potest remanere aliquis reatus in animam, & obligatio ad pœnam pro culpa prius facta, uidetur tunc quod originale remanet quãtum ad reatum, igitur male dicit Magister, cum ait, originale transit reatu, & remanet actu.

RESOLVTIO.

Vtique, cum per eiusdem gratiã, & uitium concupiscentiæ extenuetur, & illius debitum soluatur

RESP. Dicendum, quod sicut dicit Magister in litera, & accipit a uerbis Aug. duplici ratione dicitur originale remitti in baptismo: quia per gratiam baptismi uitium concupiscẽtiæ debilitatur atque extenuatur, ut iam non regnet: & quia reatus ipsius soluitur. AD huius autẽ uerbi intelligentiam notãdum, quod illud uerbum dupliciter potest intelligi, & utroque modo satis probabiliter. Vno modo sic, sicut dicit Augu. in Libr. de Baptism. paruulo. Originale peccatum est concupiscentia, siue uitium cõcupiscentię, & hoc ipsum dicit Magister in litera. Hæc autem concupiscentia, prout dicitur esse originale peccatum, nominat appetitum boni commutabilis intẽsum, & inordinatũ. Et ratio huius est ista, quoniam originale peccatũ nõ tantum est culpa, sed etiam culpa mortalis. Inquantum culpa est, dicit priuationem debiti, in quantum mortalis est, non tantum dicit boni debiti priuationem: sed etiam dicit ordinis & iustitiæ subuersionem. AD hoc igitur, quod concupiscentia in aliquo dicat culpam originalẽ, necesse est quod dicat necessitatem concupiscendi, siue appetitus immoderantiam cum debito non concupiscendi, & cum dominio, ita quòd carnalis appetitus pręsit spiritui. Et quia utrunque horum est in homine ante baptismum, habet enim debitum non concupiscendi; quia

ad hoc tota humana natura in Adam fuerat obligata, nec illa obligatio alicui fuerat relaxata. Habet etiam dominium: quia gratia destitutus, uincitur lege membrorum: hinc est, quod habet in se originale peccatũ: cum aũt homo baptizatur, tunc gratia infunditur ex merito passionis Christi, cuius efficitur membrũ per baptismum ab illo debito absoluitur: gratia uero erigit animã, & dat ei potẽtiam, ut nõ uincatur a concupiscentia, & ꝑ hoc aufert ei dominiũ. Et hinc est, quod quia in baptismate tollitur concupiscentiæ dominiũ, & soluitur non concupiscẽdi debitum, ꝙ omnino aufertur rõ culpæ ab ipsa concupiscentia, licet aliquo modo remaneat. & hinc est, qđ Magister dicit, ꝙ originale in baptismo trãsit reatu, & remanet actu: quia & si remaneat concupiscentia, non tamen remanet, prout est culpa, & obligatoria ad pœnam. Hinc est ẽt, quod Magister dicit duplici ratione in baptismate peccatum originale deleri: & quia uitium concupiscentię extenuatur, & quia reatus soluitur.

ALITER ẽt põt intelligi uerbũ illud, ut intelligamus (sicut superius dictũ fuit) in originali culpa reperiri cõformitatẽ quãdam ad culpã actualẽ. Sicut.n. uidemus, qđ in culpa actuali, & est cõuersio, & est auersio, & in ipso actu peccandi, & in ipso habitu peccati est priuatio habitus boni, & quædam habilitatio ad actũ peccati: sic in originali intelligimus esse d bitæ iustitiæ carentiã, & concupiscentiã. Et quemadmodũ in actu priuatio habilitatis bonæ est ipsum peccatum, formaliter loquendo: ipsa uero habilitatio, siue pronitas ad actum peccati nõ est peccatum, nisi materialiter loquendo: pro eo quod non est culpa, nisi quãdiu manet ibi priuatio: sic intelligẽdũ est in proposito. Et quẽadmodũ in actualis peccati deletione cũ gratia infunditur, statim remouetur culpa, inquãtum erat deformitas, & priuatio: nihilominus tamen simul cum hoc manet quædam pronitas ad actũ, licet remissa, in his potissime, qui peccauerunt peccato consuetudinis: sic qñ gratia baptismalis infundit animę, statim remouetur originale peccatum, eatenus qua erat carẽtia debitæ iustitiæ etiam cũ statim gratia est in anima, simul cũ ea est & iustitia: cõcupiscentia uero non oĩno tollitur, sed minuitur ꝓ eo, quod pronitas ad culpam simul põt stare cũ gratia: qa sicut dictũ est, talis pronitas non erat ipsum peccatũ, loquendo formaliter, sed materialiter. Vnde cũ excluditur carentia debitæ iustitiæ per gratiã baptismalẽ, remanet concupiscẽtia ratione pœnæ. Et hinc est, quod dicit Magister, ꝙ transit reatu, & remanet actu: quia iã non est culpa, per quã homo sit dignus pœna, sed pœna est ex præcedẽti culpa relicta. Pro tanto dicit, quod originale peccatum dupli ci ratione dicitur remitti in baptismo: & quia concupiscentia extenuatur, & quia debitũ soluitur. Soluitur nanque debitum dum per iustitiam gratiæ recõpensatur iustitia originalis innocentiæ. Concupiscentie uero

Hãc tñ etiam sequit Sco. distin. ꝑ[illegible]. ibi quãtum ad quartũ. Addit tamẽ, qđ cũ soluitur unũ de

bitũ habendi, istud donũ, commutat̃ in debitum habendi aliud donũ.

remittitur, dum potestas datur spiritui per gratiam regendi, & uincendi carnem. Concedendę sunt igitur rationes ostendentes peccatum originale, quantũ ad culpam deleri in baptismo.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur in contrarium, ꝙ manet priuatio originalis iustitiæ. Respondetur, quòd debitũ soluitur merito passionis Christi, & recompensatio fit gratia Spiritus sancti, quam Deus dat animæ, & quam etiam plus acceptat, quàm iustitiam innocẽtię. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ manente actu, non potest deleri culpa. Dicendum, quòd uerum est de actu, in quo cõsistit plena ratio culpæ, sicut in actu fornicationis consistit consummatio illius peccati. Actus autẽ originalis peccati uocatur hic concupiscentia, siue necessitas concupiscendi: sed hæc non manet, prout in ipsa est illius peccati consummatio. Sicut enim dictum est, nec manet quãtum ad dominium, nec manet quantum ad non concupiscendi debitum. Vnde sicut in aliquo casto post deletionem, & dimissionem peccati luxuriæ manere potest aliqua pronitas carnalis concupiscentiæ: & etiã aliquando in actum concupiscendi exire, salua nihilominus castitate: sic & in proposito intelligendũ est esse. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ concupiscere post baptismum, est peccatum. Dicendum, quòd uerũ est: sed ex hoc non sequitur, quòd illa concupiscentia, quæ prouocat ad concupiscendum, sit peccatum; sed sufficit, ꝙ sit peccatum, uel ex peccato relicta. Quãdo ergo dicitur, quòd quales sunt actus, tales sunt habitus, hoc intelligitur de habitibus generatis ex actibus frequentatis, sicut de habitibus consuetudinalibus. *2. Ethi. Cap. 1.* Concupiscentia uero illa, quæ post baptismum remanet, nõ est aggenerata ex frequenti concupiscere, sed ex carnis corruptione: & ideo non habet rationem culpæ, sed pœnæ: quia uero ad malum inclinat, potius uitiositas, quàm pœnalitas appellari debet. AD ILLVD quod obiicitur, quòd remota culpa, debet ꝑ consequens remoueri pœnã. Dicendum, quòd illud uerum est de pœna æterna, & eius reatu: de aliis uerò pœnis temporalibus hoc non oportet, sicut manifestũ est in sacro pœnitẽtiæ, in quo & si deleatur culpa in cõtritione, nihilominus tamẽ obligatur homo ad satisfactionem: quãuis enim Deus remittat offensam, adhuc tamen quærit emendam. ET SI tu obiicias, ꝙ in baptismo est plena remissio, unde delētur ibi actualia, quantum ad pœnã, & culpam; & ita multofortius originale: Ad hoc satis planum est respondere: sed huius quæstionis determinatio nõ spectat ad locum istum: sed ad Quartum Librum in ea parte, in qua agitur de baptismo quantum ad effectum: & ibi determinatũ inuenietur, quare homo in baptismo a quibusdã pœnis absoluitur, a quibusdam uerò minime. *Dist. 4. par. 1. art. 1. q. 2.* Et quia superfluitas uitanda est, & singula suis locis tractanda sunt, tum propter ordinem, tum propter breuitatẽ, ad præsens omittendum est.

QVAE-

QVAESTIO II.

An peccatū originale deleatur per baptismum quantū ad causam?

VTRVM originale peccatum per baptismū deleri habeat, quantum ad causam. Et quòd sic, uidetur per uerbum Damasceni, qui dicit, quòd duo sunt in baptismo correspondentia duobus, quæ sunt in homine: ait enim sic. Quoniam duplex est homo ex anima, & corpore, duplicem dedit purgationem per aquam, & spiritum: spiritu quod secundum imaginem, & similitudinem est renouante: & aqua per spiritus gratiā corpus a peccato purgante, & a corruptione liberante. Si igitur hæc corruptio est causa originalis peccati transfundendi, uidetur quòd originale peccatum non solum deleatur, quantum ad culpam; sed etiam quantum ad causam. ITEM. Potentior est Christus in satisfaciendo, quam fuerit Adam in corrumpendo, sicut dicitur Rom. 5. Non sicut delictum; ita & donū. Ex quo innuit, quòd multo maius fuit donū, quàm delictum: ergo si delictum Adę non tantum potuit inficere hominem in se, sed prout est principium alterius: uidetur quod bapaismi sacramentum, non tantum curet hominem in se; sed etiam prout est alterius principium. ITEM. Non remouetur effectus persistente causa: ergo si baptismus remouet ipsum originale peccatum ab homine, necesse est, quod & causam originalis peccati excludat ab ipso: & si hoc, uidetur tunc, quòd baptizatus non transfundat in alterum originale peccatum. ITEM. Non sufficienter curat morbū, qui relinquit radicem morbi: ergo aut Christus non est medicus perfectus, aut si perfectus medicus est per medicinam sacramenti baptismi, non solum expiatur originale quantum ad culpam, sed etiam quantum ad causam: & si hoc; ergo baptizatus, &c. ITEM. Tales sunt fructus, qualis est arbor: & tales sunt rami, qualis & radix. Vnde & dominus. Matth. 7. Non potest arbor bona fructus malos facere. Et Apostolus Rom. 11. Si radix sancta, & rami sancti: ergo si originale deletū est in parente, & parens est purificatus: uidetur similiter, quòd purificetur & proles: & si hoc, aut originale non deletur per baptismū, aut si deletur quantum ad culpam; deletur similiter quantum ad causam. SI TV dicas, quod baptismus non purificat hominē ab originali, inquantum est corruptio naturalis; sed inquantū est corruptio personalis. Contra. Si oppositum est causa oppositi, & propositum est causa propositi; sed persona corrupta corrumpit naturam: ergo pari ratione persona sanata, sanatur & natura. ITEM. Si aliquis curet aliquem a lepra; quia lepra est morbus hęreditarius, hoc ipso, quod a lepra curat, dat ei potentiam generandi filium sanum: ergo pari ratione, si originale morbus est hæreditarius, uidetur quod non deleatur, quin auferatur illa corruptio, per quam originale peccatum in alterum transfunditur.

SED CONTRA. Baptizatus etiam post baptismum sentit in

se motus concupiscentiæ: sed concupiscentia ortum habet ex carnis fœditate: & illa est causa originalis peccati in prole: ergo baptismus non curat morbū originalis peccati quantum ad radicem. ITEM. Causa originalis peccati residet penes carnē: sed gratia Spiritus sancti respicit propriè ipsam mentem: ergo si causa originalis peccati non opponitur ipsi gratiæ, uidetur ꝙ per gratiam baptismalem nō habeat remoueri. ITEM. Si baptismus curaret originale, non tantum inquantum est morbus personalis, sed etiam inquantū est morbus naturalis: igitur parente baptizato, non oporteret prolē baptizari. Si igitur unūquemque in propria persona necesse est baptizari, uidetur ꝙ in baptismate non fiat deletio originalis quantum ad causam, & radicem morbi. ITEM. Propter peccatum originale habemus ignorantiam in mente, & concupiscentiā in carne: sed baptismus non tollit homini ignorantiam, quæ se tenet ex parte mentis: ergo multominus, nec illam corruptionem, quæ se tenet ex parte carnis: sed illa est causa originalis: ergo &c.

RESOLVTIO.

Causa originalis peccati, prout est morbus personæ, per gratiam baptismi, & si non deletur, remittitur saltem: respectu autem alterius propagandi ne dum non deletur, sed nec remittitur.

RESP. Dicendum, ꝙ dupliciter est loqui de causa originalis, aut secundū considerationem unius hominis in se, aut per cōparationem ipsius ad alterū ex ipso propagādum. Si primo modo loquamur, sic semper cū deletur (quantum ad culpam) peccatum originale, deletur & causa originalis peccati, quantū ad hoc, ut non possit deinceps peccatum originale causari in anima baptizati. Remittitur enim quodammodo fœditas carnis: & ꝑ consequens improbitas suę titānidis, ratione cuius habebat spiritum in seruitutem peccati redigere, quod quidem nō pōt facere post baptismum propter auxilium gratię, quod ibi datur spiritui, per quod præsidet carni: & ita effectus illius gratiæ quodammodo redundat in carnem. Si autē loquamur de causa originalis, respectu alterius propagandi, sic per baptismum non deletur originale, quātum ad causam, siue radicem. Et ratio huius potissima (ut credo) est: quia corruptio, quæ est causa originalis peccati propagandi, est corruptio naturæ cōsistēs penes uim, quæ habet radicari in carne. Vnde originale prout est uitium personæ, respicit uoluntatē: prout aūt est uitiū naturæ respicit generatiuā uirtutem, & carnem: gratia aūt sacramentalis propriè respicit corruptionē personę: contra uero corruptionem naturæ nō habet ordinari directè: & hinc est, ꝙ cū infunditur gratia baptismalis, deletur originalis culpa, secundum quòd erat peccatum ipsius animæ: r. manet tamen aliquis languor in carne, quæ est causa originalis in prole. Si aūt quæratur, quare remedium gratiæ sacramentalis ordinatur directe contra originale, prout corrum-

Sco diceret qđ cā illa contractionis peccati originalis est caro seminata concupiscibiliter: ex qua formatur corpus organicū cui infunditur anima: ex quibus debent

pit

sit unū suppositum, si filius Adae naturalis debitor iustitiae originalis: et cū recipiēs ī baptismo gratiā, tm̄ pro se, nō pro natura soluat ab illo debito, hinc est qd quātum ad cām p baptismū non pōt deleri, quia non pōt cōicare eādem naturā numero quā hēt pr̄; & cum cōicet aliā nō nisi concupiscibiliter; inde natura illa debitrix reddatur eū

pit personam, & non prout corrumpit naturam, Dicendum. ꝙ summus medicus hoc instituit ratione congrua exigente, cum ex parte medici, tū ex parte ęgroti, tum ex parte medicamenti. Ex parte (inquam) medici: quia sic dominus debuit nos curare, ut salutem nostram unusquisque ab ipso immediate recognosceret: & ideo unumquēque uoluit curari a suo baptismate immediate, & in se: & propterea baptismus delet origina e in homine secundum ꝙ est indiuiduū, non secūdum quòd est alterius principium, ut ex hoc unusquisque reddat obsequium Deo debitum, & magis recognoscat salutationis suę beneficium. Ex parte etiā ægroti congruentia erat: Deus enim neminem uult saluari, nisi salua arbitrii sui libertate: & ideo talem efficaciam medicamento dedit, ut salua esset libertas, & meritum liberi arbitrii. Ideo etiam ut fides habeat locum, occultat dominus sacramenti sui effectum: & ideo non curatur naturæ morbus Ex parte etiam medicamenti ratio est, quia uirtus regeneratiua in sacramento est ipsa fides, unde a fide passionis dicuntur sacramēta habere efficaciam. Quoniam ergo hæc uirtus regeneratiua principaliter respicit uoluntatem, & mentem: uirtus autem generatiua principaliter respicit decisionem carnis a carne, hinc est quòd baptismus sanat, siue curat originale secundum quòd est morbus personæ, dum in eo datur gratia, per quam rectificatur personalis uoluntas: remanente nihilominus corruptione in carne, & in ui generatiua, quæ causa est transfundēdi originalem culpam. Et sic patet quòd per baptismum deletur originale peccatum quantum ad culpam: non tamen remouetur causa transfundendi originale in personam alteram, sicut rationes ostendunt quæ ad secundam partem inducūtur: & ideo concedendæ sunt.

trahat originē ab Adam.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, de Damasc. quòd caro, & spiritus purgantur in baptismo. Dicendum, quòd Damascenus intelligit carnem purgari: quia fœditas carnis aliquo modo remittitur, non quòd omnino tollatur: & illam remissionem, siue diminutionem fœditatis, purgationem uocat, propter hoc, quòd non est amplius causa culpæ in eo, in quo est: non tamen per baptismum omnino fœditas deletur, cum non tantum pruritus coitus sit in Paganis, uerum etiam in Christianis. Probabile tamen est, quòd aliquo modo illa fœditas per baptismum remittatur: uulgo enim dicitur quòd paruuli baptizati nō ita fœtent, sicut alii non baptizati. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd Christus magis fuit sufficiens ad satisfaciendum, quàm Adam ad corrumpendum. Dicendum, ꝙ uerum est: ueruntamē quia non dedit omnē uirtutē sacramento, quam dare poterat, sed quā dare congruebat: iō & si sufficientior esset, nō tamē dedit uirtutē sacramento curandi omnē corruptionem, sed solum corruptionem personę: sic enim congruebat, ut prius ostēsum est. AD ILLVD, quod obii-

obiicitur, quod non remouetur effectus permanente causa. Dicendum, quod uerum est de causa efficiente, & conseruante, non de efficiente tantum. Verum est etiam de existentia causæ in ea dispositione, in qua producit effectũ. Neutro autem istorum modorum remanet causa originalis, siue quia fœditas ipsa non est causa conseruatiua originalis, cum originale sit in anima separata: siue quia non remanet in ea dispositione, & intensione, secũdum quam anima ex ipsa cõtrahit originale. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd non sufficienter curat morbum, qui relinquit radicem. Dicendum, quòd hoc uerum est quando radix morbi relinquitur, quæ põt causare uulnus in eo, qui curatur: nõ sic autem relinquitur radix originalis peccati, quæ quidem possit iterare morbum illum circa eũ, qui baptizatur. Posset tamen & aliter dici, quòd utile est relinquere radicem alicuius ægritudinis: quia una ægritudo frequẽter curat alteram. Huiusmodi autem corruptio, quæ remanet in carne, occasio est uitãdi multa mala, & per consequens faciẽdi multa bona, sicut ostendit in

Dist. 4. Quarto in Tractatu de effectu
par. 1. baptismi. AD ILLVD, quod obii
art. 1. citur, quòd si radix sancta est, & rami. Dicendum, quod illud intelligitur, per se loquendo, ut si radix sancta sit, secundũ quod radix: baptismus autem & si sanctificet hominem, non tamen sanctificat eum secũdum quod est principium alterius: quia remedium illud curat morbũ personæ, non naturæ, sicut ostensum est. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd curato leproso datur ei uirtus generandi sanum. Dicẽdum quòd non est simile. Lepra enim sic est morbus hæreditarius, quòd non est alius morbus ut corrumpit personã, & ut corrumpit naturam, eo quod totum hominem inficit ex parte carnis, non solum quantum ad nutritiuam, sed etiam quantum ad generatiuam: & ideo leprosus generat leprosum: quia ita corruptus est in eo humor generatiuus, sicut nutritiuus: & quãdo homo a lepra curatur, uterque humor simul in ipso sanatur. Sed in originali peccato est corruptio personæ, & naturæ, ita quod istæ corruptiones sunt diuersæ. Corruptio enim personæ respicit liberam uoluntatẽ: corruptio uerò naturæ secundũ quòd ab illa causatur, respicit generatiuam uirtutem. Est enim natura uis insita rebus, ex similibus similia procreans: & ideo quamuis una istarũ corruptionum per baptismũ curetur, non oportet quòd curetur alia: & hinc est quòd mundificatus per baptismum generat immundũ. Qualitas enim prolis genitę plus conformatur dispositioni uirtutis generatiuæ, quàm dispositioni uoluntatis liberæ: & ideo exẽplificat Augustinus, quòd sicut circuncisus generat præputiatũ & ex grano mundo generatur granũ cum paleis: & hoc ideo: quia omnia ista erant in ui propagatiua, & ratione seminali, secundum quam hęc propagãtur: ideo similiter intelligendum est in hominibus, quòd quia corruptio remanet in ui generatiua, quam-

quamuis uoluntas curetur per gratiam, homo generat secundũ id, in quo assimilatur Adæ, non secundum id, in quo assimilatur Christo: & ideo producit filium similem Adæ præuaricatori, magis q̃ suo redemptori.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An in anima, uel in carne uti in subiecto concupiscentia sit?

CONSEQVENTER quæritur de secundo principali, scilicet de morbo concupiscentiæ. Et circa hoc quærũtur duo. Primo quæritur, in quo sit concupiscentia tanquam in subiecto. Secũdo quæritur, a quo sit tanquam a principio effectiuo.

IN quo sit concupiscentia tanquam in subiecto, uidelicet, utrum sit in anima, uel in carne. Et quod in carne uidetur. Ad Roman. 7. dicit Apostolus. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Gloss. Video aliam legem, idest fomitem peccati, qui regnat in membris meis, ut in oculo ad concupiscendum, in manu ad operandum: ergo concupiscentia est in oculo. ITEM. Hugo de Sancto Victore. Vitium originis humanæ duplici corruptione inficit naturam, ignorantia mentem, & concupiscentia carnem. Si ignorantia est in mente tanquam in subiecto, uidetur quòd & concupiscẽtia sit in carne tanquam in subiecto. *Lib. 1 par. 7. Cap. 31* ITEM. Sicut se habet lex mentis ad mentem, ita se habet lex carnis ad carnem: sed lex mentis est in mente tanquam in subiecto: ergo pari ratione & lex carnis est in carne tanquam in subiecto: sed lex carnis est concupiscentia, sicut dicitur Rom. 7. ergo &c. ITEM. Concupiscentia carnis non est in anima, nisi quandiu anima est unita carni: si ergo proprietas saluari habet in proprio subiecto, uidetur q̃ concupiscentia ipsa non sit in anima, quæ separabilis est a carne, imo in carne ipsa. ITEM. Cuius est actus, eius est & habitus: sed carnis est concupiscere, sicut dicitur Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum: ergo concupiscentia est a carne. *Ex lib. de Somno & uigil. Cap. 1.*

SED CONTRA. Augu. de uerbis Apostoli. Vitium concupiscentiæ est, quod anima pertrahit ex carne: sed illud, quod anima pertrahit, proprie est in anima: ergo concupiscentię uitium est ĩ ipsa sicut ĩ subiecto. ITEM. Aug. in Lib. 83. q. Concupiscentia est turpis affectio, qua aĩa inferiora sectatur, q̃ magis ꝓprie cupiditas dr̃: sed affectio habet esse in aĩa tanq̃ in subiecto: ergo &c. ITEM. Illius solius est concupiscere, cuius est cognoscere: ergo in illo solo est concupiscẽtia, in quo est cognitio: sed cognitio est in anima tanquam in subiecto: ergo & concupiscẽtia. ITEM. In illo solo est cõcupiscẽtia tanquam in subiecto, in quo potest esse culpa: sed tale nõ est caro, sed anima: ergo &c. ITEM. Aĩa recedẽte a carne, nõ p̃'uscõcupiscit caro, q̃ lapis: anima uero præter carnem concupiscere potest, & desiderare, sicut & dolere: ergo uidetur proprie, quòd concupiscẽtia esse habeat in anima, ut in subiecto proprio.

RESOLVTIO.

Concupiscentia est in carne, in sensualitate, & in ratione: in carne causaliter, in ratione formaliter, in sensualitate & causaliter & formaliter.

RESP. Dicendum, quod concupiscentia dupliciter accipitur. Vno modo dicitur cõcupiscẽtia omne desiderium nimis intensum, & immoderatum, siue sit respectu boni interioris, siue exterioris, siue inferioris. Et hoc modo accipitur ad Rom. 7. ubi dicitur in Glo. Bona est lex, quę dũ cõcupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet: & sic concupiscẽtia habet esse in ui animę appetitiua, siue dicatur uis appetitiua bruta, siue dicatur uis appetitiua rationalis. Alio modo sumitur concupiscentia pro appetitu delectabili secundum tactũ, & sic accipitur Eccl. 9. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Hæc autem cõcupiscẽtia dicitur esse in carne, & in sensualitate, & in rationali parte. Sed ĩ carne est causaliter, in rõnali uero parte est formaliter, in sensualitate uero utroque modo uidelicet causaliter, & formaliter. Ideo dico, quod in rationali parte & in sensualitate est formaliter, quoniam actus, qui est concupiscere (sicut uult Aug.) est proprie ipsius animę. Ideo uero causaliter dicitur esse in carne: quia caro infecta iũcta animę, ex sua infectione reddit eam concupiscentem. Vnde si quis uellet proprie subiectum concupiscentię carnalis assignare, nec tantum diceret carnẽ, nec tantum diceret animã, sed ipsum totũ coniunctũ, ut sicut sentire est actus coniuncti, sic et actus cõiuncti est delectari carnaliter, & cõcupiscere. Propter quod nota, quod caro dupliciter sumitur ĩ scriptura. Aliquñ dicitur caro homo exterior carnalis, & sensualis: & sic comprehendit carnem cum potentia animę sensitiua: & hoc modo proprie est subiectũ concupiscentię carnalis. Alio modo dicitur caro pars hominis cõstitutiua: & hoc mõ non est concedendũ, quod concupiscẽtia est in carne, nisi dicatur in ea esse sicut in causa. Rõnes igitur ostendẽtes, quod cõcupiscẽtia magis proprie est in aĩa, quàm in carne, concedendę sunt.

D. Th. 1. 2. q. 30. tenet, tamen in parte sensitiua formaliter reperiri, et in concupiscibili. Not. tamen quod prius subiectiuè est in essentia aĩæ, quàm in potẽtus, ut patet 1. 2. q. 83 art. 1. Hoc tamen nõ cõcederet Scot.

AD ILLVD aũt, quod obiicitur de uerbo Apostoli, Video aliã legem in membris meis, &c. Dicendum, quod membrum non tantum uocatur caro ibi exterior, sed et accipitur ibi pro carne, & uirtute appetitiua. AD ILLVD, quod obiicitur de Hugo. Responderi põt similiter, quod carnem accipit pro homine carnali: uel si caro dicatur ipsum corpus, tũc intelligit de prędicatione causali, ut concupiscentia dicatur carnem inficere, id est carnis fœditas, uel corruptio, ex qua concupiscentia ipsa oritur. AD ILLVD, quod obiicitur de lege carnis: Dicendum, quod caro accipitur ibi pro homine carnali, & exteriori. Et similiter in ultima auctoritate, qua dicitur, Caro concupiscit aduersus spiritum. AD ILLVD, quod obiicitur quòd in anima separata non est concupiscentia carnalis. Dicendũ, quod ex hoc non sequitur, quòd caro sit proprium subiectum concupiscentię, sed ex hoc bene sequitur,

tur, quòd concupiſcentia non ineſt animæ, niſi ut carni unitę. AD VLTIMVM iam patet reſpōſio ex his, quæ dicta ſunt. Cum enim dicitur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; caro ibi ſcđm ꝙ Glo. exponit, dr̄ homo carnalis, ſiue ſenſualitas carnis.

QVAESTIO II.

An concupiſcentia a Deo ſit.

A Quo ſit ipſa concupiſcentia tanquam a principio. Et eſt quæſtio, utrum ſit a Deo. Et ꝙ non, uidetur Rom. 6. Vetus homo noſter crucifixus eſt. Gloſſ. Vetus homo eſt fomes, qui ex nobis eſt, non a Deo. ITEM. Augu. in Lib. (. Reſponſio. Credite malum ex diabolo, non ex Deo eſſe libidine: ſed libido, & concupiſcentia idem ſunt: ergo &c. ITEM. Dei filius aſſumpſit oē, qđ in noſtra natura plantauit, ſed cōcupiſcentiam non aſſumpſit: ergo cōcupiſcentia non eſt in nobis a Deo. ITEM. Omne, qđ eſt a Deo, eſt bonū, & de ſe ad bonū ordinatū: ſed cōcupiſcētia malū eſt, & ad malū ordinata, cū eius uſus. i. actus cōcupiſcendi ſit malus: ergo uidetur, ꝙ cōcupiſcentia nō ſit a Deo. ITEM. Fomes inquantū hmōi eſt cauſa originalis in prole: & ita eſt cauſa originalis neceſſaria, & determinata, ꝙ non attenditur ibi libertas uoluntatis: ſed qđ eſt cā alicuius rei neceſſario & determinatè ordinatæ ad malum, eſt cauſa mali. Si igitur fomes eſſet a Deo, tunc ſequeretur ꝙ peccatum originale eſſet a Deo, ꝙ ſi hoc eſt falsū, reſtat ꝙ & primū.

SED CONTRA. Aug de Lib. ar. Oīs pœna peccati iuſta eſt, et ſuppliciū noīatur: ſed cōcupiſcētia, ꝗ remanet poſt baptiſmū pœna eſt: ergo iuſta eſt: ſed oē qđ iuſtum eſt, eſt a Deo ergo &c. ITEM. Omnis pęna aut eſt acta, aut inflicta, aut cōtracta: ſed fomes nō eſt pœna acta: qa eſt in paruulis, q nihil boni, uel malī egerūt. Nō eſt pœna contracta, qa fuit in Adā, qui non ꝓceſſit ex alio parente. Reſtat igitur, ꝙ eſt pœna inflicta: ſed oīs talis pœna eſt a diuina iuſtitia: ergo &c. ITEM. Concupiſcentia dicit amoris intenſionem: amoris autem intenſio dicit poſitionem: ſed omne quòd dicit aliquā poſitionem eſt ab illo, à quo procedit omne ens: ergo &c. ITEM. Eius eſt auferre dominium, cuius eſt & dare: ſi ergo Deus dedit dominium homini, uel ſpiritui rationali ſuper uires inferiores, uideť quod illius ſolius fuit auferre: ſed auferre dominium nō eſt aliud, quam infligere deordinationē concupiſcentiæ in ſenſualitate, ob quam caro concupiſcit aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnem. Si ergo illud dominium a Deo eſt ablatum, uidetur quod concupiſcentiæ uitium ab ipſo ſit inflictum. ITEM. Quod beſtiæ homini nō obtemperant, hoc eſt ex diuina diſpoſitione, ſecundum quàm ſapienter omnia regūtur: ergo pari ratione quod uires inferiores non obediunt ſuperiori, hoc eſt ex ultione diuina. Et ꝙ iſtud uerum ſit, multæ auctoritates ſanctorum uidentur dicere, quę innuunt, quod ideo rebellio homini eſt inflicta: quia homo fuit rebellis Deo: hæc autem rebellio nihil aliud eſt, quàm concupiſcentiæ uitium.

RESOLVTIO.

Concupiscentia ut pœna & simplex appetitus est, à Deo quidem est: Vt uerò appetitus excessiuus, & inordinatus; non à Deo; sed à libero arbitrio deficiente.

RESP. Dicendum, quod dupliciter est loqui de ipsa concupiscentia. Aut secundum quod est pœna, aut secundum id, quod est concupiscētia. Si loquamur de ipsa secundum quod est pœna, sic dicit ordinem ad culpā, & hoc modo habet causam promerentem, & causam ordinantem. Meretur enim homo habere talem rebellionem ex sua culpa, & inobedientia. Deus uero hoc malum ad aliud præexistēs ordinat ex sua iustitia. Alio modo est loqui de concupiscentia secundum id, quod est: & sic cōcupiscētia duo dicit. Dicit enim appetitum, dicit nihilominus in actu appetitus excessum. Appetitus (inquam) ille substratus bonus est, & a Deo est; excessus autem ille in appetendo, & si uideatur esse positio, plus tamen est priuatio, nec habet causam efficientem: sed deficiētem, & ideo quia Deus nullius est causa deficiens, hoc modo non ponitur esse a Deo; sed potius a libero arbitio per culpam deficientem, & a Diabolo instigāte. Quod autem concupiscentia ratione excessus priuationem dicat, quā uis uideatur dicere positionem, hoc planum est. Hoc enim est concupiscentia respectu uirtutis appetitiuæ, quod est paralysis respectu motiuę. Et quemadmodum membrum paralyticū tremulat, & mouetur uelocissime, & hoc nō uenit ex uirtutis augmento: sed potius ex uirtutis detrimento, nec ex uirtutis fortificatione; sed potius ex dissolutione: sic & in concupiscentia intelligendum est, quod appetitus in amore temporali exardescit, nec potest seipsum continere, immo in continuo motu, & cōcupiscentiæ iteratione consistit. Hoc (inquam) intelligendū est prouenire ex defectu retinaculi, sicut mouentur feræ ruptis uinculis, & naues destructis gubernaculis. Concedēdę sunt igitur rationes ostendentes, quod concupiscentia non sit a Deo, prout concludunt de concupiscentia secundum id, quod est.

AD ILLVD uero Aug. qui dicit, quod omnis pœna iusta est. Dicendum, quod intelligit de pœna sub ratione pœnę. Sic .n. iusta est ratione iustæ ordinationis ad præcedentem culpam. Posset tamen dici, quod intelligit de pęna; quæ pure pęna est, hoc est, quæ ita pœna est, quod nec est culpa, nec de se ordinata ad culpam. Concupiscētia uero, aut culpa est, aut ordinata ad culpam: & ideo non habet locum hic auctoritas illa. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ omnis pęna aut est inflicta, aut acta, aut contracta. Dicendum, quod cōcupiscentia in Adam fuit acta, pro eo quod peccando, seipsum priuauit originali iustitia, & induxit in se concupiscentiam. In nobis uero est pœna contracta, pro eo quod a parentibus cōtrahimus carnem infectam, quę facit concupiscentiam esse in anima sibi unita. AD ILLVD, quod obiicitur, quod omnis positio a Deo est, & concupiscentia dicit posi-

positionem &c. Dicendum, ꝙ sicut claudicatio, & tremulatio positionem dicit quandam: quia ponit actum, & uirtutem progressiuam: dicit etiam nihilominus defectum, & priuationem. Claudicatio.n. defectum in crure ponit: tremulatio uerò defectum in uirtute mouente, siue inaptitudine circa mobile. Sic & in proposito intelligendum est esse, ut prius explanatum est. Et ratione eius, quod est ibi positionis, absque dubio a Deo est: ratione uero eius, quod est ibi defectus & priuationis, non est quærenda causa efficiens, sed deficiens. AD ILLVD, quod obiicitur, quod eius est auferre dominium, cuius est dare. Dicendũ, quod ipse, cui datum est dominium, ex mala custodia potest amittere. Et sic intelligendum est hominem perdidisse dominium illud, quod habebat ratio super uires inferiores: & hoc nõ quia ablatum sit ei uiolẽter, sed quia cum esset in sua potestate tale dominium in se cõseruare; ex propria incuria, & negligentia noluit, & amisit: sicut homo dum peccat, a semetipso fugat gratiam diuinam, & Deus dicitur auferre: quia iusto suo iudicio ultra non apponit, dum homo reddit seipsum indignum ad donum Dei percipiendum. ET PER hoc etiam posset respõderi ad sequens obiectum de amissione dominii bestiarũ. Põt tamen & aliter dici, quod non est simile, quia quod bestia non obtemperat homini, hoc nõ ponit culpã, nec in bestia, quę non subiacet, nec in hoie, q nõ pręsidet: secus tñ est in sensualitate, & rõne. Cum.n. sensualitas rõni repugnet mouẽdo, & inclinãdo ad illicitum, ipsa talis repugnantia est ei culpa: & ideo ꝓprie non debet dici talis rebellio esse a Deo, nec Deũ ĩflixisse concupiscentiam. Et si aliquę tales auctoritates inueniantur, intelligendæ sunt, & exponendæ, ut loquantur de concupiscentia secũdum quòd est pœna. Et sic patent obiecta.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An Deus iurè infantibus peccatum originale in demeritum & pœnæ reatum imputet?

CONSEQVENTER quęritur de tertio, uidelicet de ęquitate diuinæ iustitię, scd̃m q̃ animã tali carni ĩfundit, ex qua contrahit reatum damnationis æternæ. Et circa hoc quærũtur duo. Primo quęritur, utrũ Deus illam maculam, quàm aĩa cõtrahit, de iustitia debeat sibi imputare. Secundo quæritur, utrum deceat diuinã iustitiã animã tali carni sociare.

VTRVM illam maculam, quã anima contrahit ex carne, debeat Deus sibi imputare. Et quod non, uidetur. Aug. in Lib. de duabus animabus contra manichæos. Reum teneri quẽquã, quia nõ facit, qđ facere non potest, summę iniquitatis, & insanię est. Si igitur anima paruuli in suo ortu habere nõ põt iustitiam, uidetur qđ nullo modo sit ei originalis macula imputãda. ITEM. Sicut gloria respicit meritũ, sic ẽt pœna respicit demeritũ: sed meritũ proprie consistit circa

circa actum ergo & demeritum: ergo nihil imputandum est alicui pro demerito, quod non sit ex actu proprio. ITEM. In eo, qđ inest alicui naturaliter, nec est laudandus quis, nec uitupe-randus: sed talis culpa inest paruulo ex naturali coniunctione animæ, & carnis: igitur pro illa nec est paruulus laudandus, nec uituperandus: igitur macula illa, quā contrahit, nōn debet sibi imputari ad pœnam. ITEM. Pronior est Deus ad miserendū, q̄ sit homo: sed homo alium habet excusatū ex impossibilitate, nec punit eum, qui non est rationis capax: si ergo talis cōditio reperitur in paruulo, uidetur quod nihil sit in ipso ꝙ debeat ei imputari a domino.

SED CONTRA. Actuale peccatum reddit hominē indignū, propter hoc quod est ibi priuatio alicuius boni, quod deberet inesse: sed originale peccatum in hoc communicat cū actuali: quia in eo est priuatio alicuius boni, quod deberet inesse, utpote originalis iustitiæ: ergo originale peccatum facit eum: in quo est, dignum esse pœna: sed omne tale est a iusto iudice imputādum: ergo &c. ITEM. Originale (sicut prius probatum est) malū culpę est: sed culpa deordinat uniuersum, nisi subsequatur pœna, in qua ordinet̄, sed̄m quod uult Aug. ergo si diuina iustitia non debet dimittere aliqđ inordinatū in uniuerso, debet igitur punire originale peccatū ĩ quocūque reperiatur, siue in paruulo, siue in adulto. ITEM. Iustū est qđ Deus ab omni aīa exigat honorē sibi debitum: cū igitur pulchritudo imaginis in creatura rationali spectet ad honorē Dei, Deus a quacunque creatura rationali exigit illam pulchritudinem: sed qui iustè exigit aliquid ab aliquo, si caret illo, rectè imputat ei ad pœnā: si ergo quicunque habet originale peccatum, caret illa pulchritudine, quam anima deberet habere: ergo omni tali debet imputari ad pœnā a summa iustitia. ITEM. Sicut secundus Adam fuit exēplum obediēdi, sic primus Adā fuit exēplū præuaricandi, sicut Apost. innuit. 1. Cor. 15. ergo sicut habēs imaginē secūdi Adę est dignus gloria, sic habēs imaginē primi Adæ est dignus pœna: sed omnis; qui regeneratur in baptismo Christi, hoc ipso, ꝙ habet imaginē Christi (uidelicet gratiā baptismalē) reputatur a Deo dignus gloria æterna, quāuis nihil boni, uel mali fecerit: ergo per oppositum, oīs qui generatur ab Adam, cū hoc ipso gerat imaginem eius, debet a diuina iustitia reputari indignus gloria, & reus pœna.

RESOLVTIO.

Et quidem: ita diuina sua potentia, sapientia, et iustitia exigentibus.

RESP. Dicendum, quod absque dubio Deus imputat originale peccatum ipsis paruulis in demeritum: quia in reatum pœnæ, saltem pœnæ damni. Hoc autem exigit diuinę potentię altitudo, & diuinæ sapientiæ pulchritudo, & iustitiæ rectitudo. Altitudo diuinæ potentiæ hoc exigit, ob q Deus semper debet quęrere gloriam suam, & honorem: & ideo si anima rationalis honorē Deo nō reddit, cum in

se non habet decus imaginis diuinæ, per quod Deus honorari habet, necesse est quod Deus de decus culpæ recompenset in decore iustitiæ. Pulchritudo etiã sapientię hoc requirit, quia non patitur aliquid turpe, uel inordinatũ reperiri intra uniuersum. Et quoniam omne peccatum, siue sit auctuale, siue cõtractum, est priuatio modi, speciei. & ordinis: necesse est quod ordinatione naturę recompenset Deus per ordinẽ pœnæ, ut sic pulchritudo uniuersi ex nulla parte remaneat deturpata. Rectitudo ẽt diuinæ iustitiæ hoc requirit; quia Deus id a creatura exigit, quod ei dedit. Quoniam igitur Deus humanam naturam in primo homine iustam fecerat, uoluntatis iustitiam non solum a primo parente; sed etiã ab omnibus posteris, in quibus natura illa reperit, debet exigere. In quocunque igitur est illius iustitiæ carentia, merito sibi imputatur a diuina iustitia. Et hoc est, q̃d dicit Anselm. in Lib de Conce. virgi. cap. 28. Dicendum, quod aliter Deus erga infantes debeat agere, & aliter homo. Nam homo non debet exigere a natura quod sibi non dedit, & q̃d sibi non debetur: nec iuste redarguit homo hominem cum culpa nasci, sine qua ipse nõ extitit, & de qua non nisi per aliũ sanatur: Deus uero recte exigit a natura, quod ipse dedit, & q̃d sibi iuste debetur. Sic igitur patet quod decet Deum culpã imputare animæ, quam contraxit ex carne: hoc enim exigit tam potentia, quàm sapientia, quam etiam iustitia. Ideo concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

Ad illud ergo, q̃d primo obiicitur in contrarium de uer-uerbis Augustini in Libro de Duabus animabus. Dicẽdũ est quod ratio ista dupliciter deficit. Pimo quidem: quia ex malo intellectu auctoritatis procedit. Augustinus enim loquitur de impossibilitate, quę inest simpliciter hoi ex natura: non de ea, in quã homo intrusus est per uoluntatem, & culpam, sicut supra Disti. 28. positum fuit exemplũ de seruo eunte ad nũdinas. Hęc autem impossibilitas seruãdi rectitudinem iustitiæ non fuit indita homini ex conditione naturę, sed potius intrusa fuit ex uoluntaria transgressione Adæ. Secundo etiam deficit in assumptione, pro eo quod Deus non imputat paruulo peccatum originale ex hoc, quod non facit, quod facere non potest; sed ex hoc quod non habet, quod habere debet: & hoc bene imputatur homini secundum illud Lucę. 19. Omni habẽti dabit, & abundabit: non habẽti uero &c. Et Apost. dicit. 1. Cor. 14. Ignorãs ignorabit. Et Matth. 7. Glo. Eiectus fuit homo a nuptiis nõ solum propter enormitatem actualis præuaricationis: sed etiã propter carentiam uestis nuptialis: qua caret homo in originali conceptus, nisi uestiatur in baptismate non permittitur aulam supernis regis intrare, exigente hoc illius supernæ aulæ dignitate. Ad illud uero, quod obiicitur, quod demeritum respicit actum. Dicendum, q̃ sicut paruuli habentes gratiam digni

sunt

ſunt uita ęterna, pro eo quod illam gratiam per ſacraméta Chriſti, qui eis uitam æternam ſua gratia, & paſſione ꝓmeruit, ita quod alia eſt gratia in paruulis, quàm in Chriſto: ſic & in propoſito intelligendum eſt, quod maculam peccati contrahit anima ex ſua propagatione in ipſa propagatione, & hoc ab ipſo Adam, qui ex actu ſuo naturam humanam fœdauit: & ideo in ipſo dicimur peccaſſe, demeruiſſe, & per eius inobedientiā peccatores conſtituti eſſe. Alia tamen eſt in nobis culpa, quā fuerit in ipſo: habet tamen hæc rationem demeriti ab illa, ex qua proceſſit: & hoc eſt quod dicit Anſel. de Concept. virgi. capit. 27. Originale peccatum illud intelligere nequeo ī paruulis, niſi ipſam factam per inobedientiā Adæ iuſtitię debitę nuditatem, per quam omnes ſunt filii irę, quoniā & naturam accuſat ſpōtanea, quam fecit iuſtitię deſertio: nec excuſat perſonā impotentia recuperandi, quam cō comitatur beatitudinis nuditas: ut ſicut ſunt ſine omni iuſtitiæ rēctitudine, ita ſint abſque omni iuſtitiæ beatitudine. AD ILLVD uero quod obiicitur, quod non eſt aliquis laudandus, uel uituperandus ꝓ eo, quod ei naturaliter ineſt. Dicendum quod ſi intelligatur de natura inſtituta, nec eſt laudandus, nec uituperandus, nec apud Deum, nec apud homines: quia ipſe Deus naturam inſtituit, nec debet culpare, quod fecit. Si uero intelligatur de eo, quod naturaliter ineſt ſecundum ſtatum naturæ lapſæ: ſic dico, quod non eſt homo apud homines uituperādus, ſicut dicit Anſel. & habitum eſt in reſponſione: quia homines quātum ad talia pares ſunt: nec debet homo quod non dedit ab hoīe exigere. Apud uero Deū, qui aliter naturam inſtituit, uituperandus eſt, quia in ſe non habet, quod Deus ab ipſo iuſte exigit. Illud igitur uerbum Philoſophi, quod dicit, quod pro naturalibus nec laudamur, nec uituperamur: aut eſt intelligendū de naturalibus quantum ad naturæ inſtitutionē, aut ſi de aliis intelligatur, hoc intelligiē quantum ad iudicium humanū, non quantum ad iudicium diuinū. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, quòd pronior eſt Deus ad miſerendum, quàm homo. Dicēdum, quod uerum eſt; pro eo qđ plenam miſericordiam præſtet ei, cui ſibi placuerit miſereri: nihilominus tamen diſtrictiſſime iudicat, ſicut ex illo uerbo colligitur in Mat. 12. De omni uerbo ocioſo reddent homines rationem in die iudicii. Vnde multa ſunt peccata, quę apud homines tolerantur, & non puniuntur, utpote ſunt ſpiritualia, & interiora, de quibus oportebit ī die iudicii nos reddere rationē. Miſericordia enim uiam iuſtitiæ non pręcludit.

QVAESTIO II.

An deceat diuinam iuſtitiam infundere animas corporibus fœdè ab Adam propagatis?

VTRVM deceat diuinam iuſtitiam animam tali carni infundere. Et quòd non, uidetur. Non eſt uere innocens, qui poteſt alium a culpa releuare, & non releuat: ergo multofortius non

non est uere innocens, qui potest alium præseruare a culpa, & non præseruat: sed creator posset animam, quam creat, a culpa præseruare, si eam tali corpori non infunderet: ergo uidetur, quòd eam infundendo tali corpori, faciat minus iuste. ITEM. Idem est aliquid facere in se, & facere aliquid, quo facto necesse est illud fieri. Vnde idem est hominem interficere, & facere, quo facto homo necessario moriatur, & qui aperit fenestram, dr̃ domū illuminare, ꝓ eo ꝙ facit aliqd, quo facto domus illuminatur: sed animā infusam maculare carne, necesse est eam effici peccatricem: igitur idem est animam peccatricem facere, & animam tali carni infundere: sed nullo modo decet diuinam iustitiam animam peccatricem facere; ergo nullo modo decet eā infundere. ITEM. Minus malum est affligi quantumcunque pœna temporali, quàm maculari culpa mortali: sed nullo modo deceret diuinam iustitiā animam in suę creationis primordio, antequā uniretur corpori, in pœnam demergere infernalem: immo diceretur ipsi animę facere iniuriam, quam innocentem uexaret in pœna: ergo multo fortius indecens est diuinę iustitiæ, & iniuria uidetur fieri ipsi animę, si cōiungatur ipsa anima, ipsi carni maculatæ, ex qua contrahit maculam originalē. ITEM. Et si caro posterorum aliquo modo fuerit in Adam: animę tamen nunquam ex anima Adæ propagatæ, sed immediate a Deo ꝓductę sunt: ergo uidetur quòd Adam nihil eis meruit, nec demeruit: igitur sicut non decuisset diuinam iustitiam animam Adæ infundere corpori maculato in primaria rerū conditione: sic nec nūc uidetur, quòd debeat eam tali carni sociare. ITEM. Si aliqua anima haberet usum uolūtatis, & recusaret tali corpori uniri, non esset iustum, quòd Deus illam, ipsa recusante, in illo corpore incarceraret: igitur si animę conditio non deteriorari debet: quia cum creatur, caret usu libertatis arbitrii, uidetur quòd nullo modo salua rectitudine iustitiæ, sociari deberet carni maculatæ. ITEM. Non est uera iustitia, nisi ubi cōiuncta est misericordia. Nam uniuersæ uię domini misericordia, & ueritas: sed cum Deus infundit animam carni maculatæ, quā scit de corpore exire, antequam baptizetur, uel possit conuerti ad Deū, huic nullam facit misericordiā: ergo nō uř ꝙ in tali operatione commendetur diuina iustitia, quæ derelinquit misericordiā.

SED CONTRA. Iustum est, ut conditor naturæ satisfaciat appetitui naturali, quem naturæ inseruit: sed corpus ab Adam ꝓpagatum, perfecta organizatione organizatū appetit uniri animę rationali: ergo si nihil potest satisfacere illi appetitui, nisi solus Deus, uidetur quòd ad diuinam iustitiam pertineat illi corpori animæ infundere. ITEM. Iustum est, quòd gubernator conseruet res eo modo, quo natæ sunt cōseruari: sed species humana nata est conseruari, sicut & species aliorum animalium per propagationem hominis ab ho-

homine: igitur secundum quod corpora procreantur, iustum est Deum animas illis infundere. ergo qualiacunque sint corpora ex Adam propagata, animę debent illis corporibus sociari.

ITEM. Iustum est adiutorē omnium in eo, quod pręcipit alteri, auxilium suum impendere: sed Deus præcipit homini filios ꝓcreare: & homo non potest sine diuino adiutorio perficiente, & complente, quod inchoat perficere, & complere, dādo formam completiuam; ergo quotienscū que, & quōcunque homo generat, si non est defectus ex parte hominis præparantis corpora, uidetur quòd iustum, & æquū sit Deum auxiliari, infundendo aīas. ITEM. Iustum est æquum retributorem pro enormi crimine totam posteritatem in seruitutem redigere, sicut legibus humanis uidemus pro crimine læsæ maiestatis exhęredari totam posteritatem: si ergo Adam pater omnium hominum inexcusabiliter, & contra excellentissimum dominum peccauit, uidetur quod iustū sit omnes posteros eius in miseriam, & seruitutem redigi: & si hoc, iustum est animas eorum corporibus infectis, & pęnalibus copulari.

RESOLVTIO.

Si iustitia dicatur diuinæ bonitatis condecentia: quàm maximè, & ratione conditionis rerum, & ratione conseruationis, & ratione prouisionis, uel administrationis earundem.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod iustitia dupliciter consueuit accipi. Vno modo dicitur iustitia ipsius diuinę bonitatis condecentia. Alio modo dicitur iustitia prout considerat meritorum exigentiam. Si dicatur iustitia diuinæ bonitatis condecentia: hoc modo decet diuinam iustitiam animam rationalem infundere carni ex Adam propagatę: tum ex hoc quod est rerum conditor, tum ex hoc quod est conseruator: tum ex hoc quod est ꝓuisor, siue administrator. Cōditorem enim decet appetitui naturę satisfacere: & ideo cum natura in Adam uitiata corpus format, habes appetitum ad animam rationalem, ad diuinę bonitatis condecentiam spectat illum appetitum supplere, & perficere. Conseruatorem etiam decet rem sic conseruare, secundū quod nata est conseruari. Si ergo species humana, quę in Adā inchoata est, nata est conseruari per propagationem hominis ex homine cū habeat homo corpus animale, nec possit in solis corporibus conseruari absque animabus, ad diuinæ bonitatis condecentiam spectat, inquantū Deus est naturæ conseruator, animas corporibus infundere naturę legis propagatis. Gubernatorem etiam decet sic rem administrare, secundum quod instituit, & naturę suę indidit uirtutem, & potentiam ad mouendum, & operandum: propter qđ dicit Aug. in 7. de ciui. Dei. Sic res, quas condidit administrat, ut eas agere proprios motus sinat. Quoniam igitur Deus sic instituit humanam naturam, ut Adam prępararet corpora, & ipse illis corporibus animas, infunderet, & iterum ipsum Adam in

stituis

stituit in statu mutabilitatis, in quo, scilicet posset effici mortalis, & īmortalis. Ex his duobus colligitur necessario, quod ad diuinę bonitatis condecentiam spectat, inquantum est rerū administrator, quod animas talibus corporibus infundat. Si.n. in primaria conditione sic instituit, & sic decreuit, ut corporibus propagatis ab Adam animas rationales infunderet, & iterū sic debet administrare res, ut eas agere proprios motus sinat, ut salua sit lex institutionis, & lex administrationis, qualiacunque Adam corpora sibi propaget, dum tamen sint disposita ad animam rationalem, decet Deum animas his infundere. Nec ex hoc culpatur Deus ī aliquo. Et est exemplum satis manifestum. Si promisissem alicui quotquot dolia faceret de aliquo arbore, implere ea uino, & radix illius arboris sic inficeretur, ut omnia dolia ex illa arbore facta uinum inficerent, quod illis infunderetur, nō esset culpa mei infundentis uinum in talia dolia: quia ego facio, quod debeo, & promisi: sed eius culpa est, qui radicem arboris infecit, & inepta dolia pręparauit. Et sic patet quod secundum quod iustitia dicitur diuinę bonitatis condecentia, hoc exigit, uidelicet ut animę talibus corporibus infundantur. SI AVTEM iustitia dicatur proprie, secundum quod respicit meritorum exigētiam, sic nulla est quæstio, utrū Deus animam tali corpori infundat iuste, uel iniuste. Iustitia enim hic non respicit rerum conditionem; sed retributionū distributionem. Aliud autē est animam creare, & infundere, & aliud est pro meritis sibi retribuere. Cum.n. eam creat, nō cōsiderat, quid anima meruit, sed ꝙ anima appetitui naturali uniri appetit. Posset tamen dici, qđ & si non sit assignare iustitiam isto modo, secundum quod habetur respectus ad ipsam animā in se: contingit tamen reperire in comparatione ad demeritū Adæ. Et hoc est, quod dicit Anselm. in Lib. de Concept. virg. cap. 28. Si quis uir, & uxor ad magnam quādam dignitatem, & possessionē nullo modo suo merito, sed sola gratia prouecti sunt, si crimen graue inexcusabiliter cōmittāt, & pro eo iuste deiiciuntur, & in seruitutem rediguntur, quis dicet filios, quos post damnationem genuerunt, eidē nō subiacere seruituti, sed potius ad bona, q̄ parētes amisērūt iuste, gratis debere restitui? Tales sunt primi parētes, & eorum filii, quos iuste pro culpa sua de beatitudine in miseriam deiecti in eodē generant exilio: de quibus tāto districtius debet esse iudicium, quanto delictum eorum pōt probari improbius. Sic igitur patet, quomodo decet diuinā iustitiam infundere animas corporibus propagatis ab Adam. Et concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur in contrarium, qđ non est uerè innocens, qui potest aliū releuari a culpa &c. Dicendum, quod istud uerum est de eo innocēte, qui non scit, uel non pōt mala ex bonis elicere: uel cuius ēt nō est uniuersaliter natu-

naturam regere:'& ideo locũ in proposito non habet. Nã Deus mala permittit nõ solummodo originalia, uerumetiã actualia. Tum quia sic res, quas cõdidit administrat, ut eas agere proprios motus sinat: tum etiam, q̃a nouit de malis elicere bona. Ad illvd, quòd obiicitur, q̃d qui facit, quo facto, necesse est alterum fieri, dicitur illud facere. Dicẽdum, quòd hoc ueritatẽ habet, quando effectus consequens directè consequitur ad illud factum intermedium, & secundum ordinationem operis, & secundum intentionem agẽtis, sicut est in eo, qui aperit fenestrã, ut illuminetur domus. Non sic autem est in proposito. Tum quia Deus non intendit infundere animã carni ad hoc, ut contrahat culpam: tum etiã quia infusio animæ in carnem non directè ordinatur ad animæ maculationem, nisi solum per accidens, uidelicet ratione fœditatis introductæ in carnẽ ex culpa Adæ: & ideo talis effectus extraneus est operationi diuinæ. Et ideo ratio illa peccat secundum accidens. Ad illvd, q̃d obiicitur, ꝙ si Deus poneret animam in inferno, nõ faceret iuste. Dicendũ, quòd non est simile: quia cum dico animam poni in inferno, hoc non attenditur secundum ordinem naturę, cum talis locus non sit debitus animæ per naturam. Si ergo in eo ordinatè ponatur, necesse est quod ponatur secundum iustitiam, quæ respicit meritorũ exigentiam: sed anima antequã corpori infundatur, nulla habet merita: & ideo si in inferno collocaretur, nulla esset ibi iustitia: non sic aũt est ex parte ista: quia anima naturalẽ habet appetitum ad carnem, & caro ad spiritum: & ideo secundum ordinem naturæ anima in tali corpore collocatur, nec debet infringi appetitus naturalis propter aliquod accidens prępter naturale, utpote fœditatis, uel pœnalitatis. Ad illvd, quod obiicitur, quod anima non propagatur ex anima; ergo nihil meretur una alteri. Dicendum, quòd & si potentia uirtutis generatiuæ non se extendat ꝑ ꝰ quàm ad carnis propagationem ꝑ modum efficientis: intentio tamen naturæ se extendit ad totum cõpositum. Homo enim non intẽdit generare carnem, sed intendit generare hominem similem sibi in specie: & ideo omnes dicuntur filii Adæ. Et propterea licet Adam non potuerit demereri animæ, ut separatæ; potuit tamen ei demereri, ut carni unitæ: & ideo ratio illa non ualet. Posset tamen & aliter dici, sicut tactum est, quod illa animę infusio non respicit merita præcedentia. Ad illvd, quod obiicitur de anima separata, quę haberet usum liberæ uoluntatis. Dicendum, ꝙ nõ est simile: q̃a si talis anima usum liberæ uolũtatis haberet, & corpus tale respueret, infusio illa non posset esse absque pœna: & ita culpa præcederet eius infusionẽ, aut sibi fieret iniustitia. Non sic autem est in proposito: quia cum anima corpori uniri appetat, illa unio est naturalis, licet accidentaliter ex hoc contrahat culpam, & pœnam. Ad illvd, q̃d obiicitur,

obiicitur, quod iustitia semper debet esse iuncta misericordiæ. Dicendũ, quod uerum est, nam iustitia secundum quod dicitur diuinæ bonitatis condecentia, iũcta est misericordiæ, quę quidẽ dicitur diuinę bonitatis affluentia, & utraque in proposito habet reperiri. In hoc enim ipso, quòd Deus animas talibus corporibus infundit, manifestatur affluentia diuinæ bonitatis: quia solem suum super bonos & malos oriri facit: nec propter trãsgressionem Adæ subtraxit manum a conuersione humanę naturæ. Secundum autem, quòd iustitia respicit meritorum exigentiam, sic etiam habet misericordiam coniunctam: sed neutro modo (propriè loquẽdo) habet locum in proposito, nisi cõparemus ad peccatum Adæ Nã per comparationem ad peccatũ Adæ est ibi iustitia; quia Deus pro sua trãsgressione totam posteritatem Adæ puniuit. Est ẽt misericordia; quia eam non omnino deleuit, quamuis Adam hoc ex sua transgressione mereretur: imò multis ipsorum posterorum restituit gratiã. Aliis uerò, qui moriuntur ante baptisma, & si non præstet beneficium gratiæ: beneficium tamen aliquid impendit misericordiæ in hoc, quòd conseruat eis esse naturæ. Melius est enim sic esse, quàm omnino non esse. Paratus etiam esset eis impendere beneficium gratiæ, si perducerentur ad baptismatis sacramentum. Quod autem non perducuntur, hoc uenit ex defectu naturæ. ET SI tu quæras, cum Deus hoc præsciret, quare animam corpori illi infunderetur, uel cum præsciret etiam Adam lapsurum, & corpora humana corrupturum, quare sic, & non aliter propagationem hominis instituit, cum taliter posset instituere, ut nullo modo proli fieret præiudicium a parente. Dicendum quòd in rerum conditione plus pensatur ordo diuinæ sapientię, quàm pensetur ordo iustitiæ, uel misericordiæ. Ordo autem diuinæ sapientiæ hoc exigebat, ut rationales spiritus immediatè exirent a Deo, ad cuius sunt imaginem; & omnes homines propagarentur ex uno homine multis de causis, sicut suprà Dist. 18. assignatum est: & quamuis Deus uideret aliquid malum inde prouenire: nõ tamen debuit ordinem, quẽ requirebat diuina sapientia immutare. Eliciendo enim bona ex malis subsequentibus totum reducit ad ordinem sapiẽtię cõpetentem: & dum ex magnis malis maiora elicit bona, commendabilior redditur & potentia, & sapientia, & bonitas: propter quod exclamat Grego. & dicit. O felix culpa, quæ talem meruit habere redemptorem. Et ideo, si quis uelit attendere quãtum sit cõmendabilis Deus in operibus suis, non debet aspicere solum ad illud, quod prȩsentialiter uidet, uerũ etiam ad antecedentia, & futura: quia sicut pulchritudo metri nõ percipitur una syllaba, sed in uersus integritate: sic pulchritudinem diuinorum operum, & laudabilitatem respicere non potest, qui respicit ea in parte.

Vtrum originale peccatum per peccata proximorum parentum multiplicetur, & intendatur.

PRædictis adijciendum uidetur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrum omnium qui fuerunt ab Adam usque ad ipsos, an aliquorum, & non omnium.

Quid super hoc Augustinus.

Cap. 47 Tom. 3. *De hoc Aug. in Enchiridion ambigue differit. Videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis: non omnium tamen, qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarētur paruuli: sed tantum eorum parentum, qui eos a quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis uerbis, quibus in* Exo. 20 *Exod. dominus ait, Ego sum Deus uisitans iniquitates patrum vsque in tertiam, & quartam generationē: quasi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputētur, & non alia: quod est per moderationē diuinæ miserationis.*

Eorum documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta?

Ibidem 44. & 46. *Et quod non illud solū primi hominis delictum paruulos teneat, sed ēt alia, illi quibus ita uidetur ex eo confirmant, quòd ēt paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralē numerum, non per singularem in remissionem peccati. Et David de legitimo ma-* Ps. 50. *trimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate, uel peccato. Unde putant non tantum illud unū peccatū originale; sed etiam plura, quæ in peccato Adæ reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.*

Quod in illo uno primo peccato plura reperiuntur.

Quod uerò in actuali peccato Adæ plura notari valeāt Cap. 45 *peccata, August. in Enchiridion insinuat. Possunt (inquit) intelligi plura peccata in una transgressione Adæ, si in sua*

quasi

quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic: quia homo in sua potius esse quàm Dei potestate dilexit. Et sacrilegium: quia Deo non credidit. Et homicidium: quia se in mortem præcipitauit. Et fornicatio spiritualis: quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est. Et furtum: quia cibus prohibitus vsurpatus est. Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentũ præcedentium peccatis utrum paruulis imputetur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata parentum in filios, tenet eos ante regenerationẽ usque adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cum & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in oẽs homines pertrãsiit, atque tã magnum est, vt eo mutaretur in necessitatem mortis humana natura, Reperiuntur (sicut supra disserui) plura peccata, & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat. Sed de peccatis aliorũ parentũ, quibus ab ipso Adã vsque ad patrẽ suũ pro† generationibus suis quisque succedit, non immerito disceptari põt: vtrum omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: ut tãto peius, quanto posterius, quisque nascatur. An propterea Deus in tertiam & quartã generationem de peccatis parentũ posteris eorũ comminetur: quia iram suam quantum ad progeneratorũ culpas, non extendit vlterius moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia nõ cõfertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione præmerẽtur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tãta, scripturis sanctis diligẽtius perscrutatis ac tractatis,

Ibid. c. 46.
Exod. 20.
Ps. 50.
In Enchi. Ca. 47.
† alias pro generationibus.
Vide opiniones uarias.

valeat vel non valet reperiri, temere affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorum opiniones referendo.

Censura de Augustini sententia.

Enchiridij. Cap. 93 *Alioquin sibiipsi contradicere videretur, qui in eodē Libro omniū mitissimam dicit esse pœnā paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato, his verbis, Mitissima sane pœna eorū erit, qui præter peccatū, quod originaliter cōtraxerūt, nullū insuper addiderūt & in cæteris qui addiderūt, tāto quisque ibi tolerabiliorē habebit damnationē, quanto minorē habuerit iniquitatem. Ecce hic aperte dicit, paruulorū pœnā omnium aliarum pœnarū esse leuissimam. Quod si est, non ergo peccatis patrū præcedentium obligātur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirētur, & pro suo originali, nō iam minus, sed forte magis quàm ipsorū parentes punirentur. Nō ergo pro peccatis parentum actualibus, nec ēt pro actualibus primi parentis, sed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullā aliā ignis materialis uel conscientiæ vermis pœnā sensuri, nisi quod Dei visione carebūt in perpetuū. Vno ergo, & nō pluribus peccatis paruuli obligati sunt. Vnde ēt ea, quibus illa opinio muniri uidetur, scilicet quod peccata & iniquitates in paruulis aliquādo scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat Augustin. in eodem Libro. Quia in scriptura per singularē numerū pluralis numerus sæpe significari solet, vt ibi, Ora* Esa. 44. Nu. 21 *ergo ad Deū, vt auferat a uobis serpentē: nō ait, Serpētes,* Mat. 2 *quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem signifi-* Exod. 32. *catur singularis numerus: ut in Euangelio, Mortui sunt. n. qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus est, cum loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt Deos aureos, cū unū fecerint vitulū: de quo dixerunt, Isti sunt dij tui Israel. Ita & illud originale unum plurali numero significatur, cum dicimus paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.*

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris.

Hic quæri solet, Vtrum peccatum Adæ transgressionis

ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis. Quibusdam ita esse uidetur, quia illud peccatum totā humanā naturā mutauit, sicut August. dicit in Enchiridion. Illud unum peccatū in loco, & habitu tantæ fœlicitatis admissum, tam magnum est, vt in uno homine originaliter, & (ut ita dixerim) radicaliter totum genus humanū damnaretur. Idem in Libro de Ciui. Dei. Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluptati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His alijsque utuntur auctoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo. Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorum: quia totum humanum genus uitiauit, ac morti utique subdidit, quod nullo alio peccato factum est: Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud. Quare quibusdam grauius uidetur ceteris. Cap. 48 Lib. 14 c. 11. et 15.

Respósio ad hos: vbi alia peccata illo maiora ostendūtur.

Ad quod dici potest, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum, quod neque hic, neque in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quòd uero totam humanam naturam corrupit, non ideo est quia grauius fuerit cunctis alijs peccatis, sed quia ab homine commissum est, quando in uno homine tota humana natura consistebat, & ideo tota in eo corrupta est: maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, sed non quantum ad pœnam æternam quàm grauiorem non meruit, quàm plures postea meruerunt per alia peccata: imo alios grauiorem promeruisse credimus iram, quàm Adam meruerit. Mat. 12

An istud peccatum dimissum sit primis parentibus.

Si vero quæritur, an illud peccatum fuerit dimissum in primis parentibus. Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Augustinus in Libro de Baptismo par- Lib. 2. ca. 44.

nulorum ait. Sicut primi parentes postea viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberari supplicio, non tamen illa meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccatis, etiam remissis peccatis, si homo in ea iuste ui
etiam *xerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quã traxit de propagine peccati.*

Auctoritates quòd peccata parentum uisitẽtur in filios.

Et licet peccatis parentum, nisi Adæ, paruuli non obligentur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego
Exod. 20. *sum Deus fortis, zelotes, uisitans iniquitates patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem his, qui oderunt me. His uerbis aperte insinuatur, quod Deus reddit peccata patrũ super filios tertios & quartos. Huic autem*
Ezech. 18. *uidetur aduersari quod dominus ait in Ezechiele, Quid est quòd inter uos parabolam vertitis in prouerbium istud, dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Viuo ego, dicit dominus, si erit vobis vltra parobola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita anima filij mea est: et anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. His uerbis videtur Deus corrigere per Prophetam, quod maledixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam, & quartam generationẽ, iniustitia videtur Dei esse, ut alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & alium peccata luere?*

Determinatio præmissarum auctoritatum.

Sed vt ait Hieronymus, Ne lex & prophetæ. 1. Exod. & Ezechiel, imo ipse Deus qui & hic & ibi locutus est, in
Tom. 5. explanatione ad 8. c. Eze. *sententia discrepare videantur, attendamus finem illius auctoritatis Exo. Dicto enim. Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me: per quod euidenter ostendit, non ideo puniri filios, quia peccauerunt patres, sed quia eis similes quodam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in Exodo dominus dicit, sicut Hieronymus tradit,*

non

non id sonat quod multi existimant: nec est simile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exo. Hieronymus super illud Ezech. & Aug. super Ps. Deus laudem meã ne tacueris, de filijs peccata patrum imitantibus accipiendum censent: super quos dicitur Deus reddere peccata patrũ: quia punit eos, eo quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in Propheta, quod ante dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit, aperit. Vnde & illos qui praue intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Hiero. 31. In to. 8 enarratione uersus. In memoriã redeat iniquitas patrum eius.

Quare dixerit, in tertiam, & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauerit.

Veruntamen si de imitatoribus malorũ illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantum commemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemoranit, cum & illi omnes mali sint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maxime patres filij imitari solent, quos præcipue diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit: quia solent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secũdũ mysteriũ

Quod etiam mysticè intelligendum esse ostenditur, ex eo quòd parabola dicitur. Si. n. parabola est, vt ait Hieronymus aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt. Patrẽ in nobis esse dicunt leuem punctũ sensuum, scilicet primũ motum suggestionis, uel cogitationi: Filiam vero, si cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur consensus, & delectatio mulieris: Nepotem, si quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel cõplere decreueris: in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati: Pronepotem autem, si non solum feceris, sed in eo glorieris: et hac est quarta generatio, nõ quia tres præcesserint, sed

Loco prædicto.

Prĩ. 2.

ſed quarta dicitur, quia quarto loco a primo motu, qui eſt quaſi pater, enumeratur. Deus ergo primos, & ſecundos ſtimulos cogitationum, quos Graeci Propathias vocant, ſine quibus nullus hominum eſſe poteſt, non puniet æternaliter: ſed ſi cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit, corrigere noluerit: quæ ſunt mortalia peccata, & tertia, & quarta generatio.

Per quid probat̄, ꝙ primus motus non puniat̄ æternaliter.

Ad probandum vero, ut ait Hieronymus, quòd primus pulſus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Geneſi aſſerendum eſt: Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & ſententiam non ipſe, ſed filius eius Chanaan accepit: Maledictus Chanaan, ſeruus erit fratrū̄ ſuorum. Quæ enim iuſtitia eſt, vt pater peccauerit, & filius punitus ſit? Sed in myſterio illud factum eſt.

Ibid. paulo inferius. Gen. 9.

SVPRA oſtendit Magiſter, qualiter peccatū originale per baptiſmū deleatur. In hac parte intēdit inquirere, utrū originale peccatū ꝑ peccata proximorū parentū multiplicetur, & intendatur. Diuiditur aūt pars iſta in tres partes. In quarū prima Magr̄ mouet q̄ōnem, & determinat ſcd̄m aliorū opinionē. In ſcd̄a determinat ſcd̄m ueritatē. ibi. *Alioquin ſibiipſi contradicere oſtenderetur &c.*) Et parū ante. *Ecce perſpicuum fit lectori* In tertia uero parte diſſoluit quādam apparētē ſcripturę auctoritatē. Ibi. *Et licet peccatis parentū, &c.*) Prima pars habet tres partes. In prima Magiſter mouet q̄ōnē: In ſecūda determinat ſcd̄m aliorū opinionē ibi. *De hoc Aug. in Ench. ambigue differit, &c.*) In tertia uero: quia illa opinio uidebat̄ ſuꝑ uerba Aug. eſſe fundata, ſubiungit modum, per quē Aug. illam q̄ōnē diſſoluit. ibi. *Quod uero in actuali peccato Adæ plura, &c.*) ubi apparet, ꝙ Aug. illā q̄ōnem pertractat ambigue, & quaſi inſolutā illā dimittit. Similiter ſecunda pars principalis h̄ēt tres. In prima oñdit Magiſter, ꝙ peccatū originale nec multiplicat̄, nec intēdit̄ ꝑꝑ peccata ꝓximorū parētum: & hoc rōne ſumpta ex parte pœnæ. Scd̄o uero, quia originale peccatū ortū habet a peccato primi parētis, determinat de grauitate actualis peccati Adę. ibi. *Hic quæri ſolet, utrum peccatum tranſgreſſionis Adæ, &c.*) In tertia autē determinat de illius peccati remiſſiōe. ibi. *Si uero quæritur, an illud peccatum, &c.*) Similiter tertia pars principalis h̄ēt tres partes. In prima parte Magiſter mouet dubitationē, quæ cōſurgit ex apparenti contrarietate. In ſecunda parte determinat illam apparentem contrarietatē exponēdo auctoritates quātum ad intellectū literalem, ibi. *Sed ut ait Hier. Ne lex, & Propheta,*

ta &c.) In tertia uero explanando quantum ad intellectum mysticum, siue moralem. ibi. *Quod etiam mystice intelligendum esse ostenditur, &c.*) Et sic tria pcipue determinat Magister in litera, uidelicet qualiter peccata parentum habeant imputari posteris: & iterum cuius quantitatis, & intensionis sit culpa originalis: & postremo simul cum hoc determinat qualiter habeat puniri.

Dub. I. **P**Ossunt (*inquit*) *intelligi plura peccata, &c.*) Contra. Si hoc uerum est, tūc pari ratio in quolibet uno peccato est multitudo peccatorum, si consideretur illa ratio assignandi diuersa peccata in uno peccato, quam Augu. ponit in litera. Quilibet enim cū peccat, interficit animam suam: quia peccatum est mors animę: quilibet etiam transgredit̄ mandatum diuinum: ergo est ibi homicidium, & inobediētia: & sic de aliis. Item. Si fuit ibi pluralitas peccatorum: ergo uidetur, q̄ in quolibet paruulo sit multitudo originalium. Quod si tu dicas, quod nō fuit transfusum originale ratione omnium: sed ratione alicuius, quęritur ergo tunc, ratione cuius principaliter fuerit transfusum, utrum ratione gulę, uel superbiæ, uel inobedientiæ. Et quod ratione inobedientiæ uidetur. Ro. 5. Per inobedientiam peccatum intrauit in mundum. Quod autem fuerit gula, uidetur per ipsum textum. Quacumque die comederitis, morte moriemini. Et ratio concordare uidetur: quia originale peccatum trāsfunditur mediante propagationę carnis: ergo transfunditur ratione peccati carnalis: ergo si non fuit ibi peccatum carnale, nisi gula: ergo &c. Quod autem superbia, uidetur auctoritate Hugonis in septima parte primi Libri de Sacram. Propter elationē animus obscuratus est: q.a.n. per elationem tumuit, ignorantia percussus lumen ueritatis amisit. Et parum ante hoc. Quia spiritus per superbiam contra creatorē tumiens obedientiam nō tenuit, idcirco creator spiritum ignorantia, carnem uero concupiscētia damnauit. Quæritur ergo ratione cuius horum originale principaliter transfundatur, cū omnia hæc dicat August. fuisse in primo peccato. Respon. Dicendum, quòd peccatum Adæ sicut & alia peccata in uno genere est principaliter: nihilominus ex quadam adaptatione secundum diuersos effectus, & circunstantias diuersa dicitur in se claudere peccatorum genera: nō quia in ipsa sit culparū multiplicitas (loquendo essentialiter) sed per quandam adaptationē, & per quandam metaphoram. Nihilominus (sicut supra explanatum fuit) in consummatione, & perpetratione unius peccati contingit diuersa reperire peccata, ut superbiam, uel auaritiam in primordio, & gulam in progressu, & inobedientiam in consummatione peccati primorum parentum, & maximē Euę. Ad illud ergo, quod quęritur, utrū ratione horum omnium, uel ratione alicuius istorum specialiter transfundatur originale peccatum. Dico, quòd ratione omnium; sed differenter: nam superbia

Cap. 31

Dist. 21. art. ul. & dist. 22.

bia respicit illam transfusionem originalis quasi causaliter, & gula quasi materialiter, & inobedientia quasi formaliter. Peccatũ.n. Adę formaliter loquendo fuit peccatũ inobedientię: materialiter uero quia fuit esus ligni, fuit peccatũ gulę: sed cãliter: quia fuit pro acquirendam excellentiam, fuit peccatum superbię. Et sic patet responsio ad obiecta.

Non est tamen putandũ, &c.) Dub. 2. Cõtra. Hoc uidetur falsum. Quia maius malũ est quod corrũpit totã naturã, quam quod corrũpit unã solã personã: sed peccatũ Adę totã corrũpebat naturã, peccatum in spiritũ sanctum unã solã personã: ergo &c. Resp. Dicẽdum, quod Dis. 21. in fine: & 22. per totum. hæc quõ determinata fuit supra cum agebatur de peccato Adæ. Propter quod notandum, quòd multis modis, dicitur peccatum unũ esse grauius, siue maius altero. Primo modo causalitate: & sic peccatum diaboli dicitur esse maius, cuius inuidia mors introiuit in orbẽ terrarum. Secundo modo generalitate: & sic peccatũ primi parentis dicitur fuisse maius: quia in totum genus humanum se diffudit. Tertio modo enormitate. & sic peccatum Iudæ dicitur esse maximum, quia uendidit Deum. Quarto modo ingratitudine: & sic peccatũ illius dicitur esse maius, qui plura percepit dona gratiarum Quinto mõ periculositate: & sic peccatum ignorãtiæ dicitur esse maximũ, quia periculosum. Sexto modo inseparabilitate: & sic peccatum cupiditatis dicitur esse maximum: quia cum alia uitia cum homine consenescant sola auaritia iuuenescit. Septimo modo importunitate: & sic superbia dicitur esse maximum, quia etiã ex ipsis bonis operibus consurgit. Octauo modo pronitate: & sic luxuria dicitur esse grauius, ad quàm homines magis sunt proni. Nono modo maioris gratiæ impugnatione: & sic peccatum in Spiritum Sanctum dicitur esse maximum. Decimo modo ratione maioris offensæ: & sic peccatum idololatrię dicitur esse maximum. Vndecimo modo rõne facilitatis resistẽdi. & sic dicit Magister; quod peccatũ Adę fuerit grauissimum. Duodecimo modo ratione improbitatis, atque libidinis, & sic cuiusque generis peccatum maius potest fieri ab altero. Hi duodecim modi cõsueuerunt a doctoribus assignari. Fortassis, & alii apparebunt modi: sed isti sufficiant tanquam magis consueti. Et per hoc patet responsio ad illud, quod obiicitur.

Quia ab homine commissum est, &c.) Obiicitur: Ex hoc enim uidetur, quòd si Adam perpetrasset aliud peccatum, quàm illud, cum in eo esset tota natura, quod totam naturam corrupisset. Sed contra ponatur quòd Adam solo consensu peccasset, tunc corpus actum peccati animę nõ communicasset: ergo caro non fuisset infecta: ergo nec originalis culpa transfusa. Item. Pœnitentia in integrum restituit ea, quæ mens perdidit, quamuis non restituat ea, quæ sunt corporis: ergo si homo tantũ mentaliter peccasset, oĩno per pœnitentiam resurgeret: nõ ergo uñ, quod originalem culpam transfunderet. Propter hoc est quæstio, Dub. 3. utrum

utrum si peccasset alio genere peccati, originale transfudisset. Resp. Dicēdum, ꝙ circa hoc duplex fuit opinio. Quidam. n. dicere uoluerunt, ꝙ cum omne peccatum: sit præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum, & per oē peccatum auertatur aīa a Deo, & fiat ei rebellis, ꝙ quocunque genere peccasset, rebellionem carnis, & spiritus incurrisset. Item. Cū omne peccatū sit iniustitia, quocumque genere peccasset Adam, priuatus fuisset iustitia, quam habebat. Item. Cū omne peccatum mortale sit mors, pro quolibet incurrisset carnis mortalitatē. Cum igitur, ista faciant originale transfundi, tenuerunt ꝙ Adā transfudisset originale quocumque genere peccati peccasset, & hoc uř sonare uerbū Magistri. Secundū hanc positionē de facili rñdetur ad illud, qđ obiicitur: quia sicut uidemus ꝙ pro peccatis spiritualibus caro cruciatur in inferno, & hoc q̄a nihil aliud est carnem cruciari quàm uoluntatem cruciari in carne: sic & in proposito uoluerunt dicere, ꝙ esse potuit ut ꝓ peccato, quod commisisset spiritualiter, puniretur corporaliter. Alius modus dicendi est, ꝙ si Adam mortaliter peccasset, & mandatum illud non fuisset transgressus, non transfunderet originale. Et ratio huius est: q̄a pro sola transgressione illius mandati comminatus est ei dominus mortem, sicut patet Gen. 2. Et secundum hanc positionē uerbum Magistri, quod dicitur in litera, intelligitur præsupposita transgressione illius mandati, cui adiuncta erat mortalitatis pœna. Primus tamen modus dicēdi uidetur esse probabilior. Quamuis enim scriptura non comminetur mortem, nisi pro illa inobedientia, non absurde tamē illa comminatio intelligitur se extendere ad omnem mortalem culpam. Qđ autem istorum uerius sit, dubiū est; nec ibi est magna uis facienda: quia modica est utilitas, & nulla sciendi necessitas.

Si homo in ea iustè uixerit, &c.) Contra. Hoc uidetur incontinēter dictum. Si enim nulla pœna debetur homini, nisi merito culpæ: & homo in carne adeo potest iuste uiuere, ut sit dignus statim euolare, uidetur quòd in eo non sit meritum alicuius pœnæ, nec mortis nec alteris. Item. Si mors debet̄ cuilibet iusto; ꝓ peccato, uidetur igitur qđ nulla gratia fuerit in martyribus, qui mortui sunt pro Christo, sicut nec latronibus, qui suspenduntur ꝓ latrocinio. Iuxta hoc quęritur. Si mors debetur homini pro peccato originali, & unicum est ī homine originale peccatum, quæ iustitia facta fuit Lazaro, qui bis mortuus est. Respon. Dicēdum, quod nulla unquam iustitia absoluit hominem a debito mortis, pro eo qđ omnis iustitia, quę est in nobis, respicit uoluntatem, & est personalis: mors uero est pœna naturalis: & ita per nullam iustitiam dignus est homo a morte absolui, nec Deus sua benignitate aliquem a morte liberauit, tum propter illius sententię infirmitatē, qua dictū est Gen 3. Puluis es, & in puluerē Dub. 4.

reuer

reuerteris, &c. tum etiam ut fides locum habere possit. Ad illud, quod obiicitur de martyribus. Dicendum, quòd illud, qđ uno modo est debitũ, si ex charitate fiat, potest fieri gratuitũ: martyres autem, quia mortem uoluntarie sustinuerunt, quam effugere potuerunt. immo pro Christo se ante tempus obtulerũt, mors, quæ aliàs esset pęna, fuit eis ualde meritoria: quia Deus eam ualde reputat pretiosam, ex hac duplici causa, quæ tacta est. Ad illud de Lazaro. Dicendum, quod prima mors fuit ad manifestãdum gloriam Dei: & illud supplicium recompensatum est per cõsequẽs beneficium: quia hoc ipso quòd suscitatus est, fuit ampliatum merendi spatium: & melius erat ei sic bis mori, quàm si semel mortuus fuisset: ideo cum hoc alicui præstatur, ut suscitetur, magis sibi reputet præstari beneficiũ, quàm inferri supplicium.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An peccata actualia parentum imputentur filijs, & ad illos transmittantur?

AD intelligentiam huius partis circa tria incidit hic quæstio. Et primo quæritur de originali quãtum ad causam præcedentem. Secundo quantũ ad quantitatem concomitantẽ. Tertio uero quantum ad pœnã consequentem. Circa primum quæruntur duo. Primo quæritur, utrum parẽtes proximi possint trãsmittere ad prolem peccata sua actualia, an a solo parẽte primo transfundatur originalis culpa. Secundo quæritur, utrum primus parens potuerit in prolem transmittere satisfactionis iustitiam, sicut trãsmisit præuaricationis culpam.

VTRVM peccata parentum proximorum filiis imputẽtur, & ad eos transmittantur. Et quod sic uidetur. Primo auctoritate Exod. 20. Ego sum Deus zelotes, uindicãs peccata patrũ in filios, &c. si ergo Deus non uindicat, nisi pro culpa: & uindicta Dei transit a patre in filiũ, pari ratione uidetur quòd culpa. ITEM. Hoc uidetur exẽplo. 3. Reg. 14. Ego inducam malũ super Ierobóam, & super uniuersam domum eius. Et ibi habetur, quomodo tota posteritas propter peccatum patris fuit cõsumpta: ergo uidetur, quòd peccata proximorum parentum filiis imputentur. ITEM. Hoc uidetur ratione. In habentibus symbolum facilior est transitus: sed maius est symbolum, & conuenientia parentis proxmi ad prolẽ, quàm parentis remoti. Si igitur parens remotus potuit culpam transmittere in posteros, multo fortius uidetur de parentibus propinquis. ITEM. Parens proximus trãsmittit peccatum in filium, quod aliunde suscepit: sed magis unusquisque potest communicare quod habet a se, quàm quod habet ab alio: ergo uidetur, quod multo fortius ad prolem possit transmittere peccatum, qđ commisit, si transmittere potest peccatum, quod aliunde contraxit. ITEM. Peccatum Adæ ideo transit ad posteros: quia in Adam fuimus cum ipse

2. de Gener. & corrup tex. cõ 35.

ipse peccauit: ergo pari ratione, si parens proximus peccauit quãdo proles eius erat in lũbis eius, similiter uidetur quod peccatum parẽtis proximi in prolem transfunditur. ITEM. Ratio quare peccatum originale transfunditur: est; quia est infectio uirtutis generatiuæ circa actum generandi: ergo si aliquod peccatũ consistit circa actum generationis, uideĩ q; tale debeat in prolẽ transfundi: sed tale est peccatũ adulterii: ergo uidetur quod saltem illud peccati genus debeat in posteros redundare, ac ꝑ hoc peccatum originale intendere, & multiplicare.

SED CONTRA. Ezech. 44. Filius non portabit iniquitatẽ patris: ergo si hoc non est uerum de parente remoto ut de Adã, saltem ueritatem habet circa ꝓpinquos. ITEM. Galat. 6. Vnusquisque onus suum portabit: sed si peccata parentum redũdarent in prolẽ, non portaret unusquisque onus suum, immo etiã alterius: ergo &c Iterum alibi. Vnusquisque rationem reddet Deo pro se. ITEM. Ans. de Concep. virg. cap. 24. Parentum proximorum peccata ad originale peccatum nõ ęstimo pertinere: sed si transfunderentur a parente in prolem, pertinerent ad originale peccatũ: ergo &c. ITEM. Non est maior ratio, quare trãsfundit iniustitiam, quam iustitiam: sed pater sanctus non generat filium sanctum, & baptizatus non generat baptizatum, sicut ostensum fuit supra: ergo pari ratione parens proximus peccatum suum non transmittit ad prolem. ITEM. Nullũ peccatum transmittitur a parẽte in prolem nisi mediante carne: sed peccata actualia, quæ committuntur, carnem non immutant nec noua infectione inficiunt: ergo uidetur, quod ad prolem transmitti non possunt. ITEM. Si peccata actualia transmitterẽtur a parente in prolem: ergo filius semper esset peior patre, & dignus maiori punitione: si ergo est magnæ crudelitatis, & impietatis dicere, quod paruulus natus peior sit iniquo parente, patet &c.

RESOLVTIO.

Nunquam quò ad culpam: sed benè quandoque quò ad pœnam, & vindictam temporalem

RESP. Dicendum, quod peccatum parentum transire ad prolem, potest intelligi, tripliciter. Aut punitione, aut imitatione, aut transfusione. Si punitione, ut proles puniatur pro peccato parentis, sic attendendum est, quod duplex est punitio: una æterna, alia temporalis. Quantũ ad punitionem æternam nullo modo transit, uidelicet quod aliquis damnetur pro solo peccato parentis. Vnde Anselm. de Concept. virg. dicit, qđ paruuli non damnantur pro culpa Adę tantùm; sed pro culpa propria, quã habent; licèt non habeant eam agendo: sed contrahendo. Si autem loquamur de temporali punitione, sic quia pater punitur in filio, sicut ad literã uidemus, & scriptura ostendit, bene transit peccatũ parẽtis in prolẽ, siuẽ ꝓle uolente, siue nolẽte: & hoc est de seueritate diuinę iustitię. Alio modo dicitur peccatũ transire a parente in prolem per imitatio- *Cap. 22 & deinceps.*

rationem: & sic peccatum diaboli quodam modo transiuit in genus humanum, & peccatū Adæ in posteros, & peccata proximorum parentum in filios frequenter pertrāseunt: iuxta illud Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit &c. non tamē transit in omnes; sed in eos, qui imitari uolunt. Tertio modo dicitur peccatum transire a parente in prolem, & hoc transfusione, sicut infectio una causari hēt ab alia infectione: & hoc mō peccatum trāsfundi habet in prolem a solo primo parente. Ratio autem huius est, quia duo sunt in peccato, uidelicet priuatio debiti, & conuersio indebita: & secundum hoc duo ponuntur in peccato, deformitas, & macula. Macula namque ponitur ex conuersione: sed deformitas ex debiti priuatione manente obligatione. AD HOC igitur, quod aliquis possit peccatum ex parente contrahere, necesse est, qđ illo possit ad aliquid obligari: & possit ab eo bono ad quod obligatur, in ipso priuari: & quod possit etiā maculari, hoc autem solum fuit in primo parēte. Ad aliqd .n. tota humana natura, & oēs eius posteri in illo sunt, uidelicet ad habendam rectitudinem iustitiæ, siue non concupiscendum: & in illo per eius auersionem illa rectitudine priuati sumus: & quia illa obligatio carnem suam infecit infectione fœditatis, & passione mortalitatis, & caro nostra habet ꝓpagari ex illa, hinc est quod ab illo habemus infici, & ab illo traducimus singulariter peccatum secundum plenā rationem. In nullo autem posterorum noua obligatione obligātur filii in parente: nec etiam caro transfundenda inficitur noua infectione ex alicuius culpæ actualis perpetratione. Et hinc ēst quod nullus parēs proximus potest in prolem suā culpam actualem transfundere. Et hoc est, quod dicit Ans. in Lib. de Concep. virg. cap. 28. Parentum proximorum peccata ad originale peccatum nō æstimo ptinere. Quippe si Adā nequisset ad eos, quos generaturus erat iustitiā suā traducere, nequaq̄ posset iniustitiā suā transmittere. Hoc autem intelligit quantū est de transfusione culpæ, ad quam consequitur æterna damnatio: sed de transitu quantum ad punitionem temporalis pœnæ, subiungit in fine capituli, Non nego propter merita bona parētum filiis multa, & magna beneficia corporis, & animæ impendi: & propter peccata parentum filios, & nepotes usque in tertiam, & quartam generationem, (& forsitan ultra) diuersis in hac uita tribulationibus flagellari, & ea perdere bona ī corpore, & anima: quæ forsitan consequerētur, si iusti fuissent, quorum exemplum longum est hic inserere. Ex his igitur patet responsio ad questionem propositam. Concedendum enim est quod peccata actualia proximorum parentum ad originale nō pertinent, nec cū originali transfunduntur, sicut rationes ad partem secundam inductę ostendūt. Nihilominus tamē alio modo transeunt quātum ad uindictam, & punitionē temporalē, sicut primo probatur auctorita

te Exod. & deinde exemplo.

Ad Illvd uerò, quod obiicitur ꝑ rōnem, quod facilior est transitus in habentibus symbolū. Dicendū, quod illud uerum est, quādo utrobique æqualiter saluatꝰ rō principii agentis. Peccans aūt actualiter nō habet potestatē uitiādi prolē, nisi ille solus, in quo habuimus obligari, & in quo tota massa generis humani potuit uitiari, sicut ostensum est: & ideo illa rō nō cogit. Ad illvd, qđ obiicitur. Trāsmittit, quod aliūde suscepit. Dicendū, quod ex hoc non sequitur, quod transmittat illud, qđ est a se. Peccatū. n. quod aliūde suscepit, est peccatum naturale: sed peccatū, quod ipse facit, est peccatū personale: cōicatio aūt alicui proprietatis per uiam generationis plus respicit ueritatē naturæ, quam actum personę, sicut supra ostensum est. Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ ideo peccauimus in Adam: quia fuimus in ipso, dum peccauit. Dicendū, quod ista nō est tota causa, sed simul cū hoc exigitur, quod in primo parente oēs posteri possent obligari, & caro omnium posterorū posset infici & fœdari: hoc aūt in alio, quā in Adam non habet reperiri: iō patet &c. Ad illvd, quod obiicitur, qđ peccatum adulterii attenditur circa actum generatiuæ. Dicendum, quod & si circa actum generatiuæ attendatur: non tamē dicit corruptionem, quæ fit in ipsa uirtute generatiua secūdm se, sed quæ consistit circa uoluntatem rationalem: & ita circa personā: & propter hoc culpa adulterii, secundū qđ culpa, in prolē transfundi non hēt. Nihilominus tamen: quia circa actū generatiuæ cōsistit, plus imputatur proli, q̃ alia peccata parentum: unde uilis, & abiectus reputatꝰ ille, qui est natus de adulterio, & ēt secūdm leges humanas hæreditate paterna reputatꝰ indignus. Vnde illud peccatū plus redundat in prolē, q̃ alia actualia: nō tñ sic redundat, ut culpa primi parētis, qui posteritatem suam non tantum obligauit ad ignorantiā, & pœnā, sed et iamfœdauit peccati originalis macula, ob quam quilibet cum nascitur, dignus est ira, & indignus uisione Dei.

Qvæstio II.

An tota posteritas potuit in Adam satisfacere: sicut potuit in eo uitiari?

Vtrvm primus parens pro posteris suis satisfacere potuit, sicut potuit eos ex culpa sua uitiare. Et quod sic, uidetur. Quia dicit Anselm, de Concep. Virg. cap. 24. Si Adam nequisset ad eos, quos generaturus erat, iustitiam suam perducere, siue traducere, nequaquam posset ad eos iustitiā transmittere: si ergo hoc uerum est: sequitur ꝙ si Adam potuit sua culpa filios reddere culpabiles, sua satisfactione potuit eos facere excusabiles. Item. Oēs in Adā peccauerunt; quia fuerunt in Adā peccāte: ergo pari ratione si oēs fuerunt in Adam satisfaciente, uidetur quod omnes in ipso satisfecerunt per locum a simili. Item. Hoc ipsum uideꝰ rōne. Si oppositū est causa oppositi, & propositum causa propositi: sed Adæ transgressio fuit causa no-

Vtrum originale peccatum per peccata proximorum parentum multiplicetur, & intendatur.

PRædictis adijciendum uidetur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrum omnium qui fuerunt ab Adam usque ad ipsos, an aliquorum, & non omnium.

Quid super hoc Augustinus.

Cap. 47 Tom. 3. *De hoc Aug. in Enchiridion ambigue disserit. Videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis: non omnium tamen, qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarētur paruuli: sed tantum eorum parentum, qui eos a quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis uerbis, quibus in* Exo. 20 *Exod. dominus ait, Ego sum Deus uisitans iniquitates patrum vsque in tertiam, & quartam generationē: quasi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputētur, & non alia: quod est per moderationē diuinæ miserationis.*

Eorum documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta?

Ibidem 44. & 46. *Et quod non illud solū primi hominis delictum paruulos teneat, sed ēt alia, illi quibus ita uidetur ex eo confirmant, quòd ēt paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralē numerum, non per singularem in remißionem peccati. Et Dauid de legitimo ma-* Ps. 50. *trimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate, uel peccato. Vnde putant non tantum illud unū peccatū originale; sed etiam plura, quæ in peccato Adæ reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.*

Quod in illo uno primo peccato plura reperiuntur.

Quod uerò in actuali peccato Adæ plura notari ualeāt Cap. 45 *peccata, Augus. in Enchiridion insinuat. Possunt (inquit) intelligi plura peccata in una transgressione Adæ, si in sua*

quasi

quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic: quia homo in sua potius esse quàm Dei potestate dilexit. Et sacrilegium: quia Deo non credidit. Et homicidium: quia se in mortem præcipitauit. Et fornicatio spiritualis: quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est. Et furtum: quia cibus prohibitus vsurpatus est. Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentũ præcedentium peccatis utrum paruulis imputetur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata parentum in filios, tenet eos ante regenerationẽ usque adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cum & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in oẽs homines pertrãsiit, atque tã magnum est, vt eo mutaretur in necessitatem mortis humana natura, Reperiuntur (sicut supra disserui) plura peccata, & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat. Sed de peccatis aliorũ parentũ, quibus ab ipso Adã vsque ad patrẽ suũ pro† generationibus suis quisque succedit, non immerito disceptari põt: vtrum omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: ut tãto peius, quanto posterius, quisque nascatur. An propterea Deus in tertiam & quartã generationem de peccatis parentũ posteris eorũ comminetur: quia iram suam quantum ad progeneratorũ culpas, non extendit vlterius moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia nõ cõfertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione præmerẽtur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tãta, scripturis sanctis diligẽtius perscrutatis ac tractatis,

Ibid. c. 46. Exod. 20. Ps. 50. In Enchi. Ca. 47. † alias pro generationibus. Vide opiniones varias.

valeat vel non valet reperiri, temere affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorum opiniones referendo.

Censura de Augustini sententia.

Enchiridij. Cap. 93 *Alioquin sibiipsi contradicere videretur, qui in eodẽ Libro omniũ mitissimam dicit esse pœnã paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato, his verbis, Mitissima sane pœna eorũ erit, qui præter peccatũ, quod originaliter cõtraxerũt, nullũ insuper addiderũt & in cæteris qui addiderũt, tãto quisque ibi tolerabiliorẽ habebit damnationẽ, quanto minorẽ habuerit iniquitatem. Ecce hic aperte dicit, paruulorũ pœnã omnium aliarum pœnarũ esse lenissimam. Quod si est, non ergo peccatis patrũ præcedentium obligãtur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirẽtur, & pro suo originali, nõ iam minus, sed forte magis quàm ipsorũ parentes punirentur. Nõ ergo pro peccatis parentum actualibus, nec ẽt pro actualibus primi parentis, sed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullã aliã ignis materialis uel conscientiæ vermis pœnã sensuri, nisi quod Dei visione carebũt in perpetuũ. Vno ergo, & nõ pluribus peccatis paruuli obligati sunt. Vnde ẽt ea, quibus illa opinio muniri uidetur, scilicet quod peccata & iniquitates in paruulis aliquãdo scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat Augustin. in eodem Libro. Quia in scriptura per singularẽ numerũ pluralis numerus sæpe significari solet, vt ibi, Ora ergo ad Deũ, vt auferat a nobis serpentẽ: nõ ait, Serpẽtes, quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem significatur singularis numerus: ut in Euangelio, Mortui sunt. n. qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus est, cum loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt Deos aureos, cũ unũ fecerint vitulũ: de quo dixerunt, Isti sunt dij tui Israel. Ita & illud originale unum plurali numero significatur, cum dicimus paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.*

Ca. 44. Nu. 21 Mat. 2 Exod. 32.

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris.

Hic quæri solet, Vtrum peccatum Adæ transgressionis

ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis. Quibusdam ita esse uidetur, quia illud peccatum totā humanā naturā mutauit, sicut August. dicit in Enchiridion. Illud unum peccatū in loco, & habitu tantæ fælicitatis admissum, tam magnum est, vt in uno homine originaliter, & (ut ita dixerim) radicaliter totum genus humanū damnaretur. Idem in Libro de Ciui. Dei. Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluptati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His alijsque utuntur auctoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo. Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorum: quia totum humanum genus uitiauit, ac morti utique subdidit, quod nullo alio peccato factum est: Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Quare quibusdā grauius uideatur esse cæteris.

Cap. 48

Lib. 14 c. 11. et 15.

Respōsio ad hos: vbi alia peccata illo maiora ostendūtur.

Ad quod dici potest, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum, quod neque hic, neque in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quòd uero totam humanam naturam corrupit, non ideo est quia grauius fuerit cunctis alijs peccatis, sed quia ab homine commissum est, quando in uno homine tota humana natara consistebat, & ideo tota in eo corrupta est: maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, sed non quantum ad pœnam æternam quàm grauiorem non meruit, quàm plures postea meruerunt per alia peccata: imo alios grauiorem promeruisse credimus iram, quàm Adam meruerit.

Mat. 12.

An istud peccatum dimissum sit primis parentibus.

Si vero quæritur, an illud peccatum fuerit dimissum in primis parentibus. Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Augustinus in Libro de Baptismo par-

Lib. 2. ca. 44.

nulorum ait, Sicut primi parentes postea viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberari supplicio, non tamen illa meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccatis, etiam remissis peccatis, si homo in ea iuste ui
tum xerit, ~~non~~ *continuo meretur eam mortem non perpeti, quā traxit de propagine peccati.*

Auctoritates quòd peccata parentum uisitētur in filios.

Et licet peccatis parentum, nisi Adæ, paruuli non obligentur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego
Exod. 20. *sum Deus fortis, zelotes, uisitans iniquitates patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem his, qui oderunt me. His uerbis aperte insinuatur, quod Deus reddit peccata patrū super filios tertios & quartos. Huic autem*
Ezech. 18. *uidetur aduersari quod dominus ait in Ezechiele, Quid est quòd inter uos parabolam vertitis in prouerbium istud, dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Viuo ego, dicit dominus, si erit vobis vltra parobola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita anima filij mea est: et anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. His uerbis videtur Deus corrigere per Prophetam, quod maledixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam, & quartam generationē, iniustitia videtur Dei esse, ut alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & alium peccata luere?*

Determinatio præmissarum auctoritatum.

Sed vt ait Hieronymus, Ne lex & prophetæ. 1. Exod. & Ezechiel, imo ipse Deus qui & hic & ibi locutus est, in
Tom. 5. explanatione ad 8. & Eze. *sententia discrepare videantur, attendamus finem illius auctoritatis Exo. Dicto enim. Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me: per quod euidenter ostendit, non ideo puniri filios, quia peccauerunt patres, sed quia eis similes quodam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in Exodo dominus dicit, sicut Hieronymus tradit,*

non

non id sonat quod multi existimant: nec est simile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exo. Hieronymus super illud Ezech. & Aug. super Ps. Deus laudem meã ne tacueris, de filijs peccata patrum imitantibus accipiendum censent: super quos dicitur Deus reddere peccata patrũ: quia punit eos, eo quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in Propheta, quod ante dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit, aperit. Vnde & illos qui praue intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Hiero. 31. In 10. 8 enarratione uersus, In memoriã redeat iniquitas patrum eius.

Quare dixerit, in tertiam, & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauerit.

Veruntamen si de imitatoribus malorũ illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantum commemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cum & illi omnes mali sint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maxime patres filij imitari solent, quos præcipue diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit: quia solent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secũdũ mysteriũ

Quod etiam mystice intelligendum esse ostenditur, ex eo quòd parabola dicitur. Si. n. parabola est, vt ait Hieronymus aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt. Patrẽ in nobis esse dicunt leuem punctũ sensuum, scilicet primũ motum suggestionis, uel cogitationi: Filiam vero, si cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur consensus, & delectatio mulieris: Nepotem, si quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel cõplere decreueris: in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati: Pronepotem autem, si non solum feceris, sed in eo gloriaris: et hæc est quarta generatio, nõ quia tres præcesserint, sed

Loco prædicto.

Prô. 2.

sed quarta dicitur, quia quarto loco a primo motu, qui est quasi pater, enumeratur. Deus ergo primos, & secundos stimulos cogitationum, quos Græci Propathias vocant, sine quibus nullus hominum esse potest, non puniet æternaliter: sed si cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit, corrigere noluerit: quæ sunt mortalia peccata, & tertia, & quarta generatio.

Per quid probat, q primus motus non puniatur æternaliter.

Ad probandum vero, ut ait Hieronymus, quòd primus pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Genesi asserendum est: Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & sententiam non ipse, sed filius eius Chanaan accepit: Maledictus Chanaan, seruus erit fratrũ suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit? Sed in mysterio illud factum est.

Ibid. paulo inferius. Gen. 9.

SVPRA ostendit Magister, qualiter peccatũ originale per baptismũ deleatur. In hac parte intẽdit inquirere, utrũ originale peccatũ p peccata proximorũ parentũ multiplicetur, & intendatur. Diuiditur aũt pars ista in tres partes. In quarũ prima Magr mouet q̃õnem, & determinat scd̃m aliorũ opinionẽ. In scd̃a determinat scd̃m ueritatẽ. ibi. *Alioquin sibi ipsi contradicere ostenderetur &c.*) Et parũ ante. *Ecce perspicuum fit lectori* In tertia uero parte dissoluit quãdam apparẽtẽ scripturę auctoritatẽ. Ibi. *Et licet peccatis parentũ, &c.*) Prima pars habet tres partes. In prima Magister mouet q̃õnẽ: In secũda determinat scd̃m aliorũ opinionẽ ibi. *De hoc Aug. in Ench. ambigue differit, &c.*) In tertia uero: quia illa opinio uidebat̃ sup uerba Aug. esse fundata, subiungit modum, per quẽ Aug. illam q̃õnẽ dissoluit. ibi. *Quod uero in actuali peccato Adæ plura, &c.*) ubi apparet, q Aug. illã q̃õnem pertractat ambigue, & quasi insolutã illã dimittit. Similiter secunda pars principalis hẽt tres. In prima oñdit Magister, q peccatũ originale nec multiplicat̃, nec intẽdit̃ pp peccata pximõrũ parẽtum: & hoc rõne sumpta ex parte pœnæ. Scd̃o uero, quia originale p.ccatũ ortũ habet a peccato primi parẽtis, determinat de grauitate actualis peccati Adę. ibi. *Hic quæri solet, utrum peccatum transgressionis Adæ, &c.*) In tertia autẽ determinat de illius peccati remissiõe. ibi. *Si uero quæritur, an illud peccatum, &c.*) Similiter tertia pars principalis hẽt tres partes. In prima parte Magister mouet dubitationẽ, quæ cõsurgit ex apparenti contrarietate. In secunda parte determinat illam apparentem contrarietatẽ exponẽdo auctoritates quãtum ad intellectũ literalem. ibi. *Sed ut ait Hier. Ne lex, & Propheta,*

&c.) In tertia uero explanando quantum ad intellectum mysticum, siue moralem. ibi. *Quod etiam mystice intelligendum esse ostenditur, &c.*) Et sic tria pcipue determinat Magister in litera, uidelicet qualiter peccata parentum habeant imputari posteris: & iterum cuius quantitatis, & intensionis sit culpa originalis: & postremo simul cum hoc determinat qualiter habeat puniri.

Dub. 1. P*ossunt* (*inquit*) *intelligi plura peccata, &c.*) Contra. Si hoc uerum est, tūc pari ratio in quolibet uno peccato est multitudo peccatorum, si consideretur illa ratio assignandi diuersa peccata in uno peccato, quam Augu. ponit in litera. Quilibet enim cū peccat, interficit animam suam: quia peccatum est mors animę: quilibet etiam transgrediť mandatum diuinum: ergo est ibi homicidium, & inobediētia: & sic de aliis. Item. Si fuit ibi pluralitas peccatorum: ergo uidetur, ꝙ in quolibet paruulo sit multitudo originalium. Quod si tu dicas, quod nō fuit transfusum originale ratione omnium: sed ratione alicuius, quęritur ergo tunc, ratione cuius principaliter fuerit transfusum, utrum ratione gulę, uel superbiæ, uel inobedientiæ. Et quod ratione inobedientiæ uidetur. Ro. 5. Per inobedientiam peccatum intrauit in mundum. Quod autem fuerit gula, uidetur per ipsum textum. Quacumque die comederitis, morte moriemini. Et ratio concordare uidetur: quia originale peccatum trāsfunditur mediante propagationę carnis: ergo transfunditur ratione peccati carnalis: ergo si non fuit ibi peccatum carnale, nisi gula: ergo &c. Quod autem superbia, uidetur auctoritate Hugonis in septima parte primi Libri de Sacram. Propter elationē animus obscuratus est: q a. n. per elationem tumuit, ignorantia percussus lumen ueritatis amisit. Et parum ante hoc. Quia spiritus per superbiam contra creatorē tumens obedientiam nō tenuit, idcirco creator spiritum ignorantia, carnem uero concupiscētia damnauit. Quæritur ergo ratione cuius horum originale principaliter transfundatur, cū omnia hæc dicat August. fuisse in primo peccato. Respon. Dicendum, quòd peccatum Adæ sicut & alia peccata in uno genere est principaliter: nihilominus ex quadam adaptatione secundum diuersos effectus, & circunstantias diuersa dicitur in se claudere peccatorum genera: nō quia in ipsa sit culparū multiplicitas (loquendo essentialiter) sed per quandam adaptationē, & per quandam metaphoram. Nihilominus (sicut supra explanatum fuit) in consummatione, & perpetratione unius peccati contingit diuersa reperire peccata, ut superbiam, uel auaritiam in primordio, & gulam in progressu, & inobedientiam in consummatione peccati primorum parentum, & maximè Euę. Ad illud ergo, quod quęritur, utrū ratione horum omnium, uel ratione alicuius istorum specialiter transfundatur originale peccatum. Dico, quòd ratione omnium; sed differenter: nam superbia

Cap. 31

Dis. 21. art. 1. & dist. 22.

bia respicit illam transfusionem originalis quasi causaliter, & gula quasi materialiter, & inobedientia quasi formaliter. Peccatū.n. Adę formaliter loquendo fuit peccatū inobediētię: materialiter uero q̃a fuit esus ligni, fuit peccatū gulę: sed cāliter: q̃a fuit ꝓp acquirendam excellentiam, fuit peccatum superbię. Et sic patet responsio ad obiecta.

Non est tamen putandū, &c.) Cōtra. Hoc uidetur falsum. Quia maius malū est qđ corrūpit totā naturā, q̃ quod corrūpit unā solā ꝑsonā: sed peccatū Adę totā corrūpebat naturā, peccatum in spiritū sanctum unā solā ꝑsonā: ergo &c. Resp. Dicēdum, ꝙ hæc qō determinata fuit supra cum agebatur de peccato Adæ. Propter quod notandum, quòd multis modis, dr̄ peccatum unū esse grauius, siue maius altero. Primo modo causalitate: & sic peccatum diaboli dr̄ esse maius, cuius inuidia mors introiuit in orbē terrarum. Secundo modo generalitate: & sic peccatū primi parentis dr̄ fuisse maius: quia in totum genus humanum se diffudit. Tertio modo enormitate: & sic peccatum Iudæ dicitur esse maximum, quia uendidit Deum. Quarto modo ingratitudine: & sic peccatū illius dicitur esse maius, qui plura percepit dona gratiarum. Quinto mō periculositate: & sic peccatum ignorātiæ dicitur esse maximū, quia periculosum. Sexto modo inseparabilitate: & sic peccatum cupiditatis dicitur esse maximum: quia cum alia uitia cum homine consenescant sola auaritia iuuenescit. Septimo modo importunitate: & sic superbia dicitur esse maximum, quia etiā ex ipsis bonis operibus consurgit. Octauo modo pronitate: & sic luxuria dicitur esse grauius, ad quàm homines magis sunt proni. Nono modo maioris gratiæ impugnatione: & sic peccatum in Spiritum Sanctum dicitur esse maximum. Decimo modo ratione maioris offensæ: & sic peccatum idololatrię dicitur esse maximum. Vndecimo modo rōne facilitatis resistēdi. & sic dicit Magister, ꝙ peccatū Adę fuerit grauissimum. Duodecimo modo ratione improbitatis, atque libidinis, & sic cuiusque generis peccatum maius potest fieri ab altero. Hi duodecim modi cōsueuerunt a doctoribus assignari. Fortassis, & alii apparebunt modi: sed isti sufficiant tanquam magis consueti. Et per hoc patet responsio ad illud, quod obiicitur.

Dub. 2.

Dis. 21. in fine: & 22. per totum.

Quia ab homine commissum est, &c.) Obiicitur: Ex hoc enim uidetur, quòd si Adam perpetrasset aliud peccatum, quàm illud, cum in eo esset tota natura, ꝙ totam naturam corrupisset. Sed contra ponatur quòd Adam solo consensu peccasset, tunc corpus actum peccati animę nō communicasset: ergo caro non fuisset infecta: ergo nec originalis culpa transfusa. Item. Pœnitentia in integrum restituit ea, quæ mens perdidit, quamuis non restituat ea, quæ sunt corporis: ergo si homo tantū mentaliter peccasset, oīno ꝑ pœnitentiam resurgeret: nō ergo uñ ꝙ originalem culpam transfunderet. Propter hoc est quæstio, utrum

Dub. 3.

utrum si peccasset alio genere peccati, originale transfudisset. Resp. Dicēdum, ꝙ circa hoc duplex fuit opinio. Quidam.n.dicere uoluerunt, ꝙ cum omne peccatum: sit præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum, & per oē peccatum auertatur aīa a Deo, & fiat ei rebellis, ꝙ quocunque genere peccasset, rebellionem carnis, & spiritus incurrisset. Item. Cū omne peccatū sit iniustitia, quocumque genere peccasset Adam, priuatus fuisset iustitia, quam habebat. Item. Cū omne pecatum mortale sit mors, pro quolibet incurrisset carnis mortalitatē. Cum igitur ista faciant originale transfundi, tenuerunt ꝙ Adā transfudisset originale quocumque genere peccati peccasset, & hoc uṙ sonare uerbū Magistri. Secundū hanc positionē de facili rńdetur ad illud, qđ obiicitur: quia sicut uidemus ꝙ pro peccatis spiritualibus caro cruciatur in inferno, & hoc qa nihil aliud est carnem cruciari quàm uoluntatem cruciari in carne: sic & in proposito uoluerunt dicere, ꝙ esse potuit ut ꝓ peccato, quod commisisset spiritualiter, puniretur corporaliter. Alius modus dicendi est, ꝙ si Adam mortaliter peccasset, & mandatum illud non fuisset transgressus, non transfunderet originale. Et ratio huius est: qa pro sola transgressione illius mandati comminatus est ei dominus mortem, sicut patet Gen. 2. Et secundum hanc positionē uerbum Magistri, quod dicitur in litera, intelligitur præsupposita transgressione illius mandati, cui adiuncta erat mortalitatis pœna. Primus tamen modus dicēdi uidetur esse probabilior. Quamuis enim scriptura non comminetur mortem, nisi pro illa inobedientia, non absurde tamē illa comminatio intelligitur se extendere ad omnem mortalem culpam. Qđ autem istorum uerius sit, dubiū est; nec ibi est magna uis facienda: quia modica est utilitas, & nulla sciendi necessitas.

Si homo in ea iustè uixerit, &c.) Dub. 4. Contra. Hoc uidetur incontinēter dictum. Si enim nulla pœna debetur homini, nisi merito culpæ: & homo in carne adeo potest iuste uiuere, ut sit dignus statim euolare, uidetur quòd in eo non sit meritum alicuius pœnæ, nec mortis nec alteris. Item. Si mors debeṫ cuilibet iusto ꝓ peccato, uidetur igitur qđ nulla gratia fuerit in martyribus, qui mortui sunt pro Christo, sicut nec latronibus, qui suspenduntur ꝓ latrocinio. Iuxta hoc quęritur. Si mors debetur homini pro peccato originali, & unicum est ī homine originale peccatum, quæ iustitia facta fuit Lazaro, qui bis mortuus est. Respon. Dicēdum, quod nulla unquam iustitia absoluit hominem a debito mortis, pro eo qđ omnis iustitia, quę est in nobis, respicit uoluntatem, & est personalis: mors uero est pœna naturalis: & ita per nullam iustitiam dignus est homo a morte absolui, nec Deus sua benignitate aliquem a morte liberauit, tum propter illius sententię infirmitatē, qua dictū est Gen 3. Puluis es, & in puluerē reuer

reuerteris, &c. tum etiam ut fides locum habere possit. Ad illud, quod obiicitur de martyribus. Dicendum, quòd illud, qđ uno modo est debitũ, si ex charitate fiat, potest fieri gratuitũ: martyres autem, quia mortem uoluntarie sustinuerunt, quam effugere potuerunt. immo pro Christo se ante tempus obtulerũt, mors, quæ aliàs esset pęna, fuit eis ualde meritoria: quia Deus eam ualde reputat pretiosam, ex hac duplici causa, quæ tacta est. Ad illud de Lazaro. Dicendum, quod prima mors fuit ad manifestãdum gloriam Dei: & illud supplicium recompensatum est per cõsequẽs beneficium: quia hoc ipso quòd suscitatus est, fuit ampliatum merendi spatium: & melius erat ei sic bis mori, quàm si semel mortuus fuisset: ideo cum hoc alicui præstatur, ut suscitetur, magis sibi reputet præstari beneficiũ, quàm inferri supplicium.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An peccata actualia parentum imputentur filijs, & ad illos transmittantur?

AD intelligentiam huius partis circa tria incidit hic quæstio. Et primo quæritur de originali quãtum ad causam præcedentem. Secundo quantũ ad quantitatem concomitantẽ. Tertio uero quantum ad pœnã consequentem. Circa primum quæruntur duo. Primo quæritur, utrum parẽtes proximi possint trãsmittere ad prolem peccata sua actualia, an a solo parẽte primo transfundatur originalis culpa. Secundo quæritur, utrum primus parens potuerit in prolem transmittere satisfactionis iustitiam, sicut trãsmisit præuaricationis culpam.

VTRVM peccata parentum proximorum filiis imputẽtur, & ad eos transmittantur. Et quod sic uidetur. Primo auctoritate Exod. 20. Ego sum Deus zelotes, uindicãs peccata patrũ in filios, &c. si ergo Deus non uindicat, nisi pro culpa: & uindicta Dei transit a patre in filiũ, pari ratione uidetur quòd culpa. ITEM. Hoc uidetur exẽplo. 3. Reg. 14. Ego inducam malũ super Ieroboam, & super uniuersam domum eius. Et ibi habetur, quomodo tota posteritas propter peccatum patris fuit cõsumpta: ergo uidetur, quòd peccata proximorum parentum filiis imputentur. ITEM. Hoc uidetur ratione. In habentibus symbolum facilior est transitus: sed maius est symbolum, & conuenientia parentis proxmi ad prolẽ, quàm parentis remoti. Si igitur parens remotus potuit culpam transmittere in posteros, multofortius uidetur de parentibus propinquis. ITEM. Parens proximus trãsmittit peccatum in filium, quod aliunde suscepit: sed magis unusquisque potest communicare quod habet a se, quàm quod habet ab alio: ergo uidetur, quod multofortius ad prolem possit transmittere peccatum, qđ commisit, si transmittere potest peccatum, quod aliunde contraxit. ITEM. Peccatum Adæ ideo transit ad posteros: quia in Adam fuimus cum ipse

2. de Gener. & corrup. tex. cõ. 25.

ipse peccauit: ergo pari ratione, si parens proximus peccauit quã do proles eius erat in lũbis eius, similiter uidetur quod peccatum parẽtis proximi in prolem transfunditur. ITEM. Ratio quare peccatum originale transfunditur: est; quia est infectio uirtutis generatiuæ circa actum generandi: ergo si aliquod peccatũ consistit circa actum generationis, uideẽ q̃ tale debeat in prolẽ transfundi: sed tale est peccatũ adulterii: ergo uidetur quod saltem illud peccati genus debeat in posteros redundare, ac ꝑ hoc peccatum originale intendere, & multiplicare.

SED CONTRA. Ezech. 44. Filius non portabit iniquitatẽ patris: ergo si hoc non est uerum de parente remoto ut de Adã, saltem ueritatem habet circa ꝓpinquos. ITEM. Galat. 6. Vnusquisque onus suum portabit: sed si peccata parentum redũdarent in prolẽ, non portaret unusquisque onus suum, immo etiã alterius: ergo &c Iterum alibi. Vnusquisque rationem reddet Deo pro se. ITEM. Ansl. de Concep. virg. cap. 24. Parentum proximorum peccata ad originale peccatum nõ ęstimo pertinere: sed si transfunderentur a parente in prolem, pertinerent ad originale peccatũ: ergo &c. ITEM. Non est maior ratio, quare trãsfundit iniustitiam, quam iustitiam: sed pater sanctus non generat filium sanctum, & baptizatus non generat baptizatum, sicut ostensum fuit supra: ergo pari ratione parens proximus peccatum suum non tranimittit ad prolem. ITEM. Nullũ peccatum tranſmittitur a parẽte in prolem nisi mediante carne: sed peccata actualia, quæ committuntur, carnem non immutant nec noua infectione inficiunt: ergo uidetur, quod ad prolem transmitti non possunt. ITEM. Si peccata actualia transmitterẽtur a parente in prolem: ergo filius semper esset peior patre, & dignus maiori punitione: si ergo est magnæ crudelitatis, & impietatis dicere, quod paruulus natus peior sit iniquo parente, patet &c.

RESOLVTIO.

Nunquam quò ad culpam: sed benè quandoque quò ad pœnam, & uindictam temporalem

RESP. Dicendum, quod peccatum parentum transire ad prolem, potest intelligi, tripliciter. Aut punitione, aut imitatione, aut transfusione. Si punitione, ut proles puniatur pro peccato parentis, sic attendendum est, quod duplex est punitio: una æterna, alia temporalis. Quantũ ad punitionem æternam nullo modo transit, uidelicet quod aliquis damnetur pro solo peccato parentis. Vnde Anselm. de Concept. virg. dicit, q̃d paruuli non damnantur pro culpa Adę tantùm; sed pro culpa propria, quã habent; licèt non habeant eam agendo: sed contrahendo. Si autem loquamur de temporali punitione, sic quia pater punitur in filio, sicut ad literã uidemus, & scriptura ostendit, bene transit peccatũ parẽtis in prolẽ, siue ꝓle uolente, siue nolẽte: & hoc est de seueritate diuinę iustitię. Alio modo dicitur peccatũ transire a parente in prolem per imitatio- *Cap. 23 & de con cept.*

rationem: & sic peccatum diaboli quodam modo transiuit in genus humanum, & peccatū Adæ in posteros, & peccata proximorum parentum in filios frequenter pertrāseunt: iuxta illud Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit &c. non tamē transit in omnes; sed in eos, qui imitari uolunt. Tertio modo dicitur peccatum transire a parente in prolem, & hoc transfusione, sicut infectio una causari hēt ab alia infectione: & hoc mō peccatum trāsfundi habet in prolem a solo primo parente. Ratio autem huius est, quia duo sunt in peccato, uidelicet priuatio debiti, & conuersio indebita: & secundum hoc duo ponuntur in peccato, deformitas, & macula. Macula namque ponitur ex conuersione: sed deformitas ex debiti priuatione manente obligatione. AD HOC igitur, quod aliquis possit peccatum ex parente contrahere, necesse est, qđ illo possit ad aliquid obligari: & possit ab eo bono ad quod obligatur, in ipso priuari: & quod possit etiā maculari, hoc autem solum fuit in primo parēte. Ad aliqd. n. tota humana natura, & oēs eius posteri in illo sunt, uidelicet ad habendam rectitudinem iustitiæ, siue non concupiscendum: & in illo per eius auersionem illa rectitudine priuati sumus & quia illa obligatio carnem suam infecit infectione fœditatis, & passione mortalitatis, & caro nostra habet ꝓpagari ex illa, hinc est quod ab illo habemus infici, & ab illo traducimus singulariter peccatum secundum plenā rationem. In nullo autem posterorum noua obligatione obligātur filii in parente: nec etiam caro transfundenda inficitur noua infectione ex alicuius culpæ actualis perpetratione. Et hinc ēst quod nullus parēs proximus potest in prolem suā culpam actualem transfundere. Et hoc est, quod dicit Ans. in Lib. de Concep. virg. cap. 28. Parentum proximorum peccata ad originale peccatum nō æstimo ptinere. Quippe si Adā nequisset ad eos, quos generaturus erat iustitiā suā traducere, nequaq̄ posset iniustitiā suā transmittere. Hoc autem intelligit quantū est de transfusione culpæ, ad quam consequitur æterna damnatio: sed de transitu quantum ad punitionem temporalis pœnæ, subiungit in fine capituli, Non nego propter merita bona parētum filiis multa, & magna beneficia corporis, & animæ impendi: & propter peccata parentum filios, & nepotes usque in tertiam, & quartam generationem, (& forsitan ultra) diuersis in hac uita tribulationibus flagellari, & ea perdere bona ī corpore, & anima: quæ forsitan consequerētur, si iusti fuissent, quorum exemplum longum est hic inserere. Ex his igitur patet responsio ad quęstionem propositam. Concedendum enim est quod peccata actualia proximorum parentum ad originale nō pertinent, nec cū originali transfunduntur, sicut rationes ad partem secundam inductę ostendūt. Nihilominus tamē alio mō transeunt quātum ad uindictam, & punitionē temporalē, sicut primo probatur auctorita

te Exod. & deinde exemplo.

Ad illud uerò, quod obiicitur p rõnem, quod facilior est transitus in habentibus symbolũ. Dicendũ, quod illud uerum est, quãdo utrobique æqualiter saluatr rõ principii agentis. Peccans aũt actualiter nõ habet potestatẽ uitiãdi prolẽ, nisi ille solus, in quo habuimus obligari, & in quo tota massa generis humani potuit uitiari, sicut ostensum est: & ideo illa rõ nõ cogit. Ad illud, qđ obiicitur. Trãsmittit, quod aliũde suscepit. Dicendũ, quod ex hoc non sequitur, quod transmittat illud, qđ est a se. Peccatũ.n. quod aliũde suscepit, est peccatum naturale: sed peccatũ, quod ipse facit, est peccatũ personale: cõicatio aũt alicui proprietatis per uiam generationis plus respicit ueritatẽ naturæ, quam actum personę, sicut supra ostensum est. Ad illud, qđ obiicitur, ꝙ ideo peccauimus in Adam: quia fuimus in ipso, dum peccauit. Dicendũ, quod ista nõ est tota causa, sed simul cũ hoc exigitur, quod in primo parente oẽs posteri possent obligari, & caro omnium posterorũ posset infici & fœdari: hoc aũt in alio, quã in Adam non habet reperiri: iõ patet &c. Ad illud, quod obiicitur, qđ peccatum adulterii attenditur circa actum generatiuæ. Dicendum, quod & si circa actum generatiuæ attendatur: non tamẽ dicit corruptionem, quæ sit in ipsa uirtute generatiua scđm se, sed quæ consistit circa uoluntatem rationalem: & ita circa personã: & propter hoc culpa adulterii, secundũ qđ culpa, in prolẽ transfundi non hẽt. Nihilominus tamen: quia circa actũ generatiuæ cõsistit, plus imputatur proli, q̃ alia peccata parentum: unde uilis, & abiectus reputat̃ ille, qui est natus de adulterio, & ẽt sc̃dm leges humanas hæreditate paterna reputat̃ indignus. Vnde illud peccatũ plus redundat in prolẽ, q̃ alia actualia: nõ tñ sic redundat, ut culpa primi parẽtis, qui posteritatem suam non tantum obligauit ad ignorantiã, & pœnã, sed et iam fœdauit peccati originalis macula, ob quam quilibet cum nascitur, dignus est ira, & indignus uisione Dei.

Quæstio II.

An tota posteritas potuit in Adam satisfacere: sicut potuit in eo uitiari?

Vtrum primus parens pro posteris suis satisfacere potuit, sicut potuit eos ex culpa sua uitiare. Et quod sic, uidetur. Quia dicit Anselm, de Concep. Virg. cap. 24. Si Adam nequisset ad eos, quos generaturus erat, iustitiam suam perducere, siue traducere, nequaquam posset ad eos iustitiã transmittere: si ergo hoc uerum est: sequitur ꝙ si Adam potuit sua culpa filios reddere culpabiles, sua satisfactione potuit eos facere excusabiles. Item. Oẽs in Adã peccauerunt; quia fuerunt in Adã peccãte: ergo pari ratione si oẽs fuerunt in Adam satisfaciente, uidetur quod omnes in ipso satisfecerunt per locum a simili. Item. Hoc ipsum uidet̃ rõne. Si oppositũ est causa oppositi, & propositum causa propositi: sed Adæ transgressio fuit causa no-

nostræ corruptionis: ergo uidetur, quod eius iustificatio, & satisfactio fuerit causa nostræ redemptionis. Sicut igitur in Adā peccauimus: ita uidet̄, quod in eo satisfecimus. Et istæ tres rationes sumptæ sunt per locum a simili. ITEM. Hoc ipsum ostēditur per locum a minori. Pronior est Deus ad miserendum, quàm ad condemnandum: sed diuina iustitia pro transgressione Adæ cōdemnauit totam posteritatem pœna mortis: ergo multofortius diuina misericordia ꝓ satisfactione Adæ debuit reddere gratiā iustificationis. ITEM. Potentior est gratia in bono, quàm sit culpa in malo. sed culpa Adæ potuit totam posteritatem inficere, & reddere Deo odiosam: ergo multofortius gratia, q̄ fuit collata Adæ, potuit totam posteritatem reparare, & reddere Deo gratam. ITEM. Secundū leges humanas tutor potius potest conditionē pupilli meliorare, quàm deteriorare: si ergo multo maioris benignitatis est lex diuina, quā sit humana, uidetur quod potius cōditio nostra in primo parente de peiori potuit fieri melior, quam de meliori deterior: ergo si transgrediendo potuit transfundere culpam, multofortius satisfaciendo potuit transmittere iustitiam.

SED CONTRA. Statim Adā cum peccauit, ab immortalitate cecidit in necessitatem moriendi: ergo si gratia superueniens non aufert immutabilitatem diuinæ sententiæ, remansit igitur post gratiam mortalis: sed mortalis de necessitate generat mortalem: ergo quantūcunque Adā satisfaceret, generaret filios suos morti obnoxios: sed nulla creatura rationalis est morti obnoxia, nisi propter culpam: ergo nunquam potuit satisfacere, quin transmitteret culpā. ITEM. Iustitia originalis consistit in quadam mentis, & carnis integritate: sed quia uirginitas dicit incorruptionem mentis, & carnis, ex quo semel perditur, nunquam per satisfactionem potest recuperari: ergo pari ratione neque originalis iustitiæ donum per satisfactionem recuperatur: si ergo ex illius iustitiæ priuatione est in nobis originalis culpa, impossibile fuit, quòd Adā satisfaceret pro posteritate sua. ITEM. Omnis satisfactio peccatoris fundatur super gratiā gratumfacientem: sed gratia gratumfaciens nunquam pōt transire ab uno homine in alium, sicut in Primo Libro probatum est: sed gratia immediate a solo Deo datur: uidetur igitur, quod in primo parente satisfacere nō potuerit genus humanū. ITEM. Efficacior est in unoquoque fides sua sibi, & gratia, quam sit alii: sed Adam non potuit pro seipso satisfacere: sed oportunū fuit filium Dei pati, sicut ostendit Anselm. in Libro, Cur Deus homo: ergo non uidetur, quod potuerit satisfactionis iustitiam in alios deriuare. *Dist. 14 art. 2. q. 2.* *Lib. 12. cap. 5. &c.*

RESOLVTIO.

Nullatenus, neq; ex parte eius, qui satisfaceret: neque ex parte gratiæ, per quam satisfaceret: neque ex parte naturæ, pro qua satisfaceret.

RESP. Dicendum, quod cum quæ-

quæritur, Vtrum tota posteritas in Adam potuerit satisfacere, sicut in eo potuit uitiari? hoc tripliciter potest intelligi. Aut ita, quod Adam posteris communicaret & culpam, & satisfactionẽ simul. Aut ita, quod cõmunicaret satisfactionem, sed non culpam. Aut ita in se satisfaceret, & pro se, quod posteris non communicaret culpam. Primi duo modi, non solum sunt impossibiles, sed etiam non intelligibiles: quia claudunt in se duo opposita. Si enim Adam communicasset posteris simul culpã, & satisfactionem, simul essent culpabiles, & satisfacerent: ergo simul essent iusti, & iniusti. Similiter si communicaret satisfactionem, & non culpam; ergo innocentes satisfacerent: & hoc similiter non est intelligibile. Non enim fit satisfactio, nisi pro offensa: & si Adam nõ communicaret posteris culpam, ipsi haberẽt omnimodam innocentiam: & si hoc, locum non haberet in eis satisfactio aliqua: pro innocente enim satisfacere non est intelligibile. Tertius autem modus dicendi, uidelicet quòd sic satisfaceret pro culpa sua Adam, ut sua satisfactione impediretur infusio originalis culpæ; & si intelligibilis sit, impossibilis tamen fuit ipsi Adæ: & ratio huius melius in
Dis. 20 Tertio reddetur, cũ agetur de modo redemptionis humanæ. Ad præsens autem hoc dixisse sufficiat, quod Adam sic satisfacere non poterat, ut impediretur transfusio culpę originalis in posteritatem suam. Et ratio huius sumitur, & a parte ipsius Adæ, & a parte gratiæ, & a parte corruptionis naturæ. A parte Adæ: quia ipse debitor mortis erat, & dignus pœnalitate, & miseria: & ideo quãcunque mortem, uel pœnam sustineret pro transgressione sua, Deo satisfacere non poterat sufficienter. A parte uero gratiæ, per quam satisfaciebat, ratio sumitur: quoniã illa gratia erat gratia pœnitentialis, quę quidem respiciebat ipsam uoluntatem personę: & ideo per ipsam non curabatur morbus concupiscentię, quę radicabatur in carne: & propterea quantumcunque satisfaceret, remanebat natura corrupta: & ita necessitas ad transfundendum originalẽ culpam. Ex parte uerò naturę sumitur ratio: quia cum natura humana tota in ipso uitiata esset, tanti pensabatur illa corruptio naturę, quanti pretii est tota humana natura: & ideo quicquid Adam faceret, longe inferius esset, eo qđ exigebat Deus tantę corruptionis, & damnationis recompensationem: & iõ pro illa non poterat satisfacere. Posset etiam nihilominus assignari ratio ex parte diuinę offensę, quę cum esset infinita ratione eius quia est contra infinitum, non recipiebat recompensationem, nisi aliquis satisfaceret, qui esset infinitè bonus. Et ideo nõ indoctè dicunt aliqui, quod non solum satisfactio pro peccato Adę, sed etiã pro quocunq; alio peccato fundata est super meritum, & satisfactionẽ Christi; in cuius fide, & sacramẽtis Deus parcit quibuscunq; parcit; & ideo contingit omnes

de plenitudine eius accipere: & ipsum dicit caput totius ecclesiæ, tā finalis, quàm primitiuæ. Patet igitur, quòd quocunque modo dicatur, impossibile fuit Adam pro posteris satisfacere. Vnde concedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

AD ILLVD, quod obiicitur de uerbo Anselm. quod si nequisset iustitiā traducere &c. Dicendum, quod Ansel. loquitur ibi de iustitia originali, & illam dicit, quòd Adam & seruare potuerit posteris, & transfunderè. Hoc autem intelligendum est sanè, non quia aliqua qualitas, quę esset in anima Adę, per multiplicationem ad posteros descēderet: sed quia anima Adę innocens coniuncta fuerat carni puræ, & immaculatæ: & si stetisset, anima potuisset illam carnem seruare, & a corruptione mortis, & a corruptione libidinis: & hæc rectitudo erat originalis iustitia. Si autem in hac Adam perstitisset, cum generaret posteros, carnem immaculatam transfunderet. Et similiter dum anima creata a Deo innocens tali carni uniretur, illud idem posset, & eandem rectitudinē haberet, quam habuit anima Adæ, & per hoc originalem iustitiam: & pro tāto originalis iustitia transfundi dicitur: quia si hanc habet pater, necesse est, quod hanc habeat filius: & hoc est ex ratione bonæ dispositionis ex parte carnis, quam originalis iustitia concernit: non sic est de iustitia satisfactionis, quę uoluntatem respicit, non carnis integritatē. AILLVD, qđ obiicitur, quia sicut fuimus in Adā peccante; ita fuimus in ipso satisfaciente. Dicendum, quod nō est simile: quia peccatum Adæ pro eo, quod illā iustitiam originalē priuabat, non tm̄ respiciebat personam, sed etiam naturam: sed quia illa satisfactio illam innocentiam non restituebat, personam, non naturam respiciebat: & ideo nō sic in posteros redundare potuit satisfactio, sicut redundauit ibi transgressio. AD ILLVD, quod obiicitur, quia si oppositum est causa oppositi &c. Dicendū, quod istud intelligendum est in his oppositis, quorū utrūque est aliqua natura, & in eis, quę rectè sunt opposita, & secundum illud, in quo opponuntur. Et rōne huius triplicis cōditionis illa propositio non habet locum in proposito. Primū quidem, quia culpa nō dicit aliquā positionem, siue naturam, sed potius priuationem. Secūdo uero; quia iustitia satisfactionis nō directe opponitur culpę originali, sed potius originali iustitiæ: & si illa originalis iustitia fuisset in Adam generante, fuisset causa oppositi. Tertio uero; quia culpa ipsius Adæ opponitur ipsi satisfactioni inquātum corrumpebat personam, nō inquantum corrumpebat naturā: sed inquantum corrūpebat personam, meritum erat æternæ damnationis: inquantum uero corrumpebat naturam: principium erat uniuersalis corruptionis. Iustitia ergo satisfactionis auferebat ab ipso Adam meritū æternæ damnationis: & secundū illud opponebatur ei, & erat causa oppositi, uidelicet æternę beatitudinis per modū meriti:

uitium

nitium autem corruptionis nō auferebat, nec eius oppositum causabat: quia secundum illud non opponebatur ei. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ pronior est Deus ad miserendum, quàm ad condemnandum. Dicendum, ꝙ illud uerum est, ubi misericordia sic habet locum, ꝙ non excludit iustitiam: iustitia autem requirebat maiorem satisfactionem, quàm Adam posset facere:& ideo misericordia pro illa modica satisfactione Adæ non debebat toti generi humano donare offensam: sed qđ nobis,& sibi deerát, decebat eum supplere:quod & fecit, cum ꝑꝑ nimiā charitatem suam filium suū unigenitum misit in similitudinem carnis peccati, & cum essemus mortui peccato, conuiuificauit nos Christo. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ potentior est gratia, quàm sit culpa: responderi potest dupliciter. Primo ꝙ illud intelligendum est respectu illius effectus, ad quem gratia ordinatur: gratia autem gratumfaciens ipsi Adæ collata non ordinabatur ad remouendum carnis corruptionem, sed uoluntatis deordinationem: quia reformatiua erat imaginis, non reparatiua carnis. Nihilominus tamē in reparatione carnis ꝑpotentior est aliquo modo, quàm culpa, dum per gratiā meretur homo secundam stolam. Aliter potest dici, quòd & si gratia potentior sit, quàm culpa: non tamen sequitur, quòd totum reformet, quod culpa destruxit. Multo enim facilius est destruere, quàm cōstruere. Vnde unus malus cibus aliquando plus corrumpit naturam, quàm centum bonæ medicinæ possint eam reparare, quamuis medicinæ illæ sint ualde potentes,& uirtuosę. AD ILLVD, quod obiicitur de legē pupillorum. Dicēdum, quòd Adam non ad posteros comparatur sicut tutor ad pupillos, sed sicut pater ad filios. Vnde sicut pater facilius potest bona sua dissipare,& destruere, & per consequens hæreditatem filiorum suorum deuastare, ꝗ̄ posset illam post deuastationē, & consumptionem reparare:sic & in proposito intelligendum est se habere.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An peccatum originale in omnibus æqualiter reperiatur?

CONSEQVENTER circa secundum articulum quæritur de quātitate originalis. Et circa hoc duo quærūtur. Primo quæritur de ipso originali sub ratione quantitatis continuæ, Vtrum unum originale possit esse maius altero. Secundo quæritur quantum ad rationem quantitatis discretę: Vtrū uidelicet sit ponere unum originale, uel plura.

VTRVM originale in omnibus reperiatur æqualiter. Et quòd sic uidetur. Anselm. de originali peccato capit. 27. Originale peccatum in omnibus æstimo esse æquale. ITEM. Hocipsum uidetur ratione. Originale peccatum est carentia debitæ iustitiæ, sicut sæpe dictum est,& qlibet illa iustitia originali est simpliciter nudatus,& priuatus

natus: ergo si ęqualiter oẽs sunt priuati, æqualiter originali macula sunt infecti: ergo in quibuscunque reperitur originale peccatum, æqualiter reperit. ITEM. Hocipsum ostenditur per cām. Originale peccatum est in nobis propter Adæ inobedientiā, sed inobedientia Adæ una fuit, & æqualiter omnes posteros respiciebat: ergo uidetur, quòd omnes æqualiter culpabiles faciebat. ITEM. Hocipsum uidetur per pœnam. Omnes enim habentes culpam originalem ęqualiter puniuntur, uidelicet omnimoda carentia uisionis Dei: si igitur quantitas pœne respondet quantitati culpæ, uidetur ꝙ si est æqualitas in carentia uisionis Dei, quòd sit æqualitas in corruptione originalis. ITEM. Hocipsum probatur per concupiscentiam annexam. Originale enim peccatum ad omne malū reddit pronum per concupiscentiam. Vnde dum lex prohibet concupiscentiam, prohibere dicitur omne malum: ergo originale peccatum unūquēque corrumpit uniuersaliter: sed uniuersalem corruptionem non contingit reperire secūdum magis, & minus, imo in omnibus, in q. bus reperitur, in termino reperitur: ergo uidetur, quòd originalis culpa non potest esse maior in una persona, quā in alia. ITEM. Si maius est originale in uno, quàm in alio, aut hoc est ex actu parentis, aut ex actu prolis. Ex actu parentis esse non potest: nam sicut probatum est supra, peccatum parentis in prolē non transit. Ex actu uero prolis esse non pōt, sicut planū est: ergo uidetur, quòd nullo modo originale in uno, quàm in alio reperiatur intensius.

SED CONTRA. Ansel. de Cō cep. Virg. Sicut ꝑ naturā nascitur corrupta persona, ita natura per personam efficitur magis peccatrix: sed peccatum, qđ inficit naturam, est peccatum originale: ergo uidetur, ꝙ originale peccatum in aliquo possit fieri maius, & intensius. ITEM. Hoc uidetur ratione. Nullum malū est in summo, quia nihil est summe malum: sed originale peccatum malum est: ergo non est in summo: sed qđ est citra summū, & intendi potest, & augeri: ergo originale peccatum intensibile est: igitur potest maius in uno, quàm in altero reperiri.

ITEM. Originale peccatum est concupiscentia: sed concupiscentia potest intendi, sicut & potest remitti: & aliquando intenditur, sicut patet per experimentum: ergo uidetur quòd peccatum originale intendi ualeat, ut sit maius in uno, quàm in alio, uel etiam intensius in eodem secundum status diuersos. ITEM. Fœditas carnis est ratio, quare anima contrahit originale: sed caro non est infecta in summo: & quod nō est infectum in summo, dum transit per uiam infectionis, potest magis & magis infici. Si igitur caro nostra transit per uiam infectionis dū propagatur, uidetur quod magis, & magis inficitur, ac ꝑ hoc quotidie originale peccatū augmētatur. ITEM. Omnis proprietas quāto magis appropinquat suę causæ, est intensior, & fortior: & quanto magis elongatur, debilior

bilior: sed corruptio originalis ab Adam producitur tanquam a fontali principio, & radice: ergo uidetur, quod quãto aliquis est Adæ proximior, ꝙ tãto originalis culpa sit in eo intensior. ITEM. Vna anima meliora habet naturalia, quam alia, sicut in præcedenti Distin. habitum est: sed tãto corruptio peior est, quanto est in meliori natura, sicut Aug. dicit, & expresse ratio manifestat propter dignitatem eius, quod corrumpitur: ergo originalis corruptio peior est in una anima, quam in altera: & si hoc, uidetur quod culpa sit intensior.

RESOLVTIO.

Cum peccatum originale neque ex parte carẽtia iustitia, nec ex parte concupiscentia, aut fœditatis carnis intendi possit; omnibus æquè inerit; nec in eodem augeri poterit?

RESP. Dicendum, quod sicut ĩ Adam stetisset, omnes æqualiter essent innocentes, ita nunc cum Adam peccauit, omnes facti sunt æqualiter peccatores: & ita culpa originalis in omnibus reperitur ęqualiter: ita quod nõ est maior in uno, quàm in altero, nec etiã intendi habet in eodem subiecto. AD CVIVS intelligentiam notandum est, quod ista tria concurrunt ad originale peccatum, scilicet debitæ iustitiæ carentia, concupiscentia, & carnis fœditas: & primum est ipsi originali essentiale, secundum uero materiale, & tertium causale, sicut supra explanatum fuit. Si igitur originale deberet augeri, ex aliquo istorũ oporteret ipsum intendi: cum autẽ per nullũ horũ intẽdi hẽat in omnibus æqualiter hẽt reperiri. Quãtum ad carentiã nanque debitæ iustitiæ nõ põt intẽdi: ista. n. carẽtia nõ põt esse maior in uno, quam in alio, nisi triplici de causa. Aut qa sit obligatio fortior, aut quia sit ibi maior priuatio, aut quia modus priuandi sit detestabilior. Nullo istorũ modorũ maior habet esse carentia in homine uno, quàm in alio. Non enim obligatio fortior: quia omnes æqualiter obligamur ĩ Adã. Nec priuatio maior: quia eodẽ dono. s. originalis iustitiæ oẽs ꝑ originalẽ culpã nudamur. Nec modus priuandi detestabilior: quia oẽs priuati sunt ꝑ unã inobedientiam Adę: & sic originale rõne carentiæ debitæ iustitiæ non recipit magis, & minus, sed in oĩbus ęqualiter est. Similiter nec quantũ ad concupiscentiam intendi habet. Si. n. intẽditur appetitus, uel concupiscẽtia respectiua respectu alicuius delectabilis in aliquo, hoc põt esse tripliciter. Aut ex complexione, aut ex assuefactione, aut ex uinculi refrænantis confractione. Primo mõ absque dubio cõcupiscẽtia augeri põt, sicut patet de concupiscentia carnis, quæ magis feruet in cholericis, & sanguineis, q̃ in melancholicis: sed talis intẽsio nihil facit ad culpam. Nõ. n. est culpabilis, sed naturalis, uel pœnalis. Similiter & secũdo modo concupiscentia intendi põt in eodem homine, sicut patet in eo, qui assuefactus est luxuriari, & bona cibaria comedere, quod magis est pronus, & ardentius concupiscit quàm qui talia non gustauit: sed hæc intensio nõ fa

cit ad originale peccatum, sed potius ad actuale: quia non dicitur originale peccatum concupiscentia quocunque modo, sed solum prout ab origine contracta est. Tertio modo non potest intendi, sed in omnibus habet æqualiter reperiri, pro eo quod illud retinaculum originalis iustitiæ merito culpæ Adæ in omnibus est confractũ. Et quoniã secundum illum tertium modũ attenditur quantitas originalis ex parte concupiscentiæ, hinc est, quod quantum ad concupiscentiam originalis culpa in omnibus, in quibus est, reperitur æqualiter. Similiter quantũ ad fœditatem, quæ est in carne nõ potest esse maius, & minus originale: & hoc patet, nam quod aliqua proprietas intendatur, requiritur idoneitas ad intensionem tam ex parte susceptibilis, quàm ex parte proprietatis, quę intenditur, quàm etiam ex parte agentis: & si aliquod horũ defuerit, proprietas illa non habet intendi, sicut patet consideráti. Omnia aũt hæc deficiũt in proposito. Defectus enim est ex parte susceptibilis: nam sicut speculum nouum inficitur a muliere menstruata: sed postq̃ inueteratum est ex aliquo aspectu, non recipit nouã infectionẽ, sic humana natura in statu primordiali, quasi noua existens, infici habuit a corruptione p̃sonæ: postmodum uero quasi inueterata, ex noua corruptione non recipit nouam infectionẽ. Defectus etiam est ex parte agentis: quia nullus est post primũ hominẽ, cuius transgressio respiciat nisi obligationem personæ: hinc est ꝙ talis culpa non habet inficere carnẽ coniunctam. Defectus etiam est ex parte proprietatis intensibilis. Illa.n. quorũ potentia est in termino, non habẽt recipere maius, & minus, sicut uult Philosophus. Fœditas autẽ carnis scd'm ꝙ est principium contractionis originalis, ortum habet ex carentia originalis iustitiæ: & quia carentia illa nuditas quædam est, & nudo nõ est recipere magis nudum: sicut originalis iustitiæ nuditas non recipit magis, uel minus, sic nec carnis fœditas. Et sic patet, ꝙ ex parte fœditatis carnis originale non habet intendi, nec augmentari in eodẽ, uel in diuersis, nec ex parte concupiscentiæ, nec carentia debitæ iustitiæ, sicut ostẽsum est, nec sunt plura concurrentia ad originale. Manifestũ est igitur, quòd originale peccatum in omnibus, in quibus reperitur, habet esse æqualiter: & concedendæ sunt rationes hoc ostendentes.

Ad illvd ergo, quod primo obiicitur de Ansel. quòd natura, per personam efficitur magis peccatrix. Dicendum, ꝙ natura accipitur dupliciter. Vno modo dicitur natura uis insita rebus, ex similibus similia procreans. Alio modo dicitur natura ipsum commune: his duobus modis distinguitur natura contra personam. Et cum dicitur ꝙ natura corrumpit personam, accipitur natura pro ui propagatiua: & corruptio personæ dicitur illa, quæ respicit uoluntatẽ rationalem. Cum autem dicit Ansel. ꝙ natura efficitur per personã magis peccatrix, accipit naturam c.22.

ram pro cōi prout consideratur in supposito: & hoc patet ꝑ exēplum suum, quod dicit. Sicut Adam peccante, peccat homo: sic Adam magis peccante, magis peccat homo: & hoc modo natura non habet corrumpi solū per peccatū originale, sed ēt per peccatum actuale: ex hoc igitur nō sequitur, ꝙ originale habeat esse maius, & intensius. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ nullum malū est in summo. Dicendum, ꝙ est summū simpliciter, & est summū in genere: & quamuis non contingat reperiri summum malū simpliciter, est tamē reperire malū summū in proprio genere: sicut uidemus aliquem ita priuatum uisu, ꝙ non potest esse magis. Sic & in proposito potest intelligi, ꝙ originale priuat simpliciter iustitiam originalem: & ideo eius infectio est in termino. Posset tamen dici, ꝙ & si non esset in summo, non tamen sequitur, ꝙ posset intendi, quia potest esse defectus ex parte sui susceptibilis, uel ex parte agentis: & utrūque hic deficit, sicut supra ostēsum est. Ad illvd, qđ obiicitur, ꝙ concucupiscētiam potest crescere. Dicendum, ꝙ uerum est intensiue, sed non extensiue; illud tamen crementum nihil facit ad originale peccatum, cum nō sit nisi uel ex complexione, uel ex assuefactione, sicut ostensum est. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ fœditas carnis potest esse maior. Dicendum, quòd & si fœditas carnis, prout est corruptio pœnalis, intendatur, & crescat, sicut patet in leprosis, & seminifluis, & aliis fœdis infirmitatibus & oppressis: prout tamē ipsa est principium originalis, habet æqualiter reperiri in singulis: quia ab uno solo, & primo fonte procedit. Ad illvd uero, quod obiicitur, ꝙ proprietas intensior est cum appropinquat suæ origini. Dicendum, quòd illud uerum est de proprietate, quæ quidem dicit naturam, & positionem, & de illa, quæ habet continuari cum sua origine, sicut est in uirtute mouente, & luminis effusione: aliter nō habet ueritatem, sicut patet. Nam cādela inflammata ab alia, ita bene inflammabit, sicut inflammabat illa: utrunque.n. deficit in proposito, tum quia illa carnis fœditas plus dicit rationem priuationis, quàm positionis: tum quia etiam illius fœditatis transfusio est per generationem, in qua generatum primum, & secundum habet eandem uim, quàm habebat generans primum. Ad illvd, quod obiicitur, quod una anima habet meliora naturalia, quàm alia. Dicendum, quod & si hoc uerum sit & concedendum: tamen quantum pertinet ad puritatem innocētię, omnes animæ æquales sunt: & quia illius priuationem directe respicit originale, hinc est quod licet alia naturalia sint excellentiora, nō tamen propter hoc intēditur corruptio originalis culpæ. Quando enim dicitur, quod tanto peior est corruptio, quanto melior est natura, hoc intelligitur secundum illud, secundum quod natura per uitium corrumpitur: aliter enim nō habet ueritatē: qu[illegible] frequēter ille

qui

qui habet meliora naturalia, nō habet ita grauia peccata, sicut ille, qui habet minus bona, & etiā in eodem genere peccati.

QVAESTIO II.

An peccatum originale unum sit, uel plura?

VTRVM sit ponere unū originale, uel plura. Et quod unū solum uidetur. Primo auctoritate Magistri in litera capit. *Alioquin*, ubi sic ait: Vno peccato nō pluribus paruuli obligati sunt. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ratione sumpta a causa: quia peccatum originale contrahitur ꝑꝑ Adæ inobediētiam: ergo si una tm̄ culpa fuit eius inobediētia, uidetur quod in quocunque reperitur sit unicum, & nullo modo plura. ITEM. Hoc ipsum ostēditur rōne sumpta a pœna. Originali enim debetur solum carētia uisionis Dei, & hæc est una pœna: sed multis culpis multæ debent respondere pœnę: ergo &c. ITEM. Hocipsum ostendit in comparatione ad sequelam. Originale enim non solummodo est ab origine, sed ēt origo est, & principium omnium malorum. Si ergo, quod per superabundantiam dicitur, uni soli conuenit, & status est per reductionem ad unū, uidetur quod originale peccatum non sit nisi unum solum. ITEM. Hocipsum uidetur in comparatione ad subiectum. Originale enim est in anima ratione cōiunctionis suę ad carnem: si ergo una est caro, cui anima coniungitur, & unica unione unitur, & unitas est in anima, secūdum quod carni ut perfectibili unitur, uř ergo qđ necessario peccatū originale sit unum. ITEM. Hocipsum ostēdit per cō parationē ad oppositum. Originale e.n. peccatum est carentia debitæ iustitiæ: sed debita iustitia, cuius originale peccatum est priuatio in homine, nō erat nisi una: quia in uno innocente una est innocentia: ergo &c.

SED CONTRA. Hoc arguitur. Primo auctoritate super illud Psal. 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum: Glo. iniquitates sunt peccata originalia: & multæ auctoritates sunt ad hoc in litera. ITEM. Hoc ipsum uř rationibus sumptis per eandem uiā, per quam sumebantur ad oppositum. Et primo rōne sumpta a causa. Originale enim peccatū est in nobis propter peccatum primorum parentum: sed Adā, & Eua plura commiserunt peccata: ergo uidetur, ꝙ plura sint in nobis originalia: quia qua ratione redundat in nos peccatū uiri, eadē rōne mulieris. ITEM. Hocipsum uidetur rōne sumpta a pœna: quia uni culpę unica debet respondere pœna: sed multa genera pœnalitatū ad originale peccatū cōsequuntur, ut fames, sitis, mors, infirmitas &c. Et quatuor dicit Beda nobis ꝑ peccatū originale esse inflicta. s. infirmitatem, ignorantiam, concupiscentiam, & malitiam: uidetur igitur quod secūdū diuersa pœnalitatū genera sit diuersitas originalium. ITEM. Hocipsum uidetur per cōparationem ad capitalia subsequentia. Habitus. n. diuersificantur ꝑ actus, & actus per obiecta: si ergo originale peccatum reddit hominem procliuum ad septem peccata capitalia, quæ sunt diuersorum gene-

generum, uidetur quod in quolibet homine sit multitudo originaliũ. ITEM. Hocipsum ostenditur per comparationem ad subiectum: qa omnes uirtutes animæ inficiuntur ꝑ originale peccatum: sed multiplicatis corruptibilibus multiplicantur corruptiones: & in diuersis potentiis diuersis sunt habitus: ergo ĩ unoquoque homine necesse est ponere multiplex originale. ITEM. Hocipsum uidetur per comparationem ad oppositum, quia per originale peccatum est priuatio omnium uirtutum, cum per ipsum fiat incuruatio animę ad uitia omnibus uirtutibus opposita: ergo si plures contingit ĩ nobis reperiri uirtutes, plures in nobis contingit reperiri culpas originales.

RESOLVTIO.

Vna fuit & secundum speciem, & secundum numerum originalis iustitia & innocentia, quam primus parens amisit; una inobedientia, qua amisit: una erit & originalis culpa iustitiæ illius priuatio; & ex inobedientia illa corruptio.

RESP. Dicendum, quod sicut uult Magister Hug. Originale peccatũ dupliciter dicitur. Vno modo dicitur originale peccatum, quod est origo omnium peccatorũ, & sic peccatum Adæ dicitur originale peccatum: & hoc mõ originale peccatum nõ tm̃ est unũ specie, uerumetiam unum numerum. Alio modo dicitur originale peccatum, quod est in nobis ab origine, & a quo etiam cętera uitia sumunt in nobis originem: & hoc modo quærimus hic de unitate originalis peccati. Ad huius igitur quæstionis dilucidationem intelligendũ est, ꝙ cum quærimus de unitate alicuius; aut quærimus de unitate scd̃m spẽm, & formã communem: aut quærimus de unitate secundum numerum, & suppositum. Si primo modo loquamur de originali peccato, sic unitatem habet secundũ speciem eo modo, secundum quod peccatum dicitur habere speciẽ. Vnitas autem ista in originali peccato uenit principaliter ex parte boni, quod priuat, & ex parte peccati Adæ, per quod introductum est, hoc est ex parte oppositi, & ex parte principii. Vna enim est secundum speciẽ originalis iustitia, & innocẽtia, cuius priuatio est originale peccatum. Vna etiam fuit inobediẽtia ratione, cuius totum genus humanũ est corruptum: & ideo secũdum speciem originale peccatum est unum in nobis. Si autem loquamur de unitate originalis quantum ad numerum, sic dicendum, quòd in uno homine est unicũ. Et ratio huius est, quia peccatum dupliciter numeratur. Aut ratione subiecti, in quo est: sic in diuersis hominibus diuersa sunt peccata. Aut ratione actus, per quem homo culpabilis efficitur; sic qui pluries luxuriatus est, plura habet peccatã. Neutro istorum modorũ originale peccatum multiplicatur: sed remanet indiuisum: nã in uno homine una est anima, quæ per originale peccatum inficit. ITEM. Vnius hominis una est generatio, in qua, & per quã originale peccatum transfunditur: & ideo originale peccatum

in uno homine est unum solū quantum ad unitatem secundum speciem, & quantū ad unitatem secundum numerum. Et concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

Ad Illvd ergo, quod primo obiicitur de Glo. in contrarium, Iniquitates dicit peccata originalia. Dicendum ꝙ sicut Magister dicit, ꝙ frequenter in scriptura accipitur plurale pro singulari, & ecōuerso: sicut Magister exemplificat in litera. Ratio autem quare scriptura originale, cum sit unū, pluraliter nominat, est propter multiplicitatem inclinationum ad malum, quæ ex originali peccato nascūtur. Ad illvd, quod obiicitur, quòd originale peccatum ortū habet a peccato primorum parentum. Dicendum est, quòd quemadmodum in generatione prolis pater, & mater sunt quasi unum principium completiuū, ita ꝙ neuter eorum per se sufficit, quamuis sint diuersę personæ, & distinctæ: sic & in originalis peccati transfusione intelligendum est: & sic peccatum Adæ, & peccatum Euę fuerunt diuersa: prout tamen in originali peccato inficiebatur in utroque uis generatiua, unum peccatum originale in prole causabant, ita quòd sicut principaliter uirtus generatiua residet penes uirum, ita etiam transfusio originalis principaliter attribuitur uiro. Nihilominus tamen utrique attribuitur suo modo: unde friuola est illa quæstio, qua quæritur, utrum transfunderetur originale, si tantum uir, uel tantum mulier peccasset: quia cum ad generationem duo concurrant tanquàm unū principium, non pateretur Deus, ꝙ uir incorruptus mulieri corruptę commisceretur, uel econuerso. Debet enim siue in statu naturę institutę, siue in statu naturę corruptę seruari proportio, & conformitas uiri agentis ad mulierem suscipientem, cum in actu illo efficiantur una caro. Ad illvd, quod obiicitur de multiplicitate pœnarum. Dicendum, quòd uni culpę respondet una pœna principalis: plures autem possunt esse non principales. Principalem autem dico pęnam ęternam, non principalem pœnam temporalem, quę quodammodo est ad bonum ordinatiua. Vel principalem uoco illam, quę primo pro culpa infligitur: nō principalem uero, quę ad istam consequitur. Originale aūt una pœna ęterna punitur, uidelicet carentia uisionis Dei. Vnica etiā pœna tēporali principaliter, uidelicet mortalitate carnis: sed ad mortalitatem multę cōsequūtur pęnalitates. Ad illvd, qđ obiicitur de multiplicitate inclinationū. Dicendū, ꝙ sicut una chorda rupta, qua multa colligant̄, sequit̄ laxatio multorum: & tamen una est ibi prima corruptio, & laxatio: sic intelligendum est & in proposito, quia iustitia innocentię ꝑ originale peccatum priuata, omnes uires animę relaxantur: una tamen est corruptio (loquendo essentialiter) plures autem intelligēdo causaliter. Ad illvd uero, quod obiicitur, quòd est corruptio diuersarum uirium. Dicendum, quòd uerum est: sed

sicut

sicut gratia ponitur esse in uiribus animæ (prout tamen continuantur ad unitatem substãtiæ animę, & ideo una est gratia in omnibus uiribus) sic & originale peccatum est corruptio plurium uirium, prout tamen illæ uirtutes in unitate substantiæ uni carni habent uniri. ET SIC intelligendum est illud uerbũ, quod ab aliquibus consueuit dici, scilicet ꝙ originale inest animæ secundum suam essentiam: hoc enim non est intelligendũ quòd ipsam substantiam animę originale prius respiciat, quàm potẽtias. Nam contrariũ huius dicit Ans. in Lib. de Cõce. uirg. ꝙ tã iustitia, ꝙ̃ iniustitia primo est in uoluntate, & loquit̃ ibi expresse de peccato originali. Et sic intelligendo ꝙ originale peccatum (ut culpa est) sic primo in uoluntate ut uitium, sit ĩ pluribus potentiis ad unam substantiam continuatis, intelligitur habere unicum subiectum, sicut unitas una ponitur esse in omnibus membris eiusdem corporis, sicut uult Augustinus. Non sic autem est de peccato actuali. Nam peccata actualia diuersas potẽtias respiciunt, secũdũ ꝙ ad diuersos actus cõparantur, unde & ꝑ diuersos actus introducunt̃ inesse, & propterea sc̃d̃m diuersitatẽ potentiarũ habent differre: non sic est de originali peccato, quod contrahitur ex unione animæ ad carnẽ. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur de comparatione ad oppositum: iam patet responsio. Nam originale peccatũ primo, & principaliter uirtutibus non opponitur, sed opponitur iustitiæ originali, de qua sæpe dictũ est, & illã priuando per consequens inclinat ad diuersa uitia: & sic inclinando cum omnibus uirtutibus habet repugnãtiam: unde ratio illa non cogit; quia non arguit per illud, quod opponitur directe, sed solum per id, quod opponitur ex consequenti.

Cap. 3. & 4.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An paruuli in solo originali decedentes, pœna materialis ignis puniantur?

CONSEQVENTER quæritur quãtum ad tertiũ articulum de pœna originalis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum decedẽtes etiam in solo originali puniantur pœna ignis materialis. Secundo quæritur, utrum puniantur pœna interioris doloris, an solum carentia uisionis Dei.

VTRVM paruuli decedentes in solo originali puniantur pœna ignis materialis. Et quòd sic uidetur. Augustin. de fide ad Petrum. Firmissime tene paruulos, qui sine sacramento baptismatis de hoc seculo transeunt, æternis ignis supplicio sempiterno puniendos. ITEM, Augu. Quisquis ita uiuere incipit, ut ante finiat uitam, quàm ab eius (scilicet originalis) obligatione soluatur, si unius diei, uel unius horæ spatio aĩa uixit in corpore, necesse est eam cum eodẽ corpore interminabilia gehẽnę supplicia sustinere. Ex hoc expresse colligitur, ꝙ originali nõ tantũ debetur carentia uisionis Ca. 26. Tom. 3.

nis

nis Dei; sed etiam pœna ignis. ITEM. Hocipsum uidetur ratione. Paruuli in hac uita multas sustinent pœnalitates, & afflictiones: aut ergo iuste, aut iniuste. Non iuste, hoc constat: quia omnis pœna iusta est. Si iuste: ergo meretur hoc originalis culpa: si ergo culpa non debet remanere impunita, & originale meretur pœnam sensus, uidetur quod paruuli pœna sensibili crucientur. ITEM. Illud est magis dignum puniri, in quo magis residet causa peccati: per quę enim quis peccat, per illa debet torqueri: sed traductio, & causa originalis peccati maxime residet penes carnem: ergo uidetur, quòd illa potissime debet puniri: si ergo anima merito illius culpæ digna est Dei uisione priuari, multofortius caro digna est æternis suppliciis cruciari. ITEM. Paruulis non restituuntur corpora dotata: habebūt igitur corpora passibilia: sed omne passibile necesse est aliquando pati uel ab extrinseco, uel ab intrinseco, maxime cum approximatur agenti actiuo; ergo uidetur, quòd paruulorum corpora aliquando patientur, & affligentur.

SED CONTRA. Aug. in Ench. Mitissima sane eorum erit pœna, quæ præter peccatum quod originaliter traxerunt, nullum insuper addiderunt: sed si paruuli carerent uisione Dei, & punirentur igne materiali, non haberent mitissimam pœnam. Si igitur nemo dubitat eos uisione Dei priuandos, uidetur nullo modo esse ipsos corporali supplicio puniendos. ITEM. Magister in litera ca. *Alioquin*. Pro originali peccato, quòd a parentibus paruuli traxerunt, nullam aliā materialis ignis, uel consciētię uermis pœnam sensuri sunt, nisi quod Dei uisione carebunt in perpetuum. ITEM. Hocipsum uidetur ratione. Iniustum est plus exigere in pœna, quàm commissum est ī culpa: si ergo paruulus nullo actu suo diuinum cōtempsit imperium, uidetur quòd nullū debetur sibi æternale tormentum. ITEM. Acerbitas pœnæ respondet quantitati delectationis, iuxta illud Apoc. 18. Quātū glorificauit se in delitiis, &c. sed anima, quæ coniuncta fuit corpori paruuli infirmanti, & debili, nullam delectationem inordinatam in corpore sensit: ergo uidetur, quod sibi non debeat acerbitas pœnæ sensibilis. ITEM. Horribilius est cōtinuè, & ęternaliter in tormentis esse, quàm omnino non esse: si ergo Deus animam, quam creauit sine perpetratione alicuius peccati, ęternis suppliciis deputaret, nullum uideretur sibi beneficium præstare, nec misericordia simul cum iustitia curreret: quod si hoc est incōueniēs dicere apud patrem misericordiarum: uidetur, &c.

RESOLVTIO.

Quia actuale non habent, igne materiali puniri non possunt: sed uisione tantum Dei priuantur, in tenebris & uili loco degentes.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod hic duplex est opinio. Quidā enim attendentes rigorem diuinæ iustitiæ, ac sententiæ, qua Deus pro uno modico mortali, ī quo momen-

mentanea, & quasi nulla fuit delectatio, hominem cruciat æternaliter, dicunt quòd paruuli cremabuntur igne materiali, longe tamen minus quàm illi, qui peccauerũt peccato actuali. Et hoc dicunt fuisse Aug. cum dixit in Ench. Pœnam paruulorum esse mitissimam. Et in Lib. de Fide ad Petrũ. Paruuli cruciabũtur æterno supplicio. Mitissimã enim illam uocat pœnam, non absolute, sed respectu aliarum. Nec in hoc derogatur (ut dicunt) diuinæ misericordię: quãuis plus manifestetur uia iustitiæ, quàm misericordiæ: pro eo quòd minus malum est in tali pœna esse, quã omnino nõ esse, cum nõ sit ibi tanta boni priuatio, sicut manifestat Aug. in Lib. de libero arbi. & hoc dicũt esse conueniens, ut sicut in originali peccato erat carentia debitæ iustitiæ, & concupiscentia, sic etiã in pœna esset carentia uisionis Dei, & afflictio ignis ęterna. Sed cum ualde durum illud dicere uideatur, quòd Deus tã dure, & tam aspere agat cũ paruulis sic decentibus, qui omnino non potuerunt uitare nec mortem culpæ, nec mortem naturæ: præsertim cum uideamus Deum cum impiissimis, & sceleratissimis peccatoribus in multis misericorditer agere: ideo est alia positio mitior, quæ magis concordat pietati fidei, & iudicio rationis, quòd quia paruuli decedentes cum originali carẽt iustitia, & Spiritussancti gratia, quæ est pignus hæreditatis ęternæ, priuantur in æternum Dei uisione: quia uero in carne fuit fœditas, ideo ponentur in loco uili, utpote infernali: sed quia nõ habuerũt in se actualẽ delectationẽ peccati nec in spũ, nec ĩ carne, iõ nõ sẽtiũt pęnę ignis acerbitatem. Hunc modum dicendi magis approbãt Magistri communiter: & ideo ipsum sustinendo secundum opinionem Magistri, sicut patet in litera, rationes, quæ ad hanc partem inducuntur, concedo.

Ad illud ergo, qđ primo obiicitur in contrarium de uerbis Aug. Dicendum, ꝙ Aug. in uerbis illis non intendit dicere, quòd paruuli sensibiliter cruciẽtur; sed intendit eorum pœnam manifestare quantum ad carentiam uisionis Dei, & quantum etiam ad uilitatem loci. Et hoc ualde abũdanter exprimit plus dicens, & minus uolens intelligi. Nec sine causa loquitur sic: hoc enim facit ad extirpandam illam hæresim, quæ dicebat paruulos nulla pœna puniri. Vnde sicut in moribus documentum est, quòd qui uult ab uno extremorum peruenire ad medium, quasi debet declinari ad aliud extremum, sicut docet Philosophus: sic etiam beatus Aug. ut illam hæresim extirparet, quæ dicebat paruulos ab omni pœna immunes, & ad medium reduceret, uidelicet ad pœnam carentiæ uisionis Dei, simpliciter asseruit eos cum aliis peccatoribus ęternaliter damnari. Iustũ autem suum intellectum explanauit in Enchi. ubi dixit; pœnã eorum esse mitissimam, sicut dicit Magister in litera. Ad illud, quod obiicitur, quòd paruuli multas pœnalitates sustinent in hac uita. Dicendum, ꝙ

Hãc eã dẽ resp. dat D. Tho. in quæs. de mal. q. 5. ar. 2. ad primũ: quã Gre. de Arim. 2. sent. d. 30. et Sco. ps. dis. ibi, Ad primũ, uẽ uilipendere, afferendo aliã respon. neglecta ista.

& si temporaliter puniri ꝑ peccato originali sit iustum: non tamẽ sequitur, quòd æternaliter. Et ratio huius est, quia pœnæ tẽporales non tantum sunt punitiuæ: sed etiam promotiuę: unde Deus nõ tantum affligit inimicos suos, uerumetiam amicos, sicut patet ĩ Thobia, & Iob: & ideo in afflictione temporali seueritati iustitiæ coniuncta est benignitas misericordiæ, quæ duo eleganter reperiri debẽt in omni punitione Dei, & remuneratione sic autem non contingeret in pęna æterna reperiri: hoc enim paruum esset de rigore iustitiæ, si aĩas paruulorum ignis gehennalis supplicio cruciaret. AD ILLVD, quod obiicitur, in carne maxime residet causa peccati. Dicẽdum, ꝙ & si causa peccati quoquo mõ resideat in carne, hoc est per modum cuiusdã habitus, non per modum actus: tamen caro non facit animam paruuli concupiscẽtem; sed concupiscibilẽ: & propter hoc nec ipsa, nec aĩa in ipsa debet actuali cõmbustione ignis torqueri: sed sicut anima priuatur uisione Dei, sic etiam caro priuatur stola sua: & in loco uili, & tenebroso ponitur, cum collocanda esset in cœlo empyreo, si a talis fœditatis corruptione fuisset sanata per baptismi efficaciam. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ paruuli non habent corpora dotata: sed potius passibilia. Dicendum, quòd aliquid non pati ab aliquo, dupliciter cõtingit. Aut ex uirtute, quam habet in se, aut ex ordine diuinæ iustitiæ. Dico igitur, ꝙ quia corpora paruulorum sunt passione carentia: & hoc nõ est propter uirtutem resistendi, quam habeant in se: sed potius propter ordinem diuinæ iustitiæ, secundum cuius regulam ignis infernalis agere habet, cum sit instrumẽtum diuinę iustitiæ. Vnde sicut idem ignis magis cruciat maiorẽ peccatorem, quàm minorem: sic & in eodem igne patiuntur corpora eorum, qui peccauerunt peccato actuali. Paruulorum uero corpora etiam si in ipsis ignibus infernalibus uolutentur, passionem non sentiunt: & tamen nõ habent impassibilitatis dotem; quia non separant uim ignis, ꝑ hoc quod habent a uirtute propria. ET SI tu obiicias mihi, ꝙ debent pati passione uenientẽ ab intrinseco, utpote fame, uel siti: cum non habeant corpora impassibilia, & immortalia. Dicendum, ꝙ sicut damnatorum corpora cum sint passibilia, & defectibilia: tamen diuina uirtute sustentante perpetuantur in uita, ut ab ignibus non consumãtur: sic & paruulorum corpora eadem uirtute diuina in uita continuantur, ut non indigeant cibo, nec potu: nec tamen habent illam firmitatem, & soliditatẽ, ꝗ habebunt corpora gloriosa.

QVAESTIO II.

An paruuli in originali solo decedentes, dolore aliquo interno premantur?

VTRVM paruuli decedentes in solo originali puniãtur aliquo dolore interiori. Et ꝙ sic uidetur per illud Ioan. Chrys. qui dicit, ꝙ excludi a bonis ęternis, & alienum effici ab his, quæ præparata sunt iustis, tantũ generat cruciatum, tantũ dolorem

rem, ut etiam si nulla extrinsecus pœna torqueret, hæc sola sufficeret: ergo si paruuli excludentur sicut adulti, uidetur quod maxime cruciabuntur interiori dolore, & gemitu. ITEM. Quandocunque quis aliquid desiderat, & illo priuatur, necessarium est illum tristari, & dolere; sed omnes homines naturaliter desiderant beatitudinem: ergo si animæ paruulorum æterna beatitudine priuantur, uidetur quod ex hoc necessario tristentur. ITEM. Anima paruuli dum unitur carni, contrahit concupiscentiam: cum ergo separatur a corpore; remanet in ea infectio illa contracta, & ipsa potest exire in actum: hoc constat, ergo potest concupiscere: sed cōcupiscentia semper est, uel cum delectatione, uel cum pœna: cum delectatione, cum habet quod desiderat: cum pœna, si non habet: Ergo si animæ paruulorum delectationibus erunt priuatę, uidetur quod doloribus interius erunt afflictæ. ITEM. Paruuli decedentes cum originali, & antiqui patres in limbo existētes, utrique priuabantur uisione diuina: si ergo ampliori debebant pœna puniri paruuli, quam habebant culpam, quàm patres, qui nullam habebāt culpam, uidetur quod ex ipsa carentia uisionis Dei aliquam tristitiam animæ paruulorum habeāt. ITEM. Maior dolor est, quādo quis priuatur aliquo bono sine causa, quam quando priuatur ex causa aliqua: ergo pari ratione maior debet esse dolor, quando priuatur ex minori causa, quam quando priuatur ex maiori: si ergo animæ paruulorum ex minori causa priuantur uisione diuina, quam animæ adultorum, uidetur quod magis doleant interius. ITEM. Animæ paruulorum per naturam habent affectiones, & affectiones necesse est, uel quietari, uel per eos animam affligi (inquietudo enim affectionum nō modica est afflictio) sed affectiones paruulorum nō erunt quietatæ, alioquin iam essent in quadam beatitudine: solus enim Deus est, qui quietat desiderium animæ: ergo uidetur, quod si anima erit in affectionum uarietate, & inquietudine, quod erit cōtinue in dolore, & afflictione.

SED CONTRA. Magister in litera. Nullam aliam pœnā sensuri sunt paruuli ignis materialis, uel conscientiæ uermis, nisi quòd Dei uisione carebunt in perpetuum: ergo uidetur, quòd non habeant dolorem in æternum. ITEM. Originale inest animæ unione ad carnem: ergo si aliquo dolore debet anima cruciari merito originalis peccati, illo potissime cruciari debet, quod inest animæ secundum carnem: si ergo caro nō cremabitur igne materiali, uidetur quod anima nō cruciabitur dolore spirituali. ITEM. Si paruuli decedentes in originali dolebunt post hanc uitam, aut dolebunt de culpa, aut de damno. Si de culpa dolebunt: ergo erūt iusti. Si de damno dolebunt, cum illud damnū, & pœna carentię uisionis Dei sit iusta; & qui dolet de iusto, est iniustus, uidetur quod in animabus decedentibus cum originali non tantum sit culpa originalis, sed etiā actualis. ITEM. Si paruuli dolebunt de amissione illius summi boni,

boni, cum ipsi uirtutem patientiæ nō habeant: & qui dolet de aliquo malo, carens uirtute patientię, murmurat contra puniētem, uel infligentem: ergo uidetur, quòd animæ paruulorum murmurent contra Deum: sed nullus potest mutmurare contra Deum, nisi inique, & iniustè: ergo uidetur, ꝙ egressę a corpore animæ decedētes in originali, magis efficiantur iniquę, quàm ante, quod est impossibile. ITEM. Si dolent; aut credunt se habituros illud bonum, aut certi sunt, quòd nunquam habebunt. Constat, quòd non expectant illud bonum habendum, cum non habeant spem: si ergo dolorem habent de bono amisso cum certitudine nūquam habēdi, uidetur quòd habeant desperationem: sed desperatio est acerbissima omnium pœnarum infernalium: ergo paruuli punirentur pœna acerbissima, quod impium est dicere. ITEM. Si dolent, aut dolent in summo, aut non. Si in summo dolent: igitur acerbissimè puniuntur. Si non dolent in summo: ergo in processu temporis possunt magis, & magis dolere, cum dolor ille ortum habeat ex interiori affectione: ergo in eadem dispositione manēte culpa, uidetur quod in eis crescat pœna, quæ duo sunt incompossibilia.

RESOLVTIO.

Quia de his nihil certi in scripturis habetur, pars negatiua uti probabilior, & magis pia diiudicetur.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ super hac quęstione, nec expresse loquitur scriptura, nec expresse eam sancti determinant. Et iō Doctores Theologię hic opinantur cōtraria. Quidam. n. uoluerunt dicere, quòd paruuli carebūt & cognitione, & dolore. Cognitione quidem carebunt, exigente iustitia: dolore carebunt, exigente misericordia. Iustitia nanque exigit, ut non detur eis post hanc uitam donum aliquod cognitionis, qđ in hac uita non habuerunt: unde sicut caruerunt cognitione fidei, & omni genere cognitionis intellectiuæ illi, qui mortui sunt ante usum rationis, sic etiam carebunt post hanc uitam: nec diuturnitate temporis addiscent, sicut nec moriones, qui nihil plus sciunt quādo moriuntur, quam quādo nascuntur, etiam si multo tempore uixerunt. Misericordia exigit, ut habeant pœnam actualis doloris, cum nō habuerunt maculam culpę actualis: & iō iusto suo iudicio priuat eos Deus omnium eorum cognitione, quæ posset eis inferre dolorem: melius est. n. talia ignorare, quàm scire, sicut peccatori procliuo ad peccatū melius est ignorare, quam nosse ea, quæ eum inclinant ad peccatum.

SED quia difficile est intelligere, ꝙ anima separata nō habeat usum rationis, & nō cognoscat ea saltem, quorum cognitio est ei naturaliter inserta, cū ex parte corporis impedimentum nō habeat: ideo alii aliter opināturꝰ ꝙ animæ paruulorum, & habebunt cognitionem, & habebunt etiam dolorē. Scient enim ꝑꝑ quid factæ sunt, & scient se illo bono merito originalis culpę esse priuatos, & propterea dolorē habe-

habebunt, & affectiones doloris in eis alternabuntur: attamē non habebunt dolorem, qui meretur dici uermis: quia non habebunt remorsum, quòd perdiderunt illud bonum propter ꝓpriam negligentiam, & contemptum: & pro tanto dolor eorum erit multo mitior, quàm dolor adultorum. SED quoniam plura uidentur inconuenientia sequi, si ponatur ipsos dolere, sicut in opponendo monstratum est: tum propter hoc; quia dolor ille est absque patientia, & absq; spe: & ita cum murmure, & desperatione. Tum etiam quia dolor animæ redundat in carnem: & si talis dolor ex deliberatione procedit, non uidetur esse absque actuali obliquatione. ¶ Propter hæc, & his similia est tertius modus dicendi, uidelicet quòd animæ paruulorum carebunt actuali dolore, & afflictione: non tamen carebunt cognitione. Et illud potest satis rationabiliter intelligi per hunc modum. Decedentes enim in solo originali quasi medium tenent inter habentes gratiam, & culpam actualem: & quoniam status retributionis respondere debet statui uitæ præsentis, in tali statu debent animæ paruulorū poni, ut quasi medium teneant inter beatos, & æternis ignibus cruciatos. Quoniam igitur beati carent malo pœnæ sensibilis, & cum hoc habent Dei uisionem: damnati econtrario sunt in tenebris, & puniuntur pœna sensibili: paruuli secundum rectum ordinem diuinæ æquitatis debent communicare in uno cum damnatis, & in alio cum beatis: sed non possunt communicare cum beatis in habendo diuinam præsentiam: quia tunc in nullo communicarent cum damnatis: pręsentia enim uisionis Dei non stat cum pœna sensibili: ideo cum beatis communicant in hoc, quòd carent omni afflictione exteriori, uel interiori: cū damnatis uero in hoc, quòd priuantur uisione Dei, & lucis corporalis. Paruuli igitur sic diuino iudicio iusto inter beatos, & simpliciter miseros quasi in medio cōstituti, hoc nouerunt; ut tamen ex una parte consideratio generet desolationem, ex altera consolationem: ita æqua lance diuino iudicio eorum cognitio, & affectio libratur: & in tali statu perpetuatur, ut nec tristitia deiiciat, nec lætitia reficiat. Sed in hoc mirabilis ostenditur ordo diuinæ sapientiæ, quę cuncta nouit suis locis disponere, & ad sui gloriā ordinare. Nam sicut in beatis potissime manifestatur misericordia, & in damnatis potissime claret iustitia, sic in istis manifestatur misericordia simul, & iustitia: & ex hoc patet, quòd non facit frustra Deus animas, quas nouit de corpore ante susceptionem baptismatis egressuras. Omnia enim facit Deus ad gloriam suam manifestandam. Vnde si tu quæras, quid paruuli faciant, utrum addiscant, uel conferant, uel aliquod aliud opus exerceant: breuiter ego respondeo, quòd diuinę iustitię æquitas, & immutabilitas in eodem statu quantum ad corpus, & quantum ad animam, siue quo ad cognitiuam, siue quo ad af-

fectiuam perpetualiter eos consolidat, ut nec proficiant, nec deficiant, nec lætentur, nec tristentur, sed semper sic uniformiter maneant, ut sint materia laudandi diuinum iudicium, quod sic est æquum, & iustum, ut nullum bonum remaneat irremuneratum, & nullum malum remaneat impunitum, & perfectissime teneat medium inter superfluum, & diminutum. Secundũ hanc igitur positionem concedendæ sunt rationes ostendentes, ꝙ paruuli non sentiunt spiritualem dolorem.

AD ILLVD uerò, quod obiicitur in contrariũ de Ioã. Chrys. Dicendum quòd intelligit de his, q excludũtur merito actualis peccati, qui uermen consciẽtiæ, & remorsum sunt habituri, & ideo non habet locum in paruulis. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ tristitia necessario sequitur, quando desiderium nõ impletur. Dicendum quòd uerum est, quando nec impletur in se, nec fit recompensatio secundũ æstimationem desiderãtis. Quãdo uero secundum æstimationem desiderantis aliqua recompensatio fit, non necesse est tristari: sicut multi, qui uellent esse in paradiso, bene consolãtur de statu uitæ præsentis, quia cõtenti sunt his, quæ habent; quãuis modicum habeant: & sic in paruulis intelligendum est esse, quòd eis sufficiat status suus, nec eleuant oculos ad opes, quas habere non possunt. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd anima paruuli concupiscentiã habet. Dicendum, quòd sicut in hac uita ne concupiuit, nec desiderauit aliquid, quod non debuerit, sic etiam nec in futura uita: sed ipsi diuina sententia collocati erunt inter fugam, & appetitum, ita quòd neutrum eis dominabitur: & ideo nec habebũt actuale gaudium, nec actuale supplicium. Vnum enim reprimitur per alterum. AD ILLVD, quod obiicitur de sanctis patribus. Dicendum quòd sancti patres spem, & certitudinem habebant de futura gloria habẽda: & gratiam etiam habebant, per quàm dominum aliquo modo cognoscebant: & ideo non sequitur, quòd æqualiter punirentur ut paruuli, pro eo quòd plus habebant consolationis. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ maior dolor est alicui cum priuatur absque causa. Dicendum, quòd paruuli bene scientes causa se esse priuatos: sed quia illã causam non a se habuerunt, sed aliunde contraxerunt, ideo nec dolorem, nec remorsum habebunt: uerbum autem prædictũ intelligitur in punitione iniusta, & in qua punitus punienti remurmurat: sic autem non est in proposito. AD VLTIMVM. Dicendũ, quòd affectiones paruulorum stabiliuntur iudicio æquitatis diuinæ: non totaliter quietantur, sicut affectiones beatorum in patria. Vnde sicut differt immunitas a passione, siue a sensu pœnæ in paruulis, & beatis: quia in beatis est dos, in paruulis non, sicut dictum est: sic intelligendũ est de quietatione ex parte affectionum animę.

D i-

De peccato actuali secundum eius causalitatem.

POST prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quædam consideranda sunt, scilicet quæ fuerit origo & causa primi peccati, vtrum res bona, an res mala: Postea in qua re sit peccatum: Deinde, quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

Quæ fuerit primaria origo, & causa peccati.

Causa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum.n. originem & causam habuit, aut ex bono aut ex malo habuit. Sed malum ante non erat, ex bono ergo ortum est. Prius enim in angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat angelus, nisi bona natura Dei? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in angelo, non ex alio quàm ex angelo: ex bono ergo ortum est. Vnde Aug. in responsionibus cõtra Iulianũ hęreticum qui dixerat, Si ex natura peccatum est, tunc mala est natura, ait. Quæso ut si potest, respondeat. Manifestum est ex uoluntate mala, tanquã ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos: sed ipsam malam voluntatem vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo: quid est angelus, nisi bonũ opus Dei? Si ex homine: quid erat ipse homo, nisi bonũ opus Dei? Imo quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala uoluntas, nisi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullũ malum præcessit, sed ex bono originẽ habuit. Hic aperte dicitur primam causam & originem mali bonam fuisse naturam. Et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa, scilicet malæ voluntatis.

Idest, in 2. li. de nup. & concupi. ad Valeriũ ca. 28. to. 7. et li. 1. cum Iulian. Cap. 3.

Quæ secundaria.

Mala autẽ uoluntas illa angeli & hominis causa est & malorum subsequentium. s. malorum operum & malarum voluntatum. Vnde Aug. in Ench. Nequaquam dubitare debemus Cap. 23

Tom.3. Ca. 24. ibid. *bemus rerum bonarũ, quæ ad nos pertinẽt, cãm nõ esse nisi bonitatem Dei. Malarũ vero ab immutabili bono deficiẽtẽ boni mutabilis voluntatẽ, prius angeli, postea hominis: hoc primum est creaturæ rationalis malũ, idest, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, idest, angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, idest, a Deo causam esse malarum rerum ad nos pertinentiũ: quia causa est tam peccatorum, quàm pœnarum quibus præmitur humana natura. Prima ergo origo et causa pecccati bonum fuit; & secunda, malum quod ortum est ex bono.*

In qua re sit peccatum.

Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malũ, scilicet an in re bona, an in re mala. Qui rectè acuteque sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, idest, in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: ubi autem bonum non est, non potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona. Sicut.n. morbis ac vulneribus corrumpũtur corpora quæ (ut ait Aug. Cap. 13 *in Ench.) sunt priuationes boni eius quod dicitur sanitas:* Ibid. c. 12. *ita & animorum quæcunque sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonũ enim minui malum est: quãuis quantumcunque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non.n. consumi potest bonũ quod est natura, nisi & ipsa natura consumatur. Cum vero corrumpitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunque priuat bono. Nam si nullo bono priuat, non nocet.* Ibid. *Nocet aũt: adimit ergo bonũ. Quandiu itaque natura cor-* cap. 13 *rumpitur, inest ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullũ est quod dicitur malum, si nullum sit bonum: sed bonum omnino malo carens, integrum bonum est. Cui vero inest malum, vitiatum vel vitiosum bonum est: nec malum vnquam potest esse vllum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantum natura est bonum est: nihil aliud dici uidetur, cum vitiosa natura mala natura esse dicitur: nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse nisi quod bonum est. Hac contextione eui-*

dentes

denter insinuatur malum non posse esse, nisi in re bona: ubi etiam, licet absurdum videatur, manifeste dicitur esse malum, quod bonum est.

Illatio ex præmissis.

Ex quo colligitur, nihil aliud significari, cum dicitur homo malus, nisi bonum malum. Vnde August. in eodem subdit. Quid est malus homo nisi mala natura? quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonum est: quia natura est: quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cum duo ista discernimus, inuenimus nec ideo malum, quia homo est: nec ideo bonum, quia iniquus. Omnis itaque natura, etiam si vitiosa sit, inquantum natura est, bona est: inquantum vitiosa est, mala est. Cap. 13 Ibid. cap. 14

Quod regula dialecticorum de contrarijs fallit in bono & malo.

Ideoque in his contrarijs, quæ bona & mala vocantur: illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est & amarus. Nullum simul corpus vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis ac pene in omnibus reperitur contrarijs, vt in vna re simul esse non possint. Cum autem bona & mala nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis & nisi in bonis esse non possunt. Et hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum non esset, in quo esset malum, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo ubi consisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumperetur: quoniam nihil est aliud corruptio, quam boni exterminatio: Ex bonis ergo mala orta sunt, & nisi in bonis non sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est uoluntas mala. Ibid. cap. 15

Epilogum facit, ad alia transiturus.

Ex his aperitur, quod primò & secundò supra inuestigandum diximus, scilicet quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re boua consistere præmissis testimonijs comprobatur.

Oppositio ad illam sententiam, qua dictum est, bonum esse malum.

Ad hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus, incidimus in illam sententiam propheticam, vbi legitur, Veh his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Igitur si hanc maledictionẽ vitare volumus, nullatenus dicere debemus bonum esse malum, & econuerso. Hoc autem Augu. in eodem Lib. determinat, dicens, Id quod dictum est in prophetia, intelligendũ est de ipsis rebus, quibus homines mali sunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eũ cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo est, malum esse, & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.

Ibid. cap. 13. Esa. 5. Augu. Enchiridij. c. 13. & ca. 19.

ISTA totalis pars Secũdi Libri: in qua Magister agit de lapsu hominis diuisa fuit in tres partes, secundum quod tripliciter contingit considerare corruptionem peccati. Duabus ergo partibus terminatis, in quibus Magister egit de peccato, quo persona corrumpit naturam, & iterũ de peccato, quo natura corrumpit personam, utpote de originali; sequitur hic tertia pars, in qua agitur de peccato, in quo persona corrumpit se, hoc est de peccato actuali; & durat usque in finem Libri. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima determinat de peccato, siue de malo secundum id, quod est. Secundo uero qualiter in uoluntate habeat malum, siue peccatum committi, infra Dist. 38. *Post prædicta de uoluntate &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat de peccato, siue malo secundum eius causalitatem. Secundo uero secundum eius quidditatem infra Dist. 35. *Post hæc uidendum est, quid sit peccatum, &c.*) Prima pars continet præsentem distinctionem. Et diuiditur in duas. In prima agit Magister de malo quantum ad causam originalem. In secũda de malo quàtum ad subiectum, siue causam efficientem, ibi. *Ostensa origine mali &c*) Prima pars habet tres partes. In prima aperit suã intentionem in generali. In secunda uero ostendit, quod malum ortum habet a causa bona, ibi *Causa, & origo &c*) In tertia uero quod est a uoluntate libera, ibi. *Mala autem uoluntas &c.*) Similiter secũda pars principalis habet tres. In prima ostendit, quod malum est a bono, confirmans hoc auctoritate Augustin. Secundo uero elicit quoddam corollarium, scilicet

quod in his contrariis fallit regula dialecticorum, ibi. *Ideoque in his contrarijs &c.*) In tertia uerò, & ultima remouet quoddã dubium, ibi. *Ad hoc autem, quod dictum est &c.*) Et sic supposito quod malum sit, duo manifestat Magister de malo, scilicet a quo sit, & in quo.

Dub. 1. M*Ala autem uoluntas illa Angeli, &c.*) Sed contra. Aug. in Lib. 83. quæst. dicit, quod nullo alio auctore potest homo fieri deterior: ergo mala uoluntas Angeli, uel hominis non potest malas uoluntates in aliis causare. Item. Si omne malum debet imputari ei, qui est causa prima, & mala uoluntas Angeli, uel hominis est causa omnium malorũ: ergo omnia mala sunt eis imputanda. Resp. Dicendũ, quod est causa uere efficiens, & producens, & est causa quodãmodo disponens, & producens. Cum ergo dicitur. Mala uoluntas Angeli, uel hominis est causa malarum uoluntatum sequẽtium, dicitur per quandam dispositionem, & inductionẽ. Diabolus enim inducit, & disponit suggerendo: homo uero corrũpẽdo naturam, & malum assensum, seu exemplum præbendo. Cum ergo dicit Aug. quod nullo alio auctore fit homo deterior, hoc intelligitur tanquam auctore principali. Posset tamẽ dici, quod litera ista intelligitur de malis subsequentibus primã malam uoluntatem Angeli, & hominis, non respectu diuersarum personarum, sed respectu eiusdem, ita quod prima mala uoluntas est causa omnium malorum, quæ ipse facit.

Causa est tam peccatorum &c.) Innuit Magister, ꝙ uolũtas hominis est causa tam peccatorũ quàm pœnarum. Contra: quia pœna est passio inuoluntaria: sed quod causatur á uoluntate, est uoluntarium: ergo pœna nõ causatur a uoluntate. Item. Si causatur a uoluntate, aut a bona, aut a mala. A bona nõ: hoc constat: quia nemo punitur pro bona uoluntate. A mala non: quia mala uoluntas non est causa iusti inquantum huiusmodi: sed omnis pœna iusta est: ergo nulla pœna est causata a uoluntate. Respon. Dicendum, ꝙ uolũtas dupliciter dicitur esse causa alicuius, uel per modum merentis, uel per modum efficientis. Cum ergo dicitur uoluntas esse causa pœnæ, hoc non dicitur per modum efficientis, sed potius dicitur per modum merentis: uoluntas uero causando culpam, efficiendo, siue deficiendo meretur pœnam: & ita dicitur esse causa pœnarum, & peccatorum, licet aliter, & aliter. Et per hoc patet solutio obiectorũ. Dub. 2.

Bonum omnino malo carens, &c.) Hoc uidetur falsum, quia integrũ bonum est illud, cui nihil deest de bono: & hoc est bonum, in quo est omne bonum: ergo solum illud est integrum bonum, quod est summũ bonũ: sed multa creata sunt carentia omni malo, ut beati Angeli, & aĩæ beatę: ergo si uerũ esset qđ dicit, multa essent summe bona. Propter hoc est quęstio, utrum aliquid creatum mereatur dici bonum integrum. Rñ. Dicẽdũ, quod sicut perfectum dicitur multipliciter, & quantũ ad perfectio- Dub. 3.

fectio

fectionem sufficientiæ, & quantum ad perfectionem superabūdantiæ: Sic etiam & integrum bonum potest dici multipliciter: & quantum ad integritatē sufficientiæ, & sic dicitur integrum bonum, quod caret omni malo culpę, & pœnę: & quātum ad integritatem superabūdantiæ, & sic dicitur integrum bonum, in quo est omne bonum. Et primo modo bonum non dicitur esse summum bonum, sed bonum purum: quia nihil habet de malo admistum. Secundo uero modo dicitur esse summum bonum, & est in solo Deo per essentiam, in creatura autem per participationem, quæ bona dicitur in hoc quod participat summum bonum, ex cuius participatione habere dicitur omne bonum. Et si obiicias, quod summum dicitur per impermistionem cum contrario, ita bonum, quod omnino est impermixtum malo, est summum bonum. Dicendum, quod illud uerum est in his cōtrariis, quorum utrunque est natura aliqua: in his autem quorum unum est natura, & alterum priuatio, sicut est in bono, & malo, luce, & tenebra, non habet ueritatem. Vnde sicut non dicitur magis luminosum, quia minus habeat de tenebra, sic non dicitur magis bonum, quia minus habeat de malo: sed quemadmodum una stella dicitur maior altera: quia magis accedit ad perfectionem luminis, sic magis bonum dicitur, quod magis accedit ad perfectionem bonitatis: nihilominus tamen carens omni malo non potest dici nisi solus Deus, ut fiat uis in hoc, quod dico omnino, ut careat omni malo secundum actum, & secundum potentiam, & secundum aptitudinem, siue secundum primam naturæ possibilitatem.

Ve his, qui dicunt bonum malum &c.] Innuit expositio August. quod id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis rebus, quibus homines mali sunt, non de hominibus. Contra. Hoc uidetur falsum: quia sicut peccat ille, qui adulterium esse dicit bonum, uel homicidium: ita peccat ille, qui impium dicit esse iustum. Vnde & malus dicitur ille, qui iustificat impium pro muneribus: ergo non tantum de rebus, sed etiam de hominibus habet intelligi. Respon. Dicendum, quòd cum dico hominem malum, & dico malitiam: potest ergo ei attribui bonitas: aut bonitas naturæ secundum quod homo, aut bonitas moris ratione malitię. Primo quidem modo attribuere ei bonitatem, ueritatis est, nō detestationis propheticæ. Secundo modo meretur maledictionem: sed hoc est, non quia laudat hominem secundum quod homo, sed quia laudat eum secundum quod malus. Et hoc non est aliud, quam laudare malitiam. Cum enim dicit August. quod hoc non intelligitur de hominibus, sed de rebus: non negat, quin peccatum sit in commendando hominem malum, sed uult dicere, quod non est peccatum si cōmendetur natura, sed si commēdetur malitia. Dub. 4.

Art.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An malum sit à bono, uti ab origine?

AD intelligentiam huius partis secūdum duo, quæ Magister determinat in litera incidit hic quæstio circa duo principaliter. Primo quęritur, a quo sit malum tanquam ab originali principio. Secundo ī quo sit tanquā in subiecto. Circa primum tria querūtur. Primo quæritur, utrum malum sit a bono uel a malo. Scd'o, utrum sit a bono, ut efficiente, uel deficiente. Tertio utrum sit ab intētione, uel præter intentionem.

VTRVM malum sit a bono ut ab origine. Et quod sic uidetur. Primo auctoritate Aug. de Li. arb. sic ait. Malum est spreto incommutabili bono, rebus cōmutabilibus adhęrere, qđ facimus libero uoluntatis arbitrio. Si ergo lib. arb. est bonum, cum peccatum sit a li. arb. siue malū est a bono. ITEM. Hoc ipsum uidetur exemplo. Esto ꝙ nihil esset nisi libera uoluntas, constat ꝙ ipsa amaret seipsam, & posset se amare immoderate, & uitiose: sed talis amor nō est sine malitia: ergo tunc peccatum fieret, & non nisi a bono, ergo &c.

ITEM. Ratione. Malum est uituperabile in se, & uituperabilem reddit actorem: sed nihil est uituperandum in sua actione, nisi aliquo modo possit facere bene, uel nisi habeat aptitudinem naturalem: ad hoc omne autē tale est bonum; ergo nihil potest malum facere, nisi bonum. ITEM. Nullius dicitur facere malum nisi quia facit, quod nō debet, aut quia non facit qđ debet: ergo malum cum suo actori est indebitum, eius oppositum est conueniens, & debitum: sed omne illud cui malum est indebitum, & oppositum mali conueniens, est bonum: ergo omne illud, a quo sit malum, necesse est esse bonum. ITEM. Si malū est ab aliquo, aut illud est bonum, aut malum. Si bonum: habeo propositum. Si malum: aut illud est ab alio, aut a seipso. Si ab alio similiter erit quærere de illo: ergo si non est abire in infinitum, stare est in aliquo malo, quod sit a seipso. Sed cōtra, Omne, quòd est a seipso, nullo alio indiget ut sit: & omne tale est sibi sufficiens: & omne, quod sibi sufficiens est, omnino habet perfectionem, & beatitudinem & in se, & a se, & omne tale est perfecte bonum: ergo impossibile est, ꝙ aliquid sit malum, & non sit ab alio. Restat igitur cū sit stare, & non abire in infinitum, ꝙ malū est a bono. ITEM. Si malum est ab aliquo, aut illud, a quo est malum culpæ habet usum rationis, aut non. Si non habet usum rationis: ergo nullo modo potest culpari, nec debet: hoc enim patet tam secūdum legem naturalem, quàm secūdum legem ciuilem, quàm secundum legem diuinā: habet ergo necessarium usum rationis: sed ratio, & eius usus magnum bonum est, & nobile: necesse est igitur malum a bono esse; si ab aliquo est.

CONTRA. Matth. 7. Non pōt arbor bona fructus malos facere,

re, neq; arbor mala fructus bonos facere. Ex hac auctoritate necessario arguitur, quòd bonum non potest esse causa mali: ergo si malum est ab aliquo, necesse est ꝙ sit a malo. ITEM. Expressius in Glos. Nihil medium quin causa boni sit bona, & mali mala: non est ergo malũ a bono. ITEM. Hoc uidetur per maximam dialecticorum, quæ est. Cuius causa bona, ipsum bonũ: si ergo mali causa est bona, ipsum malum est bonum: si igitur hoc est falsum, manifeste patet &c. ITEM. Hoc uidetur ꝑ propositionem satis probabilem. Contrariorum contrariæ sunt causæ: si ergo causa boni est bona, & nullo modo malũ causat bonum: ergo uidetur, ꝙ nullo modo bonum causet malũ, nec quòd malum sit a bono. ITEM. Hocipsum uidetur per propositionem necessariam, & probatam. Quicquid enim est causa causæ, est causa causati: si ergo omne bonum causatur a summo bono, si malũ est ab aliquo bono, malum est a summo bono: ergo summum bonum facit malum: sed nihil est perfecte bonum, quod facit malum. Si igitur malum est a summo bono, summum bonum non est summum, & hoc est impossibile: ergo &c. ITEM. Aut est ponere primum malum, aut non. Si nõ, est abire in infinitum in malis: si ergo hoc est impossibile: qa necesse est stare in ordine causarum, necesse est ergo ponere primum malum: sed primum bonum non est ab alio, immo causa omnium bonorum eoipso ꝙ primum: ergo pari ratione si est ponere primum malum, uidetur ꝙ illud non sit ab alio: sed causa omnium. Restat igitur, ꝙ malum non sit a bono.

RESOLVTIO.

Obstrepat quantumlibet Manichæus, malum à bono originem habet. Siquidem potentia, à qua prouenit, de genere entis & boni est.

RESP. Ad prędictorum euidentiam intelligendum est, ꝙ circa hoc fuit, & est hæresis impiissimi Manichæi. Errauit.n. in hoc ꝙ posuit, ꝙ prima causa mali est malũ, nõ bonũ: unde posuit ꝙ cum hõ possit benefacere, possit ẽt peccare, ꝙ duplex est aĩa in hoĩe uno. Quarum una est a Deo bono, & semper cupit bona. Altera uero a Deo malo, & semꝑ cupit mala. Et hinc est ꝙ in nobis est continua pugna: & oĩa mala, q̃ facimus oriuntur a principio malo, sicut bona a bono. Hãc hæresim pessimã ualde efficaciter improbat Aug. ĩ Lib. de duabus aĩabus. Primo per ipsam peccati culpã. Secundò per eius oppositũ. s. pęnitentiã. Peccatum.n. (ut ibidẽ dicit) est uoluntas retinẽdi, uel consequẽdi quod iustitia uetat, & unde liberum est abstinere. Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid non admittendum, uel adipiscendum. Has duas notificationes manifestat, & post ex ipsis (tanquã ex manifestis) prædictum errorẽ ipse destruit: immo ostendit, quomodo error se ipsum destruit, dum ponit animã malam non posse benefacere: & tamẽ principiũ peccati esse per propriam originẽ, & naturã, ponit quod peccando non peccet:

peccet: & ideo subiungit ibidē. Quisquis has duas diffinitiones uoluntatis, atque peccati ueras esse concedit; totam Manichæorum hęresim breuissimis, & paucissimis sed plane inuictissimis munusculis sine cunctatione cōdemnat. Postremo in fine Libri improbat per oppositum peccati. i. ipsam pœnitentiam, sic arguens. Planum est, quod pœnitere de culpa bonum, & iustū est; planum etiam quod est possibile homini: nam ipsi Manichæi hoc suadēt. Certum est ēt quod eius pœnitere, qui fecit malum: ergo idem ipsum, ꝙ fuit principiū mali potest esse principium boni: restat igitur cū principium boni sit bonum, quod si idem est principium mali, ꝙ potest esse principium boni, malū esse a bono. Hęc est deductio Aug. quamuis non sit series uerborum. Propter has igitur deductiones, & consimiles, quę i obiiciendo adductæ sunt, reiiciēda est procul hęresis præfata: quia non tantum est contra fidem, uerumetiam cōtra rectum iuditium rationis. Dicendum est igitur sicut fides sana, & Magister in litera sanctorum auctoritatibus manifestat, quod malum a bono habet originem.

Ad obiectorum autem manifestationem intelligendū est, quod malum culpæ, de quo est hic sermo, quod quidem cōsistit circa rationalem creaturam, tripliciter potest circa ipsam consistere, & considerari. Aut quantum ad exteriorem effectū, aut quātum ad interiorē, aut quantū ad habitū. Malū.n. siue peccatū dr̄ aliquādo actus exterior, aliquando habitus interior, aliquando actus interior. Vnde actus furandi est malus, & uoluntas furandi in actu est mala, & habilitatio, siue habitualis affectio ad furandum est mala: secundum igitur qđ malum dicitur opus exterius, sic nec est primum in genere entis: nec in genere mali: quoniam actus exterior causatur ab actu interiori, & malitia actus exterioris a malitia uoluntatis interioris. Secundum autem quod malum dicitur malus habitus, similiter nec est primum in genere entis, nec in genere mali. Nā malus habitus a malo actu causatur: quia enim mala facimus, mali sumus. Secundum autem quod malum dicitur malus actus interior, sic potest esse primum in genere mali: sed non in genere entis. In genere mali potest esse primum (sicut patet in prima deordinatione uoluntatis Luciferi, ante quam nulla ꝓcesserat malitia) nec tamen potest esse principium in genere entis. Actus enim omnis a potētia ꝓcedit, & posterior illa est, tanquam effectus est posterior causa. Et quoniam potentia illa bona est, & de genere bonorū, patet quod malum originē habet a bono. Et concedendę sunt rationes hoc ostendentes. Ad illud uero, quod obiicitur de auctoritate domini in Matth. & de Glos. Dicendum, quòd tam textus, quàm Glosa intelligitur de malo; secundum quod consideratur circa actum exteriorē, & hoc quidē manifestū est ꝑ ipsum Text. consequētem. Ad illud, quod obiicitur

tur de maxima illa. Cuius causa bona &c. Dicendum quòd illa maxima intelligenda est per se, siue secundum se, uidelicet si causat inquantum bona, & est bona secũdum quod causat: hoc non est uerum in proposito: q̃a & si concedatur quod bonum sit principium mali: non tamen concedit, qđ sit principiũ mali; sc̃đm quod bonum. Qũo autem debeat ipsũ dici origo, siue principium, patebit in sequenti problemate. AD ILLVD, quod obiicitur, quod contrariorum contrariæ sunt causę. Dicendum, ꝙ ista propositio habet ueritatem secundum quod intelligitur de contrariis, quorum utrũque est aliqua natura, & in causis agẽtibus naturaliter, & quæ sunt ad unum effectum determinate: aliter manifestum est esse falsum. Nam idem Deus (etiam secundum Manichęos) fecit calidũ, & frigidum: & eadẽ rationalis potentia (secundum Philosophũ) est causa oppositorum: & ideo non habet locum in malis: quia malum non dicit naturã aliquã secundũ quod malũ; & quia est a uoluntate secundum quod libera, quæ non est determinata ad alterum contrariorum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ quicquid est cã causæ &c. Dicendũ, ꝙ contra istam propositionem peccat locus sophisticus sc̃đm accidẽs, sicut & contra illã, qua dr̃. Quando alterum de altero prædicatur, de quocunque prædicatur subiectũ, & p̃dicatum: utraque.n. propositio hẽt intelligi de p̃dicato, & effectu: qui ita conuenit uni, qđ non est extraneum alteri. Non autẽ sic est in proposito. Nam & si bonum est causa mali, hoc non est secundũ id quod habet a summo bono, sed ratione defectibilitatis, quã habet de nihilo. AD ILLVD, qđ ultimò quæritur, utrum sit ponere primum malum? patet responsio. Dico enim quod est ponere malum, ante quod nõ est aliud malum: sed ex hoc non sequitur, quod sit primum ens, immo est ibi consequẽs. Arguitur enim cum superlatiuo, qui hẽt in se uim distributionis ab eo, ꝙ est in minus, ad illud ꝙ est ĩ plus. Vnde sicut non sequitur, est primus homo; ergo est primum ens: sic nec in proposito. Non sic autem est de bono: q̃a bonum, & ens cõuertuntur: q̃a ergo est ponere primum malũ in genere mali, ideo nõ est ꝓcedere in infinitum: quia uero nõ est primum ĩ genere entis, ideo nõ habet esse a se: sed aliunde: ita a bono.

QVAESTIO II.

An malum sit a uoluntate ut efficiente, uel ut deficiente?

VTRVM malum sit a bona causa, utpote à uolũtate ut efficiente, uel deficiente. Et qđ sic ur̃. Primo ꝓ Aug. in Enc. ubi ait. Nemo q̃rat causam malę uoluntatis: non.n. habet causam efficientẽ: sed deficiẽtem. ITEM. Hoc ur̃ per illud, quod dr̃ a Diony. de diui. no. Malum est p̃ter causam, & naturã: sed constat, quod non uult dicere, qđ malũ non sit ab aliquo: uult ergo dicere, quod non est ab alio tanquam a uere causante & efficiẽte: ergo si aliquo modo est, restat qđ sit tanquã a deficiente. ITEM. Ratione ur̃; Sicut se hẽt *Cap. 4. part. 4.*

effic-

effectus ad actum efficientem, ita defectus ad ipsum deficete; sed uerus effectus non põt educi in esse, nisi a causa ut efficiente: ergo nec defectus nisi a deficiente: sed malũ est defectus circa naturam, sicut dicit Aug. ergo &c. ITEM. Omne perfectum est a causa perfecta: ergo omne deficiens a causa deficiente: sed malũ est propter defectũ alicuius debitæ circunstantiæ: ergo malũ est a cã deficiente. ITEM. Facere, & deficere opponuntur: similiter construere, & destruere opponuntur: ergo sicut construere est facere, ita destruere est deficere: sed in malum exire est aliquod bonum corrumpere: quia non dicitur malum nisi quod nocet, uel adimit aliquid de bono: igitur in malum exire est deficere. ITEM. Omnis efficatia est a primo, & summo efficiẽte: sed malnm nullo modo est a Deo: ergo nullo modo procedit ab aliquo ut a principio effectiuo.

CONTRA. Diony. de diui. nomi. Anima est causa mali, sicut ignis calefieri; sed ignis est causa calefieri per modum efficientis: ergo &c. ITEM Omne illud, quod prius potest esse, quã sit, habet causam efficientẽ: sed malum prius potest esse, quam sit: ergo &c. Maior, & minor manifestę sunt. ITEM. Respectu illius res magis iudicat causa efficiẽs, respectu cuius est magis sufficiens: sed uoluntas nostra magis sufficit ad malum, quam ad bonum: ergo magis debet dici causa efficiens mali, quam boni: si ergo bonum est a uolũtate ut efficiente, malũ cõsimiliter erit.

Cap. 4. part. 4. circa finem.

ITEM. Si uoluntas est causa mali secundum quod deficiens, aut defectus ille est pęna, aut culpa. Si pœna: ergo pœna ante culpã. Si culpa: loquamur igitur de prima culpa. Aut igitur est a uolũtate scd'm qđ deficiẽs, aut nõ. Si sic: ergo ante primam culpã est culpa. Si nõ, ergo si primũ malũ non est a uoluntate ut deficiente, uř quod nullum malũ. ITEM. Malum primum est a uolũtate ut deficiẽte: aut ergo defectu naturali; aut præternaturali. Si defectu naturali: ergo naturaliter, & semper est principium mali, cum semper habeant hunc defectum in se. Si defectu pręter naturali: aut est contractus, aut inflictus, aut uoluntarie acquisitus: nullo istorũ modorum potest poni in uoluntate Luciferi, & in hominis primi: ergo &c. ITEM. Si malum est a uoluntate deficiente, hoc est aut inquãtum deficit a summo bono, aut inquantum deficit a bono, qđ debet habere. Si inquantum deficit a summo bono: ergo cũ talis defectus est in omni creatura, in omni reperitur peccatum. Si inquantum deficit a bono, quod debet debere: sed nullus a tali bono deficit nisi priuetᷣ merito alicuius culpæ: ergo nullo modo prima culpa a uoluntate deficiente esse potest. Est igtur quęstio, quę est ratio siue dispositio circa uoluntatem, ratione cuius sit causa proxima, & immediata ipsius mali. Non. n. uidetur esse causa; quia est ens, nã hoc cõuenit omni enti. Nec qa de nihilo: quia hoc conuenit tã uoluntati bonæ, quã malę. Nec ẽt quia uolẽs per candẽ rationẽ

Neç

Nec quia uolẽs malum, quoniã uelle malum est primum peccatũ, & uelle malum est primum malum. Si ergo idem non est rõ sui, uel causa, uoluntas nõ dicet causa mali: quia uolens malum.

RESOLVTIO.

Et ut efficiente, & ut deficiente: ut efficiente: quia libera; ut deficiente: quia uana et ex nihilo creata.

RESP. Dicendum, quòd absque dubio malum, siue peccatũ est a uoluntate ut deficiente, sicut expresse dicit Aug. & concordat Diony. Ad cuius intelligentiam notandum est, ꝙ cum aliqs effectus dicitur esse a causa aliqua sub dispositione, uel cõditione superadiecta, hoc potest intelligi dupliciter. Aut ita qđ illa dispositio dicit aliquid ꝑambulum ad illum effectũ, aut quia dicit aliquid annexũ, aut quia dicit eundem effectum ut informans, & denominans suũ principium effectiuum. Primo modo lumen dicitur esse a sole lucente: lucere enim est actus ꝑambulus ad illuminare. Secundo modo dicitur lumen esse a sole calefaciente: color enim cõcomitatur lumen. Tertio modo dicitur lumen esse a sole illuminante: cum enim dico solem illuminare, & lumen esse a sole, idem influxus dicitur, aliter tamen, & aliter importatus secundum diuersam comparationẽ. Per hunc modum intelligendũ est in proposito, ꝙ cum dicitur, malum est a uoluntate deficiente, hoc potest intelligi tripliciter. Propter quod notãdum, ꝙ triplex defectus reperitur circa uo[l]untatem, unus quidem naturalis, alius culpabilis, & tertius pœnalis. Naturalem defectum uoco ipsam defectibilitatẽ, quę inest uoluntati hocipso, ꝙ ex nihilo. Defectum culpabilem uoco ipsum peccatum. Defectũ pœnalem illud damnum, siue nocumentum, siue læsionem, q̃ consequitur ad illud. De quolibet horum defectus prædictus sermo ueritatem habet. Nam malum culpæ est a uoluntate deficiente defectu naturali, ita quòd ille defectus præambulus est ad culpam: nunquam enim uoluntas posset in uolendo bonum deficere, nisi uanitatem, & defectibilitatem in se haberet. Similiter malum est a uoluntate deficiente defectu pœnali: ita ꝙ ille defectus est culpæ annexus: nunquam enim est dedecus peccati sine decore iustitiæ. Verum est etiam, ꝙ malum culpę est a uoluntate deficiente defectu culpabili: non tamen alia culpa: sed eadem diuersimode comparata: eadem enim est culpa, qua deformatur uoluntas, & eius interior actio. Vnde sic conceditur malum esse a uoluntate deficiente, sicut actus a substantia agente. Cum igitur triplex sit defectus circa uoluntatem, ratione cuius malum dici potest a uoluntate deficiente, quorum unus, scilicet naturalis, est præambulus ad defectũ culpæ, alter uero, idest pœnalis, est consequens, & annexus: defectus pœnalis inseparabiliter cõsequitur defectum culpabilem: impossibile enim est esse dedecus peccati (sicut dicit August.) sine decore uindictæ. Defectus autem culpabilis non sequitur necessario, nec inseparabiliter

ad

ad naturalé defectum. Vnde non necessario sequitur, si alicubi sit defectus naturalis, q̃ ibi sit culpa: uoluntas enim non hoc ipso peccat, quia ex nihilo: sed hoc ipso, q̃ est ex nihilo, potest deficere hoc ipso, q̃ uoluntas est potestas potens seruare rectitudinem iustitiæ: hoc ipso uero, q̃ uoluntas, est ex nihilo, potens est quantum est de se, illam deserere, & ita defectus ille circa uoluntatem reddit eam ad peccandum possibilé. SI autem tu quæras, quid faciat ipsam uoluntatem exire in peccatum, & quæ sit dispositio ipsius immediata respectu culpæ. Dicédum, quòd nulla superadditur dispositio: sed ipsa uoluntas, quæ est domina sui actus, & libera, potest seipsam conuertere ad illud, ad quod uult, & sicut uult: & si indebite se conuertat, tunc peccat; nulla superinducta noua dispositione a parte uoluntatis, quæ sit pręambula ad ipsam culpã. Vnde sicut ille, q stat rectus, posset statim (si uellet) sine noua dispositione adueniente dimittere se cadere: sic uoluntas recta cõsistens, & in ordine ad ultimum finem, potest illum exire: & exitus ille peccatum est.

Ex DICTIS igit̃ patet, qualiter malum est a uoluntate deficiéte: & ex his manifesta é rñsio ad oĩa, q̃ in cõtrarium obiecta sunt. AD ILLVD, qđ obiicitur primo, q̃ aĩa est cã mali, sicut ignis calefacit. Dicédum, q̃ nõ est similitudo quãtum ad modum causandi spiritualé, sed gñalem. In generali enim modo causandi est conuenientia, quia utrũque se habet in ratione causę efficiétis: sed in speciali est dña, quia ignis est cã per modũ naturæ, & necessitatis: anima uero per modum libertatis. Ille per modum positionis, & uere efficientis: ista per modum priuationis, & deficientis. AD ILLVD, quod obiicitur, q̃ malum p̃t prius esse, quã sit, &c. Dicédum, q̃ malum eo modo quo habet esse, eo modo habet & fieri: & quoniam malum priuatio est, & defectus (sicut patebit inferius) hinc est, q̃ sicut malum esse non est aliquid uere esse: sic nec malum effici est uere ab aliquo fieri, ut efficiente, sed ut deficiente. AD ILLVD, quod obiicitur, q̃ anima magis p̃t in malum. Dicendum, quòd sufficientia in deficiédo nõ est sufficientia simpliciter, sed secundum, qd sufficientia, & simpliciter insufficientia: & ideo ex tali sufficientia inferre uerã sufficientiam est paralogismus secundum quid, & simpliciter. Prima.n. propositio intelligitur de sufficientia simpliciter, sicut patet inspicienti. AD ILLVD, q̃ obiicitur, quæritur utrum ille defectus sit culpa, uel pœna: & utrum sit naturalis, uel præter naturalis: & iterum respectu cuiusiam patet responsio. Omnibus.n. his modis (ut dictũ est) põt accipi. Prout autem accipitur pro defectu naturali, q inest creaturæ, & ex hoc q̃ de nihilo, non notatur ibi cõditio defectus tanquam causa proxima, & immediata ipsius peccati, ut prius dictũ est. Prout ãt accipitur pro culpa, non notatur, q̃ antecedat, sed q̃ uoluntaté denoiet. Nũquã.n. est deformis actus a uoluntate, quin uoluntas deformetur. Prout accipitur ꝑ pœna, nõ notat̃ ꝑcedere, sed cõcomitari. Et ꝑ hoc illa tria patét, et alia, q̃ q̃runt̃ cõsequéter.

QVAESTIO III.

An malum à bono sit secundum intentionẽ, uel præter intentionẽ.

VTRVM malum sit a bono secundum intentionem, uel præter. Et quòd præter intentionem uidetur. Primo per Dionysiũ in 4. cap. de diui. no. Malũ est præter intentionem, naturam, & causam: si præter intentionem, habeo propositum. ITEM. Dio. Nemo operatur ad malum aspiciens, sed qui operatur aliquid per intentionem ad illud aspicit, quod intendit: nam intentio est quidam mentis intuitus: si ergo nullus operãs, ad malum aspicit, uidetur quòd nullus malum intendit. ITEM. Malum dicit deordinationem ad finem; sed intentio dicit uoluntatem ad finem directam: ergo malum non cadit sub intentione: ergo &c. ITEM. Omne malum, quod est in natura, est præter intentionem naturę: ergo pari ratione omne malũ, quod est in moribus, est præter intentionem uoluntatis rationalis. ITEM. Bonum, & finis idem sunt: sed intentio est respectu finis: ergo respectu boni: ergo non uidetur, quòd sit respectu mali: ergo nullo modo malum ab operante per uoluntatem intenditur: redit ergo idem, quod prius.

SED CONTRA. Voluntas rationalis est agens per intentionem, & deliberationem: ergo si omne malum culpæ actualis est uoluntarium, omne est per intentionem factum. ITEM. Nullus peccat nisi habẽs usum rationis: & omnis talis est operans per intẽtionem. ergo peccatum, ut peccatum est, habet esse per intentionem. ITEM. Quod fit ab agente uoluntario præter intentionem, fit a casu, & fortuna: sed malum culpæ non est a casu, & fortuna: ergo non est ab agente præter intentionem. ITEM. Nullus iudicatur malus a facto, sed ab intentione: hæc enim est quæ nomen imponit operi: sed ab eo res proprie, & principaliter procedit, a quo recipit complementum, & denominationem. ergo &c. ITEM. Qui peccat ex malitia, peccat ex certa scientia, & nullus agens aliquid ex certa scientia, & malitia, agit illud præter intẽtionem: ergo si contingit sic malum facere, utpote cum peccatur in spiritum sanctum, uidetur &c.

RESOLVTIO.

Vtroque modo: sed semper sub ratione & specie boni.

RESP. Dicendum, quòd de malo est loqui dupliciter, aut de eo quod est malum, aut de malo sub ratione mali. Cum ergo quæritur, utrum fiat per intentionem, uel præter. Dicendum, quod si intẽtio comparetur ad id, quod est malum, sic bene contingit malum intendere, & tanquam finem, & tanquam id quod est ad finem: sicut aliquis intendit finaliter luxuriari, uel uanegloriari tanquã id quod est ad finem: sicut facere furtum intendit, ut inde possit uiuere uoluptuose, & intendit mẽtiri, ut possit fallo laudari. Si uero intentio comparetur ad malum sub ratione mali potest esse dupliciter: aut ita, quòd intendat hoc facere tanquam malum simpliciter, & malum sibi: & hoc modo nullus intendit, quia nihil appetitur a uoluntate, nisi sub ratione boni simpliciter, uel boni sibi. Aut ita, quod intendat hoc tanquam

quam malum simpliciter, uerũ tamen, ut bonum sibi: & sic malum potest fieri per intentionem: & fit aliquando, licet non ab omnibus, sed a malitiosis, quibus propter corruptionem palati interioris, mala sapiunt ut bona. Quoniam igitur id quod est malum, cadit sub intentione, & alia sunt, quæ habent malitiam coniunctam inseparabiliter: & qui intendit aliquid, per consequens iudicatur intendere, quod est illi unitum inseparabiliter: hinc est, quòd malum iudicatur, & punitur ut factum per intentionẽ.

Ex his patet rñsio ad quęstionẽ: ad quam respondendum est non simpliciter, sed distinguendo. Patet etiam responsio ad rationes ad utramque partẽ adductas. Nã primæ rationes procedunt de intentione, & de malo sub ratione mali. Nã intentio quicquid principaliter considerat, induit ipsum ratione boni, ut appetibilis. Illa tamen ratio de simili in natura non ualet, quia natura est agẽs determinatum: unde semper intendit, quod melius est: operat autem secundum leges sibi inditas a Deo: unde si quid fit ibi malum, hoc est præter intentionem: Non sic autem est de uoluntate de liberatiua: ipsa enim non semper desiderat, quod melius est.

Ad rationes ad oppositum patet responsio: loquuntur enim de malo secundum id quod est: & sic bene intenditur ab agẽte per uoluntatem, uel inquantum consideratur, ut habens intentionem boni simpliciter, uel boni ut nunc, siue boni ipsi facienti: sicut est in illis, qui lætantur, cũ malefecerint. Et sic procedunt oẽs illę rationes.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An quidquam ita malum in summo sit, ut nihil omnino habeat boni?

CONSEQVENTER quæritur de secundo principali. s. de malo in comparatione ad illud, in quo est. Et circa hoc quæruntur tria. Primum est, utrum contingat reperire malum sequestratum ab omni bono. Secundum est, utrum malum habeat esse in bono sibi opposito. Tertio quæritur, utrum malum sit in eo, in quo est tanquam aliquis habitus uel pura priuatio.

VTRUM aliquod malum sit ab omni bono sequestratum, & hoc est quærere, Vtrum aliquid sit ita malum, quòd nihil habeat de bono, sed sit malũ in summo. Et quòd sic, uidetur. In his, quæ per se dicuntur sicut simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime per considerationem Philosophi: sed hæc est uera per se, Bono opponitur malum: ergo magis bono magis malum & maxime bono maxime malum: si ergo contingit reperire summe bonum, ergo & summe malum. Nam si unum oppositorum ponitur in natura, per consequens ponitur & reliquũ. ITEM. Magis, & minus dicitur ꝑ accessum ad terminum: ergo ubi est reperire magis, & minus, contingit reperire summum: sed in malo contingit reperire magis, & minus: ergo &c. ITEM. Aut est status in malis, aut non: constat, quòd necesse est statum ponere, nam ille ponitur in omni eo,

quod actu est, sed status non est citra summum, ergo necesse est ponere summe malum; sed hoc est, quod nihil habet de bono; ergo &c. ITEM. Omne per accidens reducitur ad per se; ergo si est ponere malum per accidens, est ponere malum per se; sed illud per se inest alicui, quod habet ortum ex propriis principiis illius; si ergo aliquid est malũ per se, vr q ejus principia sint mala; & si principia eius sunt mala, totũ est malum; & si totũ est malũ, nihil est ibi de bono; ergo a primo si est ponere malũ p accidens, est ponere aliquid, qđ sit simpliciter, & totaliter malũ; constat aũt, q primũ est ponere; ergo & alterũ. ITEM. Omne dictũ p participationé reducibile est ad dictũ p essentiã; cũ ergo dr̃ aliquid esse malũ, aut dr̃ p participationé, aut p essentiã. Si p essentiã; sed bonũ p essentiã est summe bonũ, ita q nihil habet de malo, ergo similiter erit aliqd ita malũ, q nihil habebit de bono. Si dr̃ p participationem, & oé tale reducitur ad dictũ p essentiã; ergo redit necessario, q aliqd sit malũ essentialiter; & ita idem qđ prius. ITEM. In quolibet gñe est reperire unũ primũ, quo mensurant̃ oĩa, q̃ sunt illius gñis. Hoc planũ est, & patet per Philosophum, qui hanc ponit in *Tex. 2.* 10. primæ philosophiæ. Hoc ẽt patet inducendo; ergo in gñe malorum est reperire aliquod unũ, quod sit mensura oĩum malorũ; sed illud nõ põt esse nisi summũ inter oĩa mala; ergo &c.

Cõtra. Si est ponere summũ malũ, qđ nihil habeat de bono, & esse aliqđ bonũ, est tunc est ponere summũ malũ esse, & tñ non hře esse; sed hæc sunt duo impossibilia; ergo &c. ITEM Omnis potentia (ut dicit Philosophus) est de genere bonorũ: ergo si aliquid est summe malũ, illud omnino nihil põt: sed summũ in omni gñe plus põt, quã illud quod ẽt citra summum: si ergo illud, q non est summe malũ aliquid põt, illud, quod est summe malũ multa põt: ergo eoipso, q est summũ, multa põt, & nihil põt: sed hæc duo sunt incõpossibilia: ergo &c. ITEM. Omnis scia est de genere bonorũ, nõ tm̃ scientia boni, uerum ẽt scientia mali: Scire.n. malum bonum est: Si ergo aliquid est summe malum, caret noticia boni, & mali: ergo nec scit facere aliquod malũ, nec lędere: sed hoc ipso, q malũ est scit lædere bonũ: ergo hoc ipso, q summe malum est, scit; & nescit bona, & mala: sed illa sunt incompossibilia: ergo &c. ITEM. Si aliquid est summe malum, est malum per essentiam, & necessario: sed si malum est per essentiam, & naturã, naturale est ei facere malum: sed unũquodque dum facit, q est sibi naturale bene facit: & quod bene facit est bonũ: ergo si aliquid est summe malũ, ipsum est bonũ, & dum male facit, bene facit: sed hoc est impossibile: ergo &c. ITEM. Si aliqd est summe malum, illud est uilissimũ: quanto enim aliquid magis malũ est, tanto uilius est: & si uilissimũ est inter mala, ergo inter illa est infimũ: sed quod est infimũ inter mala, non est summũ caput malorũ: ergo, q est summe malũ, non est summe malũ. Si dicas, q non sequitur, est uilissimũ, ergo non est summe malum: quia hoc est esse summe malum, q infimum est respectu

ſpectu bonorum. Obiicitur, quia ſi aliquid ponitur ſumme malũ, non debet poni ſuper alia, ſed infra, ſecundum rectũ ordinẽ: ergo non eſt Deus tenebrarũ, ſed ſeruus, ꝙ eſt contra errorem iſtum. ITEM. Si eſt ſumme malum: ergo illud erit ita opus in malo, ſicut ſumme bonũ in bono: ergo omne illud erit ita opus in malo, ſicut ſumme bonũ in bono: ergo omne malũ ſubiacet eius potentiæ: ſed cuiuſcunque boni corruptio eſt malũ: ergo cuiuſcunque boni corruptio ſubiacet potentiæ ſummi mali: ergo ſi ſumme malũ eſt, põt corrumpere omne bonũ: ſed bonum, ꝙ põt corrũpi, non eſt ſummum: ergo ſi eſt ponere ſumme malũ, nihil eſt ſumme bonũ: & ſi non eſt ſumme bonũ, nihil eſt bonum: ergo a primo ad ultimũ, ſi eſt ponere ſumme malũ, nihil eſt bonũ. Quod ſi hoc eſt omnino falſum, & impium: patet &c.

RESOLVTIO.

Tametſi inter actus malos ſit, qui ſummè malus dicatur: nihilominus malũ ab omni bono prorſus alienum, dari non põt: cũ unũquodque tale in bono fundetur.

RESP. Dicendum, quòd ponere malum aliqđ eſſe, quod nihil habeat de bono, non ſolum eſt peruerſitatis hæreticę, ſed etiam manifeſtæ cæcitatis, & ſtultitiæ. Sicut.n. in opponendo monſtratum eſt; ipſa poſitio implicat in ſe oppoſita. Implicat.n. ꝙ illud ſcilicet ſumme malũ ſit, & non ſit: ꝙ idem poſſit, & nõ poſſit: & ꝙ idẽ ſciat, & neſciat. Et dum implicat in ſe oppoſita, deſtruit ſeipſam. Nam in ponẽdo ſumme malum eſſe, ꝙ nihil de bono habeat, ponit, ꝙ illud non ſit ſummũ; cum ponat, ꝙ nullum bonum habeat; ponit etiam, ꝙ non ſit malum: ponit ẽt, ꝙ nullum bonum habeat oppoſitum: & hæc omnia in opponendo monſtrata ſunt: quæ manifeſte conuincunt errorem iſtũ eſſe fatuum, & cęcum: & auctorẽ, ſiue inuentorem ſuum oſtendunt fuiſſe excæcatum, & impium. Nũquam enim in tantam tenebroſitatem intruſus eſſet impius Manichæus, niſi fuiſſet longe ante ſeruus Dei tenebrarum, qui excęcauit mentem eius, ut non fulgeret in eo illuminatio ueritatis, quæ ſuper oẽm irradiat intellectum: & uſque hodie uiget hic error peſſimus, quamuis ſit irrationabiliſſimus. Et huius ratio eſt potiſſima ipſa mater cæcitatis ſuperbia, quæ regnat in quibuſdam laicis quantum ad ea, quæ ſunt fi dei, & morum. Cum.n. ſint idiotę, præſumunt ſacram ſcripturam exponere, quæ eſt profundiſſima oium ſcripturarum: cũ iterum habeant quandam honeſtatem exteriorem, contemnunt uitam oium aliorũ: & merito huius duplicis ſuperbiæ excæcantur, ut incidant in errorẽ iſtum peſſimũ, per quẽ excæcant adeo, ut neſciant diſcernere, quid bonũ eſt, aut quid malum, dũ multa genera bonorũ ponunt eſſe a Deo malo, quos Iſa. ꝓmonſtrat. 5.c. Væ q dicitis malũ bonũ, & bonũ malũ, ponẽtes tenebras lucẽ, & lucẽ tenebras: & ꝑꝑ nimiã excæcationẽ, in qua ſunt, amiſſo ſuæ rõnis uſu, nullam hñt in eiſdẽ efficaciã argumẽta ad perſuadendum, nec tormenta ad retrahendum, nec orationũ ſuffragia ad releuãdum, niſi hoc fiat de gratia ſpecialiſſima. Hãc poſitionẽ hæreticã: imo ſtultiſſimam, &

blasphemam repudiando, dicamus sicut dicit fides catholica, & ratio recta, nihil esse ita malum, quin habeat aliquid de bono.

Ad intelligentiam autẽ obiectorum notandum, quòd summũ in aliquo genere dupliciter potest dici. Vno modo dicitur summum, quo nihil potest esse maius: & hoc modo non contingit reperire, neque ponere aliquid summe malum: nihil enim est adeo malum, quin posset esse peius, pro eo quòd aliquid habet de bono, quo posset magis priuari: & ita adhuc peius esset, Et pro tanto dicit Dio. quòd malum est infinitum. Alio modo dicitur summum, quo nihil est maius secundum actum, sed ipsum excedit inter omnia alia: & sic contingit reperire summum in malis. Nam Lucifer, qui est rex super omnes filios superbiæ, pessimus est super omnes. His uisis facile est respondere ad obiecta.

Ad illvd, q̃ primo obiicit̃ de oppositione mali. Dicendum, quod cõsideratio intelligitur ita, quòd terminus eodem modo accipiatur, cum dicitur simpliciter, & cum dicitur cum excessu: non sic autem est in proposito. Nam cum dicitur, quod bonum opponitur malo, accipitur hic bonum per participationem: cum uero infertur de summo bono, accipitur ibi bonum pro bono per essentiam, quod solum est summe bonum, & illi nihil opponitur. Ad illvd, quod obiicitur, quòd magis, & minus accipitur secundum maiorem, & minorem accessum ad terminum. Dicendum, quòd uerum est in his, quæ dicunt positionem: non autem uerum est in his quæ dicunt priuationem: imo accipiuntur per recessum. Vnde magis malum dicitur, quod magis recedit a bono: & quia nunquam tantum recedit, quĩ adhuc magis possit, hinc est, quòd nũquam est ibi ponere summum. Ad illvd, quod obiicitur de statu. Dicendum, q̃ status est secundũ actum: sed non oportet quòd sit status secũdum potentiam, ut non possit esse ultra progressus. Nam & si in rebus creatis non contingat inuenire actum infinitum: contingit tamen reperire infinitum in potentia, sicut patet in numero per appositionem, & in continuo per diuisionem. Et sic in proposito intelligendum: & hoc infra manifestabitur, cum agetur de corruptione mali. Ad illvd, quod obiicitur, quòd per accidẽs reducitur ad per se, & similiter dictum per participationem, reducitur ad dictum per essentiam, & similiter quòd in quolibet genere est reperire unum primum, &c. Dicendum, quòd hoc locum habet in his, quæ dicunt positionem, & naturam, quæ possit causari ex principijs subiecti, & quę possit essentialiter dici, & secundum quam possint alia mensurari secundum eius participationẽ maiorem, & minorem. Malum autem priuationem dicit inquantum malum: & ideo illæ tres rationes non habent hic locum. Et hoc fuit, q̃d decepit Manichęum, ut dicit Augustinus: quia nesciuit, quid esset malum: & quia uoluit de malo disputare, nesciens quid hoc esset: ideo se, & multos præcipitauit in errorem. Superbia enim sua fecit ipsum ignorare mo-

Dist. immediate seq.

re modum addiſcendi. In omni enim inquiſitione prius oportet intelligere, quid eſt, quod per nomen dicitur: & hoc tanquam pręcognitioné afferre ſecũ ad rei ꝓprietates poſterius cognoſcẽdas.

QVAESTIO II.

An malum ſit in bono ſibi oppoſito?

VTRVM malum, ſiue malitia ſit in bono ſibi oppoſito. Et

Cap. 14 quòd ſic uidetur. Auguſt. in Enchirid. Cum mala, & bona nullus ambigat eſſe contraria, non ſolũ ſimul eſſe poſſunt, ſed mala omnino, ſine bonis, & niſi in bonis, eſſe non poſſunt. Hic expreſſe habetur, quòd mala ſunt in bonis ſi

Ench. Cap. 13 bi oppoſitis. ITEM. Auguſt. in his contrariis, quæ bona, & mala uocantur, deficit regula dialecticorum, qua dicunt nulli rei ſimul ineſſe contraria: ſed conſtat, ꝙ nõ deficeret, niſi mala eſſent in bonis ſibi oppoſitis; ergo &c. ITEM. Malum dicitur, quod corrumpit: ſed non corrumpit niſi illud, in quo eſt: & ei bono opponitur, quod corrumpit: ergo uidetur, ꝙ malum ſit in bono ſibi oppoſito. ITEM. Seruitus opponitur libertati: ſed peccatum, quod facit hominem ſeruum, proprie ineſt homini ſecundum uoluntatem per liberi arbitrij libertatem ergo uidetur, quòd malum ſubſtantificari habeat in bono ſibi oppoſito.

Cap. 4. part. 4. CONTRA. Diony. in Lib. de Diui. no. Malum non eſt exiſtẽs, neque in exiſtentibus: ſed omne bonum eſt de genere exiſtentiũ: ergo malum non eſt in bono: ergo nec in bono ſibi oppoſito. ITEM. Virtus, & uicium ſunt oppoſita: & tantum unum uni opponitur: ergo ſi uitium nõ eſt in uirtute: ergo nec eſt in bono ſibi oppoſito, nec ét cũ illo. ITEM. Regula Dialecticorũ eſt uera, & neceſſaria: ergo nõ fallit in aliqua materia: nã ſi falleret in una ſola materia, repudianda eſſet tanquã falſa: ſi igitur ars dicit, quod unum oppoſitum non eſt in altero circa idem, & bonum malo opponitur: ergo malum non eſt in bono ſibi oppoſito. ITEM. Si malum poteſt eſſe in bono ſibi oppoſito: ergo ab ipſo non expellitur: & ſi non expellitur a ſuo oppoſito, uidetur ꝙ nõ expellatur ab aliquo: & ſi a nullo expellitur, ſemꝑ manet: ergo ſi aliquis ſemel eſt malus, ſemꝑ eſt malus. Quod ſi hoc eſt falſum, reſtat ꝙ & primum.

RESOLVTIO.

Vtique, in bono, quodam modo ſibi oppoſito: ſed non in formaliter, & directè contrario.

RESP. Ad prædictorum intelligentiã eſt notãdũ, ꝙ bonũ in creatura dicitur per ordinationem ad finẽ. Vnde bonũ dicitur, quod eſt ordinatũ in finem. Ordinatio aũt tria reſpicit, aut ipſum ordinabile, aut illud ſcd̃m quod eſt ordinabile, aut illud per qđ ordinatˀ. Et ſcd̃m hoc triplex reperitur in nobis bonum. ſ. bonum qđ eſt ordinabile, & hoc eſt naturale: & bonũ, per quod ordinatur; & hoc eſt uirtus, uel gratia: & bonũ ſecũdũ qđ natura ordinabilis eſt gratia; & hoc eſt habilitas media. Intelligendũ eſt ergo, qđ malũ culpę ei bono, qđ eſt ipſa natura, uel ſubſtãtia, nõ opponitur, qa ipſam ſubſtantiã non corrũpit (ut dicit Diony.) Nihil exiſtentiũ corrũpit in eo, quod eſt eſſentia, uel natura. Ei aũt bono, qđ eſt uirtus, & gratia ſimpliciter, & directe opponitˀ. Vnde mutuo ſe expellunt,

& simul esse non possunt. Ei autẽ bono, quod est habilitas media, quodammodo opponitur, & quodammodo non. Nã illa habilitas media habet cõparari ad naturã cuius est, & ad gratiã ad quã est. Et secundum, ꝙ cõparatur ad naturã cuius est, sic nõ habet oppositionẽ ad malum: qm̃ habilitas illa, ut erat talis naturæ, indifferens erat ad bonum, & ad malum: & sic est subiectum mali. Vt autẽ comparatur ad gratiam, siue uirtutem, uel ẽt ad finẽ, ad quẽ est, sic habet oppositionẽ ad malum. Nã malum tollit rectam ordinationẽ ad illud, ad quod est, & reddit minus, & minus habilem. Qm̃ igitur malum culpæ primo, & principaliter circa habilitatẽ consistit: & habilitas potentiæ opponitur ipsi malo, cum malum reddat ipsam potentiam inhabilem, hinc est, ꝙ Aug. dicit, ꝙ malum habet esse in bono sibi opposito: & ꝙ in huiusmodi oppositis regula dialecticorum deficit, hoc est dicere, ꝙ ad talia opposita non se extendit. Vnde ex hoc non sequitur, ꝙ regula dialecticorum falsificetur. Sed qm̃ mos est Philosophi, positis considerationibus, instantias subinferre, non quæ falsificẽt ipsas, sed quę intellectum considerationum rectificent, & manifestent: sic beatus Aug. tanquam uir prudens ingenio in hac instantiã manifestat illã maximã dialecticorum in his oppositis tenere, quæ opponuntur oppositione formali, sicut opponitur uirtus & uitium, gratia & culpa. In his autem oppositis, quæ non opponitur ratione eius, ꝙ sunt. sed ratione eius ad quod sunt, nõ est intelligẽ[illegible] illa regula: nam illa simul possunt stare: sicut stat gratia cum concupiscentia. Et iterum unum potest esse in altero, sicut culpa in habilitate.

Ex iis, quæ sunt dicta manifesta est responsio ad quæstionem propositã. Dico.n.ꝙ malum substantificatur in bono, & non solum in bono, sed ẽt in bono quodãmodo sibi opposito, sicut ostẽdunt rationes, quæ ad primã partem inducuntur. In bono ãt, quod directe, & formaliter opponitur, sibi substantificari non habet, sicut duæ ultimæ rationes, quæ ad secundam partem inducuntur, ostendunt.

AD ILLVD, quod obiicitur, de uerbo Dionysij, ꝙ malum nõ est in existentibus, &c. Dicẽdum, ꝙ ipse loquitur per se, ꝙ scilicet non est in existentibus secundum ꝙ existentia, sed potius secundũ ꝙ deficientia, cum sit priuatio & defectus, ut iam patebit melius. *Qõ. immediate seq.*

AD ILLVD, quod obiicitur, quòd tantum unum uni opponitur. Dicendum, quòd illud intelligendum est de uno genere oppositionis, & intelligendo secundum idem, & per se, loquendo. Habilitas autem potentiæ non opponitur ipsi uitio nisi ratione uirtutis: uirtus enim directe opponitur uitio: & qa naturalis habilitas quodammodo inclinat ad uirtutem, hinc est quòd uitio opponitur quodammodo, licet non oĩno ut uirtus: & sic patet totum.

QVAESTIO. IIII.

An malum in bono sit ut habitus & potentia aliqua, uel sit pura priuatio?

VTRVM malum sit in bono tã quam aliquis habitus & potentia aliqua: & an sit pura priuatio.

tio. Et ꝙ non sit ibi tanquam habitus, & potentia aliqua, sed ut pura priuatio, uidet. Primo ꝑ illud Ioã. 1. Sine ipso factum est nihil. gl. Nihil.i. pctm: ergo pctm nihil est. ITEM. Aug. Malum non est natura aliqua, sed defectus circa naturã mali nomé accepit: ergo malũ nõ est aliqua potétia, sed defectus, & priuatio. ITEM. Ansel. de conce. virg. c. 5. Iniustitia oĩno nihil est, sicut cæcitas. Non.n. aliud est cæcitas, q̃ uisus priuatio, uel absentia, ubi dẽt esse q̃ non magis est qd in oculo ubi debet esse, q̃ in ligno ubi non debet esse. ITEM. Hoc ipsum vr rõne. Bonũ, & ens conuertunt; ergo de quocunque, prædicat ens, prędicatur & bonũ. Si igitur peccatum, uel malitia esset ens, malitia scd̃m quod huiusmodi haberet aliquid de bonitate: si ergo non hét aliquid de bonitate, non habet igitur aliqd de entitate. ITEM. Oẽ ens a summo ente ꝓcedit, nec est aliqua essentia, quę non sit in Dei potẽtia, ut illã producat: sed Deus non põt peccare, nec facere culpam: ergo peccatũ inquantum hmõi non habet aliquid de entitate: ergo nihil est & priuatio pura. ITEM. Oẽ, qđ est ens, habet aliquã formam: omne.n. quod habet aliquã formam, habet pulchritudinem: sed peccatum non habet pulchritudinem, cum sit deformitas animæ: ergo nihil habet de entitate: ergo puram dicit priuationem.

SED CONTRA. Aug. peccatũ est factum, uel dictũ uel cõcupitum cõtra legẽ Dei, sed oẽ dictũ, uel factũ est aliquid: ergo peccatũ, siue malũ est aliqd, nõ ergo priuatio pura. ITEM. Virtus, & uitium sunt contraria: sed contraria sunt in eodẽ gñe: & quęcũque sunt sub eodẽ gñe, utrunq; eorũ est aliqd, & non priuatio pura: ergo uitium aliquid est: igit malũ, siue peccatum non est oĩno nihil. ITEM. Siue accipiatur cõcretiue, uel abstractiue, uerũ est dicere, qđ peccatũ est in aliquo, & omne qđ est in aliquo, est ens, sicut omne qđ legit est legens, & oẽ quod amat est amans, & oẽ quod est ens est aliquid, & non est priuatio pura: ergo peccatũ, siue malum (siue accipiatur cõcrete. siue abstracte) nõ est oĩno nihil. ITEM. Nihil qđ est pura priuatio intẽditur, & remittitur: sed malũ, uel peccatum intenditur, & remittitur, quia unũ peccatum est maius alio, & una malitia est maior altera: ergo peccatum, siue malitia non est priuatio pura. ITEM. Oẽ ordinatũ præsupponit esse: sed malũ culpæ (secundum qđ malũ) ordinatur ad malum pœnę: si igitur secundum qđ malum est, ordinatur ad pœnam, vr quod secundum ꝙ malũ habeat aliquod esse. ITEM. Aut peccatum est aliquid secundum quod pecatum, aut nihil. Si aliquid, habeo propositum, Si nihil, & Deus punit hominem pro peccato: ergo Deus punit hominẽ pro nihilo: sed ꝗ punit alium pro nihilo, iniuste punit; ergo si Deus punit hoiem pro culpa, vr quod iniuste faciat in puniendo.

RESOLVTIO.

Malum concretiuè sumptum, aliquid est: abstractiuè autẽ nihil.

RESP. Dicendum, quòd malum, siue peccatũ dupliciter ꝑt accipi. Vno modo abstractiue. Alio mõ concretiue. Secundum aũt quod malum dr concretiue, sic concernit illud, ꝙ deformat, uel aliquã actionem,

actionem, uel aliquam substātiā: & sic dicitur malum res mala, ut pote actio mala, uel anima mala. Et hoc modo malum aliquid est, & habet esse naturæ. Si autem aliquando dicatur ipsa res mala, siue peccator nihil esse, hoc dicitur quantum ad bene esse, quòd quidem est esse ordinatum. Vnde cum dicuntur homines nihil fieri cum peccant, hoc non dicitur, quia omni esse priuentur, sed quia priuantur esse ordinato: qđ quidem est esse completum, & de quo dicit Boetius, quod esse est, quod ordinem retinet, seruatque naturam. Contingit iterum loqui de eo malo, siue de peccato abstracte: & hoc modo malum, siue peccatum in recto, siue prædicatione formali non est aliquid, sed nihil, quia non est ens, nec bonum, sed priuatio boni. Quamuis autem malitia, uel peccatum nihil sit in recto, in obliquo tamen alicuius est, & alicuius ut oppositi, & alicuius ut subiecti. Alicuius ut oppositi utpote boni: malū enim est priuatio boni: & quia sic est priuatio boni, ut tamen non sit omnimoda boni adnihilatio, sic priuat bonum, quod relinquit bonum: unde sic priuat bonum gratiæ, quod relinquit bonum: unde sic priuat bonum gratiæ, quod relinquit bonum naturæ: sic priuat actum, ut relinquat aptitudinem: sic priuat bonum quantum ad effectum, ut tamen in subiecto relinquat debitum: & ideo malum abstractiue sumptum (formaliter loquendo) priuatio est: & ideo nihil est. Est ét alicuius entis ut subiecti, quia est in aliquo ente. Non enim est omnimoda priuatio siue adnihilatio. Et quia secundum hanc uiam rationes, & auctoritates ad primam partem inductæ ostendunt malum, siue peccatum nihil esse: ideo concedendæ sunt.

Libr. 4. de Consol. prosa 2.

AD ILLVD, qđ primo obiicit in cōtrarium, qđ peccatū est dictum, uel factum &c. Dicendum, quod ibi accipitur peccatum, siue malum concretiue: prout concernit actionem substratam: & hoc modo aliquid est: sed hoc nō repugnat, sed consonat eis, quæ dicta sunt. AD ILLVD, quod obiicitur, quod uirtus, & uitium sunt contraria, Dicendum, quod uitiū secundum quod contrariatur uirtuti, utpote luxuria castitati, non tantum dicit priuationem, sed etiam dicit aliquem habitū substratum, quo aliquis redditur facilis ad perpetrandum illud peccati genus: & hoc modo accipiendo uitium, uitium non omnino nihil est. Alio modo accipiendo uitium, pro ut est priuatio boni tantum, sic non contrariatur uirtuti secundum rem, imo opponitur sicut priuatio, & habitus. Si autem dicatur alicubi hoc modo uitium contrariari uirtuti, accipitur largo modo contrarium, pro qualibet oppositione, & repugnantia. Vel hoc dicitur, quia & si secūdum ueritatem uitium opponatur uirtuti ut priuatio: habent tamen uirtus, & uitium quodammodo legem contrariorum, in hoc quod mutuo se expellūt, & ab uno fit regressus ad alterū, in qua cōditione opposita ut priuatio & habitus; ab his, quæ opponuntur sicut contraria, distinguuntur. Et pro tanto dicit August. in Enchiri. quod in hoc fallit regula dialecticorum, uocans bonum,

bonum, & malum contraria: & hoc ex causa prædicta. Nihilominus tamen dicendum, quod malum est in eodem genere cum bono: sed hoc non est proprie, & secundum rectam ordinationem, sed hoc est per quãdam reductionem: & ex hoc non sequitur, ꝙ malum sit aliquid. Nam priuationes ad idem genus cum suis habitibus reducuntur: & tamen ipsæ formaliter loquendo nihil sunt. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ malum est in aliquo, ergo est. Dicendum, quod illud non sequitur: nã (sicut dicit Philosophus) quædam sunt entia, & quædam sunt entium: & quamuis priuationes possunt dici entium, non tamen dicuntur entia. Cum autem dico malitiam esse in alio, dico eam esse entis: sed cum dico malitiam esse ens, attribuo ei entitatem in se: & primum esse est esse secundum quid, secundum esse est esse simpliciter; & iõ est ibi sophisma secundum quid & simpliciter. SI autem quæratur de hac. Malitia est, utrum sit concedenda, uel non. Dicẽdum, quod hoc uerbum, Est (sicut uult Philosophus) dupliciter potest prædicari. Aliquando prædicatur ut compositio media inter duo extrema, & sic dicitur tertiũ adiacens, ut cum dicitur homo est albus. Aliquando uero sic prædicatur, ut res importata per ipsum sit attributum, siue alterum extremorum. Quando ergo sic dicitur, Malitia est: si hoc uerbum Est accipiatur ut prædicatum, sicut accipiuntur, alia uerba, ut legit, & huiusmodi, tunc locutio est falsa. Est enim sensus. Malitia est, idest malitia est ens, idest essentia aliqua: hoc enim uerbũ, Est, significat essentiã, uel substãtiam uniuscuiusque. Alio modo potest intelligi prædicari, uel accipi in huiusmodi locutione sicut copula, & est oratio quodammodo defectiua; & tunc est sensus; Malitia est, idest malitia alicui inest, ita ꝙ ipsa malitia potius intelligitur ut alteri inhærens, quã alteri substans, sicut cum dicitur malũ, & intelligitur aliquid esse malum. Et hoc modo accipiendo non ualet, Malitia est; ergo est ens. AD ILLVD, quòd obiicitur, quod pura priuatio non intenditur, nec remittitur. Dicendum, quod si dicatur pura priuatio, hoc est priuatio nihil ponens nec in recto, nec in obliquo, hoc modo uerũ est dicere, quod non recipit magis, & minus, sicut chimæra nihil est, & hircoceruus nihil est; nec est unum magis nihil, quam reliquum. Alio modo pura priuatio dicitur, quia nihil ponit in recto; ponit tamen in obliquo; & hoc modo malitia priuatio posset dici, sed de hac nõ est uerum, quod non recipiat magis, & minus. Potest enim magis, & minus recipere; ratione eius entis quod respicit, quasi in obliquo. Vnde dicitur maior priuatio, in qua est maior boni corruptio, & in qua minus de bono relinquitur; minor uerò, in qua minus de bono corrumpitur, & plus relinquitur. Et sic patet, quod ex hoc non sequitur, quod peccatum (abstra stractiue) loquendo sit aliqua positio. AD ILLVD, quod obiicitur, quod esse ordinatum præsupponit esse. Dicendum, quòd uerum est, ꝙ in his, quæ per se ordinantur, ordinatũ præsupponit esse; in

his

his autem, quæ ordinantur per accidens, non præsupponit esse in se, sed ratione illius, in quo, uel per quod ordinatur. Et hoc modo malum dicitur ordinari: nõ quia sit in se ordinatum, cum sit priuatio modi, speciei, & ordinis: sed quia ordinabilitatem habet in pœna ratione ipsius punibilis: hoc autem melius determinatum est in Li. 4. Dist. 46. AD ILLVD, quod obiicitur, quod si peccatum nihil est, quod Deus punit hominem pro nihilo. Dicendum, quod (sicut ꝑtactũ est) & si peccatũ nihil sit in recto: nihilominus tñ in obliquo est alicuius entis, ut oppositi, & alicuius ut subiecti; circa quod relinquit debitum respectu boni priuati. Dico igitur, quod peccatum est meritum pœnæ, non solum ratione priuationis, sed etiam ratione debiti relicti, & boni priuati: unde non est homo dignus puniri solum quia bono caret, sed quia caret, & debet habere. Et licet carentia illa nihil sit, debitum tamen habendi aliquid est: & ideo ex hoc non sequitur, quod Deus puniat hominem pro nihilo, quamuis peccatum nihil sit. Hoc autem apertum est, si quis consideret in sensibili exemplo, scilicet cum Rex incarcerat seruum, quia non reddidit tributum: uel cum aliquis creditor incarcerat aliquẽ, quia non soluit sibi pecuniam mutuatam: priuatio enim non per se, sed cũ debito est in causa.

Dis. 44 art. 1. q. 1.

DISTINCTIO XXXV.

De peccato actuali, secundum eius quidditatem, & definitionem.

Postbæc uidendum est, quid sit peccatum. Peccatum est, ut ait, Augu. omne dictum, uel factum, uel concupitũ, quod fit contra legem Dei. Idem in Lib. de Duabus animabus, Peccatũ est uolũtas retinendi uel consequendi quod iustitia uetat. In utraque assignatione de actuali peccato agitur & mortali, non ueniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse uoluntas mala, siue locutio & operatio praua, idest, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera uero tantum ostenditur esse actus interior. Volũtas. n. (ut in superioribus dictũ est) est motus animi: actus ergo interior est. Ambr. quoque in Lib. de Paradiso ait. Quid est peccatum, nisi legis diuinæ prę uaricatio, & cęlestium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatũ est, sed in mandante culpa non est. Nõ enim consisteret peccatum, si interdictio non fuisset. Non cõsistente autem peccato, non solum malitia, sed etiam uirtus fortasse non esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, uel

Li. contra Faustum Manich. 22. ca. 27. to. 6. Ca. 11. to. 6. et retr. li. 1. c. 15. Cap. 8. to. 4.

uel subsistere, uel eminere non posset. Ecce præuaricationem legis, & inobedientiam definit Ambrosius esse peccatum.

Variæ sententiæ de peccato.

Quocirca diuersitatis huius uerborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dicunt uoluntatem malam tantum esse peccatum, & non actus exteriores: Alij, uoluntatem & actus: Alij neutrum dicentes, omnes actus esse bonos, & a Deo, & ex Deo authore esse, malum autem nihil esse, ut ait August. super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, idest, peccatum, quod nihil est: & nihil fiunt homines, cum peccant. Supra etiam dixit August. quod malum est priuatio boni, uel corruptio boni: qui etiam in Libr. 83. q. ait, Summum malum nullũ modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est; quia nulla specie continetur: totumque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in Dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum, uel malitiam non esse a Deo creatam: sed a diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in Lib. contra Manichæos, quid sit peccatum ostendit. dicens, Peccare quid aliud est, nisi in ueritatis præceptis, uel in ipsa ueritate errare? Quod si non uoluntate faciunt, peccatores iniuste iudicantur. Quid ergo in hac tanta uarietate tenendum, quidue dicendum?

Ioã. 1. In tom. 9. trac. 1. ad cap. 1. Dis. 14. Quæ. 6. Tom. 4. Ca. 57. Tom. 3. Qui de de fide contra Manic. cap. 8. Tom. 6.

Vera & probabilior sententia.

Sane dici potest, & libere tradi debet, peccatum esse actũ malum interiorem & exteriorem, scilicet malam cogitationem, locutionem, et operationem: præcipue tamen in uoluntate consistit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali. Mat. 7

Traditio quorundam de uoluntate, & actu malo.

Quidam autem diligenter attendentes uerba Augustin. quibus supra & in aliis scripturæ locis utitur, non indocte tradunt uoluntatem malam, et actus malos inquantũ sunt, uel inquantum actus sunt, bona esse: inquantum uero mala sunt, peccata esse: qui uoluntatẽ, & actum quemcunque bonã Dei naturam esse dicũt, inquantũ actus est, uel uoluntas Dis. præcedeti, & præsenti.

ex

ex Deo authore esse: inquantum uero inordinate, & contra legem Dei fit, & sine debito caret, peccatum est: & ita inquantum peccatum est, nihil est. Nulla enim substantia est, nulla natura est.

Auctoritatibus probant uoluntates & actus omnes esse bona, inquantum sunt.

Quod autem uoluntas omnis & actio bonum sit, inquantum est, ex eo probant, quod ait Aug. in Libro 83. Quæstionum, Deus boni tantummodo causa est, quocirca mali author non est: quia omnium, quæ sunt author est: quæ inquantum sunt, intantum bona sunt. Idem *probans nihil casu fieri in mundo, ait in eodẽ. Quicquid casu fit, temere fit: quicquid temere fit, non fit prouidentia. Si ergo casu aliqua fiũt in mundo, non prouidentia uniuersus mundus administratur, aliqua natura, uel substantia est, quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod est, inquantum est, bonum est. Summum enim est illud bonum, cuius participatione sunt cætera bona: & omne quod mutabile est, non per se, sed boni illius participatione, inquantum est, bonum est: quod diuinam etiam prouidentiam uocamus. Nihil ergo casu fit in mundo. His testimoniis innituntur ad ostendendum, omne quod est, inquantum est, bonum esse. Vnde idem Aug. in 1. lib. de Doct. Christiana ait, Ille summe ac primitus est, qui omnino incommutabilis est: & cætera quæ sunt, nisi ab illo esse non possunt: & intantum bona sunt, inquantum acceperunt ut sint.*

(Margin: Qõ. 21. Ibid. q. 27. — 10. 4. & 1. retractã. ca. 26. — Cap. 32 Tom. 3.)

Quid ex prædictis colligitur.

Ex prædictis colligitur atque infertur: quia si mala uoluntas, & mala actio est, inquantum est, bona est. Sed quis est, qui diffidetur malam & uoluntatem esse, et malam actionem? Mala ergo uoluntas siue actio, inquantum est, bonum est: & inquantum uoluntas est, uel actio, bonum similiter est: sed ex uitio mala est, quod uitium a Deo non est, neque aliquid est. Quod August. notasse uidetur in Lib. 83. q. dicens, Vitium est uoluntas? quo est homo deterior: quod uitiũ longe abest a uoluntate Dei, ut ratio docet. Ex hoc loco probant uoluntatem, inquantum uitiosa est, non esse a Deo: &

(Margin: Qõ. 3. Tom. 4)

inquantum uitiosa est, peccatum est. Et peccatum est (ut aiunt) inquantum non habet ordinem, nec finem debitum. Ita & actio, inquantum ex malo procedit, & ordinem non habet, & ad malum tendit.

Probatio alia ad idem.

Item & aliter probant omnem actum interiorem, uel exteriorem inquantum est, esse bonum: quia non esset actus malus, nisi esset res bona: quia non est aliqua res mala, nisi eadem res bona sit. Unde August. in Enchi. Omnis natura bonum est: nec res aliqua mala esset, si res ipsa, quæ mala est, natura non esset. Non *ergo potest esse malum, nisi esset aliquod bonum. Quod cum dici uideatur absurde: connexio tamen ratiocinationis non compellit hoc dicere. Ex premissis testimoniis asserunt omnes actus inquãtum sunt, esse res bonas, nec aliquid esse malum, idest, peccatum, nisi idem quoq; secundum aliquid bonum sit: & omnium quæ sunt, inquantum sunt, Deum authorem prædicant: et eius uoluntate omnia esse quæcunque sunt, quæ inquantum sunt, naturæ sunt.* Cap. 13

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus, inquantum sunt, esse bonos.

Quibus opponitur, Si omnia quæ sunt, inquantum sunt, bona sunt. & naturæ sunt: ergo adulterium & homicidium & similia inquantum sunt, bona sunt, & naturæ sunt, & Deo uolente fiunt. Quod si est, tunc illi, qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus absurdum est. His uero sic illi respõdent. Dicunt equidem adulterium, homicidium, & huiusmodi, non simpliciter actus denotare, sed actuũ uitia. Actusq; ipsos adulterij, & homicidij inquantum sunt, uel inquantũ actus sunt, a Deo esse, & bonas naturas esse: sed non inquantum adulterium & homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt, si actus, qui homicidia & adulteria sunt, a Deo sunt, quod homicidia & adulteria a Deo sunt.

Alia oppositio contra eosdem.

Item *aliter eis opponitur, Si aliquid non est malũ, quod non sit natura, uel res bona; quomodo ergo peccata sunt non credere in Deum, non ire ad ecclesiam, & huiusmodi: cum ista non sint naturæ, imò omnino non sint?* Non *est enim aliquid*

quid uel res aliqua non ire ad ecclesiam, uel non credere, & huiusmodi. Ad quod dicunt, His atque huiusmodi dictionibus, quæ uidentur priuationes simpliciter notare, & nihil ponere: quia per negationem dicuntur, uere aliqua poni, actusque per eas significari. Non credere enim in Christum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malum mẽtis actum significari. Ita etiam cum dicitur, Non ire ad ecclesiam malum est: non euntis cõtemptus significatur, idest, uoluntas mala, uel propositum: hoc est enim declinare a bono; & ideo malum est: sicut econuerso declinare a malo, bonum est. Sicut ergo declinatio a malo aliquid ponit, scilicet uoluntatem & propositum uitandi malum. (Non enim potest esse bonum, quod omnino nihil est) ita declinatio a bono quod est, significat, scilicet uolũtatẽ, & propositũ mali. Et secundũ hoc uera est, & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam supra posuit Aug. s. Peccatũ est dictũ, &c.

In principio distin.

Vtrum malus actus inquantum peccatum est, sit priuatio, uel corruptio boni.

Potest etiam quæri ab eisdem, cum peccatum sit (ut supra dictum est) priuatio, uel corruptio boni, & omnis actus malus sit peccatum: vtrum sit priuatio, uel corruptio boni, inquantum peccatum est, uel non. Si enim inquantum peccatum est, corruptio boni est, cum corruptio, uel priuatio boni pœna sit homini: inquantum ergo peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantum peccatum est, bonum esse uidetur, & a Deo esse. Si autem non inquantum peccatum est, corruptio est: quæritur ergo secundum quod corruptio sit. Si enim corruptio est, & non inquantum peccatum est, cum non sit nisi bonum, præterquam in eo, quod peccatum est: ergo inquantum bonum est, corruptio, uel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum, non inquantum est, neque inquantum bonum est, esse priuationem, uel corruptionem boni, sed inquantum peccatum est: non tamen inquantum peccatum est, pœna est, uel aliquid, quod a Deo sit. Vt enim ex uerbis præmissis Aug. colligitur, peccatum dicitur corruptio, uel priuatio actiue non passiue. Nam ideo malũ, uel peccatũ dicitur corruptio boni; quia naturam bo-

Dis. præcedé. & præsen.

nam qualicunque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono, non nocet, ut supra Aug. ait. Nocet autem; adimit ergo bonum. Non autem nocet, nisi inquantum peccatum est: ergo inquantum peccatum est, priuat bono]. Itaque inquantũ peccatum est, priuatio est, uel corruptio boni. Idẽ habetur Lib. 26 contra Faustũ cap. 3.

Quomodo peccatum posſit corrumpere bonum, cum nihil ſit. Cap. 2.

Sed cum nihil sit inquantum peccatum est, quomodo potest bonum corrumpere, uel adimere? Aug. hoc docet in Lib. de Natura boni, dicens, Abstinere a cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis, si omnino abstineatur a cibo, languescit & frangitur: sic non est substantia peccatum; eo tamen natura animæ corrumpitur.

Quod peccatũ proprie corruptio eſt animæ, & quomodo.

Peccatum uero, idest, culpa proprie animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima: in parabola illius, qui incidit in latrones, qui eum uulnerauerunt & spoliauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatẽ diaboli traditur: & tunc per peccatũ expoliatur gratuitis bonis, idest, uirtutibus: & in naturalibus bonis uulneratur, quæ sunt, ratio, intellectus, memoria, & ingenium, & huiusmodi, quæ per peccatũ obtenebrantur & uitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona sunt: quo tanto magis priuatur, quanto magis se ab eo elongat. Luc. 10.

Qualiter homo ſe elongat a Deo, ſcilicet per diſsimilitudinem, quam facit, hoc eſt, peccatum.

Ab eo autem se elongat homo per peccatum, non loci distantia; quia ubiq; totus, & præsens est omnibus, & omnia in ipso sunt, ut ait Augu. in lib. 83. Q ō. & ipse locus nō est. Locus tamen Dei abusiue dicitur templum Dei: non quod eo contineatur, sed quod ei præsens sit & inhabitans: id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non secundum locũ, aliquis longe fit a Deo: & in eo longe fit, quod ab eius similitudine recedit: & tanto longius, quanto fit dissimilior. Illa autẽ (ut Aug. ait in Lib. 83. q.) quæ participatione similia sunt Deo, recipiũt dissimilitudinẽ. At ipsa simi- Qō. 21. Tom. 4. Ibid. qō. 23.

litudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit ut cum similitudo patris filius sit, ex nulla parte patri posit esse dissimilis: cuius participatione similia sunt, quæcunque Deo similia sunt, & illa possunt recipere dissimilitudinem. Nihil est autem quod hominem adeo Deo dissimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum sit priuatio uel corruptio boni, quæ est in anima: est etiã priuatio uel corruptio boni corporis: sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quam habuit ante peccatum.

An pœna sit priuatio boni.

Quæri autem solet, Vtrum & pæna sit priuatio uel corruptio boni. Ad quod facile responderi potest, si prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim supra, priuationem uel corruptionem boni accipi actiue uel passiue, idest, secundum efficientiam uel effectum. Ideoque priuatio uel corruptio boni dicitur & peccatum et pæna: sed peccatum secundum efficientiam priuat uel corrumpit bonum: pæna autem secundum effectum, idest, secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim culpa, aliud pæna: alterum est Dei, idest, pæna: alterum diaboli uel hominis, idest, culpa.

SVPRA egit Magister de peccati causalitate, & origine, hic agit de peccati quidditate, & diffinitione. Diuiditur autem pars ista in tres partes. In quarũ prima inquirit Magister, quid sit peccatũ utrũ sit actus, uel priuatio pura. In secunda, dato q̃d aliquo modo sit actus, & aliquo modo priuatio, inquirit, Vtrum peccatum sit peccati pœna infra Dist. 36. *Sciedum est tamen quedam, &c.*) In tertia uero inquirit, utrũ actio substrata, in qua peccatum cõmittitur sit a Deo tanquam a causa infra Dist. 37. *Sunt autem alij, &c.*) Prima pars, quæ continet præsentẽ di. diuidit in partes tres. In prima ponit Magister peccati notificationes. In secunda uero ex ipsis notificationibus inquirendo elicit, quid sit peccatum secũdum rem. In tertia uero dissoluit rationes, siue oppositiones, quæ contrariæ uidentur ueritati prædeterminatæ. Primum facit ibi. *Post hec uidendum est, quid sit peccatum, &c.*) Secundũ, ibi. *Quo circa diuersitatis &c.*) Tertiũ ibi. *Quibus opponitur, &c.*) Prima pars diuidi posset in tres partes secundũ tres notificationes peccati; sed ratione suæ breuitatis remanet indiuisa. Secunda ue-

ro pars principalis diuiditur in tres partes. In prima parte diuersorum opiniones narrat. In secunda uero ueritatem aperit, & iuxta quorundam opinionē explanat, ibi. *Sane dici potest & libere, &c.*) In tertia uerò auctoritatibus sanctorum confirmat, ibi. *Quod autem uoluntas omnis, & actio, &c.*) Similiter tertia pars principalis tres habet partes secundum tres dubitationes, quas mouet, quarum prima sumpta est ex hoc, quod dicebat illa positio, quod omnia quæ sunt, bona sunt. Secunda uero ex hoc, quod peccatū est corruptio boni. Tertia uero sumpta est ex hoc, qđ corruptio boni est pœna. Primam ponit, ibi. *Quibus opponitur, si omnia, &c.*) Secundam ibi ponit. *Potest etiam quæri ab eisdem, &c.*) Tertiam ibi *Quæri autem solet, vtrum &c*) Et in qualibet istarum partium primo opponit, secundo soluit.

Dub. 1. PEccatum est, ut ait August. &c.) Videtur dicere falsum. Aut enim hoc quod est, [uel] itelligitur disiūctiue, aut subdisiunctiue. Si subdisiunctiue: ergo membra non possunt simul stare: ergo nullum idem peccatum est concupitum, & factum: sed hoc falsum est; quia omne peccatū factum est concupitum. ITEM. Videtur, quod non conueniat omni peccato: qa peccatū omissionis, nec est factum, nec concupitum, nec dictum: ergo uidetur, quod male sit assignata: qa nō conuenit omni peccato mortali actuali. Respō. Dicendum, quod prędicta diffinitio est peccati actualis, & mortalis. Secundum hoc quod est peccati actualis, dicitur, quod est dictum, uel factum, uel concupitum secundum triplicem actum, uidelicet potentiæ interpretatiuæ, & operatiuæ, & affectiuæ, quæ omnes sunt potentię quodāmodo motiuæ. Secundum quod est mortale, dicitur, quòd est contra legem Dei: & sic conuenit omni, & soli. Omni; quia omne peccatum actuale, aut est cōcupitum tantum, aut est concupitum, & exterius consummatum: & hoc uel per uerbum, uel per opus. Soli uero conuenit: quia non conuenit ueniali, cum non sit contra legem Dei, nec originali, cū non sit dictum, uel factum. Ad illud, quod quæritur, utrū [uel] teneatur ibi disiūctiue, uel subiunctiue Dicendum, quod disiūctiue: sed ultimum mēbrum intelligendum est cum præcisione: reliqua uero minime. Vnde sensus est, quod omne peccatū, aut est dictum, & concupitum, aut factum, & concupitum, aut concupitum tantum. Ad illud uero quod obiicitur de peccato omissionis. Dicendū, quod omne peccatum (sicut uult Augu.) radicem habet amorem malū: & ideo quāuis in peccato omissionis sit priuatio alicuius actus principalis: tamen illa priuatio ortum habet ex amore alicuius boni commutabilis: q̀ patet, qa aliquis non uult ad Matutinas surgere; quia uult in lecto quiescere. ideo peccatum omissionis cadit sub hoc membro, quod dicitur concupitum.

Peccatum est uoluntas retinendi, &c.) Contra. Aliquod enim est peccatum in quo aliquis, nec uult aliquid retinere, nec ali- Dub. 2

quid assequi: imò potius intendit destruere, sicut est in ira, & odio, & inuidia. Item. Velle assequi, quod iustitia uetat, uel retinere, hoc est auaritiæ, uel rapinæ: ergo omne peccatum erit rapina. Est igitur quæstio, cū peccata ita bene sint cōtra alias uirtutes, sicut cōtra iustitiam, quare magis diffinitur peccatū per oppositum ad iustitiā, quā per oppositum ad uirtutes alias.

Resp. Dicendum, quod Aug. diffinit peccatum per illud, quod est radix oīs mali: hoc aūt est amor libidinosus: & quoniam omnis amor libidinosus, uel est rei habitæ, uel habendæ: & hoc præter ordinem, & regulam legis æternæ: ideo dicit, quod peccatum est uoluntas assequēdi, uel recipiendi quod iustitia uetat: ita quod describit amorem inordinatū, qui est radix omnis peccati, & per id, ad quod est, & per id, contra quod est. Quod ergo obiicitur de ira, & odio. Dicendum, quod & si sit detestatio consequēs: est tamen ibi delectatio antecedens: & propterea continetur sub hac assignatione. Ad illud, quod obiicitur, quod tūc omne peccatum erit rapina. Dicendum, quod assecutio ibi stat nō solummodo pro cupiditate rerum terrenarum, imò etiam cuiuslibet appetibilis: iustitia uero non tātum ibi stat, prout est cardinalis uirtus; sed prout est uirtus generalis, quæ omnes uirtutes cōplectitur, & cui omnia uitia opponuntur.

Dub. 3. *In utraque assignatione de actuali peccato, &c.*) Contra. Videtur, quod male fiat assignatio peccati: si enim recta descriptio, & assignatio debēt conuenire omni descripto, & prædictæ diffinitiones non conueniunt omni peccato: ergo non recte assignantur. Si tu dicas, quod peccatum non dicitur de eis uniuoce, sed æquiuoce. Contra Quæ conueniunt in causa, & effectu habent uniuocationem: sed omne genus peccati ortum habet ex peccato Adæ, tam originale, quam actuale, quàm etiam ueniale: omnia etiam genera peccatorū in hoc conueniunt, quod reddunt animam dignam pœna, & priuāt ea aliquo bono, quod est iustitia, uel ad iustitiam ordinatum: ergo uidetur, quod de eis uniuoce dicatur peccatum: & si hoc, ergo uidetur, quod una debeat ratio communis assignari de peccato, prout dicitur de his omnibus generibus. Est igitur quęstio, vtrum contingat unam communem rationem assignari omni generi peccati, hoc est quærere, utrū peccatum de his dicatur uniuoce. Et si tu dicas quod sic. In cōtrarium est: quia quæ uniuocantur in aliquo, habent proportionem: sed mortalis, & uenialis nulla est proportio: ergo nec uniuocatio. Itē. Videtur falsum dicere cum dicit, quod prędictę assignationes non conueniant peccato ueniali: ueniale enim peccatum est dictum, uel factum, uel concupitum contra legē Dei, sicut dicitur Rom. 7. super illud, Non concupisces, Glo. Bona est lex, quę dum cōcupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet: ergo uenialia prohibentur a lege Dei: sunt igitur cōtra legem Dei: ergo prædicta ratio conuenit ueniali. Resp. Dicendum,

cendum quod peccatum, prout dicitur de originali, actuali mortali, & ueniali: nec dicitur omnino uniuoce, nec dicitur omnino æquiuoce: sed quasi medio modo, scilicet analogice. Ratio enim culpabilitatis primo, et principaliter reperitur in peccato actuali mortali, & consequenter in originali, & postremo in ueniali: & ideo notificationes, quæ dantur de peccato simpliciter, potissime referuntur ad peccatũ actuale mortale, quod est peccatum simpliciter. Et per hoc patet respon sio ad illa, quæ obiiciuntur. Nam ex hoc quòd illa tria genera peccatorum conueniunt in causa, & in effectu, non concluditur, quod peccatũ dicatur de eis uniuoce, sed analogice: quia in his non communicat æqualiter, sed secundum prius, & posterius. Et ideo cum quæritur, utrum possit una cõmunis ratio assignari. Dicendum, quod potest una assignari ratio, quæ conueniat eis secũdum prius, & posterius: & ita secundum communitatem analogiæ: utpote si dicatur, quod peccatum est meritum pœnæ, uel priuatio boni. Ad illud ergo quod obiicitur, quod nulla est proportio. Dicendum, quod & si nulla est proportio quantum ad commensurationem quantitatis demeriti est tamen proportio inter ueniale, & mortale secundum consimilem comparationem & ad originem, & ad effectum consequentem.

Dub. 4. *Quid est peccatum nisi legis diuinæ, &c.*) Videtur, quod hæc ratio Ambr. non conueniat omni peccato. Quædam enim (ut dicit Augustin.) sunt mala quia prohibita, quædam prohibita quia mala: ergo si nulla esset lex, nec aliqua præcepta data, adhuc essent peccata; non ergo omne peccatum est p̄uaricatio legis &c. Itẽ. Sicut obedientia distinguitur ab aliis uirtutibus, ita & inobedientia ab aliis uitiis: ergo male diffinitur omne peccatum per inobedientiã. Item. Ita peccat qui non obedit prælato, sicut q nõ obedit Deo: ergo non tantum est peccatum inobedientia cœlestium præceptorum; sed etiam terrenorum. Respon. Dicendum, quòd lex aliquando accipitur stricte pro lege scripta, uel data. Aliquando large prout comprehendit legem naturę, & legem scripturæ, & legem gratiæ. Et in prædicta notificatione lex accipitur large. Ad illud qđ obiicitur de obedientia. Dicendum, q obediẽtiã dupliciter accipitur, Vno modo prout dicit obseruantiã mandatorum Dei: & sic est cõmunis omnibus uirtutibus. Alio modo, p̄ut specialiter cõsiderat rationẽ præcepti: & sic est uirtus diuisa ab aliis: q2 potissime habet usum suum in his, quę ideo sunt bona: quia p̄cepta. Et sic obedientia dupliciter accipitur. s. large, & stricte: & in prędicta notificatione accipitur large. Ad illud, qđ obiicitur de obediẽtia prelati. Dicendum, q totum pendet ex mandato Dei: quia Deus mandat, quod obediatur homini.

Non consistente autem peccato, &c) Videtur falsum dicere: q2 si nõ esset culpa, purior esset charitas: ergo uirtus p̄fectior, & ue- Dub. 5.

rior. Si tu dicas, quod hoc non asserit, sed sub dubitatione dicit. Contra. Ita falsum dicit qui certum proponit ut dubium, sicut qui dubium asserit ut certum Respon. Dicendum, quod in illo uerbo non ponitur, nec significatur uirtus non esse, non existente malitia: sed hoc significatur, quòd non ita appareret, sicut nunc apparet: & ideo dicit, fortassis non esset, idest non cognosceretur ita esse.

Potest & quæri ab eisdem, &c.)

Dub. 6. Quæritur. Si priuatio, & positio opponuntur, & peccatum rectè diffinitum est supra, peccatum est dictum uel factum &c. ergo male diffinitur per priuationem. Iuxta hoc quæritur, cũ unius rei una sit diffinitio: unde est, hoc quod peccatum ita multipliciter & uarie diffinitur a Sãctis. Quæritur etiam penes quid illæ diffinitiones distinguũtur. Responsio. Dicendum quod de peccato est loqui formaliter, & est loqui materialiter, scilicet ratione substrati. Et quia formaliter loquendo priuatio est: materialiter uero loquẽdo substernit sibi actum: ideo aliquando diffinitur per priuationem aliquãdo per positionem: quia quędam sunt formales diffinitiones quædam materiales: & utroque modo multipliciter. Si enim cõsideramus peccatum, secundum quod dicit priuationem, hoc potest esse tripliciter, aut inquantum dicit recessum a bono, aut inquantum dicit recessum a rectitudine naturæ, aut inquantũ dicit simpliciter recessum ab omnis boni complemento, & perfectione Primo modo sumit diffinitio triplex ab Augustin. quæ omnes idem circumloquuntur diuersis modis, quarum prima sumitur in Libro de Ciuitate dei, & est hæc. Peccatum est absentia boni, ubi debet esse. Secũda de Libro de uera religione. Peccatum non est appetitio naturarum malarum, sed desertio meliorum. Tertia de Lib. de Natura boni. Peccatum est corruptio modi, speciei, & ordinis. Secundo modo scilicet prout peccatum dicit recessum a rectitudine naturæ, inueniuntur tres diffinitiones, quæ idem circumloquũtur, quamuis aliter, & aliter: quarum una est Damascen. quæ est. Peccatum est ab eo quod est secundum naturam, in id, quod est præter naturam, auersio. Alia est Anselm: Peccatum est carentia debitæ iustitię. Tertia est August. Peccatum est defectus quidã a luce ueritatis, naturam non perimens, sed obscurans. Tertio uero modo uidelicet prout dicit recessum ab omnis boni complemento, & perfectione, sic reperitur triplex diffinitio, quæ differunt solo dicendi modo: quarum prima sumitur ab August. in Lib. de arb. Malum est auersio a bono incõmutabili. Altera uero ab eodẽ in Lib. de uera relig. Peccatum est carere bonis incommutabilibus, quibus fruendum est. Tertia sumitur ab eodem August. Peccatum est tenebra intelligibilis: hoc enim dictũ est: inquãtum priuata uisione lucis æternæ. Hæ omnes sunt notificationes peccati quasi formales. Sunt & aliæ notificationes, quæ concernunt actum substratum. Et

istæ

istæ uariantur secundum triplicem considerationem peccati, quā habet sub hac ratione: aut uidelicet ad Deum, quem offendit, aut ad uirtutem, quā excludit, aut ad bonum ut nunc, qđ prætendit Si in cōparatione ad Deum, quem offendit, sic est triplex, quarum una accipitur ab August. in Lib. contra Manich. Peccatum est, in præceptis ueritatis, uel in ipsa ueritate errare. Alia ab Ambrosio in Lib. de paradiso. Peccatum est præuaricatio legis diuinę, & cœlestium inobedientiā præceptorū. Tertia ab eodem Augu. & habetur in litera. Peccatum est dictum, uel factum, uel concupitum contra legem Dei. Secundo modo, scilicet per comparationem ad uirtutem, quàm excludit, sic reperitur triplex diffinitio, quarū una sumpta est a Basilio. Peccatum est dispositio animæ contrarie se habens ad uirtutem. Secunda ab Augu. in Lib. de duabus animabus. Peccatum est uoluntas recipiendi, uel assequēdi quod iustitia uetat: ibi enim accipitur iustitia generaliter prout omnem uirtutem tunc complectitur. Tertia ab eodem August in Lib. de uera religione. Peccatū est appetere quę Christus contempsit, uel contemnere quæ Christus appetiit. Nam Christus fuit omnis uirtutis speculum, & exemplar. Tertio modo scilicet per comparationē ad bonum quod prætendit, similiter inuenitur triplex assignatio reconueniens, licet differat modo dicendi, quarum una est ab Aug. in Lib. de ciui. dei. Peccatum est male uti bono. Secunda uero in Lib. de Tri. Peccatū est uti fruēdis, & frui utēdis, & similiter in Li. 83. q. Tertia est eiusdē Aug. in Lib. de li. ar. Peccatū est spreto incōmutabili bono rebus commutabilibus adhęrere. Qō. 30. Fortassis aūt alię notificationes ab istis. 18. Poterūt reperiri. Nā duę aliæ sunt, quæ uñr circūloq peccatū scđm utrāq; acceptionē, ut est illa. Peccatū est actus incidēs ex defectu boni. Et illa. Peccatū est pęnę ęternę meritū. Et sic in uniuerso sunt uiginti.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An peccatum corrumpat bonum?

AD intelligentiā huius partis, in qua inquiritur, qd sit peccatū, cū peccatū sit priuatio magis q̄ positio, est hic qō de corruptione boni, q̄ hēt fieri per peccatū. Et circa hoc duo q̄runtur. Primo quæritur, utrum bonū hēat p peccatū corrumpi. Scđo uero quæritur de mō corrūpendi. Circa primū quęrūtur tria. Primo quæritur, utru a peccato sit boni corruptio. Secūdo quęritur, utrum peccatū sit ipsa corruptio passio. Tertio quæritur, utrum peccatum in quantū corrumpit bonum, cōtrarietur bono increato.

VTRVM peccatum aliquod bonum habeat corrūpere. Et q̄ sic uī. Aug. in Ench. Quid est aliud, quod dicitur malum, nisi priuatio boni? bonum enim minus malum est: cum ergo culpa committitur, ibi necessario aliquod bonū priuatur: sed non est dare qoód priuetur per aliud, q̄ per culpā. ergo necesse Ca. 11

est ponere, ꝙ peccatum habeat bonum priuare, & priuãdo corrumpere. Et hoc Aug. insinuat expressius paulopost, cum subiũgit. Ideo malum corruptio est naturæ: quia eã qualicunq; priuat bono. ITEM. Hoc ipsum ostẽdit Aug. Qđ nullo bono priuat, non nocet: ergo quod nocet, aliquo bono priuat; sed malum nocet, hoc manifestũ est: ergo aliquod bonũ adimit, & aliquo bono priuat: sed qđ priuat, & adimit bonum, illud corrumpit: ergo &c. ITEM. Sicut se habent uitia corporum ad corpora, sic uitia animarum ad animas: sed uitia corporum lædunt, & aliquo modo corrumpunt corpora: ergo uitia animarum aliquid corrumpunt circa ipsam animã: talia autem uitia sunt peccata: ergo &c. ITEM. Quando quis peccat, aut perdit aliquid boni, aut nihil. Si nihil: ergo ita bonus est post, sicut ante: ergo ita bonus est, qui peccat, sicut ille, qui nõ peccat: ergo ita debet placere Deo unus, sicut alter, quod est manifeste falsum. Restat igitur, ꝙ aliquid boni perdit: sed illud bonum quod perdit, corrumpitur: ergo est alicuius boni corruptiuum.

SED CONTRA. Hoc arguitur sic. Primo auctoritate Aug. qui dicit, ꝙ peccatum est corruptio modi, speciei, & ordinis: sed corruptionis non est corrumpere: nam si corruptio corrũperet, pari rõne & alia corruptio, &c. sic in infinitum. Et iterum. Actionis non est agere: ergo uidetur, ꝙ si peccatum sit corruptio, ꝙ eius non sit corrumpere. ITEM. Si peccatum corrũpit, aut rõne boni substrati, aut ratione defectus. Rõne substrati nõ: qa cum corrũpere bonũ, sit malũ, bonũ inquantũ bonum esset causa mali, qđ est falsum. Si rõne defectus. Contra. Corrũpere est agere: sed nullus defectus est principium actionis: ergo peccatũ rõne defectus nõ corrũpit. ITEM. Si corrũpit, aut corrũpit peccantem aut alium. Aliũ nõ: cõstat, quia multa sunt peccata, quę nõ fiunt in alium. Si corrũpit peccantem. Sed contra. Nihil corrũpit seipsum, & nihil secđm idẽ natum est esse agens, & patiens. Et iterum. Nullũ malũ pœnę corrumpit punientem: ergo uidetᷣ, ꝙ malum culpæ non corrũpat peccantem, nec aliquem alium: ergo &c. ITEM. Si corrũpit, aut ex parte carnis, aut ex parte aĩę. Ex parte carnis non, quia multa sunt peccata, quæ conferũt ad regimen sanitatis corporalis, & ad oblectationẽ carnis. Si ex parte aĩæ. Sed contra. Anima est immortalis: ergo in ea nulla cadit corruptio. Nam si corruptio in eã caderet, impossibile esset ipsam esse perpetuam. ITEM. Si corrumpit aut quantum ad substantiam, aut quantum ad potẽtias, aut quantum ad actũ. Quãtum ad substãtiam non, hoc cõstat. Quantum ad potentias nõ, ut uidetur, quia potentiæ sunt incorruptibiles, sicut & substantia. Præterea nec intenduntᷣ, nec remittuntur, nec habet quis minorem potentiã uoluntatis post culpam, quàm ante culpam. Quantum ad actum non, ut uidetur: quia peccatum substernit sibi actum, & supponit: & nihil corrumpit illud, sine quo esse

non

non potest,& per quod egreditur in esse: ergo peccatum non corrumpit quantum ad actum, nec quantum ad potentiam, ut uisum est:ergo &c. ITEM. Si peccatum corrūpit aliquod bonū, aut ergo corrumpit bonum [naturæ, aut bonum gratiæ. Non bonum naturæ:quia ei non opponitur: & ut (uult Dio. Nihil existentium corrumpitur in eo qđ est essentia, uel natura.) Si igitur corrumpit bonū gratiæ: ergo nullus potest peccare nisi habens gratiam:quia bonū non corrumpitur nisi in eo, in quo est:sed hoc est falsum, quia peccatores peccare possunt: ergo &c. Est igitur quæstio, quod bonum est illud, quod habet in nobis peccatum corrumpere.

RESOLVTIO.

Peccatum bonum corrumpit: quia & lumen & pulchritudinem omnē ab anima amouet.

RESP. Dicendum, ꝙ absque dubio (sicut Augu. in pluribus locis dicit) peccatum corrūpit, & aliquo bono priuat. Cum .n. per peccatum fiat animæ deformatio, & obscuratio, nec possit intelligi aliquid deformari, uel obscurari sine amissione alicuius luminis, & pulchritudinis, necesse est intelligi per peccatū aliquod in nobis bonum corrūpi. Ad quod intelligendum notandum est, ꝙ peccatum nō est qualiscunque priuatio, nec cuiuscunque boni, nec in quacunque creatura reperta, sed peccatū, siue culpa priuatio est iustitiæ. Iustitia autem (ut dicit Anselmus) est rectitudo uolūtatis. Voluntas aūt est in sola rōnali creatura, ac ꝑ hoc & iustitia: & sicut iustitia est uoluntatis rectitudo: sic culpa, q̄ iniustitia est, est uoluntatis obliquatio. Sicut igitur per obliquationem fit declinatio a rectitudine, & quædam rectitudinis exterminatio, sic in culpæ commissione fit in anima quędam rectitudinis adēptio, siue corruptio. Et est attendendum: quòd cū ad rectitudinem uoluntatis tria cōcurrant, scilicet ipsa potentia rectitudinabilis, & ipse habitus rectitudinis, & ipsa habilitas media: peccatum non corrumpit ipsam potentiam secundum quòd potentia est, nec simpliciter, nec secūdum quid:ipsum uero habitum rectitudinis simpliciter tollit: ipsam uero habilitatem mediam quodāmodo corrumpit, & quodammodo relinquit: ergo potētiam nec diminuit, nec aufert: iustitiam simpliciter tollit: habilitatem uero mediam diminuit, dum homo per peccatū minus, & minus redditur ad rectitudinem iustitiæ habilis, secundum quòd linea, quę magis, & magis curuatur minus est habilis ad dispositionem rectitudinis. Cōcedendum est igitur, sicut rationes ostendunt, ꝙ malum culpę habet bonum corrumpere.

Contra hoc dictū, ꝙ peccatū priuat illā habilitatē uel argumētari dist. 37 huiusq. unica, ibi. Contra primū istorū modernorum.

AD ILLVD uero, quod obiicitur, quòd priuationis non est priuare, nec corruptionis corrūpere. Dicendū, ꝙ quāuis actus non habeat generare aliū actū: tñ habitus habet generari ex actibus: & ideo malum culpæ, prout est corruptio, & deordinatio existēs in actu, pōt esse cā deordinationis uoluntatis secū dum habitum: & ideo peccatū, siue malum culpæ dicit corrūpere,

pere, cum actas inordinatus uoluntatē reddit inhabilē: nec sequit ex hoc ꝙ actio sit ex actione, sed ꝙ deordinatio in habitu sit ex deordinatione in actu. Ad illud, quod quæritur, utrū malū corrūpat rōne boni substrati, uel rōne defectus. Dicendū, ꝙ corrūpere duo dicit, scilicet agere, & deficere. Nam corruptio est actio cū defectu. Dico igitur, ꝙ malū culpę hēt corrūpere, ita ꝙ rōne boni substrati est ratio agendi, rōne uero defectus est ratio deficiēdi. Istud patet. Voluntas.n. dū peccat corrumpit se: quia dum seipsam mouet deordinate, reddit se inordinatam, & ad bonum minus habilem, nec potest se deordinare nisi uolēdo, & seipsam mouendo. Et ꝙ dico se mouere, dico aliquod bonum, substratū. Quod aūt dico inordinatum, dico defectum. Et huius satis congruum exemplum ponit Aug. & Magister recitat in litera, ꝙ malitia corrumpit, sicut abstinētia corrumpit. Ad corruptionē autem abstinentiæ & concurrit uis naturalis consumptiua, & defectus alimenti, & ita actio cū defectu. Similiter in proposito intelligendum est. Ad illud, quod quæritur, aut peccans corrumpit se, aut alterum. Dicēdū, ꝙ corrūpit se. Quādo uero subiungitur, ꝙ nihil corrumpit seipsum. Dicendum, ꝙ uerum est, si agat scd̄m operationē naturę siue debitam: culpa autē non fit scd̄m ordinē naturę, sed pręter naturā. Et si obiiciatur, ꝙ nihil est agēs, & patiens scd̄m idem. Dicendum, ꝙ istud falsum est in his potentiis, quæ possunt su per seipsas reflecti. Nam sicut dicit Ansel. Voluntas est instrumentum seipsum mouens: & cū deordinate seipsam mouet, se lędit, & sibi ipsi nocumentum infert, pro eo ꝙ uel recto ordine se priuat, uel cōtrario ordine se elongat. Ad illud, qd̄ quæritur, aut peccatum corrumpit ratione carnis, aut animæ. Dicendum ꝙ principaliter rōne animæ. Nā & si peccatum aliquod corrumpat ratione carnis, hoc accidit, sicut superfluitas coitus, uel cibi, uel potus nocet corpori. In anima autem peccatū semper aliquam corruptionem facit non secundum substantiam, secundum quam est immortalis, & incorruptibilis, sed secūdum rectitudinem, & habilitatem ad ipsam, secundū quam anima est uariabilis, & uix in eodem statu permanet: sicut patet per experientiam quandiu sumus in hac miseria. Ad illud, quod quæritur, utrū corrumpat quātum ad substantiam, aut quantum ad potentiam, aut quantū ad actum. Dicendum, quod malum culpę corrumpit quantū ad actum, non simpliciter, sed inquantum actus ille est inordinabilis in finē: non.n. culpa priuat ipsum actum, sed priuat ordinē actus in finē. Et per hunc ēt modum dico, quod non corrumpit potentiam sed habilitatem, siue ordinabilitatem, per quam ordinatur ad suum complementum. Obiectio autem illa currit, ac si diminueret potentias sub ratione potentiæ, & actum sub rōne actus. & ideo patet illud. Ad illud, quod quęritur, utrum corrumpat bonum gra-

tia

tię, uel naturæ. Dicēdum, quòd (proprie loquendo, & generaliter) malū culpæ est priuatio habilitatis medię inter bonū naturæ, & bonum gratię, quę quodā modo tenet medium inter bonum gratiæ, & bonum naturæ. Et ratione eius, quod ab bonū gratiæ ordinat, attenditur penes ipsam bonum, & malum moris: ratione uero eius, ꝙ naturalis est, non tantum habet esse in iustis: sed etiam in peccatoribus: & ideo peccatū siue fiat ab aliquo, qui hēt iustitiam; siue fiat a peccatore, semper inuenit aliquid, quod priuet, & corrumpat.

QVAESTIO II.

An peccatum essentialiter sit corruptio passio?

VTRVM peccatum sit ipsa corruptio passio, essentialiter loquendo. Et ꝙ sic, uidetur. Peccatum (sicut dicit ipse Ansel.) nō est aliud quàm absentia, uel carentia iustitię, ubi debet esse: sed priuatio iustitiæ passiua nō est aliud, quàm carentia debitę iustitiæ: ergo essentialiter loquendo, culpa est corruptio, prout est passio. ITEM. Aug. 1. Confession. Iussisti domine; & sic est; ut omnis motus inordinatus pœna sibi sit; sed motus inordinatus est culpa: pœna autem motus inordinati non est nisi corruptio passiua, quam homo incurrit ex illa inordinatione: ergo peccatum est ipsa priuatio passio, formaliter loquendo.

Ex Li. concep tu Vir. cap. 5.

Ca. 12. Tom. 1.

3. de Aīa. 2

ITEM. Omnes actiones animæ passiones sunt, sicut uult Philosophus: ergo omnis inordinata actio animæ est inordinata passio: sed quod est inordinatū est culpa: ergo illa passio, siue corruptio inordinata est culpa. ITEM. Cum anima deformat se ipsam, ipsa deformitas, qua anima deformatur, remanet in ea, & culpa similiter. Aut ergo illa deformitas est culpa, aut aliqd aliud? & constat ꝙ culpa, quæ remanet in anima nō est aliud, quàm ipsa deformitas, qua anima deformis facta est: ergo uidetur, ꝙ peccatū sit ipsa corruptio passio. ITEM. Corruptio passio, ī qua est priuatio modi, speciei, & ordinis, aut est culpa, aut est pœna. Si pœna: ergo talis priuatio uidet̄ ꝙ sit a Deo: ergo Deus reddit animam deformem, & iustitia priuatam, quod profanum est dicere. Restat igitur, ꝙ sit culpa.

SED CONTRA. Augu. de libero. ar. Culpa est malum, qđ facimus; & pœna malum, quod patimur: si ergo corruptio passio est malum, quod patimur, uidetur quòd non sit culpa, sed pœna. ITEM. Augustinus. Malum culpæ est affectio uoluntaria: malū uero pœnæ est affectio inuolūtaria: sed corruptio passio non est uoluntaria: sed inuolūtaria: quia nemo uult corrumpi, nec deformari: ergo uidetur, quod non sit culpa; sed pœna. ITEM. Magister in litera. Peccatum dicitur priuatio actiue, non passiue: nam ideo malum, uel peccatum dicitur corruptio: quia naturam qualicūque bono priuat. ITEM. Hoc uidetur ratione. Omnis pœna est iusta, & laudabilis: sed omnis corruptio passio est pœna, cum damnificet, & puniat ipsum, qui corrumpitur: ergo omnis corruptio passio est iusta, & laudabilis: sed nulla culpa est

pa est iusta, & laudabilis: ergo nulla culpa est corruptio passiue dicta, sicut prius ostensũ est.

ITEM. Causa, & effectus essentialiter distinguunt: sed peccatũ corrũpit, & est principiũ corruptionis passiue: ergo corruptio passio, & ipsa culpa distinguuntur essentialiter: non est igit̃ culpa corruptio boni, passiue dicta.

RESOLVTIO.

Peccatum, quod rectitudinis priuatio est, essentialiter corruptio passio est.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandũ, sicut prætactum est. Peccatum est corruptio consistens circa uoluntatẽ, & eius actum, cum sit obliquatio a rectitudine iustitiæ: uoluntas autem in actu suo est instrumentum seipsum mouens. Vnde quando uoluntas ad aliquid mouetur liberè; si moueatur, uel afficiat̃ inordinate, illa inordinatio respicit & uoluntatem mouentem, & uoluntatem motã. Quia uoluntas dum inordinate afficitur, inordinate mouet, & inordinate mouetur: Qm̃ igitur culpa, prout cõsideratur ĩ actu, nihil aliud est, quàm motus uolũtatis inordinatus, & ad illum motum concurrit actio, & passio, non tantum est corruptio actio, immo etiam corruptio passio. Nã & inordinatio qua anima se deordinat: & inordinatio, qua anima deordinat̃, utraque est culpa differẽs comparatione: una tamen per essentiam. Et quia quales sunt actus, tales sunt habitus, maximè cũ habitus generatur ex actibus, sicut est in genere malorum habitũ: hinc est ꝙ deformitas, uel priuatio in uoluntate relicta & habet in se aliqd correspondens actioni, & aliquid correspondens etiam passioni. Nã uolũtas dum peccat actualiter, efficitur ĩ habilis, & inquantum hẽt rationem mouentis, & inquãtum habet rationẽ moti: & ideo ita culpa considerata ut in habitu, & inquantum remanet in anima post actum peccati: & est corruptio, siue priuatio correspondẽs actioni: & est corruptio, siue priuatio correspondens passioni. Et sic eadẽ culpa est corruptio, siue priuatio boni, non solum actiue; sed etiam passiue dicta: secundum ueritatem loquẽdo: secundum appropriationem uero corruptio illa inquantũ est actiue intellecta, tenet mere rationem culpæ: inquantum uero passiue dicta, tenet rationem pęnæ. Quia inquantum est actiue dicta, tenet rõem uoluntarii: inquantũ uerò passiuè, rõem ĩuolũtarii: nec ista sũt incõpossibilia circa eandem actionẽ, & motum. Nam expresse uidemus, ꝙ in eadẽ actione corporali una, & eadem actio & delectat, & lædit, & per consequens contristat: sicut cum scabiosus scalpendo cutem suam dilaniat, & dilaniãdo delectat, & dilaniando ẽt læditur, & unum placet, & reliquum displicet. Similiter & in eadẽ actione spirituali est auersio ab incommutabili bono, & conuersio ad commutabile bonum, & cõuersio placet, & auersio displicet. Sic in proposito intelligendum est, quòd eadẽ culpa potest dici actiue & passiue: prout tamen actiue dicitur, proprie tenet rationem culpæ. Inquan-

quantum uero passiue, tenet rationẽ pœnæ. Concedendæ sunt igitur rationes ostendentes, ꝙ aliqua corruptio passio, utpote illa, quæ est rectitudinis priuatio, culpa est.

Ad illud ergo, quod primo obiicitur, ꝙ culpa est malũ quod facimus, &c. iam patet responsio ex his, quæ dicta sunt. Nã cum idẽ motus possit esse actio & passio, in quo uoluntas seipsam mouet: sic & eadẽ actio potest esse pęnę, & culpę, licet sub alia, & alia ratione. Similiter respondendum est ad sequẽs, qđ obiicitur de uoluntario, & inuoluntario. Ad illud, qđ obiicit tertio de uerbo Magistri. Dicẽdum, ꝙ illud dicitur per quandam appropriationem: magis. n. proprie dicitur culpa corruptio actio, quàm corruptio passio. Verum est etiam, quod aliquis dum caret iustitia, quam debet habere, culpabilis est. Ratio uero principalis quare culpabilis est, est ex hoc ꝙ ipse fecit sibi illam carentiam: nam si inuolũtarie eam sustineret aliunde, tunc teneret potius rationẽ pœnæ, quàm culpæ. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ omnis pœna est iusta, & laudabilis. Dicendum, ꝙ est pęna inflicta, & pœna acta, & pœna contracta. Et dicitur, ꝙ omnis pęna est iusta, & laudabilis, hoc intelligitur de pœna inflicta: de pęna acta, uel contracta non habet ueritatem, nisi prout intelliguntur sub ratione pœnę: priuatio autem boni passiua, siue ipsius animæ deformatio, non est pœna inflicta: sed est pœna acta: quia anima hanc pœnam in se facit dum peccat. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ peccatum est causa corruptionis passiue. Dicẽdum, quòd illud intelligitur de peccato, qđ est in actu, quod est causa corruptionis in uoluntate per modum habitus: & utrunque (sicut ostensum est prius) habet rationem actionis, & passionis. Potest tamẽ dici, quod & si peccatum dicatur corrumpere: nõ tamen est proprie causa corruptionis, sed potius ipse peccans. Et si dicatur peccatum esse causa corruptionis passiue, hoc dicitur ratione ipsius peccantis, sicut actio dicitur esse causa passionis ratione ipsius agentis: fortassis. n. idẽ põt esse actio, & passio, sola comparatione differẽs.

QVAESTIO III.

An peccatum ex eo quòd bonum corrumpit, bono increato contrarium sit?

VTRVM peccatum ex hoc qđ corrumpit bonum, cõtrarietur bono increato. Et ꝙ sic uĩ. Primo per Aug. dicentẽ 11. de Ciu Dei. Vitium est cõtrarium Deo tanquam malum bono: naturæ uero, quam uitiat non tantum est cõtrarium; sed &ẽt obnoxium: ergo uĩ malum in eo ꝙ corrumpit naturam, cõtrariari summo bono. Item. Qđ facit hoĩem rebellem, & cõtrarium Deo, illud potissime Deo cõtrariaĩ: sed peccatum facit hoĩem inimicum Deo, & pugnare aduersus Deum, & resistere, sicut ex diuersis locis scripturæ accipi potest: ergo &c. Item. Cõtrarietas effectuum attestaĩ cõtrarietati causarum, maxime quando causa sic est in alterum contrariorum, ꝙ non potest esse in reli-

reliquum: sed summi boni est iustitiam facere, peccati uero est iustitia priuare: nec Deus potest priuare iustitia, nec malum potest facere iustitiam: ergo uidetur ꝙ malitia sit summo bono contraria in hoc ꝙ priuat iustitiam. ITEM. Quod contrariatur præcepto alicuius, contrariatur ipsi præcipienti: sed malum contrariaт uerbis, & mandatis Dei, ĩ hoc quòd est corruptio, & corrumpit illud, quod mãdata Dei præcipiunt seruari: ergo &c.

ITEM. Charitas, & cupiditas opponũtur: similiter gr̃a, & culpa opponuntur: sed gr̃a, & charitas Deo uniunt, & assimilant: & in hoc maximam habent cũ summo bono conuenientiam: ergo econtra, cupiditas, & culpa reddunt animam Deo deformem, & ab eo separant: & si hoc: ergo habent cum Deo contrarietatẽ, & repugnantiam.

SED CONTRA. Malum nulli contrariatur, nisi ei, cui est malum, & nulli inest malum, nisi ei cui nocet: si ergo nullum malũ summo bono potest nocere: qa iam nõ esset summum, uidetur quod ratione priuationis boni non contrarietur malum aliqđ summo bono. ITEM. Omnia cõtraria nata sunt fieri circa idẽ: sed malum nullo modo natum est fieri circa summum bonũ: ergo nullo modo contrariatur summo bono. ITEM. Omnium contrariorũ aliqua est proportio: sed mali ad bonum increatũ nulla est proportio: ergo nulla contrarietas est istius mali ad illud summũ bonum. ITEM. Omne contrarium aliquo modo resistit, & repugnat suo cõtrario: sed diuinæ uirtuti cum sit omnipotentissima nihil potest resistere: ergo impossibile est malum contrariari Deo, nec in se, nec ĩ suo opere. ITEM. Nihil quod facit ad pulchritudinem operis, contrariatur sapientiæ artificis: sed mala, quæ perpetrantur; faciunt ad decorem uniuersitatis: ergo nullo modo contrariãtur nec bonitati, nec sapientiæ conditoris. Quæritur ergo pro quãto habeat illud intelligi, ꝙ malum facit hominem Deo inimicũ, & aduersarium, cũ Dei uolũtas impleatur ex oĩbus, & oĩa subiaceãt eius uolũtati, & nutui.

RESOLVTIO.

Minimè in se & secundum formã: sed solum in suo effectu; nec dum simpliciter, & uniuersaliter; sed in parte tantum.

RESP. Dicẽdum, quòd aliquod malum contrariari alicui bono, dupliciter potest intelligi. Aut in se, & secundum formam: aut in suo effectu, & in operatione. Primo modo malum non potest contrariari summo bono, cum illud sit bonum per essentiam, cui nihil omnino est contrarium. Secundo uero modo quodammodo potest contrariari, & quodammodo non. Nam dupliciter potest aliquis repugnare alicui in suo effectu, aut qa repugnat ex parte uirtutis ipsius agentis, aut qa repugnat ex parte idoneitatis ipsius suscipiẽntis. Primo mõ nihil põt repugnare Deo in suo opere, qm̃ uirtus Dei omnipotentissima est: & ideo nullum potest inuenire obstaculum. Secũdo modo subdistinguendum est: quia nocumentum inferre effectui, hoc potest

test esse dupliciter, aut simpliciter, & uniuersaliter, aut in parte. Primo modo nihil potest cõtrariari Deo in opere suo. Tantus enim est, & talis ordo uniuersitatis, quem ei conditor dedit, ut a nullo possit malo perturbari, secundum quod in pluribus locis uult Aug. ultimo uero modo aliqd potest repugnare Deo in effectu suo: quia per malum bene contingit aliquem Dei effectum reddi minus habilem ad susceptionem diuinę influentię ad obtentum perfectionis, & beatitudinis, ad quem ordinatur ex sua primaria conditione.

ET SIC patet, quod uno modo malum potest dici contrariari Deo in suo effectu, sicut rationes ad primam partem inductæ ostendunt: aliis uero modis non, sicut ostendunt rationes, quæ ad secundam partem inducuntur, & ita diuersis uiis uerũ concludunt, & cõcedendę sunt.

PER HVNC etiam modum soluendum est aliud, quod ultimo q̃rebatur, scilicet pro quanto quis dicicatur Dei inimicus. Nam iuxta modum prædictum distinguenda est uoluntas beneplaciti, & uoluntas signi. Volũtas beneplaciti est ipse Deus. Voluntas uero signi dicit aliquem effectum creatum. Dũ ergo dicitur, qđ aliquis homo aduersatur Deo, hoc nõ intelligit, quod aduersetur, & inimicetur uoluntati beneplaciti, cui nullus potest resistere, immo semp implectur uel ab homine, uel de homine; sed hoc dicitur quantũ ad uoluntatem signi; quia cum Deus præcipiat unũ, homo, malus facit contrarium, & ita Deo aduersatur: & talem hominem, qui sic aduersatur Deo, Deus odit non affectu, & repugnãtia uoluntatis: sed effectu punitionis: sic enim hominem affligit, sicut quis affligeret suum aduersarium: & sic eum affligendo, ordinat eum ad honorem suũ, & reddit eum sibi subiectum: & sic uoluntati beneplaciti uoluntates ceteræ subseruiunt, & militant, quamuis aliquæ cõtrariæ uideãtur ratione eius quod repugnat uoluntati signi. Sic ẽt omnia mala a Deo ordinantur, quamuis repugnare uideantur diuino ordini in aliquo effectu particulari. Et per hæc, quæ dicta sunt satis potest faciliter ad quæsita responderi.

ARTICVLVS II.
QVAESTIO I.

An quodlibet malum simul & inseparabiliter corruptiuum sit trium horum, s. modi, speciei, & ordinis?

CONSEQVENTER quantum ad secundũ principale quæritur de modo corrumpendi bonum per peccatum. Et cũ dicat Aug. quod malum sit corruptio modi, speciei, & ordinis, ideo circa hoc quæruntur tria. Primo quæriur, utrum ꝑ quodlibet malum corrumpantur ista tria simul, & inseparabiliter. Secundo quæritur, utrum hęc tria per malum corrumpãtur æqualiter, siue æquę principaliter. Tertio quæritur, utrum possint corrumpi totaliter.

VTRVM per quodlibet malũ habeant ista tria, scilicet modus,

dus, species, & ordo corrumpi simul, & inseparabiliter. Et quod sic uidetur. Primo per diffinitionē mali, quam ponit August. Malum est priuatio modi, speciei, & ordinis. Si enim hæc diffinitio recta est: ergo debet conuenire cuilibet malo: ergo quodlibet malum est priuatiuum istorum trium. ITEM. Impossibile est esse modum sine specie & ordine: & econuerso: sed quæ necessariò se concomitantur in esse, necessario se concomitantur in priuatione. Si ergo malum est priuatio alicuius horum, necesse est quod simul illa tria habeat corrumpere.

Libr. de natura boni. c. 4. Tom. 4.

ITEM. Maior est connexiò in his tribus, uidelicet modo, specie, & ordine, quàm sit in habitibus uirtutum: quia sunt diuersi formaliter secūdum speciem: sed propter connexionem habituum cum amittitur unus habitus, necessario & omnes perduntur: ergo multofortius cum per malum priuatur ordo, priuatur simul species, & modus. ITEM. Per donum gratiæ melioratur anima, & eius habilitas quantum ad hæc tria, scilicet modū, speciem, & ordinem. Nam gratia reddit animam meliorem, & pulchriorem, & rectiorem: ergo cū culpa directe opponatur gratiæ, & tollat ipsam gratiam, uī, quod hæc tria simul, & inseparabiliter corrumpat, & minuat.

SED CONTRA. Modus attenditur in creatura per comparationem ad Deum sub ratione efficientis, & species sub ratione exemplaris, & ordo sub ratione finis: sed quamuis creatura deordinetur a Deo per cōparationem sub ratione finis: nihilominus tamen saluatur cōparatio ipsius ad Deum sub ratione efficientis, & exemplaris: ergo ad corruptionem ordinis non sequitur necessario corruptio modi, & speciei. ITEM. In corporibus uidemus modū auferri sine specie, & speciem etiā auferri posse sine ordine per aliquod malum, quod nocet bono naturæ. Nam aliquis habens indebitam quantitatem, habet pulchritudinem formæ, & econuerso: & similiter est in ordine: sed sic se habet malum culpæ ad modum, speciem, & ordinē in spiritualibus, sicut malum, quod nocet naturæ; ad modum, speciem, & ordinem in corporalibus: si ergo in corporalibus non priuantur illa tria simul, & inseparabiliter, uidetur quod nec in spiritualibus. ITEM. Nos uidemus, quod alia bona naturalia sic se habent, quod unum potest auferri sine altero, sicut fortitudo sine eloquentia, & econuerso: ergo si modus species, & ordo dicunt bona naturalia ipsius animæ, uidetur ꝙ unum sine altero priuari habeat per malum culpæ. ITEM. Tantum unum uni opponitur: ergo malum unum opponitur uni bono: aut igitur quodlibet peccatum claudit in se tria peccata, siue mala: aut si unicum est peccatum siue malum, uidetur qđ non tollat simul, & semel ista tria. SI TV dicas, quòd ista tria concurrant simul in unum bonum, quæro qualiter possit intelligi cum uideantur differre formaliter. Et iterū cum in omnibus habeant reperiri, qualiter dicun-

1. Col. 11.

tur per malum culpæ priuari, quod non reperitur nisi in sola creatura rationali.

RESOLVTIO.

Et quidem: nam qui peccat, discontinuatur à Deo, uti à principio mouente; discordat ab eodem tã quam à regula dirigente: elongat & deordinat pariter se ab illo, tanquam à quietante: circa primum est modus, circa secundum species, circa tertium ordo.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod triplex fuit modus assignandi, & distinguendi modum, speciem, & ordinem in rebus. Nam aliqui acceperunt ista tria secundum diuersas proprietates in eadem re considerata: ita quod modus dicat aliquid pertinens ad genus quãtitatis: & species aliquid pertinens ad genus qualitatis: & ordo aliquid pertinens ad genus relationis. Sed iste modus assignandi non consonat uerbis August. Nam ipse uult, quod in quolibet quantocumque paruo bono, non solum in substantia, sed etiam in proprietate substantiæ sit reperire ista tria: unde hęc tria se extendunt ad omnia entium, & prædicamentorum genera. ALIVS uero modus assignandi, & distinguendi ista tria sumitur per comparationẽ ad diuersa. Quælibet enim res tripliciter habet considerari, uidelicet in se, & per cõparationem ad alias res uniuersi, & in cõparatione ad finem. Vt autem in se consideratur, sic attenditur in ea modus. Nam unaquæque res in seipsa finita est, & modificata. Vt autem cõparatur ad res alias, sic attenditur in ea species: sicut attenditur pulchritudo partium secundũ situm, quẽ habent in toto. Vt autem comparatur in relatione ad finem, sic attenditur in ea ordo. Vnaquæque enim res ordinata est, dum directe tendit ad finem, ad quem est. Iste autẽ modus dicendi, & si uideatur elici ex uerbis August. adhuc tamen ueritatem perfecte non attingit omnibus enim alijs rebus circunscriptis, remanente una sola anima adhuc potest peccare: & adhuc potest attendi in ea modus species, & ordo. ET ideo hic est tertius modus dicendi prædictis rationabilior, quod modus, species, & ordo considerantur in eadem re secundum diuersas cõparationes, siue relationes ad idem. Attenduntur enim in unaquaque creatura, secundum quòd ipsa est uestigium creatoris: quod quidem uestigium consistit in cõparatione creaturæ ad creatorem secundum triplex genus causæ, sicut Primo Lib. d. 3, dictũ fuit: ita quod modus attenditur secundum comparationem creaturę ad creatorẽ in rõe causæ efficentis species in rõne exemplaris cãæ, & ordo in rõne finalis causæ. Et quia quodlibet ens quantumcunque modicum habet istã comparationẽ ad Deum, in quolibet ente creato reperiunt̃ hæc tria. Iuxta hunc igitur modum attendendum est, ꝙ creatura rõnalis & est natura, uel creatura quædã: & est ulterius ꝑter alias creaturas operans ꝑ uoluntatẽ: & utroque modo habet comparari ad Deum: & utroq; ẽt mõ habet reperiri in ea modus species, & ordo; utroq; ẽt mõ habet circa eam reperiri malum, qđ est istorum trium corruptiuum: sed malũ culpę ꝓprie ha

bet consistere circa ipsam, secundum quod est uoluntarie operãs: & ideo priuare habent modum, speciem, & ordinem, secundum quod consistunt circa ipsam uoluntatem, ut est uoluntarie operans. Voluntas autem cum habet modum, speciem, & ordinem, sicut debet, bona est. Tunc autem uoluntas nostra bona est, quando in mouendo siue operando continuatur diuinæ uoluntati, ut principio mouenti: & conformatur ei, ut regulæ dirigenti, & unitur ei ut fini quietanti: & in primo attenditur modus, in secũdo species, & in tertio ordo secundum comparationem in triplici genere causæ. Quandocunque uero aliquis peccat, necessario discontinuatur a Deo tanquam a principio mouente, quia Deus nunquam mouet ad peccatum. Discordat a Deo tanquam a regula dirigente, & elongat se, & deordinat se a fine quietante, ponens creaturam finem: & in omni peccato necesse est ista tria concurrere. Et sic patet, quod omne peccatum corrumpit circa uoluntatem hæc tria, scilicet modum, speciẽ, & ordinem simul, & inseparabiliter. Et concedendę sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

AD rationes uero in oppositum adductas facile est respondere. AD primum enim, quod obiicitur, quod semper manet salua comparatio ad efficiens, & exemplar. Dicendum, quod uoluntas, ut natura quędam est, habet ad Deum comparari illo triplici genere causæ: & secundum hoc habet quendam modum, speciem, & ordinem, in quibus communicat cum omni genere creaturę, & malum culpæ non habet hoc modo illa priuare. Alio modo (sicut prædictum est) habet comparari ad Deum ut mouentem, & dirigentem, & quietãtem: & hoc modo non manet salua comparatio ad Deum sub ratione exemplaris siue regulæ dirigentis, nec ẽt sub ratione mouentis, sicut non manet sub ratione finis. AD ILLVD, quòd obiicitur, quod in corporibus unum potest adimi sine altero. Dicendum, quod hæc in corporibus dupliciter possunt accipi. Vno modo prout accipiuntur penes dispositiones diuersas: & hoc modo unum potest adimi sine altero: sed hoc modo non attenditur in eis ratio uestigij. Alio modo prout attenduntur penes idem secundum comparationes, uidelicet prout eadem forma substantialis dat modum, speciem, & ordinem secundum diuersas comparationes in triplici genere causæ. Et hoc dico quantum ad primum esse, uel prout eadem forma accidentalis dat quantum ad bene esse. Et hoc modo nunquam fallit, quin si fiat corruptio in modo, per consequens etiam fiat in specie, & ordine, & conuerso. AD ILLVD, quod obiicitur, quod in aliis bonis naturalibus nõ est ita. Dicendum, quod non est simile, quia alia bona naturalia essentialiter differunt: & ideo unum potest corrumpi, & tolli sine altero: non sic autem est in modo, specie, & ordine, imo circa idem fundantur, sicut ostensum est. ET per hoc patet responsio ad ultimum. Nam & si modus, species, & ordo, uideantur esse tria bona, non tamen sunt diuersa per essentiã, sed dicunt tres comparationes eiusdem

eiusdem boni. Patet etiam illud, quod ultimo quærebatur, quare scilicet culpa non est in omnibus, in quibus reperitur modus, species, & ordo: quia non est priuatio illorum trium, secundũ quod in eis consistit generalis ratio uestigij, & cõsistunt circa omnem creaturam, sed prout consistunt circa uoluntatem de liberatiuam.

Qvaestio II.

An isthæc eadem tria, scilicet modus species, & ordo quolibet peccato æquè corrumpantur?

Vtrvm hæc tria per quodlibet peccatum corrumpantur æqualiter. Et quod sic uidetur.
Cap. 3. Primo per Aug. in Lib. de Natura boni, Vbi hæc magna sunt, magnum est bonum, ubi parua paruũ: ergo secundum hæc tria attẽditur intẽtio, & diminutio in omni bono: ergo si idem bonum non potest esse magis & minus seipso, necesse est quod cum ista tria priuantur, quod æqualiter priuentur. Item. Ista tria sunt uestigium trinitatis summæ, ubi est perfecta æqualitas, & consubstantialitas: ergo sicut hæc tria ita sunt consubstantialia, quòd unum sine altero esse non potest, sic etiã sunt æqualia: ergo quantum diminuitur de uno, necesse est tantum diminui de reliquo. Item. hæc tria priuari, non est nisi bonum priuari, sicut prius ostensum est: sed in eodem, & secundum idem non est magis, & minus reperire: ergo si per idem malum ista tria priuantur, necesse est priuari æqualiter. Item. Quãto uoluntas plus recipit a Deo, tanto est Deo similior, & quanto est Deo similior, tanto magis ad Deum tendit: ergo necesse est, quod quantum habet de modo, tantum habeat de specie, & ordine: & si hoc, necesse est illa tria bona per malum priuari æqualiter.

Sed contra. Videtur, quòd malum principaliter priuet ordinem, quoniam malitia in opere principaliter attenditur penes intentionis deordinationem: ergo si penes hanc principaliter consistit ordo, uidetur, quòd malum plus habeat priuare ordinem, quam modum, uel speciem. Item. Modus species, & ordo correspondent illis tribus, uidelicet unitati, ueritati, & bonitati: sed malum principaliter, & plus aufert de bonitate, quam auferat de unitate, & ueritate: ergo si hæc tria correspondent illis tribus, uidetur, quòd non adimantur ista tria æqualiter. Item. His tribus, in quibus attenditur ratio uestigij, uidelicet modo, speciei, & ordini correspondent illa tria, in quibus attenditur ratio imaginis, uidelicet memoria, intelligẽtia, & uoluntas: sed peccatum cũ deformat imaginem, non deformat omnes potentias æqualiter, imo principalius, & magis deformat uoluntatem: ergo pari ratione non corrumpit æqualiter modum, speciem, & ordinem: sed principalius aufert ordinem, quã modum, uel speciem. Item. Peccatum (loquendo essentialiter, & proprie) deformitas est: sed omnis deformitas principaliter dicit priuationem formæ, siue pulchritudinis, ergo speciei: igitur culpa non priuat hæc tria æqualiter, sed principaliter priuat spe-

ciem Item. Malum aliquo modo potest bene ordinari, sicut dicit Aug. in Ench. sed nullo modo potest speciem habere, cum sit priuatio: ergo uidetur q in malo magis fiat priuatio speciei quam ordinis, non fit ergo priuatio illorum trium æqualiter. Item. Non fit priuatio in aliquo respectiuo, nisi per priuationem prius factã in aliquo absoluto: in aliquid enim per se, & proprie nec est motus, nec mutatio; ergo si ordo dicit relationem ad alterum, non potest fieri corruptio in ordine, nisi per corruptionem factam in specie; uidetur igitur, q corruptio facta per malum non respiciat illa tria æqualiter.

RESOLVTIO.

Sicut gratia æque animam ordinatam, speciosam & ad bonam potentem reddit: sicut pariter in gloria est adequatio dotium: ita & in culpa & per culpam æqualiter fit priuatio & corruptio horum trium.

Resp. Dicendum, quòd cum illa tria uidelicet modus, species, & ordo prout priuantur p malũ culpæ, sunt conditiones eiusdem bonæ uoluntatis, non solum abinuicem inseparabiles, uerumetiam æquales, æqualiter priuãtur per quodcunq; malum culpæ Quodlibet enim malum culpæ intantum deordinat, inquantum facit Deo dissimilem, & intantum elõgat a Deo; ita q quemadmodum gratia æqualiter reddit animã ordinatam, & speciosam, & potenté in bonum, tantum, uel magis culpa deordinat ipsam, & deiicit in malum. Et quemadmodum in gloria similiter est adæquatio dotium, sic ẽt in culpa æqualiter fit priuatio horum trium. Et ideo sicut dicitur uisio in gloria esse tota merces propter cõnexionem, & æqualitatem in dotibus gloriosis, sic etiam ut dicit Augu. in lib. 83. q. q totum nomé mali de speciei priuatione repertum est, non quia per malum species priuetur, uel principalius: sed quia in priuatione speciei intelligitur priuatio aliorum. Concedendæ sunt igitur rationes, quæ ad primam partem inducuntur.

Ad illvd, ergo, q obiicit, q malitia principaliter consistit penes intentionem. Dicendum, quòd uerum est; sed quod ipse obiicit, quòd ordo attenditur penes intentionem Dicendum, q illud intelligitur penes quandã appropriationem: nam circa ipsam intentionem cõsistit modus, species, & ordo, ex quibus & bona est intentio, & bona est actio, quæ ex intentione procedit. Ad illvd, quod obiicitur, quòd modo, speciei, & ordini tribus his respondet unitas, ueritas, & bonitas. Dicendum, quòd uerum est, prout in illis tribus considera tur generalis ratio uestigij; prout autem in ipsis attenditur corruptio mali culpæ, quæ consistit circa uoluntatem, hæc tria habẽt considerari in bono secundum, q bonum est, sicut in precedenti problemate patuit; & ideo æqualiter per malum habent priuari, quoniam directe opponitur illis. Ad illvd, quod obiicitur, q malum non æqualiter deformat omnes potentias imaginis. Dicendum, q non est simile, quia illæ potentiæ sunt diuersæ, & ad diuersos actus ordinatę, ita q aliq illorum actuum respiciunt culpam,

pam,& iustitiam secundū plus, & minus:nō sic autem est in proposito,nam hæc tria sola cōparatione differunt : & cū habeant idem fundamentū, necesse est q̃ quantū diminuitur unū,diminuatur & alterū. AD ILLVD,quod obiicit, q̃ malū culpæ est deformitas,Dicendum , q̃ non tantū est deformitas opposita pulchritudini,sed et etiã deformitas, uel curuitas opposita rectitudini.Iō non sequit, q̃ magis priuet specié,quã ordinem:non.n.dicitur deformitas p̃ solius pulchritudinis priuationē, sed etiam in hoc intelligitur priuatio aliorum: magis tñ denominatur a priuatione speciei,& formæ pp hoc,q̃ species est ratio cognoscēdi. AD ILLVD,quod obiicitur,q̃ malum est ordinabile.Dicēdum,q̃ duplex est ordo:Est enim ordo ante factum esse , qui est ex intentione facientis. Et est ordo post factum esse,qui quidem attēditur secundum iustitiam retribuentis.Primus ordo est ille, qui priuatur a malo p̃ malū. Et hunc ordinem malū nō potest habere, sicut nec speciem.Secundus uero ordo non priuatur per malū, imò malum est ordinabile in peius secundum ordinem illum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd nō fit priuatio in respectiuo , nisi per aliquod absolutum . Dicendum, quòd tam species, quam ordo,ut hic accipitur,utrunque est respectiuum: ideo non magis priuatur unū per alterum, quam econuersò. Nihilominus tamen hæc tria tolluntur per mutationem factam circa aliquid absolutum : tunc enim priuatur , cum liberum arb. peccat, inordinatè mouendo seipsum.

QVAESTIO III.

An etiam tria hæc modus, species, & ordo per malum totaliter corrumpantur?

VTRVM per malum contingat hæc tria, corrumpi totaliter . Et quòd non, uidetur. Augustin. in Enchirid. Bonum minui,malum est : quamuis quantumcunque minuatur, aliquid remaneat : ergo per culpam nunquam aufertur totum bonum , quod per malum corrumpitur : sed tale bonum attenditur in modo, specie , & ordine : ergo &c. ITEM. Augustin.in Lib. de Natura boni loquens de his tribus. Vbi hæc magna sunt , magnum bonum est , ubi parua paruum ; ubi nulla nullum: ergo si per culpam totaliter fieret horum trium ademptio,fieret peccantis adnihilatio : sed hoc est impossibile , quòd anima peccando adnihiletur : igitur impossibile est, quòd ista tria totaliter corrumpantur. ITEM. Malum si malum est , aliquid adimit : sed impossibile est, quod aliquis tot mala faciat , & tantum peccet, quin adhuc possit peccare:ergo nunquam tantū peccat,quin adhuc inueniat culpa in eo aliquod bonum , quod possit adimere: sed hoc bonū cōsistit in modo,specie,& ordine: ergo &c. ITEM . De nemine desperandum est dum est in uia: ergo quãtumcunque peccet , adhuc habilitatē habet bene faciendi:sed quandiu habet habilitatem benefaciēdi,adhuc habet aliquod bonum, quod malum potest corrumpere: & si hoc , habet modum , speciē, & ordinem: ergo ista nunquã corrumpuntur totaliter per malum culpæ. ITEM.Demus q̃ in aliquo

corrumpātur totaliter, tunc quæ rit aut ille desinit esse, aut non. Si sic ergo per peccatum contingit corrumpere substantiam immortalem & incorruptibilē, animam, scilicet rationalē, quod est impossibile. Si autem non desinit esse: aut ergo potest peccare, aut non. Si potest peccare; ergo aliquod bonum potest perdere: & si hoc, adhuc habet aliquid de habilitate, & modo, & specie, & ordine, quæ corrumpuntur per malum culpæ. Si non potest, & substantia rationalis, quę non potest peccare habens liberam uoluntatem, melior est illa, quæ pōt peccare, quia Dei similior est: ergo per multitudinem peccatorū peruenitet homo ad statū meliorē: sed hoc est falsum, & impossibile: ergo & illud ex quo sequitur, uidelicet, ꝙ modus, & species, & ordo totaliter adimatᵉ ꝑ peccatū.

SED CONTRA. Omne illud, a quo fit ademptio, & ablatio si nō est infinitum, aliquādo totaliter est ademptum: sed omne bonum, quod est in anima, siue sit habilitas, siue potentia, finitum est: ergo si per malū culpę tollitur, & adimitur, necesse est, ꝙ aliquādo totaliter adimatur. ITEM. Si tantum malum adimit tātum de bono: ergo maius malum maius adimit, & duplo malum duplo adimit: sed nullum est peccatum ita magnum, quin adhuc possit esse maius: ergo si unum paruum peccatum adimit aliquid de bono, possibile est, ꝙ anima committat ita magnum peccatum, ꝙ totaliter adimit bonum, quod per peccatum priuatur. ITEM. Quantacūque corporali quantitate data, quantumcūque modicū inde auferatur, utpote si a mari auferatur gutta aquæ, contingit intelligere, ꝙ aliquando totum auferatur: ergo pari ratione uidetur in quantitate uirtutis, ꝙ quantumcunque parum aufertur per malum, si homo peccet continue, aliquando totum erit consumptū. ITEM. Sicut se habet gratia ad ꝓnitatem, sic se habet culpa ad bonam habilitatem: sed gratia adeo potest crescere, ꝙ omnino potest auferre pronitatem, sicut patet in Christo, & beata uirgine, in quibus fuit tanta gratia, ꝙ nulla fuit in eis ad malum pronitas: ergo pari ratione uidetur, ꝙ adeo potest crescere culpa, ꝙ totaliter perdatᵉ ad bonū habilitas. ITEM. Sicut status gloriæ confirmat in bono, ita status damnationis confirmat in malo: ergo sicut per gloriam redditur homo impossibilis ad malum, ita per damnationem æternam redditur impossibilis ad bonum: sed ubicunque est ad bonum impossibilitas, ibi nulla est ad bonum habilitas: si ergo habilitas ad bonū est illud, quod adimitur per peccatum, & cuius modus, species, & ordo tollitur per culpam, uidetur quod hæc aliquando totaliter sit adempta.

RESOLVTIO.

Sicut per malum omnino tolli non potest habilitas uoluntatis ad bonum: ita nec totaliter modus, species, & ordo: quæ iuxta illam attenduntur:

RESP. Dicendum, quod absque dubio per malum culpæ non contingit omnino remoueri, & priuari habilitatem uoluntatis ad bonum, nec modum, speciem, & ordinem, qui secundum illam attenduntur: & hoc manifeste apparet, quia *Reprobare uititur Sco. ꝗd malum sit priuatio*

habilitatis: & ea ratione, q́a totam posset plura mala, i. peccata corrumpere: uid. di. 37. q. unica. ibi. Contra primũ.

quia nunquam uoluntas potest esse fine naturali habilitate, & aptitudine ad bonum: sicut ergo non potest uoluntas peccando desinere esse, sic non potest totam habilitatem illam perdere, & modum, & speciem, & ordinem, quę secundum illam attenduntur, totaliter amittere. Et hoc quidem dicit Augu. expresse, & communiter consentiunt in hoc omnes doctores. Sed qualiter per peccatum habilitas illa continue adimatur, & nunquam finiatur, siue consumatur, difficile est assignare. Et super hoc diuersi senserunt diuersimode. Quidam enim uoluerunt dicere, quòd habilitas illa nunquam totaliter tollitur, pro eo, quòd & si sit finita in se, est tamen ordinabilis ad infinitũ bonum, & ad infinitos actus: & ideo nunquã potest tolli nec per peccati magnitudiné, nec per peccati multitudinem. Sed iste modus dicendi nõ satisfacit: nam habilitas quantumcunque diminuatur per peccatum, adhuc est ad infinitum bonum, adhuc etiam est ad infinitos actus: ergo ex illa parte ita magna est, sicut prius erat: ergo in nullo est diminuta: igitur ordinatio ad boni infinitatem, uel ad actuum multitudiné nihil facit ad illius habilitatis diminutionem: imo potius ex hoc posset argui, q̧ nullo modo minuitur, cũ infinitum non sit minus infinito ex ea parte, qua infinitum est. Et propterea alii dixerunt aliter, q̧ illa habilitas & si semper diminuatur, nunquam tamen totaliter tollitur, quia diuisibilis est in infinitum: Sicut enim in corporalibus quantitas molis diuisibilis est in infinitum, & nũquam potest a Deo per diuisionem diminui, quin adhuc possit minor effici: sic in spiritualibus habilitas potentię, quæ est quantitas uirtutis, nũquam potest per peccatum adeo parua effici, quin adhuc possit minor fieri: & hoc nihil prohibet, q̧ aliquid sit finitum actu, & infinitum diuisione, & ita, q̧ sit semper diminuibile & nunquam totaliter consumptibile. Sed nec iste modus dicendi satisfacit. Nam quanuis cõtinuum sit diuisibile in infinitum, nunquam est tamen continuum aliquod ita magnum, q̧ si diminuatur diminutione quãtumcunque parua, & postmodum consequenter fiat ablatio partis ita paruæ sicut prius, & sic cõsequenter procedendo, quin aliquando totum consumatur, sicut patet si a monte auferretur ita modicum, sicut est unus atomus: ergo si malum aliquid tollit de illa habilitate, cum nõ sint ibi infinita tanta, aliquando erit totaliter cõsumpta. Si tu dicas, q̧ hoc uerum esset, si in sequenti culpa tãtum adimeretur sicut in prima: nunc auté non est sic: quia semper minus & minus adimitur, & ita nunquã finitur. Si quis enim in diminuendo acciperet millesimam partem diminuibilis, & postmodum millesimam partem residui, & sic procedendo, nunquã totaliter tolleret. Si inquam hoc modo dixeris, nõ satisfacis, pro eo q̧ maior culpa plus tollit de bono, & minoré culpam pręcedentem potest subsequi maior culpa, & sic cõsequẽter procedendo: ergo semper potest fieri maior, & maior adéptio: & ita necessario aliqñ poterit fieri illius totius boni consumptio.

Et ideo dixerunt aliqui aliter, videlicet quòd qa illa habilitas semper minuitur, & nunquam finitur, hoc venit ex hoc quod est durabilis, & continuabilis in infinitum, quãuis sit actu finita. Vñ sicut aqua, quæ est in fonte scatu riente, actu finita est: nunquã tamen potest tantũ exhauriri, quin semper remaneat, propter hoc ꝙ est ibi uirtus continue influendi: sic & in proposito dicunt se habere, ꝙ ipsa habilitas ad bonũ ortum habet à libertate uoluntatis: & quantumcunque uoluntas se actu de habilitet, quia tamen semper manet libera, semper potest se ad bonum habilitare. Et ideo sicut si quis subtraheret radios soli illum inanti, sol posset continue radios suos restaurare, quamuis habeat actualiter finitatem: sic & in proposito dicunt se habere: & ideo cum peccatũ nõ possit ipsam uoluntatem, quæ est radix, & principium illius habilitatis perimere, & uoluntas semper possit illã habilitatẽ continuare, malũ culpæ nunquã põt eam totaliter consumere, quãuis aliquo modo possit diminuire. Sed nec iste modus dicendi satisfacit. Nã si ideo habilitas non finiretur, ꝑꝑ hoc ꝙ continue restauratur: sic duo sequerentur inconuenientia, quorũ unum esset, ꝙ nec habilitas minueretur nisi ad tẽpus, sicut nec aqua fontis. Aliud esset, ꝙ homo posset resurgere a peccato per seipsum, si illam habilitatẽ posset uoluntas sine gratia restaurare, & restaurãdo continuare. Et propterea est quartus modus dicendi, uidelicet ꝙ habilitas semper potest minui, & nunquam totaliter consumi: & hoc quia est elongabilis à rectitudine in infinitum. Sicut enim linea curua potest infinities elongari à rectitudine, idest, nunquã tantum elongari, quin adhuc possit magis: sic cũ malum corrumpat habilitatem, elongãdo ipsam à rectitudine, pro eo quòd ipsum malum, siue malitia est curuitas, & intensio in malo est per recessum à bono: habilitas illa nũquã adeo diminuitur, quin adhuc possit magis diminui: quia nunquam adeo elongatur, quin magis possit elongari, & nunquã adeo curuatur quin possit magis curuari: & ideo semper potest per malum diminui, & nunquam totaliter tolli. Hic autem modus dicendi inter cæteros prædictos magis videtur esse rationalis, ꝓ eo quòd fundatur super modum adimẽdi ipsius mali. Corrumpit enim (sicut dictum est) per elongationẽ a bono: sicut dicit Augustinus, & Magister in fine Distin. recitat in litera. Ad huius igitur modi intelligentiam ampliorem habendam notandum est: quòd sic corrumpit, & diminuit culpa habilitem illam, sicut ei opponitur: sed non opponitur illi habilitati secundum id quod est (ut prædictũ est supra) siue prout fundatur in natura: sed secũdum id ad qđ est, idest prout ordinatur à gratia: & ideo nunquam corrũpit eã, nec minuit: ita quod aliquam partem sui auferat secũdum id quod est: sed qa deordinat ab eo ad quod est, ac per hoc sic minuit qđ relinquit: & ideo sic corrũpit, quòd nunquam totaliter tollit. Vnde sicut dicit Magister, quod concupiscentia ex vsu charitatis continue minuitur, & nunquam finitur

tur, quia charitas nunquam opponitur ipsi concupiscentiæ secundum radicem suam, & secundum id in quo radicatur, sed secundum id ad quod inclinat: sic intelligendum est esse in proposito: & illud melius manifestatur, si sumatur exemplum in terminis. Habilitas enim illa, quam dicimus diminui, non est aliud quã idoneitas animæ ad suscipiendũ gratiam, & ad cooperandum gratiæ iam susceptæ. In hoc igitur dicitur culpa illam habilitatẽ minuere, quod reddit animam minus idoneam ad utrunque. Dum enim homo peccat, Deum offendit, & ex hoc efficitur indignus, & ineptus ad suscipiendum gratiam Dei. In hoc etiam quod peccat, pronus ad malum redditur, & in hoc efficitur ineptus ad opera uirtutum: sed planum est istud, quod nunquam est aliquis adeo indignus gratia Dei, quin adhuc possit esse indignior, quia nunquam tantum offendit, quin adhuc possit magis offendere, nunquam est adeo indignus, quin quandiu est in statu uiæ, sit susceptibilis gratiæ: & ita nunquam ex illa parte efficitur inhabilis in summo ad susceptionem gratiæ. Similiter ex parte pronitatis nullus est adeo pronus, quin possit adhuc magis pronus effici, pro eo quod uoluntas semper est libera: & ideo nũquam pronitas in uoluntate potest fieri necessitas: & ita potest homo semper fieri magis, ac magis pronus, & magis ineptus ad cooperandum gratiæ, & per hoc ex neutra parte totaliter dehabilitatur. Et sic patet, quòd habilitas per culpam semper potest minui, & nunquam totaliter tolli.

Et ratio huius est, quia non minuitur alicuius partis ablatione, sed elongatione: non secundum id quod est, sed secundum id, ad quod est: hoc enim modo illi habilitati opponitur: & ideo per hunc modum ab ea diminuitur. Concedédæ sunt igitur rationes, quæ hoc ostendunt.

Ad rationes ad oppositum satis plana est responsio. Nam quod obiicit primo, secundo, & tertio: per hoc soluitur, quia illæ tres rationes ex malo intellectu diminutionis procedunt. Arguũt enim ac sic habilitas minueretur secũdum id, quod est, & eius pars aliquota tolleretur: hoc autem non est sic, sed per elõgationem, ut dictum est. Et ideo nunquam potest tot peccatis dehabilitari: quin adhuc possit magis pluribus nec etiam tanto peccato, quin adhuc maiori. Et ideo dicit Diony. quod malum est infinitum: non quia aliquod sit malum summũ, quo nihil possit esse peius, sed qa non est aliquod ita malum, quin adhuc possit esse peius. Et ideo per quantumcunque malum nunquam adimitur habilitas secundum totum: quamuis enim sit finita, modus tamen adimendi ipsam protendit se usque in infinitum, non infinitate actuali, sed potentionali, qua scilicet dicimus, qđ curuum a recto in infinitum potest recedere. Ad illud uerò, quod obiicitur, quod gratia totaliter tollit concupiscentiam. Dicendum, quòd quædam est gratia, quæ opponitur ipsi concupiscentiæ secundum id, quod est: quædam uero, quæ oppoitur ipsi solum secundũ id, ad quod est: & prima est quædam gratia gratis data,

totaliter potest tollere concupiscétiam, dum sanat, & reintegrat naturam uitiatam. Alia uero est gratia gratum faciens. Et de hac dicit August. quod quamuis dimi nuat concupiscentiam, nunquam tamen finit eam: & huic gratiæ assimilatur culpa respectu habilitatis non alteri. Nā sicut dictum est, non opponitur illi habilitati secundum se, siue secundum id, in quo est, sed secundum id, ad quod est. AD ILLVD, quod obiicitur, quod gloria reddit impossibilem ad malum. Dicēdum, quod etiam pœna reddit impossibilem ad bonum: sed tamen aliter, & aliter, quia gloria reddit impossibilem ad malum in hoc quod in eo aufertur radix mali, scilicet ipsa concupiscentia, & datur plenitudo boni. Damnatio uero æterna reddit impossibilem ad bonum, non quia ibi sit plenitudo omnis mali, nec etiam quia auferatur naturalis aptitudo ad bonum, sed quia aufertur merendi spatium, & Deus amplius non offert gratiam iuuantem ad bonum. Et ideo illa impossibilitas non dicitur per priuationem habilitatis omnimodam, sed potius propter benefaciendi impedimēta. Vnde si aliquis damnatus ad statum uiæ reduceretur, nulla sibi habilitate collata, de nouo habilitatem haberet ad susceptionem gratiæ. Et propterea quamuis ordinatio habilitatis impediatur, tamen habilitas nunquam totaliter tollitur. Esto autem quod concederetur, quod tolleretur in inferno: adhuc tamen nō sequeretur, quod totaliter tolleretur per peccatum. Nulla enim culpa ponit hominem extra statum uię: & ideo nec aufert homini habilitatē ad grāæ susceptionē.

DISTINCTIO XXXVI.

Vtrum peccatum sit pœna peccati.

Sciendum est tamen quædam sic esse peccata, ut sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde Aug. super illum locum Psal. 57. Supercecidit ignis, & non uiderūt solem, ait, Ignis superbiæ & concupiscentiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci uident: ideo eas maxime commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apostasiæ & ultimam pœnā ignis æterni, media quæ sunt, & peccata sunt, & pœna peccati. Greg. quoque super Ezech. ait. Contemnenti, qui non vult pœnitere, ponit Deus offendiculum, ut scilicet grauius impingat. Peccatum enim quod per pœnitentiam citius nou deletur, aut peccatum est & causa peccati: aut peccatum & pœna peccati: aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Vnde, Moyses, Non

In fo. 8. prope finē enarrationis ad illū psalm.

Cap 1. Homi. 11. circa illud sed, Et si conuersus.

dum

dum sunt completa peccata Amorræorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatẽ super iniquitatem eorum. Et alius propheta, Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato additum est. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per Angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur peccatum aliquod & peccatum esse, & pœnam peccati. Gẽ. 15. Psal. 68. Osee 4. Ro. 1. 1. The. 2.

An inquantum peccatum est, sit pœna peccati.

Et ideo merito quæritur, Vtrum inquantum peccatũ est, sit pœna peccati. Quod non uidetur, cum omnis pœna peccati iusta sit. Vnde August. in Lib. Retractationum, Omnis pœ*na peccati iusta est, & supplicium nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pœna peccati, inquantum peccatum est, pœna peccati est, cum omnis pœna iusta de iustitia Dei ueniat, uidetur inquantum peccatum est, iustum esse, & a Deo prouenire. Ad quod illi respondent, peccatum sic dici pœnam peccati, quia per peccatum, in quod merito præcedentis peccati homo labitur, deserente Deo, corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quia ea cruciantur: nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est, sed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & est ipsa imminutio & corruptio boni, passio & pœna: & non est essentialiter ipsum peccatum, per quod fit: sed ideo peccatum dicitur, ut præmissum est, quia per peccatum illico, ut peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit* Deo *autho re. Illa enim pœna siue passio, quæ est boni corruptio, a* Deo *est. Illius tamen (ut sic dicam) materia & causa est peccatum, quod a Deo non est. Quod uidetur Augustinus notasse, & iuxta hunc sensum intellexisse, cum ait in Libro de Prædestinatione sanctorum, Prædestinatione Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus. Sed præsciuit Deus etiam quæ nõ est ipse facturus, id est, omnia mala: quia etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, ut etiam pœnæ sint peccati, secundum illud Apostoli, Tradidit illos Deus in passiones, &c. non tamen peccatũ Dei est, sed iudicium, scilicet pœna. In scriptu-* Lib. 1. c. 9. & 3. li. de lib. arbi. ca. 18. 19. 1. Ca. 10. Tomo. 7. Rom. 1 Ibidẽ.

ra enim

ra enim sæpe nomine iudicij pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuare uidetur, ea quæ peccata sunt, & pœnæ peccati: non inquantum peccata sunt, sed inquantū pœnæ, Dei esse. Nam cum dixisset, Deum non esse facturum mala aliqua. i. peccata, quia posset ei obijci quædā peccata esse ēt pęnas peccati, & pęna peccati omnis iusta est, & ideo à Deo: quasi determinando secundū quid faciat ea, uel secun
Ibidem *dum quid nō faciat, addidit reliqua. Iuxta uero prædictam intelligentiam peccata sanè dicuntur pęnæ. Vnde Apost. appellat eas passiones ignominiæ, quia, ut ait auctoritas, licet quædam peccata sint quæ delectant, sunt tamē passiones naturæ non nominandæ: quia per ea corrumpitur natura.*

Non omne peccatum est pœna peccati.

Et licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pęna, nō tamen omne potest dici pœna peccati. Pęna. n. peccati, vt prædictum est, est illud cuius causa est aliud præcedens peccatum. Nam peccatum sic dicitur pęna peccati respectu præcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequētis. Quo fit vt idem peccatum & causa sit, & pęna peccati: sed alterius peccati pęna, & alterius causa: vt enim
Lib. 25 ca. 12. circa illud Iob 34. nouit dn̄s opera eorum. *Gregorius in Moral. ait, Peccatum quod pęnitētia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt nō solum peccatū sit, sed & causa peccati, ex illa quippe culpa subsequens oritur. Peccatū vero, quod ex peccato oritur, nō solū peccatū, sed pęna peccati est: quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, ut præcedentis peccati merito ēt in alia cadat. Quem. n. liberare noluit deserendo percußit. Proinde,*
Aug. cōtra Iul. lib. 5. c. 3. to. 7. *vt August. ait, Pręcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi Dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ, vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantiū non tantū sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata, quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solum peccata, sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iā fit perspicuū quædam peccata etiam pęnas, & causas peccati esse: & illud peccatum esse pœnam peccati,*

quod

quod causam præcedentem habent peccatũ:atq; illud pecca tum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Significatio ex superioribus.

Sed cum ait crimina criminibus uindicari, videtur insinuare ea ipsa, quæ peccata sunt, essentialiter esse pœnas peccati.i.punitiones peccati. Ad hoc autem, inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secundum rationem prædictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi. Hilarius lib. 4 de trin. nõ longe a medio.

Non obuiat ueritati, dicere peccata esse pęnas peccati essentialiter.

In nullo tamen præiudicium factum veritati putatur, si quis dicat ipsa eadẽ, quæ peccata sunt, essentialiter (vt ita dicam) esse pęnas.i. punitiones peccatorum præcedentium, quæ iustæ sunt, & à Deo sunt. Nec tamen inquantum peccata, a deo sunt, nec inquantũ peccata sunt, pęnæ peccati sunt; & tamẽ inquantũ peccata sunt, priuationes boni sunt, vt supra dictum est; causaliter & actiue dicuntur priuationes. Di. præcedenti

Aperte ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse a Deo.

Quod autem quædam peccata pęnæ sint, & ipsa pęna iusta sit, & à Deo sit, euidenter tradit August. in Libro Retractationum primo, dicens quędam necessitate fieri ab homine quæ mala sunt, & eadem iusta pęna peccati sunt. Sunt, inquit, quædam necessitate facta improbanda, vbi homo vult recte facere, & non potest. Vnde & illud Apostoli, Non quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago. Et illud, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis: sed hæc omnia ex illa mortis damnatione sunt. Nam si non est ista pęna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est homo, cum hæc facit, ea vtique facit quę debet. Si autem homo, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue vidẽdo & non valẽdo esse qualem se esse debere videt, pęnam istam esse quis dubitet? Oĩs autem pęna si peccati pœna

Cap. 9. & lib. de lib. arb. 3. ca. 18. tom. 1. Rom. 7 Gala. 5

est

Gen. 2. In qua cunque die comederis ex eo etc. Augu. lib. de Lib. arb ca. 18. To. 1. *est, iusta est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini posita est. Porro, quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniustè dominans, aut surripere hominem potuit uelut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, ut hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, ut hæc pœna iusta de damnatione hominis ueniat. His atque aliis pluribus testimoniis docetur, quædam esse peccata, & pœnas peccati essentialiter.*

De quibusdam, quæ sine dubio peccata sunt & pœnæ.

Præterea nullatenus ambigendum est, quædam peccata absq; ullo scrupulo pœnas esse, ut inuidia, quæ est dolor alieni boni: & ira, quæ etiam non inquantum pœnæ sunt, peccata sunt: ita etiam de cupiditate & timore, & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Augustinus in Libro 83. Quæstionũ Q̃. 73. Tom. 4 *ait, Oĩs perturbatio passio: oĩs cupiditas, perturbatio. Oĩs ergo cupiditas, passio. Omnis uero passio cum est in nobis, ipsa passione patimur. Oĩs ergo cupiditas cum est in nobis, ipsa cupiditate patimur: & inquantum cupiditas est, patimur ea. Omnis autem passio inquantum ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim consequens est, vt si patimur timorem; ideo nõ sit peccatum: quia multa sunt peccata, quæ patimur, sed non inquantum patimur eis.*

Præmissæ Augustini sententiæ Hieronymi sententia obuians.

Illud autem diligenter est annotandum, quòd supra positis uerbis Augustini dicentis, quædam necessitate facta esse improbanda & mala, uidetur obuiare, quod Hieronymus ait in explanatione Fidei: quod licet supra sit positũ, tamen ut perfectius sciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini a Deo esse præceptum, & mandata Dei, non a singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari, & paulo post. Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum uitare non posse, quàm illos, qui cum Io- Tom. 4 ad Damasum Papã. Dis. 28 huius 2.

niniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hierony mus dicit errorem esse, si quis dicat hominem uitare peccatum non posse. Qui autem dicit quædam necessitate fieri, quædam dicit non posse uitari. Cum ergo id Augustinus dicat, uidetur aut erroris esse, quod tradit, aut non esse uerũ, quod Hieronymus ait. 3. Cap. 18. & 1. retra. ca. 9. et Li. de prædestinatione sãctorũ. Ca. 11.

Conciliatio dictorum sanctorum.

Ad quod dici potest, quia Augustinus secundum statum huius miseriæ, ad quam pertinet ignorantia & difficultas, ut idem ait in Libro de Libero arbitrio, quæ ex iusta damnatione descẽderunt, illud tradidit, ubi & uenialia peccata inclusit. Hiero. uero tãtum de mortalibus peccatis loquitur, quæ unusquisq; gratia illuminatus uitare ualet: Vel de homine secundũ statum liberi arbitrij ante peccatũ, illud ait.

Epilogat, ad alia transiturus.

Satis diligenter eorum posuimus sententiam, qui dicunt omnes actus naturas bonas esse, et inquantũ sunt, bonos esse. In quo tractatu quædam interseruimus, quæ non ex eorum tãtum persona accipienda sunt: quia ab omnibus catholice sapientibus absq; hæsitatione tenentur: atque auctoritatẽ testimonijs & rationibus eorundem traditionẽ muniuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, id est, inquantum sunt, esse bonos, quosdam uero inquantum inordinate fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam, non tantum essentia, sed etiam genere bonos esse, vt reficere esurientem, qui actus est de genere operum misericordiæ: quosdam uero actus absolute, ac perfecte bonos dicunt, quos non solum essentia, uel genus, sed etiam causa & finis commẽdat: ut sunt illi, qui ex bona uoluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

SVPRA determinauit Magister, quid sit peccatum secundum rem, & diffinitioné. In hac parte inquirit, vtrum peccatum sit pœna peccati. Diuiditur auté ista pars in duas partes. In quarũ prima Magister mouet quæstionem illam, & determinat secundum opinioné aliorum. In secunda uero secundum opinioné propriam. ibi. *In nullo tamen præiudicium factum ueritati, &c.*) Prima pars habet tres partes. In prima adducit Magister auctoritates, quibus ostendit, quòd unum peccatum sit alterius peccati pœna. In secunda uero mouet quæstioné,

vtrum peccatum secundum idem sit culpa, & pœna, an secundũ diuersa: & determinat iuxta aliorũ opinionem, ibi. *Et ideo meritò quæritur &c.*) In tertia uerò subiungit illius opinionis maiorem explanationem ibi. *Et licet hoc sensu omne peccatum mortale &c.*) Similiter secunda pars principalis, in qua illã quęstionem determinat secundum propriam opinionem, diuiditur in tres partes. In quarum prima determinat propositã quęstionem secundum propriam opinionem, confirmans eã auctoritate sanctorum. In secunda uerò determinat quoddam dubium in prædictis auctoritatibus propositum ibi. *Illud autem diligẽter notandum est &c.*) In tertia uerò breuiter epilogat ea, quæ prædicta sunt. ibi. *Satis diligenter eorum posuimus &c.*) Et sic in hac totali parte agitur principaliter de cõparatione culpę ad pęnã. Vtrum uidelicet culpa sit pœna causaliter tãtum, an causaliter simul, & essentialiter. Et quamuis secundum aliquorum opinionem peccatum sit pęna tm̃ causaliter, secundũ tñ opinionẽ Magistri, quã in litera innuit, nõ tm̃ causaliter, sed etiam essentialiter pœna est.

Dub. 1. P*Eccatũ est, et causa peccati &c.*) Sed contra. Aut peccatum est causa peccati uoluntaria, aut necessaria, Non uoluntaria, quia nihil uoluntarie operatur, nisi qđ cognoscit, & appetit: talis autem est rationalis creatura, nõ culpa: ergo non est uoluntaria causa. Item. Non est causa necessaria, quia qui peccauit in uno peccato, non est necesse, quòd peccet in altero: ergo non vr ꝙ aliquo modo sit causa. Item. Si peccatũ est causa peccati, aut ratione alicuius boni substrati, aut rõne defectus. Non rõne boni substrati, quia tunc magis deberet dici bonũ esse causa mali, quam peccatũ causa peccati. Non ratione defectus, quia qđ nihil est, nullius est cã: intentio.n. causalitatis in solis entibus reperit̃: pp qđ est quęstio, ꝙ peccatum sit causa peccati: & rõne cuius peccatum sit causa peccati. Resp. Dicendum, ꝙ cum in peccato duo sint, uidelicet cõuersio, & auersio, rõne utriusque pc̃m hẽt ad aliud peccatũ disponere, & per hoc peccatum aliud dicitur causare. Rõne quidẽ auersionis, quia in hoc qđ a Deo auertit, elongat à bono, & ꝑ hoc hõ efficit̃ impotens ad resistendũ malo. Rõne conuersionis, sicut actus unius uirtutis disponit ad actũ alterius, utpotè actus nutritiuę, ad generatiuã: sic una culpa hẽt disponere ad aliã, utpotè gula ad luxuriam. Est igitur pc̃m causa peccati. i. dispositio trahens, siue inclinans ad aliud peccatum tam ratione auersionis, q̃ ratione cõuersionis: sed rõne auersionis, in qua cõmunicant omnia peccata, quodlibet est causa cuiuslibet: ratione uero conuersionis, in qua distinguuntur, non quodlibet est causa cuiuslibet: sed peccatum unius generis disponit ad peccatum generis proximi, utpotè spirituale ad spirituale, ut superbia ad inuidiam, & carnale ad carnalem, ut gula ad luxuriam. Ad illud ergo, quod obijcitur, quòd non est causa uoluntaria, nec necessaria. Dicendum, quòd peccatũ nõ est sufficiens causa peccati: sed dicitur in hoc, ꝙ hoc ꝙ contrahit uoluntatem, ut commit-

tat aliquando culpam; & ita reducitur ad causam uoluntariã. Ad illud, quod queritur, utrum sit causa rõne positionis, uel defectus. Dico, quòd rõne utriusque, sicut uisum est. Conuersio .n. inordinata disponit ad aliã conuersionem inordinatam Ex conuersione.n.inordinata augetur in nobis concupiscentia, & pronitas ad malum, & dum augetur pronitas & concupiscentia, quasi quoddam pondus ponitur in anima. Quod.n.est pondus in corporibus, hoc est amor in spiritalibus. Et iõ bene dicit Greg. quòd peccatũ, qđ per poenitentiã non diluitur, mox pondere suo ad aliud trahit: & ita nec defectus per se facit, nec bonũ per se, sed unũ cũ alio. Illud tñ argumentum non ualet: quia defectus non põt esse causa alicuius: ergo nõ potest esse causa peccati. Causare.n.peccatũ non est causare aliquid, sed potius deficere. Vnde est ibi sophisma secundum quid, & simpliciter.

11. de Ciuita. dei cap. 18.

Dub. 2. *Illico ut peccat homo, &c.*) Sed cõtra hoc est, quia illa boni corruptio, siue actiue dicatur, siue passiue, est imaginis deformatio. Deformatio autẽ imaginis Deo displicet: & nihil qđ Deo displicet, est a Deo. (Idem.n.est fieri Deo auctore, & Deo uolentè) ergo talis corruptio nõ est a Deo. Item. Eadẽ sunt principia actionis & passionis: ergo si corruptio actio non est a Deo, uidetur similiter, quòd nec corruptio passio. Resp. Dicendũ, ꝙ illud uerbum non est dictũ scđm opinionem Magistri, sed scđm opinionem aliorum, sicut patet ex ipsa serie literę. Sed tñ, quia illud idem uidetur Magister dixisse in ultimo capitulo pcedentis distinctionis, aliter respondẽdum est, ꝙ in illa corruptione, & est considerare defectum, & deordinationem. Est nihilominus ibi considerare passionẽ, & ordinem ad pręcedentem actionem: & quantum ad hęc duo ultima, corruptio ista tenet rationem poenę, & quantum ad hoc dicitur esse a Deo, uidelicet inquantum poena: simpliciter aũt loquendo, ut dicatur corruptio modi, speciei, & ordinis esse a Deo, siue deformatio imaginis, non admittitur, sicut rões ostẽdunt, propter hoc, ꝙ talis corruptio & defectum dicit, & deordinationem, quę est culpa, sicut supra est ostensum. Et est talis corruptio poena non inflicta, nec contracta, sed acta: & ideo quodammodo tenet rationem culpæ, sicut ostensum fuit in pręcedenti Distinctione. Et quantum ad hoc non intelligitur illud, quod in litera dicitur. Et per hoc patent ea, quę in litera obiiciuntur. Art. 1. q. 1.

In nullo tamen praeiudicium factum ueritati putatur, &c.) Videtur hic esse implicatio contradictionis. Primo enim dicit, quòd unum, & idem (essentialiter loquendo) est poena, & culpa. Et post dicit, ꝙ idem ipsum & est a Deo, et non est a Deo. Res Dicendum est ad hoc, ꝙ illud, et consimilia intelligenda sunt cũ reduplicatione, ut quando dicitur, quòd aliquid peccatum est poena peccati, et ꝙ pęna illa est a Deo, hoc intelligitur scđm ꝙ poena, hoc est scđm rationem ordinationis. Et hoc innuit Ma Dub. 3.

gister in litera, cum dicit, ꝙ nō inquantum peccata sunt, pœnę sunt: nec inquātū peccata sunt, a Deo sunt.q.d.Cum in idē concurrant ratio deordinationis,& ordinationis per assertionē ad diuersa, ordinatio est a Deo, deordinatio uero minime.

Dub.4. *Sunt(inquit)quædam necessitate facta improbanda, &c.*) Contrarium huius uidetur Aug.dicere in Lib.de duabus animabus. Dicit.n.ꝙ illud solum est peccatū, a quo liberum est abstinere. Et dicēdum est ad hoc,ꝙ(sicut Magister determinat infra) quædā necessitas est ad peccata uenialia,peccata saltem in uniuersali, Illa autem ratio,& uerbū quod ibidem sequitur, intelligitur de peccato actuali mortali. Qualiter autem necessitas sit ad uenialia, hoc babebit qōnē infra suo loco,ubi Magr̄ inquirit dist. 31.

Dub.5. *Addunt quoque quosdam actus, &c.*)Quęritur,pro quanto dr̄ esse bonū in genere.Si dicitur,qa bonum absq; circunstantia aliqua superaddita:tunc vr̄,ꝙ reficere indigentem nō sit bonum in genere: quia est ibi circunstātia debita in eo, qui reficitur.Si tu dicas, ꝙ bonum in genere dicitur ; qa est cōe, & uniuersale: tunc similiter uidet̄, ꝙ deberet dici bonum in specie,cum generale dicatur respectu speciei.Est igitur qō, pro quāto dicatur aliquid esse bonū in genere. Quęritur ēt de sufficientia ipsius diuisionis per tria membra: uidetur.n.esse insufficiens; quia non tantum est bonum in genere,& bonum ex intentione, & causa; sed etiam bonum gratię, & glorię. Resp.Dicendum, quòd Magister diuidit hic bonum, non quocunque modo, sed bonum prout est in actu: bonūm aūt huiusmodi habet considerari in se, siue secundum se: & sic est bonum naturæ.Habet iterum considerari secundum comparationem ad naturam debitam:& sic dicitur bonū in genere. Habet iterum considerari secundū alia tria genera causarum, uidelicet in comparatione ad efficiens,& formam,& finem; & sic est bonum perfectum. Et sic patet sufficientia ; quia omnis actus aut comparatur ad suum principiū efficiēs solum. Aut comparatur ad suum principium efficiens, ꝓut respicit debitum obiectum. Aut comparatur ad suū principium efficiens,prout respicit debitum obiectum, & finem congruum. Bonū autem, secundū ꝙ respicit naturam debitam,dicitur esse bonum in genere, pro eo ꝙ sicut genus dicitur esse in potentia ad esse completū,quæ completur per aduentum differentiarum: sic in actu transeunte super naturam debitam quodammodo inchoatur bonū moris. Illud aūt bonum moris specificatur, & cōpletur per aduētum circunstantiarum, unde potest fieri & bene,& male.Similiter intelligēdum est de malo in genere. Quamuis autem bonū, & malum possint differenter fieri,& bene,& male:nihilominus tamen bonum quantum est de se,dicit inchoationem boni, & malū similiter mali: & ideo nomen boni tenet:quia in ipso saluatur ratio generis. Vnde bonū naturæ, respectu boni moris est quasi in potentia materiali, quę est

est potentia passiua: bonum autem in genere aliquo modo est bonum moris, ex hoc quòd trāsit supra materiam debitam: & ideo assimilatur potentiæ generis, quę est aliquo modo actiua. Genus enim est forma, (ut dicit Philosophus) licet per comparationem ad differentias in diffinitione sit sicut materia. Et ꝑ hoc patet respōsio ad obiectą. Nam bonum ex circunstantia contineri potest sub bono perfecto, uel sub bono in genere. Si.n.est indutum omnibus bonis circunstantiis, continetur sub bono ꝑfecto. Si autem deficit in aliqua circunstantia, reducitur ad bonum in genere: sub bono autē perfecto comprehenditur actus gratuitus, & gloriosus. Possent autem plura quæri de hac materia, sed alibi magis habent locum, quàm hic.

1. Metaph. 17. & 2. phy. 92.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An peccatum peccati pœna sit?

Ad intelligētiam huius partis circa tria incidit hic quæstio. Primò quæritur de comparatione culpæ ad pœnā secundum identitatem. Secundò uero quæritur de comparatione culpæ ad pœnam, secundum inseparabilitatem. Tertiò quæritur de comparatione pœnæ ad diuinæ iustitiæ æquitatem. Circa primum duo quæruntur. Primò quæritur, vtrum unum peccatum sit alterius peccati pœna. Secundò quæritur, utrum passiones animæ sint pœnæ tantum, an pœnæ simul, & peccata.

VTRVM peccatum sit pœna peccati. Et ꝙ sic uiƷ Apoc. ul timo. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Gl. Iustum est: sed esse in sordibus, nō est, aliud, quā esse in peccatis: & sordescere nō est aliud, quā peccare: ergo peccatum est meritum alterius peccati: igitur a relatiuis peccatum sequens est retributio præcedētis: sed retributio peccati nō est nisi pœna: ergo &c. ITEM. Grego expressius dicit, & habetur in litera. Inter primum peccatū apostasiæ, & ultimam pœnam ignis æterni, media quæ sunt, & peccata sunt, & pœna peccati. ITEM. Isido. Deus occultam superbiam clericorum uindicat ꝑ manifestam luxuriam: sed uindicta peccati est pœna: ergo manifesta luxuria est pœna peccati superbiæ. ITEM. Ex hoc, quòd homo peccat, meretur a Deo relinqui: sed ex hoc quòd relinquitur, cadit consequenter in aliud peccatū: ergo si hoc iustum est, qui unum peccatum commisit, meretur per cōsequens dimitti cadere in aliud: ergo si dimissus cadit in aliud peccatū, illud qđ secundo perpetratur, ordinē habet ad primum sicut ad meritū, sed omne tale est pœna peccati; ergo &c. ITEM. Omne illud est peccati pœna, in quo homo dānificatur, & lęditur, & in quod per illud peccatū inducitur: sed superbus hocipso ꝙ uult alium excellere, necessariò cadit in inuidiam, quando uidet alium se superare. Sicut.n. dicit Aug. in Lib. de Vera re igio: necesse habet alii inuidere, qui non uult ab alio superari: ergo uidetur, ꝙ inuidia sit pœna superbiæ: & in

Hāc rō nē uidetur par nifacere Sco. Dis. 37 q. unica. ibi. Sed iste modus, ut uidetur, est ualde difficilis.

uidia absque dubio est peccatum; ergo peccatum est pœna peccati.

SED CONTRA. Omnis pęna peccati est laudabilis, & nulla culpa est laudabilis: ergo nulla culpa est pęna peccati. Maior ꝓbatur: quia omne, quod iustum est, laudabile est: sed omnis pęna peccati est iusta, sicut dicit Aug. & habetur in litera. Minor uero per se patet. ITEM. Omnis pęna est ordinatiaua culpę, & ꝑ hoc faciens ad uniuersi decorē: sed culpa subsequens non ordinat culpam pręcedētem, nec decorat uniuersum, immo magis deturpat: ergo culpa nō est peccati pęna. ITEM. Si culpa subsequens est pęna præcedentis: ergo a relatiuis culpa præcedens est meritum sequentis, pari ratione illa culpa, quæ est subsequens, est meritum alterius, & sic deinceps; si ergo nullum peccatum debet remanere impunitū, uidetur ꝙ homo debeat peccare in ęternum: si ergo hoc est inconueniens, & indignū, patet ꝙ peccatū non est peccati meritum; igitur nec unum peccatum est alterius punitiuū. ITEM. Si sequens peccatum punit pręcedens; ergo cum Deus nō puniat bis in idipsum: culpa sequentis peccati perpetrata culpa pręcedens non debet puniri: aut si punitur, non dēt tātum puniri: ꝙ si hoc esset uerum, reportaret quis cōmodum de malitia: ꝙ si hoc est inconueniens, patet &c. ITEM. Si peccatū est pęna peccati, & Deus non punit supra condignū, nunquā peccatū sequēs esset maius peccatum ꝑcedenti: ꝙ si hoc de plano est falsum; q̃a de minori peccato deuenitur ad maius. planum est, ꝙ peccatum non est pęna peccati.

RESOLVTIO.

Peccatum sequens præcedentis peccati nedum causaliter, immo essentialiter pœna est; siquidem ut pœna damnificat, & ut pœna ordinat.

RESPON. Dicēdum, quòd absque dubio (sicut auctoritates sāctorum expresse dicunt) tenendum est, quod peccatū est pęna peccati. Sed aduertēdum est, qđ circa hoc est duplex modus intelligēdi, secundū qđ Magister in litera innuit. Quidam. n. dicere uoluerunt, qđ peccatū est pęna peccati, non tamen essentialiter, siue secundum id quod est; sed ratione eius, quod concomitatur, uel ratione eius, quod consequitur; sicut patet ꝙ peccatum manifestum, ex quo cōsurgit infamia; dicitur esse uindicta peccati occulti, nō ratione ipsius transgressionis; sed ratione infamię consequentis. Vel, peccatum, in quo est manifesta ignominia, est pęna peccati suꝑbię, sicut peccatū hęresis, & alia huiusmodi, quæ uocat Apostolus passiones ignominiæ, pœna est ratione ignominię, non ratione culpę. Et breuiter quodlibet peccatum potest dici pœna peccati præcedentis ratione lęsionis quā infert; & sic idē dr̄ peccatū, & pęna peccati: ita tamen quod peccatum dr̄ essentialiter, & pęna peccati causaliter. Sed quoniā secūdum istum modum nō tātum unum peccatum posset dici pęna alterius; sed et unum peccatum posset dici pęna sui, causaliter loquēdo; quia

quia peccās seipsum lędit: & itē rū (sicut ostensum fuit in pręcedentibus) non tantū actio inordinata est culpa: uerum etiā ipsa deformitas, quę remanet in anima, & ipsa animę deformatio nō modica est ei pœna: & rursus, (sicut rōnes primę ostendunt) quędam ordinatio meriti, & retributionis est inter culpam pręcedentem & sequentem, etiam quantū ad id, quod culpę sunt. IDEO est alia opinio, cui magis uidetur consentire Magister: qđ peccatum sequens non tantum causaliter, sed etiam essentialiter (ut sic loquamur) est pœna peccati pręcedentis: & hoc dicendo (sicut Magister dicit) in nullo fit pręiudicium ueritati: imo hoc est satis planum. Nam pœna dicit duo, & dicit malum, siue damnum, & dicit ordinem ad pręcedens meritum &: hęc duo contingit reperiri circa sequens peccatum. Damnificatio enim, & nocumentum est in ipso secūdum quod peccatum: eo enim est peccatum, quo nocet, & magnum malum incurrit q̃s cum incidit in peccatum; etiam si nihil aliud deberet habere posterius. Ordinationem uero habet in eo ꝙ sequens; hoc ipso enim quòd homo est in peccato, dignus est dimitti cadere in aliud. Iuxta illud Apocal. ult. sicut dicitur in Glo. Iustum est, ut qui in sordibus est, sordescat adduc. Concedendum est igitur simpliciter, quod peccatum potest esse pœna peccati, ut expresse dicunt auctoritates Sanctorum.

AD ILLVD uerò, qđ primo obiicitur, quod omnis pœna est laudabilis. Dicēdum, quod illa propositio dupliciter pōt intelligi. Aut qđ laus attribuatur pœnę, scđm id quod est: aut inquātum pœna. Si attribuitur pœnę scđm id quod est, sic est falsa: multæ.n. sunt pœnæ, quę sunt passiones ignominię, & nō sunt laudabiles, sed uituperabiles. Si aūt attribuatur pœnę sub ratione pœnę, hoc est inquātum est pręcedentis peccati punitiua, sic omnis pœna est laudabilis, propter hoc quod ordinata est; et per eundem modum intelligenda est hęc ꝓpositio. Omnis pœna est iusta. Cum ergo infertur, quod peccatum sit iustum, uel quod sit laudabile: est ibi sophisma secundum accidēs: quia ꝓcedit a laudabilitate ordinis ad laudē rei ordinabilis: hoc autē non sequitur; q̃a frequēter laus ordinis extranea est rei ordinabili: maximè cum illud, qđ est uituperabile, ordinatur conuenienter, & laudabiliter. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ omnis pœna est ordinatiua culpę. Dicēdum, quod uerū est, ꝙ eo modo ordinat, quo mō punit: & illa, quę simpliciter est pœna, & simpliciter punit, est simpliciter ordinatiua: & illa, quæ sufficienter punit, sufficienter ordinat. Quę uero est pœna secundum quid, & non punit sufficienter, ordinat solū secundum quid: & uerum est illud, qđ sicut quidā ordo laudabilis est, licet magis manifestus pœnę infernalis ad culpam: ita quidam ordo est laudabilis, licet minus manifestus peccati subsequentis ad ꝑccatū ꝑcedens: & in hoc ordine laudatur diuina iustitia, quę cōmittē

tem unum peccatum iusto iudicio permisit labi in aliud. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ culpa præcedens est meritum sequentis. Dicendũ, quod est meritum congrui, & est meritũ cõdigni. Et cum dicitur culpa præcedens esse meritum sequentis, hoc non est quantum ad meritũ condigni, sed congrui, quæ quidem congruitas in alia congruitate de facili potest recompensari. Sicut enim est cõgruũ, ꝙ Deus peccatorem permittat labi in aliud peccatum, sic est etiam congruum, ut quia male usus est uita, eam sibi auferat, & in infernum demergat. Sicut ẽt congruum est, ut dimittat eũ cadere in aliud peccatum: sic ẽt congruum est, ut si uelit abstinere, det ei auxilium, ut in aliã culpã non corruat. AD ILLVD, quod obiicitur, quod Deus non punit bis in idipsum. Dicendũ, quod peccatum sequens nõ erat pœna, in qua fieret retributio de condigno, sed solum de congruo. Et sic retributio eius, qđ meretur quis quantum ad meritum congrui non præiudicat ei, quod meretur quantum ad meritum cõdigni. Dat enim Deus iustis bona in præsenti, non propter hoc dat minora in futuro: sic intelligendum est se habere in proposito. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, qđ Deus non punit supra condignum &c. iam patet responsio. Hoc enim intelligitur de pœna, quæ a Deo infligitur proprie: & de ea, quæ circa peccatum præcedens respicit meritum condigni: utrũque autem horum deficit in proposito. Nã culpa sequens scđm id quod est, nõ est a Deo: culpa ẽt sequens non ordinatur ad præcedens peccatum secundum rationẽ cõdigni, sed scđm rõnem cõgrui. Congruit.n. hoc ordini diuinę iustitię, sicut ostẽsũ est.

QVAESTIO II.

An passiones animæ pœna tantum sint; uel pœna & peccata simul?

VTRVM passiones aię sint pęnæ tantũ, an pœnæ simul, & peccata. Et qđ sint pœnæ, & peccata uidetur. Omne illud, ꝓ quo quis meretur mortem æternã, est peccatum: sed pro passionibus animæ meretur quis mortẽ æternam, Matth. 5. Qui irascitur fratri suo, reus est gehẽnę ignis: ergo ira, quæ est passio animæ, est culpa, pari rõne & aliæ passiones animę. ITEM. Oẽ illud, quod directe repugnat uirtuti, est culpa: sed ira, & inuidia, & aliæ passiones animæ repugnãt uirtutibus: ergo &c. ITEM. Omne illud, qđ est contra rõnẽ rectam, est culpa: sed passio animæ, quæ est dolor de alieno bono, est contra rõnem rectã, quę de illo iudicat esse gaudendum: ergo &c. ITEM. Illud maxime tenet rõnem culpæ, quod maxime est impugnatiuum gratiæ: sed inuidentia gratiæ fraternæ maxime repugnat gratiæ spiritus sancti: ergo cum hæc sit passio animæ, & pœna, uidetur qđ passiones animę sint peccata. ITEM. Ad hoc ipsum est ratio Aug. in Lib. 83. quæ. Arguit.n. sic. Omnis perturbatio est passio, omnis cupiditas est perturbans: ergo oĩs cupiditas est passio: sed planũ est, quod cupiditas est culpa: ergo peccatum est passio,

passio, & econuerso: reddit igitur idem quod prius.

Sed Contra. In oĩ peccato (sicut uult Aug in Lib. de lib. arb.) regnat libido: ubicunque aũt regnat libido, ibi est improba delectatio: ergo oẽ peccatum inquantũ est peccatũ, delectat: sed hmõi passiones animę eam puniunt, & contristant: ergo uĩ quod non sint peccata. Item. Omnis culpa actualis est uoluntaria: sed istę passiones animę non sunt uoluntarię: ergo non sunt culpa, sed tm̃ pœna. Item. Omni culpa uituperamur: passionibus autem animę non laudamur, nec uituperamur, sicut uult Philosophus: ergo passiones animę non sunt peccata. Item. Opposita sunt nata esse in eodem genere: sed nulla uirtus est passio, cum omnis uirtus sit in genere habitus: ergo nullum uitium, siue peccatum est passio. Item. In omni peccato est conuersio ad commutabile bonũ: in hmõi aũt passionibus aĩę, quę sunt inuidia, ira, tristitia, potius est tędiũ boni, & auersio, quàm conuersio: ergo tales passiones animę nõ sunt culpę.

RESOLVTIO.

Quæ oriuntur ex corruptione natura, ut pœnali corruptione corrupta est, pœna tantũ sunt; ut fames, sitis, &c. Quæ uerò à natura ut uitiosa corruptione ẽẽ corrupta est, & pœnæ & culpæ rõnẽ obtinent, ut ira, inuidia, & cetera huiusmodi affectiones.

Resp. Dicendum, quòd sicut expresse dicit Magister in litera, & probat per auctoritatem Aug: multę sunt passiones aĩę, quę non sunt solũ pœnales, uerum ẽt culpabiles, sicut ira, & inuidia. Licet autẽ huiusmodi passiones peccata sint, tamen nõ sunt peccata inquantum passiones, sicut idem August. dicit, & habetur in litera. Omnis autem passio inquantum ipsa aliquis patitur, non est peccatum, sed hmõi passiones peccata sunt ratione inordinationis uoluntatis coniunctę, uel antecedenter, uel consequenter. Propter quod notãdum est: quod quędam est passio illata ab extrinseco, & circa hanc non consistit meritum, nec demeritum, nisi inquantum a uoluntate respuitur, uel acceptatur. Vnde occidi pro Christo nõ est meritorium, nisi in quãtum uolitum est ab eo, qui occiditur: unde (propriè loquendo) in talibus passionibus non est quid meritorium, sed sufferẽtia passionis. Est & alia passio, quę ortum habet ab intrinseco. Et hæc dupliciter potest oriri: quia quędam oritur ex corruptione naturę, quædam uero ex cõuersione uoluntatis liberæ. Et illa, quę oritur ex corruptionę naturę, in duplici differentia est: quoniam natura corrupta est uitiosa corruptione per concupiscentiam, & corrupta est corruptione pœnali per mortalitatem inflictã. Illæ igitur passiones, quę oriuntur ex corruptione naturę, ut est corrupta pœnali corruptione, tenent rõnem pœnæ tantum, ut fames, & sitis: illæ uero, quę oriuntur ab ipsa, ut est corrupta corruptione uitiosa, non tãtum habent rationem pœnę, sed ẽt culpæ: sicut sunt inordinatæ affectiones animæ, quę cõsurgunt ex morbo concupiscen-

tiæ:& tales ſunt paſſiones iræ, et inuidiæ, & conſimiles: ſecundũ autẽ quod huiuſmodi paſſiones animæ oriuntur ex uoluntatis conuerſione ad aliquod bonum amabile: ſic ſecũdum quod uoluntas habet conuerti dupliciter: paſſiones huiuſmodi ſunt in duplici genere. Voluntas.n. aliquando conuertitur ad bonum ſimpliciter, & tunc deteſtatur, & odit quod aduerſatur illi bono, utpote peccatum: & hoc modo paſſiones inde conſurgentes ſunt iuſtæ, & meritoriæ. Conuertitur etiam uoluntas aliquãdo ad bonum proprium, & ad bonum ut nunc: & tunc paſſiones, quæ inde cõſurgunt, culpabiles ſunt, & malæ, ſicut & uoluntas a qua oriuntur. ſed non habent plenã rationem mali, & culpæ, niſi quando uoluntate conſummantur: utpote cum aliquis uult iraſci, uel etiam uult contriſtari. Et ſic patet quod huiuſmodi paſſiones animæ peccata ſunt & inquantum oriuntur ex corruptione concupiſcentiæ, & inquantum ortũ habẽt ex inordinato amore uoluntatis deliberatiuæ. Concedẽdę ſunt igitur rationes oſtẽdentes aliquas paſſiones animæ eſſe peccata.

Ad illvd uero, quod obiicitur primo in contrarium, quod libido regnat in omni peccato. Dicendum, quod uerum eſt ſecũdum quod libido dicitur improba uoluntas: ſed non oportet ſecundum quod libido dicitur immoderata delectatio. Nilominus tamen poteſt dici, quod & in iſtis peccatis reperitur libido reſpectu proprii motiui. Nã inuidus delectatur in boni ſingularitate, & iracundius delectatur in adeptione uindictę: imo quod plus eſt, ſicut uir iuſtus ex rectitudine uoluntatis delectatur, dolendo de malo culpæ, ſic etiam inuidus quãdam refectionem inuenit in dolendo de aliena proſperitate: ita quod delectatio eſt de uno, & triſtitia eſt de altero. Quemadmodũ enim aliquis dum amiſit illud, quod multum dilexit, triſtatur uehementer, & magna eſt illi conſolatio poſſe triſtari, & ibi ſolum inuenit quietem in fletu, & dolore, ſicut Augu. in 4. Confe. dicit de ſe: ſic inuidus in dolendo de bono alieno, in illa paſſione inuenit quandam delectationem in eo, quod placet ſibi de bono alieno contabeſcere: illa tamen delectatio multũ eſt reſperſa amaritudine. Ad Illvd, quod obiicitur, quod paſſiones ſunt inuoluntariæ. Dicendum, quod inuolũtarium dicitur dupliciter, ſicut & uoluntarium. Vno modo dicitur uoluntarium, cuius principium eſt uoluntas. Alio modo dicitur uoluntariũ, quod concomitatur uoluntas. Et ſecundum hunc duplicem modum dupliciter dicitur inuoluntariũ. Vno modo ut dicatur inuoluntariũ, quod non eſt a uoluntate efficiente. Alio modo ut dicatur inuoluntarium, quod non fit cũ uoluntate concomitante. Primo igitur modo accipiendo inuoluntarium: ſic ueritatem habet de paſſionibus, quę fiunt ab extrinſeco: quia earum principiũ eſt extra: uolũtarium aut eſt cuius principium eſt in ipſo: non aũt hẽt ueritatẽ in paſſionibus, q̃ ſunt ab intrinſeco, ſicut prius oſten

ostensum est: imo possunt esse uoluntariæ non solum sicut a uoluntate concomitante, imo sicut a uoluntate causante, dum diligit aliquod inordinate. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ passionibus non laudamur, nec uituperamur. Dicendū, quod hoc uerū est, per se loquendo: prout tamen radicem habent ex uolūtate, & uoluntas concomitatur eas, & laudari possumus, & uituperari, sicut prius ostensum est: ideo ratio illa non concludit, quod huiusmodi passiones non sint, peccata, sed qđ peccata non sint inquantum eis patimur. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ nulla uirtus est passio, iam patet responsio. Nam aliqua uirtus potest circa passiones consistere, sicut patientia, & fortitudo, prout illæ passiones efficiuntur uoluntarie, sic & in proposito intelligendum est esse Nihilominus tamen potest dici, qđ quāuis passio non sit uirtus nisi ex actu uoluntatis simul coexistentis, pōt tamen aliqua passio prout egreditur a natura uitiata, & corrupta; esse peccatum: nec ualet illa ratio, cum plura exigantur ad complendum bonum, q̃ ad committendum malum. AD VLTIMVM iam patet responsio. Nam istæ passiones oriūtur ex conuersione uoluntatis ad commutabile bonum, & ideo peccata sunt: nunquam enim quis inuideret alicui, nisi nimis amaret proprium bonum, ut uult Dam. Ira uindex est lęsę cōcupiscentię: imo generaliter (sicut ostendit Aug. in 14. de ciuitate dei cap. 7.) omnes huiusmodi passiones ortū habēt ex amore.

3. Eth. cap. 5.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An sit ponere culpam præcedentem sine pœna subsequente?

CONSEQVENTER q̄ritur de cōparatione culpę ad pœnā secundū inseparabilitate. Et circa hoc duo quęruntur. Primo quęritur, utrū cōtingat ī aliquo ponere culpā sine pœna subsequēte. Sc̄do quęritur, utrū cōtingat in aliquo reperire pœnā sine merito p̄cedētis culpę.

VTRVM contingat in aliquo ponere culpā sine pœna subsequente. Et quod sic uidetur. Eccles. 5. Altissimus est patiens redditor: sed patiens non statim uindicat iram suam, sed usque in tempus expectat: ergo uidetur, quod Deus peccatorem nō statim puniat: ergo contingit in aliquo esse culpam sine pœna. ITEM. Pronior est Deus ad miserendum, quàm ad condemnandum: sed meritū non habet statim coniunctum præmiū: ergo ur̃ similiter, quod culpa non statim habeat iunctam pœnā: ergo &c. ITEM. Pœna est (ut dicit Augu.) labor inuoluntarius: sed impiis, & peccatoribus in hac uita multa prospera ꝓueniūt: & plures sunt q adeo in malo lętātur, qđ dolorem non sentiunt: ergo uidetur, ꝙ ponere sit peccatum absque pœna, saltem ad tēpus. ITEM. Si statim peccator cū peccat punitur, aut punitur sufficiēter, aut non sufficienter Si sufficiēter: ergo nō dēret amplius in inferno puniri. Si non sufficienter: ergo aliquid de culpa ad tēpus remanet impunitū: sed qua

ratione

ratione aliquid remanet impunitum, eadē ratione & totum: ergo uidetur, quod peccatum possit saltem ad tempus separari a pœna. ITEM. Multo misericordior, & benignior est Deus, q̃ sit aliquis homo: sed ad laudem benignitatis humanę spectat, ut in nullo uindicet iniuriam sibi factam: ergo multofortius hoc decet facere Deum: ergo uidetur, quod saltem ad tempus debeat relinquere peccatum impunitum.

SED CONTRA. Aug. I. confess. Iussisti dñe, & sic est, ut pœna sua sit sibi omnis inordinatus animus: si ergo ad culpā necessario sequitur animi inordinatio, necessario igitur ad culpam sequitur aliqua punitio. ITEM. Vbicunque est peccatū, ibi est priuatio modi, speciei, & ordinis: ubicunque autē hoc est, ibi est damnificatio: ubicunque autē damnificatio est merito culpæ, ibi est iusta punitio: ergo imposibile est culpā esse in aliquo absque pœna. ITEM. Quicunque inordinate conuertitur ad bonum ut nunc, auertitur a bono simpliciter: & quicūque acquirit carnalem delectationem, perdit spiritualem consolationem: sed perdere spiritualem consolationē, ad quàm anima nata est, & amittere Deum, qui est omne bonū animę, hoc est maximum damnum, & pœnam incurrere: ergo uidetur, quod nunquam peccatum committatur absque pœna. ITEM. Vniuersum ideo dicit̄ esse ualde bonum: quia optime ordinatum: sed in eo quod est optime ordinatum, non potest esse ordinis corruptio nec simpliciter, nec ad tempus: sed peccatūabsq; pœna est inordinatum: ergo impossibile est ad momentū peccatum esse impunitum. ITEM. Ad iustitiæ perfectionem spectat superare iniustitiam, sicut ad sapientiæ perfectionem spectat uincere malitiam, ut dicitur Sap. 7. Sapientia uincit malitiā: sed quia sapientia uincit malitiā, impossibile est aliquod malum esse, quod diuina sapientia non statim ordinet, & exinde bonum aliquod eliciat: ergo cū iustitia Dei similiter omnē superat iniustitiam, impossibile est aliquam culpam committi, quin statim ad eam non sequatur aliqua pœna.

RESOLVTIO.

Nullatenus & propter diuinæ æquitatis perfectionem, & propter uniuersi pulchritudinem: & ex ordinatione culpæ, & conditione naturæ peccantis.

RESP. Dicēdum, quòd impossibile est culpā in aliquo esse, q̃n ad ipsam sequatur pœna insepa rabiliter. Et ratio huius potest sumi ex perfectione diuinę æquitatis, & ex pulchritudine uniuersitatis, & ex inordinatione culpæ, & ex conditione peccantis naturæ. Ex perfectione diuinæ æquitatis ratio sumitur sic. Tantæ.n. æquitatis est Deus, q̃ est iudex omnium, ut nō patiat dedecus peccati ad modicū esse sine decore iustitię: oī.n. modo debet iustitia iniustitiam superare. Ex pulchritudine uniuersitatis rō sumit̄: Vniuersū.n. ex ordine pulchritudinē habet, & talis est ista pulchritudo, qualē decuit fieri ad ostēsionē summę sapien-

pientiæ: & ideo nullo modo fœdari potest, ac ꝑ hoc nec ad momentum esse in ea aliquid inordinatum, & ita nec peccatum a pęna separatum. Ex corruptione culpæ ratio sumitur. Nunquam enim culpa committitur, quin modus, species, & ordo circa rōnem uolūtatis, & dum uoluntas se uolūtariè in actu suo deordinat; semetipsā incuruat, & dū incuruat; modo, specie, & ordine quantum ad habilitatem ad bonum se priuat: talis autem priuatio magna est in ipsa anima dānificatio, & lęsio. Et ideo dicit Augu. in quodam sermone de Nocentibus. Nemo habet iniustum lucrum sine iusto dāno: ubi lucrum, ibi damnum: lucrum in arca, & damnum in cōscientia: tulit uestem, & perdidit fidem: acquirit pecuniam, & perdidit iustitiam. Ex conditione naturæ ratio sumitur. Quia uoluntas rationalis, quæ est causa peccati, quasi media est inter sensualitatem, & sensibilitatem, & synderesim: media est etiam inter Deum, & alias creaturas: & cum se conuertit ad hæc inferiora, ab eo recedit, qui sursum est: & dum acquirit paruum bonum, amittit magnum bonū: quia dum acquirit ut nunc bonum, amittit simpliciter bonū: & quæ erat media, facit seipsam infimam. Similiter cum peccādo concordat cum sensualitate, discordat cum synderesi: & dū cū synderesi discordat, incurrit ex illa repugnantia remorsum quendam, & afflictionem internam: & ita dum peccat perdidit magnum bonum, perdidit honorem propriū: perdidit solatium, & incurrit remorsum. Et sic patet, quod ad culpam inseparabiliter sequitur pœna, siue dicatur pœna quædam dāmnificatio, siue dicatͬ pœna afflictio, siue inuoluntaria passio: sed pœna, quæ est dānificatio, semper sequitur, & in actu, & ī habitu: quia nūquam est homo in culpa, quin semper sit in damno, Afflictio uero, siue remorsio sequitur saltem in habitu, quāuis propter delectationē intensam, uel considerationem, siue distractionem animi non sentiat. Et ex hoc patet, qualiter peccatum claudit in se pęnam, & qualiter peccatum potest dici pœna peccati, & etiam pœna sui ipsius Secundum enim diuersam comparationem uoluntatis peccantis ad synderisim, & sensualitatē, idem ipsum & habet rationem peccati, & habet rationem pœnę, sicut ostensum est. Concedēdæ sunt igitur rationes probantes, quod pœna sequitur culpā inseparabiliter.

Ad illud ergo, quod primo obiicitur in contrarium; q̄d altissimus est patiens redditor. Dicendum, ꝙ dupliciter est loqui de pœna, scilicet quantum ad statum inchoationis, & quātum ad statum consummationis. Et primo modo punitur homo remediabiliter, secundo irremediabiliter. Pœnam igitur secūdum statum inchoationis, & remediabilitatis statim infert Deus: quia hoc decet suam iustitiam. Secundū statum uero consummationis, & irremediabilitatis differt: hoc enim decet suā benignitatem, & patientiam: secundum cuius diuitias nos expectat

pectat ad pœnitentiam. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ Deus non statim remunerat. Dicēdū, quod sic in pœna magnitudo afflictionis differtur, & interior afflictio, & remorsio peccatum concomitatur: sicut & in benefactis, seu beneficiis Dei dulcedinis multitudo absconditur benefacientibus: nihilominus tamen aliquę primitię spiritus degustantur, & in omni bono opere quędam iocunditas conscientię, & tranquillitas bene operāti conceditur, quę est sicut fructus, & remuneratio operis illius: & hoc est quod dicit Apostolus, Laborantem agricolam oportet primo de fructibus edere. (2. Tim. 2.) AD ILLVD, quod obiicitur, quod pœna est pasio inuoluntaria, & afflictiua, iā patet respōsio ex his, quæ dicta sunt. Nam ibi est damnificatio & afflictio, quamuis non semper sentiatur. AD ILLVVD, quod obiicitur, quod Deus punit sufficiēter, aut non. Dicendum, quod punire sufficienter, hoc est dupliciter. Aut simpliciter, aut secundum quod competit statui præsenti. In pręsenti igitur punitur culpa sufficienter: sed hoc non simpliciter, sed prout competit statui præsenti: & ideo in tali punitione saluatur debitus ordo: & nihilominus post egressum animæ a corpore debet fieri pœnę accumulatio: nec remanet in præsenti, nec in futuro aliquid impunitum, sed totum punitur, licet plus, & minus scđm quod exigit locus, & tempus. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ homo benignus condonat. Dicendū, quod non est simile, pro eo qđ cū Deus sit ipsa iustitia, si propriā offensā dimitteret impunitā, iniuriā faceret ipsi iustitiæ: nō sic aūt est de hoīe. Præterea cū ipse sit ultimus iudex, ei seruātur oīa puniēda. Vnde qđ ipse dimittit impunitū, alius punire non pōt: non sic aūt est de hoīe, qui habe aliū superiorem iudicem, & quod ipse nō punit, quasi ad Deum remittit.

QVAESTIO II.

An econuersò dare sit pœnam subsequentem in aliquo absque culpa præcedente?

VTRVM pœna possit esse in aliquo sine culpa p̄cedente. Et quod nō uidetur. Primo auctoritate Hieron. ait enim sic. Quicquid patimur, peccata nostra meruerunt. ITEM Grego. in quadam Collecta. Nulla eis nocebit aduersitas, si nulla dominetur eis iniquitas: ergo si non præcesit dominium culpæ, uidetur quòd nullo modo sequi posit supplicium pœnæ. ITEM. August in. in primo Tractat. Mors, & uita a domino Deo est: sed uita ut a donante, & mors ut a uindicāte: si igitur a Deo est mors ut a uindicāte, pari ratione & omnis alia pœna: sed omnis uindicta respicit meritum culpæ præcedentis: ergo uidetur, quod in nullo sit aliqua pœna, quin in ipso prius fuerit culpa illius pœnæ meritoria. ITEM. Pœna quantum est de se, dicit aliquod malum. Diuiditur enim malum in malum culpæ, & malum pœnę: ergo sicut malū culpę dicit priuationē alicuius boni, & alicuius ordinis, ita ēt & malū pęnę: ergo sicut malū culpę īdiget ordi-

ordinari, ita & malū pœnæ: sed sicut malum culpę ordinatur p sequens malum pęnę, sic malū pœnę p anterius malum culpę: igitur sicut culpa non pōt esse sine pęna, sic nec pęna sine culpa. Item Omnis punitio secūdum qđ huiusmodi est effectus diuinę iustitię; iustitia aūt secundū quod huiusmodi considerat meritorum exigentiā: nullum autē est meritum pœnę nisi peccatū: ergo impossibile est aliquē puniri nisi in eo, quod prçcesserit macula peccati.

Sed contra. Iob. 17. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. Et similiter Iob. 6. Vtinā appenderētur peccata mea, quibus irā merui, & calamitas, quā patior in statera; qua si arena maris hęc grauior appareret: ergo uī, qđ pœnę, quę fuerunt in Iob, non fuerunt merito prçcedentium peccatorum. Item. Ioā 9. cap. Quis peccauit, hic, aut parentes eius, ut cęcus nasceretur: ubi dicitur. Neque hic peccauit, neque parētes eius. Et exponit Aug. ꝙ hoc non dicitur: quia non peccauerunt: sed quia cęcitas non erat pœna peccati: ergo idem quod prius. Item. Pro peccato originali nō meretur quis nisi semel mori: & Lazarus non tantū fuit mortuus semel; sed bis: ergo uidetur quòd prima mors, aut secunda fuerit ei absque merito peccati inflicta. Item. Tota die uidemus, ꝙ impius affligit iustum. Et de hoc etiam propheta cōqueritur. Abacuh. 1. Quare taces conculcante impio iustiorē se? sed non esset iusta quęrela prophetę si iustus pro peccatis suis puniretur: ergo uidetur, ꝙ multæ pœnę infligantur, q̄ non infliguntur merito peccatorū. Item. Christus fuit a Iudæis interfectus: & planum est, qđ in ipso nullū fuit oīno peccatum, & mors illa pęna fuit, hoc cōstat: ergo uidetur, ꝙ pęna possit esse absque culpa præambula.

Resolutio.

Nunquam, nisi in ordine ad bonum posterius, quod ex ea elici potest.

Respon. Dicendum, quòd malum pœnæ dupliciter potest ordinari. Vno modo ad malū culpæ, quod puniendo ordinat. Alio modo in compaparatione ad bonum, qđ Deus elicit ex illa pœna. Dico igiī, ꝙ si aliqua pęna infligatur, cuius ordinatio principaliter consistat in comparatione ad malum culpæ puniendum, necesse est aliquā culpam præcessisse: nec tātum præcessisse; sed etiam aliquo modo concomitari inseparabiliter. Pęna enim ordinata ad puniendum culpam aut est directe ordinata ad solū puniendū, aut ē ordinata principaliter ad malū excludendum. Primo modo est pœna infernalis, & secūdo modo est pœna purgatoria. Et primo modo requirit pœna præsentiam culpæ secundum deformitatem, & maculam. Secundo modo requirit culpæ præsentiam secundum reatum. & sequelam. Si autem pœna infligatur principaliter propter ordinem, quem habet ad bonum, quod inde elicitur, aut ergo propter bonum proprium, aut propter bonum alienum. Si propter bonum proprium, sic requirit

quirit ꝙ in subiecto illo aliquã do fuerit culpa, & ꝙ possit esse de futuro. Si autem propter bonum alienum, sic sufficit pœna, ut fuerit culpa in alio, quam in eo qui punitur, in eo uidelicet pro quo pœna illa sustinetur: ꝑ quem modum fuit in Christo, cuius mors, & passio erat ordinata ad redimendum genus humanum, & liberandum, & reparandum a lapsu, in quem ceciderat ex peccato primi parentis. Et sic patet, ꝙ omnis pœna aliquo modo respicit culpam: sed quædam ut præsentem in se, ut pòte pœna infernalis, quędam ut præteritam in se; sed præsentem in reatu, & sequela, sicut pœna purgatoria. Quædam uero solum ut præteritam, & hoc in eo, qui punitur: & sic est omnis pœna iustorum, Christo excepto. Quædã uero respicit culpam non in se; sed in alio, sicut patet in Christo. Cũ ergo quæritur, utrum omnis pęna sit causata a culpa. Dicendum est, ꝙ si intelligatur de causa meritoria de condigno, sic non habet ueritatem: si autem intelligatur de causa, sine qua non, sic aliquo modo ueritatem habet. Nulla enim esset pœna in homine, nisi præcessisset culpa. Et per hoc patet responsio ad quæstionem propositam, qua scilicet quæritur, utrum pœna possit esse in aliquo sine culpa pręcedente: siue qua quęritur, utrum pœna possit separari a culpa. Concedendum est enim, quòd sic; propter ordinationem, quam habet ad bonum posterius, quod ex ea elicitur.

Ad illud ergo, quod obiicitur de Hieron. Dicendum, ꝙ Hieron. non accipit ibi mereri pro merito congrui, quod quidem est (sicut dictum est) ꝙ nisi fuisset in nobis peccatum originale, in nobis non esset contracta pęnalitas, unde esset afflictio aliqua pœnæ: & ꝙ in Christo fuit, hoc fuit solummodo uolũtarie. Ad illud, quod obiicitur de Grego. Dicendum, ꝙ facienda est uis in hoc, quod dicit [nulla nocebit aduersitas] nam aduersitas, quę infligitur homini exigente merito præcedentis peccati, non est ad eius nocumentum: sed potius ad eius profectum: iuxta illud Apostoli. Diligentibus Deum omnia coopērãtur in bonum. Ad illud, quod obiicitur, quòd mors est a Deo uindicante, & ita aliæ pęnæ. Dicendum, ꝙ in opere iustitiæ se multum immiscet opus misericordiæ. Et ideo quamuis prima dispositio ad pœnam fuerit uindicta: multę tamen pœnę consequuntur ad illam dispositionem, quæ potius sunt beneficia diuinæ misericordiæ & diuinæ uisitationis, quã sint instrumentum irę. Cum ergo dicitur, ꝙ mors est a Deo uindicante, hoc intelligĩt de ipsa necessitate moriendi: sed ex hoc non sequitur, quòd omnis alia pœna sit a Dei uindicta: immo (sicut tactũ est) potest esse a Dei misericordia, quæ erudit, & flagellat omnem filium, quem recipit. Sic.n. competit præsenti statui. Ad illud, quod obiicitur, quòd pœna ordinatur ad culpam sicut econuerso. Dicẽdum, quòd non est simile. Pœna enim habet ordinari (sicut dictum est) dupli-

dupliciter, nō solum ad prius; sed etiā ad posterius. Peccatū aūt secundum ꝙ huiusmodi ordinari hēt solū ad posterius, uidelicet ad pęnā: & ideo culpa sē per dicit inordinationē, nisi ꝑsentialiter adsit pęna: pęna uero ꝑꝑ inordinationē ad posterius bonū ordinata, & utilis esse pōt, ēt si nulla sit culpa in eo, qui punitur, illius pęnæ meritoria. Illud enim malum, recompēsatur per maius bonū, quod inde elicitur, sicut patet ī cęco nato, & in Iob, & Lazaro, & in quolibet uiro iusto. Quot autē bona inde eliciantur, inuenieť in 4. Dist. 15. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, iam patet responsio: quia & si punitio sit a diuina iustitia, nihilominus tñ plerunque est a diuina misericordia Sicut. n. uult Aug. ī quodam sermone, quē facit de flagellatione Pharaonis, cū Deus immittebat flagella, impedebat misericordiæ beneficia: qa cor eius ad conuersionē excitabat: cum uero subtrahebat, hoc erat ex rigore iustitiæ, quę propter ipsius Pharaonis peccata dum illa flagella subtrahebat, ipsum obdurari sinebat: & pro tanto scriptura dicit, quod cor eius indurabat.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An pœnali qua à dolore inducatur?

CONSEQVENTER quæritur de comparatione pœnę ad diuinæ iustitiæ ęquitatē. Et circa hoc quęrūtur duo. Primo quæritur, utrum aliqua pœna sit a Deo. Secundo dato ꝙ sic, quęritur, utrum omnis pęna sit ab ipso.

VTRVM aliqua pœna sit a Deo. Et ꝙ non, uidetur. Sapien. 1. Deus mortem non fecit: ergo si mors inter omnes pœnas est maxime manifestatiua diuinæ iustitiæ, & hæc non est a Deo, uidetur igitur, ꝙ nulla alia pœna sit ab ipso. ITEM. Augu. super illū locum Psal. 5. Deduc me domine in iustitia tua: Cum punit malos Deus, nō solum malum eis infert; sed in suis malis eos relinquit: ergo uidetur, ꝙ nulla pęna secundum id, quod est, a Deo sit. ITEM. Pœna est malum repugnans naturæ: sed conditor naturæ nihil facit contra naturam, sicut uult Augustinus: igitur uidetur ꝙ nulla pęna sit a Deo. ITEM. Omnis pœna inducit priuationem alicuius boni: & priuatio boni dicit boni defectum: defectus autem non habet causam efficientem, sed deficientē: si ergo Deus nullius est causa deficiens, nullus defectus potest esse ab eo: ergo nec pœna aliqua. ITEM. Sicut malum culpæ priuat bonā dispositionem uolūtatis, sic malum pœnę priuat bonam dispositionē naturæ: sed ita est a Deo natura sicut uoluntas, & ita cōseruatio naturæ sicut conseruatio uoluntatis: si ergo mala dispositio uolūtatis nō est a Deo, pari ratione nec mala dispositio naturę: ergo sicut non est a Deo culpa, ita non est a Deo pœna. ITEM. Sicut in Deo est summa bonitas q̄tum ad rectitudinē uoluntatis, quæ est iustitia: sic in Deo est summa bonitas quantū ad

ad completionem, & perfectionem naturæ: sed Deus quia summe bonus est, & summe iustus, non potest facere aliquod malum, siue aliquam iniustitiam, siue peccatum: ergo pari ratione cum sit bonus summe per naturam, non poterit ab eo egredi malum, quod sit in nocumentũ naturæ: igitur sicut ab ipso non exit malum culpæ, sic nec malum pœnæ.

SED CONTRA. Esa. 45. Ego dominus formans lucẽ, & creãs tenebras, faciens pacẽ, & creans malum: Sed hoc nõ intelligitur de malo culpæ: ergo necesse est ꝙ habeat ueritatem de aliquo malo pœnæ. ITEM. Expressius Deute. 32. Ego occidam, & ego uiuere faciam, percutiam, & ego sanabo: sed occisio, & percussio est pęna: ergo &c. ITEM. Adhuc magis expresse Ecclesiasti. 11. Bona, & mala, uita, & mors, paupertas, & honestas a Deo sunt: sed huiusmodi sunt pęnæ: ergo &c. ITEM. Adhuc expressius de nouo testõ. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum: sed ab illo principaliter est pœna, qui dictat sentẽtiam: sed hic est Deus: ergo &c. ITEM. Augusti. in Libro de Lib. ar. Deus est auctor mali quod patimur: sed hoc est malum pœnæ, ut ibidem dicit: ergo aliqua pęna est a Deo. ITEM. Sicut actus diuinæ misericordiæ est parcere, ita actus diuinæ iustitiæ est punire: ergo si cut peccati remissio, & indulgẽtia est a diuina misericordia, ita peccati punitio est a diuina iustitia: ergo aliqua pęna est a Deo tanquam a causa.

RESOLVTIO.

Pœna à Deo est non faciente; sed uindicante: & illa præcipuè, quæ ordinem supra realem dispositionem fundatum importat.

RESP. Dicendum, quòd pœna plus dicit, quàm malum. Malũ enim plus importat absentiam, siue defectum boni, ubi debet esse: pœna uerò importat ordinem ad ipsum meritum culpæ, & simul cum hoc dispositionẽ aliquam significat circa ipsum punibile. Quoniam igitur tam ordo, quàm dispositio rei dicitur esse a Deo sicut a principio, hinc est ꝙ rationabiliter concedit, ꝙ pœna sit a Deo, illa potissime, quæ importat ordinẽ fundatum super realem dispositionem. Et quia dicit aliquomõ ordinẽ ad culpã p̄cedẽtẽ, & culpa p̄cedens non est constitutionis naturæ; sed potius ex uoluntatis inordinatione: hinc est, quòd & si pœna dicatur a Deo, non tamen dicitur a Deo faciente; sed a Deo uindicante. Concedẽdum est ergo aliquas pœnas a Deo esse, sicut ostendunt rationes ad hoc inductę, pro eo quòd aliquæ pœnę sunt dispositiones ipsius punibilis, & dispositiones non qualescumque: sed ordinatæ secundum rigorem diuinę iustitiæ.

AD ILLVD, quod obiicitur in contrarium, quod Deus mortẽ non fecit, iam patet responsio; quia non negatur, quod mors non sit a Deo uindicante; sed quia non fuit a Deo naturam instituente, ideo Deus eam inflixit: quia hõ eã meruit merito culpę. AD ILLVD uero quod obiicitur, ꝙ Deus cũ punit malos, non

non infert eis malum. Dicendũ, quòd Augustinus non uult ibi negare pœnã inferri a Deo, sed hoc uult ibi negare, quòd defectus ille, qui clauditur in intellectu pœnæ, non causetur a Deo. Vnde non dicit, non infert pœnam, sed non infert malum: malum enim dicit ipsum defectum (sicut dictum est:) pœna autem non tantum dicit boni defectionem, sed etiam dicit punibilis dispositionẽ. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ conditor naturæ nihil facit cõtra naturam. Dicendum, quòd si natura dicatur naturalis creaturæ obedientia, uel naturale iudicatorium secundum ꝙ homo est habilis ad iustitiam, quia utrumque horum dicit immediatam ordinationem ad Deum, sic Deus non facit contra naturam, sicut nec facit contra seipsum. Alio modo natura dicitur uis operans secundum solitum cursum, etiam quodcumque bonum, quod inest creaturæ ex sua origine, & hoc modo Deus facit contra naturam, siue per miracula potentiæ, siue per supplicia uindicantis iustitiæ: & sic non facit simpliciter cõtra naturam, imo potius secundum naturam, cuius operatio subiacet diuinæ potentiæ, & ordinatio subiacet diuinæ iustitię. Et cum Deus utitur creatura siue ad manifestationem diuinæ potentiæ, siue ad manifestationem diuinæ iustitiæ, utitur ea, prout debet. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd pœna dicit priuationem, & defectum. Dicendum, quòd (generaliter loquendo) pœna non dicit solum defectum: imo quædam pœna est, quæ dicit ueram passionem circa ipsum punibile. Vnde sicut actio ignis æterni, qua agit in animam, aliquid est: sic & passio, quam patitur anima ab igne, aliquid est. Et iterum: aliquid ordinatum est: & ita a Deo est, a quo est omnis essentia, & omnis ordo. Et propter hoc deficit illa ratio, quia non omnis pœna dicit defectum purum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd malum pœnæ priuat bonam dispositionem naturæ, sicut malum culpæ dispositionem uoluntatis. Dicendum quòd non est simile, quia malum culpę priuat inordinate, & uituperabiliter: malum uero pœnæ secundum ꝙ huiusmodi, priuat ordinate, & laudabiliter. Et quia quod laudabile est, Deo attribuendum est, quod uero uituperabiliter, non: hinc est quòd recte aliquod malum pœnæ Deo attribuitur, malum uero culpę non, sicut infra melius uidebitur. ET per hoc patet responsio ad ultimum, quod obiicit, de perfectione bonitatis quantum ad uoluntatem, & naturam Dei. Concedo enim bene, quòd utriusque est summa perfectio, quia una & eadem. (Idem enim est in eo natura, & uoluntas) comparatio tamen diuinæ uoluntatis ad culpam, & pœnam, siue econuerso pœnę & culpę ad diuinã uoluntatem differens est, quia culpa propter sui deordinationem, deordinationẽ ponit circa peccantem. Pœna uero non deordinationem connotat circa punientem, & ordinantem.

Sco. in eodem 2 d. 37. in fine. ibi Ad qd dicitur que & si non semper &c.

Videtur oppu. narra

QVAESTIO II.

An item omnis pœna à Deo sit?

VTRVM oīs pœna sit à Deo. Et ꝙ sic uidetur. ad Ro. 12. Mihi uindictā, & ego retribuā: ergo uindicta proprie competit ipsi Deo: sed omnis punitio uindicta quædam est: ergo omnis pœna, & punitio est a Deo. ITEM. Augustinus dicit, & habetur in litera. Omnis pœna, si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur: sed omne, quod iustum est a Deo est: ergo oīs pœna a Deo est. ITEM. Rom. 1. Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Gl. paulo ante. Deserit Deus non apponendo gratiam, uel appositam subtrahendo. Si igitur nulla pęna magis caret ratione boni, & pulchri, quā subtractio gratiæ, & passio ignominiæ, & huiusmodi pęnæ sunt a Deo, sicut patet ex textu, & ex glosa: ergo & omnis pęna. ITEM. Nulla pęna est acerbior, quàm pęna infernalis: nulla pęna habet plus de ratione priuationis & defectus, quàm pęna mortis: sed utraque istarum est a Deo: ergo & omnis alia pęna. ITEM. Subtractio gratiæ directe opponitur collationi gratiæ: sed gratiam dare hoc maxime placet diuinę bonitati: ergo inter omnes pęnas minime est hæc pęna a Deo auctore: sed hæc est a Deo auctore: ergo & omnis alia. Probatio minoris. In subtractione gratię est gratiæ adnihilatio, & quædam Dei de habitaculo cordis expulsio: sed operatio adnihilationis soli Deo est possibilis (sicut dicit Hugo.) cum sit infinita distantia inter extrema: & præterea nihil potest Deum eiicere: ergo uidetur, quòd talis subtractio gratiæ non possit esse nisi a Deo tanquā ab auctore. ITEM. Omne illud, quod ordinat inordinatum, & restituit honorem Deo sublatum, est a summo ordinatore, & honoris proprii zelatore: sed omnis pęna secundū quòd huiusmodi est ordinatiua culpæ, in omni etiam punitione honor redditur Deo, cui subtractus est per culpam: ergo omnis pęna secundum id quod est procedit a diuina iustitia.

SED CONTRA. Excęcatio est quædā pęna: sed excæcatio non est a Deo, sed ex propria malitia, sicut dicitur Sapien. 2. Excæcauit illos malitia eorum: ergo non est omnis pęna a Deo. Quod autem excæcatio non sit a Deo, apparet tam ex textu, quàm ex uerbis Augustini, qui dicit super illud Ioā. 1. Lux in tenebris lucet: ibi dicit, quod quomodo cæco præsens est lux corporalis, & ipse non est præsens lumini, sic intelligendum est in luce spirituali, & hoc ipse textus innuit. ITEM. Amissio, siue expoliatio gratuitorum est quædam pęna: sed hæc non est a Deo, imo potius a diabolo, secundū quòd dicitur Luc. 10. de homine descēdente a Hierusalem in Hierico, qui a latronibus fuit uulneratus, & spoliatus: ergo nō omnis pęna est a Deo. Quod autem imaginis deformatio nō sit a Deo, apparet, quoniam imaginem Dei deformare, est contumeliā Deo inferre: sed Deus nunquam facit sibi contumeliam, ergo nunquam Deus deformat imaginem suam. ITEM. Si

Art. 3. 1. *Tracta tu. 1. cap. 1. in fine. tom. 9*

Si nullus purus defectus est a Deo, & aliqua pęna est purus defectus: ergo aliqua pęna non est a Deo. Maior manifesta est per se, quia defectus non habet causam efficientem, sed deficiẽtem: sed Deus nullius est causa deficiens. Minor probatur, quia ignorantia nihil aliud est, quã spiritualis tenebra: ergo est priuatio pura, & ignorantia est pęna: ergo &c. ITEM. Nullum uitium est a Deo: aliqua pęna est uitium, utpote malitia, & concupiscẽtia: ergo aliqua pęna est quæ non est a Deo. Maior, & minor per se sunt manifestæ. ITEM. Nullum peccatum est a Deo: sed aliquod peccatum est pęna, sicut ostensum est supra, *Art. 1. q. 1.* & manifeste apparet in illa deformitate, quæ remanet in anima post culpã perpetratã: ergo aliqua pęna est, q̃ nõ est a deo.

RESOLVTIO.

Non omnis pœna a Deo est: sed illa tantum, quæ aliquam positionem sine ulla deordinatione dicit, illa uerò, quæ simpliciter defectum nominat, quæque positionem cũ deordinatione aliqua infert, nullatenus ab illo est.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam notandum est: ꝙ pœna de sui generali acceptione dicit nocumentum ordinatum: nocumentum autem comparationem habet & ad ipsum nociuum, & ad illud quod patitur nocumentum, & ad illud secundum cuius priuationem nocumentum illud attenditur. Et secundum istam triplicem comparationem nomen pœnæ habet triplicem acceptionẽ. Vnde dicitur pœna aliquãdo actio rei lædentis, secundum ꝙ adustio ignis infernalis dicitur esse pœna reproborum. Dicitur etiam pœna passio rei læsę, siue punitę, secundum ꝙ dicitur quod afflictio reproborum est eorũ pœna ęterna. Dicitur etiam defectus alicuius boni, in quẽ incurritur ex illa passione, sicut defectus quietis, salutis, & pacis est pœna reproborum. Quocũque autem istorum modorum dicatur pœna, siue actio, siue passio, siue defectus, semper nomen pęnę ut sic impositum, est ab ordine: & quod dicit, nominat ut ordinatum. Et quoniam omne ordinatũ ut tale procedit a Deo, a quo est omnis ordo, quocumque modo dicatur pęna, & quicquid dicitur pœna inquantum pœna, a Deo est: & quoniam omne ordinatum a Deo est (a Deo enim habet ꝙ sit ordinatũ, & Deo placet omnis ordo) & idem est fieri Deo auctore, & Deo uolẽte. *Confutat hæc Scotus dist. 36 unica. ibi. Sed primũ* Si autem loquamur de pœna secundum illud, quod subest huic ordini, a quo imponitur nomen pœnæ: tunc dicendum est, ꝙ si pœna dicatur defectus, siue carentia alicuius boni: sic dicendum est, ꝙ talis defectus non est a deo: non enim habet causam efficiẽtem, sed deficientem: nec pœna quæ talẽ defectũ nominat, est a deo. Si autem pœna dicatur ipsa passio rei punitę, quę est uia ad defectum alicuius boni, tũc distinguendum est: quia quædam est passio, quæ est ordinata: quędã uero quæ quãuis sit ordinata secundũ q̃d, est tamẽ deordinata simpliciter: quædã uero medio modo se habẽs. Passio illa, quæ

est ordinata simpliciter est illa passio, quæ est pure pœnalis, sicut passio famis, & sitis, & talis passio a Deo est: unde fames, & sitis a Deo dicitur esse. Passio uero quæ est deordinata simpliciter, sed ordinata secũdum quid, est illa quæ est culpabilis: sicut est deformatio imaginis, & corrupto habilitatis ad bonum: & talis non est concedenda esse a Deo. Passio uero media est illa, quę est passio uitiosa, utpote illa quæ est ex rebellione carnis ad spiritum, quæ quodammodo ordinata est ad culpam præcedentẽ, quodammodo deordinata est, quia est inclinatiua ad culpam sequentem: & hæc non conceditur esse a Deo. Et Magister dixit supra dist. 22. quòd fames, & concupiscentia non habent Deum auctorem, sed diabolum, aut hominem. Et sic distinctum est de pœna, prout dicitur actio rei punitiuæ. Ex prædictis igitur patet, qđ & si omnis pœna sit a Deo inquantum tenet rationem pœnæ, non omne tamen, quod dicitur pœna a Deo est: imo quædam est a Deo, quædam non. Illa est a Deo que dicit positionem aliquam, ita ꝙ non nominat deordinationem: & hęc est simpliciter pœna. Illa uero non est concedenda esse a Deo, quæ nominat simpliciter defectum, uel quæ nominat positionem aliquam cũ deordinatione. Vnde nec conceditur a Deo esse excæcatio, nec obduratio, nec imaginis deformatio, nec gratiæ subtractio, siue expoliatio, nec error, nec ignorantia, nec concupiscentia, nec his consimilia: oĩa enim hæc uel dicunt defectum, uel deordinationẽ aliquam. Concedendæ sunt igitur rationes ostẽdentes, quòd non omnis pœna est a Deo.

Ad illud, qđ obiicit, ꝙ omnis uindicta est a Deo: & similiter ad sequens quo dicitur, ꝙ omnis pęna iusta est. Dicendũ, quòd illæ duæ rationes non cõcludunt, nisi quòd pœna sit a Deo sub ratione pęnæ: sic enim aliquid dicit, quod respicit ordinem, qui attenditur secundum ultionem diuinæ iustitiæ: de eo autem quod subest, non oportet illud intelligi, ꝙ sit a Deo. Nam crimina criminibus uindicantur, secundum quòd sancti dicunt, & supra ostensum fuit. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ passio ignominiæ, & subtractio gratiæ est a Deo. Dicendum, quod (proprie loquẽdo) neutrũ a Deo esse conceditur, nisi permissiue, secundum quòd Deus dicitur obdurare, quia ipso non apponente gratiam homo obdurătur, sicut etiã Deus dicitur tradere in desideria cordis. Vnde Gloss. dicit ibidem. Tradere est permittere, & non incitare, sed dimittere: præcedentibus quippe culparum causis iure, & merito deseruntur a Deo: & per hoc quòd deseruntur, desideriis traduntur. Similiter quòd dicitur Deus gratiam subtrahere, hoc non est quòd auferat gratiam datam, sed quia homine se auertente, deus eam nõ continuat: Ad illud, quod obiicitur de pœna mortis, & æternæ damnationis. Dicendum, quod utraque a deo est: utraque enim positionem aliquam, uel dispositionẽ nominat

sine

sine deordinatione aliqua. Et si obiiciatur, quòd pœna infernalis est acerbissima. Dicendum, quòd acerbitas non impedit, quin pœna sit a DEO, sed potius deordinatio, & defectus. Et si obiiciatur, quod mors dicit defectum. Dicendum, quòd mors non tantum dicit defectum, imo dicit passionem, & progressum ab esse in non esse, qui quidem est per animæ, & corporis separationem, ubi est dolor & afflictio: & licet defectus sequatur ad illam passionem, mors tamen non nominat purum defectum, sed potius passionem, & transitum illum: & ideo cōceditur mors esse a DEO, quamuis non concedatur de aliis pœnis, quarum nomina imponuntur ab ipso defectu.

AD ILLVD, quod obiicitur, quòd subtractio gratiæ est a DEO. Dicendum, quòd falsum est, proprie loquendo, nisi dicatur permissiue, ut dictum est. Quod uero obiicitur, quod ibi est annihilatio, & DEI expulsio. Dicendum, quòd DEUM expelli non est aliud, quàm gratiam DEI repelli. Gratiam autem DEI repelli non est aliud, quàm gratiam corrumpi, pro eo quod ipsa cum sit accidens, non habet saluari nisi in substantia rationali. Gratia autem corrumpitur, & adnihilatur nō per actionem contrarii agentis, sed propter defectum in seipsa. Deficit autem in seipsa propter hoc, quod subiectum deficit sibi. Anima enim non est nata esse subiectum gratiæ: nisi per conuersionem sui ad deum, & ideo cum se a deo auertit, iam gratia gratumfaciens in ea non potest saluari, & ideo in seipsa deficit. Quod ergo obiicitur, quòd nihil potest gratiam annihilare, & DEUM de habitaculo suo eiicere. Dicendum, quòd illa ratio procedit ac si talis adnihilatio, uel abiectio fieret per uirtutem alicuius agentis: hoc autē non fit, imo fit propter ineptitudinem suscipientis, sicut uisum est. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd omne ordinatum, & quod reddit honorem DEO, est a deo. Dicendum, quòd hoc uerum est inquantum ta[le]. Sed cum assumit, quòd omnis pœna est huiusmodi, uerum est inquantum pœna: & tunc conclusio uera est, uidelicet, quod omnis pœna inquantum pœna, a deo est: sed si ex hoc arguatur ulterius, quod omne illud, quod dicitur pœna, est a deo, utpote culpa, uel uitium, uel defectus, fiet sophisma secundum accidens, quia sunt quædam, quæ deo attributa potius sonant in contumeliam, quàm in gloriam Et propterea si alicubi unquam inueniatur, quòd concupiscentia, uel ignorantia, uel cætera similia a deo sint: exponenda sunt uerba, uel quod dicta sunt esse à deo, quia sunt permissiue, uel quia dicuntur esse à deo inquantum sunt pœnæ, uel dicuntur esse à deo secundum quod concernunt aliquid non ens, non secundum illud, à quo primo & principaliter imponuntur.

An actio substrata, in qua. s. peccatũ cõmittitur, à Deo sit?

SVnt autem & alij plurimi longè aliter de peccato & de actu sentientes: asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bona: nec secundum aliquam rationem ex Deo auctore esse, quia sine Deo fiunt. Sine eo namque (ut ait Euangelista) factum est nihil, id est, peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia non sit actio vel uoluntas mala, quæ aliquid est, sed quia a vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad non esse deducit. Qui enim a summi boni participatione recedunt, quod solum vere ac proprie est, merito non esse dicuntur. Ideoque Aug. dicit super Ioannem peccatum nihil esse, nihilque fieri, cum peccãt homines. Hac ergo ratione astruunt peccatum nihil esse, quia a uero esse hominem elongat. Voluntatemque malam atque actionem siue locationem malam peccatum esse dicunt: quia præuaricatio & inobedientia hæc sunt, & contra legem Dei fiunt, quæ tamen sunt, sed ab homine vel diabolo, non à Deo. Nullatenus enim hæc a Deo esse dicunt, siue inquantum sunt, siue alio modo.

Ioan. 1

Quare peccatũ dicitur esse nihil.

Tom. 9 tract. 1 ad I. c. Ioan.

Sentẽtia Augustini, & eius scdm aliquos determinatio.

Illa quoque Augustini verba, quibus dicit, Omne quod est, inquantum est, bonum esse, & Deum habere authorem: de naturis siue de substantijs tantum accipienda fore tradunt. Substantiæ vero nomine atque naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quæ naturaliter habent, scilicet quæ concreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectum, & ingenium, & voluntatem, & huiusmodi: quod ex verbis Augustini premissis colligitur, vbi bonũ hominem appellat bonam naturam. Secundum hanc ergo assertionem, vel acceptionem mali actus non sunt naturę: uel substantiæ, nec etiam boni actus, quod utique uidetur Augustinus innuere in Libro primo Retractationũ, distinguẽs inter substantias siue naturas, et bonas actiones siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum sit quoddam in Libro

Dis. 34 & 35.

bro de vera Religione ab eo traditum, ait, Hoc de ſubſtantijs atque naturis dictum eſt. Inde enim diſputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Aperte hic uidetur diuidere inter naturas ſiue ſubſtantias, & actiones ſiue peccata. Ideoque aſſerunt præfati doctores, actiones interiores uel exteriores non eſſe naturas vel ſubſtantias, quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt, neque a Deo *ſunt. Quòd verò mali actus non ſint naturæ, Auguſtinus uidetur notare in prima reſponſione contra Pelagianos, ita dicens, Opera diaboli quæ uitia dicuntur, actus ſunt, non res. Idem in quarta reſponſione, Omne malum natura non eſt, ſed accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non eſt, Deus non fecit. Item, Omne quod natura bonum eſt, Deus ex nihilo fecit, non diabolus.*

Ca.30. Lib. 1. qui cõ. Pelagianos hypocnoſticõ dĩ in ſi. 1.10.7. Ibid. in prin.4. Ibid. Cap.13

Res aliquæ à Deo non ſunt, quibus homines mali ſunt.

Ex quo colligitur res aliquas eſſe quæ a Deo, non ſunt, eiſque homines mali ſunt. Quod nihilominus & ipſi concedunt innitentes uerbis Aug. Superius poſitis, qui in Ench. determinans illa uerba prophetæ, Veh his, qui dicunt bonũ malum, dicit de ipſis rebus, quibus homines mali ſunt, non de hominibus hoc eſſe intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali ſunt. Id autem quo homo fit deterior a Deo non eſt, quia ut ait. Auguſt. in Lib. 83. q. Deo authore non fit homo deterior. Non eſt ergo Deus author rerum, quibus homo deterior fit. At ſunt aliquæ res, ut dictum eſt, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipſæ ſunt. Ideoque ſcriptura in pluribus conteſtatur locis, Deum non *eſſe authorem malorum, id eſt, eorum quæ peccata ſunt.*

Cap.19 Eſa, 5. Quæſ 3 Tom.4. Gen. 1. Deut. 32. Sap. 1.

Oppoſitio circa illud uerbum, Deus author malorum non eſt.

In hoc autem verbo ſuperiorum ſententiæ rectè opponitur, qui dicunt, Deum non eſſe authorem eorum, quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt: ſed inquantum ſunt: & inquantum mala ſunt, dicunt ea nihil eſſe. Quid ergo mirum, ſi Deus dicitur non eſſe author eorum inquãtum nihil ſunt, cum nihil nullus author exiſtere queat? Ideoque cum dicitur Deus eſſe author omnium, quæ ſunt, bonorum iſti ſub-

intelligi uolunt. Bona autem illa esse dicunt, quæ naturaliter sunt. Et vero naturaliter esse dicunt, non solum quæ substantiæ sunt, uel concreata substantijs, qualiter supra acceperunt: sed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia, ubi de natura siue de substantia, uel de his quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. Sed super illum locum Psal.

Ps. 68. Tom. 8. Enarratiõe ad illum uersũ. Et non est substãtia.

Non est substantia, *ita Augustinus de substantia disseruit, ut præmissæ sententiæ uideatur consentire, dicens, Substantia intelligitur illud quod sumus, quicquid sumus: homo, pecus, terra, sol: omnia ista substantiæ sunt, & eoipso quo sunt naturæ ipsę substantiæ dicuntur.* Nam *quod nulla est substantia, nihil omnino est: substantia ergo est aliquid esse,* Deus *fecit hominem substantiam, sed per iniquitatem lapsus est homo a substanti[a], in qua factus est: iniquitas quippe ipsa non est substantia.* Non *enim iniquitas est natura quam formauit Deus, sed iniquitas est peruersio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt: iniquitas*

Dan. 3

per ipsum non facta est, quia iniquitas non est substantia. In illo hymno trium puerorum uniuersa creatura laudans Deum commemoratur. Laudãt enim omnia Deum, sed quæ fecit Deus. Laudat ibi serpens Deum, sed nõ auaritia. Omnia reptilia ibi nominata sunt, sed non aliqua uitia. Vitia enim ex nobis, & ex nostra voluntate habemus, & vitia nõ sunt substantia. Intendant diligenter his uerbis præmissarum assertores sententiarum, & percipere poterunt rationem & causam dictorum, vbi scriptura de natura uel substantia mentionem facit. Illarum uero sententiarum indicium prudentis lectoris, cui vtriusque sententiæ notitiam plenarie dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis supersunt, tractanda festinantes.

Q̃uo intelligatur id, quod dicitur, Deus nõ est autor mali.

Cum igitur in hoc omnes consentiant catholici tractatores, scilicet quod Deus *non est author malorum, cauendum est tamen, ne malorum nomine pœnas sicut peccata generaliter includas. Pœnarum enim Deus author est, sicut*

Amos 3 Esa. 45

ipse per prophetam ait, Non *est malum in ciuitate, quod dominus*

minus non fecerit. Item alibi ex persona sua ait, Ego sum Deus, creans malum, & faciens bonũ. Ecce hic dicitur creasse & fecisse malum: sed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: sicut econuerso cum dicitur Deus non esse author malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque Augustinus qui dixerat in Lib. 83. q. quod Deus author mali nõ sit, in primo Libro Retractationum quo modo intelligendum sit, aperit dicens, Videndum est ne male intelligatur quod dixi, Deus author mali non est, qui & omnium quæ sunt, author est: quia inquantum sunt, intantum bona sunt: & ne hinc putetur non ab illo esse pœnam malorum, quæ utique malum est, his qui puniuntur: sed hæc ita dixi, sicut dictum est, Deus mortem non fecit: cum alibi scriptum sit, Mors & uita a domino est. Malorum ergo pęna quæ a Deo est, malum est quidem malis: sed in bonis Dei operibus est, quoniam iustum est, ut mali puniantur; & utique bonum est omne quod iustum est. Sic ergo dicitur Deus non fecisse mortem: quia non fecit illud, pro quo mors infligitur, idest, peccatum. Audisti lector causam dictorum: ex qua sana intelligentia firmatur cum dicitur, Deus non est author mali: &, Deus mortem non fecit.

Qua. 21 Tom. 4. Li. 1. c. 46. Sapi. 1. Eccl. 11 Q' pœna malorũ a Deo est. Q̃uo dictũ sit, Deus mortem nõ fecit.

SUPRA ostendit Magister quo modo peccatum sit peccati pœna, ad declarandum qualiter peccatum est priuatio. In hac parte intendit Magister inquirere, utrum actio in qua peccatum committitur, sit a Deo, propter hoc, quod supra dictum fuit, quod peccatum est actus. Et quoniam supra prosecutus fuit opinionem illorum, qui dicunt actionem substratam malitiæ esse a DEO; hic secundò prosequitur aliam opinionem, qua quidam ponebant nec malitiam, nec actionem malam esse à Deo. Diuiditur autem pars ista in duas partes. In quatum prima ponit prædictam opinionem. In secunda uero opponit contra opinionem partis aduersæ, ibi. *In hoc autem uerbo superiorum sententiæ, &c.*) Prima pars habet tres partes. In prima explicat Magister illam opinionem. In secunda uero subiungit eius defensionem, ibi. *Illa quoque Augustini uerba; quibus dicit, &c.*) In tertia uero ex prædictis elicit quandam conclusionem, ibi. *Ex quo colligitur res aliquas, &c.*) Similiter secunda pars principalis habet tres partes. In prima parte opponit contra aduersã opinionẽ. In secũda uerò loco determinationis

nis ponit quandam commotionem ad auditoris eruditionem, ibi. *Intendant diligenter his uerbis &c.* In tertia uero remouet quādā dubitationem, ibi. *Cum igitur omnes catholici Tractatores &c.*

Dub. 1. O*Pera diaboli, quæ uitia dicuntur, &c.*) Sed contra. Fulgentius dicit, & habetur in Glo. super Romā. 1. Deus illius rei est ultor, cuius non est actor: ergo si Deus est ultor peccati, peccatum est res. Item. Videtur, quod cōtraria implicentur in illo uerbo. Omne enim ens est aliqua res: sed uitium est actus, sicut ipse dicit, & actus est quædam differentia entis: ergo idem est dicere uitia esse actus & non res, quod affirmare inferius, & negare superius de eodem: quod est impossibile. Item. Ipse Augustinus uidetur sibi contradicere, cum dicit in Ench. quod aliquæ sunt res, quibus homines mali sunt: & tales non sunt nisi uitia, & peccata: ergo uitia sunt res. Respon. Dicendum, quod res accipitur communiter, & proprie, & magis proprie. Res secūdum quod communiter dicitur, dicitur a reor reris: & sic comprehēdit omne illud, quod cadit in cognitione, siue sit res exterius, siue in sola opinione. Proprie uerò dicitur res a ratus, rata, ratū; secundum quod ratum dicitur esse illud, quod non tantum modo est in cognitione, imo est in rerum natura: siue sit ens in se, siue in alio: & hoc modo res cōuertitur cum ente. Tertio modo dicitur res magis proprie, secundū quod dicitur a ratus rata ratum, prout ratum dicitur illud, quod est ens per se, & fixū: & sic res dicitur solum de creaturis, & substantiis per se entibus. Si igitur res accipitur primo modo, peccatum est res & quantum ad actionem substratam, & quantum ad deformitatem: & sic accipit Fulgentius. Si uero res dicatur secundo modo, sic peccatum dicitur res non ratione deformitatis, sed ratione actus substrati: & sic accipit August. in Enchi. Tertio modo accipiendo hoc nomen res, sic peccatum nec est res ratione deformitatis, nec ratione actus substrati: & sic accipit Augustin. in uerbo proposito, cū dicit, quod opera diaboli uitia sunt, non res. Et per hoc patet responsio ad totum.

Quod natura non est, Deus non fecit &c.) Videtur hoc esse falsū: quia multa sunt quæ fiunt præter naturam, & tamen constat, quod a Deo sunt, sicut multa accidentia quæ inducuntur per acquisitionem, & per uiolentiā, & etiam per gratiam, & per miraculum. Item. Omne quod est natura aliqua, uel est substantia, uel proprietas ei naturaliter inhærens: sed multa sunt, quæ nec naturaliter insunt, nec per se sunt: ergo non uidetur esse uerum illud. quod dicitur, quod Deus non fecit illud, quod natura nō est. Respon. Dicendum, quod sicut hoc nomē res tripliciter accipitū, ita hoc nomē natura. Vno mō dicitur natura res, quæ naturaliter est, uel proprietas quę naturaliter inest. Secūdo modo dr̄ natura largius, non solum res per se ens, uel proprietas naturaliter inhærens, sed etiā oē qd̄ conseruat naturam, uel qd̄ saltem Dub. 2

tem aliquo bono non priuat; & istos modos ponit Magister in litera. Tertio modo dicitur natura largissime omne ens, quod est ĩ aliqua re materiali, siue sit naturaliter inhærens, siue non: siue sit saluatiuum, siue nõ. Cũ ergo dicit Aug. quod natura est omne quod Deus fecit: potest accipi natura tribus modis, secũdũ quod facere Dei accipitur tripliciter Vno enim modo facere dicitur Deus creando: secundo modo concreando: tertio modo cooperando: Et ita secundum quod extenditur uerbum faciendi, extenditur nomẽ naturę: sicut facere dicitur deus actionem substratam peccato cooperando libero arbitrio, sic etiam nomen naturæ se extendit ad illã actionem. Et sicut facere Dei nunquam se extendit ad deformitatem, sic nec natura. Et ideo ex hac auctoritate non põt haberi, quod actio substrata deformitati, nẽ sit a deo.

Dub. 3. *Quid ergo mirum, si Deus dicitur, &c.*) Videtur efficaciter arguere. Cum enim peccatum aliquo modo habeat actorem, & non possit habere secũdum q̃d nihil: habet ergo secundum q̃d aliquid est: si igitur nullo modo habeat Deum actorem, uidetur quod peccatum inquantũ actus est, a Deo non sit. Respon. Dicẽdũ est ad hoc, ꝙ istud argmẽtum deficit, quia aliter peccatũ est nihil, aliter illud quod nullo modo est: peccatum enim formaliter nihil est nihilominus tamẽ circa aliquid est; & alicuius boni priuatio est: & quamuis illud quod nullo modo est, non possit habere actorem, tamen illud quod dicit defectum circa ens potest habere actorem, non (inquam) actorem efficientem, sed deficientem. Et sic patet, quod rõ illa nõ recte procedit.

Iniquitas quippe ipsa non est substantia, &c.) Contra. Aut enim substantia dicitur proprie, aut dicitur communiter. Dub. 4. Si dicitur proprie, etiam nec iustitia est substantia. Si dicitur communiter: ergo omne quod habet aliquam essentiam, dicitur substantia: sed habitus malus habet aliquam essentiam in quantum habitus: ergo uidetur, quod malus habitus, (ut luxuria) debeat laudare deum. Resp. Dicendum, quod sicut nomen naturæ multipliciter accipitur, ita & nomen substantiæ. Præter enim illos quatuor modos, quos dicit Philosophus, quod substantia dicitur materia, & forma, compositum, & essentia uniuscuiusque, potest aliter distingui substantia iuxta uerbum beati Augus. Vno modo ut dicatur res permanens, & per se stans. Alio modo ut dicatur res permanens, non tamen per se stans, sed alii inhęrens. Tertio modo ut dicatur substãtia quælibet essentia actu ens, siue per se stans, siue non: & hoc modo substantia se extendit ad omne ens. Et sic accipit Augustin. cum dicit, quod nulla substantia est nihil omnino: Cum ergo dicitur, quod iniquitas substantia non est. Dicendum quod iniquitas accipitur abstracte pro ipsa deformitate, nõ pro habitu, circa quem deformitas consistit.

Pœnarum enim Deus auctor est,

Dub.5. est, &c.) Videtur hoc esse falsum, quia nullius Deus est actor, nisi quod habet exemplar in Deo: sed pœna secundum quod pœna non habet exemplar in Deo: ergo uidetur, qđ Deus non sit actor pœnæ. Item. Idem est fieri Deo actore, & Deo uolente. Sed sicut dicit Damascenus. Dominus non plasmauit nos ad puniendum; ergo si Deo non placent mala pœnæ, uidetur qđ nō sint ab ipso tâquam ab auctore. Respon. Dicendum, ꝙ quędam sunt quæ exemplar habent in DEO secundum cōformitatem, quæ attenditur quantum ad esse eorum speciale: quædam uero secundum conformitatem, quæ attenditur quantum ad esse generale. Quamuis ergo pœna, siue passio non habeat correspondens in DEO passionem, uel pœnam, habet tamen correspōdens in genere entis, & in genere ordinis: & istud sufficit ad hoc, quod habeat aliquod in DEO exemplar. Ad aliud dicendum, quod uoluntas in deo duplex est, uidelicet antecedens & consequens: & quamuis pœna non sit a uoluntate antecedēte, nihilominus tamen est a uoluntate consequente. Qualiter autem pœna sit a DEO, & quæ, hoc determinatū est supra Dist. præcedenti. Licet autem Magister dicat pœnas a DEO esse, nō tamen hoc intelligendū est uniuersaliter, ideo ad hoc quod ista uerba, quæ dicuntur in hac distinctione intelligantur sane, necessario oportet istas quatuor propositiones tanquam regulas infallibiles supponere. Quarum prima est, quod omne illud quod dicit positionem aliquam, est a DEO. Secunda est, quod omne illud quod aliquem ordinem dicit: inquantum huiusmodi est a DEO. Tertia est, quod nullus defectus secūdum quod huiusmodi est a DEO, ꝓꝑ hoc quod hoc repugnat diuinæ potentiæ. Quarta est hæc, quod nullum inordinatum secūdum ꝙ huiusmodi, est a DEO: quia repugnat diuinæ sapientiæ. His autem tanquam manifestis præsuppositis oportet etiam scire distinguere. Primo circa pœnam quantum ad rationem pœnę, & quantum ad illud quod substernitur. Secundo oportet scire, qđ aliqua pœna est acta, aliqua cōtracta, aliqua inflicta. Tertio oportet intelligere distinctionē huius nominis [res] quoniam dr̄ tripliciter. Quarto oportet intelligere distinctionem huius nominis [natura] & substātia secūdum ꝙ distincta sunt supra. Et his intellectis manifestantur ea, quæ dicuntur in litera.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An omnis actio secundum quod actio, à Deo sit?

AD intelligētiam huius partis, ī qua Magister inquirit, utrū actio culpabilis sit a DEO, incidit hic quæstio circa duo principaliter. Primo quæritur. Vtrum omnis actio secundum ꝙ actio sit a DEO. Secundo q̄ritur. Vtrum actio defectiua secundum ꝙ defectiua a DEO sit. Circa primum q̄runtur tria. Primo q̄ritur, Vtrū a DEO sit omnis actio secundum ꝙ actio. Secundo

cundo q̃ritur, Vtrum a Deo sit oĩs conseruatio. Tertio quęrit, Vtrum a Deo sit oĩs cõpositio.

VTRVM omnis actio secundũ ꝙ actio sit a Deo &c. Et ꝙ sic uidetur. Ioan 15. Sine me nihil potestis facere: sed omnis actio aliquo modo est ens, siue sit actio peccati, siue alia: ergo &c. Si TV dicas, ꝙ illud intelligitur de actione bona. Contra. Esa. 11. Nunquid eleuabitur securis cõtra eum qui secat in ea? Glo Sicut instrumẽta nihil sunt per se agentia, ita Sennacherib nihil per se operatus est: si ergo actio Sennacherib mala erat, & crudelis: & Sennacherib in illa actione erat instrumentum Dei: uidetur ergo ꝙ omnis mala actio sit ab ipso tanquam a primo principio. ITEM. Quę sunt eiusdem generis, habẽt eadem principia prima: sed dare eleemosynam propter deum, & dare eleemosynam propter uanam gloriam, eiusdem generis actiones sunt in genere naturę: si ergo actio ista, qua quis dat eleemosynam ꝑꝑ Deum, est a deo, uidetur ꝙ & actio illa, qua quis dat eleemosynam causa inanis gloriæ sit a deo. ITEM Operatio miraculorum est a solo deo: sed aliquis in faciendo miracula peccat, quia facit propter uanam gloriam: ergo uidetur, ꝙ aliqua actio substrata deformitati culpæ sit a deo: ergo pari ratione & omnis alia. ITEM. Omnis scientia a domino deo est: sed aliquis addiscit propter auaritiam: ergo cum addiscere non possit nisi deo coadiuuante, & cooperante, & illud addiscere sit peccatũ, actio substrata peccato cõparatur ad deum sicut ad principium. ITEM. Aliquis adulterãdo generat prolẽ. Quæro igitur, utrum illa actio, siue coitus ille sit a deo, uel nõ. Si est a deo, habeo propositum. Si non est a deo, ergo proles genita non est a deo. Si igitur hoc est impossibile ponere, ꝙ aliq̃s homo sit, qui non sit a deo: ergo & illud ex quo sequitur, uidelicet ꝙ actio substrata peccato non sit a deo. ITEM. Actio q̃ substernitur peccato, non omnino nihil est, sicut manifeste apparet. Si igitur aliquo modo est ens, quæro a quo sit. Si est a potentia creaturę, necesse est ꝙ sit ab ea sc̃d̃m id quod habet de entitate: illud ergo sc̃d̃m ꝙ actio est ab illa potentia, aut est a deo, aut non. Si est a deo, cum omne illud quod est causa causæ, sit causa causati, per se intelligendo, uidelicet si mediũ causatũ est causa postremi secundum id quod habet a primo, tunc sequitur necessario ꝙ talis actio sit a deo. Si uero non est a deo, tunc quæro, aut est a se, aut ab alio, tũc quæro similiter de illo alio: Aut est a se, aut ab alio: ergo uel erit abire in infinitum, uel erit ponere ꝙ creatura aliquid habeat ab alio quàm a deo, quod sit primum principium, in quo sit status: sed hæc oĩa sunt impossibilia, & sequit ex hoc, q̃d aliqua actio nõ est a deo: ergo &c.

SED CONTRA: Deus non facit contra suam prohibitionem: quia tunc sibi ipsi contrarius esset: sed deus prohibet aliquam actionem secũdum quod actio est, sicut prohibuit Adæ nõ comedere de pomo: ergo uř, q̃d

i.la

illa comestio Adæ non fuerit a Deo. Quòd autē illa actio, prohibita fuerit secundum quod actio, apparet: quia comedere de pomo illo de se erat bonum, & nulla erat in eo deformitas, nisi postquam fuit prohibitum. ITEM. Omnis actio, quæ est a bona uoluntate, ut est operans per charitatem, est bona bonitate perfecta in genere moris; sed oīs actio, quæ egreditur a Deo, egreditur a uoluntate optima, in qua est summa charitas: ergo omnis actio, cuius Deus principium est, est bona bonitate moris: sed actio substrata peccato non est bona bonitate moris: ergo non est a Deo. ITEM. Omnia, quæcunque Deus facit, bono fine facit: uniuersa enim operatur propter se: omne autē qđ fit bono fine, simpliciter bonū est: actio autem substrata peccato non est simpliciter bona: ergo non potest esse à Deo tanquam a causa. ITEM. Quandocunque operans continuatur regulæ dirigenti in operando, recte operatur, & bene: sed regula liberi arb. est ipsa rectitudo uoluntatis diuinæ: ergo in omni operatione, in qua Deus cooperatur libero arbitrio quando fit continuatio operantis ad regulam, est rectitudo: si igitur in aliqua operatione per totum est obliquatio uidetur, qđ cooperatio eius non sit a Deo. ITEM. Si operatio, quę est subiecta peccato, est a Deo, & a libero arbitrio, aut tota est a Deo, & tota a libero arbitrio: aut pars a Deo, & pars a libe. arb. Si tota a Deo, & tota a libe. arbi. ergo uidetur, quod tota sit simul & bona, & mala: quod est omnino impossibile. Si pars a Deo, & pars a lib. ar. sed qua ratione ponitur una pars esse a libero arbitrio, eadē ratione potest poni & altera: & sic uidetur, quod tota operatio ita sit a libero arbitrio, quod nō sit a Deo. ITEM. Si Deus cooperatur libero arbitrio in actione, quæ est substrata peccato, aut igit̄ liberū arbitriū mouet principalius quàm Deus, uel econuerso. Constat, quod liberum arbitrium in illa operatione neque principalius, neque æque principaliter potest mouere sicut Deus, cum Deus tam in mouendo, quam in causando cuiuscunque dicatur esse, siue causa, siue motor principalissimus intelligat̄: ergo Deus mouet principalius. Si ergo motor principalis excitat, & mouet motorem non principalem, uidetur quod in operatione culpabili liberū arbitrium excitetur a Deo: ergo cum adulter luxuriatur, & latro furatur, ad tales actiones a Deo excitātur, quod omnino absurdum est.

RESOLVTIO.

Omnis actio, in eo quòd actio, quantũuis peccato subiecta, à Deo est: cũ ut talis ens sit, & bona sit.

RESP. Dicendum, quòd sicut Magister dicit in litera, circa istam quæstionem fuerunt diuersæ positiones adeo magnorū uirorum, & adeo rationabiles, ut nec Magister ausus fuerit diffinire, quæ earum magis contineat ueritatem. Attamen quia per multam discussionem dubia ducuntur ad manifestationem; nunc communiter tenetur, ꝙ illa opinio uerior sit, quæ dicit, quod

quòd omnis actio siue substrata peccato, siue non, secundum id quod est actio, est a Deo: nec immerito: quia illud oportet ponere, si pensetur eminentia diuinę potentiæ, & indigentia potētiæ creatę. Quia .n. Deus est cā primordialissima, iō est influentię maximæ in causas secundas: & adeo magnę influentiæ, ut nec modicum, seu quantumcunque parū (dum tamen aliquo modo sit ens) procedit ab aliqua causa creata, nisi cooperante diuina potentia. Omnis ēt potentia creata quantum est de se, defectiua est, nec est pure actiua: ergo quātumcunque faciat modicam operationem, necesse habet adiuuari ab ea potentia, quę est actus purus propter omnimodam impermistionem cum materia: & quæ sola sibi sufficit, nullo modo indigens adiuuari a causa alia, Et ideo hęc positio, quæ dicit omnem actionem esse a Deo secundum ꝙ actio est, absque omni ambiguitate tenēda est. Vnde Ansel. in Libr. de Concordia prædestinationis, & præscientiæ, Omnis qualitas, & omnis actio, & quicquid habet aliquam essentiam, a Deo est, a quo est omnis iustitia, & nulla iniustitia. Facit igitur Deus omnia, siue iusta, siue iniusta uolūtate, id est bona opera, & mala. In bonis quidem facit ꝙ sunt, & ꝙ bona sunt: in malis uerò facit ꝙ sunt; sed nō ꝙ mala sunt. Et iterum ibidem. Omnes actiones, & omnes motus facit Deus: quia ipse facit res, a quibus, & ex quibus, & per quas, & in quibus fiunt: & nullus [illegible] habet ullam potentiam uolendi, aut faciendi nisi illo dante: ipsum quoque uelle, quod aliquando iustum est, aliquando iniustum, a Deo est. Non esse uero bonum, non est, quid, nec a Deo est. Cōcedēdæ sunt igitur omnes rationes ad primā partē inductæ.

Ad illud uero, quod obiicitur, quòd Deus non facit contra suam prohibitionem. Dicendum, ꝙ uerum est, sed Deus cū prohibet aliquam actionē, non prohibet sibi: sed alii: & nō prohibet suam cooperationem, quā non subtrahit creaturæ; sed ipsi creaturæ prohibet operationē: & ideo dum cooperatur ei, nō facit contra suam prohibitionē. Et si tu obiicias mihi, qđ nihilominus actio ꝓhibita a Deo, est a Deo. Dicēdū, qđ in actione prohibita est duo considerare, & quod est actio, & quod est prohibita. Ab deo autem fit secūdum ꝙ est actio, non autem secūdum quod prohibita: & ideo non sequitur, quod contra seipsum faciat. Ad illud, qđ obiicitur, ꝙ omnis actio, quæ est a uoluntate bona, est bona. Dicēdum, quod ueritatem habet in uoluntate creata, sed non oportet, quod ueritatem habeat ī uoluntate increata, loquendo de bonitate moris. Et ratio huius est ista: quia cum aliqua actio est a bona uoluntate creata, cum uoluntas increata, quæ ei cooperatur, absque dubio bona sit, simpliciter actio illa bona est: quia tota eius [illegible] causa bona. Sed cum uoluntas increata est bona, quæ [illegible] uoluntati creatæ [illegible] potest etiam [illegible] actione illius [illegible] circa operatio-

rationē illam. Vnde sicut uidemus, quod ī aliqua operatione, quæ est a Deo, & a uirtute creata ex defectu uirtutis creatæ totaliter deficit operatio illa sic,ēt ex deordinatione illa uoluntatis creatæ contingit deprauari illam actionem. Aliter posset dici, quod operatio dicitur dupliciter. Vno modo dicitur operatio opus operans: alio mō opus operatum. Et cum dicitur, Si uoluntas est bona, opus est bonū, hoc intelligendum est de opere operante, quod scilicet est actus ipsius uoluntatis, ut uelle; & sic non habet instantiam in Deo, quia uelle Dei Deus est, & actio Dei Deus est. isto modo. Si aūt dicatur operatio ipsum opus operatum: sic non sequitur, quòd tale opus sit bonum bonitate cōpleta, siue meritoria, sed sufficit, quod sit bonum bonitate naturæ, sicut patet. Opera quæ procedunt a uoluntate Dei, bona sunt bonitate naturæ, & hanc bonitatem habet actio, quę substrata est malitiæ. AD ILLVD uerò, quod obiicitur, qđ Deus facit omnia propter se. Dicendum, ꝙ uerum est: & concedendum est etiam ꝙ actionem malitiæ substratam propter se facit, propter se enim cooperatur creaturæ. Cum autem dicitur, quod operatio, quæ fit propter Deū, est bona bonitate moris, hoc intelligitur de operatione creaturæ rationalis. Nā de Deo intelligi non potest, pro eo, ꝙ Deus non tantum cooperatur creaturæ rationali, sed etiam irrationali: illa tamē operatio nō dicitur esse bona bonitate moris. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ quando agens creatum continuatur regulæ dirigenti, non errat. Dicēdum, quòd uerū est, si simpliciter cōtinuetur ei. Tūc autem continuatur ei simpliciter, quādo continuatur & quātum ad operationem, & quantū ad circunstantias: cum uero exit in operationem circunstantiis debitis priuatam, in hoc ꝙ exit in operationem, ei continuatur: sed in hoc quòd priuat eam debitis circunstantiis, deficit, & ab ea discontinuatur: & ita discontinuatur non agendo, sed deficiendo, & deficiendo est principium mali: & in hoc ꝙ deficit, a Deo recedit, quia defectus ille a Deo non est. Quamuis.n. Deus cooperetur operanti, non tamē deficit cum deficiente. AD ILLVD, quod quæritur, Aut tota operatio est a Deo &c. Dicendū, quod tota est a Deo, & tota a libero arbitrio. Non enim est intelligendum, quòd Deus cooperetur libero arbitrio, sicut cum duo ferunt lapidem, unus cooperatur alteri sed quia Deus est intime agens in omni actione, & intimus est ipsi potentiæ operanti, ita quòd potentia ipsa in nihil exit, quod non sit ab ipso. Et si obiiciatur, quòd eadē actio erit tota bona, & tota mala. Dicendum, ꝙ Deus illi actioni nō dat nisi bonitatem naturæ: liberum autem arbitrium non priuat eam bonitate naturæ, sed bonitate moris. Et ista duo nō habent oppositionem, uidelicet ꝙ aliquid habeat bonitatem naturæ, & priuatum sit bonitate moris. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd Deus est principale mouens in tali actione. Dicendum,

dum, quod uerum est: attamen non sequitur ex hoc, quod excitet liberum arbitrium ad faciendum illam operationem. Excitatio.n. dicit aliquem effectum gratiæ præuenientem in ipsam uoluntatem. Hæc auté requiritur in bonis meritoriis: in aliis uero operibus indifferentibus, uel etiam malis nõ est nisi sola cooperatio diuinæ uirtutis, quæ existés in creatura potentialiter, essentialiter, & præsentialiter, sicut cõseruat eam in essendo, sic adiuuat ĩ operando: propter quod cõceditur ibi esse cooperatio, non præuentio, uel subsecutio.

QVAESTIO II.

An uniuersarum rerum conseruatio à Deo sit?

VTRVM omnis rei conseruatio sit a deo. Et quod sic uidetur. Primo per Greg. Cuncta in nihilum cederent, nisi manus conditoris ea contineret: ergo omnia, quæ conseruantur, a deo conseruantur. ITEM. Esse est actus entis, & uiuere uiuentis: sed nullus actus est, qui non sit a deo immediate: ergo nullum esse, & nullum uiuere: si ergo creatura continue est, & continuatio in esse non est aliud quã duratio, cum esse eius non possit esse nisi a deo, omnis rei conseruatio est a deo. ITEM. Nihil mutabile subsistit, nec saluatur in esse nisi per immutabile, & fixum; sed omne esse creatum mutabile est, & uariabile, saltem a præterito in futurum: sicut.n. dicit Hiero. Solus deus est, qui non notat præteritum, uel futurum: ergo nihil potest subsistere, nisi deo conseruante. ITEM.

Lib. 6. Moral. ca. 18. à medio.

Quanto effectus magis percipit a causa, tanto magis pendet ab ipsa: & quantomagis pendet ab ipsa, tanto minus potest durare, uel subsistere sine ipsa: sed omne creatum totum quod est, & qđ hét; a deo hét. ergo impossibile est aliquo nec ad momentum conseruari in esse, nisi deo conseruante. ITEM. Sicut se hét essentia ad primã essentiã, & sapientia ad primã sapientiã: ita se hét duratio ad primam duratione: sed omnis essentia a prima essentia, & oĩs sapientia a prima sapientia est: ergo omnis duratio a prima duratione producitur sicut a principio: ergo nihil in esse conseruatur nisi per deum.

SED CONTRA. Aug in Lib. de Natura boni tractans illud, quod dicitur Ecclesiastes. 8. Sermo eius potestate est plenus, dicit, quod suum dicere est suum facere: sed statim quando deus fecit creaturam, simul cum hoc disposuit, quantum creatura durare debuit: ergo uidetur, quòd statim dedit ei uirtutem continuandi se in esse: ergo non uidetur, quòd amplius deus immediate eam conseruet. QVOD si tu dicas, quòd uirtus creaturæ data indiget adhuc uirtute diuina simul cooperante. Contra. Si suum dicere est suum facere, & dicere non potest esse successiuum: ergo nec facere: sed cõseruatio creaturæ est cum successione: ergo non uidetur, quod illa cõseruatio sit a deo sicut a cõseruante. ITEM. Ad nobilitatem agentis creati pertinet, quòd potest facere opus per se stabile, non indigens ipso artifice continue substentante: sed deus est artifex

multo nobilior,& multo potentior: ergo uidetur, quod operibus suis det tale esse, ꝙ non indigeat ipso conseruante continue: igitur conseruatio rerũ non uidetur immediate esse a DEO. ITEM Idem est principium essendi,& conseruandi: sed forma sufficiẽter dat unicuique rei esse: ergo uidetur, ꝙ ad conseruationẽ uniscuiusque rei sufficiat uirtus proprię formæ. QVOD si tu dicas, ꝙ forma non potest cõseruare suam materiam, planum est hoc esse falsum in anima, q. habet uim uegetatiuam,& regitiuam corporis. ITEM. Si oĩs res conseruatur a DEO immediate, cum diuina uirtus nec possit a se deficere, nec possit ab alio separari, uidetur ꝙ nulla operatio creaturę nec per defectum suiipsius, nec per actionem contrarii possit aliquando terminari: nunquam deficit duratio sine defectu uirtutis conseruantis:& planum est illud, ꝙ multarum actio terminatur: ergo uidetur, quod talium conseruatio nõ sit a DEO tanquam a principio immediato. ITEM. Quod creatura conseruetur, si sibiipsi relinquatur uidetur. Aut conseruatur in esse, aut corrumpitur. Si conseruatur in esse, habeo propositum, uidelicet qnòd non omnis conseruatio est a DEO. Si corrumpitur: aut est aliena actione, aut propria inclinatione. Aliena actione non: quia nulla creatura potest aliam in nihilum redigere. Propria inclinatione non: quia natura semper desiderat quod melius est, & forma appetit uniri materiæ, & materia formæ: ergo si motus sequitur inclinationem, & appetitum, semper durabit,& nunquã deficiet: ergo redit idem, quod prius, uidelicet ꝙ non omnis cõseruatio a DEO est.

RESOLVTIO.

Res omnes à Deo tanquam ab immediato principio in esse conseruantur, non aut tanquã à to:a causa.

RESPON. Dicendum, quòd nõ solum omnem actionem, uerũ etiam, omnem conseruationem necesse est a DEO esse. Et ratio huius est necessitas, & indigentia ex parte creaturæ. Omnis.n. creatura ex nihilo est, & aliunde habet esse. Quia ex nihilo est: ideo quodammodo uana est, & uanitati subiecta est Quia uero aliunde habet esse: ideo esse est sibi quodammodo accidentale: Cõtrario modo est in DEO. Vnde Hila. 7. de Trinitate. Esse nõ est accidens DEO: sed subsistens ueritas,& manens causa,& naturalis generis proprietas. Sicut igitur uanum non potest fulciri nisi per uerum,& stabile:& accidens non potest fulciri nisi per subiectum: sic esse creaturæ nõ potest conseruari absque munificentia creatricis essentiæ. Vnde sicut creatura habet essentiam, & actionem, ita etiam habet & durationem:& propter hoc quãuis creatura non possit esse actu infinita, nihilominus tamen ponitur seu punitur duratione infinita. Infinitas.n. durationis non ponit ĩ creatura aliquam actualẽ infinitatẽ. Et ratio huius est: quia potentia, per q̃ durat creatura, non tantũ est ipsius creaturæ, immo ẽt creatricis essentiæ. Verum est ẽt qđ in creatura est aliqua potẽtia ad durãdum: sed illa

illa nō est oīno in actu, imo est in potentia quodammodo respectu illius uirtutis, quæ est actu infinita. Et hoc est, quod uult dicere Philosophus in Libro de causis, quod omnes uirtutes infinitæ pendentes sunt per unum infinitum principium, quod est uirtus uirtutum. Concedendæ sunt igitur rationes ostēdentes, quod omnis rei conseruatio est a DEO tanquam ab immediato principio: non tamen est ab ipso sicut a tota causa. Sicut.n.in creatura est aliqua uirtus operatiua creata, sic etiam aliqua uirtus conseruatiua.

Autor Libr de Causis, propositione. 16.

AD ILLVD ergo quod primo obiicitur, quod suum dicere est suum facere. Dicendum est, quod hoc non dicitur immediate, propter hoc quod ad dicere sequatur facere, quoniam DEUS dixit ab æterno, & fecit in tempore: Sed hoc dictū est: quia non est noua operatio ex parte DEI ipsum facere superadditum ad dicere, sicut contingit in operatione creaturæ. NEC ualet qđ obiicitur, quod dicere non est successiuum secundum id quod est: qa dicere, & facere DEI DEUS est, & ęternum quid est. Verum tamen sicut ab æterno potest procedere tēporale, sic a diuino dicere, ī quo nulla est successio, pōt procedere successiua duratio: q̄ quidem successiua est non rōne exigentiæ ex parte DEI cōseruātis: sed ex parte rei cōseruatę. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ artifex creatus potest facere ꝑ se opus stabile. Dicendum, ꝙ non est simile, pro eo qđ artifex creatus sic facit rē, qđ non facit eius principia intrinseca: uō.n. potest in totam substantiam. Et propterea res facta cōseruari potest in primis, & propriis principiis, quæ non dependent a potestate artificis: non sic autem est in opere DEI. Omne enim opus quod DEUS facit, secundum totum sui facit: & ideo totaliter ab ipso dependet, & sine eius adiutorio conseruari non potest. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ idem est principium essendi, & conseruandi. Dicendum, ꝙ uerum est in genere causę formalis, & similiter uerum est in genere causæ efficientis. Quamuis igitur esse in creatura sit a forma creata tanquam ab informāte: nihilominus tamen a DEO est tanquam ab efficiēte. Ideo sicut ad conseruationem rei necessaria est uirtus formę complentis: sic etiam necessarium est adiutorium primi, & immediati efficientis. AD ILLVD, quod obiicitur, quod si DEUS conseruaret res, nihil corrumperetur. Dicendum, ꝙ illud argumentum deficit dupliciter. Primum quidem quia DEUS conseruat uolūtarie: & ideo tantum conseruat, quantum placet sibi, & secundum dispositionem sapientiæ suæ. Præterea. Conseruatio rei non est a deo tanquam a tota causa: sed requirīt ex parte creaturæ idoneitas ad conseruationem, & uirtus quodāmodo cōseruatiua, ad cuius defectum uelociorē, uel tardiorem sequitur diuturnior, uel minus diuturna duratio creaturæ: & cum est idoneitas creaturę ad durandum in perpetuū, utpote simplicitas, deus esse eius æternaliter continuat. AD ILLVD, quod quęritur, utrū si crea

tura sibi relinqueretur, corrumperetur. Dico quod sic. Et si q̄ratur, utrū aliquo agente, uel non. Dico quod nullo agente: sed propter defectum ī se ipsa. Talis.n. corruptio, quæ est annihilatio, dicit purum defectum: & ideo non requirit causam efficientē; sed deficientem: hæc aūt in creatura est ex hoc, quod ex nihilo est. Et si obiiciatur, quod naturalis inclinatio cuiuslibet rei est ad durandum in esse, & q̄d motus sequitur inclinationem. Dicendum, quod uerum est de inclinatione motus dicente positionem. Verum est etiā de principiis rei saluatis in esse, super q̄ fundatur illa inclinatio. Si autē creatura sibi relinqueretur, principia rei in esse non conseruarentur, immo in seipsis deficerent: & ideo inclinatio ad esse periret. Posset etiam dici, quod cum ponitur, ꝙ creatura sibi relinquatur: ponitur quod diuina uirtus se subtrahat: & cū ponitur, quod diuina uirtus se subtrahat, per consequēs, ponitur creaturę adnihilatio. Sicut.n. ꝑ operationē uirtutis infinitæ potest fieri eductio de nihilo in esse, ita ēt per subtractionem potest fieri adnihilatio: pro tanto dicit Hugo, q̄d soli diuinæ uirtuti possibilis est adnihilatio creaturæ. Veruntamē illud uerbum intelligendum est sane, quia multum calumniabile est.

QVAESTIO III.

An omnis compositio à deo sit?

VTRVM omnis cōpositio sit a deo. Et ꝙ sic, uidetur. Vbicunq; est aliqua compositio, ibi est aliqua cōponentis actio: sed oīs actio est a deo: ergo oīs cōpositio est a deo. ITEM. Sicut potētiæ, & uirtutis est distinguere, & separare: sic potētię, & uirtutis est res unire, & componere: sed oē quod est potentiæ, ēst ab omnipotentia creatoris: ergo &c. ITEM. Vbicūque est cōpositio, ibi est aliqua unio: & ubicūque est unio, ibi est aliqua unitas: sed oīs unitas est a prima unitate: prima aūt, & summa unitas deus est: ergo omnis compositio est a deo ITEM. Augu. de Vera reli. Omnis res habet hæc tria, scilicet ꝙ unum aliquid sit; & specie propria descernatur, & rerum ordinet non excedat: Sed (sicut dicit Aug. in 11. de Ciui. dei) Ab eo est oīs modus, & omnis species, & omnis ordo; sine quibus nihil esse, nec cogitari potest: ergo si omne compositum, & omnis cōpositio aliquo modo est, uidetur igitur omnis compositio a deo esse.

SED CONTRA super illud. 1. Cor. x. Scimus quia idolum nihil est. Glos. Materiam idoli dominus formauit; sed stultitia hominum formam dedit. Et post, quæcumque in creaturis facta sunt, facta sunt per uerbum: sed forma hominis in idolo non est facta per uerbum, sicut peccatū non est factū per uerbū: uř ergo, ꝙ cōpositio talis formæ cū tali materia nō sit a deo. ITEM. Quędā sunt, q̄ impossibilia sunt coniūgi non tantū a natura, sed ēt a deo, utpote ꝙ aliq̄d sit simul, & semel albū, & nigrū: sed intellectus noster phātasticus frequenter cōponit talia: nullorū aūt cōpositio est a deo, nisi eorū q̄ sunt a deo cōponibilia: si ergo opposita non sunt a deo cōponibilia,

&

& cóponuntur ab intellectu, uł ꝙ non oïs compositio sit a deo. ITEM. Quçdã sunt q̃ nó possunt cóiungi in eodẽ sine monstruositate, sicut duo capita ĩ eodẽ corpore: & talis cõpositio nó põt esse a natura nisi cũ errore, & prӕter intentionẽ: si ergo deus ĩ nulla cõpositione errat, nec facit errare, uł ꝙ talium compositio nullo modo possit esse a deo ITEM. Aliqua sunt, q̃ impossibile est cõiungi sine deordinatione, utpote si homo commisceretur bruto, uel ecõuerso: si igitur talis cõpositio non est aliud, quam componibilium deordinatio (hoc ipso enim deordinãtur, ꝙ sic componuntur) & deordinatio nó fit a deo, uidetur ꝙ aliqua compositio non sit a deo.

RESOLVTIO.

Compositio omnis secundum quòd compositio; quia aliquid dicit, à deo est. Quòd si defectui coniuncta fuerit; ratione illius nullatenus à deo esse poterit?

RESP. Dicendum. Cum cõpositionis nomẽ tripliciter accipiał, in qualibet suarũ acceptionũ aliquid dicit. Dicitur.n cõpositio componentis actio, dicitur etiã compositio cõponibilis passio, dicitur tertio modo compositio rei compositę dispositio. Et quoniã tam actio, q̃ passio, quàm ẽt dispositio rei compositӕ secundum ꝙ cõposita est, aliquid dicit: & omne quod dicit aliquam positionẽ, a deo est: concedendũ est simpliciter, ꝙ omnis compositio sit a deo secundum ꝙ cõpositio, sicut & omnis actio, & conseruatio. Attendendũ est tamẽ, ꝙ quemadmodum quӕdã actiones sunt, quӕ mox nominatę cõiunctӕ sunt malo, sicut mendacium, & adulteriũ: sic q̃dam quarundam rerum compositiones sunt: quas inseparabiliter concomitał aliqua deformitas, & inordinatio. Vnde quemadmodum actio, q̃ coniuncta defectui malitiӕ inseparabiliter dicitur a deo esse: ita tamen ꝙ defectus malitiӕ non est a deo; sed a defectu creaturӕ, utpote liberӕ uoluntatis: sic compositio, cui iuncta est deformitas, & inordinatio; sic est a deo, quòd illa deformitas, quӕ uere defectus est, est a defectu alicuius causӕ componẽtis creatӕ, uel a defectu ipsorum cõponibilium. Concedendӕ sunt igitur rationes ostendentes, ꝙ omnis compositio est a deo.

AD ILLVD, qđ primo obiicitur de compositione, quӕ est in idolo. Dicendum, quòd idolum secundum ꝙ huiusmodi nominat aliquid artificiatũ continens se aliquid numinis, uel diuinitatis: & ẜm hoc dupliciter intelligitur ibi compositio, scilicet formӕ artis ad materiam, & diuinitatis ad artificiũ: & prima quidẽ cõpositio est ex parte rei: secũda uero est solũmodo ẜm ęstimationẽ idololatrӕ. Quantũ ad primã compositionẽ idolũ aliquid est, quantum uero ad secundam nihil est in mundo in re, quamuis aliquid ӕstimetur. Concedo ergo, ꝙ coniunctio talis formӕ cũ hac materia cum sit realiter ens, ꝙ est a deo, Concedendum est nihilominus, quòd illa ӕstimatio inquantum animӕ actus est, a deo est: sed compositio diuinitatis ad illud artificium, quӕ ӕstimatur esse, omnino nihil est: hӕc a deo non est: quia non

est talis compositio secundũ ré. Similiter ordinatio illius formæ artificialis ad continentiam diuinitatis, illa quidẽ potius est de ordinatio, q̃ aliqua positio: & hęc quidẽ a Deo nõ est, sed a defectu cognitionis, & fidei. Cum ergo dicitur, ꝙ forma idoli in tali materia non sit a Deo, nõ negatur cõpositio huius formę cũ hac materia absolute esse a Deo: sed hoc negatur, ꝙ non est a deo ad id, ꝑꝑ quod homo illam effigiem efficit. Et sic patet pro quã to dicitur idolum nihil esse. s. ꝓ eo ꝙ est nomen impositum a fictione, cui subest falsitasq;. Paret ẽt ꝙ idolum quantum ad aliqd, quod nominat, sit a deo, & quan tum ad aliquid non. Vnde quic quid est positionis ibi, a deo est: illud autem quod est priuationis, uel defectionis; nõ est a deo, sed a defectu nostro. AD ILLVD quod obiicitur, ꝙ intellectus cõ ponit aliqua, quæ sunt impossibilia componi sunt propter inseparabilitatem deordinationis. Nunquam enim potest esse, nec intelligi aliquid simul, & semel sub duobus oppositis, quin intelligatur confusio, & inordinatio. Et quoniam in actione dei, quam deus per se agit ut tota causa, non potest esse defectus ordinis: quia si esset, iam potentia eius in operando deficeret: hinc est quòd talia a deo nõ possunt componi Sed cum Deus cooperatur intellectui potenti deficere, sic potest esse quòd illud, quod est ibi positionis, sit a uirtute dei: quod uero est priuationis, sit a defectu intellectus creati: ideo ratio illa non ualet, quòd si non potest deus per se illam compositionem facere, ꝙ non possit in faciendo alii cooperari. AD ILLVD, quod obiicitur de his, quæ non possunt componi sine monstruositate, iam patet responsio. Qm̃ cum dico compositionẽ monstruosam, duo dico: & dico cõpositionẽ, & dico ulterius luxuriam deordinantem. Et compositio quidem est a deo: deformitas autem mõstruositatis est a defectu, & errore naturæ, qui uenit ex improportione uirtutis ad materiam, supra quam agit, siue pro eo ꝙ materia superabundat, siue pro eo, quòd deficit: & utrobique est defectus debitæ proportionis. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd quædam est compositio, quæ non potest esse, nec intelligi præter inordinationem, utpote si pes poneretur in pectore, si homo coiret cum iumento. Dicendum est, quòd & si unum necessario consequatur ad aliud, & intellectus unius inseparabiliter consequatur ex intellectu alterius, nihilominus tamen diuersitatem habent: quia unum dicit priuationẽ, & aliud dicit positionem: & ideo potest unũ deo attribui, quamuis alterum non attribuatur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An actio iniqua, siue iniusta à Deo sit?

CONSEQVENTER circa secundũ Articulũ quæritur de actione defectiua, utrum sit deo attribuenda. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrum a deo sit actio iniusta

secun

secundum quòd iniusta. Secundo quæritur, utrum a deo sit operatio fortuita secūdum quòd fortuita. Tertio quæritur, utrū a deo sit enunciatio falsa secundum quòd falsa.

VTRVM actio iniusta secundum quòd huiusmodi sit a deo. Et ꝙ sic uidetur. 3. Reg. ult. Quis decipiet nobis Achab regem Israel: & post subiungitur, ꝙ dominus dixit spiritui mendaci, Egredere, & fac: sed qđ fit deo præcipiente, fit a deo uolente, & auctore: si ergo spiritus ille malignus mētitus est, & Achab decepit deo mandante sibi mentiri, & decipere: uidetur ꝙ tam mendacium, quàm deceptio secundum ꝙ hmói sit a deo: & si hoc uerum est: ergo actio iniusta ſm ꝙ iniusta, a deo est. ITEM. Sicut uult Philosophus. Si aliquid per sui præsentiam est causa alicuius, per sui absentiam est causa oppositi: sed deus per sui præsentiam est causa operationis iustæ, secundum ꝙ iusta est, ergo ab oppositis per sui absentiam causa erit iniustitiæ in actione. ITEM. Qui adiuuat aliquem furem scienter ad actionem furti, siue uelit ipsum iuuare ad furtum, siue non: nihilominus dicitur currere cum fure, & culpa furis ei attribuitur: si ergo deus adiuuat hominem ad actionem substratam malitiæ, & iniustitię, uidetur ꝙ talis deformitas tā q̄ auctori attribuenda sit deo. ITEM. Dare eleemosynam ꝑ uanā gloriā est peccatum: & hoc ipso est peccatū, & iniustitia, quo actio ista referē ad talē finē: sed sicut datio eleemosyne non nihil est, sic relatio ad talē finē nō nihil est: si ergo talis relatio fuit ratio, quare illa actio est mala, & talis relatio est a deo, cū nō sit oīno nihil; uidetur ꝙ talis actio sit a deo. ITEM. Iste qui peccat in amando creaturā, hocipso peccat quo quiescit in creatura: sed quiescere in creatura, non oīno nihil est: imo hocipso ꝙ quiescere est, aliquid est: ergo cū omne, qđ est aliquid, sit a deo, talis qes est a deo, & talis erat rō culpæ: &c. ITEM. Nobilior est potentia uoluntatis ut est deliberatiua, q̄ ut est natura quædā: sed oē qđ est a uoluntate, ut est natura, est a deo: ergo omne qđ est a uoluntate deliberatiua, est a deo: sed actio iniusta ſm ꝙ hmói, est a uoluntate deliberatiua: ergo &c.

Exemplū est de Nauta, & Nauis.

SED CONTRA. Ioan. 1. Sine ipso factum est nihil. Glo. i. peccatū: ergo uidetur, ꝙ peccatū nō sit a deo. ITEM. Rom. 1. Tradidit eos, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Glos. immūdas actiones, & cōtumeliosas, quibus afficiūt, & inficiūt corpora sua habēt in semetipsis mali i. non aliūde, sed a semetipsis. (Nō, n. hēt homo hoc a deo) sed hoc non pōt dici de actionibus ſm ꝙ actiones sunt: ergo dicitur de actionibus secundū ꝙ iniustę sunt. ITEM. Quicūque facit iniustitiam iniustus est: sed Deus non pōt esse iniustus: ergo nō potest facere iniustitiam: ergo iniustitia actionis, uel actio secundum ꝙ iniusta, non est a deo. ITEM. Quicunque facit iniustitiam, offendit deum, qui est summa iustitia: sed deus non potest seipsum offendere, neque seipsum negare, sicut dicit Apostolus: ergo deus non pōt iniustitiā

est talis compositio secundū rē. Similiter ordinatio illius formæ artificialis ad continentiam diuinitatis, illa quidē potius est de ordinatio, q̃ aliqua positio: & hęc quidē a Deo nō est, sed a defectu cognitionis, & fidei. Cum ergo dicitur, ꝙ forma idoli in tali materia non sit a Deo, nō negatur cōpositio huius formę cū hac materia absolute esse a Deo: sed hoc negatur, ꝙ non est a deo ad id, ꝑp quod homo illam effigiem efficit. Et sic patet pro quãto dicitur idolum nihil esse. s. ꝑ eo ꝙ est nomen impositum a fictione, cui subest falsitas. Patet ēt ꝙ idolum quantum ad aliqd, quod nominat, sit a deo, & quantum ad aliquid non. Vnde quicquid est positionis ibi, a deo est: illud autem quod est priuationis, uel defectionis; nō est a deo, sed a defectu nostro. AD ILLVD quod obiicitur, ꝙ intellectus cōponit aliqua, quæ sunt impossibilia componi sunt propter inseparabilitatem deordinationis. Nunquam enim potest esse, nec intelligi aliquid simul, & semel sub duobus oppositis, quin intelligatur confusio, & inordinatio. Et quoniam in actione dei, quam deus per se agit ut tota causa, non potest esse defectus ordinis: quia si esset, iam potentia eius in operando deficeret: hinc est quòd talia a deo nō possunt componi Sed cum Deus cooperatur intellectui potenti deficere, sic potest esse quòd illud, quod est ibi positionis, sit a uirtute dei: quod uero est priuationis, sit a defectu intellectus creati: ideo ratio illa non ualet, quòd si non potest deus per se illam compositionem facere, ꝙ non possit in faciendo alii cooperari. AD ILLVD, quod obiicitur de his, quæ non possunt componi sine monstruositate, iam patet responsio. Qm̄ cum dico compositionē monstruosam, duo dico: & dico cōpositionē, & dico ulterius luxuriam deordinantem. Et compositio quidem est a deo: deformitas autem mōstruositatis est a defectu, & errore naturæ, qui uenit ex improportione uirtutis ad materiam, supra quam agit, siue pro eo ꝙ materia superabundat, siue pro eo, quòd deficit: & utrobique est defectus debitæ proportionis. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd quædam est compositio, quæ non potest esse, nec intelligi præter inordinationem, utpote si pes poneretur in pectore, si homo coiret cum iumento. Dicendum est, quòd & si unum necessario consequatur ad aliud, & intellectus unius inseparabiliter consequatur ex intellectu alterius, nihilominus tamen diuersitatem habent: quia unum dicit priuationē, & aliud dicit positionem: & ideo potest unū deo attribui, quamuis alterum non attribuatur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An actio iniqua, siue iniusta à Deo sit?

CONSEQVENTER circa secundū Articulū quæritur de actione defectiua, utrum sit deo attribuenda. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrum a deo sit actio iniusta

secun

secundum quòd iniusta Secundo quæritur, utrum a deo sit operatio fortuita secũdum quòd fortuita. Tertio quæritur, utrũ a deo sit enunciatio falsa secundum quòd falsa.

VTRVM actio iniusta secundum quòd huiusmodi sit a deo. Et ꝙ sic uidetur. 3. Reg. ult. Quis decipiet nobis Achab regem Israel: & post subiungitur, ꝙ dominus dixit spiritui mendaci, Egredere, & fac: sed qđ fit deo præcipiente, fit a deo uolente, & auctore: si ergo spiritus ille malignus mẽtitus est, & Achab decepit deo mandante sibi mentiri, & decipere: uidetur ꝙ tam mendacium, quàm deceptio secundum ꝙ hmõi sit a deo: & si hoc uerum est: ergo actio iniusta ẜm ꝙ iniusta, a deo est. ITEM. Sicut uult Philosophus. Si aliquid per sui præsentiam est causa alicuius, per sui absentiam est causa oppositi: sed deus per sui præsentiam est causa operationis iustæ, secundum ꝙ iusta est, ergo ab oppositis per sui absentiam causa erit iniustitiæ in actione. ITEM. Qui adiuuat aliquem furem scienter ad actionem furti, siue uelit ipsum iuuare ad furtum, siue non: nihilominus dicitur currere cum fure, & culpa furis ei attribuitur: si ergo deus adiuuat hominem ad actionem substratam malitiæ, & iniustitię, uidetur ꝙ talis deformitas tã q̃ auctori attribuenda sit deo. ITEM. Dare eleemosynam ꝑ uanã gloriã est peccatum: & hoc ipso est peccatũ, & iniustitia, quo actio ista referẽ ad talẽ finẽ: sed sicut datio eleemosyne non nihil est, sic relatio ad talẽ finẽ nõ nihil est: si ergo talis relatio fuit ratio, quare illa actio est mala, & talis relatio est a deo, cũ nõ sit oĩno nihil; uidetur ꝙ talis actio sit a deo. ITEM. Iste qui peccat in amando creaturã, hocipso peccat quo quiescit in creatura: sed quiescere in creatura, non oĩno nihil est: imo hocipso ꝙ quiescere est, aliquid est: ergo cũ omne, qđ est aliquid, sit a deo, talis qes est a deo, & talis erat rõ culpæ: &c. ITEM. Nobilior est potentia uoluntatis ut est deliberatiua, q̃ ut est natura quædã: sed oẽ qđ est a uoluntate, ut est natura, est a deo: ergo omne qđ est a uoluntate deliberatiua, est a deo: sed actio iniusta ẜm ꝙ hmõi, est a uoluntate deliberatiua: ergo &c.

Exemplũ est de Nauta, & Nauis.

SED CONTRA. Ioan. 1. Sine ipso factum est nihil. Glo. i: peccatũ: ergo uidetur, ꝙ peccatũ nõ sit a deo. ITEM. Rom. 1. Tradidit eos, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Glos. immũdas actiones, & cõtumeliosas, quibus afficiũt, & inficiũt corpora sua habẽt in semetipsis mali i. non aliũde, sed a semetipsis. (Nõ. n. hẽt homo hoc a deo) sed hoc non põt dici de actionibus ẜm ꝙ actiones sunt: ergo dicitur de actionibus secundũ ꝙ iniustę sunt. ITEM. Quicũque facit iniustitiam iniustus est: sed Deus non põt esse iniustus: ergo nõ potest facere iniustitiam: ergo iniustitia actionis, uel actio secundum ꝙ iniusta, non est a deo. ITEM. Quicunque facit iniustitiam, offendit deum, qui est summa iustitia: sed deus non potest seipsum offendere, neque seipsum negare, sicut dicit Apostolus: ergo deus non põt iniustitiã

 facere:

facere ergo nec actionem iniustã inquantũ huiusmodi ITEM. Iniustitia defectus est: ergo facere iniustitiam, est deficere: sed diuinum posse non põt deficere: ergo nec, iniustitiã facere: ergo actio secundum ꝙ iniustitia est, non est a deo. ITEM. Quicquid est a deo, laudat deum: sed iniustitia nullo modo laudat deum, nec operatio iniusta secundum ꝙ huiusmodi: nullo igitur modo secundum quod iniusta, uel mala, est deo attribuenda.

RESOLVTIO.

Actio qualibet iniqua et mala, quia naturalis utilitatem, entitatem, & ordinem priuat: diuinaque potentia, sapientia, ac bonitati repugnat; minimè à Deo esse potest.

RESP. Dicendum, ꝙ cum iniustitia, siue malitia circa actioné dicat defectum, & priuationem, & defectum deordinatum de se, & defectum carentem debito fine: facere actionem iniustã, hoc repugnat potentiæ, sapiẽtiæ, & bonitati. Est.n. ibi priuatio utilitatis, & ordinis, & entitatis: & qa nihil est attribuendum deo, nisi quod decet potentiam suam, sapientiam, & bonitaté: ideo actionem malam deo tribuere nó solum falsitatis est, sed ẽt blasphemiæ, & impietatis. Concedendũ est igitur, ꝙ actio mala, & iniusta secundum ꝙ huiusmodi non est a deo. Et ideo rationes, quæ hoc ostẽdunt, concedendæ sunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur de 3. Reg. ultim. Dicendum, ꝙ [egredere, & fac] nó intelligĩ ibi imperatiue, sed intelligitur ibi permissiue: unde uerbum imperatiui modi multipliciter accipitur in scriptura. Aliquando, præceptorie, aliquando consultorie, aliquando insinuatorie, & aliquando permissiue, quorum sumi possunt exempla ex diuersis locis scripturæ. AD ILLVD, quod obiicitur de eadem causa, ꝙ per sui præsentiam, & absentiam est causa oppositorum. Dicendum, ꝙ illud habet ueritatẽ de causa, quæ uoluntariè se absentat, ita ꝙ principaliter est eius absentatio ab ipsa: hoc autẽ non est in proposito. Deus enim nemini se absentat: imo paratus est oẽs adiuuare, & omnibus dare gratiam. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ille, qui iuuat furem in actione, dicitur currere cum fure, si sciẽter hoc facit. Dicendũ, ꝙ hoc non est simile, quia decẽs, & conueniens est, ꝙ homo proximum non adiuuet in ea actione, in qua quis ambulat non rectè, imo potius debet impedire, cum ipse nec sciat, nec possit inde bonum elicere, nec ad illud adiutorium aliqua lege astringitur, sed potius prohibetur: nó sic aũt est in proposito. Primo quia decet diuinam liberalitatem, ut solem suum oriri faciat super bonos, & malos; nec debet influentiã uirtutis suæ subtrahere nec bonis, nec malis, maxime secundũ illam influentiã, quæ respicit primum esse. Secundo uero quia decet diuinam prouidentiã, sic res quas condidit, administrare, ut eas agere proprios motus sinat Tertio uero quia ipse nouit, & scit inde bonum elicere: & ió cũ cooperatur peccatori ĩ actione, laudabiliter facit: & ideo nullo modo malitia, quæ reddit suũ actorem culpabilem, est ei attribuenda. AD ILLVD, quod obiicitur,

citur, q relatio actionis ad inanē gloriam tanquàm ad finem, a deo est. Dicendū, q relatio duo dicit, uidelicet actum uoluntatis, & rationis pro tendentis se ad illum finē mediante illa actione: & hoc quidem bonum est, & a deo est. Præter hoc importat deordinationem: tali enim actioni coniuncta est inordinatio: qa talis finis tali operi non cógruit: & quantū ad hoc est ibi malitia: & ideo iniustitia est ibi rōne defectus, qui est in tali relatione: pp hoc non oportet q sit a deo. Et est simile in claudicatione, in qua est ambulatio cum defectu: sic & in proposito intelligendū est. AD ILLVD, quod obiicit de quiete, similiter rñdēdum est, qa quies dicit positionem aliquam in hoc q dicit dilectionem creaturæ: & dicit priuationem rectitudinis in hoc q dicit priuationem finis ultimi. In hoc.n. q ibi quiescit, & ultra non tendit, cum deberet ultra tendere: non tantū est positio, sed etiā priuatio, quæ quidē nō est a deo. AD ILLVD, quod obiicitur, q quicquid est a uoluntate naturali, est a deo. Dicendum, q uerum est secundum q est uoluntas naturalis: & similiter illud, qđ est a uoluntate deliberatiua, præcise concedendū est esse a deo: sed malitia non est a uoluntate proprie, ut est deliberatiua: sed potius ut est defectiua, quāuis defectus ille nō cadat nisi circa actum deliberatiuum: & ideo quāuis sit a uolūtate deliberatiua, non sequitur, q sit a deo, quia non est a uoluntate secundum quòd deliberatiua, sed secundum q defectiua. Et propterea (sicut dictum fuit supra) si fiat tale argumentū, Voluntas deliberatiua est a deo, & malitia est a uoluntate deliberatiua: ergo est a deo: peccat secundum accidens, quia peccat contra illam regulam. Quicquid est causa causæ, est causa causati: ita enim potest esse sophisma secundum accidens in causando, sicut in essendo.

QVAESTIO II.

An fortuitum secundum quod fortuitum à Deo sit?

VTRVM operatio fortuita secūdū q est fortuita, sit a deo. Et q sic uidetur: qa tā fortuita, q̄ casualis actio est ex causis cōfluētibus ob aliud inceptis: uñ Boetius in 5. de Consola. casus est inopinatus rei euentus ex causis cōcurrentibus ob aliud inceptis. Prof. 1 Sed tam concursus causarum, q̄ inchoatio pp aliud est, a deo; ergo si nihil plus requirit ad hoc q aliquid sit fortuitum, uel casuale, uidetur q tam fortuita, q̄ casualia fm q hmōi sint a deo. ITEM. Sicut ens per se est a deo inquantū est per se, & sic & accidēs est a deo inquantū est accidēs: ergo sicut operatio causæ p se a deo est, ita & operatio cāæ per accidēs: sed casuale, & fortuitū fm q hmōi dicit operationē, uel effectū causæ per accidens: sed naturale, & artificiale dicit effectū cāæ per se: ergo sicut omne naturale, & artificiale est a deo inquantum hmōi, sic omne casuale, & omne fortuitū inquātum hmōi est a deo. ITEM. Qñcunque aliqua diuersa concurrunt ad unius effectus pductionem, necesse est quòd per unum aliquid coniungantur: sed causæ, a quibus oritur tam casuale, quàm

quam fortuitum,& sunt diuersę quãtum ad rem,& sunt diuersæ quantum ad intentionem: ergo si uniuntur, coniunguntur per aliquid, quod est supra eas; sed nihil est supra agens naturale,& agens a ꝓposito,nisi solus deus: ergo talium causarum cócursus a deo est, & huiuſmodi causarũ concursus facit effectum causalé,uel fortuitũ:ergo &c. ITEM. Potentior est ad agendum causa ꝑ se,q̃ causa ꝑ accidés:sed causa per se nullum effectum producere potest,quin adiuuetur a deo:ergo nec causæ per accidés: sed causæ per accidens sunt casus,& fortuna,sicut uult Philosophus in 2. Physicorum: ergo cum eorum effectus sint casuale, & fortuitum inquantum huiusmodi, uidetur &c. SI TV dicas, ꝙ casuale secundum id qđ est,a deo est: non tamen secundum ꝙ casuale:quia dicit priuationem intentionis, non positionem. Contra hoc est. Quia sicut natura operatur per intentioné, ita etiam operatur uniformiter, & modo consueto: sed cum aliqua operatio fit præter solitum cursum naturę,illa quidem operatio dicitur miraculum:& talis operatio ponitur a deo inquantum talis. Si ergo operatio,quæ fit pręter consuetudinem inquãtum huiusmodi,est a deo,pari ratione & operatio,quę fit pręter intentionem inquantum huiusmodi,est a deo. ITEM. Fortuitũ eoipso dicitur fortuitum: quia est ab aliquo agente intendente aliud:sicut inuentio thesauri est ab eo,q intendit arare terrã; sed ꝙ ille aliud intendebát,hoc bonum est, & a deo est:similiter,ꝙ thesaurum illum inueniat, hoc bonum est,& a deo est: ergo fortuitum, ut fortuitum est, a deo uidetur esse.

Tex.cõ. 40. & deinceps.

SED CONTRA hoc arguit Aug. in Lib. 83. q. sic. Quicquid casu fit,temere fit: quicquid temere fit,fit sine ꝓuidétia: si ergo omne quod fit a deo, fit per prouidentiam: quia deus nihil agit sine prouidentia,uidetur ꝙ casuale, & fortuitum inquãtum huiusmodi,non sit a deo. ITEM. Casus, & fortuna accidit per defectum prę cognitionis:sed deus nihil potest facere nisi ꝑcognoscens,& præsciens:ergo nihil casuale inquantum huiusmodi est a deo. ITEM. Sicut bonum repugnat malo, ita fortuna repugnat prouidentię:sed a deo,qui summe bonus est, non põt egredi aliqua operatio iniusta: ergo pari ratione cum sit summe prudens,non potest exire ab eo aliqua operatio fortuita. ITEM. Fortuitum secundum ꝙ fortuitum,ortum habet a causa per accidens: ergo si deus esset causa fortuiti secũdum ꝙ huiusmodi, deus esset causa alicuius rei per accidens:sed causa per accidens reduci habet ad causam nobiliorem: ergo aliqua causa esset nobilior deo,quod est absurdum. ITEM. Sicut iniustitia se habet ad suam causam, sic casuale & fortuitũ ad suam: sed iniustitia non põt esse ab aliquo nisi operante iniuste:ergo casuale,& fortuitũ non põt esse nisi ab eo,qui operatur casualiter, & fortuite: deus nu o modo operat̃ casualiter,nec fortuite:ergo casualis, siue fortuita operatio secundum quòd huiusmodi non est a deo.

Qõ. 24. Tom. 4

RESOLVTIO.

Cum id, quod casu fit, temere, & praeter intentionem fieri dicatur: nequaquam à Deo erit: quippe qui omnia in uero iudicio & aeterna sapientia faciat.

RESP. Dicendum, ꝙ & si casuale, & fortuitum ſm id, quod est, sit a deo: inquãtum tamẽ casuale, uel fortuitum, a deo non est. Et ratio huius est, quia casuale, & fortuitum aliquid ponunt, utpote effectum, qui est ex concursu causarum ob aliud inceptarũ. Aliquid etiam priuant: dicit.n. casus, & fortuna defectum intentionis, & praecognitionis: & quoniam operatio causarum, & concursus ad producẽdum tales effectus aliquid ponit, ideo a deo est: quia uero priuatio intentionis defectus est, ideo a deo non est: & quoniam casuale, & fortuitum ut sic nominantur; imposita sunt a tali defectu, hinc est quòd non sunt concedenda a deo esse. Et hoc uult dicere Aug. in Lib.
Qq.24. 83. q. cum dicit Quod casu fit, te
Tom.4 mere fit: & ideo sicut non concedimus, quòd temerarium ſm ꝙ huiusmodi sit a deo: sic non est concedendum quod casuale, uel fortuitum secundum quòd huiusmodi, sit a deo: & quia tam casuale, quàm fortuitum ut sic est, est nomen impositum a priuatione intentionis, secundum ꝙ priuatio intentionis dupliciter potest intelligi, secundum hoc casuale, & fortuitum dicitur dupliciter. Vno enim modo potest intelligi priuatio intẽtionis uniuersaliter respectu cuiuscunque agẽtis, siue particularis, siue uniuersalis, siue operantis, siue cooperantis, siue exequentis, siue gubernantis Et hoc modo nihil est casuale: & casus, & fortuna hoc modo nihil sunt. Et hoc mõ aliqui philosophi posuerũt casum, & improbat August. in Lib. 83. q. per hoc, ꝙ prouidentia totus mundus administratᷣ: & ita nihil fit, quod non pertineat ad opus prouidentię. Alio modo põt intelligi priuatio intẽtionis respectu agentis particularis, utpote particularis naturae, & intellectus creati: & hoc modo aliquid est casuale, & casus aliquid est, secundũ ꝙ dicit Boetius in Libro de Cõsolatione diffiniẽs casum, & ostendens, qualiter quis potest operari casualiter, uidelicet cũ aliquid assequitur inopinate: & ideo dicit, Casus est inopinatus rei euentus: ubi simul tãgit positionem, & priuationem. Positionem per hoc, quod dicit euentum: priuationem in hoc, quod dicit inopinatum: & illa quidem priuatio non est respectu dei, quia deus nihil potest facere inopinate, siue improuise: nec etiam a deo est, cum sit defectus, sed potius a defectibilitate creaturę. Concedendae sunt igitur rationes ostendentes, quòd nihil est a deo casuale, ita quòd casuale secundum quòd casuale non est a deo.

AD ILLVD uero, quod primò obiicitur in contrarium, qđ concursus causarum a deo est: iam patet responsio. arguit enim de casu secundum ꝙ dicit positionem, non secundum ꝙ dicit defectũ. AD ILLVD, quo obiicitur, quòd a deo est causa per se, & per accidens. Dicendum, ꝙ aliter dicitur accidens de ente prout est differentia entis, aliter

ter prout est differentia causæ. Prout est differentia entis, dicit habitudinem ad subiectū, quæ quidem positio est, non priuatio. Prout aūt est differentia causæ dicit priuationem intentionis, per quam aliquid dicit̄ esse causa alicuius per se: & ideo nō sequitur, ꝙ si modus essendi per accidens inquantum huiusmodi sit a deo, ꝙ & modus operandi per accidens inquantum huiusmodi sit a deo. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ diuersæ causę indigent aliquo superiori coniūgente, ad hoc ꝙ possint unū effectum producere. Dicendum, ꝙ illud dupliciter potest intelligi. Vno modo uere, alio modo false. Si enim ita intelligatur, quod ad hoc quòd aliquæ duæ causæ concurrant, necessaria sit noua influentia causæ superioris, plus quàm si nō cōcurrerēt, & quælibet operaretur per se, sic nō habet ueritatem: hoc enim ipso ꝙ aliquis abscōdit in terra thesaurum, & aliquis fodit in eadē terra, sine noua influentia illæ duæ operationes causant thesauri inuentionem. Si autem ita intelligatur, quòd omnes causæ, quæ concurrunt ad unum effectum, reducuntur ad aliquod unū principium, sic ueritatem habet: pro eo quod illa, quæ non possunt reduci ad unū principiū, omnino sunt diuersa: & ideo nunquā possunt ad unum effectum concurrere. Si.n. ī uno principio nō conuenirent, iā omnino non haberent aliquid commune: & iō necesse est ponere quod tā causæ cōcurrentes, quam earū concursus sint ab uno principio primo. Sed tamen ex hoc non sequitur, quod casuale inquantū huiusmodi sit a deo: quamuis sit a deo secundum id quod est: quia casus non tantum intendit & dicit euentum, sed etiam & euentum inopinatum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod causa per accidens indiget adiutorio sicut causa per se. Dicēdum, quod est uerum respectu eius quod efficit, sed non indiget adiuturio respectu eius, in quo deficit: per se enim potest deficere, sed non per se potest efficere: & ideo non sequitur ex hoc, qđ casuale sit a deo, nisi secundum illud, secundum quod aliquid ponit, non secundum quod dicit priuationem intentionis. Et si obiiciatur, quod miraculum inquantum huiusmodi est a deo, & tamen dicit priuationem consuetudinis, quia fit prę ter solitū cursum. Dicendū, qđ aliter miraculū fit præter solitū cursum, & aliter fortuitum prę ter intentionem. Miraculum enim fit præter solitum cursum, ita ꝙ supra cursum naturę: unde plus dicit positionis, q̄ priuationis: casuale uero nō ita fit præter intentionem, quod fiat supra intentionem, sed deficit ab intentione. AD ILLVD, quod obiicitur, quod deus potest qđ aliquod agens unum assequatur, & aliud intendat, ita quod utrunque sit a deo. Dicendum, quod uerū est: sed assequi unū, & intendere aliud hoc non facit casus, uel fortuna inquātum quis aliud intendit ab eo, quod assequitur, sed inquantum non præuidet, nec intendit illud, quod assequitur. Si enim aliud, & aliud intenderet, iam nō operaretur

raretur casualiter, siue fortuite. Licet autem intendere ad aliud sit a deo, non tamen a deo est non intendere illud, quod assequitur, quia primum dicit positionem, & secundum priuationem: & casuale, siue fortuitum inquantum huiusmodi non nominatur a primo, sed a secundo, & propterea inquantum tale non est a deo, sed a defectu reperto in agente creato.

QVAESTIO III.

An enunciatio falsa inquantum falsa à deo sit?

VTRVM enunciatio falsa secundum q̃ huiusmodi sit a deo. Et quòd sic, uidetur. Quandocunque aliqua duo fundantur super idem secundum rem, si unum est a deo, & reliquum: sed falsitas alicuius propositionis, & ueritas suæ oppositæ fundantur super idem: hoc enim ipso quod hęc est uera, Homo est animal: hæc est falsa, Homo nō est animal: ergo cum omnis propositionis ueritas sit a deo, uidetur quod omnis propositionis falsitas sit a deo. ITEM. Veritas est adęquatio rei, & intellectus: & falsitas est inadæquatio rei, & intellectus per oppositū; sed sicut se habet ęqualitas, & inæqualitas in rebus, ita se habet æqualitas, & inęqualitas in propositionibus: sed æqualitas, & inæqualitas in rebus sunt ab ipso deo: sicut enim a deo est, qđ aliqua duo sunt æqualia: sic a deo est, quod aliqua duo sic se habeant, quod unum excedat reliquum (unde Aug. dicit, quod si essent omnia æqualia, non essent omnia) ergo pari rōne adæquatio, & inadæquatio signi ad

Lib. 83 quæst. q. 41.

signatum est ab eodē principio. ITEM. Ab eo est falsitas propositionis, qui solus potest facere propositionē ipsam esse falsam; sed demonstrato aliquo peccatore, ista est uera. Iste non est iustus: & nullus potest hanc facere falsam, nisi Deus, qui potest ei dare iustitiā: ergo &c. ITEM. Maioris dignitatis, & potestatis est falsificare hanc propositionem, Ille est peccator, quàm uerificare eam: qui.n. peccat hoc ipso quod peccat, uerificat eam, & hoc indignitatis est: ergo si omnis propositionis ueritas a deo est: vr̃ multofortius, qđ talis ꝓpositionis falsitas sit a deo.

SED CONTRA. omne quod deus potest facere, habet exemplar in deo: sed enunciatio falsa secundum quod falsa, nō habet exemplar in deo, cum ipsa ueritas sit ratio exemplandi: ergo enunciatio falsa scđm quod falsa, non est a deo. ITEM. Sicut se habet bonitas ad malitiā, sic se habet ueritas ad falsitatem: sed a summa bonitate nullo modo pōt esse malicia: ergo a summa ueritate nullo modo p̄t esse falsitas. ITEM. Verum, & ens conuertuntur: sed a deo non p̄t aliquid esse, qđ non sit aliquo mō ens: si.n. pure nihil esset, a deo non esset: ergo a deo nō p̄t esse nisi uerum: sed enunciatio falsā inquantum huiusmodi dicit priuationē ueri: ergo vr̃, qđ a deo non debeat causari secūdum qđ hmōi. ITEM. Omne quod deus p̄t facere, potest dicere: sed falsum non potest dicere: ergo nō potest facere. Probatio minoris: si dicit falsū: aut ergo sciēter, aut ignoranter. Ignoranter nō: hoc constat.

constat. Si scienter: sed quicunque dicit falsum scienter, mentitur: ergo deus mentiretur, quod est profanum, & impiũ dicere.

RESOLVTIO.

Cum falsitas dicat defectum, qui nullo pacto in Deo cadere potest; enunciatio falsa haudquaquam ab eo esse poterit.

RESP. Dicendum, quòd falsitas nihil aliud est, quàm defectus ueritatis in re, quæ nata est uerificari: sicut malicia dicit priuationẽ bonitatis, & rectitudinis circa actionem, quæ nata est rectificari: & ideo sicut actio mala, inquantum actio, est a deo: inquantum uero mala, & iniusta, a deo non est: sic enunciatio falsa, inquantum enunciatio, a deo est: inquantum uero falsa, non est a deo. Vnde quẽadmodum in actione duplex consideratur bonitas, una naturæ, & altera moris: & una est essentialis, & altera accidentalis: & ideo una priuatur, altera relinquitur: ratione illius bonitatis, quę relinquitur, actio illa est a deo. Sic in omni enunciatione duplex est ueritas. Vna essentialis: & hæc est ueritas, qua propositio repræsentat illud, ad quod repræsentandum instituta est: & hæc nunquam priuatur ab enũciatione. Omnis enim enunciatio significat illud, ad quod instituta est, siue sit uera, siue falsa. Alia uero est ueritas accidentalis, quæ attenditur in propositione, in hoc quod repræsentat rem secundum quod est: tunc enim dicitur adæquari signum signato: & ueritas enunciationis nõ est aliud, quã quædam adæquatio: & hæc ueritas priuatur per falsitatem: tũc enim est propositio, uel enũciatio falsa, quãdo signum nõ repræsentat rem sicut est: uel res non est, sicut repræsentatur per signũ: & hoc est quòd dicit Philosophus, Ab eo quod res est uel non est, dicitur oratio uera, uel falsa. hoc est dicere, ab eo quod res est sicut repræsentatur, dicitur oratio uera: ab eo quod res non est, sicut repræsentatur, dicitur oratio falsa. Sicut igitur iniustitia est priuatio rectitudinis, sic falsitas est defectus ad æquationis: & ideo sicut deo ut auctori non attribuitur iniustitia actionis, sic nõ debet ei attribui falsitas orationis: utroque enim modo defectus est, & nullus defectus deo attribuendus est. Notãdum est tamen, quod & si nullus defectus sit a deo, tamen magis aliquis defectus elongatur a causalitate dei, quam alius: secundum quod sunt diuersi modi deficiẽdi. Est enim quidam defectus, qui dicit priuationem alicuius positionis, & ordinis, sicut est defectus culpabilis: & iste est defectus uituperabilis, & uituperabilem reddit actorem: & talem defectum deus non facit, nec ẽt facit aliquid, quo facto creatura tali defectu deficiat necessario: unde nec deus facit peccatum, nec facit aliquem peccare, nec facit aliquid, quo facto necessario sequatur peccatum ratione illius, quod deus facit: Hoc dico propter animæ infusionem, in qua necessario contrahitur culpa originalis: sed hoc non est ex actu dei, sed ex præuaricatione primi parentis. Est & alius defectus, qui est priuatio alicuius posi-

positionis, non tamen est priuatio ordinis: contingit enim aliquos defectus ordinari & talis defectus licet non possit deo attribui secũdum quod defectus, potest tamen ei attribui secundum quod ordinatus: & de tali defectu licet non possit dici, q̃d deus eum faciat, quia defectum facere est deficere: potest tamẽ dici, quod facit aliquid, quo facto, necessario consequitur ille defectus: & talis defectus est falsitas, & ignorantia, & cæcitas, & consimiles. Vnde quamuis non possit concedi, quod deus faciat falsitatem orationis, siue orationem falsam, secundũ q̃d falsa est: potest tamen concedi, quod deus faciat aliquid, quo facto aliqua oratio est falsa necessario; sicut cum iustificat impium, facit aliquid, quo facto hęc enunciatio est falsa, iste est impius. Concedendę sunt igitur rationes ostendentes, quod enũciatio falsa secundum quod falsa non sit a deo.

Ad illvd ergo, ꝙ obĳ, ꝙ falsitas & ueritas fundãtur sup idẽ. Dicendum, quod uerum est: sed tamen aliter, & aliter, quia ueritas fundatur per modum positionis, & falsitas per modum priuationis: & ideo non sequitur, quod sint ab eodem. Cum autem dicitur, quod quæ super idem fundãtur, ab eodem sunt: hoc intelligitur quando super illud idem fundantur, & eodem modo. Ad illvd, quod obiicitur, quod æqualitas, & inæqualitas in rebus sunt ab eodẽ principio. Respõdendum est, quod nõ est simile, quia in rebus uno modo inæqualitas dicit priuationem æqualitatis, ubi debet esse: & tunc non est a deo, cum sit defectus. Alio modo inæqualitas dicit gradum, & ordinem, qui debet esse inter res: & hoc modo & si uideatur dicere priuationem, quia tamen dicit positionem, a deo est: sed inadæquatio signi ad signatum semper dicit defectũ, pro eo quod signum institutum est, ut representet signatum secũdum quod est: & ideo in inadæquatione signi ad signatum est falsitas, inădæquatio uero in rebus non est falsitas: Et propterea non sequitur, quod si inadęquatio rei ad rem est a deo, quod inadęquatio signi ad signatum sit a deo. Posset tamẽ dici, quod inadæquatio inquantum huiusmodi cum dicat defectum ęqualitatis, a deo non est, quamuis illud quod subest, a deo est. Ad illvd, quod obiicitur, quod deus potest falsificare enunciationem. Dicẽdũ, q̃d hæc est uera, & propria: deus facit aliq̃d, quo facto aliqua propositio est falsa: hæc autem est minus propria: deus facit aliquam propositionẽ falsam: sed hęc est simpliciter ĩpropria; deus facit falsitatem in propositione, & hoc quia falsitas nominat ipsum defectũ præcise: & ideo in illa ratione est sophisma secundum accidẽs, quę sic arguit. Facit aliquid, quo facto propositio est falsa: ergo facit propositionem falsam, siue falsitatem in propositione. Ad illvd, quod obiicitur, q̃d maioris dignitatis est falsificare aliquam propositionem, quam uerificare. Dicendum, quod ueritatem ad falsitatem contingit

compa-

comparari dupliciter. Aut loqnendo formaliter, aut causaliter, siue ratione eius quod sub est. Si loquendo formaliter: sic cum ueritas dicat adæquationem, & falsitas inadæquationẽ, & ita falsitas priuationem, ueritas positionem: dignius est omnino aliquid uerificare, quam falsificare quicquid illud sit, cũ dignior sit ueritas, quam falsitas (si tamen contingat dicere dignius respectu eius, in quo nulla est dignitas). Si autem cõparamus ueritatem ad falsitatẽ ratione eius, quod respondet ex parte rei, sic dico de plano, q̄d aliquando dignius est illud, q̄d ex parte rei reddit illam propositionem falsam, quam illud q̄d reddit propositionem ueram, sicut patet: dignius est enim ꝙ reddit istam propositionem falsam, Iste non est bonus: quam quòd reddit eam ueram. Et ratio huius est ista, quia quamuis ueritas de se dicat positionem, quia dicit adæquationem, illa adæquatio ex parte alterius extremi ita bene potest respicere priuationem sicut positionem, & defectum sicut effectum. Sicut enim defectus est ordinabilis, & tamen defectus est: sic est cognoscibilis, & sic est significabilis: ideo cum quæritur, super quid fundetur ueritas enunciationis, non oportet quòd ex parte rei respondeat aliqua ueritas. Sicut enim uerum ens, contingit uere significare de ipso ipsum esse: sic etiam de illo quod nullo modo est, contingit uere significari, quòd ipsum nõ est. Sicut enim significatio dicit relationem, quæ non requirit significatum esse in actu, sic & ueritas signi, quæ quidem dicit conditionem illius relationis, non exigit fundari super aliquã rem actualiter existẽtem: nihilominus tamen cum omnis relatio, & ordo a deo sit, talis significatio, & talis ueritas a deo est: nec sequitur ad hoc, ꝙ significatum sit a deo, imo est ibi sophisma secundum accidens, sicut si argueretur; ordinatio culpę, & pœnæ est a deo: ergo culpa est a deo. Sic non sequitur in proposito; uera significatio furti est a deo: ergo furtum est a deo. Et sic patet, quòd & si ueritati non semper correspondeat ex parte significati aliquid excellentius: quam falsitati: tamen ueritas nobilior est, quã falsitas & iõ nõ sequitur, ꝙ si uerificatio propositionis sit a deo, ꝙ ab eodẽ sit propositionis falsificatio, siue falsa enũciatio sc̄dm ꝙ falsa. Et sic patent quæsita.

DISTINCTIO XXXVIII.

Qualiter in generali per actum uoluntatis peccatum introducatur.

Li. de Tri. 11 c. 6. 10. 3. *Post prædicta de uoluntate, eiusque fine differendũ est. Sciendum ergo est, quod ex fine suo (ut ait Aug.) uoluntas cognoscitur, utrum recta an praua sit. Finis autem bonæ uoluntatis beatitudo est, uita*

æterna,

æterna, ipse Deus. Malæ vero finis est aliud, scilicet mala de lectatio, uel aliquid aliud, in quo nō debet uoluntas quiescere. Finē ergo bonū insinuat propheta, dicens, Omnis cōsummationis vidi finem, &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum est, finis omnis consummationis est, idest, omnis bonæ uoluntatis & actionis, ad quam omne præceptum referendum est. Vnde Aug. in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. Omnis itaque præcepti finis, charitas est, idest, ad charitatē refertur omne præceptum. Quod uero ita fit uel timore pœnę, uel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad charitatem, quæ est dilectio Dei & proximi, nondum fit, quemadmodum oportet fieri, quamuis fieri uideatur. Tunc enim recte fiunt, quæ mandat Deus, & quę consilio monet, cū referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His uerbis aperte insinuatur, quis sit rectus finis uoluntatis siue actionis bonæ, scilicet charitas, quę & deus est, ut supra ostendimus.

Lib. de Trin. 11. ca. 6. to. 3. Quid sit finis bonus uel malus. Ps. 118 Ca. 121 Tom. 3 1. Ti. 1. Lib. 1. dist. 17.

Quod Deus finis sit omnis bonæ actionis.

Qui ergo charitatem sibi ponit finem, Deum sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credenti. Et recte dicitur Christus finis legis ad iustitiam: quia ut ait Augustin. in Lib. sententiarum Prosperi, in Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso, & in ipso est: & ultra quem non est, quo spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quo amplius possit uenire, sed habet id, in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus, Deus pater est, & filius, & spiritus sanctus: nec hi tres sunt tres fines, sed unus finis: quia non tres dij, sed unus Deus.

Ro. 10 Cap. 9. Ibid. c. 206.

Quod omnes bonæ uoluntates unum habeant finem:

Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ uoluntates unum tantum habeant finem. De hoc August. in 11. de Trini. ita ait, Alię atque alię uolūtates suos proprios fines habēt, qui tamē referūtur ad finē illius uoluntatis, qua uolumus beate uiuere, & ad eā peruenire uitā, quæ nō referatur ad aliud,

Cap. 6.

sed amanti per se ipsam sufficiat: quemadmodum uoluntas
Ibid. *uidendi, finem habet uisionem, & uoluntas uidendi fenestrã finem habet fenestrę uisionem. Altera uero est uolũtas per fenestram uidendi transeuntes, cuius item finis est uisio transeuntium. Ad quod etiam prædictę referuntur uoluntates. Item rectæ sunt uoluntates, & omnes sibimet religatę, si bona est illa, ad quam cunctę referuntur: si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum uoluntatum connexio iter quoddam est ascendentium ad beatitudinẽ, quod*
Prou. 5 *certis uelut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum uoluntatum implicatio uinculum est, quo alligabitur*
Matth. 22. *qui hoc agit, ut projciatur in tenebras exteriores. His authoritatum testimonijs euidenter monstratur, plures in fidelibus rectas esse uoluntates proprios ac diuersos fines habentes: & tamen unum eundemque, quia omnes referuntur ad unum, qui est finis finiũ, de quo paulo ante diximus: ita econuerso forte est & in malis.*

Quæ huic sententię uideantur aduersari.

Verũtamen huic sententię, qua dictum est fideliũ quasdam rectas uoluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad unum referre, uidetur obuiare quod alibi Augu. admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita inquiens in Lib. de Sermone domini in monte, Non debemus ideo euangeliza
2. post mediũ. *re ut manducemus, sed ideo mãducare, ut euangelizemus:*
c. 24. *ut cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessariũ quod*
Tom. 4 *adijcitur, ut illud impleatur. Quęrite primum regnum dei,*
Mat. 6 *& hęc omnia adijcientur uobis. Non dixit primum quærite*
Ibid. c. 12. & cap. 25 *regnum dei, & deinde, quęrite ista, quamuis sint necessaria: sed ait: hæc omnia adijcientur uobis, idest, hęc consequentur si illa quęratis: ne cum ista quæritis, illinc auertamini: aut ne duos fines constituatis, ut regnum propter se appetatis, & ista necessaria propter illud. Ergo propter regnum Dei tantum debemus operari omnia, uel cum regno dei non solam mercedem corporalem meditari. Ecce hic aperte dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed unum tantum, idest, regnum dei, cum supra dixerit bonas uoluntates alias, & alias proprios habere fines.*

Con-

Conciliatio prædictorum.

Hęc autem sibi non repugnare animaduertit, qui uerbis pręmissis simplici oculo diligenter intendit, qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnũ dei faciamus, ipse pręmisit quod debemus mãducare ut euãgelizemus. Cum autem hoc ita facimus, actionis illius finẽ euangelium constituimus: sed & hunc finem ad regnum dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & mãducamus & enangelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus. Sed ita facientes nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius uerba inspiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi uoluit, scilicet quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum dei tantum omnia agenda, nec cum ipso mercedem temporalem meditãdam: ita intelligendum est, ut non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem, ita quod non propter regnum sed propter se, ut scilicet regnum propter se appetamus, & ista propter illud, sicut ipse docet. Si enim petimus uitam ęternam, petimusque etiam temporalia a deo: si ea petimus propter uitam ęternam, non offendimus: neque sinistra tunc scit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter se meditamur, sed propter regnum dei, ut sit lęua sub capite, & dextera in amplexu. Alioquin si hæc temporalia propter se quęrimus sicut æterna, miscetur dextra sinistræ. Ideoque cum dominus dixerit, Attendite, ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alibi ait, Sic luceant opera uestra bona coram hominibus, ut glorificent patrem uestrum qui in cælis est. Propter Deum ergo omnia facienda sunt, ut omnia quę facimus omniumque fines ad eum referamus.

Quõ intelligẽdum sit illud, Ne duos fines cõstituamus nobis.

Luc. 12 Mat. 6

Cant. 2

Mat. 5 Mat. 6

De differentia uoluntatis, intentionis, & finis.

Solet etiam quęri, quid distet inter uoluntatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici potest, inter uoluntatem & finem certo atque euidenti modo distingui: quia uoluntas est qua uolumus aliquid: finis uero uoluntatis est, uel illud

quod uolumus, per quod impletur ipsa uoluntas: uel potius aliud propter quod illud uolumus. Intentio uero interdum pro uoluntate, interdum pro fine uoluntatis accipitur: quę diligẽs ac pius lector in scriptura, ubi hæc occurrunt, discernere studeat. Finis uero uoluntatis est delectatio bona uel mala, ad quã nititur quisque peruenire. Vnde Augu. super
7 into. 8. in medio enarrationis. Ibi.
illum locum Psal. Scrutans corda & renes: sic ait, Deus solus scrutatur corda, id est, quid quisque cogitet: & renes, id est, quid quemque delectet: quia finis curæ et cogitationis est delectatio, ad quã cura & cogitatione nititur quisque peruenire. Et paulopost. Opera nostra quæ sunt in dictis & factis, possunt homines videre: sed quo animo fiant, & quo uenire cupiant, solus Deus uidet: qui cum uidet cor esse in cælo, & non delectari nos in carne, sed in domino, id est, cũ bonæ sunt cogitationes, & eorum fines, dirigit iustum. Idem super alterius Psal. locũ illum, scilicet. In laqueo isto, quem
Aug. in expositione Ps. 9. in to. 8. post medium.
absconderunt, comprehẽsus est pes eorum: dicit, Pes animę amor est: qui si prauus est dicitur cupiditas uel libido: si rectus, dicitur charitas. Eo mouetur anima, quasi ad locũ quo tẽdit, id est, ad delectationem bonam uel malam, quo superuenisse per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis, ut præmissum est, dicitur & illud quod uolumus, & illud propter quod volumus: & intentio ad illud respicit propter quod uolumus: & uoluntas ad illud quod uolumus: ut uerbi gratia. Si enim esurientem reficerem ut habeam uitam æternam, uoluntas est qua uolo reficere esurientem, cuius finis est refectio esurientis: Intentio uero est, qua sic ad uitã peruenire volo. Finis vero supremus, est ipsa uita, ad quam & alius finis refertur.

An illa intentio sit uoluntas.

Sed quæritur, Vtrum intentio talis sit uolũtas: & si uoluntas est, an in hoc opere sit una eadẽque uoluntas, qua volo reficere esurientẽ, & qua uolo habere uitam æternã. Videtur nẽpe talis intẽtio uoluntas esse: ut. n. voluntas est qua uolo reficere pauperẽ, ita et uolũtas est qua per illud volo habere uitã. Et alia quidẽ uidetur uolũtas esse qua uolo habere uitã, & alia qua pauperi subuenire uolo. Sed ista ad il-

lam

lam refertur. Nam etsi hoc ita placeat, ut in eo cum aliqua delectatione uoluntas acquiescat, nondum est tamen illud quo tenditur, sed hoc ad illud refertur: ut illud deputetur tanquam patria ciuis, istud uero tanquam refectio uel mansio uiatoris. Et sunt istæ uoluntates affectus siue motus mẽtis, quibus quasi gressibus vel passibus tenditur ad patriã. Sicut ergo altera est uoluntas videndi fenestras (vt supra docente Augu. didicimus,) altera quæ ex ista nectitur, uoluntas scilicet per fenestras videndi transeuntes: ita nonnullis alia uidetur esse voluntas eleemosynas dandi pauperi, alia uoluntas habendi uitam. Alij autem putant, quod una sit voluntas & hic et ibi, sed propter subiectorum multiplicitatem diuersitas memoratur uoluntatum. Cæterum quodlibet horum uerum sit, illud nulli in ambiguum uenit quàm voluntas ex suo fine pensetur, vtrum recta sit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur. Aug. Lib. de Tri. 11. cap. 6.

SVPRA ostendit Magister, quid sit malum, siue peccatum in generali, in hac parte determinat, qualiter peccatum ꝑ actum uoluntatis habeat introduci. Diuiditur autem pars ista in tres. In quarum prima determinat Magister, qualiter peccatum a uoluntate habeat ortum in generali. In secunda uerò descendit ad speciales differentias peccati, infra Dist. 42. *Cum autem uoluntas mala. &c.*) In tertia uero inquirit, utrum ortum habeat in ipsa uoluntate potestas peccandi, infra Distin. 43. *Post prædicta consideratione dignum, &c.*) Prima pars habet duas. In prima inquirit Magister, qualiter ipsa uoluntas habeat deprauari Secundo uerò qualiter ex prauitate uoluntatis fiat deprauatio in actu exteriori, infra Dist. 40. *Post hæc de actibus adijciendum uidetur, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat, qualiter uoluntas habeat deprauari. In secunda uerò inquirit, quare magis deprauetur uolũtas in suo actu, quam aliqua alia potẽtia infra Dist. 39. *Hic autem oritur quæstio satis necessaria, &c.*) Prima pars quæ continet ꝑsentem Distinctionẽ, hẽt duas partes. Qm̃ enim deprauatio, & rectificatio uoluntatis attendit penes finẽ, & uoluntas habet cõparari ad finẽ mediante intẽtione: ideo pars ista duas habet partes. In quarum prima determinat Magister de rectificatione, & deprauatione uoluntatis ex parte finis. Secũdò uerò inquirit differentiã uolũtatis, intẽtionis, & finis, ibi. *Solet etiam quæri, quid distet, &c.*) Prima pars habet quatuor partes. Quia enim obli-

est talis compositio secundũ rē. Similiter ordinatio illius formæ artificialis ad continentiam diuinitatis, illa quidē potius est de ordinatio, q̃ aliqua positio: & hęc quidē a Deo nō est, sed a defectu cognitionis, & fidei. Cum ergo dicitur, ꝙ forma idoli in tali materia non sit a Deo, nō negatur cōpositio huius formę cū hac materia absolute esse a Deo: sed hoc negatur, ꝙ non est a deo ad id, ꝓp quod homo illam effigiem efficit. Et sic patet pro quãto dicitur idolum nihil esse. s. ꝓ eo ꝙ est nomen impositum a fictione, cui subest falsitasq;. Patet ēt ꝙ idolum quantum ad aliqd, quod nominat, sit a deo, & quantum ad aliquid non. Vnde quicquid est positionis ibi, a deo est: illud autem quod est priuationis, uel defectionis; nō est a deo, sed a defectu nostro. AD ILLVD quod obiicitur, ꝙ intellectus cōponit aliqua, quæ sunt impossibilia componi sunt propter inseparabilitatem deordinationis. Nunquam enim potest esse, nec intelligi aliquid simul, & semel sub duobus oppositis, quin intelligatur confusio, & inordinatio. Et quoniam in actione dei, quam deus per se agit ut tota causa, non potest esse defectus ordinis: quia si esset, iam potentia eius in operando deficeret: hinc est quòd talia a deo nō possunt componi Sed cum Deus cooperatur intellectui potenti deficere, sic potest esse quòd illud, quod est ibi positionis, sit a uirtute dei: quod uero est priuationis, sit a defectu intellectus creati: ideo ratio illa non ualet, quòd si non potest deus per se illam compositionem facere, ꝙ non possit in faciendo alii cooperari. AD ILLVD, quod obiicitur de his, quæ non possunt componi sine monstruositate, iam patet responsio. Qm̄ cum dico compositionē monstruosam, duo dico: & dico cōpositionē, & dico ulterius luxuriam deordinantem. Et compositio quidem est a deo: deformitas autem mōstruositatis est a defectu, & errore naturæ, qui uenit ex improportione uirtutis ad materiam, supra quam agit, siue pro eo ꝙ materia superabundat, siue pro eo, quòd deficit: & utrobique est defectus debitæ proportionis. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd quædam est compositio, quæ non potest esse, nec intelligi præter inordinationem, utpote si pes poneretur in pectore, si homo coiret cum iumento. Dicendum est, quòd & si unum necessario consequatur ad aliud, & intellectus unius inseparabiliter consequatur ex intellectu alterius, nihilominus tamen diuersitatem habent: quia unum dicit priuationē, & aliud dicit positionem: & ideo potest unũ deo attribui, quamuis alterum non attribuatur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An actio iniqua, siue iniusta à Deo sit?

CONSEQVENTER circa secundũ Articulũ quæritur de actione defectiua, utrum sit deo attribuenda. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrum a deo sit actio iniusta secun-

secundum quòd iniusta Secundo quæritur, utrum a deo sit operatio fortuita secũdum quòd fortuita. Tertio quæritur, utrũ a deo sit enunciatio falsa secundum quòd falsa.

VTRVM actio iniusta secundum quòd huiusmodi sit a deo. Et ꝙ sic uidetur. 3. Reg. ult. Quis decipiet nobis Achab regem Israel: & post subiungitur, ꝙ dominus dixit spiritui mendaci, Egredere, & fac: sed qđ fit deo præcipiente, fit a deo uolente, & auctore: si ergo spiritus ille malignus mētitus est, & Achab decepit deo mandante sibi mentiri, & decipere: uidetur ꝙ tam mendacium, quàm deceptio secundum ꝙ hmôi sit a deo: & si hoc uerum est: ergo actio iniusta ſm ꝙ iniusta, a deo est. ITEM. Sicut uult Philosophus. Si aliquid per sui præsentiam est causa alicuius, per sui absentiam est causa oppositi: sed deus per sui præsentiam est causa operationis iustæ, secundum ꝙ iusta est, ergo ab oppositis per sui absentiam causa erit iniustitiæ in actione. ITEM. Qui adiuuat aliquem furem scienter ad actionem furti, siue uelit ipsum iuuare ad furtum, siue non: nihilominus dicitur currere cum fure, & culpa furis ei attribuitur: si ergo deus adiuuat hominem ad actionem substratam malitiæ, & iniustitię, uidetur ꝙ talis deformitas tã q̃ auctori attribuenda sit deo. ITEM. Dare eleemosynam pp uanã gloriã est peccatum: & hoc ipso est peccatũ, & iniustitia, quo actio ista referẽ ad talẽ finẽ: sed sicut datio eleemosyne non nihil est, sic relatio ad talẽ finẽ nõ nihil est: si ergo talis relatio fuit ratio, quare illa actio est mala, & talis relatio est a deo, cũ nõ sit oĩno nihil; uidetur ꝙ talis actio sit a deo. ITEM. Iste qui peccat in amando creaturã, hocipso peccat quo quiescit in creatura: sed quiescere in creatura, non oĩno nihil est: imo hocipso ꝙ quiescere est, aliquid est: ergo cũ omne, qđ est aliquid, sit a deo, talis qes est a deo, & talis erat rõ culpæ: &c. ITEM. Nobilior est potentia uoluntatis ut est deliberatiua, q̃ ut est natura quædã: sed oẽ qđ est a uoluntate, ut est natura, est a deo: ergo omne qđ est a uoluntate deliberatiua, est a deo: sed actio iniusta ſm ꝙ hmôi, est a uoluntate deliberatiua: ergo &c.

Exemplũ est de Nauta, & Nauis.

SED CONTRA. Ioan. I. Sine ipso factum est nihil. Glo. i. peccatũ: ergo uidetur, ꝙ peccatũ nõ sit a deo. ITEM. Rom. I. Tradidit eos, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Glos. immũdas actiones, & cõtumeliosas, quibus afficiũt, & inficiũt corpora sua habẽt in semetipsis mali i. non aliũde, sed a semetipsis. (Nõ. n. hẽt homo hoc a deo) sed hoc non põt dici de actionibus ſm ꝙ actiones sunt: ergo dicitur de actionibus secundũ ꝙ iniustę sunt. ITEM. Quicũque facit iniustitiam iniustus est: sed Deus non põt esse iniustus: ergo nõ potest facere iniustitiam: ergo iniustitia actionis, uel actio secundum ꝙ iniusta, non est a deo. ITEM. Quicunque facit iniustitiam, offendit deum, qui est summa iustitia: sed deus non potest seipsum offendere, neque seipsum negare, sicut dicit Apostolus: ergo deus non põt iniustitiã

facere ergo nec actionem iniustã inquantũ huiusmodi ITEM. Iniustitia defectus est: ergo facere iniustitiam, est deficere: sed diuinum posse non põt deficere: ergo nec, iniustitiã facere: ergo actio secundum ꝙ iniustitia est, non est a deo. ITEM. Quicquid est a deo, laudat deum: sed iniustitia nullo modo laudat deum, nec operatio iniusta secundum ꝙ huiusmodi: nullo igitur modo secundum quod iniusta, uel mala, est deo attribuenda.

RESOLVTIO.

Actio qualibet iniqua et mala, quia naturalis utilitatem, entitatem, et ordinem priuat: diuinaque potentiæ, sapientiæ, ac bonitati repugnat; minimè à Deo esse potest.

RESP. Dicendum, ꝙ cum iniustitia, siue malitia circa actionẽ dicat defectum, & priuationem, & defectum deordinatum de se, & defectum carentem debito fine: facere actionem iniustã, hoc repugnat potentiæ, sapiẽtiæ, & bonitati. Est.n ibi priuatio utilitatis, & ordinis, & entitatis: & quia nihil est attribuendum deo, nisi quod decet potentiam suam, sapientiam, & bonitatẽ: ideo actionem malam deo tribuere nõ solum falsitatis est, sed ẽt blasphemiæ, & impietatis. Concedendũ est igitur, ꝙ actio mala, & iniusta secundum ꝙ huiusmodi non est a deo. Et ideo rationes, quæ hoc ostẽdunt, concedendæ sunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur de 3. Reg. ultim. Dicendum, ꝙ [egredere, & fac] nõ intelligitur ibi imperatiue, sed intelligitur ibi permissiue: unde uerbum imperatiui modi multipliciter accipitur in scriptura. Aliquando, præceptorie, aliquando consultorie, aliquando insinuatorie, & aliquando permissiue, quorum sumi possunt exempla ex diuersis locis scripturæ. AD ILLVD, quod obiicitur de eadem causa, ꝙ per sui præsentiam, & absentiam est causa oppositorum. Dicendum, ꝙ illud habet ueritatẽ de causa, quæ uoluntariè se absentat, ita ꝙ principaliter est eius absentatio ab ipsa: hoc autẽ non est in proposito. Deus enim nemini se absentat: imo paratus est oẽs adiuuare, & omnibus dare gratiam. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ ille, qui iuuat furem in actione, dicitur currere cum fure, si sciẽter hoc facit. Dicendũ, ꝙ hoc non est simile, quia decẽs, & conueniens est, ꝙ homo proximum non adiuuet in ea actione, in qua quis ambulat non rectè, imo potius debet impedire, cum ipse nec sciat, nec possit inde bonum elicere, nec ad illud adiutorium aliqua lege astringitur, sed potius prohibetur: nõ sic aũt est in proposito. Primo quia decet diuinam liberalitatem, ut solem suum oriri faciat super bonos, & malos; nec debet influentiã uirtutis suæ subtrahere nec bonis, nec malis, maxime secundũ illam influentiã, quæ respicit primum esse. Secundo uero quia decet diuinam prouidentiã, sic res quas condidit, administrare, ut eas agere proprios motus sinat. Tertio uero quia ipse nouit, & scit inde bonum elicere: & iõ cũ cooperatur peccatori i actione, laudabiliter facit: & ideo nullo modo malitia, quæ reddit suũ actorem culpabilem, est ei attribuenda. AD ILLVD, quod obiicitur,

citur, ꝙ relatio actionis ad inanē gloriam tanquam ad finem, a deo est. Dicendū, ꝙ relatio duo dicit, uidelicet actum uoluntatis, & rationis protendentis se ad illum finē, mediante illa actione: & hoc quidem bonum est, & a deo est. Præter hoc importat deordinationem: tali enim actioni coniuncta est inordinatio: qa talis finis tali operi non cōgruit: & quantū ad hoc est ibi malitia: & ideo iniustitia est ibi rōne defectus, qui est in tali relatione: pp hoc non oportet ꝙ sit a deo. Et est simile in claudicatione, in qua est ambulatio cum defectu: sic & in proposito intelligendū est. AD ILLVD, quod obiicit de quiete, similiter rñdēdum est, qa quies dicit positionem aliquam in hoc ꝙ dicit dilectionem creaturæ: & dicit priuationem rectitudinis in hoc ꝙ dicit priuationem finis ultimi. In hoc.n. ꝙ ibi quiescit, & ultra non tendit, cum deberet ultra tendere: non tantū est positio, sed etiā priuatio, quæ quidē nō est a deo. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ quicquid est a uoluntate naturali, est a deo. Dicendum, ꝙ uerum est secundum ꝙ est uoluntas naturalis: & similiter illud, qđ est a uoluntate deliberatiua, præcise concedendū est esse a deo: sed malitia non est a uoluntate proprie, ut est deliberatiua: sed potius ut est defectiua, quāuis defectus ille nō cadat nisi circa actum deliberatiuum: & ideo quamuis sit a uolūtate deliberatiua, non sequitur, ꝙ sit a deo, quia non est a uoluntate secundum quòd deliberatiua, sed secundum ꝙ defectiua. Et propterea (sicut dictum fuit supra) si fiat tale argumentū, Voluntas deliberatiua est a deo; & malitia est a uoluntate deliberatiua: ergo est a deo: peccat secundum accidens, quia peccat contra illam regulam. Quicquid est causa causæ, est causa causati: ita enim potest esse sophisma secundum accidens in causando, sicut in essendo.

QVAESTIO II.

An fortuitum secundum quod fortuitum à Deo sit?

VTRVM operatio fortuita secūdū ꝙ est fortuita, sit a deo. Et ꝙ sic uidetur: qa tā fortuita, q̄ casualis actio est ex causis cōfluētibus ob aliud inceptis: uñ Boetius in 5. de Consola. casus est inopinatus rei euentus ex causis cōcurrentibus ob aliud inceptis. *Pros. 1* Sed tam concursus causarum, q̄ inchoatio pp aliud est, a deo; ergo si nihil plus requirit ad hoc ꝙ aliquid sit fortuitum, uel casuale, uidetur ꝙ tam fortuita, q̄ casualia ſm ꝙ hmōi sint a deo. ITEM. Sicut ens per se est a deo inquantū est per se, & sic & accidēs est a deo inquantū est accidēs: ergo sicut operatio causæ p se a deo est, ita & operatio cāæ per accidēs: sed casuale, & fortuitū ſm ꝙ hmōi dicit operationē, uel effectū causæ per accidens: sed naturale, & artificiale dicit effectū cāæ per se: ergo sicut omne naturale, & artificiale est a deo inquantum hmōi, sic omne casuale, & omne fortuitū inquātum hmōi est a deo. ITEM. Qñcunque aliqua diuersa concurrunt ad unius effectus ꝓductionem, necesse est quòd per unum aliquid coniunganṫur: sed causæ, a quibus oritur tam casuale, quàm

quam fortuitum, & sunt diuersę quãtum ad rem, & sunt diuersæ quantum ad intentionem: ergo si uniuntur, coniunguntur per aliquid, quod est supra eas; sed nihil est supra agens naturale, & agens a ꝓposito, nisi solus deus: ergo talium causarum cócursus a deo est, & huiusmodi causarũ concursus facit effectum casuale, uel fortuitũ: ergo &c. ITEM. Potentior est ad agendum causa ꝑ se, q̃ causa ꝑ accidẽs: sed causa per se nullum effectum producere potest, quin adiuuetur a deo: ergo nec causæ per accidẽs: sed causæ per accidens sunt casus, & fortuna, sicut uult Philosophus in 2. Physicorum: ergo cum eorum effectus sint casuale, & fortuitum inquantum huiusmodi, uidetur &c. SI TV dicas, ꝙ casuale secundum id qđ est, a deo est: non tamen secundum ꝙ casuale: quia dicit priuationem intentionis, non positionem. Contra hoc est. Quia sicut natura operatur per intentioné, ita etiam operatur uniformiter, & modo consueto: sed cum aliqua operatio fit præter solitum cursum naturę, illa quidem operatio dicitur miraculum: & talis operatio ponitur a deo inquantum talis. Si ergo operatio, quæ fit pręter consuetudinem inquãtum huiusmodi, est a deo, pari ratione & operatio, quę fit pręter intentionem inquantum huiusmodi, est a deo. ITEM. Fortuitũ eoipso dicitur fortuitum: quia est ab aliquo agente intendente aliud: sicut inuentio thesauri est ab eo, q intendit arare terrã; sed ꝙ ille aliud intendebát, hoc bonum est, & a deo est: similiter, ꝙ

Tex. cõ. 40. & deinceps.

thesaurum illum inueniat, hoc bonum est, & a deo est: ergo fortuitum, ut fortuitum est, a deo uidetur esse.

SED CONTRA hoc arguit Aug. in Lib. 83. q. sic. Quicquid casu fit, temere fit: quicquid temere fit, fit sine ꝓuidẽtia: si ergo omne quod fit a deo, fit per prouidentiam: quia deus nihil agit sine prouidentia, uidetur ꝙ casuale, & fortuitum inquãtum huiusmodi, non sit a deo. ITEM. Casus, & fortuna accidit per defectum pręcognitionis: sed deus nihil potest facere nisi ꝓcognoscens, & præsciens: ergo nihil casuale inquantum huiusmodi est a deo. ITEM. Sicut bonum repugnat malo, ita fortuna repugnat prouidentię: sed a deo, qui summe bonus est, non pót egredi aliqua operatio iniusta: ergo pari ratione cum sit summe prudens, non potest exire ab eo aliqua operatio fortuita. ITEM. Fortuitum secundum ꝙ fortuitum, ortum habet a causa per accidens: ergo si deus esset causa fortuiti secũdum ꝙ huiusmodi, deus esset causa alicuius rei per accidens: sed causa per accidens reduci habet ad causam nobiliorem: ergo aliqua causa esset nobilior deo, quod est absurdum. ITEM. Sicut iniustitia se habet ad suam causam, sic casuale & fortuitũ ad suam: sed iniustitia non pót esse ab aliquo nisi operante iniuste: ergo casuale, & fortuitũ non pót esse nisi ab eo, qui operatur casualiter, & fortuite: deus nullo modo operat casualiter, nec fortuite: ergo casualis, siue fortuita operatio secundum quòd huiusmodi non est a deo.

Qõ. 24. Tom. 4

RESOLVTIO.

Cum id, quod casu fit, temere, & praeter intentionem fieri dicatur: nequaquam à Deo erit: quippe qui omnia in uero iudicio & aeterna sapientia faciat.

RESP. Dicendum, ꝙ & si casuale, & fortuitum ſm id, quod est, sit a deo: inquãtum tamẽ casuale, uel fortuitum, a deo non est. Et ratio huius est, quia casuale, & fortuitum aliquid ponunt, utpote effectum, qui est ex concursu causarum ob aliud inceptarũ. Aliquid etiam priuant: dicit. n. casus, & fortuna defectum intentionis, & praecognitionis: & quoniam operatio causarum, & concursus ad producẽdum tales effectus aliquid ponit, ideo a deo est: quia uero priuatio intentionis defectus est, ideo a deo non est: & quoniam casuale, & fortuitum ut sic nominantur; imposita sunt a tali defectu, hinc est quòd non sunt concedenda a deo esse. Et hoc uult dicere Aug. in Lib.
Qõ.24. 83. q. cum dicit Quod casu fit, te
Tom.4 mere fit: & ideo sicut non concedimus, quòd temerarium ſm ꝙ huiusmodi sit a deo: sic non est concedendum quod casuale, uel fortuitum secundum quòd huiusmodi, sit a deo: & quia tam casuale, quàm fortuitum ut sic est, est nomen impositum a priuatione intentionis, secundum ꝙ priuatio intentionis dupliciter potest intelligi, secundum hoc casuale, & fortuitum dicitur dupliciter. Vno enim modo potest intelligi priuatio intẽtionis uniuersaliter respectu cuiuscunque agẽtis, siue particularis, siue uniuersalis, siue operantis, siue cooperantis, siue exequentis, siue gubernantis Et hoc modo nihil est casuale: & casus, & fortuna hoc modo nihil sunt. Et hoc mõ aliqui philosophi posuerũt casum, & improbat August. in Lib. 83. q. per hoc, ꝙ prouidentia totus mundus administrat: & ita nihil fit, quod non pertineat ad opus prouidentię. Alio modo põt intelligi priuatio intẽtionis respectu agentis particularis, utpote particularis naturae, & intellectus creati: & hoc modo aliquid est casuale, & casus aliquid est, secundũ ꝙ dicit Boetius in Libro de Cõsolatione diffiniẽs casum, & ostendens, qualiter quis potest operari casualiter, uidelicet cũ aliquid assequitur inopinate: & ideo dicit, Casus est inopinatus rei euentus: ubi simul tãgit positionem, & priuationem. Positionem per hoc, quod dicit euentum: priuationem in hoc, quod dicit inopinatum: & illa quidem priuatio non est respectu dei, quia deus nihil potest facere inopinate, siue improuise: nec etiam a deo est, cum sit defectus, sed potius a defectibilitate creaturę. Concedendae sunt igitur rationes ostendentes, quòd nihil est a deo casuale, ita quòd casuale secundum quòd casuale non est a deo.

AD ILLVD uero, quod primò obiicitur in contrarium, qđ concursus causarum a deo est: iam patet respõsio. arguit enim de casu secundum ꝙ dicit positionem, non secundum ꝙ dicit defectũ. AD ILLVD, quo obiicitur, quòd a deo est causa per se, & per accidens. Dicendum, ꝙ aliter dicitur accidens de ente prout est differentia entis, aliter

ter prout est differentia causæ. Prout est differentia entis, dicit habitudinem ad subiectū, quæ quidem positio est, non priuatio. Prout aūt est differentia causæ dicit priuationem intentionis, per quam aliquid dicit̄ esse causa alicuius per se: & ideo nō sequitur, ꝙ si modus essendi per accidens inquantum huiusmodi sit a deo, ꝙ & modus operandi per accidens inquantum huiusmodi sit a deo. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ diuersæ causę indigent aliquo superiori coniūgente, ad hoc ꝙ possint unū effectum producere. Dicendum, ꝙ illud dupliciter potest intelligi. Vno modo uere, alio modo false. Si enim ita intelligatur, quod ad hoc quòd aliquæ duæ causæ concurrant, necessaria sit noua influentia causæ superioris, plus quàm si nō cōcurrerēt, & quælibet operaretur per se, sic nō habet ueritatem: hoc enim ipso ꝙ aliquis abscōdit in terra thesaurum, & aliquis fodit in eadē terra, sine noua influentia illæ duæ operationes causant thesauri inuentionem. Si autem ita intelligatur, quòd omnes causæ, quæ concurrunt ad unum effectum, reducuntur ad aliquod unū principium, sic ueritatem habet: pro eo quod illa, quæ non possunt reduci ad unū principiū, omnino sunt diuersa: & ideo nunquā possunt ad unum effectum concurrere. Si.n. ĩ uno principio nō. conuenirent, iā omnino non haberent aliquid commune: & iō necesse est ponere quòd tā causæ cōcurrentes, quam earū concursus sint ab uno principio primo. Sed tamen ex hoc non sequitur, quod casuale inquantū huiusmodi sit a deo: quamuis sit a deo secundum id quod est: quia casus non tantum intendit & dicit euentum, sed etiam & euentum inopinatum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod causa per accidens indiget adiutorio sicut causa per se. Dicēdum, quod est uerum respectu eius quod efficit, sed non indiget adiutorio respectu eius, in quo deficit: per se enim potest deficere, sed non per se potest efficere: & ideo non sequitur ex hoc, qđ casuale sit a deo, nisi secundum illud, secundum quod aliquid ponit, non secundum quod dicit priuationem intentionis. Et si obiiciatur, quod miraculum inquantum huiusmodi est a deo, & tamen dicit priuationem consuetudinis, quia fit prę ter solitū cursum. Dicendū, qđ aliter miraculū fit præter solitū cursum, & aliter fortuitum prę ter intentionem. Miraculum enim fit præter solitum cursum, ita ꝙ supra cursum naturę: unde plus dicit positionis, q̄ priuationis: casuale uero nō ita fit præter intentionem, quod fiat supra intentionem, sed deficit ab intentione. AD ILLVD, quod obiicitur, quod deus potest qđ aliquod agens unum assequatur, & aliud intendat, ita quod utrunque sit a deo. Dicendum, quod uerū est: sed assequi unū, & intendere aliud hoc non facit casus, uel fortuna inquātum quis aliud intendit ab eo, quod assequitur, sed inquantum non præuidet, nec intendit illud, quod assequitur. Si enim aliud, & aliud intenderet, iam nō operaretur

raretur casualiter, siue fortuite. Licet autem intendere ad aliud sit a deo, non tamen a deo est non intendere illud, quod assequitur, quia primum dicit positionem, & secundum priuationem: & casuale, siue fortuitum inquantum huiusmodi non nominatur a primo, sed a secundo, & propterea inquantum tale non est a deo, sed a defectu reperto in agente creato.

QVAESTIO III.

An enunciatio falsa inquantum falsa à deo sit?

VTRVM enunciatio falsa secundum q̄ huiusmodi sit a deo. Et quòd sic, uidetur. Quandocunque aliqua duo fundantur super idem secundum rem, si unum est a deo, & reliquum: sed falsitas alicuius propositionis, & ueritas suæ oppositæ fundantur super idem: hoc enim ipso quod hęc est uera, Homo est animal: hæc est falsa, Homo nō est animal: ergo cum omnis propositionis ueritas sit a deo, uidetur quod omnis propositionis falsitas sit a deo. ITEM. Veritas est adęquatio rei, & intellectus: & falsitas est inadæquatio rei, & intellectus per oppositū; sed sicut se habet ęqualitas, & inæqualitas in rebus, ita se habet æqualitas, & inęqualitas in propositionibus: sed æqualitas, & inæqualitas in rebus sunt ab ipso deo: sicut enim a deo est, q̄d aliqua duo sunt æqualia: sic a deo est, quod aliqua duo sic se habeant, quod unum excedat reliquum (unde Aug. dicit, quod si essent omnia æqualia, non essent omnia) ergo pari rōne adæquatio, & inadæquatio signi ad

Lib. 83 quæst. q. 41.

signatum est ab eodē principio. ITEM. Ab eo est falsitas propositionis, qui solus potest facere propositionē ipsam esse falsam: sed demonstrato aliquo peccatore, ista est uera. Iste non est iustus: & nullus potest hanc facere falsam, nisi Deus, qui potest ei dare iustitiā: ergo &c. ITEM. Maioris dignitatis, & potestatis est falsificare hanc propositionem, Ille est peccator, quàm uerificare eam: qui. n. peccat hoc ipso quod peccat, uerificat eam, & hoc indignitatis est: ergo si omnis propositionis ueritas a deo est: vr̄ multofortius, q̄d talis ꝓpositionis falsitas sit a deo.

SED CONTRA. omne quod deus potest facere, habet exemplar in deo: sed enunciatio falsa secundum quod falsa, nō habet exemplar in deo, cum ipsa ueritas sit ratio exemplandi: ergo enunciatio falsa scd̄m quod falsa, non est a deo. ITEM. Sicut se habet bonitas sd malitiā, sic se habet ueritas ad falsitatem: sed a summa bonitate nullo modo pōt esse malicia: ergo a summa ueritate nullo modo p̄t esse falsitas. ITEM. Verum, & ens conuertuntur: sed a deo non p̄t aliquid esse, q̄d non sit aliquo mō ens: si. n. pure nihil esset, a deo non esset: ergo a deo nō p̄t esse nisi uerum: sed enunciatio falsa inquantum huiusmodi dicit priuationē ueri: ergo vr̄, q̄d a deo non debeat causari secūdum q̄d hmōi. ITEM. Omne quod deus p̄t facere, potest dicere: sed falsum non potest dicere: ergo nō potest facere. Probatio minoris: si dicit falsū: aut ergo sciēter, aut ignoranter. Ignoranter nō: hoc constat.

constat. Si scienter: sed quicunque dicit falsum scienter, mentitur: ergo deus mentiretur, quod est profanum, & impiū dicere.

RESOLVTIO.

Cum falsitas dicat defectum, qui nullo pacto in Deo cadere potest: enunciatio falsa haudquaquam ab eo esse poterit.

RESP. Dicendum, quòd falsitas nihil aliud est, quàm defectus ueritatis in re, quæ nata est uerificari: sicut malicia dicit priuationē bonitatis, & rectitudinis circa actionem, quæ nata est rectificari: & ideo sicut actio mala, inquantum actio, est a deo: inquantum uero mala, & iniusta, a deo non est: sic enunciatio falsa, inquantum enunciatio, a deo est: inquantum uero falsa, non est a deo. Vnde quēadmodum in actione duplex consideratur bonitas, una naturæ, & altera moris: & una est essentialis, & altera accidentalis: & ideo una priuatur, altera relinquitur: ratione illius bonitatis, quę relinquitur, actio illa est a deo. Sic in omni enunciatione duplex est ueritas. Vna essentialis: & hæc est ueritas, qua propositio repręsentat illud, ad quod repręsentandum instituta est: & hæc nunquam priuatur ab enūciatione. Omnis enim enunciatio significat illud, ad quod instituta est, siue sit uera, siue falsa. Alia uero est ueritas accidentalis, quæ attenditur in propositione, in hoc quod repręsentat rem secundum quod est: tunc enim dicitur adæquari signum signato: & ueritas enunciationis nō est aliud, quā quædam adæquatio: & hæc ueritas priuatur per falsitatem: tūc enim est propositio, uel enūciatio falsa, quādo signum nō repręsentat rem sicut est: uel res non est, sicut repręsentatur per signū: & hoc est quòd dicit Philosophus, Ab eo quod res est uel non est, dicitur oratio uera, uel falsa. hoc est dicere, ab eo quod res est sicut repręsentatur, dicitur oratio uera: ab eo quod res non est, sicut repręsentatur, dicitur oratio falsa. Sicut igitur iniustitia est priuatio rectitudinis, sic falsitas est defectus adæquationis: & ideo sicut deo ut auctori non attribuitur iniustitia actionis, sic nō debet ei attribui falsitas orationis: utroque enim modo defectus est, & nullus defectus deo attribuendus est. Notādum est tamen, qnod & si nullus defectus sit a deo, tamen magis aliquis defectus elongatur a causalitate dei, quam alius: secundum quod sunt diuersi modi deficiēdi. Est enim quidam defectus, qui dicit priuationem alicuius positionis, & ordinis, sicut est defectus culpabilis: & iste est defectus uituperabilis, & uituperabilem reddit actorem: & talem defectum deus non facit, nec ēt facit aliquid, quo facto creatura tali defectu deficiat necessario: unde nec deus facit peccatum, nec facit aliquem peccare, nec facit aliquid, quo facto necessario sequatur peccatum ratione illius, quod deus facit: Hoc dico propter animæ infusionem, in qua necessario contrahitur culpa originalis: sed hoc non est ex actu dei, sed ex præuaricatione primi parentis. Est & alius defectus, qui est priuatio alicuius posi-

positionis, non tamen est priuatio ordinis: contingit enim aliquos defectus ordinari & talis defectus licet non possit deo attribui secūdum quod defectus, potest tamen ei attribui secundum quod ordinatus: & de tali defectu licet non possit dici, qd deus eum faciat, quia defectum facere est deficere: potest tamē dici, quod facit aliquid, quo facto, necessario consequitur ille defectus: & talis defectus est falsitas, & ignorantia, & cæcitas, & consimiles. Vnde quamuis non possit concedi, quod deus faciat falsitatem orationis, siue orationem falsam, secundū qd falsa est: potest tamen concedi, quod deus faciat aliquid, quo facto aliqua oratio est falsa necessario: sicut cum iustificat impium, facit aliquid, quo facto hęc enunciatio est falsa, iste est impius. Concedendę sunt igitur rationes ostendentes, quod enūciatio falsa secundum quod falsa non sit a deo.

Ad illud ergo, q obī, q falsitas & ueritas fundātur sup idē. Dicendum, quod uerum est: sed tamen aliter, & aliter, quia ueritas fundatur per modum positionis, & falsitas per modum priuationis: & ideo non sequitur, quod sint ab eodem. Cum autem dicitur, quod quæ super idem fundātur, ab eodem sunt: hoc intelligitur quando super illud idem fundantur, & eodem modo. Ad illud, quod obiicitur, quod æqualitas, & inæqualitas in rebus sunt ab eodē principio. Respōdendum est, quod nō est simile, quia in rebus uno modo inæqualitas dicit priuationem æqualitatis, ubi debet esse: & tunc non est a deo, cum sit defectus. Alio modo inæqualitas dicit gradum, & ordinem, qui debet esse inter res: & hoc modo & si uideatur dicere priuationem, quia tamen dicit positionem, a deo est: sed inadæquatio signi ad signatum semper dicit defectū, pro eo quod signum institutum est, ut repręsentet signatum secūdum quod est: & ideo in inadæquatione signi ad signatum est falsitas, inadæquatio uero in rebus non est falsitas: Et propterea non sequitur, quod si inadęquatio rei ad rem est a deo, quod inadęquatio signi ad signatum sit a deo. Posset tamē dici, quod inadæquatio inquantum huiusmodi cum dicat defectum ęqualitatis, a deo non est, quamuis illud quod subest, a deo est. Ad illud, quod obiicitur, quod deus potest falsificare enunciationem. Dicedū, qd hæc est uera, & propria: deus facit aliqd, quo facto aliqua propositio est falsa: hæc autem est minus propria: deus facit aliquam propositionē falsam: sed hęc est simpliciter īpropria, deus facit falsitatem in propositione, & hoc quia falsitas nominat ipsum defectū præcise: & ideo in illa ratione est sophisma secundum accidēs, quę sic arguit. Facit aliquid, quo facto propositio est falsa: ergo facit propositionem falsam, siue falsitatem in propositionę. Ad illud, quod obiicitur, qd maioris dignitatis est falsificare aliquam propositionem, quam uerificare. Dicendum, quod ueritatem ad falsitatem contingit compa-

comparari dupliciter. Aut loquendo formaliter, aut causaliter, siue ratione eius quod sub est. Si loquendo formaliter: sic cum ueritas dicat adæquationem, & falsitas inadæquationē, & ita falsitas priuationem, ueritas positionem: dignius est omnino aliquid uerificare, quam falsificare quicquid illud sit, cū dignior sit ueritas, quam falsitas (si tamen contingat dicere dignius respectu eius, in quo nulla est dignitas). Si autem cōparamus ueritatem ad falsitatē ratione eius, quod respondet ex parte rei, sic dico de plano, qđ aliquando dignius est illud, qđ ex parte rei reddit illam propositionem falsam, quam illud qđ reddit propositionem ueram, sicut patet: dignius est enim ꝙ reddit istam propositionem falsam, Iste non est bonus: quam quòd reddit eam ueram. Et ratio huius est ista, quia quamuis ueritas de se dicat positionem, quia dicit adæquationem, illa adæquatio ex parte alterius extremi ita bene potest respicere priuationem sicut positionem, & defectum sicut effectum. Sicut enim defectus est ordinabilis, & tamen defectus est: sic est cognoscibilis, & sic est significabilis: ideo cum quæritur, super quid fundetur ueritas enunciationis, non oportet quòd ex parte rei respondeat aliqua ueritas. Sicut enim uerum ens, contingit uere significare de ipso ipsum esse: sic etiam de illo quod nullo modo est, contingit uere significari, quòd ipsum nō est. Sicut enim significatio dicit relationem, quæ non requirit significatum esse in actu, sic & ueritas signi, quæ quidem dicit conditionem illius relationis, non exigit fundari super aliquā rem actualiter existētem: nihilominus tamen cum omnis relatio, & ordo a deo sit, talis significatio, & talis ueritas a deo est: nec sequitur ad hoc, ꝙ significatum sit a deo, imo est ibi sophisma secundum accidens, sicut si argueretur; ordinatio culpę, & pœnæ est a deo: ergo culpa est a deo. Sic non sequitur in proposito; uera significatio furti est a deo: ergo furtum est a deo. Et sic patet, quòd & si ueritati non semper correspondeat ex parte significati aliquid excellentius: quam falsitati: tamen ueritas nobilior est, quā falsitas & iō nō sequitur, ꝙ si uerificatio propositionis sit a deo, ꝙ ab eodē sit propositionis falsificatio, siue falsa enūciatio scđm ꝙ falsa. Et sic patent quæsita.

DISTINCTIO XXXVIII.

Qualiter in generali per actum uoluntatis peccatum introducatur.

Li. de Tri. 11 c. 6. 10. 3. *POst prædicta de uoluntate, eiusque fine disserendū est. Sciendum ergo est, quod ex fine suo (ut ait Aug.) uoluntas cognoscitur, utrum recta an praua sit. Finis autem bonæ uoluntatis beatitudo est, uita*

æterna,

æterna, ipse Deus. Malæ vero finis est aliud, scilicet mala de lectatio, uel aliquid aliud, in quo nō debet uoluntas quiescere. Finē ergo bonū insinuat propheta, dicens, Omnis cōsummationis vidi finem, &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum est, finis omnis consummationis est, idest, omnis bonæ uoluntatis & actionis, ad quam omne præceptum referendum est. Vnde Aug. in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. Omnis itaque præcepti finis, charitas est, idest, ad charitatē refertur omne præceptum. Quod uero ita fit uel timore pœnę, uel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad charitatem, quæ est dilectio Dei & proximi, nondum fit, quemadmodum oportet fieri, quamuis fieri uideatur. Tunc enim recte fiunt, quæ mandat Deus, & quę consilio monet, cū referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His uerbis aperte insinuatur, quis sit rectus finis uoluntatis siue actionis bonæ, scilicet charitas, quę & deus est, ut supra ostendimus.

Lib. de Trin. 11. ca. 6. to. 3. Quid sit finis bonus uel malus. Ps. 118 Ca. 121 Tom. 3 1. Ti. 1. Lib. 1. dist. 17.

Quod Deus finis sit omnis bonæ actionis.

Qui ergo charitatem sibi ponit finem, Deum sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credenti. Et recte dicitur Christus finis legis ad iustitiam: quia ut ait Augustin. in Lib. sententiarum Prosperi, in Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso, & in ipso est: & ultra quem non est, quo spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quo amplius possit uenire, sed habet id, in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus, Deus pater est, & filius, & spiritus sanctus: nec hi tres sunt tres fines, sed unus finis: quia non tres dij, sed unus Deus.

Ro. 10 Cap. 9. Ibid. c. 206.

Quod omnes bonæ uoluntates unum habeant finem:

Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ uoluntates unum tantum habeant finem. De hoc August. in 11. de Trini. ita ait, Alię atque alię uolūtates suos proprios fines habēt, qui tamē referūtur ad finē illius uoluntatis, qua uolumus beate uiuere, & ad eā peruenire uitā, quæ nō referatur ad aliud, Cap. 6.

sed amanti per se ipsam sufficiat: quemadmodum uoluntas
Ibid. *uidendi, finem habet uisionem, & uoluntas uidendi fenestrā finem habet fenestrę uisionem. Altera uero est uolūtas per fenestram uidendi transeuntes, cuius item finis est uisio transeuntium. Ad quod etiam prædictę referuntur uoluntates. Item rectæ sunt uoluntates, & omnes sibimet religatę, si bona est illa, ad quam cunctę referuntur: si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum uoluntatum connexio iter quoddam est ascendentium ad beatitudinē, quod*
Prou. 5 *certis uelut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum uoluntatum implicatio uinculum est, quo alligabitur*
Math. 22. *qui hoc agit, ut proijciatur in tenebras exteriores. His authoritatum testimonijs euidenter monstratur, plures in fidelibus rectas esse uoluntates proprios ac diuersos fines habentes: & tamen unum eundemque, quia omnes referuntur ad unum, qui est finis finiū, de quo paulo ante diximus: ita econuerso forte est & in malis.*

Quæ huic sententię uideantur aduersari.

Verūtamen huic sententię, qua dictum est fideliū quasdam rectas uoluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad unum referre, uidetur obuiare quod alibi Augu. admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita inquiens in Lib. de Sermone domini in monte, Non debemus ideo euangeliza
2. post mediū. *re ut manducemus, sed ideo mādu care, ut euangelizemus:*
c. 24. *ut cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessariū quod*
Tom. 4 *adijcitur, ut illud impleatur. Quęrite primum regnum dei,*
Mat. 6 *& hęc omnia adijcientur uobis. Non dixit primum quæ*
Ibid. c. 12. & cap. 25 *rite regnum dei, & deinde, quęrite ista, quamuis sint necessaria: sed ait: hæc omnia adijcientur uobis, idest, hęc consequentur si illa quęratis: ne cum ista quæritis, illinc auertamini: aut ne duos fines constituatis, ut regnum propter se appetatis, & ista necessaria propter illud. Ergo propter regnum Dei tantum debemus operari omnia, uel cum regno dei non solam mercedem corporalem meditari. Ecce hic aperte dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed unum tantum, idest, regnum dei, cum supra dixerit bonas uoluntates alias, & alias proprios habere fines.*

Con-

Conciliatio prædictorum.

Hec autem sibi non repugnare animaduertit, qui uerbis premissis simplici oculo diligenter intendit, qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnũ dei faciamus, ipse premisit quod debemus mãducare ut euã gelizemus. Cum autem hoc ita facimus, actionis illius finẽ euangelium constituimus: sed & hunc finem ad regnum dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & mã-ducamus & enangelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus. Sed ita facientes nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius uerba inspiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi uoluit, scilicet quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum dei tantum omnia agenda, nec cum ipso mercedem temporalem meditãdam: ita intelligendum est, ut non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem, ita quod non propter regnum sed propter se, vt scilicet regnum propter se appetamus, & ista propter illud, sicut ipse docet. Si enim petimus uitam eternam, petimusque etiam temporalia a deo: si ea petimus propter uitam eternam, non offendimus: neque sinistra tunc scit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter se meditamur, sed propter regnum dei, ut sit leua sub capite, & dextera in amplexu. Alioquin si hæc temporalia propter se querimus sicut æterna, miscetur dextra sinistræ. Ideoque cum dominus dixerit, Attendite, ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alibi ait, Sic luceant opera uestra bona coram hominibus, ut glorificent patrem uestrum qui in cælis est. Propter Deum ergo omnia facienda sunt, ut omnia quę facimus omniumque fines ad eum referamus.

Quõ intelligẽdum sit illud, Ne duos fines cõstituamus nobis.

Luc. 12
Mat. 6

Cant. 2

Mat. 5
Mat. 6

De differentia uoluntatis, intentionis, & finis.

Solet etiam queri, quid distet inter uoluntatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici potest, inter uoluntatem & finem certo atque euidenti modo distingui: quia uoluntas est qua uolumus aliquid: finis uero uoluntatis est, uel illud

lam refertur. Nam *etsi hoc ita placeat, ut in eo cum aliqua delectatione uoluntas acquiescat, nondum est tamen illud quo tenditur, sed hoc ad illud refertur: ut illud deputetur tanquam patria ciuis, istud uero tanquam refectio uel mansio uiatoris. Et sunt istæ uoluntates affectus siue motus mẽtis, quibus quasi gressibus vel passibus tenditur ad patriã. Sicut ergo altera est uoluntas videndi fenestras (vt supra docente Augu. didicimus,) altera quæ ex ista nectitur, uoluntas scilicet per fenestras videndi transeuntes: ita nonnullis alia uidetur esse voluntas eleemosynas dandi pauperi, alia uoluntas habendi uitam. Alij autem putant, quod una sit voluntas & hic et ibi, sed propter subiectorum multiplicitatem diuersitas memoratur uoluntatum. Cæterum quodlibet horum uerum sit, illud nulli in ambiguum uenit quàm voluntas ex suo fine pensetur, vtrum recta sit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur.* Au. u. Lib. de Tri. 11 cap. 6.

SUPRA ostendit Magister, quid sit malum, siue peccatum in generali, in hac parte determinat, qualiter peccatum p actum uoluntatis habeat introduci. Diuiditur autem pars ista in tres. In quarum prima determinat Magister, qualiter peccatum a uoluntate habeat ortum in generali. In secunda uerò descendit ad speciales differentias peccati, infra Dist. 42. *Cum autem uoluntas mala. &c.*) In tertia uero inquirit, utrum ortum habeat in ipsa uoluntate potestas peccandi, infra Distin. 43. *Post prædicta consideratione dignum, &c.*) Prima pars habet duas. In prima inquirit Magister, qualiter ipsa uoluntas habeat deprauari Secundo uerò qualiter ex prauitate uoluntatis fiat deprauatio in actu exteriori, infra Dist. 40. *Post hæc de actibus adijciendum uidetur, &c.*) Prima pars habet duas. In prima determinat, qualiter uoluntas habeat deprauari. In secunda uerò inquirit, quare magis deprauetur uolũtas in suo actu, quam aliqua alia potẽtia infra Dist. 39. *Hic autem oritur quæstio satis necessaria, &c.*) Prima pars quæ continet pſentem Distinctionẽ, hẽt duas partes. Qm̃ enim deprauatio, & rectificatio uoluntatis attendit penes finẽ, & uoluntas habet cõparari ad finẽ mediante intẽtione: ideo pars ista duas habet partes. In quarum prima determinat Magister de rectificatione, & deprauatione uoluntatis ex parte finis. Secũdò uerò inquirit differentiã uolũtatis, intẽtionis, & finis, ibi. *Solet etiam quæri, quid distet, &c.*) Prima pars habet quatuor partes. Quia enim obli-

quatio cognosci habet per rectitudinem (nam rectum iudex est sui, & obliqui) ideo in prima parte determinat Magister, quod ex parte finis uenit rectitudo uoluntatis. Secundo determinat, quis sit ille finis, ibi. *Qui ergo charitatem sibi ponit finem, &c.*) In tertia uero determinat de unitate finis respectu bonarũ uoluntatum. ibi. *Sed quaeritur, utrum omnes bonae uoluntates, &c.*) Quarto vero mouet quoddã dubium, & determinat, ibi. *Verumtamen huic sententiae, quae dictum est, etc.*) Secunda uero pars, in qua determinat de differentia uoluntatis, intentionis, & finis, habet duas. In quarum prima quaerit differentiam secundum rationẽ, ibi. *Solet etiam quaeri &c.*) Secundo de differentia secundum rẽ, ibi. *Sed quaeritur, utrum intentio, &c.*) Et secundum hoc duo determinantur in parte ista, scilicet de comparatione uoluntatis ad finem, & de differentia intentionis, & uoluntatis.

Dub. 1. EX *fine suo, &c*) Sed contra. Beatitudo est bonum nobis ignotum; unde hoc est illud, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit &c. ergo si per ignotum non possumus aliud cognoscere, uidetur quod uoluntas non possit cognosci, utrum sit bona, uel praua ex illo fine. Item. Certius est nobis quod est praesens nobisipsis, quam quod est absens: si ergo non cognoscimus praesentia per absentia; sed econuerso, uidetur quod per beatitudinem nõ fiat cognitio bonitatis in uolũtate. Resp. Dicẽdum, quod cognitio beatitudinis duplex est, uidelicet in uniuersali, & particulari. Cognitio beatitudinis in uniuersali omnibus est innata. Cognitio uero in particulari, uidelicet ubi sit beatitudo ponenda, habetur a nobis per habitũ fidei aliquo modo, & aliquo modo expectatur habenda per deiformitatem gloriae. Nũc enim cognoscimus quasi speculãdo, & a remotis semiplene: tunc autem cognoscemus experiendo perfecte. Licet autem nunc non cognoscamus perfecte, cognoscimus tamẽ certitudinaliter certitudine fidei, quod beatitudo est magnũ, & uerũ bonum. De uoluntate nostra, utrum si recta, uel praua, nos nescimus nisi per coniecturam: & ideo sicut certũ est ratio ueniendi in cognitionem dubii: sic cognitio beatitudinis facit uenire in cognitionem bonitatis uoluntatis, dum quis uidet suam uolũtatem ad beatitudinem tendere. Quod ergo obiicitur, quod beatitudo nobis ignota est, iam patet respõsio. Verum est enim quod non est nobis nota per experientiam, est tamen nobis nota per fidẽ. Ad illud, quod obĩ, quod rectitudo uolũtatis est nobis praesens. Dicendum, quod (sicut in primo Libro ostensum fuit) licet charitas, & gratia sint nobis praesentia: sunt tamen nobis ignota inquantum gratuita: quia de eis nulla potest haberi experiẽtia: unde & si certissimus sim de affectione mea secundum quod est affectio, ualde tamen dubius sum de affectione mea, utrum sit ordinata, uel gratuita: & ita acquiro mihi probabilitatẽ per aliqua signa. Dis. 17 art. 1. q. 3.

Finis praecepti est charitas, &c.) Contra hoc uerbum Apostoli obii- Dub. 2.

obiicitur. Quoniam præcepta directius sunt ordinata ad obediendum, quam ad amandum: ergo potius debuit dicere, Obedientia est finis præcepti, quàm charitas. Item. Cum finis, quem assequimur ex obseruantia mandatorum sit ab ipsa uita ęterna, potius deberet dicere, Finis prę ce ti est uita æterna, quàm charitas. Iuxta hoc quæritur de numero, & differentia illarum conditionum appositarum, scilicet corde puro &c. Cum enim cha itas non sit de fide, nec de conscientia; sed potius de affectione, non uidetur recte notificari per illas conditiones. Resp. Dicendum, q (secundum quod doctores exponũt) Apostol. hic diffinit charitatem: sed quidam sic exponunt, ut illæ determinatiões [de corde puro &c.] sint determinationes ex parte subiecti: & hoc quod dicitur [finis præcepti] sit ipsa notificatio, ut sit sensus. Charitas procedens de corde puro &c. est finis præcepti. Alio modo exponitur, ut hoc totum sit notificatio (finis pręcepti de corde puro &c.) Hic modus dicendi uidetur congruentior. Et secũdum hunc modum dicendi, notandum quod charitas hic diffinitur per actum suũ. Actus autem charitatis, qui est amare, dupliciter habet notificari, per comparationem ad illud a quo procedit tanquam a principio efficiente: & per comparationem ad illud, quod ad ipsam charitatem terminatur sicut ad quietantem: & ideo in illa eius notificatione tangitur duplex operatio, uidelicet ad cor purũ, & ad ipsum præceptum. Et qa puritas cordis, a qua immediate procedit actus dilectionis præsupponit fiduciam fidei, & certitudinam spei tanqam dispositiones præambulas: ideo ut manifestaret Apostolus, quod actus charitatis p̃supponit actus aliarum uirtutum theologicarum tanquam disponẽtes ad ipsum, tria dicit. De corde puro, in quo tangit charitatis sanctitatem. Conscientia bona, in quo tangit spei fiduciam. Et fide non ficta, in quo tangit fidei cõstantiam. Et in his duobus Apostolus charitatem perfectissime commendat: in hoc qđ ostẽdit, qđ ĩ actu charitatis consistit complementum omnis uirtutis, & finis omnis bonę operationis, quæ intelligitur in nomine præcepti. Vnde intellectus prædictæ diffinitionis est iste. Charitas est finis præcepti &c idest charitas est illud, in quo consistit omnis mandati adimpletio, & omnium uirtutum perfectio: Et hinc est qđ scriptura adeo nobis commendat charitatem, & maxime scriptura noui testamenti, & Apostolus eã laudat elegantissime. Quod ergo obiicitur de obediẽtia, & uita æterna, quod debeat dici finis præcepti. Dicendum, quòd obediẽtia ordinata est ad charitatem habendam, & uita æterna non est aliud, quam charitas consummata.

Finis ergo rectus, atque supremus, &c) Cõtra finis est res, qua fruendum est: sed hi tres sunt tres, quibus fruendum est, sicut dicit Austustinus in Lib. de Doctrina Christiana: ergo sunt tres fines. Item. Intentio finis dirigitur p fidem: sed fides ponit tres arti- Dub. 3. Lib. 1. Cap. 5.

articulos in credendo patrem, & filium, & spiritum sanctum: ergo pari ratione intentio intendit in eum, statuens ibi tres fines. Quæritur ergo, quare non sit diuersitas finium, sicut pluralitas articulorum. Respon. Dicendum, quod rationis est distinguere, & uoluntatis unire. Rursus sicut dicit Damascen. Personæ distinguuntur ratione, & conueniunt re, & natura: Secundũ hoc ergo intelligendum est, ꝙ nomina illa, quæ sunt communia ad rem, & rationem, illa possunt plurificari: illa uero quæ sunt realia, plurificari non possunt: Ideo potest dici, quod pater, & filius, & spiritus sanctus sunt tres res: non tamen potest dici, quod sint tres bonitates. Rursus. Quia articulus dicit qđ est ex parte rationis, finis uerum dicit quod respicit uoluntatem; ideo possumus dicere plures articulos: non tamen possumus dicere plures fines: licet enim sint plures articuli, una tamen est in eis ueritas: quia cum ueritas complexa secundum quod aliquid ponit, reducatur ad ueritatem incomplexam, & una sit ueritas incomplexa in patre, & filio, & spiritu sancto secundum quod sunt una charitas, & una ueritas, illi tres articuli super unam ueritatem realem fundari habent. Ad illud ergo quod obiicitur, quod sunt tres res. Dicendum, quod ratio illa non ualet. Sunt tres: ergo tres fines: quia proceditur a pluralitate personali ad pluralitatem essentialem; & differenter accipitur res, cum dicitur, Finis est res, & cum dicitur, Tres sunt res. Ad illud quod obiicitur, qđ fides distinguit. Dicendum, quod ex hoc non sequitur, quod intentio distinguat plures fines, sicut fides plures articulos: nam cum intentio in charitate consummetur, & charitatis sit unire, plus habet intentio rationem uniendi, quàm rationem distinguẽdi.

Sed quæritur, utrum intentio talis, &c.) Quæritur hic de quæstione, quam Magister non determinat in partem alteram, utrum, scilicet uoluntas finis, & eius quod est ad finem, sint duæ uoluntates, aut una: Nam quod duæ sint, uidetur per hoc, quod una est creati, & alia increati, una temporalis, & alia æterni. Quod autẽ una sit, uidetur per hoc quod ibi est unum propter alterum: ubi autem hoc est, ibi tantum unum est, ut cum diligo uinum dulce, nõ diligo duo, sed unum. Respon. Dicendum, quod Magister ponit hic duas responsiones: nec tamen aliquã earum reprobat, nec aliquam magis approbat. Et ratio huius est: quia secundum diuersas cõsiderationes uerum dicit utraque, & utrunque oportet dicere. Vna enim dicit, quod sunt uoluntates duæ. Alia dicit quòd est uoluntas una, hoc autem dixerunt aspicientes ad diuersa. Voluntas enim finis dupliciter potest esse. Aut sicut obiecti, aut sicut finis in ratione finis: si sit uoluntas finis sicut obiecti, sic cum aliud sit obiectum creatũ, & aliud increatum, alia est uolũtas, qua uolo finem, & alia qua uolo id, quod est ad finem: sicut alius est motus affectionis, quo amo deum in se: & alius motus Dub. 4.

quo

quo amo creaturam. Si autem sit uoluntas finis sub ratione finis, inquantum scilicet aliud habet ad ipsum ordinari, sic una uoluntate, & uno decursu uolo utrunque, quamuis uoluntas simul, & semel non possit ferri super utrunque, sed successiue: ut patet, cum amo comestioné propter salutem: quia in amore comestionis includo amorem salutis. Et sm has duas uias duo sunt modi dicendi, pbabiles, & ueri: si recte fuerint intellecti.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An uoluntas bona & commendabilis sit ratione boni finis?

AD intelligentiam huius partis incidit hic quæstio circa duo. Et primo quæritur de comparatione uoluntatis ad suum finem. Secundo uero quæritur de differentia intentionis ad uoluntatem. Circa primum quærũtur quatuor. Primo quæritur, utrum uoluntas ratione finis sit commendabilis. Secundo quæritur, quis sit ille finis. Tertio quæritur, utrum bonæ uoluntates habeant unum finẽ, uel diuersos. Quarto quæritur, utrum malæ uoluntates communicent in fine, an constituãt sibi fines alios, & alios.

VTRVM uoluntas sit bona, & commendabilis ratione boni finis. Et quòd sic uidetur. Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum luminosum erit. Si ergo oculus est intentio, per quam uoluntas ordinatur in finem secundũ quòd ibi exponitur, & corpus est congeries operum, uidetur, quòd si finis bonus sit, quòd omnis operatio uoluntatis sit bona, & commendabilis. ITEM. Augustin. dicit in 10. de Trin. Rectæ sunt omnes uoluntates, si bona est illa, ad quam cunctæ ordinantur: sed uolũtas ad quã oẽs ordinant, est uoluntas finis: si ergo finis bonus est, restat quòd uoluntas finis, & omnis uoluntas ad eam ordinata, sit bona, & recta. ITEM. Maxima est Philosophi. Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est: ergo si actus uoluntatis finis bonus est; ergo ipsa bona est. ITEM. In actione naturali, in qua forma est finis, bonitas generationis, & operationis attenditur penes finem, & formam: ergo cum intẽtio finis sit æque essentialis morali actui, ut naturalis & bonitas actus uoluntatis pertineat ad mores, uidetur quòd bonitas uoluntatis, & rectificatio penes bonitatem finis habeat attendi, & cognosci.

Vide Boethiũ in Top. Cicer. lib. 3. cap. 1. nõ procul à fine.

SED CONTRA. Finis bonorum est beatitudo, sicut Magister dicit in litera; sed omnes appetunt beatitudinem, sicut dicit Augustin. & omnes eam finaliter intendunt, sicut dicit Boetius in Lib. de Conso. quamuis diuerso tramite ad eã currant: ergo si omnes uoluntates communicant cum illo fine: ergo omnes erunt bonæ, & nulla mala. ITEM. Diony. dicit, quòd nemo operatur ad malum aspiciens: ergo omnis operans finaliter aspicit ad aliquod bonum: unde & Philosophus etiam dicit, quòd bonum, & finis

Augu. lib. 13. de Tri. cap. 3. Boethius. 3 de Consol. prosa. 2. Lib. de Diuin. Nominibus. par. 4. cap. 4. Arist. 2 Met. 8.

nis est idem. Ergo si omnis uoluntas aliquod intēdit bonum, uidetur ꝙ aut omnis uoluntas est bona, aut quòd bonitas non inest uoluntati ex fine. ITEM. Quantumcunque aliquis finaliter appetit bonum, tamen nunquam operatio eius erit meritoria nisi sit charitate informata, & aĩa sit deo grata, & accepta: ergo uidetur, quòd bonitas uoluntatis ĩ actu potius ueniat ex principio, quam ex fine. ITEM. Si bonitas uoluntatis uenit ex fine, cum finis omnis bonæ uoluntatis sit deus, & sit æqualiter bonus, uidetᷣ quòd omnes bonæ uoluntates sint ęqualiter bonæ: si igitur omnes uoluntates non sint æqualiter bonę: uidetur ꝙ đ bonitas uoluntatis non sit eis ex fine. ITEM. Manducare bonum est: ergo si quis finaliter prædicat, ut manducet, cum operatio ista habeat bonum finem, uidetur, quòd sic prædicare sit bonum, & laudabile: si igitur talis actio iudicatur esse mala, uidetur quòd uoluntas non sit bona ex uoluntate finis. ITEM. Si aliquis mentitur propter salutem proximi, cum saluare proximũ sit bonum, mendacium illud esset bonum, & meritoriũ, si opus uoluntatis bonitatem haberet ex fine; sed constat quòd mendacium nunquam est bonum, sicut dicit Augus. ergo uidetur quòd bonitas finis non sufficiat ad bonitatem uoluntatis. Quæritur igitur unde causetur rectitudo, & bonitas in uoluntate, utrum ex fine, sicut uidetur dicere Magister, an aliunde.

Lib. de mendacio. ca. ulti. à medio Tom. 4

RESOLVTIO.

Sit finis bonus ne dum in se; sed & sub ratione finiendi: adsit idoneitas rei ordinabilis ad illum; actuque uoluntas conuertatur ad eundem, & ritè ab eo bona dicetur.

RESP. Dicendum, quòd cum dicitur uoluntas esse bona ex bonitate finis, hoc est dicere quòd uoluntas est bona ex ordinatione ad bonum finem. Ad hoc autem quòd sit recta ordinatio ad bonũ finem, requiritur quòd finis bonus sit duobus modis, uidelicet secundum id quod est, & sub ratione finiendi. Aliquid enim est bonum in se, quod tamen non recte ordinatur ad alterum in ratione finis: sicut minus bonũ quamuis sit bonũ, non tamē est bonus finis maioris boni: pro eo quod finis melior debet esse his, quæ sunt ad finem. similiter ex parte ordinationis duo requiruntur, uidelicet idoneitas ex parte ordinabilis, & actualis conuersio ex parte uolũtatis ordinantis: & cum ista cōcurrunt, tunc absque dubio uoluntas bona ex fine bono iudicatur. Cum autem horum aliquid deficit, bonitas finis non sufficit ad bonitatem uoluntatis, utpote si sit finis bonus in se: non tamen sufficit ad finiendum, uel ad complēdum illud, qđ fit propter ipsum: sicut manducatio quamuis sit bonum in se, non tamen habet completam rationē finiendi respectu prędicationis. Similiter mendacium non est ordinabile ad bonum, cum sit secundum se malum: & ideo quantumcunque quis mentiatur propter aliquod bonum, mendacium non est bonum: quia deficit

eit ibi rectitudo ordinationis propter defectum idoneitatis ex parte actus, quem uoluntas refert ad illum finem. Et sic patet responsio ad quæstionis ueritatem: quoniam concedendum est sicut Magister dicit) uoluntatem esse bonam, & rectam ex fine: hoc enim intelligitur sub prædictis conditionibus. Et secundum hunc modum rationes ad primam partem concedendæ sunt.

Et per hoc etiam patet responsio ad illa duo, quæ ultimo opponuntur, uidelicet de prædicatione, & mendacio. Ad illud uerò, quod primò obiicitur, quòd beatitudo est finis bonarum uolũtatum, & etiam omnium. Dicẽdum, quòd aliter est finis bonarum uolũtatum, & aliter malarum. Nam beatitudo, quæ est finis omnium bonarum uoluntatum, est beatitudo uera, quæ est finis malarum, non est beatitudo uera; sed simulata. Auarus enim ęstimat beatitudinem esse in diuitiis, & superbiis & honoribus, & sic ĩ aliis uitiis: unde sicut finis malarum uoluntatum quandam habet imaginẽ finis uere boni, utpote beatitudinis, sic etiam malę uoluntates prætendunt speciem uirtutis. Quando ergo dicitur, quòd omnis uoluntas tendit ad beatitudinem, hoc intelligitur de beatitudine in sua generalitate considerata, in cuius appetitu omnes (ut dicit August.) communicant: sed prout beatitudo determinate accipitur pro illa, q̃ consistit in uisione dei, nec ab omnibus appetitur, nec omnes in illam tendunt. Ad illud, quod obiicitur, quod nemo operatur ad malum aspiciens. Dicẽdum, quòd illud quod mouet, aliquando est bonum secũdum ueritatem, aliquãdo est bonum secundum æstimationem: & ad hoc ꝙ affectus moueatur, sufficit sola æstimatio bonitatis: & sine hac ęstimatione non mouet uoluntas ad aliquid appetendum, ad minus deliberatiuo appetitu. Et ideo dicit Diony. ꝙ nemo operatur ad malum aspiciens; quia nulla est uoluntatis operatio, quã non præcedat boni æstimatio: sed quia illud quod æstimatur esse bonum, frequẽter est malũ, ideo frequenter male operatur, & si nunquam aspiciat ad malum sub ratione mali. Cum ergo dicitur, quòd uoluntas est bona ex intentione boni finis, hoc non intelligitur de fine, qui est bonus tantum in æstimatione appetentis; sed etiã de bonitate reali. Ad illud, q̃d obiicitur, ꝙ non est actus uoluntatis bonus, nisi qui est in charitate. Dicendum, quòd charitas non reddit opus bonum nisi ex hoc, quòd ipsum bonũ refert in summum bonum: nec sufficiens relatio alicuius effectus, uel operis ad summum bonum est, nec esse potest nisi ex adiutorio charitatis, quæ facit finem illum omnibus aliis præpõderare, & præ cæteris carius reputari, & in eo quiescere tanquam in fine ultimo. Et hinc est, quòd bonitas omnis uolũtatis attribuitur charitati. Nihilominus etiam attribuitur bonitati finis: quia ubi unum ꝓpter alterum, ibi unum tantum: unde qui tenet ęquum per frænum, non dicitur tenere nisi

nisi unum. & sic in proposito in telligendum est. AD ILLVD, qđ obiicitur, quòd finis est æqualiter bonus. Dicendum, ꝙ & si finis æqualiter sit bonus, non tamen omnes uoluntates æqualiter ordinantur, & approximant illi fini: quia bonitas finis nó redundat in uoluntatem nisi ratione ordinationis, quæ ducit ad illum finem: & ideo licet: finis sit æqualiter bonus, tamẽ propter gradus repertos in approximatione, & ordinatione uoluntatũ ad illum finem, uoluntates non sunt æqualiter bonæ. AD DVO ultima iam patet responsio ex prædictis.

QVAESTIO II.

Quis sit ille finis, à cuius & ad cuius bonitatem bonæ dicuntur uoluntates nostræ?

QVIS sit ille finis, ex cuius bonitate uolũtas est bona, & ad quem debent referri nostræ uoluntates ad hoc ꝙ sint rectæ. Et quod huiusmodi finis sit charitas, uidetur. I. Thi. I. Finis præcepti est charitas: sed ad illũ finem referendæ sunt uoluntates, ad quem referuntur præcepta: si ergo charitas est finis præcepti, charitas est finis bonæ uoluntatis. ITEM. Ad Romanos. 14. Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum Plenitudo legis est dilectio: sed ad illud referendæ sunt uoluntates, in quo consistit plenitudo, & cõsummatio legis: si ergo charitas, & dilectio est huiusmodi: patet &c. ITEM. Hoc uidetur ratione. Omnis bona uoluntas ad hoc ordinatur, ut homo fruať deo: & ad hoc quòd habeat deum: sed nos nec fruimur deo, nec habemus ipsum nisi per charitatem. Similiteŕ. Habere charitatem non est aliud, quàm habere deum: si ergo omnis bona uolũtas est ordinata ad hoc quòd habeat deum, uidetur quòd finis omnis bonæ uoluntatis sit ipsa charitas. ITEM. Natura in operando finaliter intẽdit formã ꝑficientẽ inesse naturę: ergo uoluntas in operãdo principaliter intẽdit formã ꝑfectiuã in esse moris: sed forma, uel habitus ꝑfectiuus uoluntatis in esse moris est ipsa charitas: ergo charitas ẽ finis principalis omnis bonæ uoluntatis.

SED CONTRA. Roman. 10. Finis legis Christus: sed idem est finis legis, & bonæ uoluntatis: ergo uidetur, quòd Christus sit principalis finis bonæ uoluntatis: non ergo charitas. ITEM. Bernard. in Libro de Dilig. deo. De amore uenitur in charitatem, & de charitate uenitur in sapientiam: ergo sapientia est excellentius, quam charitas: sed illud debet poni finis bonæ uoluntatis, quod est excellentissimum: ergo finis bonæ uoluntatis non est charitas; sed sapientia. ITEM. Finis est est illud, quo fruendum est: sed charitate non est fruendum, qa solo bono increato est fruendum: ergo uidetur, quòd charitas non sit finis principalis bonæ uoluntatis SI TV dicas, quòd finis bonæ uoluntatis non est charitas creata; sed increata. Cõtra. Apostol. Finis præcepti est charitas procedens de corde puro, &c. sed charitas procedens de corde puro, & fide non ficta, non est nisi charitas creata:

creata: ergo &c. ITEM. Finis bonæ uoluntatis est illud, quo habito, uolũtas nihil ultra quærit: sed habita charitate adhuc uoluntas ultra quærit aliquid, uidelicet ipsum deum: imo quanto maiorem habet charitatem, tanto magis quærit: ergo uidetur, ꝙ charitas nõ habeat rationem finis. ITEM. Quod est pondus in corporibus, hoc est amor in spiritibus: sed pondus in corporibus nullo mõ dicitur esse finis motus localis: ergo amor in spiritibus nullo modo dicetur esse finis appetitus rationalis, ergo nec uoluntatis. ITEM. Finis, & principium sunt distincta: sed charitas est radix oĩum bonarum affectionum: si ergo finis cõsequitur illud, quod est ad finem, & charitas est radix, uidetur quòd nullo modo debeat dici finis bonæ uoluntatis.

Aug. 11 Ciu. dei Cap. 28

RESOLVTIO.

Charitas; & increata, & creata consummata, & creata inchoata. In creata, ut in quo quiescũt: Creata consummata, ut quo in increata quiescũt perpetuò: Creatæ inchoata, ut quo in eadem ad tempus quiescunt.

RESP. Dicendum, quòd Magister rectè dicit in eo. ꝙ finẽ omnis bonę uoluntatis charitatem assignat: secutus est.n. in hoc Apostoli doctrinam, & beati Aug. Nam Apostolus expresse dicit, ꝙ charitas est consumma tio præcepti, & plenitudo legis. Aug. etiam dicit in Enchir. ꝙ omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem, Et in Lib. de Doctri. Christ. ostendit, ꝙ ad charitatis mandatum commendandum ordinatur tota scriptura: & ita charitas non tantummodo est finis bonæ uoluntatis, sed etiã totius sacræ scripturæ, & cognitionis secũdum pietatem. Licet autẽ deus, uel beatitudo, siue Christus possit dici finis bonę uoluntatis: maluit tñ Magister dicere, ꝙ charitas sit finis, pro eo ꝙ completa ratio fruendi competit ipsi charitati. Cum.n. dupliciter dicatur finis. uidelicet finis, in quo quiescit: & finis, quo q̃escit; Et finis quo quiescit, dr̃ dupliciter, uel simpliciter, uel ut nunc, quolibet istorũ modorũ charitas est finis bonæ uolũtatis. Nã charitas increata, quę deus est, de qua dr̃. 1. Can. Ioã. Deus charitas est, est finis in quo quiescitur Charitas uero creata, & cõsummata, utpote charitas patriæ, est finis, quo quiescitur simpliciter in deo. Charitas uero inchoata, utpote charitas uiæ, est finis, quo quiescitur in deo ut nunc. Sicut.n. locatum non quiescit in loco nisi mediante pondere, sic anima in deo non habet quietari, quã est eius locus, & finis ultimus nisi mediante dilectione, quæ habet considerare bonum sub rõne boni. Bonum autem sub ratione boni simul tenet rõnem finis, & amabilis: & propterea intentio, finis potissime attribuitur charitati. Concedendæ sunt igitur rationes, quę hoc ostendunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, ꝙ Christus est finis præcepti. Dicendum quòd per hoc nõ excluditur, quin charitas sit finis. Nam & si Christus sit finis, in quo quiescitur: nihilominus charitas põt esse finis, quo quiescitur

quiescit in Christo. Rursus charitas secundum quòd est finis, in quo quiescimus, conuenit toti trinitati:& ideo simul possunt hæc duo stare quòd Christus sit finis legis, & charitas similiter. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd de charitate peruenitur ad sapientiam: ergo sapiētia est excellentior. Dicendum, ꝙ secūdum quòd Ber. ibi loquitur de sapientia: sapientia non dicit aliud donū, quàm charitas, sed nouum statum eiusdem doni: ita quòd charitas communiter accepta distinguitur contra charitatem dictā appropriate Prout tamen charitas communiter describitur, sic continet & amorem, & sapientiam: & hoc modo ponitur esse finis præcepti. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ finis est illud, quo fruēdum est. Dicendum, ꝙ secundum ꝙ finis, dicitur dupliciter, scilicet quo quiescitur, & in quo quiescitur: sic etiam frui aliquo dicitur dupliciter: aut sicut obiecto, aut sicut dispositiuo, & utroque modo charitate fruimur. Nā charitate, quæ deus est, fruimur sicut obiecto: charitate quę habitus est, fruimur sicut dispositiuo: & sic patet, ꝙ illud non obuiat proposito. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd uoluntas habito fine suo quiescit. Dicendum, quòd illud uerum est, quādo habet finem suum complete: charitas autem & si in uia habeatur, nō tamen habetur complete. Ignis enim est in Syon, & *Isa. 31.* caminus in Hierusalem: cum autem habebitur in patria, nihil ultra quæretur, pro eo quòd per eam habebitur bonum in creatum, in quo consistit finis, & quietatio omnium nostrorū desideriorum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd pondus in corporibus non est finis motus. Dicendum, quòd non est simile, quia pondus reperitur in corporibus tam in absentia loci debiti, quàm in præsentia: charitas autem nunquam est in anima nisi deo præsente. Vnde omnis, qui habet charitatē, habet deū: & propterea dum omnis nostra operatio ad habendum deū ordinatur, ordinatur ad habendā charitatem: nō sic autem est de pondere, qa non quodlibet corpus habens pondus habet locū sibi debitum. AD ILLVD, quòd obiicitur, quòd finis, & principium sunt diuersa. Respondent aliqui ꝙ charitas differenti modo est principium, & finis: nam principium est boni operis secūdum esse inchoatum, & finis est secundum esse consummatum, & perfectū Ad hoc enim unusquisque bene operatur, ut in eo dei amor, & charitas augeatur. Aliter potest dici, & probabilius: ꝙ sicut ista tria modus, species, & ordo super idem fundantur: & tamen modus dicit comparationem ad efficiens, & species ad formam, uel exemplar, & ordo dicit comparationem ad finem: sic charitas respectu boni operis potest habere, & rationem efficientis, & finis secundum diuersas comparationes. Charitas enim continuat uoluntatem nostram ipsi deo, ut principio mouenti, & conformat ut regulę dirigenti, & iungit ut fini quietanti: & ideo sicut ipse deus habet rationem efficientis

inquan-

inquantum mouet, & formalis inquantum dirigit, & finalis inquantnm quietat: sic & ipsa charitas respectu operis rationem habet istius triplicis causæ: nec est inconueniens: quia secundū Philosophum tria genera causarum possunt in unum coincide-
2. Phy. 70. re. Et sic patet, quòd & si charitas sit principium boni operis: nihilominus potest esse finis secundum diuersas comparationes. ET per hoc patet responsio ad illud, quod ultimo quærebatur, quare charitas dicitur radix, & forma uirtutum, & finis: hoc enim dicitur secundum diuersas comparationes nostræ uoluntatis ad diuinam uoluntatē: dicitur etiam super hoc uinculum perfectionis in comparatione ad proximos, qui nobis uinculo charitatis iunguntur.

QVAESTIO III.

An bonæ uoluntatis unus finis sit, uel plura

VTRVM bonæ uoluntatis sit unus solus finis, an possint esse plures. Et ꝙ unus solus, uidetur. Deut. 6. Diliges dominū deum tuum, &c. glo. Non uult deus suum amorem partiri, ut simul cum ipso aliud diligamus: ergo quicumque sibi diuersos constituit fines, non facit quod deus uult: & si non facit quod deus uult, non habet bonam uoluntatem. ITEM. Super illud Phil. 1. Siue per occasionem, siue per ueritatem. glo. Quisquis a deo aliud quam deum quærit, non caste diligit: sed illa uoluntas bona est, quæ non aliud quam deum diligit: ergo nulla uoluntas est bona, quæ aliud q̃ deum quęrit. ITEM. Sicut status est in primo principio, ita & in fine ultimo: sed primum principium, in quo est status, non est nisi unicum: ergo si finis debet respondere principio, uidetur quòd bonæ uoluntatis non debet statui nisi finis unus: ergo si uoluntas statuit sibi fines plures, non facit quod debet: ergo non est bona. ITEM. Quicūque diuersos fines intēdit, habet cor suum diuisum: sed qui cor suum diuidit, non diligit deum ex toto corde, nec in toto corde quærit deum: & quicūque talis est, deo non placet, qui præcipit se ex toto corde amari, & uult totum cor possidere: ergo non uidetur, quòd bona uoluntas possit esse, quæ sibi statuit diuersos fines.

SED CONTRA. 1. Cor. 9. super illud. Quoniam debet in spe, qui arat, &c. glo. Prędicator qui corda aperit, uel fidem, debet arare in spe stipendiorum temporalium: ergo uidetur, ꝙ bona uoluntas non tantum possit sibi ponere finem spiritualē, sed etiam temporalem: ergo uidetur, ꝙ possit diuersos fines habere. ITEM. Luc. 15. Quanti mercēnarii ī domo patris mei, &c. dicit Ambro. quòd multi sunt mercennarii, qui abundāt spe, fide, & charitate: sed mercēnarius statuit sibi finem creatū, uidelicet aliquam mercedem, quæ est beatitudo creata. Si. n. solum finem increatum sibi statueret: iam non esset mercennarius sed filius: ergo si contingit esse bonos mercennarios, contingit bonam uoluntatem habere fines diuersos. ITEM. Bonum additum bono facit maius bonum:

num: ergo si unus bonus finis facit uoluntatem bonam: ergo multofortius multi boni fines: ergo uidetur quòd tanto uoluntas melior sit, quanto plures statuit sibi bonos fines: ergo nō est necesse quòd bona uoluntas habeat unū solum finem. ITEM. Sicut cōcupiscibilis appetit dulcedinem, ita irascibilis appetit celsitudinem, & rationalis appetit pulchritudinem: si ergo pulchritudo non tantum est finis rationalis: sed etiam perfectio: & sic de aliis, & plurium perfectibilium plures sunt perfectiones, cum sint in nobis tres uires diuersæ, quibus sursum conuertimur, uidelicet rationalis, concupiscibilis, & irascibilis: uidetur quòd in omni bona actione, & uoluntate sit assignare diuersos fines.

RESOLVTIO.

Vnicus, princialis & sūmus; si recta uelit esse: tametsi nihil inconueniat plures non principales esse.

RESP. Dicendū ꝙ bonæ uolūtatis unus solus est finis principalis. Propter ꝙ intelligēdum, ꝙ plures fines statuere, hoc potest esse tripliciter. Vno modo ita ꝙ finis sit sub fine, & ꝑꝑ finem. Alio modo ita ꝙ unus sit finis principalis, alter non principalis: ita tamen quòd finis nō principalis nō referatur ad principalem actualiter. Tertio modo ita ꝙ uterque sit finis principalis. Exemplum autem huius assignari potest in eo, quod frequēter accidit, uidelicet cū quis uadit ad ecclesiam ad percipiendas distributiones: hoc enim potest facere tripliciter. Aut ita ꝙ principaliter intēdit honorem, & gloriam dei; cū uadit ibi decantare laudes: & simul cū hoc intendit obtinere pecuniam, ut pauperibus distribuat, uel in alios usus licitos ad honorē dei cōuertat. Alio modo potest aliquis ire ad ecclesiam intendens deo placere, & simul cū hoc pecuniam acquirere: ita tamen ꝙ eius acquisitionem ad deum nō refert: nec tamen ipsam pecuniā statuit finem principalem, pro eo ꝙ ipsam non diligit propter se. Tertio modo uadit quis ad ecclesiam duplicata intentione, ita ꝙ uult deo placere, & uult obtinere pecuniam, quam sicut auarus appetit acquirere, ut possit thesaurum suum ampliare, & in eo delectari propter se. Primo modo statuere diuersos fines est bonum, & meritorium, & pertinet ad bonam uoluntatem. Secundo modo statuere diuersos fines non est bonæ uolūtatis (loquēdo formaliter) attamen non sic repugnat, quia possit cum ea stare: est enim ibi peccatum ueniale, non mortale. Et hoc uult dicere Augustinus in Lib. Confess. cum ait. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Tertio uero mō statuere diuersos fines nō est bonæ uolūtatis, imo contra bonam uoluntatē: talis enim uult duobus dominis seruire: & hoc est impossibile, sicut dicitur Matth. 6. Quando n. sic principaliter duos intēdit fines, uerificatur illud propheticum. Coagustum est stratum, ita ut alter decidat: & pallium breue utrumque operire non pot: & talis est uolūtas hypocritarū *Isa. 28*

quibus

quibus uæh damnationis æternæ comminatur scriptura, pro eo, quòd terram ingrediuntur duabus uiis. Et ideo dicit Eccl. 2. Ne accesseris ad ipsum dupli ci corde: q enim accedit in corde, & corde hypocrita est: & q a gaudium hypocritæ ad instar pũcti est: ideo dicitur Oseæ 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Sic igitur ex dictis colligitur, ꝙ bonæ uoluntatis plures possunt esse fines: ita ꝙ unus sit finis principalis, & alter nõ principalis, siue finis sub fine. Plures aũt cõstituere fines principales bonæ uoluntatis re pugnat, sicut ostendunt rõnes, quæ ad primam partẽ inducuntur. Cum enim unum solum sit summũ, & uerum bonũ; quod quietat humanum desiderium, necesse est, quòd uoluntas bona ad hoc ꝙ recta sit, statuat sibi finem unicum.

Ad illvd ergo, quod primò obiicitur in contrarium, ꝙ qui arat, debet in spe arare. Dicendum, quòd ipsa Gloss. illam obiectionem dissoluit, dum seipsam manifestat in sequentibus: facit enim uim in hoc quod dicitur, in spe, non propter spem. Nã (propter) dicit finem principalem, (In) uero nõ tantummodo dicit finẽ principalem, imò etiam finem, qui continetur infra finem. Et ideo ex illo uerbo non sequitur, quòd aliquis possit sibi plures fines principales statuere, imò si recte intelligatur, potius sequitur oppositum. Ad illvd, quod obiicitur, quod mercennarius statuit sibi finem creatum. Dicendum est, quod est bonus mercennarius & malus: & malus mercẽnarius in duobus differt a bono. Primo quidem, quia malus mercẽnarius statuit sibi finem creatũ, quo habito non necessario habetur deus. Bonus uero mercennarius statuit sibi finem creatum, quẽ habere non est aliud, quam habere deum sicut ipsam fruitionem dei. Secundo uero differt in hoc, quod malus mercenarius statuit sibi finem creatum tanquam principalem: bonus uero mercennarius statuit sibi finem creatum tanquam finem sub fine. Non.n. amat deũ propter fruitionem, sed fruitionem propter deum. Et ideo ex hoc non habetur, quod finis bonæ uoluntatis purificetur. Ad illvd, quod obiicitur, q̃d bonum additum bono facit maius bonum. Dicendum, quod illud uerum est, quando additio boni ad bonum fit, saluo ordine: cũ.n. bonitas necessario ponat ordinem, si additio boni ad bonum tollat ordinem, bonum nõ auget, sed potius perimit. Quia ergo pluralitas finium principalium ordinem non seruat: quia secundum rectum ordinem status debet esse in uno, & unicũ debet esse ultimum, hinc est q̃d pluralitas finium principalium bonitatem uoluntatis non augmentat, sed potius ipsam uoluntatem deprauat: quia dum uult placere uni, displicet alteri, & dum uult allequi unum, perdit reliquũ. Ad illvd, ꝙ obiicitur: ꝙ rationalis appetit suam pulchritudinem, & cõcupiscibilis dulcedinem, &c. Dicendum, quod pulchritudo, celsitudo, & dulcedo põt dupliciter accipi.

Aut prout est perfectiua, & informatiua uirtutis animæ, aut prout est ipsius animæ motiua. Primo modo tenet rationem finis sub fine, & sic plurificari p̄t secūdum diuersitatem dotium aīæ. Secundo modo prout. s. tenet rōnem obiecti & motiui, sic unitatē habet: nam in deo idem est pulchritudo, celsitudo, & dulcedo: & sic tenet rationem finis principalis. Et sic patet, q̄d quamuis plures fines non principales contingat cōstituere: tñ ad hoc quod uoluntas sit bona, necesse est unum solum finem esse principalem. Nā aliter non diligitur deus ex toto corde.

QVAESTIO IIII.

An & malæ uoluntates unicum finem habeat.

VTRVM malæ uoluntates habeant unicum finem. Et q̄d sic, uidetur. Augu. super illum locū Psal. 7. Scrutans corda &c. Finis curæ, & cognitionis humanæ est delectatio, ad quam quisque nititur peruenire: si ergo omnes uoluntates malę finaliter quęrunt delectationem, uidetur, quod omnium uoluntatum malarum sit unum finem assignare. ITEM. Malarum uolūtatum est frequentius unus malus exitus, siue terminus, sicut dicitur Ro. 6. Quorū finis mors est: ergo si earum cōtingat esse unum terminum, pari rōne uidetur quod contingat esse unū finem ultimum. ITEM. Quæ cōueniūt in principio, conueniūt, & in fine ultimo: sed oēs malæ uoluntates conueniunt in principio, sicut dicit Aug. in Lib. de Vera relig. Planū est (inquit) in toto malefaciendi genere nihil aliud quam libidinem dominari: Si ergo cōueniūt in uno principio, utpote in libidine, uidetur pari ratione, quod conueniant in uno fine. ITEM. Vitiū imitatur uirtutem secūdum apparentiā: unde sicut uirtus nunquam quiescit citra beatitudinē ueram, ita uitium inquirit beatitudinem simulatā: ergo sicut omnes uirtutes faciunt tendere uoluntatem ad bonum finem, scilicet beatitudinem, sic uidetur q̄ omnia uitia faciant tendere uoluntatem ad unum finem, scilicet qui habeat similitudinem cum uero fine.

SED CONTRA. Contrariarū uoluntatum contrariæ sunt delectationes: ubi autē sunt delectationes contrariæ, ibi sunt fines diuersi: sed uoluptates faciunt uoluntates subiinuicē repugnare: ergo faciunt diuersos fines habere. ITEM. Mala uolūtas ponit finem in creatura: sed impossibile est, q̄d in una creatura inueniat nostra uoluntas sufficientiam, cū nihil sufficiat uoluntati humanæ nisi sola Trinitas: si ergo uoluntas non quiescit nisi in eo fine, in quo ponit sufficiētiam, uidetur necessario quod uoluntas mala diuersos sibi fines constituat. ITEM. Malę uoluntatis appetitus ortum, & radicem habet ex libidine: sed libido est, id quo quis amat bonū proprium: si ergo bonum proprium necessario diuersificatur in diuersis, necesse est diuersarū uoluntatum diuersos fines reperiri. ITEM. Vnitas, & conformitas uolūtatum bonarum uenit ex unitate amoris, in quo uniūtur, & colligātur: si ergo amor,

in qūo

i quo diuersi colligant, & uniũtur unicam debet habere radicẽ in pluribus repertam, cũ hoc nõ conueniat amori libidinis, sed solum amori charitatis, qui est amor spiritus sancti, uidetur, quod malarum uoluntatum sit non finis unicus, sed diuersi.

RESOLVTIO.

Voluntates bonæ quũocunque differant, unicum habent finem: Malæ uerò econuerso: idque propter imperfectionem amoris rei appetibilis & appetentis.

RESP. Dicendum, quod econtrario est in bonis uolũtatibus, & in malis. Nam bonarũ uoluntatum unicus est finis: siue bonæ uoluntates sint diuersæ diuersitate materiali, siue diuersitate formali. Diuersitatem autem materialem uoco, quando plures homines in eodem genere affectionis afficiuntur circa aliquid. Diuersitatẽ autem formalem uoco, quando idem homo diuersis habitibus uirtutum afficit circa diuersa. Siue enim sic, siue sic, licet contingat plures fines proximos, & proprios assignare: tamen finem ultimũ, & principalem necesse est esse unicum, uidelicet ipsum deum. Et ratio huius est ꝑfectio amoris mouentis, & perfectio appetibilis quietãtis. Quia enim amor charitatis liberalis est, & non q̃rit quod suum est, sed commune bonũ: hinc est, quod plures homines ex charitate moti, idẽ bonum appetunt finaliter. Rursus. Quia appetibile illud completissimum est, in quo non solum contingit reperiri bonum perfectum, sed ẽt omne bonum: hinc est, quod omnes uoluntates quantuncunque diuersæ inueniunt finem suũ, in quo quietantur. Econtra est in malis uoluntatibus propter imperfectionem amoris appetibilis. Propter imperfectionem namque amoris libidinosi uolũtates solo numero differẽtes, diuersos habẽt fines: propterea, quod amor libidinosus semper quærit, qđ suũ est; & quia semper quærit bonum proprium, ideo & si multi ex amore libidiniso conueniãt in actum unum: tamẽ unusquisque quærit finem suũ propriũ, ut patet in adultero, & meretrice, quia iste q̃rit delectationẽ, & illa quærit nũmum. Propter imperfectionem etiam appetibilis necesse est diuersas uoluntates formaliter differentes habere diuersos fines; quia enim luxuria appetit iocunditatem, & letitiam, & auaritia sufficientiã, & superbia excellentiam, & hęc omnia non cõtingit reperiri circa eandem rem creatã, sed circa diuersas, hinc est, quod uolũtates malæ differẽtes formaliter, non unum, sed diuersos fines sibi constituunt. Vnde concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

AD ILLVD, qđ primo obiicitur, quod delectatio est finis curæ, & cogitationis. Dicendũ, quod in ratione illa est figura dictionis, pro eo quod non eadem delectatio est finis curæ, & cogitationis humanæ, sed diuersæ; unde stat ibi delectatio in sua generalitate, & magis habet ibi suppositionẽ simplicem quam personalẽ: & ideo cũ ꝑ delectationẽ descendit ad finis unitatem, fit sophisticatio secũ

dum figuram dictionis ex commutatione suppositionis. Ad illud, qđ obiicit, ꝙ malarum uoluntatum est unus malus exitus. ergo unus malus finis. Dicendum, quod non est simile. Nam malæ uoluntates differũt in conuersione, sed conueniunt in auersione: & malus exitus prĩcipalius respicit auersionem, q̃ conuersionẽ: finis uero mouẽs principalius respicit conuersionem, quã auersionem: ideo non sequitur, quod cũ finis sit unus exitus quo ad mortem damnationis, qđ secundũ hoc sit unus finis motiuus quantum ad quietem delectationis. Ad illud, quod obiicit, ꝙ uoluntates malæ conueniunt in principio, uidelicet in libidine. Dicendum, quod in principio nõ cõueniũt, nisi per quandam conformitatem. Nã alia est libido in uno, & alia in altero: & ideo non sequitur ex hoc, quod conueniãt in finem unicum. Attamẽ & si in principio conuenirent: nõ ꝓpter hoc necesse esset quod conuenirent in termino. Nam malũ semper procedit in dispersionẽ: bonum uero semper redit ad unitatem. Quanto enim aliquid magis colligitur, tanto magis uigoratur, & est perfectius: quãto uero magis dispergitur, tanto magis recedit a perfectione, & complemento. Et ideo dicit Philosophus, quod malum est multifarie, & bonũ uno modo. Ad illud, quod obiicitur, quod uitium imitatur uirtutem. Dicendum, quod sic imitatur, qđ plus habet de dissimilitudine, quam similitudine: magis enim uirtuti contrariatur, quam ei conformetur: & ideo potius inferri potest, quod malæ uoluntates habeant fines diuersos, si bonæ habent unicum; quam econuerso, quia enim in hoc cõsistit perfectio uirtutis, uitiũ magis in hoc a uirtute deficit, quam eã imitari possit. Et sic patet quod malarum uoluntatum non est unus finis, sed diuersi.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO II.

An in solis rationabilibus intentio sit?

Consequenter quæritur de secundo principali, uidelicet de differentia intentionis, & uolũtatis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, utrum intentio sit in solis rationalibus. Secũdo quæritur, utrum intentio in participantibus rõnem, dicat aliqđ ex parte ĩtellectus, uel ex parte affectus.

Vtrum intentio sit in his solis, quæ participãt rationẽ. Et ꝙ sic uidetur, sicut dicit Gl. super illud Luc. 11. Vide ne lumen &c. Glo. lumen animæ est intentio: sed constat, quod intẽtio nõ est lumen corporale, sed spirituale: si igitur lumen spirituale est in solis substantiis spiritualibus, quæ natæ sunt illuminari a summa luce. & hę sunt solæ creaturæ rationales, uidetur ergo quod intentio sit in solis rationalibus Item Intentio est actus uis collatiuæ. Qui enĩ intendit, ab uno in aliud tendit, & unum comparat alteri: si ergo uis collatiua reperitur in solis participantibus rationem, uidetur quod in eis solum reperiatur

riatur intentio. ITEM. Intentio est illud, secũdum quod anima immediatius iungitur ultimo fini: ergo in eis solum est reperiri intentionem, quæ habent potentiam, mediante qua Deum possunt capere, & ei uniri: sed talia sunt sola rationalia, quoniam ipsa sola sunt ad imaginem Dei: ergo uidetur, quod in his solum contingat intentionem reperiri. ITEM. Intentio est supremum in anima: vnde ipsa dicitur esse caput nostrum, & oculus noster: sed illa, in quibus communicamus cũ irrationalibus creaturis, sunt infirma, & citra rationem: ergo uidetur, quod in nulla alia creatura rationali contingat intentionem reperiri.

SED CONTRA. In omni eo, quod operatur per intentionem, est reperire intentionem: sed natura (ut dicit Philosophus) est operans per intentionem: ergo uidetur, quod in re naturali est intentionem reperiri, & ponere. ITEM. Omne illud, quod mouetur ad aliquid, eo obtento quiescit: cum enim mouebatur, illud intendebat: nisi enim illud intenderet, non moueretur ad eius absentiam, nec quiesceret ad eius pręsentiam: si igitur res naturales sunt huiusmodi, ut patet, cum lapis mouetur deorsum, uidetur quod intentio non tantum sit in rationalibus, sed etiam in rebus irrationalibus. ITEM. Omne, quod facit aliquod opus ordinatum ad finem, ab illo diuersum operatur per intentionem: sed naturæ irrationales sunt huiusmodi: sicut patet in aranea, quæ facit telam ad capiẽdas muscas: ergo uidetur &cæ. ITEM. intentio est regula appetitus: ergo si non est ponere aliquid in uniuerso priuatũ regimine, & ordine: uidetur quòd ubicunque est ponere appetitũ, est ponere intentionem: sed appetitus non solum est in substãtiis rationalibus, sed etiam in irrationabilibus: ergo &c.

2. Cel. 50. & 59 natura nihil agit contingenter.

RESOLVTIO.

Cum intentio dicatur regimen appetitus naturalis, sensualis, & rationalis; sicut regula directiua operationis in solis propriè rationabilibus est: ita & intentio in solis eisdem erit.

RESPOND. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd circa hanc quęstionem duplex est modus dicendi, qui ad præsens occurrit. Vnus est, ut distinguamus in modo operandi per intentionem penes proprium, & alienũ. Videtur enim satis rationabiliter posse dici, quod quædam sunt, quæ mouentur per intentionem propriam, quædam etiã quæ mouentur per intẽtionem alienam. Per intentionem propriam mouentur illa, quæ finẽ cognoscunt, & operationem suam ad finem conferunt, & referunt. Per intentionem alienã mouentur illa, quæ intra se non habent potentiã discernendi: reguntur tamen, & diriguntur ab eo, qui discernit, sicut sagitta ab arcu emissa moueri potest dici per intentionem, non inquam arcus, uel sagittæ, sed sagitantis. Per hunc quidem modum satis rationabiliter potest dici, quod oẽs res naturales per

intentionem dicuntur moueri, pro eo quod mouentur, sicut Deus instituit, & sic gubernat, & regit. Ipse enim in omni operatione est prīcipalis motor: Et secundum hunc modum dicendi intentio proprie reperitur in solis substantiis rationalibus, licet irrationalia secundum aliquem modum dicendi per intētionem operari dicantur. SED quamuis iste modus dicendi rationalis sit, & ueritatē dicat: nō tamen uidetur sufficienter dicere cum dicit, quod natura dicitur operari per intentionem, nō ratione proprię intentionis, sed ratione intentionis alienæ: quia non dicit sufficienter, cum naturæ assignet intentionem alienā tantum: secundum hoc enim casualia, & fortuita cum nō fiant præter diuinam intentionē, nō deberent dici facta præter intentionem. Rursus. Cum uidemus, quod naturalia appetitum habent, mediante quo tendunt ab uno in alterum, & unaquæque res habeat uim suam regitiuā, mediante qua ad proprium finē inclinatur, uidetur quod naturalia nō tantum habeant moueri intētione extrinseca & alienā; sed etiam ꝙ moueantur intentione propria & intrinseca. ET PROPTEREA est alius modus dicendi: quia sicut triplex est appetitus, uidelicet naturalis, sensualis, siue animalis: & rationalis: & quilibet istorum appetituum habeat suum regimē, nō absurde regimen cuiuslibet istorum trium appellatur intentio: maxime tamen proprie uocatur intentio regimen appetitus rationalis. Et rō huius est: quia ad regimen, & directionē appetitus naturalis plus spectat dirigi, quàm dirigere: ad directiuum uero appetitus rationalis propriè spectat dirigere: directiuum uero appetitus brutalis, quodammodo mediū tenet: & hinc est, quod naturalia mouentur quadam necessitate, rationalia vero mera liberalitate, bruta uero mouentur quadam impetuositate, quę est infra libertatem, & supra necessitatem: non enim possunt se omnino reprimere, & tamen possunt ad oppositas partes tendere. Sicut igitur regula directiua operationis reperitur in rationalibus ꝓprie, in sensualibus minus proprie, in naturalibus improprie: sic & intentio.

ET PER HOC patet responsio ad quęstionem propositam, & ad rationes ad utranque partem. Nam intentio proprie accepta, secundum ꝙ dicitur lumen, per quod est collatio, & tendentia in Deum accipitur circa animę supremum: & ideo hoc modo in solis rationalibus reperitur, sicut rationes illæ ostendunt. Intētio uero ꝓut dicit tendētiam, ordinem, & directionem appetitus ad aliquē terminum uel finem quietantē: non tantummodo est in rationalibus, imò etiam in brutis, sicut aliæ rationes ad aliam partem ostendunt, & sic patet, quod utręque diuersis uiis uerum concludunt, & propterea concedendæ sunt.

QVAE-

QVAESTIO II.

An intentio prout in rationalibus solis reperitur, ex parte affectus, uel intellectus se teneat?

DE intentione secundum qđ reperit̃ in rõnalibus. Vtrum se teneat ex parte intellectus, uel ex parte affectus. Et qđ ex parte affectus uidetur. Bern. ad Eugenium. Vt oculus sit simplex duo sunt necessaria, uidelicet charitas in intẽtione, & ueritas in electione: sed charitas nõ est nisi in uoluntate: ergo si charitas est in intentione, intentio se tenet ex parte uolũtatis. ITEM. August. dicit, & habetur in litera. Intẽtio est, qua sic ad finem peruenire uolo: Sed nemo uult peruenire ad finem, nisi per uoluntatem: ergo intentio est ex parte uoluntatis. ITEM. Intentio iungit cum ipso fine: sed uoluntas non tãtummodo dicit appetitum eorum, quæ sunt ad finem, imò etiam ipsius finis, sicut uult Philo. si ergo illud, qđ principaliter iũgit cum fine est intentio, & hoc ipsum est uolũtas, uidetur ꝙ intentio sit uolũtas. ITEM. Meritum principaliter residet penes intentionẽ: sed illud penes qđ principaliter residet meritum, & demeritum, est ipsa uoluntas: ergo uidetur, ꝙ intentio se teneat ex parte uolũtatis, siue affectionis.

SED CONTRA. Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex &c. ibi Glo. exponit, ut per oculum intelligatur intẽtio: si ergo oculus animæ non est affectus, sed intellectus, uidetur ꝙ intentio non se teneat ex parte affectus, sed magis ex parte intellectus. ITEM. Super illud Matth. 4. Vide, ne lumen &c. sed lumen se tenet ex parte cognitiuæ: ergo &c. ITEM. Intentionis est referre opus, siue uoluntatem in finem: sed eius est referre, cuius est conferre: & conferre est proprie ipsius rationis: ergo & intẽtio. ITEM. Sicut uoluntas nunquam uult aliquod uolitũ, nisi illud pręcognoscatur a ratione, sic nunquam appetit finem nisi ratio, uel affectus rationis eam præcurrat, quę finẽ illum ostẽdat: si igitur intẽtio est illa, quę finem monstrat, uidetur quòd intentio ex parte rationis se teneat. SI FORTE tu dicis, quòd se tenet ex parte rationis, & uoluntatis simul. Sed contra. Intẽdere est actus unus: ergo est unius potentiæ: ergo non potest esse uoluntatis, & rationis simul, & semel. ITEM. Si intentio se tenet ex parte uoluntatis, & rationis: aut ergo sicut potentia, aut sicut passio, aut sicut habitus. Sicut potentia non uidetur: quia cum uoluntas, & ratio non sint una potẽtia: & ita in uno homine respectu unius finis sit una intentio, nomine intẽtionis nõ potest intelligi potentia. Pari ratione, nec habitus; quia non est unus habitus in duabus potentiis. Quod nec passio, cõstat; q̃a passionibus non meremur, nec demeremur: circa intentionẽ autem est meritum, & demeritũ: nullo igitur modo uidetur, ꝙ intentio simul spectet ad rationem, & uoluntatem. ITEM. Si simul spectat ad rationem, & uoluntatem, Quæro ad quam principaliter. Et principalius uidet̃ se tenere ex parte rationis per *2. Eth. cap. 5.*

hoc quod Glosæ dicunt, ꝙ intẽtio est lumen, & oculus, quod quidem est solius rationis propriæ. QVOD autẽ principalius se teneat ex parte uoluntatis, uidetur per hoc, ꝙ intentio principaliter respicit finem: & potẽtia in nobis, quæ principaliter respicit finem, uoluntas est, cũ bonum, & finis sint idem: ergo si non pôt principaliter esse ex parte utriusque, uidetur ꝙ non consistat in utraque potentia. s. in ratione, & uoluntate. ITEM. Inferius nõ se extẽdit ad plus, quam suum superius: sed intelligentia est uniuersalior, quã intentio. Vnde Dama. Intelligentia est primus motus: quæ uerò circa aliquid est intelligẽtia, intentio dicitur. Si ergo intelligẽtia non se extendit ad rationem simul, & uoluntatem; sed tantum consistit in ratione: pari ratione uidetur, quòd similiter nec intentio.

RESOLVTIO.

Ex parte utriusque: sed ex parte uoluntatis primum: ex parte rationis consequenter.

RESPON. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ frequenter ad cognitionẽ rei perducimur per considerationem uocabulorum. Qui.n. prima uocabula imposuerunt pro prietates rerum potissime considerauerũt, & iuxta illa uocabula imposuerunt. Si igitur uelimus attendere, hoc uerbum (intendere) compositum est ab in, & tẽdo: hæc aũt præpositio in, duplicem pôt importare habitudinem, cum cõponitur huic uerbo, tendere, aut sicut ad obiectum, aut sicut ad terminum ultimum. Primo modo hoc, quod est, intendere, significat solã cõuersionẽ potentię respectu obiecti. Secundo uero modo non tãtummodo significat conuersionẽ, imò significat cũ hoc quandam collationem, & coniunctã quietationem: & secundum istã duplicem acceptionem hoc uerbũ (intendo) diuersam habet cõstructionem. Differt enim dicere, intendo in hoc, & intendo hoc. Cum enim dico, intẽdo in hoc, intendere dicit conuersionem potentię ad aliquid tanquã ad obiectum. Cum uero dico, Intendo hoc, intendere dicit cõuersionem potentię ad aliquid, tanquam ad finẽ ultimum, quẽ intendit assequi, & cui uult copulari. Et ideo in prima acceptione huius uerbi (intẽdere) inter ipsum, & suum casuale cadit præpositio media, ut per hoc significetur directio, & cõuersio potentiæ ad illud, tanquam ad obiectum supra quod. In altera uero significatione nõ cadit prępositio media, pro eo, quòd hoc uerbum (tendere) de se dicebat inclinationem, & ordinationẽ ad aliquid; & hæc præpositio in, sibi iuncta, super hoc addit quietationem: unde sensus est. Intendo beatitudinem, idest tẽdo in beatitudinem: & propterea non oportet exterius addi præpositionem. Et secundum istum ultimũ modum accipiendi est hic sermo de intentione. Et quoniam istud uocabulum duo importat, uidelicet quandã collationẽ, & præter hoc quandam conuersionem cum collatione, & quandam tendentiam cum quietatione: & unum istorum

rum est rationis, & alterum uoluntatis: hinc est, quòd in nomine intentionis clauditur simul actus rationis, & uoluntatis. Quamuis enim sit unum uocabulum: tamen secundum quod cõpositum est, sic implicat duarũ potentiarũ actus coniunctos ad unum perficiendum, quod non posset facere actus unius sine actu alterius. Et est simile de uerbo consentiendi: quod quãuis uideatur importare unicum actum, tamẽ necessario duos includit. Nam consensus non est aliud, quam concordia uoluntatis simul, & rationis ad unũ aliquid faciendum: unius ut arbitrantis, & iudicantis: alterius autem ut præoptantis: & propterea sic recte nominatur, & respicit lib. arb. quod quidem simul consistit circa uoluntatem, & rationem, sicut supra fuit ostensum. Vnde sicut tota dispositio familiæ pendet ex consensu patrisfamilias, & matrisfamilias: sic tota dispositio agẽdorum in domo animæ pendet ex consensu uoluntatis, & rationis. Et sicut pendet dispositio, & regimen ex consensu, sic pẽdet directio, & obliquatio ex intentione. Sicut.n. ad rectũ motũ progressiuum concurrit simul operatio uisus ostendentis uiam, & operatio pedis incedentis: sic in actu intẽdendi clauditur simul actus rationis, & uoluntatis, unius ut aspicientis, alterius ut tẽdentis. Et quia isti actus coniuncti sunt: ideo per unum uocabulum compositum importantur. Ex his patet responsio ad quæstionem propositam, & ad rationes ad utranque partem. Cõcedendum est enim, quòd intẽtio nominat aliquid ex parte uoluntatis, sicut rationes ad primã partem concludunt. Verum est etiam, quòd intentio nominat aliquid ex parte rationis, ratione cuius dicitur & oculus, & lumen, sicut ostendunt rationes aliæ: & quantum ad hæc duo intentio dirigi habet fide, & charitate, fide clarificante oculum intellectus, & charitate rectificante pedem affectus.

Scot. uult disti. præsen. quòd dicat unum actum, qui est solius uolutatis, præsupposito tamẽ actu intellectu: cui subscribit Sã. Th. 1. 2. q. 12. arti. 1. & 22. quõ. 180. arti. 1. & q. de ueri. quõ. 22. arti. 23.

AD ILLVD ergo, quòd obiicitur contra hoc, quòd non possit esse simul in ratione, & uoluntate: quia intendere dicit unicum actum. Dicendum, quòd falsum est: imo importat plures actus, sicut & consentire, sicut ostensum est. AD ILLVD uero, quod quæritur, utrum si sicut potentia, uel sicut passio, uel sicut habitus. Dicendum, quòd & si intentio aliquando dicatur ipsa potentia intendens, aliquando dicatur ipse habitus, secundum quem intendit, aliquando dicatur actus intendendi, aliquando ipsum intentum: principalius tamen nomen intentionis impositum est ipsi actui: nihilominus tamen in aliis acceptionibus contingit aliquando reperiri. Nam cum dicitur, quod intentio est oculus, accipitur intentio pro potentia. Cum dicitur, intentio est lumen, accipitur intentio pro habitu dirigente. Cum uero dicitur, quòd intentio est ipse finis, sicut dicit Magister in litera, accipitur intentio pro intento. Cum uero dicitur, quòd intentio quædã est recta, quędã est obliqua: accipitur intentio pro

pro actu. Cum uero dicit Philosophus, quòd omne, quod est in anima, est potentia, uel passio, uel habitus. Dicendum, quod Philosophus sub habitibus comprehendit actus: uel loquitur de his, quæ sunt in anima per modum quietis, non per modũ fieri. Talia enim potius dicuntur esse ab anima, quàm in anima. Et sicut patet, quòd intentio potest esse actus, potest etiam esse habitus, & potentia: & sicut nõ nominat unum actũ simplicẽ, sed plures, sic nõ nominat unicum habitum, nec unam potentiam tantum. Nec ualet ratio illa, Est una intentio; ergo una potentia, uel unus habitus: quia hoc est unum nomen impositũ pluribus, sicut supra dictũ fuit de libertate arbitrii: & sic est in hoc nomine concordia, & consensus. AD ILLVD, quòd quæritur in quo sit principalius. Dicendum, quòd secundum diuersa, & principalius est in cognitiua, & principalius in affectiua. Nam quantum ad directionem principalius se tenet ex parte cognitiuæ: quantum uero ad tendẽtiam principalius se tenet ex parte affectiuæ, & hoc non est inconueniens. AD ILLVD, quod obiicitur, quod intentio est inferius ad intelligentiam. ¶ Dicendum, quod Damasce. loquitur de intentione secundum aliam acceptionem. s. secũdum quod dicit conuersionem ipsius uirtutis intellectiuæ ad aliquod obiectum determinatum, per quem modum dicitur in alterũ intendere, qui illum aspicit, uel considerat: & talis modus accipiendi frequẽter habetur in scriptura. Vnde Act. 3. dicitur, quod claudus, qui stabat ad portam templi, intendebat in eos, idest in Petrum, & Ioannem, Et Psal. 69. Deus in adiutoriũ meum intende &c.

DISTINCTIO XXXIX.

Quare uoluntas magis deprauetur in suo actu, quam aliqua alia potentia.

HIC autem oritur quæstio satis necessaria ex superioribus causam trahens, Dictum est enim supra, uoluntatem inesse naturaliter homini, sicut intellectus, & memoria. Quæ autem homini naturalia sunt, quantumcunque uitientur, bona tamen esse non desinunt: quia non ualet uitium bonitatem, in qua Deus eã fecit, penitus consumere: ut uerbi gratia, Intellectus, uel ratio, & ingenium, ac memoria, etsi uitijs ac peccatis obnubilentur & corrumpantur: bona tamen sunt, nec peccata nominãtur: sicut Aug. de ratione, quæ est imago Dei, in qua Cap. 8. *facti sumus, euidenter ostendit in 15. Lib. de Trinit. Hæc est, inquit, imago in qua homines sunt creati, qua cæteris ani-*

malibus

malibus præsunt: quæ creatura in rebus creatis excellentissima, cum a Deo iustificatur, a deformi forma, in formosam mutatur formam. Erat enim etiam inter uitia natura bona. Hæc autem imago ratio est, uel intellectus. Cum ergo uoluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonum est, etsi aliquando uitijs subiaceat? Ad hoc facilè respondēt, qui dicunt omnia, quæ sunt inquantum sunt, bona esse: quia et ipsam uoluntatem inquantum est, uel inquantū uoluntas est, ut supra posuimus, bonum esse asserunt: sed inquantum inordinata est, mala est & peccatū. Vbi potest ab eis rationabiliter quæri, Si uolūtas inquantū inordinata est, peccatū est: quare ergo intellectus, ratio, & ingeniū, & huiusmodi, cū inordinata sunt, peccata non sunt? Inordinata uero sunt sicut uoluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumq; actus præuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt uoluntatis nomine aliquando uim, scilicet naturalem potentiā uolendi, aliquando actum ipsius uis significari. Vis autem ipsa naturaliter animæ insita, nunquā peccatum est, sicut nec uis memorandi uel intelligendi: sed actus huius uis, qui & uoluntas dicitur, tunc peccatum est, quādo inordinatus est.

Quare actus uoluntatis sit peccatum, & non aliarum potentiarum.

Sed adhuc quæritur, Quare huius naturalis potentiæ actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potentiæ memorandi, cuius actus est memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus est intelligere. Ad quod & ipsi dicunt; quia alterius generis est actus ille uoluntatis, quam actus memoriæ uel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum uel non admittendum: qui non potest esse de malis, quin sit malus. Velle enim mala malum est, sed intelligere uel memorare mala malum non est. Quamuis eorum quidam etiam hos actus malos esse interdum non improbe asserant. Memorat enim interdum quis malum ut faciat, & quærit intelligere uerum, ut sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur præmissa quæstio ab his, qui tradunt omnia esse bona inquantum sunt. Qui uero dicunt uoluntates malas peccata esse, & nullo modo bona, breuius

respondent

respondent, dicentes actum uoluntatis non esse de naturalibus, sed uim ipsam & potentiam uolendi, quæ semper bonum est, & in omnibus est, etiam in paruulis, in quibus nondum est eius actus.

Quomodo intelligendum sit illud, Et homo, etiam qui seruus est peccati, naturaliter uult bonum.

Præterea quæri solet, Quomodo intelligendum sit quod ait Amb. exponens illud uerbum Apostoli. Non.n. quod uolo, illud ago: sed quod nolo, illud facio. Dicit.n. quod homo subiectus peccato facit quod nõ uult; quia naturaliter uult bonum. Sed uoluntas hæc semper caret effectu, nisi gratia Dei adiuuet & liberet. Si homo subiectus peccato est, uult quidem malum & operatur; quia seruus est peccati, et eius uoluntatem (sicut supra dixit Aug.) libenter facit: quomodo ergo naturaliter vult bonum? An est eadem uoluntas, idest, idem motus, quo libenter peccato seruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non est eadem uoluntas, quæ ergo istarum est, qua cum homo iustificatur, a seruitute peccati liberatur? Vt enim disseruimus superius, gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ uoluntatem hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatã. Sed quæ est illa voluntas: an illa, quæ naturaliter vult bonum: an illa, quæ libenter seruit peccato, si tamen duæ sunt uoluntates? Proposita est quæstio profunda, quæ varia a diuersis expositione determinatur. Alij enim dicũt duos esse motus: vnum quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanę in prima conditione, in qua creati sine vitio sumus, quæ proprie natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in Lib. de Fide ad Petrum scriptũ est, Firmissime tene primos homines bonos & rectos esse creatos cum libero arbit. quo possent, si vellent, propria voluntate peccare: eosque nõ necessitate, sed propria voluntate peccasse. Recte ergo dicitur homo naturaliter velle bonum; quia in recta & bona voluntate conditus est. Superior enim scintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hieron.) in Chain non potuit extingui, bonũ semper vult, & malum semper odit.

Tom. 4 Ca. 18. cõmentarij ad 7. c. ad Rom.

An eadem uoluntate uelit homo naturaliter bonum, et libẽter peccato seruiat.

Dis. 25 Dis. 26 Ca. 25. tom. 3.

In commẽ. ad 1. cap.

Alium

Alium autem dicunt motum esse, quo mens relicta superiorum lege, subiicit se peccatis, eisque oblectatur. Iste motus (ut aiunt) antequam adsit alicui gratia, dominatur & regnat in homine, alterumque deprimit motum: uterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autem gratia, ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, et adiuuatur, ut efficaciter bonum uelit. Ante gratiam uero licet naturaliter homo velit bonum: non tamen absolute cōcedi oportet bonam habere voluntatem, sed potius malam. Alij autem dicunt vnam esse voluntatem, id est, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eoque delectatur: & inquantum vult bonū, naturaliter bonus est, inquantum malum vult, malus est.

Ezech. sup eo loco, Et scintillę quasi aspectus aeris candentis. Tom. 5.

SUPRA ostendit Magister, vnde uoluntas habeat rectificari, & deprauari. In hac parte inquirit, quare uoluntas magis deprauetur in suo actu, quā aliqua alia potentia. Diuiditur autem pars ista in duas partes. In quarū prima inquirit de causa priuationis uoluntatis delibe ratiuę. In secunda uero inquirit de rectitudine uoluntatis humanæ, secundum quod mouetur per modum naturæ, ibi. *Praeterea quæri solet quomodo intelligendum sit, &c.*) Prima pars diuiditur in duas partes. In quarum prima mouet quæstionem, & determinat. In secunda uero opponit contra prædictam solutionem ad maiorem uoluntatis explanationem, ibi. *Sed adhuc quæritur, quare huiusmodi, &c.*) Similiter secunda pars principalis diuiditur in duas partes. In quarum prima mouet dubitationē, & opponit. In secunda parte eā dissoluit secūdum diuersorum opinionem, ibi. *Proposita est quæstio profunda, &c.*) Et sic principaliter duo determinat Magister in parte ista, qualiter uoluntas uidelicet deprauari possit, cum sit naturalis animæ potentia, & qualiter homo naturaliter bonum uelit, & appetat, uidelicet ratione naturalis iudicatorii, quod quidem est cōscientia, quæ semper bonum dictat, & rōne scintillæ rationis, uel conscientię, q̄ quidē est synderesis, q̄ semper ad bonū inclinat, & contra malū recalcitrat.

VElle enim mala malum est, &c. Quæritur unde hoc sit. Et uidetur, quod similiter sit in actu intelligendi, & in actu uolendi. Actus enim recipit denominationem ab obiecto: ergo sicut uelle malum, est malum: ita & intelligere. Item. Intelligere dicit motum a rebus ad animā, & uelle dicit motum ab anima ad res: ergo uidetur, quod plus pendeat actus intelligendi a re intellecta, quam actus uolēdi a re Dub. I.

re uolita: ergo si malitia est a uolito, & intellecto, potius debet deprauari actus intelligẽdi, quam actus uolendi. Resp. Dicendum, quod a malitia existẽte in obiecto, magis deprauatur actus uolendi, quam actus intelligendi. Et ratio huius dupliciter sumitur. Tum ex parte uirtutis: quia tanta est uis amoris, ut trasformet amantem in amatum. Vnde, qui diligit iustitiã, iustus fit; & qui diligit iniquitatem, iniquus fit: & propterea dicitur de malis, quod facti sunt abhominabiles sicut ea, quę dilexerunt; Non sic est de actu intelligendi: nam etsi aliquo modo conformet, non tamen trãsformat: hoc autem contingit ꝓpter maiorem unionẽ, quæ consistit in ipso amore. Sicut enim dicit Dion. Amorem dicimus uim unitiuam: propterea dicitur. 1. Corin. Qui adhæret Deo unus spiritus fit. Alia est ratio ex parte obiecti. Bonum enim inquantum bonum, est obiectũ affectus, non intellectus. Intelligentiæ autem, & memorię obiectum est uerum sub ratione ueri, uel bonum sub ratione ueri: & hinc est, quod intellectus qñ intelligit falsum, est falsus: non tamen quãdo intelligit bonum est bonus: affectus uero non dicitur esse falsus: quia uelit falsum: quamuis dicatur esse malus: quia uelit malũ, uel bonus cum uult bonum. Virtus enim a proprio obiecto denominari habet. Et per hoc patet respõsio ad utranque obiectionem. Istud autem melius infra patebit Dis. 40. ubi inquirit Magister, Vtrũ oẽ pctm̃ habeat esse a uolũtate.

Lib. de Diuin. nom. par. 4. cap. 2.

Superior enim scintilla rationis, &c.) Sed cõtra. Impossibile est simul, & semel uoluntatem moueri motibus contrariis, uel etiã disparatis: sed homo aliquando uult malum: ergo non uidetur, quòd illa hora uelit bonum: falsum ergo dicit, cum ait, quod illa scintilla semper vult bonum. Si tu dicas, quòd uoluntas naturalis, & deliberatiua sunt diuersæ potẽtiæ: & ita simul possunt moueri diuersis motibus. Contra. In litera præcedenti habetur, & etiam sequenti, quòd illa uoluntas, quæ uult bonũ, gratià adueniente liberatur, & adiuuatur: si ergo uoluntas, quæ a gratia liberatur, & adiuuatur, hæc est, in qua habet consistere peccatum, uidetur quòd eadem sit potentia uoluntatis, qua homo naturaliter uult bonum, & qua aliquãdo uult malum. Si tu dicas, quòd eadẽ est uoluntas, tamen disposita diuersis habitibus, & secundum illorum habituum diuersitatem potest habere diuersos motus. Obiicitur cõtra hoc. Quia illa potentia est unica, & simplex: ergo quando conuertit se ad actum unius habitus, non potest se conuertere simul, & semel bene, & male. Non ergo semper uult bonum. Quod si hoc concedatur: est ratio in contrarium, quòd nulla uirtus destruitur sua naturali, & propria operatione: & maxime uirtus naturalis, cuius est moueri uniformiter: ergo uidetur, quòd actus uoluntatis naturalis, qui est appetere bonum, simul stet cũ actu uoluntatis deliberatiuæ, qui est uelle malum. Responsio. Dicendum, quòd sicut

Dub. 2.

cut Magister dicit in litera, duo sunt hic modi dicendi. Quidam enim dicũt, quòd actus, quo uoluntas naturaliter uult bonum, non est diuersus, uel distinctus ab eo, quo uoluntas uult deliberatiue malũ: sed sicut malo culpæ in actu exteriori substernitur bonum naturæ unde unus, & idem actus est bonus bonitate naturæ, & malus malicia moris: sic dicunt intelligi & in uoluntate, quòd uoluntas naturaliter uult bonũ, inquantũ uult actum substratum: uult nihilominus malum, inquantum illũ actum deformat. Sed illud non sufficit dicere: quia cũ Ambro. dicit quòd homo uult naturaliter bonum, non intelligit de bono naturæ tantum. quod quidem est actus uoluntatis, sed ẽt moris. Vult enim iustitiam naturali uoluntate. Et propterea est alius modus dicendi, quem Magister primo ponit in litera, quòd duo sunt motus, & alius est motus, quo uoluntas appetit naturaliter bonum: & alius quo uoluntas deliberatiue uult malum. Vtrum autem possint esse simul, hoc Magister non determinat. Et circa hoc duplex est opinio doctorum. Quidam enim dicunt, quòd possunt esse simul, pro eo quòd actus deliberatiuus non excludit actum naturalem: & unus istorum actuũ est uoluntatis ut mouetur naturaliter, & alter ut mouẽ deliberatiue: sed quoniam uoluntas naturalis, & deliberatiua (secundum quòd ostensum fuit) una est potentia, & eadem potentia, quando plene mouetur in bonum, uel in malum, non potest simul, & semel moueri motu opposito, & etiã disparato propter simplicitatẽ potentiæ. Ideo dixerunt alii, quòd motus uoluntatis naturalis non est semper actualiter in bonũ. Et quod dicit Magister in litera, quòd semper uult bonum, hoc intelligitur habitudinaliter: impeditur autem, & suffocatur per maliciam uoluntatis deliberatiuæ, ut non exeat in actum: sicut est in damnatis, in quibus synderesis non instigat ad aliquod bonum, & iustum. Quicquid autẽ sit de hoc, utrum simul possit esse motus uoluntatis, ut est natura, cum motu uoluntatis, ut est deliberatiua: hoc tamen uerum est, quòd uolũtas naturalis quę bonum appetit, non est semper in suo actu, quia non semper cogitat de bono: & cum etiam cogitat, frequenter nullo modo afficitur: & ideo in litera illa exponendum est quòd hoc, quod dico, Semper, dicat cõtinuitatem quantum ad habitum uolendi, non quantum ad actum. Et ꝙ obiicitur quòd uirtus non priuatur propria operatione. Dicẽdum, quòd illud intelligitur de operatione substantiali, quæ respicit esse rei: de operatione uero cõsequenti, quæ est respectu alicuius extrinseci, non semper habet ueritatem, quòd non priuẽ actione. Fere enim omnes uirtutes uidemus in suis actibus recipere interpollationem: nec tamen ex hoc dicimus eas esse ociosas, uel propria operatione priuari, dum in actus proprios sunt natæ exire pro loco, & tempore.

An gratiam uerò licet, &c.) Dub. 3.

Contra.

Contra. Videtur quod imo, quia ueriori modo inest alicui, quod inest ei naturaliter, quàm quod inest accidentaliter: ergo sicut sequitur, si deliberatiue uult bonum, quòd habeat bonam uoluntatem: ita sequitur, quod si naturaliter uult bonum, quòd habeat bonam uolnutatem. Item. Quod naturale est, non assuescit in contrarium: ergo si homo naturaliter uult bonũ, nunquam assuescit uelle malum: falsum ergo dicit, quòd homo naturaliter uelit bonum: aut si uerum est, uidetur quòd per hoc quòd homo naturaliter uult bonũ, quòd sit simpliciter bonus. Resp. Dicendum est, quòd bonitas uoluntatis inchoatur in appetitu naturali, & consummatur in uirtute deliberatiua: nec est uoluntas simpliciter bona, & recta, nisi sit recta inquantũ mouetur deliberatiue, & inquãtũ mouetur naturaliter: & ideo sicut argumentum non ualet: imo est ibi quid, & simpliciter: iste est castus naturaliter: ergo est castus: ita illud quod sequitur, Iste uult bonum naturaliter: ergo habet bonam uoluntatem. Ad illud, quod obiicitur, quòd ueriori modo inest, quod inest naturaliter &c. Dicendũ, quòd ista comparatio ueritatẽ habet, quando illud quod inest accidentaliter, non præsupponit illud, quod inest naturaliter; cum autem præsupponit, tunc non habet ueritatem. Sicut enim melius est bene uiuere, quàm uiuere, & bene uiuere præsupponit uiuere: sic melior est uoluntas, quæ recte mouetur, & naturaliter, & deliberatiue, quàm naturaliter tantum. Ad illud, quod obiicitur, quòd naturale non assuescit in contrarium. Dicendum, quòd hoc uerum est de eo, quod simpliciter est naturale, uidelicet de eo, quod a natura inchoatur, & cõsummatur; sed hoc non est uerum in eo, quod inchoatur a natura, & consummatur ab assuetudine, uel etiam a gratia; & tale est uelle bonum. Et per hoc patent, quæ dicuntur in litera in hac parte.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

Ad cognitiuam, an ad affectiuam potentiam conscientia spectet.

AD intelligentiam igitur huius partis incidit hic quæstio circa duo. Primo quæritur de ipsa conscientia, quæ est uoluntatis quædam regula directiua. Secundo quæritur de synteresi, quæ dicitur ipsius cõscientiæ scintilla. Circa primum tria quæruntur. Primo quæritur de ipsa conscientia in comparatione ad subiectum, utrum scilicet sit ex parte cognitiuæ, uel ex parte affectiuæ. Secundo quæritur de ipsa conscientia in comparatione ad originẽ, utrũ, scilicet sit a natura, uel ab acquisitione. Tertio quæritur de ea in comparatione ad effectũ, uidelicet utrum omnis consciẽtia habeat obligare.

VTRVM conscientia teneat se ex parte intellectus, uel ex parte affectus. Et quòd ex parte intellectus, uidetur primo per illud Eccle, 7. Scit conscien

tia

tia; quia tu crebro maledixisti aliis: sed scire est actus proprius potentiæ cognitiuę: si ergo conscientię est scire, conscientia se tenet ex parte cognitiuę. ITEM Dam. Dicit. Conscientia est lex intellectus nostri: sed lex intellectus non dicitur nisi scriptura, quæ directe respicit intellectũ: ergo conscientia tenet se ex parte potentię intellectiuę. ITEM. Omnis scientia est ex parte intellectus: omnis conscientia est scientia: ergo omnis conscientia est ex parte intellectus. Maior ꝑpositio per se manifesta est. Minor probatur: quia omnis conscius alicuius rei, est sciens illam rẽ: ergo a coniugatis, omnis conscientia est scientia. ITEM. Conscientia diuiditur per rectam, & erroneam: sed erroneum respicit habitum uel actũ intellectiuũ: si ergo diuisum; & diuidentia spectant ad eandem potentiam animæ, uidetur ꝙ consciẽtia teneat se ex parte potentiæ cognitiuę. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ꝑ actũ: legere enim & iudicare, & dirigere, & testificari, & arguere omnes sunt actus spectantes ad cognitionem: sed omnes hi tales actus attribuuntur consciæ. Nam conscia est liber, in quo legimus: conscia etiã interius iudicat, cõscia testatr, conscia arguit, conscia ẽt regit, & dirigit: ergo uĩ, ꝙ conscia totaliter se teneat ex parte cognitiuę, cũ actus, & habitus sint eiusdem potentiæ.

SED CONTRA. Si consciẽtia se tenet ex parte cognitiuę; aut ergo sicut potentia, aut sicut passio, aut sicut habitus. Non sicut passio; qa passiones maxime respiciũt affectiuã. Nõ sicut habitus; qa conscia modo est mũda, & mõ immũda; & nullus habitus transmutat a mũdicia in immunditiã, & ecõuerso. Restat igit, ꝙ si conscia tenet se ex parte cognitiuę, nõ erit aliud, q̃ potentia ergo si potentia cognitiua est de o͞ibus non solũ de operabilibus; sed ẽt de speculabilibus, uĩ ꝙ cõscientia non tantum attendatur circa ea, quę sunt morum; sed ẽt circa ea quæ sunt disciplinarũ, qđ manifeste falsum est. ITEM. Sicut intellectus se hẽt ad uerũ, ita affectus se habet ad bonum: ergo si aliquid est, cuius ꝑfectio consistit in bonitate, illud magis spectat ad bonum, q̃ ad intellectum; sed conscia est hmõi. Dicit enim Apostolus. 1. Thi. 1: Charitas est de corde puro, & conscia bona. Et iterũ in eadẽ epistola. Milites in illis bonã militiã, habens fidẽ, & bonam consciãm: ergo &c. ITEM. Lex carnis repugnat legi mentis, ſm ꝙ Dam. dicit: sed lex carnis se tenet ex parte motiuæ; ergo & lex mẽtis tenet se ex eadẽ parte; sed conscia est lex mentis, sicut supra dicit Dam. ergo cõscia tenet se ex parte affectiuæ. ITEM. Remorsus est actio potentię affectiuę, ubicumque. n. est remorsio, ibi est qdam dolor, & passio: sed conscię est remordere, sicut dr sup illud. 1. Co. 4. Nihil mihi cõscius sum, Gl. In nullo me remordet cõscia mea; ergo uĩ, ꝙ conscientia ex parte affectiuæ se teneat. ITEM. Delectabile, & pœnale se tenet ex parte potentiæ affectiuę; sed in nobis est pœna, & lętitia ex parte conscientię: unde uermis conscientię erit magna pęna in dãnatis: ergo uĩ, ꝙ cõscia teneat se

se ex parte potentiæ affectiuæ, nó ex parte potétiæ cognitiuæ.

RESOLVTIO.

Ad cognitiuam, licet non speculatiuam, sed practicam cognitionem aspiciat.

Concordat Sco. hic, & D. Tho. 1. p. q°. 79. art. 13. et q. de ueri. q. 17. ar. 1.

RESP. Ad prædictorum intelligentiá notãdum est, ꝙ sicut nomé [intellectus] aliqñ accipitur pro potentia intelligendi, aliqñ pro habitu, aliquando pro ipso principio intellecto: sic nomé [cóscientia] tripliciter cósueuit accipi a doctoribus sacræ scripturæ. Aliquando enim accipit̃ conscientia pro ipso conscito: & sic dicit Ioan. Dam. ꝙ conscientia est lex intellectus nostri: lex enim est illud, quod per consciétiam nouimus. Aliquando uero accipitur cóscientia pro eo, quo conscii sumus. s. pro habitu sicut scientia accipit̃ pro habitu scientiæ cognoscentis. Aliquando autem accipitur consciẽtia pro ipsa potentia conscientiæ (ut ita dicam) secundum ꝙ dicitur, ꝙ lex naturalis scripta est in conscientiis nostris. Cum igitur tribus modis accipi soleat consciétiæ nomen: usitatiori tamen modo nomé cósciétiæ ꝓ habitu accipitur, sicut nomen scientiæ, a quo componitur. Si igitur quæratur, conscientia cuius potétię sit habitus. Dicendum, ꝙ est habitus potentię cognitiuę, aliter tamé quàm sit ipsa speculatiua scientia; quia sciẽtia speculatiua est perfectio intellectus nostri inquantum est speculatiuus: cóscienia uero est habitus ꝑficiens intellectum nostrum inquã tum est practicus, siue inquantum dirigit in opere: & sic intellectus habet quodammodo rationem

Discordat S. Tho. 1. par. q°. 79. ar. 13. qui uult qđ cóscientia dictamẽ nõ habitum, sed

motiui, non quia efficiat motũ, sed qa dictat, & inclinat ad motum: & propterea talis habitus non simpliciter nominatur sciẽtia, sed conscientia: ut in hoc significetur quòd habitus iste nõ perficit illam potentiam speculatiuam in se; sed prout est quodammodo iuncta affectioni, & operationi, ꝓpter quod nos non dicimus, ꝙ dictamen conscientiæ sit ad hoc principium, Omne totum est maius sua parte, & ad similia: sed bene dicimus, ꝙ conscientia dictat deum esse honorandum, & consimilia principia, quæ sunt sicut regulæ agendorum. Concedendum est igitur (sicut rationes ostendunt) quòd conscientia se tenet ex parte potentiæ cognitiuæ; licet non se teneat secundùm quòd est speculatiua; sed secundum quòd est practica. Intellectus enim speculatiuus, & practicus eandem potentiam dicunt sola extensione differentem, sicut dicit Philosophus: nec est aliquo modo intelligendum, quòd intellectus practicus sit appetitus, uel uoluntas: hoc enim negat ipse Philosophus.

Sco. hic tenet qđ consciẽtia sit habitus cõclusionis practicæ: cui non sentit Du. dis. ps. q. 4.

3. de Anima 49.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium, quòd scientia non potest esse potentia, nec passio, nec habitus ex parte cognitiuæ. Dicẽdum, quòd immo nominare potest & potentiam, & habitum: & cum nominat potentiam, non nominat uniuersaliter potentiam cognitiuam; sed prout se extendit ad cognoscenda ea, quæ sunt moris, siue ad moralia. Cum autem nominat habitum, non solum nominat habitum naturalem, immo etiã

potest

potest nominare habitum acquisitum. Et quia habitus acquisitus potest purificare, & fœdare animam: hinc est, quod conscientia dicitur munda, & immunda, recta, & non recta. Verumtamen istę differentiæ plus respiciunt conscientiam secundum quod stat pro nomine potentiæ, quam secundum quod stat pro nomine habitus. AD ILLVD, quod obiicitur, quod conscientia dicitur esse bona, & mala. Dicendum, quod bonitas, & malitia non tantummodo respiciunt affectum, immo etiam intellectum practicum, & eius habitum: pro eo quod intellectus practicus non tantum consistit in uero; sed etiam se extendit ad bonum. Et propterea iudicatorium illud (quod quidem est conscientia) bonum est; quando bonum dictat, & ad bonum inclinat, & a malo retrahitur, & ipsum refugit: & ideo non sequitur, quod conscientia sit in potentia affectiua. Ad hoc enim quòd dicatur bona, non oportet quod sit affectio per essentiam; sed sufficit quod cum ipsa affectione, & uoluntate habeat quandam concomitantiam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod lex carnis opponitur legi mentis. Dicendum, quod sicut dicit Magister Hugo de sancto Victore, In sensualitate siue in homine exteriori non tantum est corruptio quantum ad potentiam motiuam; & inclinatiuam; sed etiam quantum ad sensitiuam: & ideo quamuis lex carnis principaliter consistat in concupiscentia ad malum inclinante: nihilominus tamen præsupponit phantasticam, & cognitiua sibi carnalia inordinate repręsentantem. Et similiter in lege mentis est ista duo considerare. Conscientia autem quantum ad se magis directe opponitur legi carnis ratione cognitionis præambulę, quam ratione concupiscentiæ. AD ILLVD, quod obiicitur de remorsu. Dicendum, quod conscientia dicitur remordere propter hoc; quod dum ipsa monstrat aliquod malum ipsi effectui habenti rectitudinem, superinducit remorsum, pro eo quod ille affectus recalcitrat: unde remorsus non est a conscientia principaliter mouente; sed sicut a dictante: a scintilla autem conscientiæ, quæ quidem est synteresis, est sicut a mouente, ut melius iam patebit. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd pœnale, & delectabile est ex parte conscientię. Dicendum, quòd non est a conscientia, nec in conscientia nisi sicut in disponente & dictante. Gaudere enim & dolere proprie affectionis est: sed cum conscientia, quæ est rectus testis testificatur de bono facto quod est bonum, & de malo facto quod est, malum: generat ex hoc dolorem, uel gaudium in affectu. Unde Apost. dicit. 2. Cor. 1. Gloria nostra hęc est, testimonium conscientię nostrę: non attribuendo ipsi conscientiæ principaliter passionem lętandi; sed actum testificandi.

QVAESTIO II.

An conscientia habitus innatus sit, uel acquisitus?

VTRVM conscientia sit habitus innatus, aut acquisitus. Et quod sit habitus innatus uidetur. Ro. 2. Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt: ipsi sibi sunt lex: quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente

conſcientia. Et Gloſ. ibidem. Et ſi gentes non habeant legẽ ſcriptam, habẽt tamen legẽ naturalem, qua ſibi cõſcii ſunt: ergo ex textu, & Gl. patet, ꝙ cõſcientia dicit habitum naturaliter cordi humano in ſcriptum. ITEM. Augu. in Li. 3. de Li. ar. Ante omne meritum boni operis non eſt parum accepiſſe naturale iudicatorium, quo ſapientiam quis præponat errori, & quietem difficultati: ſi ergo conſcientia eſt huiuſmodi iudicatorium, eſt homini innatũ. ITEM. Iſido. Ius naturale eſt, quod natura docuit omnia animalia; ergo ſi natura docuit animalia illud, quod eſt iuris naturalis, multofortius docuit hominem, qui excellit omnia animalia; ſed cognitio iuris naturalis non eſt aliud quàm cõſcientia; ergo &c. ITEM. Naturaliter habemus inſtinctum ad appetendum beatitudinem, & ad honorandum parentes: ſed hoc non poteſt eſſe ſine aliqua præcognitione: ergo uidetur, ꝙ ad huiuſmodi facienda habeamus aliquam cognitionem naturaliter nobis impreſſam: ſed cognitio inclinans ad hoc eſt conſcia: ergo &c. ITEM. Lex naturalis cognoſcitur ab homine aliquo modo; aut ergo per acquiſitionẽ aut ꝑ naturam. Si per acquiſitionem: ergo non debet dici naturalis; ſed acquiſita; ſicut nec uirtutes politicæ. Si uero per naturã; & cognitio legis naturalis nõ eſt aliud quàm conſciẽtia; ergo &c. ITEM. Ius naturale naturaliter ligat uoluntatem; ſed ligationẽ uoluntatis neceſſario præcedit actus cognitionis; affectum. n. ꝑcedit intellectus; ergo ſi uoluntas naturaliter ad illud ius ligatur, uidetur ꝙ illud ius naturaliter ab anima cognoſcatur. Si ergo illius iuris cognitio eſt cõſcientia: patet &c.

Ex li. 5 Etymolog. c. 4

SED CONTRA. Philoſophus in 3. de Anima dicit: qđ anima eſt ſicut tabula raſa, ĩ qua nihil depictũ eſt: ergo uidetur, quòd aĩa a ſua prima conditione nullam habeat innatam cognitionẽ; ſi ergo habitus cõſcientiæ dicit aliquam cognitionem, uidetur ꝙ non ſit innatus; ſed acquiſitus. ITEM. Aug. ĩ 1. Li. Retract. retractat hoc qđ dixerat, aĩam creari ſcientem; ſed mole corporis oppreſſam obliuiſci eorum, q̃ ſciebat; ſed non retractaret niſi haberet hoc pro falſo: ergo falſum eſt ſecundum Aug. ꝙ anima habeat naturaliter cognitionem agendorũ; ſi ergo conſcientia eſt huiuſmodi habitus cognitiuus, uidetur ꝙ non ſit innatus ſed acquiſitus. ITEM. Non habetur cognitio de cõplexo, niſi habeatur de incõplexo. Vnde non cognoſcit principiũ, qui non cognoſcit terminos: ꝑp quod dicit Philoſophus, ꝙ principia cognoſcimus inquantum terminos cognoſcimus; ſed cognitionem incõplexorum non habemus niſi mediantibus ſenſibus, nemo n. cognoſcit colorem niſi ꝑ uiſum; † & propterea amittentes unũ ſenſum neceſſe eſt unam ſcientiam amittere. Si ergo oĩs ſciẽtia in complexorum eſt mediante ſenſu, neceſſe eſt quòd omnis cognitio incomplexorum ſit acquiſita, & accepta a ſenſu; ſed conſcientia dicit cognitionem complexi, utpote alicuius regulæ iuris naturalis; ergo uidetur, quòd

Te. cõ. 14.

1 Poſt. c. 3. qđ neque omniũ, neque nullorum ſit demonſtratio

† 1. Poſ. cap De ignorãtia pura negatio.

quòd conscientia non dicat habitū innatum, sed acquisitum. ITEM. Aequalis difficultatis, uel maioris est scire ea, quę pertinent ad simplicem speculationem: sed scientia, quæ est habitus cognitiuus speculandorum, non est nobis innata, sed acquisita: ergo pari ratione, & conscientia, quæ est habitus dirigens in agendis, non est innata, sed acqsita. ITEM. Omnis habitus naturalis semper est rectus: conscientia autem est aliquando recta, aliquando erronea: ergo consciētia non est habitus naturalis, sed acquisitus. ITEM Habitus naturales omni insunt, & semper, qa naturalia sunt illa, quę sunt eadem apud omnes; sed naturalia comitantur naturam inseparabiliter: sed cōscientiæ nō sunt eædem apud omnes, imo frequēter sunt contrariæ: conscientia etiam non semper inest, quia frequenter homo incipit habere conscientiam, quàm primo non habebat: sicut religiosus ex quo intrat religionem, habet consciētiam quòd non liceat ei facere contra consilia, & hanc prius nō habebat: ergo &c.

RESOLVTIO.

Vtrunque dici potest & habitus innatus respectu luminis signati super nos: & habitus acquisitus respectu specierum cognoscibilium, pariter, & operabilium.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd præter illam positionem Platonicam, quæ posuit omnes habitus cognoscendorū esse animæ simpliciter innatos, sed obliuioni dari ad tempus propter corporis molem: quam improbat, & reprobat tam Philosophus, quàm Augustinus, tres fuerunt opiniones doctorum de origine habituum cognitiuorum: & omnes illæ tres opiniones ī hoc concordant, quòd sicut uirtutes cōsuetudinales nec sunt omnino a natura, nec omnino ab acquisitione, sed quodammodo sunt innatę, & quodammodo acquisitæ: sic etiam & habitus cognitiui nec sunt omnino innati, nec omnino acquisiti, sed quodammodo innati, & quodammodo acquisiti. In assignando autem modum secundum quem isti habitus sunt innati, & secundum quem sunt acquisiti, diuersificantur diuersi. QVIDAM enim dicere uoluerunt, quòd innati sunt intellectui àgenti, sed acquisiti sunt quantum ad intellectum possibilem: & quantum ad istum intellectum dicit Philosophus, animā creari sicut tabulam nudam: & ille intellectus est, qui habet perfici mediantibus potentiis sensitiuis. Sed istud non uidetur esse consonū nec uerbis Philosophi, nec ueritati. Si.n. ītellectus agēs haberet habitus cognoscendorum, quare non posset illos communicare possibili sine adiutorio sensuum inferiorum? Rursus, si intellectus agens haberet habitus cognoscendorum, anima a sua conditione iam nō esset ignorans, imo esset potius sciēs. Difficile ēt est simul cū hoc intelligere, quomodo species dicantur esse in intellectu agente: cum possibilis dicatur, quo est omnia fieri, & agens, quo est omnia facere. ET IDEO est secundus modus dicendi, quòd habitus

Plato ī Menone

Aris. Poste. 1 proem. & 3. de Anima tex. cō. 14. & circa et alibi, Augu. 11. de Tri. ca. ult. to. 3

3. de Anima tex. cō. 18.

bitus cognitiui quopammodo sunt innati, quodammodo acquisiti. Innati sunt enim quo ad cognitionem in uniuersali, acquisiti quo ad cognitioné in particulari: siue innati sunt quo ad cognitionem principiorum, acquisiti uero quo ad cognitioné conclusionum. Vnde dignitas est illa, quam quisque probat auditam. Sed nec iste modus dicédi consonat uerbis Philosophi, & Augustini. Nam philosophus in Libro Posteriorum probat, ꝙ cognitio principiorum nó est nobis innata, deducens ad plura inconuenientia: & ibidem ostendit, quòd cognitio principiorũ acquiritur in nobis uia sensus, memoriæ, & experientiæ. Augustinus ét in 12. Libro de Trinitate loquens de paruulo, qui respondebat de omnibus principiis geometriæ, dicit ibi: ꝙ hoc non erat quia anima illius paruuli prius illa nouisset, sed potius ista uidebat in quadam luce sui generis incorporea: quemadmodum oculus carnis uidet, quæ in hac luce corporea circa adiacent, cuius lucis capax, eiq; congruens est creatus. ET PROPTEREA est tertius modus dicendi ꝙ habitus cognitiui quodãmodo sunt nobis innati, quodãmodo acquisiti: non tantum loquendo de cognitione in particulari, & de cognitione cóclusionum, sed etiam de cognitione principiorum. Cum enim ad cognitionem duo concurrãt necessário, uidelicet præsentia cognoscibilis, & lumen, quo mediãte de illo iudicamus, sicut uidemus in uisu: & in præcedenti auctoritate innuit Augustinus, ꝙ habitus cognitiui sunt quodammodo nobis innati ratione luminis animæ inditi: sunt etiã quodammodo acquisiti ratione speciei: & hoc quidem uerbis Philosophi, & Augustini concordat. Omnes enim in hoc cócordant, quòd potentiæ cognitiuæ sit lumen inditum, quòd uocatur naturale iudicatorium: species autem, & similitudines rerum acquiruntur nobis mediante sensu, sicut expresse dicit Philosophus in multis locis: & hoc etiam experiétia docet. Nemo enim unquam cognosceret totum, aut partem aut patrem, aut matrem nisi sensu aliquo exteriori speciem eius acciperet: & hinc est, quòd amittentes unũ sensum, necesse habemus unam scientiam amittere. Illud autem lumen, siue naturale iudicatoriũ dirigit ipsam animam in iudicando tam de cognoscibilibus, quàm de operabilibus. Sed hoc attédendum est præcipue: quia sicut inter cognoscibilia quædam sunt ualde euidentia, sicut dignitates, & prima principia. quædam sunt minus euidentia, sicut conclusiones particulares: Sic & in operabilibus quædam sunt maxime euidentia, utpote illud. Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris: & ꝙ deo obtemperandum est, et consimilia. Quemadmodum igitur cognitio principiorum primorum ratione illius luminis dicitur esse nobis innata, quia umen illud sufficit ad illa cognoscenda post receptionem specierum sine aliqua persuasione superaddita propter sui euidentiam: sic et primorum principiorum moralium cognitio

Ex 1. Poster.

gnitio nobis innata est, pro eo quod iudicatorium illud sufficit ad illa cognoscenda. Rursus. Quemadmodum cognitio particularium conclusionum scientiarum acquisita est, pro eo quod lumen nobis innatum non plene sufficit ad illa cognoscenda, sed indiget aliqua persuasione, et habilitatione noua: sic etiam intelligendum est ex parte operabilium, quod quædam sunt agenda, ad quæ tenemur, quæ non cognoscimus nisi per instructionem superadditam. Quoniá igitur conscientia nominat habitum directiuum nostri iudicii respectu operabilium, hinc est, quòd quodammodo habitum nominat innatũ & acquisitum. Habitum (inquam) innatum nominat respectu eorum, quę sunt de primo dictamine naturę. Habitum uero acquisitum respectu eorum, quæ sunt instructionis superadditę. Habitum etiá innatum dicit respectu luminis directiui. Habitum nihilominus acquisitum respectu speciei ipsius cognoscibilis. Naturale .n. habeo lumen, quod sufficit ad cognoscendum, quòd parentes sunt honorandi, et quòd proximi non sunt lædendi: non tamẽ habeo naturaliter mihi impressam speciem patris, uel speciem proximi.

His visis plana est responsio ad quęstionem propositam, et etiam ad obiecta. Concedo enim, quòd conscientia dicit habitum quodammodo innatum, uidelicet ratione illius luminis super nos signati, quod quidem ostendit nobis bona, et quod est sem.narium aliorum habituum acquirendorum: et sic currunt rationes ad primam partem inductæ. Concedo nihilominus, quòd conscientia dicit quodam modo habitum acquisitum, uidelicet ratione specierum ipsorum cognoscibilium, sicut ostendunt tres primæ rationes ad secundam partem inductæ. Concedo etiam, quòd dicit habitum quodammodo acquisitum respectu specialium operabilium, sicut tres alię rationes ostendunt. Si qua autem sunt cognoscibilia, quæ quidem cognoscantur per sui essentiam, non per speciem, respectu talium poterit dici conscientia esse habitus simpliciter innatus, utpote respectu huius, quod est deum amare, et deum timere. Deus enim non cognoscitur per similitudinem a sensu acceptam, imo dei notitia naturaliter est nobis inserta, sicut dicit Augu st. Quid autem sit amor, et timor non cognoscit homo per similitudinẽ exterius acceptam, sed per essentiam: huiusmodi enim effectus essentialiter sunt in anima. *Damasc. Lib. 1. de Orthod. fide c. 1. & 3.*

Ex his patet responsio ad illam quæstionem, qua quæritur. Vtrum omnis cognitio sit a sensu. Et dicendum est quod non. Necessario enim oportet ponere, quod anima nouit deum, et seipsam, et quę sunt in seipsa, sine adminiculo sensuum exteriorum. Vnde si aliquando dicat Philosophus, quod nihil est intellectu, quod prius non fuerit in sensu: et quod omnis cognitio ortum habet a sensu, intelligendum est de illis, quę quidem habent esse in anima per similitudinem abstractam: et il-

la dicuntur esse in anima ad modum scripturæ. Et propterea ualde notabiliter dicit Philosophus quod in anima nihil scriptũ est, non quia nulla est in ea pictura uel similitudo abstracta: & hoc est quod dicit Augustinus in Lib. de Ciuita.dei. Inseruit nobis deus nobile iudicatorium, ubi quid sit lucis, quid tenebrarum cognoscitur in Libro lucis, qui ueritas est, quia ueritas in corda hominum naturaliter est impressa.

QVAESTIO III.

An teneamur ad omne id, quod conscientia dictat, necessarium esse ad salutem?

DE conscientia quantum ad effectum ligationis. Et est quæstio, Vtrũ teneamur ad omne illud, quod conscientia dictat necessarium esse ad salutem. Et quod sic uidetur. Rom. 14. Omne, quod non est ex fide: peccatũ est. Glo. Quod non est ex fide .i. contra conscientiam ut credatur esse malum, peccatũ est: sed hoc non esset nisi conscientia ligaret ad omne illud, quod ipsa dictat: ergo tenemur omne illud facere, quod est de conscientiæ dictamine. ITEM. Lex obligat ad faciendum illud, quod ipsa dictat. Lex enim dicitur a ligãdo: sed conscientia est lex intellectus nostri: ergo tenemur ad omne illud, quod conscientia dictat ad saluté esse necessariũ. ITEM. Tenemur ad faciendum illud, quod iudex mandat: sed conscientia est iudex noster secundum quod dicitur Eccle. 8. in Glo. ergo tenemur ad omne illud, quod conscientia dictat. ITEM. Regula est, quod quotienscunque aliquis facit aliquid credens esse mortale, peccat mortaliter, pro eo, quod contemnit deum: ergo si non possumus non credere ea quæ dictat conscientia, uidetur, quod quicquid sit illud, si contra hoc faciamus, quod mortaliter peccamus: uidetur igitur, quod teneamur ad faciendum omne illud, quod conscientia dictat ad salutem esse necessariũ.

SED CONTRA. Si obligamur ad omne illud, quod conscientia dictat: sed conscientia aliquãdo dictat faciendum aliquid contra deum: ergo tenemur facere contra deum: sed nullus peccat faciendo illud, ad quod tenetur: ergo faciendo contra deum non peccamus. ITEM. Quædã sunt ita mala secũdum se, quod deus nõ potest facere ea, nec illa præcipere, & nullo bono fine possunt fieri: sed ad nihil potest obligare conscientia, ad quod non potest obligare deus, cum conscientia sit infra deum: ergo si conscientia dictat talia, uidetur quod ad talia non possit obligare: ergo non obligamur ad faciendũ ea. ITEM. Quod ad nihil per se possit obligare, uidetur: quia peccatum omne est dictum, uel factũ, uel concupitum contra legem dei, sicut dicit August. ergo si cõscientia dictat aliquid, quod non sit de mandato legis diuinæ, facere contra illud non est peccatum, cum non sit facere contra legem dei: ergo nõ tenetur quis ad illud faciendum: ergo ad nihil ligat conscientia quantũ est de uirtute sua. ITEM. Nullus potest ab aliquo ligamine absolui per dictamẽ consciẽ: ergo nec per illud dictamen põt aliqđ uinculum

Lib. 22 contra Faustũ ca. 27. 1 prin. Tom. 6

lum incurrere: ergo uidetur, q̄ conscientia de se, & per se ad nihil possit ligare. Est igitur quō, ad quid conscientia liget: utrum liget ad omne quod dictat, & utrū omnis conscientia liget, & utrū homo sit perplexus, qñ conscientia dictat unum, & lex diuina dictat contrarium, & cui magis sit obtemperandum, utrum dictamini conscientiæ, an præcepto prælati, cum obuiant sibi adinuicem.

RESOLVTIO.

Ad ea quidem, quæ sunt secundū legem Dei, simpliciter ligat: Ad ea autē, quæ præter illius legē sunt, tandiu ligat, quandiu manet. At uerò circa illa, quæ contra eiusdē legem sunt, nec ad faciendū, nec ad non faciendum, sed ad deponendum tantum ligat.

RESP. Dicendum, quod cōsciētia aliquando dictat aliquid, qđ est secundum legem dei: aliquādo aliquid, quod est præter legē dei: aliquando aliquid quod est contra legem dei: Et loquimur hic de dictamine per modū præceptionis, uel prohibitionis, nō per modum consilii, siue persuasionis. In primis quidem consciētia simpliciter ligat, & uniuersaliter, pro eo q̄ ad illa homo ligatus est per legem diuinam, & cōscientia quæ illi concordat, ligatum ostendit. In secundis uero conscientia ligat, quandiu manet. Vnde uel tenetur homo cōscientiam deponere, uel tenetur illud, quod dictat conscientia adimplere, utpote si dictat, q̄ necessarium est ad salutem, festucā de terra leuare. In tertiis uero cōsciētia nō ligat ad faciendum, uel non faciendū, sed ligat se ad deponēdū: pro eo q̄ cū talis conscientia sit erronea errore repugnāte legi diuinæ, necessario quādiu manet, ponit hoīem extra statum salutis; & ideo necesse est ipsam deponere; quia siue homo faciat quod dictat, siue eius oppositum, mortaliter peccat. Si enim faciat, qđ cōsciētia dictat, & illud est contra legē dei, & facere cōtra legem dei sit mortale peccatū, absque dubio mortaliter peccat. Si uero facit oppositū eius, qđ cōscientia dictat ipsa manēte, adhuc peccat mortaliter non rōne operis qđ facit, sed, qa malo modo facit. Facit.n. in contemptū dei, dum credit sibi dictante conscientia hoc deo displicere, quamuis deo placeat. Et hoc est, qđ dicit Glo. super illud Rom 14. Omne, quod non est ex fide, peccatū est. ibi Glo. Omne, qđ ad conscientiam pertinet, si aliter fiat, dicit Apostol. esse peccatum. Quamuis .n. fiat etiam quod bonum est, si non faciendū credatur, peccatū est. Et rō huius est, quia non tantū attēdit deus, quid hō faciat, sed quo animo faciat: & iste qui facit, qđ deus iubet, credens facere cōtra ipsius dei uolūtatē, non facit bono animo, sed malo; & iō peccat mortaliter. Sic igitur patet, q̄ omnis cōscientia aut ligat ad faciendū quod dictat, aut ligat ad se deponendum. Non tamē oīs conscientia ligat ad faciendum, qđ dictat, sicut illa, quæ dictat non esse faciendum illud, ad qđ homo alias tenetur; sed talis conscientia dicitur erronea.

HIS uisis patet responsio ad quæstionem propositam, & etiā ad obiecta pro parte.

Ad illvd enim, quod primo obiicitur, quòd omne, quod non est ex fide, idest contra conscientiam, iam patet responsio. Dico enim quòd facere contra conscientiam semper est peccatum, quia semper est in dei contemptum: tamen facere secundũ conscientiam non semper est bonum, utpote cum conscientia dictat aliquid, quod est cõtra deũ. Vnde hęc habet duas causas ueritatis, facere contra conscientiã est peccatum: aut quia conscientia ligat ad illud faciendum, aut quia illud non potest bene fieri tali conscientia manente: ideo est ibi sosphisma secundum consequens, quia proceditur ex pluribus causis ueritatis ad unam in ratione illa. Ad illvd, qđ obiicitur, quòd conscientia est lex intellectus nostri. Dicendũ, quòd uerum est, quòd lex est: sed non est lex suprema: supra ipsam enim est lex alia, scilicet lex diuina. Cum autem dicitur, quòd lex ligat ad faciendum omne illud, quod dictat. Dicẽdum, ꝙ uerum est, quando lex inferior non dictat contrarium legi superiori: hoc autem sępe facit conscientia. Et similiter respondendum est ad sequens, quod opponit de iudice. Ad illvd uero, quod ultimò obiicitur, ꝙ quicunque credit se peccare mortaliter, peccat mortaliter. Dicendum, quòd hoc uerum est: illud enim generaliter uerum est, qđ dicitur, Qui facit contra conscientiam, ędificat ad gehennam: sed tamen ex hoc non sequitur, quòd tenemur facere omne, quod conscientia dictat faciendum, quia (sicut dictum est) illud duas hẽt cãs ueritatis. Ad illas autẽ rõnes primas, quę in coutrarium adducuntur, respondere non est opportunum, pro eo quòd uerum cõcludunt: ostendunt enim, quòd conscientia nõ ligat in omnibus. Ad illvd uero quod obiicitur, quòd nihil ligat per se, et quod nõ dicitur peccatum, quod fit contra conscientiam, sed contra legem dei. Dicendum, quod facere contra legem dei potest esse dupliciter, uel uere, uel interpretatiue: siue secundum ueritatem, siue secundum reputationem: et utroque modo est peccatum mortale: utroque enim modo contemnitur deus: et quamuis faciẽs cõtra conscientiam non semper faciat contra legem dei secundum ueritatem facit tamen uel secundum ueritatem, uel secundũ reputationem: quia cõscientia est sicut pręco dei, et nuncius. Et quod dicit, non mandat ex se, sed mandat quasi ex deo: sicut pręco cum diuulgat edictum Regis. Et hinc est, quod consciẽtia habet uirtutem ligãdi in his, quę possunt aliquo modo bene fieri. Ad illvd, quod obiicit, quod non potest ab aliquo absoluere. Dicendum, quod non est simile, quia conscientia non potest aliam legem infringere: unde nec potest a pręcepto dei absoluere, nec a pręcepto pręlati, cui hõ se obligauit ex lege uoti: ex hoc tamẽ non sequitur, quod non possit ligare finaliter, imo est argumentũ a minori destruendo. Vnde sicut istud argumentum non ualet. Conscientia non potest super superiorem ergo non potest super inferior:

riorem: ita illud non ualet. Conscientia non potest absoluere hominem a mandato superioris: ergo non potest eum obligare: bene tamen sequitur, quod nó potest obligare contra mandatum superioris: ad aliquid tamen potest nos obligare, pro eo quod quodammodo supra nos est, & media inter nos, & deum: sicut præco medius est inter regem, & populum. EX HIS patent ea, quę ultimo quęrebantur, uidelicet quando conscientia liget, & non liget. Patet etiam quod nemo ex conscientia perplexus est: nisi ad tempus, uidelicet quã diu conscientia manet: nec tamen est perplexus simpliciter, pro eo qđ debet illam conscientiam deponere: & si nescit legem dei, debet sapientiores consulere, uel per orationem se ad deũ conuertere, si humanum consilium deest: alioquin si negligens est, uerificatur in eo, quod dicit
1. Co. 14 Apostolus. Qui ignorat ignorabitur. Patet etiam, qđ plus standum est præcepto pręlati, quàm conscientiæ: maxime quãdo pręlatus pręcipit quod potest, & debet pręcipere.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An ad cognitiuam, uel ad affectiuam potentiam synderesis spectet?

CONSEQVENTER quæritur de secundo principali, uidelicet de synteresi, quæ est cõscientię scintilla. Et circa hoc quæritur de ipsa synderesi quantum ad essentiam: utrum, s. sit in genere cognitiuę, uel affectiuę. Secundo quæritur de ipsa quantũ ad usum: uidelicet utrũ p peccatum possit extingui. Tertio quæritur de ipsa quantum ad usum, utrum, scilicet per peccatum possit deprauari.

VTRVM synderesis sit in genere cognitionis uel affectionis. Et quod sit in genere affectionis, uidetur per illud, quòd dicitur in Glo. super. 1. Ezech. in qua post plura uerba dicitur de synderesi, Hic est spiritus, q postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: sed gemere est actus affectionis: si ergo synderesis ẽ gemere: sinterisis spectat ad potentiam affectiuam. ITEM. Ambro. dicit, & habetur in litera, quod homo subiectus peccato naturaliter uult bonum; sed illud quod naturaliter inclinat nos ad bonum, uel est synteresis uel conscientia: ergo illa uoluntas inclinans nos ad bonum, uel est synteresis, uel cõscientia: sed non est conscientia: ergo est synteresis. ITEM. Contra malum est bonum sibi oppositum: sed nos habemus ĩ parte motiua sẽsibili aliquid impellens ad malum: ergo in parte motiua rationali debet in nobis aliquid esse instigans ad bonum: hoc autem non est nisi synteresis: ergo synteresis est in parte affectiua. ITEM. Sicut intellectus indiget lumine ad iudicandum, ita affectus indiget calore quodam, & pondere spirituali ad recte amandum: ergo sicut in parte animæ cognitiua est quoddã naturale iudicatorium, quod quidem est conscientia: ita in parte animæ affectiuę erit pondus ad bonum dirigens, & inclinans: hoc autem non

nõ est nisi synteresis: ergo &c. SED CONTRA. Super illud Malach. 2. Custodite spiritum uestrum, & uxorē adolescenti ę uestræ. Gl. Hier. Per uxorem adolescenti ę intellige legem naturalē scriptam in corde: spiritus uero dicitur non aïalis pars, quæ non percipit ea, quę dei sunt, sed rõnalis; hã · aũt uocat synteresim; ergo uidetur, quod synderesis se teneat ex parte rõnis, siue cognitiuę. SI TV dicas, quod spiritus accipitur ibi cõiter ad intellectum, & affectũ. Obiicitur, quod in eadem Glo subiungitur. Hic est spiritus qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, sed postulare est actus rõnis; ergo &c. ITEM. Super illud Lucę. 10. Abierunt semiuiuo relicto. Glo. Immortalitatē exuere, sed rõnis sensum abolere non possunt; quin homo sapere, & deũ possit cognoscere. Si ergo sensus rõnis se tenet ex parte rõnis, & huiusmodi sensus qui in nobis remanet, non est aliud quã synderesis, uidetur &c. ITEM. Scintilla conscientię est cõscientia, & si non in eadem parte; sed conscientia (ut superius probatum est) spectat ad cognitiuã; & synderesis est scintilla conscientię; secundum quod dicitur Ezech. 1. ergo uidetur, quod synderesis se teneat ex parte cognitiuæ. ITEM. Si synderesis se tenet ex parte motiuæ; aut ergo est potētia, aut passio, aut habitus. Passio non, hoc constat: habitus nõ uidetũ, quia aut esset bonus, aut malus. Non bonus; quia si bonus, esset uirtus: si malus, esset uitium, quorum neutrum concedi tur de synderesi. Potentia non, ut uidetur; quia potentia uoluntas indifferenter se hab t ad qđ cũque appetibile; synderesis autem non dicitur respectu cibi, & potus, & huiusmodi appetibiliũ; ergo non uidetur, quod aliquo modo se teneat ex parte affectiuę. Est igitur quęstio, quid sit ipsa synderesis, & de cõparatione ipsius ad legem naturalem, & ad cõscientiam, quomodo se habent, utrũ sint eadem, uel diuersa. ITEM, qualiter se habeat ad tres animæ potentias, concupiscibilem, irascibilem, & rationalem; uidetur.n. quod sit aliquid præter hęc tria, secundum ꝙ habetur in Gloss. super 1. Ezechie. Glo. est Hiero. Facies hominis &c. Gl. Plerique iuxta Platonem rationabilitatem animę, irascentiam, & concupiscentiam ad hominem, leonem, & uitulum referunt: quartam uero supra hęc, & extra hęc ponunt, quam Gręci uocant synteresim, quæ scintilla conscientię in Caym quoque non extinguitur, qua uictis uoluptatibus, uel furore & ipsa interdũ rationis similitudine decepti nos peccare sentimus, quam propriè aquilę deputant non se miscentem tribus; sed ipsa errantia corrigentem. Ex hac Glo. uidetur, ꝙ differat ab illis tribus.

SED CONTRA hoc est, quod in Libro de spiritu, & anima dicitur, ꝙ sufficienter diuiduntur Augu. uires animę per has tres, uidelicet per concupiscibilem, & irascibilem; & rationalem; si ergo synderesis est aliquid animę, uidetur ꝙ ipsa se teneat necessariò penes aliquam istarum triũ uirium, uel penes omnes.

RESOLVTIO.

Synderesi cum ad bonum stimulet, ex parte affectiuæ potentiæ magis quàm cognitiuæ se tenet.

RESP. Dicendum, ꝙ circa distinctionem synderesis ab aliis uiribus multiplex est opinio, sicut & circa distinctiones aliarū uirium animæ. Voluerūt enim aliqui dicere, & ex Gl. præcedēti prius posita super primū Eze. colligere, quòd synderesis supremum ipsius animæ dicitur. Supremum autem ipsius animæ est superior pars rationis, qua anima ad deum conuertitur; & illa superior portio regit inferiorē portionem rationis, & irascibilem, & cōcupiscibilē. Hæc aūt superior portio scd̄m ꝙ ad deū se cōuertit, semper est recta: obliquatur tamen secundum ꝙ descendit ad hęc inferiora Et isti dixerunt, ꝙ inter synderesim, & conscientiā, & legē naturalem talis est dr̄ia, scilicet ꝙ synderesis nominat ipsam potentiam, scilicet superiorem portionem: conscientia uero nominat ipsius habitum, secundum quē regit inferiorem portionem: lex uero naturalis nominat illud, ad quod conscientia dirigit. Hic autem modus dicendi satis uidetur esse probabilis, nisi repugnaret illi Glosę prius habitę: quòd synderesis aliis peccantibus nō se ēt immiscet Cum enim mortale peccatum non possit esse absque actu superioris portionis, quia in manducatione uiri, consistit cousumatio peccati: si synderesis esset superior portio rationis, utique aliis peccātibus se immisceret. Præterea. Superior portio rōnis dicit ordinationem ad deum: actus autem sinderesis non tantum respicit deum, sed etiam proximum, secundum ꝙ lex naturalis respicit utrunque. ET ideo est alius modus dicendi, ꝙ cum potentiæ rationales dupliciter habeāt moueri, scilicet intellectus, & affectus, & per modum naturę, & per modum deliberationis, quē admodum libertas arbitrii consistit in ratione, & uoluntate secundum quòd mouetur deliberatiue, sic conscientia & sinderesis respiciunt rationem, & uoluntatem inquantum mouetur per modum naturæ, tam sinderesis, quam conscientia, quàm etiam lex naturæ semper ad bonum inclinant: sed liberum.ar. aliquando ad bonum, aliquando ad malum: & ideo sicut liberum arbitrium simul & complectitur rationem, & uolūtatem: sic sinderesis rationem simul, & uoluntatem cōplectitur: & lex naturalis similiter, & conscientia similiter, & pro eodem accipi possunt Appropriate tamen synderesis dicit potentiam, & conscientia habitum, & lex naturalis obiectum. Siue alio modo appropriando, ut sinderesis dicat habitū respectu boni, uel mali in uniuersali, conscientia uero habitū respectu boni, uel mali in particulari: lex uero naturalis indifferenter se habeat ad utrunque. Sed quia (ut habitum fuit prius) conscientia dicit habitum se tenentem ex parte intellectus; aut necesse erit pręmediater conscientiam, & sinderesim ponere ī nobis aliqđ directiuū, aut necesse est ponere, ꝙ sinderesis se teneat ex parte affectus. *Artic. 1. mediate, id præced. q. 2.*

Et

Et propterea est tertius modus dicendi, quod quemadmodũ ab ipsa creatione animę intellectus habet, quod est sibi naturale iudicatorium dirigens ipsum intellectum in cognoscendis, sic affectus habet naturale quoddã pondus dirigens ipsum affectũ in appetendis. Appetenda autẽ sunt in duplici genere: quædam enim sunt in genere honesti: quædam in genere commodi. Sicut & cognoscibilia sunt in duplici genere: quædam in genere speculabilium: & quædam ex parte moralium. Et quemadmodum conscientia non nominat illud iudicatorium nisi inquantum dirigit ad opera moralia: sic sinteresis non nominat illud pondus uoluntatis, nisi in quantum illam habet inclinare ad bonum honestum. Et quemadmodum nomen conscientiæ potest accipi pro potentia cum tali habitu, uel pro habitu talis potentię, sic etiam sinterisis. Vsitatiori tamen modo loquendi, sinterisis potius nominat potentiam habitualem, quam nominet habitũ, sicut patet in auctoritatibus, q̃ supra inductæ sunt. Et quia illa potentia nunquam separatur ab illo habitu, hinc est, quod habitus, & potentia uno nomine comprehendũtur, & potentia illa ut sic abilitata, nomen sui habitus sortitur. Et ex hoc patet responsio ad quæstionem primo propositam, qua quærebatur, utrum sinterisis dicat quid affectiuum, uel cognitiuum. Dico enim quod sinterisis dicit illud, ꝙ stimulat ad bonũ, & ideo ex parte affectionis se tenet, sicut rationes ad primam partẽ inductę ostendũt.

Ad illud, uerò, quod primo obiicitur in contrarium, quod sinterisis est spiritus rationalis, qui postulat, & interpellat. Dicendum, quod sicut dicit Greg. super Iob. 1. Non tantum loquimur ad deum cogitationibus, & exterioribus uerbis, sed etiam affectibus & desideriis: & propterea cum sinterisis continue stimulando nos facit bonũ desiderare, dicĩ gemitibus inenarrabilibus ad deum interpellare. Ad illud, quod obiicitur de sensu rationis. Dicendum, ꝙ per sensum rationalem magis intelligitur ibi naturale iudicatorium, quam intelligatur sinterisis. Si quis autem contendat, quod per sensum illum aliquando accipitur sinterisis: distinguẽdum est, quod ratio aliquãdo accipitur proprie pro parte cognitiua, aliquando accipitur communiter, prout comprehendit totum spiritum rationalem: & sic sensus rationis non tantũ sumitur ex parte cognitiuę, sed etiam ex parte affectiuæ, sicut patet de spirituali gustu, & tactu: & ideo ex hoc non sequitur, quod sinterisis se teneat ex parte cognitionis. Ad illud, quod obiicitur, quod sinteresis est scintilla conscientiæ. Dicendum, quod ideo dicitur scintilla, pro eo quod conscientia quãtum est de se non potest mouere, nec pungere, siue stimulare, nisi mediante sinterisi, quæ est quasi eius stimulus, & ignicu lus. Vnde sicut ratio non potest mouere nisi mediante uoluntate, sic nec conscientia nisi mediante sinterisi: & ideo non sequitur

Doctrinã hãc sequiĩ Hen. quol. 1. q. 18. contra quẽ arguit Sc. dist. p. sen. ibi. Cõtra istud.

Non cõsentit Sco. dis. 39

q. 1. ibi. ad quõnes 29. & d. Tom. it rũ discordare. q. de uri. q. de synt. ar. 1. ubi uult q sinderesis nomines habitũ existẽ in rõne 1. part. intellectiua, similem habitui principiorum speculabilium quia apud ipsum sinterosis dicit quẽdã habitũ naturalem primorum principiorum operatiuum, uel dicit potẽtiã rõ-

uale, est tali habitu 1. parte quae. 19 art. 12. expresse inqt habitū, & non potentiam proprie dicere

quitur ex hoc, quod sit ex parte cognitiuæ, imo potius quod sit ex parte affectiuæ AD ILLVD, quod quæritur, utrum sit potentia, uel passio, uel habitus Dicēdum quod est potētia proprie, attamen non nominat potentiā uoluntatis generaliter, sed solū uoluntatem inquantum mouetur naturaliter: nec adhuc inquantum mouetur uniuersaliter, sed solummodo inquantū mouetur respectu boni honesti, uel eius oppositi. Nihilominus potest etiam dicere habitum: sed ille non debet dici nec uirtus, nec uitium, pro eo, quod uirtus, & uitium proprie respiciunt lib. ar. & uoluntatem inquantum est deliberatiua, nō inquantū est naturalis. Ex prædictis patet responsio ad illas q̄stiones, quæ ultimò quærebantur. AD ILLVD, quod quæritur, quomodo se habeat sinterisis ad conscientiam, & legem naturalem, Dicēdum, quod sic se habet sinderisis ad conscientiam, sicut se habet charitas ad fidem, uel habitus ipsius affectus ad habitus intellectus practici, secūdum quod est habitus. Lex autem naturalis communiter se habet ad utrunque, uidelicet ad sinderesim, & ad cōsciētiam. Nam lex naturalis dupliciter potest accipi. Vno modo prout dicit habitum in anima: & sic quia per legem naturalē instruimur, & per legem naturalem recte ordinamur, dicit habitum, qui comprehendit affectum, & intellectum, & ita comprehendit sinterisim, & consciētiam. Alio modo lex naturalis uocatur collectio præceptorum iuris naturalis: & sic nominat obiectum sinterisis, & conscientiæ, unius sicut dictantis, & alterius sicut inchoantis. Nam conscientia dictat, & sinterisis appetit, uel refugit. Et utroque istorum modorum inuenitur lex naturalis in diuersis locis: hoc tamen ultimo modo accipitur magis propre. Et sic (ut proprie loquamur) sinderisis dicit potentiam affectiuam, inquantum naturaliter habilis est ad bonum, & ad bonum tendit: cōscientia uero dicit habitum intellectus practici, lex uero naturalis dicit obiectū utriusque. ET per hoc patet responsio ad quæstionem ultimam. Qualiter sinterisis se habeat ad concupiscibilem, rationalem, & irascibilem. Illę enim tres potentiæ indifferenter nominant potentias animæ, siue secundū quod mouentur naturaliter, siue secundum quod mouentur deliberatiue. Sinderisis autem nominat potentiam affectiuam, secundū quod mouetur naturaliter, & recte: & ideo non distinguitur ab illis potentiis secundum essentiam potentiæ: sed secundum modum mouendi: & quia secundum illum modum mouendi semper mouet recte, hinc est, quod dicitur super alias uolare, & aliis errantibus non se immiscere, sed eas corrigere.

QVAESTIO II.

An synderesis per peccatum extingui possit?

VTRVM sinterisis possit per peccatū extingui. Et quod sic uidetur. Super illud Psal. *Psal. 13.* Corrupti sūt, & abhominabiles facti sunt Glosa. Omni ui rationalis

nali priuati: sed sinderisis est potentia rationalis: ergo per magnitudinem peccati potest sinderisis priuari saltem quantum ad actum. ITEM. Super illud Psal. Ab altitudine diei timebo. Glos. Stupor est, qui non sentit. Et post subiungitur. Stulta arrogantia similis est stupori, quando quis de se præsumens, nec timet, nec cauet: ergo sicut per stuporem cōtingit corpus fieri insensibile respectu morbi corporalis, ita & animam cōtingit fieri insensibilem respectu morbi spiritualis. si ergo synderesis remurmurat morbo spirituali, uidetur quod synderesim contingit aliquādo extingui. ITEM. Hæretici pro errore suo sustinent mortem sine aliquo remorsu conscientiæ: si ergo synderesis est remurmurare malo, & in eis non remurmurat aliquo modo, uidetur quod in eis sit extincta omnino. ITEM. Fomes se habet per oppositum ad synderesim: sed fomitem contingit totaliter extingui: sicut patet in beata Virgine: ergo uidetur, quod similiter synderesim contingat extingui per peccatorum multiplicationem. Sed contra. In Glo. præhabita super primum Ezech. Facies aquilæ &c. Gloss. Scintilla conscientiæ in Caym non extinguitur. Si ergo Caym fuit magnus peccator, uidetur quod per peccatum extingui non habeat. Item. Aug. in 2. de ciui. dei Tanta est uis probitatis, & castitatis, ut omnis uel pene omnis eius laude moueatur humana natura, nec usque adeo sit turpitudine uitiosa, ut totum amittat sensum honestatis: ergo si est sensus honestatis est synderesis, uidetur quod non possit per peccatū extingui. ITEM. Quæ naturaliter insunt, sunt inseparabilia: sed synderesis inest nobis naturaliter: ergo uidetur, quod actum eius nō possumus omnino per peccatū amittere: cum uitium (sicut dicit Aug.) non deleat extrema naturæ uestigia. ITEM. Si in aliquibus deberet extingui, maxime esset extincta in damnatis: sed in damnatis synderesis non extinguitur, quia remorsus conscientiæ est ex actu synderesis: & hic remorsus maxime urget in eis, quia nec ignis eorum extinguetur, nec uermis morietur: ergo &c.

Psal. 55.

Lib. 19. de Ciui. dei. ca. 12. circa finé.

Gloss. Hier.

RESOLVTIO.

Impediri quo ad aliquem actum quodammodo & aliquando potest; deleri autem omnino non potest.

RESP. Dicēdum, quòd synteresis quantum ad actum impediri potest, sed extingui non potest. Ideo autem non potest extingui, quia cum dicat quid naturale, non potest a nobis omnino auferri. Vnde & Gloss. dicit super illud Luce. 10. Abierunt semiuiuo relicto. Immortalitatem exuere; sed rationis sensum omnino abolere non possunt, quin homo possit sapere deum, & cognoscere: nec unquā uitium delet extrema naturæ uestigia. Quamuis autem actus eius omnino auferri, uel extingui non possit: potest tamen ad tempus impediri, siue propter tenebram obcæcationis, siue propter lasciuiam delectationis, siue propter duritiam obstinationis. Propter tenebram obcæcationis

rationis impedit synteresis ne malo remurmuret, pro eo quod malum creditur esse bonum: sicut in hæreticis, qui morientes pro impietate erroris, credunt se mori pro pietate fidei: & ideo remorsum nõ sentiunt, sed magis quoddam gaudium siccum, & uanum. Propter lasciuiam delectationis similiter impeditur: aliquãdo.n.in peccatis carnalibus, ita absorbetur homo ab actu carnis, ut remorsus locum non habeat; quia carnales homines tanto impetu delectationis feruntur, ut ratio tunc nõ habeat locum. Propter duritiam obstinationis etiam impeditur synteresis ne ad bonum stimulet, sicut in damnatis, qui adeo sunt in malo cõfirmati, ut nunquam possint ad bonum inclinari: & ideo synteresis quantum ad instigationẽ ad bonum sempiternum habet impedimentum: & propterea quantum ad istum actum potest dici extincta: nõ tamen extincta simpliciter, quia habet alium usum, uidelicet remurmurationis. Secundũ enim illum usum, secundum quem synteresis habet pungere & remurmurare contra malum, maximè uigebit in dãnatis: & hoc dico prout remurmuratio, contra malum tenet rationem pœnæ, non prout tenet rationem iustitiæ, quia illa remurmuratio erit ad commendandum diuinã iustitiam, sed non erit ad elicien dum fructuosam pœnitentiam. Vnde remurmurabit synteresis in damnatis contra culpam, in relatione tamen ad pęnam. Et sic patet, quod sinteresis quantum ad actum impediri potest, nunquam tamen extingui potest uniuersaliter quantum ad actum omnem, & quantum ad omne tempus, sicut rationes probant, quæ ad secundam partem inducuntur: & ideo concedendę sunt.

Ad illud uerò, quòd obiicitur, de Glo. quod per malũ contingit priuari omni ui rationis. Dicendum, quòd ratio sumitur ibi pro potentia deliberatiua, & mouente modum deliberationis, quę in aliquibus omnino est ad malũ conuersa: sinteresis aũt (ut prius ostensum est) non dicit uim animæ rationalis ut mouentem per modum deliberationis, sed ut mouentem per modũ naturę: & ideo Glo. illa non facit ad propositum. Nec est intelligendum, quod Glo. illa uelit dicere, quod per pctm̃ fiat priuatio quantum ad potentiam, sed quã tum ad rectitudinem potentiæ. Ad illud, quod obiicitur, quod homo efficitur stupidus per peccatum. Dicẽdum, quod similitudo illa attenditur quantum est ex parte potentię deliberatiuę, secundum quam hẽt in nobis esse stulta arrogantia. Posset tamen dici, quod stupor nõ aufert simpliciter sensum, sed aufert solũmodo ad tempus: & benè potest esse, quod ad tempus anima à Deo incuruetur ad peccatũ, ut nullũ sentiat omnino remorsũ siue propter delectationis intensionem: siue propter excęcationem, cum credat malum esse bonum. Ad illud, quod obiicitur de hereticis iã patet responsio. Cõcedo enim, quod non hẽt usum suum, ut remurmurent malo erroris, in quod ceciderunt: tamẽ nõ est extincta, pro eo quod remurmurat

murat contra alia mala, & contra illa quæ hæretici credunt esse mala. AD ILLVD, quod obiicitur de fomite. Dicendū, quod non est simile, quia fomes est uitiositas præter naturam: & ideo totaliter tolli potest etiam salua natura: non sic autem est de sinderesi. Inest enim secundum primam naturæ institutionem: & ideo natura saluata, non omnino auferri potest. Alia est ratio, quia aliqua est gratia, siue donum gratiæ gratis datum, quod directe repugnat fomiti, & quod amouet carnis corruptionem. Vitium autem, & peccatum non habet esse circa actū sinderesis: & ideo quantuncunque homo peccauerit, remanet tamen in eo tam conscientia, quam sinderesis.

QVAESTIO III.

An synderesis per peccatum deprauari possit?

DE synderesi quātum ad abusum. Et est quæstio, utrum synderesis possit deprauari per peccatum. Et quòd sic uidetur. Glo. super. 1. Ezec. Facies aquile a dextris ipsorum quatuor. ibi. gl. loquens de conscientia, & synderesis dicit sic. Hanc sæpe præcipitari uidemus, & suum locum amittere, cum quidam sine pudore peccant, quibus merito dicitur, Frons mulieris meretricis facta est &c. si ergo præcipitium non est nisi per culpā, patet &c. ITEM. Super illud Hiere. 2. Filii Mempheos &c. Glo. Malignus spiritus de membris inferioribus usque ad uerticem pertingit, quando castam celsitudinem mentis diffidētræ moribus corrumpit: sed casta celsitudo mentis est ipsa synderesis: ergo contingit eam per peccatum corrumpi. ITEM. Hoc uidetur, ratione. Pœna, & culpa habent fieri circa idem: sed secundum actum synderesis, qui est peccato remurmurare, contingit esse animæ punitionem: ergo secundum illum actum contingit esse peccati perpetrationem. ITEM. Synderesis consequitur consciētiam tanquam suum naturale iudicatorium: sed conscientia potest esse recta, & erronea: ergo uidetur necessario, quòd synderesis aliquando moueatur recte, aliquando moueatur oblique: si igitur inordinatio reperta in actu motiuę est culpa: uidetur &c ITEM. opposita nata sunt fieri circa idem: sed donum sapientiæ, & beatitudo lucis consistit circa synderesim, cum donū sapientiæ consistat circa animę supremū: & sinderesis postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus: si igitur dono sapiētię, & beatitudine lucis culpa opponitur, uideī q̄ culpa habeat esse circa illam potentiā ITEM. Sinderesis aut est de bonis maximis, aut de bonis mediis, aut de bonis minimis. Si de maximis: ergo est gratia, uel uirtus: quorum utrunque est falsum, cum sinderesis simul maneat cū peccato Si est de bonis mediis: sed his contingit male uti: ergo synderesi cōtingit male uti: sed malus usus ē culpa: ergo circa actū sinderesis contingit esse culpā. De minimis non est dubium q̄ non est, cum minima sint bona corporis. Sed contra Glo. super Ezec. 1. Synderesis proprie aquilæ deputant, non se miscentem

Ier. 3.

tribus

tribus, sed ipsa errantia corrigẽtem: si ergo non se commiscet tribus, sed potius corrigit, uidetur quòd secundum actus eius non consistat peccatum. ITEM. Ambro. dicit, & Magister adducit in litera super illud Rom. 7. Quod nolo illud facio: ibi dicit, quod homo semper naturaliter uult bonum: ergo cum illa uolũtas non sit aliud, quam sinteresis: sinteresis semper uult bonũ: & si semper uult bonum: ergo nunquam peccat. ITEM. Vis illa quæ secundum motum suum directe repugnat peccato, nõ deprauatur peccato: sed actus sinteresis semper contra culpam remurmurat etiam in pessimis peccatoribus: ergo uidetur, quod non habeat deprauari, & deordinari per culpam. ITEM. Quando tota natura per morbum corrumpitur, non est ulterius possibilitas ad sanitatem: ergo si tota rectitudo animæ aufertur per culpam, iam non esset ultra spes redeundi ad gratiam: sed constat, quòd spes est redeundi, quia de nemine desperandum est, dum est in uia: ergo uidetur, quod aliqua rectitudo remaneat: sed rectitudo, quæ maximè est adhærentiæ, est rectitudo uoluntatis per modum naturæ, & hæc est sinteresis: ergo nõ uidetur, quod deprauari possit per culpam.

RESOLVTIO.

Deprauari potest, at non ex se: sed cum uoluntas per impietatis obstinationem & ratio per erroris excæcationem sibi obuiant.

RESP. Dicendum, quod secundum illos, qui dicunt sinteresim non esse aliud, quam superiorem portionem rationis, circa actum ipsius contingit, esse peccatum. Dicunt enim, quod ipsa superior portio rationis habet dupliciter moueri, aut secundum quòd ad Deum conuertitur & regitur: & dirigitur secundum leges æternas: & sic in ea peccatum non habet esse. Aut prout conuertitur ad inferiores uires: & sic ab eis sumit deuiandi occasionẽ, & potest per peccatum deprauari. Et ponunt exemplum in peccato Arrii, qui errauit circa trinitatem, & unitatem. Et ita secundũ superiorem portionẽ rõnis, uel secundum sinteresim. Et hoc dicunt, quod Gl. prædicta super Ezec. uult dicere, Nã primo dicit, quod aliis peccantibus nõ se immiscet: postea dicit, quòd præcipitatur, & locũ suum perdit: & utrunque dicunt habere ueritatem secundum diuersas cõparationes superioris portionis, siue ipsius sinteresis. Sed quoniam sicut dicunt Sancti & Glossæ manifestè, sinteresis quantũ est de se, semper habet ad bonũ stimulare, & peccato remurmurare, quamdiu sumus in statu uiæ. IDEO dixerunt alii aliter, scilicet quod sinteresis nominat ipsam uoluntatem, secundum quod habet naturaliter moueri: & quoniam peccatum non habet esse circa actum uoluntatis ut est natura, uel ut mouetur naturaliter, sed solum ut mouetur deliberatiuè: hinc est, quod sinteresis per peccatum non habet deprauari: quia cum ipsa habet alias regere, & dirigere, & dominiũ regẽdi potest perdere: hinc est, quod contingit eam per culpam præcipitari. Præsidentia enim

enim dominii a duobus pendet, uidelicet a rectitudine præsidentis, & ab obtemperantia famulãtis: & quamuis sinterisis quantum est de se, semper sit recta: quia tamen ratio, & uolũtas frequẽter ei obuiat, ratio per erroris excæcationẽ, & uoluntas per impietatis obstinationem: hinc est, quod sinteresis præcipitari dicitur, pro eo, quod effectus eius, & pręsidentia in uires alias deliberatiuas propter earũ repugnantiam repellitur, & cassatur. Et ponitur exemplũ in milite, qui quãtum est de se, semper bene sedet super equum, equo tamen ruente, præcipitari dicitur: sic & in proposito intelligendũ est. Hic aũt modus dicendi tanquam rationabilior a pluribus sustinetur. Et ideo rationes, quę ad hanc partem adducuntur cõcedendæ sunt.

AD ILLVD uero, qđ primo obiicitur de Glo. ꝙ synteresim præcipitari uidemus. iam patet respõsio. Non.n. sequitur, si pręcipitatur, ꝙ propter hoc ꝑ peccatum deprauetur: quia præcipitium eius non tantum attenditur circa actum proprium, sed etiam circa actum aliarum uirtutũ; quibus præsidere debet ipsa synteresis. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ morbus diffidentiæ corrumpit mẽtis celsitudinem, & ꝙ anima corrumpatur usque ad uerticem. Dicendum, ꝙ uertex & celsitudo mentis non uocatur hic synteresis, sed superior portio rõnis. Superior autẽ portio rationis non nominat ipsam potentiam animæ inquantum mouetur naturaliter, sed inquãtum mouetur deliberatiuẽ. Et hoc modo circa ipsam hẽt peccatum consistere, maximè illud quod attenditur secundum actũ rationis, qui est sursum: sicut est peccatum infidelitatis, & desperationis, & alia peccata, quę directe opponuntur uirtutibus theologicis. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd culpa, & pœna circa idem habent fieri. Dicẽdum, ꝙ illud non habet ueritatem, loquendo præcise, pro eo ꝙ pro peccato uoluntatis totum corpus habet puniri. Verum est tamen, ꝙ sicut uoluntas est principium peccandi, ita & principaliter punitur: unde & uermis cõscientiæ plus est afflictiuus uoluntatis: prout est deliberatiua, q̃ prout est natura quędam, propter mutuam repugnantiam. Vtrum autem sola uoluntas sit subiectũm ꝑpnę, uel aliqd aliud: hoc infra suo loco manifestabitur. Dis. 41 q. ult. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ conscientia, quę est iudicatorium præcedens synteresim, est recta, & non recta: ergo & synteresis. Dicendum, ꝙ nõ sequitur, pro eo ꝙ ipsa conscientia nõ tñ consistit in uniuersali, imò etiã descendit ad particulare: nõ tantummodo mouet motu simplici, imò et collatiuo: nec mirum, quia consistit in rõne: cuius quidẽ rõnis est unũ ab altero discernere, & unum ad alterũ conferre: & iõ licet conscientia ꝓut sta: in uniuersali, & mouet aspectu simplici, sit semper recta: prout tamen descendit ad particularia, & confert, põt fieri erronea: propter hoc ꝙ intermiscet se actus rõnis deliberatiuę. Et hoc patet sic. Conscientia.n. Iudicorũ ex ipso primo naturali dictamine

mine dictabat, ꝙ deo est obediẽdum: & ipsa postmodum assumũt, ꝙ deus prẹcipit nunc circuncisionem, & ciborum discretionem. Et ex hoc formatur cõscientia eorum in particulari, ut se circuncidant, & a cibis abstineant. Error iste non uenit ex primo principio, quod quidem uerum fuit, sed uenit ex assumptione, quę quidem non fuit cõscientiæ, prout est naturale iudicatorium, sed potius rationis erroneæ, quæ quidem spectat ad liberum. ar. synderesis autem quantũ est de se, mouetur motu simplici in remurmurando contra malum, & instigando ad bonum Præterea mouetur contra malum, nõ hoc uel illud, sed in uniuersali; uel si aliquo modo inclinetur synderesis ad detestãdum hoc malum, uel illud; hoc non est inquantum hoc, sed inquantũ malũ: & hinc est ꝙ synderesis non obliquatur, sicut cõscientia errat. Alia ẽt posset reddi rõ, qa synderesis nominat ipsam potentiam naturalẽ, ut est naturaliter habilitata: cõscĩa aũt nominat habitum non tantum naturalem, sed ẽt acquisitum: & quia natura quantũ est de se, semper recte mouetur, qđ aũt acquiritur potest habere & rõnem rectitudinis, & obliquitatis: hĩc est, ꝙ synderesi ſp existente recta, cõscientia põt esse & recta, & erronea. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ donum sapiẽtiæ est circa synderesim. Dicendum ꝙ falsum est: oĩa enim dona, & oẽs uirtutes, & beatitudines respiciunt uoluntatem secũdũ ꝙ deliberatiua est. Qđ aũt dr̃ synteresis postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus, hoc intelligitur causaliter: quia nos instigat ad gemitũ pro malis, qbus immersi summus. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ bonis mediocribus contingit male uti. Dicendũ ꝙ illud uerum est de his, quæ mouent̃ ad nutũ lib. arb. sc̃dm cuius actũ proprie attenditur usus, & abusus: synteresis aũt cum sit potentia naturalis, & naturaliter moueat̃, non subest imperio liberi arbitrii: & ideo non sequitur, ꝙ liberũ arb. possit ea abuti. Præterea. Esto, ꝙ possit illa abuti: adhuc nõ sequitur, ꝙ propter hoc in ipsa esset peccatum: quamuis enim liberum arbitrium abutatur oculo, cum intuetur ad concupiscendum: tamen peccatum non dicitur esse in oculo: peccatum. n. non est in eo, quo quis abutitur, sed potius in abutẽte.

DISTINCTIO XL.

Qualiter ex prauitate uoluntatis fiat deprauatio in actu exteriori: ostendens ex opposito, Quomodo ex rectitudine intentionis habeat fieri opus bonum.

Post hæc de actibus adiiciendum uidetur: utrum & ipsi ex fine, sicut uoluntas, pensari debeãt boni uel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes

boni sint in quantum naturaliter sunt: non tamen absolute dicendi sunt omnes boni, uec omnes remunerabiles: sed quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni, Nam simpliciter ac uere sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, idest qui uoluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali uero simpliciter dici debent, qui peruersam habent causam & intentionem. vnde Amb. ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Aug. super Psal. 31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita. n. uidentur mihi esse ut magnæ uires, & cursus celerrimus præter uiã: quia ubi ipsa fides non erat, bonum opus nõ erat. Bonum. n. opus intentio facit, intentionẽ fides dirigit. Non ualde attendas quid homo faciat, sed quid cũ facit, attendat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. His testimoniis insinuari uidetur, ex affectu & fine opera bona esse uel mala. Quibus consonat, quod ueritas in Euangelio ait, Non põt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, sed uoluntas intelligitur: quæ si mala fuerit, non bona, sed mala opera facit: si uero bona fuerit, bona, non mala opera facit.

Lib. of fi. 1. c. 30. to. 1 Tom. 8 præfatione ad illũ Psal. Matt. 7.

An omnia opera hominis ex affectu, & fine bona uel mala sint.

Sed quæritur, Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona, uel mala: Quibusdam ita uidetur esse, qui dicunt oẽs actus esse indifferentes, ut nec boni, nec mali per se sint, sed ex intentione bona bonus, & ex mala malus sit omnis actus. Secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Aliis aũt videtur, quod quidam actus in se mali sint; ita ut non possint esse nisi peccata, ẽt si bonam habeãt causam: & quidã in se boni; ita ut & si malã habeant causam, non tamen boni esse desinat. Quod testimonio Aug. confirmant, qui dicit bonũ aliquando non bene fieri. Quod. n. quis inuitus uel necessitate facit, nõ bene facit: quia non bona facit intẽtione, ut ait Aug. super Ioan. Seruilis, inquit, timor nõ est in charitate: in quo quauis credatur Deo, non tamen in Deum: & si bonum fiat, non tamen bene.

De spiritu, et lite. c. 14. & li. sent. Prosp. c. 372. ac li. 1. confes. cap. 12.

Nemo

Nemo.n.inuitus bene facit, ēt si bonum est, quod facit, Ecce habes quod aliquis non bene facit illud quod bonum est, Facit ergo quod bonum est intentione non bona. Ideo asserunt illi quædam opera esse talia, quæ sic bona sunt, quòd mala esse non possunt, quocunque modo fiant: sicut econuerso quædam sic sunt mala, ut non possint esse bona, quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera, quæ ex fine uel causa bona sunt uel mala, & ad illa referunt saactorum testimonia, quibus ex affectu uel intentione iudicium operum pensari dicunt; Tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Quid Augustinus circa hoc sentire uideatur.

Sed Augustinus euidentissime docet in Libro cōtra mendacium: omnes actus secundum intentionem & causam iudicandos bonos eel malos: præter quosdā, qui ita sunt m ali, ut nunquam possint esse boni, ēt si bonam uideantur habere causam, Interest, inquit plurimum qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ ccnstant esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla uelut bona intentione facienda sunt. Ea quippe opera hominū si causas habuerint bonas uel malas, nunc sunt bona nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata: sicut uictum præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide; & concubitus coniugalis qunndo fit cā generandi, si ea fide fiat ut gignantur regenerandi. Hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas: uelut si iactantiæ causa pascitur pauper, aut lasciuiæ causa cum uxore concubitur, aut filii generantur non ut deo, sed ut diabolo nutriantur. Cū uero opera ipsa per se peccata sūt, ut furta, stupra, blasphemiæ: quis dicat causis bonis esse faciēda, uel peccata nō esse uel, quod est absurdius, iusta peccata esse? Quis dicat, Furemur diuitibus, ut habeamus quid demus paaperibus; aut falsa testimonia proferamus, nō ut inde innocētes lædātur; sed potius saluētur? Duo.n.bona, hic sunt, ut inops alatur, & innocēs nō puniatur. Aut quis dicat adulteriū esse faciēdū, ut per illā cū qua fit, homo de morte liberetur? Testamēta ēt uera cur nō supprimimus, & falsa supponimus, ne hæreditates habeāt qui nihil boni agūt, sed hi potius qui indigētes adiuuant?

Cap. 7. Tom. 4

Ibidē.

Ibidē.

Ibidē. *nant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias uir bonus, ut indigentibus eas largiatur, cū nullū malū, malum sit, si pro bono fiat. Quis hoc dicat nisi qui res humanas moresq; conatur & leges subuertere? Quod .n. facinus non dicatur recte fieri posse, nec impune tantum, uerum etiam gloriose: ut in eo non timeatur suppliciū, sed speretur & præmium, si semel consenserimus in malis actibus, nō quid fiat, sed qua re fiat esse quærendū: ut quæcunq; pro bonis fiunt causis,*

Ibidē. *nec ipsa mala esse iudicentur? At iustitia merito punit eū, qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, ut præberet pauperi: & falsariū qui alienū corrumpit testamentum, ut is esset hæres, qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas: & eum qui se fecisse adulteriū ostendit, ut per illā, cū qua*

Lib. eodem. *fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquandus est fur quilibet furi, qui uolūtate misericordiæ furatur: quis hoc dixerit? Sed horū duorū non ideo quisquā est bonus, quia peior est unus. Peior .n. est qui cōcupiscendo, quā qui miserando furatur. Sed si furtū omne peccatū est, ab omni furto abstinendū est. Quis .n. dicat esse peccandū, et si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum?* Nunc aūt *quærimus, quis actus peccatū sit, uel non: non, quid grauius sit, uel leuius. Intende lector propositis uerbis tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationē: & dignōsces quis actus sit peccatū, qui, s. malam habeat cām; nec ille tantū, quia sunt nonnulli actus, qui etsi bonā habeant cām, tamen peccata sunt, ut supra positū est. Ex quo consequi uidetur, quia non semper ex fine iudicatur uolūtas siue actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa .n. cū quis gesserit pro aliqua bona cā, bonū uidetur habere finē: nec ex fine uolūtas est mala, nec ex uolūtate actio sit mala, sed ex actione uolūtas fit praua. In quibus aliqui ponunt actū* Iudæorū, *qui crucifigendo Christum, arbitrabantur se obsequiū præstare deo: quia bonū finē dicunt eos sibi posuisse. s. dei obsequiū, & tamen uoluntatē eorū & actionē per-*

Ioā. 18. *uersam fore asserunt.* De *bonis āt nulla fit exceptio in præ*

missis

missis verbis Aug. quin omnis uoluntas bona ex fine sit bona: & ex fine & uoluntate omnis actio bona, bona est: Sed non omnis mala uoluntas ex fine mala est, nec omnis mala actio ex fine & uoluntate mala est; & omnis quæ habet malam causam, mala est: sed non omnis quæ bonam causam habet, bona est. Ideoque cum ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera est hæc regula, sed in malis excipiuntur illa, quæ per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera secundum intentionem & causam iudicantur bona vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, idest, quæ sine præuaricatione fieri nequeunt.

Quidam dicunt prædicta non posse fieri bono fine.

Quæ tamen quidam contendũt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur, ut pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificium deo offert, idem facit (vt ait auctoritas) ac si filium in conspectu patris uictimet, uel sacrificium carnis deo offerat. Abominabilis nempe deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium a morte liberare, malum esse dicũt. Etsi.n. bonum sit hominẽ a morte liberare, tamen sic hominem liberare malũ esse asserunt. Ideoque Aug. in superioribus dicunt tẽperasse sermonem anteq; locutum, vbi ait, Ea quæ constant esse peccata, nullo quasi bono fine, nulla uelut bona intentione facienda. Non enim simpliciter dixit bono fine & bona intentione: sed addidit, quasi & velut; quia talia non fiunt bono fine & bona intentione: sed intẽtione, quę uidetur bona: & fine, qui putatur bonus, sed non est. Nec iõ accepit Aug. ista (ut aiunt) quin causas habeant malas: sed quia causas habent, quæ uidentur bonæ, sunt tamen malæ.

Eccles. 34.

SVPRA ostendit Magister, qualiter uolũtas ex fine habeat rectificari, & deprauari. In hac parte intendit ostẽdere qualiter actus, & quæ opera rectificari habeant, & deprauari ex affectu, & fine. Et quoniã obliquum habet cognosci per rectum, & malum per bonum: ideo pars ista habet duas. In prima parte inquirit Magister; quomodo intẽtio faciat opus bonũ. In secunda parte inquirit, qũo ex obliquitate intentionis, siue uoluntatis habeat fieri opus ma-

malũ.infra dis.41.*Cumque intentio, ut supra dictũ est.&c.*) Prima pars diuiditur in duas partes. In quarũ prima Magister ostẽdit, ꝙ actus pensari habeãt boni, uel mali ex intentione, uel fine. In secunda inquirit, utrũ generaliter hoc sit uerũ, ꝙ bonitas operum causetur ex bonitate intentionis ibi. *Sed quaeritur, utrum oĩa opera &c.*) Et illa secunda pars diuidit̃ in tres partes. In quarũ prima recitat diuersorũ opiniones. In secunda cõfirmat alterã illorũ auctoritate Aug. ibi. *Sed Aug. euidẽtissime docet, &c.*) In tertia uero redit ad confirmanda reliqua. ibi. *Qua tamen quidam contendunt, &c.*

Dub.1. A*ffectus tuus, &c.*) Cõtra hoc uerbum Ambro. obiicitur: Ergo si aliquis cõmittit adulterium intendens facere simplicẽ fornicationẽ, vr̃ ꝙ illud peccatum debeat dici fornicatio, non adulterium. Item. Ex eodẽ affectu põt qs moueri ad credendũ in deum, & ad amãdum ipsum: ergo si opus trahit nomẽ ab affectu, vr̃ ꝙ credere, & amare sint opus eiusdem speciei, & eiusdẽ uirtutis: & eodem noĩe debeant nominari. Res. Dicendum, ꝙ aliquid nominari contingit dupliciter, uidelicet in generali, & in speciali. Nomina generalia in moribus sunt bonũ, & malum. Specialia uero sunt nomina differentiarũ specialium, ut specialium uirtutum, & uitiorum. Cũ ergo dr̃, ꝙ affectus operi nomẽ imponit, hoc intelligitur de nomine generali: ipse uero obiicit de nomine speciali.

Dub.2. *Iustitia merito punit eum, &c.*) Contra. Videtur enim, quòd talem iustitia iniuste punit. Habere enim superflua, uitium est: ergo resecare superflua est uirtutis. Similiter. Dare pauperi unde alatur, hoc uirtutis est: si ergo iniustũ est aliquem puniri pro opere uirtutis, iniuste facit iustitia, quae talem punit. Item. Idem deus, qui praecepit filiis Israel, ꝙ furarentur uasa Aegyptiorum Exo.12. praecepit eleemosynam dari pauperibus: sed illi, qui furati sunt uasa uolentes implere mandatum diuinũ, non peccauerunt: ergo pari rõne ille, qui furatur ut det pauperi, furando non peccat. Item. In omni peccato est conuersio inordinata ad bonũ cõmutabile: sed iste qui furatur, ut det pauperi, nihil amat inordinate, nec aliquid amat ex cupiditate: ergo uidetur, ꝙ nõ peccet aliquõ modo. Res. Dicendũ ꝙ talis absque dubio peccat, quia facit cõtra diuinum mandatum: facit ẽt contra proximum, quia rẽ eius ipso inuito contractat: & ideo iste punitur non solũ a deo, uerum ẽt a proximo. Ad illud uero quod obi citur, ꝙ iuste facit dum resecat superflua. Dicendũ ꝙ ad unumquemque spectat resecare, superflua propria: superflua aũt aliena resecare non spectat, quando nõ est constitutus super eum nec dñs, nec iudex: & ideo cum aliena superflua resecat, quod non suum est, usurpat: & propter hoc punitur de iniustitia. Ad illud, quod obiicitur de filiis Israel. Dicẽdum, ꝙ non est simile, quia dñs dispẽsauit cum eis, qñ praecepit eis, ꝙ furarentur: imo quod plus est, res alienas in dominium eorum transtu-

trāstulit: & hoc bene poterat, quia ipse est dominus omnium. Hoc aūt domini præceptū, quo dominus pcepit facere eleemosynam non se extendit ad bona aliena, sed ad propria: unde nullo modo illi mādato repugnat, quo præcipitur, non furari: imo illud supponit, & illud cum illo concordat, secundum ꝙ dicitur Prouer. 6. Honora dominū de tua substantia. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ nec amat inordinate. Dicēdū, ꝙ inordinatio amoris dupliciter potest esse: aut qa amatur res, quæ non debet, aut quia amatur res amplius quam debeat. Et dum quis facit contrariū eius, quod dominus pręcipit, siue moueatur magna affectione, siue parua, peccat: & est eius actio inordinata ex magnitudine dilectionis, & ex cōtemptu diuinæ prohibitionis.

Dub. 3. *In quibus aliqui ponunt actū Iudeorum, &c.*) Hoc uř esse falsum; qa sicut dicit Sap. 2. Ex malitia, & inuidia Christum cōdemnauerūt morte turpissima. Et 27. Matt. dicitur. Sciebat.n. ꝙ per inuidiam tradidissent eū: si ergo sciebant se malefacere, non arbitrabantur obsequiū se deo præstare. Resp. Dicendum, ꝙ hoc non dicitur quantū ad omnes Iudæos, sed quantū ad simplices, qui per maiores decepti sunt. Maiores enim Iudæi sicut principes sacerdotum, & scribæ moti sunt ex inuidia, & malicia, quia bene cognoscebāt eius sanctitatem, & innocentiam, quamuis lateret eos diuinitas. Simplices uero, & populares moti sūt ex ignorantia. Audientes enim a maioribus, ꝙ blasphemasset, putabant se occidendo Christū blasphemum interficere: & sic obsequium deo pręstare. Ista tamen ignorātia non excusat, pro eo quód opera, quę Christus fecit, non solum magnis, sed etiā paruis notitiam sanctitatis eius præstare poterant.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An omne opus, quod bona intentione fit, bonum sit?

AD intelligentiam autem huius partis, in qua Magister principaliter agit de bonitate operum, quam habent ex intentione incidit hic quæstio circa duo. Primo quæritur de bonitate, quam opera ab intentione recipiunt. Secundo uero quæritur de bonitate, quā opera intentioni superaddunt. Circa primū quærūtur tria. Primo quæritur de bonitate operum quātum ad qualitatem, utrum uidelicet qualitas operum qualitati intētionis generaliter correspondeat. Secundo quæritur quantum ad quantitatem, uidelicet utrum quantum quisque intendit, tantum faciat. Tertio quæritur quantum ad necessitatem, utrū. s. bona intentio absq; operibus ad salutem sufficiat.

VTRVM qualitas operū semper respondeat qualitati intentionis. Et hoc est quærere, utrum omne opus, quod fit bona intentione, sit bonum. Et qđ sic uidetur. Primo auctoritate Ambro. quam Magister adducit in litera. Affectus operi tuo nomen imponit: si ergo denominatio operis est a qualitate,

& in-

datum dei non peccet: igitur quantuncunque bonum intendit, si contra dei mādatum faciat, non erit bonum, sed malū: ergo non est generaliter uerū, quod qualitas operis a qualitate intentionis causetur. ITEM. Bonum absolutum præsupponit bonum ex circunstātia: nihil enim est simpliciter, & absolute bonum, nisi uestiatur debitis cōditionibus, & circunstantiis: sed aliqua sunt opera, quæ semper dicunt carētiam debitæ circunstantię, sicut interficere innocentem, aut dicere falsum scienter, & consimilia: ergo uidetur, quod quantuncunque aliquis talia bona intentione faciat, non erunt simpliciter bona: ergo nō uidetur, quod qualitas operis semper respondeat qualitati intentionis.

RESOLVTIO.

Tunc opus aliquod explete bonum erit: cum non modo, finis, intentio quæ uerum ordinatio bona erit: rectaque uia ad bonum tendet.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod circa hoc ab antiquo duplex fuit opinio, sicut Magister explicat in litera Quidam enim dixerunt, quod generaliter uerum est, quod opera bona, uel mala pensantur ex intentione. Alii uerò dixerunt, quod opera non pensantur generaliter bona, uel mala; sed solum illa, quæ in differentia sunt ad hoc quod fiāt bene, uel male: illa autem opera, q̄ sunt mala secundū se, ex intentione pensari non possunt: quia quacunque intentione fiant, semper mala sunt. Quælibet autem harum opinionum uerum dicit, si recte intelligatur. Intentionis enim qualitas dupliciter potest accipi, secundum quod intentio dupliciter dicitur, Vno enim modo intentio dicit bonitatem finis: Alio uero modo nō tantum dicit bonitatem finis, sed etiam ordinationem eius, quod est ad finem, quem appetit. Et secundum hoc dupliciter potest dici intētio bona uel mala. Vno modo dicitur intentio bona, in qua est perfecta, & bona ordinatio operis ad finem intentum: & econtra dicitur mala, in qua est ordinatio indirecta: & hoc modo bonitas intentionis non tantummodo respicit bonitatē finis, sed etiam rectum ordinē eius, quod est ad ipsum finem: hæc enim duo necessario requiruntur ad hoc, quod oculus sit simplex, sicut dicit Bern. ad Euge. uidelicet quod ueritas sit in electione, & charitas in intentione. Et hoc est dicere, quod tunc est oculus mentis simplex, siue intentio bona, quando hoc amat finaliter, quod est amandum, & eligit quod est eligendum: & hoc modo qualitas operis semper respondet qualiati intentionis, nec habet instantiam, imo si oculus est simplex, totum corpus erit luminosum: & si oculus est tenebrosus, hoc est intentio mala, & opus iudicatur malum. Alio modo dicitur intentio bona, quia illud quod finaliter intendit, est bonum: & mala, quia illud quod finaliter intendit, est malum. Et hoc modo non est generaliter uerum, quod qualitas operis causetur a qualitate intētionis: Et hoc dico quātū ad qualitatē.

qua

quæ est bonitas. Si quis enim mentitur utpote ad liberationē innocētis, uel furatur ut pascat pauperem, non dicitur benefacere, sicut dicit Aug. & etiam Apostolus. Non sunt facienda mala, ut ueniant bona. Quantū autem ad qualitatem maliciæ, non habet instantiam: imo necessario malicia operis correspondet intentioni malæ intendenti. Qualecunque. n. sit opus, dum faciat illud homo mala intentione, deus qui scrutatur corda, malum reputat. Cum enim ad bonitatem operis necessario requiratur intentio boni finis, sola illa desistente opus iudicatur esse malum; non tamen illa sola assistente iudicatur esse bonū, quia plura exiguntur ad cōstruendum, q̄ ad destruendum. Rom. 3

Ex his patet responsio ad quæstionem propositam, & ēt ad obiecta pro magna parte. Nam obiecta, quæ probant, q̄d ueritas operis non correspondet bonitati intentionis, loquūtur de bonitate intentionis, prout ipsum finem respicit: & sic uerum concludunt, quia ad hoc quod opus sit bonum, non sufficit quod homo intendat bonū, sed etiam exigitur, quod recta uia tendat ad bonum. ARGVMENTA uerò ad oppositū pro magna parte procedūt alia uia, uidelicet prout intentio dicitur esse bona, non solum quia intentū est bonum, sed ēt quia ordinatio est bona. Et sic intelligitur auctoritas Ambro. qua dicitur. Affectus tuus operi tuo nomen imponit: & ratio secunda, & tertia. Nam uoluntas non dicitur esse bona in se, nec ēt bona arbor ex bonitate intentionis, nisi secundū quod intentio dicitur esse bona, q̄a bono modo ad bonum finem intendit. AD ILLVD quòd obiicitur, q̄d mala intentio sufficit ad faciendum opus malū. Dicendum, q̄ non sequitur ex hoc, quod finaliter intentio bona sufficiat ad bonū. Facilius enim est destruere, quam cōstruere. Et quia bonum attendit secundum constitutionem ex concursu multarū circunstantiarum, malum uero attenditur ex cuiuscunque priuatione; hinc est, quod malum est omnifarie, & bonū uno modo: & ideo nō sequitur, quod si defectus alicuius rei sufficit ad faciendum malum, quod positio eius sufficiat ad faciendum bonum: plura enim exiguntur ad bonum: nec est ibi locus a simili, nec a minori. Rursus. Quia malum est priuatio boni, in talibus non tenet consequentia in ipso, sed potius consequentia econtrario. AD ILLVD, quod obiicitur, quod potentia potius debet influere in opus, quam econuerso. Dicendum, q̄ opus non facit intentionem malā aliquid influendo, sed potius deficiendo. Quia enim opus de se inordinatum est, & intentio non p̄t illud ordinare: hinc est, q̄d dum illi operi se applicat, seipsum deordinat. AD ILLVD, q̄d obiicitur, quod priuatio intentionis priuat maliciam ab actu. Dicendum, quod nō est simile, pro eo quod priuatio intentionis dicitur priuare maliciam ab actu: non quia aliquid intentionis cōferat ipsi actui sed potius quia trahit actū illum extra genus L. Prio.

nus moris: quia nō est opus morale, nisi quod fit ex intētione: & ideo consimilis est modus, arguendi in ista ratione, & in præcedenti, qua arguebatur ex comparatione mali ad bonum. Non enim ualet, Sufficit ad destruendum: ergo sufficit ad ponendum.

QVAESTIO II.

An iuxta quantitatem bonitatis uel maliciæ intentionis erit & quantitas bonitatis, uel maliciæ operis?

VTRVM quantum quis intēdat, tantum faciat: ut sicut opus ab intentione recipit aliquo modo qualitatē; ita etiam recipiat quantitatem. Et quod sic uidetur. Super illud Matth. 12. Bonus homo de bono thesauro &c. Glo. Quantum bonū intendis, tm̄ facis. ITEM. Hoc uidetur ratione. Omne agens per intentionem præfigit sibi finē. ad quem opus suum mensurat: ergo si omne opus morale est ab agente per intentionem; omnis operis moralis mensuratio attēditur in comparatione eius ad finem: sed comparatio ad finem est intētio: ergo quantitas omnis operis moralis penes intentionem attenditur. ITEM Secundum quātitatem charitatis attenditur meritum exterioris operis. Et secundum magnitudinem libidinis attenditur magnitudo exterioris peccati: si ergo charitas (ut dicit Bern.) respicit intētionem, & similiter libido, quæ dicit quietationē in bono creato: ergo uidetur quod quantitas omnis moralis operis secūdūm intentionem mensuretur. ITEM. Si aliquod opus de natura sui generis est ueniale peccatum, nihilominus ille, qui facit illud mortaliter peccat si intendit peccare mortaliter: hoc autem non esset nisi opus reciperet quantitatem in genere moris ab intentione: ergo &c.

SED CONTRA. Si quantum quis intendit, tantum facit: ergo si Linus siue aliquis alius paruus sanctus intenderet mereri gloriam Petri, mereretur gloriam Petri, & si amplius intēderet, amplius mereretur: ergo habenti minorem charitatē redderetur maius prēmiū, q̄ est plane falsum. ITEM. Si quantū quis intendit, tm̄ facit: ergo si aliquis adulterans intendit peccare uenialiter, peccat uenialiter: si ergo hoc est plane falsum, manifestū est, quod quantitas operis non cātur ex quantitate intentionis. ITEM. Quāto aliquis est humilior, tanto minus boni credit se facere: sed intentio sequitur creduliratē, q̄a fides dirigit intentionē: ergo quāto quis humilior est, tāto minus bonū intēdit facere: si ergo bonitas operis mēsuratur penes quantitatē intentionis, uī quod quanto q̄s esset humilior, tanto opus eius esset minus bonum: sed hoc est plane falsum: ergo &c. ITEM. Vnus simplex cum facit paruū peccatū, credit esse grauissimū peccatū: alius impius, & iniquus cū facit maximū peccatum, credit se ualde parū peccare. Si ergo opus mensuratur penes intētionem, uidetur quod iniquus, & malitiosus minus peccet in enormi gñe peccati, quā unus simplex in genere peccati q̄tumcūque leui. Si igiī hoc est planè

falsum:

falsum: ergo & illud ex quo sequitur; uidelicet quod quantitas operis correspondeat quantitati intentionis.

RESOLVTIO.

Iuxta diuersam quantitatis acceptionem quantitas bonitatis uel malitiæ operis & respondebit, & non respondebit quantitati malitiæ, uel bonitatis intētionis.

RESP. Dicendum, quod sicut in præcedēti Problemate duplex distinguitur qualitas intentionis: sic & in hoc intelligēdum est, quod quantitas intentionis dupliciter potest intelligi, uidelicet aut ratione actus intendendi, aut ratione ipsius intenti. Et secundum hoc distinguitur ista locutio dupliciter, Quantum intendis, tātum facis. Quia tantum, & quantum possunt esse nomina, uel aduerbia. Si quantum, & tantum sint aduerbia, tunc dicunt quantitatē actus intēdendi: & tunc est locutio uera generaliter; siue respectu bonorum, siue respectu malorum: quia quantum actus intendendi est intentus in bonitate, & malitia, tm̄ operatio exterior est bona, uel mala. Omne enim meritum, & demeritū ad actum uoluntatis reducitur: licèt circunstantiæ exteriores aliquo modo faciant ad maiorem uolūtatis deprauationem Si autem quantum, & tātum sint nomina: tunc dicunt quantitatem ex parte intenti: & sic non est generaliter uerus ille sermo, quia opus exterius factum non semper commensuratur ei, quod intentio intendit. Frequēter enim intendit homo facere magnum bonum, & facit paruum, quia modicam habet charitatem. Habet tamen aliquo modo ueritatem in malis, uidelicet intendendo, licet nō diminuēdo: & prout tantum, & quantum dicunt quandam comparationem proportionis, non commensurationem æqualitatis. Vnde qui intendit multum peccare, multū peccat, qualecunque opus faciat. Non tamen qui intendit parum peccare parum peccat, maxime si opus facit, quod multum habet de deformitate.

EX HIS patet responsio ad quæstionem propositam. Concedo enim, quod quātitas bonitatis, & malitiæ in opere correspondeat quantitati bonitatis, & malitię in intētione, secundū quod quantitas intentionis attēditur quantum ad actum intendendi, sicut rationes ad primam partem inductæ ostendunt. Cōcedo etiam nihilominus quod quantitas operis nō semper correspondet quantitati intētionis: secundum quod quantitas intētionis attenditur ex parte intenti, sicut ostendunt rationes, quę ad secundam partem inducunt. AD ALIAS tamen duas rationes, quæ ultimo inducuntur responderi potest, ꝙ non cogunt, pro eo ꝙ nō est idem dicere de aliquo, ꝙ credit facere magnū, uel paruum bonum, siue malū quod intendit. Aliud enim est æstimatio, aliud est intentio: & quamuis opus sequatur æstimationem, nō tamen sequitur per intentionem. Pręterea. Illę duę rationes, sicut & aliæ procedūnt de quantitate intētionis a parte intenti. Quamuis .n. humilis homo parū intendat facere: nihilomi-

nihilominus tamen magnæ bonitatis est eius intentio, dum ex magna uirtute mouetur ad illũ faciendum. Similiter cũ iniquus hó intendit modicum malum facere: tamen quia ex magna libidine facit, multum seu ualde est praua eius intentio, dum nimiũ adhæret bono creato: & ideo nó sequitur, ꝙ minus peccet ille, q magis est malitiosus.

QVAESTIO III.

An sola intentio sine executione operum ad uitam æternam sufficiat?

DE bonitate operum quantũ ad necessitatem, utrum uidelicet intentio absque bonis operibus sufficiat ad uitam æternam: & quòd sic uidetur. Bern. de libr. arb. Intentio sufficit ad meritum, bona actio requiritur ad exemplum: ergo uidetur, ꝙ quantum ad meritum uitæ æternæ non sit necessaria bonitas actionis exterioris. ITEM. Super illud Ps. 31. Dixi confitebor. Gl. Votum pro operatione iudicatur: ergo tantum ualet bene uelle, quantum uelle, & operari: ergo &c. ITEM. Greg. in quadam Homil. Non est uacua manus a munere, cum arca cordis repleta fuerit bona uoluntate: ergo plenitudo intentionis, & uoluntatis æquiualet plenitudini operationis: igit̃ sine illa potest sufficere ad salutem. ITEM. Mereri uitam æternã est in potestate nostra: sed opera exteriora nó sunt in potestate nostra: ergo uidetur quod opera exteriora non sint necessaria ad merendum uitam æternam: igitur ad meritum uitæ æternæ uidetur sufficere intentio sola. ITEM. Intentio, & uoluntas non pendent ex opere: ergo opere nón existente, potest esse bonitas tam in uoluntate, q̃ in intentione; sed qui habet bonam uoluntatem, & intẽtionem est iustus: & omnis talis habet, quod sufficit ei ad uitam æternam: igitur ad meritũ uitæ æternæ uidetur intentio sufficere absque exteriori operatione.

SED CONTRA. Matt. 25. Esuriui, & non dedistis mihi manducare: ita dominus dicet reprobis: & propter hoc feret sententiam damnationis contra eos: si ergo propter defectum bonorum operum quis damnatur, exercitium bonorũ operum est ad salutem necessarium: ergo intentio sine operibus non sufficit ad meritum: ITEM. In Canonica Iaco. 2. Fides sine operibus mortua est; sed non est efficacior ad merendum intentio, quàm fides: ergò si fides nó sufficit ad meritũ sine operibus, pari ratione nec intẽtio. ITEM. Gre. in quadã Homil. Amor dei non est otiosus: operatur enim magna, si est: si autem operari negligit, amor non est; ergo si opera non adsunt, non adest ueritas amoris: sed nihil est meritorium uitæ æternæ absque uero amore charitatis: ergo circunscriptis operibus intentio non sufficit ad meritum. ITEM. Philosophus dicit, quòd ad uirtutem tria requiruntur, uidelicet scire, uelle, & impermutabiliter operari: ergo si non est operatio, non est salua uirtutis ratio; sed ubi non saluatur uirtutis ratio, nec poterit saluari sufficiẽtia meriti: ergo uidetur, quòd absque operatione uitam æternam nó con-

Homil. 30. in Euang. non longè a principio.

condigne, nec sufficienter mereamur. ITEM. Si sola intentio, uel uolūtas iterior sufficeret ad meritum: sed habenti gratiam facillimum est uelle bonum: ergo facillimum est mereri uitam ęternam, cuius contrarium dicit dominus Mat. 7. qđ arcta est uia, quæ ducit ad uitam.

RESOLVTIO.

Si adsit possibilitas exequendi, non sufficit: si non adsit, sufficit.

RESP. Dicendum, quòd cum quæritur, utrum intentio, & uoluntas interior sufficiat ad meritū absque exteriori, Distinguēdum est. Aut enim ille qui hēt intentionem, habet facultatem bene operandi, aut non. Si non habet facultatē, cum nemo obligetur ad impossibile, si bonam habet uoluntatem, & directam intentionem, tunc sola plenitudo uoluntatis internæ sufficit ei ad meritum uitę ętarn ę absque exteriori operatione. Si autem adsit facultas, & se offert oportunitas, intentio non potest ad meritum sufficere absq; opere. Ratio autem huius est diuini mandati obligatio, & uirtutis perfectio, & uoluntatis plenitudo. Diuini mandati obligatio facit, ut intentio sine operibus non sufficiat, cum se offert oportunitas, & facultas. Mandata enim dei non solum obligant ad uolendum, sed etiā ad faciēdum: ideo qui non implet diuina mandata cum possit, potius mereretur irā, quam mereatur gloriā. Virtutis etiam perfectio est ratio, quare non sufficit sola intentio, quoniam uirtus est ultimum potentiæ, & ideo eleuat potentiam ad aliquod magnum, & arduum: potentię autem animę non habent suam uirtutem, siue perfectionem completam, nisi exeant in opera sibi debita, quādo adest facultas, & oportunitas. Et ideo illa intentio, qua quis uult, & intendit bonum, & tamen non facit, cum possit, nō est intentio uirtuosa, ac per hoc nec meritoria. Volūtatis etiam plenitudo ratio est, quare nō sufficit sola intentio: quoniam plena uolūtas ponit effectum si adsit facultas: alioquin non dicitur plene homo aliquid uelle, si nō facit cum possit facere; sed semiplene, & pigre uult: sicut piger qui uult, & nō uult. Et propterea dicit Gre. q; nemo debet sibi blandiri de bona uoluntate immo ad delectationem conditoris lingua, mens, & habitus requiritur, & sicut hortatur nos B. Ioā. 1. Can. 1. Diligere debemus non solum uerbo, & lingua; sed opere, & ueritate. Quoniam igitur cum adest facultas, & se offert oportunitas, absque operibus nec est mandatorum dei impletio, nec uirtutis pfectio, nec uoluntatis plenitudo, & absque his non est sufficientia meriti: hinc est quòd ad meritum uitæ ęternæ non sufficit bonitas intentionis absq; bonitate operis exterioris. Et rationes, quę hoc ostendunt, concedendæ sunt.

AD ILLVD ergo, quòd primo obiicitur in contrarium de Bern. quòd bona intentio sufficit ad meritum. Dicendum, q loquitur de intentione illorum operum, quę non sunt in præcepto: non ratione illorum, quę in præcepto sunt. Vel dicendū, quòd loquitur in eo casu, quando,

do, scilicet non adest facultas bene operandi exterius. AD ILLVD, quod obiicitur, quod uoluntas pro facto reputatur. Dicendum, quòd uerum est, quando nõ se offert bene operandi opportunitas, & facultas. AD ILLVD uero Greg. quòd non est uacua manus a munere &c Dicendum, quòd facienda est uis in hoc, ꝙ dicit, cum arca cordis repleta fuerit bona uoluntate: nunquam enim (sicut dictũ est prius) plene bonam uoluntatem habet, qui potest facere bonum illud, cuius habet uoluntatem, & ad fructum non peruenit.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ opera non sunt in potestate nostra. Dicẽdum, quòd hoc solum concludit, quòd in eo casu sufficit intentio, quando deest facultas ad perficiendum operationem bonam. AD ILLVD, quod obiicitur, quod bona uoluntas non pendet ex opere. Dicendũ, quòd uerum est: attamen cum adest facultas plena, uoluntas necessario ponit bonum opus: ita quòd si bonum opus non ponitur, aut nunquam uoluntas fuit plena, aut desinit esse plena. Quod ergo sine operibus nõ sufficiat, hoc non est, quia plenitudo bonæ uoluntatis ex operibus pendeat: sed quia bona uoluntas si plena est, necessario in bona opera redundat, offerente se facultate, & opportunitate.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An opus bonum, tum maxime priuilegiatum addat quid supra bonam intentionem?

CONSEQVENTER quæritur quantũ ad secundum principale de bonitate, quam opera superaddunt bonitati intentionis. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, utrum aliquid addant opera bonitatis, uel meriti supra bonam intentionem ratione prærogatiuæ dignitatis. Secundo quæritur, utrũ addant ratione quantitatis ex parte dati. Tertio quæritur, utrum aliquid addant ratione numerositatis.

VTRVM opera exteriora aliquid addant supra bonam intentionem ratione suæ excellentiæ, & dignitatis, sicut sunt opera priuilegiata. Et ꝙ sic uidetur: super illud Phili. Quæ sit super eminens magnitudo, Glo. Quoddam incrementum gloriæ habebunt summi doctores ultra id, ꝙ communiter habebunt alii; hoc autem non est nisi ratione doctrinæ, quam aliis communicãt: ergo &c. ITEM. Communiter ĩ ecclesia magis solennizãtur martyres, quam confessores: sed constãs est, ꝙ ecclesia sanctis exhibuit honorem secundum meritorum suorum exigẽtiam: ergo maiori gloria digni sunt, q̃ mortem pro Christo patiuntur, quã illi, qui pati uolunt. ITEM. Christus nobis aliquid meruit per passionem, quòd ante non meruerat nobis, utpote apertionẽ ianuæ, & multorum charisma-

tū diffusionem: si ergo charitas Christi fuit eminentissima ab instanti conceptionis, & maioris fuit efficaciæ cum passione quā sine: ergo uidet, ꝙ in quolibet alio excellentia operis exterioris addat ad meritum bonæ uoluntatis, siue intentionis. ITEM. Bonum additum bono facit magis bonum: sed opus priuilegiatum est bonum; ergo additum intentioni facit eam magis bonam. Sed ꝙ addit ad bonitatem addit ad meritū; ergo &c. ITEM. Si opera priuilegiata nihil adderent supra bonitatē intentionis; ergo qui ea faceret, frustra laboraret; si ergo impium est dicere, quòd qui facit opera excellentia, frustra laborat, uidetur, ꝙ opus excellens addat super intētionis bonitatem.

SED CONTRA. De Beato Martino cantat ecclesia. O beata anima, quam & si gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrii non amisit; ergo ita uidetur quòd beatus Martinus habuit palmam martyrii ꝑ bonitatem intentionis; sicut si sustinuisset acerbitatē passionis; ergo non uidetur; ꝙ opus excellens aliquid addat supra bonitatem intentionis. ITEM. Operans non placet propter operationē, sed magis operatio propter operantem, quantumcumque operatio illa sit nobilis; ergo quātumcunque sit nobilis operatio, nisi deus approbat operantem, tantum approbat operationē; igit non uidetur ꝙ hō maioris ꝑmii efficiat apud deum dignus ꝑꝑ operationem excellentem super additā bonitati uolūtatis. ITEM. Si aliquis sustineret mortē ꝑ mundo, potius demereret apud deū quàm aliquid mereretur; igitur sustinentia mortis pro Christo si quomodo placet deo, hoc ideo non est ob aliud, nisi quia ordinatur ad Christum; sed illa ordinatio est mediante intentione; ergo tota bonitas operationis quantumcunque excellentis ex intētione habet ortum, & ꝑꝑ illam deo placet; sed ubi unū propter alterum, utrobique tantum unum: igitur tantumdem placet inte tio perfecta, & bona cum opere, quantum placet sine opere. ITEM. Si aliqua opera faciunt ad meritum, illa sunt opera maximę humilitatis, & uilitatis; hęc enim opera deus maxime comēdat; sed opera p iuilegiata sunt opera cuiusdam excellētię, & dignitatis; ergo uidetur ꝙ minime inter omnia genera operum addat ad bonę intentionis meritum. ITEM. Vbi facultas deest uoluntas reputatur pro facto, sicut determinatum est supra: & hoc non est ob aliud, nisi quia alias nō esset plena, & perfecta uoluntas; si igitur uoluntas per se sola pro opere reputat, ut ꝙ in tali casu opus priuilegiatū nihil addat suꝑ intentionis bonitatē, & meritum.

RESOLVTIO.

Addit quidem, tum in primis exemplum, & ædificationem: inde aureolam, quod est accidentale præmiū; tertiò quidquā de merito cōgrui; nihil tamē de merito cōdigni.

RESP. Dicendum, ꝙ maius bonum pōt aliqd dici dupliciter. Aut intensiue, utpote quia plus deo placet: aut extēsiue, utpote quia pluribus ꝓdest: Et ſm hoc dupliciter pōt intelligi, qđ opus priui-

priuilegiatum addat ad bonitatem intentionis, Aut quantum ad proximorum ędificationem, aut quãtum ad dei approbationem. Et primo modo attẽditur argumentum quantum ad exemplũ: secundo modo quantum ad meritum. Si igitur loquamur de additione quantum ad exemplũ, sic absque dubio opus priuilegiatum addit ad bonitatem intentionis, quia bonitas intentionis non lucet exterius, nisi per ostensionem bonorum operum, & maxime priuilegiatorum. Si aũt loquamur scđo modo, scilicet quantum ad additionem, q̃ attenditur quantum ad meritũ: sic distinguendum est, quòd est loqui de merito respectu p̃mii substãtialis & respectu præmii accidentalis. Respectu præmii accidẽtalis opus priuilegiatum addit supra bonam intẽtionem, & uoluntatem; quia præmium accidentale, quòd est aureola nõ debetur uoluntati secundum se; sed uoluntati in opere. Si autẽ loquamur de merito respectu pręmii substantialis, adhuc oportet subdistinguere, quia est meritũ congrui, & est meritum condigni. Quantum ad meritum congrui, absque dubio opus priuilegiatum addit supra bonitatem intentionis, pro eo quod uoluntas in illo opere præparatur, & disponitur ad susceptionem maioris gratiæ, per quam digna est maiori retributione. Si autem loquamur de merito condigni, sic absque dubio non addit, pro eo quòd quantitas meriti condigni pensatur ex quantitate radicis, & tãtum placet deo quis, qui habet uoluntatem plenam, & non potest habere opus, quantum & ille qui habet uoluntatẽ, & opus, quantum ad essentialis pręmii retributionem: si sunt in æquali charitate. Et sic patet qđ opus priuilegiatum ratione dignitatis suæ aliquid addit supra bonitatem intentionis, licet non addat omni modo additionis. Ideo concedendę sunt rationes, quæ ad primam partem inducuntur.

Ad illud uerò, quod obiicitur de beato Martino, quod palmam martyrii non amisit. Dicendum, quòd palma martyrii non accipitur pro præmio accidentali, quod est aureola; sed pro præmio substantiali, qđ est aurea; utrũque enim est martyrii palma; sed unum scilicet aurea respondet martyrio; quia sustinetur ex charitate; alterum uero scilicet aureola respondet ei; quia est specialis priuilegii; & prærogatiuæ. Ad illud, quod obiicitur quod operatio placet propter operantem, Dicendum, quòd uerum est: attamen dum operans bene utitur dono, per quod placet deo, hoc ipso disponit se ad maius; & aliquo dignus est, quod quidẽ non esset, si non ita bene uteretur; & ideo non sequitur, quod si operatio placet deo propter operantem, quod non magis placeat operans propter operationem, quam sine; nihil enim impedit de duobus bonis, quorum unus habet bonitatem ab altero; quin ambo melius ualeant, quam ualeat alter illorum per se. Ad illud, quod obiicitur, qđ mori p̃ mundo displicet deo. Dicẽdum, quòd uerum est;

ſed tamen ex hoc non ſequitur, quod tota bonitas operis priuilegiati ueniat ex intentione, ſed quòd non poteſt eſſe opus perfecte bonum abſque intentione: nihilominus tamen opera priuilegiata aliquam bonitatē de natura ſui habent, quæ iuncta cū bonitate intentionis aliquā excellentiam tribuunt bene operanti, quam non tribuerent alia genera operum. ET IDEO illud uerbum, quo dicitur, quod ubi unum propter alterum utrobique unum, non habet hic locū. Hoc enim intelligitur, quando illud, propter quod alterum participat aliquam proprietatem, eſt tota ratio illius participationis, non ſic autem eſt in propoſito, ut uiſum eſt. AD ILLVD, quod obiſcitur, quod opera priuilegiata ſunt opera excellentiæ: & ideo minus dicūtur facere ad meritum. Dicēdum, quod opus excellens dupliciter poteſt dici, Aut ſecundum uanam æſtimationem, ſicut aliquis reputat excellentiā uindicare ſe de aduerſariis, & prædominari aliis. Aut ſecundum ueritatis dictamen: & ſic ſuſtinere ignominioſiſſimum genus mortis pro Chriſto, eſt opus magnæ excellentiæ: & tale opus excellentiæ non condiuiditur contra opus humilitatis, imo ſimul cum illa ſtat, & neceſſario eam requirit tanquam ſociam: & dum in ſe habeat difficultatem, & dignitatem, & charitatem præambulam, & humilitatem annexā, non eſt mirum ſi diſponit ad maiorem gloriam. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ uolūtas reputat pro facto, ubi facultas deeſt. Dicendum, qđ illud eſt uerum quantū ad ſufficientiā ad ſalutē, & quantū ad præmiū ſubſtantiale: quia nemo amittit regnū cœlorum ex hoc, qđ nō facit quod facere non poteſt: non autē eſt uerum quantum ad præmii excellentiam, ſiue quantum ad præmium accidētale. Et hoc modo prædictum eſt, quod opus priuilegiatum addit ſupra intentionis bonitatem.

QVAESTIO II.

An eadem bona opera quidquam addant ſuper intentionem bonam ex ratione quantitatis dati?

VTRVM bona opera addāt ſupra bonam intentionē quantum ad quantitatem dati. Et qđ ſic, uidetur. 1. Corin. 8. Qui parce ſeminat, parce & metet: & q ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Si igitur ſeminatio illa, de qua loquitur Apoſtolus eſt in eleemoſynæ datione: uidetur quod magnitudo dati faciat ad excellentiam gloriæ. ITEM. Thobiæ. 4. Si multum tibi fuerit abundanter tribue: ſi ergo iſta exhortatio non eſt inutilis, uidetur qđ abūdantia dati faciat ad incrementum meriti. ITEM. Quāuis deus ex æquali bonitate conferat bona maiora, & minora: tamen ille cui maiora contulit, ad maiorē tenetur gratiarum actionem: ergo pari ratione ſi ex æquali charitate detur maius munus, & minus munus, conueniens eſt deū pro maiori munere maiorē reddere retributionem. ITEM. Si nō magis meretur qui plus tribuit, q̄ ille qui minus: ergo non plus meretē q relinquit oīa ꝑ deo, & dat pauperibus, q̄ ille q dat unū

ſolum

solū obolū: igiť oēs sunt stulti, q̄ sequuntur diuinū cōsiliū. Quod si impium est dicere, diuinū consiliū esse indiscretū, uidetur qđ quantitas dati faciat ad amplificandum meritum.

SED CONTRA. Mar. 12. Amē dico uobis: qm̄ hæc plus oibus misit in gazophilatiū. (loquitur de uidua) ergo si Christus plus appreciabať datū illius uiduę, q̄ fuit ualde paruū (sicut in textu innuitur) quā magna dona aliorum, uidetur q̄ deus apprecietur opera solum sm̄ quantitatē bonę intētionis, & nullo modo sm̄ quātitatem muneris exterioris. ITEM. Glo. super eundē locum. Non offerentium substantiā cōsiderat deus, sed conscientiā: nec perpendit quantū offeras, sed ex quanto: si ergo merita tantū ualent, quantum deus illa ponderat, uidetur q̄ quantitas dati meritū intētionis bonæ nō augeat. ITEM. Super i lud. 2. Corinth. 8. Et qui multum habuit, nō abundauit, ibi. Glo. Vbi æqua est uoluntas, ęqualē habebit mercedē: ergo siue aliquis det magnū, siue paruum, dum tamen ex æquali charitate, uidetur q̄ ei retribuať æqualiter. ITEM. Si quātitas dati aliquid add t, aut addit ad meritum respectu præmii substantialis, aut respectu præmii accidentalis. Non respectu præmii substantialis: quia illud respicit charitatis radicem, & quantitatem gratiæ. Nō respectu accidētalis, quia præmium accidentale debetur operibus excellentioribus, & priuilegiatis: non. n. meretur aliquis aureolam ex hoc, q̄ dat magnam eleemosynā: uidetur igitur, quod quantitas dati ad bonę intentionis meritum nihil omnino faciat.

RESOLVTIO.

Vtique: sed dispositiue tantum.

RESP. Ad prędictorum intelligentiā est notandū, qđ de quātitate dati est loqui dupliciter: aut cōparādo datū ad datū solū, aut cōparando hęc adinuicem, & ad dantis facultatē. Primo modo loquēdo maior q̄titas dati aliquid addit ad bon tatē intētionis; nō (inquam) respectu prǽmii essentialis directe, sed qa aliquo mō disponit hominem ad proficiendum n bono, & ad recedendum a malo. Qui n. maius munus tribuit, ut sibi faciat amicū de mamona iniquitatis, magis recipiētem obligat ad orandum pro se; & quodammodo in obligādo illum, obligat deum: & ideo plus se disponit ad gratiam quàm ille, qui dat minus munus. Similiter plus se disponit ad recedendū a malo: qa in hoc q̄ facit maiorem eleemosynā absolui meretur a maiori pœna: sm̄ q̄ dicitur Luc. 11. Date eleemosynam, & omnia munda sunt uobis. Et Thob. 12. Eleemosyna a morte libe at. Et Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime. Similiter si cōparemus quantitates datorū in comparatione ad facultatem dantium, maior quantitas nō addit quantum ad meritum prę mii substātialis directe, sed quodammodo dispositiue. Qui. n. pensatis suis uiribus plus dat, q̄ alter suis uiribus pēsatis, magis ad donum gratię se disponit: magis etiā a peccato recedit; & Sic (generaliter loquendo) quantitas dati præsupposita æqualitate bonæ intentionis, siue uolū

tatis, quantum ad præmium essentiale non addit directè, & proprie, sed quodammodo dispositiue: uel quia disponẽdo ad charitatem disponit ad maiorẽ gloriam: uel quia eripiendo a malo celerius facit hominem pertingere ad coronam. Et hoc quidẽ non habet instantiam, quãdo est excessus quãtitatis dati, & in cõparatione ad datum, & in cõparatione ad facultatem dantis. Quando uero ex una parte datũ unum excedit aliud in se: & ecõtra exceditur ab aliquo in comparatione ad facultatem dantis, per quem modum dixit dominus, ꝙ uidua plus miserat in gazophylatium, quàm omnes diuites: quia totum uictum suum posuerat: tunc se habẽt sicut excedentia, & excessa. Secundum enim diuersas cõditiones unum datum plus promouet, quàm reliquum Maior enim quantitas dati plus ualet ad euadendã pœnam. Quia sicut dicitur Prouer. 13. Redemptio animæ uiri sunt proprię diuitię. Maior uero quãtitas dati secundum facultatem dantis plus ualet ad acquirendã gratiam, pro eo ꝙ talis se magis disponit ad perfectionem beatitudinis, scilicet paupertatis. Cõcedendæ sunt igitur rõnes ostẽdentes, ꝙ quantitas dati aliquid auget ad meritum bonæ intentionis, scilicet dispositiue.

Ad illud uero, quod primò obiicitur in contrarium, ꝙ uidua illa plus dedit. Dici potest, quod ibi loquitur dominus de quantitate dati per conparationem ad facultatem dantis, qa illa totum dederat, quod patet per se sequentem literam. Præterea deus, qui scrutatur corda uidit, quòd uidua illa ex meliori uoluntate oblationem suam dabat: & ideo magis donum eius appreciabatur ratione uoluntatis eius melioris. Cum autẽ quęrimus nunc, utrum quantitas dati aliquid addat ad bonitatẽ intentionis? hoc quærimus præsupposita æqualitate bonæ uoluntatis aliter enim nulla esset quæstio, quia planum est quod plus ualet magnitudo bonæ uoluntatis cum paruo dono, quàm paruitas bonæ uoluntatis cum magno. Ad illud, quod obiicitur de Glo. quod deus non considerat quantum, sed ex quanto. Dicendum, quod uerum est principaliter, scilicet quantum ad retributionem præmii substantialis: non negat tamen Gloss. quin quantitas dati aliquo modo disponat de congruo ad majorem gloriam, uel ad gloriam celerius habendam. Ad illud, quod obiicitur de alia Glo. quod ęqualis uoluntas ęqualem habet mercedem: iam patet responsio. Nõ enim fit maior retributio uoluntate remanente in sua æqualitate: sed quia quantitas dati disponit ad habendum meliorem uoluntatem, & puriorem: hinc est, quod aliquo modo facit ad augmentum glorię. Et per hoc patet responsio ad illud, quod ultimo quærebaт, quod aliquo modo facit ad pręmium substantiale, licet non principaliter, & per se, sed mediante gratia, & charitate, ad quam disponit. Verumtamen illud, quod obiicitur de præmio accidentali non cogit, pro eo quòd meritum accidentale non tantum est aureola, sed etiam

etiam gaudium de aliquo bono creato, siue sit alicuius prærogatiuæ & excellentiæ, siue non. Et hoc melius manifestabitur in sequenti Problemate.

QVAESTIO III.

An secundum multiplicitatem bonorum operum multiplicetur merces præmij?

VTRVM bonitas operum addat ad bonæ intentionis meritum quantum ad numerositatem. Et est quæstio, utrum bonum opus additum operi, reddat operantem dignum maiori præmio essentiali. Et ꝙ non uidetur. Primo per illud Zach. 4. Exęquabit gratiam gratiæ: ergo ubi est ęqualitas gratię, & æqualitas gloriæ; igitur si aliqui duo ex æquali gratia inæqualiter operãtur, nihilominus in mercede gloriæ ęquabuntur. ITEM. super illud Iud. 1. Qui longo tẽpore post eum uixerunt. Gloss. Solius dei est nosse inter seniores, quis eorum post se lucem emiserit, utrum Paulus, an Petrus, an Bartholomeus: sed certum est, quòd Paulus plus omnibus laborauit, sicut dicitur. 1. Corinth. 15. ergo magnitudo præmii non pensatur secundũ multitudinem operum. ITEM. Aug. Non multitudo operum, nõ diuturnitas temporum auget meritum: sed sola charitas, & melior uolũtas: sed nihil hoc expressius dici potest. ITEM. Quantum homo diligit deum, tm̃ diligitur a deo: & quantum diligitur a deo, tantũ remuneratur a deo: si ergo est ęqualitas in dilectione, ęqualitas est in remuneratione: sed multi sunt ęquales in dilectione, qui tñ non sunt ęquales in opere: ergo uidet, ꝙ multitudo operũ non faciat ad meriti substantialis præmii incrementũ.

SED CONTRA. Ro. 4. Ei aũt, qui operatur, merces non imputatur s̃m gratiam, sed secundum meritum. Glo. Merces non dabitur secundum gratiã fidei tantũ, sed secundũ meritum operationis suæ: ergo uidetur, ꝙ pluribus operibus maiorẽ mercedẽ quis mereatur habere. ITEM. Super illud Gal. 4. Bonum aũt faciẽtes non deficiamus. Glo. Quantum seminauerimus in operibus, tm̃ metemus in fructibus: ergo &c. ITEM. Per unũ bonum opus hõ meretur uitam æternam; ergo si aliud sequens opus est ita bonũ, sicut prius, tantundem merebitur sicut primũ: aut ergo meretur illud idem, aut aliquid super additum illi. Si aliquid superadditũ illi: habeo propositũ ꝙ multitudo operũ prosit ad augmentũ meriti. Si nihil: ergo uidetur, ꝙ frustra operetur: ergo est stultus: qa facto uno bono, amplius facit aliud. Quod si hoc est impiũ dicere: restat &c. ITEM. Peccatum non est magis efficax ad merendum pœnã, q̃ sit bonum opus ad merendũ gloriã: sed peccatũ sequens additum præcedẽti si sit æquale ei, meretur duplo maiorẽ pœnam: ergo bonũ opus additũ præcedenti meret̃ duplo maiorẽ gloriã. ITEM. Qui seruit homini, quanto diutius ei seruit, tanto maiorem assequit̃ mercedem: si ergo deus in retribuẽdo est iustior, & liberalior, q̃ sit homo: uidetur ꝙ quanto aliquis in pluribus ei seruit, & quanto plura opera pro Christo facit, tanto maiorem ab ipso reci-

recipiat retributionem. ITEM. Iste qui multiplicat opera bona, seminat in terra bona; ergo necessario oportet, ꝙ aliquem fructũ pręmii ex eo accipiat. Aut igitur pręmium substãtiale, aut accidentale, aut aureę, aut aureolæ. Sed non aureolæ, cum illa debeatur operibus excellentibus; ergo recipiet maius præmium substantiale, siue aureæ. Est igitur quæstio quantum prosint bona opera multiplicata, & quem fructum asserant.

RESOLVTIO.

Et quidem præmij accidentalis, sed non præmij substantialis; nisi disponendo & conseruando.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ proficere in merito, uel ad meritum potest esse duobus modis ſm duplicem differentiã pręmii. Quodda.n. est pręmium substantiale, qđ quidẽ consistit in uisione, & fruitione dei, quod ideo dicitur pręmium substantiale: quia fundamentum, & substantia totius nostræ beatitudinis est deus: & illo perfecte habito, perfecta est in nobis beatitudo. Aliud uero est præmium accidentale, quod quidem cõsistit in gaudio, quod habetur de bono creato, uel de liberatione ab aliquo malo. Accipiendo igitur meritum respectu præmii substantialis, contingit dicere ꝙ aliquid ualet ad ꝓfectũ meriti tripliciter. Aut qa per illud meretur hõ maiorẽ gloriam: & hoc modo maior charitas, uel melior uoluntas facit ad profectum meriti. Aut quia disponit ad merendum maiorem gloriam: & talia sunt opera perfectionis, quæ dicuntur facere ad meriti profectum. Aut quia conseruat illud, per quod meretur homo gloriam: & sic omnia opera bona proficiunt ad meritum: quia in ipsis exercetur charitas, & operatur, conseruatur, & radicatur, ut hõ finaliter perseueret in illa. Et hoc non est paruum, quia quicquid h[illegible] faciat, non saluatur nisi fin[illegible] pseueret. Et sic patet, ꝙ operum multiplicatio quodãmodo ualet ad profectum in merito respectu præmii substantialis: & hoc dico disponendo & conseruando, nõ autem merendo maiorem gloriam ex condigno. Similiter ad profectum maioris præmii accidentalis potest aliquod ualere tripliciter. Aut ratione adeptionis aureolæ: & sic opera specialis excellentiæ faciunt ad profectum meriti uoluntatis bonæ. Aut ratione adeptionis alicuius delectationis internæ; & sic omnia opera, quę fiunt ex gratia; quodammodo ualent ad profectum præmii accidentalis; quia secundum ꝙ homo plura bona opera facit, secundum hoc de pluribus iocundabiť in conscia sua. Aut rõne diminutionis pœnæ; & sic opera difficilia, & pœnalia faciũt ad ꝓfectũ meriti, & addunt ad meritũ bonæ uoluntatis: quia remissionem alicuius pœnę meretť hõ ex uoluntate cum opere, quã non meretur ex sola uoluntate. Hæc autem distinctio non solũ ualet ad terminandum, quod dictũ est, seu ẽt ad duo pręcedentia. Generaliter.n. uerum est, ꝙ operum dignitas, & dati quantitas, & operum numerositas ad profectum meriti facit respectu pręmii accñtalis, licet differẽter.

Verum

Verum est etiam generaliter, ꝙ illa omnia opera non faciunt ad profectum meriti respectu prȩmii substantialis, nisi solum disponendo, & conseruando. Vnde rationes illȩ, quȩ ostendunt, ꝙ nõ multiplicatur merces præmii substantialis secundum multiplicationem operum, concedẽdæ sunt: nam. n. concludnut.

Ad Illvd uero, ꝙ primò obiicitur in contrarium, ꝙ ei q operatur, merces imputatur secundum meritum. Dicendum, ꝙ textus ille secundum ꝙ Glo. exponit, non uult dicere, ꝙ quãtitas mercedis respondeat operi principaliter: sed hoc uult dicere, ꝙ ubi est oportunitas operãdi, non sufficit gratia fidei sine bona operatione: ubi autẽ oportunitas, siue facultas deest, sola gratia sufficit. Vnde sensus est. Ei, qui operatur, idest ei, qui habet tempus operandi. Ad illvd, quod obiicitur de Glo. ꝙ quantum seminauimus in operibus, tãtum metemus in fructibus. Dicendum, ꝙ nomine fructuum intelligitur ibi gaudium, quod habebit quis de bonis operibus: non prȩmium substantiale, quod consistit in Deo Si aũt de illo scilicet substantiali præmio intelligatur, tunc quãtum, & tantum non dicunt commensurationem, nec etiam dicunt dispositionem necessitatis, sed cõgruitatis. Ad Illvd, quod obiicitur, ꝙ persequens opus meretur homo tantundem habere, quantum & per primum Dicendum, ꝙ uerum est: sed non meretur aliud, sed idipsum quod prius meruerat, loquendo quantum ad essentiale prȩmium: & non sequitur, ꝙ in uanum laboret: quia & si primum opus erat meritorium uitȩ ȩternæ: non tñ merebatur efficaciter nisi charitate perseuerante: & charitas nõ põt in hoĩe uigere, quin exeat in bonos actus, cum potest, & debet: ideo sequens opus frustra non fit, quia quamuis nõ addat ad præmii excellentiam, addit tamen ad meriti efficaciam: disponit etiam nihilominus ad ꝓfectum, & facit ad incrementum meriti respectu accidentalis prȩmii, sicut prius ostẽsum est. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ peccatum additum peccato duplat meritum, & supplicium: ergo & bonum additum bono. Dicendum, ꝙ non est simile, propter hoc ꝙ quia mala facimus, mali sumus: sed non quia bona facimus boni sumus, imò potius ecõuerso bonitas operum ortũ hẽt ex bonitate operãtis: & hinc est ꝙ diuersis peccatis meretur homo diuersa supplicia, quãuis diuersis bonis operibus mereatur homo unam gloriã, quia actio merendi, & acceptandi in pluribus bonis una est: ratio uero displicendi, & demerẽdi est in pluribus peccatis diuersa. Ad illvd, quod obiicitur, ꝙ apud hominem maius præmium meretur homo ex pluribus operibus. Dicendum, ꝙ non est simile, quia homo non reputat opus dignũ retributione propter bonitatẽ operantis, sed potius operãtem ꝓꝑ bonitatem operis; homo. n. indiget alieno seruitio; Deus aũt, qui bonorum nostrorum non indiget, non operantẽ ꝓꝑ opera, sed opera ꝓꝑ operantem acceptat, & remunerat: & ideo

ideo non est simile ex parte ista, & ex illa. Ad illud, quod obiicitur, quod opera multiplicata non ualent ad præmiũ accidentale, quia non adsequuntur aureolã. Dicendum, quod accidentale præmiũ in plus est, quàm aureola. Nomine enim aureolæ non intelligimus quodcunque præmiũ accidẽtale, sed illud, quod habet quandã prærogatiuam, & dignitatẽ, sicut & opus cui respõdet. Nihilominus gaudium de bonorum operum multiplicatione ad accidentale præmium spectat, cum sine ipso possit haberi uita æterna: & ad hoc quidem faciunt bona opera multiplicata; faciunt etiã ad essentiale præmium aliquo modo, sicut prius ostensum est. Ex his patet respõsio ad illud, quod ultimo quærebatur.

DISTINCTIO XLI.

Qualiter ex obliquitate intentionis hẽat fieri opus malũ.

Cum que intentio (ut supra dictum est) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: nõ immerito quæri potest, utrum omnis intentio omneque illorum opus malum sit, qui fidem nõ habent. Si. n. fides intẽtionem dirigit, & intentio bonum opus facit, ubi non est fides nec intẽtio bona, nec opus bonum esse uidetur. Quod à quibusdam nõ irrationabiliter astruitur, qui dicũt oẽs actiones & voluntates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt. vnde Apostolus ait, Omne quod nõ est ex fide, peccatum est. Quod exponens Augustinus ait, Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono: vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa uirtus est, ẽt in optimis moribus. Et Iacobus *in epistola canonica ait, Qui offendit in uno. s. charitate, factus est oĩum reus. Qui ergo fidẽ & charitatẽ nõ habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatẽ nõ refertur. Quod. n. ad charitatẽ nõ refertur (ut supra meminit Aug.) non fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum est.* Nõ *ergo mandata custodit, qui charitate caret, quia sine charitate nullum mãdatorum custoditur. vnde Aug. super epistolã ad Gal. ait, Custoditionẽ legis dicit Apostolus, non iniuriari, non occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide, & spe impleri non possunt.* N*ullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem charitatemque non habet. Impossibile est enim*

[Margin: Ro. 14. In lib. Senten. Prospe. Ca. 105 Iac. 2. dist. 38 circa fi. Ad Ro. 13. Quòd sine charitate non custodiuntur mãdata.]

ut ait

(vt ait Apostolus) sine fide aliquid placere Deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt, quia omne bonum placet Deo.

Obiecta contra prædicta ex uerbis B. Augustini.

His autem obijcitur quòd supra dixit August. scilicet quòd in seruili timore, & si bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonū est quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, sed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hic dicit, quia bonum facit, sed non bene. Qui etiam super illud locum Psalm. Turtur inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos: dicit quòd Iudæi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt pauperes, & huiusmodi: sed non in nido ecclesiæ, idest, fide: & iō conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes bona opera appellari huiusmodi, quæ sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sic fiunt, quod euidenter supra Aug. docuit: sed quia bona essent si aliter fierent: quæ in suo genere sunt bona; sed ex affectu sunt mala. Lib. confes. 1. c. 12. 1. Io. 4. Psal. 83. tom. 8. post princi. enarrationis.

Aliorum sententia.

Alij vero qui trifariam distinctionem actuum faciunt, opera cuncta, quæ ad naturæ subsidium fiunt, semper bona esse astruūt. Sed quòd Aug. mala esse dicit, si malas habeāt causas, non ita accipiendū est, quasi ipsa mala sint: sed quia peccat & mali sunt qui ea malo fine agūt. Item illud aliud, scilicet, bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant dicētes, ibi bonum vocatum quod remunerabile est ad vitā: nō quod illud sit solū bonū opus, imò etiā alia plura, licet non ea ratione qua illud sit sint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & alijs forte modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed non illa sola bona est vt aiunt. Nam si quis Iudæus, uel malus Christianus necessitatem proximi releuauerit naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit. Aug. in præfatione ad Ps. 31. Tomo 8.

Retra-

Cap.14 Retractatio, immo declaratio B. Augustini circa quædam sua dicta.

1.retra. Libr.1. c.13. *Post hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit quod ait Aug. in Lib. de Vera relig. Vsque adeo, inquit, peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatũ, si non sit voluntariũ. Huius dicti rationem Augu. aperiens in Lib. Retracta. dicit. Potest videri falsa hæc definitio: sed si diligenter discutiatur, inuenitur esse uerissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantum modo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati, scilicet peccatum primum hominis, quod fuit peccatum & causa peccati, sed non pœna. Quamuis & illa quæ non uoluntaria peccata non* Ad Galat.5. *immerito dicuntur, quia uel a nesciẽtibus, uel a coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine uoluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, uoluntate utique facit, quod cum faciendum non sit, putat esse faciendum: & ille qui concupiscente aduersus spiritum carne, non ea quæ* Rom.7 *vult facit, concupiscit quidẽ nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult: & illud quòd in paruulis est originale peccatum (cum adhuc non vtantur voluntatis libe. arb.) non absurde vocatur voluntarium, quia ex prima hominis voluntate mala contractum est.* Non *itaque falsum est quod dixi, Vsque adeo peccatum voluntarium est &c. Ecce qualiter accipiendum sit illud, scilicet vel de primo peccato hominis, uel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur non voluntaria, quæ scilicet per ignorantiam uel per infirmitatem fiunt: eadem tamen ratione ea possunt dici voluntaria, quia sine voluntate non committuntur.*

Aliud capitulum.

Cap.10 tomo 6. lib.1.c. 15. Ro. 7. *Illius etiam intelligentia perquirenda est, quod in Lib. de duabus animabus edidit, inquiens,* N*usquam nisi in uoluntate peccatum est. Quod etiam in Lib. Retract. plane plene determinat, dicens. Potest putari ista falsa esse sententia, qua diximus nusquam nisi in uoluntate esse peccatum, cum* Cap.10 *Apostolus dicat, Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatum*

quod

quod nusquam est nisi in noluntate, illud præcipue intelligendum est, quo iusta damnatio consecuta est, id est, primum hominis peccatum, In eodem quoque Libro de duabus animabus, aliud tradidit consideratione dignum, ait enim, Non nisi voluntate peccatur, ipsamque voluntatem definit, dicẽs, Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid uel non admittendum, uel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens, & intelligentiam pandens in Libro Retract. ait. Hoc propterea dictum est, ut hac definitione volens à nolente discerneretur: & sic ad illos referretur intentio, qui in paradiso fecerunt originem mali, nullo cogente peccando, id est, libera voluntate: quia & scientes contra præceptum fecerunt: & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coegit. Nam qui nesciens peccauit, non incongruenter nolens peccasse dici potest: quamuis & ipse quidem nesciens fecit, volens fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntas facti ibi fuit, non peccati voluntas: quod tamen factum fuit peccatum: hoc enim factum est, quod fieri non debuit. Quisquis autem sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere, nec tamen facit, vtique volens peccat: quia qui potest resistere, non cogitur cedere: quapropter peccatum sine voluntate esse non posse verissimum est. Ex his liquet qualiter superiora accipienda sint. Lib. 1. R. 15. Retract. Aug.

Quòd mala uoluntas est uoluntarium peccatum.

Si autem omne peccatum mortale voluntarium est, cum voluntas mala peccatum sit mortale, constat ipsam esse voluntarium peccatum. Quid enim (vt ait August.) tã in voluntate quàm ipsa voluntas situm est? Voluntas itaque mala rectè voluntarium dicitur peccatum, quod in voluntate consistit. Voluntas quippe (vt ait August. in eodem) est prima causa peccandi, aut nullum peccatum est prima causa peccandi, nec est cui rectè imputetur peccatum, nisi peccãti. Non ergo est cui rectè imputetur nisi voluntati. Hoc autẽ de peccato actuali, & mortali intelligendum est. Neque his verbis aliud voluit ostendere Aug. vt ipse ait in Retract. nisi quia uoluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur. In Lib. de libe. arbi. c. 10. in tomo 1. Et Lib. R etrac. 1. c. 9. et c. 22. li. Retr. c. 9 ibid.

SVPRA ostendit Magister qualiter actus habeant rectificari ex rectitudine intẽtionis, & uoluntatis. *In hac parte* intẽdit determinare qualiter actus ex defectu intentionis, & uolũtatis habeant deprauari. Diuiditur autem pars ista in duas partes. In quarum prima comparat Magister opera ad intentionem deficientem. In secunda uerò comparat malos actus siue mala opa ad uolũtatẽ. ibi. *Post hæc inuestigari oportet &c.*) Prima pars diuidituur in tres partes. In quarum prima Magister mouet quæstionem, & determinat secundum quorundã opinionẽ In secunda uerò obiicit contra illã determinationem, adiungẽs illi quæstioni quandam responnem, ibi. *His autem obijcitur &c.*) In tertia Magister secundum illorum opinionem, qui trifariã distinctionem actuum ponunt (ut in Dist. præcedenti patet) iam ponit determinationem, ibi. *Alij uero, qui triphariam distinctionem &c.*) ubi innuit ꝙ actiones nostrę diuiduntur per tres differentias, scilicet per bonam, & malam, & indifferentem inter utranque mediam. Similiter secunda pars principalis diuiditur in tres partes. In prima quęrit Magister utrum omne peccatum exterius sit uoluntarium, siue à uoluntate. In secunda quærit, utrum omne peccatum sit in uoluntate, ibi. *Illius etiam intelligentia &c.*) In tertia uerò concludit quòd hoc non solum uerum est de peccato exteriori, ꝙ sit uoluntarium: sed etiã uerum est de peccato interiori, qđ quidem consistit circa uoluntatis motum, ibi. *Si autem omne peccatum mortale, &c.*) Et sic duas quęstiones principaliter determinat Magister in parte ista: Quarum una est. Vtrũ omnis actio mala sit, quæ non procedit ex intentione recta. Secunda est utrũ omnis culpa sit uoluntaria.

Fides intentionem dirigat, &c.) Contra, Multi habentes fidẽ habent malas intentiones: ergo uidetur ꝙ intentionis directio à fide non habet esse. Si tu dicas ꝙ de fide loquitᷣ q̃ per dilectionẽ operatur, utpotè de fide formata: tunc potius uidetur quòd directio intentionis debuit attribui charitati quàm fidei. Itẽ quęritᷣ iuxta hoc: cum directio intentionis aliquo modo attribuitur fidei, aliquo modo charitati, quare similiter non attribuitur spei, cum & ipsa sit uirtus theologica, & respiciat finem sicut fides, & charitas. Respo. Dicendum, quòd cum intẽtio duo respiciat. uidelicet oculum intellectus, & pedem affectus: dupliciter indiget directiuo, quorum unum respiciat aspectũ, & hoc est fides: alterum uero affectũ, & hoc est charitas: ideo dicit Ber. ꝙ ad simplicitatem oculi concurrit charitas & ueritas. *Dub. 1.*

Quando ergo Magister dicit ꝙ fides dirigit intentionem: nõ de quacunque fide intelligit, sed de fide operante per dilectionẽ sicut obiectum est. Magis tamẽ directionem attribuit fidei quã charitati: quia dirigere in uia potius est luminis illustrantis quã uirtutis adiuuantis, licet utrunque sit necessarium ad hoc ꝙ homo recte ambulet, & quòd lumen

lumen uideat: & quòd pedē rectum habeat. Propter defectum primi non recte incedit cæcus: & propter defectum secundi nō recte incedit claudus. Ad illud quod quæritur de spe. Dicendum, quod spei (proprie loquēdo) nō est dirigere, sed erigere: quia spes spectat per modū ... Vnde quasi dat securitatem quandam, ne in uia deficiat. Fides autem, & charitas præsentialiter potētias, in quibus sancti operibus dirigunt: quia una illuminat, & altera inflammat: & ideo una, dirigit respectu ueritatis, altera respectu bonitatis, & quātum ad hæc duo sufficienter attenditur rectificatio aīæ in suis operibus: & ideo nō oportet quod spei attribuatur directio, sed solum erectio: licet illa erectio quodammodo dici possit directio.

Dub.2. *Omnis uita infidelium peccatum est, &c.*) Contra. Infideles habēt opera uirtutum politicarū: sed uirtutes politicæ non sunt habitus mali: sed boni: quia non sunt uitia; sed dei dona: & ergo uidetur, quod opera illarum uirtutum non sint peccatum. Item. Infidelis homo potest dare eleemosynam, ut deus manifestet sibi uiā ueritatis: & in hoc disponit se, ut deus det ei habitum fidei: sed in hoc, quod homo ad gratiam se disponit, non peccat: ergo non uidetur, quod omnis uita infidelium sit culpa, siue omnis actio. Oppositum autem huius est: quia arbor mala non potest fructus bonos facere: ergo si infideles malam uoluntatem habent, & indirectam intentionem, & carent fide, & charitate: ergo uidetur, quod omnia faciant male, & nihil bene. Respon. Dicendum, quòd infideles non peccant in omni sua actione: nam quando eorum actio non repugnat fidei, nec bonis moribus, non est ratio aliqua, quare in ea debeat esse peccatum. Quod ergo dicitur in litera, quòd omnis uita infidelium est peccatum, Dicendum, quod hoc non dicitur propter hoc, quod omnis actio, quam faciūt in tota uita sua, sit culpabilis, & demeritoria: sed hoc ideo dicitur: quia per nullam actionē, quam agunt, liberantur a culpa, quamdiu in infidelitate persistunt: & ideo sensus est. Omnis uita infidelium est peccatum, id est non sine peccato. Similiter intelligenda est sequens auctoritas, & aliæ consimiles, cum dicitur, quòd ubi deest agnitio ueritatis, falsa est uirtus; nō quia illa uirtus sit uitium; sed quia deficit a uera uirtutis perfectione, quia uirtus uera dicitur; quia ueraciter perducit ad uitam. Ad illud ergo, quod obiicitur, quòd arbor mala non potest fructus bonos facere, intelligenda est locutio per se: idest si operetur uoluntas mala inquantū mala, uidelicet mala intentione. Si autem non per se intelligatur, nō est sermo uerus, nisi intelligat de bono perfecto, quod quidem est bonum meritorium; sed tunc non sequitur, Non facit fructum bonum: ergo facit fructū malum; quia inter tale bonū, & malum est medium, sicut supra ostensum est.

Eramus et illa &c. Innuit Magister, quod peccata, quæ a nescientibus, uel coactis perpetrantur, nō omnino possunt sine uolūtate Dub.3

comitti. Contra. Videtur falsum dicere. Primum; quia uolũtarium præsupponit cognitionem, sicut dicit Philosophus: ergo quod fit per nescientiam, uel ignorantiam, est simpliciter inuoluntarium: ergo committitur sine uoluntate. Item. Coactio, inducit uiolentiam: sed uiolentia excludit uoluntatem: ergo quod fit a coactione, nõ est uolũtariũ. Quæritur ergo qualiter Augu. intelligit cum dicit, ꝙ quę fiunt per coactionem, & ignorãtiam, non fiunt præter uoluntatem. Respon. Dicẽdum, ꝙ nouẽ sunt gradus uoluntarii, secundũ quos peccata uoluntaria dicuntur secundum plus, & minus. Primo enim, & principaliter dicitur uolũtarium, quod est a uoluntate, nullo inclinante, nec exterius, nec interius: sic fuit peccatum luciferi uoluntarium. Secundo modo uolũtarium dicitur, quod est a uoluntate, aliquo suggerente exterius; sed nullo inclinante interius; & sic fuit peccatum primi hominis uoluntarium. Tertio modo dicitur uoluntarium, quod est a uoluntate, aliquo tamen inclinante exterius, & interius: & sic est peccatum mortale, quod aliquis perpetrat ex deliberatione, & intentione post lapsum naturę. Quarto modo aliquid est uoluntarium, quod est a uoluntatę non mouente ad illud directe: mouente tamen illud ex consequenti, sicut est peccatum omissionis, quo quis omittit ad matutinum surgere; quia uoluntarie se inebriauit. Quinto modo aliquid est uoluntarium, quod est uoluntate non mouẽte ad illud directe, nec appetente, sed aliud refugiente: sic est peccatũ, qđ homo facit mortis timore. Sexto modo est aliquid uoluntariũ, qđ est a uoluntate nõ plene id, qđ agit, cognoscẽte: & sic peccatũ ex ignorantia dicitur uolũtariũ. Septimo modo dicitur aliquid uoluntariũ: quia consequitur ad aliquid, quod uoluntariè factum est ab illo eodẽ, a quo illud fit: & sic peccata, quæ consequũtur ebrietatẽ, in quã homo se scienter induxit, dicuntur aliquo modo uoluntaria. Octauo modo dr̃ aliquid uoluntarium: quia est ab aliquo potẽte prohibere, non tñ prohibente: & sic peccatũ ueniale, qđ est primus motus, dr̃ esse uoluntarium. Nono modo dicitur aliquid uoluntariũ, quod introductũ est a uoluntate aliena, sicut a causa prima: & sic peccatũ originale dicitur uoluntarium. In oĩbus istis modis prædictis aliquo modo saluatur ratio uoluntarii: proprie tñ, & principaliter in duobus modis primis. Et ꝓpterea dicit August. ꝙ illud, qđ dixerat. s. omne peccatum uoluntarium de peccato primi parentis esse, est intelligendum, non quia illud solum sit uoluntarium: sed quia illud inter cætera mere est uoluntarium. Alia. n. aliquo modo uoluntaria sunt: licet non ita plene, sicut illud quod fit per nesciẽtiam, & per coactionem. Ad illud uero quod obiicitur, ꝙ tam coactio, quàm ignorantia excludit rationem uoluntarii. Dicendum, quod uerũ est, ubi est omnimoda ignorantia, & coactio sufficiens: sed uoluntas nunquã cogitur coactione sufficiẽti: ideo

2. Phy. 52. & 12. Metaph. 39.

coactio nunquám tollit rationé uoluntarii. Ignorantia uero a i. quando est per omnimodá priuationem discretionis: & tunc tollit simpliciter rationem uoluntarii. Aliquando uero dicit priuationem alicuius circunstátiæ, remanente nihilominus cognitione actus, & aliarú circunstantiarum: sicut est de illo, qui fornicatur nesciens fornicationem esse mortale peccatú; sciés tamen se cognoscere non suam: & tunc minuit, non tamen tollit rationem uoluntarii: & sic loquitur Magister in litera. Et per hoc patent illa duo obiecta.

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An diuisio actionis deliberatiuæ in bonam, & malam, sit diuisio per differentias oppositas?

AD intelligentiá igitur huius partis incidit hic quæstio circa duo. Primo quæritur de diuisione actionis deliberatiuæ, in bonam, & malam, & indifferentem. Secundo quæritur de comparatione peccati ad uoluntatem. Circa primum quæruntur tria. Primo quærit. utrum actio deliberatiua diuidatur per bonum, & malú tanquam per differétias oppositas. Secundo quæritur, utrum diuidatur per bonum & malum tanquam per differentias essentiales, & intrinsecas. Tertio quæritur, utrum diuidatur per has differentias tanquam per differentias immediatas.

CVm actio deliberatiua diuidatur in bonam, & malam, utrum diuidatur tanquam per differentias oppositas. Et ꝙ sic uidetur. Prima contrarietas in moribus est inter bonum, & malum. Vnde Philosophus dicit, ꝙ bonum, & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorú: sed prima cótraria maxime sunt opposita: ergo bonum, & malú circa actionem directam habét oppositionem, & repugnantiá. *In post prædic. c. de oppositis ĩ fine.*

ITEM. Malum dicit priuationem boni: sed priuatio, & habitus directe sunt opposita: ergo &c. ITEM. Quæ habent oppositos effectus, directe opponútur: sed bona actio, & mala oppositos habent effectus in anima; quia bona actio ornat, & mala deformat; bona ordinat, & mala deordinat; ergo &c. ITEM. Quæ habent oppositas retributiones, directe habent oppositionem; sed bona actio, & mala habét oppositas retributiones; quia uni retribuitur æternum gaudium, & alii æternum supplicium; ergo &c. ITEM. Omnis recta diuisio est ꝑ opposita: si ergo actio moralis recte diuiditur per bonam, & malam; ergo mébra huius diuisionis sunt opposita.

SED CONTRA. Opposita nata sunt fieri circa idem: sed impossibile est bonitatem, & malitiam sibi econuerso circa eandé actionem succedere; ergo bonú, & malum circa actionem nó habent oppositionem. *Vbi supra.* ITEM, Omne, quod deus facit, est ualde bonú: & omne quod fit contra eius prohibitionem, est malum; sed eadem actio fit a deo, & contra dei prohibitionem; ergo eadem actio est bona, & mala; sed opposita circa idem sunt incom-

possibilia; igitur bonum,& malum circa actionem non sunt opposita. Item. Cum dominus præcipit seruo dare eleemosynam, & dominus præcipit ex charitate,& seruus facit cum murmure: eadem actio est meritoria domino,& demeritoria seruo: sed omne meritorium est bonum, & omne demeritorium est malum;ergo eadé actio est bona,& mala: ergo bonum & malum circa actionem non sunt opposita. Item. Aliquis incipit aliquam actionem ex charitate,& terminat eam ex uanitate,secundum quod dicit Grego. Sæpe quod charitas incipit, culpa peragit: Ergo una, & eadem actio potest esse meritoria; & demeritoria: & si hoc, redit idem quod prius,quod bonum, & malum circa actionem non sunt opposita. Item. Bonum,& ens conuertuntur; sed ens est in plus, quam actio:ergo & bonũ: ergo si inferius non diuiditur p suum superius,actio deliberatiua non potest diuidi per bonã, & malam tanquam per differentias oppositas.

RESOLVTIO.

Si intelligatur actio deliberatiua bona bonitate naturæ, utique: si bonitate moris, minime.

RESP. Ad prædictorum intelligentiã est notandũ, quod actio deliberatiua nata est habere duplicem bonitatem: sed bonitatem naturæ inquantum est actio procedens ab aliqua uirtute:& bonitatem moris inquantum est procedens a lib.arb. siue uoluntate. Cum ergo quæritur, utrum bonitas, & malitia circa actionem habeant repugnantiã, ita quod ipsam diuidant tanquam membra opposita. Dicendum,quod hoc nó est uerum de bono, prout dicitur a bonitate essentiali, uel naturali: sic enim bonum non est differentia actionis, immo conuertitur cum ente,& reperitur in omni actione. Prout auté bonum dicitur a bonitate moris, sic est diuisiua differẽtia actionis,pro eo quod bonum moris in triplici differentia est Quoddam .s. est bonum ĩ genere, quoddam ex circunstantia, quoddam uero bonum perfectum siue principale,siue secũdum se bonum. Et qualibet harum differentiarum habet differentiam mali sibi ex opposito respondentem. Nam bono in genere,opponit malum in genere: bono ex circunstantia opponitur malum ex circunstantia & bono simpliciter, siue secundum se opponitur malum secundum se,siue demeritorium. Horum autem omnium exempla sunt manifesta. Sic igitur actio procedens a uoluntate deliberatiua diuidi habet per actionẽ bonam, & malam non solum tanquam per differentias disparatas; sed etiam directe oppositas. Vnde rationes, q̃ hoc ostendunt, concedendæ sunt.

AD ILLVD ergo, quòd primo obiicitur, quod opposita nata sunt fieri circa idem. Dicendum,quòd si intelligatur de eodem numero,non habet ueritatem,nisi ĩ subiecto, quod est substantia,proprie loquendo. Ipsius enim substantiæ est proprium, cum sit una & eadem numero, quod sit susceptibilis contrario-

rum:

tam: circa actionem autem cum sit accidens, nõ oportet illud habere ueritatem, quod bonum, & malum sint cira eãdem actionem numero; sed sufficit quantum ad legem oppositionis, qđ habeant fieri circa actionem eãdem in specie. Alia est etiam ratio, quare bonum, & malum nõ possunt sibi succedere in eadem actione secundum eandem partem actionis, propter hoc quod esse actionis consistit in successione. Et hoc melius patebit.

Ad illud, quod obiicitur, quod omne quod deus facit, est ualde bonum. Dicendum, quòd illud intelligitur quo ad bonum naturæ, illi autem bonitati non repugnat malitia moris, immo eam præsupponit: & ideò eadé actio potest a deo fieri, & nihilo minus esse prohibita: ex hoc tamen non sequitur, q̄ non sit contrarietas inter bonitatem moris, & malitiam. Vnde impossibile est, quòd una, & eadem actio sit simul, & semel in prohibitione, & in præcepto. Ad illud, qđ obiicitur, quòd eadem actio est meritoria, & demeritoria. Dicendum, quòd bonum, & malũ mereri, & demereri circa actionem non dicunt qualitates absolutas; sed comparationes diuersas. Vnde actio bona non est aliud, quam actio ordinata in finem: refertur autem actio in finem per intétionem. Quoniam igitur una, & eadem actio potest esse a duplici intendente, & a dupli intentione: ita quòd ab uno sicut a principali motore, ab altero uero sicut ab instrumento: & una illarum intentionum potest esse recta, & altera illarum obliqua: hinc est, quod una & eadem actio potest esse bona, & mala per comparationem ad diuersa principia, loquendo de bonitate, & malitia meriti, & demeriti. Ex hoc tamen non sequitur, quod bonum, & malum non sint opposita circa actioné. Nam & si compatiantur se circa eandem actionem in comparatione ad diuersas intentiones, non tamen compatiuntur se secundum quod comparantur ad eandem intentionem. Opposita auté respectiua sūn hoc legem habent oppositionis, secundum quod ad idem comparantur. Vnde nota, quod aliter dicitur bonum de uoluntate, aliter de actione exteriori: nam circa uolũtatem dicit qualitatem aliquam superadditam: & ideo impossibile est, quod una, & eadem uoluntas sit simul, & semel bona, & mala, nec absolute, nec in comparatione ad diuersa. Circa actionem uero bonum dicit comparationem ad debitum principium, & ad finem. Vnde aliquæ duæ actiones per omnia consimiles tam in genere actionum, quam in genere circunstantiarum moralium frequenter differunt in hoc, quod una est meritoria, altera uero non: quia una fit ab habente charitatem, altera uero a non habente: & hęc dicta sunt de bono, & malo secundum quód tantum ualent, quantum meritorium, & demeritorium: quia secundum hoc currebat obiectio. Ad illud, quòd obiicitur, quod actio inchoata ex charitate potest terminari in uanitate. Dicendum, quod uerum est: sed licet illa

actio una sit in genere naturæ, non est tamẽ una in genere moris, pro eo ꝙ & si sit una uolũtas quæ est principium illius actionis: tamen aliter, & aliter est disposita, dispositione (inquam) q̃ uariat in genere moris, sicut est intentio recta, & obliqua. AD ILLVD, quod obiicitur, quod bonum est in plus: iam patet responsio: obiicit. n. de bono naturæ: & hoc mõ nõ est differentia diuisiua actionis deliberatiuę.

QVAESTIO II.

An bonitas & malitia essentialiter diuidant actionem uoluntariam.

VTRVM hæc diuisio sit ꝑ differentias essentiales, aut per accidentales. Et quod per essentiales uidetur. Accidentia sunt transmutabilia circa subiectum; sed bonitas, & malitia nullo mõ transmutantur circa actionẽ, ut illa actio quæ modo est bona; eadem numero, postmodũ sit mala, uel econuerso; ergo bonitas, & malitia non sunt differẽtiæ accidentales actionis: & sunt accidẽtales, uel essentiales: ergo &c. ITEM. Quamuis quædã accidẽtia sint inseparabilia ẽm rem: tamen omnia sunt separabilia ẽm intellectum: sed quædam actio est ita mala, quod nunquam potest esse, nec intelligi bona, utpote blasphemare, & odire deum: ergo uidetur, quòd malitia non accidat tali actioni. ITEM. Contingit aliquem habitum esse essentialiter bonum, utpote charitatem, & gratiam: aliquem essentialiter malum, ut iniustitiã, & lasciuiam: ergo pari ratione cum actus sint quasi ex habitibus, uidetur quòd aliqui actus sint essentialiter boni, & aliqui essentialiter mali: loquendo de bonitate: & malitia moris.

ITEM. Generi respõdet species: ergo cũ sit bonũ in genere, & malum in genere, utrique respondebit bonum, & malum speciale, siue per modum speciei se habens: sed genus est essentiale speciei: & species ẽt addit supra genus differentiam essentialẽ: ergo necesse est aliquã actionẽ ponere, quæ sit essentialiter & bona ĩ genere, & bona ex circunstãtia: pari ratione & de actione mala: uidetur ergo; quod diuisio prædicta fiat per differentias essentiales, & intrinsecas.

SED CONTRA. Augu. in prima responsione contra Pelagianos. Peccatum nõ est natura aliqua, sed actus incidens ex defectu boni: sed omne quòd inest alicui incidenter, inest ei accidẽtaliter: si ergo omnis malitia est incidens, nulla malitia est essentialis alicui actioni: ergo omnis est accidentalis. ITEM. Differentiæ essentiales sunt cõstitutiuæ eorum, quorum sunt differẽtię: & differentiæ constitutiuæ ex eisdẽ principiis manant, ex quibus manant ipsa constitutiua: sed malitia non habet causam effectiuam, sed defectiuã: actio uero causam effectiuam habet. ITEM. Actio est a deo, malitia non: ergo impossibile est, qđ malitia sit alicuius actionis differentia essentialis. ITEM. Differẽtiæ essentiales non alternantur circa indiuiduum eiusdem speciei: sed actiones, quæ sunt eiusdem speciei differunt per bonitatẽ, & malitiam: quia una est bona, & altera mala: ergo bonum, & malum Tom. 7.

malum non sunt essentiales differentiæ actionis. ITEM. Differentia essentialis aliquid addit supra illud, quod diuidit: sed malum non addit aliquid supra actionem sed potius priuat: ergo malum non est actionis differentia essentialis.

RESOLVTIO.

Si malitia comparetur ad actionẽ, ut talis actio est, essentialiter diuidit: aliàs, neutiquam.

RESPON. Ad prædictorũ intelligentiam est notandum, quod idem est quærere, utrum hęc diuisio actionũ alia bona, alia mala sit per differẽtias essentiales: quod est quærere, utrum bonitas, & malitia sint proprietates, uel conditiones essentiales actioni uoluntariæ. Et licet istud aliquo modo uideatur posse concedi ei, qui sustinet illam opinionem, quòd non omnis actio a deo est: tamen secundum illam opinionem, quæ cõmuniter sustinetur, quòd omnis actio a deo est: & secundum id, quod naturaliter est, bona est: concedi nõ debet, nec potest rationabiliter sustineri, quòd malitia essentialis sit actio, cum potius dicat defectum circunstantiæ alicuius, quæ accidebat actioni. Si enim non accideret, non posset priuari actione manente. Attendendum est tamen, ꝙ malitiam contingit tripliciter comparare ad actionem. Aut secundum ꝙ est actio, aut secundum quòd hæc actio, aut secundum ꝙ est talis actio. Si comparetur malitia ad actionẽ ſm ꝙ actio, sic tenet rationem accidentis separabilis, & communis. Rationem accidentis separabilis tenet in hoc, ꝙ actio, quę cõsueuit fieri cum culpa, põt cã aliqua interueniente fieri absque culpa. Rõnem uero accidentis cõis tenet: quia circa actionem eiusdem speciei cõtingit malitiam in aliquibus inueniri, in aliquibus uero non: sicut aliquis prędicando fidẽ Christi ex uana gloria peccat, alius uero meretur. Licet aũt malitia respectu actionis cõsideratæ in genere, habeat aliquo modo cõformitatẽ ad accidens separabile, & commune: non tamẽ proprie est accidens tale: quia nõ dicit ens, sed defectum entis. Si autẽ comparetur malitia ad actionem, ſm ꝙ est hęc actio, sic tenet rõnem accidentis inseparabilis, & proprii. Rationem tenet accidentis inseparabilis in hoc, quia illa actio eadem numero, quæ est mala, non potest esse ulterius bona, propter hoc ꝙ eadem numero sumi non potest. Rationẽ uero accidentis proprii tenet aliquando, licet nõ semper: in hoc ꝙ illa malitia ortum habet ex proprietatibus agentis, & patiẽtis, ex quarum comparatione necessario surgit inordinatio: sicut patet cum filius cognoscit matrem, uel cũ homo blasphemat deum. Vnde sicut inseparabiliter adhæret propria passio subiecto, sic inseparabiliter adhęret malitia huic actioni: non est autem malitia propria passio huius actionis, tum quia non dicitur de ea conuertibiliter, tum quia non dicit positionem, sed priuationem. Si uero comparetur malitia ad actionem secundum quòd talis actio est, sic potest habere rationem differentiæ essentialis. Sicut enim albe-

do est essentialis homini albo, secundum quòd est albus: quamuis non sit essentialis secundum quòd homo: sic malitia est essentialis actioni malæ secundum quòd mala. Quamuis autem aliquo modo dicatur essentialis: non tamen dicitur essentialis quia dicat ueram essentiam, sed quantum ad modum se habendi. Et quoniam quædam sunt nomina, quæ imponuntur actionibus, non secundum quòd sunt actiones tantum, sed secundum quòd sunt deformes: hinc est, quòd talia mox nominata coniuncta sunt malo: & sicut castitas ponitur in genere boni essentialiter: sic adulterium: & mendaciũ ponitur in genere mali essentialiter. In hoc enim non significatur, quod defectus sit essentialis actioni, sed quod defectus essentialis est actioni secundum quod defectiua. Quod autem dictum est de malitia moris, hoc ipsum intelligendum est & de bonitate. His uisis plana est responsio ad quæstionem, & etiã ad obiecta. Concedo enim, quòd hæc diuisio actionis non est per differentias essentiales, & intrinsecas. Et rationes quæ hoc ostendunt, concedendæ sunt.

Ad illvd, quòd obiicitur, quòd accidens potest transmutari circa subiectum. Dicendum, quod illud non habet ueritatẽ in omni accidente, nec respectu cuiuscunque subiecti, sed respectu subiecti permanentis, & fixi. Quãdo enim accidens comparatur ad aliquod successiuum hoc ipso quòd adhæret ei, inseparabiliter adhæret: quia illud statim transit in præteritum, & efficitur in transmutabile, & amplius idem numero resumi nõ potest. Actus enim numeratur subiecto, & tẽpore, & specie, siue termino: & idẽ sicut est alius actus, cuius est aliud principium, & alius terminus: sic est alius actus cuius est mensura alia, & aliud tempus, intercisione, & renouatione facta in ipso actu: & ideo quamuis motui accidat uelox, & tardum: tñ motus qui est uelox, secundum eam partem secundũ quam est uelox, nunquam potest esse tardus: sic & in proposito intelligendum. Ad illvd, quòd obiicitur, quod accidentia dicuntur esse separabilia saltem in intellectu, Dicendum, quòd nunquam malitia sic adhæret alicui actioni, quin essentia illius actionis possit præter malitiam considerari. Cum enim dico actionẽ malã; dico actionem, & dico etiã defectũ, & utrunque per se diuisim possum considerare. Similiter cũ dico actionem huiusmodi, & actionem hanc, duo dico: quia & monstro ipsam substantiã, & etiam accidẽtia, sub quibus substantia ipsa oculis carnis, & mentis habet esse conspicua: & unũ põt præter alterum considerari, & intelligi: malitia aũt nõ adhæret inseparabiliter actioni huius substantiæ rõne substantiæ substratę, sed potius ratione proprietatis, uel qualitatis superadditæ: & sicut substantia illa poterat intelligi sine illa proprietate, sic & actio sine malitia. Ad illvd, quod obiicitur, quod aliquis habitus est essentialiter bonus, & aliquis est essentialiter malus. Dicendum, quòd & si concedi possit aliquem habitum essentia-

tialiter esse bonum: non tamen concedi debet aliquem habitũ essentialiter esse malum, secundum ꝙ est habitus. Nam habitus secundum quòd habitus, dicit ens, & bonum. Quod ergo ipse obiicit de auaritia, & lasciuia; non ualet, quia huiusmodi non sunt nomina habituum animæ secundum quòd sunt habitus, sed secundum quòd sunt deformes, & defectiui: licet autem malitia non sit essentialis habitui, secundum quòd est habitus: potest tamen ei esse essentialis secundum quòd defectiuus; ita etiam contingit reperiri circa actum. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd bono in genere respondet bonum in specie, & malo in genere similiter. Dicendum, quòd malum in genere, siue bonum non dicitur propriè quòd sit genus, sed ꝓpter quandam conformitatem, quam habet cum genere, in hoc quòd dicit quandam potentiam indifferentem ad hoc, quòd fiat meritorie, uel demeritorie: & dum per circunstantias superadditas determinatur, quodãmodo specificatur: non tamen malum secũdum quòd malum habet species proprias, pro eo quòd priuationes non sunt in genere nisi per quãdam reductionem. Vnde specificatio, & distinctio malorum aut attenditur ratione, boni, quod priuatur per malum: aut ratione boni, ad quod aliquis conuertitur in actu peccati. Et huius signum est, quòd non distinguuntur penes auersionem, sed penes conuersionem.

QVAESTIO III.

An bonum & malum immediatè diuidant actionẽ deliberatiuã: uel sit ponere medium, actionẽ s. quæ neque bona, neque mala sit, sed indifferens?

VTRVM diuisio actionis deliberatiuę per bonã, & malã, sit per differentias immediatas, an sit ponere differentiam tertiã, uidelicet actionẽ indifferẽtem. Et quòd sit per differentias immediatas, uidetur. 1. Cor. 10. Omnia in gloriam dei facite. Et ad Col. 3. Omnia quæcunque facitis, siue in uerbo, siue in opere, oĩa in nomine domini nostri Iesu Christi facite. Aut igit̃ actio nostra est in gloriam dei, aut nõ. Si sic: est bona. Si non, ergo omittitur illud, quod mãdat Apostolus; sed omittere facere, qđ ꝓcipitur, semper est peccatũ: ergo oĩs actio, uel est meritoria, uel cum peccato: ergo nulla est ĩdifferẽs. SI TV dicas, qđ est consiliũ: hoc non uł: quia cõsilium nec datur de oĩbus, nec absolute, sed sub cõditione: nec peccat quis nolẽdo facere consiliũ: horũ tria opposita reperiuntur in proposito: ergo nõ tenent ratione consilii. ITEM. Mat. 12. de oĩ uerbo otioso, qđ locutus fuerit hõ, reddet rõnem in die iudicii: sed uerbũ otiosum est, ut dicit Greg. qđ caret rõne iustę necessitatis, & intẽtione pię utilitatis: sed oẽ uerbũ aut hẽt iustã necessitatem, & piã utilitatẽ: aut caret illa: ergo si oẽ uerbũ aut est bonũ, aut otiosum: pari rõne & omne factum: sed de omni otioso reddemus rationem: & non reddemus rationem nisi de malis: ergo omne uerbum, uel factũ nostrũ uel

est

est bonum, uel malum. ITEM. Bern. In uia dei stare, & non progredi, retrocedere est: sed qui facit actionem non meritoriã nõ procedit in uia dei in actione illa: ergo per illam actionẽ retrocedit, & non retrocedit nisi per malam: ergo omnis actio uel est bona, uel est mala, & nulla indifferens. ITEM. Voluntates per actiones perueniunt ad retributiones: sed nihil est mediũ, quin omnis uoluntas aut sit bona, aut mala: nihil est medium inter retributiones, quin etiam omnes saluentur, uel damnentur: ergo uidetur quòd nihil est medium inter bonitatem, & malitiã circa actiones nostras. ITEM. Deus est alpha, & omega, principium, & finis: sed quod non est a deo sicut a principio, priuatum est ratione boni: ergo similiter ꝙ non est ad deum sicut ad finem, priuatur ratione boni: priuatio autem boni nihil aliud est, quã malum: ergo quod nõ est ad deũ sicut ad finẽ, est malum; & ꝙ est ad deum, sicut ad finẽ, est bonũ, hoc constat: sed omnis actio nostra uel est ad deum sicut ad finem, uel non est ad deum: ergo omnis actio nostra uel est bona, uel est mala. ITEM. Cum uoluntas nostra ex deliberatione facit aliquid, aut quiescit in creatura, aut refert ad creatorem. Si refert ad creatorem, bene facit: si quiescit in creatura, male agit, & deordinatur: quia fruitur eo, quo est utendum: ergo uidetur, quòd uoluntas in omni actione sua uel mereatur, uel demereatᷣ.

SED CONTRA. Rom. 7. Velle mihi adiacet &c. Glo. Est uelle gratiæ, uelle uitii, uelle naturę: sed actio respondet uoluntati: ergo inter actionem meritoriam, & uitiosam, cadit aliqua actio media: non ergo oĩs actio uoluntatis nostrę est mala, uel bona, sed quędam indifferens. ITEM. Leuare festucam de terra, nec est bonum in genere, nec malum, nec ẽt bonum ex circunstantia, nec malum: similiter quãtum est de se, nec est meritoriũ, nec demeritorium: si ergo bonũ moris diuiditur sufficienter per has tres diuisiones, & nihil est in genere, quod nõ sit in specie, uidetur quòd talis actio non sit bona, uel mala, sed indifferens. ITEM. Aliquis comedit, ut satisfaciat appetitui naturali: talis actio non est bona bonitate meriti, hoc constat: quia non fit propter deum, nec ad ipsum refertur, nec est mala malitia culpę: quia peccatũ non concordat naturę, sed discordat: talis autem actio naturę est consona: ergo uidetur, ꝙ aliqua actio nostra medium teneat inter bonitatẽ, & malitiã. ITEM. Si omnis actio nostra esset meritoria, uel demeritoria, cum in eo qui caret charitate, nulla sit meritoria, omnis eius actio esset mala: ergo peccaret in hoc, ꝙ uadit ad ecclesiã: ergo & in hoc ꝙ facit oĩa alia opera: igitur nunquam se disponeret ad gratiam, imo disponendo magis se elongaret. ITEM. Nulla est actio bona, & meritoria, nisi quę fit bona intentione, & mediante illa refertur ad debitũ finem: ergo si omnis actio nostra esset bona uel mala, meritoria uel demeritoria, in omni actione, & cogitatione nostra, quàm in Deum non referimus,

pec-

peccaremus: ergo uix esset aliquis, qui nō peccaret millies in die, cū innumerabiles habeamus cogitationes, & affectiones, in quibus nihil cogitamus de deo: de illis maxime loquor, qui magis intendunt actioni, quam cōtemplationi. ITEM Sicut charitas est principium omnium bonorum, sic libido, & concupiscētia est principium, & causa omnium malorum: sed multas actiones faciunt homines tota die, quas non faciunt nec ex libidine, nec ex charitate, imo uel ex amore naturali, uel sociali, uel ex quadam urbanitate ciuili, & consuetudine operandi, non uidetur ergo, quod omnis actio uoluntaria sit immediate bona uel mala.

RESOLVTIO.

Inter actionem deliberatiuam bonā, & malam mediat actio indifferens, quæ neque bona, neque mala est, & secundum genus operis, & respectu operantis.

RESP. Dicendū, quod cū quęritur, utrum actio diuidatur per bonum, & malum, tanquam per differentias immediatas, est quęstio de actione uoluntatis deliberatiuę, ſm quod deliberatiua est: illa enim est, quę diuiditur per bonum, & malum. Et quoniam de actione uoluntatis deliberatiuę dupliciter est loqui. s. quantum ad genus actionis, & in comparatione ad operantē: dupliciter possunt istę differentię ad actionem cōparari. Aut secundum genus operis, aut respectu operantis. Si primo modo: sic planū est, qđ non est diuisio per immediata, imo inter actionē bonam, & malā actionē indifferentē contingit reperiri mediam: & hoc manifestum est, quia cū triplex sit differētia boni moris; quia est bonum ſm se, siue principale, & bonum ex circunstantia, & bonū in genere: & econtra, cum triplex sit malū. s. in genere, & malum ex circunstantia, & malum secundum se, inter hęc oīa contingit reperiri medium. Nam inter bonum, & malum ſm se quasi media sunt illa, quę nec sunt bona secundū se, nec sunt mala secundùm se, sicut sunt bona, uel mala in genere, uel ex circunstantia. Inter bonum ex circunstātia, & malum ex circunstantia media sunt tā indifferentia quam bona, & mala in genere; omnia enim illa indifferenter possunt fieri bona, uel mala ex circunstantia. Inter bonum autem in genere, & malum in genere, cadit medium indifferens simpliciter, sicut uelle comedere, uel uelle leuare festucam de terra, quę non dicūt bonitatem moris, uel malitiam. Et sic patet, quod diuisio actionis per bonam, & malam quantum ad genus operis, non est per differētias immediatas, imo est reperiri differētiam tertiam; & in hoc cōiter omnes concordant. SI AVTEM loquamur de bonitate, & malitia actionis in cōparatione ad operantem, sic sunt diuersę opiniones. Nam quidā dicunt, quòd est diuisio immediata; nihil enim facit homo ex deliberatione, ꝙ deus non reputet ei ad premium, uel non imputet ei ad aliquod demeritum. Vnde in die iudicii (ut dicunt) de omni actu deliberatiuo rationem reddemus. Et huic positioni

ſitioni uidentur conſonare uerba ſanctorum, qui dicunt, quod non peribit capillus de capite, nec momentum de tempore, de quo rationem non reddemus, ſicut dicit Berna. & hoc idem uidetur dicere Anſelm. quòd exigetur a nobis omne tempus impenſum, qualiter fuerit expenſum. Et ipſa ueritas uidetur huic conſonare, cum dicit, quod

Matth. 12. de omni uerbo otioſo rationem reddemus. Sed iſte modus dicendi, aut multum ampliat uiam ſalutis, aut multum coarctat. Nā ad hoc, quod ſit opus meritoriū aut dicent requiri actualem relationem illius operis ad deum, & in particulari: aut dicent ſufficere relationem in habitu, & in uniuerſali. Si dicunt, quòd requiritur relatio in particulari, nimis eſt arcta uia ſalutis, qa tunc in omni opere, quòd homo non refert actualiter in deum, demeretur, & peccat: quòd ualde ſeuerum eſt dicere. Si uero ſufficeret intentio habitualis, & in uniuerſali, tunc quando aliquis propoſuiſſet ī corde ſuo ſeruire deo in principio anni, uel menſis, uel ſeptimanæ, uel diei: omnia opera, quę poſtea faceret, etiam nihil cogitans de deo, eſſent ſibi meritoria. Sed ſi hoc dicatur, ualde ampliatur, & largatur uia ſalutis: & ī hoc auctoritatibus ſanctorum obuiatur, qui dicunt eā eſſe ualde arctam. ET IDEO eſt alius modus dicendi quodammodo magis temperatus, quam ſit ille, uidelicet, quòd quędam ſint actiones deliberatiuæ uoluntatis, quę reſpiciunt ipſam directe: quędam uero ſunt, quæ reſpiciunt ipſam ſecundum qđ regit potentias naturales. Prima operatio eſt locutio, quæ quidem eſt rationalis, ſecūdum quod ratione utitur. Secunda uero eſt comeſtio, uel ambulatio, & conſimiles. Dicunt ergo, quod circa illas operationes, quæ reſpiciunt uoluntatem rationalem, ſecundum ꝙ rationalis eſt; non contingit reperiri medium inter bonitatem, & malitiam: circa alias uero contingit. Vnde bene cōcedunt ꝙ non omnis actio deliberatiua, uel bona eſt, uel mala. Locutio autē omnis uel bona eſt, uel ma a. Aut enim eſt utilis, aut otioſa. Et ſi otioſa, tunc eſt mala. Si utilis, tūc eſt bona. Et propterea dominus dixit. De omni uerbo otioſo reddetis rationē: non de omni facto. Et beatus Iacobus in Canon. ſua dicit, quòd qui in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. Et propterea dicit quidam, ꝙ uerbum prius debet uenire ad limam, quàm ad linguā. Sed tamen adhuc iſte modus dicendi non uidetur plene ſatis facere: nam uelle cogitare de ueritate, eſt actus uoluntatis ſecundum ꝙ mouetur rationabiliter: & tamen frequenter homo cogitat de ueritate, ita quòd non refert ad deum: & tamen durum eſt dicere, quòd peccet. Vlterius poteſt aliquis loqui alii ex naturali pietate, uel ex ciuili urbanitate, ſicut qui ſalutat hominem in uia: & tunc ualde durū eſt dicere, quòd peccet: nec poteſt dici, quòd omnis talis locutio ſit meritoria. ITEM. Si plus eſt facere, q dicere. potius reddemus rationem de facto otioſo, qui de uerbo. Vnde ſancti cōcludunt

dũt hoc a minori, ex uerbo euãgelii. Et ideo est tertius modus dicendi, ꝙ in operibus uoluntatis deliberatiuæ, est ponere medium inter maliciã, & bonitatem. Nam quædam actio à uoluntate deliberatiua procedens, est inordinata in finem debitum. s. ad Deum: & hęc quidẽ est bona: & si sit ex charitate, est meritoria uitæ æternę merito condigni: si aũt fiat extra charitatem, meritoria est merito congrui. Quędã uero actio deliberatiua ex uolũtate ꝓcedens, est nõ ordinata: & hęc est diuisio per immediata: sed non omnis actio non ordinata ad Deum tãquam ad finẽ, est mala. Quia quædam non ordinatur propter inordinatam conuersionem ad creaturam. Quædam uero non ordinatur propter operantis negligentiam. Quędam uero non ordinatur ꝑꝑ operantis infirmitatẽ, & miseriam. Prima differẽtia actionis non ordinatæ est mala malitia cõmissionis. Secunda est mala malitia omissionis. Tertia uero neutro mõ est mala, sed est indifferẽs. Talis aũt actio est, qñ quis facit aliquam operationẽ, ita ꝙ circa creaturam non afficitur inordinatè: nec tamẽ illam operationem comparat ad deũ, sed facit propter aliquem finẽ, qui respicit indigẽtiam naturę: ut cum aliquis ambulat ut recreetur, uel comedit ut reficiatur: talis actio indifferens iudicatur, quia Deus nec illam remunerat, nec imputat in culpam: & hoc quia in tali actione non est malitia commissionis, quia non est ordinata dilectio: nec etiam omissionis: non. n. semper omittit homo, qñ actiones suas nõ refert in Deum. Indulgetur enim naturę fragili, & infirmę, ut multa possit talia facere: nec deus requirit ad homine in tali statu distractionis, & miserię, ꝙ omnia quæ facit, referat ad se: requirit tamen aliquando: quando est locus, & tempus: & tunc si homo non referat, omittendo peccat. Concedendum est igitur sicut rõnes, quędam ostendunt, ꝙ diuisio actionis, per bonã, & malã non est per differẽtias immediatas, pro eo quod inter has differentias cõtingit ręperiri mediũ: siue actio consideretur ẽm genus operis, siue respectu operantis.

Sco. dis. præsen. cõuenit in cõclusione, sed discrepat in modo dicendi similiter D. Tho. 1. 2. q. 18 ar. 8. et 9.

Ad illud ergo, quod primò obiicitur, de illo uerbo Apostoli. Omnia in gloriam Dei facite. Respondent aliqui, quod est cõsiliũ: aliqui ꝙ est præceptũ: aliqui ꝙ est finis præcepti, sicut illud. Diliges dñm deum tuũ &c. Omnibus autem prædictis modis prædictus sermo põt intelligi. Potest enim accipi affirmatiuè, uel negatiuè. Et affirmatiuè dupliciter: quia hoc signũ, oĩa, potest ibi teneri collectiuè, uel distributiuè Si accipiatur negatiuè, sic est præceptum: & tunc est sẽsus. Ita faciatis oꝑa uestra, ut nihil faciatis cõtra gloriã dei. Si aũt intelligatur affimatiuè: & hoc signũ, oĩa, teneatur distributiuè, & diuisim: tunc est consilium, & admonitio. Admonet enim Apostol. secundum hunc sensum, ꝙ quodlibet opus nostrũ referamus in Deum, & de quolibet diuisim possumus facere: & utile est nobis, & expediẽs si faciamus. Nullũ. n. est opus deliberatiuum, quod a nobis fiat, quod

quod quidem non possumus facere propter Deum: & si hoc faceremus, melius faceremus, quã quando non referimus. Si autẽ prędictus sermo teneatur affirmatiuè: & hoc signum [omnia] teneatur collectiue: tunc nec est pręceptum, nec cõsilium, sed finis pręcepti, & consilii. Ad hoc enim debemus tendere, & hoc desiderare, quòd ad talẽ statum perueniamus, quòd omnes cogitationes nostras, & affectus in Deum referamus, hoc aũt tunc obtinebimus, quando Deum ex toto corde diligemus. Et sic patet, ꝙ ex auctoritate illa nõ concluditur, quòd aliquis peccet, cũ non refert opus suum in Deum actualiter. NEC ualet illud, qđ obiicitur, ꝙ non potest esse consilium: non enim hic accipimus consilium proprie, prout proponitur Iurisperitis: sed uocamus hic consilium quamcunque monitionem generalem, quae uiam expedit ad perueniendum in salutem, sicut sunt admonitiones Salomonis in Lib. Prouer. & cõsimiles hortationes ad bonum.

AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ reddemus rationẽ de omni uerbo otioso. Dicendum, ꝙ otiosum non dicitur uerbum, quia non sit ordinatum in finẽ solum, sed quia omni caret utilitate, dum tamen aliquam deberet habere: & inter tale otiosum & meritorium, siue bonũ cadit medium, quãdo aliquis facit aliquid, quod non est omnimoda utilitate priuatum: nec tamẽ est ordinatum in Deum tanquam in finem ultimum: unde non dicitur homo esse otiosus semper, quando non laborat, sed tũc dicitur esse otiosus, quando nõ laborat, & deberet laborare. Frequenter tamen illa uerba, quae uidẽtur esse inutilia utilia fiũt: dum ordinantur ad recreationẽ aliquam spiritus, & exclusionẽ accidię, secũdum quòd refertur B. Bernar. dixisse, cum quendã fecit cespitare, otiosum (inquit) fuit factum, sed nõ otiosè factũ: fecerat enim hoc ad laetificandum illum, quem uiderat mestum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ in uia Dei stare est retrocedere. Dicẽdum, ꝙ uerum est, ꝙ quando homo stat, cum debe ret ambulare: & quantum ad illud tempus dicit Bernardus, ꝙ non peribit momentum de tempore. Et Ansel. quòd exigetur à nobis ratio qualiter tempus fuerit expensum. Si autem quaeratur quãdo, hoc est difficile: imò impossibile determinare, quia diuersis personis diuersimodè se offert oportunitas exeundi in bonas operationes, & in bonas affectiones, & intentiones: & iõ sancti ut reddant nos sollicitos, terrent nos, & dominus ipse cũ dicit. Quod uni dico, omnibus dico, uigilate. Mar. 13 AD ILLVD, quod obiicit, ꝙ non est medium inter uoluntates, & retributiones. Dicendum, quòd non est simile, pro eo ꝙ omnis homo qui nascitur, nascitur cũ peccato, a quo non liberatur nisi per gratiam, & illa gratia amittitur per culpam: unde necesse est uoluntatem esse gratiam, uel odiosam: & quia retributiones respõdent personis, hinc est, ꝙ omnes, qui non saluantur, damnantur, ita quòd non est medium: non sic autem est de actione, quia à uo

luntate

luntate, in qua est libido, potest aliqua actio exire etiam prɇter libidinē moris. Vnde sicut istud argumentum non ualet, Volū tas nō potest esse sine libidine, uel gratia: ergo nō potest moue re sine libidine, uel gratia: sic nec argumentum prius dictum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ omne quod non est à Deo, est priuatum bono: ergo similiter omne, quod non est ad Deum. Dicendum, quòd nō est simile; quia ordinatio actionis ad Deū tanquam ad causam efficientem uel ad principium, attēditur nō solum quantum ad esse moris, sed etiam quantum ad esse natu rɇ: & ita respicit esse: ordinatio uero quantum ad finem respicit bene esse: quamuis tamen nō sit medium inter ens, & nō ens, est tamen medium inter bene es se, & male esse moris; pro eo ꝙ bonitas moralis non se extendit ad omnes actiones, sicut bonitas naturalis. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd si uoluntas aliquid facit, aut quiescit in creatu ra, aut refert ad Deum. Dicendum, quòd quiescere dicitur ali quid alicubi dupliciter. Aut qa sistit ibi tanquam in ultimo fi ne: & tunc est actio mala malitia mortalis peccati, quando scilicet uoluntas ponit creaturam sibi pro fine ultimo, & principa li: Aut quia sic ibi sistit, nō quia ibi ponit ultimum finem, sed qa non ulterius tendit: & hoc pōt esse tripliciter, sicut dictum est supra. Aut ex aliqua inordinata affectione, qua illi rei alligatur. Aut ex negligentia, & torpore, quo negligit referre, cum possit, & deberet. Aut quia ex quadam imbecillitate, & infirmitate aggrauatur, ut difficile sit sibi om nes actiones suas in Deum con uertere: & primis duobus modis est peccatum, tertio modo non. NOTANDVM est tamen, quòd ad hoc quòd aliqua actio sit me ritoria, non oportet quod semꝑ quis eam referat actualiter in Deum, sed sufficit relatio habitualis. Habitualem autem relationem uoco, non quia habeat charitatem, per quam sit habilis ad referendum: sed quia in primordio operationis illius, uel al terius, ad quam illa consequenter se habet, intentionem habet ad Deum directam. Vñ si aliquis intendit dare pro Deo centum marcas, & incipit dare, & cogitat de Deo in prima marca, & in aliis non cogitat, nihilominus omnes dationes illɇ sunt ei meri toriæ, & fructuosɇ. Si aūt opus alterius generis inciperet, oporteret ꝙ intentio renouaretur ad hoc, ut opus esset meritorium. Per hunc etiam modum intelligitur esse in uiris religiosis, qui in principio ex charitate deuouerūt portare religionis pōdus: quicquid enim faciunt, quod ad suæ religionis obseruantiam spectat: ex prima intentione est eis meritorium ad salutem, nisi forte (quod absit) contraria intentio superueniat. In aliis autem, quæ ad religionem non spectāt, secus est, quia illa intentio non se extendit ad alia habitualiter: & ideo non est paruæ securitatis, & utilitatis religionem intrare. Fuerunt tamē qui dixerunt, quòd habitualis intentio solum sufficit ad meritum satisfactionis. Opus est satisfactorium, si fiat

fiat in charitate. Ad hoc autem ꝙ opus sit meritorium uitę ęternę, dicunt necesse esse concurrere actualem intentionem, quia nullum opus est meritorium, nisi fiat a charitate actua iter mouente. Probabilius tamen est dicere (sicut dictum est) quòd ad utrumque sufficiat relatio habitualis. Relationem autem habitualem uoco, nõ qua quis in generali refert ad Deum omnia opera diei, uel anni: sed qua quis refert aliquod opus ad Deum: ita quòd opus sequens directã habet ad opus primum ordinationem, & consequentiam; sicut est in illo, qui dat centum marcas, uel intendit ire ad sanctum Iacobum: in aliis autem non habet locum. Habitualẽ etiam intentionem, siue relationem uoco, quando non prę cogitato in actu ut tũc fine ultimo fine deo ex sola boni operis consideratione ipsa charitas prompta, uel aliqua alia uirtus charitate informata ad ipsum bonum opus inclinat: sicut uir obediens meretur obediendo prælato sibi præcipienti, etiam si nihil de deo cogitet, sed solum consideret, ꝙ bonum est obedire.

ARTICVLVS II.
QVAESTIO I.

An omne peccatum actuale uoluntarium sit?

CONSEQVENTER quæritur circa secundum principale, scilicet de comparatione actionis malæ ad uoluntatem. Et circa hoc quęruntur tria. Primo quæritur, utrum omne peccatum actuale, tã mortale, q̃ ueniale sit uoluntarium. Secundò quæritur, utrum omne peccatũ mortale sit circa uoluntatem; sicut circa subiectum. Tertio quęritur, utrum puniri, sicut et peccare, sit ipsius uolũtatis ꝓprium.

VTRVM, omne peccatũ actuale sit uoluntarium. Et cum certum sit de mortali, quòd sic; quæritur de ueniali. Et ꝙ omne peccatum ueniale sit uoluntarium uidetur, sicut dicit Augu. & habetur in litera. Vsque adeo peccatum uoluntarium est, ut nullo modo sit peccatum nisi sit uoluntarium: ergo si peccatum ueniale peccatum est: ergo necesse est ipsum esse uoluntarium.

SI TV dicas, quòd omne peccatum est uoluntarium, aut uoluntate propria, aut uoluntate Adę: & ueniale est peccatum, quia uoluntarium uolũtate Adæ. Obiicitur contra hoc: si ad rationem peccati uenialis sufficit, quòd sit uoluntariũm uoluntate Adæ, cum illud peccatum, quod Adã transfudit in nos sit; peccatũ originale, ueniale peccatum esset originale: qđ si hoc est falsum: restat quòd & primum. ITEM. Motus inordinati, & ad illicita, qui dicuntur esse in nobis peccata, non sunt peccata nec in paruulis, nec in furiosis: hoc autem non est, nisi quia non mouentur usu rationis, & uoluntatis: ergo uidetur, quod huiusmodi peccata sint in nobis uoluntaria uolũtate propria. ITEM. Quando stomachus exinanitus ante horam comestionis appetit comedere, nulla est ibi culpa: quamuis sit ibi appetitus immoderatus, & ad illud quod non licet tali tempore: hoc autem nõ est nisi quia motus

motus ille inest de necessitate: ergo uĩ, ꝙ ad hoc ꝙ aliquis motus ad illicitum sit ueniale peccatum, necesse sit ipsum esse uoluntarium. ITEM. Omne, quod quis facit, aut facit naturaliter, aut facit uoluntarie, aut uiolenter. Si igitur uenialia cõmittimus: aut ergo ꝓ uiolentiã, aut ꝓ naturã, aut ꝓ uoluntatẽ. Si ꝓ uiolentiã: ergo nulla est ibi culpa. Si ꝓ naturã: similiter: q̄a in his, quæ fiũt naturaliter, nõ est culpa: ergo si pc̃tm̃ ueniale culpa est, necesse est ꝙ sit a uolũtate. ITEM. demõstrato aliquo ueniali, aut põt aliquis uitare hoc pc̃tm̃, aut nõ põt. Si nõ põt, & nullus peccat in eo qđ uitare nõ põt: ergo cõmittẽdo hoc pc̃tm̃, nõ peccat. Si potest uitare: & quod committimus potentes uitare, committimus uoluntariè: ergo &c.

SED CONTRA. Prou. 14. Septies in die, &c. Gl. Singulis diebus ꝓ necessitatẽ, uel fragilitatẽ carnis uel uolẽtes, uel inuiti peccamus. Si ergo peccamus uenialiter, uel uelimus, uel nolimus, uĩ ꝙ non oẽ pc̃tm̃ ueniale sit uoluntariũ.

Lib. 1. c. 19. ITEM. Aug. in Lib. Retra. Sunt, inq̄t, quędã necessitate facta improbãda, ut q̄ uult recte facere, & nõ põt: Vñ est illud Apostoli. Nõ qđ uolo, hoc facio bonũ, sed qđ odi malũ: sed talia sunt pc̃tã uenialia: ergo aliqua uenialia sunt de necessitate, nõ ergo a uolũtate.

Cap. 4. circa mediũ. Tom. 5. ITEM. Aug. 19. de Ciui. dei. Nonnullũ uitiũ est, cũ caro cõcupiscit aduersus spm̃: sed caro concupiscit aduersus spm̃ frequẽter, ipso nolẽte, sicut in litera habeĩ, ergo uelit, nolit hõ peccat uenialiter: nõ ergo omne pc̃tm̃ ueniale est uoluntariũ Minor probaĩ in litera. Ille q̄ cõcupiscẽte aduersus spũ carnẽ, non ea, q̃ uult, facit, cõcupiscit quidẽ nolẽs, & in eo facit qđ nõ uult. ITEM Pc̃tã uenialia sunt in nobis ex repugnãtia sensualitatis ad rõnem, & ẽt ex surreptione, sicut sunt primi motus: sed uelimus, nolimus, est in nobis repugnãtia sensualitatis, & multi ẽt motus inordinati ex surreptione surgũt: si igiĩ uolũtas nõ põt sensualitatem domare, & qđ est ex surreptione, ꝓuenit uoluntatẽ, uĩ ꝙ pc̃tã uenialia, quę sunt primi motus, non sunt uoluntaria. ITEM. Aut aliquod pc̃tm̃ ueniale est inuoluntariũ, aut nõ. Si sic: habeo propositũ. Si nõ igitur oẽ pc̃tm̃ ueniale est uoluntarium; sed oẽ uoluntariũ per uoluntatẽ uitari põt: ergo per uoluntatem potest quis uitare omne ueniale peccatum: igitur potest quis cauere, ut nunquam peccet uenialiter: si igitur hoc est impossibile, quod aliquis diu uiuat in hac carne, quin committat aliquod ueniale, uidetur ꝙ necessarium sit ponere aliquod ueniale peccatum non esse uoluntarium.

RESOLVTIO.

Peccatum omne uoluntarium est; uel simpliciter, ut mortale: uel secundum quid, & quodammodo, ut aliqua uenialia.

RESP. Dicendum, quòd uoluntarium põt dici aliquid tripliciter. Aut uolũtate aliena, aut uoluntate propria, aut partim uoluntate aliena, partim uoluntate propria. Et secundũ hunc triplicẽ modum distinguendi uoluntarium, triplex est differentia peccati. Peccatum namque origi-

gressum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ quædam necessitate facta sunt improbanda. Dicendũ ꝙ Aug. loquitur de necessitate uenialium, non quantũ ad hoc ueniale, uel illud determinatè, sed generaliter quantum ad peccata uenialia, uel etiam quantũ ad aliquod genus uenialis peccati: sicut uidemus in iuuene, & forti ꝙ nunquam põt oĩno uitare motus carnis, licet possit hac hora, uel illa hunc motum, uel illũ uitare: & q̃a nihil impedit, ꝙ sit necessitas quędã in uniuersali, & uolũtas quodãmodo in particulari: ideo auctoritas illa non obuiat his, q̃ dicta sunt. AD ILLVD, quod obiicit̃, ꝙ nõ nullum uitiũ est cũ caro concupiscit aduersus spm̃. Dicendum, ꝙ uerũ est: sed qđ subiungit, ꝙ necessariũ est concupiscere. Dicendũ ꝙ uerũ est de concupiscẽtia (loquẽdo gñaliter:) de concupiscentia uero huius, uel illius, hoc tpe, uel illo; nõ est uerũ. Et ꝙ dicit Aug. ꝙ concupiscit nolens: & Apostolus, qđ nolo malũ, hoc ago: non priuat oĩmode uoluntate, sed hoc priuat ꝙ uoluntas nõ est ibi mouens principale AD ILLVD qđ obĩ, ꝙ primi motus sunt ex surreptione, & ex rebellione: iã patet rñsio ꝑ ea, q̃ dicta sunt: uerũ. n. est ꝙ ꝓhiberi, uel p̃caueri non pñt gñaliter, ita ꝙ nullus insurgat: quilibet tñ ꝑ se p̃caueri põt. Et rõ huius est: q̃a nos non ponimus peccatũ esse circa primos motus nutritiuę, sicut gñatiuæ: actus. n. nutritiuæ necessarius est ad salutẽ nutriti, nõ aũt actus gñatiuę: licet & alia rõ possit assignari: q̃a nutritiua est corrupta tm̃, gñatiua corrupta est, & infecta. Prima tñ ratio melius ualet. Nam sicut uult Aug. in 1. de ciu. dei, Si a iqua mulier corrumpat̃ uiolẽter, si oĩno repugnat, absq; omni culpa est: & tñ a delectatione oĩno immunis nõ est. Ait. n. sic Si illa cõcupiscibilis inobedientia, ꝙ adhuc in mẽbris habitat ꝑter uoluntatis legẽ: quia lege sua mouetur, ab oĩ culpa immunis est in corpore nõ cõsentientis. Ex hoc patet, ꝙ si uenialia rõnẽ culpę hñt, hoc est q̃a a uolũtate in particulari, & diuisim uitari, & præcaueri pñt. AD ILLVD, qđ obĩ, ꝙ si põt uitari hoc & illud, & sic de singulis: ergo oẽ. Dcendum, ꝙ hęc est duplex. Iste põt uitare oẽ pcm̃ ueniale: sicut hæc: iste põt uincere oẽm hoiem. Aut q̃a potẽtia uitandi, uel uincendi cõparat̃ ad obiectũ cõiunctim, uel diuisim. Si diuisim, sic uera est ista, Iste põt uitare, uel p̃cauere oẽ ueniale pcm̃: q̃a nõ est dare aliqđ, qđ nõ possit uitari. Si aũt coniunctim: tũc est falsa: est. n. sensus, ꝙ possit facere, ut oĩno sit absq; veniali peccato: & in hoc sensu dr̃, ꝙ non possumus oĩa pctã uenialia uitare. Nec ualet rõ illa. Possum uitare hoc, & illud, & illud; ergo oĩa simul: imò est ibi figura dictionis. siue ex diuersa suppositione huius, ꝙ dico [ueniale] siue potius: q̃a ꝓcedit̃ a pluribus determinatis suppositionib. huius uerbi, põt, ad unã: sicut si argueret̃. Iste põt ferre hunc lapidem, & illũ. & illũ, & sic usque ad decẽ lapides: ergo põt ferre hos decẽ lapides: & sicut si diceret̃, Hõ est Plato: hõ est sortes: ergo hõ est sortes, & Plato: prę Cap. 18

missæ sunt ueræ, & cōclusio falsa, & ꝓcedit a pluribus suppositionibus determinatis ad unam. Suppositio aūt determinata dr̄, qn̄ terminus nō cōfundit̄, sed debet reddere locutionē uerā pro uno, sicut est cū dr̄: Non currit: sic & in ꝓposito intelligendum est, qa hoc uerbū [pōt] ꝑut accipit respū oīs uenialis coniūctim respicit oē ueniale tanq̄ obiectū unū: & dicit unā ꝑfectā potentiam excedentem, & uincentem omnē impulsum ad ueniale peccatum: sicut si diceretur, Iste potest uincere decem homines, uel ferre decē lapides: Et sic patet, ꝙ ille processus nō tenet, qa nō seruatur ibi lex illationis rectę.

QVAESTIO II.

An omne peccatum circa uoluntatem, ueluti circa subiectum sit?

VTRVM omne peccatū sit circa uoluntatē, sicut circa subiectum ꝓprium. Et ꝙ sic uidet̄. Primò ꝑ Ansel. in Lib. de pctō orig. ca. 3. Nusq̄ nisi ī uolūtate pctm̄ est. ITEM. Hoc ipm probatur tali rōne. Mēbra, & opera, & quicqd nos sumus subiecit deus uoluntati: quicquid igit̄ faciūt, totū imputandū est uoluntati: si ergo ī ea potētia est culpa, cui imputat̄, & oīs culpa uoluntati imputatur: ergo oīs culpa est in uoluntate tanq̄ in subiecto proprio ITEM. In ea sola potētia est culpa, in qua nata est esse iustitia: quia opposita nata sunt fieri circa idē: sed iustitia est in uolūtate tanq̄ in subiecto, qa ut dic. Ansel. Iustitia nihil aliud est, q̄ uolūtatis rectitudo: ergo eadē potētia. s. in uoluntate est culpa tanq̄ in subiecto proprio. ITEM. In ea sola potētia est culpa, quę cogi nō pōt: nā nullus peccat nisi in eo, a quo libere pōt abstinere: sed sola potētia uolūtatis est, q̄ cogi nō pōt: ergo &c. ITEM. In ea sola potētia est culpa, q̄ aliqn̄ denoīatur bona aliqn̄ mala: sed nos nō dicimur hr̄e intelligētiā uel memoriā malā, sed solū uoluntatē malā: si ergo accidēs denoīat subiectū, & culpa denominat solā uoluntatem: ergo culpa est in sola uolūtate tanq̄ iu subiecto proprio. ITEM. In ea sola potētia est culpa tanq̄ in subiecto ꝓprio, ad cuius actū cōparatur sicut ad cām ꝓximā, & immediatā: sed nulla potētia aīæ ē cā ꝓxima, & immediata culpæ, nisi sola potētia rōnalis: nam memorari malū, uel intelligere malum non est culpa, sed uelle malum culpa est: ergo &c.

SED CONTRA. Nunq̄ peccat̄ mortaliter nisi ꝑ cōsensum: sed cōsensus non tantummō est uoluntatis, sed ēt rōnis: si ergo culpa est circa illā potentiā, per cuius actū ꝑpetratur, ergo non tm̄ est circa uoluntatē, sed ēt circa rōnē. ITEM. Nō tm̄ peccatur affectione, sed ēt peccat̄ obliuione. Sicut dr. Deut. 6. Caue ne obliuiscaris dn̄i dei tui: & frequēter in scriptura reprehendit eos dn̄s, q eius sunt obliti: ergo si obliuio est in memoria, uī ꝙ non tm̄ pctm̄ sit in uolūtate, sed ēt in memoria. ITEM. Non solū peccatur delectatione, uerū ēt cogitatione, ſm ꝙ hō confitetur quotidie: sed cogitatio est itellectus, nō affectus: ergo nō tm̄ in affectu, uerum ēt intellectu hēt esse pctm̄. ITEM. Non tm̄ peccat̄ deliberatione, uerū ēt suggestione, ſm ꝙ uult Greg. sed suggestio est

est in parte sensibili: ergo peccatum non tantum est in parte rationali, sed etiam in parte sensibili. ITEM. Peccatum est deformitas, formaliter loquendo: sed constat, ꝙ omni peccato imago deformatur; nam quodlibet peccatum quantum est de se, gratiam expellit, quæ est reformatiua imaginis: ergo si imago nõ tantum respicit uolũtatem, sed etiam alias potẽtias, uidetur ꝙ peccatum non solum in uoluntate, sed ẽt in aliis potentiis habeat esse. ITEM. Nullus amat nisi quod iudicat esse amandum; ergo ante amorem inordinatũ præcedit iudicium inordinatũ: si ergo præuium iudicium inordinatum non potuit esse pœna, quia non præcedit culpam, necesse est, ꝙ fuerit culpa; ergo prius est peccatum in ratione, quã in uoluntate; potius igitur uidetur, ꝙ subiectum peccati debeat assignari rõ, quã uoluntas.

RESOLVTIO.

Tametsi peccatum aliquo modo respiciat actus aliarum potentiarum: ut subiectum tamen & ut medium sub quacunque ratione tum culpæ, tum uitij uoluntatem respicit: quia iuxta eam libertas arbitrij principaliter residet: & sibi cæteræ potentiæ famulantur.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ peccatum de sua ratione duo dicit. Dicit enim deordinationem, siue priuationem ordinis circa actum alicuius potentiæ; dicit nihilominus illam deordinationem ut dignam uituperatione, & punitione; & quantum ad primum peccatum tenet rationem uitij aliquo modo corrumpentis: quantum ad secundum tenet rationem culpæ, & demeriti. Cum ergo comparamus peccatnm ad subiectum proprium, aut loquimur de ipso in quantum est culpa, aut loquimur de ipso inquantum est uitium. Si de ipso loquimur inquantum est culpa, & demeritum sic proprie, & præcise respicit liberum arbitrium. Quoniam enim libero arbi. commissum est regimen totius hominis, si aliqua deordinatio fiat in regno totius animæ, ipsi libero arb. imputatur. Vnde si omnia membra, per quæ consummata est, & omnes potentiæ, in quibus aliqua deordinatio facta est, traherentur in causam, omnia conquererentur de libero arb. cui subiecta sunt; & ei dominus totum imputaret, quicquid in eis malum gestum fuit. Vnde si tollatur liberum arb. iam nullo modo erit peccatum. Et quia libertas arbitrii principaliter residet penes uoluntatem, sicut in præcedentibus ostensum fuit; hinc est, ꝙ culpa sub ratione culpæ in uoluntate tanquã in subiecto proprio dicitur esse. Dis. 25. Si autẽ loquamur de culpa, secundum, ꝙ est uitium, sic dupliciter adhuc loqui contingit; cum peccatum dicatur uitium inquantum deordinat aliquem actum alicuius potentiæ, secundum ꝙ deordinatio illa dupliciter habet comparari; sic & peccatum, ut est uitium. Comparatur autẽ deordinatio illa ad actum alicuius potẽtiæ tanquã ad materiale circa quod, & tanquam ad causale, a quo. Si igitur loquamur de illa

stit, nec etiam circa actum intelligentię, nisi eis immisceat se uoluntas uel antecedenter, uel cōcomitanter, uel consequenter. Similiter nec suggestio si est omnino ab extrinseco: est culpa. sed illa, quæ est ab intrinseco: quę quodammodo uoluntaria est, siue quia a uolūtate Adæ habuit ortum, siue quia a uolūtate peccantis non præcauetur. AD ILLVD, quod obiicitur, quod peccatum deformat totā imaginem. Dicendum, quod & si tota imago deformetur, & uitietur: illa tamen sola deformatio, quæ est in uoluntate est illa, quæ est ratio inculpandi: & ideo non sequitur, ꝙ culpa respiciat alias potētias animæ sub ratione culpæ: quamuis circa actus earum cōsistat corruptio uitiosa. AD ILLVD, quod obiicitur, quod omnem malam uoluntatem præcedit malum iudicium. Dicendum quòd uerum est quantum ad actum uoluntatis, qui quidem est consensus plenarius: attamen nunquam in creatura rationali secundum ꝙ instituta fuit, iudiciū erroneū, interueniret, nisi uolūtas se in illo iudicio immisceret: nunquā enim Adam præsumpsisset, uel de se præsumptuose iudicasset, nisi amore uoluntatis nimium sibi adhæsisset. Vnde amor mirabiliter peruertit iudicium. Licet igitur primus Angelus, siue Adam quando peccauit, prius præsumpserit, quam ambierit: illius tamen præsumptionis peruersitas a uoluntate habuit ortum, & ambitionis scelus in uoluntate fuit consummatum: & ita peccatum respicit uoluntatē principaliter, tū quia in ipsa primo inchoatur, tum quia in ipsa consummatur: ideo recte dr̄ subiectum primū peccati, quia & primum est origine, primum ēt cōplemēto, siue cōsummatione.

QVAESTIO III.

An sicut peccare uoluntatis proprium est ita & puniri eiusdem proprium sit.

VTRVM sicut peccare, sic ēt puniri sit uoluntatis propriū. Et quòd sic uidetur. Aug. de originali peccato. Miratur (inquit) forte aliquis, cur pro culpa uoluntatis membra puniuntur, & sensus? Verum non est ita: nō enim punitur nisi uoluntas, nam nihil est alicui pœna, nisi quòd contra uoluntatē est: & nulla res pœnam sentit, nisi quæ uoluntatem habet: mēbra autem, & sensus per se nihil uolunt: sicut igitur uoluntas in membris, & sensibus operatur, ita in ipsis ipsa aut torquetur, aut delectatur. Ex hac auctoritate habetur ꝙ claudit in se ratiocinationem, quòd proprium sit uolūtatis puniri. ITEM. Aug. in Lib. 83. quæstionum. Voluntas quippe ipsa punitur, siue sit animi suppliciū, siue corporis, ut quæ delectatur in peccatis, ipsa plectatur in pœnis. ITEM. Ratione. Opposita nata sunt fieri circa idem: sed uoluntarium, & inuolūtarium sunt opposita: sed pœna est affectio inuoluntaria. (sicut dicit August. in Lib. de Libe. arb.) ergo sicut culpa, quæ est affectio uoluntaria respicit uoluntatem tanquam illud, a quo est: sic uidetur, quòd pœna respiciat uoluntatem tanquā illud, cōtra quod est. ITEM. *Cap. 4. in fine.*

Culpa est meritum pœnæ: sed meritum respectu præmii & habet rationem ordinis, & habet rationem dispositionis: si ergo dispositio, & illud ad quod disponit, sunt in eodem, & culpa ut in ratione culpæ est, potius respicit uoluntatē: ergo & pœna.

SED CONTRA. Quatuor (ut dicit Beda) inflicta sunt nobis pro peccato, scilicet ignorātia, malitia, infirmitas, concupiscentia: sed quod infligitur pro peccato, est pœna, ergo ignorātia est pœna: sed constat, quod ignorantia non respicit uoluntatem, sed rationem: ergo &c.

ITEM. Duplex est pœna in futuro, uidelicet pœna damni, & pœna sensus: sed pœna damni, quæ est carentia uisionis dei, non tantum respicit uoluntatē, imo multo magis respicit rationem: pęna uero sensus, quæ est in concrematione ignis, multo magis respicit partem sensibilem, & coniunctum, quam respiciat uoluntatem rationalem: cū sentire sit passio coniuncti: ergo uidetur, q̄ pęna principalius respiciat alias potentias animæ, quàm uoluntatem. ITEM. Si pœna respicit uoluntatem, aut hoc est, quia est secundum uoluntatem, aut quia est contra uoluntatem. Si quia secundum uoluntatem: ergo nemo puniretur nisi qui uellet: quod plane falsum est. Si quia contra uoluntatem: ergo cum uir iustus uoluntarie sustineat omnes pœnas, & maxime Christus, nulli uiro iusto, nec etiam Christo pœnalis esset aliqua passio, quod manifeste falsum est. ITEM. Si pœna respiceret uoluntatem tanquam subiectum proprium: ergò sicut nemo potest peccare, nisi qui habet usum uoluntatis: sic nemo posset puniri, nisi qui uoluntatis usum haberet: sed hoc est plane falsum: nam paruuli puniuntur pro peccatis parentum, & multa etiam tormenta patiuntur non solum in habitu, uerum etiam in actu: ergo &c.

RESOLVTIO.

Puniri, ut ultionem dicit, solius uoluntatis est propriè & directè: ut uerò passionem & afflictionem notat, etiam aliarum potentiarum & membrorum est, uoluntatis tamen plenius.

RESP. Dicendum, quòd pœna ratione pœnæ duo nominat, uidelicet nocumentum naturæ, & instrumentum diuinæ iustitiæ, unum tanquam materiale, reliquum tanquam formale. Vnde pœna & est ultio, & est etiam passio. Cum ergo pœna comparatur ad aliquid, hoc potest esse aut inquantum ultio, aut inquantum passio. Si inquātum ultio: sic proprie habet comparari ad ipsam uoluntatē: deus enim non ulciscitur se de manu, uel pede, uel aliqua potentia sensitiua, sed de uoluntate deliberatiua: de qua ulcisci tur deus non solum affligendo ipsam in se, sed etiam affligendo eam in cæteris membris corporis, in quibus ipsa cupiebat delectari. Si autem comparetur pœna ad aliquid inquantum est passio, sic dicendum est; quod cum non quæcunque passio pœna sit secundum completam rationem pęnę, sed passio lædens, passio affligens, passio displicens; sic pœna s̄m

quòd plene tenet rationem pœnæ, scilicet pœna, quæ facit hominem recte miserum, adhuc respicit uoluntatem rõne sui completiui. Nemo enim plene miser est (sicut dicit Aug.) ex hoc ꝙ patitur solum, sed ex hoc ꝙ patitur, & scit se pati, & nõ uult se pati. Secundum autem quòd passio tenet semiplenam rationem pœnę, prout dicitur passio lædens, uel affligens in eo, in quo non est nata esse, quãtum est de prima cõditione naturæ, sic non tantum respicit uoluntatem, sed etiam omnes potentias animæ, & omnia membra corporis: non tamen respicit illa sine uoluntate, quia in nullo potest esse pœna, nisi in quo est rationalis uoluntas. Vnde bruta quamuis patiantur, non tamen puniũtur. Sic igitur patet, quòd pœna & inquantum est ultio, & inquantum est passio plene tenens rationem pœnæ, directe respicit ipsam uoluntatem, ita ꝙ proprium est ipsius uoluntatis puniri. Vnde concedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt. Inquantum tamen est passio lædens, uel affligens, habet respicere alias potẽtias, & etiam corporis organa. Et secundum hoc patet responsio ad rationes, quę ad oppositum inducuntur.

AD ILLVD, enim ꝙ obiicitur de ignorantia, & pęna damni, & sensus: patet respõsio. Nã & si ignorantia dicat priuationem alicuius boni ꝙ respiciat cognitiuam, & similiter pœna damni, & similiter pœna sensus priuationẽ delectationis, & quietis partis sensitiuæ, totũ hoc tamen deus ordinat ad uindicandum, & ulciscendum se de uoluntate: ipsa enim est quæ directè aduersatur diuinæ iustitiæ, dũ perpetrat iniustitiã: & ideo ordo diuinæ iustitiæ punientis directe respicit illius deordinationis remotionem: ipsa etiam sola fuit, quæ sibi se principiũ posuit, & deum derelinquendo contempsit, dum peccauit: & ideo debet per pœnarum multitudinem in seruitutem dei redigi, ut quæ dehonorauit deum uoluntarie contemnendo, honoret ipsum inuoluntarie supplicia patiendo. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd in uiris iustis, & in Christo non fuit pęna inuoluntaria. Dicendum, quòd ibi non tenet pœna rationem ultionis, nisi relata ad uoluntatem Adæ peccatricẽ, respectu cuius uoluntatis omnis pœna est inuoluntaria: quia uoluntas peccatrix quærit oblectationem, quærendo oblectationem refugit passionem. AD ILLVD, quòd obiicitur de paruulo, qui patitur pœnas, responderi potest sicut ad hoc.

DISTINCTIO XLII.

Descendit ad speciales differentias peccati in communi.

DVm autem uoluntas mala & operatio sint peccatum, quæri solet: utrum in eodẽ homine & circa eãdem rẽ hæc duo vnum sint peccatũ, uel diuersa: ut si quis

ta. Ad quod etiam illi dicunt, diuersa quidem esse mandata, quibus illa duo distinctim prohibentur, ut Aug. docet super Exod. Veruntamen in illis non obseruatis una tantum præuaricatio incurritur, unumque contrahitur peccatum, licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo pręcipiunt diligi: una tamen in eis nobis commendatur charitas. Artic. lo. 71. in 10.4.

Si peccatum ab aliquo admissum, in eo sit, quousque pœniteat.

Præterea quæri solet, cum ab aliquo perpetrato uoluntate peccato, uoluntas id agendi & actio transierint, nondū tamen uera habita pœnitentia, utrū illud peccatum usquequo pœniteat, sit in eo. Quod non esse videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, non est, neque actio: quia non uult illud: uel agit, quod ante uoluit & egit. Sed non est ignorandum peccatum duobus modis dici esse in aliquo, & transire, scilicet actu, & reatu. Actu est in aliquo, dum ipsum peccatum ut actio, uel uoluntas, in peccante est. Reatu uero, cum pro eo, siue transierit, siue adsit, mens hominis polluta est & corrupta, totusque homo supplicijs obligatur perpetuis. Nec unquā est in aliquo peccatū actu, præter originale, quī sit ēt reatu: sed est reatu intelligēdum, postquā trāsit actu.

Quibus modis dicitur in scriptura reatus.

Reatus in scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale est, obligat nos pœnæ æternæ: si ueniale, obligat nos pœnæ temporali: Duo enim sunt genera peccatorum, mortalium. s. & uenialium. Mortale est, per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, ut ait Aug. est quod est dignum accusatione & damnatione. Veniale autē quod hominem vsque in reatum perpetuæ mortis non grauat, ueruntamen pœnam meretur, sed facile indulgetur. Quid sit mortale uel ueniale peccatū In 10. 8 post medium enarrationis.

De modis peccatorum uaria assignatio.

Modi autem peccatorum uarias in scripturas habent distinctiones: in qua dicitur peccatum duobus modis committit, silicet cupiditate & timore, ut Aug. tradit super illum locum Psal. Incensa igni & suffossa. His enim duobus modis Psal. 79.

Dicit

In ps.8. post medium enarrationis. Psalm. 79.

dicit omnia peccata mortalia includi. Et incensa igni ea dicit, quæ ex cupiditate male incendente oriuntur. Suffossa vero, quæ ex timore malè humilitante proueniunt: quod est, quando quis cupit non cupienda, uel timet non timenda. Alibi vero dicitur peccatum fieri tribus modis, scilicet cogitatu, verbo, & opere, vnde Hiero. super Ezech. Tria generalia delicta sunt, quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus, scilicet consuetudinis: quod in quatriduano Lazaro significatum est. Dicitur quoque homo peccare in deum, in se, & in proximum. In deum, cum de deo male sentit, ut hæreticus: uel quæ dei sunt, vsurpare præsumit indigne participando sacramentis, uel quando nomen dei peierando, contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximum iniuste lædit: In se uero, cum sibi & non alij nocet.

Quomodo differunt delictum & peccatum.

Variam quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiā delictum. Et delictum fortasse est (ut ait Aug. in Quæstio. Leuitici) declinare a bono: Peccatum est, facere malum. Aliud est enim declinare a bono, aliud est facere malum. Peccatum ergo est perpetratio mali, delictum desertio boni: quod & ipsum ostendit nomen. Quid enim aliud sonat delictum, nisi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit nisi bonum? Vel delictum est quod ignoranter fit: peccatū quod scienter cōmittitur. Indifferenter tamen & peccatū nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

De septem principalibus uitiis.

Præterea sciendum est septem esse uitia capitalia, uel principalia, ut Greg. super Ezec. ait scilicet Inanem gloriā. Iram, Inuidiam, Accidiam vel Tristitiam, Auaritiam, Gastrimargiam. Luxuriam: quæ (vt ait Io. Chrys.) significata sunt in septem populis, qui terram promissionis Israeli promissam tenebant. De iis quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum est, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De

De superbia, quæ est radix omnis mali.

Ex superbia tamen omnia mala oriũtur, & hæc & alia: quia ut ait Greg. Radix cuncti mali est superbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati est superbia, quæ est amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor sunt species. ut Greg. ait. Prima est, cum bonum quod habet quis, sibi tribuit. Secunda, cum credit a deo esse datum, sed tamen pro suis meritis. Tertia, cum se iactat habere quod non habet: Quarta, cum cęteris despectis, vult singulariter videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur superbia. Huic autem videtur obuiare quod Apostolus ait, Radix omniũ malorũ est cupiditas: quia si radix omniũ malorum est cupiditas, ergo superbiæ. Quomodo ergo superbia radix est, & initiũ omnis peccati?

Eccles. 10. August. super Gen. li. 11. ca. 14. in to. 3. I. Timot. ultimo cap.

Quo sensu & superbia, & cupiditas radix omnium malorum dicantur.

Sed vtrũque recte dictum esse intelligitur, si genera peccatorum singulorum, non singula generum utraque locutione includi intelligantur: nullum quippe genus peccati est, quod interdum ex superbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nõnulli hominum, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Etenim, ut ait August. homo non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse, ideoq́ue vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex superbia oboritur cupiditas. Et est aliquis qui non amaret excellere, nisi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Hinc innascitur superbia, idest amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo quod ex superbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando superbia oritur: & ideo de vtraque recte dicitur, quòd sit radix omnis mali.

Ibid. c. 15.

SVPRA ostendit Magister qualiter peccatum ortum habeat a uoluntate in generali, in hac uero parte descendit Magister ad differentias peccati. Diuiditur autem pars ista in duas partes. In quarum prima descendit Magister ad differentias peccati communes. In secunda uero descendit ad unum peccatum speciale, quòd est inter cætera peccatorum genera magis graue,

ꝙ reatus peccati fundatur sup actum: nec tñ sequitur, ꝙ reatus transeat cum actu, pro eo ꝙ pro actu pterito potest homo manere obligatus ad pœnā futuram. Cum enim quis ex prauitate actionis suæ reus pœnæ efficitur: & si actus ille pertranseat, reatus siue obligatio nō ptrāsit: sicut patet in latrone, uel in eo qui aliquod facinus perpetrauit. Sed huic modo obuiat potestas absolutionis reatu: si enim reatus fundatur sup actū præteritum, cum actum prçteritum necesse sit esse præteritum, cum est reus, non potest esse nō reus, qđ manifeste falsum est. Alius modus dicēdi fuit, ꝙ reatus fundatur super pronitatem, quæ quidem pronitas dicitur esse macula peccati, & illa macula est quasi quædam dispositio reddens animam cremabilem: & ratione amotionis illius maculæ dicimur lauari in sanguine Christi a peccatis nostris. Sed huic modo dicendi obuiat possibilitas amotionis illius pnitatis absque infusione gratię; sicut patet quando de auaro fit prodigus, aufertur ab eo pronitas ad auaritiam: si ergo reatus fundaretur super illam pronitatem, cū aliquis de auaro fieret prodigus, absque gratia esset a reatu peccati absolutus, qđ plane falsum est. Tertius modus dicendi est, ꝙ reatus fundatur super deformitatem: deformitas aūt non tm̄ dicit boni priuationem, sed etiam debitum habēdi: & quia peccator debet deo iustitiam, & honorem: & dum illis priuatur, per peccatū deformatur, ex hoc obligatur ad sustinendam pœnam: quia.n. debitor erat, & non poterat soluere in operibus, necesse erat ut persolueret in passionibus. Sed huic modo dicendi obuiat reatus multiplicitas. Quot n. peccata homo actualiter perpetrauit, tot pœnis reus erit: ex multis autem peccatis eiusdē speciei una resultat in anima deformitas. Præterea carētia boni in homine obligat ad carētiam summi boni, non ad passionē supplicii, sicut patet in originali peccato: quia remota deformitate p gratiam, adhuc remanet obligatio ad pœnā. Et propterea dici pt, ꝙ reatus, siue obligatio ad pœnam est duplex, quidā. s. respectu pœnæ æternę, & quidam respectu pœnæ teporalis. Obligatio uero respectu pœnæ temporalis non semper requirit culpam præsentem, sed sufficit ad illam obligationem, ꝙ pœna fuerit præterita, & quòd subsecuta fuerit plena emenda. Obligatio autem ad pœnam æternā fundatur super illam culpā: culpa aūt (proprie loquendo) non est ipsa pronitas, sed ipsa deordinatio, siue quæ est in actu, siue quæ est in anima. Deordinatio aūt in actu cōsistebat ex cōuersione, & auersione: & secundum hāc duplicem comparationem anima deordinatur cum peccat, & deordinatio in anima rōne auersionis dicitur deformitas, ratione uero conuersionis dicitur macula. Dico ergo quod reatus pœnæ æternæ fundatur super peccatum, & inquātum est deformitas, & inquantum est macula: sed differente, quia rōne auersionis dignus est supplicio.

supplicio. Fundatur etiam reatus super maculam, & deformitatem, quæ est in anima per cōparationem ad actum, per quē illa macula, uel deformitas est introducta: & ideo plurificant reatus secundum ꝙ plurificant peccata commissa. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nā dico quod reatus pœnæ æternę non simpliciter fundatur super maculam secundum ꝙ dicitur pronitas uel positio aliqua, sed potius secundum quod dicitur deordinatio, & priuatio. Dico etiam, ꝙ non fundatur super deformitatem solū ratione priuationis, sed ēt ratione debiti: nec solum ratione auersionis, sed ēt conuersionis: nec solum super peccatū secundum ꝙ est deformitas, sed etiam secundū ꝙ est macula: & hoc est quòd dicit Magister in litera. Reatu remanet peccatum in homine, cum pro eo, siue transierit, siue adsit, mēs hominis polluta est, & corrupta, quousq; homo supplicijs est obligatus perpetuis: & loquitur hic Magister (sicut patet) de reatu pœnæ æternæ, non temporalis: reatus enim pę næ temporalis bene fundatur super illud, quod per transit.

Dub. 2. *Modi autem peccatorum uarias in scriptura &c.*) Contra. Videtur quòd non solum modo uarias habeant, imo etiam infinitas: quia sicut vult Philosophus, bonum est uno modo, malum autem multiphariam. Et ipse ēt Dionysius dicit, ꝙ malū est infinitum: Ergo uidetur ꝙ in scriptura non possit habere distinctiones determinatas. Iuxta hoc quæritur de numero, & sufficiētia harum distinctionum, quas Magister ponit in litera. Videtur enim, quòd aliquæ inconueniēter assignētur: cum.n. omne peccatum sit in uoluntate ex libidine mota: male distinguitur peccatum in peccatum, quòd est ex amore, & quòd est ex timore. Item. Cum omne peccatum sit in cogitatione, & uoluntate, male distinguitur peccatū per peccatum cogitatione, uerbo, & opere. Item. Cum omne peccatum sit in deum, male distinguitur peccatum per istas differētias in deum, in se, in proximum. Item. Cum in omni peccato sit defectus alicuius circunstantiæ, omne peccatum uidetur esse omissio: ergo male distinguitur per commissum, & omissum. Postremo uidetur, cū omnis peccati initium sit superbia, quod male distinguitur peccatum per septē capitalia. Resp. Dicendum, ꝙ Magister in hac parte septem innuit diuisiones peccati secundum septemplicē eius comparationem. Primo nāque peccatum comparatur ad causam suam, ex qua habet ortum: & sic est illa diuisio peccati in actuale, & originale. Secundo uero comparatur ad pœnā, ad quam terminatur: & sic est illa diuisio peccati in mortale, & ueniale. Has duas differentias Magister præmisit supra. Tertio peccatum comparari habet ad motiuum: & hoc quidem uel est ad bonum assequēdum, uel ad malum fugiēdum: & sic est tertia diuisio, q̄ Magister ponit in peccatū ex amore, & peccatum ex timore. Quarto peccatum cōparari habet ad actū substratum

Lib. de Diuin. Nomi. cap. 4. par. 4.

stratum: & sic est quarta diuisio peccati in peccatum cogitationis, uerbi, & operis secundum triplicem potentiam, scilicet affectiuam, interpretatiuã, & operatiuam (cogitatio enim pro affectione ibi accipitur.) Quinto comparatur peccatum ad personam, qui offendit: & sic est quinta diuisio peccati in deum, & in se, & in proximum, Sexto cõparatur peccatum ad mandatum cui opponitur: & sic est illa diuisio in delictum, & commissum: quia dictum est contra praeceptum affirmatiuum, & commissum cõtra negatiuum. Septimo comparatur ad uitia, quę ex ipso oriuntur: & sic est illa diuisio peccati in septem differẽtias capitalium. Et sic Magister ponit ibi septem diuisiones secũdum septem peccati comparationes: quamuis tamen aliæ diuisiones reperiantur, ad aliquam harum tamen reduci possunt, pro eo quod sumitur secundum aliquã istarum comparationum: sic illa diuisio, qua beatus Iaco. in Cano. sua diuidit peccatum in superbiam uitæ, & concupiscentiam oculorum, & concupiscentiam carnis, reducitur ad illam, quę est ex parte motiui. Similiter & illa diuisio, qua Isid. diuidit peccatum in peccatum, ꝙ est ex malitia, ex infirmitate, & ignorãtia. Similiter illa diuisio, qua Grego. diuidit in peccata carnalia, & spiritualia, quam sumit ex illo uerbo Apost. 2. Cor. 6. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus: reducitur ad illam, qua peccatũ diuiditur per comparationem ad actus substratos; Et sic patet sufficiẽtia, numerus, & ordo istarum diuisionum. Ad illud ergo quod obiicitur, quòd malum est infinitis modis. Dicẽdum, quòd & si hoc uerum sit ex parte ipsius mali, & etiam per comparationes, quas habet ad particularia bona, & ad particulares psonas: ueruntamẽ ratione boni sibi oppositi, & ratione comparationum generalium, modis finitis, quamuis uariis, habet distingui. Ad illud, quod obiicitur, quod diuisiones illæ, quę hic assignantur, non recte assumuntur; maxime quia in illis tribus primis diuisionibus primum membrum generale est ad omne peccatum. Dicendum, quòd in aliis tribus diuisionibus primum mẽbrum accipiendum est cum pręcisione, ut sit sensus: quòd peccatum aliud est ex amore tantum, aliud ex amore pariter, & timore: sic & in aliis duobus. Vel dic, quod diuidit peccatum penes motiuum, & actum, & obiectũ, prout hic accipitur proprie, & immediate. Illud uero ꝙ obiicitur cõtra illam diuisionem, quę est in delictum, & cõmissum; nõ ualet: quia non q̃cunque omissio cuiusque bonę circunstãtiæ dicitur delictũ: sed illa, quæ est omissio actus debiti. Ad ultimum. Dicendum, ꝙ superbia dicitur dupliciter, uno modo prout cõis cõtemptus, & erectio mẽtis nomine superbiæ continet; & sic est initium omnis peccati. In omni enim peccato homo superbit, et se erigit contra deum. Alio modo dr̃ superbia appetitus dignitatis, et honoris: et hoc modo est speciale peccatum distinctum ab aliis peccatis.

Li. 31. Moral. c. 31 à medio.

plicari habet, sicut multiplicari habet illa pronitas. Pronitas autem illa potest multiplicari ex parte obiecti sic: quia aut attenditur quantum ad appetitum apparentis boni: aut quantum ad fugam apparentis mali. Si primo modo: aut respectu boni interioris, & sic est superbia; aut exterioris, & sic est auaritia; aut inferioris prout spectat ad conseruationem propriæ carnis, & sic est gula: aut conseruationem speciei, & sic est luxuria. Si respectu apparentis mali: hoc potest tripliciter esse, aut mali interioris, & sic est inuidia: aut exterioris, & sic est ira: aut inferioris: & sic est accidia, quæ refugit malum carnis. Sed iste modus sumendi non uidetur usquequaque conueniens. Omnis enim pronitas directe est respectu apparentis boni. ET ideo est alius modus multiplicandi hanc pronitatem secundum diuersitatẽ uitiorum animæ. Quoniam pronitas aut attenditur in ipsa uoluntate rationali secundum se, aut per coniunctionem ad sensibilem, aut per coniunctionem ad uegetabilem. Si secũdum se; sic potest esse tripliciter, aut in comparatione ad deum, & sic est superbia: aut ad proximum, & sic est inuidia; aut ad seipsum, & sic est accidia Si per coniunctionẽ ad sensibilẽ, sic potest esse dupliciter, s̄m ꝙ duplex est motiua sensibilis. s. concupiscibilis, & irascibilis: si per coniunctionem ad concupiscibilẽ, sic est auaritia: si ad irascibilẽ, sic est ira. Si attendat per cõiunctionẽ cũ uegetatiui, sic põt esse dupliciter: aut quantũ ad generatiuã; et sic est luxuria: aut quantum nutritiuã, et sic est gula. Quantum ad augmentatiuam nulla est, quia illa est pure naturalis. Sed quia ira ita est spirituale peccatum, sicut inuidia, et accidia: adhuc uidet, ꝙ ille modus assignandi aliquã habeat inconuenientiam. PROPTEREA tertio modo põt dici, ꝙ pronitas ad aliquod apparens bonum aut est respectu boni, quod respicit spiritum secundũ se: aut respectu boni, quod respicit spiritum ĩ carne. Si respectu boni, quod respicit spiritum secundum se, hoc potest esse quadrupliciter secundum quatuor conditiones boni, ad quas pronus est appetitus noster. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, & hoc per superbiam: sub ratione proprietatis, & sic est inuidia; sub ratione seueritatis, & sic est ira; sub ratione quietis, & sic est accidia. Si uero sit hæc pronitas respectu boni, quod respicit spiritum in carne, hoc est tripliciter secũdum triplicem cõditionem, sub qua spiritus carnalis bonum appetit. Aut enim appetit bonum sub rõne sufficiẽtis, & sic est auaritia: aut sub rõne demulcẽtis, & sic est luxuria; aut sub rõne reficientis, & sic est gula. Ex his patet sufficientia, & numerus uitiorum capitalium. Non enim accipiũtur per oppositum ad uirtutes, nec ad dona, nec ad beatitudines; sed secundum pronitates respicientes conditiones boni apparentis. Patet etiam quare penes alios sensus non habemus capitalia uitia, sicut penes gustum, & tactum: quia in his regnat pronitas amplior, quàm in

aliis sensibus. Vnde si delectatio nes quæ fiunt in aliis sensibus, ad has reducuntur: utpote si aliquis uelit aspicere mulierē pulchram, ut in ea delectetur, & cōcupiscat, reducitur talis delectatio ad luxuriam. Similiter si quis uelit aspicere pulchrum equū, uel librum ut ipsum habeat, talis delectatio reducitur ad auaritiam. Sicut enim appetitus spiritus secundum se quodammodo quietatur, si habeat bonum excellens cum proprietate, & securitate, & quiete: sic appetitus carnalis quietatur, cum habeat bonum sufficiens, demulcens, & reficiens, nec acquirit nisi propter hæc tria.

Initium omnis peccati est superbia, &c.) Cōtra. Quia dicit Chrysostomus super illud Psal. 37. A facie insipientiæ. Omnis peccati initium insipientia est; sed cum non possint esse plura eiusdem initia prima, & principalia, uidetur quòd superbia non sit initiū omnis peccati. Itē. Obiicitur secundum quòd Magister obiicit in litera. 1. Thim. ult. Radix omnium malorum est cupiditas. Si tu dicas, quòd hæc duo sunt radices peccatorum secundum diuersam comparationem: quæritur tūc de diuersitate radicum, & quid intelligatur nomine radicis, & quæ differentia sit inter capitale uitium & radicē. Item. Quæ differentia sit inter initiū, & radicem. Respon. Dicēdum, quòd differt dicere initium, & radicem. Nam initium proprie dicit id, a quo inchoat motus: radix uero dicit illud unde trahitur fomentum, & nutrimētum: & ideo cum peccatum trahat fomentum ex parte appetibilis, & dicat recessum a deo: hinc est quòd initium attenditur ex parte conuersionis, proprie loquendo. Et quoniam auersio est ex ratione contemptus: & conuersio est ex ratione cupiditatis, siue libidinis: hinc est quòd superbia (proprie loquendo) dicitur initium, & cupiditas dicitur esse radix. Et quoniam in omni peccato est auersio, & conuersio: hinc est quòd superbia dicitur initium omnium peccatorum; & cupiditas radix omnium malorum: & simul possunt stare illa duo: accipitur tamen nomē radicis, aliquando pro nomine initii, & econuerso. Capitale autem uitium differt a radice in hoc, quòd sicut caput dicit principale membrum, & membrum completum, & quod est principium aliorum quantum ad motum, & sensum, sic capitale uitiū nominat peccatum completū, a quo omnia alia uitia oriuntur; radix uero dicit aliquid sub maiori incompletione: & ideo (proprie loquendo) radix non nominat genus peccati determinatū, sed pronitatem libidinis, quæ concurrit ad omne peccatum.

Vnde notandum, quòd radix accipitur aliquando generalissime, aliquando generaliter, aliquando minus generaliter. Generalissime, ut cum dicitur libido siue cupiditas esse radix omnium malorum, Generaliter uero, ut cum dicitur, quòd duplex est radix, amor male accēdens, & timor male humilians. Amor enim accipitur respectu boni, & timor respectu mali. Minus uero generaliter, ut cum dicitur, triplex

triplex est radix, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia uitæ, per comparationem ad triplex bonum, scilicet ad bonum inferius, exterius, & interius. Similiter initium peccati tripliciter potest accipi, siue nominari, aut prout dicit recessum liberi arbitrii a lege maiestatis: & sic dicitur superbia, siue contemptus: aut a lege ueritatis, & sic est error: aut a lege bonitatis, & sic est insipientia, q̃ est cõtraria sapientiæ. Et sic patet, ꝙ nõ est contrarietas qñ dicitur, ꝙ initiũ omnis peccati est superbia, & quando dicitur de errore, & insipientia. Patet etiam ꝙ non est contrarietas in hoc, ꝙ aliquãdo dicitur una radix, aliquando duæ, aliquando tres. Patet etiam differentia initii, & ipsius radicis, & uitii capitalis. Et hæc de generali diuisione peccatorum dicta sufficiant ad præsens.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An peccatum uoluntatis & peccatum operis unum, uel duo peccata sint?

AD intelligentiam huius partis sm̃ tria, q̃ hic determinantur, circa tria incidit hic quæstio. Primo est hic quæstio de comparatione peccati operis ad peccatum uoluntatis. Secũdo de comparatione peccati uenialis, & peccati mortalis. Tertio incidit quæstio circa modos diuidendi peccatum. Circa primum quæruntur duo. Primo quęrit̃, utrum peccatum uoluntatis, & operis sint duo peccata, uel unũ. Secundo, utrum unum addat ad alterum.

VTRVM peccatum uoluntatis, & operis sint duo peccata, uel unum. Et quòd sint plura, uidetur: super illud Rom. 1. Repletos homicidiis. Glos. Pluraliter dicit, homicidiis: quia aliud est homicidium uoluntatis, & aliud homicidium operis. Si sic est in homicidio: ergo pari ratione & in aliis peccatis. ITEM. Multiplicato inferiori, multiplicatur superius; sed fornicatio exterior peccatũ est speciale, uoluntas etiam fornicandi peccatum est speciale: sed uoluntas fornicandi est aliud, quàm ipse actus fornicationis: ergo si ista sunt diuersa, & sunt peccata loquendo formaliter: ergo sunt diuersa peccata. ITEM. Multiplicato subiecto multiplicatur accidẽs, qđ consistit p illud subiectum: sed deformitas comparat̃ ad actionẽ, tãquam accidens ad subiectũ; ergo ubi multæ deformitates, & ubi sunt multæ deformitates, ibi multa peccata: & actio interior, & exterior sunt diuersę: ergo sunt in eis diuersæ deformitates; ergo & diuersa peccata. ITEM. Multiplicato uno oppositorum multiplicatur & reliquum; quia tantum unũ uni opponitur; sed peccatum repugnat præcepto: cum igitur aliud sit præceptum, quo prohibetur actus interior, & aliud quo prohibetur actus exterior, quia aliud mandatum est, Non concupisces, & aliud, Non mœchaberis: ergo uidetur, quòd sicut illa duo sunt præcepta, ita actio exterior, & interior

sint duo peccata. ITEM. Magis conuenit uoluntas interior cũ uoluntate interiori, quam uolũtas interior cũ actione exteriori: sed uoluntas interior cũ alia uoluntate facit duo peccata diuersa: ergo multo fortius uoluntas interior cum actu exteriori sunt diuersa peccata.

SED CONTRA. Per se,& per accidens non ponunt numerũ: sicut cum diligo uinũ, quia dulce, non dicor diligere duo, sed unum: sed actio exterior non est peccatum nisi propter uoluntatem interiorem: igitur uolũtas interior cum actu exteriori non ponit numerum: ergo non sunt duo peccata, sed unum. ITEM: Actio inchoata nõ ponit numerum cum seipsa cõsummata: sed peccatum inchoatur in uoluntate,& cõsummatur in opere, secundũ ꝙ dicitur Iaco. 1. Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatũ uero cũ consummatũ fuerit, generat mortẽ: ergo &c. ITEM. Bonum opus nõ ponit in numerũ cum bona uoluntate in ratione meriti. Vnde cum aliquis uolũtarie bene operatur, non est ibi duplex meritũ, sed unum: ergo pari ratione nec uoluntas interior cũ opere exteriori ponit in numerum in ratione demeriti, siue peccati. ITEM. Formale in peccato secundum quòd peccatum, est libido, uel potius cõtemptus dei, siue auersio: sed cum quis uoluntarie opus nefarium perpetrat, non sunt duo contemptus, sed unus: nec duæ auersiones, sed una: ergo uoluntas interior, & actus exterior non sunt duo peccata, sed unum. ITEM. Multis peccatis multiplex debet infligi pœna, siue remuneratoria, siue satisfactoria: sed pro peccato exterius consumato non debetur alicui pœna multiplex, nec diuersæ imponuntur satisfactiones, sed una: ergo uoluntas interior, & actio exterior nõ sunt diuersa peccata.

RESOLVTIO.

Formaliter loquendo, unum peccatum est peccatum uoluntatis, & peccatum operis: cum ad idẽ ordinata & coniuncta sint.

RESP. Dicendum, quòd dupliciter contingit comparari peccatum operis exterioris, & uoluntatis interioris. Vno modo prout ista duo coniuncta sunt, & ordinata, ita quòd unum est ex altero: & sic uoluntas interior cum actu exteriori non facit diuersa peccata, pro eo quòd unus est ibi contemptus, & una auersio,& una conuersio: uoluntas etenim est, quæ contemnendo auertitur, dum ad bonum cõmutabile conuertitur, non solùm quantum ad actum proprium, sed etiam quantum ad actum inferioris potentiæ, qui ei subiicitur. Quia igitur peccatum secundum quòd huiusmodi dicit deordinationem per cõtemptum,& auersionem a deo, & conuersionem ad creaturam; hinc est, quòd cum ibi sit una deordinatio, patet quod peccatum uoluntatis,& operis unum est, loquendo formaliter, & prout illa coniuncta sunt. Licet autem una sit ibi ratio deordinandi, plura tamen sunt ibi deordinata: & ideo quamuis peccatũ illud unum sit formaliter, plura tamen sunt ibi materialiter. Si

Idẽ sentit D. Tho. 1. 2. q. 20. arti. 1. quẽ impugnat Grego. de Ari. hic q. 1. ar. 1.

autem

autem comparemus uoluntatem interiorem ad opus exterius, prout sunt separata, ita quòd unus peccet uoluntate tantum, alius peccet uoluntate & opere: sic peccatum uoluntatis, & operis sunt diuersa peccata, non solum materialiter, uerumetiam formaliter: pro eo quòd actus uoluntatis; in quo consistit prima ratio deordinandi, numeratur, & est alius, & alius: hoc autem modo non quærit Magister in litera, utrum uoluntas interior, & actio exterior sint diuersa peccata: hoc enim non est dubium, quod diuersis peccatis peccat quis, si una uice tantum uelit malum, alia uice uelit, & perficiat: sed de hoc quærit, utrum uoluntas interior, & actio exterior sint diuersa peccata, secundum quòd unum ab altero procedit, & unũ alteri coniungitur: Et ad hoc respondendum, quòd quàmuis sint plura opera culpabilia, & plura deordinata: quia tamen una est ratio deordinandi, & unus est ibi actus uoluntatis, nec alter est culpabilis nisi propter alium, unum est ibi peccatum. Et huic modo dicendi magis concordat Magister in litera: respondens obiectionibus, quæ fiunt pro parte altera, quæ dicebant illa esse diuersa peccata. Et recte facit in hoc: quia quamuis aliquid possit dici numerari, ex quadam impropriectate solummodo ex parte principii materialis: tamen (proprie loquendo) non numeratur aliquid ex parte principii materialis, nisi quia cum numeratione ex parte principii materialis concurrit numeratio ex parte principii formalis, sicut albedo numeratur in duobus hominibus albis: non sic autem est in proposito: Et ideo rationes, quæ hoc ostendunt, scilicet uoluntatem interiorem, & actionẽ exteriorem esse peccatum unũ, concedendæ sunt.

Ad illud, quod obiicitur de Glossa. Dicendum, quòd Gl. aut loquitur materialiter, aut loquitur de homicidio interiori, & exteriori, put disiuncta sunt; ita quòd unum alteri non continuatur. Ad illud, quod obiicitur, quòd multiplicato inferiori multiplicatur suum superius. Dicendum quòd illud uerum est de illo inferiori, cui suũ superius est essentiale, uel ad quod suum superius comparatur essentialiter: non sic autem est in proposito: quia peccatum & si dicatur de uoluntate, & ratione, non dicitur prædicatione essentiali, sed magis accidentali. Ad illud, quod obiicitur, quòd multiplicato subiecto multiplicatur accidens. Dicẽdum, quòd uerum est, si subiectum per se multiplicetur, & illud in quo primo est accidens; deformitas autem peccandi non attenditur primo, & principaliter circa exteriorem actionem, nec est ibi tanquam circa subiectum per se, sed est ibi ratione uoluntatis interioris coniunctæ: quod patet: quia si actio illa procederet ab alio principio, quàm uoluntate, iam non esset culpabilis. Aliter potest etiam dici, quòd illud intelligitur quando subiectum plurificatur & secundum rem, & secũdum illã rõnẽ,

qua dicitur subiectum: ita φ nō solum sunt plures res, sed ēt plura subiecta: quāuis aūt actio interior, & exterior sint diuersæ res, non tamē sunt diuersa subiecta deformitatis, sed unum: pro eo φ sicut ordo potest esse ī pluribus, quorum unum est ab altero tanquam in uno subiecto, sic etiam & deordinatio. Quoniam igitur deformitas peccati dicit deordinationem a fine: hinc est φ circa actionem interiorem, & exteriorē consistit tanquā circa unum subiectum, quamuis sint diuersę actiones, & res. Posset ēt instari contra illud uerbū, quòd hoc intelligitur de accidente absoluto, & non de accidente relato. Tale .n. unum potest esse in pluribus, dū tamen illa sint adinuicem relata, & ordinata: & per hunc modum se habent actio interior, & exterior: quia una ꝓcedit ab altera. AD ILLVD, qđ obiicitur, φ multiplicato uno oppositorum, multiplicatur & reliquum. Dicendum, quòd uerum est secundum quòd ei opponitur: præceptum autem quo prohibetur actus exterior, & uoluntas interior, non est aliud & aliud: nisi ex hoc, φ in uno prohibetur uoluntas cum opere, & in altero prohibetur uoluntas etiam absque opere: & hoc modo bene concedo, φ uolūtas interior, & actio exterior prout sunt disiunctæ sunt plura peccata: sed hoc modo non procedit inquisitio præsens, nec inquisitio Magistri. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd magis communicat uoluntas interior cum uoluntate, quàm cum actu exteriori. Dicendum, quòd est conuenientia formalis, & conuenientia ordinis. Cum ergo dicitur, quòd uoluntas interior magis conuenit cum uoluntate, quam cum actione exteriori. Dicendum, quòd uerum est de conuenientia formali, sed non de conuenientia ordinis: quia non sic est uoluntas a uoluntate, sicut est exterior operatio ab interiori uoluntate: & ideo cū sint duę uoluntates, duæ sunt principales deordinationes, & præter hoc duo sunt peccata. Cum uero opus exterius iunctum est uolūtati interiori, a qua procedit, una est ibi deordinatio, & unū actuale principium deordinationis: & ideo unum peccatum est ex ista parte, & ex illa parte plura peccata.

QVAESTIO II.

An opus quidquam addat ad malitiam uoluntatis?

VTRVM peccatum operis addat super peccatum uoluntatis, & φ sic uidetur. Super illud Psal. 68. Appone iniquitatē super iniquitatem. Glos. qui addit opus uoluntati, addit iniquitatem iniquitati: sed qui hoc facit, aut facit nouum peccatum, aut maius: sed non nouum: ergo maius. ITEM. August. Vnusquisque miser efficitur mala uoluntate: sed miserior cum desideriū malæ uoluntatis impletur: sed non efficitur homo miserior per peccatum nisi aggrauetur peccatum: ergo peccatum uoluntatis aggrauatur per additionem operis. ITEM. Ratione uidetur. Apud humanam iustitiam grauius punitur qui peccat in opere, quàm qui peccat uoluntate solum, uel uoluntate: & uerbo, uel

uel uoluntate tantum: ergo si humana iustitia deriuatur ab æterna iustitia, & ei conformatur, ut in opere suo laudabilis sit, uidetur ꝙ maiori pœna sit dignus ille, qui peccat uoluntate, & opera, quam qui peccat uoluntate tantum: sed non est quis maiori pœna dignus nisi propter maiorem culpã: ergo &c. ITEM. Grauius peccat qui peccat in deũ, & in proximum, q̃ qui peccat in deum tantum: sed qui peccat uoluntate interiori solum, non peccat nisi in deũ: qui uero peccat exterius in opere, frequenter peccat in proximum, sicut patet i adulterio, & homicidio, ergo &c. ITEM. Quanto magis se homo glorificat, & in deliciis est, tanto magis dignus est pœna; sed qui peccat uoluntate, & opere, magis se glorificauit, & amplius de ectatus est, q̃ qui sola uoluntate peccauit; ergo maiori pœna dignus est; & si hoc, maiorem perpetrat culpam.

SED CONTRA. Super illud Psal. 57. Etenim in corde iniquitate operamini. Glos. Si uis, & non potes, deus factum reputat; ergo si uoluntas reputatur pro facto, uidetur ꝙ factũ quantum ad rõnem peccati nihil addat supra uoluntatem ITEM. Aug. Si contingat aliquẽ non concũbere cum uxore aliena; planũ aũt est eum cupere: & si potestas daretur eum esse facturum, nõ minus reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur; ergo si nõ est minus reus, non magis peccat, quando consumat in opere, quàm quando plene uult in uoluntate. ITEM. Grauitas, & magnitudo peccati cõsistit in quãtitate contemptus; sed quando uir omnino consensit, tunc plena est auersio, & contemptus; ergo æquale est peccatum, siue opus adsit, siue desit ITEM. Opus exterius non est culpabile nisi propter uoluntaté interiorẽ: ergo si tota rõ culpabilitatis ortũ habet ab ipsa uoluntate, uꝭ ꝙ sola uoluntate peccati existẽte, tãtum est homo culpabilis, quantum si peccaret in opere. ITEM. Peccata spiritualia, quæ sola uoluntate cõsumanꝭ, grauiora s nt q̃ peccata carnalia, quorum consumatio fit in carne; si ergo prima, quæ in sola uoluntate consistunt, grauiora sunt q̃ secunda, quæ consistunt in uoluntate, & opere: uidetur ꝙ opus nõ addat aliquid ad malitiam uoluntatis.

RESOLVTIO.

Nihil addit de contemptu Dei: sed beuè aut de libidine aut de delectatione, aut de damno.

RESP. Ad prædictorũ intelligẽtiam est notandum, ꝙ cum quæritur; utrum opus addat aliquid ad malitiam uoluntatis, hoc dupliciter põt intelligi. Vno modo respectu uoluntatis, quæ põt in opus procedere, sed tñ non procedit, quia non oĩno plene uult; & respectu talis absque dubio malitia operis addit. Cum. n. peccatum consummatur in opere, tũc est plenior consensus; & non solummodo dicitur manducare mulier, sed etiam uir; & ideo peccatum tunc maius, & grauius est ratione maioris conuersionis, & etiam auersionis, Alio modo potest intelligi respectu uoluntatis, quæ quidem in opus nõ procedit; non quia non uelit *Sũt quĩ dicunt Scot. tenere actũ exteriorẽ addere meritum actui interiori; uelúti cõtingit de martyrio in actuquĩ addit meritũ maius martyrio uolũ*

uelit

tario, De hoc tamen ī script. exi. nihil attamē quod actuale martyriū, addat præmiū accidentale admittitur nō tamē essentiale.

uelit, sed quia non potest. Et tūc mouetur illa quæstio: Cum utrobique sit plena uoluntas, utrum grauius peccet qui uult, & non potest; aut qui uult & facit, esto ꝙ uterque moueatur ex æquali amore. Hoc igitur modo quæstione intellecta, respondendum est, quòd unum peccatum dicitur esse maius altero triplicitèr, aut ratione maioris cōtemptus dei, aut ratione maioris libidinis, siue delectationis, siue ratione maioris damnificationis. Primo modo loquendo opus non addit ad iniquitatem uoluntatis: quia uoluntas plena a deo auertitur per se, sicut cum est operi coniuncta. Quantum uero ad delectationem, siue libidiné addit, & aggrauat, maxime quātum ad genus peccati carnalis, quo quidem peccat homo in seipso. Similiter quantum ad damnificationem addit: & hoc maxime quantum ad genus peccati, quo quis peccat in proximū. Quantumcunque enim aliquis uelit fornicari, nunquam delectatur, sicut quando uoluntas coniungitur actui exteriori. Similiter quantumcunque uelit aliquis alterum occidere, non tantum facit damnum, quantū si actu occideret. Et quoniam deus iustus iudex in puniendo non tantum considerat in peccato magnitudinem contemptus, sed etiam magnitudinem delectationis, & magnitudiné damnificationis: hinc est, quòd aliquo modo opus addit ad ne qui tiam uoluntatis. Vnde & rationes, quæ hoc ostendunt concedendæ sunt, quamuis non omnes cogant: maxime illa, quę fit de similitudine diuinæ iustitiæ, & humanæ. Non enim est simile: quia homines considerāt quæ exterius patent, & iustitiam publicā: deus autem intuetur cor, & non solum considerat iustitiam publicam, sed etiā priuatā.

Ad illud uero, quod obiicitur in cōtrarium de Glos. illa, & de auctoritate Augustini, quarum una dicit, quòd uoluntas reputatur pro facto: & altera dicit quòd non minus est reus, qui uult, & nō facit, quàm qui uult, & facit. Dicendum, quòd ambę procedunt secundum quantitatem peccati, quæ attéditur quātum ad plenitudiné consensus, & quantum ad magnitudinem contemptus: & sic bene conceditur, quòd opus ad talem uolūtatem non addit. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ quātitas peccati consideratur penes quantitatem contemptus. Dicendum, quòd uerum est, non tamen est uerum præcise: deus enim non tantum considerat contemptū sui, imo etiam damnum proximi, & delectationem peccantis. Vnde & proximo patienti iniuriam, facit uindictam: & maiorem patienti iniuriam, facit maiorem uindictam: sic eum, qui delectatus est affligit: & reum qui magis delectatus est, magis affligit: & ideo ratio illa ab insufficiéti procedit. Ad illud, quod obiicitur, quòd tota ratio peccati est a uoluntate. Dicendum, quòd non est uerum: quia aliqua sunt peccata non solum ex improbitate uoluntatis faciétis, sed etiam ex genere operis: quia sunt contra prohibitionem dei, & contra dictamen iuris natura-

turalis: uerum est tamen, quòd nihil, quod fit ex parte operis, per se sufficit ad faciendum peccatum, nisi adsit uoluntarius motus: & ideo ex hoc nó sequitur, quòd quamuis hoc non possit esse peccatū sine illo, quòd hoc non addat ad illud. Et simile est: quia ferrum non urit absque igne: ignis tamē cum ferro plus urit, & plus penetrat, quàm faceret per seipsum: sic & in multis aliis inuenitur. AD ILLVD, quod obiicitur de peccatis spiritualibus. Dicendum, quòd nó est simile, pro eo, quod peccata spiritualia spiritualem habēt delectationem, quæ in suo genere maiorem habent adhærentiam, & maiorem improbitatē, quàm etiam aliqua delectatio peccati carnalis: peccata uero carnalia nunquam delectant tātum, quando sunt in sola uoluntate: quantum, quando sunt in uoluntate, & opere: nec etiam tātum damnificant: ideo non sequitur, ꝙ in talibus opus nó addat ad malitiam uoluntatis.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An peccatum mortale et ueniale in auersione conueniant?

CONSEQVENTER proceditur circa secūdum, uidelicet de cōparatione uenialis ad mortale. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quęrit, utrū peccatū ueniale, & mortale conueniāt in auersione. Scđo quęrit, utrū cōueniāt in reatu siue obligatione ad ęternitatem pœnæ:

VTRVM ueniale, & mortale conueniant in auersione, Et quod sic uidetur. Augustin. diffiniens peccatum dicit, quòd peccatum non est appetitus rerum malarum, sed desertio meliorum: si ergo ueniale peccatum est peccatum: ergo in ipso est desertio summi boni: sed ubi est desertio summi boni, ibi est auersio: ergo &c. SI TV dicas, quòd hæc ratio conuenit mortali tantum: tunc ergo quæro, in quo communicant ueniale, & mortale, & ratione cuius utrunque dicatur peccatum: Si tu dicas, quòd in conuersione ad commutabile bonum: hoc non uidetur: quia conuerti ad commutabile bonum, non est peccatum, nisi per illud recedat homo a bono incommutabili: peccatum enim est priuatio, nó positio. si ergo ueniale peccatum, inquantum peccatum est, communicat cum mortali, & illud in quo communicat, non est conuersio: ergo est auersio. ITEM. Omne illud, quod est contra diuinum præceptū auertit a deo: sed ueniale est huiusmodi: ergo &c. Maior per se manifesta est. Minor probatur Rom. 8. super illud. Non concupisces: Gloss. Bona est lex: quæ dum concupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet: ergo si peccatum ueniale est malum: ergo per illud præceptum, Non concupisces, est prohibitum. ITEM. Omne illud, quod deformat imaginem, auertit a deo: peccatum ueniale est huiusmodi: ergo &c. Minor probatur per illud, quod dicitur. 6. Musicæ. Amor inferioris pulchritudinis animam polluit: sed peccatū ueniale est amor inferioris pulchritudinis

Augu. cap. 12. & 13. Tom. 1.

nis;ergo &c. ITEM. Simplex ad qđ se conuertit, totaliter se conuertit: sed tã intellectus, q̃ affectus est simplex; ergo cũ se conuertit ad aliquid, totaliter se cõuertit;sed quod totaliter se conuertit ad aliquid, auertitur ab eius opposito,uel disparato; ergo cum affectus noster se cõuertit ad creaturã sub rõne creaturæ,necesse est ipsũ auerti a deo; sed hoc est in ueniali peccato; ergo &c. ITEM. Impossibile est, ꝙ aliquid moueatur ad terminũ ad quem,quin aliquo modo separetur a termino a quo;sed cõuersio dicit motum animi respectu termini ad quem;auersio autem respectu termini a quo; ergo si cõuersio est in ueniali peccato, necesse est qđ similiter sit auersio. ITEM. Oĩs amor creaturæ,uel est ꝑ modũ usus, uel per modũ fruitionis,sicut dicit August.in Lib. De doct. Christiana; sed in peccato ueniali est amor creaturę; ergo uel ꝑ modũ usus, uel fruitionis. Non ꝑ modum usus; quia iam nõ esset culpa:est ergo amor fruitionis; sed frui creatura est ponere finẽ in creatura,& hoc non est aliud,q̃ auerti a deo; ergo oĩs amor uenialis peccati facit a deo auerti.

Lib. 1. cap. 3. Tom. 3.

SED CONTRA. Nullus auersus a deo est iustus; sed peccans uenialiter remanet in iustitia;ergo peccans uenialiter non auertitur a deo. Maior manifesta est. Minor probatur ꝑ illud Prouer. 24. Septies in die cadit iustus,& resurget. ITEM. Nullus separatᷣ a deo nisi uolẽs;sed, oĩs,qui auertitur,separatur a deo; ergo nullus separatur a deo nisi in actu,quẽ facit mera uoluntate; sed multa uenialia peccata committuntur quadam necessitate dicitur Ro. 7. Quòd nolo malũ,illud facio, ergo &c. ITEM. Nullus auertiᷣ a deo sine ipsius dei contemptu, & offensã; sed nullus contẽnit, & offendit deum sine graui culpa,sed ueniale inter leuia peccata reponitur; ergo per ueniale homo non auertiᷣ a deo. ITEM. Nihil ꝙ stat simul cum charitate;auertit a deo;sed ueniale stat simul cum charitate; ergo &c. Maior manifesta est. Minor probatur; quia si ueniale expelleret charitatem;ergo auferret homini uitam gratiæ; sed peccatum quòd aufert homini uitam gratiæ,ponit mortem, & diciᷣ mortale; ergo peccatum ueniale esset mortale.

RESOLVTIO.

Si auersio proprie intelligatur, ueniale cum mortali minimè in auersione conueniunt. Siquidem ueniale cum non sit in contemptum Dei;ab illo prorsus nõ auertit;sicut mortale facit.

RESP. Dicendũ, quod absque dubio peccatũ ueniale nõ communicat cum mortali in auersione, ẜm ꝙ auersio dicitur ꝓprie; importat enim dei contẽptum, & contemptus dei iram incurrit,& meretur mortem; peccatũ aũt quo q̃s meretur irã, & mortẽ non dẽt dici ueniale,imo potius mortale; & ꝓpterea cõiter teneᷣ, ꝙ auersio (proprie loquẽdo) reperiᷣ in peccato mortali, non ueniali. Et istud melius patet, si modum attendamus, per quem hõ dicitur auerti a deo,& contẽnere deum, cõmittẽdo aliquod peccatũ,in quo nihil cogitas de deo. Aut enim auertitur homo

homo à deo, qui facit contra diuinum mandatum. Aut quia ponit sibi bonum creatum tanquã finem ultimum. In hoc nanque quòd facit contra diuinum mandatum, rectè à Deo auertitur: quia mandatum est uia rectè ꝑ ueniendi ad Deum, & tendendi in Deum: qui igitur facit contra mandatum, incedit directè uia contraria: ideo quasi faciem suam retrorsum conuertens, tergum uertit ad illum, in quẽ debeat ꝑ mandatum tendere. Similiter cum statuit sibi creaturam tanquã finẽ ultimum, rectè dicitur a deo auerti. Anima enim media est inter creaturã, & deũ; inquantum est imago dei: dum ergo ad creaturam se tanquam ad finem cõuertit; faciem suam quæ debebat esse sursum uersa, deorsum inclinat & ideo se auertit a deo. Et utroque dictorum modorum non est auersio sine contemptu: nam qui mandatum Dei transgreditur, contemnit mandantem. Similiter qui creaturam sibi finem statuit principalẽ, magis appreciat creaturã, quàm deum: & hoc non potest esse sine dei contemptu: ueniale autem peccatum nec est directè contra dei mandatũ, nec statuit creaturam tanquam finem ultimum: & ideo non est in eo nec auersio, nec cõtemptus. Sed quia ueniale fit præter dei mandatum, in ueniali etiam peccato creatura non refert in deum: hinc est, ꝙ per ueniale quodam modo recedit homo a uia mandati, quodammodo etiam moro sè adhæret ei, per ꝙ deberet trãsire. Vñ & in ueniali est quædã elongatio, & quædam retardatio. Vñ conceditur, ꝙ ueniale à deo nõ auertit, sed elõgat a deo: nõ separat, sed retardat. Et si largè nomen auersionis acciperet, ut se extenderet ad elõgationẽ, & retardationẽ, in ueniali esset auersio quędam: quia tamen nomen auersionis sonat in contemptum: ideo tenendum est, quod auertere a deo sit mortalis peccati proprie. Vnde rationes quæ hoc ostẽdunt, cõcedendę sunt.

Ad illud ergo, qđ primo obiicitur, quòd peccatum est desertio. Dicendum, ꝙ si ista diffinitio detur ꝓ peccato mortali, desertio stat ibi pro auersione. Si autem detur ꝓ quolibet peccato, desertio dicit quãdam elõgationem, & retardationem.

Posset tamen dici, ꝙ non dicitur ibi peccatum desertio dei, sed desertio cuiuscunque boni, ꝙ spectat ad rectitudinem. Quãuis ergo in ueniali peccato non sit desertio dei, est tñ desertio alicuius bonę circunstantiæ circa actũ: ex cuius defectu incidit in ueniale peccatum; & in hoc cõmunicant tam ueniale, quã mortale peccatum: quia utrunq; priuat aliquod bonum. Sed in hoc differunt, ꝙ mortale priuat aliquem actum, uel circunstãtiam necessariam ad salutem, ueniale uero nõ. Ad illud, quod obiicitur, quod ueniale non est contra dei prohibitionem. Dicendum, ꝙ illud ꝓpriè dr̃ esse contra dei ꝓhibitionẽ, ad cuius oppositũ obligat ꝓhibitio: ueniale aũt nõ est hmõi: & iõ non est directè ꝓhibitũ. Est tñ ipsi prohibitioni annexũ: & magis ꝓpriè dẽt dici cohibitum, quã prohibitum: & hoc patet: quia cum dominus

minus prohibet concupiscentiã dicens, Non concupisces, non prohibet primum motum concupiscentiæ, sed concupiscentiæ progressum, secundum illud Eccles 18. Fili post concupiscentias tuas non eas: sed dum prohibet hominem ire post motum concupiscentiæ, hoc ipso manifestat, quod concupiscentiæ motus non est bonus, nec deo placitus. AD ILLVD, quòd obiicitur, quod amor inferioris pulchritudinis polluit animã. Dicendũ, quod anima dupliciter hêt pollui. Aut macula mortalis peccati, quæ quidem expellit nitorẽ gratiæ: aut macula uenialis peccati, quæ quodammndo retardat actum dilectionis gratuitæ. Et prima pollutio est per mortale, & facit ad deformitatẽ imaginis: quia aufert ei formam, scilicet imaginem recreationis. Secunda uero est pollutio uenialis, quæ & si aliquo modo polluat, non tamen animam deformat, quia stat simul cum gratia, quæ animam informat. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd se cõuertit totaliter. Dicendum, quod hoc tripliciter potest intelligi: quia [totaliter] põt dicere totalitatem uel quantum ad actum conuertendi, uel quãtum ad potentiam conuertendi. Si intelligatur quantum ad actum: sic uerum est ad minus secũdum statum uiæ: quia non intelligimus simul, & semel nisi unum solũ: aut si multa simul intelligamus & uelimus, hoc est inquantum sunt unum. Si autem dicat totalitatẽ habitus, uel uirtutis, sic falsus est sermo: non enim oportet, quòd quando anima, uel aliquod simplex conuertit se ad aliquid, quod conuertat se secundum totum suum habitũ, & secundum totam suam potentiam, quia potest conuerti intensius, & remissius. Cum ergo dicitur, quòd quando affectus se cõuertit ad unum totaliter, auertitur ab eius opposito, siue disparato. Si primo modo intelligatur, falsum est: quia potest se cõuertere ad unum in actu, & ad aliud in habitu. Si secundo modo, uel tertio intelligatur, sic habet ueritatem: sed maior propositio fuit falsa: & propter hoc, quia totaliter conuerti, aliter accipitur in maiori propositione, & aliter in minori: ideo consequentia illa non tenet. Et si tu obiicias, quòd non potest affici simul, & semel erga Deum, & erga creaturam, quam inordinatè diligit: unde cum cõuertitur ad unum, auertitur ab altero. Dicendum, quod non sequitur: quia auerti plus dicit, quàm non conuerti actualiter: importat enim contrarium conuersionis, uidelicet quandam aspernationẽ dei, siue contemptum. AD ILLVD, quòd obiicitur, quòd motus separat à termino à quo. Dicendum, quòd uerũ est de illo motu proprie dicto, qui concernit duos terminos, unum à quo incipit, & alterum in quem tẽdit: non sic est in actu uenialis peccati. Anima enim cum peccat uenialiter, non mouetur à Deo in creaturã, sed magis afficitur circa ipsam creaturam. Vnde & ueniale peccatum potius est animi affectus, siue actus, quàm motus. AD ILLVD, quòd obiicitur, quòd amor uenialis peccati est

amor

amor fruitionis. Dicendum, quod falsum est secundùm quòd frui accipitur propriè uidelicet quiescere in aliquo tanquam in fine ultimo: sic enim frui est per mortale, nō per ueniale. Si ergo quęras, utrum sit usus, uel fruitio. Dicendum, quod nec est usus, nec fruitio, sed abusus: nisi forte usus dicatur largè omnis amor, quo quis amat aliquod nō quiescens in illo, sed refert ad aliud actu, uel habitu: siue referat rectè, siue minus rectè. Et quod illud oporteat dicere, manifestū est. Cum enim aliquis diligit aliquam creaturam referens ad aliud, non tamen ad illud, ad quod debet; amore illo peccat: nec tamen est illud fruitio, nec usus propriè dictus, sed magis propriè debet dici abusus. Vnde Aug. cum dicit, Omnis qui amat aliquid, aut amat utēs, aut fruēs: accipit largè usum, & fruitionē. Vsum pro omni amore relato, uel directè, uel indirectè: fruitionem pro omni amore non relato siue statuat ibi finem principalem siue non: & sic in diuisione illa comprehēditur amor uenialis peccati: nisi forte quis uelit dicere, quod August. loquitur ibi de amore ordinato. Et sic patent omnia.

QVAESTIO II.

An ueniale peccatū conueniat cum mortali in reatu pœnæ æternæ?

VTRVM ueniale cōueniat cū mortali in reatu pęnæ ęternę. Et quòd sic uidetur. Pęna assumpta pro mortali est proportionabilis pœnæ assumptæ pro ueniali & quantum ad acerbitatem, & quantum ad durationē: ergo si pœnæ arbitrariæ pēsantur secundum magnitudinem reatus peccati, uidetur quod reatus uenialis, & mortalis sint utroque modo proportionabiles: sed pœna æterna nō est proportionabilis nisi æternę: si ergo unum obligat ad pœnam æternā, uidetur quòd & reliquum. SI TV dicas, quòd per gratiam mortale fit ueniale, & commutatur pœna æterna in temporalem. Obiicitur tunc: quia cum ueniale similiter remittatur per gratiam, si misericordia Dei est ordinata sicut ęternam commutat in temporalem, ita temporalem deberet commutare in momentaneam: quòd si non facit, uidetur quod illa responsio nulla sit. ITEM. Esto quod aliquis decedat cum mortali, & ueniali, & quòd de neutro fuerit in hac uita punitus: ergo cū pctm̄ nō remaneat impunitum, ergo pro utroq; punitur iste, sed non nisi in inferno, & punit in æternum in inferno: sed punitur ultra, quàm meruit: ergo pro peccato ueniali merebatur puniri ęternaliter. SI TV dicas, quod punitur æternaliter ratione mortalis adiūcti. Obiicitur, quod nō: esto enim quod mortale illud puniatur quantum meruerit puniri: tunc ergo pro ueniali aut punietur ęternaliter ratione sui, aut ratione mortalis adiuncti. Non ratione mortalis adiuncti: quia illud sufficienter punitur per se: si ergo punitur æternaliter hoc est ratione sui: sed deus nullum punit supra condignum: ergo dignum erat propter ueniale peccatum aliquem æternaliter puniri. ITEM. Veniale stat cum gratia, & stat cum mortali, & utro-

utrobiq; saluatur rõ uenialis: & constat, ꝙ magis saluať cũ mortali, quã cũ grã: qa gratia delet ipsum, mortale nunquam: ergo si abstrahatur ab utroque, magis tenebit proprietatem, quam habet cũ mortali, quam cum gratia: sed quando est cum gratia, debetur ei pœna temporalis: qñ cum mortali, debetur ei pœna æterna: ergo ueniali de se, & secundum se debetur pœna æterna. Si tu dicas, quòd obiectio teneret, si pœna temporalis deberetur ei rõne gratiæ: sed hoc non est uerum: quia debetur ei ratione sui. Contra. Impossibile est sufficiẽter puniri peccatum, nisi remittatur: quia quãdiu durat culpa, debet durare & pęna: non enim debet esse dedecus peccati sine decore iustitiæ: sed nec mortale, nec ueniale dimittitur nisi per gratiam: ergo tam mortali, quam ueniali debetur pęna æterna, quantum est de se. Item. Esto quòd aliquis tantũ habeat peccatum ueniale, nec tamen habeat gratiam: aut esset dignus pœnã ęterna, aut temporali. Si temporali: ergo illa persoluta, esset omnino absolutus à culpa: sed potest per seipsum pœnã illam soluere: ergo per se posset ad innocentiam resurgere: quòd si non potest per seipsum ad innocentiam redire, nunquam potest, quantum est de se, pœnam sufficientem pro illa culpa sustinere: ergo nisi auxilium gratiæ superueniat, ueniali peccato debetur pœna ęterna. Si tu dicas, quòd soluendo pœnam dispone ret se ad gratiam, quæ culpam deleret: Hoc non soluit: quia si se similiter puniret pro peccato mortali, Deus gratiã infunderet, quæ illam culpam mortalẽ deleret. Item. Delectatio peccati mortalis non excedit delectationem uenialis in infinitum: ergo si reatus respondet delectationi, nec reatus excedit reatum in infinitum: sed æternum excedit tẽporale in infinitum: si ergo mortale obligat ad pœnam æternã: ergo & ueniale. Si tu dicas, qđ quamuis non excedat simpliciter, excedit tamen secundum reputationem: quia mortale diligit supra Deum, qui est bonum infinitum, ueniale uero minimè. Contra hoc est: quia cum ueniale peccatum à Deo puniatur, & deo displiceat, aliquo modo offensiuum est dei: ergo si tãta est offensa, quantus is, qui offenditur, cum per ueniale peccatum offendatur Deus, qui est infinitus, uidetur quod reatus peccati uenialis debeat reputari infinitus, sicut mortalis: ergo sicut per mortale peccatum meretur homo puniri infinite, ita & per ueniale.

Sed contra. Hugo de sancto victo. Veniale peccatum est illud, cui secũdũ se debetur pœna transitoria; ergo reatus peccati uenialis solummodo est pœnę temporalis. Item. Pęna æterna est mors secunda: sed nulli debetur mors secunda nisi propter primam, quę est per separationem animæ à Deo: si igitur ueniale à deo non separat, sicut supra ostensum fuit: ergo non obligat ad pœnam æternam. Item. Si ueniale facit hominem dignum pœna æterna, lædit hominem usque ad mortem: sed ꝙ est huiusmodi, debet dici mortale: er-

le; ergo ueniale peccatũ est mortale. ITEM. Si ueniale obligat ad pœnam ęternam, cũ omne ęternum careat fine, & quod caret fine, caret remissione, & uenia: peccatum ueniale dicit oppositum ad remissionem, & ueniam; sed quòd est huiusmodi, non est ueniale; ergo peccatum ueniale non est ueniale. ITEM. Si ueniale facit dignum pœna ęterna, & gratia facit hominem dignum uita ęterna, cum ueniale peccatum, & gratia simul sint in eodẽ; simul est homo dignus uita æterna & pœna æterna: ergo si fiet retributio secundum ꝙ meruit, simul posset esse in æterna beatitudine & in ęterna pœna, quo nihil magis est impossibile.

RESOLVTIO.

Peccatum ueniale, quantum est de se, cum possit stare cum gratia; non obligat nisi ad pœnam temporalem: quòd si uniatur cum mortali, supplicium ei debetur æternum.

RESP. Ad prędictorum intelligentiã est notandũ, quod sicut fides nostra dicit, peccato mortali debetᵗ pęna ęterna. Quare aũt peccato mortali debetur pęna ęterna, multiplex cõsueuit assignari rõ: ad pręsens aũt sufficit una; qa ista q̃stio alibi hẽt locũ, scilicet in Quarto, ubi q̃ritur de ęternitate pęnæ infernalis. Præcipua.n. iter oẽs rationes, quare debetur peccato mortali pœna æterna, est quia dum hõ peccat mortaliter, separat se a uita gratiæ, & subiicit se perpetuæ impotentiæ exeundi de culpa quãtum est de se: nemo enim potest a culpa mortali resurgere, nisi per creationem, & infusionem nouæ gratię, & nouæ uitæ: & propterea ratione istius impotẽtię peccato mortali annexa est obligatio ad æternitatem pęnę: hæc autem pœna æterna & si omni peccato mortali debeatur: non tamen omni persoluitur; quia quamuis mortale peccatum reddat hominem impotentem ad resurgendum per seipsum; contingit tamen hominem releuari per diuinum auxilium. Debetur igitur peccato mortali pęna æterna; quia separat hominem a uita; persoluitur autem pœna æterna in eo quod tenet hominem in æternum separatum a uita. Quoniam igitur ueniale peccatum nec separat hominem a uita; quia excludᵗ gratiam, nec tenet hominem in perpetuum separatum a uita; hinc est, quòd peccatum ueniale nec de se obligat ad pœnam æternam, nec ad ei secũdum se redditur pęna æterna. Quia uero peccatũ ueniale coniungi habet ei, quod separat a uita, & etiam ei, quod tenet separatũ a uita: hinc est, quod ratione adiuncti pœna ei debetur ęterna, & pœna ęterna persoluitur. Vnde si aliquis decedat cũ mortali simul, & cum ueniali, æternaliter punietur; & ratio huius est; quia nullum peccatum deleri potest absque gratia, & quamdiu durat culpa, debet durare & pœna: & ideo cũ uenialis culpa duret cum morali in infinitum ratione coniunctionis, cui illa in infinitum punitur, nihilominus tamen ei quantum est de se, debetur pœna temporalis, cum simul possit stare cum gratia: & propterea ueniale nomina-

minatur, ut in hoc distinguatur a genere peccati mortalis: quia mortale aufert principium uitę & uenię, uidelicet ipsam gratiā: ueniale autem, quantum est de se, non aufert, immo simul cum illa manet: Concedendæ sunt igitur rationes ostēdentes quod ueniali pecato non debetur pœna æterna secundum se.

Ad illvd, quod obiicitur, qđ pœna satisfactoria pro ueniali, & mortali est proportionabilis. Dici potest, ꝙ ratio illa nō cōcludit, ꝙ debeatur ueniali pęna æterna, nisi prout est coniunctum mortali. Præterea ratio illa non cogit; quia (sicut in opponendo dictum est) in infusione gratiæ, pœna mortalis peccati commutatur in temporalem, pęna uero uenialis peccati non commutatur in non temporalē. Et si tu quæras unde hoc, cū misericordia dei debeat esse ordinata. Dicendum, ꝙ quia obligatio ad pęnam æternā non potest simul stare cum gratia, necessario per infusionem gratiæ fit absolutio a reatu pœnæ æternę: sed gratia bene stat cum pæna temporali; ideo non oportet per infusionem gratiæ pęnam temporalem in momentaneam commutari. Ad illvd, quod obiicitur de eo, qui decedit cum ueniali, & mortali. Dicendum, ꝙ talis tam pro ueniali, quam mortali æternaliter punitur: sed hoc non ratione uenialis principaliter; sed ratione mortalis adiuncti. Nec ualet, qđ obiicit, quòd mortale punitur in se quantum meruerit: quia sicut bonum uigoratur ex bono: ita malum uigoratur ex malo eo, modo quo dicitur malum uigorari: ideo quamuis ueniali, quantum est de se, non debeatur pęna æterna: nihilominus tamen potest ei deberi inquantum est coniunctum mortali; & ideo cum deus punit tam ueniale quàm mortale in eodem pœna æterna, neutrum punit supra cōdignū: sed utrūque punit, prout puniri meretur, non solum in se; sed etiam prout est alteri coniunctum. Ad illvd, quod obiicitur, quòd magis saluatur ratio uenialis cū mortali quàm cum gratia. Dicēdum, quòd si intelligatur de gratia quantum ad actum, uerū est: nā actus gratiæ, siue motus gratiæ delet ueniale peccatum. Si autem intelligatur quantum ad habitum, falsum est: quia ueniale cum gratia magis saluatur in propria ratione, quam cum mortali: tunc enim eius reatus augetur, nec minuitur, nec mutatur. Sed cum ueniale iunctum est mortali, tunc reatus eius augetur, & quodammodo mutaт; quia iunctum malo uigoratur. Nec ualet illud, quod obiicitur, quòd ueniali non debetur pœna tēporalis nisi ratione gratiæ, quia semper duraret, nisi esset gratia. Dicēdum enim quòd uerum est, quòd semper duraret nisi esset gratia: quia tamen ipsum de se gratiam non excludit sicut mortale, simul stat cum principio suæ remissionis, & deletionis; ideo quamuis non possit deleri sine gratia, nihilominus tamen quantum est de sua natura delebile est, & terminabile: non sic est de mortali, quod omnino excludit donum gratiæ. Ad illvd, quod obiicitur,

citur, quod si aliquis esset in solo ueniali, & moreretur, in æternum cruciaretur. Dicendum, ꝙ hæc positio est impossibilis. Primum quia nunquam fuit, nec erit ꝙ aliquis in solo peccato ueniali fuerit, ita quòd non habeat gratiam: Nihil enim est mediũ nunc, quin homo habeat gratiã: aut sit in mortali peccato: & in primo statu nihil fuit medium inter innocentiam, & mortalem culpam: quia puritas innocẽtiæ non potuit perdi, nisi per mortalem culpam, sicut est supra ostensum; & ideo positio illa uana est. Esto tamen quòd aliquis puer esset in ueniali, dico ꝙ deus nunquam educeret eũ de statu meriti, quin uel ipse peccaret mortaliter, uel ipse daret ei gratiã. Et si quæratur, utrum ipsi ueniali debeatur pœna æterna, uel temporalis, dico quod debetur pœna temporalis, & si procedatur ulterius. ergo illa persoluta, erit omnino immunis a culpa. Dicendum. quòd uerum est; sed quia nunquam potest eam deo persoluere, ita ꝙ eam deus acceptet sine gratia: hinc est ꝙ deus ne cogeretur istum supra condignum punire, gratiam sibi infundere, per quam solutionem pœnæ acceptaret: & ideo non sequitur, quòd illi peccato debeatur pœna æterna secundum te: nec sequitur, quòd homo per se possit resurgere a culpa ad innocentiam. Ad illud, quod obiicitur, quòd delectatio non excedit delectationem in infinitum. Dicendum, quòd non excedit in infinitum secundum ueram intentionem delectationis; sed secundum reputationem peccantis. Exemplum autem huius ponitur in charitate, quę diligit aliquod bonum creatum, & diligit increatum: & adeo bonum increatum reputat bonum, quòd si bonũ creatum infinities multiplicetur, adhuc non æquaret illi in amore; sed plus amaret deum, quam bonum creatum infinities multiplicatum, licet utrumque finite diligat. Sic etiã in proposito est intelligendum in amore concupiscentiæ, quæ charitatem perimit, & quæ cũ charitate saluatur: nam una, scilicet quæ charitatem perimit, præfert creaturam deo, qui erat præferendus infinitis bonis creatis: altera uero quę cum charitate manet, non prętert creaturam deo; & ideo secundum reputationem & peccantis, & dei punientis mortale excedit ueniale improportionabiliter. Ad illud, quòd obiicitur, quòd per ueniale offenditur deus. Dicendum, quòd falsum est: non enim dicitur deus offendi nisi cum contemnitur: sed uerum est quòd cum ueniali peccato minus deus amatur, secundum ꝙ Augustin. dicit in Lib. de Confess. Minus te amat, qui te cum aliquid amat, quod propter te non amat. Ideo ueniale uitam æternam non aufert; sed retardat; quia a deo non separat; sed elongat; nec obligat ad pœnam ęternaliter cruciantem quantum est de se; sed temporaliter affligentem.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An peccatum diuidi habeat per differentias materiales tantum: uel etiam per formales, & specificas?

CONSEQVENTER quæritur tertio loco de modis diuidendi peccata. Et cum multi sint modi diuidendi, de quibus ualde prolixum esset hic disputare, his omissis, in generali quæruntur hic duo. Primo quæritur, utrum peccatum habeat diuidi per differentias materiales tantum, aut per differentias formales, & specificas. Secundo quæritur, utrum peccatum diuidi habeat per conuersionem, & auersionem tanquam per diuersas peccatorum differentias.

VTRVM peccatum diuidi habeat per differentias materiales tantum, an etiam per formales, & specificas. Et quòd non tantum per materiales; sed etiã per formales diuidi habeat, ostẽditur sic. Sicut se hẽt castitas ad uirtutẽ, ita se hẽt luxuria ad uitiũ; ergo sicut castitas e spẽs uirtutis, ita luxuria est spẽs uitii: sed una spẽs distinguit ab altera per dñas formales: ergo &c. ITEM. bonũ opponit malo nõ tm̃ materialiter; sed ẽt formaliter; & diuersis bonis diuersa opponũtur mala; sed bona, q̃bus mala opponunt, formaliter distinguunt; ergo pari rõne & mala, q̃ eis formaliter opposita sũt, formaliter differũt. ITEM. Circa unũ actũ peccati assignant diuersę dñæ peccatorũ, sicut patet i pctõ Adæ, ĩ quo d fuit gula, & supbia, & inobediẽtia; sed pctã, q̃ cõsistunt circa unũ actũ, nõ hñt dñam materialẽ: ergo si aliquo mõ dñunt, necesse est q̃ habeãt dñam formalẽ. ITEM. Multiplicatio sm materiã est multiplicatio sm numerũ; & multiplicatio sm numerũ nõ hẽt statũ; ergo si pctã solũ modo distinguerent p dñas materialiter dñentes, nunquã pctm̃ posset diuidi sufficiẽti diuisione. Si ergo pctm̃ diuidit in scriptura dñis ipsum sufficienter diuidẽtibus, & oẽ pctm̃ cõplectentibus, uñ q̃ pctã adinuicem distinguant non solũ dñis materialibus, uerumetiam formalibus.

SED CONTRA. Formale i genere peccati mortalis ẽ auersio; sed pctã a parte auersionis nõ distinguunt, imo cõueniunt: oĩa. n. dñt auersionẽ a deo: si ergo distinguunt, hoc est solũ a parte cõuersionis, q̃ est in pctõ materialis: ergo tm̃ diuiditur pctm̃ per dñas materiales, non per formales. ITEM. Pctm̃ (formaliter loquẽdo) nihil est: sed q̃ nihil est, non hẽt dñas diuidẽtes: ergo si pctm̃ diuidit, nullo mõ diuidit, inquãtũ formaliter considerat; restat ergo, q̃d solum diuidat per illud, q̃d est eide materiale in ipso, & ita redit idem q̃d prius. ITEM. Omne illud, quod hẽt dñas formales, & specificas aliquo modo (formaliter loquẽdo) hẽt speciẽ; sed pctm̃, siue malũ (formaliter loquẽdo) est priuatio spẽi: & priuatio speciei non hẽt speciẽ; & quod caret specie, caret dñia formali, & specifica; ergo &c. ITEM. Si pctm̃ haberet differentias ipsum formaliter diuidẽtes; ergo haberet ueras spẽs; sed oẽ tale hẽt ordinari i gñe directe, illud

ouit, qđ est in gñe a deo est: ergo pctm̃ (formaliter loquēdo) a deo esset, ꝙ est cõtra fidē. ITEM. Prima diuisio peccati est in originale, & actuale: sed originale, & actuale pctm̃ non distinguunt formaliter; qa qđ ē originale uni, fuit alteri actuale; sicut patet: quia quod est originale nobis, fuit actuale Adæ; si ergo prima membra maxime differunt, & originale, & actuale non sunt differentiæ peccati formaliter differentes, multofortius nec aliæ. ITEM. Prima diuisio actualis peccati est per mortale, & ueniale; sed mortale, & ueniale, nõ dñt diuersas differētias ſm formam, & speciē; ergo multo minus, nec aliç differētiæ ſm speciē, & formā faciunt differre. Minor probaẗ per hoc, qđ ueniale pectm̃ efficiẗ mortale sola intentione libidinis circa idem genus delectabilis: ergo si magis, & minus non faciunt diuersitatem secundũ speciem, & formam, uidetur quod peccatum ueniale, & mortale non addunt formalem differentiam; ergo nec aliam.

RESOLVTIO.

In concreto per utrasq; ue differētias diuidi habet: in abstracto per neutras: cum pura priuatio sit: nec distinguatur, nisi ratione sui oppositi.

RESP. Dicendum, quòd dupliciter cõtingit loqui de peccato, aut in concretione, aut in abstractione. Si in abstractione; sic dicendum est, ꝙ quemadmodum peccatum, cum sit priuatio, non hēt ordinari in genere, nisi ꝑ accidens. s. per comparationem ad suum oppositum; sic ēt non hēt formaliter distingui nisi ratione sui oppositi: priuationes. n. distinguuntur ꝑ habitus: unde sicut castitas, & fortitudo sunt uirtutes formaliter differētes in genere uirtutis: sic etiā luxuria, & pusillanimitas, q́ opposita sunt istarum duarũ uirtutũ, formaliter dñr differre in genere uitiorum: non tamē ſm formā suam, sed ſm formā sui oppositi. Si autē loquamur de peccato in concretione: sic non tantũ dicit priuationē, sed ēt actũ, uel habitũ substratũ: & qm̃ actus, uel habitus substratus peccato non tantũmodo diuersificat materialiter, imo ēt formali differentia: alia. n. est pronitas ad luxuriã, alia ꝑnitas ad superbiã: & alius actus quo superbit aliquis, & alius quo luxuriatur: non tantummodo ſm materiam, sed ēt secundum formam propter formalem differentiam obiectorũ: hinc est, quòd peccatum secundũ, ꝙ concretiue accipitur, diuidi hēt per differentias non tm̃ materiales, uerum ēt formales: formales dico non respectu deformitatis, sed respectu habitus, uel actus substrati. Et sic patet, qđ siue peccatum accipiaẗ abstractiue, siue concretiue differētias habet formales: sed uno mõ per se, alio modo per accidens: quia uno mõ dicit ens in genere ſm rectã coordinationē, alio modo dicit ens in genere solũ per reductionē: & quia hoc modo rationes ad partem primam procedunt, ideo concedendæ sunt.

AD ILLVD uerò, quod primò obiicitur in contrarium, quòd formale in peccato est

auersio. Dicẽdum quòd uerum est quòd auersio est formale respectu conuersionis: propriè tamen loquendo, peccatum magis debet dici formaliter priuatio boni sibi oppositi, quã auersio a deo, aut saltem æque propriè: & quamuis peccatum ratione auersionis a deo non multiplicetur: quia unum est a quo fit auersio: tamen ratione priuationis boni, cui opponitur, multiplicari habet: & ita ratione eius, ꝙ est in ipso formale, habet diuersas differentias. Præterea ad esse peccati non tantummodo concùrrit auersio, sed etiam conuersio: & quoniam conuersio respicit obiecta creata, quæ nõ tãtum distinguuntur materialiter, sed etiam formaliter differunt: hinc est, quòd ex illa parte peccatum habet plurificari per formales differentias. ITEM Nec dicitur conuersio esse materiale in peccato (simpliciter loquendo) sed solum rõne auersionis: nec omnino est materialis respectu auersionis: nam & si auersio det conuersioni, quòd sit peccatum: conuersio tamen dat auersioni, ꝙ sit tale peccatum. AD ILLVD, quòd obiicitur, quòd peccatum (formaliter loquendo) nihil est. Dicendum, quòd uerum est: quamuis autem nihil sit, tamen alicuius est, non solum ut subiecti, uerumetiam ut oppositi: & ea ratione, qua alicuius est, cui formaliter opponitur, formaliter habet distingui, non secundum formam, quæ est in ipso, sed secundum formam, quæ est in suo opposito. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ peccatũ est priuatio speciei: ergo nõ habet speciem, iam patet responsio uerũ est. n. ꝙ non habet speciem proprie secundum ꝙ priuatio, nec dicitur habere differentias formales, & specificas illo modo, scilicet ꝙ in se diuersas habeat species: sed quia opponitur diuersis bonis secundum speciem, inquantum illa priuat. AD ILLVD, quod obiicitur, quòd si haberet species, esset in genere per se. Dicẽdum, ꝙ uerum est, si haberet species in se, & per se: peccatum autem secundum ꝙ accipitur abstractiue, & formaliter, sicut non est in genere per se nisi per reductionẽ, sic non habet diuidi per differentias formales differentes ꝑ se, sed solum per accidens. Quãuis autem peccatum secundum quòd nihil est, & accipitur abstractiue, non sit in genere: tamen secundum quòd accipitur concretiue, scilicet ratione actus substrati & habitus, in genere est: actio enim peccato substrata a deo est. AD ILLVD, quod obiicitur de originali, & actuali. Dicendum, quòd originale, & actuale non solummodo differunt, ꝙ hoc sit ab actu, & illud a natura: sed etiam differunt penes bonum, quod priuant; unde & actuale priuat iustitiam gratuitam, siue personalem: originale uero tollit iustitiam originalem, siue quæ respicit hominem secũdum quòd est natura. Præterea aliter dicitur in nobis originale, & aliter in Adam. In nobis dicitur originale: quia est ab origine tractatum: in Adam uero quia fuit origo aliorũ peccatorum. Et quamuis originale secundo modo dictum possit esse idem, quòd actuale: prout tamen

men primo modo dicitur, nõ potest originale concurrere in idẽ peccati genus cum actuali, & hoc modo ponitur differẽtia inter ea AD ILLVD, quod obiicitur de ueniali, & mortali, quòd non differunt formaliter: qa magis, & minus non uariãt speciẽ. Dicendum, ꝙ prima propositio falsa est. AD HOC autem, ꝙ dicitur, ꝙ differentia secundum minus, & magis non uariat speciẽ. respondetur tripliciter. Primo ꝙ hoc est uerum in genere naturæ, sed non est uerum in genere moris, sicut patet: quia uitia diuersificantur formaliter secundum speciem penes superabundantiam, & defectum; non solum ad seinuicem, sed etiam a uirtute. Secundo modo respondetur, quòd hoc intelligitur de magis, & minus accidentali: delectari autem sub deo est essentiale ueniali: & delectari supra deum est essentiale mortali. Tertio modo respondetur, quòd hoc est uerũ de magis, & minus, ꝙ est citra terminum: sed non de magis, & minus ultra terminum: unde calidum in quarto gradu est alterius speciei, quàm calidũ in tertio. sic & in proposito intelligendum, quòd amare aliquid citra Deum est terminus uenialis peccati: & quantumcunque intendatur amor (dum tamen citra Deum) est ueniale peccatum: si autem præponit aliquid Deo, tunc exit suum terminum, & sic cadit in aliud peccati genus, scilicet in peccatum mortale.

QVAESTIO II.

An peccatũ diuidi habeat per auersionem, & conuersionem tanquam per differẽtias oppositas peccatorũ?

VTRVM peccatum habeat diuidi per auersionem, & conuersionẽ tanquam per diuersas peccatorum differẽtias, siue per diuersa peccata. Et quod sic uidetur. Hiere. 2. Duo mala fecit populus meus: me dereliquerũt fontem aquæ uiuæ &c. si ergo derelinquere deum, & adhærere creaturę, sunt duo mala: ergo sunt duo peccata. ITEM. Auersio est per contemptum, conuersio autem per cupiditatem. Si ergo cupiditas, & cõtemptus sunt diuersa peccatorum genera, uidetur quòd auersio, & conuersio faciant peccata diuersa. ITEM. In bonis sic est, quòd alius est habitus, quo quis declinat a malo: & alius quo facit bonum: similiter & alius actus, sicut patet in timore, & amore: ergo si multo maior est diuersificatio ex parte malorum, quàm ex parte bonorum, uidetur multo fortius, ꝙ aliud sit peccatũ, quo quis auertitur a deo: & aliud quo conuertitur ad commutabile bonum. ITEM. Aliud est præceptum, quo præcipitur facere bonum, & aliud quo præcipitur declinare a malo: sed auersio est contra illud præceptum, quo quis præcipitur facere bonũ, utpote deo adhærere, & ad ipsum conuerti: conuersio uero est contra illud præceptum, quo pręcipitur declinare a malo: ergo si diuersa sunt præcepta, quibus opponuntur conuersio, & auersio: ergo sũt diuersa peccata. ITEM. Plus uenit

uenit auersio cum alia auersione, quam auersio cum cõuersione: sed auersio cum alia auersione facit peccata: ergo multo fortius conuersio cũ auersione diuersa faciet peccata.

SED CONTRA. Super illud Eccl. x. Initium omnis peccati superbia. Glo. Caueamus superbiam, & cupiditatem, non tanquam duo mala, sed unũ, a quo omnia oriũtur: ergo si superbia facit auerti, & cupiditas cõuerti, uidetur ꝙ penes auersionem, & cõuersioné non attendantur duo peccata, sed unũ. ITEM. Augu. cõtra Pelagiũ, Peccatũ non est appetitus rerũ malarũ, sed desertio meliorũ: ergo nunq̃ conuersio facit peccatum, nisi adsit auersio: si ergo auersio cócurrit ad oẽ peccatũ, uř ꝙ penes illam nõ sumatur differentia peccati. ITEM. Omne peccatũ mortale est uoluntariũ; sed nõ est uolũtariũ nisi rõne conuersionis ad cõmutabile bonũ: ergo conuersio cõcurrit ad omne peccatũ: ergo cõuersio nõ põt esse peccati differentia. ITEM. Recessus a termino a quo, & accessus ad terminũ ad qué non facit diuersos motus, nec diuersos actus: sed auersio dicit recessum a termino a quo, cõuersio accessum ad terminũ ad quem: ergo non faciunt diuersum actum, uel motũ: sed ab unitate actus peccatũ est unũ: ergo nõ faciunt diuersa peccata. ITEM. In peccato auersio est formalis respectu cõuersionis: sed formale non ponit in numerũ cũ suo materiali: ergo nec auersio ponit in numerũ cũ cõuersione: ergo conuersio, & auersio nõ faciũt diuersa peccata.

RESOLVTIO.

Si auersio dicat deordinationem circa actum cõuersionis, non ponit in numerum cum illa. At si dicat actum distinctum à conuersione: in numerum ponit & diuersum peccati genus constituit.

RESP. Dicẽdum, ꝙ auersio dupliciter accipitur. Vno mõ prout dicit deordinationem circa actum conuersionis. Alio modo prout dicit actũ a conuersione distinctum. Primo modo cõuersio non ponit in numerum cum auersione, nec faciunt diuersa peccata: imo illa duo essentialiter clauduntur in omni peccato mortali. Nã cõuersio nõ est culpa, nisi quia inordinata. Nec est inordinata, nisi quia auertiť hõ a deo, cui deberet inhærere tanquam fini ultimo: & hæc dicit auersio est in peccato, in cuius ꝑpetratione peccator nihil cogitat de deo. Secundo modo. s. prout auersio dicit actũ distinctum contra conuersionem, sic constituit diuersum peccati genus. Hoc. n. modo auerti é odio habere, uel inuidere, sicut supra dixit Magister dist. 5. & constat, ꝙ aliud genus peccati est odire deum, & aliud amare commutabile bonum. Et quoniã ut plurimũ auersio in peccato accipitur tam prout dicit deordinationẽ a deo tanq̃ a fine, q̃ prout dicit motũ inordinatum contra deũ: hinc est, ꝙ conuersio, & auersio potius comparãtur ad peccatũ sicut differentiæ constituentes, q̃ sicut differentiæ diuidentes. Et ideo concedendũ, ꝙ hoc modo auersio, & conuersio non faciunt diuersa peccata: & rationes, quæ hoc ostendunt concedendæ

dēdæ sunt, q̃a ista uia procedūt.
AD ILLVD, quod primo obiicitur de Hiere. Duo mala fecit populus meus &c. Respōderi potest, ꝙ derelictio nō tantū dicit̃ ibi ꝓ deordinatione, q̃ est cōiuncta cōuersioni: sed ēt ꝓ omissione mandatorum dei: & tunc distinguuntur illa duo mala nō sicut auersio, & conuersio, sed sicut omissio, & cōmissio. Vel dicendum, ꝙ duo mala dñr, non q̃a sint duo peccata, sed q̃a sunt duæ diuersæ radices malæ, concurrētes ad completionē unius peccati, sicut dicit Glo. præhabita supra. 10. Eccl. AD ILLVD, qđ obiicit̃, ꝙ auersio est p contēptum, & conuersio per cupiditatē, iam patet rñsio: loquitur. n. de conuersione, & auersione pro diuerso actu, & motu: ꝙ si aliter intelligat ut accipiatur contemptus, & cupiditas large prout cōcurrit ad unū peccatū, sic non sunt duo mala, sed unū. AD ILLVD, qđ obiicitur, ꝙ alius est habitus, quo q̃s declinat a malo, & quo quis facit bonū. Dicēdū, ꝙ declinare a malo dicitur dupliciter, sicut dictū est de auersione: prout. n. declinare a malo dicit actum destinationis, & fugæ respectu mali, dicit diuersum actum, & motū ab eo, quod est facere bonum. Prout aūt dicit recessum a malo, sic non dicit diuersum actum, & habitū: quia eodem motu, & habitu, quo q̃s accedit ad bonum elongatur a malo. AD ILLVD, qđ obiicit̃, ꝙ alii pcepto opponitur cōuersio, & alii auersio. Dicendum, ꝙ falsum est: nā auersio, & conuersio non sunt contra diuersa præcepta, sed concurrunt ad idem peccatum, ꝙ est tam contra præceptū affirmatiuum, q̃ contra præceptum negatiuū: nisi forte accipiatur auersio, prout nominat actum, uel motum contra deū. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ plus conuenit auersio cum auersione, &c. Dicendū, ꝙ uerum est conuenientia formali, quæ est in hoc, ꝙ assignatur in aliquo tanquam in uno cōmuni: sed non est uerum de conuenientia ordinis, quæ concurrit ad constitutionem unius tertii. Non enim unum peccatum cōstituitur ex pluribus auersionibus sicut ex auersione, & conuersione simul concurrentibus.

DISTINCTIO XLIII.

De uno peccato speciali, quod est magis graue, & abhominabile: quod est peccatum in spiritum sanctum.

PRæterea est quoddam peccati genus cæteris grauius & abhominabilius, quod dicitur peccatū in spiritum sanctum, de quo in euāgelio veritas ait. Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hic, neque in futuro. Et Iacob. in epist. cano. Est peccatum ad mortem, nō pro eo dico ut quis oret. Qui enim

peccat

peccat in patrem, remittetur ei: & qui peccat in filium, remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctũ, non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Sed quæritur quid sit illud peccatum in spiritum sanctum, vel ad mortẽ,

Luc.12. *Quidam dicunt illud peccatum esse desperationis vel obsti-*
1.Ioã.5 *nationis. Obstinatio est induratæ mentis in malitia pertinatia, per quam homo fit impœnitens. Desperatio est, qua quis*
Gen.4. *diffidit penitus de bonitate Dei, æstimans suam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: sicut Chain qui dixit, maior est iniquitas mea, quàm ut veniam merear. Vtrunque vero dicitur peccatum in spiritum sanctũ: quia spiritus sanctus est amor patris & filij, & benignitas qua se inuicem & nos diligunt, quæ tanta est, cuius finis non est. Rectè ergo in spiritum sanctum delinquere dicũtur, qui sua malitia Dei bonitatem superare putant, & ideo pœnitentiam non assumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatem spiritus sancti nunquam redire, patientia Dei abutentes, & de misericordia Dei nimis præsumentes: quibus placet malitia propter se, sicut pijs bonitas. Isti nimia pertinacia & præsumptione peccant, autumantes Deum non esse iustum. Illi desperatione, Deum non bonum existimant, tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quò se recipiant ur fluctuantes. Atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis, dicentes misericordiam nullam esse, & quod super peccatores necessaria damnatio debetur.*

Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctũ.

Sed quæritur, Vtrum omnis obstinatio mentis in malitia obduratæ, omnisque desperatio sit peccatum in spiritũ sanctum. Quidam dicunt omnẽ obstinationẽ & omnem desperationẽ esse peccatum in spiritum sanctum. Quod si est, aliquãdo illud peccatũ remittitur: quia multi etiam obsti-
natißimi & desperatissimi conuertuntur, vt Augu. ait su-
Ps.67. In te.8. *per illum locum Psal. Conuertam in profundum maris, id*
post me *est eos qui erant desperatissimi, & ibi, Mittit crystallũ suam*
diũenat *sicut bucellas, idest, obstinatos facit aliorum doctores. Ta-*

lium conuersio ibi etiam euidenter ostenditur, vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine: similiter & eos qui exasperãt, qui habitãt in sepulchris. Secundũ istos illud peccatum dicitur irremissibile, nõ quin aliquãdo remittatur, sed quia vix & raro difficulter dimittitur. Non enim soluitur crystallus, nisi vehementi spiritus impetu. Alij vero tradunt nõ quamlibet obstinationẽ vel desperationẽ appellari peccatũ in spiritum sanctum: sed illam tantũ, quam comitatur impœnitentia: qui etiam impœnitentiam dicũt esse peccatũ in spiritum sanctum. Sed quia Aug. dicit impœnitentia esse peccatum in spiritum sanctum, cũ sic obstinatus est aliquis, vt nõ pœniteat: discuti oportet an aliud sit obstinatio, aliud impœnitentia sit in eo peccatum, an idem sed diuersis modis commissum. Secundum istos peccatũ illud dicitur irremissibile, eo quod nunquã dimittatur. Vnde Augu. etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri non potest: & Hier. quod taliter peccans digne pœnitere non potest. Et ideo recte Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis: quia qui sic peccat, orationibus ecclesiæ hic uel in futuro iuuari non potest, habens cor induratum tanquam lapis, sicut de diabolo legitur. Post hanc uitam, qui valde mali sunt, meritis ecclesiæ iuuari non possunt.

rationis. Ps. 147 Ibidẽ in fine enarrationes ad psal. 49. Super Matthaum.

Quod aliter accipitur peccatum in spiritum sanctum.

Est etiam alia huius peccati assignatio. Hoc enim peccatum August. definiens in Lib. de Sermone domini in monte ait, Peccatũ ad mortem est, cum post agnitionẽ Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiã qua reconciliatus est Deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortasse est peccare in spiritum sanctum: quod peccatũ dicitur non remitti, non quia non sit ignoscendum peccanti si pœniteat, sed quia tanta est labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatũ suum mala consciẽtia agnoscere & renuntiare cogatur: vt Iudas cum dixit, Peccaui: facilius desperãs cucurrit ad laqueũ, quàm humilitate ueniã peteret; quod propter magnitudinẽ peccati iã ex dãnatione peccati tales habere credendũ est. Ecce quædã assignatio peccati in spiritũ sanctum

In li. 1. nõ lõge a fine. In to. 4 Ibidem paulo inferius. Matth. 27.

vel

uel ad mortem hic posita est, qua illud peccatum esse traditur oppugnatio fraternitatis post agnitionem, & inuidētia gratiæ post reconciliationē: quod species quædam obstinatio
Lib. 1. nis intelligi potest. Illam tamē definitionem Aug. in Lib. Re
c. 9. tract. rememorans, aliquid adijciendum ibi fore, nec asseren do se dixisse apperit. ita dicēs, Quod quidē non confirmaui, quoniā putare me dixi. Sed tamē addendum fuit, Si in hac scelerata mētis peruersitate finierit hanc uitam quoniā de quocumq; pessimo in hac uita constituto, nō est desperandū: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. His uerbis insinuatur peccatū præmissa definitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem uel in spiritum sanctum, cum non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo pecca-
1. Io. 5. tore desperandum est in hac uita: & ideo pro omni esse oran dum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico ut quis oret: sic accipiendum uidetur, ut pro aliquo peccante ad mortem uel in spiritum sanctum, postquam finierit hanc uitam, non oremus. Dum autem in hac uita est, nec peccatum illius iudicare; nec de illo desperare: sed pro illo orare debemus. Vn
Sermo. de Aug. de uerbis domini de impœnitentia, quæ est blasphe
11. post mia in spiritum Sanctum, sic ait. Ista impœnitentia uel cor
mediu impœnitens, quam diu quisque in hac carne uiuit, non potest
eiusdē iudicari. De nullo .n. desperandū est, quamdiu impenitētiam
Sto. 10 patientia dei adducit. Paganus est hodie: Iudæus, infidelis est hodie: hæreticus est hodie: schismaticus est hodie; quid si cras amplectatur catholicam fidem, & sequatur catholicam ueritatem? Quid si isti, quos in quocunque genere erroris notas & tanquam desperatissimo damnas, antequam finiant istam uitam agant pœnitentiam, & inueniāt uerā requiem
1. Cor. 4 & uitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quē quam. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus in hac uita esse orandum, nec de aliquo esse diffidendum: quia conuerti potest dum in hac uita est; quia non potest sciri de aliquo, utrum peccauerit ad mortem, uel in spiritum sanctum, nisi cū ab hac uita discesserit: nisi forte alicui p spiritū sanctū mirabiliter reuelatū fuerit. Ex prędictis aliquatenus capi potest, quō accipiatur peccatum in spiritum sanctum. s.

inua-

inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitētis oppugnans: quæ utique obstinatio esse uidetur, & omnis impœnitentis obstinatio, atque desperatio. Notandum uero est, quòd non omnis, qui non pœnitet, impœnitens dici potest: quia impœnitentia propriè obstinati est, & (ut quidam uolunt) etiam desperati.

Alia assignatio peccati in spiritum sanctum.

De hoc quoque peccato in Spiritum Sanctum Ambr. in Libro de spiritu sancto differens, definitam assignationem tradit dicens, Cur dominus dixerit: qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autem blasphmauerit in spiritum sanctum, neque hic, neque in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritus sancti? Sicut una dignitas, sic una iniuria. Sed si quis corporis specie deceptus humani remissius aliquid sentit de Christi carne quàm dignum est, habet culpam, non est tamen exclusus a uenia. Si quis uero sancti spiritus dignitatem, maiestatem, & potestatem abneget sempiternam, & putet non in spiritu Dei eijci dæmonia, sed in Belzebub: non pōt ibi esse exhortatio ueniæ, ubi sacrilegij plenitudo est. Satis hic apertè explicatur quid sit peccatum in spiritum sanctum. Quod illi Augu. descriptioni congruere uidetur, qua illud peccatum dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatem. Qui enim post cognitionem ueritatis sancti spiritus ueritatem negat, eiusque opera dicit esse Beelzebub, potestati, bonitati, & gratiæ dei inuidere non dubitatur. Non itaque distinctio illa uerborum sic accipienda est quasi trium personarum diuisæ sint offensæ: sed ibi peccatorum genera distincta sunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequenter attribuit potentiam. Peccatum in filium, quod fit per ignorantiam, quia sapientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem uel per ignorantiam, facile ueniam adipiscitur, sed nō ille qui peccat in spiritum sanctum. Cum autem vna sit potentia, sapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas sæpius assignetur, superius dictum est.

Libr. 2. c. 3. in fi. in to. 2.

Mat. 2.

Mat. 12.

Supra

SVPRA egit Magister de distinctione peccati in generali. In hac parte descendit ad quoddam speciale genus peccati. Diuiditur autem pars ista in partes duas. In quarum prima Magister determinat de peccato illo, comparãdo illud ad alia peccatorum genera. In secunda uero determinat de ipso, quid sit secundum aliorum assignationem, & etiam secundum propriam. ibi. *Sed quaritur, quid sit illud peccatum &c.*) Prima pars remanet indiuisa: sed secunda diuiditur in partes tres, secundum triplicem assignationem peccati in spiritum sanctum. In prima ponit assignationẽ, ꝑ eius differentias magis notas, quæ quidẽ sunt obstinatio, & desperatio. In secunda uero ponit eius assignationem per eius differentias minus manifestas. ibi. *Est etiam alia huius peccati assignatio &c.*) In tertia uero subiungit ipsius peccati assignationem communem, & diffinitiuam. ibi. *De hoc quoque peccato &c.*) Prima istarũ partiũ diuiditur in partes duas. In quarũ prima determinat ueritatem. In secunda dissoluit dubitationẽ ini. *Sed quaritur utrum omnis obstinatio &c.*) Similiter secunda diuiditur in duas In quarum prima ponit Magister huius peccati assignationem. In secunda ponit eius assignationis explanationem ibi. *Illam tamen assignationem Aug. &c.*) Similiter tertia pars habet duas. In quarũ prima ponit peccati in spiritum sanctum secundum Amb. diffinitiuam assignationem. In secunda uero remouet dubitationem ib. *Non utique distinctio illa uerborum, &c.*]

EST *peccatum ad mortem, &c.*) Sed contra hoc est: quia tales sunt diligendi ex charitate: ergo uidetur, ꝙ pro eis orandum sit. Præterea. Tales magis indigẽt aliis, & proniores sunt ad malũ: ergo uidetur, quòd maior sit beneficentia misericordiæ ꝓ his orare, quàm pro aliis, qui non indigẽt. Est igitur quæstio, quare dixit B. Ioannes, quòd pro talibus orandum non sit, cum de nemine sit disperandum. Resp. Dicendum, quòd peccatum ad mortem dicitur dupliciter, aut quia perducit ad mortem, aut quia disponit ad mortem. Et primo modo accipiendo peccatum ad mortem, omnino est irremissibile. Quolibet dictorum modorum intelligi habet prędictus sermo secundum differentẽ sui expositionem. Nam primo sensus est. Non dico ut pro eo oret quis, hoc est aliquis, nec paruus nec magnus. Secundo uero modo sensus est. Non dico ut pro eo oret quis, .i. quæuis persona: quasi dicat, Difficile est pro tali peccatore exaudiri: quia talis iã inter incorrigibiles est deputandus. De quo dicit dominus Matthe. 18. quòd si ecclesiam audire noluerit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Et ita in uno sensu generaliter innuit, quòd pro pecante ad mortem nõ est orandum: in alio uero sensu innuit, quòd nõ est cuiuslibet impetrare tantum donum. In nullo tamen dictorum sensuum ꝓhibet orare. Sed in hoc uerbo ostendit, ꝙ mandatum suum, siue monitio, qua dixerat orandũ esse Dub. I.

esse pro proximo, non se extendit generaliter respectu omniū, sed respectu eorum, de quibus probabiliter sperare possumus, ꝙ nostris orationibus emendētur: & sic patet respōsio ad illud

Qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, &c.) Contra Glo.
Dub. 2 dicit ibidem Blasphemia remittitur, spiritus autē blasphemiæ non remittitur: ergo si blasphemia remittitur, siue blasphemet patrem, siue spiritum, remittetē. Iuxta hoc quæritur, quæ differentia sit inter blasphemiam, & spiritum blasphemiæ. Videtur, quod grauius peccatum sit blasphemia, quàm spiritus blasphemiæ: quia spiritus blasphemiæ dicit uoluntatem, blasphemia dicit opus: malum autem opus addit supra uoluntatem. Contrarium huius est, quod dicit Glo. quæ dicit, quod spiritus blasphemiæ non remittitur, sed blasphemia remittitur. Respon, Dicendum, ꝙ sicut dicit Hugo. Blasphemia quantum est de se, indifferens est quātum ad hoc, ꝙ sit peccatum in spiritum sanctum, & non in spiritum sanctū. Alii enim blasphemant ex infirmitate, & coactione: & hi peccant in patrem. Alii ex deceptione: & hi peccant in filium. Alii ex certa malitia, & hi peccant in spiritum sanctum, & hoc est sceleratissimum genus peccati in uituperiis Dei delectari. Et post subiungit, Quid est spiritus blasphemię, nisi affectus, & desiderium uituperationis diuinæ? Spiritus enim blasphemię sic spirat ad odium Dei, sicut spiritus sanctus ad dei amorem. Quando ergo dicitur. Qui blasphemauerit in spiritum sanctum, &c. nō intelligitur de quacunque blasphemia, sed de spiritu blasphemię: unde nō dicit, Qui blasphemauerit spiritum sanctum, idest peccando in spiritum sanctum: & hoc declarat ipsa Glo. quæ dicit, quòd blasphemia remittetē: spiritus autem blasphemię, non remittetur. Per hoc patet respōsio ad illud, quod quæritur, quę differentia sit inter blasphemiā, & spiritum blasphemiæ, & ꝙ grauius sit peccatū spiritus blasphemiæ, quàm blasphemia. Nō enim differunt sicut uolūtas, & actus, sed sicut generale, & speciale.

Desperatio est, qua quis, diffidit &c.) Videtur ex hoc, ꝙ omnis desperans sit infidelis: omnis enim qui sic existimat credit bonitatem dei esse finitam, & omnis talis errat contra id, quod fidei est. Item. Qui credit contrarium eius, quod dicit scriptura: hęreticus, & infidelis iudicatur: sed scriptura dicit, Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor: desperans credit eius oppositū: ergo &c. Præterea, Articulus specialis est de remissione peccatorum, & contra istum errat ille, qui desperat. Similiter obiici potest de eo qui præsumit: uidetur enim ꝙ desperatio tollat fidem. Contrariū huius est, quia fides ita præcedit spem, sicut præcedit charitatem: ergo odium non tollit spem, ita etiam nec desperatio. Respon. Dicēdum, ꝙ fides differt a spe, & in hoc ꝙ fides respicit ipsum odium in uniuersali: sed spes respicit in particulari, uide- Dub. 3.

uidelicet respectu sperantis, & in hoc etiam quòd fides dicit certitudinem in intellectu, spes dicit certitudinem in affectu. Sicut igitur contingit aliquando ignorari aliquid in particulari, & sciri in uniuersali, sicut dicit Philosophus in primo Posteriorum: sicut est de illo, qui scit omnem mulam esse sterilem, & tamen existimant hanc habere in utero: sic potest aliquis habens fidem carere spe: & sicut potest aliquis non habens certitudinē de aliquo in affectu, habere in intellectu, sic potest aliquis nō habens spem habere fidem. Ad illud quod primò obiicitur, quod ta is existimat malitiam suā dei bonitatem excedere. Dicendū, quod existimare malitiam bonitatē excedere, hoc potest esse dupliciter: aut in se: aut in effectu. Et in effectu dupliciter: aut uniuersaliter respectu cuiuslibet, aut particulariter respectu sui. Et primo, & secundo modo est infidelitatis, & tertio desperationis. Et hoc innuit textus Gen. ubi dixit Chain desperans. Maior est iniquitas mea, quā ut ueniam merear: non dixit, quod maior esset quàm misericordia: sed quod amplior esset quàm uenia, ad quam peruenire posset: Vel potest dici quòd talis existimatio potius uenit ex subuersione confidentiæ, quàm ex subuersione notitiæ: sicut homo aliquando bene scit aliquid: & tamen affectio adeo dominatur, ut ad existimādum oppositum pertrahat ipsum. Et per hac uiā respondendum est ad illa duo, quæ postea obiiciuntur: non. n. concludunt quod desperatio tollat fidem: quia defectus est duplicis cōditionis, sicut dictum est: quamuis autem desperatio non tollat fidem simpliciter: nihilominus tamen plus læditur fides per desperationem, quam per odium, uel quodcunque aliud peccatum, quod non sit ei directè oppositū. In fide enim sunt tria, uidelicet ipsa credulitas, & habilitas tendendi in deum, & ipsa tendentia. Primum est quasi terra, & secundum quasi semen, & tertiū quasi fructus. Primum tollitur solum per infidelitatem. Secūdum uero tollitur per desparationem, qua efficitur homo inhabilis adtendendum in deum. Tertium uero tollitur per omne peccatum.

In prooemio.

Peccatum uerum in patrem &c.) Contra. Si hoc uerum est, tunc omne peccatum est peccatum in patrem: quia cū potentia peccandi potius sit impotentia, quā potētia, hoc ipso quo aliqs pōt peccare, potest deficere, & infirmus esse. Item. Si peccatum in filium est per ignorantiam, sicut ipse subiungit, cum omnis peccator sit ignorās, sicut uult Philosophus, uidetur quod omne peccatum sit in filium: ergo nulla est illa diuisio pctōrum. Res. Dicendum, quod cum dicitur peccatū esse ex infirmitate, & ignorantia, nō accipitur hic quęcunque infirmitas, & quæcunque ignorantia, sed infirmitas, quæ quidē est ex carne, & ignorātia, quæ est respectu alicuius circunstantiæ facientis rationem culpæ: & hoc modo talis infirmitas non est respectu omnis peccati, nec talis ignorantia: quamuis largo modo accepta infirmitate Dub. 4.

tate pro quacunque impotentia, & ignorantia pro quacunq; nescientia siue cognitionis practicæ siue speculatiuæ, in omni peccato reperiuntur. Præterea sciendum est, quod quando diuiditur pctm̄ per has differentias, ꝙ illud dicitur peccatum ex infirmitate, quod præcedit ex ipsa immediate, & similiter ex ignorantia, & malitia, & sic istæ tres differentiæ nō concurrunt in pctm̄ idem. Et sic patent obiecta, & hæc sufficiunt de ista diuisione: quia supra quæsitū fuit de his Distinct. 22. ubi illa diuisio ponitur, & manifestat.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An peccatum in spiritum sanctum dicat genus peccati distinctum à ceteris generibus peccatorum.

AD intelligentiam huius partis incidit hic quęstio de peccato in Spiritum sanctū, de quo s̄m ipsius triplicem comparationem quęruntur tria. Primo quæritur de ipso in comparatione ad alia peccatorum genera. Secundo quæritur de ipso quantum ad conditiones proprias. Tertio quæritur de ipso quantum ad eius species & differentias. Circa primum quærūtur duo. Primo quęritur, utrū peccatum in Spiritum sanctum dicat genus peccati distinctum. Secundo quæritur. utrum peccatum in Spiritum sanctum semper habeat aliud peccatū actuale præambulum.

VTRVM peccatum in spiritum sanctum dicat genus peccati distinctum ab aliis generibus peccatorum. Et ꝙ sic videtur. Primo per uerbum Magistri in litera. Est quoddam peccati genus cæteris grauius, & abominabilius, qđ dicitur peccatum in spiritum sanctum.

ITEM. Hoc uidetur ratione. quia mortale, & ueniale faciūt diuersa peccatorum genera: ergo multofortius remissibile, & irremissibile: sed peccatum in spiritum sanctum est peccatum irremissibile: ergo uidet, quòd peccatum in spiritum sanctum sit aliud genus ab aliis generibus peccatorum. ITEM. Peccatum in spiritum sanctum est peccatū procedens ex certa malitia: si ergo peccatum ex certa malitia diuiditur contra peccatum ex ignorantia, & infirmitate; ergo uidetur, ꝙ peccatum in spiritum sanctum sit genus peccati distinctum. ITEM. Qđ hēt spēs proprias a speciebus aliorū peccatorum distinctas, est genus peccati distinctum ab aliis peccatorum generibus: sed peccatū in s. s. est hmōi, qm̄ eius species sunt desperatio, & obstinatio, & ueritatis agnitę impugnatio: quæ sunt proprię species huius peccati, ita ꝙ non aliorum: ergo &c.

SED CONTRA. Pctm̄ in s. s. sicut dicit Magister in litera, est pctm̄ ad morte: sed omne pctm̄ mortale est pctm̄ ad mortem, ergo cū pctm̄ ad mortē sit gn̄ale ad oēs peccatorū differentias: ergo & ad ipsum peccatum in s. s. ITEM. Pctm̄ in s. s. aut sic nominatur, quia est in personā spiritus sancti: aut quia est contra illud, quod est appropriatū spiritui sctō. Si qa cōtra persona spi

ritum

ritum ſanctum: ſed una eſt maieſtas patris, & filii & ſpiritus ſancti: ergo omne peccatum, quod eſt in filium, eſt in patrē, & omne quod eſt in patrem, eſt in Spiritum Sanctum: ergo hoc modo eſt generale ad omne peccatum. Sed ſi quia cōtra effectum ſpiritui ſancto appropriatum, utpote contra bonitatem: & gratiam, ſed omne peccatum eſt contra bonitatem, & contra gratiam ſpiritus ſancti, ergo omne peccatum eſt peccatum in ſpiritum ſanctū. ITEM. Peccatum diuiditur in peccatū ex infirmitate, & ex ignorātia, & ex malitia: ita quòd peccatū ex malitia eſt peccatum in ſpiritum ſanctum: ſed peccatum ex ignorantia, & peccatum ex infirmitate non dicit ſpeciale genus peccati; omne enim genus peccati, quod eſt ex ignorantia, poteſt eſſe ex infirmitate; ergo uidetur ſimiliter, quòd peccatū ex malitia non dicat determinatum peccati genus. ITEM. Omne quod quis facit ex ignorantia, poteſt facere ex certa ſcientia, ſiue ex induſtria; ergo ſi omne genus peccati poteſt fieri ex certa induſtria, uidetur quòd peccatum in ſpiritum ſanctum circumeat omnia peccatorum genera; non ergo uidetur eſſe peccati genus ab aliis peccatorum generibus diſtinctum.

RESOLVTIO.

In tuere principium, in tuere oppoſitum, actumque ſubſtratum, & genus peccati à cæteris diſtinctum ipſum comperies.

RESP. Dicendum, quòd peccatum in ſpiritum ſanctum dicit genus peccati diſtinctum ab aliis generibus peccatorum ratione triplici, ſcilicet ratione principii, & ratione ſui oppoſiti, & ratione actus ſubſtrati. Ratione principii: quia peccatum in ſpiritum ſanctum dicitur eſſe illud, quod eſt ex certa malitia, ſiue induſtria: ex qua non procedit omne peccatum, ſed illud ſolū, quod facit homo ſcienter. Ratione oppoſiti ſimiliter diſtinguitur: quia cum triplex ſit gratia, ſcilicet innocentiæ, baptiſmalis, & pœnitentialis: & peccatum in ſpiritum ſanctum proprie habet opponi gratiæ pœnitentiali, & eam impugnat, quantum ad ſui initium, & quātum ad ſui terminum; ſicut per originale perditur gratia innocentiæ, & per actualia impugnatur gratia baptiſmalis. Ratione uero actus ſubſtrati ſimiliter diſtinguitur; quia cum peccatum illud ſit impugnatiuum gratię, & malitia ſit in ipſo ſpiritu ſecūdum ſe, peccatum in ſpiritum ſanctum conſiſtit circa actum ipſius ſpiritus, ſicut patet in deſperatione, & obſtinatione: unde fornicatio, & adulterium nō poteſt aliquo modo dici peccatum in ſpiritum ſanctum. Ratione ergo ſui principii, & oppoſiti, & actus ſubſtrati, peccatum in ſpiritum ſanctum eſt genus peccati determinatum. Et ratione horum trium ſic nominatur, ut dicatur peccatum in ſpiritum ſanctum uidelicet ratione malitiæ, a qua procedit, quæ directe opponitur bonitati appropriatæ ſpiritui ſancto. Ratione pœnitentialis, ſiue finalis gratiæ, quam priuat, quæ eſt effectus appropriatus ſpiritui ſan-

tui sancto. Ratione etiam actus spiritualis, circa quem consistit: unde directe dicitur peccatum in spiritū sanctū, quod est in spiritu, & circa actū spiritus malignantis. Et sic patet ꝙ pctm̄ in spiritum sanctū est genus peccati, ab aliis peccatorū generibus distinctum. Et cōcedendæ sunt rationes, quæ hoc ostendunt.

Ad illud, quod obiicitur, ꝙ est peccatum ad mortem. Dicendū, quòd peccatum dicitur ad mortem secundum similitudinem ad mortem corporalem. In morte autē corporali tria cōcurrunt: quorū primū est amissio uitæ: aliud est corruptio dispositionis ex parte corporis ad susceptionem animæ: tertiū est impossibilitas reparationis ſm cursum naturę. Quātum ad primam conditionem omne peccatum, in quo est auersio a Deo, dicitur esse peccatum mortale, siue ad mortem. Quantum ad secundam, peccatum in spiritum sanctum dr̄ peccatum ad mortē: quia tollit dispositionē ad susceptionem uitæ, quæ quidem consistit in susceptione pœnitētiæ. Quantum uero ad tertiam conditionem, pctm̄ illud dr̄ ad mortem, in quo quis corporaliter moritur. Cū ergo dr̄ ꝙ omne mortale est ad mortē, & qđ pctm̄ in s.s. est peccatū ad mortē differenti modo accipitur pctm̄ ad mortem. Ad illud, ꝙ obiicitur, ꝙ aut dicitur peccatū in s.s. quia est contra personā &c. Dicendum, ꝙ ideo dicitur peccatum in s.s. non quia sit contra personam, sed quia est contra appropriatum effectum: nec uia contra omnem appropriatum effectum: sed quia contra effectum præcipuum inter appropriata spiritui sancto: hic autem est donum gratię finalis, siue pœnitentialis, & huiusmodi proprie quātum ad statum gratiæ finalis, in qua consistit omnis gratię efficacia: et hoc modo non omne pctm̄ est contra effectum illum, & per hoc non sequitur, ꝙ omne peccatum sit in s.s. Ad illud, quod obiicitur, ꝙ omne peccatū potest esse peccatum ex ignorantia, & infirmitate. Dicendum ꝙ non est simile, quia ignorantia non determinat sibi aliquem actū: nec etiam infirmitas: & ideo non dicit genus peccati determinatū, sed circuit omnia peccatorum genera. similiter dicendum de peccato, quod est ex infirmitate: non sic autem est de peccato ſm quod est ex malitia. Ad hoc enim ꝙ sit peccatum in s.s. nō sufficit ꝙ sit ex certa scientia, & ex industria, sed requiritur determinatio generis quantum ad actum substratum. Ad illud, ꝙ obiicitur, ꝙ omne pctm̄ potest fieri ex malitia. Dicendum, ꝙ licet malitia cōcurrere possit ad omne pctm̄: non tamen semper facit pctm̄ in spiritum sanctū. Vnde si quis senex, qui non habet appetitum fornicandi, excitaret carnem suam, ut fornicaretur, non diceretur in illa fornicatione peccare peccato in s.s. quamuis illud peccatum committeret ex industria, & quadā malitia. Cū ergo dr̄, qđ pctm̄ ex malitia est pctm̄ in s.s. hoc solum intelligitur de aliis generibus peccatorum, quę proprie ex malitia habent ortum, sicut inuidē

tio, & finalis impœnitentia: talia enim respiciunt peccatum præambulum, quasi materiam, circa quàm, & etiam sicut causam: nemo enim desperat de uenia, nisi qui commisit culpam: nemo obstinatur in malo, nisi qui fecit malum nemo impœnitens est, nisi qui habet unde pœniteat. Sunt & aliæ species peccati in spiritum sanctum, quæ quidem possunt esse absque peccato præambulo, pro eo quod actus ipsarum non respicit determinate peccatum præambulum, sicut est inuidentia fraternæ gratiæ, & impugnatio ueritatis agnitæ, sicut etiam est præsumptio de impunitate. Potest enim quis fraternæ gratiæ inuidere & ueritatem agnitam impugnare, & de impunitate præsumere, etiã si nulla actualis culpa præcesserit: & hoc propter libertatem uoluntatis, quæ in quolibet horum peccatorum propria deordinatione potest se præcipitare: attamen quia ista sunt peccata ualde grauia, uix aut nunquam contingit. quòd aliquis in hæc cadat, nisi mens eius fuerit per alia peccata deprauata. Concedendum est ergo, quòd peccatũ in spiritum sanctum non solum est genus peccati distinctum ab aliis peccatorum generibus secundum formam, sed etiam separari potest secundum existentiam ita quòd committatur sine culpa præambula, quamuis rarissimè contingat: unde & rationes, quæ ad illam partem inducuntur, concedendæ sunt.

ILLA tamen rõ, quã facit de eo quod minus depẽdet actus spũs ab actu carnis &c. Dicẽdum, quod illa ratio non cogit, quin peccatum in spiritum sanctum possit esse sine aliis peccatis, pro eo quod actus spirituales, siue ad animam pertinentes non solũ transeunt super materiam debitam, sed etiam super alios actus, unde substernunt sibi alios actus quasi pro materia: sic & peccata, quæ habent contra actus illos consistere, ut plurimum alia pctã præsupponunt tanquã materialia, sicut desperatio, & obstinatio: non sic autem est de actibus corporalibus, qui quidem non transeunt in alios actus, sed in materiam extrinsecã: & ideo illa peccata contra illos actus existentia non habent alia peccata tanquã materialia. Et huic consonat illud, quod dicit Grãmaticus, quòd uerba proæretica, siue ad animam pertinentia requirunt determinari per infinitiuum sequentem: non sic est de actibus pertinentibus ad corpus: & ideo ratio illa non cogit.

NEC alia cogit, quæ dicit, quod est genus peccati distinctum: esto enim quòd non esset sine aliis: nihilominus posset distingui ab aliis, quia multa sunt inseparabilia secundum esse, quæ tamen distinguuntur formaliter.

AD ILLVD autem, quòd obiicitur, in contrarium de obstinatione, & desperatione. Dicendum, quòd ratio illa procedit ab insufficienti: quamuis enim illud sit uerum in his duobus generibus peccatorum, non tamen sequitur quòd sit uerum in aliis generibus peccati in Spiritum sanctum. AD ILLVD, quòd obiicitur, quod finalis impœnitentia est annexa

omnibus speciebus illius peccati. Dicendum, similiter ꝙ nec illud cogit, pro eo quòd peccando in spiritum sanctum cōmittit homo aliquod peccatum, respectu cuius potest habere propositum non pœnitendi: sicut ille, qui impugnat ueritatē agnitam, uel inuidet fraternæ gratiæ: uel etiam sicut est de eo, q adeo præsumit de benignitate misericordiæ, quòd nullum relinquit effectum iustitiæ, & ex hoc proponit malefacere, & nūquam de eis pœnitere. Et hoc totum potest esse sine alterius peccati genere. AD ILLVD, qđ obiicitur, quòd illud peccatum est ex malitia. Dicendum, quòd malitia secundum quòd est huius peccati radix, potest dicere malitiam contractam ex peccato originali: uel pōt dicere malitiam actam, scilicet actualem peruersitatem uoluntatis. Et primo modo prçcedit natura, & tēpore, secundo modo concomitatur. Nō enim oportet, quòd ante fuerit malitiosus, sed uolendo malignari potest in Spiritūsanctum peccare, & ita nō oportet, quod præcedat aliqua malitia actualis peccati deprauans uoluntatem, sed sufficit ꝙ præcedat tempore malitia, quæ est pœna originalis. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, quòd nemo repente fit summus. Dicendum, ꝙ non est simile: quia quamuis nō possit nisi ordinatè ascēdere, potest tamen inordinatè descendere, siue subito se prçcipitare. Præterea, non efficitur homo ita perfectè malus committendo in spiritū sctm̄, imò quāto pluries peccat, tāto magis labit̄ in ꝓfundū

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An peccatum in spiritum sanctum grauissimum peccatorum sit?

CONSEQVENTER quæritur de hoc peccati genere quantum ad conditiones proprias: & circa hoc quæruntur duo. Primò quæritur de huius peccati grauitate. Secundò quæritur de huius peccati irremissibilitate.

VTRVM illud peccati genus sit grauissimum. Et quod sic uidetur. Primò per auctoritatē Magistri in litera. *Est praeterea quoddam peccati genus caeteris grauius, & abominabilius.* ITEM. Ratione uidetur. Maius est peccatum, quod magis facit distare a uenia: sed tale est peccatum in spiritum sanctum: ergo &c. ITEM. Maius est peccatū ꝙ minus habet de ratione excusationis: sed peccatum in spiritum sanctum est huiusmodi: minus enim habet inter cetera peccatorum genera de colore excusationis: ergo &c. ITEM. Maius est peccatum, ꝙ magis inhabilitat animam ad iustitiā, sed peccatum in spiritum sanctum est huiusmodi, quia maximè uolūtatē deordinat: ergo &c. ITEM. Sicut ignorantia excusat peccantem, sic scientia aggrauat: quia seruus sciens uoluntatem domini sui &c. sed peccatum in spiritum sanctum est peccatum ex industria, siue ex certa malitia ergo &c.

SED CONTRA. super illud Psa. 58. Conuertent̄ ad uesperā, Glo. Nemo insanabilior, quam qui

qui sanus sibi uidetur: ergo minus elongat a sanitate peccatū, in quo quis peccat scienter, quā in quo quis peccat ignoranter: sed peccatum in spiritum sanctum est in quo quis peccat sciēter: ergo uidetur, ꝙ sit minus peccatum, quam peccatū ignorantiæ. ITEM. Et si una sit maiestas trium, & æqualiter sint omnes honorandi: tamen maiestas appropriatur patri, & honor ꝓpter appropriationē ei debetur: ergo peccatum quod est in patrem, uel tantum, uel plus Deum inhonorat, quam peccatum, quod est in filium, uel spiritum sanctum: si ergo qualitas peccati pensatur secundum quātitatem contemptus, uidetur ꝙ non sit maius peccatum in spiritum sanctum, quàm peccatum in patrem, & filium. ITEM. Malitia est pęna inflicta ꝓ pctō originali, sicut ignorantia, & infirmitas: sed ignorantia, & infirmitas, quia sunt pœnę, aliquo mō excusant peccatum cōsequens: ergo pari rōne & malitia. ITEM Illud peccatum grauius est, in quo magis regnat libido, sed in peccato quod est ex concupiscētia, magis regnat libido, quam in peccato, quod est ex malitia: sicut patet, q̃a maior est libido in fornicatione, quam in desperatione: ergo uidetͬ ꝙ maius sit peccatū, ꝙ ē ex cōcupiscentia, quā illud ꝙ est ex malitia: ergo peccatum in spiritum sanctum non est pctm̃ grauissimū. ITEM Grauius est peccatū, in quo est maioris boni corruptio: sed in peccato infidelitatis maior est corruptio, quam in peccato in spiritum sanctum: in illo enim peccato receditur, & à ueritate, & a bonitate: in peccato in spiritum sanctum a bonitate tantū: ergo uidetur, quòd infidelitas, uel hæresis grauior sit, quā peccatum in spiritum sanctum.

RESOLVTIO.

Cum ex certa malitia prodeat, summopere naturam lędat, grauissimeq; Deum offendat; quis reliquorum omnium abbominabilissimum non adstruat.

RESP. Dicendum, quòd peccatū in S.S. est pctm̃ grauissimū, & quia naturam maxime lędit, & quia oculos dei maximè offendit. Naturam (inquam) maximè lędit, dum nō solum aufert ei sanitatem, sed etiam præcludit uiam ad sanitatem: unde sicut morbus periculosior est, q̃ non tantum lædit naturam, sed etiam præcludit uiā ad sumptionem cibi, uel medicamentis sic intelligēdum est de illo morbo spirituali. Oculos dei maximè offendit: quia nullum habet colorem excusationis: & ideo peccans hoc genere peccati meretur seuerius iudicari: & ꝓꝓ hæc duo dicit Magister, ꝙ hoc peccatum cæteris est grauius, & abominabilius, ut grauius dicatur rōne maioris læsionis, abominabilius ratione defectus excusationis. Rō autem huius est, quia peccatum in spiritum sanctum est ex malitia: & non solū ex malitia, sed ex malitia, & industria. Peccat enim tunc quis peccato in S.S. quando ad malum mouetur ex nequitia spiritus, sciēs se moueri ad malum: unde peccatū in Spiritū S. est ex malitia conflata ex concursu malitiæ ex originali pctō cō-

tractæ, & malitiæ actualis coniunctæ industriç: & ideo nō tantum dicitur esse ex malitia, sed ex certa malitia. Prima autem malitia .s. ex originali relicta hoc peccatum nō excusat, quia talis malitia est in ipsa uoluntate secundum se: & ideo cum uoluntati subiaceat, non minuit rationem uoluntarii, sicut facit infirmitas, & ignorantia: & quia non minuit rationem uoluntarii, non diminuit de ratione peccati: & propterea non excu at. Alia autem malitia non solum non excusat, sed etiam multum aggrauat tum ratione improbitatis propriæ, tum ratione cognitionis adiunctæ, utriusque enim est aggrauare. Et sic patet quare peccatum in spiritum sanctum maxime oculos Dei offendit .s. quia est ex certa malitia. Ex hac etiam eadem causa naturam lædit: lesio enim peccati principaliter consistit in deordinatione uoluntatis, & quanto uoluntas magis improbe ad aliquid se inclinat, tanto magis se deordinat, & deprauat. Et quia ex certa malitia hoc peccatū procedit: ideo in hoc peccati genere scienter, & prudenter, imo etiam impudenter peccator prçeligit malū: & ideo uolūtas eius in hoc peccato magis respuit bonum quā in aliis, quia amplius inficitur uoluntatis gustus: & hinc est ēt ꝙ re puit medicamentum, quē admodum gustus maxime infestus respuit bonum cibum. Quoniam ergo hoc peccatum ex certa malitia procedit: hinc est, ꝙ est cçteris grauius, & abominabilius, quantum est ex genere peccati. Hinc est ēt, ꝙ est maxime naturç lesiuum, & maxime oculorum diuinç maiestatis offensiuum. Et ideo concedendæ sunt rationes ostendentes hoc peccatum esse grauissimum.

Ad illud, qđ primo obiicitur quod peccatum ex ignorantia magis a sanitate elongat. Dicendum, quod maior insanabilitas ex duplici causa potest uenire: aut ex cōditione morbi, aut ex conditione infirmi. Cum ergo dicitur, nemo est insanabilior eo, qui sibi sanus uidetur, hoc intelligitur quantum ad cōditionē & statū infirmi, ꝓ eo ꝙ talis non sentiēs se infirmū nō quærit medicum, & ita nunquā sanatur. Quantum autem ad cōditionem morbi non habet ueritatem: si enim peccans ex ignorantia erudiatur, de facili recipit sanitatem: peccans autem in spiritum sanctum rebellis est eruditioni ex ipsa natura talis morbi: & ideo quantum est de se, peccatum illud & grauius est & īsanabilius. Ad illud quod obiicitur, ꝙ peccatum in patrē est æque graue, uel magis, quā peccatum in spiritum sanctum, quia patri appropriatur maiestas. Dicendum, quòd illud peccatum non dicitur esse grauius aliis, ꝙ in eo magis contemnatur persona spiritus sancti, quā persona patris: nā in omni peccato contemnitur una maiestas trium personarum: unde sicut hoc peccatū non distinguitur a pecato in patrem, ex hoc ꝙ hic contemnatur spiritussan. & ibi pater: sic nec ex hoc grauius iudicatur, sed ex hoc grauius est, quia in ipso amplius contemnitur

tur trium personarum maiestas quàm in aliis generibus peccatorum: magis enim impugnat gratiam, quæ est totius trinitatis effectus, & ideo maius est peccati genus: & ideo ratio illa procedit ex falso intellectu. AD ILLVD, quod obiicit, quod malitia est pœna inflicta: ergo debet excusare sicut aliæ pœnæ. Dicēdum, quòd non est simile, & ratio huius est, quia malitia respicit ipsam uoluntatem secundū se. Sed ignorantia respicit intellectū, & infirmitas respicit carnem, & illa non adeo sunt in uoluntate sicut in ipsa malitia: & ideo magis diminuunt de ratione peccati, quam malitia. Præterea. Peccatum in spiritum sanctum non tantum est ex malitia contracta, imo est ex malitia conflata ex malitia contracta, & malitia propria, sicut supra dictum est. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ illud peccatum est grauius, in quo magis regnat libido. Dicēdum, ꝙ libido maior dicitur dupliciter: aut ratione maioris uoluptatis, aut ratione maioris improbitatis: libido.n. nominat uolūtatem uoluptuosam, & improbā. Cum ergo dicitur, quòd grauitas peccati attenditur ſm quantitatem libidinis. Dicendum, ꝙ verum est ſm quod quantitas libidinis pensatur secūdum improbitatem uoluntatis: sed non est uerum ſm ꝙ pensatur penes delectationē: sicut patet, quia grauius peccat senex fornicator, uel adulterator, quam iuuenis: ex improbiori enim uolūtate mouetur, quā uis iuuenis amplius delectetur: licet ergo in aliis generibus peccatorum magis abundet libido quantum ad delectationem: qa tamē in hoc peccato magis abūdat quantum ad improbitatem uoluntatis, grauius est istud. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ maior est corruptio in peccato infidelitatis. Dicēdū, quod maior corruptio potest esse dupliciter aut intensiue, aut extensiue. Extensiue loquendo, plura bona priuantur in peccato infidelitatis, quā in peccato in s.s. quia in illo peccati genere tollitur totius spiritualis ędificii fundamētum. Intensiue autem magis fit priuatio in peccato in spiritum sanctum, pro eo quòd magis inhabilem reddit ad bonum, & amplius firmat in malo: unde illud peccatum recte potest dici grauius, in quo est maior boni priuatio intensiue: & quia peccatum hæresis frequentissime habet coniunctum peccatū in spiritum sanctū, vtpote obstinationem: hinc est, ꝙ illud peccatum est ualde periculosum: si enim solum est ignorantia hęreticus, facilius adhiberetur sibi remedium: sed quia animo obstinato pertinaciter adhæret errori suo, ideo frangitur potius, quam iuuetur.

QVAESTIO II.

An peccatum in Spiritum sanctum irremissibile sit?

DE huius peccati irremissibilitate. Et quòd illud peccatum sit irremissibile, ostenditur. Matth. 12. Spiritus blasphemiæ, non remittetur. Et post. Qui dixerit uerbum contra spiritum sanctum non remittetur nec in hoc

sæculo,

sæculo, nec in futuro: sed Christus nullo modo potest mentiri: ergo illud peccatū nullo modo potest remitti. ITEM. Glosa super dictum locū. Blasphemia remittetur: spiritus autē blasphemiæ non remittetur nec in hoc sæculo, nec in futuro. ITEM. Hier. 10. Desperauimus, post cogitationes nostras ibimus. Et post subiungitur, Tu autem noli orare pro populo isto, qa nō exaudiam te: Si ergo pro peccato remissibili dominus vult exorari, & nolebat exorari propter peccatū desperationis, uidetur ergo quod peccatum desperationis sit irremissibile: pari ratione concluditur de qualibet huius peccati specie. ITEM. Nullū peccatum remittitur, nisi de quo quis potest subire pœnitentiā, & postulare ueniam: sed pctm̄ in spiritum sanctum non est huiusmodi: ergo &c. Maior manifesta est: minor probatur per illud Aug. qui dicit in sermone de Verbis domini in monte. Tā ta est labes huius peccati, ut deprecandi humilitatē subire non possit. ITEM. Impœnitentia est species huius peccati, & annexa aliis speciebus: si ergo impœnitētia directe opponitur ipsi ueniæ & pœnitentię: ergo uidetur, ꝙ simpliciter priuet ueniam, & remissionem: uidetur ergo, ꝙ hoc peccatum sit irremissibile:

Sermo. 11.

SED CONTRA. Super illud Psal. 67. Conuertā in profundū maris Glosa. i. eos, qui erant disperatissimi: ergo si hoc est peccatum quod maxime elongatā uenia, & illud omnino remittitur, uidetur ꝙ & omnia alia. ITEM. Aug. de Verbis domini, Ista impœnitentia, uel cor impœnitens quādiu aliquis in hac carne uiuit, non potest iudicari: de nullo enim desperandum est, quandiu patientia Dei eum ad pœnitentiam adducit: sed de eo qui peccat peccato irremissibili, desperandum est: ergo uidetur, ꝙ peccans peccato in spiritum sanctum nō peccet irremissibiliter. ITEM. Peccatum in spiritum sanctū non aufert homini statum uiatoris, sed quandiu homo est in statu uiatoris habet uertibilitatem lib. ar. & quā diu habet hoc, potest deo reconciliari, & a peccato liberari: ergo uidetur, quod peccatum in spiritum sanctum possibile sit remitti. ITEM. Potentior est gratia, & uirtus in bonum, quā sit peccatum in malum: sed nulla uirtus reddit hominem ex suo actu impossibilem ad peccādū, nec pœnitentia, nec alia: ergo uidetur ꝙ nulla culpa reddat hominem ex suo actu impossibilē ad resurgendum: sed non resurgit homo a peccato, nisi remittatur peccatum: ergo non solum istud peccati genus, sed etiam quodlibet aliud est remissibile. ITEM. Si peccatum in spiritum sanctum dicitur irremissibile: aut hoc est per priuationē actus remissionis, aut per priuationem dispositionis, aut per priuationem possibilitatis. Si per priuationem actus: ergo quodlibet peccatum, ꝙ nō remittitur debet dici irremissibile: ergo qđlibet peccati genus illo modo irremissibile dicēt. Si per priuationem dispositionis: ergo cū omne peccatū mortale reddat hominē ineptum ad remissionē pro-

propter dei offensam, & cõtemptum, uidetur ergo ꝙ omne debeat dici irremissibile. Si propter priuationem possibilitatis. Contra. Aut hoc est, quia deus non potest infundere gratiam: aut hoc est, quia iste non potest gratiam recipere. Sed primum est plane falsum: similiter & secũdum, quia iste habet arbitrii libertatem: nõ ergo uidetur, ꝙ aliquo modo illud peccatum debeat dici irremissibile. Est ergo quæstio, si dicitur irremissibile, quomodo dicatur, & qualiter.

RESOLVTIO.

Quia peccatum in spiritum sanctu (strictè accipiendo) nedum dispositionem, sed etiam potentiam, ut remittatur, priuat; omnino irremissibile ipsum dicimus. Tametsi neminem talem iudicãdum dicimus, quandiu in uia est, etiam in extremis.

RESP. Dicendum, ꝙ sicut dicit Magister in litera, & innuit, quorundam opinio fuit, ꝙ peccatum in spiritum sanctum diceretur irremissibile: quia uix, & raro, aut difficulter dimittitur. Alii uero dixerunt quod, illud peccatum dicitur irremissibile, quia nullo modo remitti habet; pro eo quod tali peccato peccans digne pęnitere non potest. Vterque autem istorum modorum dicendi conueniens est, & uerus: nec unus repugnat alteri, si recte intelligantur. Sicut.n. remissibile dicitur dupliciter. Vno modo remissibile dicit aptitudinem, alio modo dicit consuetudinem: sic & irremissibile dupliciter potest dici. Vno modo ut dicatur irremissibile.i. inaptum, siue impossibile ad remittendum. Alio modo ut dicatur irremissibile, qđ est inconsuetum remitti Vtroque.n. horum modorum peccatum in s.s. potest dici irremissibile: Nã omne peccatũ in spiritum sanctum uel est impœnitentia, uel habet impœnitentiam annexã. Impœnitentia autẽ dicitur duobus modis, sicut & perseuerantia. Vno modo dicitur perseuerantia propositum perseuerãdi: Alio modo dicitur perseuerantia continua permanentia in bono usque ad finem. Et primo modo perseuerantia est in qualibet uirtute. Secũdo modo perseuerantia includit gratiam finalem. Sic & impœnitentia dicitur dupliciter Vno modo dicitur impœnitentia propositum non pœnitendi. Alio modo dicitur impœnitentia continua permanentia in malo usque ad diem extremum inclusiue. Et secundum istum modum peccatum in spiritum sanctum, quod claudit in se impęnitentiam, dupliciter potest dici. Vno modo prout claudit in se impœnitentiam, quæ quidẽ est finalis persistentia in malo: & sic dicitur irremissibile, quia non potest remitti: sicut finalis gratia nõ potest perdi, Sed hoc modo peccare peccato in spiritum sanctum nemini est attribuẽdum usque ad illud instans, in quo possit dici de isto, ꝙ finaliter sit impœnitens. Et secundum modum currit una prædictarum opinionum: & ita ualde stricte accipit peccatum in spiritum sanctum. Alio modo dicitur peccatũ in spiritũ sanctũ, prout claudit in se impœnitentiã.i. propositum

seuerat usque ad mortem. AD ILLVD, ꝙ tertio obiicit de uerbo Hiere. ꝙ Deus nolebat orari pro desperatis. Dicēdum, quòd hoc non erat, quia nullo modo possent ad bonum conuerti, uel redire: hoc enim potuissent, si deus uellet eos specialiter uisitare: sed quia ipsi non merebantur, & Deus occulto suo iudicio nolebat eis manum misericordiæ ampliare: hinc est ꝙ præuidens, & suum iudiciū, & eorum impœnitentiam, hoc prophetæ prædicebant: & ita ex hoc non habetur, ꝙ illud peccatum non posset remitti, sed quia illud illis nolebat deus remittere, & quod illi finaliter in impęnitentia remansuri erant, quamuis, possent ab ea discedere. AD ILLVD quod obiicitur, ꝙ tāta est huius peccati labes, ꝙ pœniteri non possit. Dicendum ꝙ Aug. illud uerbum retractat, & explanat hoc non esse dictum per priuationem omnimodæ possibilitatis, cum deus conuertat desperatissimos, sed per priuationem facilitatis: unde non solūmodo cōsueuit dici aliquid impossibile, quod nullo modo potest fieri, sed etiam quod difficulter fit. AD ILLVD quod obiicitur, ꝙ impœnitentia est species huius peccati: iam patet responsio, quia dupliciter dicitur impęnitentia, sicut dictū est, & prout impœnitētia dr̄ ꝓpositū non pœnitendi, non reddit hominem impossibilem ad ueniam: quia potest ab illo proposito desistere, & illo proposito desistente potest aliud propositum illi succedere, & per illud ad ueniam peruenire.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

Quæ, & quot sint peccati in spiritum sanctum species?

CONSEQVENTER quæritur de huius peccati genere quantum ad eius species, & differentias. Et circa hoc quęruntur duo. Primo quæritur de speciebus huius peccati quantū ad numerum, & sufficientiam. Secundo uero quæritur de his quantum ad uniuscuiusque propriam rationem.

DE numero, & sufficientia speciesrum huius peccati. Et communiter consueuerunt huius peccati sex species assignari .s. desperatio, præsumptio, obstinatio, inuidentia fraternæ gratiæ, impugnatio ueritatis agnitæ, & finalis impœnitentia. Sed ꝙ multo plures debeant esse, uidetur: quia cum sint tres uirtutes theologicæ .s. fides, spes, & charitas, quarum quælibet ita est ad salutem necessaria sicut alia: uidetur, ꝙ sicut est unum peccatum in spiritum sanctum, quod est cōtra speciem .s. desperatio, similiter debeat esse unū contra fidē, & aliud contra charitatem. ITEM. Virtutes cardinales multę sunt pręter pœnitētiam, quę sunt necessariæ ad salutem: ergo sicut accipitur species peccati in spiritum sanctum per oppositum ad pœnitentiā, ita deberet accipi per oppositū ad alias uirtutes cardinales. ITEM. In deo non tantum considerantur istæ conditiones, uidelicet iustitia, & misericordia: sed etiam plures alię, utpote bonitas,

bonitas, & maiestas: ergo sicut sunt duæ species huius peccati, quarum una est contra iustitiã ut præsumptio, alia contra misericordiam ut desperatio: uř, ꝙ duæ aliæ species deberent esse contra conditiones alias. ITEM. Septem sunt peccata capitalia, inter quę sunt aliqua ita magna, sicut est inuidia: ergo sicut inuidentia fraternæ gratiæ ponitur una species huius peccati, ita deberet poni superbia, & ira. ITEM. Aeque magnum peccatum est impugnare bonitatē, sicut impugnare ueritatem: ergo sicut est una species huius peccati penes impugnationem ueritatis agnitę, ita deberet esse alia species penes impugnationē bonitatis. ITEM. Spiritus blasphemiæ est peccatum in spiritum sanctum, ſm ꝙ dř in Gl. & in Tex. Mat. 12. nec est aliquod prædictorum: ergo uidetur ꝙ plures sunt species peccati in spiritum sanctum, quàm prędictę. ITEM. Quæro unde accipiatur distinctio istarũ specierũ. Aut enim accipitur ex parte eius, cui opponitur hoc peccatũ, aut ex parte actuum substratorũ, aut ex parte motiuorum. Si ex parte eius, cui opponitur, cum illa sit gratia pœnitentialis, & gratia pœnitentialis sit una, videtur quòd vna sola deberet esse species huius peccati. Si ex parte actuũ substratorum: aut illi actus sunt principales potentiarum interiorum, aut non. Si principales: tunc non deberent esse nisi tres secundum numerum potẽtiarum. Si penes actus non principales: ergo deberent esse multo plures, quàm sex. Si ex parte motiuorum: similiter obiicitur, quia cum plura sint motiua quàm sex, plures erunt huius peccati species. IVXTA hoc quæritur: cum Magister nõ tangat in litera nisi de quatuor speciebus peccati in spiritũ sanctum; & alii ponant quinque species, alii sex, unde ueniat ista diuersitas. Quęritur ergo penes quid distinguantur istę species, & qui sit earum numerus, & sufficientia.

RESOLVTIO.

Sex. s. desperatio, præsumptio, obstinatio, finalis impœnitentia, impugnatio ueritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ charitatis.

RESP. Dicendum, ꝙ peccatũ in spiritum sanctum directe est contra effectum spiritus sancti, qui quidem dicitur gratia pœnitentialis. Hæc autem pœnitentialis gratia secundum ꝙ in sacramento consideratur, tria respicit, uidelicet medicũ, & ęgrotum, & ministrũ. Ex parte medici ista duo concurrunt, misericordia, & iustitia: misericordia per quam remittit offensam: & iustitia per quam exigit emendam: contra misericordiam est desperatio: contra iustitiam est præsumptio. Similiter ex parte ægroti duo concurrunt, uidelicet detestatio peccati præteriti, & propositum non peccandi: nisi enim hæc duo in se habeat, non est idoneus ad hoc, ꝙ gratia spiritus sancti habeat in ipm efficaciã; contra detestationem peccati est obstinatio: contra uero propositum non peccãdi est finalis impœnitentia. Similiter ex parte ministri duo concurrunt, uidelicet veritas doctrinę,

quam peccatorem instruat, & sanctitas gratię, per quam ipsum adiuuat, & subleuat: contra ueritatem doctrinæ est impugnatio ueritatis agnitæ: contra sanctitatem gratiæ est inuidentia fraternæ gratiæ. Et sic patet numerus, & sufficientia, quare. s. tot sunt species peccati, nec plures, nec pauciores. ALITER POTEST accipi sufficiētia dictarum specierum: quia cū peccatum illud sit contra gratiam pœnitentialem, inquantum per ipsum fit remissio peccatorum in unitate ecclesię, aut illud peccatum est contra pœnitentiam, aut contra unitatem ecclesiasticam. Contra pœnitentiam autē potest esse dupliciter. Aut per recessum à bono: & sic est desperatio. Aut per confirmationem in malo: & sic obstinatio. Si contra unitatem ecclesiasticā, sic est aut rōne ueritatis, aut ratione bonitatis. Si ratione ueritatis, sic est impugnatio ueritatis agnitæ. Si autem ratione bonitatis, sic est inuidentia fraternæ gratiæ Et hoc modo sumuntur species quatuor. Nec iste modus assignandi repugnat ei, qui dictus est: quia sub obstinatione, quæ est cōfirmatio in malo, clauditur præsumptio, & finalis impœnitentia: hoc. n. ipso ꝙ obstinatus est aliquis in malo, nec timet pęnam, nec proponit dimittere culpam. ALITER sumitur numerus istarū specierum: quia cum peccatum in spiritum sanctum sit contra pœnitentialem gratiam, aut est contra ipsam ratione sui, aut ratione antecedentium, aut ratione subsequētium. Si ratione sui sic est obstinatio. Si ratione antecedentium, cum ad pœnitentiam antecedant timor, & spes tanꝗ duę molæ, contra timorem est præsumptio: contra spem est desperatio. Si ratione consequentium: cum ad pœnitentiam cōsequatur emenda, quæ consistit in duobus. s. in uera confessione, & bona satisfactione, sic sumuntur duæ species. Quarum una est impugnatio ueri, altera est detestatio boni: & ſm illā assignationem obstinatio comprehendit obstinationem proprie dictam, & finalem impœnitentiam. Et sic patet numerus, & sufficientia specierūm: & qua ratione quidam assignant quatuor, quidam quinque, quidam sex. Iste autem modus, quo assignantur sex species, conuenientior est, & communius tenetur, pro eo ꝙ illud quod alii dicunt implicite, ille dicit explicite.

Iuxta hunc modum concedendum est species peccati in spiritum sanctum numero esse sex, & non plures.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, ꝙ sicut est unum peccatū in spiritum sanctum, quod est contra spem. s. desperatio, sic ēt deberet esse peccatum in spiritum sanctum, quod esset cōtra fidem, & contra charitatem. Dicendum, ꝙ illa ratio non cogit: quia non dicitur desperatio peccatum in spiritum sanctum, qa est contra spem, sed quia directe repugnat dispositioni gratię pœnitentialis. Qui enim desperat de uenia, nunquam ad gratiā se præparat, sicut Iudas, qui facilius desperans, cucurrit ad laqueum (sicut dicit Augustinus)

ex malitia: ergo uidetur, quod desperatio non sit peccatum in spiritum sanctum. SI TU dicas, quod saltem potest esse species inquantum est ex malitia. Obiicitur contra hoc: quia qui desperat cogitat in corde suo, quòd maior est iniquitas sua, quam dei misericordia: & omnis talis errat, & decipitur: ergo omnis desperatio ortum habet ex ignorantia; ergo non est species peccati in spiritum sanctũ. SECVNDO ostenditur hoc ipsum de præsumptione; quia frequenter præsumit quis potius ex confidentia, uel audacia, quam ex malitia: ergo nõ uidetur esse species peccati in spiritum sanctum. Si tu dicas, quòd non est species nisi quãtum procedit ex malitia. Obiicitur contra hoc: quia præsumptio undecunque procedat, species superbiæ est, quæ est capitale pctm̃; ergo non est species peccati in S. S. TERTIO ostenditur hocipsum de obstinatione: quia obstinatio est induratæ mentis in malitia pertinacia, per quam fit homo impœnitens: si ergo induratio mentis uenit ex permansione in peccato, & permãsio in peccato nõ sit species peccati; sed potius circunstãtia, uidetur quod obstinatio non sit species peccati in spiritũ sanctũ. Si tu dicas, quod obstinatio secundũ quod est peccatum in S. S. non tm̃ dicit permansionem; sed etiam dicit nouum actum, & motũ. Obiicitur contra hoc: quia actus ille non est aliud, quàm uoluntas manendi in peccato: ergo nõ est aliud, quàm impœnitentia: ergo uidetur, quod obstinatio non sit species peccati i spiritum sanctum ab impœnitentia distincta.

QVARTO ostenditur hocipsum de impugatione ueritatis agnitæ: quia frequenter ueritas agnita impugnatur ex uerecundia; quia homo timet confundi, quãdo dicit falsum; ergo uidetur, quòd non sit species peccati in spiritum sanctum. Si tu dicas, quod non est species peccati in spiritũ sanctum; nisi quando est ex malitia. Obiicitur contra hoc: quia tam ueritas quàm ueritatis agnitio filio appropriatur: ergo potius debet dici impugnatio ueritatis agnitæ peccatum in filium, quàm peccatum in spiritũ sanctum. QVINTO loco ostẽditur hoc ipsum de inuidentia fraternæ gratiæ; quia aliquis inuidet aliis ex corruptione naturæ; ergo si omne pctm̃ in S. S. est ex malitia, uidetur quod ista non est species peccati in S. S. Si tu dicas, quod hoc modo est peccatum ĩ spiritum sanctũ, quo modo procedit ex malitia. Obiicitur cõtra hoc: quia inuidẽtia fraternæ gratiæ semper continetur sub inuidia, quod est peccatum capitale: ergo uidetur, quòd inuidẽtia fraternæ gratiæ reducatur ad peccatum capitale, & nõ sit peccatum in spiritum sanctum. SEXTO, & ultimo ostenditur illud idem de impœnitentia: quia aliquis non pœnitet; quia nescit se peccasse: ergo uidetur, quòd aliqua impœnitentia sit ex ignorãtia, ergo si non est spẽs pcti i S. S. nisi quod ẽ uniuersaliter ex malitia: igitur &c. Si tu dicas, quod tũc est pctm̃ in spiritũ S. quando est ex certa sciẽtia. Obiicitur contra hoc: quia sciẽtia non uariat genus peccati, cũ sit circũstãtia: si ergo impœnitẽtia procedens ex ignorãtia

non est spẽs peccati ĩ spiritũ S., uidetur ꝙ nec impœnitẽtia procedens ex certa scientia.

RESOLVTIO.

Et quidem, si ex certa malitia processerint: secus si præter illam, scilicet aut ex ignorantia, aut ex infirmitate.

RESP. Dicendum, quòd quemadmodum in operibus meritoriis charitas dat formam; ita ꝙ nihil est meritorium, nisi ex charitate procedat: sic intelligendũ in peccato ĩ spiritum sanctum, quòd malitia dat formam huic peccato: unde nihil dicẽdum est esse peccatum in spiritum sanctum, nisi quod ex certa malitia procedit. Et quoniam fere omnes actus animę, qui ꝓcedũt ex certa malitia, possunt procedere ex infirmitate, & ignorantia, & nomina peccatorum imponuntur ab actibus: hinc est, ꝙ nullũ nomen prædictarum specierum est impositum alicui earum secundum quòd est præcise peccatum in spiritũ S. & propterea in omnibus opus est hac generali, & communi distinctione, ut dicamus, ꝙ ista sex nominent peccatum in spiritum sanctum, secundum ꝙ sunt ex malitia: si autem sunt præter malitiam, utpote ex ignorantia: & infirmitate, tunc non sunt peccata in spiritum sanctum: Hoc autem melius patet si ad singula descendamus.

AD ILLVD enim, quod primo obiicit de desperatione, ꝙ potest esse ex infirmitate. Dicendum, quod aliquando desperat aliquis ex pusillanimitate, ita ꝙ in ipsa desperatione nõ inuenit complacentiam, sed dolet, & renititur contra ipsam: & tunc nõ est dicendum esse peccatum in spiritum sanctum, quia ex tali desperatione homo non proiicitur in profundum. Est & alia desperatio, qua quis desperat diffiditiue, abscondens se quasi a facie diuinæ misericordiæ secundum, quòd fecit Chain, q dixit: Ecce a facie tua eiicies me hodie: & hæc semper est peccatum in spiritum sanctum; quia est in contumeliam diuinę misericordiæ, cui suam prętfert iniquitatem, sicut dixit Chain. Maior est iniquitas mea &c. ex hoc tamen non iudicatur infideiis: aut quia talis bene sentit de aliis; sed male de se: aut certe quia non ęstimat deum misereri non posse; sed potius misereri nolle: & tale peccatum semper habet coniunctam malitiam, pro eo quod qui sic desperat in tali culpa uult uitam suam finire: unde tales desperatissimi frequentissime sibiipsis inferunt mortem. AD ILLVD, quod obiicitur de pręsumptione. Dicendum, quod est pręsumptio de meritis & præsumptio de impunitate. Prima præsumptio, qua quis præsumit de meritis suis, siue de aliquo, quod habet in se, est peccatum superbiæ. Secunda uero præsumptio, qua quis præsumit de impunitate dans totum diuinę misericordię, & auferens ei rigorem omnino iustitiæ, hoc est peccatum in spiritum sanctum, quia claudit uiam ad gratiam & uiam ampliat ad peccatum: & sic patet, ꝙ aliter pertinet ad peccatum capitale, & aliter ad peccatum in spiritum sanctum. AD ILLVD, quod obiicitur de obstinatione, quod Gen. 4.

quòd obstinatio dicit permásionem in malo. Dicêdum, q obstinatio dicit dupliciter. Vno modo dr obstinatio continua permansio in culpa. Alio modo dicitur obstinatio uoluntas complacens sibi in culpa perpetrata, & priorem culpam non detestans; sed approbans: & hoc modo dicit actum: actum, inquam, procedentem ex malitia: ideo est peccatum in spiritum sanctum. Differt autem ab impoenitentia, sm q hic proprie accipitur: nã unũ est respectu præteriti, & reliquũ respectu futuri. Et quamuis una sit uirtus, cuius est præterita plãgere, & plangenda non committere: tamẽ cõtra istos duos actus possunt esse diuersa uitia: sicut largitas cum sit una uirtus, tamé sm duos actus, qui ad ipsam concurrũt, uidelicet dare, & tenere; habet duo uitia opposita, uidelicet prodigalitatem, & auaritiã. AD ILLVD, quod obiicitur de impugnatione ueritatis agnitæ. Dicendum, q ueritas agnitã tripliciter potest intelligi impugnari. Aut propter ipsam ueritatẽ, aut propter ipsum dicẽtem, aut propter effectum consequentẽ. Primo modo nullus impugnat; cum omnes homines natura scire desiderent. Secundo modo, & tertio potest impugnari ex infirmitate, & etiam ex malitia, & cũ quis impugnat eam pertinaciter, siue in confusionem dicentis, siue propter excusationẽ sui, quasi semper habet adiunctam malitiam: maxime autem cum est ueritas ad salutem pertinẽs: ut est ueritas Christianę religionis: & sic est peccatum in spiritum sanctum. Tunc autem dico aliquam ueritatem pertinaciter impugnare, quandò ex sua impugnatione propter odium dicentis, uel effectus cõsequentis, aut facit, uel uult facere præiudicium ueritati: ita quòd quãuis non odiat ueritatem, secundum quòd ueritas est, tamen ratione adiuncti omnino eam abhorret: sicut aliquis odit deũ ratione iustitiæ: & ratione illius odii contingit, quod homo delectatur in contumeliis dei, & in confutatione ueritatis: & tunc recte dicitur moueri ex malitia, & pertinacia. Si autem quis resistat non pertinaciter, tunc potest bene procedere talis impugnatio ex quadam infirmitate; nec talis impugnatio peccatum est in spiritum sanctum. Nec ualet illud, quod obiicitur, quò ueritas, & agnitio ueritatis appropriatur filio: quia talis impugnatio non procedit ex ipsa agnitione; sed potius procedit ex malitiosa uoluntate. Vnde Magister supra dixit in Prologo. Dissentientibus uoluntatibus dissentiens fit animorum sensus: & dum aliud aliis aut uidetur, aut cóplacet, impietatis error committitur, & uolũtatis inuidia resultat: & illud q est maius, mouet ad ueritatẽ impugnandam. AD ILLVD, quod obiicitur de inuidia fraternę gratiæ. Dicendũ, quòd dupliciter potest quis inuidere gratiæ alienæ. Aut qa ex hoc minuitur bonum proprium, cuius promotionem appetit singulariter: & sic est peccatũ capitale. Aut quia uisus animæ sic est deprauatus, ut sicut non uidet bonum in se, sic etiã nolit uidere bonum in alio: &

tunc est peccatum in spiritum sanctum: hoc autē est in illis maxime, qui uix possunt in aliquo homine uidere bonum, & ita alio modo est peccatum capitale peccatum, alio modo est peccatum in spiritum sanctum: & isto ultimo modo non procedit nisi ex magna corruptione, & malitia uolūtatis, quæ a deo gustum eius peruertit, ut bonum faciat apparere malum, & malū faciat apparere bonum. AD ILLVD, quod obiicitur de impœnitentia. Dicendum, ꝙ impęnitentia dicitur dupliciter, uidelicet priuatiue, & contrariè. Si dicatur priuatiue: sic non est peccatū in spiritum sanctum; quia non ponit nouum peccatum; sed cōditionem dicit, siue circunstantiam peccati præcedentis. Alio nō pōt dici cōtrariè: & tunc dr̄ impęnitētia uolūtas ipœnitēdi; & talis ex malitia ꝓcedit, & est pctm̄ in spiritum sanctum. Nec ualet illud, quod obiicitur, qđ scientia nō uariat genus: dico.n. quod hoc non est ratione scientiæ, sed etiam ratione malitiæ: hæc autem impœnitentia sic est species peccati in spiritum sanctum, quòd tamen aliæ species ad ipsam ordinātur, ut ipsa quodammodo omnibus aliis est annexa. Nec hoc impedit, quin sit diuersa species ab aliis: quia sicut in uirtutibus una disponit ad alteram, sic etiam & in uitiis, quamuis non sit tanta connexio in habitibus uitiorū, sicut est in habitibus uirtutum, sicut (deo dante) in Tertio Libro manifestabitur Dist. 36.

DISTINCTIO XLIIII. ET VLT.

Vnde habeat ortum potentia peccandi.

Opi. quorundā. Aug. li. de fide ad Petrū c. 3. ad mediū ca. Aug. li. de natura boni ca. 32. tom. 6.

POST prædicta consideratione dignum occurrit, utrum peccandi potentia sit nobis a deo, uel a nobis. Putant quidam potentiam rectè agendi nobis esse a deo: potentiam uero peccādi non a deo; sed à nobis, uel a diabolo esse, sicut mala uoluntas non a deo nobis est; sed à nobis & a diabolo: bona autem a deo tantum nobis est. Bonæ nanque uoluntatis & cogitationis initium non homini est se ipso nasci; sed diuinitus parari & tribui in eo deus euidenter ostendit: quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginem sunt detrusi, bonam potuit uel poterit resumere uoluntatem; quia si possibile foret, ut humana natura postquam a deo auersa bonitatem perdidit uoluntatis, ex seipsa rursus eam habere potuisset, multo possibilius hoc natura haberet angelica: quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate. Nō ergo homo uel angelus a se uoluntatē bonā habere pōt, sed malam. Similiter

& de

& de potentia inquiunt, per similitudinem uoluntatis de potentia, boni uel mali differentes, quod illa sit a deo, non ista.

Authoritatibus astruit potentiam peccandi esse a Deo.

Sed pluribus sanctorum testimonijs indubitanter monstratur, quod potestas mali a deo est, a quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus, Non est potestas nisi a deo. Quod non de potestate boni tantum; sed & mali intelligi oportet, cum Pilato etiam ueritas dicat: Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nempe hominum (vt ait Aug.) cupiditatem nocendi per se habet: potestatem autem si ille non dat, non habet. Ideoque diabolus antequam aliquid tolleret Iob, dicebat domino, Mitte manum tuam, id est, da potestatem: quia etiam nocentium potestas non est nisi a deo; sicut Sapientia ait, Per me reges regnant, & tyranni per me terram tenent. Vnde Iob de domino ait. Qui facit, regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Israel dicit deus, Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim uoluntas potest esse ab homine, potestas autem non est nisi a deo, & hoc abdita aptaque iustitia, nam per potestatem diabolo datam iustos deus facit suos, De hoc etiam Grego. in Mor. ait, Tumoris elatio, non potestatis ordo in crimine est. Potentiam deus tribuit, elationē uero potētiæ malitia nostræ mentis inuenit, Tollamus ergo quod de nostro est: quia non potentia iusta; sed actio praua damnatur. His authoritatibus, alijsque pluribus euidenter ostenditur, quòd non est potestas boni uel mali cuicunque, nisi à deo ęquo, etsi lateat æquitas.

Ro. 13. Ioā. 19 Sup psal. 32. in 8. cōcione 2. enarrationis ad psal. 32. Iob. 1. Pro. 8. Iob. 43 Osee. 13

An aliquando resistendum sit potestati.

Hic oritur quæstio, non transilienda silentio. Dictum est supra, quòd potestas peccandi uel nocendi non est homini uel diabolo, nisi a deo. Apostolus autem dicit quod qui potestati resistit, dei ordinationi resistit. Cum ergo diabolo sit potestas mali dei ordinatione, eius potestati non esse resistendum uidetur. Sed sciendum est Apostolum ibi loqui de seculari potestate, scilicet rege, & principe, & huiusmodi: quibus non est resistendū in his, quæ iubet deus eis exhiberi. s. in tributis & huiusmodi. Si uero princeps aliquis, Ro. 13.

 uel

vel diabolus aliquid iusserit vel suaserit contra Deum, tūc resistendum est. Vnde August. determinans qnando resistendum sit potestati, in Lib. de natura boni ait. Si aliquid iubeat potestas, quod non debeas facere, hic sane contemne potestatem, timendo maiorem potestatem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit procurator, nunquid faciendum est, si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat, & aliud iubeat imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator, aliud iubeat Deus, contempto illo obtemperandum est Deo. Potestati ergo diaboli uel hominis tunc resistamus, cum aliquid contra Deum suggesserit, in quo Dei ordinationi non resistimus, sed obtemperamus. Sic enim Deus præcepit, vt in malis nulli potestati obediamus. Iam nunc his intellectis atque pertractatis, quæ ad verbi incarnati mysterium pertinent, integra mentis consideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari deo reuelante valeamus.

SVPRA ostendit Magister, qualiter peccatū ortum habet a uoluntate in generali, & in speciali. In hac uero parte determinat, unde habeat ortum potentia peccandi: & hæc pars durat usque ad finem libri. Diuidit aūt in quatuor partes. In quarū prima Magister q̄rit, unde sit potentia peccandi: & determinat, quòd potentia peccandi non est a deo secundum quorundā opinionem. In secunda uero parte ostendit, quòd omnis potentia peccandi est a deo pluribus auctoritatibus, ibi. *Sed pluribus sanctorum testimonijs &c.*) In tertia uero parte determinat quandam dubitationem, quæ ex parte præcedenti habet ortum, uidelicet, utrum aliquando potestati sit resistendum ibi. *Hic oritur quæstio non transilienda: &c.*) Vbi determinat, quòd aliquando est obediendum, aliquando resistendum. In quarta uero, & ultima continuat Magister dicta dicendis, ut ex hoc Libro ad librum Tertium transeat, ibi. *Iam nunc his intellectis, atque pertractatis, &c.*) Et posset hæc particula ultima diuidi cōtra totum præcedens: sed causa breuitatis non fuit diuisa: huiusmodi enim minutiæ diuisionum plus habent curiositatis, q̄ utilitatis: & idcirco eas in præcedentibus prętermisi.

Sciendum est Apostolum, &c.] Contra. Non uidetur Magister sufficienter soluere quęstionem motam, imo potius fugere: quia sicut (habitum est in præcedenti cap.) diabolus non habet potestatem nocendi a seipso Dub. I.

ipso, sed a deo: cum ergo Apostolus dicit, quòd omnis potestas a deo est, intelligit non solum de potestate hominis, sed etiam de potestate diaboli. Itē. Videtur quòd eius potestati nō sit resistendum: quia Hiere. 27. Gens, & regnum quod non seruierit Nabucho. &c. comminatur his dominus, qui non seruient Nabuch. si ergo per Nabucho. significatur diabolus: uidetur &c. Item. Non debemus resistere membris diaboli, utpote malis prælatis, & tyrannis, qui sunt membra diaboli: ergo multofortius neque ipsi diabolo, qui est caput ipsorum malorum. Respon. Dicendum, quòd Magister recte dicit in hoc, q̄d dicit, quòd uerbum Apostoli, quo dicitur non resistendum esse potestati, intelligi habeat de potestate humana, non de potestate diabolica: quia potestas humana & ordinata est, & ordinate frequenter mouet, & imperat: & ideo qui ei resistit, diuinæ ordinationi resistit, saltem si ordinate præcipit. Sed quia diabolus ex peruersitate uoluntatis suæ semper inordinate, & ad malum mouet, & contra deū: ideo secundum rectum ordinē, & mandatum Apostoli frequenter est ei resistendum, & pugnādum contra eum tanquam contra pessimum aduersariū. Quod ergo dicitur, quòd potestas diaboli a deo est. Dicendum, quòd uerum est: sed ipse non utitur ea ad id, ad quod deus ei eam dedit, imo semper malum intendit, & dum ei fortiter resistimus, malum suum in bonū, nostrum conuertimus. Ad illud, quod obiicitur, de membris diaboli. Dicendum, quod non est simile: nam membra sua non ita semper mouent ad malum, sicut ipse qui est in malo obstinatus, & a quo sumpsit exordiū omne malum.

Dub. 2. *Ipsos humanarum rerum gradus, &c.*) In hoc uerbo innuit Magister, quod si potestas inferior obuiet potestati superiori, magis obediendum est potestati superiori, quam inferiori: Sed contrarium huius habetur sup illud Apocal 2. Et angelo ecclesiæ Pergami scribe. Non audeat archiepiscopus super subditos episcopi manum imponere sine eo: sed hoc potest episcopus sine archiepiscopo: ergo uidetur quòd magis est obediendū inferiori, quam superiori. Item. Causa immediata magis influit, quam mediata: ergo si potestas inferior magis immediata est quàm superior: uidet quòd magis sit standum potestati inferiori, quam superiori. Contrarium huius est, quia dicit Boetius. Quicquid potest uirtus inferior potest superior: sed non econuerso: ergo uirtus superior potest compescere inferiorem: ergo magis standum est mandatis ipsius. Respon. Dicēdum, quòd dupliciter est loqui de potestate superiori, & inferiori. Aut ita quòd potestas inferior totaliter fluit a potestate superiori, ad q̄ ordinatur, sicut potestas procuratoris a potestate proconsulis, & potestas proconsulis a potestate imperatoris: & tunc uerum est quod dicit, quòd standum est magis potestati superioris, quàm inferioris. Aut illæ pote-

ſtates ita ſe habent, quòd amb ę fluunt a ſuperiori: & in caſibus determinatis una præſupponit alteram, & illa poſſe plenum habet ſuper utranque; ſicut poteſtas epiſcopi, & archiepiſcopi a poteſtate Papæ, qui plenã habet potentiam ſuper utrunque: & tunc non eſt generaliter uerũ, quòd magis oporteat obedire poteſtati ſuperiori, quam inferiori, utpote poteſtati archiepiſcopi, quam epiſcopi: quia unus eſt prælatus immediatus, alter mediatus; ſed reſpectu eius, qui habet plenam poteſtatem ſuper utrũque, ueritatem habet: quia ille non eſt tãtum prælatus mediatus. Vnde magis debet ſtare ſubditus mandato Papæ, quam mãdato alicuius plati inferioris. Et in hoc caſu loquit Augu. Et per hoc patet rñſio ad obiecta.

POSTREMO quæritur de illis auctoritatibus, quas Magiſter adducit in litera. Cum enim ſit quæſtio de poteſtate peccandi, uidetur ꝙ minus recte adducat auctoritates illas, quæ locum tenent de poteſtate dominandi, & inferendi malũ pœnæ, ſicut aſpicienti patet. Et dicendũm, quòd ex conſequenti aliquo modo poſſunt ad propoſitum applicari: uerumtamen (ſicut aperte apparet) Magr̃ allegat eas aliquãtulũ minus rectè.

NON TAMEN eſt mirandum ſi in tot & tam bonis dictis Magiſter dixit aliquid minus cõplete: nec ei eſt propter hoc inſultãdum, magis enim ſuo labore meruit legentium orationes, & gratiarum actiones, quam reprehẽſiones, licet in aliquibus locis declinauerit ab opinionibus cõmunibus, & parti minus probabili adhæſit: præcipue in octo locis. Nam in Lib. 1. ſunt duo, unum, ſcilicet eſt Diſtin. 17. quòd charitas, quæ eſt dei, & proximi, non eſt quid creatum, ſed increatum. ALIVD uero eſt, quòd hæc nomina Trinus, & Trinitas non dicunt poſitionem, ſed priuationem tantum, & hoc ponit Diſtin. 24. In ſecũdo uero Lib. ſimiliter duo dicit, quorum primum eſt, quòd in angelis beatis præmium præceſſit, & meritum reſpectu ſubſtantialis præmii habet ſubſequi: & hoc dicit Diſt. & etiã Diſt. 11. ALIVD eſt, quòd nihil de cibis tranſit in ueritatem humanę naturę, nec per generationem, nec per nutritionem. In Lib. 3. ſimiliter duo dicit, unum eſt ꝙ anima exuta corpore eſt perſona: & hoc Diſtin. 5. ALIVD eſt, quòd Chriſtus fuit homo in triduo: & hoc dicit Diſt. 22. In 4. Lib. duo dicit: unum eſt, quòd baptiſmus Ioan. cum impoſitione manuum æquipollebat baptiſmo Chriſti, ita quòd baptizatus baptiſmate Ioan. in fide Trinitatis, non erat rebaptizandus, & hoc dicit Diſtin. 2. ALIVD eſt, de poteſtate baptizãdi interius, quàm dixit, quòd Deus potuit alii dare, & quòd creatura potuit ſuſcipere: & ſimiliter quòd Deus poteſt poteſtatem creandi communicare, & creare per creaturam tanquã per miniſtrum: & hoc di. Diſt. 5. In his octo poſitionibus communiter Doctores Pariſien. non ſequuntur Magiſtrum: nec credo in omnibus his eum eſſe ſuſtinendum, ne amore hominis

ueritati fiat præiudiciũ, & hæc omnia suis locis manifesta sunt, & manifestabuntur.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An potentia peccandi sit in nobis à Deo?

AD intelligẽtiã huius huius partis incidit hic, q̃stio circa tria. Primo quæritur, unde habeat ortum potestas peccandi. Secundo uero quęritur, unde sit in homine potestas pręsidendi, siue dominandi. Tertio quęritur de necessitate subiacẽdi potentię pręsidendi. Circa primum quęruntur duo. Primo quęritur utrum potentia peccandi sit in homine a deo, uel a seipso. Secundo quęritur, utrum potentia peccandi inquantũ huiusmodi sit bona, an mala.

VTRVM potentia peccãdi sit in nobis a deo. Et quòd sic uidetur. Primo auctoritate Augusti. super Psal. 32. & Magister adducit in litera. Nocendi uolũtas potest esse ab animo hominis: potestas aũt non nisi a deo: sed uoluntas nocẽdi, quę est hominis a seipso, non est nisi respectu nocumẽti, quo quis peccat: ergo si respectu illius eiusdẽ est a deo, uidetur ꝙ potestas peccãdi sit a deo in ipso hoĩe. ITEM. Philosophus in Topicis Potest deus, & studiosus praua agere: sed omne illud, in quo communicat homo cum deo, habet ab ipso tanquam a causa, & principio: si ergo in potentia peccandi homo cum deo communicat: uidetur quod potentia peccandi a deo accipiat. ITEM. Omne illud ꝙ attestatur nobilitati naturæ est a deo: sed potestas peccãdi in eo, in quo est attestatur nobilitati naturę: non enim reperiri potest nisi in creatura rationali, q̃ est nobilissima omnium creaturarum: ergo uidetur, quòd potẽtia peccãdi sit in homine a deo. ITEM. Omne illud, quod facit ad amplificationẽ laudis; a deo est; cuius est oĩs honor, & laus; sed posse peccare facit ad laudẽ uiri iusti, secundum quòd dicitur Eccles. 31. Qui potuit transgredi, & non est transgressus. & facere malum, & non fecit: ergo uidetur quòd posse peccare sit in homine a deo. ITEM. Potentia peccandi aut est in creatura rationali, secundum quod est a deo, aut secundum quòd est ex nihilo. Si secundum quod est a deo, habeo propositum. s. quòd talem potẽtiam homo a deo accipiat. Si secundum ꝙ est ex nihilo; ergo cũ oĩs creatura sit ex nihilo, omnis creatura habet potentiam peccandi: si igitur hoc est falsum, restat &c.

SED CONTRA. Peccare est deficere; sed posse deficere, est nõ posse, & est priuatio potentię; si ergo priuatio, & defectus potentię nõ est a deo, uidet̃ q̃d potentia peccãdi nõ sit in hoĩe a deo, sed potius a seipso. ITEM. Ab eodẽ principio sunt actus, & potẽtia; ergo si peccatũ nõ est a deo aliquo modo; ergo nec potentia peccandi in homine est ab ipso. ITEM. Gloria est perfectiua, & saluatiua naturę: sed per gloriã aufertur potentia peccandi; si ergo gloria non aufert ꝙ deus dedit, uidetur igitur, quòd potentiam peccandi homo a Deo non

non acceperit. ITEM. Potentia peccandi est potentia faciendi contra deum: ergo potentia peccandi inquantum huiusmodi aduersatur diuinæ potentiæ: si igitur diuina potentia nihil cõtra se facit, uidetur igitur, quod ab ipso non sit potentia peccandi. ITEM. Omne quod est in homine a deo, habet exemplar in deo: sed potentia peccandi inquantum huiusmodi nõ habet exemplar in deo: impossibile. n. est, quod deus peccet, sicut in locis pluribus Aug. ostẽdit: & impossibile est etiam defectus habere exemplar in deo: si igitur homo secũdum potentiam peccandi deo non assimilatur, imo potius assimilatur diabolo: & omne illud, quod homo habet a deo, habet in ipso deo exemplaritatem, & similitudinem, uidetur quòd potentia peccandi in homine non habeat a deo causam, & originem.

In Lib. 83. qũ. q. 3. & in Enchirid. multibi & alibi pluries.

RESOLVTIO.

Potentia peccandi ut ordinabilis ad actum, utique à Deo est; ut verò defectibilis, nequaquam eam à Deo dicimus: quãdo quidem ut talis non potentia, sed impotentia est.

RESPON. Dicendum, quòd cũ dico potentiam peccandi, duo dico: & dico aliquam potẽtiam: & dico potẽtiam ad talem actũ ordinabilem. Si igitur loquamur de potentia peccandi secũdum quod potentia est, cum illa potentia sit liberi arb. sic absque dubio a deo est. Si autem loquamur de ordinabilitate illius potentiæ ad peccatum: tunc dicendum est, quòd sicut peccatum aliquando accipitur abstracte, aliquando concrete, aliquã do enim nominat actionem deformem, aliquando ipsam deformitatem: sic dupliciter est loqui de illa ordinabilitate ad peccandum, aut respectu deformitatis, aut respectu actionis substratæ. Si respectu actionis substratæ, sic talis ordinabilitas a deo est, sicut & actio substrata peccato. Si autem loquamur de ordinabilitate illa respectu deformitatis, sic cum illa deformitas nihil aliud sit, quàm priuatio, & defectus, talis ordinabilitas nihil aliud est, quàm defectibilitas: & ideo sicut defectus deformitatis non est a deo, sic nec talis defectibilitas est a deo, sed est in ipsa creatura rationali: quia ex nihilo. Sic igitur potentia peccandi uno modo concedetur esse a deo, alio uero modo minime: & secundum hoc currunt rationes ad oppositas partes, & etiam diuersæ fuerunt opiniones. Nam sicut Magister dicit in litera, qdam dixerunt, quod potẽtia peccandi non est a deo. Alii uero dixerunt, ꝙ potentia peccandi a deo est: quod nitiĩ probare Magister multis auctoritatibus: illæ autem auctoritates non ualent ad hoc concludendum, nisi accipiatur potentia peccãdi secundum illud, ꝙ est sine respectu actionis ad quam est: quia hoc modo continetur sub genere potentiæ. Secundum autẽ ꝙ potentia peccandi consideratur in comparatione ad ipsam deformitatem, sic non est in genere potentiæ, imo potius impotentiæ: sic enim non nominat potẽtiam, sed defectum: & sicut non sequitur, deus potest omnia facere:

Concordat D. Thom. sed dissentit Scot. dist. 37 huius q. unica ibi. Contra secũdã nil, & ibi. Contra illud, q. a tũc etc.

cere:ergo potest peccare;sic non sequitur isto modo. Omnis potestas a deo est:ergo potestas peccandi a deo est:& isto modo loquendo dicit Anselm. quòd potestas peccandi non est libertas, nec pars libertatis. Et hoc modo procedunt rationes ostendẽtes, quòd potestas peccandi nõ sit in homine a deo:& ideo sunt concedendæ.

De lib. arb. Cap. 1.

AD ILLVD, quod obiicitur de potentia nocendi, quòd est a deo; quamuis uoluntas non sit ab ipso. Dicendum, ꝙ Aug. facit uim in uerbo illo inter ipsam potentiam, qua peccatur, & actualem ordinationem illius potentię, qua peccatur: & uult dicere, ꝙ ipsa potentia a deo est, quamuis ipsa ordinatio ad peccatum ab ipsa non sit: quia potius est deordinatio, quam ordinatio: & ideo ex hoc non habetur, nisi ꝙ potentia peccandi secundum id quòd est, a deo sit:secundum autem ꝙ est ad peccandum nõ potest elici ex illa autoritate, quòd sit a deo, imo potius oppositum: quia potentia peccandi nõ peruenit in peccato, nisi mediante uoluntaria deordinatione, quã a deo esse negat Aug. in prædicta autoritate. AD ILLVD, uerbũ Philosophi, quo dicit, quòd deus, & studiosus potest praua facere, exponunt quidam, quòd Philosophus intellexit de malo pœnæ: sed hoc plane repugnat eius textui: & ideo cũ sacra scriptura dicat, & omnes expositores concordant, quòd nullo modo potest peccare, sicut nec mentiri, nec etiam seipsum negare, Dicendum est, ꝙ illud uerbum Philosophi non habet ueritatẽ: nec credo ipsum constituisse magnam uim in uerbo illo: pro eo quod dixit hoc solum exemplificando, & pertranseundo:& exẽplum suum satis sufficiebat ad propositum pro parte, in qua habet ueritatem, pro hac uidelicet ꝙ studiosus potest mala agere, licet hoc nõ sit ut studiosus, sed ut potest a uirtute deficere. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ potẽtia peccandi attestatur nobilitati naturæ. Dicendum, ꝙ hoc nõ est uerum inquantum dicit ordinationem ad defectum, sed in quãtum dicit ordinationem ad actum substratum: nam nullus actus est deformabilis per culpam, nisi qui procedit a potentia deliberatiua, quæ nobilis est: quia sola illa informabilis est ꝑ iustitiam. Vel dicendum, ꝙ attestari nobilitati est dupliciter, aut per se, aut per accidens. Potẽtia autem peccandi, & peccatum attestatur nobilitati naturæ per accidens, sicut dicit Aug. ꝙ dolor boni amissi testis est bonæ naturæ. AD ILLVD, qđ obiicitur, quòd facit ad amplificationem laudis. Dicendum, quòd sicut uirtus commendabilior redditur ex peccatis: sic potẽtia benefaciendi commẽdabilior redditur ex potentia malefaciendi, non quia uitium aliquid addat bonitati uirtutis, nec potentia deficiendi aliquid addat potentiæ benefaciendi, sed quia ex ꝑsentia oppositi magis in sua bonitate clarescit: sicut apparet magis uirtuositas hominis, quando potest mala facere, & non uult, quam si non posset, nec uellet: & ideo laudatur uir iustus in hoc, ꝙ potuit mala facere, & non fecit.

eit, hoc est, laudatur in hoc, quod fecit bonum, & non fecit malũ, cum posset; ita quod laus essentialiter respicit hoc, quod est facere bonum; hoc autem quod est posse peccare, non respicit nisi per accidens; unde circunscripta potentia faciendi malum, si bonũ faceret uoluntarie, adhuc laudaretur. AD ILLVD, quod quęritur, utrum potentia peccãdi insit creaturę a deo, uel ex nihilo. Dicendum, quod ratione actus substrati, qui est actus deliberatiuus inest ei a deo: ratione uero defectus inest ei ex nihilo; Et hinc est quòd potentia peccandi non reperitur in omni creatura, quia ratione imperfectionis non reperitur in creatura irrationali, pro eo quòd non potest in ea esse actus deliberationis. Ratione uero omnimodæ perfectionis non reperitur in creatura beata; quia non potest in ea esse defectus, eo quod deo suo creatori est coniuncta; & sic potentia peccandi quodammodo euellitur, seu tollitur per gloriã, quodãmodo relinquitur, quodãmodo est ipsa libertas, quodammodo minuit libertatẽ, quodãmodo est potentia, & quodammodo impotentia; quia quodammodo dicit positionẽ, & quodãmodo priuationem; & ideo cum quęritur, utrum sit a deo, nõ est respondendũ simpliciter, sed secundum prędictam distinctionem.

QVAESTIO II.

An potentia peccandi secundum quòd huiusmodi mala sit?

VTRVM potentia peccandi secũdum quòd huiusmodi sit mala. Et quod sit mala inquantũ huiusmodi uidetur. Potentia peccãdi non est aliud, quã uolũtas: sed uoluntas peccandi est mala: ergo potentia peccandi est mala secundum quod huiusmodi. ITEM. Cuius usus malus est, ipsũ quoque malum est: sicut cuius usus bonus est, ipsum quoq; bonum est; sed usus potentiæ peccandi est peccare, & peccare est malum: ergo & potẽtia peccãdi mala est. ITEM. Sicut se habet potẽtia benefaciendi respectu boni, ita se habet potẽtia malefaciẽdi respectu mali: sed omnis potẽtia benefaciendi inquantum huiusmodi est, est bona; ergo potentia malefaciendi inquantum huiusmodi, est mala. ITEM. Vnaquęq; potentia completior est, quãdo est suo actui coniuncta; sed potẽtia malefaciendi, dum est coniũcta actui malefaciendi, mala est; ergo si minus completa est, quã do est separata ab actu: ergo uidetur, quod etiam separata ab actu mala sit. ITEM. Potentia malefaciendi aut est bona, aut mala. Si est bona, & omne bonum est in deo, & a deo: ergo uidetur, quòd potentia malefaciendi inquantũ huiusmodi & a deo sit, & in deo sit: quorum utrũque falsum est: restat igitur, quòd potentia peccandi sit mala.

SED CONTRA. Si potentia peccandi est mala; ergo potens peccare est malus: sed iustus, & sanctus põt peccare: ergo iustus, & sanctus est malus. ITEM. Si potentia peccandi est mala, aut ergo malo pęnæ, aut malo culpę. Malo pœnæ non: quia illud sequitur malum culpæ. Malo culpæ non: quia culpa consequitur peccandi potentiam tempore, & natura: prius enim & hõ, & angelus

lus peccare potuit, quam pecca uit. ITEM. Si potentia peccandi est mala: aut ergo malitia, quā fecit, aut malitia, quæ facta est in ipsa. Malitia, quam fecit, non oportet: quia multi possunt ma la facere, quæ non faciunt, nec fecerunt. Si malitia, quæ facta est in ipsa. Sed contra. August. in Lib. 83. q. probat quod nullo alio actore potest homo fieri malus, nisi seipso: ergo non uidetur, ꝙ potentia peccandi quantum est de se, mala sit. ITEM. Non sequitur, iste potest adulterari: ergo est adulter. ergo nō sequitur, iste potest malum facere, ergo est malus: sed si potentia malefaciendi esset mala, ne cessario sequeretur ad ipsam esse malum: ergo &c. IVXTA hoc quærit, unde hoc est, ꝙ uoluntas malefaciendi est mala: & potentia malefaciendi non dicitur esse mala? Quæritur etiam propter quid uoluntas peccandi nō dicitur uoluntas, sicut potentia peccandi dicitur impotentia: uidetur enim quòd magis. Si enim uoluntas peccandi maiorem dicit approximationem ad peccati defectum, quam potentia peccandi, magis uidetur, quòd deberet cadere a propria ratione, ut uoluntas peccandi diceretur uoluntas, quàm potentia peccādi dicatur impotentia.

Qō. 3. Tom. 4.

RESOLVTIO.

Non potentia peccandi mala est: sed uoluntas peccandi, & uelle peccare.

RESP. Dicendum, quòd sicut potentia respectu bonorum nō dicit actualem ordinationē ad effectum, sed solum habitualem uoluntas: uerò dicit actualē ordinationē: sic & in malis intelligendū est, ꝙ potentia nō dicit actualē ordinationē ad defectū, sed potius habitualē. Vnde non dr̄ aliquis habere potentiā male faciēdi, quia actualiter tēdat in mala, sed quia pōt tēdere in malū. Voluntas aūt actualē ordinationē dicit: nō enim dr̄, iste uult malū, nisi qn̄ actualiter tendit in malum. Sicut enim dictum fuit in Primo Lib. Voluntas est approximatiua ipsius potentiæ ad agendum: & ideo quia esse malum dicit aliquem defectum præsentem in eo, uel circa id, de quo dicitur: hinc est ꝙ uoluntas peccandi mala est, & uelle peccare est malum: potentia autem peccandi, siue posse peccare, non dicitur esse mala. Cōcedendæ igitur sunt rationes ostendentes, ꝙ potentia peccandi inquātū huiusmodi non est mala.

Elice ex dis. 35. ar. 2. q. 1.

AD ILLVD, quòd obiicitur, in contrarium, primo de uoluntate. Dicendum, ꝙ illud non ualet: quia uoluntas malefaciendi plus ponit, quam potentia malefaciendi; dicit enim actualem ordinationē ad malum, uel (ut propriùs dicam) actualem deordinationē. Vnde sicut argumentum illud non ualet, Velle malefacere est malū, ergo posse malefacere est malū; ita nec illud ualet. Nec ualet ꝙ obiicit, ꝙ potētia malefaciēdi nō est aliud, q̄ uoluntas: quamuis enim non sit aliud, alio tamen modo importatur per hoc nomen potentia, & alio modo per hoc nomē uoluntas: quia in uno importatur in maiori elongatione, altero uero modo in maiori approximatione: & ideo est sophisma secun-

secundum accidens sicut, hic eadem est uoluntas, quæ distat a malo, & qua approximatur malo: si mala est prout est approximata ex comparatione ad malum, similiter mala est ꝓut erit distans: assignatur enim hic aliquid similiter accidenti, & rei subiectæ inesse. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ usus potentię peccandi inquātum huiusmodi est malus. Dicendum, quòd maxima illa intelligitur de usu, ad quem unaquæque res directè, & de proximo ordinatur: sed potētia peccandi non ordinatur nec directè, nec de proximo ad actum peccandi, pro eo quòd illa eadem potentia est ad opposita: & ad suum oppositum ordinatur per se: ad hoc autem ordinatur per accidens. Vnde oppositū peccati est eius usus, & peccatum est eius abusus: & ideo nō sequitur, quòd si peccare sit malum, ꝙ propter hoc potentia peccandi inquantum huiusmodi sit malum. AD ILLVD, qd obiicitur, quòd in nobis potentia benefaciendi est bona: ergo &c. Dicendum, ꝙ non est simile, quia in bonis bonitas actus est à bonitate potentiæ: unde consueuit dici, ꝙ non quia bona facimus boni sumus, sed quia boni sumus, bona facimus: non sic autem est in malis: imo econtra, quia mala facimus, mali sumus. Et ratio huius est: quia quamuis potentia non possit se per suum actum perficere, potest tamen se per suum actum deordinare & deficientem facere. & propter hoc non tantū addit bonum opus supra bonum opus quantum ad rationem merendi, sicut peccatum supra peccatum quātum ad rationem demerendi. AD ILLVD, quòd obiicitur, ꝙ completior est potētia, cum est suo actui coniuncta. Dicendum, ꝙ hoc uerum est de actu, ad quem ordinatur simpliciter; sed non est uerum de eo, ad quem ordinatur per accidēs, maximè, cum actus ille plus teneat rationē defectus, quam effectus, tunc enim magis deordinat, quam perficiat: & sic est in potētia peccandi respectu actus peccandi: & ideo magis recedit potentia a completione in hoc quòd peccat, quam in eo ꝙ potuit peccare. AD ILLVD, quòd quæritur, utrum potentia peccandi sit bona, aut mala. Dicendum, quòd si dicatur potentia peccandi, potentia, qua quis potest peccare; absque dubio bona est, & a Deo est, similiter si dicatur potentia peccandi ordinata ad actum peccato substratū, similiter est a Deo. Si autem dicatur potentia peccandi ipsa potestas deficiendi, hoc modo nō debet dici bona, nec mala. Bona non debet dici: quia non dicit aliquod ens, & nihil habet rationem entis, quod non habeat rationem boni. Mala non debet dici, propter hoc quod non dicit priuationem alicuius boni nati inesse, nec dicit actualē defectum, sed habitualem; unde talis potentia non debet dici potentia mala uel deficiens, sed potentia defectiua: nec est propriè potentia, sed impotentia. Vnde sicut non posse uidere in lapide, nec est bonum, nec est malū: quia nec dicit positionem, nec dicit priuationem alicu-

Vide p. 78.

alicuius boni nati inesse: sic intelligendum est de potentia peccandi in creatura rationali secũdum quòd potentia peccandi dicit defectibilitatem, quæ inest ei ex ratione creaturę, secũdum quam ex nihilo habet esse. Ex HIS patet responsio ad illud, ꝙ quærebatur ultimo, quare uidelicet uoluntas peccandi dicitur mala, & non sic potestas. Hoc enim est ex hoc, quia uoluntas est causa immediata, & ꝓxima & respectu actuum, qui ex deliberatione procedunt; magis autem peccandi potentia dicitur impotentia, quam uoluntas peccandi dicatur uoluntas, pro eo quòd nomen potentiæ impositum est a positione, & complemẽto: & ideo peccare diminuit de ratione potentiæ, cum dicat defectum, sicut mortuus diminuit de ratione hominis. Nomẽ autem uoluntatis impositũ est à libertate, & complacentia. Et quia peccatum est placitum, & committi habet per liberũ arb. hinc est, quòd quamuis deprauet potentiam uoluntatis, tamẽ non diminuit de ratione uoluntatis, quia nõ habet ad ipsam repugnãtiam secundum ꝙ sic nominatur: & ꝓpterea uelle peccare uelle est posse: & iõ dictũ fuit in 1. Lib. Dis. 45. ar. 1. ꝙ deus est ops, & tñ non est omniuolens.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An potestas dominandi à deo sit.

CONSEQVENTER quęritur de potestate prę sidendi. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quęritur, utrum omnis potentia dominandi à Deo sit. Secundò quęritur: utrum potestas dominandi sit a Deo secundũ institutionem naturæ, aut secũdum punitionem culpæ.

VTRVM potestas dominandi sit à Deo. Et ꝙ sic uidetur a Ioan. 19. Non haberes in me potestate, nisi tibi datum esset desuper: dixit dominus Pilato: ergo si potestas Pilati super Christum erat à deo: & tamen minimè uidebatur, ꝙ su ꝑ ipsum deberet habere potestatem: ergo uidetur ꝙ multofortius omnis potestas talis a deo sit. ITEM. Expressius Ro. 13. Non est potestas nisi à deo: & cõstat quòd ibi loquitur de potestate præsidendi: ergo &c. Et istæ duæ auctoritates sufficiant, quia plures aliæ adducũtur in litera. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione. Potestas præsidendi dicit potentiã in excellentia, & omne tale dicit positionem aliquam: sed omne ꝙ dicit positionem aliquam, à summa potentia est: ergo omnis potentia est: ergo omnis potẽtia præsidendi à Deo est: qualitercunque quis præsit. ITEM. Omnis pœna à Deo est, quę habet simpliciter rationem pęnę: sed omnis seruitus est pœna, ergo à deo est: sed ab eodẽ a quo est seruitus, ab eodem est dominandi potestas: igitur omnis potestas dominandi est a Deo.

SED CONTRA. Oseę. 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes exstiterunt, & nõ cognoui: ergo uidetur, ꝙ talis præsidentia maiorũ non sit a Deo. ITEM Nihil iniustum est a Deo; sed multi iniuste dominantur aliis: ergo uidetur, quòd non omnis pote-

potestas siue dominium, quod est in hominibus; sit a Deo. ITEM. Nihil inordinatum est a Deo: sed cum stultus præficitur sapienti, & malus bonis, hoc est inordinatum: ergo non uidetur esse à Deo. ITEM. Nihil quod est contra ius naturæ, est à Deo: sed potestas dominandi in homines est cõtra ius naturæ: ergo non est a deo. Maior manifesta est. Minor probatur per illud, quod dicitur in Libr. Institutionnm. Bella exorta sunt, & captiuitates secutæ, & seruitus, quæ sunt iuri naturali contraria. ITEM. Nihil auferendum est alicui, quod est ei datum à Deo: ergo si omnis potestas, uel prælatio est à Deo, nulli auferenda est prælatio, uel potestas: ergo nullus prę latus, uel princeps esset deponẽdus, quantumcunque malus.

Liber I Institutionũ Iustiniani Imperatoris.

ITEM. Nihil quod habet quis per Dei donationẽ, habet per usurpationem: ergo si omnis potestas est a Deo collata, nulla est usurpata: sed planũ est, quod multæ potestates usurpãtur: ergo nõ omnis potestas à Deo donatur.

RESOLVTIO.

Potestas omnis secundum id quod est, ex respectu eius, super quem est, & iusta est, & à Deo est. Tametsi modus ad eam deueniendi iniustus quandoque esse possit.

RESP. Dicendum, quòd potestas præsidendi dicitur esse illud, per quod aliquis præsidet, & dominatur alteri. Illud autem per quod præsidet dupliciter potest dici. Vno modo dicitur ipsa uirtus, per quam quis præualet alteri: & hæc uirtus absque dubio à Deo est. Alio mõ illud, per quod præsidet dicitur modus perueniendi, uel promouendi ad hanc uirtutis excellentiam: & sic distinguendum est tripliciter. Nam quidã præsunt aliis ex iustitia, quidam ex astutia, & quidam ex uiolentia. Quando autem aliquis præest aliis per iustitiam, tunc illa potestas dominandi (loquendo simpliciter) à Deo est, & respectu pręsidentis, & respectu subiacentium. Quando autem præest aliquis per astutiam, uel per uiolentiam, tũc dicendũm est, quòd talis potestas habet comparari ad uoluntatem præsidentis, & habet comparari ad meritum subiacentis. In comparatione ad meritũ subiacentis talis præsidentia iusta est; quia aut est ad bonorum probationem, aut ad malorum punitionem. Si autem comparetur ad uoluntatem præsidentis, sic iniusta est. Et primo quidẽ modo dicitur esse à Deo faciẽte, & ordinante secundum, quod dicitur Iob. 24. Facit regere hypocritã propter peccata populi. Et Osęe 13. Dabo ei reges in furore meo. Secundò autem modo, scilicet in comparatione ad uoluntatẽ præsidẽtis, sic dicitur esse à deo permissiuè: non autem approbatiuè: propter quod dicitur. Ipsi regnauerunt, & non ex me, & principes extiterunt, & non cognoui. Concedẽdum est igitur, quòd omnis potestas præsidendi secundum id quod est, & etiã respectu eius super quem est, iusta est, & à deo est: & hoc ostẽdunt rationes, & auctoritates, quæ ad primam partem inducũtur, & ideo concedendę sunt. Concedendum est nihilominus, quod modus deueniendi ad hanc præsiden- *Osea 8.*

ſidentiam in comparatione ad uoluntatem præſidentis poteſt eſſe iuſtus, & iniuſtus: & ſecundum quòd iuſtus eſt, à Deo eſt: & ſecundum quòd iniuſtus, a deo non eſt. Quia uero nunquã eſt ita iniuſtus ex una parte, qn ſit iuſtus ex altera; ideo de nulla potentia præſidendi dici põt, quod non procedat a Deo.

AD ILLVD ergo, qđ primo obiicitur, in contrarium, ꝙ dominus dicit quòd regnauerunt, ſed non ex ipſo. Dicendum, ꝙ non eſt ibi negatio cuiuſcunque uoluntatis, ſed uoluntatis antecedentis, & uoluntatis approbãtis. Dominium enim malorum potius eſt a deo uindicante, quã ſit à Deo acceptante. Vnde in eis uerificatur illud, quod dicit Eccleſ. 3. Interdum dominatur homo homini in malum ſuum. AD ILLVD, quod obiicitur, ꝙ nihil iniuſtum eſt à Deo. Dicendum, quòd uerum eſt ſecũdum quod iniuſtum. Quamuis autẽ potentia dominandi iniuſta ſit frequenter in comparatione ad uoluntatem præſidentiæ, ſemp tamen iuſta eſt in comparatione ad meritum ſubiacentis, quia eſt ad uindictam malefactorũ, ad laudem uero bonorum: ſicut dicitur 1. Pet. 2. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, quòd aliqua poteſtas inordinata eſt. Dicẽdum, quòd & ſi aliquo modo aliqua poteſtas poſſit ex inordinata uoluntate procedere; poteſtas tamen ipſa ſemper ordinata eſt: ſicut dicit Greg. in Morali. ꝙ tumoris elatio, nõ poteſtatis ordo in crimine eſt, potentiam deus dedit, elationem potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit. Et ſi obiiciatur, quòd inordinatum eſt, ꝙ ſtulti præſint ſapientibus, & mali bonis, ſerui dominis, uel liberis. Dicendum, quod & ſi aliqua inordinatio appareat exterius, nihilominus latet pulchra ordinatio interius ſecundum diuinum iudicium, quod frequenter eſt occultum, nunquam tamen iniuſtum. Propter quod dicitur Eccl. 10. Vidi malum quaſi per errorem, egrediens a facie principis, ſtultum poſitum in dignitate ſublimi &c. quaſi diceret: qa quãuis appareat ibi error magnus, tamen eſt ibi ordinatio, dũ ẽt eſt hoc mali puniuntur, & boni promouentur. AD ILLVD, quod obiicitur, qđ nulla poteſtas eſt à Deo, quæ eſt contra ius naturæ. Dicendũ, quòd eſſe cõtra ius naturę, hoc eſt dupliciter, uel ſimpliciter, uel ſecundum aliquem ſtatum. Cum ergo dicitur, quod poteſtas dominandi eſt contra ius naturæ, hoc non intelligit quantum ad uniuerſale dictamen naturæ, ſed quantum ad dictamen naturæ alicuius ſtatus determinati, in quo quidem nõ eſſet ſubiectio ſeruitutis, nec prælatio poteſtatis. AD ILLVD, ꝙ obiicitur, quòd nihil quod eſt à Deo datum, eſt auferendum. Dicendum quòd illud uerũ eſt, ſi deus ſimpliciter ei dedit: ſi autem ſolum ſit ad tempus datum, ſicut dominus uoluit dare: ita etiam uoluit per miniſterium humanum auferre: hoc autem cognoſcimus, quòd Deus uelit, quando uidemus ordinem iuſtitiæ ſic exigere. Deus enim dedit uitam latroni, & tamen iudex iuſtè illam aufert ei, exigẽte hoc

mandato iustitiæ, quo dicitur Maleficum non patieris uiuere. Sic etiam intelligẽdum est se habere in potestate nostra & principum; quia secundum iuris rectitudinem tam dominiũ, quàm potestatis priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. AD ILLVD, quod obijcitur, quòd nulla potestas a deo collata, est usurpata. Dicendum, quòd uerum est si totaliter detur a deo; sed deus sic dat potestatem, ꝙ frequẽter homo cooperatur in illius potestatis adeptione: & cum recte cooperatur ad illius potestatis adeptionem, tunc dicitur dominari ex iustitia; quando uero iniuste, tunc dicitur illa potestas usurpata, in quo nõ præest de iure, quamuis præsit de facto; nihilominus tamen quia talis potestas non caret omnino ordine iustitiæ, conceditur esse a deo. Et simul sunt hæc duo uera secundum diuersos respectus, uidelicet quòd eadem potestas sit usurpata, & a deo collata absque aliqua repugnantia.

QVAESTIO II.

An potestas præsidendi in homine secundum institutionem naturæ sit; uel secundum punitionem culpæ?

VTRVM potestas præsidendi sit in homine secundum institutionem naturæ, uel secundum punitionem culpæ. Et ꝙ primo modo uidetur. Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginẽ, & similitudinem nostrã, & præsit &c. Si tu dicas, quòd habuit prælationem respectu bestiarũ, sed non respectu hominum, Per hoc non euadetur: qa 1. Cor. 11. Caput mulieris uir. si ergo caput præsidet corpori, & debet regere corpus: ergo uidetur, ꝙ secundum institutionem naturę sit potestas dominandi in humano genere. ITEM. In angelis, qui sunt perfecti in natura, & in gloria, non tantummodo est ordo, & gradus secundum excellentiã naturalium; sed etiam secũdum præsidentiam officiorum; ergo uidetur, quòd dominium non repugnet, sed consonet institutioni naturæ humanę, sicut & angelicæ. ITEM. Potestas dominandi est proprietas dignitatis, & nobilitatis; sed si aliqd dignitatis cõpetit naturæ lapsæ, multomagis competit naturæ institutæ; ergo uidetur ꝙ magis pertinebat ad statum naturæ institutæ potestas dominandi, quàm ad statum naturæ lapsæ. ITEM. Omne illud, quod est ad conseruationem ordinis naturalis, pertinet ad institutionem naturæ; sed potestas pręsidendi pertinet ad conseruationem ordinis naturalis: ergo potestas præsidendi inest hõi a deo ſm institutionẽ naturæ; Maior manifesta est. Minor pbaſ p illud, qđ dicit Aug. 19. de Ciu. dei. Pœnalis seruitus ea lege ordinatur, quæ naturalẽ ordinem cõseruari iubet, & perturbari uetat; sed ad idem ordinatur potestas dominandi, & pęnalis seruitus: ergo &c. Ca. 15. & 16.

SED CONTRA. Grego. Omnes homines natura æquales fecit; sed pro uariis meritis illos aliis occulta dei dispensatio, sed iusta pręponit; Ergo uidetur, ꝙ subiectio, & prælatio non sit in homine secundum institutionem naturæ. ITEM. Aug. 19. de Ciui.

Ca. 15. ppe ini tium. Ciu. dei. Rationalem hominem ad imaginem dei factum dominari noluit deus nisi irrationalibus; ergo si potestas præsidendi, & dominandi est in uno homine respectu alterius: uidetur ergo &c. ITEM Ratione hoc ipsum uidetur. Libertas homini inest a natura: sed potestas dominandi est libertatis impeditiua: ergo nõ uidetur, q̃ sit a natura. Quod autem libertas & a natura si sit, & a potestate præsidendi habeat impediri: manifestatur: quia libertas sic habet diffiniri, Libertas est naturalis potestas, qua licet homini facere, quod uult.

ITEM. Homo secundum suã primam conditionem est factus ad dei imaginem; sed in quantum est imago dei, natus est immediate ferri in deũ: ergo si solus deus maior est, igitur secundũ naturam nihil est supra hominem nisi deus: ergo nullum dominiũ in homine est ẽm naturę institutionem, nisi solum diuinum dominium. ITEM. Non est dominus sine seruo; ergo nec dominium sine seruitute: sed seruitus est introducta propter peccatũ, sicut in pluribus locis dicit Augustinus; ergo uidetur, quòd potestas dominandi in homine sit secundum conditionem culpæ, non ẽm institutionem naturæ. *Loco immediatè allegato.* ITEM. In glorificatione hominis uitia detrahentur, & natura seruabitur: secundum quòd in in Libro de Ciuitate dei uult Augustinus: sed in statu gloriæ non manebit dominium prælationis, & subiectio seruitutis: ergo non uidentur hæc esse in natura humana secundum quòd instituta; sed solum secundum quòd lapsa, & uitiata. *Elice ex lib. 22. ca. 12. & inde.*

RESOLVTIO.

Sicut non natura; sed culpa famulamur: ita econtra naturæ institutione; sed peccati destitutione dominamur.

RESP. Dicendum, q̃ potestas dominandi, uel præsidendi dicitur tripliciter, scilicet largissime, communiter, & proprie. Largissime, dominandi potestas dicitur respectu omnis rei, qua homo potest ad libitum, & uotum suum uti: & hoc modo dicitur homo esse dominus possessionum suarum, siue mobilium, siue immobilium. Alio modo potestas præsidendi, siue dominandi dicit excellentiam potestatis in imperando ei, qui est capax rationis, & præcepti. Tertio modo potestas dominandi, siue præsidendi dicitur potestas coercendi subditos: & hæc potestas dicit quandam arctationem libertatis: & talis potestas dominandi proprie dicitur dominium, cui respondet seruitus. Primo modo potestas dominandi, communis est omni statui uidelicet statui naturæ institutæ, & naturæ lapsæ, & naturæ glorificatæ: & excellentiori modo fuit ĩ statu naturæ institutæ, q̃ sit in statu naturę lapsę. Secũdo modo cõpetit statui uię, siue pro statu naturę institutæ siue pro statu naturæ lapsæ. Si enim homo stetisset, & uir posset imperare uxori, & pater potuisset imperare filio: & hoc reperitur etiam ĩ angelis quamdiu sunt administratorii spiritus: quia ex illa parte aliquo modo sunt in statu uiæ. Hęc tñ præsidentia non manebit in glo

ria, ſicut in præcedentibus oſtenſum fuit. Tertio uerò modo poteſtas dominandi in homine eſt ſolum ſecundum naturæ lapſæ ſtatũ: in eſt enim ei ſecundum culpæ punitionẽ, non ſecundũ naturæ inſtitutionẽ: & hoc q̃a ſeruitus ſibi correſpondens (ſecundum quod dicunt ſancti) eſt pęna peccati Et quia iſto modo loquimur hic de poteſtate dominandi: & ideo concedendæ ſunt rationes oſtendentes, ꝙ talis poteſtas non ineſt homini ſecundum primariam conditionem ſuam, ſiue ſecundum ſtatum naturæ inſtitutæ.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrariũ ex textu Gene & ex 2. Corin. 11. iam patet reſponſio: procedũt enim de poteſtate præſidendi accepta primo, & ſecundo modo, non tertio: nã & ſi mulier ſit uiro quodammodo inferior ratione infirmioris ſexus, nihilominus, quia non eſt creata ut eſſet ei in adiutorium ut famula, ſed ut ſocia, hinc eſt, ꝙ quamuis dicatur caput eis non tamen dicitur dominus, quia ipſa non eſt ancilla ipſius Et ideo ſupra dicit Magiſter Diſt. 18. ꝙ mulier ad ęqualitatem fuit cõdita: ideo fuit formata de latere, non de pedibus, uel de capite, ut uiri uideretur eſſe ſocia, non domina, uel ancilla, AD ILLVD, ꝙ obiicitur, ꝙ prælatio eſt in angelis, iam patet reſpõſio: quia quamuis unus pręſideat alteri, & imperet alteri, & auctoritatem habeat ſuper alterum imperandi ei aliquid, quod pertinet ad officium miniſterii, tamen unus angelus nõ dicitur eſſe ſeruus alterius angeli: & ideo ex hoc non concluditur, quòd poteſtas dominandi ſecundum quòd ei correſpõdet ſeruitus ſit in homine ſecundũ conditionem naturæ: AD ILLVD, quòd obiicitur, quòd dominium eſt ei proprietas dignitatis. Dicendum, quòd & ſi ſit proprietas in eo, qui præſidet: in dignitatem tamen dicit in eo, q̃ ſubeſt: & ideo naturaliter poteſt conuenire homini reſpectu alterius creaturæ inferioris reſpectu tamen alterius hominis non conuenit naturaliter, ſed quodammodo præter naturaliter, uidelicet in punitionem peccati: ſicut enim dicit Ambr. Seruitus introducta fuit per peccatum ebrietatis. AD ILLVD, q̃d obiicitur, quòd dominium, & ſeruitus facit ad conſeruationẽ ordinis naturalis. Dicendum, ꝙ eſt ordo qui reſpicit naturam ſecundum omnem ſtatum: & eſt ordo qui reſpicit naturam ſecũdum ſtatum ſuæ conditionis: & eſt ordo qui reſpicit naturã ſecũdum ſtatum ſuæ corruptionis: & ſecundum hoc quædam ſunt de dictamine naturæ ſimpliciter: quędam de dictamine naturæ ſecundum ſtatum naturæ inſtitutę: quędam de dictamine naturæ ſm̃ ſtatum naturę lapſæ. Deum eſſe honorãdũ dictat natura ſm̃ omnem ſtatũ: omnia eſſe communia dictat ſecundum ſtatum naturę inſtitutæ: aliq̃d proprium eſſe dictat ſm̃ ſtatum naturæ lapſæ ad remouendas contẽtiones, & lites & ſic omnes homines eſſe ſeruos Dei dictat natura ſm̃ omnẽ ſtatum. Hoĩem uero adæquari homini dictat ſm̃ ſtatũ ſuę pri-

mæ

mæ conditionis. Hominem aũt homini subiici, & hominem homini famulari, dictat secundum statum corruptionis, ut mali cõpescantur, & boni defendantur. Nisi enim essent huiusmodi dominia coercẽtia malos propter corruptionem, quæ est in natura, unus alterum opprimeret, & communiter homines uiuere non possent. Nũc autem illæ, si homo mansisset in statu innocẽtiæ: quilibet enim in gradu, & statu suo maneret. Et sic patet, ꝙ illa ratio non concludit, ꝙ seruitus uel dominium respiciat naturam institutam; sed solum ꝙ respicit naturam lapsam, ubi ordo habet perturbari, & potest per dominium conseruari.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An christianis tyrannis secularibus subijcere teneantur?

CONSEQVENTER quæritur de necessitate subiacendi potentiæ præsidendi. Et circa hoc quęruntur duo. Primo quæritur, utrum Christiani teneantur subiacere tyranis in aliquibus. Secundo quæritur, utrum religiosi teneatur subiacere prælatis suis in omnibus.

VTRVM Christiani teneantur subesse tyrannis, siue potestati sæculari in aliquibus. Et quòd sic uidetur. 1. Petr. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis; sed etiam discolis. ITEM. Roman. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita, sit. Et post. Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui uectigal uectigal. Et si tu dicas quòd hoc est admonitio propter scandalum uitandum. Contra. pauloante. Necessitate subditi estote non solum propter iram; sed etiam propter consciẽtiam. ITEM. Hocipsum ostenditur ratione, quam Apostolus facit ibidem. Non est (inquit) potestas nisi a deo: sed quę a deo sunt ordinata sunt: ergo omnis potestas ordinata est ordinatione diuina, ita quòd qui resistit potestati, dei ordinationi resistit: sed qui resistit ordinationi dei, damnationem sibi acquirit: ergo &c. ITEM. Seruire homini non est culpa, nec malum, immo meritorium; ergo uidetͬ, quod ab illa seruitute non absoluatur per baptismum: ergo sicut nõ Christiani serui sunt aliorum, ita etiam si Chrisτiani siãt seruire teneantur. ITEM. Ad hoc ipsum sunt multæ auctoritates, quę possunt sumi quasi ab omnibus epistolis beati Pauli, in quibus monet seruos subiacere dominis suis.

SED CONTRA. Matth. 17. Reges terræ a quibus accipiunt cẽsum, a filiis, an ab alienis? Et post: Ergo liberi sunt filii Glos. ibid. Liberi sunt filii regni in omni regno, multomagis liberi sunt filii illius regis, sub quo sunt omnia regna in quolibet regno terreno: si ergo boni Christiani sunt filii regni illius, uidetur ꝙ nullius regis terreni potestati sint astricti: ergo nõ tenemur ei subesse in aliquo tributo. ITEM. Iacob. 1. Qui autem prospexerit in lege perfectę libertatis Glo. exponit, quòd lex perfectę libertatis est lex euãgelica: ergo si per

seruitutis: & hinc est, quod propter eius promotionem, & humiliationem reliquit dominus eidem seruitutem mortis, & conditionis: Vnde ita moriuntur Christiani, sicut & alii. Et propter pronitatem ad malum, & concupiscentias militantes in mēbris, ex quibus consurgunt bella, & lites, ita indigent regi terreno Principe, sicut & aliæ gentes: & ideo non solum secundum humanam institutionem, sed etiam secundum diuinam dispensationem inter Christianos sunt reges, & principes, domini, & serui: & secundum distinctionē potestatis ei subiiciuntur, & tenentur secundum plus, & minus. Et hoc ipse dominus dicit Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. Et Apostolus. 1. Timot. ult. hoc docet, & contrarium prædicantes condemnat. Ait enim sic. Quicunque sunt sub iugo seruitutis dominos suos dignos omni honore arbitrentur, ne nomen domini, & doctrina blasphemetur. Si quis autem aliter docet, & nō acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, superbus est, nihil sciens &c. Et hoc ipsum probat Roman. 13. & in pluribus aliis locis docet, & mādat. Et ideo concedendum est, quòd Christiani sunt terrenis dominis obligati, non tamen in omnibus, sed in his solum, quæ non sunt contra deum: neque in his omnibus, sed in his, quæ secundum rectam consuetudinē statuta sunt rationabiliter: sicut tributa, & uectigalia, & consimilia. Vnde rationes, & auctoritates, quæ hoc ostendunt, concedendæ sunt.

Ad illud, quod primò obiicitur de tex. & Gloss. 17. Matth. Dicendum, quòd textus intelligit de Christo: quòd Christus nō tenebatur reddere tributum: & de his qui sunt eius imitatores perfecti, utpote de Apostolis, pro eo quòd naturaliter erant liberi, & omnia bona temporalia dimiserunt: & ideo censum, uel tributum ab eis reges terræ accipere non debebant: in aliis autem Christianis, uel qui sunt seruilis conditionis, uel qui abūdant temporalibus bonis, illa auctoritas nōn debet intelligi. Ad illud, quod obiicitur, quòd lex euangelica est lex perfectæ libertatis. Dicendum, quòd ideo dicitur lex perfectæ libertatis; quia liberat a seruitute præuaricationis, siue etiam a seruitute legis, dum in ea datur spiritus charitatis, qui est spiritus libertatis secundum id, quod dicit Apostolus Roman. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum: & ideo ex hoc non sequitur, quòd qui est sub legē euangelii, sit liberatus a seruitute terreni dominii. Ad illud, quod obiicitur, quòd charitas omnia unit, & communia facit. Dicendum, quòd hoc uerum est per quandam participationem, sed non est uerum per dominii auctoritatem: omnes etiā unit, sed hoc est secundum affectionem, non secundum gradus, & dignitatis indistinctionem: nam in corpore Christi magna est mēbrorum distinctio, quamuis quātum ad conformitatem affectionum magna sit unio. Ad il-

AD ILLVD, quod obiicitur ꝙ absoluit lex euãgelica ab onere legis Mosayce: ergo multofortius a lege humana. Dicendum, ꝙ non est simile: quia lex ista legem illam implet, & euacuat tanquam ueritas figuram: non sic autẽ est de lege institutionis humanę, quæ multum adiuuat ad obseruantiã legis diuinę. Vnde & Apostolus mandat rogari pro principibus. 1. Tim. 2. ut quietam & trãquillam uitam sub eis agamus. AD ILLVD, quod obiicitur. ꝙ Christus ideo ꝑ se redimere uoluit, ut in pristinam libertatem redigeret. Dicendum, ꝙ ibi notatur effectus plenus redemptionis factę per Christum: sed tamẽ illum effectum nõ plene assequimur in presenti, quousque creatura ingemiscit, & parturit, donec liberetur a seruitute corruptionis in libertatem glorię filiorum dei. Vnde hic inchoatur libertas a culpa: sed ibi consummabitur libertas a miseria, & ab omni potestate humana. Vnde non sequitur, ꝙ si sumus empti a Christo, ꝙ propter hoc nõ sumus serui alterius: quia dominium Christi bene compatitur secum dominium hominis, in his maxime, qui nihil iubent contra deum: sed non compatitur secum dominium diaboli, uel peccati, secũdũ illud Mat. 6. Non potestis duobus dominis seruire. ideo quãuis redẽptione Christi eruamur a seruitute mortalis peccati, non tamen eruimur a seruitute conditionis, uel mortis.

QVAESTIO II.

An religiosi obedire teneantur Prælatis suis in omnibus, quæ contra Deum non fuerint?

VTRVM religiosi teneantur prelatis obedire in omnibus, quę non sunt contra deum. Et ꝙ sic uidetur. Primo auctoritate domini. Matth 23. Super cathedram Moysi sederunt Scribę, & Pharisęi, quę dicunt uobis, facite: ergo si dominus sine distinctione mandat, ꝙ facienda sunt, quæ dicunt, etiam de malis prelatis, uidetur ꝙ in omnibus obediendũ est eis. SI TV dicas: non intelligitur nisi de illis, quę dicunt, & ad quæ homo tenetur per mandatum legis, cõtra hoc est, q̃a alibi dicit dominus. Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit: ergo si deus in omnibus est audiendus, & in nullo spernendus, uidetur ꝙ prelato a deo instituto a suis subditis debeat in omnibus obediri. ITEM. Collos. 3. Filii obedite parentibus uestris per omnia: si ergo filii carnales parentibus carnalibus debẽt per omnia obedire, & non debent minus esse obedientes filii spirituales patribus spiritualibus, quàm carnales carnalibus: ergo religiosi debent suis p̃latis in omnibus obedire. ITEM Beatus Benedictus in regula sua. Si pręcipit pręlatus impossibile, tentandum est facere: ergo si in impossibilibus obediendum est ei, multofortius in possibilibus: ergo ĩ omnibus. ITEM. Hieronymus ad Rusticum. Prępositum monasterii timeas, ut dominum: diligas ut patrem: credas quicquid dixerit saluare, nec maioris iudices sen- Luc. 10

ventiam, cuius est officium obedire, & iussa implere, dicente Moyse. Audi Israel, & tace.

ITEM. Hugo de sancto Victore. Obedientia est uirtus, quæ omnia amplectitur iniuncta necessario impléda, nisi obstiterit imperantis auctoritas: ergo uidetur, quòd si non obedit in omnibus, non habet ueram obedientiam: ergo si teneretur habere ueram obedientiam; ergo ei tenetur in omnibus obedire.

Ex libello, cui Titulus est, Sententia, uel assertiones in quibusdā uerbis diuinis et rerum naturis c. de obedītia.

ITEM. Videtur ratione. Sicut homo uouet paupertatem, & continentiam, sic uouet obedientiā sed qui uouet continentiam, tenetur abstinere ab omni coitu: & qui uouet paupertatem, tenetur renunciare omnibus temporalibus; ergo qui uouet obedientiam, tenetur obedire in omnibus, quę sibi iniunguntur; ergo sicut aliquis iudicatur proprietarius, si unum solum punctum habeat; sic debet iudicari inobediens, si unū solum prēlati uerbum pertrāseat: ergo ei tenetur obedire in omnibus.

SED CONTRA. Actuū. 5. Obedire oportet deo magis, quàm hominibus; ergo in aliquibus tenemur obedire deo, in quibus non tenemur obedire hominibus; ergo uidetur, quòd non tenemur obedire prēlato in omnibus. ITEM Bernardus in Libro de Dispensatione, & præcepto. Subditus nec citra promissum est inhibendus nec ultra cogendus per legem obedientiæ: ergo si aliquis prælatus præcipiat ei ultra id, quod promisit, non uidetur quòd teneatur ei obedire. ITEM. Perfectio religionis maxime consistit in perfectione obedientiæ; ergo si omnes religiosi tenerentur in omnibus obedire, omnes religiones essent ęquę perfectionis, ꝙ si hoc est plane falsum, ergo &c. ITEM. Religiosus non tenetur obedire prælato suo nisi per legé uoti; sed per legem uoti non tenetur homo soluere nisi id, quod uoluit spontanee; ergo uidetur, ꝙ prælatus non possit ab eo exigere nisi id, quod promisit obseruare.

RESOLVTIO.

Sanum consilium erit, si obedierint: at expresse nō tenentur. Si quidē obedientia obedientis iuxta emissi uoti magnitudinem mensuranda est.

RESPON. Dicendum, quòd aliter loquendū est de obedientia exhibenda prælato a subdito religioso secundum obedientiæ ꝑfectionem, aliter secundum necessitatis obligationem. Si loquamur de ipsa secūdum perfectionem, sic dicendum est, quòd (sicut dicit Bernardus,) perfecta obedientia finem nescit; & perfectus obediens non solū in his, quæ mandat; sed etiam supra ea quæ mādat; promptum habet effectum ad subiacendum præcepto prælati, desiderans illū imitari, qui humilians seipsum, factus est obediens usque ad mortem. Si autem loquamur de obedientia sęcundum necessariam obligationem, sic habet terminum, & mensuram iuxta magnitudinem uoti emissi. Non enim amplius tenentur obedire suis ꝑlatis, nisi in his, quæ promiserūt domino obseruare, & quæ non sunt contraria animę, & regulæ suæ. Vnde si prælatus aliquid præ-

ꝑcipiat qđ sit supra uotū, subditus nō tenet ad illud impiēdū. Et iō cōcedendū est, ꝙ religiosi nō tenet ꝑlatis suis obedire ĩ omnibus; licet sanum sit consilium, ꝙ in omnibus obediant, quæ non sunt contra deū; unde rationes, quæ ad secundam partem inducuntur, concedendæ sunt; quia uerum concludunt.

Ad illvd ergo, quòd primo obiicitur in contrarium, ꝙ obediēdum in omnibus est his, qui sedent in cathedra: uerum est de his, quæ ad cathedrā spectant, & de præceptis legis: de aliis aūt non mandat. Et qvod obiicit, quòd ipse dominus dicit, Qui uos audit: &c. Dicendū est, quòd uerum est quòd loquitur de his, quæ Apostoli, & eorum successores mandant ex persona Christi, & etiam ex auctoritate sibi data: in nullo tamen, qđ dicūt, eorum auctoritas est spernenda: unde quamuis non teneamur prælatis in omnibus obedire, tenemur tamen nullum mandatum eorum spernere. Vnde dicitur in iure, quòd sententia pastoris siue iusta, siue iniusta timenda est. Ad illvd, quod obiicitur de uerbo Apostoli. Filii obedite per omnia parentibus. Dicendum, ꝙ si intelligatur de his, quę spectant ad mandatum diuinum, pręceptum est: de aliis autem monitio est, non præceptum. Ad illvd uerbum beati Benedicti, Hieronimi, & Hugonis. Dicendum est, ꝙ non loquuntur de obedientia ſm obligationem necessitatis; sed secundum perfectionem charitatis. Ad illvd, quod obiicitur, quòd sicut homo uouet paupertatem, & continentiam, ita uouet obedientiam. Dicendum, quòd sic, & non sic. Sic quidem, in hoc quòd aufert sibi proprie uoluntatis dominium. Non sic autem; quia a non arctat se ad faciendum nisi ea, quæ in regula expressa sunt. Et quoniam ĩ omni religione perfectionis simpliciter continet renunciatio quantum ad opus carnis, & quantum ad opus proprietatis, uel in speciali, uel in communi; nō sic autem præcipiuntur omnia, quæ possunt præcipi: ideo non sic arctatur ad obediendū in omnibus, sicut ad renunciandum omnibus. Ratio autē huius est: quia possibile est alicui renūciare proprietati, & etiam satis facile, maxime ubi est possessio habita in communi: sed obtēperare omnibus, quæ dicuntur, hoc non tantum est non facile, imo etiā impossibile: & ideo fines ponūtur promissioni obedientię: non sic ponuntur promissioni paupertatis, uel etiam castitatis. Vnde in regula beati Francisci simpliciter præcipitur ꝙ illius regulæ ꝓfessores nihil omnino habeāt proprium super terram: simpliciter etiam præcipitur perpetuò continere nō solum ab actu, sed etiam a suspecto cōsortio, & cōsilio mulierum: sed non simpliciter præcipitur suis prælatis in omnibus obedire: sed in omnibus, quæ promiserunt domino obseruare: & non sunt contraria animæ, & regulæ suæ. Nescio si ad aliquod istorum uotorū quis quam sciat plus addere: in hoc ergo perfectionis culmine congruum est prædictæ Quæstionis terminare sermonem.

Si cui autẽ aliter uidet (& fortassis melius) in huius q̃õnis determinatione, imo explanatione duorum Librorum præcedẽtiũ, & etiã duorum sequẽtiũ, nõ inuideo: sed hoc rogo, ut si quis aliquid in hoc opusculo inuenerit approbatione dignum, agat gratias deo largitori bonorum. In aliis uerò locis si iuenerit uel falsum, uel dubium, uel obscurum, scribentis insufficientię benigne indulgeat, qui absque dubio (teste conscientia) uera, aperta, & commmunia dicere concupiuit. Quicquid enim sit de uerbis: quę foliis comparantur, hoc summopere attendendum, & inquisitione qualibet est obseruandum, ne quis adeo lętetur in sententia oris sui; & sic ei inhęreat, ut oris alieni uerba despiciat, aspiciens ea oculo minus sano: & sic per tumorem, & liuorem sibi ueritatis aditum pręcludat: & de numero horum sit, de quibus dicit Apostolus 2. Timo. 3. quòd semper sunt discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes: quod auertat deus ab omnibus inquisitoribus ueritatis.

Hanc autem ueritatem infatigabiliter quęrere, infallibiliter inuenire, inamissibiliter appręhendere, & tenere concedat nobis ille, qui est uia, ueritas, & uita: qui cum patre, & spiritusancto unum existens in essentia, & ab eis distinctus in persona, hominem rectum fecit, qui se infinitis quęstionibus immiscuit: secundum quòd series manifestat duorum pręcedentium Librorum. Cui est omnis honor, & gloria, & laus, & imperium per infinita sęcula seculorum. Amen.

FINIS.

Registrum.

✝ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn
Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk
Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt
Vuu Xxx Yyy Zzz.
Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh
Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp.

Omnes ſunt quaterniones.